statisztikai tükör

II. évfolyam 4. szám 2008. január 31.

2008/4

Összeállította:

Központi Statisztikai Hivatal
Pécsi Igazgatósága

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/1

A tartalomból

1 A dél-dunántúli régió és megyéinek helyzete 2006-ban

1 Demográfiai, népmozgalmi jellemzők

3 A GDP alakulása, a vállalkozások, az ipar és az építőipar jellemzői

5 Mezőgazdaság

6 Foglalkoztatottság és munkanélküliség

7 Keresetek

8 Idegenforgalom

10 Felsőoktatás

10 Egészségügyi ellátás

11 Közmű, infrastruktúra

A régió és megyéinek helyzete 2006-ban

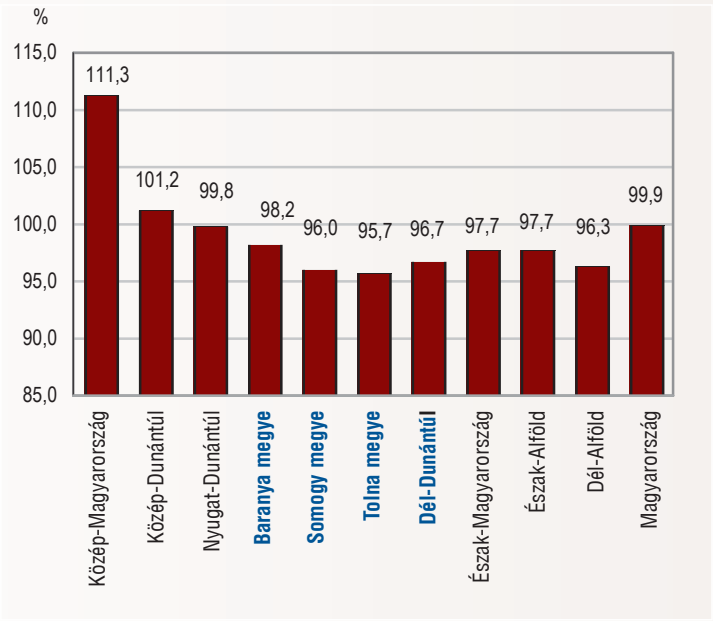
A KSH Pécsi Igazgatósága 2008-ban egy új kiadványsorozatot indít Dél-dunántúli statisztikai tükör címmel, amelyet havonta fogunk megjelentetni. Számonként általában 2–3, a régió vagy annak valamelyik megyéje szempontjából fontos társadalmi vagy gazdasági jelenség rövid elemzését tervezzük. A sorozat első száma a 2006. évi adatok alapján összefoglaló képet ad a régióról és annak megyéiről, a legfontosabb társadalmi és gazdasági mutatók segítségével összevetve helyzetét, teljesítményét a többi megyével és régióval.

Demográfiai, népmozgalmi jellemzők

Több mint 14 000 km^2-es területével Dél-Dunántúl – Dél- és Észak-Alföld után – a harmadik legnagyobb kiterjedésű régiója hazánknak. Magyarország teljes területének 15%-át teszi ki, amelyen belül Baranya 5, Somogy 6, Tolna pedig 4%-kal részesedik. A térség lélekszáma 2007. év elején közel 1 millió főre rúgott, ez egytizede volt az ország egészének. Tekintve, hogy a népességnek a területnél kisebb hányada koncentrálódott ide, a népsűrűség elmaradt az országos átlagtól. A 68 fő/km^2-es érték – Baranya és Somogy jellegzetesen aprófalvas településszerkezetének is köszönhetően – a legalacsonyabbnak számított a régiók rangsorában. A relatíve legsűrűbben lakott – településhálózati adottságai dacára – Baranya (90 fő/km^2) volt. E tény nem meglepő, hiszen székhelye az ország legnagyobb vidéki városainak egyike. Meghatározó súlyából adódóan a megye egészére rányomja bélyegét jelentős népsűrűsége. A régión belül e tekintetben Tolna került a második helyre, Somogy pedig a harmadikra. Az ország egészét jellemző stagnálással szemben az utóbbi hat évben régiónkban viszonylag jelentős népességfogyás mutatkozott. A lélekszám 2007-ben több mint 3%-kal maradt el a 2001. év elejitől, aminél nagyobb mértékű apadást csak a Dél-Alföldön regisztráltak. Megjegyzendő, hogy ugyanakkor Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon gyarapodott a népesség. Dél-Dunántúl három megyéje közül Tolna lakói fogyatkoztak meg leginkább, de majdnem ilyen arányú volt a somogyi csökkenés is. Baranyában mérsékeltebb visszaesés következett be, itt 2007. év elején 2%-kal éltek kevesebben mint hat évvel korábban.

1. ábra

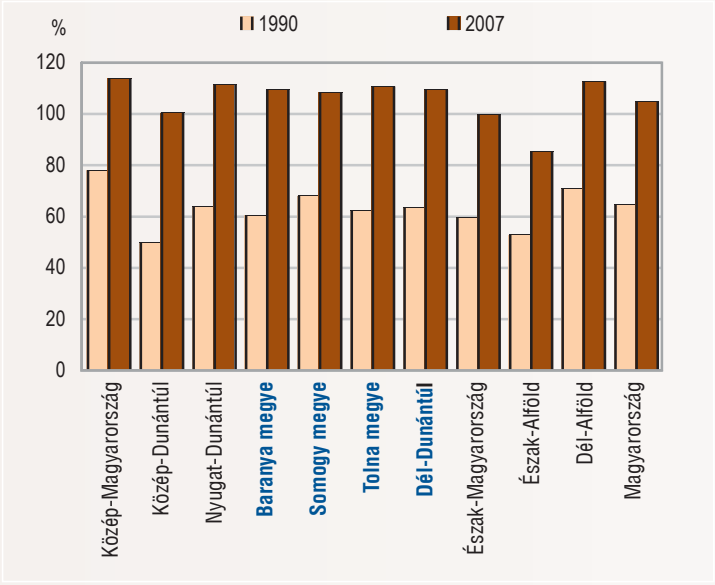
A népességszám változása 2001 és 2007 év eleje között (%)

Hazánkat az elmúlt közel két évtizedben a népesség rohamos elöregedése jellemezte. Míg 1990-ben száz gyermekkorú (14 éves vagy fiatalabb) lakosra 65, 2007-ben 105 (65 éves vagy idősebb) időskorú jutott. A Dél-Dunántúlon az országosnál is gyorsabban zajlott a folyamat, hiszen ugyanezen időszak alatt az öregedési index 64-ről 109-re emelkedett. Míg 1990-ben még mindenütt, az elmúlt évben a 19-ből mindössze 6 megyében haladta meg a gyermekkorúak száma az időskorúakét. A Dél-Dunántúl megyéi nem tartoztak ezek közé, Tolnában 111, Baranyában 109, Somogyban pedig 108 volt a mutató értéke.

2. ábra

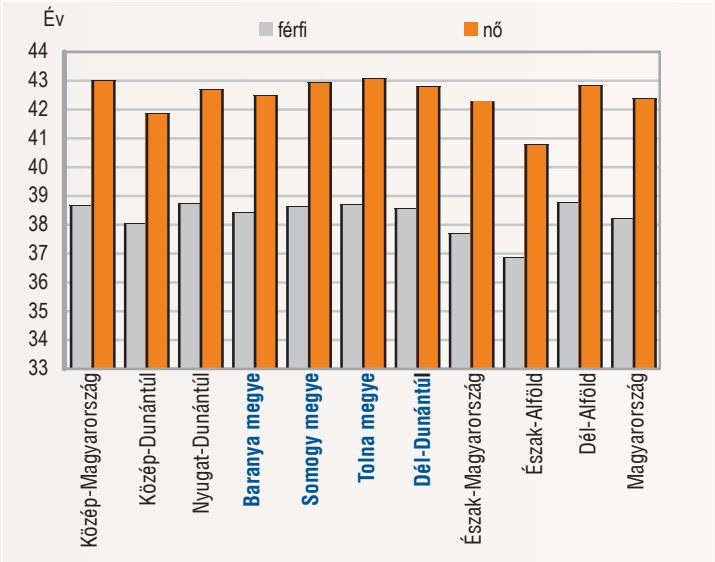
Öregedési index, január 1. (%)

A Dél-Dunántúlon élő férfiak átlagéletkora 2007. január 1-jén 38,6, a nőké 42,8 év volt, amely a Budapest nélkül számított országos átlaghoz képest előbbieknél 0,7, utóbbiaknál 0,9 évvel magasabb. A legfiatalabb népességgel az észak-alföldi régió, azon belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye rendelkezett, ahol a férfiak átlagos életkora mindössze 35,7, a nőké 39,7 év volt. A legidősebb korszerkezetű népesség a fővárost jellemezte. A Dél-Dunántúl megyéi közül Tolnában mutatkozott a legmagasabb, Baranyában pedig a legalacsonyabb átlagos életkor. A két nem eltérő halandósági viszonyai miatt a nők átlagos életkora az ország egész területén mintegy 4 évvel meghaladta a férfiakét.

3. ábra

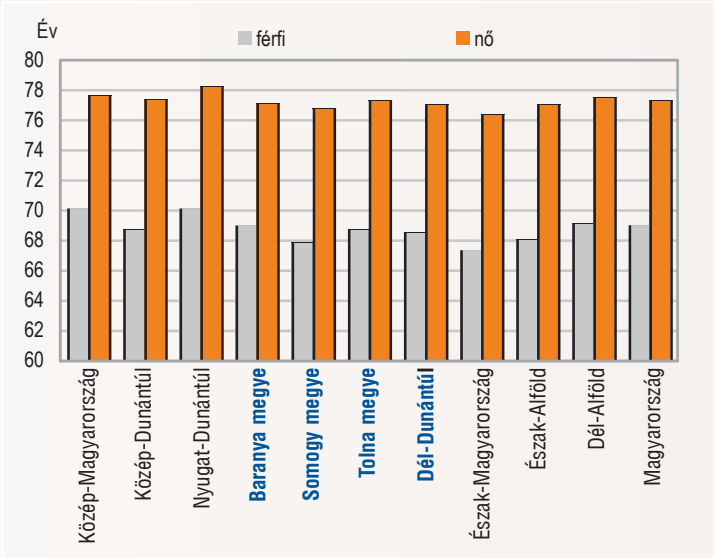
Átlagéletkor, 2007. január 1.

A népesség egészségi állapotának kiváló fokmérője a születéskor várható átlagos élettartam. Közismert tény, hogy hazánk e tekintetben jelentős lemaradásban van az Európai Unió országainak átlagához képest, a magyar nők 4–5, a férfiak 6–7 évvel rövidebb élettartamra számíthatnak, mint az uniós átlag. A 2006. évi adatok szerint Magyarországon a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 69, a nőké 77,4 év volt. A Dél-Dunántúlon élők életesélyei valamelyest kedvezőtlenebbek, a férfiak 68,6 évre számíthattak, ezen belül a legtöbb, 69 életévre a baranyaiak. A régióban élő nők születéskor várható átlagos élettartama 77,1 év volt, ezen belül a tolnaiaké volt a legkedvezőbb, 77,3 év. Mindkét nem esetében a somogyiak várható élettartama volt a legalacsonyabb (férfiak: 67,9 év, nők: 76,8 év). A legkedvezőbb életesélyekkel a közép-magyarországi régió lakosai, ezen belül is a budapestiek valamint a Nyugat-Dunántúlon élők rendelkeztek, a férfiak születéskor várható élettartama csak ezekben a térségekben érte el a 70 évet, a nőké mindössze Zala és Győr-Moson-Sopron megyében haladta meg a 78-at. A legkedvezőtlenebb helyzetű régió e tekintetben az észak-magyarországi, azon belül Borsod-Abaúj-Zemplén megye, ahol egy 2006-ban született csecsemő, ha fiú, mindössze 66,6 életévre, ha lány, 76 évre számíthat. Ez a mintegy 9,5 évnyi különbség a nemek között az ország megyéi közül a legmagasabb, de a férfiak, különösen a középkorúak magasabb mortalitása miatt a többi megyében is 7–9 év körül mozgott.

4. ábra

Születéskor várható átlagos élettartam, 2006.

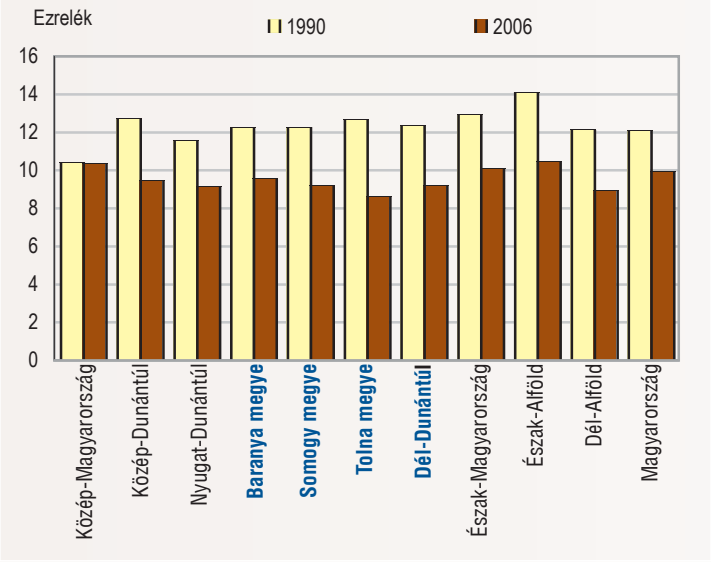

A népesség rohamos elöregedésének, a lélekszám csökkenésének gyökere az alacsony születésszámban rejlik. Az élveszületések éves száma a Dél-Dunántúlon 2002 óta nem érte el a 9000-et, 2006-ban 8926 csecsemő látta meg a napvilágot. Ezer lakosra 9,2 élveszületés jutott, amely elmarad az országos átlagtól (9,9). A régión belül az élveszületési arányszám Baranyában volt a legmagasabb (9,6), Tolnában pedig a legalacsonyabb (8,6). Míg 1990-ben még az ország valamennyi megyéjében 10 fölötti mutatót regisztráltak (a megyék átlaga 12,7 ezrelék volt), 2006-ban ez már csak 4 megyéről mondható el: ezek Szabolcs-Szatmár-Bereg, Pest, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar.

Az élveszületések rohamos csökkenésével párhuzamosan a halandóság lassú javulása figyelhető meg. A Dél-Dunántúlon 1990 és 2006 között 14,2-ről 13,5-re mérséklődött a halálozások 1000 lakosra jutó száma, ez kedvezőtlenebb az országos átlagnál, amely 14,0-ről 13,1 ezrelékre csökkent ugyanezen idő alatt. A Dél-Dunántúl a magasabb mortalitású régiók közé tartozik, a halandósági rátája a 2006. évi adatok alapján az észak-magyarországi és a dél-alföldi után a 3. legmagasabb. A megyék közül Békés (14,7) és Nógrád (14,5) megyében mutatkozott a legmagasabb, Pest (11,6) és Győr-Moson-Sopronban (11,9) a legalacsonyabb halandóság. A régió megyéi közül Baranyát jellemezte a legkedvezőbb (13,1), Somogyot a legrosszabb mutató (13,9).

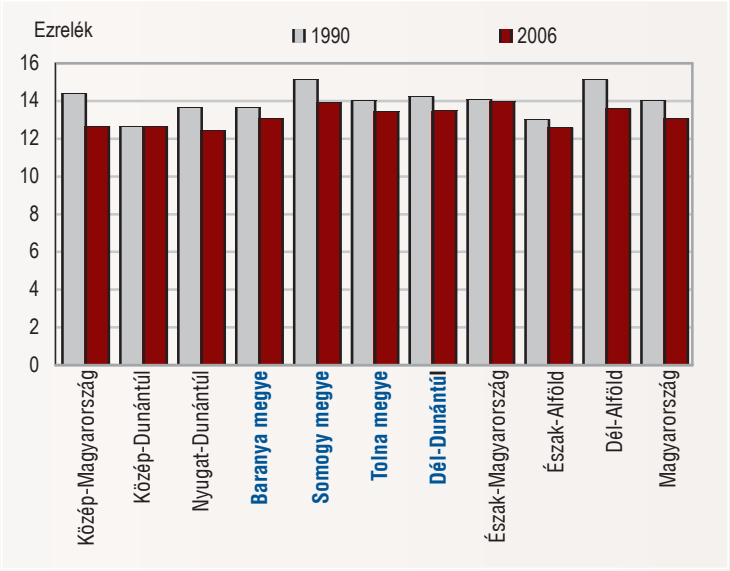
5. ábra

Élveszületés 1000 lakosra

6. ábra

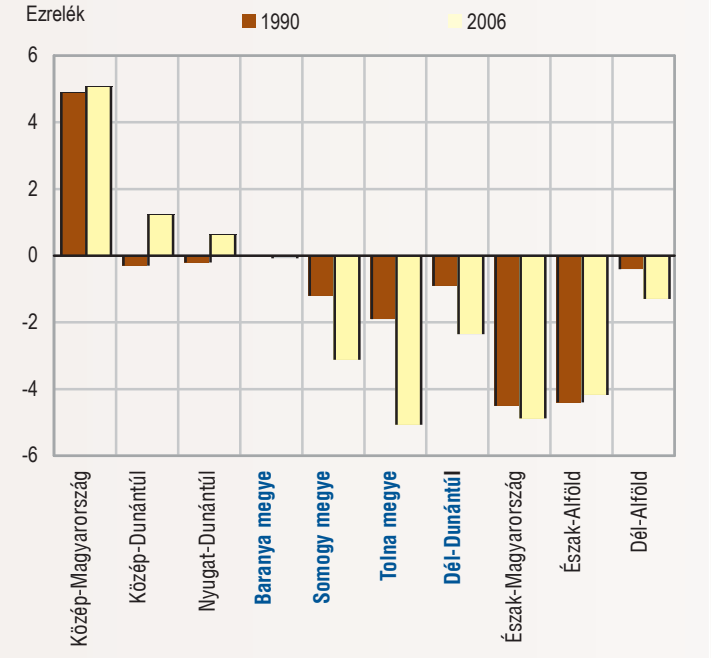
Halálozás 1000 lakosra

A népességszám alakulását a születéseken és a halálozásokon kívül a migráció is befolyásolja. A 2006. évi adatok szerint a Dél-Dunántúl 1000 lakosonként 2,4 fős vándorlási veszteséget könyvelhetett el, ezen belül Tolna megyét jellemezte a legnagyobb mértékű elvándorlás -5,1 ezrelék, amely a 19 megye közül a harmadik legmagasabb. Mivel a belföldi vándorlás a gazdaságilag fejletlen régiókból a fejlettek felé irányult, a Dunántúl térségei 2006-ban is vándorlási nyereséggel zártak. Kivételt képez a Dél-Dunántúl amely e tekintetben inkább az alföldi régiókhoz hasonlítható. A legnagyobb mértékű vándorlási veszteség az észak-magyarországi régiót azon belül Borsod-Abaúj-Zemplén megyét jellemezte, ahol a migrációból adódóan 1000 lakosonként 7 fővel csökkent a népesség. A legjelentősebb, 14,5 ezrelékes vándorlási nyereséget Pest megye könyvelhette el.

7. ábra

Belföldi vándorlási különbözet 1000 lakosra

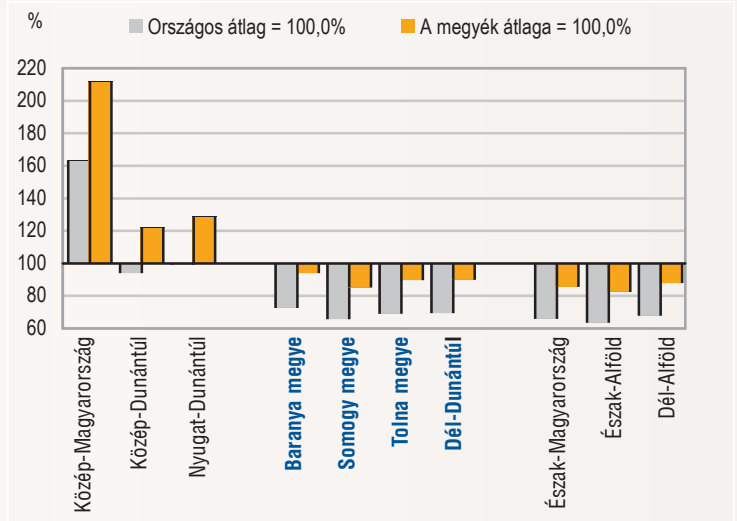

A GDP alakulása, a vállalkozások, az ipar és az építőipar jellemzői

A Dél-Dunántúl 2005-ben a magyarországi 22 055,1 milliárd forint bruttó hazai termék (GDP) 6,7%-át hozta létre, 2,9%-ban baranyai, 2,2%-ban somogyi, 1,7%-ban tolnai közreműködéssel. A régió egy lakosára 1517 ezer forint bruttó hazai termék jutott, amely az országos átlag (2186 ezer forint) 69,4%-át, a megyék átlagának (1685 ezer forint) pedig a kilenctizedét tette ki. Ez a hét statisztikai régió sorrendjében a középső, negyedik helyet jelenti. A negyedik helyezés több éve stabil annak ellenére, hogy a mutató értékének országos átlaghoz mért aránya folyamatosan csökken (2000-ben még 75,1% volt), és nagyságrendjében lényegesen közelebb áll az utána következő három, mint az előtte álló három régióéhoz. Az országos átlagot egyébként a legutóbbi rendelkezésre álló év adatai szerint a három legfejlettebb régió közül is már csak a közép-magyarországi régió mutatója múlta felül és a nyugat-dunántúlié közelítette (2004-ig haladta) meg. A megyék átlagánál a három élen álló régió teljesített jobban, a további térségek elmaradása 10–18% közötti volt.

8. ábra

A GDP egy lakosra jutó összege az országos átlag és a megyék átlagának százalékában, 2005

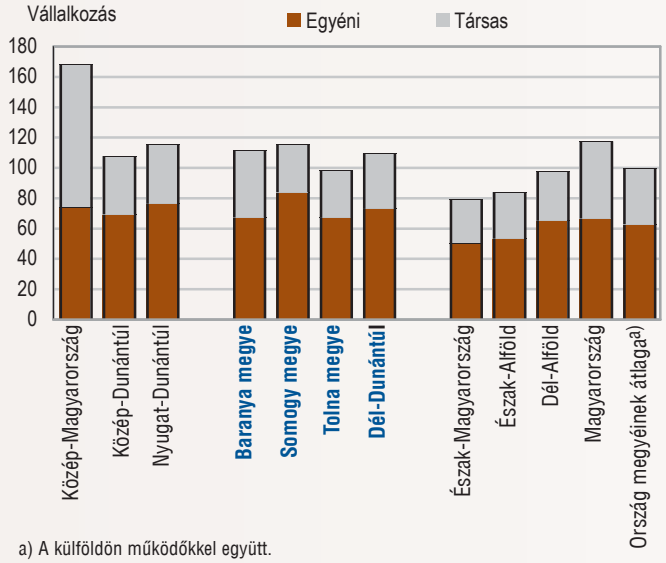
Az egy lakosra jutó GDP 2005. évi mutatója alapján a megyék előtt a főváros emelkedett ki nagymértékben, a 4665 ezer forintot kitevő összeg 4,2-szerese a legalacsonyabb (1104 ezer forint) fajlagos értéket produkáló Nógrád megyeinek, de a megyék között élen álló Komárom-Esztergom megyeinek (2498 ezer forint) is 1,9-szerese volt. Ugyanakkor az is látható, hogy a legalacsonyabb és a legmagasabb megyei értékek között is jelentékeny, 2,3-szeres volt a különbség. A Dél-Dunántúl három megyéje között 2005-ben nem alakult ki számottevő különbség, a két szélsőértéket Baranya 1586 ezer forinttal és Somogy 1437 ezer forinttal képviselte. Az ország megyéinek a mutató értéke szerinti csökkenő rangsorában azonban ez mégis öt helyezést jelentett: Budapestet nem számítva Baranya a 10., Somogy a 15. helyen állt, amíg a tolnai 1511 ezer forintot kitevő érték a 12. helyhez volt elegendő.

A gazdaság teljesítménye a vállalkozásokon nyugszik. Számuk alapján a Dél-Dunántúl nem áll rosszul a régiók között, a minőségi jellemzők alapján azonban már kevésbé előnyös a helyzetünk. A 2006. év végén a régióban nyilvántartott 105 931 vállalkozás az országban nyilvántartottaknak csaknem 9%-át tette ki. Az egyéni vállalkozások esetében az országon belüli részesedés mintegy 10,5% volt, míg a társas vállalkozásoknak nem egészen 7%-át jegyezték be a Dél-Dunántúlon. A vállalkozások számán belül az országosan jellemzőnél ritkábbak a társas vállalkozások és gyakoribbak az egyéniek. A társas vállalkozások egyharmadot kitevő részaránya az ország hét statisztikai régiója között a Dél-Alföld után a második legalacsonyabb volt (mindössze kéttized százalékpont „előnnyel"), s ezzel párhuzamosan magas a többségükben csak szerény teljesítményű egyéni vállalkozások részesedése. A régió megyéi közül ezt elsősorban a Somogy megyei magas, 72,6%-ot kitevő egyéni hányad idézte elő, amely az ország megyéi között – a Békés megyei után – a második legmagasabb volt.

A régió 1000 lakosára a 2006. év végén 109 vállalkozás jutott, kevesebb mint országosan (118), de több mint az ország 19 megyéjének átlaga (99). (A mutatószám az e téren is jelentős koncentráció következtében a megyék előtt kiugróan magas a fővárosban.) A népességarányos vállalkozásszám alapján az ország hét régiója közül – Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl mögött – a harmadik helyen álltunk, szokatlanul a gazdasági jellegű mutatók tekintetében. A térségbe tartozó három megye közül a fajlagos mutatószám Somogy megyében a legmagasabb (116), amely főként a Balaton-parti idegenforgalommal összefüggő átlagosnál nagyobb (elsősorban egyéni) vállalkozási készséggel áll összefüggésben, de viszonylag magas a mutató értéke Baranyában is.

9. ábra

A vállalkozások 1000 lakosra jutó száma, 2006. év vége

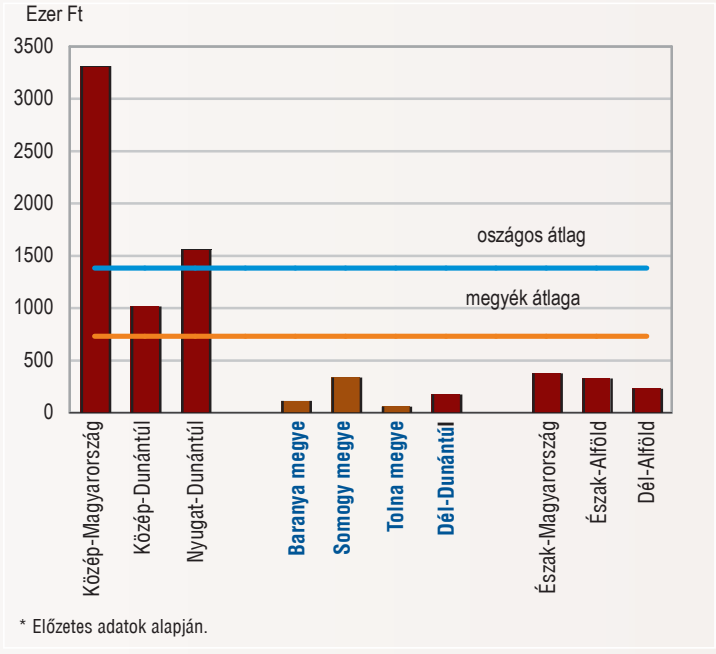

a) A külföldön működőkkel együtt.

Sokkal kedvezőtlenebb az előbbieknél a régióról kirajzolódó kép a külföldi tőkebefektetések szempontjából, amely összefügg a térség hosszabb ideje depressziós állapotával. E szempontból különösen erőteljes a koncentráció a fővárosban és vonzáskörzetében, de azon kívül is a gazdaságilag fejlettebb és kevésbé elszigetelt térségek iránt mindig is sokkal élénkebb volt a külföldi befektetők érdeklődése. A 2006. évi előzetes adatok alapján az országon belüli eloszlás legfőbb jellemzője, hogy Budapesten tartották nyilván az országban bejegyzett 24 176 külföldi érdekeltségű vállalkozás közel hattizedét (59,3%), amelyek a saját tőkén belüli külföldi tulajdonosokhoz kötődő 13 911,3 milliárd forintnyi tőkeösszeg 54%-át regisztrálták. Az ország megyéiben tehát a kisebb hányad jelenhetett meg, sőt mivel e téren a főváros környéki Pest megyének is nagy a vonzása, a középmagyarországi régió összességében a szervezetek és a külföldi tőkeösszeg 68–68% körüli hányadát összpontosította, s az ezen kívüli hányadon osztozhatott a további 18 megye. A Dél-Dunántúlon a külföldi érdekeltségű vállalkozások 5%-a (1213 szervezet) volt bejegyezve, ezekhez azonban az országban nyilvántartott külföldi saját tőkének mindössze 1,2%-a (169,3 milliárd forint) tartozott, 0,3% Baranyához, 0,8% Somogyhoz, 0,1% Tolnához kötődően. Ebből az is következik, hogy a térségben külföldi tőke közreműködésével bejegyzett vállalkozások tőkeereje is lényegesen elmaradt az átlagostól. A régió egy lakosára jutó 175 ezer forintnyi külföldi tőkeösszeg az országos átlagnak nem egészen a 13%-át tette ki, s a legalacsonyabb volt a régiók között (akárcsak egy évvel korábban). A gazdaságilag legfejlettebb három régió előnye azonban e szempontból nagyon szembetűnő, a további négy térség mindegyike nagy különbséggel következik az élen állók után. A térség átlagát a régió megyéi közül csupán a Somogy megyei mutató értéke (336 ezer forint) múlta felül, a baranyai 112,7 ezer, s a tolnai 58,2 ezer forintos összeg lényegesen alacsonyabb volt annál. Ez utóbbi két megye az ország megyéinek e mutatószám szerinti csökkenő sorrendjében is a sor végére szorult.

10. ábra

A külföldi tőke egy lakosra jutó összege, 2006*

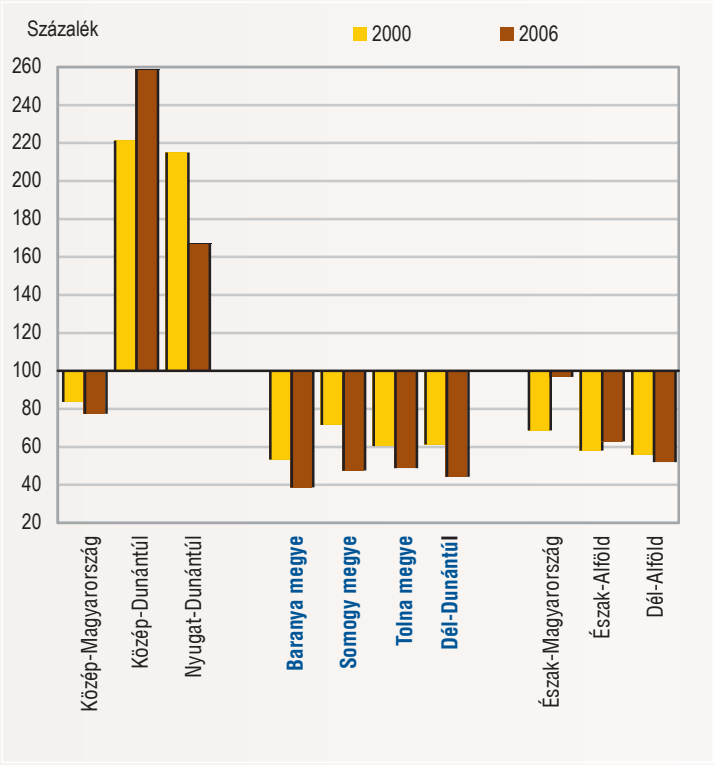
* Előzetes adatok alapján.

Ugyancsak kedvezőtlennek ítélhető a régió helyzete az ipar 2006. évi teljesítménye alapján is. Az év során a legalább 5 főt foglalkoztató ipari vállalkozások térségben működő telepein előállított 815,5 milliárd forintnyi ipari bruttó termelési érték a hasonló vállalkozói körben előállított országos értéknek mindössze 4,3%-át tette ki (1,5%-os baranyai, 1,6%-os

somogyi és 1,2%-os tolnai közreműködéssel), s ez a részarány a legalacsonyabb a régiók között. Az országon belüli részesedés az utóbbi néhány évben csökkenő tendenciájú. A Dél-Dunántúlon az egy lakosra jutó 841,4 ezer forintot kitevő ipari termelés az országos átlagnak mindössze a 44%-át tette ki, és a legalacsonyabb érték volt az ország hét statisztikai régiója között (2000-től két hellyel hátrébb sorolódva). A régióra jellemző érték a baranyai 734,5 ezer forint és a tolnai 929,1 ezer forint közötti szélsőértékek mentén alakult ki, s a mutató értéke mindhárom megyében alacsonyabb volt az országos átlag felénél, egyedülállóan az ország régiói között. (Az ország megyéinek mutatószám szerinti rangsorában az utolsó hat helyből foglaltak el hármat a régió megyéi.) Az egy lakosra jutó ipari termelés alapján az ezredforduló óta egyébként az ország régiói és megyéi távolodtak egymástól, a legrosszabb és legjobb helyen álló régiók között 2000-ben kimutatható négyszeres különbség 2006-ra csaknem hatszorosra, a megyék közötti pedig nyolcszorosról 12-szeresre nőtt.

11. ábra

Az egy lakosra jutó ipari termelés értéke az országos százalékában

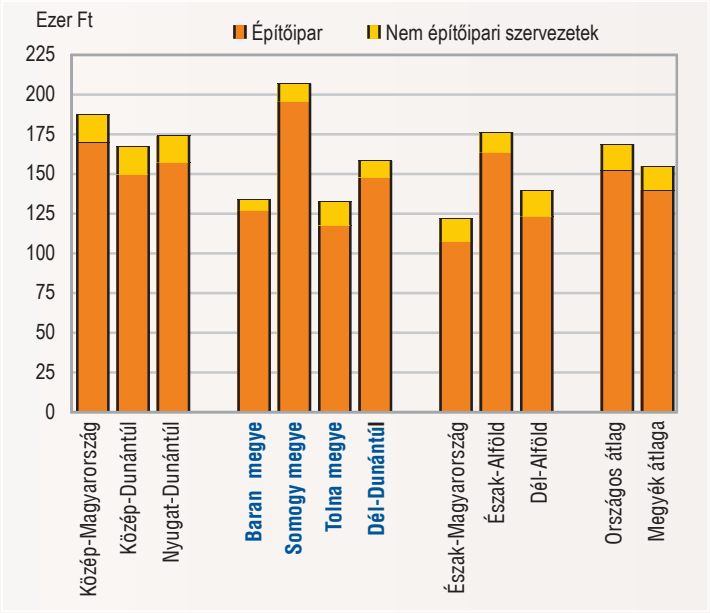

A 2006. évi építőipari teljesítmény alapján az előbbieknél némileg kedvezőbb a térség helyzete, de e területen nem is alakultak ki a megyék és a régiók között olyan nagy különbségek, mint az néhány fenti gazdasági mutató esetében tapasztalható. A legalább 5 főt foglalkoztató építőipari és nem építőipari szervezetek a Dél-Dunántúl területén 153,4 milliárd forint termelési értéket hoztak létre, a hasonló gazdálkodói kör országos termelési értékének 9%-át. A térség egy lakosára jutó 158,3 ezer forintot kitevő termelési érték nem sokkal (6%-kal) maradt el az országos átlagtól, és az ötödik volt a régiók sorában, ami elsősorban a Somogy megyében megvalósult (főként az autópálya-építéssel összefüggő) kimagasló teljesítményeknek köszönhető.

Az építőipari termelés 2006. évi népességarányos mutatója alapján a régióhoz tartozó megyék közül Somogy megye az ország megyéi között is az élen állók között foglalt helyet, Baranya és Tolna megye teljesítménye a 14. és a 15. helyhez volt elegendő.

12. ábra

Az egy lakosra jutó építőipari termelés értéke a kivitelezés helye szerint, 2006

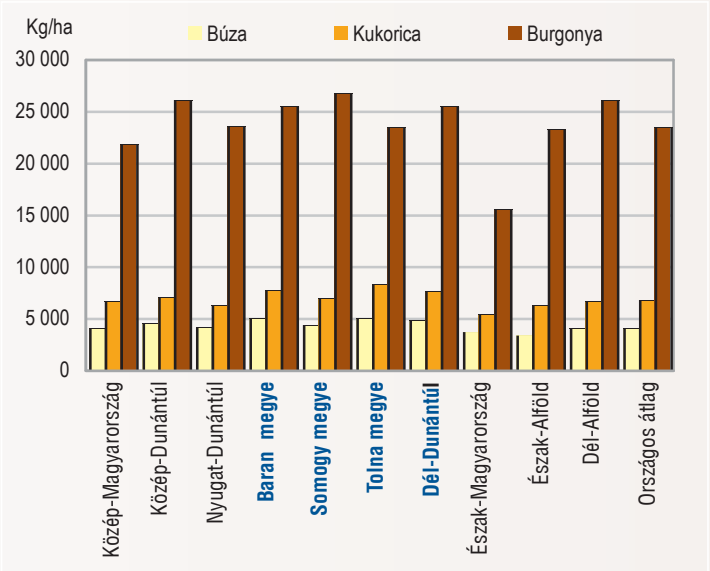

Mezőgazdaság

A fontosabb szántóföldi növények terméseredményeit tekintve 2006-ban a Dél-Dunántúlon hektáronként átlagosan 4 880 kg búzát, 7 660 kg kukoricát és 25 490 kg burgonyát takarítottak be, mely mutatók – az országos színvonalat jelentősen meghaladva – térségünk számára az előbbi két növénynél a régió–rangsorban az első, az utóbbinál pedig a harmadik helyet biztosították. A dél-dunántúli megyék közül átlagosan a legtöbb búza Baranyában termett, míg kukoricából a tolnai, burgonyából a somogyi eredmény volt kimagasló. A termésátlagokat ezzel együtt hosszabb távon mindhárom megyében – az országos folyamatokhoz hasonlóan – növekvő tendencia jellemezte.

13. ábra

A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2006

A szarvasmarha-állomány 1990–2006 decembere között országosan mintegy 45, a Dél-Dunántúlon pedig 57%-kal esett vissza. Térségünk – ahol a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarhák száma

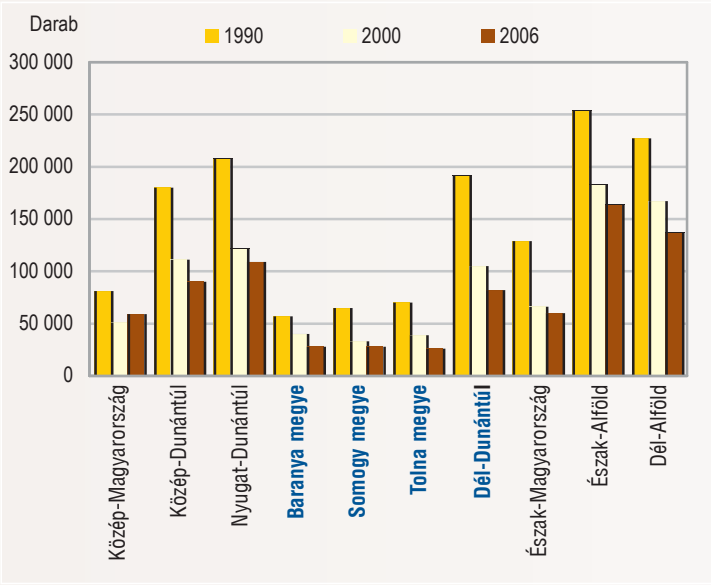
korábban az országos átlagot meghaladó volt – az utóbbi évekre az ország legerőteljesebben fogyó állományú körzetévé vált. A szarvasmarhák csökkenésének mértéke Közép-Magyarországon és Észak-Alföldön volt a legkisebb.

2006 végén a dél-dunántúli gazdaságok szarvasmarha-állománya 82 ezer darabot számlált, ami az országos szám 12%-át jelentette. Az állomány ennél kisebb hányadával csak az észak-magyarországi és közép-magyarországi körzetek rendelkeztek.

1990–2006 között a szarvasmarhák száma mindhárom dél-dunántúli megyében erőteljesen csökkent: a legnagyobb mértékben – közel kétharmadával – Tolnában, míg a „legkisebb" mértékű – több mint 50%-os – visszaesést Baranyában regisztrálták. 2006 decemberében a három megyének a régiós szarvasmarha-állományon belüli súlya nagyjából egyharmad-egyharmad részt tett ki, úgy, hogy Tolna részesedése az 1990-es évek elejétől folyamatosan mérséklődött, Baranyáé és Somogyé pedig egyre nőtt.

14. ábra

A szarvasmarha-állomány alakulása

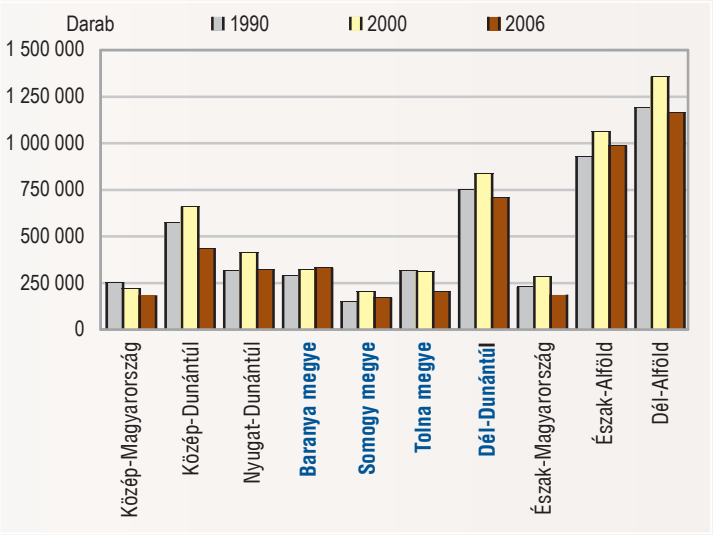

A 2006 decemberében regisztrált sertésszám az 1990. évihez képest országosan 6,2, a Dél-Dunántúlon pedig 5,5%-kal mérséklődött. Térségünk ez utóbbi szám alapján a régiók középmezőnyében foglalt helyet. A jobb mutatóval rendelkező körzetek közül az Észak-Alföldön és a Nyugat-Dunántúlon nőtt az állatok száma, a Dél-Alföldön pedig a csökkenés mértéke kisebb volt, mint nálunk. Mindezzel együtt régiónkban a területegységre jutó sertéssűrűség mindig is nagyobb volt az országosnál. 2006 végén a dél-dunántúli gazdaságok sertéseinek száma mintegy 710 ezer darab volt, ami az országos szám 18%-át tette ki. Az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben a sertésállomány ennél nagyobb mértékű koncentrálódása volt tapasztalható.

A sertések száma 1990–2006 decembere között eltérően alakult a régió megyéiben. Míg az állomány Baranyában és Somogyban mintegy 15–15%-kal nőtt, addig Tolnában a létszám bő egyharmadával csökkent. Tolna részesedése így a régiós sertésállományból 42-ről 29%-ra mérséklődött, miközben 2006 végén annak kevesebb, mint fele már Baranyában összpontosult és a somogyi állatszám is az állomány közel egynegyedét jelentette.

15. ábra

A sertésállomány alakulása

Foglalkoztatottság és munkanélküliség

A foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulását a KSH munkaerő-felméréséből követhetjük nyomon. A dél-dunántúli régióban 2006-ban mintegy 351 ezer főt foglalkoztattak, a 2000. évi létszám 98%-át. Országosan ugyanezen időszak alatt közel 2%-kal nőtt a foglalkoztatottak száma. Az ország régiói közül a vizsgált hat év alatt háromban nőtt a foglalkoztatottak száma, a legjelentősebben a közép-magyarországi régióban, de számottevően nőtt a Közép-Dunántúlon, valamint az észak-alföldi térségben is. A többi régióban csökkent a foglalkoztatottak száma 2000-hez viszonyítottan, a nyugat-dunántúli és észak-magyarországi régiókban a dél-dunántúlinál kisebb mértékű, a dél-alföldi térségben jelentősebb csökkenés mutatkozott. A régió megyéi közül a létszám alakulásában pozitív mérleget egyedül Baranya könyvelhetett el a vizsgált időszakban, miután a foglalkoztatottak száma valamelyest (0,9%-kal) emelkedett, Tolnában ugyanakkor kis mértékű (0,5%-os) csökkenés mutatkozott. A legnagyobb visszaesés Somogy megyét jellemezte, a foglalkoztatotti létszám számottevően (6,4%-kal) elmaradt a 2000. évitől.

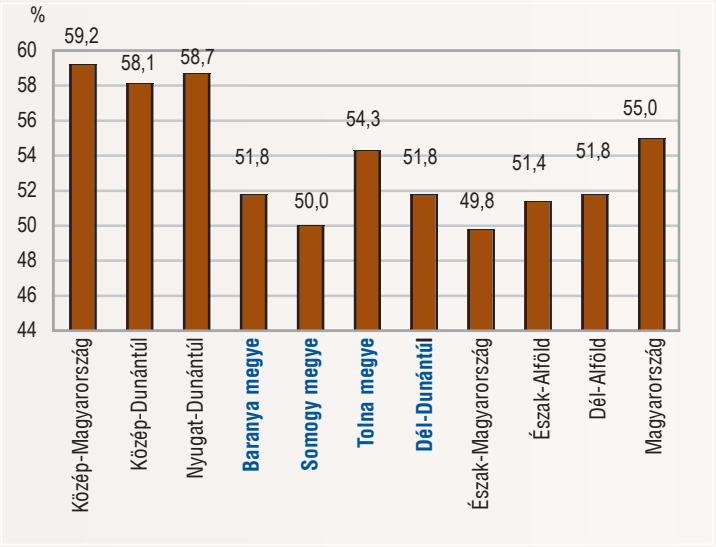
A régióban 2006-ban közel 35 ezer munkanélkülit vett számba a KSH, ami 14%-kal haladta meg a 2000. évi létszámot. A munkanélküliek számának emelkedése a közép-magyarországi régióban volt a legalacsonyabb (közel 4%-os), a dél-alföldi térségben pedig a legmagasabb, ahol több mint 50%-os növekedés mutatkozott. Az ország egészében mintegy 317 ezer munkanélkülit tartottak nyilván, 20%-kal többet mint 6 évvel korábban. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában a régiós átlag alatti, Somogy és Tolna megyékben pedig afölötti növekedés mutatkozott, előbbiben 9%-kal, utóbbiakban pedig egyaránt 17%-kal emelkedett a munkanélküliek száma a vizsgált időszakban.

A munkaerő-felmérés szerint számított aktivitási arány 2006-ban a Dél-Dunántúlon 51,8% volt, ami számottevően elmaradt az országostól (55,0%). A legkiemelkedőbb hányad a közép-magyarországi régiót jellemezte, de jóval átlag feletti mutatót ért el a nyugat-dunántúli és a közép-dunántúli régió is. A Dél-Alföldön a Dél-Dunántúllal azonos aktivitási arány alakult ki, míg kedvezőtlenebb mutatóval csak a fennmaradó két kelet-magyarországi régió rendelkezett. A régió megyéi közül Baranya mutatója megfelelt a régiós átlagnak, míg Tolna mutatója jóval kedvezőbb volt, Somogy megyéé pedig attól lényegesen elmaradt, a 15–74 éves népességnek csupán a fele tartozott a foglalkoztatottak közé.

(Megjegyzendő, hogy ennél alacsonyabb mutatóval az ország 19 megyéje közül csupán három rendelkezett, mindhárom az alföldi és észak-magyarországi térségekből.)

16. ábra

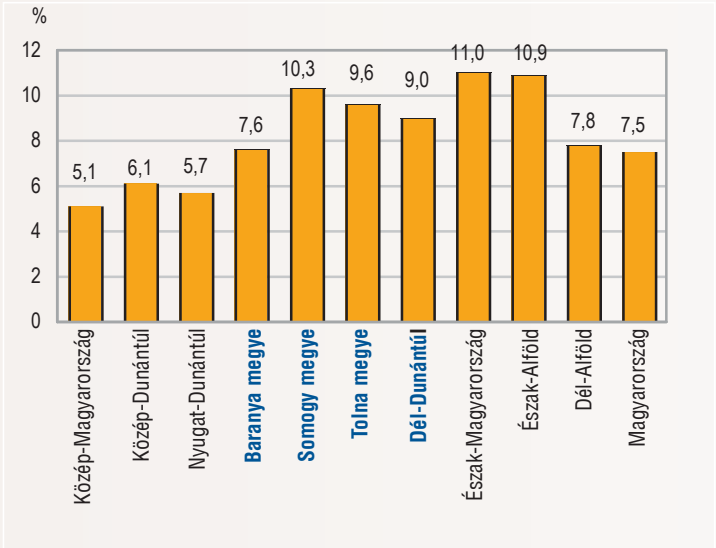
Aktivitási arány 2006-ban, %

A munkanélküliségi ráta a régióban 9,0%-os volt, 1,2 százalékponttal magasabb, mint 2000-ben. Országosan ennél alacsonyabb volt a munkanélküliek hányada, és az ezredforduló óta mért növekedés is elmaradt a régiónkra számítottól. Az ország egészét tekintve a munkanélküliségi ráta a 2000-ben mért 6,4%-ról 7,5%-ra nőtt 2006-ra.

17. ábra

Munkanélküliségi ráta 2006-ban, %

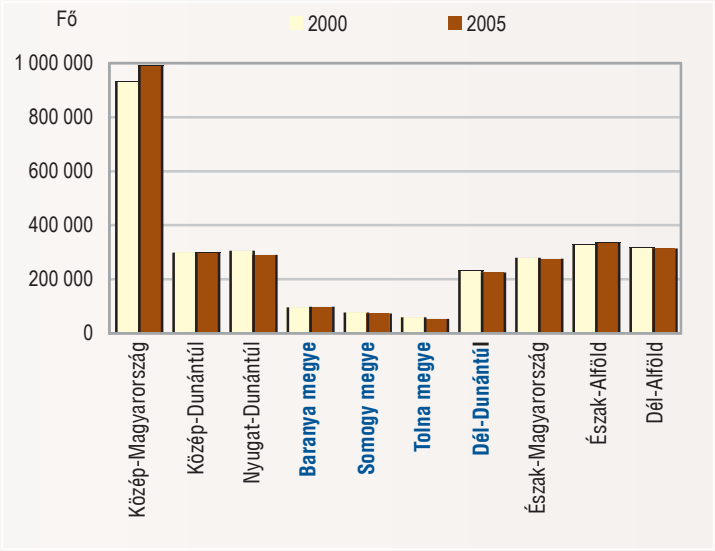
A régiók vonatkozásában jelentős eltéréseket tapasztalhatunk, a munkanélküliek aránya 2006-ban 5,1 és 11,0% között szóródott, a két szélsőérték a közép- és az észak-magyarországi régiókat jellemezte. A munkanélküliségi ráta a közép-magyarországi régión kívül a közép-dunántúli és a nyugat-dunántúli régiók esetén mondható kedvezőnek, mindkettőben az országos átlag alatti a munkanélküliek hányada. A Dél-Dunántúlnál valamelyest alacsonyabb még a ráta értéke a dél-alföldi térségben, a régiónkban számítottnál csak az észak-magyarországi és az észak-alföldi térségben volt magasabb a munkanélküliek aránya. A Dél-Dunántúl három megyéje közül Baranyában átlag alatti, Somogyban és Tolnában afeletti a munkanélküliségi ráta.

A gazdasági aktivitás vizsgálata általánosságban a közép-magyarországi régió kiemelkedően jó gazdasági pozícióját mutatja a régiók között, itt – az országoshoz viszonyítottan is – a legmagasabb a foglalkoztatotti és legalacsonyabb a munkanélküli hányad. Ettől némileg elmaradva, de az előbbi két mutató tekintetében jóval átlag feletti illetve alatti értékekkel bír a közép- és nyugat-dunántúli térség. A fenti három térségtől jelentősebben leszakadva helyezkedik el a Dél-Dunántúl, valamint Kelet-Magyarország, melyek közül régiónk a Dél-Alföldhöz hasonló adottságokkal bír, miközben az észak-magyarországi és észak-alföldi régiók mutatói ennél valamelyest kedvezőtlenebb, hátrányosabb képet mutatnak.

A dél-dunántúli régióban az alkalmazásban állók száma 225 300 fő volt 2005-ben, amely több mint 3%-kal elmaradt az 5 évvel korábbitól. Országosan ugyanezen időszak alatt több mint egy százalékkal nőtt az alkalmazásban állók száma. Az ország régiói közül a legfejlettebb közép-magyarországi térség mellett, a Közép-Dunántúlon és az észak-alföldi régióban nőtt a létszám, a többiben fogyott a 2000. évihez képest. A dél-dunántúli régióban egyedül Baranyában nőtt az alkalmazásban állók száma.

18. ábra

Alkalmazásban állók száma, fő

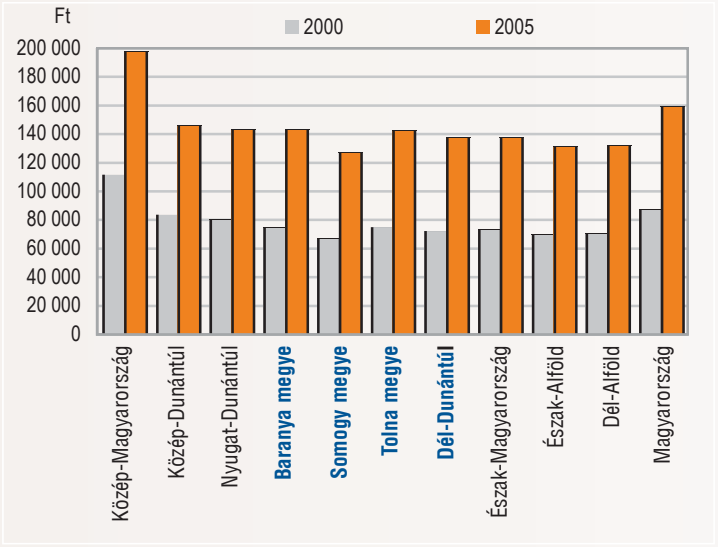
Keresetek

A régióban alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 2005-ben 137 450 forint volt, amely 14%-kal maradt el az országos átlagtól. Az ország valamennyi régiójában az országos átlag alatt maradtak a jövedelmek, kivéve a közép-magyarországi térséget, ahol viszont ennél átlagosan 24%-kal többet kerestek az ott élők. A régiók közül a Dunántúl gazdaságilag fejlettebb térségeiben a dél-dunántúli régiónál magasabb jövedelmeket értek el, a közép-magyarországi régióban 44%-kal, a Közép-Dunántúlon 6%-kal, a nyugat-dunántúli régióban pedig 4%-kal voltak magasabbak a

havi bruttó átlagkeresetek. Az észak-magyarországi régiót a Dél-Dunántúllal közel azonos, az észak-alföldi és dél-alföldi régiókat 5 illetve 4%-kal alacsonyabb átlagbér jellemezte.
A dél-dunántúli régió megyéi közül 2005-ben Baranyában az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 143 000 forintot tett ki, amely 4%-kal meghaladta a régiós átlagot. Hasonlóan – közel 4%-kal – magasabb jövedelmet értek el a tolnai munkavállalók, ahol az átlagkereset 142 400 forintos volt. A régió megyéi közül a Somogyban dolgozók jövedelmi viszonyai voltak a legmostohábbak, a megyei 127 000 forintos átlagbér közel 8%-kal elmaradt a régiós átlagtól. A Somogy megyei bruttó átlagkereset az ország valamennyi megyéjére számított átlagbérek között a legalacsonyabb.

19. ábra

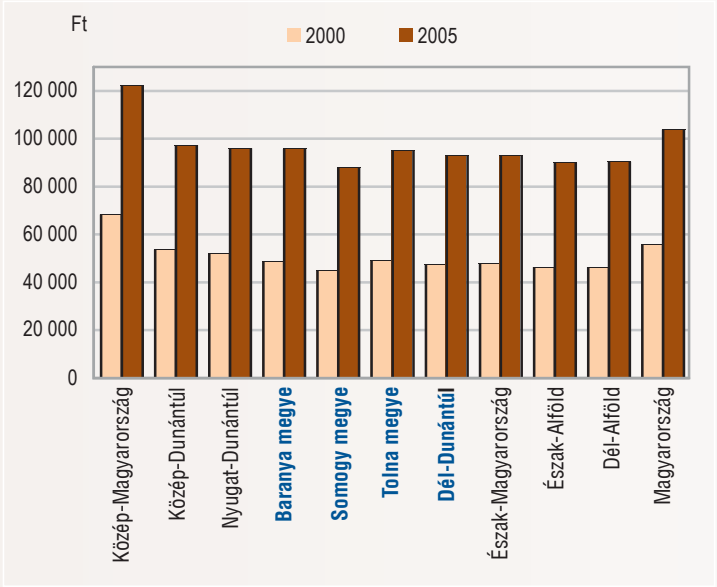
Bruttó átlagkereset, Ft

A nettó keresetek alakulása hasonló volt a bruttó keresetekéhez, a Dél-Dunántúlon mért 93 ezer forintos nettó jövedelem 10%-kal elmaradt az országostól. A régión belül Somogy megyében kerestek a legkevesebbet, az ország valamennyi megyéje közül egyedül itt nem érte el a nettó átlagkereset a 88 ezer forintot.

20. ábra

Nettó átlagkereset, Ft

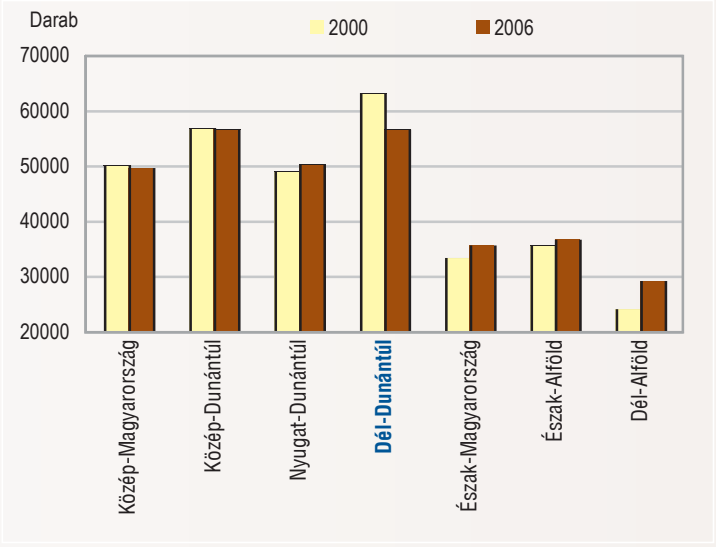

Idegenforgalom

Hazánkban a kereskedelmi szállásférőhelyek száma 2006-ban meghaladta a 315 ezret. Az ezredforduló évéhez képest mérsékelt, mindössze 0,8%-os bővülés történt. A legszembetűnőbb változás a dél-dunántúli régió férőhelyeinek igen jelentős, 10%-ot meghaladó csökkenésében érhető tetten. A régió 2000-ben a hazai szálláshelyek 20,2%-ával (63 269), 2006-ban pedig 18,2%-ával (56 676) rendelkezett. Ehhez fogható visszaesés egyetlen más makro térségben sem történt. Az abszolút számok alapján a dél-dunántúli régió a közép-dunántúli mögé szorult vissza a régiók sorrendjében.

21. ábra

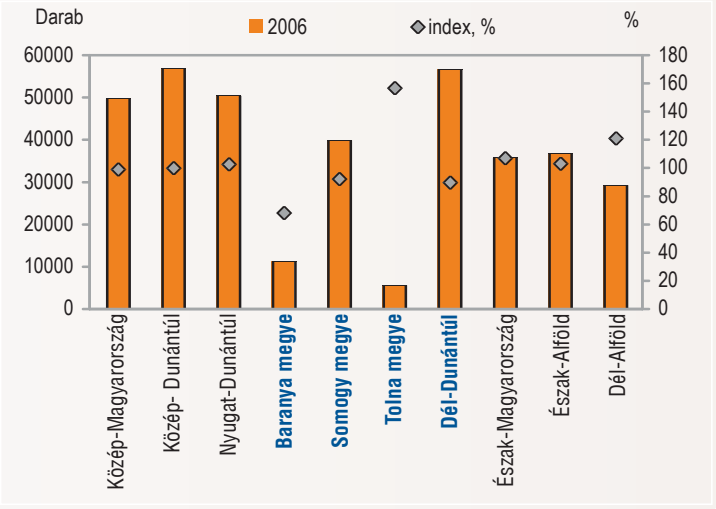
A kereskedelmi szállásférőhelyek száma a régiókban, 2000. és 2006. július 31-én

A kedvezőtlen régiós adat alakulásában egyaránt szerepet játszott az ország idegenforgalmában meghatározó Somogy megye és a meghökkentő visszaesést produkáló Baranya megye. Baranyában a kereskedelmi szállások férőhelyeinek száma 2000 és 2006 között 31,9%-kal (16 450-ről 11 200-ra) esett vissza. Megjegyzendő, hogy ehhez hasonló mértékű csökkenés sehol másutt nem volt tapasztalható. A jelentősebb visszaesést mutató megyék közül Pest megyében 17,2%-kal, Vas megyében 10,4%-kal csökkent a szállásférőhelyek száma.

22. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek száma 2006-ban és változása 2000 és 2006 között, (2000=100,0%)

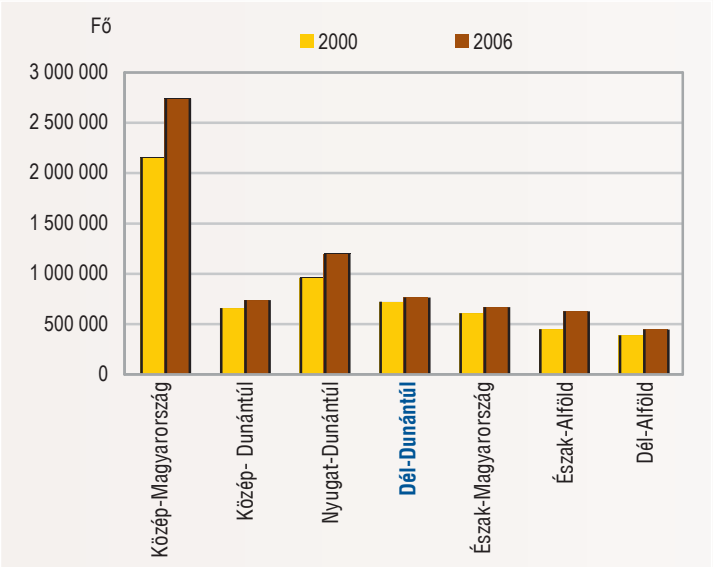

Budapest után Somogy megye rendelkezik a második legtöbb kereskedelmi szállásférőhellyel. A megye és ezen belül a Balaton-part szerepe messze túlmutat a régiós szerepkörön. 2000-ben a férőhelyek száma meghaladta a 43 ezret, 2006-ra ugyanezen érték 40 ezer alá csökkent. A visszaesés mértéke a jelentősebb idegenforgalommal rendelkező megyék sorában egyedülálló. A megyék közül Tolnában található a legkevesebb kereskedelmi szállásférőhely. Bár a férőhelyek száma a vizsgált időszak alatt több mint másfélszeresére nőtt, a megye továbbra sem játszik meghatározó szerepet a régió idegenforgalmában.

A kereskedelmi szálláshelyek vendégszáma Magyarországon 2000-ben közel 6 millió fő volt, 2006-ban pedig már megközelítette a 7,2 millió főt, így a vendégszám alapján több mint húsz százalékos (20,9%) bővülésről beszélhetünk. A vendégek száma országosan évről évre emelkedett. Ez a javulás regionális metszetben eltérő mértékű és korántsem megszakítatlan volt. Az elmúlt bő félévtized leghangsúlyosabb változása, hogy a közép-magyarországi (ezen belül alapvetően Budapest) és a nyugat-dunántúli régió tovább növelte idegenforgalmi vonzerejét. E két régió 2000-ben a kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek 52,5%-át, 2006-ban pedig már 54,9%-át látta vendégül. A vendégek száma a közép-magyarországiban több mint negyedével (27,1%-kal), míg a nyugat-dunántúliban szinte pontosan negyedével (24,7%-kal) nőtt. A dél-dunántúli régió idegenforgalmi potenciálját tekintve az abszolút számok alapján a középmezőnyben, a közép-dunántúli régióval egyazon szinten helyezkedik el. A régióba érkező vendégek száma 2006-ban 764 ezer volt, ami 5,8%-kal volt magasabb a 2000-es év adatánál. Ha a 2000. év adatát vesszük bázisnak, a Dél-Dunántúl növekedése volt a legalacsonyabb a hazai régiók sorában.

23. ábra

A vendégek száma a régiókban, 2000-ben és 2006-ban

takhoz a megye e téren is nagyon alacsony bázisról rugaszkodva érte el a jelenlegi 65 ezer körül vendégszámot.

A hazai kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek lakóhelyét tekintve mind a külföldi, mind a hazai vendégek száma nőtt a vizsgált időszakban, az előbbiek száma 3,0 millióról 3,3 millióra (10,6%-kal), utóbbiaké jelentősebb mértékben 3,0 millióról 3,9 millióra (31,4%-kal). Mindennek köszönhetően a 2000-ben tapasztalt kiegyenlített összetétel az utóbbi időben felborulni látszik, 2006-ban az összes vendég 53,9%-a már belföldi volt, szemben a 2000-es 49,6%-kal.

A dél-dunántúli régióban – bármely évet is vesszük alapul – a hazai vendégek többségben vannak, sőt a részarányok időbeli alakulását figyelve egyre erőteljesebb belföldi meghatározottság jellemzi a régiót. Valamennyi régiós megyében csökkent a külföldi vendégek száma. Bár az ezredfordulón Somogy megyében még több külföldi vendéget regisztráltak, de számuk 2006-ra szinte megfeleződött, 206 ezerről 109 ezerre csökkent. Ehhez fogható visszaesés – az amúgy idegenforgalmi szempontból nem túl jelentős Békés megye kivételével – kirívóan egyedülálló a hazai megyék táborában. Baranyában a külföldiek száma harmadával, 73 ezerről 49 ezerre csökkent. A Tolna megyébe érkező külföldi vendégek száma 2000-ben alig haladta meg a 11 ezret, 2006-ban pedig a 10 ezret. Miközben a külföldi vendégek száma jelentősen apadt a régió megyéiben, a hazai vendégek növekvő száma képes volt ezt pótolni. Somogy megyében a belföldiek száma a 2000. évi 230 ezerről 2006-ra 330 ezerre (43,3%-kal), Baranyában 174 ezerről 211 ezerre (21,3%-kal) nőtt. A belföldi vendégek jelentős növekedése és a külföldiek csökkenése miatt a dél-dunántúli régió vendégeinek összetétele számottevően eltér az ország átlagától. Tíz vendégből mindössze kettő érkezik a határainkon túlról.

1. tábla

A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma és alakulása

Terület	2006		
	külföldi	belföldi	összesen
Baranya	49 291	211 389	260 680
Somogy	109 292	329 503	438 795
Tolna	10 299	54 517	64 816
Dél-Dunántúl	168 882	595 409	764 291
Ország	**3 309 753**	**3 872 797**	**7 182 550**
	2000=100,0%		
Baranya	67,2	121,3	105,3
Somogy	53,1	143,3	100,7
Tolna	92,3	194,6	165,4
Dél-Dunántúl	58,2	137,7	105,8
Ország	**110,6**	**131,4**	**120,9**

A régióba látogató vendégek többsége számára továbbra is Somogy megye (Balaton-part) jelenti a célállomást. 2006-ban a régió vendégeinek közel hattizede (57,4%-a) Somogy megyében, egyharmada (34,1%) Baranyában, míg a fennmaradó 8,5%-uk Tolna megye kereskedelmi szállásain jelentkezett. A régió megyéi közül Somogyban alig érezhetően (0,7%-kal) 435,9 ezerről 438,8 ezerre nőtt a vendégek száma 2000-ről 2006-ra. Az országos átlagnál jóval kisebb mértékű bővülés történt Baranyában is (5,8%). A vendégek száma 2006-ban 260,7 ezer volt, míg hat évvel korábban 248 ezret regisztráltak. A nyers számok alapján Tolna megye turizmusa változott legkedvezőbben, a vendégek száma több mint másfélszeresére nőtt (65,4%), de hasonlóan a szállásférőhelynél elmondottakhoz a megye e téren is nagyon alacsony bázisról rugaszkodva érte el a jelenlegi 65 ezer körül vendégszámot.

A vendégszám alakulásához képest a vendégéjszakáké eltérően alakult, a növekedés jóval mérsékeltebb volt. A kereskedelmi szálláshelyeken a vendégéjszakák száma 2000-ben Magyarországon 18,4 millió volt, 2006-ban 1,3 millióval azaz 7%-kal több vendégéjszaka értékesítésre került sor. A közép-dunántúli régióban 7,2%-os, a dél-dunántúliban 14,9%-os visszaesésről kell beszámolnunk, míg a fennmaradó régiókat eltérő mértékű bővülés vagy a stagnálás jellemezte. 2000-hez képest a vendégéjszakák száma a közép-magyarországiban 22,2%-kal, a nyugat-dunántúliban 4,3%-kal, az észak-alföldiben 22,4%-kal, a dél-alföldiben 16,2%-kal nőtt, míg az észak-magyarországi régióban nem történt érdemi változás. A dél-dunántúli régió kedvezőtlen mutatója mögött Baranya megyének az elmúlt

három és Somogy megyének az elmúlt négy évben tapasztalható gyengélkedése áll. Somogy megyében 2006-ban a vendégéjszakák száma negyedével volt kevesebb mint 2000-ben. Ehhez hasonló visszaesés csak Nógrád megyében történt. A külföldi vendégekhez köthető vendégéjszakák száma jelentősebben csökkent Baranya és kiváltképpen Somogy megyében.

2. tábla

A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak száma és alakulása

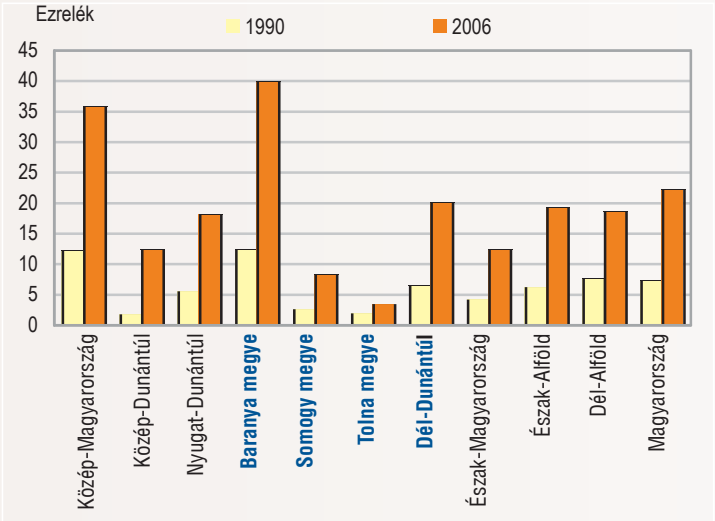
Terület	2006		
	külföldi	belföldi	összesen
Baranya	175 685	453 264	628 949
Somogy	525 576	952 577	1 478 153
Tolna	29 509	121 853	151 362
Dél-Dunántúl	730 770	1 527 694	2 258 464
Ország	**10 045 891**	**9 606 135**	**19 652 026**
	2000=100,0%		
Baranya	62,3	114,8	92,9
Somogy	48,4	121,4	79,0
Tolna	85,6	171,1	143,2
Dél-Dunántúl	52,1	122,1	85,1
Ország	**95,5**	**122,3**	**107,0**

Felsőoktatás

A felsőoktatásban tanulók száma a rendszerváltozás után ugrásszerűen megnövekedett. Míg országos átlagban 1990-ben mindössze 7,4 nappali tagozatos egyetemi vagy főiskolai hallgató jutott ezer lakosra, 2006-ban már 22,3. A Dél-Dunántúl mutatója ugyanezen idő alatt 6,5-ről 20,2-re emelkedett, amely elmarad ugyan az országostól, de a főváros nélkül számított átlagnál (2006-ban 15,5) számottevően magasabb.

24. ábra

Ezer lakosra jutó nappali tagozatos egyetemi, főiskolai hallgató

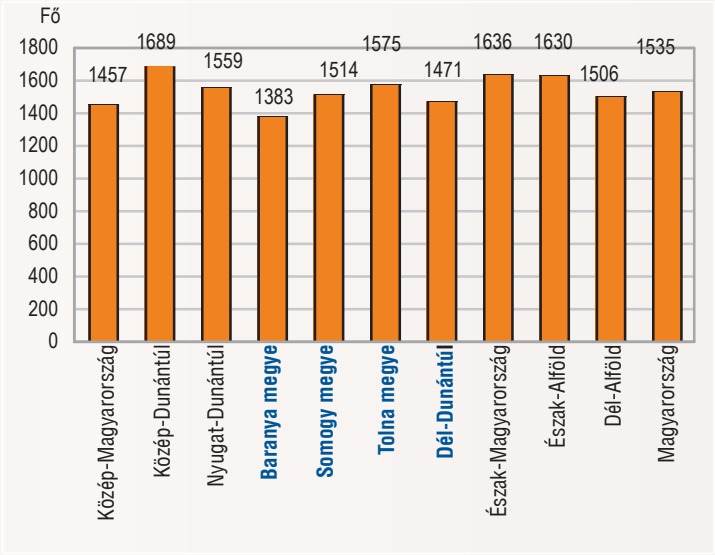
Budapest 55,7 ezrelékes mutatója kiemelkedően magas (ebből adódóan a közép-magyarországi régióé is), hiszen az ország nappali tagozatos egyetemi vagy főiskolai hallgatóinak több mint négytizede a főváros valamely intézményében tanult a 2006/2007-es tanévben. Az ország többi régiója közül a Dél-Dunántúlon a legmagasabb a mutató értéke, amely nagyrészt a baranyai megyeszékhelynek köszönhető, hiszen Pécs a felsőoktatásban nem csak a régió, hanem egyben az egész Dunántúl legnagyobb központja is.

Egészségügyi ellátás

Az országban dolgozó háziorvosoknak és házi gyermekorvosoknak kereken az egytizede régiónkban tevékenykedett, ez 2006-ban szám szerint 658 szakember gyógyító munkáját jelentette. Dél-Dunántúlon a jelzett esztendőben egy háziorvosnak, illetve -gyermekorvosnak átlagosan 1471 fő ápolásáról, gyógyításáról kellett gondoskodnia, jóval kevesebbről, mint az ország egészében, illetve a régiók zömében (ennél kevesebben csak Közép-Magyarországon jutottak egy-egy orvosra). A lakosság szemszögéből ez azt jelenti, hogy itt - az orvosok mérsékeltebb leterheltsége révén – elvileg nagyobb figyelem irányulhat a betegekre, mint az ország más részeiben. A megyék közül Baranya országosan is kimagasló mutatóval büszkélkedhet, első helyen állt az orvosok által ellátandó népesség számát illetően. Ez a mutató a régión belül Tolnában volt a legnagyobb (1575 fő), aminél Somogyban is csak alig valamivel voltak előnyösebbek a körülmények.

25. ábra

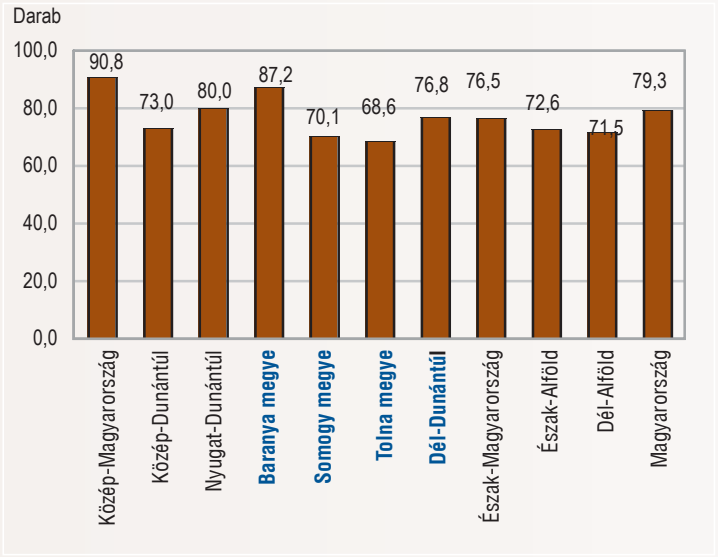
Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma, 2006

A közelmúltban lezajlott kórházi ágyszám-csökkentések következtében a fekvőbeteg intézetek befogadóképessége – akárcsak országosan – a Dél-Dunántúlon is számottevően visszaesett. 2006-ban a régióban 7429 működő ágy fogadta a betegeket, 5%-kal kevesebb, mint hat évvel korábban. Baranyának a férőhelyek alapján is kiemelkedő az egészségügyi ellátásban betöltött szerepe (a 7429 ágy közel fele itt koncentrálódott), ami alapvetően az orvostudományi egyetem jelenlétének köszönhető. A 10 000 lakosra jutó kórházi ágyak száma alapján Dél-Dunántúl helyzete az országosnál némileg kedvezőtlenebb volt. A mutató 2006-ban 76,8-et tett ki, ami 2,5-del elmaradt ugyan az említett átlagtól, ám régiónk ezzel együtt is Magyarország harmadik legjobban ellátott térségének számít Közép-Magyarországot és Nyugat-Dunántúlt követően. Baranya messze felülmúlta a másik két megyét, itt 87,2 ágy jutott 10 000 főre. Ez országos szinten is kiugró volt, aminél jobb ellátottság csak Zala, illetve Veszprém megyében mutatkozott. Somogyban és Tolnában a helyzet ehhez képest hátrányosnak ítélhető.

26. ábra

Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma, 2006

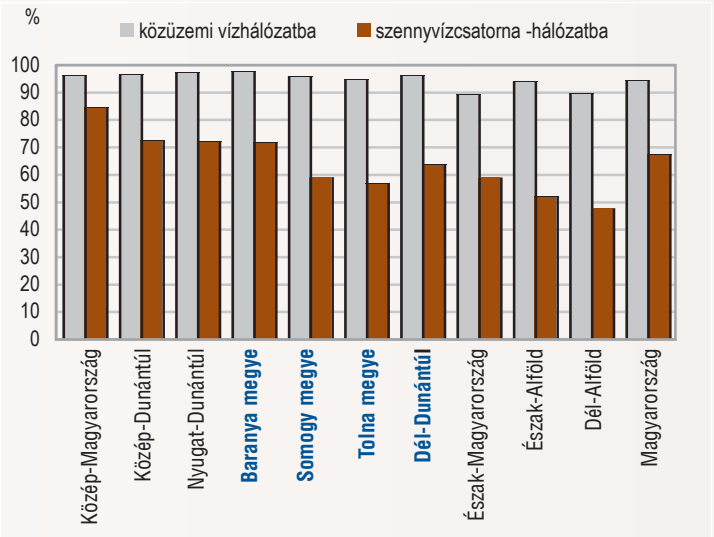

Közmű, infrastruktúra

A régió kommunális ellátottsága 2001 és 2006 között számottevően javult, ez a vízellátást és a csatornázottságot illetően egyaránt igaz. Közüzemi vízzel a lakásoknak már 2001-ben is több mint kilenctizede rendelkezett, nagyjából akkora hányada, mint országosan. 2006. év végére a szolgáltatás úgyszólván teljeskörűvé vált, ekkor a dél-dunántúli otthonok 96%-a rendelkezett vezetékes vízzel, ami meghaladta az országos átlagot és a régiók között – Közép- és Nyugat-Dunántúl után – a harmadik legjobb helyet jelentette. A térség megyéi közül Baranya emelkedett ki, ahol a lakások valamivel több, mint 98%-ában nyílt lehetőség közműves víz használatára, ez az országban Győr-Moson-Sopron és Veszprém megye után a harmadik legjobb érték. Tolnában - amely a régión belül a legkedvezőtlenebb helyzetű volt - a lakások 95%-a jutott vezetékes ivóvízhez. Bár a 2001 és 2006 között eltelt fél évtized kommunális beruházásainak köszönhetően látványosan javult a csatornázottság, az ellátottság még mindig elmaradt az országos átlagtól. A bekapcsolt lakások aránya a Dél-Dunántúlon 47-ről 64%-ra emelkedett, ez 3 százalékponttal volt alacsonyabb mint az ország egészében, a 7 régió közül pedig a negyedik helyhez volt elegendő. 2001 végén a régiónak még csak 95 települése volt csatornázott, a 2006-os esztendő végén pedig már 180. (Rögtön hozzá kell tenni azonban azt is, hogy a falvaknak több mint háromnegyede továbbra is ellátatlan maradt.) Az ellátottság a három megye közül Baranyában volt a legelőnyösebb, itt 2006-ban a lakások 72%-ából vezetéken át került ki a szennyvíz, a másik két megyében ez az arány 58-59% körül mozgott.

27. ábra

A közüzemi vízhálózatba és szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2006. év végén (%)

Baranya viszonylagosan jó helyzete abból adódik, hogy a – meghatározó súllyal bíró – megyeszékhelyen a lakások 100 %-a rendelkezett csatornával.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
II. évfolyam 11. szám 2008. február 29.

2008/11
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
Pécsi Igazgatósága
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/2

A tartalomból

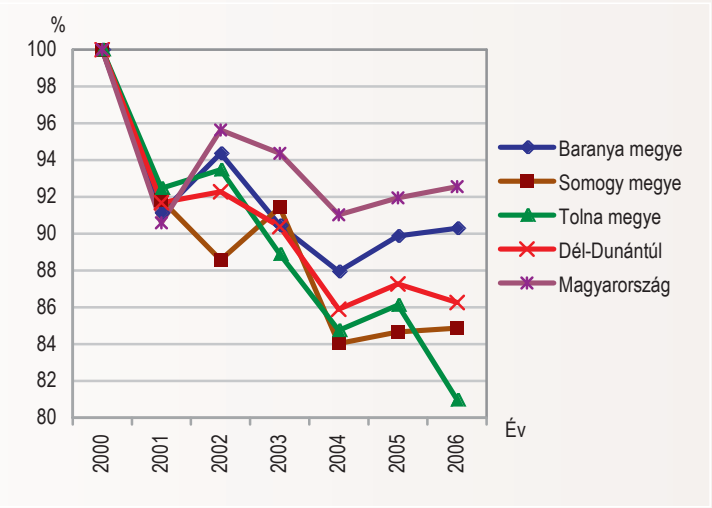
1 A házasságkötések jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2006

3 A Dél-Dunántúl ipari teljesítményének alakulása a 2007. évi előzetes adatok tükrében

5 A mezőgazdasági termékek piaci átlagárának alakulása

1. ábra

A házasságkötések számának változása, (2000=100%)

A házasságkötések jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2006

Magyarország lélekszámának folyamatos csökkenése mindenki által ismert demográfiai probléma. A népesség fogyatkozásának hátterében elsősorban az élveszületések évről évre mérséklődő száma, a magas halandóság, valamint az elvándorlások állnak, ám közvetett módon a házasságkötések alakulása is ide sorolható.

Az európai országok közül Magyarország hosszú ideig az élvonalba tartozott a házasságkötések gyakoriságát tekintve, majd a nyolcvanas évektől erőteljes csökkenés kezdődött, amellyel hazánk a közepes házasodási gyakoriságú országok sorába került. Jelenleg Magyarországon 4,4 házasságkötés jut ezer lakosra, amely elmarad az európai uniós országok átlagától.

A nyugati társadalmakra jellemző folyamatok hazánkban is tért hódítottak, a házasságon kívüli kapcsolatok terjedésével párhuzamosan a házasság, a hagyományos család szerepe leértékelődött. Az elmúlt év végén erre hivatkozva alkotta meg az országgyűlés a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényt, amely 2009. január 1-jétől a házastársakéhoz hasonló jogokat biztosít az élettársi viszonyban élő pároknak.

Régiónkban 2006-ban mintegy 14%-kal kevesebben kötöttek házasságot, mint 2000-ben. Ez a házasodási kedv országosnál is nagyobb mértékű visszaesését jelenti, hiszen ugyanezen időszakban országos átlagban mintegy 7%-os csökkenés mutatkozott. A régión belül Baranyában fogyatkozott legkevésbé, nagyjából tizedével, míg Tolnában a legnagyobb mértékben, közel ötödével a házasságkötések száma.

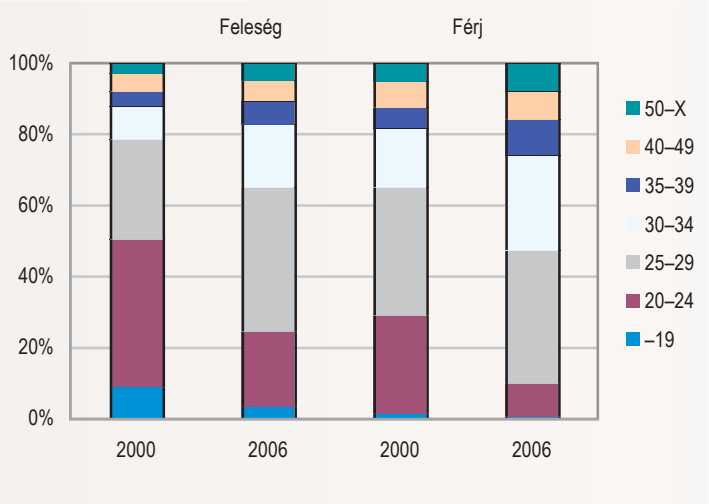
A házasságkötések számszerű csökkenése a népességarányos mutató alakulásában is tükröződött. A Dél-Dunántúlon 2000-ben még átlagosan 4,6, 2006-ban már csak 4,0 házasságkötés jutott ezer lakosra, míg országosan 4,8-ról 4,4-re mérséklődött az arányszám. A régión belül Baranyában mutatkozott a legenyhébb csökkenés, Tolnában és Somogyban egyaránt erőteljes visszaesés következett be. Ez utóbbi térségekben a 2006. évi adatok szerint sorrendben 3,6 illetve 3,7 házasságkötést regisztráltak ezer lakosonként, ennél alacsonyabb értékek az ország megyéi közül csak Békésben és Nógrádban mutatkoztak.

A házasságkötések számának és arányának visszaesésével párhuzamosan folyamatosan emelkedett a házasságkötési életkor mind a nők, mind a férfiak körében. A házasuló nőknek 2000-ben még 9%-a 19 éves vagy fiatalabb, 42%-a 20–24 éves volt, néhány év elteltével, 2006-ban előbbiek aránya már csupán 3,5%-ot tett ki, utóbbiak aránya megfeleződött és mindössze 21%-ot ért el. Ezzel párhuzamosan a 25–29 éves házasuló nők hányada a 2000. évi 28-ról 2006-ra 40%-ra emelkedett, a házasságkötések szempontjából tehát ez az életkor vált meghatározóvá a korábbi 20–24 éves helyett. Jelentős mértékben, 9,5-ről 18%-ra nőtt továbbá a 30–34 évesek részesedése is. A házasuló nők korszerkezetének előbbiekben részletezett változása az átlagos házasságkötési életkort csaknem 3 évvel növelte meg, 2006-ban a Dél-Dunántúlon házasságot kötött nők életkora átlagosan 30 év volt, ez megegyezik az országos átlaggal. A régió megyéi közül Baranyában voltak a legidősebbek (30,4 év), Somogyban a legfiatalabbak (29,7 év) a házasságra lépő nők.

A házasuló férfiak korösszetételében a nőkéhez hasonló változások következtek be. A 2000-ben házasságot kötött férfiak közül még csaknem minden harmadik 24 éves vagy fiatalabb volt, míg 2006-ban már csak nagyjából minden tizedik. A házasuló férfiak döntő hányadát továbbra is a 25–29 évesek képviselték annak ellenére, hogy részesedésük 2000 és 2006 között 42-ről 38%-ra mérséklődött. Az ennél idősebbek aránya minden korcsoportban emelkedett. A házasságra lépő férfiak átlagos életkora a nőkhöz hasonlóan 3 évvel növekedett, a vizsgált időszakban 30-ról 33-ra változott, amely nagyjából megfelel az országos átlag alakulásának.

2. ábra

A házasulók életkor szerinti megoszlásának változása a Dél-Dunántúlon

A házasodási szokások előbbiekben ismertetett változása a tanulmányi idő meghosszabbodásával (a felsőoktatásban résztvevő fiatalok megnövekedett arányával), az egzisztencia-teremtés egyre nehezedő körülményeivel, nem utolsó sorban a házasságon kívüli kapcsolatok terjedésével függ össze. Mivel hazánkban a gyermekek többsége (64%-a) még jelenleg is házasságból születik, a korai házasságkötések elmaradása és egyre későbbi életkorra tolódása a termékenység amúgy is csökkenő tendenciáját kedvezőtlenül befolyásolja.

A házasságra lépők családi állapot szerinti megoszlásában sem a régióban, sem országosan nem történt a korösszetételnél tapasztalt mértékű változás. A házasságkötések túlnyomó többségében a vőlegény továbbra is nőtlen, a menyasszony pedig hajadon volt az esküvő előtt, bár megjegyzendő, hogy részesedésük a vizsgált időszak alatt is tovább mérséklődött. Ez a népesség reprodukciója szempontjából kedvezőtlen, hiszen az első házasságkötések szerepe e tekintetben a legfontosabb. A nőtleneket és hajadonokat követően az elváltak közötti házasságkötések voltak a leggyakoribbak, hányaduk kismértékben emelkedett. A harmadik leggyakoribb típus a nőtlenek vagy hajadonok és elváltak közötti frigy. Míg 2000-ben ritkább volt a nőtlen férfi-elvált asszony által kötött házasság, mint az elvált férfi–hajadon közötti, 2006-ra az arányok kiegyenlítődtek. A dél-dunántúli házasulók családi állapot szerinti összetétele az országos átlaghoz viszonyítva annyiban tért el, hogy a nőtlenek–hajadonok által kötött házasságok a régióban egy–két százalékponttal ritkábban, az elváltak közöttiek valamivel gyakrabban fordultak elő, a megyék között számottevő különbségek nem mutatkoztak.

1. tábla

A házasulók családi állapot szerinti megoszlása a Dél-Dunántúlon

Férj családi állapota a házasságkötés előtt	Feleség családi állapota a házasságkötés előtt			
	hajadon	özvegy	elvált	összesen
		2000		
nőtlen	69,3	0,5	7,9	77,6
özvegy	0,1	0,3	0,9	1,3
elvált	9,0	0,7	11,4	21,1
összesen	**78,4**	**1,4**	**20,2**	**100,0**
		2006		
nőtlen	66,6	0,4	9,3	76,4
özvegy	0,4	0,3	0,8	1,5
elvált	9,2	1,0	12,0	22,2
összesen	**76,3**	**1,7**	**22,1**	**100,0**

Mint már az előzőekben is említettük, a Dél-Dunántúlon a házasulók kismértékben csökkenő hányada, de még 2006-ban is több mint háromnegyede első házasságát kötötte. Mind a férfiak mind a nők körében a frigyre lépők mintegy egyötöde második alkalommal mondta ki a boldogító igent, hányaduk 2000-hez viszonyítva egy–két százalékponttal emelkedett. A harmadszor házasodók aránya a vizsgált időszakban lényegében nem változott, mintegy 2,5%-ot tett ki. A Dél-Dunántúl jellemzői az országostól csupán kis mértékben tértek el, az első házasságra lépők régiós aránya valamelyest az országos átlag alatt maradt, míg az újraházasulóké meghaladta azt.

A házasságkötési adatokból kiderül, hogy mindkét nem esetében, de főként a férfiaknál az előző házasság megszűnése és az újabb házasság megkötése között egyre hosszabb idő telik el. Míg a 2000-ben újraházasodó férfiak közül minden harmadiknak csupán egy–két évvel korábban szűnt meg az előző házassága (válással vagy özvegyüléssel), 2006-ra arányuk 23%-ra csökkent. Azoknak a vőlegényeknek a hányada, akik 2–4 évet vártak az újabb házasságkötéssel, stabilan 28–30% között mozgott, míg az ennél is többet kiváróké számottevően emelkedett. Ez szintén összefüggésben lehet az élettársi kapcsolatok terjedésével, de a fokozódó egzisztenciális nehézségekkel is. Az újraházasodó nőket hasonló folyamatok jellemezték, de a férfiakénál enyhébb mértékben.

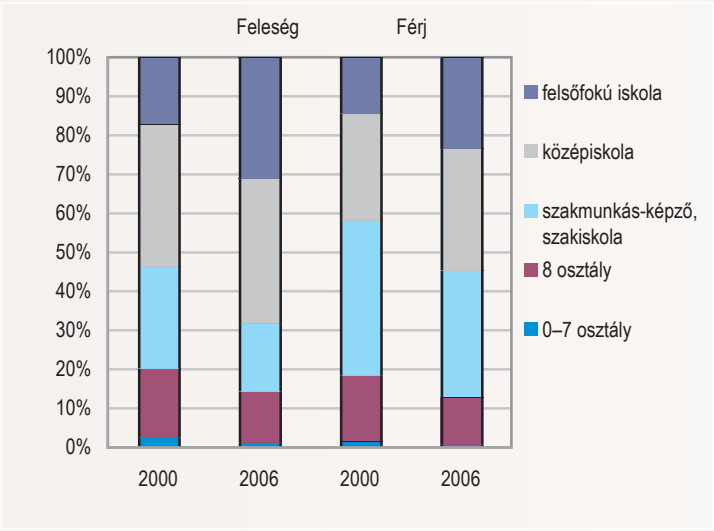
A házasulók iskolai végzettség szerinti összetétele a régióban csakúgy, mint országosan, jelentősen megváltozott a vizsgált időszak során. A házasságra lépő vőlegények körében a felsőfokú végzettségűek aránya a Dél-Dunántúlon 2000 és 2006 között 14-ről 24%-ra emelkedett, a menyasszonyok esetében ennél is nagyobb mértékben 17-ről 31%-ra ugrott. A középiskolai végzettségűek hányada mindkét nemnél kismértékben emelkedett, az ennél alacsonyabb iskolázottságúaké számottevően csökkent. Országosan hasonló folyamat ment végbe, hiszen a felsőfokú végzettségű házasuló férfiak aránya 18-ról 26%-ra, a nőké 20-ról 32%-ra növekedett. Az adatokból kiderül, hogy a régióban házasodók iskolai végzettségi szintje valamelyest elmarad az országos átlagtól.

A házasulók iskolázottságának jelentős javulása egyrészt összefügghet azzal, hogy a rendszerváltoztatás után ugrásszerűen megnőtt a felsőoktatási intézményekbe jelentkezők száma, amely a legutóbbi időkig azóta is folyamatosan gyarapodott, s ez jelentősen megemelte a fiatal, házasodási korban lévő korosztályok iskolázottsági szintjét. Másrészt következménye

lehet az első házasságkötések egyre későbbi életkorra tolódásának is, valamint lehetséges, hogy a felsőfokú végzettségűek felülreprezentáltak a házasulók körében, vagyis a magasabban képzettek nagyobb gyakorisággal választották az együttélés „törvényesített” formáját, a házasságkötést.

3. ábra

A házasulók iskolai végzettség szerinti megoszlásának változása a Dél-Dunántúlon

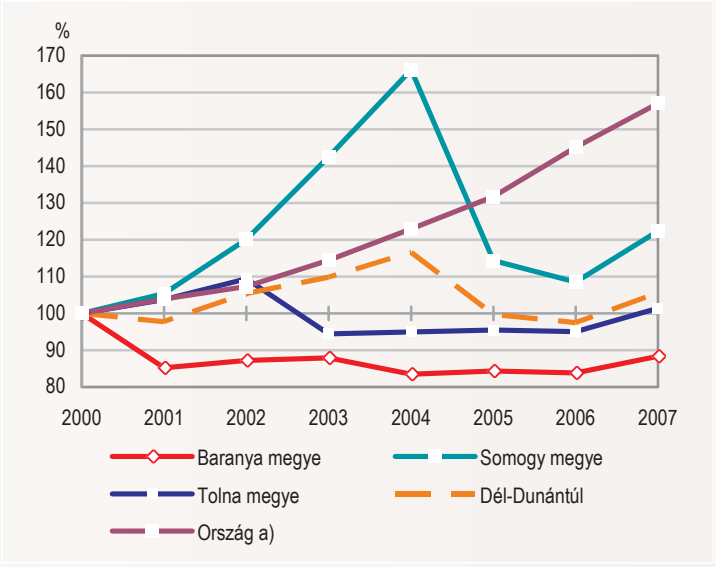
A Dél-Dunántúl ipari teljesítményének alakulása a 2007. évi előzetes adatok tükrében

A Dél-Dunántúl gazdasági teljesítményét az utóbbi jó néhány évben az ország más térségeihez képest több területen is lemaradás jellemzi. Különösen igaz ez az ipari teljesítményeket illetően. A régió iparában az ezredforduló után kedvezőtlen tendenciák mutatkoztak, amely még inkább szembetűnő a többi régióval összehasonlítva. A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások térségben működő telepeinek **2006. évi ipari termelése** összehasonlító áron számítva – egyedüliként a régiók közül – jó két százalékkal 2000. évi szint alatt maradt. A kedvezőtlen eredményben az ide tartozó mindhárom megyének szerepe volt. Baranyában 2001-ben, Tolnában 2003-ban, Somogyban pedig 2005-ben következtek be nagyobb termeléscsökkenést okozó események, de kisebb mértékű negatív ingadozások más években is előfordultak. A legfőbb okok között elsősorban vállalkozások átszervezése, megszűntetése, piaci hatások miatti termékváltás, a termelés más térségbe vagy országba történő áttelepítése fordult elő, de közrejátszott előre nem látható energiaipari üzemzavar is. Somogy megyét kivéve nem volt ugyanakkor olyan jelentősebb növekedést produkáló év, amely kompenzálta volna a kieséseket. Ennek következtében ezt az időszakot Baranya jelentős, Tolna szerényebb csökkenéssel zárta, vagyis esetükben a 2006. évi termelés összehasonlító áron számított értéke a 2000. évi szint alatt maradt.

Az előbbiekben vázolt kedvezőtlen folyamatokon valamelyest javítottak a **2007. év eredményei.** Előzetes adatok alapján a Dél-Dunántúl ipari termelése összehasonlító áron – a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján – az országoshoz hasonló mértékben, 8,3%-kal gyarapodott az egy esztendővel korábbihoz képest, aminek következtében teljesítménye már a 2000. évi szintet is (5,6%-kal) felülmúlta. A legutóbbi évben mért javulás a közép-dunántúli után a második legdinamikusabbnak bizonyult, a 2000. évihez viszonyított növekedés ugyanakkor még így is a legszerényebbnek mutatkozott a hét régióé közül. (Az ország további hat statisztikai régiójában ugyanebben az időszakban 19–119% közötti, országosan pedig 57%-os növekedést regisztráltak hasonló gazdálkodói körben.) A 2007. évi ipari termelés a Dél-Dunántúl mindhárom megyéjében kedvezően alakult az egy évvel korábbihoz viszonyítva. Legjelentősebben, csaknem 13%-kal Somogy megye teljesítménye nőtt, Baranya 5,4, Tolna 6,6%-os gyarapodást regisztrált. Ezzel a somogyi jó 22%-os növekedés mellett a Tolna megyei termelés volumene is valamivel a 2000. évi szint fölé emelkedett, Baranya elmaradása azonban még így is jókora, csaknem 12% a hét évvel korábbi szinttől.

4. ábra

Az ipari termelés alakulása* (2000=100%)

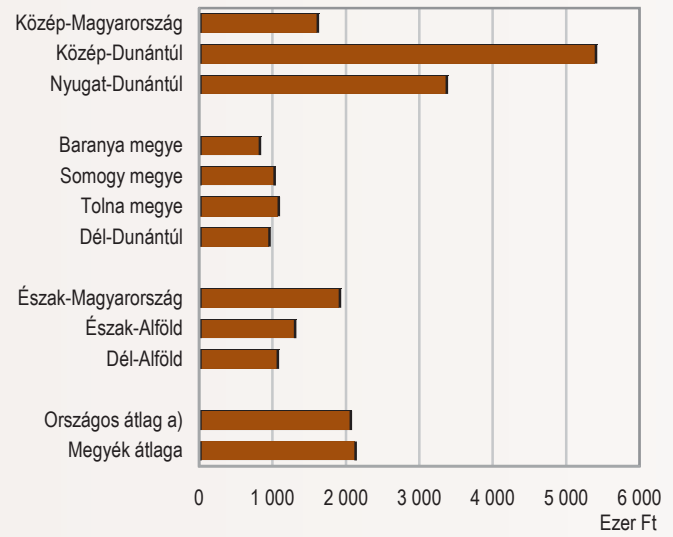
* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján, összehasonlító áron számítva.

a) Országhatáron kívüli termeléssel együtt.

A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások dél-dunántúli térségben található telepei által 2007-ben előállított 911,5 milliárd forint ipari termelési érték a hasonló gazdálkodói körben előállított országos teljesítmény 4,4%-át tette ki, 1,6–1,6%-os baranyai és somogyi, illetve 1,2%-os tolnai részesedéssel. A **térség egy lakosára jutó** (a 2007. január 1-jei népességadatokkal számítva) 942 ezer forint **ipari termelési érték** az országos átlag 46%-át tette ki, amely a termelési érték 2007 során bekövetkezett viszonylag jelentős növekedése ellenére is a legalacsonyabb az ország hét statisztikai régiója közül. A népességszámhoz viszonyított fajlagos mutató értéke a Dél-Dunántúl megyéi közül Baranya megyében volt a legalacsonyabb, a 809 ezer forintnyi összeg nem érte el az országos átlag négytizedét, a térség átlagának pedig a 86%-át, de a legmagasabb, a Tolna megyei mintegy 1068 ezer forint is mindössze 52%-át tette ki az országosnak.

5. ábra

Az egy lakosra jutó ipari termelés értéke*, 2007

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján, a 2007. január 1-jei népességadatokkal számítva.

a) Országhatáron kívüli termeléssel együtt.

Az ország megyéivel összevetve a Baranya megyei fajlagos összeg a negyedik legalacsonyabb volt (nem egészen 20 ezer forint előnnyel a legalacsonyabb Nógrád megyeihez képest), de Somogy megye is csupán egy, Tolna pedig három hellyel sorolódott Baranya elé.

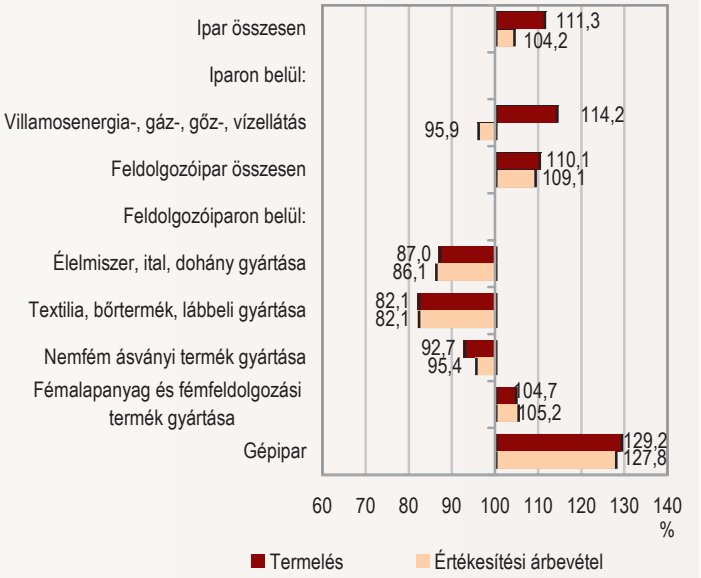
Az **iparágak** és ágazatok **tevékenységét**, **illetve az értékesítés alakulását** a legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján tudjuk vizsgálni, ilyen jellegű adatok ugyanis csak erre a körre vonatkozóan állnak rendelkezésre területi bontásban. Az ez után következő jellemzők, mutatók, megállapítások tehát e gazdálkodói körre vonatkoznak.

Az e vállalkozások által a **Dél-Dunántúlon** 2007-ben **előállított** közel 812 milliárd forint **ipari termelési érték** összehasonlító áron számítva 11,3%-kal múlta felül az egy esztendővel korábbit (a 2006-ban regisztrált csaknem 7%-os csökkenéssel ellentétben). Mindeközben az alkalmazásban állók száma jó 3%-kal mérséklődött, így az egy alkalmazásban állóra jutó termelés (termelékenység) mutatója 15%-kal javult. A termelési érték csaknem egészét (99,8%-át) két iparág, a feldolgozóipar és a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás teljesítménye tette ki, közülük az előbbi csaknem 71%-kal, az utóbbi 29%-kal részesedett. Az energiaipar termelésének összehasonlítható áron számított értéke 14, a feldolgozóiparé mintegy 10%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. A feldolgozóipari ágazatok teljesítményének alakulásában jelentős különbségek mutatkoztak. Folytatódott a textilipar jó néhány éve tartó visszaesése, idén a legjelentősebb csökkenést ebben az ágban regisztrálták. Jelentős volt az elmaradás az egy évvel korábbitól az élelmiszeriparban is, és jócskán mérséklődött a termelés a fa-, papírtermék gyártását, nyomdai tevékenységet végzők, illetve az egyéb nemfém ásványi termékeket előállítók körében. Jelentősen nőtt ugyanakkor a vegyipar, a gépipar, a máshova nem sorolt feldolgozóipar, szerényebben pedig a fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártását végzők termelési volumene. **A régió megyéi** közül 2007-ben a Somogy megyei produktum nőtt a legnagyobb mértékben (csaknem 26%-kal), az azt megelőző két esztendő nagyfokú visszaesését követően. Tolnában 6, Baranyában csekély, másfél százalékos növekedést regisztráltak. Az iparhoz tartozó nemzetgazdasági ágak közül az energiaipar teljesítménye csak – kismértékben – Somogyban, a feldolgozóiparé csak Baranyában csökkent. A feldolgozóipari ágazatok közül Somogy megyében csupán a textilipar termelése esett vissza, Tolnában az összevont feldolgozóipari ágak többsége növekedést, Baranyában pedig 3 kivételével csökkenést regisztrált.

Az egyes nemzetgazdasági ágakban és ágazatokban általában nem tért el lényegesen a termelés változásától az **értékesítés nettó árbevételének** összehasonlító áron számított változása a régióban. Számottevő különbség az energiaiparban alakult ki (befolyásolva az ipar egészét is), amit az energiakereskedelemmel és -elosztással foglalkozó szervezetek átszervezése, a feladatok megosztásának térségi megváltozása idézett elő.

6. ábra

Az ipari termelés és értékesítés indexe néhány iparágban és feldolgozóipari ágazatban a Dél-Dunántúlon*, 2007 (2006=100%)

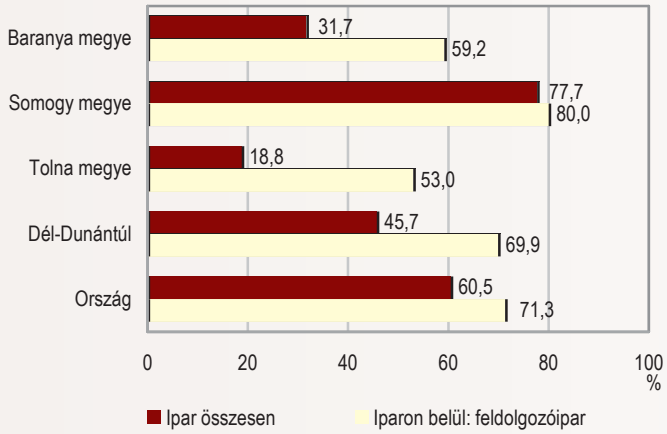
* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján, összehasonlító áron számítva.

Az összes értékesítés 4,2%-os növekedését az **export** csaknem 24%-os bővülése tette lehetővé, a belföldi értékesítés összehasonlító áron számított értéke ugyanis 8%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. A térség összes értékesítésének megközelítően 35%-át adó villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás csak belpiacon értékesített, a legalább 50 főt foglalkoztató, székhelyük alapján ide tartozó szervezetek ipari árbevétele 4%-kal kevesebb volt a 2006. évinél. Az értékesítés több mint 65%-át teljesítő **feldolgozóiparban** viszont az export közel 24%-os gyarapodása a belföldi eladások 14%-os csökkenésével párosult. Az ide tartozó ágazatok közül a belföldi értékesítését csupán a vegyipar tudta növelni, az ebben az értékesítési irányban a feldolgozóiparon belül legnagyobb súlyt képviselő élelmiszeripar összehasonlító áron számított nettó árbevétele elmaradt az egy évvel korábbitól. A kivitel viszont csak a textiliparban esett vissza (mintegy egyötöddel), a többi ágazat kisebb-nagyobb mértékben növelni tudta exportját. A feldolgozóipar belföldi értékesítésének csökkenését a baranyai jelentős (30%-os) visszaesés idézte elő, Somogyban szerény (2%), Tolnában nagyobb mértékű (7%) gyarapodást regisztráltak. Az export viszont

mindhárom megyében bővült, Somogy és Baranya megyében jelentősebben (33, illetve 13%-kal), Tolna megyében szerényen (nem egészen 2%-kal). A bel- és külpiaci eladások ellenkező irányú változása következtében továbbra is jelentős a térség **exportarányának** az országostól mért elmaradása. Miközben országosan ebben a gazdálkodói körben az ipari értékesítés több mint hattizede külföldi vevő felé irányult, ez az arány a Dél-Dunántúl átlagában 46%-ot tett ki, amely a régiók mutatójának csökkenő sorrendjében az 5. volt, a dél-alföldit és a közép-magyarországit megelőzve. A kiviteli hányad a régió megyéi közül Somogyban országos átlag feletti volt, viszont a csak belföldön értékesítő energiaipar jelentős súlya miatt Tolnában különösen, de Baranyában is meglehetősen alacsony szinten alakult. Kismértékű ugyanakkor az elmaradás a feldolgozóipar tekintetében, ez azonban ugyancsak a Somogy megyei magas mutatóértéknek köszönhető.

7. ábra

Az export értékesítési árbevételen belüli aránya*, 2007

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

A feldolgozóipari ágak közül a gépipar exporthányada a legmagasabb, 2007-ben az országos kilencvenededdel párhuzamosan a Dél-Dunántúlon mintegy 95%-ot tett ki. Ebben az ágazatban mindhárom régióbeli megyében viszonylag magasnak számított a mutató értéke, az országos gépipari átlagot a baranyai és a somogyi exportarány is meghaladta, de a tolnai elmaradás sem volt túl jelentős. Viszonylag nagy hányadot, 78%-ot tett ki a kivitel a régió textiliparának értékesítésén belül is, ez az arány azonban lényegesen alacsonyabb volt az országos ágazati átlagnál.

A mezőgazdasági termékek piaci átlagárának alakulása

2007-ben az országos folyamatokhoz hasonlóan a dél-dunántúli megyék piacain és állatvásárain is emelkedett a mezőgazdasági termelők által közvetlenül a lakosságnak értékesített mezőgazdasági termékek – döntően élelmiszer-alapanyagok – kínálati átlagára. Ennek több oka is van, a hosszabb távon ható folyamatok közül mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy az utóbbi években világszerte folyamatosan nő az agráreredetű nyersanyagok energetikai célú felhasználása, aminek következtében szűkül az élelmiszer- és takarmánytermelés bázisa, maga után vonva ezzel az élelmiszerárak növekedését. Rövid távon az áremelkedéshez a múlt évi aszályos időjárás is hozzájárult, hiszen ennek következtében az év végére országos és régiós szinten is zsugorodott az az árualap, amit a termelők a piacokon eladásra fel tudtak kínálni. Az előzetes adatok szerint 2006-hoz képest a fontosabb termények terméscsökkenése a Dél-Dunántúlon általában nagyobb mértékű volt, mint országosan: a búzánál 8,6, a kukoricánál 56, a burgonyánál pedig 44%-os visszaesést tapasztaltak.
Mindezek hatására 2007 decemberében a három dél-dunántúli megye piacain is általában jóval magasabb áron kínálták a termelők termékeiket, mint tették azt egy évvel korábban. Régión belül a legmagasabb árakkal most is főként Somogyban, míg a legalacsonyabbakkal többnyire Baranyában lehetett találkozni. A két időpont közti árnövekedés ugyanakkor általában Tolnában volt a legnagyobb mértékű, és ez főként a gyümölcsféléknél volt így.

2. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek kínálati átlagára a régió megfigyelt piacain

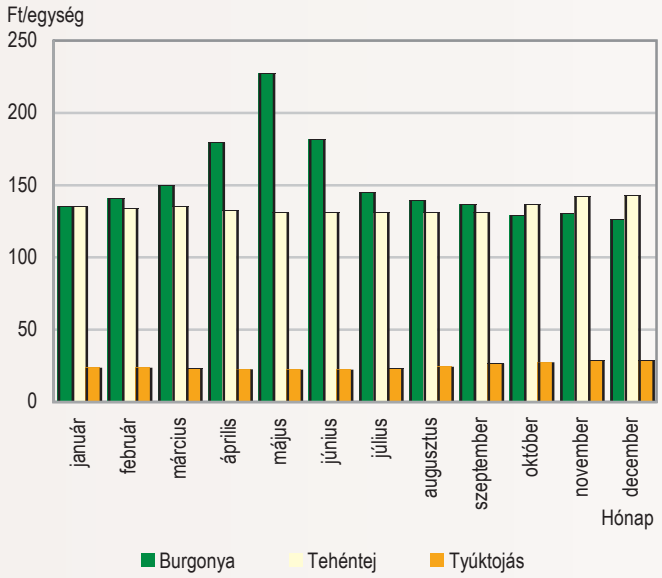
Megnevezés	Baranya		Somogy		Tolna	
	2007. decemberi piaci átlagárai					
	Ft/kg	a 2006. decemberi %-ában	Ft/kg	a 2006. decemberi %-ában	Ft/kg	a 2006. decemberi %-ában
Burgonya	133,80	117,5	128,50	104,0	114,50	96,4
Bab	605,70	115,4	651,00	96,9	619,00	103,4
Vöröshagyma	155,90	104,1	166,10	106,1	150,90	104,6
Savanyú káposzta	346,40	119,3	262,40	107,7	289,90	117,2
Fejes káposzta	104,00	125,8	98,80	112,9	113,60	134,0
Alma	198,20	165,3	254,20	164,5	238,50	195,5
Körte	292,30	97,6	349,90	113,4	397,30	123,0
Dióbél	1 188,50	130,4	1 173,50	107,7	1 149,50	106,8
Dió, héjas	300,00	110,2	–	–	389,20	118,3
Vágott csirke	–	–	627,80	–	800,00	92,2
Vágott tyúk	–	–	500,00	104,2	773,40	83,1
Vágott kacsa	–	–	1 300,00	108,3	1 182,80	116,3
Tyúktojás a)	29,10	123,3	27,40	113,7	29,60	121,8
Tehéntej b)	140,60	104,4	–	–	156,10	112,7
Méz	1 097,40	97,0	1 091,30	104,4	1 043,20	114,2

a) Ft/db.
b) Ft/liter.

A piaci átlagárak az éven belül többnyire az adott termék termelésének megfelelően szezonálisan változnak. A három, talán legfontosabb élelmezési cikk – a burgonya, a tehéntej és a tyúktojás – dél-dunántúli árváltozásait 2007. január–december időszakában vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az indexek elég eltérőek. A burgonya kínálati ára az adott időszakban 6,4%-kal csökkent, míg a tehéntejé 5,7, a tyúktojásé 21,1%-kal nőtt. Ez összefügg azzal, hogy a burgonya ára a tavaszi hónapokban a legmagasabb, a tejé és tojásé pedig télen van a csúcson.

8. ábra

Néhány fontos termék dél-dunántúli átlagárának alakulása 2007-ben*

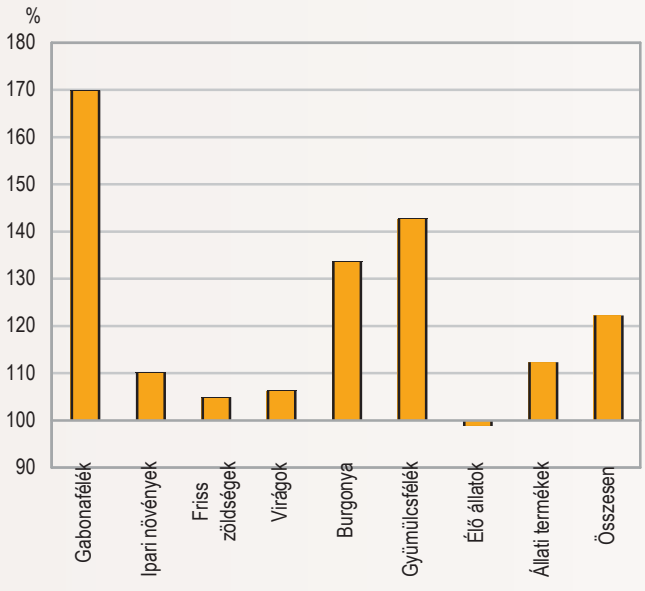

*A burgonyánál a kilogramm, a tehéntejnél a liter, a tyúktojásnál pedig a darab a vetítési alap.

Országosan 2007. január–december időszakában valamennyi termék vonatkozásában a – feldolgozó és továbbértékesítő vállalatok felvásárlási árait is magukba foglaló – mezőgazdasági termelői árak színvonala az előző évhez képest 22,2%-kal nőtt. Ezen belül szinte valamennyi termékcsoport árszínvonala emelkedett, a legnagyobb mértékű növekedést a gabonaféléknél (69,9%), a gyümölcsféléknél (42,7%), valamint a burgnyánál (33,7%) tapasztalták, miközben egyedül az élőállatok ára mérséklődött valamelyest.

9. ábra

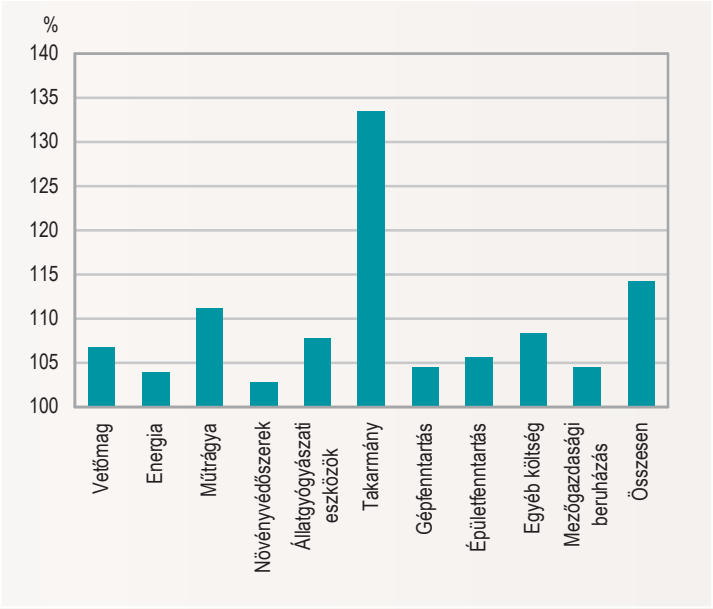
A mezőgazdasági termékek termelői árainak országos indexei (2006=100,0)

Fontos itt figyelembe venni a mezőgazdasági ráfordítás árszínvonalának alakulását is. 2007. évben a termeléshez felhasznált termékek és szolgáltatások árszintje 2006-hoz képest átlagosan 14,2%-kal nőtt. Ezen belül valamennyi ráfordítás árszínvonala emelkedett, ahol a takarmányok és a műtrágyák drágulása (33,4, illetve 11,2%) volt a szembetűnőbb. A másik oldalon viszont a növényvédő-szerek és az energia áremelkedése viszonylag kismértékű volt (2,8, illetve 3,9%).

10. ábra

A mezőgazdasági ráfordítások országos indexei (2006=100,0)

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör

II. évfolyam 38. szám 2008. március 28.

2008/38

Összeállította:

Központi Statisztikai Hivatal
Pécsi Igazgatósága

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/3

A tartalomból

1 Az idegenforgalom alakulása Pécsen 2000–2007. között

1 Bevezető

2 Szállástípusok

2 A külföldi és a belföldi vendégek és vendégéjszakák száma

3 A külföldi és a belföldi vendégek alakulása szállástípusonként

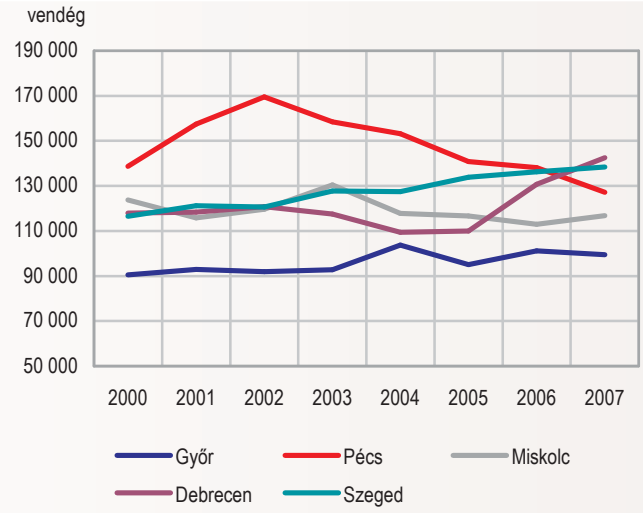
4 Havi adatok

4 A mezőgazdasági termékek piaci átlagárának alakulása

5 A 2007. december 1-jei állatállomány

1. ábra

A vendégek száma a hazai nagyvárosok kereskedelmi szálláshelyein*

*2007 előzetes adatok alapján

Az idegenforgalom alakulása Pécsen 2000–2007 között

Bevezető

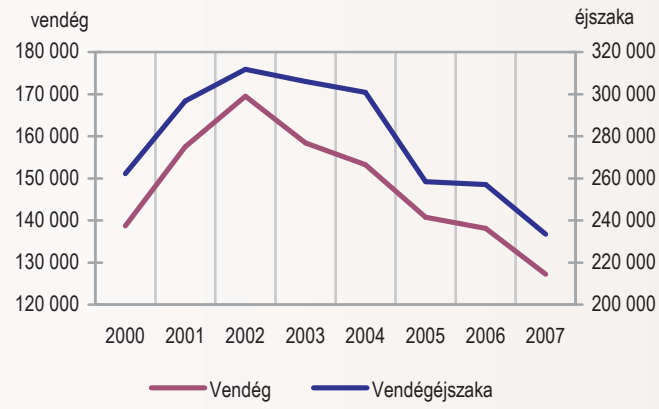
Pécs kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalmi adatai az utóbbi öt év során jelentős visszaesésről árulkodnak. A megtorpanás eltérő mértékben érintette az egyes szállástípusokat. Különösen jelentős visszaesés történt az alacsonyabb árkategóriájú szállástípusoknál, miközben a magasabb színvonalú panziók és szállodák sem voltak képesek több vendéget vonzani. A vendégkör átstrukturálódása mögött valójában tehát nem a jobb minőségű szállodák és panziók felfutása, hanem a kevésbé nívós szolgáltatást nyújtók alámerülése áll. Nemcsak a feltételezetten alacsonyabb vásárlóerejű hazai, hanem 2000 óta a külföldi vendégek száma is folyamatosan csökkent a megyeszékhelyen. A havi bontású adatok szerint a mérséklődés különösen a májusi és júliusi hónapokban volt jelentős.

Pécs a hazai nagyvárosok idegenforgalmi palettáján kiemelkedő szerepet játszik. Az elmúlt évek kereskedelmi szálláshely adatai szerint ez az abszolút számokban érzékelhető vezető pozíció azonban meginogni látszik. Az ezredforduló első néhány évében összehasonlíthatatlanul több vendég tisztelte meg jelenlétével a baranyai megyeszékhelyet. Az elmúlt fél évtized során Pécs folyamatosan veszített vonzerejéből, míg a hozzá hasonló nagyságú városokban – Miskolc kivételével – több-kevesebb javulás következett be. A tavalyi év során Debrecen szálláshelyeit 142 ezren, Szegedét 138 ezren keresték fel, az ezredforduló évéhez képest mindkét városban számottevően bővölt a vendégforgalom.

Pécs idegenforgalma sajátos utat járt be az ezredforduló óta. A megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyeire látogató vendégek száma 2002-ben érte el maximumát, ekkor közel 170 ezer vendéget regisztráltak a városban. A lendület 2003-ban hirtelen megtört, és az elmúlt öt év során folyamatosan csökkent a vendégek száma. A tavalyi év előzetes adatai szerint mindössze 127 ezer vendég érkezett Pécsre, nagyjából negyedével kevesebb mint 2002-ben. Ilyen alacsony vendégszám nem fordult még elő az ezredfordulót követő évek rövid története során. A vendégszám alakulásához hasonló trend jellemezte a vendégéjszakákat is.

2. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek és vendégéjszakáinak alakulása Pécsen

A legmagasabb érték szintén 2002-ben fordult elő, és ezt követően ugyancsak töretlen módon csökkent a Pécsett eltöltött vendégéjszakák száma. Ennek a párhuzamosan futó idősornak magától értetődő velejárója, hogy a vizsgált évek alatt a tartózkodási idő érdemben nem változott. A Pécsre látogató vendégek átlagosan 1,8–2 napot töltenek el a városban.

Szállástípusok

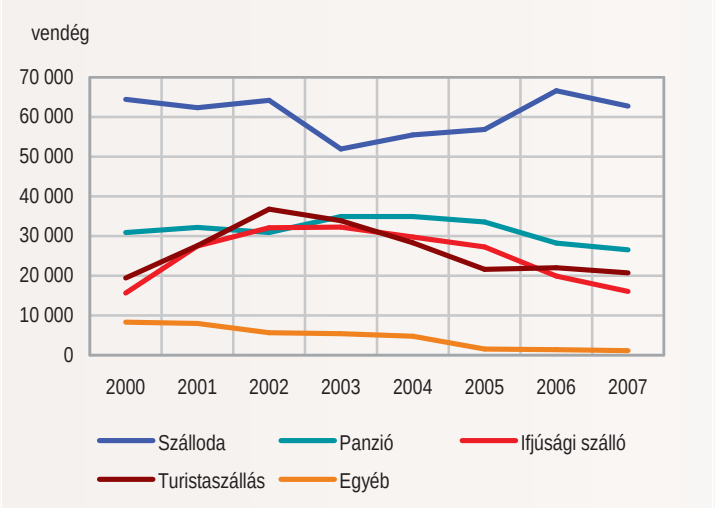
A visszaesés főbb jellegzetességeit az egyes szállástípusok, a vendégek összetétele és havi bontású adatok alapján írjuk le. A 3. ábra jól szemlélteti, hogy az általunk ez esetben egyéb kategória alá sorolt kempingek és üdülőházak vendégforgalma interpretálható a legkönnyebben, amely mindenfajta hullámzás nélkül masszív csökkenést mutat. A vizsgált időszak első évét jellemző, 8 ezret meghaladó vendégszám mára már alig haladja meg az ezret. Ezen belül az üdülőházak vendégforgalma 2000–2007 között 6000-ről 200 vendég alá csökkent, vagyis szinte eltűnt a palettáról. A vendégek száma alapján következő szálláshely típusok, a turistaszállások és ifjúsági szállók vendégforgalma közel azonos trenddel írható le. 2002-ben a turistaszállók vendégeinek száma hozzávetőleg 37 ezer fő volt, közel duplája annak, amit 2000-ben mértünk (19 ezer). A kiugró évet követően folyamatosan csökkenő vendégforgalom jellemzi a szállástípust. A legutolsó évben a vendégek száma már 21 ezer fő alatt maradt. Az ifjúsági szállók vendégforgalma nagyjából együtt mozgott a turistaszállókéval, a 2004-es és a 2005-ös év kivételével azonban mindig alacsonyabb vendégszám jelentkezett e szállástípusban. A legmagasabb értékek 2002–2003-ban fordultak elő. Az akkori 32 ezret meghaladó vendégszám 2007-re gyakorlatilag megfeleződött.

A minőségi szolgáltatást nyújtó, magasabb árkategóriájú szállástípusok közül a panziók 2000–2005 között 31–35 ezer vendéget fogadtak. Az utóbbi két év adatai kisebb visszaesésről árulkodnak. A tavalyi év előzetes adatai szerint 26,5 ezer vendég jelentkezett a megyeszékhely panzióban.

A Pécs idegenforgalma szempontjából meghatározó szállodai vendégszámok a vizsgált időszak során hullámzóan alakultak. Az elemzés első három évében a vendégek száma meghaladta a 60 ezer főt, majd az ezt követő három évben alatta maradt annak. A mélypontot 2003 jelentette, akkor a szállodai vendégek száma 52 ezer alá csökkent. E három éves visszaesés után 2006-ban jelentős előrelépés történt, a vendégek száma a vizsgált időszak csúcspontját érte el (66,6 ezer), majd 2007-ben újabb mérsékelt csökkenés következett (63 ezer vendég).

3. ábra

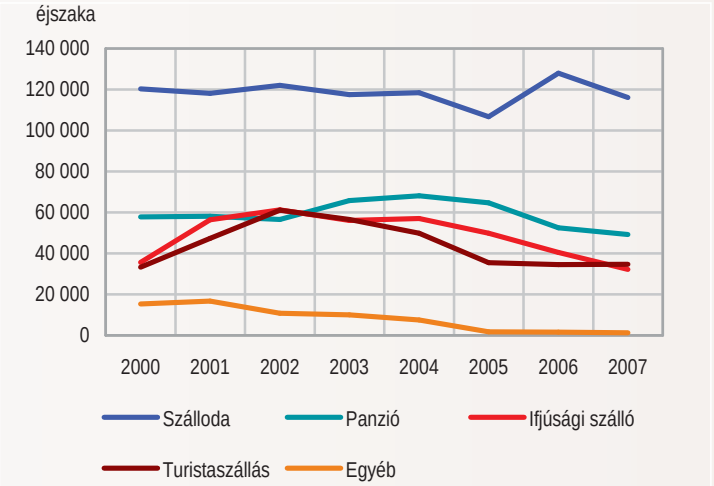
A vendégek számának alakulása szállástípusonként Pécsen

Az egyes szállástípusok vendégszámának idősoraihoz képest a vendégéjszakák trendje lényegesen nem tér el. Hasonlóan a vendégeknél elmondottakhoz, a megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák száma is 2002-ben érte el a legmagasabb értéket (312 ezer). Bár az ezt követő években csökkent a vendégéjszakák száma, de 2004-ig még meghaladta a 300 ezret. 2005-től figyelhető meg jelentős visszaesés, amely napjainkig meghatározó. A tavalyi évben Pécsett mindössze 234 ezer vendégéjszaka értékesítésére került sor, amely az ezredfordulót követő időszak turizmusának kétségtelen mélypontja. A szállodáknál a vendégekhez képest a vendégéjszakák jóval kisebb fluktuációról árulkodnak, úgy tűnik, hogy két év kivételével a vendégéjszakák száma stabilnak tekinthető.

4. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása szállástípusonként Pécsen

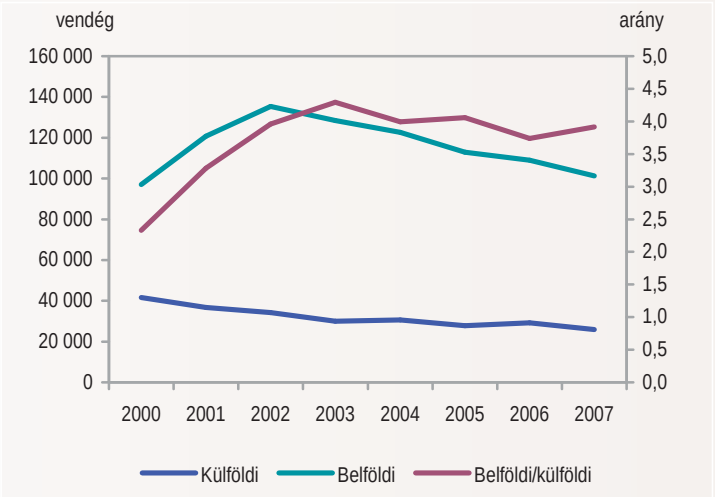

A külföldi és a belföldi vendégek és vendégéjszakák száma

A külföldi és a belföldi vendégek száma egyaránt csökkent, azonban a két vendégkör alakulása valamelyest eltért. A külföldi vendégek száma megszakítás nélkül évről évre esett vissza. Az első elemzett évben közel 42 ezer, 2007-ben azonban már csak 26 ezer külföldi vendég regisztrálására került sor.

5. ábra

A külföldi és belföldi vendégek számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

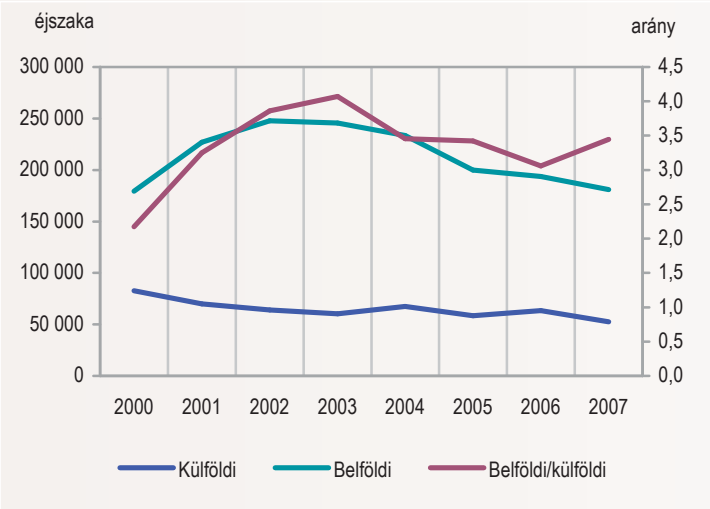

A belföldi vendégek számának idősora két világosan elváló szakaszra bontható, az első 2000–2002 közötti rövidebb időszakban a vendégek száma 97 ezerről 135 ezerre nőtt. Ezt követően egészen a legutóbbi évig egyértelmű mérséklődés érhető tetten. Tavaly mindössze 101 ezer belföldi vendég kereste fel a megyeszékhely kereskedelmi szállásait, alig több mint 2000-ben. Az eltérő mértékben romló trendek következményeként az egy külföldire jutó belföldi vendégek száma a 2000-es 2,3-ról 2002-ben 4-re, 2003-ban 4,3-ra emelkedett és az elmúlt években sem csökkent jelentősen 4 alá.

A vendégéjszakák idősora a vendégekéhez hasonló. A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma 2000-ben érte el maximumát (83 ezer), majd már az ezt követő évben számottevő csökkenés történt (70 ezer). 2002 és 2006 között 58–63 ezer közötti vendégéjszaka értékesítésére került sor, míg a legutóbbi évben kevesebb mint 53 ezerére. A belföldi vendégek nem pótolták a külföldiek elmaradását. A rövid idejű fellendülést jelenleg is tartó meredek visszaesés követte. A legutóbbi évben Pécsett eltöltött 181 ezer vendégéjszaka több mint negyedével maradt el a 2002-es értéktől.

6. ábra

A belföldi és a külföldi vendégéjszakák számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

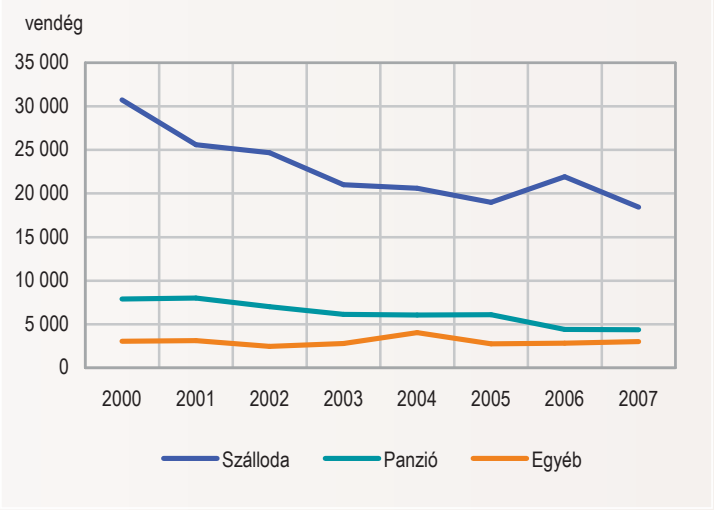

A külföldi és a belföldi vendégek számának alakulása szállástípusonként

A külföldi vendégek által leginkább kedvelt szállástípus a szálloda, adatainkból jól leolvasható (7. ábra), hogy a külföldiek „elmaradása" elsősorban a szállodáknál volt látványos. A szállodák által fogadott külföldiek száma meredeken zuhant 2000–2005 között, de az utóbbi két év adatai sem utalnak bővülésre. A 2000. évi legmagasabb vendégszám megközelítette a 31 ezret, mára ez az érték 19 ezer alá csökkent. A panziók külföldi vendégforgalma messze elmaradt a szállodákétól, ugyanakkor e körben is jelentős mérséklődés történt. A jelenlegi vendégszám (10 ezer) alig több mint fele a 2000. évinek (18 ezer). Az egyéb kategóriába sorolt szállások (turistaszállások, üdülőházak, kempingek és ifjúsági szállók) nem meghatározók a Pécsre érkező külföldiek körében. E tág szálláskörben – 2003 és 2005 kivételével – érdemi változás nem történt, a külföldiek száma 2–3 ezer között szóródott a vizsgált időszak során.

7. ábra

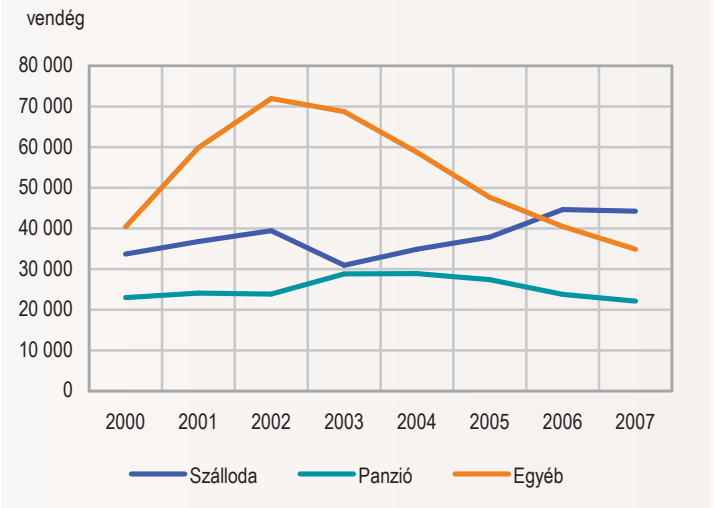
A külföldi vendégek számának alakulása szállástípusonként Pécsen

A belföldi vendégek számának 2002. óta megfigyelhető csökkenése főként az egyéb kereskedelmi szállástípusok egyre inkább elenyésző vonzerejével hozható összefüggésbe. A kiugróan kedvező 2002-es év adatához képest (72 ezer vendég) napjainkra 35 ezerre csökkent a kevésbé nívós szolgáltatás iránti kereslet. Ezen belül az üdülőházakat felkereső vendégek száma nagyjából 4 ezerről 200 alá, az ifjúsági szállók vendégeinek száma 32 ezerről 16 ezerre, a turistaszállásoké 36 ezerről 19 ezerre mérséklődött. A belföldi szállodai vendégek száma 2000–2005 között 31–39 ezer közötti tartományban szóródott, míg az utolsó két évben 40 ezer felett állapodott meg. A panziók 2004–2006 között 28–29 ezer hazai vendéget fogadtak, az utóbbi években azonban némi megtorpanás volt érzékelhető ebben a körben.

8. ábra

A belföldi vendégek számának alakulása szállástípusonként Pécsen

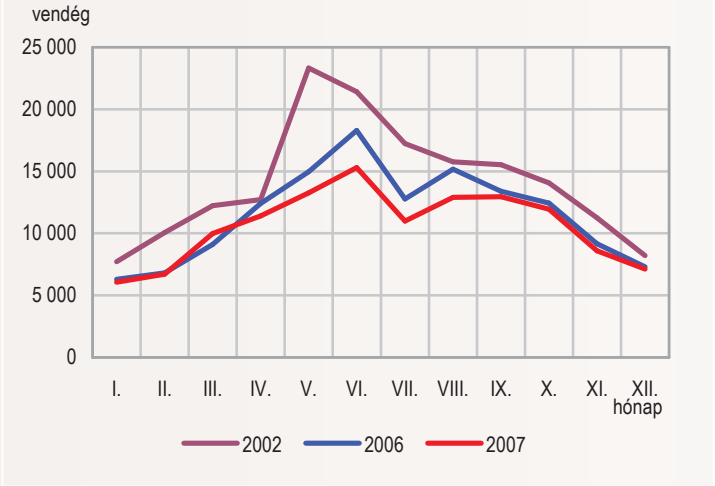

Havi adatok

A havi adatok alakulását a legmagasabb vendégszámot produkáló 2002-es évben és az utóbbi két év adatai segítségével mutatjuk be. Mint korábban láttuk – döntően, de nem kizárólag – az alacsonyabb árkategóriájú szállástípusok jelentős visszaesése áll a vendégforgalmi adatok romló tendenciája mögött. A kiugróan kedvező 2002-es évhez képest mind a legutóbbi, mind a 2006-os esztendő havi adatai alacsonyabbak. Jól látható az is, hogy a legnagyobb visszaesés a május és július közötti vendégforgalomnál érhető tetten. E három hónap mérsékeltebb teljesítménye nagyjából felét magyarázza az eltéréseknek. A másik jellegzetesség az, hogy nyár közepén a város vonzereje mérséklődik, míg a nyár utolsó hónapjában, augusztusban megfigyelhető kisebb emelkedés. Ez a törés korábban nem jellemezte a megyeszékhely idegenforgalmát.

9. ábra

A vendégek számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein havonta

A mezőgazdasági termékek piaci átlagárának alakulása

2008. év elején folytatódott az a néhány éve tartó tendencia, miszerint az élelmiszerek ára – a hozzánk begyűrűző folyamatok eredményeképpen – **országos viszonylatban** időről időre jelentősen nő. Míg az idei év első két hónapjában a fogyasztói árszínvonal az előző év azonos időszakához képest átlagosan 7,0%-kal emelkedett, addig ezen belül az élelmiszerárak növekedése 12,6% volt. (2007. január–február időszakában hasonló volt a helyzet: az előző év bázisán a fogyasztói árak 8,3, az élelmiszer árak 12,9%-kal nőttek. 2006. első két hónapjában átlagosan még csak 2,6%-os fogyasztói, illetve 3,9%-os élelmiszer áremelkedést regisztráltak.).

A szakértők szerint az árnövekedés főként a következő – hosszú távon ható – globális összefüggésekkel magyarázható:

- A legnagyobb népességű ázsiai országok – elsősorban Kína, India – dinamikus gazdasági fejlődése, középosztályosodása és az így támasztott élelmiszerigény.
- Az agráreredetű nyersanyagok energetikai célú felhasználásának növekedése szerte a világon, az ún. 3 "F" (a Food-Fodder-Fuel, avagy az Élelmiszer-Takarmány-Energia) szektorainak versenye a mezőgazdasági termékért.
- Az általános klímaváltozás, ami kiszámíthatatlanná teszi az időjárást és csökkenti a termelés biztonságát.

A **Dél-Dunántúlon** a fenti tényezőkön túl a mezőgazdasági termékek áremelkedésénél figyelembe kell venni azt is, hogy az elmúlt években a lakosságon belül – az országosnál ugyan kisebb mértékben, de – egyre csökkent az a réteg, amely ház körüli gazdálkodásában az önellátást tartja szem előtt, miközben a csökkenő számú egyéni gazdaságok mind nagyobb hányada rendezkedik be árutermelésre. Az előbbi kör vonatkozásában, míg a 2003. decemberi Gazdaságszerkezeti Összeírás idején a régióban – a földterület és állatállomány adott nagysága alapján – az egyéni gazdaságnak számító háztartásoknak még 68,6%-a úgy nyilatkozott, hogy csupán saját fogyasztására termel, addig a 2005. évi összeírás idejére részesedésük már 54,5%-ra csökkent. (Országosan a csak saját célra termelő gazdaságok aránya a két felmérés között szintén mérséklődött, miközben ezek súlya mindkét időpontban alatta maradt a dél-dunántúlinak.) E tényezők, továbbá a tavalyi aszály is közrejátszott abban, hogy az idei év elején régiónk piacain és állatvásárain tovább nőttek a termelők által közvetlenül a lakosságnak értékesített mezőgazdasági termékek árai. Ezzel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet, hogy itt erősen idényáras termékekről van szó, amelyek árait nagyban befolyásolják a helyi termelésbeli sajátosságok és a piaci viszonyok. Mindezzel együtt régión belül a legmagasabb árakkal idén februárban is főként Somogyban lehetett találkozni, míg a legalacsonyabbakat elsősorban Tolnában regisztrálták.

1. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek kínálati átlagára a régió megfigyelt piacain

Megnevezés	Baranya		Somogy		Tolna	
	2008					
	január	február	január	február	január	február
	Ft/kg					
Burgonya	119,20	125,40	128,60	128,00	113,80	108,60
Bab	624,00	621,10	719,50	728,00	623,60	650,50
Fejes káposzta	101,00	107,20	105,50	114,70	127,10	124,60
Vöröshagyma	150,40	145,40	173,60	166,40	141,60	139,30
Mák	1259,10	1201,40	1254,40	1252,70	1123,10	1312,20
Alma	198,60	206,50	241,90	253,80	237,40	244,90
Dióbél	1130,30	1174,90	1229,00	1200,90	1134,20	1194,70
Tyúktojás[a)]	30,60	30,50	27,40	28,30	29,80	26,90
Tehéntej[b)]	141,10	165,50	–	–	157,80	155,70
Méz	1096,50	1098,60	1060,10	1041,00	1018,10	1073,20
	A 2008. évi árak az előző év azonos időszakának %-ában					
Burgonya	95,7	91,7	90,4	86,9	80,8	78,0
Bab	120,2	125,4	112,7	121,2	104,7	107,9
Fejes káposzta	124,1	130,4	109,6	140,9	156,9	155,2
Vöröshagyma	101,5	92,4	108,9	106,6	97,0	96,2
Mák	168,6	156,3	156,2	158,2	134,0	159.4
Alma	161,3	162,1	151,8	160,3	177,6	183,6
Dióbél	122,6	127,6	112,4	113,7	106,6	107,7
Tyúktojás[a)]	130,2	128,7	113,2	116,9	127,4	121,7
Tehéntej[b)]	104,8	124,5	–	–	115,0	112,8
Méz	101,4	105,8	103,5	100,8	108,1	115,9

a) Ft/db.
b) Ft/liter.

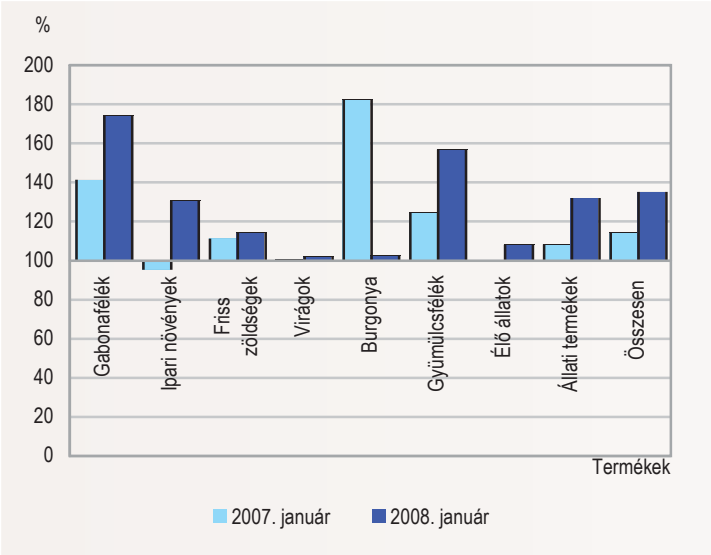
2008. év első két hónapjában a tavalyi év hasonló időszakához képest a Dél-Dunántúlon

- a legnagyobb mértékű árnövekedés elsősorban a zöldségféléknél következett be – és itt a petrezselymet, a retket, a fejes káposztát, a sárgarépát, valamint a kelkáposztát kell kiemelni -, de jelentősen drágultak olyan termékek is, mint a tojás, a tej, a mák, vagy az alma.
- viszonylag kisebb mértékben nőtt a – jobban eltartható – vöröshagyma, zöldhagyma, kelbimbó, termesztett gomba, illetve a méz és dióbél ára.
- csökkent a burgonya, az uborka, a paradicsom, a fokhagyma ára.
- a fejes saláta, a zöldpaprika, a karalábé ára viszont a keresleti-kínálati viszonyoktól függően hektikusan változott.

Országosan 2008. januárjában valamennyi termék vonatkozásában a – feldolgozó és továbbértékesítő vállalatok felvásárlási árait is magukba foglaló – mezőgazdasági termelői árak színvonala az előző év azonos időszakának bázisán több mint egyharmadával nőtt, ami jóval magasabb a tavaly januárban regisztrált 14,3%-os emelkedésnél. Idén év elején 2007. januárjához képest valamennyi termékcsoportban jelentősen felfelé mentek az árak, a legnagyobb mértékben a gabonafélék (74,1%), a gyümölcsfélék (56,8%), valamint az állati termékek (32,0%) árai nőttek, míg egészen kismértékű áremelkedés csupán a virágoknál és a burgonyánál következett be. Összehasonlításképpen tavaly januárban a legjelentősebb árszínvonal-növekedést a burgonyánál (82,7%) és a gabonaféléknél (41,3%) történt, miközben egyedül az ipari növények ára csökkent, átlagosan 4,7%-kal, az élő állatoké és virágoké pedig szinte nem változott.

10. ábra

A mezőgazdasági termékek termelői árainak országos indexei
(Előző év azonos időszaka=100,0)

A 2007. december 1-jei állatállomány

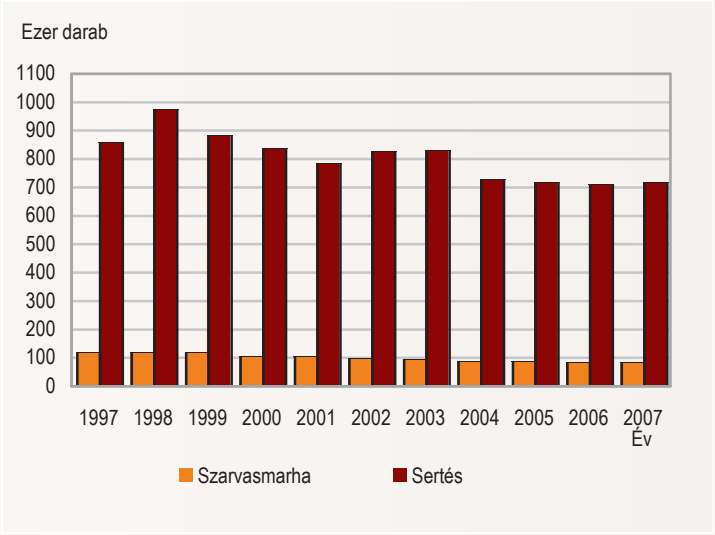
A 2007. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás keretében – december 1-jei eszmei időponttal – megtartott **állatszámlálás** adatai szerint az adott időpontban 82 ezer darab szarvasmarhát és 718 ezer darab sertést tartottak a dél-dunántúli régióban. A szarvasmarhák száma 2006 év végéhez képest alig csökkent, míg a sertéseké kismértékben nőtt. Ezzel – egy időre – megtorpanni látszik az a már régebb óta tartó tendencia, miszerint az állomány nagysága szinte évről évre fokozatosan csökken.

Országosan 2006. december 1-jéhez képest a szarvasmarhák száma alig változott, a sertéseké pedig viszonylag számottevő mértékben fogyott, miközben hosszú távon itt is a tartási kedv csökkenése jellemezte az adott ágazatokat. A dél-dunántúli állattenyésztés jellemzőinek az országostól való különbségeit tekintve a következőket lehetne kiemelni:

- Az elmúlt évtizedben a szarvasmarhák száma a régióban az országosnál erőteljesebben, míg a sertéseké annál kisebb mértékben csökkent. 1997. és 2007. december 1-je között a Dél-Dunántúlon a szarvasmarhaállomány mintegy harmadával, a sertéslétszám 16%-kal fogyott, miközben az országos létszám az előbbi állatfajnál közel egytizedével, az utóbbinál pedig bő ötödével mérséklődött.
- Ezen eltolódást az állatsűrűség-adatok is tükrözik: a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarhaszám 2007 végén – a korábbi évekhez hasonlóan – a régiók között a Dél-Dunántúlon volt az egyik legalacsonyabb (10 db), míg a sertéseknél most is itt regisztrálták a legmagasabb értéket (86 db).
- Régiónkban az elmúlt néhány évben a szarvasmarhát és sertést tartó szervezetek, illetve egyéni gazdaságok száma általában az országosnál nagyobb mértékben csökkent. (A szervezetek állattartásban való érdekeltségét a bérelt földön való takarmánytermelés kényszere mérsékli, míg az egyéni gazdálkodók vállalkozói kedvét leginkább a piacra jutás nehézségei fogják vissza.)
- Az átlagosan egy tartó gazdaságra jutó állatszámok az utóbbi években térségünkben – a szervezetek szarvasmarhái kivételével – általában mindkét gazdálkodási formában meghaladták az országos átlagot. Az egy tartóra jutó szarvasmarha-állomány ugyanakkor – országos és régiós szinten – a szervezeti körben folyamatosan csökkent, míg az egyéni gazdaságokban bővült. Sertések esetében viszont a dél-dunántúli szervezetek mutatójának értéke – az országoshoz hasonlóan – évről évre nőtt, az egyéni gazdaságoknál pedig stagnálás volt tapasztalható.
- A régió állattartása az átlagosnál sokkal nagyobb mértékben koncentrálódik gazdasági szervezetekben. 2007. december 1-jén a térség szarvasmarháinak több mint háromnegyed részét és sertéseinek mintegy 80%-át a szervezetekben regisztrálták. (Országosan ez az arány mindkét állománynál bő kétharmad-kétharmadot tett ki.)

11. ábra

A december 1-jei szarvasmarha- és sertésszám a Dél-Dunántúlon

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör

II. évfolyam 48. szám 2008. május 8.

2008/48

Összeállította:

Központi Statisztikai Hivatal
Pécsi Igazgatósága

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/4

A tartalomból

1 A Dél-Dunántúl helye az Európai Unió régiói között

1 A népesség jellemzői

4 A gazdaság helyzete a bruttó hazai termék adatai alapján

6 Foglalkoztatottság, munkanélküliség

10 Oktatás, képzés

12 Idegenforgalom

16 Mezőgazdaság

A Dél-Dunántúl helye az Európai Unió régiói között

Magyarország és a magyar régiók számára is új kontextus keletkezett és új viszonyítási pontok jelentek meg az Európai Unióhoz való csatlakozással. Jelen kiadványunkkal ahhoz szeretnénk hozzájárulni, hogy az olvasók képet alkothassanak arról, hol is helyezkedik el a **Dél-Dunántúl** az Európai Unió régióinak sorában. Az összehasonlításhoz olyan témaköröket választottunk, amelyekről viszonylag friss adatok álltak rendelkezésre a régiók többségéről. Az adatok többségét az Eurostat honlapjáról töltöttük le[1], de felhasználtuk az Eurostat több publikációját is. Az EU regionális beosztásánál az Eurostatnak az EU-27[2] -re kialakított és a Regions in the European Union[3] című 2007-es kiadványában közzétett rendszerhez alkalmazkodtunk.

A népesség jellemzői

Az Európai Unió 27 tagállamának területe – a NUTS 2 szinten – 271 régióra tagozódik. Szám szerint a legtöbb Németország (39), az Egyesült Királyság (37), illetve Franciaország (26) területén fekszik, velük szemben említhető pl. Litvánia, Luxemburg és Málta, amelyekben az egész országot egyetlen régió alkotja. Hazánk a maga 7 tervezési-statisztikai régióját tekintve Portugáliával mutat teljes hasonlóságot, de nem sokban tér el Bulgáriától, Csehországtól, Romániától és Svédországtól sem, előbbiekben ugyanis 6, utóbbi három országban pedig 8–8 régió található.

Az unió **lélekszáma** 2006. év elején mintegy 492 millió főt tett ki. A legnépesebb állam Németország, Franciaország és az Egyesült Királyság volt, sorrendben 82, 63, illetve 60 millió fővel, a legkisebb pedig Luxemburg és Málta, ahol mindössze alig félmillióan éltek. Magyarország 10 millió körüli lélekszámával nagyjából a középmezőnyben helyezkedik el, Csehországot követően a 13. helyen áll. A nemzetközösség 271 régiója közül a francia Ile de France, az olasz Lombardia, és a spanyol Andalúzia számít népessége alapján a legnagyobbnak, Franciaország említett térségében Magyarországét meghaladó, Lombardiában attól csak valamivel elmaradó számú lakos élt, de Andalúziában is megközelítette a 8 milliót az ott élők száma. A rangsor másik végén két spanyol és egy finn régió található. Az összes közül mindössze e három utóbbi térségről mondható el, hogy lélekszáma 100 ezer fő alatt maradt, az utolsó, 271. helyen álló finn Alandban pl. mindössze 27 ezer főre rúgott. A dél-dunántúli régiónak 2006. év elején 971 ezer lakója volt, ami számára a rangsor 200. helyét jelentette, a 199. helyen lévő spanyol Baleár-szigetek (986 ezer fő), illetve a 201. pozíciót elfoglaló bolgár Severozapaden (958 ezer fő) között.

A 27 ország együttes **területe** 2006-ban 4,4 millió km^2-t tett ki. A terület szerinti sorrend némileg eltért a népesség alapján felállítottól. Az élen ez esetben is Franciaország (634 ezer km^2) áll, a második helyen Spanyolország (506 ezer km^2), a harmadikon pedig Svédország (441 ezer km^2). Németország területét tekintve a negyedik helyre sorolódott. A legapróbbnak földrajzi értelemben véve is Luxemburg (2,5 ezer km^2) és Málta (0,3 ezer km^2) számított. Magyarország – akárcsak lakosságát – területét (93 ezer km^2) illetően is a középmezőnybe tartozott, az országok csökkenő sorrendjében a 12. helyen állt.

Az unió 271 régiója közül 269-nek a területéről áll rendelkezésünkre adat. Ennek alapján megállapítható, hogy a legnagyobb kiterjedésű térségekből kettő az északi országok területén található, ezek a svéd Övre Norrland (165 ezer km^2), illetve a finn Pohjois-Suomi (142 ezer km^2). A harmadik legnagyobb régió ezzel szemben Európa déli részén, Spanyolországban fekszik, név szerint Castilla y León, amely hazánkhoz hasonló méretű. Szintén spanyol a két legkisebb – 20 km^2-t el nem érő – régió is, Ceuta és Melilla környéke. Megjegyzendő, hogy a legkisebb és legnagyobb érték közti

1 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=0,1136162,0_45572076&_dad=portal&_schema=PORTAL

2 Az EU-27 jelenti az Európai Unió jelenlegi tagállamait. EU-15-ként hivatkozunk az úgynevezett régi tagállamokra, amelyek Ausztria, Belgium, Németország, Dánia, Spanyolország, Finnország, Franciaország, Görögország, Írország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Portugália, Svédország, Nagy-Britannia. EU-10-ként jelöljük az 1994-ben csatlakozott új tagállamokat, amelyek: Csehország, Észtország, Ciprus, Litvánia, Lettország, Magyarország, Málta, Lengyelország, Szlovénia, Szlovákia.

3 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-07-020/EN/KS-RA-07-020-EN.PDF . A kiadvány országonként és térképekkel illusztrálva tartalmazza a NUTS rendszert.

különbség a régiók területét tekintve nagyságrendekkel tetemesebb, mint lélekszámukat nézve. A legnagyobb területű svéd térség közel 13 000-szerese a legapróbb spanyolnak, ugyanakkor a legnépesebb francia és a legkevesebb lelket számláló spanyol régió lélekszáma közti különbség „csupán" mintegy 430-szoros. A 269 adattal rendelkező térség közül Dél-Dunántúl – területe alapján – a 101. helyen áll jelentősen megelőzve ezzel a népességszám alapján elfoglalt 200. pozícióját.

A **népsűrűség** a 27 tagország átlagában 112 fő/km^2 volt 2006-ban. Az unió legsűrűbben lakott országa Málta, aminek nem mond ellent az a tény, hogy – mint szó volt róla – a 27 közül minden tekintetben ez a legkisebb állam. A szigetország párszázezer fős lakossága és kis területe egymáshoz viszonyítva az unió legtetemesebb értékét (1281 fő/km^2) eredményezte. Máltát Hollandia és Belgium követte, ezekben azonban a népsűrűség jóval alacsonyabb volt, nem érte el az első helyen álló máltainak az egyharmadát sem. Sereghajtónak ezúttal Svédország és Finnország számít, itt 2006-ban 20-nál kevesebb ember élt egy-egy km^2-en. Magyarországon a jelzett esztendőben átlagosan 108 főt tartottak nyilván km^2-enként, ez a rangsor 13. helyét biztosította hazánk számára, megelőzve a legjelentősebb lélekszámú Franciaországot (100 fő/km^2).

Az adattal rendelkező 269 régió közül a legsűrűbben lakottak országonkénti hovatartozása meglehetősen változatos képet mutat, annyi azonban általánosságban megállapítható róluk, hogy többnyire a zsúfolt nagyvárosokat is magukban foglaló térségek közül kerültek ki. A legkiemelkedőbb – 9100 fő/km^2-es – népsűrűség az Egyesült Királyság területén fekvő Inner Londonban mutatkozott. (Az országról megjegyzendő, hogy az említetten kívül további 5 térsége tartozik az unió azon 18 régiója közé, ahol a lakosok km^2-enkénti száma meghaladta az 1000 főt.) A második legsűrűbben lakott térség a belga főváros környéke volt, ahol egy-egy km^2-re mintegy 6300 főnyi népesség jutott. Ezt 5100 fővel a spanyol Ciudad Autonóma de Melilla követte, amely a régiók közt – akárcsak Málta a tagországok között – mind népességét, mind területét illetően a legkisebbek egyike volt. A sort Ausztria és Németország fővárosi régiója folytatta 4000, illetve 3800 fő/km^2 körüli népsűrűségével. Az utolsó térség, ahol még 1000 fő/km^2-en felüli népsűrűség mutatkozott a holland Zuid-Holland régió volt (1012-es értékkel), az utána következők mindegyike ennél ritkábban lakott térségnek számított.

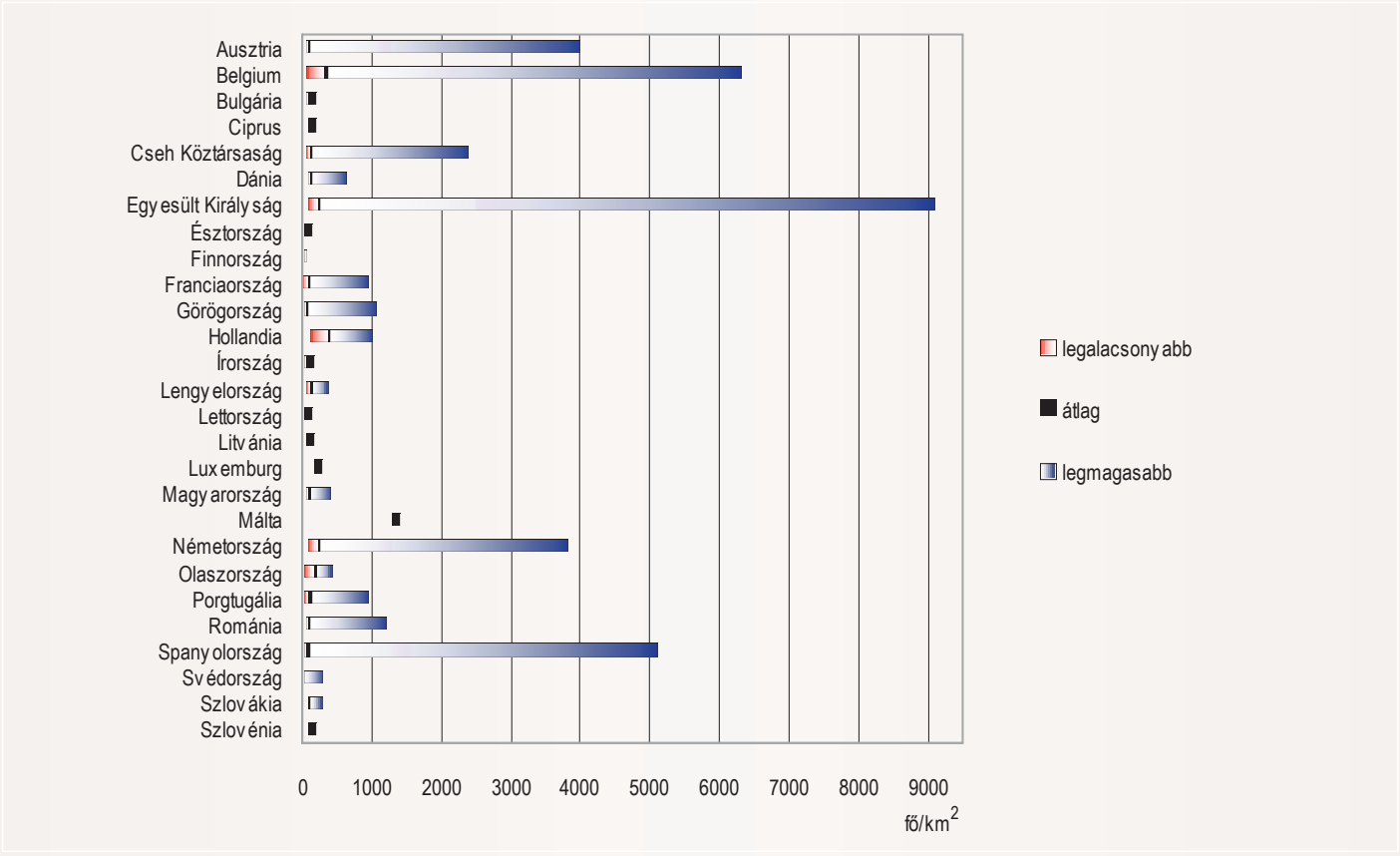
Szemben a legszámottevőbb népsűrűségű régiókkal a legritkábban lakottak országok szerinti hovatartozása viszonylag egységesnek nevezhető. A rangsor végén elhelyezkedő 9 legalacsonyabb népsűrűségű térség – a tengerentúli francia Guyane kivételével – svéd, illetve finn régió volt. A kivételként említett francia régiót a km^2-enkénti 2 fős lélekszámával a legkevésbé benépesült uniós térségként tarthatjuk számon, aminél csak alig lehet sűrűbben lakottnak tekinteni a svéd Övre Norrlandot, vagy a finn Pohjois-Suomit, hiszen a megfelelő területi egységre vetítve itt is 3, illetve 4 lakos akadt csupán.

A 112 fő/km^2-es EU-s átlagnak a német Oberpfalz, a dán Sjaelland és a holland Friesland régió népsűrűsége felelt meg, amelyek a rangsor 151., 152., illetve 153. helyén álltak. Ez más szóval azt jelenti, hogy a 269 térség közül 150-ben átlagon felüli, 116-ban pedig átlag alatti népsűrűség mutatkozott.

Dél-Dunántúl 69 fős km^2-enkénti lélekszáma az uniós átlagtól jelentősen elmaradt, annak mintegy hattizedét tette ki, ez a 216. helyhez volt elegendő. Ugyanekkora volt a népsűrűsége a bolgár Severoiztochen és az olasz Szardínia régiónak is. Hasonló értékkel egyébként további 14 régió rendelkezett. Ezekben 65 és 73 fő között szóródott az egy km^2-re jutó lakosok száma.

1. ábra

Népsűrűség, 2006

Az unió 27 tagországának együttes lélekszáma 2000. és 2006. év eleje között közel 2%-kal gyarapodott. Ezen belül az EU-15 lakosságának száma mintegy 3%-kal nőtt, a hazánkkal egyidőben csatlakozott 10 országé egy százalékkal visszaesett. A tavaly belépett két állam ugyancsak megfogyatkozott az említett időszakban, Bulgária jelentősebben, 6, Románia annál mérsékeltebben, megközelítően 1,5%-kal. A legdinamikusabban Írország, Ciprus és Spanyolország lélekszáma emelkedett (sorrendben 11, 11, illetve 9%-kal). Megjegyzendő, hogy a legnépesebb országok közül csupán Franciaországban nőtt a népességszám (4%-kal), Németországban és az Egyesült Királyságban inkább stagnált. Nagyjából a hat évvel korábbi szinten alakult Szlovákia és Csehország lakóinak létszáma is, miközben hét államban 2006-ban már kevesebben éltek, mint 2000-ben. Bulgária és Románia kivételével ezek mindegyike a velünk egyidőben teljes jogú taggá vált államok valamelyike volt. E sorba Magyarország is beletartozik, ahol a szóban forgó évek alatt a népesség száma – akárcsak Romániáé – mintegy másfél százalékkal csökkent, ezzel a 27 tagország közül az 5. legroszszabb helyen állunk.

A 271 régióból – a népességszám változását illetően – 260-nak az adata áll rendelkezésünkre. Számottevőnek tekinthető, 10%-on felüli növekedést 13 régióban regisztráltak, akadt közöttük francia, holland, ír, ciprusi, portugál, de legtöbbjük (szám szerint 7) spanyol térség volt. A legjelentősebben, 24, illetve 20%-kal a francia Guyane és a spanyol Baleár-szigetek gyarapodott. A rangsor végén elhelyezkedő régiókról elmondható, hogy az utolsó 8 helyet kizárólag német és bolgár térségek foglalják el. Ezek közül is bolgárok állnak az utolsó három helyen. A csökkenés esetükben 7 és 11% között szóródott, az előbbire Yuzhen tsentralen, az utóbbira Severozapaden térségében került sor.

Az EU-27-es átlaggal azonos mértékben a 109. helyen található svéd Östra Mellansverige régió lélekszáma változott, 108 térségben tehát annál erőteljesebb növekedés, 151-ben pedig mérsékeltebb emelkedés, vagy visszaesés következett be. Ha – vitathatóan szubjektív módon – a 6 év alatti három tized százalékot meg nem haladó változást stagnálásként értelmezzük, akkor a fent említett 151 térség között 24 olyat találhatunk, amely nagyjából annyi lelket számlált 2006-ban is, mint 6 esztendővel korábban. Valós csökkenésről eszerint tulajdonképpen 75 régió esetében beszélhetünk.

E 75 régió egyike Dél-Dunántúl, ahol 2000-hez képest közel 3%-kal fogyott a lélekszám. Térségünk kedvezőtlen helyzetét tükrözi, hogy a 260 adattal rendelkező régió között a 243. helyet foglaltuk el. Hozzánk hasonló mértékű fogyás további 7 régióban mutatkozott, ezek közül 3 lengyel térség volt, ami az EU-15 ország-csoport hátrányos demográfiai körülményeire utal.

A demográfiai folyamatok közül az **élveszületések** 1000 lakosra jutó száma a 27 tagország összességében 10,5 főt tett ki 2006-ban. Ezen belül az EU 25-öket az átlagossal megegyező az EU-10-et viszont annál alacsonyabb ráta jellemezte. A legmagasabb arányszám (14,5, illetve 13,2 ‰) Írországban és Franciaországban mutatkozott, a legkedvezőtlenebb (8,2‰) pedig Németországban. A születések 1000 főre vetített száma a 27 állam közül 10-ben 10 alatt maradt, közéjük tartozott Magyarország is. Hazánk 9,9‰-es rátájával a 18. pozíciót mondhatta magáénak.

Az egyes régiókat tekintve megállapítható, hogy a 264 adattal rendelkező térségből 101-ben az átlagosnál kedvezőbb élveszületési arányszámot regisztráltak, 17-ben átlag körülit, 146-ban pedig annál alacsonyabbat. A legkedvezőbb helyzetű régiók sorában jobbára francia térségeket találunk, az első 20-ból 9 régió ezen államhoz tartozik. Magasan kiugrik közülük a tengerentúli Guyane 31,2‰-es élveszületési rátájával, amiben az ott élők hagyományosan magas termékenysége játszhat elsődleges szerepet. Hasonló okokkal függhet össze a második helyen álló, ugyancsak tengerentúli Réunion 18,5‰-es arányszáma is. A másik végponton a sereghajtók között úgyszólván kizárólag német régiók fordulnak elő, az utolsó 20 helyből 16-ot ezek foglalnak el. A legrosszabb, 264. hely a németországi Sachsen-Anhalt-hoz kötődik, itt 1000 lakosra mindössze 2,6 élveszületés jutott, aminek a legjobb helyen lévő francia Guyane mutatója kereken a 12-szerese.

Az átlag körüli születési rátával rendelkező 17 térség országok szerinti hovatartozása igen változatos. Közöttük viszonylag a leggyakrabban angol régiókkal (szám szerint 7-tel) találkozhatunk, de előfordulnak lengyel, svéd, belga térségek is. Érdekességként említhető, hogy e körnek két magyar régió is a tagja, nevezetesen az észak-alföldi és a közép-magyarországi (a születési arányszám mindkettőben 10,4‰-et tett ki).

Jóval kedvezőtlenebbek ennél a körülmények a Dél-Dunántúlon. Térségünk 9,2‰-es rátájával a 185. helyre szorult. Ugyanilyen arányszámok jellemezték a német Hamburg és Felső-Bajorország, a finn Itä-Suomi, a görög Sterea Ellada régiót valamint Litvániát is, s majdnem ugyanilyenek hazánk további két településcsoportját, a nyugat-dunántúli, illetve dél-alföldi régiót.

A **halálozások** 1000 lakosra jutó számát tekintve megállapítható, hogy az 2006-ban a 27 tagország átlagában 9,7-re rúgott. Gyakorlatilag ezen a szinten állt az említett évben az EU-25-ök rátája is, a 2004-ben csatlakozott EU-10-ek azonban hátrányosabb mortalitási viszonyokkal küszködtek, körükben a halálozási ráta 10,5 ‰-et ért el. A legjobb életkilátásokkal, azaz a legalacsonyabb mortalitással Ciprus és Írország kecsegtetnek, ezen országok halálozási rátája (7‰ körüli) kevesebb, mint fele a legrosszabbnak. A legkedvezőtlenebb halandóság Bulgáriát (14,7‰), Lettországot (14,4‰) és Litvániát (13,2‰) jellemezte, a negyedik helyen azonban ezúttal Magyarország tűnt fel 13,1‰-es arányszámmal.

Halandósági adatokkal szintén 264 régióra vonatkozóan rendelkezünk. Ezek közül 107-ben a mortalitás az átlagosnál előnyösebb, 20-ban akörüli, 137-ben pedig annál kedvezőtlenebb volt. A legkedvezőbb régiókban a halálozási ráta 3,5 (francia Guyane) és 7,5‰ (Ausztria, Tirol) között szóródott, e térségek közt a franciák fordultak elő relatíve a leggyakrabban. Érdekességként említhető, hogy ez utóbbiak közt mind a négy sziget alkotta francia térség (Guyane, Réunion, Guadeloupe és Martinique), továbbá az ugyancsak szigetekből álló spanyol Kanári szigetek is megtalálható volt.

A legmagasabb halandóságú térségek többsége a 2004-ben vagy azt követően csatlakozott országok valamelyikéből került ki. A negatív csúcsot három bolgár régió tartja 19, 16, illetve 15‰-es mortalitási rátával, őket egy litván, majd 5. helyen egy magyar térség, Észak-Magyarország (13,9‰) követi. Hazánk közismerten kedvezőtlen halálozási viszonyait tükrözi az a sajnálatos körülmény, hogy az ország mind a 7 régiója fellelhető az unió 21 legrosszabb mortalitású térségének sorában. A már említett Észak-Magyarország után a 7. helyen a Dél-Alföld, a 8. helyen Dél-Dunántúl, a 16-on Közép-Magyarország, a 17-en Közép-Dunántúl, a 21-en pedig Nyugat-Dunántúl áll. Átlag (9,7‰) körüli értékek leginkább – a 27 tagország között a középmezőnyben elhelyezkedő – Németország térségeiben fordultak elő. Hasonló nagyságú mutatókkal rajtuk kívül még két-három osztrák, francia, spanyol és belga régió rendelkezett, valamint az Egyesült Királyság, Szlovákia, Szlovénia, és Finnország egy-egy térsége. Dél-Dunántúl – mint fent említettük – e téren igencsak kedvezőtlen pozícióba került, 13,5‰-es halálozási arányszáma majdnem másfélszerese az Európai Unió átlagának

A népesség **nemenkénti összetételét** az unió egészében és a tagországok mindegyikében nőtöbblet jellemezte. 2006-ban a 27 ország összességében a lakosság 51%-át a nők, 49%-át a férfiak tették ki. Ezen arányokban az EU-25-ök, az EU-10 és a legutóbb csatlakozott államok között nem mutatkozott különbség. Az egyes országokat illetően némi differencia azonban már felfedezhető. Írországban, Máltán, Svédországban és Görögországban a nőtöbblet csak minimális mértékű volt, a nemek aránya ezekben majdhogynem kiegyenlítettnek tekinthető. Litvániában, Lettországban, Észtországban viszont a "gyengébb nem" jelentősebb hányadát képviselte a népességnek, mint az imént felsorolt államokban, részarányuk ez utóbbiakban 53–54%-ot ért el. Hasonló arány jellemezte hazánkat is.

A 264 adattal bíró régió közül a legtetemesebb nőtöbblet az előbb is említett két egyrégiós balti államban (Észtország, Livánia 54–54%), valamint Közép-Magyarországon (53%) alakult ki. Velük szemben említhetők azok a régiók, amelyek – ha csekély mértékben is, de – férfitöbbletet mutatnak. Ezek egyértelműen görög térségek, ahol a férfiak részaránya 51–52 %-os volt. Kereken 50–50%-os, tehát teljes mértékben egyensúlyban levő nemenkénti összetétel 4 térségben látható, közülünk kettő spanyol, egy görög, egy pedig portugál volt. (A régiók áttekintéséből egyébként kitűnik, hogy markánsnak nevezhető nemek szerinti különbségek nem tapasztalhatók közöttük, hiszen a skála két végpontján a férfi – nő arány 46–54%, illetve 52–48% volt, vagyis a 264 régió között mindössze maximum 6 százalékpontnyi eltérés mutatkozott). Térségünk, a Dél-Dunántúl a jelentősebb nőtöbbletű régiók közé tartozik, a nők aránya 52%-ot tett ki, ami a 264 közül a 13. legmagasabb érték volt.

A népesség **korösszetétele** egyetlen mutatóban összesűrítve jól tükröződik az öregedési indexben. Ha e mutató értéke magas, akkor fiatalabb, ha alacsony, akkor idősebb korstruktúrájú az adott terület. Száz 60 éven felüli lakosra 2006-ban az unió egészében 73 0–14 éves gyermek jutott, ugyanannyi, mint az EU-25-ök, illetve az EU-10 körében . Az országok közül a legfiatalabb korösszetétel Írországot, Ciprust és Szlovákiát jellemezte, ezekben sorrendben 136, 111, illetve 103 gyermek jutott átlagosan száz idősre. A legöregebbnek Olaszország, Németország és Bulgária polgárai számítanak, esetükben a mutató 56–59 fő között szóródott. Magyarország helyzete e téren az unió egészéhez hasonló volt, a gyermekek száz időskorúra vetített száma hazánkban 72 főt tett ki.

A régiók közül ezúttal is 264-ről állnak rendelkezésre adatok. Ezek áttekintése során a legelőnyösebb, azaz legfiatalabb korösszetételű térségek között is szembeötlik az első két helyen álló régió. Ez két francia sziget, nevezetesen Guyane és Réunion, amelyek azért tűnnek ki, mert száz idős emberre itt igen tetemes, a többi régiót jóval meghaladó létszámú gyermeksereg jut, előbbi szigeten 646, utóbbin 234 fő. Kiugró értékeik lakóik rendkívül magas termékenységével, ebből adódóan a gyermekek relative (az össznépességhez képest) nagy számával függ össze. Az átlagosnál jóval fiatalabb korösszetételű területek sorában számos nemzet régiói megtalálhatók, közöttük több esetben bukkantak fel francia és lengyel térségek. A fiatalabbakkal szemben a legöregebb struktúrával rendelkező régiók állnak, amelyeknél az országonkénti hovatartozás sokkal egységesebb, mint az előbbi körben, ezek jellemzően német területek. Az öregedési indexben a két pólus között jelentős különbségek mutatkoztak. Ezt jelzi, hogy az utolsó helyet elfoglaló német Chemnitzben száz öregkorúra mindössze 33 gyermek jutott, ami csupán 5%-a az élen lévő francia Guyane ezen mutatójának.

Dél-Dunántúl egyike az átlagosnál idősebb korösszetételű 126 térségnek, korstruktúrája azonban nem sokkal volt kedvezőtlenebb, mint az unió egészéé. A régió száz idős lakójára 2006-ban 71 gyermek jutott, 2-vel kevesebb, mint a 27 tagországban együttesen.

A gazdaság helyzete a bruttó hazai termék adatai alapján

Az Európai Unió 2004-es és azt követő bővítésével számottevően megnőttek az EU-n belüli regionális különbségek. Az EU polgárainak felső tizedét kitevő régiókban az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) majdnem ötszöröse az alsó tizedbe tartozókénak, miközben a bővítés előtt az EU-15-ben ez a különbség nem érte el a háromszoros értéket. Az egy főre jutó GDP különösen alacsony az új tagállamokban, ahol a régiók többségében nem éri el az uniós átlag felét[4].

A régiók népességszámuk, méretük, gazdaságszerkezetük és versenyképességük alapján rendkívül nagy szóródást mutatnak abban, hogy milyen mértékben járulnak hozzá az EU gazdasági teljesítményéhez. Az EU folyó áron számított 2005-ös GDP-jének legnagyobb hányadát a Párizst is magában foglaló Ile de France régió állította elő, a 482 608,3 millió eurót kitevő összeg az EU összes produktumának 4,4%-a volt. A második helyet Lombardia (2,7%), a harmadikat pedig Belső-London (2%) foglalta el. A magyar régiók közül a 269 adatot szolgáltató régió sorrendjében Közép-Magyarország a 91. helyre került 0,37%-os részesedéssel, megelőzve az olasz Liguriát és az osztrák Felső-Ausztriát. A Dél-Dunántúl 5955,4 millió eurós hozzáadott értékével és 0,054%-os részesedésével a többi magyar régiótól is elmaradva az utolsó tizedbe, a 245. helyre került. A listán előtte a francia Korzika, utána pedig a lengyel Lubuskie szerepel, de három hellyel megelőzi e tekintetben a Magyarországgal szomszédos Burgenlandot. Az utolsó helyen a finn Aland régió állt 967,8 millió eurós értékkel.

Az EU-hoz 2004-ben és azt követően csatlakozó országoknak az átlagosat általában meghaladó gazdasági növekedésének köszönhetően az elmúlt években csökkent a régi és az új tagállamok közötti különbség. Az új tagállamok gazdasági növekedésében jellemzően kiemelkedő a fővárost is magában foglaló régió teljesítménye, ami azt is jelenti, hogy sokkal differenciáltabb képet kapunk, ha regionális szinten vizsgálódunk. Az országokon belüli regionális különbségek növekedése arra utal, hogy a régi és az új tagállamok közötti különbség csökkenése nem azonos módon érinti az új tagállamok régióit. Az Eurostat által közzétett számítások szerint[5] az egy főre jutó GDP országokon belüli szóródása a NUTS 3 szintű területi egységek között, ami Magyarországon a megyéknek felel meg, Lettországot és Észtországot követően 2005-ben hazánkban volt a legnagyobb, ráadásul egy évtized alatt a különbségek is csak Romániában, Észtországban és Lettországban nőttek gyorsabban, mint nálunk. Az országon belüli területi különbségek növekedésének a dél-dunántúli régió egyértelműen a kárvallottai közé tartozik.

A Dél-Dunántúlon 2005-ben előállított **bruttó hazai termék** Európai Unión belüli összehasonlításra használt vásárlóerő-egyenértékben számított 9724,1 millió PPS-t[6] kitevő **összege** a 27 tagország által előállított összegnek nem egészen 0,1%-át adta, s ez az arány az utóbbi 5–10 évben változatlannak bizonyult. Az összeg nagysága alapján az Európai Unió jelenlegi 27 tagállamának 271 (illetve az ebben a témakörben adattal rendelkező 269) NUTS 2 régiója közül 2000-ben a 238., 2005-ben a 237. helyen állt a régiók csökkenő sorrendjében, tehát nagyságrendjét tekintve is a viszony-

4 Eurostat regional yearbook 2007. 26. oldal. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-AF-07-001-02/EN/KS-AF-07-001-02-EN.PDF.

5 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tsdec220&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1

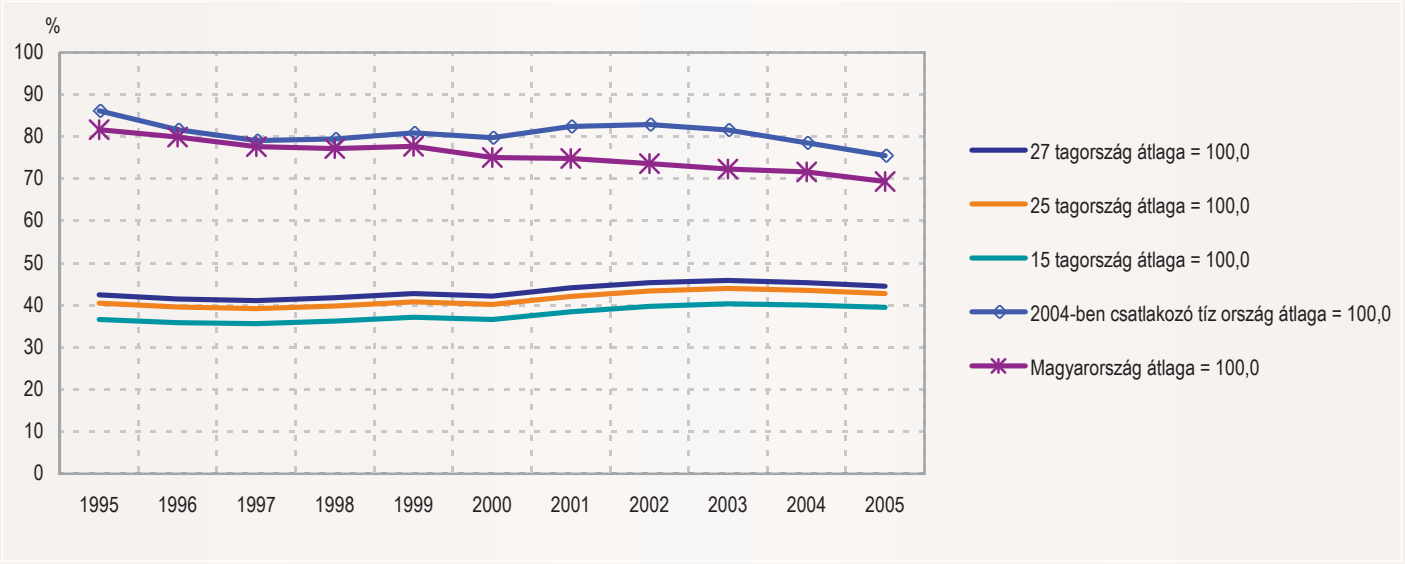
6 Purchasing Power Standard (PPS) a nemzetközi összehasonlításokban használt mesterségesen létrehozott elszámolási (vásárlóerő-) egység, amelyet a különböző nemzeti valuták vásárlóerejének figyelembevételével állítanak elő. Az Európai Unió tagországainak átlagában 1 PPS = 1 euró, az egyes tagországok esetében azonban ez az egyenlőség nem áll fenn.

lag alacsony gazdasági potenciált képviselő régiók sorába tartozik, a magyarországi hét térség közül pedig ezen számítási mód szerint is a legkisebb teljesítményű. (Mind népességszáma, mind területe nagyobb részesedésű, 2005-ben az előbbi 0,2, utóbbi több mint 0,3%-ot képviselt a 27 tagállamon belül.)

A **GDP egy lakosra jutó értéke** a Dél-Dunántúlon 2005-ben PPS-ben kifejezve 9982,9 volt, az Európai Unió 27 tagországa átlagának (22 400) nem egészen 44,6%-a. Ez az arány az 1995. évihez képest mindössze két százalékponttal javult, főként a 2000-es évtized első éveiben, majd 2004-ben és 2005-ben már enyhén mérséklődő volt. Hasonló trendet követett az Európai Unió 25 és a korábbi 15 tagállamának átlagához mért arány is, természetesen az előbbinél alacsonyabb hányadok kialakulása mellett. A régió átlaga 2005-ben a 2004-ben csatlakozott tíz ország átlagának is csak alig több mint háromnegyedét (75,6%-át) tette ki, amely azonban a tíz évvel korábbihoz képest több mint 10%-pontos aránycsökkenést mutat. (Meg kell jegyezni, hogy ebben az időszakban a magyarországi átlaghoz mérten is – 81,7%-ról 69,4%-ra – hasonló mértékű visszaesés következett be.)

2. ábra

A GDP egy lakosra jutó összege a dél-dunántúli régióban az Európai Unió ország-csoportjai átlagának százalékában *

* PPS-ben kifejezett adatokból számítva.

Ha az Unió 27 tagországa 271, illetve közülük 2005-ben a 269 adattal rendelkező régióját tekintjük[7], az egy lakosra jutó GDP vásárlóerő-egységen számított összege az átlag 302,7 és 24,2%-a között alakult, ahol a felső szélsőértéket Belső-London (Inner London) az alsót a romániai Nord-Est régió képviselte.

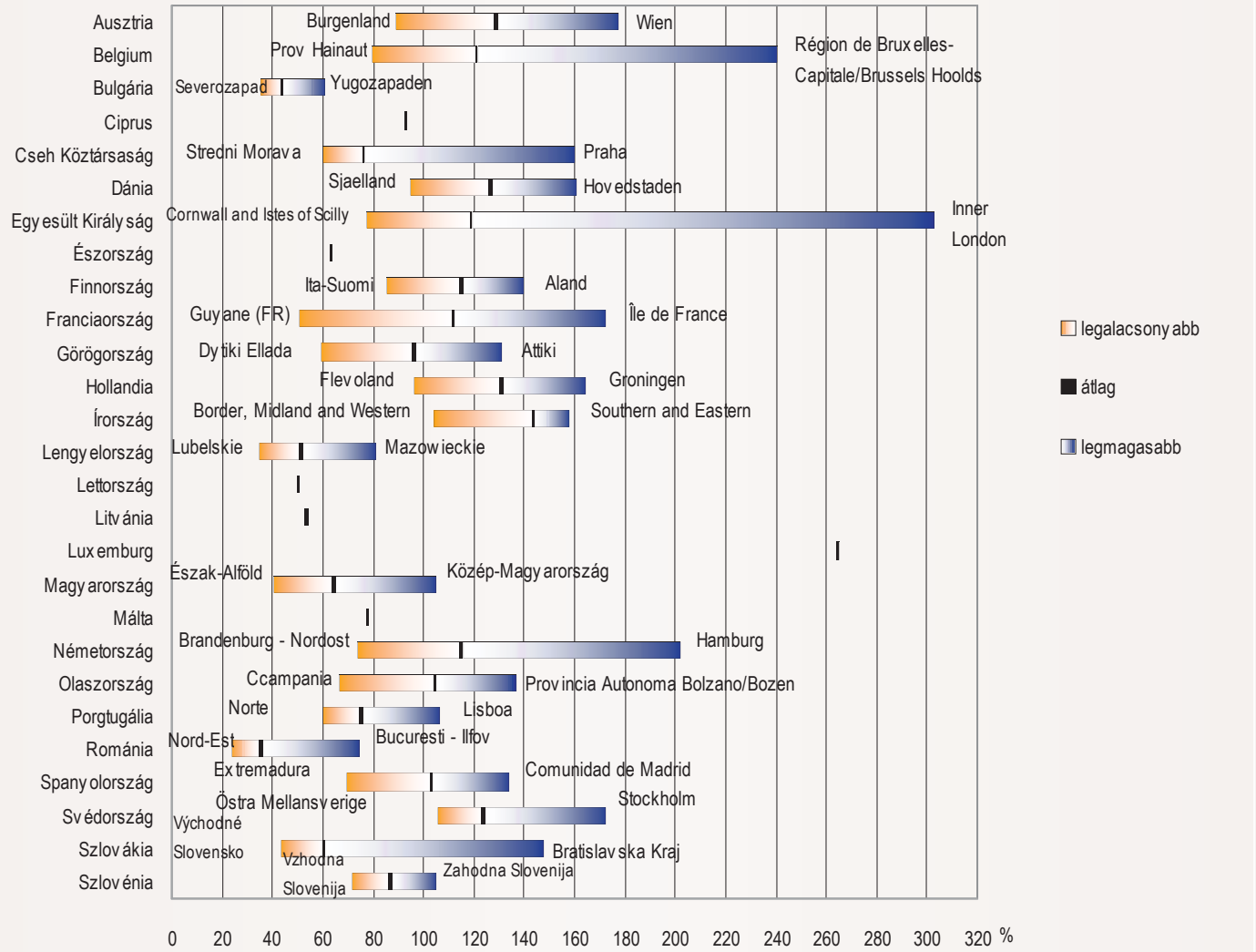
A 269 adattal rendelkező térség fajlagos mutatóértékének csökkenő sorrendjében a Dél-Dunántúl a 246. helyen állt, tehát a régiók alsó tizedében. Közvetlenül előtte és utána két lengyel régió, Kujawsko-Pomorskie, illetve Malopolskie található, és csupán néhány hellyel lemaradva követi a hazaiak közül a dél-alföldi, az észak-magyarországi és az észak-alföldi régió. Az élen álló Belső-London 67 797,9 PPS-ben kifejezett egy lakosra jutó GDP összege 6,8-szerese volt a dél-dunántúlinak, miközben a sereghajtó régió 5429,6-et kitevő értéke jó felét tette ki annak. Az átlagokból látszik, hogy a két szélsőérték között meglehetősen nagy, 12 és félszeres különbség mutatkozott, amely 2000-ben még 15,8-szeres volt. Az alacsony fejlettségű régiók ezredfordulót követő élénkebb fejlődése következtében a különbség – NUTS2 szinten – valamelyest mérséklődött. A 2004-ben csatlakozott országok régiói döntően az alsó harmadban találhatóak, az előkelő 12. helyre került azonban a cseh fővárosból álló Prága, illetve 18-ra a szlovák fővárost is magában foglaló Bratislavsky kraj régió, ezt követően csak a 110. és a 111. helyre sorolódott még az e körben csatlakozott országokban található két régió, Közép-Magyarország, illetve az egyik szlovén (Zahodna Slovenija) térség. Az élen álló tíz között részben olyan régiók vannak, amelyek magukban foglalják a fővárost is, vagy maguk a fővárosok alkotják, mint a már említett Belső-London, továbbá Brüsszel, Bécs, Párizs és Stockholm, de ebbe a csoportba került az egyrégiós Luxemburg, valamint Hamburg és Felső-Bajorország Németországból, Berkshire, Buckinghamshire and Oxfordshire Nagy-Britanniából, és Groningen Hollandiából is. A legkisebb tíz fajlagos teljesítményű között pedig kizárólag a 2007-ben csatlakozott két ország, Románia és Bulgária régiói találhatóak. A 2005. évi adatok alapján összesen 127 régió (47%) fajlagos GDP mutatója érte el vagy haladta meg az Unió 27 tagországának átlagát, míg jó egynegyedében a 75%-át sem érte el annak. Ez utóbbiak közé tartozott az előbb említett Közép-Magyarországon kívül (amelyik az átlag 104,9%-át teljesítette) a további hat magyar régió is. Az EU-15 három legkevésbé fejlett régiója Guyane (Franciaország egyik tengerentúli területe), Dytiki Ellada Görögországból, illetve a portugál Norte, amelyeknek az egy főre jutó GDP-je PPS-ben kifejezve 13, 33, illetve 34%-kal haladja meg a dél-dunántúli értéket.

Fajlagos gazdasági teljesítménye alapján tehát a Dél-Dunántúl az EU régióinak alsó tizedében helyezkedik el, a már említett három magyar, továbbá bolgár, román, lengyel és szlovák régiók társaságában.

[7] Az Egyesüli Királyság két – az UKM5 North Eastern Scotland és az UKM6 Highlands and Islands – régiójáról a használt adatbázis nem tartalmaz e témában adatokat..

3. ábra

Egy lakosra jutó GDP (PPS-ben) az EU-27 átlagának %-ában, 2005

Foglalkoztatottság, munkanélküliség

Az Európai Tanács lisszaboni ülésén meghatározott fő célkitűzéseinek – úgymint fenntartható gazdasági növekedés, több és jobb munkahely-teremtés, nagyobb szociális kohézió – megfelelően az Európai Unió az összeurópai foglalkoztatási rátát a 15–64 éves népesség körében 2010-re 70%-ra kívánja emelni, a női foglalkoztatásban pedig az átlag 60% fölé emelését tartaná kívánatosnak. Miután az unió régióira a 15 éves és idősebb népesség körére állnak rendelkezésre adatok, így a fent említett kollektív célokkal adataink ugyan nem összehasonlíthatóak, de érdemes megvizsgálni az egyes országokat, azoknak regionális egyenlőtlenségeit, hiszen a regionális elemzésekkel azonosíthatók az „alulteljesítő" régiók, vizsgálható, hogy a közösség mely területeinek elmaradása hátráltathatja az Európai Unióban a gazdasági fejlődés és versenyképesség érdekében megfogalmazott előirányzatokat a foglalkoztatás bővülésére illetve a munkanélküliség csökkentésére vonatkozóan.

Az Európai Unióban 2006-ban a 15 éves és idősebb népesség körében a **gazdaságilag aktív népesség** 233584,5 ezer főt tett ki, akiket 214315,1 ezer fő foglalkoztatott és 19269,4 ezer fő munkanélküli alkotott. A gazdaságilag aktív népesség száma az unió egészében 2001 és 2006 között 4,3%-kal gyarapodott, amely a foglalkoztatottak számának 4,7%-os növekedéséből illetve a munkanélküliek számának 0,8% csökkenéséből tevődött össze.

A **foglalkoztatottak száma** az unió 27 tagországa közül egyedül Romániában csökkent, 11 országban, köztük Magyarországon is, átlag alatti mértékben nőtt, a többiben átlagos, vagy afölötti növekedés mutatkozott. Romániában 12,4%-kal kevesebb embert foglalkoztattak, mint 5 évvel korábban, a legkisebb növekedés (0,9%-os) Portugáliát jellemezte, ami után közvetlenül Magyarország következett a sorban az igen szerény 1,6%-os létszámemelkedéssel. Átlagos, vagy akörüli növekedés Franciaországban és Szlovéniában mutatkozott, a legjelentősebb gyarapodás (22,3%-os) Spanyolországot jellemezte, de 10% fölötti létszámnövekedés következett be további 5 országban (Észtországban, Lettországban, Bulgáriában, Cipruson és Írországban). Az unió 271 régiója közül 259-re rendelkezünk a foglalkoztatottak számának változásáról adatokkal. Közülük 36 régióban maradt el a létszám az 5 évvel korábbitól, a legnagyobb elmaradást elsősorban román és lengyel régiók mutatták, de a 36 régió közt található Magyarország 7 tervezési statisztikai régiója közül 4, melyek egyike a Dél-Dunántúl. 106 régióban átlag alatti növekedés mutatkozott, míg a fenn-

maradó 117 régióban az EU-27 átlagánál erőteljesebb növekedés következett be. A legnagyobb foglalkoztatotti létszámnövekedés elsősorban spanyol és francia régiókat jellemzett, a 20% fölötti emelkedést mutató 16 régió között 1 bolgár és 1 ír régió kivételével valamennyi e két ország térségei közül került ki.

Az Európai Unióban foglalkoztatottak 56%-a volt férfi, 44%-uk pedig a nők közül került ki. Észtország és Litvánia esetén megegyezett a férfiak és nők aránya, a többi országban férfitöbblet mutatkozott. A férfiak túlsúlya (60% feletti részaránnyal) Máltát, Görögországot és Olaszországot jellemezte. A régiók közül a legkiegyenlítettebb (50–50%-os) nemenkénti foglalkoztatotti arány az észtországi Eesti régióban jelentkezett, a legtöbb férfit (69%-ot) az olasz Pugliában alkalmazták. A dél-dunántúli régió a férfiak arányának növekvő sorában a 167. helyen állt. A férfiak és nők 55–45%-ban szerepeltek a munkaerőpiacon.

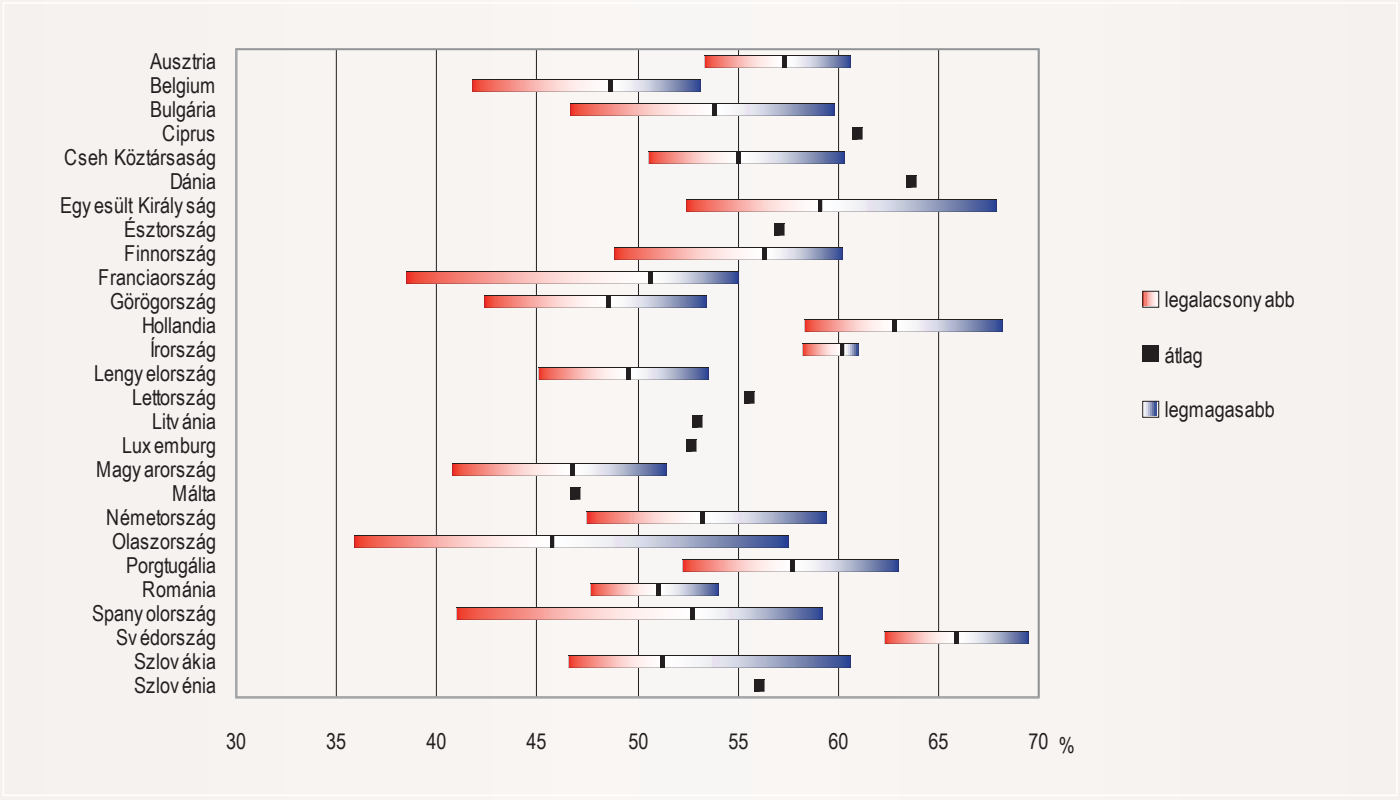
A **munkanélküliek száma** a vizsgált 5 év alatt elég szélsőséges keretek közt változott az unió országaiban. Az országok közel felében (szám szerint 13 országban), ahol visszaszorult a munkanélküliség, kivétel nélkül jelentősebb csökkenést tapasztalunk, mint az uniós átlag, a legkevésbé Romániában csökkent 2,9%-kal, a legjelentősebben Litvániában, ahol az állástalanok száma az 5 évvel korábbinak kevesebb mint harmadára esett vissza, de jelentős 50% feletti fogyás mutatkozott Bulgária és Észtország esetén is. Az országok másik felében nőtt a munkanélküliek száma, a legkevésbé Szlovéniában (0,8%-kal) a legjobban Luxemburgban, ahol számuk közel a 3-szorosára emelkedett. Magyarországon e 14 ország közül a 8. legmagasabb növekedés következett be, a munkanélküliek száma 34,8%-kal haladta meg az 5 évvel korábbit. Az adattal rendelkező 252 régió közül a legelőnyösebb helyzetű régiók közt 5 bolgár illetve 1–1 litván, olasz és észt régióban csökkent a munkanélküliek száma több mint a felére. Ugyanakkor a másik póluson, ahol a munkanélküliek száma több mint kétszerese az öt évvel korábbinak 1–1 német, osztrák és luxemburgi régió mellett 2–2 portugál és holland régiót találunk. A dél-dunántúli régió a 16,8%-os növekedési mutatójával francia, spanyol, görög és angol régiók társaságában a középmezőnyben helyezkedett el.

Nemek szerint vizsgálva az EU-27 átlagában a munkanélküliek megoszlása kiegyenlítettnek mondható, az állástalanok 51%-a került ki a férfiak, 49%-a a nők közül. A munkanélküliek között férfiak a legkisebb arányban (37%-os részesedéssel) Görögországban voltak jelen, ugyanakkor a legnagyobb hányadot (62%-ot) Romániában képviselték. Az EU régiói között 160 olyan található, amelyben a nők kerestek nagyobb arányban munkát, közülük is a legkevesebb férfi (a foglalkoztatottak 29%-a) az olaszországi Umbriában volt munka nélkül. A fennmaradó 94 régióban (összesen 254 terület adata áll rendelkezésre) a férfiak kerestek nagyobb arányban álláslehetőséget, közülük is a romániai Nord-Est régióban a legtöbben, ahol a munkanélküliek 67%-a volt férfi. A dél-dunántúli régió is e második csoportba tartozott, hiszen a férfiak és nők aránya 54–46%-os megoszlást mutatott, amely a férfitöbblet csökkenő sorrendjét tekintve a 77. legmagasabb volt a régiók sorában.

Az Európai Unió 27 tagországának átlagában 2006-ban a foglalkoztatási ráta 52,8%-ot ért el. A régebbi tagországok (EU-15) tagállamainak rátája valamelyest magasabb (53,3%), ugyanakkor a 2004-ben csatlakozott új tagállamok adata már ettől elmaradva csak 50,9%-os volt, a legutóbb belépett Románia adata ez utóbbinak megfelelően alakult, ugyanakkor Bulgária – 46,7%-os értékével – jelentős lemaradást mutatott.

4. ábra

Foglalkoztatási ráta, 2006

Az EU-27 egészében a 2001-es 51,6%-ról 52,8%-ra nőtt a foglalkoztatottak népességen belüli aránya 2006-ra. Örvendetes, hogy miközben ez idő alatt a tizenötök mutatója 1,1 százalékponttal lett magasabb, az újonnan csatlakozott tizek esetén 2,6 százalékpontos növekedés mutatkozott. A 27 tagállam közül ötben csökkent a foglalkoztatotti hányad a vizsgált időszakban, nevezetesen Románia, Portugália, Svédország, Luxemburg és Málta esetén, a fogyás mértéke 0,1 és 6,9 százalékpont között szóródott. Hollandiában nem változott, a többi tagállamban 0,1 és 6,4 százalékpont közötti mértékben emelkedett a foglalkoztatotti hányad, közülük Magyarországon 0,6 százalékponttal. A foglalkoztatási ráta változásában az adattal rendelkező 251 régió közel harmadában mutatkozott csökkenés, ezek élén romániai régiók vannak többségben (az első tíz helyezettből 7 ebből az országból került ki). A dél-dunántúli régió a változás növekvő sorrendjét tekintve a 100. helyet foglalta el, melynek mértéke stagnálónak mondható, a foglalkoztatási ráta 5 év alatt alig (0,3 százalékponttal) emelkedett.

2006-ban az unió tagországainak közel azonos hányadában maradt el a foglalkoztatottak hányada az uniós átlagtól, mint amennyiben meghaladta azt. A legalacsonyabb foglalkoztatási ráta Olaszországot (45,8%) a legmagasabb – a korábban említett számottevőbb csökkenés ellenére – Svédországot (65,9%) jellemezte. A foglalkoztatotti ráták emelkedő sorrendjében Magyarország Olaszország, Bulgária és Málta után a 4. legalacsonyabb, jóval átlag alatti (46,8%-os) mutatót tudhatott magáénak. Jelentősebb (60% feletti) aránnyal Svédország mellett Dánia, Hollandia, Ciprus és Írország rendelkezett.

A 2006. évi rátára vonatkozóan 262 régió adata ismert, amelyekben a foglalkozási ráta 35,9 és 69,5% között szóródott. A legalacsonyabb foglalkoztatási mutatók közt az első négy helyen dél-olasz tartományokat találunk (Szicília, Campania, Calabria, Puglia), de az első 10-ben szerepel még Basilicata is amelyek együtt gyakorlatilag összefüggően alkotják Szicíliával együtt az ország déli részét. Emellett a Franciaországhoz tartozó szigetek tartományaiban és egy bolgár régióban a legalacsonyabb a foglalkoztatottak népességen belüli hányada. A másik póluson kivétel nélkül svéd, holland és nagy-britanniai régiók helyezkednek el. A rangsorban 14 olyan régió szerepel, amelyek esetén a foglakoztatási ráta meghaladta a 63%-ot. A régiók valamivel több mint felében (135-ben) maradt el a foglalkoztatottak aránya az EU-27 átlagától, Magyarország valamennyi régiója ezek között helyezkedik el. A ráták növekvő rangsorát tekintve legrosszabb mutatóval rendelkező régiónk az észak-magyarországi, amely a 12. helyen állt, a legjobb pedig Közép-Magyarország, amely a 111. helyet foglalta el. A dél-dunántúli régióban a 23. legalacsonyabb rátát regisztrálták, a foglalkoztatottak aránya 2006-ban 43,4%-ot tett ki. Itt érdemes megjegyezni, hogy a fenti megállapítások a foglalkoztatási ráták országonkénti szórás adatait vizsgálva is visszatükröződnek, hiszen amíg a legkisebb értékek Hollandiát (2,2%) és Svédországot (2,9%) jellemezték, addig a másik végletet a kiugró értékkel bíró Olaszország (16%) birtokolta, amely után a második legnagyobb mutató Magyarországon (9,1%) jelentkezett.

Az uniós célok közt nem véletlenül szerepel a nők munkaerőpiaci részvételének emelése, hiszen ha megnézzük a 2006. évi adatokat, azt tapasztaljuk, hogy valamennyi dimenzió mentén az unió egészét, országait illetve régióit tekintve is a férfiak foglalkoztatási rátája – esetenként jelentősen – meghaladja a nőkét. Az EU-27 egészében a 15 éves és idősebb népesség körében a férfiak 60,6%-át foglalkoztatták, ugyanakkor a nőknél ez a hányad csak 45,4%-ot tett ki, tehát az erősebb nem foglalkoztatási rátája 15,2 százalékponttal volt magasabb. Nemek szerint a legkiegyenlítettebb foglalkoztatás Svédországot jellemezte, a két ráta különbsége csak 5,7 százalékpontos volt, de 10 százalékpont alatt maradt Finnország és Bulgária esetén is. A nők foglalkoztatásának (20 százalékpont feletti) jelentős hátránya Spanyolország, Olaszország, Görögország és Málta esetén figyelhető meg, amelynek ezen országok esetében oka a hagyományos társadalmi munkamegosztáshoz való szorosabb kötődés is. Magyarországon a férfiak foglalkoztatási rátája 54,7%-os, a második legalacsonyabb volt az országok sorában, a nőké 40%-os, amely a 4. legkisebb érték. A két ráta 14,7 százalékpontos különbsége annak növekvő sorrendjét nézve a 16. helyhez volt elegendő. A 262 régió közül, amelyre e mutató tekintetében adatokkal rendelkezünk, a kiegyenlítettebb foglalkoztatás terén megállapítható az északi országok régióinak túlsúlya, a legkisebb különbséggel rendelkező első 10 régió közt 6 svédet, 2 németet, 1 finnt és 1 románt találunk, de a listán ezt követően is számos svéd, finn, illetőleg német és francia régió helyezkedik el. A nők foglalkoztatásbeli hátránya még élesebben rajzolódik ki a régiók rangsorában, hiszen a legnagyobb különbséggel bíró (20 százalékpontnál magasabb férfitöbbletet mutató) közel 45 régió közt olasz, spanyol, görög és máltai régiókon túl elvétve találunk más nemzethez tartozó területeket. A dél-dunántúli régióban a férfiak foglalkoztatási rátája 50,6%-os, a nőké 37,2%-os volt, a két ráta 13,4 százalékpontos különbsége – a különbség növekvő sorrendjében – a 114. helyet foglalta el a régiók között.

Az Európai Unió egészében 2006-ban a **munkanélküliségi ráta** 8,2%-ot tett ki, amely 0,5 százalékponttal maradt el az 5 évvel korábbitól. Az EU-15 országainak mutatója valamelyest kedvezőbb volt (7,8%), ugyanakkor a később csatlakozott tízek esetén a munkanélküliek gazdaságilag aktív népességhez viszonyított hányada (10,9%) lényegesen magasabb értéket mutatott. A tizenötök munkanélküliségi mutatója a vizsgált időszakban 0,3 százalékponttal nőtt, a csatlakozó 10 ország mutatójában 3,5 százalékpontos csökkenés következett be. A 27 tagállam közül ez idő alatt 13-ban csökkent a munkanélküliségi ráta, melyek közül az élen Litvánia és Bulgária álltak, mindkét országban 11 százalékpont körüli fogyás mutatkozott. A munkanélküliségi ráta növekedését mutató országok között a legnagyobb emelkedés Portugáliát (3,7 százalékpontos) és Luxemburgot (2,9 százalékpontos) jellemezte. Magyarország ez utóbbi csoportba tartozott, az 5 évvel korábbihoz viszonyított 1,8 százalékpontos munkanélküliségi ráta-emelkedés az 5. legmagasabb volt az unió országai közt (a fent említett Portugálián és Luxemburgon túl, Németországban és Svédországban nőtt a magyarországinál jelentősebben a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított hányada).

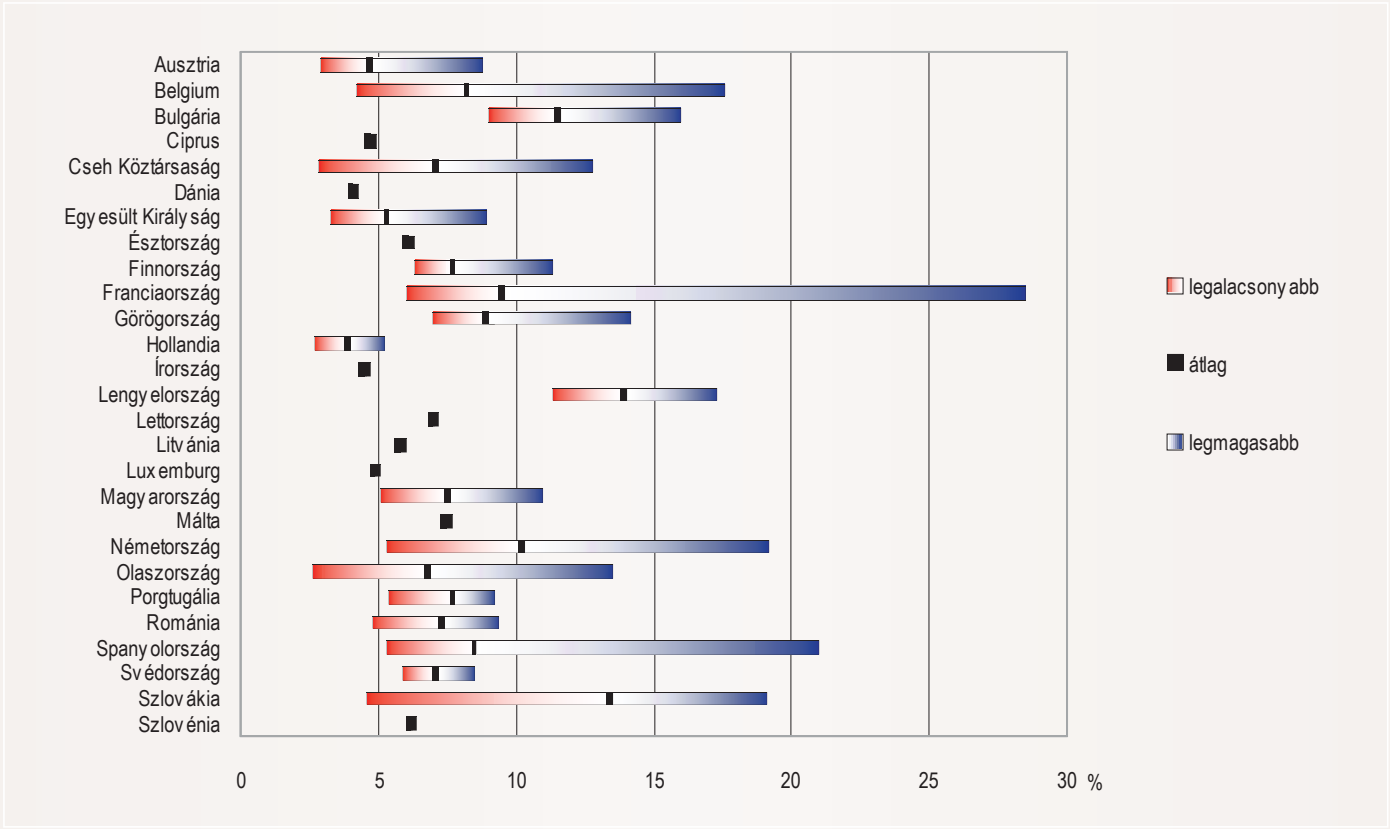
A munkanélküliségi ráta változásában az adattal rendelkező 252 régió közel négytizedében csökkenés, egytizedében stagnálás, felében pedig növekedés mutatkozott. Azon régiók között, ahol jelentősebben javult a munkanélküliek helyzete bolgár, olasz, lengyel és szlovén régiók találhatók nagyobb számban, az első három helyet is két bolgár (Yugoiztochen és Severozapaden) és egy olasz (Calabria) régió foglalja el. Sem ebben a csoportban, sem a stagnáló régiók közt nem találunk egyetlen magyar régiót sem. A ráta a legerőteljesebben egy német, egy portugál és egy belga régióban emelkedett. Magyarország valamennyi régiójában nőtt a vizsgált időszakban a munkanélküliségi ráta, a dél-dunántúli régióban 1,2 százalékponttal, ami a régiók sorában a 87. legmagasabb érték volt.

2006-ban az Európai Unió 27 országa közül 20-ban (köztük Magyarországon is) alacsonyabb volt a munkanélküliségi ráta, mint az uniós átlag, afölötti értéket 7 országban mértek, nevezetesen: Spanyolország, Görögország, Bulgária, Franciaország, Németország, Szlovákia és Lengyelország esetén. A két legrosszabb mutatóval rendelkező ország Szlovákia és Lengyelország volt, 13,4 illetve 13,9%-os értékkel. A legkedvezőbb munkanélküliségi helyzet Dániát és Hollandiát jellemezte, mindkét országban a gazdaságilag aktív népességnek „csak” 3,9%-a nem tudott elhelyezkedni. Magyarország 7,5%-os munkanélküliségi rátája a 11. legmagasabb volt az unió országai között.

Az EU 271 régiója közül 260-ra vonatkozóan áll rendelkezésünkre adat, melyekben széles keretek közt változott a munkanélküliségi ráta. A legalacsonyabb rátát a svájci határ közelében elhelyezkedő olaszországi Bolzano régiójában mérték (2,6%), de kedvező értékeket találunk több holland és osztrák régió esetén is, valamint megemlítendő az EU-10 országok közül a csehországi Prága régiója, ahol a 3. legalacsonyabb volt a munkanélküliséget mérő mutatószám. A legkedvezőtlenebb helyzetű régiók, ahol a munkanélküliek hányada meghaladja a 20%-ot, egy spanyol régió (Ciudad Autónoma de Ceuta) valamint Franciaország szigetei (Martinique, Guadeloupe, Réunion és Guyane), amelyek közül Guyaneban volt a ráta a legmagasabb (28,5%-os). Az állástalanok aránya a régiók nagyobb hányadában (közel 57%-ban) maradt átlag alatt, közöttük szerepelnek Magyarország gazdaságilag fejlettebb régiói is, a 7 tervezési-statisztikai régió közül 4-ben (Közép-Magyarország, Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, Dél-Alföld) 5,1 és 7,8% közötti munkanélküliségi rátát mértek. A dél-dunántúli régióban átlag feletti volt a munkanélküliek hányada (9%), ami a ráták csökkenő sorrendjét tekintve a 92. legmagasabb volt 2006-ban.

5. ábra

Munkanélküliségi ráta, 2006

A munkanélküliségi ráta szórása az Európai Unió 27 országában 11,9 és 57,1 % között változott. A legalacsonyabb Svédországot jellemezte, a legmagasabb Olaszországban jelentkezett. Viszonylag alacsony volt még Lengyelország, Görögország és Hollandia esetén, magasabb pedig Belgium, Csehország és Ausztria vonatkozásában. Magyarország értéke 31,8% volt, ami növekvő sorrendet tekintve a 11. legmagasabb.

A munkanélküliek helyzetét nemenként vizsgálva általánosságban megállapítható, hogy a nők elhelyezkedési lehetőségei korlátozottabbak, mint a férfiaké. Az EU-27 egészében a férfiakat jellemző 7,6%-os mutatónál 1,4 százalékponttal magasabb a női munkanélküliségi ráta. A magasabb női ráta az unió országai közül 20-at jellemzett, közülük is Görögországban volt a legnagyobb eltérés (8 százalékpont). A férfi munkanélküliségi ráta 7 országban (Németország, Litvánia, Írország, Észtország, Egyesült Királyság, Lettország, Románia) volt magasabb mint a nőké. Hazánkban a férfiak mutatója 0,6 százalékponttal haladta meg a nőkét, ami alapvetően kiegyenlítettnek mondható.

A 254 adattal rendelkező régió több mint 70%-ában a férfiak munkanélküliségi rátája meghaladja a nőkét. A legnagyobb férfitöbbletet mérő különbségek elsősorban spanyol, görög és olasz régiókat jellemezték, a legmagasabb nőtöbbletet mutató régiók Németországban, az Egyesült Királyságban és Romániában találhatók meg nagyobb számban. A dél-dunántúli régióban a két ráta közt nincsen számottevő különbség, a nők munkanélküliségi rátája csak 0,2 százalékponttal magasabb mint a férfiaké.

A munkanélküliség csökkentésére irányuló tevékenységhez érdemes vizsgálni a tartós munkanélküliség alakulását az unió régióiban. Az EU-27 egészét tekintve a munkanélküliek jelentős hányada (45,8%) tartozott a tartós munkanélküliek közé. Ez önmagában is magas, ugyanakkor az országok és a régiók viszonylatában még szélsőségesebb értékeket találunk. Az unió országaiban 15,2 és 76,5% között, a régiókban 7,5 és 83,2% között alakult a hosszabb ideje állástalanok aránya. A 27 ország közül Svédországban volt a legalacsonyabb, Szlovákiában pedig a legmagasabb a tartós munkanélküliek aránya, hazánkban 45,1%-kal a 13. legmagasabb hányadot mérték.

A 255 adattal rendelkező régió közül az angliai Devon régióban töltöttek huzamosabb időt álláskereséssel a legkevesebben, a további alacsony hányaddal rendelkező régiók közt nagyobb arányban további régiók találhatók az Egyesült Királyságból, de jelentős számú svédországi régióban is

kevesen tartoztak ebbe a körbe a munkanélküliek közül. A legmagasabb tartós munkanélküli arány a szlovákiai Vychodne Slovensko régióban mutatkozott további szlovák, francia, görög, román és lengyel régiók társaságában. Összességében a régiók 57%-ában volt átlag alatti a tartós munkanélküliek hányada. A dél-dunántúli régióban arányuk valamivel az uniós átlag fölött alakult (48,9%) ami a tartós munkanélküliségi ráta emelkedő sorát tekintve a 163. pozíció betöltésére volt elegendő.

Oktatás, képzés

Az Európai Unió 2000. évi lisszaboni csúcsértekezletén fogadták el azokat a stratégiai célkitűzéseket, amelyek szerint 2010-re az EU-nak a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás alapú társadalmává kell válnia. Ennek megvalósításában az oktatásnak természetszerűleg kulcsszerepe van, ezért az „Oktatás és képzés 2010" program keretében konkrétan számszerűsített, 2010-ig elérendő célokat fogalmaztak meg (pl. az oktatásból középfokú végzettség megszerzése nélkül kimaradók arányának 10% alá csökkentése, a matematikai, természettudományos vagy műszaki végzettséggel rendelkezők arányának 15%-os növelése, a 25–64 éves népesség élethosszig tartó tanulásban való legalább 12,5%-os részvétele).

Az egyes EU tagországok, azon belül a régiók oktatással kapcsolatos összehasonlítása az Eurostat adatgyűjtése alapján lehetséges. Mivel ahány ország annyiféle oktatási rendszer, ezért a nemzetközi összehasonlításhoz az Oktatás Szabványos Nemzetközi Osztályozási Rendszerének (angol röv.:ISCED) fogalmait használtuk. Megjegyzendő, hogy az Eurostat oktatási adatai nem a legnaprakészebbek, és sok helyen hiányosak is.

A szervezett oktatás kezdőállomása (ISC0 szint) az **óvodai nevelés**, amely átmenetet jelent az otthon és az iskola között. A 2002. évi barcelonai csúcson meghatározott célkitűzés szerint 2010-re a 3 évesnél idősebb gyermekek óvodai nevelésben való részvételi arányának el kell érnie a 90%-ot. A 2004. évi adatok szerint az Európai Unióban a 4 évesek 85 %-a vett részt szervezett oktatásban, 80% óvodai nevelésben, 5% általános iskolai oktatásban (Írország, Egyesült Királyság) részesült. Teljes, 100%-os mutató azokat az országokat jellemezte, ahol a részvétel kötelező, mint pl. Spanyolország, Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság egyes részei. Magyarországon az óvodalátogatás az iskolakezdés előtti utolsó év kivételével nem kötelező, ennek ellenére az Eurostat 2007-ben kiadott regionális évkönyvének adatai szerint[8] a magyar régiók egy kivétellel (Észak-Magyarország: 83%) teljesítették a kritériumot, többségük 95% körüli részvételi aránnyal az adatot szolgáltatott EU-régiók középmezőnyében helyezkedett el. A Dél-Dunántúl 94,6%-os mutatója a magyar régiók közül a második legmagasabb volt. A legalacsonyabb részvételi arányok a lengyel régiókat, Finnország és Skócia mezőgazdasági térségeit jellemezték.

Hazánkban az ISCED1-2 szint jelenti a klasszikus értelemben vett 8 osztályos általános iskolát, az ISCED3 szint pedig a 4 osztályos középiskolát. (6 vagy 8 osztályos gimnázium esetén az első 2 vagy 4 évfolyamot alsó középfokú a második 4 évfolyamot felső középfokú képzésnek nevezzük.) Az ISCED4 szint a felsőfokú szakképzést takarja, ami a középfokú tanulmányok befejezése utáni nem felsőoktatási szintű szakképzést jelenti.

Mivel az Európai Unió 27 tagországában nemzeti hatáskör a képzési rendszer kialakítása, a középiskolai tanulmányok megkezdésének illetve befejezésének életkora, valamint a képzés időtartama országonként eltérő lehet. Ez okból a felső középfokú oktatásban illetve a felsőfokú szakképzésben résztvevő tanulók számát a 15–24 éves népességhez viszonyítottuk, amely biztosan lefedi az érintett korcsoportokat. A 2004. évi adatok szerint a középiskolai illetve a felsőfokú szakképzési részvételi arányok az Egyesült Királyság régióiban, valamint néhány francia régióban (Pays de la Loire és Nord-Pas-de-Calais) voltak a legmagasabbak, 80% felettiek. Viszonylag jelentős, 50–70% közötti részvételt regisztráltak a belga régiókban, néhány svéd régió mellett a prágaiban és Finnország mezőgazdasági területein. A hazai régiók közül a közép-magyarországi a maga 49%-ával a 209 elemből álló rangsorban a viszonylag kedvező 33. helyet foglalta el. A Dél-Dunántúl 45%-os részvételi aránnyal a többi hazai régió társaságában a rangsor első harmadának vége felé helyezkedett el. A legalacsonyabb – 20–30% alatti – részvételi arányok Spanyolország, Portugália, Görögország valamint Franciaország egyes régióit, továbbá Litvániát, Ciprust és Máltát jellemezték.

A magyar képzési rendszerben az oktatás 18 éves korig kötelező. A hazai szakképzés sajátossága, hogy előtérbe került a humán tárgyak tanítása, az alapismeretek elsajátítása után a szakképzést 16 éves korban kezdhetik meg a tanulók. Minden bizonnyal ennek tudható be, hogy ha az általános képzésben résztvevő középiskolai tanulók számát az összes középiskoláshoz viszonyítjuk, az EU-tagországok közül Ciprus (86,5%) után Magyarországon (75,9%) mutatkozott a legmagasabb arány. Az Eurostat 2005. évi adatai szerint 170 régió adatait csökkenő sorrendbe helyezve, Ciprus, valamint egy görög és egy portugál régió társaságában mind a 7 magyar tervezési-statisztikai régió az első tízben foglalt helyet. A hazai régiók közül a Dél-Dunántúlt jellemezte a legalacsonyabb arány, a középiskolások 71%-a vett részt általános képzésben, amellyel az EU-régiók közül a 10. helyre került. A csupán általános képzésben részesülő középiskolások hányada Ausztria és Csehország térségeiben volt a legkisebb, 20% alatt maradt, vagy csupán kevéssel haladta meg azt.

Az Európai Unió a Bolognai Folyamat keretében szabályozta az európai **felsőoktatás** (ISCED5-6) harmonizációját. A folyamat lényege a többciklusú képzési rendszer (alap-, mester és doktori képzés), amelynek segítségével az Európa különböző országaiban szerzett végzettségek könnyebben összehasonlíthatóak és elismerhetőek. Hazánkban is megtörtént a bolognai rendszerre való áttérés, ezzel párhuzamosan jelentősen megnőtt a felsőoktatásban résztvevők száma.

Az Eurostat regionális évkönyve tartalmaz 2004. évi adatokat a felsőoktatásban tanulók 20–24 éves népességhez viszonyított arányáról. Mivel a hallgatói létszám számbavétele az oktatási intézmény helye, és nem lakóhely szerint történt, ezért ez az indikátor nem az egyes régiók 20–24 éves korcsoportjának felsőoktatási részvételét vagyis továbbtanulási hajlandóságát mutatja, hanem a felsőoktatási intézmények régiók közötti eloszlását. Ennélfogva az egyetemekkel vagy más felsőoktatási intézményekkel nagyobb számban rendelkező (fővárosokat, nagyvárosokat magukba foglaló) régiók magasabb arányt mutatnak, hiszen a hallgatók tanulmányi célból távolabbi helyekről, esetleg külföldről is odaköltöznek. Ennek megfelelően a legmagasabb mutatójú régiók a prágai, bécsi, brüsszeli, a szintén belga Brabant Wallon, továbbá Pozsony, amely térségekben a mutató értéke meghaladta a 100%-ot, jelezve a nagyszámú hallgatói népesség jelenlétét, vagyis a felsőoktatási intézmények jelentős koncentrációját. Ennek megfelelően a hazai régiók közül 94,5%-kal a Budapestet is magába foglaló közép-magyarországi régió került a legelőkelőbb, 11. helyre. (Hazánkban – akárcsak sok más terület, így – a felsőoktatás is erősen főváros-centrikus, hiszen amíg a közép-magyarországi régió az ország népességének 28%-át teszi ki, a felsőoktatásban tanulók 43%-át koncentrálja.) A Dél-Dunántúlon száz 20–24 éves korú fiatalra 54,7 hallgató jutott, amellyel a hazai

[8] Eurostat regional yearbook 2007, 136-144. oldal: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-AF-07-001-11/EN/KS-AF-07-001-11-EN.PDF .

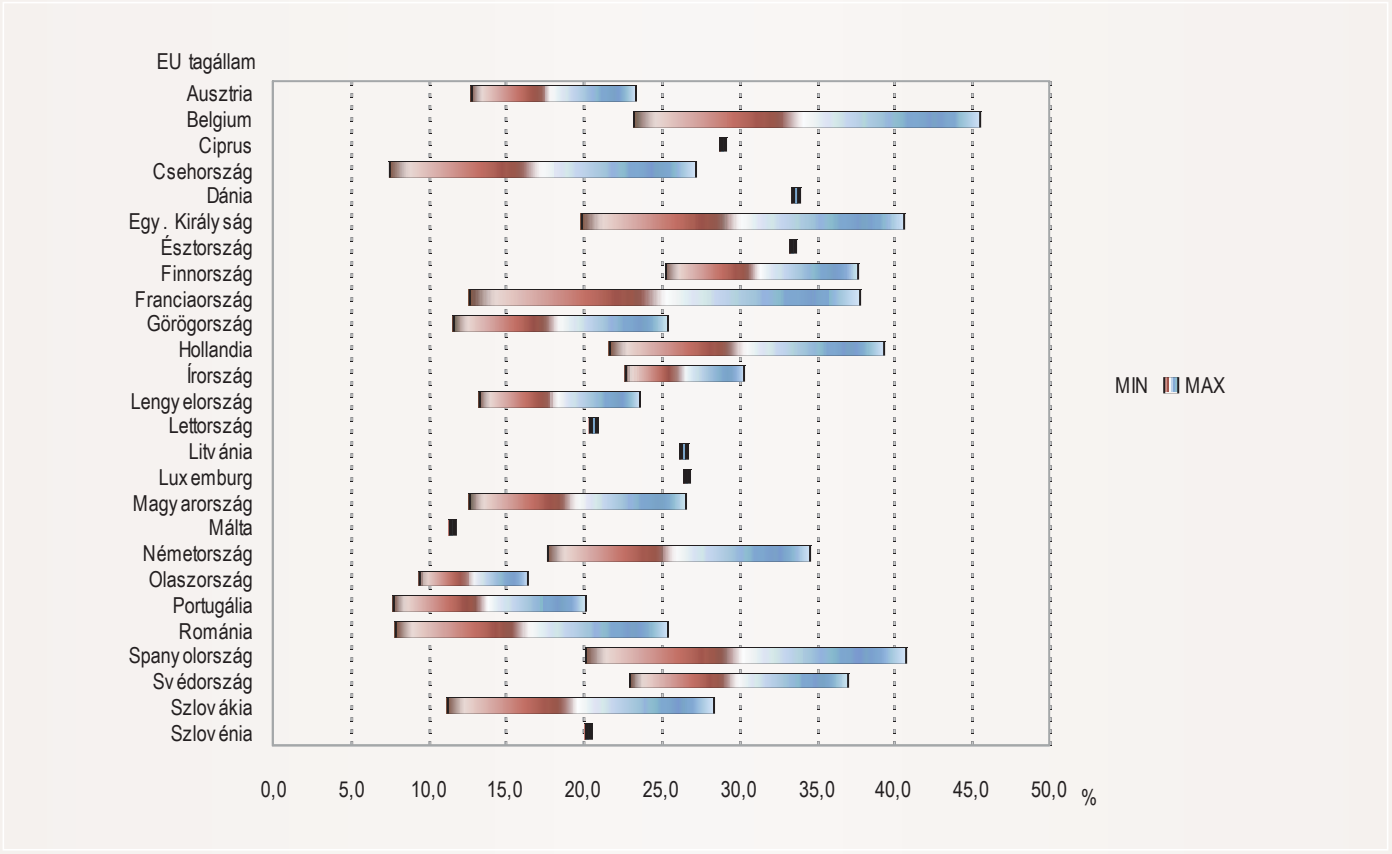
régiók közül a második, az EU adattal rendelkező 203 régiója közül a 85. helyet foglalta el. Régiónk többé-kevésbé népességarányának megfelelően részesedik az ország felsőoktatásban résztvevő hallgatói létszámából. A 20–24 évesek felsőoktatási részesedése mindössze 36 régióban nem érte el a 30, ezen belül 15-ben a 20%-ot. Ezek a legkülönbözőbb országok alacsony felsőoktatási infrastruktúrával rendelkező térségei, ahol a fiatalok helyben nem juthatnak továbbtanulási lehetőséghez (mezőgazdasági térségek, szigetek, stb.).

Egy adott területen élők **iskolázottsági szint**jének legjobb fokmérője a felsőfokú végzettségűek népességen belüli aránya. Az Eurostat regionális évkönyve a 25–64 éves népességre vonatkozóan tartalmaz 2005. évi adatokat. E szerint az Európai Unió adatot közölt 259 régiója közül a felsőfokú végzettségűek aránya mindössze ötben érte el vagy haladta meg a 40%-ot, és 16-ban a 35%-ot. Ezek többnyire fővárosokat magukba foglaló térségek, mint pl. Brüsszel, London, Párizs, Helsinki, Stockholm, Madrid, Amszterdam, amelyek amellett, hogy jelentős felsőoktatási centrumok, többnyire országos közigazgatási, pénzügyi stb. központok is, ezért jelentős számú felsőfokú végzettségű munkaerőt foglalkoztatnak. Egyes tagországokban a képzettségi szint az egész országban általában magas (pl. Írország, Svédország, Finnország, Hollandia, Belgium, Németország).

Annak ellenére, hogy a népszámlálások és a mikrocenzusok tanúsága szerint a magyar népesség képzettségi szintje folyamatosan emelkedik, és az utóbbi évtizedben a felsőoktatásban tanulók számának megugrásával ez a folyamat fel is gyorsult, európai összehasonlításban még mindig jelentős a lemaradás. A legkedvezőbb mutatóval rendelkező, a fővárost is magába foglaló közép-magyarországi régióban a 25–64 évesek 26,6%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel. Ez az arány a 259 európai régió közül mindössze a 73. legmagasabb. A többi magyar régió 12–14%-os mutatóval a lista 212. és 223. pozíciója között helyezkedett el, a Dél-Dunántúl 12,9%-os arányszáma régiónkat a lista 219. helyére pozícionálta. A felsőfokú képzettségűek legalacsonyabb (10% vagy az alatti) aránya Csehország, Portugália, Románia és Olaszország mezőgazdasági térségeiben, valamint néhány szigeten (Szardínia, Szicília, Azori-szigetek, Madeira és Málta) mutatkozott.

6. ábra

A 25–64 éves népességből a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, 2005

Az Európai Unió oktatással kapcsolatos törekvései között kiemelt helyen szerepel az **élethosszig tartó** tanulásban való részvétel növelése. Az „Oktatás és képzés 2010” program keretében meghatározott legfontosabb célok egyike, hogy 2010-re az Európai Unió átlagát tekintve a felnőtt, munkaképes korú népességnek, vagyis a 25 és 64 év közötti korosztálynak legalább 12,5%-a kapcsolódjon be az élethosszig tartó tanulás valamilyen formájába. Az ezzel kapcsolatos adatgyűjtés a munkaerő felvétel keretében történik, és minden olyan képzést, szakképzést tartalmaz, amely a jelenlegi vagy a jövőbeni munkavégzés szempontjából meghatározó.

A regionális évkönyv 2005. évi adatokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a 25–64 éves népesség a felvételt megelőző 4 hét során milyen arányban vett részt az élethosszig tartó tanulás körébe sorolható bármilyen oktatásban vagy képzésben. A regionális évkönyv szerint ez az oktatási indikátor inkább nemzetfüggő, a többi mutatóval összehasonlítva kisebb mértékű regionális különbségeket jelez.

A rendelkezésre álló 263 régiós adat alapján megállapítható, hogy a célul kitűzött 12,5%-os részvételi arányt mindössze 70 régió teljesítette. A legjobb magyar régió e tekintetben is a közép-magyarországi, amelynek 5,6%-os részvételi aránya a rangsornak csupán a 189. helyére volt elegendő. A Dél-Dunántúl 4%-os mutatója a hazai térségek közül ugyan a második legkedvezőbb, az EU-régiók vonatkozásában viszont csupán a 219. helyet jelentette. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel Dániában, Finnországban, Svédországban, az Egyesült Királyságban és Hollandiában volt a legmagasabb, a 2004-ben csatlakozott országok közül mindössze Szlovéniát (15,3%), valamint Szlovákia pozsonyi régióját (14,8%) jellemezte viszonylag magas részvétel. A legalacsonyabb mutatókkal a magyarok mellett a lengyel, cseh, román, görög és portugál régiók rendelkeztek.

Tehát megállapítható, hogy az oktatás egyes területein többé-kevésbé tartjuk a lépést az Európai Unió régióival, a felsőfokú végzettségűek népességen belüli aránya valamint az élethosszig tartó tanulásban való részvétel tekintetében azonban jelentős hátrányban vagyunk.

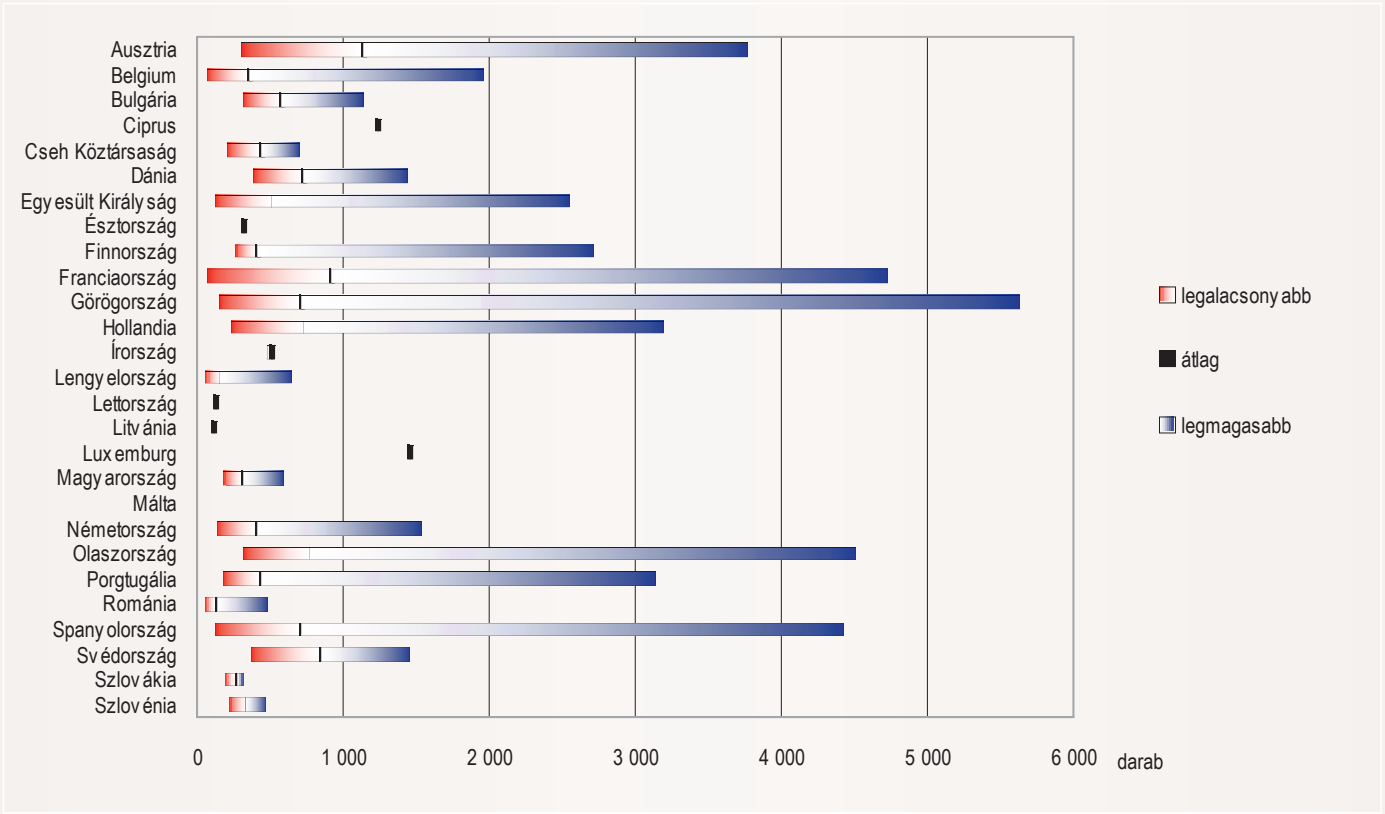
Idegenforgalom

Az EU régiók főbb idegenforgalmi jellemzőinek elemzésekor a szálloda típusú kereskedelmi szálláshelyek adatait használtuk fel. E megkötést indokolja az Unió országainak klimatikus sokszínűsége, turisztikai desztinációinak tradicionálisan eltérő sokfélesége, az idegenforgalmi vonzerő nagysága és differenciáltsága valamint a részletezett adatok hiányossága és összevethetőségének korlátai. A szálloda típusú, magasabb szolgáltatást nyújtó szálláshelyek kiemelését az idegenforgalmon belül jelenleg is meghatározó és egyre erősödő szerepük és a nagyjából hasonló fogalmi tartalom indokolja.

A **kereskedelmi szálláshelyek** 10 000 lakosra jutó fajlagos számát tekintve 2006-ban az élen Ausztria (24,7), Olaszország (22,9) és Írország állt (21,6). Az EU NUTS 2 régióinak szintjén a 10 000 lakosra jutó kereskedelmi szálláshelyek száma 0,6 és 213 között szóródott. A terjedelem alsó értékét a romániai Bucuresti-Ilfov a legmagasabbat az olaszországi Bolzano régióban találjuk. A legrosszabb kínálati adottságokkal rendelkező régiók felét a posztszocialista országok régiói alkották. Az első, valamivel több mint ötven régió között mindössze a cseh Severychod régió található térségünkből. A legjobb kínálati adottságokkal rendelkező húsz régiót négy ország adja: 7–7 olasz és brit, 4 osztrák és 2 görög. Az elit mezőnyének értékei 29 (Toszkána) és 213 (Bolzano) között szóródtak. Bolzano mellett az olasz Veneto (110) és az Egyesült Királyságból Cornwall and Isles of Scilly (100) rendelkeztek kiugró értékkel. A magyar régiók az utolsó három ötöd valamelyikében fordultak elő. A dél-dunántúli (5,8) és a nyugat-dunántúli régió (5,3) a kereskedelmi szálláshelyek fajlagos száma alapján a legjobb magyar régióknak bizonyultak.

7. ábra

A 10 000 lakosra jutó férőhelyek száma az EU országainak régióiban

A **szállodák és a hasonló típusú** (ami a magyar terminológia szerint panziókat jelent) **egységek** fajlagos száma lényegesen nem tér el a fenti sémától. A sort Ausztria vezeti (17), majd Írország és Ciprus következik (10–10). A sorrendben előkelő helyen egyaránt megtalálható az Egyesült Királyság (7) és a mediterrán térségből Görögország (8,2). Magyarország az EU-s országok rangsorában mind a teljes, mind a szálloda típusú fajlagos mutató vonatkozásában az alsó harmadban foglal helyet. A 10 000 lakosra jutó szálláshelyek tekintetében Magyarország megelőzi Bulgáriát, Finnországot, Dániát, Lettországot, Litvániát, Lengyelországot és Romániát.

A szállodák előfordulására vonatkozó regionális szintű adatok lényegesen nem térnek el a teljes szálláshely vertikum értékeitől. A legmagasabb fajlagos értékek alapján a felső ötödbe a már említett cseh régió (Severychod) kivételével csak az EU-15 országainak régiói tartoznak. A skála másik végén, a legkisebb fajlagos szálláshely számmal rendelkező, az alsó ötödbe tartozó régiókról nem mondható el egyértelműen, hogy kizárólag az újonnan csatlakozott régiók közül verbuválódtak volna, hiszen éppúgy találhatók itt francia, belga, svéd, spanyol, német, dán, belga, finn, portugál régiók is. A dél-dunántúli régió az Európai Unió régióinak sorában e mutató alapján ugyancsak a középmezőnyben foglal helyet.

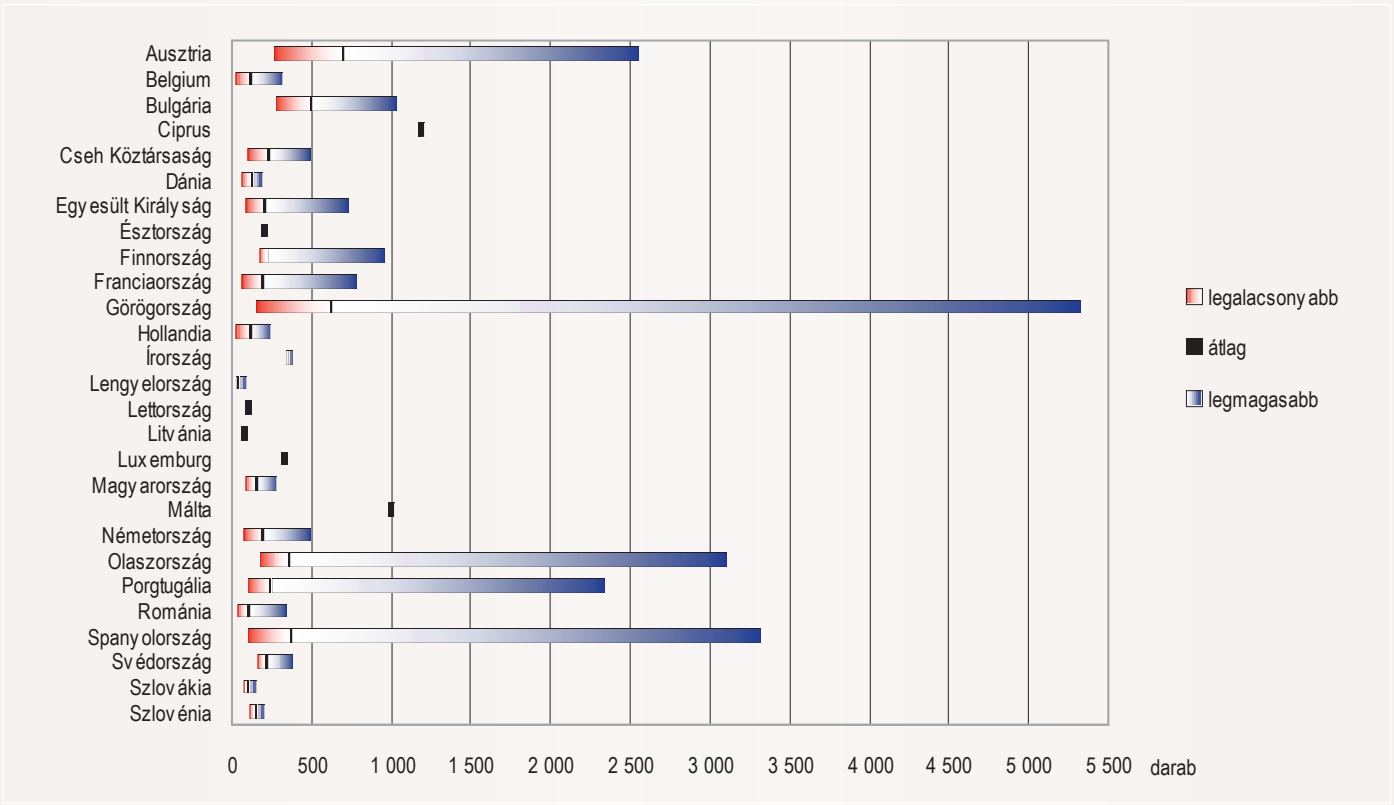
Sokkal árnyaltabb megközelítését adja az idegenforgalmi kínálatnak a szálláshelyek **férőhelyszám**a. A teljes szálláshely kínálat esetében a 10 000 lakosra jutó férőhelyszám Luxemburgban, Cipruson és Ausztriában a legmagasabb, e három tagállamban mindenütt meghaladja az ezret. A következő csoportot alkotó országoknál 700–1000 közötti intervallumban szóródó értékekkel találkozunk. E körbe tartózó országok egy része a mediterrán térség országaiból tevődik össze, Málta (994) mellett abszolút mértékben is jelentős vonzerővel bíró országokról van szó: Franciaország (910), Olaszország (766), Görögország (707), Spanyolország (703). Az EU tag Skandináv országok közül kiemelkedően jelentős férőhely kapacitással rendelkezik Svédország (838) és Dánia (720) is, míg Finnországról (407) ez kevésbé mondható el. A Benelux országok közül Luxemburg mellett Hollandia (727) büszkélkedhet számottevően jelentős kínálattal. A fennmaradó országok közül Magyarország (313) ezúttal is az alsó harmadban foglal helyet. A regionális szintű adatok szerint a legkedvezőbb fajlagos mutatókkal tengerparti régiók, szigetek és alapvetően alpesi régiók rendelkeznek. A fajlagos férőhelyszám alapján a legjobb (a görög Notio Aigaio) és a legrosszabb (romániai Nord-Est) régiók közötti különbség 110-szeres, a terjedelem 51 és 5634 között szóródott. A régiós adatokból még inkább látszik, hogy jobbára, de nem kizárólag a mediterrán és az alpesi jelleg határozza meg az Európai Unió idegenforgalmát. A magyarországi régiók a fajlagos férőhelyszám alapján szétszórtan helyezkednek el. E téren a legjobb pozíciójú a dél-dunántúli, amely a második ötöd végén szerepel a 10 ezer főre jutó 584 férőhellyel. A közép- és a nyugat-dunántúli (513 illetve 504-es értékkel) a harmadik, Észak-Magyarország (283), az Észak-Alföld (240) és a Dél-Alföld (217) a negyedik, Közép-Magyarország (174) pedig az utolsó ötödben szerepel.

A szálloda típusú szálláshelyek férőhelyeinek fajlagos száma alapján Magyarország az országok rangsorában az utolsó harmad élbolyában helyezkedik el, megelőzve többek között Lengyelországot, Litvániát, Lettországot, Romániát, Szlovákiát, Hollandiát, Belgiumot, Dániát és Szlovéniát. A legkedvezőbb értékkel bíró országok közül hat mediterrán ország. Ezek közül Ciprus és Málta extrém magas értékkel rendelkezik (1168 és 977). Jelentős fajlagos kapacitás található még sorrendben Ausztriában, Görögországban, Spanyolországban, Olaszországban és Portugáliában.

A szállodai férőhelyszámok regionális adatai alapján az alsó ötödbe tartozó régiók hozzávetőleg felét a 2004 után, újonnan csatlakozott országok régiói alkotják, de fellelhető e körben néhány dán, holland, belga, francia, német, portugál és brit régió is. Az ötödik kvintilisbe tartozó régiók közül a legjobbak fajlagos értéke is 100 alatt maradt, míg az első ötödbe csak 350 feletti értékkel lehetett bekerülni. A legkiemelkedőbbek közül az első tízben három-három görög és olasz (Kréta, Ionia Nisia, Notio Aigaio valamint a legkisebb olasz, síparadicsomként ismert Valle d'Aosta továbbá Trento és Bolzano), kettő osztrák (Salzburg és Tirol), és egy-egy spanyol (Baleár-szigetek) és portugál (Algarve) régiót találunk. A magyar régiók közül a szállodai férőhely kapacitás alapján a legkedvezőtlenebb helyzetben, az alsó kvintilisben egyedüliként a dél-alföldi régió (83) található. Az észak- és a közép-magyarországi (110 és 150), valamint az észak-alföldi régió (97) a negyedik, míg a közép-dunántúli (186) a harmadik ötödben foglalnak helyet. A legjobb szállodai férőhely adottságokkal a nyugat-dunántúli és a dél-dunántúli régiók rendelkeznek. E két régió értékei alig térnek el (281–282), egymás szomszédságában, a második ötöd közepén találhatók.

8. ábra

A 10 000 lakosra jutó szálloda típusú férőhelyek száma

Az **idegenforgalmi kereslet** adatait vizsgálva a vendégek fajlagos száma alapján abszolút vezető helyen Ausztria található. A 10 000 lakosra jutó vendégek száma meghaladja a 32 ezret. Ettől valamelyest elmaradnak Ciprus (30 ezer) és Málta (28 ezer) ugyancsak kiugró értékei. A lebonyolított vendégforgalom az adott ország népességének legalább kétszerese Luxemburgban, Spanyolországban, Franciaországban és döntően a belföldi turizmusnak köszönhetően Svédországban is. Szintén jelentős fajlagos vendégszám jellemzi Finnországot (18 ezer), Hollandiát (17 ezer), Olaszországot (16 ezer) és Németországot (15 ezer). Magyarországon a 10 000 lakosra jutó kereskedelmi szálláshelyi vendégek száma alig több mint 7000. Ez az érték Szlovénia, a Cseh Köztársaság és Észtország kivételével kedvezőbb, mint a posztszocialista országokban, de messze elmarad Európa jelentős vonzerővel rendelkező országaitól.

Az idegenforgalmi kereslet régiók szerinti adatai sokkal egyértelműbben rendezettek, mint ahogyan a férőhelyeknél tapasztaltuk. A szállásstatisztikai mutatókkal szemben a vendégszám regionális különbségei azonban valamivel kisebbek. A 10 000 lakosra jutó vendégek száma a romániai Sud-Vest-Oltenia nevű régióban (1511) volt a legalacsonyabb, míg az olasz Bolzanóban a legmagasabb (105 ezer). Az alsó ötödben alig több mint egy tucat EU-15 országhoz tartozó régió szerepelt. A gyenge idegenforgalmi potenciállal rendelkező régiók dominánsan az újonnan csatlakozott közép- és kelet-, illetve dél-kelet-európai országokból kerültek ki. Az alsó ötödbe tartozik a hazai régiók közül is négy (Dél-Alföld, Észak-Alföld, Észak-Magyarország, Közép-Dunántúl). A negyedik ötöd bő ötven régiója között találjuk a dél-dunántúlit (7800) és a közép-magyarországit (9600). Mindössze a középmezőnybe sikerült feltornásznia magát a legjobb hazai régiónak, a nyugat-dunántúlinak (12 ezer). Az élmezőnyt alkotó legjobb tíz régió közé legalább 60 ezer vagy a feletti értékkel lehetett bekerülni. E régiók között egyaránt találunk görögöt, portugált, olaszt, osztrákot, spanyolt, franciát, britet és finnt.

1. tábla

A 10 000 lakosra jutó vendégek száma az Európai Unió országainak régióiban, 2006*

Ország	Régiók száma	A vendégszám					
		a régiók átlagában	minimuma	maximuma	a régiók átlagában	minimuma	maximuma
			a régiókban		a szálloda típusú szálláshelyeken		
Ausztria	9	32 070	12 965	101 127	27 034	11 490	86 497
Belgium	11	11 226	2 377	30 225	7 859	1 694	23 679
Bulgária	6	5 510	2 031	10 807	5 109	1 803	10 444
Ciprus	1	29 843	29 843	29 843	29 621	29 621	29 621
Cseh Köztársaság	8	12 413	4 872	35 058	9 146	3 378	32 447
Dánia	5	10 649	7 029	15 007	6 333	2 482	10 371
Egyesült Királyság[a)]	36	14 189	3 695	80 452	10 858	2 875	59 263
Észtország	1	16 800	16 800	16 800	14 137	14 137	14 137
Finnország	5	18 333	16 164	82 402	15 693	13 978	52 248
Franciaország	26	19 747	4 518	73 474	16 944	4 518	42 829
Görögország	13	12 569	6 822	59 615	12 292	6 822	59 397
Hollandia	12	17 450	9 326	44 097	11 038	1 843	27 507
Lengyelország	16	4 589	1 871	9 114	2 962	1 021	4 967
Lettország	1	5 796	5 796	5 796	5 074	5 074	5 074
Litvánia	1	3 940	3 940	3 940	3 396	3 396	3 396
Luxemburg	1	21 064	21 064	21 064	15 285	15 285	15 285
Magyarország	7	7 128	3 310	11 983	5 971	2 516	10 479
Málta	1	28 392	28 392	28 392	28 179	28 179	28 179
Németország	39	15 192	6 733	37 668	11 771	5 221	21 986
Olaszország	21	15 837	6 093	104 552	12 941	4 898	87 240
Portugália	7	12 344	6 418	65 297	10 711	5 542	57 868
Románia	8	2 876	1 611	4 593	2 761	1 540	4 461
Spanyolország	19	22 828	7 224	99 256	18 706	7 224	84 818
Svédország	8	23 888	16 378	30 699	16 284	11 524	22 332
Szlovákia	4	6 587	3 805	13 906	4 733	2 598	11 694
Szlovénia	2	12 033	8 001	16 739	8 639	5 317	12 516

* Irországról nincs adat

a) Inner és Outer London együtt.

Az egyes országok külföldi vendégforgalma talán a legjobb elérhető indikátor (a vendégéjszakák mellett), amely egy-egy ország valódi idegenforgalmi attraktivitását szemléltetni képes. Ami az egyes országok adataiból és sorrendjéből leszűrhető alig valamelyest tér el a teljes vendégforgalomnál tapasztaltaktól. Magyarország vonzereje a legnagyobb külföldi vendégforgalmat lebonyolító országoktól jelentősen elmarad. Hazánkban a 10 000 lakosra jutó külföldi vendégek száma (3300) nagyjából fele annak, amit Franciaország (6300), Görögország (7000) vagy közvetlen környezetünkben Csehország (6300) produkálni képes. Az uniós tagállamok közül mindössze Romániát, Szlovákiát, Litvániát, Bulgáriát, Lengyelországot és – meglepő módon – Németországot tudjuk megelőzni. A különbségek nagyságát talán jobban szemlélteti, ha az abszolút számok segítségével próbáljuk elhelyezni hazánkat Európa térképén. A népességét tekintve a közép-magyarországi régióhoz képest harmad akkora cseh

főváros Prága által 2006-ban fogadott külföldi vendégek száma (3,7 millió) magasabb volt, mint a hazánkba érkező összes külföldi vendégszám (3,3 millió).

Regionális szinten a legmagasabb érték az osztrák Tirolban fordul elő (87 ezer), ezt követi a Spanyolországhoz tartozó Baleár-szigetek (80 ezer), majd Salzburg és Bolzano (63–64 ezer). A hazai régiók teljesítménye meglehetősen visszafogottnak bizonyult. A dél- és észak-alföldi mellett az észak-magyarországi régió értékei (740–840) is az alsó ötödben szerepelnek, amely összetételét tekintve számos nyugati magterület idegenforgalmi szempontból perifériális régióját is tartalmazza. A közép- és a dél-dunántúli régió (1930 és 1740) az EU régiók versenyében a negyedik, a nyugat-dunántúli (4300) a második ötödben foglal helyet. A hazai központi régió a közép-magyarországi (Budapestnek köszönhetően) a külföldiek számára kiemelt célállomást jelent (7577), ezáltal az európai régiók első ötödében található, megelőzve többek között az olasz tartományok közül a Genova központú Liguria régiót valamint Umbriát, továbbá a portugál Lisszabont és a svéd főváros, Stockholm alkotta régiót. Némi árnyat vet a közép-magyarországi régió relatív jó pozíciójára, hogy a már említett Prága mellett az osztrák és a szlovák központi régiók is kedvezőbb fajlagos külföldi vendégszámmal büszkélkedhetnek.

2. tábla

A 10 000 lakosra jutó külföldi vendégek száma az Európai Unió országainak régióiban, 2006*

Ország	Régiók száma	A külföldi vendégszám					
		a régiók átlagában	minimuma	maximuma	a régiók átlagában	minimuma	maximuma
			a régiókban		a szálloda típusú szálláshelyeken		
Ausztria	9	21 247	4 499	87 590	18 082	3 674	74 400
Belgium	11	6 654	1 282	22 047	5 389	993	20 543
Bulgária	6	2 656	196	7 018	2 620	191	6 967
Ciprus	1	23 104	23 104	23 104	22 981	22 981	22 981
Cseh Köztársaság	8	6 278	901	31 331	5 639	771	29 640
Dánia	5	3 743	1 621	6 397	2 496	475	5 570
Egyesült Királyság[a)]	36	3 487	365	24 578	3 118	308	20 455
Észtország	1	10 616	10 616	10 616	9 888	9 888	9 888
Finnország	5	4 409	1 711	45 053	3 891	1 455	26 621
Franciaország	26	6 266	288	23 101	5 160	288	12 337
Görögország	13	6 965	643	48 534	6 784	643	48 419
Hollandia	12	6 574	1 803	21 372	5 245	453	19 714
Lengyelország	16	1 130	194	2 863	980	173	2 428
Lettország	1	3 557	3 557	3 557	3 250	3 250	3 250
Litvánia	1	2 116	2 116	2 116	2 034	2 034	2 034
Luxemburg	1	19 726	19 726	19 726	14 654	14 654	14 654
Magyarország	7	3 285	743	7 577	2 986	592	7 341
Málta	1	25 037	25 037	25 037	24 840	24 840	24 840
Németország	39	2 859	482	12 065	2 502	443	6 926
Olaszország	21	7 012	462	63 632	5 704	418	52 924
Portugália	7	6 007	2 160	40 385	5 566	1 930	37 345
Románia	8	639	102	2 322	631	102	2 320
Spanyolország	19	9 860	1 439	80 202	7 864	1 281	67 651
Svédország	8	5 190	2 142	8 059	3 169	1 293	6 245
Szlovákia	4	2 958	1 429	8 467	2 397	1 128	7 660
Szlovénia	2	7 844	3 875	12 476	6 222	3 055	9 920

* Írországról nincs adat

a) Inner és Outer London együtt.

Tartalmi újdonságot a vendégekhez képest a vendégéjszakák alakulása nem tartogat. A magyar régiók közül az észak- és a dél-alföldi mellett az észak-magyarországi is az alsó ötödben található, túlnyomórészt 2004 után csatlakozott országok régióinak társaságában. A közép- és dél-dunántúli, továbbá a közép-magyarországi is csupán a negyedik ötödben helyezkedik el. A legjobban pozícionált nyugat-dunántúli régió az európai régiók sorában a középmezőnyben található.

Az átlagos tartózkodási idő és a vendégek fajlagos száma között regionális szinten közepes erősségű kapcsolat figyelhető meg. A legmagasabb átlagos tartózkodási idővel rendelkező régiók szinte kivétel nélkül mediterrán tengerparti területek vagy szigetek. Így az első tízben csak görög, spanyol, olasz, portugál régiók valamint Ciprus és Málta található. E kiemelt területeken az átlagos tartózkodási idő 6 nap felett van. A csekélyebb tartózkodási idővel jellemezhető területek vonzerejét alapvetően nem a tartós üdülési célú utazások adhatják. A magyar régiók közül az észak- és közép-magyarországi valamint a dél-alföldi hátul, a negyedik ötödben helyezkednek el. E három régióban a vendégek átlagosan 2,3–2,5 napot töltöttek el. A régiók középmezőnyében található a dél-dunántúli (3 nap), míg a második ötödben, egymás szomszédságában a nyugat- és közép-dunántúli valamint az észak-alföldi (3,1–3,2 nap) régiók állnak.

A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma óriási különbségeket mutat. A volt keleti blokk országaiba látogató külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák száma (71,7 millió) alig több mint Ausztriáé (70 millió), és akkor még nem beszéltünk Spanyolországról (224,5 millió), Olaszországról (156,9 millió), Franciaországról (105,9 millió). Mindezen abszolút számadatok jól tükrözik az éles megosztottságot az Európai Unió tagállamai között. Ugyanakkor nem csak az egyes EU országok között, hanem a volt keleti blokk országai és régiói között is hatalmas eltérések mutatkoznak. Ennek alátámasztására elég megemlíteni a NUTS 2 régiós szinten megfigyelhető két szélső értéket, a romániai Sud-Vest-Oltenia-t és a cseh fővárost Prágát. A 10000 lakosra jutó külföldi vendégéjszakák száma az előbbiben alig haladta meg a 300-at, az utóbbiban 87 ezer felett volt. A hazai régiók közül a dél-dunántúli a közép-dunántúlival egyetemben az EU régiók palettájának közepén helyezkedik el (7500 és 9100). Mind a nyugat-dunántúli, mind a közép-magyarországi régió előkelőbb helyen a második ötödben szerepel.

Az Európai Unió idegenforgalmát elsősorban tengerparti területek, alpesi síparadicsomok és jelentős történelmi tradíciókkal bíró városok határozzák meg. A hazai régiók sem a vendégforgalmi, sem a kapacitás adatok fajlagos értékei alapján nem tartoznak az elit mezőnybe. Az általunk vizsgált mutatók alapján egyetlen kivételt a Közép-Magyarországra látogató külföldiek adták, de a vendégéjszakák tekintetében a magyar központi régió már hátrébb sorolódott. A dél-dunántúli régió a kapacitás adatok alapján lényegesen előrébb tart, mint a tényleges vendégforgalom alapján.

Mezőgazdaság

A dél-dunántúli mezőgazdaság helyzetének más Európai Uniós régiókkal való összehasonlítására a legjobb lehetőséget a 2005 végén megtartott Gazdaságszerkezeti Összeírás kínálja[9]. A regisztrált mintegy 92 ezer dél-dunántúli gazdasági egység **ezer lakosra vetítve átlagosan 95 gazdaságot jelentett**, amely mutatóval a térség az unió 262 régiójának sorrendjében[10] – ennyi területi egységre vonatkozóan rendelkezünk értékelhető adatokkal[11] – a 26. helyen, a rangsor felső tizedében szerepelt. A dél-dunántúli gazdaságsűrűség ugyanakkor – az európai integráció tagállamainak mostani körét véve alapul – jóval meghaladta az uniós átlagot (38) és jelentősen felülmúlta a régi 15 tagországra számolt átlagot (15) is, miközben a térség mutatója az újonnan csatlakozott tíz kelet-közép-európai ország általános szintjénél (84) is magasabb volt[12]. Az európai régiók közül két lengyel körzet, Malopolskie és Podlaskie rendelkezett a dél-dunántúlihoz hasonló mutatóval, míg régi tagországok régiói közül a dél-olaszországi Basilicata mutatója állt hozzánk a legközelebb. A 27 mostani Európai Uniós ország vonatkozásában az 1000 lakosra jutó legmagasabb gazdaságszámot többnyire a román régiókban (pl. Sud-Vest Oltenia, Sud-Muntenia, Nord-Est, Nord-Vest) regisztrálták (160–270 gazdaság), míg az utolsó helyeken az angol, a belga, a német fővárosok, illetve nagyvárosok körzetei álltak (1–2 gazdaság). A kelet-közép-európai országok palettáján a legkisebb értékek a nyolc cseh régiót és a szlovák főváros környékét jellemezték, amely területek mutatói (2–8 gazdaság) a belga, holland, német, angol körzetek gazdaságsűrűségéhez voltak hasonlók. Itt meg kell jegyezni, hogy régiónk a posztszocialista országok 54 régiójának rangsorában is a legjobb felső harmadban szerepelt. A régi tagországokban ugyanakkor az ezer lakosra jutó gazdaságok száma a görög régiókban (pl. Peloponnisos, Kriti, Voreio Aigaio) volt a legmagasabb (100–190 gazdaság).

A Dél-Dunántúlon a viszonylag magas gazdaságsűrűség egy szétaprózott birtokstruktúrával jár együtt. A 2005. decemberi felmérés adatai szerint a térség **az egy gazdaságra jutó összes mezőgazdasági terület[13] átlagos nagysága** (6,6 ha) alapján az európai régiók sorrendjében a rangsor alsó harmadában foglalt helyet. Mindezzel együtt a dél-dunántúli érték alatta maradt mind a jelenlegi 27, mind a 15 régebbi tagállam szintjének (11,9, illetve 21,4 ha), ám meghaladta a kelet-közép-európai országok átlagát (5,5 ha). Az EU-15-be tartozó régiók közül a dél-dunántúli szintet még Lazio, Trento (Olaszország), Norte (Portugália) értéke közelítette leginkább, míg az EU-10 országaiból a két szlovén régió, a lengyel Mazowieckie körzet, valamint az itthoni Dél-Alföld és Nyugat-Dunántúl rendelkezett hasonló mutatóval.

Az EU-27 országai viszonylatában 2005. decemberében a gazdaságok földellátottságának mértéke egyes kelet-német körzetekben (pl. Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen-Anhalt, Brandenburg-Nordost), illetve az Egyesült Királyság skóciai területein volt a legnagyobb (110–270 ha). A rangsor másik végén a régi tagországok közül – ha eltekintünk a tengerentúli területektől – az olasz Liguria, Campania, valamint több görög régió (pl. Attiki, Iperios, Ionia Nisia) állt (1–4 ha), de ebbe körbe tartozott a 2004-ben csatlakozott Ciprus és Málta is.

A kelet-közép-európai országok közül az egy gazdaságra jutó összes mezőgazdasági terület átlagos nagysága a nyolc cseh körzetben volt a legnagyobb (50–120 ha), míg a legkisebb értékeket a bolgár (Yugozapaden, Yuzhen tsentralen), lengyel (Malopolskie, Slaskie) és román (Sud-Muntenia, Nord-Est, Bukarest) régiókban regisztrálták (1,5–4,0 ha). A Dél-Dunántúl az 54 kelet-közép-európai körzet palettáján a rangsor középső harmadának az elején foglalt helyet.

Térségünk gazdaságainak gyenge földellátottságát azonban nagyban ellensúlyozza, hogy a 2005. decemberi gazdaságszerkezeti összeírás idején a gazdálkodók által használt **összes mezőgazdasági területen belül a szántó aránya** kiemelkedően magas, 90,7% volt. A Dél-Dunántúl ez utóbbi arány alapján az Európai Uniós régiók rangsorának felső tizedében szerepelt. Térségünkben a szántó hányada nemcsak, hogy jelentősen meghaladja az EU-27 és az EU-15 átlagát (60,9, illetve 56,5%), hanem jóval felülmúlja a kelet-közép-európai országok összességére számolt értéket (72,4%) is. A régi tagállamok régiói közül a dél-dunántúlihoz hasonló mutatóval a dán Nordjylland, a francia Bregtagne és a görög Analotiki Makedonia rendelkezett, míg a keleti blokkban a lengyel Opolske és a szlovák Zapadne Slovensko volt térségünkkel egy sorban.

Az Európai Unió mostani régiói közül a gazdaságszerkezeti összeírás idején a szántó legmagasabb arányát négy finn körzetben (Ita-Suomi, Etela-Suomi, Lansi-Suomi, Pohjois-Suomi), két bolgárban (Severoiztochen, Severen tsentralen), egy franciában (Ile de France) és egy svédben (Övre Norrland) regisztrálták (95–99%). A legalacsonyabb értékek az olasz Trento, Bolzano-Bozen, Valle d'Aosta, illetve az oszták Tirol, Vorarlberg, Salzburg körzetekben (0,2–3,1%) fordultak elő. A tíz újonnan csatlakozott kelet-közép-európai ország viszonylatában a bolgár régiók, illetve a román

9 A 2005. december 1-jei eszmei időponttal megtartott felmérés során térségünkben 1 361 gazdasági szervezet és több mint 91 ezer gazdaságméretűnek számító háztartás adatait vették fel. A gazdasági szervezetek az összeírással összhangban a rájuk vonatkozó kötelező adatszolgáltatási kötelezettség keretében jelentettek.

10 A gazdaságnagyság országonként változik, azonban a küszöbértékeket úgy adják meg, hogy a felvételből csak azok a legkisebb termelőegységek maradjanak ki, melyek a mezőgazdaság összes teljesítményének csak egy, vagy annál kisebb százalékát adják.

11 Dániára, Szlovéniára és két brit körzetre vonatkozóan hiányoznak a 2005. évi népességadatok.

12 A fejezetben az egyes mutatóknak az Európai Unióra és annak különböző blokkjaira vonatkozó átlagait a nemzeti értékek aggregálásával számoltuk.

13 Magában foglalja a nem mezőgazdasági hasznosítású földterületeket is.

Bukarest körzet számított „listavezetőnek”, míg a szántó legalacsonyabb arányát a két szlovén régióban, valamint a román Centru, Vest, Nord-Vest körzetekben mérték (21–56%). Fontos kiemelni, hogy a Dél-Dunántúl e mutató vonatkozásában az EU-10-be tartozó régiók rangsorában a hatodik legjobb helyet foglalta el.

Állatsűrűség tekintetében a Dél-Dunántúl helyzete megint csak kedvezőtlennek mondható. A 2005. decemberi felmérés során az **átlagosan egy tartó gazdaságra jutó szarvasmarhák száma** 45 darab volt, ami alapján a térség az Európai Uniós régiók rangsorának a középső harmadának végén szerepelt. Ezzel együtt a dél-dunántúli érték meghaladta az EU-27, és még inkább a kelet-közép országok szintjét (24, illetve 5 darab), miközben alatta maradt az EU-15 átlagának (62 darab). Az EU-15 régióival összevetve a Dél-Dunántúl fajlagos szarvasmarha-sűrűsége leginkább a német Detmold, Darmstadt, Oberfranken, illetve az olasz Puglia, valamint a finn Lansi Suomi körzetek mutatójához volt hasonló, míg térségünket a kelet-közép-európai rangsorban – nagy távolsággal – magyar régiók (Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl) vették körbe. 2005 decemberében az EU-27 régiói közül a gazdaságok legmagasabb szarvasmarha-sűrűségét a szlovák főváros környékén, a spanyol Murciában, a német Mecklenburg-Vorpommernben, valamint a brit South Western Scotland-ben regisztrálták (210–280 darab). Az élvonal régiói között sok volt a kelet-német és skót körzet. A sereghajtók ugyanakkor – ha eltekintünk az európai nagyvárosokat övező vidékektől – többnyire román (pl. Sud-Muntenia, Sud-Vest Oltenia, Nord-Est, Sud-Est) és lengyel (pl. Malopolskie, Podkarpackie) régiók voltak (2–3 darab). A közép-kelet-európai országok viszonylatában a szarvasmarha-sűrűség Pozsony körzete mellett még Zapadne Slovenskoban, valamint a nyolc cseh régióban volt nagyon magas (70–140 darab). A Dél-Dunántúl e palettán a felső harmad középtáján szerepelt.

Sertések tekintetében a Dél-Dunántúl helyzete még hátrányosabbnak mondható: a 2005. decemberi felmérés során az **átlagosan egy tartó gazdaságra jutó sertésszám** 20 darab volt, ami alapján a térség az európai régiók rangsorának az alsó harmadában szerepelt. Bár a dél-dunántúli érték meghaladta a kelet-közép-európai országok általános szintjét (10 darab), azonban jóval elmaradt az EU-27 átlagától (40 darab) és még inkább az EU-15 országaira mért mutatótól (210 darab). A régi tagállamok régiói közül a Dél-Dunántúl sertéssűrűsége leginkább az osztrák Vorlarlberg és a portugál Centro és Algarve régiókhoz volt hasonló, míg az EU-10 körzetei közül – ha a Közép-Dunántúltól eltekintünk – a lengyel Slaskie-vel és a két szlovén régióval volt egy sorban. A tavalyelőtti gazdaságszerkezeti összeírás idején az Európai Uniót jelenleg alkotó térségek közül a leginkább kiemelkedő sertéssűrűségű régióknak a két ír körzet, a holland Limburg és Noord-Brabant, illetve a dán Syddanmark és Midtjylland számított (1 500–2 000 darab). A „listavezető” területek többségét egyébként a holland és dán körzetek adták. A sereghajtók ugyanakkor többnyire román és bolgár (pl. Nord-Est, Nord-Vest, illetve Yugozapaden, Yuzhen tsentralen) térségek közül kerültek ki, de ebbe körbe (2–5 darab) tartozott az olasz Liguria, Valle d'Aosta, Bolzano-Bozen, a portugál Norte, a spanyol Asturia, az osztrák Tirol is. Az elmúlt években csatlakozott országok régiói közül fajlagosan a legmagasabb sertéssűrűséget a cseh területeken és a szlovák főváros körzetében mérték (100–310 darab). A Dél-Dunántúl e rangsorolásban a középtájon foglalt helyet.

Az Európai Unió fejlettebb régióihoz való felzárkózásra törekedő dél-dunántúli mezőgazdaság számára gond az is, hogy **tevékenységszerkezetén** belül kicsi az intenzív kultúrák súlya, miközben a termelők a túltermeléssel küzdő – de egyébként az adottságoknak megfelelő – hús-gabonaágazatot favorizálják. Ezt a 2005. decemberi felmérés adatai is alátámasztják: a Dél-Dunántúlon az adott időpontban a gabonatermesztő, illetve állattartó gazdaságok aránya ugyan elmaradt az EU-10 átlagától, azonban még így is jóval meghaladta a 27 tagállamra számolt szintet, és még inkább a 15 régi tag együttes mutatóját. A két ágazatban tevékenykedő dél-dunántúli gazdaságok aránya a magyar átlaghoz képest magasnak mondható, miközben a zöldségtermesztők súlya az európai mércével is alacsony hazai arányt sem érte.

3. tábla

A főbb mezőgazdasági tevékenységeket folytató gazdaságok aránya

Megnevezés	Gabonatermesztő	Állattartó	Zöldségtermesztő [a]	Szőlőterülettel rendelkező
	gazdaságok aránya, %			
Dél-Dunántúl	56,3	68,9	0,9	30,3
EU-27	45,0	70,2	4,4	21,0
EU-15	53,6	62,5	12,4	17,5
EU-10	64,4	75,4	15,3	15,2

a) Egészen pontosan a friss zöldséget, dinnyét, földiepret termesztő gazdaságok.

A gabonatermesztés és állattenyésztés vonatkozásában a Dél-Dunántúl az e tevékenységeket folytató gazdaságok aránya alapján mindkét esetben az európai régiós rangsor középső harmadában szerepelt. Az előbbi tevékenységnél a dél-dunántúli hányadhoz legközelebb a francia Bourgogne, Auvergne, Aquitaine és a kelet-német Chemnitz, Dresden mutatói álltak. Az állattenyésztő gazdaságok súlya pedig a görög Iperios, a lengyel Kujawsko-Pomorskie és a brit Cumbria körzetekben volt a dél-dunántúlihoz leginkább hasonló. A térség a két mutató alapján a kelet-közép-európai országok palettáján is a középmezőnyben szerepelt, miközben a rangsort gabonatermesztő gazdaságoknál a lengyel, állattartóknál pedig a bolgár körzetek vezették.

Az intenzívebb kultúrákat tekintve a Dél-Dunántúl a zöldségtermesztő gazdaságok aránya alapján az európai régiók rangsorában – eltekintve azon területektől, ahol egyáltalán nem fordulnak elő ilyen tevékenységet folytató gazdaságok (pl. Inner London, Bremen, Valle d'Aosta) – az utolsók között foglalt helyet. A skálán hozzá hasonló aránnyal csak a dán Nordjylland, az ír Border, Midlands and Western régió rendelkezett, illetve a keleti országokból a Közép-Dunántúl tartozott ide. A listát ugyanakkor Litvánia, a holland Flevoland, a belga főváros körzete vezette (50–78%). A keleti országok élvonalát – Litvánia mellett – több lengyel régió (pl. Swietokrzyskie, Podkarpackie, Zachodniopomorskie), valamint Lettország és néhány bolgár körzet (pl. Severozapaden, Severo Tsentralen) alkotta (20–30%). A sereghajtókat a dunántúli magyar régiók, a cseh Jihozapad, a szlovák Pozsony körzete jelentette (0,8–2,0%).

A Dél-Dunántúl versenyképességét egyebek mellett a szőlő- és borágazat is javíthatná, hiszen az uniós országok közül Hollandiában, Belgiumban, Lengyelországban a balti- és a skandináv államokban egyáltalán nem is termesztenek szőlőt. A régió termelőinek az ágazat iránti – jó adottságokra alapozott – nagy elkötelezettségét mutatja, hogy a térség a 2005. évi gazdaságszerkezeti összeírás idején a szőlőterülettel rendelkező gazdaságok aránya alapján az uniós régiók rangsorában a felső ötödben szerepelt. Az európai palettán – azaz a szőlőtermesztő körzetek körében – a dél-dunántúli érték az olasz Lazio, a görög Notoio Aigaio, a francia Aquitaine, valamint az osztrák főváros környékének mutatójával volt egy sorban. Az élenjáró területeket Pozsony, a portugál Norte, a francia Languedoc-Roussillon, a német Rheinhessen-Pfalz régiók jelentették (63–83%), míg a rangsor másik végén főként brit és osztrák körzetek (pl. Lincolnshire, Devon, Gloucestershire, illetve Karnten, Oberösterreich) álltak (0,1–0,3%). A újonnan csatlakozott kelet-közép-európai országok viszonylatában a dél-dunántúli érték a régiók sorrendjének felső egyharmadában foglalt helyet. Arányában ugyanakkor a legtöbb szőlőterülettel rendelkező gazdaságot a már említett Pozsony mellett a szlovák Zapadne Slovensko, a román Sud-Vest Oltenia és a bolgár Severozapaden körzetekben regisztráltak (42–83%). A legalacsonyabb mutatókkal pedig – eltekintve a szőlőtermesztést nem folytató lengyel területektől – a balti államok és a cseh régiók rendelkeztek.

Felhasznált irodalom:
Európa régiói – interaktív tematikus térképek. KSH, 2007.
Eurostat regional yearbook 2007. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-AF-07-001-02/EN/KS-AF-07-001-02-EN.PDF
Regional GDP per inhabitant int he EU27– Eurostat News Release 19/2008.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2008/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2008_MONTH_02/1-12022008-EN-AP.PDF
Regions in the European Union. Eurostat 2007. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-07-020/EN/KS-RA-07-020-EN.PDF

További információk, adatok (linkek):

A régiók alapadatai

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
II. évfolyam 54. szám 2008. május 30.
2008/54
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/5

A tartalomból

1 Az egészségügyi ellátás személyi feltételei a Dél-Dunántúlon
3 A dél-dunántúli régió idegenforgalma 2000-2007 között

Az egészségügyi ellátás személyi feltételei a Dél-Dunántúlon[1]

A Dél-Dunántúlon 2006. év végén a **humánegészségügyben** a tervezett állásoknak 96%-át, 18 250 állást töltöttek be teljes vagy részmunkaidőben, 340-nel többet, mint egy évvel korábban. Az előző évihez képest a betöltött orvosi állások száma 9,5%-kal, a szakdolgozóké 2%-kal bővült, számottevően, 30%-kal emelkedett a betöltött gyógyszerészi állásoké, csökkent viszont 7%-kal a kisegítő (fizikai) munkahelyeké. A növekedés ellenére 2006 végén a tervezett orvosi állásoknak 94, a gyógyszerészekének 92%-a volt betöltött, de a szakdolgozói állások 3%-a is üres maradt.

1. tábla

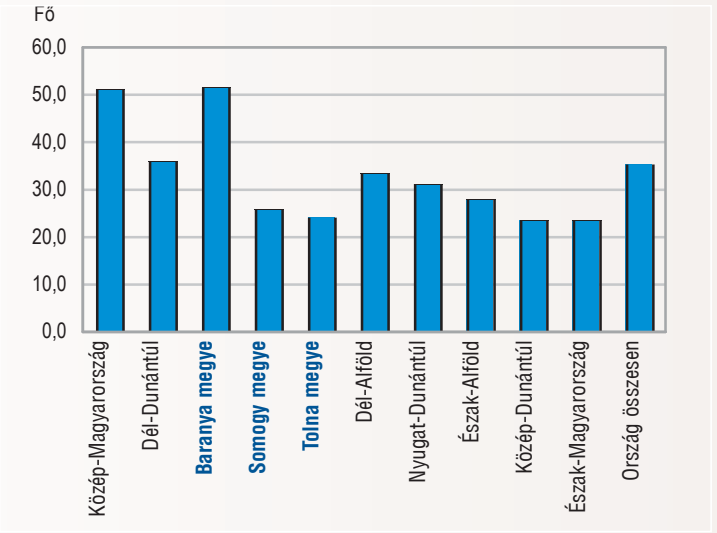
A betöltött állások száma az egészségügyben 2006. év végén

Területi egység	Betöltött állások	
	száma	aránya, %
Közép-Magyarország	66 702	94,3
Közép-Dunántúl	15 529	95,9
Nyugat-Dunántúl	18 046	96,8
Dél-Dunántúl	18 248	96,1
Ezen belül:		
Baranya megye	8 640	95,7
Somogy megye	5 809	96,3
Tolna megye	3 798	96,9
Észak-Magyarország	19 395	95,0
Észak-Alföld	23 650	96,4
Dél-Alföld	23 436	95,0
Ország összesen	185 007	95,3

A régióban 2006-ban 3600 orvosi egyetemet végzett, diplomával rendelkező orvost tartottak nyilván, közülük mintegy 130-an vagy már nyugdíjba vonultak, vagy egyéb ok miatt nem dolgoztak (esetleg külföldön vállaltak munkát). Közel 3500-an dolgoztak aktívan, többségük, hat tizedük Pécs egészségügyi oktató és ellátó centrum szerepének köszönhetően Baranya megyében. Somogyban a régió orvosainak 24%-át, Tolnában 17%-át regisztrálták. Az orvosellátottságot tekintve a Dél-Dunántúl rendelkezett Közép-Magyarország után a második legkedvezőbb mutatóval, tízezer lakosra 36 dolgozó orvos jutott 2006 végén.

1. ábra

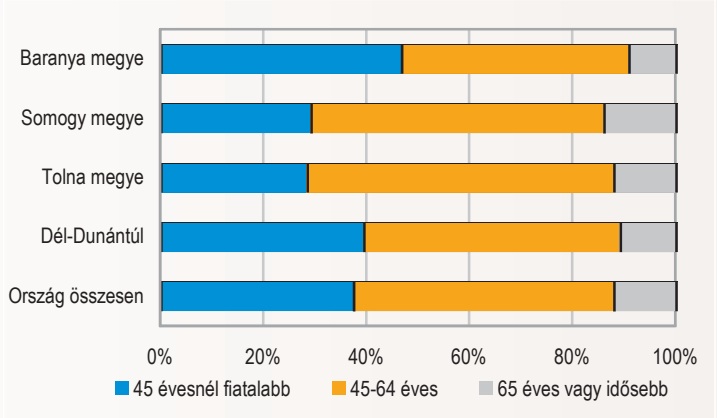
Tízezer lakosra jutó dolgozó orvos területi egységenként, 2006. év vége

A **dolgozó orvosok** nemek szerinti megoszlását tekintve a nők száma a régió egészében – az országoshoz hasonlóan – meghaladta a férfiakét, ez azonban a Baranya megyei erőteljes nőtöbbletből adódik, Somogyban és Tolnában továbbra is a férfiak vannak többen az orvosok között. A dolgozó orvosok 39%-a 45 év alatti, 11%-uk pedig már betöltötte a 65 évet. A fiatalabb korosztály részaránya az orvostudományi képzésnek köszönhető kedvező baranyai mutató következtében meghaladta az országos átlagot.

2. ábra

A dolgozó orvosok korcsoport szerinti megoszlása, 2006. év vége

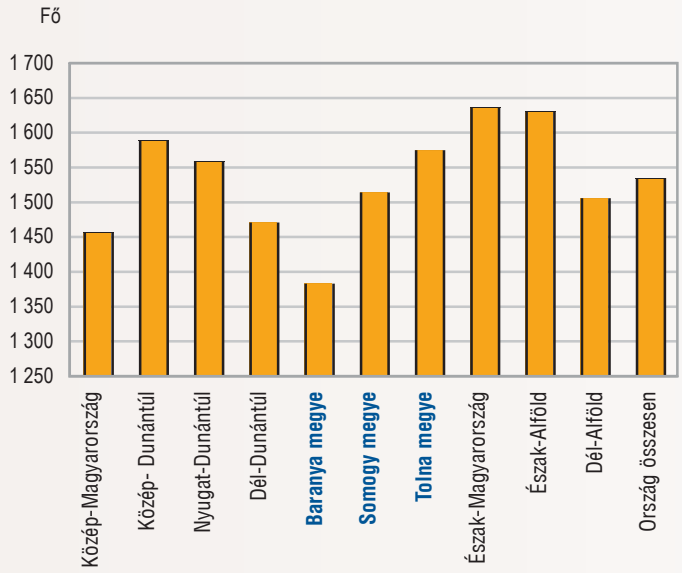
[1] Az elemzett 2006. évi adatok még a vizitdíj és a kórházi napidíj bevezetése előtti állapotot tükrözik.

A humán-egészségügyi ellátásban közel 3500 orvosi állás volt betöltve a régióban, ezek 56%-ában alkalmazottként, 44%-ában vállalkozóként dolgoztak az orvosok. A vállalkozó orvosok aránya Somogyban és Tolnában jóval magasabb volt, mint Baranya megyében.

2006-ban a régió **egészségügyi alapellátásában** 514 háziorvos és 144 **házi gyermekorvos** dolgozott, előbbiek létszáma 5, utóbbiaké 3%-kal csökkent 2002 óta. Mindkét körben a döntő többség vállalkozóként látta el betegeit, e kör 93, illetve 95%-os részaránya az országosnál valamivel alacsonyabb hányadot jelentett. Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra 1471 lakos jutott a Dél-Dunántúlon, ami ugyan az országosnál nagyobb ütemben, 3%-kal nőtt, de még így is Közép-Magyarország (1457 fő) után régiónkban volt a legkedvezőbb, az országos mutatót 64 fővel haladta meg. A régión belül Baranyában volt a legjobb a mutató értéke (1383 fő) a megye aprófalvas településszerkezetéből következően, Tolnában a legmagasabb (1575 fő), Somogyban pedig – a régiós átlagot meghaladva – 1514 fő jutott egy háziorvosra és házi gyermekorvosra.

3. ábra

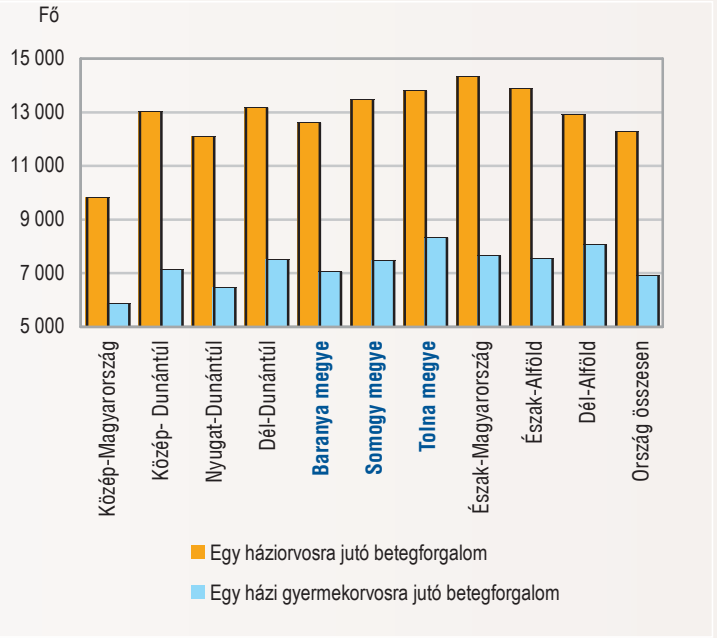
Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos területi egységenként, 2006

A háziorvosok betegforgalma az utóbbi öt évben –- az országosnál kisebb ütemben – 9%-kal növekedett a régióban. A betegek 6438,5 ezer esetben rendelésen jelentek meg, számuk 12%-kal bővült, több mint negyedével csökkent viszont a lakáson tett látogatásoké, ezekből 331 400 esetet regisztráltak. Kórházba mintegy 46 ezer esetben utaltak beteget 2006-ban, 6%-kal többet, mint öt évvel korábban. A szakrendelésre utalások száma ennél jelentősebb mértékben, 15%-kal bővült a vizsgált időszakban, összességében 958 100 esetben küldte tovább betegeit a háziorvos. A házi gyermekorvosok betegforgalma – az országosnál jóval kisebb ütemben, de – szintén bővült, 3%-kal. A rendeléseken az öt évvel korábbinál 6%-kal több, közel 1013 ezer kis beteg jelent meg, az otthoni látogatások száma viszont ugyanezen időszak alatt 28%-kal visszaesett. A 69 ezer orvosi látogatás hattizede beteglátogatás volt, a többi prevenciós céllal történt. A házi gyermekorvosi feladat része a nem beteg gyermekek és szüleik szaktanácsadáson való fogadása, ismeretekkel való ellátása, a gyermekek fejlődésének követése is. A szaktanácsadásokon a megjelenések száma a Dél-Dunántúlon gyakorlatilag nem változott, országos viszonylatban ugyanakkor 4%-kal mérséklődött.

4. ábra

Egy háziorvosra és egy házi gyermekorvosra jutó betegforgalom területi egységenként, 2006

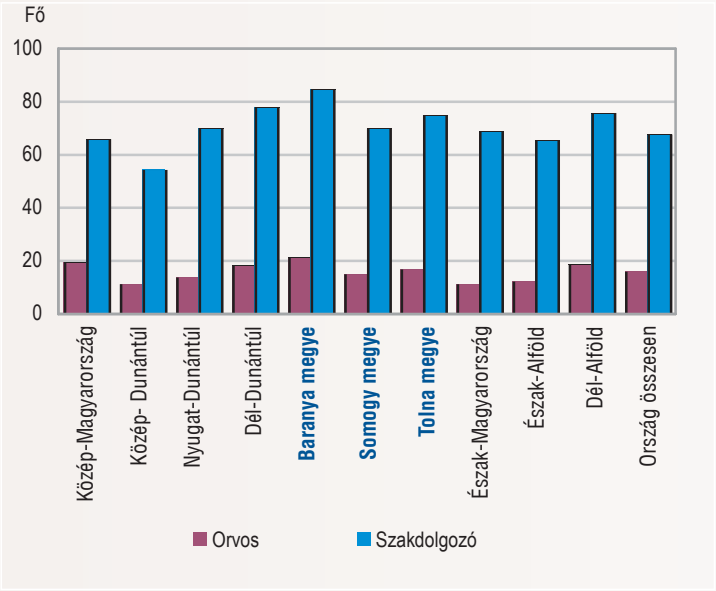

A háziorvosok munkáját segítő **körzeti ápolónők** száma (573) 2002 óta 8%-kal csökkent a Dél-Dunántúlon. Beteglátogatásaik száma is jelentősen elmaradt az öt évvel korábbi szinttől, az egy ápolónőre jutó számuk (379) régiónkban volt a legalacsonyabb, az országos átlagnak mindössze 78%-át tette ki. A várandós anyák, a csecsemők és gyermekek gondozását végző **védőnők** ötszáz körüli száma az elmúlt öt évben csupán kisebb ingadozásokat mutatott, 2006 végén 522 védőnői állás volt betöltve a régióban. A körzetekben az év során mintegy 52 200 családot gondoztak, látogatásaik több mint nyolctizedét 3 évesnél fiatalabb gyermekeknél tették a védőnők. A **járóbeteg-szakellátás**ban 760 **orvos**i és 1800 **szakdolgozói állás** volt betöltve a régióban 2006. december 31-én. Az előbbi körben a tervezetthez képest 6%, az utóbbiban 1% volt az üres állások aránya, mindkettő az országosnál kisebb hányadot képviselt. A betöltött állások 40%-át vállalkozóként látták el az orvosok. Ez a hányad az országos átlagnál magasabb, a többi régióból Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon volt ennél nagyobb a vállalkozóként dolgozó orvosok aránya. A régión belül a legtöbben Tolna megyében végezték tevékenységüket vállalkozásban (56%), a legkevesebben Baranyában (30%), Somogyban pedig csaknem az orvosok fele (47%) választotta e tevékenységi formát. A szakdolgozók körében viszont egyáltalán nem népszerű ez a munkavállalási forma sem a régióban, sem országosan, a Dél-Dunántúlon alig 4%-uk dolgozott vállalkozóként. A járóbeteg-ellátásban 2006 folyamán végzett 29,6 millió beavatkozás több mint felét (52%) a laboratóriumi, a képalkotási és az egyéb diagnosztikai vizsgálatok tették ki, ami az országosnál valamivel magasabb részarányt jelentett. A klinikai szakmák részesedése 41,5% volt, a fennmaradó egyéb területek közül pedig a fizioterápia jelentette a legnagyobb hányadot. A klinikai szakmákon belül a legtöbb beavatkozást a reumatológia, a neurológia, a belgyógyászat és a szemészet területén regisztrálták. A **fekvőbeteg-ellátás**ban a tervezett **orvosi** állások közel 90%-át, a **szakdolgozói állások**nak pedig 96,5%-át töltötték be a Dél-Dunántúlon. A közel 1360 betöltött orvosi állás 17%-ában vállalkozóként dolgozott az orvos, a mintegy 5740 szakdolgozó zöme alkalmazottként látta el feladatát. Az összes kórházi állás tekintetében a régióban volt a legmagasabb –

az országos mutatónak a háromszorosa – a vállalkozó orvosok aránya. Érdemes megemlíteni, hogy a másik „vállalkozó régió" a Nyugat-Dunántúl volt (14%), Közép-Magyarországon viszont a kórházi orvosoknak csupán 3%-a végezte munkáját ebben a formában. A régión belül a járóbeteg-szakellátáshoz hasonlóan ezen a területen is Tolnában a legmagasabb a vállalkozóként dolgozó orvosok hányada (36%), de Somogyban is kiemelkedő a részarányuk (31%), Baranyában viszont mindössze 4% volt. Száz kórházi ágyra 18 orvos és 78 szakdolgozó jutott a Dél-Dunántúlon, meghaladva az országos átlagot (16, illetve 68). Az orvosi ellátottság Közép-Magyarország után itt a második legmagasabb, a szakdolgozók tekintetében pedig országosan is a legkedvezőbb a régió ellátottsága. Mindeközben a kórházi ágyak tízezer lakosra jutó száma alapján a Dél-Dunántúl a régiók rangsorában csupán a negyedik helyet foglalta el.

5. ábra

Száz kórházi ágyra jutó fekvőbeteg-ellátásban dolgozó orvos és szakdolgozó területi egységenként, 2006

A Dél-Dunántúlon 2006-ban 209 vényforgalmat lebonyolító **gyógyszertár** működött, közülük 2 intézeti volt. A közforgalmú gyógyszertárak (207) mindegyike magántulajdonban működött, csaknem négy tizedük fiókként, bő harmaduk kézi gyógyszertárként üzemelt. Összesen 470 gyógyszerész, 710 asszisztens, valamint 270 kisegítő működtette őket. Egy gyógyszertárra a régióban valamivel több mint 4600 lakos jutott, ez mintegy 200 fővel kevesebb az országos átlagnál és a Dél-Alföld után a második legalacsonyabb mutató.

2. tábla

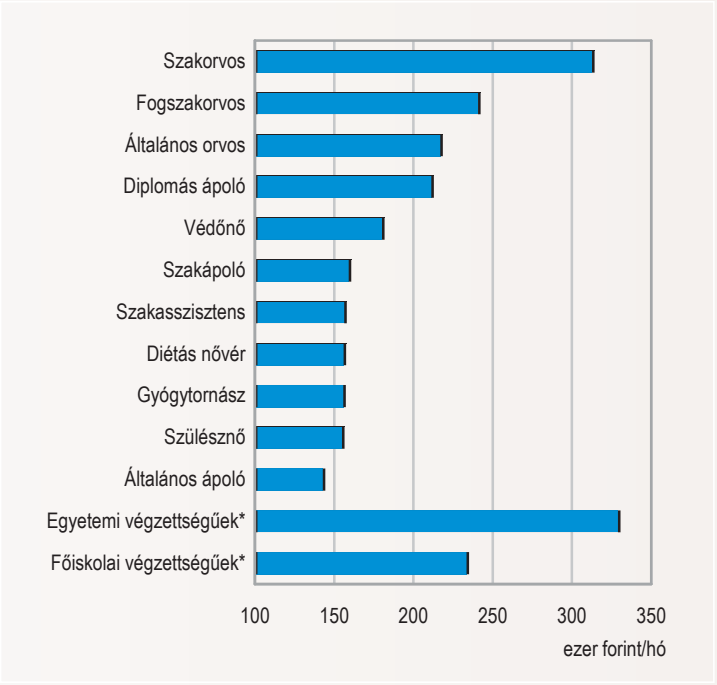
Gyógyszertárak néhány jellemző adata , 2006. év vége

Területi egység	Közforgalmú gyógyszertárak száma	Egy gyógyszertárra	Egy gyógyszerészre
		jutó lakos	
Baranya megye	82	4 857	1 810
Somogy megye	74	4 328	2 363
Tolna megye	51	4 744	2 191
Dél-Dunántúl	207	4 637	2 063
Ország összesen	2 010	4 835	2 056

A **humán-egészségügyi ellátásban dolgozók havi bruttó átlagkeresete** országosan 2007-ben 175 ezer forint volt, ami a nemzetgazdasági átlagkeresetek 94%-át, az egy évvel korábbinál 2 százalékponttal kisebb hányadát képviselte. Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat foglalkozásonkénti reprezentatív bér- és kereseti felvételének 2006. évi adatai szerint a költségvetési területen dolgozó főiskolai végzettségű munkavállalók bruttó átlagkeresete 234 ezer forint, az egyetemi végzettségűeké 329 ezer forint volt, az egészségügyi foglalkozásokban elérhető bruttó keresetek ezektől elmaradtak. Az alábbi ábra a felvétel adatai alapján mutatja be néhány egészségügyi foglalkozásban a 2006-ban elért havi átlagkereseteket.

6. ábra

Bruttó átlagkeresetek az egészségügy néhány foglalkozásában, 2006

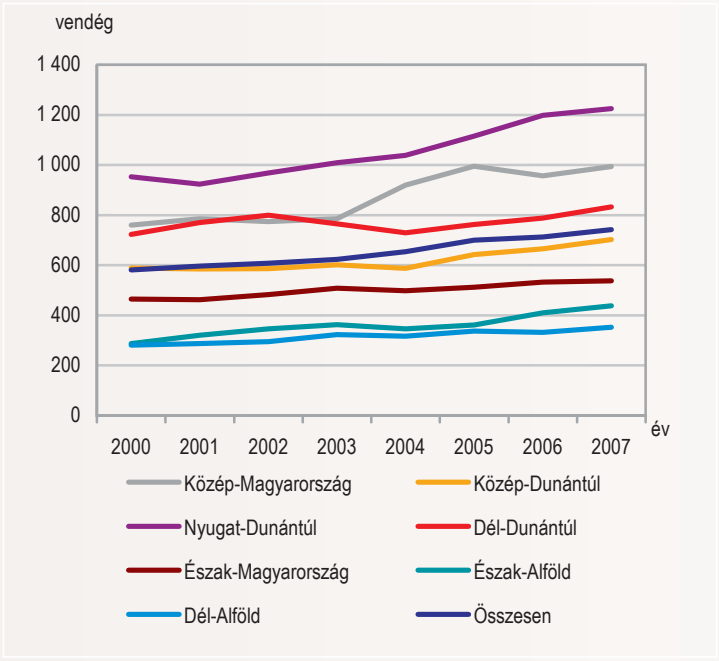
* A nemzetgazdaságban költségvetési területen dolgozók összesen.

A dél-dunántúli régió idegenforgalma 2000–2007 között

Az elmúlt év során a dél-dunántúli régióba 807 ezer vendég érkezett, a teljes hazai vendégkör 10,8%-a. A 2007-ben megfigyelt vendégszám az ezredfordulót követő időszak legmagasabb értéke. A kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek száma alapján a dél-dunántúli régió a harmadik legjelentősebb hazai makrotérség, csak a közép-magyarországi (2,85 millió vendég) és nyugat-dunántúli régió (1,23 millió vendég) előzi meg. Ábránk jól szemlélteti, hogy a dél-dunántúli régió néhány évvel korábban a vendégek fajlagos számát tekintve még előkelőbb helyen szerepelt (2000–2003 között a régió relatív részesedése 12% felett volt), de a 2002-t követő visszaesés után nem sikerült felvenni a versenyt a 2004-től ugrásszerűen javuló közép-magyarországi régióval.

7. ábra

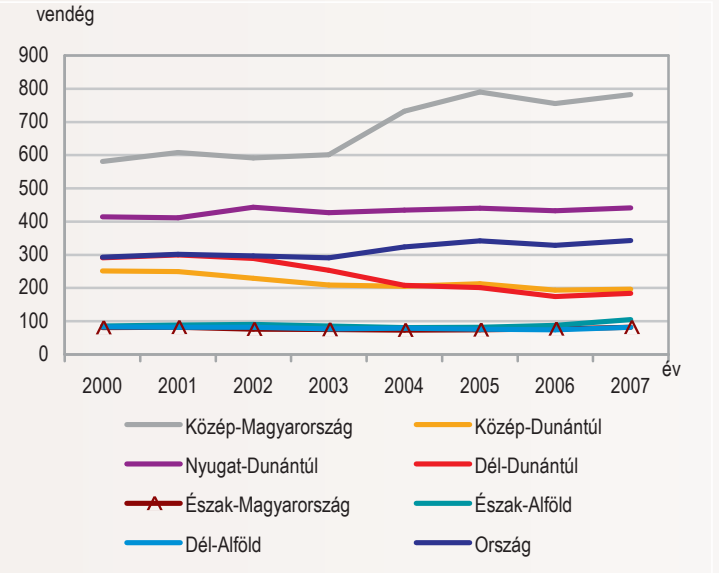
Az 1000 lakosra jutó vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken

A külföldi vendégek számának alakulása kitűnő indikátora az adott régió határokon átnyúló vonzerejének. E téren jóval pesszimistább kép rajzolható meg a dél-dunántúli régió teljesítményéről, ahova 2007 során 178 ezer külföldi vendég érkezett, amely jelentős visszalépés az ezredforduló időszakában tapasztalt 290 ezer feletti vendégszámhoz képest. Miközben a Dél-Dunántúlon folyamatosan esett vissza a külföldiek száma, az országos tendencia éppen ellenkező módon alakult. Magyarországra 2000-ben 3 millió külföldi vendég érkezett, számuk 2007-ben 3,45 millió volt. Az idősoros adatokból jól kivehető, hogy a dél-dunántúli régió 2007-re, ha árnyalatnyival is, de a negyedik helyre csúszott vissza. Az élen, messze elszakadva a többitől, a közép-magyarországi régió (Budapest és Pest megye) áll.

8. ábra

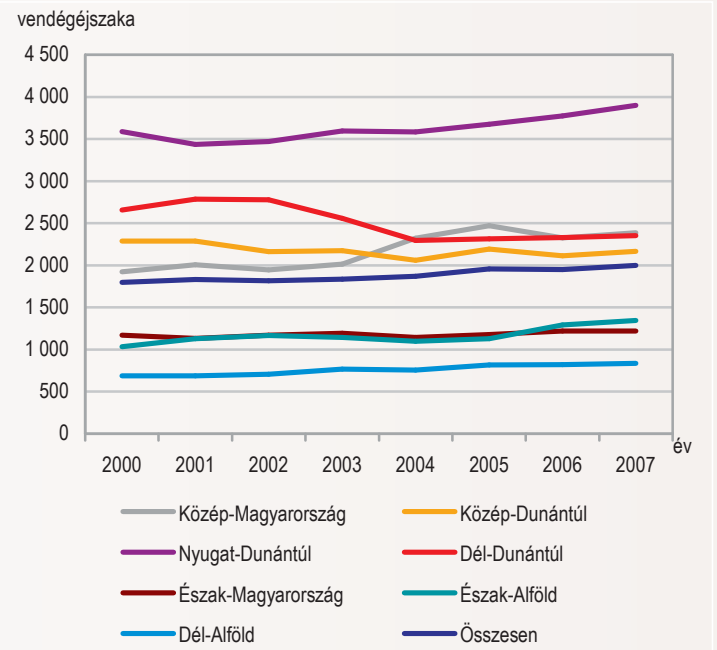
Az 1000 lakosra jutó külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken

Magyarországon a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma a tavalyi év során első ízben haladta meg a 20 milliót. A javuló tendencia 2006 kivételével évről-évre megfigyelhető. 2007-ben a dél-dunántúli régióban 2,28 millió vendégéjszaka értékesítésére került sor, amely magasabb, mint az azt megelőző három évben, de lényegesen alacsonyabb mint 2001-ben vagy 2002-ben. E két évben a vendégéjszakák száma 2,7 millió felett volt. Az elmúlt fél évtized adatai stagnálást mutatnak a dél-dunántúli régióban. A vendégéjszakák 1000 főre vetített fajlagos száma (2357) alapján a dél-dunántúli régió visszacsúszott a közép-magyarországi régió (2386) mögé.

9. ábra

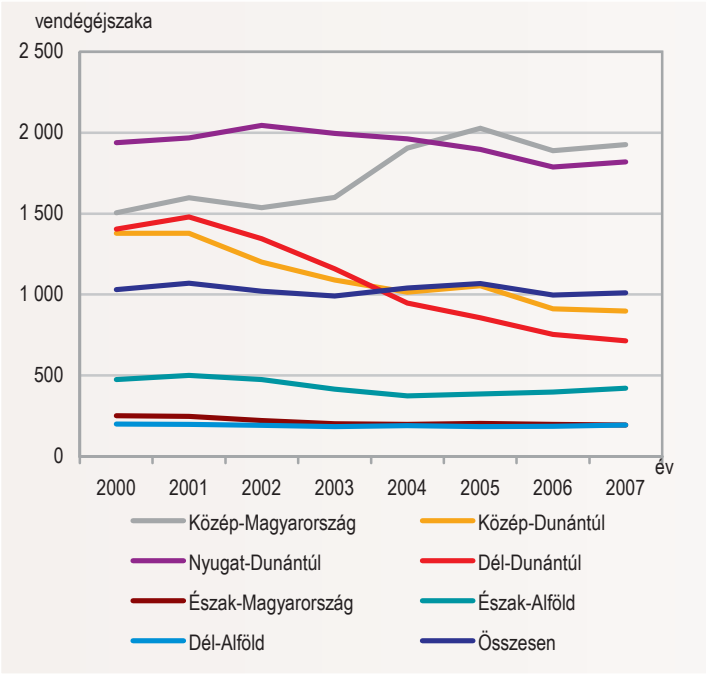
Az 1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken

A külföldiek által Magyarország kereskedelmi szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák száma a tavalyi évben 10,17 millió volt országosan, eltérően azonban a vendégszámtól e mutató esetében egyáltalán nem beszélhetünk folyamatosan javuló trendről. A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma 2000-ben, 2001-ben, 2004-ben és 2005-ben is meghaladta a 10,5 milliót. Regionális szinten a legjelentősebb vonzerőt a közép-magyarországi és a nyugat-dunántúli régiók jelentették, fajlagos értékeik (az 1000 lakosra jutó külföldi vendégéjszakák száma az előbbiben 1926 az utóbbiban 1820 volt) messze felülmúlják a többi hazai tervezési-statisztikai régiót. A legutóbbi évben a közép-magyarországi régióban eltöltött vendégéjszakák száma meghaladta az 5,5 milliót. Tendenciáját tekintve 2004-től figyelhető meg, hogy a határokon túlról érkezők által eltöltött vendégéjszakák több mint fele döntően a fővárosban és lényegesen kisebb mértékben Pest megyében realizálódik. Ennek az erőteljes koncentrálódásnak és az országos tendencia stagnálásának, romlásának kísérőjelenségeként több régió elvesztette korábban kedvezőbb pozícióját. Ezek közé tartozik a dél-dunántúli régió is, ahol a külföldi vendégéjszakák száma a 2000-ben és 2001-ben regisztrált 1,4 millió feletti értékről folyamatosan csökkenve 2007-re 700 ezer alá esett vissza, azaz megfeleződött. Az ilyen léptékű visszaesés páratlan a hazai régiók sorában.

10. ábra

Az 1000 lakosra jutó külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken

A külföldi vendégek és vendégéjszakák jelentős visszaesését szemléltető táblázatunkból leolvasható a vendégek küldő országok szerinti vesztesége, néhány – súlyát tekintve a régió szempontjából nem jelentős ország – esetében nyeresége. Az ezredforduló évéhez képest a külföldi vendégek száma 36,6%-kal, a vendégéjszakáké 50,7%-kal csökkent. A régió idegenforgalma szempontjából meghatározó országok közül a német és holland vendégek elmaradása a legszámottevőbb. E két ország turistáinak elmaradása a vendégszám csökkenésének háromnegyedét (75,4%), a vendégéjszakák visszaesésének több mint négyötödét (84,9%) magyarázta a vizsgált években.

3. tábla

A külföldi vendégek és vendégéjszakák száma küldő országok szerint a dél-dunántúli régióban

Megnevezés	Vendég		Vendégéjszaka	
	2000	2007	2000	2007
Ausztria	15 677	13 140	54 304	38 656
Belgium	2 823	2 449	14 537	8 854
Csehország	5 651	8 735	23 825	38 801
Franciaország	3 375	3 874	6 466	7 197
Hollandia	19 390	7 197	121 274	36 965
Horvátország	5 925	2 998	13 343	5 473
Lengyelország	7 825	5 904	33 685	15 678
Nagy-Britannia	3 541	3 751	7 861	11 486
Németország	153 381	81 117	922 922	404 392
Olaszország	7 442	6 171	14 183	12 599
Oroszország	4 386	2 795	18 276	10 998
Románia	3 739	4 931	10 156	10 373
Szerbia és Montenegro	2 863	2 129	5 314	5 773
Szlovákia	4 437	4 357	18 035	11 220
Szlovénia	1 632	2 015	3 089	3 636
Ukrajna	699	2 360	2 961	3 558
Egyéb	47 560	24 437	132 531	67 042
Külföld összesen	290 346	178 360	1 402 762	692 701

A dél-dunántúli régió idegenforgalmának alakulását részletesebb területi skálán a 2007-től hatályos kistérségi lehatárolás szerint mutatjuk be megyénként.

Baranya megye kereskedelmi szálláshelyein 2007-ben 256 ezer vendéget (45 ezer külföldit, 211 ezer belföldit) regisztráltak. 2000-hez képest a vendégek száma 3,4%-kal nőtt. Emögött azonban jelentős mértékű átalakulás zajlott, a külföldi vendégek száma közel kétötödével – 73 ezerről 45 ezerre – csökkent, miközben a belföldiek száma 174 ezerről 211 ezerre emelkedett. Területi metszetben a megye idegenforgalmát tradicionálisan két kistérség a Siklósi (főképp Harkány, Villány és idegenforgalmi szerepét tekintve kevésbé Siklós) valamint a Pécsi kistérség (Pécs és Orfű) határozza meg. A vendégek és a vendégéjszakák nagyjából négyötöde, míg a külföldi vendégek és vendégéjszakák valamivel több mint kilenctizede összpontosul e két kistérségben. Annak ellenére, hogy 2000-hez képest Baranya vendégforgalma kis mértékben bővült, a javulás területi kitekintésben korántsem volt általános. A vendégek száma mindössze három mikro-térségben a pécsváradiban, a sásdiban és a zászlóshajók közül csak a siklósiban emelkedett. A megye kistérségei közül a Sellyeiben és a Szentlőrinciben számottevő csökkenés volt megfigyelhető, még a rájuk jellemző 2000-es alacsony értékhez képest is. A külföldi vendégek száma, ha eltérő mértékben is, de valamennyi baranyai kistérségben visszaesett. A megye vendégforgalmát egyre markánsabban meghatározó belföldi turizmus a korábban említett három kistérség mellett csak a Pécsiben javult 2000-hez képest.

A vendégéjszakák vonatkozásában kevésbé kedvező folyamatok zajlottak le, mivel a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák csökkenését (2000-ben: 282 ezer; 2007-ben: 151 ezer) a belföldi vendégéjszakák kisebb mértékű (395 ezerről 453 ezerre) emelkedése kísérte. A vendégéjszakák száma csak a Pécsváradi és Sásdi kistérségekben emelkedett. A külföldiekhez köthető vendégéjszakák száma mindenütt visszaesett, a belföldieké pedig a Pécsváradi, Siklósi és Sásdi mellett csak a Mohácsiban javult. A Pécsi kistérség esetében inkább stagnálásról lehet beszámolni (a belföldi vendégéjszakák száma 2000-ben 227 ezer, 2007-ben 226 ezer volt).

4. tábla

A vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Baranya megye kistérségeiben

Megnevezés	Összes		Ebből: külföldi	
	2000	2007	2000	2007
	vendégek száma			
Komlói	14 935	9 905	1 546	721
Mohácsi	8 189	5 562	3 509	1 356
Pécsi	156 391	147 103	43 668	27 018
Pécsváradi	3 572	5 491	922	154
Sásdi	3 257	13 901	425	406
Sellyei	2 195	581	172	16
Siklósi	47 774	66 010	21 517	14 402
Szentlőrinci	1 161	418	74	8
Szigetvári	10 118	6 922	1 495	1 111
Baranya megye	247 592	255 893	73 328	45 192
	vendégéjszakák száma			
Komlói	45 171	25 971	6 342	1 946
Mohácsi	15 649	14 311	7 863	3 974
Pécsi	322 920	284 186	95 500	58 167
Pécsváradi	10 188	13 258	1 709	647
Sásdi	6 096	25 576	894	683
Sellyei	7 480	2 152	1 103	56
Siklósi	241 311	223 026	163 322	82 395
Szentlőrinci	3 754	1 383	431	32
Szigetvári	24 359	13 729	4 959	2 747
Baranya megye	676 928	603 592	282 123	150 647

Az összesített adatok alapján a dél-dunántúli régió idegenforgalmát Somogy megye határozza meg, de a megyén belül közismerten a Balatonpart szerepe érdemel kitüntetett figyelmet. A megye egészét tekintve 2000-hez képest 2007-ben jelentősebb, több mint 10%-os vendégszám bővülés (436 ezerről 485 ezerre) ment végbe. Ezen belül a külföldi vendégek száma közel negyven százalékkal, 206 ezerről 123 ezerre csökkent, a belföldieké közel hatvan százalékkal, 230 ezerről 362 ezerre nőtt. A vendégéjszakák száma 2000-hez képest ötödével (1,87 millióról 1,53 millióra) esett vissza. Baranyához hasonlóan a belföldi vendégéjszakák számának emelkedése Somogyban sem tudta pótolni a külföldiek visszaesését. Somogy esetében mindegy, hogy a vendégek vagy a vendégéjszakák számát nézzük, a külföldiek és a belföldiek esetében egyaránt a Balatonparti településeket összefogó három kistérség, a Siófoki, a Balatonföldvári és a Fonyódi osztozik a megye vendégeinek és vendégéjszakáinak több mint négyötödén. A koncentráció 2007-ben a vendégéjszakák esetében a külföldieknél és a belföldieknél is megközelítette a teljes forgalom kilenctizedét.

5. tábla

A vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Somogy megye kistérségeiben

Megnevezés	Összes		Ebből: külföldi	
	2000	2007	2000	2007
	vendégek száma			
Balatonföldvári	87 947	92 117	49 202	12 392
Barcsi	4 146	2 520	2 563	1 020
Csurgói	340	2 080	26	413
Fonyódi	55 242	66 249	18 949	12 114
Kadarkúti	2 350	3 850	460	623
Kaposvári	33 726	32 668	12 328	6 273
Lengyeltóti	2 446	2 728	815	697
Marcali	16 786	11 415	6 200	4 535
Nagyatádi	8 275	10 005	3 417	2 577
Siófoki	224 285	259 335	111 891	82 185
Tabi	311	1 905	4	14
Somogy megye	435 854	484 872	205 855	122 843
	vendégéjszakák száma			
Balatonföldvári	476 484	305 825	331 932	58 484
Barcsi	19 470	12 892	15 218	7 783
Csurgói	894	7 072	101	2 495
Fonyódi	281 110	254 370	118 750	46 825
Kadarkúti	6 297	10 408	1 410	1 885
Kaposvári	107 999	66 034	34 338	14 163
Lengyeltóti	8 341	10 195	3 725	3 304
Marcali	93 819	46 191	45 614	19 877
Nagyatádi	26 783	26 689	14 314	10 076
Siófoki	849 197	781 839	520 771	348 244
Tabi	750	3 667	6	39
Somogy megye	1 871 144	1 525 182	1 086 179	513 175

A meghatározó vendégforgalmat lebonyolító kistérségek mellett további ötben (Csurgói, Kadarkúti, Lengyeltóti, Nagyatádi, Tabi) is nőtt a vendégszám. Ezen belül a belföldi vendégek száma kettő kivételével (Barcsi és a Marcali) valamennyi somogyi kistérségben emelkedett 2000-hez képest. Ellentétben Baranya megyével, Somogyban találunk három olyan kistérséget, ahol a külföldi vendégek száma nőtt, bár a Csurgói és a Kadarkúti esetében is mindössze százas nagyságrendű bővülésről szólhatunk. A minimális mértékű és kevés kistérségben megragadható javulás elsikkad a meghatározó kistérségek visszaeséséhez képest. A Balatonföldvári kistérségben a külföldi vendégek száma háromnegyedével (49 ezerről 19 ezerre), a vendégéjszakáké több mint négyötödével (332 ezerről 58 ezerre) esett vissza. Ugyancsak jelentős szerepet játszott a megyébe látogató külföldiek számának csökkenésében, hogy Siófokra és környé-kére 2007-ben 40%-kal kevesebb vendég (2000-ben: 112 ezer, 2007-ben: 82 ezer) érkezett, akik 33%-kal kevesebb vendégéjszakát (2000-ben: 521 ezer, 2007-ben: 381 ezer) töltöttek el. A harmadik balatoni kistérség, a Fonyódi külföldi vendégforgalma is hasonlóan alakult, bár az abszolút veszteség kisebb volt, mint az említett másik kettőé. A külföldi vendégek számának tetemes fogyatkozását a belföldiek jelentősebb növekedése kísérte. Mindössze két kistérség – a Kaposvári és a Marcali – esetében figyelhető meg ellentétes tendencia.

A régió harmadik megyéjének, Tolnának az idegenforgalmi szerepe meglehetősen visszafogott Baranyához, és még inkább Somogyhoz képest. A vendégek száma 2007-ben meghaladta a 65 ezret (a régióba látogató vendégek 8,1%-a), a vendégéjszakák száma pedig a 147 ezret. Mindkét mutató jelentős javulásról árulkodik, előbbi 66%-kal, utóbbi 39%-kal magasabb mint 2000-ben. Mindez azt is jelenti, hogy Tolna a régió egyetlen megyéje, ahol a vendégszám emelkedése nem járt együtt a vendégéjszakák csökkenésével. A Tolna megyében lejátszódó folyamatok annyiban azonban hasonlítanak a régió másik két megyéjéhez, hogy a javulás itt is kizárólag a belföldi vendégek és vendégéjszakák számlájára írható. Valamennyi Tolna megyei kistérség vendégforgalma javult 2000-hez képest, a vendégéjszakák vonatkozásában a Dombóvári kistérség mérsékelten növekvő adatai ütnek el a megye más kistérségeitől. Tolna megye idegenforgalmi vonzerejét továbbra is a megyeszékhely és környéke jelenti. Az ezredforduló adataihoz képest a Tamási kistérség vendégforgalmi adatai javultak a legígéretesebben. A vendégszám 4 ezerről 12 ezerre nőtt, ennek következtében a Szekszárdi után a Tamási kistérség a kereskedelmi szálláshelyek látogatottsága alapján a megye második legvonzóbb térsége, bár nem sokkal előzi meg a Paksi kistérséget (11,5 ezer). A vendégéjszakák alapján ugyanezen sorrend figyelhető meg, azzal a különbséggel, hogy itt nem a Bonyhádi, hanem a Dombóvári kistérség zárja a sort.

6. tábla

A vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Tolna megye kistérségeiben

Megnevezés	Összes		Ebből: külföldi	
	2000	2007	2000	2007
	vendégek száma			
Bonyhádi	1 379	4 510	332	728
Dombóvári	5 187	5 543	1 215	655
Paksi	7 915	11 502	2 967	1 234
Szekszárdi	20 761	31 387	5 233	5 888
Tamási	3 934	12 072	1 416	1 820
Tolna megye	39 176	65 014	11 163	10 325
	vendégéjszakák száma			
Bonyhádi	3 873	13 262	947	2 069
Dombóvári	12 774	12 766	3 989	2 119
Paksi	22 753	25 446	8 140	3 811
Szekszárdi	50 165	63 524	12 724	13 279
Tamási	16 099	31 566	8 660	7 601
Tolna megye	105 664	146 564	34 460	28 879

Módszertan

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu Telefon: 72–533–395 Információszolgálat Telefon: 345–6789 www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
II. évfolyam 83. szám 2008. június 26.
2008/83
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/6

A tartalomból

1 A migráció jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2006
4 Lakásépítések a Dél-Dunántúlon

A migráció jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2006

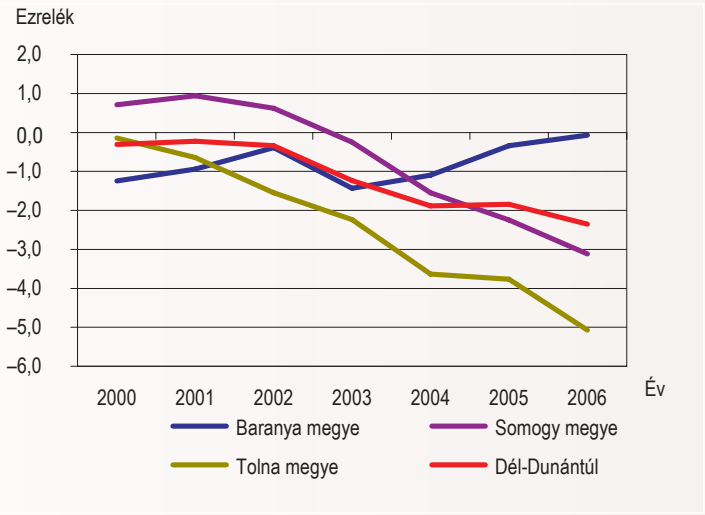
A Dél-Dunántúl Magyarország legkisebb lélekszámú régiója, ahol a népesség száma az ország egészéhez valamint a régiók többségéhez hasonlóan folyamatosan csökken. A lélekszám 2007 elején 967 677 főt tett ki, amely 3%-kal (mintegy 30 ezer fővel) kevesebb a hat évvel korábbinál. A régiók közül ennél jelentősebb arányú népességcsökkenés csupán az észak-magyarországit jellemezte. A népesség számát egyrészt a születések és halálozások különbözete, vagyis a természetes népmozgalom alakítja, amely az ország egészében hosszú ideje negatív egyenleget mutat. A népességszámra ható másik tényező a migráció, amely egy adott terület természetes népességfogyását enyhítheti vagy éppen súlyosbíthatja. Régiónkat a vizsgált időszak alatt, vagyis az ezredfordulót követő évek mindegyikében vándorlási veszteség jellemezte, tehát többen költöztek el, mint ahányan új lakóhelyül választották.

Itt kell megjegyezni, hogy a népesség összes vándorlásának jelentős része (a Dél-Dunántúl átlagában 45–47%-a) a lakóhely határain belül történik. A települések közötti költözéseknek pedig ugyancsak jelentős hányada valamelyik közeli településre irányul, és nem lépi át az adott megye vagy régió határát. (Baranyában 2000 és 2006 között a települések közötti költözések 68–70%-a a megyén belül történt, ugyanez a mutató Somogyban 57–62%, Tolnában 53-59% között szóródott.) Elemzésünk a területi mobilitási formák közül csupán a népesség számára illetve összetételére hatást gyakorló, régió- vagy megyehatárt átlépő vándorlásokra korlátozódik, és nem tesz különbséget a költözések állandó vagy ideiglenes jellege között, azokat összevontan kezeli.

A Dél-Dunántúlon a 2000 és 2006 között eltelt időszak során összesen mintegy 8000 fővel csökkent a népességszám a belföldi vándorlásból adódóan, amely nagyjából egy kisvárosnyi lakosságnak felel meg. A régió egészét tekintve a migrációs veszteség emelkedő tendenciájú, az ezredfordulón illetve az azt követő egy-két évben ezer lakosonként mindössze 0,2–0,3 fővel csökkent a népesség, majd a hiány mértéke 2006-ra 2,4 ezrelékre emelkedett. A migrációs folyamat alakulását illetően a Dél-Dunántúl megyéi meglehetősen eltérő képet mutattak. Baranyában a vándorlási különbözet ezer lakosra számított értéke viszonylag szűk sávban –0,1 és –1,4 ezrelék között hullámzott, ugyanakkor Somogyban és Tolnában egyértelmű veszteségnövekedés mutatkozott. Somogy megyében a vizsgált időszak első három évében még 0,6-0,9 ezrelékes vándorlási nyereséget regisztráltak, majd a migráció 2003-tól veszteségessé vált és 2006-ra a hiány ezer lakosra vetítve már meghaladta a 3 főt. Tolna megyében az áttekintett időszakban évről évre emelkedő hiány mutatkozott, melynek mértéke 2006-ra túllépte az 5 ezreléket.

1. ábra

A vándorlási különbözet ezer lakosra jutó számának alakulása

A Dél-Dunántúlra az ország más régióiból a vizsgált időszakban évente 11–12 ezren költöztek, számuk enyhén emelkedő tendenciát mutatott. Határozottan növekvő trend tapasztalható ugyanakkor az elköltözők számában, a 2000–2001-ben még alig több mint 11 ezres elvándorlói létszám 2006-ra meghaladta a 15 ezret. A régióhatárt átlépő vándorlások iránya a vizsgált időszakban meglehetős állandóságot mutatott mind az ide- mind az elköltözők vonatkozásában. A Dél-Dunántúlt lakóhelyül választók közel négytizede a vizsgált időszak minden évében a közép-magyarországi régióból érkezett. Többségük (58–65%-uk) ideiglenes letelepedő volt. A régiónkba bevándorlók mintegy egyötöde a Közép-Dunántúlról, 14–16%-a a Nyugat-Dunántúlról illetve a Dél-Alföldről érkezett és mindössze 5–6%-a az ország távolabbi régióiból, Észak-Magyarországról illetve az Észak-Alföldről.

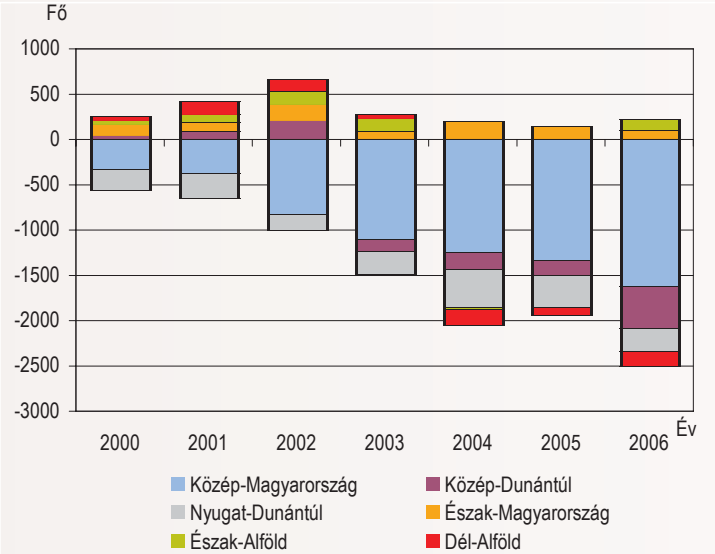
A Dél-Dunántúlt elhagyók régiók szerinti megoszlása nagy hasonlóságot mutat a bevándorlókéhoz. A vizsgált időszakban elköltözők 40–44%-a a közép-magyarországi régiót választotta új lakóhelyéül, körükben is többségben voltak az ideiglenes letelepedők (54–60%). A régiónkból elvándorlók csaknem egyötöde a Közép-Dunántúlra, 15–16%-a a Nyugat-Dunántúlra, 13–-14%-a a Dél-Alföldre, 4–5%-a az Észak-Alföldre, 3–4%-a Észak-Magyarországra költözött.

Mivel 1993-tól megszűnt a vándorlások céljának regisztrációja, így a motivációkat illetően csak feltevésekre hagyatkozhatunk. A vándorlások legfontosabb mozgatórugója – a tanulmányi célú illetve a családi eseményekkel összefüggő költözéseken túl – minden bizonnyal a jobb megélhetés. Megfigyelhető a gazdaságilag fejletlenebb régiókból a fejlettebbek felé

irányuló migráció, ahol a szélesebb munkahelykínálat, kedvezőbb szakmai feltételek, magasabb kereseti lehetőségek, jobb életkörülmények megteremtésének reménye jelentik a legfőbb vonzerőt. Ha megnézzük a Dél-Dunántúl vándorlási egyenlegének irányok szerinti alakulását, jól kivehetőek a gazdasági megfontolások. A legfejlettebb, a fővárost is magába foglaló Közép-Magyarországgal szemben régiónk a vizsgált időszak minden évében – egyre növekvő mértékű – vándorlási veszteséget mutatott (miközben az onnan idevándorlók száma alig növekedett, az innen odavándorlóké jelentősen megugrott). Bár a veszteség mértéke kisebb, ugyanez mondható el a Nyugat-Dunántúlról is. A Közép-Dunántúllal szemben 2002-ig vándorlási nyereséget könyvelhettünk el, majd 2003-tól a migráció veszteségesre fordult, ugyanez a Dél-Alföld vonatkozásában 2004-től következett be. A vizsgált időszak egészében csupán az északmagyarországi régió viszonylatában regisztráltunk vándorlási nyereséget.

2. ábra

A Dél-Dunántúl vándorlási egyenlegének irányok szerinti alakulása

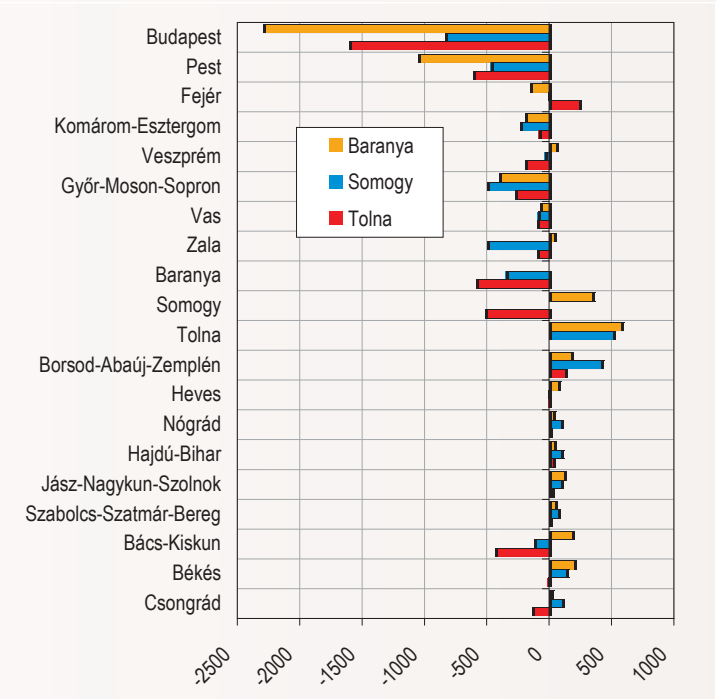
Ha a régió megyéit tekintjük, közös jellemzőként említhető, hogy migráció szempontjából inkább a veszteséget mutató megyék közé tartoztak, ugyanakkor jellemzőikben lényeges eltérések is találhatók. A vizsgált időszakban mind a Baranyába költözők, mind az innen elvándorlók száma emelkedett, az egyenleg évről-évre kisebb-nagyobb mértékű negatívumot mutatott. A legnagyobb mértékű veszteséget, 577 főt 2003-ban regisztrálták, míg a legkisebb, mindössze 29 fős deficit a vizsgált időszak utolsó évében 2006-ban mutatkozott. A Baranyába költözők közül a régiónkba tartozó szomszédos Somogy illetve Tolna megye egyaránt hozzávetőleg egyötödös hányadot képviselt. A harmadik legnagyobb kibocsátó Budapest volt, a megyében letelepedők 15–16%-a a fővárosból érkezett. A Baranyába bevándorlók körében számottevő arányt képviseltek még a Bács-Kiskun (7–9%), Fejér, Pest és Zala (egyaránt 4–5%) megyéből érkezők. A Baranyából elvándorlók közül a legtöbben a fővárost választották, arányuk 2000 és 2006 között 18-ról 22%-ra emelkedett, ugyanakkor a Somogyba költözők hányada 19-ről 16%-ra mérséklődött. A másik szomszédos megye Tolna az elvándorlók 17–19%-át vonzotta. Jelentősebb, 6–8%-os arányt képviseltek még a Bács-Kiskun valamint a Pest megyébe távozók.

A Somogy megyét érintő migráció a vizsgált időszak első három évében még évi 200-300 fős nyereséget mutatott, majd 2003-tól az elvándorlások megugrásának hatására veszteségesre fordult. A deficit mértéke évről-évre növekedve 2006-ra meghaladta az ezer főt. Baranyával ellentétben a Somogyba költözők relatív többsége nem a szomszédos megyékből, hanem Budapestről érkezett, a letelepedők több mint egynegyedét ők alkották. Baranyából a bevándorlók 15–16%-a, Zalából egytizede érkezett. Számottevő 7–9%-os arányt képviseltek még a Tolnából, 6–7%-ot a Fejér illetve Pest megyéből származók. A Somogyból elvándorlók irányok szerinti megoszlása nagy hasonlóságot mutatott a bevándorlókéhoz. A Somogyot elhagyók többsége a fővárosba költözött, arányuk a vizsgált időszakban 25–27% között mozgott. Baranya az elvándorlók 15–17, Zala 10–11%-át fogadta. A Somogyból elköltözők egyaránt hozzávetőleg 6–8%-a Fejér, Pest illetve Tolna megyébe távozott.

A Dél-Dunántúl megyéi közül a migráció legnagyobb vesztesének Tolna megye bizonyult. Egyrészt a belföldi vándormozgalom a vizsgált időszak minden évében negatív egyenleggel zárult, másrészt a veszteség mértéke határozottan növekvő tendenciát mutatott (a 2000-ben még mindössze 36 fős deficit 2006-ra 1227 főt tett ki). Jól megvilágítja a helyzet súlyosságát az a tény, hogy a 2000-2006 közötti időszak egészében a Dél-Dunántúlon regisztrált mintegy 8000 fős belföldi vándorlási veszteség több mint a fele a régió legkisebb népességszámú megyéjében, Tolnában képződött (4182 fő). A bevándorlások forrását illetően megállapítható, hogy a Tolnába költözők relatív többsége, 21–24%-a Baranyából érkezett, a második legnagyobb hányadot, 18–19%-ot a fővárosiak képviselték. A bevándorlók 14–16%-át tették ki a Fejér, egytizedét a Somogy megyéből származók. Viszonylag jelentős, 7–9%-os hányadot képviseltek a Bács-Kiskun, 6–7%-ot a Pest megyéből betelepülők. Tolna abban is eltér a régió másik két megyéjétől, hogy az elvándorlók legfőbb célpontja nem a főváros, hanem a szomszédos Baranya volt, amit évről-évre a megyét elhagyók 21–23%-a választott új lakóhelyül. A Budapestre költözők aránya nem sokkal ugyan, de alacsonyabb volt, a vizsgált időszakban 19–22% között mozgott. A Tolnából elvándorlók 12–14%-a Fejér, 10–11%-a Somogy, 8–9%-a Bács-Kiskun, 6-8%-a Pest megyében talált új otthonra.

3. ábra

A Dél-Dunántúl megyéinek 2000-2006 közötti összes vándorlási egyenlege irányok szerint, fő

A Dél-Dunántúl megyéit érintő migráció irányok szerinti vizsgálata is jól igazolta a régiók esetében már megfogalmazott konklúziót, miszerint a vándorlások legfőbb jellegzetessége a gazdaságilag fejletlenebb területekről a fejlettebbek felé irányuló mozgás. Az elmúlt évek gazdasági folyamatai, a Dél-Dunántúl, illetve megyéinek fokozódó gazdasági leszakadása jól visszatükröződnek a migrációs adatokban is. A régió mindhárom megyéje egyre növekvő vándorlási veszteséget kénytelen elkönyvelni a fejlettebb területek viszonylatában, mindenekelőtt a főváros valamint Pest megye felé.
A dél-dunántúli régió határát átlépő vándorlók korösszetételéről elmondható, hogy mind a kibocsátó, mind a befogadó terület népességénél fiatalabb. Akárcsak az ország, úgy régiónk lakónépességének is hozzávetőleg a fele 40 évesnél fiatalabb, ugyanakkor a migrációban résztvevők körében arányuk elérte illetve meghaladta a 70%-ot. A vizsgált időszak során a Dél-Dunántúlról elvándoroltak korstruktúrája valamelyest fiatalabb volt, mint az ide érkezőké, előbbiek körében a 40 év alattiak részesedése átlagosan 74, míg utóbbiaknál 70%-ot tett ki. A vizsgált hét esztendő során mind az ide- mind az elköltözők vonatkozásában elmondható, hogy csökkent a 20–24 évesek, ugyanakkor növekedett a 30–39 évesek hányada.

1. tábla

A vándorlók életkor szerinti megoszlása a Dél-Dunántúlon, %

Életkor, év	Az összes			
	odaköltöző	elköltöző	odaköltöző	elköltöző
	2000		2006	
0–14	13,6	12,8	12,0	13,3
15–19	8,0	10,6	6,7	6,9
20–24	18,4	18,6	14,8	13,1
25–29	16,1	17,1	17,0	18,2
30–39	13,6	13,9	20,0	22,4
40–49	10,3	9,7	8,5	8,1
50–59	8,1	6,9	8,8	8,0
60–X	11,9	10,4	12,3	9,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A Dél-Dunántúl megyéiben a migrációban résztvevők korösszetételét illetően hasonló változások mentek végbe a vizsgált, nem túl hosszú időszak alatt. A bevándorlók körében a gyermekkorúak (0–14 évesek) aránya valamelyest mérséklődött, számottevő mértékben visszaesett ugyanakkor a 15–24 évesek részesedése, Baranyában 30-ról 26, Somogyban 25-ről 21, Tolnában 29-ről 22%-ra. Ezzel egyidejűleg hasonló mértékben megnövekedett a 25–34 évesek, és kismértékben emelkedett a 35–44 évesek hányada is.
Az elvándorlók körében a 0–14 évesek aránya a vizsgált esztendők során lényegesen nem változott, a régió megyéi közül a legalacsonyabb szinten Baranyában 11–13%, a legmagasabbon Tolnában 13–15% között mozgott. Az elköltözők között a 15-24 évesek részesedése még a bevándorlók esetében tapasztaltnál is nagyobb mértékben csökkent, hányaduk Baranyában 30-ról 21, Somogyban 29-ről 22, Tolnában 31-ről 22%-ra esett vissza, ugyanakkor a 25–34 éveseké az előbbi sorrendben 27-ről 34, 23-ról 29 valamint 23-ról 31%-ra nőtt, de emelkedett a 35–44 évesek részesedése is. Mivel a migrációban résztvevő egyes korcsoportok költözéseinek hátterében általában megbízhatóan beazonosítható motivációk állnak (pl. 15–24 évesek: középiskolai illetve felsőfokú tanulmányok folytatása, 25–34 évesek: családalapítás, egzisztencia-teremtés jobb feltételei), így a vándorlók korstruktúrájának markáns változása a költözési célok átrendeződésére enged következtetni. Az elvándorlások növekvő száma, a vándorlási irányok, a korösszetétel módosulása mind azt mutatja, hogy a régió lakosságának fiatal, aktív része egyre nagyobb számban (és arányban) szánja rá magát, hogy elhagyja lakóhelyét, és jobban prosperáló térségek felé vegye az irányt.
A korspecifikus arányszámok vizsgálata is alátámasztja az előbbi megállapításokat. Mind a régió megyéibe bevándorlók, mind az elköltözők vonatkozásában megállapítható, hogy míg a 15–24 évesek aktivitása alig változott, a 25–34 valamint a 35–44 éveseké (főként az elvándorlóké) jelentősen növekedett. Az elköltözők esetében a 0–14 évesek korspecifikus arányszámai is számottevő mértékben emelkedtek, amely a fiatal, kisgyermekes családok fokozódó elvándorlását mutatja.

2. tábla

A Dél-Dunántúl megyéiből elvándorlók 1000 megfelelő korú lakosra jutó száma

Év	Az elköltözők 1000 lakosra							
	0–14	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–X	Összesen
	évesek							
Baranya megye								
2000	11,0	29,5	26,4	9,9	8,0	5,9	7,5	14,3
2001	11,1	29,1	28,3	10,7	7,5	5,4	5,7	14,2
2002	11,5	25,3	28,7	11,6	8,1	6,9	6,6	14,3
2003	12,2	28,2	31,5	11,5	7,2	6,4	6,1	14,9
2004	11,0	28,3	30,9	12,5	7,6	6,7	6,0	14,8
2005	13,0	28,1	30,4	12,7	8,7	6,8	6,0	15,1
2006	14,1	27,1	35,6	16,2	8,5	7,6	6,7	16,6
Somogy megye								
2000	15,0	38,0	29,7	13,6	11,4	9,6	12,3	18,6
2001	15,5	34,6	31,2	13,9	9,3	9,7	9,7	17,6
2002	14,9	34,4	34,9	15,4	11,3	11,0	10,5	18,8
2003	15,6	38,4	37,8	16,1	11,4	11,2	10,8	20,0
2004	19,1	38,1	41,1	18,1	11,9	11,5	10,5	21,3
2005	20,8	40,6	44,2	19,7	12,2	11,7	10,4	22,5
2006	21,6	43,3	49,2	23,9	13,7	14,3	12,2	25,1
Tolna megye								
2000	17,2	41,0	31,5	13,6	11,7	8,3	10,3	19,4
2001	16,1	41,9	33,5	13,6	9,7	9,0	9,5	19,0
2002	16,3	39,7	38,7	16,7	11,1	8,7	9,5	20,0
2003	17,7	41,1	41,5	16,3	11,0	9,0	10,1	20,8
2004	20,6	40,2	43,1	17,3	11,3	9,3	9,5	21,5
2005	20,1	42,5	49,2	16,7	12,4	9,5	10,0	22,7
2006	25,1	44,0	56,2	22,3	13,5	11,9	11,6	26,0

A Dél-Dunántúlt érintő migrációval kapcsolatban feltétlenül érdemes kitérni arra is, hogy ez az egyes településtípusokat miképpen érintette. A vizsgált időszakban régiónkat növekvő mértékű vándorlási veszteség jellemezte. Ezen belül a megyei jogú városokban, vagyis a megyeszékhelyeken csökkenő mértékű veszteséget regisztráltak: az ezredfordulón, 2000-ben még ezer lakosonként 4,2 fővel fogyatkozott a népesség a belföldi vándorlásból adódóan, 2005-re a fogyás mértéke 0,4 ezrelékre csökkent, az utolsó vizsgált esztendő 2006 pedig akár a fordulat évének is bizonyulhat, mivel egy ezrelékes vándorlási többlet mutatkozott. A régió többi városát – a 2002. évet leszámítva, amikor 0,2 ezrelékes vándorlási többletet regisztráltak – tendenciájában növekvő mértékű veszteség jellemezte. A községekben az ezredforduló környéki néhány nyereséges esztendőt 2003-tól

növekvő mértékű hiány váltotta fel, amely 2006-ra csaknem 4 ezreléket ért el.
A Dél-Dunántúl egyes megyéiben a migráció településtípusonkénti vizsgálata más-más jellegzetességeket mutatott. A baranyai megyeszékhely népessége 2000 és 2006 között a belföldi vándorlásból adódóan több mint 2800 fővel csökkent. Az ezredforduló környéki ezer lakosonként csaknem 6 fős hiány a vizsgált időszak utolsó két évére egy-két ezrelékes nyereségre változott, ami jelezheti egyrészt a szuburbanizációs folyamat megtorpanását, de lehetséges, hogy mindössze a gazdaság általános állapotának romlása, a családok nehezedő anyagi körülményei gátolták a városból történő további kivándorlást. (A kilencvenes években jelentős számú népesség hagyta el Pécset, és költözött a környékbeli községekbe, egyszerre élvezve a falusias környezet, valamint a közeli nagyváros nyújtotta szolgáltatások előnyeit. Ezekben az esztendőkben az agglomerációhoz tartozó települések jelentős vándorlási nyereségre tettek szert. A tendencia az ezredfordulót követően is folytatódott, az agglomerációhoz tartozó községek évente átlagosan 26–34 ezrelék közötti nyereséget könyvelhettek el. A folyamat 2005-ben megtorpant, a vándorlási különbözet már csak 23, a következő évben pedig 18 ezreléket tett ki. E két évben vált újra nyereségessé a migráció Pécsett.) A többi város egyenlege évről évre változóan hol pozitív, hol negatív volt, a hét év alatt összességében 350 fős veszteség mutatkozott. A vizsgált időszak eleji többletnek köszönhetően –, amely alapvetően a pécsi agglomerációhoz tartozó településeknek tudható be – a baranyai községek mérlege közel 1000 fős pozitívummal zárult.
A Somogy megyét érintő belföldi vándorlások a településtípusok közül a vizsgált időszak egészét tekintve egyedül a megyeszékhelyen eredményeztek nyereséget (csupán 2005-ben regisztráltak negatív egyenleget), a megye többi városában csakúgy, mint a községekben veszteség mutatkozott. Kaposvár népessége a belföldi vándorlásból adódóan a vizsgált időszak folyamán összesen mintegy 650 fővel gyarapodott, míg a megye többi városának lélekszáma 240, a községeké több mint 2000 fővel fogyatkozott.

3. tábla

Az ezer lakosra jutó vándorlási különbözet alakulása a települések jogállása szerint

Év	Megyei jogú város	Városok	Községek	Összesen
		Baranya megye		
2000	–5,7	–2,1	4,1	–1,2
2001	–5,8	0,4	3,4	–0,9
2002	–1,9	–0,8	1,5	–0,4
2003	–3,7	0,4	–0,2	–1,4
2004	–3,7	–1,2	1,7	–1,1
2005	1,0	0,1	–2,0	–0,3
2006	2,1	–0,5	–2,1	–0,1
		Somogy megye		
2000	1,0	–0,6	1,3	0,7
2001	3,5	1,9	–0,6	0,9
2002	1,3	2,8	–0,9	0,6
2003	2,3	–0,8	–0,9	–0,3
2004	1,5	–0,2	–3,6	–1,5
2005	–1,7	–1,9	–2,7	–2,2
2006	1,7	–3,7	–4,7	–3,1
		Tolna megye		
2000	–7,3	0,9	1,1	–0,1
2001	–1,6	–2,8	1,5	–0,6
2002	–13,8	–1,6	2,3	–1,6
2003	–7,5	–1,6	–1,2	–2,2
2004	–9,0	–2,1	–3,3	–3,6
2005	–4,1	–1,6	–5,6	–3,8
2006	–5,0	–5,3	–4,9	–5,1

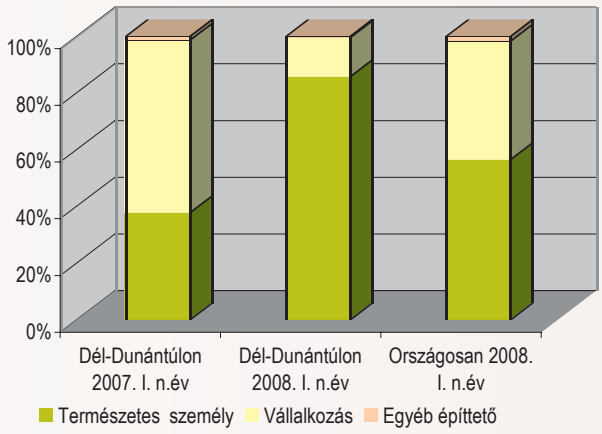
Tolna megyében 2000 és 2006 között a belföldi vándormozgalom minden településtípust tekintve veszteséggel zárult. Szekszárd lélekszáma a 7 esztendő alatt több mint 1700, a többi városé közel 1400, a községeké összességében több mint 1100 fővel csökkent. A megyeszékhely vonatkozásában kiemelhető a 2002. év, amikor a vándorlási veszteség mértéke csaknem 14 ezreléket tett ki.
Megállapíthatjuk tehát, hogy 2000 és 2006 között a Dél-Dunántúl kedvezőtlen népesedési helyzetét, az alacsony születésszámból következő természetes fogyást a migráció egyre növekvő mértékű vesztesége súlyosbította.

Lakásépítések a Dél-Dunántúlon

A dél-dunántúli régióban 2008. I. negyedévében összesen 218 lakás épült, számuk az egy évvel korábbihoz képest - az országos 5%-os növekedéssel szemben – igen jelentősen visszaesett, idén március végével bezárólag kevesebb, mint felét tette ki a 2007. első három havinak. Az ország 7 tervezési-statisztikai régiója közül itt volt a legkedvezőtlenebb a helyzet. A hétből 5 térségben ugyanis a tavaly azonos időszakihoz képest élénkült az építési kedv (némelyikben – pl. Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon – nem is kevéssé, több mint egyharmadával), de még a fennmaradó hatodik régióban, a csökkenést mutató Közép-Dunántúlon is jóval erőteljesebb építési tevékenység folyt, mint Dél-Dunántúlon.
A régió 3 megyéje közül Baranyában esett vissza legkevésbé (33%-kal) a lakásberuházás, ezzel szemben Somogyban a használatba vett új otthonok száma alig valamivel több, mint egyharmadára zuhant.
A pangó lakásépítési kedvet jelzi, hogy a régió településeinek 90%-ában egyetlen lakás sem épült az idei esztendő első három hónapjában. Ezen belül a községeket ennél még visszafogottabb építési hajlandóság jellemezte, ezeknek 93%-ában egyetlen új lakás átadására sem került sor a jelzett időszakban. Ugyanez a városoknak „csak” 46%-áról volt elmondható, ezekben tehát valamivel előnyösebb volt a helyzet. Érdekességként említhető, hogy azon városok sorában, ahol március végéig nem épült lakás a régió 2 megyeszékhelye is megtalálható, nevezetesen Kaposvár és Szekszárd.
Az új lakások építtetők szerinti összetételéről elmondható, hogy a magánerő számít meghatározónak, az év első 3 hónapjában a lakások 86%-a ennek igénybevételével létesült. A természetes személyek mellett a vállalkozások vettek még részt az építkezések finanszírozásában, a vizsgált időszakban az új otthonok 14%-át ők építtették. Ez a struktúra az országostól számottevően eltért, az ország egészében ugyanis a fent említett

4. ábra

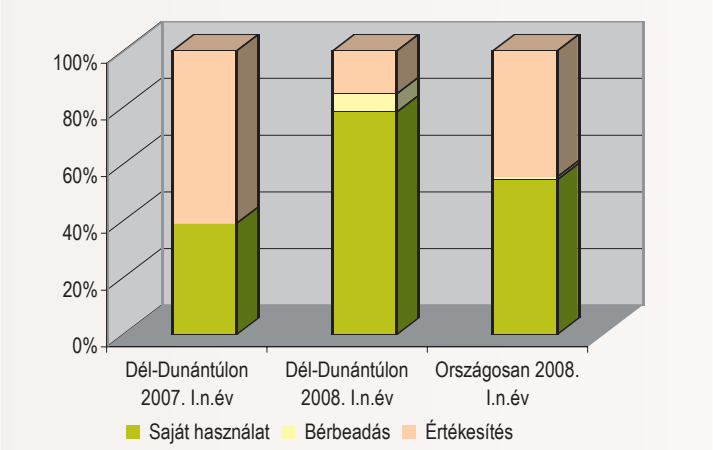
Az épített lakások megoszlása építtetők szerint

két építtető között jóval kiegyensúlyozottabb volt a szerepvállalás. A természetes személyek az új lakások 56%-ának, a vállalkozások pedig 42%-ának viselték a költségeit. Ezeken túlmenően egyéb építtetők is jelen voltak – igaz, csak alacsony, 2%-os arányban – az építtetői körben. Ezzel szemben a Dél-Dunántúlon az első negyedévben mindössze egyetlen olyan lakás akadt, amelyre egyéb építtető adott megbízást.
Az építtetői struktúra az egy évvel korábbihoz viszonyítva a régióban igen jelentősen megváltozott, 2007 első negyedévében még a – napjainkra e tekintetben súlyukat vesztett – vállalkozások játszottak elsődleges szerepet, a magánerő viszont – amely mára, mint láttuk, alapvető jelentőségű lett – akkor még csak a lakások 38%-ának az építésébe folyt bele.
A Dél-Dunántúl 3 megyéje közül Baranyában a vállalkozások, Somogyban pedig a magánerő részvétele volt az átlagosnál erőteljesebb. Az építtetői kör meglehetősen markánsan tükröződik az építkezések céljában is. A régióban az első negyedév folyamán átadott lakásoknak közel nyolctizedét saját használatra szánták, 15%-uk értékesítés, 6%-uk pedig bérbeadás céljából létesült. Az ország egészében a saját használat – akárcsak a magánépíttető – jóval ritkábban jelent meg, mint a Dél-Dunántúlon. Ezzel szemben eladási szándékkal sokkal gyakrabban hoztak létre új lakásokat, mint a régióban. A bérbeadás – bár ilyen céllal is létesült néhány lakás – térségünkben nem volt jellemző, országosan pedig úgyszólván elhanyagolhatónak tekinthető. Az előző év azonos időszakához képest a régióban jelentősen (46 százalékponttal) visszaesett az értékesítési megfontolásból készített otthonok aránya, ezzel párhuzamosan nőtt azok hányada, amelyeket saját használatra szántak.

5. ábra

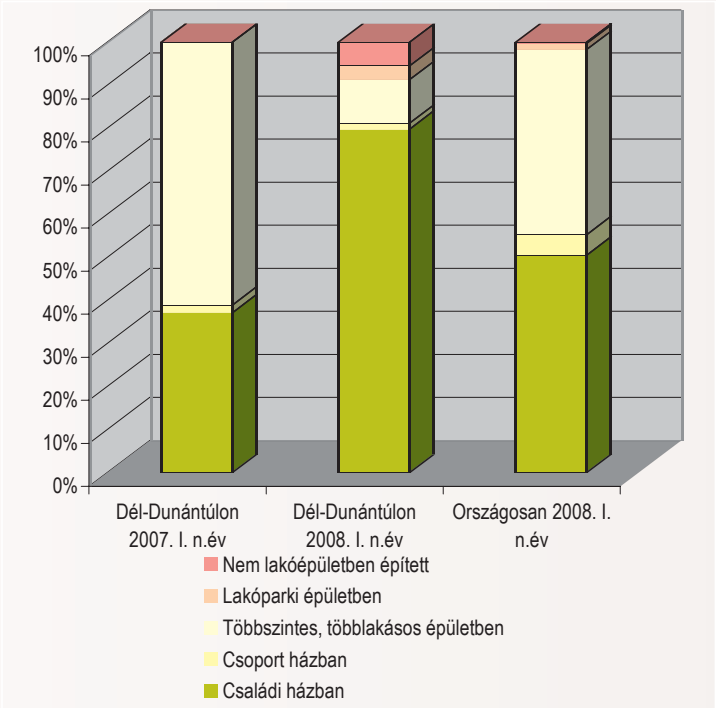
Az épített lakások megoszlása építési cél szerint

A régión belül ezúttal is Baranya és Somogy tért el leginkább az átlagostól, előbbi az értékesítésre, utóbbi a saját használatra létrehozott lakások – dél-dunántúlit erőteljesen meghaladó – részaránya miatt.
Az építtető nemcsak az építkezés célját, hanem annak formáját is meghatározza. A magánerő, valamint a saját használat előzőekből kitűnő túlsúlya után nem meglepő, hogy az új otthonok túlnyomó többsége (80%-a) régiónkban családi házas formában létesült az év első három hónapjában. Mellettük a többszintes, többlakásos épületben átadott otthonok hányada volt még jelentősebb, ezek 10%-ot tettek ki. Néhány lakóparki és csoport-házi lakást leszámítva a fennmaradó rész a nem lakóépületben kialakított lakásokból került ki.
Országosan is a családi házas, valamint a többszintes, többlakásos építési mód volt a legjellemzőbb, ezekbe a kategóriákba tartozott az új lakásoknak az 50, illetve 43 %-a.

6. ábra

Az épített lakások megoszlása építési forma szerint

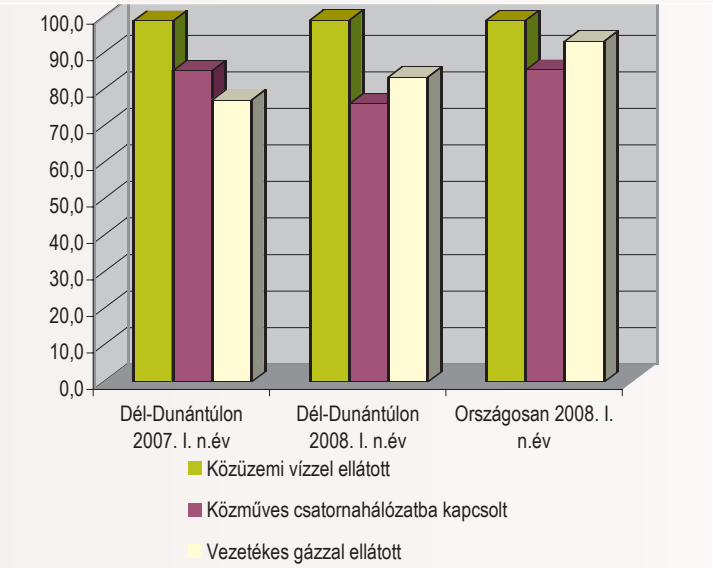

A Dél-Dunántúl megyéi ez esetben is eltérő képet mutatnak. Valamennyit tekintve igaz ugyan, hogy a családi házas építési forma a legelterjedtebb, az arányszámok nagyságában azonban jelentősek voltak a különbségek. (Somogyban 91%, Baranyában 72%). A második helyen csak Baranyában és Tolnában állt a többszintes, többlakásos megvalósítási lehetőség, Somogyban ezzel szemben ugyanitt a lakóparki beruházás szerepelt.
A szobaszám szerinti összetételről elmondható, hogy a régióban az idei esztendő első negyedévében az épített lakások általában magas szobaszámmal létesültek, közel kétharmaduk 4, vagy annál több szobával rendelkezett. Jelentős volt a 3 szobás otthonok részaránya is, ugyanakkor 2 szobával vagy annál kevesebbel mintegy 15%-ukat adták át. Ez a struktúra az ország egészében fennállótól merőben eltér, tekintve, hogy a 4, illetve több szobás lakások aránya a Dél-Dunántúlon több mint másfélszerese volt az országos átlagnak, miközben az egy-két szobásoké csak a felét tette ki annak.
A 2007. első negyedévihez viszonyítva lényegében ugyanezeken a pontokon tapasztalható változás. A nagyság szerinti skála egyik végpontján – a magas szobaszám esetében – a tavalyi azonos időszakihoz képest 33 százalékpontos növekedés következett be a régióban. Ezzel párhuzamosan az egy-két szobás lakás aránya 37 százalékponttal elmaradt a 2007. január-márciusitól.
A jellemző lakásnagyság a térség mindhárom megyéjében a minimum 4 szobás volt. Ez a legmarkánsabban Somogyban mutatkozott meg, ahol az új otthonok háromnegyede volt ilyen adottságú. Baranyában 53, Tolnában 64%-uk rendelkezett ennyi szobával. Hasonló differenciákat találunk a másik végponton is. Ez esetben Baranya tűnik ki azzal, hogy itt az épített lakások viszonylag jelentős részében (közel egynegyedében) maximum 2 szobát alakítottak ki (ez Somogyban 4, Tolnában 8%-ukról mondható el). Megjegyzendő, hogy ez utóbbi két megyében idén március végéig egyetlen egy szobás lakás sem létesült.
Az épített lakások alapközművei közül a vízhálózat kiépítettsége úgyszólván teljeskörű. A Dél-Dunántúlon az év első három hónapjában átadott új otthonok kettő kivételével mind rácsatlakoztak a közüzemi vízhálózatra, ami az országos átlaggal megegyező (99%-os) ellátottságot jelent.

Közcsatornával – az országosnál kisebb hányaduk – mintegy háromnegyed részük rendelkezett. Korlátozottabb a vezetékes gázellátottság is, térségünkben a március végéig átadott lakások 85%-ában használhattak a lakók hálózaton keresztül érkező gázt, mintegy 10 százalékponttal kisebb hányadukban, mint az országban általában.
2007. első negyedévéhez képest a vízellátás terén említést érdemlő változás nem következett be, hiszen a régióban már akkor is majdnem mindegyik új lakás rendelkezett közműves ivóvízzel. Valamelyest visszaesett viszont a közcsatornával létesített lakások aránya, ami egyebek mellett azzal is összefügghet, hogy a beépíthető szabad területek megfogyatkozása miatt az építkezések egyre inkább a peremterületek felé tolódtak el, amelyeknek a kommunális ellátottsága (főként a csatornahálózata) esetenként csak hiányosan kiépített. Egyértelmű bővülés tapasztalható viszont a vezetékes gázellátásban, az új lakásoknak – az egy évvel korábbi 77% helyett – idén az áttekintett időszakban a 84%-a csatlakozott a gázcsőhálózathoz.

7. ábra

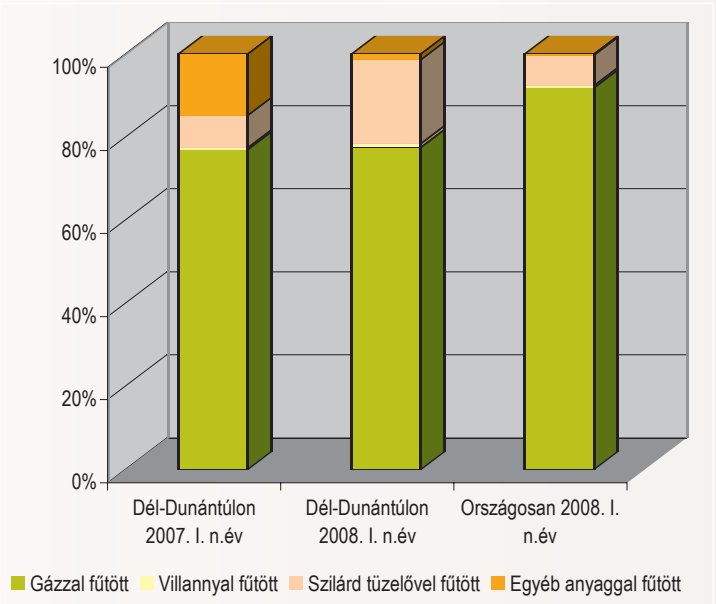
Az épített lakások közműellátottsága

A régió három megyéje közül Somogy helyzete ítélhető a legkedvezőbbnek, az épített lakások közműves vízellátottsága teljeskörű, csatornázottsága pedig a térségen belül a legmagasabb (86%-os) volt. A legmostohább körülmények Tolnát jellemezték, ahol a csatornázott és a vezetékes gázzal rendelkező új otthonok aránya jóval elmaradt a régió, illetve a másik két megye átlagától.
Az épített lakások több mint háromnegyed részében gázzal oldották meg a fűtést. Emellett a szilárd tüzelőanyag használata fordult még elő jelentősebb mértékben (20%), villanyfűtéssel csak elvétve, olajjal pedig egyáltalán nem lehetett találkozni. Országosan is ezek a jellemzők voltak megfigyelhetők, különbségek csak az arányszámok nagyságában mutatkoztak. Az ország egészében a gázfűtéses új lakások hányada jóval magasabb, a szilárd tüzelővel fűthetőké pedig alacsonyabb volt, mint Dél-Dunántúlon.
A gázfűtéses új lakásokról elmondható, hogy arányuk az előző év első három hónapjához viszonyítva alig változott (mintegy fél százalékponttal nőtt), miközben a szilárd fűtőanyagot felhasználóké számottevően (10 százalékpontot meghaladóan) megnövekedett. E változás mögött egyértelműen a gázárak elmúlt időszaki folyamatos és a közeljövőben továbbra is várható emelése húzódik, ami a lakosságot – a lehetőségek szerint – más fűtőanyagok felé orientálja.
A gáz használata Baranyában volt a legáltalánosabb (85%), Somogyban pedig a legritkább (69%). Megjegyzendő, hogy ez utóbbi megyében volt a

8. ábra

Az épített lakások fűtése

leggyakoribb a családi házas építkezési forma, ami a fűtést illetően azért említésre méltó, mert ez a forma biztosítja a tulajdonosoknak a legnagyobb szabadságot a fűtési mód megválasztásában.
A dél-dunántúli régión belül a lakásépítések területi különbségeiről azok kistérségenkénti áttekintése nyújt részletesebb képet. Ebből kitűnik, hogy 2008. I. negyedévében a tájegység 25 mikrokörzete közül hétben egyetlen új lakás használatbavételére sem került sor. Baranyában Sásd és Sellye, Somogyban Csurgó, Tab és Kadarkút, Tolnában pedig Dombóvár és Szekszárd környéke volt ilyen térség. Az egy évvel korábbihoz képest igencsak romlott e téren a helyzet, hiszen a Dél-Dunántúlon akkor még csupán 3 ilyen kistérség akadt.
Velük szemben a régió 25 mikrokörzete közül a siófoki, a fonyódi és a pécsi érdemel említést a tekintetben, hogy ezekben volt a legmagasabb azon települések aránya, ahol az év első három hónapjában folyt lakásépítési tevékenység. A Siófoki kistérséghez tartozó települések 70, a Fonyódihoz tartozók 36, a Pécs környékieknek pedig 23%-ában történt lakásberuházás a jelzett időszakban.
Szám szerint a legtöbb lakás a Pécsi (74) és a Siófoki (26) kistérségben létesült. (A kettő együtt a régióban átadottaknak majdnem a felét tette ki.) Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ez mindkét településkörben messze elmaradt az egy évvel korábbitól, Siófok környékén 84%-kal, Pécs körzetében pedig mintegy felére csökkent a használatba vett új otthonok állománya. Az említetteken kívül még összesen 8 kistérség akadt, ahol 2007 és 2008 első negyedéve között visszaesett az építkezés, közülük háromban (Kaposvári, Paksi, Mohácsi) olymódon, hogy a csökkenés dacára azért épült lakás (sorrendben 47, 82, illetve 38%-kal kevesebb), ötben pedig úgy, hogy a korábbi egy-két lakással szemben ezúttal már egyetlen egy sem létesült. Három kistérséget a vizsgált időszakban változatlan építési tevékenység jellemzett, Szentlőrinc és Lengyeltóti környékén idén március végéig csakúgy 2–2 lakást vettek birtokba lakóik, mint egy évvel korábban, a Sásdi kistérség pedig abban mutat változatlanságot, hogy sem tavaly, sem idén nem épült egyetlen új lakás sem az első három hónapban. Gyarapodásra összesen 12 kistérségben került sor, s bár többségüknél ez a növekedés arányait tekintve igen számottevő, a komlóiban pl. 15-szörös, a Tamásiban 7-szeres, valójában azonban arról van szó, hogy a tavaly első negyedévi egy-egy lakás helyett idén 15, illetve 7 készült el.

Elérhetőségek:
Zsolt.Németh@ksh.hu
Telefon: 72–533–395

Információszolgálat
Telefon: 345–6789
ww.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
II. évfolyam 95. szám 2008. július 28.
2008/95
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/7

A tartalomból

1 Külföldi tőkebefektetések a Dél-Dunántúlon

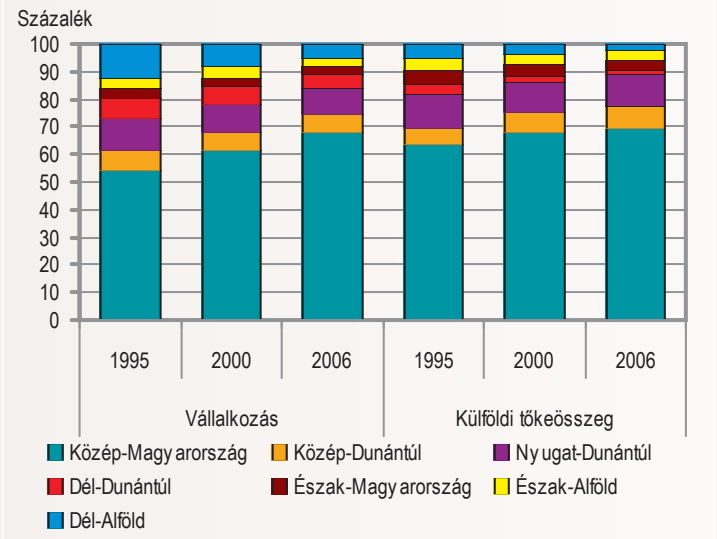
4 A Dél-Dunántúl 2008. április 1-jei állatállománya

Külföldi tőkebefektetések a Dél-Dunántúlon

A külföldi működőtőke-befektetések az utóbbi másfél-két évtizedben váltak jelentősebbé a magyar gazdaságban, a külföldi tőke részvételével működő vállalkozások az 1990-es évek első felében jelentek meg tömegesen. E szervezetek a gazdasági struktúra változtatásában, a gazdasági teljesítmények alakításában, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok terének formálásában nagy hangsúllyal vettek részt. A külföldi érdekeltségű vállalkozások számának növekedése az 1990-es évek második felében lelassult, s mérsékelt növekedés után számuk 2001-ben érte el a maximumot, 26 809-et. Az azt követő folyamatos mérséklődés eredményeképpen 2006-ban 25 800 külföldi tőke részvételével működő vállalkozást tartottak nyilván **Magyarországon**. Az országban e vállalkozásokhoz kapcsolódóan megjelenő külföldi tőke összege folyamatos növekedést mutat, 1995-ben 1 429,6 milliárd, 2006-ban 13 542,8 milliárd forintot tett ki.[1] (A vizsgált időszak kezdő évét az indokolja, hogy e témában ettől kezdve rendelkezünk módszertanilag összehasonlítható adatokkal.)

1. ábra

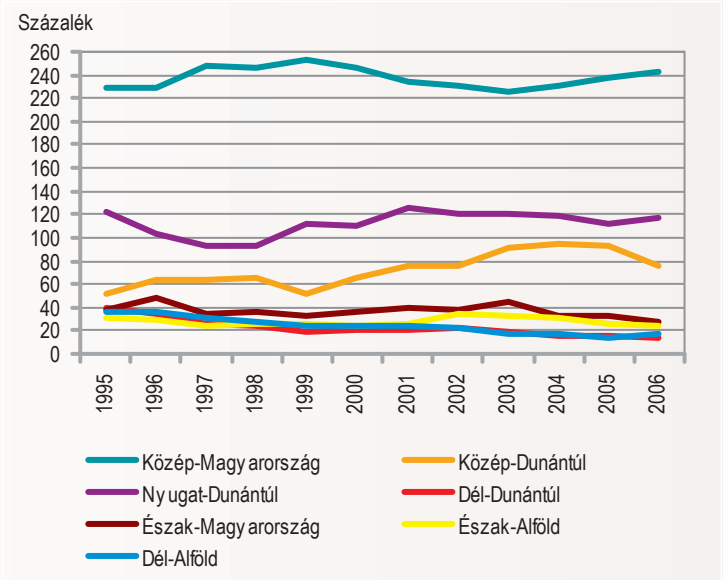
A külföldi érdekeltségű vállalkozások és az azokban megjelenő külföldi tőke összegének régiók szerinti megoszlása

Az **országon belül az egyes térségek** tőkevonzó képessége és annak változása nagymértékben eltért. A vállalkozások száma alapján csak a közép-magyarországi régió részesedése emelkedett jelentősen – a többi térség ellenében. Az országban működő külföldi érdekeltségű vállalkozások 1995-ben nem egészen 55%-ával szemben 2006-ban 68%-uk székhelyét találhattuk Közép-Magyarországon. E vállalkozásokhoz a külföldi tőkeösszeg még jelentősebb hányada, 1995-ben 64%-a, 2006-ban pedig közel héttizede (69,3%-a) tartozott. A központi régión belül is különösen Pest megye vonzása erősödött, bár továbbra is a főváros súlyaránya a meghatározó. A külföldi befektetések országosból képviselt hányada ebben az időszakban még a Közép-Dunántúlon növekedett, a főváros után a második legjelentősebb térségben, a nyugat-dunántúli régióban pedig nagyjából változatlan (12% körüli) részesedés alakult ki, kisebb ingadozásokkal. A többi, alacsonyabb tőkevonzású régió közül a Dél-Dunántúl és a Dél-Alföld vállalkozásaiban megjelenő külföldi tőkeösszeg országon belüli aránycsökkenése volt a legdrasztikusabb.

2. ábra

Az egy lakosra jutó átlagos külföldi tőkeösszeg az országos átlag százalékában

A **dél-dunántúli régió** országon belüli részesedése mind a vállalkozások száma, mind az azokban megjelenő külföldi tőkeösszeg alapján jelentősen csökkent a vizsgált bő évtized alatt, az utóbbi mutató alapján 3,8%-ról 1,3%-ra (a főváros nélküli országoson belül számítva pedig 9%-ról alig 3%-ra). Ebben más régiókba történő székhelyáthelyezések is nagy súllyal játszottak szerepet, a legfontosabb tényező mégis az lehet, hogy a nagyobb

[1] Az országos saját tőke, illetve azon belül a külföldi tőke összege sem itt, sem a továbbiakban nem tartalmazza a területre, illetve nemzetgazdasági ágra nem bontható un. „egyéb fel nem osztható" tételeket. Ezek általában nem vállalkozásokban megjelenő befektetések, tartalmukra vonatkozóan részletesebben a módszertani megjegyzések tartalmaznak magyarázatot. E tételek összege is folyamatosan növekvő volt, 1995-ben 2,6 milliárd, 2006-ban 265,7 milliárd forintot tett ki országosan, az összes magyarországi külföldi tőkebefektetés 0,2, illetve 1,9%-át.

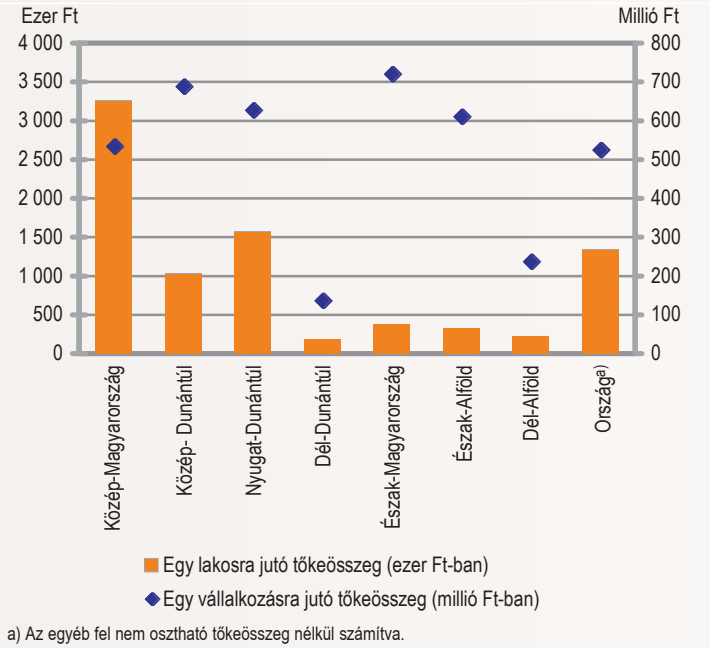
állami vállalatok privatizációját követően zöld-, vagy barnamezős beruházások, új cégalapítások esetében a kedvezőtlen infrastrukturális adottságok miatt nemigen preferálták a befektetők ezt a térséget. **A külföldi tőke egy lakosra jutó összege** 2006-ban (179,5 ezer Ft) mindössze 13%-a volt az országos átlagnak (1345,4 ezer Ft), amellyel az ország hét statisztikai régiója közül az utolsó helyre sorolódott, miközben az 1995. évi csaknem négytizedes hányaddal (39%-kal) – amely ugyancsak meglehetősen alacsony – még középen (4. helyen) állt. A különbség azonban általában is nőtt a régiók között. Amíg 1995-ben az első helyen álló közép-magyarországi és az utolsó helyen álló észak-alföldi régió fajlagos mutatóértéke között hétszeres különbség volt, addig a 2006-ban élen álló – ugyancsak a központi – régió és a sereghajtó Dél-Dunántúl között már 18-szoros. S tovább nőtt az élen álló három, illetve a további (lemaradó) négy régió közötti különbség is.

A Dél-Dunántúlon 2006 végén működő 1279 külföldi érdekeltségű **vállalkozás** jó héttizede (72,4%-a) volt az 1995. évinek, számuk a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent. Ez azonban nem rendkívüli jelenség, hisz Közép-Magyarországon kívül minden magyarországi régióban kisebb nagyobb visszaesés következett be, bár a Közép-Dunántúlon ez mindössze 3% volt. Országosan ebben az időszakban némi (közel 5%) növekedést mértek, ezen belül azonban a 19 megyében több mint 2 500-zal (18%-kal) kevesebb ilyen vállalkozást tartottak nyilván 2006-ban, mint 1995-ben.

A csökkenés ellenére a fajlagos mutató értéke a Dél-Dunántúlon viszonylag magas, a külföldi érdekeltségű vállalkozások 10 000 lakosra jutó száma 2006-ban 13 volt, amely a 4. volt a régiók rangsorában. **E vállalkozások fajlagos tőkeereje** viszont abszolút értékben és viszonylagosan is rendkívül alacsony. Az egy külföldi érdekeltségű vállalkozásra jutó saját tőke 2006-ban átlagosan 149,4 millió forintot, ezen belül a külföldi részesedés 135,8 millió forintot tett ki, az országos átlag 22%-át, illetve jó egynegyedét (25,9%-át). Ezek az összegek (az egy lakosra jutó fajlagos külföldi tőkeösszeghez hasonlóan) a legalacsonyabbak voltak a régiók között.

3. ábra

A külföldi tőke egy lakosra, illetve egy vállalkozásra jutó összege, 2006

a) Az egyéb fel nem osztható tőkeösszeg nélkül számítva.

A külföldi részvétellel működő vállalkozások száma a **Dél-Dunántúl megyéi közül** Baranyában esett vissza a legnagyobb mértékben a 11 év alatt (37%-kal), Tolnában (időközi mozgásokkal) a vizsgált időszak egészét nézve változatlan maradt, Somogyban pedig a régiós átlagot megközelítő egynegyedes csökkenést regisztráltak. Ennek ellenére a régióban bejegyzett ilyen vállalkozások legnagyobb hányadának (44%-ának) még 2006-ban is Baranyában volt a székhelye, Somogyban 35%-ot, Tolnában jó egyötödöt regisztráltak. Ettől lényegesen eltér azonban az e vállalkozásokhoz kötődő saját, illetve azon belül a külföldi tőkeösszeg megyék szerinti megoszlása. Az e vállalkozások által 2006-ban működtetett 191,1 milliárd forintnyi saját, ezen belül a 173,7 milliárd forint külföldi tőkeösszegből Somogy megye részesedése jócskán jelentékenyebb, Baranya és Tolna megyéé pedig jóval alacsonyabb volt a vállalkozás-számon belül képviselt arányoknál. Ez arra utal, hogy a Somogy megyében működő külföldi érdekeltségű vállalkozások átlagos tőkeereje lényegesen nagyobb a másik két megyében nyilvántartott vállalkozásokénál. Az egy vállalkozásra, valamint az egy lakosra jutó átlagos külföldi tőkeösszeg egyaránt háromszorosa volt a baranyainak, a tolnaihoz képest pedig négyszeres, illetve 5,5-szeres volt a különbség a két mutató esetében. Országos viszonylatban azonban a Dél-Dunántúlon legmagasabb Somogy megyei fajlagos mutatóértékek is meglehetősen szerénynek bizonyultak, nem érték el a 19 megye átlagának a felét sem.

1. tábla

A külföldi érdekeltségű vállalkozások néhány mutatója

Megnevezés	A vállalkozások számának	A saját tőkeösszeg	Ezen belül a külföldi tőkeösszeg	Egy vállalkozásra jutó külföldi tőkeösszeg	Egy lakosra jutó külföldi tőkeösszeg	10 000 lakosra jutó vállalkozás
	régión belüli megoszlása, %			millió Ft	ezer Ft	
1995						
Baranya	50,9	71,0	67,0	40,6	88,2	21,7
Somogy	34,2	19,8	23,0	20,8	36,7	17,7
Tolna	14,8	9,1	10,0	20,8	21,5	10,3
Dél-Dunántúl	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**30,9**	**54,0**	**17,5**
Ország[a)]	x	x	x	58,1	138,5	23,8
Ország a főváros nélkül	x	x	x	48,1	72,2	15,0
2000						
Baranya	48,9	44,5	43,1	60,3	115,0	19,1
Somogy	33,7	36,6	36,9	74,9	119,0	15,9
Tolna	17,3	19,0	20,0	79,1	86,8	11,0
Dél-Dunántúl	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**68,5**	**109,3**	**16,0**
Ország[a)]	x	x	x	206,6	539,4	26,1
Ország a főváros nélkül	x	x	x	184,1	268,7	14,6
2006						
Baranya	44,1	29,0	26,5	81,5	115,5	14,2
Somogy	35,4	62,4	64,9	248,8	343,1	13,8
Tolna	20,5	8,6	8,6	57,3	62,3	10,9
Dél-Dunántúl	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**135,8**	**179,5**	**13,2**
Ország[a)]	x	x	x	524,9	1 345,4	25,6
Ország a főváros nélkül	x	x	x	576,3	716,9	12,4

a) Az egyéb fel nem osztható tőkeösszeg nélkül számítva.

Az ország megyéi közül 2006-ban Baranya és Tolna mutatói voltak a legalacsonyabbak mindkét fajlagos mutató alapján, de a Somogy megyeinél is az egy vállalkozásra jutó átlagos tőkeösszeg szerint mindössze három, az egy lakosra jutó összeg alapján pedig öt megye értéke volt kisebb a két régióbeli térségen kívül.[2] A Dél-Dunántúl megyéi közül a vizsgált időszakban csupán Somogy megye relatív pozíciója javult némileg. (Az 1995. évi adatok tükrében az egy vállalkozásra jutó átlagos tőkeösszeg tekintetében Baranya a 10., Tolna a 17., Somogy a 18. helyet foglalta el a 19 megye mutatószám-csökkenő rangsorában, míg az egy lakosra jutó tőkeösszeg alapján Baranya a 6., Somogy a 14., Tolna a 18. helyen állt.)

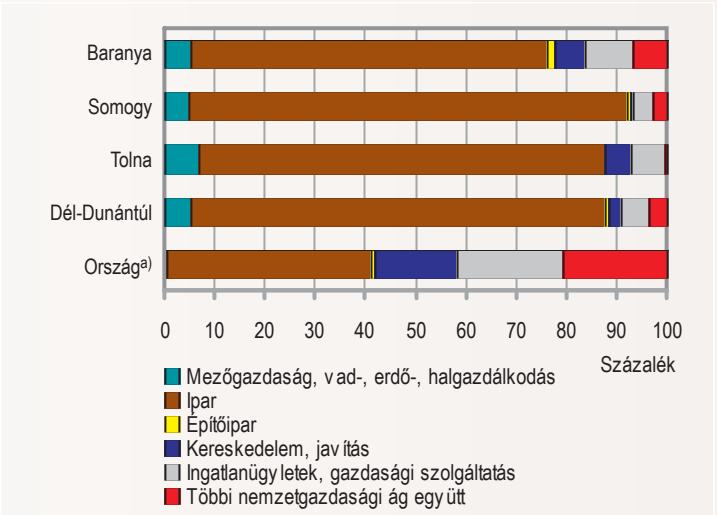
A külföldi érdekeltségű vállalkozások számának és a befektetett tőkeösszegnek a **nemzetgazdasági ágak** szerinti megoszlásában számottevőek a különbségek. Ez minden bizonnyal összefügg azzal, hogy a termelő ágak, ezen belül is különösen az ipar tőkeigényessége magas, a szolgáltató ágak bizonyos területein viszont viszonylag alacsony tőkebefektetésű cégek is lehetnek működőképesek. A 2006. év végén a Dél-Dunántúl külföldi érdekeltségű vállalkozásainak egynegyede tartozott fő tevékenysége alapján az iparba, ezen belül is közel 24% a feldolgozóiparba, amelyekhez azonban a külföldi tőkeösszegnek 82, illetve 81%-a kötődött. A térségben megjelent külföldi tőkeösszeg fele a gépipar területén működött. A vállalkozások számának 28%-a, illetve egyötöde kötődött a kereskedelem, javítás, illetve az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás területéhez, amelyekhez azonban a tőkeösszegnek csak 2,4, valamint 5,6%-a társult. A működő külföldi tőke ágazati szerkezetében a régióban az országosnál lényegesen jelentősebb a feldolgozóipar súlyaránya (a vegyiparon kívül jóformán minden feldolgozóipari ágazatban), de hangsúlyosabb a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás, sőt a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területe is, bár ez utóbbi nemzetgazdasági ág a Somogy megyei Balaton-part ellenére meglehetősen szerény tőkerészesedéssel büszkélkedhet. (A régióban e gazdasági ágban megvalósult befektetéseknek azonban meghatározó hányada Somogyban jelent meg.) A szolgáltató ágak többségének részesedése, különösen a kereskedelemé, a pénzügyi közvetítésé, valamint az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatásé viszont jócskán elmarad az országos arányoktól. (Ebben szerepe lehet annak is, hogy ezeken a területeken nagyon gyakori a fővárosi vagy a környéki székhelyű, de országos hálózatú vállalkozás.)

A régió megyéi közül Baranyában az iparban megjelent héttizednyi tőkerész alacsonyabb, a kereskedelem és az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás területén működő pedig magasabb arányt képviselt az ágazati szerkezetben a másik két megyére jellemzőnél. Somogy megyében a meghatározó feldolgozóipari részesedést a húzó gépipar mellett az élelmiszeripari befektetések támogatják. Tolna megyében a szerény összbefektetéseken belül ugyancsak jelentős a feldolgozóipari koncentráció, de eloszlása egyenletesebb, a textilipar, az élelmiszeripar, a gépipar és a fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása területén egyaránt viszonylag jelentős külföldi befektetések valósultak meg.

A külföldi részvétellel működő **vállalkozások átlagos tőkenagysága** a Dél-Dunántúlon minden nemzetgazdasági ágban és feldolgozóipari ágazatban alacsonyabb az országosnál. A gazdasági ágak közül országosan az energiaszektor és a pénzügyi közvetítés vezet, a régióban azonban e területek nem igazán jellemző terepei a külföldi befektetéseknek. A Dél-Dunántúlon leginkább a jelentősebb tőkét vonzó feldolgozóiparon belül alakultak viszonylag magas külföldi tőkeösszegű átlagok, ott is elsősorban a gépiparban, az élelmiszeriparban, valamint a nemfém ásványi termék gyártásában (az előbbi két ágazatban Somogy megyei, az utóbbiban pedig Baranya megyei szervezetek jóvoltából), azonban ezek is lényegesen elmaradnak az országos ágazati átlagoktól. A régióban az egészségügyi, szociális ellátás, az egyéb közösségi szolgáltatás, valamint a kereskedelem, javítás területén a legalacsonyabb az egy vállalkozásra jutó átlagos külföldi tőke összege, de nem sokkal előzte meg az előbbi nemzetgazdasági ágakat 2006-ban a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás sem.

4. ábra

A külföldi tőkeösszeg ágazati megoszlása, 2006

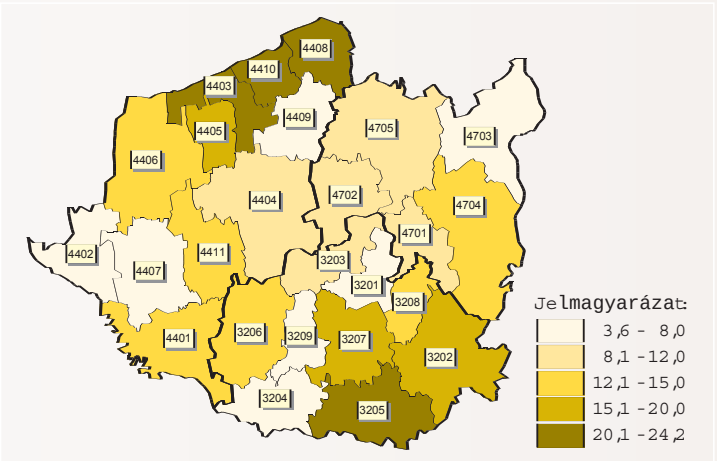

a) Az egyéb fel nem osztható tőkeösszeg nélkül számítva.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások **kistérségi elhelyezkedésében** is vannak egyenlőtlenségek, de ez esetben is mérsékeltebbek a különbségek, mint a befektetett tőkeösszeg alapján. Ha a vállalkozások számának régión belüli kistérségi megoszlását nézzük, akkor természetszerűen a megyeszékhelyeket is magukban foglaló térségek a legjelentősebb részesedésűek.

5. ábra

A vállalkozások 10 000 lakosra jutó száma kistérségek szerint,[3] 2006

[2] A székhely szerinti adattartalom azonban bizonyos esetekben kisebb nagyobb torzításokat eredményezhet. Az effajta összesítés által kimutatottnál Somogy megye helyzete is lehet még kedvezőtlenebb, ugyanis a megyében van olyan multinacionális nagyvállalkozás bejegyezve, amelynek más régiókban is működnek telephelyei, tehát a kimutatott tőkeösszegnek a valóságban csak egy része gazdagítja e térséget, jelentékeny hányad kötődik a másutt működő telephelyekhez. Baranya pozícióját pedig nagyban rontja – és ennek nagy szerepe van az országon és régión belül is kimutatott pozícióvesztésben –, hogy az utóbbi néhány évben számos nagyvállalkozás helyezte át székhelyét más régiókba (a tényleges tevékenység helyének megváltoztatása nélkül), vagy más térségben működő szervezettel való egyesülés által szűnt meg a megyében történő nyilvántartása. Ilyen tranzakció által 2005-ről 2006-ra is több nagy külföldi érdekeltségű vállalkozás került el nyilvántartás szerint a megyéből.

[3] A kistérségi beosztás a 2007. évi CVII. Törvény által meghatározott (legújabb) besorolás szerint készült, a kistérség-kódokhoz tartozó megnevezéseket a módszertani megjegyzések tartalmazzák.

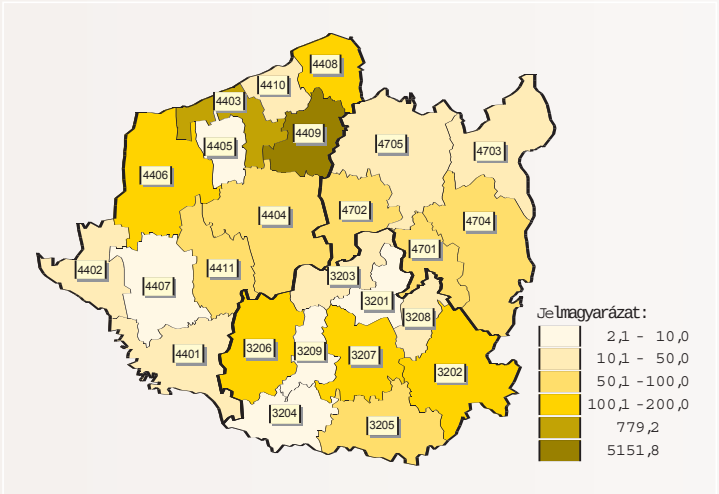
Népességszámhoz viszonyított fajlagos számuk alapján azonban az idegenforgalom által leginkább érintett területek, a Siklósi, illetve a Siófoki, a Balatonföldvári és a Fonyódi (Balaton-parti) kistérségek a legsűrűbben ellátottak (10 000 lakosra 21–24 vállalkozás jutott). Legritkábban a sellyei és a szentlőrinci, majd a csurgói, a paksi, a komlói, a nagyatádi és a tabi térségekben találhattunk külföldi érdekeltségű vállalkozásokat (10 000 lakosra számítva az előbbi kettőnél 3,6 és 5,2-es, az utóbbi ötnél 6,7–7,9-es átlag alakult ki).

A tőkeösszegek térségi elhelyezkedése viszont az előbbinél néhol jelentősebb különbségeket mutat. A külföldi részvétellel működő vállalkozások régióban kimutatott külföldi tőkeösszegének 2006-ban jó négytizede a Tabi kistérségben jelent meg (ahol a vállalkozás-sűrűség meglehetősen alacsony), amelyet a Pécsi kistérség 16%-kal, a Fonyódi pedig egytizeddel követ. **Az egy lakosra jutó külföldi tőke átlagos összege** így a tabi körzetben csaknem 29-szerese a régió 145 ezer forintot kitevő átlagának, amely legfőképpen a térségben székhellyel rendelkező, de az ország több pontján található telephelyeken tevékenykedő multinacionális nagyvállalkozásnak köszönhető. (A nyilvántartás szerint itt megjelent tőkeösszeg tehát fizikailag csak részben kötődik a térséghez.)

Az ugyancsak viszonylag magas fajlagos mutatóértékű Fonyódi kistérség a régió átlagának bő négyszeresével rendelkezett, a rangsorban ezután következő Mohácsi, Siófoki, Pécsi, Marcali és Szigetvári kistérségek mutatóértékei közül azonban már egyik sem érte el a régió átlagát. A külföldi tőke egy lakosra jutó összege a szentlőrinci és a nagyatádi, majd a komlói, a sellyei és a lengyeltóti térségekben volt a legalacsonyabb, tehát nagyrészt azokban, amelyek az ilyen vállalkozásokkal is legkevésbé ellátottak.

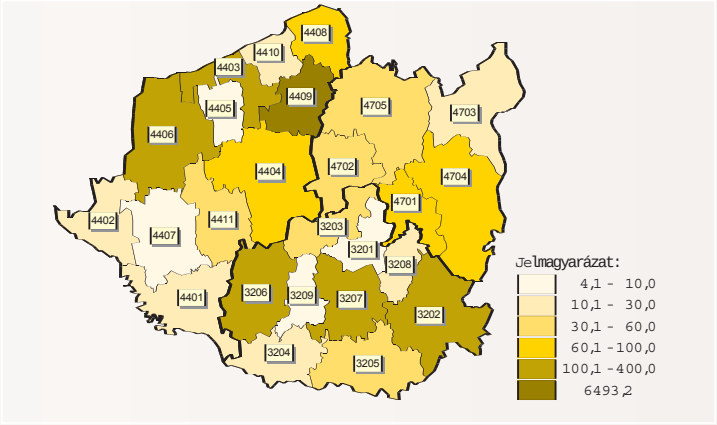
6. ábra

Az egy lakosra jutó külföldi tőkeösszeg kistérségek szerint, 2006, (ezer Ft)

7. ábra

Az egy vállalkozásra jutó külföldi tőkeösszeg kistérségek szerint, 2006, (millió Ft)

Hasonlóan nagy különbség mutatkozik a vállalkozások tőkeerejében is. **Az egy külföldi részvétellel működő vállalkozásra jutó külföldi tőkeösszeg** Dél-Dunántúlra jellemző 135,8 millió forintot kitevő átlagát csupán a Somogy megyei, azon belül is a Tabi és a Fonyódi kistérség átlaga haladta meg, amelyeket ugyancsak nagy különbséggel követtek a mohácsi, a marcali, a szigetvári, valamint a pécsi térségi mutatóértékek. A vállalkozások átlagos kondícióját kifejező érték is az előbbihez nagyban hasonló körben alakult a legszerényebben, nevezetesen a Szentlőrinci, a Nagyatádi, a Lengyeltóti és a Komlói kistérségekben.

Mint a fentiekből kiderül, a Dél-Dunántúl megyéi közül Tolna megye kistérségeiben mutatkoznak a legkisebb különbségek a külföldi érdekeltségű vállalkozások sűrűsége, illetve az általuk működtetett tőkeösszegek fajlagos mutatói tekintetében, hisz nem gyakran szerepelnek sem a legmagasabb, sem a legalacsonyabb mutatóértékűek között. (Igaz, régión belül ez a legkisebb megye mindössze öt kistérséggel.) A megyén belül a Paksi kistérség a legkevésbé ellátott ilyen vállalkozásokkal, ahol azonban van olyan hazai tulajdonban lévő vállalkozás, amely gazdasági és foglalkoztatási szempontból is meghatározó jelentőségű a térségben élők számára. A fajlagos tőkenagyság tekintetében a Szekszárdi, a Bonyhádi és a Dombóvári kistérségek között nincs lényeges eltérés. A másik két megyében viszont jelentősek a különbségek, és általában azok a térségek e szempontból is a kevésbé keresettek, amelyek súlyos gazdasági helyzetben vannak, az ott élők számára nehéz megélhetési körülményekkel, kevés munkalehetőséggel. Viszonylag hosszabb időszakot áttekintve is az látszik, hogy az amúgy is vállalkozás-szegény térségek a külföldi befektetők számára sem vonzóak, s nemigen történt elmozdulás a korábbi helyzethez képest.

Módszertan
Táblázatok

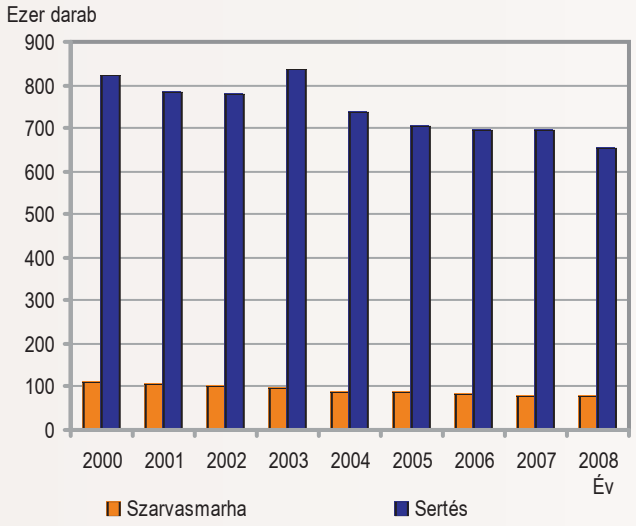
A Dél-Dunántúl 2008. április 1-jei állatállománya

A Dél-Dunántúl az elmúlt mintegy másfél évtizedben elvesztette azt az előkelő pozícióját, amit korábban az ország állattenyésztésében betöltött, és mostanára az ágazaton belül egyre inkább az alföldi körzetek termelése vált meghatározóvá. Az idén tavasszal megtartott állatszámlálás dél-dunántúli adatai illeszkednek e folyamatba: az április 1-jén regisztrált 80 ezer szarvasmarha, 652 ezer sertés, 105 ezer juh és 4 492 ezer tyúkféle általában az állományok hosszabb távú csökkenését mutatják. A tyúkfélék száma ugyan az elmúlt egy évben jelentősen nőtt, azonban a szarvasmarha-állomány tovább mérséklődött és számottevően fogyott a sertés- és a juh-létszám is. Országosan – ahol a juhokat leszámítva az egyes állatállományok hosszú távú alakulását általában szintén fogyó tendencia jellemzi – 2007. április 1-jéhez képest a szarvasmarhák száma nagyjából hasonlóan alakult, mint a Dél-Dunántúlon, miközben a sertéseké a régióban tapasztaltnál jobban, a juhoké pedig annál valamivel kevésbé csökkent. A tyúkfélék számának

országos szinten mért – egyébként jelentős növekedése – alatta maradt a dél-dunántúli ütemnek.
Az anyaállatok számát tekintve a Dél-Dunántúlon a tehenek száma az elmúlt egy évben nem változott jelentősen, miközben az anyakoca- és az anyajuh-állomány jelentősen visszaesett. Hosszú távra visszatekintve a régióban a tehén- és az anyakoca-szám alakulását csökkenés, az anyajuhokét pedig – ingadozás mellett – stagnálás jellemezte. (Országosan az anyajuhoktól eltekintve az egyes anyaállat-állományok az elmúlt években hasonlóan alakultak, mint régiónkban. Az anyajuhok száma tavaly áprilishoz képest alig változott, azzal együtt, hogy a létszám tendenciájában az utóbbi nyolc évben nőtt.)

8. ábra

Az április 1-jei szarvasmarha- és sertésszám a Dél-Dunántúlon

Az állatállományok alakulásának hátterét vizsgálva az alábbi komponenseket kell figyelembe venni:

- Az Európai Uniós csatlakozással összefüggésben a vágóállatok és állati termékek termelését
  - hazánkban is kvóták szabályozzák. Ez bizonyos ágazatok (pl. a vágómarha és a vágójuh) számára kedvező jövedelempozíciót biztosít, míg más tevékenységeket kevésbé preferál;
  - jelentősen befolyásolja a többi tagországból származó import megnövekedett volumene is: általában csökkent a hazai termelők versenyképessége, ágazatban való érdekeltsége;
  - a közösségi és a nemzeti kiegészítő támogatások nem ösztönözik, hiszen azzal, hogy – a KAP-reform jegyében – a támogatásokat elválasztották a termeléstől, mérséklődött a gazdaságok állattartási kedve is;
  - az állattartó telepek számára előírt környezetvédelmi beruházások magas költségszintje szintén kedvezőtlenül érinti.
- Az elmúlt években a világ számos helyén léptek fel állatbetegségek (szarvasmarháknál szivacsos agyvelő-gyulladás, sertéseknél sertéspestis, juhoknál kéknyelv betegség, baromfiaknál madárinfluenza), amelyek kihatásaként időről időre visszaesett az adott termékek fogyasztása, visszavetve ezzel az állományok fejlesztését is.
- Másfelől azonban napjainkban úgy tűnik, hogy fordulat áll be a fejlett országok élelmiszerpiacán: különböző globális tényezők (a kelet-ázsiai térség népességszámának gyors emelkedése, a klímaváltozás és a bioenergia-termelés fellendülése) hatására az eddigi túltermelés mind jobban átcsap az élelmiszerek iránti kereslet erőteljes növekedésébe.

A fenti tényezők – különösen a már hosszabb ideje tartó folyamatok – hatására az elmúlt években régiónkban is megcsappant az állattartási kedv és a tartó gazdaságok száma mind a gazdasági szervezetekben, mind az egyéni gazdaságokban szinte folyamatosan mérséklődött. Országosan ez idő alatt ugyan nőtt a szarvasmarhát és juhot tartó szervezetek száma, azonban az állattartói kör általában mindkét szektorban szűkült. Ezzel párhuzamosan egyre erősödött az állományok koncentrálódása egy szűkebb, specializált tartói körben, amit az egy tartóra jutó állomány nagyságának emelkedése is mutat.
Ennek mértéke azonban az egyes tartói csoportokban különbözött. Így a dél-dunántúli gazdasági szervezetekben 2005-2008. április 1-je között a szarvasmarhák egy tartóra jutó száma tendenciájában csökkent, míg a sertéseké és a juhoké nőtt. A régió szarvasmarhát és sertést tenyésztő egyéni gazdaságaiban ugyanakkor a fajlagos állatszámok lassú emelkedést mutattak, a juhoknál pedig ingadozás volt tapasztalható. Az adott időszakban az egy tartóra jutó állatszámok országos alakulása annyiban különbözött a régiónkban tapasztaltól, hogy egyrészt ott a juhok mutatóját mindkét szektorban csökkenés jellemezte, másrészt az egyéni gazdaságokban az egy tartóra jutó sertésszám tavaly áprilishoz képest jelentősen visszaesett.

2. tábla

Az állattartó gazdaságok számának alakulása a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Szarvasmarhát tartó		Sertést tartó		Juhot tartó	
	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok
	Tartó gazdaságok száma					
2005.IV. 1.	135	..	123	..	24	..
2006.IV. 1.	134	1 509	119	29 682	27	1 635
2007.IV. 1.	133	1 252	119	29 421	23	1 297
2008.IV. 1.	124	1 263	113	26 203	24	1 844
	Egy tartóra jutó állomány, darab					
2005.IV. 1.	517	..	4 412	..	294	..
2006.IV. 1.	494	11,1	4 563	5,1	293	75
2007.IV. 1.	478	14,3	4 610	5,1	297	80
2008.IV. 1.	502	14,2	4 490	5,5	359	52

Üzemgazdasági szempontból az egyes szektorok állattartását a következő fő vonások jellemzik:

- a **gazdasági szervezetek**nek, bár rendelkeznek szakképzett munkaerővel és bejáratott piaci kapcsolatokkal, a takarmányt bérelt területen kell megtermelniük. (Újabban szó van arról, hogy a gazdasági szervezetek állattartásuk mértékében földtulajdonhoz jussanak.)
- az **egyéni gazdaságokat** a földtulajdonlásban ugyan semmi nem korlátozza, viszont gondot jelent a tőke és a piacok hiánya, és sokszor hiányzik a kellő szakértelem is.
  - ez utóbbiakon belül **a saját fogyasztásra termelő háztartásoknak** – amelyek az állattartásból mindinkább kiszorulnak – mérlegelni kell, hogy az adott késztermeket a piacon, a kiskereskedelemben szerezzék-e be, vagy maguk állítsák elő azt.

Fontos itt megvizsgálni az egyes ágazatok közgazdasági helyzetét is:

- a hazai ***tejpiaci folyamatok*** a közösségiekhez igazodnak. Az EU-csatlakozást követően a tej felvásárlási ára alacsony szinten stabilizálódott, majd 2007-től nőtt, javítva ezzel a jövedelmezőséget. A nagy kereslet miatt szó van a kvóták megemeléséről, illetve azok hosszú távú eltörléséről, ami tovább növelné az ágazati koncentrációt.
- az itthoni ***vágómarha-termelést*** az uniós agrárpolitika ösztönzi. Az árak a csatlakozástól kezdve folyamatosan nőttek és 2007-ben is stabilak maradtak. A szakértők hosszú távon a marhahús-fogyasztás növekedésével számolnak.
- a ***vágósertéseknél*** a legnagyobb probléma, hogy az elmúlt években rohamosan nőttek a takarmányárak, miközben a felvásárlási árak az utóbbi egy-két évben visszaestek, annak ellenére, hogy az EU-csatlakozást követő években még nőttek. Gondot jelent az is, hogy – a szakértők becslése szerint – országosan a sertéstelepek 80%-a felújításra szorul.
- a **vágójuh-termelés** mindig is exportra, elsősorban olasz piacra termelő ágazat volt, amely szegmens Románia és Bulgária EU-csatlakozásával veszélybe került. Termelési oldalon a szakképzett állatgondozók hiánya és a gyepgazdálkodás alacsony színvonala jellemző. Ezzel együtt az itthoni juhhús-fogyasztás hagyományosan alacsony.

Idén áprilisban a régiós szarvasmarha és sertés állomány zöme (78–78%-a) – hasonlóan a korábbi időszakokhoz, az országosnál nagyobb mértékben – általában a gazdasági szervezetekben koncentrálódott, míg a juhoknál 8% volt ez az arány. Az országos állományokból a szervezetek a szarvasmarhák és a sertések bő kétharmad-kétharmad részét mondhatták magukénak, a juhoknak pedig 14%-át tartották.
2007 tavaszához képest a dél-dunántúli gazdasági szervezetekben a szarvasmarhák száma némileg csökkent, a sertéseké jelentősen mérséklődött, a juhoké pedig több mint egynegyedével nőtt. Az egyéni gazdaságok szarvasmarha-állománya ugyanakkor alig változott, miközben a sertések és juhok száma számottevően apadt. (Országosan az elmúlt egy évben a fontosabb állományok nagysága mindkét szektorban csökkent.)
A régió megyéiben természetesen eltérően alakultak az állományok, és itt figyelembe kell venni az egyes állat-létszámok megyénkénti megoszlását is. A dél-dunántúli szarvasmarha-állomány idén áprilisban viszonylag egyenlően oszlott meg a megyék között, miközben a sertések 42%-a Baranyában, a juhoknak 46%-a Tolnában koncentrálódott. A szarvasmarhák száma az elmúlt egy évben Baranyában és Tolnában mérséklődött, Somogyban pedig nőtt. A sertések száma ugyanakkor tavaly áprilishoz képest a régió megyéi közül egyedül Baranyában nem nőtt, míg a juh-létszám csak Tolnában csökkent.

3. tábla

A főbb állatállományok alakulása a dél-dunántúli megyékben

Megnevezés	Szarvasmarha			Sertés		
	ezer darab					
	Baranya	Somogy	Tolna	Baranya	Somogy	Tolna
2000. III. 30.[a)]	35	34	42	313	181	326
2001. IV. 1.	35	33	41	292	202	290
2002. IV. 1.	35	31	37	305	194	281
2003. IV. 1.	33	30	35	335	200	298
2004. IV. 1.	30	30	28	321	163	243
2005. IV. 1.	28	30	28	352	158	195
2006. IV. 1.	27	29	27	337	160	199
2007. IV. 1.	27	28	26	347	183	167
2008. IV. 1.	26	29	25	272	202	178

a) ÁMÖ-adat.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu
Telefon: 72–533–395

Információszolgálat
Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

II. évfolyam 102. szám 2008. augusztus 29.

2008/102

Összeállította:

Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör

A tartalomból

1 A munkanélküliség jellemzői a dél-dunántúli régióban 2007-ben

4 A mezőgazdasági termékek piaci átlagára 2008. I. félévében a Dél-Dunántúlon

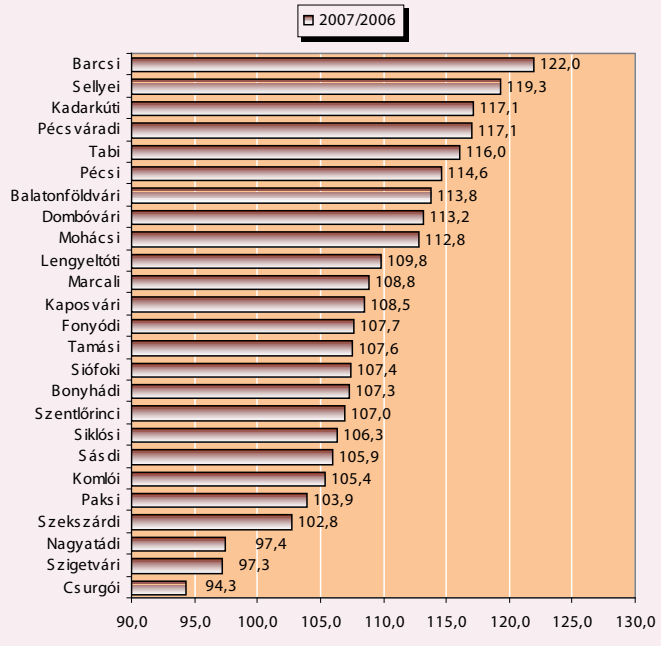
A munkanélküliség jellemzői a dél-dunántúli régióban 2007-ben

A Foglalkoztatási Hivatal adatai szerint 2007-ben a dél-dunántúli régióban 59 506 álláskeresőt tartottak nyilván, az ország egészében regisztráltaknak valamivel több mint 13%-át. Számuk az előző évihez képest a régióban 8,3%-kal volt magasabb, ami némileg elmaradt az országos növekedéstől, tekintve, hogy az ország egészében ugyanezen időszak alatt 10,3%-os emelkedés következett be. A hét tervezési-statisztikai régió közül Közép-Dunántúl kivételével – ahol lényegében nem változott – valamennyi régióban nőtt a munkanélküliek száma, a legnagyobb növekedés (15,8%-os) az észak-alföldi régiót jellemezte. A dél-dunántúli növekedés a közép-dunántúli (0,3%-os) és a nyugat-dunántúli (7,2%-os) emelkedés után a 3. legkisebb volt. A régió kistérségei közül háromban, a Nagyatádi, a Szigetvári és a Csurgói kistérségben a munkanélküliek száma elmaradt az egy évvel korábbitól, a többi térségben növekedés következett be. A legnagyobb létszámgyarapodás Barcs környékét jellemezte, az állástalanok száma 22%-kal haladta meg az előző évit. Átlag feletti növekedés Baranya 9 kistérsége közül 4-ben, Somogy 11 térsége közül 7-ben és Tolna 5 mikrokörzetéből egyben mutatkozott.

A munkanélküliség vizsgálatának egyik legadekvátabb mutatója a regisztrált munkanélkülieknek a munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított aránya, amely a dél-dunántúli régióban 2007-ben 9,3% volt, 0,8 százalékponttal magasabb mint 2006-ban. Országosan az állástalanok aránya jóval alacsonyabb volt (6,7%), az egy évvel korábbihoz képesti változás is (0,6 százalékpontos növekedés) valamelyest a régiót jellemző emelkedés alatt maradt. A Dél-Dunántúlt jellemző munkanélküliségi ráta mind értékét, mind pedig növekedését tekintve az észak-magyarországi és az észak-alföldi után a harmadik legmagasabb volt a régiók között.

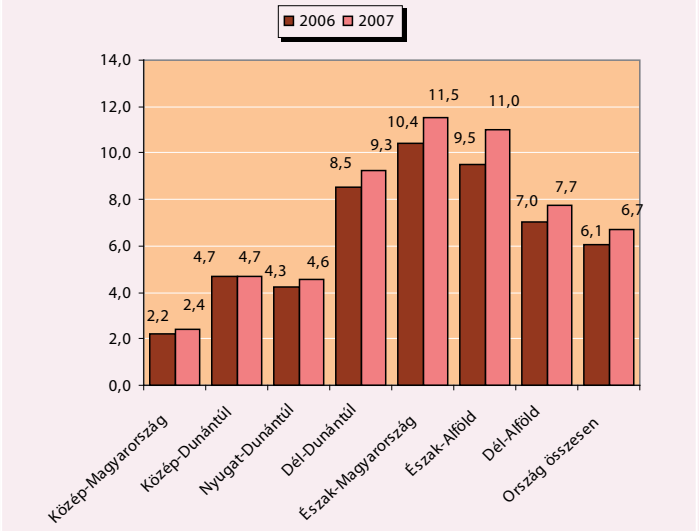
1. ábra

A munkanélküliek számának változása kistérségenként, %

2. ábra

A regisztrált munkanélküliek munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított aránya régiónként, %

A munkanélküliek aránya a régió három megyéje közül Baranyában és Tolnában átlag alatti, Somogyban pedig afölötti volt 2007 végén és az azt megelőző évben is. A régió kistérségeiben 2007-ben a munkanélküliségi ráta 4,5 és 21,4% között szóródott. Az állástalanok aránya a Pécsi kistérségben volt a legalacsonyabb, a Sellyeiben pedig a legmagasabb. A Pécsi kistérség mellett a paksi térségben volt még nem csupán a régiós, hanem az országos átlagtól is elmaradó mértékű a munkanélküliség. Viszonylag alacsony volt még a munkanélküliek aránya a Balaton-parton (Balatonföldvár és Siófok térségében), valamint Pécsvárad, Bonyhád és Szekszárd környékén, a felsorolt területeken a ráta értéke meghaladta ugyan az országos szintet, de jelentősen a régiós átlag alatt maradt. Az előbbieken túl még két térség mutatója maradt el valamelyest a régiós átlagtól, nevezetesen a kaposvárié és fonyódié. A Balaton-parti térségek

esetén ez a kedvezőbb munkalehetőségeknek, a Bonyhádi és a Pécsváradi kistérségben elsősorban a megyeszékhely vonzásának a következménye. A Sellyei kistérség után a Barcsi és a Szigetvári kistérségben voltak a legtöbben állás nélkül, de ezen túl még öt térség (a sásdi, a lengyeltóti, a csurgói, a kadarkúti és a nagyatádi) mutatója is több mint kétszerese volt 2007-ben az országosnak.

1. tábla

Regisztrált álláskeresők a munkavállalási korú népesség százalékában kistérségenként

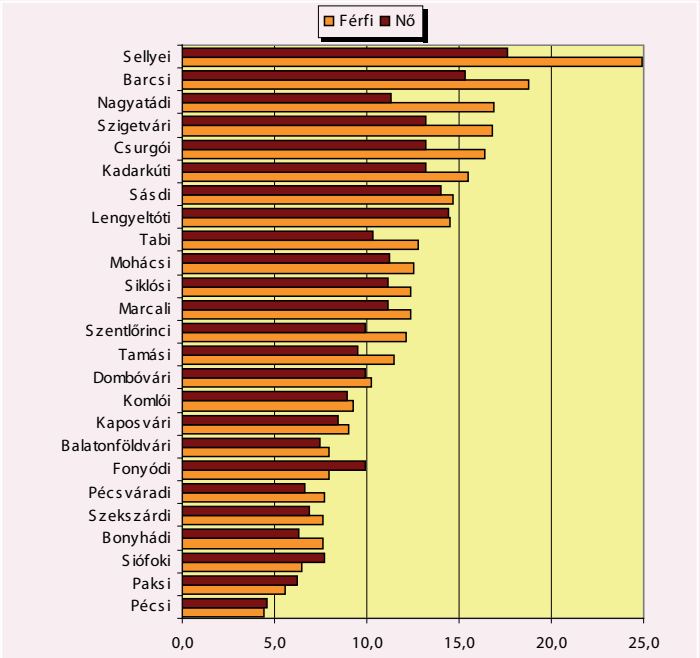
Terület	2006	2007
Komlói kistérség	8,6	9,1
Mohácsi kistérség	10,5	11,9
Pécsi kistérség	4,0	4,5
Pécsváradi kistérség	6,1	7,2
Sásdi kistérség	13,5	14,3
Sellyei kistérség	17,7	21,4
Siklósi kistérség	11,1	11,8
Szentlőrinci kistérség	10,4	11,0
Szigetvári kistérség	15,4	15,0
Baranya megye összesen	**8,0**	**8,7**
Balatonföldvári kistérség	6,7	7,7
Barcsi kistérség	13,9	17,1
Csurgói kistérség	15,6	14,8
Fonyódi kistérség	8,2	8,9
Kadarkúti kistérség	12,3	14,4
Kaposvári kistérség	8,0	8,7
Lengyeltóti kistérség	13,2	14,5
Marcali kistérség	10,8	11,8
Nagyatádi kistérség	14,4	14,1
Siófoki kistérség	6,6	7,1
Tabi kistérség	9,9	11,6
Somogy megye össszesen	**10,1**	**11,0**
Bonyhádi kistérség	6,5	7,0
Dombóvári kistérség	8,8	10,1
Paksi kistérség	5,6	5,9
Szekszárdi kistérség	7,0	7,3
Tamási kistérség	9,8	10,6
Tolna megye összesen	**7,4**	**7,9**
Dél-Dunántúl	***8,5***	***9,3***
Ország összesen	6,1	6,7

Változását tekintve a legnagyobb romlás Sellye környékén mutatkozott, az elmúlt évben közel 4 százalékponttal nőtt a térségben a munkanélküliek hányada. Ezen túl a Barcsi és a Kadarkúti kistérségben nőtt jelentősen (3,2 illetve 2,1 százalékponttal) a munkanélküliségi ráta. Az állástalanok aránya az elmúlt évben három kivételével valamennyi kistérségben emelkedett, a növekedés mértéke 0,2 és 3,7 százalékpont között szóródott. A kivételt a csurgói, szigetvári és nagyatádi térségek jelentették, ahol a rendkívül magas, az országos érték kétszeresét meghaladó munkanélküliségi ráta 2006-ról 2007-re némi csökkenést mutatott. A régió területei közül 6-ban a régiót jellemző 0,8 százalékpontnál kisebb mértékben nőtt az állástalanok hányada, 5-ben átlagos, 12-ben pedig azt meghaladó emelkedés mutatkozott. Nagy általánosságban elmondható, hogy sok térségben, ahol az előző évben is viszonylag kedvezőbb volt a munkaerő-piaci pozíció, ott 2007-re is kisebb mértékű növekedést regisztráltak, miközben a rosszabb adottságokkal rendelkező területek jó részén tovább romlott a foglalkoztatási helyzet. Jól példázzák ezt a sereghajtó sellyei és barcsi térségek, ahol a munkanélküliek aránya a két legmagasabb értéket mutatja és az előző évhez képesti növekedés is az első két helyet foglalja el. Mindkét térség a régió halmozottan hátrányos helyzetű körzete, ahol a perifériális földrajzi elhelyezkedés viszonylag kedvezőtlen mezőgazdasági adottságokkal, gyenge ipari kapacitással, fejletlen infrastruktúrával párosul.

Az álláskeresőknek a munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított arányát nemenként vizsgálva megállapítható, hogy az a régiók tekintetében és a Dél-Dunántúl kistérségeiben is többnyire a férfiak körében volt magasabb, kivételt leginkább a kedvezőbb foglalkoztatási helyzetű területeken tapasztalhatunk. A legelőnytelenebb térségekben ezzel szemben a férfi munkanélküliségi ráta az átlagosnál jóval nagyobb mértékben haladta meg a nőkét, így a kedvezőtlenebb foglalkoztatási helyzetük részben a férfiak rosszabb munkaerő-piaci pozíciójának rovására írható.

3. ábra

Regisztrált álláskeresők a munkavállalási korú népesség százalékában nemenként és kistérségenként 2007-ben, %

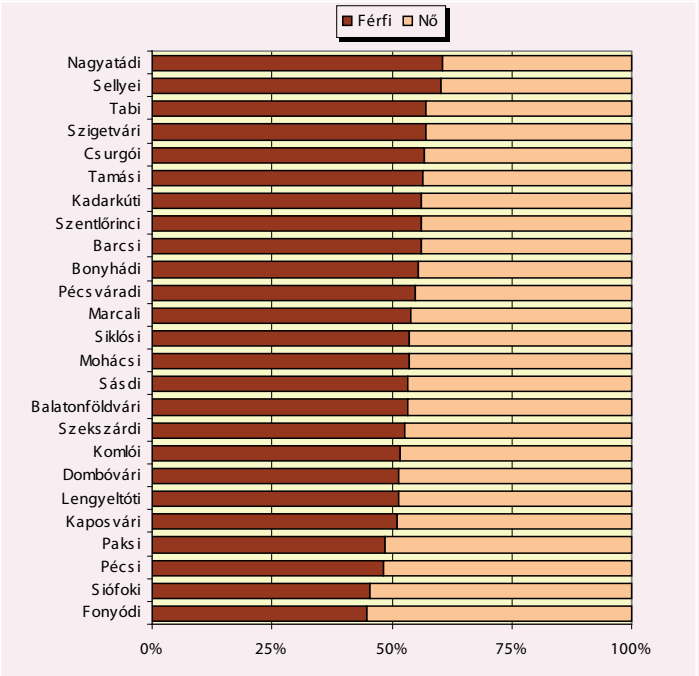

A dél-dunántúli régióban 2007-ben – az országoshoz hasonlóan – az álláskeresőknek mintegy 47%-a tartozott a nők, 53%-a a férfiak közé, a kistérségek közül 21-et férfi, 4-et nőtöbblet jellemzett. (Egy évvel korábban a munkanélküliek nemenkénti aránya hasonló megoszlást mutatott, kistérségenként valamivel többet, szám szerint 6-ot jellemzett a nők magasabb aránya.) A férfiak aránya kiugróan magas (közel 61%-os) a nagyatádi kistérségben, de 57%, vagy afeletti volt további három – jellemzően magas munkanélküli hányaddal bíró – térségben, nevezetesen Sellye, Tab és Szigetvár környékén is. A munkanélküliek körében nőtöbblet két Balaton-parti (a Fonyódi és a Siófoki), valamint a Pécsi és a Paksi kistérségben jelentkezett. Ezen térségekre jellemző – amint erre már korábban utaltunk –, hogy relatíve alacsony a munkanélküliek hányada.

A Dél-Dunántúlon a regisztrált munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása a következőképpen alakult. 2007-ben a legfeljebb 8 osztályt végzettek hányada 47%-ot tett ki, a középfokú végzettségűek 50%-ot, a felsőfokúak 3%-ot képviseltek. (Ez némileg alacsonyabb képzettség-eloszlást mutat, mint országosan, ugyanis az ország egészét tekintve a legalacsonyabban iskolázottak 43%-ot képviseltek, a középfokú bizonyítvánnyal, valamint diplomával rendelkezők hányada 52, illetve 5%-ot tett ki.) A régió megyéi közül a legfeljebb általános iskolát végzettek hányada Tolnában, a középfokúak aránya Baranyában, a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezőké Somogyban volt a legalacsonyabb. Az állástalanok végzettség szerinti összetétele sem a régió, sem az ország egésze szempontjából nem változott jelentősen az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A kistérségek közül végzettség tekintetében a legkedvezőtlenebb helyzetűeknek

4. ábra

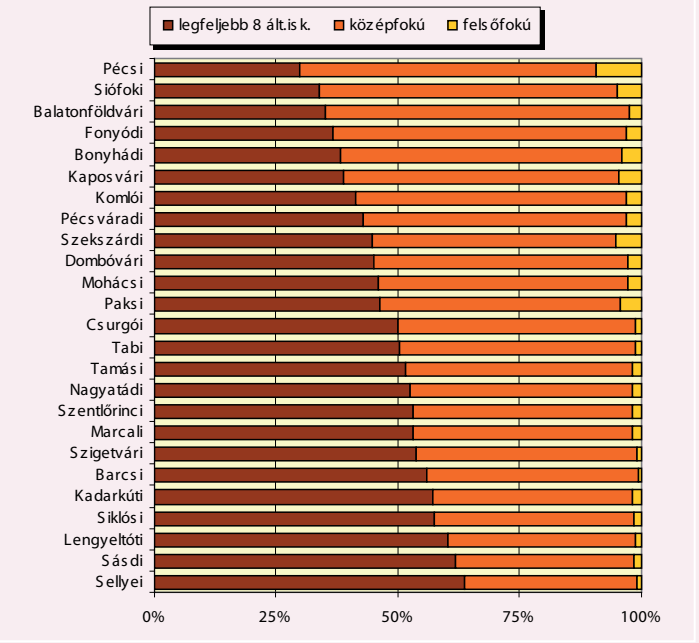
Az álláskeresők nemenkénti aránya kistérségenként, 2007

2007-ben a Sellyei, a Sásdi, valamint a Lengyeltóti kistérség tekinthető, ugyanis itt a legmagasabb az alacsony végzettségűek aránya. A legfeljebb 8 általános iskolát végzettek hánya a fenti 3 térségben sorrendben 64, 62 valamint 60% volt, ami az egyébként is rossz elhelyezkedési lehetőségeiket tovább korlátozza. A fentieken túl a régió 25 kistérsége közül további 10 térségben haladta meg az alacsony végzettségűek aránya a régiós átlagot. A felsőfokú végzettségűek hánya 6 kistérségben volt átlag feletti, közülük is a Pécsi kistérség adata kiemelkedő, ahol a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezők az álláskeresők 9%-át tették ki.

5. ábra

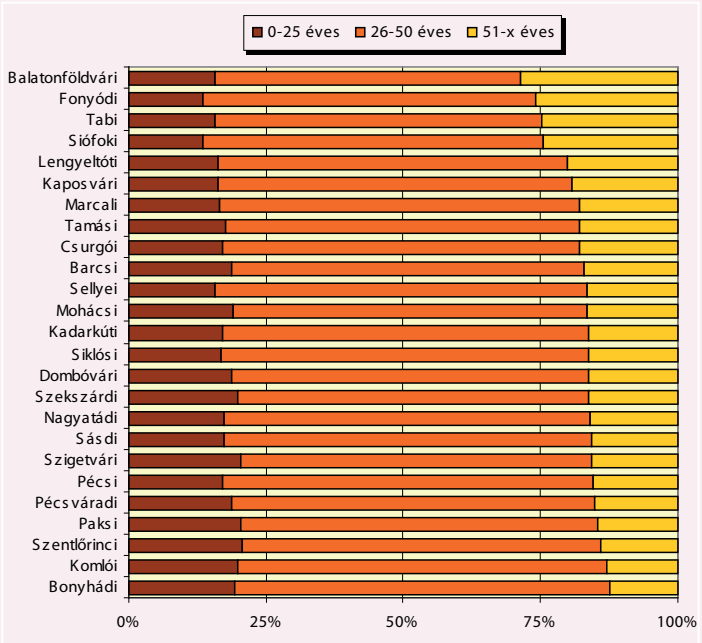
Az állástalanok legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2007

Az állástalanok korcsoport szerinti megoszlása a régióban és országosan is hasonló képet mutatott, 2007-ben a 26 év alattiak a munkanélküliek 18%-át tették ki, közel hasonló arányt képviselt az 50 év felettiek korosztálya, mintegy kétharmaduk pedig az e két korcsoport közötti életkort képviselte. A régió kistérségeiben a fiatalok aránya már sokkal változóbb képet mutatott, 13 és 21% között szóródott. A régiós átlag alatt 15, fölötte 10 kistérség helyezkedett el. Az álláskeresők között a 26 év alattiak két balatoni, a siófoki (13%) és a fonyódi (14%) kistérségben tették ki a legkisebb arányt, míg Szigetvár, Paks és Szentlőrinc körzetében a fiatal álláskeresők a munkanélküliek több mint kéttizedét adták. Az 50 év felettiek hányada is jelentős szóródást mutatott, részesedésük a Bonyhádi kistérségben volt a legkisebb (12%), míg Balatonföldvár környékén az álláskeresők 29%-a került ki közülük. Részarányuk további 4 kistérségben (Lengyeltóti, Siófoki, Tabi, Fonyódi) mutatott 20%-ot meghaladó részesedést.

6. ábra

Az állástalanok életkor szerinti megoszlása, 2007

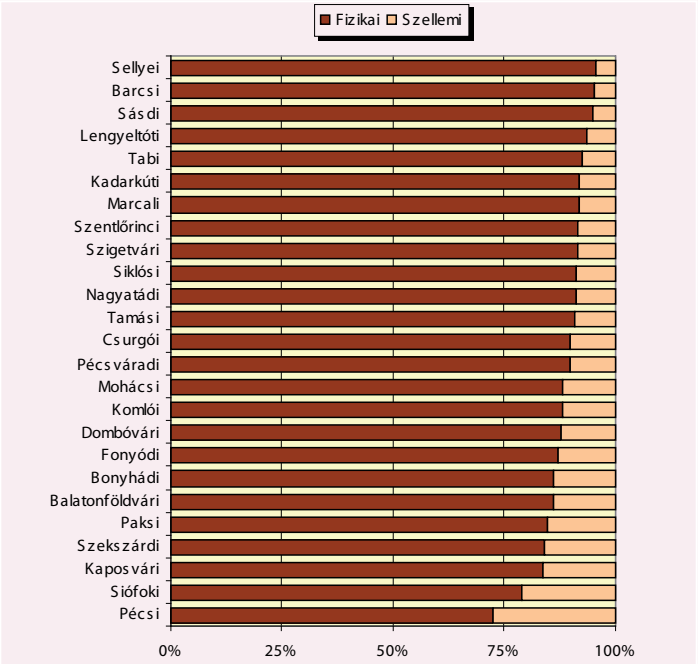

A Dél-Dunántúlon 2007-ben a regisztrált munkanélküliek 87%-a fizikai, 13%-a szellemi munkakörben kívánt elhelyezkedni. Országosan a fizikaiak kisebb, a szellemi foglalkozásúak magasabb arányt képviseltek, előbbiek az állástalanok 84, utóbbiak a 16%-át alkották. A kistérségek tekintetében a munkanélküliek fizikai-szellemi bontása meglehetősen szélsőséges értékek között ingadozik. Miközben a Pécsi kistérségben a szellemi foglalkozásúak hányada több mint kétszerese a régiós átlagnak (28%-os), így a fizikaiak az álláskeresőknek „csak” 72%-át tették ki, addig a másik végpontot képviselő sellyei körzetben az állástalanok túlnyomó többsége (95%-a) a fizikaiak közül került ki, a szellemiek aránya pedig mindössze 5%-os volt.

A Dél-Dunántúlon a munkanélküliek 8,4%-a volt pályakezdő, ez némiképp elmaradt az országos (9,0%-os) átlagtól. A pályakezdők aránya a Dombóvári kistérségben volt a legmagasabb (11,1%), ezen túlmenően Paks, Barcs, Szekszárd és Mohács környékén tette ki a munkanélküliek legalább tizedrészét. Az állástalan fiatalok részaránya a Balatonföldvári kistérségben volt a legalacsonyabb (4,6%), de jóval átlag alatt maradt Fonyód, Siófok, Nagyatád és Sellye vonzáskörzetében is. A pályakezdők mind a régiót, mind pedig az ország egészét tekintve azonos arányban kerültek ki a férfiak és nők közül. A régió kistérségeiben a férfi pályakezdők aránya 39 és 63% között szóródott, a legkevesebben a Fonyódi, a

7. ábra

Az állástalanok állománycsoportonkénti megoszlása, 2007

legtöbben a Pécsváradi kistérségben nem tudtak elhelyezkedni. Az állástalan fiatalok körében 11 térséget a nők, 13-at a férfiak túlsúlya jellemzett, két térségben azonos arányban voltak jelen.

A dél-dunántúli régió egészében az állástalanok 55%-a keres több mint fél éve munkát, országosan ez az arány valamivel kisebb, 54%-os volt. A tartós munkanélküliek hányada a Balatonföldvári kistérségben volt a legalacsonyabb (26%), de a másik két Balaton-parti – siófoki és fonyódi – térségben is négytized alatt maradt. A legnagyobb arányban a Csurgói kistérségben (66%) regisztráltak között fordultak elő a 180 napnál régebben állást keresők, de a kadarkúti, nagyatádi, szigetvári és sásdi térségek (valamennyiben 60% fölötti) is az e szempontból kedvezőtlenebb helyzetű területek közé tartoztak. A munkanélküliség időtartamában viszonylag szoros összefüggés látható a kistérségek gazdasági fejlettségével. Megállapítható, hogy a magasabb munkanélküli hányaddal bíró területeken egyúttal a 180 napon túli munkanélküliek aránya is jellemzően magasabb értéket mutat. Az átlag feletti munkanélküliségi rátával rendelkező térségek szinte mindegyikében a tartós munkanélküliek hányada is meghaladta az átlagot.

A mezőgazdasági termékek piaci átlagára 2008. I. félévében a Dél-Dunántúlon

2008. első félévében – a kőolaj-árak ugrásszerű növekedése, illetve a hozzánk begyűrűző globális folyamatok eredményeképpen – ***országosan*** tovább folytatódott, sőt erősödött a fogyasztói árak és azon belül az élelmiszerek árának emelkedése. Ez utóbbiak árszínvonala a korábbi évek első hat hónapjában – a megelőző év azonos időszakának bázisán – évről évre nőtt és az elmúlt évek távlatában az idén regisztrálták a legnagyobb mértékű növekedést.

A nemzetközi adatokat tekintve – amelyek az egyes országok fogyasztói árainak az Eurostat által számolt harmonizált indexén (Harmonised Indices of Consumer Prices) alapulnak – idén júniusban tavaly júniushoz képest az Európai Unióban az árszínvonal átlagosan 4,3%-kal emelkedett, amin belül az élelmiszerárak növekedése 7,5%-os volt. Ez utóbbi mértéke az euró-övezetben 6,4%-ot tett ki. Az újonnan csatlakozott országok közül pedig az élelmiszerek árai Bulgáriában (23,6%) és a balti országokban (17,9-20,9%) nőttek a leginkább, míg a legkisebb mértékű emelkedést Lengyelországban és Szlovákiában tapasztalták (6,9, illetve

2. tábla

A fogyasztói árak változása

(Előző év azonos időszaka=100,0)

Megnevezés	Összes termék és szolgáltatás	Ezen belül: élelmiszerek
2005. I. félév	103,7	102,2
2006. I. félév	102,6	105,0
2007. I. félév	108,6	112,0
2008. I. félév	106,8	112,6

9,6%). Magyarország a maga 13,1%-os mutatójával a középmezőnyben szerepelt meghaladva a cseh, a román, illetve az euró-övezetbe tartozó szlovén értékeket (10,1-12,1%).

Régiós szinten, a Dél-Dunántúl piacain és állatvásárain – a termelők által közvetlenül a lakosságnak értékesített mezőgazdasági termékek árai alapján – tavalyihoz képest szintén a fontosabb élelmiszer-alapanyagok árszínvonalának jelentős emelkedéséről beszélhetünk.

Megvizsgáltuk néhány, a népélelmezés szempontjából fontos élelmiszer-alapanyag – a burgonya, a bab, a tojás és a tehéntej – dél-dunántúli[1] átlagárának *2008. első félévi alakulását* és azt tapasztaltuk, hogy e termékek árai – a burgonya kivételével – az elmúlt hónapokban általában jóval meghaladták a tavalyi év azonos időszakának szintjét. A burgonya árának csökkenése valószínűleg azzal függ össze, hogy az elmúlt félévben a burgonya egyike volt azon kevés cikknek, melyekből a piacokra felhozott mennyiség tavalyhoz képest a legkevésbé csökkent. Másrészt közrejátszhattak azok a várakozások is, melyek a burgonya régiós vetésterületének az idei 16,7%-os növekedéséhez fűződtek. Az egyes termékeket tekintve:

- A *burgonyáért* az év első hat hónapjában kilogrammonként átlagosan 134,0 Ft-ot kértek, ami több mint ötödével alatta maradt az egy évvel korábbi árnak. Az időszak során a megfigyelt dél-dunántúli piacokon az eladásra kínált burgonyamennyiség a 85,7%-át tette ki a tavalyinak. A féléven belüli folyamatokat tekintve az ár alakulását áprilisig stagnálás, majd tendenciájában növekedés jellemezte.

- A *babnál* 2008. január-júniusában régiós szinten 678,2 Ft/kg-os átlagárat regisztráltak, ami 14,3%-kal haladta meg az előző év azonos időszakának szintjét. Az első félévi felhozatal ezzel együtt mintegy háromnegyede volt a tavalyinak. Havi bontásban az ár januártól áprilisig kis megtorpanással nőtt, majd ezt követően csökkent.

- A *tojás* átlagára az adott időszakban 27,5 Ft/db volt, mintegy 20%-kal több mint 2007 első félévében, miközben a felhozatal tavalyhoz képest közel 40%-kal visszaesett. A tojásár egyébként a félév során – a termelés szezonális felfutásával párhuzamosan – folyamatosan csökkent.

- A *tehéntejnél*[2] az első félév átlagában 157,7 Ft/literes átlagárat regisztráltak, ami 18,6%-kal meghaladta az előző év hasonló időszakának árát. Az elmúlt hat hónapban ugyanakkor az eladásra felkínált tejmennyiség tavalyhoz képest 36,2%-kal csökkent. Az egyes hónapokat tekintve januárról februárra a tej átlagára meredeken emelkedett, majd ez után stagnálás volt jellemző.

Az egyes mezőgazdasági termékek piaci felhozatalának csökkenése – és az árak emelkedése – régiónkban is jelentős mértékben a tavalyi, illetve az idei év aszályos időjárására, valamint a termelők számának fogyására vezethető vissza. (A 2003. és 2005. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás adatai szerint a két felmérés között a dél-dunántúli egyéni gazdaságok száma 6,9%-kal mérséklődött.)

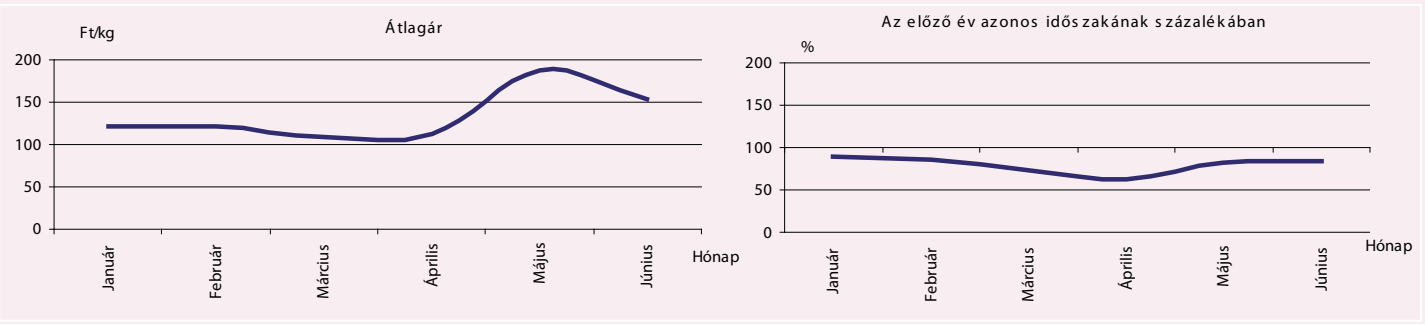
1) A megfigyelt piacok: Baranyában Komló, Mohács, Pécs, Siklós, Szigetvár, Somogyban Fonyód, Kaposvár, Marcali, Nagyatád, Siófok, Tolnában Bonyhád, Dunaföldvár, Paks, Szekszárd, Tolna.

2) Csak a baranyai és tolnai piacokon történt megfigyelés.

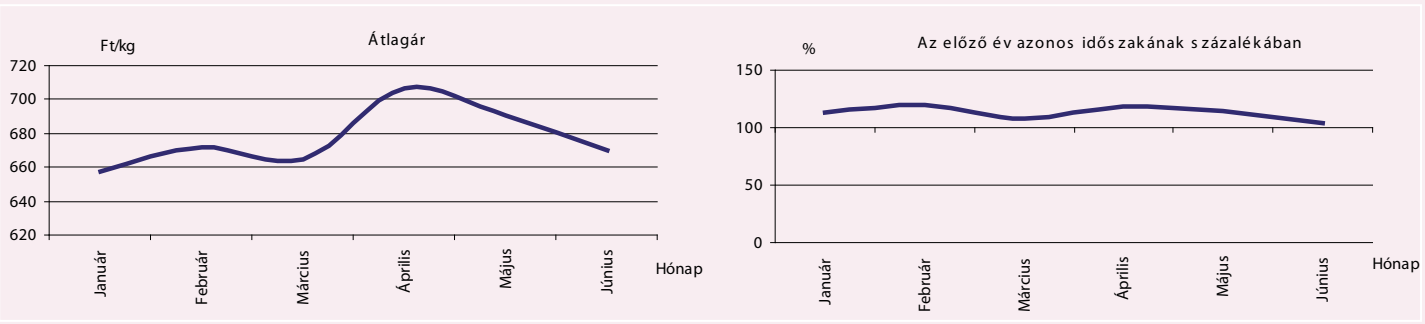
2. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek dél-dunántúli átlagára 2008. I. félév

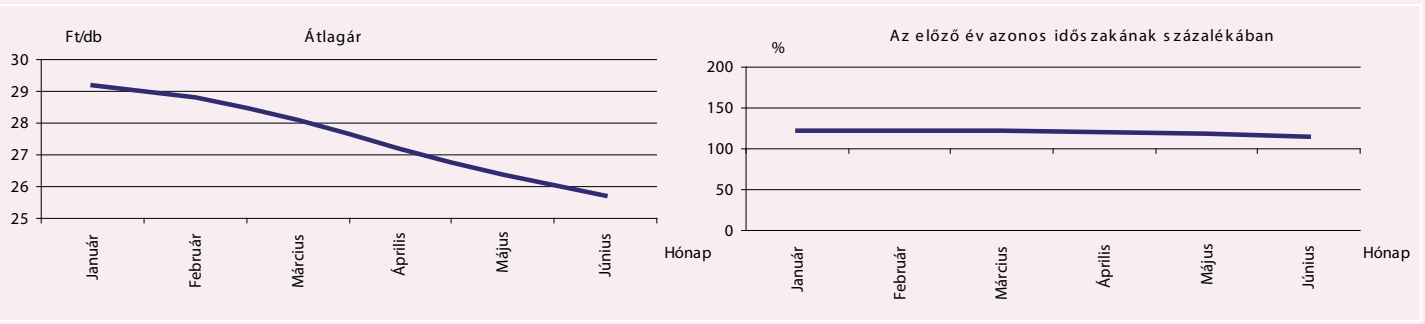
Burgonya

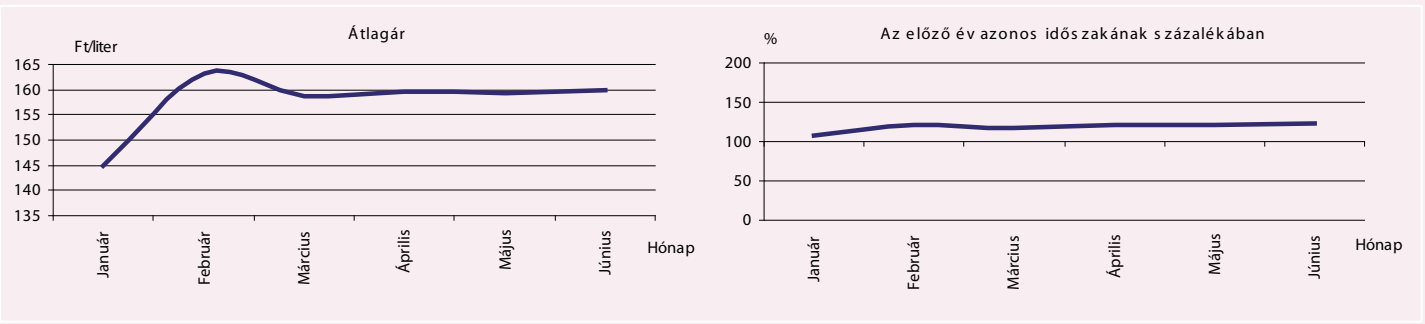
Bab

Tojás

Tehéntej

Az élelmiszerár-emelkedés régión belüli *területi különbségeit* vizsgálva kiválasztottunk 22 – szezonnak megfelelő – mezőgazdasági terméket, amelyeket május-júniusban mindhárom dél-dunántúli megye piacain megfigyeltek, és ezek árváltozásait hasonlítottuk össze megyénként. Ennek eredményeképpen a termékek közül a tavalyi év azonos időszakához képest

- **májusban**
  - ➢ Baranyában háromnak (a burgonyának, az uborkának, a vöröshagymának),
  - ➢ Somogyban hétnek (a burgonyának, a vöröshagymának, a fokhagymának, a zöldhagymának, a reteknek, az uborkának, a vöröskáposztának),
  - ➢ Tolnában szintén hétnek (a burgonyának, a fokhagymának, a zöldhagymának, a sárgarépának, a reteknek, a karalábénak, a cseresznyének) csökkent az ára, míg a többié nőtt.

- **júniusban**
  - ➢ Baranyában hétnél (a burgonyánál, a vöröshagymánál, a fokhagymánál, az uborkánál, a zöldborsónál, a szamócánál, a méznél)

- Somogyban kilencnél (a burgonyánál, a vöröshagymánál, a fokhagymánál, a zöldhagymánál, a zellernél, a reteknél, a zöldborsónál, a cseresznyénél, a szamócánál),
- Tolnában négynél (a burgonyánál, a sárgarépánál, a zöldborsónál és a cseresznyénél) figyeltek meg árcsökkenést, miközben a fennmaradó termékek ára nőtt. (A dél-dunántúli piacokon tavalyhoz képest általában a fejeskáposzta, a kelkáposzta, a sárgarépa és a petrezselyem ára nőtt a legjobban.)

Tehát régión belül – az idei május-június időszakban tavalyhoz képest – arányában a legtöbb mezőgazdasági termék árának növekedése Baranyában volt tapasztalható, majd Tolna, végül Somogy következett a sorban. E rangsor vélhetően összefügg azzal a súlybeli különbséggel, amit az egyes megyékben a mezőgazdasági termelésben érintett lakosság kitesz. Csak megközelítőleg: a 2007. év végi lakónépességen belül – a potenciális termelőnek tekinthető – községekben élő lakosság aránya Baranyában 39,5, Tolnában 46,1, Somogyban pedig 49,5%-ot tett ki. (Baranyában a lakosság közel 40%-a Pécsre koncentrálódott.) A képet árnyalja, hogy egyfelől az elmúlt években térségünkben is jelentősen megcsappant a falun élők gazdálkodási kedve és sok háztartás hagyott fel kiegészítő jellegű termelésével. Másfelől azonban a dél-dunántúli városok egy jelentős részének gazdasági szerkezetében a mezőgazdaságnak, a szőlőtermelésnek most is számottevő súlya van.

3. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek átlagárának változása a régió megfigyelt piacain[a)]

Megnevezés	A 2008.					
	májusi	júniusi	májusi	júniusi	májusi	júniusi
	ár az előző év azonos időszakának %-ában					
	Baranyában		Somogyban		Tolnában	
Burgonya	79,9	81,9	88,5	84,4	78,3	81,5
Bab	108,5	108,1	112,1	115,1	119,3	114,6
Vöröshagyma	62,4	92,7	87,4	87,6	109,6	110,3
Fokhagyma	119,8	99,0	85,9	95,5	81,3	100,5
Zöldhagyma	103,0	107,5	89,8	82,9	89,5	109,9
Sárgarépa	126,1	113,2	252,7	125,7	90,0	95,8
Petrezselyem	115,7	163,9	243,0	144,1	114,4	126,0
Zeller	172,1	126,7	128,4	89,6	103,0	113,4
Retek	146,2	165,4	97,1	79,1	87,0	100,4
Paradicsom	102,6	128,0	106,8	127,1	100,1	126,4
Uborka	86,3	97,2	94,7	125,8	108,1	127,6
Zöldborsó	110,2	92,6	140,0	98,5	112,9	94,4
Karfiol	127,1	125,6	121,6	119,2	116,3	159,4
Fejeskáposzta	168,2	141,8	136,1	146,8	158,7	139,7
Vöröskáposzta	130,4	101,1	74,1	117,6	122,2	207,6
Kelkáposzta	157,8	150,2	155,0	155,1	166,4	145,0
Karalábé	125,7	149,0	121,8	115,7	93,5	135,0
Cseresznye	100,6	104,3	104,6	97,9	94,3	97,8
Szamóca	143,2	82,8	134,5	88,9	150,1	136,9
Dióbél	107,8	103,2	129,7	138,4	104,6	114,7
Étkezési tyúktojás	113,3	108,5	121,6	118,1	126,0	126,7
Méz	106,2	98,7	108,2	102,3	102,1	114,0

a) Az árak – a Ft/db-ban megadott tojás kivételével - Ft/kg-ban értendők.

Elérhetőségek:

zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: 72/533-395

Információszolgálat
Telefon: 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

II. évfolyam 130. szám 2008. szeptember 29.

2008/130

Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/9

A tartalomból

1 Pécs vendégforgalma 2008 I. félévében

1 Bevezető

1 A vendégek és a vendégéjszakák számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

2 A vendégek és a vendégéjszakák számának alakulása szállástípusok szerint

2 A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása küldő országok szerint

3 A szállásdíj-bevétel a kereskedelmi szálláshelyeken

3 Személygépkocsi-ellátottság a Dél-Dunántúlon

6 A kalászosok 2008. évi terméseredménye a Dél-Dunántúlon

Pécs vendégforgalma 2008 I. félévében

Bevezető

Pécs tradicionálisan Baranya megye meghatározó idegenforgalmi központja. 2008 első félévében a megyébe látogató vendégek több mint fele, a vendégéjszakák több mint kétötöde a megyeszékhelyen jelentkezett.

1. tábla

Az első félévben érkezett vendégek és vendégéjszakák aránya az év egészéhez képest Pécsett, 2002–2007*

Év	Vendég		Vendégéjszaka	
	külföldi	összesen	külföldi	összesen
2002	45,5	51,2	43,5	47,1
2003	44,7	50,4	43,9	49,7
2004	40,1	51,0	38,4	48,2
2005	40,7	49,2	39,5	47,2
2006	40,6	49,2	40,2	46,2
2007	43,9	50,3	44,7	48,3

* A 2002–2007 közötti adatok a revideált feldolgozások alapján.

Pécs idegenforgalmában csakúgy, mint az ország turisztikai célpontjainak többségében a szezonalitás meghatározó szerepet játszik[1]. Jelen kiadványunkban az első félév adatainak alakulását tekintjük át. Az eddigi tapasztalatok szerint az egész éves vendégforgalom fele az év első hat hónapjában jelentkezik, bár a külföldi vendégek és vendégéjszakák szempontjából a második félév a meghatározóbb, míg a belföldieknél értelemszerűen az első a jelentősebb. A féléves adatokból levonható következtetések azonban nem térnek el a már hivatkozott, az egész éves adatok alapján korábban megjelent kiadványban jelzettektől.

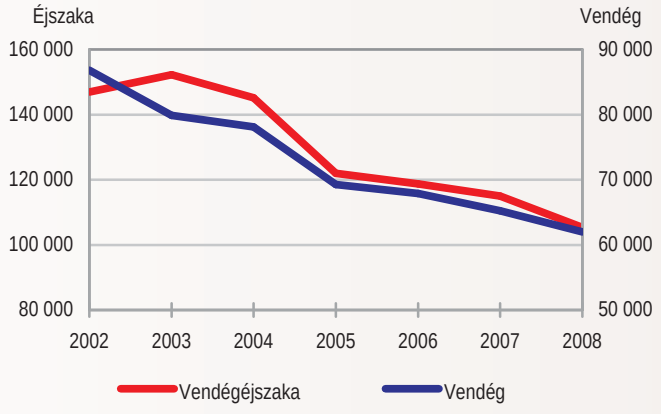
[1] http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/regiok/deldun/deldun0803.pdf

A vendégek és a vendégéjszakák számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

Az év első felének adatai alapján mind a vendégeknél, mind a vendégéjszakáknál tovább folytatódott az elmúlt években tapasztalható csökkenés. Ez év első hat hónapjában 62 ezer vendég érkezett Pécsre, akik 105 ezer vendégéjszakát töltöttek el a megyeszékhelyen. 2002-höz képest mindkét mutatószám közel harmadával esett vissza. Mivel a két trend alakulása nagyjából hasonló volt, a megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyeit látogatók átlagos tartózkodási ideje így nem változott, továbbra is átlagosan a két éjszakánál valamivel rövidebb tartózkodás a meghatározó.

1. ábra

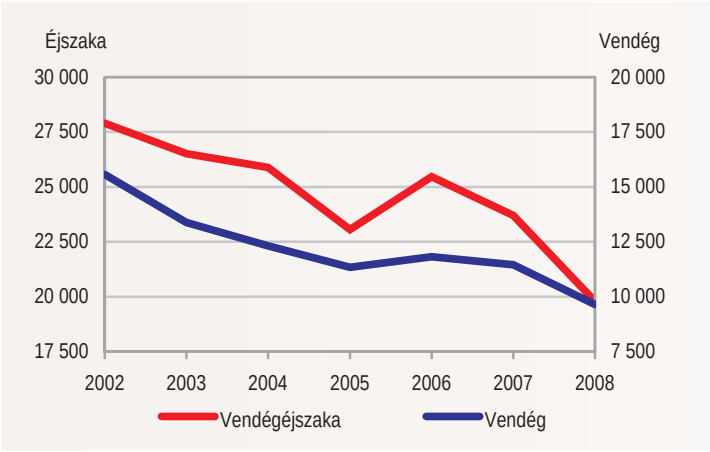
Vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett, I. féléves adatok alapján

Pécs vonzereje a külföldi vendégek esetében gyengült a vizsgált időszakban. A különböző évek első hat hónapjában Pécsre érkező vendégek száma 2002 óta – a 2005-2007 közötti stagnálástól eltekintve – folyamatosan csökkent. A vendégéjszakák esetében 2006-ban volt megfigyelhető kisebb emelkedés, de az elmúlt két év itt is egyre apadó vendég és vendégéjszaka számról árulkodik. A jelenlegi adatok szerint a külföldről érkező vendégek száma már nem érte el a 10 ezret és az általuk eltöltött vendégéjszakák száma is 20 ezer alatt maradt. Az elemzett időszakban a külföldi vendégek az év első felében átlagosan 1,8–2,1 napot töltöttek el a megyeszékhelyen.

2. ábra

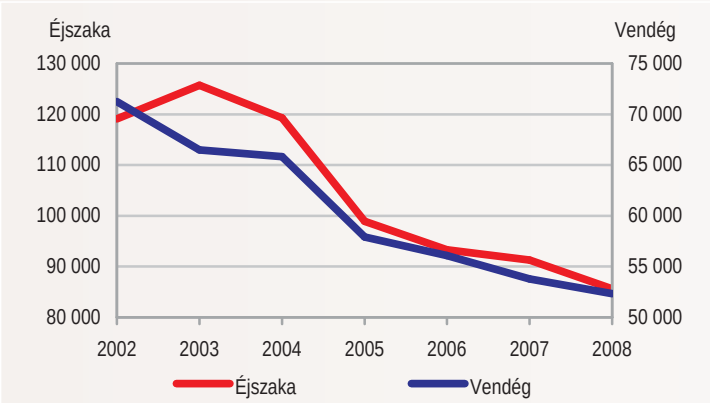
A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett, I. féléves adatok alapján

Abszolút mértékben a vendég- és vendégéjszaka szám csökkenése döntően a hazai vendégek visszaesésének tudható be. A vendégek száma 2002 és 2008 első féléve között 71 ezerről 52 ezerre, azaz valamivel több mint ötödével esett vissza. Közel hasonló mértékű csökkenés figyelhető meg a hazai vendégek által eltöltött vendégéjszakáknál is (119 ezerről 85,5 ezerre).

3. ábra

A belföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett, I. féléves adatok alapján

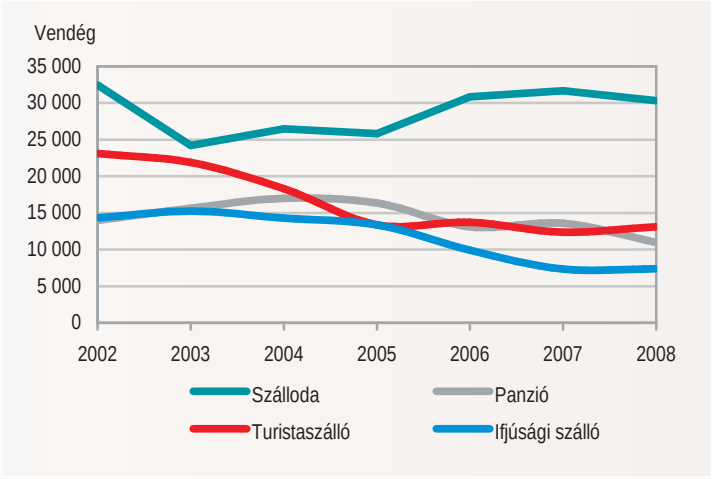

A vendégek és a vendégéjszakák számának alakulása szállástípusok szerint

Az első féléves adatok alapján a megyeszékhely kereskedelmi szállástípusai közül a szállodákat, a panziókat, a turistaszállókat és az ifjúsági szállókat lehet kiemelni. A Pécs idegenforgalma szempontjából meghatározó szállodák vendégszáma a legutóbbi három év első félévének adatai alapján érdemben nem változott, a visszaesés 2002-höz képest 6%-os volt. A panziók esetében 2003–2005 között volt megfigyelhető emelkedés, az utóbbi három évben azonban jelentősen visszaesett a vendégforgalom. A lejelentett adatok alapján 2008-ban ötödével kevesebb vendéget regisztráltak Pécs panzióiban, mint 2002-ben. A legjelentősebb visszaesés a turista- és az ifjúsági szállókban következett be. 2002 és 2008 között mindkét esetben a vendégek száma közel a felére csökkent. A turistaszállók 2002-ben 23 ezer, 2008-ban már csak 13 ezer vendéget fogadtak. Még ennél is nagyobb léptékű csökkenés ment végbe az ifjúsági szállóknál, itt az elszállásolt vendégek száma 14 ezerről 7 ezerre mérséklődött.

4. ábra

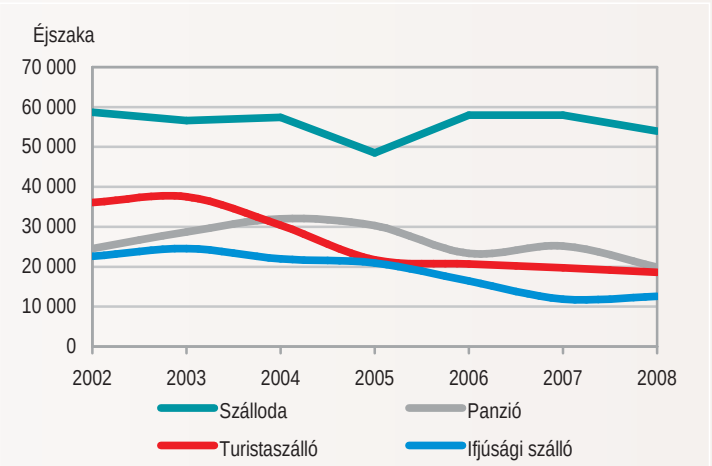
A vendégek számának alakulása a jelentősebb szállástípusokban Pécsett, I. féléves adatok alapján

A vendégéjszakák számának félévenkénti alakulása nem tér el a vendégeknél elmondottaktól. Az ez év első félévében megfigyelt értékek a különböző szállástípusoknál eltérő mértékben maradtak el a 2002-es adatoktól.

5. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása a jelentősebb szállástípusokban Pécsett, I. féléves adatok alapján

A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása küldő országok szerint

Pécs idegenforgalmában egyre kisebb szerepet játszanak a megyeszékhelyre érkező külföldi vendégek. A legfrissebb előzetes adatok szerint 2008 első hat hónapjában kevesebb mint 10 ezer külföldi vendég érkezett a baranyai megyeszékhelyre, akik 19,8 ezer vendégéjszakát töltöttek el Pécsett. A vendég- és vendégéjszaka szám csökkenés ellenére az elemzett féléves adatok alapján érdemben nem változott a vendégek küldő országok szerinti összetétele. A legfontosabb küldő országok változatlanul ugyanazok. Továbbra is a Németországból érkező vendégek jelentik a legjelentősebb csoportot. Az év első felében valamivel több mint 2 ezer

németországi vendéget regisztráltak a város kereskedelmi szálláshelyein. A német vendégek aránya a külföldiek között 19–26% között szóródott 2002–2008 első féléveinek adatai alapján. A második legjelentősebb küldő ország Ausztria, bár a vendégek száma 2008. év első felében alig volt több mint ezer. A jelenlegi adatok alapján Németország és Ausztria után Franciaország, Horvátország következik.

2. tábla

A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett a küldő országok szerint I. féléves adatok alapján

Ország	2003	2004	2005	2006	2007	2008
			Vendégek			
Ausztria	1 217	1 379	1 273	1 184	1 052	1 026
Franciaország	844	909	844	894	566	573
Hollandia	391	458	432	374	296	342
Horvátország	566	332	471	610	660	565
Nagy-Britannia	475	507	422	617	506	431
Németország	2 487	3 164	2 422	2 580	2 536	2 124
Olaszország	904	910	1 041	876	684	480
Románia	289	328	270	307	683	481
Ázsiai országok	214	384	343	459	364	409
Észak-Amerika*	605	649	610	582	551	530
Egyéb	5 255	3 261	3 200	3 268	3 368	2 685
Összesen	13 247	12 281	11 328	11 751	11 266	9 646
			Vendégéjszakák			
Ausztria	2 799	2 793	2 450	2 344	2 082	2 004
Franciaország	1 236	1 507	1 283	1 477	1 035	1 078
Hollandia	932	883	810	921	653	637
Horvátország	787	668	810	950	942	827
Nagy-Britannia	930	1 140	1 100	1 881	1 033	990
Németország	5 094	7 025	5 344	5 897	5 483	4 565
Olaszország	1 518	1 469	1 466	1 770	1 191	849
Románia	832	832	576	715	1 293	1 025
Ázsiai országok	349	596	581	792	809	1 093
Észak-Amerika*	1 264	1 253	1 186	1 030	1 497	1 392
Egyéb	10 501	7 679	7 452	7 512	7 233	5 335
Összesen	26 242	25 845	23 058	25 289	23 251	19 795

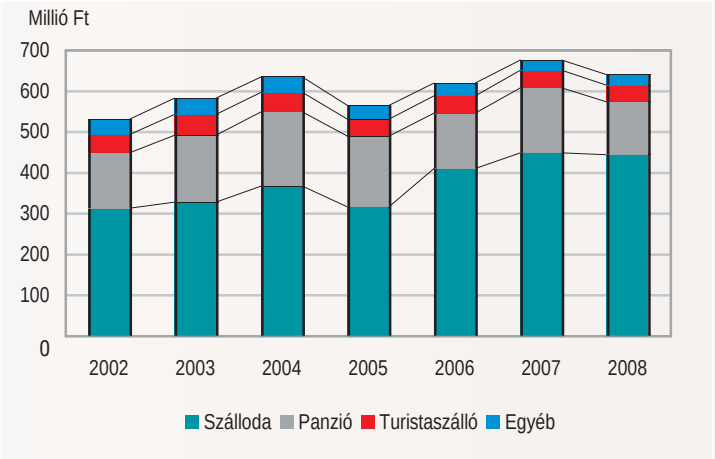
*Észak-Amerika az Egyesült Államok és Kanada együtt

A szállásdíj-bevétel a kereskedelmi szálláshelyeken

A pécsi kereskedelmi szálláshelyek ez év első hat hónapjában 640,6 millió forint bruttó szállásdíj-bevételt realizáltak. A bevétel hét tizede (69,4%) a szállodákhoz, ötöde (20,2%) pedig a panziókhoz volt köthető. Az elmúlt hét év első hat hónapjának adatsorát figyelve két fontosabb jellemzőre hívnánk fel a figyelmet. Egyrészt Pécs kereskedelmi szálláshelyein a bruttó szállásdíj-bevétel hullámzóan alakult. Ennek kézzelfogható megnyilvánulása a 2005-ben bekövetkezett visszaesés, amikor a bevételeket már nominál értéken sem sikerült megőrizni, sőt a 2006-os év első félévének adatai is kedvezőtlenebbek voltak, mint 2004-ben. A tavalyi év első félévében elért bruttó szállásdíj-bevétel újabb bizakodásra adott okot, de idén ismételten mérséklődött a bevétel az előző évihez képest. Az idősor másik fontosabb tanulsága – hasonlóan a vendégek és vendégéjszakák szállástípusonkénti alakulásához – a bevételek egyre erőteljesebb koncentrálódása a magasabb színvonalú szolgáltatást nyújtó szállástípusokban, és ezen belül elsődlegesen a szállodákban.

6. ábra

A bruttó szállásdíj-bevétel alakulása folyóáron Pécs kereskedelmi szálláshelyein

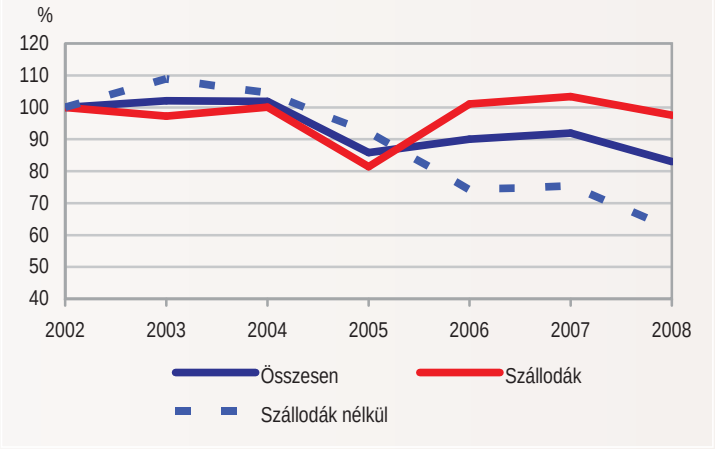

Forrás: Statinfo

Ha figyelembe vesszük a vizsgált időszakban a szálláshely-szolgáltatásban végbement országos fogyasztói árváltozásokat, akkor a kereskedelmi szálláshelyek szállásdíj-bevétele összességében reálértékében számottevő csökkenést mutat. A csökkenés a szállodákon kívüli szállástípusokban volt megfigyelhető, míg a szállodák esetében a 2004-2005 közötti megtorpanás kivételével stagnálásról beszélhetünk.

7. ábra

A pécsi kereskedelmi szálláshelyek szállásdíj-bevételének alakulása reálértéken, I. félév (2002. I. félév =100,0%)

Forrás: Statinfo, Stadat

Személygépkocsi-ellátottság a Dél-Dunántúlon

Dél-Dunántúl közlekedés-földrajzi pozíciója a többi magyarországi régióval összehasonlítva kedvezőtlen, e szempontból az ország egyik legrosszabb helyzetű térségének számít. Fejlesztésének lehetőségeit is nagymértékben meghatározza az a körülmény, hogy Magyarország dél-nyugati részén, a horvát határ mentén, közlekedés-földrajzilag mind a mai napig jórészt perifériálisan elhelyezkedő területről van szó. A régió külső elérhetősége és belső átjárhatósága rossz, aminek oka a kelet-nyugati és észak-déli gyorsforgalmi utak hiánya, a rossz minőségű vasúthálózat, a régió határait alkotó folyókon a hidak elégtelen száma és a kevés határátkelőhely. A települések közlekedési kapcsolatait nehezíti az is, hogy a községek fekvése a

legtöbb esetben nem esik egybe a megyeszékhelyek és a városok vonzásának megfelelően kiépült, centrális útvonalhálózattal, több helyütt hiányoznak a szomszédos községek közötti többirányú átjárhatóságot biztosító szilárd burkolatú utak. Mindez komoly hátrányt és elszigeteltséget jelent a „zsáktelepülések" számára. (Baranyában 96, Somogyban 54, Tolnában 26 ilyen település található). A mintegy kétszáz település a régió településeinek közel háromtizedét jelenti. A hiányos belső közlekedési kapcsolatok miatt a régión belüli települések, településcsoportok jelentős része került periférikus helyzetbe. A térség településeinek elérhetőségét erősen befolyásolja az a körülmény is, hogy két megyéje (Baranya és Somogy) tipikusan aprófalvas településszerkezetű, ahol a közlekedési infrastruktúra fejletlensége sajnálatos tény.

A dél-dunántúli lakosok – közülük elsősorban a kis településeken élők – kedvezőtlen közlekedési helyzetét fokozta a közelmúlt egyik igen nagy visszhangot kiváltó intézkedése: a vasúti szárnyvonalak egy részének megszüntetése. Ezeken a területeken a mellékvonalak felszámolása előtt sem volt könnyű az élet. A vasúti személyszállítás és azon belül az alacsony kihasználtság miatt hatékonytalannak tartott szárnyvonalak számos települést mégiscsak köldökzsinórként kötöttek be a térség vérkeringésébe, amitől az érintettek ezzel az intézkedéssel elestek.

A lakosság utaztatásában a vasúti mellett az autóbusz-közlekedésnek van alapvető szerepe. Erről elmondható, hogy a városok és a nagyobb, frekventáltabb (általában város-közeli) falvak esetében autóbusszal többnyire megoldható az utazás, a kistelepülések azonban e tekintetben is hátrányos helyzetben vannak. A régió számos községébe hétköznapokon mindössze egy-két járatpár tér be, hétvégén pedig egy sem.

Mindezeken a gondokon valamelyest enyhít a falugondnoki szolgálat, amelynek céljai közt szerepel az aprófalvak tanulóinak, dolgozóinak, iskolába, illetve munkába történő eljuttatása, valamint egyéb közlekedési, szállítási igényeik kielégítése.

Az eddigiekben vázoltak a személyszállítás, utaztatás intézményesített formáit jelentették, ami mellett az egyéni megoldást a személygépkocsik nyújtják.

Dél-Dunántúlon 2007-ben mintegy 280 000 személygépkocsit tartottak nyilván. Számuk 2000-hez képest – az országost valamivel meghaladóan – egynegyedével emelkedett. A régió három megyéje között e tekintetben különbség nem mutatkozott.

3. tábla

A személygépkocsik számának alakulása a régióban

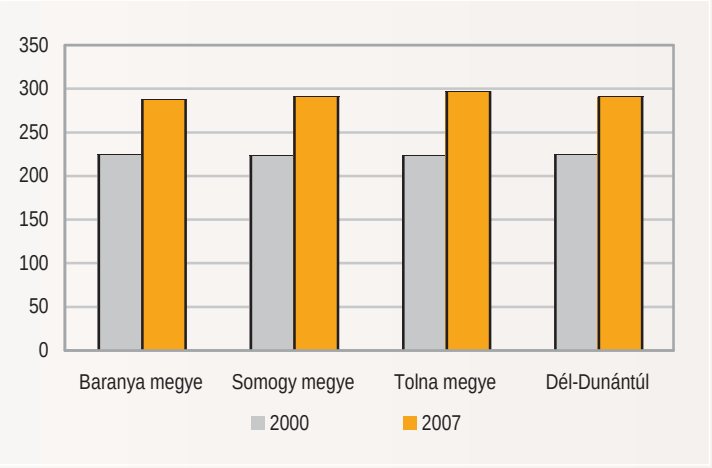
Megnevezés	2000	2007	2007 a 2000. évi %-ában
Baranya megye	91 660	114 362	124,8
Somogy megye	75 372	94 740	125,7
Tolna megye	56 191	70 723	125,9
Dél-Dunántúl	**223 223**	**279 825**	**125,4**

A gyarapodás több tényező együttes hatásának az eredménye. A lakosság jobb anyagi körülmények között élő rétegeinél mind jobban terjed és általánossá válik a családon belüli második autó megjelenése. A szerényebb anyagi lehetőségekkel bíró háztartások is egyre gyakrabban szánják rá magukat autóvásárlásra. Esetükben ez sokszor kényszer-szülte lépés, amellyel vagy napi ingázásukat próbálják lebonyolítani, vagy földrajzi elszigeteltségükből való kiszakadásukat megoldani, szélsőséges esetben pedig – egyéb közlekedési lehetőség nem lévén – a kapcsolattartás egyetlen eszközéhez kívánnak általa hozzájutni.

1000 lakosra a régióban az elmúlt esztendőben 291 személygépkocsi jutott, 67-tel több, mint hét évvel ezelőtt. Ez az országos átlagtól – a 2000. évihez hasonlóan – némileg elmaradt. A dél-dunántúli megyék közül az évezred elején még Baranya helyzete volt a legkedvezőbb, tavalyra azonban Tolna került az élre, Baranya pedig a sor végére szorult. Tolnában hét év alatt 73-mal, Somogyban 68-cal, Baranyában viszont csak 64-gyel nőtt a személyautók 1000 főre vetített száma.

8. ábra

A személygépkocsik 1000 lakosra jutó számának alakulása

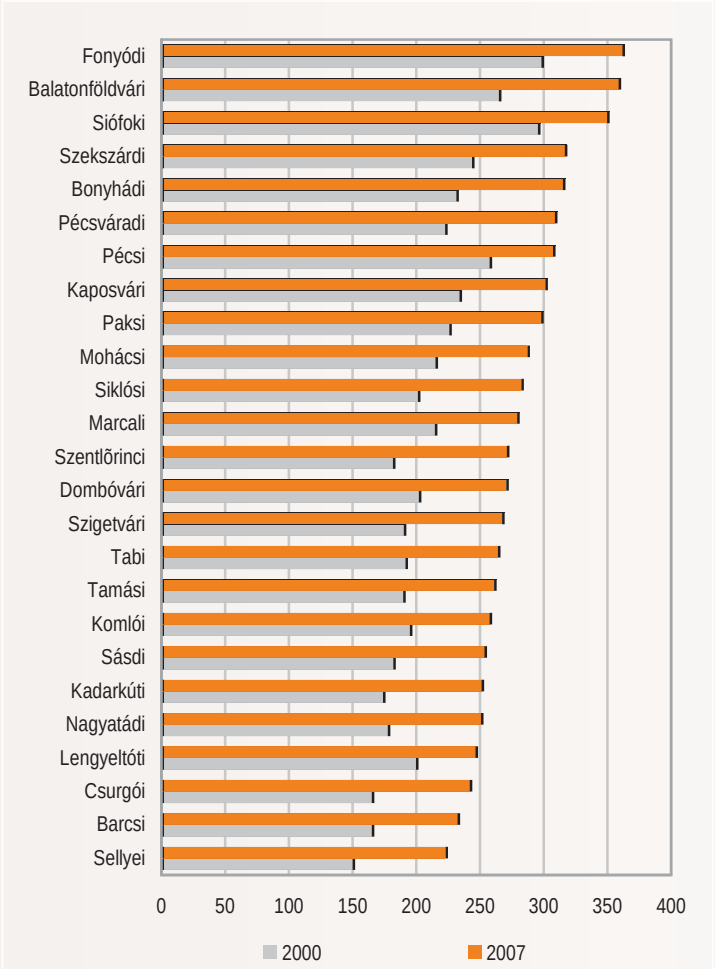
Kistérségenként tekintve megállapítható, hogy a régió 25 mikrokörzete közül a legtöbb személyautót a megyeszékhelyeket is magukba foglaló településcsoportokban regisztrálták, a mintegy 280 000 gépkocsi több mint négytizedét e három kistérségben üzemeltették 2007-ben. Az elmúlt hét év alatt valamennyi kistérségben gyarapodott a személygépkocsi állomány, legjelentősebben (45%-kal) Szentlőrinc környékén. Számottevő növekedés (33–43%) mutatkozott még a Szigetvári, Nagyatádi, Siklósi, Csurgói, Sellyei és Kadarkúti kistérségben is. Közöttük jónéhány aprófalvas térség, ahol vélhetően a tömegközlekedés mostoha állapota magyarázza az állomány nagymértékű bővülését. A legszerényebb (17%-os) emelkedés Fonyód körzetében volt tapasztalható, de abban a három térségben (nevezetesen a pécsiben, a kaposváriban és a szekszárdiban), ahol az állomány mintegy 40%-a koncentrálódott, szintén visszafogott volt a gyarapodás. A növekedés mértéke szerinti csökkenő sorban a Kaposvári kistérség a 18., a Szekszárdi a 20., a Pécsi pedig a 23. helyet foglalta el.

Az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma a régió kistérségeiben viszonylag tág határok között szóródott. A lakosság számához viszonyítva a legtöbb gépkocsit a fonyódi, balatonföldvári, siófoki, szekszárdi, bonyhádi, pécsváradi, pécsi és kaposvári településcsoportban tartották nyilván, a mutató értéke ezekben meghaladta a 300-at. Legkevesebb (250, vagy azt el nem érő számú) autó Lengyeltóti, Csurgó, Barcs és Sellye környékén jutott 1000 főre. A két szélső értéket képviselő Fonyódi és Sellyei kistérség között tehát több mint másfélszeres különbség adódott.

Érdekes megállapításra juthatunk, ha a gépkocsik lakosságra vetített számát összevetjük az adózási, illetve munkanélküliségi adatokkal. Ennek alapján látható, hogy a kedvező ellátottságú kistérségekben a jövedelmi viszonyokat jelző tényező – az egy adófizetőre jutó jövedelemadó összege – a régiós átlagnál szinte mindenütt magasabb volt, a munkanélküliségi ráta pedig a legalacsonyabbak közé tartozott. A sor másik végén épp fordított a helyzet, a személygépkocsik népességhez viszonyított relatíve „gyér" száma a felsorolt kistérségekben a legszerényebb jövedelmi viszonyokkal és emellett a legtetemesebb munkanélküliséggel párosult.

9. ábra

A személygépkocsik 1000 lakosra jutó száma a régió kistérségeiben

Az elmúlt hét esztendő során a gépkocsik fajlagos állománya igen jelentősen növekedett a balatonföldvári (94-gyel), valamint a szentlőrinci (89-cel) településcsoportban, ugyanakkor a lengyeltóti és pécsi térségben csak visszafogott gyarapodás mutatkozott, előbbiben 47-tel, utóbbiban 50-nel volt több az 1000 lakosra jutó gépkocsik száma 2007-ben, mint 2000-ben. Pécs környékén a mérsékelt bővülés feltehetően a már korábban is tapasztalható telítettséggel függ össze, azzal a körülménnyel, hogy itt az ellátottság eleve lényegesen jobb volt a régió számos területéhez képest.

A személygépkocsik gyártmányonkénti összetételéről elmondható, hogy Dél-Dunántúlon a legnépszerűbb autók közé 2007-ben az Opel, a Suzuki, a Volkswagen, a Renault, a Lada, a Ford és a Fiat tartozott. Ez a hét márka együttesen az állománynak 60%-át tette ki. 2000-hez viszonyítva több szembetűnő változás is látható e tekintetben. Egyrészt az, hogy – a Lada kivételével – valamennyi említett gyártmány részaránya növekedett. Közülük legnagyobb mértékben (6 százalékponttal) a Suzukié, de ettől nem sokkal maradt el az Opel sem (5 százalékpont). A kivételt jelentő Lada számottevően (több mint 8 százalékponttal) veszített népszerűségéből. A másik jelentős változás az, hogy hét év alatt a sorrend jelentősen átalakult. Az ezredfordulón a vezetőhelyen még a Lada állt, a második helyen a Trabant, amit az Opel, a Volkswagen, a Suzuki, a Wartburg, majd a Skoda követett. Miközben tehát a„nyugati" márkák mind nagyobb teret hódítottak, a volt szocialista országbeliek igencsak visszaszorultak.

4. tábla

A főbb gyártmányok részaránya a régió személygépkocsi állományában

Megnevezés	Szám szerint		Megoszlás, %	
	2000	2007	2000	2007
Személygépkocsi összesen	**223 223**	**279 825**	**100,0**	**100,0**
Ebből:				
Opel	17 615	35 906	7,9	12,8
Suzuki	14 393	34 827	6,4	12,4
Volkswagen	16 199	24 093	7,3	8,6
Renault	9 847	21 755	4,4	7,8
Lada	33 204	18 944	14,9	6,8
Ford	10 864	17 558	4,9	6,3
Fiat	10 754	15 396	4,8	5,5

Az előbbieket jelzi az is, hogy szám szerinti csökkenés csupán öt márkánál, a régi keleti autóknál mutatkozott. A Daciák, Ladák, Polski Fiatok, Trabantok és Wartburgok száma 2000-hez képest felére-harmadára zuhant vissza. Ugyanakkor több mint kétszeresére növekedett az Opelek, Renaultok és Suzukik állománya, és mintegy másfélszeresére a Volkswageneké, Fordoké és Fiatoké. (Megjegyzendő, hogy megduplázódott a Seatok, Toyoták és Peugeot-ok száma is, ezek elterjedtsége azonban még jócskán elmarad a felsorolt nyugati márkákétól.)

A régió megyéit tekintve kitűnik, hogy a vezető márkákat illetően számottevő különbség nem tapasztalható közöttük. Somogyban és Tolnában 2007-ben ugyanaz a hét gépkocsi típus volt a legnépszerűbb, mint a régió egészében. Tolnában még azok sorrendje is megegyezett a dél-dunántúlival és Somogyban is csak annyiban tért el attól, hogy ott a harmadik helyen a Renault, a negyediken pedig a Volkswagen áll, miközben ez a régióban épp fordítva volt. A harmadik megye, Baranya, kismértékben különbözik Dél-Dunántúl egészétől, 2007-ben a hét legnépszerűbb márka közé itt nem került be a Fiat, helyét a Skoda foglalta el. A fennmaradó hat gépkocsitípus sorrendje is némileg eltért a régiós átlagtól. Mindhárom megyére igaz viszont, hogy a hét márka együttesen az állomány kb. 60%-át jelentette.

A személygépkocsik átlagéletkora 2007-ben a régió egészében 11,1 év volt, másfél évvel kevesebb, mint hét évvel korábban. A csökkenést az magyarázza, hogy a régi típusú, öreg autók folyamatosan kikerülnek a forgalomból, és helyükre újabb, kevésbé koros kocsik lépnek. A legöregebbek közé 2000-ben a keleti márkák tartoztak, így a Moszkvics, a Lada, a Polski Fiat, a Trabant és a Wartburg. Tavaly jószerivel ugyanezek a típusok vezették a rangsort, azzal a változással, hogy átlagos életkoruk 5-7 évvel magasabb volt, mint az évezred elején. Mindez arra utal, hogy ezekből a márkákból még ma is ugyanazok az autók közlekednek az utakon, mint az évezred elején.

5. tábla

A személyautók, ezen belül a legöregebb gyártmánytípusúak átlagéletkora a régióban (év)

Megnevezés	2000	2007
Személygépkocsi összesen	**12,6**	**11,1**
Ezen belül:		
Moszkvics	17,5	24,1
Lada	16,3	20,6
Polski Fiat	16	21,7
Trabant	15,9	21,5
Wartburg	15,8	20,9

Megjegyzendő, hogy nem csak a felsorolt személygépkocsik átlagéletkora emelkedett a vizsgált időszakban, hanem a Suzukiké, Seatoké, Fiatoké és Opeleké is, a többi márkát tekintve csökkenés mutatkozott. A leginkább a Skodák és Daciák fiatalodtak meg, közel 5, illetve 3 évvel, ez esetükben a nagy generációváltás eredménye. Az adott márkákon belül ugyanis a régi évjáratú személyautók száma drasztikusan fogyott, miközben új típusok jelentek meg az autópiacon és kezdtek elterjedni. A Skodát a Volkswagennel való együttműködés keretében, a Daciát pedig a Renault gyártási folyamatait és minőségellenőrzési módszereit alkalmazva állítják elő. A nagy hagyománnyal bíró nevekben az autósok garanciát látnak a minőségre, ami vásárlásaiknál a döntést az említett keleti márkák felé vitte. A legfiatalabb gépkocsi 2000-ben a japán Suzuki, a spanyol Seat és a koreai Hyundai volt, életkoruk sorrendben 3,9; 6,0; illetve 6,7 évet tett ki. 2007-re mindhárom helyen koreai személyautó állt. Élen a Chevrolet (mely korábban igazi amerikai autóként volt elkönyvelve Európa nagy részén, ám a 2000-es évek közepe táján a Daewoo megvásárlása után az új Daewook immár Chevrolet néven jelennek meg a piacon, ily módon tekinthető távol-keleti márkának), majd a Kia és a Hyundai következett. A sorrend 2,0; 3,8; illetve 6,4 év volt.

A korábbiakban említett hét legelterjedtebb gépkocsiról elmondható, hogy közülük négy esetében emelkedett, három márkánál pedig csökkent az átlagéletkor. Ahogy már az előzőekből is kitűnik, öregedett az Opelek, a Suzukik, a Ladak és a Fiatok állománya, fiatalabb lett viszont a régió Volkswagen, Renault és Ford parkja. Korábban ezek között a márkák között gyakoriak voltak a külföldről használtan behozott, régebbi évjáratú gépkocsik, az egyre szaporodó márkakereskedések azonban lehetővé tették ezek újonnan való megvásárlását, ami átlagéletkoruk csökkenését eredményezte.

A gépkocsik életkorát megyénként tekintve látható, hogy a legöregebb márkák Baranyában, Somogyban és Tolnában egyaránt ugyanazok voltak, mint a térség egészében, különbség közöttük korukat illetően sem mutatkozott, az mindenütt megegyezett a dél-dunántúli átlaggal. Nagyjából ugyanez mondható el a kor szerinti skála másik végén álló legfiatalabb autókról is, azzal a megszorítással, hogy a 3. legfiatalabb gépkocsi, a Hyundai esetében némi területi differencia azért fellelhető volt, ezek az autók Baranyában átlagosan 5,4; Somogyban 7,2; Tolnában pedig 8,4 évesek voltak.

6. tábla

A legnépszerűbb személygépkocsik átlagéletkora a régióban (év)

Megnevezés	2000	2007
Opel	9,5	10,1
Suzuki	3,9	6,5
Volkswagen	13,7	12,3
Renault	8,8	8,5
Lada	16,3	20,6
Ford	11,7	10,7
Fiat	11,1	12,1

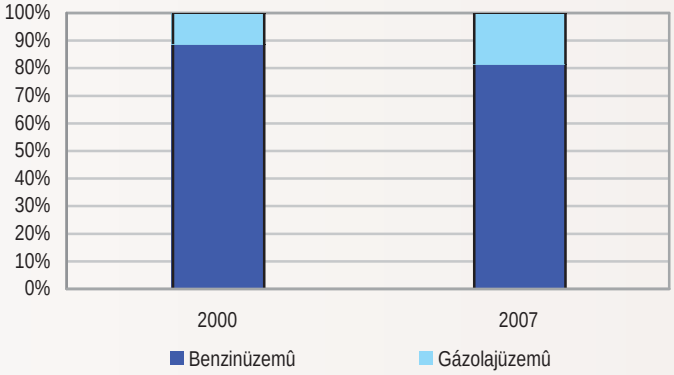
A három megyében a legnépszerűbb autók átlagéletkora sem igen tért el egymástól, illetve a régió egészétől. A hét márka közül hatnál csak néhány hónapnyi eltérés volt tapasztalható a megyék közt, ami a Volkswagen esetében valamivel tetemesebbre rúgott. Ezek a gépkocsik Somogyban átlagosan 11,6; Tolnában ezzel szemben 13,3 éve voltak forgalomban.

A személygépkocsik üzemanyag-felhasználását illetően elmondható, hogy a régió egészében az autók túlnyomó többsége benzinnel működött, ezek aránya azonban a vizsgált hét esztendőben mérséklődött 89-ről 81%-ra.

Eközben a gázolajjal üzemelőké 11-ről 18%-ra emelkedett (a fennmaradó, elenyésző részt az ún. "egyéb üzemű" autók tették ki, amelyek közé pl. a villannyal, bioenergiával hajtott járművek tartoznak). Az arányeltolódás a kétféle üzemanyag eltérő árával és különböző mértékű árváltozásával magyarázható. A gázolaj hosszú ideig olcsóbb volt, mint a benzin, ami a vásárlásoknál sok esetben billentette a mérleget a diesel autók felé.

10. ábra

A személygépkocsik üzemanyag-felhasználás szerinti megoszlása a régióban (%)

Az üzemanyag-felhasználás szerinti összetétel a három megye közül Baranyában megegyezett a régiós átlaggal, s a másik két megyében is csak némileg tért el attól. Somogyban a benzines autók aránya (82%) valamivel nagyobb, a dieseleseké (17%) kisebb volt, mint Dél-Dunántúlon általában. Tolnában épp fordított volt a helyzet. Ott a gázolajjal üzemelő gépkocsik a régiós átlagnál tetemesebb (20%-os), a benzinnel működők pedig annál alacsonyabb (80%-os) arányt képviseltek.

A kalászosok 2008. évi terméseredménye a Dél-Dunántúlon

Az előzetes adatok szerint a Dél-Dunántúlon 2008-ban összesen 1 274,6 ezer tonna kalászos gabonát[2] takarítottak be, ami több mint a másfélszerese az egy évvel korábbi termésmennyiségnek, miközben a betakarított terület 6,3%-kal nőtt. (Országosan a termésmennyiség 2007-hez képest 41,9%-kal nőtt a terület 1,7%-os növekedése mellett.) Ezen igen jelentős termésnövekedésnek egyrészt időjárási okai voltak: az év első felében több csapadék hullott, mint az előző év azonos időszakában és a tél is igen enyhe volt. Így a növényi vegetációk gyorsan fejlődtek és számottevően megerősödve néztek a nyári forróság elébe. Másrészt a termelők a tavalyi nagyarányú terméskiesésre reagálva az idén számottevően növelték vetésterületeiket. Mindennek betudhatóan a régióban és országosan is az idén az elmúlt tíz év legnagyobb kalászos gabonatermését takarították be. A kalászos gabonatermés háromnegyedét kitevő búzának tavalyhoz képest 7,5%-kal nőtt a területe és 54,0%-kal nagyobb termés került a raktárakba. Az őszi árpánál – amely a kalászosok terméstömegének 14%-át jelentette – 5,6%-kal nagyobb területet arattak le mint 2007-ben, míg a termés 43,4%-kal nőtt. Nagyjából hasonlóan nőtt a kisebb súlyú kalászosok termelése is.

A vetésterületek idei növekedésével kapcsolatban ki kell emelni, hogy a Dél-Dunántúlon az elmúlt években a szántóterületnek mintegy egyharmadán termesztettek kalászos gabonát, míg országosan 38% körüli volt

[2] Kétszeres, rizs, indián rizs, köles, kanárimag, cirokmag, pohánka nélkül.

ez az arány. Ez azért fontos, mert az elmúlt években többször felmerült, hogy az agrártermelés gerincét kitevő gabonaágazat túlsúlyát a zöldség- és gyümölcstermelés előtérbe helyezésével lehetne csökkenteni. (A kukorica szántóföldi részesedése az utóbbi években régiós szinten 40–45%-ra, országosan pedig 24–27%-ra volt tehető.) E tábor hívei szerint az Európai Unióban gabonafélékből túltermelés van, és a közösségi szervek a termelőkkel szemben egyre nehezebben teljesíthető minőségi követelményeket támasztanak, miközben az Unió keleti bővítésével mind több olyan ország válik a közösség tagjává, amelyik a magyar termelőknél olcsóbban és nagyobb tömegben képes gabonát termelni. A zöldség-, gyümölcstermesztéssel ugyanakkor – annak magas élőmunka-igényére alapozva – növelni lehet a vidéki foglalkoztatást, aminek következtében mérséklődne a népesség elvándorlása.

Azon szakemberek viszont, akik a kalászos gabona mellett törnek lándzsát, kiemelik jó adottságainkat, jelentős termelési kultúránkat, hagyományainkat, hozzátéve, hogy a gabonatermesztés egyike azon ágazatoknak, amelyek infrastruktúrája az elmúlt évtizedekben a legtöbbet fejlődött. (Itt utalni lehet a közraktározás intézményének kilencvenes években zajlott korszerűsítésére, annak az új gazdasági környezetbe való beillesztésére.) Ezen irányzat hívei szerint a hazai gabonatermesztésnek kedvez az is, hogy közel vannak hozzánk mind a nyugat-európai, mind az orosz piacok. További fontos szempont, hogy tőzsdei cikkről van szó, ahol a határidős ügyletek révén hosszabb időre előre rögzíthetők az értékesítési árak.

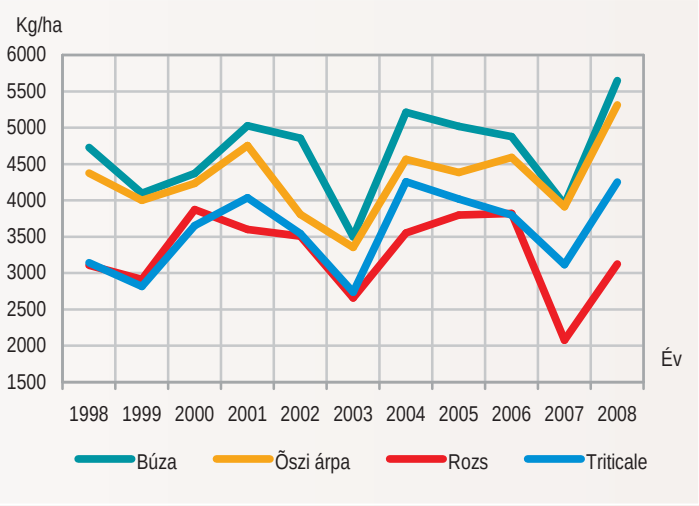
A gabonaágazatot napjainkban a következők jellemzik:

- erősen gépesített munkafolyamatok;
- a tevékenység folytatása nagy szállítási és tároló kapacitásokat igényel (raktár birtokában a termelő akkor értékesítheti termékét, amikor az árak számára kedvezően alakulnak, ellenkező esetben kénytelen azt olcsón a piacra dobni);
- a termelés erősen szétaprózott és ez a termésben nagy minőségbeli különbségekkel párosul;
- a termésátlagok évről évre nagy ingadozást mutatnak,
- a gazdasági szervezetek bérelt területen gazdálkodnak, ám közülük többen integrátori tevékenységet is ellátnak (a nagykereskedők körében is gyakori az ilyen hálózatok szervezése);
- az elmúlt években – részben az ún. termelői csoportok alakítását ösztönző támogatási rendszer hatására – az egyéni gazdaságok körében, ha lassan is, de nőtt a különböző típusú, formájú termelői társulások száma (pl. gépkörök, BÉSZ-ek);
- a gazdálkodás rentabilitását az egyes gazdaságok szintjén jelentősen befolyásolja az EU intervenciós rendszere;
- a termények piacra vitelénél egymással párhuzamosan funkcionál az azonnali eladás (főként a kisebb gazdaságoknál), a szerződéses kapcsolat és a közös tulajdonra épülő vertikális integráció;
- az egyes termékpályákon előrehaladva – mind az étkezési, mind a takarmányozási célú felhasználásnál – a feldolgozottsági fok növekedésével nő a koncentráció mértéke;
- mivel az országban gabonából évente jelentős többlettermés keletkezik, az ágazat jelentős mértékben exportorientált;
- ökológiai adottságainknak köszönhetően a gabonafajok vetőmagja jó minőségben megtermelhető.

Mindezzel együtt az idei dél-dunántúli terméseredmények – a korábbi évekhez hasonlóan – országosan kiemelkedőnek mondhatók. A régiók rangsorában a térség a búzánál, az őszi árpánál és a zabnál a legmagasabb, a tavaszi árpánál a második, míg a rozsnál a harmadik legjobb termésátlagot mondhatta a magáénak. (A legrosszabb terméseredményeket többnyire Közép-Magyarországon regisztrálták.) Régiónkban a hektáronkénti átlagok ugyanakkor valamennyi növénynél – különösen a tavaszi árpánál, a rozsnál és a búzánál – jobbak voltak a tavalyinál, miközben – a rozs kivételével – az elmúlt tíz év viszonylatában is rekordtermést jelentettek. (Meg kell itt azért jegyezni, hogy a terület és ebből fakadóan a termésmennyiség alapján a dél-dunántúli termelés súlya elmarad a két alföldi körzeté mögött.)

11. ábra

A főbb kalászosok termésátlagának alakulása a Dél-Dunántúlon

7. tábla

A kalászosok 2008. évi terméseredménye a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		Betakarított terület, hektár		
Búza	56 891	60 310	52 398	169 599
Õszi árpa	16 101	8 168	9 192	33 461
Tavaszi árpa	4 563	5 505	1 688	11 756
Rozs	172	841	164	1 177
Zab	1 775	2 423	1 065	5 263
Triticale	3 209	9 828	3 300	16 337
		Betakarított terület az elõzõ évi %-ában		
Búza	106,7	111,5	104,1	107,5
Õszi árpa	110,1	94,7	108,9	105,6
Tavaszi árpa	91,0	106,7	82,5	96,2
Rozs	189,0	90,7	292,9	109,6
Zab	101,7	101,6	100,1	101,3
Triticale	141,4	104,3	83,0	104,3
		Termésátlag, kg/hektár		
Búza	5 900	5 150	5 940	5 650
Õszi árpa	5 590	4 600	5 450	5 310
Tavaszi árpa	4 260	3 900	5 020	4 200
Rozs	2 300	3 070	4 270	3 130
Zab	3 070	2 830	4 250	3 200
Triticale	4 280	4 030	4 890	4 250
		Termésátlag az elõzõ évi %-ában		
Búza	134,4	132,4	168,3	143,2
Õszi árpa	136,0	124,3	143,8	135,8
Tavaszi árpa	186,0	164,6	166,8	171,6
Rozs	97,5	151,2	176,4	150,5
Zab	139,5	128,6	161,0	139,5
Triticale	110,6	135,2	162,5	136,5

A régió egyes megyéinek gabonatermelését tekintve:

- Baranyában 464,9 ezer tonna kalászost takarítottak be a termelők, ami 46,0%-os növekedést jelent 2007-hez képest, miközben a betakarított terület 7,3%-kal nőtt. A búzából learatott mennyiség 43,5%-kal haladta meg a tavalyit és az őszi árpából betakarított volumen is annak mintegy másfélszeresét tette ki.
- Somogyban az idén 418,6 ezer tonna kalászos gabona, az előző évinél 44,6%-kal több termett, azzal együtt, hogy a terület 8,0%-kal gyarapodott. Az összes termésmennyiségen belül a búza volumene tavalyhoz képest közel a felével, az őszi árpáé pedig 17,9%-kal nőtt.
- Tolnában 391,2 ezer tonna kalászos került a raktárakba, ami a terület 2,9%-os bővülése mellett közel 70%-kal haladta meg az előző évi szintet. A betakarított búzamennyiség ugyanakkor tavalyhoz képest a háromnegyedével nőtt és őszi árpából is 56,5%-kal több termett a 2007. évinél.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
II. évfolyam 140. szám 2008. október 31.
2008/140
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/10

A tartalomból

1 A jövedelmek területi különbségei a Dél-Dunántúlon az SZJA adatok tükrében

3 A bölcsődék helyzete a Dél-Dunántúlon

A jövedelmek területi különbségei a Dél-Dunántúlon az SZJA adatok tükrében

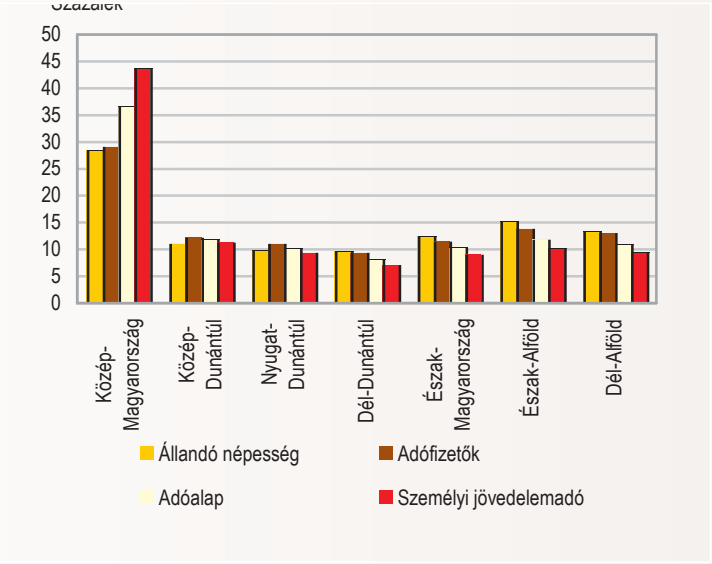
Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal évente a KSH rendelkezésére bocsátja a személyi jövedelemadó fizetéssel kapcsolatos alapadatokat – az adófizetők számát, az adóköteles jövedelem illetve a személyi jövedelemadó összegét – településenkénti bontásban. Ezen adatok különböző dimenziók mentén történő összegzése lehetővé teszi, hogy közvetetten képet kapjunk egy-egy földrajzilag lehatárolható térség lakóinak életszínvonaláról, melyből az adott terület gazdasági fejlettségére következtethetünk. Magyarországon 2007-ben 4,45 millió **adófizetőt regisztráltak** 1,1%-kal többet, mint egy évvel korábban. Az adófizetők 7968 milliárd forint adóalapra 1678 milliárd forint személyi jövedelemadót fizettek, ami az adóköteles jövedelmeknél 15%-os, a személyi jövedelemadónál közel 13%-os növekedést mutatott az előző évhez képest. A dél-dunántúli régióban több mint 410 ezren fizettek személyi jövedelemadót, akiknél 626 milliárd forint adóalapra 114 milliárd forint adó jutott. A régióban az adóköteles jövedelem és a befizetett adó is egyaránt 14%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Az állandó népességnek országosan 44%-a, a Dél-Dunántúlon ennél 2 százalékponttal kisebb hányada tartozott az adófizetők közé. Az adózók legnagyobb hányada (29%-a) a közép-magyarországi régióban élt, akik az összes adóalap 37%-ára a személyi jövedelemadó 44%-át fizették be az államkasszába. A Dél-Dunántúlon az összes adófizetőnek kevesebb mint egytizede lakott, akik a személyi jövedelemadóalap 8%-ára az összes befizetés mintegy 7%-át teljesítették.

Az adózással kapcsolatos alapadatok megoszlásainak egymáshoz viszonyított összehasonlítása az egyes régiók gazdasági színvonalának **relatív különbségeit** tükrözi.

- Az *adófizetők, illetve az állandó népesség* arányainak összevetéséből a munkaerő-piaci helyzetre következtethetünk. Azokban a régiókban, ahol az adófizetők országoshoz viszonyított aránya meghaladja az állandó népesség részesedését, feltehetően kedvezőbbek az elhelyezkedési lehetőségek. Ilyen területek – csakúgy, mint egy évvel korábban – a minden tekintetben kiemelkedő közép-magyarországi, illetve a közép- és nyugat-dunántúli régiók voltak. A többi térségben – beleértve a Dél-Dunántúlt is – az állandó népesség aránya meghaladta az adófizetőkét.
- Az *adóalap*, illetve az adófizetők megoszlásának összevetése az egyes területeken élők jövedelemszintje közti különbségre utal. Azokban a régiókban, ahol magasabbak a jövedelmek, az országos összesenen belül az adóalap részaránya meghaladja az adózók számának hányadát. Ez 2007-ben egyedül – akárcsak az előző évben – a közép-magyarországi régióban figyelhető meg. Az eltérés elég számottevő, az adóalap részaránya az adófizetők hányadánál itt 7,5 százalékponttal volt magasabb. A többi régióban –- köztük a Dél-Dunántúlon is – jellemzően egy-két százalékpontos elmaradást tapasztalhatunk. A fenti arányok 2007-ben a megelőző évihez képest összességében lényeges eltérést nem mutattak.

1. ábra

Az adózással összefüggő fontosabb adatok megoszlása régiónként, 2007

A dél-dunántúli régión belül megyei szinten a fenti arányok jelentősen nem tértek el, de a kistérségek esetében már tapasztalható különbség. Az adófizetők aránya az állandó népességét a megyeszékhelyeket is magába foglaló Pécsi, Kaposvári és Szekszárdi kistérségek mellett a balaton-parti Fonyódi, Siófoki valamint a Paksi kistérségben haladta meg valamelyest, miközben a többi területen rendre elmaradt attól. Az adóalap és az adófizetők megoszlásának összevetése mindhárom megye vonatkozásában az adófizetők magasabb hányadát mutatta. A kistérségek viszonylatában a megyeszékhelyek kistérségein túl a paksi térség esetén haladta meg az adóalap az adófizetők hányadát, vélhetően az atomerőmű térségre gyakorolt pozitív hatásának köszönhetően.

A régiók közötti tényleges jövedelemkülönbségekre, a rendelkezésre álló adatokból számított mutatók vizsgálatából következtethetünk. Az *adófizetők ezer állandó lakosra vetített száma* 2007-ben országosan 442 fő volt, régiónként 390 és 481 fő között alakult. A legtöbb adófizető a nyugat-dunántúli régióban mutatkozott, de számuk átlag fölött volt a közép-dunántúli (476 fő) és a valamelyest kedvezőtlenebb korösszetételű közép-magyarországi (443 fő) régióban is. A többi régióban a népesség átlag alatti hányada nyújtott be személyi jövedelemadó bevallást a vizsgált

évben. A legkevesebb adófizető az észak-alföldi régióban jutott 1000 lakosra, de számuk a Dél-Dunántúlon is elmaradt az átlagtól, mindössze 418 fő volt 2007-ben. Az adófizetők aránya országosan és a régiók többségében is valamelyest meghaladta az egy évvel korábbit.

Országosan az adóalap 21%-át fordították adófizetésre, a régiókban az *adóalaphoz viszonyított személyi jövedelemadó* 18 és 25% között szóródott. Az alsó szélső érték az észak-alföldi térséget, a felső a közép-magyarországi régiót jellemezte, a Dél-Dunántúlon a fenti hányad alig több mint 18%-os volt, ami a Dél-Alfölddel azonosan a 3. legalacsonyabb érték.

Az *egy adófizetőre jutó adóalap* országosan 1 771 ezer Ft-ot tett ki, amire közel 373 ezer Ft személyi jövedelemadót fizettek be, a Dél-Dunántúlon átlagosan 1 525 ezer Ft adóköteles jövedelemre mintegy 278 ezer Ft adó jutott. A legtöbb befizetést az előző évben is – a korábbi évekhez hasonlóan – a közép-magyarországi régióban teljesítették, ahol az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alap 25%-kal haladta meg az országos átlagot, a személyi jövedelemadó pedig közel másfélszerese volt annak. A többi régióban az adóalap és a befizetés összege is elmaradt az országostól. A legkisebb elmaradás a közép-dunántúli, a legnagyobb a dél-alföldi térséget jellemezte. A Dél-Dunántúlon az adóalap 14%-kal, az adókötelezettség 26%-kal volt alacsonyabb az országos átlagnál. Növekedési ütemét tekintve a Dél-Dunántúlon – hasonlóan az országoshoz – az egy főre jutó adóalap illetve a fizetett adó is mintegy 13%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

1. tábla

Az adózással összefüggő fontosabb mutatók régiónként, 2007

Régiók	Az adófizetők az állandó népesség	A személyi jövedelemadó az adóalap	Egy adófizetőre jutó		Egy állandó lakosra jutó	
	százalékában		adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft	adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft
Közép-Magyarország	44,3	24,9	2 211 788	550 565	980 390	244 041
Közép-Dunántúl	47,6	19,8	1 714 424	339 323	816 427	161 589
Nyugat-Dunántúl	48,1	19,1	1 630 105	312 032	783 895	150 052
Dél-Dunántúl	41,8	18,2	1 524 685	277 804	637 573	116 168
Észak-Magyarország	39,3	18,1	1 599 495	290 090	628 297	113 950
Észak-Alföld	39,0	18,0	1 501 388	270 599	585 114	105 457
Dél-Alföld	42,1	18,2	1 472 830	267 576	620 283	112 690
Ország összesen	**44,2**	**21,1**	**1 771 364**	**373 033**	**783 760**	**165 053**

Bár az egyes régiók eltérő korösszetétellel és gazdasági aktivitással jellemezhetők, az *állandó népességhez* viszonyított mutatók vizsgálatával mégis pontosabb képet kaphatunk az egyes térségekben élők jövedelmi helyzetéről. A személyi jövedelemadó-alap egy állandó lakosra vetített értéke országosan 784 ezer Ft-ot, az átlagos személyi jövedelemadó 165 ezer Ft-ot tett ki 2007-ben. A gazdaságilag legfejlettebbnek tekinthető közép-magyarországi térségben az adóalap 25%-kal, az adókötelezettség 48%-kal haladta meg az országos átlagot, a Közép- és Nyugat-Dunántúlon mindkét mutató átlaghoz közeli, vagy attól kevésbé elmaradó volt, ugyanakkor a többi régióban, köztük a Dél-Dunántúlon is, lényegesen átlag alatti maradt. Régiónkban az egy állandó lakosra vetített adóalap 19%-kal, a befizetett adó 30%-kal volt kevesebb az országos átlagnál. A fenti mutatók országosan 15, illetve 13%-kal haladták meg az egy évvel korábbit, a Dél-Dunántúlon az adóalap ugyancsak 15%-kal emelkedett, a jövedelemadó 14%-kal volt magasabb.

Az eddigiek alapján elmondható, hogy a Dél-Dunántúl – jövedelmi mutatói alapján –- az ország fejletlenebb régióihoz tartozott 2007-ben. A fejlettebb térségek a közép-magyarországi, illetve a közép- és nyugat-dunántúli régiók voltak, míg az alföldi és észak-magyarországi területek a Dél-Dunántúllal együtt ettől elmaradtak.

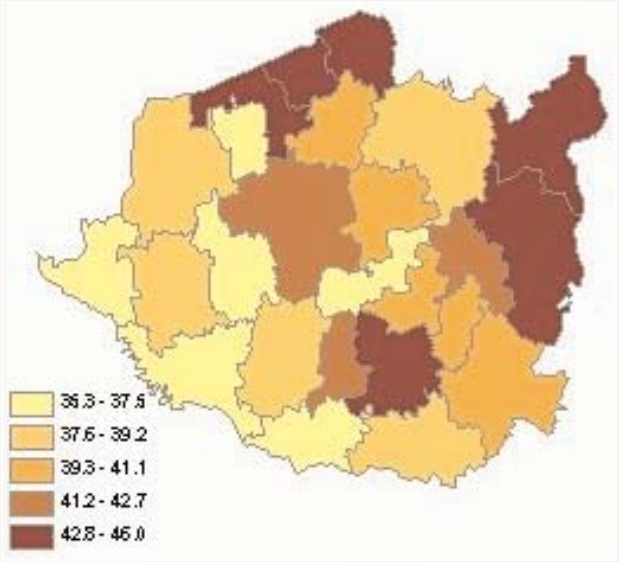
A dél-dunántúli régión belül megyénként és kistérségenként további különbségek figyelhetők meg mind az adófizetők arányára vonatkozóan, mind pedig az egy adófizetőre, illetőleg egy állandó lakosra vetített mutatók tekintetében.

A régió **megyéi** közül az adózók gyakorisága Tolna megyében volt a legmagasabb, az állandó lakosok közel 43%-a fizetett adót 2007-ben. A Baranya megyei adófizetők aránya a régióéhoz hasonló, a Somogy megyeieké kevéssel az alatti volt. Az adófizetők állandó népességhez viszonyított hányada valamelyest mindhárom megyében emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. Az egy adófizetőre jutó, valamint az egy állandó lakosra vetített személyi jövedelemadó mutatók tekintetében egyaránt Somogy volt a legkedvezőtlenebb helyzetű megyéje a régiónknak, a fenti mutatói 5-10%-kal elmaradtak a régiós átlagtól. Baranya és Tolna adatai mindkét vetületben átlag felettiek voltak, közülük Tolna adatai mutatkoztak valamelyest kedvezőbbnek.

A régió **kistérségeiben** az adófizetők aránya 35 és 46% között szóródott. A legmagasabb a Siófoki kistérségben, a legalacsonyabb a kadarkúti térségben volt. Jóval átlag feletti volt még az adózók hányada a Paksi, a Pécsi és a Fonyódi kistérségben, illetve valamelyest átlag felett alakult Szekszárd, Balatonföldvár és Kaposvár térségeiben is. A Kadarkúti kistérség mellett alacsony volt az adózók hányada a lengyeltóti, sásdi, sellyei, barcsi, és csurgói térségekben is, a fenti hányad valamennyi területen 38% alatt maradt.

2. ábra

Az adófizetők népességen belüli aránya kistérségenként, 2007

Az egy adófizetőre, illetve az egy állandó lakosra vetített mutatók tekintetében is magasan kiemelkedtek a Pécsi és a Paksi kistérség adatai. Az adóalapok adófizetőnként 18-26%-kal, állandó lakosra vetítve 26–38%-kal

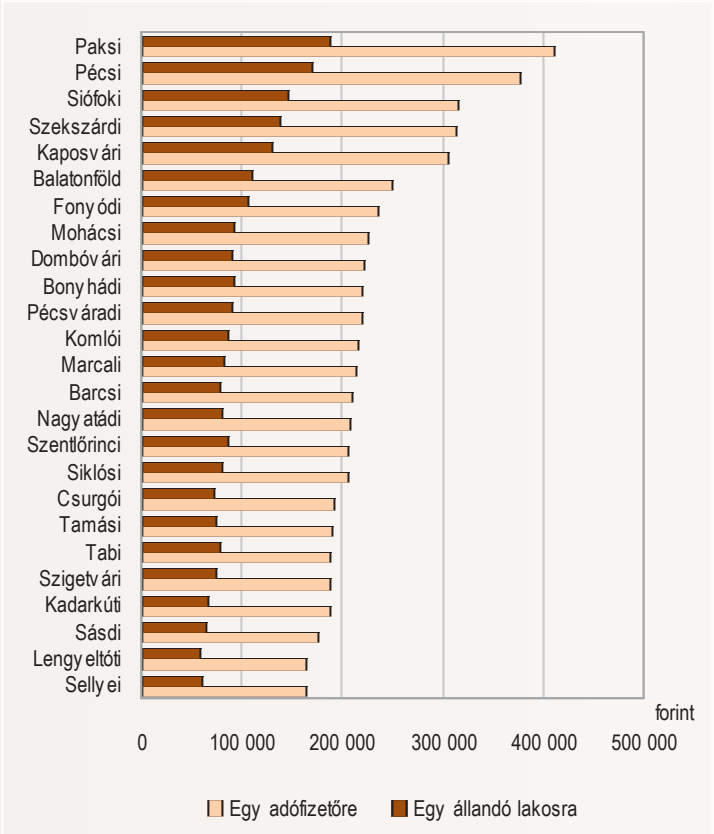
haladták meg a régiós átlagot. A személyi jövedelemadó befizetések egy adófizetőre számítottan a fenti két térségben 36 és 48%-kal voltak átlag fölöttiek, egy állandó lakosra vetítve pedig 45 és 61%-kal tettek ki többet a régiós átlagnál. A Pécsi kistérség kiemelkedő értékei a baranyai megyeszékhely régión belüli kedvezőbb gazdasági fejlettségével állnak összefüggésben, a munkavállalók számára itt több és esetenként kvalifikáltabb munkalehetőség adódik, mint a régió más területein, a Paksi kistérségben pedig részben az atomerőmű által biztosított magasabb jövedelmek eredményezik a kiemelkedő mutatóértékeket.

A fentiektől ugyan lényegesen elmaradó, de még mindig átlag feletti értékek jellemezték a másik két megyeszékhelyet magába foglaló Kaposvári és Szekszárdi kistérséget, valamint Siófok térségét is. A Siófoki kistérség kedvezőbb jövedelmei a Balaton-parti elhelyezkedéssel, ezáltal a jelentősebb idegenforgalmi szereppel hozhatók összefüggésbe.

A régió átlagától jóval elmaradó jövedelmi szint Baranyában a sellyei, sásdi, szigetvári, Somogyban a lengyeltóti, kadarkúti, csurgói, Tolnában a tamási térségeket jellemezte. Ezen térségek alacsonyabb jövedelmei a gyenge ipari kapacitással, a munkahelyek hiányával, illetve részben a területek aprófalvas jellegével, infrastrukturális elmaradottságával függnek össze. Központjaik jellemzően gyenge gazdasági erőt képviselnek, így a közelükben fekvő fejlettebb térségek elszívó hatása is szerepet játszhat lemaradásukban.

3. ábra

Egy főre jutó személyi jövedelemadó a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2007

Összességében elmondható, hogy a kistérségek közül a megyeszékhelyek térségei mellett a gazdaság valamely területén erős központtal bíró területek helyzete kedvezőbb, míg a többi gyenge ipari, idegenforgalmi, stb. kapacitású, rossz földrajzi elhelyezkedésű, megyeszékhelyektől távoli területeken elért jövedelmek jóval átlag alatt maradnak.

2. tábla

Az adózással összefüggő fontosabb mutatók megyénként és kistérségenként, 2007

Kistérség, megye	Az adófizetők az állandó népesség	A személyi jövedelemadó az adóalap	Egy adófizetőre jutó		Egy állandó lakosra jutó	
	százalékában		adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft	adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft
Pécsi	44,8	21,0	1 791 821	376 749	803 079	168 856
Komlói	40,0	15,4	1 396 386	214 563	558 709	85 849
Mohácsi	40,6	16,3	1 387 896	225 843	563 969	91 771
Pécsváradi	41,1	16,0	1 371 427	218 988	563 321	89 950
Sásdi	36,4	14,3	1 224 149	175 428	445 086	63 783
Sellyei	37,2	13,8	1 184 142	162 879	440 015	60 524
Siklósi	38,8	15,7	1 305 942	205 348	507 045	79 728
Szentlőrinci	41,8	15,2	1 354 670	205 875	565 597	85 956
Szigetvári	39,2	15,0	1 243 307	186 941	487 596	73 314
Baranya megye	**42,0**	**18,6**	**1 555 414**	**289 332**	**652 987**	**121 466**
Kaposvári	42,7	18,9	1 617 744	305 170	691 135	130 375
Balaton-földvári	43,7	18,2	1 369 292	249 827	598 177	109 137
Barcsi	37,2	15,6	1 339 948	208 424	498 099	77 478
Csurgói	37,5	15,0	1 280 600	191 851	480 806	72 031
Fonyódi	44,7	17,9	1 309 669	234 349	586 005	104 858
Kadarkúti	35,3	14,4	1 294 349	186 879	456 333	65 886
Lengyeltóti	35,6	13,8	1 186 534	163 879	422 926	58 413
Marcali	38,4	15,7	1 358 360	213 638	522 067	82 109
Nagyatádi	38,7	15,3	1 344 382	206 352	520 908	79 955
Siófoki	46,0	20,4	1 547 154	315 501	712 362	145 267
Tabi	40,9	14,6	1 286 784	187 495	526 623	76 733
Somogy megye	**41,0**	**17,5**	**1 443 775**	**253 000**	**591 645**	**103 677**
Szekszárdi	44,0	19,0	1 649 741	313 215	725 612	137 763
Bonyhádi	41,8	15,8	1 389 613	219 202	581 433	91 717
Dombóvári	40,5	16,2	1 371 197	221 802	554 920	89 763
Paksi	45,7	21,3	1 923 043	409 944	879 161	187 415
Tamási	38,8	15,0	1 264 235	189 950	490 183	73 649
Tolna megye	**42,7**	**18,4**	**1 581 097**	**291 682**	**674 979**	**124 521**
Dél-Dunántúl	**41,8**	**18,2**	**1 524 685**	**277 804**	**637 573**	**116 168**

A bölcsődék helyzete a Dél-Dunántúlon

Magyarországon 2007-ben 556 bölcsőde működött mintegy 25 000 férőhellyel, de a szakemberek becslései szerint ennek a többszörösére lenne szükség. A kilencvenes években a bölcsődék közel felét bezárták az akkoriban mutatkozó demográfiai hullámvölgyre és a magas fenntartási költségeikre hivatkozva. Tekintve, hogy ettől az időszaktól kezdve beszélhetünk

a bölcsődei rendszer széteséséről, ezért vizsgálatunkat az 1990. évi és a jelenlegi állapot összevetésével végeztük el. Napjainkban a bölcsődék iránti igény érezhetően fokozódott, ami nem is annyira a születések számával, hanem sokkal inkább egzisztenciális okokkal magyarázható, nevezetesen azzal, hogy a megélhetési gondok miatt a kisgyermekes anyák jelentős része minél hamarabb vissza akar menni dolgozni.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 42007X0717(01). sz. ajánlása szerint 2010-re a gyermekek 30%-ának kellene biztosítani azt a lehetőséget, hogy bölcsődébe járhasson. (Eredetileg az Európai Tanács a 2002-ben Barcelonában tartott ülésén vállalt kötelezettséget arra, hogy a jelzett időre az érintett korosztály említett hányada számára gyermekgondozási szolgáltatást biztosítanak.) Ehhez képest Magyarországon jelenleg ez az arány mindössze 10% körül van, a 30% megközelítése még feltehetően sokáig várat magára. Pedig ezeknek az intézményeknek az elérhetősége nagyon fontos lenne, hiszen a külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy a koragyerekkori nevelésnek igen lényeges szerepe van az iskolai kudarcok megelőzésében: például a hátrányos helyzetű gyerekek itt tanulhatnák meg a társas együttélés iskola által elvárt formáit. Ma Magyarországon az iskolába kerülő gyerekek 15–20%-a nincs birtokában azoknak az ismereteknek és készségeknek (elsősorban a beszéd és a mozgás területén), amik a tanuláshoz szükségesek. A kezdeti lemaradás pedig az iskolában csak tovább halmozódik, rossz iskolai eredményekhez, kudarcokhoz, végül pedig sok esetben lemorzsolódáshoz vezet. A bölcsődék tehát a korai szocializációnak, a hátrányos helyzetűek felzárkóztatásának fontos helyszínei: a társadalom és a döntéshozók részéről ennek megfelelő figyelmet érdemelnek ezek az intézmények.

Ha a gyerekeket nem tudják bölcsődébe adni, az gyengíti a szülők – különösen a nők – munkaerőpiaci esélyeit. Vagyis nem csupán a legszegényebb rétegeknek lenne égető szüksége bölcsődékre, hanem azoknak a fiatal, középosztálybeli szülőknek is, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy évekre kiessenek a munkából, és nem tudnak magánbölcsődét vagy egyéb alternatív megoldásokat megfizetni. Sokan éppen a bölcsődei helyek elérhetetlensége miatt nem térnek vissza a munka világába (és mire óvodába kerül a gyerek, „kiesnek" a munkahelyi kultúrából, elavulhat a tudásuk is) – így akaratuk ellenére válhat belőlük tartósan inaktív felnőtt.

A dél-dunántúli régió 655 települése közül – az 1990. évi 51-gyel szemben –- tavaly már csak 31 rendelkezett bölcsődével, azaz a településeknek kevesebb, mint 5%-a. 17 évvel ezelőtt ez a hányad még közel 8%-ot tett ki. Megjegyzendő, hogy az országos átlagtól régiónk mindkét jelzett évben elmaradt: előbbi esetben 4, utóbbiban 3 százalékponttal. A három megye közül a baranyai települések helyzete volt e téren a legmostohább, a somogyiak, de még inkább a tolnaiak valamivel jobb ellátottsággal bírtak, jóllehet az elmúlt 17 évben a bölcsődével rendelkező települések aránya ebben a két megyében sokkal nagyobb mértékben romlott, mint Baranyában.

3. tábla

A bölcsődével rendelkező települések

Megnevezés	Száma		Összes településen belüli aránya	
	1990	2007	1990	2007
Baranya megye	15	11	5,0	3,7
Somogy megye	18	13	7,3	5,3
Tolna megye	18	7	16,5	6,4
Dél-Dunántúl	**51**	**31**	**7,8**	**4,7**

A bölcsődével rendelkező települések arányát kistérségenként tekintve megállapítható, hogy a 25 mikrokörzet közül tízben az említett arányszám nem érte a régiós átlagot, azaz 4,7% alatt maradt. Ezen belül négy olyan kistérség akadt (név szerint a Sásdi, a Sellyei, a Balatonföldvári és a Kadarkúti), amelyből az intézmény teljes egészében hiányzott, noha a kilencvenes évek elején még mindannyian rendelkeztek vele. A bölcsődei ellátás hozzáférhetetlensége –- mint látható – többnyire az elmaradott térségeket sújtja, s ez közvetve befolyásolja a foglalkoztathatóságot, és sok esetben a munkanélküliek reintegrációját.

Hat településcsoportban tekinthető viszonylag jobbnak az ellátottság, így a lengyeltótiban, a siófokiban, a pécsváradiban, a csurgóiban, a paksiban és a fonyódiban, az ide tartozó a településeknek több mint 10%-a rendelkezett bölcsődével. Közülük is kiemelkedett az utóbbi két kistérség, ahol a települések 14, illetve 18%-ában található bölcsőde. A gyermekvédelmi törvény előírása szerint a 10 000-nél nagyobb lélekszámú településeken kötelező bölcsődét működtetni. Ennek az elvárásnak a régió – egy helysége kivételével – megfelel. A kivétel Tolna városa, ahol 12 000 körüli lakos él, de nincs lehetőség a legkisebbek intézményi elhelyezésére. (Mint szó volt róla Dél-Dunántúl 4 teljes kistérségéből szintén hiányzik a bölcsőde, ezekbe azonban kizárólag csak olyan települések tartoznak, ahol a népesség száma 10 000 főnél alacsonyabb, tehát elvileg nem is előírás annak megléte.)

Érdemes megemlíteni azt is, hogy a 25 kistérség között mindössze 2 akadt (a Pécsi és a Pécsváradi), ahol 1990 óta nőtt az ellátott települések részaránya, 11-ben az elmúlt 17 évben nem változott, 12-ben pedig kisebb-nagyobb mértékben csökkent. A legszámottevőbb visszaesés Paks, Tamási és Szekszárd körzetében mutatkozott, ahol sorrendben 29, 13, illetve 12 százalékpontos csökkenés következett be. (Megjegyzendő, hogy a Paksi kistérség – mint a korábbiakból kitűnt – ezzel együtt is e tekintetben a régió legkedvezőbb helyzetű mikrokörzete volt).

Az is említésre méltó, hogy míg 1990-ben a városokon kívül néhány községben még működtettek bölcsődét, addig 2007-re az intézmény majdhogynem teljes egészében a városokra koncentrálódott, a 31 bölcsődével rendelkező település közül mindössze 5 volt falu. Tolnában kizárólag a városokban található bölcsőde, Baranyában 2 faluban (Beremenden és Mecseknádasdon), Somogyban pedig háromban (Babócsán, Berzencén és Taszáron).

4. tábla

A bölcsődék számának alakulása

Megnevezés	1990	2007	2007 az 1990. évi %-ában
Baranya megye	41	22	53,7
Somogy megye	28	17	60,7
Tolna megye	24	9	37,5
Dél-Dunántúl	**93**	**48**	**51,6**

Dél-Dunántúlon az elmúlt esztendőben 48 bölcsőde fogadta a kicsiket, számuk – az országoshoz hasonlóan – nagyjából fele volt az 1990. évinek. A csökkenés a megyék közül Tolnában volt a legdrasztikusabb, itt alig több mint egyharmadára zuhant vissza az intézmények száma. Somogyban tekinthető a legmérsékeltebbnek a visszaesés, ez azonban csak viszonylagos előnyt jelent Tolnához képest, hiszen ebben a legkedvezőbb helyzetű megyében is mintegy négytizedével kevesebb bölcsőde állt rendelkezésre 2007-ben, mint 17 évvel korábban. A régió harmadik megyéjében, Baranyában átlag körüli fogyás mutatkozott.

A térség – kilencvenes évek eleje óta megszüntetett – bölcsődéinek a sorsa igen változatos. Ritkább esetben és jól körülhatárolható területen (ami leginkább a baranyai megyeszékhelyet jelenti) az önkormányzat a közoktatás, illetve szociális ellátás területére állította be őket. Általában azonban ezeket az intézményeket eladták, amit a vállalkozói szféra a továbbiakban (a bútorraktártól a műhelyig) a legkülönbözőbb célokra használt. A legnagyobb probléma éppen ebből fakad, nevezetesen az, hogy ezen ingatlanok eredeti funkciója már nem állítható vissza.

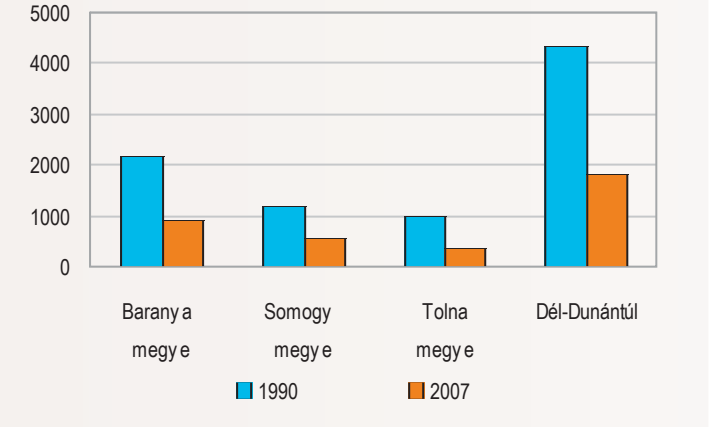
A bölcsődék száma az egyes kistérségek közül (leszámítva a korábban említett 4 településcsoportot, ahonnan 2007-re eltűnt az intézmény, ilymódon a veszteség itt volt a legfájóbb) a Szekszárdiban, a Siófokiban, a Komlóiban és a Tamásiban fogyott legszámottevőbben (70–80%-kal).

5 körzetben, Szentlőrinc, Lengyeltóti, Tab, Bonyhád és Dombóvár környékén a 17 év alatt a bölcsődék száma változatlan maradt, s csupán egy kistérségben, nevezetesen a Pécsváradiban növekedett. Itt 1990-ben még nem működött bölcsőde, 2007-ben viszont már 2 fogadta a gyerekeket. Szám szerint a legtöbb intézmény a megyeszékhelyeket is magába foglaló, s egyben legnagyobb (100 000-en felüli) lélekszámú két térségben található, a pécsiben (13) és a kaposváriban (6). A településcsoportok közel felében ugyanakkor csupán egy bölcsőde volt 2007-ben, ami kivétel nélkül mind a térségek központjában funkcionált.

Az elmúlt esztendőben a három megyében együttesen mintegy 1800 férőhely fogadta a gyermekeket. Ebből több mint 900 Baranyában, 500-at meghaladó számú Somogyban, 300-on felüli pedig Tolnában működött. A férőhelyek állománya a Dél-Dunántúlon a bölcsődék számát jóval meghaladóan, 58%-kal csökkent a vizsgált időszakban. Ez a visszaesés az országos átlagnál is erőteljesebb volt, az ország egészében ugyanis fele annyi férőhely állt rendelkezésre 2007-ben, mint 1990-ben. A régió megyéi közül leginkább Tolnában, legkevésbé Somogyban fogyatkoztak meg a helyek.

4. ábra

A férőhelyek számának alakulása

A férőhelycsökkenés – a Pécsváradi és a Lengyeltóti kivételével – valamennyi kistérséget érintette. Legerőteljesebben Tamási és Szigetvár környékét, ahol az 1990. évi 160-nal, illetve 120-szal szemben tavaly már csak 20–20 férőhely állt rendelkezésre, azaz 87, illetve 83%-kal kevesebb, mint a kilencvenes évek elején. A kivételként említett körzetek közül a pécsváradiban 0-ról 20-ra növekedett a férőhelyek állománya, a lengyeltótiban pedig változatlan maradt, csakúgy 20 kisgyermek elhelyezésére volt alkalmas, mint 17 évvel korábban. A férőhelyek több mint fele a Pécsi és a Kaposvári kistérségben koncentrálódott, számuk – főként ez utóbbi esetében – az átlagosnál mérsékeltebben (47, illetve 40%-kal) fogyott.

A régió mintegy 1800 férőhelyére 2007-ben összesen kb. 2300 gyermeket írattak be szüleik. Számuk 32%-kal (országosan 22%-kal) volt kevesebb az 1990. évinél. A térség három megyéje közti sorrend a következőképpen alakult: a létszám Tolnában apadt a leginkább (43%-kal), Somogyban pedig a legkevésbé (21%-kal). Baranyában a változás a régiós átlaggal nagyjából megegyező volt.

5. tábla

A beírt gyermekek számának alakulása

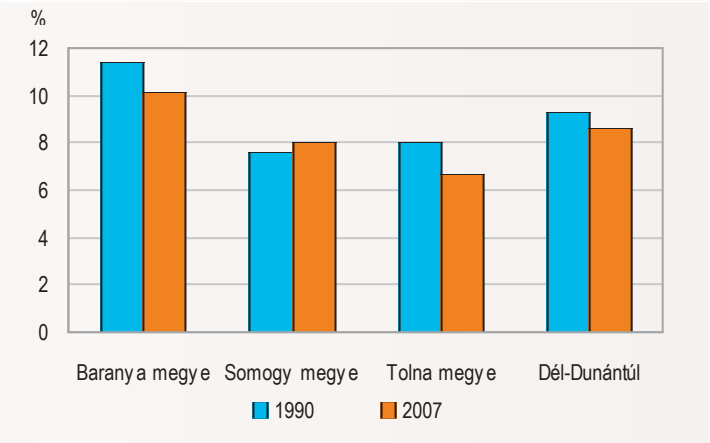
Megnevezés	1990	2007	2007 az 1990. évi %-ában
Baranya megye	1686	1138	67,5
Somogy megye	911	720	79,0
Tolna megye	737	423	57,4
Dél-Dunántúl	**3334**	**2281**	**68,4**

A kistérségek közül a Tamásiban és a Komlóiban volt a legerőteljesebb a csökkenés (sorrendben 81, illetve 76%), miközben a kaposvári, dombóvári és lengyeltóti körzetben gyarapodásra került sor. Kaposvár környékén 2%-kal, Dombóváron és Lengyeltóti környékén pedig 41–46%-kal emelkedett a bölcsődések száma. (A Pécsváradi kistérségben – amely, tekintve, hogy 0-ról indult, ily módon a legszámottevőbb fejlődést mondhatja magáénak – 2007-ben 27 bölcsődés gyermek volt.)

A beírt gyermekek 100 bölcsődés korúra vetített számát illetően elmondható, hogy az a Dél-Dunántúlon az országos átlagnál (10,9) alacsonyabb (8,6 fő) volt. Az Európai Unió 30%-os ajánlásától tehát régiónk még messzebb áll, mint az ország általában. A három megye közül Tolna (a maga 6,7-es átlagával) számít a sereghajtónak, az élen (10,1-del) Baranya található, Somogy helyezkedik el középen, itt a megfelelő életkorú kicsinyek 8,0%-a volt bölcsődés. 1990-hez képes egyébként ez utóbbi megyében némi javulás mutatkozott, a másik kettőben azonban igencsak romlott a helyzet.

5. ábra

A beírt gyermekek bölcsődés korú népességen belüli aránya,%

A beírt gyermekek és a férőhelyek számának összevetéséből kiderül, hogy a bölcsődék –- csakúgy, mint az országban – a Dél-Dunántúlon is 100%-on felüli kihasználtsággal működtek 2007-ben. 100 férőhelyre

ekkor 126 gyermek jutott, nagyjából annyi, mint az ország egészében, az 1990. évinél azonban 49-cel több. A zsúfoltság a somogyi bölcsődékben volt a legtetemesebb, ám ettől nem sokkal maradtak el a baranyai és tolnai intézmények sem.

6. tábla

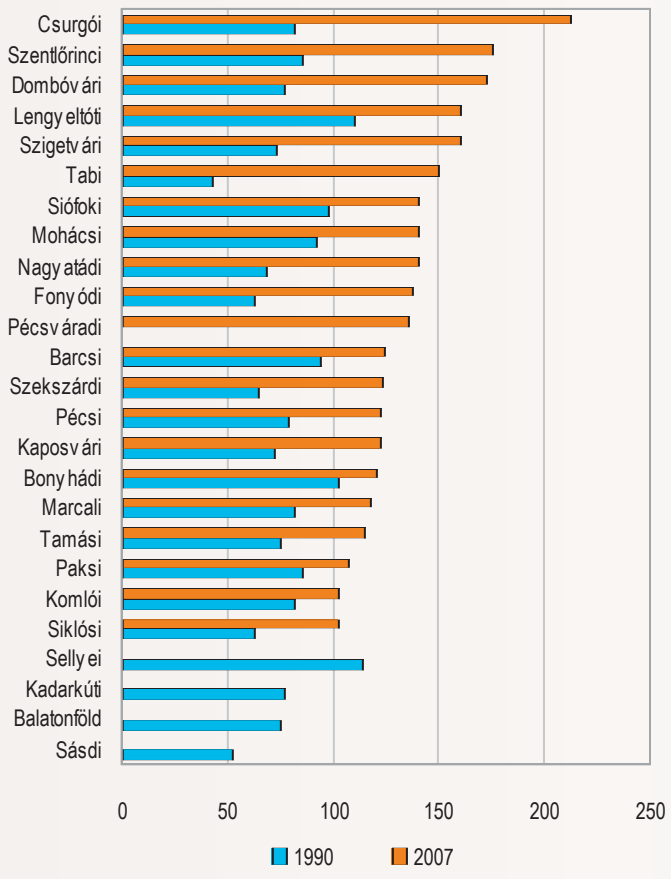
A 100 férőhelyre jutó beírt gyermekek száma

Megnevezés	1990	2007
Baranya megye	78	124
Somogy megye	78	133
Tolna megye	75	122
Dél-Dunántúl	**77**	**126**

A bölcsődei zsúfoltság oka – amellett, hogy nincs elég intézmény, miután sokhelyütt leépítették a korábbi ellátórendszert – az, hogy az édesanyák egyre kevésbé tudnak évekig otthon maradni gyermekükkel. Amint lehet - de legtöbben maximum fél-egy év otthonlét után – visszamennek a munkahelyükre, nehogy elveszítsék azt. Mindezek miatt szinte valamennyi bölcsődében van várólista. A kisgyermekes anyukáknak már a tervezett munkába állás előtt hónapokkal – esetenként egy évvel – fel kell iratkozniuk gyermekeikkel a kiválasztott intézmény várólistájára, még így is hosszan kénytelenek várni egy-egy üresedésre. Ráadásul – amíg pl. az óvodába kötelező a felvétel, addig – a bölcsődék válogathatnak a gyerekek között.

6. ábra

A 100 férőhelyre jutó gyermekek számának alakulása kistérségenként

A legnagyobb zsúfoltság a régió kistérségei közül a Csurgói, a Szentlőrinci és a Dombóvári kistérségben mutatkozott, 100 férőhelyre az előbbi településkörben több mint 200, utóbbi két körzetben 170–180 gyermek jutott. Siklós és Komló környéke tekinthető a legkedvezőbb helyzetűnek, itt az intézmények 103–103%-os kihasználtsággal működtek 2007-ben. Kiemelést érdemel a Pécsi kistérség, ahol a zsúfoltság ugyan korántsem olyan mértékű, mint a fent említett három településcsoportban, ám a várakozási idő a régión belül itt a leghosszabb. Ezt tükrözi, hogy a megyeszékhelyen a 2008 nyaráig befutott igények alapján már 2009. szeptemberére is százszázalékosan telített a létszám.
1990-hez képest Dél-Dunántúl kistérségeiben kivétel nélkül mindenütt növekedett a kihasználtság, leginkább Csurgó, Tab és Dombóvár környékén. A csurgói körzetben 81-ről 212-re, a tabiban 43-ról 150-re, a dombóváriban pedig 76-ról 172-re ugrott a 100 férőhelyre jutó bölcsődések száma. A Komlói és Bonyhádi kistérségben ezzel szemben "csak" mintegy 20-szal emelkedett a mutató értéke.
Megjegyzendő, hogy 1990-ben a régió 24 azon kistérsége közül, ahol működött bölcsőde 22-ben a kihasználtság 100% alatti volt, csupán Lengyeltóti és Bonyhád körzetében haladta meg pár fővel a gyermekek száma a férőhelyekét. 2007-ben ezzel szemben egyetlen kistérségben sem mutatkozott 100%-on aluli kihasználtság.
A zsúfoltság mellett a bölcsődék másik komoly problémája a gondozók számának fogyása, utánpótlásuk megoldatlansága. A vizsgált 17 év folyamán a Dél-Dunántúlon létszámuk – az országos átlagot jóval meghaladóan – 58%-kal esett vissza. A csökkenés Tolnában volt a legnagyobb mértékű, itt a gondozónők száma 2007-ben kevesebb, mint egyharmada volt az 1990. évinek. A „legkevésbé" (a felére) Somogyban apadt a létszámuk.

7. tábla

A gondozónők számának alakulása

Megnevezés	1990	2007	2007 az 1990. évi %-ában
Baranya megye	466	198	42,5
Somogy megye	239	120	50,2
Tolna megye	242	76	31,4
Dél-Dunántúl	**947**	**394**	**41,6**

A jövőre nézve gondot jelent velük kapcsolatban az, hogy az alkalmazottak több mint fele néhány éven belül nyugdíjba megy, a bruttó 80–100 000 Ft-os jövedelem pedig nem vonzó a fiatalok számára.
A gondozónők száma – a Lengyeltóti kivételével – valamennyi kistérségben jelentősen fogyott. Tamási és Komló körzetében olyannyira, hogy ezekben az 1990. évi állománynak már csupán 10–20%-a dolgozott.
Az eddigiekben vázolt kedvezőtlen bölcsődei ellátásban elvileg megoldást jelenthetne az, hogy azok, akiknek nem jut állami férőhely és segítő nagyszülőből is híján vannak, a magánbölcsődéket, illetve a bébiszitteri szolgáltatást vennék igénybe. Nyomban meg kell jegyezni azonban, hogy ezek legfeljebb csak egy szűk réteg számára orvosolhatják a problémát. A szolgáltatások borsos ára miatt széles körben nem tekinthetők alternatívának, sokan ugyanis nem engedhetik meg maguknak a havi sok tízezer forintra rúgó kiadást.
Tényleges megoldást sokkal inkább új bölcsődék indítása hozhatna. Részleges megoldást jelenthetne az a jogszabály – változtatás, amely kimondja, hogy a 10 000 fő alatti településeken úgynevezett óvoda-bölcsőde intézményeket lehetne létrehozni, tehát a kislétszámú óvodákba fogadnák be a bölcsődéskorú kicsiket. A terv szakmai és jogszabályi kidolgozása

most zajlik, és nagy körültekintést igényel, hiszen komoly pedagógiai kihívást jelentene a két nagyon eltérő igényű korcsoport gondozása, nevelése.
Már jelenleg is működik és a gondokon valamelyest tényleg enyhít a családi napközi intézménye. Ezek Somogyban és Tolnában sorra nyílnak, Baranya azonban e téren lemaradt. A családi napközi egészen kicsi – 20 hetes – kortól fogad gyermekeket, akiknek a nappali felügyeletéről és étkeztetéséről gondoskodik. A gyermekkel az ellátást nyújtó legtöbbször a saját háztartásában foglalkozik, megfelelően kialakított lakrészben, de gyakran előfordul az is, hogy külön csak a kicsik ellátására kialakított ingatlanon működik a szolgáltatás. A szakhatóságok által is engedélyezett családi napközi hasonlít egy gyermekközpontú sokgyermekes családhoz, ahol az apróságok biztonságos, otthonos környezetben élnek.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör

II. évfolyam 151. szám 2008. november 28.

2008/151

Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör

A tartalomból

1 Személyes gondoskodást nyújtó szociális alapszolgáltatások a Dél-Dunántúlon

1 Bevezető

1 Szociális étkeztetés, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás

2 Falu- és tanyagondnoki szolgáltatás

2 Családsegítő szolgálat

3 Időskorúak nappali ellátása

4 Egyéb nappali ellátások

4 A közoktatási intézményellátottság változása a régió megyei jogú városaiban

Személyes gondoskodást nyújtó szociális alapszolgáltatások a Dél-Dunántúlon

Bevezető

A népesség elöregedése, a munkanélküliség fokozódása, a jövedelmi viszonyok egyenlőtlensége és számos más tényező következtében a népesség egyre nagyobb hányada szorul a társadalom segítségére, mind nagyobb feladat hárul a szociális intézményrendszerre az idősek, szegények, tartósan betegek, fogyatékosok, munkaerőpiacról kiszorultak, deviáns problémákkal küzdők és a hajléktalanok ellátásából. Elemzésünk célja a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvényben, illetve annak módosításaiban szabályozott személyes gondoskodást nyújtó alapszolgáltatások[1], illetve azok elterjedtségének bemutatása a Dél-Dunántúlon és a régió kisebb területi egységein.

Vizsgálatunk alapján arra a megállapításra jutottunk, hogy a kötelező feladatok teljes köre sem biztosított valamennyi települési önkormányzatnál, ezért a szabályozás ellenére kialakultak „fehér foltok". Az ellátási hiányok sokszor éppen a legszegényebb térségekben maradtak fenn vagy alakultak ki, az önkormányzatok és egyéb fenntartók ugyanis éppen azokban a térségekben rendelkeznek a legszűkösebb anyagi forrásokkal, ahol a szociális problémák fokozottan vannak jelen. Másrészt egyes ellátási formáknál az ellátottak magas száma, aránya nem feltétlenül a rászorultak létszámának nagyságával, hanem az önkormányzat lehetőségeivel és preferenciáival áll összefüggésben. A térségi egyenlőtlenségek a szociális ellátás terén újabb problémákat generálnak, az elmaradott térségek felzárkóztatása, az ellátórendszer megerősítése esélyegyenlőséget teremthet az ott élő rászorultak számára.

Szociális étkeztetés, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás

A szociális étkeztetés és a házi segítségnyújtás biztosítása elvileg minden települési önkormányzat számára kötelező, ebből adódóan ezek a legelterjedtebb személyes gondoskodást nyújtó alapellátási formák. Mégsem mindenütt hozzáférhetők, a szűkös anyagi lehetőségek ugyanis megnehezítik az önkormányzatok számára a feladatok teljesítését.

A Dél-Dunántúlon 2007 folyamán mintegy 11 400 fő részesült **szociális étkeztetés**ben, számuk ötödével meghaladta az öt évvel korábbit. A régió megyéi közül Tolnában némi csökkenést, Baranyában és Somogyban az átlaghoz közeli növekedést tapasztaltunk a vizsgált időszakban. Tízezer 60 éves és idősebb lakosra számítva az elmúlt évben a régióban 536, az országosnál 72-vel több ellátott jutott. A mutató mind a megyék, mind a kistérségek vonatkozásában tág határok között mozgott. Az arányszám Tolnában 23%-kal, Baranyában 9%-kal alacsonyabb volt a régiós átlagnál, Somogyban viszont 28%-kal meghaladta azt. Kistérségenként még vegyesebb képet mutat az étkeztetésben részesülők 60 éves és idősebb népességhez viszonyított hányada, a legkisebb (222 Dombóvári) és a legnagyobb (1178 Nagyatádi) kistérségi mutató között több mint ötszörös a különbség annak ellenére, hogy mindkét mikrokörzet hátrányos helyzetűnek számít. Az említett nagyatádi térség mellett a leggyakrabban a sellyei, a kadarkúti és a barcsi körzetekben vették igénybe ezt az ellátási formát ahol átlagban minden 9-10. hatvan éves vagy annál idősebb polgárra, míg a legritkábban Szentlőrinc, Siófok és Dombóvár térségében, ahol minden 38-45. időskorúra jutott egy ellátott.

Az étkeztetést igénybevevő rászorultak nagyobbik hányadának – az országoshoz hasonlóan – a Dél-Dunántúlon is lakására szállították az ételt, kevesebb mint harmaduk fogyasztotta helyben, vagy vitte azt maga haza. Az ellátásért kilenctizedük fizetett térítési díjat – országosan 88%-uk –, ingyenesen egytizedük jutott a meleg ételhez. A térítési díjat fizetők aránya Baranyában volt a legkisebb (82%), a pécsi (60%) és a szigetvári (70%) körzetek viszonylag „alacsony" mutatóinak betudhatóan. Majd Somogy megye következett, ahol mindössze két kistérségben, a Fonyódiban és a Siófokiban volt kisebb (88, illetve 85%) a régiós átlagnál a díjfizetők hányada az ellátottakon belül, összességében pedig 94%-ot tett ki. Tolna minden mikrokörzetében 95%-os vagy afeletti részarányt képviseltek azok, akik nem ingyenesen jutottak a szociális étkeztetéshez, így összességében a másik két megye átlagát számottevően felülmúlva az arányszám 97%-os volt.

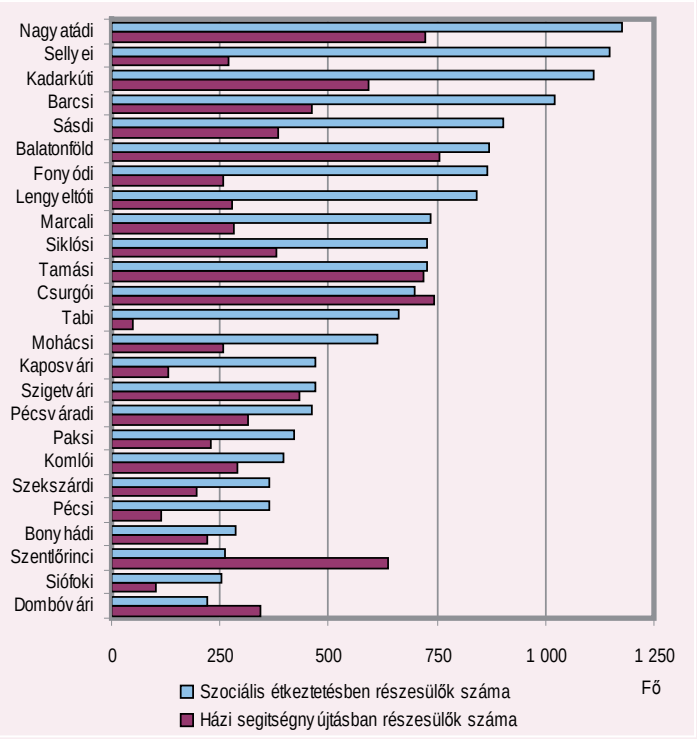
Házi segítségnyújtásban 2007-ben a Dél-Dunántúlon mintegy 6000 fő részesült, akiknek gondozásában 590-en vettek részt. Az elmúlt öt évben az előbbiek száma harmadával, az utóbbiaké kevesebb mint ötödével nőtt, így emelkedett az egy gondozóra jutó ellátottak száma, amely mutató 2007-ben a régióban 10 főt tett ki, szemben az országosan regisztrált 7 fővel. A házi segítségnyújtásban részesültek száma a vizsgált időszakban a régió megyéi közül Somogyban emelkedett a legdinamikusabban, 2,4-szeresére, Baranyában 14%-os volt a bővülés, míg Tolnában némi csökkenést tapasztaltunk. Tízezer 60 éves vagy annál idősebb lakosra

1) Az alapszolgáltatások megszervezésével a települési önkormányzat segítséget nyújt a szociálisan nehéz helyzetben lévő egyéneknek, hogy otthonukban, lakókörnyezetükben fenntarthassák önálló életvitelüket. Így elsősorban az időskorúak, a fogyatékos emberek, a pszichiátriai betegek, a szenvedélybetegek, továbbá a hajléktalan személyek számára biztosítanak különféle szolgáltatásokat. Az egyes alapszolgáltatások működtetésének kötelező jellege az állandó népesség számához kötött. A Módszertan tartalmazza a szociális alapszolgáltatások listája és az egyes szolgáltatások meghatározását.

283 házigondozott jutott a Dél-Dunántúlon, 73 fővel több az országos átlagnál. A régión belül a korábban említett csökkenés ellenére Tolnában a leggyakoribb ez az ellátási forma, amelytől – az elmúlt időszakban tapasztalt gyors növekedés eredményeként – csak kevéssel maradt el a somogyi gyakoriság, míg a Baranyában élők jóval ritkábban vették igénybe a házi segítségnyújtást. A régió kistérségeit tekintve rendkívül nagy a szóródás és annak ellenére, hogy ez az alapszolgáltatás elsősorban az idős, beteg, elesett személyek ellátását szolgálná, nem tapasztalható szoros összefüggés az ellátás gyakorisága és a 60 éves vagy annál idősebbek népességen belüli aránya között. A kistérségek több mint felében meghaladta a régió átlagát a tízezer 60 éves vagy annál idősebb személyre jutó ellátottak száma, közülük is kiemelkedik Balatonföldvár, Csurgó, Tamási, Nagyatád, Szentlőrinc, Kadarkút és környéke, ahol annak több mint kétszeresét regisztráltuk. A másik oldalon ugyanakkor a legalacsonyabb értéket a Tabi kistérség képviselte, ahol tízezer 60 éves vagy annál idősebb személy közül mindössze 48 részesült házi segítségnyújtásban, de Siófok, illetve Pécs körzetében is alig több mint 100-an.
A régióban a házigondozást igénybevevők csaknem fele – az országosnál kisebb hányada – fizetett térítési díjat a szolgáltatásért. A megyék közül a legmagasabb arányszám – az étkezésnél említetthez hasonlóan – Tolnához kötődött (57%), ahol a díjfizetők aránya a Tamási kistérség (35%) kivételével mindenütt jóval meghaladta az 50%-ot, s e megyében található az a két mikrotérség is – a dombóvári (92%), illetve a bonyhádi (85%) –, ahol a régión belül a legmagasabb hányadot képviselték az ellátottak között a szolgáltatásért díjat fizetők. A másik végletet rendkívül alacsony mutatójával a Kadarkúti kistérség (4%) képviselte a régióban, de a szigetvári, a siklósi, a barcsi, a szentlőrinci és a balatonföldvári körzetekben is mindössze 10-18% közötti volt a díjfizetők aránya.

1. ábra

Tízezer 60 éves és idősebbre jutó szociális étkeztetésben és házi segítségnyújtásban részesülők száma kistérségenként, 2007

Magyarországon még kevésbé elterjedt ellátási forma a **jelzőrendszeres házi segítségnyújtás**, vagyis segélyhívó készülék elhelyezése – azon rászorulók otthonában, akik annak megfelelő használatára képesek – az önálló életvitel fenntartása mellett felmerülő krízishelyzetek elhárítása céljából. Ez az országban 2007-ben alig több mint 17 ezer főt érintett. A Dél-Dunántúl 655 települése közül mindössze 26-ban építették ki a rendszert, amely mintegy 2300 fő ellátását szolgálta. Az év folyamán csaknem 2800 segélyhívás érkezett az ügyeletet ellátó központokba.

Falu- és tanyagondnoki szolgáltatás

Az aprófalvakban (600 főnél kisebb lélekszámú településeken), valamint a külterületeken élők számára az intézményhiányból származó hátrányok enyhítésére az egyes alapszolgáltatásokat falugondnoki, vagy tanyagondnoki szolgálatok keretében biztosíthatják a települések. E szolgálatok munkájában az alapellátás a meghatározó, a helyi igényeknek megfelelően azonban számos, a klasszikus szociális feladatokon túlmutató tevékenységet is végeznek. Az ország régiói közül a Dél-Dunántúlon működött a legtöbb szolgálat, a falu- illetve tanyagondnokok összesen 243 települést – a 600 fősnél kisebb falvaknak csaknem két harmadát – látták el. Összesen 234 főt foglalkoztattak és csaknem ugyanennyi járművet üzemeltettek e területen. A régión belül az aprófalvas településszerkezetből következően a szolgálatok legnagyobb hányada – több mint fele – Baranyában működött, Somogyban 37%-ukat, Tolnában bő tizedüket regisztráltuk. A kistérségenkénti adatok is jól mutatják, hogy az aprófalvas térségekben elterjedt a falugondnoki rendszer, a pécsváradi és a siklósi kivételével mindenütt lefedi a 600 fősnél kisebb települések több mint felét.

1. tábla

Falu- és tanyagondnoki szolgáltatás, 2007

Területi egység	600 fő alatti települések száma	Falu- és tanyagondnoki szolgáltatással ellátott települések száma	Falugondnokként foglalkoztatott	Tanyagondnokként foglalkoztatott
Baranya megye	217	126	111	10
Somogy megye	135	91	71	16
Tolna megye	35	26	16	10
Dél-Dunántúl	387	243	198	36
Ország összesen	1223	919	691	242

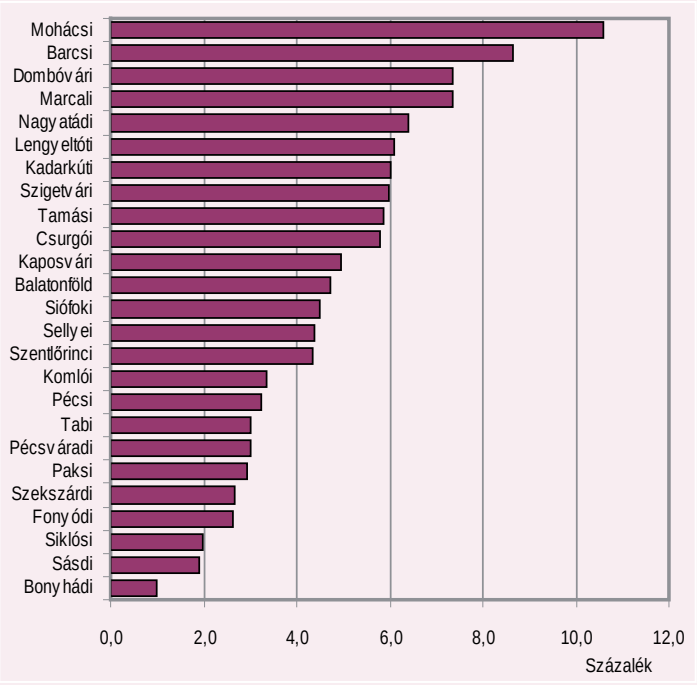
Családsegítő szolgálat

A családsegítés intézménye olyan általános és szociális szolgáltatás, amely a szociális munka eszközeinek és módszereinek alkalmazásával hozzájárul az egyének, a családok, valamint a különböző közösségek jólétéhez, fejlődéséhez, szociális környezetükhöz való alkalmazkodásához. A Dél-Dunántúlon 2007-ben 73 családsegítő szolgálat funkcionált és biztosította 621 településen az ellátáshoz való hozzáférést. Így a szolgáltatás a települések 95%-ára terjedt ki, amely hányad az országosan jellemzőt mintegy nyolc százalékponttal meghaladta és Közép-Magyarország után a második legmagasabb volt. A szolgáltatást igénybevevő polgárok száma a régióban az elmúlt öt évben dinamikusan, 2,4-szeresére emelkedett. A 2007. év folyamán csaknem 44 ezren – a népesség 4,5%-a – kértek, illetve kaptak tanácsot, segítséget a szolgálatoktól, a családsegítő esetkezelésben érintettek száma pedig közel 151 ezer főt tett ki. A családsegítést igénybevevők népességhez viszonyított aránya a megyék közül Somogyban volt a legmagasabb (5,5%), ahol a 11 kistérség közül nyolcban meghaladta ez az arányszám a régió átlagát, míg Baranyában (4,3%) és Tolnában (3,7%) ennél alacsonyabb volt a mutató. A kisebb területi egységeket vizsgálva a leggyakrabban a mohácsi körzet polgárai fordultak a szolgálathoz, itt átlagban minden kilencedik kérte annak segítségét, de a barcsi, a dombó-

vári és a marcali körzetekben is minden 14-ik. Népességarányosan a legkevesebben a bonyhádi körzetben (1%) vettek igénybe családsegítő szolgáltatást, de Sásd, illetve Siklós térségében sem haladta meg a 2%-ot ez az arányszám (annak ellenére, hogy a sásdi egyike a régióban található leghátrányosabb helyzetű kategóriába sorolt kistérségeknek).

2. ábra

Családsegítő szolgálatot igénybevevők népességen belüli aránya kistérségenként, 2007

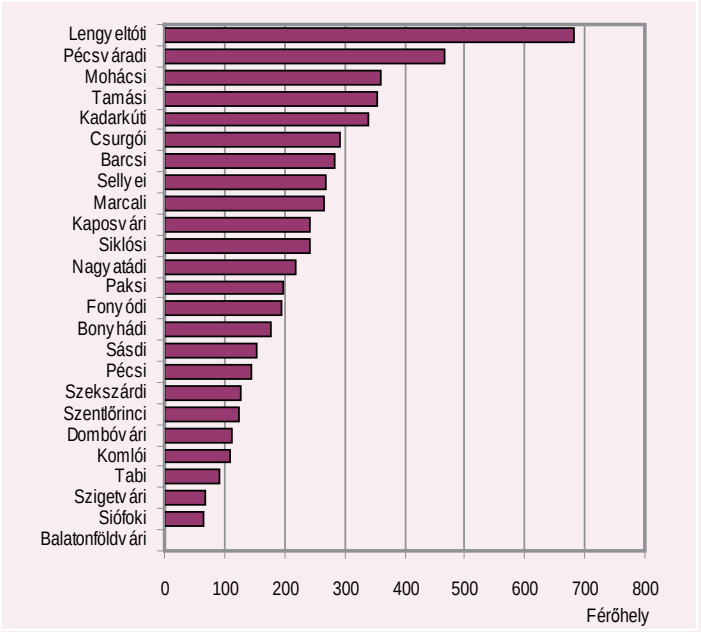
Időskorúak nappali ellátása

A nappali ellátást nyújtó intézmények elsősorban a saját otthonukban élők számára biztosítanak lehetőséget napközbeni tartózkodásra, étkezésre, társas kapcsolatokra, az alapvető higiéniai szükségletek kielégítésére. Ezen intézmények zöme idősek klubjaként működik, a Dél-Dunántúlon 2007 végén 142 intézményben biztosították az idősek nappali ellátását. Számuk – az országosnál nagyobb mértékben – tizedével csökkent 2002 óta. A régió megyéit tekintve a vizsgált időszakban Somogyban esett vissza a leginkább az intézményszám (63-ról 55-re), Baranyában 55 helyett 50, Tolnában pedig 40 helyett 37 idősek klubja gondoskodott az idősekről. A szociális törvény a 3000 főnél több állandó lakossal rendelkező települések számára írja elő kötelező jelleggel az idősek nappali ellátását. A régióban az e népességnagyságnál kisebb települések egy részén is található ilyen intézmény. A 3000-nél nagyobb lélekszámú települések közül ugyanakkor Baranyában kettőben, Somogyban és Tolnában pedig 1–1 településen nem működik ezen ellátási forma. A régió egyes kistérségeiben az ellátott települések aránya – a törvényi feltétel miatt – erősen függ a településszerkezettől is. Az aprófalvas kistérségekben alacsonyabb az ellátottság, így 10% alatti volt a Somogy megyei Tab, a Baranya megyei Szigetvár, Sásd és Sellye térségében. Ugyanakkor a másik oldalon a legnagyobb arányban a Lengyeltóti (60%), a Paksi (50%), a Tamási (38%) és a Mohácsi (30%) kistérségek települései biztosították ezen ellátási formát. A balatonföldvári körzetben viszont egyetlen településen sem működik ilyen intézmény.

A régióban a nappali ellátást biztosító idősek klubjainak közel 4300 férőhelye 93%-os kihasználtság mellett működött, számuk 2002-höz képest – az országosan tapasztalt 4%-os bővüléssel szemben – 3%-kal mérséklődött. Baranyában valamelyest – 1%-kal – bővült a kapacitás, Somogyban azonban 7%-os, Tolnában pedig 4%-os csökkenést regisztráltunk. Mivel ez az ellátási forma az időseket segíti, közelebbi képet kaphatunk az ellátottságról, ha a kapacitást a 60 évesek és idősebbek számára vetítjük. Eszerint Somogyban áll a legtöbb férőhely a rászorulók rendelkezésére (226), Baranyában és Tolnában viszont – kettővel, illetve hárommal – elmaradt az országos átlagtól (190) a tízezer 60 éves és idősebbre jutó férőhelyek száma. A mutató igen nagy szóródást mutat a régió egyes kistérségeit is tekintve. Igen kedvező – a régiós átlagnak legalább kétszerese – a lengyeltóti és a pécsváradi mikrokörzetben, de a Mohácsi, a Tamási és a Kadarkúti kistérségekben is 1,8-1,9-szerese. A legalacsonyabb – 100 alatti – mutatóval a siófoki, a szigetvári és a tabi térség rendelkezik.

3. ábra

Az idősek klubjai tízezer 60 éves és idősebbre jutó férőhelyei kistérségenként, 2007

A régióban a gondozottak 68%-a – országosan 69%-a – fizetett az ellátásáért térítési díjat. Tolnában volt a legmagasabb a díjfizetők aránya (78%), Baranyában alig a dél-dunántúli átlag feletti a hányaduk (69%), Somogyban pedig csupán 61%. A 24 ellátott kistérség közül 4-ben minden gondozott fizetett az ellátásért, további felében az ellátottak több mint 75%-a volt térítési díjra kötelezett, 5-ben 50-75% közötti volt a díjfizetők aránya, a kaposvári, a kadarkúti és a szigetvári körzetben viszont a gondozottak több mint felének nem kellett díjat fizetnie.

A dél-dunántúli időskorúak nappali intézményeiben összesen 319 gondozó látta el az időseket, 88%-uk – 8 százalékponttal meghaladva az országos átlagot – rendelkezett szakképzettséggel. A megyék közül Somogyban a legkedvezőbb a szakképzett gondozók aránya (97%), Baranyában és Tolnában ennél jóval alacsonyabb, 83, illetve 84% volt. Egy gondozóra átlagosan – az országosnál némileg több – 12,4 ellátott jutott a régióban. Valamivel magasabb a Somogy megyei gondozók leterheltsége (15,2), Baranyában és Tolnában viszont a régiós átlagnál kedvezőbb (10,8, illetve 11,7). A kistérségek közül kiugróan magas, a dél-dunántúli 2,5-szerese volt az egy gondozóra jutó ellátottak száma Nagyatád térségében (31,0), de a barcsi, a kadarkúti, a kaposvári és a paksi mikrotérségben is magas, 15,4-17,9 közötti volt. Igen kedvezően, 7,4-8,6 között alakult viszont ez a mutatóérték Szentlőrinc, Siófok, Szigetvár és Komló körzetében.

Egyéb nappali ellátások

A **fogyatékosok nappali intézményei** hároméves kortól biztosítanak lehetőséget a fogyatékosok napközbeni ellátására. A Dél-Dunántúlon összesen 16 – 2002-höz képest hárommal több – intézményben gondoskodnak az ellátásukról. 2007-ben Baranya megyében kettő – a mohácsi és a pécsi – körzetben, Somogyban négy – a Csurgói, a Kaposvári, a Nagyatádi és a Siófoki – kistérségben, Tolnában pedig szintén kettő – a dombóvári és a szekszárdi – térségben működtek fogyatékosokat gondozó nappali intézmények. A régióban engedélyezett férőhelyek tízezer lakosra vetített száma (5,1) az országosnál kedvezőbb, mégis az ellátottságot tekintve a három dél-dunántúli megye között igen nagy a különbség. Népességarányosan a Baranyában rendelkezésre álló férőhelyek száma (7,2) több mint duplája a somogyinak (3,5), de Tolnában is jóval átlag alatti (3,9) volt az ezer főre jutó férőhelyek száma. Összesen 489 férőhelyen 450 gondozottat láttak el a régióban. A kapacitás összességében 42%-kal, az ellátottaké 34%-kal nőtt öt év alatt. A legdinamikusabb fejlődés Tolna megyében ment végbe, 2,3-szeresére emelkedett a férőhelyszám, de az ellátottak száma is duplája volt a 2002. évinek. Somogyban 61, illetve 41%-os, Baranyában pedig 21, illetve 18%-os növekedést regisztráltunk ezen a területen. Régiós szinten a férőhelyek kihasználtsága (92%) egy százalékponttal maradt el az országostól. Tolnában 100%-os, Somogyban ennél 8 százalékponttal volt alacsonyabb a kihasználtság, Baranyában pedig 89%-os volt. A fogyatékos ellátottak 65%-a fizetett térítési díjat a régióban, ami 2 százalékponttal volt magasabb az országos hányadnál. Legnagyobb számban Baranyában kérnek az ellátottaktól térítést (82%), a másik két megyében a gondozottak alig több mint négy tizede fizet díjat ellátásáért, Somogyban 44, Tolnában 42%-uk.

2007-ben a fogyatékosok nappali intézményeiben 112 gondozó – 93%-uk szakképzett – látta el a rászorulókat, munkájukat 13 önkéntes is segítette. Egy gondozóra 4 ellátott jutott átlagosan, némileg kevesebb, mint országosan (4,3). A legkedvezőbb mutató Tolnát jellemezte (3,4), Baranyában a régiós átlaghoz közeli (4,1), Somogyban annál 0,5 százalékponttal magasabb értéket regisztráltunk.

A nappali ellátás keretében lehet gondoskodni a pszichiátriai betegek, a szenvedélybetegek, valamint a demens személyek ellátásáról is. A régióban nem működik nappali ellátást biztosító pszichiátriai intézmény, a Baranya megyében regisztrált két beteget egy-egy fogyatékos intézményben gondozzák. **Szenvedélybetegek** számára régiós szinten két intézményben – Pécsett és Szekszárdon – nyújtanak ellátást. 2007-ben százezer lakosra 11 férőhely jutott, ami az országosnál 3-mal több. Ezen intézmények teljes kihasználtság mellett működtek, összesen 105 személyt láttak el a Dél-Dunántúlon 11 szakképzett gondozó segítségével. A demencia a mentális hanyatlás, az öregkor egyik szindrómája, a **demens személyek** különböző fokozatú szellemi és fizikai leépülést élnek meg. Ellátásukról a szociális törvény különös szabályokat ír elő. Országosan Baranya és Tolna mellett csupán Hajdú-Bihar megyében, valamint Budapesten működik demens személyek nappali ellátására szakosodott intézmény, éppen ezért a demens személyek egy részének egyéb szociális intézményekben nyújtanak segítséget. Az adatok szerint országosan 161 demenciával kezelt személyt gondoztak az elmúlt évben, ebből a régióban erre szakosodott intézményben két helyen – Siklóson és Dombóváron – 25 személyt három szakképzett gondozó segítségével, további 20 érintettet pedig idősek klubjaiban láttak el. Az ellátottak 58%-a fizetett térítési díjat a gondozásért.

A szociális törvény a **hajléktalanok** nappali ellátási formájaként a **nappali melegedőt** nevezi meg, mely a hajléktalanok nappali tartózkodására nyújt lehetőséget, ahol az utcán élők helyzetét, életkörülményeit is figyelemmel kísérik és szükség esetén intézkedni is tudnak. 2007-ben a Dél-Dunántúlon hét városban, a Baranyai megyei Pécsen (itt kettő is), Mohácson és Szigetváron, a Somogy megyei Kaposváron és Siófokon, valamint a Tolna megyei Szekszárdon és Dombóváron működött nappali melegedő. Kapacitásuk összességében 407 hajléktalan személy egyidejű ellátására volt képes. A legtöbb helyen azonban – Szigetvár és Mohács kivételével, ahol 100%-os volt a kihasználtság – ennél jóval (8-56%-kal) nagyobb volt a napi átlagforgalom, a legnagyobb igény Szekszárdon volt tapasztalható. Régiós szinten a napi átlagforgalom 64%-kal haladta meg az öt évvel korábbit, országosan pedig megduplázódott, ami jól mutatja, hogy ezen ellátásra milyen mértékben növekedett az igény. A régió nappali melegedőiben 25 gondozó – 88%-uk szakképzett – dolgozott, akiknek munkáját még egy önkéntes egészítette ki.

Szintén a hajléktalanok ellátását segítik a **népkonyhák**, melyek a hajléktalan emberek egy részének az egyetlen étkezési lehetőséget jelentik. Baranyában Pécsett, Somogyban Kaposváron és Siófokon, Tolnában Szekszárdon és Dombóváron működik népkonyha, ahol összességében naponta 315 ételt tudnak kiadni a rászorulóknak. 2007-ben a napi átlagos forgalmuk 292 fő volt, 37%-kal több mint öt évvel korábban. Országosan ugyanakkor némileg – 1%-kal – csökkent ez a szám. A legtöbben Pécsett vették igénybe a szolgáltatást, naponta átlagosan 158-an kértek meleg ételt, ami 105%-os kihasználtságot jelentett, de Dombóváron (108%) és Szekszárdon (98%) is nagy volt a kereslet a meleg ételre. A legkisebb napi átlagforgalma a kaposvári népkonyhának volt, ahol az 50%-ot sem érte el kapacitáskihasználtság. A régióban üzemelő népkonyhákon 8 foglalkoztatott és 3 önkéntes dolgozott a hajléktalanok ellátásában.

Az elemzéshez kapcsolódó további adatokat tartalmazó táblázatok elérhetők ide kattintva.

A közoktatási intézményellátottság változása a régió megyei jogú városaiban

Az egyre csökkenő születésszám következtében fogyatkozó gyermeklétszám, valamint az anyagi erőforrások szűkülése a fenntartókat az oktatási intézményrendszer folyamatos felülvizsgálatára és időnkénti átalakítására késztetik. Az ezredforduló után is folytatódó születésszám-csökkenés az oktatási rendszeren belül természetszerűleg továbbra is az **óvodai** gyermeklétszám mérséklődésében jelentkezett. A Dél-Dunántúlon 2007-ben az óvodákba beírt 29 837 fős gyermeklétszám nem érte el a 2001. évi 90%-át (ez a régió mindhárom megyéjére igaz). A régió megyei jogú városainak átlagában az óvodások száma 10%-kal csökkent, ezen belül Kaposváron elenyésző mértékben, alig több mint egy százalékkal, Pécsett mintegy 13, Szekszárdon pedig 16%-kal. E két utóbbi város mutatói jelentősen kedvezőtlenebbek az országos átlagnál, hiszen az ország összes megyei jogú városát tekintve ebben az időszakban csupán 6%-kal mérséklődött az óvodások létszáma.

Az intézményrendszer követte a gyermeklétszám változását, egyrészt csökkent az óvodai feladatellátási helyek, és még inkább a férőhelyek száma. A Dél-Dunántúl megyei jogú városainak átlagában a feladatellátási helyek száma 6%-kal fogyatkozott, amely nagyjából megfelel az ország hasonló jogállású városai átlagának. A vizsgált időszakban a baranyai megyeszékhelyen mindössze 2, Kaposváron 7, Szekszárdon ugyanakkor csaknem 18%-kal esett vissza a feladatellátási helyek száma. (Megjegyzendő, hogy a régión belül Somogy és Tolna egyéb városaiban az óvodai feladatellátási helyek 2007. évi száma a 6 évvel korábbinak mindössze a háromnegyedét tette ki.)

A gyermeklétszámhoz történő alkalmazkodás a férőhelyek számának változásában még markánsabban tetten érhető. Kaposváron az alig csökkenő gyermekszámot a férőhelyek számának csekély mértékű növekedése kísérte. Pécsett a gyermeklétszáménál valamelyest kisebb mértékű, mintegy 10%-os fogyás következett be, ugyanakkor Szekszárdon 2001 és 2007 között a férőhelyek több mint egynegyede megszűnt (hasonló mértékű változás az ország megyei jogú városai közül csupán Salgótarjánban következett be, ahol a férőhelyek száma ebben az időszakban 22%-kal csökkent). Ebből adódik, hogy míg a legtöbb megyei jogú városban a férőhelyek kihasználtsága kismértékben csökkent, Szekszárdon ellenben jelentősen növekedett és meghaladta a 100%-ot.

2. tábla

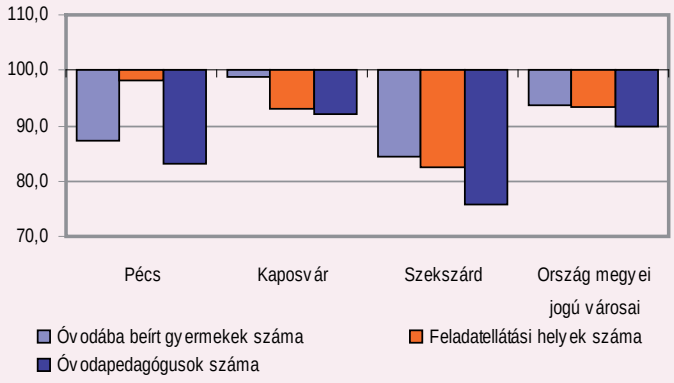
Az óvodák néhány főbb mutatójának alakulása

Terület	Óvodába beírt gyermekek száma							
	2007	a 2001. évi %-á-ban	1000 lakosra		100 óvodai férőhelyre		egy óvoda-pedagógusra	
			2001	2007	2001	2007	2001	2007
Pécs	4 450	87,4	31,7	28,4	96,7	94,4	10,1	10,6
Kaposvár	2 309	98,8	34,2	34,2	95,2	92,8	9,5	10,2
Szekszárd	1 141	84,4	37,6	33,5	93,4	107,1	8,9	9,9
Dél-Dunántúl többi városa összesen	9 100	88,8	34,6	31,8	93,9	91,5	10,2	10,5
Dél-Dunántúl községei összesen	12 837	87,5	33,7	30,6	87,3	82,5	11,3	11,1
Dél-Dunántúl összesen	29 837	88,5	33,9	31,0	91,4	88,3	10,5	10,7
Ország megyei jogú városai összesen	65 147	93,7	33,5	32,0	98,3	95,2	10,3	10,8
Ország összesen	342 725	94,5	33,6	32,2	96,6	92,7	10,6	10,8

A feladatellátási és a férőhelyekhez hasonlóan az óvodapedagógusok létszáma is követte a gyermekszám változását, sőt annál nagyobb mértékben csökkent a régió mindhárom megyei jogú városában, így az egy pedagógusra jutó óvodások száma kismértékben mindenütt emelkedett. Az ország megyei jogú városaiban átlagosan tizedével csökkent az óvodapedagógusok száma 2001 és 2007 között, régiónkban csupán Kaposvárt jellemezte ennél kisebb mérték (8%), Pécsett 17, Szekszárdon 24%-kal esett vissza a létszám (ennél nagyobb mértékű, 28%-os fogyás az ország megyei jogú városai közül csak Salgótarjánban történt).

4. ábra

Az óvodák főbb jellemzői 2007-ben, a 2001. évi %-ában

A megfelelő korú népesség csökkenésének következtében **általános iskolába** is egyre kevesebb gyermek jár. A Dél-Dunántúl 398 általános iskolai feladatellátási helyén a 2007/2008-as tanévben 79 383 fő tanult, a 2001/2002. évinek 86%-a. A régió megyei jogú városai esetében kisebb volt a csökkenés mértéke, a tanulók száma átlagosan 7%-kal fogyatkozott, amely kedvezőbb az ország hasonló jogállású városainak 15%-os átlagánál. A Dél-Dunántúlon a többi városban történt ilyen mértékű, 15%-os fogyás, de a legnagyobb vesztesek a községek voltak, ahol 2001 és 2007 között csaknem ötödével esett vissza a tanulólétszám.

E tekintetben a régió megyei jogú városai között jelentős különbségek mutatkoztak. A vizsgált időszakban Szekszárdon csökkent legnagyobb mértékben, 18%-kal az általános iskolások száma, Kaposváron mintegy tizedével, Pécsett csupán 3%-kal.
A feladatellátási helyek száma a régió átlagában követte a tanulói létszám csökkenését, de a változás iránya és mértéke jogállás szerint jelentősen eltért. A községekben a tanulólétszáménál nagyobb, a városokban pedig kisebb mértékben csökkent a feladatellátási helyek száma (különösen Baranya megye községeit jellemezte nagymértékű fogyás, a vizsgált 6 esztendő alatt 26%-kal esett vissza az általános iskolai feladatellátási helyek száma). Miközben az ország megyei jogú városaiban átlagosan 8%-kal fogyatkozott a feladatellátási helyek száma, a Dél-Dunántúl három megyei jogú városa közül kettőben az általános iskolák száma stabilnak mondható, Szekszárdon végig 10 (kivéve 2005-ben: 9), Kaposváron 19 (kivéve 2007-ben: 18) intézmény működött ebben az időszakban. Pécsett ugyanakkor a 2001. évi 36 helyett 2007-ben 42 feladatellátási helyet regisztráltak, miközben a számuk szinte évről-évre változott. A növekedés alapítványi és egyházi fenntartású feladatellátási helyek megjelenésének tudható be.

3. tábla

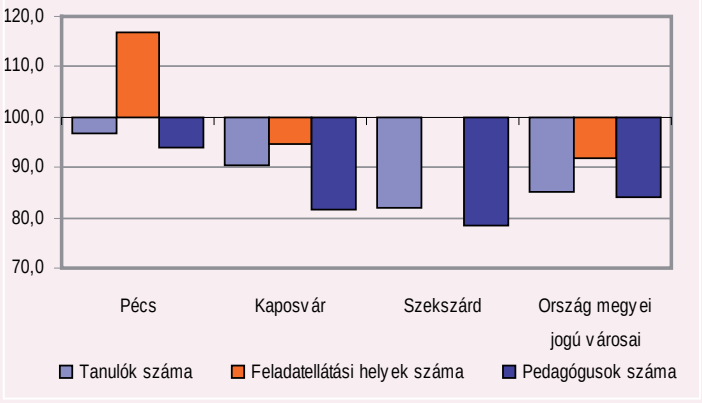
Az általános iskolai oktatás főbb jellemzőinek alakulása

Terület	Tanulók száma							
	2007	a 2001. évi %-ában	1000 lakosra		egy osztályra		egy pedagógusra	
			2001	2007	2001	2007	2001	2007
Pécs	14 198	96,9	91,3	90,6	23,2	22,9	10,1	10,4
Kaposvár	6 219	90,4	100,9	92,0	22,1	22,2	9,1	10,1
Szekszárd	3 226	81,8	109,7	94,6	22,0	21,5	9,4	9,7
Dél-Dunántúl többi városa összesen	26 395	85,3	104,5	92,2	21,4	21,4	10,7	10,5
Dél-Dunántúl községei összesen	29 345	81,3	83,0	70,0	16,0	16,6	9,4	9,3
Dél-Dunántúl összesen	79 383	85,8	92,9	82,4	19,2	19,6	9,9	9,9
Ország megyei jogú városai összesen	166 670	85,3	94,2	81,9	22,6	22,5	10,4	10,5
Ország összesen	809 160	85,6	92,7	80,5	19,8	20,3	10,4	10,4

Az általános iskolások létszámcsökkenését rugalmasabban követte az osztálytermek számának változása. Kaposváron és Szekszárdon, ahol 2001 és 2007 között a feladatellátási helyek száma lényegében nem változott, a tantermek száma előbbi városban ötödével, utóbbiban 16%-kal fogyatkozott. Pécsett a feladatellátási helyek számának növekedésénél lényegesen kisebb mértékben, mindössze 3%-kal emelkedett a tantermek száma. Az ország megyei jogú városaiban átlagosan tizedével csökkent az osztálytermek száma.
A vizsgált időszakban az óvodákhoz hasonlóan az általános iskolákban is a gyermeklétszámmal együtt csökkent a főállású pedagógusok száma. A Dél-Dunántúl megyei jogú városainak átlagában a 7%-os tanulólétszám-csökkenést a pedagógusok számának 12%-os fogyása kísérte. (Az ország hasonló jogállású városainak átlagában a 15%-os tanulólétszám-csökkenés 16%-os pedagóguslétszám-csökkenéssel párosult.) A régióban Pécsett 6, Kaposváron 18, Szekszárdon 21%-kal fogyatkozott az általános iskolai pedagógusok létszáma, amely mindhárom városban meghaladta a tanulók számának csökkenését, így mindenütt növekedett valamelyest az egy pedagógusra jutó tanulók száma.

5. ábra

Az általános iskolák főbb jellemzői 2007-ben, a 2001. évi %-ában

A megfelelő korú népesség számának fogyatkozása ellenére a képzés eggyel magasabb szintjén, a középiskolai oktatásban részesülők tábora nem csökkent, hanem emelkedett, a Dél-Dunántúl középiskoláiban 2007-ben 39 523 diák tanult, 8%-kal több mint 2001-ben. A feladatellátási helyek száma ezalatt mintegy 17%-kal, 144-ről 168-ra emelkedett. Országos átlagban ha kisebb mértékűt is, de szintén növekedést regisztráltak, az 5 %-kal több középiskolás mintegy 13%-kal több feladatellátási helyen tanult 2007-ben, mint a vizsgált időszak elején. A Dél-Dunántúl középiskolai tanulóinak közel 60%-a a régió három megyei jogú városának intézményeibe járt, ahol a tanulólétszám összességében mintegy tizedével növekedett, ezen belül a szakközépiskolások száma nem változott számottevően, a gimnazistáké ugyanakkor 23%-kal megugrott. (Az ország megyei jogú városainak átlagában hasonló tendencia figyelhető meg, 2001 és 2007 között a szakközépiskolások száma alig egy-két százalékkal, míg a gimnazistáké tizedével emelkedett.)

4. tábla

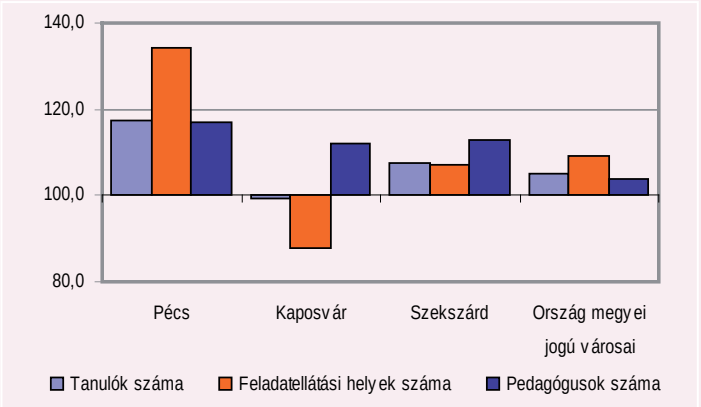
A középiskolai oktatás néhány főbb mutatójának alakulása

Terület	Tanulók száma							
	2007	a 2001. évi %-ában	1000 lakosra		egy osztályra		egy pedagógusra	
			2001	2007	2001	2007	2001	2007
Pécs	13 281	117,5	70,4	84,8	28,4	28,8	10,2	10,3
Kaposvár	6 294	99,2	93,0	93,1	28,6	28,1	13,1	11,6
Szekszárd	3 829	107,6	99,0	112,3	25,4	27,9	13,1	12,5
Dél-Dunántúl többi városa összesen	15 323	101,9	50,8	53,5	26,1	25,7	12,0	11,1
Dél-Dunántúl községei összesen	796	171,6	1,1	1,9	18,6	16,6	7,9	7,2
Dél-Dunántúl összesen	39 523	107,7	36,9	41,0	26,9	27,0	11,6	10,9
Ország megyei jogú városai összesen	177 780	105,0	81,7	87,3	28,7	28,7	11,9	12,0
Ország összesen	442 042	105,0	41,3	44,0	27,6	27,4	11,6	11,4

A régió megyei jogú városai közül a vizsgált időszakban a baranyai megyeszékhelyen emelkedett legnagyobb mértékben, mintegy 18%-kal a középiskolások száma, ezen belül a gimnazistáké 28, a szakközépiskolásoké 5%-kal. (Megjegyzendő, hogy 2007-ben Pécsett ezer lakosra 85 középiskolás jutott, amely kismértékben még mindig elmarad a megyei jogú városok 87 fős országos átlagától. E tekintetben a legmagasabb mutatóval Eger büszkélkedhet, ahol csaknem 150 középiskolás jut ezer lakosra.) A tanulói létszám mellett növekedett az osztályok száma is, így az általános iskolainál számottevően magasabb, átlagosan 28 fő körüli osztálylétszám a vizsgált időszak egésze során többé-kevésbé állandósult. A feladatellátási helyek száma a tanulói létszámnál nagyobb mértékben emelkedett, a gimnáziumoké másfélszeresére (14-ről 21-re), a szakközépiskoláké 22%-kal (18-ról 22-re). A középiskolai osztálytermek száma negyedével gyarapodott. A 18%-os tanulói létszámemelkedéssel párhuzamosan a főállású pedagógusok száma hasonló mértékben (17%-kal) növekedett, így az egy pedagógusra jutó tanulók száma 10 körül állandósult. Kaposváron a középiskolások száma 2001 és 2007 között oly módon nem változott, hogy a gimnáziumban tanulók számának 15%-os növekedése a szakközépiskolai diákok táborának 10%-os csökkenésével párosult. (Kaposváron 2007-ben 93 középiskolás jutott ezer lakosra, amely meghaladta a megyei jogú városok országos átlagát.) A tanulói létszámhoz hasonlóan az osztályok száma sem változott, az átlagos osztálylétszám Pécshez, valamint az országos átlaghoz hasonlóan 28 fő körül alakult. A középiskolai feladatellátási helyek száma a régió megyei jogú városai közül egyedül Kaposváron csökkent 12%-kal, szám szerint 25-ről 22-re (a csökkenés kizárólag a szakközépiskolákat érintette), miközben a tantermek száma kismértékben gyarapodott. A középiskolai főállású pedagógusok száma 2007-ben 12%-kal meghaladta a 2001. évi létszámot, ebből adódóan az egy pedagógusra jutó tanulók száma csökkent. Szekszárdon Pécshez hasonlóan mindkét iskolatípus esetében növekedett a tanulói létszám, gimnáziumba 13, szakközépiskolába 5%-kal jártak többen a vizsgált időszak végén, mint az elején. (Szekszárdon 2007-ben 112 középiskolás jutott ezer lakosra, amely a régió megyei jogú városai közül a legmagasabb, de országos összehasonlításban is a 3. legmagasabb érték.) A tanulólétszám növekedése ellenére a középiskolai osztályok száma 2007-ben a 2001. évi alatt maradt, így az átlagos osztálylétszám a vizsgált időszakban 25-ről 28-ra emelkedett. A feladatellátási helyek száma a tanulói létszámnak megfelelő mértékben, mintegy 7%-kal (14-ről 15-re) emelkedett, miközben az osztálytermek száma tizedével fogyatkozott. A középiskolai főállású pedagógusok száma 2007-ben a tanulólétszáménál valamivel nagyobb mértékben, mintegy 13%-kal haladta meg a 2001. évit, így az egy pedagógusra jutó tanulók száma kissé csökkent, de így is meghaladta mind a régió, mind az ország megyei jogú városainak átlagát.

6. ábra

A középiskolák főbb jellemzői 2007-ben, a 2001. évi %-ában

Annak ellenére, hogy növekszik a munkanélküliség és az elhelyezkedési gondok is egyre fokozódnak, ugyanakkor a gazdaság egyes területein súlyos szakemberhiányról lehet hallani, a középfokú oktatásban tanulók közül napjainkban sem választják nagyobb arányban a **szakiskolákat**, mint néhány évvel ezelőtt. A régió átlagában hányaduk 2001-ben 29,2, 2007-ben 28,1%-ot tett ki. A Dél-Dunántúl 83 szakiskolai és speciális szakiskolai feladatellátási helyét 2007-ben 15 445 diák látogatta, a 2001. évihez viszonyítva alig 2%-kal több. A régió megyei jogú városaiban általában valamelyest nagyobb, 4,4%-os volt a növekedés mértéke, amely kedvezőbb az ország hasonló jogállású városainak mindössze 1,2%-os gyarapodásánál. A Dél-Dunántúl többi városában a megyeszékhelyekhez hasonló mértékű, 4,5%-os gyarapodás történt, ugyanakkor a községekben 2001 és 2007 között 30%-kal esett vissza a tanulólétszám.

5. tábla

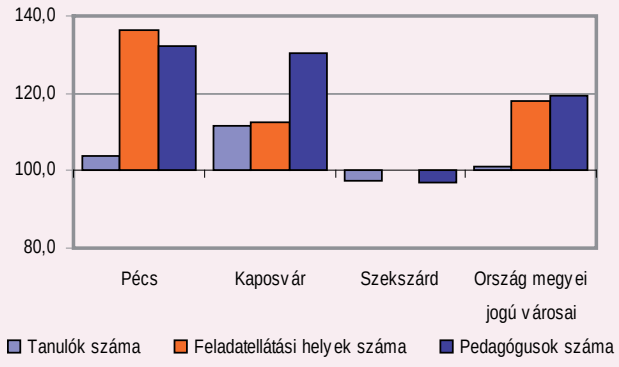
A szakiskolai és speciális szakiskolai oktatás néhány főbb mutatójának alakulása

Terület	Tanulók száma					
	2007	a 2001. évi %-ában	1000 lakosra		egy pedagógusra	
			2001	2007	2001	2007
Pécs	2 993	104,0	17,9	19,1	16,7	13,2
Kaposvár	2 429	111,7	31,9	35,9	15,0	12,9
Szekszárd	2 040	97,2	58,4	59,8	16,9	17,0
Dél-Dunántúl többi városa összesen	7 199	104,5	23,3	25,2	14,5	13,7
Dél-Dunántúl községei összesen	784	70,0	2,6	1,9	12,4	7,9
Dél-Dunántúl összesen	15 445	101,9	15,2	16,0	15,1	13,3
Ország megyei jogú városai összesen	50 683	101,2	24,2	24,9	16,2	13,7
Ország összesen	132 965	101,6	12,8	13,2	14,9	12,9

A régió megyei jogú városai között jelentős különbségek mutatkoztak. A vizsgált időszakban Kaposváron növekedett legnagyobb mértékben, mintegy 12%-kal a szakiskolások száma, Pécsett mindössze 4%-kal nőtt, míg Szekszárdon 3%-kal mérséklődött a létszám. A feladatellátási helyek száma nem igazodott a szakiskolások táborának változásához, a régió átlagában csakúgy, mint a megyei jogú városokban a tanulólétszámhoz viszonyítva jelentősen, mintegy ötödével bővült. A legjelentősebben, 36%-kal (11-ről 15-re) Pécsett gyarapodott a szakiskolák száma, Szekszárdon nem változott, (a vizsgált időszak egészében 7 volt), Kaposváron pedig kisebb ingadozásokkal 8-ról 9-re emelkedett.
A vizsgált időszakban a tanulólétszám enyhe gyarapodását a főállású pedagógusok számának jelentősebb növekedése kísérte. A Dél-Dunántúl átlagában 15, a megyei jogú városok esetében 21,5%-os létszámemelkedés történt 2001 és 2007 között, amely nem áll messze az ország megyei jogú városainak 19,4%-os átlagától. A régióban Pécsett 32, Kaposváron 30%-os gyarapodás történt, csupán Szekszárdon csökkent a pedagógusok létszáma a tanulólétszámhoz hasonló mértékben.

7. ábra

A szakiskolák és speciális szakiskolák főbb jellemzői 2007-ben, a 2001. évi %-ában

További információk, adatok (linkek)

Táblázatok

Módszertan

Elérhetőségek:

zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: 72/533-395

Információszolgálat
Telefon: 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

II. évfolyam 182. szám 2009. január 6.

2008/182

Összeállította:

Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2008/12

A tartalomból

1 A nyugdíjasok és járadékosok helyzete 2008 elején a Dél-Dunántúlon

4 A 2007. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás fontosabb dél-dunántúli adatai

A nyugdíjasok és járadékosok helyzete 2008 elején a Dél-Dunántúlon

A nyugdíjasok számának a rendszerváltást követő évtizedben tapasztalt növekedése – elsősorban a nyugdíjkorhatár kitolódásával összefüggésben – a kilencvenes évek végén megállt és megkezdődött az ellátottak számának lassú mérséklődése (esetenként stagnálása) országosan és a régióban egyaránt.

A dél-dunántúli régióban 1990. január elején a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma 256 ezer fő volt, népességen belüli aránya ekkor még alig haladta meg annak 25%-át. Az ezt követő 5 évben számuk 18%-kal emelkedett és 1995-ben már közel 301 ezer főt tett ki. A következő 5 évben az ellátottak száma már kisebb mértékben (6%-kal) nőtt. Az 1997-es nyugdíjtörvény hatására a kilencvenes évek végétől az ellátottak számának lassú mérséklődése figyelhető meg, a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma a Dél-Dunántúlon 2000 és 2008 között mintegy 8500 fővel lett kevesebb.

A dél-dunántúli régióban 2008 januárjában közel 312 ezer fő – a régió népességének több mint 32%-a – részesült nyugdíjban, járadékban, illetve nyugdíjszerű rendszeres ellátásban. Számuk az egy évvel korábbihoz képest lényegében nem változott. Az ország egészében 3 millió 54 ezer nyugdíjas és járadékos élt, 0,3%-kal több mint az előző évben. A népességhez viszonyított arányuk a régióra számítottnál alacsonyabb, valamivel több mint 30%-os volt.

A régió átlagához mérten Baranya és Tolna megyében nagyobb, Somogyban kisebb a nyugellátásban részesültek népességen belüli aránya, a különbség azonban egyik megye esetén sem igazán számottevő.

Általánosságban elmondható hogy a nőknek a lakónépességen belüli hányada jelentősen meghaladja a férfiakét. Az ország és a régió esetén 9 százalékponttal, a dél-dunántúli régió megyéiben 7–10 százalékponttal magasabb a nőkre számított fenti mutató értéke.

A nyugdíjasok régión belüli megoszlását tekintve a legtöbben Baranya megyében élnek (az ellátottak több mint négytizede), Somogyban mintegy harmadrészük, Tolnában valamivel több mint negyedük lakott 2008 elején. Az egy évvel korábbihoz képest Baranyában valamelyest csökkent, Somogyban és Tolnában pedig nőtt a nyugellátottak száma, a változás mértéke azonban egyik esetben sem érte el még a fél százalékot sem.

1. tábla

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma és népességen belüli aránya nemenként, 2008. január

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország összesen
	megye				
	Nyugdíjban, nyugdíjszerû ellátásban részesülõk összesen				
Férfi	54 410	40 279	32 344	127 033	1 217 917
Nõ	76 392	61 061	47 529	184 982	1 835 910
Összesen	**130 802**	**101 340**	**79 873**	**312 015**	**3 053 827**
	Lakónépességen belüli arányuk, %				
Férfi	28,9	26,0	28,4	27,8	25,5
Nõ	36,6	35,8	38,2	36,8	34,8
Összesen	**33,0**	**31,2**	**33,5**	**32,5**	**30,4**

A Dél-Dunántúlon annak ellenére, hogy az összlétszám lényegében nem változott (0,1%-kal nőtt), az ellátottak számában jogcímenként esetenként számottevőbb változás következett be. A nyugdíjban, járadékban, illetve nyugdíjszerű rendszeres ellátásban részesülőkön belül nőtt a nyugellátottak száma (0,8%-kal), ugyanakkor a járadékok és pótlékok területén létszámcsökkenés mutatkozott, számuk 4,8%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól.

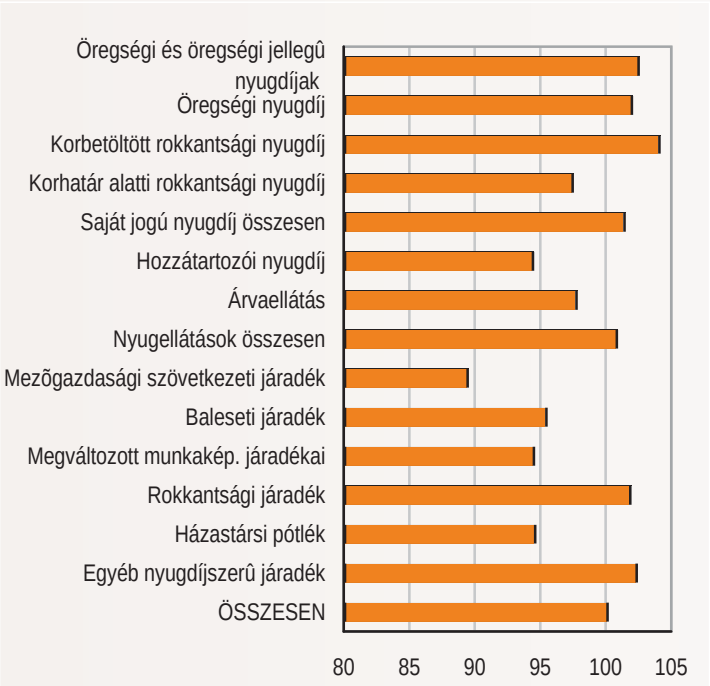
A nyugellátottak számának szerény növekedése mögött ellentétes irányú létszámalakulás húzódott meg. Miközben a hozzátartozói nyugdíjasok, illetve az árvaellátásban részesülők száma jelentősebben apadt (előbbieké közel 6%-kal, utóbbiaké több mint 2%-kal), a saját jogú nyugdíjasok száma 1,3%-kal meghaladta az előző évit. A saját jogú nyugdíjasok táborán belül az öregségi és a korbetöltött rokkantnyugdíjasok száma is valamelyest emelkedett, a korhatár alatti rokkantaké azonban csökkenést mutatott. Az öregségi nyugdíjasok közel 2%-os gyarapodása mögött a korbetöltött öregségi nyugdíjasok számának minimális (0,2%-os) fogyása, illetőleg a korhatár alatti öregségi ellátásban részesülők körének több mint 14%-os bővülése húzódik, melyre minden bizonnyal az egyre kedvezőtlenebb nyugdíjba vonulási feltételek is hatással voltak, értve ez alatt azt, hogy akik tehetik, mielőbb a nyugdíjazás lehetőségét választják. A rokkantnyugdíjasok száma a nyugdíjas kort elértek körében 4%-os emelkedést mutatott, a korhatár alattiak száma 2,6%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. A hozzátartozói nyugellátottak közül az ideiglenes özvegyi nyugdíjasok valamint a szülői nyugdíjjal rendelkezők száma csökkent számottevőbben, a korbetöltött özvegyi nyugdíjasok száma mérsékeltebben fogyott.

A járadékkal ellátottak esetén jellemzően csökkent az ellátottak száma, a legjelentősebb (10,6%-os) fogyás a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosoknál jelentkezett. Kisebb növekedés a rokkantsági járadékkal (1,8%) ellátottak között, jelentősebb pedig a megváltozott munkaképességük

miatt ellátottakon belül az átmeneti járadékban részesülők között mutatkozott, számuk 13%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

1. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők számának változása a Dél-Dunántúlon, 2008. január (%) 2007. január= 100,0

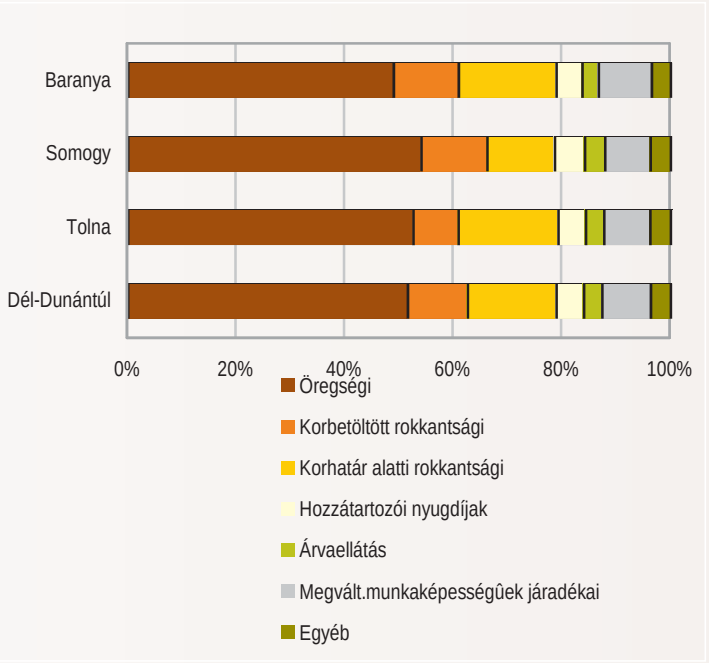

A nyugdíjasok jogosultság szerinti összetétele az egy évvel korábbihoz képest számottevően nem változott, valamennyi ellátási formát figyelembe véve a különbség az egyes jogcímek esetén nem haladta meg az egy százalékpontot. Az ellátottak túlnyomó többsége (79%-a) saját jogán részesült ellátásban, hozzátartozói nyugdíjat 5%-uk, árvaellátást 3%-uk kapott, a járadékosok aránya 12%-os volt. A saját jogú nyugdíjasok közel kétharmada öregségi nyugdíjra, míg egyharmada rokkantsági nyugdíjra volt jogosult. (A rokkantnyugdíjasok nagyobbik hányada korhatár alatti volt, ők alkották a saját jogán ellátottak 21%-át.) A járadékban részesülők túlnyomó része megváltozott munkaképesség miatt részesült ellátásban, ők tették ki az összes ellátott 9%-át.

A régió megyéiben az öregségi és öregségi jellegű nyugdíjasok aránya Somogy megyében a legmagasabb (66%), ugyanakkor itt a legnagyobb a hozzátartozói nyugdíjasok hányada (6%) is. Baranya és Tolna megyében a saját jogú ellátások közül a korhatár alatti rokkant nyugdíjasok száma kiemelkedő, mindkét megyében az ellátottak kb. 18%-a tartozott ide, szemben Somogy megyével, ahol csak 12%-uk részesült ilyen típusú ellátásban. A korbetöltött rokkantsági nyugdíjra jogosultak aránya Baranyában és Somogyban meghaladta a régiós átlagot, Tolnában elmaradt attól. A korhatár alatti és korbetöltött rokkantnyugdíjasok együttes hányada Baranyában volt a legmagasabb, egyedüliként meghaladva a régiós átlagot. Összességében a nyugellátást kapók arányában a megyék vonatkozásában jelentős eltérés nem mutatkozott. A járadékok közül számottevőbb területi különbség a megváltozott munkaképességűek járadékában részesültek között tapasztalható, az ilyen típusú ellátásban részesültek hányada Baranyában kicsit magasabb volt, mint a másik két megyében. A többi járadéktípus megoszlása eléggé hasonlóan alakult a régió három megyéjében.

2. ábra

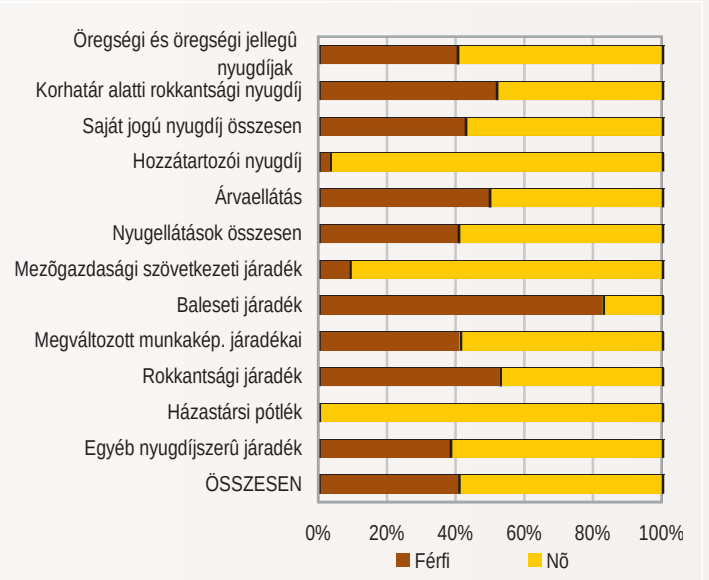
Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők megoszlása ellátási formák szerint, 2008. január

A nemek szerinti összetétel – az elmúlt évekhez hasonlóan – a nagyobb súlyú ellátási formáknál jellemzően nőtöbbletet mutatott, amely részben a nyugdíjkorhatár ma még (ugyan csökkenő mértékben) meglévő különbségéből ered, illetve összefügg demográfiai tényezőkkel is, amely alatt elsősorban a nők kedvezőbb életkilátásait értjük. A dél-dunántúli régióban a nyugdíjasok és járadékosok többsége 2008 elején is a nők köréből került ki, hányaduk – az előző évhez hasonlóan – közel hattizedet ért el. (Arányuk az ország egészében is ezzel megegyezően alakult.) A régió három megyéje közül Baranyában a legalacsonyabb (58%-os) a „gyengébb” nem aránya, a másik két megyében hattizedük tartozott a nők közé. Arányuk az egyes ellátási formáktól függően számottevően differenciálódott.

3. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők nemek szerinti megoszlása ellátási formánként a Dél-Dunántúlon, 2008. január

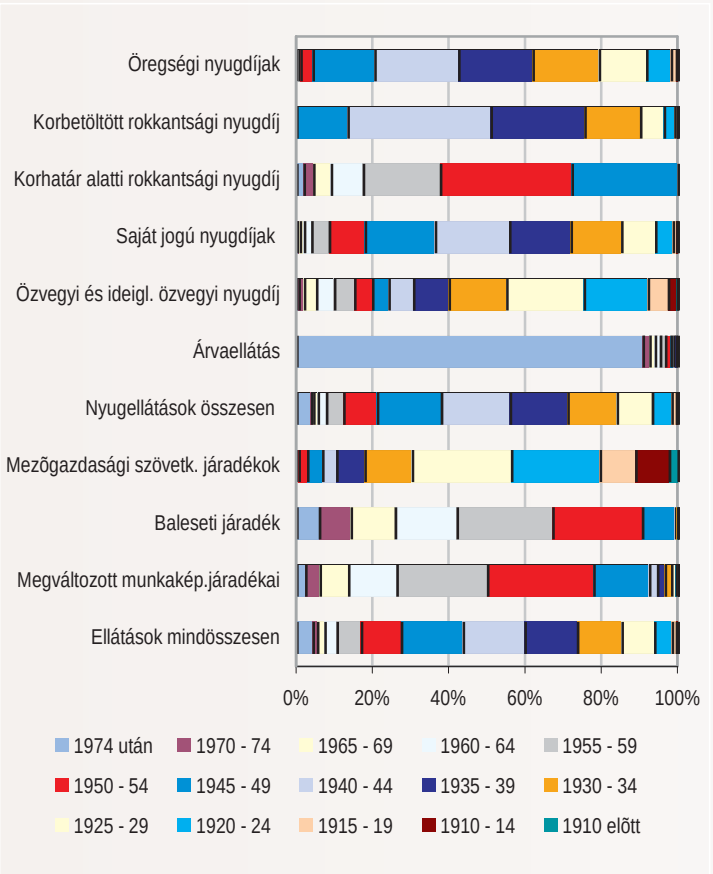

A régió nyugellátottai közül a nők hányada a hozzátartozói nyugdíjasokon belül volt a legmagasabb, a nyugdíjas kort betöltött özvegyi nyugdíjasokat pedig szinte teljes egészében ők alkották. A saját jogú nyugdíjasok 57%-a – ezen belül az öregségi nyugdíjasok 63%-a – került ki közülük. A nyugellátottak közt a rokkantnyugdíjasok esetén azonban magasabb a férfiak aránya – a korbetöltötteknél 53%-ot, a korhatár alattiaknál 52%-ot képviseltek – amely adódhat abból, hogy a veszélyesebb munkaköröket jellemzően ők töltik be. (Ezt bizonyítja az is, hogy a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasokon belül a baleseti rokkantsági ellátásban részesülők 84%-a férfi volt, illetve ezzel függ össze a járadékosok között a baleseti járadékosok számottevő férfitöbblete is.)

A dél-dunántúli régióban a nyugdíjasok és járadékosok korösszetételét 2008 januárjában az alábbiak jellemezték: 1935 és 1949 között született az ellátottak 46%-a, a náluk valamivel fiatalabbak (az 1950 és 1964 közöttiek) a 20%-át, a némileg idősebbek (az 1920 és 1934 közöttiek) az ellátottak negyedrészét tették ki. A legkevesebben a legidősebbek voltak, az 1920 előtt születettek aránya nem érte el a 2%-ot. Viszonylag magas volt a fiatalok hányada, az 1965 után születettek az ellátottak több mint 7%-át alkották, amit elsősorban az 1974-nél később születettek magasabb, több mint 4%-os aránya okozott. (Nagy részük a 25 év alatti, nappali tagozaton tanuló, árvaellátásban részesülő gyerekek közül került ki.)

4. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők születési évek szerinti megoszlása ellátási formánként a Dél-Dunántúlon, 2008. január

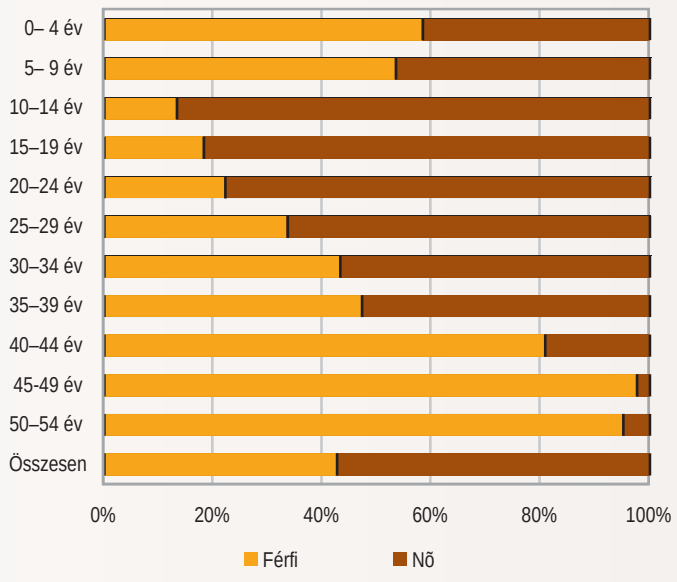

Az egyes ellátási formák tekintetében (főként a megszerezhető jogosultságok természetéből eredően) szembetűnő eltérés mutatkozott a nyugdíjasok korstruktúrájában. Az öregségi nyugdíjasok esetén még magasabb az 1935 és 1949 közt születettek hányada, hattizedük tartozott a fenti korcsoportba, mint ahogy a korbetöltött rokkantnyugdíjasok meghatározó hányada (háromnegyede) is ilyen korú volt 2008 elején. A korhatár alatti rokkantnyugdíjasok korösszetételét a fiatalabbak nagyobb részesedése jellemezte, a legnagyobb részarányok az 1945 és 1959 közötti korcsoportokat jellemezték, ez időszakban született a fenti címen ellátottak 83%-a. Árvaellátásban a súlypont az 1985 és 1999 között születetteknél mutatkozott, ezen ellátási formában több mint háromnegyedük volt 9 és 23 év közötti fiatal. A járadékosok közül a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok meghatározó része az idősebbek közül került ki, az 1935 előtti születésűek az ilyen típusú járadékosok 82%-át tették ki, ugyanakkor a baleseti illetve a megváltozott munkaképességű járadékosok jellemzően a „fiatalabb' korosztályokból kerültek ki, 1950 után született a baleseti járadékosok kilenctizede, a megváltozott munkaképességük miatt ellátottaknak pedig több mint a háromnegyede.

Érdemes megvizsgálni a saját jogú nyugdíjasok szolgálati idő szerinti összetételét is, miután a munkában eltöltött évek száma egyrészt feltétele a nyugdíjba vonulásnak, másrészt nagymértékben befolyásolja a nyugdíjak nagyságát is. A saját jogon nyugdíjban részesülők legnagyobb hányada, több mint negyede 35–39 év szolgálati időt tudhatott maga mögött, a férfiaknak valamivel nagyobb (28%), a nőknek kisebb (23%) hányada töltött el ennyi időt munkahelyén. Összességében a második legjellemzőbb a 30–34 évnyi szolgálati idő volt (18%), amely nemenkénti bontásban az átlagostól nem mutatott eltérést. Az előbbieket a 25–29 illetve a 40–44 évet kitevő munkaviszonyok hányadai követték (sorrendben 15 illetve 14%-kal) melyeknél a férfiak és nők esetén számított arányok már igen jelentős eltérést mutattak. Közülük a rövidebb szolgálati idő a nők körében volt jellemzőbb (17%-uk dolgozott ennyi ideig) a férfiaknak ugyanakkor csak 12%-a tartozott ebbe a kategóriába. A hosszabb (40–44 éves) beszámított idő esetében a férfiak e korcsoportra jutó igen magas 26%-os részarányával szemben a nőknek csak 5%-os hányada állt.

5. ábra

A saját jogú nyugdíjasok szolgálati idő szerinti megoszlása nemenként a Dél-Dunántúlon, 2008. január

A nyugdíjasok tábora – mint korábban már szó volt róla – a népességnek igen jelentő hányadát, a régióban közel egyharmadát teszi ki. Mindennapjaikat, életminőségüket alapvetően a számukra folyósított nyugdíj összege határozza meg. Ennek nagyságát részben a nyugdíjazást megelőző (törvényben előírtan figyelembe veendő) évek átlagkeresetének

nagysága, részben pedig az előzőekben vázolt, munkában eltöltött esztendők száma befolyásolja. Rokkantsági ellátás esetén a rokkantság megállapításának időpontjában betöltött életkor, illetve a rokkantság foka is meghatározó tényezők. A fentieket összefoglalva a nyugdíjak összegét és emelésének mértékét törvény határozza meg.

A nyugdíjak és járadékok egy főre jutó havi átlaga a Dél-Dunántúlon – a 2008 januári nyugdíjemelés után – 70 156 Ft volt, 11,2%-kal több az egy évvel korábbinál. Területi összehasonlításban a nyugellátás átlagos összege a régió megyéi közül Baranyában volt a legmagasabb, az itt folyósított 72 565Ft-os ellátás 3,4%-kal meghaladta a régiós átlagot. A másik két megyében átlag alatti ellátást kaptak a nyugdíjasok, Somogyban 68 302, Tolnában 68 565 forintot, 3 illetve 2%-kal kevesebbet az átlagosnál. A növekedés mértéke az egy évvel korábbihoz képest Somogyban átlagos volt, Baranyában kevéssel (0,3 százalékponttal) az alatt maradt, Tolnában 0,6 százalékponttal a régiós átlag felett alakult.

A különböző járandóságok között az ellátás fajtái szerint számottevő különbségek tapasztalhatók. A saját jogú nyugdíjasok közül az öregségi illetve a korbetöltött rokkantsági nyugdíjban lévők járandósága az átlagosnál magasabb, a korhatár alatti rokkantnyugdíjasoké annál alacsonyabb volt. A hosszabb szolgálati időhöz általában magasabb nyugdíj tartozik, azonban a nyugdíjak összegét a szolgálati idő mellett a nyugdíj megállapításakor elért jövedelem nagysága is meghatározza. Ebből adódik, hogy az öregségi nyugdíjasokon belül a legmagasabb nyugdíjat (a régiós átlagnál közel 42%-kal többet) a korhatár alatti öregségi nyugdíjasoknak folyósították. Összességében az öregségi nyugdíjak 19%-kal, a korbetöltött rokkantsági nyugdíjak 10%-kal haladták meg a régiós átlagot, a korhatár alatti rokkantsági ellátás pedig több mint 11%-kal átlag alatt maradt. A saját jogú nyugdíjasok átlagosan közel 78 700 Ft-ot vehettek kézhez, ami 12%-kal haladta meg az összes ellátás átlagát. (Az előző évhez mért növekedése egyébiránt az átlagnak megfelelő volt.)

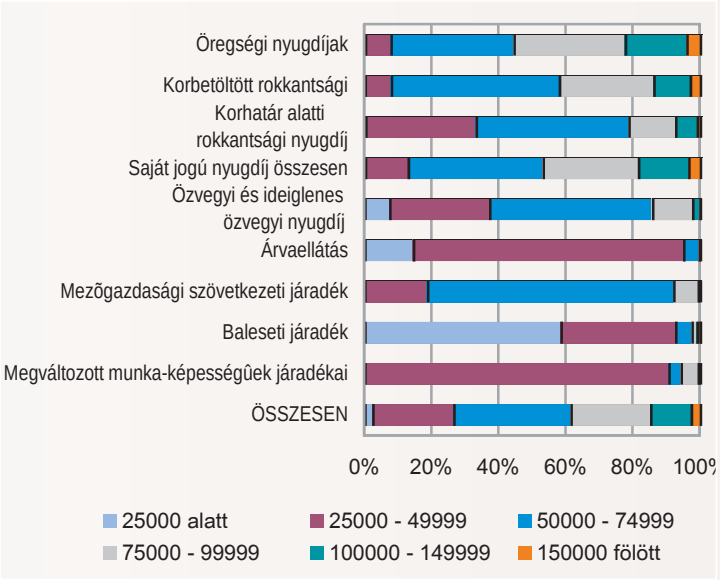
A hozzátartozói jogon járó ellátásoknál valamint a járadékoknál az átlagnál – sok esetben lényegesen – alacsonyabb pénzösszeget folyósítottak. A hozzátartozói nyugdíjak 20%-kal, az árvaellátás összege 54%-kal maradt el a régiós átlagtól és mindkét ellátás növekedési üteme 5 százalékponttal kisebb volt annál. A járadékosok ellátási összege az összes forma között a legalacsonyabbnak mutatkozott, 2008 januárjában a régiót jellemző átlagos ellátásnak csak 44%-át tette ki. A relatíve legmagasabb mezőgazdasági szövetkezeti járadék összege is csak mintegy 84%-a volt az átlagnak, az összes többi járadékfajta mind alacsonyabb volt, mint az átlag fele. A megváltozott munkaképességűek ellátása 46%-át, a baleseti járadék összege 35%-át, a házastársi pótlék pedig alig több mint kéttizedét tette ki a régiós átlagnak.

A nyugdíjakat és járadékokat nemek szerint vizsgálva – csakúgy mint a korábbiakban – a férfiak kedvezőbb helyzete tükröződik. Átlagos ellátásuk 2008 januárjában a nők számára folyósított közel 65 000 Ft-os összeggel szemben mintegy 78 000 Ft-ot tett ki. A férfiak járandósága közel 11%-kal átlag fölött, a nőké mintegy 8%-kal átlag alatt alakult. Ez egyrészt az előbbiek eleve magasabb keresetével, hosszabb szolgálati idejével, „fiatalabb" korstruktúrájával, s ebből eredően a régebben megállapított alacsonyabb nyugdíjjal bírók kisebb hányadával magyarázható. A nyugellátásokon belül a saját jogon szerzett nyugdíjak valamennyi ellátási forma esetén a férfiak magasabb jövedelmét mutatták, a hozzátartozói ellátások esetén a nők részesültek nagyobb összegű kifizetésben, az árvaellátásban a nemek közt jelentős különbség nem jelentkezett. A járadékok esetén is a legtöbb ellátási formánál a férfiak jövedelme haladta meg a nőkét, kivételt a mezőgazdasági szövetkezeti járadék, valamint a házastársi pótlék jelentett, ahol a nők valamivel magasabb ellátásban részesültek a férfiaknál.

A nyugellátásokat jövedelemkategóriánként vizsgálva az egyes csoportok között jelentős szóródást tapasztalhatunk. A nyugdíjasok és járadékosok 11%-ának a havi jövedelme nem érte el a 30 000 Ft-ot, de 45 000 Ft alatt maradt az ellátottak kb. kéttizedének járandósága. Ugyanakkor csak alig több mint tizedük havi bevétele haladta meg a 110 000 Ft-ot. A régiós átlagot magába foglaló 70–75 ezer forintos sávba a nyugdíjasok kevesebb mint 8%-a tartozott, ennél kevesebb járandóságot kapott az ellátottak 54%-a.

6. ábra

A nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők havi teljes ellátás nagysága szerinti megoszlása ellátási formánként a Dél-Dunántúlon, 2008. január

A saját jogú nyugdíjasok legnagyobb hányada – közel fele – az 55–85 ezer forintos sávba tartozott. Ezt meghaladó nyugdíjban három, ezt el nem érőben kettő tizedük részesült. A hozzátartozói ellátások közül az árvaellátás összege több mint 90%-ban 20 és 50 ezer forint közé esett, az özvegyi nyugdíjasok közel hattizede 40 és 70 ezer forint közötti összeget vehetett fel havonta. A járadékok koncentráltsága is igen magasnak mutatkozott: a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok 90%-a a 45–75 ezer forintos, a megváltozott munkaképességűek 86%-a a 25–35 ezer forintos sávba esett, a baleseti járadékosok héttizede havi 30 ezer forint alatti összeget vehetett kézhez.

Táblázatok

A 2007. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás fontosabb dél-dunántúli adatai

Magyarország az Európai Unióhoz újonnan csatlakozott országok közül az egyetlen, amelynek agráriumát duális struktúra jellemzi. Míg a környező országok közül Lengyelországban, Romániában, Szlovéniában döntően a családi gazdaságok, Szlovákiában és Csehországban pedig alapvetően a nagyüzemek a meghatározók, addig nálunk a termelés az egyik fő gócát a gazdasági szervezetek, a másikat a kis- és közepes családi gazdaságok jelentik. A két kör egymáshoz viszonyított súlyára országosan és a dél-dunántúli szinten a két-háromévente végrehajtott mezőgazdasági gazdaságszerkezeti összeírásokból[1] tudunk következtetni. A legutóbbi, a 2007. no-

[1] Az Európai Unió agrárstatisztikai rendszerével való harmonizáció hazánkban is szükségessé teszi a 10 évenkénti teljes körű mezőgazdasági összeírásokat és a 2-3 éves intervallumokban végrehajtott gazdaságszerkezeti összeírásokat. Ez utóbbiak során elvárás, hogy a gazdaságnagyságnál olyan küszöbértéket határozzanak meg, amelynél a felvételből csak azon termelőegységek maradnak ki, amelyek együtt az ország mezőgazdasági teljesítményértékének egy, vagy annál kisebb százalékát adják.

vember 12–30 között végrehajtott felmérés adatai szerint az elmúlt év végén az országban mintegy 7 400 gazdasági szervezet és közel 619 ezer – a földterület és az állatállomány nagysága alapján – gazdaságméretűnek számító háztartás működött, amelyből 1 238 szervezetet és közel 77 ezer egyéni gazdaságot regisztráltak a Dél-Dunántúlon. A főbb termelési tényezőket tekintve, a mezőgazdasági területnek országosan több mint a fele gazdasági szervezetekben koncentrálódott, míg régiónkban ez az arány közel kétharmados volt. A szervezeti kör dominanciáját jelzi az is, hogy országosan és dél-dunántúli viszonylatban a gazdasági egységek állandó alkalmazottainak mintegy 85–85%-át e szektorban foglalkoztatták.
A továbbiakban elsősorban a dél-dunántúli folyamatokat vizsgálva térségünkben 2005-köz képest mind a gazdasági szervezetek, mind az egyéni gazdaságok száma az országost meghaladó mértékben csökkent: az előbbieké 9,0, az utóbbiaké 14,5%-kal. Hosszabb távra visszatekintve a régió gazdasági szervezeteinek száma 2000–2005 között még nőtt, míg az egyéni gazdaságoké már ekkor is csökkent. Ez utóbbiaknál a termelési kedv megcsappanása igazából az 1990-es évek elejére vezethető vissza, amikor a privatizációval párhuzamosan megszűntek az addigi háztáji juttatások, aminek következtében sok háztartás kényszerült gazdálkodása feladására. Később ez a tendencia tovább folytatódott, hiszen a nemzetközi gazdaságba való fokozott integrálódással – ami egyfelől az áruk növekvő túlkínálatában, másfelől mindinkább a nagy termelési méreteket preferáló piaci viszonyokban jelentkezett – a hagyományos kistermelés egyre kevésbé számított versenyképesnek.
A gazdálkodás alapját jelentő erőforrásokat tekintve, a magyar gazdaságok döntően három fő termelési típusba sorolhatók: a csak növénytermesztéssel, illetve a csak állattenyésztéssel foglalkozó csoportba, valamint a vegyes profilú körbe. Dél-Dunántúlon 2007-ben

- a gazdasági szervezetek több mint háromnegyede az első kategóriába volt sorolható, míg 9,0%-ot tett ki a csak állattartásra koncentráló cégek aránya és 17,4% volt a vegyes profilú kör hányada. 2005-höz képest a csak növénytermesztéssel foglalkozó gazdasági szervezetek részaránya kismértékben csökkent, a kifejezetten állattartóké nem változott, a vegyes gazdálkodást folytatóké pedig nőtt.
- A régió egyéni gazdaságain belül ugyanakkor a csak növénytermesztéssel foglalkozó kör a termelőegységek mintegy felét jelentette, azzal együtt, hogy a csak állattartó és a vegyes profilú szervezetek súlya közel egyötöd-, illetve egyharmad részt jelentett. A megelőző gazdaságszerkezeti összeíráshoz képest a csak növénytermesztéssel foglalkozó gazdasági szervezetek aránya valamelyest mérséklődött, a kifejezetten állattartó profilú kör részesedése emelkedett, a vegyes profilúé pedig kismértékben csökkent.

Országos összehasonlításban 2007-ben – hasonlóan a korábbi felmérések eredményeihez – a dél-dunántúli gazdaságok mindkét nagy csoportján belül az átlagosnál nagyobb súlyt képviseltek a csak növénytermesztéssel foglalkozó egységek, míg a másik két termelési típusba sorolható szervezetek részaránya többnyire alatta maradt annak a szintnek.
Az egyéni gazdaságok esetében sokatmondóak a termelés céljára vonatkozó adatok. A kizárólag saját fogyasztásra termelő dél-dunántúli gazdaságok hányada 2007-ben 55,3%-ot tett ki, ami bár 2005-höz képest valamelyest nőtt, de így is jóval elmarad a 2000-ben regisztrált 66,3%-os részaránytól. A kifejezetten piacra termelő egyéni gazdaságok aránya ugyanakkor 2000–2005 között 6,0%-ról 11,5-re nőtt, amely hányad 2007-re sem változott. E számokkal kapcsolatban látni kell, hogy térségünkben mindig is magasabb volt a kizárólag saját fogyasztásra termelő gazdaságok aránya, mint országosan, miközben a kifejezetten piacorientált gazdálkodást folytató kör hányada többnyire alatta maradt az átlagos szintnek. Fontos azt is megjegyezni, hogy míg tavaly régiónkban és országosan a kizárólag saját fogyasztásra való termelés elsősorban az állattartó egyéni gazdaságok körében volt gyakori (70,9, illetve 73,1%), addig a piacorientált gazdálkodás inkább a növénytermesztő gazdaságokat jellemezte (54,5, illetve 49,3%). A fenti folyamatok mögött nyilvánvalóan az áll, hogy a vidéki lakosságból egyre markánsabban kiválik egy vállalkozói réteg, amelynek megerősödését segíti, hogy sokan – főleg az idősebbek – felhagynak az általuk folytatott önellátó célú gazdálkodással, és földjeiket bérbe adják, vagy értékesítik. A hagyományosan saját fogyasztásra termelő gazdaságok szűkülése ugyanakkor – a vállalkozói és a járadékos réteg térnyerésén túl – más szegmensekben is jelentős csoportoknak a kiegészítő jellegű mezőgazdaságból való kiszakadásával jár együtt, ami a vidéki társadalom átrendeződését vetíti előre.
Az üzemszervezetet tekintve 2007. decemberében a dél-dunántúli gazdasági szervezetek által átlagosan művelt mezőgazdasági terület nagysága 449,4 hektárt tett ki, amely mellett éves szinten az egy termelőegységre jutó állandó alkalmazottak száma 11, az időszakiaké egy fő volt. Az egyéni gazdaságok ezzel szemben átlagosan 3,4 hektárt műveltek, és a gazdaságokban általában két – nem fizetett – családtag végzett munkát, miközben száz gazdaságra mindössze három állandó alkalmazott jutott. Munkaerő vonatkozásában a régiós helyzet nagyjából hasonló volt az országoshoz.
A dél-dunántúli gazdasági szervezetek által használt mezőgazdasági terület átlagos nagysága viszont 16,4%-kal meghaladta az országos szintet, úgy, hogy térségünket a régiós rangsorban csak a Közép-Dunántúl előzte meg (510,5 hektár), és a sereghajtó szerep Közép-Magyarországnak jutott (284,5 hektár). Egy dél-dunántúli gazdaságra ugyanakkor 529,4 hektár szántó jutott – itt jóval erőteljesebb a koncentráció, mint más művelési ágaknál – , és ez egyharmadával volt magasabb az országos átlagnál. (Itt ki kell emelni, hogy a gazdasági szervezetek bérelt területeken gazdálkodnak, mivel az 1994. évi földtörvény értelmében csak magánszemélyek lehetnek földtulajdonosok.)
A fenti átlagok mindazonáltal jelentős szóródást takarnak: míg régiónkban tavaly a gazdasági szervezeteknek egy viszonylag számottevőbb része 10 hektárnál kisebb mezőgazdasági területtel rendelkezett és ezek együtt az összes területnek csak töredékrészét fedték le, addig az 1000 hektárosnál nagyobb kategóriába tartozó gazdaságok – az előzőhöz hasonló arány mellett – a területnek több mint kétharmadát mondhatták a magukénak.

2. tábla

A mezőgazdasági területet használó gazdasági szervezetek nagyságkategória szerinti megoszlása a Dél-Dunántúlon

Nagyságkategória, ha	Gazdaság-szám	Mezőgazdasági terület
	megoszlása, %	
0,00 – 9,99	16,30	0,14
10,00 – 99,99	32,95	2,92
100,00 – 999,99	35,76	28,32
1000,00 –	15,00	68,63
Összesen	**100,00**	**100,00**

Tavaly decemberben az egyéni gazdaságok művelésében levő mezőgazdasági terület átlagos nagysága csak kevéssel maradt alatta az átlagos szintnek, miközben a Dél-Dunántúl e mutató alapján a régiók rangsorában a középmezőnyben foglalt helyet. Ez utóbbiak közül egyébként legmagasabb értéket a Dél-Alföldön regisztrálták (4,6 hektár), míg az utolsó helyen itt is Közép-Magyarország állt (2,3 hektár). Térségünkben ugyanakkor a tavalyi felvétel idején egy egyéni gazdaság átlagosan 4,5 hektár

szántóval rendelkezett, amely érték kismértékben alatta maradt az országos átlagnak.
Ezzel együtt az egyéni gazdaságok adatai is széles skálán szóródnak: míg 2007 decemberében a dél-dunántúli gazdaságok túlnyomó többsége egy hektárosnál kisebb mezőgazdasági területet művelt és ezek együtt az összes területnek csak egy kis részét használták, addig a 100 hektárosnál nagyobb területet használó kör – amely az összes gazdaságnak egészen elenyésző hányadát jelentette – a területnek bő egyharmadát összpontosította.

3. tábla

A mezőgazdasági területet használó egyéni gazdaságok nagyságkategória szerinti megoszlása a Dél-Dunántúlon

Nagyságkategória, ha	Gazdaság-szám	Mezőgazdasági terület
	megoszlása, %	
0,00 - 0,99	81,06	5,79
1,00 - 9,99	13,33	12,16
10,00 - 99,99	4,91	44,53
100,00 -	0,72	37,51
Összesen	**100,00**	**100,00**

Termelési szempontból a gazdasági szervezetek előnyét az jelenti, hogy a gazdasági társasági forma lehetőséget biztosít külső tőke bevonására, tőkeegyesítésre. A családi vállalkozások viszont a háztartás és a gazdaság egységéből adódóan rugalmasabban alkalmazkodnak a változó feltételekhez. (Másrészt ez utóbbiak jobban tudnak gazdálkodni az ún. tranzakciós költségekkel is, azaz nagyobb szabadságuk van annak eldöntésében, hogy az egyes termelési folyamatokat saját maguk végzik el, vagy elvégeztetik azt másokkal.)

4. tábla

A dél-dunántúli gazdaságok tevékenységszerkezete

Megnevezés	Szántóterületet használó	Állatot tartó	Zöldségtermesztõ	Gyümölcstermesztõ	Szõlõtermesztõ	Nem mezõgazdasági tevékenységet is végzõ
	gazdaságok aránya, %					
Gazdasági szervezetek						
Dél-Dunántúl	54,4	26,4	1,5	6,3	13,0	34,4
Ország	63,7	28,9	6,4	11,6	7,7	35,1
Egyéni gazdaságok						
Dél-Dunántúl	61,2	49,3	0,5	9,6	27,9	3,7
Ország	53,9	54,8	3,9	14,7	19,2	4,7

A gazdasági szervezetekben és az egyéni gazdaságokban a főbb ágazatok súlyára az adott tevékenységeket folytató gazdaságok hányadából, illetve a termeléshez elengedhetetlenül szükséges erőforrások előfordulási arányából következtethetünk. Ez alapján 2007 végén a dél-dunántúli gazdaságok tevékenységszerkezetén belül mindkét körben a szántóföldi növénytermesztés és az állattenyésztés súlya volt meghatározó, ami mellett még a szőlőtermesztés számított jelentősnek. A két szektor között mindazonáltal számottevő különbségeket tapasztalhattunk: arányában jóval több egyéni gazdaság rendelkezett szántóval, tartott állatot, illetve művelt szőlőt, gyümölcsöst, mint gazdasági szervezet, ám ez utóbbiaknál magasabb volt a zöldségtermesztő és a nem mezőgazdasági tevékenységet végző egységek aránya. Mindezzel együtt azonban térségünk – a két kör adatait tekintve – az intenzívebb kultúrák, valamint a nem mezőgazdasági tevékenységek súlya (pl. alapanyag-feldolgozás, kézművesség, stb.) alapján általában alatta maradt az országos értékeknek.
A szántóföldi vetésszerkezetet tekintve 2007 végén a Dél-Dunántúlon a gazdasági szervezetekben és egyéni gazdaságokban a terület zömét – az átlagost meghaladó mértékben – a gabonafélék foglalták el, miközben a többi növénycsoport részesedése többnyire alatta maradt az országos szintnek. A térség lemaradása főként a takarmánynövényeknél, a burgonyánál és a zöldségeknél volt jelentősnek mondható. Ezzel együtt a két szektor vetésszerkezete között is számottevő különbségeket lehetett tapasztalni: a gazdasági szervezetekben régiós és országos szinten is alacsonyabb volt a gabonafélék hányada, mint az egyéni gazdaságokban, míg ez utóbbiaknál magasabb hányadot tettek ki az ipari növények, takarmánynövények és zöldségfélék.

5. tábla

A szántóföldi vetésszerkezet a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Gabonafélék	Burgonya	Száraz hüvelyesek	Ipari növények	Takarmánynövények	Zöldségfélék	Egyéb	Összesen
	aránya, %							
Gazdasági szervezetek								
Dél-Dunántúl	74,6	0,1	0,6	18,0	6,0	0,6	0,1	100,0
Ország	64,0	0,2	0,6	22,8	9,7	2,2	0,6	100,0
Egyéni gazdaságok								
Dél-Dunántúl	84,9	0,3	0,4	11,5	2,4	0,2	0,4	100,0
Ország	74,4	0,9	0,3	18,1	4,1	1,7	0,4	100,0

Az egyéni gazdálkodók fő jellemzőit tekintve – hiszen a gazdaságszerkezeti összeírás alapvetően rájuk fókuszált – a dél-dunántúli gazdák iskolai végzettség szerinti megoszlása hasonló volt az országoshoz, azaz a túlnyomó többség csak többéves gyakorlati tapasztalata alapján irányítja gazdaságát, míg a szakirányú felsőfokú-, illetve középfokú végzettséggel rendelkezők aránya 10% alatt volt. (Térségünkben ez utóbbi kör hányada egyébként magasabb volt az országosnál.)

6. tábla

Az egyéni gazdálkodók iskolai végzettség szerinti megoszlása, %

Megnevezés		Dél-Dunántúl	Ország
Legmagasabb iskolai végzettség	nincs	10,5	11,2
	csak gyakorlati tapasztalat	75,5	75,6
	alapfok	5,5	5,7
	középfok	6,5	5,6
	felsõfok	2,2	1,8
Összesen		**100,0**	**100,0**

A régióban az egyéni gazdálkodók korcsoportos megoszlása szintén sokban tükrözte az országos átlagot, és itt ki kell emelni, hogy térségünkben a gazdálkodók több mint felét a középkorúak alkották, miközben a 60 évesnél idősebbek aránya 41,0, a 30 évesnél fiatalabbaké pedig 7,1% volt. A korcsoportos megoszlás az ország többi régiójában is hasonló a mienkhez, talán egyedül Nyugat-Dunántúlon tolódik el kicsit jobban az idősebb korosztályok felé.

7. tábla

Az egyéni gazdálkodók korcsoport szerinti megoszlása, %

Korcsoport, év	Dél-Dunántúl	Ország
14–19	0,1	0,1
20–29	2,6	2,7
30–34	4,4	4,8
35–39	6,4	6,5
40–49	17,7	17,5
50–59	27,9	27,1
60–64	13,5	13,6
65–	27,5	27,8
Összesen	**100,0**	**100,0**

Abból a szempontból, hogy a gazdaságok vezetőinek egyszerre kell a vállalkozó, a menedzser és a munkás szerepkörének eleget tenni – azaz egy személyben kell a beruházások kockázatát viselni, a vállalkozás napi működését menedzselni, valamint a termeléshez a munkaerőt nyújtani – nem túl biztatók ezek az adatok. Egyrészt a termelés további koncentrációját vetítik előre, másrészt a háttérintézmények (szaktanácsadók, kamarák, stb.) nagyobb szerepvállalását előlegezik meg.

Összességében a 2007. évi gazdaságszerkezeti összeírás dél-dunántúli adataira vonatkozóan a következő megállapításokat tehetjük:

– a legutóbbi felmérésekhez képest az egyes gazdálkodói csoportokban tovább nőtt a területi koncentráció;
– a termelési szerkezet egyszerűsödésének folyamata, úgy tűnik, hogy megállt;
– ezzel együtt a gazdaságok továbbra is inkább a „földigényes” tevékenységeket részesítik előnyben, mint a tőke-, és munkaintenzív kultúrákat;
– az egyéni gazdaságokon belül nőtt az elmúlt években a piacorientált egységek súlya, miközben a gazdálkodókra általában elöregedett korstruktúra és alacsony szakképzettségi színvonal jellemző.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör

III. évfolyam 9. szám 2009. január 30.

2009/9
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/1

A tartalomból

1 A háztartások jövedelme, kiadásai és fogyasztása

1 A bruttó jövedelem

1 A nettó jövedelem

2 A háztartások kiadásai

4 Az élelmiszerfogyasztás alakulása

4 A fontosabb őszi betakarítású növények termesztése és termésered-ményei a Dél-Dunántúlon, 1998–2008

A háztartások jövedelme, kiadásai és fogyasztása

A bruttó jövedelem

A háztartási költségvetési felvétel (HKF) adatai szerint a háztartásokban élők egy főre jutó bruttó jövedelme 2007-ben 1 millió 120 ezer forint volt, amely nominál értéken 117 százalékkal volt magasabb a 2000. évinél. Ugyanezen időszak alatt az összes munkából származó bruttó jövedelem 118%-kal (358 ezer forintról 780 ezer forintra), a társadalmi jövedelmek (nyugdíjak, gyermekekhez kapcsolódó ellátások) 114%-kal (150 ezer forintról 322 ezer forintra), az egyéb jövedelmek pedig 103%-kal (9 ezer forintról 18 ezer forintra) emelkedtek. Arányait tekintve a jövedelmek összetételében jelentős változás nem történt. A munkajövedelmek 69,7%-át, a társadalmi jövedelmek 28,8%-át, az egyéb jövedelmek pedig 1,6%-át képviselik a bruttó összjövedelemnek. A regionális jövedelmek nem csak mértékükben, de forrás szerinti összetételükben is eltérnek. A fejlettebb régiókban (Közép-Magyarországon, a Közép-Dunántúlon és a Nyugat-Dunántúlon) markánsabb a munkajövedelmek, és visszafogottabb a társadalmi jövedelmek aránya, mint a déli és keleti országrészeken. A legutolsó év adatai szerint a munkajövedelmek aránya a közép-magyarországi, a közép- és a nyugat-dunántúli régiókban 72–75% között szóródott, ezzel szemben a fennmaradó régiókban az összes jövedelem kevesebb mint kétharmada származott munkavégzésből. Arányaiban a legkisebb részesedés az észak-magyarországi régióban (61,8%) volt tapasztalható. Az ezredfordulós és a 2007. évi adatokat összehasonlítva a legfontosabb jövedelmi forrás, a munkajövedelmek regionális mintázata érdemben alig változott. A legfejlettebb hazai régiók közül a közép-magyarországi megerősítette pozícióját. A 2007. évi adatok szerint a Budapesten és Pest megyében élők egy főre jutó bruttó átlagjövedelme 35%-kal haladta meg az országos átlagot, míg 2000-ben ennek mértéke 21% volt. Míg a centrum régió szerepe az országos átlagjövedelmekhez képest erősödött, addig a fennmaradó régiók relatív helyzete kivétel nélkül romlott a 2000. évhez képest.

1. tábla

Az egy főre jutó bruttó jövedelem alakulása

Megnevezés	Munka-jövedelem	Társadalmi jövedelem	Egyéb jövedelem	Bruttó jövedelem
		2000		
Közép-Magyarország	434 033	159 033	11 158	604 224
Közép-Dunántúl	420 490	141 083	9 249	570 822
Nyugat-Dunántúl	385 730	128 635	4 420	518 786
Dél-Dunántúl	313 463	151 927	11 262	476 653
Észak-Magyarország	272 855	166 457	6 914	446 226
Észak-Alföld	289 751	145 570	7 109	442 430
Dél-Alföld	315 093	145 215	9 241	469 549
Összesen	357 842	150 448	8 890	517 180
		2007		
Közép-Magyarország	1 054 599	341 769	18 765	1 415 133
Közép-Dunántúl	843 787	309 948	19 482	1 173 217
Nyugat-Dunántúl	844 338	294 446	12 656	1 151 441
Dél-Dunántúl	652 373	334 148	21 821	1 008 342
Észak-Magyarország	568 606	333 703	18 126	920 435
Észak-Alföld	572 310	313 041	14 529	899 880
Dél-Alföld	611 852	303 856	20 280	935 988
Összesen	779 845	322 462	18 008	1 120 315

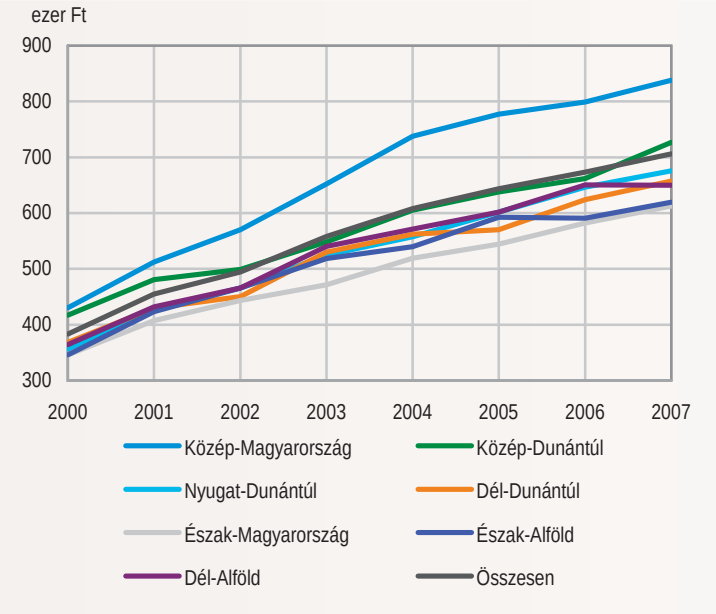
A nettó jövedelem

A HKF adatai alapján 2007-ben az egy főre jutó éves nettó jövedelem (beleértve a munkajövedelmeket, a társadalmi jövedelmeket és az egyéb jövedelmeket) 876 ezer forint volt. Ugyanezen érték hét évvel korábban 425 ezer forintot tett ki. Az ezredfordulótól napjainkig az egy főre jutó jövedelmek nominál értéke megduplázódott, míg reálértéken 38%-os emelkedésről beszélhetünk. Az elmúlt évek jövedelmi adatainak alakulása két fontosabb szakaszra bontható. Az ezredforduló utáni években egészen 2005-ig jelentős jövedelemnövekedésre került sor. 2005-től a nettó jövedelmek reálértékének növekedése megtorpant. A 2007-es jövedelmi adatok szerint a háztartások egy főre jutó nettó jövedelmének reálértéke elmaradt a 2006-os illetve 2005-ös évekétől. A hazai régiókban a jövedelmek az országos trendnek megfelelően alakultak. A régiók sorrendjében csak kisebb változások figyelhetők meg. A Budapest és Pest megye alkotta központi régióban a jövedelemszínvonal továbbra is lényegesen magasabb, mint a többi tervezési statisztikai régióban. A közép-magyarországi régióban 2004-ben és 2005-ben mért nettó jövedelmek közel negyedével haladták meg az országos átlagot (amelyet akkoriban a két további fejlett hazai

régió, a közép-dunántúli és a nyugat-dunántúli sem tudott felülmúlni), az utóbbi két év adatai már kisebb különbségekről árulkodnak. A dél-dunántúli régió köztes helyet képvisel a hazai régiók sorában (elmarad a legfejlettebb közép- és nyugat-dunántúli régióktól, de meghaladja a kelet-magyarországi régiókét). 2007-ben az egy főre jutó nettó jövedelem az országos átlag 93,7%-át érte el, míg 2000-ben 95,2%-át tette ki.

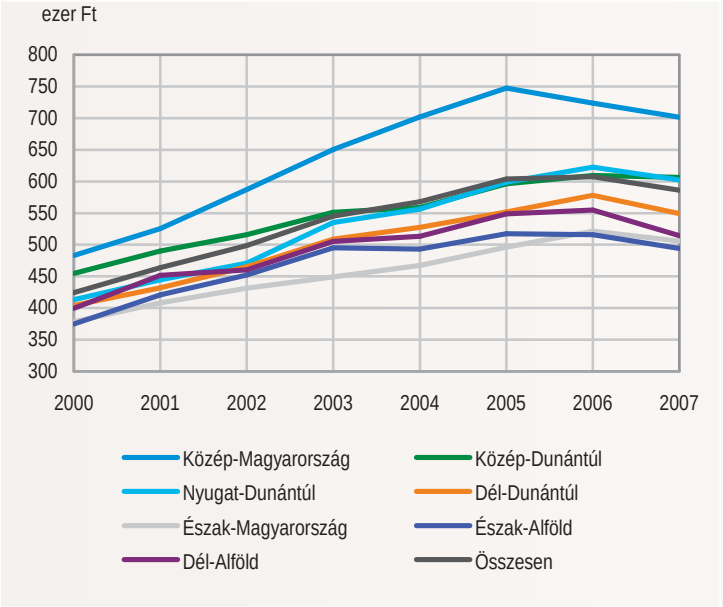
1. ábra

A nettó jövedelmek alakulása folyó áron 2000–2007 között

2. ábra

A nettó jövedelmek reálértéke 2000–2007 között, 2000. évi árszinten

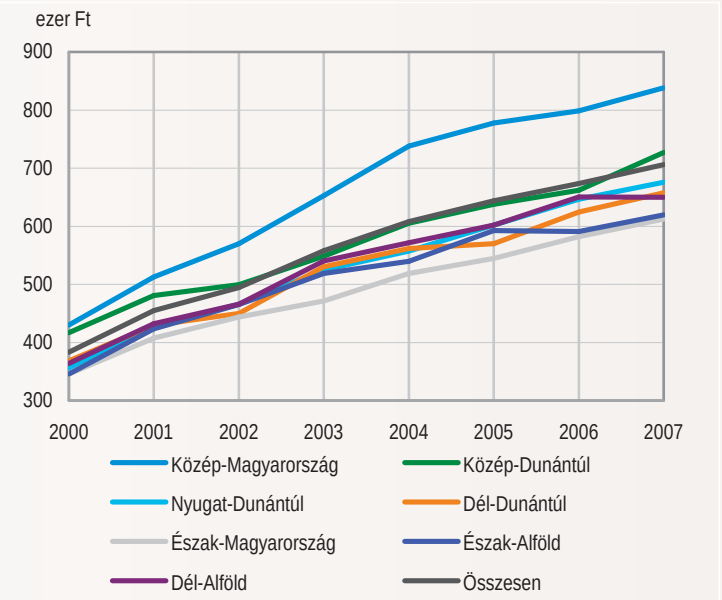

A háztartások kiadásai

A háztartások egy főre jutó kiadásai folyó áron 2000-ben (lakásberuházások nélkül) 383 ezer forintot tettek ki. A kiadások 2007-ben 706 ezer forintra emelkedtek, amely nominálértékben 84,4%-os, míg az infláció hatását figyelembe véve (2000-es árakon számítva) 23,3%-os növekedésnek felel meg. Az inflációval korrigált kiadás országos idősora 2006-ig növekedésről, majd a legutóbbi évben csökkenésről árulkodott (2006 és 2007 között az összfogyasztás volumene 2,9%-kal csökkent). Ellentétben a jövedelmi adatsorokkal, a háztartások kiadásainak regionális idősorai lényegesen hullámzóbbnak bizonyultak. A szélső értékeket ez esetben is a közép-magyarországi és az észak-magyarországi régiók képviselik, bár a legutolsó év adatai szerint az észak-alföldi régió népességének fajlagos kiadásai alig térnek el északi szomszédjukétól. A vizsgált időszak kezdeti és záró évének regionális adatait nézve a kiadások – áremelkedéssel korrigált – volumene 30%-kal nőtt a közép-magyarországi, 27%-kal a nyugat-dunántúli régióban, míg a fennmaradó régiókban kisebb, 20% alatti növekedésről beszélhetünk.

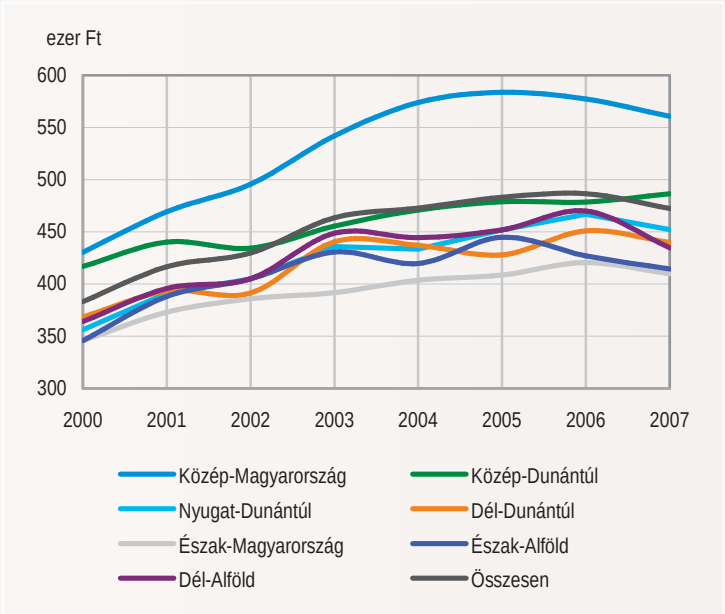
3. ábra

A háztartások egy főre jutó kiadásai folyó áron, 2000–2007 között

4. ábra

A háztartások egy főre jutó kiadásai 2000–2007 között, 2000. évi árszinten

A háztartások kiadásainak szerkezete kisebb mértékben módosult az elmúlt nyolc év során. A háztartások kiadásainak legnagyobb hányadát továbbra is az **élelmiszerfogyasztás** jelenti. A hagyományos (nem COICOP[1]) nómenklatúra szerint 2007-ben az egy főre jutó élelmiszer kiadások az összes kiadás negyedét (25,1%-át) tették ki, míg arányaiban ennél magasabb hányad fordult elő az ezredforduló évében (29,9%). A legutóbbi év adatai szerint a közép-magyarországi régióban fordították arányaiban a legkisebb, abszolút mértékben azonban a legmagasabb összeget (189 ezer Ft) élelmiszer kiadásra. A fennmaradó hazai régiókban – a dél-alföldi kivételével – közel azonos volt az élelmiszer kiadások aránya (25,2–26,6%), ez utóbbi régióban közép-magyarországi mértékű (188 ezer Ft-os) élelmiszer kiadást mértek.

A második legjelentősebb tétel a **lakásfenntartás**, amelynek egy főre jutó átlaga 2007-ben 155 ezer forint volt, így az összes kiadás több mint ötödét jelentette (21,9%). A lakásfenntartásra fordított összeg aránya közel három százalékponttal emelkedett 2000 óta. A régiók közötti különbségek a lakásfenntartásra fordított összeg arányait tekintve alig tértek el (21,2 – 22,7% között szóródtak). Természetesen abszolút mértékben tetemes különbségek figyelhetők meg. A közép-magyarországi régióban az egy főre jutó lakáskiadások meghaladták a 186 ezer forintot, és ezáltal megközelítették az élelmiszerre fordított kiadások összegét, míg az észak-magyarországi régióban 134 ezer forint alatt maradt a lakásfenntartás költsége.

A **közlekedésre, hírközlésre** fordított kiadások a 2000. évi 64 ezer forintos átlaghoz képest 2007-re 145 ezer forintra emelkedtek, amelyek így az összes kiadás több mint ötödét (20,5%-át) fedték le, szemben a 2000. évi 16,6%-kal. A legutolsó év adatai szerint 2006-hoz képest a kiadási csoportra fordított összeg folyó áron csökkent. A közép-magyarországi régiót jellemezte a legmagasabb érték (176 ezer Ft), míg a többi régióban ennél lényegesen kisebb összeget (121–157 ezer Ft) adtak ki ilyen célra.

A **művelődésre, üdülésre, szórakozásra** fordított kiadások folyó áron 116%-kal (26 ezerről 57 ezerre) növekedtek 2000–2007 között, és a jelenlegi adatok szerint a kiadások 8%-át kötik le. Arányaiban 1,2 százalékponttal költünk többet művelődésre, üdülésre, szórakozásra, mint hét évvel korábban. E főcsoport térbeli mintázatára is a közép-magyarországi régió jóval átlag feletti (80 ezer Ft, 9,5%) és a többi régió átlag közeli vagy alatti kiadása jellemző. Összegszerűen az észak-alföldi és az észak-magyarországi régiókban élők művelődésre, üdülésre, szórakozásra a felét költik a közép-magyarországinak.

Az **egészségügyre, testápolásra** fordított éves kiadás 2007-ben átlagosan 47 ezer, 2000-ben 23 ezer forint volt. A legutóbbi év adata szerint az összkiadáson belül a főcsoport 6,7%-ot képviselt, míg 2000-ben 6,1%-ot tett ki. A korábbi fogyasztási tételekhez hasonlóan a közép-magyarországi régióban 10–15 ezer forinttal magasabb az egészségügyi kiadásra, testápolásra fordított összeg, mint az ország többi régiójában.

A **ruházkodásra** fordított kiadások jelenleg kevesebb mint huszadát (4,4%) teszik ki a háztartások költségeinek, arányuk 2000-ben 5,9% volt. A vizsgált időszakban folyó áron alig több mint harmadával (35%-kal) növekedett a ruházkodásra fordított kiadások összege. A kiadási csoport árrugalmasságát jelzi, hogy 2006-hoz képest folyó áron is csökkent a ruházkodásra fordított összeg.

2. tábla

Az egy főre jutó kiadások fontosabb főcsoportok szerint 2000–2007 között (forint, folyó áron)

Megnevezés	2000	2006	2007
	Élelmiszerek		
Közép-Magyarország	116 727	174 866	189 282
Közép-Dunántúl	116 470	164 105	183 136
Nyugat-Dunántúl	115 090	163 212	174 277
Dél-Dunántúl	105 675	161 963	169 405
Észak-Magyarország	110 282	146 809	158 124
Észak-Alföld	111 375	157 387	164 488
Dél-Alföld	121 885	186 885	188 320
Összesen	114 525	166 719	177 452
	Lakásfenntartás		
Közép-Magyarország	90 143	167 856	186 114
Közép-Dunántúl	71 642	137 932	153 857
Nyugat-Dunántúl	65 743	129 485	143 916
Dél-Dunántúl	70 309	126 248	149 546
Észak-Magyarország	65 629	126 045	133 538
Észak-Alföld	61 826	119 316	136 160
Dél-Alföld	66 660	128 646	139 766
Összesen	73 246	138 917	154 627
	Közlekedés, hírközlés		
Közép-Magyarország	72 385	182 780	175 918
Közép-Dunántúl	84 491	144 392	156 551
Nyugat-Dunántúl	55 491	139 031	142 157
Dél-Dunántúl	66 250	131 984	125 424
Észak-Magyarország	49 541	120 931	125 495
Észak-Alföld	57 244	127 897	127 654
Dél-Alföld	53 804	132 599	121 017
Összesen	63 786	146 560	144 737
	Egészségügy, testápolás		
Közép-Magyarország	28 607	50 770	56 570
Közép-Dunántúl	22 146	38 667	45 823
Nyugat-Dunántúl	19 887	40 080	42 396
Dél-Dunántúl	20 468	37 121	44 628
Észak-Magyarország	20 822	37 402	42 237
Észak-Alföld	20 956	36 753	40 648
Dél-Alföld	22 533	41 561	46 628
Összesen	23 291	42 036	47 325
	Ruházkodás		
Közép-Magyarország	25 353	39 352	37 259
Közép-Dunántúl	23 507	31 792	30 566
Nyugat-Dunántúl	21 001	34 189	30 469
Dél-Dunántúl	23 722	27 854	28 438
Észak-Magyarország	20 081	27 803	27 175
Észak-Alföld	20 729	29 167	25 647
Dél-Alföld	21 970	33 635	27 711
Összesen	22 743	33 147	30 726

[1] Classification of Individual Consumption by Purpose.

2. tábla

Az egy főre jutó kiadások fontosabb főcsoportok szerint 2000–2007 között (forint, folyó áron) (folytatás)

Megnevezés	2000	2006	2007
	Mûvelõdés, üdülés, szórakozás		
Közép-Magyarország	33 579	79 167	79 469
Közép-Dunántúl	31 596	53 690	57 867
Nyugat-Dunántúl	22 898	49 898	50 492
Dél-Dunántúl	21 626	55 832	52 502
Észak-Magyarország	20 332	40 816	40 702
Észak-Alföld	20 632	43 109	41 992
Dél-Alföld	23 933	49 059	45 393
Összesen	26 219	56 922	56 619
	Egyéb		
Közép-Magyarország	88 795	143 372	150 718
Közép-Dunántúl	90 560	123 404	129 800
Nyugat-Dunántúl	76 882	124 664	122 657
Dél-Dunántúl	84 179	111 141	115 886
Észak-Magyarország	79 048	110 009	112 473
Észak-Alföld	73 627	106 449	108 507
Dél-Alföld	75 336	111 854	108 509
Összesen	82 037	122 227	125 550
	Összesen		
Közép-Magyarország	430 236	798 811	838 071
Közép-Dunántúl	416 905	662 190	727 034
Nyugat-Dunántúl	355 991	646 370	675 895
Dél-Dunántúl	368 507	624 289	657 391
Észak-Magyarország	345 654	582 012	612 569
Észak-Alföld	345 660	590 911	619 449
Dél-Alföld	364 151	650 604	649 633
Összesen	383 104	673 381	706 310

3. tábla

Az egy főre jutó évi élelmiszerfogyasztás*

Megnevezés	Kenyér, péksütemény	Olaj, zsiradék	Tej	Gyümölcs	Zöldség
			2000		
Közép-Magyarország	59,5	18,9	70,7	58,6	59,1
Közép-Dunántúl	68,0	20,4	70,4	60,6	57,4
Nyugat-Dunántúl	68,6	20,4	65,0	53,8	60,8
Dél-Dunántúl	77,5	17,3	62,2	51,4	58,7
Észak-Magyarország	80,4	22,2	67,8	62,6	64,8
Észak-Alföld	76,9	21,6	67,2	61,7	56,1
Dél-Alföld	77,7	19,6	65,0	63,3	62,5
Összesen	70,8	20,0	67,6	59,2	59,8
			2007		
Közép-Magyarország	47,4	15,8	57,4	45,4	53,7
Közép-Dunántúl	56,0	18,2	62,5	46,1	49,9
Nyugat-Dunántúl	56,6	19,4	59,0	41,7	52,4
Dél-Dunántúl	61,6	16,4	61,8	48,6	58,4
Észak-Magyarország	60,6	17,3	52,8	39,1	48,7
Észak-Alföld	60,1	19,0	52,6	42,5	48,6
Dél-Alföld	66,1	17,0	55,0	50,9	56,1
Összesen	56,7	17,3	56,9	44,9	52,5
			2007-ben, 2000 =100,0%		
Közép-Magyarország	79,7	83,6	81,2	77,5	90,9
Közép-Dunántúl	82,4	89,2	88,8	76,1	86,9
Nyugat-Dunántúl	82,5	95,1	90,8	77,5	86,2
Dél-Dunántúl	79,5	94,8	99,4	94,6	99,5
Észak-Magyarország	75,4	77,9	77,9	62,5	75,2
Észak-Alföld	78,2	88,0	78,3	68,9	86,6
Dél-Alföld	85,1	86,7	84,6	80,4	89,8
Összesen	80,1	86,5	84,2	75,8	87,8

* Kg/fõ, a tej esetében liter/fõ, csak a háztartásban fogyasztott mennyiség.

Az élelmiszerfogyasztás alakulása

Az ezredforduló óta érezhetően módosult a hazai fajlagos élelmiszerfogyasztás mértéke. A legszembetűnőbb változások a táblázatban felsorolt élelmiszerek országos és regionális csökkenésében érhetők tetten. A gyümölcsfogyasztás negyedével, a kenyér és péksütemények fogyasztása ötödével, a tejfogyasztás hatodával, a zöldség valamint az olaj és zsiradék fogyasztás is jóval több mint tizedével esett vissza az említett időszak alatt. Ezzel szemben a húsfogyasztás gyakorlatilag nem változott (minimálisan csökkent a sertéshúsfogyasztás, gyakorlatilag stagnált a halfogyasztás). Az aggregált adatokból kiolvashatók életmódváltásra utaló jelek (cereáliák, cukor, állati zsiradékok fogyasztásának csökkenése), de a várakozással ellentétben a zöldségek és gyümölcsök fogyasztásának csökkenése némiképp felülírja mindezt. Regionális vonatkozásban mindössze annyi látszik, hogy az alacsonyabb életszínvonalú régiókban valamivel magasabb a kenyér- és péksütemény fogyasztás, míg a többi általunk kiemelt élelmi-szer típus esetében ez a kapcsolat kevésbé nyilvánvaló.

A fontosabb őszi betakarítású növények termesztése és terméseredményei a Dél-Dunántúlon, 1998–2008

Az előző évi enyhe tél és a viszonylag kedvező tavaszi időjárás következtében – a cukorrépa kivételével – a legtöbb őszi betakarítású növényből **országosan és a Dél-Dunántúlon is** jóval nagyobb mennyiségű termés került a raktárakba, mint egy évvel korábban. Ráadásul a 2008. évi terméseredmények régiónkban többnyire az azt megelőző néhány évvel összevetve is magasnak számítanak. Előzetes adataink szerint 2008-ban a Dél-Dunántúlon termesztett fontosabb növények terméseredményei a következőképpen alakultak.

- Kukoricából több mint kétszer annyi termett, mint az előző évben, annak ellenére, hogy a betakarított terület 1,2%-kal csökkent. (Országosan ezen idő alatt a termés valamivel nagyobb mértékben nőtt, mint régiónkban, miközben a terület bő egytizedével bővült.)

- Napraforgóból 2007-hez képest mintegy egyötödével nagyobb területen 57,3%-kal termesztettek többet. (A napraforgó-terület országosan is nőtt, ám jóval kisebb mértékben, mint a Dél-Dunántúlon, és itt "mindössze" 40,8%-os volumennövekedés volt tapasztalható.)
- Cukorrépából tavalyhoz képest mintegy 60%-kal kisebb terméssel kellett számolni, azzal együtt, hogy a terület is közel kétharmad-részével zsugorodott. (Az ország egészében a cukorrépa-mennyiség és a betakarított terület a dél-dunántúlinál jóval erőteljesebben csökkent.)
- Repcéből – mennyiségét tekintve – az előző évinél 17,0%-kal termett több, úgy, hogy a terület is nagyjából hasonló mértékben nőtt. (Országosan a tavalyinál közel egyharmadával nagyobb termést takarítottak be a terület egytizedével való bővülése mellett.)
- A lucernaszénából betakarított mennyiség valamelyest mérséklődött, azzal együtt, hogy a betakarított terület is 8,0%-kal csökkent. (Az összes hazai termelő vonatkozásában a termés közel egyharmadával, a terület pedig 2,2%-kal nőtt.)
- Burgonyából a 2007. évinél 41,5%-kal termett több, miközben a terület 13,9%-kal nőtt.

A dél-dunántúli terméseredmények ugyanakkor több növénynél országos viszonylatban is kiemelkedőnek voltak mondhatók. Így a térség a régiók sorrendjében a napraforgónál és a repcénél a legjobb mutatót mondhatta a magáénak, és a kukoricánál is a második helyen állt, miközben a lucernánál a harmadik, a cukorrépánál az ötödik, a burgonyánál pedig az utolsó volt a sorban.

4. tábla

Fontosabb őszi betakarítású növények terméseredménye, 2008

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		Betakarított terület, hektár		
Kukorica	84 692	101 917	106 713	293 322
Cukorrépa	430	611	655	1 696
Napraforgó	18 089	16 303	25 788	60 180
Repce	11 140	17 112	4 091	32 343
Burgonya	213	648	433	1 294
Lucerna	3 908	3 658	2 059	9 625
		Betakarított terület az előző évi %-ában		
Kukorica	101,1	95,3	100,6	98,8
Cukorrépa	25,3	90,5	31,3	38,0
Napraforgó	136,5	106,3	122,1	121,1
Repce	122,1	111,5	139,1	118,0
Burgonya	89,1	118,9	123,0	113,9
Lucerna	87,2	98,7	90,5	92,0
		Termésátlag, kg/hektár		
Kukorica	8 000	7 560	8 020	7 860
Cukorrépa	54 930	55 200	57 500	56 020
Napraforgó	2 980	2 820	3 170	3 020
Repce	3 330	2 780	3 230	3 030
Burgonya	27 800	21 510	23 670	23 270
Lucerna	6 550	4 200	7 300	5 820
		Termésátlag az előző évi %-ában		
Kukorica	188,7	238,5	238,0	221,7
Cukorrépa	119,5	99,2	109,1	110,7
Napraforgó	119,7	123,1	141,5	130,0
Repce	102,8	96,2	97,6	99,3
Burgonya	194,8	149,4	148,4	156,7
Lucerna	117,4	87,3	125,4	108,6

Az adatokat a hosszabb távú folyamatok tükrében vizsgálva már nem ennyire kedvező a kép. Egyrészt az állatállományok fogyása, a feldolgozóipari termelés zsugorodása (pl. a cukorgyárak bezárása) következtében néhány fontosabb növény termelése a korábbi években jelentősen visszaesett, és a tavalyi többlettermés csak tovább mérsékelte a termelői árakat. Másrészt az elmúlt években az új felhasználási irányok megjelenése – így a bioetanol-, biodízelgyártás térnyerése – ugyan adott kultúráknál maga után vonta a termelés felfutását, azonban ennek közgazdasági hatása még nem egyértelmű. (A termelésnövekedés ugyanis e szektorban – a kőolajárak ugrásszerű növekedésének betudhatóan – általában együtt jár az élelmiszergyártásra fordítható alap csökkenésével, ami felhajtja az élelmiszerek árát. Mindamellett kérdéses az is, hogy Magyarország a maga szűk termelési kapacitásaival e termékek világpiacán mennyire versenyképes.) Az egyes növények 1998–2008 közötti termelését tekintve a következőket állapíthatjuk meg:

A **kukoricával** hasznosított dél-dunántúli terület nagyságát a vizsgált időszakban – a termésátlag erőteljes hullámzása mellett – emelkedő tendencia jellemezte. (Országosan annyiban különbözött ettől a helyzet, hogy ott a kukoricaterület stagnált.) Ezzel együtt az elmúlt tíz évben a hazai kukoricatermés zöme – mintegy egynegyede-egyötöde – térségünkből származott, amely mellett még az alföldi körzetek kukoricatermesztése volt jelentős. Míg régiónkban az egyes években a szántóföldnek 37–45%-át vették be kukoricával, addig országosan 21–28% volt ez az arány. A dél-dunántúli kukoricaterület legjelentősebb része – 35–38%-a – többnyire Somogyban volt található, míg a terület mintegy harmadát Tolna, bő egynegyedét pedig Baranya mondhatta a magáénak.

A **cukorrépánál** – hasonlóan az országos folyamatokhoz – a terület az elmúlt tíz évben szinte folyamatosan csökkent, miközben a termésátlag – jelentős ingadozások mellett – nőtt. Régiónk az elmúlt években az országos cukorrépa-termés egyre nagyobb hányadát adta, és 2008-ban ez az arány elérte a 18%-ot. Fontos kiemelni azonban, hogy a Dél-Dunántúlon a szántóterületnek mindössze 0,2–1,0%-át hasznosították cukorrépa-termesztéssel, ami valamivel alatta maradt az országos átlagnak. A régión belül a vetésterület zöme általában Tolnában koncentrálódott – 40–45%-ot tett ki ez az arány –, míg a legkisebb hányadot többnyire Somogyban regisztrálták.

A dél-dunántúli – és országos – **napraforgó-vetésterületre** 2001 előtt csökkenés, majd ezt követően a termelés gyors felfutása volt jellemző, miközben tendenciájában a termelésátlag is nőtt. 1998–2008 között a térség az országos napraforgó-termés mintegy 10–12%-át adta, amivel a régiós rangsor középmezőnyében szerepelt. A legtöbb napraforgót az alföldi körzetekben termelték, a sor végén pedig Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország állt. Térségünkben a napraforgó szántóföldi részaránya – 4–9% – némileg elmaradt az országos szinttől. A régiós napraforgó-terület legjelentősebb részét – 40–50%-át – ugyanakkor többnyire Tolna mondhatta magáénak, míg legkisebb hányad – 25–30% – Baranyában összpontosult.

Bár a **repcével** bevetett terület nagysága az utóbbi években a Dél-Dunántúlon is nőtt, azonban hosszú távon inkább stagnálás volt tapasztalható, azzal együtt, hogy szinte évről évre nagyobb termésátlagot regisztráltak. (Országosan mind a terület, mind a termésátlag – erős ingadozás mellett – nőtt.) Az elmúlt években a régió súlya az országos repcetermésen belül egyre inkább mérséklődött: míg 1998-ban még az összes termés 31%-át adta, addig tavaly már csak 15%-a származott innen. Ennek eredményeképpen körzetünktől a vezető pozíciót a Nyugat-Dunántúl vette át. A Dél-Dunántúlon a repce – hasonlóan az országos tendenciához – a szántóföldnek 2–5%-ára terjedt ki, és annak legnagyobb része – 45–60%-a – többnyire Somogyban koncentrálódott, míg legkisebb hányaddal Tolna rendelkezett.

A **burgonyával** hasznosított terület nagysága mind régiós, mind országos szinten csökkent, miközben a termésátlag mindkét viszonylatban – nagy ingadozások mellett – nőtt. Az elmúlt években a régiók közül – a Közép-Dunántúl mellett – többnyire a Dél-Dunántúlon termelték a legkevesebb burgonyát, míg az országos termés zömét általában a Dél-Alföld mondhatta magáénak. 2008-ban térségünk az országos termésből való 4,7%-os részesedésével utolsó volt a régiók között. A burgonya szántóföldi részaránya a régióban 0,2–0,9% volt, ami jóval alatta maradt az országos átlagnak. A régión belül a burgonyaterület több mint fele Somogyban volt található.

A **lucernával** hasznosított terület az elmúlt tíz évben régiónkban és országosan is évről évre csökkent, azzal együtt, hogy a termésátlag mindkét körben – az erőteljes hullámzás ellenére is – lényegében stagnált. Az adott időszakban a Dél-Dunántúl részesedése az országos lucernatermésből fokozatosan csökkent: míg 1998-ban még annak egytizedét mondhatta magáénak, addig tavaly már csak 7,3%-át, amely mutatóval a térségünk sereghajtó volt a régiók sorában. A legnagyobb termést ugyanakkor mindig is az alföldi körzetek adták. A lucerna szántón belüli aránya régiónkban és országosan is mindinkább csökkent. A Dél-Dunántúlon ez a hányad az országosnál alacsonyabb szinten, 1,4–2,9% között alakult. A dél-dunántúli lucernaterület zöme – 40–45%-a – 2004-ig Tolnában összpontosult, utána a súlypont áttevődött Baranyába.

5. ábra

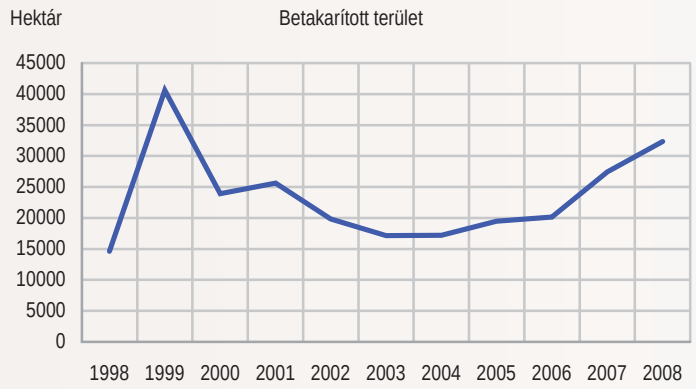
A fontosabb őszi betakarítású növények termelésének alakulása a Dél-Dunántúlon, 1998–2008

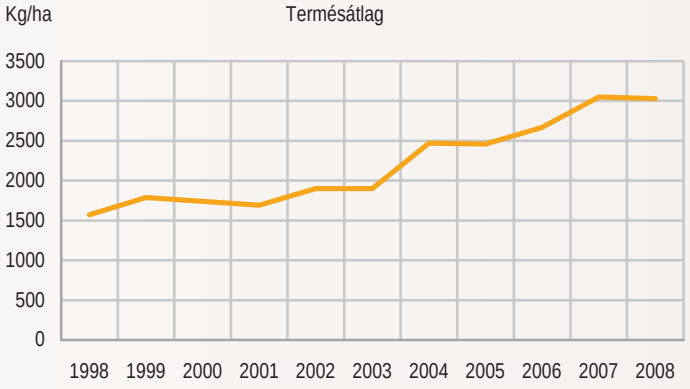

5. ábra

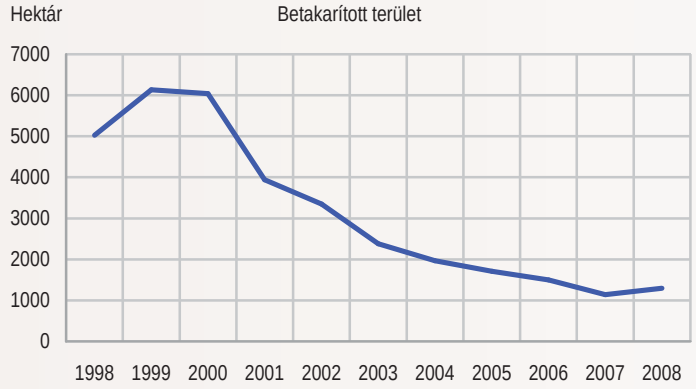
A fontosabb őszi betakarítású növények termelésének alakulása a Dél-Dunántúlon, 1998–2008 (folytatás)

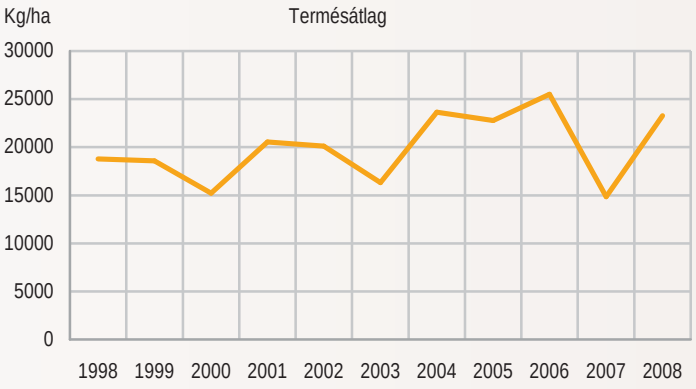
Repce

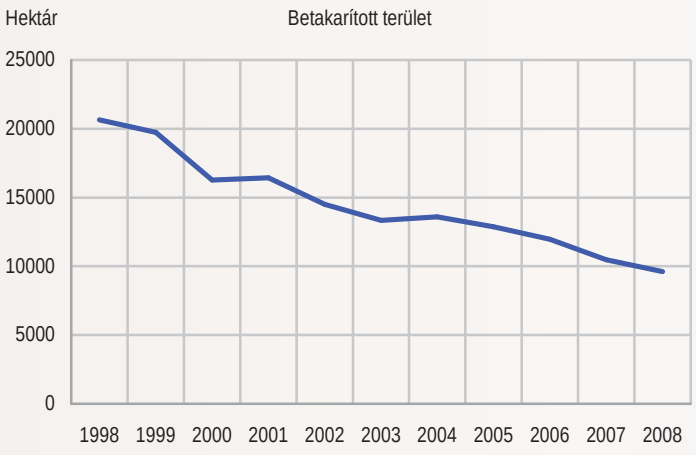

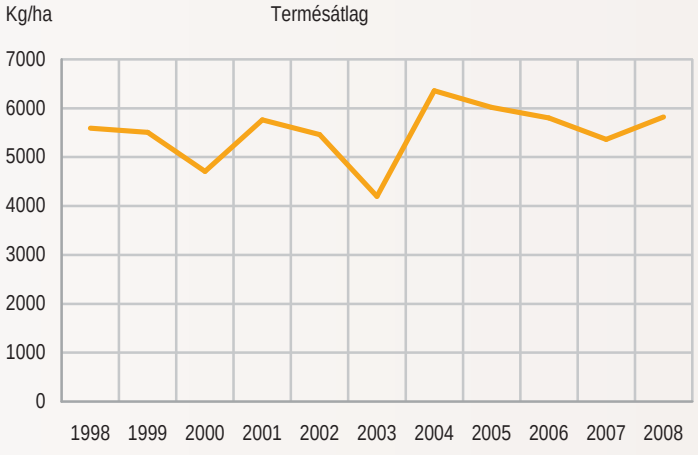
Burgonya

Lucerna

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2008

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
III. évfolyam 14. szám 2009. március 02.
2009/14
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/2

A tartalomból

1 *Az élveszületések jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2007*
4 *A népességszám változása és annak összetevői a dél-dunántúli régió településnagyság-csoportjaiban*
4 Bevezetés
4 A népességszám alakulása
6 A természetes népmozgalom és összetevői
6 A születések
7 A halálozások
8 A vándorlások hatásai

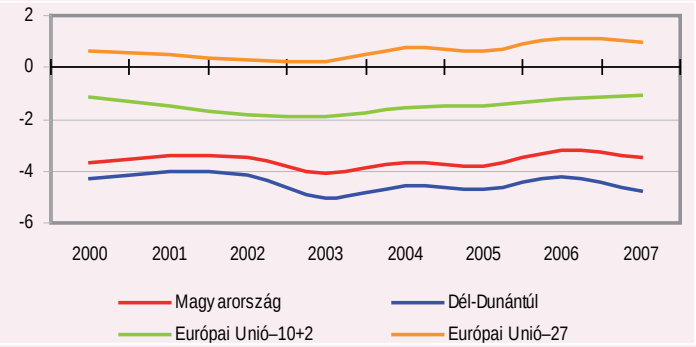
Az élveszületések jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2007

A magyar népesség hosszú ideje tartó, folyamatos, és megállíthatatlannak tűnő csökkenése az ország számos megoldásra váró problémája közül az egyik legégetőbb, ugyanakkor a demográfusok vészjelzései ellenére mégsem kap súlyának megfelelő figyelmet.

Az ezredforduló óta Magyarország lélekszáma csaknem 2%-kal fogyatkozott, s csak azért ennyivel, mert a nemzetközi vándorlásból származó többlet minden évben enyhítette valamelyest a természetes fogyásból származó veszteséget. Az ország népessége 2000 és 2007 között összesen csaknem 293 ezer fővel fogyott annak következtében, hogy évről évre 35–40 ezerrel többen haltak meg, mint amennyien születtek. Ez ezer lakosonként átlagosan 3–4 fős fogyást jelent évente, amely lényegesen kedvezőtlenebb az Európai Unió tagországainak még mindig többletet mutató átlagánál, de az újonnan csatlakozott országok átlagánál is. Az ország egyes régiói, többek között a Dél-Dunántúl az átlagosnál is rosszabb népesedési mutatókkal rendelkezik. Régiónkban az országos átlagnál alacsonyabb születési mutatókkal párosuló magasabb halandóság következtében az ezredforduló óta a természetes fogyás 4–5 ezrelék között mozgott.

1. ábra

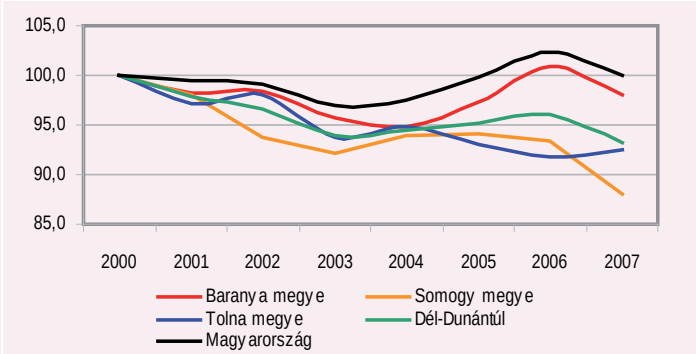
Természetes szaporodás / fogyás 1000 lakosra, 2000–2007

Az **élveszületések** száma a Dél-Dunántúlon 2000–2001-ben még meghaladta a 9 ezret, azóta azonban egyetlen évben sem érte el ezt a határt, 2007-ben csupán 8665 csecsemő látta meg a napvilágot. Ebben az évben ezer lakosra mindössze 9,0 élveszületés jutott, amely elmaradt az országos átlagtól (9,7) is. A régión belül az élveszületési arányszám Baranyában az országosnál alacsonyabb szinten, de ahhoz hasonló módon hullámzóan alakult (9–9,4 ezrelék között mozgott, csupán egyetlen évben, 2004-ben csökkent 8,9 ezrelékre). A régió másik két megyéjében ugyanakkor egyértelmű csökkenő tendencia mutatkozott. Somogyban 2000 és 2007 között 9,6-ról 8,7-re, Tolnában 9,1-ről 8,8-ra csökkent az élveszületések ezer lakosra jutó száma.

2. ábra

Az élveszületések számának alakulása, 2000–2007
2000=100,0%

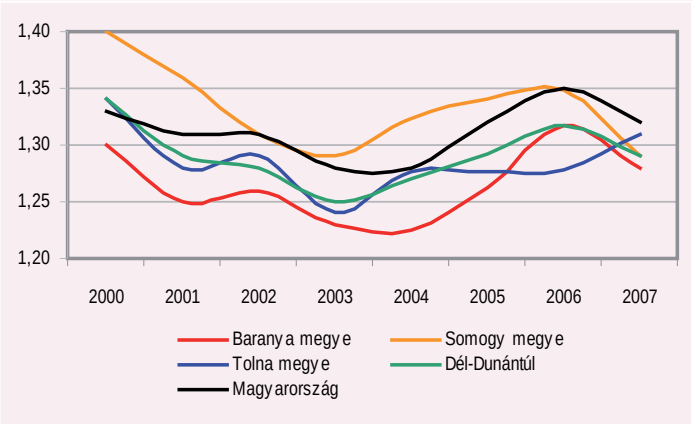

A gyermekvállalási hajlandóság a teljes **termékenységi arányszám** alakulásában érhető tetten leginkább, amely azt mutatja meg, hogy egy nő élete során átlagosan hány gyermeknek adott életet. A népesség egyszerű reprodukciójához, tehát ahhoz, hogy a lélekszám ne csökkenjen, hanem szinten maradjon, a mutatónak el kellene érnie legalább a 2,1-es értéket. Ez országos átlagban utoljára 1977-ben következett be, majd a szinte folyamatos csökkenés után az elmúlt évtizedben a termékenységi arány 1,3 körül stabilizálódott. A vizsgált időszakot tekintve a Dél-Dunántúlon mért termékenység csupán a kezdőévben, 2000-ben haladta meg csekély mértékben az országos átlagot, majd ezt követően minden évben az alatt maradt, vagyis a régióban élők gyermekvállalási hajlandósága az országosan is tragikusnak nevezhető szintet sem éri el. A Dél-Dunántúl megyéi közül a vizsgált esztendőkben Somogyban mutatkozott a legmagasabb termékenység, ezzel együtt itt következett be a legnagyobb visszaesés is (2000-ben a teljes termékenységi arány még 1,4-et, 2007-ben már csak 1,29-et tett ki). A régió megyéi közül a legalacsonyabb termékenységi arányok Baranyát jellemezték (2003-ban és 2004-ben mindössze 1,23-at tett ki a teljes termékenységi arányszám). Az ezredforduló óta eltelt időszakról összességében elmondható, hogy a Dél-Dunántúlon – csakúgy mint országosan – a termékenység szintje 2003–2004-ben

érte el a mélypontot, az azt követő években csekély mértékű javulás tapasztalható. Szakértők szerint ez annak tudható be, hogy a hetvenes években született nagy létszámú nemzedékek (Ratkó-unokák) ezekben az években érkeztek harmincas éveik elejére, és elkezdték bepótolni az addig elhalasztott gyermekvállalásaikat.

3. ábra

A teljes termékenységi arányszám alakulása

A termékenység csökkenésének egyik kiváltó oka, hogy a nők egyre idősebb életkorban szülik meg első gyermeküket. Ez a folyamat Nyugat-Európában hosszú idő alatt lassan, fokozatosan ment végbe, hazánkban ugyanakkor a rendszerváltozást követően a családalapítási, illetve a gyermekvállalási szokások rohamos gyorsasággal változtak meg. A felsőfokú képzésben résztvevők számának (és arányának) növekedésével a tanulmányi idő, az egzisztencia-teremtés megkezdésének időpontja kitolódott, a fiatalok egyre későbbi időpontra halasztják a házasságkötést, családalapítást. Az elhalasztott gyermekvállalás pedig a tapasztalatok szerint a születésszám csökkenésével jár együtt, mivel az első gyermek világrajötte után a további gyermekek megszületésének esélye jelentősen csökken.

A Dél-Dunántúlon 2000-ben még átlagosan 24 éves korukban hozták világra első gyermeküket az anyák, ez az életkor 2007-re 26,4 évre emelkedett (országos átlagban elérte a 27 évet). A megyék közül a régió átlagánál valamivel fiatalabb korban vállalták első gyermeküket az anyák Somogyban (2000-ben 23,8 év, 2007-ben 25,7 év), ugyanakkor Baranya megyében az átlagot valamelyest meghaladta az első gyermeküket szülő nők átlagos életkora (2000-ben 24,3 év, 2007-ben 26,8 év).

A vizsgált időszakban a 25–29 éves korukban szült nők között egyre növekvő hányadot tettek ki azok, akiknek ez volt az első szülése. A Dél-Dunántúlon 2000-ben az ebbe a korcsoportba tartozó, gyermeket vállaló nők 42%-ának ez volt az első szülése, arányuk 2007-re 51%-ra emelkedett. Országosan az arányszám 44-ről 54%-ra, Baranyában 44-ről 53%-ra, Somogyban 40-ről 47%-ra, Tolnában 43-ról 53%-ra növekedett 2000 és 2007 között.

A 30 év feletti anyák körében hasonló tendenciák figyelhetők meg. A Dél-Dunántúl átlagában a 30–34 éves korcsoportba tartozó, 2000-ben szült nők egyötödének volt ez az első szülése, 2007-ben már 35%-ának (hányaduk országosan 25-ről 37%-ra emelkedett). A 35–39 éves korcsoportban a hasonló mutatók a régió átlagában14-ről 20%-ra, országosan 16-ról 24%-ra emelkedtek.

Az összes élveszületést tekintve mind országosan, mind a régióra, illetve annak megyéire egyaránt igaz, hogy a 20–24 évesek korspecifikus termékenysége nagyobb, a 25–29 éveseké kisebb mértékben egyaránt visszaesett, miközben a 30–34 és a 35–39 éveseké jelentősen emelkedett. A Dél-Dunántúl mindhárom megyéjéről elmondható, hogy míg 2000-ben a 20–24 évesek termékenysége számottevő mértékben meghaladta a 30–34 évesekét, 2007-re a 30-34 évesek javára billent a mérleg.

1. tábla

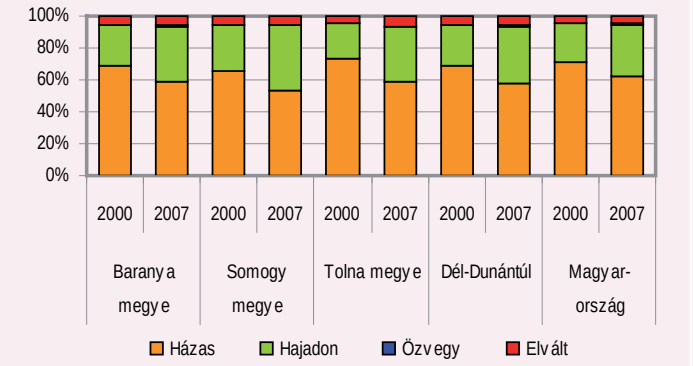
A korspecifikus termékenység alakulása, 2000–2007

Év	1000 megfelelő korú nőre jutó élveszületések száma						
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	15-49
Baranya megye							
2000	25,1	67,7	90,8	54,8	18,2	1,3	37,2
2001	20,9	63,3	92,9	51,9	17,4	1,6	35,8
2002	22,3	56,6	89,6	58,7	20,7	1,8	36,2
2003	19,4	56,4	86,5	59,8	19,3	1,8	35,5
2004	22,3	45,8	87,1	61,0	24,2	2,1	35,8
2005	20,1	48,4	86,4	70,2	23,7	1,7	37,3
2006	21,2	50,9	86,3	73,2	28,4	1,6	39,2
2007	18,4	44,4	80,6	77,3	30,0	2,5	38,4
Somogy megye							
2000	30,6	85,6	88,4	50,3	21,8	1,5	39,9
2001	26,0	76,2	91,6	54,8	20,5	1,6	38,5
2002	23,8	72,2	88,9	51,5	22,3	1,2	37,2
2003	23,4	65,2	84,9	58,4	23,8	1,3	37,0
2004	24,6	65,5	89,5	57,4	24,1	1,6	38,2
2005	24,1	57,3	92,6	64,8	23,2	2,8	39,1
2006	25,6	57,8	88,7	66,4	25,4	2,7	39,4
2007	25,5	52,9	85,8	67,0	22,7	2,3	37,8
Tolna megye							
2000	23,9	75,4	97,2	52,1	16,9	1,1	37,8
2001	22,3	67,6	91,8	51,6	19,1	1,7	35,9
2002	21,4	68,5	96,7	51,1	17,6	1,6	36,6
2003	16,3	64,2	90,6	55,2	19,1	1,3	35,4
2004	20,8	60,7	93,5	55,3	21,9	1,4	36,5
2005	20,2	57,2	88,2	62,9	23,4	1,6	36,5
2006	18,9	48,6	93,9	64,6	26,2	1,6	36,8
2007	19,4	44,6	93,1	73,9	25,8	2,8	37,9
Dél-Dunántúl							
2000	26,6	75,5	91,6	52,7	19,1	1,3	38,2
2001	22,9	68,6	92,2	52,8	18,8	1,6	36,7
2002	22,6	64,6	91,1	54,4	20,5	1,5	36,6
2003	19,9	61,1	87,0	58,2	20,7	1,5	36,0
2004	22,7	55,8	89,4	58,4	23,6	1,8	36,8
2005	21,5	53,4	88,9	66,6	23,5	2,0	37,7
2006	22,1	52,6	88,9	68,8	26,8	2,0	38,7
2007	21,0	47,2	85,1	73,1	26,5	2,5	38,1
Magyarország							
2000	24,4	69,9	93,1	55,3	19,8	1,7	38,7
2001	21,8	65,0	92,7	58,1	21,1	1,8	38,2
2002	21,3	60,7	92,5	60,1	22,2	1,9	38,4
2003	20,6	56,4	88,8	62,0	23,3	1,8	37,8
2004	20,7	51,8	88,5	66,2	25,2	2,0	38,4
2005	20,0	50,0	89,2	72,1	27,3	2,3	39,8
2006	19,7	48,2	89,5	78,3	29,1	2,4	41,2
2007	19,4	45,3	85,5	78,8	29,7	2,8	40,5

Amellett, hogy a házasságkötések időpontja egyre későbbre tolódik, számuk is rohamosan csökken. Egyre inkább terjed az együttélés, azonban a kisebb biztonságot nyújtó élettársi kapcsolatokból kevesebb gyermek születik. Az egyre inkább terjedő individuális értékrend sem kedvez a gyermekvállalási kedv erősödésének. Összességében tehát egyre nagyobb számban és arányban jönnek világra a gyermekek házasságon kívül. A vizsgált mindössze nyolc esztendős időszakot tekintve is jelentős változások mentek végbe e téren. Míg 2000-ben száz élveszületett gyermekből még 31, 2007-ben már 43 született házasságon kívül a Dél-Dunántúlon (országosan 29-ről 38%-ra nőtt az arányuk). A házasságon kívüli élveszületések aránya a régión belül Somogy megyében volt a legmagasabb, 2000 és 2007 között 35-ről 46%-ra növekedett (a mutató Baranyában 31-ről 41%-ra, Tolnában 26-ról ugyancsak 41%-ra emelkedett).

4. ábra

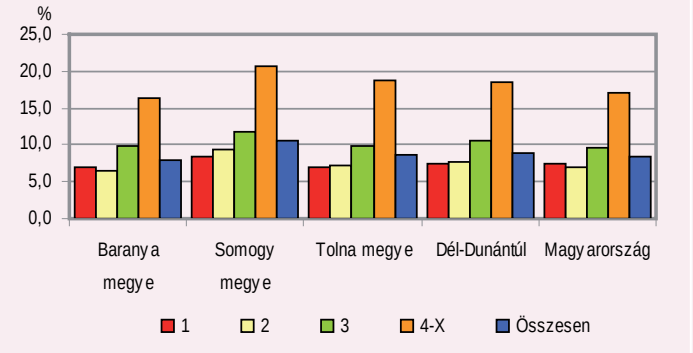
Az élveszületések megoszlása az anya családi állapota szerint, 2000, 2007 (százalék)

Miközben a termékenység korstruktúrája a vizsgált viszonylag rövid időintervallumot tekintve is jelentős mértékben átrendeződött, az élveszületések születési sorrend szerinti megoszlása nem változott számottevően. Az elsőszülött gyermekek hányada a Dél-Dunántúlon 43–46, a másodszülötteké 31–33, a harmadszülötteké 13–15 a negyedik és további szülötteké pedig 8–10% között mozgott. Az első két csoportba tartozók részaránya kismértékben alatta maradt, míg a két utóbbié valamelyest meghaladta az országos átlagot. Ebből adódóan az élveszületési sorrend átlaga – amely azt mutatja meg, hogy az anyák átlagosan hányadik gyermeküket hozzák világra – a régióban a vizsgált időszak minden évében valamelyest meghaladta az országost. A mutató értéke 2000–2007 között a Dél-Dunántúlon 1,94 és 2,01 míg országosan 1,90 és 1,97 között szóródott. Az élveszületési sorrend átlaga a régión belül Somogy megyében volt a legmagasabb (2000–2006-ban 2 fölötti, 2007-ben 1,98), mivel a negyedik vagy afölötti „sorszámú” újszülöttek aránya itt volt a legnagyobb, a 2007. év kivételével 10-11%-ot tett ki.

5. ábra

A 2500 grammnál kisebb súllyal született csecsemők aránya élveszületési sorrend szerint (2000-2007 évek átlaga)

A 2000–2007 évek átlagában a teljes újszülötti kört tekintve országosan 8,4, a Dél-Dunántúlon 9, Somogyban 10,5%-ot tett ki a 2500 grammnál kisebb súlyúak hányada, miközben a régió másik két megyéjében az országos átlaghoz hasonló (Tolna: 8,5%), vagy az alatti arány (Baranya: 8%) mutatkozott. Az élveszületési sorrend emelkedésével párhuzamosan (főként a második gyermek után) ugrásszerűen megnő a kis súllyal születettek hányada, amelynek részben biológiai, részben szociális okai vannak. Az ilyen újszülöttek életesélyei rosszabbak, mint a csecsemőké általában, magasabb körükben a koraszülöttség részaránya. A Dél-Dunántúlon a vizsgált esztendők átlagában azoknak a gyermekeknek az aránya, akiknek a születési súlya nem érte el a 2500 grammot az első- és másodszülöttek esetében 7,5 ill. 7,6%-ot, a harmadszülötteknél 10,6%-ot, a negyedik vagy afölötti sorszámú gyermekeknél 18,6%-ot tett ki. Ezek az értékek kismértékben meghaladták az országos átlagot. A régión belül Somogy megyét jellemezték a legrosszabb, Baranyát pedig a legkedvezőbb mutatók.

Végül inkább érdekességként, az élveszületésekkel kapcsolatos néhány ritkábban vizsgált aspektus. A Dél-Dunántúlon 2000 és 2007 között az élveszülések átlagosan 64,8%-a következett be a terhesség 39–41. hetében (tehát normál időben), amely valamelyest alacsonyabb az országos átlagnál (67,6%). A régióban született gyermekek 24,3%-a 37–38, 8,3%-a 32-36 hét után jött a világra, ennél korábban 1,6%-nyian (ezek a hányadok kismértékben meghaladták az országos átlagot).

Az összes élveszületések túlnyomó többsége, több mint 99%-a egészségügyi intézményben következett be, a régióban csakúgy mint országosan csupán 0,6%-ot tett ki az intézményen kívüli élveszületések aránya. A régión belül Somogyban volt a legmagasabb (0,8%), Baranyában a legalacsonyabb (0,4%), Tolnában a régiós átlagnak megfelelő ezeknek a szüléseknek a hányada. Az intézeten kívüli szülések döntő többsége nagy valószínűséggel nem tervezett otthonszülés volt, mivel a Dél-Dunántúlon átlagosan több mint háromnegyedüknél, országosan több mint kétharmaduknál sem orvos, sem szülésznő nem volt jelen.

A 2000-2007 évek átlagában az élveszületések éven belüli eloszlása többé-kevésbé egyenletesnek tekinthető, havonta nagyjából 8%-ot tett ki. Kiemelhető mégis a júliustól szeptemberig tartó időszak, ezen belül is a július hónap (9% vagy afölött), amikor mind országosan, mind a régióban a születések legnagyobb hányada következett be. A legkevesebb élveszületés a februári és áprilisi időszakot jellemezte.

Az éveshez viszonyítva kevésbé egyenletes az élveszületéseknek a hét napjai szerinti megoszlása. A vizsgált időszak adatai alapján kimutatható, hogy az országoshoz hasonlóan a Dél-Dunántúlon és megyéiben is az élveszületések valamivel több mint 14%-a hétfői napon történt, majd az ezt követő munkanapokon az arány többnyire meghaladta a 15%-ot. Hétvégén kevesebb gyermek jött a világra, szombaton az élveszületések hányada 13, majd vasárnap 12% alá süllyedt.

2. tábla

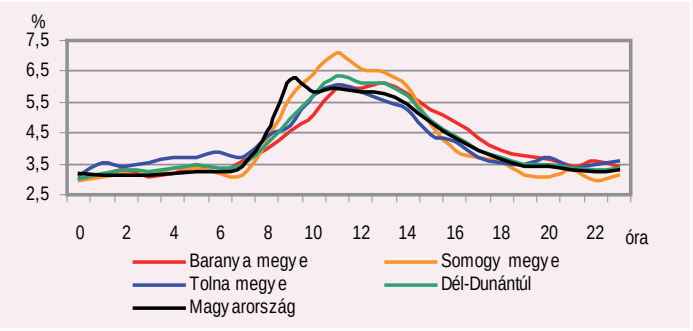
Az élveszületések megoszlása a hét napjai szerint
(2000-2007 évek átlaga, %)

A hét napjai	Baranya megye	Somogy megye	Tolna megye	Dél-Dunántúl	Magyar-ország
Hétfő	14,3	14,4	14,4	14,3	14,3
Kedd	15,3	15,8	15,4	15,5	15,4
Szerda	15,1	15,5	15,4	15,3	15,5
Csütörtök	15,5	15,8	15,2	15,6	15,6
Péntek	15,7	15,3	14,8	15,3	15,5
Szombat	12,4	11,6	12,6	12,2	12,1
Vasárnap	11,7	11,6	12,3	11,8	11,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az élveszületések napon belüli eloszlása a régióban és országosan nagy hasonlóságot mutatott. A 0 órától 7 óráig terjedő időszakban óránként valamivel 3% fölötti hányad következett be, majd 8 órától emelkedni kezdett az arány és dél körül elérte vagy meghaladta a 6%-ot. Az élveszületések hányada ezután 16-17 óráig csökkent, majd visszatért a 3% körüli sávba; az újszülöttek többsége tehát „munkaidőben” született,.

6. ábra

Az élveszületések napon belüli megoszlása
(2000-2007 évek átlaga)

Végül néhány szó a fejlődési rendellenességekről. Előfordulásuk szerencsére meglehetősen ritka, a 2000–2007 évek adatai szerint a Dél-Dunántúlon az országos átlagnál is kisebb gyakorisággal következett be. A vizsgált időszak átlagában 10 ezer élveszületésre országosan 8,3, a Dél-Dunántúlon 6,6 fejlődési rendellenesség jutott. A régión belül Somogy megyében az átlagosnál magasabb gyakoriság mutatkozott (9,4), Baranyát és Tolnát ugyanakkor az átlagosnál kedvezőbb mutatók jellemezték, sorrendben 4,4 illetve 6,3 volt a fejlődési rendellenességek 10 ezer élveszületésre jutó száma.

A népességszám változása és annak összetevői a dél-dunántúli régió településnagyság-csoportjaiban

Bevezetés

A kedvezőtlen demográfiai helyzet közismert tény ma Magyarországon. Ez ugyanakkor nem egyedülálló jelenség, hanem beleillik a nemzetközi folyamatokba. A hátrányos körülményeket a népesség egyszerű reprodukcióját sem biztosító alacsony termékenység és a magas halandóság jellemzi. Mindez a dél-dunántúli régió egészét tekintve is megfigyelhető, hozzátéve, hogy az oda-, illetve elköltözések egyenlege e kedvezőtlen hatásokat még tovább erősítette.

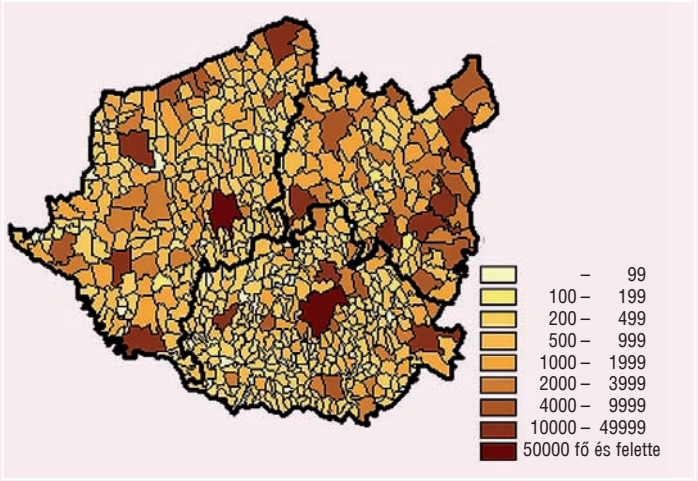
A régió lakossága 2008. év elején mintegy 960 ezer főt tett ki. A népesség száma az 1990. évi népszámlálás óta 5%-kal csökkent, erőteljesebben, mint az országban (3%). A változások természetesen eltérő módon érintették a különböző lélekszámú településeket. A továbbiakban arról kívánunk vázlatos képet nyújtani, hogy az utóbbi 18 évben lezajlott népesedési folyamatok a különböző népességnagyság-kategóriájú településeken miként mentek végbe.

Elöljáróban említést kell tenni a régió sajátos településszerkezetéről, arról a szintén közismert tényről, miszerint két megyéje (Baranya és Somogy) hagyományosan aprófalvas szerkezetű tájegység.

Az 1000 fő alatti falvak aránya Baranyában a vizsgált időszak folyamán mindvégig 80%-on, Somogyban 70%-on felüli volt, ezen belül a törpefalvak (az 500 főt el nem érő lélekszámúak) hányada előbbi megyében megközelítette a 70, utóbbiban a 40%-ot. A kedvezőtlen demográfiai folyamatok következtében az egész településszerkezet mindenütt némiképp átstrukturálódott, egyes települések – főként a legkisebbek – a korábbinál is alacsonyabb kategóriákba „csúsztak át". Ily módon pl. a 100 fő alatti falvak száma a régió egészében 1990 óta közel két és félszeresére, arányuk 2-ről 4%-ra ugrott (Baranyában ez a növekedés 4-szeres, Somogyban 17%-os volt). Ugyancsak bővült a Dél-Dunántúlon a 100-199, illetve a 200–499 fő közötti települések köre is, jóllehet ez már nem volt olyan mértékű, mint a 100 fő alattiaké. A felsorolt három kategória tekinthető tehát azon „fogadó" csoportnak, ahová a fel-

7. ábra

A települések földrajzi elhelyezkedése népességnagyság-csoportok szerint

sőbbekből „lekerültek" bizonyos falvak. Az ezt követő nagyság-kategóriák (500–999, 1000–1999, valamint 2000–3999 fő) azok a „kibocsátók", ahonnan a községek „átcsúsztak" az előbb említett kisebbekbe. A 4000 fő feletti csoportokba pedig jószerivel ugyanannyi település tartozott 2008 év elején is, mint 18 esztendővel korábban.

3. tábla

A települések megoszlása népességnagyság-csoportok szerint, %

Népesség-nagyság-csoport, fő	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		1990		
– 99	1,3	2,5	0,0	1,5
100– 199	18,6	6,6	0,9	11,2
200– 499	46,8	32,0	24,1	37,5
500– 999	17,9	30,7	22,2	23,4
1000– 1999	8,6	17,6	27,8	15,2
2000– 3999	4,3	6,6	14,8	6,9
4000– 9999	0,7	2,0	5,6	2,0
10000–49999	1,3	1,6	4,6	2,0
50000–	0,3	0,4	–	0,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
		2008		
– 99	5,3	2,9	0,9	3,7
100– 199	17,6	8,6	4,6	12,1
200– 499	45,5	34,7	22,0	37,6
500– 999	14,6	26,5	26,6	21,1
1000– 1999	10,0	17,6	22,9	15,0
2000– 3999	4,3	5,7	12,8	6,3
4000– 9999	1,0	2,0	5,5	2,1
10000–49999	1,3	1,6	4,6	2,0
50000–	0,3	0,4	–	0,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A népességszám alakulása

Az elemzésben a továbbiakban a települések a 2008-as év elejei népességüknek megfelelő népességnagyság-csoportban szerepelnek.

A **régió** egészét tekintve a lélekszám elmúlt 18 évben bekövetkezett fogyásáról megállapítható, hogy az az egyes kategóriák mindegyikét kivétel nélkül érintette. A legjelentősebb (32%-os) apadásra, a 100 fő alatti köz-

ségekben került sor, a csökkenés ezután kategóriáról kategóriára haladva fokozatosan mérséklődött, egészen a 10 000 fős határig, ahol már csupán kevesebb mint egy százalékot tett ki. A 10 000 és 50 000 fő közötti csoportban megint erőteljesebb mértéket (5%) ért el, ami azután az 50 000 fősnél nagyobb népesség-kategóriában még tetemesebbé (7%-ossá) vált. A folyamat a régió mindhárom megyéjében nagyjából hasonlóan játszódott le, némi különbség azonban tapasztalható közöttük. E szempontból megemlítendők a legszámottevőbb veszteséget elszenvedő 100 fő alatti települések, amelyek közül a Tolna megyeiek helyzete volt a legrosszabb, ezekben a vizsgált időszak folyamán mintegy a felére zuhant vissza a lélekszám. Említést érdemel az is, hogy Baranyában ez idő alatt két olyan kategória akadt, ahol növekedést regisztráltak: az 1000–1999, valamint a 4000–9999 fős csoportban gyarapodott a lakosok száma (előbbiben 6, utóbbiban 8%-kal). Ez elsősorban azoknak a Pécs környéki településeknek köszönhető, amelyek az erőteljes szuburbanizálódás következtében jelentős vándorlási nyereséggel zárták a vizsgált időszakot.

4. tábla

A lélekszám változása népességnagyság-csoportok szerint, 2008. év elején az 1990. év eleji százalékában

Népesség-nagyság-csoport, fő	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
– 99	66,6	71,9	52,9	67,7
100– 199	86,9	80,2	67,6	83,6
200– 499	92,8	86,6	85,2	89,6
500– 999	97,8	93,4	93,7	95,0
1000– 1999	105,6	94,6	93,4	96,9
2000– 3999	97,9	100,2	93,3	97,1
4000– 9999	108,4	93,9	97,6	99,4
10000–49999	92,5	97,0	94,5	94,6
50000–	92,1	94,0	–	92,7
Összesen	95,0	94,3	94,0	94,5

A fent leírt tendenciák tükröződnek a tényleges népességszám változás 1000 lakosra jutó évi átlagát tekintve is. A régióban 1990. és 2008. január 1. között 1000 főre vetítve évi 4,2 fővel fogyatkozott a lakosság, jobban, mint az ország egészében (Magyarországon az ugyanezen időszak alatti csökkenés 1000 főre számítva 2,9 fő volt). A legkedvezőtlenebb helyzet e szempontból is a 100 fő alatti falvakat jellemezte, ahol évente 1000 lakosonként 25,4 fővel csappant meg a lélekszám. A településméret növekedésével párhuzamosan természetszerűen ezúttal is mérséklődött a fogyás, s a 4000–9999 fős helységek esetében már csak 1,1 főt tett ki 1000 lakosra vetítve egy-egy esztendőben. A 10 000 és 50 000 közötti, illetve az 50 000 fölötti lakosságszámú településeken megint csak erőteljesebb csökkenés mutatkozott (4–5 főt ért el a mutató értéke). A **régió megyéi** közül ehelyütt is Tolnát kell kiemelni előnytelen arányszámai miatt, azok szinte kivétel nélkül valamennyi nagyság-csoportban meghaladták a dél-dunántúli átlagot. Ez a két legkisebb kategória esetében volt a legszembetűnőbb, a 100 főt el nem érő lélekszámú falvak 25,4‰-es régiós átlagával szemben Tolnában 36,9‰-et ért el a tényleges fogyás arányszáma, a 100–199 fős községekben pedig az átlagos 12,0 helyett Tolnában 24,0 főt tett ki az 1000 lakosra jutó évi veszteség. A gyarapodást mutató baranyai települések (1000–1999, illetve 4000–9999 fős kategória) szintén kiemelést érdemelnek, ezekben átlagosan 2,3, illetve 3,6 fővel nőtt 1000 lakosra vetítve minden esztendőben a lélekszám.

Érdemes megvizsgálni, hogy az elmúlt 18 évben melyik időszak volt a meghatározó a népességszám változását illetően. Az áttekintett közel két évtizedet két szakaszra bontottuk: az 1990 és 2001. évi népszámlálás közötti, valamint ez utóbbi cenzus és 2008. január 1. közti intervallumra. Egyértelműen megállapítható, hogy a lélekszám apadásában a 2000-es éveké volt a főszerep. Ezidőtájt a régió egészében 1000 lakosra évente

5. tábla

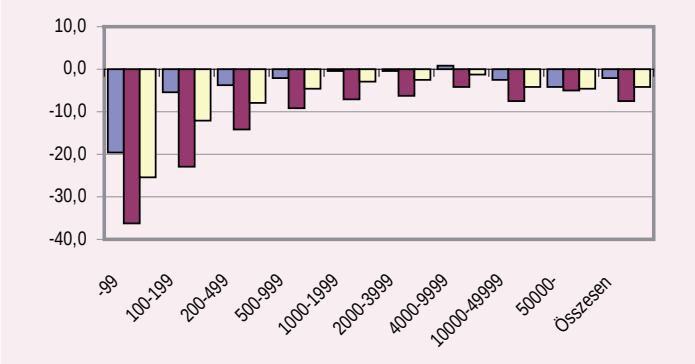
A tényleges szaporodás, illetve fogyás 1990 és 2007 között népességnagyság-csoportok szerint (1000 lakosra jutó évi átlag)

Népesség-nagyság-csoport, fő	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
– 99	–25,4	–23,8	–36,9	–25,4
100– 199	–9,7	–14,5	–24,0	–12,0
200– 499	–5,5	–10,2	–10,6	–7,8
500– 999	–2,5	–5,8	–5,9	–4,7
1000– 1999	2,3	–4,3	–5,0	–2,9
2000– 3999	–2,3	0,1	–4,7	–2,6
4000– 9999	3,6	–4,9	–1,5	–1,1
10000–49999	–5,6	–3,1	–4,2	–4,3
50000–	–4,9	–3,6	–	–4,5
Összesen	–3,7	–4,5	–4,5	–4,2

7,4 fős fogyás jutott (országosan 5,0), míg 1990 és 2001 között – az országoshoz nagyjából hasonlóan – csupán 2,1 fős. A csökkenés valamennyi nagyságkategóriát illetően az utóbbi években volt a jelentősebb, az 1990–2001-es időszakban ennél jóval visszafogottabb mértéket mutatott, sőt akadt olyan csoport is, nevezetesen a 4000–9999 fős, ahol ekkor még, ha szerényen is, de növekedett a lakosság száma (1000 főre vetítve évente eggyel). Mindkét időintervallumra nézve igaz az a korábbiakban többször hangoztatott megállapítás, miszerint az arányszám a legkisebb kategóriákban volt a legmagasabb, s kategóriáról kategóriára haladva egyre mérséklődött a fogyás. A 10 000–49 999 fős, valamint az 50 000-et meghaladó lélekszámú települések a két szakasz szerinti vizsgálódáskor ismételten kitűntek, mivel az arányszámok körükben kedvezőtlenebbek voltak, mint a náluk apróbb településcsoportok esetében.

8. ábra

A tényleges szaporodás illetve fogyás a régió egészében az egyes időintervallumokban népességnagyság-csoportok szerint (1000 lakosra jutó évi átlag)

A vizsgált időszakon belül a Dél-Dunántúl mindhárom megyéjében a 2000-es évek voltak a meghatározóak a népességmozgásban. Az utóbbi 8 esztendő fő vesztese Tolna volt, azon belül is a legapróbb községcsoportok. A megye 100 fő alatti falvaiban ekkor az évenkénti fogyás 1000 lakosra számítva 40 fő körül alakult. Megjegyzendő, hogy ennél csak alig valamivel volt jobb a helyzet Baranya és Somogy ilyen méretű községeiben (itt 35,7, illetve 36,8 főre rúgott a népességarányos veszteség). Az eggyel nagyobb kategória (100–199) esetében azonban az utóbbi két megyében már jóval mérsékeltebb csökkenés következett be, a tolnai 36,1-del szemben Baranyában évenként 20,9, Somogyban 24,7 fős fogyás jutott 1000 lakosra. Az ezredforduló utáni időszakban a régión belül Baranya népességszám változása ítélhető a legkevésbé rossznak, az arányszámok valamennyi csoportban előnyösebbek voltak, mint a másik két megyében. Velük ellentétben itt még ebben a kedvezőtlen interval-

lumban is pozitív egyenleggel zárult 2 kategóriában is a népességmozgás. Ez a két kategória a – már korábban is említett – 1000–1999 és 4000–9999 fős települések köre (a mutató értéke 0,7, illetve 3,1‰), amelyeken kívül ebben a 8 évben egyetlen növekedést mutató csoport sem akadt.
A kilencvenes évek e tekintetben valamivel jobbnak bizonyultak. Ekkor ugyanis a fenti két népességnagyság-csoporton túl további három olyan létezett, ahol gyarapodást, illetve stagnálást regisztráltak: Somogyban a 2000–3999, Tolnában pedig a 4000–9999 főt számláló településkörben voltak nyereségesek a népesedési folyamatok (előbbi megyében 1,8, utóbbiban 1,4 főt tett ki az 1000 lakosra vetített évenkénti növekedés). Baranyában az 1000–1999 fő, továbbá a 4 000–9 999 fő közötti csoport évente 3,3, illetve 3,9 lakossal gyarapodott 1000 főre számítva, a 2000–3999 fős kategóriában pedig stagnálás mutatkozott, itt a két népszámlálás időpontjában nagyjából ugyanannyian éltek.

A természetes népmozgalom és összetevői

A népességszámot befolyásoló tényezők közül az elmúlt 18 esztendő folyamán a **régió** egészében a természetes népmozgalom volt a meghatározó, ehhez képest a vándorlások jóval elhanyagolhatóbb szerepet játszottak. 1999 és 2007 között a természetes népmozgalom a Dél-Dunántúlon évi átlagban 1000 lakosonként 4,5 fős veszteséggel zárult, 0,6 fővel tetemesebbel, mint az ország egészében. A természetes fogyás valamennyi népességnagyság-csoportban megfigyelhető volt, a legerőteljesebb mértéket a legkisebb csoportba sorolt falvak körében érte el (10,2 fő/év/1000 lakos). Az ezt követő, népesebb csoportok ennél mérsékeltebb veszteséget szenvedtek el. A mutató értéke ezúttal nem kategóriáról kategóriára haladva mérséklődött, hanem a 0–99 főst soronkövető 5 nagyság-csoportban egyöntetűen 6 fő körül mozgott, s csak a 4 000-es lélekszám feletti kategóriában esett vissza 4,2, majd az azt követő 2 csoportban 3,0 , illetve 3,4 főre.
Az egyes kategóriákat tekintve kitűnik az is, hogy – míg a régió egészére nézve igaz a természetes népmozgalom determináns volta, addig a legkisebb településeket magában foglaló két csoportban ez nem állt fenn, – a 100 fő alatti, valamint a 100–199 fős falvak esetén az elmúlt közel két évtized népességszámának alakulásában az elvándorlások játszották a főszerepet. A természetes népmozgalom 1990 és 2007 között a három megye valamennyi nagyság-kategóriájában negatív előjelű volt. Megjegyzendő, hogy az előző megállapítás ez esetben is helytállónak bizonyult, vagyis jóllehet a természetes fogyás meghatározó jellege a megyék egészét jellemezte, ez a dominancia azonban csak az adott területi egység népesebb csoportjainál volt megfigyelhető, a két legkisebben a régió megyéiben általában a vándorlási veszteség bírt nagyobb súllyal. A természetes fogyás mindhárom megyét illetően a 100 fő alatti községekben volt a legszámottevőbb, ennek nagyságrendje azonban erős területi differenciát mutatott. Baranya ilyen méretű területein 1000 lakosonként évi 5,9 fős csökkenés adódott, Somogy hasonló nagyságú falvaiban ugyanakkor 17,2 fős. Az ezt követő kategóriákban az arányszámok a térség valamennyi megyéjét figyelembe véve meglehetősen hullámzóan alakultak, a relatíve legkedvezőbb értéket Baranyában az 50 000 fő feletti nagyság-kategóriában (azaz Pécsett), Somogyban és Tolnában pedig a 10 000–49 999 fős csoportban érték el.
A vizsgált 18 esztendő korábban lehatárolt szakaszait tekintve megállapítható, hogy a természetes fogyás is jóval erőteljesebb volt az utóbbi 7 évben, mint a kilencvenes években. Dél-Dunántúl egészében a 2001–2007 közötti időszakban a természetes népmozgalom következtében 1000 lakosonként évi 5,8 fővel, 1990 és 2001 között 3,7 fővel esett vissza a lélekszám. (A veszteség súlyosabb volt, mint az országban általában, országosan ugyanis a megfelelő arányszámok sorrendben 5,0, illetve 3,3 főt tettek ki). A régió összes népességnagyság-kategóriájában ez utóbbi szakasz volt a kedvezőtlenebb, s ez többnyire igaz az egyes megyékre vonatkozóan is.

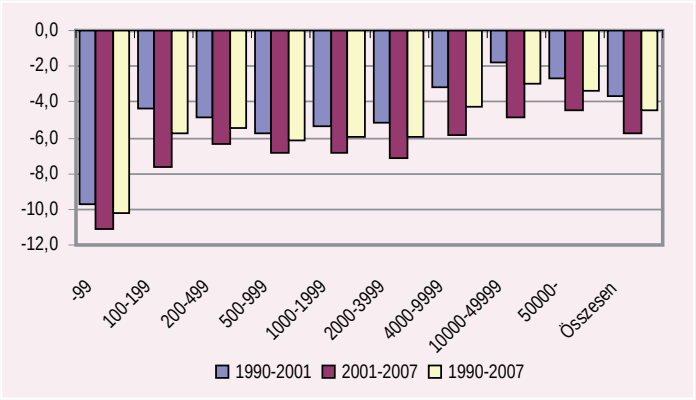
6. tábla

A természetes fogyás 1990 és 2007 között népességnagyság-kategóriák szerint (1000 lakosra jutó évi átlag)

Népesség-nagyság-csoport, fő	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
– 99	–5,9	–17,2	–14,5	–10,2
100– 199	–5,1	–6,2	–10,1	–5,7
200– 499	–3,4	–8,2	–6,7	–5,5
500– 999	–5,4	–6,7	–6,4	–6,2
1000– 1999	–6,8	–5,5	–6,0	–6,0
2000– 3999	–4,6	–6,5	–6,8	–6,0
4000– 9999	–2,4	–4,7	–5,1	–4,2
10000–49999	–4,1	–3,0	–2,3	–3,0
50000–	–3,4	–3,4	–	–3,4
Összesen	–4,0	–5,1	–4,5	–4,5

9. ábra

A természetes fogyás a régió egészében az egyes időintervallumokban népességnagyság-csoportok szerint
(1000 lakosra jutó évi átlag)

Dél-Dunántúl mindhárom **megyéjében** a 2000-es évek látszottak vészterhesebbnek, a természetes fogyás arányszámai ugyanis a három megye jóformán valamennyi kategóriájában meghaladta a kilencvenes évtizedbelieket. Kivételként említhetők Somogy 100 fő alatti községei, valamint Tolna 100-199 fős falvai, ezekben a korábbi intervallumban lezajlott folyamatok voltak a rosszabbak. Somogy említett települései 1990 és 2001 között 1000 lakosonként évi átlagban 17,6, 2001 és 2007 között 16,3 főt, a tolnai hivatkozott települések pedig sorrendben 10,3, illetve 9,3 főt veszítettek lakóikból a természetes népmozgalom következtében.

A születések

A természetes népmozgalom negatív egyenlegét az okozta, hogy rendre kevesebben születtek, mint ahányan elhaláloztak. Az áttekintett 18 esztendőben az évenkénti születési arányszám a Dél-Dunántúlon – az országoshoz nagyjából hasonló volt – 9,7‰-et tett ki. Érdekes módon a ráta a kisebb lélekszámú községcsoportokban magasabb volt, mint a népesebb települések körében, ami összefügghet azzal, hogy előbbiekben erősebben élnek az ezzel kapcsolatos hagyományok, esetleg etnikai összetételük is olyan, amelyben nagyobb súlyt képviselnek a termékenyebb népcsoportok. A régió egészében az 1000 fő alatti 4 település-kategória mindegyikében 10‰-et meghaladó évenkénti születési arányszámot regisztráltak, ez a fennmaradó 5 nagyság-csoportban már csak 9–10‰ között szóródott.
A megyék áttekintése során az egyes kategóriákat illetően fellelhetők kisebb területi differenciák. Ez legmarkánsabban a legkisebb, 100 fő alat-

ti falvak esetében észlelhető: az éves élveszületési ráta Baranyában e kategóriában érte el a legmagasabb szintet (12,7‰), Somogyban és Tolnában ellenben épp itt volt a legalacsonyabb (8,4, illetve 7,3‰). (Megjegyzendő, hogy az említett 12,7‰-es arányszám nemcsak Baranyában, hanem mindhárom megye valamennyi nagyság-kategóriájában is a legmagasabb érték volt.) Különbség az is, hogy Baranyában csak az első 3 csoportban (a törpefalvakig bezárólag) mutatkozott 10 fős, vagy afeletti ráta, Somogyban ezzel szemben ez a 100 és 3999 fő közötti 5 kategóriára nézve igaz, Tolnában pedig 3-ra, nevezetesen a 100–199, a 200–499, valamint az 500–999 lelket számlálóra.

7. tábla

Az élveszületési arányszám 1990-2007 között népességnagyság-csoportok szerint (1000 lakosra jutó évi átlag)

Népesség-nagyság-csoport, fő	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
– 99	12,7	8,4	7,3	11,0
100– 199	11,7	12,5	11,6	11,9
200– 499	11,6	11,1	10,5	11,3
500– 999	9,4	11,0	10,1	10,3
1000– 1999	9,5	10,0	9,8	9,8
2000– 3999	8,5	10,0	9,6	9,4
4000– 9999	9,7	8,5	9,5	9,3
10000–49999	9,1	9,2	9,3	9,2
50000–	9,3	9,1	–	9,3
Összesen	9,6	9,8	9,6	9,7

Az élveszületéseket illetően az 1990 és 2001 közötti időszak jóval kedvezőbb volt, mint az azt követő évek. A régió 1000 lakosára akkoriban évente átlagosan 10,7 születés jutott, míg a 2000-es években már csupán 7,8.

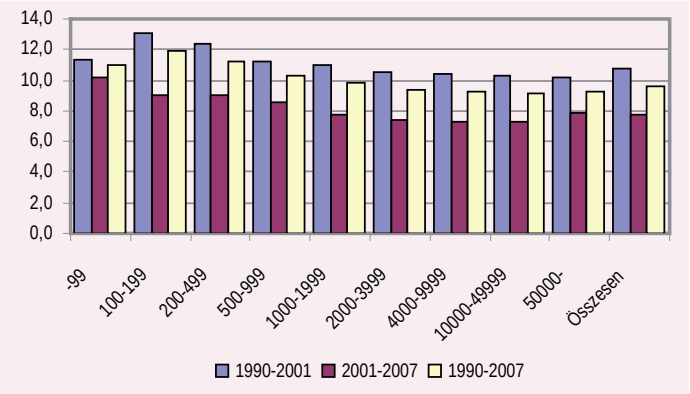
A születések csökkenését számos tényező befolyásolja. Alapvető szerepet játszik benne a gyermekvállalási kedv jelentős hanyatlása, aminek okai – a karrierféltéstől kezdve a pesszimista mentalitáson át az anyagi megélhetési gondokig – meglehetősen széles skálán mozognak. Mérsékli a születések számát a nők későbbi gyermekvállalása is; a tapasztalatok szerint ugyanis ez általában kevesebb gyermekkel jár együtt. A későbbre halasztott szülés egyik oka a tanulmányi idő kitolódása. A házasságkötés és a gyermekvállalás idősebb korra való eltolása egyébként azzal a veszéllyel járhat, hogy az idősödő párok végleg lemondanak a gyermekről.

A régió egészében valamennyi nagyság-kategóriát tekintve a kilencvenes évek voltak a kimagaslóbbak, az évenkénti ráta ezidőben mindegyik csoportban meghaladta a 10-et, míg a 2001–2007 közötti időszakban már csupán egyetlenben, a 100 fő alatti községekben. Mindkét szakaszra fennáll viszont az a korábbi megállapítás, miszerint az arányszámok a kisebb települések körében magasabbra rúgtak, mint a népesebbekben. Dél-Dunántúl egészét tekintve a legelőnyösebb születési rátát 1990 és 2001 között a 100-199 fős falvak mondhatták magukénak, az ezt követő nagyobb lélekszámú csoportokban fokozatosan csökkent a mutató. A legnagyobb kategóriát alkotó 2 városban (nevezetesen Pécsett és Kaposváron) már csak 10,2‰-et ért el. Pontosan ennyi volt a következő lintervallumban a legkedvezőbb érték, ami ekkor a 100 fő alatti falvakat jellemezte. A régió ennél népesebb településein azután rendre ennél csak kisebb (10-et el nem érő) rátákkal találkozhattunk.

Mindhárom **megye** összes nagyság-kategóriáját illetően elmondható, hogy az első szakasz volt számukra a kedvezőbb időszak. Ekkoriban nem számított egyedinek a 13-at meghaladó ráta sem, Baranyában a 100 főnél kisebb, Somogyban és Tolnában pedig a 100-199 fős községek körében találkozhattunk ilyennel. Ez különösen akkor értékelhető, ha figyelembe vesszük, hogy a következő szakaszban akadtak olyan csoportok is, ahol ennek alig felét (6,5; 6,8‰-et) érték el az évenkénti arányszámok. Ilyen kategória volt Baranyában a 2000-3999-es, Somogyban

10. ábra

Az élveszületési arányszám a régió egészében az egyes időintervallumokban népességnagyság-csoportok szerint
(1000 lakosra jutó évi átlag)

pedig a 4000–9999 fős. Az 1990–2001 közötti időszakban valamennyi megye úgyszólván minden nagyság-kategóriájában meghaladta a 10-et az újszülöttek 1000 lakosra jutó évi átlagos száma. Mindössze néhányban maradt alatta, így Baranyában a 2000–3999, Somogyban a 0–99, valamint a 4000–9999, Tolnában ugyancsak a 100 fő alatti csoportban. Ezzel szemben 2001 és 2007 között – egy kivételével – mindhárom megye minden nagyság-kategóriájában 10 alatti maradt a ráta. A kivételt Baranya 100 főnél kisebb falvai jelentették, ahol még ezidőben is 11,4‰ volt a születési arányszám.

A halálozások

A természetes népmozgalom másik összetevője a halandóság a dél-dunántúli régióban valamivel kedvezőtlenebb képet mutatott, mint országosan. 1990 és 2007 között térségünkben 1000 lakosra évente átlagosan 14,2 halálozás jutott, az országos átlagnál 0,4-del több.

A magas halandóság mögött a lakosság rossz, nem európai szintű egészségi állapota áll, aminek okai nagyon összetettek: pszichikai tényezők, az egészségügyi intézményrendszer problémái, egészségtelen életmód, táplálkozás, környezet, túlhajszoltság, a pihenés és regeneráció hiány, stb., melyek különböző okokból és különböző mértékben, de a társadalom jelentős részére jellemzőek.

A ráta a legkisebb népesség-kategóriákban volt a legtetemesebb (100 fő alatt pl. meghaladta a 21‰-et), majd fokozatosan mérséklődött. A kis lélekszámú csoportokban a korábbiakban vázolt magas születési arányszám tehát – mint ehelyütt látható – kiugróan jelentős halandósággal párosult, ami végül is az ezen kategóriákban tapasztalt legmagasabb természetes fogyáshoz vezetett. Az egyes kategóriák közül a legelőnyösebb halálozási ráta (évi 12,2‰) a 10 000–49 999 fős csoportban mutatkozott, ehhez képest a rákövetkező legmagasabb csoportban (Pécs és Kaposvár együttesében) valamivel rosszabb érték adódott (12,6‰).

1990 és 2007 között az alaptendencia érvényesülése – nevezetesen a halálozási arányszám kategóriáról kategóriára való csökkenése – mellett a régión belül megyénkénti különbségek is észrevehetők, elsősorban a ráták nagyságát illetően. Baranyában úgyszólván valamennyi nagyság-kategóriában alacsonyabb volt a halandóság, mint a másik két megyében. Csupán az 1000–1999, valamint a 10 000–49 999 fős település-együttes volt ez alól kivétel, ezekben több elhunyt jutott évente a népesség 1000 főjére, mint Somogy vagy Tolna azonos nagyságú településein. (Sorrendben 16,4; illetve 13,2). A legrosszabb mortalitású területnek mindenütt a legapróbb falvak számítottak, míg azonban e 100 fő alatti községek esetében Baranyában „csak” 18,6‰-es volt az évenkénti halálozási ráta, addig ugyanezen kategóriában Somogyban 25,6, Tolnában

pedig 21,8‰-es halandóság mutatkozott. (Ez utóbbi megyében még a következő kategóriában is húszon felüli volt a ráta értéke). Tolnát azonban egyúttal amiatt is meg kell említeni, mert területén található a régió legalacsonyabb mortalitású település-csoportja, mégpedig a 10 000–49 999 fős kategória, itt a halálozási arányszám 11,6 ‰-et tett ki. Az alacsony értékben vélhetően szerepet játszik az is, hogy e kategóriába tartozik a megyeszékhely, Szekszárd is, ahol a kedvezőbb korösszetétel, a jobb életkörülmények, a kedvezőbb egészségügyi viszonyok, stb. a halandóság mérséklése irányába hatnak.

8. tábla

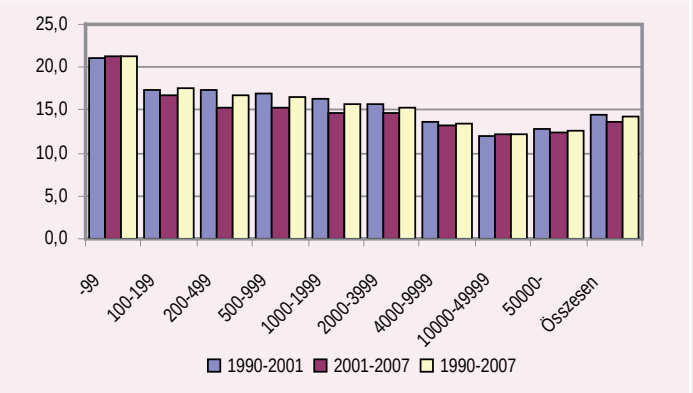
A halálozási arányszám 1990-2007 között népességnagyság-csoportok szerint (1000 lakosra jutó évi átlag)

Népesség-nagyság-csoport, fő	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
– 99	18,6	25,6	21,8	21,2
100– 199	16,7	18,7	21,6	17,6
200– 499	15,0	19,3	17,2	16,8
500– 999	14,9	17,6	16,5	16,4
1000– 1999	16,4	15,5	15,8	15,8
2000– 3999	13,1	16,5	16,4	15,3
4000– 9999	12,2	13,2	14,6	13,5
10000–49999	13,2	12,2	11,6	12,2
50000–	12,7	12,5	–	12,6
Összesen	13,6	14,9	14,1	14,2

Az áttekintett közel két évtized egészén belül a kilencvenes évtized az élveszületések szempontjából kedvezőbb, a halálozásokat illetően ezzel szemben kedvezőtlenebb időszak volt, mint a 2001. évi népszámlálást követő szakasz. Dél-Dunántúlon 1990 és 2001 között az évenkénti mortalitási ráta 14,4 ‰, 2001 és 2007 közt 13,6 ‰ volt. (Az országos átlagot mindkettő kissé meghaladta). A kilenc nagyság-csoport közül hétben egyértelműen a korábbi intervallum számított a nehezebb időszaknak, e hétben a halálozási arányszám éves átlaga magasabb volt, mint a 2001–2007-es esztendőkben. A fennmaradó két kategóriát (a 100 fő alattit, valamint a 10 000–49 999 fő közöttit) a két elkülönített szakaszban nagyjából azonos halandósági viszonyok jellemezték.

11. ábra

A halálozási arányszám a régió egészében az egyes időintervallumokban népességnagyság-csoportok szerint
(1000 lakosra jutó évi átlag)

A régión belül a három megye egyes kategóriáit tekintve kitűnik, hogy a mortalitás úgyszólván kivétel nélkül az összes csoport esetén az 1990–2001 közti intervallumban volt a rosszabb. A kivételt ez esetben is a fenti két kategória (100 fő alatti, 10 000–49 999 fő közötti) jelentette mégpedig Baranya megyében, itt az utóbbi 8 esztendő bizonyult hátrányosabbnak a korábbi szakaszt meghaladó halálozási arányszáma miatt. (A másik két megyében e csoportokban is az első 11 év volt a kedvezőtlenebb). A legelszomorítóbb halandósággal 1990 és 2001 között is a somogyi 100 főt el nem érő lélekszámú falvakban találkozhattunk, ahol a halálozásokból fakadóan 1000 lakosonként évente átlagosan közel 26 fővel fogyott a népesség. Megjegyzendő, hogy e körben a következő intervallum sem hozott javulást, a ráta ekkor 25‰ körül alakult. A legalacsonyabb halálozási arányszámot (11,4 ‰) pedig az 1990–2001 közötti időszakban Tolna 10 000–49 999 fős nagyságcsoportjában regisztrálták, amelyről szintén ugyanazt lehet elmondani, mint az előbb, nevezetesen, hogy értéke a következő szakaszban is nagyjából ugyanezen a szinten állt.

A vándorlások hatása

A korábbiakban már szó volt róla, hogy a népességszám alakításában a természetes népmozgalomé volt a főszerep, a vándorlások jóval kisebb súllyal vettek részt benne. A migráció 1990 és 2007 között a **régió** egészében kismértékű pozitív egyenleggel zárult, az 1000 lakosra jutó különbözet évente átlagosan 0,3 főt tett ki.

A költözések motivációját illetően csak feltevésekre hagyatkozhatunk. A vándorlások legfontosabb mozgatórugója – a tanulmányi célú, illetve a családi eseményekkel összefüggő költözéseken túl – minden bizonnyal a jobb megélhetés. Megfigyelhető a gazdaságilag fejletlenebb régiókból a fejlettebbek felé irányuló migráció, ahol a szélesebb munkahelykínálat, kedvezőbb szakmai feltételek, magasabb kereseti lehetőségek, jobb életkörülmények megteremtésének reménye jelentik a legfőbb vonzerőt.

A vándormozgalom az egyes nagyság-kategóriákat tekintve hullámzóan alakult. A legkisebb települések tetemes veszteséget (15,2‰) könyveltek el. A veszteség a településméret növekedésével mérséklődött, olyannyira, hogy az 500–999 fős falvak körében aztán át is fordult nyereséggé (1000 lakosra jutóan évi 1,5 fő). Az 1000 főnél több lelket számláló csoportokban ez a nyereség fokról fokra emelkedett, egészen a 4000–9999 fős kategóriáig, ahol a ráta már 3,2‰-et tett ki. A következő két csoportban aztán újból veszteségre váltott, -1,3; illetve -1,1‰-re zuhant vissza. Ez utóbbi két csoport negatív különbözete azért nem meglepő, mert e kategóriákba csak városok tartoznak, amelyekből a közelmúltban jelentősebb elköltözési hullám indult meg a környező falvak irányába.

Az egyes kategóriákat tekintve mindenképpen említést érdemel az a tény, hogy a két legapróbb esetén a népességszám alakításában – a náluk nagyobbakkal ellentétben – a migráció volt a meghatározó tényező.

9. tábla

A vándorlási különbözet 1990 és 2007 között népességnagyság-csoportok szerint (1000 lakosra jutó évi átlag)

Népesség-nagyság-csoport, fő	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
– 99	–19,5	–6,6	–22,3	–15,2
100– 199	–4,7	–8,2	–13,9	–6,3
200– 499	–2,1	–2,0	–3,8	–2,3
500– 999	3,0	0,8	0,6	1,5
1000– 1999	9,1	1,2	1,0	3,1
2000– 3999	2,3	5,5	2,1	3,3
4000– 9999	6,0	–0,2	3,6	3,2
10000–49999	–1,5	–0,1	–1,9	–1,3
50000–	–1,5	–0,3	–	–1,1
Összesen	0,4	0,5	0,1	0,3

Természetesen a vándorlásokban is fellelhetők a **megyék** közt kisebb-nagyobb differenciák. Szembetűnő egyrészt, hogy a 100 fő alatti, valamint a 100–199 fő közötti csoportban Tolna megyében számottevően

nagyobb veszteség mutatkozott, mint a másik két megye ugyanezen nagyság-kategóriáiban. Kitűnik az is, hogy az 500–999, valamint az 1000–1999 fős kategória esetében (amelyeknél a negatívum pozitívumba fordult át) a nyereség Baranyában messze meghaladta a megfelelő somogyi, illetve tolnai csoportátlagot.

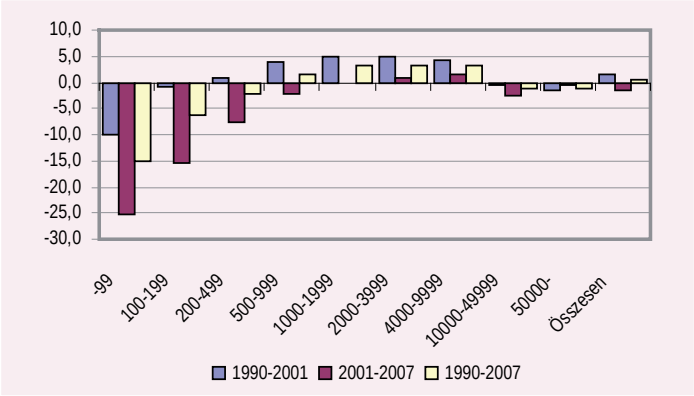
A vizsgált 18 évet szakaszonként tekintve látható, hogy a vándormozgalom a régió egészében 1990 és 2001 között még pozitív egyenleggel zárult, 2001 és 2007 között azonban már veszteséges volt. Előbbi szakaszban 1000 lakosonként évente 1,6 fős nyereség, utóbbiban ugyanekkora veszteség mutatkozott. A kilencvenes években még csupán 4 kategória esetében haladta meg az elköltözők száma a beköltözőkét, a 2001–2007-es években viszont már e 4 mellé még további 3 csatlakozott. A veszteségek legfőbb elszenvedői mindvégig a kistelepülések voltak. A 100 fő alatti falvaknak 1990 és 2001 között 1000 lakosra vetítve évi 9,9 fős, a 100–199 lelket számláló községeknek 0,8 fős negatívummal kellett megbirkózniuk, ami a következő szakaszra az előbbiek körében 25,1-re, az utóbbiak esetében pedig 15,3-ra emelkedett. A másik két nagyság-csoport – amely szintén mindkét időintervallumban veszteséggel küszködött – a 10 000–49 999, valamint az 50 000 és annál több lakossal rendelkező települések köre volt, ahol a kilencvenes években sorrendben 0,5, illetve 1,4, a 2001 utáni időszakban pedig 2,5, illetve 0,6 főt kitevő veszteség hárult egy-egy esztendőben 1000 lakosra. A felsorolt kategóriák voltak tehát azok, amelyekben a migráció a két vizsgált szakasz mindegyikében negatív egyenleggel zárult. Ezek mellé sorakozott fel 2001 és 2007 között még 3 csoport, vagyis más megfogalmazásban úgy is mondhatjuk, hogy ezidőtájt mindössze 2 nagyság-csoportban mutatkozott pozitív vándorlási különbözet.

A régió 3 megyéjének különböző kategóriái közül az 1990 és 2001 közötti szakaszban a tolnai 100 fő alatti csoport érdemel kiemelést, tekintve, hogy a vándorlási különbözet évenkénti arányszáma itt volt a legszámottevőbb, a veszteség 23,5‰-et tett ki. Megjegyzendő, hogy e nagyság-csoport azon kevesek közé tartozott, ahol ez a veszteség a következő szakaszban mérséklődött (22,4 ‰-re), 2001 és 2007 között ugyanis többnyire mindenütt erőteljesebbé vált. Ezen utóbbi intervallumban az ugyancsak ekkora méretű (100 főt el nem érő) baranyai községek tűntek ki kimagasló (28,1‰-es) negatívumukkal, amit a tolnai 100–199 fős települések követtek (26,9‰-kel). A legkedvezőbb helyzetben mindkét időszakban Baranya 1000–1999 fős nagyság-csoportja volt, 1990 és 2001 között évi átlagban 1000 lakosra 9,9, 2001 és 2007 között 7,8 fős migrációs nyereség jutott, több, mint bármely más kategóriában akár Baranyát, akár a másik két megyét tekintve.

Összegezve az elmondottakat: Dél-Dunántúlon 1990 és 2008 év eleje között a település-kategóriák majdnem mindegyikében csökkent a lélekszám. A csökkenés a legkisebb kategóriákban volt a legjelentősebb, a nagyobb népességű kategóriák felé haladva fokról fokra mérséklődött. A fogyás a 2001–2007 közötti időszakban volt a számottevőbb. A rá ható tényezők közül a természetes népmozgalom volt a meghatározó jelentőségű, kivéve a legkisebb nagyság-csoportokat, amelyekben a vándormozgalom játszotta a főszerepet.

12. ábra

A vándorlási különbözet a régió egészében az egyes időintervallumokban népességnagyság-csoportok szerint
(1000 lakosra jutó évi átlag)

Elérhetőségek:

zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: 72/533-395

Információszolgálat
Telefon: 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

III. évfolyam 46. szám 2009. március 31.

2009/46
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/3

A tartalomból

1 A foglalkoztatottság és a keresetek alakulása a megyeszékhelyeken

4 A regisztrált gazdasági szervezetek a Dél-Dunántúlon

8 A dél-dunántúli állattenyésztés főbb tendenciái a 2008. december 1-jei adatok alapján

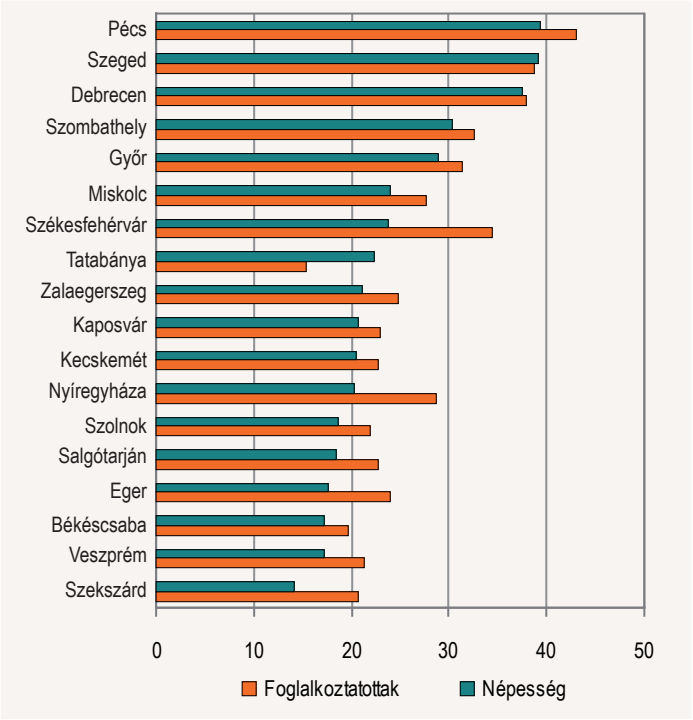
A foglalkoztatottság és a keresetek alakulása a megyeszékhelyeken

A dél-dunántúli régióban 2007-ben átlagosan 261 000 fő állt alkalmazásban, a régió megyeszékhelyein összességében a fenti létszám közel 32%-át foglalkoztatták. A három város, Pécs, Kaposvár és Szekszárd alkalmazottainak száma 82 000 főt tett ki a vizsgált évben. A megyeszékhelyeken dolgozók kb. 61%-a Pécsen, több mint 23%-a Kaposváron dolgozott, közel 16%-uk pedig Szekszárdon állt alkalmazásban. A régió három megyéje közül a megyeszékhelyen foglalkoztatottak hányada Baranyában volt a legmagasabb (43%-os), ugyanakkor Somogyban illetve Tolnában a megyében alkalmazottaknak csak 23, illetve 21%-a talált a megye központjában munkalehetőséget. A megyeszékhelyen dolgozók aránya nemcsak a régión belül, hanem az ország egészét tekintve is Baranyában volt a legmagasabb, a rangsorban a második helyen álló Csongrád megyében Szegeden 39%-ot, a harmadik helyen álló Hajdú-Bihar megyei Debrecen városában 38%-ot ért el, míg az utolsó helyet elfoglaló Komárom-Esztergom megye székhelyén, Tatabányán mindössze 16%-ot tett ki, azaz jóval kevesebb mint fele volt a Baranya megyei átlagnak. A Kaposváron foglalkoztatottak megyén belüli hányada a középmezőnyben helyezkedett el, Szekszárd mutatója a harmadik legalacsonyabb volt a megyeszékhelyek rangsorát tekintve. A foglalkoztatottak hányada a megyeszékhelyek többségében magasabb volt, mint a megyeközpontok népességének megyén belüli aránya. Pécsen a baranyaiak több mint 39%-a lakott, mely hányad a népesség rangsorában is a legmagasabb volt. Kaposváron a somogyi lakosok 21%-a élt, Szekszárdon pedig a 14%-uk, ami az összes megyét tekintve a legalacsonyabb részesedést jelentette.

Amennyiben a dél-dunántúli régió megyéiben a foglalkoztatottak megyeszékhelyen történő koncentrálódását vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy annak ellenére, hogy Szekszárd foglalkoztatotti- és népesség-hányad mutatója egyaránt a legalacsonyabb a három megyeszékhely közül, a foglalkoztatottság koncentrációja mégis itt a relatíve legmagasabb, miután a foglalkoztatottak és a népesség megyén belüli arányának különbsége Szekszárd esetén volt a legtöbb (közel 7 százalékpontos), ugyanakkor Pécsen és Kaposváron csak közel 4 illetve 2 százalékpont körül alakult. Más aspektusból kapunk képet a foglalkoztatottságról amennyiben a foglalkoztatottak **1000 lakosra jutó** számát tekintjük át. A Dél-Dunántúl megyeszékhelyeinek átlagában az alkalmazásban állók száma 1000 lakosra

1. ábra

A foglalkoztatottak és a népesség megyén belüli aránya megyeszékhelyeken 2007-ben, %

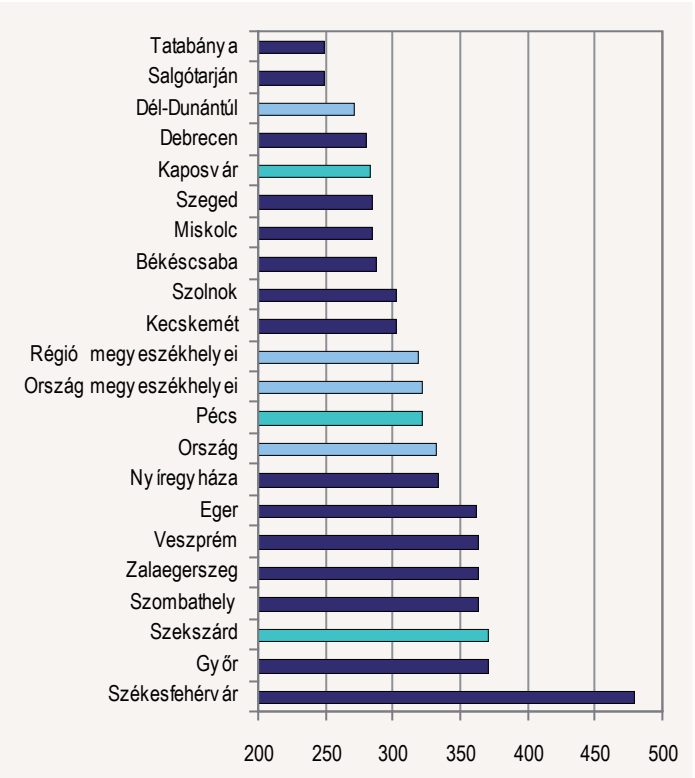

jutóan 318 főt tett ki, ami jelentősen, 47 fővel meghaladta a régióra számított 271 fős létszámot. Az ország egészében 332 fő, az ország megyeszékhelyeinek összességében 321 fő dolgozott 1000 lakosonként 2007-ben. A dél-dunántúli régión belül – a lakossághoz viszonyítva – a legtöbben Szekszárdon tudtak elhelyezkedni, a tolnai megyeközpontra számított 370 fős létszám lényegesen meghaladta a régió megyeszékhelyeire számított átlagot. Pécsett átlaghoz közeli (322 fő), Kaposváron jóval azalatti (283 fő) volt a foglalkoztatottak népességre vetített aránya. A szekszárdi mutató az ország összes megyeszékhelyét tekintve is jó pozíciót töltött be, ugyanis Székesfehérvár és Győr mögött a harmadik legmagasabb volt. Pécs a megyeszékhelyek sorában nagyjából középen állt, 9 megyeszékhelyen magasabb, 8 esetén alacsonyabb értéket számítottunk. A Kaposváron foglalkoztatottak fenti arányszáma Tatabánya, Salgótarján és Debrecen után a 4. legalacsonyabb volt.

A dél-dunántúli régió megyeszékhelyein összesen a foglalkoztatottak 9%-át **rész-**, 91%-át pedig **teljes munkaidőben** alkalmazták, ami nagyjából megfelel a régiót jellemző (10-90%-os) foglalkoztatási aránynak. Az ország összes megyeszékhelyének átlagában valamivel alacsonyabb a részmunkaidős (7%) és magasabb a teljes munkaidős (93%) foglalkoztatás. A dél-dunántúli megyeszékhelyek közül Kaposvár tűnik ki a leginkább, miután itt a legkisebb a munkaidőt részben (6%), ugyanakkor legnagyobb az azt egészében (94%) kitöltők hányada. Szekszárdon is még

2. ábra

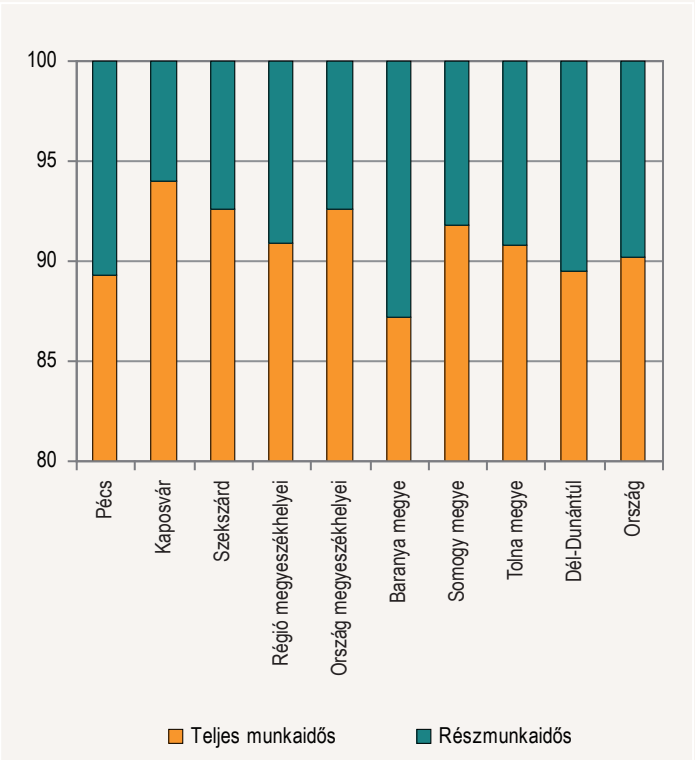
A foglalkoztatottak 1000 lakosra jutó száma, 2007

valamivel a régió megyeszékhelyeit jellemző átlag alatti a részmunkaidőben dolgozók aránya (7%), Pécsett pedig azt valamelyest meghaladó (11%) volt 2007-ben.

3. ábra

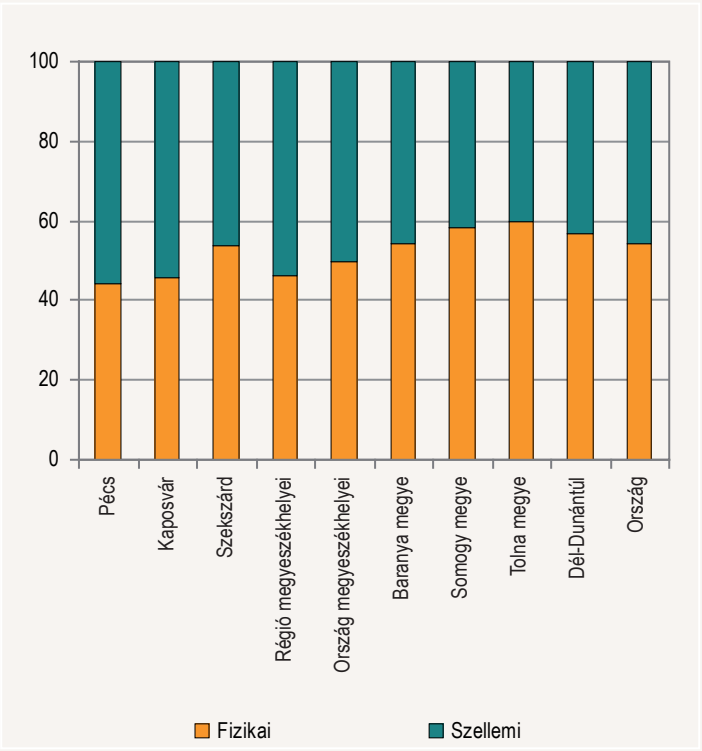
A foglalkoztatottak megoszlása munkaidő szerint 2007-ben, %

A dél-dunántúli megyeszékhelyek átlagában a teljes munkaidőben foglalkoztatottak 46%-át **fizikai** munkakörben alkalmazták, a **szellemi** munkát végzők hányada 54%-os volt. Ez jelentősen eltért a régiót jellemző megoszlástól, miután a Dél-Dunántúlon jóval magasabb volt a fizikai (57%) és alacsonyabb a szellemi (43%) munkát végzők aránya. Az ország összes megyeszékhelyének átlagában a munkavállalók fele-fele részben töltöttek be fizikai illetve szellemi munkakört. A Dél-Dunántúl megyeközpontjai közül a szellemi foglalkozásúak hányada Kaposváron megfelel a régió megyeszékhelyi átlagának (54%), Pécsett valamivel afölötti (56%), Szekszárdon ugyanakkor számottevően attól elmaradó (46%) volt.

4. ábra

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak megoszlása állománycsoport szerint 2007-ben,%

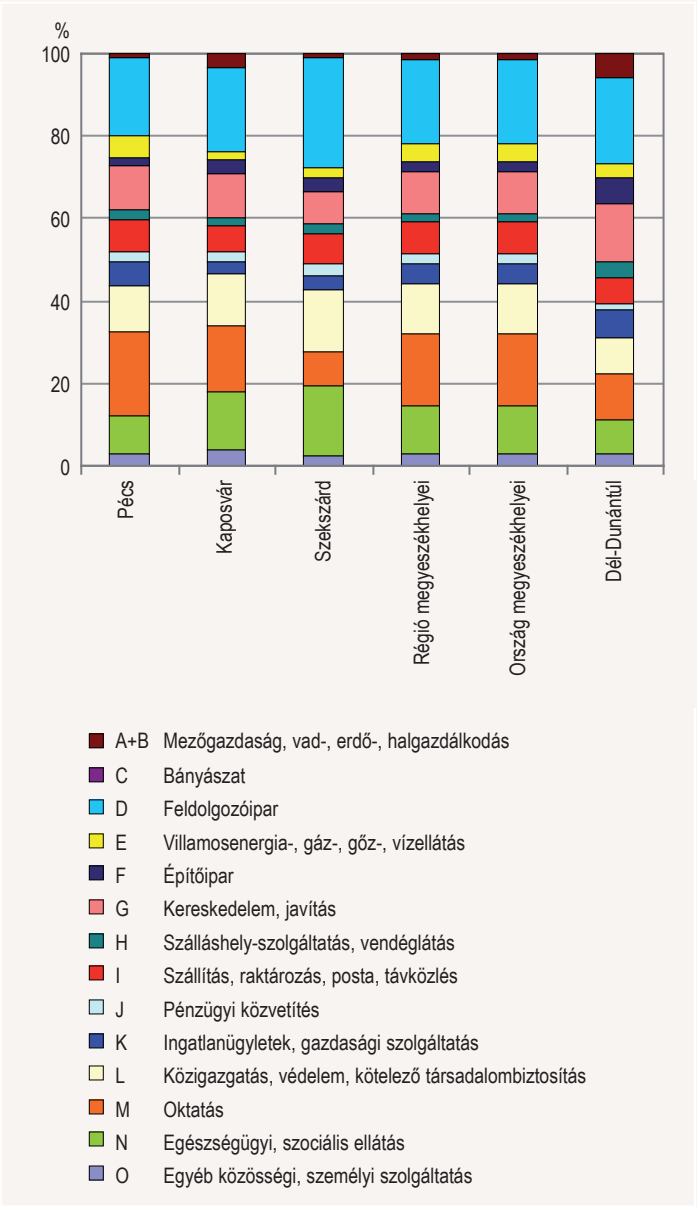

A foglalkoztatottak számát **ágazati** megoszlásban vizsgálva megállapítható, hogy a dél-dunántúli megyeszékhelyek átlagában – akárcsak a régió egészét tekintve – a legnagyobb foglalkoztató a feldolgozóipar, ahová az alkalmazásban állók kéttizede tartozott. A három megyeszékhely foglalkoztatásában az ipar különböző ágaiban összesen foglalkoztatott 25%-os részarányon túl jelentősebb foglalkoztatotti hányad az oktatás (18%), a közigazgatás, védelem, társadalombiztosítás (12%), az egészségügy, szociális ellátás (11%) és a kereskedelem, javítás (10%), területén mutatkozott. A fenti arányokat a Dél-Dunántúlt jellemző megoszlással összevetve megállapítható, hogy az iparban – és ezen belül a feldolgozóiparban – dolgozók aránya lényegében azonosnak mondható, a kereskedelem területén többen, a közigazgatásban, az oktatásban valamint az egészségügyben a régió egészében arányaiban kevesebben dolgoztak, mint a Dél-Dunántúl megyeszékhelyein általában. Az ország összes megyeszékhelyének átlagában ugyanakkor magasabb az iparban, ezen belül a feldolgozóiparban foglalkoztatottak hányada, a közszféra ágazataiban, ezen belül is elsősorban az oktatásban pedig alacsonyabb mint ami a régió megyeszékhelyeit jellemzi. A régió megyeszékhelyeinek átlagához képest mindhárom megyeszékhelyre elmondható, hogy az ágazatok sorrendje mindenütt ugyanaz, Kaposvár esetén az arányszámok számottevő eltérést nem mutattak, a foglalkoztatottak hányada legfeljebb 1–2 százalékponttal tért csak el attól. Szekszárd esetén az iparban foglalkoztatottak

hányada érdemel említést, ahol 4 százalékponttal magasabb a foglalkoztatottak aránya, ezen belül is a feldolgozóipari hányad 6 százalékponttal meghaladja a megyeszékhelyek összességére számítottat. A tolnai megyeszékhelyen még az egészségügy, szociális ellátás területe emelhető ki, ahol 6 százalékponttal többen, valamint az oktatás ágazata, ahol 9 százalékponttal kevesebben kerültek foglalkoztatásra, mint a megyeszékhelyeken általában. Pécsen az oktatásban foglalkoztatottak aránya magasabb jelentősebben az átlagnál (3 százalékponttal), ami azzal függ össze, hogy a közép-, de méginkább a felsőfokú oktatási intézmények köre itt jóval szélesebb, mint a másik két vizsgált városban.

5. ábra

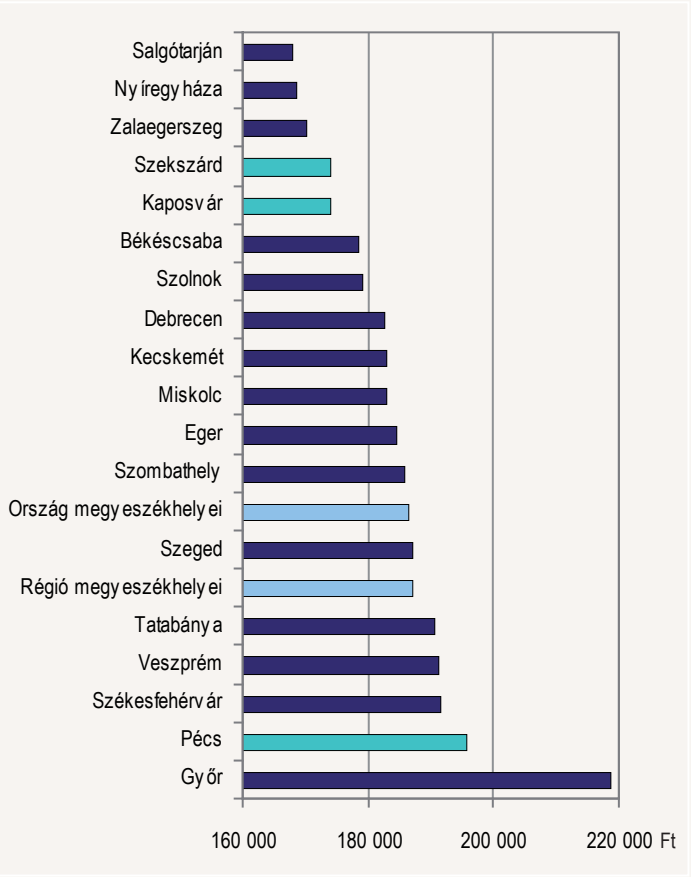
A foglalkoztatottak megoszlása ágazatok szerint 2007-ben

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak munkaviszonyból származó **havi bruttó átlagkeresete** a régió megyeszékhelyeinek átlagában mintegy 187 100 forintot tett ki, ami 28%-kal magasabb volt, mint a Dél-Dunántúlon, ahol átlagosan 146 200 forintot kerestek a munkavállalók. Az ország összes megyeszékhelyére számított 186 400 forintos bruttó átlagkereset lényegesen nem tért el attól, mint amit régiónk központjaiban kaptak az alkalmazásban állók. Az ország egészében közel 170 000 forint jutott átlagosan egy-egy munkavállalóra, ami mintegy tizedével alacsonyabb volt, mint amit a dél-dunántúli megyeközpontokban kerestek a foglalkoztatottak. A régió megyeszékhelyeinek viszonylag kedvezőbb átlagkeresete a pécsi magasabb átlagos jövedelmek eredménye, ami közel 196 000 forintot tett ki, azaz kb. 5%-kal meghaladta a három megyeszékhelyre jutó átlagos jövedelmet. Kaposváron és Szekszárdon is a fenti átlag alatt maradtak a jövedelmek, a 174 000 forint körüli, mindkét várost jellemző bruttó átlagkereset 7%-kal alatta volt a megyeszékhelyek átlagának. A megyeszékhelyek rangsorát tekintve a pécsi átlagkereset a Győrre számított utáni 2. legnagyobb volt, a kaposvári és szekszárdi keresetek pedig a 4. és 5. legalacsonyabbak a salgótarjáni, nyíregyházi és zalaegerszegi jövedelmek után.

6. ábra

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete 2007-ben, Ft

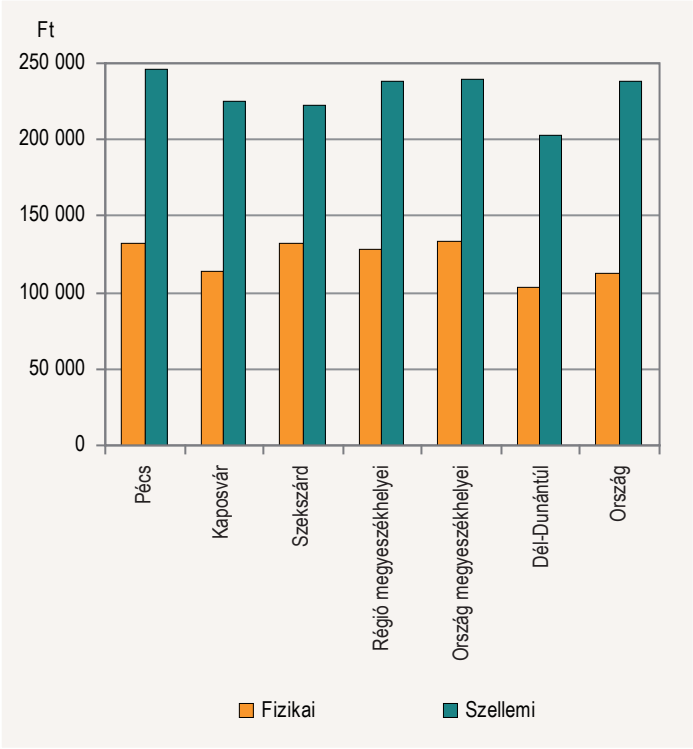

A fizikai dolgozók bruttó átlagkeresete az összehasonlítás valamennyi viszonylatában jóval elmaradt a szellemi foglalkozásúak átlagos jövedelmétől. A dél-dunántúli régió megyeszékhelyeinek összességében a fizikai dolgozók keresete 32%-kal elmaradt az összes itt foglalkoztatott átlagától, ugyanakkor a szellemi foglalkozásúak jövedelme 27%-kal afölött alakult. Ebből következően a fizikai munkakörben dolgozók jövedelme alig több mint fele (54%-a) volt a szellemiek keresetének. Az ország összes megyeszékhelyének átlagában a fizikaiak 29%-kal átlag alatti, a szellemiek 28%-kal afölötti jövedelmet értek el 2007-ben. A Dél-Dunántúl három megyeszékhelye közül a két állománycsoport közötti keresetkülönbség Kaposváron volt a legmagasabb, Szekszárdon pedig a legalacsonyabb. A somogyi megyeszékhelyen a kétkezi dolgozók jövedelme 35%-kal elmaradt az átlagtól, a szellemi munkakörűek ellenben 29%-kal többet kerestek annál, ezáltal a fizikaiak átlagkeresete pontosan fele volt a szellemiek jövedelmének. Szekszárdon a két állománycsoport átlagos jöve-

delme a fenti sorrendben 24%-kal elmaradt illetve 28%-kal meghaladta a várost jellemző bruttó átlagkeresetet, amellyel a fizikai dolgozók jövedelme a szellemiek keresetének 59%-át tette ki.
Az ország valamennyi megyeszékhelyét vizsgálva is megállapítható, hogy a fizikaiak jövedelmének a szellemiekéhez viszonyított aránya az összes megyeközpont közül is Kaposváron a legalacsonyabb, Pécs mutatója a középmezőnybe tartozik, míg a Szekszárdon elért, a fizikaiakat jellemző viszonylag magasabb jövedelemhányad a 2. legjobb Győr után, ahol a fizikai dolgozók keresete a szellemiekének kétharmadát tette ki.

7. ábra

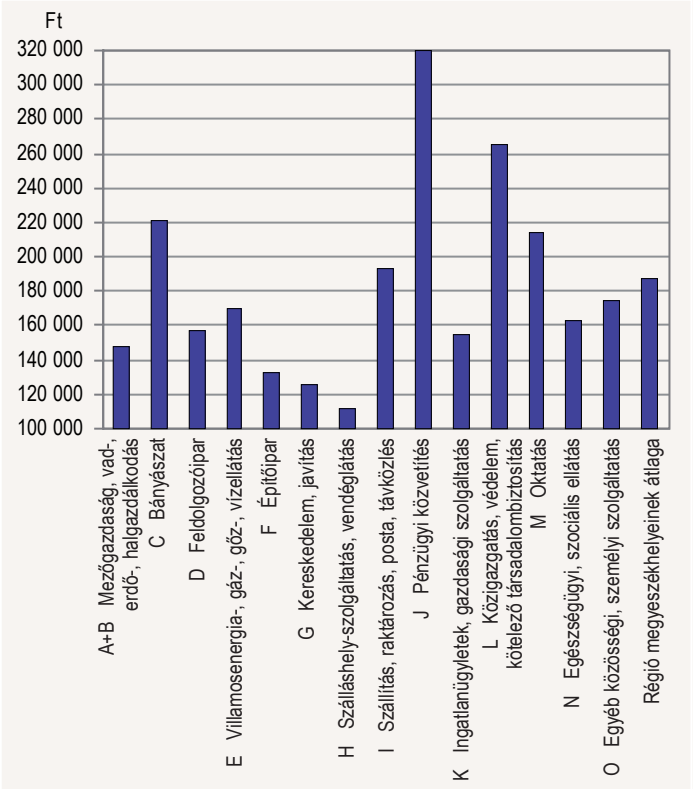
Bruttó átlagkeresetek állománycsoportonként 2007-ben, Ft

A dél-dunántúli régió megyeszékhelyeinek átlagában a legmagasabb jövedelmet a pénzügyi tevékenység területén dolgozók érték el, a legalacsonyabbat a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban regisztrálták. Előbbiben a jövedelmek több mint 70%-kal meghaladták az átlagot, utóbbiban mintegy 40%-kal elmaradtak attól, a két ágazatban dolgozók megyeszékhelyekre számított átlagkeresetei közti különbség közel 209 000 forintot tett ki. A jelentősebb létszámot foglalkoztató ágazatok közül a feldolgozóiparban illetve az egészségügy, szociális ellátás területén 16 és 13%-kal átlag alatti, az oktatás valamint a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás ágazataiban pedig 14 és 42%-kal átlag feletti jövedelmet értek el.
A dél-dunántúli régió megyeszékhelyein a teljes munkaidőben foglalkoztatottak **havi nettó átlagkeresete** 112 000 forintot tett ki, ami 20%-kal magasabb volt, mint a Dél-Dunántúlon átlagosan, az ország összes megyeszékhelyének átlagától ugyanakkor jelentősen nem tért el. A dél-dunántúli régión belül a legmagasabb nettó keresetek Pécset jellemezték, ahol a nettó jövedelmek 3%-kal magasabbak voltak, mint a három megyeszékhely összességében, Kaposváron illetve Szekszárdon attól egyaránt 5%-kal elmaradó nettó béreket regisztráltak.

8. ábra

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete a Dél-Dunántúl megyeszékhelyein nemzetgazdasági áganként 2007-ben, Ft

A regisztrált gazdasági szervezetek a Dél-Dunántúlon

A 2008. év végén Magyarországon nyilvántartott 1 654 299 **gazdasági szervezet**ből[1] 148 835-nek (9%) találhattuk a székhelyét a dél-dunántúli régióban, 3,5% baranyai, 3,3% somogyi és 2,1% tolnai bejegyzéssel.
A gazdasági szervezetek legnagyobb hányada, a régióban 93%-ot (országosan 94%-ot) meghaladó részaránya vállalkozás volt, a nonprofit szervezetek nem egészen 6%-ot, a költségvetési szervezetek pedig bő egy százalékot képviseltek. (Országosan a költségvetési gazdálkodási formába tartozók a gazdasági szervezetek nem egészen egy százalékát, a nonprofit szervezetek közel 5%-át tették ki.) A **gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma** a régióban 156 volt, amely elmaradt az országostól (165), azonban magasabb volt az ország 19 megyéjére jellemző átlagnál (152). A mutató értéke a régió megyéi közöl Somogyban volt a legmagasabb (172, amelyet a fővároson kívül csupán négy megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun, Békés és Csongrád múlt felül), Tolna a 150-es fajlagos szervezetszámmal a középmezőnyben, Baranya 147-tel annál hátrébb helyezkedett el.
Mint az előbbiekből látható, a gazdasági szervezetek meghatározó hányadát a **vállalkozások** adják, ebből következően ezek számának alakulása és változása döntően befolyásolja az összes szervezetszámot. Különösen igaz ez a 2008. évre vonatkozóan, azáltal ugyanis hogy az adótörvények megszigorították a regisztrációs kötelezettséget az adóköteles tevékenységet végző mezőgazdasági őstermelők számára is, az adószámmal rendelkező egyéni vállalkozások számának megnövekedése nagymértékben gyarapította a vállalkozások számát. A 2000-es évek különböző szakaszaiban nagy különbségek mutatkoztak a nyilvántartott vállalkozások számának változásában, és e tekintetben a Dél-Dunántúlon az alábbi jellegzetességek körvonalazódtak.

[1] A külföldön regisztrált 2884 szervezettel együtt.

1. tábla

A gazdasági szervezetek főbb gazdálkodási formák szerint, 2008. december 31.

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország[a)]	Ország megyéi[b)]
			Száma			
Társas vállalkozás	18 649	11 103	8 063	37 815	561 424	336 978
Ebből: kft.	8 700	5 339	3 788	17 827	292 165	169 347
rt.	118	98	50	266	4 828	2 147
bt.	7 508	4 160	3 245	14 913	211 823	133 690
Egyéni vállalkozás	35 464	40 504	24 937	100 905	1 000 022	853 481
Ebből: vállalkozói igazolvánnyal	15 372	14 243	9 861	39 476	400 308	329 389
Összes vállalkozás	54 113	51 607	33 000	138 720	1 561 446	1 190 459
Költségvetési szervezet	729	689	411	1 829	13 674	12 196
Nonprofit szervezet	3 230	2 950	2 093	8 273	79 062	60 082
MRP-szervezet	6	2	5	13	117	81
Gazdasági szervezet	58 078	55 248	35 509	148 835	1 654 299	1 262 818
			Az előző év azonos időpontjának százalékában			
Társas vállalkozás	104,2	105,0	105,3	104,7	105,7	105,9
Ebből: kft.	114,3	114,6	114,8	114,5	113,5	114,7
rt.	104,4	100,0	106,4	103,1	107,5	103,3
bt.	94,9	95,7	96,9	95,5	97,0	97,0
Egyéni vállalkozás	126,8	145,0	149,0	138,9	142,3	153,0
Ebből: vállalkozói igazolvánnyal	93,2	95,7	96,4	94,9	94,0	94,3
Összes vállalkozás	118,0	134,0	135,3	127,5	126,6	135,9
Költségvetési szervezet	94,1	96,8	92,4	94,7	99,4	98,7
Nonprofit szervezet	101,9	100,3	101,3	101,2	101,7	102,0
MRP-szervezet	75,0	100,0	100,0	86,7	92,9	93,1
Gazdasági szervezet	116,6	131,0	132,0	125,2	124,8	133,3

a) A külföldön működőkkel együtt.
b) Ország a főváros és a külföldön működők adatai nélkül.

– Az évtized elején 1–2% körüli növekedés volt jellemző az összes vállalkozást illetően, amelyen belül az egyéni vállalkozások száma némileg mérsékeltebben, a társasoké[2] valamivel élénkebben gyarapodott.
– A 2004–2006. éveket a stagnálás, illetve némi csökkenés jellemezte, amely az egyéni vállalkozások számának erőteljesebb megcsappanásából eredt, a társas vállalkozások körében ugyanis ebben az időszakban is bővülést regisztráltak.
– A 2007. év vége felé az említett adótörvények már enyhén éreztették hatásukat, így az akkortájt elkezdődött regisztrációk következtében az egyéni vállalkozások körében is (a társas formákban jellemzőt valamelyest meghaladó mértékű) gyarapodást regisztráltunk. A hatás azonban 2008-ban csúcsosodott ki, amikor is minden korábbit meghaladó mértékű vállalkozásszám-növekedés következett be a régióban és országosan egyaránt. Az élénkülés az egyéniek között volt jellemző leginkább, de a társas vállalkozások számának bővülése is meghaladta a korábbi évekét. Megjegyzendő azonban, hogy azon egyéni vállalkozások száma, amelyek vállalkozói igazolvány birtokában folytatják tevékenységüket, minden megyében és régióban csökkent, tehát a nagymértékű növekedést egyértelműen az adószámmal rendelkező magánszemélyek számának bővülése okozta. Amennyiben a társas és a vállalkozói igazolvánnyal rendelkező egyéni vállalkozások számának változását nézzük meg, az Közép-Magyarország kivételével minden régióban csupán megközelítette az egy évvel korábbit, s országosan is csekély mértékben (fél százalékkal) múlta azt felül. A Dél-Dunántúlon e körben 0,6%-os csökkenés következett be, és az ide tartozó megyék közül csak Tolnában érte el számuk az egy évvel korábbit.

A Dél-Dunántúlon 2008. év végén nyilvántartott összes vállalkozásnak 27,3%-a volt valamely társas formában bejegyezve, az országos 36%-kal szemben. A társas vállalkozások egyedül a közép-magyarországi régióban találhatók többségben (56,5%), ott is elsősorban a főváros jóvoltából (bő hattized), de Pest megyében (46,3%) is magasabb volt a hányaduk, mint a többi megyében jellemző. A régió megyéi közül Baranyában fordultak elő leggyakrabban a társas formában bejegyzettek, a 34,5%-os vállalkozásszámon belüli arányuk valamelyest elmaradt az országos átlagtól, de az előbb említett Budapesten és Pest megyén kívül csupán a Komárom-Esztergom megyei múlta felül. (Ennek azonban önmagában pozitív gazdasági hatása nemigen érzékelhető.)
E szempontból Tolna a 24,4%-os hányaddal a megyék között a középmezőnyben foglalt helyet, Somogyban azonban – az egyéni vállalkozások nagyobb gyakorisága következtében – mindössze 21,5%-ot tett ki a társas vállalkozások aránya, amellyel csupán két (Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés) megyéét múlta felül. Az előbbiekből fakadóan lényegesen eltérő az egyes vállalkozási formákban a régió országon belüli részesedése is. A Dél-Dunántúlon 2008 végén nyilvántartott 138 720 vállalkozás nem egészen 9%-a volt az országosan bejegyzetteknek. Mivel a társas vállalkozások sokkal nagyobb arányban koncentrálódnak a fővárosba és a közép-magyarországi régióba mint az egyéni vállalkozások, a többi – köztük a dél-dunántúli – régió részesedése az országban bejegyzett társas vállalkozásokból alacsonyabb, az egyéniekből magasabb.

[2] Társas vállalkozáson az egyénin kívül az összes többi vállalkozást értjük.

2. tábla

A vállalkozások számának alakulása az év végén, előző év vége = 100,0%

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország[a)]	Ország megyéi[b)]
Társas vállalkozás						
2001	102,5	104,5	104,2	103,4	103,7	105,0
2002	103,4	102,7	103,7	103,2	104,0	105,1
2003	101,4	102,8	102,7	102,1	103,7	104,7
2004	103,9	103,2	102,7	103,4	104,6	104,7
2005	102,7	101,7	102,7	102,4	103,5	103,3
2006	102,5	102,1	102,9	102,5	103,2	103,5
2007	102,5	101,7	102,6	102,3	103,4	103,7
2008	104,2	105,0	105,3	104,7	105,7	105,9
Egyéni vállalkozás						
2001	102,4	101,9	100,6	101,8	102,2	102,9
2002	102,1	100,6	102,1	101,5	101,5	102,6
2003	100,4	101,0	101,3	100,9	101,2	101,8
2004	101,1	95,1	99,2	98,2	100,1	100,5
2005	98,1	93,7	98,7	96,5	99,1	100,2
2006	93,9	93,8	93,0	93,7	94,3	94,4
2007	104,3	101,2	103,4	102,9	104,8	106,1
2008	126,8	145,0	149,0	138,9	142,3	153,0
2008[c)]	93,2	95,7	96,4	94,9	94,0	94,3
Összes vállalkozás						
2001	102,5	102,4	101,5	102,2	102,8	103,6
2002	102,5	101,0	102,5	102,0	102,4	103,4
2003	100,7	101,4	101,7	101,2	102,1	102,7
2004	102,1	96,9	100,2	99,7	101,8	101,9
2005	99,7	95,6	99,9	98,3	100,8	101,2
2006	97,1	95,9	95,9	96,4	97,9	97,6
2007	103,6	101,3	103,1	102,7	104,2	105,2
2008	118,0	134,0	135,3	127,5	126,6	135,9
2008[d)]	98,9	99,5	100,2	99,4	100,5	99,8

a) A külföldön működőkkel együtt.
b) Ország a főváros és a külföldön működők adatai nélkül.
c) Vállalkozói igazolvánnyal rendelkező egyéni vállalkozások.
d) A társas és a vállalkozói igazolvánnyal rendelkező egyéni vállalkozások.

3. tábla

A vállalkozások számának néhány jellemzője, 2008. december 31.

Megnevezés	Társas vállalkozás	Ezen belül		Egyéni vállalkozás			Összes vállalkozás
		kft.	bt.	vállalkozói igazolvánnyal	egyéb formában[a)]	összesen	
Országon belüli arány, %							
Baranya	3,3	3,0	3,5	3,8	3,4	3,5	3,5
Somogy	2,0	1,8	2,0	3,6	4,4	4,1	3,3
Tolna	1,4	1,3	1,5	2,5	2,5	2,5	2,1
Dél-Dunántúl	**6,7**	**6,1**	**7,0**	**9,9**	**10,2**	**10,1**	**8,9**
Ország[b)]	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ország megyéi[c)]	60,0	58,0	63,1	82,3	87,4	85,3	76,2
Gazdálkodási forma szerinti összetétel, %							
Baranya	34,5	16,1	13,9	28,4	37,1	65,5	100,0
Somogy	21,5	10,3	8,1	27,6	50,9	78,5	100,0
Tolna	24,4	11,5	9,8	29,9	45,7	75,6	100,0
Dél-Dunántúl	**27,3**	**12,9**	**10,8**	**28,5**	**44,3**	**72,7**	**100,0**
Ország[b)]	36,0	18,7	13,6	25,6	38,4	64,0	100,0
Ország megyéi[c)]	28,3	14,2	11,2	27,7	44,0	71,7	100,0

a) Egyéb engedély alapján vállalkozó és adószámmal rendelkező magánszemély.
b) A külföldön működőkkel együtt.
c) Ország a főváros és a külföldön működők adatai nélkül.

– Az országban nyilvántartott társas vállalkozások mindössze 6,7%-ának székhelyét regisztrálták régiónkban. Ezen belül is a korlátolt felelősségű társaságok (kft.-k) 6,1%-át, a részvénytársaságok (rt.-k) 5,5%-át, a betéti társaságok (bt.-k) 7%-át jegyezték be itt, míg a szövetkezetek esetében az egytizedet, közülük a mezőgazdasági szövetkezetek körében a 12%-ot is meghaladta országon belüli részarányuk.
– Az egyéni vállalkozások egytizedét tartották nyilván a dél-dunántúli térségben 2008 végén, ezen belül nem tapasztalható számottevő különbség a vállalkozói igazolvány birtokában, illetve az egyéb engedély és adószám alapján nyilvántartottak részesedésében.

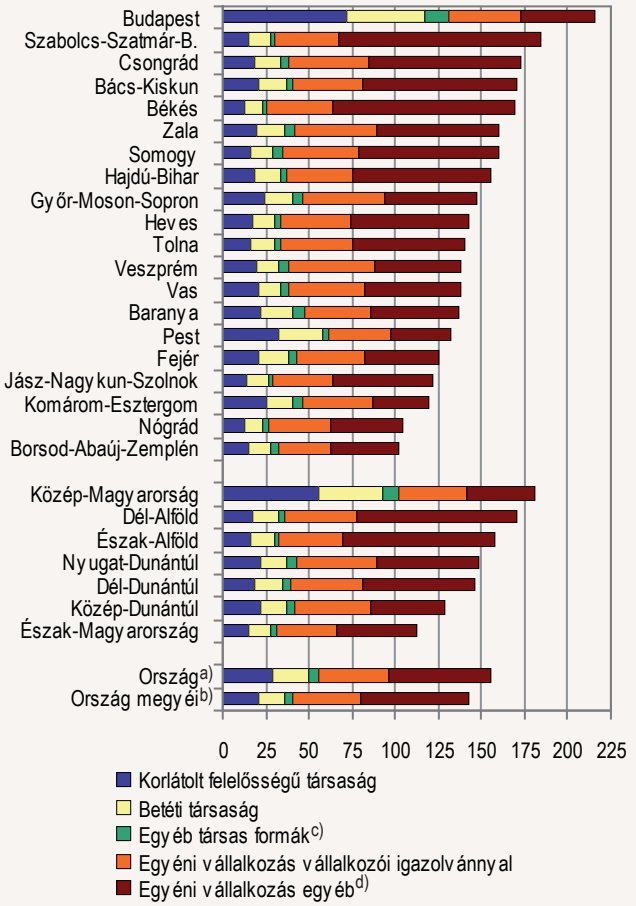
A kedvező gazdasági környezet, a koncentrált intézményi ellátottság, ezáltal szélesebb körű és magasabb szolgáltatási színvonal, a közlekedésben meglévő könnyebb elérhetőség a gazdasági élet számos területén eredményeztek fővárosi koncentrációt, ami a vállalkozások esetében is jellemző. Budapest így a vállalkozási aktivitás és a vállalkozás-sűrűség alapján egyaránt nagy különbséggel áll az élen, ami Közép-Magyarország vezető helyét is biztosítja a régiók között. A lélekszámhoz viszonyított fajlagos mutatóérték a központi régióban leginkább a társas vállalkozások kimagasló előfordulása miatt alakult a megyék átlaga felett, az egyéni vállalkozások ugyanis jó néhány megyében nagyobb gyakoriságot mutatnak.

A vállalkozások 1000 lakosra jutó száma 2008 végén (előzetes népességadatokkal számítva) országosan 156 (a főváros nélkül számítva 143) volt, amelyen belül a budapesti átlag 215-öt tett ki. A Dél-Dunántúlon kialakult 146-os fajlagos mutatóérték elmaradt az országostól, ugyanakkor valamelyest az ország 19 megyéjének átlaga fölötti. A főváros és a megyék mutatóinak csökkenő rangsorában Somogy a 7., Tolna a 11., Baranya a 14. helyet foglalta el. Ettől lényegesen eltérő a társas vállalkozások fajlagos száma szerinti sorrend, amelyben Baranya az előkelő 3. helyet foglalta el, Somogy a 13., Tolna a 14. helyen szerepelt. Az egyéni vállalkozások esetében viszont a régió megyéi közül Somogy állt az élen az országos rangsor 6. legmagasabb mutatóértékével, Tolna a 10., Baranya a 15. helyre szorult. Az ország régiói közül az összes vállalkozás és azon belül a társas formában működők népességszámra vetített mutatója is Közép-Magyarországon érte el a legmagasabb értéket, a Dél-Dunántúl a középmezőnyben helyezkedett el (az 5., illetve a 4. helyen állt). Az egyéni vállalkozások esetében ugyanakkor az előbbiektől meglehetősen eltérő volt a régiósorrend, e téren Dél-Alföld mutatója volt a legmagasabb és Közép-Magyarországé a legalacsonyabb, elsősorban az egyéni adószámot kiváltók által meghatározottan.

A vállalkozások sűrűsége – **az egy km^2-re jutó vállalkozásszám** alapján – Budapesten összességében és az egyes vállalkozási formákban is kiugróan magas, ami a közép-magyarországi régió mutatóértékét is nagymértékben megemeli. A Dél-Dunántúlon 2008. év végén (év eleji területadatokkal számítva) közel 10 vállalkozás jutott egy km^2-re, lényegesen kevesebb mind az országos, mind a főváros nélküli országos átlagnál (ami csaknem 17, illetve 13, miközben Budapesten meghaladta a 700-at a mutató értéke), és az ország hét régiója közül ez a legalacsonyabb arányszám. A vállalkozások sűrűsége alapján Baranya a középtájon foglalt helyet az ország megyéinek rangsorában, Somogy viszont a sereghajtó

9. ábra

A vállalkozások 1000 lakosra jutó száma, 2008. december 31.

a) A külföldön működőkkel együtt.
b) Ország a főváros és a külföldön működők adatai nélkül.
c) A kft.-n és bt.-n kívüli társas formák.
d) Az egyéb engedély alapján vállalkozó és az adószámmal rendelkező magánszemély.

4. tábla

A vállalkozások fajlagos mutatószámai, 2008. december 31.

Megnevezés	Társas vállalkozás	Ezen belül		Egyéni vállalkozás			Összes vállalkozás
		kft.	bt.	vállalkozói igazolvánnyal	egyéb formában a)	összesen	
	1000 lakosra jutó vállalkozás						
Közép-Magyarország	102	56	37	39	39	79	181
Közép-Dunántúl	42	22	16	43	43	86	128
Nyugat-Dunántúl	43	22	16	47	59	106	149
Baranya	47	22	19	39	51	90	137
Somogy	34	17	13	44	82	126	160
Tolna	34	16	14	42	64	106	140
Dél-Dunántúl	**40**	**19**	**16**	**41**	**64**	**106**	**146**
Észak-Magyarország	32	15	13	34	47	81	113
Észak-Alföld	33	16	14	37	89	125	158
Dél-Alföld	36	18	14	41	93	135	171
Ország b)	56	29	21	40	60	100	156
Ország megyéi c)	40	20	16	40	63	103	143
	Egy km^2-re jutó vállalkozás						
Közép-Magyarország	43,2	23,5	15,8	16,7	16,6	33,3	76,4
Közép-Dunántúl	4,2	2,1	1,6	4,3	4,3	8,5	12,7
Nyugat-Dunántúl	3,8	1,9	1,4	4,1	5,2	9,3	13,1
Baranya	4,2	2,0	1,7	3,5	4,5	8,0	12,2
Somogy	1,8	0,9	0,7	2,4	4,4	6,7	8,6
Tolna	2,2	1,0	0,9	2,7	4,1	6,7	8,9
Dél-Dunántúl	**2,7**	**1,3**	**1,1**	**2,8**	**4,3**	**7,1**	**9,8**
Észak-Magyarország	2,9	1,4	1,2	3,1	4,3	7,4	10,3
Észak-Alföld	2,8	1,4	1,2	3,1	7,5	10,6	13,4
Dél-Alföld	2,6	1,3	1,0	3,0	6,8	9,8	12,3
Ország b)	6,0	3,1	2,3	4,3	6,4	10,7	16,8
Ország megyéi c)	3,6	1,8	1,4	3,6	5,7	9,2	12,9

a) Egyéb engedély alapján vállalkozó és adószámmal rendelkező magánszemély.
b) A külföldön működőkkel együtt.
c) Ország a főváros és a külföldön működők adatait nélkül.

megye volt, de Tolna megye is csak három hellyel került előbbre. Az összesen belül általában a társas és az egyéni vállalkozások is ritkábban fordultak elő a régióban, mint az ország más térségeiben. A régió megyéinek területarányos mutatói is rendre az ország megyéinek átlaga alatt alakultak, egyedül a társas vállalkozások egy km^2-re jutó baranyai értéke múlta azt felül.

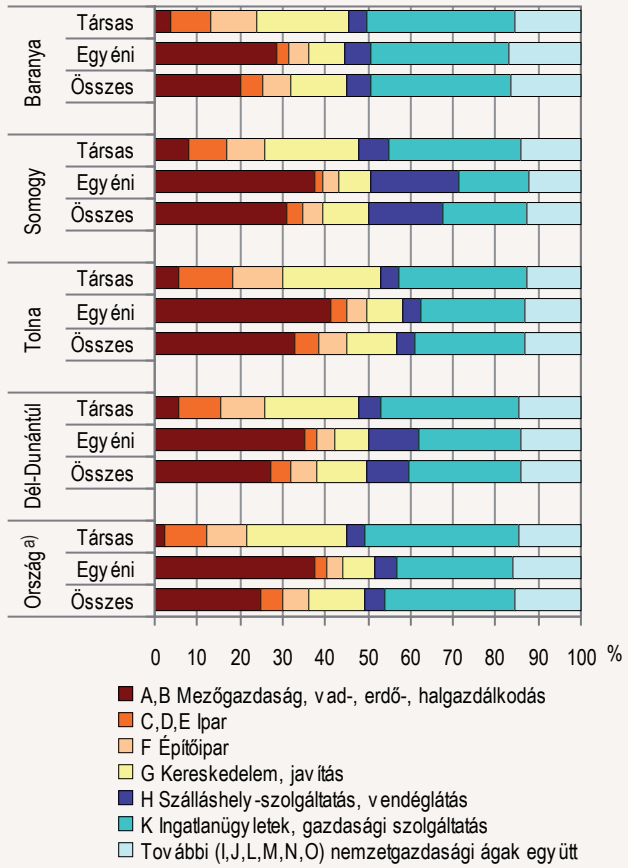
Lényegesen megváltozott 2008-ban a **vállalkozások nemzetgazdasági ág szerinti megoszlása** is, amely szintén a korábban már említett jogszabályváltozások következménye volt. Az újonnan adószámot kérő magánszemélyek ugyanis a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás területén jelentek meg legnagyobb számban, így az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágazattal párhuzamosan ez a gazdasági ág vált a legszámosabb vállalkozást koncentrálóvá. (Baranyában – az országoshoz hasonlóan – a második legtöbb, Somogyban, Tolnában és a régió egészében a legtöbb vállalkozás volt bejegyezve ezen a területen.) Nagyon jelentős azonban a különbség a társas és egyéni vállalkozások között. Társas formákban 2008 végén a régióban és országosan is az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, a kereskedelem, javítás, az építőipar és ipar területén rendre magasabb számú vállalkozás volt bejegyezve, mint a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodásban. Az egyéni vállalkozások összességét tekintve viszont – a régió megyéi közül Baranyát kivéve – a mezőgazdaságé volt a vezető szerep. Közülük azonban a vállalkozói igazolvány birtokában tevékenységet folytatók gazdasági ág szerinti eloszlása közelebb állt a társas vállalkozásokéhoz, az egyéb engedéllyel rendelkezők és az adószámmal bejegyzett magánszemélyek között viszont 2008-ban gyakran – a régió megyéi közül Somogyban és Tolnában is – nagyobb hányadot képviseltek a mezőgazdaság területén regisztráltak, mint az összes többi nemzetgazdasági ágban együttvéve.

A vállalkozások száma 2008-ban a Dél-Dunántúlon a nemzetgazdasági ágak többségében növekedett, kivételként az építőipar, a kereskedelem, javítás, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, valamint a szállítás, raktározás, posta, távközlés említhető, ahol csak megközelítette az egy évvel korábbit, vagy valamelyest elmaradt attól. Ezen belül is a társas vállalkozások száma minden gazdasági ágban bővült kisebb-nagyobb mértékben, az egyéni vállalkozások körében azonban változatosabb volt a változás iránya és mértéke is. A vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők között szinte általános volt a mérséklődés, az egyéb engedéllyel rendelkezők és az adószámmal bejegyzett magánszemélyek száma viszont általában minden területen nőtt, legmarkánsabban a mezőgazdaságban.

A vállalkozások **létszámnagyság szerinti alakulását** a társas vállalkozások esetében érdemes vizsgálni, az egyéni vállalkozások ugyanis döntően, 97-98%-ban maximum egy-két fős létszámmal folytatják tevékenysé-

10. ábra

A vállalkozások 1000 lakosra jutó száma, 2008. december 31.

a) A külföldön működőkkel együtt.

güket. Számottevő azonban a kis létszámúak aránya a társas vállalkozások között is, és a növekedés is az 1–9 főt foglalkoztatók körében volt jellemző inkább 2008-ban. A régió 37 815 **társas vállalkozásából** jelentős (37%) a létszám nélkül vagy ismeretlen létszámmal nyilvántartottak aránya, amely körben 2,5%-os növekedést regisztráltunk, az 56%-ot képviselő 1–9 fővel nyilvántartottak száma 6,4%-kal gyarapodott. A 4%-os részarányú 10–19 fős vállalkozások száma mintegy 4%-kal nőtt, az ennél nagyobb létszámúak körében viszont – amelyek aránya összességében alig haladta meg a 3%-ot – csekély bővülés mutatkozott. A régióban mindössze 49 olyan vállalkozás volt bejegyezve az év végén, amelynek a létszáma elérte vagy meghaladta a 250 főt, s e körben ugyancsak élénkebb, 6 és fél százalékos növekedés mérhető, ez azonban mindössze három vállalkozást jelentett (Baranyában eggyel csökkent, Somogyban hárommal, Tolnában eggyel gyarapodott a számuk). A régió három megyéjében nem volt lényeges eltérés a társas vállalkozások létszámnagyság szerinti megoszlásában.

A vállalkozások számának 2008. évi alakulásában még nem mutatkoztak meg a pénzügyi és gazdasági válság hatásai. Ennek hátterében több tényező is állhat, amelyek közül az alábbiakat lehetnek a fontosabbak:

– a jogszabályváltozások következményeként jelentkező tömeges új regisztráció ellenében a megszűnések száma még szerény;
– a vállalkozások megszüntetése késleltetve jelentkezik, az első lépések ugyanis általában nem a tevékenység felszámolására irányulnak, a tel-jesen el nem lehetetlenült szervezetek átmeneti intézkedésekkel (munkarend változtatás, átszervezés, létszámcsökkentés, stb.) megpróbálják kivárni a gazdasági környezet javulását;
– a munkahelyek nagyszámú megszűnése következtében még szélesebb körben jelentkezhetnek megélhetési nehézségek, ami a (kényszer)vállalkozások körét akár bővítheti is, a tőkeszegénység miatt azonban ezek tartós működőképessége kétséges.

Táblázatok

A dél-dunántúli állattenyésztés főbb tendenciái

A múlt év decemberében a Dél-Dunántúlon összesen 78 ezer szarvasmarhát, 588 ezer sertést, 88 ezer juhot és 3 270 ezer tyúkfélét tartottak a termelők, amely számokkal a térség a régiók rangsorában a középmezőnyben szerepelt. (Országos szinten az állattenyésztés súlya egyre inkább az alföldi körzetekbe helyeződik át.) Mindezzel együtt – hasonlóan a többi régióban tapasztalható tendenciákhoz – nálunk is folytatódott az állományok csökkenése. A 2007. december 1-jei eszmei időponttal végrehajtott gazdaságszerkezeti összeírás adataihoz képest a szarvasmarhák száma mintegy 5%-kal mérséklődött, a sertéseké közel egyötödével esett vissza, miközben a juhok és a tyúkfélék száma is apadt, egyötödével, illetve 3%-kal. Az állattenyésztés alacsony rentabilitását jól mutatja, hogy míg a mezőgazdasági ráfordítások árai 2007-ről 2008-ra átlagosan 15,0%-kal emelkedtek, addig az egyes állati termékek felvásárlási átlagárai általában ennél kisebb mértékben nőttek. Így – eltekintve a vágósertésnél[3] tapasztalt 17,6%-os növekedéstől – a vágómarhánál[4] az elmúlt egy évben 5,5, a vágójuhnál 0,6, a tehéntejnél 13,5%-kal emelkedett a felvásárlási ár.

A megcsappant tartási kedvet **a gazdaságszerkezeti összeírások (GSZÖ-k) felvételei** is tükrözik. Ezek szerint bár 2007-ben 2005-höz képest – régiónkban csakúgy, mint országosan – a gazdasági szervezeteken[5] és egyéni gazdaságokon[6] belül nőtt az állattartó gazdaságok aránya, azonban a 2000. évi teljes körű összeírás (ÁMÖ) adataihoz képest csökkenésről beszélhetünk. A felmérések adataiból az is kiderül, hogy az elmúlt években a dél-dunántúli termelők állattenyésztés iránti érdeklődése mindkét gazdálkodói körben kisebb volt az átlagosnál.

5. tábla

Az állatot tartó gazdaságok aránya[a)b)]

(%)

Megnevezés	Gazdasági szervezetek			Egyéni gazdaságok		
	2000. III.31.	2005. XII.1.	2007. XII.1.	2000. III.31.	2005. XII.1.	2007. XII.1.
Közép-Magyarország	34,3	26,6	30,1	58,4	60,0	58,2
Közép-Dunántúl	35,6	29,5	32,1	51,5	42,5	44,5
Nyugat-Dunántúl	35,4	26,2	28,7	50,0	41,5	43,3
Dél-Dunántúl	**31,3**	**24,5**	**26,4**	**55,4**	**48,4**	**49,3**
Észak-Magyarország	26,1	16,3	17,9	55,4	46,0	49,3
Észak-Alföld	39,4	30,2	32,4	64,5	55,8	55,7
Dél-Alföld	40,0	31,9	33,1	68,8	65,8	68,1
Ország összesen	**35,1**	**26,8**	**28,9**	**59,7**	**53,3**	**54,8**

a) 2000. évi ÁMÖ-, illetve 2005, 2007. évi GSZÖ-adatok.
b) A csak állattartó- és a vegyes gazdaságok együtt.

[3] Malac, süldő nélkül.
[4] Vágóborjú nélkül.
[5] A mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek – a felméréssel összhangban – teljes körűen a kötelező adatszolgáltatás keretében jelentettek.
[6] A felmérések során gazdaságméretűnek számított az a háztartás, amely elért, vagy meghaladott egy adott földterület, illetve állatállomány-nagyságot. A gazdaság-küszöbértékek ugyanakkor az elmúlt évek során nem változtak.

E magatartás megértéséhez egészen az 1990-es évek elejéig kell visszamennünk. Az ekkor zajló átalakulás ugyanis hatásaiban az egyes körzeteket nem egyformán érintette. A Dél-Dunántúlon a lakosság az alföldi régiókhoz képest – a viszonylag kedvezőbb gazdasági háttér miatt – általában kevésbé volt rákényszerítve, hogy a kárpótlás során visszakapott földterületeken önálló gazdálkodásba kezdjen, így inkább az volt a jellemző, hogy bérbe adták azt vállalkozóknak, szervezeteknek. Miközben – mint tudjuk – az országban megszűnt a háztáji és illetményföld intézménye, ami korábban a kistermelést generálta. Az új tulajdonviszonyok stabilizálódásával a mezőgazdasági termelés a dunántúli régiókban egyre inkább gazdasági szervezetekben, míg a keletiekben egyéni gazdaságokban koncentrálódott. (Az Alföldön egyébként a tanyás jellegű településszerkezet is kedvezett az egyéni gazdaságok kialakításának.) Állattenyésztés vonatkozásában a gazdasági szervezetek érdekeltségét jelentősen korlátozza az a tény, hogy a takarmányt bérelt területen kell megtermelniük. Az egyéni vállalkozók pedig sokszor a tőke, a szakértelem és a piaci kapcsolatok hiánya miatt nem tudnak nagy méretekben termelni, azzal együtt, hogy e körben valamilyen mértékben mindig tetten érhető a saját fogyasztásra, illetve – a főfoglalkozású gazdáknál – a „több lábon állásra" való törekvés. (A GSZÖ-adatok alapján egyébként az egyéni gazdaságokon belül az elsősorban értékesítésre termelő egységek hányada mindig is az alföldi körzetekben volt a legnagyobb, míg arányában a legtöbb kizárólag saját fogyasztására termelő gazdaságot Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon találták.)

Mindezek hatására az elmúlt években a Dél-Dunántúlon **az állatállományok legnagyobb része** gazdasági szervezetekben koncentrálódott. Így 2008 végén is e körben tartották a szarvasmarhák 81%-át és a sertések több mint háromnegyedét, amely arányok egyébként országosan is kiemelkedőnek számítanak.

A 100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatsűrűség alapján – valamennyi gazdaság adatát tekintve – régiónk a szarvasmarháknál (Észak-Magyarországgal együtt) az utolsó volt a rangsorban, a sertéseknél pedig (Észak-Alfölddel együtt) az első helyen állt. (Az ellenpontokat tekintve: a szarvasmarháknál a legnagyobb állatsűrűséget Nyugat-Dunántúl mondhatta magáénak, míg a sertéseknél a legalacsonyabb mutatóval Észak-Magyarország rendelkezett.)

6. tábla

A régiók állattenyésztésének fontosabb adatai, 2008. december 1.

Megnevezés	A gazdasági szervezeteknél tartott állatok aránya		100 ha mg-i területre jutó	
	szarvasmarhából	sertésből	szarvasmarha-	sertés-
	az összes gazdaság %-ában		szám, darab	
Közép-Magyarország	80,0	66,5	14	44
Közép-Dunántúl	76,7	71,6	14	59
Nyugat-Dunántúl	72,2	48,3	18	42
Dél-Dunántúl	**80,8**	**77,0**	**9**	**71**
Észak-Magyarország	56,1	65,1	9	23
Észak-Alföld	63,0	72,8	13	71
Dél-Alföld	56,8	59,0	11	70
Összesen	**67,6**	**67,0**	**12**	**58**

A megcsappant tartási kedvet elsősorban a **tartók számának** fogyása tükrözi: az utóbbi években régiónkban – hasonlóan az országos tendenciákhoz – mindegyik állománynál mérséklődött az adott állatfaj tartásával foglalkozó gazdasági szervezetek és egyéni gazdaságok száma. A 2007. decemberi GSZÖ-adatokhoz képest a múlt év végén a tartó gazdaságok száma – az egyéni gazdaságok juhtenyésztőit leszámítva – majdnem minden vonatkozásban csökkent, és a visszaesés mértéke általában nagyobb az országosnál. Ennél is kedvezőtlenebb a kép, ha a tavaly decemberi adatokat a 2000. évi teljes körű összeírás adataihoz viszonyítjuk, ahol ki kell emelni, hogy az elmúlt több mint nyolc évben a haszonállatot tartó egyéni gazdaságok száma erőteljesebben fogyott, mint a hasonló tevékenységet folytató gazdasági szervezeteké. Állatfajt tekintve ezen időszakban legnagyobb arányban a szarvasmarha-tartók száma csökkent (a szervezeteké 22, az egyéni gazdaságoké 71%-kal), aminél kisebb mértékben, de azért igen jelentősen fogyott a sertést tartó kör (34, illetve 49%-kal), míg a legkedvezőbb folyamatokat még a juhtartóknál tapasztalták (a szervezetek száma 4%-kal mérséklődött, az egyéni gazdaságoké pedig 6%-kal nőtt). Mindez valószínűleg azzal is összefügg, hogy a hazánkra – a 2004. évi Európai Uniós csatlakozást követően – a közös agrárpolitika jegyében kiszabott kvóták a tehéntej- és vágósertés-termelést kevésbé, míg a vágójuh-tenyésztést jobban preferálják. Ezzel egyébként az is egybevág, hogy az egyes szegmensekben a tartók számának csökkenése éppen a 2000–2005 közötti időszakban – az uniós csatlakozást közvetlenül megelőző években, illetve azt követően – volt a legnagyobb. (Ekkor valószínűleg több termelő, aki úgy érezte, hogy nem képes az EU előírásainak megfelelően termelni, illetve nem bírja a versenyt, felszámolta állattenyésztését.) Mindezzel együtt a 2000. márciusi összeíráshoz képest régiónkban a tartók számának csökkenése minden vonatkozásban nagyobb volt az országosnál.

7. tábla

Az állattartók számának alakulása a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Szarvasmarhát	Ebből: tehenet	Sertést	Ebből: anyakocát	Juhot
	tartó				
	Gazdasági szervezetek				
2000.III.31.[a]	154	139	161	137	25
2005.XII.1.[b]	136	122	121	102	25
2006.XII.1.	135	118	120	98	27
2007.XII.1.[b]	127	108	127	97	25
2008.XII.1.	120	103	106	81	24
	Egyéni gazdaságok				
2000.III.31.[a]	4 425	2 715	54 974	12 988	1 753
2005.XII.1.[b]	1 786	1 262	36 103	5 616	1 641
2006.XII.1.	1 343	946	34 983	5 078	1 500
2007.XII.1.[b]	1 583	1 011	31 302	5 234	1 736
2008.XII.1.	1 286	859	27 933	5 031	1 853

a) ÁMÖ-adatok.
b) GSZÖ-adatok.

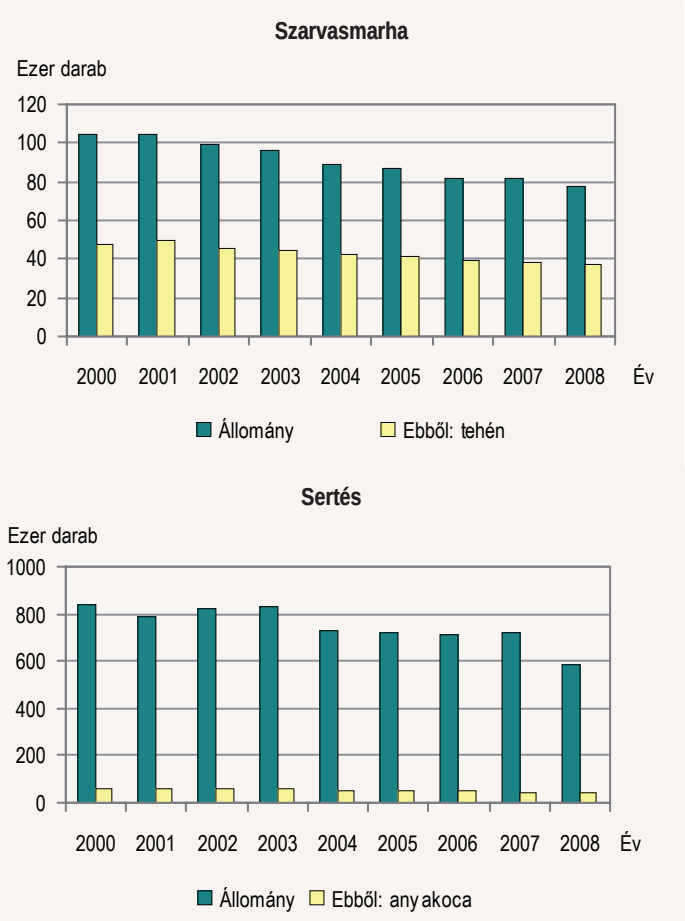
A kis létszámmal rendelkező gazdaságok az elmúlt években a megemelkedett költségekre, az élesedő versenyre általában állományuk felszámolásával, míg a nagyobbak annak csökkentésével reagáltak. Ezzel együtt a két szektor **állatainak csökkenése** régiónkban és országosan is eltérő mértékű volt. 2007. december 1-jéhez képest a Dél-Dunántúlon a szarvasmarha-szám a szervezetekben nem változott, míg az egyéni gazdaságokban bő egytizedével csökkent az állomány. Sertéseknél viszont a szervezeti körben tartott létszám több mint egyötödével fogyott, szemben az egyéni gazdaságoknál tapasztalt mintegy 8%-os mérséklődéssel. A gazdasági szervezetek juhállománya ugyanakkor 15%-kal nőtt, miközben az egyéni gazdaságokban ennél erőteljesebben fogyott a létszám.

A tavaly decemberi állatszámokat a 2000. márciusi teljes körű összeírás adataihoz viszonyítva minden vonatkozásban az állományok erőteljes meg-

csappanása tapasztalható: az adott időszakban a gazdasági szervezetek szarvasmarha-létszáma több mint negyedével mérséklődött, és a sertéseknél is 7%-os csökkenést regisztráltak, miközben egyedül a juhok száma nem változott. Az egyéni gazdaságokban a szarvasmarhák vonatkozásában 44, a sertéseknél 59, a juhoknál 22%-os visszaesés következett be.
A két viszonyítási időszak dél-dunántúli mutatói alapján azt mondhatjuk, hogy a gazdasági szervezetekben az állatállományok általában az országos folyamatoknál kedvezőbben alakultak, míg az egyéni gazdaságokban az átlagosnál nagyobb mértékű csökkenés volt tapasztalható.
Az állatállományok csökkenése azonban adott szegmensekben feltehetően minőségbeli elmozdulással is együtt jár. Erre következtethetünk legalább is abból a tényből, hogy míg 2003. december 1-jén a régió összes tehénállományán belül a tej- és kettőshasznúak aránya még 77,3% volt, addig 2007. végére ez az arány már 82,9%-ra nőtt. (A dél-dunántúli értékek egyébként mindegyik gazdaságszerkezeti összeírásnál nagyobbak voltak az országosnál.)

11. ábra

A főbb állatfajok decemberi létszámai a Dél-Dunántúlon

A régió állatállományának **a három megye közti megoszlását** tekintve ki kell emelni, hogy 2008. december 1-jén szarvasmarhák zömét (35%-át) Somogyban tartották, míg a sertéseknél a legnagyobb hányadot Baranya (42%), juhoknál pedig Tolna (47%) mondhatta a magáénak. Az állatállományok folyamatos csökkenése ezzel együtt mindhárom megyét érintette.

- *Baranyában* a múlt év végén a 2000. március 31-ihez viszonyítva közel egynegyed-egynegyed részével kevesebb szarvasmarhát és sertést regisztráltak, miközben a juh-létszám 40%-kal nőtt. Az elmúlt években ugyanakkor az anyaállat-számok fokozatosan mérséklődtek: az ÁMÖ adataihoz képest a teheneknél 20, az anyakocáknál pedig 25%-os visszaesés volt tapasztalható.

8. tábla

Baranya megye állatállománya

Megnevezés	2000[a]	2005[b]	2006	2007[b]	2008
	ezer darab				
Szarvasmarha	33	29	28	27	26
Ebből: tehén	15	14	13	13	12
Sertés	322	354	332	378	246
Ebből: anyakoca	24	24	25	25	18
Juh	20	27	29	27	28
Tyúkféle	2 307	2 184	1 798	1 931	1 989

a) ÁMÖ-adatok.
b) GSZÖ-adatok.

- *Somogyban* az elmúlt több mint nyolc évben a szarvasmarhák száma 15%-kal csökkent, azzal együtt, hogy közel egyötödével fogyott a sertések és 14%-kal a juhok száma. Ez a visszaesés mindegyik állatfajnál az anyaállat-állomány zsugorodásával járt együtt, a teheneknél az adott időszakban 19, míg az anyakocáknál 15%-kal apadt a létszám.

9. tábla

Somogy megye állatállománya

Megnevezés	2000[a]	2005[b]	2006	2007[b]	2008
	ezer darab				
Szarvasmarha	33	31	28	30	28
Ebből: tehén	16	15	13	14	13
Sertés	203	166	172	168	164
Ebből: anyakoca	13	10	11	10	11
Juh	22	26	22	21	19
Tyúkféle	937	813	856	833	640

a) ÁMÖ-adatok.
b) GSZÖ-adatok.

- *Tolnában* tavaly decemberben a teljes körű összeírás adataihoz képest a szarvasmarhák száma 38, a sertéseké 43%-kal esett vissza, miközben juhból is több mint egyötödével kevesebbet tartottak a termelők. Az anyaállatokat tekintve a tehénlétszám bő egyharmadával csökkent, és kevesebb, mint a felére esett vissza az anyakoca-állomány is.

10. tábla

Tolna megye állatállománya

Megnevezés	2000[a]	2005[b]	2006	2007[b]	2008
	ezer darab				
Szarvasmarha	39	27	26	25	24
Ebből: tehén	17	13	13	12	11
Sertés	312	198	206	171	178
Ebből: anyakoca	24	14	13	10	11
Juh	52	71	62	55	41
Tyúkféle	905	773	641	610	641

a) ÁMÖ-adatok.
b) GSZÖ-adatok.

Elérhetőségek:

zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: 72/533-395

Információszolgálat
Telefon: 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör
III. évfolyam 58. szám 2009. május 5.
2009/58
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/4

A tartalomból

1 Az önkormányzatok által nyújtott főbb rendszeres és eseti támogatások a Dél-Dunántúlon, 2007
1 Bevezető
1 Rendszeres szociális támogatások
3 Eseti szociális támogatások
7 Az internet-hozzáférés terjedése a régióban

Az önkormányzatok által nyújtott főbb rendszeres és eseti támogatások a Dél-Dunántúlon, 2007

Bevezető

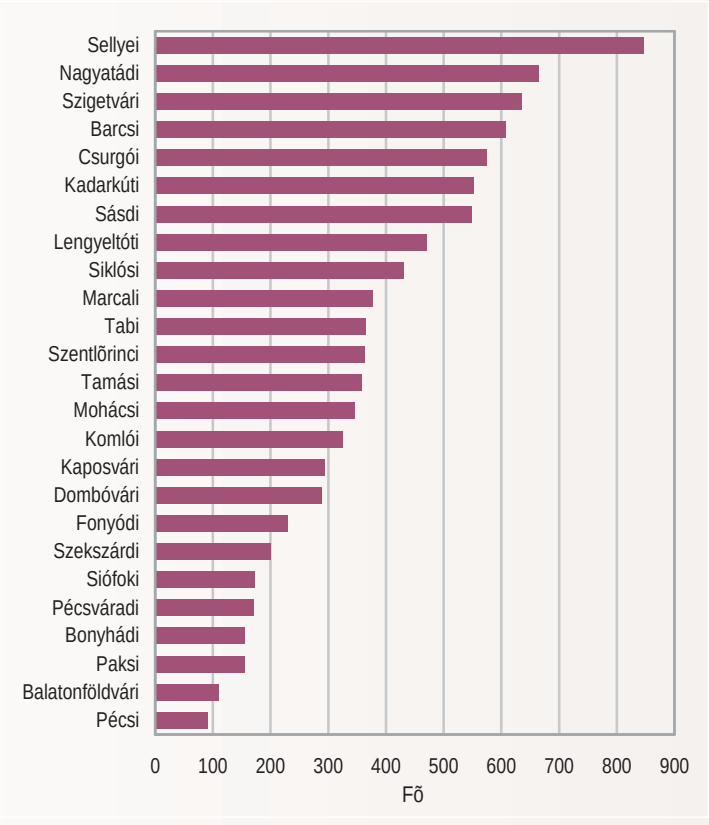
A szociális védelmi rendszer jelentős tényezőjét képviselik a rászorultsági alapon, rendszeresen vagy eseti jelleggel, pénzben vagy természetben nyújtható szociális támogatások. Az állampolgárok a különböző élethelyzetek szerint különféle típusú segélyekre jogosultak, amelyeknek döntő többsége az önkormányzatok hatáskörébe tartozik. E juttatások túlnyomó része normatív alapon vehető igénybe a szociális törvényben, illetve egyéb jogszabályokban meghatározott feltételek szerint, de a helyi képviselő-testület rendeletében szabályozott feltételek szerint méltányossági alapon is megítélhetők. Elemzésünkben az önkormányzatok hatáskörébe tartozó – az 1993. évi III. a szociális igazgatásról és ellátásokról, az 1997. évi XXXI. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvények, illetve a súlyos mozgáskorlátozott személyek közlekedési kedvezményeiről szóló 164/1995. (XII. 27.) Kormányrendelet szerinti – főbb szociális ellátások dél-dunántúli adataival foglalkozunk.
A régió önkormányzatai 2007-ben rendszeres és eseti szociális támogatásokra több mint 13,5 milliárd forintot fizettek ki.

Rendszeres szociális támogatások

A rendszeres szociális segély az aktív korú, hátrányos munkaerőpiaci helyzetű – egészségkárosodott, nem foglalkoztatott, illetve támogatott álláskereső – személyek és családjuk részére nyújtott jövedelempótló támogatás. A segélyezés alapegysége a család, lényege egy tartós minimumjövedelem biztosítása a család részére. A jogosultság feltételei és a támogatás összegének számítási módja 2006. július 1-jétől módosultak, amely változás mind a támogatottak számában, mind a felhasznált összeget tekintve éreztette hatását. A Dél-Dunántúlon 2006 második felében havonta átlagosan 24 ezer fő vette igénybe ezt a juttatást, míg 2007-ben havi 28 500 főre emelkedett a segélyezettek átlagos száma. Ez utóbbi létszám tízezer lakosra jutóan 295 főt jelentett, ami az országosnak a 1,5-szerese. A mutató mind a régió megyéi, mind a kistérségei tekintetében tág határok között mozgott. Az arányszám Tolnában 24%-kal, Baranyában 7%-kal alacsonyabb volt a Dél-Dunántúl átlagánál, míg Somogyban 27%-kal meghaladta azt. A kistérségek közül az ellátottak magas aránya alapján mégis az egyik baranyai körzet, a sellyei emelkedik ki, ahol tízezer lakos közül 847 fő kapott rendszeres szociális segélyt az önkormányzattól, amely mutató a régió átlagának csaknem 3-szorosa. Szintén magas a támogatottak hányada a Siklósi, Lengyeltóti, Sásdi, Kadarkúti, Csurgói, Barcsi, Szigetvári és Nagyatádi kistérségekben, ahol a népességarányos támogatotti létszám a dél-dunántúli átlagnak több mint másfélszerese volt (430-665 fő). A legritkábban Pécs, Balatonföldvár, Paks, Bonyhád, Pécsvárad és Siófok térségében élőknek kellett igénybe venniük ezen ellátási formát, itt tízezer lakos közül csupán 92 és 172 fő között alakult a fenti címen támogatottak száma.

1. ábra

A rendszeres szociális segélyben részesítettek tízezer lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

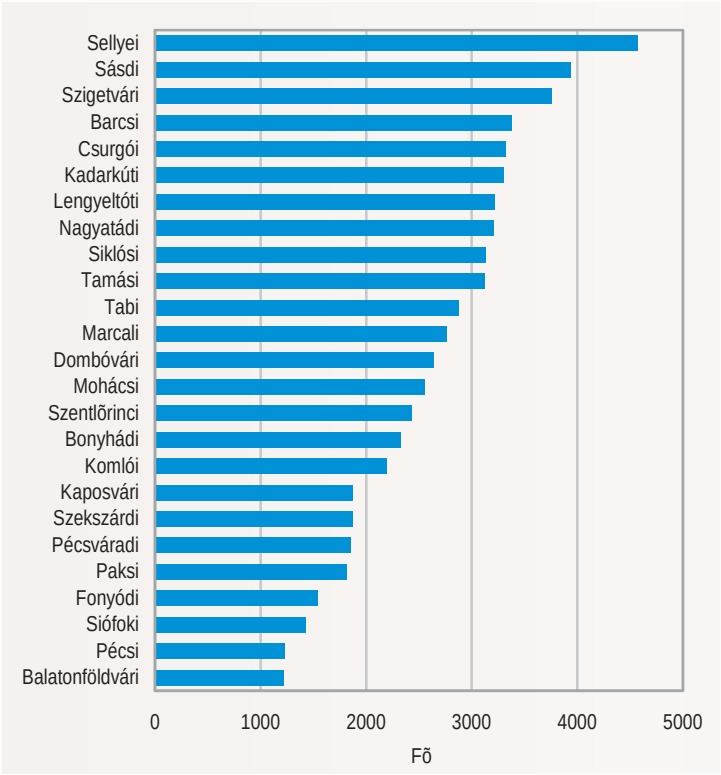
A segélyekre a Dél-Dunántúlon összességében csaknem 8,5 milliárd forintot fordítottak 2007-ben, ami havonta átlagosan egy főre jutóan 24 800 forintot, az országosnál mintegy 900 forinttal kevesebbet jelentett. A segély egy főre jutó összege a régiót alkotó megyékben nem tért el számottevő-

en, a kistérségeket tekintve viszont 17 000 és 28 000 forint között szóródott. E két végletet a pécsváradi és a kadarkúti körzetek képviselték. Emellett nagyjából a kistérségek felében fizettek az önkormányzatok a régiós átlagnál magasabb havi támogatási összegeket.

A gyermekes családok megélhetését segíti a **gyermekvédelmi támogatások** pénzbeli és természetbeni ellátási rendszere, amely az elmúlt években szintén jelentős átalakuláson ment keresztül. A korábbi rendszeres gyermekvédelmi támogatás 2006-tól beépült az alanyi jogon járó családi pótlékba, folyósítása 2006. augusztus 31-én megszűnt, a korábban ehhez kapcsolt természetbeni juttatásokra (ingyenes étkezés, tankönyv) való jogosultság megmaradt, az ellátás neve **rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre** változott. Az erre jogosult gyermekeknek, fiatal felnőtteknek évente két alkalommal 5–5 ezer forint pénzbeli támogatást folyósít a települési önkormányzat jegyzője. E célra a Dél-Dunántúlon 2007-ben közel 600 millió forintot fordítottak, amelyből csaknem 60 ezren részesültek. Tízezer 0–-24 éves közül 2255-en kaptak rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt. Ez utóbbi mutató csaknem háromtizedével felülmúlta az országos átlagot. A megyék közül Somogyban (2401) a régiós átlagot meghaladta a fajlagos támogatotti létszám, míg Tolnában (2231) és Baranyában (2148) valamivel alacsonyabb volt. A kistérségek közül a rendszeres szociális segélynél említettekhez hasonlóan itt is a baranyai Sellye térsége emelkedik ki, ahol tízezer 0–24 évesre csaknem 4600 kedvezményezett – a régió átlagának több mint kétszerese – jutott, vagyis e korosztályból csaknem minden második személynek járt ez a juttatás. A fennmaradó 24 mikrotérségből további kilencben – a Sásdi, Szigetvári, Barcsi, Csurgói, Kadarkúti, Lengyeltóti, Nagyatádi, Siklósi és Tamási kistérségekben szintén rendkívül magas – 3100–3900 – közötti a fajlagos mutató, vagyis csaknem minden harmadik gyermek, illetve fiatal felnőtt volt jogosult a támogatásra. E térségekben a korábban említett szociális segélyezettek száma is jóval meghaladta az átlagot. A legalacsonyabb mutatójú körzetek Balatonföldvár, Pécs, Siófok, Fonyód térsége voltak, ezen mikrokörzetekben tízezer 0–24 évesre mindössze 1200–1550 fő rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosultat regisztráltak.

2. ábra

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek tízezer 0–24 éves lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

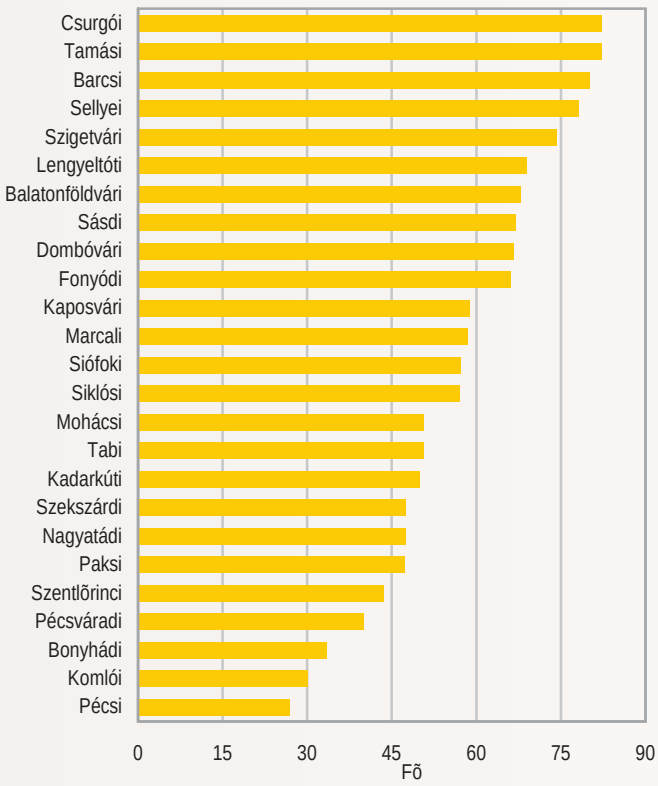
Azon rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesült gyermek gyámjául rendelt hozzátartozó, aki a gyermek tartására köteles és nyugellátásban, baleseti nyugellátásban, rendszeres szociális pénzellátásban vagy időskorúak járadékában részesül, **kiegészítő gyermekvédelmi támogatásra** jogosult. E jogosultságot a települési önkormányzat jegyzője állapítja meg határozatlan időre. A Dél-Dunántúlon 2007-ben – havi átlagban – mindössze 170 fő kapott ilyen támogatást, akiknek fele Tolna megyei lakos volt. Baranyában 42 főt, Somogyban 43 főt részesítettek kiegészítő gyermekvédelmi támogatásban. A havi összeg az öregségi nyugdíjminimum 22%-a (2007-ben 5969 Ft volt), amit évente két alkalommal 7500–7500 forint pénzbeli támogatás egészít ki. E szabályozottságból adódóan az egy főre jutó átlagos összeg az országoshoz hasonlóan 7000 forint körül alakult a Dél-Dunántúlon is, és a régión belül sincsenek számottevő különbségek.

Az önkormányzati juttatások közül az egyik legjelentősebb jövedelempótló támogatási forma a tartósan gondozásra szoruló személy hozzátartozójának biztosított **ápolási díj**. E támogatási forma azon aktív korúak jövedelmének kiegészítésére hivatott, akik otthoni ápolás miatt kereső tevékenységet nem, vagy csak korlátozottan tudnak folytatni. Az ápolási díj a szociális törvény által meghatározott feltételek teljesülése esetén alanyi jogon jár a hozzátartozónak, de az önkormányzat képviselőtestülete – a rendeletében szabályozott feltételek megléte esetén – méltányossági alapon is megállapíthat juttatást. Az ápolási díjban részesülők száma évről évre emelkedik, 2007-ben a Dél-Dunántúlon 4900 főnek folyósítottak ellátást, ami 11%-os növekedést jelentett az előző évihez képest. Az ellátottak kétharmada alanyi jogon, egyharmada méltányossági alapon volt támogatott. Előbbiek aránya Baranya megyében számottevően, 6 százalékponttal meghaladta a régió átlagát, míg Somogyban (62%) alacsonyabb, Tolnában (66%) pedig átlag körüli volt. A Dél-Dunántúlon tízezer lakosra vetítve 51 fő vette igénybe az ápolási díjat (országosan 52 fő). Az ellátottak népességszámra vetített mutatója a három megyében és kistérségenként is rendkívül differenciált. A régiós átlagnál Somogyban 20%-kal, Tolnában 6%-kal több, Baranyában pedig 20%-kal kevesebb ápolási díjban részesült jutott tízezer lakosra. Kistérségenként ennél is nagyobb szóródás tapasztalható. A legmagasabb mutatóval rendelkező csurgói (82) és tamási (82) körzetben fajlagosan háromszor annyian veszik igénybe ezt az ellátást, mint a másik végletet képviselő pécsiben (27). A többi kistérséget tekintve a barcsi, sellyei, szigetvári, lengyeltóti, balatonföldvári, dombóvári, sásdi és fonyódi körzetek emelhetők ki, mint olyanok, ahol a régiós átlagnál jóval magasabb (66-80 fő) az e címen támogatottak tízezer lakosra jutó száma, míg a másik oldalon a legritkábban – a már említett pécsi térség mellett – Komló (30) és Bonyhád (33) térségében veszik igénybe ezen ellátási formát.

Ápolási díjra 2007-ben mintegy 1,5 milliárd forintot utaltak ki a jogosultak számára. Az e címen egy főre jutó átlagösszeg régiós szinten – az országosnál valamivel alacsonyabb – 25 700 forint volt. Ezen belül az alanyi jogon folyósított ellátások átlaga (28 000 Ft) számottevően felülmúlta a méltányosságból megállapítottakét (20 000 Ft). A Dél-Dunántúl megyéit tekintve nem tapasztalható számottevő eltérés az ápolási díj havi átlagösszegét tekintve, kistérségenként viszont már nagyobb a szóródás. A legalacsonyabb havi átlagos ellátás nem érte el a 24 000 forintot, amely a Siófoki kistérséghez kötődött, de a pécsi, szigetvári, barcsi, marcali, nagyatádi és tamási mikrokörzetekben is 25 000 forint alatti volt az e jogcímen utalt ellátás. A másik oldalon a Sásdi kistérség emelhető ki, ahol csaknem 28 000 forint jutott havi átlagban egy ellátottra, de Mohács, Bonyhád és Paks térségében is több mint 27 000 forintos folyósítási átlagot számíthattunk.

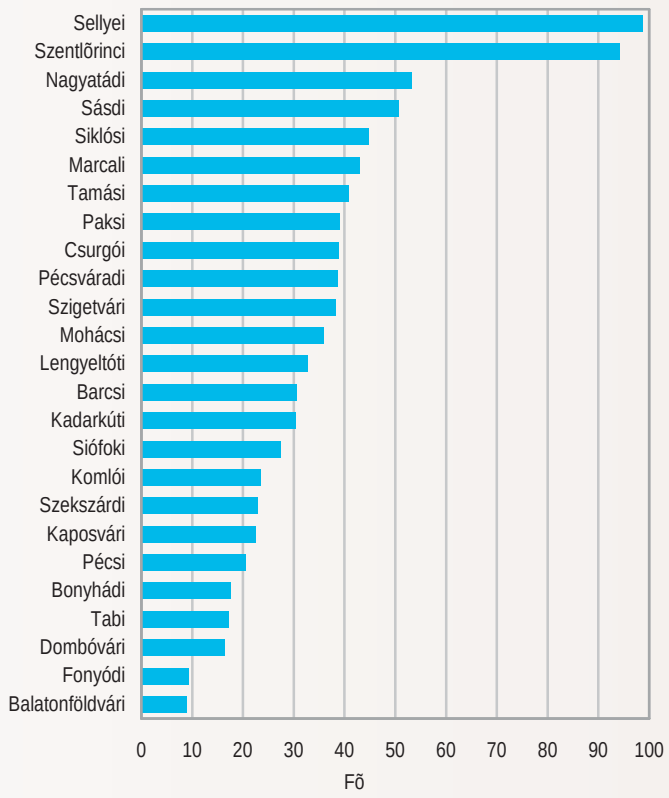
3. ábra

Az ápolási díjat igénybevevők tízezer lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

4. ábra

Az időskorúak járadékában részesítettek tízezer 60 éves és idősebb lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

Az **időskorúak járadékát** azok a személyek kapják, akik betöltötték a rájuk irányadó nyugdíjkorhatárt és megélhetést biztosító más ellátással nem rendelkeznek. Az ezen juttatási formát igénybevevő személyek száma 2007-ben az országoshoz hasonlóan a Dél-Dunántúlon is tovább csökkent. A régióban havonta átlagosan 636 olyan időskorú személy részére folyósították az ellátást, aki saját jogú nyugellátással nem, vagy csak nagyon alacsony összegű járadékkal rendelkezett. A régióban minden tízezer 60 éves és idősebb ember közül 30 fő részesült a járadékban, ami az országoshoz (29 fő) nagyon hasonló érték. A járadékosok területi eloszlását tekintve a fajlagos mutató Baranya megyében az átlagosnál magasabb (33 fő), Somogyban és Tolnában alacsonyabb (28–28 fő) volt. A kistérségek közül a Sellyeiben és a Szentlőrinciben a legtöbb a folyósítások száma, itt tízezer idős ember közül 99, illetve 94 fő, vagyis csaknem minden 100. részesült az ellátásban, de további 12 térségben is meghaladta a népességarányos támogatotti létszám a régió átlagát. A legritkábban két Balaton-parti mikrokörzetben, Balatonföldvár és Fonyód térségében szorultak rá az idősek a járadékra, ott tízezer 60 éves és idősebb lakosra mindössze 9–9 támogatott jutott.

Az év során régiós szinten időskorúak járadékára mintegy 196 millió forintot használtak fel, havonta egy főre vetítve 25 600 forint jutott, ami gyakorlatilag megfelelt az országos átlagnak. A három megye közül a tolnai folyósítások átlagösszege volt a legmagasabb, 27 100 forint. A megye minden kistérségében jóval átlag feletti járadékösszegek voltak jellemzők, és a régióban a legmagasabbat is egy tolnai mikrokörzet, a dombóvári képviselte 28 600 forinttal. A tolnaitól a Baranya megyei átlag 1100 forinttal, a Somogy megyei 3000 forinttal elmaradt. A régió kistérségei közül két somogyiban, a Balatonföldváriban és a Tabiban volt a legalacsonyabb – 18 000 forint alatti – az időskorúak járadékának egy főre jutó havi átlagösszege.

Eseti szociális támogatások

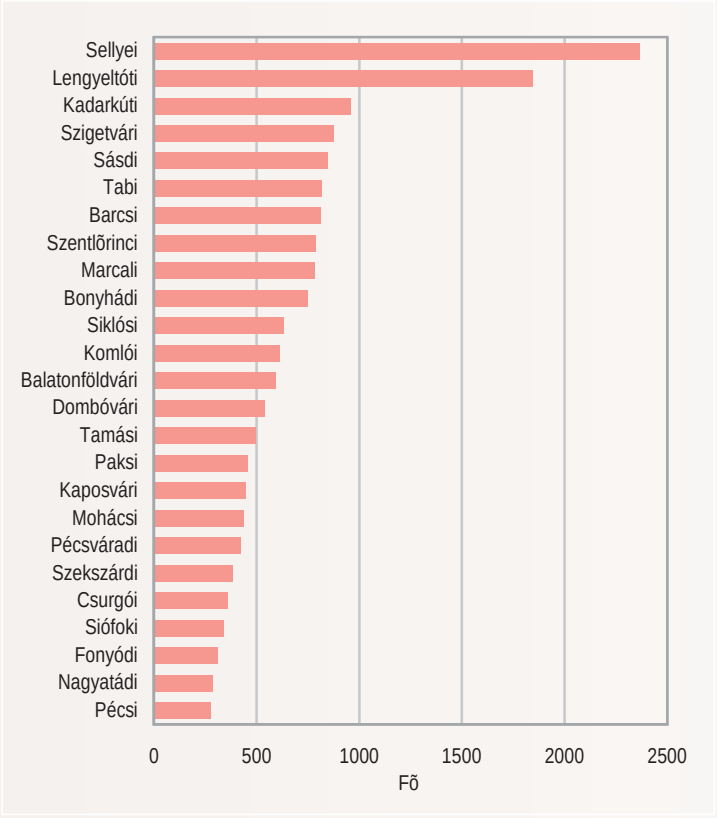
Az eseti támogatások közül az **átmeneti segély** a leggyakoribb forma, amelyet a létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került, valamint időszakosan vagy tartósan létfenntartási gondokkal küszködő személyek számára nyújthatnak alkalmanként vagy havi rendszerességgel saját hatáskörben a helyi önkormányzatok. A dél-dunántúli régióban 2007-ben 51 200-an részesültek ebben a támogatási formában, ami közel 76 500 esetet jelentett, azaz a támogatásban részesültek mintegy fele legalább kétszer kapott átmeneti segélyt az év során. Mind a létszám, mind az esetszám számottevően – bár az országosan regisztrált 25, illetve 22%-nál kisebb ütemben –, 21–21%-kal csökkent. A régió megyéi közül 2003 óta a segélyezettek száma Tolnában csökkent a legnagyobb mértékben, 27%-kal, a legkevésbé pedig (19%-kal) Somogyban mérséklődött, Baranyában a négy évvel korábbinál 21%-kal kaptak kevesebben átmeneti segélyt. A régió kistérségeinek zömében szintén csökkent (5–64%-kal) az átmeneti segélyben részesültek száma, előbbit a bonyhádi, utóbbit a sásdi körzetben tapasztaltuk, de Nagyatád térségében is számottevő (51%-os) volt a visszaesés. Jelentősen – 1,7-, illetve 1,6-szeresére – bővült viszont a segélyezettek köre a Lengyeltóti és a Komlói kistérségben, de Szentlőrinc, Csurgó és Balatonföldvár körzetében is nőtt a létszám (12, 7, illetve 2%-kal).

A Dél-Dunántúlon 2007-ben tízezer lakosra 531 átmeneti segélyben részesült jutott, ami 84 fővel meghaladta az országos átlagot. A Somogy megyei mutató (575) 8%-kal volt magasabb a régiós átlagnál, Baranyáé (524) ugyanakkor 1%-kal, Tolnáé (484) pedig 9%-kal elmaradt attól. A kistérségek közül 11-ben tapasztaltunk a régiósnál alacsonyabb mutatót, különösen a pécsi (275) és a nagyatádi (289) körzetben kaptak az átlaghoz képest jóval kevesebben átmeneti segélyt. A másik 14 kistérségben viszont ezt kisebb-nagyobb mértékben felülmúlták az átlagok, ezek közül

is rendkívül magas volt a Sellyei (2363) és a Lengyeltóti (1842) kistérségben a népességarányos támogatotti létszám, előbbiben átlagosan a lakosok közül minden negyedik, utóbbiban minden ötödik részesült átmeneti segélyben.

5. ábra

Az átmeneti segélyben részesítettek tízezer lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

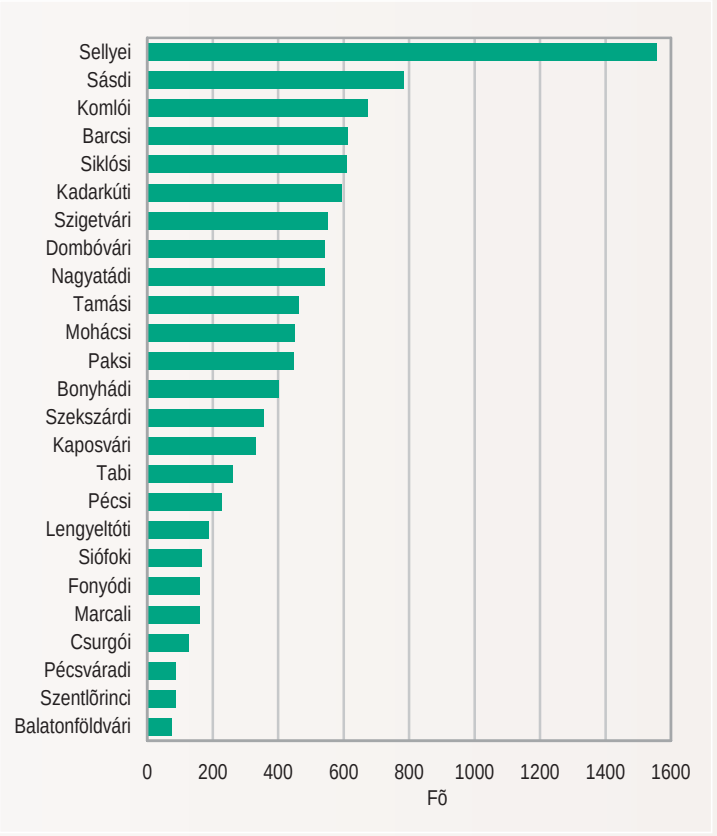

Átmeneti segélyre mintegy 444 millió forintot fordítottak a régió önkormányzatai. Az egy esetre jutó összeg némileg elmaradt az országostól, átlagosan 5800 forintot tett ki. A Somogy megyében kifizetett átlagos összeg (7200 Ft) csaknem negyedével haladta meg a régiós átlagot, Baranyában és Tolnában viszont annál alacsonyabb volt, 5000 forint körül alakult. A kistérségek szintjén 3000 és 9100 forint között szóródott az egy esetre átlagosan kifizetett segély, a két végletet a Szentlőrinci, illetve a Fonyódi kistérség képviselte. A régiós mutatót jelentősen meghaladta az átlagos segély összege még Kadarkút (8900 Ft), Balatonföldvár (8700 Ft) és Siófok (8300 Ft) térségében, számottevően elmaradt viszont attól még Lengyeltóti (3300 Ft) körzetében.

Lakásfenntartási támogatás a szociálisan rászorult személyeknek, családoknak adható pénzbeli vagy természetbeni formában az általuk lakott lakás vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség fenntartásával kapcsolatos rendszeres kiadásaik viseléséhez. E támogatást a helyi önkormányzat adhatja normatív alapon törvény által meghatározott feltételek szerint, de adhatja saját rendeletében meghatározott, helyi feltételek szerint is. Lakásfenntartási támogatásban 2007-ben a négy évvel korábbinál – az országoshoz hasonlóan – 2,4-szer többen, mintegy 36 800-an részesültek a Dél-Dunántúlon. Somogyban regisztrálták a legnagyobb mértékű, 4,5-szeres növekedést, Tolnában 2,5-szeres, Baranyában 1,9-szeres volt a bővülés. Tízezer lakosra vetítve 2007-ben a támogatottak száma a Dél-Dunántúlon (382) 8%-kal volt több, mint országosan. A három megyét tekintve Tolna fajlagos mutatója (425) 11%-kal, Baranyáé (417) 9%-kal haladta meg a régiós átlagot, Somogyé viszont annak csak nyolctizedét tette ki (309). Kistérségi szinten 86 és 1555 fő között szóródott a népességarányos mutató értéke. A legalacsonyabb értéket a szentlőrinci térségben regisztrálták, de a pécsváradi körzetben is csupán 87 fő jutott tízezer lakosra. A másik szélsőérték a Sellyei kistérséget jellemezte, ahol minden hatodik lakos rászorult e támogatási formára, és viszonylag magas volt a támogatás fajlagos gyakorisága a sásdi (782), a komlói (674) és a barcsi (614) térségben is.

6. ábra

A lakásfenntartási támogatásban részesítettek tízezer lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

Lakásfenntartási támogatás címén 2007-ben összességében 1,7 milliárd forintot fizettek ki a régió helyi önkormányzatai. Az egy esetre jutó lakásfenntartási támogatás átlagos összege régiós szinten (6300 Ft) 8%-kal meghaladta az országosat, megyéink közül Tolnában jutott egy esetre a legmagasabb összeg (7900 Ft), Somogyban ennek mintegy 83%-a (6500 Ft), Baranyában viszont csupán 70%-a (5500 Ft). A kistérségeket tekintve igen nagyok a különbségek. Míg Tamási körzetében egy esetre mintegy 13 000 forintot fizettek átlagosan az önkormányzatok, de Dombóvár és Szentlőrinc térségében is kiemelkedően magas volt ez az összeg (11 800, illetve 11 600 Ft), addig a másik végletet a Sellyei kistérség (3900 Ft), valamint a komlói és a mohácsi körzet (4200, illetve 4600 Ft) fémjelezte.

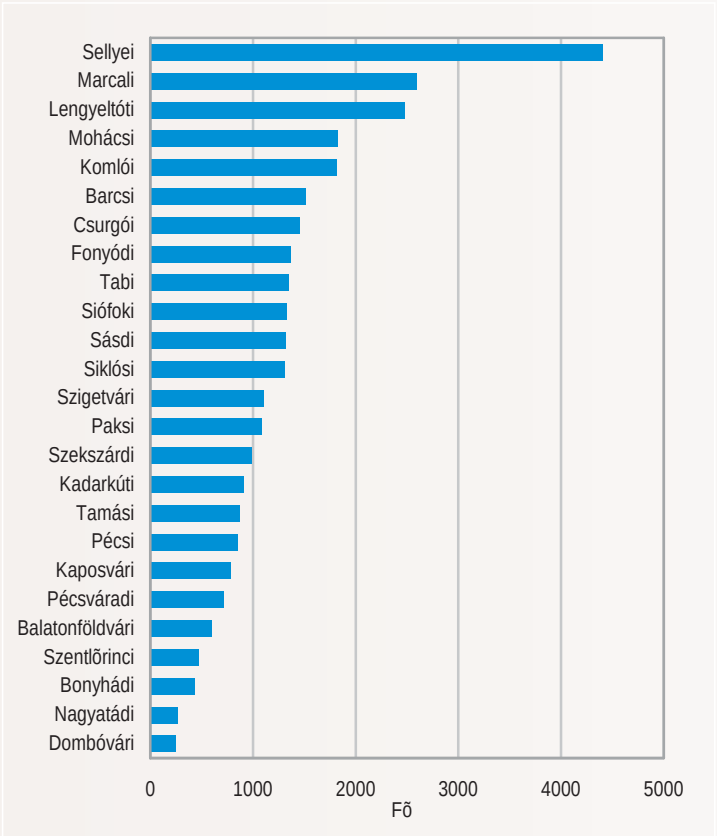
Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesítik a helyi önkormányzat képviselőtestületének rendelete alapján azon gyermeket, ahol az őt gondozó család időszakosan létfenntartási gondokkal küzd vagy létfenntartását veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került. Ezen a címen 2007-ben a Dél-Dunántúlon mintegy 30 300 gyermek kapott ellátást, 30%-kal kevesebben, mint 2003-ban, az országosnál valamivel kisebb ütemben csökkent a számuk. Kevesebb mint felére esett vissza a támogatottak száma Tolnában, Somogyban 28%-os, Baranyában 16,5%-os volt a visszaesés.

A 25 kistérségből csupán négyben tapasztaltunk 17-43% közötti bővülést, a legnagyobb ütemben a Sellyei kistérségben nőtt az érintettek száma a vizsgált időszakban, de 32%-os volt a növekmény a Csurgói, 24%-os a Komlói és 17%-os a Siófoki kistérségben is. Az önkormányzatok költségvetési korlátai inkább a támogatotti kör szűkülését hozta magával, a Nagyatádi, a Dombóvári és a Bonyhádi kistérségben a 2007. évi létszám a 2003. évi szintnek még az ötöde sem volt, de Balatonföldvár térségében is csupán 29%-a. A többi kistérségben is 3-56%-os visszaesés volt tapasztalható.

2007-ben a tízezer 0–24 éves népességre jutó rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma a Dél-Dunántúlon (1140) 43%-kal felülmúlta az országos hányadot. Baranyában és Somogyban volt magasnak mondható (1262, illetve 1225) a fajlagos mutató, bár Tolnáé (822) is az országos átlag feletti volt. A kistérségeket tekintve népességarányosan a legkevesebb, a fenti címen támogatott a dombóvári (252), valamint a nagyatádi (270) körzetben élt, de alacsony volt még a tízezer 0–24 évesre jutó támogatásban részesítettek száma a Bonyhádi (436) és a Szentlőrinci (472) kistérségben is. Kiugróan sok volt viszont a rászoruló Sellye (4405) körzetében, de a Marcali (2596) és a Lengyeltóti (2479) kistérségben is.

7. ábra

A rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesítettek tízezer 0–24 éves lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

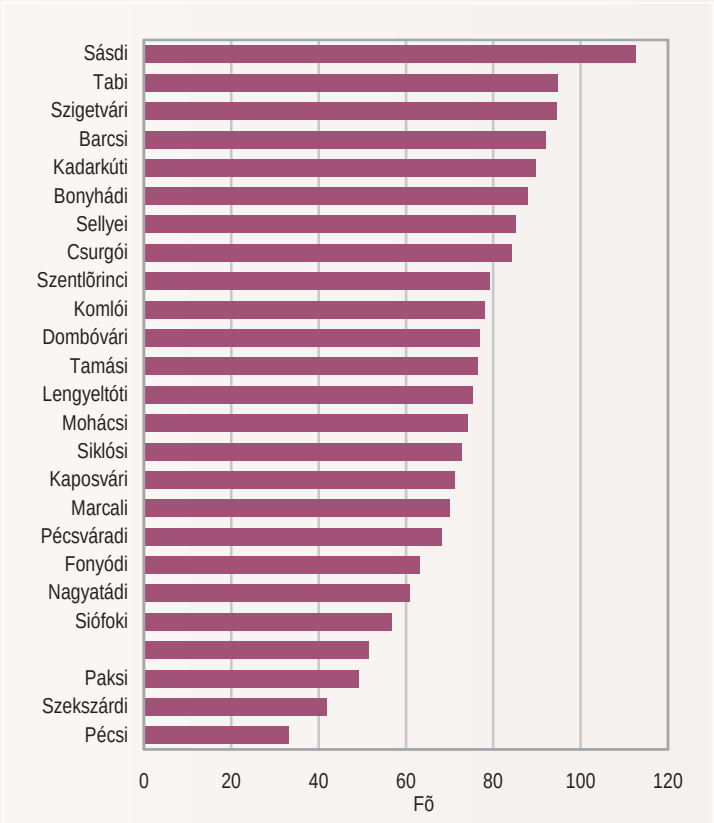

Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásra 250 millió forintot használtak fel a Dél-Dunántúlon, egy esetre átlagosan 4600 forintot fizettek ki az önkormányzatok, ami 8%-kal volt alacsonyabb, mint országosan. A legmagasabb átlagösszeg Somogy megyében (5000 Ft) jutott a rászorulóknak, Tolnában 4600 forintot, Baranyában pedig 4400 forintot kaptak az érintettek. A kistérségek között számottevő a szóródás. Míg a balatonföldvári körzetben átlagosan 11 200 forint jutott egy esetre, addig a Szekszárdi kistérségben ennek alig több mint ötödét (2400 Ft-ot) kapták a támogatottak. Összességében 9 kistérségben fizettek az önkormányzatok régiós átlag alatti – 2400–4400 Ft közötti — összegeket, a többi 16-ban pedig 4700–11 200 forint között mozgott az átlagos támogatási összeg esetenként.

Temetési segélyt a települési önkormányzat annak nyújthat, aki a rendeletében meghatározott feltételek szerint a meghalt személy eltemettetéséről gondoskodott annak ellenére, hogy arra nem volt köteles, vagy tartására köteles hozzátartozó volt ugyan, de a temetési költségek viselése a saját, illetve családja létfenntartását veszélyezteti. 2007-ben a régió önkormányzatai 6100 személyt részesítettek temetési segélyben. Tízezer lakosra jutó számuk az országost 10 fővel meghaladva 63 fő volt. Somogyban 72, Tolnában 60, Baranyában pedig 58 fő temetési segélyben részesült jutott tízezer lakosra. A kistérségeket tekintve a sásdi (113), a tabi (95), a szigetvári (94) és a barcsi (92) körzetben volt jóval régiós átlag feletti a fajlagos mutató, a Pécsi kistérségben (33) viszont alig haladta meg a dél-dunántúli fajlagos mutató felét.

8. ábra

A temetési segélyben részesítettek tízezer lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

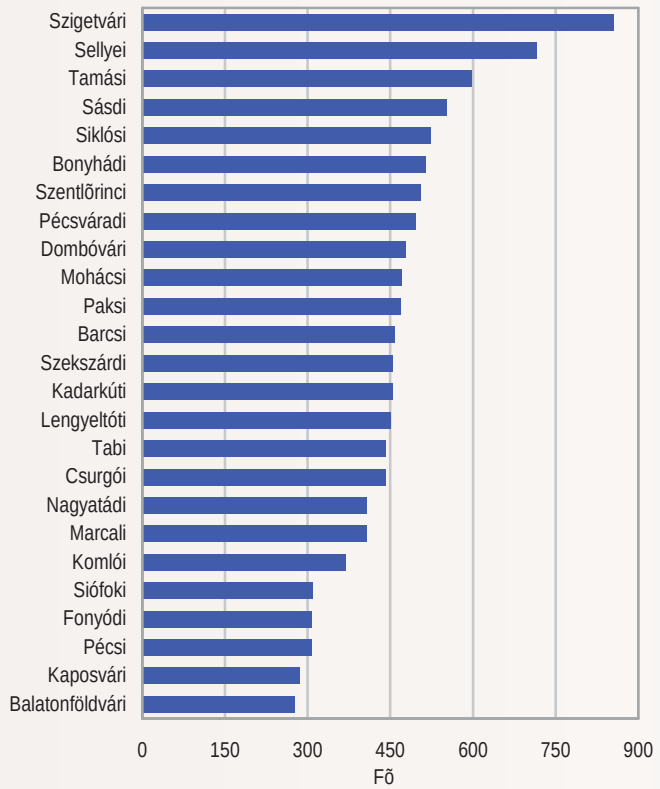
2007-ben a Dél-Dunántúlon temetési segélyt mintegy 113 millió forint értékben fizettek ki a helyi önkormányzatok. Egy esetre átlagosan 17 700 forint jutott, ami 3000 forinttal kevesebb volt, mint országosan. Egy esetre Baranyában jutott átlagosan a legmagasabb kifizetés, 18 600 forint, Somogyban 18 000, Tolnában pedig 16 000 forint volt ez az összeg.

A kistérségek közül a Szentlőrinciben (7400 Ft) és a Dombóváriban (11 100 Ft) volt a legalacsonyabb az egy esetre jutó temetési segély, a siófoki (31 400 Ft) és a pécsi (24 800 Ft) térségben az előbbinek többszöröse jutott egy esetre, de nem sokkal maradt el ez utóbbitól Sellye, Marcali (22 600-22 600 Ft) és Siklós (22 400 Ft) körzetében kifizetett esetenkénti átlagösszeg sem.

A szociálisan rászorultak részére az egészségi állapot megőrzéséhez és helyreállításához kapcsolódó kiadásaik csökkentésére **közgyógyellátási igazolvány** adható ki, melyről a jegyző dönt. A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkező személyek térítésmentesen jogosultak a társadalombiztosító által támogatott egyes gyógyszerekre és gyógyászati segédeszközökre. 2003 és 2007 között általában csökkent a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma, a Dél-Dunántúlon 17%-kal – országosan 21%-kal – kevesebben, mintegy 40 600-an tartoztak e körbe. Somogyban 23%-kal, Baranyában 18%-kal, Tolnában pedig 8%-kal csökkent a közgyógyellátottak száma. Kistérségi szinten a 25 kistérségből csupán kettőben, a szigetváriban és a lengyeltótiban bővült a létszámuk 6–6%-kal, a többiben 0,5–40% közötti visszaesés volt tapasztalható. A legkevésbé a paksi, a leginkább pedig a siófoki térségben mérséklődött a közgyógyellátottak száma. Népességhez viszonyított számukat tekintve a Dél-Dunántúlt az országosnál magasabb mutató jellemezte, 421 közgyógyellátott jutott tízezer lakosra, 25 fővel több, mint országosan. Tolna és Baranya megye fajlagos mutatója (493, illetve 429) a régiós átlag feletti volt, Somogyé viszont elmaradt attól (358). A kistérségek szintjén a szélső értékeket Balatonföldvár (277) és Kaposvár (286) térsége, illetve Szigetvár (855) és Sellye (715) körzete képviselték.

9. ábra

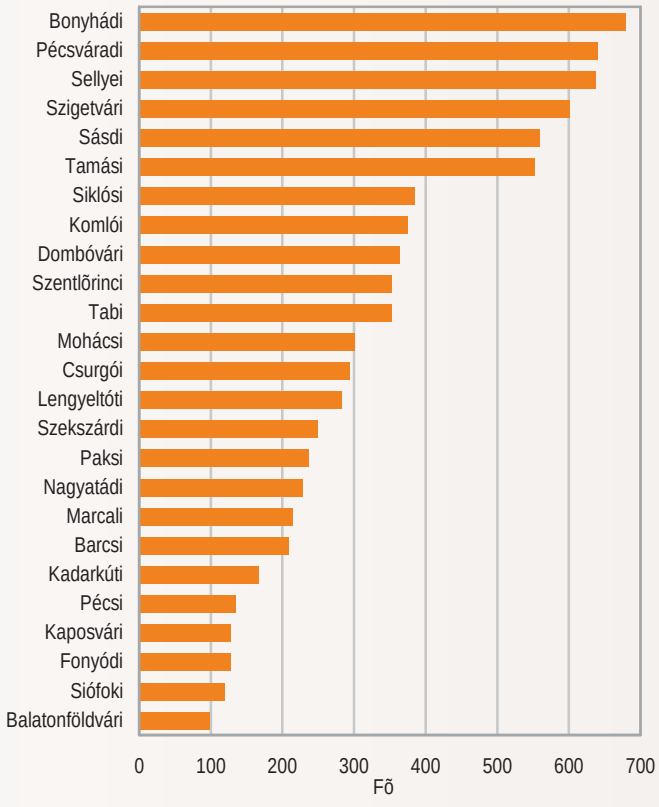
A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők tízezer lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

A súlyosan mozgáskorlátozott személyek közlekedési támogatásának feltételeit kormányrendelet szabályozza, ez alapján e körbe tartozik a személygépkocsi-szerzési, illetve -átalakítási támogatás, a közlekedési támogatás, a parkolási engedély. A Dél-Dunántúlon 2007-ben 26 200 fő kapott közlekedési támogatást, 19%-kal kevesebben, mint négy évvel korábban, országosan ezen időszakban 22%-kal csökkent a létszám. Tolnában kevésbé (10%-kal), Somogyban és Baranyában már számottevően (21, illetve 24%-kal) visszaesett a közlekedési támogatásban részesítettek száma. Tolnában 8800 főt, Somogyban 5800, Baranyába pedig 11 700 főt segítettek ezen a címen. A kistérségek zömében 5-41% közötti létszámcsökkenés következett be, ahol a két szélső érték a Szekszárdi, illetve a Pécsi kistérséget jellemezte, a Sellyei és a Szentlőrinci kistérségben viszont 12, illetve 5%-os bővülést regisztráltak. Tízezer lakosra 2007-ben 272 támogatott jutott a Dél-Dunántúlon, 71 fővel több, mint országosan. Igen nagy a szóródás ezen a területen, míg Tolnában és Baranyában a régió átlagát meghaladta a mutató értéke (367, illetve 293), addig Somogyban csupán 176 támogatottat regisztráltak. A kistérségek között talán e téren találhatók a legnagyobb különbségek, 99 és 679 között szóródik a fajlagos mutató értéke, előbbi a balatonföldvári, utóbbi a bonyhádi körzethez kötődik. Igen alacsony még a mutató a siófoki (119), valamint a fonyódi és a kaposvári (128-128) térségben, de Pécs körzetében is (134). A sor másik végén – a már említett bonyhádi után – a pécsváradi (640) és a sellyei (638) térség következik a régiós átlagot jóval meghaladó mutatóival.

10. ábra

A súlyosan mozgáskorlátozottak közlekedési támogatásában részesítettek tízezer lakosra jutó száma kistérségenként, 2007

2007-ben a Dél-Dunántúlon mintegy 235 millió forintot fizettek ki ezen a címen a helyi önkormányzatok. Az egy esetre jutó átlagos összeg közel 9000 forintot tett ki, ami 4%-kal elmaradt az országos mutatótól. Baranyában 5%-kal több, 9400 forint jutott egy esetre, Tolnában és Somogyban 3, illetve 5%-kal volt kevesebb ez az összeg (8700, illetve 8500 Ft), mint a régiós átlag. A kistérségekben az egy esetre jutó támogatási összeg 7500 és 10 300 forint között mozgott. Az előbbit a Tabi kistérségben mérték, igen alacsony volt még az átlag a fonyódi körzetben is (7800 Ft). A legmagasabb fajlagos támogatás a Pécsi kistérséghez kötődött, de a komlóiban is jóval átlag felettit regisztráltak (10 000 Ft).

TÁBLÁZATOK

Az internet-hozzáférés terjedése a régióban

Az internet a 90-es évek végétől kezdődően jelentősen átalakította világunkat, leginkább azáltal, hogy segítségével nagy tömegek igen gyorsan juthatnak információhoz. Először azt vizsgáljuk, hogy a lakosság körében mennyire elterjedt a személyi számítógép és a vezetékes telefon, ugyanis jelenleg – a használat díjai mellett – e két tényező határozza meg leginkább az internethez való hozzáférést.

A dél-dunántúli régióban 2007-ben száz háztartásra 49 **számítógép** jutott, közel kétszer annyi mint 2004-ben. A térség ellátottsága nagyjából az országos átlagnak megfelelő volt, az ország egészében ugyanis átlagosan 51 számítógép állt minden száz háztartás tulajdonában. A három évvel korábbihoz képest a régió és az ország közötti olló e tekintetben valamelyest összezárult, 2004-ben ugyanis a száz háztartásra jutó számítógépállományt illetően Dél- Dunántúl még 8 darabbal elmaradt a magyarországi átlagtól, ez a különbség napjainkra úgyszólván elhanyagolható mértékűre (2 darabra) csökkent. Ez annak tudható be, hogy miközben a háztartások felszereltsége a Dél-Dunántúlon szinte megduplázódott, addig az ellátottság az ország egészében csupán mintegy másfélszeresére bővült. A 2007. évi 49 darabos fajlagos mutatóértékkel térségünk a régiók sorában Közép-Magyarország, és Közép- Dunántúl után a harmadik helyen állt. Ez a pozíció annak a már említett jelentős fejlődésnek köszönhető, amely felülmúlta az összes többi régióban tapasztaltat. Ennek eredményeként a Dél-Dunántúl a 2004. évi hatodik, (azaz utolsó előtti) helyről hárommal előbbre léphetett.

Vezetékes telefonnal a háztartásoknak jóval szélesebb köre rendelkezik, mint számítógéppel. Ellátottságuk 3 évvel ezelőtt csaknem teljeskörűnek volt mondható, azóta – a mobiltelefonok terjedésének következtében – kissé visszaesett. Dél-Dunántúlon 2007-ben száz háztartásra 79 telefon előfizetés jutott, 13-mal kevesebb mint 2004-ben. A régió helyzete e tekintetben valamivel kedvezőtlenebb volt az országosnál, miután az ország egészében a 2007-es esztendőben 86 előfizetést tartottak nyilván száz háztartásra vetítve. Az országos mutatótól való elmaradás 2004 óta valamelyest fokozódott, tekintve, hogy Dél-Dunántúlon ezen időszak alatt erőteljesebben csökkent a mutató értéke, mint országosan. Három évvel ezelőtt száz háztartásra vetítve 3-mal, 2007-ben viszont már 7-tel maradtunk el az országos átlagtól. A hét tervezési statisztikai régió közül a Dél-Dunántúl az áttekintett időszakban mindvégig a harmadik legjobban ellátott térség volt Közép-Magyarországot és Nyugat-Dunántúlt követve.

1 tábla

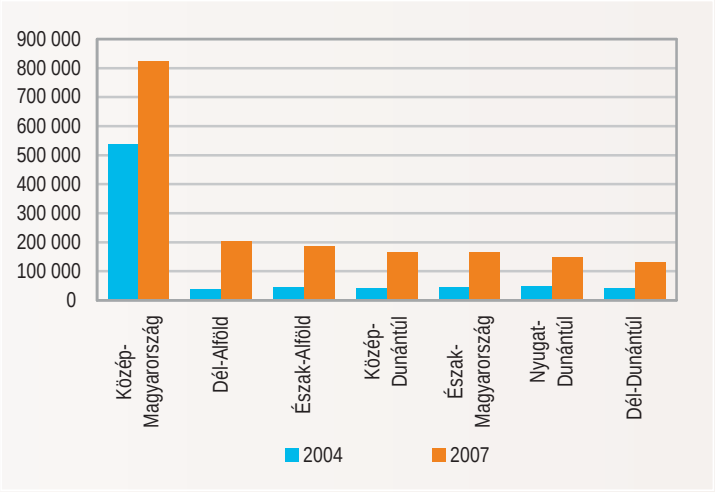
A száz háztartásra jutó számítógépek és vezetékes telefon előfizetések számának alakulása régiónként

Megnevezés	Számítógép		Vezetékes telefonelőfizetés	
	2004	2007	2004	2007
Közép-Magyarország	46	63	118	110
Közép-Dunántúl	33	54	86	79
Nyugat-Dunántúl	33	46	104	91
Dél-Dunántúl	27	49	92	79
Észak-Magyarország	29	43	87	78
Észak-Alföld	32	46	78	69
Dél-Alföld	22	37	75	65
Összesen	35	51	95	86

Az **internet előfizetések** száma Magyarországon 2007-ben meghaladta az 1 832 ezret, ebből közel 133 ezer esett a dél-dunántúli régióra. Itt számuk 2004 óta több mint háromszorosára növekedett, ami lényegesen felülmúlta az országos terjedés (1,3-szeres) ütemét. A gyarapodás 2006-ban volt a legtetemesebb, az előző évihez képest akkor majdnem megduplázódott az előfizetések száma. A Dél-Dunántúl a régiók rangsorában ennek ellenére csak az utolsó előtti helyet foglalta el. Ez azt jelenti, hogy – a hetedik helyen álló, és még 2007-ben is az internet előfizetések 45%-ával rendelkező Közép-Magyarország kivételével – mindenütt dinamikusabb bővülésre került sor 2007-ig, mint térségünkben. Leginkább a Dél-Alföldön ugrott meg az előfizetők száma, itt mintegy 5 és félszerese lett a 3 évvel korábbinak, de az Észak-Alföldön és a Közép-Dunántúlon is több mint 4-szeres volt az emelkedés.

11. ábra

Az internet-előfizetések számának alakulása régiónként

A dél-dunántúli régión belül Baranyában volt a legtöbb (55,5 ezer) az internet-előfizetések száma, ezt (42,5 ezerrel) Somogy, majd (közel 35 ezerrel) Tolna követte. A 3 megye közül ez utóbbiban volt a legszembetűnőbb a fejlődés, ahol 2007-ben a 2004. évinek a négyszeresét tette ki az előfizetők köre. Somogyban 3 és félszeres, Baranyában pedig 2 és félszeres volt a gyarapodás.

2. tábla

Az internet-előfizetések számának alakulása a Dél-Dunántúlon

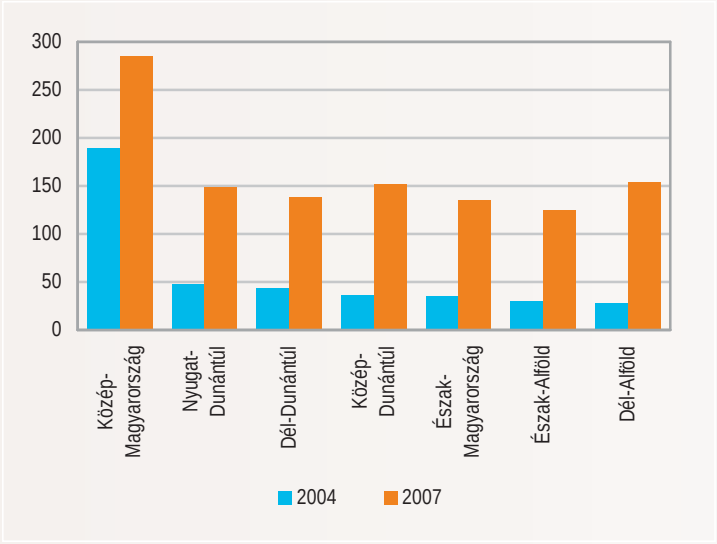
Megnevezés	2004	2007	2007 a 2004. évi %-ában
Baranya megye	22 048	55 461	251,5
Somogy megye	12 081	42 498	351,8
Tolna megye	8 675	34 796	401,1
Dél-Dunántúl	42 804	132 755	310,1

Az ország 19 megyéje közül Tolna a 10., Somogy a 13., Baranya pedig az utolsó előtti helyen állt a bővülés csökkenő nagysága szerinti sorban. Megjegyzendő, hogy az élen álló Csongrád megye és a sereghajtók közé tartozó Baranya között mintegy háromszoros növekedésbeli különbség mutatkozott, azaz az internet terjedésében erős területi differencia figyelhető meg. Lényegében az elmondottakhoz hasonló megállapításokra juthatunk az előfizetések 1000 lakosra jutó számát tekintve is. 2007-ben a dél-dunántúli régióban 1000 főre vetítve 138 internet-előfizetést tartottak nyilván, 44-gyel kevesebbet mint országosan. 2004-hez képest a mutató értéke 94-gyel – több mint háromszorosára – emelkedett, ami szám szerint tekintve ugyan elmaradt az országos növekedéstől (104), arányában azonban meghaladta azt (2,3-szeres gyarapodás). A szám szerinti növekedésről megjegyzendő, hogy az a 7 régió közül térségünkben volt a legszerényebb. Az élen a dél-alföldi régió állt, itt 125-tel, az ezt követő közép-du-

nántúliban pedig 115-tel nőtt 2004 óta az 1000 lakosra jutó előfizetések száma. Az arányokat illetően pedig elmondható, hogy a mutató több mint 3-szorosára történt emelkedése csupán a közép-magyarországit előzte meg, tehát a hatodik helyre sorolta régiónk fejlődését.
Az internet-előfizetések népességre vetített száma 2007-ben Közép-Magyarországon volt a legmagasabb (285). Ez nem meglepő, hiszen a régió magában foglalja Budapestet is, márpedig közismert tény, hogy az internet elterjedtsége egyenes arányban növekszik a települések méretével: minél népesebb településről van szó, lakói közül annál többen használják az internetet. Dél-Dunántúl az 1000 lakosra jutó 138-as mutatóértékkel a hét tervezési-statisztikai régió közül a jelzett esztendőben az ötödik helyen állt. Tekintve, hogy az internet-használat eszközeivel (számítógéppel, vezetékes telefonnal) való ellátottságot illetően térségünk ennél előnyösebb pozíciót foglal el (mindkét tekintetben a harmadik helyet), vélhető, hogy az egyéb befolyásoló tényezőkkel, így a településszerkezettel, a jövedelmi viszonyokkal, a korstruktúrával és a népesség iskolázottsági szintjével állhat összefüggésben az internet használatnak a hazai viszonyokhoz képest is alacsonynak mondható elterjedtsége.

12. ábra

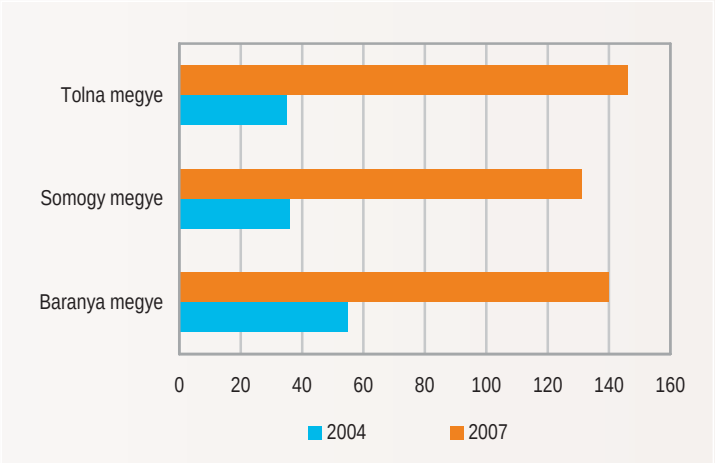
Az internet-előfizetések 1000 lakosra jutó számának alakulása régiónként

A régió 3 megyéjét tekintve 2007-ben Tolna ellátottsága volt a legelőnyösebb, itt 1000 főre 146 előfizető jutott. Ezt 140-es mutatóértékkel Baranya, majd 131-gyel Somogy követte. Tolna az országos rangsorban is viszonylag „előkelő" pozíciót foglalt el, a 19 megye közül a 6. legjobb volt, Baranya ezzel szemben a 11., Somogy pedig a 14. helyre szorult. Tolna amiatt is kiemelést érdemel, mert a 2004. évihez viszonyított fejlődés itt volt a leg-látványosabb. A megyében a vizsgált időszak folyamán 111-gyel, azaz több mint négyszeresére nőtt az 1000 lakosra jutó előfizetők száma, miközben Somogyban csak 94-gyel, vagyis mintegy 3 és félszeresére, Baranyában pedig mindössze 85-tel, ami a három évvel korábbinak csupán két és félszeresét tette ki. Megjegyzendő, hogy Baranya az áttekintett időszakbeli növekedést illetően nemcsak a régió, hanem az ország valamennyi megyéjét tekintve is az utolsók közé tartozott.
Az internethez való hozzáférés 2004 óta igen jelentős változáson ment át. Kezdetben a kapcsolt vonalon (modem segítségével) való elérhetőség jóval általánosabb volt, mint manapság, 2004-ben a térség egészében az előfizetések 39%-a (országosan a 40%-a) ilyen volt. 2007-re azonban ez az elérési mód úgyszólván teljesen súlyát vesztette (a régióban mindössze egy, országosan 3%-ot ért el), helyette napjainkra a szélessávú internet, azaz az xDSL, illetve a kábeltelevíziós hálózaton keresztül történő kapcsolat hódított teret.

13. ábra

Az internet-előfizetések 1000 lakosra jutó számának alakulása a Dél-Dunántúl megyéiben

Dél-Dunántúlon 2004-ben az előfizetéseknek még csak 55%-a volt szélessávú, 2007-re ez az arány 76%-ra ugrott, ami valamelyest meghaladta az országos átlagot (71%). Mindez összhangban áll az Európai Parlament 2007. június 19-én elfogadott azon törekvésével, amely szerint alapvető jelentőségű a mindenki számára elérhető szélessávú hozzáférés. A parlament „úgy véli, hogy a szélessávhoz való hozzáférés a társadalmi fejlődés és a magasabb színvonalú közszolgáltatások alapvető előfeltétele, továbbá, hogy a hatóságoknak mindent meg kell tenniük azért, hogy valamenynyi állampolgár szélessávú hozzáféréssel rendelkezzék, ezáltal lehetővé téve, hogy ennek előnyeiből a lakosság minden rétege részesedjék, különösen az unió kevésbé fejlett térségeiben" – áll az elfogadott szövegben. Ugyancsak számottevően bővült a vezeték nélküli szegmens is, ami a régióban a 2004. évi 6%-kal szemben 2007-ben már 22%-ot tett ki, némileg kisebb hányadot, mint az ország egészében (24%).
A régión belül ezúttal is Tolna megye érdemel kiemelést, hiszen itt már a vizsgált időszak kezdetén is jóval tetemesebb (61%) volt a szélessáv aránya mint a másik két megyében, ezen túlmenően annak térnyerése is itt volt a legerőteljesebb. 2004-hez képest 2007-re Tolnában a szélessávú előfizetők hányada 25 százalékponttal emelkedett, miközben Somogyban csak 23, Baranyában pedig 17 százalékponttal. E fejlődés eredményeként Tolna vezető helye továbbra is megmaradt, 2007-ben itt az internetezőknek már 86%-a élvezhette a szélessáv előnyeit, Somogyban ez 70, Baranyában 74%-ukról volt elmondható.

3. tábla

Az internet-előfizetések megoszlása kapcsolattípus szerint a Dél-Dunántúlon

(%)

Megnevezés	Baranya megye	Somogy megye	Tolna megye	Dél-Dunántúl
		2004		
Kapcsolt vonalon (modem segítségével)	31,2	51,4	38,7	38,5
xDSL-hálózaton	29,3	32,5	50,7	34,5
Kábeltelevízió-hálózaton	27,6	14,6	10,2	20,4
Vezeték nélküli hálózaton	11,0	0,5	0,0	5,8
Egyéb hálózaton	0,9	1,0	0,3	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
		2007		
Kapcsolt vonalon (modem segítségével)	1,5	1,7	1,0	1,4
xDSL-hálózaton	50,4	45,4	41,0	46,3
Kábeltelevízió-hálózaton	23,5	24,6	44,6	29,4
Vezeték nélküli hálózaton	23,8	28,2	12,8	22,3
Egyéb hálózaton	0,8	0,1	0,5	0,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Az internet-használat gyakoriságát illetően általánosságban elmondható, hogy azok, akik használják, többségükben napi gyakorisággal teszik meg ezt. Dél-Dunántúlon is mintegy kétharmaduk naponta rácsatlakozik az internetre, ami arány azonban alacsonyabb az országosnál (72%), s a régiók sorában is elég mostohának számít, mivel térségünknél csupán a nyugat-dunántúli és a dél-alföldi arányszám volt kisebb. Ugyanakkor nálunk volt a legmagasabb az internetet ritkábban mint havonta használók részaránya. Ez 2007-ben 3%-ot ért el, közel kétszeresét a sorban második helyen álló észak-alföldi régióban tapasztaltnak.

4. tábla

Az internet-használat gyakoriságának megoszlása régiónként, 2007

(%)

Megnevezés	Naponta	Hetente	Havonta	Ritkábban mint havonta	Összesen
Közép-Magyarország	80,9	15,4	3,0	0,6	100,0
Közép-Dunántúl	72,8	21,5	4,4	1,3	100,0
Nyugat-Dunántúl	64,9	27,0	7,6	0,5	100,0
Dél-Dunántúl	66,3	25,2	5,5	3,0	100,0
Észak-Magyarország	66,8	26,1	5,9	1,2	100,0
Észak-Alföld	66,5	26,8	5,2	1,6	100,0
Dél-Alföld	63,1	29,7	6,1	1,1	100,0
Összesen	71,6	22,4	4,8	1,1	100,0

A leggyakrabban végzett tevékenység az e-mailezés, valamint a munkával, tanulással kapcsolatos információk keresése, gyűjtése. Az internet-használat mellőzésének okai között említhető a számítógéphez való hozzáférés hiánya, a magasnak tartott előfizetési díj, illetve sokan egyszerűen azért nem kapcsolódnak a világhálóra, mert nem érdekli őket az internet világa, amihez a hozzáértés hiánya is hozzájárulhat.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
III. évfolyam 66. szám 2009. május 28.
2009/66
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/5

A tartalomból

1 Az ipari teljesítmények alakulása a Dél-Dunántúlon 2000 és 2008 között
1 Bevezető
1 Az ipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez 2007-ben
2 Az ipari termelési érték alakulása
3 Az ipari termelés főbb iparági és ágazati jellemzői
4 Az ipari értékesítés főbb iparági és ágazati jellemzői
5 Az élelmiszertermelés változása a dél-dunántúli régió megyéiben

Az ipari teljesítmények alakulása a Dél-Dunántúlon 2000 és 2008 között

Bevezető

A Dél-Dunántúl nem tartozik az ország iparosodott térségei közé, a szén- és uránbányászat egykori felszámolásával alapvetően megváltoztak a terület – azon belül is elsősorban Baranya megye – gazdasági adottságai. Az iparba sorolható nemzetgazdasági ágak, illetve azok piaci lehetőségei mégis fontos szerepet játszanak mind a régió gazdaságában, mind pedig a foglalkoztatási helyzet, s ezáltal áttételesen az érintett körben a lakosság megélhetésének, jövedelmi helyzetének alakulásában. A 2008-ban már számos területen érzékelhető gazdasági és pénzügyi válság hatásai az év vége felé az iparban is általánossá váltak, s az ország legtöbb térségében már az év egészének teljesítményében is – bár számottevően eltérő mértékben – megmutatkoztak. A Dél-Dunántúl 2008. évi ipari termelése – előzetes adatok alapján – ugyan még nem alakult kedvezőtlenül, különösen a többi régió adataihoz viszonyítva, ez azonban ahhoz nem volt elegendő, hogy relatíve rossz helyzetéből kimozdítsa. Rövid elemzésünkben néhány ipari mutatószám alapján megpróbáljuk felvázolni a dél-dunántúli régió iparának jelenlegi helyzetét, helyét az országon belül, illetve pozíciójának változását az ezredforduló után. A visszatekintést az is indokolja, hogy területi (megyei, regionális) szinten 2008-at követően – a publikációkban az új tevékenységi besorolásra (TEÁOR'08-ra) történő 2009-es áttéréssel – az időbeni összehasonlítás lehetősége e téren nagymértékben korlátozódik.

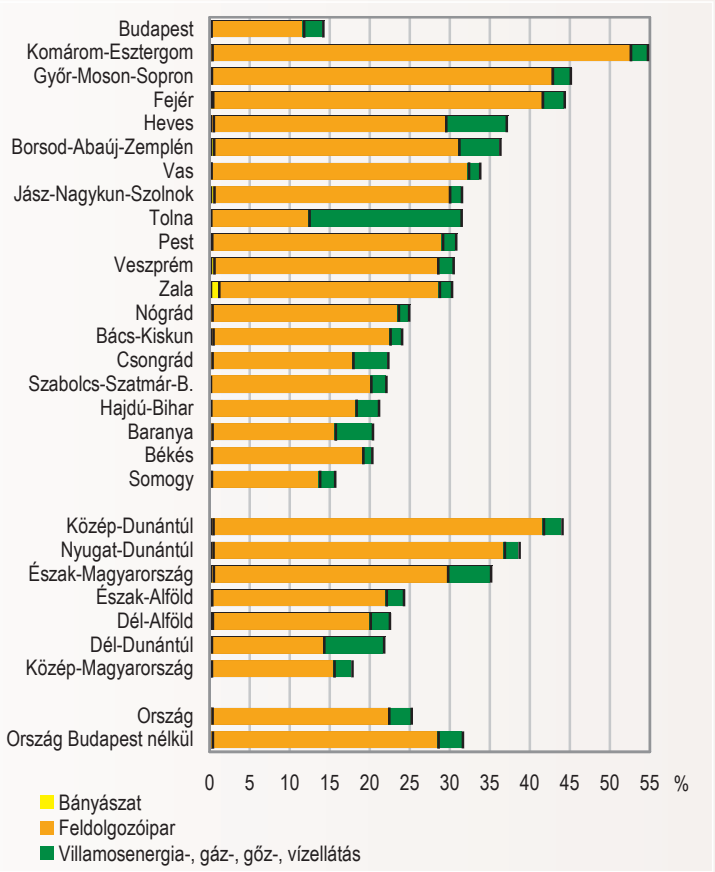
Az ipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez 2007-ben

A Dél-Dunántúl egyike az ország legkevésbé iparosodott térségeinek. A 2007. évi bruttó hazai termék (GDP) területi adatai alapján a régióban előállított 308,9 milliárd forintnyi **ipari bruttó hozzáadott érték** mindössze 21,6%-át jelentette a térség összes nemzetgazdasági ága által létrehozott – 1 428,5 milliárd forintot kitevő – hozzáadott értéknek. Ez az arány lényegesen alacsonyabb volt az országos 25,1%-nál, s még számottevőbb, tíz százalékpontos az elmaradás az ország megyéinek 31,5%-os hányadától.

Az ország régiói közül csupán Közép-Magyarországon alakult a dél-dunántúlinál alacsonyabb szinten az ipari részesedés, ott is kizárólag a fővárosi csekély ipari arány következményeként, Pest megyében ugyanis az országosat meghaladó (bár a megyék átlagától kissé elmaradó) hányad mutatható ki. A dél-dunántúli régió megyéi közül Somogyban a legcsekélyebb az ipar részaránya a megtermelt összes hozzáadott értékből, a 15,5%-os arány a főváros után az ország megyéi között is a legalacsonyabb volt, amelyet Békés és Baranya követett alig több mint egyötödös hányaddal. A régión belül Tolna állt az élen a 31%-ot – elsősorban a paksi erőmű jóvoltából – meghaladó ipari részesedéssel.
Jelentős a különbség az iparhoz tartozó egyes nemzetgazdasági ágak szerepében is. A bányászat – miként az országban általában – a régiónkban is csekély szerepet tölt be. A feldolgozóipar 14%-os összes hozzáadott értéken belüli aránya ugyanakkor a legalacsonyabb volt az ország hét tervezési-statisztikai régiójának mutatói között, még a közép-magyarországit sem érte el. Ez az arányszám az országostól 8, az ország megyéinek átlagától 14 százalékponttal maradt el. A Dél-Dunántúl megyéiben megtermelt bruttó hozzáadott érték 12,3% (Tolna) és 15,4% (Baranya)

1. ábra

Az ipar részesedése az adott térség összes bruttó hozzáadott értékén belül, 2007

közötti hányadát hozta létre a feldolgozóipar, országosan a fővárosi 11,5%-os arány után a Tolna megyei volt a legalacsonyabb érték, szemben a legmagasabb 52,3%-os Komárom-Esztergom megyeivel. Jelentősebb volt viszont az országosnál és az egyes régiókban jellemzőnél is a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás 7,5%-os hozzájárulása a térség hozzáadott értékéhez, ami elsősorban a Tolna megyei kiemelkedő, 19%-os részaránynak köszönhető, Baranyában ugyanis 4,6, Somogyban pedig mindössze 1,9% volt e gazdasági ág szerepe.

A **Dél-Dunántúl ipara az ország iparának bruttó hozzáadott értékkel mért teljesítményéhez** 5,6%-kal járult hozzá 2007-ben, csaknem egy százalékponttal kisebb hányaddal, mint amennyivel a régió a nemzetgazdaság összes teljesítményéből részesedett (6,5%), amiből Baranya 2,3, Somogy 1,2, Tolna 2,1%-kal vette ki a részét. Az egyes iparágak közül a régió a bányászat országos teljesítményének 4,6%-át hozta létre, a feldolgozóiparon belül 4,2, a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátáson belül pedig 17,4%-kal részesedett. Ez utóbbiban Tolna megyének volt legnagyobb szerepe azáltal, hogy az országos energiaipari hozzáadott értékhez több mint 11%-kal járult hozzá, az ország összes megyéje közül is – a főváros után – a legszámottevőbben. Az energiaipar azonban mindhárom régióbeli megye bruttó hozzáadott érték alapján számított **iparági szerkezetében** az országos átlagot kisebb-nagyobb mértékben meghaladó szerepet játszott (ami ugyanakkor az alacsonyabb feldolgozóipari arányt is jelenti), az országosan jellemzőt leginkább a Somogy megyei iparszerkezet közelíti meg.

A Dél-Dunántúl egy lakosára 2007-ben 320,5 ezer forint ipari bruttó hozzáadott érték jutott, nem egészen hattizede (58,9%) az országos átlagnak. Ezzel a fajlagos értékkel csupán a 7. volt az ország hét régiója között, meg kell azonban jegyezni, hogy a sor végén álló három térség mutatóértékeiben nagyon csekély különbség mutatkozott, az előtte álló két régió (Észak-Alföld és Dél-Alföld) csak néhány ezer forinttal előzte meg a Dél-Dunántúlt. Az alacsony érték elsősorban annak következménye, hogy Somogy az ország megyéi között is a rangsor végén helyezkedett el a mintegy 208 ezer forintnyi fajlagos ipari hozzáadott értékkel, s hogy Baranya megye is mindössze négy hellyel előzte meg, így bár Tolna megye – kiemelkedő energiaipari teljesítményének köszönhetően – a középmezőnyben található, ez önmagában nem tudta előbbre mozdítani a térséget a régiók sorrendjében.

1. tábla

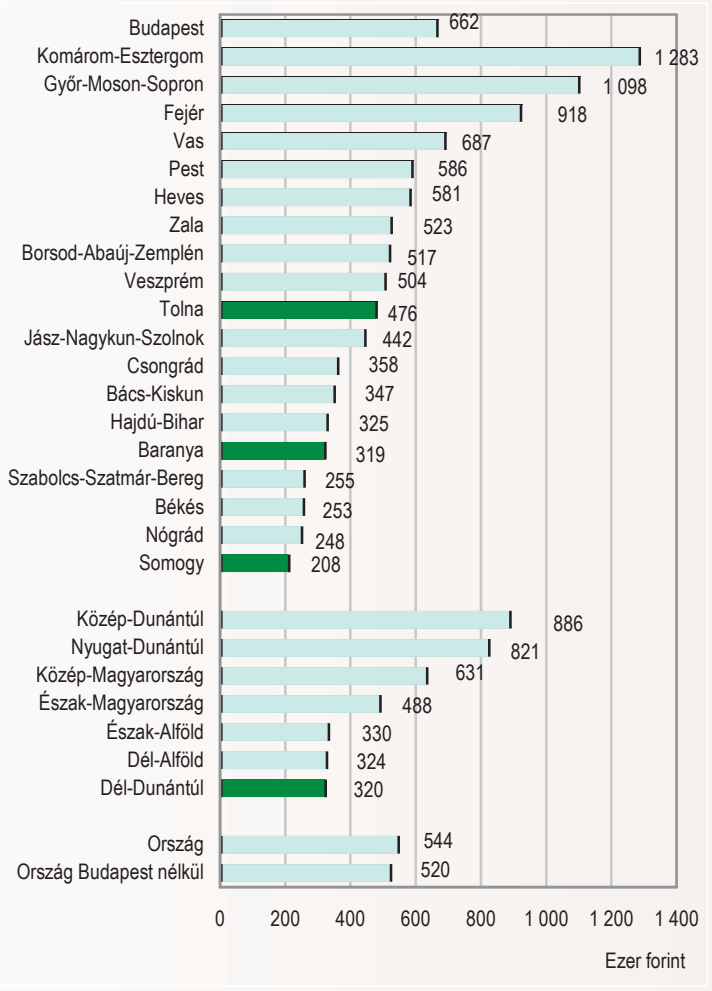
Az ipar által előállított bruttó hozzáadott érték néhány mutatója, 2007

Területi egység	Bányászat	Feldolgozóipar	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	Ipar összesen
			Millió forint	
Baranya	1 269	96 482	29 099	126 850
Somogy	441	59 290	8 184	67 915
Tolna	153	44 676	69 310	114 139
Dél-Dunántúl	**1 863**	**200 448**	**106 593**	**308 904**
Ország	40 137	4 819 158	612 154	5 471 449
Ország Budapest nélkül	33 331	3 893 921	418 969	4 346 221
			A térség összes bruttó hozzáadott értékén belüli arány, %	
Baranya	0,2	15,4	4,6	20,2
Somogy	0,1	13,6	1,9	15,5
Tolna	0,0	12,3	19,0	31,3
Dél-Dunántúl	**0,1**	**14,0**	**7,5**	**21,6**
Ország	0,2	22,1	2,8	25,1
Ország Budapest nélkül	0,2	28,2	3,0	31,5
			Az ország azonos gazdasági ágának bruttó hozzáadott értékén belüli arány, %	
Baranya	3,2	2,0	4,8	2,3
Somogy	1,1	1,2	1,3	1,2
Tolna	0,4	0,9	11,3	2,1
Dél-Dunántúl	**4,6**	**4,2**	**17,4**	**5,6**
Ország	100,0	100,0	100,0	100,0
Ország Budapest nélkül	83,0	80,8	68,4	79,4
			Iparágak szerinti megoszlás, %	
Baranya	1,0	76,1	22,9	100,0
Somogy	0,6	87,3	12,1	100,0
Tolna	0,1	39,1	60,7	100,0
Dél-Dunántúl	**0,6**	**64,9**	**34,5**	**100,0**
Ország	0,7	88,1	11,2	100,0
Ország Budapest nélkül	0,8	89,6	9,6	100,0

[1]A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

2. ábra

Az ipari bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó összege területi egységek szerint, 2007

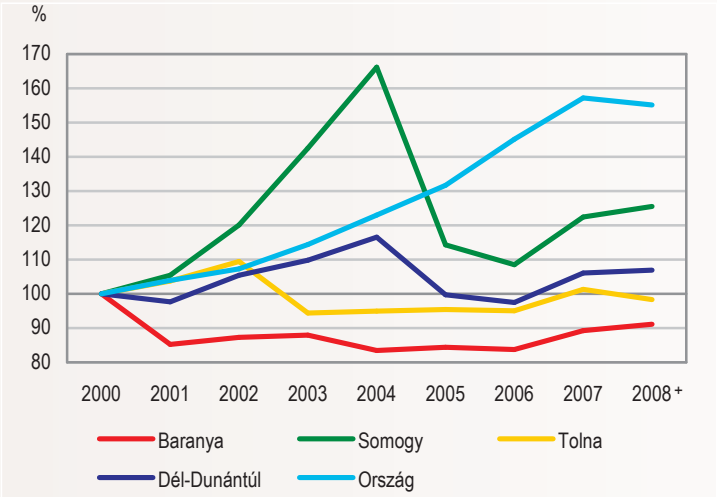
Az ipari termelési érték alakulása[1]

A dél-dunántúli régió **ipari bruttó termelési értéke** a legalább öt főt foglalkoztató vállalkozások térségben működő telepeinek 2008. évi előzetes adatai alapján 1000,8 milliárd forint volt, az ugyanilyen méretű vállalkozások országos teljesítményének mindössze 4,7%-a. Az ezredfordulót követő években az ipari termelés önmagában és az ország összteljesítményéhez képest sem alakult kedvezően. Az országos termelési értéken belüli 2000. évi 6%-os részarány is meglehetősen alacsony volt, a többi régióétól elmaradó teljesítményváltozás az elmúlt nyolc évben pedig további arányvesztést eredményezett.

A termelés változását vizsgálva a legutóbbi évben, 2008-ban – előzetes adatok alapján – ugyan a régiók közül egyedüliként haladta meg némileg (nem egészen egy százalékkal) az összehasonlító áron számított termelési érték az egy évvel korábbit, a 2000. évihez mért gyarapodás azonban összességében nem egészen 7%-ot tett ki az országos 55%-ot meghaladó növekedéssel szemben. A nyolc év alatti viszonylag szerény elmozdulás a legalacsonyabb volt az ország hét tervezési-statisztikai régiója közül is, a következő 13%-kal a Dél-Alföld volt, míg a leggyorsabb ipari fejlődést produkáló Közép-Dunántúl megduplázta ipari termelésének volumenét ebben az időszakban. (Meg kell azonban jegyezni, hogy ez utóbbi térségen belül is a Komárom-Esztergom megyei különösen kiemelkedő - megötszöröződő - termelésnövekedés volt elsősorban a meghatározó.)
A **régióban előállított ipari termelési értékből 2008-ban az érintett megyék közül** Baranya 36%-kal, Somogy ezt egy százalékponttal meghaladva 37%-kal, Tolna 27%-kal részesedett. A 2000. évihez képest csupán Somogy megye ipari termelése alakult kedvezően, ahol a 2008. évi termelés összehasonlító áron számított értéke bő 25%-os növekedést mutat, a másik két megyében viszont elmaradt a termelés volumene a nyolc évvel korábbitól. Az érintett megyék közül mindháromban volt egy-egy év, amikor különösen nagymértékű visszaesés következett be az azt megelőző évihez képest: Baranyában 2001-ben, Tolnában 2003-ban csökkent a termelés egyaránt 14-15% körüli mértékben, Somogyban pedig 2005-ben háromtizedet meghaladóan, amelyeket csak ez utóbbi megyében kompenzált a többi év kedvezőbb változása. (Baranyában az azt követő évek egyikében sem következett be olyan markáns növekedés, amely a 2000. évi szint fölé emelte volna a termelés összehasonlító áron számított értékét.)

3. ábra

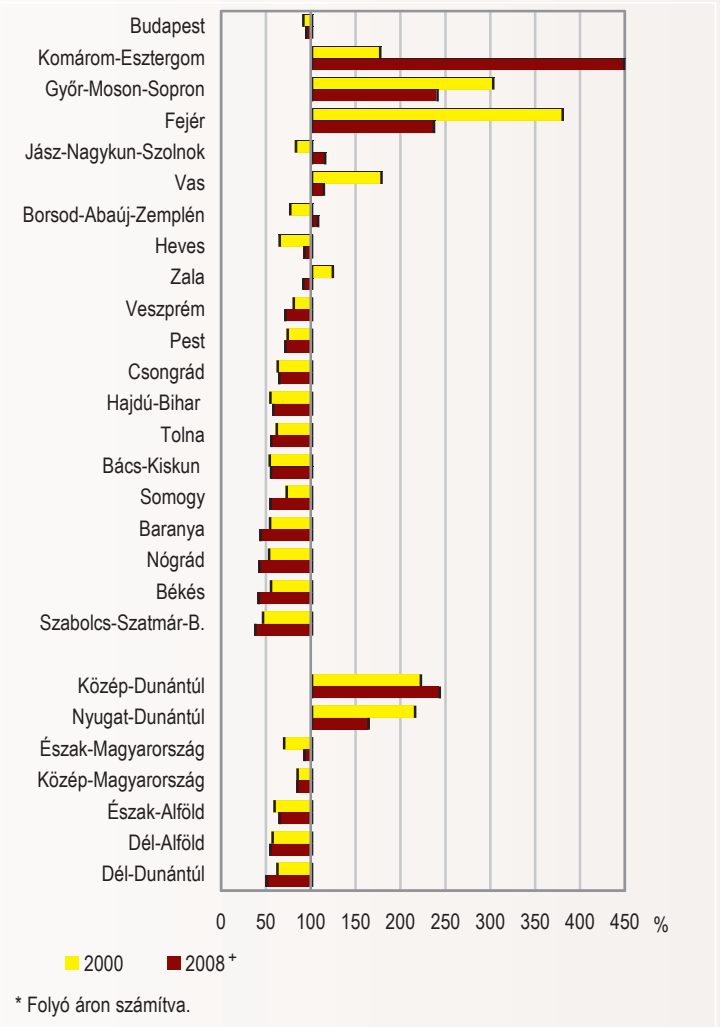
Az ipari termelési érték volumenindexe, a 2000. év = 100%

képviselt. Ez az ország megyéinek a mutató nagysága szerinti csökkenő rangsorában Budapestet is beszámítva a 14., 16. és 17. helyet biztosította. A megyék sorrendjében Tolna és Baranya 2000-ben is ugyanezen a helyen állt, Somogy azonban az akkori 11. helyről csúszott vissza a 16.-ra. (Az ország megyéinek mutatóértéke 777 ezer és 9468 ezer forint között alakult, ahol a két szélsőérték – csaknem 12-szeres különbséget mutatva – Szabolcs-Szatmár-Bereg, illetve Komárom-Esztergom megyéhez kötődött.)

4. ábra

Az ipari termelés egy lakosra jutó értéke az országos átlag százalékában*

* Folyó áron számítva.

A dél-dunántúli régióban létrehozott ipari termelés egy lakosra jutó értéke a 2008. év előzetes adatai alapján 1045,7 ezer forint volt, az országos átlagnak nem egészen a fele. A népességszámhoz viszonyított fajlagos termelés értéke is a legalacsonyabb volt az ország hét régiójának mutatóértékei között, s ebben az értelemben sem túlságosan nagy különbség mutatkozott a három sereghajtó régió között. Az ezredforduló óta e szempontból romlott a térség országon belüli relatív helyzete. Egyrészt az egy lakosra jutó ipari termelés értéke (folyó áron számítva) 2000-ben még meghaladta az országos átlag hattizedét (61,3%), másrészt abban az esztendőben még az észak- és a dél-alföldi térséget is megelőzte, 2005-től viszont a sor végére szorult.
A régió megyéi közül 2008-ban Tolnában ért el legmagasabb értéket a fajlagos mutató értéke, az 1151 ezer forint az országos átlagnak 54%-át tette ki, míg a legalacsonyabb baranyai 906 ezer forint mindössze 43%-ot

Az ipari termelés főbb iparági és ágazati jellemzői[2]

Az ágazati jellemzőkről területi bontásban csak a legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján tudunk képet alkotni. A dél-dunántúli székhelyű, fő tevékenysége alapján iparba sorolt e körbe tartozó vállalkozások bruttó termelési értéke 2008-ban – előzetes adatok szerint – csaknem 893 milliárd forint volt (a hasonló gazdálkodói kör országos termelésének a 4,6%-a), amely összehasonlító áron számítva 3,6%-kal múlta felül a megelőző esztendeit. **A két meghatározó iparág közül** a feldolgozóipar termelési értéke közel 74%-át, a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátásé bő 26%-át adta az ipari produktumnak. Ez utóbbi arány lényegesen (mintegy 18-20 százalékponttal) magasabb volt mind az országos, mind azon belül az ország megyéiben kialakult arányoknál, amely elsősorban a Tolna megyei kiemelkedő energiaipari aránynak köszönhető (ahol az ipari termelésnek csaknem kétharmad részét ez az

[2] A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

iparág produkálta), de Baranyában is megközelítette a 28%-ot e szektor részaránya. Mindez természetesen együtt jár az országosan jellemzőnél lényegesen alacsonyabb feldolgozóipari részesedéssel. A régió termelési szerkezetében – ellentétben az országossal – a 2000-es években gyengült a feldolgozóipar szerepe.

2. tábla

A bruttó termelési érték iparágak és feldolgozóipari ágazatok szerinti megoszlása*

(%)

Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazatcsoport	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Ország Budapest nélkül
			2000			
Bányászat	0,3	–	–	0,1	0,4	0,5
Feldolgozóipar	74,0	97,8	46,2	79,2	89,9	90,4
Ezen belül						
élelmiszer, ital, dohány gyártása	30,1	14,6	13,2	19,8	13,3	13,7
textília, bőrtermék, lábbeli gyártása	4,2	2,6	13,5	5,3	3,4	3,8
nemfém ásványi termék gyártása	2,3	0,2	–	0,9	2,4	2,5
fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása	1,0	1,8	5,6	2,3	6,2	7,1
gépipar	31,6	76,4	12,0	47,8	44,6	51,3
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	25,7	2,2	53,8	20,7	9,7	9,0
Ipar összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
			2008+			
Bányászat	0,3	–	–	0,1	0,3	0,3
Feldolgozóipar	71,7	97,3	34,5	73,6	91,9	93,0
Ezen belül						
élelmiszer, ital, dohány gyártása	21,8	12,6	11,3	15,3	9,8	9,9
textília, bőrtermék, lábbeli gyártása	1,6	1,5	6,3	2,7	1,3	1,5
nemfém ásványi termék gyártása	6,9	–	0,6	2,4	2,7	2,8
fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása	2,7	4,1	6,7	4,3	6,7	8,1
gépipar	29,9	76,6	7,4	44,6	50,1	57,3
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	27,9	2,7	65,5	26,3	7,8	6,7
Ipar összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján, folyó áron számítva.

A feldolgozóipari ágazatok közül (annak ellenére, hogy a 2000. évihez képest jócskán gyengült) az országosnál nagyobb súlya volt 2008-ban az élelmiszeriparnak és a textiliparnak, lényegesen kisebb azonban a térség termelési szerkezetében a gépipar és a vegyipar súlyaránya. A régióba tartozó megyék közül a 2000. évihez képest az élelmiszeripar térvesztése Baranyában, a textiliparé és a gépiparé Tolnában volt a legjelentősebb, a faipari termékek, illetve a nemfém ásványi termékek gyártása viszont Baranya megyében erősödött.

[3] A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

A különböző gazdasági ágak országos termeléséből 2008-ban legnagyobb résszel (15,5%-kal) az energiaipar vette ki a részét, a feldolgozóipari 3,7%-os arány ugyanakkor nagyon csekélynek mondható. A feldolgozóipari ágak közül a textilipar és az élelmiszeripar járult hozzá legjelentősebben (csaknem egytizeddel, illetve bő 7%-kal) az ágazat országos teljesítményéhez. A legkisebb szerepe viszont a vegyiparnak volt (mindössze fél százalék), ami még akkor is rendkívül alacsonynak mondható, ha tudjuk, ezen ágazat teljesítményének több mint 57%-a budapesti székhelyű, további két százaléka Pest megyei vállalkozásokhoz kötődött, tehát összesen mintegy négytized jutott a Közép-Magyarországon kívüli hat régióra.

3. tábla

A bruttó termelési érték aránya az egyes gazdasági ágakon, ágazatokon belül*, 2008+

(%)

Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazatcsoport	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Ország Budapest nélkül
Bányászat	1,6	–	–	1,6	100,0	68,0
Feldolgozóipar	1,2	2,1	0,4	3,7	100,0	76,2
Ezen belül:						
élelmiszer, ital, dohány gyártása	3,3	2,6	1,3	7,2	100,0	75,7
textília, bőrtermék, lábbeli gyártása	1,9	2,3	5,6	9,8	100,0	85,8
fa-, papírtermék gyártása, nyomdai tevékenység	2,6	0,7	0,2	3,5	100,0	62,0
vegyipar	0,2	0,2	0,1	0,5	100,0	42,7
nemfém ásványi termék gyártása	3,8	–	0,3	4,1	100,0	76,7
fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása	0,6	1,2	1,2	3,0	100,0	91,7
gépipar	0,9	3,1	0,2	4,1	100,0	86,1
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	5,3	0,7	9,5	15,5	100,0	64,3
Ipar összesen	**1,5**	**2,0**	**1,1**	**4,6**	**100,0**	**75,2**

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

Az ipari értékesítés főbb iparági és ágazati jellemzői[3]

A fent említett gazdálkodói körben 2008-ban az ipari értékesítés nettó árbevétele a Dél-Dunántúlon – előzetes adatok alapján – 901 milliárd forintot tett ki (az országosnak 4,2%-át), amely összehasonlító áron számítva 3%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. Az értékesítési árbevétel is – a termeléshez hasonlóan – 33–43–24%-ban oszlott meg Baranya, Somogy és Tolna között. **Az árbevétel nemzetgazdasági ágak szerinti szerkezete** nem tért el lényegesen a termelési értékétől. Nagyon különböző azonban az ágazati részvétel az egyes értékesítési irányok esetében. Az értékesítési árbevétel 46%-át kitevő **belföldi eladások** jelentősebb hányada, 2008-ban 58%-a a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátáshoz kötődött, s emellett a feldolgozóiparon belül az élelmiszeripar volt a régióban a leginkább meghatározó ágazat azáltal, hogy a térség belföldi eladásainak egynegyedét teljesítette. **Exportja** viszont a régióban szinte kizárólag a feldolgozóiparnak volt, azon belül is a leginkább meghatározó ágazat, a gépipar, a kivitel csaknem négyötödét produkálta, amelyet az élelmiszeripar és a fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása 6-6%-ot közelítő részesedéssel követett.

4. tábla

Az értékesítés főbb mutatói a Dél-Dunántúlon nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint*, 2008+

Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazatcsoport	Összes	Ezen belül			
		belföldi	export	belföldi	export
	értékesítési árbevétel				
	millió Ft	aránya, %		megoszlása, %	
Bányászat	892	97,2	2,8	0,2	0,0
Feldolgozóipar	656 318	26,3	73,7	41,4	100,0
Ezen belül:					
élelmiszer, ital, dohány gyártása	134 474	78,6	21,4	25,3	5,9
textília, bőrtermék, lábbeli gyártása	23 279	18,8	81,2	1,0	3,9
fa-, papírtermék gyártása, nyomdai tevékenység	19 039	32,2	67,8	1,5	2,7
vegyipar	15 714	45,2	54,8	1,7	1,8
nemfém ásványi termék gyártása	21 311	85,5	14,5	4,4	0,6
fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása	38 649	30,0	70,0	2,8	5,6
gépipar	400 430	4,8	95,2	4,6	78,8
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	243 853	100,0	0,0	58,4	0,0
Ipar összesen	**901 063**	**46,3**	**53,7**	**100,0**	**100,0**

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

A régióba tartozó három megye közül **Tolnában** a legjelentősebb, 2008-ban négyötödöt is meghaladó volt a belföldi eladások súlyaránya az összes értékesítésen belül, a hazai piacokon realizált árbevételnek pedig bő négyötöde a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás tevékenységének eredménye volt. Ebben az értékesítési irányban a feldolgozóipari ágak közül az élelmiszeripar teljesítette a legnagyobb részt (közel 12%-ot). A szerény hányadot képviselő exporton belül a gépiparnak 36%, a textiliparnak és a fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártásának 26–26% részesedése volt.
Baranyában is a belföldi értékesítés aránya a magasabb az értékesítési irányok közül, amely 2008-ban 57%-ot képviselt. A hazai eladásokból származó árbevételnek több mint fele (54%-a) e megyében is az energiaipar tevékenységéhez kötődött, a feldolgozóipari ágak közül pedig az élelmiszer, ital, dohány, valamint a nemfém ásványi termék gyártása részesedett a legjelentősebben (28, illetve 10%). Az értékesítés 43%-át adó exportnak viszont csaknem kétharmadát a gépipar teljesítette, ezen kívül az élelmiszeripar 11, a fa-, papírtermék gyártása, nyomdai tevékenység 9%-os részaránya volt a legszámottevőbb.
Somogy megyében a legjelentősebb az export szerepe az ipari értékesítésen belül, 2008-ban az ipari árbevétel több mint négyötöde kivitelből származott. Ezen belül is meghatározó a gépipar, amely az ipari export kilenctizedét produkálta. A csekélyebb hányadú belföldi eladásokban ebben a megyében szerényebb a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás részesedése (14%), a legnagyobb szelet az élelmiszeriparhoz (52%) és a gépiparhoz (19%) tartozott.
A Dél-Dunántúl egészében 2008-ban 54%-ot (országosan 58,5%-ot) tett ki az **export aránya,** ezen belül a feldolgozóiparra számítva –- amely a térségben szinte kizárólag érdekelt a külpiacon – megközelítette a 74%-ot. Ez utóbbi arányszám némileg meghaladta az e nemzetgazdasági ágban országosan jellemző héttizedet, de az ország 19 megyéjére számított 76%-ot nem érte el. A feldolgozóipari ágazatok közül leginkább a gépipar függ a külpiaci lehetőségektől, exportból képződött 2008. évi értékesítési árbevételének 95%-a, de a textilipari négyötödös exporthányad is jelentős, a további ágazatok közül pedig a fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártásában, illetve a fa, papírtermék gyártása, nyomdai tevékenység körében alakult még héttized körül. A dél-dunántúli megyék közül a kiviteli hányad Somogy megyében volt a legmagasabb (2008-ban az ipar egészére számítva 81, a feldolgozóiparban pedig 83,5%) és Tolna megyében a legalacsonyabb (ahol az ipari átlag az ország megyéi között is a legcsekélyebb 19% volt, de a feldolgozóiparra számított 55%-os arány is az alacsonyabbak közé tartozott).

MÓDSZERTAN
TÁBLÁZATOK

Az élelmiszertermelés változása a dél-dunántúli régió megyéiben

Az elmúlt néhány évben – a legnagyobb népességű ázsiai országok dinamikus fejlődése, az agráreredetű nyersanyagok növekvő energetikai felhasználása, valamint a klímaváltozás együttes hatására – világszerte jelentősen megdrágult az élelmiszerek ára. Globálisan abból a szorításból, amit egyfelől a népesség növekedése, másfelől a kőolaj kiváltását célzó biodízel- és bioetanoltermelés jelent, egyes szakértői vélemények szerint a génmanipulált (GMO) növényfajták szántóföldi elterjesztésével lehetne kitörni. Ez utóbbi fajták termesztését az Európai Unió több tagországában – adott növényekre –- már engedélyezik, de hazánk ilyen szempontból egyelőre még tiltott övezetnek számít. A heves vitákat kiváltó technológia hívei szerint a génmanipulált fajták átlagosan 4–5 százalékkal produkálnak nagyobb hozamot, mint a velük morfológiailag azonos alapfajták. Más vélemények szerint azonban a génmódosított növények éppen hogy egészségkárosítók, és a probléma megoldása a hagyományos termelés növelése kell hogy legyen, amihez EU-szinten egyrészt szükséges lenne növelni a termelői kvótákat – vagy legalábbis rugalmasabbá tenni azokat –, másrészt a jelenleginél nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az öntözésre és a szárazságtűrő növények nemesítésére.
Magyarország élelmiszertermelését, mint általában a közép-európai régió országaiét, a fentieken túl nagyban befolyásolja az 1990-es évek társadalmi-gazdasági átalakulásával előállott helyzet is. E folyamat legfontosabb következménye a hazai kibocsátás szűkülése volt, ami együtt járt a külföldi termékek nagy mennyiségű beáramlásával. Másrészt fontos itt kiemelni, hogy a privatizációval együtt erőteljesen visszaszorult a lakosság ellátásában korábban jelentős szerepet játszó ún. második gazdaság is.
A 2004. évi EU-csatlakozás ugyan hosszú távon jelentős mértékben hozzájárul a hazai mezőgazdaság modernizációjához, azonban a jelenleg érvényes közösségi piacszabályozási rendszer általában szintén visszafogja a termelést. (Ezt a rendszert még egy túltermelési problémákkal küszködő gazdaságra szabták, ám azt továbbra is fenntartják, mivel a korlátozások eltörlése felerősítheti az egyes ágazatokban a koncentrációt.)
A Dél-Dunántúlon, amelynek szántóföldi növénytermesztése, szarvasmarha-tartása, szőlő- és bortermelése az ország mezőgazdasága szempontjából mindig igen jelentős volt, az elmúlt mintegy két évtizedben szintén zsugorodott az ágazat termelése. Ezt jelzi az is, hogy míg 1995-ben a régió összes bruttó hozzáadott értékének közel egytizedét adta a mezőgazdaság, addig 2007-ben ez az arány 8,5%-ot tett ki. (Országosan ugyanakkor 1995-ről 2007-re a mezőgazdaság részesedése az összes bruttó hozzáadott értéken belül 5,5%-ról 3,9%-ra csökkent.)
Az ágazat nemzetgazdasági súlyának csökkenését leginkább a gazdaságszám változásán lehet lemérni. Bár a privatizációval – a korábbi nagyüzemek egyes egységeinek önállósodásával – az 1990-es évek elején a Dél-

Dunántúlon is hirtelen megnőtt a gazdasági szervezetek száma, és ez a kör az elmúlt több mint másfél évtized alatt lényegében nem is változott, azonban – a teljes körű felmérések adatai alapján – az adott időszakban az egyéni gazdaságok száma folyamatosan szűkült, ami a termelési kedv egyértelmű megcsappanására utal.
Mindezzel együtt a népszámlálások adatai alapján a mezőgazdaságban dolgozó foglalkoztatottak száma is visszaesett: míg ez az arány 1990-ben régiós szinten még 19,7%-ot tett ki, addig 2001-ben már csak 8,2%-ot.

5. tábla

A gazdaságok számának alakulása a Dél-Dunántúlon*

Megnevezés	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok
1991. március 31. a)	651 b)	168 909
2000. március 31. a)	1 233	122 824
2003. december 1.	1 344	97 766
2005. december 1.	1 364	91 066
2007. december 1.	1 278	76 881

* A gazdaságszerkezeti összeírások adatai alapján.
a) ÁMÖ-adat.
b) December 31-ei adat.

A termelési kapacitásokat tekintve fontos kiemelni, hogy a termelési szerkezet az elmúlt mintegy két évtizedben a régióban is eltolódott a könnyen gépesíthető ágak felé, ami megfelelt az adottságoknak és a korábbi nagyüzemi hagyományoknak. Másrészt pedig a 2004 utáni támogatási rendszer is ezt ösztönözte. Mindennek következtében az elmúlt években a fontosabb növények szántóföldi súlya lényegesen nem változott, sőt egyes kultúráknál (pl. napraforgónál, repcénél) még jelentősen bővült is a terület. Visszaszorult ugyanakkor a népélelmezésben közvetlenül felhasználható növények – így a burgonya és a zöldségfélék – termesztése.
Az állattenyésztésnél már rosszabb a helyzet, az állományok – hasonlóan az országos helyzethez – az elmúlt közel két évtizedben jelentősen fogytak. A szarvasmarha-létszám 1991–2008 közötti – év végi adatok alapján mért – 61%-os csökkenése meghaladta az országos átlagot, miközben a sertésszám közel egyharmadával való zsugorodása alatta maradt annak.

6. tábla

A növénytermesztés és az állattenyésztés termelésének főbb dél-dunántúli adatai

Megnevezés	Búza	Kukorica	Burgonya	Szarvas-marha	Sertés
	betakarított területe, ha			állomány, ezer db	
1990	163 183	229 975	5 213	202 a)	838 a)
1995	144 685	247 769	6 562	130	769
2000	138 048	297 502	6 043	105	837
2005	153 097	302 402	1 710	87	718
2008	169 599	293 322	1 294	78	588

a) 1991. december 31-ei adat.

A dél-dunántúli gazdaságokban az élelmiszerek alapanyagául szolgáló növények és állati termékek termelését az elmúlt mintegy két évtizedben egyfelől negatívan befolyásolták olyan tényezők, mint a szakképzett dolgozók hiánya, a talajerő-utánpótlás színvonalának csökkenése, vagy az aszályos évek. Másfelől azonban a kilencvenes évtized közepétől már a hozzánk egyre inkább beáramló nyugati technológia lehetőséget biztosított a termelékenység növelésére.
Azzal együtt, hogy a mezőgazdaságban nincs két egyforma év, a fontosabb termékek termelésének tendenciáit tekintve a vizsgált időszakban régiónkban a búza és a kukorica betakarított termésmennyisége – ingadozások mellett – nőtt. Az állati termékeknél ugyanakkor a vágómarha, a vágósertés, a tehéntej és a tyúktojás – az adott állományok fogyásával összhangban – csökkent.
Az egyes megyék részesedését tekintve a dél-dunántúli búzatermés zömét az 1990-es évek elején még Tolna adta, a 2000-es évektől viszont a súlypont már áthelyeződött Baranyába. A kukoricánál ezzel szemben a termelés legjelentősebb része mindig is Tolnában koncentrálódott. 2005-ig a régió vágómarha-termelésének a legnagyobb hányadát is ez utóbbi megye adta, majd ezt követően Somogy vette át ezt a szerepet. Vágósertéseknél úgy tűnik, hogy a térség kibocsátásának egyre nagyobb hányada koncentrálódik Baranyában, miközben ezen megye termelése tehéntejből is meghatározó. Tyúktojásból ugyanakkor az elmúlt években mindig is Somogy súlya volt a legjelentősebb. (Lásd még 5. ábrát)
A fontosabb élelmiszerek egy főre jutó éves fogyasztását tekintve dél-dunántúli viszonylatban hosszabb távra visszatekintve egyrészt általában csökkenésről beszélhetünk. Másrészt miközben a dél-dunántúli fogyasztás –- a 2007. évi adatok alapján – a tej, a tojás, a baromfihús, a kenyér és pékáru vonatkozásában meghaladja az országos átlagot, addig a sertéshús és a marhahús vonatkozásában alatta marad annak.

7. tábla

A háztartásokban fogyasztott fontosabb élelmiszerek egy főre jutó évi mennyisége a Dél-Dunántúlon*

(kg)

Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kenyér és péksütemény	77,5	79,7	81,7	70,1	67,7	66,5	66,1	61,8
Sertéshús	17,5	15,5	17,2	16,4	15,8	17,2	16,5	16,0
Marha- és borjúhús	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	0,6	0,7	0,7
Baromfihús	17,5	18,1	19,4	18,7	17,4	17,9	18,8	18,2
Zsiradék	17,3	19,1	18,8	18,5	17,0	19,6	18,2	16,4
Burgonya	33,8	37,1	35,6	35,5	33,2	32,4	31,4	..
Tehéntej a)	62,2	62,2	59,3	58,9	57,6	62,1	62,7	61,8
Tyúktojás b)	183,1	179,0	206,3	200,6	188,1	187,2	183,7	188,0

* Csak a háztartásban fogyasztott mennyiség.
a) Liter.
b) darab.

5. ábra

Fontosabb élelmiszer-alapanyagok termelése a Dél-Dunántúlon*

* A terményekre vonatkozó 2008. évi adatok előzetesek.

Elérhetőségek:
Zsolt.Németh@ksh.hu
Telefon: 06–72–533–395
Információszolgálat
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör
III. évfolyam 96. szám 2009. június 29.

2009/96
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/6

A tartalomból

1 A nyugdíjasok és járadékosok helyzete 2009 elején a Dél-Dunántúlon

4 A válások jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2007

A nyugdíjasok és járadékosok helyzete 2009 elején a Dél-Dunántúlon

Az Országos Nyugdíjbiztosító Főigazgatóság évről évre a KSH rendelkezésére bocsátja a nyugdíjasok számával és ellátásával kapcsolatos adatokat megyei bontásban. A megküldött adatokból látható, hogy a kilencvenes évek végétől az ellátottak száma folyamatosan csökken az ország egészét és a dél-dunántúli régiót tekintve egyaránt, a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma 2000 és 2009 között a dél-dunántúli régióban összességében majdnem 12 ezer fővel lett kevesebb.

A Dél-Dunántúlon 2009 januárjában közel 309 ezer fő – a régió népességének [1] 32%-a – részesült nyugdíjban, járadékban, illetve nyugdíjszerű rendszeres ellátásban. Számuk az egy évvel korábbihoz képest közel 3400 fővel (több mint egy százalékkal) lett alacsonyabb. Az ország egészében 3 millió 31 ezer nyugdíjas és járadékos élt, 0,9%-kal kevesebb mint az előző évben. A népességhez viszonyított arányuk a régióra számítottnál alacsonyabb, alig több mint 30%-os volt.

1. tábla

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma és népességen belüli aránya nemenként, 2009. január

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország összesen
	megye				
	Nyugdíjban, nyugdíjszerû ellátásban részesülõk száma				
Férfi	53 421	39 918	31 974	125 313	1 207 512
Nõ	75 689	60 533	47 105	183 327	1 823 159
Összesen	**129 110**	**100 451**	**79 079**	**308 640**	**3 030 671**
	Lakónépességen belüli arányuk, %				
Férfi	28,4	25,8	28,0	27,4	25,3
Nõ	36,3	35,5	37,9	36,4	34,6
Összesen	**32,6**	**30,9**	**33,2**	**32,1**	**30,2**

A régió átlagához mérten Baranya és Tolna megyében nagyobb, Somogyban kisebb a nyugellátásban részesültek népességen belüli hányada, a különbség azonban egyik megye esetén sem tekinthető meghatározónak.

Általánosságban elmondható a Dél-Dunántúl megyéi, a régió és az ország viszonylatában egyaránt, hogy a nők népességen belüli aránya jelentősen meghaladja a férfiakét, az ország és a régió esetén 9 százalékponttal, a megyék vonatkozásában Baranyában 8, Somogyban és Tolnában 10 százalékponttal magasabb a nőkre számított fenti mutató értéke.

A nyugdíjasok régión belüli megoszlását tekintve a legtöbben Baranya megyében élnek, az ellátottak több mint négytizede (42%), Somogyban mintegy harmadrészük (33%), Tolnában valamivel több mint negyedük (26%) lakott 2009 elején.

Az egy évvel korábbihoz viszonyítva a régió mindhárom megyéjében csökkent a nyugellátottak száma, a változás mértéke kis eltéréssel egy százalék körül alakult. A Dél-Dunántúlon az összlétszám hasonló mértékben változott (1,1%-kal maradt el az egy évvel korábbitól), ugyanakkor az ellátottak számában jogcímenként ettől eltérő, esetenként számottevőbb változás következett be. A nyugdíjban, járadékban, illetve nyugdíjszerű rendszeres ellátásban részesülőkön belül a nyugellátottak száma mérsékeltebben (0,6%-kal) fogyott, ugyanakkor a járadékok és pótlékok területén jelentős létszámcsökkenés mutatkozott, számuk 4,6%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól.

A nyugellátottak számának szerény csökkenése mögött ellentétes irányú létszámalakulás húzódott meg. Miközben a hozzátartozói nyugdíjasok, illetve az árvaellátásban részesülők száma jelentősebben apadt (előbbieké 5%-kal, utóbbiaké több mint 4%-kal), ugyanakkor a saját jogú nyugdíjasok száma lényegében nem változott (0,2%-kal volt kevesebb) az előző évihez képest. A saját jogú nyugdíjasok számán belül az öregségi nyugdíjasok száma valamelyest (0,3%-kal) emelkedett, a korbetöltött valamint a korhatár alatti rokkantak száma azonban csökkenést mutatott, előbbieké 0,5%-kal, utóbbiaké 2%-kal lett kevesebb. Itt kell említést tenni arról, hogy 2008. január elsejétől az egészségkárosodást szenvedett személyek számára új társadalombiztosítási nyugellátás került bevezetésre, nevezetesen a rehabilitációs járadék, amelynek célja az érintett személyek munkavégző képességének helyreállítása, foglalkoztatásának elősegítése komplex rehabilitációs eljárás keretében. A rehabilitációs járadék saját jogú nyugellátásnak minősül, ezért annak ellenére, hogy a járadékok közt kerül felsorolásra, összesítéskor a saját jogú nyugdíjak között kerül számbavételre. A törvény bevezetése óta eltelt egy évben a Dél-Dunántúlon 233 fő élt a rehabilitációs járadék folyósításának lehetőségével. Az öregségi nyugdíjasok számának minimális emelkedése mögött a korbetöltött öregségi nyugdíjasok táborának 2,6%-os fogyása, illetőleg a korhatár alatti öregségi ellátásban részesülők több mint 18%-os emelkedése húzódik, amelyre a már meglévő, és a jövőre előrevetített, várhatóan egyre kedvezőtlenebb nyugdíjba vonulási feltételek is hatással voltak, értve ez alatt azt, hogy akik tehetik, mielőbb a nyugdíjazás lehetőségét választják. A hozzátartozói nyugellátottak közül a szülői nyugdíjjal rendelkezők száma csökkent számottevőbben, a korhatár alatti özvegyi nyugdíjasok száma mérsékeltebben fogyott.

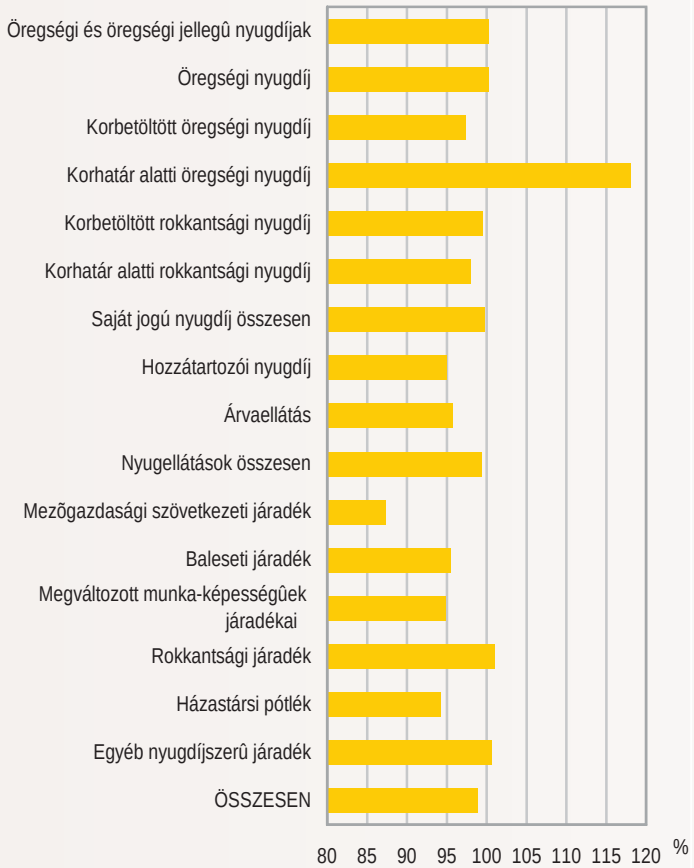
A járadékosok esetén jellemzően csökkent az ellátottak száma, a legjelentősebb (mintegy 13%-os) fogyás a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosoknál jelentkezett, de a baleseti járadékosok valamint a megváltozott

[1] Itt és a továbbiakban 2008. január 1-jei lakónépességgel számítva.

munkaképességű ellátottak, illetve a házastársi- és jövedelempótlékban részesültek száma is 5–6% körüli mértékben csökkent. Kisebb növekedés a rokkantsági és egyéb járadékkal ellátottak között jelentkezett, mértéke egy illetve 0,6%-os volt.

1. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők számának változása a Dél-Dunántúlon, 2009. január (2008. január= 100,0)

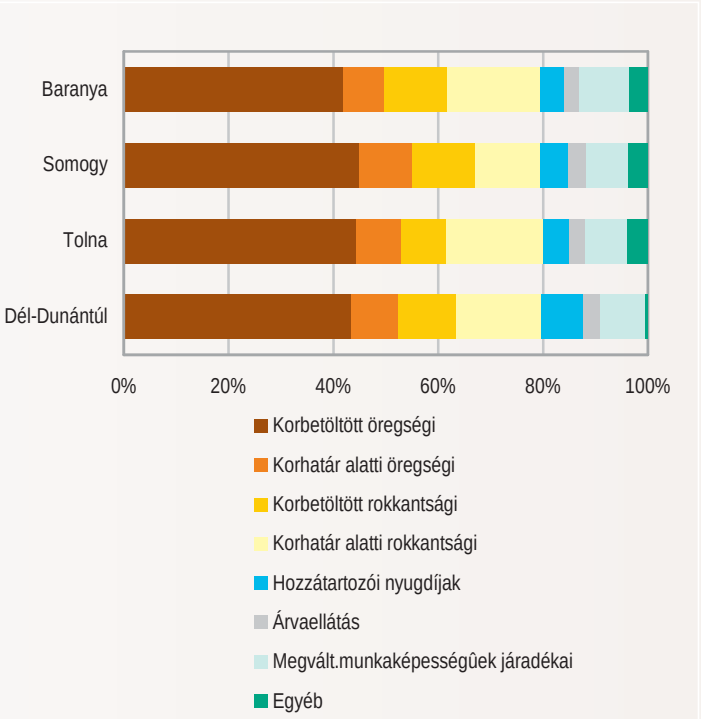

A nyugdíjasok jogosultság szerinti összetétele az egy évvel korábbihoz képest alapvetően nem változott, valamennyi ellátási formát figyelembe véve a különbség az egyes jogcímek esetén nem haladta meg az egy–két százalékpontot. Az ellátottak túlnyomó többsége (80%-a) saját jogán részesült ellátásban, hozzátartozói nyugdíjat 5%-uk, árvaellátást 3%-uk kapott, a járadékosok aránya 12%-os volt. A saját jogú nyugdíjasok 65%-a öregségi, 34%-a pedig rokkantsági nyugdíjra volt jogosult, a bányász- és korengedményes nyugdíjas illetve az újonnan bevezetett rehabilitációs járadékban részesülők együttvéve a saját jogán ellátottak egy százalékát tették ki. (A rokkant nyugdíjasok alapvetően is magas hányadának nagyobbik része (a rokkant nyugdíjasok hattizede) korhatár alattiként részesült ellátásban, ők alkották a saját jogán ellátottak 20%-át.) A járadékban részesülők túlnyomó része megváltozott munkaképessége miatt részesült ellátásban, ők tették ki az összes ellátott 9%-át.

A régió megyéi közül az öregségi és öregségi jellegű nyugdíjasok aránya Somogy megyében a legmagasabb, több mint 67%, miközben itt a legnagyobb a hozzátartozói nyugdíjasok aránya is, ami meghaladta az 5%-ot. Ugyanakkor Baranya és Tolna megyében a saját jogú ellátások közül a korhatár alatti rokkant nyugdíjasok száma kiemelkedő, a két megyében az ellátottak 18 illetve 19%-a tartozott ide, szemben Somogy megyével, ahol csak 12%-uk részesült ilyen típusú ellátásban. Összességében a nyugellátást kapók hányadában a megyék vonatkozásában számottevő eltérés nem mutatkozott. A járadékok közül jelentősebb területi különbség a megváltozott munkaképességűek járadékában részesültek között tapasztalható, az ilyen típusú ellátásra jogosultak hánya Baranyában kicsit magasabb volt, mint a másik két megyében. A többi járadéktípus megoszlása eléggé hasonlóan alakult a régió mindhárom megyéjében.

2. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők megoszlása ellátási formák szerint, 2009. január

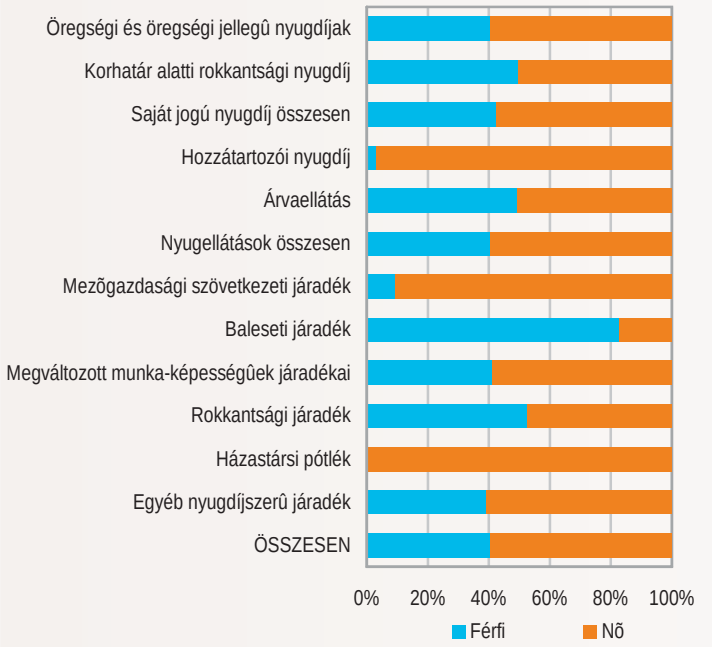
A nemek szerinti összetétel – az elmúlt évekhez hasonlóan – a nagyobb súlyú ellátási formáknál jellemzően nőtöbbletet mutatott, amely részben a nyugdíjkorhatár ma még (bár csökkenő mértékben) meglévő különbségéből ered, illetve összefügg a nők kedvezőbb életkilátásaival is. (Magyarországon a születéskor várható átlagos élettartam 2007-ben a nők esetén 77,3 év, a férfiaknál 69,2 év volt.) A dél-dunántúli régióban a nyugdíjasok és járadékosok többsége a nők köréből került ki – az előző évhez hasonlóan – hányaduk közel hattizedet (59%-ot) ért el. Arányuk az ország egészében is ezzel megegyezően alakult, a férfiak és nők hányada 40–60%-os volt 2009 elején. A régió három megyéje közül Baranyában a legalacsonyabb (58,6%-os) a "gyengébb" nem aránya, a másik két megyében mintegy hattizedük (Somogyban 60,3%-uk, Tolnában 59,6%-uk) tartozott a nők közé. A régió egészét nézve az egyes ellátási formáktól függően számottevő differenciálódást tapasztalhatunk. A nők hányada a hozzátartozói nyugdíjasokon belül volt a legmagasabb (97%-os), közülük a nyugdíjas kort betöltött özvegyi nyugdíjasokat szinte teljes egészében ők alkották.

A saját jogú nyugdíjasok közel 58%-a – ezen belül az öregségi nyugdíjasok 63%-a – került ki közülük. Néhány nyugellátási formánál ugyanakkor férfitöbbletet találunk, a korbetöltött rokkantnyugdíjasoknál például 54%-ot képviselt az erősebb nem, ugyanakkor a korhatár alattiak fele is közülük került ki, ami adódhatott abból, hogy a veszélyesebb munkakörökben

jellemzően férfiak dolgoznak. (Ezt bizonyítja az is, hogy a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasokon belül a baleseti rokkantsági ellátásban részesülők 83%-a került ki közülük, illetve ezzel függ össze a járadékosok között a baleseti járadékosok számottevő – ugyancsak 83%-os – férfi többlete is.)

3. ábra

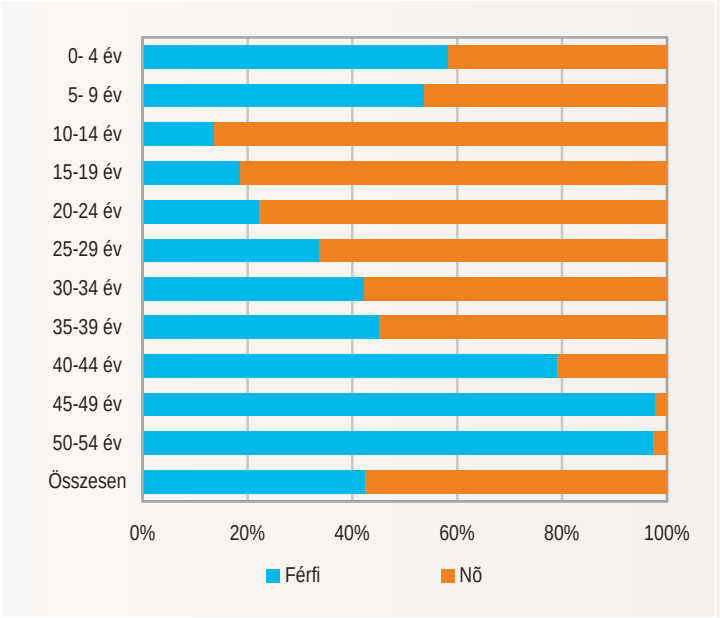
Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők nemek szerinti megoszlása ellátási formánként a Dél-Dunántúlon, 2009. január

A dél-dunántúli régióban a nyugdíjasok és járadékosok korösszetételét 2009 januárjában az alábbiak jellemezték. 1935 és 1949 között született az ellátottak 46%-a, a náluk valamivel fiatalabbak (az 1950 és 1964 közöttiek) a 22%-át, a némileg idősebbek (az 1920 és 1934 közöttiek) az ellátottak 23%-át tették ki. A legkevesebben a legidősebbek voltak, az 1920 előtt születettek aránya alig haladta meg az egy százalékot. Viszonylag magas volt a fiatalok hányada, az 1965 után születettek az ellátottak közel 8%-át alkották, amit elsősorban az 1974-nél később születettek magasabb, több mint 4%-os aránya okozott. (Nagy részük a 25 év alatt nappali tagozaton tanuló árvaellátásban részesülő gyerekek közül került ki.)
Az egyes ellátási formák tekintetében (főként a megszerezhető jogosultságok természetéből eredően) szembetűnő eltérés mutatkozott a nyugdíjasok korstruktúrájában. Az öregségi nyugdíjasok esetén az összes ellátottat jellemző hányadnál még magasabb az 1935 és 1949 közt születettek hányada, 58%-uk tartozott a fenti korcsoportba, mint ahogy a korbetöltött rokkantnyugdíjasok meghatározó része (78%-a) is ilyen korú volt. A korhatár alatti rokkantnyugdíjasok korösszetételét értelemszerűen a fiatalabbak nagyobb részesedése jellemezte, a legnagyobb részarányok az 1945 és 1959 közötti korcsoportokat jellemezték, ez időszakban született a fenti címen ellátottak közel 82%-a. Árvaellátásban a súlypont az 1985 és 1999 között születetteknél mutatkozott, ezen ellátási formában közel nyolctizedük volt 10 és 24 év közötti fiatal. A járadékosok közül a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok meghatározó része az idősebbek közül került ki, a 75 évesek és idősebbek az ilyen típusú járadékosok nyolctizedét alkották, ugyanakkor a baleseti illetve a megváltozott munkaképességű járadékosok jellemzően a „fiatalabb” korosztályokból kerültek ki, 60 év alatti a baleseti járadékosok 93%-a, a megváltozott munkaképességük miatt ellátottak közül pedig nyolctizedük nem érte még el a fenti életkort.
Érdemes megvizsgálni a saját jogú nyugdíjasok szolgálati idő szerinti összetételét is, mivel egyrészt az esetek jó részében a nyugdíjazás feltétele a munkában eltöltött évek száma, másrészt nagymértékben befolyásolja a nyugdíjak nagyságát is.
A saját jogon nyugdíjban részesülők legnagyobb hányada (26%) 35–39 év szolgálati időt tudhatott maga mögött, a férfiaknak valamivel nagyobb (28%), a nőknek kisebb (25%) hányada töltött el ennyi időt munkahelyén. Összességében a második legjellemzőbb a 30–34 évnyi szolgálati idő volt (18%), ami nemenkénti bontásban az átlagostól nem mutatott eltérést. Az előbbieket a 25–29 illetve a 40–44 évet kitevő munkaviszony hányadok követték (mindkettő 14%-kal) amelyeknél a férfiak és nők esetén számított arányok már igen jelentős eltérést mutattak. Közülük a rövidebb szolgálati idő a nők körében volt jellemzőbb (17%-uk dolgozott ennyi ideig) a férfiaknak ugyanakkor csak 11%-a tartozott ebbe a kategóriába. A hosszabb (40–44 éves) beszámított idő esetében a férfiak e korcsoportra jutó kiugró 27%-os részarányával szemben a nőknek csak 5%-os hányada állt.

4. ábra

A saját jogú nyugdíjasok szolgálati idő szerinti megoszlása nemenként a Dél-Dunántúlon, 2009. január

A nyugdíjasok tábora – ahogy az előbbiekben látható volt – a népességnek számottevő hányadát teszi ki. Mindennapi életüket ugyanakkor nagymértékben befolyásolja a számukra folyósított nyugdíj összege. Ennek nagyságát részben a nyugdíjazást megelőző (törvényben előírtan figyelembe veendő) évek átlagkeresetének nagysága, részben pedig az előzőekben vázolt, munkában eltöltött esztendők száma befolyásolja. Rokkantsági ellátás esetén a rokkantság megállapításának időpontjában betöltött életkor, illetve a rokkantság foka is meghatározó tényezők. A fentieket összefoglalva a nyugdíjak összegét és emelésének mértékét összességében törvény szabályozza.
A nyugdíjak és járadékok egy főre jutó havi átlaga a Dél-Dunántúlon – a 2009. januári nyugdíjemelés után – 74 720 Ft volt, 6,5%-kal több az egy évvel korábbinál. Területi összehasonlításban a nyugellátás átlagos összege a régió megyéi közül Baranyában volt a legmagasabb, az itt folyósított 77 112 Ft-os ellátás 3,2%-kal meghaladta a régiós átlagot. A másik két megyében átlag alatti ellátást kaptak a nyugdíjasok, Somogyban 72 856,

Tolnában 73 183 forintot, 2–2%-kal kevesebbet az átlagosnál. A növekedés mértéke az egy évvel korábbihoz képest a megyék vonatkozásában számottevő eltérést nem mutatott, Baranyában kevéssel (0,2 százalékponttal) átlag alatt maradt, Somogyban és Tolnában hasonló mértékben afelett alakult.

A különböző járandóságok között az ellátás fajtái szerint számottevő különbségek tapasztalhatók. A saját jogú nyugdíjasok közül az öregségi illetve a korbetöltött rokkantsági nyugdíjban lévők járandósága az átlagosnál magasabb, a korhatár alatti rokkantnyugdíjasoké annál alacsonyabb volt. A hosszabb szolgálati időhöz általában magasabb nyugdíj tartozik, azonban a nyugdíjak összegét a szolgálati idő mellett a nyugdíj megállapításakor elért jövedelem nagysága is meghatározza, így a közelmúltban nyugdíjba vonuló "fiatalabb" nyugdíjasok magasabb bevételt érhetnek el. Ebből adódik, hogy az öregségi nyugdíjasokon belül a legmagasabb, a régiós átlagot 38%-kal meghaladó nyugdíjat a korhatár alatti öregségi nyugdíjasoknak folyósították. Összességében az öregségi nyugdíjak 19%-kal, a korbetöltött rokkantsági nyugdíjak 10%-kal haladták meg a régiós átlagot, a korhatár alatti rokkantsági ellátás pedig 12%-kal átlag alatt maradt. A saját jogú ellátásnak minősülő új ellátási forma, nevezetesen a rehabilitációs járadék 19%-kal átlag alatti járandóságot jelentett az arra jogosultaknak. Összességében a saját jogú nyugdíjasok átlagosan közel 83 700 Ft-ot vehettek kézhez, amely 12%-kal haladta meg az összes ellátás átlagát.

A hozzátartozói jogon járó ellátásoknál valamint a járadékoknál az átlagnál – sok esetben lényegesen – alacsonyabb pénzösszeget folyósítottak. A hozzátartozói nyugdíjak 22%-kal, az árvaellátás összege 55%-kal maradt el a régiós átlagtól. A járadékosok ellátási összege az összes forma között a legalacsonyabbnak mutatkozott, 2009. januárjában a régiót jellemző átlagos ellátásnak csak 42%-át tette ki. A relatíve legmagasabb mezőgazdasági szövetkezeti járadék összege is csak 83%-a volt az átlagnak, az összes többi járadékfajta mind alacsonyabb volt, mint az átlag fele. A megváltozott munkaképességűek ellátása 44%-át, a baleseti járadék összege 34%-át, a házastársi pótlék pedig alig több mint kéttizedét tette ki a régiós átlagnak.

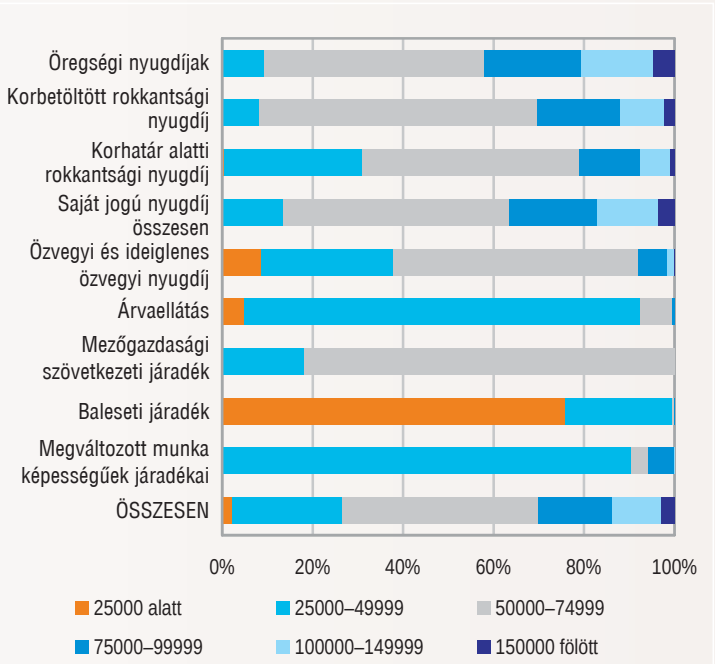
A nyugdíjak és járadékok összegét nemek szerint vizsgálva – csakúgy mint a korábbi években – a férfiak kedvezőbb helyzete körvonalazódik. Átlagos ellátásuk 2009 januárjában a nők számára folyósított közel 68 900 Ft-os összeggel szemben mintegy 83 300 Ft-ot tett ki. A férfiak járandósága több mint 11%-kal átlag fölött, a nőké közel 8%-kal átlag alatt alakult. Ez nagyrészt a férfiak eleve magasabb keresetével, hosszabb szolgálati idejével, „fiatalabb” korstruktúrájával, s ebből eredően a régebben megállapított alacsonyabb nyugdíjjal bírók kisebb hányadával magyarázható.

A nyugellátásokon belül a saját jogon szerzett nyugdíjak valamennyi ellátási forma esetén a férfiak magasabb jövedelmét mutatták. A hozzátartozói ellátásoknál ugyanakkor a nők részesültek nagyobb összegű kifizetésben, az árvaellátásban a nemek közt számottevő különbség nem jelentkezett. A járadékok esetén is a legtöbb ellátási formánál a férfiak jövedelme haladta meg a nőkét, kivételt a mezőgazdasági szövetkezeti járadék, valamint a házastársi pótlék jelentett, ahol a nők valamivel magasabb ellátásban részesültek a férfiaknál. Két járadéktípusról – a rendszeres szociális járadékról és a rokkantsági járadékról – ugyanakkor elmondható, hogy az ellátás összege nemek szerint lényeges eltérést nem mutatott.

A nyugellátásokat jövedelemkategóriánként vizsgálva az egyes csoportok között jelentős szóródást tapasztalhattunk. A nyugdíjasok és járadékosok 2%-ának a havi jövedelme nem érte el a 25 000 Ft-ot, de 50 000 Ft alatt maradt az ellátottak 23%-ának járandósága is, ugyanakkor csak 18%-uk havi bevétele haladta meg a 100 000 Ft-ot. Az összes ellátott legnagyobb hányada (43%-a) 50 és 75 ezer forint közötti összegből gazdálkodhatott. A régiós átlagot magába foglaló 70–75 ezer forintos sávba a nyugdíjasoknak csupán 6%-a tartozott, ennél kevesebb járandóságot az ellátottak 49, többet pedig a 45%-a kapott.

5. ábra

A nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők havi teljes ellátás nagysága szerinti megoszlása ellátási formánként a Dél-Dunántúlon, 2009. január

A saját jogú nyugdíjasok legnagyobb hányada (55%-a) az 50–80 ezer forintos sávba tartozott. Ennél kevesebb nyugdíjban 14%-uk, ezt meghaladóban 31%-uk részesült, ugyanakkor 100 ezer forint feletti havi járandóságot csak 17%-uk ért el. A hozzátartozói ellátások közül az árvaellátás összege legnagyobbrészt (93%-ban) 25 és 55 ezer forint közé esett, az özvegyi nyugdíjasok több mint kétharmada 40 és 70 ezer forint közötti összeget vehetett fel havonta. A járadékok összegének koncentráltsága is igen magasnak mondható, a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok szinte teljes egészében (97%-ban) a 45–60 ezer forintos sávba tartoztak, a baleseti járadékosok több mint kilenctizede havi 30 ezer forint alatti összeget vehetett kézhez, a megváltozott munkaképességűek mintegy nyolctizedének 25 és 30 ezer forint közötti összeget utaltak át havonta.

Táblázatok

A válások jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2000–2007

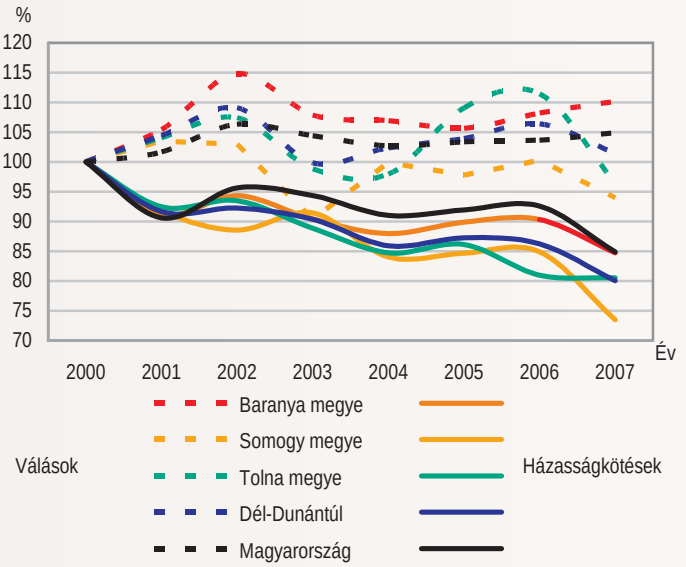
A fennálló házasságok kétféle módon szűnhetnek meg, özvegyüléssel vagy válással. A válás, vagyis a házasság bírói úton történő jogerős felbontása a mai magyar társadalomban egyre általánosabb, egyre természetesebb jelenséggé vált. A 15 éves és idősebb népességben a házasok arányának csökkenésével párhuzamosan a nőtlenek, hajadonok és az elváltak hányadának növekedése hosszú ideje tartó, 2000 után is folytatódó tendencia. A következőkben a Dél-Dunántúlon az ezredforduló óta eltelt időszakban bekövetkezett válások főbb jellemzőit tekintjük át.

A vizsgált időszakban a válások száma mind országosan mind a régióban hullámzások mellett ugyan, de egyértelműen növekvő tendenciát mutatott. A Dél-Dunántúlon 2000-ben 2368 válást regisztráltak majd az ezt követő években (2003-at leszámítva amikor a 2000. évihez hasonló érték mutatkozott) rendre 2400–2500 fölötti értékeket. Országosan a 2000. évi 24 ezer alatti válásszám a további évek mindegyikében meghaladta a 24, egyes esztendőkben a 25 ezret.

A válások számának növekedése különösen annak fényében kedvezőtlen jelenség, hogy mindeközben a házasságkötések száma erőteljesen visszaesett. A régióban 2007-ben a 2000. évihez viszonyítva ötödével kevesebb házasságot kötöttek, de országosan is 15%-os csökkenés mutatkozott (a régió megyéi közül Somogyban regisztrálták a legnagyobb mértékű, 26,5%-os visszaesést).

6. ábra

A házasságkötések és a válások számának alakulása (2000=100%)

A két ellentétes irányú folyamat együttes hatásaként jelentősen megemelkedett a 100 házasságkötésre jutó válások száma. A vizsgált időszakban országosan 50-ről 62-re, a Dél-Dunántúlon 53-ról 68-ra nőtt a mutató értéke. A régió megyéi közül Tolnában történt a legnagyobb mértékű növekedés, 2000 és 2006 között 55-ről 75-re ugrott, majd 2007–ben 65-re mérséklődött az adott évben regisztrált válások 100 házasságkötésre jutó száma. Az adatokból kitűnik, hogy a házasságok stabilitása a Dél-Dunántúlon jelentősen kedvezőtlenebb az országos átlagnál, hiszen a vizsgált nyolc esztendő átlagát tekintve országosan 56, a régióban 62 válás jutott 100 házasságkötésre. A régió megyéi közül Tolnában volt a legmagasabb 64, Baranyában és Somogyban alacsonyabb, egyaránt 61 a mutató értéke.
A válások számának hullámzása a nyers válási arányszám alakulásában is megmutatkozott. A Dél-Dunántúlon 2000 és 2007 között átlagosan 2,4 és 2,6 között mozgott a válások ezer lakosra jutó száma, a nyolc esztendő átlaga 2,5-öt tett ki, amely megegyezik az országos értékkel. A régión belül a vizsgált esztendők átlagát tekintve Baranyában mutatkozott a legmagasabb (2,7), Somogyban a legalacsonyabb (2,3) arány, Tolna 2,5-ös mutatója a régiós és országos átlagnak felelt meg.
Itt kell megjegyezni, hogy európai kitekintésben hazánk helyzete a házasságkötési és válási mozgalom terén az átlagosnál kedvezőtlenebb, hiszen jelenleg Magyarországon 4,4 házasságkötés mellett 2,5 válás jut ezer lakosra, előbbi elmarad az Európai Unió tagországainak átlagától, míg az utóbbi meghaladja azt.
A válások gyakoriságáról pontosabb képet kaphatunk a tisztított válási arányszám segítségével, ez esetben a válások számát nem a népességhez, hanem a fennálló házasságok számához (a házasságban élő nők számához) viszonyítjuk.
A vizsgált 2000 és 2007 közötti időszakban a Dél-Dunántúlon átlagosan 11,0 és 12,6 között mozgott a válások ezer fennálló házasságra jutó száma, a nyolc esztendő átlaga 11,8 ezreléket tett ki, amely kismértékben meghaladta az országos átlagot (11,6). A régión belül a vizsgált időszak átlagát tekintve Baranyában mutatkozott a legmagasabb arány (12,6), a régió másik két megyéjének mutatója a régiós és országos átlag alatt maradt (Somogy megye: 11,0, Tolna megye: 11,4).

2. tábla

A válások főbb mutatói, 2000–2007

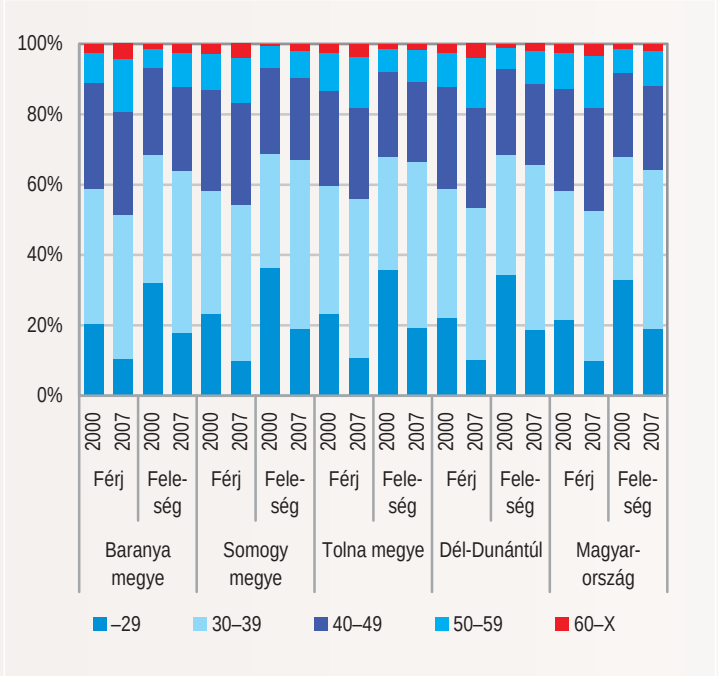
Év	Válások száma	Válások ezer lakosra jutó száma	Válások ezer fennálló házasságra jutó száma	Válások száz házasságkötésre jutó száma
		Baranya megye		
2000	996	2,5	11,4	52,0
2001	1 050	2,6	11,8	60,1
2002	1 144	2,8	13,1	63,2
2003	1 074	2,7	12,5	61,9
2004	1 065	2,7	12,6	63,2
2005	1 052	2,6	12,7	61,1
2006	1 078	2,7	13,3	62,3
2007	1 097	2,8	13,7	67,5
		Somogy megye		
2000	778	2,4	10,9	54,2
2001	805	2,4	10,9	61,1
2002	801	2,4	11,1	63,0
2003	703	2,1	9,9	53,6
2004	777	2,3	11,1	64,4
2005	761	2,3	11,1	62,6
2006	780	2,4	11,7	64,0
2007	731	2,2	11,2	69,3
		Tolna megye		
2000	594	2,4	10,7	54,6
2001	618	2,5	10,9	61,4
2002	638	2,6	11,4	62,7
2003	587	2,4	10,7	60,7
2004	582	2,4	10,8	63,1
2005	648	2,7	12,3	69,2
2006	662	2,7	12,9	75,1
2007	573	2,4	11,4	65,4
		Dél-Dunántúl		
2000	2 368	2,4	11,0	53,3
2001	2 473	2,5	11,3	60,7
2002	2 583	2,6	12,0	63,0
2003	2 364	2,4	11,2	58,9
2004	2 424	2,5	11,7	63,6
2005	2 461	2,5	12,1	63,5
2006	2 520	2,6	12,6	65,8
2007	2 401	2,5	12,3	67,5
		Magyarország		
2000	23 987	2,4	11,0	49,9
2001	24 391	2,4	11,0	56,0
2002	25 506	2,5	11,6	55,4
2003	25 046	2,5	11,6	55,2
2004	24 638	2,4	11,6	56,3
2005	24 804	2,5	11,8	56,1
2006	24 869	2,5	12,0	55,9
2007	25 160	2,5	12,3	61,6

A házasságkötési **életkor** kitolódásával párhuzamosan az elváltak kor szerinti összetétele is az idősebb életkor felé mozdult el. A vizsgált időszak kezdetén a Dél-Dunántúlon csakúgy, mint országosan az elvált nőknek még mintegy egyharmada, a férfiaknak egyötöde 30 évesnél fiatalabb volt. Arányuk 2007-re a nők esetében nem érte el a 20%-ot, a férfiaknál pedig 10%-ra esett vissza. Az, hogy a válások egyre csökkenő hányada következik be a házasfelek 30 éves kora előtt, azzal magyarázható, hogy egyre kevesebben kötnek házasságot ebben az életkorban, így a válásig is egyre kevesebben jutnak el 30 éves életkoruk betöltése előtt. A 30 és 40 év közöttiek részesedése ugyanakkor növekedett, az elvált feleségek körében 34-ről 47%-ra, a férjek esetében 37-ről 43%-ra. A 40–49 évesek a vizsgált időszakban az elvált nők 22–24%, a férfiak 28–30%-át tették ki, arányukban számottevő elmozdulás nem volt tapasztalható. Növekedett ugyanakkor az ennél idősebbek részesedése, az 50 és 60 év közötti nők ezredfordulón regisztrált 6% körüli aránya a Dél-Dunántúlon 2007-re megközelítette a 10%-ot, miközben a férfiak esetében ezek az arányok 10-ről 14%-ra emelkedtek.

Az elváltak korstruktúrájának előbbiekben részletezett változása a válás átlagos életkorát csaknem 2–2,5 évvel növelte meg. A Dél-Dunántúlon az elvált feleségek átlagos életkora a vizsgált időszakban 35,2 évről 37,7 évre, a férjeké 38,3 évről 40,8 évre emelkedett, ez nem mutatott számottevő eltérést sem az országos, sem a régió megyéinek átlagától.

7. ábra

Az elváltak életkor szerinti megoszlása, 2000,2007

A házasságok stabilitásának gyengülését mutatja, hogy az adott évben elváltak ezer megfelelő korú, házasságban élő lakosra vetített száma az ezredforduló óta eltelt esztendők során mindkét nem esetében, minden korcsoportban emelkedett a régióban illetve megyéiben csakúgy, mint országosan. Különösen a 30–39 éves korcsoportban tapasztalható jelentős növekedés, de a 40–49 évesek körében is számottevő mértékben emelkedett a válások gyakorisága.

3. tábla

A válások ezer megfelelő korú házas családi állapotú népességre jutó száma, 2000–2007

Év	Ezer									
	–29	30–39	40–49	50–59	60–X	–29	30–39	40–49	50–59	60–X
	éves házas férfira jutó válás					éves házas nőre jutó válás				
Baranya megye										
2000	27,8	22,9	13,8	4,8	1,0	26,6	20,0	11,0	3,2	0,7
2001	31,5	22,2	15,1	5,6	1,4	29,1	19,9	12,1	3,4	1,2
2002	30,2	28,6	15,8	6,5	1,4	32,0	24,0	12,6	4,5	0,9
2003	29,3	25,5	16,4	7,4	1,1	28,0	23,7	12,9	4,6	1,0
2004	33,3	25,2	17,0	7,1	1,5	30,8	23,8	13,3	4,6	0,9
2005	27,3	28,3	17,1	7,4	1,5	31,9	24,5	13,0	5,1	1,1
2006	30,2	30,1	18,9	6,8	1,5	30,8	27,8	14,1	4,9	1,0
2007	33,1	29,8	19,4	8,3	2,0	31,0	29,3	14,7	5,5	1,4
Somogy megye										
2000	30,2	20,4	12,1	5,3	1,0	28,3	17,4	10,1	3,5	0,3
2001	32,9	23,3	11,3	6,2	0,6	30,8	18,8	9,6	3,2	0,6
2002	34,5	23,7	12,5	5,2	0,9	31,5	20,6	9,3	3,1	0,7
2003	26,1	20,5	13,4	4,7	1,0	24,1	19,1	9,8	3,4	0,6
2004	30,3	26,4	13,6	5,2	1,0	27,8	23,9	10,5	2,9	0,8
2005	31,4	25,7	14,9	5,6	0,8	31,4	22,0	11,1	3,8	0,7
2006	29,5	27,7	16,9	5,5	1,2	29,9	25,1	11,8	4,5	0,5
2007	28,3	28,0	15,8	5,4	1,4	28,8	25,7	11,9	3,4	0,8
Tolna megye										
2000	29,9	20,3	11,5	5,8	1,0	27,8	16,6	9,9	3,7	0,6
2001	31,8	20,8	13,4	5,4	0,7	27,9	17,2	11,5	3,5	0,3
2002	30,8	25,6	13,7	4,5	1,0	32,0	19,0	10,7	3,7	0,7
2003	31,5	21,5	13,6	5,9	0,7	29,9	18,8	9,7	4,1	0,5
2004	32,7	22,4	14,1	5,4	1,2	30,8	18,2	11,1	4,4	0,5
2005	30,5	31,7	14,2	6,2	1,2	34,0	24,7	12,0	3,7	0,9
2006	33,7	28,5	18,3	7,6	1,5	29,7	27,1	13,6	5,0	1,4
2007	34,1	28,7	14,4	6,2	1,3	30,4	25,2	11,6	4,1	0,8
Dél-Dunántúl										
2000	29,2	21,4	12,6	5,2	1,0	27,5	18,3	10,4	3,4	0,6
2001	32,0	22,2	13,4	5,7	1,0	29,3	18,8	11,1	3,3	0,8
2002	31,8	26,2	14,2	5,5	1,2	31,8	21,6	11,0	3,8	0,8
2003	28,8	22,8	14,7	6,1	1,0	27,2	20,9	11,0	4,1	0,7
2004	32,1	24,9	15,1	6,0	1,3	29,8	22,3	11,8	3,9	0,8
2005	29,5	28,3	15,6	6,5	1,2	32,3	23,7	12,1	4,3	0,9
2006	30,8	28,9	18,1	6,6	1,4	30,2	26,7	13,2	4,8	0,9
2007	31,8	28,9	17,0	6,7	1,6	30,1	27,1	13,0	4,4	1,0
Magyarország										
2000	27,3	21,1	13,0	5,4	1,1	26,2	18,5	10,5	3,7	0,7
2001	28,9	21,6	13,2	5,7	1,1	27,3	18,8	10,7	3,8	0,8
2002	29,7	23,7	14,3	6,5	1,2	29,0	20,3	11,5	4,2	0,8
2003	28,0	23,7	15,2	6,5	1,2	27,9	21,2	11,7	4,3	0,8
2004	28,1	24,0	15,2	6,7	1,2	27,5	21,6	12,0	4,7	0,8
2005	27,6	25,3	15,9	6,9	1,3	28,5	22,8	12,4	4,7	0,9
2006	27,7	25,8	17,0	7,0	1,3	28,7	23,9	13,0	4,8	0,8
2007	28,4	26,5	18,0	7,5	1,4	29,5	24,6	14,0	5,0	0,9

Az elváltak házasságkötés előtti **családi állapota** szerinti megoszlásában sem a régióban, sem országosan nem történt a korösszetételnél tapasztalt mértékű változás. Az elváltak túlnyomó többsége a házasságkötése előtt nőtlen vagy hajadon családi állapotú volt, vagyis első válására került sor. Arányuk mindkét nem esetében a Dél-Dunántúlon és országosan is mintegy 84–85% volt a vizsgált időszak folyamán, ettől a régió egyes megyéinek arányszámai sem tértek el számottevően. Az elváltaknak mintegy 15%-át tették ki azok, akik a házasságkötésük előtt már elvált családi állapotúak voltak, vagyis nem először váltak el. Az özvegyek hányada mindössze fél százalék körül mozgott a vizsgált időszakban.

Az ezredfordulón a válások relatíve leggyakrabban 5–9 évi együttélés után következtek be, ez az időtartam a vizsgált időszak folyamán megnövekedett, és a súlypont a hosszabb élettartamú (20 évnél hosszabb) házasságok felbomlása felé tolódott el. A válások **házasságtartam** szerinti megoszlásának változása a Dél-Dunántúlon az országoshoz hasonlóan alakult. A válások körében számottevő mértékben fogyatkozott a rövidebb idejű, 0–4 és 5–9 évi együttélés után bekövetkezettek hányada, miközben emelkedett azoknak az aránya, akik hosszabb (15–19 vagy annál is több évnyi) házasságban együtt töltött idő után döntöttek a válás mellett. Ebben minden bizonnyal szerepet játszik az, hogy napjainkban a párok egyre növekvő hányada a házasságkötést megelőzően már ténylegesen együtt él, így az összeszokás folyamata nem a házasságkötéssel kezdődik, hanem korábban. Így a házasság kezdeti évei viszonylag nyugalomban telhetnek, az ellentétek a házasság későbbi szakaszában kezdődnek és csúcsosodnak ki illetve zárulnak le a válással. Az adatokból kitűnik a házassági kötelék lazulása abban az értelemben, hogy a hosszú ideje házasságban együtt élők számára a konfliktusok megoldásának egyre inkább reális alternatívájává vált a válás.

4. tábla

A válások megoszlása a házasság tartama szerint, 2000,2007

Terület, év		0–4	5–9	10–14	15–-19	20–x	Összesen
Baranya megye	2000	21,0	22,9	20,7	14,4	21,1	100,0
	2007	19,1	19,4	19,4	16,0	26,2	100,0
Somogy megye	2000	24,2	23,0	19,0	13,8	20,1	100,0
	2007	17,9	22,8	18,9	17,4	23,0	100,0
Tolna megye	2000	22,6	25,4	15,8	15,5	20,7	100,0
	2007	16,8	21,3	19,4	17,1	25,5	100,0
Dél-Dunántúl	2000	22,4	23,6	18,9	14,4	20,7	100,0
	2007	18,2	20,9	19,2	16,7	25,0	100,0
Magyarország	2000	21,6	24,6	19,0	13,2	21,6	100,0
	2007	19,2	21,5	18,1	16,3	24,9	100,0

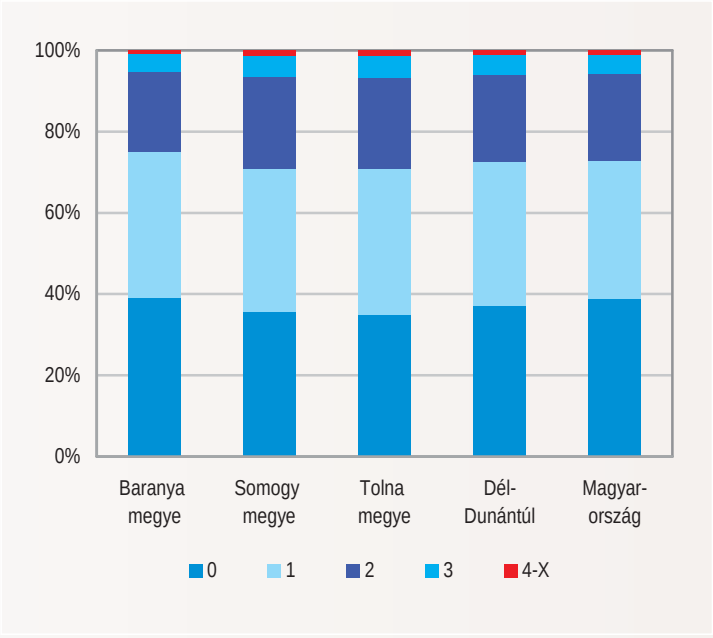
Akárcsak régebben, úgy napjainkban is a válások túlnyomó többségét a feleségek **kezdeményezték**. Míg a nyolcvanas években a válások mintegy kétharmadában volt a nő a keresetet indító fél, a rendszerváltozás majd az ezredforduló után ez a hányad 70% körüli értéket ért el és ezen a szinten stabilizálódott. Az arányokat tekintve számottevő területi különbségek nem mutatkoztak, a 2000–2007 évek átlagában a Dél-Dunántúlon a válások 70,9%-át, országos átlagban 70,1%-át kezdeményezték a feleségek. A régió megyéi közül Tolnában mutatkozott a legmagasabb (72,3%), Baranyában a legalacsonyabb (69,8%) arány.

A közbeszéd a válások legnagyobb veszteseinek a **gyermekeket** tartja, bár megoszlanak a vélemények azzal kapcsolatban, hogy a kiélezett konfliktusokkal terhelt családi élet, vagy a szülők szétválásának traumája gyakorole kártékonyabb hatást a gyermekek lelki és személyiségfejlődésére. A Dél-Dunántúlon a 2000–2007 évek átlagában a válások 63%-a vetett véget olyan együttélésnek, ahol a házasságból közös gyermek származott. Ez az országos átlaghoz (61%) hasonló arány. A megyék közül Tolnában és Somogyban mutatkozott a régiós átlagnál magasabb (sorrendben 65 és 64%), Baranyában pedig alacsonyabb (61%) hányad.

A válások gyermekszám szerinti megoszlását idősorban tekintve látható, hogy a vizsgált időszak folyamán kismértékben növekedett azoknak a válásoknak a részesedése, amelyek gyermektelen házasságok megszűnését jelentették. A Dél-Dunántúlon 2000-ben mintegy 37, 2007-ben 40%-ot tett ki azoknak a válásoknak az aránya, ahol a házasságból nem származott közös gyermek (országosan 38-ról 40%-ra nőtt az arány). A régió megyéi közül Baranyában mutatkozott a legmagasabb hányad és a legnagyobb mértékű növekedés is (39-ről 45%-ra). Fogyatkozott ugyanakkor az egy gyermekes párok részesedése, a régióban 37-ről 32%-ra (országos átlagban 35-ről 33%-ra), a megyék közül Baranyában 36-ról 31%-ra, Somogyban 36-ról 33%-ra, Tolnában 38-ról 33%-ra). A vizsgált időszak folyamán mind országosan, mind a Dél-Dunántúlon a válásoknak mintegy 20–22%-a következett be két közös gyermekkel rendelkező házaspárok között. A három gyermekesek részesedése 3–6% között, a 4 vagy annál több gyermekeseké mindössze egy százalék körül mozgott. Ez utóbbi alacsony arányok természetesen abból következnek, hogy eleve kevés házaspár nevel 3 vagy annál több gyermeket (a 2001. évi népszámlálás adatai szerint a Dél-Dunántúlon a házaspárok 6,7%-a), másrészt a nagycsaládok általában szilárdabb párkapcsolatra épülve jönnek létre, amelyet a házasfelek ritkábban rúgnak fel.

8. ábra

A válások megoszlása a közös gyermekek száma szerint, 2000–2007 évek átlaga

A válóperek során többnyire a gyermek(ek) további sorsáról is döntenek. A vizsgált esztendők átlagában a Dél-Dunántúlon a válások 61%-ában (országosan 59%-ában) született megegyezés illetve döntés a gyermekelhelyezésről a bontóperrel egyidejűleg. (Az egyes megyék e tekintetben nem mutattak számottevő eltérést.) Ezeknek a válásoknak a túlnyomó többségében (a Dél-Dunántúlon 90, országosan 91%-ában) a gyermekek az anyához kerültek. A vizsgált 2000–2007 esztendők átlagát tekintve a régió egyes megyéiben regisztrált arányok ezen a téren is meglehetős hasonlóságot mutattak, Tolnában 91, Baranyában 90, Somogyban pedig 89%-ban kerültek édesanyjukhoz a gyermekek. Az apák részesedése a Dél-Dunántúlon 6,5 (országosan 5,8%), ezen belül Somogyban 7,5, Baranyában 6,4, Tolnában pedig 5,4%-ot tett ki. A fennmaradó 3–4 százaléknyi hányad a két szülő közötti megosztott elhelyezést jelentette, más személynél történő vagy intézeti elhelyezés csak elvétve, néhány esetben fordult elő.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
III. évfolyam 104. szám 2009. július 23.
2009/104
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/7

A tartalomból

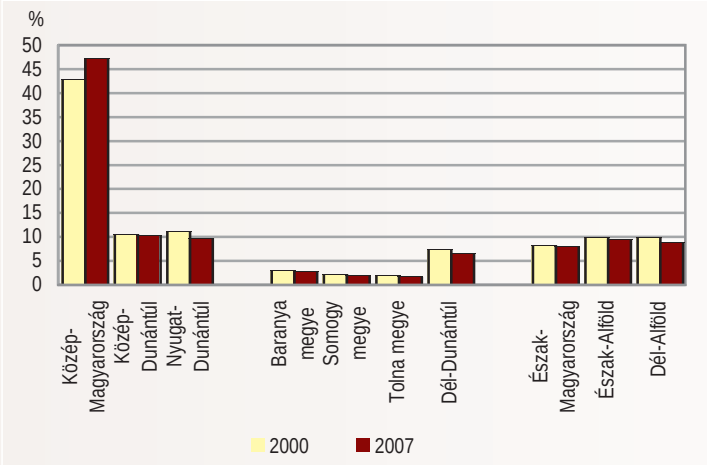
1 A bruttó hazai termék (GDP) alakulása a Dél-Dunántúlon 2000 és 2007 között

A bruttó hazai termék (GDP) alakulása a Dél-Dunántúlon 2000 és 2007 között

A gazdasági fejlettség egyik legfőbb mutatójaként használt **bruttó hazai termék (GDP) értéke** a Dél-Dunántúlon 2007-ben folyó piaci beszerzési áron 1667,5 milliárd forintot tett ki, a magyarországi 25 479,4 milliárd forintnak a 6,5%-át. Ezzel a régiók közül a Dél-Dunántúl hozzájárulása volt a legkisebb az ország GDP-jéhez. Az országos értéken belüli részesedés a 2000. évi 7,3%-ról folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott, s a legutóbbi két évben nem változott. (Viszonyításképpen megemlítjük, hogy a 2007. évi arányszám mintegy 3 százalékponttal alacsonyabb annál, mint amennyit a régió a lakónépesség-számon belül képviselt.) Az országon belüli részarány a hét esztendő alatt a térséghez tartozó megyék közül Baranyában 3,0-ról 2,9%-ra, Somogyban 2,3-ról 2,0%-ra, Tolnában pedig 2,0-ról 1,7%-ra mérséklődött. Meg kell azonban jegyezni, hogy ebben az időszakban az ország hét statisztikai régiója közül a legfejlettebb közép-magyarországit kivéve (ahol mind a fővároshoz, mind pedig Pest megyéhez nagyobb szelet kötődött, mint 2000-ben) a további hat térség részesedése egyaránt kisebb-nagyobb mértékben szerényebb lett.

1. ábra

A területi egységek részesedése az ország bruttó hazai termékén belül*

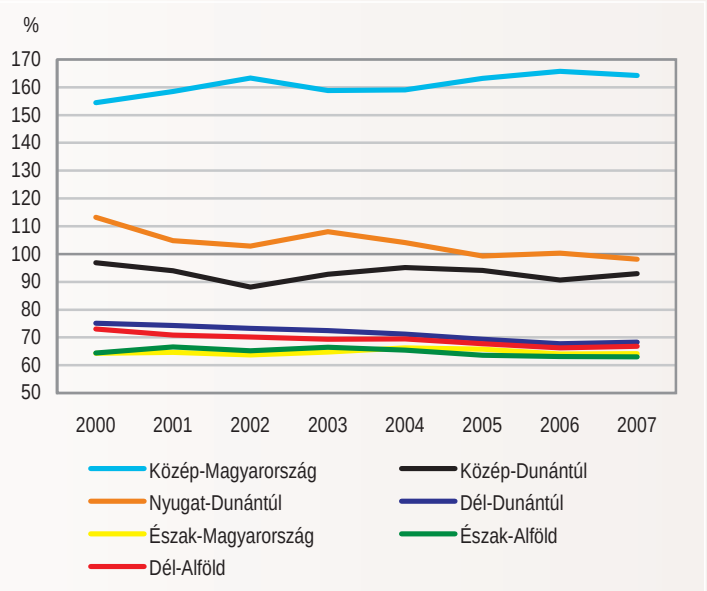

* Folyó piaci beszerzési áron számítva.

A GDP egy lakosra jutó értéke a Dél-Dunántúlon 2007-ben 1730 ezer forint volt, az országos átlagnak (2534 ezer forint) kevesebb mint héttizede (68,3%). A mutató országoshoz viszonyított nagysága ugyancsak mérsékelődő tendenciát mutatott, hisz 2000-ben még az országos átlag háromnegyede volt, azóta folyamatosan csökken az értéke, ami növekvő különbséget jelez. Az abszolút értékek országon belüli részarányához hasonlóan a népességarányos fajlagos mutató országos átlaghoz mért hányadáról is elmondható, hogy Közép-Magyarországot kivéve 2000-től 2007-ig – ingadozások mellett – minden régióban enyhén csökkenő vagy nagyjából változatlan trendet mutat, mint Észak-Magyarország esetében. Amíg 2000-ben a központi régió mellett még a Nyugat-Dunántúl fajlagos értéke is az országos átlag fölött alakult, 2007-ben már Közép-Magyarországon kívül mind a hat régióban az alatti értéket regisztráltunk. (Természetesen alig 2%-kal még mindig a nyugat-dunántúli térségnek volt a legkisebb az elmaradása az országos átlagtól, amelyé 2000-ben 13%-kal meghaladta azt.) A változások iránya és intenzitása következtében tulajdonképpen Közép-Magyarország fölénye minden további régióhoz képest (a dél-dunántúli mutatóértékhez mérten 2,7-ről 3,2-szeresre) növekedett, miközben a többi régió közelebb került egymáshoz. Mindennek ellenére azonban még továbbra is tetemes az ugyancsak viszonylag fejlett Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl előnye is a többi területi egységhez képest (a régiók sorában 4. helyen álló dél-dunántúli fajlagos érték 2007-ben e két régióénak 70-73%-át tette ki), miközben a lemaradó négy régió közötti különbség nagyon csekélyre szűkült. (Amíg 2000-ben a Dél-Dunántúl fajlagos mutatóértéke közel 17%-kal múlta felül a legalacsonyabbakét – Észak-Magyarországét és Észak-Alföldét –, a 2007-ben sereghajtó Észak-Alfölddel szemben csak 8%-nyi előnye mutatkozott.)

2. ábra

Az egy lakosra jutó GDP alakulása régiók szerint az országos átlag százalékában*

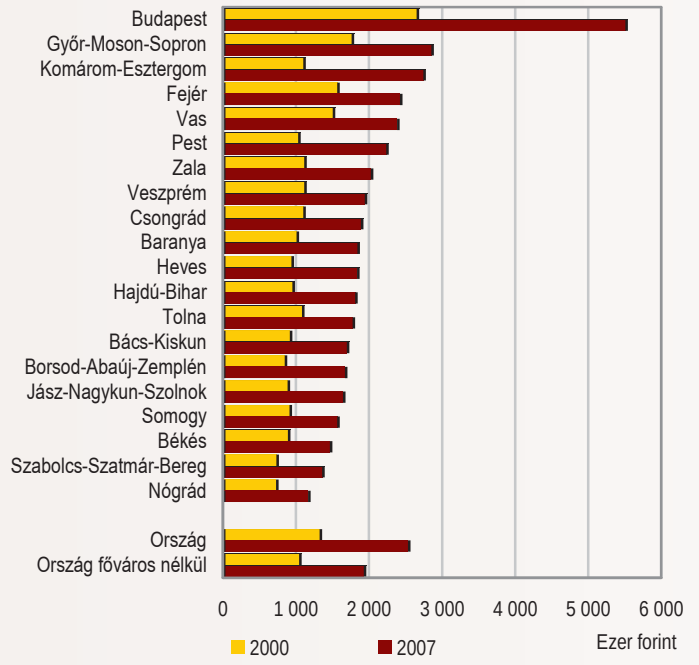

* Folyó piaci beszerzési áron számítva.

A bruttó hazai termék fajlagos összege a Dél-Dunántúl megyéi közül 2007-ben Baranyában volt a legmagasabb (1841 ezer forint), amelyet a még mindig a régió átlaga feletti értéket teljesítő Tolna megye követett (1774 ezer forinttal). Az alsó szélső értéket a régiós átlagtól 10%-kal lemaradva Somogy megye képviselte (1563 ezer forint). Az évtized első éveiben, 2000 és 2002 között még Tolna állt az élen a térségen belül, ahonnan 2003-ban került a második helyre, Baranya megyével helyet cserélve. Mindhárom megyének az országos átlaghoz viszonyított teljesítménye (Baranya 73%, Tolna 70%, Somogy 62) alacsonyabb a hét évvel korábbinál. Emellett romlott a régió megyéinek helyzete az ország főváros nélküli egy lakosra jutó bruttó hozzáadott értékéhez (2007-ben 1929 ezer forint) képest is, amelytől az előbbi megyesorrendben 5, 8, illetve 19%-os elmaradást regisztráltunk, miközben 2000-ben ez Baranyában 4, Somogyban 13%-ot tett ki, Tolna pedig még 4%-kal az átlag fölött állt. Országos viszonylatban 2007-ben (mint ahogy az évtized minden egyes évében) a főváros állt az élen az egy lakosra jutó GDP országos átlagának csaknem 2,2-szeresével, előnye (kétszeresről) valamelyest nőtt a hét esztendő alatt. A főváros és a megyék fajlagos mutatóértékének csökkenő rangsorában 2007-ben Baranya a 10., Tolna a 13., Somogy a 17. helyen állt (a 2000. évi 11., 9., illetve 15. hellyel szemben).

3. ábra

A GDP egy lakosra jutó összege területi egységek szerint*

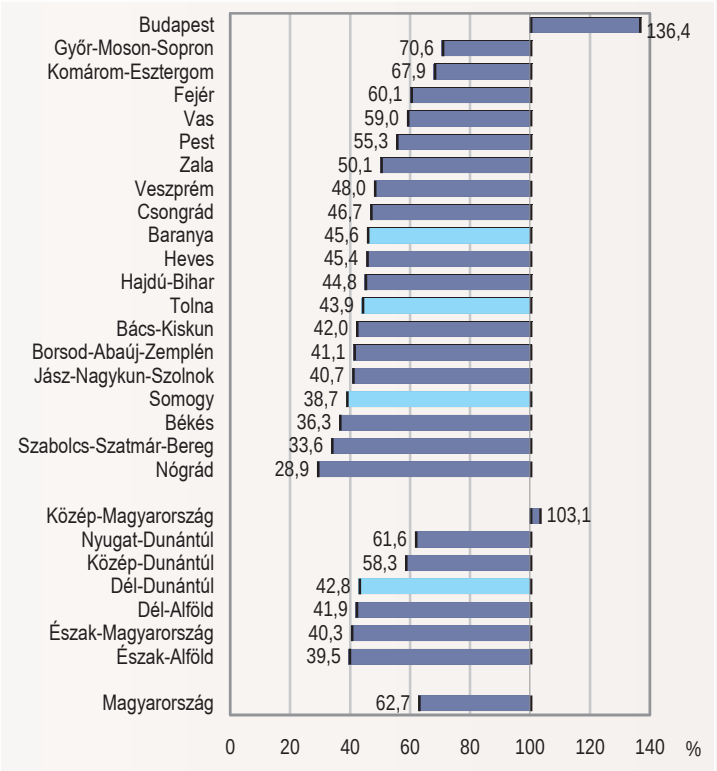
* Folyó piaci beszerzési áron számítva.

A fajlagos mutatószám alapján Budapestet az ország megyéi közül Győr-Moson-Sopron követte (2005 kivételével minden esztendőben), és – mint minden évben – Nógrád megye zárta a sort. A megyék mutatóértékének felső és alsó szélsőértéke között 2,4-szeres különbség mutatkozott 2007-ben és 2000-ben egyaránt, azonban az országos átlaghoz képest az élen álló megye előnye csökkent, az utolsó lemaradása pedig tetemesebb lett a hét esztendő alatt. Amíg 2000-ben országos átlag fölötti értéket Győr-Moson-Sopron, Fejér és Vas megye produkált 14–33% közötti előnnyel, Szabolcs-Szatmár-Bereg, illetve Nógrád hátránya pedig egyaránt 45% körüli volt, addig 2007-ben már csak Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom fajlagos mutatóértéke alakult (mintegy 13 illetve 8%-kal) országos átlag fölött, a két lemaradó megye országos átlagtól mért hátránya ugyanakkor már 46, illetve 54%-ot tett ki. A főváros és Nógrád megye különbsége 3,6-szeresről 4,7-szeresre emelkedett ezen viszonylag rövid idő alatt, ami ugyancsak a főváros előnyének számottevő gyarapodására, és általában az országon belüli területi különbségek növekedésére utal.

Nemzetközi összehasonlításra a GDP vásárlóerő-paritáson számított, PPS-ben kifejezett fajlagos mutatóértékei adnak lehetőséget[1]. A magyarországi GDP egy lakosra jutó értéke vásárlóerő-paritáson számítva jócskán elmarad az Európai Unió 27 tagállamának átlagától, 2007-ben nem érte el annak 63%-át. A hazai régiók közül ezt az arányt csupán (a fővárosnak köszönhetően) a közép-magyarországi múlta felül, ahol a fajlagos mutató értéke valamelyest (mintegy 3%-kal) az EU-27 átlaga fölött alakult. A további magyarországi régiók az unió 27 tagállama átlagának csupán mintegy 40–62%-át produkálták, ahol az alsó szélsőérték az észak-alföldi, a felső pedig a nyugat-dunántúli régióhoz kötődött. A Dél-Dunántúl az uniós átlag alig 43%-ával ez esetben is a 4. volt a hazai régiók sorában, de mint látható, az arányszám mindössze bő három százalékponttal volt magasabb a legalacsonyabb szélsőértékkel rendelkező térségénél. Ha a főváros és megyék sorát nézzük, csupán Budapesten mutatható ki (2007-ben bő 36%-kal) uniós átlag fölötti fajlagos mutatóérték, míg a megyék közül Győr-Moson-Sopron bő 70%-kal, Nógrád nem egészen 30%-kal képviselte a két szélsőértéket. Az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték a dél-dunántúli megyék egyikében sem érte el az uniós átlag felét, hanem annak mindössze 38,7–45,6%-át tette ki.

4. ábra

Az egy lakosra jutó GDP területi egységek szerint vásárlóerő-egységben az EU-27 átlagának százalékában, 2007

* Folyó piaci beszerzési áron számítva.

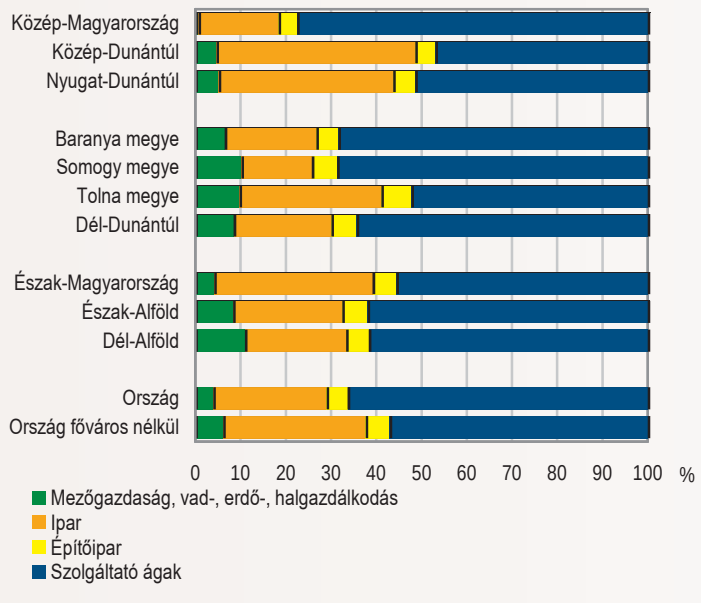
1 Az Európai Unió országai között végzett összehasonlítás mértékegysége a PPS (Purchasing Power Standard), amely tulajdonképpen közös valutában (reálértéken) kifejezett értéket, vásárlóerő-egységet jelent. Nagyságrendileg az eurónak felel meg. Az unió egészére (EU-27) számított GDP reálértéke, azaz a PPS-ben és euróban számított értéke ugyanaz. Egyes országok GDP-jére azonban az egyezőség nem áll fenn.

A régiók között az egyes **nemzetgazdasági ágak**[2] szerepében számottevőek a különbségek. E téren már Magyarország és az Európai Unió tagországai között is meglehetősen nagyok az eltérések. Amíg Magyarországon 2007-ben a megtermelt bruttó hozzáadott értéknek 4%-át a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás, egynegyedét az ipar, nem egészen 5%-át az építőipar állította elő, s kétharmadnyi hányad kötődött a szolgáltató ágakhoz, addig az unió 27 tagállamára számítva a szolgáltató szektor a teljesítmények csaknem 72%-át adta, a termelő ágak bő 28%-os részesedéséből pedig a mezőgazdasági súlyarány nem érte el a 2%-ot, az ipar egyötödöt, az építőipar hat és fél százalékot teljesített.

A magyarországi régiók közül a szolgáltató ágak Közép-Magyarországon, ezen belül is elsősorban a fővárosban veszik ki leginkább részüket a hozzáadott érték előállításából (2007-ben mintegy 77, illetve 82%-ot tett ki részesedésük). Ezzel párhuzamosan itt lényegesen szerényebb a többi térségre jellemzőnél a mezőgazdaság és az ipar súlyaránya. A Dél-Dunántúlon ugyancsak erős a szolgáltató ágak szerepe, a 2007-ben előállított bruttó hozzáadott érték összegének bő 64%-os arányával a második volt a központi régió után. Ez valamelyest alatta maradt az országos átlagban jellemzőnek, viszont a Budapest nélkül számított országos arányszámot (57%) jócskán meghaladta. Ez egyike ugyanakkor azon régióknak is, ahol az agrárszektor is viszonylag jelentős szerepet tölt be. A mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás 8,5%-os részesedése a dél-alföldi után a második legmagasabb volt, bár épp csak megelőzte az észak-alföldi térségét. Alacsony azonban az ipari, és azon belül is különösen a feldolgozóipari részarány. A dél-dunántúli régióba tartozó megyék közül leginkább a Tolna megyei ágazati szerkezet tér el az átlagostól, ahol az energiaszektornak köszönhető magas ipari súlyarány következtében a szolgáltató ágak kevésbé veszik ki részüket a hozzáadott érték előállításából mint az országosan vagy a megyék átlagában jellemző, Somogy megyében viszont éppen az iparhoz kötődik – a főváros után – a legalacsonyabb hányad.

5. ábra

A bruttó hozzáadott érték gazdasági ágak szerinti megoszlása területi egységek szerint*, 2007

* Alapáron számítva.

A dél-dunántúli megyék közül mind Baranyában, mind Somogyban viszonylag magas (2007-ben 68-69% közötti) a szolgáltatások súlyaránya a gazdasági szerkezetben. Ezen belül Baranya megyében a kereskedelem, az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás és az oktatás részesedése múlta felül leginkább a régió átlagát, míg Somogy megyében a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, a szállítás, raktározás, posta, távközlés, valamint a közigazgatás, kötelező társadalombiztosítás képviselt nagyobb hányadot, mint a térség egészében jellemző. Tolna megyében viszont a szolgáltató ágak mindegyikének szerényebb volt a részesedése mint a régióban illetve annak másik két megyéjében, a termelő ágak szerepét pedig a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás kiemelkedően erősíti, de a mezőgazdaság és az építőipar súlyaránya is jelentősebb volt mint a térségi átlag.

A nemzetgazdasági ágak szerepét abból a szempontból vizsgálva, hogy melyik milyen arányban veszi ki részét az azonos gazdasági ág országos teljesítményéből, az alábbiakat állapíthatjuk meg. A Dél-Dunántúl nemzetgazdaságának egészére jellemző 6,5%-os hányadot lényegesen megha-

1. tábla

A bruttó hozzáadott érték néhány ágazati jellemzője területi egységek szerint*, 2007

(%)

Nemzetgazdasági ág	Gazdasági ág szerinti megoszlás						Dél-Dunántúl országon belüli aránya
	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	ország	ország főváros nélkül	
Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	6,5	10,2	9,8	8,5	4,0	6,1	14,0
Ipar összesen	20,2	15,5	31,3	21,6	25,1	31,5	5,6
Ezen belül:							
feldolgozóipar	15,4	13,6	12,3	14,0	22,1	28,2	4,2
villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	4,6	1,9	19,0	7,5	2,8	3,0	17,4
Építőipar	4,9	5,6	6,6	5,6	4,7	5,4	7,8
Termelő ágak együtt	**31,7**	**31,4**	**47,7**	**35,7**	**33,7**	**43,0**	**6,9**
Kereskedelem, javítás	10,8	10,0	8,1	9,9	12,0	10,5	5,4
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	2,0	3,9	1,4	2,4	1,6	1,7	9,8
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	6,3	9,8	5,4	7,1	8,2	7,0	5,7
Pénzügyi közvetítés	3,1	2,6	2,1	2,7	4,2	2,1	4,2
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	17,4	14,3	14,4	15,7	18,1	14,2	5,7
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	8,7	9,4	5,9	8,2	8,4	6,9	6,4
Oktatás	9,2	7,7	6,1	8,0	5,1	5,9	10,3
Egészségügyi, szociális ellátás	6,6	6,4	4,9	6,1	4,2	4,7	9,4
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	4,1	4,6	3,9	4,2	4,5	4,0	6,1
Szolgáltató ágak együtt	**68,3**	**68,6**	**52,3**	**64,3**	**66,3**	**57,0**	**6,3**
Nemzetgazdaság összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**6,5**

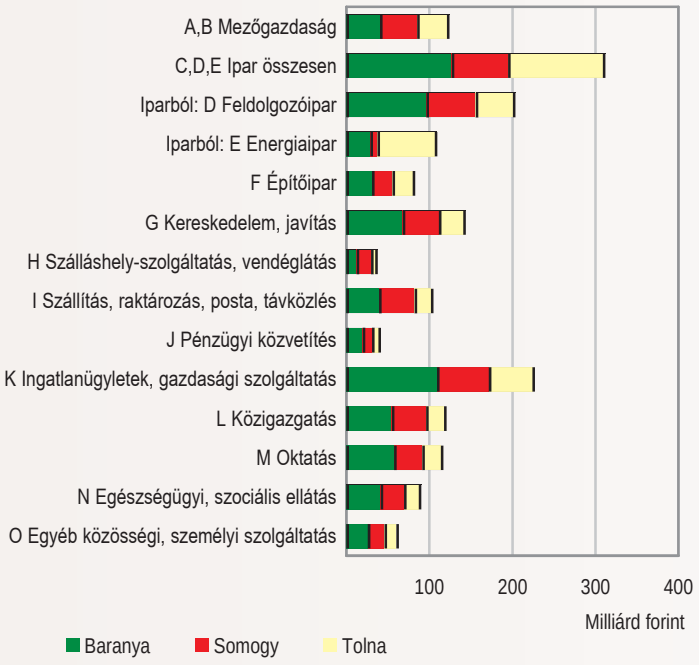
* Alapáron számítva.

2 A nemzetgazdasági ágak szerepét a bruttó hozzáadott érték alapáron számított mutatója alapján értékelhetjük. A fogalmi meghatározásokat részletesebben a módszertani megjegyzések tartalmazzák.

ladó szerepet töltött be a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás és a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás (14, illetve 17%). Átlagot kisebb-nagyobb mértékben meghaladó továbbá a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, az oktatás, az egészségügyi és szociális ellátás, illetve az építőipar országos teljesítményeken belüli részaránya is (8–10% körüli).
A térség a feldolgozóipar és a pénzügyi közvetítés által országosan létrehozott bruttó hozzáadott értékhez járult hozzá legcsekélyebb mértékben (bő 4–4%-kal), de a kereskedelem, a szállítás, raktározás, posta, távközlés, illetve az ingatlanügyletek gazdasági szolgáltatás teljesítményének is mindössze 5-6% közötti hányadát adta.
A dél-dunántúli térség 2007. évi bruttó hozzáadott értékének Baranya állította elő a legjelentősebb hányadát, csaknem 44%-át, Somogy megyéhez bő háromtized, Tolnához mintegy egynegyed kötődött. Mint ahogy az a fentiekben is megmutatkozik, a különböző nemzetgazdasági ágak teljesítményében jelentősen eltérő a megyék szerepe. Az egyes gazdasági ágak

6. ábra

A Dél-Dunántúl bruttó hozzáadott értékének megyék szerinti összetétele nemzetgazdasági áganként*, 2007

*Alapáron számítva.

régiós produktumából **Baranya** a termelő ágak közül a nagyon csekély súlyarányú bányászat és a feldolgozóipar területén vette ki a részét legnagyobb mértékben (68, illetve 48%-ban). Az összességében is hangsúlyos szolgáltató szférán belül a kereskedelem, a pénzügyi közvetítés, az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, illetve az oktatás az a négy nemzetgazdasági ág, ahol ugyancsak számottevő hányadát (48–51%-át) adta a régió teljesítményének. **Somogy** megyében a termelő ágak közül a mezőgazdaság mutat az átlagosnál erőteljesebb részesedést a régió agrárteljesítményének 37%-ával. A szolgáltató ágak közül a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás emelkedik ki, amely a régió e terület által előállított – viszonylag szerény– bruttó hozzáadott értékének a felét adta, köszönhetően a Balaton-parti turizmusnak, de átlag feletti a somogyi szállítás, raktározás, posta, távközlés (42%), valamint a közigazgatás (35%) térségen belüli részaránya is. **Tolna** megyénél a villamosenergia, gáz-, gőz-, vízellátás teljesítménye emelhető ki a dél-dunántúli hozzáadott értéknek csaknem kétharmadával (65%), de a mezőgazdaság és az építőipar produktumából is nagyobb (háromtized körüli) arányban vette ki a részét, mint amennyivel az összes nemzetgazdasági ág régiós teljesítményéhez hozzájárult.
A vizsgált hét év alatt nem változott alapvetően a megyék hozzájárulása a dél-dunántúli térségben előállított bruttó hozzáadott értékhez, csupán némileg, mintegy két százalékponttal erősödött Baranya részesedése Tolna gyengülésével párhuzamosan, miközben Somogy megye súlyaránya a 2000. évihez hasonló maradt. Látványos, néhány százalékpontot meghaladó átrendeződés az egyes nemzetgazdasági ágak régiós teljesítményének megyék közötti megoszlásában sem történt nagy számban. Említésre érdemes, mintegy tíz százalékpont körüli módosulás két gazdasági ágban, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, illetve a szállítás, posta, távközlés területén valósult meg, az első esetben Baranya megye szerepe erősödött Somogy megye hátrányára, az utóbbi ágban pedig éppen fordítva, a somogyi súlyarány erősödött Baranya részesedés-csökkenésével párhuzamosan.
A bruttó hazai termék fajlagos mutatószámai alapján összefoglalóan megállapítható, hogy a 2000-es évtizedben nem mérséklődtek a magyar régiók és megyék fejlettségében meglévő különbségek. A közép-magyarországi régió, azon belül is különösen a főváros fölénye ugyanis fokozódott, egyre nagyobb távolságra kerülve a többi térségtől. A Dél-Dunántúl helyzete – annak ellenére, hogy minden évben a negyedik a régiók fejlettségének rangsorában – mind az országos átlaghoz, mind az ország főváros nélküli átlagához képest rosszabbodott, és ez mindhárom ide tartozó megyére egyenként is elmondható. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték vásárlóerő-paritáson számított értéke alapján az utóbbi öt esztendőben Magyarország unión belüli felzárkózása is megtorpant, a dél-dunántúli értéknek a 27 tagállam átlagához viszonyított aránya pedig már csökkenő tendenciát mutat.

További információk:
Módszertan:

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395
Információszolgálat
Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

A BRUTTÓ HAZAI TERMÉK (GDP) ALAKULÁSA

(folyó áron)

Területi egység	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
				Piaci beszerzési áron, millió forint				
Baranya	411 505	456 012	506 951	565 712	605 377	630 794	680 253	731 605
Somogy	307 678	352 113	389 070	438 817	469 934	474 355	482 749	510 613
Tolna	272 862	298 921	330 487	331 261	354 199	368 174	385 803	425 321
Dél-Dunántúl	**992 045**	**1 107 046**	**1 226 508**	**1 335 790**	**1 429 510**	**1 473 323**	**1 548 805**	**1 667 539**
Ország	13 512 278	15 238 369	17 148 449	18 914 944	20 695 533	21 993 082	23 775 269	25 479 405
Ország Budapest nélkül	8 803 511	9 923 757	10 973 134	12 382 205	13 515 859	14 097 796	14 932 190	16 120 104
				Az országos százalékában				
Baranya	3,0	3,0	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9	2,9
Somogy	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,2	2,0	2,0
Tolna	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7	1,7	1,6	1,7
Dél-Dunántúl	**7,3**	**7,3**	**7,2**	**7,1**	**6,9**	**6,7**	**6,5**	**6,5**
Ország	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ország Budapest nélkül	65,2	65,1	64,0	65,5	65,3	64,1	62,8	63,3
				A Budapest nélküli országos százalékában				
Baranya	4,7	4,6	4,6	4,6	4,5	4,5	4,6	4,5
Somogy	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,4	3,2	3,2
Tolna	3,1	3,0	3,0	2,7	2,6	2,6	2,6	2,6
Dél-Dunántúl	**11,3**	**11,2**	**11,2**	**10,8**	**10,6**	**10,5**	**10,4**	**10,3**
Ország Budapest nélkül	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
				Alapáron, millió forint				
Baranya	351 652	393 316	438 746	484 805	515 789	540 186	587 402	626 740
Somogy	262 926	303 702	336 724	376 058	400 390	406 218	416 856	437 424
Tolna	233 174	257 823	286 023	283 885	301 782	315 289	333 143	364 357
Dél-Dunántúl	**847 752**	**954 841**	**1 061 493**	**1 144 748**	**1 217 961**	**1 261 693**	**1 337 401**	**1 428 521**
Ország	11 546 920	13 143 274	14 841 289	16 209 758	17 632 861	18 833 973	20 530 065	21 827 291
Ország Budapest nélkül	7 523 042	8 559 358	9 496 804	10 611 321	11 515 686	12 072 774	12 894 022	13 809 514

AZ EGY LAKOSRA JUTÓ BRUTTÓ HAZAI TERMÉK (GDP) ALAKULÁSA

(folyó piaci beszerzési áron)

Területi egység	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
				Ezer forint				
Baranya	1 006,7	1 119,8	1 250,1	1 402,1	1 508,6	1 579,6	1 708,0	1 840,9
Somogy	909,8	1 043,7	1 157,1	1 310,4	1 411,5	1 434,8	1 467,6	1 562,7
Tolna	1 083,8	1 191,1	1 323,7	1 335,0	1 438,0	1 508,0	1 594,5	1 774,4
Dél-Dunántúl	**993,3**	**1 112,0**	**1 237,1**	**1 354,1**	**1 457,9**	**1 512,5**	**1 598,0**	**1 730,0**
Ország	1 323,3	1 495,8	1 688,1	1 867,3	2 047,6	2 180,3	2 360,7	2 533,8
Ország Budapest nélkül	1 043,6	1 176,1	1 301,8	1 471,1	1 607,9	1 680,4	1 783,1	1 929,0
				Az országos átlag százalékában				
Baranya	76,1	74,9	74,1	75,1	73,7	72,4	72,4	72,7
Somogy	68,7	69,8	68,5	70,2	68,9	65,8	62,2	61,7
Tolna	81,9	79,6	78,4	71,5	70,2	69,2	67,5	70,0
Dél-Dunántúl	**75,1**	**74,3**	**73,3**	**72,5**	**71,2**	**69,4**	**67,7**	**68,3**
Ország	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ország Budapest nélkül	78,9	78,6	77,1	78,8	78,5	77,1	75,5	76,1
				A Budapest nélküli országos átlag százalékában				
Baranya	96,5	95,2	96,0	95,3	93,8	94,0	95,8	95,4
Somogy	87,2	88,7	88,9	89,1	87,8	85,4	82,3	81,0
Tolna	103,9	101,3	101,7	90,7	89,4	89,7	89,4	92,0
Dél-Dunántúl	**95,2**	**94,6**	**95,0**	**92,0**	**90,7**	**90,0**	**89,6**	**89,7**
Ország Budapest nélkül	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
				A megyék (fővárost is beszámítva) és régiók csökkenő rangsorában elfoglalt hely				
Baranya	11.	11.	11.	11.	12.	11.	10.	10.
Somogy	15.	15.	15.	14.	15.	16.	17.	17.
Tolna	9.	9.	9.	13.	13.	13.	13.	13.
Dél-Dunántúl	**IV.**	**IV.**	**IV.**	**IV.**	**IV.**	**IV.**	**IV.**	**IV.**

A BRUTTÓ HOZZÁADOTT ÉRTÉK NEMZETGAZDASÁGI ÁGANKÉNT, 2007

(folyó alapáron)

Nemzetgazdasági ág		Bara-nya	So-mogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Ország Budapest nélkül
					Millió forint		
A,B	Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	40 616	44 631	35 692	**120 939**	864 719	849 089
C	Bányászat	1 269	441	153	**1 863**	40 137	33 331
D	Feldolgozóipar	96 482	59 290	44 676	**200 448**	4 819 158	3 893 921
E	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	29 099	8 184	69 310	**106 593**	612 154	418 969
C-E	Ipar összesen	126 850	67 915	114 139	**308 904**	5 471 449	4 346 221
F	Építőipar	30 925	24 686	24 126	**79 737**	1 017 429	740 025
A-F	**Termelő ágak együtt**	**198 391**	**137 232**	**173 957**	**509 580**	**7 353 597**	**5 935 335**
G	Kereskedelem, javítás	67 902	43 556	29 404	**140 862**	2 629 685	1 444 208
H	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	12 303	17 243	5 119	**34 665**	355 526	235 564
I	Szállítás, raktározás, posta, távközlés	39 502	42 740	19 577	**101 819**	1 784 180	966 680
J	Pénzügyi közvetítés	19 729	11 197	7 743	**38 669**	923 904	294 451
K	Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	109 269	62 523	52 468	**224 260**	3 942 336	1 964 826
L	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	54 757	41 216	21 658	**117 631**	1 828 383	953 430
M	Oktatás	57 664	33 693	22 262	**113 619**	1 103 132	814 709
N	Egészségügyi, szociális ellátás	41 303	27 976	17 909	**87 188**	924 618	647 594
O	Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	25 920	20 048	14 260	**60 228**	981 930	552 717
G-O	**Szolgáltató ágak együtt**	**428 349**	**300 192**	**190 400**	**918 941**	**14 473 694**	**7 874 179**
NEMZETGAZDASÁG ÖSSZESEN		**626 740**	**437 424**	**364 357**	**1 428 521**	**21 827 291**	**13 809 514**
					Régión belüli megoszlás, %		
A,B	Mezőgazdaság, vad-, erdő-gazdálkodás, halászat	33,6	36,9	29,5	**100,0**	x	x
C	Bányászat	68,1	23,7	8,2	**100,0**	x	x
D	Feldolgozóipar	48,1	29,6	22,3	**100,0**	x	x
E	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	27,3	7,7	65,0	**100,0**	x	x
C-E	Ipar összesen	41,1	22,0	36,9	**100,0**	x	x
F	Építőipar	38,8	31,0	30,3	**100,0**	x	x
A-F	**Termelő ágak együtt**	**38,9**	**26,9**	**34,1**	**100,0**	**x**	**x**
G	Kereskedelem, javítás	48,2	30,9	20,9	**100,0**	x	x
H	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	35,5	49,7	14,8	**100,0**	x	x
I	Szállítás, raktározás, posta, távközlés	38,8	42,0	19,2	**100,0**	x	x
J	Pénzügyi közvetítés	51,0	29,0	20,0	**100,0**	x	x
K	Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	48,7	27,9	23,4	**100,0**	x	x
L	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	46,5	35,0	18,4	**100,0**	x	x
M	Oktatás	50,8	29,7	19,6	**100,0**	x	x
N	Egészségügyi, szociális ellátás	47,4	32,1	20,5	**100,0**	x	x
O	Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	43,0	33,3	23,7	**100,0**	x	x
G-O	**Szolgáltató ágak együtt**	**46,6**	**32,7**	**20,7**	**100,0**	**x**	**x**
NEMZETGAZDASÁG ÖSSZESEN		**43,9**	**30,6**	**25,5**	**100,0**	**x**	**x**

A BRUTTÓ HOZZÁADOTT ÉRTÉK ARÁNYSZÁMAI NEMZETGAZDASÁGI ÁGANKÉNT, 2007

Nemzetgazdasági ág		Bara-nya	So-mogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Ország Budapest nélkül
				Az országos százalékában			
A,B	Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	4,7	5,2	4,1	**14,0**	100,0	98,2
C	Bányászat	3,2	1,1	0,4	**4,6**	100,0	83,0
D	Feldolgozóipar	2,0	1,2	0,9	**4,2**	100,0	80,8
E	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	4,8	1,3	11,3	**17,4**	100,0	68,4
C-E	Ipar összesen	2,3	1,2	2,1	**5,6**	100,0	79,4
F	Építőipar	3,0	2,4	2,4	**7,8**	100,0	72,7
A-F	**Termelő ágak együtt**	**2,7**	**1,9**	**2,4**	**6,9**	**100,0**	**80,7**
G	Kereskedelem, javítás	2,6	1,7	1,1	**5,4**	100,0	54,9
H	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	3,5	4,8	1,4	**9,8**	100,0	66,3
I	Szállítás, raktározás, posta, távközlés	2,2	2,4	1,1	**5,7**	100,0	54,2
J	Pénzügyi közvetítés	2,1	1,2	0,8	**4,2**	100,0	31,9
K	Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	2,8	1,6	1,3	**5,7**	100,0	49,8
L	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	3,0	2,3	1,2	**6,4**	100,0	52,1
M	Oktatás	5,2	3,1	2,0	**10,3**	100,0	73,9
N	Egészségügyi, szociális ellátás	4,5	3,0	1,9	**9,4**	100,0	70,0
O	Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	2,6	2,0	1,5	**6,1**	100,0	56,3
G-O	**Szolgáltató ágak együtt**	**3,0**	**2,1**	**1,3**	**6,3**	**100,0**	**54,4**
NEMZETGAZDASÁG ÖSSZESEN		**2,9**	**2,0**	**1,7**	**6,5**	**100,0**	**63,3**
				A Budapest nélküli országos százalékában			
A,B	Mezőgazdaság, vad-, erdő-gazdálkodás, halászat	4,8	5,3	4,2	**14,2**	x	100,0
C	Bányászat	3,8	1,3	0,5	**5,6**	x	100,0
D	Feldolgozóipar	2,5	1,5	1,1	**5,1**	x	100,0
E	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	6,9	2,0	16,5	**25,4**	x	100,0
C-E	Ipar összesen	2,9	1,6	2,6	**7,1**	x	100,0
F	Építőipar	4,2	3,3	3,3	**10,8**	x	100,0
A-F	**Termelő ágak együtt**	**3,3**	**2,3**	**2,9**	**8,6**	**x**	**100,0**
G	Kereskedelem, javítás	4,7	3,0	2,0	**9,8**	x	100,0
H	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	5,2	7,3	2,2	**14,7**	x	100,0
I	Szállítás, raktározás, posta, távközlés	4,1	4,4	2,0	**10,5**	x	100,0
J	Pénzügyi közvetítés	6,7	3,8	2,6	**13,1**	x	100,0
K	Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	5,6	3,2	2,7	**11,4**	x	100,0
L	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	5,7	4,3	2,3	**12,3**	x	100,0
M	Oktatás	7,1	4,1	2,7	**13,9**	x	100,0
N	Egészségügyi, szociális ellátás	6,4	4,3	2,8	**13,5**	x	100,0
O	Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	4,7	3,6	2,6	**10,9**	x	100,0
G-O	**Szolgáltató ágak együtt**	**5,4**	**3,8**	**2,4**	**11,7**	**x**	**100,0**
NEMZETGAZDASÁG ÖSSZESEN		**4,5**	**3,2**	**2,6**	**10,3**	**x**	**100,0**

statisztikai tükör
III. évfolyam 114. szám 2009. augusztus 31.
2009/114
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/8

A tartalomból

1 A lakásépítések területi különbségei, 2000–2008

5 Földterület, vetésterület május 31-én a Dél-dunántúli régióban

A lakásépítések területi különbségei, 2000-2008

A lakásépítések száma az ezredforduló óta – az országoshoz hasonlóan – a Dél-Dunántúlon is hullámzóan alakult. Az időszak első részében évről évre rendre több lakás létesült, mint az előző esztendőben, 2004-től azonban mérséklődött az építési kedv. (Az ország egészéhez képest ez valamivel korábban következett be, országosan ugyanis egy évvel később, 2005-ben kezdődött a visszaesés.) Ebben a második szakaszban csupán 2007 jelentett kivételt, amikor ismét némi élénkülés mutatkozott. Ez azonban nem bizonyult tartósnak, 2008-ban megint csökkenésre került sor, mégpedig térségünkben olyan mértékűre (-19%), amilyenre a kétezres évek során addig nem volt példa. Az országos átlagtól e téren is kissé eltért a régió: a különbség abban jelölhető meg, hogy a 2007. évi felfutás országosan markánsabb volt (7%) mint a Dél-Dunántúlon, azt követően pedig az ország egészében – a régióval ellentétben – inkább stagnálásról beszélhetünk, mintsem visszaesésről.

Dél-Dunántúlon 2000 és 2008 között összesen mintegy 23 200 új otthon létesült, azaz a térségben évente átlagosan közel 2 600 lakást vettek használatba. Szám szerint a legtöbb (3 450, illetve 3 340) lakás 2003-ban és 2004-ben épült, a legkevesebb (1 851) pedig az új évezred első esztendejében.

1. tábla

Az épített lakások számának alakulása, 2000–2008

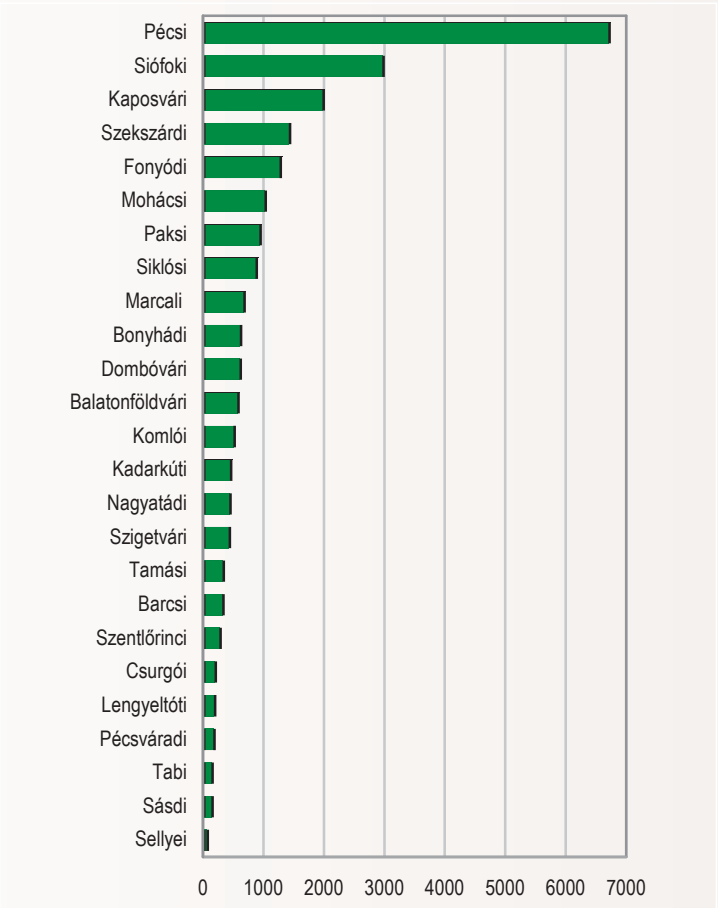
Év	Dél-Dunántúlon		Országosan	
	darab	az előző évi %-ában	darab	az előző évi %-ában
2000	1 851	–	21 583	–
2001	2 206	119,2	28 054	130,0
2002	2 523	114,4	31 511	112,3
2003	3 450	136,7	35 543	112,8
2004	3 340	96,8	43 913	123,5
2005	2 813	84,2	41 084	93,6
2006	2 441	86,8	33 864	82,4
2007	2 511	102,9	36 159	106,8
2008	2 043	81,4	36 075	99,8
2000–2008	23 178	x	307 786	x

A lakásépítési hajlandóság változása kistérségek szerint heterogén képet mutat. Az építések a 25 településcsoport túlnyomó többségében évente, kétévente csaptak át (teljesen esetlegesen) növekedésből csökkenésbe, illetve megfordítva. Akadt olyan kistérség, nevezetesen a Mohácsi, ahol a régióban regisztrált 2003 helyett egészen 2005. év végéig folyamatos volt az emelkedés, de olyan is – mégpedig a kaposvári –, amelyben csupán 2002-ig gyarapodott az új otthonok állománya, esetükben tehát 2003-tól egy évről évre történő visszaesésnek lehetünk tanúi.

A kistérségek közül a megyeszékhelyeket is magukba foglaló településcsoportokban, valamint a Balaton partján fekvő siófoki és fonyódi körzetben létesült szám szerint a legtöbb lakás, a legkevesebb pedig a régió leginkább elmaradott területein; Tab, Sásd és Sellye környékén.

1. ábra

Az épített lakások száma a régió kistérségeiben 2000–2008

Valamivel árnyaltabb képet kapunk az elmúlt közel egy évtized lakásépítési tevékenységéről, ha az elkészült otthonok számát a népességhez viszonyítjuk. Ennek alapján megállapítható, hogy a Dél-Dunántúlon az országosnál kisebb intenzitású volt ez a fajta beruházási tevékenység, 10 000 lakosra

ugyanis a régióban 2000 és 2008 között összesen 237 lakás jutott, miközben az ország egészében 304. A vizsgált időszakban 2003 volt a leginkább kiugró esztendő, akkor 10 000 lakosonként átlagosan 35 felépült ingatlant adtak át (országosan 2004 számít a legjobb évnek 43 új lakás/10 000 fő értékkel). A mutató az ezredfordulón még csupán mintegy a felét tette ki a 2003. évinek, az építkezések folyamatosan fokozódó intenzitásának köszönhetően ugyanis ekkor érte el a csúcspontját, azt követően azonban – a 2007. évi kismértékű emelkedéstől eltekintve – egyre csökkent, mígnem 2008-ban 21-re esett vissza a 10 000 lakosra jutó új lakások száma. Az áttekintett 9 év mindegyikére igaz, hogy az építések népességre vetített száma elmaradt az országos átlagtól.

A régió megyéi közül az áttekintett időszakot együttesen nézve Somogyban mutatkozott a legerőteljesebb építési kedv, itt 10 000 főre 275 új otthon jutott, a második helyen Baranya állt 253, a harmadikon pedig Tolna 158 lakással.

2. tábla

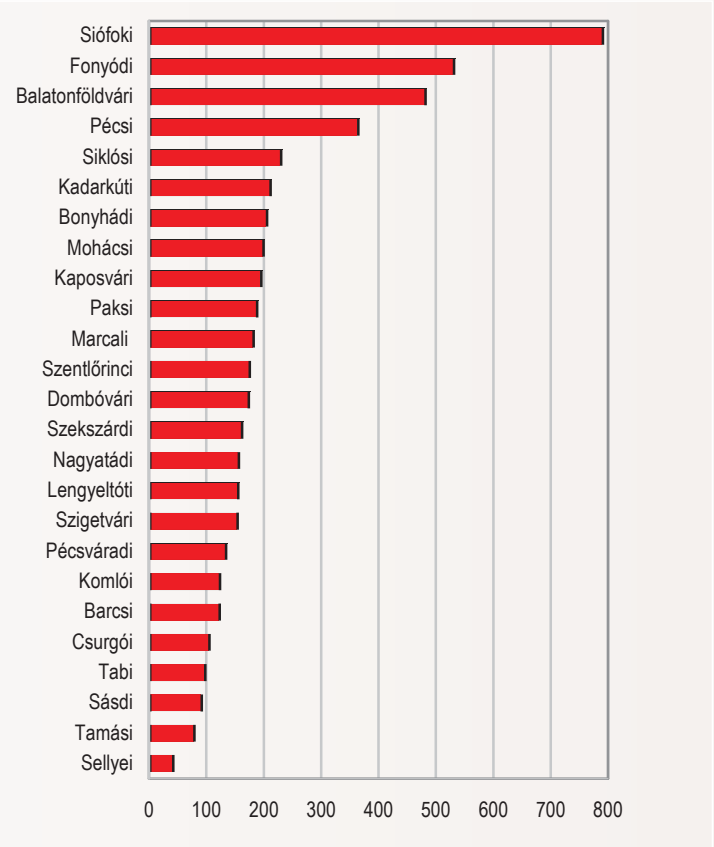
Az épített lakások 10 000 lakosra jutó számának alakulása, 2000–2008

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
	megye				
2000	17,8	19,1	19,0	18,5	21,1
2001	20,7	28,0	16,7	22,2	27,5
2002	26,5	31,5	15,7	25,4	31,0
2003	35,5	45,7	19,7	35,0	35,1
2004	36,2	42,7	19,0	34,1	43,4
2005	32,0	32,3	19,2	28,9	40,7
2006	29,7	27,3	14,9	25,2	33,6
2007	31,1	26,4	17,1	26,1	36,0
2008	23,6	21,8	16,7	21,3	35,9
2000–2008	252,6	275,0	158,0	236,5	304,2

Az elmúlt 9 évet összességében tekintve kitűnik, hogy a régió kistérségei közül egyértelműen a Balaton mellett fekvők könyvelhetik el a lakásépítéseket illetően a legnagyobb eredményt. Siófok, Fonyód és Balatonföldvár körzetében létesült ugyanis az utóbbi közel egy évtizedben a lélekszámhoz viszonyítva a legtöbb új otthon, sorrendben 789, 529, illetve 480. A jelentős építkezés e térségek viszonylagosan kedvező gazdasági helyzetével, jelentős idegenforgalmával függ össze, de szerepet játszhat benne az a körülmény is, hogy a kedvezőbb adózási feltételek miatt nyaralójukat sokan családi háznak minősítve építik fel, így tulajdonképpen a nyaralóépítések egy része is lakásépítésként jelenik meg. A rangsor negyedik helyén a Pécsi kistérség található, az előnyös pozíció ez esetben a nagyváros, Pécs meghatározó szerepével magyarázható. Megjegyzendő azonban, hogy a pécsi körzet az első háromtól relatíve jelentősen elmaradt, a 10 000 lakosra jutó lakásépítések száma itt kevesebb, mint felét tette ki az élen álló siófoki körzetnek. A sereghajtók között a Tabi, a Sásdi, a Tamási és a Sellyei kistérség található, a népességarányos mutató ezek egyikében sem érte el a 100-at, sőt a legutolsó helyet elfoglaló sellyei térségben még az 50-et sem (a településcsoportban 9 év alatt összesen 40 új lakás jutott átlagosan 10 000 főre). A lanyha beruházási tevékenység e térségek hátrányos társadalmi-gazdasági körülményeivel, magas munkanélküliségével, gyenge gazdasági teljesítőképességével magyarázható. Említést érdemel még a régió másik két megyeszékhelyét magába foglaló kistérsége is. Ezek a körzetek nagyjából a középmezőnyben helyezkednek el, a kaposvári a 9., a szekszárdi a 14. helyet mondhatta magáénak 25 kistérség között.

2. ábra

A lakásépítések 10 000 lakosra jutó száma a régió kistérségeiben 2000–2008

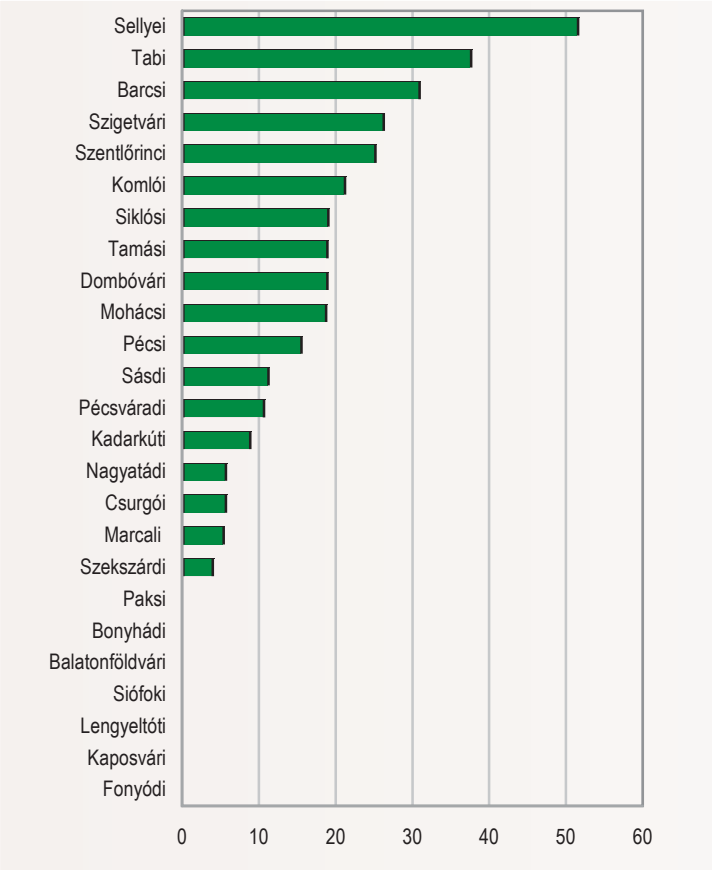

Az építések területi különbségeiről más megközelítésben is képet kaphatunk, nevezetesen, ha azt vizsgáljuk, hogy hány olyan települése van a régió egyes kistérségeinek, ahol az elmúlt közel egy évtized alatt egyetlen lakás sem épült. A három megye összesen 655 települése között 101 ilyen akadt, ez a helységek 15%-át jelenti. Szám szerint és arányait illetően is Baranyában található közülük a legtöbb, 68 darab, ami a megye településeinek a 23%-a. Somogyban 23 településről, azaz az összesnek a 9%-áról, Tolnában pedig 10 helységről, a településeknek ugyancsak 9%-áról mondható el, hogy egyetlen új lakással sem gyarapodott az áttekintett időszakban.

A kistérségek közül Sellye, Tab, Barcs, Szigetvár és Szentlőrinc körzete tartotta a "negatív csúcsot", Sellye környékén a települések több mint felében, Tab és Barcs térségében nagyjából egyharmadában, Szigetvár és Szentlőrinc körzetében pedig egynegyedében 2000 óta nem történt lakásberuházás. (A Sellyei kistérségről megjegyzendő, hogy az egyetlen a régióban, ahol 2008-ban nem építettek egyetlen lakást sem.) Velük szemben a 25 között mindössze 7 olyan kistérség volt, amelyben nem fordult elő olyan település, ahol ne épült volna lakás az elmúlt 9 évben. A fonyódi, a kaposvári, a lengyeltóti, a siófoki, a balatonföldvári, a bonyhádi és a paksi körzet minden egyes városa, falva – ha csak egy-két új lakással is, de – gazdagodott az utóbbi közel egy évtized folyamán. A fentiekből kitűnik, hogy e vizsgálati szempontok alapján is nagyjából ugyanazok a kistérségek rajzolódtak ki a "pozitív", illetve "negatív" oldalon, mint a korábbiakban a lakásépítések intenzitásának áttekintésekor, a településcsoportok sorrendjét ez esetben is az ott említett tényezők befolyásolták.

3. ábra

Azon települések aránya kistérségenként, ahol 2000 és 2008 között nem épült lakás, %

Az új lakások építtetők szerinti összetételét a 9 év egészét tekintve a magánerő és a gazdasági szervezetek túlsúlya jellemezte. A 2000 és 2008 között átadott új otthonoknak – az országoshoz hasonlóan – mintegy hattizede természetes személyek, egyharmada (az ország egészében 37%-a) gazdasági szervezetek finanszírozásával létesült. A fennmaradó rész önkormányzatok, központi költségvetési szervek, illetve egyéb építtetők megbízásából készült.

A meghatározó jelentőséggel bíró két fő építtető szerepvállalása a vizsgált időszak éveiben ellentétesen változott. A magánerő jelenléte az ezredforduló tájékán domináns volt, ekkor az új lakások mintegy háromnegyede ilyen formában épült fel. Ez az arány aztán kisebb hullámzásokkal 2008-ra 59%-ra esett vissza. Ugyanakkor fokozódott a gazdasági szervezetek részvétele a lakásberuházásokban. Az évtized első esztendeiben az új otthonoknak még csak 20% körüli része létesült e szervezetek megbízásából, 2008-ban viszont már 40%-ukat ezek építtették. A többi építtetők esetében – kis súlyuk miatt – ilyen mértékű változás nem figyelhető meg, közülük csupán az önkormányzatok érdemelnek említést, amelyek az évek során általában 3–4%-os részvétellel voltak jelen az építésekben, két esztendőben, 2002–2003-ban azonban ez az arány kivételesen magasra, 8–10%-ra emelkedett.

A magánerős építkezés a régió megyéi közül Somogyban, a gazdasági szervezetek által finanszírozott pedig Baranyában volt a legelterjedtebb, Tolnában mindkettő a régiós átlag körül alakult.

A magánerős építkezés a kistérségek közül a Pécsváradiban, a Kadarkútiban és a Marcaliban szinte minden egyebet kiszorított, aránya sorrendben 97, 96, illetve 92%-ot ért el 2000 és 2008 között. További négy körzetben: Lengyeltóti, Sellye, Tamási, és Szigetvár környékén 80%-ot meghaladó volt. Ez utóbbi településkörben a magas arány azzal függ össze, hogy e

3. tábla

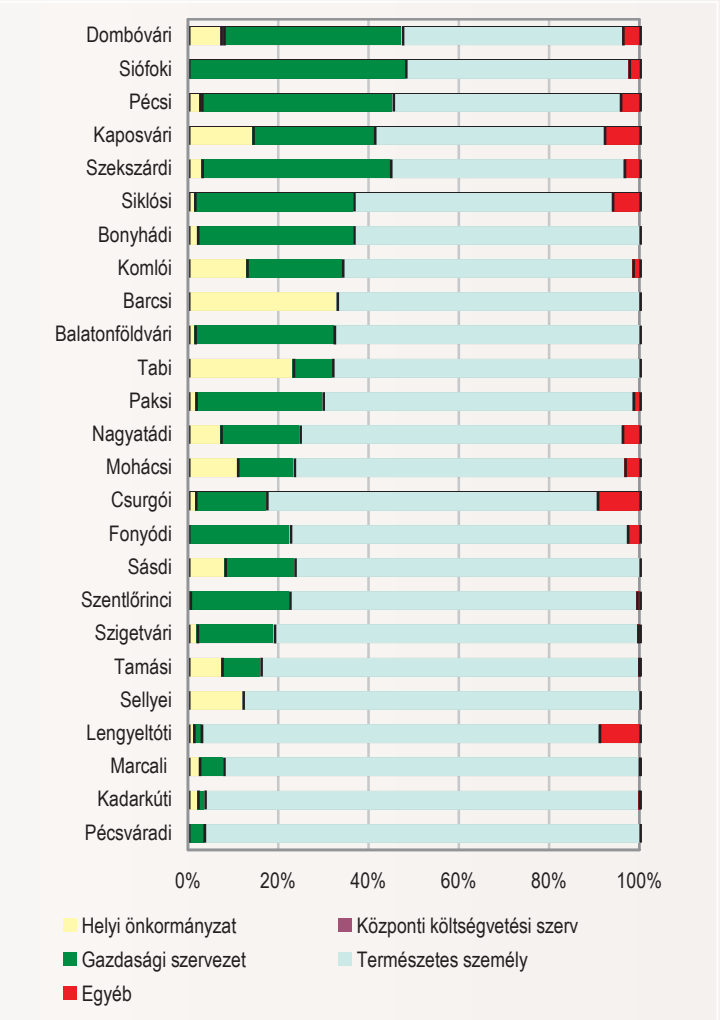
Az épített lakások megoszlása építtetők szerint, % 2000–2008

Terület	Helyi önkormányzat	Központi költségvetési szerv	Gazdasági szervezet	Természetes személy	Egyéb	Összesen
Baranya	3,7	0,3	34,9	57,2	3,8	100,0
Somogy	5,3	0,0	28,3	63,0	3,4	100,0
Tolna	3,5	0,1	34,3	59,9	2,2	100,0
Dél-Dunántúl	4,3	0,1	32,2	59,9	3,4	100,0
Ország	1,6	0,2	36,8	59,3	2,0	100,0

hátrányos körzetekből az erős gazdasági szervezetek úgyszólván teljesen hiányoznak, így a természetes személyeken kívül nemigen marad más, aki lakást építtetne. Ellenpéldaként a Szekszárdi, Dombóvári, Pécsi, Siófoki és Kaposvári kistérség említhető, ahol a magánerőforrás az építkezéseknek csak mintegy a felét finanszírozta. Ezen körzetekben a gazdasági szervezeteknek viszonylag széles köre található, amelyek – különböző megfontolásokból – az építkezésekben a fejletlenebb területekhez képest nagyobb mértékben vették ki részüket. A 2000–2008 években átadott új otthonok-

4. ábra

Az épített lakások megoszlása építtetők szerint a régió kistérségeiben, % 2000–2008

nak az említett térségekben a 40–50%-a gazdasági szervezetek megbízásából létesült. Kivételt jelent a felsorolt öt közül a Kaposvári kistérség, itt a lakások 27%-át építtették gazdasági szervezetek. Mellettük az önkormányzatoknak jutott az átlagosnál nagyobb szerep, a somogyi megyeszékhely körzetében – a régiós 4%-kal szemben – 14%-ot tett ki az önkormányzatok által épített lakások aránya.

Az építtetői kör markánsan tükröződik az építkezések céljában is. A magánerő és a gazdasági szervezetek meghatározó jelenlétéből egyenesen következik a célok közt a saját használat, illetve az értékesítés elsődlegessége. A vizsgált időszak alatt az új otthonoknak a régióban az országoshoz hasonló hányada, 53%-a készült saját használatra, értékesítésre pedig 34 (országosan 38) százalékukat szánták. A fennmaradó 13%-ot a bérbeadásra, valamint az "egyéb" célból létesített lakások tették ki. (Néhány lakást szolgálati használat céljából hoztak létre, ezek száma és aránya azonban elenyésző volt.)

Az építtetői kör összetételének módosulása pontosan nyomon követhető az építési célok átalakulásában is. A két fő cél – akárcsak a két fő építtető – esetében ellentétes irányú változásnak lehetünk tanúi. A saját használatra szánt lakások részaránya a 2000. évi 71%-ról némi hullámzással 2008-ra 57%-ra zuhant vissza, miközben az eladási szándékkal építetteké a vizsgált időszak során – ugyancsak kisebb kilengésekkel – 25-ről 41%-ra ugrott.

A lakásberuházást motiváló tényezők között említést érdemel még a bérbeadás, ami többnyire igen kis szerepet játszott, két esztendőben azonban viszonylagos jelentősségre tett szert. 2002 és 2003 volt az a két kiugró év, amikor – az egyébként jellemző egy–két százalékkal szemben – 8–10%-ra rúgott az ilyen célból létesített lakások hányada. Mivel az önkormányzatok részvétele az építtetők között épp ugyanezen két évben volt a legaktívabb (emlékeztetőül: ezidőben az új lakásoknak 8-10%-át ők finanszírozták), ebből arra következtethetünk, hogy a bérbeadási céllal épített lakások építtetői ezen önkormányzatok voltak.

A saját használat céljából létrehozott otthonok aránya a régió egészén belül – ez esetben is követve az építtetői kört – Somogyban, az értékesítésre szántaké pedig Baranyában volt a három megye közül a legszámottevőbb.

4. tábla

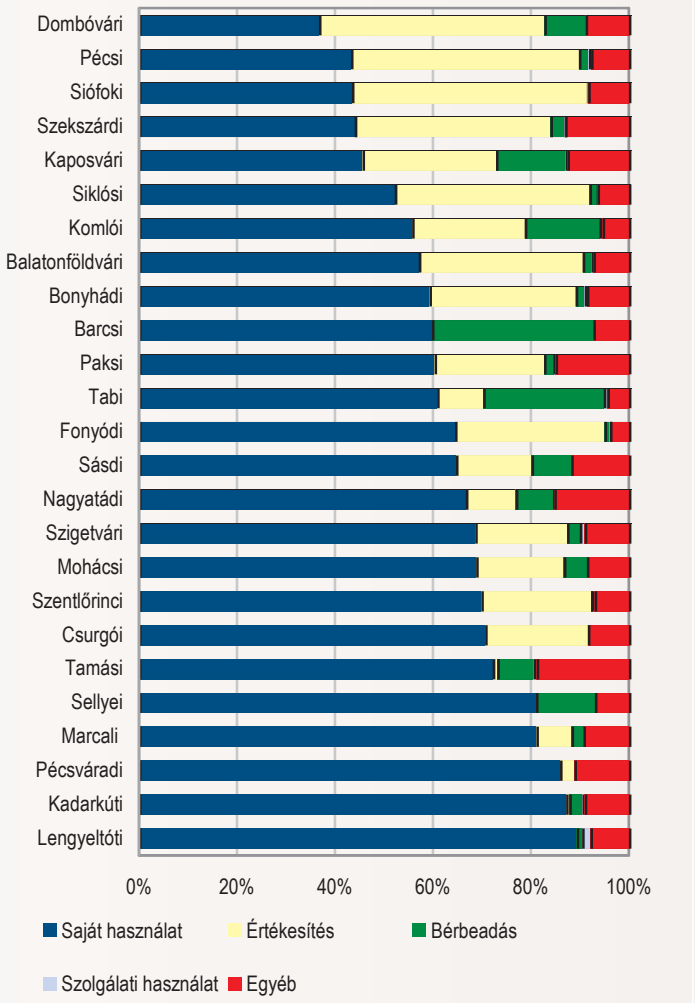
Az épített lakások megoszlása építési cél szerint, % 2000–2008

Terület	Értékesítés	Bérbeadás	Szolgálati használat	Saját használat	Megbízás	Egyéb	Összesen
Baranya	38,7	3,0	0,4	50,2	0,0	7,7	100,0
Somogy	29,4	5,6	0,2	56,0	0,0	8,9	100,0
Tolna	31,8	3,7	0,3	51,5	0,0	12,6	100,0
Dél-Dunántúl	33,9	4,1	0,3	52,7	0,0	9,0	100,0
Ország	37,5	1,9	0,4	52,4	0,1	7,7	100,0

A saját használatra létesített lakások aránya a kistérségek közül a Lengyeltótiban, a Kadarkútiban, a Pécsváradiban, a Marcaliban és a Sellyeiben volt a legmagasabb, 80%-on felüli, ezen belül is az első kettő emelhető ki, ahol megközelítette a 90%-ot. Egyidejűleg ugyanezen kistérségek (kiegészülve még a tabi, tamási és barcsi körzettel) voltak azok, ahol a legkevesebb (10%-ot el nem érő arányú) eladásra szánt lakás készült. Az értékesítési megfontolás Siófok, Pécs és Dombóvár környékén volt a legerőteljesebb, itt az új lakások 40-50%-a várt vevőre. Ezzel párhuzamosan e területeken – valamint a szekszárdi és kaposvári településcsoportban – épült a legkevesebb olyan lakás, amelyet tulajdonosaik saját maguk számára hoztak létre.

5. ábra

Az épített lakások megoszlása építési cél szerint a régió kistérségeiben, % 2000-2008

A 2000–2008 között épített lakások szobaszám szerinti összetételéről elmondható, hogy a legelterjedtebbek a 4 és több szobás lakások voltak, az összesnek – csakúgy, mint országosan, a régióban is – a 37%-át ilyen otthonok tették ki. Nem sokkal maradt el ettől a 3 szobás lakások hányada sem, ami az országos átlaggal szintén megegyezően 31%-ra rúgott. Két szobával az otthonok közel egynegyede, eggyel pedig nem egészen egytizede létesült. A vizsgált időszakot évenként tekintve kitűnik, hogy ezek az arányok esztendőről esztendőre haladva lényegében nemigen változtak, nagyjából az említett átlagok körül alakultak. Ugyanígy nem mutatkozott markáns különbség a szobaszám szerinti összetételben a régió megyéi között sem.

5. tábla

Az épített lakások megoszlása szobaszám szerint,% 2000–2008

Terület	1 szobás	2 szobás	3 szobás	4-x szobás	Összesen
Baranya	8,7	23,2	28,8	39,3	100,0
Somogy	8,2	25,4	32,0	34,4	100,0
Tolna	8,6	21,8	31,5	38,1	100,0
Dél-Dunántúl	8,5	23,8	30,5	37,2	100,0
Ország	8,5	23,8	30,5	37,2	100,0

A 4 és több szobás új lakások részaránya a 25 közül a Pécsváradi, Sellyei, Marcali, Mohácsi és Tamási kistérségben volt a legtetemesebb (50%, illetve afeletti). A legutóbbi cenzus adatai szerint e körzetekben találhatók a legnépesebb háztartások, a sok helyiség kialakítása e térségekben ezzel a ténnyel függhet össze. A magas szobaszám azonban nem minden esetben takar ténylegesen nagy méreteket, példa erre Sellye és környéke, ahol –- bár az átlagosnál több otthon épült 4, vagy annál több szobával – az átlagos alapterület (83 m^2) itt mégis a legalacsonyabbak közé tartozott.
Az átlagos alapterület a régió egészében a 2000 és 2008 között létesített lakások esetében – az országossal megegyezően – 92m^2-t tett ki, ami jelentős évenkénti ingadozást nem mutatott. A három megye közül Tolnában 100, Baranyában 92, Somogyban pedig 89m^2-es volt átlagosan egy-egy 2000 és 2008 közt épült lakás.
Az egyes kistérségeket tekintve látható, hogy a legnagyobb alapterületű lakások többnyire ott létesültek, ahol az átlagos szobaszám is magasabb volt, nevezetesen Pécsvárad, Tamási, Marcali és Mohács környékén (sorrendben 127, 113, 110 és 101 m^2). Mellettük Bonyhád és Lengyeltóti körzete említhető még, előbbiben 110, utóbbiban 103 m^2-es volt átlagosan egy új lakás. A legkisebb alapterülettel a Siklósi és Dombóvári kistérségben átadott ingatlanok rendelkeztek, az alapterület esetükben 80m^2 körül alakult.
A régióban a vizsgált időszak egésze során épített lakások felszereltsége valamivel kedvezőtlenebb volt, mint az ország egészében. Fürdőszobával 96, vezetékes gázzal 83, közüzemi vízzel 98, közcsatornával pedig 76%-uk rendelkezett, egy-két százalékponttal valamennyi elmaradt az országos átlagtól.
Fürdőszobával minden évben a lakásoknak ugyanakkora hányada (96% körüli része) létesült, hasonlóképpen esztendőről esztendőre azonos (98% körüli) maradt a közműves ivóvízzel ellátott új otthonok aránya is.
A vezetékes gázzal és közcsatornával felszerelt új lakások részaránya ezzel szemben a 9 év során folyamatosan növekedett. Az épített lakásoknak az ezredforduló tájékán még csak háromnegyedét látták el gázvezetékkel, 2008-ban már 84%-uk rendelkezett vele. Még látványosabb volt a csatornázottság terjedése, a keletkezett szennyvizet 2000-ben a használatba vett új otthonoknak mindössze 64%-ából vezették el közműves rendszeren keresztül, 8 évvel később erre már 83%-ukban került sor. A fejlődés mindkét esetben azzal függ össze, hogy egyre több, addig ellátatlan települést kapcsoltak be a szolgáltatásba, így ahol korábban a közműhálózat kiépítetlensége miatt az építtetők eleve nem részesülhettek bizonyos ellátásokban, az utóbbi években a kommunális fejlesztések eredményeként a csatlakozás ott is lehetővé vált.
A Dél-Dunántúl megyéi közül az új lakások felszereltségét illetően Tolna emelhető ki, tekintve, hogy a gázzal és a közüzemi vízzel való ellátottság itt volt a legszélesebb körű, s a fürdőszobás lakások aránya is csak hajszállal maradt el a sorban előtte álló baranyaitól.

6. tábla

Az épített lakások felszereltsége, % 2000–2008

Terület	Fürdőszobával	Vezetékes gázzal	Közüzemi vízhálózattal	Közcsatornával
	ellátott lakások aránya			
Baranya	97,8	82,6	95,8	75,3
Somogy	93,9	82,6	99,5	77,3
Tolna	97,7	84,4	99,6	76,1
Dél-Dunántúl	96,2	82,9	97,9	76,3
Ország	98,0	89,8	98,4	79,1

A kistérségeket tekintve látható, hogy a fürdőszobával épített lakásokat illetően Sellye, Pécsvárad és Bonyhád környéke emelhető ki, ahol valamennyi új otthonban megtalálható volt ez a helyiség. Velük szemben Balatonföldvár és térsége említhető, itt ugyanez mindössze háromnegyedükről volt elmondható. Gázzal a Siófoki és Kaposvári kistérség átadott lakásai rendelkeztek a legnagyobb (94, illetve 90%-os) arányban, az előbbiekben említett sellyei településcsoport épített lakóingatlanjainak ugyanakkor csupán 5%-ában volt megtalálható. Megállapítható, hogy az egyes kistérségek közötti különbség – a csatornázottság mellett – az ellátottság ezen elemét illetően a legszámottevőbb, hisz a legjobb és legkedvezőtlenebb körzet közt 18-szoros differencia mutatkozik. A vezetékes vízzel való felszereltség Dombóvár, Tab, Nagyatád és Sellye vidékén teljeskörű volt, de még a legrosszabb helyzetű Lengyeltóti térségében is meghaladta a 90%-ot. Területi különbség tehát e téren alig érzékelhető. Mint szó volt róla, a legkirívóbb térségi differencia a csatornázottságot tekintve tapasztalható. A közcsatornával épített lakások aránya a legelőnyösebb fonyódi körzetben 84-szerese volt a legmostohábban ellátott kadarkútiénak. (A Fonyódi kistérségben az új otthonok nem egész 93, a Kadarkútiban valamivel több mint egy százaléka csatlakozott a csatornahálózathoz.)

Földterület, vetésterület május 31-én a Dél-dunántúli régióban

2009. május 31-én a dél-dunántúli gazdasági szervezetek és egyéni gazdálkodók által művelt **összes terület** mintegy 1 353 ezer hektárt tett ki, ami az országosnak közel 15%-át jelentette. A régió mezőgazdasági termelőinek használatában lévő földterületen belül a termőterület aránya az idén is – hasonlóan a korábbi évekhez – meghaladta az országos átlagot, miközben a mezőgazdasági terület hányada annak valamivel alatta maradt. Ez utóbbi azzal függ össze, hogy bár a Dél-Dunántúlon a szántónak az összes földterületen belüli részesedése nagyobb az átlagosnál, azonban a konyhakert, a gyümölcsös, valamint a gyep aránya attól elmarad, miközben a régió erdősültsége szintén magasabb az országosnál.
Míg az elmúlt néhány évben a Dél-Dunántúlon a szántó és konyhakert területe nem változott lényegesen, addig a gyümölcsös-, a szőlő- és a gyepterület mérséklődésével párhuzamosan kiterjedésében nőtt az erdő és a halastó.

7. tábla

A földterület művelési ág szerinti megoszlása a régióban, % 2009. május 31.

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
Szántó	52,1	44,7	62,9	51,7	48,4
Konyhakert	0,6	0,8	0,9	0,7	1,0
Gyümölcsös	0,3	0,5	0,5	0,4	1,1
Szőlő	1,0	0,6	1,4	1,0	0,9
Gyep	6,2	8,8	8,2	7,8	10,8
Mezőgazdasági terület	**60,1**	**55,4**	**73,9**	**61,6**	**62,2**
Erdő	24,2	30,0	17,7	25,0	20,4
Nádas	0,2	0,9	0,4	0,6	0,6
Halastó	0,4	0,5	0,7	0,5	0,4
Termőterület	**84,9**	**86,8**	**92,6**	**87,7**	**83,6**
Művelés alól kivett terület	15,1	13,2	7,4	12,3	16,4
Összes terület	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

2009. májusában a dél-dunántúli mezőgazdasági hasznosítású terület 83,9%-át a szántó tette ki, ami a szántóföldi növénytermesztés nagy súlyára utal. Országosan ennél kisebb, 77,8%-os aránnyal kellett számolni. A régióban idén tavasszal a szántóterületnek mindössze 1%-a **maradt vetetlenül,** amely hányaddal a körzet a régiók rangsorában az első helyen szerepelt, miközben országosan a be nem vetett szántó hányada 3,6% volt. A régiók közül a vetetlen terület aránya – nem számítva a Budapestet magába foglaló Közép-Magyarországot – Észak-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon volt a legnagyobb (8,7, illetve 3,3%).

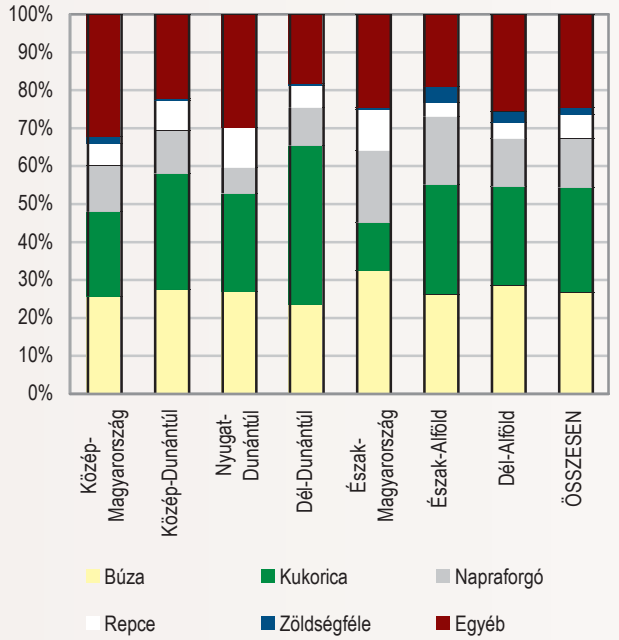
A **dél-dunántúli vetésszerkezetet** a korábbi évekhez hasonlóan idén májusban is a gabonaféléknek az országosnál nagyobb súlya jellemezte. E növények a bevetett szántó mintegy háromnegyed részét foglalták el, míg súlyuk országos szinten kétharmados hányadot tett ki. A régióban a gabonafélék közül a két legmeghatározóbb növénynek az idén is a kukorica és a búza számított, és e kultúrák a Dél-Dunántúl növénytermesztéssel hasznosított szántóterületének a 42% ára, illetve közel egynegyedére terjedtek ki. Országosan a kukorica vetésterülete arányában jóval kisebb (27,7%) volt a régiós értéknél, míg a búzáé azt valamivel meghaladta (26,7%).

A gabonafélék mellett régiónkban és országosan is a legjelentősebb szántóföldi kultúrát továbbra is a napraforgó jelentette, amely a Dél-Dunántúlon a bevetett szántóterület egytizedére, országosan pedig annak 12,9%-ára terjedt ki. A régióban az idén a napraforgó után – attól nagyságrendben elmaradva – a legjelentősebb területi súlya a repcének volt (5,9%), míg a takarmánynövényeknek és különösen a zöldségfélék aránya nagyon alacsony volt.

A gabonafélék és ezen belül a kukorica Dél-Dunántúlon mért szántóföldi súlya más régiókhoz képest is szembetűnően magas, különösen, ha e mutatókat a közép-magyarországi, vagy az alföldi körzetek adataihoz viszonyítjuk. Az előbbi régióban ugyanis a termelés skálája jóval szélesebb mint nálunk, az utóbbi térségekben pedig kiemelkedően magas az intenzívebb kultúrák aránya.

6. ábra

A fontosabb kultúrák vetésterületének régiónkénti szántóföldi részaránya, % [b]
2009. május 31.

[b] A bevetett szántón belül.

Visszatekintve a korábbi évekre a gabonaféléken belül a kukorica területe a régióban 2007 óta, a triticaléé pedig 2006 óta – arányában is – folyamatosan csökkent, miközben a többi kalászosnál általában stagnálás volt tapasztalható. A többi kultúrát tekintve a napraforgó- és a repceterület erőteljes növekedésével párhuzamosan csökkent a cukorrépával, a burgonyával ás a zöldségfélékkel bevetett szántó. Ugyanakkor a szántóföldi növénytermesztésen belül tendenciájában csökkent a lucernatermelés súlya is.

Országosan a búza és kukorica területét az elmúlt néhány évben lényegében szintentartás jellemezte, annak ellenére, hogy az előbbi 2007, az utóbbi pedig 2008 óta valamelyest nőtt. A többi kalászosnál ezzel szemben – az őszi árpát leszámítva, melynek területe nőtt – a területek csökkenése volt jellemző. Hasonló volt a helyzet a silókukoricánál, a lucernánál, a cukorrépánál, a burgonyánál és a zöldségféléknél is. Országosan is rohamosan nőtt a napraforgó és a repce területe.

8. tábla

A fontosabb növények dél-dunántúli területe [c]

Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	Terület, hektár					
Búza	166 954	153 097	144 791	157 740	169 142	160 849
Kukorica	297 185	302 485	310 089	296 820	293 274	288 336
Őszi árpa	33 719	29 416	30 172	31 692	33 461	31 657
Tavaszi árpa	9 354	10 375	12 199	12 224	11 711	12 440
Rozs	1 755	2 245	1 913	1 074	1 177	2 039
Zab	6 122	6 068	5 603	5 196	5 263	6 426
Triticale	22 080	22 893	18 329	15 665	16 337	13 691
Burgonya	1 964	1 710	1 498	1 136	1 274	1 040
Cukorrépa	5 199	5 783	4 315	4 463	1 906	3 432
Napraforgó	45 458	55 495	55 305	49 707	60 180	68 497
Repce	17 215	19 452	20 147	27 409	32 443	40 548
Lucerna	13 604	12 872	11 953	10 464	9 779	11 196
Zöldségfélék	4 328	3 452	4 272	3 827	3 534	2 648
	Bevetett szántóból való részesedés,%					
Búza	24,6	22,7	21,8	23,8	24,9	23,4
Kukorica	43,8	44,8	46,6	44,8	43,2	42,0
Őszi árpa	5,0	4,4	4,5	4,8	4,9	4,6
Tavaszi árpa	1,4	1,5	1,8	1,8	1,7	1,8
Rozs	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3
Zab	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9
Triticale	3,3	3,4	2,8	2,4	2,4	2,0
Burgonya	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Cukorrépa	0,8	0,9	0,6	0,7	0,3	0,5
Napraforgó	6,7	8,2	8,3	7,5	8,9	10,0
Repce	2,5	2,9	3,0	4,1	4,8	5,9
Lucerna	2,0	1,9	1,8	1,6	1,4	1,6
Zöldségfélék	0,6	0,5	0,6	0,6	0,5	0,4

[c] A megelőző évekre a betakarított területeket vettük figyelembe.

A vetésterületek **gazdálkodási forma szerinti megoszlását** vizsgálva ki kell emelni, hogy a vetésterületek egy számottevő hányadánál –- kultúránként eltérő mértékben – a tényleges termelést végző gazdaságok nem

9. tábla

A főbb növények vetésterületének gazdálkodási formánkénti megoszlása, %
2009. május 31.

Megnevezés	Dél-Dunántúl				Ország			
	gazdaságra beazonosítható terület		gazdaságra nem azonosítható terület	összesen	gazdaságra beazonosítható terület		gazdaságra nem azonosítható terület	összesen
	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok			gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok		
Összes szántó	50,9	44,7	4,4	100,0	42,3	47,1	10,6	100,0
Ezen belül:								
búza	54,7	42,8	2,5	100,0	46,3	46,2	7,5	100,0
rozs	57,8	35,3	6,9	100,0	22,8	61,1	16,1	100,0
őszi árpa	55,3	39,2	5,5	100,0	46,7	49,4	3,9	100,0
tavaszi árpa	37,3	38,2	24,5	100,0	34,2	45,9	19,9	100,0
zab	36,4	51,5	12,1	100,0	18,2	59,3	22,5	100,0
triticale	28,5	62,7	8,8	100,0	19,4	65,5	15,1	100,0
kukorica	46,6	49,4	3,9	100,0	33,2	46,9	19,8	100,0
cukorrépa	84,4	12,0	3,6	100,0	83,8	9,4	6,8	100,0
napraforgó	44,9	53,7	1,4	100,0	64,2	29,9	5,9	100,0
repce	38,4	48,0	13,6	100,0	64,2	29,9	5,8	100,0
silókukorica	92,1	7,6	0,3	100,0	88,6	10,5	1,0	100,0
lucerna	57,9	37,2	4,9	100,0	52,5	44,3	3,2	100,0
burgonya	28,5	44,1	27,4	100,0	12,6	69,5	17,9	100,0
zöldségfélék	48,6	34,9	16,6	100,0	37,8	48,2	14,0	100,0

beazonosíthatók. Azon területek alapján viszont, melyek használói azonosíthatók, 2009. májusában régiónkban – a zab és a triticale kivételével – a kalászosok zöménél a terület legjelentősebb hányadát a gazdasági szervezetek mondhatták a magukénak. Hasonló volt a helyzet – sőt még erőteljesebb volt ez a súly – a cukorrépánál, a silókukoricánál, lucernánál és a zöldségféléknél. A kukoricánál, a burgonyánál, a repcénél, és a napraforgónál – valamint a már említett kalászosoknál – ezzel szemben a vetésterületek legnagyobb része az egyéni gazdaságokban koncentrálódott. Országosan némileg más volt a helyzet: míg a gabonafélék, a burgonya, a zöldségfélék területének zöme az egyéni gazdaságok művelésében volt, addig a fontosabb ipari és takarmánynövényeknél a termelés főként a gazdasági szervezetekben összpontosult.
Régiónkban a gazdasági szervezeteknek az egyes kultúrák vetésterületéből való részesedése általában nagyobb volt, mint országosan.

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör
III. évfolyam 149. szám 2009. október 5.
2009/149
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/9

A tartalomból

1 K+F tevékenység a Dél-Dunántúlon, 2004–2008
1 Bevezető
1 A kutatás-fejlesztés ráfordításai
2 A kutató-fejlesztő helyek, személyi állomány
3 Kutatási témák, publikációk
4 Az álláskeresők területi jellemzői a Dél-Dunántúlon 2008-ban
7 A kalászosok terméseredménye a dél-dunántúli régió megyéiben

K+F tevékenység a Dél-Dunántúlon, 2004–2008

Bevezető

A kutatás-fejlesztési tevékenység, az innováció napjainkban a gazdasági fejlődés, a versenyképesség fenntartásának egyik legalapvetőbb feltétele, jelentősége ezért egyre nagyobb. Az Európai Unió legfontosabb célkitűzései között szerepel, hogy a tagállamok K+F ráfordításai 2010-re érjék el a GDP 3%-át. A magyar kutatás-fejlesztésre költött ráfordítások jelenleg nemcsak a célkitűzéstől, de a tagállamok átlagától is jelentősen elmaradnak, hiszen a ráfordítások GDP-hez viszonyított aránya 2007-ben 0,97% volt (az EU-tagállamok átlaga ebben az évben 1,83%-ot ért el), és az előzetes adatok alapján a 2008. évi ráta is egy százalék alatt marad.

A kutatás-fejlesztés ráfordításai

A kutatás-fejlesztés hazai ráfordításainak egyre csökkenő hányada jutott a Dél-Dunántúlra. A vizsgált időszak elején, 2004-ben még 3,3%-os részesedést könyvelhettünk el, amellyel már akkor is csak Észak-Magyarországot előztük meg a rangsorban, majd folyamatos csökkenés után 2008-ban már csupán 2,2%-ot regisztráltunk, amely valamennyi térség közül a legkisebb hányadot jelentette. A Dél-Dunántúlon 2008-ban 5738,4 millió forintot fordítottak kutatás-fejlesztésre. Ez az összeg az előző évihez viszonyítva 5,5%-kal kevesebb volt, míg az ország többi régiójában ennél kisebb mértékű csökkenés vagy éppen növekedés következett be. Figyelemre méltó, hogy az említett összeg a vizsgált időszak kezdő évi (2004-es) szintjét sem érte el, ellentétben más régiókkal. (Az ország többi régiójában a K+F ráfordítások értéke 2004-hez képest 39-94% közötti mértékben emelkedett, országos átlagban a növekedés mértéke 51%-ot tett ki.) A K+F ráfordítások területi adatait vizsgálva látható, hogy Közép-Magyarország dominanciája nem csökkent az elmúlt öt esztendőben, a ráfordítások 66-70%-a ebben a régióban, ezen belül is a fővárosban koncentrálódott. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranya túlsúlya a vizsgált időszakban is megmaradt, a ráfordítások 73–79%-a itt realizálódott. Somogy megye részesedése 15–23% között szóródott, Tolnába mindössze a maradék 3–6% jutott.

1.tábla

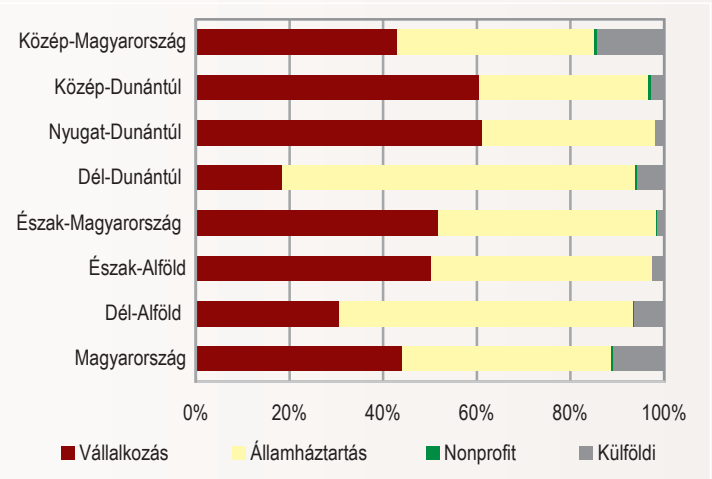
A K+F ráfordítások alakulása, millió Ft

Terület	2004	2005	2006	2007	2008
Baranya megye	4 263,1	4 999,6	5 495,2	4 747,0	4 182,3
Somogy megye	1 315,1	1 209,9	1 058,6	953,6	1 268,5
Tolna megye	194,8	249,1	372,3	371,7	287,6
Dél-Dunántúl	**5 773,0**	**6 458,5**	**6 926,1**	**6 072,3**	**5 738,4**

Rögtön magyarázatot nyerünk a Dél-Dunántúl kutatás-fejlesztési ráfordításainak szűkösségére, ha megnézzük azok forrás szerinti összetételét. A vizsgált időszakban régiónkban a ráfordítások 18,5%-a, miközben országos átlagban ennél jóval nagyobb hányada, 44%-a származott vállalkozásoktól. (Az Európai Unió irányelvei szerint a vállalkozási szektor részarányának el kell érnie a kétharmadot.) A Dél-Dunántúl kutatás-fejlesztési kiadásainak háromnegyede államháztartási, 0,6%-a nonprofit, 5,7%-a külföldi forrásból származott. Utóbbi két hányad nem tért el számottevően a többi régióban tapasztalttól, azonban az államháztartás túlzott szerepe a dél-dunántúli K+F finanszírozásában magyarázatul szolgál a ráfordítások többi régióhoz viszonyított lemaradására. A K+F ráfordítások előnytelen forrás-szerkezete a Dél-Dunántúl gazdasági fejletlenségének, a tőkeerős vállalkozások hiányának tudható be.

1.ábra

A K+F ráfordítások forrás szerinti megoszlása a 2004–2008. évek átlagában

A 2004–2008 esztendők átlagában a Dél-Dunántúlon a K+F ráfordítások 88,5%-át a tevékenységgel összefüggő költségek fedezetére fordították, beruházásokra a fennmaradó 11,5% jutott (országosan 14,2% volt a beruházások aránya). A régió megyéi közül Tolnában volt a legalacsonyabb (5,7%), Somogyban a legmagasabb (13,3%) a beruházásokra

fordított hányad. A vizsgált időszakban régiónkban a K+F költségek csaknem kétharmadát (65%-át) tették ki a személyi költségek, országosan ennél kisebb hányadát, 57%-át. A megyék közül Baranyában mutatkozott a legmagasabb (68%), Somogyban a legalacsonyabb (53%) arány.

A kutató-fejlesztő helyek, személyi állomány

A Dél-Dunántúlon 2008-ban 246 kutató-fejlesztő helyet regisztráltak, 8,4%-kal többet mint 2004-ben (országos átlagban 11%-kal bővült a számuk). A vizsgált időszakban az országban található kutatóhelyek 8-9%-a volt köthető a Dél-Dunántúlhoz, miközben a ráfordításoknak mindössze 2–3%-a. Ebből adódóan az egy kutatóhelyre jutó ráfordítások mértéke régiónkban volt a legalacsonyabb, az országos átlag egyharmadát sem érte el. A régió kutatóhelyeinek túlnyomó többsége továbbra is Baranyában található, de mivel a vizsgált időszakban itt történt a legkisebb növekedés, a megye túlsúlya valamelyest mérséklődött (77-ről 73%-ra). Régiónkban a kutatóhelyek számának bővülése ellenére 2004 és 2008 között 22%-kal csökkent azoknak a száma, akik munkájuk során K+F tevékenységgel foglalkoznak (tényleges létszámuk 2004-ben 4774, 2008-ban 3709 főt tett ki). Ebből adódóan csökkent az egy kutatóhelyre jutó létszám, a 2008. évi 15 fős átlag 6-tal maradt alatta a 2004. évinek, és 3-mal volt kevesebb az országosnál. A teljes munkaidőben foglalkoztatottakra átszámított létszám 2006-ig emelkedett, majd a 2007. évi erőteljes csökkenés és az azt követő kismértékű növekedés után 2008 végén 1106 főt tett ki, amely 11%-kal elmaradt a 2004. évitől. Mindeközben országosan a többé-kevésbé folyamatos növekedésnek köszönhetően a kutatás-fejlesztéssel foglalkozók teljes munkaidősre átszámított 2008. évi létszáma 20%-kal felülmúlta a 2004. évit.

2.tábla

A kutatóhelyek és a K+F-ben foglalkoztatottaka) számának alakulása

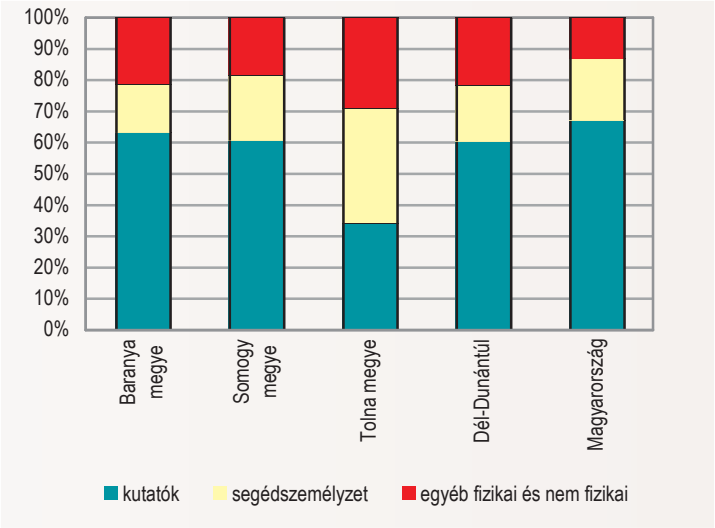
Terület	Kutatóhelyek száma		2008. a 2004. évi %-ában	K+F-ben foglalkoztatottak száma		2008. a 2004. évi %-ában
	2004	2008		2004	2008	
Baranya megye	175	180	102,9	936	831	88,8
Somogy megye	44	52	118,2	196	184	93,9
Tolna megye	8	14	175,0	112	91	81,3
Dél-Dunántúl	227	246	108,4	1 244	1 106	88,9
Magyarország	**2 541**	**2 821**	**111,0**	**22 826**	**27 403**	**120,1**

a) *Teljes munkaidejű dolgozókra számított létszám*

A Dél-Dunántúlon a vizsgált időszakban a K+F tevékenységgel foglalkozók számított létszámának 60%-át tették ki a kutatók, 18%-át a segédszemélyzet, 22%-át pedig az egyéb fizikai és nem fizikai foglalkozású személyzet. Ez a megoszlás kissé eltért az országostól, ahol a kutatók a személyi állomány nagyobb hányadát (67%át) jelentették, míg az egyéb személyzethez tartozók mindössze 13%-ot képviseltek. (A régió megyéi közül Tolna adatai tértek el leginkább mind a régiós mind az országos átlagtól, hiszen a foglalkoztatottak három csoportjának megoszlása csaknem kiegyenlítettnek mondható.) Mind országosan, mind a régióban romlott a kutatók segédszemélyzettel való ellátottsága. A Dél-Dunántúlon 2004-ben még 30 segéderő jutott 100 kutatóra, 2008-ban már csak 26 (országosan 29-ről 25-re csökkent a számuk). A régió megyéi közül a személyi állomány tekintetében is érvényesült Baranya dominanciája, a vizsgált időszakban a kutatás-fejlesztési tevékenységet folytatók teljes munkaidejű dolgozókra átszámított létszámának 78%-a, ezen belül a kutatóknak ennél is nagyobb hányada, 82%-a végezte a munkáját Baranyában.

2.ábra

A K+F személyi állományának megoszlása, 2004–2008 évek átlaga

A kutatás-fejlesztésben dolgozók közül a tudományos fokozattal rendelkezők száma mind országosan, mind a régióban emelkedett a vizsgált időszak folyamán. Annak következtében, hogy a Dél-Dunántúlon a dolgozói állomány 2007-ben és 2008-ban jelentősen elmaradt az azt megelőző évek létszámától, ugyanakkor a tudományos fokozattal rendelkezők számának növekedése nem torpant meg (vagyis a létszámcsökkenés az alacsonyabban kvalifikált munkaerőt érintette), a tudományos fokozattal rendelkezők aránya a 2006. évi – illetve az ezt megelőzően még alacsonyabb – 20%-ról 2007-ben és 2008-ban 30% körüli szintre emelkedett. Ez az ország régióit tekintve a legmagasabb hányadot jelentette. A régió megyéi közül az egyetemi város Pécset magába foglaló Baranya arányszámai voltak a legkedvezőbbek, országos viszonylatban is csupán Hajdú-Bihar és Csongrád megye mutatói voltak hasonlóak.

3.tábla

A kutatás-fejlesztésben dolgozók közül a tudományos fokozattal rendelkezők arányának alakulása, %

Terület	2004	2005	2006	2007	2008
Baranya megye	17,9	18,1	20,2	32,7	31,3
Somogy megye	13,9	25,6	28,6	23,9	30,2
Tolna megye	3,1	4,8	4,8	13,2	2,9
Dél-Dunántúl	16,9	18,3	20,3	30,0	29,6
Magyarország	**22,8**	**23,8**	**25,2**	**26,1**	**26,8**

A tudományos fokozattal rendelkezők közül az akadémiai tagok részesedése régiónkban a 2004-től 2008-ig terjedő időszakban mindössze 1–1,5% között mozgott, miközben országos átlagban 2,5–3% közötti hányad volt jellemző. A dél-dunántúlinál alacsonyabb arányt az akadémiai tagok a vizsgált időszakban csupán a Közép-Dunántúlon képviseltek. Az MTA-doktorok aránya az öt év átlagában megfelelt az országosnak, de mind a számuk mind az arányuk az utolsó két évben számottevő mérték-

ben csökkent, így 2008-ban már elmaradt az országos átlagtól. Az országos átlagnál nagyobb ütemben nőtt ugyanakkor a PhD-val rendelkezők száma, részesedésük ebből adódóan 82-ről 87%-ra emelkedett. Összességében tehát megállapítható, hogy a tudományos fokozattal rendelkezők számának gyarapodása a PhD-val rendelkezők számának ugrásszerű növekedésével magyarázható.

4.tábla

A tudományos fokozattal rendelkezők számának alakulása

Terület	2004	2005	2006	2007	2008
			Akadémiai tag		
Baranya megye	9	8	12	12	9
Somogy megye	2	1	1	1	2
Tolna megye	–	–	–	–	1
Dél-Dunántúl	11	9	13	13	12
Magyarország	**327**	**324**	**331**	**317**	**323**
			MTA doktor		
Baranya megye	122	116	134	119	115
Somogy megye	10	11	12	14	11
Tolna megye	–	–	–	1	–
Dél-Dunántúl	132	127	146	134	126
Magyarország	**1 777**	**1 847**	**1 903**	**1 840**	**1 853**
			PhD		
Baranya megye	572	537	585	629	806
Somogy megye	88	119	129	111	149
Tolna megye	4	11	11	23	5
Dél-Dunántúl	664	667	725	763	960
Magyarország	**9 185**	**9 639**	**10 488**	**10 736**	**11 319**

Kutatási témák, publikációk

A Dél-Dunántúlon a 2004-től 2008-ig tartó időszakban összesen 5902 kutatási téma illetve fejlesztési feladat megoldásán dolgoztak, amely az országos mennyiség 4,7%-át tette ki. Az adatokat tendenciájukban tekintve látható, hogy mialatt országosan a vizsgált esztendőkben növekedett a témák száma, régiónkban csökkenés volt tapasztalható. A témákon belül a Dél-Dunántúlon az alapkutatások számottevően magasabb hányadot (45%-ot) képviseltek mint az ország más régióiban, illetve átlagában (32,5%). Ez a jelenség hagyományosan – a témák terén is legnagyobb súlyt képviselő – Baranya sajátosságaival van összefüggésben, ahol a kutatási témák több mint fele (a 2004-2008 évek átlagában 55%-a) alapkutatás volt. A régió másik két megyéjében az alkalmazott kutatások voltak túlsúlyban.

A Dél-Dunántúlon a kutatások kisebb hányadát végezték nemzetközi együttműködés keretei között mint az országban általában. A régióban a vizsgált esztendők átlagában a témák 6,4%-a, míg országosan 9,6%-a készült ily módon.

A régióban a 2004-2008 közötti időszakban a kutatási témáknak vagy fejlesztési feladatoknak átlagosan 23%-át minősítették eredményesen befejezettnek, míg országosan számottevően nagyobb hányadát 35%-át. A régió megyéi közül ezen a téren Somogy tekinthető éllovasnak, ahol a kutatások mintegy egyharmada zárult eredményesen, Baranyában 22, Tolnában csupán 14%-a. Az eredményesen befejezett témák és fejlesztési feladatok közül a célkitűzéseknek megfelelően hasznosított, vagyis a gyakorlatban bevezetett témák dél-dunántúli 61%-os hányada meghaladta az országos átlagot (57%). A megyék közül Tolnában 81, Somogyban 79, Baranyában csupán 53%-ot képviselt ez az arány.

5.tábla

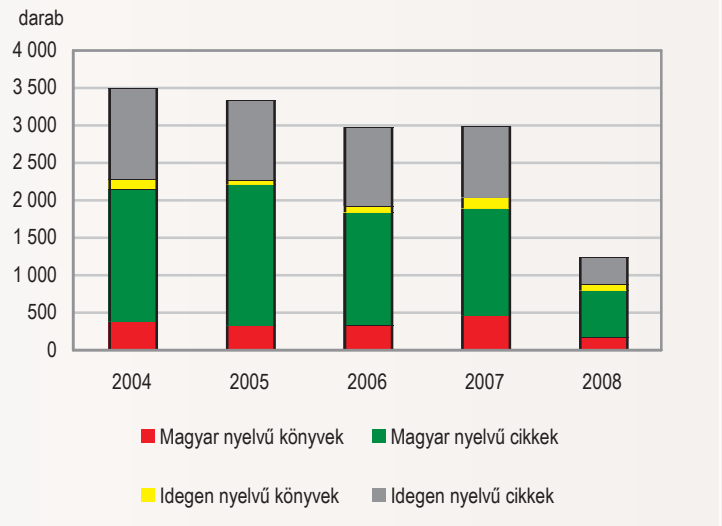
A kutatási témák, fejlesztési feladatok főbb adatai

Terület	Kutatási témák, fejlesztési feladatok száma	Ebből			
		alapkutatás	alkalmazott kutatás	kísérleti fejlesztés	nemzetközi együttműködésben munkált témák száma
		aránya, %			
			2004		
Baranya megye	1 148	62,7	32,0	5,3	91
Somogy megye	261	21,8	57,1	21,1	25
Tolna megye	64	7,8	68,8	23,4	—
Dél-Dunántúl	1 473	53,1	38,0	8,9	116
Magyarország	**22 612**	**35,2**	**34,2**	**30,6**	**2 424**
			2008		
Baranya megye	788	52,0	33,0	15,0	26
Somogy megye	206	11,2	56,8	32,0	2
Tolna megye	93	3,2	74,2	22,6	—
Dél-Dunántúl	1 087	40,1	41,0	18,9	28
Magyarország	**30 659**	**32,6**	**27,7**	**39,8**	**2 573**

A kutatás-fejlesztés eredményeit – főként az alapkutatás és az alkalmazott kutatás esetében – tudományos publikációkban teszik közzé, ezért a publikációs tevékenység a K+F eredményességének egyik fokmérője. A Dél-Dunántúlon 2004 és 2008 között összesen több mint 14 ezer publikáció született, az országos mennyiségnek 7,3%-a. Régiónkban a vizsgált időszak során számuk csaknem folyamatosan fogyatkozott, de 2008-ban erőteljesen csökkent, az ez évben napvilágot látott publikációk száma a 2004. évinek alig több mint egyharmadát tette ki, miközben országosan a teljes időszak folyamán inkább stagnálás volt jellemző. Mivel a Dél-Dunántúlon megjelent publikációk döntő többsége (átlagosan 83%-a, az idegen nyelvűek 88%-a) Baranyához köthető, ebből adódóan a régiós csökkenés a megyében történt visszaesésből adódott (Baranyában 2008-ban a publikációk száma a 2004. évinek mindössze 26%-át tette ki). A publikációk régiós összetétele hasonló volt az országoshoz, a vizsgált időszak átlagában 12%-ot tett ki a magyar nyelvű könyvek, 51%-ot a

3. ábra

A publikációk számának és összetételének alakulása a Dél-Dunántúlon, 2004–2008

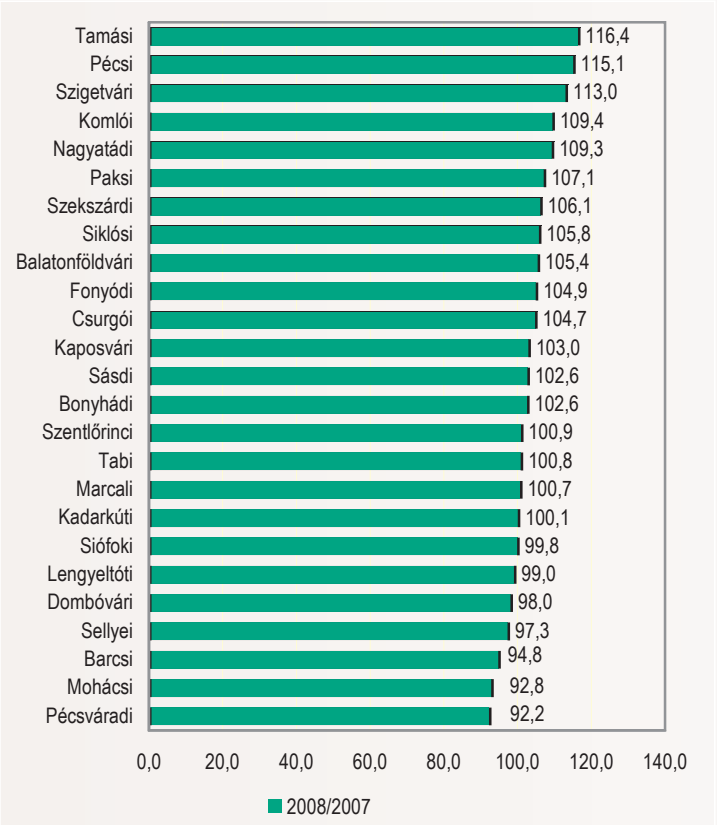
magyar nyelvű cikkek, 4%-ot az idegen nyelvű könyvek, 33%-ot az idegen nyelvű cikkek részesedése. A megyék közül Somogyban, de főként Tolnában az idegen nyelvű publikációk az országos és a régiós átlagnál is számottevően kisebb hányadot képviseltek.

Az álláskeresők területi jellemzői a Dél-Dunántúlon 2008-ban

2008-ban a dél-dunántúli régióban 62 061 álláskeresőt tartottak nyilván, az ország egészében regisztráltaknak a 13%-át[1]. Számuk az előző évihez képest a régióban 4,3%-kal volt magasabb, ami némileg elmaradt az országos növekedéstől, tekintve, hogy az ország egészében ugyanezen időszak alatt 7,3%-os emelkedés következett be. Az ország hét tervezési-statisztikai régiója közül valamennyiben nőtt a munkanélküliek száma, a legnagyobb növekedés (22,8%-os) a Közép-Dunántúlon következett be. A dél-dunántúli növekedés az észak-magyarországi (3,4%-os) emelkedés után a második legkisebb volt. A régió 25 kistérsége közül 7-ben az álláskeresők száma elmaradt az egy évvel korábbitól, a többi 18 térségben növekedés mutatkozott. A legnagyobb létszámgyarapodás Tamási környékét jellemezte, az állástalanok száma több mint 16%-kal haladta meg az előző évit, de 10% feletti növekedést regisztráltak még Pécs és Szigetvár körzetében is. Összességében régiós átlag feletti növekedést Baranya 9 kistérsége közül 4-ben, Somogy 11 térsége közül szintén 4-ben és Tolna 5 mikrokörzetéből 3-ban regisztráltak.

4. ábra

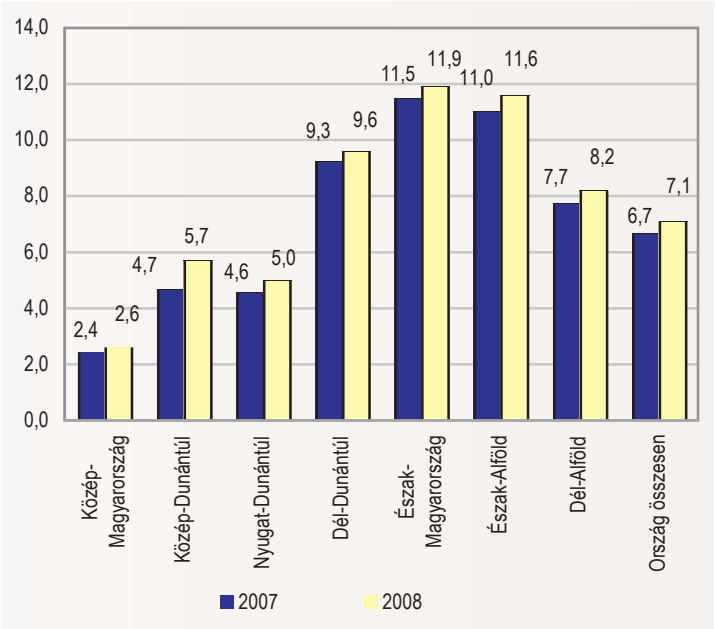
Az álláskeresők számának változása kistérségenként, %

A munkanélküliség vizsgálatának egyik legpontosabb mutatója a **regisztrált álláskeresőknek a munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított aránya,** amely a dél-dunántúli régióban 2008-ban 9,6% volt, 0,3 százalékponttal magasabb mint 2007-ben. Országosan az állástalanok aránya jóval alacsonyabb volt (7,1%-os), ugyanakkor az egy évvel korábbihoz képesti változás (0,4 százalékpontos növekedés) valamelyest a régiót jellemző emelkedés fölött alakult. Az ország egészéről elmondható, hogy a Dél-Dunántúlt jellemző munkanélküliségi ráta értékét tekintve az észak-magyarországi és az észak-alföldi után a harmadik legmagasabb volt, növekedését tekintve ugyanakkor a közép-magyarországi 0,2 százalékpontos emelkedés után a második legalacsonyabb volt a régiók között.

5. ábra

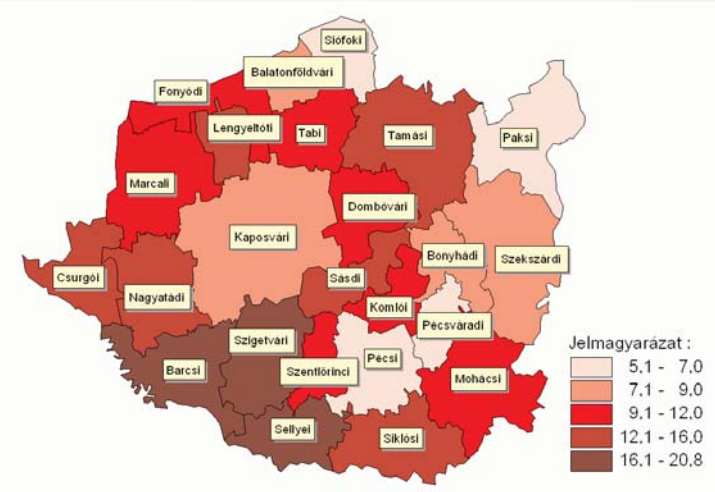
A regisztrált munkanélküliek munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított aránya régiónként, %

Az álláskeresők aránya a régió három megyéje közül Baranyában és Tolnában átlag alatti, Somogyban pedig afölötti volt 2008 végén, akárcsak a megelőző évben. A régió kistérségeiben 2008-ban a munkanélküliségi ráta 5,1 és 20,8% között szóródott. Az állástalanok aránya a Pécsi kistérségben volt a legalacsonyabb, a Sellyeiben pedig a legmagasabb. A Pécsi kistérség mellett a paksi, a pécsváradi és a siófoki térségben volt még nem csupán a régiós, hanem az országos átlagtól is elmaradó mértékű a

6. ábra

Regisztrált álláskeresők a munkavállalási korú népesség százalékában kistérségenként, 2008

1 A Foglalkoztatási Hivatal állandó lakóhely szerinti adatai alapján
2 Munkavállalási korú állandó népesség: 2007-ben a 15–60 éves nők és a 15–61 éves férfiak, 2008-ban a 15–61 éves nők és a 15–61 éves férfiak

munkanélküliség. Viszonylag alacsony volt még az állástalanok aránya Bonyhád és Szekszárd környékén, Kaposvár körzetében és a Balaton-parti Balatonföldvár és Fonyód térségében, a felsorolt területeken a ráta értéke meghaladta az országos szintet, de valamelyest elmaradt a régiós átlagtól. Az alacsonyabb mutatóérték a Balaton-parti térségek esetén a kedvezőbb munkalehetőségeknek, a Bonyhádi és a Pécsváradi kistérségben elsősorban a megyeszékhely vonzásának a következménye. A Sellyei kistérség után a Szigetvári és a Barcsi kistérségben voltak a legtöbben állás nélkül, de ezen túl még négy térség (a csurgói, a nagyatádi, a sásdi és a kadarkúti) mutatója is több mint kétszerese volt az országosnak a vizsgált évben. **Változását tekintve** a legnagyobb romlás Szigetvár környékén mutatkozott, egy év alatt 1,9 százalékponttal nőtt a térségben az állástalanok hányada. Ezen túl a Tamási és a Nagyatádi kistérségben nőtt jelentősebben (1,7 illetve 1,3 százalékponttal) a munkanélküliségi ráta. A fenti térségeken túl az állástalanok aránya 7 kistérségben csökkent, 2-ben nem változott az egy évvel korábbihoz képest, a többiben pedig növekedést mutatott, melynek mértéke 0,1 és 0,8 százalékpont között szóródott. A javuló tendenciát mutató 7 térség arányszámai 0,1–0,9 százalékponttal maradtak el a 2007-es értéktől. Megjegyzendő, hogy az említett 7 kistérség közül 5 azok közé tartozik, amelyekben az állástalanok hányada a régiós átlag feletti volt – közülük külön is kiemelhető Sellye környéke, ami a legrosszabb mutatóval bíró területe régiónknak – így ebben az évben ezen térségek foglalkoztatási helyzete relatíve javulást mutatott.

6. tábla

A regisztrált álláskeresők munkavállalási korú népességen belüli aránya kistérségenként

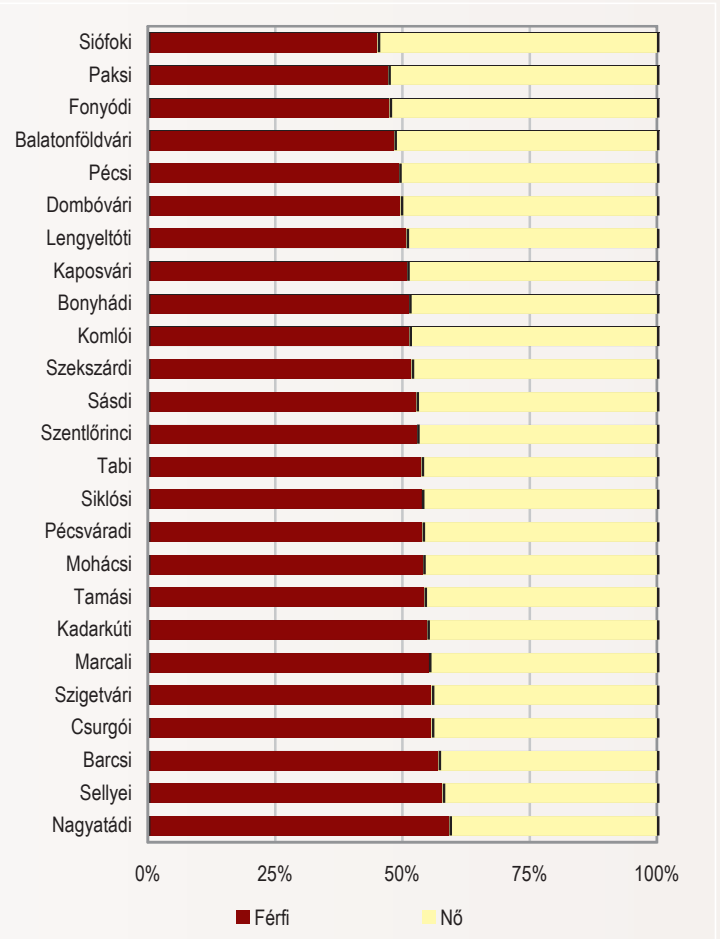
Kistérségek	2007	2008	Változás, százalékpont
	százalék		
Komlói	9,1	9,9	0,8
Mohácsi	11,9	11,0	-0,9
Pécsi	4,5	5,1	0,6
Pécsváradi	7,2	6,6	-0,6
Sásdi	14,3	14,7	0,4
Sellyei	21,4	20,8	-0,6
Siklósi	11,8	12,4	0,6
Szentlőrinci	11,0	11,1	0,1
Szigetvári	15,0	16,9	1,9
Baranya összesen	*8,7*	*9,1*	*0,4*
Balatonföldvári	7,7	8,0	0,3
Barcsi	17,1	16,2	-0,9
Csurgói	14,8	15,4	0,6
Fonyódi	8,9	9,3	0,4
Kadarkúti	14,4	14,4	0,0
Kaposvári	8,7	9,0	0,3
Lengyeltóti	14,5	14,1	-0,4
Marcali	11,8	11,8	0,0
Nagyatádi	14,1	15,4	1,3
Siófoki	7,1	7,0	-0,1
Tabi	11,6	11,8	0,2
Somogy össszesen	*11,0*	*11,1*	*0,1*
Bonyhádi	7,0	7,2	0,2
Dombóvári	10,1	9,8	-0,3
Paksi	5,9	6,3	0,4
Szekszárdi	7,3	7,7	0,4
Tamási	10,6	12,3	1,7
Tolna összesen	*7,9*	*8,4*	*0,5*
Dél-Dunántúl összesen	**9,3**	**9,6**	**0,3**
Ország összesen	**6,7**	**7,1**	**0,4**

A Dél-Dunántúlon 2008-ban az álláskeresőknek mintegy 47%-a tartozott a nők, 53%-a a férfiak közé, a kistérségek közül 19-et férfi, 6-ot nőtöbblet jellemzett. (Egy évvel korábban a munkanélküliek nemenkénti aránya hasonló megoszlást mutatott, kistérségenként valamivel kevesebbet, szám szerint négyet jellemzett a nők magasabb hányada.) A férfiak aránya a Nagyatádi kistérségben volt a legmagasabb (több mint 59%-os), de 57% feletti volt további két – magas munkanélküli hányaddal bíró – térségben, nevezetesen Sellye és Barcs környékén is. A munkanélküliek körében

Az álláskeresőknek a munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított arányát **nemenként** vizsgálva megállapítható, hogy – akárcsak a régiókban – a Dél-Dunántúl kistérségeiben is többnyire a férfiak körében volt magasabb (a 25 kistérség közül 20-ban), a kivételek a kedvezőbb foglalkoztatási helyzetű területek között fordultak elő, nevezetesen Paks, Siófok, Balatonföldvár, Fonyód és Dombóvár környékén. A legelőnytelenebb térségekben ezzel szemben a férfiak munkanélküliségi rátája az átlagosnál jóval nagyobb mértékben haladta meg a nőkét, így ezeknek a területeknek a kedvezőtlenebb foglalkoztatási helyzete nagyobbrészt a férfiak gyengébb munkaerő-piaci pozíciójának számlájára írható.

7. ábra

Az álláskeresők nemenkénti aránya kistérségenként, 2008

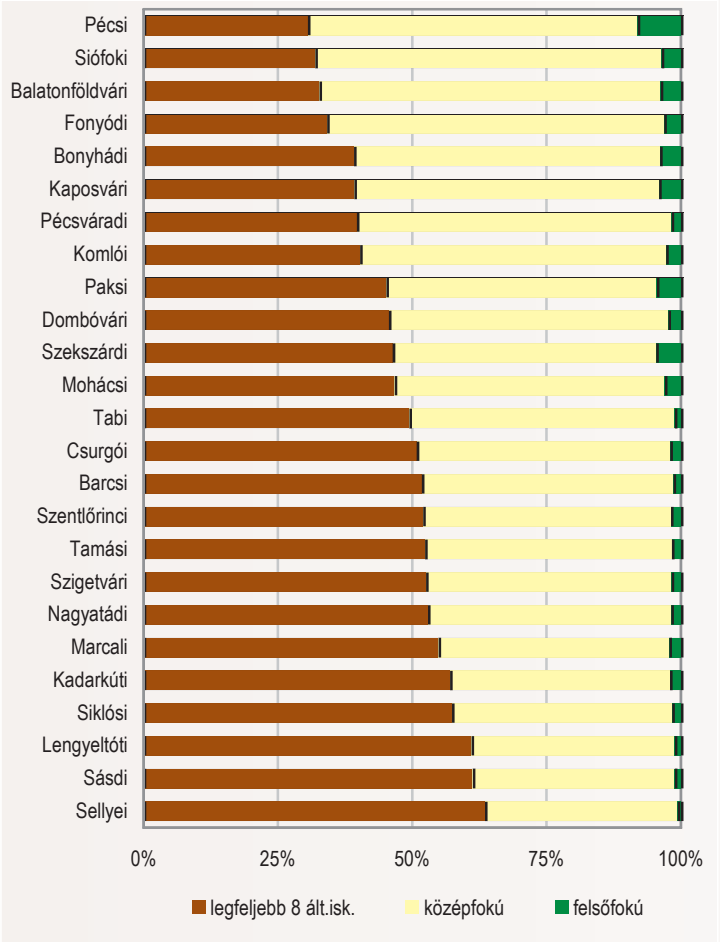
nőtöbblet három Balaton-parti (a Fonyódi, a Balatonföldvári és a Siófoki), valamint a Pécsi, a Dombóvári és a Paksi kistérségben jelentkezett. A fenti térségekről elmondható, hogy jellemzően a régió relatíve alacsonyabb munkanélküliségi hányaddal bíró területei közé tartoznak.

A Dél-Dunántúlon a regisztrált munkanélküliek **iskolai végzettség szerinti** megoszlása az egy évvel korábbihoz hasonlóan alakult. 2008-ban a legfeljebb 8 osztályt végzettek hányada 47%-ot tett ki, a középfokú végzettségűek 50, a felsőfokúak 3%-ot képviseltek. (Ez némileg alacsonyabb képzettség-eloszlást mutatott, mint országosan, ugyanis az ország egészére nézve a legalacsonyabban iskolázottak 44%-ot képviseltek, a középfokú bizonyítvánnyal, valamint diplomával rendelkezők hányada 52, illetve 4%-ot tett ki.) A régió megyéi közül a legfeljebb általános iskolát végzettek hányada Baranyában, a középfokúak aránya Tolnában, a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezőké pedig Somogyban volt a legalacsonyabb. A kistérségek közül végzettség tekintetében a legkedvezőtlenebb helyzetűnek 2008-ban a sellyei, a sásdi, valamint a lengyeltóti térségek tekinthetőek, miután ezekben a körzetekben a legmagasabb az alacsony végzettségűek aránya. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők hányada a fenti 3 térségben sorrendben 63,5, 61,3 valamint 61,0%-os volt. A fentieken túl a régió 25 kistérsége közül további 11 kistérségben haladta meg az alacsony végzettségűek aránya a régiós átlagot. A felsőfokú végzettségűek hányada 7 térségben volt a régiós átlag feletti, közülük is a Pécsi kistérség adata a legmagasabb, ahol a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezők az álláskeresők 8%-át tették ki.

A legalacsonyabb érték ugyanakkor a Sellyei kistérséget jellemezte, ahol a diplomások aránya nem érte el az egy százalékot (0,6%):

8. ábra

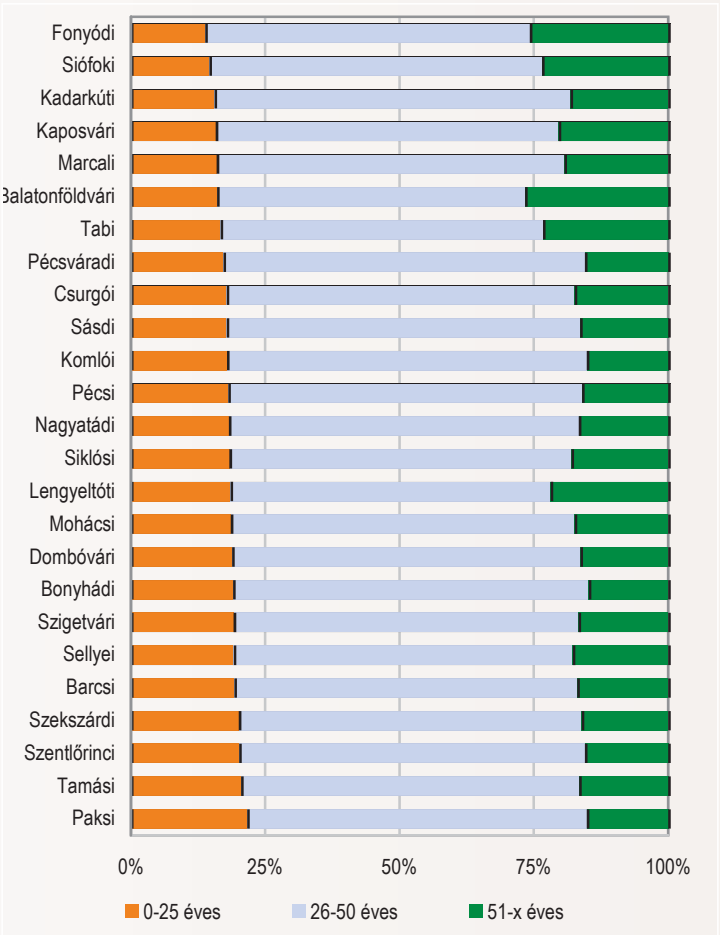
Az állástalanok legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása kistérségenként, 2008

Az állástalanok korcsoportok szerinti megoszlása a régióban és országosan is hasonló képet mutatott, 2008-ban a 26 év alattiak, illetve az 50 év felettiek egyaránt a munkanélküliek 18%-át tették ki, 64%-uk pedig az említett kettő közötti korcsoporthoz tartozott. A régió kistérségeiben a fiatalok hányada már nem mutatott egységes képet, arányuk 14 és 22% között szóródott. A régiós átlag alatt 11, fölötte 14 régió helyezkedett el. A 26 év alattiak legkevesebben a fonyódi térségben kerestek munkát, a legtöbben Paks körzetében nem tudtak elhelyezkedni. Az 50 év felettiek hányada is jelentős szóródást mutatott, közülük a legkevesebben a Bonyhádi kistérségben, a legtöbben Balatonföldvár környékén nem találtak munkát, az előbbiek a munkanélküliek 15, az utóbbiak a 27%-át alkották. A részarányuk átlag alatti 16, afeletti 9 kistérségben volt, amelyek közül a balatonföldvári térségen kívül további 5 kistérségben (Fonyódi, Siófoki, Tabi, Lengyeltóti, Kaposvári) 20%-ot meghaladó részesedést mutattak.

9. ábra

Az állástalanok életkor szerinti megoszlása kistérségenként, 2008

A Dél-Dunántúlon 2008-ban a regisztrált munkanélküliek 87%-a fizikai, 13%-a pedig szellemi munkakörben kívánt elhelyezkedni. Országosan a fizikaiak kisebb, a szellemi foglalkozásúak magasabb arányt képviseltek, előbbiek az állástalanok 84, utóbbiak a 16%-át alkották. A kistérségek tekintetében a munkanélküliek **fizikai-szellemi** bontása elég szélsőséges értékek között ingadozott. Miközben a Pécsi kistérségben a szellemi foglalkozásúak hányada több mint kétszerese a régiós átlagnak (27%-os) így a fizikaiak, az állástalanoknak 73%-át tették ki, addig a másik végpontot képviselő sellyei körzetben az állástalanok túlnyomó többsége (96%-a) a fizikaiak közül került ki, a szellemiek aránya pedig mindössze 4%-ot képviselt.

A Dél-Dunántúlon a munkanélküliek 8,8%-a volt **pályakezdő**, közel akkora hányada, mint országosan (8,7%). A pályakezdők aránya a Dombóvári és a Mohácsi kistérségben volt a legmagasabb (mindkettőben 10,8%), ezen túlmenően Szekszárd és Bonyhád környékén tette ki a munkanélkülieknek több mint tizedét. Az állástalan fiatalok részaránya a Balatonföldvári kistérségben volt a legalacsonyabb (4,2%), de 5% alatt maradt még Siófok vonzáskörzetében is.

A dél-dunántúli régió egészében az állástalanok 52%-a volt **tartós munkanélküli,** országosan ez az arány alig valamivel kevesebb, 51%-os volt. A tartós munkanélküliek hányada a Balatonföldvári kistérségben volt a legalacsonyabb (26%), de a másik két Balaton-parti – siófoki és fonyódi – térségben is 35% alatt maradt. A legnagyobb arányban a Kadarkúti kistérségben (65%) regisztráltak között fordultak elő 180 napnál régebben állást keresők, de a csurgói, barcsi és nagyatádi térségekben is 60% fölötti arányt képviseltek. A munkanélküliség időtartamában viszonylag szoros összefüggés látható a kistérségek gazdasági fejlettségével. Megállapítható, hogy a magasabb munkanélküli hányaddal bíró területeken egyúttal a 180 napon túli munkanélküliek aránya is jellemzően magasabb értéket mutatott, illetve az átlag feletti munkanélküliségi rátával rendelkező térségek nagy részében a tartós munkanélküliek hányada is meghaladta az átlagot.

Módszertan

A kalászosok terméseredménye a dél-dunántúli régió megyéiben

2009-ben a Dél-Dunántúl az országosan megtermett 5 985 ezer tonna kalász gabona[3] 17%-át adta, amely részesedéssel a térség a régiós rangsorban – a termelés zömét adó alföldi körzetek után – a harmadik helyen szerepelt. A legkevesebb kalászos ugyanakkor a korábbi évekhez hasonlóan Közép-Magyarországon és Észak-Magyarországon került raktárba. Mindezzel együtt **a betakarított kalászosok mennyisége** tavalyhoz képest mindenhol az országban jelentősen visszaesett, különösen a közép-magyarországi és az észak-alföldi régiókban regisztráltak nagy mértékű csökkenést. Az ország egészében volumenében közel egynegyedével, a Dél-Dunántúlon pedig mintegy ötödével kevesebb kalászost vágtak le.

Térségünk megyéi közül Baranyában és Somogyban az idei termésmennyiség tavalyhoz képest kevésbé esett vissza, mint az régiós szinten tapasztalható volt, míg Tolnában annál nagyobb mértékű kieséssel kellett számolni.

A fontosabb kalászosokat tekintve a Dél-Dunántúlon 2008-hoz képest búzából és őszi árpából is több mint ötödrészével termett kevesebb, és – a rozst leszámítva - általában a többi növényből is kevesebbet arattak le. A betakarított termésmennyiség a triticalénál mintegy negyedével, a tavaszi árpánál közel tizedével, a zabnál pedig 6,3%-kal maradt alatta az előző évi szintnek, miközben a rozsnál 21,1%-os növekedést mértek. Országosan a búzatermés tavalyhoz képest ugyan valamivel kevésbé csökkent, mint térségünkben, azonban a többi kalászos gabona termés-kiesése jóval erőteljesebb volt a dél-dunántúlinál.

Régiós szinten az idei jelentős terméscsökkenés mögött egyrészt a kalászosok **betakarított területének** 6,7%-os mérséklődése, másrészt **a terméseredmények** átlagosan mintegy 15%-kal való visszaesése áll, mely utóbbi tényező a kedvezőtlen időjárásra vezethető vissza. Országosan a terület tavalyhoz képest csak egészen kis mértékben csökkent, azonban a kalászosok termésátlaga általában a háromnegyede volt az egy évvel korábbinak.

A dél-dunántúli körzetbe az idén az ország kalászos gabonával hasznosított szántóföldjeinek 13,3%-a esett, miközben a területek legnagyobb hányada ezúttal is a Dél-Alföldön (24,9%), illetve az Észak-Alföldön (20,0%) koncentrálódott. Régiónkban a búza, az őszi árpa, a zab és triticale területe tavalyhoz képest számottevően visszaesett, a tavaszi árpánál és a rozsnál pedig növekedést tapasztaltak. Az ország egészében ugyanakkor a búza területe kismértékben nőtt, míg – a zabot leszámítva – általában a többi növénynél nem túl jelentős mérséklődés volt megfigyelhető.

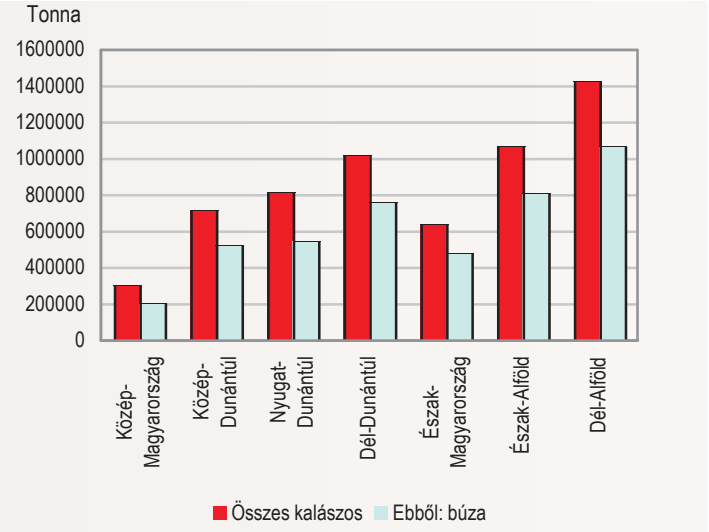
A főbb kalászosok dél-dunántúli terméseredményeit tekintve a búza, az őszi árpa, a tavaszi árpa és a triticale fajlagos hozama 2008-hoz képest igen jelentősen csökkent, miközben a zabé kevésbé mérséklődött, a rozsé pedig nagyarányban nőtt.

A Dél-Dunántúl megyéit tekintve

– *Baranyában* az idén 395,4 ezer tonna kalászos gabona termett, 14,8%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. E növények összes betakarított területe ugyan az elmúlt egy évben csak kismértékben csökkent, azonban a terméseredmények átlagosan 14,1%-kal visszaestek. A kalászosok termésmennyiségének a 72%-át kitevő búzatermés 15,4%-kal maradt alatta a tavalyi szintnek úgy, hogy a betakarított terület némileg mérséklődött, a termésátlag pedig igen nagy arányban csökkent.
  A többi kalászosnál a betakarított területek többnyire csökkentek – a kivételt itt a tavaszi árpa és a zab jelenti, amelyeknél jelentős növekedés volt tapasztalható –, miközben a termésátlagok eltérően alakultak.
  Az őszi árpa és a tavasz árpa terméseredménye igen jelentősen visszaesett, ezzel szemben a triticaleé alig valamivel, a zabé számottevő mértékben, a rozsé pedig több mint a kétszeresére nőtt.
– *Somogyban* 352,4 ezer tonna kalászost takarítottak be, 16%-kal kevesebbet az előző évinél. Az összes betakarított terület ugyan tavalyhoz képest csak kismértékben zsugorodott, azonban átlagosan 11,8%-os terméseredmény-csökkenés volt tapasztalható. A kalászosok volumenének legnagyobb hányadát (71%-át) az idén is a búzatermés tette ki, ami a múlt évinél közel ötödével volt kisebb. A megyei búzaterület ugyanis tavalyhoz képest számottevően csökkent, és a termésátlag is igen nagy arányban visszaesett. A többi kalászos közül az őszi árpa és a rozs betakarított területe jelentős mértékben nőtt, a tavaszi árpáé, a zabé és a triticaleé pedig visszaesett. A termésátlagokat tekintve tavalyhoz képest a rozsnál és a zabnál regisztráltak növekedést, míg a többi növénynél visszaesés következett be.
– *Tolnában* 227,3 ezer tonna kalászos gabonát vágtak le, közel harmadával kevesebbet a tavalyinál. E nagyarányú visszaesés mögött egyrészt

10. ábra

A kalászosok régiónkénti termésmennyisége, 2009

[3] Kétszeres, cirok, köles és pohánka nélkül.

az összes betakarított terület 12,6%-os csökkenése, másrészt a termés-eredmények átlagosan több mint ötödével való mérséklődése áll.
A búzából – ami az összes kalászos termésmennyiségének a 84%-át tette ki – az előző évihez képest több mint negyedével kevesebbet arattak le, miközben a terület viszonylag jelentősen csökkent, a termésátlag pedig mintegy ötödével mérséklődött. A többi kalászos betakarított területei szintén nagymértékben visszaestek, azzal együtt, hogy a termésátlagok is csökkentek. Terület és termésátlag vonatkozásában a legnagyobb arányú visszaesést a rozsnál és a triticalénál tapasztalták.

7. tábla

A kalászosok 2009. évi terméseredménye a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		Betakarított terület, hektár		
Búza	55 687	56 117	48 191	159 995
Őszi árpa	15 449	9 463	6 565	31 477
Tavaszi árpa	6 245	4 752	1 280	12 277
Rozs	106	1 155	54	1 315
Zab	2 069	2 072	895	5 036
Triticale	2 317	9 313	1 918	13 548
		Betakarított terület az előző évi %-ában		
Búza	98,0	93,0	92,7	94,6
Őszi árpa	96,0	115,9	71,4	94,1
Tavaszi árpa	138,2	86,3	75,8	104,8
Rozs	61,6	137,3	32,9	111,7
Zab	116,6	85,5	84,0	95,7
Triticale	72,2	94,8	58,1	82,9
		Termésátlag, kg/hektár		
Búza	5 100	4 460	4 720	4 760
Őszi árpa	4 660	4 200	4 130	4 410
Tavaszi árpa	3 620	3 560	4 400	3 680
Rozs	3 590	3 260	3 090	3 280
Zab	3 190	2 960	3 390	3 130
Triticale	4 300	3 790	3 800	3 880
		Termésátlag az előző évi %-ában		
Búza	86,4	86,6	78,9	83,8
Őszi árpa	83,4	88,8	80,7	84,0
Tavaszi árpa	85,0	91,3	87,6	87,6
Rozs	221,6	106,2	72,4	108,3
Zab	103,9	105,0	79,8	97,8
Triticale	100,5	94,0	77,7	91,3

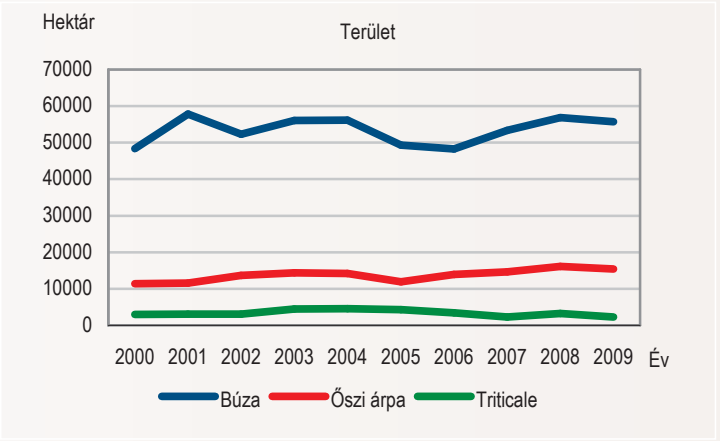
Az idei nagy termésvisszaesés ellenére azonban a dél-dunántúli megyék fontosabb kalászosokból mért termésátlagai országosan kiemelkedők voltak. A megyei rangsorban a búzánál, a rozsnál, az őszi árpánál és a triticalénál Baranya állt az élen, a tavaszi árpánál pedig Tolna volt a listavezető, amely megye egyébként a búzánál és a zabnál is a második helyen szerepelt. Somogyban a rozs termésátlaga volt a második legmagasabb.
A legkisebb termésátlagokat többnyire az észak-alföldi és a közép-magyarországi régiók mondhatták a magukénak.
2000-ig visszatekintve a régióban a betakarított kalászos gabonák összes mennyisége – az országos folyamatokhoz hasonlóan – tendenciájában erőteljes ingadozás mellett nőtt, miközben a területnagyság szintén emelkedést mutatott. Országosan, bár a betakarított termésmennyiség tendenciájában ugyancsak nőtt, ám a terület alakulását 2002-től már csökkenő trend jellemezte. Mindezek következtében a kalászos gabonák termésátlaga az adott időszakban mind régiós, mind országos viszonylatban nőtt.
A főbb kalászosok betakarított területe és termésátlaga 2000–2008 között a dél-dunántúli megyékben a következőképpen alakult:

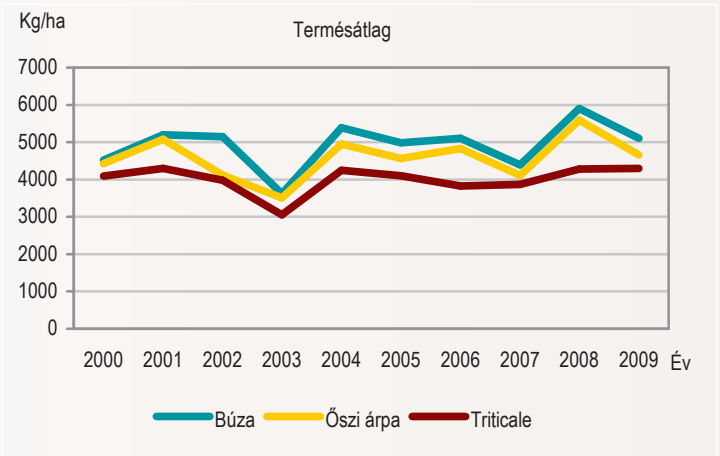
– *Baranyában* a búza, az őszi árpa és triticale területe lényegében stagnált, miközben a termésátlagok az ingadozások mellett nőttek. A viszonylag kisebb súlyú tavaszi árpa, rozs és zab területe és termésátlaga általában csökkent az adott időszakban.
– *Somogyban* a búza területe szinte folyamatosan emelkedett, míg az őszi árpáé erős ingadozás mellett tendenciájában csökkent, a triticaleé pedig 2006-tól az addigi növekedésből átváltott csökkenésbe. A termésátlagokat ezzel együtt mindhárom növénynél emelkedő trend jellemezte. A többi kalászos közül a tavaszi árpa termelése csak az utóbbi években nőtt meg, míg a rozsé és a zabé végig az időszak során egyre kevesebb lett.
– *Tolnában* a búza betakarított területe 2004-ig folyamatosan nőtt, majd csökkenni kezdett. Az őszi árpa területének alakulására erős ingadozás mellett stagnálás volt jellemző. A triticalénál 2005-ig növekedést lehetett tapasztalni, majd a terület folyamatosan mérséklődött. A termésátlagok tendenciájukban mindegyik növénynél emelkedtek. A tavaszi árpánál, a rozsnál és a zabnál a területi stagnálás általában a termésátlagok emelkedésével párosult.

11. ábra

A főbb kalászosok termelésének alakulása a Dél-Dunántúl megyéiben

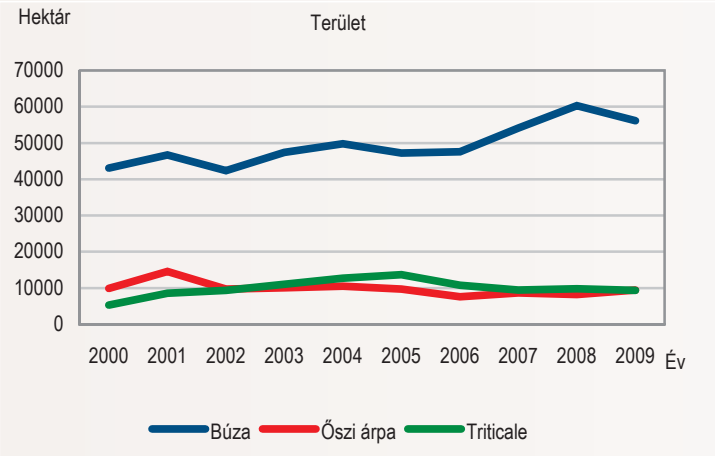
Baranya

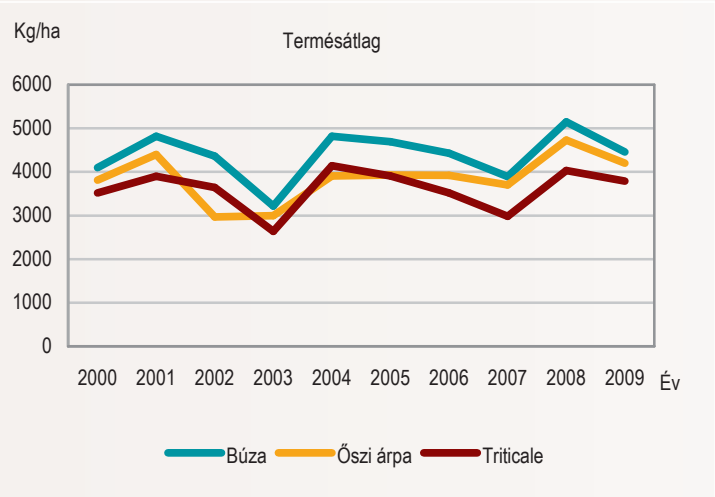

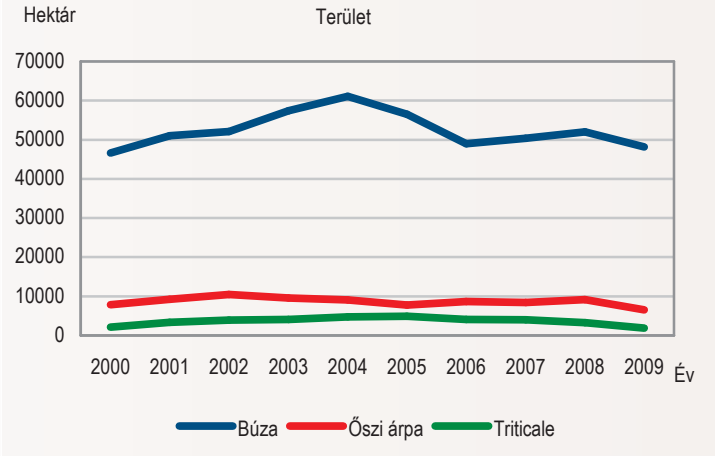
A főbb kalászosok termelésének alakulása a Dél-Dunántúl megyéiben (folytatás)

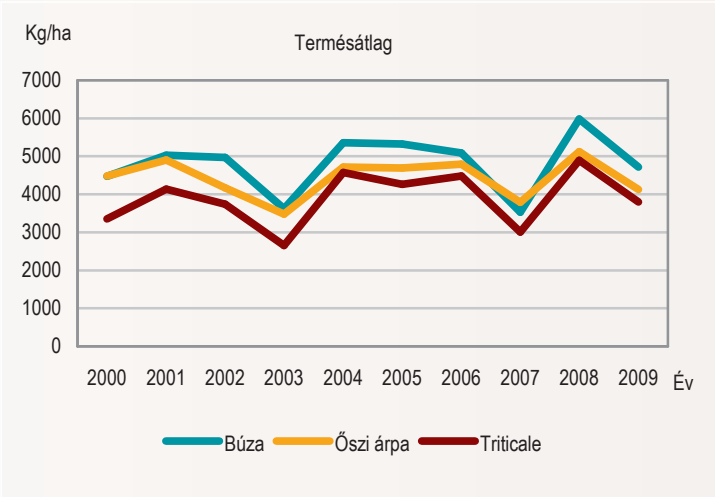
Somogy

Tolna

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: 72–533–395

Információszolgálat

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

statisztikai tükör

III. évfolyam 155. szám 2009. november 4.

2009/155
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör, 2009/10

A tartalomból

1 Pécs idegenforgalma 2009 I. félévében

1 Bevezető

1 A vendégszámok és vendégéjszakák alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

2 A vendégek és vendégéjszakák számának alakulása szállástípusok szerint

3 A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása küldő országok szerint

3 A szállásdíj-bevételek a kereskedelmi szálláshelyeken

3 Személygépjárművek Dél-Dunántúl közútjain, 2000-2008

Pécs idegenforgalma 2009 I. félévében[1]

Bevezető

Az első hat hónap Európa szerte az idegenforgalom zsugorodását jelentette. Az Eurostat adatai szerint a 27 tagállam mindegyikében, átlagosan 7,4%-kal csökkent a szállodaszerű egységek (szállodák és panziók) vendégéjszakáinak száma. Ezen belül a külföldi vendégéjszakák mérséklődése volt jelentősebb (-11,2%)[2]. Magyarországot a visszaesés valamivel mélyebben érintette. Ugyanezen összevont szállástípusban a vendégéjszakák száma 11,4%-kal, a külföldieké 12,1%-kal csökkent.

Valamennyi kereskedelmi szálláshely vendégforgalmát tekintve az év első felében a hazai kereskedelmi szállásegységekben a vendégek száma 11,2%-kal, a vendégéjszakáké 10,6%-kal volt kevesebb, mint egy évvel korábban. A Dél-Dunántúlra látogató vendégek száma 15,1%-kal, a vendégéjszakáké 11,2%-kal maradt el a tavalyi év hasonló időszakától.

Az első félévben **Baranya megye** kereskedelmi szálláshelyeit 107,5 ezer vendég kereste fel, akik 249,6 ezer vendégéjszakát töltöttek el a megyében. A vendégek száma a megelőző évhez képest közel tizedével (8,4%-kal) csökkent, míg a vendégéjszakák vonatkozásában mérsékelt, mindössze 2,5%-os esés volt tapasztalható. Pécs tradicionálisan Baranya megye meghatározó idegenforgalmi központja. Az év első félévében a megyébe látogató vendégek közel fele (48,2%), a vendégéjszakáknak azonban már kevesebb mint kétötöde (38,3%) jelentkezett Pécsett. A megyébe látogató hazai vendégeknek 49%-a, a külföldieknek 44%-a választotta Pécs valamely kereskedelmi szálláshelyét.

Pécs idegenforgalmában, csakúgy mint az ország turisztikai desztinációinak többségében, a szezonalitás meghatározó szerepet játszik. Ennek nem mond ellent az, hogy az egész éves vendégforgalom fele az év első hat hónapjában jelentkezik. (Az első hat hónap közül a májusi és a júniusi a meghatározó). A külföldi vendégek és vendégéjszakák szempontjából egyértelműen a második félév a meghatározóbb, míg a belföldieknél a két időszak napjainkra kiegyenlítettebbé vált.

1. tábla

Az első félévben érkezett vendégek és vendégéjszakáik aránya az év egészéhez képest Pécsett, 2002-2007

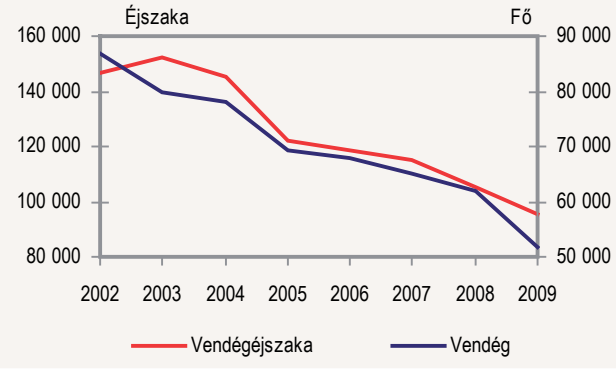
Év	Vendég		Vendégéjszaka	
	Külföldi	Összesen	Külföldi	Összesen
2002	45,5	51,2	43,5	47,1
2003	44,7	50,4	43,9	49,7
2004	40,1	51,0	38,4	48,2
2005	40,7	49,2	39,5	47,2
2006	40,6	49,2	40,2	46,2
2007	43,9	50,3	44,7	48,3
2008	41,6	50,6	39,5	46,9

A vendégszámok és vendégéjszakák alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

Az év első felének adatai alapján mind a vendégeknél, mind a vendégéjszakáknál tovább folytatódott az elmúlt években tapasztalható csökkenés. Ez év első hat hónapjában 52 ezer vendég érkezett Pécsre, akik 96 ezer vendégéjszakát töltöttek el a megyeszékhelyen.

1. ábra

A vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett, I. félév

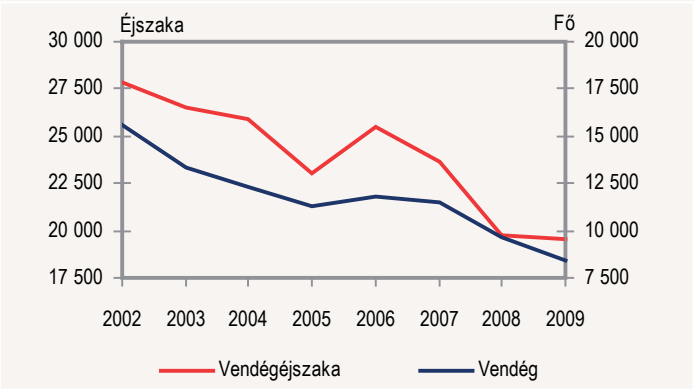
[1] Pécs idegenforgalmának alakulásával több korábbi kiadványunkban is foglalkoztunk:
Az idegenforgalom alakulása Pécsen 2000-2007 között http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/regiok/deldun/deldun0803.pdf
Pécs vendégforgalma 2008 I. félévében http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/regiok/deldun/deldun0809.pdf

[2] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-09-042/EN/KS-QA-09-042-EN.PDF

Az előző év hasonló időszakához képest a vendégek száma 16,5%-kal, a vendégéjszakáké 9,2%-kal csökkent. A belföldiek számának csökkenése jelentősebbnek bizonyult. A megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyeit látogatók átlagos tartózkodási ideje évek óta két éjszaka alatt van.
A Pécsre érkező külföldi vendégek száma 2002 óta – a 2005-2007 közötti stagnálástól eltekintve – folyamatosan csökkent. A vendégéjszakák alakulása hektikusabban alakult, 2006-ban kisebb emelkedés volt megfigyelhető, de az elmúlt három év itt is egyre apadó vendég és vendégéjszaka számról árulkodik. Az idei adatok szerint a külföldről érkező vendégek száma már nem érte el a 9 ezret, és az általuk eltöltött vendégéjszakák száma is 20 ezer alatt maradt. Az általunk elemzett időszakban a külföldi vendégek az év első felében átlagosan 1,8-2,3 napot töltöttek el a megyeszékhelyen.

2. ábra

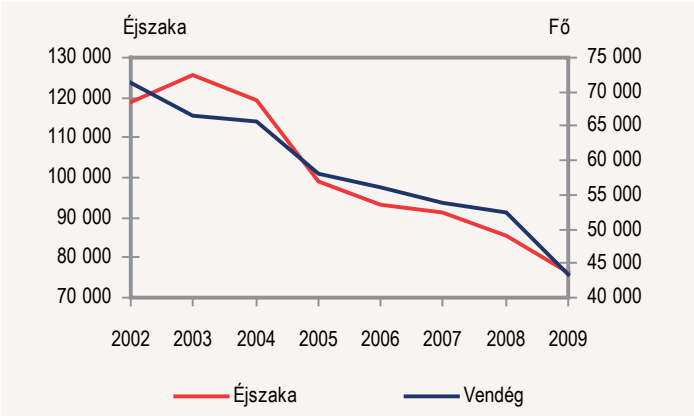
A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett, I. félév

Abszolút értében a vendég- és vendégéjszaka-szám csökkenése döntően a hazai vendégforgalom visszaesésének tudható be. A vendégek száma 2002 és 2009. első féléve között 71 ezerről 43 ezerre, azaz kétötödével esett vissza. Közel hasonló mértékű csökkenés figyelhető meg a hazai vendégek által eltöltött vendégéjszakáknál is ugyanezen évek során (119 ezerről 76 ezerre).

3. ábra

A belföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett, I. félév

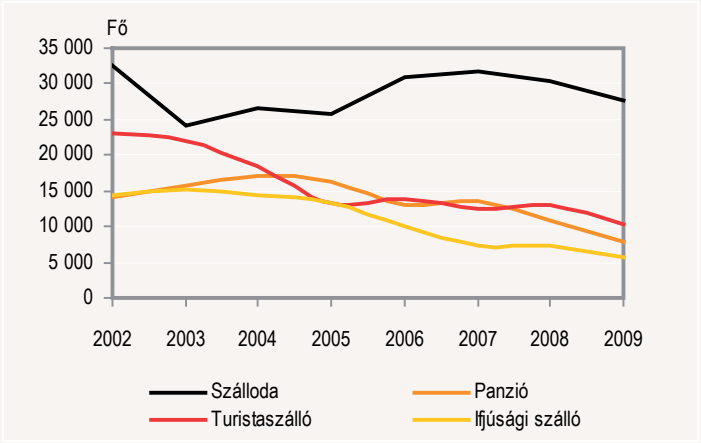

A vendégek és vendégéjszakák számának alakulása szállástípusok szerint

Az első féléves adatok alapján a megyeszékhely kereskedelmi szállástípusai közül a szállodákat, a panziókat, a turistaszállókat és az ifjúsági szállókat lehet kiemelni. A Pécs idegenforgalma szempontjából meghatározó szállodák vendégszáma a 2006-2008 közötti stagnálás után 2009 első hat hónapjában mérséklődött. A visszaesés 2002-höz képest 15%-os, 2008-hoz képest 9%-os volt.
A panziók esetében 2003-2005 között volt megfigyelhető emelkedés, 2006 óta azonban folyamatosan csökken a vendégforgalom. A lejelentett adatok alapján 2009-ben több mint 40%-kal kevesebb vendéget regisztráltak Pécs panzióiban, mint 2002-ben. Az év első hat hónapjában a vendégszám nyolc ezer alá süllyedt.
A legjelentősebb visszaesés a turista- és az ifjúsági szállókban következett be 2002 és 2009 között. A vendégek száma mindkét szállástípusnál kevesebb mint a felére csökkent. A turistaszállók 2002-ben 23 ezer, 2009-ben már csak 10 ezer vendéget fogadtak. Ennél is nagyobb léptékű csökkenés ment végbe az ifjúsági szállóknál, az itt elszállásolt vendégek száma 14 ezerről 6 ezer alá mérséklődött.

4. ábra

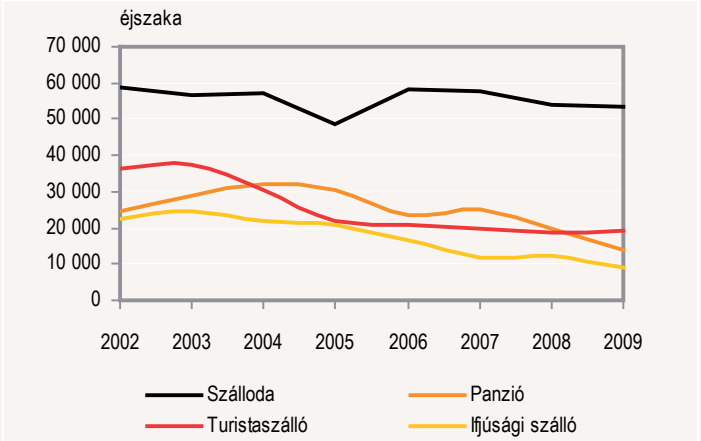
A vendégek számának alakulása a jelentősebb szállástípusokban Pécsett, I. félév

A vendégéjszakák számának félévenkénti alakulása alapvetően nem tér el a vendégeknél elmondottaktól. A szállodák rövid időszoránál figyelhető meg kisebb különbség. A vendégeknél a mélypont 2003-ban, a vendégéjszakáknál 2005-ben volt. A bázisévhez viszonyítva a kiemelt szállástípusok (5. ábra) vendégéjszakáinak csökkenése arányaiban mindenütt kisebb volt, mint a vendégeké.

5. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása a jelentősebb szállástípusokban Pécsett, I. félév

A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása küldő országok szerint

Pécs idegenforgalmában egyre kisebb szerepet játszanak a külföldi vendégek (2. ábra). A legfrissebb előzetes adatok szerint 2009. első hat hónapjában 8,4 ezer külföldi vendég érkezett a baranyai megyeszékhelyre, akik 19,5 ezer vendégéjszakát töltöttek el Pécsett. A tartósnak bizonyuló vendégszám csökkenés mellett az elemzett féléves adatok alapján érdemben nem változott a vendégek küldő ország szerinti összetétele. A legfontosabb küldő országok változatlanul ugyanazok. Továbbra is a Németországból érkező vendégek alkotják a legjelentősebb csoportot. Az év első felében valamivel több mint 1,5 ezer németországi vendéget regisztráltak a város kereskedelmi szálláshelyein. A német vendégek aránya a külföldiek között 19-26% között szóródott a 2002-2009 közötti időszak első féléves adatai alapján. A 2004-es vendégszámhoz képest a német vendégek száma pontosan a felére csökkent. A második legjelentősebb küldő ország Ausztria, bár a vendégek száma 2009. év első felében alig volt több mint ezer. A legfrissebb adatok alapján az említetteken kívül csupán a francia vendégek száma haladta meg az ötszázat.

2. tábla

A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása Pécsett a küldő országok szerint, I. félév

Ország	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
				Vendégek			
Ausztria	1 217	1 379	1 273	1 184	1 052	1 026	1 078
Franciaország	844	909	844	894	566	573	598
Hollandia	391	458	432	374	296	342	369
Horvátország	566	332	471	610	660	565	331
Nagy-Britannia	475	507	422	617	506	431	372
Németország	2 487	3 164	2 422	2 580	2 536	2 124	1 578
Olaszország	904	910	1 041	876	684	480	453
Románia	289	328	270	307	683	481	434
Ázsiai országok	214	384	343	459	364	409	505
Észak-Amerika*	605	649	610	582	551	530	428
Egyéb	5 255	3 261	3 200	3 268	3 368	2 685	2 270
Összesen	**13 247**	**12 281**	**11 328**	**11 751**	**11 266**	**9 646**	**8 416**
				Vendégéjszakák			
Ausztria	2 799	2 793	2 450	2 344	2 082	2 004	2 402
Franciaország	1 236	1 507	1 283	1 477	1 035	1 078	1 361
Hollandia	932	883	810	921	653	637	658
Horvátország	787	668	810	950	942	827	539
Nagy-Britannia	930	1 140	1 100	1 881	1 033	990	970
Németország	5 094	7 025	5 344	5 897	5 483	4 565	4 036
Olaszország	1 518	1 469	1 466	1 770	1 191	849	853
Románia	832	832	576	715	1 293	1 025	846
Ázsiai országok	349	596	581	792	809	1 093	1 702
Észak-Amerika*	1 264	1 253	1 186	1 030	1 497	1 392	993
Egyéb	10 501	7 679	7 452	7 512	7 233	5 335	5 182
Összesen	**26 242**	**25 845**	**23 058**	**25 289**	**23 251**	**19 795**	**19 542**

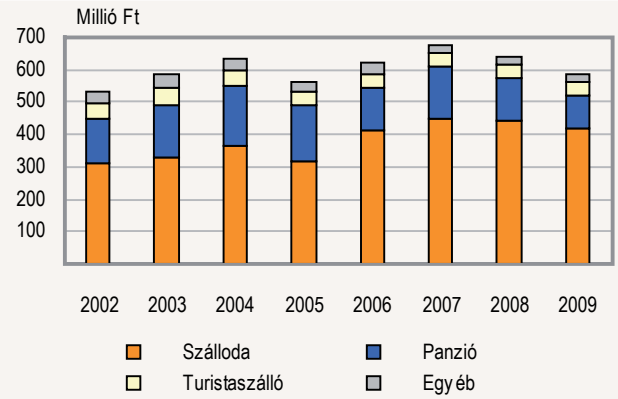
*Észak-Amerika az Egyesült Államok és Kanada együtt

A szállásdíj-bevételek a kereskedelmi szálláshelyeken

A pécsi kereskedelmi szálláshelyek ez év első hat hónapjában 588,1 millió forint bruttó szállásdíj-bevételt realizáltak. A bevétel hét tizede (71,5%) a szállodákhoz, hatoda (17,1%) pedig a panziókhoz volt köthető. Az elmúlt hét év első hat hónapjának adatsorát figyelve két fontosabb jellemzőre hívhatjuk fel a figyelmet. Egyrészt Pécs kereskedelmi szálláshelyein a bruttó szállásdíj-bevétel hullámzóan alakult. Ennek kézzelfogható megnyilvánulása a 2005-ben bekövetkező visszaesés, amikor a bevételeket már nominál értéken sem sikerült megőrizni. A legutóbbi évek fejleményeit tekintve 2007-et követően újabb visszaesés figyelhető meg. Sem 2008, sem 2009 első félévében nem sikerült nominál értéken elérni a 2007-ben realizált eredményeket.
Az idősor másik fontosabb tanulsága – hasonlóan a vendégek és vendégéjszakák szállástípusonkénti alakulásához – a bevételek egyre erőteljesebb koncentrálódása a magasabb színvonalú szolgáltatást nyújtó szállástípusokban, és ezen belül elsődlegesen a szállodákban.

6. ábra

A bruttó szállásdíj-bevétel alakulása folyóáron Pécs kereskedelmi szálláshelyein

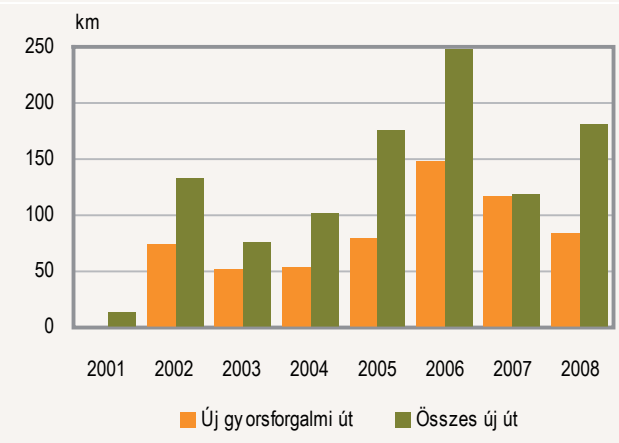

Személygépjárművek Dél-Dunántúl közútjain, 2000-2008

A települések közötti kapcsolatot megteremtő **országos közúthálózat** az ezredfordulót követő 8 év alatt az infrastrukturális fejlesztések középpontjában állt. Ennek eredményeképp 609 km gyorsforgalmi, 80 km fő- és 361 km mellékút létesült Magyarországon.

7. ábra

Állami fenntartású közútfejlesztések Magyarországon

Mint az a számokból kitűnik a fő irányvonalat az autópályák és autóutak építése jelentette, nem csupán az egyre növekvő gépjárműforgalom érdekében, de amiatt is, hogy a hazai és külföldi tőke számára elérhető közelségbe kerüljenek a lemaradó térségek. Az említett 1050 km új útszakasz többségét az utóbbi években adták át a forgalomnak, látványosan 2005-től kezdődően gyorsult fel az útépítések üteme.
A fővárost is magába foglaló Közép-Magyarország – népsűrűsége, valamint kiemelkedő gépjárműforgalma miatt megkerülhetetlenül – fontos színtere maradt a közútfejlesztéseknek, de ezzel párhuzamban a többi régióban is számottevő beruházásra került sor. Észak-Alföldön épült a legtöbb új út, ezt követően pedig Nyugat- és Dél-Dunántúlon. Utóbbi régió gyorsforgalmi hálózata növekedett a legjelentősebben, 110 km-rel.

3. tábla

Az országos közúthálózat régiók szerint, km

Megnevezés	Gyorsforgalmi út	Főút	Mellékút	Összesen
2008. december 31.				
Közép-Magyarország	252	528	1 980	2 760
Közép-Dunántúl	193	931	2 907	4 031
Nyugat-Dunántúl	162	1 011	3 825	4 999
Dél-Dunántúl	128	973	3 392	4 493
Észak-Magyarország	146	823	3 842	4 811
Észak-Alföld	108	1 182	3 847	5 137
Dél-Alföld	127	1 139	3 867	5 133
Ország összesen	**1 116**	**6 587**	**23 660**	**31 363**
Változás 2000-2008. december 31. között				
Közép-Magyarország	93	-12	75	156
Közép-Dunántúl	55	8	0	63
Nyugat-Dunántúl	90	-11	83	163
Dél-Dunántúl	110	-3	55	162
Észak-Magyarország	82	8	66	156
Észak-Alföld	108	24	98	230
Dél-Alföld	71	66	-16	121
Ország összesen	**609**	**80**	**361**	**1 050**

4. tábla

Az országos közúthálózat a Dél-Dunántúl megyéiben, km

Megnevezés	Gyorsforgalmi út	Főút	Mellékút	Összesen
2000. december 31.				
Baranya	–	257	1 376	1 634
Somogy	18	410	1 198	1 626
Tolna	–	309	763	1 072
Dél-Dunántúl	**18**	**976**	**3 337**	**4 332**
2008. december 31.				
Baranya	–	258	1 385	1 643
Somogy	113	405	1 245	1 762
Tolna	15	309	763	1 087
Dél-Dunántúl	**128**	**972**	**3 393**	**4 492**

A vizsgált időszakban a dél-dunántúli régió területén 162 km új útszakaszt építettek. Ennek elenyésző részét Baranyában és Tolnában, többségét Somogyban vették használatba a közutakon közlekedők. A régión belül megmutatkozó fejlesztési különbségek korántsem egyediek. (Országos kitekintésben a megyék között hatalmas eltérések tapasztalhatók. Hajdú-Biharban 155 km új utat avattak időközben, ezzel szemben Komárom-Esztergomban egyet sem.). A 2008. évben teljes hosszában forgalomba helyezett M7-es 94 km-rel növelte Somogy gyorsforgalmi útjait. A megyében a települések megközelíthetőségét további 47 km új, közforgalmú mellékút tette teljesebbé. Tolnában 15 km gyorsforgalmi autóút készült el, a 6-os számú főút és a Szent László Duna-híd összeköttetésében. Baranyában 8,6 km mellékút és 1,4 km főút kialakítása fejeződött be.
A közutak fejlesztését nem csupán gazdasági megfontolások tették indokolttá, de a rohamosan bővülő **gépjárműállomány** is alátámasztotta ennek szükségességét. 2008. december 31-én országosan 3,5 milliót meghaladó **személyautó** volt forgalomban, ennek 9%-át (284,5 ezer) a Dél-Dunántúlon tartották üzemben. A személyautók számának növekedése a 2000. év óta hazánkban elérte a 29%-ot, s hasonló mérvű – az előbbitől kissé elmaradó – változást regisztráltak a dél-dunántúli megyékben is. A jelzett időszakban legintenzívebben (59%-kal), Pest megyében, legkevésbé Budapesten (7%-kal) növekedett az autópark. (Ennek hátterében a fővárosból történő kiköltözések, az erősödő agglomerálódási és szuburbanizációs folyamatok nevesíthetők. Mindamellett a személygépkocsi-ellátottság – a forgalom túltelítettségét előidézve – már a 2000. évben is Budapesten volt a legkedvezőbb.)

5. tábla

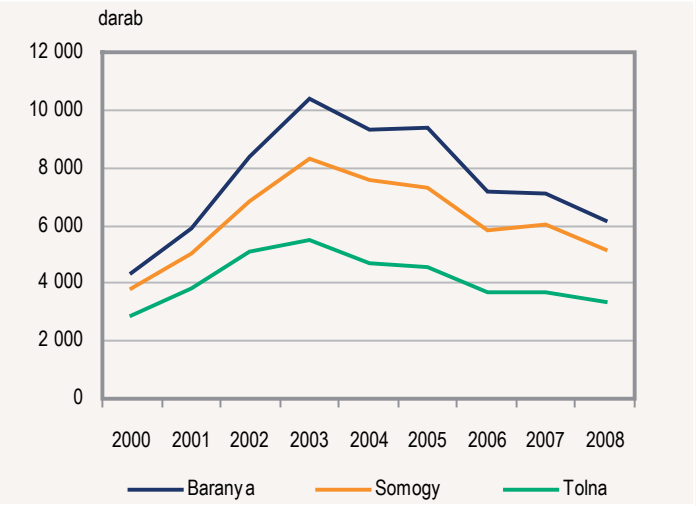
A személyautó-állomány növekedése, valamint az 1000 lakosra jutó személygépkocsik száma

Megnevezés	A személyautó-állomány növekedése 2000-2008. évek között, %	1000 lakosra jutó személyautó, december 31., darab	
		2000	2008
Pest	159,0	250	352
Budapest	106,7	318	348
Győr-Moson-Sopron	132,8	251	324
Bács-Kiskun	127,7	242	320
Vas	128,9	239	318
Zala	124,0	245	314
Fejér	135,3	229	310
Komárom- Esztergom	136,4	225	309
Veszprém	128,7	231	309
Tolna	**127,8**	**223**	**305**
Somogy	**128,0**	**223**	**299**
Baranya	**126,8**	**225**	**294**
Heves	133,7	208	289
Csongrád	124,1	217	274
Nógrád	133,8	191	273
Békés	131,9	187	267
Hajdú-Bihar	143,5	180	264
Szabolcs-Szatmár-Bereg	134,4	182	255
Jász-Nagykun-Szolnok	139,4	168	249
Borsod-Abaúj-Zemplén	139,3	161	241

Az 1000 lakosra jutó személyautók számát tekintve Dél-Dunántúl az országos átlag szintjéhez állt közel mind 2000-ben, mind 8 évvel később. A megyék sorának középmezőnyében elhelyezkedve a régió megyéinek mutatóértékei csak kevéssel különböztek egymástól. Hasonló irányú változásokat tükröz a háztartások tartós fogyasztási cikk állományának évenkénti, reprezentatív számbavétele. Míg a 2000. év zárónapján 100 háztartásra 43 személygépkocsi jutott a Dél-Dunántúlon, 2008 végén már 59. Országosan ugyanakkor 39-ről 55-re emelkedett a számuk.
A fogyasztási szokások és a vásárlóerő változása a Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személyautók mennyiségén is lemérhető. Mivel a forgalomba helyezés keretfeltételei (vámok, adók, hitellehetőségek) az ország egész területén egyformán érvényesültek, azonos irányú és közel azonos intenzitású változások tapasztalhatók megyénként, így a Dél-Dunántúli régióban is. 2001-ben meredeken megugrott az újonnan forgalomba helyezett személyautók száma, s e növekedés folytatódott 2003-ig. Közrejátszott ebben a gazdasági növekedés, a közszférában és a versenyszférában bekövetkezett béremelkedés csakúgy, mint a kiszélesedő hitellehetőségek sora. Bár 2004-től egyre kevesebb a külföldről magánúton behozott, vagy a márkakereskedésekben megvásárolt személykocsik száma, a 2001-től 2008-ig tartó időszak jelentékenyen hozzájárult az állomány megújulásához.

8. ábra

A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépjárművek számának alakulása a Dél-Dunántúlon

A vizsgált időszakban a dél-dunántúli régión belül Baranyában 1,9, Somogyban 1,3, Tolnában 1,1 évet fiatalodott a személyautó állomány. Átlagéletkoruk 2008. év végén a megyék előbbi sorrendjében 10,9, 11,0 illetve 11,7 év, míg országosan 10,4 év volt. A régiók között Dél-Dunántúlon és Dél-Alföldön üzemeltették a kocsikat legtovább (átlagosan 11,1, illetve 11,7 évig) ezzel szemben Közép-Magyarországon a legrövidebb ideig (9,5 évig). A személygépkocsi állomány gyártmány szerinti összetétele az eltelt időszakban jelentősen módosult. Az egykori "KGST-favoritok" a 2000. évi nyilvántartásokban még vezető helyen szerepeltek, míg az utóbbi években már csak a Ladák és a Skodák fordultak elő magasabb számban, helyüket felváltották a Suzukik, Opelek, Volkswagenek.
A 2000-2008. években az üzemanyagok árának számottevő növekedése befolyást gyakorolt a személygépjármű állomány üzemanyag szerinti összetételére is. A kereslet tovább tolódott az alacsonyabb fogyasztású dízelüzeműek irányába. Arányuk 2008. év végére országosan 19%-ra emelkedett, azaz a 2000. december 31-i állapothoz mérten csaknem megkétszereződött. Részesedésük akkor Tolnában 21, Baranyában 19, Somogyban pedig 18%-ot képviselt.

6. tábla

A leggyakoribb személygépjármű típusok aránya a Dél-Dunántúli régió megyéiben, 2008. december 31.

(%)

Gyártmány	Baranya	Somogy	Tolna
Suzuki	14,3	12,4	12,3
Opel	12,8	12,3	14,1
Volkswagen	9,1	7,3	9,6
Renault	7,0	9,0	7,9
Ford	6,3	6,5	6,4
Skoda	5,6	5,1	4,2
Lada	5,2	6,2	6,6
Fiat	4,9	5,8	5,7
Peugeot	3,9	4,8	5,1
Összesen	**69,3**	**69,3**	**71,7**

További információk, adatok (linkek)

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

Zsolt.Nemeth@ksh.hu
Telefon: (06-72)-533-395

Információszolgálat
Telefon: (06-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

III. évfolyam 162. szám 2009. december 2.

2009/162
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/11

A tartalomból

1 **Nevelőszülői hálózat, gyermekotthonok a Dél-Dunántúlon**
1 Bevezető
1 Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők
1 Nevelőszülői hálózat, gyermekotthonok
3 **A háziorvosi ellátás és járóbeteg-szakellátás helyzete a Dél-Dunántúlon**

Nevelőszülői hálózat, gyermekotthonok a Dél-Dunántúlon

Bevezető

Az 1997-ben életbe lépett gyermekvédelmi törvény két sarokpontját az alap-, illetve a szakellátás képviseli. Az alapellátás olyan, a család belátásán alapuló segítség elfogadását jelenti, amely a gyermek érdekeinek védelmében a családot célozza. A gyermeknek, a szülőknek, a családnak joga van a segítséget nem elfogadni. A törvény szellemében a veszélyeztetett gyermeket csak a legvégső esetben emelik ki a családjából. Ha viszont az alapellátási rendszerben nyújtott többoldalú támogatás ellenére a veszélyeztető körülmények nem szüntethetők meg, vagy a gyermek elárvul, szülője elhagyja, lemond róla, akkor a gyermekvédelmi szakellátásban kap ellátást, vagyis a gyermeket (ideiglenesen, átmeneti jelleggel vagy tartósan) családjától elszakítva az ellátó intézmény-hálózat gondozza, neveli, érte felelősséget vállal. Elemzésünkben a gyermekvédelmi szakellátás keretein belül gondoskodásban részesültek, a nevelőszülői hálózat, valamint a gyermekotthonok dél-dunántúli adatait értékeljük.

Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők

A Dél-Dunántúlon 2008 végén közel 2300 kiskorú (0-17 éves) és csaknem 500 fiatal felnőtt (nagykorú) részesült gyermekvédelmi gondoskodásban, illetve utógondozói ellátásban. A kiskorú ellátottak száma az országoshoz hasonlóan ugyan a régióban is elmaradt az évtized elejeitől, az elmúlt egy-két évben azonban némileg növekedett, az azonos korosztályhoz viszonyított arányuk pedig megemelkedett. Míg ezer azonos korú közül 2008-ban a Dél-Dunántúlon valamivel több mint 13 kiskorú részesült állami gondoskodásban, addig 2000-ben nem érte el a 12-t a mutató értéke. Ezen arányszámok a vizsgált évek mindegyikében számottevően felülmúlták az ország egészének átlagát. 2008-ban a régión belül Somogyban részesültek a legnagyobb arányban gyermekvédelmi gondoskodásban kiskorúak, ezer közül 16, amely mutató a tolnainál 39%-kal, a baranyainál 46%-kal magasabb. Hasonlóan kiemelkedik Somogy megye a nagykorú, fiatal felnőtt gondozottak 18-25 éves korosztályhoz viszonyított hányadát tekintve, ahol az utóbbi években tapasztalt csökkenés ellenére az ezer azonos korú lakosra vetített arányszám meghaladta a 7-et, számottevően felülmúlva a másik két megye mutatóját és az országos átlagot is.

1. tábla

A gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek számának és arányának alakulása

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő kiskorúak száma					
2000	852	995	481	2 328	18 103
2005	768	961	474	2 203	17 456
2006	739	925	465	2 129	17 145
2007	757	931	477	2 165	17 145
2008	793	965	501	2 259	17 532
Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő kiskorúak aránya ezer azonos korú lakosra					
2000	10,4	14,6	9,4	11,6	8,7
2005	10,3	15,2	10,3	12,0	9,1
2006	9,4	14,0	9,7	11,0	8,5
2007	10,5	15,4	10,8	12,2	9,1
2008	11,2	16,4	11,8	13,1	9,5
Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő nagykorúak száma					
2000	137	161	84	382	3 937
2005	164	264	80	508	4 240
2006	162	257	80	499	4 206
2007	160	253	82	495	4 102
2008	171	238	83	492	3 970
Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő nagykorúak aránya ezer azonos korú lakosra					
2000	3,1	4,6	3,3	3,7	3,6
2005	3,8	7,6	3,1	4,9	3,9
2006	3,8	7,6	3,2	4,9	4,0
2007	3,8	7,7	3,3	5,0	4,0
2008	4,1	7,4	3,4	5,0	3,9

Nevelőszülői hálózat, gyermekotthonok

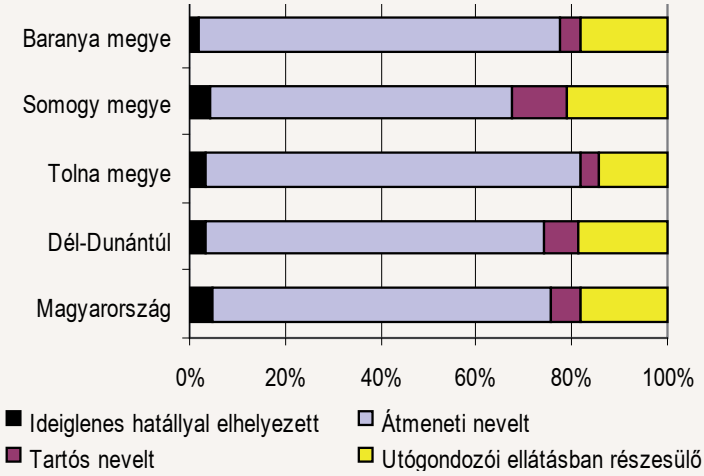
A neveltek összetétele

A 2008. év végén a Dél-Dunántúlon szakellátásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek túlnyomó többsége, 98%-a, 2694 fő gyermekotthonokban, illetve nevelőszülőknél élt. Az ott elhelyezettek 71%-át átmenetileg – amikor a szülő felügyeleti joga csak ideiglenesen szünetel – vették gondozásba, 7%-uk tartós nevelt, 3%-uk pedig ideiglenesen elhelyezett volt. Az átmeneti vagy tartós nevelésből nagykorúságuk miatt kikerült utógondozottak aránya 19%-ot tett ki. A tartós nevelésben, illetve az utógondozói ellátásban részesülők Somogyban lényegesen magasabb hányadot

képviseltek, mint a régió másik két megyéjében, illetve országosan, ebből következően az átmeneti neveltek hányada viszont itt volt a legalacsonyabb, 63% (Baranyában 76, Tolnában 79% volt).

1. ábra

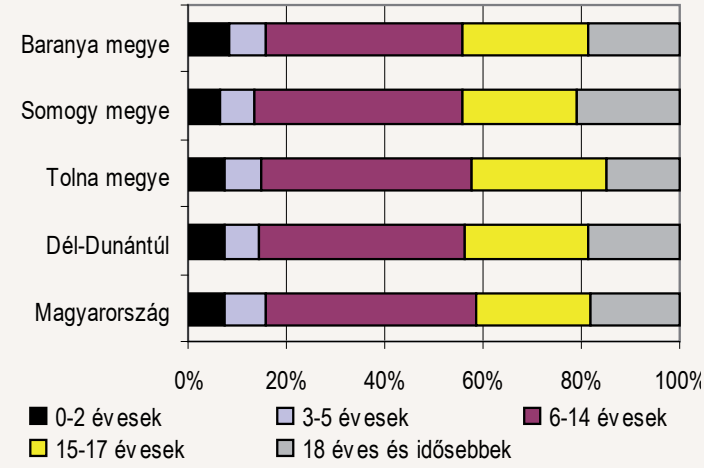
A neveltek összetétele gondoskodási forma szerint, 2008

A nevelőszülőknél, illetve gyermekotthonokban elhelyezett gyermekek és fiatal felnőttek korcsoport szerinti összetétele az utóbbi évtizedben szembetűnően átalakult. Számottevően mérséklődött a 14 éves vagy annál fiatalabbak részaránya, míg a 15 évesek és idősebbek hányada növekedett. A neveltek legnagyobb részét, 42%-át 2008-ban is az általános iskolás (6-14 éves) korosztály tette ki, az ennél fiatalabbak 15%-ot képviseltek. 2000-ben e korosztályok a neveltek 46, illetve 17%-át adták. A 15-17 éves kamaszok aránya 2008-ban 25% volt, a nagykorú utógondozottaké pedig 19%, szemben a nyolc évvel korábbi 22, illetve 14%-kal. Országosan hasonló tendenciát tapasztalhattunk, bár a változások mértéke mindkét irányban lényegesen kisebb volt, mint a Dél-Dunántúlon, így ott 2008-ban az általános iskolás és fiatalabb korosztályok nagyobb hányadban voltak a neveltek között, az annál idősebbek pedig kisebb részarányt képviselnek, mint a régióban. A három megyében a gondoskodásban részesültek korstruktúráját tekintve az 5 éves vagy annál fiatalabbak aránya Baranyában volt a legmagasabb, a 6-14, illetve a 15-17 éves korosztályok Tolnában, a felnőtt utógondozottak pedig Somogyban képviseltették magukat a legnagyobb arányban.

2. ábra

A neveltek összetétele korcsoportok szerint, 2008

Nevelőszülői hálózat

A gyermekvédelmi törvény megszületése óta érzékelhető változások történtek az integrálás – a nevelőszülői hálózat fejlesztése – irányába, aminek eredményeképpen számottevően megnőtt úgy országosan, mint a régióban a nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek és fiatal felnőttek száma és a nevelteken belüli aránya. 2008-ban a Dél-Dunántúlon több mint 1600 gondozott élt nevelőszülőnél, számuk bő ötödével emelkedett 1998 óta, az otthont nyújtó ellátásban részesülteken belüli arányuk pedig meghaladta a 60%-ot, szemben a 10 évvel korábbi 48%-kal, illetve a 2000. évi 52%-kal. A régión belül Baranyában a legelterjedtebb a hálózat, itt az állami gondoskodásban részesülőknek a másik két megyében regisztráltnál és az országos átlagnál is bő 10 százalékponttal magasabb hányada, 68%-a élt a 2008. év végén nevelőszülőknél. Az adott időpontban a Dél-Dunántúlon 644 nevelőszülőt tartottak nyilván, számuk a 2000-es években a Somogyban bekövetkezett nagyarányú (16%-os) csökkenésnek betudhatóan 8%-kal mérséklődött (a másik két megyében gyakorlatilag stagnált a létszám). Ezen belül azonban különösen Baranyában megemelkedett a hivatásos formában foglalkoztatottak száma, arányuk e megyében (11,4%) a somogyinak és a tolnainak háromszorosa, de az országos átlagnak is csaknem kétszerese. 2008-ban a dél-dunántúli régióban a hálózatban gondozott gyermekeknek és fiatal felnőtteknek 17%-át nevelték hivatásos nevelőszülők. A fent említettek okán ez az arányszám Baranyában több mint 10 százalékponttal meghaladta a Dél-Dunántúl és az ország átlagát, míg a térség másik két megyéjében számottevően elmaradt attól (10% körül alakult).

2. tábla

Nevelőszülői hálózat

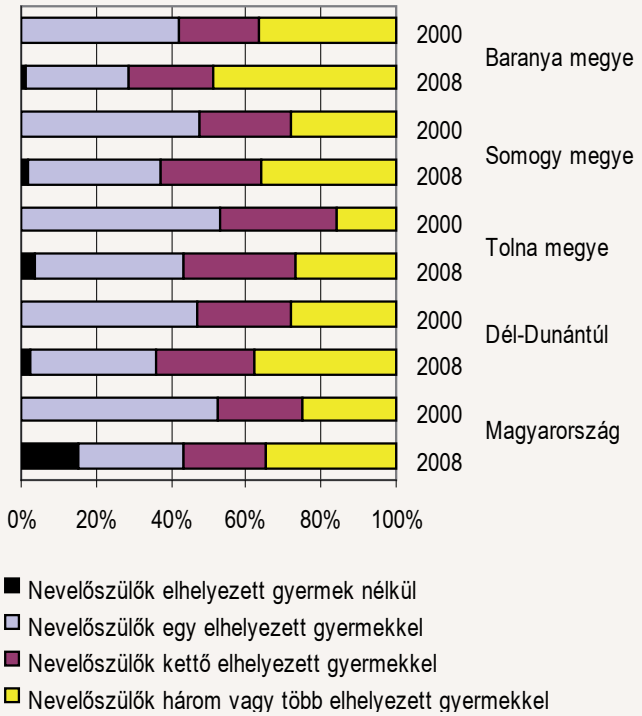
Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
	Neveltek száma (fő)				
2000	512	629	279	1 420	9 747
2005	559	675	303	1 537	11 235
2006	566	658	304	1 528	11 496
2007	582	669	306	1 557	11 856
2008	630	668	334	1 632	12 340
	Ezen belül: hivatásos nevelőszülőnél				
2000	65	33	23	121	1 791
2005	120	67	28	215	2 061
2006	127	57	25	209	1 996
2007	153	48	25	226	1 883
2008	173	68	35	276	2 019
	Nevelőszülők száma (fő)				
2000	211	327	163	701	4 858
2005	201	299	197	697	5 323
2006	208	291	182	681	5 280
2007	204	281	177	662	5 554
2008	202	276	166	644	5 701

A 2000-es években megemelkedett az egyes nevelőszülők által nevelt gyermekek és fiatalok száma, és ezzel párhuzamosan megjelentek, illetve nőtt a számuk azon regisztrált szülőknek, akinél nincsen kihelyezett gondozott. Ez utóbbiak aránya 2008-ban az ország régiói között a Dél-Dunántúlon volt a legalacsonyabb (2%), így számottevően elmaradt az országos (15%-os) átlagtól. A régióban a legtöbb nevelőszülőnél (38%) három vagy annál több gondozott él, de csupán néhány százalékponttal marad el ettől az egy gyermeket nevelők aránya (34%). Az előbbi kör

hányada 2000 óta csaknem 10 százalékponttal emelkedett, míg az utóbbié több mint 13 százalékponttal csökkent. Nem sokat változott a vizsgált időszakban azon nevelőszülők hányada, akiknél két kihelyezett gyermek volt, ők az elmúlt év végén bő 26%-ot képviseltek. A régión belül Baranya járt élen a 3 és több gyermek, illetve fiatal felnőtt gondozását vállalókat tekintve, itt a nevelőszülőknek csaknem a fele e körbe tartozott. A másik végletet Tolna képviselte a maga 27%-os arányszámával. Ezzel szemben ez utóbbi megyében a legmagasabb (40%, illetve 30%) az egy, illetve a két gyermeket vállaló nevelőszülők aránya, míg Baranyában mindössze 27, illetve 23%, Somogy megyében pedig a régiós átlaghoz közeli a nevelőszülőknek az elhelyezett gyermekek száma szerinti összetétele.

3. ábra

Nevelőszülők számának megoszlása az elhelyezett gyermekek száma szerint, 2000, 2008

Gyermekotthonok

Mint ahogy az már korábban is említésre került, a gyermekvédelmi törvény megjelenése után jelentősen átrendeződött a neveltek gondozási hely szerinti összetétele a nevelőszülői hálózat javára. Számottevően csökkent a gyermekotthonokban nevelkedő gyermekek és fiatal felnőttek száma és aránya. A Dél-Dunántúlon az elmúlt 10 évben az otthonokban elhelyezettek száma összességében mintegy 27%-kal visszaesett, bár 2007-ről 2008-ra növekedést regisztráltunk. Az összes gondozottakon belüli arányuk 12,5 százalékponttal mérséklődött és 2008-ban 39%-ot tett ki. Ez utóbbi hányad az országosnál mintegy 3 százalékponttal alacsonyabb és elsősorban a – már korábban is jelzett kiterjedt nevelőszülői hálózatnak köszönhető – kisebb baranyai aránynak (32%) tudható be. Tolnában és Somogyban az ellátott gyermekeknek és fiatal felnőtteknek ennél nagyobb hányadáról (42, illetve 44%-a) gondoskodnak valamely gyermekotthonban. A régió otthonaiban nevelkedők (1062 fő) csaknem négytizede él önálló, kis létszámú, családias lakásotthonokban, ahol bizalomban gazdagabb gyermek-nevelő kapcsolat kialakulására van esély. Mint ahogy a nevelőszülői hálózatnál, úgy a lakásotthonoknál is kiemelkedik Baranya adata, ott 57%-os részaránnyal a lakásotthoni elhelyezés dominál. Ez utóbbiak hányadát tekintve a régión belül Tolna képviseli a másik végletet, ahol ilyen otthontípusban a nevelteknek mindössze 21%-a él, de a somogyi 35%-os hányad is elmarad a baranyaitól és az országosan jellemzőtől (41%).

3. tábla

Gyermekotthonok

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
Neveltek száma (fő)					
2000	423	641	260	1 324	10 261
2005	357	541	245	1 143	9 981
2006	321	445	237	1 003	9 492
2007	300	434	242	976	9 288
2008	295	529	238	1 062	9 198
Ezen belül: lakásotthonban					
2000	181	141	58	380	2 755
2005	166	166	109	441	4 249
2006	148	133	48	329	3 790
2007	157	144	40	341	3 777
2008	169	187	51	407	3 746

A gyermekvédelmi törvény bevezetése óta az országoshoz hasonlóan a dél-dunántúli régióban is folyamatosan csökkent – az elhelyezett gyermekek számával párhuzamosan – a gyermekotthoni férőhelyek száma, ez alól csak az elmúlt év volt kivétel, amikor 2007-hez képest mintegy 11%-os férőhelyszám-növekedés következett be. A 2008-ban rendelkezésre álló 1265 gyermekotthoni férőhely a 2000. évben regisztráltnak a háromnegyedét jelentette. A régión belül – a korábban már említettek okán – Baranyában volt a legerőteljesebb a csökkenés, Somogyban a Dél-Dunántúl átlagához hasonló ütemű, Tolnában pedig annál 10 százalékponttal kisebb mértékű volt a visszaesés. A bentlakók gondozásában 2008-ban összesen mintegy 510 fő vett részt, akiknek hattizede gyermekfelügyelő, 23%-a nevelő, 17%-a gondozó volt. A személyi feltételek a vizsgált időszakban kedvező irányba változtak, míg a gondozók száma és aránya számottevően csökkent, a nevelőké és a gyermekfelügyelőké emelkedett. 2008-ban egy nevelőre a régióban 9 gyermek jutott, szemben a nyolc évvel korábbi 14-gyel. Régión belül Baranya volt a legkedvezőbb helyzetben, ott mindössze 8 fiatal jutott egy nevelőre, míg a másik végletet képviselő Somogy megyében csaknem 10 volt a mutató értéke, Tolnában pedig megegyezett a régió átlagával. (Országosan 2008-ban átlagosan 8 gyermek jutott egy nevelőre.)

Módszertan

A háziorvosi ellátás és járóbeteg-szakellátás helyzete a Dél-Dunántúlon

Hazánkban a nem fertőző betegségek előfordulásában és az ezekre visszavezethető halálozásokban a hatvanas évektől mutatkoztak kedvezőtlen jelenségek, amelyek napjainkra epidemiológiai válsággá súlyosbodtak. Az egészségi állapotot befolyásoló tényezők rendkívül széles skálán mozognak, ezek közül elemzésünkben az egészségügyi ellátás helyzetével, ezen belül is a régió háziorvosi és járóbeteg-szakellátottságával foglalkozunk.
A magyar lakosság egészségügyi alapellátását a háziorvosi, valamint a házi gyermekorvosi hálózat hivatott biztosítani. Előbbi a régióban 2008-ban összesen 241, utóbbi 55 településen volt helyben elérhető. A háziorvossal

rendelkező települések száma 2004 óta 7-tel csökkent, a gyermekorvossal rendelkezőké nem változott. Más megfogalmazásban ez azt jelenti, hogy míg 2004-ben még a helységek 39,1%-ában nem kellett máshová utazni a háziorvosi ellátás igénybevételéhez, addig 2008-ban ez már csak 38,0%-ukról volt elmondható. A gyermekorvosok felkeresése ennél jóval nehézkesebbnek bizonyult, hiszen az mindkét vizsgált évben a településeknek mindössze 8,7%-ában volt a lakóhelyen megoldható. A Dél-Dunántúl megyéi között e téren igen jelentős különbségek mutatkoztak, háziorvos tavaly Baranyában a településeknek csupán 28,6%-ában, Tolnában ugyanakkor 54,1%-ában tevékenykedett. A gyermekorvosi ellátást illetően ugyancsak a fenti két megye képviseli a két szélső értéket, Baranyában a városok, illetve községek 6,0, Tolnában ezzel szemben 18,3%-a rendelkezett ilyen szakemberrel. Baranya - és Somogy - hátrányosabb helyzete azzal függhet össze, hogy mindkét megye jellegzetesen aprófalvas településszerkezetű, ami az ellátás szélesebb körű kiépítését számos – egyebek mellett gazdaságossági, rentabilitási – szempontból gátolta.

4. tábla

A háziorvossal, illetve házi gyermekorvossal rendelkező települések a Dél-Dunántúlon

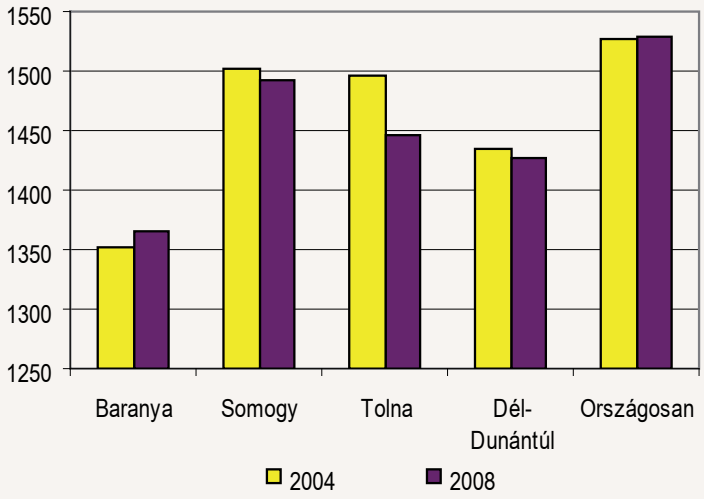
Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		2004		
Háziorvossal rendelkező települések száma	87	101	60	248
Házi gyermekorvossal rendelkező települések száma	18	17	20	55
Háziorvossal rendelkező települések aránya, %	28,9	45,1	55,0	39,1
Házi gyermekorvossal rendelkező települések aránya, %	6,0	7,6	18,3	8,7
		2008		
Háziorvossal rendelkező települések száma	86	96	59	241
Házi gyermekorvossal rendelkező települések száma	18	17	20	55
Háziorvossal rendelkező települések aránya, %	28,6	42,9	54,1	38,0
Házi gyermekorvossal rendelkező települések aránya, %	6,0	7,6	18,3	8,7

A lakosság ellátása 2008-ban a régióban összesen 522 háziorvosra és 146 házi gyermekorvosra hárult. Előbbiek száma 2004 óta 14 fővel (2,6%-kal) csökkent, utóbbiaké eggyel növekedett. Ugyanezen időszak alatt az ország egészében a háziorvosok 45-tel, a gyermekorvosok pedig 12-vel lettek kevesebben, a visszaesés mindkét esetben egy százalék körüli volt, azaz a Dél-Dunántúlon a vizsgált öt év a felnőtteket ellátó orvosokat tekintve kedvezőtlenebb, a gyermekeket gyógyítók esetében viszont kedvezőbb változást hozott, mint országosan. A háziorvosi szolgálatot illetően elmondható, hogy a 3 megye közül Baranyában mutatkozott a legjelentősebb (3,9%-os) visszaesés a szakemberek számában, Somogyban és Tolnában valamivel kevésbé - és nagyjából azonos mértékben - (1,6-1,7%-kal) fogyatkozott meg a táboruk. A gyermekorvosok köre – mint szó volt róla – egy fővel gyarapodott, amely gyarapodás oly módon ment végbe, hogy Baranyában két, Tolnában egy fős növekedésre került sor, miközben Somogyban két fős csökkenés következett be. Szám szerint a legtöbb orvos és gyermekorvos (2008-ban 221, illetve 68 fő) Baranyában dolgozott, ami nem meglepő, tekintve, hogy területén fekszik nem csak a régiónak, hanem az egész Dunántúlnak is a legnépesebb városa, Pécs.

Az orvosokra háruló tehertétel egyik legmarkánsabb tükrözője az általuk ellátandó népesség nagysága. Térségünkben egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra 1427 potenciális beteg jutott 2008-ban, 102-vel kevesebb, mint az országban általában. A négy évvel korábbihoz képest lényegében valamelyest javult a helyzet, akkor elvileg 1435 főről kellett gondoskodniuk. A régión belül e tekintetben is Baranya emelhető ki, itt ugyanis egy-egy szakember átlagosan 1366 fő egészségi problémáival foglalkozott, ez 61-gyel kevesebb a térségi átlagnál.

4. ábra

Az egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra jutó lakosok száma

A betegforgalom a vizsgált időszak alatt – csakúgy, mint országosan – a Dél-Dunántúlon is mérséklődött. Térségünkben a háziorvosok a tavalyi év folyamán közel 6 millió esetet láttak el részben rendelőikben, részben a betegeket lakásukon felkeresve. Ez – az országoshoz hasonlóan – 8,8%-kal elmaradt a 4 évvel korábbitól. A csökkenésnek – a népesség fogyásán túl – vélhetően az egyik oka lehet az is, hogy a mai nehéz gazdasági és munkaerő-piaci helyzetben sokan ódzkodnak háziorvosuk felkeresésétől, tartván az esetleges táppénzre vételtől. A forgalom a régión belül Somogyban esett vissza a legnagyobb mértékben (11,2%-kal), Baranyában és Tolnában valamivel kevésbé (8,1, illetve 6,8%-kal) csökkent. A háziorvosokéhoz hasonlóan lanyhult a gyermekorvosok betegforgalma is, ez a csökkenés azonban sokkalta visszafogottabb volt, az országossal megegyezően csupán mintegy egy százalékot tett ki. A Dél-Dunántúl megyéi közül a tavalyi esztendő során Baranyában 1,9%-kal több, a másik két megyében nagyjából 3-3%-kal kevesebb esetben fordultak a rászorulók házi gyermekorvosukhoz, mint 2004-ben.

Az orvosok munkájának – az egy–egy szakemberre jutó ellátandó népesség nagyságán túl – tükrözője napi forgalmuk alakulása is. Egy háziorvos 2008-ban naponta átlagosan 44 esetet látott el, 2-vel többet, mint az országban általában. 2004-hez képest csak minimális csökkenés tapasztalható, akkor 46 beteg volt az egy főre jutó forgalom. A visszaesés a régión belül még leginkább Somogyban jelentkezett, Baranyában és Tolnában alig volt érzékelhető (sorrendben 3, illetve 1-1 eset). A megyék közti területi különbség e tekintetben nem túl számottevő, a skála két végpontján Baranya, illetve Somogy állt, előbbiben volt 2008-ban a „legkisebb" (napi 43 eset), utóbbiban a „legnagyobb" (napi 48 eset) az orvosok forgalma.

A gyermekorvosok a régióban egy főre vetítve naponta átlagosan 29 esetben segítettek a hozzájuk fordulókon a tavalyi év során, ami – hasonlóan a háziorvosokhoz – 2-vel meghaladta az országos átlagot. A vizsgált időszakban leterheltségük tulajdonképpen nem változott (napi egy fővel emelkedett), ami megyei szinten azt jelenti, hogy Baranyában ténylegesen változatlan maradt, Tolnában egy, Somogyban két fővel növekedett.

5. tábla

A háziorvosok és házi gyermekorvosok betegforgalma

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Országos
			2004		
A háziorvosok betegforgalma, ezer eset	2 623	2 216	1 580	6 419	58 950
A házi gyermekorvosok betegforgalma, ezer eset	447	296	316	1 059	10 670
Egy háziorvos átlagos napi gyógykezelési forgalma, eset	44	47	49	46	46
Egy házi gyermekorvos átlagos napi gyógykezelési forgalma, eset	26	27	30	28	27
			2008		
A háziorvosok betegforgalma, ezer eset	2 412	1 969	1 473	5 853	53 616
A házi gyermekorvosok betegforgalma, ezer eset	456	286	305	1 047	10 560
Egy háziorvos átlagos napi gyógykezelési forgalma, eset	43	44	48	44	42
Egy házi gyermekorvos átlagos napi gyógykezelési forgalma, eset	26	29	31	29	27

Az egészségügyi szolgálat következő szintje a járóbeteg-szakellátás, amelynek keretében a szakorvosi rendelőintézetekben, a fekvőbeteg-ellátó intézet ambulanciáján, illetve az orvosi szakképesítéssel rendelkező magánrendelőkben jelentkezett betegek vizsgálatát, kezelését végzik. Dél-Dunántúl 634 települése közül 2004-ben 90, négy évvel később 92 volt székhelye ezen ellátási formának. Szám szerint a legtöbb székhelytelepülés (2008-ban 37) Somogyban található, a legkevesebb (25) pedig Baranyában. Az összes településen belüli arányukat illetően egyik oldalról megint csak Baranya emelhető ki, ahol mindössze 8,3%-ot ért el a székhelytelepülések hányada, Tolnában ezzel szemben ugyanez a részarány 27,5%-os volt.

6. tábla

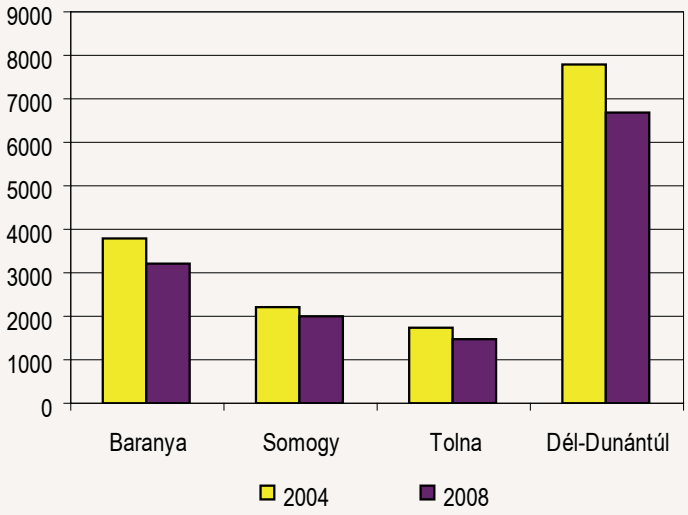
A járóbeteg-szakellátással rendelkező székhelytelepülések a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		2004		
A székhelytelepülések száma	24	36	30	90
A székhelytelepülések aránya, %	8,0	16,1	27,5	14,2
		2008		
A székhelytelepülések száma	25	37	30	92
A székhelytelepülések aránya, %	8,3	16,5	27,5	14,5

A járóbeteg-szakellátást 2008-ban a Dél-Dunántúlon mintegy 6,7 millió alkalommal keresték fel a rászorulók, 14,2 (országosan 12,7) %-kal kevesebbszer, mint 4 évvel korábban. A legtöbb megjelenés – Pécs egészségügyi centrum szerepével összefüggésben – Baranyához kötődik, az esetek mintegy felében az itteni intézményeket látogatták a gyógyulni vágyók. A betegforgalom a régió egészéhez hasonlóan itt is mérséklődött, mégpedig az átlagosnál valamivel erőteljesebben (15,8%-kal). Egyébként a térség másik két megyéjét is visszaesés jellemezte, ami Somogyban visszafogottabb (10,0%-os), Tolnában pedig a baranyaihoz hasonló (15,9%-os) volt.

5. ábra

A járóbeteg-szakellátás betegforgalma, ezer eset

Egy lakos 2008-ban a Dél-Dunántúlon – akárcsak az ország egészében – átlagosan 7 alkalommal kereste fel a járóbeteg-szakrendelést, eggyel többször, mint 2004-ben. Számottevő területi differenciák e tekintetben nem mutatkoztak, Baranyában nyolcszor, Somogyban és Tolnában egyaránt hatszor fordult meg tavaly egy-egy lakos az említett rendelőintézetekben. Nem tapasztalható nagy különbség a négy évvel korábbiakhoz képest sem, az egy főre jutó megjelenések száma Somogy megyében nagyjából ugyanannyi, mint akkor volt, és a régió másik két megyéjében is csupán eggyel csökkent.

Az elmúlt év folyamán a járóbeteg-szakrendeléseket felkeresők részére a régió egészében mintegy 31,3 millió kezelést, beavatkozást végeztek el a gyógyító szakemberek. Ezeknek a száma a vizsgált időszakban – az országos visszaeséssel ellentétben – 2,5%-kal növekedett. Mivel – mint látható volt – a betegforgalom közel fele Baranyában realizálódott, nem meglepő, hogy a szolgáltatások is – nagyjából ugyanilyen arányban – ide koncentrálódtak. Megjegyzendő azonban mindjárt az is, hogy – míg Somogyban és Tolnában 4-5%-kal több beavatkozásra került sor, mint négy évvel korábban, addig – Baranyában nagyjából a 2004. évihez hasonló maradt a számuk.

Dél-Dunántúlon 2008-ban átlagosan 33 beavatkozás jutott egy lakosra, az országosnál kettővel kevesebb. E téren a térség megyéi között számottevő különbség alakult ki, Baranyában ugyanis az egy főre jutó szolgáltatások száma 39, Somogyban ezzel szemben mindössze 26 volt. A mutató a négy évvel korábbihoz viszonyítva alig-alig változott, a régió egészét tekintve kettővel nőtt, ezen belül Baranyában eggyel, Somogyban kettővel, Tolnában pedig hárommal lett magasabb.

7. tábla

A járóbeteg-szakellátás főbb adatai

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Országos
			2004		
A beavatkozások száma, ezer	15 251	7 972	7 343	30 566	348 487
Egy lakosra jutó beavatkozás	38	24	30	31	34
Szakorvosi munkaóra, ezer	1 023	453	355	1 832	18 550
Egy beavatkozásra jutó szakorvosi idő, perc	4,0	3,4	2,9	3,6	3,2
			2008		
A beavatkozások száma, ezer	15 290	8 326	7 728	31 343	347 263
Egy lakosra jutó beavatkozás	39	26	33	33	35
Szakorvosi munkaóra, ezer	1 027	467	364	1 859	19 027
Egy beavatkozásra jutó szakorvosi idő, perc	4,0	3,4	2,8	3,6	3,3

A régió járóbetegeinek ellátására az elmúlt esztendőben 1,9 millió szakorvosi munkaóra állt rendelkezésre, mindössze másfél százalékkal több, mint a vizsgált időszak kezdetén. Országosan ugyanezen időszak alatt 2,6%-os gyarapodás mutatkozott. Egy beavatkozásra tavaly – az ország egészéhez hasonló hosszúságú idő – 3,6 perc jutott. A legtöbbet a baranyai betegekkel foglalkozhattak a szakemberek, itt kereken 4 percet fordíthattak rájuk, Somogyban 3,4, Tolnában pedig már csak 2,8 perc jutott az ellátásukra. Ez az idő mindhárom megyében megegyezett a 2004. évivel.
A szakmacsoportok szerinti áttekintésből kitűnik, hogy a Dél-Dunántúlon a betegek többsége, 63%-a az úgynevezett klinikai szakmákat kereste fel, 37%-uk pedig a laboratóriumokban, képalkotó diagnosztikán (röntgen, ultrahang) és egyéb diagnosztikán jelent meg. A klinikai szakmákon belül a legtöbb eset a belgyógyászaton, a reumatológián, a szülészet-nőgyógyászaton, valamint a tüdőgyógyászaton fordult elő. E tekintetben a régió megyéi között felfedezhető volt valamelyes különbség, ami abban mutatkozott meg, hogy bár a klinikai szakmák mindenütt előtérben álltak, az azokon belüli sorrend más és más volt. A klinikai szakmák Tolnában voltak a leglátogatottabbak, itt a betegek az esetek 66,8%-ában ezeket keresték fel, ugyanakkor Somogyban a megjelenéseknek csupán 58,8%-a esett e területekre, Baranyában pedig az átlagoshoz hasonló hányada, 64,0%-a. A klinikai szakmákon belül Baranyában a tüdő-, a bel-, a szülészet-nőgyógyászti és a reumatológiai szakrendeléseken regisztrálták a legtöbb megjelenést (sorrendben 5,3, 5,1, illetve 4,8-4,8%-ot). Somogyban a sebészet állt az első helyen (5,3%-kal), ezt követte a belgyógyászat (4,7%), a szülészet-nőgyógyászat (4,5%), majd a szemészet (3,3%). Tolnában a reumatológia került az élre, az estek 8,0%-ában itt jelentkeztek a paciensek, a második legkeresettebb a belgyógyászat volt (5,9%), a harmadik a tüdőgyógyászat (5,5%), míg a szülészet itt a negyedik helyre szorult (4,7%).
A szakrendeléseken végzett beavatkozásokat illetően elmondható, hogy a klinikai szakmáknak a – megjelenési eseteknél tapasztalt – túlsúlya megszűnt, velük szemben a diagnosztikai és laboratóriumi szolgáltatások léptek előtérbe. A régióban az összes beavatkozásnak előbbiek 46,4, utóbbiak 53,6%-át tették ki. A szolgáltatásokat tekintve a klinikai szakmákon belüli prioritások – a megjelenési estekehez képest – ugyancsak átrendeződtek. A legtöbb beavatkozásra a reumatológián, a szemészeten, a belgyógyászaton, valamint a neurológián került sor. A területi differenciák ezúttal is fellelhetők ugyan, ám a klinikai és a velük szemben álló labor, illetve diagnosztikai szakmákat illetően valamivel kevésbé markánsan, mint a megjelenések esetében. Az összes szolgáltatásnak Baranyában a 48,1, Somogyban a 42,3, Tolnában pedig a 47,5%-át a klinikai szakmákban nyújtották. A két szélső értékkel jellemzett megye között e tekintetben tehát 5,8 százalékpontos különbség adódott, miközben a megjelenési eseteket nézve a legnagyobb és legkisebb arányszámú megye közötti eltérés 8 százalékpontot tett ki. A klinikai szakmák közül Baranyában a legtöbb beavatkozásra (az összesnek 5,7%-ára) a reumatológiai szakrendeléseken került sor, ezután a belgyógyászat, a neurológia, majd negyedikként a szemészet következett (3,7, 3,5, illetve 3,3%-kal). Somogyban a szemészet (4,3%), a sebészet (3,7%), a neurológia (3,1%) és a reumatológia (2,3%) volt a négy legtöbb szolgáltatást nyújtó terület. Tolna megyében – Baranyához hasonlóan – szintén a reumatológián került sor a legtöbb (11,5%) beavatkozásra, amit a szemészet (3,8%), a belgyógyászat (3,3%), valamint a csecsemő- és gyermekgyógyászat (2,8%) követett.

8. tábla

A járóbeteg-szakellátás főbb adatai szakmafőcsoportok szerint a régió egészében, 2008

Megnevezés	Megjelenési esetek	Beavatkozások	Megjelenési esetek	Beavatkozások
	száma, ezer		megoszlása, %	
Klinikai szakmák összesen	***4 222***	***14 544***	***63,0***	***46,4***
Ebből:				
belgyógyászat	346	1 013	5,2	3,2
sebészet	257	731	3,8	2,3
traumatológia	160	489	2,4	1,6
szülészet-nőgyógyászat	314	567	4,7	1,8
csecsemő- és gyermekgyógyászat	189	851	2,8	2,7
fül-orr-gégegyógyászat	184	606	2,7	1,9
szemészet	201	1 155	3,0	3,7
bőrgyógyászat és nemibeteg-ellátás	192	563	2,9	1,8
neurológia	120	978	1,8	3,1
ortopédia	86	232	1,3	0,7
urológia	119	447	1,8	1,4
onkológia	128	280	1,9	0,9
reumatológia	335	1 949	5,0	6,2
pszichiátria	216	724	3,2	2,3
tüdőgyógyászat (pulmonológia)	315	788	4,7	2,5
kardiológia	183	446	2,7	1,4
Képalkotó diagnosztika összesen	***639***	***1 454***	***9,5***	***4,6***
Ebből:				
röntgendiagnosztika és -terápia	324	699	4,8	2,2
ultrahang-diagnosztika és -terápia	206	531	3,1	1,7
Laboratórium összesen	***1 232***	***13 103***	***18,4***	***41,8***
Ebből:				
laboratóriumi diagnosztika	1 209	12 957	18,0	41,3
Egyéb diagnosztika és terápia	***604***	***2243***	***9,0***	***7,2***
Ebből:				
fizioterápia	423	1 843	6,3	5,9
Összesen	**6 697**	**31 343**	**100,0**	**100,0**

Egy-egy beavatkozásra – mint az a korábbiakból kitűnik – a Dél-Dunántúlon átlagosan 3,6 perc jutott 2008-ban. Ezen belül a klinikai szakmák szolgáltatásai 6,3 percet vettek igénybe, a laboratóriumi, és diagnosztikai ellátások pedig 0,2-8,0 percet (előbbi a laborvizsgálatok, utóbbi a képalkotó – röntgen, ultrahang, stb. – diagnosztika időráfordítása volt). A klinikai szakmák közül az onkológiai ellátás volt a legidőigényesebb, egy beavatkozás átlagosan 11,6 percig tartott. Az átlagosnál hosszabb volt a pszichiátriai, valamint a szülészet-nőgyógyászati ellátások igénybevétele is (sorrendben 8,6, illetve 8,3 perc). A legrövidebb időt, 3,1 percet a szemészeti beavatkozásokkal töltötték a szakemberek. A régión belül az időráfordításokat illetően is fellelhető volt valamelyes különbség. Egyfelől említhető Baranya, ahol a három megye közül a legszámottevőbb volt mind a klinikai szakmákkal, mind a laborral, illetve diagnosztikával töltött idő, előbbi 2008-ban 6,7, utóbbi 0,4-10,3 percet tett ki. A másik oldalon Tolna áll, itt a klinikai szakmák tavaly mindössze 5,2, a laboratóriumi, és diagnosztikai ellátások pedig 0,2-6,1 percet kötöttek le. A klinikai szakmák közül Baranyában és Somogyban – akárcsak a régió egészében – a legtöbb idő (12,3, illetve 11,9 perc) az onkológián jutott egy-egy beavatkozásra, Tolnában ugyanez a szülészet-nőgyógyászatról (9,5 perc) volt elmondható. A második legtöbb időt igénylő területnek Baranyában az ortopédia (11,6 perc), Somogyban a belgyógyászat (11,0 perc), Tolnában pedig – a másutt első helyen álló – onkológia (8,8 perc) számított. Jelentősebb időt fordítottak még Baranyában és Somogy megyében a pszichiátriára (9,4, illetve 7,6 perc), Tolnában a kardiológiára (7,8 perc).

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: 72/533-395

Információszolgálat
Telefon: 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

IV. évfolyam 3. szám 2010. január 8.

2010/3
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2009/12

A tartalomból

1 **A jövedelmek területi különbségei a Dél-Dunántúlon az SZJA adatok tükrében**

4 **A magzati veszteségek alakulása a Dél-Dunántúlon, 2000–2008**

4 Bevezető

4 A terhességek kimenetele

4 Magzati halálozások

5 Terhességmegszakítások

A jövedelmek területi különbségei a Dél-Dunántúlon az SZJA adatok tükrében

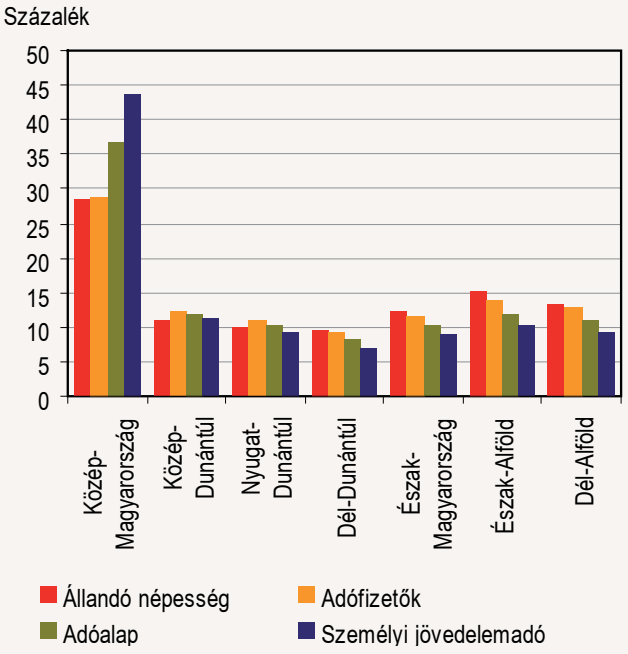
Miután a gazdasági fejlettség egyik mutatója a vizsgált térségben élők jövedelme, a személyi jövedelemadó adatok elemzésével képet kaphatunk a dél-dunántúli régió lakóinak életszínvonaláról. A 2008. évi adatok vizsgálatával lehetőségünk nyílik a régió országon belüli helyzetének elemzésére, illetve az egyes megyék és azok kistérségei közötti különbségek bemutatására.

Magyarországon 2008-ban – a területre nem bontható adatok nélkül – 4,46 millió **adófizetőt regisztráltak**, 1,8%-kal többet, mint egy évvel korábban. Az adófizetők 8 281 milliárd forint adóalapra 1 699 milliárd forint személyi jövedelemadót fizettek, ami az adóköteles jövedelem esetén 7,6%-os, a személyi jövedelemadó vonatkozásában 5,6%-os növekedést mutatott az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A dél-dunántúli régióban több mint 419 ezren fizettek személyi jövedelemadót, akiknél 677 milliárd forint adóalapra 121 milliárd forint adó jutott. A régióban az adóköteles jövedelem 8,2%-kal, a befizetett adó 6,0%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Országosan az állandó népesség 44%-a, a Dél-Dunántúlon 43%-a tartozott az adófizetők közé, egy évvel korábban egy-egy százalékponttal alacsonyabb volt az adózók népességre vetített hányada. Az adófizetők legnagyobb része (29%-a) a közép-magyarországi régióban élt, akik az összes adóalap 37%-ára a személyi jövedelemadó 44%-át fizették be az államkasszába. A Dél-Dunántúlon az összes adófizető kevesebb mint egytizede lakott, akik a személyi jövedelemadó-alap 8%-ára az összes befizetés mintegy 7%-át teljesítették.

Az adózással kapcsolatos alapadatok megoszlásainak egymással történő összevetése az egyes régiók gazdasági színvonalának **relatív különbségeit** tükrözi. Az *adófizetők, illetve az állandó népesség* arányainak összehasonlításából a munkaerő-piaci helyzetre következtethetünk. Azokban a régiókban, ahol az adófizetők országoshoz viszonyított aránya meghaladja az állandó népesség részesedését, kedvezőbbek az elhelyezkedési lehetőségek és arányában is többen találnak állást, ugyanakkor a munkalehetőségek egy részét vélhetően magasabban kvalifikált munkavállalók töltik be. Ilyen területek – csakúgy, mint egy évvel korábban – a minden tekintetben kiemelkedő közép-magyarországi, illetve a közép- és nyugat-dunántúli régiók voltak. A többi térségben – beleértve a Dél-Dunántúlt is – az adófizetők aránya az állandó népesség részesedése alatt maradt. Az *adóalap, illetve az adófizetők* megoszlásának összevetése az egyes területeken élők jövedelemszintje közti különbségre utal. Azokban a régiókban, ahol magasabbak a jövedelmek, az adóalap részaránya meghaladja az adózók számának hányadát. Ez egyedül – akárcsak az előző évben – a közép-magyarországi régióban figyelhető meg, az eltérés elég számottevő, az adóalap részaránya az adófizetők hányadánál 7,7 százalékponttal volt magasabb. A többi régióban – köztük a Dél-Dunántúlon is – jellemzően egy-két százalékpontos elmaradást tapasztalhatunk. A fenti arányok 2008-ban a megelőző évihez képest összességében nem mutattak jelentős eltérést.

1. ábra

Az adózással összefüggő fontosabb adatok megoszlása régiónként, 2008

A dél-dunántúli régión belül megyei szinten a fenti arányok Baranyában nem tértek el, Somogyban a népesség, Tolnában az adófizetők aránya volt némiképp magasabb. A régió kistérségeiben az adófizetők aránya az állandó népességét a megyeszékhelyeket is magába foglaló Pécsi, Kaposvári és Szekszárdi kistérségek mellett a Balaton-parti Fonyódi, Siófoki, továbbá a Paksi kistérségben haladta meg valamelyest, miközben a többi területen elmaradt attól. Az adóalap és az adófizetők megoszlásának összevetése Somogy megye vonatkozásában az adófizetők magasabb hányadát mutatta, ugyanakkor Baranyában és Tolnában az adóalap részaránya volt magasabb. A kistérségek viszonylatában a megyeszékhelyek kistérségein túl a paksi és minimálisan a siófoki térség esetén haladta meg az adóalap az adófizetők hányadát, előbbinél vélhetően az atomerőműnek a térség jövedelmi helyzetére gyakorolt pozitív hatása következtében.

A régiók közötti tényleges jövedelemkülönbségekre a rendelkezésre álló adatokból **számított mutatók** vizsgálatából következtethetünk. Az *adófizetők ezer állandó lakosra vetített száma* 2008-ban országosan a területre nem bontható adatok nélkül számítottan 438 fő volt, régiónként 404 és 486 fő között alakult. A legtöbb adófizető azonos értékkel a nyugat- és közép-dunántúli régióban mutatkozott, egyúttal ebben a két térségben alakult átlag fölött az adófizetők hányada. A többi régióban a népesség átlag alatti hányada nyújtott be személyi jövedelemadó bevallást a vizsgált évben. A legkevesebb adófizető az észak-alföldi és az észak-magyarországi régióban jutott 1000 lakosra (mindkettőben 404 fő), a Dél-Dunántúlon számuk az átlagtól ugyancsak elmaradva 429 főt tett ki. Az adófizetők aránya országosan és a régiók esetében is kisebb-nagyobb mértékben meghaladta az egy évvel korábbit.

Országosan az adóalap 21%-át fordították adófizetésre, a régiók vonatkozásában az *adóalaphoz viszonyított személyi jövedelemadó* 17,5 és 24,5% között szóródott. Az alsó szélső érték az észak-alföldi térséget, a felső a közép-magyarországi régiót jellemezte, a Dél-Dunántúlon a fenti hányad 18%-os volt.

Az *egy adófizetőre jutó adóalap* országosan 1 858 ezer Ft-ot tett ki, amire mintegy 381 ezer Ft személyi jövedelemadót fizettek be, a Dél-Dunántúlon átlagosan 1 616 ezer Ft adóköteles jövedelemre mintegy 288 ezer Ft adó jutott. A legtöbb befizetést az előző (és a korábbi) év(ek)hez hasonlóan a közép-magyarországi régióban teljesítették, ahol az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alap 26%-kal haladta meg az országos átlagot, a személyi jövedelemadó pedig több mint másfélszerese volt annak. A többi régióban az adóalap és a befizetés összege is elmaradt az országos értékektől. A legkisebb elmaradás a közép-dunántúli, a legnagyobb a dél-alföldi régiót jellemezte. A Dél-Dunántúlon az adóalap 13%-kal, az adókötelezettség 24%-kal volt kevesebb az országos átlagnál. Növekedési ütemét tekintve a Dél-Dunántúlon – hasonlóan az országoshoz – az egy főre jutó adóalap 6%-kal, a fejenkénti adófizetés pedig közel 4%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

Miután az egyes régiók eltérő korösszetétellel, gazdasági aktivitással bírnak, az *állandó népességhez* viszonyított mutatók vizsgálata árnyaltabb képet mutat az egyes térségekben élők jövedelmi helyzetéről. A személyi jövedelemadó-alap egy állandó lakosra vetített értéke országosan 814 ezer Ft-ot, az átlagos személyi jövedelemadó 167 ezer Ft-ot tett ki a vizsgált évben. A legfejlettebb közép-magyarországi térségben az adóalap 28%-kal, az adókötelezettség 53%-kal haladta meg az országos átlagot, a Közép- és Nyugat-Dunántúlon átlaghoz közeli, vagy attól kevésbé elmaradó volt, ugyanakkor a többi régióban, köztük a Dél-Dunántúlon is, lényegesen átlag alatt maradt. Régiónkban az adóalap 15%-kal, a befizetett adó 26%-kal kevesebb volt az országos átlagnál. A fenti mutatók országosan közel 8, illetve 6%-kal haladták meg az egy évvel korábbit, a Dél-Dunántúlon az adóalap mintegy 9%-kal emelkedett, a jövedelemadó több mint 6%-kal volt magasabb.

Az eddigiek alapján elmondható, hogy a Dél-Dunántúl – jövedelmi mutatói tükrében – a korábbi évekhez hasonlóan az ország fejletlenebb régióihoz tartozott 2008-ban is. A fejlettebb térségek a közép-magyarországi, illetve nem sokkal lemaradva a közép- és nyugat-dunántúli területek voltak, míg a két alföldi és az észak-magyarországi régiók a Dél-Dunántúllal együtt jelentősebb leszakadást mutattak.

1. tábla

Az adózással összefüggő fontosabb mutatók régiónként, 2008

Régiók	Az adófizetők az állandó népesség	A személyi jövedelemadó az adóalap	Egy adófizetőre jutó		Egy állandó lakosra jutó	
	százalékában		adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft	adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft
Közép-Magyarország	44,4	24,5	2 350 132	575 170	1 044 272	255 574
Közép-Dunántúl	48,6	19,6	1 808 780	353 939	879 076	172 016
Nyugat-Dunántúl	48,6	18,8	1 726 249	324 663	839 278	157 847
Dél-Dunántúl	*42,9*	*17,8*	*1 615 721*	*288 312*	*692 915*	*123 645*
Észak-Magyarország	40,4	17,9	1 687 655	301 642	681 801	121 861
Észak-Alföld	40,4	17,5	1 569 059	274 614	633 671	110 904
Dél-Alföld	42,8	17,6	1 559 857	275 198	668 218	117 890
Ország összesen	43,8	20,5	1 858 277	381 187	814 409	167 059

A dél-dunántúli régión belül megyénként és kistérségenként további különbségek figyelhetők meg mind az adófizetők arányára vonatkozóan, mind pedig az egy adófizetőre, illetőleg egy állandó lakosra vetített mutatók tekintetében.

A régió **megyéi** között a régiós átlaghoz viszonyítva az adózók gyakoriságában lényeges eltérés nem látható, kevéssel (0,4 százalékponttal) átlag feletti Tolna megyében volt, a Baranya megyei adófizetők aránya átlagos, a Somogy megyeieké szintén nem számottevően (ugyancsak 0,4 százalékponttal) átlag alatt alakult. Az adófizetők állandó népességhez viszonyított hányada valamelyest mindhárom megyében emelkedett az egy évvel korábbihoz viszonyítva.

Az egy adófizetőre jutó, valamint az egy állandó lakosra vetített személyi jövedelemadó mutatók tekintetében is Somogy volt a legrosszabb helyzetű megyéje a régiónak, a fenti mutatói rendre (7 illetve 12%-kal) elmaradtak a régiós átlagtól. Baranya és Tolna adatai mindkét vetületben átlag felettiek voltak, köztük lényeges különbség nem mutatkozott, talán kevéssel Baranya mutatói mondhatók valamelyest kedvezőbbnek.

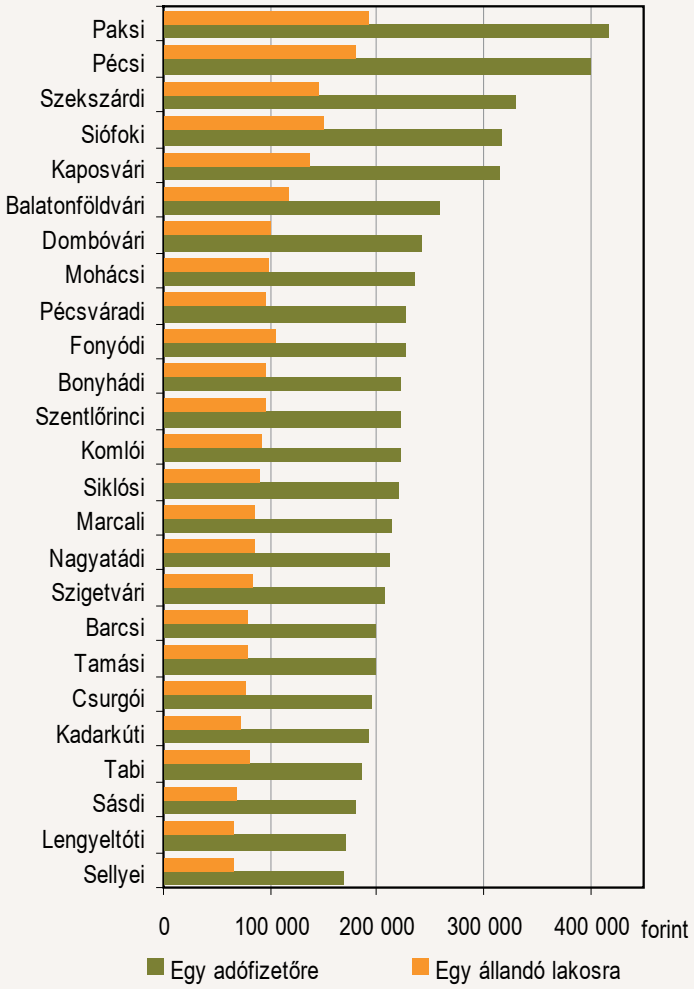
A dél-dunántúli régió **kistérségeiben** az adófizetők aránya 38 és 47% között szóródott. A legmagasabb a Siófoki kistérségben, a legalacsonyabb a sásdi térségben volt. Jóval átlag feletti volt még az adózók hányada a Fonyódi, a Paksi, a Pécsi és a Balatonföldvári kistérségben, illetve valamelyest átlag felett alakult a másik két megyeszékhely, Szekszárd és Kaposvár térségeiben is. A Sásdi kistérség mellett alacsony volt az adózók hányada a kadarkúti, a lengyeltóti és a sellyei térségekben is, a fenti hányad valamennyi területen 39% alatt maradt.

Az egy adófizetőre, illetve az egy állandó lakosra vetített mutatók tekintetében is a Pécsi és a Paksi kistérség adatai kiemelkedőek, az adóalapok adófizetőnként 20 és 24%-kal, állandó lakosra vetítve 27 illetve 33%-kal haladták meg a régiós átlagot. A személyi jövedelemadó befizetések egy

adófizetőre számítottan a fenti két térségben 39 és 45%-kal voltak átlag fölött, egy állandó lakosra vetítve pedig 46 és 55%-kal tettek ki többet a régiós átlagnál.
A Pécsi kistérség kiemelkedő értékei a baranyai megyeszékhely régión belüli kedvezőbb gazdasági fejlettségével állnak összefüggésben, a munkavállalók számára itt több és esetenként kvalifikáltabb munkalehetőség adódik, mint a régió más területein. A Paksi kistérségben pedig részben az atomerőmű által biztosított magasabb jövedelmek eredményezik a fenti kiemelkedő mutatóértékeket, de összefügghet a főváros viszonylagos közelségéből eredően az ottani kedvezőbb munkalehetőségek kihasználásával is.
Valamennyi mutató tekintetében átlag feletti értékek jellemezték még a másik két megyeszékhelyet magába foglaló Kaposvári és Szekszárdi kistérséget, illetve Siófok térségét is. A Siófoki kistérség kedvezőbb jövedelmei a Balaton-parti elhelyezkedéssel, ezáltal a jelentősebb idegenforgalmi szereppel hozhatók összefüggésbe.

2. ábra

Egy főre jutó személyi jövedelemadó a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2008

A régió átlagától jóval elmaradó jövedelmi szint Baranyában a sellyei, sásdi, szigetvári, Somogyban a lengyeltóti, kadarkúti, csurgói, tabi, Tolnában pedig a tamási térségeket jellemezte, az adófizetőnkénti illetve az állandó lakosonkénti személyi jövedelemadó alapok 17–33%-kal, a befizetett adók 31–47%-kal voltak átlag alattiak. A fenti térségek alacsonyabb jövedelmei részben az aprófalvas jelleggel, gyenge ipari kapacitással (munkahelyek hiányával) részben az infrastrukturális elmaradottsággal függnek össze. Másrészt a fenti térségek központjai gyenge gazdasági erővel bírnak és esetenként a közelükben fekvő dinamikusan fejlődő ill. fejlett térségek elszívó hatása is szerepet játszhat ezen területek lemaradásában.

2. tábla

Az adózással összefüggő fontosabb mutatók megyénként és kistérségenként, 2008

Régiók	Az adófizetők az állandó népesség	A személyi jövedelemadó az adóalap	Egy adófizetőre jutó		Egy állandó lakosra jutó	
	százalékában		adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft	adóalap, Ft	személyi jövedelemadó, Ft
Pécsi	45,2	20,6	1 938 438	400 237	876 313	180 936
Komlói	41,4	14,8	1 505 373	222 352	622 589	91 960
Mohácsi	41,9	15,9	1 482 872	235 809	621 963	98 905
Pécsváradi	42,3	15,4	1 470 582	227 141	622 754	96 188
Sásdi	37,7	13,6	1 315 194	179 356	495 885	67 625
Sellyei	38,8	13,6	1 248 338	169 287	484 307	65 677
Siklósi	40,4	15,9	1 391 952	220 748	562 981	89 283
Szentlőrinci	43,1	15,4	1 449 009	222 508	624 299	95 866
Szigetvári	40,4	15,3	1 353 207	207 320	546 749	83 765
Baranya megye	**42,9**	**18,3**	**1 673 732**	**305 893**	**718 321**	**131 281**
Kaposvári	43,7	18,6	1 686 037	314 249	737 414	137 441
Balaton-földvári	45,1	17,7	1 468 225	260 189	661 604	117 245
Barcsi	39,6	14,6	1 362 488	198 889	539 448	78 746
Csurgói	40,0	14,7	1 326 761	194 389	531 041	77 805
Fonyódi	46,5	16,5	1 366 606	226 173	635 890	105 240
Kadarkúti	37,8	14,6	1 326 799	193 407	501 411	73 090
Lengyeltóti	38,4	14,2	1 215 199	172 244	467 133	66 212
Marcali	40,0	15,4	1 390 806	213 546	556 218	85 402
Nagyatádi	40,3	15,1	1 410 158	212 915	567 618	85 703
Siófoki	46,9	19,2	1 659 670	318 204	778 446	149 249
Tabi	43,0	14,0	1 333 785	187 233	573 435	80 497
Somogy megye	**42,5**	**17,0**	**1 503 637**	**255 806**	**639 760**	**108 839**
Szekszárdi	44,4	18,8	1 747 535	329 061	775 316	145 992
Bonyhádi	42,7	15,0	1 490 592	223 714	635 795	95 423
Dombóvári	41,3	16,4	1 476 807	242 016	610 043	99 972
Paksi	45,9	20,8	2 009 936	417 753	923 510	191 946
Tamási	40,0	14,9	1 332 554	198 434	532 493	79 295
Tolna megye	**43,3**	**18,1**	**1 671 538**	**303 261**	**723 729**	**131 303**
Dél-Dunántúl	**42,9**	**17,8**	**1 615 721**	**288 312**	**692 915**	**123 645**

Összességében elmondható, hogy az egyes térségek területi, társadalmi, gazdasági adottságai számottevő jövedelmi különbségeket eredményeznek a régiók, a megyék és a kistérségek vonatkozásában is. A régiók között a dél-dunántúli régió a középmezőnyben helyezkedett el, a megyék vonatkozásában igazán markáns különbség Tolna és Baranya esetén nem tapasztalható, a három megye közül valamelyest Somogy megye hátránya mutatható ki. A megyék kistérségei a megyeszékhellyel és környékével nem igazán vehetik fel a versenyt. Ezen túl a gazdaság valamely területén erős központtal bíró térségek helyzete kedvezőbb (Paks, Siófok, Fonyód), míg a megyeszékhelyektől távolabbi, rosszabb infrastruktúrával, gyenge ipari, idegenforgalmi stb. kapacitással bíró területeken elért jövedelmek jóval átlag alattiak.

A magzati veszteségek alakulása a Dél-Dunántúlon, 2000–2008

Bevezető

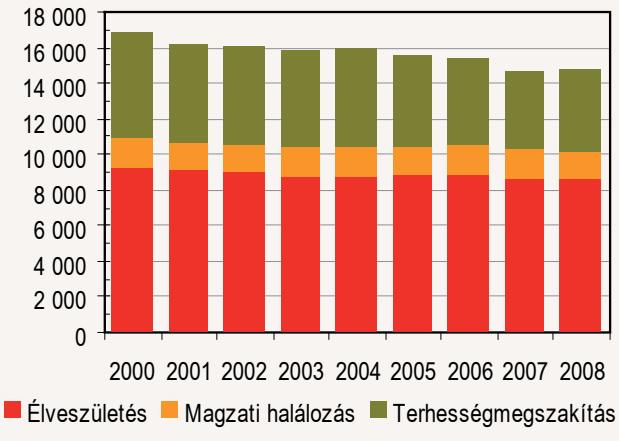
A lélekszám hosszú ideje évről-évre folyamatosan csökken a Dél-Dunántúlon csakúgy, mint az ország legtöbb régiójában. A népesség fogyása alapvetően a természetes népmozgalomból adódott, a vándorlás ezt régiónként eltérő módon és mértékben enyhítette vagy súlyosbította. A természetes népmozgalmat hosszú ideje a viszonylag magas szinten stagnáló halálozások mellett az élveszületések többnyire folyamatosan csökkenő tendenciája jellemezte. Ebben a demográfiai helyzetben időszerűnek éreztük megvizsgálni, hogy az ezredfordulót követő időszakban mi jellemezte a magzati veszteségek (magzati halálozások és a terhességmegszakítások) alakulását.

A terhességek kimenetele

A Dél-Dunántúlon 2000 és 2008 között a több mint 141 ezer terhességből kevesebb mint 80 ezer gyermek született. A fennmaradó mintegy 61 ezres különbözet döntő hányadában (77%-ában) a terhességet művi úton megszakították, kisebb részében spontán magzati halálozás következett be. Az adatokat tendenciájában szemlélve látható, hogy az ezredfordulót követő években jelentősen, mintegy 12%-kal csökkent a teherbeesések száma, ugyanakkor az élveszületéseké ennél valamivel kisebb mértékben, kevesebb mint 8%-kal. Ez annak köszönhető, hogy a magzati halálozások nagyjából állandó aránya mellett a terhességek egyre csökkenő hányadát szakították meg, a művi abortuszok száma csaknem 23%-kal esett vissza ebben az időszakban.

3. ábra

A terhességek alakulása a Dél-Dunántúlon kimenetelük szerint, 2000–2008

Ezek a folyamatok a régió megyéiben eltérő módon zajlottak. Baranyában 2000 és 2008 között a terhességek száma mintegy tizedével fogyatkozott, ugyanakkor a terhességmegszakításoké negyedével csökkent, az élveszületéseké pedig a régió megyéi közül a legkisebb mértékben, mindössze 3%-kal mérséklődött. A vizsgált kilenc esztendő alatt a Dél-Dunántúlon minden tekintetben Somogy megyében történt a legnagyobb visszaesés, a terhességek száma 18, a művi abortuszoké 28, az élveszületéseké pedig 14%-kal lett kevesebb. Tolna megyében a teherbeesések és a születések száma egyaránt valamivel több mint 7%-kal zsugorodott, miközben itt csökkent legkevésbé, mintegy tizedével a terhességmegszakítások száma.

Magzati halálozások

Az ezredfordulót követő évek átlagában mind országosan mind régiónkban körülbelül minden tizedik terhesség végződött magzati halálozásssal. Ezek döntő hányada a korai – a terhesség 22. hete előtti – vagy középidős – a terhesség 22. és 24. hete közötti – szakaszban következett be, késői magzati halálozás szerencsére meglehetősen ritkán fordult elő, 1000 terhességből átlagosan 3 esetben.

3. tábla

Ezer 15–49 éves nőre jutó magzati halálozás

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
Korai és középidős magzati halálozás					
2000	6,3	6,6	6,0	6,3	5,8
2001	6,3	6,4	6,3	6,3	6,2
2002	6,9	6,1	5,7	6,4	6,5
2003	6,7	6,6	5,7	6,4	6,5
2004	7,2	6,5	5,5	6,5	6,6
2005	6,9	6,4	6,1	6,5	7,0
2006	6,4	7,2	7,0	6,8	7,2
2007	6,7	6,7	6,7	6,7	7,0
2008	6,8	7,0	6,6	6,8	7,2
2000–2008	**6,7**	**6,6**	**6,2**	**6,5**	**6,7**
Késői magzati halálozás					
2000	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
2001	0,2	0,1	0,3	0,2	0,2
2002	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
2003	0,2	0,4	0,3	0,3	0,2
2004	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
2005	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
2006	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
2007	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2
2008	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2
2000–2008	**0,2**	**0,2**	**0,2**	**0,2**	**0,2**

Magyarországon 2000 után évente átlagosan 16 500 korai és középidős, valamint 500 késői magzati halálozást regisztráltak. Előbbiek száma az esztendők folyamán 15%-kal növekedett, utóbbiaké ötödével visszaesett. A Dél-Dunántúlon a vizsgált időszakban évi átlagban 1 550 korai és középidős mellett 50 késői magzati halálozás következett be. A tendenciákat tekintve eltérés mutatkozott az országos folyamatoktól, hiszen a korai és középidős halálozások száma az országossal ellentétben régiónkban nem növekedett, hanem stagnált, ugyanakkor a késői halálozásoké hullámzóan alakult, az országoshoz hasonló csökkenő trend nem jellemezte.
Az ezredforduló után régiónkban évente átlagosan 6,5 korai és középidős

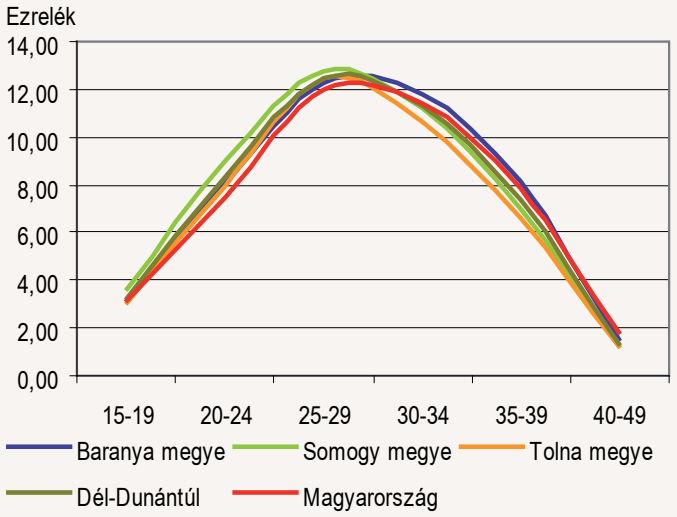
magzati halálozás jutott ezer szülőképes korú (15–49 éves) nőre, amely valamelyest kedvezőbb az országos 6,7 ezrelékes értéknél. A mutató értéke az időszak folyamán nemcsak országosan, de a lényegében változatlan számú halálozás ellenére régiónkban is növekedett, amely a szülőképes korú nők számának csökkenésével magyarázható. A Dél-Dunántúl 3 megyéje között e tekintetben számottevő eltérés nem tapasztalható, az időszak átlagának két szélsőértéke Baranyában 6,7, Tolnában 6,2 ezreléket tett ki. A késői magzati halálozások ezer szülőképes korú nőre jutó száma mind országosan, mind régiónkban illetve a megyékben egyaránt általában 0,2 ezreléket ért el.

A vizsgált időszakban országosan és régiónkban is mind a korai és középidős, mind a késői magzati halálozások leggyakrabban a 25–29, valamint a 30–34 éves nők körében fordultak elő, minden bizonnyal nem azért, mert ezek a korcsoportok veszélyeztetettebbek lennének a többinél, hanem mert napjainkra ezek az életkorok váltak legjellemzőbbé az élveszületések szempontjából is, a teherbeesések legnagyobb hányada ezekre a korcsoportokra esett.

A gyermekvállalás jellemző életkorának kitolódásával magyarázható, hogy a vizsgált időszakban a 20–24 éves nőknél visszaesett a magzati halálozások gyakorisága, miközben a 35–39 évesek körében jelentős mértékben növekedett. A régió megyéi között e tekintetben számottevő eltérések nem mutatkoztak.

4. ábra

A korai és középidős magzati halálozások ezer megfelelő korú nőre jutó száma, 2000–2008 évek átlaga

A Dél-Dunántúlon a vizsgált időszakban regisztrált adatok szerint a magzatukat spontán módon elvesztett nők negyedének (országosan 29%-ának) ez volt az első terhessége. Mintegy négytizedük korábbi terhessége élveszületéssel, 13,5%-uké ezt megelőzően is spontán abortusszal végződött. A magzatukat elvesztett nők körében csaknem egyötödöt tett ki azoknak a hányada akik a megelőző terhességüket művi úton megszakították.

Terhességmegszakítások

Magyarországon az ezredfordulón csaknem 60 ezer terhességmegszakítás történt, ezt követően számuk 2007-ig folyamatosan és jelentősen csökkent, majd 2008-ban ismét emelkedés következett be. A 2008-ban regisztrált valamivel több mint 44 ezer művi abortusz így is alig háromnegyede volt a 2000. évinek. A Dél-Dunántúl átlagában az országoshoz hasonló folyamat játszódott le (a terhességmegszakítások száma az időszak eleji közel 6000-ről 2007-re 4500 alá süllyedt, majd 2008-ra ismét 4600 fölé emelkedett), a régió megyéi között azonban számottevő eltérések mutatkoztak. A legkevésbé Tolna megyében fogyatkozott a művi abortuszok száma, a 2007. évi legalacsonyabb érték mintegy ötödével volt kevesebb az időszak elejinél, majd a következő évi jelentős emelkedés után a 2008-ban regisztrált abortusz-szám mindössze 10%-kal maradt el a 2000. évitől. A régió megyéi közül a legnagyobb mértékű visszaesés Somogyot jellemezte (28%-os), amely abban is eltért a többitől, hogy itt nem következett be növekedés 2008-ban. Baranyában a terhességmegszakítások számának csökkenése az országoshoz hasonló módon és mértékben ment végbe.

4. tábla

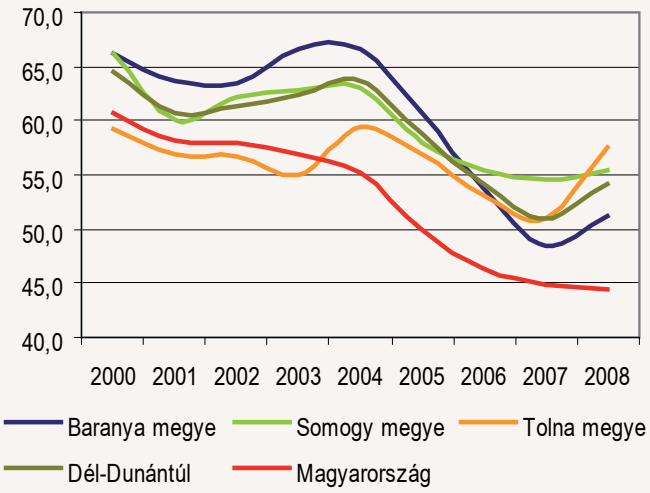
A terhességmegszakítások számának alakulása

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
2000	2 498	2 143	1 349	5 990	59 249
2001	2 358	1 903	1 259	5 520	56 404
2002	2 356	1 885	1 268	5 509	56 075
2003	2 404	1 876	1 177	5 457	53 789
2004	2 385	1 912	1 284	5 581	52 539
2005	2 231	1 766	1 206	5 203	48 689
2006	2 051	1 673	1 111	4 835	46 324
2007	1 795	1 556	1 074	4 425	43 870
2008	1 876	1 545	1 217	4 638	44 089

Mivel 2000 és 2008 között a Dél-Dunántúlon a művi abortuszok száma nagyobb mértékben esett vissza mint a születéseké, ezért 2008-ban 100 élveszületésre 54 terhességmegszakítás jutott, szemben a 2000. évi 65-tel. A régió megyéi közül a 9 esztendő átlagát tekintve a legrosszabb mutatóval Baranya és Somogy rendelkezett, ahol minden 100 élveszületésre évente átlagosan 60 művi abortusz jutott. Azzal együtt, hogy a 2008. évi érték itt volt a legmagasabb, a legkedvezőbb átlag Tolna megyét jellemezte (100 élveszületésre 56 művi abortusz). Összességében megállapítható, hogy a terhességmegszakításoknak az élveszületésekhez viszonyított aránya a Dél-Dunántúlon az országosnál kedvezőtlenebbül alakult, a vizsgált időszak átlagában régiónkban 59-et, míg országosan 53-at tett ki.

5. ábra

100 élveszületésre jutó terhességmegszakítás

A terhességmegszakításoknak nem csak az élveszületések, hanem a 15–49 éves nők számához viszonyított aránya is számottevő javulást mutatott a vizsgált időszakban országosan és régiónkban egyaránt. A Dél-Dunántúlon 2000-ben még 24,6 művi abortusz jutott ezer szülőképes korú nőre, 2008-ban már „csak" 20,7. Országosan ugyanezen idő alatt 23,2-ről 18,4 ezrelékre mérséklődött a mutató értéke, tehát látható, hogy a szülőképes korú nők körében a terhességmegszakítások régiónkban az országos átlagnál nagyobb gyakorisággal fordultak elő. A Dél-Dunántúl három megyéje közül a vizsgált esztendők átlagát tekintve rosszabb mutatóval rendelkezett Somogy és Baranya, előbbiben ezer 15–49 éves nőre évente átlagosan 22,9, utóbbiban 22,2 művi abortusz jutott. A kedvezőbb helyzetű Tolna 20,7 ezrelékes arányszáma megegyezett az országos átlaggal.

5. tábla

Ezer 15–49 éves nőre jutó terhességmegszakítás

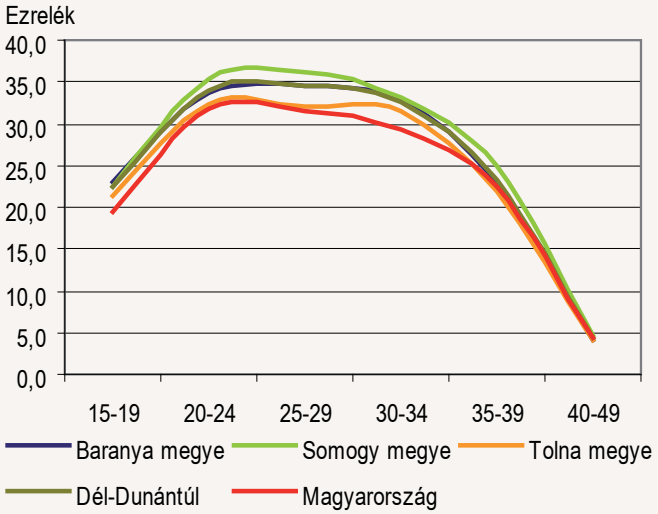
Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
2000	24,6	26,4	22,4	24,6	23,2
2001	22,8	23,1	20,4	22,3	22,2
2002	22,9	23,1	20,8	22,4	22,2
2003	23,6	23,2	19,5	22,5	21,5
2004	23,8	24,1	21,7	23,4	21,2
2005	22,7	22,6	20,8	22,2	19,9
2006	21,1	21,8	19,5	20,9	19,1
2007	18,6	20,6	19,3	19,4	18,2
2008	19,6	20,8	22,3	20,7	18,4

A gyermekvállalás jellemző életkorának kitolódásához hasonlóan a terhességmegszakításon átesett nők életkora is növekedett. A Dél-Dunántúlon 2000-ben a művi úton abortált nőknek csaknem fele 20–29, közel egyharmada 30–39 éves volt, 2008-ra mindkét korcsoport részesedése egyaránt négytizedet tett ki (a korösszetétel országosan is hasonlóan változott). A 40 évesek vagy idősebbek mind országosan, mind régiónkban 6% körüli hányadot képviseltek, de az időszak folyamán nem változott a 20 évnél fiatalabbak részesedése sem – arányuk a 9 esztendő átlagában a Dél-Dunántúlon 13,1, országosan 11,9%-ot tett ki –, holott köztudott a terhességmegszakításoknak a későbbi gyermekvállalásra gyakorolt negatív hatása (az átlagosnál gyakrabban előforduló meddőség, koraszülés, méhen kívüli terhesség, stb.)

A terhességmegszakítások számának a vizsgált időszak során bekövetkezett csökkenése a szülőképes életkor valamennyi korcsoportját érintette, kisebb-nagyobb mértékben mindegyikben csökkent a gyakoriság. A legnagyobb visszaesés a 20–24, a 25–29 valamint a 30–34 évesek között következett be úgy, hogy továbbra is éppen ezekben az életkorokban maradt a legmagasabb a művi abortuszok ezer megfelelő korú nőre jutó száma. A kilenc esztendő átlagát tekintve megállapítható, hogy a terhességmegszakítások korspecifikus arányszáma a Dél-Dunántúlon minden korcsoportban magasabb volt az országos átlagnál. A régión belül ezer megfelelő korú nőre csaknem minden korcsoportban Somogy megyében jutott a legtöbb művi abortusz csupán a legfiatalabbak, a 15–19 évesek körében mutatkozott Baranyában a legmagasabb gyakoriság.

6. ábra

A terhességmegszakítások ezer megfelelő korú nőre jutó száma, 2000–2008 évek átlaga

A vizsgált 9 esztendő átlagában a Dél-Dunántúlon a művi abortuszon átesett nők közel egyötöde (18,8 %-a, országosan 20,3%-a) az első terhességét szakíttatta meg. Mintegy 42%-uk előző terhességéből gyermek született, ugyanakkor jelentős hányadot, a régióban 35, országosan 33,7%-ot tett ki azoknak az aránya, akiknek az előző terhessége is művi vetéléssel végződött. A terhességmegszakítások döntő többsége – mind országosan, mind a régióban 97,4%-a – válsághelyzetre való hivatkozással történt, a magzat vagy az anya egészségi oka csupán az esetek 1–1,4%-ában játszott szerepet.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: 72/533-395
Információszolgálat
Telefon: 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör
IV. évfolyam 8. szám 2010. február 02.
2010/8
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/1

Tartalom

1 *A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2008-ban*
1 Demográfiai, népmozgalmi jellemzők
3 Bruttó hazai termék (GDP)
4 Mezőgazdaság
4 Ipar
5 Építőipar
5 Kereskedelmi szálláshelyek
6 Vállalkozások
8 Beruházás
8 Foglalkoztatottság, munkanélküliség
9 Keresetek
10 A háztartások jövedelmei
10 Felsőoktatás
11 Egészségügyi ellátás
11 Közmű, infrastruktúra
12 Bűnözés

A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2008-ban

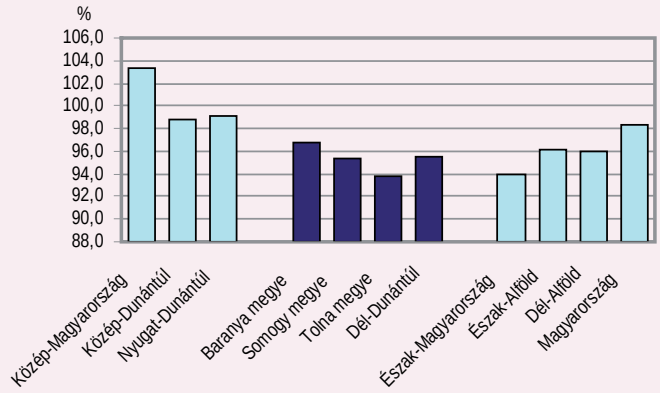
Demográfiai, népmozgalmi jellemzők

A Dél-Dunántúl több mint 14 ezer km^2-es területével – Dél- és Észak-Alföld után – hazánk harmadik legnagyobb kiterjedésű régiója. Magyarország teljes területének 15%-át teszi ki, amelyen belül Baranya 5, Somogy 6, Tolna pedig 4%-kal részesedik. A térség lélekszáma 2009. év elején mintegy 953 ezer főt tett ki, ez közel egytizede volt az ország egészének. Tekintve, hogy a népességnek a területnél kisebb hányada koncentrálódott ide, a népsűrűség elmaradt az országos átlagtól. A Dél-Dunántúl 67 fő/km^2-es népsűrűsége a régiók rangsorában a legalacsonyabbnak bizonyult, amely nem meglepő, hiszen az ország három legritkábban lakott megyéje közül kettő itt található (Somogy: 53 fő/km^2, Tolna: 64 fő/km^2). A régión belül a legsűrűbben lakott megye – aprófalvas településszerkezete ellenére – Baranya (89 fő/km^2) volt, ez a megyeszékhely magas népsűrűségével magyarázható. A régió-központnak is tekintett Pécs az ország legnagyobb vidéki városainak egyike, 964 fő/km^2-es népsűrűsége az ország valamennyi megyeszékhelye közül a legmagasabb érték.

Az ország egészét jellemző nem egészen 2%-os csökkenéssel szemben az utóbbi nyolc évben régiónkban viszonylag jelentős volt a népességfogyás. A lélekszám 2009-ben mintegy 4,5%-kal maradt el a 2001. év elejeitől, amelynél nagyobb mértékű csökkenést csak az észak-magyarországi régióban regisztráltak. Megjegyzendő, hogy ebben az időszakban népességgyarapodás csupán Közép-Magyarországon mutatkozott. A Dél-Dunántúl három megyéje közül Tolna lakói fogyatkoztak meg leginkább (6,2%-kal), de jelentős volt a somogyi csökkenés is (4,7%). Baranyában mérsékeltebb visszaesés következett be, itt 2009. év elején 3,2%-kal éltek kevesebben, mint nyolc évvel korábban.

1. ábra

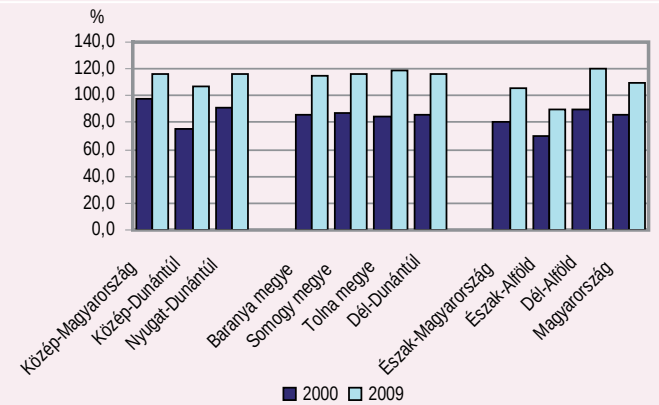
A népességszám változása 2001 és 2009 év eleje között

Hazánkat az elmúlt évtizedekben a népesség számszerű csökkenése mellett a rohamos elöregedés jellemezte. Míg 1990-ben száz gyermekkorú (14 éves vagy fiatalabb) lakosra 65, 2000-ben 86, 2009-ben már 110 (65 éves vagy idősebb) időskorú jutott. A Dél-Dunántúlon az országosnál is gyorsabban zajlott a folyamat, hiszen ugyanezen időszak alatt az öregedési index 64-ről 86-ra, majd 116-ra emelkedett. Míg 1990-ben és még 2000-ben is a fővárost leszámítva mindenütt meghaladta a gyermekkorú-

2. ábra

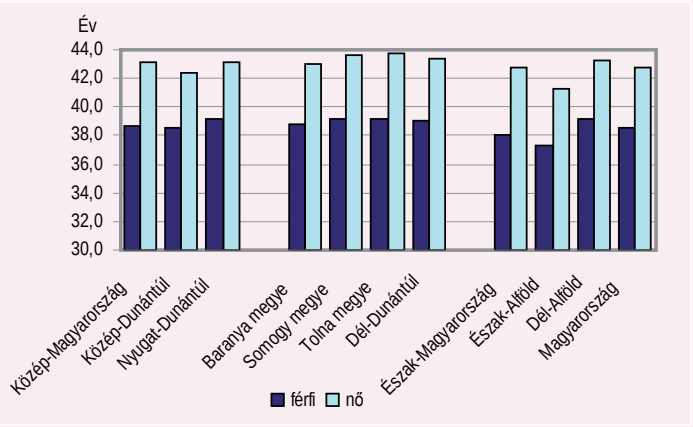
Öregedési index, január 1.

ak száma az időskorúakét, ez az elmúlt évben a 19 megyéből mindössze 4-re volt igaz. A Dél-Dunántúl megyéi nem tartoztak ezek közé, Tolnában 119, Somogyban 116, Baranyában pedig 115 volt a mutató értéke.
A Dél-Dunántúlon élő férfiak átlagéletkora 2009. január 1-jén 39,0, a nőké 43,4 év volt, amely a Budapest nélkül számított országos átlaghoz képest előbbieknél 0,7, utóbbiaknál egy teljes évvel magasabb. A legfiatalabb népességgel az észak-alföldi régió, azon belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye rendelkezett, ahol mind a férfiak mind a nők átlagos életkora mintegy két évvel alacsonyabb volt a megyék átlagánál. A legidősebb korszerkezetű népesség a fővárost, valamint Békés és Zala megyét jellemezte. A Dél-Dunántúl megyéi közül Tolnában volt a legmagasabb, Baranyában pedig a legalacsonyabb az átlagos életkor. A két nem eltérő halandósági viszonyai miatt a nők átlagos életkora az ország egész területén mintegy 4 évvel meghaladta a férfiakét.

3. ábra

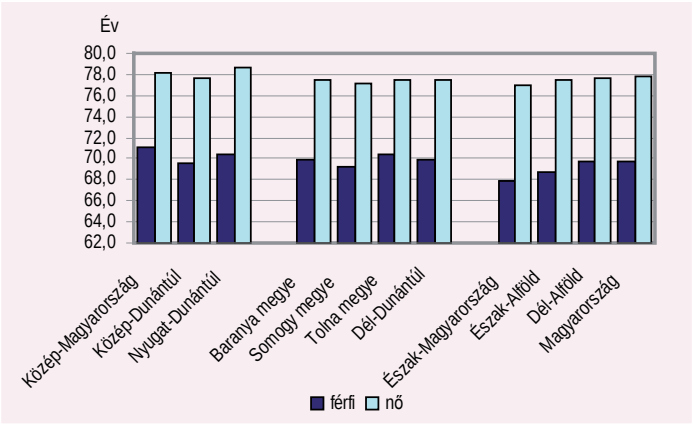
Átlagéletkor, 2009. január 1.

A születéskor várható átlagos élettartam a népesség egészségi állapotának egyik legjobb fokmérője. Közismert tény, hogy hazánk e tekintetben jelentős lemaradásban van az Európai Unió országainak átlagához képest, a magyar nők 4–5, a férfiak 6–7 évvel rövidebb élettartamra számíthatnak, mint az uniós átlag. A 2008. évi adatok szerint Magyarországon a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 69,8, a nőké 77,8 év volt. A Dél-Dunántúlon élők életesélyei a férfiak esetében hasonlóak voltak, ők 69,9 évre számíthattak, ezen belül a legtöbb, 70,5 életévre a tolnaiak. A régióban élő nők születéskor várható átlagos élettartama valamelyest elmaradva az országos átlagtól 77,4 évet tett ki, ezen belül a baranyaiaké és tolnaiaké egyaránt 77,5 évet. A régióban mindkét nem esetében a somogyiak várható élettartama volt a legalacsonyabb (férfiak: 69,3 év, nők: 77,1 év). A legkedvezőbb életesélyekkel a közép-magyarországi régió lakosai, ezen belül is a budapestiek, valamint a Nyugat-Dunántúlon élők rendelkeztek. A férfiak születéskor várható élettartama csupán e két régió átlagában haladta meg a 70, a nőké pedig a 78 évet (Zala és Győr-Moson-Sopron megyében elérte a 79-et). A leghátrányosabb helyzetű régió e tekintetben az észak-magyarországi, azon belül Borsod-Abaúj-Zemplén megye, ahol egy 2008-ban született fiú csecsemő mindössze 67,4 életévre, egy lány pedig 76,5 évre számíthat. Ez a mintegy 9,2 évnyi különbség a nemek között az ország megyéi közül a 3. legmagasabb, ennél is nagyobb eltérés mutatkozott Szabolcs-Szatmár-Bereg (9,4 év) valamint Heves megyében (9,5 év). A férfiak, és különösen a középkorúak magasabb mortalitása miatt a születéskor várható átlagos élettartam nemek közti különbsége a többi megyében is 7–9 év között mozgott, országos átlagban 8 esztendőt tett ki.

4. ábra

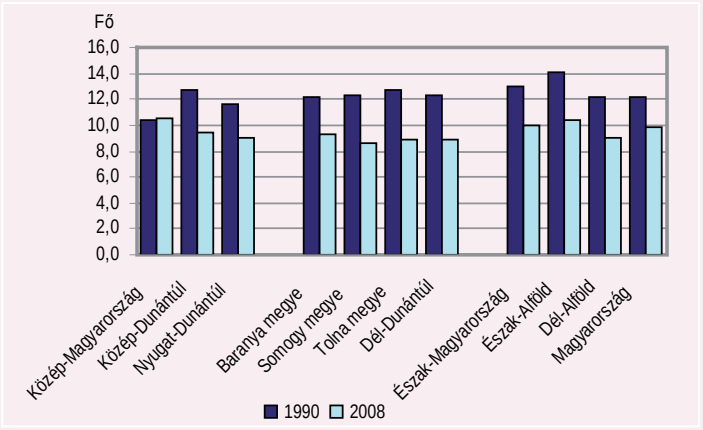
Születéskor várható átlagos élettartam, 2008

A népességszám csökkenésének valamint a rohamos elöregedésének a gyökere is az alacsony születésszámban rejlik. Az élveszületések éves száma a Dél-Dunántúlon 1990-ben még meghaladta a 12 ezret, 2002 óta azonban egyik évben sem érte el a 9 ezret, 2008-ban mindössze 8566 csecsemő látta meg a napvilágot. Ezer lakosra 9,0 élveszületés jutott, amely elmarad az országos átlagtól (9,9). A régión belül az élveszületési arányszám Baranyában volt a legmagasabb (9,3), Tolnában pedig a legalacsonyabb (8,9). Míg 1990-ben még az ország valamennyi megyéjében 10 fölötti mutatót regisztráltak (a megyék átlaga 12,7 ezrelék volt), 2008-ban ez már csak 4 megyéről mondható el: ezek Szabolcs-Szatmár-Bereg, Pest, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar.

5. ábra

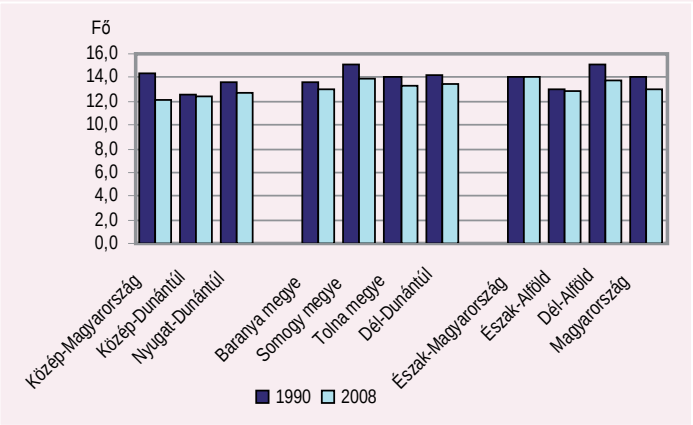
Élveszületés 1000 lakosra

Az élveszületések számának rohamos csökkenésével párhuzamosan a halandóság lassú javulása figyelhető meg. A Dél-Dunántúlon 1990 és 2008 között 14,2-ről 13,4-re mérséklődött a halálozások ezer lakosra jutó száma, ez kedvezőtlenebb az országos átlagnál, amely 14,0-ről 13,0 ezrelékre csökkent ugyanezen idő alatt. A Dél-Dunántúl a magasabb mortalitású régiók közé tartozik, a halandósági rátája a 2008. évi adatok alapján az észak-magyarországi és a dél-alföldi után a 3. legmagasabb. A megyék közül Békés (15,3) és Nógrád (14,4) megyében mutatkozott a legmagasabb, Pest (11,2) és Veszprém megyében (12,1) a legalacsonyabb halandóság. A régió megyéi közül Baranyát jellemezte a legkedvezőbb (13,0), Somogyot a legrosszabb mutató (13,9).
A népességszám alakulását a születéseken és a halálozásokon kívül a migráció is befolyásolja. A 2008. évi adatok szerint a Dél-Dunántúl ezer lakosonként 3,7 fős vándorlási veszteséget könyvelhetett el, ezen belül Tolna megyét jellemezte a legnagyobb mértékű elvándorlás (-6,8 ezrelék), amely a 19 megye közül Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Békés és Nógrád után az ötödik legmagasabb. Mivel a belföldi vándorlás

6. ábra

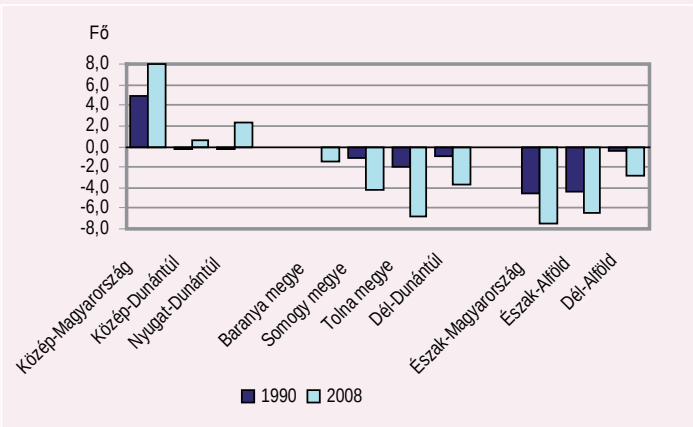
Halálozás 1000 lakosra

a gazdaságilag fejletlen régiókból a fejlettek felé irányult, a Dunántúl térségei a Dél-Dunántúl kivételével 2008-ban is vándorlási nyereséggel zártak. Régiónk e tekintetben inkább az alföldi régiókhoz hasonlítható. A legnagyobb mértékű vándorlási veszteség a régiók közül az észak-magyarországit (–7,5 ezrelék), a megyék közül Szabolcs-Szatmár-Bereget jellemezte (–9,8 ezrelék). A legjelentősebb vándorlási nyereséget 2008-ban is Pest megye könyvelhette el, ahol a migrációból adódóan ezer lakosonként 13,8 fővel gyarapodott a népesség.

7. ábra

Belföldi vándorlási különbözet 1000 lakosra

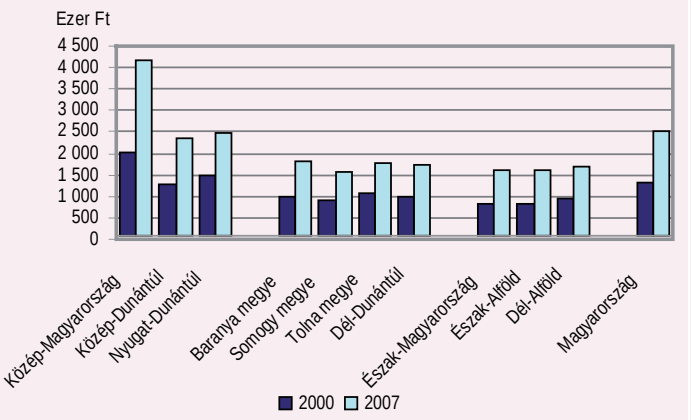
Bruttó hazai termék (GDP)

A Dél-Dunántúlon 2007-ben előállított 1661,8 milliárd forint – piaci beszerzési áron számított – **bruttó hazai termék (GDP)** a magyarországi 25 408,1 milliárd forintot kitevő értéknek a 6,5%-át adta, alacsonyabb hányadát, mint 2000-ben (7,4%)[1]. A régió 2007. évi részesedéséhez Baranya 2,9, Somogy 2,0, Tolna 1,7%-kal járult hozzá. A területi GDP egységes módszerrel számított kezdő (1995.) évében a térség országon belüli részesedése még 8,1% volt, majd évről évre egyre szerényebbé vált, de a két utolsó évben változatlan maradt. Mindvégig a legalacsonyabb részt mondhatta azonban magáénak az ország régiói közül. Csökkent a térség részesedése az ország főváros nélkül számított hozzáadott értékéhez viszonyítva is, a 19 megye 2007. évi együttes teljesítményén belül képviselt 10,3% egy százalékponttal alacsonyabb a 2000. évinél.

A dél-dunántúli régió **egy lakosára jutó GDP** 2007-ben 1724 ezer forint volt, az országos átlag (2527 ezer forint) bő kétharmada (68,2%-a), de a főváros nélkül számított átlagnak is, amely 1924 ezer forintot tett ki, csak megközelítette a kilenctizedét. Ez a fajlagos összeg az ország hét tervezési-statisztikai régiója közül a középső, negyedik helyhez volt elegendő, amely ugyan nem változott az ezredforduló óta, a 2000-ben az országos átlaghoz mért háromnegyedes hányad azonban még magasabb volt a legutóbbi évinél. A dél-dunántúli térség fejlettségi szintje a GDP tükrében az utána következő három régióéhoz áll közelebb, és az élen állóktól mért távolság tovább nőtt ebben az időszakban. Régiónk fajlagos mutatóértéke 2007-ben a legfejlettebb közép-magyarországinak mindössze 41,5%-a (2000-ben közel fele) volt, de a közvetlenül előtte álló közép-dunántúli térség összegétől is 27%-kal elmaradt. A legalacsonyabb (észak-alföldi) népességarányos értéket viszont csupán bő 8%-kal haladta meg, miközben hét évvel korábban még 17%-os előnye mutatkozott. A bruttó hazai termék egy lakosra jutó értéke a régiók közül 2007-ben már csak Közép-Magyarországon haladta meg az országos átlagot, a hét évvel korábban még ugyancsak afölött teljesítő nyugat-dunántúli térségé is csupán megközelítette azt.

8. ábra

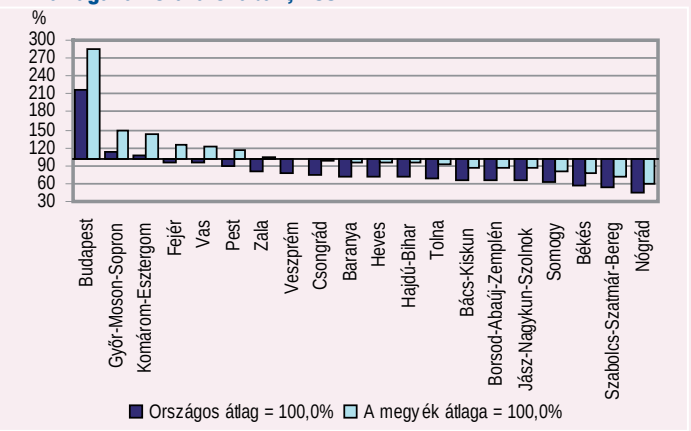
A GDP egy lakosra jutó összege

A Dél-Dunántúlhoz tartozó megyék egy főre jutó bruttó hazai termékének 1724 ezer forintot kitevő átlaga a baranyai 1834 ezer, illetve a somogyi 1558 ezer forintos szélsőértékek között alakult, amelyekkel – a kiemelkedő értékkel élen álló fővárost is beszámítva – a 10., 13. és 17. helyen álltak a magyarországi megyék mutatóérték szerinti csökkenő rangsorában. A hét

9. ábra

A GDP egy lakosra jutó összege az országos átlag és a megyék átlagának százalékában, 2007

[1] Az 1995–2007. évekre egységes módszertan szerint átdolgozott területi adatok alapján, amelyeket a KSH a 2009. novemberében közzétett Magyarország Nemzeti Számlái, 1995–2007 c., továbbá a Területi statisztikai évkönyv, 2008. c. kiadványaiban publikált.

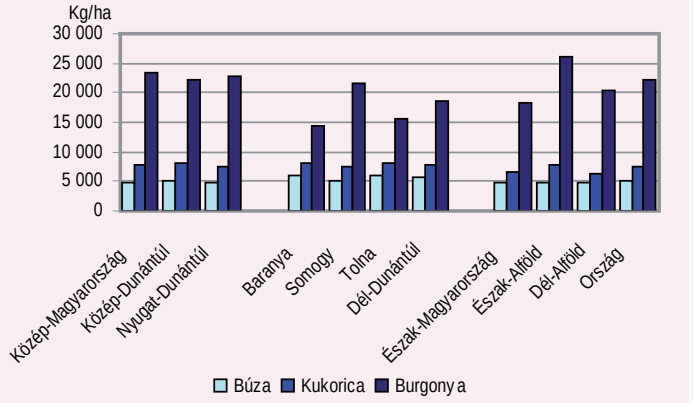
év alatt Baranya egy hellyel előbbre, Somogy megye két, Tolna négy pozícióval hátrébb sorolódott. A régió mindhárom megyéjének fajlagos teljesítménye jócskán elmaradt a Magyarországra, de azon belül a 19 megyére számított átlagtól is (előbbinek 62–73% közötti hányadát, utóbbinak pedig a 81–95%-át érte el). Az országos átlagot 2007-ben a fővároson kívül a megyék közül mindössze kettő (Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom) fajlagos mutatóértéke múlta felül, míg a megyék átlagát a három fejlettebb régióban található térségeken kívül egyetlen megyéé sem érte el.

Mezőgazdaság

A fontosabb szántóföldi növények terméseredményeit tekintve 2008-ban a Dél-Dunántúlon hektáronként átlagosan 5 660 kg búzát, 7 860 kg kukoricát és 18 450 kg burgonyát takarítottak be. Térségünk az előbbi két növény mutatóival – az országos színvonalat meghaladva – a régiók sorrendjében az élvonalban szerepelt, míg az utóbbinál a rangsorban csak Észak-Magyarországot előzte meg. A dél-dunántúli megyék közül átlagosan a legtöbb búza és kukorica Tolnában termett – bár ezen értékek mögött a baranyaiak sem maradtak el sokkal – , míg burgonyából a korábbi évekhez hasonlóan a somogyi eredmény volt kimagasló. A termésátlagokat ezzel együtt hosszabb távon mindhárom megyében – az országos folyamatokhoz hasonlóan – növekvő tendencia jellemezte.

10. ábra

A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2008

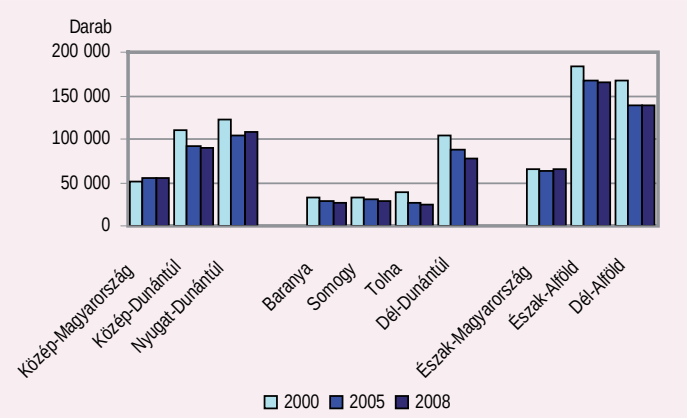

A szarvasmarha-állomány 2000-2008 decembere között országosan mintegy 13%-kal, a Dél-Dunántúlon pedig egynegyedével esett vissza. Térségünk – ahol a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarhák száma korábban az országos átlagot meghaladó volt – az utóbbi évekre az ország egyik legerőteljesebben fogyó állományú körzetévé vált. A szarvasmarhák száma a közép-magyarországi és az észak-magyarországi régiókban alakult a legkedvezőbben: az előbbiben számottevő növekedést tapasztaltak, az utóbbiban nem változott az állomány. 2008 végén a dél-dunántúli gazdaságok szarvasmarha-állománya 78 ezer darabot számlált, ami az országos szám bő egytizedét jelentette. Az állomány ennél kisebb hányadával csak az észak-magyarországi és közép-magyarországi körzetek rendelkeztek.

2000-2008 között a szarvasmarhák száma mindhárom dél-dunántúli megyében erőteljesen csökkent: a legnagyobb mértékben – közel négytizedével – Tolnában, míg a legkisebb mértékű – mintegy 15%-os – visszaesést Somogyban regisztrálták. 2008 decemberében a három megyének a régiós szarvasmarha-állományon belüli súlya nagyjából egyharmad-egyharmad részt tett ki, úgy, hogy Tolna részesedése az 1990-es évek elejétől folyamatosan mérséklődött, Baranyáé és Somogyé pedig egyre nőtt.

11. ábra

Szarvasmarha-állomány

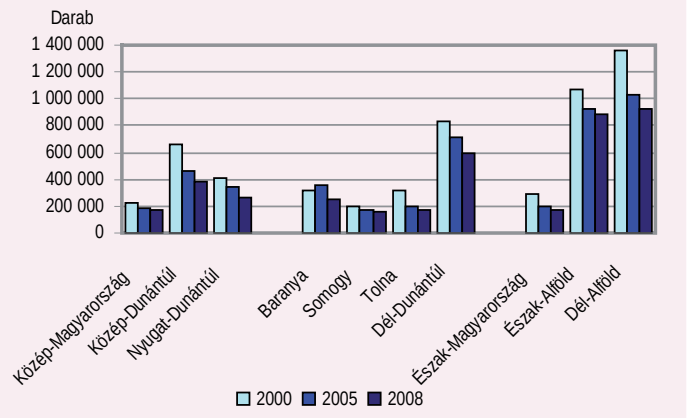

A 2008 decemberében regisztrált sertésszám a 2000. évihez képest régiónkban – az országoshoz hasonlóan – 30%-kal mérséklődött, amelynél kisebb mértékű fogyást csak az Észak-Alföldön és Közép-Magyarországon regisztráltak, a többi régióban ennél nagyobb ütemű visszaesés volt tapasztalható. Mindezzel együtt Dél-Dunántúlon a területegységre jutó sertéssűrűség a múlt év végén is nagyobb volt az országosnál. 2008 végén a dél-dunántúli gazdaságok sertéseinek száma mintegy 588 ezer darab volt, ami az országos szám 17%-át tette ki. Az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben a sertésállomány ennél nagyobb mértékű koncentrálódása volt tapasztalható.

A sertések száma 2000-2008 decembere között a régió mindhárom megyéjében nagyarányban csökkent: Baranyában közel negyedével, Somogyban mintegy ötödével, Tolnában pedig 43%-kal fogyott a létszám. Ez utóbbi megye részesedése a dél-dunántúli állományból, amely 2000-ben még 37%-ot tett ki, 2008 végére 30%-ra mérséklődött, miközben tavalyelőtt decemberben a régiós létszám 42%-a már Baranyában összpontosult, Somogy részesedése pedig 24-ről 28%-ra nőtt.

12. ábra

Sertésállomány

Ipar

A régió helyzete az ipari teljesítmény alapján is kedvezőtlennek mondható, pozíciója az ország többi térségével összehasonlítva romlott az ezredforduló óta. A Dél-Dunántúl 2008. évi ipari termelése – a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások térségben működő telepeinek adatai alapján – 1000,5 milliárd forint volt, amely produktum a hasonló méretű cégek országos teljesítményének 4,7%-a (Baranya és Somogy 1,7–1,7%, Tolna 1,3%). Ez

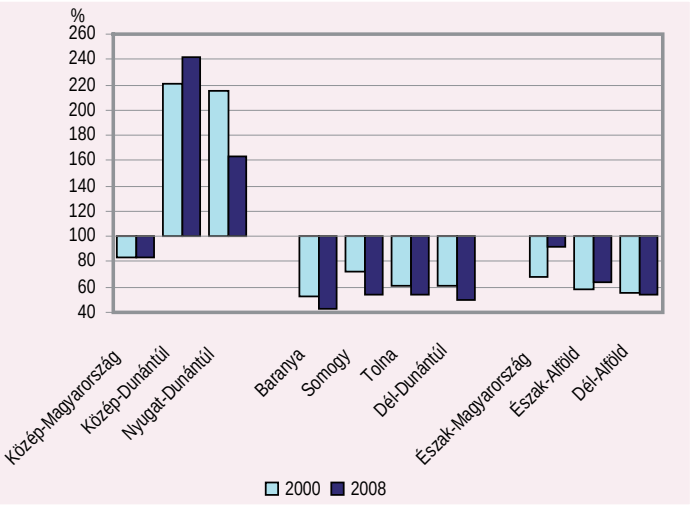
a részarány az ország hét tervezési-statisztikai régiója közül a legalacsonyabb és számottevően elmarad a 2000-ben regisztrált 6,0%-tól. Az összehasonlító áron számított bruttó termelési érték 2008-ban mintegy 7%-kal múlta felül a nyolc évvel korábbit, míg országosan ugyanezen időszakban 55%-os volt a növekedés. Az ezredforduló óta bekövetkezett szerény teljesítmény-emelkedés nemcsak a legalacsonyabbat képviselte a régiók közül, de számottevően elmaradt a sorban a Dél-Dunántúlt közvetlenül megelőző Dél-Alföldön mért 13%-tól is. (A leggyorsabb fejlődést mutató Közép-Dunántúl ezen időszakban megduplázta az ipari termelésének volumenét.)

A dél-dunántúli régióban 2008-ban produkált ipari termelés egy lakosra vetítve 1045,9 ezer forintot jelentett, amely összeg az országos átlagnak kevesebb, mint felét, a hét régió mutatóértéke közül pedig a legalacsonyabbat képviselte. A térség országon belüli relatív helyzete az ezredforduló óta e szempontból is romlott, akkor ugyanis a dél-dunántúli mutató az országos átlagnak bő hattizede volt, a többi régiót tekintve pedig a két alföldit (Észak-, illetve Dél-Alföldet) még megelőzte. A 2008. évi régiós mutatóérték a baranyai 906 ezer és a tolnai 1150 ezer forint közötti szélsőértékek mentén alakult ki. (A somogyi fajlagos mutató ez utóbbitól mindössze 10 ezer forinttal maradt el.) Ez a fővárosnak, illetve az ország megyéinek az egy lakosra jutó ipari termelési érték nagysága alapján képzett csökkenő rangsorában a három megyének a 14. (Tolna), 16. (Somogy) és 17. (Baranya) helyet biztosította. 2000-hez képest Baranya és Tolna rangszáma nem változott, míg Somogy öt helyet visszacsúszott a megyék sorrendjében. (Az ország megyéinek mutatóértéke 2008-ban 777 ezer és 9481 ezer forint/fő között alakult.)

Az egy lakosra jutó ipari termelés alapján az ország régiói és megyéi távolodtak egymástól az elmúlt nyolc évben. A legnagyobb és a legkisebb mutatóértékek között a régiókat tekintve 2000-ben négyszeres volt a különbség, 2008-ban már csaknem ötszörös, a megyék között kimutatható különbség pedig ugyanezen időszakot tekintve nyolcszorosról tizenkétszeresre emelkedett.

13. ábra

Az egy lakosra jutó termelés értéke az országos átlag százalékában

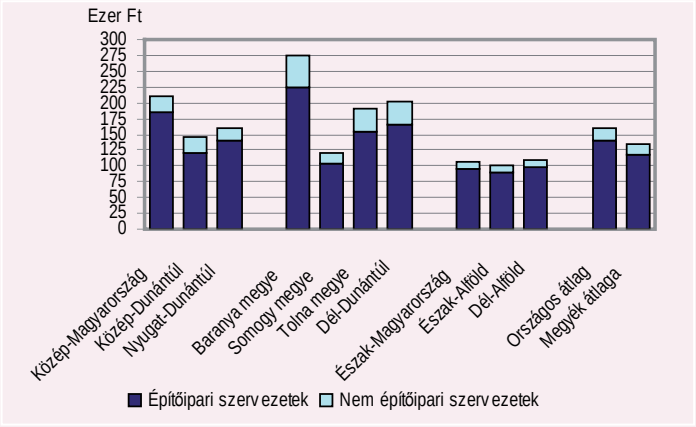
Építőipar

A dél-dunántúli térségben 2008-ban megvalósult **építőipari teljesítmény** a korábbi évekénél lényegesen kedvezőbben alakult. A építőiparba és nem építőiparba sorolt vállalkozások együttesen 193 milliárd forintot kitevő építőipari termelési értéke összehasonlító áron csaknem hattizeddel felülmúlta az egy évvel korábbit, amely rendkívüli növekedés volt az ország régiói között. Az élénkülés – vélhetően az M6-os autópálya-építés folytatásának hatására – Baranyát és Tolnát érintette, az előbbi megyében több mint a duplájára, az utóbbiban az egy évvel korábbi háromnegyedével gyarapodott a produktum. Kevésbé pozitív viszont, hogy a megrendeléseknek meglehetősen nagy hányada régión kívüli székhellyel rendelkező vállalkozások lehetőségeit bővítette, amelyeknek e térségben végzett kivitelezési tevékenységéből legnagyobb volumenben a Budapesten és a Pest megyében székhellyel rendelkező szervezetek vették ki a részüket. A Dél-Dunántúl területén megvalósult építőipari termelés az országos produktum 12%-át tette ki, amelyből Baranyában 6,8, Somogyban 2,4, Tolnában 2,8% teljesült. A kivitelezési tevékenység értékének bő 82%-át (országosan 87%-át) az építőipari ágazatba sorolt vállalkozások valósították meg (e körben az egy évvel korábbinak a másfélszerese volt a termelés volumene), s a térségben ebben az évben viszonylag magas hányadot, közel 18%-ot tett ki a főtevékenysége szerint más nemzetgazdasági ágba tartozó, de ilyen tevékenységet is folytató vállalkozások részesedése.

Az előbbiekből következően a szokásosnál kedvezőbben alakult e tevékenység fajlagos mutatója is. **A térség egy lakosára jutó** 201,8 ezer forintot kitevő összes építőipari **termelési érték** szokatlan módon az országos átlagot (160,7 ezer forint) egynegyedével meghaladta. Ezzel a Dél-Dunántúl az ország hét régiója között – Közép-Magyarország mögött – a második helyen állt. (A régiók népességarányos mutatóértéke 100,6 ezer forint (Észak-Alföld) és 210,7 ezer forint (Közép-Magyarország) szélsőértékek között alakult.)

14. ábra

Az egy lakosra jutó összes építőipari termelés értéke a kivitelezés helye szerint, 2008

A régió megyéi közül 2008-ban a baranyai fajlagos érték volt a legmagasabb, és mivel a 276,2 ezer forintnyi összeggel még a fővárost (252,4 ezer forint) is megelőzte, az országos rangsorban az első helyre került a megye. Ugyancsak előkelő 3. helyen állt az ország megyéinek sorrendjében – a fővárost is beszámítva – Tolna is (189,6 ezer forint), míg a térségben legalacsonyabb (120 ezer forint) fajlagos teljesítményű Somogy megye a 13. helyet foglalta el. Baranya 2008. évi népességarányos építőipari termelése 3,8-szerese volt a sereghajtó Nógrád megyeinek.

Kereskedelmi szálláshelyek

Magyarország kereskedelmi szálláshelyein a **férőhelyek** száma 2008 július 31-én 303 ezer volt, ami közel 4%-kal volt alacsonyabb, mint 2007-ben. A férőhelyek országos számának 2000 óta megfigyelhető kisebb változását lényeges regionális átrendeződés kísérte. Ez különösen a dél-dunántúli régiót érintette érzékenyen. Az ezredforduló évéhez képest a férőhelyek száma 63 ezerről 54 ezerre, azaz közel 15%-kal csökkent. A visszaesés a régión belül is differenciált volt. A régió idegenforgalma szempontjából meghatározó Somogy megyében (túlnyomórészt a Balaton déli partján) a férőhelyek száma a 2000. évi 43 ezerről 37 ezerre csökkent. Ugyancsak zsugorodott a Baranya megyei kapacitások száma is, az említett évek során 16 ezerről 13 ezerre. Velük szemben Tolnában közel 1500 férőhelyes bővülés történt.

A legutolsó évek fejleményeit tekintve 2007 és 2008 között – a dél-alföldi régió kivételével – mindenütt mérséklődött a férőhelyek száma. Az országoshoz képest Tolna és Baranya megyében is jelentősebb volt a mérséklődés (8-9%). A jelenlegi adatok szerint a hazai kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek 17,7%-a található a régióban, ami 2,5 százalékponttal kisebb, mint közel egy évtizeddel korábban. Ha mérsékelten is, de a dél-dunántúli régió e téren is veszített súlyából.

1. tábla

A férőhelyek számának alakulása

Megnevezés	2000	2007	2008
Közép-Magyarország	50 221	51 144	48 028
Ebből: Budapest	40 261	42 605	40 351
Közép-Dunántúl	56 931	52 604	50 329
Nyugat-Dunántúl	49 050	47 454	47 289
Dél-Dunántúl	***63 269***	***56 626***	***53 527***
Ebből:			
Baranya	16 450	13 922	12 658
Somogy	43 237	37 801	36 370
Tolna	3 582	4 903	4 499
Észak-Magyarország	33 422	39 610	37 071
Észak-Alföld	35 634	40 538	39 799
Dél-Alföld	24 187	26 766	26 846
Összesen	**312 714**	**314 742**	**302 889**

A hazai kereskedelmi szálláshelyeket 2008-ban 7 millió 651 ezer vendég kereste fel. Számuk 112 ezerrel, valamivel több mint 2%-kal volt magasabb, mint a megelőző évben. 2007-hez képest a vendégek száma a dél-dunántúli és a nyugat-dunántúli régiókban stagnált, míg másutt eltérő mértékű, 1,3-3%-os növekedés volt tapasztalható. A dél-dunántúli régió megyéinek szállásait 2008-ban 803 ezer vendég látogatta meg. A vendégek száma Somogy megyében 487 ezer, Baranyában 250 ezer, míg Tolnában 66 ezer volt. A megelőző évhez képest lényegében csak Baranyában volt kisebb változás, a vendégek száma hozzávetőleg 6 ezerrel csökkent. A régiónak az országos vendégforgalomból való részesedése 2000-hez képest 1,7 százalékponttal csökkent. Ennek oka nem a régióba látogató vendégek elmaradása, hanem más régióknak, így elsősorban a közép-magyarországinak (különösen Budapestnek) és a nyugat-dunántúlinak az erőteljes fejlődése áll.

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma 2000-hez képest 1,7 millióval (34%-kal) nőtt. A növekedés elsősorban a hazai vendégkör bővülésének volt köszönhető, ennél jóval kisebb volt a külföldiek hozzájárulása.

A külföldi és belföldi vendégek megoszlása erősödő térbeli sajátosságokkal jellemezhető. A külföldi vendégek túlnyomó része a fővárost és a nyugat-dunántúli régió valamely üdülőhelyét keresi fel. A legutolsó év adatai szerint a Magyarországra látogató külföldiek több mint hattizede (61,8%-a) Budapest kereskedelmi szálláshelyeinek szolgáltatásait vette igénybe.

A dél-dunántúli régió jelentősen veszített külföldiek előtti vonzerejéből. Ezt érzékeltetve elég csak annyit kiemelni, hogy a külföldi vendégek száma 2000-hez képest közel a felére csökkent (290 ezerről 162 ezerre). A csökkenés egyaránt érintette Baranya (73 ezerről 43 ezerre) és Somogy megyét (206 ezerről 110 ezerre). A jelenlegi kereskedelmi statisztika alapján 10 vendégből 8 hazai, míg 2000-ben a hazai vendégek aránya csupán 60%-os volt. A 2008-as adatok szerint a teljes külföldi vendégforgalom 10,5%-a realizálódik a régióban, ez közel 2 százalékponttal alacsonyabb a 2000. évinél.

A két utolsó évet összehasonlítva a külföldi vendégek száma a Dél-Dunántúlon igen jelentősen (közel 10%-kal) csökkent, a Közép-Dunántúlon stagnált, a fennmaradó régiókban eltérő mértékben növekedett. A régión belüli folyamatok általánosan kedvezőtlenül alakultak, valamennyi megyében visszaesett a külföldiek száma, ennek mértéke Baranyában 6%, Somogyban és Tolnában 10–10% volt.

2. tábla

A vendégek száma és területi megoszlása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2008

Megnevezés	Külföldi	Belföldi	Összes
Közép-Magyarország	2 264 881	630 157	2 895 038
Ebből: Budapest	2 173 769	403 100	2 576 869
Közép-Dunántúl	216 073	558 221	774 294
Nyugat-Dunántúl	481 663	842 268	1 323 931
Dél-Dunántúl	***162 063***	***640 770***	***802 833***
Ebből:			
Baranya	42 529	207 234	249 763
Somogy	110 227	377 096	487 323
Tolna	9 307	56 440	65 747
Észak-Magyarország	110 603	573 009	683 612
Észak-Alföld	167 170	522 742	689 912
Dél-Alföld	113 577	368 053	481 630
Összesen	**3 516 030**	**4 135 220**	**7 651 250**
	Előző év = 100,0%		
Közép-Magyarország	101,1	104,1	101,8
Ezen belül: Budapest	101,4	100,9	101,3
Közép-Dunántúl	99,3	99,6	99,5
Nyugat-Dunántúl	109,1	107,6	108,1
Dél-Dunántúl	***90,9***	***102,0***	***99,5***
Ezen belül:			
Baranya	94,1	98,4	97,6
Somogy	89,7	104,2	100,5
Tolna	90,1	101,2	99,5
Észak-Magyarország	107,4	100,0	101,1
Észak-Alföld	103,7	102,8	103,0
Dél-Alföld	103,6	101,1	101,7
Összesen	**101,9**	**102,8**	**102,4**

A kereskedelmi szálláshelyeken értékesített **vendégéjszakák** száma 2008-ban országosan közel 20 millió volt. A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma mindössze 45 ezerrel volt magasabb, mint a belföldieké, ami elhanyagolható különbségnek tekinthető a vendégszámhoz képest, ahol viszont a belföldiek száma volt számottevően (620 ezerrel) magasabb. Mindez jelzi, hogy a két vendégkör a tartózkodás idejét tekintve határozottan eltér országosan, és – a dél-alföldi régió kivételével – makrotérségenként is.

A vendégéjszakák területi megoszlása a vendégekhez hasonlóan erősen differenciált. A közép-magyarországi régió és ezen belül Budapest részesedése a vendégekhez képest mérsékeltebb (33,5% és 30,4%). A központi régió után a nyugat-dunántúli (17,3), a dél-dunántúli (11,4%), a közép-dunántúli (11,3%) és az észak-alföldi (10,1%) következik. Az észak-magyarországi (7,7%) és a dél-alföldi részesedése (5,8%) már jóval visszafogottabb. A vendég és a vendégéjszaka szám alapján felállítható sorrend lényegileg nem tér el. A vendégéjszakák száma országosan a megelőző évhez képest 0,8%-kal csökkent, ezen belül a külföldieké 1,6%-kal, míg a belföldieké gyakorlatilag nem változott. A dél-dunántúli régióban eltöltött vendégéjszakák száma 2008-ban 2,27 millió volt, ami közel azonos a megelőző évivel. A külföldi vendégéjszakák száma mintegy 30 ezerrel volt alacsonyabb, a belföldieké 17 ezerrel magasabb, mint egy évvel korábban. (3. tábla)

Vállalkozások

A gazdaság teljesítménye a vállalkozások tevékenységén alapul. Abszolút és fajlagos számuk alapján a Dél-Dunántúl nem áll rosszul a régiók között, összetételük azonban nem mondható ideálisnak. A **regisztrált vállalkozások számán** belül az országosan, de még a megyék átlagában jellemzőnél is ritkábbak a társas formában bejegyzettek és gyakoribbak a viszonylag nagy hányadban csak szerény gazdasági potenciállal rendelkező egyéniek. A dél-dunántúli régióban 2008. év végén 138 720 vállalkozást tartottak

3. tábla

A vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, 2008

Megnevezés	Külföldi	Belföldi	Összesen
Közép-Magyarország	5 383 090	1 308 357	6 691 447
Ebből: Budapest	5 204 760	870 137	6 074 897
Közép-Dunántúl	951 573	1 304 582	2 256 155
Nyugat-Dunántúl	1 838 694	2 202 558	4 041 252
Dél-Dunántúl	***663 494***	***1 605 113***	***2 268 607***
Ebből:			
Baranya	175 642	431 823	607 465
Somogy	460 978	1 042 649	1 503 627
Tolna	26 874	130 641	157 515
Észak-Magyarország	277 788	1 263 210	1 540 998
Észak-Alföld	630 706	1 381 094	2 011 800
Dél-Alföld	264 186	899 969	1 164 155
Összesen	**10 009 531**	**9 964 883**	**19 974 414**
	Előző év = 100, 0%		
Közép-Magyarország	97,6	99,4	97,9
Ezen belül: Budapest	97,7	96,1	97,5
Közép-Dunántúl	95,7	92,8	94,0
Nyugat-Dunántúl	101,1	106,0	103,7
Dél-Dunántúl	***95,8***	***101,1***	***99,5***
Ezen belül:			
Baranya	116,6	95,3	100,6
Somogy	89,8	103,0	98,6
Tolna	93,1	105,8	103,4
Észak-Magyarország	114,1	97,8	100,4
Észak-Alföld	98,0	97,8	97,9
Dél-Alföld	100,9	104,0	103,3
Összesen	**98,4**	**100,1**	**99,2**

nyilván, az ország összes vállalkozásának a 8,9%-át. A főbb működési formákat nézve a társas vállalkozások 6,7%-ának – ezen belül is a kft-k 6,1, a részvénytársaságok 5,5, a betéti társaságok 7%-ának – volt a székhelye bejegyezve a dél-dunántúli térségben, miközben az egyéni vállalkozásoknak az egytizedét tartották itt nyilván. A vállalkozásoknak mindössze 27%-a (országosan 36%-a) működött társas formában, míg az egyéni vállalkozások 73%-ot képviseltek.

4. tábla

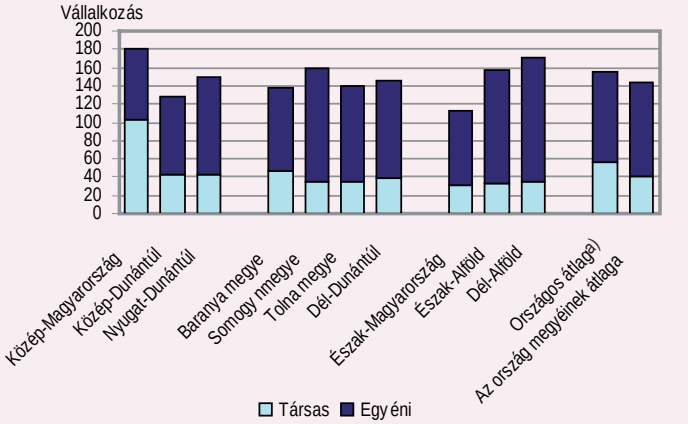
A regisztrált vállalkozások száma főbb formák szerint 2008. év végén

Megnevezés	Társas	Ebből		Egyéni	Összes
		kft.	bt.		
Közép-Magyarország	298 452	162 630	109 334	230 065	528 517
Közép-Dunántúl	46 569	23 802	17 297	94 827	141 396
Nyugat-Dunántúl	42 947	21 639	15 491	105 452	148 399
Baranya megye	18 649	8 700	7 508	35 464	54 113
Somogy megye	11 103	5 339	4 160	40 504	51 607
Tolna megye	8 063	3 788	3 245	24 937	33 000
Dél-Dunántúl	***37 815***	***17 827***	***14 913***	***100 905***	***138 720***
Észak-Magyarország	38 756	18 430	15 577	99 355	138 111
Észak-Alföld	49 197	24 101	20 482	187 917	237 114
Dél-Alföld	47 454	23 736	18 729	178 910	226 364
Külföld	234	–	–	2 591	2 825
Összesen	**561 424**	**292 165**	**211 823**	**1 000 022**	**1 561 446**
Ebből: hazai megyékben	336 978	169 347	133 690	853 481	1 190 459

A régió 1000 lakosára a 2008. év végén 146 vállalkozás jutott, kevesebb, mint országosan (156), de valamivel több, mint az ország 19 megyéjében átlagosan (143). Ezen belül az egyéni vállalkozások fajlagos mutatószáma az országosnál magasabb volt, míg a társas formában működők esetében elmaradt attól. Közép-Magyarországot kivéve minden régióban az egyéni vállalkozások vannak túlsúlyban. A dél-dunántúli megyékre külön-külön is az egyéni vállalkozások meghatározó súlyaránya a jellemző, a társas vállalkozások Baranyában, az egyéniek Somogyban fordultak elő gyakrabban, mint a régióban átlagosan.

15. ábra

A regisztrált vállalkozások 1000 lakosra jutó száma 2008. év végén

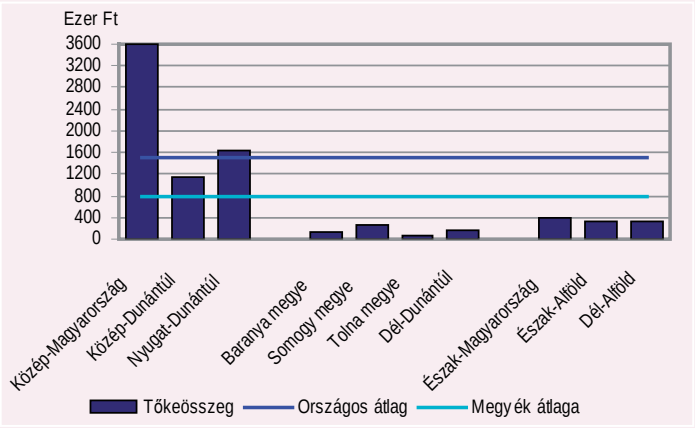
a) A külföldön működőkel együtt.

A külföldi befektetők érdeklődése a dél-dunántúli térség iránt a külföldi tőke közreműködésével létrejött vállalkozások száma alapján is csekélynek tűnik, a befektetett külföldi tőke összegét vizsgálva azonban még ennél is kedvezőtlenebb a kép. A régió területén a 2007. év végén 1243 **külföldi érdekeltségű vállalkozás** volt bejegyezve, az országban található összes ilyen vállalkozás (27 180) 4,6%-a. A **vállalkozásokban működő külföldi tőkeösszeg** 160,7 milliárd forintot tett ki, amely mindössze 1,1%-át adta az országos külföldi tőkebefektetéseknek. Ez a hányad akkor is nagyon alacsony, ha tudjuk, hogy a külföldiek befektetései különösen a fővárosra és környékére koncentráltak. (A külföldi érdekeltségű vállalkozásoknak és az ezekben működő külföldi befektetésnek 2007-ben csaknem a héttizede a közép-magyarországi régióban jelent meg, és csak bő háromtizeden osztozhatott a további hat régió.) Az ezredforduló óta e szempontból is kedvezőtlenebbé vált a Dél-Dunántúl – akkor sem biztató – helyzete, 2000-ben az országban működő külföldi részvétellel bejegyzett vállalkozások 6%-a az összes külföldi tőke 2%-át működtette a térségben.

A **Dél-Dunántúl egy lakosára jutó külföldi tőkeösszeg** 2007-ben 167,4 ezer forint volt, a hét tervezési-statisztikai régió között a legalacsonyabb. A népességarányos fajlagos érték az országos átlagnak (1,5 millió forint) mindössze 11%-át tette ki, de a 19 megye átlagának (777,6 ezer forint) is alig több mint egyötödét képviselte. A régió három megyéje közül Somogy mutatóértéke volt a legmagasabb, 265,5 ezer forint, ez az összeg azonban az ország megyéinek – az élen álló fővárost is számba vett – rangsorában csak a 13. helyet biztosította, a baranyai 144,4 ezer és a tolnai 71,8 ezer forint viszont csak az utolsó két helyhez volt elegendő. A népességarányos külföldi tőkeösszeg alapján a régiók között 21-szeres volt a különbség, de számottevő a három fejlett és a lemaradó négy régió között kialakult különbség is. A főváros fajlagos értéke 68-szorosa, a megyék közül élen álló Győr-Moson-Sopronéé 39-szerese volt a sereghajtó Tolna megyeinek. Ugyancsak rendkívül alacsony a régióban az ilyen vállalkozások átlagos tőkeereje is. Az **egy vállalkozásra jutó külföldi tőkeösszeg** a dél-dunántúli térségben 129,3 millió forint volt, az országos átlag 23%-a. A régió megyéi ez alapján is meglehetősen hátra sorolódtak a főváros és megyék sorában, Somogy a 16., Baranya és Tolna a két utolsó helyen állt.

16. ábra

A külföldi tőke egy lakosra jutó összege, 2007

Beruházás[2]

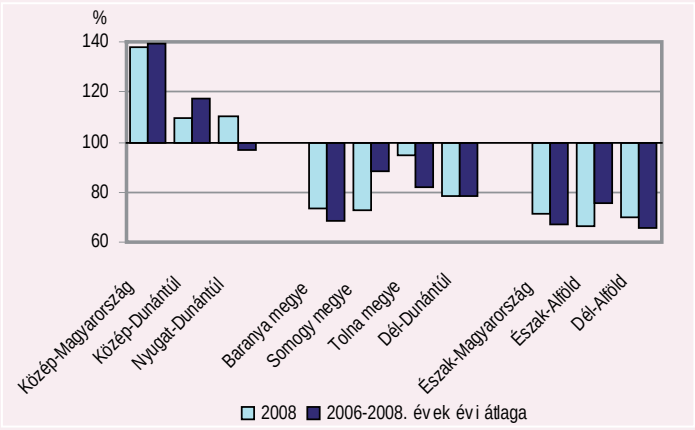
A beruházások, az egyes térségekben megvalósuló fejlesztések a továbbélés, a fejlődés lehetőségeit és kereteit alapozzák meg. **A gazdasági szervezetek új beruházásainak teljesítményértéke** 2008-ban a dél-dunántúli térségben 289,5 milliárd forintot tett ki, az országban működő gazdasági szervezetek összes beruházásának a 7,5%-át (2,9%-os baranyai, 2,3% somogyi és 2,2%-os tolnai részesedéssel). A régió beruházási teljesítményének országon belüli részaránya a 2006–2008. éveket felölelő időszakban is (összesen 868,4 milliárd forint) a 2008. évihez hasonló volt. A régiós szinten a három év átlagában a 2008. évivel csaknem azonos összegű fejlesztések megyénkénti eloszlása eltérően alakult, az időszak átlagában Somogy megyéé a legmagasabb, 2,9%-os részesedés – vélhetően a 2006-ban még ott folyamatban lévő autópálya-építések következményeként – miközben Baranyában 2,7, Tolnában 2% valósulhatott meg.

Dél-Dunántúl egy lakosára 2008-ban 302,7 ezer forint új beruházásérték jutott, amellyel – akárcsak a bruttó hazai termék esetében – a negyedik helyen állt a régiók sorában, az országos (385,6 ezer forintos) átlag nem egészen nyolctizedével (78,5%-ával). Hasonló a helyzet a tekintetben is, hogy a középső hely ellenére inkább a fejletlenebb régiókhoz állt közelebb. Amíg a fejlettebb térségek az országos átlag 109–138%-át, a Dél-Dunántúlt követők annak 66–71%-át teljesítették. A dél-dunántúli térségre jellemző fajlagos mutatóérték a legmagasabb közép-magyarországinak (532,6 ezer forint) az 57%-át, a 2. és 3. helyen állóknak 71–72%-át érte el, az utána következők értékét viszont mindössze 10–19%-kal múlta felül. Nem térnek el számottevően a mutatóértékekben mutatkozó különbségek a 2006–2008. évek évi átlagos értékei alapján sem. A térség megyéi közül a legutóbbi évben Tolna megye fajlagos beruházási teljesítménye közelítette meg leginkább az országos átlagot – minden bizonnyal az autópálya-építésből fakadóan –, az utóbbi három év átlagában viszont Somogy megye érte el legjobb eredményt. A 2006–2008. évek átlaga alapján Baranya fajlagos fejlesztési lehetőségei mutatkoztak a legszerényebbeknek a régión belül.

A Dél-Dunántúl megyéi közül a 2006–2008. évek egy lakosra jutó beruházásértéke alapján Somogy a 8., Tolna a 11., Baranya a 15. helyet foglalta el az ország megyéinek – fővárost is számba vevő – csökkenő rangsorában. Az egyes években jelentős eltérések adódtak a sorrendben, Baranya mutatóértéke a háromból két évben ugyancsak a legalacsonyabb volt (kivétel a 2008, amikor épp csak megelőzte a somogyit).

17. ábra

A beruházási teljesítmények egy lakosra jutó összege az országos átlag százalékában

5. tábla

Dél-Dunántúl és megyéinek helye az ország megyéi és régiói között a beruházások egy lakosra jutó értéke alapján

Térség	2006	2007	2008	2006–2008. évi átlag
Baranya megye	15.	16.	13.	15.
Somogy megye	4.	8.	14.	8.
Tolna megye	12.	12.	8.	11.
Dél-Dunántúl	IV.	V.	IV.	IV.

Foglalkoztatottság, munkanélküliség

A **KSH munkaerő-felmérése alapján** a dél-dunántúli régióban 2008-ban közel 336 ezer főt foglalkoztattak, a 2000. évi létszám 94%-át. Országosan ugyanezen időszak alatt 0,6%-kal nőtt a foglalkoztatottak száma. Az ország régiói közül a vizsgált kilenc év alatt háromban nőtt a foglalkoztatottak száma, a legjelentősebben 6,3%-kal a közép-magyarországi régióban emelkedett, de számottevően (2,9%-kal) nőtt a Közép-Dunántúlon is, az észak-alföldi térségben ugyanakkor szerényebb (0,8%-os) növekedés mutatkozott. A többi régióban 2000-hez viszonyítottan kevesebb lett a foglalkoztatottak száma, a nyugat-dunántúli régióban kisebb mértékű, az észak-magyarországi és a dél-alföldi régiókban jelentősebb csökkenés mutatkozott. A legnagyobb létszámcsökkenés a Dél-Dunántúlon élőket sújtotta, a vizsgált időszakban 6,4%-kal fogyott régiónkban a foglalkoztatottak száma. A régió megyéi közül a létszám alakulásában pozitív mérleget egyik megye sem könyvelhetett el, a 2000. évihez képest Baranyában 7%-kal, Tolnában és Somogy megyében 6-6%-kal esett vissza a foglalkoztatottak száma.

A dél-dunántúli régióban 2008-ban mintegy 39 ezer munkanélkülit vett számba a KSH, ami 27%-kal haladta meg a 2000. évi létszámot. A munkanélküliek száma a közép-magyarországi régió kivételével valamennyi régióban emelkedett. A létszám emelkedése a Nyugat-Dunántúlon volt a legalacsonyabb (16%-os), a dél-alföldi térségben pedig a legmagasabb, ahol több mint 69%-os növekedés mutatkozott. Az ország egészében több mint 329 ezer munkanélkülit tartottak nyilván, 25%-kal többet mint nyolc évvel korábban. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában a régiós átlag feletti, Somogy és Tolna megyékben pedig az alatti növekedés mutatkozott, előbbiben 41%-kal, utóbbiakban pedig 19 és 18%-kal emelkedett a munkanélküliek száma a vizsgált időszakban.

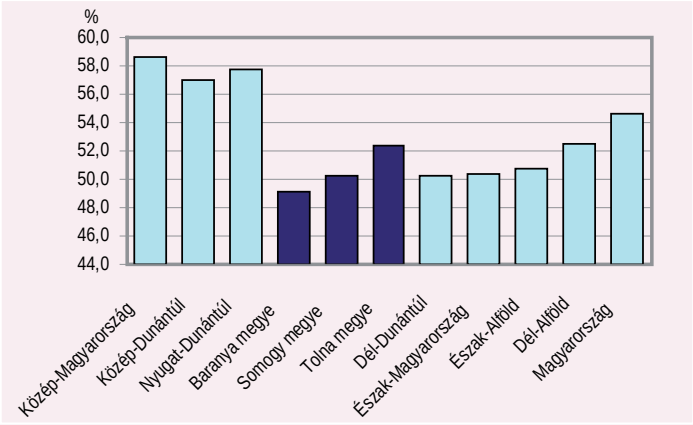
A munkaerő-felmérés szerint számított **aktivitási arány** 2008-ban a Dél-Dunántúlon 50,3%-ot tett ki, ami jóval elmaradt az országos 54,6%-tól, egyúttal valamennyi régió mutatóját tekintve a legalacsonyabb volt. A legkiemelkedőbb hányad a közép-magyarországi régiót jellemezte, de jóval átlag feletti mutatót ért el a nyugat-dunántúli és a közép-dunántúli régió is. A Dél-

[2] A gazdasági szervezetek beruházásaira vonatkozó adatok a vállalkozások és költségvetési szervek összességére, valamint a megfigyelt nonprofit szervezetekre vonatkoznak, a beruházás helye szerinti területi bontásban. A szervezetek e körére 2006-tól rendelkezünk azonos módszerrel előállított adatokkal.

Alföld térsége és a fennmaradó két kelet-magyarországi régió a dél-dunántúlinál kedvezőbb, de ugyancsak az országos átlag alatti mutatóval rendelkezett. A régió megyéi közül Somogy mutatója megfelelt a régiós átlagnak, míg Tolnáé kedvezőbb volt, Baranya megyéé pedig attól némileg elmaradt, a 15-74 éves népességnek kevesebb mint fele tartozott a foglalkoztatottak közé. (Megjegyzendő, hogy Baranya mutatója a legalacsonyabb volt az ország 19 megyéje közül és csupán további két megye (Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) rendelkezett még 50% alatti arányszámmal.)

18. ábra

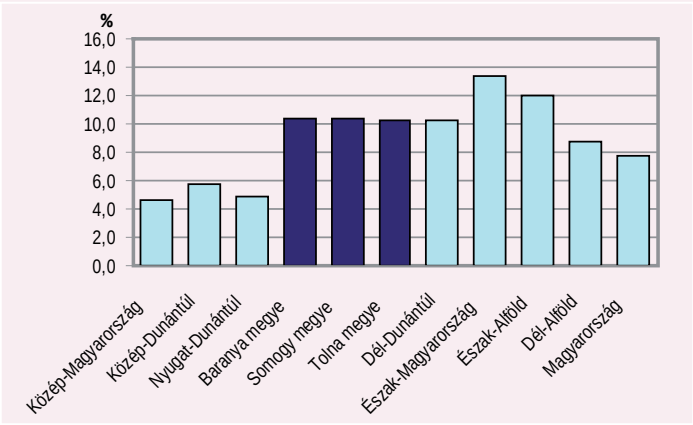
Aktivitási arány, 2008

A **munkanélküliségi ráta** a régióban 10,3%-os volt, 2,5 százalékponttal magasabb, mint 2000-ben. Országosan ennél alacsonyabb volt a munkanélküliek hányada, és az ezredforduló óta mért növekedés is számottevően elmaradt a régiónkra számítottól. Az ország egészét tekintve a munkanélküliségi ráta a 2000-ben mért 6,4%-ról 7,8%-ra nőtt 2008-ra. A régiók vonatkozásában jelentős eltéréseket tapasztalhatunk, a munkanélküliek aránya 2008-ban 4,6 és 13,4% között szóródott, a két szélsőérték a közép- és az észak-magyarországi régiókat jellemezte. A munkanélküliségi ráta a közép-magyarországi régión kívül a közép- és nyugat-dunántúli régiók esetén mondható kedvezőnek, mindkettőben az országos átlag alatti a munkanélküliek hányada. A Dél-Dunántúlnál valamelyest alacsonyabb még a ráta értéke a dél-alföldi térségben, a régiónkban számítottnál csak az észak-magyarországi és az észak-alföldi térségben volt magasabb a munkanélküliek aránya.

19. ábra

Munkanélküliségi ráta, 2008

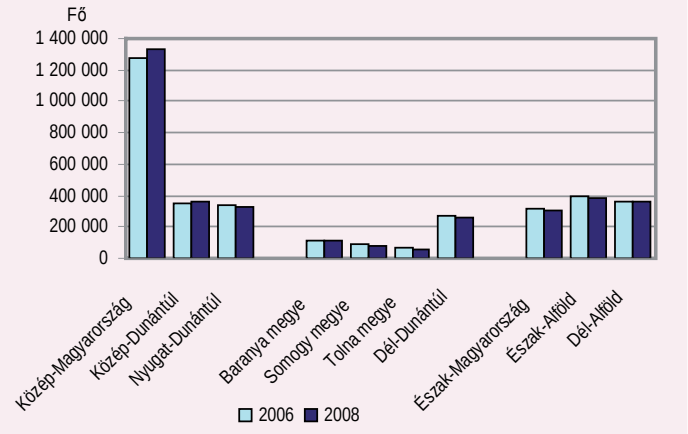
A Dél-Dunántúl megyéiben a munkanélküliek aránya jelentős eltérést nem mutatott, a régió három megyéje közül Tolnában kevéssel a régiós átlag alatti, Baranyában és Somogyban minimálisan afeletti a munkanélküliségi ráta.

A gazdasági aktivitás vizsgálata általánosságban a közép-magyarországi régió kiemelkedő gazdasági pozícióját mutatja a régiók között, itt – az országoshoz viszonyítottan is – a legmagasabb a foglalkoztatotti és legalacsonyabb a munkanélküli hányad. Ettől némileg elmaradva, de az előbbi két mutató tekintetében jóval átlag feletti illetve alatti értékekkel bír a közép- és nyugat-dunántúli térség. A fenti három térségtől jelentősebben leszakadva helyezkedik el a Dél-Dunántúl, valamint Kelet-Magyarország.

A dél-dunántúli régióban az **alkalmazásban állók száma** 254 800 fő volt 2008-ban, ami 4,7%-kal elmaradt a 2006. évitől.[3] Országosan ugyanezen időszak alatt fél százalékkal nőtt az alkalmazásban állók száma. Az ország régiói közül a legfejlettebb közép-magyarországi térség mellett, a Közép-Dunántúlon nőtt a létszám (4,2 és 0,9%-kal), a többiben (1,3 és 4,7% között) fogyott a két évvel korábbihoz képest. Ez idő alatt a dél-dunántúli régió mindhárom megyéjében valamelyest csökkent az alkalmazásban állók száma, Baranyában a régiós átlag körüli, Somogyban az alatti, Tolnában afölötti mértékben, számszerűen sorrendben 4,8, 1,6 és 8,7%-kal.

20. ábra

Alkalmazásban állók száma

Keresetek

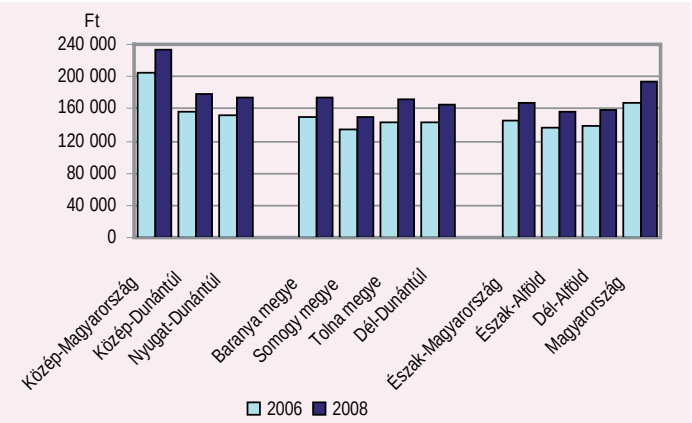
A régióban alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 2008-ban 165 540 forint volt, amely 14%-kal maradt el az országos átlagtól. Az ország szinte valamennyi régiójában az országos átlag alatt maradtak a jövedelmek, aminek mértéke 7 és 19% között szóródott. Kivételt a közép-magyarországi térség képzett, ahol viszont az országos átlagnál 21%-kal többet kerestek az ott élők. A régiók közül a Dunántúl gazdaságilag fejlettebb térségeiben a dél-dunántúli régiónál magasabb jövedelmeket értek el, a közép-magyarországi régióban 41%-kal, a Közép-Dunántúlon 8%-kal, a nyugat-dunántúli régióban pedig 6%-kal voltak magasabbak a havi bruttó átlagkeresetek. Az észak-magyarországi régiót a Dél-Dunántúllal közel azonos, az észak-alföldi és dél-alföldi régiókat 5 illetve 4%-kal alacsonyabb átlagbér jellemezte.

A dél-dunántúli régió megyéi közül 2008-ban Baranyában az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 173 600 forintot tett ki, amely közel 5%-kal meghaladta a régiós átlagot. A tolnai munkavállalók 4%-kal magasabb jövedelmet értek el, ahol az átlagkereset 172 120 forintos volt. A régió megyéi közül a Somogyban dolgozók jövedelmi viszonyai voltak a legmostohábbak, a megyei 150 810 forintos átlagbér közel 9%-kal elmaradt a régiós átlagtól. A Somogy megyei bruttó átlagkereset az ország valamennyi megyéjére számított átlagbérek között a legalacsonyabb volt.

[3] Az intézményi munkaügyi adatgyűjtés köre és módszertana 2006-ban megváltozott, így az ezt követő évek adatai nem összehasonlíthatóak az ez előtti évekével, ezért az alkalmazásban állók számára és keresetére vonatkozó elemzés 2008. évi adatait a két évvel korábbi adatokkal hasonlítjuk össze. 2006. évtől a munkaügyi adatok az 1 és annál több főt foglalkoztató vállalkozásokra, a költségvetési és társadalombiztosítási intézmények teljes körére, valamint a kijelölt nonprofit szervezetekre vonatkoznak.

21. ábra

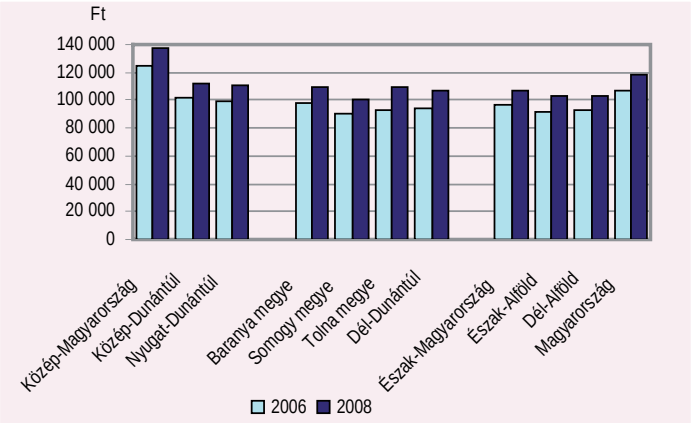
Bruttó átlagkereset

A nettó keresetek alakulása hasonló volt a bruttó keresetekéhez, a Dél-Dunántúlon mért közel 107 ezer forintos nettó jövedelem több mint 10%-kal elmaradt az országostól. A régión belül Somogy megyében kerestek a legkevesebbet, az alig valamivel 100 ezer forint feletti nettó jövedelem 6%-kal a régiós, 16%-kal pedig az országos átlag alatt maradt. A régió másik két megyéjében 110 ezer forint körüli nettó jövedelmet értek el, ami a régió átlagát mintegy 3%-kal meghaladta, de az országos átlagnál közel 8%-kal kevesebb volt.

22. ábra

Nettó átlagkereset

A háztartások jövedelmei

A Háztartási Költségvetési Felvételből származó adatok szerint az egy főre jutó jövedelmek terén erős regionális egyenlőtlenségek figyelhetők meg. A jövedelmi különbségek a munkajövedelmek vonatkozásában térnek el leginkább, míg a társadalmi jövedelmek lényegesen kiegyenlítettebbek. A regionális különbségek a fővárost is magában foglaló közép-magyarországi régió és a vidéki régiók között domborodik ki leginkább. A központi régióban tapasztalható magas bérek miatt a munkajövedelmek országos átlagát csak a közép- és a nyugat-dunántúli régiók haladják meg. Az egy főre jutó munkajövedelmekre számolt regionális terjedelem közel félmillió, a nettó jövedelmeknél is valamivel több mint 300 ezer forint. A Dél-Dunántúl a jövedelmi rangsor közepén helyezkedik el, a fejlettebb régióktól számottevően leszakadva a keleti országrészekhez képest azonban kedvezőbb helyzetet mutatva.

6. tábla

Egy főre jutó jövedelem, 2007

Megnevezés	Munka-jövedelem	Társadalmi jövedelem	Egyéb jövedelem	Bruttó jövedelem	Ebből: nettó jövedelem
			Forint		
Közép-Magyarország	1 054 599	341 769	18 765	1 415 133	1 048 132
Közép-Dunántúl	843 787	309 948	19 482	1 173 217	906 653
Nyugat-Dunántúl	844 338	294 446	12 656	1 151 441	900 064
Dél-Dunántúl	***652 373***	***334 148***	***21 821***	***1 008 342***	***820 836***
Észak-Magyarország	568 606	333 703	18 126	920 435	755 700
Észak-Alföld	572 310	313 041	14 529	899 880	738 527
Dél-Alföld	611 852	303 856	20 280	935 988	768 930
Összesen	**779 845**	**322 462**	**18 008**	**1 120 315**	**875 836**
			Országos átlag = 100,0%		
Közép-Magyarország	135,2	106,0	104,2	126,3	119,7
Közép-Dunántúl	108,2	96,1	108,2	104,7	103,5
Nyugat-Dunántúl	108,3	91,3	70,3	102,8	102,8
Dél-Dunántúl	***83,7***	***103,6***	***121,2***	***90,0***	***93,7***
Észak-Magyarország	72,9	103,5	100,7	82,2	86,3
Észak-Alföld	73,4	97,1	80,7	80,3	84,3
Dél-Alföld	78,5	94,2	112,6	83,5	87,8
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

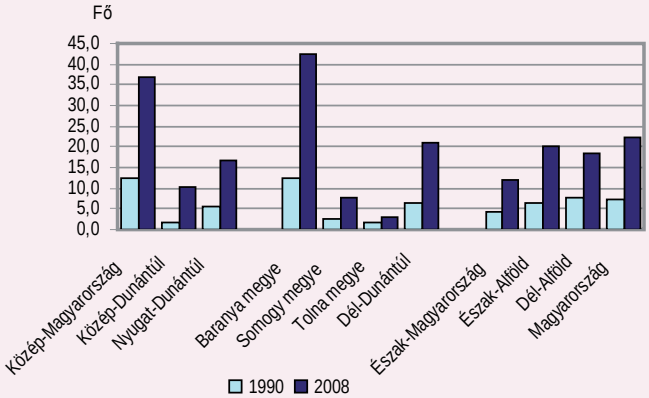
A 2008-as adatok szerint az egy főre jutó kiadások éves átlaga 760 ezer forint volt. A fogyasztási szerkezet legnagyobb tétele az élelmiszerek (23,6%), a lakásfenntartás és háztartási energia (22,1%). Hozzájuk képest a közlekedésre (12,3), a kultúrára, szórakozásra (7,8%), hírközlésre (6,5%), egészségügyre (4,4%), ruházatra és lakberendezésre fordított kiadások (4-4%) kisebb tételeknek tekinthetők. A jövedelmek regionális különbségeihez hasonló jellegű fogyasztási kiadások figyelhetők meg, azaz a közép-magyarországi régió markánsan leválik a hazai régiókról, ahol voltaképpen valamennyi kiadási főcsoportot tekintve jelentősebb nagyságú kiadások fordulnak elő. A keleti régiók és a Dél-Dunántúl lakosságánál az egy főre jutó kiadás 650-690 ezer forint között szóródott. Érdemes azonban rámutatni arra, hogy az egyes kiadási főcsoportok részaránya a dél-dunántúli régióban hasonló, mint az ország átlagában vagy más régiókban, azaz kevesebb jövedelemből, kisebb kiadásokból közel azonos arányban költenek. A megosztottság e téren is a centrum régió és a vidéki régiók között figyelhető meg.

Felsőoktatás

A felsőoktatásban tanulók száma a rendszerváltozás után ugrásszerűen megnövekedett. Míg országos átlagban 1990-ben mindössze 7,4 nappali tagozatos egyetemi vagy főiskolai hallgató jutott ezer lakosra, 2008-ban már 22,4. A Dél-Dunántúl mutatója ugyanezen idő alatt 6,5-ről 20,8-ra emelkedett, amely elmarad ugyan az országostól, de a főváros nélkül számított átlagnál (2008-ban 15,0) számottevően magasabb. Budapest 58,1 ezrelékes mutatója kiemelkedően magas (ebből adódóan a közép-magyarországi régióé is), hiszen a 2008/2009-es tanévben az ország felsőoktatási intézményeinek 38, a nappali tagozatos hallgatóinak mintegy 42%-a a fővároshoz kötődött. Az ország többi régiója közül a Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb a hallgatók ezer lakosra jutó száma, amely egyértelműen Baranyának, azon belül is a megyeszékhelynek köszönhető, hiszen Pécs a felsőoktatásban nem csak a régió, hanem egyben az egész Dunántúl legnagyobb központja is.

23. ábra

Ezer lakosra jutó nappali tagozatos egyetemi, főiskolai hallgató

Egészségügyi ellátás

A dél-dunántúli régió lakosságának egészségügyi alapellátása 2008-ban összesen 668 háziorvosra és házi gyermekorvosra hárult, ami azt jelenti, hogy az ország egészében dolgozó ilyen jellegű szakembereknek – a 2000. évihez hasonlóan – kereken az egytizede térségünkben folytatta gyógyító tevékenységét. Számuk itt a vizsgált időszak során 26 fővel, 3,7%-kal lett kevesebb, ez némileg meghaladta az országos 2,5%-os visszaesést. Megjegyzendő, hogy a 7 statisztikai tervezési régió közül a második legerőteljesebb csökkenés – Észak-Alföld után – Dél-Dunántúlon következett be. A régión belül Tolnában mutatkozott a legszámottevőbb (4,7%-os) , Baranyában pedig a legkisebb arányú (3,0%-os) fogyás. Ez utóbbi megye emellett azért is említést érdemlő, mert szám szerint a legtöbb orvos és gyermekorvos (2008-ban 221, illetve 68 fő) itt dolgozott, ami nem meglepő, tekintve, hogy területén fekszik nem csak a régiónak, hanem az egész Dunántúlnak is a legnépesebb városa, Pécs.

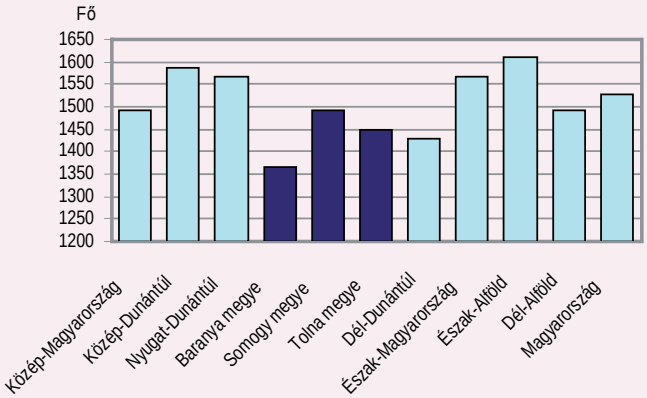
Az orvosok leterheltségét legmarkánsabban az általuk ellátandó népesség nagysága tükrözi. Térségünkben egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra 1427 potenciális beteg jutott 2008-ban, 102-vel kevesebb, mint az országban általában. A régiók rangsorában ezzel változatlanul a legkedvezőbb helyen álltunk, tekintve, hogy ennél mindenütt (esetenként lényegesen) több rászorulóról kell gondoskodniuk a szakembereknek. Az előnyös helyzet annak tudható be, hogy – miközben számos orvos munkálkodik térségünkben – a lehetséges betegkör itt a legszűkebb, Dél-Dunántúl ugyanis az ország legkisebb lélekszámú régiója. A nyolc évvel korábbihoz képest – a régiók többségéhez hasonlóan – nálunk is romlottak a körülmények, akkor elvileg 1401 főről kellett gondoskodniuk a háziorvosoknak, illetve házi gyermekorvosoknak. A térség megyéi közül – megjegyezve, hogy mindháromban fokozódott a leterheltség – Baranya mondhatta magáénak a legkiegyensúlyozottabb ellátást, hiszen 2008-ban itt mindössze 1366 beteg jutott egy-egy orvosra, miközben Tolnában 1447, Somogyban pedig 1492.

A vizsgált időszakban Dél-Dunántúlon is folytatódott a kórházi ágyszám-leépítés. A régióban 2008 év végén 6983 ágy fogadta a betegeket, 11%-kal (859-cel) kevesebb, mint nyolc évvel korábban. A csökkenés mérsékeltebb volt az országos átlagnál, hisz a fogyás országosan 14,9%-ot tett ki. Az átalakítás valamennyi régiót érintette, közülük Dél-Dunántúl említett vesztesége bizonyult a második legkisebbeknek, Közép-Dunántúlon ugyanis 6,9%-kal esett vissza a fekvőbeteg-intézetek befogadóképessége. Dél-Dunántúl egészén belül – a szám szerint legtöbb ággyal rendelkező – Baranyában zajlott a legdrasztikusabb változás, a megyében a 2000. évinél tavaly 15,5%-kal kevesebb férőhely állt rendelkezésre. Ugyanezen időszak alatt Somogyban 7,5, Tolnában 6,3%-os leépítésre került sor.

A kórházi ágyak népességre vetített állománya alapján Dél-Dunántúl helyzete az országosnál kedvezőbb volt. 2008-ban a 10 000 lakosra jutó ágyak száma 73-at tett ki, ami 2-vel meghaladta az országos átlagot. Régiónk ezzel Magyarország második legjobban ellátott térségének számít Közép-Magyarországot követően, ahol elvileg 10 000 betegnek 76 működő ágyon kellett osztoznia. A fajlagos ágy-ellátottság – az ország egészére jellemző 13-mal szemben – térségünkben 8-cal esett vissza, jóval kevésbé, mint a régiók többségében. Említést érdemel, hogy az élen álló Közép-Magyarországon pl. 10 000 lakosra tavaly 24-gyel kevesebb ágy jutott, mint 2000-ben. A népességre vetített mutató (80) és annak az utóbbi nyolc esztendő során bekövetkezett visszaesése (14) egyaránt Baranyában volt a régión belül a legkiugróbb. Vele szemben hozható fel Tolna, ahol az elmúlt év végén 10 000 lakosra – a térségen belül a legkevesebb – mindössze 67 kórházi ágy jutott, s egyben a csökkenés is itt érte el a legminimálisabb mértéket, a mutató csupán 2-vel volt kevesebb, mint 2000-ben.

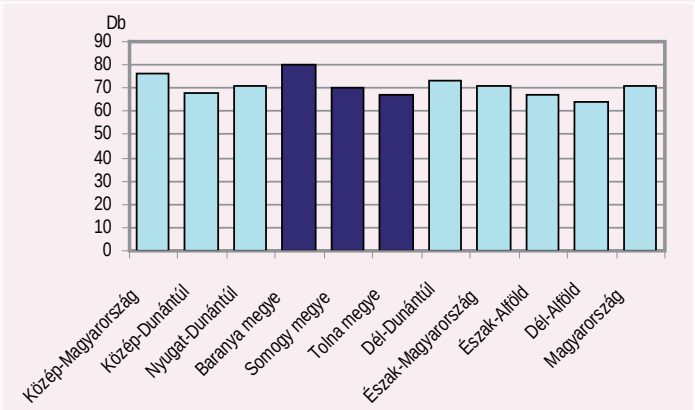
24. ábra

Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma, 2008

25. ábra

Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma, 2008

Közmű, infrastruktúra

A 2000-2008 közötti időszakban Dél-Dunántúl kommunális ellátottsága – akárcsak az ország egészéé – a vízellátást, csatornázottságot és gázellátást tekintve egyaránt kedvezően változott. Az ivóvízvezetékhez 2008-ban a régió közel 387 000 lakása csatlakozott, ami – az országostól némileg elmaradva – 6,5%-kal haladta meg a nyolc évvel azelőttit. A növekedés mértékét illetően térségünk a régiók sorában – csak Észak-Magyarországot és Közép-Dunántúlt előzte meg, ezzel – az ötödik helyet foglalta el. A bekapcsolt lakások állománya a régió megyéi közül Somogyban gyarapodott a leginkább (7,8%-kal), Baranyában átlag körüli mértékben, Tolnában annál valamivel mérsékeltebben (4,3%-kal) bővült.

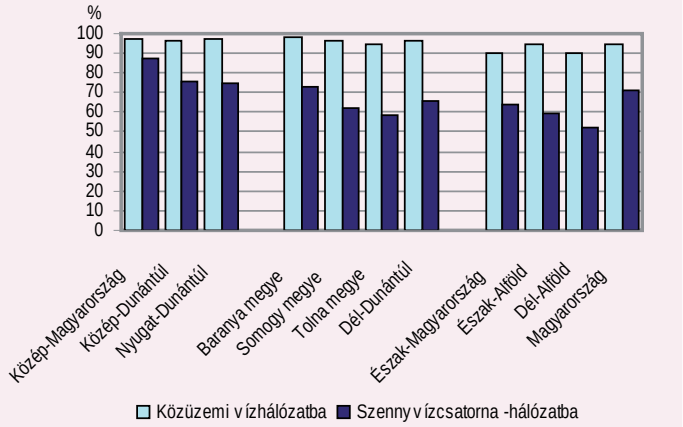
E fejlődés azt eredményezte, hogy míg a jelen évezred elején a dél-dunántúli otthonok 95,0%-ában, addig tavaly már 96,6%-ában volt vízvételi lehetőség. Ez ugyan valamivel kedvezőbb volt az országos átlagnál, a régiók rangsorában viszont csak a középmezőnyhöz volt elegendő. Az ellátott lakások aránya a vizsgált időszak egészét tekintve Baranyában volt a legmagasabb, már 2000-ben is megközelítette a 97%-ot, miközben a másik két megyében akkor még 93-94% között mozgott. Ily módon itt nem is kerülhetett sor olyan mértékű bővülésre, mint Somogy, illetve Tolna esetében. 2008-ra az ellátott lakások aránya Baranyában 97,8%-ra, az utóbbi két megyében pedig 96,1, illetve 95,0%-ra emelkedett.

A másik alapközmű, a csatorna jóval szűkebb körre terjed csak ki, mint a vízellátás, jóllehet az elmúlt időszak fejlődése e téren is elvitathatatlan. A hálózathoz a tavalyi esztendő végén a régió közel 263 400 lakása csatlakozott, ami 46,2 százalékkal több a 2000. évinél, miközben országosan 47,5%-os bővülés történt. Az ellátott lakások állománya a vizsgált évek folyamán a régiók közül Észak-, valamint Dél-Alföldön gyarapodott a legjobban (89, illetve 81%-kal), ezt 68,2%-kal Észak-Magyarország követte, térségünk ezek után foglalta el a negyedik helyet. Dél-Dunántúl egészén belül Tolnában és Somogyban az átlagosnál nagyobb mértékben, sorrendben 69,9 és 55,0%-kal nőtt a bekapcsolt lakások száma, Baranyában ennél mérsékeltebb, 32,1%-os bővülés volt tapasztalható.

A csatornázott lakások aránya a Dél-Dunántúlon 47,1-ről 65,7%-ra emelkedett ugyan, ám az országos átlagtól (71,3%) való lemaradásunk továbbra is megmaradt, a régiók sorában pedig e bővülés – csakúgy, mint ahogyan az a vízellátás terén tapasztalható volt – a középmezőnyhöz volt elegendő. A térségben Baranya helyzete tekinthető a legkedvezőbbnek – bár a felszereltség itt csak 15 százalékponttal javult, ám – ebben a megyében tavaly már a lakások 73,0%-ából közműves hálózaton vezették el a keletkezett szennyvizet. Somogyban és Tolnában ilyen szolgáltatást az otthonok kisebb részében – 62,1, illetve 58,6%-ában – vehettek csak igénybe, jóllehet a csatornázott lakások hányada e területeken viszonylag dinamikusan,19–23 százalékponttal emelkedett.

26. ábra

A közüzemi vízhálózatba és szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2008. év végén

Dél-Dunántúlon tavaly több mint 242 000 háztartási gázfogyasztót tartottak nyilván – az országos 16,6%-kal szemben – 26,1%-kal többet a nyolc évvel korábbinál. Bár e gyarapodás mértékét tekintve térségünk az ország 7 tervezési statisztikai régiója közül az élen áll, a lakásállománynak még így is csupán 60,4%-a csatlakozott a hálózathoz, ami viszont a régiók között a legalacsonyabb mutató. Még az utolsó előttiként minket megelőző Közép-Dunántúlon is jóval magasabb (68,4%) volt a gázzal rendelkező lakások hányada, nem beszélve az első helyet elfoglaló Közép-Magyarországról, ahol ez az arány közel 86%-ra rúgott.

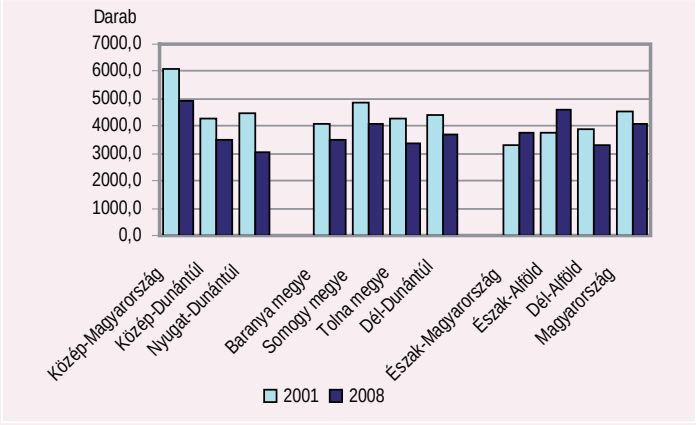
A fogyasztók száma a tájegység egészén belül Tolnában bővült a legjobban (29,4%-kal), Baranyában ettől alig valamivel, Somogyban viszont számottevőbben elmaradva (sorrendben 28,7, illetve 22,2%-kal) emelkedett. Az ellátott lakások hányada Somogyban volt a legszámottevőbb (72,1%), Tolnában és Baranyában jóval alacsonyabb szintet, 53–55%-ot ért el.

Bűnözés

A Dél-Dunántúlon a 2001 és 2008 közötti esztendőkben az ismertté vált bűncselekmények száma csökkenő tendenciát mutatott, a 2008-ban regisztrált 35 062 eset mindössze négyötöde volt a 2001. évinek. A megyék adataiban erőteljes hullámzás mellett Baranyában kisebb (16%-os), Tolnában nagyobb (26%-os) mértékű csökkenés következett be ez idő alatt. Magyarországon 2008-ban százezer lakosonként átlagosan 4069 bűncselekmény vált ismertté, a megyék Budapest kiugróan magas adatai nélkül számított átlaga 3614 volt. A Dél-Dunántúlon mért kriminalitás kismértékben meghaladta a főváros nélkül számított átlagot (3666). A régió megyéi közül Somogy kriminalitási arányszáma volt a legmagasabb (4102), amelylyel 2008-ban is a bűncselekménnyel leginkább fertőzött megyék közé tartozott. Baranyában és Tolnában kedvezőbb mutatókat regisztráltak (sorrendben 3495, és 3354), ezért a középmezőnyben helyezkedtek el.

27. ábra

Az ismertté vált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma

Elérhetőségek: zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: +3672-533-395

Információszolgálat
Telefon: +361-345-6789

www.ksh.hu

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

IV. évfolyam 15. szám 2010. március 4.

2010/15
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/2

Tartalom

1 A szolgáltató ágak szerepe és annak változása a Dél-Dunántúlon

5 A fontosabb növényi kultúrák 2009. évi előzetes terméseredménye

A szolgáltató ágak szerepe és annak változása a Dél-Dunántúlon[1]

A szolgáltatások szerepe a gazdaság fejlődésének elősegítésében, dinamizálásában, a versenyképesség növelésében elvitathatatlan, de a hatás kölcsönös, a gazdaság fejlődése, a gazdasági környezet változása vissza is hat a szektor bővülésére. A társadalmi-gazdasági változások révén újonnan jelentkező és kiszélesedő igények új szolgáltatási területek létrehozását kényszerítik ki, illetve elengedhetetlenné teszik azok folyamatos bővítését, de a gazdaság működésének sajátosságai is gyakran a szféra bővülésének irányba hatnak. Gyorsan nőtt az elmúlt egy-két évtizedben többek között az információs, informatikai, logisztikai, a gazdasági és pénzügyi szolgáltatások iránti igény. Élénkítő hatása volt – főként a gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatások területén – bizonyos tevékenységek, tevékenységi körök gyakori leválasztásának (kiszervezésének) a termelő ágakról (mint pl. adminisztráció, könyvelés, jogi ügyintézés, üzleti tanácsadás, pályázatokkal kapcsolatos projektek, stb.), amelyek a rendszerváltást követő gazdasági környezetben váltak szélesebb körben önálló területté, és a vállalkozások számának folyamatos növekedésével az igények is állandóan bővültek e tevékenységek iránt.

Az ágazati struktúra változása lassú folyamat, amit a statisztikai adatgyűjtésben gyakori módszertani és megfigyelési rendszerbeli változások miatt nehéz összehasonlítható adatokkal nyomon követni. A bruttó hazai termék (GDP) számítása által rendelkezésre álló, alapáron számított ágazati bruttó hozzáadott érték az a mutató, amely által leginkább vissza tudunk tekinteni időben területi (megyei és regionális) viszonylatban is. E téren jelenleg az 1995 és 2007 közötti időszakra rendelkezünk összehasonlítható adatokkal.

A Magyarországon 2007-ben előállított – folyó alapáron számított – bruttó hozzáadott érték 21 756 milliárd forintot tett ki, amelynek 47%-át Közép-Magyarország adta, további négy régióhoz 9–10% körüli, két régióhoz pedig 6,5–8% közötti hányad kötődött. A legalacsonyabb részesedésű térség a Dél-Dunántúl volt. Az összteljesítményen belül a szolgáltató ágak országos teljesítményében még magasabb a központi régió szerepe (2007-ben 55%-kal részesedett), így a kisebb szeleten osztozhatott a további hat régió, a dél-dunántúli részarány 6,4%-ot tett ki.

1. tábla

A bruttó hozzáadott érték összege és területi megoszlása, 2007

Megnevezés	Termelő ágak által előállított	Szolgáltató ágak által előállított	Összes	Termelő ágak által előállított	Szolgáltató ágak által előállított	Összes
	bruttó hozzáadott érték					
	összege alapáron, milliárd Ft			térségi megoszlása, %		
Közép-Magyarország	2 336,6	7 923,1	10 259,7	31,8	55,0	47,2
Közép-Dunántúl	1 180,1	1 043,5	2 223,6	16,1	7,2	10,2
Nyugat-Dunántúl	1 031,2	1 089,2	2 120,4	14,0	7,6	9,7
Baranya megye	*197,2*	*427,0*	*624,2*	*2,7*	*3,0*	*2,9*
Somogy megye	*136,6*	*299,4*	*436,0*	*1,9*	*2,1*	*2,0*
Tolna megye	*172,9*	*189,9*	*362,7*	*2,4*	*1,3*	*1,7*
Dél-Dunántúl	**506,6**	**916,3**	**1 422,9**	**6,9**	**6,4**	**6,5**
Észak-Magyarország	764,5	960,5	1 725,0	10,4	6,7	7,9
Észak-Alföld	788,3	1 282,2	2 070,5	10,7	8,9	9,5
Dél-Alföld	743,1	1 190,8	1 933,9	10,1	8,3	8,9
Magyarország	**7 350,5**	**14 405,5**	**21 756,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Magyarország főváros nélkül	*5 925,1*	*7 838,9*	*13 764,0*	*80,6*	*54,4*	*63,3*

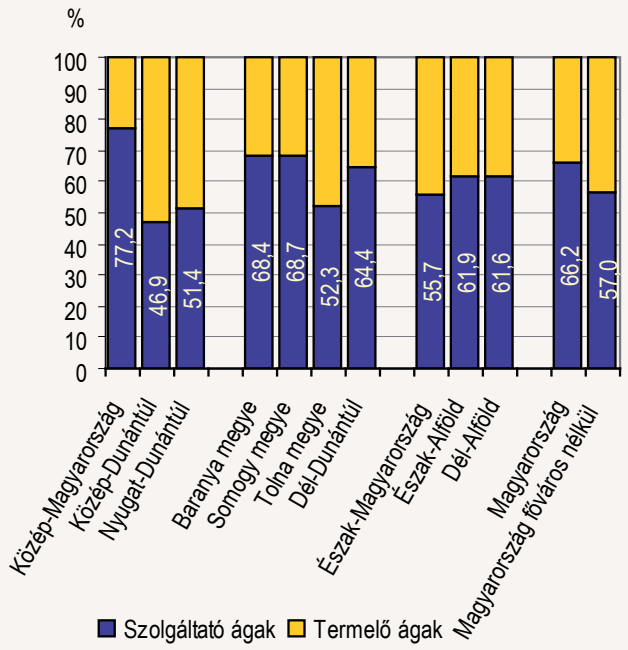
A szolgáltató ágak 2007-ben országos viszonylatban az összes hozzáadott érték csaknem kétharmad részét (66,2%-át) állították elő, amely 1995-höz képest 4%-os aránynövekedést jelent a termelő ágak ellenében. A régiók közül a közép-magyarországiban a legerőteljesebb e gazdasági ágak szerepe (elsősorban a fővárosnak köszönhetően), ahol 2007-ben az adott térség hozzáadott érték termelésében képviselt hányaduk meghaladta a 77%-ot, de már az ezredforduló évében is elérte a háromnegyedet, 1995-ben pedig bő 73%-ot tett ki. A szektor súlyaránya az erős (feldolgozó)iparral rendelkező térségekben a legalacsonyabb, a Közép-Dunántúlon még az összteljesítmény felét sem, a nyugat-dunántúli térségben pedig bő felét adta. A központi régió után legszámottevőbb a szerepük a – nagyon gyengén teljesítő feldolgozóiparral rendelkező – Dél-Dunántúlon (64,4%), továbbá Észak- és Dél-Alföldön. A hét régió közül ötben egyértelműen nőtt a szolgáltató ágak szerepe a bruttó hozzáadott érték előállításában (a termelő ágakkal szemben), az 1995. és a 2007. évek közötti aránynövekedésük a dél-dunántúli régióban megközelítette a hét százalékpontot. Kivételként a Közép-Dunántúl illetve a Nyugat-Dunántúl említhető, amelyek közül – az ipar gyarapodásának dinamizmusával összefüggésben

1 Az elemzés során a termelő ágak közé az A,B Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodást, a C,D,E Ipart és az F Építőipart soroltuk, az ezeken kívüli nemzetgazdasági ágakat a szolgáltató ágak között vettük számba.

– az előbbi térségben mérséklődött a szektor részesedése, az utóbbiban pedig – az ezredforduló előtti és az azt követő időszakra jellemző különböző irányú mozgás eredményeként – érdemben nem változott. Ez azonban nem azt jelenti, hogy e régiókban a gazdasági ágak e csoportja esetleg kevésbé fejlődött volna, mint másutt, inkább azt, hogy a termelő (különösen egyes ipari) ágak összességében még dinamikusabban növekedtek.
A Dél-Dunántúl megyéi közül a kevésbé iparosodott Baranyában és Somogyban képviselt a régiós (és egyben az országos) átlagánál nagyobb hányadot a szolgáltató ágak teljesítménye, ahol 2007-ben a bruttó hozzáadott érték 68–69% közötti részét produkálták. Tolnában ez az arány mindössze 52%-ot tett ki, amelyben jelentős szerepet töltött be a termelő ágakat erősítő – a paksi erőmű jóvoltából erőteljes – villamosenergia-ipar. A térségbe tartozó mindhárom megyében nőtt a szolgáltatások szerepe az utóbbi bő évtizedben.

1. ábra

A termelő és szolgáltató ágak bruttó hozzáadott értéken belüli részaránya, 2007

A szolgáltató ágak közül a teljesítmények legjelentősebb hányada az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás nemzetgazdasági ághoz kötődik, amely országosan 2007-ben a bruttó hozzáadott érték 18%-át állította elő, és ezt az arányt a régiók közül csupán a közép-magyarországi haladta meg (bő 23%). A dél-dunántúli mintegy 16%-os részesedés volt a központi régióét követő legmagasabb, felülmúlva az ország 19 megyéjére számított 14,4%-os átlagot. A másik legjelentősebb szolgáltató ág a kereskedelem, a dél-dunántúli 9,5%-os részarány azonban nem érte el az országosan jellemzőt. Viszonylag számottevő, de az országos átlagtól ugyancsak elmaradó a régióban a szállítás, posta, távközlés súlyaránya is. Jelentősebb ugyanakkor az országosnál az oktatásnak, az egészségügynek és – a szerény arány ellenére – a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásnak a hozzájárulása a régió hozzáadott értékéhez.
A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában a kereskedelem, a pénzügyi közvetítés, az ingatlanügyetek, gazdasági szolgáltatás, a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy is a régiós átlagot meghaladó részesedést ért el 2007-ben. Somogyban leginkább a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, a szállítás, raktározás, posta, távközlés és a közigazgatás súlyaránya erőteljesebb a térségre jellemzőnél, míg Tolnában a szolgáltató ágak egységesen kisebb részesedést tudtak elérni (nem kis részben a magas villamosenergia-ipari teljesítmények hatására).

2. tábla

A bruttó hozzáadott érték ágazati szerkezete

(folyó alapáron számítva, %)

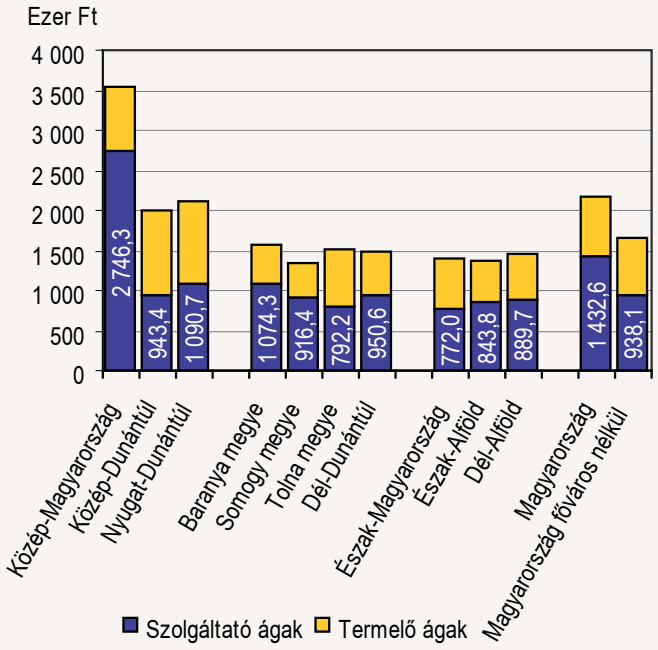
Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország	Magyarország főváros nélkül
	megye					
1995						
Termelő ágak összesen	*36,5*	*40,0*	*52,8*	**42,2**	*37,9*	*45,3*
Kereskedelem, javítás	10,8	10,1	9,3	**10,2**	10,4	9,5
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1,9	4,3	1,3	**2,5**	2,1	2,0
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	7,7	7,5	5,1	**6,9**	7,7	6,8
Pénzügyi közvetítés	2,3	2,5	2,0	**2,3**	3,0	1,9
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	13,7	10,5	8,3	**11,2**	14,7	11,6
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	8,6	8,6	7,9	**8,4**	8,7	8,3
Oktatás	7,6	6,5	4,7	**6,4**	5,4	5,8
Egészségügyi, szociális ellátás	6,4	5,0	3,8	**5,2**	4,6	4,5
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	4,4	5,1	4,9	4,7	5,4	4,2
Szolgáltató ágak összesen	***63,5***	***60,0***	***47,2***	57,8	***62,1***	***54,7***
MINDÖSSZESEN	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
2007						
Termelő ágak összesen	*31,6*	*31,3*	*47,7*	*35,6*	*33,8*	*43,0*
Kereskedelem, javítás	10,5	9,6	7,8	**9,5**	11,6	10,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	2,0	3,9	1,4	**2,4**	1,6	1,7
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	6,3	9,8	5,4	**7,1**	8,2	7,0
Pénzügyi közvetítés	3,2	2,6	2,1	**2,7**	4,2	2,1
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	17,7	14,5	14,6	**15,9**	18,2	14,4
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	8,8	9,5	6,0	**8,3**	8,4	6,9
Oktatás	9,2	7,7	6,1	**8,0**	5,1	5,9
Egészségügyi, szociális ellátás	6,6	6,4	4,9	6,1	4,2	4,7
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	4,2	4,6	4,0	**4,3**	4,6	4,0
Szolgáltató ágak összesen	***68,4***	***68,7***	***52,3***	***64,4***	***66,2***	***57,0***
MINDÖSSZESEN	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Az ágazati szerkezetben az 1995 és 2007 közötti időszakban a Dél-Dunántúlon, és annak minden megyéjében erősödött az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, az oktatás és az egészségügy, és mérséklődött a kereskedelem és az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás szerepe. Emellett valamelyest magasabb lett (bár még így is nagyon szerény) a térségben a 12 év alatt elsősorban Baranya jóvoltából a pénzügyi közvetítés súlyaránya is, míg a szállítás, raktározás, posta, távközlés somogyi hatásra ért el kevéssel nagyobb részesedést.

A bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó összege a Dél-Dunántúlon (folyó alapáron számítva) 2007-ben összességében 1476,2 ezer forint tett ki, amelyből 950,6 ezer forint a szolgáltató, 525,6 ezer forint a termelő ágak tevékenységéből adódott. Ezek az összegek az országos átlagoknak az előbbi sorrendben mintegy 68, 66, illetve 72%-át tették ki. Annak ellenére, hogy a szolgáltatási szféra által előállított hozzáadott érték fajlagos mutatója valamivel nagyobb mértékben maradt el az országos átlagtól, mint a nemzetgazdaság vagy azon belül a termelő ágak teljesítményének fajlagos összege, a hét tervezési-statisztikai régió közötti rangsorban mégis e téren sorolódott leginkább előre a Dél-Dunántúl, Közép-Magyarország és Nyugat Dunántúl után a 3. helyre. (Az összes bruttó hozzáadott érték népességarányos mutatója alapján a 4., a termelő ágak által létrehozott fajlagos érték alapján pedig a 6. helyen állt a régió.) A szolgáltatási szektor teljesítményének azonban – mint ahogy korábban is utaltunk rá – jelentős hányadát adja a közép-magyarországi térség, ami az országos átlagot nagyban javítja, a többi régió viszont szerényebb fajlagos teljesítményt nyújt. Ez utóbbit jelzi az is, hogy a dél-dunántúli térségben a szolgáltató ágak által létrehozott hozzáadott érték népességarányos mutatóértéke 2007-ben elérte az ország 19 megyéjére számított átlagot, ami sem a termelő ágak, sem az összes hozzáadott érték mutatószáma alapján nem mondható el. A régió megyéi közül a szolgáltatási fajlagos teljesítmények Baranyában voltak a legmagasabbak, az 1074 ezer forintot kitevő érték a fővárost is magában foglaló országos megyerangsorban az 5. helyhez volt elegendő. Somogy megyében 916 ezer forintot, Tolnában 792 ezer forintot tett ki az összeg, amellyel a 11., illetve a 15. helyen álltak. (A nemzetgazdasági összteljesítmény alapján – a termelő ágak szerényebb teljesítménye következtében – Baranya és Somogy hátrébb sorolódott.)

2. ábra

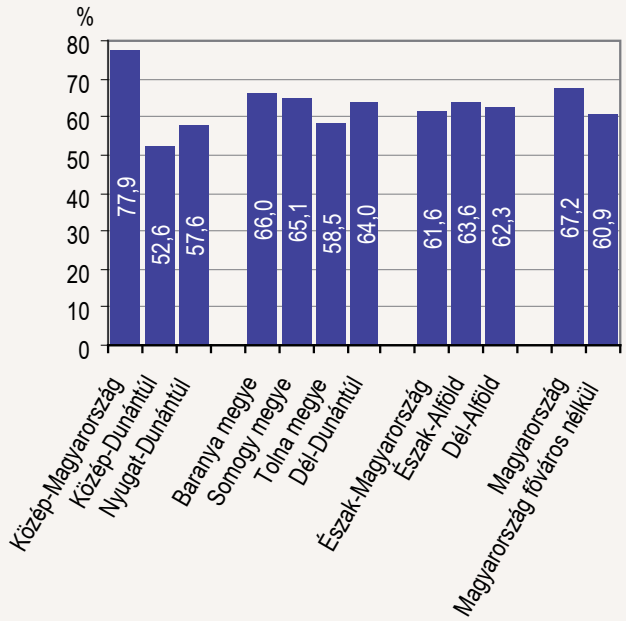
A bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó összege, 2007

A szolgáltató ágak szerepe a **foglalkoztatás** alapján is hasonló a bruttó hozzáadott érték által képviselthez[2]. A Dél-Dunántúlon a megfigyelt körben 2008-ban alkalmazásban álló 254,8 ezer fő 64%-át foglalkoztatták a szolgáltatások nyújtásával foglalkozó nemzetgazdasági ágakban, és ez az arányszám országosan magasabb (bő kétharmad), az ország 19 megyéjének átlagában alacsonyabb (mintegy 61%) volt. A közép-magyarországi régió után a dél-dunántúliban volt az alkalmazásban állók száma alapján is a legerősebb e szektor, de nagyon kevéssel előzte meg az észak-alföldi régiót. A foglalkoztatásban is Közép-, majd Nyugat-Dunántúlon volt a legalacsonyabb a szféra szerepe, azonban e térségekben is az alkalmazásban állók nagyobbik hányadát foglalkoztatták a szolgáltatások területén. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában és Somogyban 65–66% közötti hányadot, míg Tolnában közel 59%-ot tett ki a szolgáltatások területén alkalmazásban állók részesedése a térség összes foglalkoztatottján belül.

3. ábra

A szolgáltató ágak részesedése az alkalmazásban állók számából, 2008

A szolgáltató ágak közül a kereskedelem, javítás a legnagyobb foglalkoztató, ahol a dél-dunántúli régióban a 2008. évi előzetes adatok alapján az összes alkalmazásban álló bő 14%-át foglalkoztatták, ez mintegy egy százalékponttal alacsonyabb az országos arányszámnál. A foglalkoztatási szerkezetben az országosnál lényegesen kisebb az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások területéhez tartozók súlyaránya, ami minden bizonnyal annak a következménye, hogy ebben a nemzetgazdasági ágban a legjelentősebb foglalkoztatók a közép-magyarországi térségben találhatóak, a többi régióban, így a Dél-Dunántúlon is inkább az alacsonyabb foglalkoztatási potenciállal bíró kisvállalkozások a jellemzőek. Kiemelkedő, országos átlagot is meghaladó ugyanakkor az egészségügyi, szociális ellátásnak és az oktatásnak a foglalkoztatásban betöltött szerepe. A régió megyéi közül Baranyában az oktatás, Somogyban az egészségügyi ellátás és a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás súlyaránya jelentősebb a térségi, illetve az országos átlagnál.

2 A foglalkoztatási adatok a vállalkozások, a költségvetési szervek valamint a megfigyelt nonprofit szervezetek előzetes adatait tartalmazzák, döntően telephely szerinti összesítésben.

3. tábla

Az alkalmazásban állók ágazati szerkezete, 2008

(%)

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország	Magyarország főváros nélkül
	megye					
Termelő ágak összesen	*34,0*	*34,9*	*41,5*	**36,0**	*32,8*	*39,1*
Kereskedelem, javítás	14,8	14,1	13,6	**14,3**	15,7	15,2
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	3,8	4,7	3,1	**3,9**	3,8	3,7
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	6,4	6,3	6,4	**6,4**	7,4	7,1
Pénzügyi közvetítés	1,9	1,6	1,7	**1,7**	2,3	1,5
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	8,0	5,5	7,4	**7,0**	12,1	7,9
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	8,3	9,4	7,2	**8,4**	7,9	6,9
Oktatás	13,1	10,2	8,6	**11,1**	8,2	9,0
Egészségügyi, szociális ellátás	6,9	10,2	8,3	**8,3**	6,8	7,0
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	2,8	3,0	2,2	**2,7**	3,0	2,7
Szolgáltató ágak összesen	***66,0***	***65,1***	***58,5***	**64,0**	***67,2***	***60,9***
MINDÖSSZESEN	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A **beruházások** ágazati szerkezete évenként nagymértékben ingadozhat, a nagyobb összegű, hosszú távra kiható fejlesztések – amelyek időszakosan jelentkeznek – egy-egy évben lényegesen módosíthatnak a nemzetgazdasági ágak pozícióin. Ezért e téren nem egy év, hanem a rendelkezésre álló legutóbbi három év adatai alapján nézzük meg a szolgáltató ágak beruházási teljesítményét[3].

A 2006–2008. években a dél-dunántúli térségben a megfigyelt körben összességében 868,4 milliárd forintnyi, évi átlagban 289,5 milliárd forint új beruházás valósult meg folyó áron számítva, az országos beruházási teljesítményeknek a 7,5%-a, amelyen belül Baranya 2,7, Somogy 2,9, Tolna 2%-kal részesedett. Az összes beruházáshoz hasonló volt a Dél-Dunántúl részesedése az ország szolgáltató ágai által megvalósított beruházásokból is, de a régióba tartozó megyék részaránya már eltérő volt, Somogy megye magasabb (3,5%-ot), Baranya és Tolna alacsonyabb hányadot (2,2, illetve 1,8%-ot) teljesített.

A beruházások nagyobbik hányadát a Dél-Dunántúlon – akárcsak országosan – a szolgáltató ágak valósították meg, azonban részesedésük országosan, és a régiók többségében is általában szerényebb volt, mint amelyet a hozzáadott érték alapján vagy a foglalkoztatási szerkezetben képviseltek. Ez jelzi, hogy a termelő ágak tőkeigényesebben működnek, illetve azt, hogy a szolgáltató ágak fejlesztési potenciálja alacsonyabb, ami nem csak rövid, de hosszú távon is szűkre korlátozza, akadályozza a technikai, technológiai fejlődést, a korszerűbb működési környezet kialakítását, nemzetközi, netán világszínvonalú fejlesztések széles körű megvalósítását e területen. A hét tervezési-statisztikai régió közül kettő is volt, amelyben a szolgáltató szektor fejlesztései nem érték el az adott térség összes beruházásainak a felét sem, közülük is a Közép-Dunántúlon – elsősorban a jelentős feldolgozóipari invesztíciók következményeként – nem sokkal haladta meg az egyharmadot. A Dél-Dunántúlon a vizsgált időszakban a beruházási teljesítményérték – országoshoz hasonló – bő hattizedét valósították meg a szolgáltatást végző nemzetgazdasági ágak, elsősorban a Somogy megyei magas részesedés miatt, a másik két megyében – közülük is különösen Baranyában – viszont lényegesen régiós átlag alatti volt az e szektorban történt beruházások részaránya.

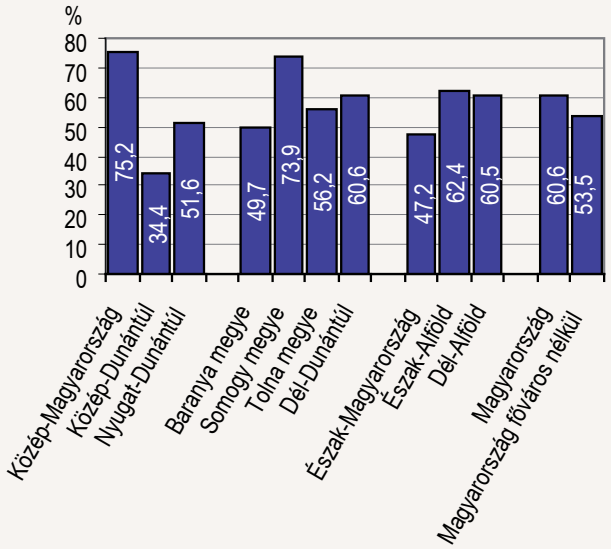
4. tábla

A beruházások teljesítményértéke és területi megoszlása, 2006–2008. évi átlag

Megnevezés	Termelő ágak	Szolgáltató ágak	Összes gazdasági ág	Termelő ágak	Szolgáltató ágak	Összes gazdasági ág
	beruházásainak					
	összege folyó áron, milliárd Ft			térségi megoszlása, %		
Közép-Magyarország	380,9	1 155,8	1 536,7	25,2	49,7	40,0
Közép-Dunántúl	325,6	171,0	496,6	21,5	7,4	12,9
Nyugat-Dunántúl	178,5	190,3	368,9	11,8	8,2	9,6
Baranya megye	*52,4*	*51,8*	*104,2*	*3,5*	*2,2*	*2,7*
Somogy megye	*28,8*	*81,4*	*110,2*	*1,9*	*3,5*	*2,9*
Tolna megye	*32,9*	*42,2*	*75,1*	*2,2*	*1,8*	*2,0*
Dél-Dunántúl	**114,1**	**175,4**	**289,5**	**7,5**	**7,5**	**7,5**
Észak-Magyarország	167,8	150,0	317,8	11,1	6,4	8,3
Észak-Alföld	165,2	274,0	439,1	10,9	11,8	11,4
Dél-Alföld	132,5	202,7	335,2	30,8	8,7	8,7
Magyarország	**1 512,7**	**2 326,7**	**3 839,4**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Magyarország főváros nélkül	*1 241,5*	*1 428,0*	*2 669,5*	*82,1*	*61,4*	*69,5*

4. ábra

A szolgáltató ágak részesedése a beruházási teljesítményekből, 2006–2008

3 A beruházási adatok a vállalkozások, a költségvetési szervek valamint a megfigyelt nonprofit szervezetek adatait tartalmazzák, döntően telephely szerint. A 2006–2008. évek teljesítményértékének összesítésében a 2008. évi adatok előzetesek.

A Dél-Dunántúlon a szolgáltatáshoz tartozó nemzetgazdasági ágak közül a legnagyobb részesedése az összes beruházási teljesítményből a szállítás, raktározás, posta, távközlésnek volt 27,4%-kal, ami jócskán meghaladta az országosan sem csekély ágazati hányadot is (bő egyötöd). Ez elsősorban a Somogy megyei magas részaránynak köszönhető, ahol a vizsgált három év összes beruházásának közel felét az e nemzetgazdasági ágba tartozó gazdasági szervezetek valósították meg, nem kis részben az abban az időszakban folyamatban lévő M7-es autópálya-beruházások hatására. A többi szolgáltató ág fejlesztései alacsonyabb hányadot képviseltek, az országost meghaladó vagy megközelítő mértéket a közigazgatás, az egyéb közösségi és személyi szolgáltatás, az oktatás és az egészségügyi, szociális ellátás ért el, bár ez utóbbi két területre az invesztícióknak általában nagyon szerény hányada jutott. A további ágak beruházásainak részesedése a régióban alacsonyabb volt az országosnál, a legszámottevőbb az elmaradás az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások területén.

5. tábla

A beruházási teljesítmények ágazati szerkezete, 2006–2008

(%)

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország	Magyarország főváros nélkül
	megye					
Termelő ágak összesen	*50,3*	*26,1*	*43,8*	**39,4**	*39,4*	*46,5*
Kereskedelem, javítás	9,2	5,0	6,5	**6,9**	8,8	8,5
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1,2	0,9	0,4	**0,8**	1,3	1,0
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	11,8	49,2	17,1	**27,4**	20,8	21,3
Pénzügyi közvetítés	1,7	0,5	0,7	**1,0**	1,7	0,9
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	8,2	4,7	3,6	**5,7**	13,2	7,4
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	10,1	5,6	9,7	**8,3**	5,8	5,6
Oktatás	3,7	2,6	0,8	**2,5**	2,1	2,3
Egészségügyi, szociális ellátás	1,8	1,7	2,5	**1,9**	1,8	1,8
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	2,1	3,7	14,9	**6,0**	5,0	4,7
Szolgáltató ágak összesen	***49,7***	***73,9***	***56,2***	60,6	***60,6***	***53,5***
MINDÖSSZESEN	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A Dél-Dunántúl a szolgáltató ágak beruházási teljesítményeinek fajlagos értéke szempontjából – amiként az a hozzáadott érték esetében is tapasztalható – valamivel jobb pozícióban volt az országon belül, mint az összes beruházást tekintve, ebben azonban nagy szerepe volt a somogyi úthálózati infrastrukturális beruházásoknak. A szolgáltató ágakba sorolt gazdasági szervezetek 2006–2008. évi átlagban megvalósított beruházásainak egy lakosra jutó értéke a régióban 183,3 ezer forintot tett ki, az országos átlagnak (231,8 ezer forint) közel a négyötödét, de az ország 19 megyéjének átlagát (171,4 ezer forint) némileg felülmúlta. A mutató értéke a közép-magyarországi és a nyugat-dunántúli után a 3. legmagasabb érték volt a régiók sorában (az összes beruházás esetében a 4. helyen állt). A dél-dunántúli térség megyéi közül a szolgáltatási szféra népességarányos mutatóértéke 130,9 ezer (Baranya) és 251,5 ezer (Somogy) forint között alakult, Somogy megye a főváros és Zala megye után a 3., Tolna a 8., Baranya a 17. helyen állt az országos rangsorban. (Az összes beruházás fajlagos értékét tekintve a fővárost is beszámítva Somogynak a 8., Tolnának a 11., Baranyának a 15. hely jutott.) A 2006–2008 közötti időszakot tekintve a régióban Baranya volt a legkedvezőtlenebb helyzetben a fejlesztések fajlagos mutatói szempontjából.

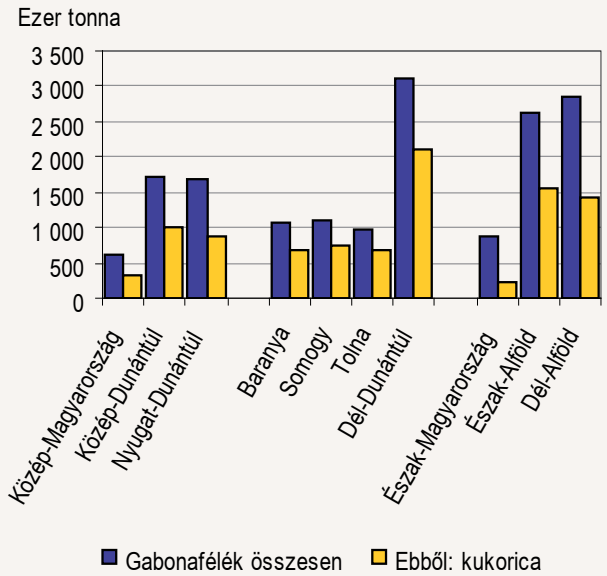
Összefoglalóan megállapítható, hogy a szolgáltató ágak szerepe a dél-dunántúli térség társadalmában, gazdaságában erőteljes. Részesedésük a térség teljesítményéből viszonylag magas, ez azonban a termelő ágak gyengébb teljesítőképességével is összefügg. A térség foglalkoztatásában ugyancsak jelentős szerepe van a legtöbb ide tartozó nemzetgazdasági ágnak, a jövőt megalapozó fejlesztések viszont több területen nagyon szerények, az e szempontból vizsgált 2006–2008 közötti időszakban kiemelkedő – és jelenleg is folyó – úthálózati beruházásokon kívül kevés nagy fejlesztési projekt valósulhatott meg.

A fontosabb növényi kultúrák 2009. évi előzetes termésered-ménye

Az előzetes adatok szerint 2009-ben a Dél-Dunántúlon 3 121 ezer tonna gabonát[4] – ebből 2 102 ezer tonna kukoricát – takarítottak be, ami mellett a fontosabb szántóföldi kultúrákat tekintve raktárakba került még 169 ezer tonna napraforgó, 203 ezer tonna cukorrépa, 119 ezer tonna repce és 64 ezer tonna lucernaszéna. Az, hogy régiónk – az alföldi megyék mellett – a hazai gabonatermesztés egyik fő körzetét jelenti, kitűnik abból is, hogy az elmúlt évben az országos termésnek a közel negyede koncentrálódott a Dél-Dunántúlon. Itt ki kell emelni, hogy az ország kukoricatermésének a legjelentősebb hányada (27,9%) – a korábbi évekhez hasonlóan – szintén a régiónkban összpontosult. Jelentősnek mondható még a térség hozzájárulása az ország mezőgazdasági termeléséhez cukorrépából és repcéből is: a tavalyi évben a teljes hazai termelés közel háromtizede, illetve ötöde származott innen. A napraforgónál, a lucernaszénánál és a burgonyánál – ahol arányában már jóval kisebb volt a régió termelése – a vezető szerepet már át kellett engedni az alföldi régióknak.

5. ábra

A gabonafélék régiónkénti termésmennyisége 2009-ben

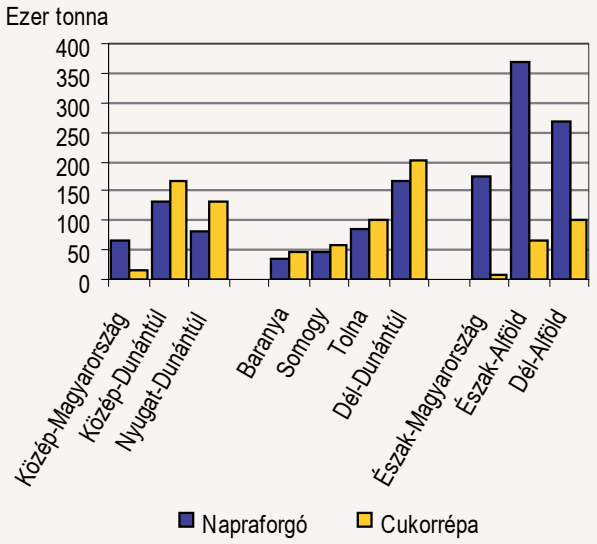

4 Kétszeres, köles, pohánka, cirokmag, kanárimag, rizs, indiánrizs nélkül.

Mindezzel együtt azonban a Dél-Dunántúlon a gabonaféléknél és ezen belül a kukoricánál – a már a tavasszal jelentkező aszály következtében – 2009-ben 2008-hoz képest 12,8, illetve 8,8%-kal csökkent a betakarított termésmennyiség. A többi kultúránál – a burgonyát leszámítva, ahol 15,7%-os volt a visszaesés – régiós szinten általában nőttek a hozamok: a napraforgónál 6,1, a repcénél közel 20, a lucernánál pedig 6,7%-kal nagyobb termést takarítottak be, míg a cukorrépánál majdnem megkétszereződött a termésmennyiség. Országosan ezzel szemben – a cukorrépa kivételével, ahol tavalyhoz képest több mint ötödével nőtt az összhozam – szinte valamennyi őszi betakarítású növénynél jelentős visszaesést tapasztaltak.

6. ábra

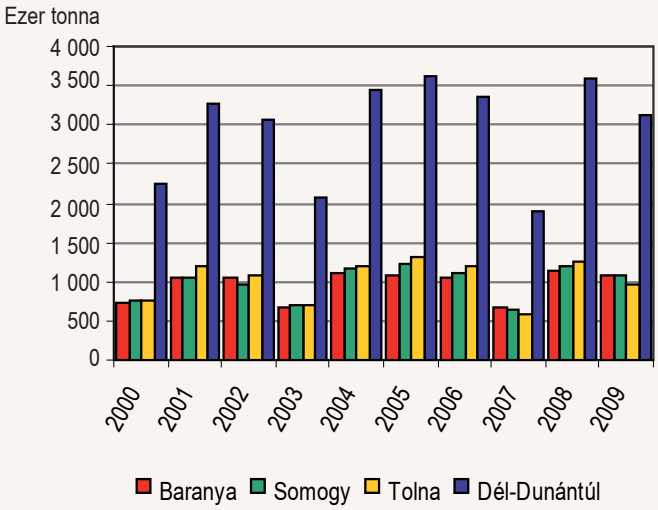
Az ipari növények régiónkénti termésmennyisége 2009-ben

A fontosabb kultúrákat tekintve a Dél-Dunántúlon a **gabonaféléknél**, melyek május végén a bevetett szántóföld mintegy háromnegyedét foglalták el, az év végi betakarított terület 2008-hoz képest 3,1%-kal csökkent. Országosan – ahol a gabonafélék májusi vetésterületi aránya bő kétharmados volt – a betakarított terület nagysága az egy évvel korábbihoz képest 1,7%-kal mérséklődött. Miközben a terület alakulását az elmúlt kilenc évben a régióban növekedés, országosan pedig csökkenés jellemezte, a betakarított termésmennyiség mind régiós, mind országos szinten – erőteljes hullámzás mellett – tendenciájában valamelyest növekedést mutatott.

7. ábra

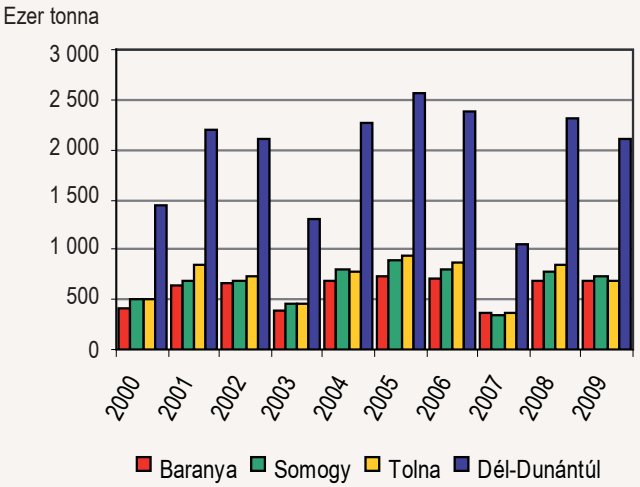
A gabonafélék termésmennyisége

A legjelentősebb gabonanövénynek számító **kukorica** súlya térségünkben 2009-ben is az országost jóval meghaladó volt, a bevetett szántó 42%-ára terjedt ki. Az év végi betakarított terület 2008-hoz képest ugyan valamelyest mérséklődött, ám mivel a termésátlag 8%-kal csökkent, a termésmennyiség így jóval alatta maradt az előző évinek. Országosan – ahol a kukorica vetésterületi aránya 28% volt – még kedvezőtlenebb volt a helyzet: a terület kismértékű fogyása a fajlagos hozam és az össztermés nagyarányú csökkenésével járt együtt. Hosszabb távra visszatekintve a Dél-Dunántúlon a betakarított terület alakulását – erőteljes ingadozás mellett – stagnálás jellemzi, miközben a termésátlag és a betakarított termésmennyiség – ugyancsak nagy hullámzás mellett – valamelyest nőtt. Országosan bár ezen idő alatt tendenciájában csökkent a betakarított terület, ám nőtt a fajlagos és az összhozam.

8. ábra

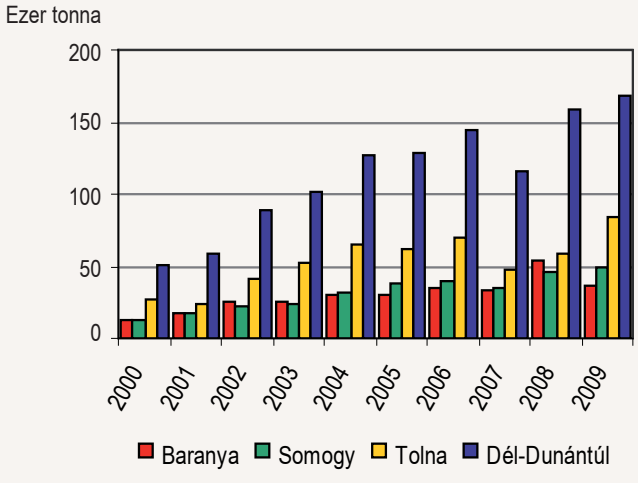
A kukorica termésmennyisége

A **napraforgó** aránya térségünkben mindig is alatta maradt az országos átlagnak, májusban mintegy tizedét tette ki a növénytermesztéssel hasznosított szántónak. Az év végén regisztrált betakarított terület 2008-hoz képest 3,9%-kal csökkent, miközben a termésátlag több mint tizedével nőtt, aminek következtében számottevően nagyobb össztermést takarítottak be. Országosan bár a terület csak 2,5%-kal mérséklődött, azonban mivel a termésátlag 12%-kal visszaesett, így a termésmennyiség is nagyarányban csökkent. 2000-ig visszatekintve azonban az adott intervallumban mind régiós, mind országos szinten szinte folyamatosan nőtt a terület és a termésátlag, amiből adódóan a termésmennyiség-alakulásra is emelkedés volt jellemző.

9. ábra

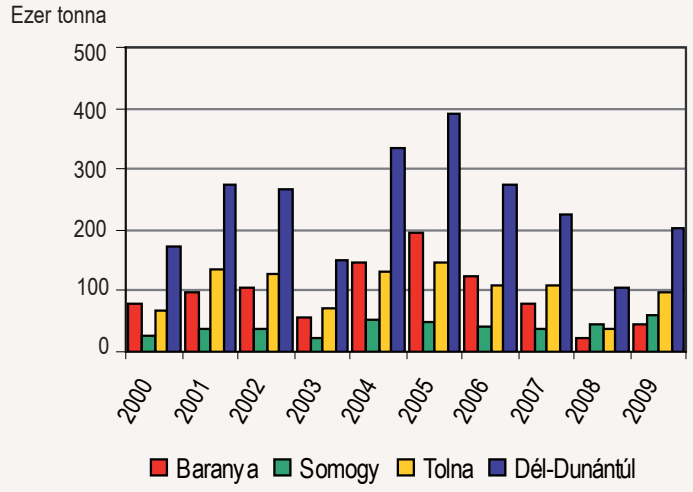
A napraforgó termésmennyisége

A **cukorrépánál**, amivel májusban a Dél-Dunántúlon a bevetett szántó fél százalékát, országosan pedig 0,3%-át hasznosították, régiónkban az év végi betakarított terület az előző évhez képest több mint háromnegyed-részével nőtt. Így, mivel a fajlagos hozam is 7,9%-kal nőtt, az össztermés csaknem megkétszereződött. Országosan ezzel szemben a közel 38%-os területi növekedés 12,3%-os termésátlag-csökkenéssel járt együtt, aminek következtében az összhozam bő egyötödével bővült. 2000-ig visszatekintve a régióban a terület alakulására csökkenő, a termésátlagéra növekvő tendencia volt jellemző, az össztermés pedig – erős ingadozás mellett – 2005-ig nőtt, majd onnan csökkent. Országosan a terület fogyása erőteljesebb volt a régiósnál, így a növekvő termésátlag ellenére a termésmennyiség az időszakban végig csökkent.

10. ábra

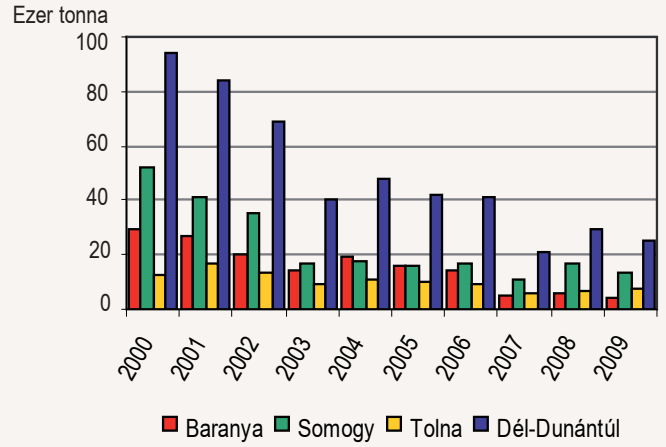
A cukorrépa termésmennyisége

2009-ben 2008-hoz képest a régiós burgonyaterület 18,4%-kal csökkent, miközben a termelők a szántóföldön közel egyharmadával nagyobb termésátlagot[5] realizáltak. Összességében nézve a burgonyatermés az előző évhez képest 15,7%-kal visszaesett. Országosan a betakarított terület a vizsgált időszakban 12,6%-kal csökkent, míg a szántóföldön termelt burgonya termésátlaga közel egytizedével nőtt. Az össztermés pedig ezen idő alatt mintegy ötödével mérséklődött. Mivel 2000–2009. között a terület – régiós és országos szinten – még a betakarított termésmennyiségnél is erőteljesebben csökkent, így a termésátlag hosszú távon nőtt.

11. ábra

A burgonya termésmennyisége

5 A termésátlag-adatok a „szántó” művelési ágban megtermelt mennyiségre vonatkoznak, miközben a burgonya egy jelentős részét a „konyhakert” művelési ágban termesztik.

6. tábla

A főbb őszi betakarítású növények 2009. évi terméseredménye[a)]

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
			Betakarított terület, ha		
Gabonafélék	168 640	184 669	161 281	514 590	2 859 656
Ebből: kukorica	86 767	101 797	102 378	290 942	1 178 932
búza	55 687	56 117	48 191	159 995	1 141 833
Napraforgó	13 696	17 582	26 525	57 583	535 890
Cukorrépa	795	969	1 609	3 373	13 223
Repce	15 255	20 209	5 084	40 548	261 323
Burgonya	157	557	326	1 040	22 212
Lucerna	4 356	3 362	3 499	11 217	125 628
			Termésmennyiség, tonna		
Gabonafélék	1 071 973	1 091 795	956 745	3 120 513	13 526 955
Ebből: kukorica	676 586	739 441	686 235	2 102 262	7 542 467
búza	283 819	250 470	227 256	761 545	4 395 921
Napraforgó	36 787	48 438	83 682	168 907	1 259 202
Cukorrépa	44 941	58 756	99 217	202 914	692 183
Repce	47 809	54 625	16 472	118 906	581 171
Burgonya	3 831	13 300	7 874	25 005	540 516
Lucerna	31 012	14 002	18 986	64 000	611 469
			Termésátlag, kg/h		
Kukorica	7 800	7 260	6 700	7 230	6 400
Búza	5 100	4 460	4 720	4 760	3 850
Napraforgó	2 690	2 750	3 150	2 920	2 350
Cukorrépa	56 530	60 640	61 660	60 160	52 350
Repce	3 130	2 700	3 240	2930	2 220
Burgonya	24 400	23 880	24 150	24 040	24 330
Lucerna	7 120	4 160	5 430	5 710	4 870

a) Kétszeres, köles, pohánka, cirokmag, kanárimag, rizs, indiánrizs nélkül.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Módszertan

Elérhetőségek:
zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-395
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör
IV. évfolyam 46. szám 2010. március 30.
2010/46
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/3

A tartalomból

1 *Az óvodai és általános iskolai intézményellátottság változása a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2001–2008*
1 Óvodai nevelés
2 Alapfokú oktatás
3 *A lakásépítés fehér foltjai*

Az óvodai és általános iskolai intézményellátottság változása a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2001–2008

A hazánkat évtizedek óta jellemző kedvezőtlen demográfiai folyamatok, az egyre fogyatkozó születésszám, a csökkenő – de jó esetben is stagnáló – népesség a közoktatás intézményhálózatának folyamatos átalakulását eredményezte. Az egyre alacsonyabb gyermeklétszám a népesség elöregedése mellett az oktatás iránti kereslet szűkülését is jelentette, amely az óvodai ellátásra valamint iskoláztatásra kötelezett fenntartókat újabb és újabb racionalizálásra, az intézmények koncentrációjára késztette.

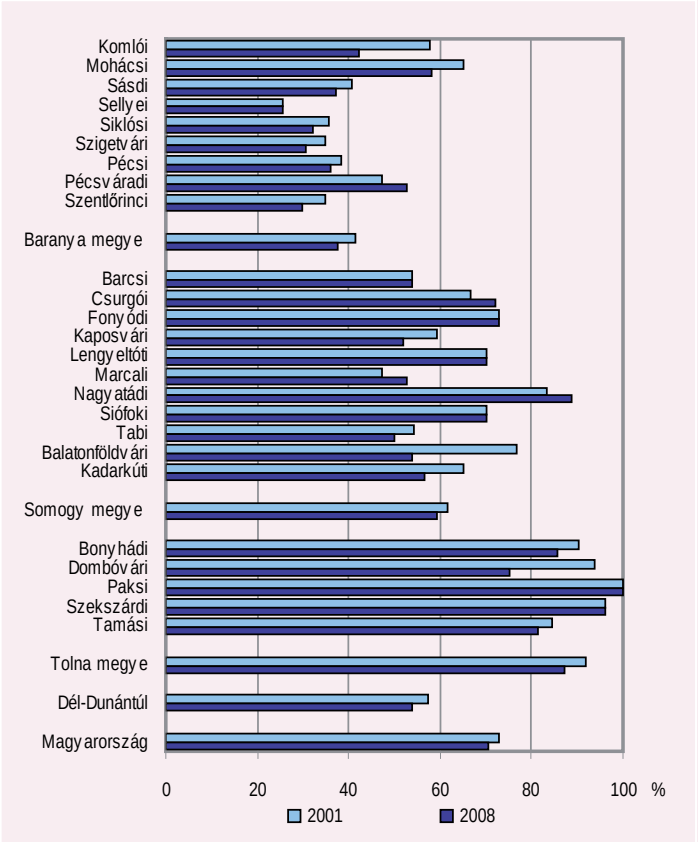
Óvodai nevelés

A Dél-Dunántúl népessége 2001 és 2009 év eleje között mintegy 4%-kal csökkent, ezen belül az óvodai ellátás szempontjából releváns 3–6 évesek száma 15%-kal esett vissza. Ez az országosnál számottevően rosszabb helyzetet jelent, hiszen országos átlagban ugyanezen időszak alatt az össznépesség 2, az óvodáskorúaké pedig 9%-kal fogyatkozott. A régió megyéi közül Baranyában csökkent legkevésbé, 11%-kal, a 3–6 évesek száma, Somogyban és Tolnában ugyanakkor egyaránt 18–18%-os volt a visszaesés. A kistérségek közül Csurgó és Tab körzetében mintegy harmadával, Siklós, Szigetvár, Szentlőrinc, Lengyeltóti, Marcali és Balatonföldvár térségében hozzávetőleg negyedével esett vissza az óvodáskorúak létszáma a mindössze 8 esztendő alatt. A régió 25 kistérsége közül csupán egy akadt, a Pécsi, ahol a vizsgált időszakban nem csökkent, igaz nem is növekedett a 3–6 évesek száma.

A gyermeklétszám jelentős mértékű visszaesése természetszerűleg az intézményrendszerre is hatással volt. A régió 655 településének már 2001-ben is csupán 57%-ában működött óvodai feladatellátási hely, 2008-ra arányuk 54%-ra csökkent. Döntően a régiónkat jellemző aprófalvas településszerkezettel függhet össze, hogy az óvodai ellátást helyben biztosítani képes települések aránya messze elmaradt az országos átlagtól, amely a vizsgált időszakban 73-ról 71%-ra mérséklődött. Az óvodai feladatellátási hellyel rendelkező települések aránya a Dél-Dunántúl megyéiben, de még inkább a kistérségekben, jelentős szóródást mutatott. Baranya megye ebből a szempontból a leghátrányosabb helyzetűnek tekinthető, hiszen már 2001-ben is településeinek mindössze 42%-ában működött óvoda, és a vizsgált időszak során ez az arány tovább csökkent, 2008-ra már csak 38%-ot tett ki. Ez a megye tipikusan aprófalvas településszerkezetének tudható be, hiszen 301 településének közel 70%-a 500 főnél kisebb lélekszámú. Jóval kedvezőbb, de szintén romló helyzet jellemezte Somogy megyét (ahol az aprófalvak aránya nem érte el az 50%-ot), hiszen 245 településének 2001-ben még 62%-a, 2008-ban pedig 59%-a rendelkezett óvodai feladatellátási hellyel. Megjegyzendő, hogy ezek az arányok is számottevő mértékben elmaradtak az országos átlagtól. Az óvodai ellátottság tekintetében legkedvezőbb helyzetűnek Tolna megye mutatkozott, ahol 2001 és 2008 között 92-ről 87%-ra csökkent ugyan az ellátást helyben biztosító települések részesedése, de ez nemcsak a régióban kiemelkedő, hanem az országos átlagnál is jóval magasabb arányt jelent (Tolna megyében a településeknek kevesebb mint 30%-a volt 500 fősnél kisebb). Itt található a régió egyetlen olyan kistérsége is, a Paksi, ahol a vizsgált időszak folyamán minden településen működött helyben óvoda. A legkedvezőtlenebb helyzetű kistérségek Baranya megyében helyezkedtek el, a Szigetváriban és a Szentlőrinciben egyaránt 30, a Sellyeiben pedig csupán 26%-ot tett ki az óvodai feladatellátási hellyel rendelkező települések aránya 2008-ban.

1. ábra

Az óvodai feladatellátási hellyel rendelkező települések aránya a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2001, 2008

A Dél-Dunántúlon 2008-ban az óvodákba beírt 29 850 fős gyermeklétszám a 2001. évinek mindössze 89%-át tette ki (országos átlagban kisebb mértékű, 5%-os csökkenés történt), az **óvodába beírt gyermekek** ezer lakosra jutó száma 34-ről 31-re csökkent. A régió megyéi közül Baranyában 8, Somogyban 13, Tolnában pedig 14%-kal fogyatkozott az óvodások száma. A régió 25 kistérsége közül csupán egy akadt, ahol a vizsgált időszak során nem csökkent, hanem 4%-kal gyarapodott az óvodába beírt gyermekek létszáma, a Sellyei, éppen az a térség, amelyet az intézményi ellátottság legalacsonyabb szintje jellemzett (a térség településeinek csupán 26%-ában működött helyben óvoda). Itt az óvodába beírt gyermekek ezer lakosra jutó száma a vizsgált időszakban 34-ről 38-ra emelkedett. A Dél-Dunántúl többi körzetében kisebb-nagyobb mértékben csökkent az óvodások száma, a leginkább, több mint negyedével a Balatonföldvári, valamint több mint ötödével a Komlói, Siklósi, Csurgói és a Tabi kistérségben. A lakosságszámhoz viszonyítva a legkevesebb óvodás a Balatonföldvári (24 ezrelék), valamint a Fonyódi és a Komlói kistérségben (egyaránt 25 ezrelék) élt 2008-ban.

A gyermeklétszám változását többé-kevésbé az intézményrendszer is követte, többnyire csökkent az óvodai **feladatellátási helyek,** valamint a férőhelyek száma is. A Dél-Dunántúl átlagában a feladatellátási helyek száma 11%-kal fogyatkozott (országosan 6%-kal), ezen belül Baranyában 6, Somogyban 9, Tolnában 19%-os csökkenés történt. A 25 kistérség közül háromban nem változott (Sellyei, Lengyeltóti, Siófoki), háromban gyarapodott (Pécsi, Pécsváradi, Marcali), a többiben fogyatkozott az óvodák száma.

A **férőhelyek** száma 2001 és 2008 között a Dél-Dunántúl átlagában 8%-kal mérséklődött, ezzel együtt is csökkent a kihasználtság, hiszen 100 férőhelyre 2001-ben még 92, 2008-ban már csak 88 gyermek jutott (országosan lényegében változatlan férőhelyszám mellett a kihasználtság 97-ről 92%-ra csökkent). A régión belül Baranyában 3, Somogyban 9, Tolnában 14%-kal fogyott a férőhelyek száma, ennek ellenére a kihasználtság mindhárom megyében csökkent. A kistérségek közül a Sellyeiben és a Szigetvári-ban számottevő növekedés, a Pécsiben nagyjából változatlan helyzet, a többiben mindenütt csökkenés volt megfigyelhető. A legnagyobb mértékű visszaesés Lengyeltóti körzetében következett be, ahol a férőhelyek száma 2008-ban a 2001. évinek kevesebb mint kétharmadát tette ki, ennek következtében a kihasználtság az időszak eleji 94-ről a végére 123%-ra emelkedett. A régió többi kistérségében a férőhely-kihasználtság mindenütt 100% alatt maradt, és a megszüntetések ellenére többnyire csökkent.

A Dél-Dunántúlon 2008-ban egy óvodai gyermekcsoportra általában 22, egy óvodapedagógusra pedig 11 gyermek jutott. A megyék átlaga nem tért el ettől, a kistérségek mutatói előbbi esetben 18 és 24, utóbbiban 9 és 13 között szóródtak. (A részletes adatok megtalálhatók a mellékelt 1. és 2. táblázatban.)

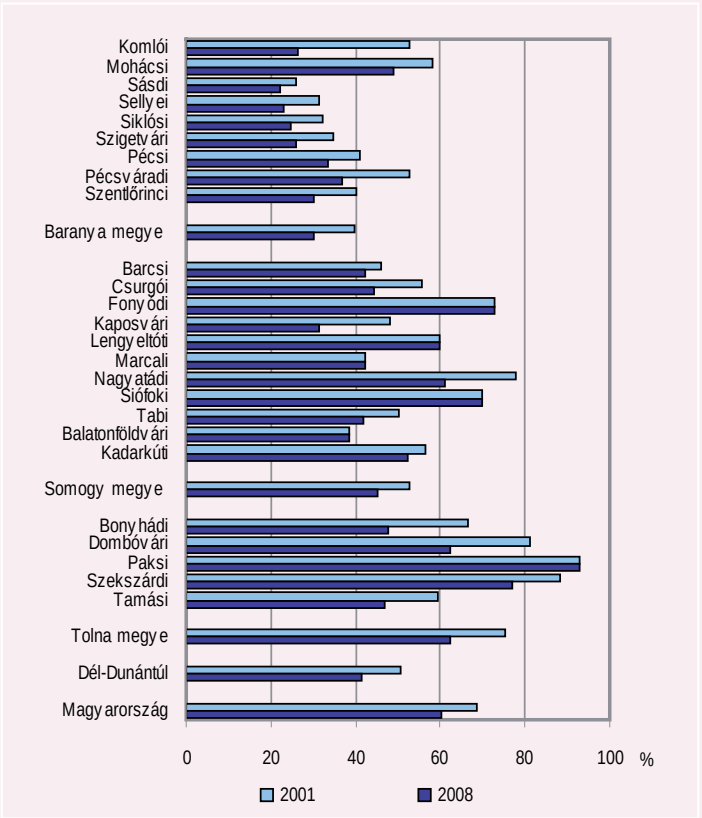
Alapfokú oktatás

Mint már említettük, a Dél-Dunántúlon 2001 és 2009 év eleje között az óvodáskorúak száma 15%-kal csökkent, ugyanakkor az általános iskolás korú, 7–14 évesek létszáma ennél is nagyobb mértékben, 21%-kal esett vissza (országos átlagban kisebb, de szintén jelentős, 17%-os csökkenés történt). A régió megyéi közül Baranyában és Somogyban hasonló mértékben, 20 illetve 19%-kal, ugyanakkor Tolnában 25%-kal csökkent a 7–14 évesek száma. A kistérségek közül Komló és Balatonföldvár körzetében 30%-kal, Pécsvárad, Tab és Szekszárd térségében 27, Dombóvár és Tamási környékén 26%-kal esett vissza az általános iskolás korú gyermekek létszáma a vizsgált időszak folyamán. A régió valamennyi kistérségét csökkenés jellemezte, a legkisebb mértékű, 11%-os fogyást a Kadarkúti kistérségben regisztrálták.

A megfelelő korú népesség csökkenésével együtt járt az alapfokú oktatás intézményrendszerének zsugorodása is. A Dél-Dunántúl települései közül már a vizsgált időszak elején is csupán minden másodikban működött általános iskolai feladatellátási hely, arányuk 2008-ra 41%-ra mérséklődött (az országos átlag ugyanezen időszak alatt 69-ről 60%-ra fogyatkozott). A régión belül a leginkább aprófalvas településszerkezetű Baranya megyét jellemezte a legkedvezőtlenebb helyzet, hiszen településeinek már 2001-ben is mindössze 40%-ában működött helyben általános iskola, majd arányuk 2008-ra 30%-ra esett vissza. Somogy megyében némileg kedvezőbb, bár az országos átlagtól szintén messze elmaradó volt az ellátottság, az általános iskolával rendelkező települések aránya a vizsgált időszakban 53-ról 45%-ra apadt. Az óvodai ellátottsághoz hasonlóan az általános iskolai intézményrendszer tekintetében is Tolna megye helyzete bizonyult a legkedvezőbbnek, hiszen 2001 és 2008 között 75-ről 62%-ra csökkent ugyan az alapfokú oktatást helyben biztosító települések aránya, de ez nemcsak a régiós, hanem kismértékben az országos átlagot is meghaladta. Ugyanúgy, ahogy az óvodai ellátottság, az általános iskolai intézményrendszer is Paks körzetében volt a legkedvezőbb (93%), ugyanakkor a baranyai kistérségekben volt a leghiányosabb, a Sásdiban mindössze 22, a Sellyeiben 23, a Siklósiban 25%-ot tett ki a feladatellátási hellyel rendelkező települések részesedése 2008-ban. (Természetszerűleg ezekben a kistérségekben volt a legmagasabb, 40%-ot meghaladó a más településről naponta bejáró tanulók aránya.)

2. ábra

Az általános iskolai feladatellátási hellyel rendelkező települések aránya a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2001, 2008

A Dél-Dunántúl általános iskoláiban a 2008/2009-es tanévben 74 473 fő tanult, a 2001/2002. évinek csupán 81%-a (országos átlagban valamelyest kisebb, 17%-os csökkenés következett be). Az általános iskolai **tanulók** ezer lakosra jutó száma ez idő alatt 93-ról 78-ra esett vissza. A régió megyéi közül Somogyban 17, Baranyában 20, Tolnában pedig 22%-kal fogyatkozott a tanulók száma. A kistérségek közül kivétel nélkül mindegyikben csökkenést regisztráltak, a legnagyobb mértékűt Szentlőrinc (28%), Komló és Tab (27–27%) körzetében. A 2008. évi adatok szerint e két utóbbi térségben jutott a legkevesebb általános iskolás ezer lakosra, sorrendben 67, illetve 65 fő. A legkevésbé a Siófoki kistérségben fogyat-

kozott a tanulólétszám, ahol a vizsgált időszakban 10%-os csökkenés mutatkozott. A népességszámhoz viszonyítva a legtöbb általános iskolás a Lengyeltóti kistérségben élt 2008-ban (ezer főre vetítve 104), a mutató értéke a régió 25 kistérsége közül már csupán ebben az egyben haladta meg a százat.

A tanulólétszám változása hatással volt az intézményrendszerre is, egyre kevesebb **feladatellátási helyen** folyt általános iskolai oktatás. A Dél-Dunántúlon 2008-ban regisztrált 384 feladatellátási hely 18%-os szűkülést jelentett 2001-hez viszonyítva, ezen belül Somogyban 15, Baranyában 18, Tolnában 22%-os csökkenés történt (országosan 13%-os). A kistérségek közül mindössze egyben nem változott (Marcali), és egyben gyarapodott (Siófoki), a többiben kisebb-nagyobb mértékben fogyott az általános iskolák száma. A legnagyobb visszaesés Komló és Sellye körzetében történt, előbbiben 41%-kal, utóbbiban harmadával kevesebb feladatellátási hely működött 2008-ban, mint 2001-ben.

A feladatellátási helyek számának fogyatkozása természetszerűleg az **osztálytermek** számának alakulásában is megmutatkozott, a vizsgált időszakban a régióban 17%-os csökkenés történt. A megyék között e tekintetben számottevő eltérések nem tapasztalhatók, annál inkább a kistérségek esetében, ahol a Kadarkúti kivételével (amelyet 9%-os gyarapodás jellemzett) mindenütt csökkent az osztálytermek száma. A legnagyobb mértékben, 40%-kal Lengyeltóti körzetében, valamint 36%-kal Komló térségében esett vissza a számuk.

A tanulólétszám apadásával párhuzamosan egyre kevesebb **osztályt** alakítottak (a régióban 2008-ban 3837 osztályban folyt a tanítás, amely mindössze négyötöde volt a 2001. évinek), ebből adódóan az átlagos osztálylétszám nem változott, 2008-ban csakúgy, mint 2001-ben 19 főt tett ki (országosan 20 főt). A legnagyobb, 22 fős csoportok a Pécsi, valamint a Siófoki kistérséget, ugyanakkor a legkisebb, 13 fős osztályok Pécsvárad körzetét jellemezték.

A gyermekek és az osztályok számának csökkenése miatt az intézményfenntartók egyre kevesebb főállású **pedagógust** alkalmaztak. A Dél-Dunántúl általános iskoláiban 2008-ban 7537-en tanítottak, 19%-kal kevesebben mint 2001-ben. Mivel a diákok száma is hasonló mértékben esett vissza, ezért az egy pedagógusra jutó tanulók száma a régió átlagában nem változott (2001-ben és 2008-ban is 10 főt tett ki), és sem a megyék sem a kistérségek vonatkozásában nem mutatott számottevő eltérést. (A részletes adatok megtalálhatók a mellékelt 3. és 4. táblázatban.)

Összefoglalva, az óvodai ellátás és az alapfokú oktatás intézményrendszerének az utóbbi években megfigyelt zsugorodása a Dél-Dunántúlon az országosnál is intenzívebben ment végbe. Ez egyrészt annak tudható be, hogy a hazánkat jellemző súlyos demográfiai problémák térségünkben még fokozottabban jelentkeztek. Ezen felül a csökkenő gyermeklétszám az intézményfenntartók egyre súlyosbodó financiális helyzetével párosult, amelyet még csak tetézett régiónk jellegzetesen aprófalvas településszerkezete.

Táblázatok

A lakásépítés fehér foltjai

Magyarországon a lakásépítések az ezredforduló utáni időszakban hullámzóan alakultak. A kilencvenes évekbeli mérsékelt építési kedvet – ami egyebek mellett az állami támogatások visszaesésével, a fizetőképes kereslet csökkenésével, a nem kielégítően funkcionáló lakáshitelezési rendszerrel függött össze – a kétezres évek első felében a lakáspolitikai változások hatására némi élénkülés váltotta fel. A használatba vett lakások száma 2004-ig évről évre emelkedett, ezt követően azonban csökkenő irányt vett. Ez utóbbi szakaszban 2007 jelentett kivételt, amikor az előző esztendőhöz képest – ha kismértékben is (7%-kal), de – emelkedett az épített lakások száma. A folyamat irányát tekintve hasonló módon zajlott le régiónkban is, különbség mutatkozott azonban abban, hogy a növekedés itt egy évvel rövidebb ideig, 2003-ig tartott csak, az ez utáni visszaesés pedig többnyire meghaladta az országos átlagot. Mindemellett a térségben a 2007-es többlet is szerényebb volt, hisz az a Dél-Dunántúlon, az ország egészében tapasztalt 7%-kal szemben, mindössze 3%-ot tett ki. A 2000–2008 évek lakás-beruházási tevékenysége tehát régiónkban valamivel kedvezőtlenebbül zajlott, mint Magyarországon általában. A térség hátrányosabb helyzetét még inkább tükrözi az a körülmény, hogy itt – az országos 7%-kal ellentétben – 15%-ot ért el azon települések aránya, ahol a vizsgált 9 esztendő során egyetlen új lakás sem épült, s 30%-ot (országosan 21-et) azoké, amelyekben az építések 1000 lakosra jutó száma – az alábbi osztályozásnak megfelelően – elenyésző volt, azaz 7,9 alatt maradt, vagyis évi átlagban nem érte el az egyet.

1. tábla

A települések összetétele a lakásépítések 1000 lakosra jutó száma szerint, 2000–2008

1000 lakosra jutó épített lakások száma	Dél-Dunántúlon		Országosan	
	a települések			
	száma	megoszlása,%	száma	megoszlása,%
0,00	101	15,4	223	7,1
0,01–7,90	197	30,1	666	21,1
0,00–7,90 összesen	298	45,5	889	28,2
7,91–x	357	54,5	2263	71,8
Mindösszesen	**655**	**100,0**	**3152**	**100,0**

Az említett töréspontho z (7,9) úgy jutottunk, hogy településenként kiszámítottuk az 1000 lakosra jutó lakásépítéseket, majd az ún. Jenks féle „natural breaks”(K közép) osztályba sorolást alkalmaztuk, aminek a lényege, hogy olyan csoportokat alakít ki, amelyek esetében az azonos csoportba került egyedek közti különbség minimális, az egyes csoportok közti differencia viszont a lehető legnagyobb. Ennek eredményeként a régió 655 települése 5 csoportba került, ebből az első a 0,0–7,9-es mutatóértékkel rendelkező települések kategóriája. Ez a kör képezi a továbbiakban vizsgálódásunk tárgyát. A fennmaradó 4 csoportot összevontuk és egy kategóriaként kezeltük „építkező települések” néven. (Megjegyzendő, hogy az első kategórián belül – a táblázatokban minden esetben, a szövegben pedig esetenként – megkülönböztettük a ténylegesen 0 értékű, valamint a legfeljebb 7,9-es viszonyszámú helységeket.)

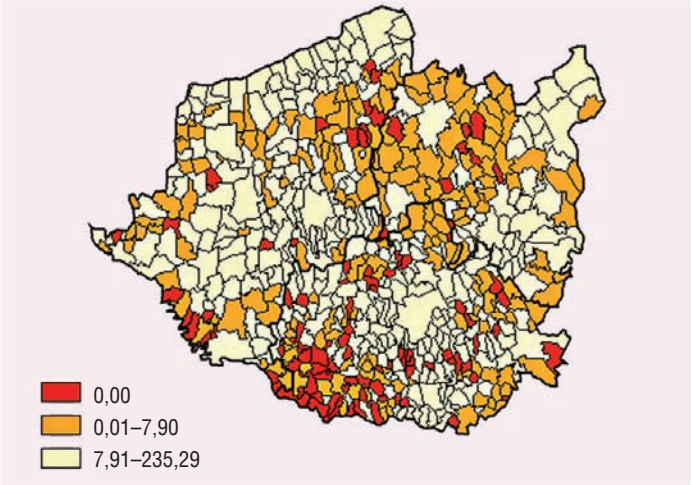
Dél-Dunántúlon az évtized eddig eltelt időszakában szám szerint 101 település akadt, ahol egyáltalán nem, további 197, ahol pedig csak elhanyagolható nagyságrendben került sor lakásberuházásra, vagyis összességében a régió településeinek közel a felét (45%-át) e téren passzivitás jellemezte. E kedvezőtlen adottságú helységek jelentős mértékben térségünkbe koncentrálódtak, amit markánsan jelez az, hogy együtt tekintve az ország nulla, illetve rendkívül csekély építési intenzitást mutató településeit, azoknak egyharmada a Dél-Dunántúlon található. Ez a tény – más megközelítésben, mint a korábbiak, de – ismételten a régió hátrányos helyzetére utal.

Elemzésünkben a régió fentiekben említett mintegy 300 településének helyzetét tekintjük át olyan céllal, hogy rátaláljunk azokra a körülményekre, amelyek ezeken a területeken a lakásépítéseket gátolták, ellehetetlenítették. Mindenek előtt vizsgáljuk meg az érintett települések földrajzi elhelyezkedését. Ebből kitűnik, hogy a 298 település – viszonylagos szétszórtsága mellett – nagyjából 5 tájegységben sűrűsödött, mégpedig a Tolna megyei Völgység vidékén, a Somogy megyei Belső Somogy dél-nyugati részén, valamint Külső Somogyban, a baranyai Ormánságban, továbbá ugyancsak Baranyában a dél-keleti, országhatár-menti térségben (azaz a régió gyenge gazdasági teljesítőképességével rendelkező területein). Ezek mellett természetesen akadtak kisebb összefüggő területek is, ilyen pl. a Duna alsó szakasza és a Keleti-Mecsek által körbezárt vidék. Említést érdemel az a körülmény, hogy a tényleges „fehér foltok” (ahol semmiféle építkezés nem folyt) elsősorban az Ormánság vidékén mutatkoztak, vagyis azon a tájegységen, ami egyike az ország leghátrányosabb helyzetű térségeinek. Az Ormánság kiemelésre méltó a tekintetben is, mert itt található a 298 tele-

pülés egyetlen városa, Sellye, ahol ugyancsak nem épült egyetlen lakás sem a vizsgált időszak során.

3. ábra

Az 1000 lakosra jutó épített lakások száma a Dél-Dunántúlon, 2000–2008

A vizsgált településeken 2008 év végén mintegy 167 000-en éltek, a régió lakosságának 18%-a. A lélekszám az áttekintett 9 esztendő során 11%-kal esett vissza, miközben az „építkező településeket” mindössze 3%-os fogyás sújtotta. A csökkenés oda vezetett, hogy az átlagos településnagyság az előbbi körben 629-ről 562 apadt, azaz az eleve apró települések még tovább zsugorodtak. Az a tény, hogy átlagméretük lassan eléri a törpefalu kategóriát (500 fő) már önmagában is valószínűsíti a lanyha építési kedvet, gondoljunk csak ezen törpefalvaknak – az ellátottság szinte valamennyi tényezőjét jellemző – közismerten hátrányos helyzetére.

A népességszám fogyásában meghatározó szerepet játszott az elvándorlás. A 2000–2008 közötti esztendőkben a 298 település ezer lakosára évi átlagban 7,2 fős migrációs veszteség jutott. Ugyanez az „építkező településeken” csupán 0,5 főt tett ki. A „fehér foltként” emlegetett településkör népessége tehát a költözések miatt 14-szer akkora fogyást szenvedett el, mint a rajtuk kívül esők csoportja. A nagyarányú elvándorlás következtében megváltozó demográfiai és társadalmi összetétel gátló körülményként hatott a lakásépítésekre.

2. tábla

A vándorlások alakulása a Dél-Dunántúlon, 2000–2008

1000 lakosra jutó épített lakások száma	Az odavándorlások	Az elvándorlások	A vándorlási különbözet
	1000 lakosra jutó évi átlaga		
0,00	60,8	71,9	–11,1
0,01–7,90	49,5	56,1	–6,6
0,00–7,90 összesen	51,0	58,2	–7,2
7,91–x	47,8	48,3	–0,5
Mindösszesen	**48,4**	**50,1**	**–1,7**

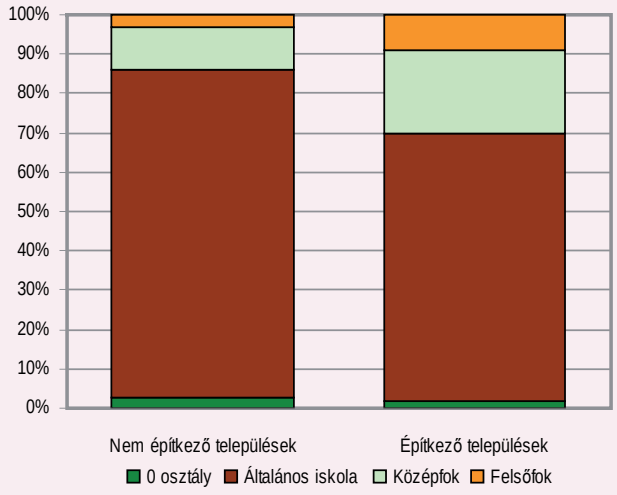
Érdemes felfigyelni arra is, hogy a nulla, vagy nagyon alacsony lakásépítési aktivitással rendelkező településkörben a legmagasabb a bevándorlási ráta. A beköltözők magas (60,8), és az elköltözők ezt még 11 ponttal meghaladó arányszáma intenzív népességcserélődést jelez, aminek következtében valószínűsíthető a leghátrányosabb társadalmi helyzetű rétegek erős koncentrálódása.

A tetemes mértéket öltő elköltözések hátrányosan befolyásolták a helyben maradottak korösszetételét. A lakóhely feladása a fiatalabb, ebből fakadóan mobilabb korosztályok életében általában könnyebben kivitelezhető döntés, boldogulásuk érdekében reálisabb választási lehetőség, mint az idősebb generáció tagjai számára, akik otthon maradva a lakosság korstruktúráját az öregebbek irányába mozdítják el. Ez történt a vizsgált közel 300 település esetében is, ahol 2008-ban a népességnek valamivel több, mint 22%-át a 60 éven felüliek adták. Arányuk az „építkező településeken” 20% körül alakult. Nem nehéz belátni, hogy az idősebb populációval rendelkező falvak, illetve város lakás-beruházási tevékenysége azért olyan csekély mértékű, amilyen, mert megállapodott korú lakóiknak túlnyomó többségükben már van hol lakniuk.

Részben megint csak az elvándorlásokból (valamint ennek folyományaként az idősödő korstruktúrából), másrészről az oktatási intézmények hiányából, illetve nehéz elérhetőségéből fakadóan a vizsgált települések népességének iskolai végzettsége messze elmaradt a többiétől. Ez abban mutatkozik meg, hogy itt az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők aránya jóval számottevőbb, ezzel szemben a magasabban iskolázottaké sokkal kisebb volt a 2001. évi népszámlálás idején, mint az „építkező települések” esetében. A különbség főként a diplomásokat illetően kirívó, akik az utóbb említett településkörben a hét éves és idősebb népességnek közel háromszor akkora hányadát (8,8%) tették ki, mint a „nem építkező településeken”. (Megjegyzendő, hogy a 298 helység egytizedében – szám szerint 30-ban – egyetlen felsőfokú végzettséggel rendelkező lakos sem akadt 2001-ben.)

4. ábra

A hét éves és idősebb népesség összetétele a Dél-Dunántúlon a legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2001

Mivel az iskolai végzettség erősen összefügg a megszerezhető jövedelem mértékével, az alacsony iskolai végzettségűek koncentrálódása azt is jelenti, hogy a vizsgált településkör lakosságának jövedelmi viszonyai sem teszik lehetővé, hogy lakásépítésbe fogjanak.

A településenkénti munkalehetőségekről közelítő képet a vállalkozások áttekintésével kaphatunk. 2008-ban a vizsgált települések 1000 lakosára átlagosan 117 regisztrált vállalkozás jutott, az „építkező településekhez” képest 35-tel kevesebb. Az álláshelyek hiánya – ami bár mindkét településkörben probléma, de mégiscsak a „nem építkező” falvakat, várost sújtotta igazán – oda vezetett, hogy a munkanélküliség ezekben a helységekben jelentősen meghaladta a régió egyéb településein tapasztaltat. Az álláskeresőknek a munkaképeskorú népességhez viszonyított aránya az áttekintett időszak végén a 298 település átlagában 14,6%-ra rúgott, miközben Dél-Dunántúl egyéb területein „mindössze” 8,5%-ot tett ki. Nem csak a magasabb munkanélküliségi ráta miatt vannak a vizsgált települések hátrányban, hanem amiatt is, mert körükben a tartós munkanélküliség általá-

nosabb jelenség, mint az „építkező településeken”. Míg előbbiek esetében az állástalanokon belül 55%-ot ért el a fél évnél hosszabb ideje elhelyezkedni nem tudók aránya, addig az utóbbiak körében ugyanez 51% volt, ami – bár az előzőnél alacsonyabb – ugyancsak meglehetősen magas arány. A súlyosabb munkanélküliség is egyik tényezője tehát ezeken a területeken az építkezések ellehetetlenülése.

Hasonlóképpen ehhez vezet a rendelkezésre álló anyagi erőforrások szűkössége is, ami ismét csak a vizsgált településeket érintette érzékenyebben. Egy adott térség lakóinak pénzügyi helyzetére – egyéb információk híján – a személyi jövedelemadó alapot képező jövedelmek (illetve ami ebből fakad: a befizetett szja) alakulásából következtethetünk. 2008-ban a 298 település egy-egy adófizetőjére átlagosan 1 millió 276 ezer Ft jövedelemadó-alap jutott, ez az összeg alig háromnegyede volt a fennmaradó 357 településének. (Még élesebben mutatkozik meg a két kategória közti különbség, ha az egy adófizetőre jutó befizetett szja-t tekintjük. Ez ugyanis a „nem építkező” területeken csupán mintegy a felét tette ki az „építkező településeken” teljesített befizetéseknek.) A megfelelő nagyságrendű pénzügyi fedezet hiányában pedig az építkezések intenzitása a vizsgált körben értelemszerűen a minimálisra csökkent.

3. tábla

A személyi jövedelemadó-adatok alakulása a Dél-Dunántúlon, 2008

1000 lakosra jutó épített lakások száma	Az egy adófizetőre jutó	
	személyi jövedelemadó-alap	személyi jövedelemadó
0,00	1 148 674	137 764
0,01–7,90	1 295 049	177 883
0,00–7,90 összesen	1 276 109	172 691
7,91–x	1 678 971	309 846
Mindösszesen	**1 615 721**	**288 312**

A népességnek az a rétege, amelyik semmiféle más jövedelemmel (kereset, nyugdíj, alkalmi munka bére, stb.) nem rendelkezik – ha lehetősége van az igénybevételre – szociális segélyből próbálja meg fenntartani magát. A „fehér folt”-nak nevezett közel 300 helység mostoha körülményeire utal, hogy lakóinak 55%-a szorult 2008-ban segélyre. Ez a hányad jóval magasabb, pontosan kétszerese volt a régió többi területén regisztrált aránynak.

Az eddigiek során a lakásberuházások elmaradásának néhány demográfiai, valamint gazdasági okát kíséreltük meg felvázolni. Adódnak azonban emellett olyan tényezők is, mint pl. az emberek biztonságérzete, illetve az érintett településkör ellátottságbeli viszonyai, amelyek szintén magyarázzák a gyér építkezéseket. Közülük elsőként a bűnözést tekintjük, amiből kitűnik, hogy a vizsgált településeken gyakrabban fordulnak elő bűnelkövetők, mint a régió többi területén. Az áttekintett időszak utolsó évében, 2008-ban az előbbi körben 13 elkövető jutott 1000 lakosra, ugyanakkor az „építkező településeken” 11. A nagyobb fertőzöttség minden bizonnyal negatívan befolyásolta e területeken a letelepedési szándékot, ezáltal az építési kedvet is. Ennél is markánsabb szerepe van azonban annak a körülménynek, hogy az emberek miként jutnak hozzá a mindennapi életvitelükhöz szükséges ellátásokhoz, mi az, amit lakóhelyükön el tudnak érni és minek az igénybevételéhez kell más településre utazniuk. Az alapvető elvárások közé tartozik, hogy legalább a főbb élelmiszereket helyben meg lehessen vásárolni. Erre úgyszólván mindenütt volt lehetőség, 2008-ban mindössze 7 olyan település akadt a 298-ból, ahol nem működött bolt, azaz 98%-ukban lakóhelyükön intézhették az alapvető cikkek beszerzését az emberek. E tekintetben a két településkör között különbség nem mutatkozott. Jelentős lemaradásban voltak viszont a „nem építkező” települések a többi szolgáltatást illetően. Háziorvossal mindössze 29%-uk, házi gyermekorvossal pedig csak töredékük, 3%-uk rendelkezett, miközben a régió egyéb területein sorrendben 43, illetve 13%-ot tett ki az orvosi székhelytelepülések aránya. A szükséges gyógyszerekhez a helységek 12%-ában jutottak lakóhelyükön hozzá a rászorulók, ez 10 százalékponttal kisebb hányad, mint a többi település esetében volt. Hiányosan megoldott a kisgyermekek intézményes ellátása, valamint oktatása is. Bölcsőde a közel 300 településnek nem egészen egy százalékában, óvoda kevesebb mint a felében, általános iskola pedig mintegy egyharmadában működött. Ugyanezek az intézmények az „építkező települések” 8, 58, illetve 49%-ában helyben elérhetők voltak.

A többinél hátrányosabb a vizsgált települések közművesítettsége is. A vezetékes ivóvízhálózat ugyan itt is mindenütt kiépült, ahhoz azonban a lakásoknak kisebb része (95%) csatlakozott, mint a fennmaradó 357 településen általában (97%). A vízzel ellentétben csatornahálózat meglehetősen ritkán fordul elő a „nem építkező” vidékeken, ami 2008-ban az ide tartozó falvak 79%-ából hiányzott (ugyanakkor azt a többi település 61%-ában nélkülözték). A korlátozottabb kiépítettség természetszerű következménye, hogy a lakásállománynak e körben mindössze egynegyede kapcsolódhatott a rendszerhez, szemben az „építkező településekkel”, amelyeknek háromnegyedéről volt ugyanez elmondható.

A rossz ellátottság egyebek mellett abból is fakad, hogy a kis falvakban (mint amilyenek a 298 között szépszámmal előfordulnak) bizonyos intézmények az alacsony lélekszám miatt nem működtethetők gazdaságosan, ily módon létrehozásukra sem kerülhet sor. Hiányos kiépítettségük miatt elmaradhatnak a lakásberuházások, hiszen a lakóhelyet változtatók nem szívesen választják azokat a településeket, ahol helyben úgyszólván semmiféle szolgáltatáshoz nem jutnak hozzá, más szavakkal nem ezekben a községekben építkeznek, hanem ott, ahol viszonylagosan széleskörű ellátásban részesülhetnek.

Az eddigiek összegzéseként elmondható, hogy a ”fehér folt”-nak nevezett településkörben az építések elmaradásában az elvándorlások, az idősödő korösszetétel, az alacsony iskolai végzettség, a magas munkanélküliség, a rossz jövedelmi viszonyok, valamint az infrastrukturális ellátottság hiányosságai játszották a főszerepet.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek: *zsolt.nemeth@ksh.hu*
Telefon: (+36-72) 533-395

Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

IV. évfolyam 49. szám 2010. április 23.

2010/49
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/4

A tartalomból

1 A mezőgazdasági termékek piaci átlagára 2009-ben a Dél-Dunántúlon

3 A munkahelyi balesetek a dél-dunántúli régióban

A mezőgazdasági termékek piaci átlagára 2009-ben a Dél-Dunántúlon

2009-ben a dél-dunántúli piacokon és állatvásárokon[1] a termelők által közvetlenül a lakosságnak értékesített mezőgazdasági termékek árait tekintve igen vegyes a kép: az előző évhez képest több fontos élelmiszer-alapanyag ára nőtt, miközben egy sor más terméknél csökkenés volt tapasztalható. A piaci árakat meghatározó tényezők közül fontos kiemelni egyfelől az általános fogyasztói árszínvonal alakulását, az aktuális igényeket, illetve a vásárlóképes keresletet, másfelől pedig lényeges komponenst jelent a felhozatal – az e mögött álló kapacitásokkal –, valamint az egyéb kereskedelmi csatornák kínálata is.

Az általános árszínvonalat tekintve 2009-ben a fogyasztói árak átlagosan 4,2%-kal emelkedtek az előző évhez viszonyítva, ezen belül valamivel az átlag feletti növekedést mértek az élelmiszereknél[2] (4,4%). Ez utóbbi azonban hónapokra lebontva differenciáltan jelentkezett, hiszen – ha az egy havi változást tekintjük – az élelmiszerek árai májusig általában kismértékben nőttek, míg az év hátralevő részében inkább némi mérséklődés volt a jellemző. Az élelmiszerár-növekedés mértékének év közbeni csökkenését tükrözik a 12 havi indexek is.

Régiónkban a városi piacokon közvetlen eladásra termelő körről azt lehet mondani, hogy ezek a gazdaságok főként a megyeszékhelyek, a nagyobb városok, illetve a Balaton-part mentén helyezkednek el. A felhozott termékek vonatkozásában ki kell emelni, hogy a Dél-Dunántúl zöldség- és gyümölcstermesztése országos viszonylatban nem jelentős, leginkább még Somogy termelése az, ami számottevőnek mondható. Ezzel együtt az elmúlt két évtizedben a térség állattenyésztése is összezsugorodott, miközben nőtt a gazdasági szervezetek súlya. Főleg a nagyállattartásra igaz ez, hiszen a kisállattartásban (baromfi, házinyúl, kecske, méh stb.) továbbra is megmaradt a családi gazdaságok fölénye. Mindezek következtében a Dél-Dunántúlon a piacok ellátásában vélhetően az átlagosnál nagyobb szerepe van a közvetítő kereskedelemnek, ami más vidék termékeivel egészíti ki a helyi felhozatalt.

1. tábla

A fogyasztói árszínvonal változása a 2009 egyes hónapjaiban

Hónap	Előző hónap = 100,0		Előző év azonos időszaka = 100,0	
	összes termék és szolgáltatás	ezen belül: élelmiszerek	összes termék és szolgáltatás	ezen belül: élelmiszerek
Január	100,6	100,2	103,1	104,6
Február	101,0	101,1	103,0	104,9
Március	100,5	100,7	102,9	105,2
Április	100,8	100,4	103,4	104,2
Május	101,5	104,9	103,8	107,2
Június	100,1	98,4	103,7	105,9
Július	101,3	98,3	105,1	104,9
Augusztus	99,7	97,2	105,0	103,5
Szeptember	99,9	99,4	104,9	103,0
Október	100,0	100,1	104,7	102,8
November	100,3	100,6	105,2	103,3
December	100,0	99,8	105,6	102,9

2009-ben a Dél-Dunántúl piacain a fontosabb termékekből való felhozatal mennyisége általában csökkent, miközben az átlagárak alakulása változó volt. A felhozatal és az ár alapján a termékeket négy csoportba lehetett besorolni:

- Egyrészt azon körbe, amelynél *2008-hoz képest csökkent mind a felhozott mennyiség, mind az átlagár*. Tavaly például ebbe a csoportba tartozott a burgonya, a vöröshagyma, a petrezselyem, az uborka, a fejes káposzta és az alma. Tehát nagyjából a kevésbé kurrens, a más kereskedelmi csatornán is beszerezhető termékekről van szó.
  A 2009. évi dél-dunántúli piaci árakat tekintve a burgonya éves szintű átlagára 104,9, a vöröshagymáé 137,5, a petrezselyemé 448,9, az uborkáé 260,1, a fejes káposztáé 94,9, az almáé pedig 184,6 Ft/kg volt.
- Másrészt azon cikkeket kell kiemelni, melyeknél *a felhozatal csökkenésével együtt nőtt az átlagár*. Itt elsősorban a fokhagymát, a zöldhagymát, a sárgarépát, a retket, a fejes salátát, a kelkáposztát, a termesztett gombát és az étkezési tyúktojást lehet megemlíteni. Bár e termékek is a kevésbé kurrens kategóriába tartoznak, azonban itt már számít a minőség, a termelő iránti bizalom is. Éppen ezért e szegmensben – melyet a kistermelők dominanciája jellemez – az eladó „diktál”.

[1] A megfigyelt piacok: *Baranyában* Harkány, Komló, Mohács, Pécs, Siklós, Szigetvár, *Somogyban* Fonyód, Kaposvár, Marcali, Nagyatád, Siófok, *Tolnában* Bonyhád, Dunaföldvár, Paks, Szekszárd, Tolna.

[2] Ebben benne vannak a feldolgozott, tartósított élelmiszerek, az édesipari termékek, a déligyümölcsök, valamint az iskolai, munkahelyi étkezés is.

Éves átlagot tekintve a múlt évben a fokhagyma kilogrammja 797,7, a zöldhagymáé 726,8, a sárgarépáé 205,5, a reteké 453,6, a kelkáposztáé 243,3, a termesztett gombáé 575,2 forintba került a dél-dunántúli piacokon, míg a tyúktojásért 29,9 forintot adtak darabonként.

- Harmadrészt fontos elkülöníteni azt a kört, amelynél *a felhozatal növekedésével együtt mérséklődött az ár*. E csoportba tavaly – többek között – a zeller, a paradicsom, a zöldpaprika, a karalábé, valamint a dióbél tartozott bele. A zöldségek közül inkább a kevésbé eltartható termékek vannak itt jelen, ezek beszerzése azonban főszezonban több csatornán keresztül is biztosítható, miközben a kistermelői fóliázás is jelentős utánpótlást biztosít.
  A régióban a zeller éves szintű átlagára a tavalyi évben 410,8, a paradicsomé 279,2, a zöldpaprikáé 296,4, a karalábéé 329,3, a dióbélé pedig 1075,5 Ft/kg volt.
- Végül szólni kell arról a körről, melynél 2008-hoz képest *mind a felhozatal, mind az átlagár nőtt*. Itt viszonylag kevés terméket találtunk, ilyen volt például a bab, a méz és a vörös káposzta. Azt lehet mondani, hogy a kurrensebb, a nagyobb szakértelmet kívánó egyedibb cikkek tartoznak ide, melyek a városi fogyasztók által – és a gasztronómia változása következtében – nagyban keresettek.
  A dél-dunántúli körzetben a bab 2009. évi átlagára 717,3, a mézé 1216,2, míg a vörös káposztáé 212,7 Ft/kg volt.

2. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek piaci átlagárának változása a régió megfigyelt piacain, 2009 (előző év=100,0)

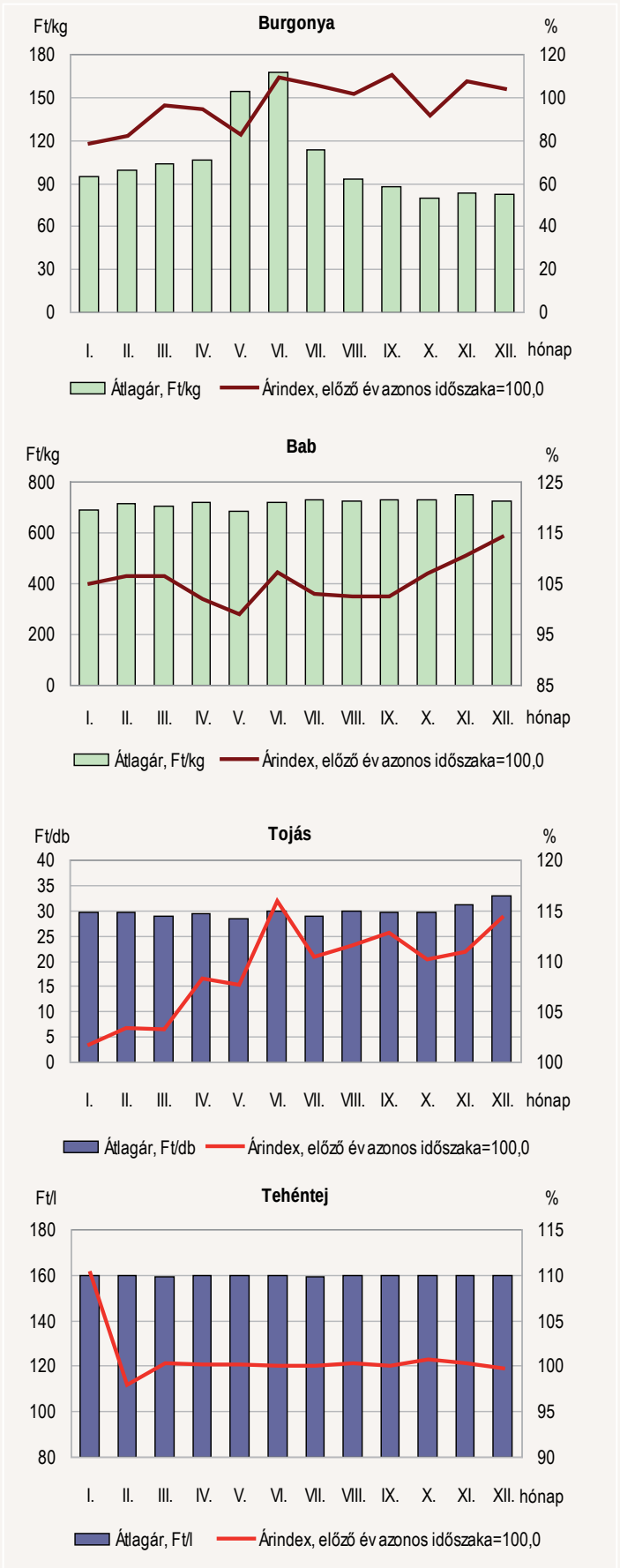
Megnevezés	Felhozatal	Átlagár[a)]			
	Dél-Dunántúlon		ezen belül:		
			Baranyában	Somogyban	Tolnában
Burgonya	90,1	99,5	101,0	96,3	100,9
Bab	100,9	103,9	103,2	105,6	106,6
Vöröshagyma	94,4	97,9	104,6	91,4	100,8
Fokhagyma	71,0	108,7	110,6	110,8	109,3
Zöldhagyma	81,0	107,2	118,6	116,7	87,5
Sárgarépa	92,9	102,3	108,4	100,5	107,0
Petrezselyem	92,5	99,8	113,5	99,4	91,6
Zeller	105,2	96,6	83,3	111,9	104,3
Retek	88,3	105,5	109,3	110,6	91,0
Paradicsom	102,2	97,1	105,8	96,4	91,9
Uborka	99,5	88,8	92,5	92,1	82,9
Fejes saláta	86,1	106,7	105,2	115,0	91,7
Zöldpaprika	108,0	86,8	89,7	87,9	83,9
Fejes káposzta	96,7	78,4	93,6	76,1	66,5
Vörös káposzta	113,5	111,2	101,7	107,8	155,0
Kelkáposzta	88,5	122,9	109,4	122,3	174,3
Karalábé	105,3	97,2	85,8	111,0	98,1
Alma	95,2	89,6	69,3	81,4	114,8
Termesztett gomba	65,8	123,3	110,4	106,7	170,1
Dióbél	110,9	90,8	95,4	88,0	90,5
Étkezési tyúktojás	97,2	109,2	109,8	108,2	110,0
Méz	101,3	111,3	113,0	108,8	111,4

[a)] Az árak – a Ft/db-ban megadott tojás kivételével – Ft/kg-ban vannak kifejezve.

Megvizsgáltuk néhány, az élelmezés szempontjából fontos élelmiszer-alapanyag – a burgonya, a bab, a tojás és a tehéntej – dél-dunántúli átlagárának *2009. évi alakulását* és azt tapasztaltuk, hogy e termékek árai év közben és 2008 azonos időszakához viszonyítva is eltérően változtak.

1. ábra

A fontosabb élelmezési cikkek dél-dunántúli átlagára és árindexe, 2009

- A *burgonya* ára – nagyjából az egy évvel korábbihoz hasonlóan – júniusig nőtt, onnan csökkent, úgy, hogy az év első felében alatta maradt a 2008 évinek, az év utolsó hat hónapjában pedig meghaladta azt.
- *A babnál* az ár az év során enyhén nőtt, azzal együtt, hogy január–december között az előző évi bázison egy kismértékű drágulás ment végbe.
- A *tojás* átlagárát a január-júniusi időszakban stagnálás, majd emelkedés jellemezte – 2008-ban annyiban tért el ettől a helyzet, hogy akkor az első félévben csökkenést tapasztaltak –, a fogyasztók az előző évhez képest gyorsuló árnövekedéssel szembesülhettek.
- *A tehéntej*[3] ára lényegében 2008-ban és 2009-ben is végig stagnált, alig tért el a literenkénti 159 forintos ártól.

Az élelmiszerár-emelkedés régión belüli *területi különbségeit* vizsgálva kiválasztottunk 22 – szezonnak megfelelő – mezőgazdasági terméket, amelyeket 2009. január–december időszakában mindhárom dél-dunántúli megye piacain megfigyeltek, és ezek árváltozásait hasonlítottuk össze megyénként. Ennek eredményeképpen a termékek közül a tavalyi év azonos időszakához képest

- Baranyában hétnek (a zellernek, az uborkának, a zöldpaprikának, a fejes káposztának, a karalábénak, az almának, a dióbélnek),
- Somogyban kilencnek (a burgonyának, a vöröshagymának, a petrezselyemnek, a paradicsomnak, az uborkának, a zöldpaprikának, a fejes káposztának, az almának, a dióbélnek),
- Tolnában tíznek (a zöldhagymának, a petrezselyemnek, a reteknek, a paradicsomnak, az uborkának, a fejes salátának, a zöldpaprikának, a fejes káposztának, a karalábénak, a dióbélnek) csökkent az ára, míg a többié nőtt.

Tehát a régióban 2009-ben a megelőző évihez képest arányában a legtöbb mezőgazdasági termék árának növekedése Baranyában volt tapasztalható, majd Somogy, végül Tolna következett a sorban. Hozzá kell ehhez tenni azt is, hogy 2008-hoz képest Baranyában a termékek túlnyomó többségénél nőtt a felhozatal, mindössze négynél – a burgonyánál, a vöröshagymánál, a zöldhagymánál és a termesztett gombánál – tapasztaltak csökkenést. Somogyban és Tolnában ezzel szemben mindössze négy-négy termék volt az, aminek nőtt a piaci felhozatala, a többié pedig csökkent. (Somogyban vörös káposztából, karalábéból, dióbélből és mézből, Tolnában pedig paradicsomból, uborkából, zöldpaprikából és almából kínáltak többet 2008-hoz képest.)

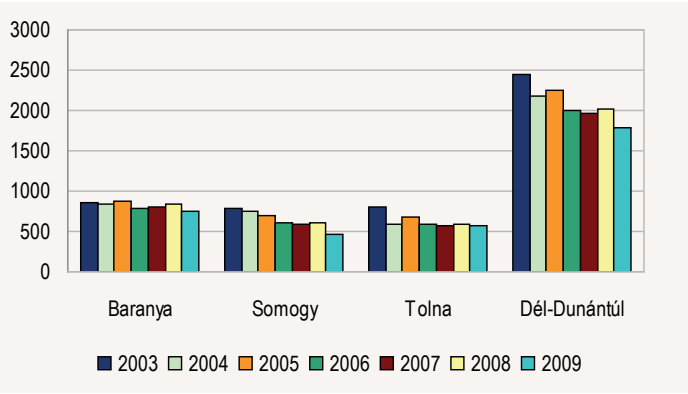
A munkahelyi balesetek a dél-dunántúli régióban

Az Országos Munkavédelmi és Munkaügyi Főfelügyelőség a munkáltatók bejelentési kötelezettsége alapján gyűjti és teszi közzé a munkabaleseti adatokat, amelyek a három napot meghaladó keresőképtelenséget, illetve a halált okozó munkahelyi baleseteket tartalmazzák. Az alábbiakban arról adunk áttekintést, hogy a Dél-Dunántúlon hogyan alakultak a munkabalesetek a 2003–2009 közötti időszakban. Régiónkban 2009-ben – az országban bekövetkezett összes munkahelyi baleset közel tizedét – 1780 esetet regisztráltak, ami 73%-a volt a hat évvel korábbinak. A vizsgált időszakban országosan is hasonló mértékben esett vissza a **munkabalesetek száma**, a 2003-as 25 745 előfordulás 18 454-re csökkent. A munkafegyelem javulása az ország valamennyi régiójáról és megyéjéről elmondható, a munkabalesetek a hat évvel korábbinak csak 60–82%-át érték el a régiókat tekintve, a legnagyobb fogyás a dél-alföldi régiót, a legkisebb a közép-magyarországit jellemezte. Az ország megyéi közül a 2009-es esetszám Békésben maradt el a legjobban a bázisévitől (a 2003-as értéknek alig több mint 43%-a), a legkisebb fogyás pedig régiónk egyik megyéjét, Baranyát jellemezte, ahol a 2009-ben bekövetkezett balesetszám közel 88%-a a 2003. évinek. A Dél-Dunántúl másik két megyéje közül Tolnában valamivel kedvezőbb értéket mértek, a vizsgált évi balesetek a hat évvel korábbinak 71%-át tették ki, a legnagyobb javulás Somogy megyét jellemezte ahol a munkabalesetek 2009-ben a 2003. évi érték 59%-ára estek vissza. A vizsgált időszakban egyébként mind a Dél-Dunántúlról, mind annak megyéiről elmondható, hogy néhány évtől eltekintve, amikor pár százalékos emelkedés mutatkozott a munkabalesetek számában, jellemzően azok folyamatos, ha nem is egyenletes ütemű csökkenése, esetenként stagnálása a jellemző tendencia.

[3] Csak a baranyai és tolnai piacokon történt megfigyelés.

2. ábra

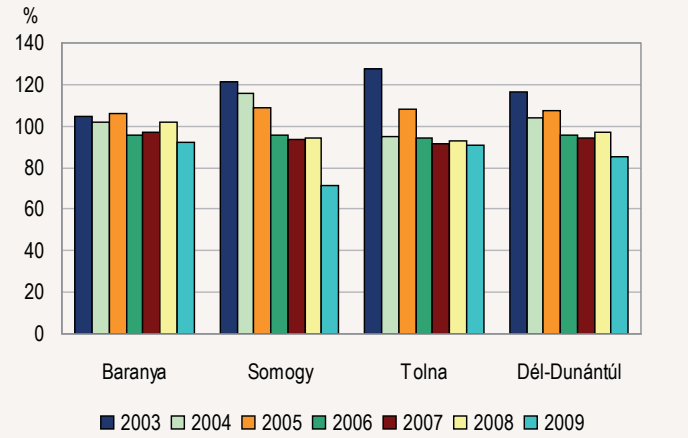
A munkabalesetek számának alakulása évenként a Dél-Dunántúlon

A munkabalesetek számának csökkenő trendjét támasztja alá a 2009. évi esetszám és a 2003–2009. évi munkabalesetek átlagának összevetése is. A hét év átlagához képest 2009-ben országosan 18%-kal (4098-cal), a Dél-Dunántúlon 15%-kal (310-zel) kevesebb munkahelyi balesetet regisztráltak. Baranyában 8%-kal, Somogyban 29%-kal, Tolnában pedig 10%-kal kevesebb munkabaleset történt, mint az áttekintett időszak átlagában. Évről évre vizsgálva 2003 és 2005 közt a régióban és annak megyéiben is átlag feletti, 2006 és 2009 közt pedig általában az alatti értékeket regisztráltak. Az ország valamennyi régiójára és megyéjére is hasonló tendencia jellemző, miután 2005-ig szinte csak átlag feletti esetszámokkal találkozunk, 2006-tól 2008-ig folyamatosan csökken az ilyen mutatóval bíró megyék száma, 2009-ben pedig már valamennyi megye és régió átlag alatti mutatóval rendelkezik.

3. ábra

A munkabalesetek számának alakulása évenként a 2003–2009. évek átlagához viszonyítva

A Dél-Dunántúlon 2009-ben történt balesetek legnagyobb része (közel 43%-a) Baranyában következett be, 32%-át Tolnában, mintegy 26%-át pedig Somogyban szenvedték el a sérültek. A régiókat vizsgálva a legtöbb baleset a Közép-Magyarországon történt (az összes munkabaleset közel három tizede), a közép-dunántúli régióban az esetek 15%-a fordult elő, a többi régióban a dél-dunántúlihoz hasonlóan a munkabalesetek 10–12% körüli részaránya volt jellemző.

2009-ben az **1000 foglalkoztatottra jutó** munkabalesetek száma a Dél-Dunántúlon – az ország régiói közül a 2. legmagasabb értékkel – 5,3 volt, ami 0,4 ezrelékponttal meghaladta az országosat. A mutató értéke a régió három megyéje közül Tolnában volt a legmagasabb (6,6), Baranyában megegyezett a régiós átlaggal, Somogyban ugyanakkor jóval kedvezőbb 4,2-es értéket ért el. Az ország régiói közül a Dél-Dunántúl mellett még a közép- és nyugat-dunántúli, valamint az észak-magyarországi régióban haladta meg az országos átlagot az 1000 foglalkoztatottra jutó munkabalesetek száma (sorrendben 6,3-mal, 5,2-vel és 5,0-val), a többi tervezési-statisztikai régióban az átlagnál kevesebb sérült jutott 1000 foglalkoztatottra. A mutató értéke a dél-alföldi régióban volt a legalacsonyabb (4,0). Bár a dél-dunántúli régióban bekövetkezett balesetek 1000 foglalkoztatottra jutó száma mérséklődött a vizsgált hét évben, azonban 4 további régióban is a dél-dunántúlinál nagyobb arányú csökkenés mutatkozott ez idő alatt, így 2003-ban még 3 olyan régió is akadt, ahol kedvezőtlenebb volt az 1000 munkavállalóra jutó balesetek száma, 2009-ben viszont – mint ahogyan korábban említettük – már csak a Közép-Dunántúlt sikerült megelőzni.

3. tábla

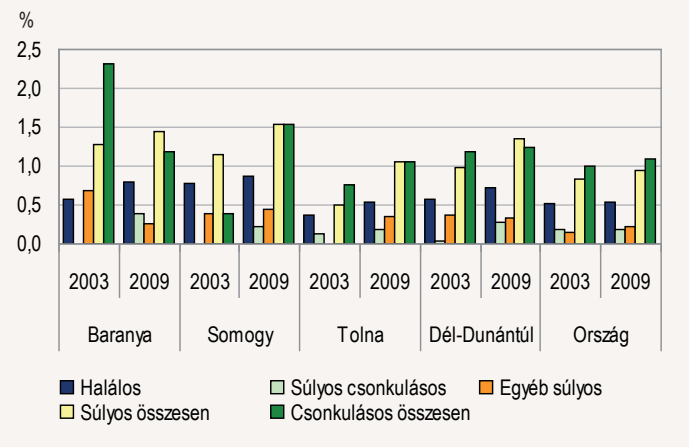
1000 foglalkoztatottra jutó munkabalesetek száma térségenként

Régió, megye	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Közép-Magyarország	5,5	5,3	5,2	5,1	4,6	5,1	4,4
Közép-Dunántúl	7,9	7,6	8,0	7,4	7,4	7,6	6,3
Nyugat-Dunántúl	7,9	7,2	6,6	6,5	5,8	6,4	5,2
Baranya	6,2	6,3	6,0	5,4	5,8	6,2	5,3
Somogy	6,2	6,2	6,0	5,4	5,5	5,3	4,2
Tolna	8,5	6,1	7,3	6,5	6,6	6,7	6,6
Dél-Dunántúl	6,8	6,2	6,4	5,7	5,9	6,0	5,3
Észak-Magyarország	7,3	7,1	7,1	6,5	5,8	6,0	5,0
Észak-Alföld	5,8	5,2	5,1	5,1	4,6	4,9	4,6
Dél-Alföld	6,6	5,6	6,0	5,1	4,4	4,7	4,0
Ország összesen	**6,6**	**6,1**	**6,1**	**5,8**	**5,3**	**5,7**	**4,9**

A munkabalesetek közül a halálos, a súlyos csonkulásos és az egyéb súlyos balesetek összességét tekintjük súlyos baleseteknek. 2009-ben 24 súlyos balesetet regisztráltak a régióban, közülük 13 volt halálos kimenetelű, 5 esetben súlyos csonkulásos sérülést szenvedtek, illetve 6 egyéb súlyos baleset következett be. Az összes balesetből az előbb említett 5 súlyos csonkulásos esettel együtt összességében 22 csonkulásos szerencsétlenség történt. Arányát tekintve a tárgyévben az összes munkabalesethez képest ez utóbbi esetek hányada nem változott a hat évvel korábbihoz képest, ugyanakkor a súlyos esetek és ezen belül a halálos és súlyos csonkulásos balesetek hányada valamelyest nőtt a vizsgált időszakban.

4. ábra

A minősített balesetek az összes munkabaleset százalékában

Az ország egészében 2009-ben 173 súlyos kimenetelű munkabaleset történt, közülük 99 végződött halállal. A csonkulásos balesetek összes esetszáma 201 volt, amiből 33 bizonyult súlyosnak. Arányuk a 2003. évihez képest gyakorlatilag nem változott. A Dél-Dunántúl 3 megyéjét tekintve mindháromról elmondható, hogy kismértékben emelkedett a súlyos és ezen belül a halálos kimenetelű munkahelyi balesetek aránya, ezen belül a csonkulásos esetek hányada Somogyban és Tolnában nőtt, ugyanakkor Baranyában elmaradt a hat évvel korábbitól.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:
zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-395
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

IV. évfolyam 65. szám 2010. június 3.

2010/5
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/5

Tartalom

1 A bruttó hazai termék (GDP) alakulása a Dél-Dunántúlon

5 Az idegenforgalom alakulása Pécsett az ezredfordulót követően

5 Vendégek és vendégéjszakák a hazai nagyvárosokban

5 Szállástípusok

6 A külföldi és a belföldi vendégek és vendégéjszakák száma

7 A külföldi és a belföldi vendégek számának alakulása szállástípusonként

8 Havi adatok

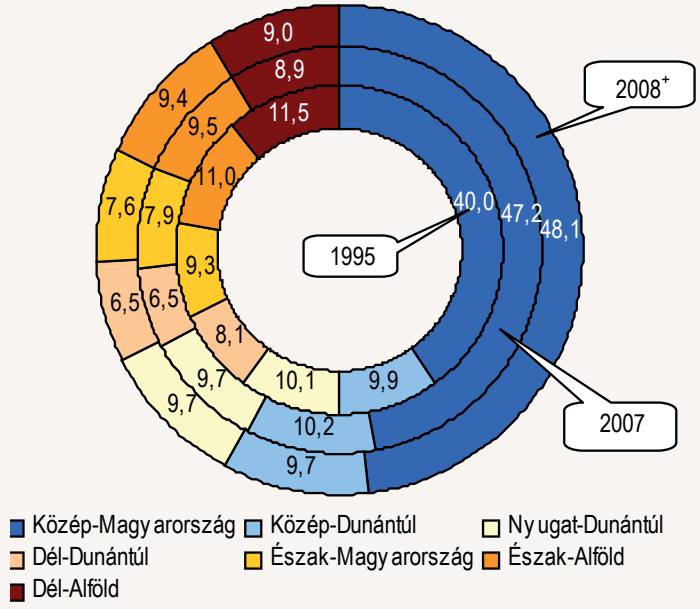
A bruttó hazai termék (GDP) alakulása a Dél-Dunántúlon

A Központi Statisztikai Hivatal az elmúlt év novemberében tette közzé a „Magyarország nemzeti számlái, 1995–2007” című kiadványában – a címben is jelzett 13 évre – az egységes uniós módszertan alapján felülvizsgált bruttó hazai termékről szóló területi adatsorokat, mutatókat. Ezt, és a közelmúltban publikált 2008. évi előzetes területi adatokat felhasználva állítjuk fókuszba a Dél-Dunántúlt, vizsgáljuk, hogyan alakult pozíciója az ország régiói között az elmúlt közel másfél évtizedben, 1995 és 2008 között, illetve, hogy 2008 milyen változásokat eredményezett.

A 2008. év előzetes adatai alapján a **bruttó hazai termék (GDP) értéke** a Dél-Dunántúlon – folyó piaci beszerzési áron – 1728,1 milliárd forintot tett ki, a magyarországi 26 543,3 milliárd forintnak – a megelőző két évihez hasonlóan – a 6,5%-át, amelyen belül Baranya 2,8, Somogy 2, Tolna 1,6%-kal részesedett. Folyó áron számítva 2008-ban az előző évihez mérten az országost megközelítő volt a gyarapodás mértéke, de – mint más régiókban is – elmaradt az egy évvel korábbi ütemtől. (2008-ban akadtak régiók, ahol a bruttó hazai termék összege már csupán megközelítette az egy évvel előbbit.) A dél-dunántúli térségben létrehozott bruttó hazai termék 1995. évihez mért – folyó áron számított – növekedésének mértéke azonban jócskán elmaradt az országos, de azon belül a főváros nélkül számított megyei átlagtól is, így országon belüli részesedése az akkori 8,1%-hoz képest mintegy másfél százalékponttal mérséklődött. Az ezúttal számba vett 14 év alatt az ország hét régiója közül a gazdaságilag amúgy is legfejlettebb Közép-Magyarországon regisztrálták a legélénkebb gyarapodást (s ez a legutóbbi évre is áll), amelyben a fővárosnak és Pest megyének egyaránt szerepe volt, és ez volt az egyedüli régió, amelynek országon belüli részesedése ez időszak alatt emelkedett, mégpedig számottevően. A 2008. évi országon belüli hányad még az ugyancsak jelentős fejlődést produkáló két fejlett dunántúli régióban is csak megközelíteni tudta az 1995. évit, míg a legjelentősebb arányvesztést a Dél-Alföld szenvedte el. A dél-dunántúli megyék közül Baranyának 4, Somogynak 6, Tolnának 7 ezrelékkel csökkent a hozzájárulása az országos teljesítményhez ebben az időszakban. Az országon belül képviselt arányokat illetően 2008-ban az egy évvel korábbihoz mérten is a központi régióban következett be érzékelhető (közel egy százalékpontos), továbbá a Dél-Alföldön egészen csekély, egy ezrelékpontos növekedés. A további régiók részesedése az egy évvel korábbinak megfelelő, vagy attól kisebb-nagyobb mértékben elmaradó volt.

1. ábra

A régiók részesedése az ország bruttó hazai termékéből*, %

*Folyó piaci beszerzési áron számítva.

A Dél-Dunántúl **egy lakosára jutó bruttó hazai termék** a 2008. év előzetes adatai alapján 1807 ezer forintot tett ki, amely az egy évvel korábbihoz hasonlóan az országos átlag (2644 ezer forint) bő 68%-át jelentette. A főváros nélkül számított átlaghoz képest 9%-nyi elmaradása mutatkozott, valamelyest – másfél százalékponttal – kisebb, mint az azt megelőző évben. A térség 1999-től kezdődően, immár egy évtizede foglalja el a 4. helyet a régiók fajlagos mutatóérték alapján állított rangsorában. Viszonylagos helyzete az utóbbi három évben nem romlott tovább, a fajlagos mutatóérték az országosnak a 67–68% körüli, a főváros nélküli átlagnak a 89–91%-nyi hányadát tette ki. (Ezek a különbségek 1995-ben csekélyebbek voltak, amikor is az országos átlagnak csaknem 83%-át tette ki a fajlagos mutatószám, a Budapest nélkül számított átlagot pedig még elérte.) Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék értéke alapján a Dél-Dunántúl előnye a legalacsonyabb mutatóértéket produkáló régióhoz képest a teljes vizsgált időszakot tekintve (14%-ról 11%-ra) csökkent (de

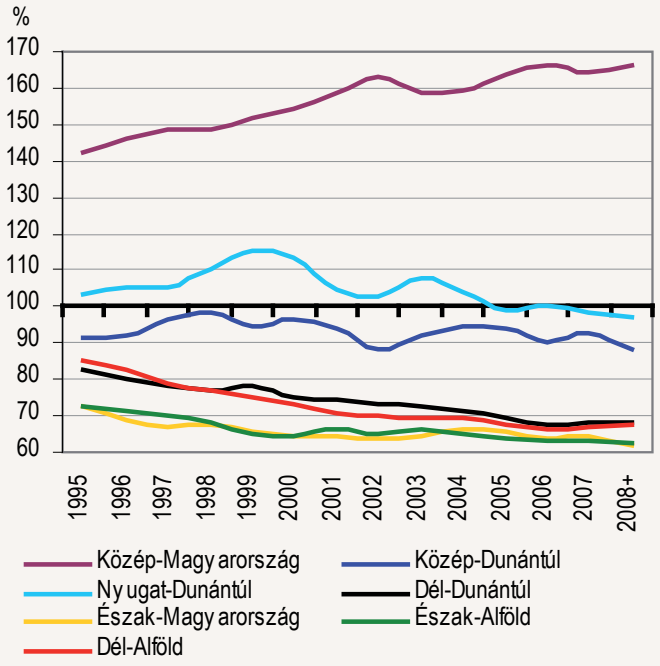
2006-ban csupán 7% volt), a központi régiótól, illetve a mindenkori második helyen álló régiótól mért elmaradásának mértéke viszont növekedett (előbbi 42-ről 58%-ra, utóbbi pedig egyötödről háromtizedre). Az utóbbi három évben már nem romlott a régió pozíciója egyik viszonylatban sem.

A csaknem másfél évtized egy lakosra jutó bruttó hazai termék mutatószámai alapján azt láthatjuk, hogy a területi egyenlőtlenség erősödése – eltérő intenzitással, de – mindvégig jellemző, s mára már három jól elkülönült csoport alakult ki a régiók között. Nagyjából az ezredfordulóig a három fejlettebb és a négy lemaradó régió között nyílt a képzeletbeli olló, azt követően már csak az amúgy is kiemelkedő teljesítményű és előnyű központi régiónál maradt meg a növekvő trend. A Közép- és Nyugat-Dunántúl országos átlaghoz viszonyított mutatószáma már nem javult (sőt 2005-től a nyugat-dunántúli fajlagos érték sem haladta meg az országos átlagot), s a lemaradó régiókkal szemben megszerzett – számottevő – előnyük sem nőtt tovább, inkább ingadozóvá vált. A négy lemaradó térségben viszont megmaradt a különböző ütemben rosszabbodó tendencia, aminek következtében a legutóbbi évekre meglehetősen közel kerültek egymáshoz.

A régiók közötti különbségek alakulását jól szemlélteti, hogy 1995-ben az élen álló Közép-Magyarország fajlagos mutatóértéke kétszerese volt a sor végére szorult észak-alföldinek (és a közvetlenül előtte álló észak-magyarországinak is), és a különbség 2008-ig 2,7-szeresre duzzadt az abban az évben a régiósort záró észak-magyarországival szemben. A második helyen álló régió (amely a kezdő és a legutóbbi esztendőben is Nyugat-Dunántúl) előnye viszont ez időszakban 1,4-szeresről 1,6-szeresre nőtt, de a legnagyobb különbség 1999-ben és 2000-ben mutatkozott 1,8-szeres különbséggel.

2. ábra

Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék alakulása régiók szerint az országos átlag százalékában*

*Folyó piaci beszerzési áron számítva.

A dél-dunántúli **megyék** helyzete eltérően alakult. A bruttó hazai termék egy lakosra jutó összege 2008-ban Baranya megyében 1902 ezer, Tolnában 1826 ezer, Somogyban pedig 1676 ezer forintot tett ki. A teljes vizsgált időszakot tekintve Baranya a megyék rangsorában – a fővárost is számba véve – mindvégig a 10. vagy 11. (a legutóbbi három évben a 10.) helyen állt, Somogy a 14. és a 17. hely között ingadozott (2008-ban a 16.), Tolna pedig a 6. helyről folyamatosan került egyre hátrébb, és 2003-tól (már Baranya mögött) a 13. helyet foglalja el. Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék országos átlagához képest mindhárom megye helyzete roszszabbá vált, s a megyék átlagához viszonyított arányszám is – Baranyát kivéve – jócskán romlott. Hasonlóan nőtt a távolság az élen a fővárost követő helyen álló, de a sor végén álló megyéhez képest is, ami utal arra is, hogy az ország megyéi is távolabb kerültek egymástól.

1. tábla

A dél-dunántúli megyék egy lakosra jutó bruttó hazai termékének néhány viszonyszáma*

Megye	Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék összege				
	az ország	az ország megyéi	a főváros	a fővárost követő megye	az utolsó helyen álló megye
	átlagának százalékában				
			1995		
Baranya	80,6	97,8	45,3	73,3	134,1
Somogy	77,3	93,8	43,5	70,3	128,7
Tolna	93,1	113,0	52,4	84,7	155,0
			2007		
Baranya	72,6	95,3	33,4	64,6	157,8
Somogy	61,7	81,0	28,4	54,9	134,1
Tolna	69,9	91,9	32,2	62,3	152,1
			2008+		
Baranya	71,9	95,9	32,4	64,1	156,9
Somogy	63,4	84,5	28,6	56,5	138,3
Tolna	69,0	92,0	31,1	61,6	150,7

*Folyó piaci beszerzési áron számítva.

Jelzi az ország területi egységei között a gazdasági fejlettségben mutatkozó távolodást az is, hogy amíg a fajlagos mutatószámok alapján a megyék rangsorában az élen és a sor végén álló (mindvégig Nógrád) megye mutatóértékében 1995-ben 1,8-szeres különbség mutatkozott, addig 2008-ban ez az arányszám már meghaladta a 2,4-szerest. (Budapest előnye pedig a legrosszabb nógrádihoz képest 3-szorosról 4,8-szeresre nőtt.) Az élen álló fővárost a legtöbb évben Győr-Moson-Sopron követte, de előfordult Fejér és Komárom-Esztergom is a megyesor élén. Az országos átlagot a megyék közül 2008-ban – akárcsak egy évvel korábban – csupán Győr-Moson és Komárom-Esztergom fajlagos mutatóértéke múlta felül, a főváros nélküli átlagot pedig kb. a megyék egyharmada érte el.

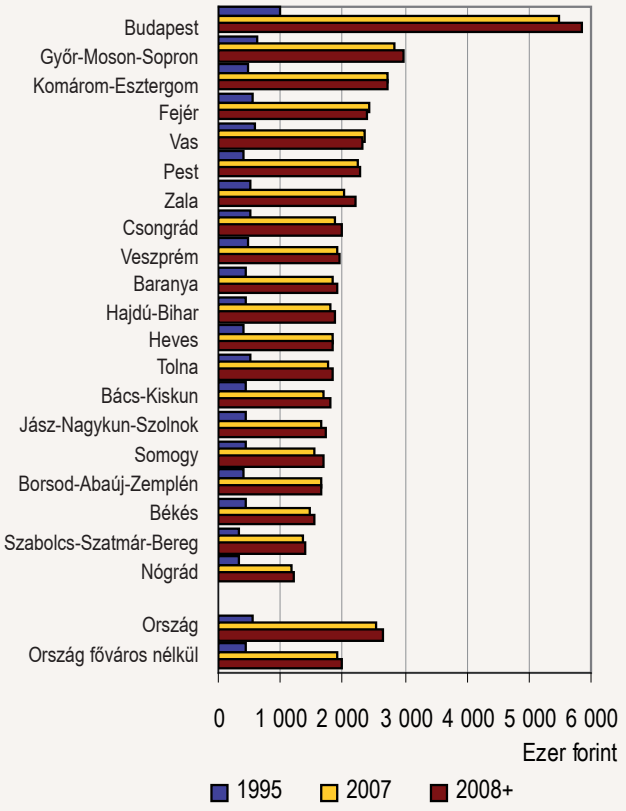
Európai Uniós kitekintésre (vagy akár tágabb nemzetközi összehasonlításra is) a GDP vásárlóerő-paritáson számított, vásárlóerő-egységben (reálértéken) kifejezett fajlagos mutatóértékei adnak lehetőséget[1]. A magyarországi GDP egy lakosra jutó értéke a 2008. évi előzetes adatok szerint vásárlóerő-egységben 15 742 PPS volt, az unió 27 tagállama (2009. szeptemberében rendelkezésre álló adatok alapján számított) átlagának nem egészen 63%-a. A hazai régiók közül az EU-27 átlagát csupán Közép-Magyarország múlta felül (mintegy 4%-kal), a többi régió közül az élen álló Nyugat-Dunántúl mindössze bő hattizedét, a régiók sorát záró Észak-Magyarország pedig közel 39%-át érte el annak. A dél-dunántúli nem egészen 43%-os hányad mindössze négy ezrelékkel haladta meg a dél-alföldit. A megyék előtt a főváros állt az élen, vásárlóerő-paritáson számított fajlagos mutatóértéke az unió átlagát bő 39%-kal múlta felül, de az utána legjobban teljesítő Győr-Moson-Sopron megye is csupán mintegy héttizedét teljesítette a tagországok átlagának, a legkedvezőtlenebb pozíci-

1 Az Európai Unió országai között végzett összehasonlítás mértékegysége a PPS (Purchasing Power Standard), amely tulajdonképpen közös valutában (reálértéken) kifejezett értéket, vásárlóerő-egységet jelent. Nagyságrendileg az eurónak felel meg. Az unió egészére (EU-27) számított GDP reálértéke, azaz a PPS-ben és euróban számított értéke ugyanaz. Az egyes országok GDP-jére azonban az egyezőség nem áll fenn.

ójú Nógrád pedig háromtizedét sem érte el (28,7%). A Dél-Dunántúl megyéi közül a vásárlóerő-egységben kifejezett fajlagos mutatóértéknek Baranya mintegy 45%-át, Tolna bő 43%-át, Somogy pedig közel négytizedét érte el.

3. ábra

A GDP egy lakosra jutó összege területi egységek szerint*

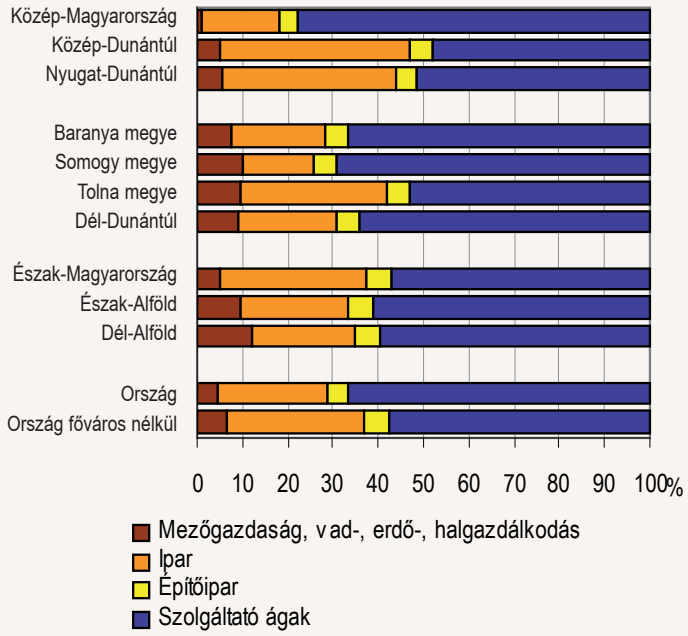
*Folyó piaci beszerzési áron számítva.

Az egyes **nemzetgazdasági ágak**[2] szerepében is számottevőek a különbségek a területi egységek között. Az ország bruttó hozzáadott értékének – a 2008. év előzetes adatai alapján – egyharmad részét adták a termelő ágak (közel egynegyedes ipari, bő 4%-os mezőgazdasági, közel 5%-os építőipari és 3%-os energiaipari hozzájárulással). A szolgáltató ágak kétharmados részesedésében az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások és a kereskedelem a legmeghatározóbbak (18, illetve 12%-kal), a közigazgatás és a szállítás, raktározás, posta, távközlés 8–9% közötti, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás 2% alatti hányadot teljesített, a többi nemzetgazdasági ág (pénzügyi közvetítés, oktatás, egészségügyi, szociális ellátás, egyéb közösségi, személyi szolgáltatások) részesedése 4–5%-ot tett ki.

A termelő ágak csaknem minden régióban az ottani hozzáadott érték kisebb hányadát adták, legmarkánsabb szerepük a két iparilag legfejlettebb térségben volt, ahol a hozzáadott értéknek nagyjából a fele kötődött e gazdasági ágakhoz (2008-ban a Közép-Dunántúlon 52, a Nyugat-Dunántúlon 49%-kal részesedtek). Az e téren kevésbé fejlett vidéki régiókban 36–43% közötti volt a részarányuk, magasabb, mint az országos átlag, a legcsekélyebb a szerepük Közép-Magyarországon (mindössze 22,4%), ahol viszont a szolgáltató ágak által teljesített 77,6% kiemelkedően magas a régiók között.

4. ábra

A bruttó hozzáadott érték gazdasági ágak szerinti megoszlása területi egységek szerint*, 2008+

*Alapáron számítva.

A Dél-Dunántúl gazdasági szerkezetében a termelő ágak által képviselt 36%-os részesedés a közép-magyarországi után a legalacsonyabb volt, amelyet elsősorban a viszonylag szerény ipari, sőt ezen belül minden régió között a legcsekélyebb feldolgozóipari hányad idézett elő. Ezzel párhuzamosan az energiaipar gazdasági szerkezetben betöltött súlyaránya erőteljesebb más régiókénál, és a mezőgazdaság is (a két alföldi régiót követve) a magasabb részesedésűek közé tartozik. A termelő ágak szerepének csökkenése a vizsgált 1995 és 2008 közötti időszakban – 42%-ról indulva – mintegy hat százalékpontot tett ki, amely magasabb az országos átlagban jellemző bő 4, s a főváros nélkül számított közel 3 százalékpontos mérséklődésnél, és amelyben mindenütt, így a régióban is felfedezhető a mezőgazdaság nagyarányú térvesztése is. Az előbbiekkel párhuzamosan emelkedett a szolgáltató ágak szerepe. E szférában erős, bár az országostól elmaradó az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások, valamint a kereskedelem hozzáadott érték termelésben képviselt részaránya. Az oktatás, az egészségügyi, szociális ellátás, valamint a mindenütt meglehetősen szerény részesedésű szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás hozzájárulása viszont nagyobb arányú a régió teljesítményéhez, mint országosan vagy az ország megyéiben átlagosan jellemző.

A régió megyéinek ágazati szerkezetében is jelentősek a különbségek. A termelő ágak hozzáadott értéken belüli részesedése Baranyában és Somogyban a legalacsonyabb az ország megyéi közül, a tolnai magasabb hányad az erős energiaiparnak köszönhető, a feldolgozóipari teljesítmények részesedése pedig mindhárom régióbeli megyében nagyon alacsony a többi megyében jellemzőhöz képest. (Ennek ellenére is az egyik legjelentősebb súlyú nemzetgazdasági ágról van szó a dél-dunántúli megyékben is.) A szolgáltatások közül Baranyában leginkább az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások és az oktatás, Somogyban a szállítás, raktározás, posta, távközlés és a turizmus tölt be jelentősebb szerepet.

Ha a Dél-Dunántúl egyes nemzetgazdasági ágainak országon belüli szerepét vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy 2008-ban a mezőgazdaság, az energiaipar, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, az oktatás, valamint

2 A nemzetgazdasági ágak szerepét a bruttó hozzáadott érték alapáron számított mutatója alapján értékelhetjük. A fogalmi meghatározásokat részletesebben a módszertani megjegyzések tartalmazzák.

az egészségügyi, szociális ellátás voltak azok a területek, amelyek a legtemesebb hányaddal járultak hozzá az adott nemzetgazdasági ág országos teljesítményéhez.

2. tábla

A bruttó hozzáadott érték néhány ágazati jellemzője területi egységek szerint*, 2008+

(%)

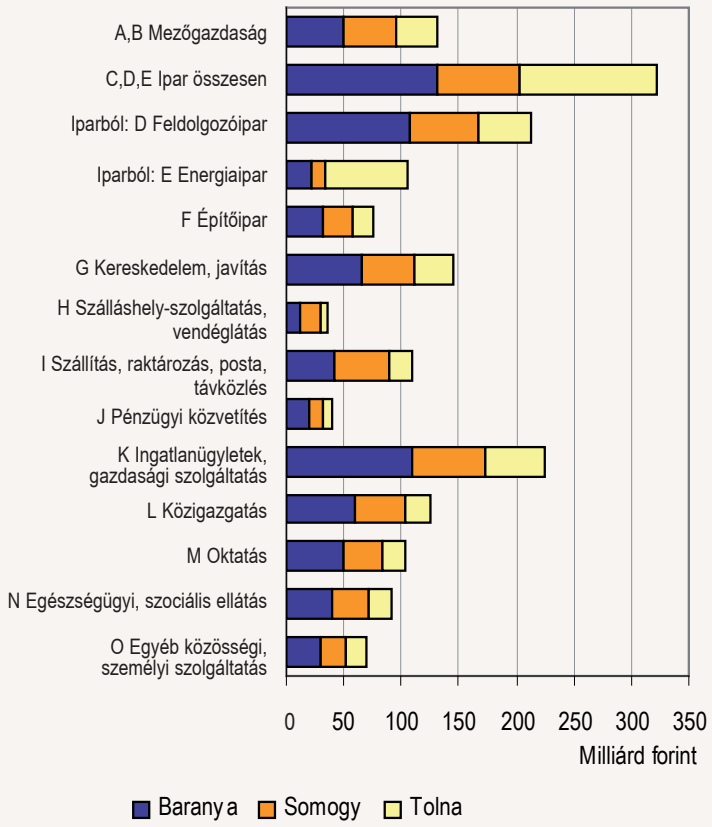
Nemzetgazdasági ág	Gazdasági ág szerinti megoszlás						Dél-Dunántúl országon belüli aránya
	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Ország főváros nélkül	
Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	*7,6*	*10,2*	*9,8*	9,0	*4,3*	6,8	*13,5*
Ipar összesen	20,5	15,4	32,2	21,8	24,5	30,3	5,8
Ezen belül:							
feldolgozóipar	16,7	12,8	12,8	14,5	21,4	26,9	4,4
villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	3,5	2,5	19,4	7,2	2,9	3,2	16,0
Építőipar	5,1	5,5	4,9	5,2	4,6	5,4	7,3
Termelő ágak együtt	**33,2**	**31,0**	**46,9**	**35,9**	**33,4**	**42,5**	**7,0**
Kereskedelem, javítás	10,3	9,8	9,0	9,8	11,7	10,9	5,5
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1,9	3,9	1,4	2,4	1,6	1,7	9,8
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	6,4	10,6	5,2	7,4	8,3	7,1	5,8
Pénzügyi közvetítés	3,1	2,5	2,2	2,7	4,2	2,1	4,2
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	17,0	13,9	13,9	15,3	18,2	14,5	5,5
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	9,3	9,6	6,0	8,6	8,8	6,6	6,3
Oktatás	7,9	7,0	5,6	7,0	4,9	5,8	9,2
Egészségügyi, szociális ellátás	6,3	6,8	5,3	6,2	4,3	4,8	9,5
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	4,6	4,8	4,6	4,7	4,6	4,1	6,7
Szolgáltató ágak együtt	**66,8**	**69,0**	**53,1**	**64,1**	**66,6**	**57,5**	**6,3**
Nemzetgazdaság összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**6,5**

*Alapáron számítva.

A régió által megtermelt bruttó hozzáadott értéknek 2008-ban a 43,5%-a Baranyához, bő 31%-a Somogyhoz és egynegyede Tolnához kötődött. A vizsgált időszakban valamelyest Baranya megye szerepe erősödött Tolna ellenében, a somogyi részesedés nem változott lényegesen. A nemzetgazdasági ágak közül 2008-ban Baranyában a feldolgozóipar és a szolgáltató ágak többsége az átlagosnál nagyobb részt tett hozzá a térség teljesítményéhez. Somogy megyében a mezőgazdaság, az építőipar, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, a szállítás, raktározás, posta, távközlés, a közigazgatás, valamint az egészségügyi, szociális ellátás, Tolnában pedig a meghatározó energiaipar mellett a mezőgazdaság szerepe mutatkozott jelentősebbnek, mint amit a megye nemzetgazdasági átlagban teljesített.

5. ábra

A Dél-Dunántúl bruttó hozzáadott értékének megyék szerinti összetétele nemzetgazdasági áganként*, 2008+

*Alapáron számítva.

A bruttó hazai termék 2008. évi előzetes fajlagos mutatószámai alapján összefoglalóan megállapítható, hogy a magyar régiók és megyék fejlettségében kialakult jelentős különbségekben nem mutatkoztak a mérséklődés jelei. A közép-magyarországi régió, azon belül is különösen a főváros fölénye tovább növekedett a többi területi egységhez képest. A Dél-Dunántúl helyzete az utóbbi két-három évben viszonylag stabilnak értékelhető, 2008. évi teljesítménye alapján elfoglalt helye nagyjából megfelel az egy évvel korábbinak, megyéi közül némi javulás Somogy megye mutatószámaiban fedezhető fel.

Táblázatok
Módszertani megjegyzések

Az idegenforgalom alakulása Pécsett az ezredfordulót követően

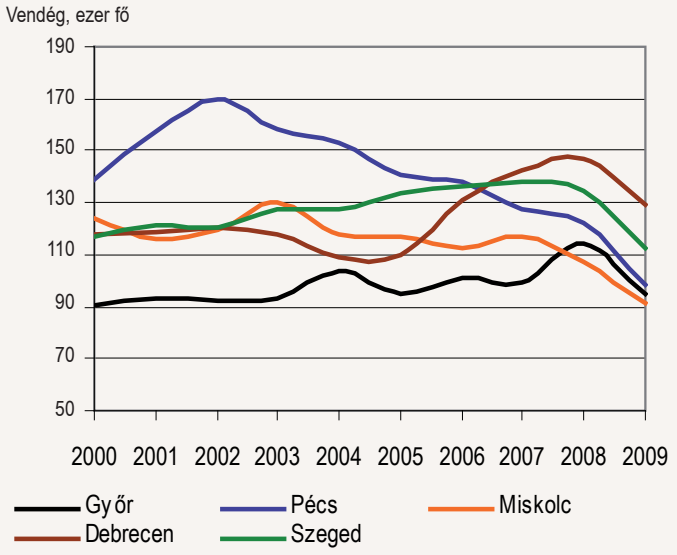
Vendégek és vendégéjszakák a hazai nagyvárosokban

A százezer fő feletti hazai nagyvárosokban koncentrálódott a népesség valamivel több mint tizede, ugyanezen településkörnél a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek aránya 2009-ben alig maradt el ettől. A vendégéjszakák aránya a népesség arányához képest valamivel mérsékeltebbnek mutatkozott (7%). A fenti arányok azt jelzik, hogy az idegenforgalom a legjelentősebb nagyvárosok életében eltérő mértékben, de megkerülhetetlen ágazatnak tekinthető.

Pécs a hazai regionális központokkal összevetve továbbra is jelentős, de egyre halványuló szerepet játszik. A baranyai megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalmi csúcsa 2002-ben következett be. Ekkor közel 170 ezer vendéget fogadott, amit azóta sem volt képes túlszárnyalni, sőt igazából megközelíteni sem egyik hazai nagyváros sem. A kiugró 2002-es esztendő után Pécs folyamatosan veszített vonzerejéből, amely jól kivehető a monoton csökkenő trendből (6. ábra). Miközben szerepe a vendégforgalmi adatok alapján határozottan mérséklődött, addig a hozzá hasonló nagyságú városokban – Miskolc kivételével – több-kevesebb javulás következett be, amely városonként eltérő ideig 2007-ig esetleg 2008-ig tartott. 2009-ben valamennyi városnál markáns visszaesésről lehet beszámolni. A vendégszám alapján a tavalyi évben Pécs – a megelőző évekhez hasonlóan – Szeged és Debrecen mögé szorult. Míg a Dél-Dunántúl legnagyobb városának kereskedelmi szálláshelyei 2009-ben közel százezer, addig Szegeden tizedével, Debrecenben pedig harmadával több vendéget fogadtak.

6. ábra

A vendégek száma a hazai nagyvárosok kereskedelmi szálláshelyein*

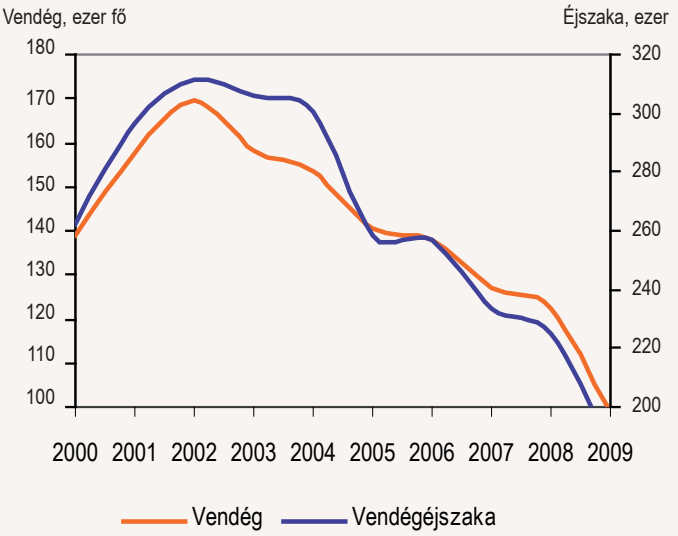

*2009. évi előzetes adatok alapján.

A vendégszám alakulásához hasonló trend jellemzi a vendégéjszakákat is. A legmagasabb érték szintén 2002-ben fordult elő (mintegy 312 ezer vendégéjszaka) ezt követően ugyancsak töretlen visszaesésnek lehettünk a tanúi. A tavalyi évben 187 ezer vendégéjszaka értékesítésére került sor. 2002-höz képest a vendégek és a vendégéjszakák száma is hozzávetőleg 40%-kal csökkent. A párhuzamosan futó idősornak magától értetődő velejárója, hogy a vizsgált évek alatt a tartózkodási idő érdemben nem változott. A Pécsre látogató vendégek átlagosan 1,8–2 napot töltenek el a városban.

7. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek és vendégéjszakáinak alakulása Pécsett

Szállástípusok

A visszaesés magyarázatában a legegyszerűbb megoldás az, ha különböző dimenziókat (szállástípusok, vendégek összetétele, havi idősor adatok) bontjuk szálaira és ezáltal mutatunk rá a fontosabb okokra.

A 8. ábra jól szemlélteti, hogy az általunk ez esetben egyéb kategória alá sorolt kempingek és üdülőházak vendégforgalma interpretálható a legkönnyebben, amely mindenfajta hullámzás nélkül masszív csökkenést mutat. A vizsgált időszak első évét jellemző, 8 ezret meghaladó vendégszám 2009-ben 1000 alá süllyedt, voltaképpen eltűnt az idegenforgalom palettájáról. A vendégek száma alapján a turistaszállások és ifjúsági szállók vendégforgalma hasonló trenddel írhatók le. 2002-ben a turistaszállók vendégeinek száma hozzávetőleg 37 ezer fő volt, közel duplája annak, amit 2000-ben mértünk (19 ezer). A csúcsértéket követően folyamatosan csökkenő vendégforgalom jellemezte a szállástípust. A legutolsó évben a vendégek száma már alig haladta meg a 17 ezret.

Az ifjúsági szállók vendégforgalma nagyjából együtt mozgott a turistaszállókéval, a 2004-es és a 2005-ös év kivételével azonban mindig alacsonyabb vendégszám jelentkezett e szállástípusban. A legmagasabb értékek 2002-2003-ban fordultak elő. Az akkori 32 ezret meghaladó vendégszám 2007-re gyakorlatilag megfeleződött, ezt követően tovább folytatódott a csökkenés 2008-ban 13 ezer, tavaly csupán 9 ezer vendég elszállásolására került sor.

A minőségi szolgáltatást nyújtó, magasabb árkategóriájú szállástípusok közül a panziók 2000–2005 között 31–35 ezer vendéget fogadtak. A rákövetkező időszak rendkívül kedvezőtlennek bizonyult, ami folyamatos, évről-évre jelentkező csökkenésben öltött testet. A tavalyi évben a vendégek száma már nem érte el a 16 ezret.

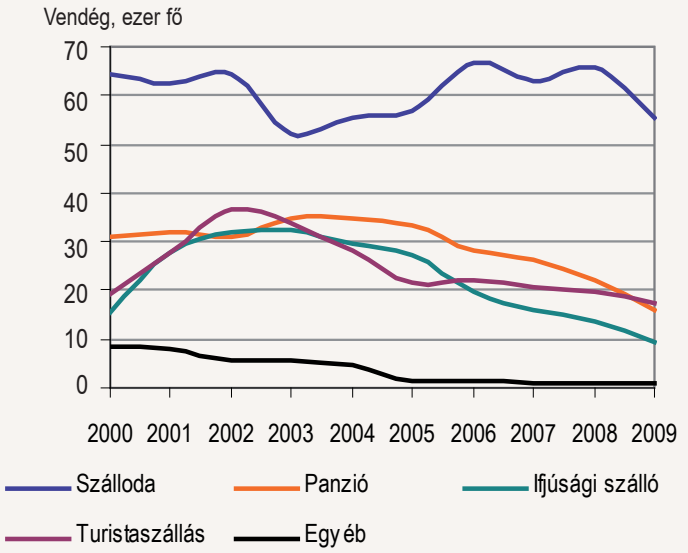
A Pécs idegenforgalma szempontjából meghatározó szállodai vendégszámok a vizsgált időszak során hullámzóan alakultak. Az elemzés első három évében a vendégek száma meghaladta a 60 ezer főt, majd az ezt követő három évben alatta maradt annak. A mélypontot 2003 jelentette, akkor a szállodai vendégek száma 52 ezer alá csökkent. E három éves visszaesés után 2006-ban jelentős előrelépés történt, a vendégek száma a vizsgált időszak csúcspontját érte el (66,6 ezer), majd 2007-ben újabb mérsékelt csökkenés következett (63 ezer vendég), 2008-ig 60 ezer feletti vendégszám mutatkozott, ami tavaly 55 ezerre csökkent, ami a mélypontot jelentő 2003-as évnél valamivel magasabb.

Az elmúlt évek eseményeit áttekintve rögzíthető, hogy a szállodák kivételével valamennyi szállástípus visszaszorulóban van Pécsett. A kempingek és az

üdülőházak iránti kereslet gyakorlatilag alig kimutatható, a panziók és turistaszállók iránti kereslet megfeleződött, az ifjúsági szállók iránti pedig a harmadára zsugorodott. A hullámzás és az elmúlt évek válsága a szállodai üzletágat kezdte ki a legkevésbé.

8. ábra

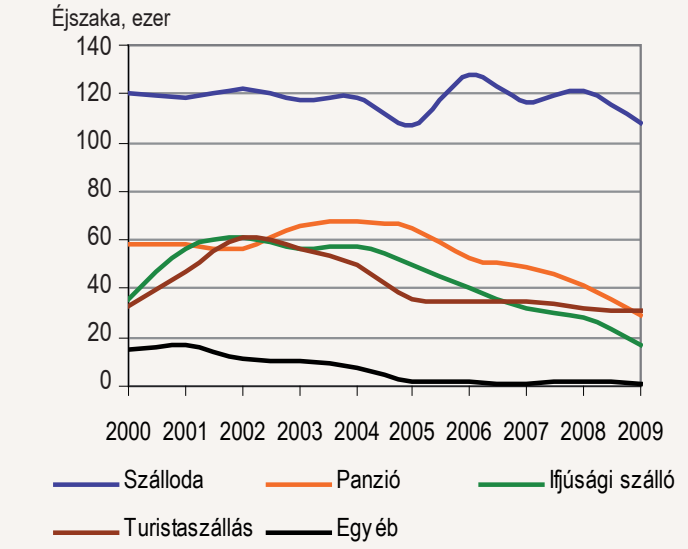
A vendégek számának alakulása szállástípusonként Pécsett

Az egyes szállástípusok vendégszámának idősoraihoz képest a vendégéjszakák trendje lényegesen nem tér el. Hasonlóan a vendégeknél elmondottakhoz, a megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák száma is 2002-ben érte el a legmagasabb értéket (312 ezer).
A meghatározó szállástípusok közül a szállodáknál a legmagasabb érték 2006-ban (128 ezer), a panzióknál 2004-ben (68 ezer), az ifjúsági szállóknál és a turistaszállóknál 2002-ben (61-61 ezer) fordult elő. Összességében a 2002-2004 közötti időszakban a regisztrált vendégéjszakák száma 300 ezer felett volt, az ezt követő éveket folyamatos esés jellemezte. A tavalyi évben a vendégéjszakák száma a szállodákban 108 ezerre, a panziókban 29 ezerre, a turistaszállókban 31 ezerre, az ifjúsági szállókban 17 ezerre csökkent. A jelenlegi adatok alapján a szállodák után a turistaszállások értékesítették a legtöbb vendégéjszakát, megelőzve ezzel a panziókat.

9. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása szállástípusonként Pécsett

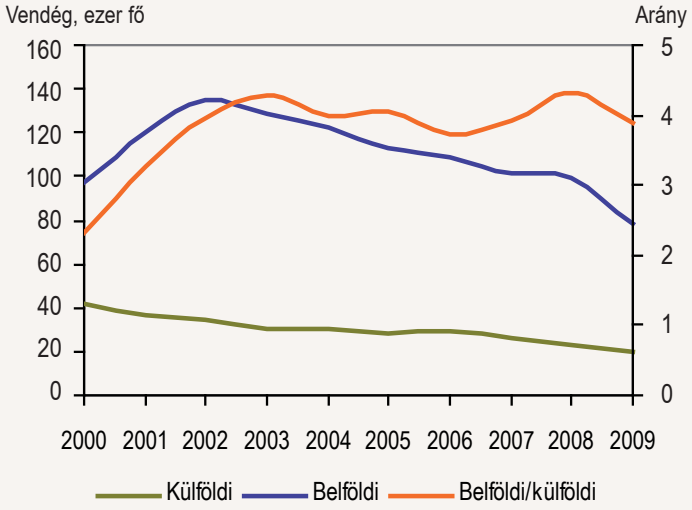

A külföldi és a belföldi vendégek és vendégéjszakák száma

Pécs turisztikai vonzerejének jelentős mérséklődésében egyaránt szerepet játszik mind a külföldiek, mind a hazai vendégek számottevő csökkenése. A külföldi vendégek száma megszakítás nélkül évről-évre esett vissza. Az első elemzett évben közel 42 ezer, 2008-ban 23 ezer, tavaly pedig csupán 20 ezer külföldi vendéget regisztráltak. A belföldi vendégek számának idősora két szakaszra bontható, az első 2000–2002 közötti rövidebb időszakban a vendégek száma 97 ezerről 135 ezerre nőtt. Ezt követően egészen a legutóbbi évig egyértelmű mérséklődés érhető tetten. Tavaly mindössze 79 ezer belföldi vendég kereste fel a megyeszékhely kereskedelmi szállásait, amely a vizsgált tíz esztendő legalacsonyabb adatának tekinthető. A belföldi/külföldi arány 2003 óta tartósan négy körül alakul.

10. ábra

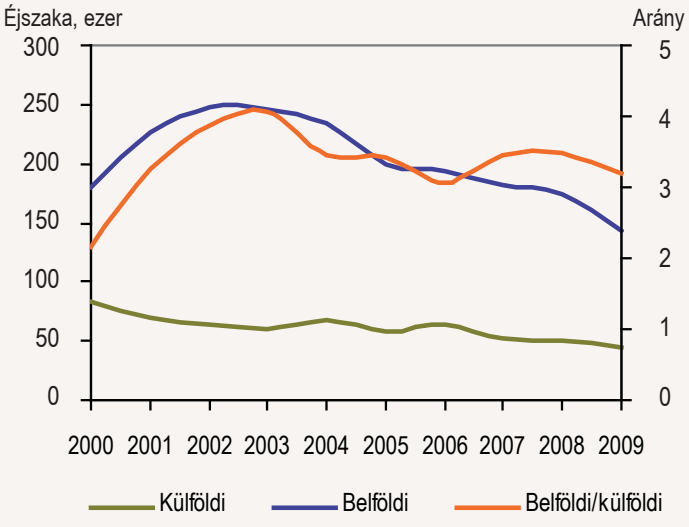
A külföldi és belföldi vendégek számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

A vendégéjszakák idősora a vendégekhez képest nem tartogat meglepetést. A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma 2000-ben érte el maximumát (83 ezer), ez az érték mostanra alig több mint a felére zsugorodott (45 ezer). A belföldi vendégek 2009-ben 143 ezer vendégéjszakát töltöttek el városunkban. Összehasonlítva 2002-vel több mint 100 ezerrel csökkent a vendégéjszakák száma.

11. ábra

A belföldi és a külföldi vendégéjszakák számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

A külföldi vendégek száma folyamatosan csökkent az általunk áttekintett időszakban. Általánosan megállapítható, hogy egy-két kivételtől eltekintve minden országból kevesebb vendég érkezett Pécsre. A legjelentősebb küldő országnak továbbra is Németország tekinthető, habár a német vendégek és vendégéjszakák száma is megfeleződött az elmúlt évek során. Valamivel kisebb mértékben csökkent az olasz, és jelentősebb visszaesés volt tapasztalható az osztrák vendégeknél. Az említettek mellett a francia és a Romániából érkező vendégek száma éri el napjainkban az ezer főt.

3. tábla

A vendégek és a vendégéjszakák száma, valamint a külföldiek összetétele küldő országok szerint Pécs kereskedelmi szálláshelyein

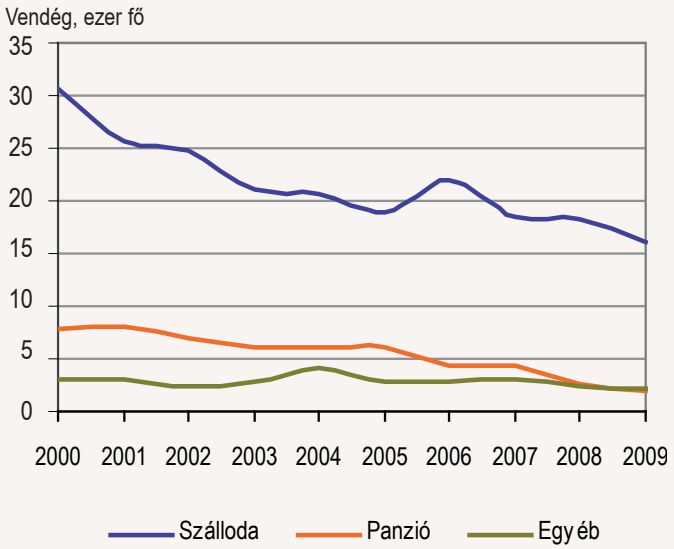
Megnevezés	2000		2008	
	Vendég	Vendég-éjszaka	Vendég	Vendég-éjszaka
Ausztria	4 658	8 752	1 879	4 074
Belgium	440	656	500	1 041
Dánia	1 123	2 622	102	161
Egyesült Államok	2 203	4 705	734	1 987
Finnország	2 848	6 940	763	1 910
Franciaország	1 738	3 207	1 418	2 632
Hollandia	1 273	2 580	859	1 845
Horvátország	1 336	2 507	887	1 576
Lengyelország	807	2 375	687	1 110
Nagy-Britannia	976	1 865	674	1 791
Németország	8 249	18 974	4 209	10 241
Norvégia	853	2 731	267	571
Olaszország	2 380	4 107	1 359	2 235
Románia	493	1 369	1 067	1 652
Svédország	810	2 186	221	626
Szerbia	740	1 088	216	455
Egyéb	10 749	15 982	4 280	10 613
Külföldi összesen	**41 676**	**82 646**	**20 122**	**44 520**
Belföldi összesen	**97 033**	**179 532**	**78 691**	**142 659**
Összesen	**138 709**	**262 178**	**98 813**	**187 179**

A külföldi és a belföldi vendégek számának alakulása szállástípusonként

A Pécsre érkező külföldi vendégek által leginkább kedvelt szállástípus a szálloda. Az elemzett időszak során a külföldi vendégek 70-80%-a választotta a szállodák valamelyikét. Nem véletlen, hogy a külföldiek „elmaradása" elsősorban a szállodáknál jelentős, és ezen túlmenően a város és a megye szempontjából is kedvezőtlen hatású (12. ábra). A szállodák által fogadott külföldiek száma a 2006-os esztendő kivételével folyamatosan csökkent. A 2000. évi legmagasabb vendégszám megközelítette a 31 ezret, mára ez az érték 16 ezerre csökkent. A panziók külföldi vendégforgalma messze elmaradt a szállodákétól, ugyanakkor e körben is jelentős mérséklődés történt. A jelenlegi vendégszám (2 ezer) negyede az amúgy sem magas 2000. évinek (8 ezer). Az egyéb kategóriába sorolt szállások (turistaszállások, üdülőházak, kempingek és ifjúsági szállók) nem meghatározók a Pécsre érkező külföldiek körében. A tavalyi évben együttesen a panziókhoz hasonló számú vendéget fogadtak.

12. ábra

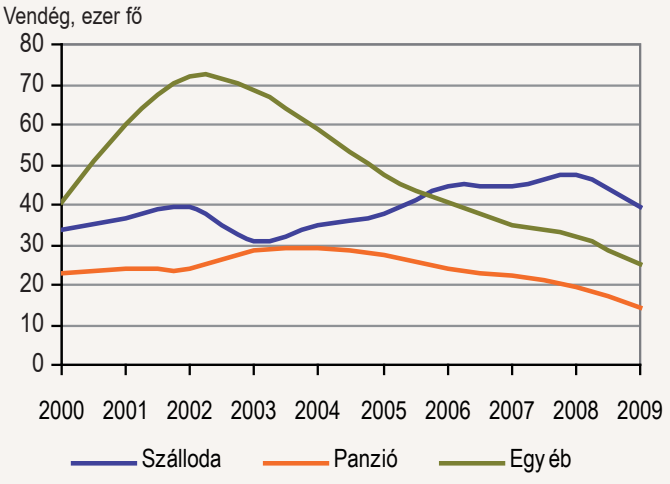
A külföldi vendégek számának alakulása szállástípusonként Pécsett

A belföldi vendégek számának 2002 óta megfigyelhető csökkenése a nem szállodai egységek egyre kisebb vonzerejével magyarázható. Eltekintve a tavalyi év visszaesésétől a szállodák 2004 és 2008 között folyamatosan bővülő belföldi vendégforgalmat jelentettek. A 2009. évihez képest (40 000 vendég) a 2000 és 2005 közötti időszak valamennyi évében kisebb volt a vendégszám, 31–39 ezer között alakult. A panziók vendégforgalma 2004 óta mutat lejtmenetet. Az akkori 29 ezres vendégszám már 2008-ban sem érte el a 20 ezret, tavaly pedig 14 ezerre süllyedt.
Az egyéb kategóriába sorolt szállástípusoknál rendkívül látványos visszaesés következett be, amely 2003-ban vette kezdetét. A kiugróan kedvező 2002-es év adatához képest (72 ezer vendég) napjainkra 25 ezerre csökkent a kevésbé nívós szolgáltatás iránti kereslet. Ezen belül az üdülőházakat felkereső vendégek száma nagyjából 4 ezerről 200 alá, az ifjúsági szállók vendégeinek száma 32 ezerről 16 ezerre, a turistaszállásoké 36 ezerről 19 ezerre mérséklődött.

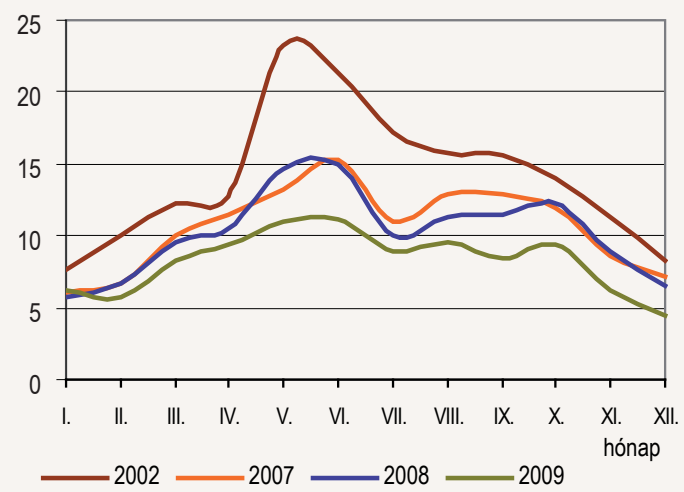
13. ábra

A belföldi vendégek számának alakulása szállástípusonként Pécsett

14. ábra

A vendégek számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein havonta

Havi adatok

A vendégforgalom havi alakulását a legmagasabb vendégszámot produkáló 2002. évi, és az utóbbi három év adatai segítségével mutatjuk be. A legutolsó év számai valamennyi hónapban kedvezőtlenebbnek bizonyultak a többi vizsgált évhez képest. A korábban a nyári hónapokra jellemző kiugró értékek eltűntek. Pécs idegenforgalmát 2009-ben már egyre mérsékeltebb szezonális hatások jellemezték, áprilistól-októberig a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma nagyjából hasonlóan, 11–15 ezer vendég körül alakult.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
zsolt.nemeth@ksh.hu
Telefon: +3672-533-395
Információszolgálat
Telefon: +361-345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör
IV. évfolyam 76. szám 2010. július 6.
2010/76
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/6

Tartalom

1 Pécs társadalma és gazdasága
1 Népesség, népmozgalom
2 Bölcsődei ellátás
2 Közoktatás
3 Felsőoktatás
3 Ipar
4 Kereskedelem, vendéglátás
4 A vendégforgalom alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken
6 Gazdasági szervezetek
8 Beruházás
8 K+F
8 Foglalkoztatottság, keresetek
9 Személyi jövedelemadó
9 Munkanélküliség
10 Nyugdíjasok, nyugdíjak
10 Egészségügyi ellátás
11 Művelődés
12 Bűncselekmények
13 Lakáshelyzet
14 Közműellátottság
14 Környezet
15 Helyi közlekedés

Pécs társadalma és gazdasága

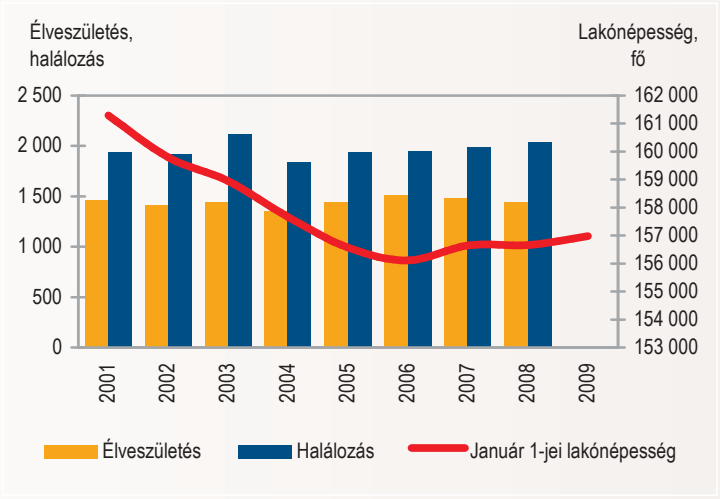
Népesség, népmozgalom

Pécs megyei jogú város, Baranya megye székhelye csaknem 157 ezer fős lakosságával Magyarország 5. legnépesebb városa, a Dunántúl legjelentősebb felsőoktatási és kulturális központja, 2010-ben Európa egyik kulturális fővárosa. Pécs alig 163 km^2-nyi területén 2009. év elején Baranya megye lakosságának mintegy 40%-a koncentrálódott, 964 fő/km^2-es népsűrűségével a hazai megyeszékhelyek közül a legsűrűbben lakott település. A múlt század elején még csupán mintegy 42 ezres lélekszámú város népessége a XX. század folyamán a két világháború hatására bekövetkezett megtorpanás mellett 1989-ig folyamatosan gyarapodott, ekkor érte el a történelmi csúcsot 183 082 fős lakosságszámmal.

A kilencvenes években az országot általában jellemző népességfogyás, valamint a kibontakozó szuburbanizáció következtében a nagyvárosok, így Pécs népessége is csökkenésnek indult. A születések és a halálozások különbségéből eredő veszteségen felül a korábbi növekedés legfőbb forrását jelentő vándorlási egyenleg is negatívba fordult, ennek következtében a 2001. évi népszámláláskor lakónépessége 7541 fővel elmaradva az 1990. évitől mindössze 162 498 főt tett ki. Az azóta eltelt időszakban Pécsett a természetes népmozgalom egyenlege továbbra is negatív maradt, az ebből adódó veszteség 2008 végéig meghaladta a 4000 főt.

1. ábra

A természetes népmozgalom és a lakónépesség alakulása Pécsett

Pécsett az elmúlt esztendők demográfiai folyamatai a többi megyeszékhelyhez illetve az országoshoz hasonlóan kedvezőtlenül alakultak. Az ezredfordulót követően továbbra is alacsony szinten hullámzott az **élveszületések** száma, évente csupán 1400–1500 gyermek született, 2008-ban szám szerint 1448. Ezer lakosra ebben az évben mindössze 9,2 élveszületés jutott, amely elmaradt mind a megyeszékhelyek (9,6 ezrelék) mind az ország (9,9 ezrelék) átlagától.

Nem javult ugyanakkor a halandóság sem, az ezredforduló óta évente hozzávetőleg 2000 pécsi lakos hunyt el. A legutolsó rendelkezésre álló 2008. év adatai szerint összesen 2039-en haltak meg, ez ezer lakosra vetítve 13,0 ezrelékes halálozási arányszámot jelentett, amely megegyezett ugyan az országos átlaggal, de számottevően rosszabbnak bizonyult a megyeszékhelyek 11,7 ezrelékes átlagánál, és a régiónkba tartozó másik két megyeszékhely (Kaposvár 11,6, Szekszárd 10,4 ezrelékes) mutatójánál is.

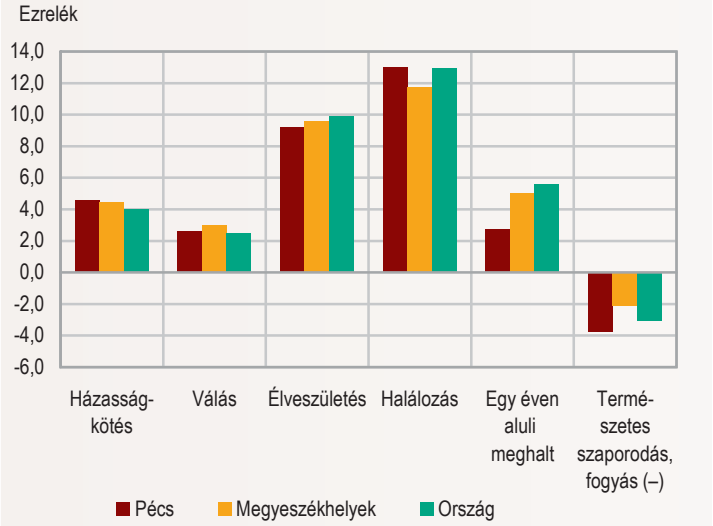
A stabilan alacsony születésszámmal párosuló magas **halandóság** következtében a természetes népmozgalom egyenlege továbbra is negatív maradt, 2000 és 2008 között évente átlagosan 522 fővel, 2008-ban 591 fővel fogyatkozott a város népessége ebből adódóan. A **természetes fogyás** Pécsett ezer lakosonként 3,8 főt tett ki 2008-ban, amely jelentősen meghaladta a megyeszékhelyek 2,1 ezrelékes, de az ország 3,1 ezrelékes átlagát is.

Az ezredfordulót követően is folytatódott a házasodási kedv visszaesése, Pécsett 2008-ban mindössze 717 pár állt az anyakönyvvezető elé, csaknem 15%-kal kevesebb, mint 2000-ben (a megyeszékhelyek átlagában ezidő alatt 12, országosan mintegy 17%-os csökkenés következett be). A városban 2008-ban ezer lakosra 4,6 **házasságkötés** jutott, amely meghaladta mind a megyeszékhelyek 4,4, mind az ország 4,0 ezrelékes átlagát is. Kedvező fejleményként értékelhető, hogy a házasságkötések számának csökkenésével párhuzamosan hasonló mértékben, 14%-kal fogyatkozott a válások száma is a vizsgált időszakban. 2008-ban Pécsett ezer lakosra

2,6 válás jutott, kevesebb mint a megyeszékhelyeken általában (3 ezrelék). A Pécs népességfejlődésében döntő szerepet játszó **belföldi vándorlás** egyenlege 1995 és 2004 között, tíz éven keresztül passzívumot mutatott, majd 2005-ben fordulat következett be, és a következő években a városba beköltözők száma ismét meghaladta az elköltözőkét. A migrációból adódóan Pécs lélekszáma 2008-ban 726 fővel gyarapodott, amely ezer lakosonként 4,6 fős többletet jelentett.

2. ábra

A népmozgalom főbb mutatói 2008-ban

A hosszú ideje erőteljesen fogyatkozó születésszám nemcsak a népesség csökkenésével, hanem korstruktúrájának változásával is együtt járt. Jelentősen csökkent a gyermekek (0–14 évesek), ugyanakkor emelkedett az időskorúak (65 évesek és idősebbek) száma és aránya. Pécs lakosságának **korösszetétele** már 2001-ben is kedvezőtlen volt, 100 gyermekkorúra 104 időskorú jutott, 17-tel több, mint a megyeszékhelyeken általában. A továbbra is alacsony születésszám következtében az elöregedés folytatódott és 2009-ben már 127 időskorú jutott 100 gyermekkorúra (a megyeszékhelyeken általában 112, országos átlagban 110 volt az öregedési index értéke). A pécsi lakosság átlagéletkora a 2001. évi 39,1 évről 2009 elejére 40,5 évre emelkedett. A népesség kedvezőtlen korösszetételének, a férfiak magasabb halandóságának tudható be, hogy a nemek aránya sincs egyensúlyban, erős nőtöbblet jellemző. Pécsett már 2001-ben is 1160 nő jutott ezer férfira, majd az arány további romlása után 2009 év elején már 1181.

Bölcsődei ellátás

A csökkenő gyermeklétszám a **bölcsődékbe** beírt gyermekek számában nem tükröződött, hiszen a bölcsődék esetében olyan szociális szolgáltatásról van szó, amelynek igénybevétele nem kötelező, a potenciális 3 év alatti korcsoport kisebb hányadát (Pécsett kevesebb mint egyötödét) érinti. Hazánkban az anyák többnyire szívesen maradnak otthon a gyermek három éves koráig, akik mégis a munkába való korábbi visszatérés mellett döntenek, többnyire gazdasági kényszer hatására teszik és kisebb részben a karrier-építés a döntő szempont. (Egy 2009 tavaszán elfogadott törvény értelmében a 2010. május elseje után született gyermekek esetében kétéves korig jár majd a gyes vagy a gyed. Ez bizonyára élénkíteni fogja a bölcsődei férőhelyek iránti keresletet, de a jelen tanulmányban vizsgált időszakot még nem érinti.) Pécsett az ezredforduló után a bölcsődék száma 11 és 13 között ingadozott, 2008-ban 13 intézményben 676 férőhely várta a legkisebbeket. Ebben az esztendőben a 841 beírt gyermekkel 153 gondozónő foglalkozott. Mivel 2001-hez képest a beírt gyermekek száma 10, ugyanakkor a férőhelyeké nem egészen 4%-kal emelkedett, a megyeszékhelyen nőtt a bölcsődék zsúfoltsága, 100 férőhelyre a 2001. évinél 7-tel több, 124 gyermek jutott. Országos összehasonlításban ez a mutató még kedvezőnek is tekinthető, hiszen országos átlagban 130, a megyeszékhelyek átlagában 138 bölcsődébe beírt gyermek jutott 100 férőhelyre 2008-ban.

Közoktatás

Az alacsony születésszám miatt csökkenő gyermeklétszám az **óvodások** számában már megmutatkozott, 2008-ban az óvodákba beírt 4925 gyermek 3%-kal volt kevesebb a 2001. évinél, és az ország más területein is hasonló mértékű csökkenés történt. A megyeszékhelyeken átlagosan 4, országosan pedig 5%-os fogyatkozást regisztráltak, a régió megyeszékhelyei közül Szekszárdon mutatkozott a legnagyobb mértékű, mintegy 14%-os visszaesés. A baranyai megyeszékhelyen 2008-ban 55 feladatellátási hely 5161 férőhelye várta az óvodáskorúakat, előbbi 4%-kal több, utóbbi 2%-kal kevesebb volt a 2001. évihez viszonyítva, miközben ugyanezen idő alatt mind országos átlagban mind a megyeszékhelyek átlagában az óvodák számának 6%-os fogyatkozása mellett a férőhelyek száma lényegében változatlan maradt. Az óvodai férőhelyek kihasználtsága a vizsgált időszakban mindenütt csökkent, Pécsett 97-ről 95%-ra, országosan 97-ről 92%-ra, a megyeszékhelyeken általában 98-ról 94%-ra. Pécsett 2008-ban 458 óvodapedagógus foglalkozott a gyermekekkel, számuk 2001-hez viszonyítva mintegy tizedével lett kevesebb.

A megfelelő korú népesség csökkenése következtében **általános iskolába** is egyre kevesebb gyermek jár. Pécsett 38 általános iskolai feladatellátási helyen a 2008/2009. tanévben 11 665 fő tanult, a 2001/2002. évinek alig négyötöde. A megyeszékhelyek átlagában és országosan valamivel kevésbé, de szintén számottevő mértékben egyaránt mintegy 17%-kal fogyatkozott a tanulók száma. A Dél-Dunántúl másik két megyeszékhelye közül Szekszárdon csökkent legnagyobb mértékben, 23%-kal, ugyanakkor Kaposváron „csupán” 11%-kal az általános iskolások száma. A tanulók ezer lakosra jutó száma 2001 és 2008 között Pécsett 91-ről 75-re, a megyeszékhelyek átlagában 95-ről 80-ra, míg országosan 93-ról 79-re esett vissza. A feladatellátási helyek valamint az osztálytermek számának alakulása országosan és a megyeszékhelyek átlagában is többé-kevésbé követte a tanulói létszám csökkenését, ugyanakkor Pécsett a feladatellátási helyek száma kismértékben még emelkedett is, az osztálytermeké pedig mintegy tizedével lett kevesebb. Az intézményrendszer változásánál rugalmasabban követte a gyermeklétszám csökkenését a főállású pedagógusok állománya. Pécsett csakúgy, mint országosan, 16, a megyeszékhelyeken pedig átlagosan 18%-kal kevesebb pedagógus foglalkozott a tanulókkal 2008-ban, mint 7 évvel korábban. A 2008/2009. tanévben Pécsett az általános iskolai tanulók 12%-a vett részt nemzetiségi, etnikai oktatásban, a megyeszékhelyek közül ennél magasabb hányad csupán Szekszárdon, ehhez hasonló pedig Tatabányán mutatkozott.

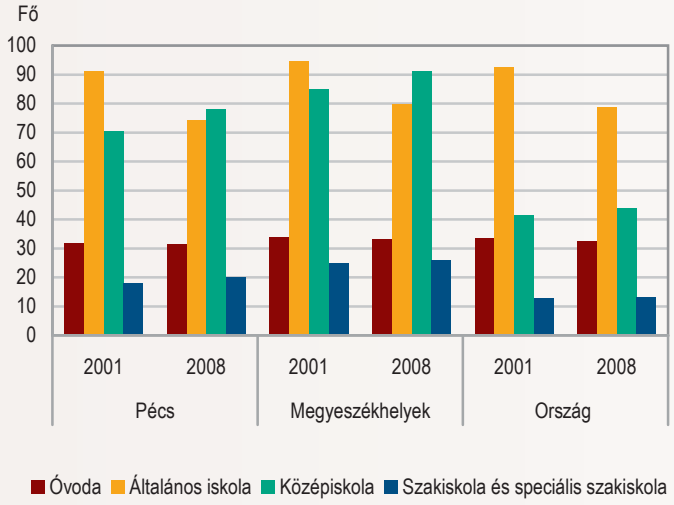
A pécsi **középiskolákban** 2001 és 2008 között a tanulólétszám 8%-kal, ezen belül a gimnazisták száma 15%-kal növekedett, míg a szakközépiskolásoké lényegében nem változott. Az ország megyeszékhelyeinek átlagában és az ország egészében is hasonló tendencia érvényesült. Itt kell megjegyezni, hogy 2008-ban Pécsett ezer lakosra 78 középiskolás jutott, amely még mindig számottevő mértékben elmarad a megyeszékhelyek 91 fős átlagától. A feladatellátási helyek száma a tanulói létszámnál nagyobb mértékben emelkedett, a gimnáziumoké 43%-kal (14-ről 20-ra), a szakközépiskoláké 17%-kal (18-ról 21-re). A 8%-os tanulói létszám-

emelkedéssel párhuzamosan a főállású pedagógusok száma is hasonló mértékben (7,5%-kal) növekedett, így az egy pedagógusra jutó tanulók száma (10 fő) nem változott.

A baranyai megyeszékhelyen középfokú oktatásban résztvevők mintegy egyötöde **szakiskolában** vagy speciális szakiskolában tanult. Arányuk a vizsgált időszakban lényegében nem változott, és kismértékben elmaradt a megyeszékhelyek (22%) valamint az ország (23%) átlagától is. Pécsett 16 szakiskolai és speciális szakiskolai feladatellátási helyen 2008-ban 3154-en tanultak, a 2001. évihez viszonyítva mintegy tizedével többen. Ez számottevő mértékben meghaladta a megyeszékhelyek és az ország egyaránt 2% körüli növekedését. A feladatellátási helyek és a főállású pedagógusok száma a tanulólétszám bővüléséhez viszonyítva jelentősen, előbbi 46%-kal (11-ről 16-ra), utóbbi 20%-kal (172-ről 206-ra) növekedett.

3. ábra

A közoktatásban résztvevők ezer lakosra jutó számának alakulása

Felsőoktatás

Pécs a Dunántúl legnagyobb **felsőoktatási** központja, Debrecen és Szeged mellett egyike a három nagy vidéki egyetemi városnak. A 2008/2009. tanévben 5 intézményben folyt felsőfokú oktatás a városban, közülük kettőnek, a Pécsi Tudományegyetemnek és a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskolának a székhelye található helyben. A Pécsi Tudományegyetemen, amely több egyetem és főiskola integrációjával jött létre, a tudományterületek széles körét felölelő, sokrétű oktatás folyik, vonzáskörzete nemcsak a Dunántúlra, hanem az országra, sőt az orvosi kar révén a határokon túlra is kiterjed. A 2008/2009. tanévben 27 409 diák folytatott felsőfokú tanulmányokat a városban, csaknem harmadával több, mint a 2001/2002. tanévben, közülük 16 695 fő nappali tagozaton, felsőfokú alap- vagy mesterképzésben vett részt. Az összes hallgató ezer lakosra jutó száma a 2001. évi 148-ról 2008-ra 175-re emelkedett, és mind a mutató értéke, mind pedig a növekedés volumene számottevő mértékben meghaladta a megyeszékhelyek átlagát. A hallgatók döntő többsége (87%-a) egyetemi vagy főiskolai tanulmányokat folytatott, felsőfokú szakképzésben illetve szakirányú továbbképzésben 4–5%-uk, doktori képzésben mindössze 3%-uk vett részt.

Ipar

Annak ellenére, hogy a baranyai megyeszékhelyen a külföldi befektetések döntően iparszervezetekben koncentrálódnak, az **ipari teljesítmények** az ország vagy jó néhány megyeszékhely viszonylatában szerények. A 2009. év előzetes adatai alapján a pécsi székhelyű, iparba sorolt középméretű és nagyvállalkozások közel 152 milliárd forintnyi termelést produkáltak, a megyei teljesítménynek csaknem a héttizedét[1]. Az iparhoz tartozó két meghatározó gazdasági ág közül e gazdálkodói körben az energiaipar (villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás) termelését meghatározó hányadban, a feldolgozóiparét 57%-ban a pécsi székhelyű vállalkozások teljesítették a megyében.

A Pécsett bejegyzett közép- és nagyvállalkozások **egy lakosra jutó ipari termelési értéke** 968 ezer forintot tett ki, amely meghaladta a 721 ezer forintos megyei átlagot, a hasonló vállalkozói körre számított országos átlagnak azonban mindössze a hattizedét, az ország 18 vidéki megyeszékhelyére számított átlagnak pedig a négytizedét tette ki. A fajlagos ipari teljesítmény a hasonló státusú települések közül hatét múlta felül, azonban az élen álló fejlett ipari városok (Győr, Székesfehérvár, Tatabánya, Szombathely) többszörös népességarányos mutatóértéket produkáltak.

Az ipar **ágazati szerkezete** – főként az energiaipar nagyobb súlyaránya miatt – eltér a megyeitől. A pécsi székhelyű vállalkozások 2009. évi ipari bruttó termelési értékének 41%-át adta az energiaipar, bő 58%-át a feldolgozóipar, amelyen belül a gépipar meghatározó, de az élelmiszeripar és a gumi-, műanyag és nemfém ásványi termék gyártásnak részesedése sem elhanyagolható. Az értékesítésben is hasonlóak a húzó ágazatok, mint a termelésben, értékesítési irányok szerint azonban a hazai piacon az energiaipar eladásainak meghatározó a súlya, míg exportja – csakúgy, mint a megyében – kizárólag a feldolgozóiparnak volt, erős gépipari meghatározottsággal.

1. tábla

Az ipari termelés és értékesítés ágazati szerkezete, 2009+

%

Gazdasági ág, ágazat	Termelés	Belföldi értékesítés	Export	Termelés	Belföldi értékesítés	Export
	megoszlása Pécsett			megoszlása Baranyában		
Bányászat	0,5	0,7	–	0,3	0,5	–
Élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása	9,3	8,7	7,6	15,3	16,0	11,2
Gumi-, műanyag, nemfém ásványi termék gyártása	6,8	6,4	5,5	9,7	11,0	6,1
Gépipar	37,4	0,4	78,9	31,8	3,4	61,8
Többi, fel nem sorolt feldolgozóipari ág	4,9	1,9	8,0	13,5	6,3	20,8
Feldolgozóipar	58,4	17,5	100,0	70,3	36,7	100,0
Villamosenergia, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	41,2	81,8	–	29,4	62,8	–
Ipar összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A pécsi iparba sorolt közép- és nagyvállalkozások ipari értékesítésének bevételében mintegy 41%-ot (országosan 57%-ot, a 18 vidéki megyeszékhely átlagában közel héttizedet) képviselt az export, a feldolgozóipari árbevételnek azonban csaknem a négyötöde származott külpiacokról. A baranyai megyeszékhely iparán belül a gépipar tevékenysége erőteljesen függ az exportpiacoktól, a 2009. évi értékesítési árbevételének ugyanis 99%-a kivitelből származott.

[1]Az ipari adatok a legalább 50 főt foglalkoztató iparba sorolt közép- és nagyvállalkozásokra vonatkoznak, székhely szerinti összesítésben. Az ágazati csoportosítás a 2008. január 1-jétől érvényes TEÁOR'08 alapján történt. Az évközi iparstatisztika a bányászat, feldolgozóipar és az energiaipar (B, C, D) nemzetgazdasági ágakat tekinti együttesen iparnak, amelynek a hivatalos megnevezése: Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül. A közölt ipari termelési és értékesítési adatok erre a körre vonatkoznak.

Kereskedelem, vendéglátás

Pécs lakosságának kereskedelmi ellátását 2008-ban 2722 kiskereskedelmi bolt biztosította, 7%-kal kevesebb, mint 8 évvel korábban. A boltok száma az összehasonlítás alapjául szolgáló területek közül kizárólag a régió megyeszékhelyein csökkent, másutt mindenütt növekedett, legjelentősebben (több mint egytizedével) Budapesten. Az üzletek közül városunkban a hagyományosnak számító élelmiszer- és iparcikk üzletek megfogyatkoztak, a gépjárművekkel kapcsolatosak (gépjármű üzletek, illetve üzemanyagtöltő állomások) ellenben megszaporodtak 2000-hez képest. Élelmiszerboltból 17%-kal, iparcikküzletből 7%-kal kevesebb állt rendelkezésre az áttekintett időszak végén, mint az elején. Előbbiek számának csökkenése nagyjából az országosnak és a megyeszékhelyeknek megfelelő nagyságrendű volt, az iparcikküzletek és áruházak viszont csak itt váltak ritkábbá, a hasonló jogállású településeken, illetve az ország egészében ezzel szemben gyarapodtak. A gépjármű-üzletek hálózata Pécsett és az összehasonlítás valamennyi vetületét tekintve is számottevően bővült. A legtetemesebb növekedés (32%) a megyeszékhelyeken következett be, a gyarapodás városunkban –– hasonlóan az országoshoz – 27%-ot tett ki. 2008-ban 26 üzemanyagtöltő állomás fogadta a tankoló járműveket, a 2000. évinél 4%-kal több. Terjeszkedésükre csak nálunk került sor, általában azonban 2008-ban kevesebb benzinkút volt, mint az évezred elején.

Az üzletekkel való fajlagos ellátottság a vizsgált időszak végén az országos átlagnál kedvezőbb volt, a megyeszékhelyekhez (azokon belül a dél-dunántúliakhoz), valamint a fővároshoz képest ellenben lemaradás mutatkozott. 10000 lakosra 173 bolt jutott, 15-tel több, mint Magyarországon általában, a többi területhez viszonyítva azonban 10–20-szal kevesebb. A legelterjedtebbek mindenütt az iparcikküzletek voltak, városunkban 116 ilyen kereskedelmi egység jutott 10000 főre, ez 13-mal meghaladta az országost, viszont – csakúgy, mint az előbbi esetben – 10–20-szal elmaradt az összes többi vizsgált átlagtól. Az élelmiszerüzletek és áruházak álltak a második helyen, a fajlagos mutató értéke Pécsett 2008-ban megközelítette a 40-et, lényeges területi differenciák e téren nem adódtak. Harmadikként a gépjárműüzletek említhetők, e körben a 10000 lakosra jutó üzletek száma – a megyeszékhelyekhez hasonlóan – Pécsett is 16-ot tett ki. Helyzetünk azonban az országos átlagnál (és még inkább a fővárosinál) kedvezőtlenebb. A negyedik helyet elfoglaló üzemanyagtöltő állomások a lélekszámhoz viszonyítva általában ritkák, 10000 főre mindössze 2 jutott belőlük 2008-ban, területi különbségek ez esetben sem voltak fellelhetők.

Az áttekintett időszak végén Pécsett 849 vendéglátóhely működött, 15%-kal több, mint 8 évvel korábban. Számuk – Budapestet kivéve, ahol 26%-kal gyarapodott – többnyire hozzánk hasonló mértékben emelkedett. 10000 lakosra 2008-ban 54 ilyen egység jutott, ami az összehasonlítás alapjául szolgáló területek átlagának megfelelő ellátottságot tükröz.

A vendégforgalom alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken

A hazai megyeszékhelyek **kereskedelmi szálláshelyeinek száma** 2009-ben 453 volt, amely az ország összes kereskedelmi egységének egyhatodát fedte le. A dél-dunántúli régió megyeszékhelyein a szálláshelyek száma 68 volt. Pécsett 48, Kaposváron 14, Szekszárdon 6 kereskedelmi szálláshely működött. A bemutatott adatokból egyértelműen kiolvasható, hogy a régió megyeszékhelyei közül Pécs szerepe a legmeghatározóbb. Ugyanakkor a baranyai megyeszékhelyet összehasonlítva a jelentősebb regionális központokkal lényegi eltérés nem állapítható meg. A kereskedelmi egységek száma Győrött 47, Miskolcon 46, Szegeden pedig 48 volt.

A kereskedelmi szálláshelyek közül a magasabb színvonalú szolgáltatást nyújtó szállodák és panziók számát kell kiemelni. E két szállástípus az összes egység több mint kétharmadát teszi ki országosan, nagyvárosi környezetben pedig részarányuk még hangsúlyosabb. A dél-dunántúli megyeszékhelyek esetében az ország egészére jellemző megállapítás együttesen és külön-külön is egyaránt fennáll.

Országos kitekintésben a kereskedelmi szálláshelyek közel harmada szálloda. Ugyanez figyelhető meg a régió megyeszékhelyeinek összevont adatainál is. A megyeszékhelyek közül a csekély kínálattal jelentkező Szekszárdot ettől eltérő arányok jellemzik, mivel ott szállodán és üdülőházon kívül más kereskedelmi szálláshely nem fordul elő.

A panziók száma – Budapest kivételével – az ismertetett területi skálákon valamivel jelentősebb, mint a szállodáké. Az ország panzióinak egyhatoda található a megyeszékhelyek valamelyikében. A dél-dunántúli megyeszékhelyeken 27 panzió működött tavaly júliusban, többségük Pécsett üzemelt.

Az egyéb kereskedelmi szálláshelyek közül Pécsett egyaránt találkozhatunk turistaszállóval (7), ifjúsági szállóval (5), üdülőházzal (2) és kempinggel (1). A megyeszékhelyek közül Pécs mellett ez csupán Egerről és Nyíregyházáról mondható el.

2. tábla

A kereskedelmi szálláshelyek száma 2009. július 31-én

Megnevezés	Összesen	Ebből					
		szálloda	panzió	turista-szálló	ifjúsági szálló	üdülő-ház	kemping
Budapest	225	153	53	8	6	–	5
Pécs	48	15	18	7	5	2	1
Kaposvár	14	3	9	2	–	–	–
Szekszárd	6	4	–	–	–	2	–
Dél-dunántúli megyeszékhelyek	68	22	27	9	5	4	1
Megyeszékhelyek összesen	453	160	177	53	20	25	18

A tavalyi év közepén országosan közel 300 ezer kereskedelmi szállásférőhely állt a pihenni vágyók rendelkezésére. A férőhelyek 14%-a található a megyeszékhelyek valamelyikében. Ennél az aránynál magasabb a panziók (23%), a turistaszállások (43%) és az ifjúsági szállók (21%) részesedése, a szállodáké pedig átlag körüli. A régió megyeszékhelyein a férőhelyek száma közel 5 ezer volt. A szállodák a férőhelyek több mint kétötödével (44%), a turistaszállók a negyedével (26%), a panziók a hatodával (17%) rendelkeztek. Pécs valamivel több mint 3 ezer szállásférőhellyel meghatározó súlypont a megye szálláshely-kínálatában. A város szálláshelyeinek többségét szállodai (41%), turistaszálló (27%) és panzió férőhelyek (18%) alkotják. Összehasonlítva a többi megyeszékhellyel, Pécsett jelentősebb a szállodák, és csekélyebb a kempingek súlya, míg a több többi szálláshelynél minimális aránybeli különbségek mutatkoztak.

3. tábla

A férőhelyek száma a kereskedelmi szálláshelyeken, 2009. július 31-én

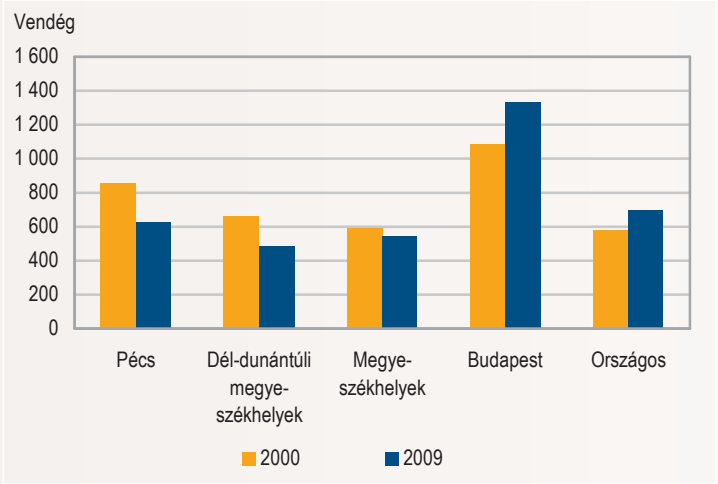
Megnevezés	Össze-sen	Ebből					
		szálloda	panzió	turista-szálló	ifjúsági szálló	üdülő-ház	kem-ping
Budapest	41 835	36 117	2 114	1 822	829	–	953
Pécs	3 061	1 243	552	833	301	32	100
Kaposvár	953	290	264	399	–	–	–
Szekszárd	755	587	–	–	–	168	–
Dél-dunántúli megyeszék-helyek	4 769	2 120	816	1 232	301	200	100
Megyeszék-helyek összesen	41 459	14 140	8 365	9 227	3 765	1 597	4 365
Ország összesen	**289 396**	**115 558**	**36 827**	**21 417**	**18 074**	**19 796**	**77 724**

A tavalyi évben Pécs kereskedelmi szálláshelyeit közel százezer **vendég** kereste fel. A 2000. évi vendégforgalomhoz képest számottevő – 40 ezer főnyi – csökkenés következett be. A kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek száma alapján Pécs a megyeszékhelyek rangsorában a negyedik helyet foglalta el. Az élen Eger és Debrecen állt (129 ezer fő), őket Szeged (112 ezer fő) követte. Nem sokkal maradt el Pécstől Győr és Miskolc (94 és 91 ezer fő).

A fajlagos mutatók alapján jól látszik, hogy Pécs a megyeszékhelyekhez és a régió megyeszékhelyeihez képest is több vendéget tudott fogadni, ugyanakkor lényegesen kevesebbet, mint Budapest. Mindemellett Budapesten a vendégek száma jelentősen bővült 2000-hez képest. A növekedés abszolút értékben is számottevőnek mondható (1,9 millióról 2,3 millióra). Az elmúlt évtized Pécsre nézve kedvezőtlen idegenforgalmi folyamatai miatt az ország egészét jellemző fajlagos mutató értéke ma már felülmúlja a városét, ahol az ezer lakosra jutó vendégek száma 630 volt, szemben az országos 700-zal.

4. ábra

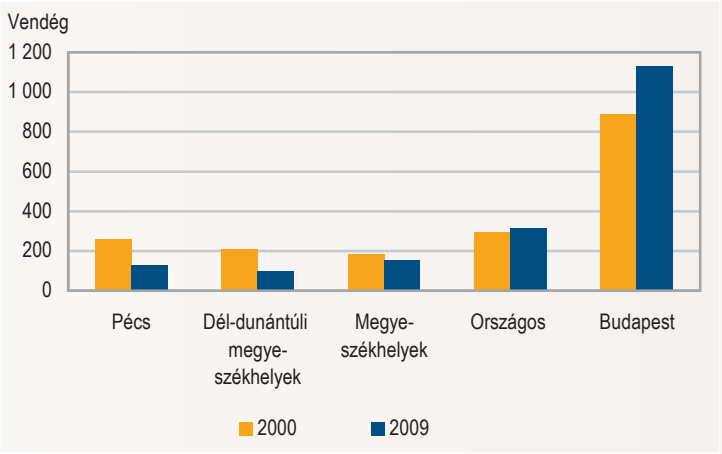
Az 1000 lakosra jutó vendégek száma 2000-ben és 2009-ben

Az ezredforduló évében Pécsett még 40 ezer külföldi vendéget regisztráltak, számuk 2009-re megfeleződött. A köztes időszakban monoton csökkenés volt tapasztalható. A hazai nagyvárosok közül ennél nagyobb számú külföldi vendég fordult elő Győrött (52 ezer), Szegeden (35 ezer), Debrecenben (29 ezer) és Egerben (28 ezer) is. A külföldi vendégekre számolt fajlagos mutatók alapján Pécs egyaránt elmarad a hazai megyeszékhelyektől, a fővárostól és az országos értéktől is. A különbség az országoshoz, és még inkább Budapesthez viszonyítva különösen számottevő. Általánosan megfogalmazható, hogy a baranyai megyeszékhely vendégforgalmában egyre jelentősebb szerepet játszanak a belföldi vendégek.

5. ábra

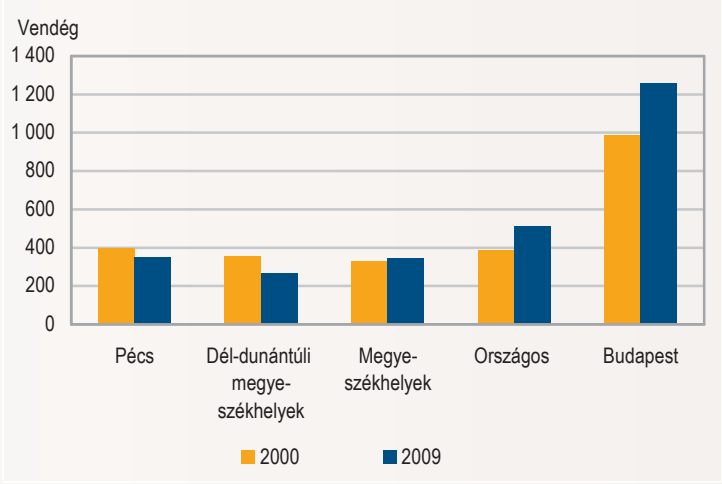
A külföldi vendégek 1000 lakosra jutó száma 2000-ben és 2009-ben

A szállodák vendégforgalomból való részesedése az egységek számához képest lényegesen jelentősebb. Szerepük a nagyvárosi idegenforgalomban ugyancsak megkerülhetetlen, de korántsem olyan jelentős, mint az ország egészében, ez utóbbi átlag Budapest idegenforgalmi súlya miatt kevésbé alkalmas arra, hogy az ország egészére vonatkozó megállapításokat tegyünk. A megyeszékhelyek vendégforgalmának 2000-ben valamivel több mint fele (55%), 2009-ben kevesebb mint kétharmada kötődött szállodákhoz. A pécsi szállodák 2000-ben 64 ezer, 2009-ben 54 ezer vendéget fogadtak. A csökkenés ellenére a szállodai vendégek aránya a teljes vendégforgalomban 10 százalékponttal (46%-ról 56%-ra) nőtt az idézett évek között.

6. ábra

A vendégek 1000 lakosra jutó száma a szállodákban 2000-ben és 2009-ben

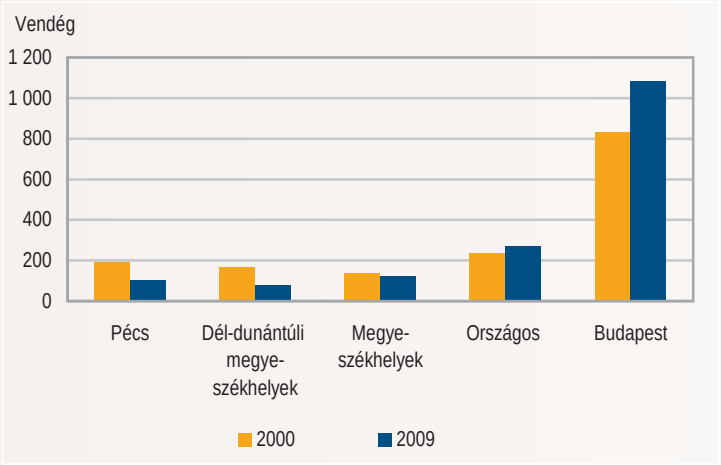

A fajlagos adatok alapján Pécsett 1000 lakosra 2000-ben 400, tavaly 350 vendég jutott. A legutóbbi év számított mutatója alapján Pécs továbbra is kedvezőbb helyzetben van a régió másik két megyeszékhelyéhez képest, fajlagos adata nem tér el a megyeszékhelyek átlagától, viszont messze elmarad az országos és főképp a budapesti mutatótól.

A hazánkba látogató külföldi vendégek túlnyomó része a magasabb árkategóriájú szállodákat részesíti előnyben. A kereskedelmi szálláshelyek külföldi vendégeinek 2000-ben 80%-a, napjainkban 85%-a jelentkezik szállodákban. Pécsett hasonló léptékű koncentráltsággal találkozhatunk. A szállodákra vonatkozó fajlagos mutató a vendégforgalomhoz hasonló sajátosságra hívja fel a figyelmet. Pécs helyzete kedvezőbb, mint a régió másik két megyeszékhelyéé, de már a megyeszékhelyekhez képest is lemaradás figyelhető meg, ami még feltűnőbb az országos és főképp a fővárosi átlaghoz képest.

7. ábra

A külföldi vendégek 1000 lakosra jutó száma a szállodákban, 2000-ben és 2009-ben

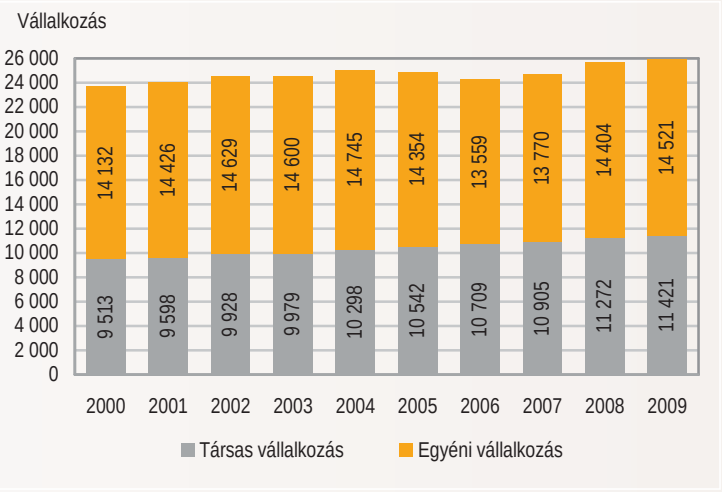
Gazdasági szervezetek

Pécs város helyi gazdaságának hátterét 2009. év végén 27 644 **gazdasági szervezet**, ezen belül 25 942 vállalkozás biztosította, a megyében székhellyel rendelkezőknek egyaránt megközelítően 47–47%-a. A pécsi székhellyel bejegyzett vállalkozásoknak 44%-át tették ki a társas formában nyilvántartottak, nagyobb hányadát, mint az ország – fővároson kívüli – megyeszékhelyein összességében vagy a dél-dunántúli megyeszékhelyeken átlagosan (négytized-négytized körüli). Az egyéni vállalkozások 56%-os részesedéséből a 26%-ot képviselő egyéni vállalkozásokról szóló törvény hatálya alá tartozó vállalkozások, illetve a háromtizedet kitevő egyéb engedély alapján működő egyéni vállalkozások, adószámot igénylő magánszemélyek és őstermelők aránya viszont egyaránt alacsonyabb volt az ország megyeszékhelyinek vagy a dél-dunántúli régió megyeszékhelyeinek átlagánál. A társas vállalkozási formák közül a korlátolt felelősségű társaságok (5567) és a betéti társaságok (4256) a legnépszerűbbek, a magasabb tőkeösszeggel alapítható részvénytársaságok száma (65) viszont az összes vállalkozásnak mindössze 0,3, a társas vállalkozásoknak 0,6%-át tette ki.

A **vállalkozások számának** változását az ezredfordulót követően a baranyai megyeszékhelyen – más térségekhez hasonlóan –- az évtized első felében növekedés jellemezte, ami az évtized közepe táján az egyéni vállalkozások számának csökkenése következtében megtorpant, majd ismét növekedés következett, elsősorban az őstermelők kötelező adóhatósági regisztrációjának köszönhetően. A pécsi székhellyel nyilvántartott társas vállalkozások száma a folyamatos mérsékelt emelkedés következtében 2009 végén 20, az egyéni vállalkozásoké közel 3, az összes vállalkozásé csaknem 10%-kal múlta felül a 2000. évit. E növekedési mértékek alacsonyabbak voltak, mint az ország főváros nélküli megyeszékhelyein együttvéve jellemző (26, 16, 20%), és hasonlóak a Dél-Dunántúl megyeszékhelyein regisztrálthoz.

8. ábra

A nyilvántartott vállalkozások száma Pécsett, december 31.

A vállalkozások sűrűsége a lakosság számához viszonyított mutató alapján nem tér el lényegesen a hasonló jogállású települések átlagától[2]. A **baranyai megyeszékhely ezer lakosára** 2009. év végén 165 vállalkozás jutott, amely mindössze eggyel magasabb a fővároson kívüli megyeszékhelyek országos átlagánál, viszont elmaradt a dél-dunántúli megyeszékhelyek 169-es átlagától. Az összes vállalkozáson belül a társas vállalkozások gyakoribbak a hasonló státusú településekre jellemzőnél (73, a megyeszékhelyek 65-öt kitevő országos átlagával szemben), míg az egyéni vállalkozások 93-as fajlagos mutatóértéke 7-tel elmaradt az említett települések átlagától. A főbb társas vállalkozási formák közül a kft.-k és a bt.-k gyakrabban, a mindenütt ritka részvénytársaságok pedig még gyérebben fordulnak elő, mint a megyeszékhelyeken átlagosan.

Árnyaltabb és egyben a gazdasági teljesítőképesség szempontjából talán kedvezőtlenebb képet látunk azonban, ha a létszámnagyság szerinti összetétel alapján nézzük meg a mutatószámokat. Országosan is általános, hogy a vállalkozásoknak jelentékeny hányadát teszi ki az a bizonytalan teljesítményűnek tekinthető kör, amelynek tagjai ismeretlen létszámmal vagy bejelentett létszám nélkül szerepelnek az adminisztratív nyilvántartásokban. Az ilyen vállalkozások összesen belüli aránya, így népességarányos értéke is magasabb Pécsett az ország és a megyeszékhelyek átlagánál. Ezzel párhuzamosan viszont alacsonyabb a mikro-, illetve a középméretű és a nagyvállalkozások ezer lakosra vetített mutatószáma. Ez utóbbi két csoportba tartozó, viszont a legjelentősebb teljesítményűnek tekinthető szervezetek sűrűsége általában minden területi egységre vizsgálva alacsony, a baranyai megyeszékhelyen azonban még ritkábban fordulnak elő, mint a megyeszékhelyek legtöbbjében. A középvállalkozások (50-249 főt foglalkoztatók) ezer lakosra jutó száma csupán Miskolcon, Kaposváron és Veszprémben, míg a (legalább 250 fős) nagyvállalkozásoké mindössze Békéscsabán volt alacsonyabb a pécsinél az ország megyeszékhelyei közül 2009 végén.

[2]A népességarányos mutatók számításához a 2009. január 1-jei lakónépesség-adatokat használtuk, az elemzés készítésének időszakában 2009. év végi adatok még nem álltak rendelkezésünkre.
[3] A vállalkozások 2009. évi nemzetgazdasági ág szerinti bontása a 2008. január 1-jétől érvényes Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozása (TEÁOR'08) alapján történt.

4. tábla

A vállalkozások fajlagos mutatói létszámnagyság szerint, 2009. december 31.

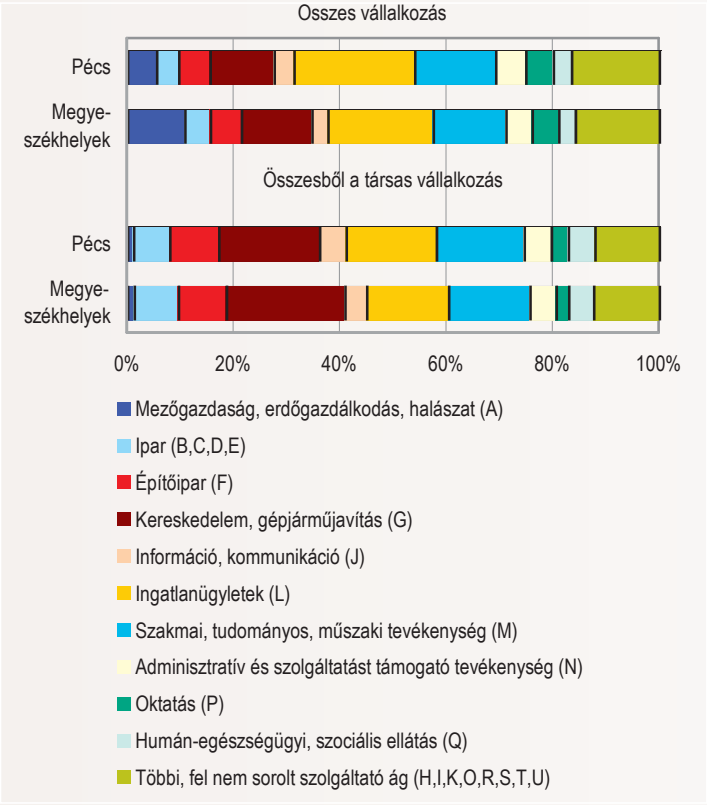
Területi egység	0 és ismeretlen létszámú	1–9	10–19	20–49	50 és több	Összes
		főt foglalkoztató				
	vállalkozás ezer lakosra jutó száma[a)]					
Pécs	54,3	106,7	2,5	1,2	0,6	165,3
Összes megyeszékhely	46,0	113,6	2,4	1,3	0,7	164,1
Ezen belül: Dél-Dunántúli megyeszékhelyek	52,5	111,9	2,4	1,2	0,6	168,6
Ország	**43,1**	**111,8**	**2,1**	**1,1**	**0,6**	**158,8**

a) 2009. január 1-jei lakónépesség-adatokkal számítva.

A vállalkozások **nemzetgazdasági ág szerinti összetétele**[3] eltérő sajátosságokat mutat a nagyvárosokban, illetve a kisebb városok és a falvak esetében. A megyeszékhelyeken általában a szolgáltatások körébe tartozó tevékenységeknek nagyobb, a mezőgazdaságnak kisebb szerep jut.

9. ábra

A vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2009. december 31.

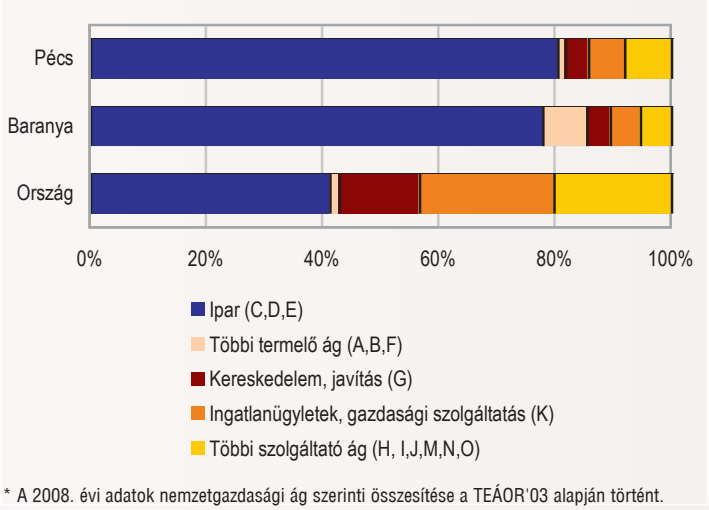
Pécsett 2009 végén a 25 942 nyilvántartott vállalkozás közül ingatlanügyletekkel foglalkozott a legtöbb, 5896, a szakmai, tudományos műszaki tevékenységet 3950, a kereskedelmi tevékenységet 3122, az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységet 1470, az oktatást 1347, a mezőgazdaságot, erdőgazdaságot, halászatot 1417, az ipart 1088 (ebből a feldolgozóipart 1007), az építőipart 1522 jegyeztette be főtevékenységének. A többi nemzetgazdasági ágban külön-külön ezernél kevesebb vállalkozást tartottak nyilván. A termelő ágak közül a mezőgazdaság és az ipar területén nyilvántartottak alacsonyabb, a szolgáltató ágak többségébe tartozók pedig magasabb hányadot képviseltek a hasonló státusú települések átlagánál. A társas vállalkozások között a mezőgazdasággal és az ingatlanügyletekkel foglalkozók kisebb, az ipar, az építőipar és a kereskedelem területén bejegyzettek nagyobb részesedésűek az összes vállalkozásra jellemzőnél.

Bár a térségben a hazai befektethető tőke is szűkös volt a privatizációk időszakában, sem Baranya, sem Pécs nem tartozott a külföldi tőkebefektetők különösképpen preferált területei közé, és e téren azt követően sem változott meg alapvetően a helyzet. A 2008. év végén a településen székhellyel rendelkező 270 **külföldi tőke részvételével működő vállalkozásban** 46,6 milliárd forint saját tőkén belül 41,3 milliárd forintnyi külföldi tőkeösszeget tartottak nyilván, amely a megyei vállalkozásokban működő külföldi tőkebefektetéseknek ugyan bő hattizedét, az országosnak nem egészen a 0,3%-át tette ki. A viszonylag csekély érdeklődés megmutatkozott a befektetések fajlagos mutatójában is, az **egy lakosra jutó külföldi tőkeösszeg** 263,4 ezer forintnyi összege mindössze közel egyhatoda volt az 1511,4 ezer forintot kitevő országos átlagnak, de a nagy vonzású főváros nélkül számított országos átlagnak sem érte el az egyharmadát.

Nemzetgazdasági ág szerint a Pécsett működő külföldi érdekeltségű vállalkozásoknak egyharmada az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, 28%-a az ipar, 27%-a a kereskedelem, javítás területéhez tartozott, a tevékenység folytatásához befektetett külföldi tőkeösszegnek azonban nyolctizede az iparban működő szervezetekhez kötődött, és az ingatlanügyletek 6, a kereskedelem 4%-kal részesedett. Az iparon belül a feldolgozóipar, azon belül is leginkább a gépipar a meghatározó. A megyeszékhely ágazati jellemzői e szempontból a megyeitől leginkább abban különböznek, hogy itt kisebb a mezőgazdaságban, és nagyobb az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások, valamelyest az ipar és a pénzügyi közvetítés területén a külföldi tőke jelenléte. Országos átlagban lényegesen egyenletesebb a tőke eloszlása, azonban ezt főként az okozza, hogy fővárosi székhellyel működnek országos hálózattal rendelkező nagy szolgáltató szervezetek pl. a pénzügyi szférában, az ingatlanügyletek és a kereskedelem területén.

10. ábra

A külföldi tőkeösszeg megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint* , 2008. december 31.

* A 2008. évi adatok nemzetgazdasági ág szerinti összesítése a TEÁOR'03 alapján történt.

[3] A vállalkozások 2009. évi nemzetgazdasági ág szerinti bontása a 2008. január 1-jétől érvényes Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozása (TEÁOR'08) alapján történt.

Beruházás

A baranyai megyeszékhelyen bejegyzett gazdasági szervezetek a 2009. évi előzetes adatok alapján a teljes körű adatszolgáltatásba bevont szervezeti körben 50 milliárd forintnyi beruházást valósítottak meg, a hasonló gazdálkodói kör megyei fejlesztéseinek közel kétharmadát[4]. (Itt is felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy az adatok a beruházó székhelye szerintiek, tehát nem a beruházás tényleges megvalósulásának a helyét mutatják.) A település egy lakosára 320 ezer forint beruházási teljesítményérték jutott, kivételesen magasabb a hasonló gazdálkodói kör országos átlagánál.

A **beruházások** 2009. évi **ágazati szerkezetében** annyiban mindenképpen tetten érhetőek a válság jelei (hasonlóan a megyei jellemzőkhöz), hogy a feldolgozóipari beruházások viszonylag szerény hányadot képviseltek, a szervezetek számára a pénzügyi és piaci lehetőségek ebben az esztendőben kevesebb lehetőséget biztosítottak a korábbi néhány évben jellemzőnél. Jelentős forrásokat fordított fejlesztésre ugyanakkor az energiaipar, a településen bejegyzett vállalkozások által megvalósított beruházási teljesítményérték 45%-a e nemzetgazdasági ág szervezeteihez kötődött. A nagyobb részesedésűek között említhető még az építőipar (11%) és az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység (10%), továbbá a szállítás, raktározás, a közigazgatás és az oktatás területe is (5–7% közötti részesedéssel).

5. tábla

A beruházási teljesítmények néhány jellemzője nemzetgazdasági ágak szerint, 2009

%

A nemzetgazdasági ág		Baranya	Ország	Pécs
		beruházási teljesítményértékének		
betűjele	megnevezése	nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása		megyén belüli aránya
A–U	Nemzetgazdaság összesen	100,0	100,0	100,0	65,5
	Ezen belül:				
C	Feldolgozóipar	10,0	25,9	7,7	50,7
D	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	31,1	8,0	45,3	95,5
B,C,D	Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül	41,1	34,4	53,1	84,6
B,C,D,E	Ipar	42,0	37,9	53,9	84,1
F	Építőipar	7,7	6,8	11,3	96,3
H	Szállítás, raktározás	4,6	21,1	6,6	94,5
L	Ingatlanügyletek	2,6	1,3	2,7	69,3
N	Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	6,6	1,6	10,0	99,7
O	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	10,2	6,5	5,3	33,9
P	Oktatás	4,5	3,4	6,2	89,7

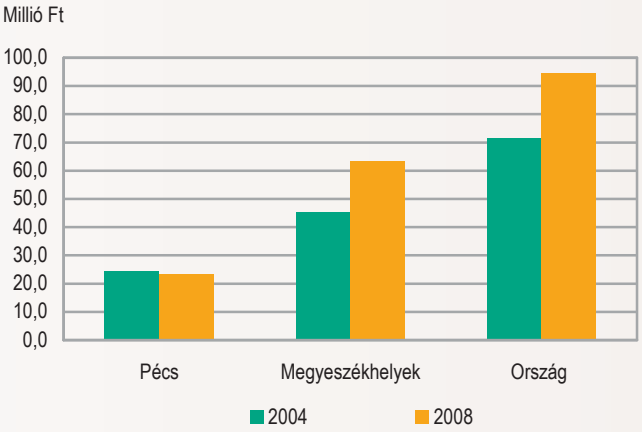
K+F

Pécsett 2008-ban 173 kutató-fejlesztő helyet regisztráltak, mindössze eggyel (0,6%-kal) többet mint 2004-ben (a megyeszékhelyeken ezalatt átlagosan 13%-kal, de országosan is 11%-kal bővült a számuk). A K+F ráfordítások tekintetében még inkább szembetűnő az eltérés megyeszékhelyünk és az ország más területei között. Pécsett 2008-ban 3993 millió forintot fordítottak kutatás-fejlesztésre, amely mintegy 5%-kal elmaradt a 2004. évitől, ugyanakkor a megyeszékhelyek átlagában 58, országosan pedig 47%-kal nőtt az összeg nagysága. A baranyai megyeszékhelyen egy kutatóhelyre 2008-ban átlagosan 23,1 millió forint ráfordítás jutott, amely a megyeszékhelyek átlagának alig több mint egyharmadát, az országos átlagnak pedig kevesebb mint egynegyedét tette ki.

Pécsett 2004 és 2008 között 27%-kal csökkent a kutató-fejlesztő helyeken dolgozók tényleges létszáma miközben a megyeszékhelyek átlagában alig 7%-os csökkenés, országosan pedig egy százalékos növekedés történt. A kutató-fejlesztő munkakörben dolgozók létszáma ugyanakkor kisebb mértékben, 13%-kal fogyatkozott, igaz, hogy e területen a megyeszékhelyeken általában 5%-os, országos átlagban pedig 11%-os gyarapodás történt. A kutatók ezer lakosra jutó száma Pécsett 2008-ban még a csökkenés ellenére is 11 főt tett ki, amely mintegy háromszorosa volt az országos átlagnak, és majdnem 5 fővel meghaladta a megyeszékhelyek átlagát is. A városunkban tevékenykedő kutatók 70%-a rendelkezett valamilyen tudományos fokozattal 2008-ban, amely kimagasló mind az országos 46, mind pedig a megyeszékhelyek 54%-os átlagához viszonyítva is.

11. ábra

Egy kutató-fejlesztő helyre jutó ráfordítás alakulása, millió Ft

Foglalkoztatottság, keresetek

Pécsett 2008-ban a munkaképes korú népesség 44%-a, átlagosan közel 45 ezer fő állt alkalmazásban. Ez valamelyest elmaradt az ország illetve a Dél-Dunántúl megyeszékhelyeire számított 47 és 45%-os részaránytól, ugyanakkor jelentősen meghaladta az országos mintegy 38%-os hányadot. Mindenképpen ki kell emelni a fővárosnak a foglalkoztatásban – ahogy a gazdasági élet más területén is – kiemelkedő szerepét, hiszen Budapesten a munkaképes korú népesség mintegy kétharmada tartozott a foglalkoztatottak körébe.

Általánosságban elmondható, hogy az alkalmazásban állók több mint kilenctizedét teljes munkaidőben foglalkoztatják, akár Pécset, akár a megyeszékhelyek átlagát vesszük, de az ország egészét tekintve is hasonlóan alacsony a részmunkaidő alkalmazása a munkáltatók részéről. A teljes munkaidőben foglalkoztatottakról általában elmondható, hogy közel hasonló arányban kerülnek ki a férfi és női lakosság köréből, miután a köztük levő eltérés az összehasonlítás egyik vetületében sem nagyobb 1–2 százalékpontnál. Pécsett, valamint a dél-dunántúli megyeszékhelyek átlagában kicsivel magasabb a nők aránya (51%-os), a megyeszékhelyek összességét és az ország egészét ugyanakkor a férfiak némileg magasabb (előbbiben 51, utóbbiban 52%-os) hányada jellemzi.

[4] A beruházás-adatok a teljes körű adatszolgáltatásba bevont szervezetekre vonatkoznak, évközi adatgyűjtés alapján, székhely szerinti összesítésben. A teljes körű adatszolgáltatásba bevont szervezetek közé tartoznak az évközi adatgyűjtésben a legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások, és létszámhatártól függetlenül valamennyi költségvetési és társadalombiztosítási szervezet.

Pécsett a munkavállalási korú férfi és női népességen belül a férfiak foglalkoztatottsági aránya (41%) valamelyest meghaladta a nőkét (39%), miközben a megyeszékhelyek átlagában a két nem foglalkoztatottsága közötti olló még szélesebbre nyílt, a férfiak körében 45, a nőknél 40%-nak bizonyult, ami egyúttal mindkét nem esetében felülmúlta a Pécsre jellemző értéket. Országosan a férfiaknak 35, a nőknek 33%-át foglalkoztatták. Összességében Pécsett a teljes munkaidőben foglalkoztatottak körében a munkaképes korú népesség négytizede dolgozott, ami magasabb volt az országos 34%-os hányadnál, de a régió és az ország megyeszékhelyeire számított 42 és 43%-os foglalkoztatási aránytól kevéssel, a fővárost jellemző 61%-os mutatótól lényegesen elmaradt.

A foglalkoztatás ágazati szerkezetére a szolgáltatási szektor túlsúlya jellemző. Pécsett a szolgáltató ágazatokban a foglalkoztatottak 72%-a vállalt munkát, ami meghaladta az ország egészét jellemző 67%-os részarányt. A szolgáltató szektor ágazatai közül az oktatást érdemes kiemelni, ami Pécs esetén – a többi egyetemi városhoz hasonlóan – kiemelkedően magas részarányt képviselt, itt dolgozott az alkalmazásban állók 22%-a. Ezzel szemben az ország egészét az oktatás 8%-os részesedése jellemzi. A termelő ágazatok közül Pécsett is a feldolgozóipar a legnagyobb foglalkoztató, az országoshoz hasonlóan az alkalmazásban állók 22%-a ebben az ágazatban tudott elhelyezkedni.

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete Pécsett 214 000 Ft-ot ért el, ami a megyeszékhelyek átlagában ennél valamivel kevesebb (202 000 Ft), az ország egészében pedig 207 000 Ft volt 2008-ban. A fővárosban ugyanakkor jóval kedvezőbb - az országos átlagnál 30%-kal magasabb - mintegy 270 000 Ft-os bruttó jövedelmet értek el a munkavállalók. Pécsett a férfiak jövedelme közel tizedével átlag feletti, a nőké hasonló mértékben az alatti volt. Ugyanez a megállapítás lényegében elmondható a régió és az ország megyeszékhelyeire valamint az ország egészére vonatkozóan is, a férfiakat érintő, az átlagtól való pozitív, és a nőket érintő negatív eltérés mindkét viszonylatban hasonlónak mondható a baranyai megyeszékhelynél számítotthoz.

6. tábla

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszáma és havi bruttó átlagkeresete, 2008

Megnevezés	Férfi	Nő	Összesen
	Létszám, fő		
Pécs	20 317	20 972	41 289
Az ország megyeszékhelyei	261 372	249 372	510 744
Ezen belül: a dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	34 450	36 058	70 508
Ország összesen	1 153 680	1 083 829	2 237 510
Ezen belül: Budapest	349 044	320 398	669 442
	Bruttó átlagkereset, Ft		
Pécs	232 797	196 119	214 167
Az ország megyeszékhelyei	220 630	182 526	202 026
Ezen belül: a dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	219 186	185 421	201 919
Ország összesen	226 320	186 449	207 007
Ezen belül: Budapest	294 779	241 804	269 425

Személyi jövedelemadó

Pécsett 2008-ban mintegy 70 000 **adófizetőt regisztráltak** 3,8%-kal kevesebbet, mint hét évvel korábban. Az adófizetők 139 milliárd forint adóalapra 29 milliárd forint személyi jövedelemadót fizettek, ami az adóköteles jövedelem esetén 86%-os, a személyi jövedelemadó vonatkozásában 67%-os növekedést mutatott a hét évvel korábbihoz viszonyítva. Az ország egészében mintegy 4 562 ezren fizettek személyi jövedelemadót, akiknél 8 534 milliárd forint adóalapra 1 764 milliárd forint adó jutott. Az országban az adóköteles jövedelem 95%-kal, a befizetett adó 71%-kal haladta meg a 2001. évit. Pécsett és országosan is az állandó népesség 45%-a tartozott az adófizetők közé a vizsgált évben, hét évvel korábban a baranyai megyeszékhelyen fél százalékponttal magasabb, országosan 2 százalékponttal alacsonyabb volt az adózók népességre vetített hányada. 2008-ban a dél-dunántúli régió és az ország megyeszékhelyein is magasabb volt egy-két százalékponttal az adófizetők részaránya, mint Pécsett.

Az **adófizetők ezer állandó lakosra vetített száma** tehát 2008-ban Pécsett 452 fő, országosan a területre nem bontható adatok nélkül számítottan 449 fő volt, a régiónk és az ország megyeszékhelyeinek átlagában ugyanakkor 457 és 473 főt tett ki. Pécsett az adóalap 21%-át fordították adófizetésre, ami az összehasonlítás alapjául vett valamennyi átlaggal megegyezett, kivéve Budapestet, ahol a fenti mutató jóval magasabb, 26%-os volt 2008-ban.

Az **egy adófizetőre jutó** adóalap Pécsett 1 988 ezer Ft-ot tett ki, amire mintegy 418 ezer Ft személyi jövedelemadót fizettek be, országosan átlagosan 1 871 ezer Ft adóköteles jövedelemre közel 387 ezer Ft adó jutott. A megyeszékhelyek és ezen belül a dél-dunántúli megyeszékhelyek átlagos befizetései a pécsihez hasonlóan alakultak, a legtöbb befizetést ugyanakkor a fővárosban teljesítették, ahol az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alap közel 30%-kal, a személyi jövedelemadó pedig mintegy 60%-kal haladta meg a Pécsre számítottat.

A személyi jövedelemadó-alap **egy állandó lakosra** vetített értéke Pécsett 899 ezer Ft-ot, az átlagos személyi jövedelemadó 189 ezer Ft-ot tett ki a vizsgált évben, országosan az adóalap 7, a befizetett adó 8%-kal kevesebbet, 839 és 173 ezer Ft-ot tett ki. A dél-dunántúli régió megyeszékhelyein a pécsihez hasonló értékeket mutatott, a megyeszékhelyek átlagában ugyanakkor az állandó lakosonkénti adóalap és adó is mintegy 4%-kal haladta meg a Pécsre számítottat.

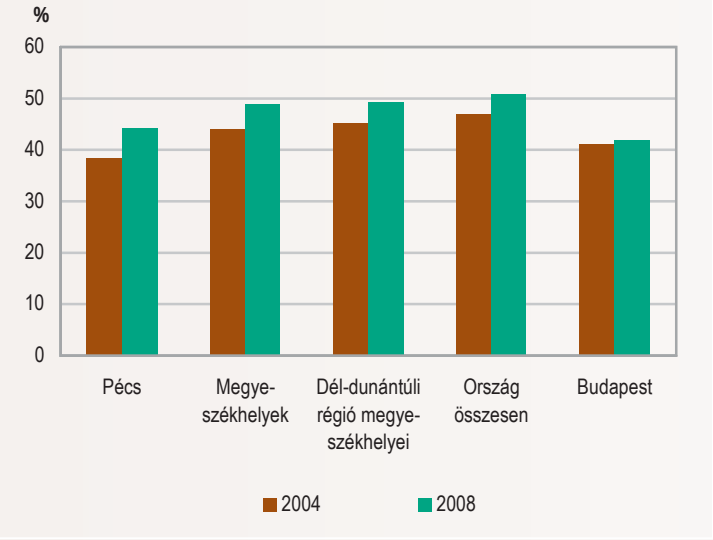
Munkanélküliség

A **nyilvántartott álláskeresők** száma 2008-ban 5057 főt tett ki, ami lényegesen (42%-kal) meghaladta a négy évvel korábbit. A fenti növekedés számottevően több mint a megyeszékhelyeket és az országot jellemző 21 illetve 19%-os bővülés, de a Dél-Dunántúl megyeszékhelyein mért 24%-os emelkedésnél is jóval magasabb. 2008-ban a munkanélküliek közül 49% volt a férfiak, 51% pedig a nők részaránya. A megyeszékhelyek átlagában már közel azonos arányban keresnek munkát a két nem képviselői, az ország egészét ugyanakkor férfitöbblet jellemezte, a munkanélküliek 53%-a az erősebb nemhez tartozott. (Érdemes megemlíteni, hogy a fővárosban a férfiak elhelyezkedési esélyei kedvezőbbek, Budapesten az álláskeresők 46%-a került ki közülük.) Az összehasonlítás valamennyi vetületéről elmondható, hogy a férfiak hányada 1-2 százalékponttal magasabb, mint 2004-ben volt.

Pécsett az álláskeresők 44%-a több mint fél éve próbált elhelyezkedni 2008-ban, négy évvel korábban még csak 38%-uk tartozott ebbe a körbe. A megyeszékhelyek és az ország átlagában a fenti hányad még magasabb, a munkanélküliek 49 illetve 51%-a keresett a vizsgált évben tartósan állást.

12. ábra

A 180 napon túli nyilvántartott álláskeresők munkanélkülieken belüli aránya

Pécsett az álláskeresők mintegy háromtizede legfeljebb általános iskolát végzett, hattizedük közép-, tizedük pedig felsőfokú végzettséggel rendelkezett. A régió és az ország megyeszékhelyein a munkanélküliek végzettség szerinti megoszlása hasonló összetételt mutatott, országosan ugyanakkor már jelentős eltérést tapasztalhatunk. Az ország egészét tekintve ugyanis jóval magasabb az alacsony végzettségűek hányada, a részesedésük 44%-os volt 2008-ban, a középfokúak az állástalanok 52%-át alkották, a főiskolát és egyetemet végzettek hányada ugyanakkor csak 4%-ot tett ki. A baranyai megyeszékhelyen a regisztráltak 71%-a a fizikai foglalkozásúak közül került ki, ez a hányad valamelyest elmaradt a Dél-Dunántúl és az ország megyeszékhelyeit is jellemző 74%-os mutatótól, az ország egészében ugyanakkor a fizikaiak aránya még magasabb, több mint 84% volt. Pécsett – akárcsak a dél-dunántúli megyeszékhelyek és az ország átlagában – az álláskeresők 9%-a a pályakezdők közül került ki, az ország valamennyi megyeszékhelyének átlagában viszont valamivel kevesebben (8%) nem találtak állást tanulmányaik befejezése után. Az álláskeresők 15–74 éves népességhez viszonyított aránya Pécsett 2,9%-os volt, ami alacsonyabb a megyeszékhelyek és az ország 4,0 illetve 5,1 %-os mutatójánál, de magasabb a fővárost jellemző 1,7%-os rátánál.

Nyugdíjasok, nyugdíjak

Pécsett 2009 januárjában 50 658 fő – a város népességének közel egyharmada – **részesült nyugdíjban**, járadékban, illetve nyugdíjszerű rendszeres ellátásban. Számuk kismértékben (1,2%-kal) elmaradt a 2006. januáritól. Az ország egészében 3 millió 31 ezer nyugdíjas és járadékos élt, 0,7%-kal kevesebb, mint három évvel korábban. A népességhez viszonyított arányuk a baranyai megyeszékhelyre számítottnál alacsonyabb, mintegy 30%-os volt. A dél-dunántúli megyeszékhelyeken a pécsihez, az összes megyeszékhelyen az országoshoz hasonló arányban éltek nyugdíjasok, számuk a 2006. évhez képest a régióban lényegében nem változott, az összes megyeszékhely tekintetében kismértékben (0,7%-kal) nőtt.

Pécsett az ellátottak számának változása **jogcímenként** az összlétszám alakulásával összevetve esetenként számottevőbb eltérést mutatott. Miközben az öregségi nyugdíjasok valamint a korbetöltött rokkantsági nyugdíjban részesülők száma 2,5 és 4,2%-kal emelkedett, addig a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjban, a hozzátartozói nyugdíjban, árvaellátásban illetve az egészségkárosodott személyek szociális járadékaiban részesülők száma jelentősen (sorrendben 7,9, 17,8, 11,2 és 9,9%-kal) csökkent a 2006. januárihoz képest. Az ellátottak számát jogcímenként vizsgálva a megyeszékhelyek és az ország viszonylatában is hasonló mértékű és irányú változások figyelhetők meg. A fenti megállapítások Budapestre is jellemzőek a korbetöltött rokkantsági nyugdíjasok számát kivéve, miután Budapesten az ilyen jogcímen ellátottak 4,9%-kal kevesebben voltak, mint három évvel korábban.

A nyugdíjasok **jogosultság szerinti** összetétele az öregségi nyugdíjasok hányadának kismértékű növekedésén túl számottevően nem változott a vizsgált időszakban. Pécsett 2009 elején az öregségi nyugdíjasok az ellátottak 57%-át, a korbetöltött és korhatár alatti rokkantsági nyugdíjban részesülők pedig a 13 illetve 16%-át alkották. Az öregségi nyugdíjban részesülők aránya az ország egészében hasonló volt, mint Pécsett, a Dél-Dunántúl és az ország megyeszékhelyein ugyanakkor magasabb, mintegy 60%-os hányadot tett ki. A rokkantsági ellátásban részesülőknél viszont a pécsi részarány 1–2 százalékponttal magasabb a megyeszékhelyeken és az ország egészében tapasztalt hányadoknál. A hozzátartozói nyugdíjban és árvaellátásban részesülők aránya mindenütt nagyon alacsony, az ellátottak 3-5%-a részesült ilyen típusú ellátásban 2009 januárjában. Az egészségkárosodott személyek szociális járadékára jogosultak Baranya megyeszékhelyén az ellátottak közel 7%-át alkották, a megyeszékhelyeken mintegy 5%-os, az ország egészében 6%-os részarányt képviseltek.

A nyugdíjasok száma és aránya is jelzi, hogy a társadalomnak jelentékeny rétegét alkotják, akiknek az életkörülményeit leginkább a nyugdíjuk nagysága befolyásolja. A nyugdíjak összege a figyelembe vehető havi átlagkeresettől, valamint a beszámított szolgálati időtől függ. Rokkantsági ellátás esetén a rokkantság megállapításának időpontjában betöltött életkor, illetve a rokkantság foka is meghatározó tényezők. Összességében a nyugdíjak összegét és emelésének mértékét törvény határozza meg.

A **nyugdíjak és járadékok egy főre jutó havi átlaga** Pécsett – a 2009. januári nyugdíjemelés után – 86 443 Ft volt, 27,9%-kal több a három évvel korábbinál. A nyugellátás átlagos összege országos átlagban 79 033 Ft-ot tett ki ami közel 9%-kal elmaradt a Pécsre számítottól. A megyeszékhelyek átlagában is valamivel (1,4%-kal) kevesebb 85 220 Ft-os járandóság jutott a nyugdíjasoknak 2009 elején. A fővárosban ugyanakkor a Pécsre számított havi ellátásnál 14,1%-kal többet vehettek kézhez az ellátásra jogosultak.

A különböző járandóságok között az **ellátás fajtái** szerint számottevő különbségek tapasztalhatók. Pécsett 2009 elején az öregségi nyugdíj havi átlagos összege 100 251 Ft volt, ami 16%-kal meghaladta az átlagot. Az öregségi nyugdíjasokon kívül a korbetöltött nyugdíjasok részesültek még átlag feletti ellátásban, az itt kifizetett 92 604 Ft-os ellátás 7,1%-kal volt afölötti. A vizsgálatban kiemelt többi ellátási formánál átlag alatti ellátásban részesültek az adott jogcímen ellátottak. Az elemzés többi dimenziójában is hasonló mértékű eltéréseket tapasztalunk az egyes jogcímeken kifizetett járandóságok tekintetében, közülük a korbetöltött rokkantsági nyugdíjasok járandóságát érdemes kiemelni, ami a megyeszékhelyek és az ország egésze vonatkozásában is valamelyest elmarad a Pécsre számítottól.

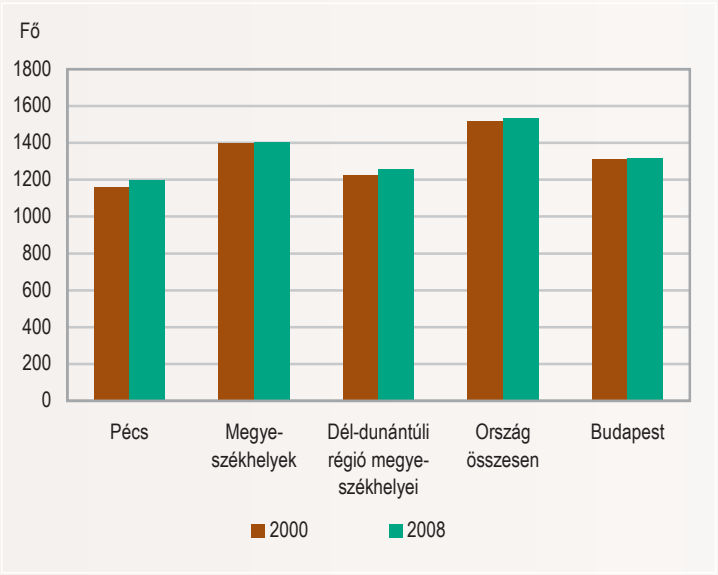
Egészségügyi ellátás

A lakosság egészségügyi alapellátása Pécsett 2008-ban 131 háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra hárult. Számuk 2000 óta –- csakúgy, mint általában – itt is csökkent, 8 fővel. A csökkenés mértéke (6%) erőteljesebb volt a megyeszékhelyek és az ország egészének átlagánál is (2–2%), a dél-dunántúli megyeszékhelyekével pedig pontosan megegyezett.

Az orvosokra háruló tehertétel egyik legmarkánsabb tükrözője az általuk ellátandó népesség nagysága. Városunkban 2008-ban egy háziorvosra illetve házi gyermekorvosra 1197 potenciális beteg jutott, 37-tel több az évezred elejeinél, a leterheltségük tehát jelentősen növekedett. Helyzetük bár a 8 évvel korábbihoz viszonyítva kedvezőtlenebb lett, a hasonló jogállású városokban, valamint a Magyarország területén praktizáló kollégáikhoz képest még így is jóval előnyösebbnek ítélhető. Egy-egy szakembernek ugyanis Pécsett 200–300 fővel kevesebb rászorulóról kell gondoskodnia, mint az említett területeken.

13. ábra

Az egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra jutó lakosok számának alakulása

Az egészségügyi szolgálat következő szintje a járóbeteg-szakellátás, amelynek keretében a szakorvosi rendelőintézetekben, a fekvőbeteg-ellátó intézetek ambulanciáján, illetve az orvosi képesítéssel rendelkező magánrendelőkben jelentkezett betegek vizsgálatát, kezelését végzik. Pécsett a járóbeteg-szakellátást 2008-ban mintegy 2,2 millió esetben keresték fel, 16%-kal (országosan 13, a megyeszékhelyeken 14%-kal) kevesebbszer, mint 8 évvel korábban. Egy lakos átlagosan 14 alkalommal vette igénybe a szakorvosok segítségét, a 2000. évinél 3-mal kevesebb esetben. Számottevő területi differencia e téren sem a megyeszékhelyeket, sem azon belül a dél-dunántúliakat tekintve nem mutatkozott, az országos átlaghoz képest ellenben igen, annál a pécsi mutató kétszer magasabb volt.

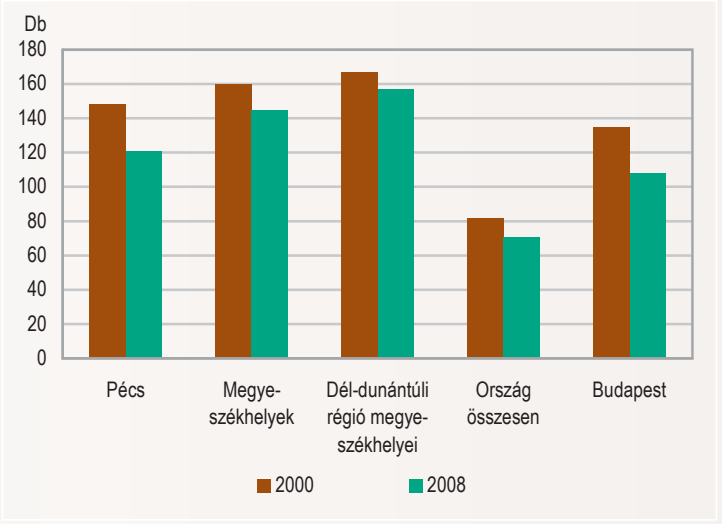
A 2008. év folyamán a járóbeteg-szakrendeléseket felkeresők érdekében mintegy 11 millió kezelést, beavatkozást végeztek el a gyógyító szakemberek. Ezek száma a vizsgált időszakban – az országoshoz többé-kevésbé hasonló mértékben –- egy százalékkal mérséklődött. Ez az azonos jogállású városokénál előnyösebb körülményekre utal (azokban a csökkenés 3%-ot ért el), a régió megyeszékhelyeihez viszonyítva azonban kevésbé kedvező a kép, ott ugyanis – ha csekély is (alig fél százalékos), de mégiscsak – növekedés mutatkozott.

Egy lakosra 2008-ban – csakúgy, mint 8 évvel korábban – átlagosan 71 beavatkozás jutott, ami az országos átlag duplája, a megyeszékhelyekénél pedig 12-vel több. Szintén változatlan maradt a vizsgált időszak alatt a járóbeteg-szakellátásban az egy beavatkozásra jutó idő is, ez 2000-ben és 2008-ban egyaránt 4 percet tett ki, kevesebb, mint egy perccel (54, illetve 48 másodperccel meghaladva) az ország, valamint a megyeszékhelyek összességében a betegekre fordítható időt.

A járóbeteg-szakrendelésen nem gyógykezelhető betegeket a kórházak látják el. A kórházi ágyszám-racionalizálás, a közelmúlt fekvőbeteg-intézeti reformja természetesen városunkat sem kerülte el. Ennek hatására Pécsett 2000 és 2008 között 500-zal csökkent a működő ágyak száma, vagyis 21%-kal kevesebb fogadhatta csak a betegeket, mint 8 évvel korábban. Az érvágás a várost mélyebben érintette, mint az azonos jogállású településeket, valamint az ország kórházait együttesen, de még inkább fájó volt a régió megyeszékhelyeihez viszonyítva (a csökkenés a fenti sorrendben 11, 15, illetve 9%-ot tett ki). Ezzel együtt is megállapítható, hogy a 10000 lakosra jutó ágyak számát tekintve Pécs – köszönhetően az Orvostudományi Egyetem jelenlétének - az országosnál sokkalta jobban ellátott, 2008-ban a mutató 121 volt, szemben az országos 71-gyel. A megyeszékhelyek és közülük is a dél-dunántúliak ezzel szemben előrébb állnak, mint Pécs, ezekben ugyanis 24-gyel, illetve 36-tal több ágy állt rendelkezésre 10000 főre vetítve.

14. ábra

A 10000 lakosra jutó működő kórházi ágyak számának alakulása

Az ágyak mindenütt – a 2000. évihez hasonló szintű - magas kihasználtsággal működtek 2008-ban is. Pécsett a vizsgált időszakban mindvégig 73%-os volt az igénybevételük, amiben lényeges területi differencia – az összehasonlított területek egészéhez képest – nem mutatkozott.

Művelődés

Pécs az ország egyik legszebb, műemlékekben leggazdagabb városa, a Dunántúl szellemi és kulturális életének központja. Egész évben programok, rendezvények, fesztiválok várják a szórakozni vágyókat, nem egy közülük országos (sőt nemzetközi) hírű és jelentőségű, mint pl. a Pécsi Országos Színházi Találkozó, a Pécsi Bordalfesztivál, a Nemzetközi Felnőttbáb-fesztivál, a Nemzetközi Summertime Blues & Jazz Fesztivál, a Pécsi Szabadtéri Játékok, vagy a Rockmaraton. 2008-ban összességében több mint 1800 kulturális rendezvénynek adott otthont a város, az ezeken résztvevők száma megközelítette a 624 ezer főt. 1000 lakosra a megyeszékhelyek, az ország, de még a főváros átlagánál is nagyobb számú, mintegy 4000 érdeklődő jutott.

A városban 4 állandó színház működik, ezek 2008-ban 510 előadást tartottak, több mint 113 ezer érdeklődő részvételével. 2002 óta az előadások és látogatók száma egyaránt megfogyatkozott, előbbi egynegyedével, utóbbi egyharmadával maradt el a 6 évvel korábbitól. A látogatók táborának megcsappanása nem egyedi jelenség, ez alól csak a budapesti színházak jelen

tenek kivételt. A megyeszékhelyeken (ezen belül a Dél-Dunántúlon), valamint az ország egészében lévőket viszont szintén csökkenés jellemzi (megjegyzendő, hogy annak mértéke elmaradt a pécsiekétől). Az előadások száma ezzel szemben csak városunkban mérséklődött, a hasonló jogállású településeken ugyanakkor 3, országosan 12%-kal növekedett. Egy-egy produkció 2008-ban Pécsett átlagosan 222 látogatót vonzott, ami 30-cal kevesebb volt a 2002. évinél. (Az átlagos nézőszám-csökkenés szintén általános tendencia.) Az egy előadásra jutó közönség számában fellelhető némi területi differencia. Természetszerűleg a budapesti intézmények a leglátogatottabbak, velük szemben, a másik oldalon Pécs említhető, ahol a fenti mutatót az összes (és ezen belül a régiós) megyeszékhelyek, valamint az ország egészének átlaga egyaránt meghaladta.

A város 3 települési könyvtárában 1,1 millió könyvtári egység várta 2008-ban az olvasni vágyókat, mintegy kétharmadával bővebb állomány, mint 8 évvel azelőtt. Az állomány - a főváros kivételével - valamennyi, az összehasonlítás alapjául szolgáló területen gyarapodott, legjelentősebben (81%-kal) a dél-dunántúli megyeszékhelyeken. A kivételként említett Budapesten ezzel szemben mintegy a felére (57%-ra) zuhant vissza.

Az eleve is magas, és folyamatosan emelkedő könyv- és folyóiratárak, valamint a lakosság fokozódó megélhetési nehézségei az olvasás szerelmeseit mindinkább a könyvtárak irányába terelte. Erre utal, hogy a beiratkozott olvasók tábora számottevően bővült. Pécsett a 2000. évinél 20%-kal több olvasót – szám szerint közel 26 600 főt – tartottak nyilván 2008-ban. E növekedés jelentősen meghaladta az azonos jogállású városokban, valamint az ország egészében tapasztaltat, a fővárositól (72%) azonban igencsak elmaradt. Városunk 1000 lakosa közül átlagosan 169-en látogatták rendszeresen a könyvtárakat, számuk az áttekintett időszak alatt 32 fővel gyarapodott. Az érdeklődés az országos átlagnál (143 beírt olvasó 1000 lakosonként) élénkebbnek mutatkozott, a megyeszékhelyekénél (beleértve a régiósokat is) viszont lanyhábbnak ítélhető (ez utóbbiak sorrendben: 206, illetve 186 fő/ 1000 lakos).

A könyvtárakból Pécsett 2008-ban valamivel több, mint 648 ezer egységet kölcsönöztek ki, amiből 1000 lakosra átlagban mintegy 4100 darab jutott. Ez a 8 évvel korábbinál, az országos és megyeszékhelyi átlagnál egyaránt magasabb volt.

A kultúrált szórakozás kedvelőit Pécsett 2008-ban 15 muzeális intézmény fogadta, közülük a legismertebb a Janus Pannonius Múzeum, amely Magyarország legnagyobb vidéki múzeuma, a Magyar Tudományos Akadémia kutatóhelye, múzeumok sokasága tartozik hozzá. Az intézmények a fent jelzett esztendőben 142 kiállításon mutatták be a látnivalókat, ez két és félszerese volt a 2004. évinek. Sajnálatos módon az egyre szélesedő lehetőségeket az érdeklődés nem követte, a látogatók száma 2004 és 2008 között mintegy a felére csappant, miközben az azonos jogállású városokban és országosan mindössze pár százalékkal fogyott.

Az időtöltés további lehetőségét kínálják a filmszínházak. Noha városunkban a 2001. évinél egynegyedével több mozi-előadást tartottak 2008-ban, az érdeklődés ez esetben is jócskán (kb. egyharmadával) elmaradt a 7 évvel korábbitól. Ebben a drága belépőjegyek éppúgy szerepet játszanak, mint az internetről letölthető, valamint dvd filmek rohamos terjedése. A látogatók számának visszaesése a megyeszékhelyek átlagánál, és az országosnál jóval erőteljesebb volt. A csökkenést tükrözi, hogy 1000 lakosra Pécsett 2001-ben még 3100, 2008-ban ezzel szemben már csupán 2100 néző jutott. A látogatók népességre vetített száma Pécsett a fent említett két átlagot egyaránt meghaladta.

Bűncselekmények

A bűncselekmények alapján megrajzolható képhez az elkövetés helyét vettük figyelembe, ami sokat elárul a lakókörnyezet megítéléséről, biztonságáról. A legkorábban elérhető adatok 2001-től állnak rendelkezésre, a legfrissebbek pedig 2008-ból származnak. A két időpont összehasonlítása helyett a hangsúlyt a legutóbbi év keresztmetszeti adatainak bemutatására helyezzük. A regisztrált bűncselekmények száma 2008-ban Pécsett közel hét ezer volt. Ezen belül a legtöbb eset a vagyon elleni bűncselekményeknél fordult elő (4062), számosságát tekintve a közrend elleni bűncselekmények következtek (1524). A fennmaradó bűncselekmények száma és a köztük levő különbségek jóval kisebbnek bizonyultak. A fajlagos mutatók alapján nyílik mód érdemi összehasonlításra. A két legfontosabb referencia kategóriának az ország és a megyeszékhelyek átlaga tekinthető. Összességében elmondható, hogy a baranyai megyeszékhely alapvetően nem tér el egyik vonatkozási kör bűnözési mintázatától sem. Jelentősebb különbség mindössze a regisztrált bűncselekmények és a vagyon elleni bűncselekmények fajlagos számában fedezhető fel. Mindkét esetben a megyeszékhelyek átlaga szignifikánsan felülmúlja a pécsi értékeket és az országos átlagot is.

7. tábla

Az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma, 2001-ben és 2008-ban

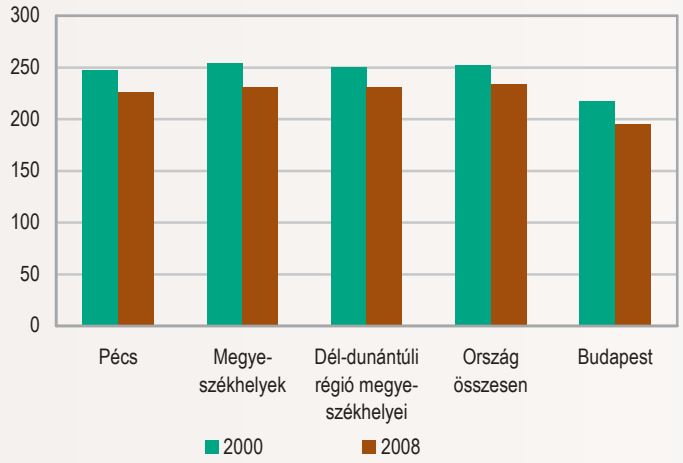
Megnevezés	Pécs	A dél-dunántúli régió megye-székhelyei	Megye-székhelyek	Budapest	Ország összesen
			2001		
Regisztrált bűncselekmények	56,0	62,8	58,1	68,7	45,7
Ebből: személy elleni	1,7	1,7	2,1	2,6	2,1
közlekedési	2,6	2,5	2,3	1,1	1,9
közrend elleni	9,3	11,5	11,6	10,6	7,3
gazdasági	3,9	4,2	3,1	1,2	1,2
vagyon elleni	37,0	41,2	37,5	52,4	31,2
erőszakos és garázda jellegű	3,3	3,2	3,2	3,1	3,0
			2008		
Regisztrált bűncselekmények	44,2	42,1	55,1	62,9	40,7
Ebből: személy elleni	2,2	2,3	2,3	1,9	2,1
közlekedési	2,2	2,1	1,9	1,3	1,9
közrend elleni	9,7	9,5	10,9	11,3	7,2
gazdasági	2,7	2,6	3,0	2,8	1,6
vagyon elleni	25,9	24,3	34,8	44,4	26,5
erőszakos és garázda jellegű	3,4	3,1	3,6	3,8	3,3

Lakáshelyzet

Pécs közel 157 ezres népességének 2008. év végén mintegy 69 ezer lakás szolgált otthonául. A lakások száma 2000 óta 6%-kal gyarapodott, nagyjából hasonló mértékben, mint a megyeszékhelyeken általában (5%), illetve az ország egészében (7%). Az állomány bővülése, és az azzal egyidejűleg bekövetkezett lélekszám-fogyás oda vezetett, hogy a vizsgált időszak alatt – csakúgy, mint mindenütt, a baranyai megyeszékhelyen is – jelentősen javult a laksűrűség. Száz lakásra átlagosan 226 lakos jutott, 21-gyel kevesebb, mint 8 esztendővel korábban. A csökkenés valamivel mérsékeltebb volt a megyeszékhelyek esetében tapasztaltnál, ugyanakkor az országos értéket némileg meghaladta. A változások dacára az említett területekhez viszonyított helyzetünk ugyanaz maradt, mint volt 8 évvel ezelőtt, azaz Pécsett továbbra is kevésbé zsúfoltak a lakáskörülmények, mint országosan, illetve a 18 megyeszékhelyen általában.

15. ábra

A száz lakott lakásra jutó lakosok számának alakulása

A vizsgált időszak 9 esztendeje alatt városunkban összességében mintegy 4700 lakás épült. 1000 lakosra évente átlagosan – az országoshoz nagyjából hasonlóan – 3,3 újonnan átadott otthon jutott, ami ugyanakkor a megyeszékhelyekre jellemző értéktől kis mértékben elmaradt. A lakásépítések a kétezres évtized második harmadában zajlottak a legintenzívebben. A népesség számához viszonyítva a legtöbb épített lakás (sorrendben 4,4, illetve 4,0) Pécsett – csakúgy, mint a többi megyeszékhelyen – 2003-ban és 2004-ben létesült. (Az ország egészében ez a csúcsidőszak 2004-re, illetve 2005-re tehető.) A kiugró éveket követő időszakról általánosságban elmondható, hogy a használatba vett új otthonok népességre vetített száma mindenütt magasabb volt, mint az évtized első harmadában.

Az 1000 főre jutó lakásépítéseket illetően megjegyzendő még, hogy az áttekintett 9 esztendő során az Pécsett többnyire elmaradt a megyeszékhelyek átlagától, az ország egészéhez viszonyítva ugyanakkor korántsem ilyen egyöntetű a kép. Adódtak évek, amikor városunkban az országosnál magasabb, olyanok is, amikor alacsonyabb volt az építkezések intenzitása, de előfordultak olyan esztendők is (2000, 2002), amikor a két átlag megegyezett.

8. tábla

Az épített lakások 1000 lakosra jutó száma

Év	Pécs	Megye-székhelyek	Ezen belül:a dél-dunántúli régió megye-székhelyei	Ország összesen	Ezen belül: Budapest
2000	2,1	1,9	2,2	2,1	1,8
2001	2,3	3,0	2,4	2,7	2,5
2002	3,1	3,8	3,3	3,1	3,6
2003	4,4	4,6	4,3	3,5	3,6
2004	4,0	5,4	3,5	4,3	5,7
2005	3,1	4,3	3,0	4,0	6,9
2006	3,9	3,5	3,0	3,3	4,6
2007	3,7	3,8	2,9	3,5	5,4
2008	2,6	3,3	2,3	3,5	5,3

Az épített lakások alapközművekkel való ellátottsága Pécsett 2000 óta számottevően javult, ugyanez a gázellátottságukat illetően nem mondható el. Az újonnan átadott otthonoknak 2008-ban úgyszólván mindegyike (99%-a) rendelkezett vezetékes ivóvízzel, s túlnyomó többségük (97%-uk) csatornával is, előbbi 7, utóbbi 19 százalékponttal haladta meg a 8 évvel korábbit. Gázvezetékkel 83%-uk létesült, miközben 2000-ben ez az arány még 89%-ot tett ki. A jelenség oka, hogy az utóbbi időben a peremterületekre kényszerült építkezések miatt az otthonok egy része olyan helyeken fekszik, ahol a gázhálózat jelenleg még nincs kiépítve. A közüzemi vízvezetékkel épített lakások aránya 2008-ban az országossal és a megyeszékhelyek átlagával azonosan alakult, a csatornázottaké mindkettőt jóval meghaladta, azaz az alapközművi ellátottságunk „versenyképesnek" tekinthető. Ezzel szemben Pécsett a lakások jóval kisebb hányadát adták át gázvezetékkel felszerelve, mint akár a többi azonos jogállású városban, illetve az ország egészében. (Megjegyzendő, ez már 2000-ben is így volt.)

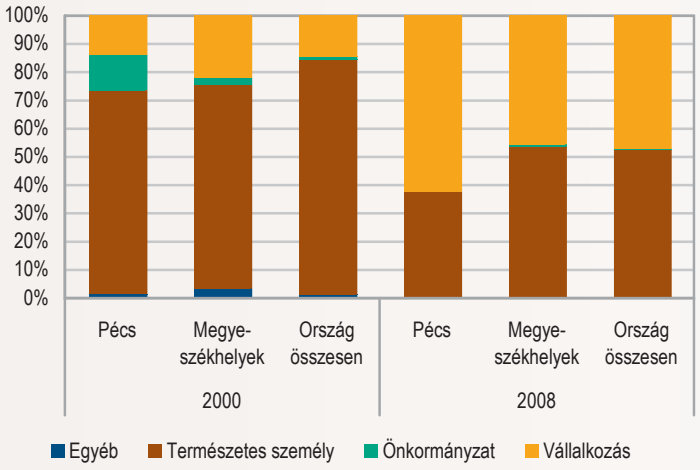
Az épített lakások átlagos alapterülete 2008-ban városunkban 83 m^2-t tett ki, ez 10 m^2-rel maradt el a 8 évvel korábbitól, s ugyanennyivel a megyeszékhelyeknek, illetve az ország egészének átlagától. Az alapterület csökkenése azzal függ össze, hogy Pécsett a vizsgált időszakban – csakúgy, mint a régió megyeszékhelyein általában – visszaesett a 4, illetve annál több szobával létesített új otthonok aránya. (Országosan, és az azonos jogállású települések összességében ilyen visszaesés nem következett be, de az átlagos alapterület ott is mérséklődött.)

Mindenütt igen jelentősen átalakult 2000 óta az építtetői kör. A változás abban érhető tetten, hogy a helyi önkormányzatok szerepvállalása gyakorlatilag teljesen megszűnt, és a magánszemélyek építtetői kedve is számottevően megcsappant, mind nagyobb teret kaptak viszont a vállalkozások. Pécsett 2008-ban egyetlen önkormányzati lakás sem létesült, szemben 2000-rel, amikor még 12%-ot ért el az önkormányzatok finanszírozásával megvalósított építések aránya. A területi különbségek e tekintetben csak napjainkra tűntek el, az új önkormányzati lakások részaránya a pécsi 12%-kal szemben országosan ugyanis már 2000-ben is csupán egy százalékot tett ki, és a megyeszékhelyeken sem volt ennél sokkal magasabb (2%). Élesedett viszont a területi differencia a magánerőt illetően. Természetes személyek az évezred elején– Budapest kivételével – a lakások-

nak még általában 70–80%-át építtették, 2008-ra azonban Pécsett ez az arány 37%-ra csökkent, miközben országosan, illetve a megyeszékhelyeken még mindig 52–53% között mozgott. A vállalkozások fentiekben említett térnyerését tükrözi, hogy városunkban 2008-ban az új otthonok 62%-a jött létre ezek anyagi szerepvállalásával, miközben 8 évvel korábban még csak 14%-ukról volt ugyanez elmondható. A területi különbség ez esetben is növekedett. A vállalkozások jelenléte 2000-ben Pécsett még elmaradt a megyeszékhelyeken, valamint az ország egészében tapasztalttól, 2008-ra viszont már jóval (15–17 százalékponttal) meghaladta ez utóbbi kettő átlagát.

16. ábra

Az épített lakások összetétele építtetők szerint

Közműellátottság

Pécsett 2008. év végén 69 458 lakás volt a szennyvíz- és az ivóvízvezeték-hálózatba bekötve. Előbbi hossza 437,4 km-t tett ki, és ezen keresztül – tisztítottan – 8796,2 ezer m^3 szennyvizet vezettek el, aminek közel felét a háztartások adták. Ugyanekkor a közüzemi ivóvíz-vezeték 660,5 km hosszú volt, és az így szolgáltatott 7348,8 ezer m^3 víz 62%-át a háztartások használták fel. A városban két évvel ezelőtt 33 538 háztartási fűtési gázfogyasztóval kellett számolni, akik által igénybe vett vezetékes gáz mennyisége 49 875 ezer m^3-t – az összes szolgáltatott gázmennyiség 59 %-át – tett ki. A gázcsőhálózat hossza kevéssel meghaladta a 600 km-t. A távfűtésbe bekapcsolt lakások száma 31 201, a melegvíz-hálózatba bekötötteké 29 493 volt.

Az egy főre eső felhasználás – illetve szennyvíznél az elvezetett mennyiség – tekintetében a város mutatói 2008-ban alatta maradtak mind a (vidéki és dél-dunántúli) megyeszékhelyek átlagának, mind az országos és budapesti értékeknek. A megyeszékhelyek rangsorában a lakosság részére szolgáltatott egy főre jutó gázmennyiség vonatkozásában Pécsnek csak Szekszárd, Szolnok, Tatabánya és Veszprém maradt alatta. Ivóvízből pedig egy főre vetítve csak Tatabányán fogyasztottak kevesebbet, mint a baranyai megyeszékhelyen. A lakosságtól közcsatornán elvezetett szennyvízmennyiségnél az egy főre eső mutató csak Kecskeméten, Békéscsabán, Debrecenben és Tatabányán volt alacsonyabb, mint Pécsett.

9. tábla

A közmű-ellátottság fontosabb fajlagos adatai a megyeszékhelyeken 2008*

Megnevezés	Egy lakosra jutó szolgáltatott gáz-mennyiség	Egy lakosra jutó szolgáltatott vízmeny-nyiség	Egy lakosra jutó közcsa-tornában elvezetett szennyvíz
	m^3		
Pécs	718,1	29,1	27,6
Kaposvár	833,5	34,5	36,2
Szekszárd	628,1	32,2	32,1
Dél-dunántúli megyeszékhelyek	**734,8**	**30,9**	**30,4**
Budapest	**799,6**	**55,6**	**50,4**
Megyeszékhelyek összesen	**784,9**	**34,2**	**32,3**
Ebből: Kecskemét	897,2	33,1	26,7
Békéscsaba	955,5	34,7	21,2
Miskolc	750,8	32,1	30,4
Szeged	802,2	42,0	41,9
Székesfehérvár	832,0	38,6	44,2
Győr	786,8	30,5	33,3
Debrecen	826,9	32,4	26,5
Eger	997,0	38,8	37,1
Tatabánya	312,2	23,9	21,1
Salgótarján	850,1	30,4	28,8
Nyíregyháza	847,0	36,2	35,8
Szolnok	683,5	34,8	32,7
Szombathely	831,1	35,1	34,2
Veszprém	682,7	35,6	33,9
Zalaegerszeg	778,6	42,8	39,2
Ország	**881,7**	**36,0**	**27,2**

* A háztartások körében.

Környezet

2008 végén a pécsi lakások 95,7%-ára - 65 562 ingatlanra – terjedt ki a rendszeres hulladékgyűjtés. Ez az arány – bár elmaradt a budapesti értéktől, de – meghaladta mind a (vidéki és dél-dunántúli) megyeszékhelyek átlagát, mind az országos mutatót. A városban a 2008. év során elszállított összes szilárd települési hulladék 84 482,9 tonnát tett ki, aminek több mint fele a lakosságtól származott.

Ugyanebben az évben a pécsi zöldterület nagysága mintegy 11 km^2-re terjedt ki, ami város területének 6%-át jelentette. Mindehhez még kikapcsolódás szempontjából hozzájön a 323 játszótér, tornapálya és pihenőhely is.

A fontosabb fajlagos adatokat tekintve ki kell emelni, hogy Pécs a háztartásokból elszállított egy lakosra jutó szilárd települési hulladékmennyiség alapján 2008-ban bár meghaladta az összes megyeszékhely átlagát, valamint az országos és budapesti értéket is, de nem érte el a dél-dunántúli

székhelyekre mért – viszonylag magas – szintet. Pécset a vidéki megyeszékhelyek közül csak Salgótarján és Nyíregyháza előzte meg e mutató vonatkozásában. Az egy főre vetített zöldterület nagyságát tekintve viszont a pécsi érték jóval meghaladta mind a összes megyeszékhely átlagát, mind a budapesti és országos szintet. Pécsett ugyanakkor az egy lakosra jutó önkormányzati kiépített út és köztér hossza valamivel nagyobb volt a vidéki megyeszékhelyek átlagánál, miközben az elmaradt a három dél-dunántúli központra számított értéktől.

10. tábla

A környezetgazdálkodás fontosabb adatai a megyeszékhelyeken, 2008

Megnevezés	Egy lakosra jutó		
	elszállított szilárd települési hulladék, kg[a)]	zöldterület, m^2	önkormányzati kiépített út és köztér hossza, m
Pécs	285,6	67,4	3,0
Kaposvár	495,4	21,6	3,0
Szekszárd	219,2	13,3	5,2
Dél-dunántúli megyeszékhelyek	**331,7**	**48,3**	**3,3**
Budapest	**243,5**	**13,2**	**2,1**
Megyeszékhelyek összesen	**258,5**	**24,6**	**2,8**
Ebből: Kecskemét	239,3	35,3	2,3
Békéscsaba	273,6	28,1	3,3
Miskolc	221,9	18,4	2,9
Szeged	227,5	19,5	2,2
Székesfehérvár	248,2	26,8	2,7
Győr	236,5	15,5	2,6
Debrecen	243,5	8,9	2,5
Eger	254,2	27,3	2,3
Tatabánya	276,2	31,3	1,0
Salgótarján	376,8	25,2	3,9
Nyíregyháza	286,7	16,2	3,7
Szolnok	206,7	19,2	3,2
Szombathely	238,6	17,4	2,7
Veszprém	192,4	13,9	2,4
Zalaegerszeg	280,5	34,9	5,2
Ország	**267,0**	**17,6**	**4,4**

a) A háztartások körében.

Helyi közlekedés

A pécsi tömegközlekedést a helyi autóbuszjáratok jelentik, melyek 2008-ban 69 útviszonylattal összesen 161 km hosszú hálózaton biztosították az összeköttetést az egyes városrészek, illetve a városmag és a külső területek között. Az adott évben helyi autóbusz-hálózatot több mint 63 millióan vették igénybe, és a megtett utaskilométer is a 308 milliót közelítette. Más megyeszékhelyekkel összevetve a helyi autóbusz-közlekedés vonalhálózata mindössze Debrecenben és Székesfehérváron hosszabb, mint Pécsett, míg az utaskilométer alapján csak a szegedi, a miskolci és a debreceni mutató volt a baranyai székhely értékénél nagyobb.

A városban 2008. végén 48 270 személygépkocsit regisztráltak, ami ezer lakosra vetítve 308 autót jelent. Pécs e mutató alapján alatta maradt mind a (vidéki és dél-dunántúli) megyeszékhelyek átlagának, mind az országos és a budapesti értéknek.

11. tábla

A helyi közlekedés főbb adatai a megyeszékhelyeken, 2008

Megnevezés	Helyi autóbuszközlekedés		Ezer lakosra jutó személygépkocsi
	hálózatának hossza, km	utaskilométere, 1000 km	
Pécs	161	307 698	308
Kaposvár	68	53 725	325
Szekszárd	45	17 173	368
Dél-dunántúli megyeszékhelyek	**273**	**378 596**	**320**
Budapest	**819**	**5 086 050**	**348**
Megyeszékhelyek összesen	**1 970**	**2 484 390**	**315**
Ebből: Kecskemét	120	76 211	350
Békéscsaba	50	41 372	320
Miskolc	151	405 518	269
Szeged	115	408 495	279
Székesfehérvár	355	112 858	368
Győr	122	130 693	333
Debrecen	175	362 530	312
Eger	45	79 974	321
Tatabánya	64	71 003	293
Salgótarján	60	37 213	303
Nyíregyháza	145	113 552	323
Szolnok	73	89 405	291
Szombathely	64	49 236	346
Veszprém	95	77 016	315
Zalaegerszeg	63	50 718	331
Ország	**4 513**	**8 047 159**	**305**

További információk, adatok, (linkek)

Táblák

A Dél-Dunántúli Statisztikai Tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

Zsolt.Németh@ksh.hu

Telefon: (+36-72) 533–395

Információszolgálat

Telefon: (+36-1) 345–6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

IV. évfolyam 88. szám 2010. augusztus 3.

2010/88
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/7

Tartalom

1	*Szekszárd társadalma és gazdasága*	1
2	Népesség, népmozgalom	1
3	Bölcsődei ellátás	2
4	Közoktatás	2
5	Felsőoktatás	3
6	Ipar	3
7	Kereskedelem, vendéglátás	3
8	A vendégforgalom alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken	3
9	Gazdasági szervezetek	4
10	K+F	5
11	Alkalmazásban állók, keresetek	6
12	Személyi jövedelemadó	6
13	Munkanélküliség	6
14	Nyugdíjasok, nyugdíjak	7
15	Egészségügyi ellátás	7
16	Művelődés	8
17	Bűncselekmények	8
18	Lakáshelyzet	9
19	Közműellátottság	9
20	Környezet	10
21	Helyi közlekedés	10

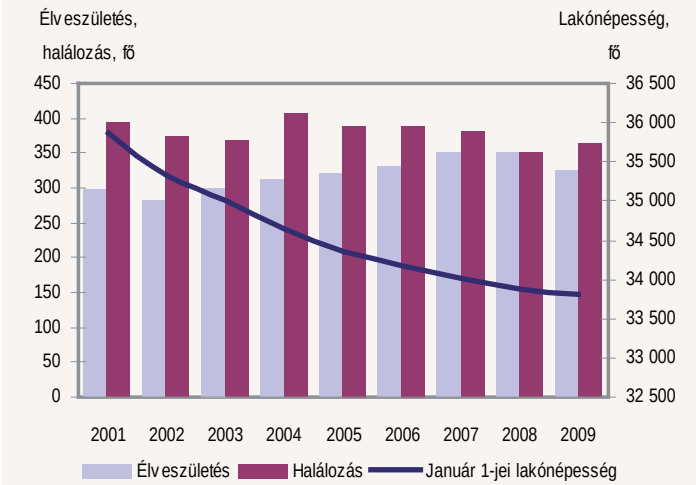
Szekszárd társadalma és gazdasága

Népesség, népmozgalom

Szekszárd, Tolna megye székhelye lélekszámát tekintve Magyarország legkisebb megyeszékhelye. A népességszámhoz viszonyítva nagy, 96 km^2-en elterülő város 351 fő/km^2-es népsűrűségével Békéscsaba és Kecskemét után a harmadik legritkábban lakott megyeszékhely. 2009. év végén a város – az évtized elejéhez képest mintegy 2200 fővel kevesebb – 33 805 fős népességet számlált. A népességfogyás nagyobb részt az évek óta jellemző negatív vándorlási különbözetből adódott, 2001 és 2009 között mintegy 1750 fővel csökkentette a létszámot. A település vonzása a megyeszékhelyek átlagához képest gyenge, még mindig többen költöznek el Szekszárdról, mint ahányan lakóhelyül választják. A népességcsökkenés másik tényezője a születések és halálozások különbségéből eredő veszteség, amely az áttekintett időszakban megközelítette az 550 főt.

1. ábra

A természetes népmozgalom és a lakónépesség alakulása Szekszárdon

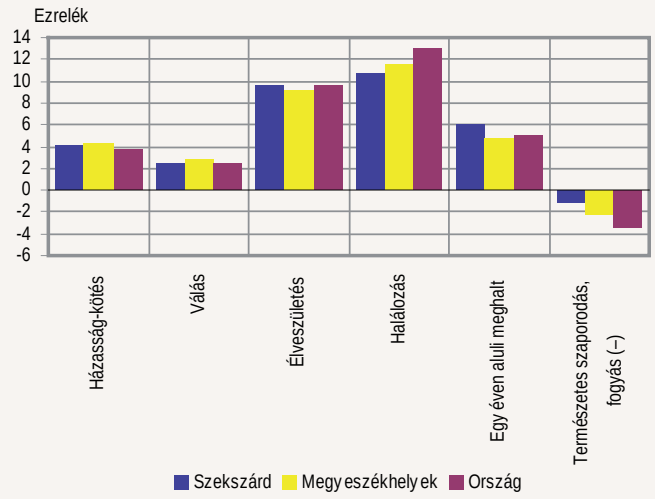
Szekszárdon is a vidéki megyeszékhelyek, illetve az ország átlagához hasonlóan kedvezőtlenül alakultak a demográfiai folyamatok. Az ezredfordulót követően a tolnai megyeszékhelyen 282-350 között ingadozott az élveszületések száma, 2009-ben 326 gyermek jött világra. Ezer lakosra ebben az évben – az országoshoz hasonlóan – 9,6 élveszületés jutott, amely 0,4 ezrelékponttal meghaladta a 18 hasonló rangú település átlagát. A halálozások száma 352-406 közötti értékeket mutatott 2000-2009 között, a legutóbbi évben 363-an haltak meg. Ezer lakosra vetítve ez jóval kedvezőbb arányt (10,7‰) jelentett mind a megyeszékhelyek átlagához, mind az országos mutatóhoz viszonyítva, előbbinél 0,8, utóbbinál 2,3 ezrelékponttal alacsonyabb értéket mutatva. Az erősen ingadozó, de a halálozások számától rendre elmaradó születésszám azt eredményezte, hogy a természetes népmozgalom egyenlege továbbra is negatív maradt, 2000-2009 között átlagosan 64, ezen belül 2009-ben 37 fővel csökkent a város népessége. Ez utóbbit ezer lakosra vetítve Szekszárd lakosságszáma kisebb ütemben fogyott, -1,1‰-es mutatója kevesebb mint fele volt a megyeszékhelyek átlagának, az országosnak pedig mintegy harmadát jelentette.

A Szekszárd népességcsökkenésében jelentős szerepet játszó belföldi vándorlás az elmúlt években bár csökkenő mértékben, de végig negatív

egyenleggel zárt, a legutóbbi, 2009-es évben is 33-mal többen költöztek el a városból, mint ahányan idejöttek. A migrációból adódóan tehát Szekszárd népessége ezer lakosonként egy fővel csökkent, miközben a hasonló jogállású települések átlagosan 2,4 fős nyereséget könyvelhettek el.
A házasodási kedv visszaesése a tolnai megyeszékhelyen is tetten érhető. 2009-ben – a 2000. évinél 30%-kal kevesebb – 138 pár mondta ki az igent anyakönyvvezető előtt, ezalatt a hasonló rangú városok átlagában jóval kisebb mértékű 17%-os, az ország egészét tekintve 24%-os csökkenés következett be. Ezer lakosra 4,1 házasságkötés jutott, alig kevesebb, mint a 18 vidéki megyeszékhely átlaga (4,2‰), és alig több mint az országos mutató (4,0‰). A házasságkötések számának visszaesésével csaknem azonos mértékben csökkent a válások száma is. 2009-ben 81 házasságot bontottak fel Szekszárdon, 29%-kal kevesebbet, mint 2000-ben. A válások ezer lakosra jutó – az országos átlaggal megegyező – száma (2,4‰) kedvezőbb volt a megyeszékhelyek átlagánál (2,7‰).

2. ábra

A népmozgalom főbb mutatói, 2009

A hosszú ideje csökkenő születésszám együtt járt a népesség korstruktúrájának változásával is. Számottevően csökkent a 0–14 évesek, ugyanakkor emelkedett a 65 éves és idősebb lakosok száma és aránya. A népesség elöregedése leginkább a száz gyermekkorúra jutó idősek számában érhető tetten, 2000-ben még 84, 2009-ben viszont már 123 időskorú jutott száz 0–14 évesre, az azonos jogállású városok átlagát 8 fővel, az országos mutatót 10 fővel meghaladva.
A népesség nemek szerinti összetétele nem változott számottevően, 2009-ben ezer férfira 1172 nő jutott, 2-vel kevesebb, mint 2000-ben. A Szekszárdra jellemző mutató viszont mind a 18 vidéki megyeszékhely, mind az ország átlagánál erőteljesebb nőtöbbletet jelez.

Bölcsődei ellátás

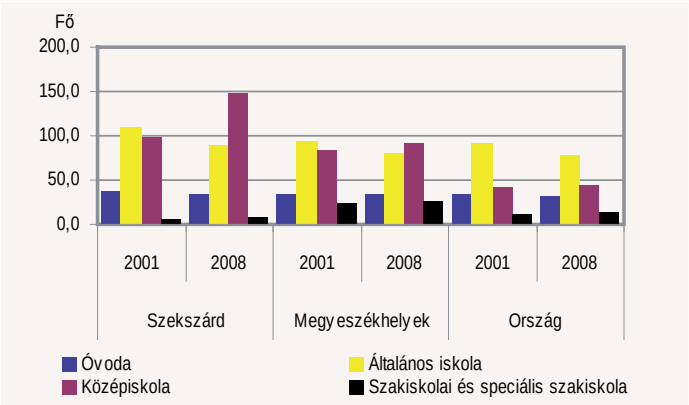
A csökkenő születésszám nem tükröződik a bölcsődékbe beírt gyermekek számában. Ez inkább azt jelzi, hogy hány anya térne vissza a munkaerőpiacra, a gyed, illetve gyes lejárta előtt anyagi megfontolásból, vagy munkahelyféltés miatt. Szekszárdon 2008-ban a 2001. évinél 1,6-szer több gyermeket fogadott változatlan férőhely-kapacitással a város két bölcsődéje, a kihasználtság így 83%-ról 134%-ra emelkedett. A szekszárdi bölcsődék zsúfoltsága ugyanakkor nem egyedi, a megyeszékhelyek átlagában száz férőhelyre 138 gyermek jutott, országosan pedig 130. A gyermekeket – hasonlóan a 2001. évihez – 19 gondozónő látta el, a megyeszékhelyek viszonylatában viszont közel 4, országosan pedig mintegy 9%-kal emelkedett a létszám, miközben ott a gyermekszám „mindössze” 11, illetve 16%-os bővülést mutatott.

Közoktatás

A csökkenő születésszám először az óvodai gyermeklétszámok alakulásában érhető tetten. 2008-ban mintegy 14%-kal kevesebb volt a beírt gyermekek száma, mint 2001-ben, a férőhelyek száma pedig ennél is jóval nagyobb mértékben – negyedével – csökkent. A szekszárdi létszámcsökkenés jóval erőteljesebb volt a megyeszékhelyek, illetve az ország átlagához mérten. A tolnai megyeszékhelyen 2008-ban 14 feladatellátási hely 1082 férőhelyén 1162 gyermeket láttak el. A gyermekszám-csökkenést meghaladó férőhely-kapacitás-visszaesés eredményeként az óvodai férőhelyek kihasználtsága Szekszárdon számottevően, 93-ról 107%-ra nőtt, míg a megyeszékhelyek átlagában 98-ról 94%-ra, az ország átlagában pedig 97-ről 92%-ra csökkent 2001 és 2008 között. A városban 2008-ban – a 2001. évinél 24%-kal kevesebb – 116 óvodapedagógus gondozta a gyermekeket, miközben az azonos jogállású településeken és országosan a szekszárdinál jóval kisebb mértékű – 9, illetve 8%-os – volt a pedagóguslétszám csökkenése.
A megfelelő korú népesség csökkenése miatt az általános iskolába járó gyermekek száma is jelentősen visszaesett. A tolnai megyeszékhelyen a 2008/2009-es tanévet 9 feladatellátási helyen 3038 gyermek kezdte el, 23%-kal kevesebben, mint a 2001/2002-es tanévet. A megyeszékhelyek átlagánál és az országosan jellemzőnél is nagyobb mértékű volt a létszámcsökkenés. A tanulók ezer lakosra jutó száma Szekszárdon 110-ről 90-re, a megyeszékhelyek átlagában 95-ről 80-ra, országosan pedig 93-ról 79-re esett vissza. A feladatellátási helyek, valamint az osztálytermek számának alakulása – csakúgy mint a 18 vidéki megyeszékhely átlagában és országosan is – követte a tanulói létszám csökkenését. A pedagóguslétszám mintegy 27%-kal esett vissza, jóval nagyobb mértékben, mint a megyeszékhelyeken és országosan általában. Szekszárdon jelentős súllyal bír a nemzetiségi és etnikai oktatás, a 2008/2009-es tanévben az általános iskolai tanulók egyharmada vett részt – elsősorban német – nemzetiségi, etnikai oktatásban, ami a megyeszékhelyeket tekintve kiemelkedőnek mondható.
A tolnai megyeszékhely középiskoláiban a 2008/2009-es tanévben nappali tagozaton mintegy 5000 gimnáziumi és szakközépiskolai tanuló folytatta tanulmányait. A tanulólétszám növekedése (41%) 2001 és 2008 között számottevően meghaladta a megyeszékhelyek átlagát, amelyben a tényleges létszámbővülés mellett az időszak folyamán bekövetkezett szervezeti változások is közrejátszottak. Összességében a középiskolások 1000 lakosra jutó száma 2008-ban kiemelkedően magas volt Szekszárdon, több mint másfélszerese a megyeszékhelyek átlagának, az országos mutatónak pedig mintegy háromszorosa. A vizsgált időszakban a középiskolai feladatellátási helyek száma nem változott Szekszárdon, 2008-ban 14 feladatellátási helyen 201 osztályban folyt az oktatás, ahol 441 pedagógus oktatta a diákokat.

3. ábra

A közoktatásban részt vevők ezer lakosra jutó száma

A középfokú oktatás jóval kisebb szelete a szakiskolai, illetve speciális szakiskolai oktatás, ahol elsősorban szakmai ismeretek átadására helyezik a hangsúlyt. Szekszárdon 2008-ban 7 feladatellátási helyen 2576-an tanul-

tak, 23%-kal többen, mint az időszak elején, az osztályok száma 27%-kal bővült. A szakiskolai és speciális szakiskolai tanulók ezer lakosra jutó száma – 2008-ban 76 – szintén jóval átlag feletti Szekszárdon, a megyeszékhelyek átlagának (26) mintegy háromszorosa, az országosnak (13) pedig közel hatszorosa volt.

Felsőoktatás

Bár Szekszárd a középfokú oktatást tekintve a diákok városaként is jellemezhető, a felsőoktatásról azonban ez nem mondható el. Egy országos integrációs folyamat eredményeként a 30 éve működő főiskola a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Karaként a már tradicionálisan jelenlévő pedagógusképzés – így többek között óvodapedagógus és tanító – mellett szociális munkás és turizmus-vendéglátás szakokon fogadja a hallgatókat. Szekszárdon a 2008/2009-es tanévben 1463 hallgató folytatta tanulmányait az intézmény valamely tagozatán, 9%-kal többen, mint a 2001/2002-es időszakban. A hallgatók 46%-a nappali tagozaton, felsőfokú alap-, illetve mesterképzésben vett részt. Az összes hallgató ezer lakosra jutó száma (43) kevesebb, mint fele a megyeszékhelyek átlagának (95), bár az országos mutatót (38) még meghaladta.

Ipar

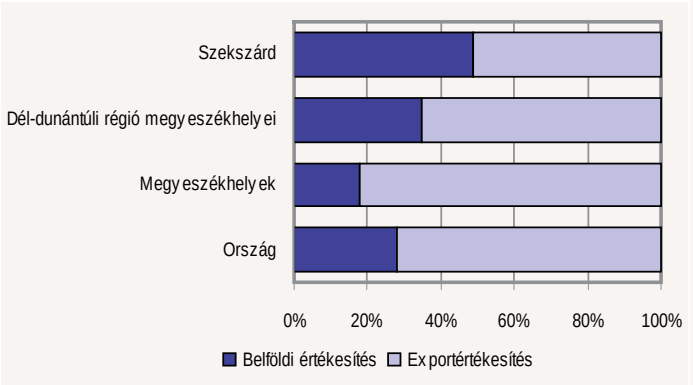
A város ipari teljesítménye az ország, de jó néhány megyeszékhely viszonylatában is szerénynek mondható, a megye iparában, különösen a feldolgozóiparban betöltött szerepe azonban kimagasló. A Szekszárdon bejegyzett közép- és nagyvállalkozások egy lakosra jutó ipari termelési értéke 1 041 500 forintot tett ki, amely az országosan e vállalkozói körre számított fajlagos értéknek kevesebb mint kétharmadát, a 18 vidéki megyeszékhely átlagának mindössze 43%-át tette ki. Az ország hasonló státusú települései közül 7-ben – köztük a másik két dél-dunántúli megye székhelyén – maradt el a népességszámra vetített ipari teljesítmény a szekszárditól.

A 2009. évi előzetes adatok szerint az iparba sorolt közepes és nagy méretű szekszárdi székhelyű vállalkozások által létrehozott termelési érték mintegy 35 milliárd forint volt, amely teljes egészében a feldolgozóiparhoz kötődött. E produktum a megyei feldolgozóipari teljesítménynek bő 45%-át képviselte és az élelmiszeripar, gépipar, illetve textília, ruházat, bőr- és bőrtermék gyártás területén realizálódott. E három ágazatcsoport a szekszárdi ipar termelésének 84%-át, belföldi eladásainak csaknem kilenctizedét, exportjának közel nyolctizedét produkálta.

A szekszárdi közép- és nagyvállalkozások értékesítési árbevételének 51%-a származott külpiacokról. Ez az exporthányad – elsősorban a túlnyomórészt belföldre termelő élelmiszeripar magas súlyaránya miatt – az egyébként is alacsony Tolna megyei feldolgozóipari átlagnál is alacsonyabb, az országos, illetve a 18 vidéki megyeszékhelyre jellemző exporthányadoktól (72, illetve 82%) pedig számottevően elmarad.

4. ábra

A feldolgozóipari értékesítés megoszlása értékesítési irányonként, 2009

Kereskedelem, vendéglátás

A kiskereskedelem és a vendéglátás üzlethálózata jelentősen átalakult az elmúlt években. Az egyre szaporodó, majd megszűnő kisboltok mellett egymás után nyíltak a nagy üzletláncok áruházai, valamint a bevásárlóközpontok. Szekszárd lakosságának ellátását 2008-ban 875 kiskereskedelmi üzlet biztosította, a 2000. évinél 1,5%-kal kevesebb, miközben a megyeszékhelyeken, illetve az ország összességében átlagosan 4, illetve 1%-os bővülés történt. A kiskereskedelmi üzletek kilenctizedét az élelmiszer- és iparcikküzletek és áruházak adták, melyek száma összességében alig 2%-kal mérséklődött 2000 óta. Ezen üzletkörön belül 169 élelmiszerüzlet és áruház, köztük egy hipermarket nyújt lehetőséget a napi bevásárlásra, számuk – valamelyest nagyobb mértékben, mint a megyeszékhelyek, illetve az ország átlagában – 24%-kal csökkent nyolc év alatt. A kiskereskedelmi üzletek másik nagyobb csoportját alkotó gépjármű-üzletek száma tizedével bővült nyolc év alatt, 2008-ban 77 ilyen üzlet szolgálta a lakosság igényeit. A megyeszékhelyek összességében és országosan is a szekszárdinál jóval nagyobb mértékű, 32, illetve 26%-os bővülést regisztráltunk. Az üzemanyagtöltő állomások száma viszont az összehasonlítás alapjául szolgáló területek átlagánál nagyobb mértékben csökkent, a nyolc évvel korábbinál 2-vel kevesebb, 8 benzinkút várta a tankoló járműveket a városban.

Szekszárd kiskereskedelmi üzletekkel való fajlagos ellátottsága a vizsgált időszak végén jóval kedvezőbb volt mind a vidéki megyeszékhelyek, mind az ország átlagához képest. Tízezer lakosra a hasonló jogállású települések átlagánál 61-gyel, az országosnál pedig 100-zal több, 258 bolt jutott a tolnai megyeszékhelyen. A legelterjedtebbek mindenütt az iparcikk-üzletek és áruházak voltak, Szekszárdon tízezer lakosra 183 ilyen kereskedelmi egység jutott, 46-tal több, mint a megyeszékhelyeken általában és 80-nal több, mint országosan. Az élelmiszerüzletek és áruházak, valamint a gépjármű-üzletek terén is jóval kedvezőbb a fajlagos ellátottsági mutató, mint az összehasonlítás alapjául szolgáló területi egységek átlagában, Szekszárdon tízezer lakosra előbbi üzlettípusból 50, utóbbiból 23 jutott 2008-ban. A lakosság ellátását biztosító üzemanyagtöltő állomások eloszlása (tízezer lakosonként számítva 2 benzinkút) egyenletesnek mondható mind a tolnai megyeszékhelyen, mind a többi viszonylatban.

Az áttekintett időszak végén Szekszárdon 194 vendéglátóhely működött, a nyolc évvel korábbinál 7%-kal több. A 18 vidéki megyeszékhely és az ország átlagától is – 11, illetve 6 százalékponttal – elmaradt a bővülés mértéke. A tízezer lakosra vetített 57 egység-szám az országos mutatót ugyan némileg (1-gyel) meghaladta, a megyeszékhelyek átlagánál viszont (3-mal) alacsonyabb volt.

A vendégforgalom alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken

Szekszárd kereskedelmi férőhely-kapacitása továbbra sem jelentős, 2009. év közepén 6 kereskedelmi szálláshelyen 755 férőhely állt a városba látogatók rendelkezésére. Előbbi kör 1,3%-át, utóbbi 1,8%-át jelentette a 18 vidéki megyeszékhelyen regisztráltnak, a Dél-Dunántúl azonos rangú településeit tekintve pedig 8,8, illetve 15,8%-ot képviselt a tolnai megyeszékhely. A városban 4 szálloda és 2 üdülőház várja a pihenni vágyókat, a többi

1. táblázat

A férőhelyek száma a kereskedelmi szálláshelyeken, 2009. július 31.

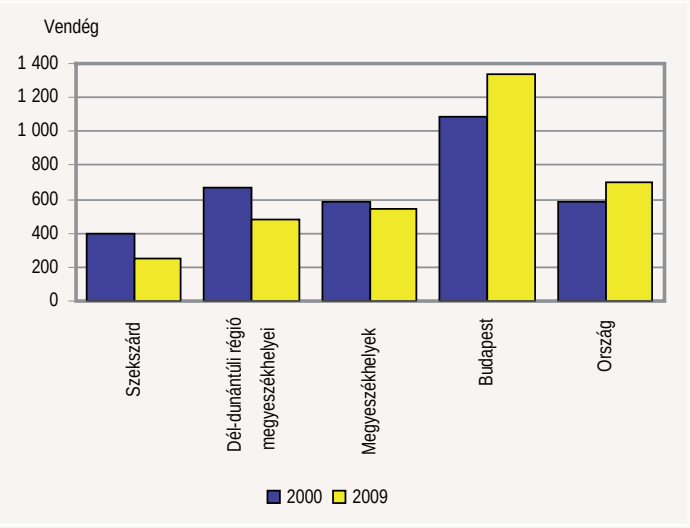
Megnevezés	Összesen	Ebből:					
		szálloda	panzió	turistaszálló	ifjúsági szálló	üdülőház	kemping
Szekszárd	755	587	–	–	–	168	–
Dél-dunántúli megyeszékhelyek	4 769	2 120	816	1 232	301	200	100
Megyeszékhelyek összesen	41 459	14 140	8 365	9 227	3 765	1 597	4 365
Ország	289 396	115 558	36 827	21 417	18 074	19 796	77 724
Ebből: Budapest	41 835	36 117	2 114	1 822	829	–	953

szállástípusból – többek között, panzió, kemping – viszont egyetlen egy sem működik Szekszárdon, ami egyedülálló az azonos jogállású települések körében. A tolnai megyeszékhelyen a kereskedelmi férőhelyek 78%-a kötődött a szállodákhoz, 22%-a pedig az üdülőházakhoz. A megyeszékhelyeken összességében a szállástípusok szerinti megoszlást tekintve a férőhelyek 34%-a a szállodákban, 22%-a a turistaszállókon, egyötödük a panziókban található, további mintegy 11% képviselte a kempingek, 9% az ifjúsági szállók és 4% az üdülőházak kapacitását.

2009-ben Szekszárd kereskedelmi szálláshelyeit közel 8600 vendég kereste fel, a 2000. évinek alig hattizede. A megyeszékhelyek átlagában ennél jóval kisebb – 10%-os – volt a visszaesés, országosan pedig 18%-os bővülést regisztráltak. A kereskedelmi szálláshelyeken megszámlált vendégek száma alapján Szekszárd a megyeszékhelyek rangsorában az utolsó helyet foglalta el. Az élen álló Egerben 15-ször, de a rangsorban utolsó előtti Salgótarjánban is 39%-kal több vendég fordult meg, mint a tolnai megyeszékhelyen. A fajlagos adatok is jól mutatják, hogy Szekszárd a megyeszékhelyek átlagához és az ország egészéhez képest is lényegesen kevesebb, ezer lakosra vetítve 254 vendéget fogadott, miközben az előbbi két körben 544, illetve 699 fő volt a mutató értéke.

5. ábra

Az 1000 lakosra jutó vendégek száma

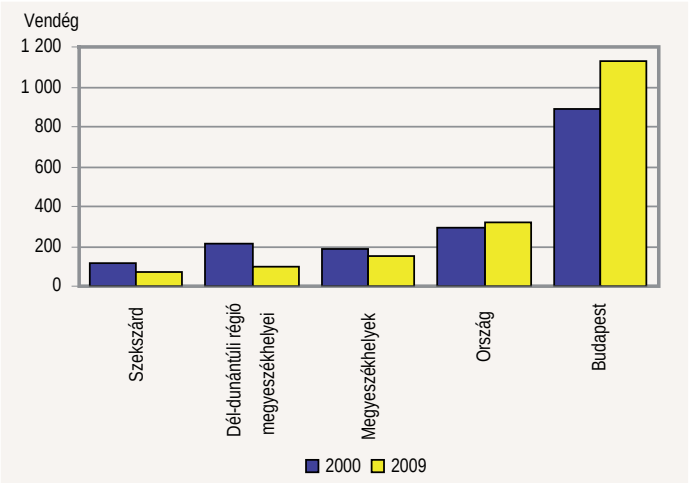
A korábban említettekből is következik, hogy mivel a kereskedelmi férőhelyek nagyobb részt a szállodákhoz kötődtek, a szekszárdi vendégforgalom jelentős hányadát is e szállástípusban regisztráltuk. 2000-ben a tolnai megyeszékhelyen a vendégek 93%-a, kilenc évvel később 71%-a választott szállodát szálláshelyül. Az azonos jogállású városok átlagában ennél valamelyest (8 százalékponttal) alacsonyabb volt e szállástípus részesedése, országosan viszont magasabb (2 százalékponttal). Az eleve alacsony vendégszám miatt, a szállodai vendégek túlsúlya ellenére rendkívül alacsony volt 2009-ben az ezer lakosra jutó szállodai vendégszám (181 vendég), alig több mint fele a megyeszékhelyek átlagának (347), az ország egészére jellemző mutatónak (511) pedig 35%-át jelentette.

2009-ben közel 2300 fő érkezett a tolnai megyeszékhelyre külföldről, számuk csaknem megfeleződött a 2000. évihez képest, vendégforgalomból való részesedésük pedig 30-ról 27%-ra mérséklődött. A 18 vidéki megyeszékhelyen összességében a szekszárdinál kevésbé, mintegy ötödével esett vissza a külföldivendég-forgalom (269 ezer fő), a hányaduk ugyanakkor hasonlóan alakult, 31-ről 28%-ra csökkent a két vizsgált időszak között. Országosan viszont 6%-os bővülést mértünk, a mintegy 3,2 milliós külföldivendég-szám az összforgalom 45%-át tette ki, míg kilenc évvel korábban a felét. A 2009-ben Szekszárdra látogató külföldi vendégek csaknem kilenctizede részesítette a szállodákat előnyben, kilenc évvel korábban 96%-a. Ez magasabb részarányt jelentett a két viszonyítási alapul szolgáló terület hányadánál, a 18 vidéki megyeszékhely átlagában 80%-os, országosan 85%-os szállodai túlsúlyt mutatnak a számok.

Az ezer lakosra jutó külföldivendég-szám (68 fő) 2009-ben igen alacsony volt Szekszárdon, a megyeszékhelyek átlagának (152) mintegy 45%-át tette ki, az országosnak (316) pedig alig több mint egyötödét.

6. ábra

Az 1000 lakosra jutó külföldi vendégek száma

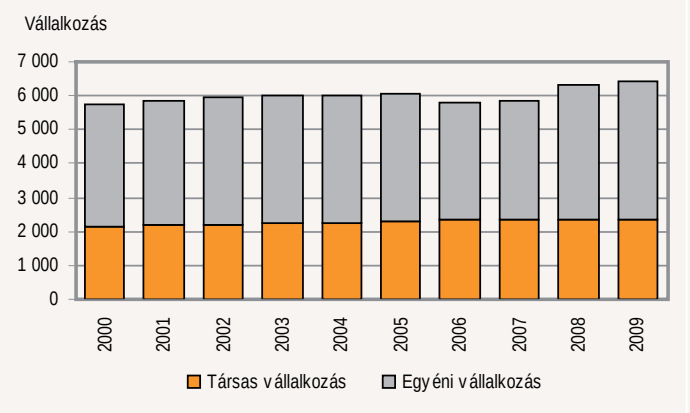

Gazdasági szervezetek

A városban az 1990-es évek elején elindult vállalkozási „boom” lényegesen lelassult az ezredforduló után, majd az évtized közepe táján az egyéni vállalkozások számának csökkenése következtében némi visszaesés következett be, amely az őstermelők kötelező regisztrációjával összefüggésben az elmúlt két évben újból növekedésbe váltott. Szekszárdi székhellyel 2009 végén mintegy 7000 gazdasági szervezetet tartottak nyilván, közülük a vállalkozások száma meghaladta a 6400-at. Mindkét kör az adott gazdálkodási formában Tolna megyében bejegyzett szervezeteknek valamivel kevesebb mint egyötödét képviselte. A városban székhellyel rendelkező vállalkozások közel 37%-át – a megyei átlagnál nagyobb, a 18 vidéki megyeszékhely átlagánál viszont alacsonyabb hányadát – regisztrálták valamely társas formában. Ez utóbbiakon belül a korlátolt felelősségű társaságok a legnépszerűbbek, a városban csaknem minden második társas vállalkozás ebben a formában tevékenykedett, számuk meghaladta az 1100-at. Ettől mintegy 200-zal maradt el a betéti társaságok száma, a nagyobb tőkeösszeggel alapítható részvénytársaságokból viszont mindössze 16 működött Szekszárdon.

7. ábra

A nyilvántartott vállalkozások száma Szekszárdon, december 31.

Az összes vállalkozás túlnyomó többségét (63%-át) az egyéni vállalkozások képviselték, melyek közül csaknem minden második vállalkozói igazolvánnyal rendelkezett, az egyéb engedély alapján működők, adószámot igénylő magánszemélyek és őstermelők aránya 53%-ot tett ki. Szekszárdon az összes egyéni vállalkozások aránya néhány százalékponttal magasabb, ezen belül a vállalkozói igazolvánnyal rendelkezőké viszont alacsonyabb az azonos ranggal rendelkező városok átlagánál.

Megyei viszonylatban Szekszárdon kiemelkedően magas a vállalkozói aktivitás. Amíg 2009 végén a megye lakónépességének 14%-a élt a megyeszékhelyen, addig a vállalkozásoknak ennél mintegy 5 százalékponttal magasabb hányadát jegyezték be itt. Adott időpontban az ezer lakosra jutó vállalkozások száma (189) 45-tel volt magasabb, mint Tolna megyében, és 25-tel meghaladta a fővároson kívüli megyeszékhelyek átlagát is. Az összes vállalkozáson belül mind a társas, mind az egyéni formában regisztráltak gyakoribbak a hasonló státusú településekre jellemzőknél. Hasonló képet kapunk, ha a létszámnagyság szerinti fajlagos mutatókat tekintjük, itt a 10-19 fős cégek kivételével minden méretkategóriában – leginkább az 1-9 fős körben – felülmúlta a tolnai megyeszékhely mutatója az összehasonlítás alapjául szolgáló területi egységek átlagát.

2. tábla

A vállalkozások ezer lakosra jutó száma létszámnagyság szerint, 2009. december 31.

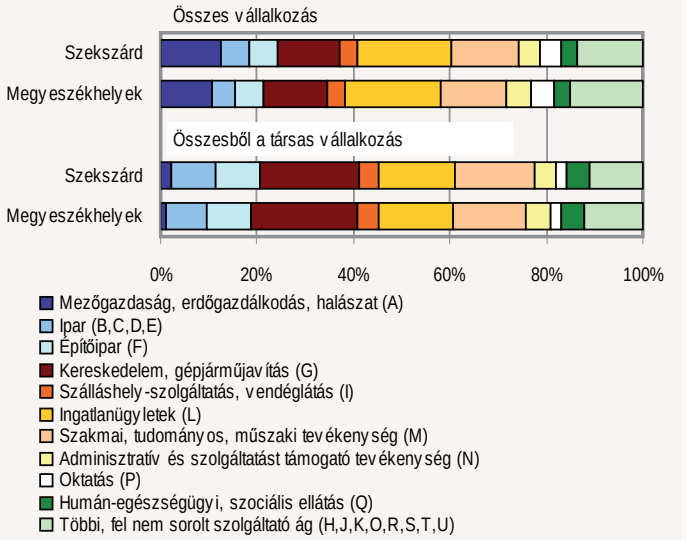
Területi egység	0 és ismeretlen létszámú	1–9	10–19	20–49	50 és több	Összes
		főt foglalkoztató				
	vállalkozás ezer lakosra jutó száma					
Szekszárd	**49,5**	**135,4**	**2,2**	**1,4**	**0,9**	**189,5**
Összes megyeszékhely	46,0	113,5	2,4	1,3	0,7	164,0
Ezen belül: Dél-Dunántúli megyeszékhelyek	52,3	111,4	2,4	1,2	0,6	167,9
Ország	43,2	112,0	2,1	1,1	0,6	159,0

Főtevékenység alapján a szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások dominanciája érvényesült Szekszárdon, akárcsak a többi megyeszékhelyen. A 2009 végén a városban nyilvántartott 6405 vállalkozás közül ingatlanügyletekkel foglalkozott a legtöbb, szám szerint 1240, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységet 906, a kereskedelmet, gépjárműjavítást 820, a mezőgazdaságot 796 jegyeztette be főtevékenységként. A többi nemzetgazdasági ágban külön-külön 400-nál kevesebb vállalkozást tartottak nyilván. A termelőágak mind az összes, mind a társas vállalkozások körében magasabb hányadot képviseltek, mint a 18 vidéki megyeszékhely átlagában. A szolgáltatóágakat tekintve pedig a teljes vállalkozói körben a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, a pénzügyi, biztosítási tevékenység és a szakmai tudományos tevékenység, illetve a társas vállalkozások körében ez utóbbi mellett az információ, kommunikáció, valamint az ingatlanügyletek gazdasági ágak hangsúlyosabbak az ország megyeszékhelyeire jellemzőnél.

Sem Tolna megye, sem Szekszárd nem tartozik a külföldi tőkebefektetők különösképpen preferált területei közé, a város tőkevonzó képessége viszont jóval a megyei átlag feletti. A 2008. év végén a településen székhellyel rendelkező 57 külföldi tőke részvételével működő vállalkozásban 9,0 milliárd saját tőkén belül 8,7 milliárd forintnyi külföldi tőkeösszeget tartottak nyilván, amely a megyei külföldi tőkebefektetéseknek 45%-át képviselte, az országosnak mindössze 0,06 %-át tette ki. Szekszárd egy lakosára 257 400 forintnyi külföldi tőkeösszeg jutott, amely kevesebb mint egyhatoda az országos átlagnak (1511,4 ezer Ft), de a főváros nélkül számítottnak is mindössze bő háromtizede, a Tolna megyei átlagnak viszont több mint háromszorosa. A tőkebeáramlás a gazdasági területeket tekintve erősen koncentrált, hiszen három gazdasági ág – az ipar, a kereskedelem, javítás és a szállítás, raktározás, posta, távközlés – lefedi a szekszárdi külföldi tőkeállomány több mint 85%-át. Az iparon belül a textilipar valamint a gépipar a meghatározó. A megyeszékhely külföldi tőkéjének ágazati összetétele némileg eltér a megyei átlagtól, a városban a külföldi tőke jelenléte kisebb a termelő ágakban és magasabb a szolgáltatások területén.

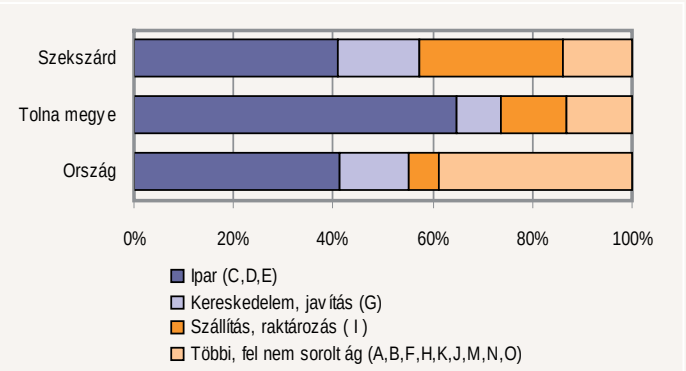
8. ábra

A vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2009. december 31.

9. ábra

A külföldi tőkeösszeg megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint* 2008. december 31.

* A 2008. évi adatok nemzetgazdasági ág szerinti összesítése a TEÁOR'03 alapján történt.

K+F

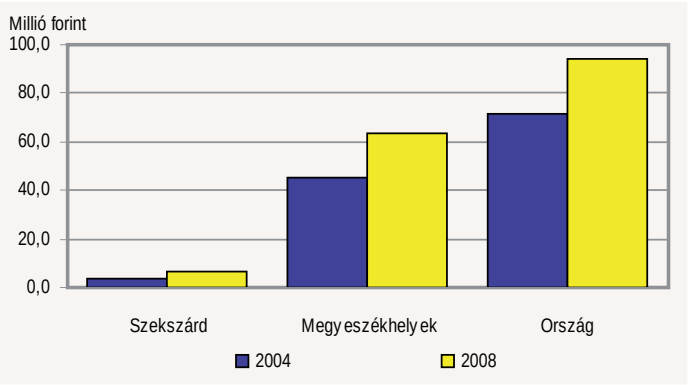
Az ország, de még a régió megyeszékhelyeinek innovációs potenciáljából is csekély hányad koncentrálódik Szekszárdon. A városban 2008-ban 10 kutató-fejlesztő helyen 125 fő, köztük 74 kutató-fejlesztő – teljes munkaidejű dolgozóra átszámítva 35, illetve 22 – fő dolgozott. Az évtized második felében számottevően bővült ugyan a K+F potenciál – a 2004. évihez képest megkétszereződött a kutató-fejlesztő helyek száma, a kutatóké, fejlesztőké pedig csaknem ötszörösére emelkedett – ennek ellenére a 18 hasonló státusú városban regisztrált kutatóknak, illetve fejlesztőknek mindössze 0,6%-a dolgozott Szekszárdon. A kutatók ezer lakosra jutó száma alig haladta meg a 2-t, szemben az azonos rangú településeken jellemző több mint 6 fővel.

A K+F ráfordítás tekintetében még inkább szembetűnő az eltérés a tolnai megyeszékhely és az ország más területei között. A 2008. évi szekszárdi 69 millió forintos K+F ráfordítás az ország 18 megyeszékhelyén hasonló

célra fordított mintegy 70 milliárd forintnak kevesebb, mint 0,1%-a. Egy kutatóhelyre átlagosan 6,9 millió forint ráfordítás jutott Szekszárdon, amely a megyeszékhelyek átlagának alig több mint egytizedét tette ki.

10. ábra

Egy kutató-fejlesztő helyre jutó ráfordítás alakulása, millió Ft

Alkalmazásban állók, keresetek

A Tolna megyében alkalmazásban állóknak 2008-ban több mint egyötöde szekszárdi munkahelyen dolgozott. Az év során a városban átlagosan 12 400 főt foglalkoztattak, túlnyomó többségüket (93%) teljes munkaidőben. A részmunkaidős foglalkoztatás, csakúgy, mint az országban általában, a tolnai megyeszékhelyen is alacsony. A teljes munkaidős alkalmazottak között a két nem nagyjából hasonló arányban képviselteti magát úgy országosan, mint a megyeszékhelyeken, a köztük lévő eltérés az egyik, vagy másik nem javára mindössze néhány százalékpont. Szekszárdon a Dél-Dunántúl másik két megyéjének székhelyéhez hasonlóan a nők aránya (52%) haladja meg némileg a férfiakét.

3. tábla

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszáma és havi bruttó átlagkeresete, 2008*

Megnevezés	Férfi	Nő	Összesen
		Létszám, fő	
Szekszárd	5 493	6 033	11 526
Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	34 450	36 058	70 508
Megyeszékhelyek összesen	261 372	249 372	510 744
Ország	1 153 680	1 083 829	2 237 510
Ezen belül: Budapest	349 044	320 398	669 442
		Bruttó átlagkereset, Ft	
Szekszárd	205 092	165 354	184 292
Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	219 186	185 421	201 919
Megyeszékhelyek összesen	220 630	182 526	202 026
Ország	226 320	186 449	207 007
Ezen belül: Budapest	294 779	241 804	269 425

* A legalább 20 főt foglalkoztató vállalkozások, valamint a költségvetési és a nonprofit szervezetek adatai alapján.

A városban alkalmazásban állók közel hattizede a versenyszférában, csaknem négytizede a költségvetés területén dolgozott, a nonprofit szektor mintegy 100 főnek adott munkát. A foglalkoztatás ágazati szerkezetére a szolgáltató szektor túlsúlya a jellemző, hasonlóan az ugyanilyen státusú településekhez. Ez nem meglepő, hiszen e városok intézményi, szolgáltató központjai saját megyéjüknek, sok esetben ennél is tágabb térségüknek. A Szekszárdon dolgozók 63%-ának biztosított valamely szolgáltatási ágazat munkát. Ez az arány 5 százalékponttal felülmúlta a Tolna megyeit, a 18 vidéki megyeszékhelyre jellemző mutatótól viszont némileg (2 százalékponttal) elmaradt. A szolgáltató szektor ágazatai közül az egészségügyet emelhetjük ki, mint olyat, amely az országosnál jóval nagyobb szerepet tölt be – elsősorban a megyei kórház nagy súlyaránya miatt – a foglalkoztatásban. A Szekszárdon – a megfigyelt körben – alkalmazott munkavállalók közül minden hatodik az egészségügyi, illetve a szociális ellátás területén dolgozott. A termelő ágazatok közül a tolnai megyeszékhelyen is a feldolgozóipar a legnagyobb foglalkoztató, az alkalmazásban állók csaknem háromtizede – az országosnál nagyobb hányada – ebben az ágazatban kapott munkát.

Szekszárdon a teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete 184 ezer forint volt 2008-ban. Ez az összeg az ország hasonló rangú települései átlagától és a dél-dunántúli régió megyeszékhelyein elérhetőtől is mintegy tizedével elmaradt. A férfiak jövedelme bő egytizedével az átlag felett alakult, a nőké pedig csaknem ugyanannyival elmaradt attól. A két nemhez tartozó alkalmazottak keresete között hasonló különbséget tapasztalhatunk akár a régió, akár az ország megyeszékhelyeit vizsgáljuk, bár az olló valamivel szűkebb, mint ahogy azt Szekszárdon tapasztaltuk.

Személyi jövedelemadó

Szekszárdon 2008-ban az állandó népességnek közel 48%-a, mintegy 16 700 fő tartozott a személyi jövedelemadót fizetők közé, akik 35 milliárd forint adóköteles jövedelmet vallottak be és ehhez kötődően 7,4 milliárd forintnyi jövedelemadót fizettek az államkasszába. A vizsgált időszakban – 2001-hez képest – az adófizetők száma bő 8%-kal, az ország megyeszékhelyeinek átlagában tapasztaltnál erőteljesebben mérséklődött. Ugyanezen időszak alatt az adóalap és a befizetett személyi jövedelemadó összege nagymértékben, 80, illetve 60%-kal növekedett, az azonos rangú településeken regisztrálthoz hasonlóan.

Az adófizetők ezer állandó lakosra jutó száma 2008-ban Szekszárdon a régió és az ország azonos státusú településeinek átlagát is felülmúlva 478 fő volt. A városban egy adófizető állampolgár átlagosan 2 millió 79 ezer forint után fizetett személyi jövedelemadót, mintegy 443 ezer forint összegben. A megyeszékhelyek átlagában úgy országosan, mint a Dél-Dunántúlon ennél 5-6%-kal kisebb fajlagos adóalappal és 6–8%-kal alacsonyabb személyi jövedelemadóval számolhattak egy adózóra vetítve. Az adófizetők állandó népességhez viszonyított viszonylag magas (48%) aránya miatt az említetteknél is nagyobb mértékű Szekszárd előnye az adóalap, illetve a befizetett adó állandó népességre vetített mutatóját tekintve. Ez utóbbi összeg a 18 vidéki megyeszékhelyen 7%-kal, a Dél-Dunántúlon 12%-kal maradt el a szekszárditól.

Munkanélküliség

Szekszárdon 2008 végén a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal adatai szerint valamivel több mint 1300 álláskeresőt tartottak nyilván. E létszám a munkavállalási korú állandó népesség 5,6%-át jelentette, amely ráta csaknem 0,4 százalékponttal felülmúlta a 2004. évit. A 2008. év végi munkanélküliségi mutató az országosnál kedvezőbb, a másik 17 megyeszékhelyet tekintve – amelyek rátái 3,8 és 12,8% között szóródtak – 7 tartozott abba a csoportba, amelyek munkanélküliséggel jobban sújtottak a szekszárdinál.

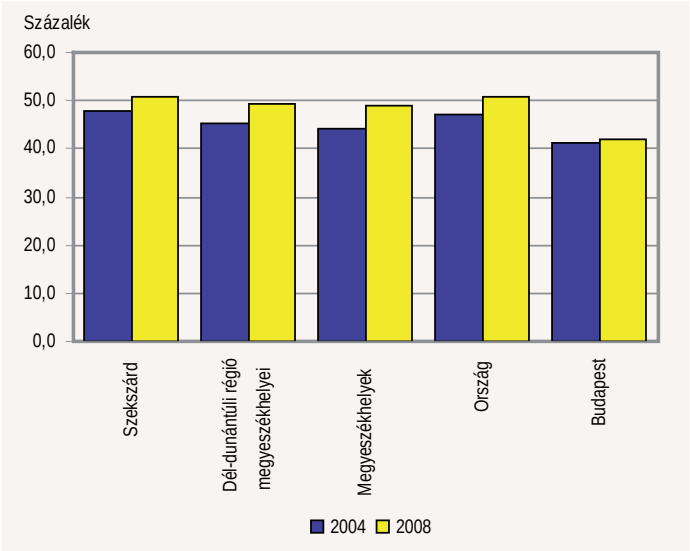
Az álláskeresők újraelhelyezkedési esélyei valamivel rosszabbak a megyeszékhelyek átlagában jellemzőnél. Ott ugyanis többségük fél éven belül újra talált munkát, míg Szekszárdon 51%-uk abba a csoportba tartozott, akik 180 napon belül nem tudtak elhelyezkedni. E szempontból romlott a helyzet 2004-hez képest, amikor az e körbe tartozók aránya a városban is 50% alatti volt. Az álláskeresők számát és arányát tekintve nem jelentősek a nemek közötti különbségek, bár a nők valamivel kedvezőtlenebb helyzetben vannak a férfiaknál. 2008 végén a regisztráltak 51%-a nő volt, 49%-a férfi. Az ország megyeszékhelyeinek viszonylatában azonos arányban keresnek munkát a két nem képviselői, az ország egészét ugyanakkor férfitöbblet jellemezte, a munkanélküliek 53%-a tartozott az erősebb nemhez. A tartós munkanélküliséget tekintve viszont Szekszárdon is – hasonlóan az azonos státusú városok, illetve az ország egészéhez – lényegesen kedvezőtlenebb a nők helyzete a férfiakénál: közöttük a 180 napon túl állást keresők aránya 56%, tíz százalékponttal magasabb, mint az erősebb nemhez tartozók körében.

Az álláskeresők iskolai végzettség szerinti összetétele némileg eltér a megyeszékhelyek átlagától. Szekszárd álláskeresőinek körében magasabb a képesítés nélküliek aránya (36%) és alacsonyabb a középfokú végzettségűeké (56%), a főiskolát és egyetemet végzettek arányát tekintve jelentéktelen a különbség. A munkanélküliség szempontjából rosszabb helyzetben vannak a fizikai foglalkozásúak a szellemi munkát végzőknél. Az itt élő álláskeresők háromnegyede dolgozott fizikai munkakörben mielőtt elveszítette volna állását, az ország egészében 84%, a megyeszékhelyek átlagában 74% volt az arányuk a munkanélküliek körében.

A munkát keresők sajátos csoportját alkotják a pályakezdő fiatalok. Sokan közülük a legkorszerűbb ismeretekkel rendelkeznek, könnyen alkalmazkodnak, de esetükben hiányzik a munkatapasztalat. A pályakezdő fiatalok elhelyezkedési esélyei Szekszárdon kedvezőtlenebbek, mint az ország más területein, a vizsgált időpontban a városban nyilvántartásban szereplő álláskeresők közül minden 10. e körből került ki, míg az ország hasonló jogállású településeinek átlagát tekintve minden 12. regisztrált volt pályakezdő.

11. ábra

A 180 napon túli nyilvántartott álláskeresők munkanélkülieken belüli aránya, %

Nyugdíjasok, nyugdíjak

Szekszárdon 2009 januárjában mintegy 10 800 fő – a város népességének közel egyharmada – részesült nyugdíjban, járadékban, illetve a nyugdíjszerű ellátások valamely formájában. E létszám 2006 óta – az ország megyeszékhelyeinek átlagához hasonlóan – valamelyest bővült, míg Tolna megye, illetve az ország egészét tekintve ugyanezen időszakban csökkent az ellátottak száma. A nyugdíjasok népességen belüli aránya a városban elmaradt a megyeitől, viszont felülmúlta az ország hasonló rangú településeinek átlagát.

Az ellátásban részesültek túlnyomó többsége – 71%-a – öregségi vagy korbetöltött rokkantsági nyugdíjas, korhatár alatti rokkantsági nyugdíjat 17%-uk kapott, a többi ellátási formát (hozzátartozói nyugdíj, árvaellátás, egészségkárosodott személyek szociális járadéka, stb.) igénybevevők aránya együttesen is alig haladta meg a 10%-ot. A jogosultság szerinti összetétel némileg átrendeződött 2006-hoz képest: emelkedett az öregségi és a korbetöltött rokkantsági nyugdíjasok részaránya, a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasoké, valamint a többi ellátási formában részesülteké pedig mérséklődött. Szekszárdon a megyeszékhelyek összességében tapasztaltnál 2–3 százalékponttal magasabb az öregségi és a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok részaránya, a korbetöltött rokkantsági nyugdíjban részesülteké 2, a többi ellátási formát igénybevevőké jogcímenként néhány tized százalékponttal alacsonyabb, mint az ország hasonló státusú településeinek átlagában. (Tolna megye egészében az öregségi nyugdíjasok hányada 10 százalékponttal alacsonyabb, az összes többi jogcímen igénybevett ellátások részaránya egyenként kevesebb, mint egy százalékponttal magasabb, mint a megyeszékhelyen.)

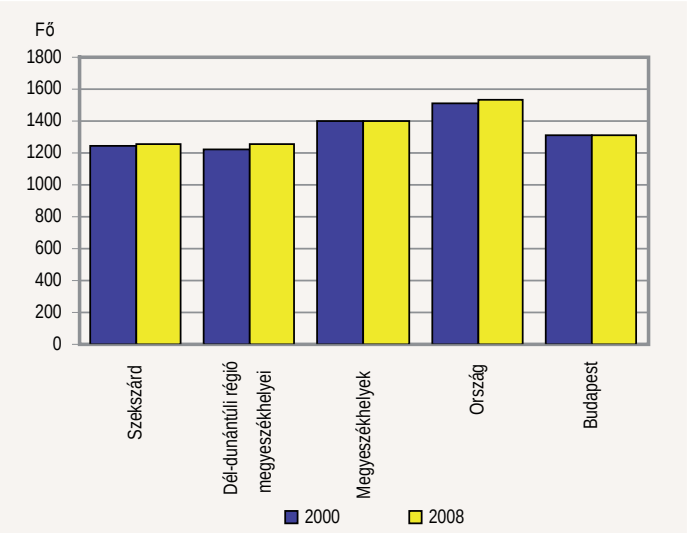
A nyugdíjak és járadékok egy főre jutó havi átlaga – a 2009. januári emelés után – 86 020 forint volt, bő 30%-kal több a három évvel korábbinál. A különböző járadékok között az ellátás fajtája szerint számottevőek a különbségek. A gyakoribb ellátási formákat tekintve 2009 elején az öregségi nyugdíj összege némileg 99 600 forint fölött alakult, a rokkantsági nyugdíjak közül a korbetöltött közel 84 500, a korhatár alatti csaknem 71 500 forintot tett ki. Az említett jogcímeken Szekszárdon kifizetett járandóságok közül a korbetöltött rokkantsági nyugdíj összege valamelyest elmaradt a 18 vidéki megyeszékhelyre számítottól, a másik két ellátási formához kötődő átlagösszeg pedig némileg meghaladta azt. Az összes ellátási formát figyelembe véve az említett szekszárdi – 86 020 forintos – átlagösszeg az ország azonos rangú településeire számítottat 800 forinttal múlta felül, a Tolna megye egészére jellemzőnél pedig több mint 12 800 forinttal magasabb volt.

Egészségügyi ellátás

A lakosság egészségügyi alapellátását 2008-ban 19 háziorvos és 8 házi gyermekorvos végezte. Számuk összességében 2-fővel volt kevesebb a 2000. évinél. A csökkenés mértéke (7%) erőteljesebb volt mind a megyeszékhelyek, mind az ország egészének átlagánál (2–2%). Az egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma valamelyest növekedett a vizsgált időszakban. 2009-ben a kilenc évvel korábbinál 16-tal több, 1257 fő volt az átlagosan ellátható népesség orvosonként, ami kedvezőbb volt mind az azonos jogállású városokra (1403), mind az ország egészére (1530) számított mutatónál.

12. ábra

Az egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra jutó lakosok számának alakulása

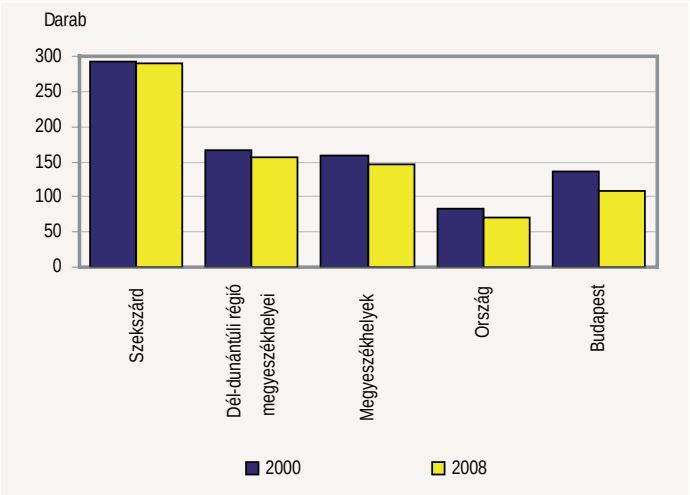
Az egészségügyi ellátás következő szintjét képező járóbeteg-szakellátás keretében Szekszárdon 2008-ban mintegy 744 ezer esetben keresték fel a betegek a megfelelő intézményeket, 16%-kal kevesebben, mint 2000-ben, a 18 vidéki megyeszékhelyen átlagosan 14%-kal, országosan pedig 13%-kal mérséklődött a megjelenési esetek száma. Az esetszám nagyarányú visszaesése ellenére a tolnai megyeszékhelyen egy lakos – az azonos jogállású települések átlagánál másfélszer, az országosnál háromszor gyakrabban – átlagosan 22 alkalommal vette igénybe a szakorvosok segítségét. 2008-ban a járóbeteg-szakellátásban 4,2 millió beavatkozást végeztek a szakorvosok, 2%-kal többet, mint a vizsgált időszak elején, ellentétben a megyeszékhelyek átlagával, ahol 3%-os csökkenést tapasztaltunk. (Országosan minimálisan, mintegy 0,5%-kal mérséklődött a beavatkozá-

sok száma.) Egy lakosra 2008-ban átlagosan a 2000. évinél 6-tal több, 125 beavatkozás jutott, amely a megyeszékhelyek átlagának mintegy duplája, az országos mutatónak 3,5-szerese volt. Nem változott viszont az egy beavatkozásra jutó szakorvosi idő, 2008-ban is – csakúgy, mint nyolc évvel korábban – 2 percet tett ki, ami a megyeszékhelyek, illetve az ország átlagában számítottnak kétharmadát képviselte.

A járóbeteg-szakrendelésen nem gyógykezelhető betegeket a kórházak látják el. A kórházi ágyszám-racionalizálás hatására Szekszárdon 2008-ban a 2000. évinél 69-cel kevesebb, 987 működő kórházi ágy állt a betegek rendelkezésére. A csökkenés kisebb mértékű volt, mint a megyeszékhelyeken átlagosan, illetve az országosan bekövetkezett 11, illetve 15%-os leépítés. A működő kórházi ágyak népességarányos mutatója a város kedvezőbb helyzetét jelzi mindkét viszonyítási körhöz képest. 2008-ban a tízezer lakosra jutó 291 ágy duplája volt a megyeszékhelyek átlagának, az országost pedig mintegy négyszeresen múlta felül.

13. ábra

A tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak számának alakulása

Művelődés

Szekszárd méretéhez képest igen gazdag kulturális intézményekben, civil szervezetekben. A város kulturális életének helyszínei széleskörű lehetőségeket biztosítanak az év minden szakában a szabadidő hasznos eltöltésére a helyi lakosok számára, de vonzásuk kiterjed a város, valamint a megye határain túlra is. A tolnai megyeszékhely 2008-ban több mint 2200 rendezvénynek adott otthont, melyeken mintegy 280 ezren vettek részt. Ezer lakosra vetítve mind a megyeszékhelyek, mind az ország átlagának többszöröse volt az érdeklődők száma. Különösen a tavaszi Pünkösdi Fesztivál és az őszi Szüreti Fesztivál vonz sok látogatót, de több más kulturális és sportesemény is nagy érdeklődésről adhat számot.

A város nagyon büszke egyetlen – az országban is egyedülálló – állandó színházára, a Deutsche Bühne-re, mely kitartóan ápolja – elsősorban német nyelvű előadásaival – a német nemzetiségi kultúrát. Emellett rendszeresek a fővárosi és a nagy vidéki színházak előadásai is. 2000 és 2008 között Szekszárdon ugyan az előadások száma 28%-kal bővült, az azokon részt vevő nézők száma 23%-kal visszaesett. Így az egy előadásra jutó látogatók száma is számottevően 167-ről 100-ra csökkent ezen időszak alatt, ami így kevesebb mint fele volt mind a megyeszékhelyek (232), mind az ország (276) átlagának.

A város egyik legjelentősebb kulturális bázisa a közművelődési és szakkönyvtári feladatokat ellátó Illyés Gyula Megyei Könyvtár, ahol 2008-ban mintegy 324,5 ezer könyvtári egység állt az olvasók rendelkezésére. Bár a könyvtári állomány több mint duplájára gyarapodott 2000 óta, a beiratkozott olvasók száma mintegy 24%-kal csökkent, szemben a 18 vidéki megyeszékhely átlagában és országosan mért 12, illetve 5,5%-os bővüléssel. Az ezer lakosra jutó 9578 könyvtári egység ugyan mintegy másfélszerese volt az azonos státusú városok átlagának (6378) és több mint duplája az országos mutatónak (4285), a szekszárdi beiratkozott olvasók népességhez viszonyított száma ugyanakkor mindkét hasonlítási alapként szolgáló körnél kisebb érdeklődést jelez. Az ezer lakosra vetített 136 beiratkozott olvasó mintegy kétharmada volt a megyeszékhelyek átlagának (206) és az országos mutatót (143) sem érte el. A könyvtárba járók ugyanakkor aktívabbak a kölcsönzést tekintve, mint az összehasonlítás alapjául szolgáló másik két körben. Szekszárdon 2008-ban a 2000. évinél 11%-kal kevesebb, 137 ezer könyvtári egységet kölcsönöztek ki az olvasók, ami ezer lakosra 4042 darabot jelentett, a megyeszékhelyek és az ország egészében regisztráltnál 68-cal, illetve 1423-mal többet.

A kultúra kedvelőit a tolnai megyeszékhelyen 4 muzeális intézmény fogadja, közülük is a legnagyobb a Wosinszky Mór Megyei Múzeum. 2008-ban a múzeumok 19 kiállításon mutatták be a látnivalókat, az érdeklődés viszont csökkenő. Az összehasonlítás alapjául szolgáló 2004-es esztendőben regisztráltnál csaknem negyedével kevesebben, mintegy 47 ezren látogattak el a különböző kiállításokra. (Az azonos jogállású városokban és országosan átlagosan 2, illetve 5%-os volt a visszaesés.)

A szabadidő eltöltésére nyújt még lehetőséget a mozi, bár jelentősége az utóbbi évtizedben csökkent. 2008-ban – a hét évvel korábbinál tizedével kevesebb – 1605 előadáson 22,9 ezer látogatást regisztráltak, ami mintegy harmada volt a 2001. évinek. A látogatások számának visszaesése a megyeszékhelyek átlagánál és az országosnál is jóval erőteljesebb volt. A csökkenést jelzi, hogy Szekszárdon ezer lakosra 2008-ban – jócskán elmaradva az összehasonlításban szereplő két átlagtól – 673 látogatás jutott, a hét évvel korábbinak alig több mint egyharmada.

Bűncselekmények

Az emberek által a közbiztonságról alkotott kép erősen szubjektív, melyet nagymértékben befolyásol a lakóhelyükön elkövetett bűncselekmények gyakorisága. A Szekszárdon ismertté vált bűncselekmények száma 2001 óta számottevően – a megyeszékhelyekre, illetve az ország egészére jellemző (7, illetve 12%-os) csökkenést is meghaladóan – mintegy hattizedével visszaesett. A tolnai megyeszékhelyen 2008-ban valamivel több mint 1500 bűneset került nyilvántartásba.

4. táblázat

A regisztrált bűncselekmények megoszlása, 2008

Megnevezés	Szekszárd	Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	Megyeszékhelyek	Budapest	Ország
Regisztrált bűncselekmények	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:					
személy elleni	6,1	5,3	4,1	3,0	5,1
közlekedési	6,3	5,0	3,5	2,1	4,8
közrend elleni	28,5	22,6	19,7	18,0	17,8
gazdasági	6,8	6,3	5,5	4,4	3,9
vagyon elleni	49,6	57,7	63,1	70,7	65,1
erőszakos és garázda jellegű	7,6	7,3	6,5	6,1	8,1

A regisztrált bűncselekmények mintegy felét a vagyon elleni esetek adták (748), számuk nagy mértékben csökkent, a 2001. évinek kevesebb mint háromtizedét tették ki. A két hasonlítási alapul szolgáló területen ennél kisebb mértékű, a 18 vidéki megyeszékhely átlagában 9%-os, országosan 36%-os csökkenés következett be. A vagyon elleni bűncselekmények hányada a szekszárdinál magasabb volt mind a megyeszékhelyek átlagát tekintve, mind országosan. A bűnesetek Szekszárdon jellemző másik nagy csoportját a közrend ellen elkövetettek (430) adták, amelyek száma 5%-kal mérséklődött a vizsgált időszakban. A megyeszékhelyeken általában ennél nagyobb, 8%-os, országosan viszont a szekszárdinál kisebb mértékű,

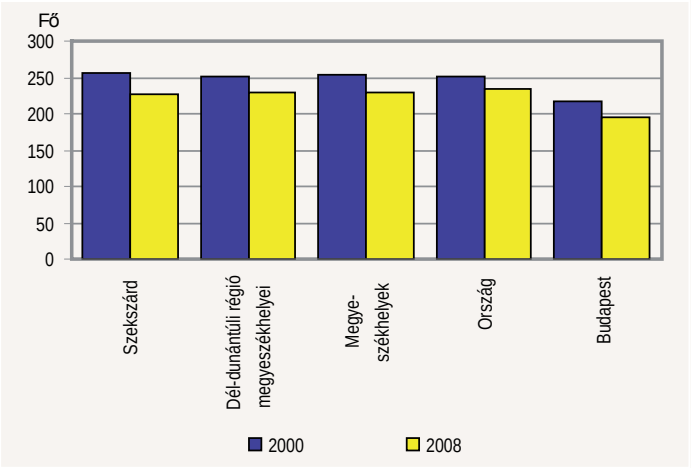
3%-os csökkenést tapasztaltunk. Új veszélyforrást jelez viszont – különösen a fiatalok számára –, hogy ezen időszakban e bűnesetek közé tartozó kábítószerrel való visszaélések száma megtöbbszöröződött a tolnai megyeszékhelyen. Összességében a közrend elleni bűnesetek szekszárdi aránya mindkét, az összehasonlítás alapjául szolgáló területen mértnél magasabb volt. A további, még nem említett bűncselekmény-csoportok száma és a köztük lévő különbségek nem bizonyultak számottevőnek.
A fajlagos mutatók alapján elmondható, hogy jelentősebb különbség a regisztrált bűncselekmények számában van, a szekszárdi mutató 11 ezrelékponttal kedvezőbb, mint a megyeszékhelyekre összességében jellemző, az országost viszont 3 ezrelékponttal meghaladta. A bűnesetek csoportjai közül a vagyon elleni bűncselekmények gyakorisága mutat Szekszárdra nézve kedvezőbb képet, a közrend ellenieké viszont ezzel ellentétesen a viszonyítási alapul szolgáló területekénél rosszabb helyzetre utal.

Lakáshelyzet

A 2009. év elején közel 15 ezer lakás – a megyei állomány mintegy 15%-a – szolgálta a Szekszárdon élőket. A lakások száma 2000 óta 6%-kal – a megyeszékhelyeken, illetve az ország egészében tapasztaltnál (7%) kevésbé – gyarapodott. Az összehasonlítás alapjául szolgáló területekhez viszonyított szerényebb ütemű állománybővülés a népesség lélekszámának nagyobb mértékű fogyásával párosult, így a laksűrűség erőteljesebben javult, mint az említett területeken. Szekszárdon száz lakásra átlagosan 227 lakos jutott, 29-cel kevesebb, mint 2000-ben és 3-mal, illetve 6-tal kevesebb, mint a megyeszékhelyeken, illetve országosan általában.

14. ábra

A 100 lakott lakásra jutó lakosok száma

A vizsgált időszak kilenc esztendeje alatt összesen mintegy 900 új lakást adtak át Szekszárdon, a megyében ugyanezen időszakban épített új otthonoknak több mint egyötödét. Ez ezer lakosra évi átlagban 2,8 új építést jelentett, amely az azonos rangú településekre, illetve az ország egészére jellemző értékektől is számottevően elmaradt. Az áttekintett időszak során az ezer főre jutó lakásépítések száma mindössze két évben, 2000-ben és 2005-ben múlta felül az összehasonlítás alapjául szolgáló területek átlagát, az időszak többi részében viszont számottevően elmaradt attól. A megyeszékhelyek összességét tekintve 2003 és 2005 között, országosan 2004-2005-ben épült a népesség számához képest a legtöbb lakás, Szekszárdon mindössze egy évben, 2005-ben tapasztaltak kiugró fajlagos lakásépítési teljesítményt.
Az épített lakások átlagos alapterülete a városban 2008-ban 105 m^2-t tett ki, amely annak ellenére, hogy a kilenc évvel korábbitól 9 m^2-rel elmaradt, 16 m^2-rel felülmúlta az azonos státusú települések átlagát. Az országosan tapasztalhatóhoz hasonlóan jelentősen átalakult az építtetői kör összetétele. A helyi önkormányzatok szerepvállalása gyakorlatilag megszűnt, szinte kizárólag a gazdasági szervezetek és a lakosság építtetnek a városban. Szekszárdon a vizsgált kilenc év alatt mindössze egyben, 2005-ben adtak

5. tábla

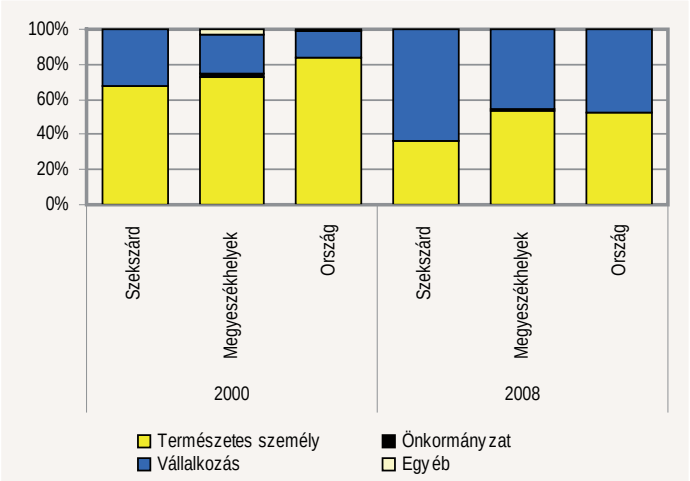
Az épített lakások 1000 lakosra jutó száma

Év	Szekszárd	Dél-dunántúli régió megye-székhelyei	Megye-székhelyek összesen	Ország	Ezen belül: Budapest
2000	2,7	2,2	1,9	2,1	1,8
2001	1,9	2,4	3,0	2,7	2,5
2002	1,1	3,3	3,8	3,1	3,6
2003	2,8	4,3	4,6	3,5	3,6
2004	2,7	3,5	5,4	4,3	5,7
2005	5,5	3,0	4,3	4,0	6,9
2006	2,7	3,0	3,5	3,3	4,6
2007	2,8	2,9	3,8	3,5	5,4
2008	2,6	2,3	3,3	3,5	5,3

át új önkormányzati lakásokat, szám szerint 25-öt. Az utóbbi években a magánszemélyek építtető kedve is számottevően visszaesett, 2008-ban a szekszárdi új építéseknek mindössze 37%-a kötődött hozzájuk, szemben a kilenc évvel korábbi 68%-kal. E tendencia a megyeszékhelyek összességében és országosan is érezhető, ennek ellenére e területi egységeket tekintve az új lakásoknak még mindig több mint fele természetes személyek finanszírozásában valósult meg. A fent említettekkel párhuzamosan mind nagyobb teret kaptak a lakásépítéseknél a vállalkozások, amit jól tükröz, hogy a tolnai megyeszékhelyen 2008-ban az új otthonok 63%-a jött létre ezen kör anyagi szerepvállalásával, miközben kilenc évvel korábban kevesebb mint egyharmadáról volt ugyanez elmondható. A vállalkozások jelenléte – az évtized elejeihez hasonlóan az utóbbi években is – nagyobb Szekszárdon, mint az azonos státusú településeken (45%) általában, illetve országosan (47%).

15. ábra

Az épített lakások összetétele építtetők szerint

Közműellátottság

Szekszárd vezetékes infrastruktúrával való ellátottsága összességében jónak mondható. 2008 végén a lakások szinte mindegyike rendelkezett vezetékes ivóvízzel és csaknem kilenctizedük csatlakozott a szennyvízcsatorna-hálózathoz. A mintegy 197 km hosszú ivóvízhálózatra 138 km szennyvízcsatorna-hálózat jutott. A 2008. év során szolgáltatott 1653 ezer m^3 víznek a kétharmadát a háztartások használták fel, a tisztítottan elvezetett mintegy 1800 ezer m^3 szennyvíznek hattizede származott a háztartásokból. Szekszárdon a lakosságtól közcsatornán elvezetett szennyvízmennyiség egy főre eső mutatója hasonló volt a vidéki megyeszékhelyek átlagához, azzal együtt, hogy bár ez az érték meghaladta a dél-dunántúli megyeszékhelyek szintjét, jóval elmaradt a budapesti értéktől. Az ország megyeszékhelyei közül hétben:

Kecskeméten, Békéscsabán, Miskolcon, Debrecenben, Tatabányán, Salgótarjánban és Pécsett regisztráltak a szekszárdinál kisebb fajlagos értéket. Vezetékes ivóvízből ugyanakkor a város háztartásai egy főre vetítve többet használtak el, mint az általában a dél-dunántúli megyeszékhelyeken tapasztalható volt, ennek mértéke azonban alatta maradt a vidéki megyeszékhelyek átlagának és az országos szintnek – hogy a budapesti értékről ne is beszéljünk. A vidéki megyeszékhelyek közül fajlagosan a tolnai megyeközponthoz képest kevesebb vezetékes ivóvíz Pécsett, Győrött, Miskolcon, Salgótarjánban és Tatabányán fogyott.

A város gázellátását 146 km hosszú hálózat biztosítja, amely 2008-ban az ipari fogyasztók mellett közel 8300 háztartást szolgált ki, amelyeknek 94%-a ezzel az energiaforrással fűtötte lakását. A háztartások 2008-ban 9 millió 373 ezer m^3 vezetékes gázt – a városban fogyasztott összes mennyiségnek közel egynegyedét – használtak fel. A lakosság részére szolgáltatott egy háztartásra jutó gázmennyiség tekintetében a város mutatói mind a (vidéki és dél-dunántúli) megyeszékhelyek átlagának, mind az országos és budapesti értékeknek alatta maradtak. A mutató alapján Szekszárd a megyeszékhelyek közül csak Tatabányát előzte meg. A távfűtésbe és melegvíz-hálózatba 2008 végén a szekszárdi lakásoknak 38%-a volt bekapcsolva, előbbi némileg elmaradt az ország hasonló jogállású településeinek átlagától, utóbbi pedig meghaladta azt.

6. tábla

A közműellátottság fontosabb fajlagos adatai, 2008*

Megnevezés	Egy lakosra jutó		
	szolgáltatott gázmennyiség	szolgáltatott vízmennyiség	közcsatornában elvezetett szennyvíz
	m^3		
Szekszárd	628,1	32,2	32,1
Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	734,8	30,9	30,4
Megyeszékhelyek összesen	784,9	34,2	32,3
Ország	881,7	36,0	27,2
Ebből: Budapest	799,6	55,6	50,4

* A háztartások körében.

Környezet

2008 végére 14 400 szekszárdi lakást, az ingatlanok 97%-át vonták be a rendszeres hulladékgyűjtésbe, amely arány meghaladta a vidéki megyeszékhelyek és az ország átlagát is. A városból az év során összesen 17 831 tonna szilárd települési hulladékot szállítottak el, amelynek több mint négytizede a háztartásokból származott.

Szekszárdon a zöldterület a város területének az egy százalékára sem terjed ki, azonban kikapcsolódás céljára 75 játszótér, tornapálya és pihenőhely áll a lakosok rendelkezésére.

A fontosabb fajlagos adatokat tekintve a háztartásokból elszállított egy lakosra jutó szilárd települési hulladékmennyiség jóval alatta maradt az országos átlagnak, a vidéki megyeszékhelyek közül csak Szolnokon és Veszprémben tapasztaltak a szekszárdinál kisebb értéket. A város az egy főre vetített zöldterület nagysága alapján is az utolsók között szerepelt a rangsorban, egyedül csak Debrecent előzte meg. Ugyanakkor az egy lakosra jutó önkormányzati kiépített út és köztér hossza alapján – Zalaegerszeggel együtt – listavezetőnek számított.

7. tábla

A környezetgazdálkodás fontosabb adatai, 2008

Megnevezés	Egy lakosra jutó		
	elszállított szilárd települési hulladék, kg[a)]	zöldterület, m^2	önkormányzati kiépített út és köztér hossza, m
Szekszárd	219,2	13,3	5,2
Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	331,7	48,3	3,3
Megyeszékhelyek összesen	258,5	24,6	2,8
Ország	267,0	17,6	4,4
Ebből: Budapest	243,5	13,2	2,1

a) A háztartások körében.

Helyi közlekedés

A szekszárdi tömegközlekedést a helyi autóbuszjáratok jelentik, amelyek 2008-ban 20 útviszonylattal összesen 45 km hosszú hálózaton biztosították az összeköttetést az egyes városrészek között. Az adott évben a helyi autóbusz-hálózatot 4,9 millióan vették igénybe, és a megtett utaskilométer is több mint 17 milliót tett ki. Szekszárd a megyeszékhelyek között az utolsó helyen állt mind a helyi autóbusz-közlekedés vonalhálózata, mind az utaskilométer alapján. (A helyi buszjáratok vonalhálózata egyébként Egerben is csak alig valamivel hosszabb, mint Szekszárdon.)

Kedvezőbb a helyzet személygépkocsik vonatkozásában: a városban 2008 végén közel 12 500 személyautót regisztráltak, ami ezer lakosra vetítve 368 járművet jelent. Szekszárd e mutató alapján nemcsak valamennyi vidéki megyeszékhelyet, de Budapestet is megelőzte.

8. tábla

A helyi közlekedés főbb adatai, 2008

Megnevezés	Helyi autóbuszközlekedés		Ezer lakosra jutó személygépkocsi
	hálózatának hossza, km	utaskilométere, 1000 km	
Szekszárd	45	17 173	368
Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	273	378 596	320
Megyeszékhelyek összesen	1 970	2 484 390	315
Ország	4 513	8 047 159	305
Ebből: Budapest	819	5 086 050	348

További információk, adatok (linkek):

Táblázatok

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: +3672-533-319

Információszolgálat

Telefon: +361-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

IV. évfolyam 96. szám 2010. szeptember 3.

2010/96
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/8

Tartalom

1	*Kaposvár társadalma és gazdasága*	1
2	Népesség, népmozgalom	1
3	Bölcsődei ellátás	2
4	Közoktatás	2
5	Felsőoktatás	3
6	Ipar	3
7	Kereskedelem, vendéglátás	3
8	A vendégforgalom alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken	4
9	Gazdasági szervezetek	4
10	K+F	6
11	Alkalmazásban állók, keresetek	6
12	Személyi jövedelemadó	6
13	Munkanélküliség	6
14	Nyugdíjasok, nyugdíjak	7
15	Egészségügyi ellátás	7
16	Művelődés	8
17	Bűncselekmények	8
18	Lakáshelyzet	8
19	Közműellátottság	9
20	Környezet	10
21	Helyi közlekedés	10

Kaposvár társadalma és gazdasága

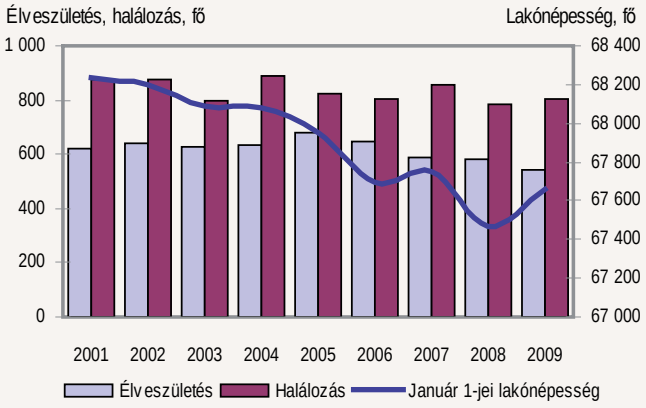
Népesség, népmozgalom

Kaposvár megyei jogú város – Somogy megye székhelye – lakónépessége 68 018 fő volt 2010. január 1-jén. Kaposvár Magyarország 13. legnépesebb települése. A megyeszékhely 114 km^2-nyi területén Somogy megye lakosságának 21%-a él, a város **népsűrűsége** 597 fő/km^2.

A lakónépességi csúcspontot (74 114 fő) 1979. január 1-jén regisztrálták Kaposváron. Néhány év különböző irányú változása után 1989-től kezdett jelentősen fogyatkozni a népesség a városban. Az élveszületések és a halálozások különbségéből adódó természetes népességfogyás 1983 óta folyamatosan csökkenti a lakosság számát. Ezzel ellentétes tendenciát mutat 2000 óta a vándorlási különbözet – az oda- és elvándorlások különbsége –, mely népességmozgás mérsékelte a lakónépesség csökkenésének ütemét. A 2001. évi népszámláláskor 68 697 lakót regisztráltak a városban, 3091 fővel kevesebbet, mint 1990-ben. Az elmúlt kilenc évben a természetes fogyás 1938 fő, míg a vándorlásból származó lakosság gyarapodás 1602 fő volt.

1. ábra

A természetes népmozgalom és a lakónépesség alakulása Kaposváron

Kaposváron az elmúlt esztendők demográfiai folyamatai a többi megyeszékhelyhez illetve az országhoz viszonyítva is kedvezőtlen képet mutatnak. Az ezredfordulót követően évente 620 fő körül alakult az **élveszületés**ek száma, míg 2009-ben mindössze 540 újszülött látta meg a napvilágot. Ebben az évben ezer lakosra mindössze 8,0 élveszületés jutott, amely a megyeszékhelyek között a legkisebb érték, és jelentősen elmaradt az ország (9,6) átlagától.

A **halandóság** stagnáló képet mutat, az ezredforduló óta évente hozzávetőleg 830 kaposvári lakos hunyt el. A 2009. év adatai szerint összesen 801-en haltak meg, ez a lakónépességre vetítve 11,8 ezrelékes halálozási arányszámot jelentett, amely kedvezőbb az ország (13,0), de rosszabb a megyeszékhelyek (11,5) átlagánál. A régiónkba tartozó másik két megyeszékhely esetében Pécsett magasabb (12,4) Szekszárdon alacsonyabb (10,7) a mutató.

A csökkenő születésszám mellett állandónak tekinthető halandóság következtében a természetes népmozgalom egyenlege ebben az évtizedben is negatív maradt, 2001 és 2009 között évente átlagosan 215 fővel, 2009-ben pontosan 261 fővel fogyatkozott a város népessége ebből adódóan. A

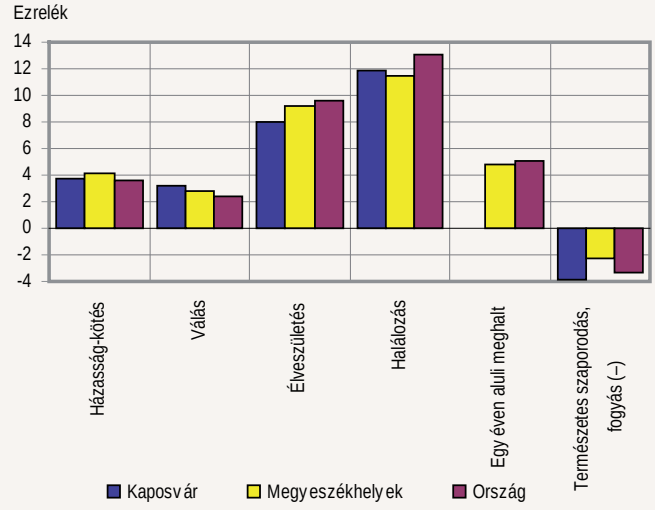
természetes fogyás Kaposváron ezer lakosonként 3,8 főt tett ki tavaly, amely jelentősen meghaladta a megyeszékhelyek 2,3, de az ország 3,4 ezrelékes átlagát is.

A **belföldi vándorlás** egyenlege a kilencvenes években passzívumot mutatott, az oda- és elvándorlás különbözete évente átlagosan 175 fővel csökkentette a megyeszékhely lakóinak számát. 2000-ben fordulat következett be, és a következő években a városba beköltözők száma átlagosan 167-tel meghaladta az elköltözőkét. A migrációból adódóan Kaposvár lélekszáma 2009-ben 614 fővel gyarapodott, amely ezer lakosonként 9,1 fős többletet jelentett.

Az ezredfordulót követően is folytatódott a házasodási kedv visszaesése, Kaposváron az elmúlt évben mindössze 253 pár állt az anyakönyvvezető elé, 24%-kal kevesebb, mint 2000-ben. A megyeszékhelyek átlagában ezidő alatt 17, országosan 24%-os csökkenés következett be. Kaposváron az elmúlt évben ezer lakosra 3,7 **házasságkötés** jutott, amely elmaradt a megyeszékhelyek 4,2 ezrelékes átlagától, és egybeesett az országos mutatóval. Az elmúlt húsz évben a ritkuló esküvők mellett a válások száma a 218-as átlagérték körül alakult (2009-ben 213). Tavaly már tíz frigyre több mint nyolc válás jutott. Kaposvár ezer lakosára 3,1 válás esett, a megyeszékhelyek között a legtöbb. Ezen hányados átlagértéke az országban 2,4, a megyeszékhelyeken 2,7 volt.

2. ábra

A népmozgalom ezer lakosra jutó főbb mutatói, 2009*

*Az egy éven alul meghaltak száma ezer élveszülöttre.

A hosszú ideje erőteljesen fogyatkozó születésszám nemcsak a népesség csökkenésével, hanem korstruktúrájának változásával is együtt járt. Jelentősen csökkent a gyermekek (0-14 évesek), ugyanakkor emelkedett az időskorúak (65 évesek és idősebbek) száma és aránya. Kaposvár lakosságának korösszetétele már 2001-ben is kedvezőtlen volt, száz gyermekkorúra 99 időskorú jutott, nyolccal több, mint országos átlagban. 2010. január 1-jére 122-re emelkedett az öregedési index, már több mint kilenccel meghaladva az országos értéket. A férfiak magasabb halandóságának is betudható, hogy a nemek aránya nincs egyensúlyban, jelentős nőtöbblet a jellemző. Kaposváron 2001-ben 1169 nő jutott ezer férfira, majd 2010. év elejére már 1207, amely mintegy száz fővel meghaladta az országos átlagot.

Bölcsődei ellátás

Kaposváron, és általában országosan a bölcsődék zsúfoltságát nem indokolják a demográfiai folyamatok, hiszen a születésszám évek óta erőteljesen csökken. A 3 év alatti korcsoporthoz tartozóknak amúgy is töredékét, a somogyi megyeszékhelyen csak minden hetedik gyermeket érinti ez a felügyeleti forma. Az anyákat leginkább munkahelyi vagy megélhetési körülményeik kényszeríthetik arra, hogy kisgyermeküket gondozóra bízzák. A bölcsődei helyek keresettségét tovább növelte az a rendelet, mely szerint a szülő a gyermekgondozási segély mellett teljes munkaidőben munkát vállalhat. Ezen okok miatt a bölcsődébe való bekerülésre az utóbbi időben egyre hosszabb ideig kell várakozni.

Kaposváron 2001 óta változatlanul 5 bölcsődében látják el a kisgyermekeket. 2009-ben – 230 férőhelyre – 269 gyermeket írattak be bölcsődébe, héttel többet, mint 2001-ben. A gondozónői létszám hét év után tavaly bővült először két fővel, 46-ra. A bölcsődék telítettségére jellemző, hogy száz férőhelyre 117 **beírt gyermek** jutott. Ugyanakkor a megyeszékhelyek összehasonlításában ez a mutató kedvezőnek tekinthető, csak Miskolcon és Szekszárdon jobb az arány. Országosan 130, a megyeszékhelyek átlagában 136 bölcsődébe beírt gyermek jutott száz férőhelyre 2009-ben.

Közoktatás

A bölcsődékkel ellentétben az **óvodák**ba beírt gyermekek létszáma – ha mértékében nem is teljesen, de – tükrözi a születések csökkenő tendenciáját. A szorosabb összefüggés oka, hogy a gyermekgondozási támogatások a gyermek három éves korára általában megszűnnek, ilyenkor a leggyakrabban beíratják a gyermeket a kisdedóvóba. Kaposváron 2009-ben az óvodákba beírt 2258 gyermek 3%-kal volt kevesebb a 2001. évinél. A megyeszékhelyeken és országosan egyaránt átlagosan 4%-os fogyatkozást regisztráltak ugyanezen időszakban, a régió megyeszékhelyei közül Szekszárdon mutatkozott a legnagyobb mértékű, mintegy 16%-os visszaesés. A somogyi megyeszékhelyen 2009-ben 25 feladatellátási hely 2655 férőhelye várta az óvodáskorúakat, előbbi hárommal kevesebb, utóbbi 319-cel több volt a 2001. évihez viszonyítva. Ugyanezen idő alatt az óvodák számának a megyeszékhelyek átlagában 5, országosan 6%-os fogyatkozása mellett a férőhelyek számát növelték, rendre 1 illetve 2%-kal. Az óvodai férőhelyek kihasználtsága a vizsgált időszakban mindenütt csökkent, Kaposváron 95-ről 85%-ra, a megyeszékhelyeken általában 98-ról 93%-ra, országosan 97-ről 91%-ra. Kaposváron 2009-ben 216 óvodapedagógus foglalkozott a gyermekekkel, számuk 2001-hez viszonyítva 12%-kal lett kevesebb.

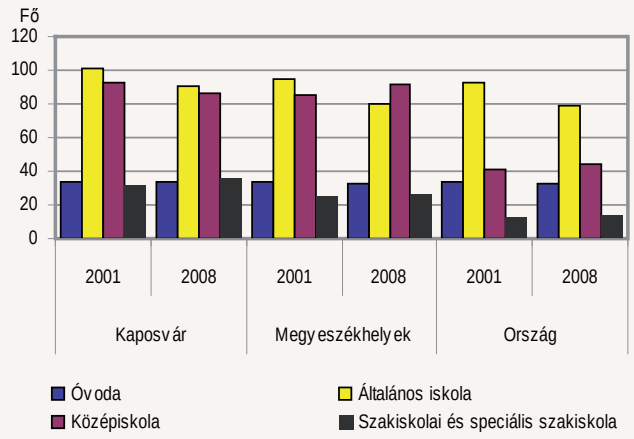
A tanköteles korú népesség csökkenése következtében **általános iskolá**ba is egyre kevesebb gyermek jár. Kaposváron 18 általános iskolai feladatellátási helyen a 2008/2009. tanévben 6109 fő tanult, a 2001/2002. évinél 11%-kal kevesebb. Ennél jelentősebben fogyatkozott a tanulók létszáma a megyeszékhelyek átlagában és országosan, egyaránt mintegy 17%-kal. Még kedvezőtlenebbül alakultak a mutatók a Dél-Dunántúl másik két megyeszékhelyén, Pécsett 20, Szekszárdon 23%-kal csökkent az általános iskolások száma a vizsgált időszakban. A tanulók ezer lakosra jutó száma 2001 és 2008 között Kaposváron 101-ről 90-re, a megyeszékhelyek átlagában 95-ről 80-ra, míg országosan 93-ról 79-re esett vissza. A feladatellátási helyek valamint az osztálytermek számának alakulása országosan és a megyeszékhelyek átlagában is többé-kevésbé követte a tanulói létszám csökkenését, ugyanakkor Kaposváron a feladatellátási helyek száma csak 5%-kal, az osztálytermeké viszont 23%-kal lett kevesebb. A gyermeklétszám csökkenését jóval felülmúlva, 22%-kal fogyatkozott a főállású pedagógusok állománya a somogyi megyeszékhelyen a vizsgált időszakban. Országosan 16, a megyeszékhelyeken pedig átlagosan 18%-kal kevesebb pedagógus foglalkozott a tanulókkal 2008-ban, mint 7 évvel korábban.

A kaposvári középiskolákban 2001 és 2008 között a tanulólétszám 8%-kal csökkent, ezen belül a gimnazisták száma 14%-kal növekedett, míg a szakközépiskolásoké ötödével visszaesett. A gimnáziumok esetében nagyon hasonló tendencia érvényesült a megyeszékhelyek és az ország egészének átlagában is, ugyanakkor a szakközépiskolák esetében alig történt változás a 2001. évhez képest. 2008-ban Kaposváron ezer lakosra 87 középiskolás jutott, amely elmarad a megyeszékhelyek 91 fős átlagától. A kaposvári gimnáziumok esetében a megemelkedett tanulói létszám mellett a feladatellátási helyek száma változatlan maradt (9), míg a szakközépiskoláké negyedével csökkent (12). A tanulói létszámcsökkenéshez képest szerényebb mértékben, csak 2%-kal fogyatkozott a főállású tanári

kar, így az egy pedagógusra jutó tanulók száma 13-ról 12-re csökkent a vizsgált időszakban, amely még így is magasabb a megyeszékhelyek és az ország átlagánál.
A somogyi megyeszékhelyen középfokú oktatásban résztvevők 29%-a szakiskolában vagy speciális szakiskolában tanult a 2008/2009-es tanévben. Arányuk magasabb a megyeszékhelyek (22%) valamint az ország (23%) átlagánál is. Kaposváron 9 szakiskolai és speciális szakiskolai feladatellátási helyen 2386-an tanultak, a 2001. évihez viszonyítva mintegy tizedével többen. Ez számottevő mértékben meghaladta a megyeszékhelyek és az ország egyaránt 2% körüli növekedését. A feladatellátási helyek száma követte a tanulólétszám bővülését (8-ról 9-re), a főállású pedagógusok száma azonban csak 5%-kal (145-ről 152-re) növekedett.

3. ábra

A közoktatásban részt vevők ezer lakosra jutó számának alakulása

Felsőoktatás

A Kaposvári Egyetem 2000. január 1-jén jött létre a korábbi agrártudományi egyetem, a tanítóképző főiskola és két kutatóintézet integrációjával. Az állattudományi és a pedagógiai karok mellett 2004-ben létrehozták a gazdaságtudományi és a művészeti kart is. A 2008/2009. tanévben 3860 diák folytatott felsőfokú tanulmányokat a városban, 41 fővel kevesebben, mint a 2001/2002. tanévben, közülük 2318 fő nappali tagozaton, felsőfokú alap- vagy mesterképzésben vett részt. Ezer városlakóra csak 57 hallgató jutott, a megyeszékhelyek átlagának mindössze 60%-a. Az oktatók száma a hallgatói létszámmal ellentétes irányban változott, jelentősen, 334-ről 398-ra emelkedett a vizsgált időszakban.

Ipar

Kaposvár ipari teljesítménye meglehetősen szerénynek ítélhető a megyén belül, és országos kitekintésben egyaránt, annak ellenére, hogy olyan különleges, nagy múltú üzemekkel is büszkélkedhet, mint az ország egyetlen működő cukorgyára. A városban bejegyzett közép- és nagyvállalkozások egy lakosra jutó ipari termelési értéke 781 ezer Ft-ot ért el 2009-ben, ami országosan az ugyanilyen vállalkozói körben megállapított mutatóértéknek valamivel több mint felét, a 18 vidéki megyeszékhely átlagának pedig alig egyharmadát jelentette. Népességarányos ipari teljesítménye alapján Kaposvár a 15. helyen szerepelt az azonos besorolású városok mezőnyében, melynek két szélsőértékét a győri maximum (9 millió 761 ezer Ft/fő) és a békéscsabai minimumérték (432 ezer Ft/fő) képviselte.
A 2009. évi előzetes adatok szerint az iparba sorolt közepes és nagy méretű kaposvári székhelyű vállalkozások által létrehozott termelési érték megközelítette az 53 milliárd Ft-ot, amit csaknem kizárólag (97%-ban) a feldolgozóipar állított elő. A másik fő nemzetgazdasági ág, a villamosenergia, gáz gőzellátás, légkondícionálás jelentősége ebből a szempontból elenyészőnek tekinthető, hasonlatosan Somogy megye egészéhez. A Kaposváron bejegyzett cégek produktuma a megye ipari termelésének 15%-át képviselte. Ezen belül a somogyi székhelyű gépipari termelés 8, az élelmiszeripari termelés 57%-a a megyeszékhely vállalkozásaitól származott. A város ipari kibocsátásának közel fele az élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása gazdasági ághoz tartozó szervezetek tevékenységének eredménye, további 41%-át a gépipar biztosította, míg a többi feldolgozóipari ág együttesen a termelés 7,5%-át nyújtotta.
A kaposvári közép- és nagyvállalkozások értékesítési árbevételének 49%-a exportból származott. Ugyanez az arány országosan 75, a 18 megyeszékhely átlagában 69%-nak mutatkozott.

1. tábla

Az ipari termelés és értékesítés ágazati szerkezete, 2009+

%

Gazdasági ág, ágazat	Termelés	Belföldi értékesítés	Export	Termelés	Belföldi értékesítés	Export
	megoszlása, Kaposvár			megoszlása, Somogy megye		
Élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása	48,3	74,7	20,3	13,0	54,4	3,2
Gépipar	41,3	11,0	73,9	78,0	30,8	89,2
Többi, fel nem sorolt feldolgozóipari ág	7,5	8,8	5,8	8,4	11,5	7,7
Feldolgozóipar	97,2	94,5	100,0	99,4	96,7	100,0
Villamosenergia, gáz-, gőz-ellátás, légkondicionálás	2,8	5,5	–	0,6	3,3	–
Ipar összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kereskedelem, vendéglátás

A kiskereskedelem és a vendéglátás üzlethálózata jelentősen átalakult az elmúlt években. A megszűnő kisboltok szerepét a dinamikusan terjeszkedő üzletláncok áruházai, valamint a bevásárlóközpontok vették át, a kiskereskedelmi forgalom meghatározó hányadát lebonyolítva. Kaposvár lakosságának ellátását 2008-ban 1289 kiskereskedelmi üzlet biztosította, a 2000. évinél 18%-kal kevesebb, miközben a megyeszékhelyeken, illetve az ország összességében átlagosan 4, illetve 1%-kal bővült az üzletek száma.
Előbbi ellenére Kaposvár népességarányos kiskereskedelmi üzlet ellátottsága a vizsgált időszak végén közelített a vidéki megyeszékhelyekéhez, és számottevően meghaladta az ország átlagát. A városban tízezer főre meghatározva, 191 kiadott működési engedély birtokában tevékenykedtek a kiskereskedelmi üzletek. Ez a hasonló jogállású települések átlagánál mindössze 6-tal kevesebb, a hazai átlagnál pedig 33-mal több. Termékkör szerint megfigyelve, legsűrűbb kiépítettséggel az iparcikk-üzletek és áruházak rendelkeztek. Kaposváron tízezer lakosonként átlagosan 130-at jegyeztek, 7-tel kevesebbet, mint a megyeszékhelyeken általában, azonban így is 27-tel többet mint országosan. Az élelmiszerüzletek és áruházak tízezer főre vonatkozó fajlagos ellátottsági mutatója (43) ezzel szemben megegyezett az országos átlaggal, míg a megyeszékhelyeké (41) ettől kissé elmaradt. Jellemző sajátsága a megyeszékhelyeknek, hogy – a népesség koncentrálódását követve – a gépjármű-üzletek is főképpen területükön összpontosultak. A 10 ezer lakosra jutó számuk Kaposváron 15-öt, az azonos közigazgatási státuszban lévő városok átlagában 17-et ért el, jócskán felülmúlva a 9-es országos átlagot.
A 2008. év végén Kaposváron 427 vendéglátóhely rendelkezett érvényes működési engedéllyel, a nyolc évvel korábbinál 11%-kal több. Összehasonlításképpen a fővárosban 25, a vidéki megyeszékhelyeken átlagosan 18, országosan 13%-ot tett ki a bővülés mértéke. A helyi vendéglátás intenzitását ugyanakkor jól szemlélteti a tízezer főnként számon tartott 63-as egységszám, mely magasabb az ország (56), de a megyeszékhelyek mutatójánál (60) is.

A vendégforgalom alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken

Kaposvár kereskedelmi férőhely-kapacitása eltörpül a Balaton déli partjának szálláshely kínálata mellett, mégis nélkülözhetetlen összetevője a város szolgáltató szektorának. 2009 évközepén 14 kereskedelmi szálláshelyen együttesen 953 férőhely várta a pihenni vágyókat (2000-ben 16 – egy kempinggel és egy turistaszállással több – kereskedelmi szálláshely működött, összesen 1048 férőhellyel). A városban 3 szálloda, 9 panzió, valamint 2 turistaház áll a vendégek rendelkezésére. A somogyi megyeszékhelyen a kereskedelmi szállásférőhelyek számának megoszlása a szállodák, a panziók, valamint a turistaszállások között 30-28-42 százalék volt. Ehhez képest a megyeszékhelyek átlagában jóval változatosabb a férőhelyek szálláshely szerinti tagozódása, azok 34%-át szállodák, 22%-át turistaszállók, 20%-át panziók, 11%-át kempingek, 9%-át ifjúsági szállók, 4%-át pedig üdülőházak tartották fenn.

2. tábla

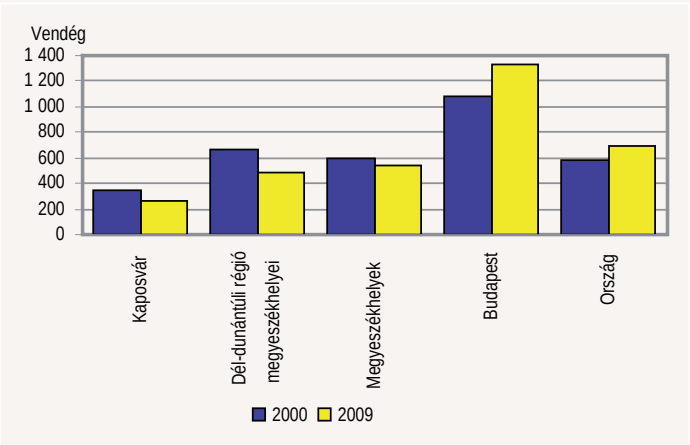
A férőhelyek száma a kereskedelmi szálláshelyeken, 2009. július 31.

Megnevezés	Össze-sen	Ebből:					
		szálloda	panzió	turista-szálló	ifjúsági szálló	üdülő-ház	kemping
Kaposvár	**953**	**290**	**264**	**399**	**–**	**–**	**–**
Dél-dunántúli megyeszékhelyek	4 769	2 120	816	1 232	301	200	100
Megyeszékhelyek összesen	41 459	14 140	8 365	9 227	3 765	1 597	4 365
Ország	289 396	115 558	36 827	21 417	18 074	19 796	77 724
Ebből: Budapest	41 835	36 117	2 114	1 822	829	–	953

Kaposvár kereskedelmi szálláshelyein a 2009. évben 17,7 ezer vendéget regisztráltak, közelítőleg egynegyedével kevesebbet, mint 2000-ben. A megyeszékhelyek átlagában ennél jóval kisebb – 10%-os – volt a visszaesés, országosan pedig, elsősorban a fővárosi vendégforgalom-növekedés hatására 18%-os bővülést regisztráltak. A kereskedelmi szálláshelyeket igénybevevő vendégek száma alapján Kaposvár a megyeszékhelyek rangsorában a 14. helyet foglalta el. Az élen álló Egerben, Debrecenben 7-szer több vendég fordult meg, míg a legkevesebb vendéget fogadó Szekszárdon feleannyi. A lakónépesség-arányos adatok tükrében erőteljesebben kitűnik Kaposvár hátránya. A megyeszékhelyek átlagához és az ország egészéhez képest is lényegesen kevesebb, ezer lakosra számítva 262 vendéget fogadott, miközben az előbbi két körben 544, illetve 699 fő volt a mutató értéke.

4. ábra

Az ezer lakosra jutó vendégek száma

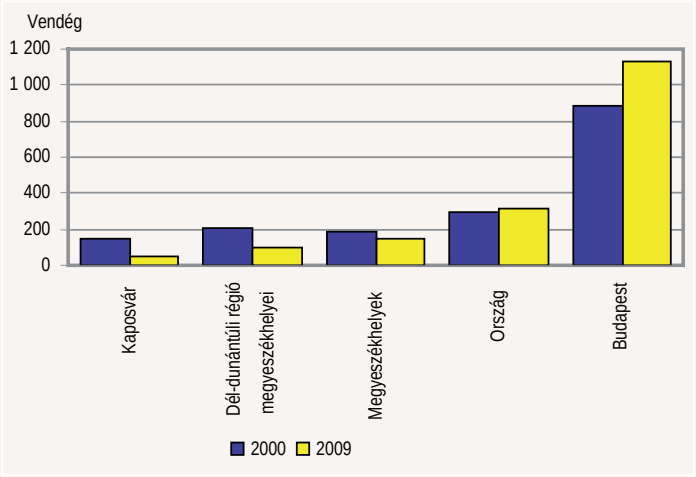

Kaposváron a kereskedelmi férőhelyek legnívósabb válfaját képviselő szállodák a 2009. évi vendégforgalom mindössze 40%-át bonyolították, 290 szállásférőhelyen. Az azonos jogállású városok átlagában a vendégek 63%-a választotta e szállástípust, míg országosan 73%-uk. A kaposvári szállodákban elszállásolt 7014 vendég 60%-kal kevesebb, mint 8 évvel azelőtt. 2009-ben az ezer lakosra jutó szállodai vendégszám (104 vendég) kevesebb mint egyharmada a megyeszékhelyek átlagának (347), az ország egészére jellemző mutatónak (511) pedig csak egyötödét érte el.

2009-ben 3286 külföldi – az összes vendég 19%-a – foglalt szállást a kaposvári kereskedelmi szálláshelyeken. Számuk a 2000. évben (nem kis mértékben az IFOR/SFOR csapatok taszári jelenlétéből fakadóan) még meghaladta a 10 ezret, arányuk 42%-ot tett ki a teljes vendégforgalmat alapul véve. Ezzel szemben – az előbbi két évet tekintve – a hazai vendégkör Kaposváron kis mértékben (3%) bővült. A vizsgált időszakban a 18 vidéki megyeszékhelyen összességében közelítőleg egyötödével esett vissza a külföldivendég-forgalom, a részesedésük 31-ről 28%-ra csökkent. Országosan ugyanakkor 6%-os bővülést regisztráltak; a mintegy 3,2 millió külföldi vendég az összforgalom 45%-át jelentette, míg kilenc évvel korábban a felét. A 2009-ben Kaposvárra látogató külföldi vendégek héttizede részesítette a szállodákat előnyben, míg kilenc évvel korábban 94%-a. A 18 vidéki megyeszékhely átlagában 80%-os, országosan 85%-os szállodai túlsúlyt mutatnak e számok. Az ezer lakosra jutó külföldi vendégek száma (49 fő) 2009-ben igen alacsony volt Kaposváron, a megyeszékhelyek átlagának (152) mintegy harmadát, az országosnak (316) alig egyhatodát jelentette.

5. ábra

Az ezer lakosra jutó külföldi vendégek száma

Gazdasági szervezetek

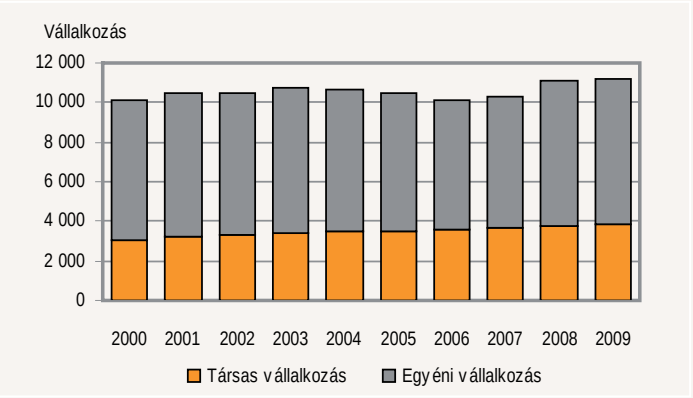
Kaposváron a gazdasági szervezetek számának alakulását az elmúlt évtizedben a társas és az egyéni vállalkozások eltérő intenzitású, és esetenként eltérő irányú változásai formálták. E folyamat részeként a regisztrált társas vállalkozások száma lassú, de kitartó növekedés következtében folyamatosan emelkedett az időszak során. Ezzel ellentétesen az egyéni vállalkozások száma egy 2003-ig tartó bővülés után 2006-ra a 2000. évi bázisszint alá süllyedt. Az utóbbi évek látványos növekedését sem a vállalkozói kedv élénkülése, hanem csak egy, az őstermelőket érintő adójogszabály-változás váltotta ki, azáltal, hogy a termelői értékesítést-forgalmazást kizárólag adószámmal rendelkező magánszemélyek (egyéni vállalkozások) számára tette lehetővé.

2009 végén 12,1 ezer kaposvári székhelyű gazdasági szervezetet tartottak nyilván, köztük 11,2 ezer vállalkozást, 59 költségvetési szervezetet. Rajtuk kívül a városban 825 nonprofit szervezet tevékenykedett a civil társadalom érdekében. A városban székhellyel rendelkező vállalkozások egyharmada társas formában került bejegyzésre, mely kissé elmaradt mind az országos, mind a 18 vidéki megyeszékhely átlagától (36 illetve 39%). Közülük a

korlátolt felelősségű társaságok a leggyakoribbak (lényegében minden második társas vállalkozás), számuk megközelítette az 1,9 ezret. Ennél kevesebb 1,3 ezer volt a betéti társaságok száma, míg a nagyobb tőkeösszeggel alapítható részvénytársaságból mindössze 31 szerepelt a nyilvántartásban.

6. ábra

A nyilvántartott vállalkozások száma Kaposváron, december 31.

Az összes kaposvári vállalkozás többségét (66%-át) képviselő egyéni vállalkozások közül csaknem minden második vállalkozói igazolvánnyal rendelkezett, az egyéb engedély alapján működők, adószámot igénylő magánszemélyek (ingatlan-bérbeadók, őstermelők) aránya 53%-ot tett ki. Kaposváron az egyéni vállalkozások összes vállalkozáson belüli aránya 5 százalékponttal magasabb az azonos státusú magyar városok átlagánál, ezen belül a vállalkozói igazolvánnyal rendelkezőké már csak egy százalékpottal nagyobb.

Kaposváron a 2009. év végén 1000 lakosra 165 vállalkozás jutott, jó egyezőséget mutatva az ország megyeszékhelyeinek átlagával, ezen belül az egyéni vállalkozások népességarányos mutatószáma (108) magasabb, míg a társas vállalkozásoké (57) alacsonyabb az e körre jellemző értékeknél (99, illetve 65). A város eltérő létszámnagyságú vállalkozásainak gyakorisága szintén az azonos közigazgatási besorolású települések mutatóihoz idomult, mely csak kevéssel tért el az országos átlagoktól. A mikrovállalkozások jelentős szerepére utal, hogy ezer lakosra vonatkoztatva mindössze 3–4 vállalkozás található, amely 10 főnél nagyobb üzemméretű.

3. tábla

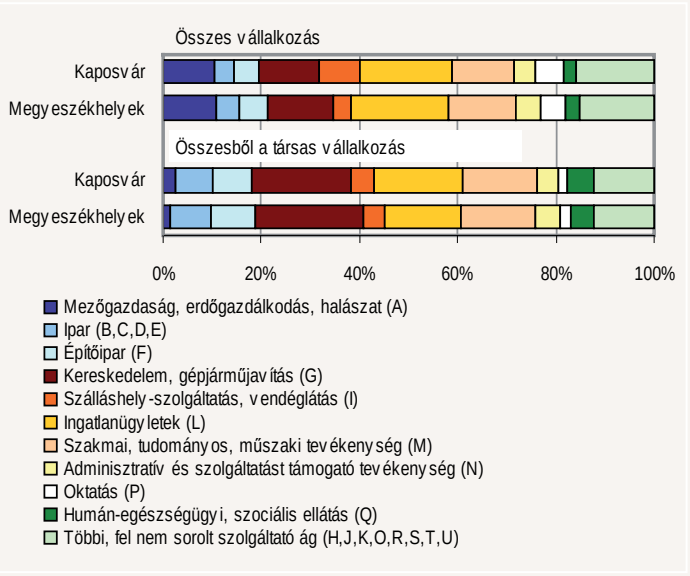
A vállalkozások ezer lakosra jutó száma létszámnagyság szerint, 2009. december 31.

Területi egység	0 és ismeretlen létszámú	1–9	10–19	20–49	50 és több	Összes
		főt foglalkoztató				
	vállalkozás ezer lakosra jutó száma					
Kaposvár	**49,8**	**111,6**	**2,1**	**1,1**	**0,5**	**165,1**
Összes megyeszékhely	46,0	113,5	2,4	1,3	0,7	164,0
Ezen belül: Dél-Dunántúli megyeszékhelyek	52,3	111,4	2,4	1,2	0,6	167,9
Ország	43,2	112,0	2,1	1,1	0,6	159,0

Főtevékenységük alapján – a 18 megyeszékhely átlagához hasonlóan – a legtöbb kaposvári vállalkozás a szolgáltató szektort erősíti. 2009 végén a vállalkozások többsége ingatlanügyletek (2122), szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (1412), kereskedelem, gépjárműjavítás (1370), mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (1160) illetve szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (926) nemzetgazdasági ágba tartozott. A vállalkozások nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása mind a teljes vállalkozói körben, mind a társas vállalkozásokra vonatkoztatva a vidéki megyeszékhelyek átlagát közelíti, kisebb eltérést csak a Kaposváron „élénkebb" szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás mutat.

7. ábra

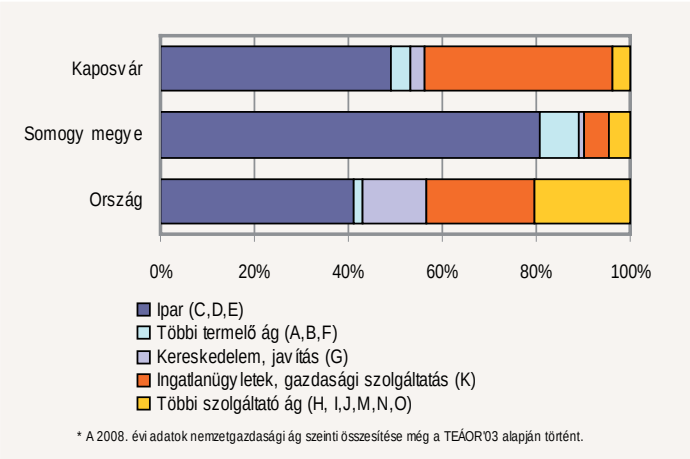
A vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2009. december 31.

A kaposvári vállalkozások között a 2008. év végén összesen 84 helyi székhelyű, külföldi tőke részvételével működő vállalkozást tartottak nyilván. E szervezetek 10,5 milliárd Ft saját tőke kimutatásukon belül 6,5 milliárd Ft külföldi tőkét szerepeltettek. Utóbbi összeg a Somogy megyei vonzatú külföldi tőkebefektetések 7,4%-át, az országosnak mindössze 0,04%-át jelentette. Kaposváron az egy főre jutó (96,7 ezer Ft) külföldi tőkeösszeg nagyságrendekkel kevesebb, mint az országos átlag (1 millió 511,4 ezer Ft). A tőkeinvesztíció célállomása a gazdasági területeket tekintve erősen koncentrált. Két gazdasági ág – az ipar (gépipar), valamint az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások – lefedi a kaposvári külföldi tőkeállomány több mint 89%-át. A megyeszékhely külföldi tőkéjének ágazati összetétele lényegesen eltér a megyei átlagtól, a városban a külföldi tőke jelenléte kisebb a termelő ágakban és magasabb a szolgáltatások területén.

8. ábra

A külföldi tőkeösszeg megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint* 2008. december 31.

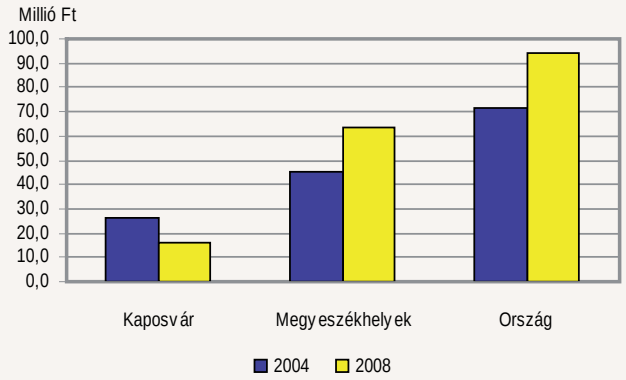
* A 2008. évi adatok nemzetgazdasági ág szerinti összesítése még a TEÁOR'03 alapján történt.

K+F

2008-ban Kaposváron 40 kutató-fejlesztő hely állt a tudományos megújulás szolgálatában, 5-tel (14%-kal) több mint 2004-ben. A megyeszékhelyeken a vizsgált időszakban átlagosan 13, országosan pedig 11%-kal nőtt a K+F helyek száma. Az innovációra fordítható keretösszeg tekintetében azonban Kaposvár jelentékeny (verseny)hátrányt mutat. A 2008. évben a városban 643 millió Ft-ot fordítottak e célra, nominálisan 21%-kal kevesebbet mint négy évvel korábban. Ezzel szemben a megyeszékhelyi átlag 58, míg az országos 47%-kal növekedett. Az egy kutatóhelyre jutó keretösszeg Kaposváron 16,1 millió Ft volt, ez a 18 megyeszékhely átlagának egynegyede, az országos átlagnak alig egyhatoda. A pénzügyi háttér kedvezőtlen alakulása a kutató-fejlesztő helyeken dolgozók létszámát negatívan befolyásolta. 5 év alatt egyharmadával csökkent az e területen dolgozók tényleges létszáma Kaposváron, míg a megyeszékhelyek átlagában 7%-os csökkenést, országosan pedig egy százalékos növekedést regisztráltak. A kutatók ezer lakosra jutó száma a somogyi megyeszékhelyen egy főt tett ki, miközben az azonos rangú településeken több mint 6 főt számlált.

9. ábra

Egy kutató-fejlesztő helyre jutó ráfordítás alakulása, millió Ft

Alkalmazásban állók, keresetek

2008-ban a mintegy 19,2 ezer kaposvári munkahelyen alkalmazásban álló többsége teljes munkaidős állást töltött be, a részmunkaidős foglalkoztatás jellemzően alacsony szintű (5%), hasonlóan az országos tendenciákhoz. A teljes munkaidős alkalmazottak között a két nem nagyjából hasonló arányban képviselteti magát úgy országosan, mint a megyeszékhelyeken, a köztük lévő eltérés mindössze néhány százalékpont. Kaposváron a Dél-Dunántúl másik két megyeszékhelyéhez hasonlóan a nők aránya (51%) haladja meg némileg a férfiakét.

4. tábla

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszáma és havi bruttó átlagkeresete, 2008

Megnevezés	Férfi	Nő	Összesen
	Létszám, fő		
Kaposvár	**8 989**	**9 216**	**18 205**
Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	34 450	36 058	70 508
Megyeszékhelyek összesen	261 372	249 372	510 744
Ország	1 153 680	1 083 829	2 237 510
Ezen belül: Budapest	349 044	320 398	669 442
	Bruttó átlagkereset, Ft		
Kaposvár	**192 949**	**173 124**	**182 912**
Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	219 186	185 421	201 919
Megyeszékhelyek összesen	220 630	182 526	202 026
Ország	226 320	186 449	207 007
Ezen belül: Budapest	294 779	241 804	269 425

Ágazati összetétel szerint 100 kaposvári teljes munkaidőben foglalkoztatott közül 70-en szolgáltató jellegű gazdasági ágakban tevékenykedtek, 26-an az iparban, illetve építőiparban, és mindössze 4-en a mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás területén. Egyes szolgáltató ágak súlya megyeszékhely szerepköréből adódóan Kaposváron is jelentős, a munkavállalók 14–14%-a a közigazgatásban, illetve az egészségügyben, míg 16%-a az oktatásban dolgozott.

Kaposváron a teljes munkaidőben foglalkoztatottak **havi bruttó átlagkeresete** közelítőleg 183 ezer Ft-ot tett ki 2008-ban. Ez az összeg az ország hasonló rangú települései átlagától és a dél-dunántúli régió megyeszékhelyein elérhetőtől is mintegy 20–30 ezer Ft-tal elmaradt. A férfiak jövedelme 5%-kal az átlag felett alakult, a nőké pedig csaknem ugyanannyival elmaradt attól.

Személyi jövedelemadó

Kaposváron 2008-ban 30 827-en fizettek személyi jövedelemadót. Az általuk bevallott 56,6 milliárd Ft adóköteles jövedelem után 11,2 milliárd Ft jövedelemadó képződött. A hét évvel korábbi állapothoz képest a városban az adóalanyok száma 4%-kal, míg az állandó népesség közelítőleg egy százalékkal mérséklődött. A megyeszékhelyeken átlagosan 2-2%-kal kevesebb állandó népességet, illetve adózót regisztráltak. Az SZJA-alap összege Kaposváron 82, az azonos jogállású településeken 86%-kal növekedett a vizsgált periódusban. Ehhez mérten az adójogszabályok „Somogyország fővárosában" 55%-kal több SZJA-t eredményeztek, míg az összes megyeszékhely adózói által 63%-kal több személyi jövedelemadó került az államkasszába.

Az adófizetők ezer állandó lakosra jutó száma alapján Kaposvár a megyeszékhelyek sorában 2001-ben a 10. (463 fővel), míg 2008-ban a 14. helyet töltötte be (458 fővel), mindvégig átlag alatti értékeket elérve. Az egy adózóra jutó SZJA összege alapján a rangsorban 18 város közül Kaposvár 2001-ben a 15. (224 ezer Ft-tal), hét évvel később a 16. (364 ezer Ft-tal). A város polgárainak jövedelmi helyzete jelentősen elmarad az előnyösebb helyzetben lévő megyeszékhelyek lakóiétól, például (az ebből a szempontból legkedvezőbb értékekkel rendelkező) Székesfehérváron átlagosan 45, illetve 41%-kal több adót fizetett egy adózó.

Munkanélküliség

Kaposváron a 2008. december 31-i zárónapon a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal nyilvántartásában 3212 álláskereső szerepelt. E létszám a munkavállalási korú népesség 7,3%-át jelentette, ennél magasabb rátával a megyeszékhelyek közül csak Miskolc (8,7) és Salgótarján (12,9) rendelkezett.

A megyeszékhelyek átlagát tekintve, 2008-ban az álláskeresők 51%-a fél éven belül munkához jutott, Kaposváron ez 43%-uknak sikerült. E szempontból kissé romlott a helyzet a városban 2004-hez képest, akkor az e körbe tartozók aránya 47%-ot képviselt. Az álláskeresők számát és arányát tekintve nem jelentősek a nemek közötti különbségek, bár a nők valamivel kedvezőtlenebb helyzetben vannak a férfiaknál. 2008 végén a regisztráltak 51%-a nő, 49%-a férfi volt. Az ország megyeszékhelyeinek viszonylatában azonos arányban keresnek munkát a két nem képviselői, az ország egészét ugyanakkor férfitöbblet jellemezte, a munkanélküliek 53%-a tartozott az erősebb nemhez. A tartós munkanélküliséget tekintve viszont Kaposváron is – hasonlóan az azonos státusú városok, illetve az ország egészéhez – lényegesen kedvezőtlenebb a nők helyzete a férfiakénál: közöttük a 180 napon túl állást keresők aránya 55%, tíz százalékponttal magasabb, mint a férfiak körében.

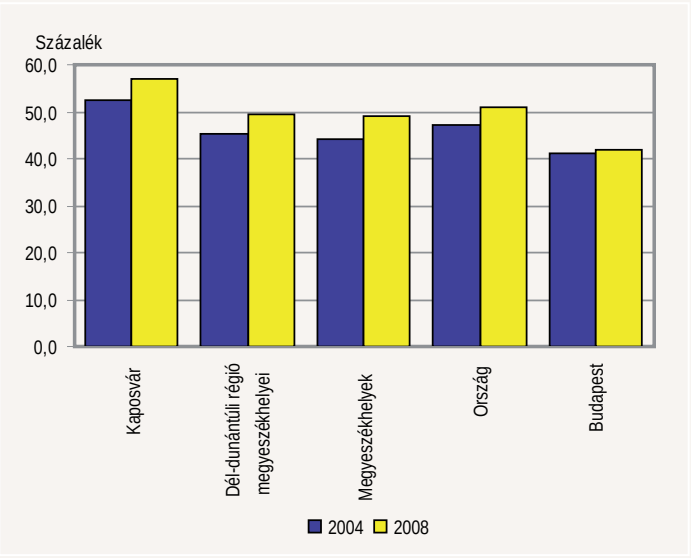
Az álláskeresők iskolai végzettség szerinti összetétele jól közelít a megyeszékhelyek átlagához. Kaposvár álláskeresőinek körében a képesítés nélküliek aránya 30, a szakmunkás és középfokú végzettségűeké 64, a főiskolát és egyetemet végzetteké pedig 6%. A munkanélküliség szempontjából rosszabb helyzetben vannak a fizikai foglalkozásúak a szellemi munkát végzőknél. Az itt élő álláskeresők kevéssel több mint háromnegyede dolgozott fizikai munkakörben mielőtt elveszítette volna állását. Az ország egészében 84%, a megyeszékhelyek átlagában 74% volt az arányuk a munkanélküliek körében.

A munkát keresők viszonylag szűk, de stabilan meglévő csoportját alkotják a pályakezdő fiatalok, soraikban egyre több frissdiplomással. Arányuk

Kaposváron a megyeszékhelyek átlagához hasonlóan 8, míg országosan 9%-ot tett ki.

10. ábra

A 180 napon túli nyilvántartott álláskeresők munkanélkülieken belüli aránya, %

Nyugdíjasok, nyugdíjak

Kaposváron a 2009. januári állapotok szerint 21 407 fő részesült **nyugdíjban, illetve a nyugdíjszerű ellátások valamely formájában**. A ellátottak száma a településen 2006 óta – az ország megyeszékhelyeinek átlagához hasonlóan – enyhén bővült, míg az ország egészét tekintve kissé csökkent. A városban a nyugdíjasok lakónépességhez viszonyított aránya (közel 32%) kevéssel felülmúlja a megyeszékhelyek átlagát (30%).

2009-ben a kaposvári ellátottak meghatározó része, 63%-a öregségi nyugellátást vett igénybe. A korbetöltött, valamint a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok aránya közel egyforma, 12 illetve 11% volt. Az egyéb ellátásban (hozzátartozói nyugdíj, árvaellátás, egészségkárosodott személyek szociális járadéka, stb.) részesülők aránya együttesen 14%-ot tett ki. A jogosultság szerinti összetétel módosult 2006-hoz képest. Az öregségi és korbetöltött rokkantsági nyugdíjasok részaránya 3 százalékponttal növekedett, a hozzátartozói nyugdíjjal rendelkezőké 4-ről 3%-ra, míg az egészségkárosodott szociális járadékosoké 7-ről 5,5%-ra csökkent. Az eltéréseket számba véve, Kaposváron a 18 megyeszékhely átlagánál 3 százalékponttal magasabb az öregségi nyugdíjasok hányada, ugyanakkor a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjban részesülteké mintegy 4 százalékponttal alacsonyabb.

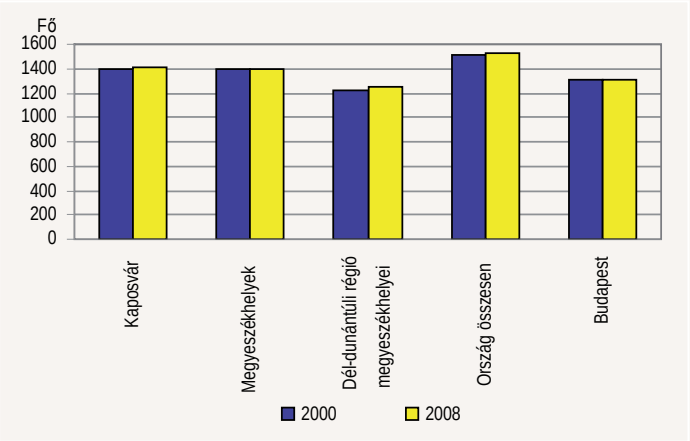
A **nyugdíjak és nyugdíjszerű járadékok egy főre jutó havi átlaga** – a 2009. januári emelés után – Kaposváron 84 143 Ft volt, névértéken átlagosan 30%-kal több a három évvel korábbinál. Az ellátás típusai szerint a különböző járadékok között számottevőek a különbségek, míg területileg jóval kisebb eltérések azonosíthatók. Kaposváron az öregségi nyugdíj összege 2009 elején 97 322 Ft volt átlagosan, ez 3755 Ft-tal több az országosnál, de 1547 Ft-tal kevesebb a megyeszékhelyek (főváros nélkül számított) átlagánál. Hasonlóképpen a többi ellátási formát megfigyelve, az azonos rangú településekre jellemző értékektől (általában) valamelyest elmaradnak a kaposvári járandóságok, míg az ország településeinek átlagát (többnyire) kis mértékben meghaladják.

Egészségügyi ellátás

Az egészségügyi alapellátást Kaposváron 2008-ban 48 háziorvos és házi gyermekorvos végezte, 1 fővel kevesebb, mint 2000-ben. A csökkenés mértéke szinte egybeesik a megyeszékhelyek és az ország átlagával (egyaránt 2,5%). 2008-ban egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra 1408 lakos jutott, 15-tel több, mint az ezredfordulón. Az orvosok helyzete az ellátottak számát illetően megegyezik a hasonló jogállású városokban praktizáló kollégáikéval, az országos átlagnál pedig még 8%-kal kedvezőbb is az arányszám.

11. ábra

Az egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra jutó lakosok számának alakulása

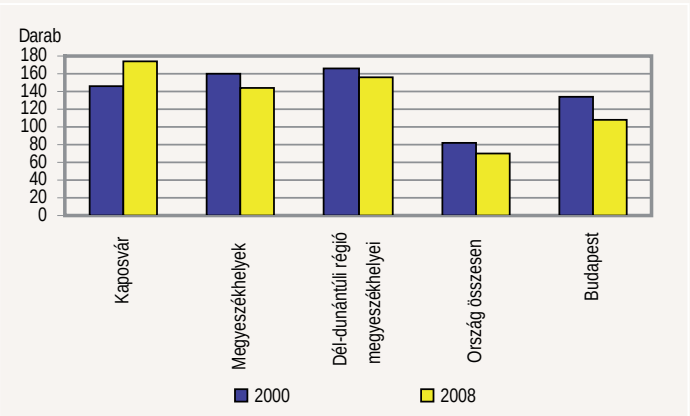
Az egészségügyi szolgálat következő szintje a járóbeteg-szakellátás, amelynek keretében a szakorvosi rendelőintézetekben, a fekvőbeteg-ellátó intézetek ambulanciáján, illetve az orvosi képesítéssel működtetett magánrendelőkben jelentkezett betegek vizsgálatát, kezelését végzik. Kaposváron a járóbeteg-szakellátást 2008-ban mintegy 1 millió esetben keresték fel, szinte ugyanannyian, mint 8 évvel korábban, míg országosan 13, a megyeszékhelyeken átlagosan 14%-kal kevesebbszer jelentek meg a betegek. Egy városlakó átlagosan 15 alkalommal vette igénybe a szakorvosok segítségét, hasonlóan a 2000. évihez. Átlagosan a megyeszékhelyeken 13, országosan pedig alig fele (7) a mutató értéke.

A 2008. év folyamán a járóbeteg-szakrendeléseket felkereső pácienseken mintegy 3,9 millió beavatkozást végeztek el a gyógyító szakemberek. Ezek száma a vizsgált nyolc év alatt 5%-kal növekedett, miközben országosan nem történt érdemi változás, a megyeszékhelyek átlaga pedig 3%-os mérséklődést jelzett.

Egy lakosra 2008-ban átlagosan 58 beavatkozás jutott, ami az országos átlagnál (35) lényegesen magasabb, ugyanakkor nagyon hasonló a helyzet a megyeszékhelyek átlagához (59). A jelentések szerint az egy beavatkozásra jutó idő mindössze 3,4 perc Kaposváron, a megyeszékhelyek átlagában pontosan ugyanennyi, s az országos átlag (3,3 perc) is alig tér el ettől.

12. ábra

A tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak számának alakulása

A kórházi ellátásban az ágyszám-racionalizálás, a közelmúlt fekvőbeteg-intézeti reformja kedvezően érintette a kaposvári kórházat. 2000 és 2008 között 18%-kal (181-gyel) gyarapodott a működő kórházi ágyak száma. Ugyanezen időszakban a megyeszékhelyeken 11, ezen belül a dél-dunántúliakon 9, az országban pedig átlagosan 15%-os csökkentést kellett elszenvedniük az intézményeknek. Tízezer lakosra 175 ágy jutott 2008-ban, közel ötödével több, mint nyolc évvel korábban. Kaposvár ezen mutató tekintetében lényegesen jobban ellátottnak számít, mint átlagosan a megyeszékhelyek (145) illetve az ország (71).
A kórházi ágyak számának növekedése mellett a kihasználtságuk javult, a 2000. évi 72%-ról 2008-ban 74%-ra. A megyeszékhelyeken átlagosan 0,5, országosan pedig 3 százalékponttal kedvezőbb az arányszám.

Művelődés

Kaposváron egy állandó színház működik, a város kulturális büszkesége és hagyományteremtője, a Csiky Gergely Színház, ahol 2008-ban 229 előadást tartottak, mintegy 79 ezer érdeklődő részvételével. A 2002. évi előadásszámot ugyan nyolccal növelni tudták, de azokra közel 8 ezerrel (9%-kal) kevesebben mentek el. A látogatók táborának megcsappanása nem egyedi jelenség, ez alól csak a budapesti színházak jelentenek kivételt. A megyeszékhelyeken 12, ezen belül a Dél-Dunántúlon 24, valamint az ország egészében 2%-os csökkenést regisztráltak a nézőszámban. Az előadások száma ezzel szemben a megyeszékhelyeken 3, országosan 12%-kal növekedett. A kaposvári színházban egy-egy produkció átlagosan 344 látogatót vonzott, 47-tel kevesebbet, mint 2002-ben. A fajlagos nézőszám-csökkenés szintén általános tendencia, ez még a fővárost is elérte. Az ezer lakosra jutó színházlátogatók száma 2008-ban Budapesten 1366 volt, de Kaposvár is jelentős, 1167 fős mutatóval dicsekedhet. A megyeszékhelyek átlagában 866, országosan 405 főt számoltak.
A város települési könyvtárában 573 ezer könyvtári egység várta 2008-ban az olvasni vágyókat, majdnem kétszer bővebb állomány, mint 8 évvel azelőtt. A gyűjtemény – a főváros kivételével – valamennyi, az összehasonlítás alapjául szolgáló területen gyarapodott, legjelentősebben (81%-kal) a dél-dunántúli megyeszékhelyeken. A folyamatosan emelkedő könyv- és folyóiratárak, valamint a lakosság fokozódó megélhetési nehézségei az olvasás szerelmeseit mindinkább a könyvtárak irányába terelte. Erre utal, hogy a beiratkozott olvasók tábora számottevően bővült. Kaposváron a 2000. évinél 23%-kal több beiratkozott olvasót – szám szerint 17 024 főt – tartottak nyilván 2008-ban. E növekedés jelentősen meghaladta az azonos jogállású városokban (12%), valamint az ország egészében (5%) tapasztaltat, a fővárositól (72%) azonban igencsak elmaradt. Városunk 1000 lakosa közül átlagosan 252-en látogatták rendszeresen a könyvtárakat, számuk az áttekintett időszak alatt 49 fővel gyarapodott. Az érdeklődés az országos átlagnál (143 beírt olvasó ezer lakosonként), továbbá a megyeszékhelyekénél (206) – beleértve a régiósokat is (186) – élénkebbnek mutatkozott. A könyvtárakból a somogyi megyeszékhelyen 2008-ban 376 ezer egységet kölcsönöztek ki, amiből ezer lakosra átlagban 5567 darab jutott. Ez a 8 évvel korábbinál, az országos és megyeszékhelyi átlagnál egyaránt magasabb volt.
A kiállítások kedvelőit Kaposváron 2008-ban egy muzeális intézmény fogadta, ahol 21 rendezvényen mutatták be a látnivalókat. A 2004-hez képest eggyel több kiállítás negyedével több látogatót vonzott, miközben az azonos jogállású városokban 2, országosan 5%-kal kevesebbet.
A sok évvel ezelőtt tömegeket vonzó filmszínházat ma már multiplexnek hívják, és 4 teremmel működik Kaposváron. A 2001. évinél egynegyedével kevesebb mozielőadás (5332) mintegy feleannyi nézőt (116 ezer) csalogatott be a vásznak elé 2008-ban. Ebben a drága belépőjegyek éppúgy szerepet játszanak, mint az internetről letölthető, valamint a dvd filmek rohamos terjedése. A látogatók számának visszaesése a megyeszékhelyek átlagánál (37%), és az országosnál (26%) jóval erőteljesebb volt. A csökkenést jól tükrözi, hogy 1000 lakosra Kaposváron 2001-ben még 3162, hét évvel később már csupán 1715 néző jutott.

Bűncselekmények

2008-ban Kaposváron 2443 bűncselekményt regisztráltak, 36%-kal kevesebbet, mint hét évvel korábban. A nagyon jelentős csökkenésből fakadóan az ezer lakosra jutó bűnesetek száma a 2001. évi 55,9-ről 36,2-re csökkent. Az évezred eleji fajlagos érték 10,2-del magasabb volt az országos értéknél, de 2,2-del kisebb a megyeszékhelyek átlagánál. 2008-ra a somogyi megyeszékhelyen már az országos arányszámnál is 5,9-del kedvezőbbet jegyeztek fel. A bűncselekmények legnagyobb részét, 60%-át vagyon ellen követték el 2008-ban, pontosan 1470-et. A jogsértések jellemzően másik nagy csoportja, a közrend elleni bűncselekmények száma (502) 55%-kal esett vissza a 2001. évihez képest. A bűnesetek ezen csoportjában az országban mindössze 3, a megyeszékhelyeken is csupán 8%-os csökkenést regisztráltak a vizsgált időszakban. Kaposváron a személy elleni és a gazdasági kategóriákban történt növekedés, előbbi 54, utóbbi 7%-os volt. Az azonos jogállású városokban is történt hasonló irányú elmozdulás a személy elleni cselekményeknél, bár jóval szerényebb mértékű (5%). A vagyon elleni esetek közül a rablásokból történt több a megfigyelt időszakban, Kaposvár vonatkozásában 5, a megyeszékhelyek esetében 10%-kal. Az összességében csökkenő tendenciák vizsgálatánál meg kell jegyezni, hogy az összehasonlítások magas bázisértékekhez történtek, de a folyamatok mindenképpen biztatóak lehetnek a bűnüldözés terén.

5. tábla

Az ezer lakosra jutó bűncselekmények számának alakulása

Megnevezés	Kaposvár	Megyeszékhelyek	Ezen belül: Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	Ország	Ezen belül: Budapest
			2001		
Regisztrált bűncselekmények	55,9	58,1	62,8	45,7	68,7
Ebből:					
személy elleni	1,4	2,1	1,7	2,1	2,6
közlekedési	1,8	2,3	2,5	1,9	1,1
közrend elleni	16,3	11,6	11,5	7,3	10,6
gazdasági	2,2	3,1	4,2	1,2	1,2
vagyon elleni	32,8	37,5	41,2	31,2	52,4
erőszakos és garázda jellegű	2,4	3,2	3,2	3,0	3,1
			2008		
Regisztrált bűncselekmények	36,2	55,1	42,1	40,7	62,9
Ebből:					
személy elleni	2,2	2,3	2,3	2,1	1,9
közlekedési	1,5	1,9	2,1	1,9	1,3
közrend elleni	7,4	10,9	9,5	7,2	11,3
gazdasági	2,4	3,0	2,6	1,6	2,8
vagyon elleni	21,8	34,8	24,3	26,5	44,4
erőszakos és garázda jellegű	2,2	3,6	3,1	3,3	3,8

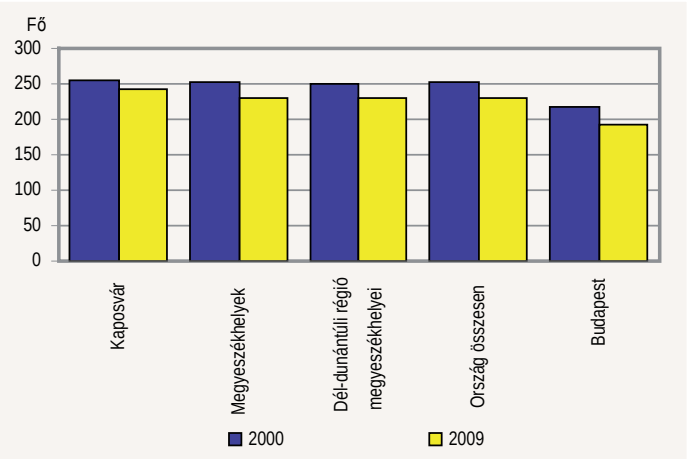
Lakáshelyzet

Kaposváron 2009. év végén 28 072 lakást tartottak nyilván, 5%-kal többet, mint kilenc évvel korábban. A megyeszékhelyeken és az országban is átlagosan ennél nagyobb bővülés, mintegy 8 illetve 7%-os történt. Az állomány bővüléséből és az azzal egyidejűleg bekövetkezett népességfogyásból eredően az országban jelentősen javult a laksűrűség. A somogyi megyeszékhelyen száz lakásra átlagosan 242 lakos jutott, 13-mal kevesebb, mint kilenc esztendővel korábban. A csökkenés a megyeszékhelyeken átlagosan 23, országosan 20 volt. A megyeszékhelyek közül a veszprémiek után a kaposvári lakásokban laknak a legtöbben átlagosan.
2000-től kezdődően tíz esztendő alatt városunkban összességében 1703 lakás épült. 1000 lakosra évente átlagosan 2,5 újonnan átadott otthon jutott, ami mind az országos (3,4) mind a megyeszékhelyekre (3,7) jellemző értéktől nagymértékben elmaradt. A lakásépítések csúcspontja Kaposváron 2002-ben volt, 333 új otthont vehettek birtokba tulajdonosaik. 2004-től nagy ütemű

csökkenés következett be évről évre, amely trend 2009-ben fordult meg. A tavaly épült 161 lakás még így is kevesebb mint fele a hét évvel korábbi értéknek. Az 1000 főre jutó lakásépítések alakulását vizsgálva a 2002. és 2003. években Kaposvár kiemelkedett a régió megyeszékhelyei és az ország átlagából, ugyanakkor azt követően nagyon kirívó volt a visszaesés.

13. ábra

A száz lakásra jutó lakosok számának alakulása

A 2009-ben épített lakások mindegyike – csakúgy mint 2000-ben – rendelkezett vezetékes ivóvízzel,egy kivételével csatornával is, míg kilenc évvel korábban ez utóbbiak aránya csak 87%-os volt. Hasonlóan a 2000. évhez az új otthonok 98%-ába vezették be a gázt. A közművekkel való felszereltség tekintetében mind az ország, mind a megyeszékhelyek átlagát felülmúlta a somogyi megyeszékhely. Az épített lakások átlagos alapterülete 2009-ben városunkban 92,4 m^2, 6,0 m^2-rel nagyobb, mint kilenc évvel azelőtt. Ugyanezen mutató a megyeszékhelyek átlagában 10,9-del, országosan 9,6-del csökkent.

6. tábla

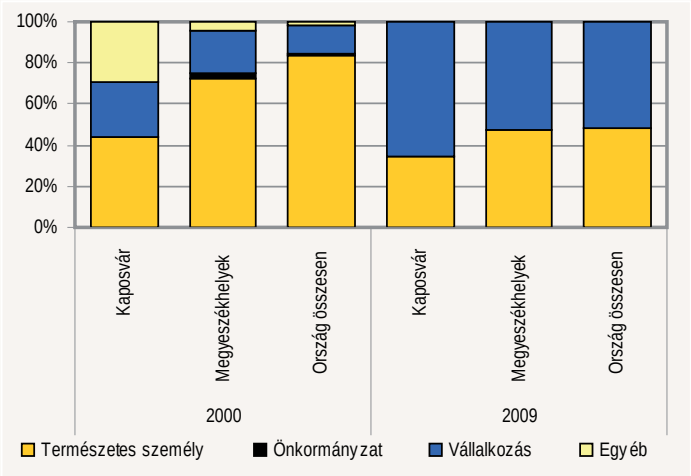
Az épített lakások ezer lakosra jutó számának alakulása

Év	Kaposvár	Megyeszékhelyek összesen	Ezen belül: Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	Ország	Ezen belül: Budapest
2000	2,2	1,9	2,2	2,1	1,8
2001	2,8	3,0	2,4	2,8	2,5
2002	4,9	3,8	3,3	3,1	3,7
2003	4,7	4,7	4,3	3,5	3,7
2004	2,9	5,5	3,6	4,3	6,0
2005	1,7	4,4	3,1	4,0	7,2
2006	1,3	3,6	3,1	3,4	4,9
2007	1,0	3,9	2,9	3,6	5,7
2008	1,3	3,3	2,3	3,6	5,6
2009	2,4	3,0	3,3	3,2	6,0

Mindenütt igen jelentősen átalakult 2000 óta az építtetői kör. A változás abban érhető tetten, hogy a helyi önkormányzatok szerepvállalása gyakorlatilag teljesen megszűnt, és a magánszemélyek építtetői kedve is számottevően megcsappant, mind nagyobb teret kaptak viszont a vállalkozások. Kaposváron 2004-2009 között egyetlen önkormányzati lakást sem adtak át, szemben a 2001-2003 közötti időszakkal, amikor 33%-ot ért el az önkormányzatok finanszírozásával megvalósított építések aránya. A magánerős építkezéseknél erőteljes területi differenciát regisztráltak. Az évezred elején a lakások többségét még természetes személyek építtették, a somogyi megyeszékhelyen már akkor is csak a lakások kevesebb mint fele készült magánerőből. 2009-ben az arány Kaposváron 34%-ra csökkent, miközben az ország, illetve a megyeszékhelyek átlaga 48% volt. A vállalkozások fentiekben említett térnyerését tükrözi, hogy városunkban 2009-ben az új otthonok 66%-a jött létre ezek anyagi szerepvállalásával, miközben kilenc évvel korábban még csak 27% volt az arányuk az összes építtető között.

14. ábra

Az épített lakások összetétele építtetők szerint

Közműellátottság

Kaposváron a lakások szinte mindegyikét bekapcsolták a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba, 97,5%-uk (27 217 lakás) pedig a közcsatorna-hálózathoz is csatlakozott 2008. év végéig. A 246 km-es vízvezeték-rendszerhez 222 km hosszú szennyvíz-csatorna tartozott. Az év során szolgáltatott 3020 ezer m^3 víz több mint háromnegyedét a háztartások használták fel. A közcsatornában összesen 3633 ezer m^3 szennyvizet vezettek el, melynek kétharmada származott a háztartásokból. Ivóvízből 34,5, szennyvízből 36,2 m^3 jutott egy lakosra a vizsgált évben. Az előbbi megfelel a megyeszékhelyek átlagának, utóbbi 12%-kal meghaladta azt.

Kaposvár vezetékes gázellátását 286 km hosszú hálózat biztosítja, amely 27 013 fogyasztót, azon belül 25 155 háztartást szolgált ki 2008-ban. A háztartási gázfogyasztók mintegy háromnegyede használta fűtésre is ezt a fajta energiahordozót. A háztartások az év során 23,3 millió m^3 gázt fogyasztottak el, a város összes felhasználásának alig több mint negyedét. Egy lakosra 344 m^3 gáz jut a somogyi megyeszékhelyen, ami szinte megegyezik az azonos jogállású városok átlagával, de 9%-kal kevesebb, mint az országos átlagfogyasztás. 2000-ben egy kaposvári még 12 m^3-rel (4%-kal) többet fogyasztott, mint nyolc évvel később.

Távfűtésbe 6856 fogyasztó, a kaposvári lakások 24,6%-a volt bekapcsolva, 10 százalékponttal kevesebb, mint a megyeszékhelyeken átlagosan. A melegvíz-hálózat szolgáltatását 6186 lakásban élvezhették.

7. tábla

A közműellátottság fontosabb adatai, 2008*

Megnevezés	Egy lakosra jutó szolgáltatott gáz-mennyiség	Egy lakosra jutó szolgáltatott víz-mennyiség	Egy lakosra jutó közcsatornában elvezetett szennyvíz
	m^3		
Kaposvár	344,3	34,5	36,2
Megyeszékhelyek összesen	341,3	34,2	32,3
Ezen belül: Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	319,4	30,9	30,4
Ország	377,9	36,0	27,2
Ebből: Budapest	412,6	55,6	50,4

* A háztartások körében.

Környezet

A 2008. év végére 27 757 kaposvári lakást, a teljes állomány 99,4%-át vonták be a rendszeres hulladékgyűjtésbe. Városunk ezt az arányt tekintve Szeged és Szombathely mögött a harmadik helyen állt a megyeszékhelyek ranglistáján. A megyék székhelyeinek átlaga 95,4, az országos mutató 92,3% volt. Kaposváron a 2008. év során elszállított összes települési szilárd hulladék 41 055 tonnát tett ki, aminek több mint négyötöde a lakosságtól származott. A város vezetése 2009-től vezette be a lakossági hulladékszállítási díjat, aminek döntő szerepe lehetett abban, hogy az előzetes adatok szerint tavaly 26%-kal kevesebb szemetet „termeltek" a városlakók, mint egy évvel korábban.

A somogyi megyeszékhely összes zöldterületének nagysága 1,5 km^2, a város területének 1,3%-a, melyből egy lakosra 21,6 m^2 jut. A játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek száma 199, területük 751 ezer m^2. Az önkormányzati kiépített út és köztér 201 km hosszú volt 2008-ban, ebből egy lakosra mintegy 3 méteres szakasz esett, a megyeszékhelyek átlagánál 5%-kal több, de az országosnál 32%-kal kevesebb.

8. tábla

A környezetgazdálkodás fontosabb adatai, 2008

Megnevezés	Egy lakosra jutó		
	lakosságtól elszállított szilárd települési hulladék, kg	zöldterület, m^2	önkormányzati kiépített út és köztér hossza, m
Kaposvár	495,4	21,6	3,0
Megyeszékhelyek összesen	257,4	24,7	2,8
Ezen belül: Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	331,8	48,4	3,3
Ország	266,6	17,6	4,4
Ebből: Budapest	243,5	13,3	2,1

Helyi közlekedés

A kaposvári tömegközlekedést a helyi autóbuszjáratok valósítják meg, melyek 2009-ben 31 útviszonylattal összesen 69,4 km hosszú hálózaton biztosították az összeköttetést az egyes városrészek és a központ között. A vonalhálózat sajátossága, hogy az 1034 járat – mindössze 47 kivételével – a vasútállomás mellett fekvő helyi autóbusz-állomásról indul, és útvonalukból fakadóan a városrészek egymással nem, csak a központtal vannak összeköttetve. Így például a város déli részéből az északiba, vagy a keletiből a nyugatiba jutni csak átszállással lehet. Az elmúlt évben a helyi járatokon 14,1 millióan utaztak, 30%-kal kevesebben, mint 2000-ben. A megtett utaskilométer tavaly meghaladta a 49 milliót, csökkenésének aránya szinte egybeesik az utasok számának változásával. A megyeszékhelyek tömegközlekedési társaságai átlagosan hasonló visszaesést könyveltek el, az utasok számában 28, utaskilométerben 26%-ost. Az országos átlagok ennél kisebb mértékben változtak, a csökkenés mértéke sorrendben 12 illetve 18%.

A városban a 2009. év végén 21 882 személygépkocsit tartottak nyilván, 23%-kal többet, mint kilenc évvel korábban. Ezer lakosra 322 autó jutott, így a megyeszékhelyek átlagánál 13, az országosnál 21 járművel jobban ellátottnak bizonyult Kaposvár.

9. tábla

A helyi közlekedés főbb adatai, 2009

Megnevezés	Helyi autóbuszközlekedés		Ezer lakosra jutó személygépkocsi
	hálózatának hossza, km	utaskilométere, 1000 km	
Kaposvár	69	49 024	322
Megyeszékhelyek összesen	1 975	2 276 187	309
Ebből: Dél-dunántúli régió megyeszékhelyei	275	355 175	315
Ország	4 687	8 013 109	301
Ebből: Budapest	1 062	5 320 801	338

További információk, adatok (linkek):

Táblázatok

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: +3672-533-319

Információszolgálat
Telefon: +361-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

IV. évfolyam 104. szám 2010. október 6.

2010/104
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/9

Tartalom

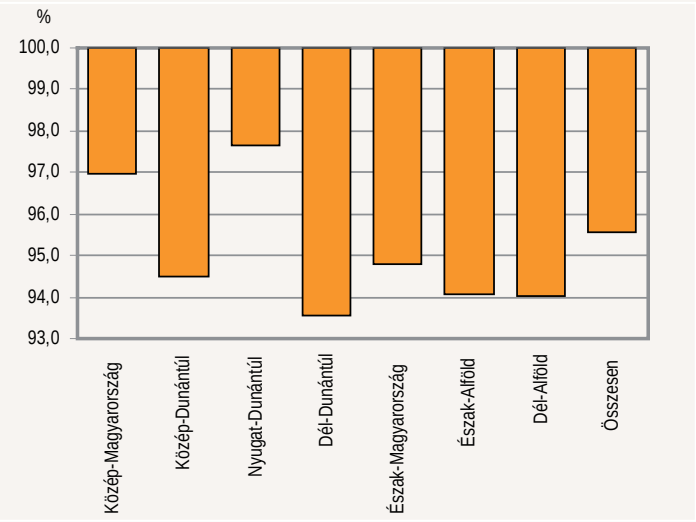
1 A kiskereskedelmi forgalom regionális különbségei 1

A kiskereskedelmi forgalom regionális különbségei

Magyarországon 2009 év folyamán a kiskereskedelmi boltok eladási forgalma összességében közel 7282 milliárd forintra rúgott. Ez az összeg volumenében mintegy 4%-kal maradt el a 2005. évitől. A vásárlási kedv (hajlandóság) az ország valamennyi régiójában lanyhult, a forgalom Dél-Dunántúlon csillapodott a legszámottevőbb mértékben (több mint 6 %-kal), de ehhez hasonló nagyságrendben csappant meg Dél-, illetve Észak-Alföldön is. A legkevésbé Közép-Magyarországon, valamint Nyugat-Dunántúlon romlott a helyzet, e térségekben 2–3% körüli mértékben mérséklődött a vásárlásokra fordított összeg.

1. ábra

A kiskereskedelmi forgalom volumenének indexe, 2009
(2005= 100,0%)

Az utóbbi 5 év (a 2005–2009 közötti időszak) a forgalom alakulása szempontjából két eltérő szakaszra osztható. Az időszak elején, 2005-ben és 2006-ban még egyaránt 5-5% körüli növekedés mutatkozott az előző évihez képest összehasonlító áron számítva, 2007-ben azonban már 2%-os visszaesés volt tapasztalható. Hasonló mértékű fogyás jellemezte 2008-at is, 2009-ben ugyanakkor az addigiaknál számottevőbb zuhanás következett be, a forgalom ekkor 5%-kal maradt el az egy évvel korábbitól.(A vizsgált időszak második periódusában tapasztalható csökkenés összefüggésben lehet a gazdasági válság kirobbanásával, illetve élesedésével, aminek következtében a lakosság széles rétegének megélhetése vált bizonytalanná, vásárlásra fordítható pénzösszegeik pedig minimálisra zsugorodtak.)
Magyarország régióit illetően elmondható, hogy a fenti folyamat – a forgalom időbeli változása – mindenütt az ország egészéhez hasonlóan ment végbe. Valamennyi régióban 2007-től kezdett visszaesni az eladási forgalom, és mindegyikben 2009 volt az az év, amikor a fogyás a legnagyobb mértéket érte el. Abban már természetszerűen fellelhető különbség, hogy ezek a változások milyen mértékűek voltak az egyes térségekben. Az első egy-két évben mutatkozó élénkülés Közép-Magyarországon volt a legerőteljesebb, 5–6% körüli, Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon pedig a leginkább visszafogott, itt mindössze 3%-ot ért el. Az időszak második felét jellemző csökkenés Dél-Alföldet sújtotta a legjobban, a visszaesés 2009-ben pl. megközelítette a 7%-ot, miközben az akkor „legkedvezőbb” helyzetben levő Észak-Magyarországon „csupán” 4%-ot tett ki.

1. tábla

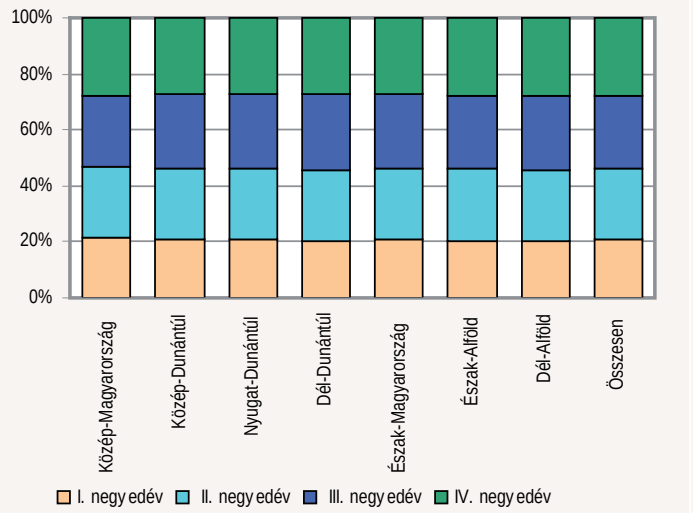
A kiskereskedelmi forgalom alakulása régiónként
(kiigazítás nélkül)

Régió	2005	2006	2007	2008	2009
	Millió forint				
Közép-Magyarország	2 392 149	2 590 823	2 684 915	2 776 032	2 690 080
Közép-Dunántúl	688 659	736 909	751 790	792 339	754 587
Nyugat-Dunántúl	657 990	706 512	729 088	765 049	745 112
Dél-Dunántúl	590 405	631 794	647 883	673 284	640 473
Észak-Magyarország	649 500	690 594	703 882	731 313	713 905
Észak-Alföld	801 353	864 477	877 409	910 897	874 245
Dél-Alföld	791 782	855 621	876 612	909 243	863 428
Összesen	**6 571 839**	**7 076 729**	**7 271 579**	**7 558 157**	**7 281 830**
Előző év=100,0%, összehasonlító áron számítva					
Közép-Magyarország	105,9	105,4	98,8	97,9	95,2
Közép-Dunántúl	105,7	104,1	97,3	99,8	93,6
Nyugat-Dunántúl	103,5	104,4	98,4	99,3	95,7
Dél-Dunántúl	103,2	104,1	97,8	98,4	93,5
Észak-Magyarország	105,2	103,4	97,2	98,4	95,9
Észak-Alföld	105,9	104,9	96,8	98,3	94,3
Dél-Alföld	104,6	105,1	97,7	98,2	93,3
Összesen	**105,1**	**104,7**	**97,9**	**98,4**	**94,7**

Az év egészén belül az egyes negyedéveket tekintve látható, hogy az eladási forgalom negyedévről negyedévre haladva mind tetemesebbé vált. A legalacsonyabb összeg – az év végi „kiköltekezéseket” követő takarékosság folyományaként – a január-március közötti időszakban adódott. 2009 első három hónapjában Magyarországon a kiskereskedelmi eladásokból összesen mintegy 1521 milliárd Ft folyt be, a második negyedév során ez az összeg már meghaladta az 1800 milliárd Ft-ot, a harmadik negyedévben az 1900 milliárdot, az esztendő utolsó három hónapjában pedig – jórészt a karácsonyi bevásárlásoknak köszönhetően – 2000 milliárd Ft fölé emelkedett. Az ország egészében tehát a forgalom 21%-a realizálódott az első negyedév folyamán, amely hányad folyamatosan gyarapodva a negyedik negyedévre 28%-ra emelkedett. Az éven belüli forgalom a régiók mindegyikében kivétel nélkül a fent leírt módon alakult, még az arányszámok nagyságában sem mutatkozott különbség közöttük.

2. ábra

A 2009. évi kiskereskedelmi forgalom megoszlása negyedévek szerint, %

A forgalom volumene 2009-ben az ország egészében és a régiók mindegyikében kivétel nélkül csökkent valamennyi negyedévet tekintve. Az egyes negyedévek közül országosan – az előző esztendő azonos időszakához képest – a negyedikben csappant meg a legszámottevőbben, ekkor 7,3%-kal maradt el a 2008. utolsó három havitól. A legkisebb visszaesés a második negyedévben következett be, amikor 2,3%-kal volt alacsonyabb, mint egy évvel korábban ugyanezen időszakban. A forgalom csökkenését illetően a legkedvezőtlenebbnek, illetve legkevésbé kedvezőtlennek az összes régióban a fent említett két negyedév számított, területi differencia csupán a viszonyszámok nagyságában mutatkozott. A negyedik negyedévi visszaesés Közép- és Dél-Dunántúlon volt a legtetemesebb, itt 9% körül alakult, miközben a többi régióban 6–8% körül szóródott. A „legelőnyösebbnek” ítélt második negyedévben Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország emelhető ki, ahol a vásárlásokból befolyt összegek a legvisszafogottabban, mindössze 1–2%-kal mérséklődtek, más régiókat ugyanakkor ennél valamivel nagyobb, 3–4%-os fogyás jellemzett.

2. tábla

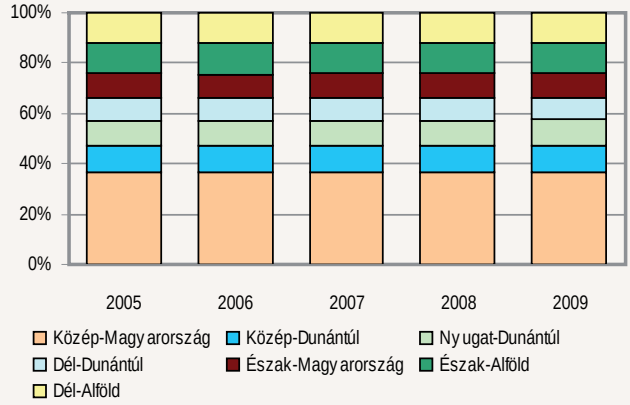
A 2009. évi kiskereskedelmi forgalom volumenének negyedévenkénti változása
(előző év azonos időszaka=100,0%)

Régió	I. negyedév	II. negyedév	III. negyedév	IV. negyedév	2009. év
Közép-Magyarország	96,3	98,1	93,8	93,4	95,2
Közép-Dunántúl	94,7	97,0	91,9	91,2	93,6
Nyugat-Dunántúl	97,5	98,8	93,7	93,6	95,7
Dél-Dunántúl	93,5	96,7	92,4	91,5	93,5
Észak-Magyarország	97,1	98,5	94,3	94,3	95,9
Észak-Alföld	95,7	97,9	92,0	92,3	94,3
Dél-Alföld	93,5	96,0	92,0	92,0	93,3
Összesen	**95,6**	**97,7**	**93,1**	**92,7**	**94,7**

Az elmúlt évi 7282 milliárd Ft-nyi összes eladás relatíve legnagyobb részét, több mint egyharmadát – köszönhetően a fővárosnak – a közép-magyarországi régió adta. Ezt követően az alföldi térségek, Észak-Alföld és Dél-Alföld járult hozzá legszámottevőbben, 12-12%-os arányban a forgalom nagyságának kialakulásához. Közép- és Nyugat-Dunántúl valamint Észak-Magyarország részesedése ennél valamivel mérsékeltebb, egyaránt 10% körüli volt. A legkisebb hányad a Dél-Dunántúlt jellemezte, ahol 2009-ben az országos kiskereskedelmi forgalomnak kevesebb mint 9%-a realizálódott. A négy évvel ezelőttihez képest a régiónkénti megoszlás alig változott, csupán a közép-magyarországi forgalom részaránya emelkedett említésre méltóbban (0,5 százalékponttal), ami a dél-dunántúli, az észak- valamint a dél-alföldi régió részesedésének kismérvű (0,2 százalékpontos) csökkenésével párosult.

3. ábra

A kiskereskedelmi forgalom régiók szerinti megoszlása,%

Az egy lakosra jutó kiskereskedelmi forgalom 2009-ben országosan közel 727 ezer Ft-ot tett ki. E tekintetben igen jelentős területi differenciák figyelhetők meg, a legmagasabb és legalacsonyabb forgalmat mutató régió között 332 ezer Ft-os különbség adódott. A fajlagos érték Közép-Magyarországon volt a legszámottevőbb, itt meghaladta a 915 ezer Ft-ot, azaz mintegy negyedével több volt az országos átlagnál. Ugyancsak magasabb volt az átlagosnál Nyugat-Dunántúl mutatója is. A harmadik, negyedik és ötödik helyen – nagyjából hasonló (650–700 ezer Ft körüli) összeggel – a közép- és dél-dunántúli, valamint a dél-alföldi régió állt, a sereghajtók közé pedig a két fennmaradó térség: Észak-Magyarország, illetve Észak-Alföld tartozott. Ez utóbbiban volt a legalacsonyabb az egy lakosra jutó forgalom, mindössze 584 ezer Ft-ot ért el, amely összeg csupán mintegy nyolctizede volt az ország egészében átlagosan elköltöttnek.

3. tábla

Az egy lakosra jutó kiskereskedelmi forgalom alakulása, Ft

Régió	2005	2006	2007	2008	2009
Közép-Magyarország	839 845	904 562	930 647	953 502	915 470
Közép-Dunántúl	620 687	665 207	679 647	717 707	685 432
Nyugat-Dunántúl	657 829	706 688	730 074	766 534	747 138
Dél-Dunántúl	606 114	651 879	672 159	703 878	673 839
Észak-Magyarország	512 912	549 632	565 792	594 580	587 001
Észak-Alföld	521 208	565 299	577 368	603 957	583 820
Dél-Alföld	586 021	636 262	654 986	683 633	653 186
Összesen	**651 512**	**702 658**	**723 124**	**752 940**	**726 537**

Az alábbiakban néhány – a boltok forgalmát, más szóval a kereslet nagyságát befolyásoló – tényezőt vizsgálunk meg, amelyek rávilágíthatnak a területi differenciák okaira.

Elsőként az üzletekkel való ellátottságot tekintjük át, hiszen azok megléte a vásárlások alapfeltétele.

Az ország egészében 2008-ban 10000 lakosra 158 bolt jutott. Az üzlethálózat a dél-dunántúli régióban volt a legsűrűbb, az áttekintett időszak végén a 10000 főre jutó egységek száma itt elérte a 168-at. Nem sokkal maradt el ettől Nyugat-Dunántúl sem, ahol átlagosan 164 bolt jutott 10000 lakosra. Az

említett két régió Magyarország két legjellegzetesebb aprófalvas térsége, a településeknek mindkettőben közel háromnegyede 1000 fős lélekszám alatti. Ez a körülmény (a magas településszám) magyarázatát adja a sűrű hálózatnak, hiszen – ha bármilyen apró, és korlátozott nyitvatartási idejű is, de – bolt a falvak többségében azért mégiscsak működik. (Megjegyzendő, hogy ez utóbbi régióban a boltsűrűség mellett az egy főre vetített eladási forgalom is a legkedvezőbbek közé tartozott.) Más okok játszottak közre a közép-magyarországi – ugyancsak kedvező – hálózat kialakulásában. Ez esetben a milliós nagyváros, Budapest jelenlétének, az ott élő és dolgozó ellátandó népesség széles körének köszönhető a régió e tekintetben mutatkozó előnyös helyzete. Az üzletekkel való ellátottság Észak-Magyarországon, valamint Közép-Dunántúlon volt a legmostohább, előbbi térségben 140, utóbbiban 145 kiskereskedelmi bolt jutott 2008-ban 10000 lakosra, ugyanakkor ezekben a fajlagos forgalom is átlag alatti volt. A fennmaradó két alföldi régióban az üzletsűrűség az országos átlag körül mozgott.

4. tábla

A tízezer lakosra jutó kiskereskedelmi boltok számának alakulása

Régió	2005	2006	2007	2008
Közép-Magyarország	171	171	168	163
Közép-Dunántúl	155	153	150	145
Nyugat-Dunántúl	177	177	172	164
Dél-Dunántúl	183	181	172	168
Észak-Magyarország	143	141	141	140
Észak-Alföld	160	159	158	156
Dél-Alföld	167	168	165	161
Összesen	**165**	**165**	**162**	**158**

Az üzlethálózatban speciális szerepet töltenek be a bevásárlóközpontok és hipermarketek, amelyek az elmúlt években látványosan terjeszkedtek és a kiskereskedelem kihagyhatatlan szereplőivé váltak, forgalmuk jelentős hányadát adta és adja az adott térség eladási forgalmának. Magyarországon a 2008. évi adatok szerint 103 bevásárlóközpont és 136 hipermarket működött, közülük a legtöbb (szám szerint 43, illetve 38, Budapest frekventált ellátásából adódóan) a közép-magyarországi régióban. E térség mellett a bevásárlóközpontok száma Nyugat-Dunántúlon (16), a hipermarketeké Dél-Alföldön (20) volt kiemelkedő. A legszűkebb körben ezek a létesítmények a dél-dunántúli lakosok számára voltak elérhetők, a régióban mindössze 6 bevásárlóközpont és 13 hipermarket kínálata állt a vevők rendelkezésére.

A vásárlásokat befolyásoló következő tényezőként a lakosság anyagi helyzete említhető. Egy adott térség lakóinak pénzügyi helyzetére – egyéb információk híján – a személyi jövedelemadó alapot képező jövedelmek – illetve, ami ebből fakad: a befizetett szja – alakulásából következtethetünk. 2009-ben az ország egészében egy adófizetőre 1millió 848 ezer Ft személyi jövedelemadó-alap jutott. A legmagasabb összeg (2 millió 332 ezer Ft) – elsősorban Budapestnek köszönhetően – a kvalifikált, magasabb kereseti lehetőségeket nyújtó munkahelyekben relatíve „gazdag" közép-magyarországi régióban adódott. Mivel a lakosság anyagilag itt állt a legjobban, természetszerű, hogy az eladási forgalom is itt volt a legtetemesebb, hiszen az e régióban élők jövedelmük nagyobb részét fordíthatták vásárlásokra, mint a szegényebb térségek lakói. Hasonlóképpen párosult a magas jövedelem számottevő eladási forgalommal a nyugat-dunántúli régióban is. Itt az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alap a harmadik legtetemesebb volt, 2009-ben meghaladta az 1 millió 770 ezer Ft-ot, miközben a térség egy lakosra jutó kiskereskedelmi forgalma szintén egyike volt a legnagyobbaknak.

Lényegében ugyanezekre a megállapításokra jutunk az egy adófizetőre eső befizetett szja adatainak áttekintésekor is, az elmondottakhoz képest a különbség mindössze az összegek nagyságrendjében mutatkozott. A befizetett jövedelemadó egy adózóra vetítve a vizsgált időszak végén 366 ezer Ft-ot tett ki, a kiemelést érdemlő térség ez esetben is a fenti két régió, illetve Közép-Dunántúl volt (sorrendben 550 ezer, 302 ezer, illetve 327 ezer Ft-tal).

5. tábla

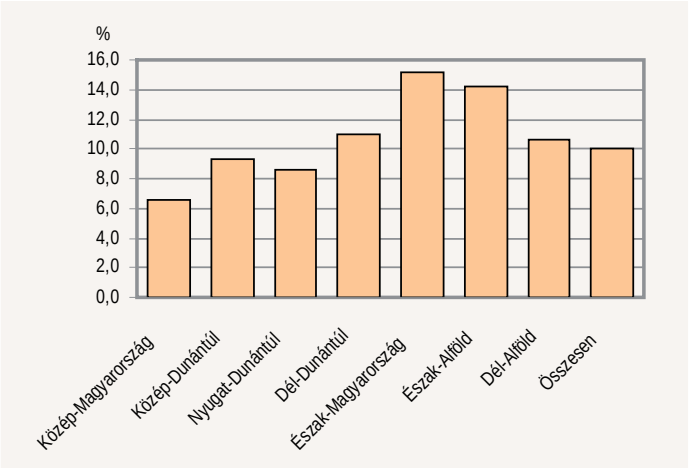
Az adózásra vonatkozó főbb adatok alakulása

Régió	2005	2006	2007	2008	2009
Egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alap, Ft					
Közép-Magyarország	1 855 658	1 959 598	2 211 788	2 350 132	2 332 204
Közép-Dunántúl	1 400 728	1 504 703	1 714 424	1 808 780	1 773 959
Nyugat-Dunántúl	1 351 877	1 446 295	1 630 105	1 726 249	1 701 030
Dél-Dunántúl	1 245 600	1 342 448	1 524 685	1 615 721	1 599 641
Észak-Magyarország	1 326 079	1 420 137	1 599 495	1 687 655	1 639 628
Észak-Alföld	1 221 558	1 314 476	1 501 388	1 569 059	1 544 462
Dél-Alföld	1 188 528	1 281 383	1 472 830	1 559 857	1 540 850
Összesen	**1 449 911**	**1 550 790**	**1 757 931**	**1 858 277**	**1 847 726**
Egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó, Ft					
Közép-Magyarország	474 112	501 616	550 565	575 170	550 176
Közép-Dunántúl	268 674	296 736	339 323	353 939	326 815
Nyugat-Dunántúl	250 811	275 957	312 032	324 663	302 362
Dél-Dunántúl	222 408	245 490	277 804	288 312	274 083
Észak-Magyarország	236 006	260 208	290 090	301 642	277 895
Észak-Alföld	209 821	236 005	270 599	274 614	257 221
Dél-Alföld	208 250	231 501	267 576	275 198	259 483
Összesen	**301 462**	**328 406**	**367 521**	**381 187**	**365 624**

A lakosság fogyasztását befolyásoló további tényező lehet a munkanélküliség. 2009-ben a KSH munkaerő-felmérése alapján számított munkanélküliségi ráta az ország egészében 10,0% volt. Általánosságban elmondható, hogy minél inkább sújt egy-egy területet a munkanélküliség, a vásárlások lehetősége annál inkább korlátozott, vagyis az adott térség kereskedelmi forgalma annál visszafogottabb. Jól példázza ezt az észak-magyarországi és az észak-alföldi régió, ahol a ráta 2009-ben az összes közül a legmagasabb (15,2, illetve 14,2%) volt, ezzel egyidejűleg – mint az a korábbiakból kitűnik – az egy lakosra jutó eladási forgalom a legszerényebb mértékűnek mutatkozott (587 ezer, illetve 584 ezer Ft-ot tett ki). Velük szemben említhető Közép-Magyarország, illetve Nyugat-Dunántúl, ahol a legalacsonyabb munkanélküliségi ráta (6,6, illetve 8,6%) a legszámottevőbb eladási forgalommal (egy főre vetítve 915 ezer, illetve 747 ezer Ft) párosult.

4. ábra

A munkanélküliségi ráta régiónként, 2009

Összefoglalva elmondható, hogy a kiskereskedelmi forgalmat – annak nagyságát, változását – tekintve Magyarország régiói közül nagyjából kettő rajzolódik ki mint legjobb, illetve legkedvezőtlenebb helyzetben levő térség, előbbi a közép-magyarországi, utóbbi a dél-alföldi régió.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: +3672-533-319

Információszolgálat
Telefon: +361-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör
IV. évfolyam 116. szám 2010. november 9.
2010/116
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/10

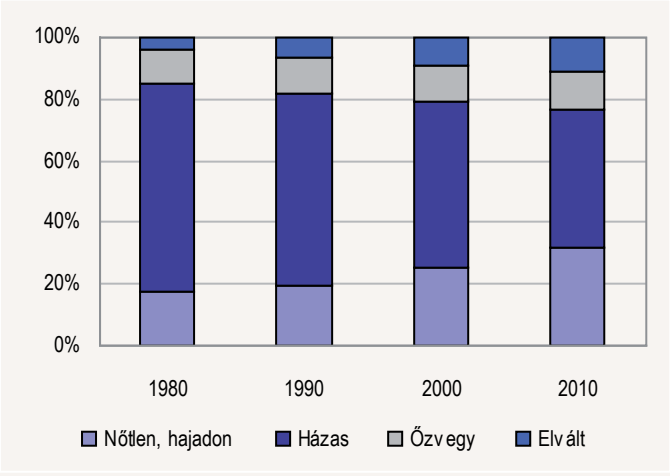
A házasságkötések és válások alakulása a Dél-Dunántúlon

A magyar társadalom hagyományaiban a család mindig központi szerepet töltött be, fogalmához általában pozitív jelentéstartalmak (pl. boldogság, érzelmi és anyagi biztonság, gyermekáldás, összetartás, szolidaritás) társultak. Az utóbbi néhány évtized sok más mellett ezen a területen is változást hozott, az együttélési formák prioritásai jelentősen átalakultak, a házasodási kedv számottevő mértékben visszaesett, az élettársi kapcsolatok egyre inkább elfogadottá váltak és teret nyertek, a csökkenő termékenység mellett egyre több gyermek házasságon kívül született, a házasság, a család presztízse napjainkra nagymértékben leértékelődött. Ezek a társadalom jövője szempontjából káros folyamatok a demográfiai adatok alakulásában jól nyomon követhetők.

Az elmúlt három évtizedben a 15 éves és idősebb népességen belül jelentősen visszaesett a házasságban élők aránya, ugyanakkor megugrott a nőtlenek és hajadonok valamint az elváltak részesedése. Az ország egészét jellemző folyamat a Dél-Dunántúlon sem történt másként, a népesség családi állapot szerinti összetétele jelentősen átalakult. A 15 éves és idősebb népességet tekintve a házasok 1980. év eleji 68%-os aránya 2010 januárjára 45%-ra esett vissza, ezen belül a férfiak esetében 71-ről 48%-ra, a nőknél 65-ről 43%-ra. Ezzel egyidőben a nőtlenek aránya 22-ről 38%-ra, a hajadonoké 13-ról 26%-ra ugrott, ugyanakkor az elvált férfiak részesedése 3-ról 10%-ra, a nőké 5-ről 12%-ra növekedett. Az özvegyek részesedése nem változott számottevő mértékben, az időszak folyamán 10-12% körül mozgott. Ez esetben a nemek közti különbség figyelemre méltó, hiszen az „erősebb nem" magasabb halandósága miatt a 15 éves és idősebb férfiak kevesebb mint 4%-a volt özvegy, ugyanakkor a nőknek csaknem egyötöde.

1. ábra

A 15 éves és idősebb népesség családi állapotának változása a Dél-Dunántúlon

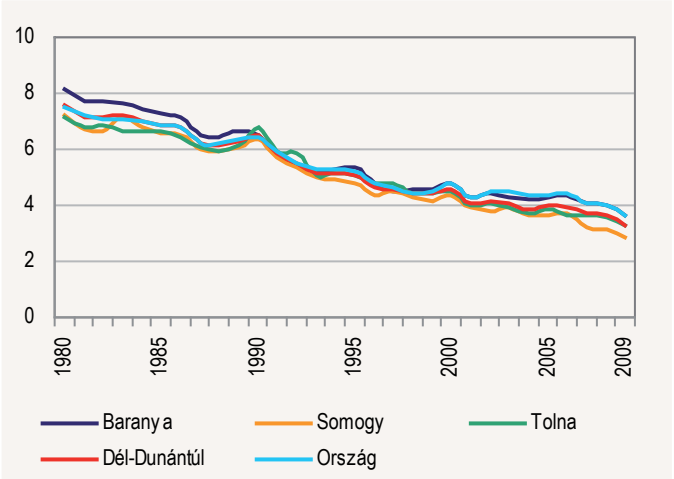

A Dél-Dunántúlon az 1980-as évtizedben még évente átlagosan mintegy 7200 házasságot kötöttek, a kilencvenes években már csak 5100-at, az ezredfordulót követő esztendőkben pedig csupán valamivel több mint 3800-at. A 2009. évi 3129 házasságkötés 61%-kal volt kevesebb az 1980. évinél, ami azt mutatja, hogy régiónkban az országosnál is erőteljesebben zuhant a házasodási kedv, hiszen országos átlagban ugyanezen idő alatt 54%-os csökkenés következett be. A régión belül Somogyban esett vissza legnagyobb mértékben, 65%-kal a házasságkötések száma, Baranyában és Tolnában egyaránt 59%-os csökkenés történt.

Mivel a házasságkötések számának alakulását nagyban befolyásolja a lélekszám, amely szintén számottevő mértékben csökkent a vizsgált időszakban, pontosabb képet kapunk a házasodási viszonyok alakulásáról, ha a házasságkötések számát a népességhez viszonyítva vizsgáljuk. A Dél-Dunántúlon 1980-ban még átlagosan 7,6, 2009-ben már csak kevesebb, mint a fele, 3,3 házasságkötés jutott ezer lakosra. Országosan 7,5-ről 3,7-re mérséklődött az arányszám. A régión belül e tekintetben Baranya mutatkozott a legkedvezőbb helyzetűnek, ahol a népességarányos mutató 8,1-ről 3,7 ezrelékre csökkent, a vizsgált három évtized átlagában 5,6 ezreléket tett ki, amely kismértékben meghaladta mind a régiós mind az országos átlagot. A régió másik két megyéjének arányszámai az időszak legnagyobb részében a baranyaitól elmaradva, egymáshoz hasonlóan alakultak. A Somogyban 2009-ben regisztrált 2,8 ezrelékes mutató nemcsak a Dél-Dunántúl, hanem az ország valamennyi megyéjét tekintve is a legalacsonyabbnak bizonyult.

2. ábra

A házasságkötések ezer lakosra jutó számának alakulása, 1980–2009

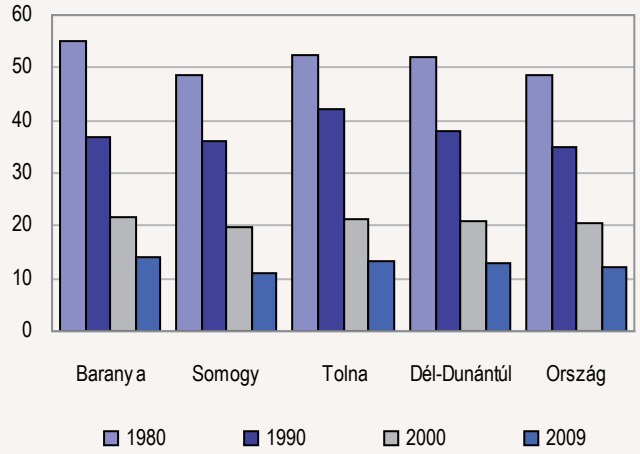

A házasságkötések mennyiségi alakulására nemcsak a népesség száma, hanem kor és családi állapot szerinti összetétele is hatással van, ezért egy adott terület házasodási jellemzőiről pontosabb információkkal szolgál, ha a házasságkötések számát az e tekintetben releváns 15 éves és idősebb, nem házas családi állapotúakhoz viszonyítjuk. A számok ebben az esetben is a házasodási kedv folyamatos és erőteljes visszaeséséről tanúskodnak, hiszen a Dél-Dunántúlon ezer 15 éves és idősebb, nem házas családi állapotú nőre 1980-ban még 52 házasságkötés jutott, 1990-ben 38, 2000-ben 21, 2009-ben pedig már csak kevesebb mint 13. Országos átlagban is hasonló mértékű csökkenés következett be, az időszak eleji 51-ről a végére

14 ezrelékre mérséklődött az arányszám. A házasságkötések gyakorisága a régió megyéi közül Baranyában volt a legmagasabb (2009-ben 14 ezrelék), Somogyot pedig ez esetben is az ország 19 megyéje közül a legalacsonyabb, mindössze 10,9 ezrelékes mutató jellemezte (ehhez hasonlóan alacsony érték csupán Békés megyében fordult elő).

3. ábra

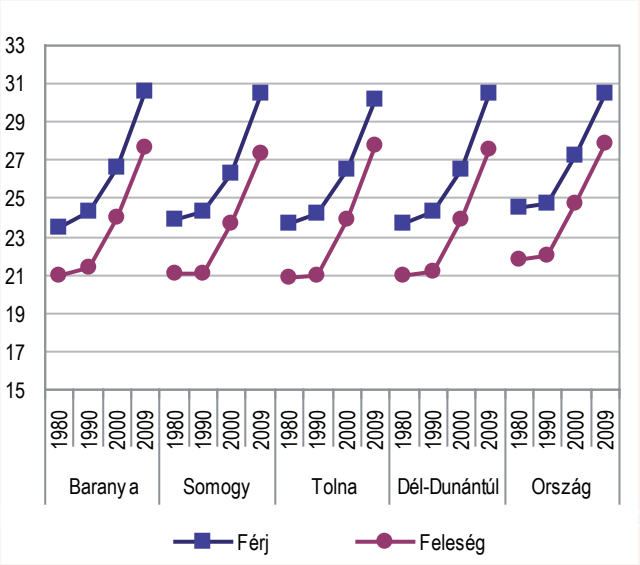
A házasságkötések ezer 15 éves és idősebb, nem házas nőre jutó számának alakulása

A házasodási kedv zuhanásszerű csökkenésének, a házasodási szokások változásának okai szerteágazóak. Az elmúlt évtizedekben a társadalom értékrendje jelentősen átalakult, a közösségek, így a család szerepe is gyengült, a fiatalok mind nagyobb hányada választotta az együttélési formák közül a lazább kötelék jelentő élettársi kapcsolatot. A rendszerváltozás egyik kedvezőtlen kísérőjelensége volt, hogy jelentősen visszaesett a foglalkoztatottak száma, megnőtt a munkanélküliség, a házasulandó korba lépő fiatalok nagy része számára jelentett (főleg anyagi) gondot az önálló élet elkezdése, az egzisztencia-teremtés, a családalapítás. Ugyanakkor növekedett a felsőoktatásban résztvevők száma, ezen belül a nők aránya ma már meghaladja a férfiakét a felsőoktatási intézmények hallgatói között. A magasabb képzettség jobb munkaerőpiaci pozíciót, magasabb jövedelmet is jelentett, a nők egyre kevésbé voltak ráutalva a házasság nyújtotta anyagi biztonság elérésére, gyakran került előtérbe a karrier megalapozása, építése, a családalapítás sok esetben másodlagossá vált és egyre későbbi életkorra tolódott.

4. ábra

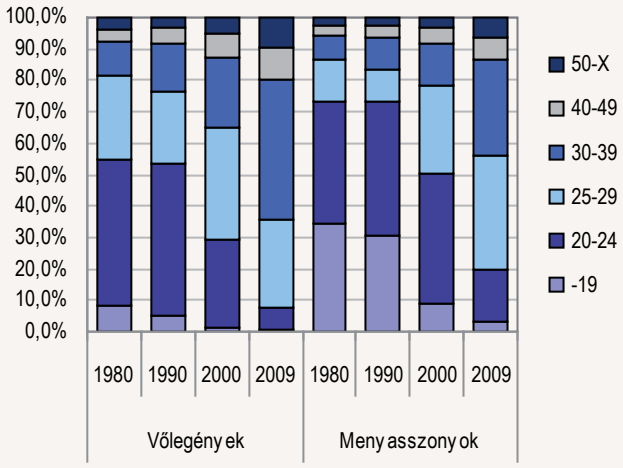
Az először házasulók átlagos életkorának alakulása

A Dél-Dunántúlon 1980-ban az először házasságra lépő férfiak átlagos életkora 23,7, a nőké 21 évet tett ki. A nyolcvanas években az emelkedés még kismértékű volt, a kilencvenes évtizedben azonban felgyorsult és 2000-re az először házasuló férfiak átlagos életkora 26,5, a nőké 23,9 évre gyarapodott. Az azóta eltelt esztendőkben a növekedés üteme tovább fokozódott, 2009-ben a vőlegények már általában 30,5 a menyasszonyok 27,6 éves korukban kötötték meg első házasságukat. A folyamat mind országosan, mind a régió megyéiben hasonlóképpen zajlott, számottevő területi különbség nem mutatkozott. Az első házasságkötési életkor kitolódása kedvezőtlen jelenségnek tekinthető, hiszen a házasságban élők egyre alacsonyabb arányán, a termékenység csökkenésén keresztül hátrányosan befolyásolja a népesedési viszonyok alakulását. A házasságkötések számának visszaesésével párhuzamosan nemcsak az először házasulók átlagos életkora emelkedett, de az elmúlt három évtizedben az összes házasságra lépő korösszetétele is jelentősen átalakult. A Dél-Dunántúlon a házasuló nőknek 1980-ban még több mint egyharmada, 2009-ben viszont már csupán mintegy 3%-a volt 20 évesnél fiatalabb, a 20-24 évesek aránya is 39-ről 17%-ra esett vissza. Ugyanakkor mintegy két és félszeresére emelkedett a 25–29 évesek, és hozzávetőleg négyszeresére a „harmincasok" aránya. A 40 éves és idősebbek részesedése is több mint duplájára duzzadt. A házasságkötések szempontjából meghatározó életkor a nőknél 2009-ben a 25-29 éves életkor volt 36%-os részesedéssel, de a 30-34 évesek is magasabb hányadot képviseltek a 20-24 éveseknél. A házasuló férfiak korösszetétele a nőkéhez hasonló módon jelentős változáson ment át. A 20 évesnél fiatalabb vőlegények 1980-ban is csupán 8%-os hányada 2009-re nem érte el az egy százalékot sem. A 20-24 évesek aránya a három évtized során 47-ről 6%-ra zuhant, ugyanakkor a 25-29 éveseké 23 és 36% között hullámzott. A vizsgált időszakban több mint négyszeresére, 11-ről 45%-ra ugrott a 30-39 évesek, és egyaránt két és félszeresére, 4-ről 10%-ra nőtt a „negyvenesek" valamint az 50 éves és idősebbek részesedése is. A házasságkötések jellemző életkora a férfiaknál 2009-re a három évtizeddel azelőtti 20-24 évesről a 30-34 évre tevődött át. A házasulók korstruktúrájának változása mind a Dél-Dunántúl megyéiben, mind országosan nagyjából hasonlóan ment végbe.

5. ábra

A házasulók életkor szerinti összetételének változása a Dél-Dunántúlon

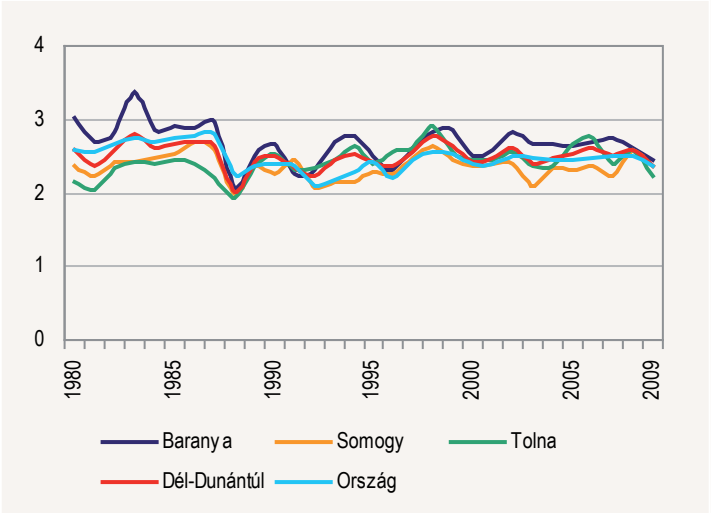

A házasságkötések számának zuhanásszerű csökkenéséhez viszonyítva a válások száma csupán elenyészően mérséklődött, 1980 és 2009 között a Dél-Dunántúlon az országoshoz hasonlóan meglehetősen hullámzó képet mutatott. A Dél-Dunántúlon a nyolcvanas években évente átlagosan mintegy 2700 házasságot bontottak fel, a kilencvenes években közel 2500-at, az ezredfordulót követő esztendőkben pedig valamivel több mint 2400-at. A vizsgált három évtized során a válások ezer lakosra jutó száma a régióban átlagosan 2,0 és 2,8 között mozgott, 1980-ban 2,6, 2009-ben 2,4 ezreléket tett ki, ez utóbbi megegyezett az országos átlaggal.

A Dél-Dunántúl megyéi között a válások népességarányos mutatóját tekintve nagy eltérések nem mutatkoztak, mégis kiemelhető a hullámzóan alakuló mutató két szélsőértéke, Baranyában a válások ezer lakosra jutó száma a nyolcvanas évtized több évében is elérte illetve meghaladta a 3-at, az alsó szélsőérték pedig Tolna megyét jellemezte, ahol 1988-ban a mutató értéke 2 alatt maradt.

6. ábra

A válások ezer lakosra jutó számának alakulása, 1980–2009

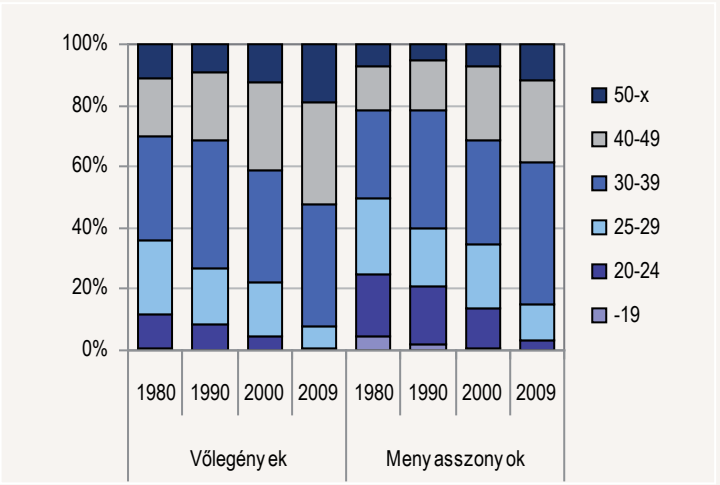
A házasságkötések és válások számának előzőekben ismertetett, eltérő alakulása következtében jelentősen megemelkedett a 100 házasságkötésre jutó válások száma. A Dél-Dunántúlon 1980-ban 100 házasságkötésre 34, 2009-ben már 72 válás jutott, országosan 35-ről 65-re nőtt a mutató értéke. A vizsgált időszak során a régió megyéi közül Baranyában történt a legkisebb mértékű növekedés, az arányszám 30 év alatt 37-ről 67-re emelkedett. A legnagyobb és egyben legkedvezőtlenebb változás Somogy megyét jellemezte, ahol az 1980. évi 33 helyett 2009-ben 84 válás jutott 100 megkötött házasságra. Az adatok szerint a házasságok stabilitása a Dél-Dunántúlon valamelyest kedvezőtlenebb az országosnál, hiszen a vizsgált harminc esztendő átlagát tekintve országosan 45, a régióban 47 válás jutott 100 házasságkötésre.

A válások gyakoriságát pontosabban jellemezhetjük a tisztított válási arányszám segítségével, ez esetben a válások számát nem a teljes népességhez, hanem a fennálló házasságok, vagyis a házasságban élő nők számához viszonyítjuk. Az 1980 és 2009 közötti időszakban a Dél-Dunántúlon átlagosan 8,0 és 13,0 között mozgott a válások ezer fennálló házasságra jutó száma, a harminc esztendő átlaga 10,7 ezreléket tett ki, amely megegyezett az országos átlaggal. A régión belül a vizsgált időszak átlagát tekintve Baranyában mutatkozott a legmagasabb arány (11,5), a régió másik két megyéjének egyaránt 10,1 ezrelékes mutatója a régiós és országos átlag alatt maradt.

A házasulókhoz hasonlóan a válás mellett döntők korösszetétele is az idősebb életkor felé tolódott el, hiszen a későbbi életkorban megkötött házasságok természetszerűleg későbbi életszakaszban bomlottak fel. A Dél-Dunántúlon az 1980-ban elvált férfiak nagyjából hasonló hányada 36 illetve 34%-a tartozott a 20-29 illetve a 30-39 éves korcsoportba, 2009-re a huszas éveikben járók aránya mindössze 8%-ra zsugorodott, a harmincasoké ugyanakkor 40%-ra emelkedett. Míg a vizsgált időszak elején az adott évben elvált férfiak közül csupán minden ötödik volt 40-49 éves, a végén már minden harmadik. Az 50 év felettiek részesedése is számottevő mértékben 11-ről 19%-ra gyarapodott. Az elvált nők korösszetétele a férfiakéhoz hasonlóan jelentősen módosult az elmúlt 30 évben. Az időszak elején a nők relatív többsége, mintegy 46%-a 20-29 éves korában bontotta fel a házasságát, arányuk 2009-ben már nem érte el a 15%-ot. Ugyanezen idő alatt a 30-39 évesek részesedése 29-ről 47%-ra, a 40-49 éveseké csaknem duplájára, 14-ről 27%-ra emelkedett. Valamelyest növekedett az 50 éves és idősebbek hányada is. A régió megyéi között e tekintetben számottevő eltérés nem mutatkozott.

7. ábra

Az elváltak életkor szerinti összetételének változása a Dél-Dunántúlon

A házasságok megszűnhetnek bírói úton kimondott válással, vagy valamelyik házas fél halálával. A Dél-Dunántúlon a vizsgált három évtized átlagában a házasságok 29%-a válással 71%-a özvegyüléssel szűnt meg, tendenciájában a válások aránya növekedést mutatott. A 30 esztendő átlagát tekintve a régió megyéi közül Baranyában volt a legmagasabb (31%) a bírói úton felbontott házasságok részesedése. Egy adott évben a megkötött és a megszűnt házasságok számának összevetése adja a házasságok mérlegét. Dél-Dunántúlon a vizsgált időszak alatt a megszűnt házasságok száma egyre nagyobb mértékben haladta meg a házasságkötésekét, vagyis az egyenleg egyre fokozódó hiányt mutatott (1980-ban még alig több mint 2000-rel, 2009-ben már közel 4000-rel több házasság szűnt meg, mint amennyit kötöttek). A régióban a házasságok ezer lakosra jutó hiánya az 1980. évi -1,9-ről 2009-re -4,1-re emelkedett, amely tendenciájában hasonló az országoshoz, de azt valamelyest meghaladta, hiszen országos átlagban a hiány mértéke ezen idő alatt -1,7-ről -3,6-ra növekedett. A legmagasabb deficit Somogy megyét jellemezte, ahol a mutató értéke 1980 és 2009 között -2,7-ről -4,8-re emelkedett.

1. tábla

A házasságok mérlege a Dél-Dunántúlon, 1980-2009

Évek átlaga	Házasság-kötések	Válás által megszűnt házasságok	Halál által megszűnt házasságok	Házasságok többlete vagy hiánya
		száma		
1980–1989	7 207	2 677	6 969	-2 439
1990–1999	5 129	2 475	6 321	-3 668
2000–2009	3 828	2 434	5 256	-3 861
		ezer lakosra		
1980–1989	6,8	2,5	6,6	-2,3
1990–1999	5,1	2,5	6,3	-3,7
2000–2009	3,9	2,5	5,4	-4,0

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör
IV. évfolyam 125. szám 2010. december 6.
2010/125
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/11

Az építőipari tevékenység a Dél-Dunántúlon

A kivitelező építőipari tevékenységre szakosodott nagyvállalatok megszűnésével – amelyek nagyjából a rendszerváltozás idejéig a Dél-Dunántúlon is jelen voltak – a régióban építőipari tevékenységet végző vállalkozói kör is elaprózódott. Ma már elvétve találhatunk ebben a nemzetgazdasági ágban nagyvállalkozást, szűk körű középvállalkozás mellett zömében kisvállalkozások jellemzőek.

A Dél-Dunántúlon 2008-ban a **működő vállalkozások**[1] száma megközelítette a 6600-at, amely a térségben működő összes vállalkozásnak a 11%-át, az ország építőipari vállalkozásainak közel egytizedét tette ki. Kisebb, négytizedet valamelyest meghaladó hányaduk a társas formák valamelyikében, s megközelítően hattizedük egyéni vállalkozásként folytatta tevékenységét. A társas vállalkozási formák közül a legnépszerűbb a korlátolt felelősségű társaság (kft.) és betéti társaság, az általában magasabb összegű tőkével rendelkező részvénytársaságból szám szerint is csak néhányat találhatunk a térségben. Középméretű vállalkozás a társas formákon belül is ritka, arányuk nem érte el az egy százalékot, tehát e körben is mintegy 99% volt az 50 főnél kevesebb létszámot foglalkoztató kisszervezetek aránya (meghatározó hányadban, 87%-ban 10 fő alatti mikrovállalkozás), és mindössze egy nagyvállalkozást találhattunk a működő építőipari vállalkozások között. A működő egyéni vállalkozások között pedig a régióban középméretű sem található, de a kisvállalkozások is néhány kivételtől eltekintve 10 fő alatti létszámúak.

1. tábla

A működő vállalkozások száma az építőiparban, 2008

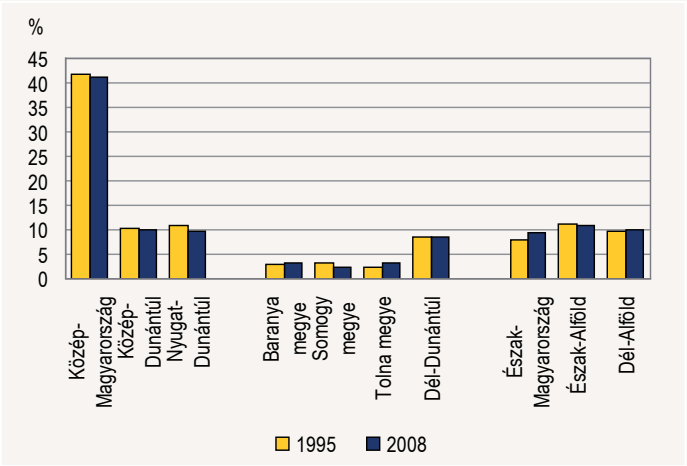
Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
	megye				
Kft.	800	417	397	1 614	20 035
Részvénytársaság	9	3	2	14	176
Betéti társaság	520	254	256	1 030	12 332
Egyéb társas formák	18	21	13	52	652
Társas vállalkozás összesen	1 347	695	668	2 710	33 195
Ebből: 1–9 fős	1 197	595	570	2 362	29 357
10–49 fős	139	94	92	325	3 489
50 és több fős	11	6	6	23	349
Egyéni vállalkozás	1 463	1 386	1 034	3 883	35 590
Ebből: 1–9 fős	1 460	1 380	1 030	3 870	35 400
Összesen	2 810	2 081	1 702	6 593	68 785
Tízezer lakosra	71	64	72	69	69

A Dél-Dunántúl iránt általában is szerény volt és ma is az a külföldi tőke érdeklődése, és ez mondható el az építőiparról is. Az ágazatban 2008 végén mindössze 47 **külföldi érdekeltségű vállalkozás** volt nyilvántartva, a régióban működő összes külföldi tőke részvételével jelen lévő vállalkozásnak nem egészen 4%-a, a hozzájuk tartozó külföldi tőkeösszeg azonban egy százalékát sem tette ki a térségben befektetett külföldi tőkének. E vállalkozások tőkeellátottsága – az egy vállalkozásra jutó 32 millió forintos saját és 31 millió forintos külföldi tőkeösszeg – szerényebb, mindössze 22–23%-a volt a régióban bejegyzett összes külföldi érdekeltségű vállalkozás fajlagos tőkeösszegének, s ennél erőteljesebb az elmaradás az országos építőipari átlagtól.

A gazdasági ág **bruttó hozzáadott érték** alapján mért teljesítménye az országos ágazati teljesítményekhez viszonyítva nem változott lényegesen az elmúlt közel másfél évtizedet áttekintve. 2008-ban a régió építőipara által előállított bruttó hozzáadott érték 86,6 milliárd forintot tett ki, az országos építőipari hozzáadott értéknek a 8,6%-át (3,1-3,1%-os baranyai és tolnai, illetve 2,4%-os somogyi közreműködéssel), amely – akárcsak a nemzetgazdasági ágak összteljesítménye alapján – a legalacsonyabb volt a régiók között.

1. ábra

A területi egységek részesedése az ország építőipari bruttó hozzáadott értékén belül*

*Alapáron számítva.

Az építőipari bruttó hozzáadott érték összege a dél-dunántúli térség összteljesítményének közel 5,8%-át adta. (Országosan 4,4% volt a gazdasági ág aránya.) Az ide tartozó megyék közül az építőipar részesedése Tolna megyében volt a legmagasabb (8,1%).

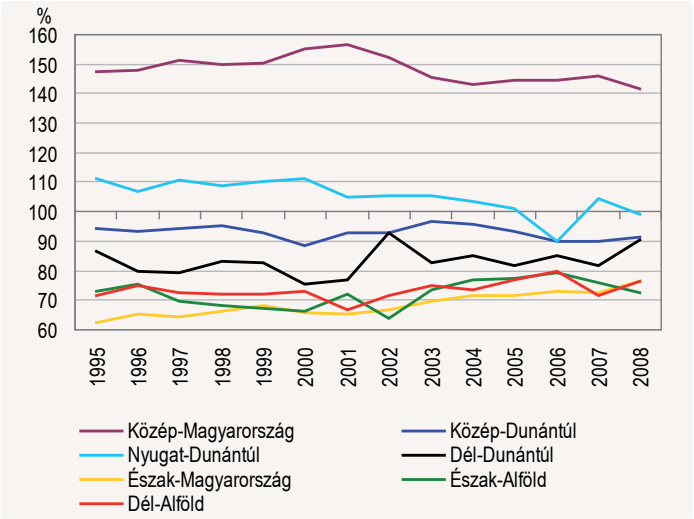
A Dél-Dunántúl az építőipar bruttó **hozzáadott értékének népességarányos mutatószáma** alapján 2008-ban a 4. helyet foglalta el a régiók sorában. A közel 91 ezer forintnyi összeg az országos átlag kilenctizedét tette

[1]Egy adott évben a nyilvántartott vállalkozások közül működőnek tekintünk egy vállalkozást, ha az év folyamán volt árbevétele vagy foglalkoztatottja. A meghatározás az Eurostat egységes módszertana szerint készített vállalkozásdemográfiai felmérés alapján történik. A vállalkozási demográfia a vállalkozások működését mindig egy adott időszakra, konkrétan egy adott évre vizsgálja. A demográfiai felmérésben a működő vállalkozások köre az adott évre vonatkozó tényleges statisztikai és adóadatok alapján, mindig utólag kerül megállapításra, ezen adatok beérkezése után. Gazdálkodási formák szerint a működő vállalkozások köre tartalmazza a jogi személyiségű és jogi személyiség nélküli társas vállalkozásokat és az egyéni vállalkozásokról szóló törvény alapján működő egyéni vállalkozásokat. A 2008. évi összesítések még a TEÁOR 2003 ágazati besorolás alapján készültek.

ki, és az országos átlaghoz mért arány 1995–2008-ban ugyan évenként ingadozó volt, a térség mindvégig megtartotta középső helyét a régiók között. (A hét tervezési statisztikai régió közül a nagy különbséggel élen álló Közép-Magyarországon kívül csupán a nyugat-dunántúli térségnek sikerült országos átlag fölötti fajlagos mutatószámot elérni, de a legutóbbi éveknek már nem mindegyikében.)

2. ábra

Az egy lakosra jutó építőipari bruttó hozzáadott érték régiók szerint az országos átlag százalékában*

* Alapáron számítva.

A régión belül 2008-ban Tolna megye 132 ezer forintot elérő egy lakosra jutó bruttó hozzáadott értéke – minden bizonnyal az autópálya-építésekkel összefüggően ott már akkor érzékelhetően jelentkező munkáknak köszönhetően is – kiemelkedő volt, még a megyék országos rangsorában is a főváros után az élen állt. Baranya a 79 ezer forintnyi értékkel – a fővárost is beszámítva – a 13., Somogy 75 ezer forinttal a 15. helyen állt.

A két legutóbbi év **a Dél-Dunántúlon végzett építőipari termelés**[2] szempontjából rendkívülinek mondható, a Tolnát és Baranyát is érintő autópálya-építés a korábbi éveknél lényegesen kedvezőbb helyzetbe hozta a térséget. Az építőiparba sorolt szervezetek által a térségben létrehozott produktum 2009-ben 42%-kal meghaladta az egy esztendővel korábbit, miközben országosan valamelyest mérséklődött a termelés összehasonlító áron számítva. Az utóbbi két év nagyfokú növekedése következtében 2009-ben már az országos építőipari teljesítmények 16%-a a régióban valósult meg, amelyben a már jelzett útépítésekkel összefüggő kivitelezések mellett az EKF Pécs munkálatai is közrejátszhattak. A nem építőipari szervezetek által végzett építőipari teljesítmény[3] – amely a többi régióhoz képest ugyancsak jelentősnek mondható – ugyan némileg elmaradt az egy esztendővel korábbitól, de az összes építőipari termelésben is 35%-os gyarapodást regisztráltunk. A régió megyéi közül a Somogy megyében végzett építőipari termelés csökkent.

A Dél-Dunántúlon végzett építőipari tevékenység népességarányos fajlagos mutatószáma alapján 2009-ben a térség az élre került a régiók között. **Az egy lakosra jutó összes építőipari termelés** 258 ezer, ezen belül az építőipari szervezetek által előállított produktum 229 ezer forintos értéke több mint 71%-kal meghaladta az országos átlagot, az e térségbe tartozó megyék közül pedig a baranyai és a tolnai fajlagos érték jócskán több mint kétszerese volt az országosnak. E két megye a mutatóértékek alapján az ország megyéi között is az élen állt, a fővárost is felülmúlva.

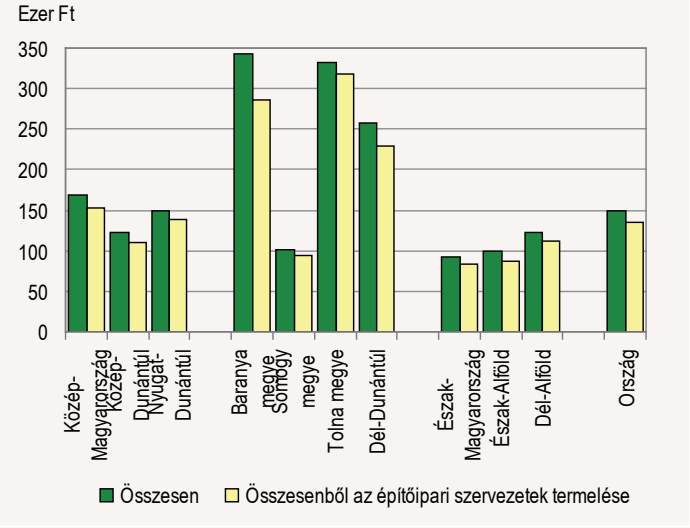
2. tábla

Az építőipari és nem építőipari szervezetek építőipari termelése, 2009

Megnevezés	Építőipari tevékenység termelési értéke, milliárd Ft			Volumenindex, előző év = 100,0		
	építő-ipari	nem építő-ipari	össze-sen	építő-ipari	nem építő-ipari	össze-sen
	szervezetek			szervezetek		
Közép-Magyarország	448,5	47,9	496,4	83,4	79,3	83,0
Közép-Dunántúl	121,8	13,6	135,5	95,7	59,9	90,3
Nyugat-Dunántúl	137,6	10,5	148,1	100,0	67,3	96,6
Baranya megye	112,9	22,3	135,2	140,5	104,5	133,0
Somogy megye	30,3	2,3	32,5	91,3	51,1	86,5
Tolna megye	74,8	3,1	77,8	189,3	103,8	183,3
Dél-Dunántúl	217,9	27,7	245,6	142,4	96,1	135,1
Észak-Magyarország	101,5	10,5	112,1	90,4	78,1	89,1
Észak-Alföld	129,5	19,2	148,7	103,0	117,0	104,6
Dél-Alföld	147,6	13,8	161,4	118,2	95,8	115,9
Összesen	1 347,9	150,1	1 498,0	98,5	85,4	97,0

3. ábra

A térségben megvalósult egy lakosra jutó építőipari termelés, 2009

Az összes építőipari termelés meghatározó hányada, mintegy kilenctizede – hasonlóan az országoshoz – a Dél-Dunántúlon is az építőiparba sorolt vállalkozások tevékenységének eredménye. Az **építőipari szervezetek** 2009. évi 218 milliárd forintot kitevő **termelési értékének** a kétharmadát a legalább 50 fős vállalkozások teljesítménye adta, és e körben a termelés növekedése is jelentősebb (65%) volt mint a kisvállalkozásoknál (11%). Az elvégzett munkák közel kétharmada az egyéb építmények építése ágazatba sorolt vállalkozásokhoz kötődött, 18%-ot az épületek építése, 16%-ot a speciális szaképítés tett ki. Az építőipari ágazatok közötti eloszlás Somogy megyében volt kiegyenlítettebb, Baranyában 68%-ot, Tolnában

[2]Az építőiparba sorolt vállalkozások termelési adatai a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak és – ahol más megjegyzés nincs – a megyében végzett építőipari tevékenységet tartalmazzák függetlenül attól, hogy a tevékenységet végző szervezet székhelye hol van. Az építőipari termelés számbavételénél a 2009. évi adatokkal tudunk számolni, amely már a 2008-tól bevezetett ágazati osztályozás szerint készült. A volumenindexek számításához a 2008. évvel való összehasonlíthatóság biztosított, viszont a besorolások eltérései miatt a korábbi évekkel való összevetést mellőzzük.

[3] A nem építőipari szervezetek közül azoknak az adatai szerepelnek, melyek előző évi építőipari termelési értéke éves szinten meghaladta az 50 millió forintot, illetve amelyek a kapcsolódó éves gazdaságstatisztikai adatgyűjtésben építőipari tevékenységet jelentettek.

74%-ot az épületek és egyéb építmények építésével foglalkozó szervezetek teljesítettek.
Ha az adott térségben megvalósult építőipari produktumot aszerint vizsgáljuk, hogy mennyiben végezték azt helyi, vagy térségen kívüli kivitelezők, megállapítható, hogy a teljesítésben a helyi kivitelező építőiparhoz viszonylag szerény hányad kötődött. A régióban végzett építőipari termelésnek mindössze bő egyötödéről lehet elmondani, hogy valamely régióbeli megyébe tartozó vállalkozás volt a kivitelező, ezen belül 17%-ról, hogy a kivitelező a megyén belülről került ki. Különösen igaz ez Baranya és Tolna megyére, ahol az építőipari termelés nagyobb hányada (csaknem kétharmada) fővárosi székhelyű vállalkozások tevékenységének eredménye volt. A legnagyobb hányadot Somogy megyében teljesítették helyi vállalkozások, de itt is mindössze 31% volt a Somogy, összesen közel 36% a három régióbeli megyében székhellyel rendelkező vállalkozások részesedése.

3. tábla

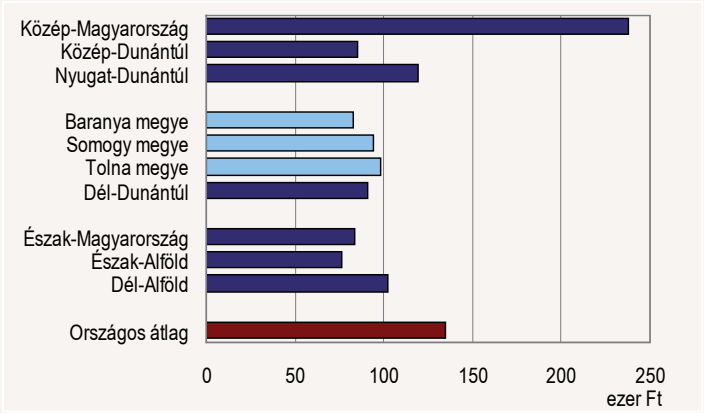
A térségben megvalósult építőipari termelés területi jellemzői, 2009

Megnevezés	Építőipari szervezetek termelési értéke, milliárd Ft	Ezen belül			
		a saját megyében	a saját régióban	a fővárosban	a régión kívüli megyékben
		székhellyel rendelkezők termelésének aránya, %			
Baranya megye	112,9	15,9	18,8	64,4	16,8
Somogy megye	30,3	31,4	35,7	14,1	50,3
Tolna megye	74,8	12,4	17,9	64,1	18,0
Dél-Dunántúl	**217,9**	**16,9**	**20,9**	**57,3**	**21,8**

Lényegesen kedvezőtlenebb helyzetben voltak az előbbieknél **a dél-dunántúli székhellyel rendelkező építőipari vállalkozások,** ami ugyancsak azt jelzi, hogy a térségben az elmúlt évben adódó többletmunkákba szerény méretekben kapcsolódhattak be. E vállalkozások **építőipari termelése** 2009-ben 86,2 milliárd forintot tett ki (az országos bő 6%-át), összehasonlító áron számítva 5%-kal kevesebbet az egy esztendővel korábbinál. A változás az ide tartozó megyék közül csak Somogyban volt növekvő (3%), Baranyában több mint egytizeddel, Tolnában 6%-kal csökkent az itt székhellyel rendelkező cégek teljesítménye. Az egy lakosra jutó termelés a székhely szerinti adatok alapján 90,7 ezer forintot tett ki, amely az országos átlagnak már csak kétharmad része volt, és nem érte el a főváros nélkül számított országos átlagot sem. A mutató értéke alapján állított régiósorrendben a Dél-Dunántúl a középső helyet foglalta el, a megyék között pedig Tolna a 8., Somogy a 11., Baranya pedig a 13. helyen állt a nagy előnnyel az élen álló fővárost is beszámítva.

4. ábra

A térségben székhellyel rendelkező vállalkozások egy lakosra jutó építőipari termelése, 2009

A régióban székhellyel rendelkező vállalkozások építőipari kivitelezési munkáinak a felét valamelyest meghaladó hányada valósult meg régión belül, ezen belül is mintegy 43% volt a saját megyében végzett hányad. Mind a megyén, mind a régión belüli munkák a baranyai kivitelezőknél képviseltek legjelentősebb, Somogyban a legcsekélyebb hányadot, ez utóbbi megye építőipari vállalkozásai esetében viszont termelési értékük 15%-a Pest megyében végzett tevékenységüknek köszönhető.

4. tábla

A térségben székhellyel rendelkező építőipari vállalkozások termelésének területi jellemzői, 2009

Megnevezés	Termelési érték, millió Ft	Ezen belül		
		a saját megyében	a saját régióban	a fővárosban
		végzett termelésének aránya, %		
Baranya megye	32 728	54,9	61,0	12,7
Somogy megye	30 378	31,2	44,7	3,5
Tolna megye	23 066	40,3	51,6	9,7
Dél-Dunántúl	86 173	42,6	52,7	8,6

A térségben székhellyel rendelkező építőipari vállalkozások tevékenységének meghatározóbb hányadát, 2009-ben a 77%-át, a beruházási jellegű munkák adták, és 23%-ot tettek ki a fenntartási jellegű feladatok. Építménycsoportok szerint tevékenységükben az ipari épületek és raktárak, valamint a távolsági csővezeték-építés képviselte a legmagasabb hányadot, de viszonylag jelentős a lakóépületek és az egyéb nem lakóépületek építésével illetve fenntartásával összefüggésben végzett tevékenység is.

5. tábla

A térségben székhellyel rendelkező építőipari vállalkozások termelésének építmény-alcsoportok szerinti jellemzői, 2009

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
	megye			
Termelési érték, millió fornt	32 728	30 378	23 066	86 173
Ebből: a jelentősebb építmény-alcsoportok részesedése, %				
Két és annál több lakásos épületek	9,1	9,1	8,1	8,8
Ipari épületek és raktárak	16,2	13,3	19,1	16,0
Szórakoztató, közművelődési, oktatási és egészségügyi célú épületek	7,5	3,3	5,0	5,4
Egyéb nem lakóépületek	10,3	4,4	14,7	9,4
Utak	9,8	5,0	7,7	7,5
Hidak, felüljárók, magas vezetésű autóutak, alagutak és aluljárók	10,0	0,5	2,4	4,6
Távolsági csővezetékek, távközlő- és elektromos hálózatok és műtárgyaik	1,8	34,5	2,8	13,6
Helyi (települési) csővezetékek, távközlő- és elektromos hálózatok és műtárgyaik	5,4	6,6	6,6	6,1
Máshová nem sorolt egyéb építmények	4,2	7,7	10,0	7,0

A három megye építőipari tevékenységében egyes építménycsoportok hasonló, mások nagyon eltérő súlyaránnyal vannak jelen. Somogy megyei kivitelezők részéről a távolsági csővezeték, távközlő- és elektromos hálózatok és műtárgyak épültek legnagyobb arányban, az ipari épületek és raktárak kivitelezésével összefüggő produktum pedig mindhárom megyében viszonylag jelentős volt.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36-72) 533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2010

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

statisztikai tükör

V. évfolyam 1. szám 2011. január 4.

2011/1
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2010/12

Postai szolgáltatások és szolgáltatóhelyek

A klasszikus értelemben vett posták napjainkra jelentős változáson mentek keresztül. Természetesen maradtak – sőt szolgáltatásaikat jelentős mértékben bővítették a – hagyományos hivatalok is, ugyanakkor számos (főleg kisebb településen) került sor ezek megszüntetésére, illetve a korábbitól eltérő formában való működtetésére. A jelenlegi rendszer szerint a postai szolgáltatásokat – fix helyhez kötötten – a postahivatalokban, a postamesterségeken, a postai ügynökségeken és kirendeltségeken lehet igénybe venni, a szolgáltatóhellyel nem rendelkező községekben pedig a mobilposta biztosítja a lakosság ellátását. A postahivatal a Magyar Posta adott településen funkcionáló egysége, a postamesterség pedig a szolgáltatások vállalkozásban való ellátását jelenti a postával kialakított partneri viszony alapján. Az ügynökségek és kirendeltségek ugyancsak vállalkozásként végzik tevékenységüket, amely tevékenységek azonban – az alapvető ellátáson túl (amit a törvény által előírtan mindegyiküknek nyújtaniuk kell) a portfóliójukban foglaltaknak megfelelően eltérőek lehetnek.

Dél-Dunántúlon 2009-ben összesen 362 **postai szolgáltatóhely** állt az itt élők rendelkezésére, 3,5%-kal kevesebb, mint három évvel korábban. A csökkenés az ország egészében és a régiók mindegyikében megfigyelhető volt, az egyes térségeket tekintve annak mértéke sem különbözött lényegesen egymástól. A legjelentősebb fogyás (4,3%) Közép-Magyarországon, a legkisebb (1,6%) pedig Dél-Alföldön mutatkozott, azaz a két szélső érték közötti differencia alig haladta meg a 2 százalékpontot.

1. tábla

A postai szolgáltatóhelyek számának alakulása régiók szerint

Megnevezés	2006	2007	2008	2009	2009 a 2006. évi %-ában
Közép-Magyarország	422	403	402	404	95,7
Közép-Dunántúl	384	372	372	370	96,4
Nyugat-Dunántúl	415	394	393	391	94,2
Dél-Dunántúl	**375**	**365**	**363**	**362**	**96,5**
Észak-Magyarország	502	485	485	486	96,8
Észak-Alföld	433	418	418	417	96,3
Dél-Alföld	313	307	308	308	98,4
Ország összesen	2844	2744	2741	2738	96,3

A visszaesés Dél-Dunántúl három megyéje közül Somogyban volt a legnagyobb (4,0%), de Baranyában is meghaladta a régiós átlagot, Tolnában ezzel szemben mindössze 1,1%-ot ért el. Az összesen belül a különféle típusú szolgáltatóhelyek számának alakulásában mindenütt, így régiónkban is igen számottevő különbségek adódtak. A postahivatalok, ügynökségek és kirendeltségek általában mindenhol nagymértékben megritkultak, ugyanakkor a postamesterségek száma jelentősen gyarapodott. Dél-Dunántúlon 2009-ben 14,9%-kal kevesebb postahivatal, 13,3%-kal kevesebb postai ügynökség és 36,4%-kal kevesebb kirendeltség működött, mint 2006-ban, ezzel szemben közel kétszer annyi postamesterség állt rendelkezésre, mint három évvel korábban. A csökkenés a hivatalok és kirendeltségek esetében az országos átlagnál erőteljesebb volt, a postamesterségek hálózata azonban országosan bővült dinamikusabban (mintegy két és félszeresére). Megjegyzendő, hogy ez utóbbiak néhány régióban igen látványosan terjedtek a vizsgált időszak során. Közép- és Nyugat-Dunántúlon pl. mintegy ötszörösét tették ki a 2006. évinek, s még ennél is szembetűnőbb Dél-Alföld, ahol számuk több mint 12-szeresére ugrott (rögtön hozzá kell tenni azonban, hogy ez esetben a rendkívül csekély számú, mindössze 4 postamesterségből lett az időszak végére – a soknak szintén nem tekinthető – 50).

A dél-dunántúli régió egyes megyéiben a postahivatalok száma többékevésbé hasonló arányban, 13-15%-kal esett vissza, az ügynökségek és kirendeltségek esetében viszont már jelentős területi differenciák mutatkoztak. Az ügynökségek száma Tolnában apadt leginkább, ahol a 2006. évinek csupán a kétharmadára rúgott, Baranyában a térség átlagával csaknem megegyezően csökkent, Somogyban pedig – az általános fogyással ellentétben – stagnált. Ugyanakkor itt csappant meg legjobban (felére) a kirendeltségek köre, Baranya ezúttal is a második helyen állt, az említett egységek száma a megyében nem egészen háromnegyedét tette ki a három évvel azelőttinek, s ez esetben Tolnában mutatkozott stagnálás.

2. tábla

A postai szolgáltatóhelyek számának alakulása a Dél-Dunántúlon a szolgálat típusa szerint

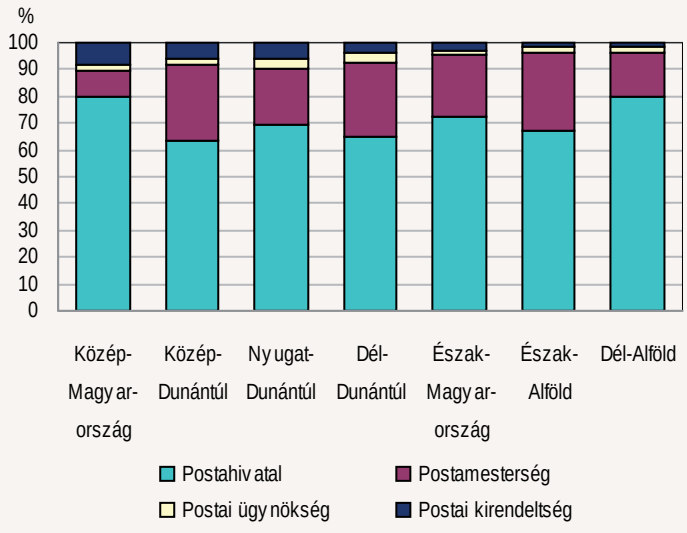
Megnevezés	Posta-hivatal	Posta-mester-ség	Postai ügynök-ség	Postai kiren-deltség	Postai szolgál-tatóhely összesen
			2009		
Baranya megye	75	37	7	8	127
Somogy megye	95	40	4	5	144
Tolna megye	65	23	2	1	91
Dél-Dunántúl összesen	**235**	**100**	**13**	**14**	**362**
			2009 a 2006.évi %-ában		
Baranya megye	84,3	154,2	87,5	72,7	95,5
Somogy megye	84,8	222,2	100,0	50,0	96,0
Tolna megye	86,7	230,0	66,7	100,0	98,9
Dél-Dunántúl összesen	**85,1**	**192,3**	**86,7**	**63,6**	**96,5**

A különböző típusú postai egységek számának előbbiekben vázolt változása következtében módosult a postai szolgáltatóhálózat összetétele. Általánosságban elmondható, hogy visszaszorult – de továbbra is meghatározó maradt – a postahivatalok szerepe, miközben egyre markánsabbá vált a postamesterségek jelenléte. Az ügynökségek és kirendeltségek aránya is emelkedett valamelyest, ám ezek változása eltörpült az előbbi kettő mellett. Dél-Dunántúlon 2009-ben a szolgáltatóhelyek közel kétharmadát a postahivatalok, több mint egynegyedüket pedig a postamesterségek tették ki. A megfelelő sorrendben ezek az arányok 2006-ban 75, illetve 14%-ot értek el. Ügynökségként és kirendeltségként a hálózatnak egyaránt kb. 4-4%-a működött 2009-ben, előbbi fél, utóbbi nagyjából 2 százalékponttal alacsonyabb a vizsgált időszak elejinél.

A dél-dunántúli szolgáltatóhelyek megoszlása némileg eltért az országos átlagtól. A postahivatalok hányada elmaradt attól, a postamesterségeké ugyanakkor meghaladta azt (az ügynökségek és kirendeltségek esetében lényeges különbség nem mutatkozott). A 7 magyarországi tervezési statisztikai régiót tekintve megállapítható, hogy térségünk leginkább Közép-Dunántúllal mutat hasonlóságot, a szolgáltatóhelyek összetétele nagyjából az ottaninak megfelelően alakult régiónkban is. Ez egyben azt is jelenti, hogy ez a két térség az, ahol arányaiban nézve a legkevesebb postahivatal működik. Hozzájuk képest Közép-Magyarország és Dél-Alföld (80-80% körüli hányaddal) országosan is kiugrónak tekinthető. Ugyanakkor ezekben volt a legszerényebb mértékű a postamesterségek jelenléte, ami Közép-Magyarországon mindössze 9, a Dél-Alföldön 16%-ot tett ki. 2006-hoz képest a legjelentősebb változás épp a fentiekben említett Közép-Dunántúlon ment végbe, a postahivatalok részaránya itt esett vissza a legtetemesebben (22 százalékponttal), ezzel párhuzamosan e térségben nőtt a legjobban (23 százalékponttal) a postamesterségek hányada. Mellette még a Nyugat-Dunántúl emelhető ki, ahol az előbbi szolgáltatóhelyek részaránya 16 százalékponttal mérséklődött, az utóbbiaké pedig 17 százalékponttal emelkedett. Dél-Dunántúl a – korábbiakban vázolt – változások mértékét illetően a régiók rangsorában az 5. helyen állt.

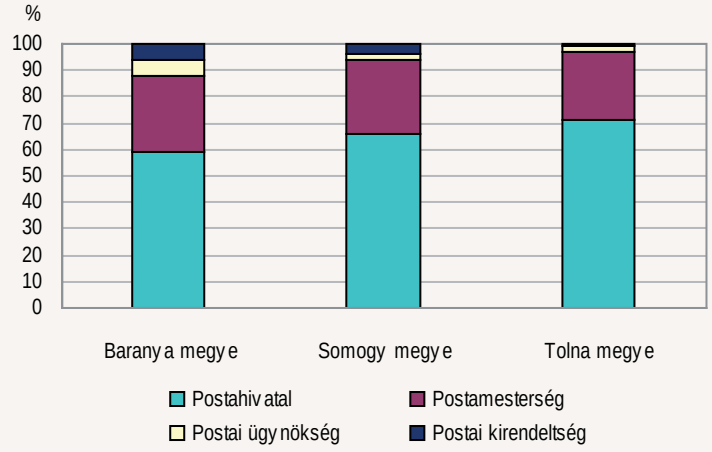
1. ábra

A postai szolgáltatóhelyek megoszlása a szolgálat típusa szerint régiónként, 2009

2. ábra

A postai szolgáltatóhelyek megoszlása a Dél-Dunántúl megyéiben a szolgálat típusa szerint, 2009

A lakosság ellátottságáról a szolgáltatóhelyek népességhez viszonyított aránya nyújt hű képet. **100 000 lakosra** 2009-ben a Dél-Dunántúlon 38 postai egység jutott, 13-mal több az országos átlagnál. Régiónk ezzel – Észak-Magyarország és Nyugat-Dunántúl után – a harmadik legjobban ellátott térségnek számít. Tekintve, hogy a vizsgált időszak folyamán a lélekszám is mindenütt apadt, a mutató a három évvel korábbihoz képest az egyes régiókban alig-alig változott. Térségünkben tavaly a 2006. évinél – 100 000 főre vetítve – mindössze eggyel kevesebb postai szolgáltatóhely állt rendelkezésre, ami rendkívül csekély mértékű módosulást jelent, de ahhoz viszonyítva, hogy Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön és a Dél-Alföldön e téren semmi változás nem következett be, mégiscsak valamiféle negatív irányú elmozdulásra utal. A „csökkenésről" megjegyzendő, hogy az megegyezett az ország egészében tapasztalttal. (Mindössze egy régió akadt, ahol ennél jelentősebb volt, nevezetesen Nyugat-Dunántúlon, ahol az elmúlt három esztendőben 2-vel esett vissza a mutató.)

3. tábla

A postai szolgáltatóhelyek 100 000 lakosra jutó számának alakulása régiók szerint

Megnevezés	2006	2007	2008	2009
Közép-Magyarország	15	14	14	14
Közép-Dunántúl	35	34	34	34
Nyugat-Dunántúl	42	39	39	39
Dél-Dunántúl	**39**	**38**	**38**	**38**
Észak-Magyarország	40	39	40	40
Észak-Alföld	28	28	28	28
Dél-Alföld	23	23	23	23
Ország összesen	28	27	27	27

A **szolgáltatóhelyek összetételében** a dél-dunántúli megyék körében – csakúgy mint az egyes régiók között – szembetűnő különbségek lelhetők fel. A két ellenpólust Baranya és Tolna képviselte, 2009-ben Baranyában a postahivatalok jóval ritkábban fordultak elő, mint a régió egészében és főleg mint Tolnában, ezzel szemben az összes többi szolgáltatóhely aránya itt messze meghaladta a két említett terület átlagát. Somogyban az összetétel nagyjából a dél-dunántúli térség összességéhez hasonló volt. A vizsgált időszak alatti struktúraváltozást tekintve Tolna és Somogy emelhető ki, mindkettőben a régiós átlagnál markánsabban esett vissza a postahivatalok és erőteljesebben növekedett a postamesterségek hányada.

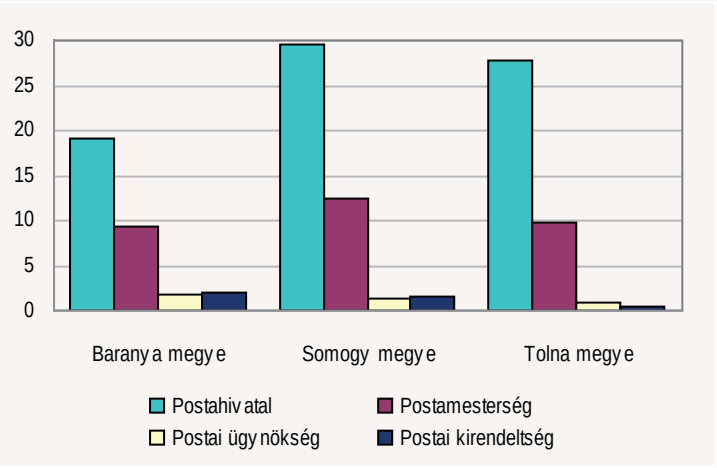
Az eddigiekben vázolt szerkezet-átalakulás érhető tetten a különböző típusú szolgáltató egységek népességre vetített mutatóját tekintve is. Régiónkat illetően ez azt jelenti, hogy 100 000 lakosra 2009-ben 4-gyel (országosan 3-mal) kevesebb postahivatal, ugyanakkor 5-tel (országosan 4-gyel) több postamesterség jutott, mint 2006-ban. A lakosság szempontjából nálunk élénkebb átszerveződés csak a Közép- és Nyugat-Dunántúlon érződhetett, előbbi szolgáltatóhelyek népességarányos mutatója mindkét térségben a dél-dunántúlit meghaladóan csökkent, utóbbiaké pedig régiónk átlagánál erőteljesebben emelkedett.

Dél-Dunántúlon tavaly 100 000 főre 25 postahivatal, 11 postamesterség, továbbá egy-egy ügynökség, illetve kirendeltség jutott. A hivatallal való ellátottságot

illetően térségünk – csakúgy, mint az összes szolgáltatóhelyet tekintve – a harmadik volt a régiók között, a postamesterségekkel való ellátottságban azonban országosan az első helyet tudhattuk magunkénak.
A régió egészén belül Somogy helyzete ítélhető a legkedvezőbbnek, 100 000 lakosra 2009-ben itt 45 szolgáltató egység jutott, ezt Tolna követte 39-es, végül Baranya 32-es mutatóértékkel. A fenti sorrend a szolgáltatóhelyek két fő típusára nézve igaz, kivétel a kisebb egységek (az ügynökségek és kirendeltségek) esetében mutatkozott, ezeket illetően Baranya került az élre, Somogy a második, Tolna pedig a harmadik helyre. A vizsgált időszak során 100 000 főre vetítve a postahivatalok száma a három megyében azonos nagyságrendben, 3-4-gyel esett vissza, a postamesterségeké azonban némi területi differenciát tükrözve változott: Baranyában 3-mal, Somogyban ezzel szemben 7-tel gyarapodott.

3. ábra

A postai szolgáltatóhelyek 100 000 lakosra jutó száma a Dél-Dunántúl megyéiben a szolgálat típusa szerint, 2009

Az eddigiekben a fix helyhez kötötten működő postai egységeket tekintettük át. Korábban már utaltunk rá, hogy jó néhány területen, ahol ilyen módon a szolgáltatás gazdaságosan nem volt fenntartható, bevezetésre került a **mobilpostai hálózat**. (A gazdaságos üzemeltetés ellehetetlenülése mellett az a tény, hogy a falusi kisposták felújításra, korszerűsítésre és bővítésre szorultak, amire a részvénytársaságnak – az uniós csatlakozás miatt – alig pár éven belül országosan nyolc-tízmilliárd forintot kellett volna költenie, ugyancsak inspirálta a mobilpostai hálózat bevezetését.) A postatörvény 1992 óta ad lehetőséget arra, hogy a Magyar Posta Zrt. az ezernél kisebb lélekszámú falvakban megszüntethesse hivatalát. A társaság négy éve elérkezettnek látta az időt, hogy éljen ezzel a lehetőséggel, igaz, csak a hatszáz lelkesnél kisebb települések hivatalait érintette a döntés. Először – kísérleti jelleggel – épp régiónkon belül, Baranyában indították el a mobilposta-programot. Az elgondolás lényege az volt, hogy a bezáró kisposták helyébe autóval utazó hivatalok lépnek. A posta jelentős megtakarításokat remélt ettől a megoldástól. Bár az ötlet ellen az első pillanatban tiltakoztak a hivatalaikat elveszítő falvak, a program mostanra lezárult. (A községek vezetői főképpen azért nehezményezték a hivatalok megszüntetését, mert úgy érezték, hogy postájuk bezárásával az amúgy is folyamatosan csökkenő lélekszámú település lakosságmegtartó ereje tovább gyengül.) A postajáratok a hét öt napján menetrend szerint közlekednek, egy-egy faluban – több helyütt megállva és várakozva – egy-másfél órát időznek. Az érintett falvak lakói általában elégedettek, hisz a mobilposta lényegesen több szolgáltatást nyújt számukra, mint korábban a település házait járó kézbesítő. Az autón dolgozó postás házhoz viszi, illetve felveszi a levél- és pénzküldeményeket, csomagokat. A mobilposta újságot kézbesít és árul, táviratot vesz fel, emellett az autón kártyás pénzkiadó automata is működik. Elégedetlenségre csak az ad okot, hogy a járatok nem mindig pontosak, nyugdíjosztás napján néha egy-másfél órát is késnek, a dél-dunántúli megyékben pedig esetenként az, hogy az újságok – a megyei napilapokat kivéve – órákkal később érnek a faluba, mint akkor, amikor még volt helyi postahivatal.

Térségünkben 2007-ben (a mobilpostai adatok ez évre vonatkozóan állnak rendelkezésre) 387 hatszáz fő alatti település volt. Közülük 364-ben működött mobilpostai hálózat, azaz 94%-uk ellátottsága biztosítva volt, ami meghaladta az országos átlagot (92%). A régiók között e téren – Közép-Magyarország után – (Közép-Dunántúllal karöltve) a második helyet foglaltuk el. A térség három megyéje közül Baranya lefedettsége tekinthető a leginkább teljeskörűnek, ahol a kis lélekszámú falvak 97%-át keresték fel a postajáratok. Csak valamivel maradt el ettől Somogy, itt a 600 főt el nem érő települések 91%-át látták el ily módon. A leghátrányosabb körülmények Tolnában mutatkoztak, a megyében a mobilpostai hálózatba kapcsolódott kis falvak aránya „csak" 86%-ot ért el. A 2009-es esztendő folyamán a Dél-Dunántúlon mintegy 65 millió hagyományos **postai tranzakció**ra került sor, ami mindössze háromnegyede a 2006. évinek. A forgalom valamennyi régióban megcsappant ugyan, ám ilyen mértékű visszaesés másutt nem következett be. A csökkenés – a két alföldi térség kivételével, ahol 14-17% közötti volt – mindenütt 10% alatt maradt, csak Dél-Dunántúlon közelítette meg a 25%-ot (országosan 7%-ot tett ki). A vázolt folyamat mindenütt részben a posta területi struktúrájának megváltozásával, részben az új levelezési formák (e-mail) és csomagküldő csatornák (futárszolgálat, csomagküldő szolgálatok), valamint az interneten lebonyolítható banki ügyletek, átutalások térhódításával függ össze.

4. tábla

A hagyományos postai tranzakciók számának alakulása régiók szerint, 1000 db

Megnevezés	2006	2007	2008	2009	2009 a 2006. évi %-ában
Közép-Magyarország	777 886	757 758	761 742	751 855	96,7
Közép-Dunántúl	77 196	72 571	70 577	70 463	91,3
Nyugat-Dunántúl	80 434	76 333	74 786	77 629	96,5
Dél-Dunántúl	**85 908**	**80 856**	**76 781**	**64 929**	**75,6**
Észak-Magyarország	71 527	66 305	64 001	64 539	90,2
Észak-Alföld	99 755	89 677	82 958	83 089	83,3
Dél-Alföld	97 218	91 415	84 585	83 801	86,2
Ország összesen	1 289 924	1 234 915	1 215 430	1 196 305	92,7

A **szolgáltatások igénybevétele** a régió megyéi közül Baranyában csökkent legszámottevőbben, itt 2009-ben a három évvel korábbi kétharmadát sem érte el, Somogyban 17%-kal mérséklődött, Tolnában viszont alig (csupán 4%-kal) lanyhult.
A vizsgált időszak során az összesen belül a különféle tranzakciók száma eltérő mértékben változott. Legdrasztikusabban – a Dél-Dunántúlon is, csakúgy, mint valamennyi régióban – a postai utalványok és csomagok felvétele fogyatkozott meg, előbbi a 2006. évinek kevesebb, utóbbi valamivel több, mint felére. Az utalványok száma az ország egészében – hozzánk képest – jóval kevésbé, mindössze 10%-kal ritkult meg (a csomagküldés nagyjából régiónkban is ugyanúgy változott, mint országosan). A – 2009. esztendő folyamán felvett – levélpostai küldemények a három év előttinek a kétharmadát tették ki (országosan mennyiségük nagyjából megtizedelődött). Az egyharmados visszaesés a régiók között a legtetemesebb volt, nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy a Dél-Dunántúlt követő, második helyet elfoglaló Észak-Alföldön is csupán 25%-os mérséklődésre került sor, a legkedvezőbb pozícióban levő Közép-Magyarországon pedig mindössze 3%-osra. A postai szolgáltatásoknak egyetlen területe akadt, amely az évek során valamennyi régiót tekintve alig veszített jelentőségéből, nevezetesen

a csekk be- és kifizetések területe. A Dél-Dunántúlon – az országos átlaghoz hasonló – mindössze 4%-os fogyás mutatkozott e téren. Ez nagyjából a többi térségben is ilyen formán mérséklődött, kivételként ismét Észak-Alföld említhető, ahol gyakorlatilag még ekkora mértékű változásra sem került sor, ott jószerivel ugyanannyi csekkel fordultak meg az emberek a postán 2009-ben is, mint 2006-ban. Térségünkön belül mindhárom megyében szintén a csomagok és utalványok fogyatkoztak meg leginkább, az elküldésre váró csomagok száma 40-50%-kal, a felvett utalványoké 50-60%-kal esett vissza (az első arányszám mindkét esetben Tolna, a második pedig Baranya megyét jellemezte).

5. tábla

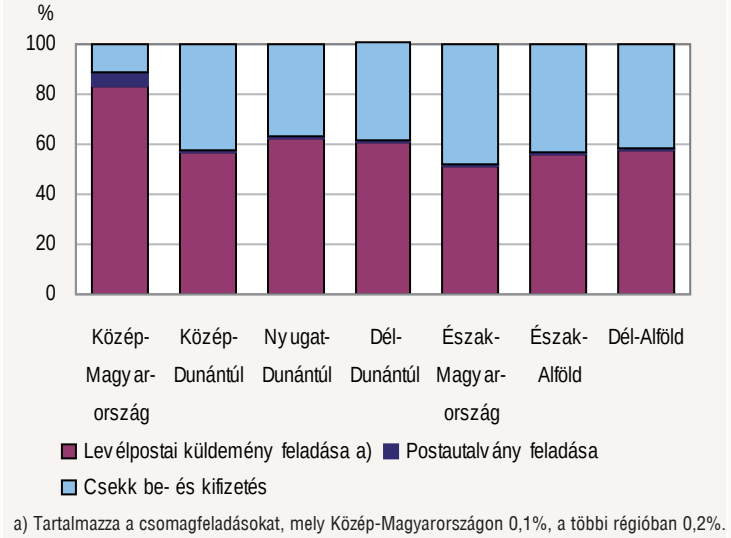
A hagyományos postai tranzakciók számának alakulása a Dél-Dunántúlon a szolgálat típusa szerint

Megnevezés	Levélpostai küldemény feladása	Csomag-feladás	Posta-utalvány feladása	Csekk be- és kifize-tés	Össze-sen
		2006			
Baranya megye	34 818	110	380	10 756	46 064
Somogy megye	15 594	67	315	9 228	25 204
Tolna megye	7 839	50	202	6 549	14 640
Dél-Dunántúl összesen	**58 251**	**227**	**897**	**26 533**	**85 908**
		2009			
Baranya megye	19 515	55	155	10 143	29 868
Somogy megye	11 761	39	162	9 051	21 013
Tolna megye	7 540	30	100	6 378	14 048
Dél-Dunántúl összesen	**38 816**	**124**	**417**	**25 572**	**64 929**

A fent vázolt folyamatok oda vezettek, hogy 2006 óta módosult a forgalom összetétele is. Meghatározó részét továbbra is a levélforgalom adta, aránya azonban térségünkben a 2006. évi 68-ról 60%-ra csökkent. Ezzel szemben a csekk ki- és befizetések hányada 8,5 százalékponttal emelkedett, ezzel 2009-re elérte a 39%-ot. A csomag- és utalványküldés a forgalomnak mindvégig csak töredékét tette ki, együttes részarányuk a vizsgált időszak során csupán egy százalék körül mozgott. A két leggyakoribb szolgáltatásnak az ország egészében és a régiók mindegyikében szintén a levél- és csekkforgalom számított, területi különbség közöttük pusztán az arányszámok nagyságában mutatkozott. A levélfeladások összes tranzakción belüli aránya Közép-Magyarországon (83%), a csekk ki-, illetve befizetéseké pedig Észak-Magyarországon (48%) volt a legmagasabb.

4. ábra

A hagyományos postai tranzakciók megoszlása a szolgálat típusa szerint régiónként, 2009

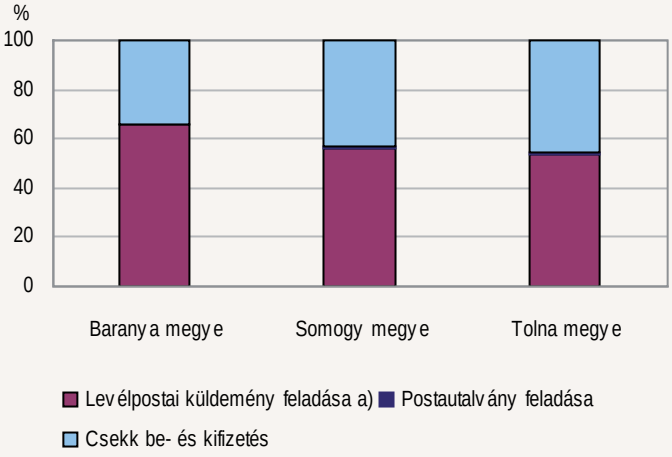

a) Tartalmazza a csomagfeladásokat, mely Közép-Magyarországon 0,1%, a többi régióban 0,2%.

Régiónk megyéi között – akárcsak az ország egyes térségei közt – fellelhetők területi differenciák. Baranyában a levelek az átlagos 60%-kal szemben a forgalomnak közel a kétharmadát tették ki, ugyanakkor a csekkek részesedése a régióra jellemző 39% helyett itt mindössze 34%-ot ért el. Tolnában és Somogyban ugyanakkor ezek az arányszámok az előbbi esetben 55, az utóbbi szolgáltatást tekintve pedig 45% körül mozogtak. (A csomagok és utalványok együttes részesedése mindhárom megyében egy százalék alatt maradt.)

5. ábra

A hagyományos postai tranzakciók megoszlása a Dél-Dunántúl megyéiben a szolgáltatás típusai szerint, 2009

a) Tartalmazza a csomagfeladásokat, mely mindhárom megyében 0,2%.

Amint a szolgáltatóhelyek, ugyanúgy a szolgáltatások esetében is a népesség számához viszonyított mutatók alapján kaphatunk egzaktabb képet az egyes régiók helyzetéről. Egy lakosra 2009-ben a Dél-Dunántúlon összesen 68 hagyományos postai tranzakció jutott, a 2006. évinél 20-szal kevesebb. Ez ugyan csak alig valamivel volt több, mint az országos átlag fele, a régiók sorában mégis a harmadik legnagyobb fajlagos forgalmat jelentette Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl után. A csökkenésről megjegyzendő, hogy az egyetlen más régióban sem volt ennyire tetemes, azaz e tekintetben az élen álltunk. Rajtunk kívül még Közép-Magyarország emelhető ki, ahol 16-tal esett vissza az egy főre vetített szolgáltatások száma, az összes többi térségben lakosonként átlagosan legfeljebb 10-zel mérséklődött.

6. tábla

Az egy lakosra jutó hagyományos postai tranzakciók számának alakulása régiók szerint

Megnevezés	2006	2007	2008	2009
Közép-Magyarország	272	263	262	256
Közép-Dunántúl	70	66	64	64
Nyugat-Dunántúl	80	76	75	78
Dél-Dunántúl	**89**	**84**	**80**	**68**
Észak-Magyarország	57	53	52	53
Észak-Alföld	65	59	55	55
Dél-Alföld	72	68	64	63
Ország összesen	128	123	121	119

A különféle szolgáltatások közül egy főre Dél-Dunántúlon 41 levélfeladás, és 27 csekk ki-, illetve befizetés jutott, a teljes fajlagos forgalmat ez a kettő tulajdonképpen le is fedi, a csomagok és utalványok ugyanis egy főre vetítve nem voltak kimutatható nagyságrendűek. (Ez szinte valamennyi régióra nézve igaz, kivétel Közép-Magyarország – az is kizárólag Budapestnek köszönhetően –, ahol az utalványok egy lakosra jutó száma meghaladta a 10-et.)

A régión belül a postai szolgáltatások igénybevételét illetően az egyes megyék között kisebb eltérések figyelhetők meg. Baranyában egy lakos átlagosan 76 darab levéllel, illetve csekkel kapcsolatos ügyletet bonyolított le 2009-ben, Somogyban ezek száma 65, Tolnában pedig 60 volt. Az összesen belül a levélforgalom ugyancsak Baranyában volt a legélénkebb, itt egy-egy fő 2009-ben átlagosan 49 levelet indított útjára, a somogyiak kevesebbet, 37-et, a tolnaiak pedig mindössze 32-t. A csekk be- és kifizetéseket tekintve lényeges differencia nem mutatkozott közöttük egy lakosra átlagban 26-28 ilyen ügylet jutott mindhárom megyében.

Elemzésünkben információ híján nem foglalkoztunk a posták egyéb forgalmával. Így nem esett szó pl. az újság- és hírlapárusításról, a banki szolgáltatásokról, a nyugdíjak folyósításáról, a különféle értékcikkek forgalmazásáról, stb., aminek oka az, hogy ezek az adatok nem tartoznak a KSH megfigyelési körébe.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 7. szám 2011. február 04.
2011/7
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/1

Tartalom

1	*A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2009-ben*	1
2	Demográfiai, népmozgalmi jellemzők	1
3	Bruttó hazai termék (GDP)	3
4	Mezőgazdaság	4
5	Ipar	5
6	Építőipar	5
7	Kereskedelmi szálláshelyek	6
8	Vállalkozások, külföldi tőke	7
9	Beruházás	9
10	Foglalkoztatottság, munkanélküliség	9
11	Keresetek	10
12	A háztartások jövedelmei	11
13	Felsőoktatás	11
14	Egészségügyi ellátás	12
15	Közmű, infrastruktúra	13
16	Bűnözés	14

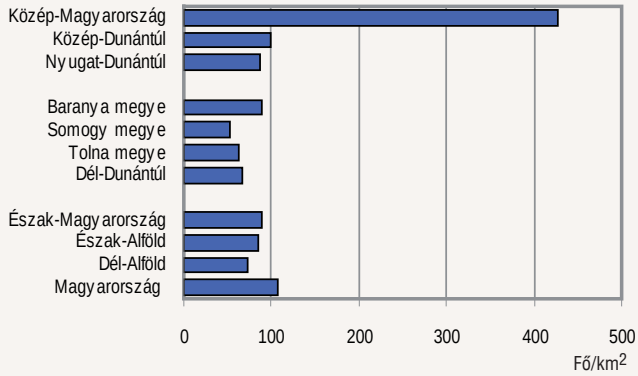
A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2009-ben

Demográfiai, népmozgalmi jellemzők

A Dél-Dunántúl Magyarország harmadik legnagyobb kiterjedésű régiója az ország területének 15%-án, 14 169 km^2-en terül el, ahol 2010 év elején az ország **népesség**ének kevesebb mint egytizede, 947 986 fő élt. Mivel a területi részesedésnél kisebb volt az itt élő népesség aránya, a térség 67 fő/km^2-es népsűrűsége számottevő mértékben elmaradt az országos átlagtól, a 7 tervezési-statisztikai régió közül a legalacsonyabbnak bizonyult. (A fővárost is magába foglaló, legsűrűbben lakott Közép-Magyarország mutatója mintegy 6 és félszerese volt régiónkénak.) Az ország három legritkábban lakott megyéje közül kettő is térségünkben található (Somogy: 53 fő/km^2, Tolna: 63 fő/km^2). A régió megyéi közül a maga 89 fő/km^2-es népsűrűségével Baranya a legsűrűbben lakott, ezzel az ország megyéinek középmezőnyében helyezkedett el.

1. ábra

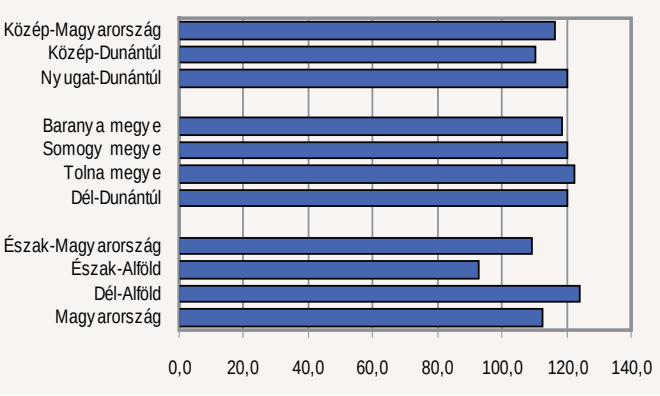
Népsűrűség, 2010. január 1.

A népesség hosszú idő óta csökkenő tendenciája 2009-ben is folytatódott, az előző évihez viszonyítva országosan 0,2%-kal, a Dél-Dunántúlon ennél is nagyobb mértékben 0,5%-kal (mintegy 5 ezer fővel) fogyatkozott a lélekszám. Gyarapodás a régiók közül csupán a közép-magyarországiban mutatkozott, a fővárosban és Pest megyében is nőtt a népességszám. Ezen kívül mindössze egy megyében, Győr-Moson-Sopronban regisztráltak csekély mértékű növekedést, az ország további 17 megyéjét egyöntetűen csökkenés jellemezte. A Dél-Dunántúl három megyéje közül Tolna lakói fogyatkoztak meg leginkább, 2010 év elején 0,9%-kal voltak kevesebben mint egy évvel korábban. Baranya lakossága apadt legkevésbé (0,3%-kal), Somogy lélekszáma a régió átlagának megfelelően 0,5%-kal mérséklődött.

2. ábra

Öregedési index, 2010. január 1.

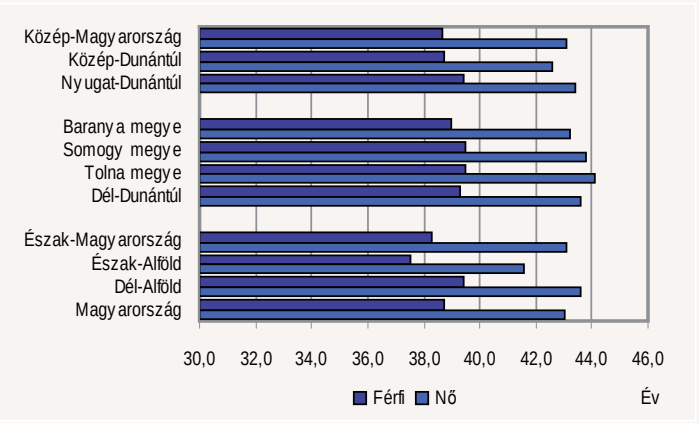

Az öregedő népesség **átlagos életkor**a évről évre emelkedik, a Dél-Dunántúlon élő férfiak átlagéletkora 2010. január 1-jén 39,3, a nőké 43,6

évet tett ki, mindkét nem esetében magasabb volt az egy évvel korábbinál és meghaladta az országos átlagot. A legfiatalabb népesség az észak-alföldi régióban, azon belül Szabolcs-Szatmár-Beregben, ezen kívül Pest megyében élt, a legidősebb korszerkezetű népesség a fővárost, valamint Békés és Zala megyét jellemezte. A Dél-Dunántúl megyéi közül Tolna lakosságának átlagéletkora volt a legmagasabb, Baranyáé pedig a legalacsonyabb. A két nem eltérő halandósági viszonyai miatt a női népesség átlagos életkora az ország valamennyi megyéjében 4–5 évvel meghaladta a férfiakét.

3. ábra

Átlagos életkor, 2010. január 1.

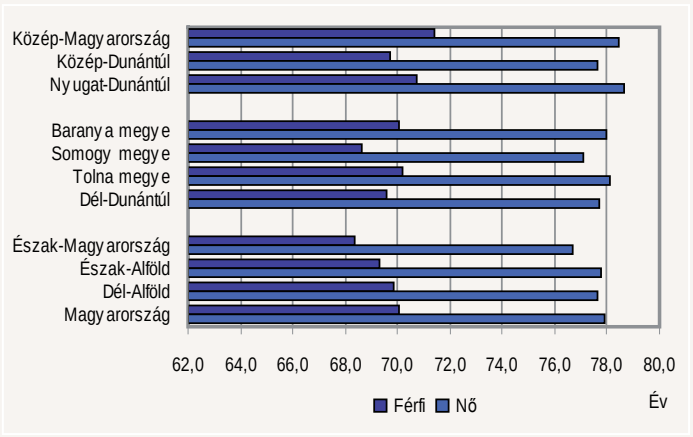

Egy ország népességének egészségi állapotát jól jellemzi a **születéskor várható átlagos élettartam** alakulása. Hazánk mutatói ebből a szempontból jelentősen kedvezőtlenebbek az Európai Unió 27 tagországának átlagához viszonyítva, és ez a hátrány az elmúlt évek során sem mérséklődött, sőt kis mértékben még fokozódott is. A magyar férfiak 6–7, de a nők is több mint 4 évvel rövidebb élettartamra számíthatnak, mint az uniós átlag. A 2009. évi adatok szerint Magyarországon a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 70,1 a nőké 77,9 év volt. A Dél-Dunántúl lakossága nemtől függetlenül valamivel rövidebb élethosszra számíthatott, a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 69,6, a nőké 77,7 évet tett ki. A régió megyéi közül mind a férfiak mind a nők életesélyei Tolnában voltak a legkedvezőbbek (férfiak: 70,2 év, nők: 78,1 év) és Somogyban a legrosszabbak (férfiak: 68,6 év, nők: 77,1 év). A férfiak születéskor várható élettartama Budapesten, a megyék közül pedig Veszprémben volt a legmagasabb, a nőké Győr-Moson-Sopron megyében és a fővárosban. A 2009-ben született csecsemők közül nemtől függetlenül a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében lakók számíthatnak a legrövidebb élettartamra (Az itt született fiúknak 4 évvel, a lányoknak 2,5 évvel rövidebb életre van kilátásuk, mint az ország legkedvezőbb területein). Különösen a középkorú férfiak magasabb mortalitása miatt a születéskor várható átlagos élettartam nemek közti különbsége még mindig igen jelentős, 7–9 év között szóródik.

A népesség számának csökkenése valamint a korösszetétel rohamos romlása is az alacsony születésszámnak tudható be. A Dél-Dunántúlon 2009 folyamán 8371 gyermek született, 2,3%-kal kevesebb mint egy évvel korábban (országosan ennél is valamivel nagyobb mértékű 2,7%-os csökkenés következett be). A régió megyéi közül Tolnában fogyatkozott leginkább a születésszám (3,7%-kal), az ország többi térsége közül Zalában több mint 7, Hevesben és Csongrádban pedig több mint 6%-kal. Ezer lakosra a Dél-Dunántúlon 8,8 élveszületés jutott, amely elmaradt az országos átlagtól (9,6). A régió megyéi közül az élveszületési arányszám Baranyában volt a legmagasabb (9,1), Somogyban pedig a legalacsonyabb (8,5). A mutató értéke 2009-ben az ország 19 megyéje közül már csupán háromban (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében) haladta meg a 10 ezreléket.

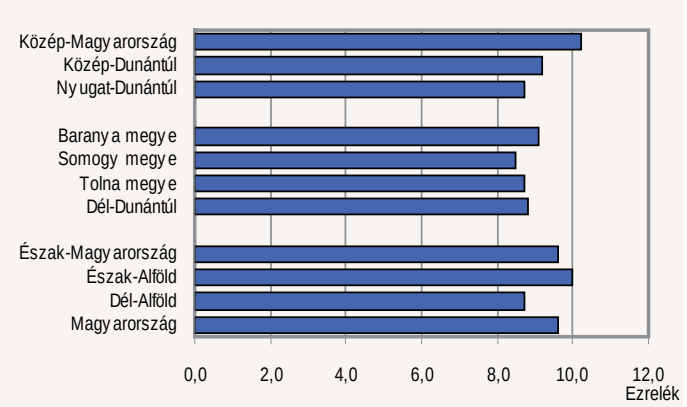
4. ábra

Születéskor várható átlagos élettartam, 2009

5. ábra

Élveszületés ezer lakosra, 2009

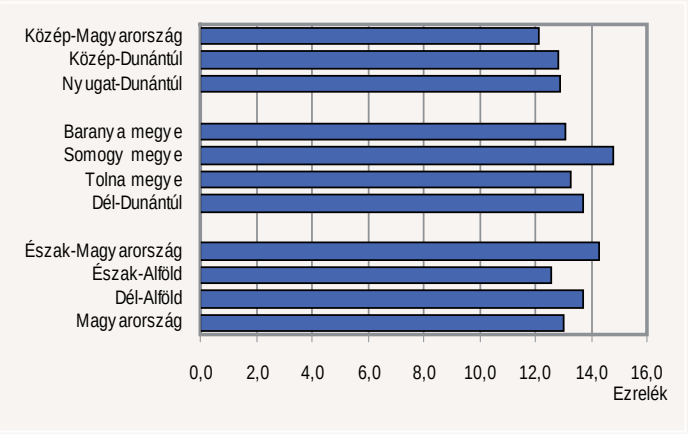
Az élveszületések számának csökkenésével párhuzamosan a **halálozás**oké kismértékben gyarapodott. A Dél-Dunántúlon 2009-ben 13 020 fő hunyt el, 1,6%-kal több mint egy évvel korábban (országos átlagban kisebb mértékű 0,3%-os emelkedés történt). A régióban 13,7 halálozás jutott ezer lakosra, amely meghaladta az országos átlagot (13,0). Régiónk a kedvezőtlen mortalitású térségek közé tartozik, hiszen a 2009. évi adatok szerint a dél-dunántúlinál magasabb halandósági ráta csupán az észak-magyarországi régiót jellemezte. A megyék közül Békés (15,1) és Nógrád (15,0) megyében mutatkozott a legmagasabb, Pest (11,1) és Hajdú-Bihar megyében (11,8) a legalacsonyabb halandóság. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyát jellemezte a legkedvezőbb (13,1), Somogyot a legrosszabb mutató (14,8).

A csökkenő születésszám és a romló halandóság együttes hatására fokozódott a népesség **természetes fogyás**a. A Dél-Dunántúlon 2009-ben 4649 fővel többen haltak meg mint amennyien születtek, ez 9%-kal meghaladta az előző évben regisztrált fogyás mértékét. A születéseken és a halálozásokon kívül a migráció is befolyásolja a népességszám alakulását, a belföldi vándorlás negatív egyenlegéből adódóan régiónk lélekszáma további 2826 fővel fogyatkozott 2009-ben, ami ezer lakosonként 3 fős veszteséget jelentett. A legnagyobb mértékű migrációs hiány a régiók közül az észak-magyarországit (-7,0 ezrelék), a megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplént jellemezte (-8,3 ezrelék), ugyanakkor a legjelentősebb nyereséget 2009-ben is a közép-magyarországi régió könyvelhette el. Mind a főváros mind pedig Pest megye hagyományosan a belföldi vándor-

lás legfőbb célpontjának számít, ebből adódóan előbbi népességszáma ezer lakosonként 6,2 fővel, utóbbié 10,3 fővel gyarapodott 2009-ben. Ezt az esztendőt Pest megyén kívül csupán Győr-Moson-Sopron és Csongrád zárta nyereséggel, a többi térség eltérő mértékű veszteséget volt kénytelen elkönyvelni. A Dél-Dunántúl megyéi közül Tolnát jellemezte a legnagyobb (-6,1 ezrelék), Baranyát a legkisebb (-1,9 ezrelék) mértékű elvándorlás.

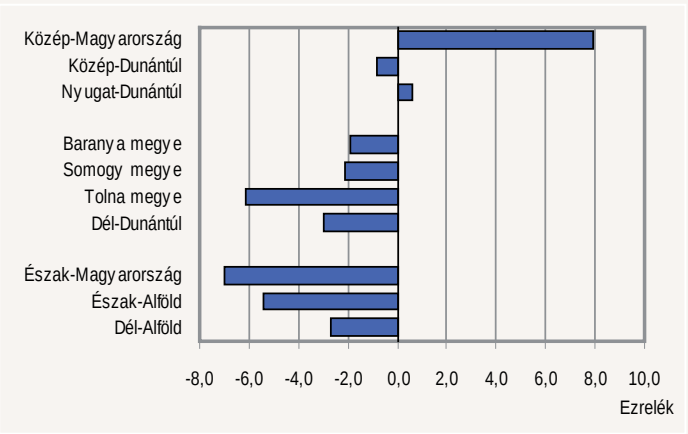
6. ábra

Halálozás ezer lakosra, 2009

7. ábra

Belföldi vándorlási különbözet ezer lakosra, 2009

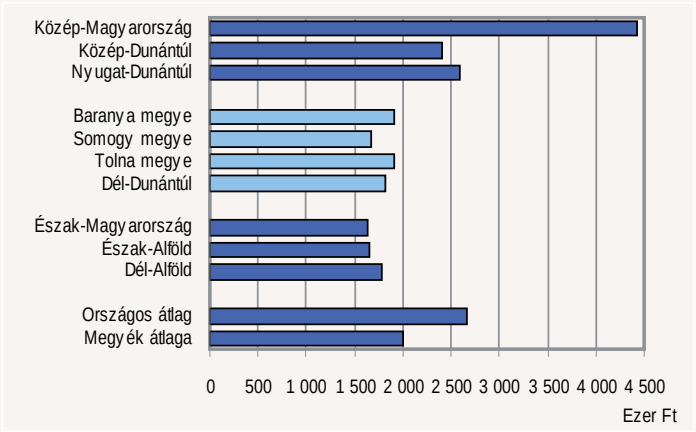
Bruttó hazai termék (GDP)

A bruttó hazai termék (GDP) területi adatai alapján a Dél-Dunántúl hozzájárulása az országos teljesítményekhez az ezredfordulót megelőző és követő öt esztendőben is mérséklődő volt, a rendelkezésre álló legutóbbi három (2006–2008) évben azonban részesedése nem változott. A régióban 2008-ban előállított **bruttó hazai termék** 1746 milliárd forintot kitevő összege 6,5%-a volt a magyarországi összértéknek (26 753,9 milliárd forint), amelyből Baranya 2,8%-kal, Somogy 2,0%-kal, Tolna 1,7%-kal vette ki a részét. A régió megyéinek részesedése ugyancsak megfelelt az egy évvel korábbinak.

A dél-dunántúli régió **egy lakosára** 2008-ban 1825 ezer forint bruttó hozzáadott érték jutott, az országos átlagnak bő 68, az ország 19 megyéje átlagának 91%-a. E mutatóértékkel az ország hét tervezési-statisztikai régiója között a korábbi évekhez hasonlóan a középső helyet foglalta el, azonban lényegesen közelebb helyezkedett el az utána következő három régióhoz, mint a jobban teljesítőkhöz. Az előtte álló közép-dunántúli térség fajlagos mutatószámához képest ugyanis 24%-os elmaradása mutatkozott, miközben a közvetlenül utána következő dél-alföldit csupán bő két százalékkal múlta felül, de a 2008-ban legalacsonyabb fajlagos teljesítményű észak-magyarországival szemben is mindössze 11%-os volt az előnye. A népességarányos mutató országos értékét a hét magyarországi régió közül 2008-ban is csupán Közép-Magyarországnak sikerült felülmúlnia, a főváros nélkül számított országos átlagot viszont mindhárom fejlettebb térség mutatóértéke meghaladta.

8. ábra

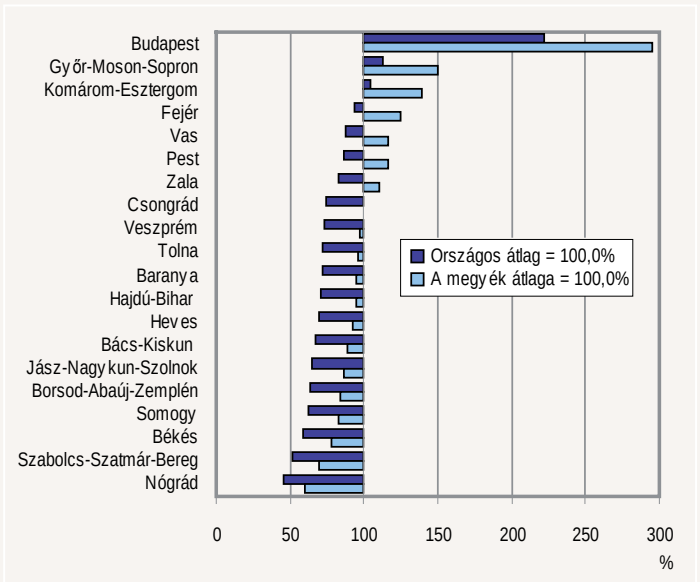
A GDP egy lakosra jutó értéke, 2008

Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék Tolna és Baranya megyei összege (1912 ezer, illetve 1906 ezer forint) között mindössze néhány ezer forintos különbség mutatkozott, amellyel a fővárost is figyelembe vevő országos megyerangsorban középtájon (a 10. és 11. helyen) álltak, az alacsonyabb Somogy megyei 1664 ezer forintos összeg pedig csupán a 17. helyhez volt elegendő. Az első két megye mutatószáma az országos átlag 71–72%-a közötti hányadát, a somogyi 62%-át jelentette, míg az ország megyéinek átlagához képest 95–96% közötti hányadot, illetve 83%-ot képviselt. A fővároson kívül már évek óta csupán két megye (Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom) népességarányos mutatószáma múlta felül az országos átlagot, míg az ország 19 megyéjének átlagát 2008-ban további négy (Fejér, Vas, Pest, Zala) megye fajlagos teljesítménye is meghaladta.

9. ábra

A GDP egy lakosra jutó értéke az országos átlag és a megyék átlagának százalékában, 2008

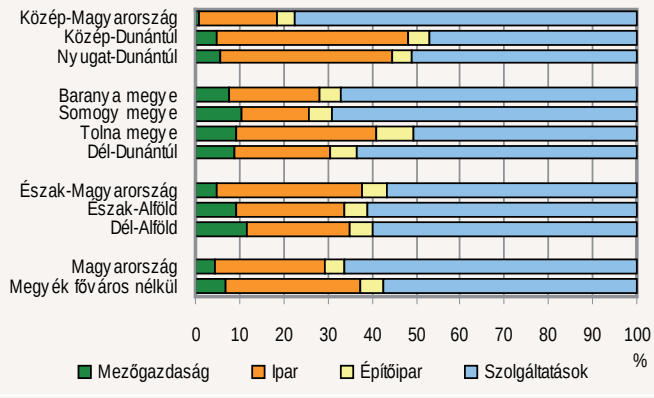

Európai Uniós összehasonlításban a dél-dunántúli bruttó hazai termék vásárlóerő-egyenértékben (PPS-ben) számított népességarányos összege az unió 27 tagországa átlagának a 44%-át tette ki (országosan közel 65% volt az arányszám). A régió megyéi közül a tolnai és a baranyai egy lakosra jutó érték az uniós átlag 46–47% közötti hányadát, Somogyban bő négytizedét jelentette.

A **bruttó hozzáadott érték** főbb nemzetgazdasági ágak szerinti bontása alapján megállapítható, hogy – a mérséklődő trend ellenére – még mindig viszonylag jelentős a mezőgazdaság szerepe a Dél-Dunántúlon. E nemzetgazdasági ág a halgazdálkodással együtt a 2008. évi bruttó hozzáadott értéknek 8,9%-át termelte meg, aránya országosan 4,2%-ot tett ki, a hét tervezési-statisztikai régió közül pedig a két alföldiben volt magasabb a részesedése (Észak-Alföldön 9,2% és Dél-Alföldön 11,8%). A térség megyéi közül egytizedet meghaladó hányaddal Somogyban a legjelentősebb az agrárágazat. Az ipari részarány viszont (bő 15%-kal) itt a legalacsonyabb a régión belül (sőt a fővárossal karöltve az országon belül is), de e nemzetgazdasági ág a régió egészében is a közép-magyarországi térség utáni legcsekélyebb hányadot teljesítette (mintegy 22%). Az építőipar 5,8%-os részesedése az országost (4,4%) meghaladó, a regionális összehasonlításban viszonylag magas súlyarányú szolgáltató ágazatok 63,5%-os részesedése viszont az országos kétharmados hányadtól elmaradó volt.

10. ábra

A bruttó hozzáadott érték főbb nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása, 2008

Az előbbiekkel összefüggésben a régió egyes nemzetgazdasági ágainak részesedése az ország azonos gazdasági ágának, szektorának teljesítményén belül lényegesen különbözött. Az ország összes hozzáadott értékén belül a régió által képviselt 6,5%-os részarányt lényegesen felülmúlta a mezőgazdaságon belüli részesedése, ahol az országos teljesítmények 13,6%-át produkálta, de az építőiparon belül képviselt 8,6% is átlag felettinek mutatkozott. Az országos ipari bruttó hozzáadott értéknek viszont mindössze 5,7%-a, a szolgáltató ágak teljesítményének pedig 6,2%-a kötődött a régióhoz.

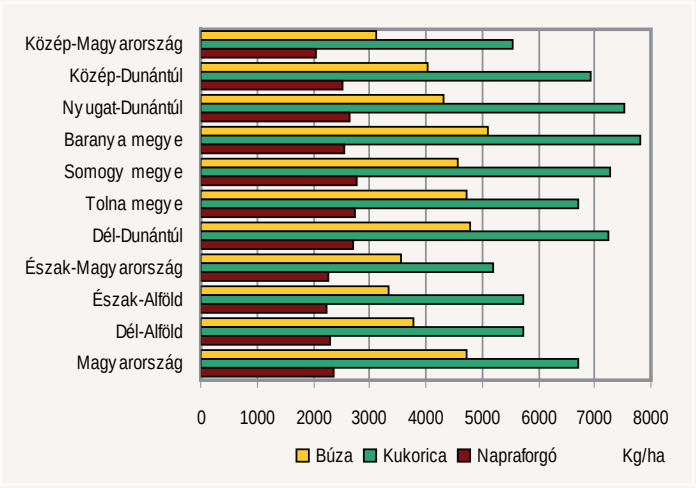
Mezőgazdaság

A fontosabb **szántóföldi növények** 2009. évi végleges terméseredményeit tekintve a dél-dunántúli gazdaságokban hektáronként átlagosan 4 790 kg búza, 7 230 kg kukorica, 2 700 kg napraforgó, 59 330 kg cukorrépa, 18 190 kg burgonya és 2 930 kg repce került betakarításra. (A régióban a hat növény együtt a szántó 79%-ára terjedt ki, míg országosan ez az arány – a kalászosok és a takarmánynövények nagyobb részesedéséből adódóan – „csak” 70% volt.) E növények közül a búzánál, a napraforgónál és a repcénél térségünk a régiók rangsorában az első, a kukoricánál és a cukorrépánál a második helyen állt, míg a burgonyánál az utolsó előtti volt a sorban. Az utóbbi kultúránál mért terméseredményünket csak az észak-magyarországi mutató múlta alul. A hektáronkénti fajlagos hozamok viszont 2008-hoz képest – a többi régióhoz hasonlóan – a Dél-Dunántúlon is többnyire csökkentek. A legnagyobb arányú mérséklődést (15%-ost) a búzánál regisztrálták, miközben a napraforgó termésátlaga kismértékben nőtt, a cukorrépáé pedig viszonylag jelentősen (6,4%-kal) emelkedett. Az országos termés-eredmények 2008-hoz képest általában még a régiósnál is kedvezőtlenebbül alakultak: a burgonyát kivéve mindegyik fenti növény vonatkozásában nagyarányú csökkenést tapasztaltak. A legnagyobb visszaesést a búzánál regisztrálták, ahol a csökkenés mértéke 23%-os volt. Legkevésbé a burgonya hektáronkénti hozama mérséklődött, mindössze 4,6%-kal.

A dél-dunántúli megyéket tekintve átlagosan a legtöbb búzát és kukoricát Baranyában takarították be, míg a burgonyánál, a napraforgónál és a cukorrépánál a legjobb mutatókat Somogy mondhatta a magáénak, a repcénél pedig Tolna emelkedett ki. Bár az egyes növények termésátlagai – a burgonya kivételével – többnyire mindegyik megyében meghaladták az országos szintet, 2008-hoz képest általában csökkenés volt jellemző.

11. ábra

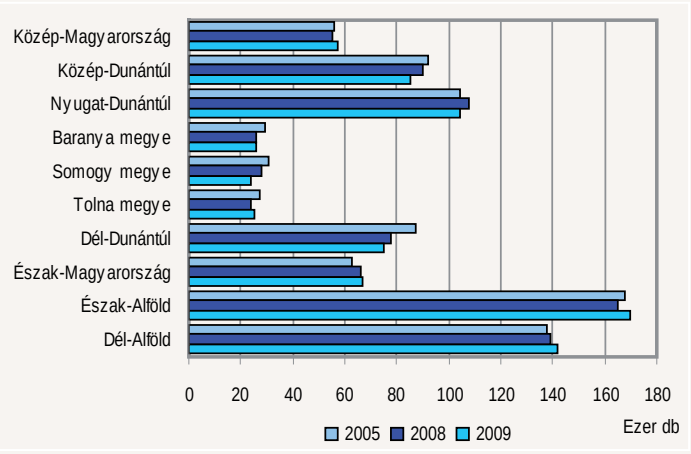
A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2009

A Dél-Dunántúlon 2009 decemberében 75 ezer darab **szarvasmarhát** tartottak a gazdálkodók, ami az országos létszám 11%-át jelentette. A hazai állomány legjelentősebb részét – egynegyedét, illetve egyötödét – az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tartották, míg sereghajtónak ezúttal is Közép-Magyarország és Észak-Magyarország számított.

12. ábra

Szarvasmarha-állomány

Régiónkban a szarvasmarhák száma 2008-2009 decembere között – szemben az országos stagnálással – mintegy 4%-kal mérséklődött. A többi

régiót tekintve ezen időszakban a legkedvezőbben Közép-Magyarországon és az Észak-Alföldön alakult a szarvasmarha-szám: mindkettőben viszonylag jelentős – 3,6, illetve 3,0%-os – állománybővülés mutatkozott. Ugyanakkor a legnagyobb mérvű létszámfogyás a Közép-Dunántúlon következett be, aminek mértéke közel 6% volt. A hosszú távú folyamatoknál ki kell emelni, hogy térségünk – mely a korábbi évtizedekben egyike volt az ország legfontosabb szarvasmarha-tenyésztő körzeteinek – napjainkra e vonatkozásban már a legalacsonyabb állatsűrűségű régiók közé került.

2009 végén a szarvasmarhák száma a Dél-Dunántúlon belül nagyjából egyformán oszlott meg. 2008 decemberéhez képest az állatok száma Baranyában nem változott, miközben Somogyban mintegy 14%-os csökkenéssel, Tolnában pedig 4%-os bővüléssel kellett számolni. A szarvasmarha-állomány hosszú távon mindhárom megyében fogyott.

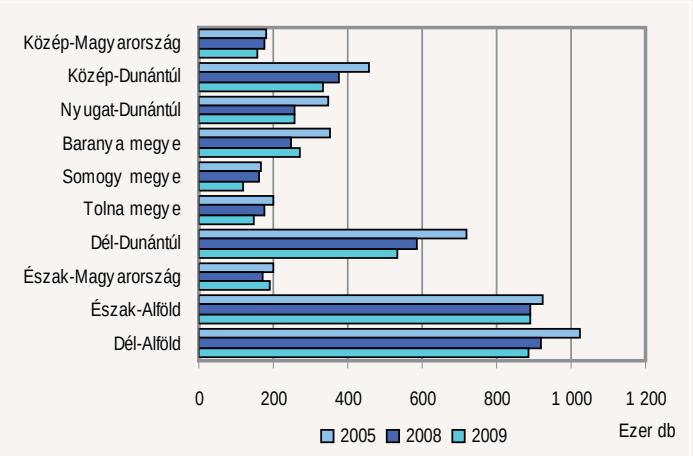
A Dél-Dunántúlon 2009 decemberében 534 ezer darab **sertést** regisztráltak, az országos állomány 16%-át. Arányában a legtöbb sertést – a hazai létszám egynegyed-egynegyed részét – az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tartották, míg a legkisebb részesedést Közép-Magyarország (4,9%) és Észak-Magyarország (5,9%) mondhatta magáénak.

Régiónkban a sertések száma 2008 és 2009 decembere között – az országost jóval meghaladó mértékben – közel egytizedével csökkent. 2009 végén az előző év azonos időszakához képest a legkedvezőbben Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön alakult a sertésállomány: az előbbiben 11%-os növekedés, míg az utóbbiban szinten maradás következett be. A másik oldalon a leginkább a Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon fogyott az állatok száma, mintegy 12, illetve 10%-kal. A kedvezőtlen folyamatok ellenére azonban régiónk – köszönhetően a jelentős ágazati koncentrációnak – jelenleg is a legnagyobb sertéssűrűségű régiók egyikének számít az országban.

2009 végén a dél-dunántúli sertések több mint felét Baranyában, bő negyedét Tolnában, a fennmaradó részét pedig Somogyban istállózták. 2008-2009 decembere között az állatok száma Baranyában közel tizedével nőtt, a másik két megyében pedig nagyarányban visszaesett. Az elmúlt években a sertések számát mindhárom megyében csökkenő tendencia jellemezte.

13. ábra

Sertésállomány

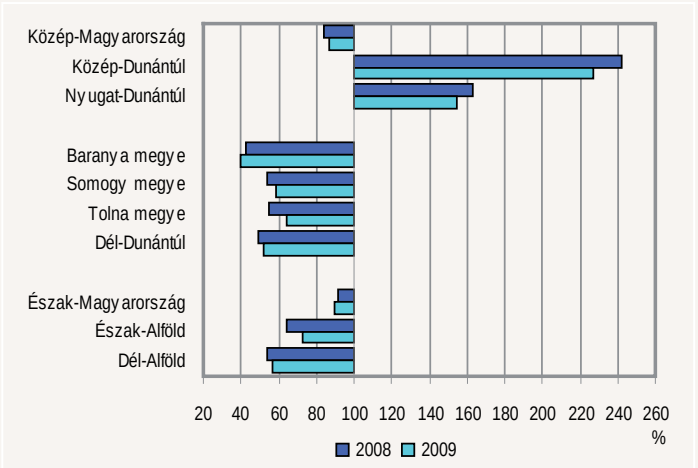
Ipar

Mint az a bruttó hozzáadott érték nemzetgazdasági ág szerinti összetétele alapján is látható, a Dél-Dunántúl az iparilag kevésbé fejlett területek közé tartozik. A 2009. évben – a legalább 5 főt foglalkoztató ipari vállalkozások térségben működő telepein – előállított 892,5 milliárd forint **ipari bruttó termelési érték** 5%-át tette ki a hasonló méretű vállalkozások országos teljesítményének, 1,6%-os baranyai, 1,9%-os somogyi és 1,5%-os tolnai hozzájárulással. A válság hatása az ipar területén – remélhetően – ebben az évben volt a legerőteljesebb, aminek következtében országosan 18, a régióban 13%-os volumen-csökkenést regisztráltak az egy évvel korábbihoz képest.

Az **egy lakosra jutó termelési érték** 939 ezer forint volt, az országos átlag bő 52%-a. A népességarányos mutató értéke több éven keresztül a legalacsonyabbnak bizonyult a tervezési-statisztikai régiók között, a különbség 2009-ben meghaladta a négyszerest, ami ez esetben azt jelentette, hogy a Dél-Dunántúl fajlagos termelése nem érte el a legmagasabb közép-dunántúli érték egynegyedét (23%). A ipari termelés fajlagos értéke a régió megyéi közül Baranyában volt a legalacsonyabb az országos átlag négytizedével, Somogyban 59%-ot, Tolnában – elsősorban az erős villamosenergia-iparnak köszönhetően – 64%-ot ért el. A megyék rangsorában – a fővárost is számba véve – Tolna a 13., Somogy a 16., Baranya a 18. helyen állt.

14. ábra

Az egy lakosra jutó ipari termelés értéke az országos átlag százalékában

Építőipar[1)]

A két legutóbbi év (2008 és 2009) a Dél-Dunántúlon végzett építőipari termelés szempontjából rendkívülinek mondható, a Tolnát és Baranyát is érintő autópálya-építés e téren a korábbi éveknél lényegesen kedvezőbb helyzetbe hozta a térséget. A régióban a 2009-ben megvalósult **összes építőipari termelés** értéke 245,6 milliárd forintot tett ki, amely összehasonlító áron számítva 35%-kal múlta felül az egy esztendővel korábbit. Ezen belül a termelési érték 89%-át (217,9 milliárd forintot) teljesítő **építőiparba sorolt szervezetek[2)] produktumának volumene** bő 42%-kal gyarapodott, miközben a **nem építőipari szervezetek által végzett építőipari teljesítmény[3)]** – amely a többi régióhoz képest ugyancsak jelentősnek mondható – némileg (4%-kal) elmaradt az egy esztendővel korábbitól. A Dél-Dunántúlon megvalósult építőipari termelés a hasonló gazdálkodói kör országos teljesítményének 16,4%-át adta, 9%-os baranyai, 2,2%-os somogyi és 5,2%-os tolnai közreműködéssel. A régió megyéi közül a Somogyban végzett építőipari össztermelés csökkent (13,5%-kal), miközben Baranyában 33, Tolnában 83%-os növekedést regisztráltak. Kevésbé kedvező viszont, hogy a megrendelések jelentősebb hányada nem a térség vállalkozásainál csapódott le. Ennek következtében az építőiparba sorolt szervezetek régióban végzett termelésének csupán mintegy egyötödét teljesítették helyi szervezetek, a legnagyobb hányadát (57%-át) fővárosi székhelyű cégek kivitelezték.

[1)] A nemzetgazdasági ág tevékenységével részletesebben a 2010/11. számú Dél-dunántúli statisztikai tükörben foglalkoztunk.

[2)] Az építőiparba sorolt vállalkozások termelési adatai a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak és az adott térségben végzett építőipari tevékenységet tartalmazzák függetlenül attól, hogy a kivitelező szervezet székhelye mely térségben van bejegyezve.

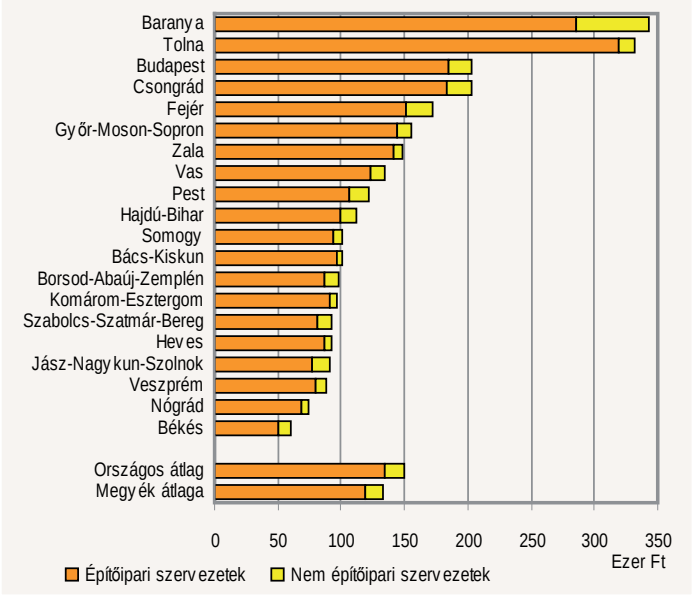
[3)] A nem építőipari szervezetek közül itt azoknak az adatai szerepelnek, melyek előző évi építőipari termelési értéke éves szinten meghaladta az 50 millió forintot, illetve amelyek a kapcsolódó éves gazdaságstatisztikai adatgyűjtésben építőipari tevékenységet jelentettek.

Az utóbbi két esztendő kedvező eredményeinek köszönhetően a Dél-Dunántúlon végzett építőipari tevékenység népességarányos mutatószáma alapján 2009-ben a térség az élre került a régiók között, Közép-Magyarországot is megelőzve. Az **egy lakosra jutó összes építőipari termelés** 258 ezer, ezen belül az építőipari szervezetek által előállított produktum 229 ezer forintos értéke 73, illetve 71%-kal meghaladta az országos átlagot. (A fajlagos mutatóérték 92 ezer forintos észak-magyarországi alsó és dél-dunántúli felső szélsőértéke között 2,8-szeres különbség mutatkozott.)

A régióba tartozó megyék közül az egy lakosra jutó termelés baranyai és tolnai értéke (343 ezer, illetve 332 ezer forint) jócskán több mint kétszerese volt az országosnak. E két megye ezen mutatóértékek alapján az ország megyéi között is – a fővárost is felülmúlva – az élen állt, Somogy megye fajlagos teljesítménye pedig a 11. helyhez volt elegendő. A legalacsonyabb és legmagasabb fajlagos teljesítményű két megye között országosan 5,7-szeres volt a különbség.

15. ábra

Az egy lakosra jutó összes építőipari termelés értéke megyénként a kivitelezés helye szerint, 2009

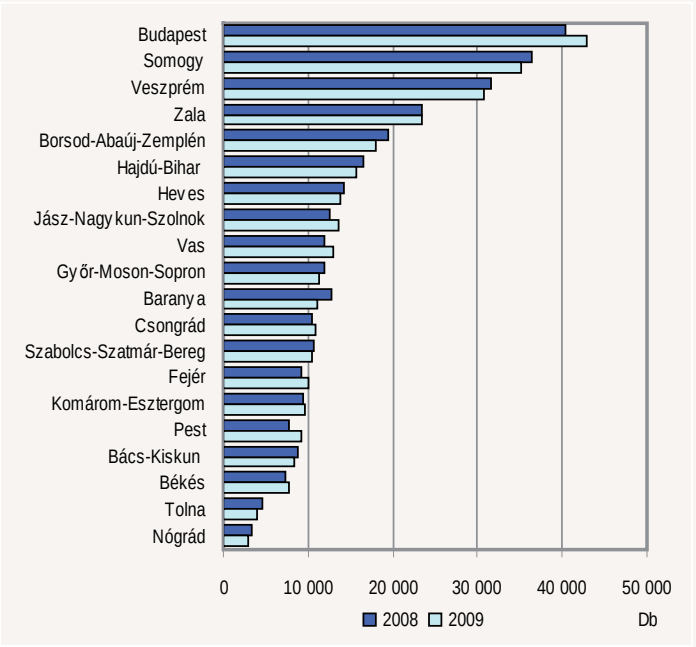
Kereskedelmi szálláshelyek

Az országoshoz hasonlóan a Dél-Dunántúlon is az ágazati eredmények kedvezőtlen alakulását hozta a 2009. év. Régiónkban 50 400 **kereskedelmi szállásférőhely** állt a vendégek rendelkezésére, több mint 3 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. Magyarországon a férőhelyek száma a szállodai kapacitás 2,4%-os bővülése ellenére az előző évinél kisebb mértékben ugyan, de tovább csökkent és július 31-én 0,4%-kal kevesebb, összesen 302 ezer férőhely várta a vendégeket. Folytatódott a régiók között a területi átrendeződés, kapacitás-bővülést egyedül Közép-Magyarországon könyvelhettek el (8,4%), ellenben Észak-Magyarországon 6,4%-kal, Dél-Dunántúlon 5,8%-kal szűkült a választható férőhelyek listája, míg a többi régióban a 2008-as szinten alakult. A teljes hazai szálláshelykínálatból minden hatodikat a Dél-Dunántúlon jegyezték, mindössze egy százalékponttal kevesebbet, mint a megelőző évben, de ez is elegendőnek bizonyult, hogy a Dél-Dunántúl elveszítse korábbi első helyét a régiók sorrendjében. A kapacitás-vesztés leginkább az olcsóbb szálláshelyek számában mutatható ki.

A kedvezőtlen régiós adatok alakulásában mindhárom megyének szerepe volt, ha más-más mértékben is. Az ország és a régió idegenforgalmában is meghatározó Somogy megye tartotta meg leginkább kereskedelmi szállásait, a férőhelyek száma 3%-kal lett kevesebb, 36,4 ezerről 35,2 ezerre változott. A legnagyobb visszaesést mutató Baranyában közel 12%-kal 12,7 ezerről 11,2 ezerre szűkült a kapacitás, míg a legkisebb megyében, Tolnában 6%-kal, 4,5 ezerről 4 ezerre csökkent a működő férőhelyek száma.

16. ábra

A férőhelyek számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken

Dél-Dunántúl kereskedelmi szálláshelyeinek **vendégforgalma** az ország többi régiójához hasonlóan visszaesést mutatott, a vendégszám 2009-ben 8%-kal csökkent, az egy évvel korábbi 800 ezerrel szemben nem érte el a 740 ezret. Országosan a visszaesés kisebb mértékű, 6,5%-os volt, de a 7 millió 151 ezer vendéggel szemben az elmaradt turisták száma elérte a fél milliót, melyből minden nyolcadikat a régiónk szállásadói hiányolták. A vendégek száma a régió megyéi közül Somogyban 448 ezer, Baranyában 225 ezer volt, ez 2008-hoz képest 8%-os, illetve 10%-os csökkenést jelent. Tolnába 66 ezren érkeztek, ugyanannyian mint egy évvel korábban.

Dél-Dunántúlnak az országos vendégforgalomból való mintegy 10%-os részesedése jelentősen nem változott, a vendégszám alapján a régiók közül továbbra is a második helyen állt, csak a fővárost is magába foglaló Közép-Magyarországon fogadtak ennél több látogatót. A megyék Budapesttel együtt számított rangsorában – Budapest, valamint Zala és Veszprém megye után – Somogyba érkezett a negyedik legtöbb vendég, Baranya a tizenegyedik volt a sorban, míg Tolna megye Nógrádot megelőzve az utolsó előtti.

Hazánkat 2009-ben 3 millió 228 ezer **külföldi** turista kereste fel, ebből a Dél-Dunántúlra kevesebb mint 5%-uk, 148 ezer jutott el. A vendégek száma mindkét összevetésben a forgalom 8%-os visszaesését mutatta. A régió adatait elsődlegesen a Somogy megyébe látogató külföldiek számának további csökkenése határozta meg, 2009-ben már a 100 ezer főt sem érte el. A külföldiek elsősorban a fővárost és a nyugati határ megyéit preferálták, a legutóbbi évek adatai szerint a Magyarországra látogatók több mint hattizede Budapest valamely kereskedelmi szálláshelyét vette igénybe.

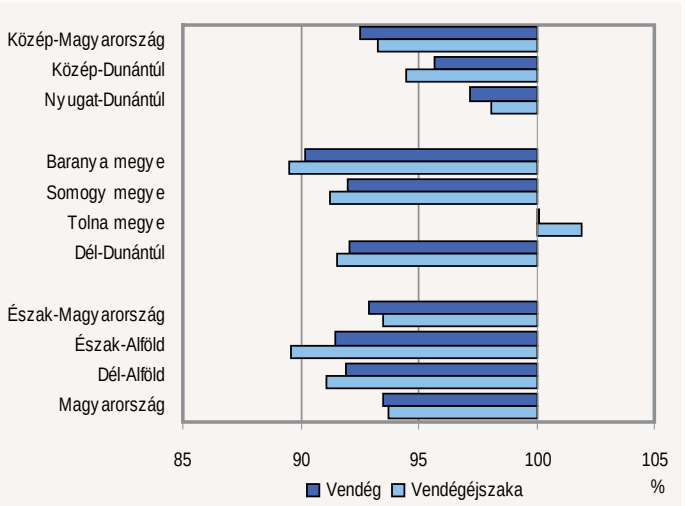
A dél-dunántúli régió vendégkörének összetételét a **belföldi** vendégek erőteljes dominanciája jellemezte, 2009-ben tíz vendégből 8-an érkeztek itthonról és mindössze ketten a határon túlról. Az utóbbi évekre a hazai turisták számának folyamatos növekedése volt a jellemző, 2009-ben azonban megszakadt ez a kedvező folyamat és mintegy 50 ezerrel kevesebben látogattak el a térségbe, ennek ellenére a Dél-Dunántúl meg tudta őrizni a

többi régióhoz viszonyított 15%-os részesedését. A belföldi vendégek száma Baranyában, Somogyban és Tolnában is csökkent, sorrendben 12, 7 és 1%-kal. Mind a külföldi, mind a belföldi vendégek legnagyobb arányban a szállodák szolgáltatásait vették igénybe.

A **vendégéjszakák** számának változása szorosan követte a vendégszám változását a régió megyéiben. Somogyban 1 millió 504 ezerről 1 millió 372 ezerre, Baranyában 607 ezerről 544 ezerre csökkent a szálláshelyeken eltöltött éjszakák száma, míg Tolnában a növekedés mindössze 3 ezer éjszakával jelentett többet. A Dél-Dunántúlon a kereskedelmi szálláshelyeken értékesített közel 2,1 millió vendégéjszaka 8%-kal volt kevesebb, mint az azt megelőző évben. A szállásfoglalások egyetlen régióban sem érték el a korábbi szintet, átlagosan 6%-kal maradtak el attól. Országosan a 18,7 millió vendégéjszaka felét a külföldiek vették igénybe, a régióban azonban alig több mint egynegyedét. A külföldi vendégéjszakák száma az országban átlagosan 8, a Dél-Dunántúlon 13%-kal csökkent.

17. ábra

A vendégek és vendégéjszakák számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2009 (előző év = 100%)

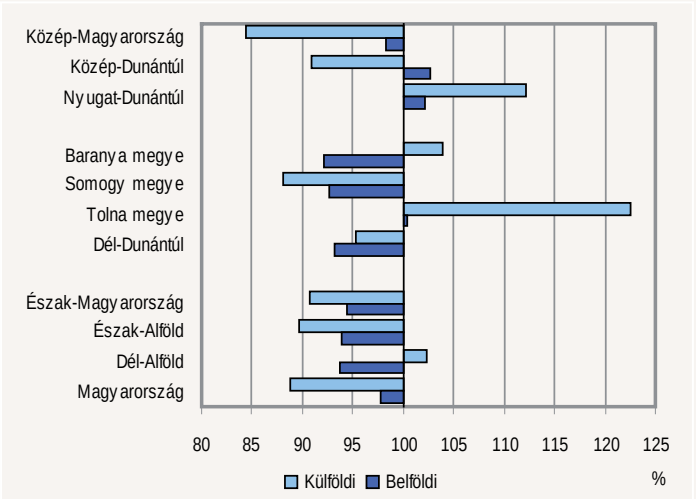
Az ágazat 2009. évi teljesítményéről árnyaltabb képet a szálláshelyek bevételi adatai adhatnak. A dél-dunántúli kereskedelmi szálláshelyek 2009-ben 9,6 milliárd forint **bruttó szállásdíj árbevétel**t könyvelhettek el, folyó áron 6%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Országosan 8%-kal kevesebb, 129 milliárd forint bevétel képződött, ennek mintegy fele Közép-Magyarországról származott és mindössze 7,5%-a a Dél-Dunántúlról. Az előző évhez viszonyítva a legnagyobb mértékű (14%-os) visszaesés épp az ország középső, a bevétel szempontjából legjelentősebb régiójában következett be, miközben növekedést (7%-ot) egyedül Nyugat-Dunántúlon realizáltak. A megyék közül Somogyban a régió átlagánál jobban, 8%-kal csökkent a szállásdíj bevétel, Baranyában 5%-kal maradt el a 2008. évitől, míg Tolnában 5%-kal több bevételt számolhattak el.

Dél-Dunántúlon egy vendégéjszakára mindössze 4 600 Ft szállásdíj bevétel jutott – ennél kevesebbet csak az Észak-Alföldön számítottak –, ami nem több mint az országos átlag kétharmada, a legmagasabb középmagyarországinak pedig kevesebb mint fele.

Az idegenforgalom mutatószámai közül a Dél-Dunántúlon más régiókkal ellentétben a **magánszálláshely**ek kapacitása és vendégforgalma jelentős hányadot képvisel. A vendégeket fogadók száma ugyan csökkent az előző évhez képest, de még így is mintegy 16 ezren foglalkoztak szállásadással. A szálláshelyeket 2009-ben 334 ezer vendég összesen 1,5 millió vendégéjszakára vette igénybe. A régióba látogatók számának 11, az itt eltöltött éjszakáknak pedig a 4%-os csökkenésére elsődlegesen a balatoni vendégforgalom hanyatlása ad magyarázatot miután Somogy megyébe – ahová az ország magánszálláshelyein regisztrált vendégek háromtizede foglalt szállást – 2009-ben 15%-kal kevesebben érkeztek, mint a megelőző évben. A vendégéjszakák száma a megyében mindössze 6%-kal esett vissza, mivel a vendégszám kiesést némileg ellensúlyozni tudta az átlagos tartózkodási idő (3,9-ről 4,3 éjszakára) meghosszabbodása. Baranya és Tolna megyében 11 illetve 13%-kal több vendég foglalt szállást, mint egy évvel korábban. A vendégéjszakák száma Baranyában 4%-kal bővült, Tolnában viszont nem érte el a 2008. évi szintet.

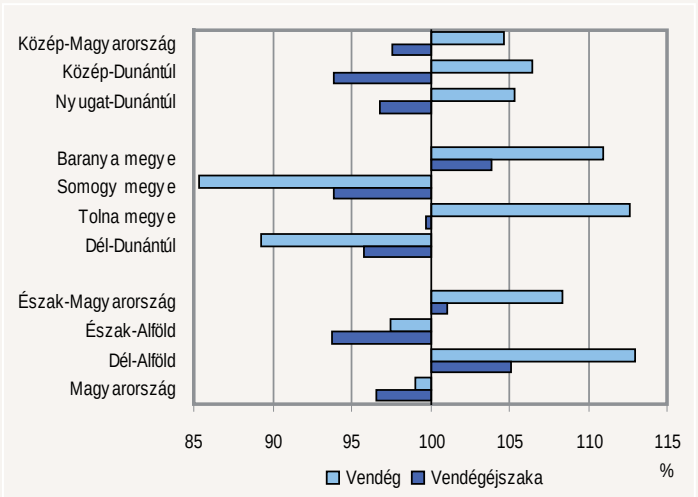
18. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek árbevétele, 2009
(előző év = 100%)

19. ábra

A vendégek és vendégéjszakák számának változása a magánszálláshelyeken, 2009 (előző év = 100%)

Vállalkozások, külföldi tőke

A 2009. év végén a Dél-Dunántúlon nyilvántartott **vállalkozások** száma meghaladta a 142 ezret, amely az országos vállalkozásszám 8,9%-át jelentette, 3,5, 3,3 és 2,1%-os baranyai, somogyi, illetve tolnai bejegyzéssel. (Az előbbi arányszámok az elmúlt két esztendőben nem változtak.) Az országon belüli részesedés alacsonyabb a tőkeerősebb társas vállalkozásokon belül, amelyeknek csupán 6,7%-át (sőt a kft.-knek 6,1, a részvénytársaságoknak 5,5%-át) regisztrálták a térségben, miközben az egyéni vállalkozások egytizedének találhattuk itt a székhelyét. (A társas vállalkozások nagyobb részben preferálják a fővárost mint az egyéniek.) A dél-

dunántúli térségben bejegyzett vállalkozásoknak a 27%-a társas, 73%-a egyéni formákban szerepelt a nyilvántartásokban. (Az országos vállalkozásszám 36 és 64%-os arányban oszlott meg a két csoport között, a 19 megye átlagában pedig 29–71%-os részesedés alakult ki.)
A vállalkozások számának egy évvel korábbihoz mért változásában nem volt lényeges különbség sem a régió és az ország tekintetében, sem a régión belüli megyék között, a gazdálkodási formák viszonyszámaiban azonban jelentősebb eltérés mutatkozott. Általánosan elmondható, hogy a társas vállalkozások számán belül a két legnépszerűbb forma közül a korlátolt felelősségű társaságok száma élénken emelkedett, miközben a betéti társaságoké minden régióban csökkent. Összességében az egyéni vállalkozások számában is valamelyes bővülést regisztráltak, ez azonban egyértelműen az adószámot igénylő magánszemélyek, őstermelők amúgy is széles körének további bővüléséből származott, az egyéni vállalkozói nyilvántartásban szereplő (nagyrészt vállalkozói igazolvánnyal rendelkező) vállalkozások esetében ugyanis folytatódott a már több éve jellemző csökkenés.

1. tábla

A regisztrált vállalkozások számának indexe, 2009. év vége

(előző év azonos időpontja = 100,0)

Régió, megye	Társas	Ezen belül		Egyéni	Ezen belül: vállalkozói nyilvántartásban szereplő	Összes
		kft.	bt.			
Közép-Magyarország	104,0	109,5	96,6	99,2	90,1	101,9
Közép-Dunántúl	103,3	109,7	95,7	100,3	92,9	101,3
Nyugat-Dunántúl	101,8	107,6	94,7	101,7	95,5	101,7
Baranya megye	102,9	110,1	94,8	102,3	95,2	102,5
Somogy megye	103,0	111,0	94,4	102,3	91,4	102,4
Tolna megye	101,6	107,6	95,2	102,4	95,7	102,2
Dél-Dunántúl	*102,6*	*109,9*	*94,8*	*102,3*	*93,9*	*102,4*
Észak-Magyarország	102,8	110,7	94,7	101,7	94,2	102,0
Észak-Alföld	101,4	110,1	91,3	102,4	95,3	102,2
Dél-Alföld	102,5	109,0	94,7	101,9	94,0	102,0
Külföld	103,4	–	–	126,7	70,0	124,7
Összesen	**103,3**	**109,5**	**95,4**	**101,3**	**93,1**	**102,0**
Ezen belül: hazai megyékben	103,1	110,1	95,1	101,8	94,3	102,2

A vállalkozások ezer lakosra jutó száma a régióban alacsonyabb az országosnál, azonban valamelyest magasabb a 19 megyére számított átlagos értéknél. A régió megyéi közül Somogyban volt legnagyobb a vállalkozássűrűség. A társas vállalkozások jóval ritkábbak, az egyéni vállalkozások viszont gyakoribbak, mint országos átlagban, amelyet a balatonparti vendégforgalomra alapozó szállásadók, illetve az őstermelők nagyszámú adóhatósági regisztrációja különösen erősít.
A hazai működő tőke szűkössége mellett a térségben a **külföldi tőke jelenléte** is alacsony, ami szerepet játszik a több területen is szerény gazdasági teljesítményben. A 2008. év végi adatok alapján a régióban működő külföldi érdekeltségű vállalkozások száma 1298 volt, az országban jelen lévő ilyen vállalkozások 4,5%-a. A hozzájuk tartozó, 193,4 milliárd forint saját, ezen belül a 175,2 milliárd forint külföldi tőkeösszeg 1,1, illetve 1,2%-át tette ki az ilyen típusú vállalkozások országos tőkeösszegének. Valamelyest magasabb, 2%-os a térség részesedése e vállalkozások által 2008-ban realizált nettó árbevételen belül, az ilyen típusú vállalkozásoknál alkalmazásban állóknak pedig a 4,6%-a tartozott a Dél-Dunántúlon bejegyzett vállalkozásokhoz.

2. tábla

A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma, 2009. év vége

Régió, megye	Társas	Ebből		Egyéni	Ebből: vállalkozói nyilvántartásban szereplő	Összes
		kft.	bt.			
Közép-Magyarország	105	60	36	77	35	183
Közép-Dunántúl	44	24	15	87	40	130
Nyugat-Dunántúl	44	23	15	108	45	152
Baranya megye	49	24	18	92	37	141
Somogy megye	36	18	12	129	41	165
Tolna megye	35	17	13	109	40	144
Dél-Dunántúl	*41*	*21*	*15*	*109*	*39*	*150*
Észak-Magyarország	33	17	12	84	32	117
Észak-Alföld	33	18	13	129	35	162
Dél-Alföld	37	20	13	138	39	175
Összesen[a]	**58**	**32**	**20**	**101**	**37**	**159**
Ezen belül: hazai megyékben	42	22	15	105	37	147

[a] A külföldön működőkkel együtt számítva.

A csekély befektetett tőke a fajlagos mutatókban is tükröződik. Mind **az egy lakosra**, mind pedig az **egy vállalkozásra jutó saját és külföldi tőkeösszeg** a legalacsonyabbnak mutatkozott a tervezési-statisztikai régiók mutatószámai között. A népességarányos külföldi tőkeösszeg mindössze 12%-át, az egy vállalkozásra jutó tőkenagyság bő egynegyedét tette ki az országos átlagnak.

3. tábla

A külföldi tőke néhány fajlagos mutatószáma, 2008. év vége

Megnevezés	Egy lakosra jutó		Egy vállalkozásra jutó	
	saját	ebből: külföldi	saját	ebből: külföldi
	tőke összege, ezer forint			
Közép-Magyarország	4 197,4	3 313,2	604 244	476 953
Közép-Dunántúl	1 311,6	1 237,7	839 762	792 428
Nyugat-Dunántúl	2 058,3	1 965,6	778 238	743 187
Baranya megye	197,0	170,6	131 199	113 621
Somogy megye	294,4	274,2	210 303	195 897
Tolna megye	87,8	82,5	81 515	76 574
Dél-Dunántúl	*202,9*	*183,8*	*148 961*	*134 959*
Észak-Magyarország	422,7	389,6	679 497	626 224
Észak-Alföld	404,3	374,1	694 983	643 147
Dél-Alföld	382,6	347,6	370 155	336 319
Országos átlag[a]	**1 794,7**	**1 504,5**	**621 037**	**520 606**
Megyék átlaga	872,4	820,8	640 174	602 290

[a] A területre fel nem osztható összeggel együtt számítva.

A külföldi tőke által mindhárom dél-dunántúli megye iránt meglehetősen csekély érdeklődés mutatkozott. A legkedvezőtlenebb helyzetben Tolna megye állt e téren, ahol az ország 19 megyéje közül is a legalacsonyabb a fajlagos tőkenagyság. A külföldi tőke összege egy lakosra számítva e megyében mindössze bő 5, egy vállalkozásra számítva 15%-át tette ki az országos átlagnak, de a másik két régióbeli megye is az országos megyerangsor utolsó harmadában található e mutatószámok alapján.

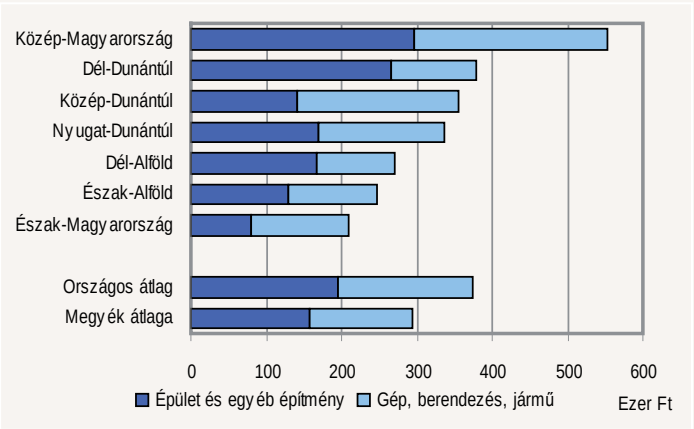
Beruházás[4)]

A térségben Tolna és Baranya megyét érintő autópálya-építéssel, illetve a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa programmal összefüggő munkálatok a 2009. évi beruházási teljesítményekben is éreztették hatásukat, de Somogy megyét is érintette országos jelentőségű nagyberuházás. A dél-dunántúli térségben 2009-ben megvalósult **új beruházások** értéke 365,3 milliárd forintot tett ki, amely az ország hasonló gazdálkodói körre számított produktumának 9,6%-át jelentette, 3,2%-os baranyai, 2,2%-os somogyi és 4,2%-os tolnai hozzájárulással. Ez az arány magasabb, mint az a korábbi néhány évben jellemző volt, az országon belüli részesedés ugyanis 2005 és 2008 között minden évben 7–8% között alakult, és a 2005–2009 közötti öt évre számítva összességében is 8%-ot tett ki.

A 2009-ben a Dél-Dunántúlon megvalósult **beruházások egy lakosra jutó** 384 ezer forintot kitevő értéke – a szokásostól eltérően – ha csekély mértékben is, de az országos átlag (378 ezer forint) fölött alakult, a főváros nélkül számított országos átlagot pedig 28%-kal múlta felül, amely elsősorban a Tolna megyében megugró fejlesztéseknek köszönhető. Ezzel a fajlagos mutatóértékkel a térség a Közép-Magyarországot követő helyre került a tervezési-statisztikai régiók országos rangsorában. A beruházások szerkezetében a jelentős infrastrukturális invesztíciók következtében az épületek és egyéb építmények közel héttizedes (69%-os) aránya lényegesen magasabb volt az országos átlagnál (ahol a beruházások bő fele valósult meg ebben a csoportban), és a gépek, berendezések, járművek beszerzésére, korszerűsítésére lényegesen kisebb hányad jutott.

20. ábra

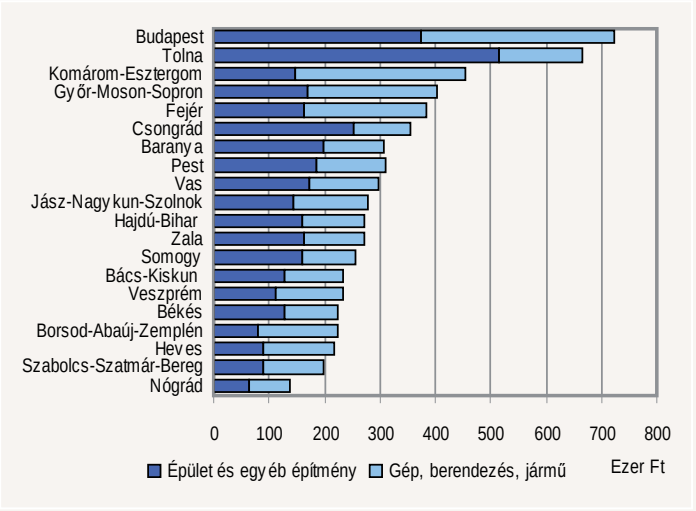
A beruházási teljesítmények egy lakosra jutó értéke régiók szerint, 2009

A dél-dunántúli megyék közül a beruházások fajlagos értéke alapján Tolna megye nemcsak a régión belül, hanem a megyék országos rangsorában is az élre került, közvetlenül a fővárost követő helyre. A Tolna megye területén megvalósult beruházási teljesítmények egy lakosra jutó 671 ezer forintot közelítő értéke több mint duplája volt a baranyainak, és 2,6-szerese a somogyinak, a megyesort záró nógrádinak pedig a 4,8-szeresét jelentette. Az épületek és építmények létesítésére, felújítására fordított hányad e megyében megközelítette a 77%-ot, de a régió másik két megyéjében is magas, 62–64% közötti volt.

21. ábra

A beruházási teljesítmények egy lakosra jutó értéke megyék szerint, 2009

Foglalkoztatottság, munkanélküliség

A **KSH munkaerő-felmérés**e alapján Dél-Dunántúlon a 15–74 éves népességnek az országostól elmaradó hányada – kevéssel több, mint fele – volt **gazdaságilag aktív** 2009-ben. Döntő többségüket a foglalkoztatottak, 11%-ukat a munkanélküliek tették ki.

A **foglalkoztatott**ak létszámában a korábbi években a gazdasági válság miatt bekövetkezett visszaesést követően stagnálás mutatkozott. A régióban mintegy 338 ezer főt foglalkoztattak, mindössze 2 ezer fővel többet, mint egy évvel korábban, ami arányaiban alig egy százalékos elmozdulást jelent. Ezzel szemben országosan ugyanezen időszak alatt a foglalkoztatotti létszám 2,5%-kal, 3 millió 880 ezerről 3 millió 780 ezerre csökkent. Az egyes régiókat összehasonlítva a Dél-Dunántúl kivételével a létszám sehol sem érte el a 2008 évi szintet, Közép-Magyarországon a munkaképes korú népességen belül a foglalkoztatottak száma az előző évivel megegyező szinten mozgott, míg a többi régióban a csökkenés 2,9 és 5,3% között változott. A Dél-Dunántúl megyéi közül a létszám alakulásában pozitív mérleget egyedül Baranya könyvelhetett el a vizsgált időszakban, miután a foglalkoztatottak száma több mint 5%-kal 143 ezer főre emelkedett. A foglalkoztatottak egyharmadát adó Somogy megyében a létszám 3,2%-kal maradt el a 2008. évitől és 110 ezer fő alá csökkent. A legkevesebb, mindössze 85 ezer főt foglalkoztató Tolnában kisebb mértékű, 1,6%-os visszaesés mutatkozott.

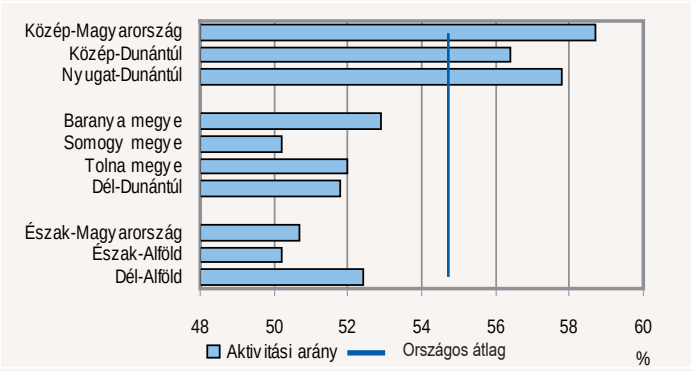
A pénzügyi-gazdasági válság egyik negatív velejárója a munkanélküliségi mutatók romlása. A munkanélküliek száma a régióban 8%-kal haladta meg a megelőző év adatát, megközelítve a 42 ezer főt. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában ötödével, Somogyban a régiós átlaggal megegyező arányban nőtt a munkanélküliek száma, míg Tolnában közel 10%-os csökkenéssel javulás mutatkozott. Az ország egészében mintegy 421 ezer munkanélkülit tartottak nyilván, átlagosan 28%-kal többet, mint 2008-ban, de az egyes régiók között jelentős különbségek mutatkoztak. A fővárost is magába foglaló Közép-Magyarországon és a Közép-Dunántúlon közel a másfélszeresére, míg a legnagyobb arányban, mintegy háromnegyedével Nyugat-Magyarországon emelkedett a munkát keresők száma. A munkanélküliek száma az országos átlagnál alacsonyabb mértékben a keleti régiókban és a Dél-Dunántúlon növekedett, a legkedvezőbben épp ez utóbbiban alakult. A megyék közül az abszolút számok alapján a legkevesebb munkanélkülit, mintegy 9 ezer főt, Tolnából jelezték, Somogy megyében 14, Baranyában 19 ezerre emelkedett a számuk, míg a legtöbbet Budapesten, Borsodban és Szabolcsban tartották nyilván (49, 42 és 41 ezer főt).

4) A gazdasági szervezetek beruházásaira vonatkozó adatok a legalább egy főt foglalkoztató vállalkozásokra, a költségvetési szervek összességére, valamint a megfigyelt nonprofit szervezetekre vonatkoznak, a beruházás helye szerinti területi bontásban.

A foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának előbbiekben vázolt növekedése eredményezte 2009-ben a gazdaságilag aktív népesség bővülését a Dél-Dunántúlon. Az **aktivitási arány**, mely munkaerőpiacon jelenlévőknek a 15–74 éves népességen belüli arányát mutatja, közel 51,8%-ot tett ki és a többi régióhoz képest jelentős mértékben, egy év alatt másfél százalékponttal emelkedett, de még így is elmaradt az országos 54,7%-os átlagtól. A térség megyéi közül Tolna mutatója a régiós átlaghoz hasonlóan alakult, Baranyáé ennél kedvezőbb volt, míg Somogyé némileg elmaradt attól (a megyék közül csak Borsodot és Hajdú-Bihart tudta megelőzni). Az előző időszakhoz viszonyítva legfigyelemreméltóbb Baranya megye teljesítménye, mivel itt az aktivitási ráta közel 4 százalékponttal növekedett, a másik két megyében kismértékű visszaesést tapasztalhattunk.

22. ábra

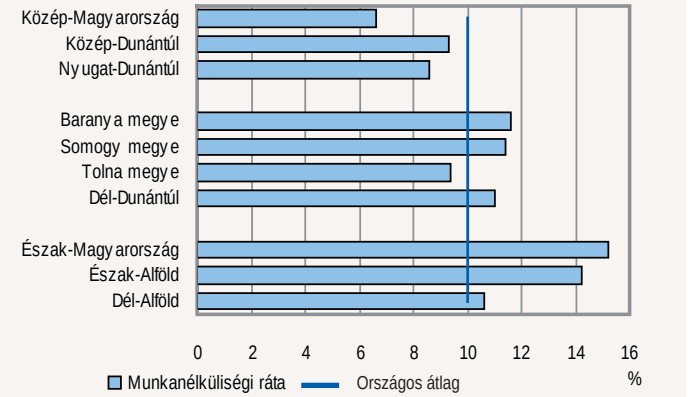
Aktivitási arány, 2009

Régiós szinten a KSH által számított **munkanélküliségi ráta** 2009-ben tovább emelkedett az előző évihez képest, és bár a növekedés az országosnál kisebb mértékű volt, a mutató értéke mindkét évben afelett mozgott, vagyis a Dél-Dunántúlon a 2008-ban mért 10,3%-ról 11,0%-ra, Magyarország egészét tekintve 7,8%-ról 10,0%-ra emelkedett. E két érték közeledése mögött elsősorban a fejlettebb régiók átlagosnál nagyobb mértékben romló foglalkoztatási mutatói állnak. A munkanélküliségi ráta a közép- és nyugat-dunántúli régiók esetében emelkedett meg a legnagyobb mértékben, 3 és fél illetve 3,7 százalékponttal, de a legmagasabb előző évi bázisról induló észak-magyarországi és észak-alföldi térségben is a régiónkénál magasabb – 1,8 és 2,2 százalékpont – volt a növekedés. A Dél-Dunántúl három megyéje közül Tolnában a régiós átlag alatt, Baranyában és Somogyban kevéssel afelett alakult a munkanélküliségi ráta.

23. ábra

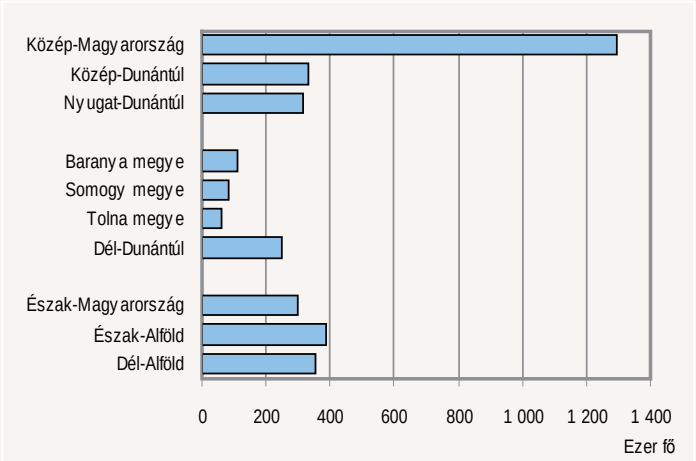
Munkanélküliségi ráta, 2009

Az intézményi munkaügyi adatok alapján az **alkalmazásban állók**[5] száma mind a Dél-Dunántúlon, mind országosan folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. Régiónkban, 2009-ben a megfigyelt szervezeteknél átlagosan 250 500-an álltak alkalmazásban, 3%-kal kevesebben mint egy évvel korábban. Az alkalmazásban állók héttizedét foglalkoztató versenyszférában 7%-os volt a visszaesés, ezzel szemben a mintegy 30%-át foglalkoztató költségvetési szerveknél – döntően a közfoglalkoztatás bővülése miatt – közel 6%-os létszámnövekedés mutatkozott. A legszámottevőbb létszámvesztést a legnagyobb foglalkoztató, nevesül a feldolgozóipar szenvedte el, egy év alatt 7 ezer fővel (13%-kal) csökkent az alkalmazottaik száma.
Az alkalmazottak száma területileg eltérő mértékben változott, összességében az ország egészét tekintve 4%-kal lett kevesebb. A két alföldi régióban és Észak-Magyarországon viszonylag mérsékeltebb, 1–3% közötti, Dél- és Nyugat-Dunántúlon, illetve a központi régióban 3–5% közötti, míg a Közép-Dunántúlon 8% fogyást mértek. Az ország 3,2 millió alkalmazottja közül a régiók viszonylatában a legkevesebbet, mindössze 8%-ot a Dél-Dunántúlon, a legtöbbet, minden negyediket a közép-magyarországi régióban foglalkoztatták. A régió megyéi közül Baranyában 110 ezer, Somogyban 82 ezer, Tolnában 58 ezer fő állt alkalmazásban. Ezen belül az iparban foglalkoztatottak aránya Tolnában volt a legmagasabb, 25%, Somogyban és Baranyában 22 illetve 21%-ot tett ki, a mezőgazdaságban Baranyában 5%, a másik két megyében 6%-ukat foglalkoztatták, többségük azonban mindhárom megye vonatkozásában a szolgáltató ágazatokban dolgozott.

24. ábra

Alkalmazásban állók száma, 2009

Keresetek

Dél-Dunántúlon 2009-ben a teljes munkaidőben alkalmazásban állók **havi bruttó átlagkeresete**[6] 165 600 Ft volt, amely ha csak kismértékben is (0,1%-kal), de elmaradt az egy évvel korábbitól. Az országos átlagkereset fél százalékkal volt magasabb a 2008. évinél és meghaladta a 195 ezer Ft-ot. A bruttó keresetek az ország valamennyi régiójában – mind a növekedés ütemében, mind abszolút értékben – elmaradtak az országos átlagtól, kivételt képez ez alól a közép-magyarországi térség, ahol is az ott élők átlagbére 1,6%-kal emelkedett, meghaladva a 238 ezer Ft-ot. A régiók közül a dél-dunántúlihoz képest magasabb jövedelmet értek el a Dunántúl gazdaságilag fejlettebb térségeiben: a közép-magyarországi régióban 44%-kal, a Közép-Dunántúlon 8%-kal, a nyugat-dunántúli régióban pedig 6%-kal voltak magasabbak. Az észak-magyarországi régiót a Dél-

[5] Az egy és annál több főt foglalkoztató vállalkozások, az összes költségvetési és társadalombiztosítási intézmény, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatai telephely és a tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere 2008 (TEÁOR'08) szerint.
[6] A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, költségvetési és társadalombiztosítási intézmények, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatai, telephely és a tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, 2008 (TEÁOR'08) szerint

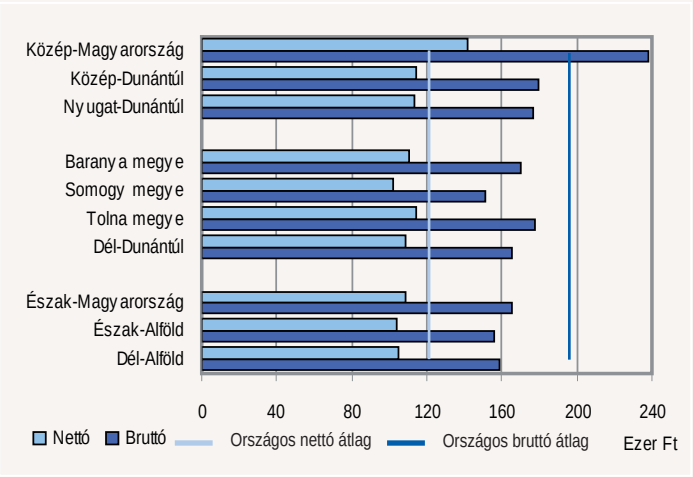
Dunántúllal közel azonos, az észak-alföldi és dél-alföldi régiókat 6 illetve 4%-kal alacsonyabb átlagbér jellemezte. A dél-dunántúli régió megyéi közül 2009-ben Baranyában az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 170 400 Ft-ot tett ki, amely 3%-kal haladta meg a régiós átlagot. A tolnai munkavállalók 177 500 forintos átlaggal, 7%-kal értek el magasabb jövedelmet. A három megye közül továbbra is a Somogyban dolgozók jövedelmi viszonyai voltak a legmostohábbak, a megyei 151 100 Ft-os átlagos összeg közel 9%-kal maradt el a régiós átlagtól, ezenkívül az ország valamennyi megyéjére számított bruttó átlagkereset közül a Somogy megyei volt a legalacsonyabb.

A dél-dunántúli és az országos átlag között jelentős különbségek mutatkoznak a bruttó keresetek gazdasági ágak szerinti bontásakor, az egészségügyben 5%-kal, az iparban 13%-kal, a közigazgatásban egyötödével, a kereskedelemben egynegyedével maradtak el a bérek a megfelelő országos ágazati átlagtól, a mezőgazdaságban és az építőiparban is mindössze 3%-kal sikerült meghaladni azt. A régió megyéinek havi bruttó átlagkereseteit egymáshoz viszonyítva a legnagyobb eltérést az iparban és az építőiparban, illetve a közigazgatásban és az oktatás területén találjuk, előbbiek Tolnában mintegy negyedével meghaladják a régió átlagát, utóbbiak Baranyában magasabbak 9 és 7%-kal. A kereseti viszonyok közt a legkisebb területi eltérés az egészségügyben és a kereskedelemben volt

A **nettó átlagkereset**ek alakulása hasonló volt a bruttó keresetekéhez, a Dél-Dunántúlon mért 108 300 ezer Ft-os nettó jövedelem 11%-kal elmaradt az országostól. A régión belül Somogy megyében kerestek a legkevesebbet, a mintegy 102 ezer Ft nettó jövedelem 6%-kal a régiós, 16%-kal pedig az országos átlag alatt maradt. A régió másik két megyéjében, Baranyában 110, Tolnában 114 ezer forint körüli nettó jövedelmet értek el, ami a régió átlagát 2 és 5%-kal haladta meg, de az országos átlagnál 9, illetve 6%-kal volt kevesebb.

25. ábra

Havi átlagkeresetek, 2009

A háztartások jövedelmei

A Háztartási Költségvetési Felvételből származó adatok szerint a Dél-Dunántúl 2008-ban az egy főre jutó bruttó és nettó jövedelmek alapján – a legfejlettebb régiónak számító közép-magyarországi körzettől jóval elmaradva, de a keleti országrészeknél kedvezőbb pozícióban – a régiós rangsor közepén helyezkedett el. A központi régió magas bruttó és nettó jövedelmei miatt a dél-dunántúli értékek az országos átlagnak is alatta maradtak, amely szintnél a vidéki körzetek közül csak a közép- és a nyugat-dunántúli régiók mutatói voltak magasabbak. A Dél-Dunántúlon ezzel együtt 2008-ban az egy főre eső bruttó jövedelmek – nominálértékben számolva – átlagosan 5%-kal haladták meg a 2007. évit, azaz a növekedés üteme lényegesen magasabb volt az országosnál (1%). 2008-ban a régiók közötti jövedelmi különbségek a legmarkánsabban a munkajövedelmek vonatkozásában jelentkeztek, míg a társadalmi jövedelmek terén lényegesen kiegyenlítettebb volt a helyzet. Bár az egy főre jutó éves munkajövedelmeknél a legnagyobb és a legkisebb mutatóval rendelkező régiók közötti olló 2007-hez képest valamivel összébb zárult, de a különbség így is 426 ezer forintot tett ki.

4. tábla

Egy főre jutó éves jövedelem, 2008

Megnevezés	Munkajövedelem	Társadalmi jövedelem	Egyéb jövedelem	Bruttó jövedelem	Ebből: nettó jövedelem
			Forint		
Közép-Magyarország	1 002 753	374 380	22 937	1 400 070	1 030 810
Közép-Dunántúl	761 676	353 888	13 448	1 129 012	872 736
Nyugat-Dunántúl	753 421	350 626	14 462	1 118 509	875 754
Dél-Dunántúl	*657 814*	*379 942*	*20 644*	*1 058 400*	*834 776*
Észak-Magyarország	604 613	371 632	17 120	993 365	795 414
Észak-Alföld	576 495	343 367	17 282	937 144	754 828
Dél-Alföld	599 815	343 246	18 690	961 751	772 852
Magyarország	**751 793**	**361 170**	**18 702**	**1 131 665**	**874 504**
			Magyarország=100,0%		
Közép-Magyarország	133,4	103,7	122,6	123,7	117,9
Közép-Dunántúl	101,3	98,0	71,9	99,8	99,8
Nyugat-Dunántúl	100,2	97,1	77,3	98,8	100,1
Dél-Dunántúl	*87,5*	*105,2*	*110,4*	*93,5*	*95,5*
Észak-Magyarország	80,4	102,9	91,5	87,8	91,0
Észak-Alföld	76,7	95,1	92,4	82,8	86,3
Dél-Alföld	79,8	95,0	99,9	85,0	88,4
Magyarország	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A Dél-Dunántúlon 2008-ban az egy főre jutó fogyasztási kiadások összege átlagosan 688 ezer forintot tett ki, nominálisan 5,2%-kal többet, mint egy évvel korábban. A térség a fenti összeg – valamint az egyes fogyasztási főcsoportokban megjelenő kiadások – alapján is a középmezőnyben szerepelt a régiók rangsorában. A fogyasztási szerkezeten belül a legnagyobb részesedést – közel egynegyed részt – az élelmiszerek és az alkoholmentes italok adták. A második legjelentősebb tételt a lakásfenntartás és háztartási energia jelentette, aminek aránya 22,1% volt. A harmadik helyen a közlekedésre fordított kiadások álltak 12,5 %-os részesedéssel. Legalacsonyabb hányadot ezzel szemben oktatásra (0,7%), vendéglátásra és szálláshely-szolgáltatásra (2,8%), valamint ruházatra és lábbelire költöttek (3,7). A fogyasztási szerkezeten belül közepes súlyt jelentettek a kultúrára, szórakozásra (6,7%), a hírközlésre (6,4%), és az egészségügyre (4,8%) fordított kiadások. Az egyes kiadási főcsoportok részaránya a többi régióban hasonló volt, mint a Dél-Dunántúlon, azzal a különbséggel, hogy az élelmiszerre és az alkoholmentes italra fordított kiadások súlya a Közép-Magyarországon és a többi dunántúli régióban alacsonyabb volt, mint nálunk, míg a keleti körzetekben magasabb. Összességében régiónkban az élelmiszerre és az alkoholmentes italra fordított kiadások aránya valamivel magasabb volt, mint országosan, míg a többi fontosabb kiadási főcsoportnál nem mutatkozott lényeges különbség.

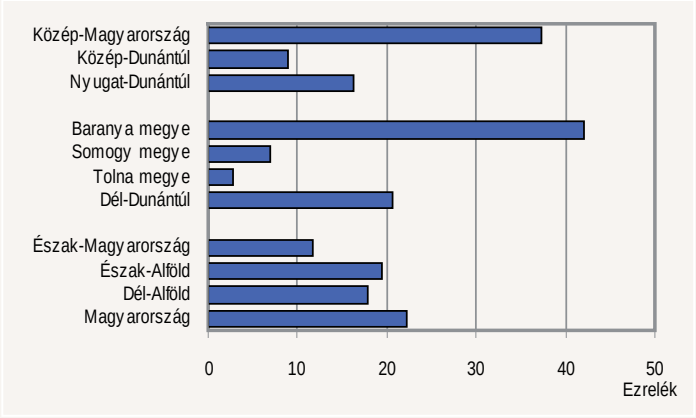
Felsőoktatás

A 2009/2010. tanévben a Dél-Dunántúlon található felsőoktatási intézményekben összesen 31 748 diák tanult, az országos létszám 8,6%-a. A hallgatók száma 4%-kal fogyatkozott az előző tanévhez viszonyítva, két-

szer akkora mértékben, mint országos átlagban. A tanulólétszám legerőteljesebb visszaesését a felsőoktatás területén amúgy is legkisebb súlyt képviselő közép-dunántúli régióban (tizedével), ezen belül Komárom-Esztergom megyében (ötödével) regisztrálták. A Dél-Dunántúl felsőoktatási intézményeiben tanulók 86%-a felsőfokú alap- vagy mesterképzésben, egyetemi, főiskolai valamint osztatlan képzésben vett részt, ezen belül 72%-uk nappali tagozaton folytatta tanulmányait. A nappali tagozatos hallgatók ezer lakosra jutó száma régiónkban 20,6 főt tett ki 2009-ben, amely elmaradt ugyan az országos átlagtól (22,2 ezrelék), de a főváros nélkül számított átlagot (14,5 ezrelék) számottevő mértékben meghaladta. A Budapestet is magába foglaló Közép-Magyarországot leszámítva régiónkban volt legmagasabb a mutató értéke, amely Baranya megyének, ezen belül is Pécsnek köszönhető, amely a Dunántúl legnagyobb felsőoktatási központja.

26. ábra

Ezer lakosra jutó nappali tagozatos egyetemi, főiskolai hallgató, 2009

Egészségügyi ellátás

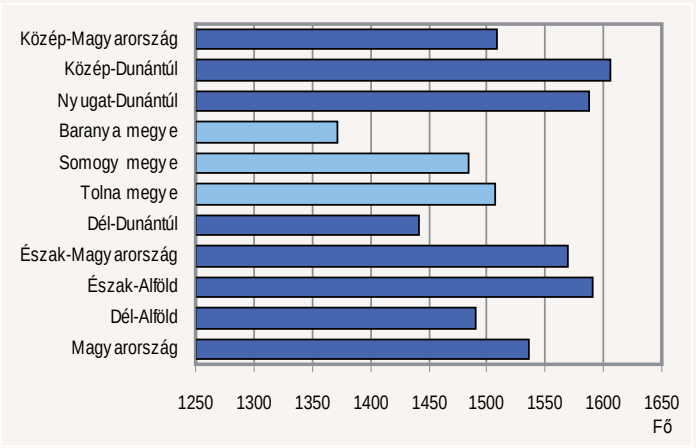
A magyar lakosság egészségügyi alapellátását a háziorvosi, valamint a házi gyermekorvosi hálózat hivatott biztosítani. Előbbi a régióban 2009-ben összesen 237, utóbbi 54 településen volt helyben elérhető. Ez azt jelenti, hogy a háziorvosi ellátás igénybevételéhez a helységek 36%-ából nem kellett máshová elutazni. A gyermekorvosok felkeresése ennél jóval nehézkesebbnek bizonyult, hiszen az mindössze a települések 8%-ában volt a lakóhelyen megoldható. Dél-Dunántúl megyéi között e téren igen jelentős különbségek mutatkoztak, háziorvos tavaly Baranyában a településeknek csupán 28%-ában, Tolnában ugyanakkor 51%-ában tevékenykedett. A gyermekorvosi ellátást illetően ugyancsak a fenti két megye képviseli a két szélső értéket, Baranyában a városok, illetve községek 6, Tolnában ezzel szemben 17%-a büszkélkedhetett ilyen szakemberrel. Baranya és Somogy hátrányosabb helyzete azzal függhet össze, hogy mindkét megye jellegzetesen aprófalvas településszerkezetű, ami az ellátás szélesebb körű kiépítését számos szempontból gátolta.

A lakosság ellátása 2009-ben a régióban összesen 513 háziorvosra és 145 házi gyermekorvosra hárult. Előbbiek száma 2008 óta 9 fővel (1,7%-kal), utóbbiaké eggyel (0,7%-kal) csökkent. Ugyanezen időszak alatt az ország egészében a háziorvosok 30-cal, a gyermekorvosok pedig 11-gyel lettek kevesebben, a visszaesés mindkét esetben egy százalék körüli volt, azaz Dél-Dunántúlon a tavalyi év a felnőtteket ellátó orvosokat tekintve valamivel kedvezőtlenebb, a gyermekeket gyógyítók esetében pedig hasonló változást hozott, mint országosan. A különböző régiókat illetően elmondható, hogy a háziorvosok száma – Közép-Magyarország és Észak-Alföld kivételével – némileg mindenütt megfogyatkozott, amely fogyás sajnálatos módon térségünkben volt a legtetemesebb. A gyermekorvosi ellátottságban viszont a régiók többségénél jobb volt a helyzet Dél-Dunántúlon. A házi gyermekorvosok tábora az országnak csak egyetlen térségében, az észak-alföldiben bővült (ott is csupán egy fővel), a többiben e kört is csökkenés jellemezte. Ennek mértéke viszont régiónkban – Közép-Magyarországot követően – a második legalacsonyabb volt. A háziorvosi szolgálat Dél-Dunántúl 3 megyéje közül Somogyban változatlan létszámmal, Baranyában 2 fővel (egy százalékkal), Tolnában pedig jelentősebben, 7 fővel (6%-kal) megfogyatkozva működött. A gyermekorvosi hálózat az elmúlt egy esztendőben lényegében nem változott, Baranyában és Somogyban ugyanannyi szakember látta el ezeket a feladatokat, mint 2008-ban, s számuk Tolnában is csupán egy fővel (3%) lett kevesebb.

Tekintve, hogy ezen időszak alatt a lélekszámban kismértékű változás mutatkozott (a visszaesés az ország valamennyi régiójában egy százalék körül alakult, kivéve Észak-Magyarországot, ahol ugyanekkora növekedésre került sor), kevéssel módosult az egy orvosra jutó népesség száma is. Tavaly egy-egy házorvosra, illetve házi gyermekorvosra térségünkben együttesen 1441 lakos jutott, 14-gyel több a 2008. évinél (az országos átlagnál ugyanakkor közel százzal kevesebb). A régiók sorában a növekedés ellenére megőriztük korábbi legelőnyösebb pozíciónkat. A viszonylagosan jó helyzetre utal, hogy Dél-Dunántúlon – amelyet 2008-ban és 2009-ben is Dél-Alföld követett – az előbbi esztendőben 66-tal, utóbbiban 50-nel kevesebb potenciális beteg jutott egy-egy orvosra, mint a második helyen említett térségben. A régión belül a legnagyobb tehertétel (orvosonként 1507 fő) 2009-ben a tolnai szakemberekre hárult. Mivel az orvoslétszámban itt következett be a legtetemesebb csökkenés, a leterheltség is ebben a megyében nőtt a leginkább (60 fővel). A legjobb ellátottság Baranyát jellemezte, ahol az elmúlt esztendőben egy-egy orvosnak 1372 lakosról kellett gondoskodnia, alig többről, mint egy évvel korábban. Somogyban egy háziorvosnak, illetve házi gyermekorvosnak tavaly átlagosan 1484 fő ellátását kellett biztosítania, az előző évinél nyolccal kevesebbét.

27. ábra

Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma, 2009

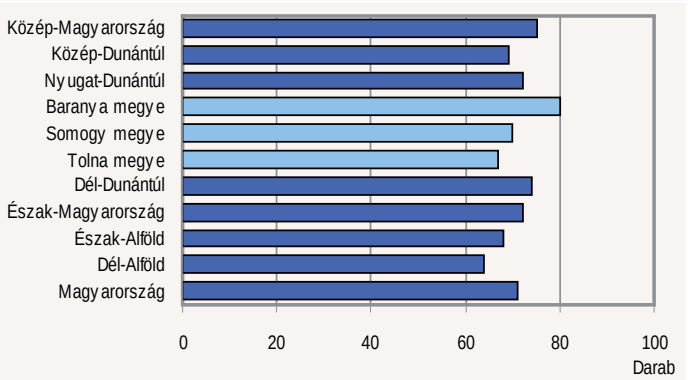

Az egészségügy korábban megkezdett reformja – amely új elemekkel bővülve élénken folytatódott a 2000-es évek első felében is – régiónkat szintén érzékenyen érintette. Ennek nyomán – csakúgy, mint mindenütt – jelentős ágyszám-leépítésre került sor a Dél-Dunántúlon is. E folyamat azonban az évized vége felé általában jelentősen lelassult, sőt növekedésre váltott át. Előbbire 3 régióban – Közép- és Nyugat-Dunántúl mellett Dél-Dunántúlon – került sor, ahol a kórházi ágyak száma a vizsgált időszak alatt igen visszafogottan, egy százalékkal csökkent. 2009-ben térségünkben 6978 ágy állt a rászorulók rendelkezésére, 61-gyel kevesebb a 2008. évinél. Tízezer lakosra jutó számuk – a lélekszám előzőekben említett kismérvű változása következtében – tavaly is nagyjából az egy évvel korábbi szinten maradt. Régiónk minden tízezer lakóját az elmúlt esztendőben átlagosan 74 fekvőbeteg-intézeti ágy fogadta, jószerivel annyi, mint 2008-ban. Ennél

kedvezőbb értékkel kizárólag – a közismerten jól ellátott fővárost is magában foglaló – Közép-Magyarország büszkélkedhetett, a többi térség ettől kisebb-nagyobb mértékben elmaradt. (Az ország egészét 2009-ben 71-es mutató jellemezte.)
Dél-Dunántúl megyéi közt Baranya helyzete ítélhető a legjobbnak, itt a tízezer főre jutó ágyak száma 2009-ben valamivel meghaladta a 80-at. Ez az ország 19 megyéje közül – Veszprémet követően – a második helyet jelentette számunkra. A régió fennmaradó két megyéje között lényegesen nagy eltérés nem mutatkozott, Somogyban tízezer lakosra vetítve 70, Tolnában 67 ágy állt a betegek rendelkezésére. Megjegyzendő, hogy a mutató 2008-hoz képest egyik megyében sem változott.

28. ábra

Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma, 2009

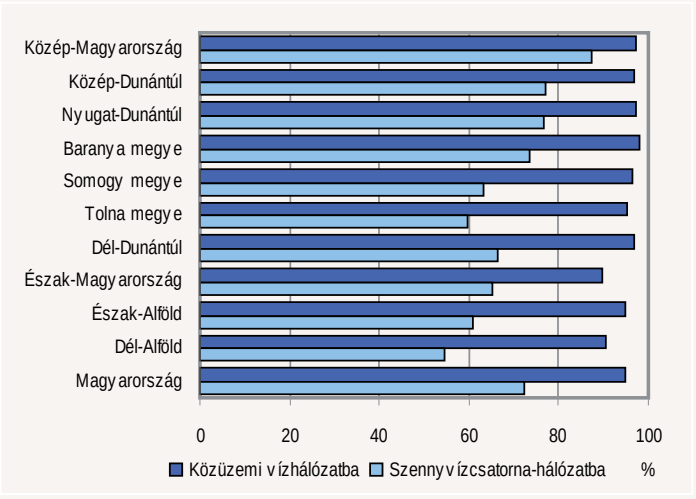
Közmű, infrastruktúra

A kommunális ellátásban a vizsgált időszak átütő változást nem hozott. A szolgáltatások többnyire a lakásállomány gyarapodásának megfelelő mértékben bővültek, azaz az új lakásokban azok úgyszólván teljeskörűen rendelkezésre álltak, miközben a meglevő állomány komfortosságának javítása céljából utólagos bekapcsolásokra csak elvétve került sor.
Vezetékes ivóvízzel 2009-ben a régió mintegy 389 ezer lakása rendelkezett, 0,6%-kal több mint egy évvel korábban (a lakások száma ugyanezen időszak alatt 0,5%-kal emelkedett). Lényeges differencia e téren a régiók között nem tapasztalható. A növekedés a legkedvezőbb változást mutató Közép-Magyarországon is csupán 1,4%-ot ért el, Észak-Magyarországon pedig, ahol a legszerényebb mértékű volt, 0,2%-ot tett ki. A többi térség tehát e két szélsőérték között helyezkedett el.
Az ellátott lakások teljes állományhoz viszonyított aránya szintén alig-alig módosult az áttekintett évek során, a régiók mindegyikében – így Dél-Dunántúlon is – 0,1-0,2 százalékponttal nőtt. Ugyanakkor azonban a tényleges ellátottságban már fellelhetők területi különbségek. 2009-ben Dél-Dunántúlon a lakások 96,8 (2008-ban 96,6) %-ában nyílt lehetőség lakáson belüli vízvételre. Ez a régiók sorában – Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl után – a harmadik helyet jelentette térségünk számára. Ehhez képest számottevőbb lemaradás körvonalazódott az aprófalvas észak-magyarországi, és a tanyavilággal rendelkező dél-alföldi vidékeken, előbbi esetben a lakások 10,2, utóbbi esetben 9,5%-ából hiányzott a közműves ivóvíz.
Dél-Dunántúl egészén belül Somogyban gyarapodott leginkább (0,8%-kal) a vízzel ellátott otthonok száma, Baranyában átlag körüli (0,7%-os), Tolnában annál mérsékeltebb (0,4%-os) növekedés mutatkozott. Területi differenciák – ha szűkebb szórással is, mint ahogy azt a térségek között láttuk, de – a régió megyéi közt is megfigyelhetők voltak. 2009-ben – csakúgy, mint egy évvel korábban – Baranya ellátottsága volt a legkedvezőbb, itt a lakások 98,0%-a csatlakozott a vízhálózatba, Somogyban ez 96,4, Tolnában pedig 95,2%-ukról volt elmondható.

A másik alapközmű, a csatornázottság csak alig valamivel bővült jobban, mint a vízellátottság. A bekapcsolt lakások száma térségünkben – az országostól némileg elmaradóan – 1,7%-kal (263 ezerről 268 ezerre) emelkedett. Ez – a vízellátástól eltérően – meghaladta a lakásállomány gyarapodását, ami arra utal, hogy az új otthonok csatornázottan létesültek, a megszűnők viszont nélkülözték ezen közművet. A régiók közti különbség ez esetben sem volt számottevő, a növekedés az 1,6%-os közép-magyarországi és a 3,5%-os dél-alföldi érték között szóródott.
Valamelyest emelkedett a bekapcsolt lakások aránya is, amely gyarapodás – a vízzel ellátottak 0,1–0,2 százalékpontos növekedésével szemben – 0,4–1,7 százalékpontot ért el. Előbbi – az amúgy legkedvezőbb helyzetben levő – Közép-Magyarországon, utóbbi – az e szempontból legelmaradottabb – Dél-Alföldön következett be. Térségünkben 0,8 százalékpontos bővülésre került sor, ez az országos átlagtól némiképp elmaradt, a régiók sorában pedig a második legalacsonyabb érték volt. A növekedés azt jelentette, hogy a 2008. évi 65,7% helyett 2009-ben a dél-dunántúli lakások 66,6%-a csatlakozott a hálózathoz, a 7 tervezési-statisztikai régió között ez a középső (negyedik) helyet biztosította számunkra.
Régiónk megyéi közül 2009-ben Somogyban és Tolnában mintegy 2, Baranyában egy százalékkal volt több csatornázott lakás, mint 2008-ban. Az ellátottság viszont épp ez utóbbi területen tekinthető a relatíve legteljesebb körűnek, az itteni lakások 73,4%-ából hálózaton keresztül vezették el a keletkezett szennyvizet. Somogyban erre a háztartásoknak csak 63,3, Tolnában pedig mindössze 59,7%-ában nyílott lehetőség.
Tekintve, hogy a csatornázottság mindenütt a vízellátottságot valamivel meghaladó mértékben fejlődött, némileg javult az un. közműolló is. Régiónkban az elmúlt esztendőben a vízhálózatba bekapcsolt lakásoknak 68,8%-a volt egyúttal csatornázott is, 2008-ban ez az arány 68,1%-ot tett ki. A javulás ellenére a kiépítettség még mindig aránytalanabb maradt, mint a régiók többségében. A legkiegyenlítettebb állapot Közép-Magyarországon mutatkozott, ahol tavaly a közműves ivóvízzel rendelkező otthonoknak közel 90%-a csatlakozott a szennyvízhálózathoz. Dél-Dunántúl – említett mutatójával – e téren csupán az ötödik helyen állt.
A térségen belül az olló Tolnában tekinthető a legnyitottabbnak, itt 62%-os, Somogyban ennél kicsit zártabb, 66% körüli, Baranyában pedig a relatíve legkedvezőbb, 75%-os volt.

29. ábra

A közüzemi vízhálózatba és szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2009. év végén

A vizsgált időszakban szintén csak kismértékben bővült a gázellátás is. A fogyasztók számában valamennyi régióban mindössze egy százalék körül emelkedés mutatkozott, ez alól csupán Észak-Alföld jelentett kivételt, ahol a növekedés meghaladta a 2%-ot. A gázfogyasztóknak a lakásállománynál erőteljesebb gyarapodása részben az új építésekhez kapcsolódik, részben

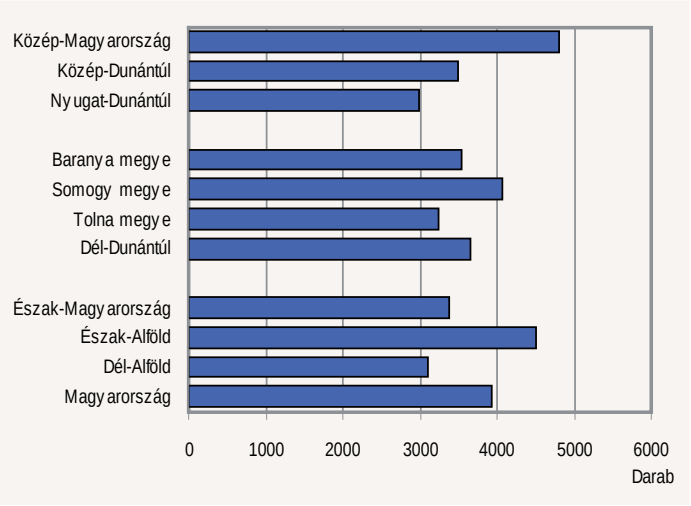
pedig a – meglevő otthonok lakásviszonyainak jobbítását célzó – utólagos csatlakoztatásokkal függ össze.
A régióban 2009-ben közel 245 ezer fogyasztót tartottak nyilván, azaz a lakásoknak 60,8%-a rendelkezett vezetékes gázzal. Ez a 7 térség közül – csakúgy, mint egy évvel korábban – változatlanul a legalacsonyabb mutató volt. Összehasonlításképpen megemlíthető, hogy az élen álló Közép-Magyarországon a háztartások 85,9%-ában volt gáz, vagyis Dél-Dunántúlhoz képest az ellátottság ott 25 százalékponttal kedvezőbb volt.
A hálózat a régión belül Somogy megyében tekinthető a legjobban kiépítettnek, az itteni lakásoknak 71,5%-a csatlakozott hozzá. A másik két megye ettől számottevően elmaradt, Baranyában a háztartások 56,5, Tolnában 53,0%-ában nyílott lehetőség gáz használatára.

Bűnözés

A Dél-Dunántúlon 2009-ben 34 688 közvádas bűncselekményt regisztráltak, mindössze egy százalékkal kevesebbet mint egy évvel korábban. Mivel a megyék többségében csökkenés következett be, országos átlagban az előző évihez viszonyítva 3,5%-kal kevesebb bűneset vált ismertté. Kisebb-nagyobb mértékű növekedés mindössze öt megyében – köztük Baranyában – mutatkozott. Magyarországon 2009-ben százezer lakosra átlagosan 3931 bűncselekmény jutott. A megyék Budapest kiugróan magas adata nélkül számított átlaga 3482-t tett ki, a bűnesetek Dél-Dunántúlon mért gyakorisága ezt számottevő mértékben meghaladta (3650). A régió megyéi közül Somogy kriminalitási arányszáma volt a legmagasabb (4073), amellyel 2009-ben is előkelő helyet foglalt el a megyék bűncselekményi fertőzöttségi rangsorában, Hajdú-Bihar mögött a második helyen állt. Baranyát és Tolnát kedvezőbb mutatók jellemezték (százezer lakosonként sorrendben 3546, és 3244 bűncselekmény), ezzel a 9. és a 12. helyet elfoglalva a középmezőnyben helyezkedtek el.

30. ábra

Az ismertté vált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma, 2009

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 13. szám 2011. március 04.
2011/13
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/2

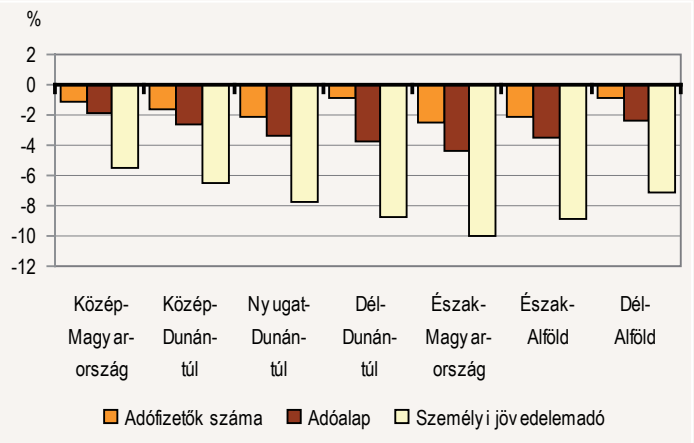
A jövedelmek területi különbségei a Dél-Dunántúlon a személyi jövedelemadó 2009. évi adatainak tükrében

A lakosság hozzájárulása a közterhekhez elsősorban a személyi jövedelemadó (szja) befizetéseken keresztül valósul meg, amely bevétel fontos szerepet játszik mind a központi költségvetésben, mind az önkormányzatok gazdálkodásában. A személyi jövedelemadó a vele szemben megfogalmazott gazdasági és társadalompolitikai elvárásokhoz igazodva évről évre változik, ami néha az adórendszer reformjában, máskor csak egy-egy elemének finomodásában jelentkezik. A kiszámíthatóság és a hosszú távú tervezhetőség okán az adóteher nagysága mellett a másik fontos tényezőt épp ezen időbeni változások jelentik a gazdasági élet szereplői számára.

Hazánkban az elmúlt tíz évben a személyi jövedelemadó-kulcsok száma és mértéke, a hozzájuk tartozó maximális jövedelem határok, valamint a kedvezmények és mentességek köre jelentősen megváltozott. Egyedül a 2008-as esztendőben – melyet jelen vizsgálatunkban a bázisévnek tekintünk – maradt változatlan az adótábla az előző évhez képest, amikor is az elvonás mértéke 1,7 millió forintig 18%, afölött 36% volt. A 2009-es adóév legfontosabb változása az volt, hogy az év közepén visszamenőleges hatállyal 1,9 millió forintra emelkedett a kedvezményes sáv felső határa, ez a módosítás az adóterhelés mértékére, és ezáltal a nettó keresetekre is hatással volt.

1. ábra

Az adózással összefüggő fontosabb adatok változása az előző évihez képest régiónként, 2009

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (jelenlegi nevén Nemzeti Adó- és Vámhivatal) a feldolgozást követően minden évben a KSH rendelkezésére bocsátja a személyi jövedelemadó befizetésével kapcsolatos fontosabb alapadatokat, úgymint az adófizetők számát, az adóköteles jövedelem illetve a személyi jövedelemadó összegét. Ez lehetőséget ad arra, hogy a népesség jövedelmi viszonyain keresztül árnyaltabb képet alkothassunk a Dél-Dunántúl gazdasági fejlettségéről, valamint társadalmi viszonyairól, azok esetleges változásairól, továbbá hogy bemutassuk a régió országon belüli helyzetét, illetve a térség megyéi és kistérségei közötti különbségeket.

Magyarországon 2009-ben a területre bontható adatok alapján 4,39 millió adófizetőt regisztráltak, másfél százalékkal kevesebbet, mint egy évvel korábban[1]. Az adófizetők 8 046 milliárd forint adóalapra 1 579 milliárd forint személyi jövedelemadót fizettek, ami az adóköteles jövedelem esetén 2,8%-os, a személyi jövedelemadó vonatkozásában 7,0%-os csökkenést mutatott az azt megelőző évhez képest. **Dél-Dunántúlon** több mint 412 ezren fizettek személyi jövedelemadót, náluk 659 milliárd forint adóalap keletkezett, mely után 113 milliárd forint volt az adókötelezettség. A térségben az 1,7%-kal kevesebb adófizető adóköteles jövedelme 2,7%-kal, annak adója 6,5%-kal maradt el az egy évvel korábbitól. Az adózással összefüggő abszolút adatok az ország egyetlen régiójában sem érték el a 2008. évi szintet.

Az adózók számának időbeli alakulására hosszú távon kedvezőtlenül hat hazánk egyre fogyatkozó népessége. A csökkenő adófizetői létszám azonban a legnagyobb mértékben a munkanélküliek számának növekedésével mutat összefüggést (2009-ben a Dél-Dunántúlon a munkanélküliségi ráta 10,3%-ról 11,0%-ra emelkedett). Az összevont jövedelmek elmaradása a pénzügyi-gazdasági válság jövedelem visszafogó hatása miatt nagyobb mértékű volt, mint ahogy az adófizetők számának elmaradásából következne, és az adójogszabályok fent említett változása is csak részben magyarázza a lakossági befizetések csökkenését.

Továbbra is – a főváros súlyának köszönhetően – a közép-magyarországi régióban élt az adófizetők legnagyobb hányada (29%-a), ők az összes adóalap 37%-ára a személyi jövedelemadó 44%-át fizették be az államkasszába. Az ország hét tervezési-statisztikai régiója közül a legkisebb arányban Dél-Dunántúl lakossága járult hozzá az szja bevételekhez, ebben a térségben az összes adófizető kevesebb, mint egytizede lakott, akik az összevont adóalapnak 8, az összes befizetésnek pedig mintegy 7%-át produkálták.

Az egyes régiók közti különbségek jól nyomon követhetők, ha az adózással kapcsolatos alapadatok megoszlási viszonyszámait vetjük össze egymással. Közép- és Nyugat-Dunántúlon az adófizetők országoson belüli aránya magasabb volt, mint az állandó népesség részesedése, az itt élőket jellemzően kedvezőbb elhelyezkedési lehetőségek és több munkahely várta. Itt érdemes megjegyezni, hogy a korábbi években Közép-Magyarország is ebbe a kategóriába tartozott, de 2009-ben a többi térséghez hasonlóan – beleértve a Dél-Dunántúlt is – az adófizetők aránya az állandó népesség részesedése alatt maradt. Az adóalap és az adófizetők megoszlási viszonyszámainak összevetése, valamint az adóalap és a személyi jövedelemadó arányainak összehasonlítása a régiók jövedelemszintje közti különbségek vizsgálatára ad lehetőséget. Akárcsak az előző évben, egyedül a közép-magyarországi régióban volt megfigyelhető az adófizetők hányadánál nagyobb arányú részesedés az adóalapból, amely egyben azt is jelenti, hogy itt voltak a legmagasabbak a jövedelmek az országban. Az eltérés az adóalap részaránya és az adófizetők hányada között közel 8 százalékpont volt. A többi régióban – köztük a Dél-Dunántúlon is – jellemzően egy-két százalékpontos elmaradást tapasztalhattunk. Ugyancsak a központi régiót jellemzi egyedül az adóalapénál – 7,5 százalékponttal – magasabb személyi jövedelemadó hányad, jelezve, hogy itt a felső adósávban adózók nagyobb arányal vannak jelen, miközben a vidéki régiókban az adóalapból való részesedéséhez képest további egy-két százalékponttal kisebb az adó szerinti részaránya.

[1] Az elemzés során – mivel fontos szempont a területi különbségek érzékeltetése is – az országos összesítésben sem vettük figyelembe a területre nem bontható adatokat.

A rendelkezésünkre álló adatokból számított viszonyszámok további közelítésre adnak lehetőséget az egyes régiók jövedelmi helyzetének megítélésében. Az adózók számát a népességre vetítve kiküszöbölhetjük az eltérő lakosságszámból adódó területi különbségeket. Az adófizetők ezer állandó lakosra vetített száma 2009-ben országosan – a területre nem bontható adatok nélkül számítottan – 438 fő volt, régiónként 414 és 482 fő között alakult. Arányaiban a legtöbb adófizetőt a nyugat- és közép-dunántúli régióban találjuk, egyúttal csak ebben a két térségben alakult az országos átlag fölött az adófizetők népességarányos száma. A többi régióban – a Dél-Dunántúlt is beleértve – a népesség átlag alatti hányada nyújtott be személyi jövedelemadó bevallást a vizsgált évben. A legkevesebb adófizető az észak-alföldi régióban jutott 1000 lakosra (414 fő), míg a Dél-Dunántúlon számuk az átlagtól kissé elmaradva 434 főt tett ki. Az adózók fajlagos száma országosan és a régiók esetében is kis mértékben elmaradt az egy évvel korábbitól.

A kisebb jövedelemtömeg mellett a sávhatár kitolása is szerepet játszott abban, hogy az adóalaphoz viszonyított személyi jövedelemadó aránya az előző évinél alacsonyabb volt, átlagosan egy százalékponttal csökkent. Országosan az adóalap közel egyötödét fordították adófizetésre, míg a régiók vonatkozásában ez mintegy 17 és 24% között szóródott. Az alsó szélsőérték az észak-alföldi térséget, a felső a közép-magyarországi régiót jellemezte, Dél-Dunántúlon az adóterhelés mértéke 17,1%-os volt.

1. tábla

Az adózással összefüggő fontosabb mutatók régiónként, 2009

Régiók	Ezer állandó lakosra jutó adófizetők száma	Egy adófizetőre jutó összevont adóalap		Egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó		A személyi jövedelemadó az adóalap %-ában
		ezer forint	az országos %-ában	ezer forint	az országos %-ában	
Közép-Magyarország	434	2 332,2	127,2	550,2	152,9	23,6
Közép-Dunántúl	482	1774,0	96,7	326,8	90,8	18,4
Nyugat-Dunántúl	479	1701,0	92,8	302,4	84,0	17,8
Dél-Dunántúl	434	1599,6	87,2	274,1	76,2	17,1
Észak-Magyarország	416	1639,6	89,4	277,9	77,2	16,9
Észak-Alföld	414	1544,5	84,2	257,2	71,5	16,7
Dél-Alföld	429	1540,8	84,0	259,5	72,1	16,8
Ország összesen	**438**	**1 833,7**	**100,0**	**359,9**	**100,0**	**19,6**

Az egy adófizetőre jutó adóalap 2009-ben országosan 1 834 ezer Ft-ot tett ki, ami után mintegy 360 ezer Ft személyi jövedelemadó fizetési kötelezettség keletkezett, Dél-Dunántúlon 1 600 ezer Ft volt az egy adófizető átlagos adóköteles jövedelme, amelyre mintegy 274 ezer Ft adóteher jutott. A legmagasabb jövedelemmel – akárcsak az előző években - a közép-magyarországi régióban lakók rendelkeztek, ahol az egy adófizetőre jutó összevont személyi jövedelemadó-alap 27%-kal haladta meg az országos átlagot, a személyi jövedelemadó pedig több mint másfélszerese volt annak. A többi régióban az adóalap és az adóbefizetés összege is elmaradt az országos értékektől. A legkisebb elmaradás a közép-dunántúli, a legnagyobb az észak- és dél-alföldi régiókat jellemezte. A Dél-Dunántúlon az adóalap 13%-kal, az adókötelezettség 24%-kal volt kevesebb az országos átlagnál.

Az egy évvel korábbi adatokkal összevetve egy átlagos adófizető országosan egy százalékkal (25 ezer Ft-tal) kevesebb jövedelem után adózott, a fejenkénti adókötelezettség 8%-kal (31 ezer Ft-tal) volt kevesebb, a Dél-Dunántúlon az adóalap vetített értéke ugyancsak egy százalékkal mérséklődött, ami ez esetben 16 ezer Ft-ot jelentett, míg az adó 5%-kal, mintegy 14 ezer Ft-tal csökkent.

Az egyes régiók népessége eltérő korösszetétellel, gazdasági aktivitással bír, ezért az állandó népességhez viszonyított mutatók vizsgálata árnyaltabb képet mutat az egyes térségekben élők jövedelmi helyzetéről. Az egy állandó lakosra vetített személyi jövedelemadó-alap értéke országosan 803 ezer Ft-ot, az átlagos személyi jövedelemadó 158 ezer Ft-ot tett ki a vizsgált évben. A legfejlettebb közép-magyarországi térségben a népességarányos adóalap 26%-kal, az adókötelezettség 51%-kal haladta meg az országos átlagot, a Közép- és Nyugat-Dunántúlon átlaghoz közeli, vagy attól kevésbé elmaradó volt a mutató értéke, ugyanakkor a többi régióban – köztük a Dél-Dunántúlon is – lényegesen átlag alatt maradt. Régiónkban az egy állandó lakosra jutó adóalap 694 ezer Ft-ot, az adó mértéke 119 ezer Ft-ot tett ki, előbbi 14%-kal, utóbbi pedig 25%-kal volt kevesebb az országos átlagnál. A fenti mutatók országosan közel 2, illetve 6%-kal maradtak el az egy évvel korábbitól, a Dél-Dunántúlon változatlan fajlagos adóalap mellett a jövedelemadó 4%-kal volt alacsonyabb. (A kedvezőbb adózási feltételek hatása az alkalmazásban állók átlagkeresetében is megmutatkozott, változatlan bruttó havi jövedelem mellett a nettó kereset 1,5%-kal nőtt.)

A dél-dunántúli régión belül megyénként és kistérségenként további különbségek figyelhetők meg, mind az adófizetők száma és aránya tekintetében, mind pedig az egy adófizetőre, illetőleg egy állandó lakosra vetített mutatók vonatkozásában.

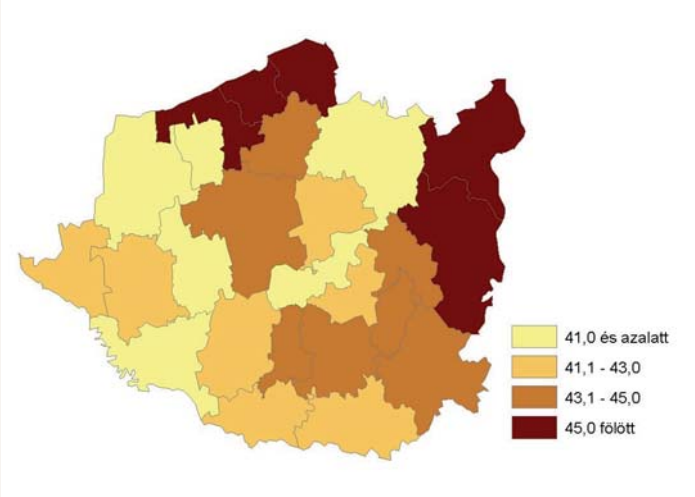
A régió három **megyéje** közül Baranyában volt a legtöbb az adóbevétel, itt a 2009. évi jövedelméről számot adó 169 ezer adózó 278,5 milliárd Ft összevont jövedelmet vallott be, amely után 48,3 milliárd Ft adókötelezettsége keletkezett. Somogyban közel 140 ezer, a legkisebb megyében, Tolnában 103 ezer volt az adózók száma, előbbieknél 207,4 milliárd Ft adóalapra 34,3 milliárd Ft adót állapított meg az adóhatóság, utóbbiaknál 173,3 milliárd Ft jövedelem keletkezett 30,3 milliárd Ft adókötelezettséggel. A régión belül az adófizetők aránya és az állandó népesség hányada csak kis mértékben tért el egymástól, Somogyban és Tolnában az adófizetők, Baranyában a népesség száma szerinti részesedése volt kissé magasabb. Az adóalap és az adófizetők megoszlásának összevetése Somogy megye vonatkozásában az adófizetők nagyobb hányadát mutatta, ugyanakkor Baranyában és Tolnában az adóalap részaránya volt több.

A régiós átlaghoz viszonyítva a megyék között az adózók gyakoriságában lényeges eltérés nem tapasztalható, Somogy megyében az átlaggal megegyezően (43,4%) alakult, míg Tolnában kevéssel (0,6 százalékponttal) az átlag felett volt, Baranyában attól 0,5 százalékponttal elmaradt az adófizetők aránya. Az adófizetők állandó népességhez viszonyított hányada Baranyában nem változott, a másik két megyében valamelyest emelkedett az egy évvel korábbihoz képest.

Az egy adófizetőre, valamint az egy állandó lakosra vetített személyi jövedelemadóval kapcsolatos mutatók tekintetében – akár csak egy évvel korábban – Somogy volt a régió legrosszabb helyzetű megyéje, az adóalap mindkét viszonyításban 7%-kal alacsonyabb volt a régiós átlagnál. A személyi jövedelemadó vetített mutatói még ennél is jobban, 10%-kal maradtak el a Dél-Dunántúl átlagától. Ez egyben azt is jelenti, hogy a három megye közül a Somogyban élők elhelyezkedési lehetőségei ugyan nem voltak rosszabbak a másik két megyében lakóknál, de vélhetően magasabb volt a minimálbérhez közeli (858 ezer Ft) jövedelemmel rendelkezők száma, akik a kedvezőbb adózási feltételeket sem tudták kihasználni, továbbá a magasabban kvalifikált munkaerő is valószínűleg kisebb számban volt jelen, mint a másik két megyében. Baranya és Tolna adatai valamennyi megoszlásban átlag felettiek voltak, de amíg egy évvel korábban a két megye között lényeges különbség nem mutatkozott – talán Baranya mutatói voltak valamelyest kedvezőbbek – addig 2009-ben Tolna megye javára már határozott különbség jelentkezett.

1. térkép

Az adófizetők népességen belüli aránya a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2009 (%)

A dél-dunántúli régió **kistérségeiben** az adófizetők aránya 38 és 49% között szóródott. A legmagasabb a Fonyódi kistérségben, a legalacsonyabb lengyeltóti térségében volt. Az adózók hányada alapján a legfelső kvartilisbe tartozott még a Siófoki, a Balatonföldvári, a Paksi, illetve a Szekszárdi kistérség is, a legalsóba a Lengyeltóti kistérség mellett a Kadarkúti, a Sásdi, a Barcsi, a Tamási és a Marcali került. A másik két megyeszékhely, Pécs és Kaposvár térségeiben pedig az adózók aránya a régió átlagához hasonló értéket mutatott. Azokban a kistérségekben, amelyek egy megyeszékhely, vagy egy nagyváros viszonylagos közelségében helyezkedtek el, magas volt az adófizetők száma, mivel ők az „otthoni" mellett az ottani kedvezőbb munkalehetőségeket is ki tudták használni. A határ menti területek és a megyék nehezebben megközelíthető, belső kistérségeiben volt a legkisebb az adófizetők aránya, ami egyben jelzi a munkanélküliek magas számát is ezekben a körzetekben.

A régió kistérségeiben élők állandó népességen belüli hányadát és az adófizetők arányát összehasonlítva azt látjuk, hogy a – megyeszékhelyeket is magába foglaló – Pécsi, Kaposvári és Szekszárdi kistérségek mellett a Balaton-parti Fonyódi, Siófoki, Balatonföldvári, továbbá a Paksi kistérség adófizetőinek szám szerinti aránya valamelyest magasabb volt a népesség számából mért részesedésnél, miközben a többi területé elmaradt attól. Az adóalap alapján számított részarány pedig a megyeszékhelyek kistérségein túl a paksi és minimálisan a siófoki térség esetében haladta meg az adófizetők száma alapján számított hányadot.

Az egy adófizetőre, illetve az egy állandó lakosra vetített mutatók tekintetében is a Paksi és a Pécsi kistérség adatai a kiemelkedőek, az adóalapok adófizetőnként sorrendben 29 és 20%-kal, állandó lakosra vetítve 39 illetve 20%-kal haladták meg a régiós átlagot. A személyi jövedelemadó befizetések egy adófizetőre számítottan a fenti két térségben 56 és 38%-kal voltak az átlag fölött, egy állandó lakosra vetítve pedig 68 és 38%-kal tettek ki többet a régiós átlagnál. A Paksi kistérségben elsősorban az atomerőmű által biztosított magasabb jövedelmek eredményezik a fenti kiemelkedő mutatóértékeket, a Pécsi kistérség kiemelkedő értékei pedig a baranyai megyeszékhely régión belüli kedvezőbb gazdasági fejlettségével állnak összefüggésben, valamint e térség sajátossága, hogy a magasan képzett, diplomás munkavállalók aránya itt magasabb, mint a régió más területein.

Összevetve az egy évvel korábbi hasonló adatokkal, szembetűnő, hogy a Paksi kistérség jövedelmi mutatói egyre távolodnak a régió átlagától, miközben a pécsi térségéi közelítenek ahhoz.

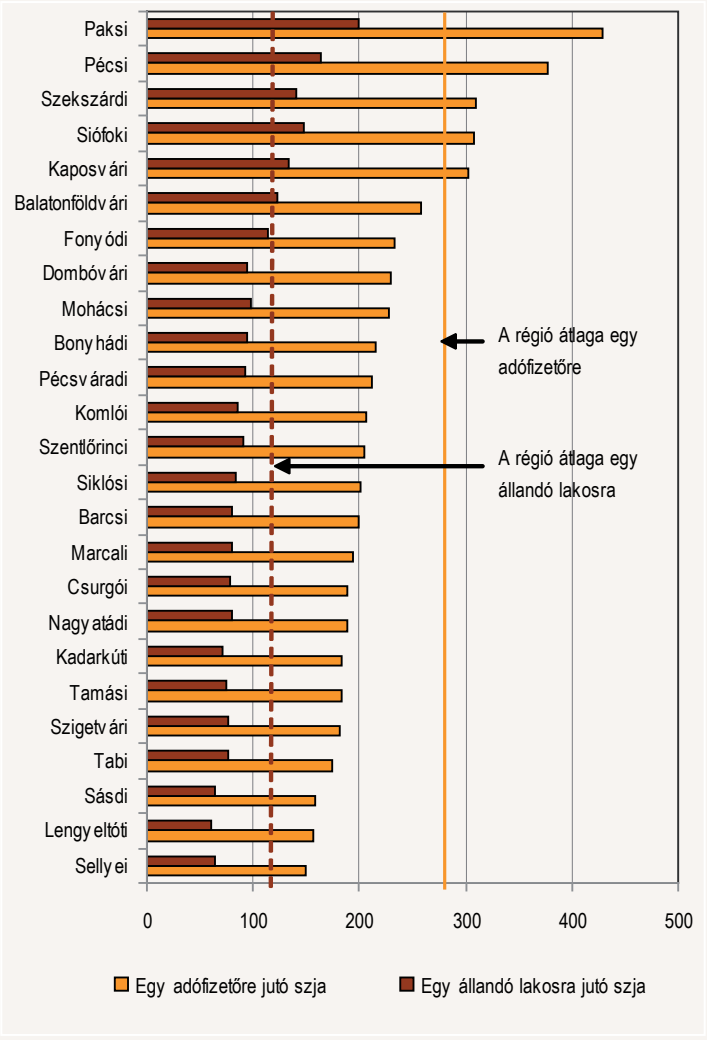
Az említett két térségen kívül valamennyi mutató tekintetében átlag feletti értékek jellemezték továbbá a Kaposvári és Szekszárdi kistérséget, illetve Siófok térségét is. A kedvezőbb jövedelmek előbbi kettő esetében a megyeszékhelyek gazdasági és társadalmi vonzerejével, a Siófoki kistérségnél pedig a Balaton-parti elhelyezkedéssel, ezáltal a jelentősebb idegenforgalmi szereppel hozhatók összefüggésbe.

Az adóalaphoz képest a legtöbb személyi jövedelemadót ugyancsak ebben az öt kistérségben fizették, ezek aránya 18 és 21% között szóródott. 2008-hoz képest csökkent az adóterhelés ezen kistérségekben, legkevésbé azonban a paksi és kaposvári (0,1 illetve 0,2 százalékponttal), leginkább a szekszárdi és pécsi térségekben (1,0 és 0,9 százalékponttal).

A régió átlagától jóval elmaradó jövedelmi szint Baranyában a sellyei, sásdi, szigetvári, Somogyban a lengyeltóti, kadarkúti, csurgói, tabi, Tolnában pedig a tamási térséget jellemezte. A legkedvezőtlenebb helyzetben az egy adófizetőre vetített értékek alapján a Sellyei, az egy állandó lakoshoz viszonyítva a Lengyeltóti kistérség volt, miután az adóalap és annak adója előbbiben 26 és 46%-kal, utóbbiban a harmadával illetve a felével volt kevesebb az átlagosnál. A fenti térségek alacsonyabb jövedelmei részben az aprófalvas jelleggel, a nagyvárosoktól való távolsággal, részben a magas munkanélküliséggel, az alacsonyabb iskolázottsággal függnek össze.

2. ábra

Egy főre jutó személyi jövedelemadó a Dél-Dunántúl kistérségeiben, 2009

A fenti adatok tükrében elmondható, hogy a korábbi évekhez hasonlóan a régiók rangsorában a Dél-Dunántúl – a jövedelmi mutatói alapján – továbbra is az ország fejletlenebb régióihoz tartozott. A fejlettebb térségek a közép-magyarországi, illetve nem sokkal lemaradva a közép- és nyugat-

dunántúli területek voltak, míg a két alföldi és az észak-magyarországi régiók a Dél-Dunántúllal együtt jelentősebb leszakadást mutattak. A megyék vonatkozásában jelentős különbség Tolna és Baranya esetén nem tapasztalható, a három megye közül valamelyest Somogy megye hátránya mutatható ki. A megyék kistérségei a megyeszékhelyekkel (és környékükkel) nem igazán vehetik fel a versenyt, ezek mellett csak a gazdaság valamely területén (ipar, idegenforgalom) erős központtal bíró térségek helyzete kedvezőbb (Paks, Siófok, Fonyód), míg a megyeszékhelyektől távolabbi, rosszabb infrastruktúrával rendelkező területeken elért jövedelmek jóval átlag alattiak, és a jövedelmi különbségek egyre erősödnek a fejlett és leszakadó kistérségek között.

2. tábla

Az adózással összefüggő fontosabb mutatók a Dél-Dunántúlon megyénként és kistérségenként, 2009

Kistérség, megye	Ezer állandó lakosra jutó adófizetők száma	Egy adófizetőre jutó összevont adóalap		Egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó		A személyi jövedelemadó az adóalap %-ában
		ezer forint	a régió %-ában	ezer forint	a régió %-ában	
Pécsi	435	1 913,4	119,6	377,8	137,8	19,7
Komlói	417	1 471,4	92,0	206,2	75,2	14,0
Mohácsi	433	1 479,8	92,5	227,1	82,9	15,3
Pécsváradi	435	1 455,5	91,0	211,6	77,2	14,5
Sásdi	403	1 260,0	78,8	158,6	57,9	12,6
Sellyei	426	1 181,9	73,9	149,1	54,4	12,6
Siklósi	414	1 381,7	86,4	200,2	73,1	14,5
Szentlőrinci	443	1 414,4	88,4	203,9	74,4	14,4
Szigetvári	422	1 314,4	82,2	181,8	66,3	13,8
Baranya megye	**429**	**1 646,1**	**102,9**	**285,5**	**104,2**	**17,3**
Kaposvári	438	1 646,4	102,9	303,2	110,6	18,4
Balaton-földvári	477	1 502,2	93,9	257,5	94,0	17,1
Barcsi	403	1 364,5	85,3	198,8	72,6	14,6
Csurgói	411	1 331,6	83,2	189,4	69,1	14,2
Fonyódi	492	1 378,4	86,2	232,3	84,7	16,9
Kadarkúti	385	1 322,0	82,6	184,0	67,1	13,9
Lengyeltóti	382	1 213,3	75,9	156,2	57,0	12,9
Marcali	409	1 377,0	86,1	194,5	71,0	14,1
Nagyatádi	423	1 358,2	84,9	188,4	68,8	13,9
Siófoki	478	1 647,4	103,0	307,9	112,3	18,7
Tabi	437	1 310,7	81,9	174,5	63,7	13,3
Somogy megye	**434**	**1 486,5**	**92,9**	**246,0**	**89,8**	**16,6**
Szekszárdi	453	1 733,3	108,4	308,8	112,7	17,8
Bonyhádi	434	1 488,9	93,1	215,5	78,6	14,5
Dombóvári	415	1 470,0	91,9	228,9	83,5	15,6
Paksi	467	2 069,9	129,4	428,5	156,3	20,7
Tamási	406	1 313,9	82,1	183,1	66,8	13,9
Tolna megye	**440**	**1 676,3**	**104,8**	**293,3**	**107,0**	**17,5**
Dél-Dunántúl	**434**	**1 599,6**	**100,0**	**274,1**	**100,0**	**17,1**

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 22. szám 2011. április 06.
2011/22
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/3

Tartalom

1 *Közművelődési helyzetkép a Dél-Dunántúlon, 2009* 1

2 *Hosszú távú tendenciák a dél-dunántúli növénytermesztésben* 4

Közművelődési helyzetkép a Dél-Dunántúlon, 2009

Az elmúlt évtizedek gazdasági-társadalmi folyamatai, a vissza-visszatérő gazdasági nehézségek, a magas munkanélküliség, a megélhetési gondok fokozódása nem segítette elő a lakosság kulturális igényeinek növekedését. Napjainkban, amikor a társadalom széles rétegei számára egy-egy könyv megvásárlása is nehézséget jelent, egy családi mozi vagy színház-látogatás pedig valósággal luxusnak számít, a meglévő igények kielégítéséről sem beszélhetünk. Holott a tudásalapú társadalom valamint a versenyképesség megteremtésében és megőrzésében nélkülözhetetlen szerepet játszik a kultúra, a kultúra intézményrendszere, amelynek közösségépítő és megtartó ereje is elvitathatatlan.

A rendszerváltozás után bekövetkezett gazdasági-társadalmi folyamatok kedvezőtlenül érintették a közművelődési intézmények hálózatát, a szükségletek kielégítését sokszor felülírták a finanszírozási problémák és a gazdaságossági szempontok. Elemzésünkben áttekintést adunk a Dél-Dunántúl kulturális intézményrendszerének jelenlegi állapotáról a rendelkezésünkre álló legutolsó, 2009. évi statisztikai adatok alapján.

A művelődésnek az egyik legkönnyebben és legolcsóbban elérhető módja az olvasás. A magas könyvárak miatt fontos feladat hárul a települési könyvtárakra, amelyek az ország számos települése számára az egyetlen, helyben elérhető kulturális intézményt jelentik. Ebből adódóan ezek az intézmények nem csupán kölcsönzőhelyek, dokumentumokhoz és információkhoz való hozzáférési lehetőségek, hanem közéleti események, kiállítások és előadások helyszínei, a közösségi élet katalizátorai is egyben.

1. tábla

A települési könyvtárak főbb adatai, 2009

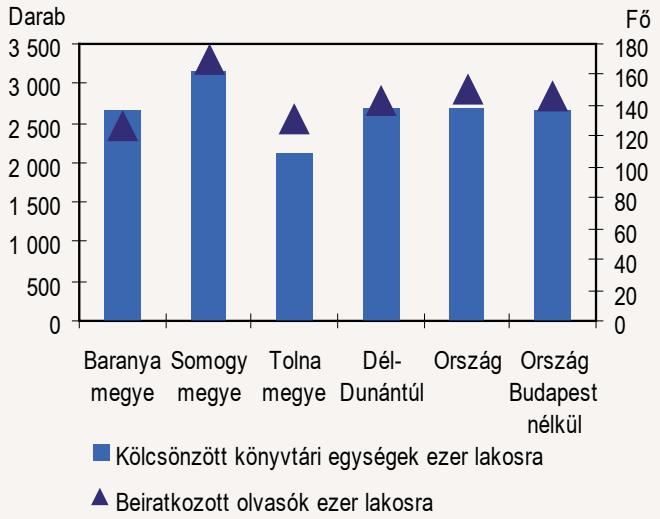
Megnevezés	A települési könyvtárak száma	Könyvtári egységek száma, ezer	Kölcsönzött könyvtári egységek száma, ezer	Beiratkozott olvasók száma
Baranya megye	239	1 974	1 053	49 871
Somogy megye	231	2 205	1 011	54 596
Tolna megye	109	1 358	491	30 459
Dél-Dunántúl	579	5 536	2 556	134 926
Ország	2 937	43 946	26 943	1 508 928
Ország Budapest nélkül	2 931	40 447	21 999	1 209 511

A Dél-Dunántúlon 2009-ben 579 települési könyvtár működött, amely az ország hasonló intézményeinek közel egyötödét tette ki. A régió 655 településének 88%-án, szám szerint 575 településen volt helyben elérhető ez a kulturális szolgáltatás. A régió megyéi közül a leginkább aprófalvas településszerkezetű Baranyában volt legalacsonyabb a lefedettség, a települések közel négyötöde rendelkezett könyvtárral, Somogyban 94%-a, Tolnában pedig csaknem a teljes köre.

A dél-dunántúli könyvtárak ellátottsága 2009-ben kedvezőbb volt az országosnál, hiszen ezer lakosra 5840 könyvtári egység jutott, míg országosan csupán 4388. A régió megyéi közül Somogy mutatója volt a legmagasabb (6878), Baranyáé pedig a legalacsonyabb (5012). A kölcsönzött könyvtári egységek tekintetében már nem mutatkoztak ilyen nagy különbségek. A régióban 2696 kölcsönzött könyvtári egység jutott ezer lakosra, alig meghaladva az országos átlagot (2690). A megyék közül e téren is Somogy állt az élen (3154), a legalacsonyabb mutató ugyanakkor Tolnát jellemezte, ahol ezer lakosra mindössze 2103 kölcsönzött könyvtári egységet számíthattunk. A dél-dunántúli lakosság az országosnál kisebb arányban látogatta a könyvtárakat, hiszen míg országosan ezer lakosonként 151, a régióban 142 olvasó iratkozott be. Az olvasók aktivitása ugyanakkor a régióban volt valamelyest kedvezőbb, hiszen fejenként 19, míg országosan 18 könyvtári egységet kölcsönöztek. A régión belül Baranyában 21, Somogyban 19, Tolnában 16 kölcsönzött egység jutott egy beiratkozott olvasóra.

1. ábra

A települési könyvtárak fontosabb jellemzői, 2009

A rendszerváltozás után a mozihálózat tulajdonosi összetételében jelentős átalakulás ment végbe, amellyel együtt járt a gazdaságossági szempontok előtérbe kerülése, majd a filmszínházak tömeges bezárása. A folyamatot elősegítette illetve felgyorsította egyrészt a bevásárlóközpontokban létesített multiplex-mozik megjelenése, amelyek nagyobb kényelme, modernebb technikai felszereltsége a kisebb, egytermes mozik számára leküzdhetetlen versenyhátrányt jelentett. Másrészt a tv-csatornák számának ugrásszerű növekedése, valamint a szórakoztató elektronikai termékek (video-, DVD-lejátszó, házimozi

rendszerek) gyors fejlődése és rohamos terjedése is csökkentette a filmszínházak iránti keresletet. A filmek megnézése ma már otthon is lehetségessé vált, így az emberek ebből a célból egyre kevésbé hajlandóak kimozdulni otthonról. Ez a folyamat a statisztikai adatok tükrében tökéletesen nyomon követhető. Az utóbbi évtizedekben jelentősen csökkent mind a mozitermek, mind a férőhelyek száma, valamint a mozik látogatottsága is.

A Dél-Dunántúlon 2009-ben 27 moziterem működött, az országosnak alig 7%-a. A mozihálózat összeomlása azt eredményezte, hogy mára a községekből szinte teljesen eltűnt ez a művelődési, szórakozási lehetőség. Baranya megyében csupán Pécsett és Mohácson, Somogyban Kaposváron és Siófokon, Tolnában pedig Szekszárdon kívül még 5 településen (Dunaföldvár, Bonyhád, Paks, Tamási, Bölcske) működött moziterem 2009-ben.

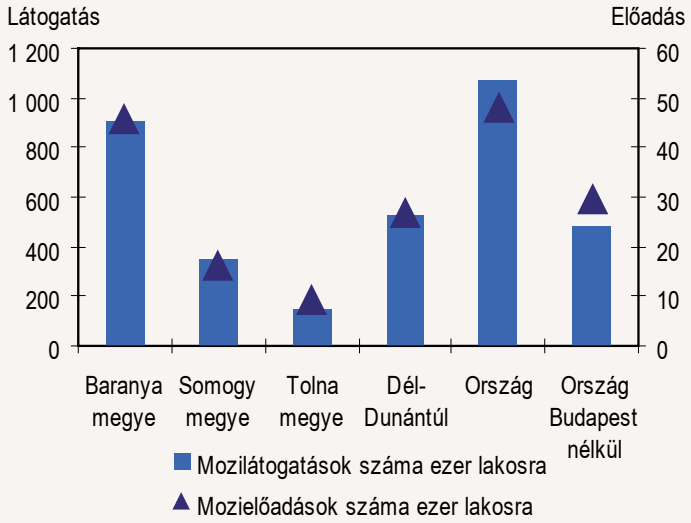
Az ország mintegy 75 ezer mozi-férőhelyének mindössze 7,5%-a, szám szerint 5621 működött a Dél-Dunántúlon (megjegyzendő, hogy a férőhelyek 37%-a a fővárosban koncentrálódott). Ezer lakosra a régióban 6 férőhely jutott, amely megfelel a Budapest nélkül számított országos átlagnak, ezen belül Tolnában 8, Baranyában 7, Somogyban mindössze 3 volt a mutató értéke.

A Dél-Dunántúlon 2009-ben összesen 25 241 filmvetítést tartottak, ez az országos mennyiségnek mindössze 5%-át tette ki. Ezer lakosra a régióban általában 27 mozielőadás jutott, amely számottevő mértékben elmaradt a fővárost is magába foglaló országos átlagtól (48), de kismértékben még a 19 megye átlagától (29) is. A régió mozielőadásainak zömét, 71%-át Baranya megyében regisztrálták, ezer lakosra itt 45 vetítés jutott, jelentősen meghaladva mind a régió, mind pedig az ország megyéinek átlagát. A viszonylag jó férőhely mutató ellenére az előadások számát tekintve Tolnában volt legkedvezőtlenebb a helyzet, ahol az ezer lakosra jutó filmvetítések száma alig haladta meg a 9-et.

A vizsgált évben a régióban összesen 504 361 mozilátogatást regisztráltak, a filmvetítéshez hasonlóan az országosnak csupán 5%-át. Ezer lakosra a régióban átlagosan 531 látogatás jutott, amely fele volt az országosnak (1068), de meghaladta a Budapest nélkül számított vidéki átlagot (478). A régió megyéi közül Baranyában 10 emberre 9, Somogyban 3-4, Tolnában pedig mindössze 1-2 mozilátogatást jegyezhettünk 2009-ben.

2. ábra

A mozik fontosabb jellemzői, 2009

A **színház**látogatás olyan különleges élményt nyújtó művelődési, szórakozási forma, amely semmi mással össze nem hasonlítható és nem pótolható. Bizonyára ennek köszönhető, hogy népszerűsége az elmúlt évtizedekben sem csökkent, sőt kisebb-nagyobb ingadozásoktól eltekintve mind a színházak, mind az előadások, mind pedig a nézők száma inkább emelkedő tendenciájú.

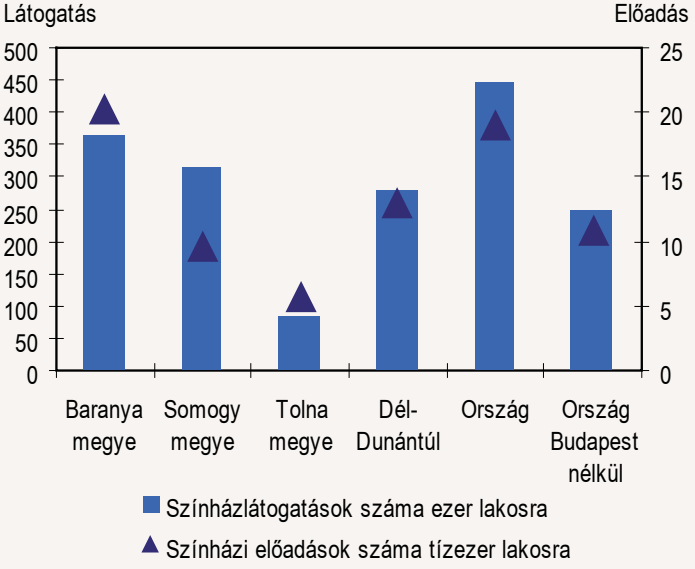
Az ország 130 színházából 8 (6%) működött a Dél-Dunántúlon 2009-ben, ebből 6 Baranya megyében, egy-egy pedig Somogyban és Tolnában (Baranya megye: Pécsi Nemzeti Színház, Bóbita Bábszínház, Pécsi Horvát Színház, Alternatív Színházi Műhely, Pécsi Harmadik Színház, MárkusZínház; Somogy megye: Csiky Gergely Színház; Tolna megye: Magyarországi Német Színház). Itt kell megjegyezni, hogy a színházi élet központja továbbra is, sőt egyre inkább a főváros, hiszen a vizsgált esztendőben a hazánkban található színházak 58%-a Budapesten koncentrálódott (2000-ben még csak 42%-a).

A Dél-Dunántúlon 2009-ben 1233 színházi előadást tartottak, az országos mennyiségnek 6,5%-át. Az előadások közel kétharmadát Baranyában, egynegyedét Somogyban, mintegy tizedét Tolnában rendezték meg. Tízezer lakosra a régióban 13 színházi előadás jutott, jóval kevesebb mint országosan (19), de több mint vidéken általában (11). A régió megyéi közül Baranyában tízezer lakosonként 20 előadásra került sor, ehhez hasonlóan magas mutatóértéket az ország 19 megyéje közül csupán kettőben, Győr-Moson-Sopronban és Zalában regisztráltak. A régió másik két megyéje közül Somogyban alig 10, Tolnában mintegy 6 színházi előadás jutott tízezer lakosra.

A 2009-ben Dél-Dunántúlon rendezett színházi előadásokat összesen 265 ezren tekintették meg, ebből 144 ezer néző Baranyához, 101 ezer Somogyhoz, 20 ezer pedig Tolnához köthető. A színházlátogatások ezer lakosra jutó száma a Dél-Dunántúlon 279-et tett ki, amely jelentősen elmaradt a fővárost is magába foglaló országos átlagtól (448), ugyanakkor a megyék átlagát (250) meghaladta. A régión belül Baranyában ezer lakosonként 365, Somogyban 315, Tolnában pedig mindössze 85 színházlátogatást regisztráltak 2009-ben.

3. ábra

A színházak fontosabb jellemzői, 2009

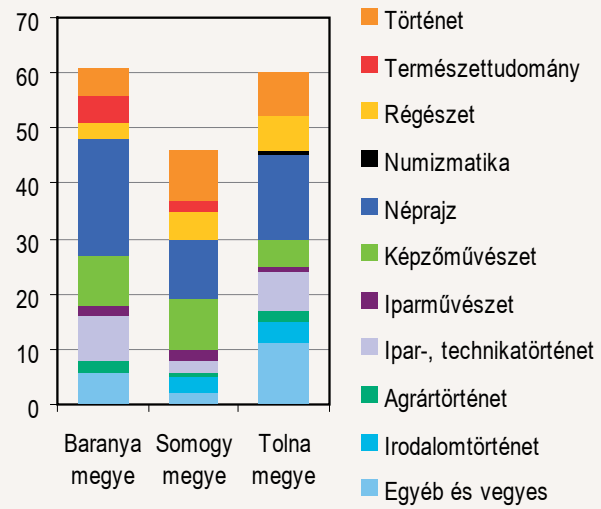

A **muzeális intézmények** (a „múzeum” elnevezést hivatalosan csak a működési engedéllyel rendelkező, múzeumi besorolású intézmények használhatják) fontos szerepet töltenek be a kulturális életben, feladataik szerteágazóak. A kulturális értékek, javak gyűjtése, rendszerezése, megőrzése, állagvédelme, tudományos feldolgozása és bemutatása mellett művelődési lehetőséget nyújtanak a köz- és a felsőoktatás, valamint a teljes lakosság részére, ugyanakkor turisztikai célpontokként az idegenforgalom számára is nagy jelentőségűek. A muzeális intézmények száma – csakúgy mint a kiállítások iránti érdeklődés – csökkenő tendenciát mutatott az elmúlt években. A Dél-Dunántúlon 2009-ben 83 muzeális intézményt regisztráltak, az országban összesen működő 662-nek csaknem 13%-át. A régió 655 települése közül nagyjából minden tizediken, szám szerint 64 helyen volt elérhető ez a művelődési forma. A régió megyéit tekintve Baranyában 21 településen (7 városban és 14 községben) 31 muzeális intézmény működött, közülük 10 a megyeszékhelyen. Somogyban 10 városban és 15 községben összesen 30, Tolnában pedig 8 városban és 10 községben együttesen 22 intézményt regisztráltak.

A régió 83 muzeális intézménye 2009-ben 315 kiállítást rendezett, közülük 167 állandó, 148 pedig időszaki volt. A Dél-Dunántúlon tízezer lakosonként 3,3 kiállítást szerveztek, amely megegyezett az országos átlaggal. Ebben az évben Baranyában 112, Somogyban 103, Tolnában 100 kiállítás valósult meg, amely tízezer lakosonként sorrendben 2,8, 3,2 illetve 4,2 rendezvényt jelentett, vagyis népességarányosan Tolna megyében rendezték a legtöbb kiállítást a régióban. Az állandó kiállítások téma szerinti megoszlását tekintve mindhárom megyében a legnagyobb súlyt a néprajzi témájúak képviselték.

4. ábra

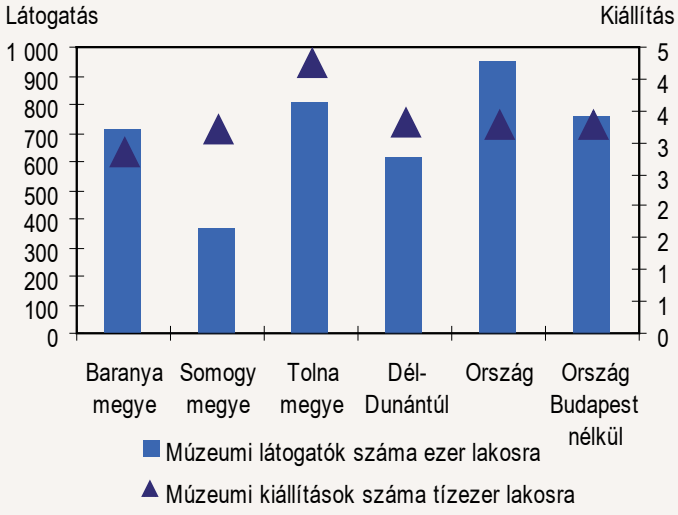
Az állandó kiállítások száma témák szerint, 2009

A Dél-Dunántúl muzeális intézményeiben rendezett kiállításokat mintegy 589 ezer látogató (az országos látogatószám mindössze 6%-a) tekintette meg 2009-ben, ebből 280 ezren Baranya, 119 ezren Somogy, 190 ezren pedig Tolna megye intézményeit keresték fel. A múzeumlátogatások ezer lakosra jutó száma a Dél-Dunántúlon 620-at tett ki, amely jelentősen elmaradt a fővárost is magába foglaló országos átlagtól (949) és a megyék átlagától (761) egyaránt. A régión belül Baranyában 709, Somogyban 370, Tolnában pedig 811 múzeumi látogatás jutott ezer lakosra. A régióban a látogatók 38%-a diák volt (országosan 32%-a), ezen belül Tolnában hozzávetőleg minden második, Baranyában és Somogyban minden harmadik látogató közülük került ki. A külföldiek becsült aránya a régióban (8%) jelentősen elmaradt az országos átlagtól (15%). A Dél-Dunántúl múzeumi látogatóinak 23%-a teljes árú jegyet vásárolt, 25%-a kedvezményes árú belépődíjat fizetett, 52%-a pedig ingyenesen tekintette meg a kiállításokat. Ezek az arányok eltértek az országostól, ahol a látogatók megoszlása az előbbi sorrendben 28, 30 illetve 42%-ot tett ki. A régió megyéi közül az átlagtól leginkább eltérő arányok Tolna megyében mutatkoztak, ahol 2009-ben a vendégeknek mindössze 5%-a vásárolt teljes árú jegyet, ugyanakkor az ingyenes látogatók hányada 87%-ot tett ki.

5. ábra

A múzeumok fontosabb jellemzői, 2009

Végül, de nem utolsósorban a kulturális intézményhálózat egyik legfontosabb szegmensét jelentik a közművelődési intézmények, amelyek a lakosság közösségi közművelődési tevékenységét segítik elő, otthont adnak a legkülönfélébb civil közösségeknek (művészeti csoportok, klubok, körök, szakkörök, tanfolyamok) valamint tudományos, ismeretterjesztő előadások, konferenciák, kiállítások, fesztiválok, műsoros vagy művészeti rendezvények helyszínéül szolgálnak.

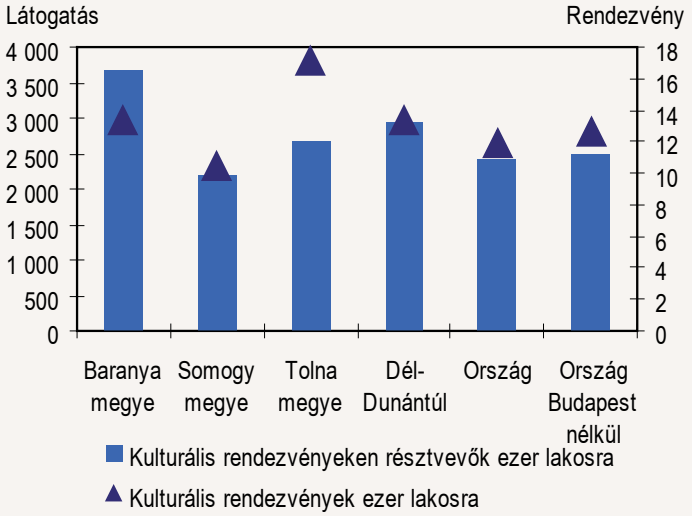
Az ország közművelődési intézményeinek mintegy 13%-át, szám szerint 356-ot regisztráltak a Dél-Dunántúlon 2009-ben. Ebben az esztendőben a régió 257 településén (a települések 39%-án) működött ilyen intézmény. A régión belül éppen a leginkább aprófalvas településszerkezetű Baranyában volt legmagasabb ez az arány (44%), 131 településen 177 intézmény működött, Somogyban 85 településen (35%) 110, Tolnában 41 településen (38%) összesen 69 intézményt regisztráltak.

A régió közművelődési intézményeiben 2009-ben 12 643 kulturális rendezvényt tartottak, amelyeken közel 2,8 millió ember vett részt. A Dél-Dunántúlon 13 rendezvény jutott ezer lakosra, amely megfelel a főváros nélkül számított országos átlagnak. A régión belül népességarányosan tekintve Tolna megyében került sor a legtöbb (ezer lakosonként 17), Somogyban pedig a legkevesebb (ezer lakosonként 10) rendezvényre.

A rendezvényeken való részvételi aktivitás régiónkban meghaladta az országos átlagot, hiszen ezer lakosra mintegy 2900 részvétel jutott, ugyanakkor országosan csak 2400. A régión belül egy-egy baranyai lakos 2009-ben átlagosan három-négy alkalommal vett részt kulturális rendezvényeken, míg a tolnaiak kétszer-háromszor, a somogyiak pedig csupán kétszer.

6. ábra

A kulturális rendezvények fontosabb jellemzői, 2009

A Dél-Dunántúlon 2009-ben sorra került kulturális rendezvények zömét művészeti események illetve közösségi rendezvények jelentették (36-36%), 19%-uk szórakoztató program, 9%-uk kiállítás volt.

A több mint 4500 közösségi rendezvényen közel 705 ezren vettek részt, az átlagos látogatottság 156 főt tett ki. A közösségi rendezvények túlnyomó részét kézműves és egyéb vásárok, bemutatók, társadalmi rendezvények és ünnepi alkalmak tették ki (látogatottságuk is ezeknek volt magasabb), kisebb részük játszóház, kézműves foglalkozás vagy kulturális célú kirándulás volt.

A régióban rendezett közel 4600 művészeti eseményt mintegy 729 ezren látogatták. A programok több mint felét film- és videofilmvetítések tették ki, ugyanakkor jellegéből adódóan ezek átlagos látogatottsága volt a legalacsonyabb (27 fő/alkalom). A művészeti események másik jelentős részét, 36%-át az előadóművészeti és egyéb művészeti rendezvények jelentették, egy-egy ilyen programon átlagosan 245-en vettek részt. A legkisebb számban népművészeti rendezvényekre került sor (a művészeti események 9%-a),

ugyanakkor a látogatottsága ezeknek volt a legmagasabb (641 látogató/rendezvény).
A 2009-ben sorra került több mint 2400 szórakoztató programon mintegy 630 ezer vendég jelent meg. Az események nagyjából fele-fele arányban előadóművészeti és műsoros, illetve táncos rendezvények (bál, diszkó) voltak, előbbiek átlagos látogatottsága több mint duplája volt az utóbbiaknak.
A Dél-Dunántúl közművelődési intézményeiben 2009-ben több mint 1100 kiállítást rendeztek, melyeket mintegy 720 ezren látogattak meg. A kiállítások jelentős része (42%-a) képző- és iparművészeti témájú volt, de számottevő hányadot képviseltek a fotó, népművészeti és helytörténeti kiállítások is. A legélénkebb érdeklődés ugyanakkor a legkisebb számban (és arányban) megrendezett műszaki, természettudományi témájú kiállítások iránt mutatkozott, amelyeket átlagosan közel 1200 látogató tekintett meg.

2. tábla

A kulturális rendezvények száma és látogatottsága, 2009

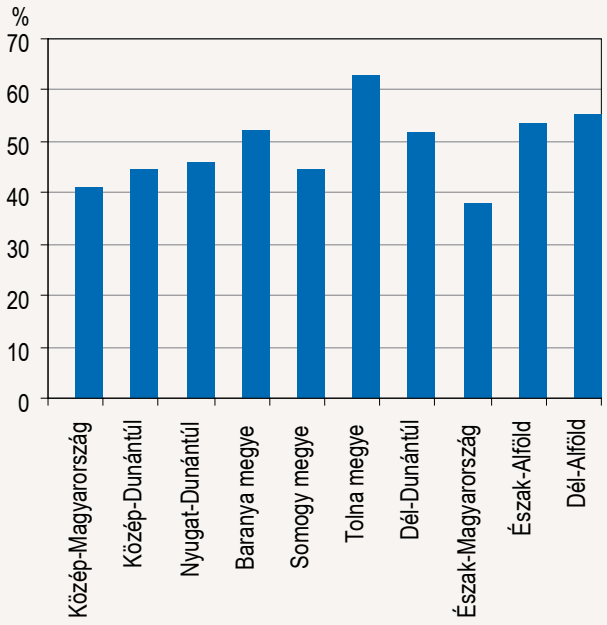
Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
	megye			
	Száma			
Kiállítások	546	320	280	1 146
Művészeti események	1 489	537	2 531	4 557
Szórakoztató rendezvények	1 168	862	385	2 415
Közösségi rendezvények	2 091	1 624	810	4 525
Kulturális rendezvények összesen	5 294	3 343	4 006	12 643
	Látogatók száma			
Kiállítások	448 173	144 827	127 165	720 165
Művészeti események	403 540	108 801	216 745	729 086
Szórakoztató rendezvények	262 552	240 009	127 826	630 387
Közösségi rendezvények	335 602	213 045	156 026	704 673
Kulturális rendezvények összesen	1 449 867	706 682	627 762	2 784 311

Hosszú távú tendenciák a dél-dunántúli növénytermesztésben

A Dél-Dunántúlon – hasonlóan az ország más térségeihez – az elmúlt években az állatállomány jelentős fogyása következtében az agrártermelésnek mind nagyobb hányadát adta a szántóföldi növénytermesztés. Az ágazat termelését befolyásoló tényezők közül egyrészt a földhasználat koncentrációjának fokozódását – és a bérlet szerepének növekedését – kell kiemelnünk, ami az elmúlt években a géppark modernizálásával párosult. (Itt kell megjegyezni, hogy a külföldiek magyarországi földvásárlási moratóriumát – mely az idén járt volna le – további három évvel meghosszabbították.) Ezzel együtt – a jelentős túlkínálat csökkentése érdekében – állandó törekvés, hogy a termelést a jó földekre összpontosítsák. A másik oldalon viszont a gazdálkodást kedvezőtlenül befolyásolja a vállalkozók elöregedése, a gyakran ismétlődő aszályos időjárás, és az állatállománynak a már előbb említett fogyása, ami az egysíkúság irányába tolja el a profilt.
Élelmiszertermelés szempontjából látni kell, hogy bár a növénytermesztésnek ez a szerepe az elmúlt években a bioetanol-, biodízelgyártás felfutásával párhuzamosan valamelyest visszaszorult, ám az Európai Unió több tagországában egyre jobban érvényesülő azon szándék, hogy az így előállt csökkenést nagyobb hozamú génmódosított növények bevezetésével kompenzálják, nálunk egyelőre még nem vezetett sikerre. Az ágazatban – ha kismértékben is, de – jelen van az egészséges élelmiszerek termelését előtérbe helyező biotermelés is.
A hosszú tendenciákat tekintve a Dél-Dunántúl, amely az utóbbi években ugyan az állattenyésztés vonatkozásában elveszítette azt a kiemelkedő szerepét, amit korábban országosan betöltött, a növénytermelés szempontjából a termelés súlya és színvonala alapján – az alföldi régiók mellett – továbbra is az egyik élenjáró körzetnek számít. Látni kell azonban azokat a strukturális különbségeket is, amelyek a dél-dunántúli termelést az alfölditől megkülönböztetik: míg régiónkban a termelés jelentős hányadát gazdasági szervezetek adták – amivel összefüggésben jelentős szerepe van a földbérletnek is –, addig az Alföldön inkább a családi gazdaságoknak van nagy súlya.
Művelés szempontjából, amíg a Dél-Dunántúlon az aprófalvas településszerkezet és a földek széttagoltsága sok helyen hátráltatja a nagy területek összefüggő megmunkálását, addig az Alföld a tanyarendszere jóvoltából sokkal kedvezőbb helyzetben van e tekintetben. Ebből is adódik az a tény, hogy az alföldi térségekben mindig is magasabb volt a **szántónak az összes földterületen belüli aránya**, mint a Dél-Dunántúlon, amely körzet ugyancsak kiemelkedett a régiók közül e mutató alapján.

7. ábra

A szántó részesedése az összes földterületből, 2010. május 31-én,%

Szántón belül a **vetetlen terület aránya** viszont az elmúlt években a régiók közül mindig is a Dél-Dunántúlon volt a legalacsonyabb. Arányában a legtöbb vetetlen szántó 2010-ben az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon fordult elő, amely körzetekben ez a hányad az elmúlt években – az árvizek, belvizek hatására – még nőtt is. Magas volt még a vetetlen szántó aránya Dél-Alföldön és Közép-Magyarországon is, ahol az időjárási viszonyok szintén kedvezőtlenül befolyásolták a termelést. Mindezekkel szemben Közép- és Nyugat-Dunántúl jobb helyzetet mondhatott a magáénak annak következtében, hogy az elmúlt években – átmeneti növekedés után – sikerült e mutatót szinten tartani.

3. tábla

Vetetlen szántó aránya, %

Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010[a]
Közép-Magyarország	13,0	16,1	18,4	18,2	15,6	18,2	12,3
Közép-Dunántúl	3,9	4,2	8,9	4,4	4,3	4,7	2,5
Nyugat-Dunántúl	2,8	2,5	4,4	2,3	6,3	10,6	3,2
Baranya megye	1,2	2,0	3,3	4,8	1,9	1,5	..
Somogy megye	4,2	3,5	5,7	5,4	3,9	7,1	..
Tolna megye	0,7	0,7	1,8	2,3	0,2	4,7	..
Dél-Dunántúl	2,1	2,1	3,7	4,2	2,1	4,5	2,4
Észak-Magyarország	9,1	9,5	13,6	12,7	10,7	16,1	12,8
Észak-Alföld	2,4	7,6	9,9	8,6	2,0	4,4	13,1
Dél-Alföld	2,2	4,4	4,6	7,9	2,7	5,7	6,6
Összesen	**3,9**	**5,9**	**8,0**	**7,7**	**4,8**	**7,7**	**7,6**

a) Május 31-ei adatok.

A **vetésszerkezet alapján** ki kell emelni, hogy a fontosabb kultúrák közül az elmúlt években mindegyik régióban a *gabonafélék* rendelkeztek a legmagasabb súllyal – a szántóföldnek csaknem mindenütt legalább a felét foglalva el – azonban ez a hányad mindenhol folyamatosan mérséklődött. Hasonló volt a helyzet a Dél-Dunántúlon is, ahol a régiók közül arányában mindig is a legnagyobb területen termesztették a gabonanövényeket a szántó mintegy 75%-ára (2010-ben 515 ezer hektárra) kiterjedve. A gabonafélék súlya ugyanakkor jellemzően Észak-Magyarországon volt a legalacsonyabb, ahol a területnek – a legutóbbi két esztendő kivételével – bő felét hasznosították erre a célra, és nagyjából ehhez hasonló súlyt képviselt az ágazat Közép-Magyarországon is. A közép- és nyugat-dunántúli körzetekben az elmúlt években általában magasabb volt a gabonafélék szántóföldi részesedése, mint az alföldi körzetekben.

A gabonafélék mellett a legjelentősebb kultúrának számító *ipari növények* szántóföldi részesedése az elmúlt években – némi ingadozás mellett – az ország valamennyi régiójában emelkedett. Meg kell jegyezni, hogy e vonatkozásban a Dél-Dunántúl a maga 13–17%-os hányadot kitevő 100–120 ezer hektáros területével mindig az utolsó helyen állt a régiók rangsorában. A legmagasabb értéket többnyire Észak-Magyarországon regisztrálták, ahol ez a kultúra a szántónak körülbelül a negyedére terjedt ki. Viszonylag magas volt még az ipari növények szántóföldi részaránya az Észak-Alföldön is, ahol ez az érték mintegy 18–20%-ot tett ki. A középmezőnyt a Dél-Alföld képviselte, utána Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország következett a sorban.

A *takarmánynövényeket* tekintve, fontos látni, hogy e kultúrának a szántóföldi növénytermesztésen belüli súlya az elmúlt években – értelemszerűen az állatlétszámok fogyásával párhuzamosan – mindenhol fokozatosan mérséklődött. E tendencia a legerőteljesebben éppen a Dél-Dunántúlon jelentkezett, ahol arányában a legkisebb területen folyt a termesztés. Régiónkban 2010-ben erre a célra 18,7 ezer hektár szántót hasznosítottak, és a részesedés az elmúlt években 2–5% között mozgott. A másik végletet jelentő Közép-Magyarországon a takarmánynövények az elmúlt években a szántó 7–11%-át foglalták el. A második és a harmadik helyet – egymással váltakozva – általában Közép- és Nyugat-Dunántúl töltötte be, amely körzetekben az arány 5–10% közötti volt. A középső helyen rendszerint Észak-Magyarország állt, amelyet a két alföldi térség követett a sorban.

4. tábla

A gabonafélék és ipari növények szántóföldi részaránya, %

Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010[a]
Gabonafélék							
Közép-Magyarország	55,1	56,0	54,4	53,1	55,2	54,1	53,6
Közép-Dunántúl	69,7	70,2	66,4	64,7	66,1	68,5	68,3
Nyugat-Dunántúl	70,5	70,8	69,6	66,8	65,9	64,3	64,1
Baranya megye	75,1	65,4	72,6	71,4	73,6	73,8	..
Somogy megye	78,0	77,0	76,0	74,8	75,8	72,4	..
Tolna megye	80,0	80,4	79,1	80,3	80,7	74,5	..
Dél-Dunántúl	77,7	76,5	75,8	75,4	76,6	73,5	73,6
Észak-Magyarország	56,7	55,9	51,7	52,7	54,6	49,5	48,5
Észak-Alföld	65,4	60,8	57,8	56,8	62,9	61,7	54,2
Dél-Alföld	69,3	67,6	66,3	62,5	68,1	66,1	62,4
Összesen	**67,6**	**66,1**	**63,9**	**62,3**	**65,5**	**63,7**	**61,1**
Ipari növények							
Közép-Magyarország	16,8	16,7	15,1	16,0	16,4	16,0	17,5
Közép-Dunántúl	14,9	15,5	16,3	19,0	20,2	19,5	18,8
Nyugat-Dunántúl	14,2	16,0	16,9	19,6	18,4	17,0	17,8
Baranya megye	15,3	18,1	17,4	18,1	19,5	19,8	..
Somogy megye	14,1	16,4	15,7	16,3	17,7	15,6	..
Tolna megye	13,3	14,4	14,6	13,2	15,3	15,8	..
Dél-Dunántúl	12,6	14,9	14,7	14,8	16,3	17,0	14,1
Észak-Magyarország	23,4	24,7	24,9	26,3	26,9	26,9	24,8
Észak-Alföld	18,1	19,0	19,7	20,9	21,0	21,5	18,8
Dél-Alföld	15,4	15,8	16,8	17,6	18,3	17,7	15,9
Összesen	**16,3**	**17,4**	**17,8**	**19,1**	**19,6**	**19,5**	**17,9**

a) Május 31-ei adatok, az egyes növénycsoportokon belül a legfontosabb kultúrák adataiból számítva.

Az utóbbi években az intenzívebb gazdálkodás szempontjából fontos *zöldségfélék* is jelentősen visszaszorultak a régiók szántóföldi növénytermesztésében, amit jól jelzett részarányuk mérséklődése. A Dél-Dunántúl – ahol ez a kultúra soha nem volt túl jelentős – mindig a régiók rangsorának középmezőnyében szerepelt a maga 0,4–0,6%-os (2,5 ezer hektárt kitevő) részesedésével. A legnagyobb hányadot – 4–5%-ot – ugyanakkor többnyire az Észak-Alföldön regisztrálták, ami mellett jelentős volt a zöldségtermesztés még a Dél-Alföldön is, ahol 3–4% volt a fenti hányad. A másik végletet ugyanakkor a Nyugat- és Közép-Dunántúl jelentették, melyek csak szántóföldjük töredékrészét hasznosították ily módon.

A *burgonya* és a *hüvelyesek* termelése szintén kis súlyt képviselt az egyes régiókban, arányuk az elmúlt években mérséklődött. (A Dél-Dunántúlon 2010-ben a burgonya szántóföldi részesedése 0,2, országosan pedig 0,5% volt.)

5. tábla

A takarmánynövények és zöldségfélék szántóföldi részaránya, %

Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010[a)]
Takarmánynövények							
Közép-Magyarország	10,3	9,0	8,8	9,5	9,2	8,3	7,6
Közép-Dunántúl	9,9	8,7	7,2	9,7	9,6	6,2	5,0
Nyugat-Dunántúl	8,7	8,0	7,1	9,6	7,8	6,7	5,1
Baranya megye	5,5	5,3	4,7	4,4	4,1	4,1	..
Somogy megye	5,9	5,4	4,7	5,2	4,8	3,4	..
Tolna megye	5,0	3,7	3,5	3,2	3,0	3,4	..
Dél-Dunántúl	5,5	4,8	4,3	4,2	4,0	3,6	2,7
Észak-Magyarország	8,5	8,0	7,8	6,6	6,3	6,2	4,2
Észak-Alföld	6,4	5,9	6,0	6,6	6,4	5,3	4,4
Dél-Alföld	6,6	6,4	6,1	6,8	5,9	5,7	5,2
Összesen	**7,4**	**6,8**	**6,4**	**7,2**	**6,4**	**5,7**	**5,7**
Zöldségfélék							
Közép-Magyarország	1,9	1,5	1,3	1,3	1,6	1,5	1,5
Közép-Dunántúl	0,5	0,4	0,3	0,4	0,4	0,2	0,2
Nyugat-Dunántúl	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Baranya megye	0,8	0,9	0,7	0,6	0,5	0,3	..
Somogy megye	0,5	0,4	0,6	0,6	0,6	0,4	..
Tolna megye	0,6	0,3	0,6	0,5	0,4	0,4	..
Dél-Dunántúl	0,6	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4
Észak-Magyarország	1,2	1,1	0,7	0,5	0,5	0,5	0,4
Észak-Alföld	4,9	3,5	4,0	4,6	4,4	4,1	3,9
Dél-Alföld	3,4	3,3	3,7	3,2	3,2	3,1	2,8
Összesen	**2,3**	**1,9**	**2,1**	**2,0**	**2,0**	**1,8**	**1,7**

a) Május 31-ei adatok, az egyes növénycsoportokon belül a legfontosabb kultúrák adataiból számítva.

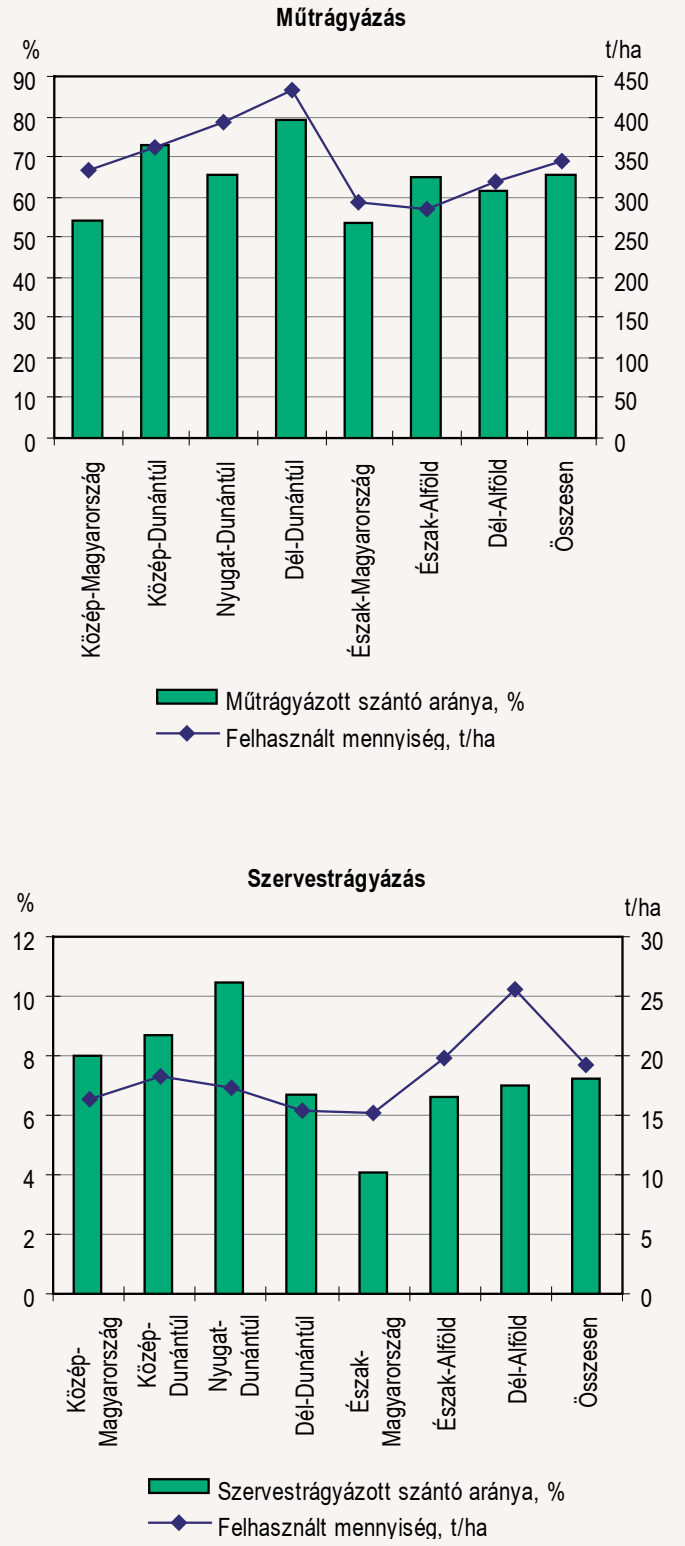
A szántóföldi növénytermesztés eredményeit leginkább befolyásoló **talajerő-utánpótlás** vonatkozásában – szemben az 1990-es évek általános visszaesésével – az ezredfordulót követően már jelentős javulás volt tapasztalható, amennyiben ennek egyik fő irányánál a mű- és szervestrágyázásnál – a legfontosabb mutatókat tekintve – az egyes régiókban általában már a színvonal stabilizálódásáról számolhatunk be. Bár meg kell jegyezni, hogy Közép-Magyarország és a dunántúli régiók általában jobb helyzetben voltak, mint Észak-Magyarország és a két alföldi térség.

A *műtrágyázásnál* az elmúlt években a legjobb mutatókat mindig is a Dél-Dunántúlon regisztrálták, amely körzet mind a szántóterület, mind a felhasznált fajlagos mennyiség vonatkozásában kiemelkedett a régiók közül. A műtrágyázott szántó aránya ugyanakkor – a természetföldrajzi sajátosságokból fakadóan – Észak-Magyarországon, a felhasznált mennyiség pedig az Észak-Alföldön volt a legkisebb.

A *szervestrágyázást* tekintve – amely az egyes régiókban a szántónak jóval kisebb hányadát érintette, mint a műtrágyázás – területi arány alapján vezető helyen a Nyugat-Dunántúl, míg felhasznált mennyiség vonatkozásában a Dél-Alföld állt. Sereghajtóként pedig mindkét mutatónál Észak-Magyarország szerepelt. A Dél-Dunántúl az elmúlt években az utóbbi mutatót tekintve is az átlagosnál gyengébb értéket mondhatott magáénak.

8. ábra

A mű- és szervestrágyázás fontosabb mutatói 2009-ben

A fentiekből adódóan az elmúlt években a fontosabb szántóföldi kultúrák dél-dunántúli terméseredményei nemcsak hogy meghaladták az országos szintet, hanem több növénynél – elsősorban a gabonaféléknél – a régiók

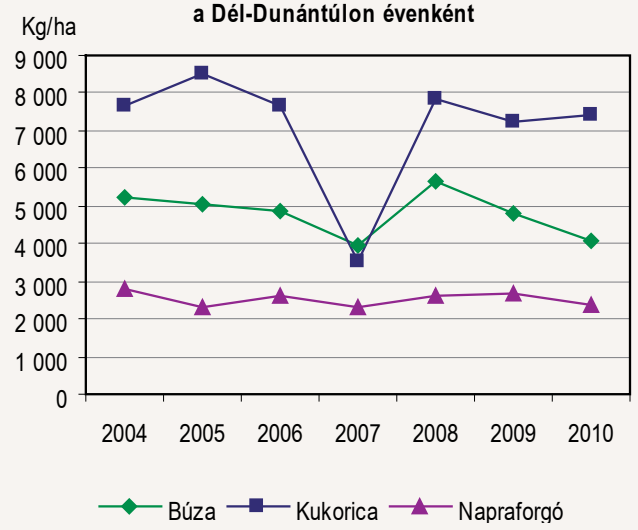
rangsorában az első helyen is álltak. Itt mindenekelőtt a búzát és a kukoricát kell kiemelni, de hasonló volt a helyzet a fontosabb ipari növényeknél, a napraforgónál, a cukorrépánál és a repcénél is. A legalacsonyabb termésátlagokat ugyanakkor rendszerint Közép-Magyarország és Észak-Magyarország mondhatta a magáénak, amiben jelentős szerepe van a természetföldrajzi sajátosságoknak. (A dél-dunántúli régión belül a búza terméseredménye általában Baranyában, a kukoricáé és a napraforgóé Tolnában, a cukorrépáé Somogyban volt a legnagyobb.)

Ezzel kapcsolatban látni kell azt is, hogy a növényi termékek ráfordítási árai az elmúlt években – az egy évvel korábbihoz képest – igen hektikusan változtak; míg 2007-ben és 2008-ban nagyarányú növekedés (11 és 61%-os) volt tapasztalható, addig 2009-ben és 2010-ben már átlagosan mintegy tized-tizedrészével csökkent az árszínvonal. A növényvédőszerek árai ez idő alatt évente 2–5% közötti mértékben emelkedtek. A növényi termékek (zöldség, gyümölcs és virágok nélkül) termelői árai a vizsgált időszak elején – ugyancsak az előző év bázisán – általában jelentősen csökkentek, 2010-ben viszont már átlagosan 27,4%-os emelkedés következett be. Ezen belül a gabonafélék árai 2009-ről 2010-re közel egyharmadával, az ipari növényeké pedig bő egytizedével nőttek.

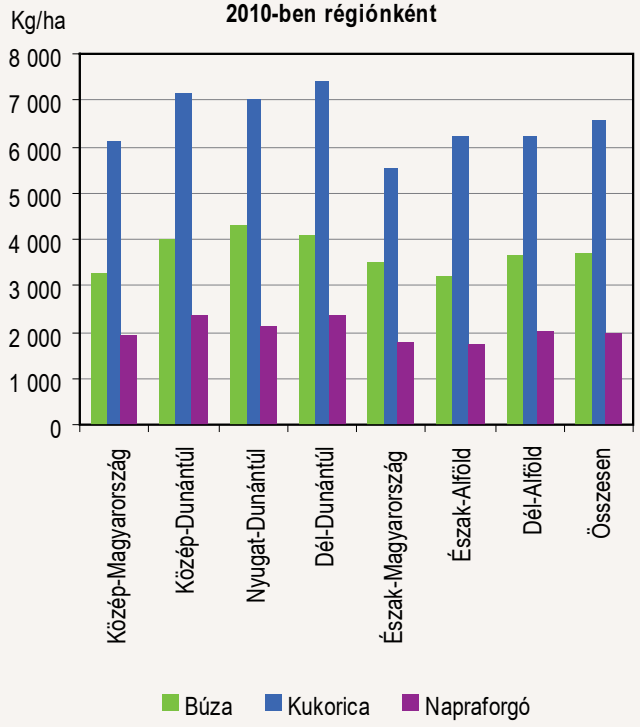
9. ábra

Főbb növények termésátlagai, kg/ha

a Dél-Dunántúlon évenként

2010-ben régiónként

További információk, adatok (linkek):
A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 26. szám 2011. május 4.
2011/26
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/4

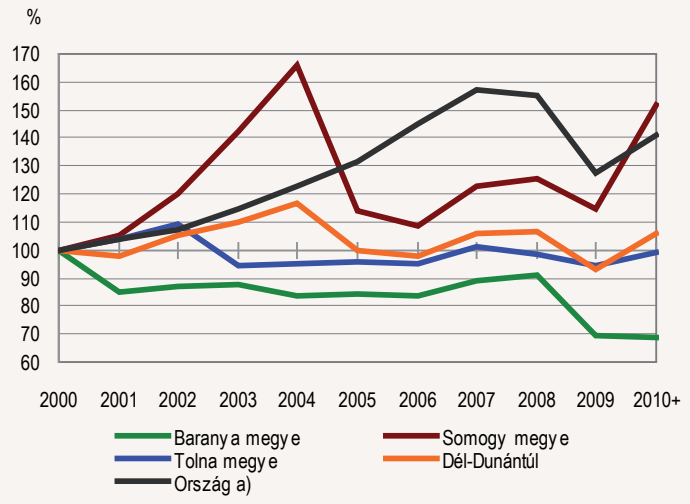
A Dél-Dunántúl ipari teljesítményének főbb jellemzői a 2010. évi előzetes adatok alapján

A Dél-Dunántúl **ipari teljesítménye** az utóbbi tíz esztendőben ingadozó volt, mindhárom ide tartozó megyében voltak az ezredforduló óta nagyobb visszaesést okozó események a legutóbbi évek válsághatásait megelőzően is. A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások 2010. évi előzetes, telephely szerinti adatai alapján a termelés összehasonlító áron számított értéke (a termelés volumene) az egy évvel korábbihoz képest kedvezően alakult, ennek ellenére a 2000. évit mindössze 6%-kal múlta felül, s ez a növekedési mérték az ország hét tervezési-statisztikai régiója közül a legalacsonyabb volt.[1] (Az eggyel előbb álló dél-alföldi régió ebben az időszakban közel 9%-os, a legélénkebb növekedésű Közép-Dunántúl mintegy 58%-os gyarapodást regisztrált, az országos átlagos növekedés 41% volt.)

A tíz esztendő távlatában a régió megyéi közül (sőt az ország összes megyéje közül is) a legkedvezőtlenebb mutatóérték a baranyai volt, ahol háromtizedet meghaladó termeléscsökkenés következett be összehasonlító áron számítva, de Tolna megyében is csupán megközelítette a kibocsátás 2010. évi volumene a 2000. évit (99%). Somogy megyében ez idő alatt 52%-os volt a termelés volumenének növekedése. (Az összes megye közül a legintenzívebb fejlődést – négyszerest – a 2009-es nagymértékű visszaesés ellenére is Komárom-Esztergom produkálta.)

1. ábra

Az ipari termelés alakulása* (2000=100%)

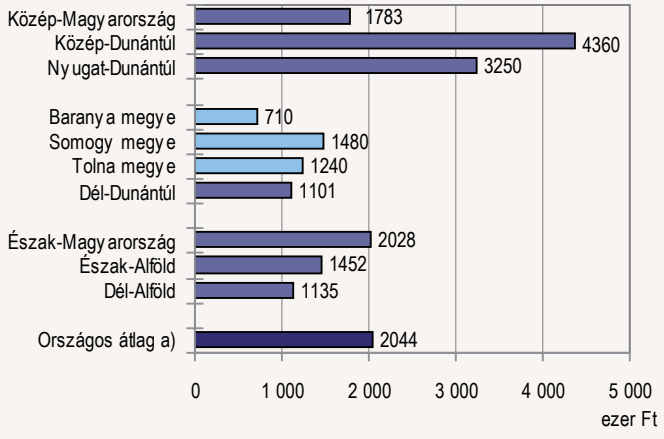
* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján, összehasonlító áron számítva.
a) Országhatáron kívüli termeléssel együtt.

A 2010. évi előzetes adatok alapján **a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások dél-dunántúli régióban működő ipartelepei** 1038 milliárd forintot meghaladó bruttó termelési értéket állítottak elő, a hasonló méretű gazdálkodói kör országos teljesítményének az 5,1%-át (amelyből Baranya és Tolna megye egyaránt 1,4%-kal, Somogy 2,3%-kal részesedett). A termelés összehasonlító áron számított értéke 13,6%-kal múlta felül az egy évvel korábbi alacsony szintet. Az éven belül minden negyedévben növekvő termelést regisztráltak az előző év azonos időszakihoz képest, amelynek üteme az első negyedévben volt éves átlagos alatti, de az azt követő negyedévekben átlagos vagy afeletti mértéket ért el. A kedvező eredmény elsősorban a Somogy megyében működő telepeknek köszönhető, amelyek élénk (több mint 32%-os) növekedést produkáltak. A Tolna megyei javulás mértéke jóval szerényebb (4,9%) volt, Baranyában viszont valamelyest az egy évvel korábbi szint alatt maradt a termelés összehasonlító áron számított értéke (98,4%). A 2010. évi telephely szerinti ipari kibocsátás e gazdálkodói körben 45–28–27%-os arányban oszlott meg Somogy, Tolna és Baranya megye között.

Dél-Dunántúlon **a termelés egy lakosra jutó értéke** 1,1 millió forint volt, a hét tervezési-statisztikai régió mutatóértéke közül a legalacsonyabb, az országos átlagos fajlagos összegnek mindössze bő fele (54%-a). A mutatóérték szerinti régiósorban az utolsó előtti helyen álló Dél-Alföld fajlagos összege 3%-kal, az élen elhelyezkedő Közép-Dunántúlé négyszeresen haladta meg a dél-dunántúlit.

2. ábra

Az ipari termelés egy lakosra jutó értéke*, 2010+

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.
a) Országhatáron kívüli termeléssel együtt.

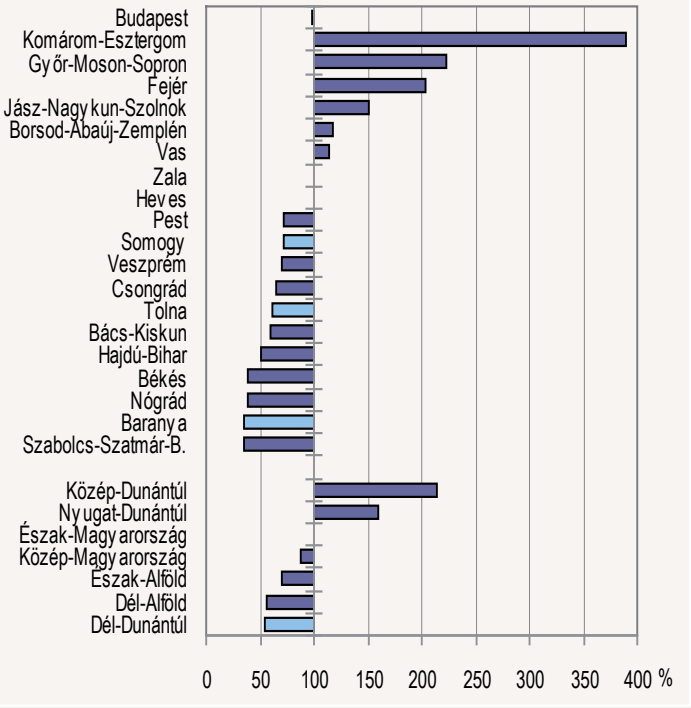
A térség **megyéi** közül a legmagasabb népességarányos termelést produkáló Somogy megye is mindössze 72%-át, Tolna mintegy hattizedét teljesítette az országos átlagnak, a baranyai fajlagos teljesítmény ugyanakkor csupán annak nem egészen a 35%-át érte el. Baranya számára ez az országos megyesor utolsó előtti helyét jelentette, éppen csak megelőzve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét, az élen álló Komárom-Esztergom megyeinek viszont

[1] A Tevékenységek Általános Osztályozási Rendszere (TEÁOR) az időszak folyamán 2008-tól kezdődően változott, amelyet a számításainkban és közléseinkben 2009-től kezdődően érvényesítettünk. Ezzel összefüggésben változott az iparba tartozó ágazati és szakágazati kör is, így az abszolút adatok alapján az időbeni összehasonlítást mellőztük. A volumenindex-számítás során az összehasonlíthatóságot biztosítottuk, 2008-ig a TEÁOR'03, 2009-től a TEÁOR'08 szerint vettük figyelembe a számításához használt tárgyidőszaki és bázisidőszaki adatokat is.

nem egészen a 9%-át tette ki az egy lakosra jutó ipari termelésének összege. A fővárost is magában foglaló megyerangsorban Somogy a 11., Tolna a 14. helyet foglalta el.

3. ábra

Az ipari termelés egy lakosra jutó értéke az országos átlag százalékában*, 2010+

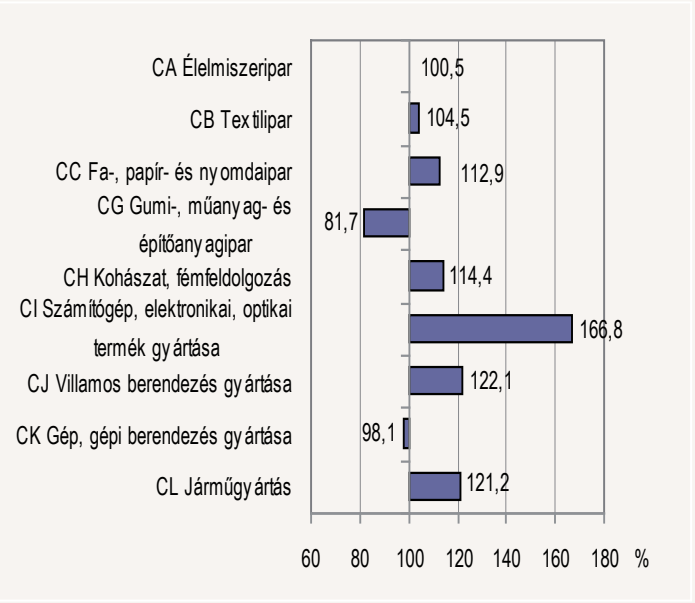
* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

Az ipari termelés ágazati szerkezetét, illetve az értékesítés jellemzőit **a legalább 50 főt foglalkoztató, iparba sorolt vállalkozások székhely szerint összesített adatai** alapján tudjuk vizsgálni.[2] A Dél-Dunántúlon 2010-ben 184 ilyen méretű, fő tevékenysége alapján iparba sorolt vállalkozás tartozott a statisztikai megfigyelés körébe, számuk 26-tal kevesebb volt az egy esztendővel korábbinál. A csökkenésben szerepet játszott, hogy a válság következtében romló piaci helyzet negatív hatását egy ideig próbálták kivédeni az érintett gazdálkodók, azonban többen előbb vagy késleltetve mégis rákényszerültek a létszámcsökkentésre, a felszámolási, végelszámolási eljárás megindítására, végső esetben pedig akár a vállalkozás tényleges megszüntetésére is.

Az **ipari bruttó termelési érték** 2010-ben e vállalkozói körben 1091 milliárd forintot tett ki a régióban, amely összehasonlító áron számítva 27%-kal volt magasabb az egy esztendővel korábbinál. (Meg kell azonban jegyezni, hogy a bázis a 2009. évi 9%-os csökkenés következtében viszonylag alacsony volt.) Az ipart 2010-ben a régióban már csupán két nemzetgazdasági ág, a feldolgozóipar és a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás képviselte az ilyen méretű vállalkozói körben, ugyanis a legalább 50 fős szervezetek között 2009-ben a bányászatban még jelen lévő vállalkozás is – létszámcsökkentés következtében – kikerült az ipari teljesítmény mérését szolgáló évközi megfigyelési körből. Az élénk növekedést elsősorban a feldolgozóipari kibocsátás 36%-os bővülése tette lehetővé, az energiaiparban ugyanis csak szerényebb mértékű (4,5%-os) gyarapodás valósult meg. A feldolgozóipari ágazatok többségében a termelés volumene elérte vagy meghaladta az egy évvel korábbit, közülük a gépipar egészére számítva volt térségi átlag feletti a növekedés, azon belül pedig a húzó ágazatnak minősülő elektronikai-ipar teljesített különösen kiemelkedően. Mérséklődés a gumi-, műanyag- és építőanyag-gyártásban, illetve valamelyest a gépiparon belül a gép, gépi berendezés gyártásában mutatkozott. A régióba tartozó három megye közül legnagyobb mértékben a Somogy megyei cégek kibocsátása nőtt (az előző évinek több mint a felével), Tolna szerényebb (4,5%-os) növekedést produkált, a 2009-ben nagy visszaesést regisztráló Baranya összehasonlító áron számított termelési értéke viszont 2010-ben is csak megközelítette az egy évvel korábbit.

4. ábra

Az ipari termelés volumenindexe a jellemzőbb feldolgozóipari ágazatokban a Dél-Dunántúlon*, 2010+ (2009=100%)

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

Az **ágazati szerkezet**et vizsgálva az ipari bruttó termelési értéknek a feldolgozóiparban mintegy 78, az energiaiparban 22%-át regisztrálták, és mivel az előbbi iparág termelése növekedett erőteljesebben az előző évihez képest, az iparon belüli részesedése is e nemzetgazdasági ágnak erősödött. Jelentős kockázati tényezőként jelentkezik a térségben, hogy szervezetileg nagymértékben koncentrált az ilyen méretű vállalkozások teljesítménye. A termelési értékből a feldolgozóiparhoz kötődő 78%-on belül (amely egyébként lényegesen alacsonyabb az országos hányadnál) ugyanis 58%-ot a gépipar, azon belül is 48%-ot a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása ágazat hozott létre, miközben a szervezetszámban csaknem 96%-os feldolgozóipari részesedésből közel 23, illetve 2,7% tartozott az előbb megnevezett két ágazat(csoport)hoz. A gépipar után a termelés és a foglalkoztatás szempontjából is az élelmiszeripar szerepe a legjelentősebb a feldolgozóipari ágak közül, de különösen a foglalkoztatásban a textilipar, a gumi-, műanyag- és építőanyagipar továbbá a fémalapanyag és fémfeldolgozási termék gyártása is viszonylag jelentős szerepet tölt be. A térség megyéi közül a legerősebb e koncentráció Somogy megyében, ahol 2010-ben az ipari termelés 88%-át a gépipar produkálta, azon belül is meghatározóan az elektronikai termékek gyártása. (Hangsúlyozni kell azonban, hogy az adatok székhely szerintiek, tehát magukban foglalják a térségben székhellyel rendelkező szervezetnek a más térség(ek)ben működő telepén létrehozott produktumát is.) Az energiaiparnak a Dél-Dunántúl ipari kibocsátásán belül lényegesen erőteljesebb a súlyaránya mint országosan és a többi régióban. A magas részesedés az e térségbe tartozó megyék közül – a paksi atomerőműnek köszönhetően – leginkább Tolna megyében mutatkozik meg, ahol 2010-ben az ipari termelés kétharmadát produkálta ez az iparág, de a baranyai csaknem egyharmados energiaipari hányad is meglehetősen magasnak számít. (A bruttó termelési érték alapján számított ágazati szerkezetben az energiaipar által betöltött szerep az ország megyéi közül a fenti két dél-dunántúli megyében volt a legmagasabb e gazdálkodói körben.)

[2] A TEÁOR'08 nomenklatúra a statisztikai adatok feldolgozásában 2009-től került alkalmazásra. Ettől kezdődően az évközi iparstatisztika, amelyen e kiadvány adatai alapulnak, a bányászat, a feldolgozóipar és a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás (B, C, D) nemzetgazdasági ágakat tekinti iparnak, amelynek a hivatalos megnevezése: Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül. Az ipar termelési és értékesítési adatai 2009-től az e nemzetgazdasági ágakba tartozó vállalkozásokra vonatkoznak.

1. tábla

Az iparágak és a jellemzőbb feldolgozóipari ágazat(csoport)ok részesedése a térség iparán belül*, 2010+

Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazat (csoport)	Az ipari bruttó termelési érték					Az alkalmazásban állók	
	ágazati megoszlása, %						
	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúlon	országosan	Dél-Dunántúlon	országosan
	megyében						
Bányászat	–	–	–	–	0,2	–	0,5
Feldolgozóipar	68,2	99,8	33,2	78,3	93,1	85,9	94,7
Ezen belül:							
CA élelmiszeripar	14,9	6,6	10,7	9,2	9,5	13,0	13,5
CB textil- és bőripar	2,0	1,1	6,1	2,4	1,0	9,1	6,7
CC fa-, papír- és nyomdaipar	6,2	…	…	1,7	2,7	2,4	4,8
CG gumi-, műanyag- és építőanyagipar	7,8	0,9	3,4	2,8	6,0	6,4	9,5
CH kohászat, fémfeldolgozás	5,4	2,2	5,6	3,7	5,4	7,8	7,8
CI-CL gépipar	29,7	88,2	6,3	57,9	51,5	44,9	39,6
Gépiparon belüli ágak:							
CI számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása	…	…	–	47,9	21,7	23,9	10,8
CJ villamos berendezés gyártása	1,7	6,6	5,0	5,2	4,8	13,0	7,1
CK gép, gépi berendezés gyártása	16,1	0,7	–	3,6	5,7	4,4	8,0
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	31,8	0,2	66,8	21,7	6,7	14,1	4,9
Ipar összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

A dél-dunántúli székhelyű legalább 50 főt foglalkoztató ipari vállalkozások termelési értékének legnagyobb hányada, 57%-a Somogy megyei székhelyű vállalkozásokhoz kötődött, Tolna 23%-át, Baranya egyötödét teljesítette. A nemzetgazdasági ágak közül a régió feldolgozóipari termelésének meghatározó hányadát, 73%-át **somogyi** székhelyű cégek produkálták. Néhány feldolgozóipari ágon belül (mint pl. a gépipar vagy azon belül az elektronikai-ipar) még ennél is magasabb volt a megye részesedése, de megközelítette ezt az arányt a villamos berendezés gyártásán belüli hányad is. Elmaradt ugyan az átlagostól, de a három megye közül még így is a legjelentősebb az élelmiszeriparon belüli négytizedet meghaladó részarány is. **Tolna megye** a térség energiaiparán belül játszik meghatározó szerepet, 2010-ben ezen iparág kibocsátásának a héttizedét adta. Az alacsony, mindössze egytizedes feldolgozóipari részesedés ellenére a régió textilipari teljesítményének 57%-a tolna megyei cégekhez kötődött. **Baranya megye** régión belüli legnagyobb szerepe a gép, gépi berendezés gyártásában és a faiparban volt, de meghatározó – az alkatrészgyártás által képviselve – a járműgyártásban, a műanyag és építőanyag-gyártás és a csekély súlyarányú egyéb feldolgozóipar területén is.

A régió teljesítette e gazdálkodói kör 2010. évi országos ipari termelésének az 5,8%-át. Az egyes iparágak országos produktumához a villamosenergia-ipar hozzájárulása volt a magasabb (19%), miközben a feldolgozóiparé nem érte el az 5%-ot. A feldolgozóipari ágazatok közül jócskán átlag feletti hányadot, csaknem 14%-ot termelt meg a textilipar saját ágazatának országos összteljesítményéből, és szerényebb ugyan, de még átlag feletti volt a gépipar részesedése is (6,6%). Ez utóbbi feldolgozóipari ágazatcsoporton belül a számítógép, elektronikai termék gyártásában tett ki legmagasabb hányadot (13%-ot) az országos kibocsátáshoz való hozzájárulás.

2. tábla

A bruttó termelési érték néhány mutatószáma iparágak és a jellemzőbb feldolgozóipari ágazat(csoport)ok szerint*, 2010+

(százalék)

Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazat (csoport)	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	
	megye				
	régión belüli részaránya			összesen	országon belüli aránya
Feldolgozóipar	17,4	72,9	9,7	100,0	4,9
Ezen belül:					
CA élelmiszeripar	32,2	41,2	26,6	100,0	5,7
CB textil- és bőripar	16,6	26,2	57,2	100,0	13,8
CC fa-, papír- és nyomdaipar	73,2	…	…	100,0	3,7
CG gumi-, műanyag- és építőanyagipar	54,8	17,7	27,6	100,0	2,8
CH kohászat, fémfeldolgozás	29,6	35,2	35,2	100,0	4,0
CI-CL gépipar	10,2	87,3	2,5	100,0	6,6
Gépiparon belüli ágak:					
CJ villamos berendezés gyártása	6,5	71,9	21,6	100,0	6,4
CK gép, gépi berendezés gyártása	89,6	10,4	–	100,0	3,6
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	29,2	0,6	70,2	100,0	19,0
Ipar összesen	20,0	57,2	22,8	100,0	5,8

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

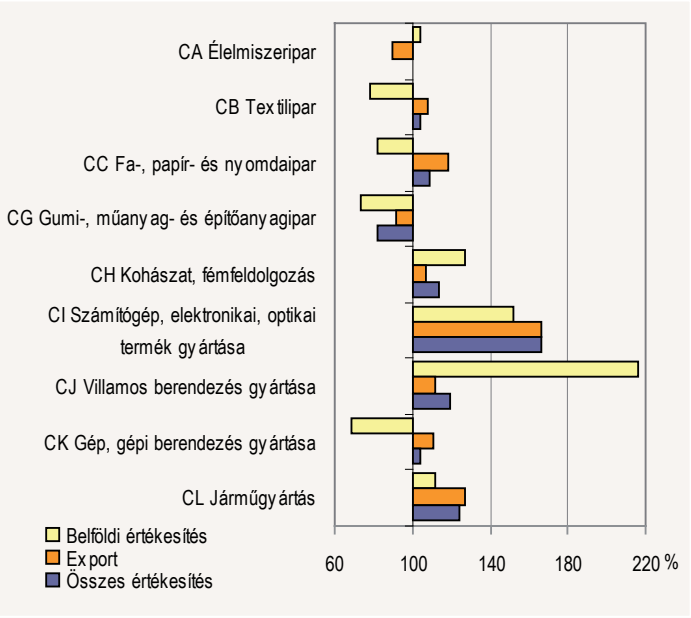
A Dél-Dunántúl **ipari értékesítése** 2010-ben 1107 milliárd forintot tett ki, összehasonlító áron számítva 26%-kal többet a 2009. évinél. A kedvező változást elsősorban a nagyobb arányú, mintegy 63%-ot kitevő export 44%-os bővülése határozta meg, a belföldi értékesítés szerényebb mértékben, 4%-kal gyarapodott. A régió megyéi közül Baranyában mérséklődés, Somogyban növekedés következett be mindkét értékesítési irányban, Tolnában pedig a nagyobb hányadot képviselő belföldi eladások bővülésével párhuzamosan a szerény arányú export tovább szűkült.

A régió összes értékesítésének **ágazatonkénti változása** nem tért el lényegesen a termelésétől, az értékesítési irányok szerinti lehetőségek azonban az ágazatok többségében jelentős eltéréseket mutattak. Az energiaipar eleve csak belföldi felhasználókkal állt kapcsolatban, értékesítésének volumene alig 2%-kal javult. Ipari exportja ebből fakadóan csak a feldolgozóiparnak volt, amely – az előbb már említett 44%-os – élénk növekedést ért el a belföldi értékesítésben szerényebb, 7,5%-os bővüléssel párhuzamosan. A feldolgozóipari ágak legtöbbje a külpiacokon kedvezően teljesített, de az élelmiszeriparban továbbá a gumi, műanyag és nemfém ásványi termékek gyártásában – 10%-on belüli – csökkenés

következett be. A belföldi eladás azonban több ágazatban és jelentősebb mértékben maradt el az előző évitől.

5. ábra

Az ipari értékesítés volumenindexe a jellemzőbb feldolgozóipari ágazatokban a Dél-Dunántúlon*, 2010+ (2009=100,0)

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

Az ipari összértékesítés **ágazati szerkezete** a termeléséhez hasonló volt. A két értékesítési irányban kialakult dominanciák azonban eltérőek voltak. A régióban 2010-ben az összes értékesítésnek a 37%-a (amely 412,7 milliárd forintot tett ki) talált gazdára országhatáron belül. A **belföldi eladások**nak az erős villamosenergia-ipar mintegy 61%-át teljesítette, így 39%-on osztoztak a feldolgozóipari ágazatok, amelyből legnagyobb hányad (19%) az élelmiszeripar, 9,9% a gépipar (ez utóbbin belül pedig 6,4% az elektronikai-ipar) hozzájárulásának eredménye. A többi feldolgozóipari ágazathoz egyenként a belföldi eladások 0,3–3,6%-a kötődött. Az **export**ban alapvetően más a helyzet, ahol a vállalkozások e körében az energiaipar nem jelent meg, a külpiacokon realizálódó 694 milliárd forintnyi nettó árbevételt tehát teljes egészében a feldolgozóipar teljesítette jelentős ágazati koncentráció jelenlétével. A 2010. évi exportnak ugyanis 85%-át a gépipari ágazatok adták (amelyből 71% az elektronikai-iparnak köszönhető, de emellett jelentős a villamos berendezés valamint a gép, gépi berendezés gyártásának a szerepe is), így a régióban még jelen lévő további feldolgozóipari ágazatok egyikének a részesedése sem érte el a 4%-ot.

A Dél-Dunántúl egészére 2010-ben jellemző csaknem 63%-os **exportarány** valamelyest meghaladta az országost (hattized), mint ahogy a feldolgozóiparra számított 81% is magasabb volt az országos átlagnál (74%). Az egyes feldolgozóipari ágak orientációja nagyon különböző. Csupán az élelmiszeriparról mondható el, hogy a 2010-ben eladott termékeinek jelentősebb hányada hazai piacokon talált gazdára, a gumi, műanyag- és építőanyagipar értékesítésének pedig közel a fele itt teljesült. A többi ágazatban lényegesen nagyobb szerepet töltött be az export a belföldi piac által támasztott igénnyel szemben. A külpiaci lehetőségektől a gépipari ágazatokban és a textiliparban a legerőteljesebb a függés.

3. tábla

Az értékesítés főbb mutatói a Dél-Dunántúlon iparágak és a jellemzőbb feldolgozóipari ágazat(csoport)ok szerint*, 2010+

Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazat (csoport)	Összes	Ezen belül			
		belföldi	export	belföldi	export
	értékesítési árbevétel				
	millió Ft	aránya, %		ágazati megoszlása, %	
Feldolgozóipar	853 933	18,7	81,3	38,8	100,0
Ezen belül:					
CA élelmiszeripar	101 161	79,3	20,7	19,4	3,0
CB textil- és bőripar	26 615	9,2	90,8	0,6	3,5
CC fa-, papír- és nyomdaipar	18 219	20,6	79,4	0,9	2,1
CG gumi-, műanyag- és építőanyagipar	30 600	48,8	51,2	3,6	2,3
CH kohászat, fémfeldolgozás	39 761	37,5	62,5	3,6	3,6
CI számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása	521 487	5,1	94,9	6,4	71,4
CJ villamos berendezés gyártása	56 610	13,8	86,2	1,9	7,0
CK gép, gépi berendezés gyártása	40 299	11,2	88,8	1,1	5,2
CL Járműgyártás	12 486	16,2	83,8	0,5	1,5
CI-CL gépipar összesen	630 882	6,5	93,5	9,9	85,0
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	252 687	100,0	–	61,2	–
Ipar összesen	1 106 620	37,3	62,7	100,0	100,0

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

Az összes értékesítés 21–56–23%-os arányban oszlott meg Baranya, Somogy, Tolna megye között. Közülük **Somogy megyében** képviselte a legmagasabb hányadot a kivitel, értékesítési árbevételének csaknem 88%-a exportból képződött. Külpiaci bevételeinek meghatározó többségét, 94%-át a gépipar teljesítette (mintegy 87%-ban az elektronikai-ipar, 6%-ban a villamos berendezés gyártása által meghatározottan), s csupán a maradék 6%-on osztozhatott a többi, a megyében még jelen lévő feldolgozóipari ágazat. A hazai piacon az élelmiszeripar, az elektronikai-ipar és a villamos berendezés gyártása játszott nagyobb szerepet, a belföldi nettó árbevétel 43–34–8%-a képződött e területeken. **Tolna megye** a másik véglet, ahol a 2010. évi ipari árbevétel 82%-a belföldi értékesítés eredménye volt, s az is több mint négyötöd részben (81%-ban) az energiaiparban összpontosult. A fennmaradó 19%-ból 12% az élelmiszeripar bevételeit

gyarapította. Az exportban a textilipar és a villamos berendezés gyártása játszott legszámottevőbb szerepet háromtizedes és egynegyedes részesedéssel, de a fémfeldolgozás 19 és a gumi-, műanyag- és építőanyagipar 13%-os részaránya is jelentős volt. **Baranyában** is a hazai eladások voltak túlsúlyban az 56%-os aránnyal, amelynek e megyében is a nagyobb hányadát, csaknem a kétharmad részét az energiaipari értékesítés tette ki. További 17% az élelmiszeriparhoz kötődött, majd a gumi-, műanyag- és építőanyagipar valamint a fémfeldolgozás következett. Az összes értékesítés 44%-át adó export közel hattizedét a gépipar teljesítette (32%-ban gép, gépi berendezés gyártása által), de jelentős volt az élelmiszeripar és a fafeldolgozás hozzájárulása is a megye ipari export-teljesítményéhez.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Módszertan

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 33. szám 2011. június 6.
2011/33
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/5

Tartalom

1 Munkaerő-piaci tendenciák a Dél-Dunántúlon
3 Törpefalvak a Dél-Dunántúlon

Munkaerő-piaci tendenciák a Dél-Dunántúlon

A KSH munkaerő-felmérésének adatai szerint a Dél-Dunántúl munkaerő-piacán kedvező és kedvezőtlen folyamatok egyaránt megfigyelhetők. A foglalkoztatottak száma valamint aránya a 15–74 éves népességen belül az elmúlt három évben növekedést mutatott, ugyanakkor erőteljesen emelkedett a munkanélküliek száma és rátája, így a gazdaságilag aktívak létszámának jelentős növekedése mellett az inaktívak száma mérséklődött. Az adatok a jövedelemszerző tevékenységet keresők számának és arányának gyarapodását jelzik, de nagyobb hányaduk nem talál munkalehetőséget. Régiónk foglalkoztatási aránya az unióban kirívóan alacsonynak számító magyarországi átlagot is alulmúlja. A három éve kirobbant pénzügyi válság tovább súlyosbította a korábbi évek amúgy is kedvezőtlen munkaügyi folyamatait. (A „munkaerő-felmérés" elnevezésű adatgyűjtést 1992-ben indította el a Hivatal. Ennek az – ország munkaerő-piacának szempontjából is kritikus – évnek az adatait gyakran használjuk bázisnak a továbbiakban.)

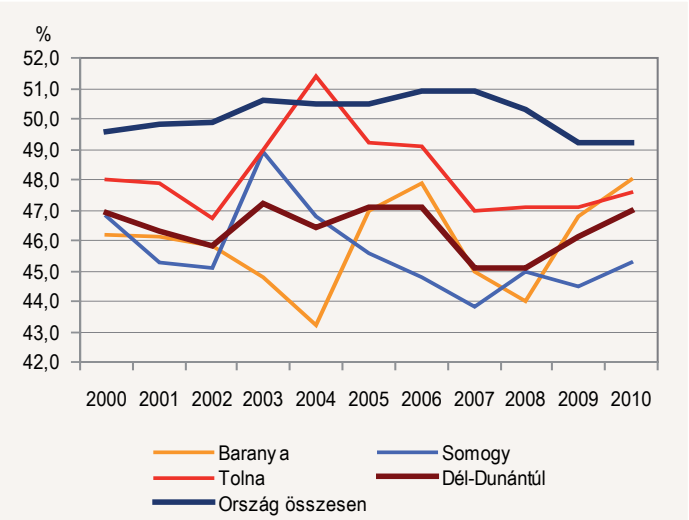
A munkaerő-felmérés szerint 2010-ben, éves átlagban 342,1 ezren minősültek **foglalkoztatott**nak a Dél-Dunántúlon, 1,3%-kal többen, mint egy évvel korábban. Elmarad azonban a létszám az 1992. évitől 12%-kal, és még 2000-hez képest is 4,5%-os a csökkenés. Az elmúlt évben a régión belül Baranyában volt a legnagyobb arányú a növekedés (2,0%), Somogyban 1,2%-ot tett ki, míg Tolnában alig történt változás (0,1%) 2009-hez képest. A 2000-es évhez viszonyítva azonban Somogyban 8, míg Tolnában 7%-os mérséklődés volt tapasztalható, Baranyában pedig a korábbival szinte azonos létszámot regisztráltak.

A régiós létszámot nemek szerint vizsgálva a férfiak száma 2004–2008 között látványosan csökkent és 2010-ben is mérséklődést jegyeztek fel. A 2009-es létszámhoz képest hiányzó mintegy háromezer férfi helyére több mint hétezer nő lépett. A foglalkoztatottak között továbbra is a férfiak vannak többen, de a két nem közötti különbség 21 ezerre zsugorodott az elmúlt évben. A foglalkoztatottak életkorát tekintve a 15–24 éves korcsoport létszáma (20,6 ezer fő) az országos tendenciákhoz hasonlóan kétötödére esett vissza 1992 óta, miközben ezen korosztály népessége 21%-kal (27 ezer fővel) csökkent. A többi korosztály esetében átlagosan 5%-os mérséklődés történt. A foglalkoztatás jellege szerint 300,9 ezren alkalmazottként dolgoztak 2010-ben, két és fél ezerrel többen, mint egy évvel korábban, de 11 ezerrel kevesebben, mint tizennyolc évvel azelőtt. Önállóan illetve társas vállalkozások tagjaként tevékenykedett 38,5 ezer fő, 22%-kal kevesebb, mint 1992-ben. Az akkori 24 ezres szövetkezeti létszám 2010-ben már nem érte el a félezret, amely folyamat egybeesett az országos tendenciával. Az elmúlt közel két évtizedben az általános iskolai, vagy annál alacsonyabb végzettségűek foglalkoztatása egyharmadára fogyatkozott. Az onnan hiányzó nyolcvanezer fővel szemben a felsőfokú végzettségűeknél mintegy 24 ezer fős többlet mutatkozott ugyanazon időszakban. A középfokú végzettségű foglalkoztatottak 6%-kal voltak többen.

Az elmúlt két évben a Dél-Dunántúlon javult a **foglalkoztatási arány** a megelőző évekhez viszonyítva, de így is csak a tíz évvel azelőtti szintet érte el 2010-ben, 1992-höz képest pedig 4,7 százalékpont az elmaradás. A 15–74 éves népességre vonatkoztatott ráta a múlt évben 47,0% volt; Somogy rontotta az átlagot 45,3%-os értékkel, Tolnában 47,6, Baranyában 48,0%-ot számítottak. A 2009. évhez viszonyítva a régióban 0,9 százalékpontos javulás történt, de még így is 2,2 százalékpont az elmaradás az országos átlagtól. A foglalkoztatási arányt tekintve a régiók rangsorában Dél-Dunántúl az ötödik, megelőzve Észak-Alföldet és Észak-Magyarországot.

1. ábra

A foglalkoztatási arány alakulása*

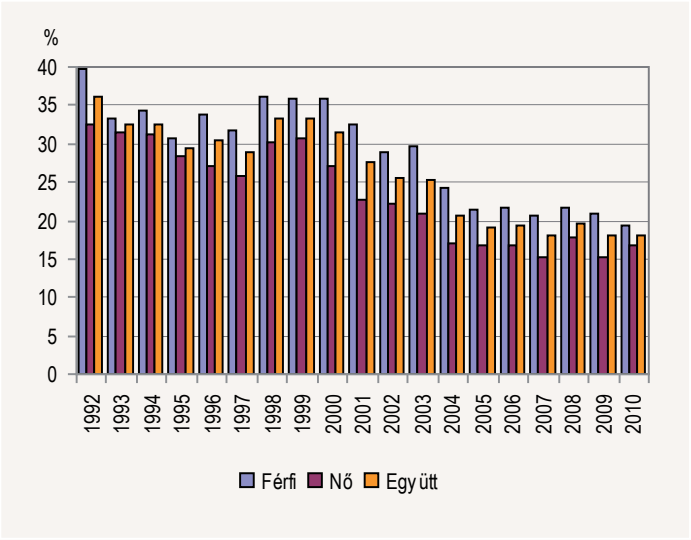
* A 15–74 éves népességre vonatkoztatva.

A foglalkoztatási arány a régióban csak 1992-ben haladta meg az ötven százalékot (51,7%). A rákövetkező évben több mint négy százalékpontos esés következett be, amit az 1995. évi mélypont (43,2%) követett. Ehhez képest reménykeltő a legutóbbi két esztendő kismértékű emelkedése is. Az előttünk álló évtized nagy kihívást tartogat Magyarországnak és azon belül a Dél-Dunántúlnak is, ahhoz ugyanis, hogy az Európai Unió célkitűzésének megfeleljünk, mintegy 15 százalékpontot kell javítani a régiós foglalkoztatási rátán 2020-ig.

Az oktatásban töltött évek számának növekedésével és a pályakezdők elhelyezkedési nehézségeivel is magyarázható a 15–24 éves népesség foglalkoztatási rátájának felére csökkenése az elmúlt majd' két évtizedben. 2010-ben 18,1%-os arányt számítottak ezen korcsoportban, míg a 25–64 éveseknél 60,7%-ot. Az utóbbi mindössze 2,1 százalékpontot csökkent, a 65–74 évesek rátája megfeleződött (3,4%-ra) a vizsgált hosszú időszakban. Mindegyik korcsoportban a férfiak és nők rátája között kisebb különbség mutatkozott 2010-ben, mint a korábbi években általában. A férfiak 51,7%-os aránya mellett a „gyengébbik nem" esetében 42,6%-ot számítottak.

2. ábra

A 15–24 éves korcsoport foglalkoztatási arányának alakulása

A munkaerő-felmérés fogalmai szerint a Dél-Dunántúlon 46,9 ezer fő minősült **munkanélküli**nek 2010-ben, mintegy ötezer fővel (13%-kal) többen, mint tizennyolc évvel korábban. A növekedés az előző évhez és a tíz évvel korábbi állapothoz viszonyítva is nagyon jelentős, 12 illetve 54% volt. A régión belül Somogy produkálta a legnagyobb növekedési arányokat, a vizsgált időszakokban 23 illetve 57%-ot. Baranyában 16%-os ugrás történt 2010-ben a megelőző évhez képest, a másik szempontból pedig a tíz évvel korábbi létszám majdnem megduplázódott (21,8 ezer fő). Tolna megye egészen más képet mutat, ott a munkanélküliek számában egy év alatt 12%-os, tíz éves viszonylatban 6%-os mérséklődés történt. Itt az aktívaknál és az inaktívaknál is csökkenő tendenciát tapasztalhattunk (7,2 illetve 6,0%-ost), de ezzel párhuzamosan a vizsgált 15–74 éves népesség fogyatkozása (3,3%) ebben a megyében volt a legintenzívebb a régión belül.

A Dél-Dunántúlon 2010-ben hat és félezerrel több férfi volt munka nélkül, mint nő. A férfiak létszáma 16%-kal emelkedett akár az 1992-es vagy a 2009-es bázishoz viszonyítunk. A hölgyeknél az egy évvel korábbi értékhez képest 8, míg a két évtizeddel azelőttihez képest 9,2%-os a gyarapodás. A nemek arányának változása az eltelt öt évben mind a foglalkoztatottak mind a munkanélküliek esetében azt jelzi, hogy a nők intenzívebben vesznek részt a munkaerő-piacon, mint a korábbi években. A 15–24 éves korosztályban mintegy kétezer fővel kevesebben vallották magukat munkanélkülinek (8,1 ezer fő), mint 1992-ben. Az inaktívak száma több mint ötezerrel emelkedett ezen korcsoportban, miközben népességük 27 ezerrel csökkent. Ezen életkorúak csoportjának jelentős átrendeződésében megtalálhatjuk azt a harmincezer foglalkoztatottat, akik „eltűntek" az elmúlt tizennyolc év alatt. A 25–64 évesek között 24%-kal gyarapodott a munkanélküliek száma a közel két évtized alatt, de a 2009. évhez képest is 20% a növekmény. Az iskolázottságot tekintve 1992-höz képest a felsőfokú végzettségű munkanélküliek számában történt a legnagyobb arányú változás, több mint két és félszeres emelkedés. A középfokú képzettségűek körében átlagosan 24%-os növekedést regisztráltak, míg a legfeljebb általános iskolát végzetteknél 12%-os csökkenés volt mérhető az elmúlt tizennyolc évben.

A 15–74 éves népességre vonatkoztatott **munkanélküliségi ráta** 2010-ben a Dél-Dunántúlon – az országos tendenciákhoz hasonlóan – megközelítette két évtizedes történetének csúcsát. A felmérés 1992. évi indulásakor 9,6%-os arányt számítottak, ami egy évvel később 12,8%-ra szökött fel. A 2010. évi 12,1%-os mutató alig marad el az akkori kiugró értéktől. A múlt évi ráta az országos átlagnál 0,9 százalékponttal kedvezőtlenebb. A régió három megyéjéből Somogy vezet 13,5%-os arányszámmal, fél százalékponttal megelőzve Baranyát, míg Tolnában ennél lényegesen alacsonyabbat, 8,4%-ot mértek. Utóbbi megyében még 1 százalékpontos csökkenést is kimutattak 2009-hez képest, míg Somogyban 2,1, Baranyában 1,4 százalékpont volt az emelkedés.

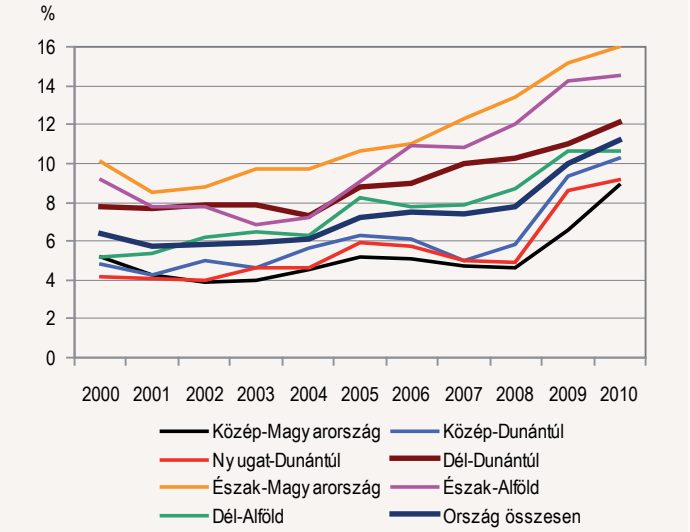
A 15–24 éves korosztály rátája 2009-ben érte el két évtizedes csúcsát, akkor 30,9% volt az érték. Egy évvel később 2,5 százalékpontos javulást regisztráltak. A 25–64 éveseknél 10,9% volt a munkanélküliek aránya 2010-ben.

A nők fokozottabb elhelyezkedési szándékát jelzi, hogy arányuk a munkanélküliek között tendenciájában emelkedő. A nemek szerinti munkanélküliségi rátában 1993-ban mutatkozott a legnagyobb, 6 százalékpontos különbség a férfiak javára, míg 2010-ben a differencia 1,7-re mérséklődött.

A régiók viszonylatában 2010-ben Észak-Magyarország és Észak-Alföld kedvezőtlen rátájával kiemelkedik a mezőnyből, a munkanélküliek aránya esetükben 3,9 illetve 2,4 százalékponttal haladja meg a harmadik helyezett Dél-Dunántúl mutatóját. A továbbiakban szorosabb a sorrend, 1,5 százalékpontos lemaradással következik Dél-Alföld, majd Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország. Utóbbi rátája 3,2 százalékponttal kedvezőbb a dél-dunántúlinál.

3. ábra

A munkanélküliségi ráta alakulása*

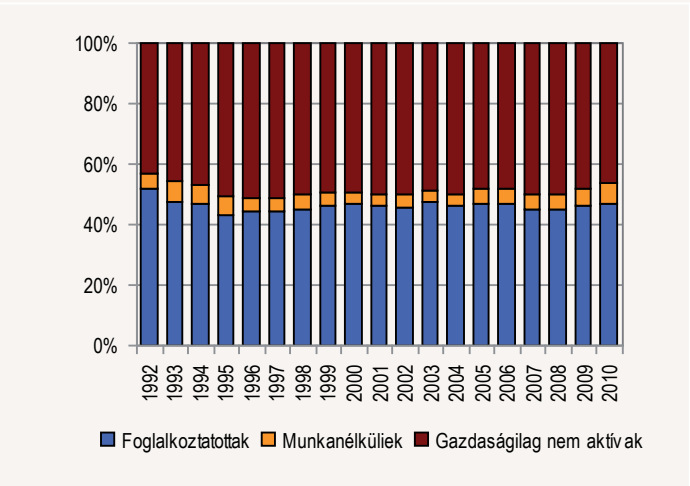

* A 15–74 éves népességre vonatkoztatva.

A foglalkoztatottak és a munkanélküliek – akik megjelennek a munkaerő-piacon – alkotják a **gazdaságilag aktívak** csoportját. Létszámuk 2010-ben a Dél-Dunántúlon 389,1 ezer fő volt, 2,5%-kal több, mintegy évvel korábban. A növekedés Baranya és Somogy megye három százalék feletti gyarapodásából adódott, míg Tolna megyében egy százalékos visszaesés történt. Az aktívak száma több évre visszatekintve már nem mutat olyan kedvező képet, hiszen 1992-ben még 10%-kal többen voltak, mint a múlt évben.

4. ábra

A gazdasági aktivitás megoszlásának alakulása*

* A 15–74 éves népességre vonatkoztatva.

Az **aktivitási arány** a 15–74 éves népességre vonatkozóan a Dél-Dunántúlon 57,2%-ról indult 1992-ben, és jelentős zuhanásnak indult a rákövetkező években. Azóta többször is előfordult, hogy 50% alá süllyedt a ráta. Ehhez képest bíztató, hogy 2010-ben a mutató 53,5%-ra emelkedett, 1,7 százalékponttal meghaladva a 2009. évit. Férfiak esetében 59,4, a nők esetében 47,9%-os a mutató. A régión belül a baranyai foglalkoztatottak és munkanélküliek aránya a legmagasabb, 55,2%, majd jelentősen lemaradva Somogy (52,3%) és Tolna (52,0%) következik.

A gazdaságilag **inaktívak** száma 2008. óta folyamatos csökkenést mutat a 15–74 évesek körében a Dél-Dunántúlon. Létszámuk 2010-ben 338,8 ezer főt tett ki, 4,1%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban, az 1995. évi kiugró értékhez képest pedig 13%-kal alacsonyabbat. Az elmúlt évben regisztrált érték még így is 4,6%-kal magasabb az 1992. évinél. A három megye közül Baranyában volt a legszámottevőbb a 2010. évi csökkenés (5,4%-os), Somogyban 4,7%-os, Tolnában mindössze 1,1%-os a megelőző évhez képest.

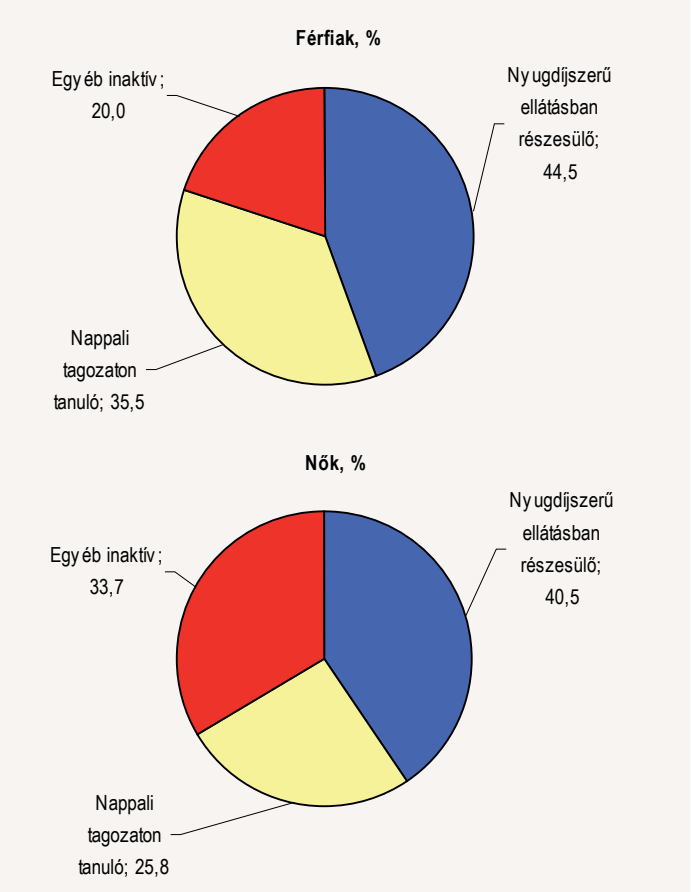
Az évközi tendenciákat vizsgálva 2009-től folyamatosan fogyatkozott az inaktívak száma egészen 2010. II. negyedév végéig, amikor is enyhe növekedésbe fordult a trend.

Nemek szerint vizsgálva a változást a nők esetében nagyobb ütemű a fogyatkozás az utóbbi három évben, mint a férfiaknál. Ezzel együtt is az inaktív nők 38%-kal többen vannak, mint „erősebb" társaik, a 25–64 éves korosztályban pedig 51% (mintegy 34 ezer fő) a különbség.

A 15–64 éves népesség körében 108,6 ezer férfi és 143,5 ezer nő, összesen 252,1 ezer fő minősült inaktívnak 2010-ben a Dél-Dunántúlon. Közöttük a két legnagyobb csoportot a nyugdíjszerű ellátásban részesülők (42,2%) és a nappali tagozaton tanulók (30,0%) képviselték.

5. ábra

Gazdaságilag inaktív személyek megoszlása főbb megélhetési kategóriák szerint, 2010*

A kissé emelkedő foglalkoztatás és az erőteljesen növekvő munkanélküliség okai között találhatjuk a nyugdíj-korhatár fokozatos emelését, amely a munkaerő keresletet csökkenti. Az idősebb korúak alkalmazása meghosszabbodik, így kevesebb fiatal tud munkába állni. A munkanélküliek ellátásának szigorítása is többeket kényszerít munkakeresésre, ők a munkanélküliek táborába kerülnek, illetve egy kisebb és szerencsésebb réteg a foglalkoztatottak közé. A megélhetési problémák is egyre szélesebb kört kényszerítenek a jövedelemszerzési lehetőségek felkutatására, melyhez további ösztönzést ad a szociális ellátó rendszer forrásainak szűkülése is. Így azok, akik korábban az inaktívak közé tartoztak, munkakeresésük révén átkerülnek a munkanélküliek csoportjába.

A munkaerő-felmérés módszertana

Törpefalvak a Dél-Dunántúlon

Jelen írásunkkal azon települések demográfiai változásaira szeretnénk a figyelmet ráirányítani, melyeket, lévén népességük 500 főnél kevesebb, a szakirodalom törpefaluként aposztrofál. Jelenlétük mindmáig meghatározó a közismerten aprófalvas Dél-Dunántúl településszerkezetének változatos arculatában, dacára annak, hogy a társadalmi-gazdasági fordulatok tehertétele a múltban, de a jelenben is érzékelhetően hátrányosabban érintette-érinti sorsukat, mint a városokét, vagy a nagyobb községekét.

A törpefalvak **számát, népességük alakulását** vizsgálva a Dél-Dunántúl megyéiben a magyarországi népszámlálások idősora tágabb időhorizontot átfogó történeti visszatekintésre kínál lehetőséget, a KSH településsoros adatbázisának információival kiegészítve, egészen az elmúlt esztendőig bezárólag. Lényeges megjegyezni, hogy a népszámlálások jelen témavizsgálatban felhasznált adatsora a 2001. évben érvényes településhálózati besoroláson alapul, az akkor érvényben lévő megyei lehatárolásoknak megfelelően. **Baranyában** a múlt század ötvenes éveitől jellemzővé vált a falvak lélekszámának csökkenése, ami együtt járt az 500 főnél kisebb népességű törpefalvak számának gyarapodásával. Az említett folyamatot a tervgazdálkodás időszakában jól körülhatárolhatóan a túlzott mérvű iparosításra való törekvés generálta, mely a városokba, főként a megyeszékhelyekre vonzotta a vidéki munkaerőt, a magasabb életnívót biztosító lakótelepek megépítésével gyorsítva letelepedésüket. E növekedés – a cenzusok adataira hagyatkozva – 1990-ig volt intenzív, míg az azóta eltelt évtizedekben mérsékeltebb ütemben bővült a törpefalvak köre.

1. tábla

Az 500 főnél kisebb települések számának és népességének alakulása Baranya megyében

Év[a]	Törpefalvak száma	Törpefalvak népessége[b]		
		összesen, fő	átlagosan, fő/település	a megye népességének arányában, %
1870	111	40 497	365	15,3
1880	116	41 921	361	15,3
1890	102	37 586	368	12,5
1900	108	40 251	373	12,9
1910	107	39 252	367	11,9
1920	117	41 523	355	13,2
1930	109	38 907	357	11,5
1941	115	40 982	356	11,6
1949	111	38 801	350	10,9
1960	131	44 462	339	11,2
1970	157	49 621	316	11,8
1980	186	54 995	296	12,7
1990	201	53 128	264	12,7
2001	200	51 778	259	12,7
2010	205	49 384	241	12,5

a) 2001-ig a népszámlálások eszmei időpontjában, a 2010. évben január 1-én.
b) 1870–1960-ig jelenlévő, 1970-től lakónépesség.

(Lényeges különbség azonban, hogy a rendszerváltozást követően a népességfogyásban az elvándorlások hatását „tovább erősítette" az élveszületések

számának jelentős csökkenése és a magas halandóság.) 1949-től 2010-ig közel kétszeresére (111-ről, 205-re) növekedett a törpefalvak száma, átlagos népességük eközben jelentősen, 109 fővel zsugorodva, 241-re csökkent. A 2010. évben a 301 baranyai település 68%-át 500 főnél kisebb lélekszámú községként tartották nyilván. Akkorra a megye népességének közel 13%-a, 49,4 ezer ember élt törpefaluban. A cenzusok közül Baranyában az 1980-as népszámlálás rögzített elsőként 100 fő alatti népességgel bíró községet is. Előfordulásuk a későbbiekben tovább növekedett, így 2010-re számuk elérte a 17-et.

Az 1960-as évektől kezdődően a törpefalvak száma **Somogyban** is ugrásszerűen megszaporodott (különösen az 1970-es években). A változások eredményeképp 2010-ben már közel két és félszer több (117) törpefalu – a megye településeinek csaknem fele – szerepelt a népességnagyság szerinti térképeken, mint 1949-ben (44). A folyamat – hasonlóképpen, mint Baranyában – együtt járt ezen falvak népességének számottevő, (az említett mintegy 70 év alatt) átlagosan 107 fős csökkenésével. E községek lakói együttesen a megye népességének közel 10%-át adták, a kétszeresét az 1949–1960 időszakára jellemző értéknek. Figyelmet érdemlő, hogy már a legelső, 1870-es népszámlálás során is feljegyeztek 4 somogyi települést, melyek 100 főnél kevesebb lakóval rendelkeztek. A második világháborút követő évtizedek cenzusai alapján, lényegében 1970-ig minden település lakossága nagyobb volt ennél, de az 1980-as felmérés óta újra találkozhatunk ebbe a kategóriába tartozó településsel, számuk 2010-ben már 11-et tett ki.

2. tábla

Az 500 főnél kisebb települések számának és népességének alakulása Somogy megyében

Év[a]	Törpefalvak száma	Törpefalvak népessége[b]		
		összesen, fő	átlagosan, fő/település	a megye népességének arányában, %
1870	65	21 614	333	8,5
1880	62	21 206	342	7,8
1890	54	18 302	339	6,3
1900	55	18 954	345	6,2
1910	50	17 787	356	5,4
1920	45	16 080	357	4,8
1930	45	16 431	365	4,7
1941	44	16 513	375	4,7
1949	44	16 890	384	4,7
1960	47	17 160	365	4,7
1970	66	22 946	348	6,4
1980	85	27 579	324	7,7
1990	100	29 368	294	8,5
2001	104	29 579	284	8,8
2010	117	32 408	277	10,1

a) 2001-ig a népszámlálások eszmei időpontjában, a 2010. évben január 1-én.
b) 1870–1960-ig jelenlévő, 1970-től lakónépesség.

Tolna megye településhálózatában kevésbé meghatározók az aprófalvak. Napjainkban a 109 tolnai település 28%-a, szám szerint 31 számít törpefalunak 500 főnél kisebb népessége alapján. Teljes lakosságuk 1949-ben alig egy, míg 2009-ben 4%-át tette ki Tolna népességének. Somogyhoz, Baranyához képest magasabb átlagos népességük az említett időszakban 341-ről 306-ra mérséklődött, vagyis kevésbé változott az idők folyamán. 100 főnél kisebb lélekszámú tolnai falut a népszámlálások történetében 1930-tól kezdődően, egészen 2001-ig nem jegyeztek fel, azóta egy ilyen település ismeretes.

3. tábla

Az 500 főnél kisebb települések számának és népességének alakulása Tolna megyében

Év[a]	Törpefalvak száma	Törpefalvak népessége[b]		
		összesen, fő	átlagosan, fő/település	a megye népességének arányában, %
1870	9	3 478	386	1,5
1880	5	1 671	334	0,7
1890	2	286	143	0,1
1900	4	1 249	312	0,5
1910	3	915	305	0,3
1920	4	1 328	332	0,5
1930	4	1 228	307	0,5
1941	3	1 023	341	0,4
1949	4	1 843	461	0,7
1960	6	2 702	450	1,0
1970	8	3 031	379	1,2
1980	18	7 235	402	2,7
1990	27	9 955	369	3,9
2001	29	10 026	346	4,0
2010	31	9 480	306	4,1

a) 2001-ig a népszámlálások eszmei időpontjában, a 2010. évben január 1-én.
b) 1870–1960-ig jelenlévő, 1970-től lakónépesség.

A törpefalvak népességének **korösszetétel**ében az elmúlt évtizedekben végbement változások fontos ismérve az idősebb korosztályok arányának megerősödése a fiatalabb korcsoportok ellenében. A népesség öregedési folyamatai különböző mértéket öltöttek a dél-dunántúli régió egyes megyéinek törpefalvaiban. A 64 évnél idősebb és a 15 évnél fiatalabb népesség arányát kifejező öregedési index Tolna kistelepülésein emelkedett legkifejezettebben. Amíg az 1980. évben 100 tolnai ifjúra 75 időskorú jutott, addig a 2009. évben 135. Somogyban már 1980-ban is meghaladta kissé (9%-kal) az idősek száma a fiatalokét, és évtizedek múltával is többlet (14%) mutatkozott a törpefalvak egészében. Baranyát illetően előbbiekkel szemben lényeges eltérés, hogy az 500 főnél kisebb népességű községekben ugyan csökkenő mértékben, de összességében a fiatalabb korcsoport túlsúlya dominált a vizsgált időszakban, és kedvezőbbé vált az öregedési index a megyére jellemző átlagértéknél.

4. tábla

Öregedési index, %

Év	Települések összesen	Ezen belül: törpefalvak
Baranya megye		
1980	57,2	72,7
1990	62,2	68,4
2001	93,6	74,3
2009	116,8	90,9
Somogy megye		
1980	68,2	109,2
1990	69,5	99,7
2001	92,8	91,8
2009	118,3	114,0
Tolna megye		
1980	62,8	74,9
1990	63,7	89,8
2001	92,0	109,2
2009	120,5	134,6

Dél-Dunántúl törpefalvaiban az utóbbi 3 évtized mélyreható demográfiai változásait figyelemmel kísérve szembetűnő vonás, hogy az aprófalvakban a **halálozás**ok száma már az 1980-as népszámlálás évében is felülmúlta kissé az **élveszületés**ekét a régió mindhárom megyéjében egyaránt. (A megyék közül akkor csak Somogyban regisztráltak természetes népességfogyást, Baranyában és Tolnában még pozitív volt a mutatók egyenlege.) A népesség számának csökkenését kifejező adatsor Somogy megye törpefalvaiban mutatta a legmagasabb értékeket, a létszámvesztés 1000 főre meghatározva 1980-ban még átlagosan alig több mint 5 főt tett ki, de 2009-ben már meghaladta a 11 főt. Baranyában az 500 fős aprófalvak népességét 1000 főre vetítve jellemzően 3, Tolnában 9 fővel mérsékelte 2009-re a születéseknél magasabb halandóság.

5. tábla

1000 főre jutó természetes szaporodás (+) illetve fogyás (-), fő

Év	Települések összesen	Ezen belül: törpefalvak
Baranya megye		
1980	0,4	-2,0
1990	-1,4	-2,0
2001	-3,7	-3,7
2009	-4,0	-3,1
Somogy megye		
1980	-1,8	-5,4
1990	-2,9	-6,8
2001	-4,2	-4,5
2009	-6,2	-11,1
Tolna megye		
1980	0,0	-0,6
1990	-1,3	-4,4
2001	-4,4	-5,1
2009	-4,6	-8,9

A természetes népességfogyás mellett a népesség lassú el**vándorlás**a is hozzájárult a (törpe)falvak elnéptelenedési folyamatához. Az el- és odaköltözések egyenlegei a kérdéses időszakban változó intenzitással ugyan, de (különösen a megfigyelés két szélső évében) egyértelműen csökkentették e községek átlagos népesség számát. A negatív vándorlási egyenleg és a természetes népességfogyás együttes hatására a törpefalvak 1000 főre jutó népességcsökkenése a 2009. évben Baranyában 15, Somogyban 19, Tolnában pedig 30 fő volt átlagosan, az egyes megyékre jellemző érték 2–3-szorosa.

Dél-Dunántúl törpefalvainak népességmegtartó képessége demográfiai sajátosságaikon túl gazdasági potenciáljukon, infrastrukturális adottságaikon múlik.

6. tábla

1000 főre jutó vándorlási egyenleg, fő

Év	Települések összesen	Ezen belül: törpefalvak
Baranya megye		
1980	0,2	-17,3
1990	-0,1	-2,1
2001	-0,5	0,0
2009	-1,7	-11,7
Somogy megye		
1980	0,1	-8,7
1990	-1,2	-0,6
2001	1,2	-7,0
2009	-1,9	-7,4
Tolna megye		
1980	4,3	-29,3
1990	-1,9	-8,4
2001	-0,6	-4,5
2009	-5,8	-21,4

E tényezők – részletes tematikus taglalása helyett – együttes számbavételére hivatalos formában a KSH által meghatározott, a 240/2006. XI. 30. kormányrendeletben közzétett, hátrányos helyzetű települések besorolása teremt módot. A társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések listája Baranyában összesen 143, Somogyban 122, míg Tolnában 50 települést nevesít. A megyék előbbi sorrendjében az aprófalvak 64, 73 illetve 80%-a tartozott közéjük. Ugyanezen KSH besorolás tartalmazza az országos átlagot legalább 1,75-szörösen meghaladó munkanélküliségű települések körét is. E lista a baranyai és a somogyi törpefalvak egyaránt 72–72, míg a tolnaiak 73%-ának érintettségéről tanúskodik.

7. tábla

Hátrányos helyzetű települések Dél-Dunántúl megyéiben, 2006

Megnevezés	A társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések száma	Az országos átlagot legalább 1,75-szörösen meghaladó munkanélküliségű települések
Baranya megyében	143	179
Ebből: törpefalu	131	147
Somogy megyében	122	141
Ebből: törpefalu	81	80
Tolna megyében	50	45
Ebből: törpefalu	24	22

További információk, adatok (linkek)

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 44. szám 2011. július 7.
2011/44
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/6

Tartalom

1 Felsőoktatási helyzetkép a Dél-Dunántúlon
4 Piaci árak a régióban, 2010

Felsőoktatási helyzetkép a Dél-Dunántúlon

A rendszerváltozást követően a nagy ellátórendszerek közül a felsőoktatás területén következtek be a legjelentősebb változások. A kilencvenes években a hallgatói létszám ugrásszerű emelkedését a képzési helyek számának jelentős bővülése kísérte. Az ezt követő integrációs folyamat eredményeként az intézmények száma mérséklődött, miközben a felsőoktatásban résztvevők száma tovább növekedett. A következő nagy jelentőségű változás 2006-ban következett be, amikor az EU követelményeknek megfelelően hazánk is áttért a bolognai (többciklusú) képzési rendszerre, melynek lényege, hogy a felsőfokú oktatás három szintre tagolódik, alap- (BA/BSc), mester- (MA/MSc) és doktori (PhD/DLA) képzésre. A három egymásra épülő képzési ciklusból álló rendszer első eleme a 6–8 félévből álló alapképzés, melynek célja az alapozó elméleti és a gyakorlatban jól hasznosítható szakmai ismeretek megszerzése. Ennek elvégzését követően a hallgatók eldönthetik, hogy kilépnek a munkaerőpiacra és dolgozni kezdenek, vagy szeretnék tovább mélyíteni a tudásukat és folytatják felsőbb szintű tanulmányaikat a mesterképzésben. A mesterképzés általában 2–4 féléves, s ennek szintén két kimenete van: a munkaerőpiac, illetve a doktori képzés, amely a tudományos fokozat megszerzésére készít fel. A felsőoktatás néhány speciális területén (pl. orvos, jogász, stb.) úgynevezett osztatlan képzésben vehetnek részt a jelentkezők, ezeken a szakokon sajátos jellegük miatt alapképzésben nem szerezhető fokozat.

A felsőoktatásban tanulók létszámának kilencvenes években történt nagyarányú emelkedése az ezredforduló után is folytatódott, a csúcspont 2005-ben következett be, amikor is több mint 420 ezer fő rendelkezett hallgatói jogviszonnyal hazánkban. Azóta a létszám csökkenő tendenciát mutat, 2009-ben már csak 370 ezren folytattak felsőfokú tanulmányokat, amely 11 ezer fős csökkenést jelentett az előző évihez képest. Az előzetes adatok szerint 2010-re további 9 ezerrel mintegy 361 ezerre apadt a hallgatói létszám. Mivel a felsőoktatásra vonatkozó területi adatok 2010-re még nem állnak rendelkezésre, vizsgálatunk tárgyát csupán a 2009/2010. tanév illetve az azt megelőző időszak képezheti.

A 2001-től 2009-ig terjedő időszakban az országban felsőfokú tanulmányokat folytatók 8-9%-a volt köthető a Dél-Dunántúlhoz, ezen belül döntő többségük (közel négyötödük) Baranya megyéhez. A felsőoktatásban résztvevők száma tendenciájában a Dél-Dunántúlon is az országoshoz hasonlóan alakult. Különbséget mindössze az jelentett, hogy a hallgatói létszám az országosnál egy évvel később, 2006-ban érte el tetőpontját, amikor több mint 38 ezren folytatták tanulmányaikat a régióban. Állományuk azóta évről évre csökkent és 2009-ben már nem érte el a 32 ezret.

A 2009/2010. tanévben a Dél-Dunántúlon található 10 felsőoktatási feladatellátási hely 21 karán összesen 31 748 hallgató folytatott tanulmányokat. Többségük, 60%-uk államilag finanszírozott képzésben vett részt. A bolognai rendszer bevezetése következtében a jelenlegi átmeneti időszakban a hallgatók képzési szintek szerinti összetétele meglehetősen változatos.

1. tábla

A felsőoktatásban résztvevő hallgatók száma képzési hely szerint

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Régió az országos %-ában
	megye					
2001	23 701	3 901	1 347	28 949	349 301	8,3
2002	24 661	5 727	1 575	31 963	381 560	8,4
2003	26 618	6 682	1 638	34 938	409 075	8,5
2004	27 928	6 997	1 827	36 752	421 520	8,7
2005	28 486	7 130	2 118	37 734	424 161	8,9
2006	29 872	6 301	1 981	38 154	416 348	9,2
2007	28 899	5 152	1 707	35 758	397 704	9,0
2008	27 409	4 259	1 477	33 145	381 033	8,7
2009	26 407	3 895	1 446	31 748	370 331	8,6

A régióban a diákok 7%-a részesült felsőfokú szakképzésben, amely egy viszonylag új, gyakorlatorientált tudást nyújtó képzési forma érettségivel rendelkezők számára, de felsőfokú oklevelet nem ad. Elvégzése után a fiatal munkát vállalhat, vagy tovább léphet a felsőfokú alapképzésbe. Az utóbbi években mind a Dél-Dunántúlon mind országosan növekedett a felsőfokú szakképzésben résztvevők száma és aránya. A régióban ezen a képzési szinten tanulók 94%-a (országosan 93%-a) államilag finanszírozott oktatásban részesült.

A bolognai rendszer bevezetését megelőző duális rendszerű főiskolai vagy egyetemi szintű (lassan kifutó) képzésbe bekapcsolódott hallgatók aránya a 2009/2010. tanévben már csupán 19%-ot tett ki (hányaduk 2005-ben még 88, 2006-ban 67%-ot ért el). A főiskolások 41, az egyetemisták 67%-a vett részt államilag finanszírozott képzésben, mindkét arány meghaladta az országos átlagot.

A – 2006-ban bevezetett – felsőfokú alapképzésben (BSc) 2009-ben a Dél-Dunántúl felsőoktatási intézményeiben tanulók fele vett részt (az indulás évében arányuk még csak 17%-ot tett ki), amely elmarad az ország 60%-os átlagától. A hallgatók 64%-a (országosan 62%-a) járt államilag finanszírozott képzésre.

A Dél-Dunántúlon a 2008/2009. tanévben indult először felsőfokú mesterképzés, az ide beiratkozott csekély számú hallgató az összlétszám mindössze 2%-át jelentette, arányuk egy évvel később már 5%-ot tett ki. A 2009/2010. tanévben felsőfokú mesterképzésben résztvevők 73%-a (országosan 72%-a) részesült államilag finanszírozott oktatásban.

A régió felsőoktatásában viszonylag nagy súlyt képviselő orvos- és jogászképzés miatt az osztatlan képzésben érintett hallgatók hányada régiónkban meghaladta az országos átlagot. Arányuk 2006 és 2009 között a Dél-Dunántúlon 3-ról 12%-ra, ugyanakkor országosan 2-ről 7%-ra

emelkedett. A régió hallgatóinak 41%-a, míg országosan 49%-a vett részt államilag finanszírozott osztatlan képzésben.
A szakirányú továbbképzés a már diplomával rendelkezők számára kínál fejlődési, továbbtanulási lehetőséget. A hallgatók aránya ebben a képzésben az elmúlt években 4–5%-ot tett ki a régióban, amely hasonló az országos átlaghoz. Az ezen a képzési szinten folytatott tanulmányokat az állam nem finanszírozza.
A Dél-Dunántúlon található felsőoktatási intézmények doktori képzésein a hallgatók 3%-a vett részt az elmúlt években, egy százalékponttal nagyobb hányada mint országos átlagban. A finanszírozás területén nagyobb eltérés mutatkozott, hiszen míg országosan 2005 és 2009 között 38-ról 44%-ra emelkedett az államilag támogatott képzésben résztvevők aránya, a régióban csupán 23-ról 32%-ra nőtt.

2. tábla

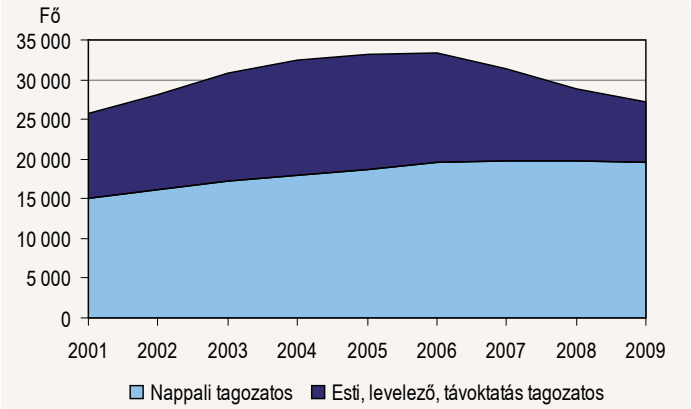
A felsőoktatásban résztvevő hallgatók száma képzési szintek szerint, 2009/2010. tanév

Képzési szint	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Régió az országos %-ában
	megye					
Felsőfokú szakképzés	1 536	502	260	2 298	18 511	12,4
Főiskolai szintű képzés	805	328	87	1 220	24 936	4,9
Egyetemi szintű oktatás	4 509	189	—	4 698	38 258	12,3
Felsőfokú alapképzés, BSc	11 978	2 693	1 045	15 716	220 489	7,1
Felsőfokú mesterképzés	1 669	23	—	1 692	19 322	8,8
Osztatlan képzés	3 788	44	—	3 832	25 070	15,3
Szakirányú továbbképzés	1 263	64	54	1 381	16 928	8,2
Doktori képzések (PhD-, DLA-)	859	52	—	911	6 817	13,4
Mindösszesen	26 407	3 895	1 446	31 748	370 331	8,6

A Dél-Dunántúlon működő felsőoktatási feladatellátási helyeken tanuló közel 32 ezer diák 86%-a, több mint 27 ezer fő vett részt 2009-ben felsőfokú alap- és mesterképzésben (létszámuk tartalmazza az egyetemi, főiskolai vagy osztatlan képzésben részesülőket is). Közülük mintegy 19 és fél ezren voltak nappali tagozatosok, amely a létszám 72%-át jelentette, és meghaladta az ország 68%-os, de még inkább a megyék 64%-os átlagát. (A nappali tagozatosok aránya az ezredfordulót követő évtized első felében még jóval alacsonyabb volt, a régióban és országosan is 55–59% között mozgott, de a nappalisok 2008-ig folyamatosan növekvő számával ellentétben az esti és levelező tagozatosok valamint a távoktatásban résztvevő hallgatók száma és aránya már 2006-tól csökkenésnek indult.)
A régió megyéi közül 2009-ben Baranyában volt a legmagasabb (73%), Tolnában pedig a legalacsonyabb (58%) a nappali tagozatosok aránya. A Dél-Dunántúlon tanuló nappalisok mintegy egyötöde (21%-a) lakott kollégiumban, amely kismértékben meghaladta az ország 19%-os átlagát, de elmaradt a megyék 24%-os átlagától. A Dél-Dunántúl egyes megyéi között e tekintetben jelentős eltérések mutatkoztak. Míg Somogy megyében a nappali tagozatos hallgatók 43%-a, Tolnában 30%-a, Baranyában csupán 18%-a nyert kollégiumi elhelyezést.

1. ábra

A Dél-Dunántúlon felsőfokú alap- és mesterképzésben* résztvevő hallgatók száma tagozat szerint, 2001–2009

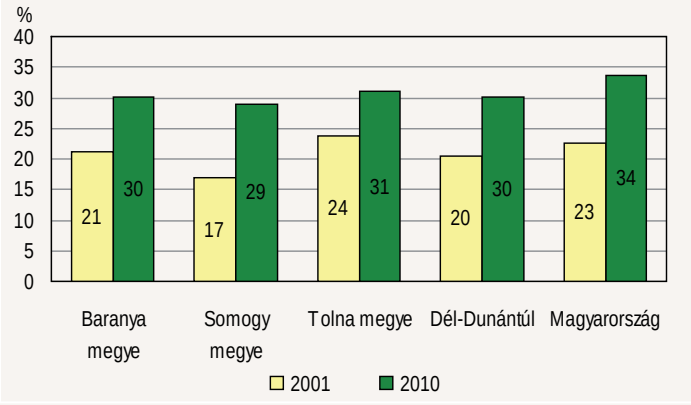

*Az egyetemi, főiskolai és osztatlan képzésben résztvevőkkel együtt.

A felsőfokú oktatásban részesülő hallgatók táborának utóbbi években tapasztalható megcsappanása tehát főként az esti, levelező és távoktatás tagozatos hallgatók számának fogyatkozásából adódott. A nappalisok számának országosan már 2008-ban és 2009-ben, régiónkban csak ez utóbbi évben tapasztalt csökkenése azonban minden bizonnyal a megfelelő korú népesség számának visszaesésével függ össze, hiszen az érintett korcsoporthoz tartozó 20–24 évesek lélekszáma 2001 és 2010 között mind országos átlagban, mind pedig a Dél-Dunántúlon jelentős mértékben, 20%-kal zsugorodott.
Ha a felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő nappali tagozaton tanulók számát a hallgatók állandó lakóhelye szerint vizsgáljuk és a megfelelő korú népességhez viszonyítjuk, következtetni lehet a tanulási hajlandóság területi mértékére, eltéréseire, időbeli változására. A Dél-Dunántúlon 2001-ben a 20-24 éves népességhez viszonyítva egyötödöt tett ki a nappali tagozatos felsőfokú képzésre beiratkozottak hányada, amely 2006-ra 31%-ot ért el. Egészen 2009-ig állandósult ez az arány és az előzetes adatok szerint 2010-re is mindössze egy százalékponttal zsugorodott. A vidéki régiók mutatószámai mind mértékében mind tendenciájában a dél-dunántúlihoz hasonlóan alakultak, csupán a főváros emelhető ki, ahol 2001-ben száz 20-24 éves lakosra 24, majd 2007-től 2009-ig 40, 2010-ben pedig 39 nappali tagozatos hallgató jutott. A fővárost jellemző magasabb arányoknak tudható be, hogy az országos átlag 2001 és 2010 között 23-ról 34%-ra növekedett. A Dél-Dunántúl megyéi közül száz 20–24 évesre a vizsgált időszak minden évében Tolnában jutott a legtöbb, Somogyban pedig a legkevesebb nappali tagozatos hallgató.

2. ábra

A felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő nappali tagozatos hallgatók (állandó lakóhely szerinti) aránya a 20–24 éves népességhez viszonyítva

A 2009/2010. tanévben az ország 69 felsőoktatási intézményéből mindössze 3 működött dél-dunántúli székhellyel (két állami és egy egyházi fenntartású). A felsőfokú intézmények területi eloszlása hazánkban meglehetősen egyenetlen, hiszen a nagy egyetemek többnyire a fővárosban, illetve az ország keleti részein találhatók (Miskolc, Debrecen, Szeged), míg a Dunántúl egyetlen kiemelkedő egyeteme a Dél-Dunántúlon, azon belül is a baranyai megyeszékhelyen található. Térségünk legjelentősebb felsőoktatási intézménye tehát a Pécsi Tudományegyetem, amelynek vonzáskörzete túlnyúlik nemcsak a régió hanem az ország határain is. A 2009/2010. tanévben valamennyi képzési szintet és tagozatot figyelembe véve hallgatói létszáma meghaladta a 29 ezer főt, amellyel az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Debreceni Egyetem után hazánk harmadik legnagyobb egyetemének számított. Az intézmény az oktatási-képzési területek széles spektrumát öleli fel, orvostudományi, állam- és jogtudományi, közgazdaságtudományi, bölcsészet- és természettudományi, művészeti, műszaki karok mellett a felnőttképzési és emberi erőforrás-fejlesztési, valamint tanárképző intézetek állnak a továbbtanulni szándékozók rendelkezésére. A szintén pécsi székhelyű Püspöki Hittudományi Főiskola hallgatói létszámát tekintve lényegesen szerényebb méretű, hiszen a vizsgált esztendőben mindössze 122 főt jelentett. A két intézmény együttesen a régiós székhelyű felsőoktatási intézmények hallgatói létszámának mintegy a kilenctizedét tette ki.

A régióban székelő második legjelentősebb felsőoktatási intézmény a somogyi megyeszékhelyen működő Kaposvári Egyetem, amely a Pannon Agrártudományi Egyetem és a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola egyesülésével jött létre. A 2009/2010. tanévben több mint 3200 diák folytatta tanulmányait az intézményben működő négy kar (állattudományi, gazdaságtudományi, művészeti és pedagógiai) valamelyikén.

Tolna megye illetve Szekszárd jelenleg nem rendelkezik saját székhelyű felsőfokú tanintézettel, hiszen 2000. január 1-jétől az Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola a Pécsi Tudományegyetem egyik karaként funkcionál. Az intézmény a már 30 éve hagyományosan jelenlévő pedagógusképzés mellett szociális munkás és turizmus-vendéglátás szakokon fogadja a hallgatókat.

A középiskolai érettségi után továbbtanulni szándékozó diákok számára a képzési-tanulmányi területek széles köre áll rendelkezésre. A finanszírozási rendszer következtében a felsőfokú intézmények a hallgatói létszám maximalizálásában érdekeltek, ezért a képzési repertoár tekintetében többnyire rugalmasan próbálnak alkalmazkodni egyrészt a munkaerőpiaci igények változásához, másrészt a divatszakmák által indukált kereslethez.

A 2009/2010. tanévben a felsőfokú képzésben résztvevők körében legnépszerűbb képzési terület az üzleti élet és irányítás volt, a Dél-Dunántúlon a hallgatók mintegy 18%-a vett részt ilyen jellegű képzésben. Arányuk így is elmaradt az országos átlagtól, ahol minden negyedik hallgató választotta ezt a szakirányt. A második legkedveltebb terület az egészségügy, ahol a diákok csaknem 13%-a, a harmadik pedig a humán tudományok, ahol 12%-uk folytatta tanulmányait a vizsgált esztendőben (előbbi arány duplája volt az országos átlagnak, de utóbbi is számottevően meghaladta azt). A régió hallgatóinak csaknem 9%-a, országos átlagban kevesebb mint 5%-a jogi területen folytatott tanulmányokat. Jelentős, 8%-ot meghaladó hányadot képviselt még a tanárképzés és oktatástudomány. Az országosan második legnépszerűbb tanulmányi területet jelentő mérnöki tudományok, amelyet minden tizedik hallgató választott, a Dél-Dunántúlon csupán kevesebb mint 6%-ot képviselt.

Mivel a dél-dunántúli felsőoktatásban résztvevő hallgatók tanulmányi terület szerinti összetételét súlyánál fogva Baranya határozta meg, így a megye arányszámai nagy hasonlóságot mutattak a régiós átlaghoz. A legnépszerűbb szakirány 18%-os részvétellel Baranyában is az üzleti élet és irányítás volt, a humán tudományok és az egészségügy egyaránt 14–14%-ot ért el, valamint hozzávetőleg minden tizedik diák jogi tanulmányokat folytatott. A régiós átlagnál magasabb, ugyanakkor így is országos átlag alatti, mintegy 7% volt a mérnöki tudományokat hallgatók aránya.

3. tábla

A dél-dunántúli székhelyű felsőoktatási intézmények hallgatóinak száma karok és tagozatok szerint, 2009/2010. tanév

Intézmény, kar megnevezése	Nappali	Esti	Levelező	Távoktatás	Összesen
	tagozaton a hallgatók száma				
Kaposvári Egyetem					
Állattudományi Kar	391	—	212	—	603
Gazdaságtudományi Kar	506	—	163	—	669
Művészeti Kar	449	—	123	—	572
Pedagógiai Kar	796	—	604	—	1 400
Kaposvári Egyetem összesen	**2 142**	**—**	**1 102**	**—**	**3 244**
Pécsi Tudományegyetem					
Állam- és Jogtudományi Kar	1 637	—	2 331	—	3 968
Általános Orvostudományi Kar	2 645	—	37	—	2 682
Bölcsészettudományi Kar	4 293	—	1 598	—	5 891
Egészségtudományi Kar	1 673	—	1 046	—	2 719
Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar	905	—	1 213	—	2 118
Illyés Gyula Főiskolai Kar	870	—	682	—	1 552
Közgazdaságtudományi Kar	1 978	—	867	—	2 845
Művészeti Kar	358	81	10	—	449
Pollack Mihály Műszaki Kar	3 260	—	859	27	4 146
Természettudományi Kar	2 238	—	424	—	2 662
Pécsi Tudományegyetem összesen	**19 857**	**81**	**9 067**	**27**	**29 032**
Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola	**78**	**—**	**44**	**—**	**122**

Somogyban a tanárképzés és oktatástudomány területén mutatkozott a legmagasabb részvétel, a diákok 27%-a tanult ezen a képzési területen. Az üzleti élet és irányítás ebben a megyében 21%-os hányadával a második helyre szorult. Az országos átlagban 6, de régiósan alig 5%-ot elérő személyi szolgáltatások területe a Somogyban tanulók mintegy 12%-át vonzotta. Tolna megyében a felsőoktatási tanulmányi területek közül a szociális ellátás és a személyi szolgáltatások voltak a legkedveltebb képzési irányok, a hallgatói létszámból előbbi 34, utóbbi csaknem 27%-kal részesedett, de a tanárképzés és oktatástudomány is jelentős, mintegy 23%-os arányt képviselt. A régióban és országosan is csupán 3–4%-os hányadot jelentő újságírás és információ-kezelés területén Tolna megyében a hallgatók 12%-a képezte magát.

Összességében a dél-dunántúli felsőoktatási intézmények oktatási kínálata lefedi a képzési szakirányok csaknem teljes palettáját, mindössze két olyan terület létezik (gyártás és feldolgozás, valamint az állategészségügy), amely a Dél-Dunántúlon nem választható.

4. tábla

Felsőfokú képzésben a részvételek száma főbb ISCED tanulmányi területek szerint, 2009/2010. tanév*

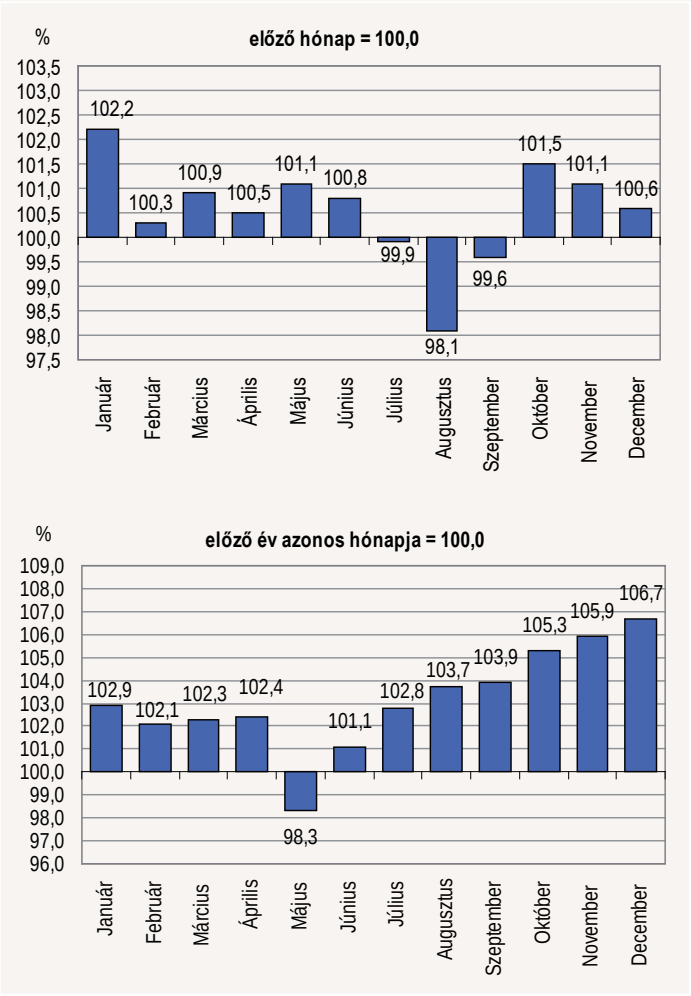
ISCED tanulmányi terület	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország	Régió az országos %-ában
	megye					
Tanárképzés és oktatástudomány	1 154	1 064	318	2 536	25 116	10,1
Művészetek	949	295	28	1 272	7 906	16,1
Humán tudományok	3 513	51	1	3 565	29 666	12,0
Társadalomtudományok	1 289	—	—	1 289	21 154	6,1
Újságírás és információkezelés	797	229	168	1 194	12 481	9,6
Üzleti élet és irányítás	4 456	840	34	5 330	86 915	6,1
Jog	2 653	—	—	2 653	16 491	16,1
Élő természettudomány	393	—	—	393	3 862	10,2
Fizika tudományok	624	—	—	624	6 716	9,3
Matematika és statisztika	65	—	—	65	2 018	3,2
Számítógéptudomány	609	—	—	609	11 622	5,2
Mérnöki tudományok	1 744	15	—	1 759	37 113	4,7
Építészet és építéstudomány	1 249	—	—	1 249	11 854	10,5
Mezőgazdaság	17	390	—	407	7 503	5,4
Egészségügy	3 537	325	—	3 862	22 366	17,3
Szociális ellátás	473	129	479	1 081	11 343	9,5
Személyi szolgáltatások	639	463	372	1 474	20 823	7,1
Környezetvédelem	429	154	—	583	8 392	6,9
Védelmi szolgáltatások	557	—	—	557	6 403	8,7

*Forrás: Oktatás-Statisztikai Évkönyv 2009/2010

visszaesett, miközben az árak többnyire nagymértékben emelkedtek. A kivételt, ahol a kínálat nem csökkent, hanem inkább nőtt, egyfelől a kurrensebb termékek (a méz, a gomba), másfelől az alapvető cikkek (a tojás, a zöldhagyma) jelentették. Néhány terméknél árcsökkenés következett be az egy évvel korábbihoz képest, példaként említhető a más csatornán keresztül is beszerezhető tej illetve mák.

3. ábra

Az élelmiszerek országos árindexe 2010 egyes hónapjaiban

Piaci árak a régióban, 2010

2010-ben ugyan országosan az élelmiszereknél – az előző évihez képest – regisztrált 3,2%-os áremelkedés alatta maradt a fogyasztói árak 4,9%-os növekedésének, azonban az élelmiszerek ára az utóbbi időben érzékelhetően emelkedett. Mint azt a fogyasztói árakra vonatkozó adatok is mutatják, az élelmiszerek vonatkozásában a tavalyi év egyes hónapjaiban, fokozódó mértékű áremelkedéssel kellett számolni.

A Dél-Dunántúlon az áremelkedés „természetét” az élelmiszerpiac egy szűk szegmensében, a **piacokon és állatvásárokon**[1] vizsgáltuk meg abban a körben, ahol a termelők és kereskedők a lakosságnak közvetlenül értékesítik mezőgazdasági termékeiket. Ennek során 25 általunk kiválasztott, rendszeresen megfigyelt termékre vonatkozóan – melyek között zöldség-, gyümölcsfélék és állati termékek is vannak – a statisztikai módszertan eszközeit alkalmazva azt vizsgáltuk, hogy 2010-ben éves és havi szinten milyen mértékben változott a felhozatal, illetve hogyan alakultak az árak.

A termékek adott körében – mint azt az 5. tábla is mutatja – az **egyes cikkek** régiós felhozatala 2010-ben 2009-hez képest általában jelentősen

Az egyes megyéket tekintve Baranya kínálata annyiban tért el a régiótól, hogy a termékek közül a felhozott mennyiség egyedül a zöldhagymánál és a méznél, az átlagár pedig a tehéntejnél és az étkezési máknál csökkent az egy évvel korábbihoz képest. Somogyban is csupán a termesztett gombánál, az almánál és a tyúktojásnál tapasztalták a felhozatal növekedését. Az átlagárak ugyan általában itt is emelkedtek, azonban a zöldhagymánál, a mandulabélnél, a borsónál és az étkezési máknál mérséklődés következett be. Mennyiségi értelemben Tolna tért el leginkább a régió átlagától, hiszen a termékek több mint felénél (a vöröshagymánál, a zöldhagymánál, a termesztett gombánál, a sárgarépánál, a zellergyökérnél, az uborkánál, a fejes káposztánál, a kelkáposztánál, a vöröskáposztánál, a fejes salátánál, az almánál, a borsónál, a tyúktojásnál és a méznél) az előző évihez képest nagyobb felhozatal mutatkozott, ugyanakkor az árakat tekintve a régiós átlaghoz hasonlóan csupán a zöldhagyma, a mandulabél, az étkezési mák és a tehéntej ára csökkent.

[1] A megfigyelt piacok: Baranyában Harkány, Komló, Mohács, Pécs, Siklós, Szigetvár, Somogyban Fonyód, Kaposvár, Marcali, Nagyatád, Siófok, Tolnában Bonyhád, Dunaföldvár, Paks, Szekszárd, Tolna.

5. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek felhozatalának és átlagárának alakulása a régió megfigyelt piacain, 2010

(Előző év = 100,0)

Termék	Felhozatal	Átlagár
Vöröshagyma	90,8	138,0
Fokhagyma	79,6	161,6
Zöldhagyma	104,7	94,0
Termesztett gomba	106,9	101,4
Sárgarépa	91,6	118,0
Petrezselyemgyökér	80,9	140,8
Zellergyökér	89,7	135,6
Uborka	90,4	117,2
Paradicsom	79,9	155,7
Zöldpaprika	87,3	127,8
Fejeskáposzta	79,3	158,1
Vöröskáposzta	79,3	123,0
Kelkáposzta	82,9	124,4
Fejes saláta	94,7	100,1
Alma	100,2	121,7
Dióbél	59,5	122,0
Mandulabél	66,9	99,0
Mogyoróbél	69,4	108,3
Bab, száraz	84,5	106,7
Borsó, száraz	84,3	109,6
Étkezési mák	83,1	83,4
Burgonya a)	89,6	145,5
Étkezési tyúktojás	103,4	102,2
Tehéntej	94,1	98,3
Méz	111,5	116,6

A fenti 25 mezőgazdasági termék együttes árváltozására vonatkozóan indexszámításokat végeztünk a tárgyidőszak és a bázisidőszak adatainak súlyozásával (a Paasche-, illetve Laspeyres-féle formula alkalmazásával), valamint a két adatsor mértani átlagából Fisher-féle indexeket képeztünk. (Lásd a 6. táblát!) Ezek alapján azt lehet mondani, hogy 2010-ben az előző évhez képest az adott termékek körében régiós szinten az ár átlagosan 25,3%-kal nőtt, miközben a felhozatal több mint egytizedével csökkent. Az egyes megyékben az ily módon számított átlagár – viszonylag szűk sávban – a régiós érték körül szóródott, azzal együtt, hogy a felhozatal volumene is általában jelentősen visszaesett. (Összehasonlításképpen: a mezőgazdasági termelői árak szintje – ami valamennyi agrártermékre vonatkozóan a piaci és a felvásárlási árak alapján került kiszámításra – 2010-ben az előző évhez képest 16,8%-kal emelkedett. 2009-ben a mezőgazdasági termelői árindex még 90,5% volt.) Ezzel együtt a régióban és az egyes megyékben a fenti termékek értékének adott időszakban végbement növekedése döntően az árnövekedésre volt visszavezethető.

A dél-dunántúli megyék között természetesen voltak különbségek: Baranyában és Somogyban a volumen 2009-hez képest jobban visszaesett, mint az a régió egészében tapasztalható volt, miközben az előbbi megyében a dél-dunántúlinál nagyobb, utóbbiban pedig annál kisebb mértékű áremelkedés következett be. Tolnában ugyanakkor a volumen nagyon szerény mértékű növekedése mellett az átlagár a régiósnál jobban nőtt. Mindebből adódóan a fenti 25 termékre vonatkozóan az értékindex Tolnában volt a legmagasabb, Baranyában pedig a legalacsonyabb. (A magas tolnai érték valószínűleg a jelentős kereslettel magyarázható, azzal, hogy az itteni kisvárosi vonzáskörzetekben az értékesítési csatornák között még mindig nagyobb volt a piac szerepe, mint a régió más területein.)

6. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek forgalmának főbb indexei a régióban, 2010

(Előző év = 100,0)

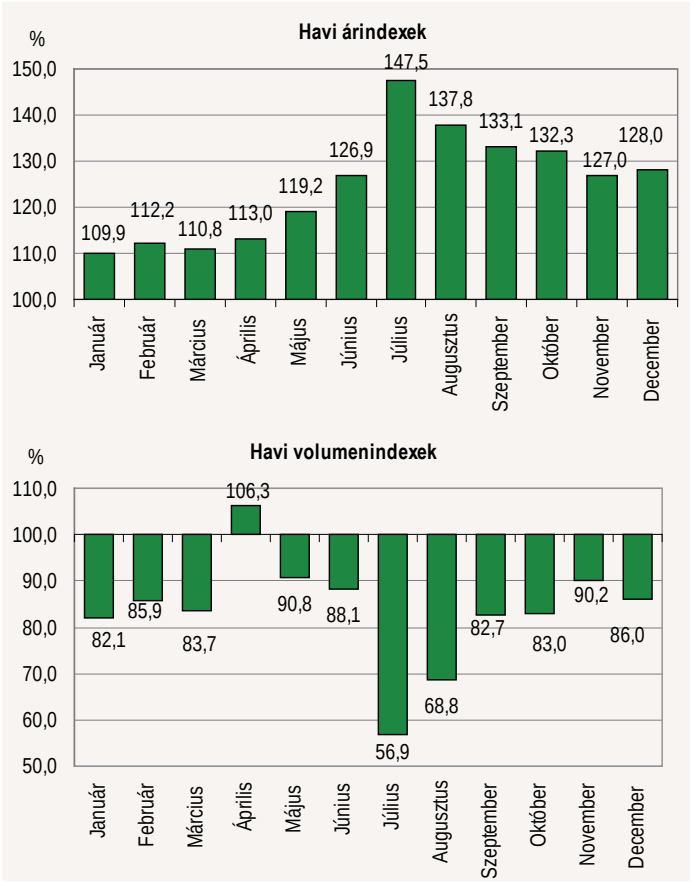
Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
Volumenindex				
Laspeyres-féle	85,3	84,9	100,6	89,7
Paasche-féle	84,4	83,7	99,6	88,9
Fisher-féle	84,9	84,3	100,1	89,3
Árindex				
Laspeyres-féle	122,2	127,6	128,7	125,9
Paasche-féle	121,2	125,9	127,5	124,7
Fisher-féle	121,9	126,8	128,1	125,3
Értékindex	103,4	106,9	128,3	111,9

Az adott termékkör áralakulását a Dél-Dunántúl piacain 2010-ben **havi szinten** is megvizsgáltuk – árindexeket képeztünk a Fisher-formula alkalmazásával – mely alapján az árszínvonal-változás üteme két szakaszra volt tagolható. Az év első felében az egyes hónapokban regisztrált átlagár növekedésének mértéke az előző év azonos időszakának bázisán egyre erőteljesebbé vált, majd a júliusi csúcspontot követően a növekedés mértéke fokozatosan mérséklődött. Ezzel együtt a második félévi áremelkedés színvonala így is jóval magasabb volt az első félévinél.

4. ábra

A fontosabb mezőgazdasági termékek havi volumen- és árindexei a régióban, 2010

(előző év azonos időszaka = 100,0)

Lényegében az árindexekkel „aszimmetrikusan” alakultak az ugyancsak Fisher-formula szerint képzett havi volumenindexek, melyek értéke – az április leszámítva, amikor a mutató 100% felett volt – általában mindig jóval alatta maradt az egy évvel korábbi szintnek. Tendenciáját tekintve a havi volumenindexek nagysága az év elején stagnált, majd május–július időszakban erősödött a volumen csökkenése – amely folyamat szintén júliusban jutott el a mélypontjára – , végül az év további öt hónapjában a felhozatal visszaesésének mérséklődése volt megfigyelhető.

Természetesen az adott termékkör forintban kifejezett értékének összetételében az év során némi eltolódás volt tapasztalható, így a friss zöldségek (pl. paradicsom, zöldpaprika) az utóbbin belül inkább az év közepén értek el magasabb részarányt, míg ez a hányad az év elején és az év végén kisebb volt. Ezzel szemben az eltarthatóbb termékek (pl. alma, bab, mák) értékének aránya az év közepén viszonylag alacsony, az év elején és az év végén pedig relatíve magas volt.

A piaci árak nagymértékű növekedését generáló felhozatal-csökkenés hátterében alapvetően az adott termékek termelésének visszaesése állt. A hosszabb távú folyamatokat tekintve a Dél-Dunántúlon 2005–2009 között – ez utóbbi évre vonatkozó adataink a legfrissebbek – a termelés zöldségfélékből 38,7, burgonyából 41,6, tehéntejből 20,8, tyúktojásból 13,2%-kal esett vissza. Egyedül a gyümölcsfélék termelése nőtt meg ez idő alatt bő egyharmadával.

A régió megyéit tekintve Baranyában 2009-ben 2005-höz képest zöldségfélékből több mint a felével, burgonyából mintegy háromnegyedével, tehéntejből közel egynegyedével, tyúktojásból pedig 28,8%-kal termeltek kevesebbet a gazdaságok. A gyümölcstermelés volumene ugyanakkor 3,3%-kal bővült.

Somogyban ezen időszak alatt zöldségfélékből 23,1, burgonyából 1,7%-kal termeltek kevesebbet, miközben a tehéntej- és a tyúktojás-kibocsátás a tizedével, illetve 2,2%-kal csökkent. Kedvező viszont, hogy a gyümölcstermelés 41,3%-kal nőtt. (2009-ben a régió gyümölcstermelésének a kétharmada koncentrálódott Somogyban.)

Tolnában 2005–2009 között a zöldségfélék és a burgonya termelése nagyarányban, 42,7%-kal illetve több mint a felével visszaesett, miközben tehéntejből is bő egyötödével kevesebbet fejtek. A tyúktojás-termelés ugyanakkor 2,6, a gyümölcsöké pedig 47,7%-kal nőtt.

A fogyasztást tekintve a zöldség- és gyümölcsfélékre vonatkozóan 2006-ra és 2009-re állnak rendelkezésre régiós szintű összehasonlítható adatok. Ezek alapján 2009-ben a Dél-Dunántúlon az egy főre regisztrált 80,9 kg zöldség és 41,1 kg gyümölcs 12,7, illetve 13,5%-kal maradt alatta a három évvel korábbi szintnek.

További információk, adatok (linkek)

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 51. szám 2011. augusztus 02.
2011/51
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/7

Tartalomból

1 Lakásépítések Dél-Dunántúl kistérségeiben
5 Pécs idegenforgalmának alakulása 2010-ben

Lakásépítések Dél-Dunántúl kistérségeiben

Dél-Dunántúlon – csakúgy, mint az ország egészében – a lakásépítkezéseket a 2000-es években eltérő irányú változások jellemezték. Az évtized első néhány esztendejében folyamatosan emelkedett az átadott **lakások száma**, 2004-től azonban e folyamat csökkenésre váltott át. A 2004-et követő második szakaszban többé-kevésbé ez a csökkenés vált általánossá, „jelentősebb" élénkülés csupán 2007-ben mutatkozott, amikor a régióban közel 3%-kal több új otthon készült el, mint az azt megelőző évben. Ez a jelenség azonban a korábbi évek tendenciáját alapjaiban nem változtatta meg, 2008-ban már ismét csökkenés volt tapasztalható, amit 2009-ben stagnálás, majd az elmúlt esztendőben, 2010-ben az évtized legnagyobb arányú visszaesése követett. A vázolt folyamat az ország egészében valamelyest másképp zajlott, országosan ugyanis a lakásépítési kedv lanyhulása egy évvel később (2005-ben) kezdődött, a 2007. évi felfutás erőteljesebb (7%) volt, mint a Dél-Dunántúlon, stagnálásra egy esztendővel korábban (2008-ban) került sor, az időszak végi zuhanás pedig jócskán felülmúlta a dél-dunántúli mértéket.

2000 és 2010 között a régióban összességében valamivel több, mint 26 800 új otthon épült, azaz a térség évente átlagosan közel 2 400 lakással gyarapodott. Szám szerint a legtöbb (3 450, illetve 3 340) lakás 2003-ban és 2004-ben épült, a legkevesebb (1 598) pedig a tavalyi esztendő folyamán.

1. tábla

Az épített lakások számának alakulása

Év	Dél-Dunántúlon		Országosan	
	darab	az előző évi %-ában	darab	az előző évi %-ában
2000	1 851	–	21 583	–
2001	2 206	119,2	28 054	130,0
2002	2 523	114,4	31 511	112,3
2003	3 450	136,7	35 543	112,8
2004	3 340	96,8	43 913	123,5
2005	2 813	84,2	41 084	93,6
2006	2 441	86,8	33 864	82,4
2007	2 511	102,9	36 159	106,8
2008	2 043	81,4	36 075	99,8
2009	2 044	100,0	31 994	88,7
2010	1 598	78,2	20 823	65,1
2000–2010	26 820	–	360 603	–

Dél-Dunántúl három megyéje közül a régió egészéhez leginkább hasonló módon a baranyai lakásépítések zajlottak, a másik két megye ettől valamelyest eltért. A különbség leginkább abban érhető tetten, hogy Somogyban a második szakaszra jellemző visszaesés 2004 és 2008 között megszakítás nélküli volt, ami 2009-től jelentős növekedésbe csapott át, Tolnában viszont a 2007. évi fellendülés után folyamatosan zuhant a lakásberuházások száma.

2. tábla

Az épített lakások számának alakulása a Dél-Dunántúl megyéiben

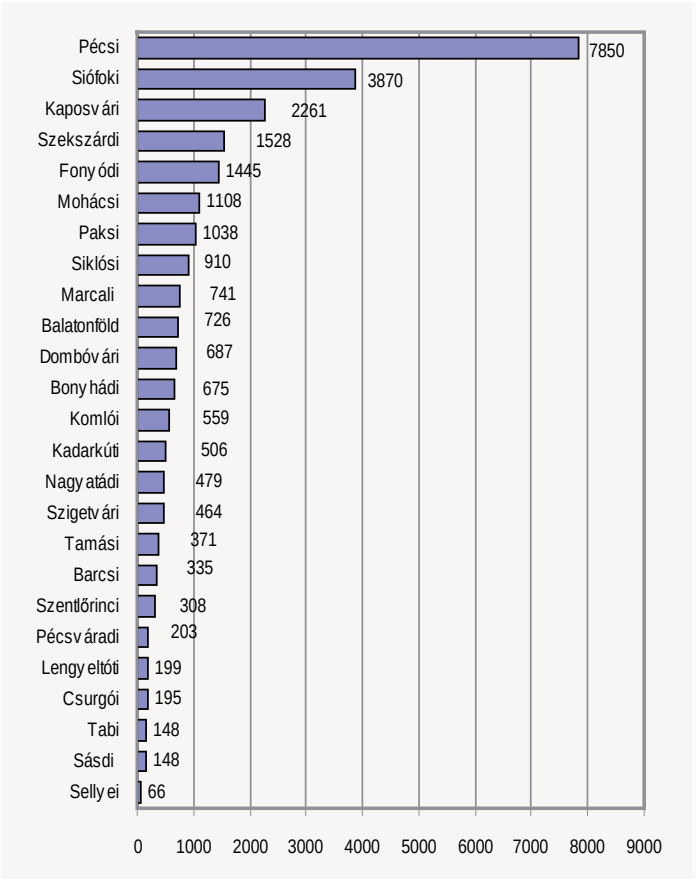
Év	Baranya		Somogy		Tolna	
	szám szerint	az előző évi %-ában	szám szerint	az előző évi %-ában	szám szerint	az előző évi %-ában
2000	726	–	646	–	479	–
2001	842	116,0	945	146,3	419	87,5
2002	1 073	127,4	1 059	112,1	391	93,3
2003	1 432	133,5	1 530	144,5	488	124,8
2004	1 452	101,4	1 420	92,8	468	95,9
2005	1 277	87,9	1 068	75,2	468	100,0
2006	1 183	92,6	898	84,1	360	76,9
2007	1 236	104,5	864	96,2	411	114,2
2008	935	75,6	710	82,2	398	96,8
2009	982	105,0	823	115,9	239	60,1
2010	478	48,7	942	114,5	178	74,5
2000–2010	11 616	–	10 905	–	4 299	–

A lakásépítési hajlandóság kistérségek szerinti változása meglehetősen heterogén képet mutat, abban a régió egészéhez, illetve az adott kistérség saját megyéjéhez hasonló folyamatok egyértelműen egyikük esetében sem írhatók le. A kistérségeknek úgyszólván mindegyikében teljesen esetleges módon következett be az egyik évről a másikra csökkenés, illetve növekedés, azaz a korábbiakban vázolt „szabályszerűség" körükben nem volt megfigyelhető.

A 25 településcsoport közül a megyeszékhelyeket is magukba foglaló térségekben, valamint a – régiónak az idegenforgalom szempontjából leginkább frekventált területén, a Balaton partján fekvő – siófoki és fonyódi körzetben épült a legtöbb lakás, a legkevesebb pedig Dél-Dunántúl legelmaradottabbnak számító területein: Csurgó, Tab, Sásd és Sellye környékén. A Balaton-parti települések átlagosnál számottevőbb gyarapodása azzal is összefügg, hogy a felépített otthonok körét nem csak a ténylegesen lakásként létrehozott ingatlanok, hanem a kedvezőbb adózási feltételek miatt lakássá minősítve elkészült nyaralók is bővítették.

1. ábra

Az épített lakások száma a régió kistérségeiben, 2000–2010

A lakásépítési tevékenységről hitelesebb képet alkothatunk, ha az elkészült otthonok számát a népességhez viszonyítjuk. E mutató alapján megállapítható, hogy a Dél-Dunántúlon ez a beruházási tevékenység az országosnál kisebb intenzitással folyt, hiszen 2000 és 2010 között **10 000 lakosra** itt csupán 275 épített lakás jutott, miközben az ország egészében 357. A vizsgált időszak során a legkedvezőbbnek tekinthető év 2003 volt, akkor 10 000 lakosonként átlagosan 35 ingatlan létesült (országosan 2004 számít a legjobb évnek 43 új lakás/10 000 fő értékkel). A mutató a 2000-es évek elején még csupán mintegy felét tette ki az említett 2003. évinek, az élénkülő építési kedvnek köszönhetően 2003-ra elérte csúcspontját, majd – a 2007. évi kismértékű emelkedést leszámítva – egyre csökkent, mígnem 2010-re – a vizsgált 11 esztendő során addig nem tapasztalt alacsony értékre –17 tízezrelékre zuhant vissza. A bő egy évtized valamennyi évére nézve igaz, hogy a lakásépítések népességre vetített száma elmaradt az országos átlagtól.

Dél-Dunántúl megyéi között a 2000-2010 közötti időszak egészét tekintve az építkezések intenzitását illetően igen jelentős differenciák mutatkoztak. Somogyban volt a legerőteljesebb az építési kedv, itt 10 000 főre 330 új építés jutott, Baranyában ugyanakkor csak 290, Tolnában pedig mindössze 177.

A áttekintett 11 évet együttesen vizsgálva látható, hogy Dél-Dunántúl 25 kistérsége közül az építések intenzitását tekintve is a Balaton, valamint a baranyai megyeszékhely mellett fekvők emelkednek ki. A lélekszámhoz viszonyítva Siófok, Balatonföldvár, Fonyód és Pécs környékén létesült az elmúlt bő egy évtized során a legtöbb új lakás, 10 000 főre jutóan sorrendben 1027, 621, 607 illetve, 424. A jelentős építkezés a Balaton parti települések esetében a korábbiakban már említett okokkal, a Pécsi kistérség esetében pedig ezen településkör kedvezőbb gazdasági helyzetével, továbbá a nagyvárosból ide irányuló kiköltözésekkel állt összefüggésben.

3. tábla

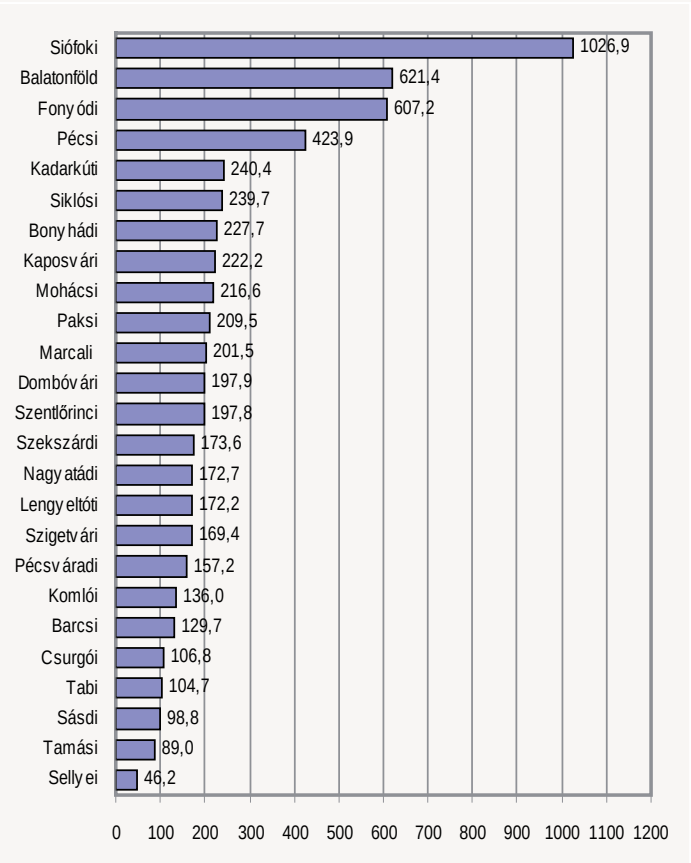
Az épített lakások 10 000 lakosra jutó számának alakulása

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúlon	Országosan
	megyében				
2000	17,8	19,1	19,0	18,5	21,1
2001	20,7	28,0	16,7	22,2	27,5
2002	26,5	31,5	15,7	25,4	31,0
2003	35,5	45,7	19,7	35,0	35,1
2004	36,2	42,7	19,0	34,1	43,4
2005	32,0	32,3	19,2	28,9	40,7
2006	29,7	27,3	14,9	25,2	33,6
2007	31,1	26,4	17,1	26,1	36,0
2008	23,6	21,8	16,7	21,3	35,9
2009	24,9	25,6	10,2	21,5	31,9
2010	12,1	29,4	7,6	16,9	20,8
2000-2010	290,0	330,2	176,5	275,2	357,1

A megyeszékhely (pontosabban az ott rendelkezésre álló munkahelyek, és igénybe vehető ellátások, szolgáltatások) viszonylagosan könnyű elérhetősége, a környező falvak alacsonyabb telekárai, valamint a háztáji gazdálkodás lehetősége miatt ugyanis a pécsi lakosok közül sokan telepednek le és kezdenek építkezésbe a nagyváros környéki községekben. A legkedvezőtlenebb helyzetűnek e tekintetben is Sásd, Tamási és Sellye körzete ítélhető, az átadott otthonok 10 000 főre vetített száma mindhármuk esetében 100 alatt maradt, sőt a Sellyei kistérségben még az 50-et sem érte el. Az okok ezúttal is az előzőekben jelzett körülményekkel magyarázhatók, nevezetesen azzal, hogy ezek a régió leghátrányosabb körülményekkel sújtott térségei, melyek a szegénységgel, a magas munkanélküliséggel és az intézményrendszer hiányosságaival egyaránt küszködnek.

2. ábra

A lakásépítések 10 000 lakosra jutó száma a régió kistérségeiben, 2000–2010

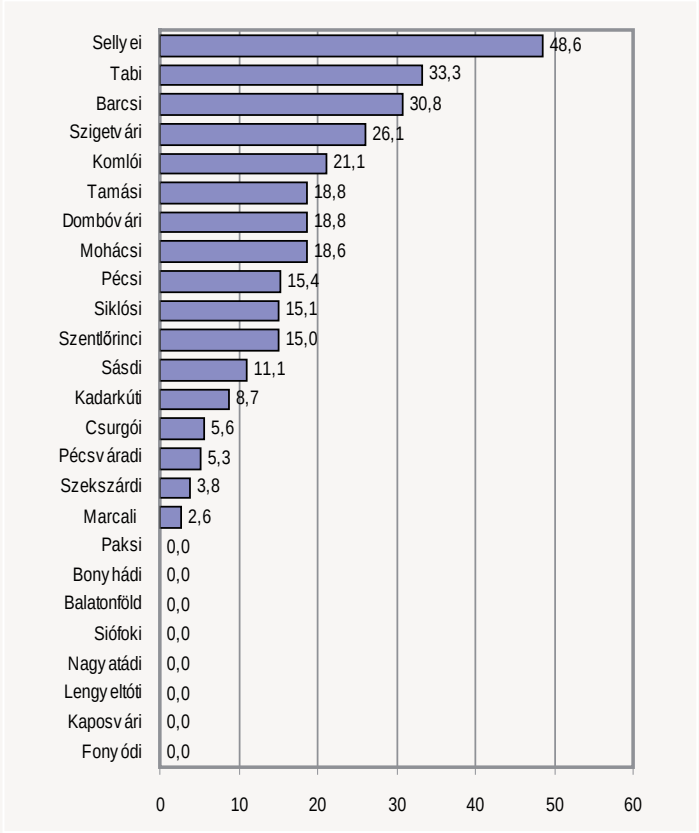
A lakásépítési tevékenység az eddigiektől eltérő megközelítésben is szemlélhető, nevezetesen abból a szempontból tekintve, hogy hány olyan település akad, ahol az elmúlt bő egy évtized alatt egyetlen lakás sem épült. Az utóbbi 11 esztendő során a régió 655 települése közül 92-ben nem került sor egyáltalán lakásberuházásra, vagyis összességében Dél-Dunántúl 14%-át jellemezte e téren passzivitás. (Országosan ez az arány mindössze 6%-ot tett ki.) E kedvezőtlen adottságú helységek térségünkben való koncentrálódását markánsan jelzi az a körülmény, hogy az ország azon településeinek, amelyek egyetlen új lakással sem büszkélkedhetnek, közel a fele (46%-a) a Dél-Dunántúlon található.

A régió három megyéje közül Baranyában volt a legtöbb ilyen település, szám szerint 62, ami az összesnek a 21%-át jelentette. Somogyban 20 helységről, Tolnában pedig 10-ről volt elmondható mindez, azaz a településeknek sorrendben 8, illetve 9%-áról.

A 25 kistérségből e téren Sellye, Tab, Barcs, és Szigetvár körzete tűnt ki, Sellye környékén a települések közel felében, Tab és Barcs körzetében mintegy egyharmadában, a szigetvári térségben pedig egynegyedében 2000 és 2010 között nem létesült új otthon. Ezeken a területeken az építések elmaradásában az elvándorlások, az idősödő korösszetétel, a magas munkanélküliség, a rossz jövedelmi viszonyok, valamint az ellátottság hiányosságai játszották a főszerepet. A fentiekkel szemben említhető az a 8 kistérség, amelyben viszont nem fordult elő olyan város, illetve község, ahol az elmúlt 11 évben ne épült volna lakás. A kaposvári, a lengyeltóti, a siófoki, a balatonföldvári, a fonyódi, a nagyatádi, a bonyhádi és a paksi körzet minden egyes városa, falva – ha csak egy-két új lakással is, de – gyarapodott az utóbbi bő egy évtized folyamán.

3. ábra

Azon települések aránya kistérségenként, ahol 2000 és 2010 között nem épült lakás, %

Az új lakások **építtetők szerinti összetételéről** elmondható, hogy a 11 év egészét tekintve a magánerő számított meghatározónak, a lakások 59%-a ennek igénybevételével létesült a régióban. A természetes személyek mellett a vállalkozások vettek még részt számottevő mértékben az építkezések finanszírozásában, a vizsgált időszakban az új otthonok 34%-át ők építtették. Ez a struktúra nagyjából hasonlított az országoshoz, mindössze annyi különbség mutatkozott, hogy az ország egészében a vállalkozások szerepvállalása a dél-dunántúlinál kissé markánsabb volt (39%). A felsoroltakon túl a helyi önkormányzatok is jelen voltak – igaz, az előzőeknél jóval alacsonyabb (a régióban 4, országosan 2%-os) arányban – az építtetői körben, valamint akadt néhány egyéb építtető is. Ez utóbbiak állták a dél-dunántúli lakások 3, (országosan egy) százalékának költségeit. Megjegyzendő, hogy ebben az időszakban a központi költségvetési szervek az ország egészében – így régiónkban is – gyakorlatilag teljesen kivonultak a lakáspiacról.

Az építtetők szerinti összetétel a vizsgált időszak éveiben jelentős átalakuláson ment keresztül, a változás fő vonala abban jelölhető meg, hogy korlátozódott a magánerő, ugyanakkor mind számottevőbbé vált a vállalkozások jelenléte. A 2000-es évek elején a természetes személyek szerepvállalása majdhogynem kizárólagos volt, az új lakások mintegy háromnegyede ily módon épült fel. E magas arány kisebb ingadozásokkal 2010-re 47%-ra zuhant vissza. Ezzel szemben a vállalkozások egyre tetemesebb részt vállaltak a lakásberuházásokban. Az évtized első éveiben a használatba vett lakásoknak még csupán mintegy egyötödét finanszírozták e szervezetek, 2010-ben viszont már 52%-uknak ők voltak az építtetői.

A régió megyéi között az építtetői kört illetően lényeges differencia nem mutatkozott, mindenütt a fentiekben kiemelt két szereplő bírt meghatározó jelentőséggel. Az arányok nagyságában természetesen fellelhetők területi különbségek, a magánerő Somogyban, a vállalkozás pedig Baranyában volt a legelterjedtebb.

4. tábla

Az épített lakások megoszlása építtetők szerint, 2000–2010 (%)

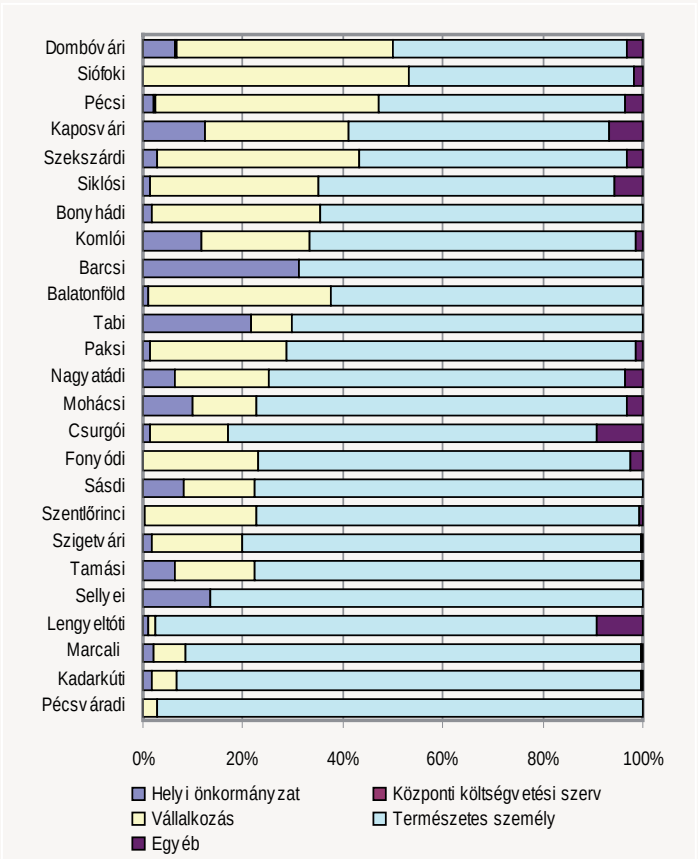
Terület	Természetes személy	Helyi önkormányzat	Központi költségvetési szerv	Vállalkozás	Egyéb	Összesen
Baranya	56,6	3,3	0,2	36,5	3,3	100,0
Somogy	60,3	4,5	0,0	32,3	2,9	100,0
Tolna	60,1	3,2	0,1	34,6	2,0	100,0
Dél-Dunántúl	58,7	3,7	0,1	34,5	3,0	100,0
Ország	57,8	1,5	0,2	38,8	1,8	100,0

A természetes személyek anyagi áldozatvállalása a Pécsváradi, a Kadarkúti és a Marcali kistérségben úgyszólván minden mást kiszorított, 2000 és 2010 között az új otthonoknak sorrendben 97, 93, illetve 91%-a ennek igénybevételével jött létre. Megjegyzendő, hogy a magánerő aránya kiugróan magasra rúgott (80-90% körüli volt) még Lengyeltóti, Sellye és Szigetvár környékén is. Velük szemben állt a Siófoki, a Dombóvári és a Pécsi kistérség, ahol a természetes személyek az építkezéseknek csak kevesebb mint felét dotálták, ezekben a körzetekben a vállalkozások vettek ki az átlagosnál nagyobb részt a lakásberuházásokból. Megbízásukból létesült az említett térségekben a 2000–2010 években átadott új otthonoknak a 40-50%-a.

Az építtetői kör markánsan tükröződik az **építkezések céljában** is. Az a körülmény, hogy az építtetők között a magánerő és a vállalkozások játszották a főszerepet, magában hordozza az építések céljai közt a saját használat, illetve az értékesítés elsődlegességét. A 2000 és 2010 között létesített lakásoknak a Dél-Dunántúlon – csakúgy, mint országosan – 52%-át saját használatra, 36 (országosan 40) százalékát pedig értékesítésre szánták. A fennmaradó 12%-ot a bérbeadási, valamint az „egyéb" céllal létrehozott lakások tették ki. (Néhány lakás szolgálati használatra készült, ezek száma és aránya azonban elenyésző volt.)

4. ábra

Az épített lakások megoszlása építtetők szerint a régió kistérségeiben, 2000–2010

Tekintve, hogy – amint a fentiekből is kitűnt – az építtetők összetétele meghatározza az építési célokat, ebből egyenesen következik, hogy előbbiek struktúrájának változása is pontosan leképeződik az építési célok átalakulásában. A két meghatározó cél – csakúgy, mint a két fő építtető szerepvállalása – ellentétes irányú változást mutatott a vizsgált időszak során. A saját használatra létesített új otthonok hányada jelentősen megcsappant, a 2000. évi mintegy héttizedről kisebb nagyobb ingadozásokkal 2010-re 45%-ra zuhant vissza, ugyanakkor az eladásra szántaké számottevően emelkedett, 25-ről 53%-ra ugrott.

A saját célokra épített lakások részaránya a régión belül – követve az építtetői kört – Somogy megyében, az értékesítésre szántaké pedig Baranyában volt a legmagasabb a három megye közül.

5. tábla

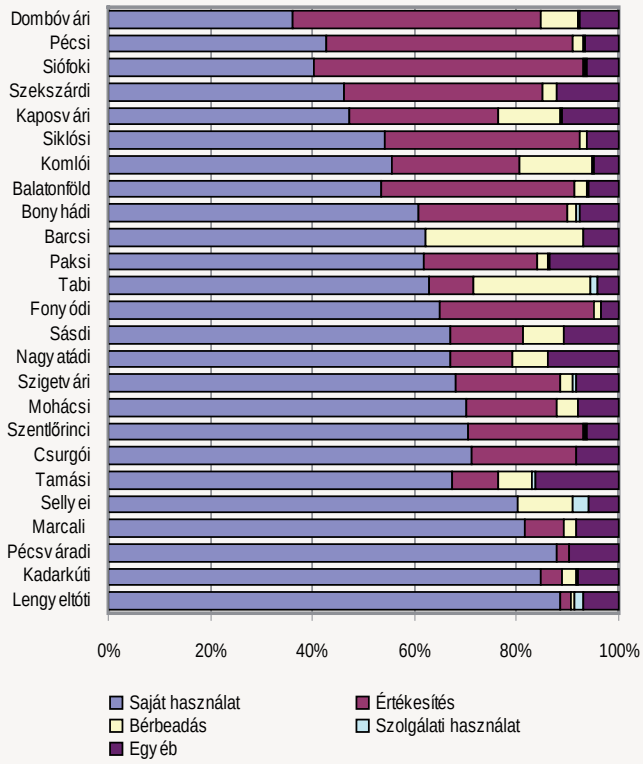
Az épített lakások megoszlása építési cél szerint, 2000–2010 (%)

Terület	Saját használat	Bérbeadás	Értékesítés	Szolgálati használat	Megbízás	Egyéb	Összesen
Baranya	50,0	2,8	40,2	0,4	0,0	6,7	100,0
Somogy	54,2	4,9	33,2	0,2	0,0	7,4	100,0
Tolna	52,4	3,5	32,4	0,3	0,0	11,4	100,0
Dél-Dunántúl	52,1	3,7	36,1	0,3	0,0	7,8	100,0
Ország	51,5	1,9	39,7	0,4	0,1	6,6	100,0

Tekintve, hogy a magánerőforrás jelenléte a Kadarkúti, a Marcali, a Pécsváradi és a Lengyeltóti kistérségben volt a legszámottevőbb, nem meglepő, hogy a saját használatra létesített lakások hányada is e településcsoportokban volt a legmagasabb (a 2000 és 2010 közötti időszakban valamennyiük esetében meghaladta a 80%-ot, sőt az utóbbi kettőben a 90%-hoz közelített). Ugyanakkor az értékesítésre szánt lakások összesen belüli részaránya ezekben a legalacsonyabbak közé tartozott, – a régió 53%-os átlagával szemben mindössze – 2–8% között szóródott. Eladási szándékkal Siófok, Dombóvár és Pécs környékén épült arányaiban nézve a legtöbb lakás, az átadottaknak mintegy fele létesült ilyen megfontolásból (viszont itt volt a legritkább – 40% körül ingadozott – azon lakások aránya, amelyeket tulajdonosaik önmaguk számára hoztak létre).

5. ábra

Az épített lakások megoszlása építési cél szerint a régió kistérségeiben, 2000–2010

A **szobaszám szerinti összetétel**ről elmondható, hogy a régióban a 2000–2010 között épített lakások általában magas szobaszámmal létesültek, közel 40%-uk 4 vagy annál több szobával rendelkezett. Jelentős (30% körüli) volt a 3 szobás otthonok részaránya is, ugyanakkor 2 szobával mintegy egynegyedüket, eggyel pedig kevesebb, mint egytizedüket adták át. Ez a struktúra az ország egészében fennállóhoz hasonlóan alakult.

Az áttekintett időszakot évről évre vizsgálva látható, hogy a szobaszám szerinti összetételben az idő előrehaladtával lényegi változások nem történtek.

A régió egészén belül az egyes megyéket is nagyjából a fenti összetétel jellemezte. Némi különbségként a 4 és több szobás lakások esetében Tolnának és Baranyának a somogyit néhány százalékponttal meghaladó arányszáma említhető. A másik oldalról, azaz a kisebb méretű (2 szobás) lakások felől közelítve Somogy emelhető ki, tekintve, hogy ez a lakásnagyság viszont itt volt a másik két megyében tapasztaltnál valamivel gyakoribb.

A relatíve legtöbb 4 és több szobás lakás a Pécsváradi, Mohácsi, Marcali, és Sellyei kistérségben létesült, arányuk mind a négy településkörben 50–60% között alakult. Velük szemben Siklós, Barcs és Dombóvár környéke érdemel kiemelést, itt fordult elő ugyanis a 25 kistérség közül az összes felépített új otthonhoz viszonyítva a legkevesebb 4 illetve annál több szobával létesített lakás.

Az átadott lakások közművi ellátottságáról elmondható, hogy az a Dél-Dunántúlon az országosnál kedvezőtlenebb volt. A 2000 és 2010 közötti időszakban az új otthonok 98%-a létesült vezetékes ivóvízzel, közcsatornával 78, vezetékes gázzal pedig 84%-uk (országosan a megfelelő arányok 99, 81, illetve 90%-ot tettek ki).

6. tábla

Az épített lakások megoszlása szobaszám szerint, 2000–2010 (%)

Terület	1 szobás	2 szobás	3 szobás	4-x szobás	Összesen
Baranya	8,4	23,3	29,4	38,9	100,0
Somogy	8,0	25,2	33,0	33,8	100,0
Tolna	8,3	21,8	30,9	39,0	100,0
Dél-Dunántúl	8,2	23,8	31,1	36,8	100,0
Ország	7,7	24,6	30,5	37,1	100,0

A **kommunális ellátás** egyes elemeinek bővülését évről évre nyomon követve látható, hogy a legkisebb változás a vízellátásban mutatkozott. Közműves ivóvízzel a felépített lakások már 2000-ben is úgyszólván teljeskörűen rendelkeztek, akkor 98%-uk csatlakozott a hálózathoz, ez az arány 2010-re józerivel alig módosult, 99%-ra „emelkedett". A csatornázottság és a gázellátás azonban folyamatos fejlődésen ment keresztül. A szennyvíz-csatornával felépített lakások hányada az évezred eleji 64-ről 91%-ra, a gázzal felszerelteké pedig 75-ről 89%-ra ugrott, amiben alapvető szerepe van annak, hogy a hálózatrendszer a települések mind szélesebb körére terjedt ki, lehetővé téve olyan falvak rácsatlakozását is, amelyekből korábban hiányzott ez a fajta ellátás.
Dél-Dunántúl megyéi között a közműhálózatot illetően csupán minimális különbség mutatkozott, nevezetesen az, hogy a vezetékes vízzel épített lakások aránya Baranyában alacsonyabb, a csatornázottaké Somogyban, a gázzal létesítetteké pedig Tolnában magasabb volt, mint a másik két megyében, a differencia azonban mindegyik esetben csak egy-két százalékpontot tett ki.

7. tábla

Az épített lakások felszereltsége, 2000–2010 (%)

Terület	Közüzemi vízhálózattal	Közcsatornával	Vezetékes gázzal
Baranya	96,2	76,9	83,2
Somogy	99,5	79,4	83,6
Tolna	99,5	76,9	84,5
Dél-Dunántúl	98,1	77,9	83,5
Ország	98,5	80,6	90,1

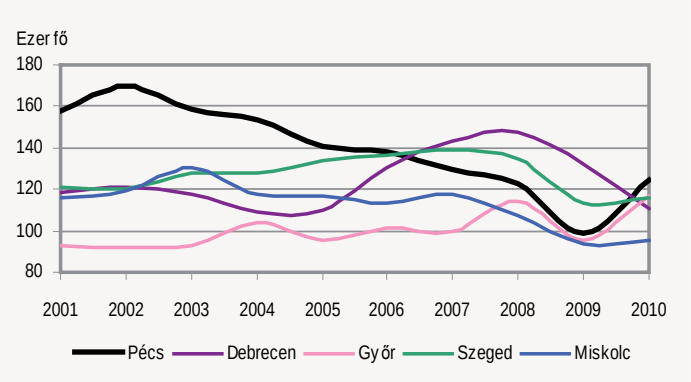
Az épített lakások kommunális ellátásáról elmondható, hogy az a régió kistérségei közül általában a Balaton-partiakban tekinthető a legkedvezőbbnek. 2000 és 2010 között a vezetékes vízzel létesített lakások aránya – a dombóvári kistérséget leszámítva, ahol 100%-ot tett ki – Siófok, Fonyód és Kaposvár környékén volt a legmagasabb (99,8%). Megjegyzendő azonban, hogy e téren jelentős területi különbségek nem adódtak, még a legkedvezőtlenebb helyzetű Szigetvári kistérségben is 92%-ot ért el a közműves vízzel rendelkező új otthonok hányada. Ugyanakkor azonban rendkívüli mértékű volt a csatornázottságbeli differencia. A legjobb körülményeket magáénak mondható balatonföldvári, siófoki és fonyódi térséggel szemben – amelyekben a vizsgált időszak folyamán átadott lakásoknak 90–93%-át kötötték rá a csatornahálózatra – majdhogynem ellátatlannak tekinthető Kadarkút és Sellye környéke, itt ugyanis az új lakásoknak csak alig több mint egy százaléka csatlakozott a hálózathoz. A vezetékes gázellátást illetően a kistérségek nem szóródtak ennyire, a szolgáltatás Kaposvár, Pécs és Siófok térségében – ahol a legszélesebb körű volt – az épített lakásoknak a 90–95%-ára, Sellye környékén pedig – ahol a legkorlátozottabbnak tekinthető – a 9%-ára terjedt ki. A Sellyei kistérséget követően a második legmostohábbnak Lengyeltóti körzete számított, vezetékes gáz itt az épített lakóingatlanok 33%-ában volt megtalálható.

Pécs idegenforgalmának alakulása 2010-ben

A 2010. év kiemelkedő és hosszú időre meghatározó jelentőségű volt Pécs életében. Hatalmas várakozás és több éves felkészülés előzte meg az Európa Kulturális Fővárosa év eseményeit, melynek egyik elsődleges célja volt, hogy minél szélesebb közönség számára tegye vonzó turisztikai célponttá a várost. A KSH által megfigyelt kereskedelmi szálláshelyek adatai azt mutatják, hogy az elmúlt évben több mint negyedével emelkedett a vendégforgalom, ezen belül jelentősen megnőtt a külföldről érkező vendégek száma. Évközi kiadványainkban folyamatosan nyomon kísértük a megyeszékhely vendégforgalmának alakulását, és bár a már publikálásra került előzetes adatokból levonható főbb következtetések nem térnek el a most elemzésre kerülő összesített adatokétól, szeretnénk azonban a végleges számok tükrében pontosabb és részletesebb képet adni az idegenforgalom alakulásáról.
A hazai – fővároson kívüli – nagyvárosok közül Pécs idegenforgalomban betöltött vezető szerepe az ezredfordulót megelőző és azt követő években elvitathatatlan volt. A megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyein megszálló vendégek száma 2002-ben érte el a maximumát, ekkor közel 170 ezren keresték fel a várost. Ettől kezdve évről évre egyre kevesebb szállóvendég érkezett. A mélypontot a gazdasági válság által is érintett 2009-es esztendő jelentette, ekkor kevesebb, mint 100 ezer vendég látogatott el Pécsre. A vendégéjszakák számának alakulását a vendégszám változásához hasonló trend jellemezte: 2002-ben a foglalások száma meghaladta a 310 ezret, míg hét évvel később 190 ezer alatt maradt. Miközben Pécs folyamatosan veszített a vonzerejéből, a hozzá hasonló méretű városok – Miskolc kivételével – kezdetben egyre több vendéget fogadtak, majd a gazdasági válság éveiben a vendégforgalmuk visszaesett. 2010-ben az öt nagyváros látogatottsága különbözőképpen alakult: Debrecenben továbbra is csökkent, Miskolcon és Szegeden nem mutatott változást, Győrben 23, Pécsett 26%-kal növekedett a vendégek száma. Ezzel Pécsnek sikerült megállítani a 2003-tól 2009-ig tartó időszakot jellemző turistaforgalom-csökkenést és a hazai nagyvárosok közül újra az első helyre került.

6. ábra

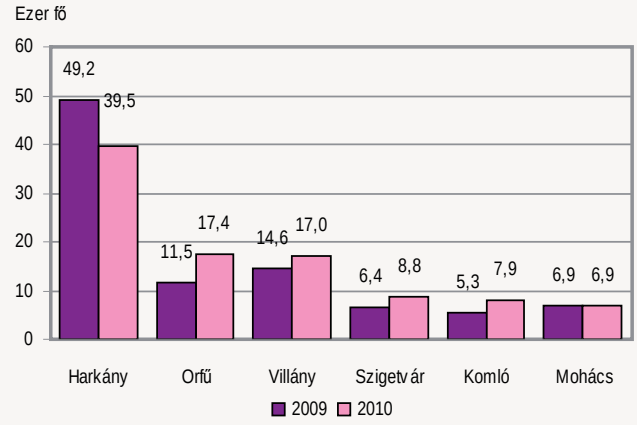
A vendégek száma a hazai nagyvárosok kereskedelmi szálláshelyein

A 2010. évben összesen 124 ezer **vendég** érkezett Pécsre, akik mintegy 239 ezer éjszakát töltöttek itt. A város jelentőségét mutatja, hogy a megyébe látogató vendégek közel fele és a **vendégéjszakák** kétötöde a megyeszékhely szálláshelyeihez kapcsolódott. A megyébe a határon túlról érkezett vendégek 64, a magyarok 45%-a választotta Pécs valamelyik kereskedelmi szálláshelyét. A külföldi szállásfoglalások 48, a belföldiek 37%-a irányult ide, ami egyben azt is jelenti, hogy az átlagos tartózkodási idő (2,3, illetve 1,8 éjszaka) mindkét vonatkozásban rövidebb, mint a megyei átlag.
A tavalyi évben 47 szálláshely – köztük 19 panzió és 17 szálloda – fogadta az ideérkezőket. 2009-hez képest eggyel nőtt a panziók és kettővel a szállodák száma, miközben az olcsóbb szálláshelyekből néggyel kevesebb üzemelt. A kulturális fővárosi cím elnyerését követően Pécs kereskedelmi szálláshely kínálata igyekezett megfelelni a várható igényeknek, ezért több fejlesztés is elindult, új szálláshelyek építésére, a meglévők korszerűsítésére, bővítésére került sor. A kereskedelmi szállásokon 12%-kal bővült a kínálat, az év közepén összesen 3421 **férőhellyel** rendelkeztek. Az egyes szállástípusok közül a szállodák befogadóképessége nőtt leginkább (29%-kal), így már 1608, többségében háromcsillagos szállodai férőhely közül választhattak az ideérkezők, de az újonnan átadott és felújított szállodai férőhelyek többsége ennél eggyel magasabb minőségi kategóriába sorolható. A közösségi szálláshelyek (a turistaszállások és az ifjúsági szállók) az egy évvel korábbihoz hasonló kapacitással, 1185 férőhellyel működtek.

7. ábra

A vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken Baranya megye jelentősebb településein

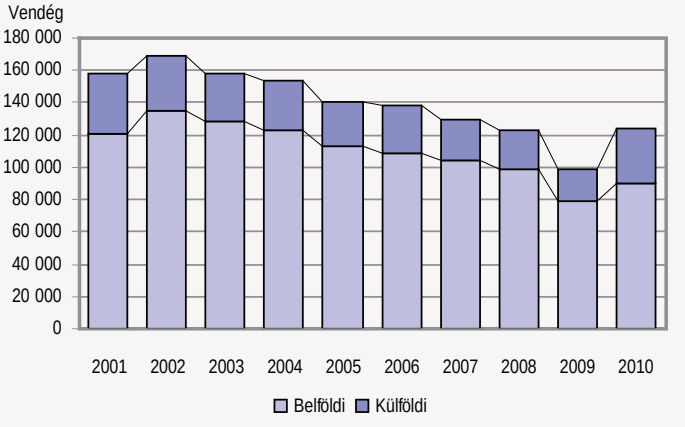

A vendégforgalom növekedésével a **férőhelyek kihasználtsága** átlagosan 5 százalékponttal javult, a kapacitás 22,8%-át vették igénybe a vendégek, ami így is elmaradt mind az országos, mind a megyei értékektől. A szállástípusok közül a szállodák férőhely-kihasználtsága volt a legmagasabb, 29,4%, míg a panziók 17,9%-os telítettséggel működtek. A szálláshelyek kihasználtsága augusztusban (30,3%) és szeptemberben (28,1%) volt a legkedvezőbb. Ezen belül a szállodák májustól októberig működtek átlag feletti kihasználtsági mutatókkal, ez utóbbi hónapban a férőhelyek 39,8%-át tudták értékesíteni. A panziókat mindvégig alacsonyabb, de kiegyenlítettebb értékek jellemezték, kihasználtságuk szeptemberben volt a legmagasabb, ekkor a kiadható férőhelyek 23,4%-a telt meg.

Pécs hazai és külföldi vendégforgalmát egyaránt fellendülés jellemezte az elmúlt évben. A kereskedelmi szálláshelyeket 26%-kal többen vették igénybe, az itt eltöltött vendégéjszakák száma 28%-kal emelkedett. Ez a növekedés egyben azt is jelenti, hogy a város idegenforgalmi mutatói kedvezőbben alakultak mind Baranya, mind az ország hasonló mutatószámainál, miután a megyében a vendégek és a vendégéjszakák számában 13 illetve 10%-os forgalom-növekedés következett be, országosan ugyanez mindkét esetben 4% körüli volt.

8. ábra

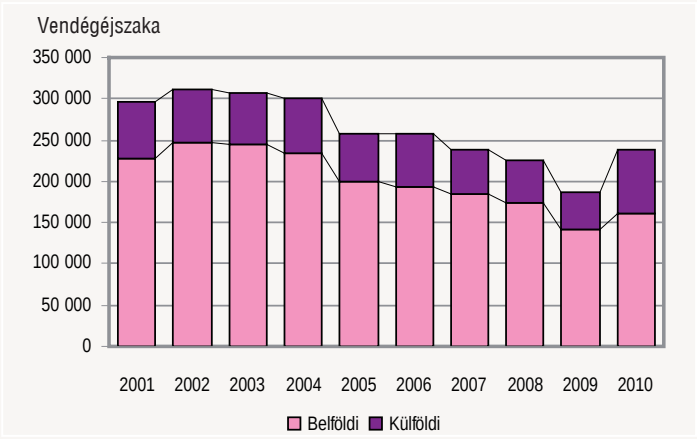
A vendégek számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken Pécsett

A vendégforgalomnak meghatározó hányadát – közel háromnegyedét – képviselő **belföldi** vendégek és vendégéjszakáik száma 14 illetve 13%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, előbbiek száma 79 ezerről 90 ezerre, utóbbiaké 142 ezerről 160 ezerre változott. Míg 2009-ben alig 20 ezer **külföldi** vendég látogatott a megyeszékhelyre, addig 2010-re számuk 73%-kal, 35 ezerre emelkedett. Hasonló mértékben, 76%-kal – 45 ezerről 78 ezerre – növekedett az általuk eltöltött vendégéjszakák száma is.

9. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken Pécsett

A külföldi vendégek 91%-a Európa, 78%-a az Európai Unió országaiból látogatott a városba 2010-ben, a vendégéjszakák megoszlása sorrendben 89, illetve 75%. A vendégkör már évek óta nagyobbrészt ugyanazokból az országokból érkezik, de az arányokban történtek változások. 2010-ben a vendégek több mint egyharmada német nyelvterületről, Németországból és Ausztriából érkezett, utánuk jelentősen lemaradva Olaszország, Románia és Franciaország következett. Ázsiából és az amerikai kontinensről Pécsre látogatók aránya 4 – 4%-ot tett ki. A jelentősebb küldő országok közül bővült az osztrák, orosz, szerb, szlovén vendégek aránya, csökkent viszont a Finnországból, Kínából, Franciaországból és Hollandiából érkezőké. A külföldi vendégéjszakák **országonkénti megoszlása** és az országok sorrendje a vendégekéhez hasonlóan alakult. Leghosszabban 2010-ben az orosz turisták tartózkodtak a városunkban, átlagosan 3,3 éjszakát, majd a kínaiak (3,2) és az Egyesült Államokból érkezők (2,8) következtek.

8. tábla

A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása a főbb küldő országok szerint Pécsett, 2010 (előzetes adatok)

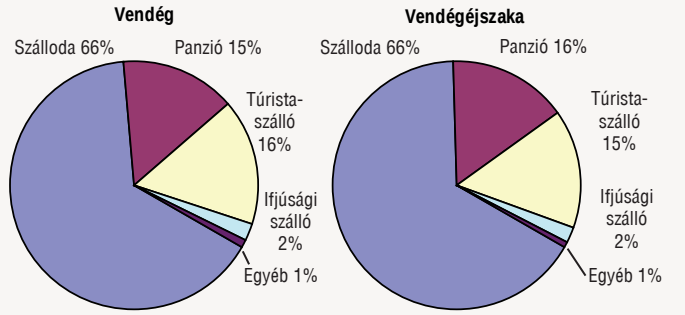
Ország	Vendégek összesen belüli aránya, %	Vendégéjszakák összesen belüli aránya, %	Átlagos tartózkodási idő
Összesen			
Ausztria	16,2	14,9	2,0
Egyesült Királyság	2,9	3,3	2,5
Franciaország	5,1	4,1	1,8
Hollandia	3,5	3,1	2,0
Horvátország	4,4	3,8	1,9
Németország	20,6	22,6	2,5
Olaszország	5,6	5,1	2,1
Románia	5,2	5,1	1,9
Egyesült Államok	3,4	4,2	2,8
Ebből: szálloda			
Ausztria	18,0	16,3	2,0
Egyesült Királyság	3,1	3,6	2,6
Franciaország	4,7	3,8	1,8
Hollandia	3,3	3,0	2,1
Horvátország	4,1	3,3	1,8
Németország	21,6	23,9	2,5
Olaszország	5,6	5,2	2,0
Románia	3,3	2,8	1,9
Egyesült Államok	3,7	4,4	2,7

A már hosszú évek óta legtöbb vendéget küldő Németországból 1,6-szeresére, közel 7 ezer főre nőtt az ideérkezők száma. Az elmúlt években a legjelentősebb piacvesztést az Ausztriából érkezők körében szenvedte el a város, 2010-ben azonban a kereskedelmi szálláshelyeken regisztráltak száma az előző évihez képest esetükben közel megháromszorozódott és meghaladta az 5 ezer főt. Pécs számára új lehetőségek nyíltak a közeli Szerbia és Szlovénia felől, egy év alatt megnégyszereződött az e két országból jött szállóvendégek száma. Az érdeklődés visszaeséséről csak néhány kisebb és távoli ország esetében beszélhetünk, amelyek közül Finnországgal kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy az északi országból háromtizedével kevesebben érkeztek, mint egy évvel korábban. A vendégéjszakák számának változása – Kína kivételével, ahonnan ugyan többen érkeztek a városunkba, de kevesebb időt töltöttek itt, mint 2009-ben – együtt mozgott a vendégekével. A legtöbb szállásfoglalás a német (16 és fél ezer) és az osztrák (közel 11 ezer) turisták részéről érkezett.

Általános jellemző, hogy az egyes **szállástípus**ok közül a **szállodák**, azon belül is a magasabb minőséget kínálók iránti kereslet fokozatosan növekszik. A Pécsre érkező turisták is az igényesebb szállások iránt érdeklődtek, 81 300-an (több mint hattizedük) szállodában foglaltak szállást, minden második – 65 400 – vendég pedig valamely háromcsillagos szálloda szolgáltatásait választotta. A más országokból érkező vendégek száma az elmúlt év során a szállodákban nőtt a legnagyobb mértékben, 83%-kal, míg panzióban mindössze ötödével többen szálltak meg. A szállodákban külföldiek által eltöltött éjszakák száma megduplázódott, a panziókban 16%-kal nőtt. A hazai vendégek közül szállodában harmadával, panzióban 15%-kal többen laktak. **Egyéb kereskedelmi szálláshelyen** összességében 10%-kal kevesebben, mintegy 24 500-an szálltak meg. A vendégek többségét, 87%-át a hazai turisták tették ki, ők 15%-kal kevesebben választották ezeket az olcsóbb szálláslehetőségeket, mint 2009-ben. Ezzel szemben a kis létszámú külföldi vendégkör négytizedével gyarapodott.

10. ábra

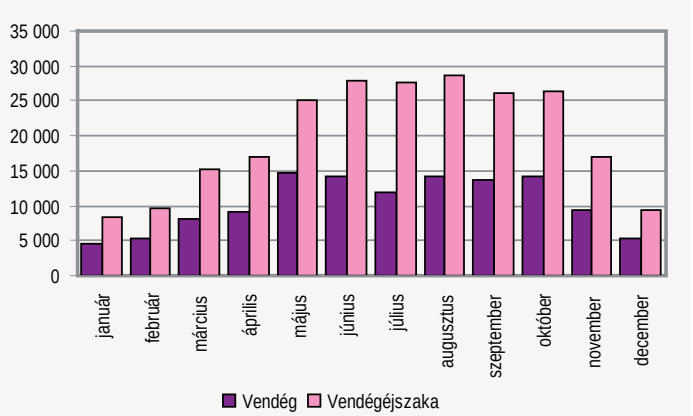
A vendégek és vendégéjszakák számának szállástípus szerinti megoszlása Pécsett, 2010

A vendégforgalom éven belüli alakulását jellemző szezonalitás az előző évvel összehasonlítva az év elején tovább erősödött, az év vége felé azonban e hatásnak inkább a kiegyenlítődését tapasztalhattuk. 2010 első négy hónapjában az egy évvel korábbitól kissé elmaradva alakultak a vendégszámok, majd az év második felében felerősödött a forgalom, augusztusban, októberben és novemberben másfélszer annyian, szeptemberben 63%-kal többen érkeztek a baranyai megyeszékhelyre. A vendégéjszakák száma és annak változása még kevésbé volt egyenletes: 2010-ben az év első hónapjaiban az előző évihez hasonló, vagy annál kevesebb, majd májustól kezdődően már számottevően több szállásfoglalást regisztráltak. Az őszi hónapok közül szeptemberben 69%-kal, októberben és novemberben 57%-kal volt magasabb a vendégéjszakák száma mint egy évvel korábban. A vizsgált időszakon belül a legkevesebb vendégéjszakát és az éjszakák számának legnagyobb arányú visszaesését egyaránt januárban mérték, ekkor egynegyedével kevesebb időre, mintegy 8400 vendégéjszakára vették igénybe az ideutazók a város kínálta szálláshelyeket. A legkevesebb szabad szálláshelyet augusztusban lehetett találni a városban, ebben a hónapban négytizeddel több – közel 29 ezer – vendégéjszakát értékesítettek.

11. ábra

Vendégek és vendégéjszakák számának alakulása havonként Pécsett, 2010

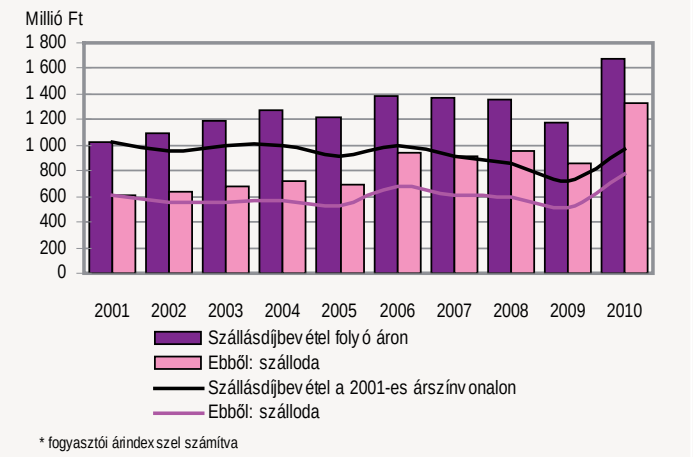
Hosszabb időre visszatekintve megállapítható, hogy 2010 kedvező idegenforgalmi eredménye az év második felében tapasztalt élénk érdeklődésnek volt köszönhető. A korábbi években a júniusi vendégcsúcs után a nyár közepére a város vonzereje mérséklődött, majd augusztusban újra emelkedett. Ez a törés most kisebb mértékű volt: júliusban 17%-kal kevesebb vendég érkezett a városba, miközben a szállásfoglalások száma változatlan maradt. A vizsgált évben sikerült májustól októberig, hat hónapon át folyamatosan magas szinten tartani az érdeklődést a város iránt.

2010 végéig Pécs kereskedelmi szálláshelyei jelentős árbevétel-növekedést realizáltak, a **szállásdíjakból származó összes bruttó árbevétel** 1676 millió forintot ért el, folyó áron 42%-kal többet, mint 2009-ben. A külföldi vendégek 680 millió Ft-tal járultak hozzá a szállásdíj-bevételekhez, míg a hazai vendégektől 996 millió Ft folyt be, ez 85, illetve 22%-kal több mint a bázisévben.

A szállásdíjakból származó bevételek nyolctizedét, 1332 millió Ft-ot a szállodák termelték ki, ez 56%-kal több bevételt eredményezett, mint az azt megelőző évben. A szállodákban megduplázódott a külföldiek által kifizetett szállásdíjak összege, a belföldről érkezőké harmadával lett magasabb. A bevételek alakulására jellemző, hogy egyre erőteljesebben a magasabb színvonalú szolgáltatást nyújtó szállástípusokban, ezen belül is a szállodákban koncentrálódnak.

12. ábra

A szállásdíj-bevételek alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein nominál és reálértéken* (2001=100%)

* fogyasztói árindexszel számítva

Egy vendég 2009-hez képest átlagosan tizedével többet, 13 500 Ft-ot költött szállásdíjra, a szállodát választók ennél 3 ezer Ft-tal többet fizettek az itt tartózkodásukért. A szálláshelyek egy kiadható szoba egy működési napjára jutó szállásdíja, az ún. REVPAR mutatója 36%-kal, 4233 Ft-ra emelkedett, ezen belül a szállodáké (5954 Ft) egyharmadával lett magasabb.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 58. szám 2011. szeptember 2.
2011/58
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/8

A nyugdíjasok és járadékosok helyzete 2011 elején a Dél-Dunántúlon

Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatai szerint folytatódott a nyugdíjasok és járadékosok számának – a kilencvenes évek végétől országosan is tapasztalt – csökkenése a Dél-Dunántúlon, a régióban 2000 óta mintegy 24 ezer fővel csökkent a nyugdíjat vagy nyugdíjszerű járadékot kapók létszáma.

A Dél-Dunántúlon 2011. január elején 296,6 ezer fő – a régió népességének 32%-a – részesült nyugdíjban, járadékban, illetve nyugdíjszerű ellátásban. Számuk az egy évvel korábbihoz képest 6500 fővel (2,1%-kal), a 2009. januárihoz viszonyítva pedig mintegy 12 ezer fővel (3,9%-kal) volt kevesebb. (Országosan 2 millió 921 ezer fő kapott ellátást, az egy évvel korábbitól 59 ezer fővel (2,0%-kal), a 2009. januáritól pedig közel 110 ezer fővel (3,6%-kal) maradt el a létszám.)

A régió átlagához mérten Somogy és Tolna megyében kisebb, Baranyában nagyobb mértékben csökkent a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma mind a két vizsgált időszakhoz képest. A lakónépességen belüli hányaduk Tolnában volt a legmagasabb (33%), Baranyában a régiós átlaggal megegyező (32%), Somogyban pedig annál valamivel alacsonyabb (31%) volt a részarányuk. Az ellátottak legnagyobb számban Baranyában éltek, az itt regisztrált mintegy 123 ezer nyugdíjas és járadékos a dél-dunántúli létszám mintegy 42%-át tette ki. A Somogyban élő közel 97 ezer fő az összlétszám harmadát, a tolnai csaknem 77 ezer fő pedig a 26%-át jelentette. A nyugdíjasok nemek szerinti összetételét tekintve általánosságban elmondható, hogy az ellátott nők lakónépességen belüli aránya jelentősen meghaladta a férfiakét, az ország és a régió egészében 8 százalékponttal, a régió megyéit tekintve Baranyában 7, Somogyban és Tolnában pedig 9 százalékponttal volt magasabb a nőkre számított mutató értéke a férfiakénál. Az egy évvel korábbihoz viszonyítva a régió megyéi közül Baranyában csökkent a legnagyobb mértékben (2,5%-kal) a nyugdíjasok és járadékosok száma, ugyanezen időben Tolnában 1,7, Somogyban 2,0%-kal mérséklődött a létszám.

1. tábla

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma és népességen belüli aránya nemenként, 2011. január

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország összesen
	megye				
Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma					
Férfi	51 230	39 090	31 356	121 676	1 181 815
Nő	71 939	57 771	45 252	174 962	1 739 314
Összesen	**123 169**	**96 871**	**76 608**	**296 638**	**2 921 129**
Lakónépességen belüli arányuk, %					
Férfi	27,6	25,8	28,3	27,2	24,9
Nő	35,0	34,7	37,6	35,5	33,2
Összesen	**31,5**	**30,5**	**33,1**	**31,5**	**29,3**

A Dél-Dunántúlon a nyugdíjban, járadékban, illetve nyugdíjszerű rendszeres ellátásban részesülők száma jogcímenként eltérő irányban és mértékben változott. Az összes ellátásban részesülő csaknem kilenctizedét jelentő nyugellátottak száma kisebb mértékben (1,5%-kal), a fennmaradó több mint egytizedet adó járadékosok, illetve egyéb pótlékot kapók létszáma pedig jelentősebben (6,8%-kal) maradt el az egy évvel korábbi létszámoktól.

A nyugellátások döntő hányadát – több mint 91%-át – képező saját jogú nyugdíjasok közel nyolctizede (82%-a) öregségi és öregségi jellegű nyugdíjat kapott, számuk gyakorlatilag nem változott az egy évvel korábbihoz képest. Ezen belül viszont a legnagyobb létszámban szereplő öregségi nyugdíjasok száma – főként a korhatár alatti öregségi nyugdíjasok számának számottevő (13,0%-os) visszaesése miatt – 1,3%-kal csökkent, miközben a korbetöltött rokkantsági nyugdíjasoké 5,2%-kal bővült. Az öregségi és öregségi jellegű nyugdíjasok másik jelentősebb számú csoportját alkotó korhatár alatti rokkantnyugdíjasok száma ugyanakkor tizedével mérséklődött az egy évvel korábbihoz viszonyítva.

1. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők számának változása a Dél-Dunántúlon, 2011. január (2010. január = 100,0)

A nyugellátottak 5%-a hozzátartozói nyugdíjasként kapott ellátást, számuk 5,2%-kal elmaradt a 2010. év elejeitől, a mintegy 4%-os hányadot kitevő árvaellátásban részesülők száma is 3,0%-kal mérséklődött. A nyugellátottaknak ugyan a legkisebb szeletét – alig több mint 1%-át – jelentette a 2008-tól bevezetett rehabilitációs járadék, mégis ezen ellátásban részesülők köre bővült a legdinamikusabban (68%-kal) az elmúlt évben.

A járadékosok legnagyobb csoportját (71%-át) az egészségkárosodott személyek szociális járadékait igénybevevők képviselik, számuk 8,6%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. A másik számottevőbb kör – 13%-os hányaddal – a rokkantsági járadékosok, létszámuk 1,7%-kal bővült a vizsgált egy év alatt, a közel 8%-os hányadot adó házastársi pótlékot kapóké viszont 6,3%-kal csökkent. Mérséklődött az egyéb nyugdíjszerű és a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok száma is, előbbi 1,7, utóbbi 8,6%-kal, bár hányaduk nem volt meghatározó a járadéktípusokat tekintve (egy-egy% körül mozgott).

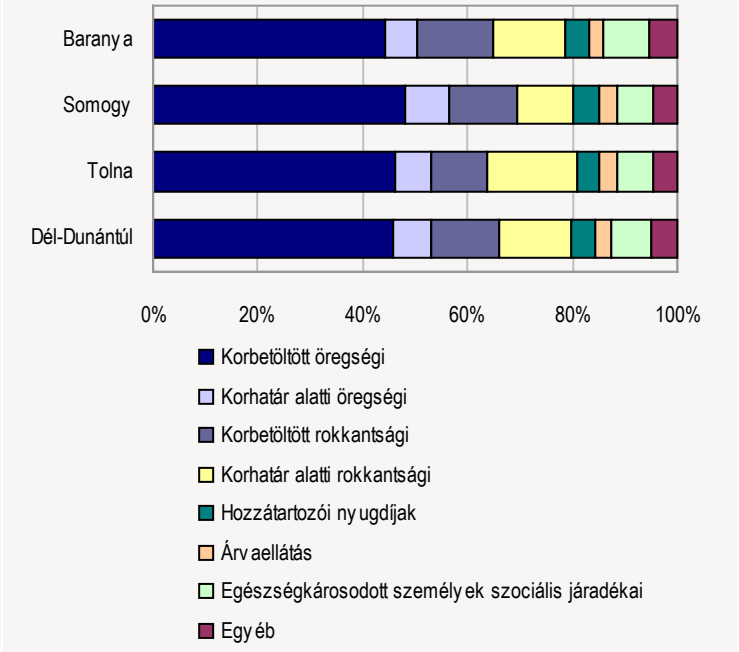
A nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülteken belül a régió megyéi közül – egy százalékponttal elmaradva a régió átlagától – Baranyában volt a legalacsonyabb a nyugellátottak aránya (88%), számuk is itt csökkent (2,0%-kal) a leginkább. Ezzel párhuzamosan a járadékot, pótlékot kapók aránya e megyében volt a legmagasabb (közel 12%), számuk itt mérséklődött a legkevésbé (6,0%-kal). A régiós átlag feletti volt (egy-egy százalékponttal) a nyugellátottak hányada Somogyban és Tolnában, számuk mindkét megyében 1,2%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. A járadékosok, pótlékosok részesedése – az előzőekből következően – mindkét megyében a régiós hányad alatti volt, 10–10%-os hányadot képviselve, számuk Somogyban csökkent a leginkább (8,1%-kal), Tolnában pedig 6,4%-kal kevesebben kaptak ilyen ellátást.

A nyugellátottakon belül a saját jogú nyugdíjasok hányada a régió mindhárom megyéjében 91–92% körül mozgott, ezen belül viszont az öregségi és öregségi jellegű nyugdíjasok aránya Somogyban (86%) számottevően felülmúlta a másik két megyéét, Tolna ugyanakkor a legalacsonyabb hányaddal (79%) bírt, Baranyában pedig 81%-uk kapott ezen a jogcímen ellátást. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok aránya ugyanakkor Tolnában volt kiemelkedő (21%), az ellátottaknak Baranyában 17, Somogyban 13%-a tartozott e csoportba. A nyugellátások közé tartozó többi jogcím esetén nem tapasztalhatók számottevő eltérések, megyénként a régiós átlag körül mozogtak a mutatók.

A járadékosokat tekintve az egészségkárosodott személyek szociális járadékait kapók kiemelkedő hányadát (76%) Baranyánál kell megemlíteni, Tolnában ennél 7, Somogyban 9 százalékponttal alacsonyabb részesedést mértek 2011. év elején. A rokkantsági járadékosok hányada viszont Baranyában volt igen alacsony (10%) a régió másik két megyéjéhez képest, ugyanis Somogyban 17, Tolnában 15%-os részarányt képviseltek. A többi járadéktípus esetében a megoszlás a régiós átlag körül alakult mindhárom megyében.

2. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők megoszlása ellátási formák szerint, 2011. január

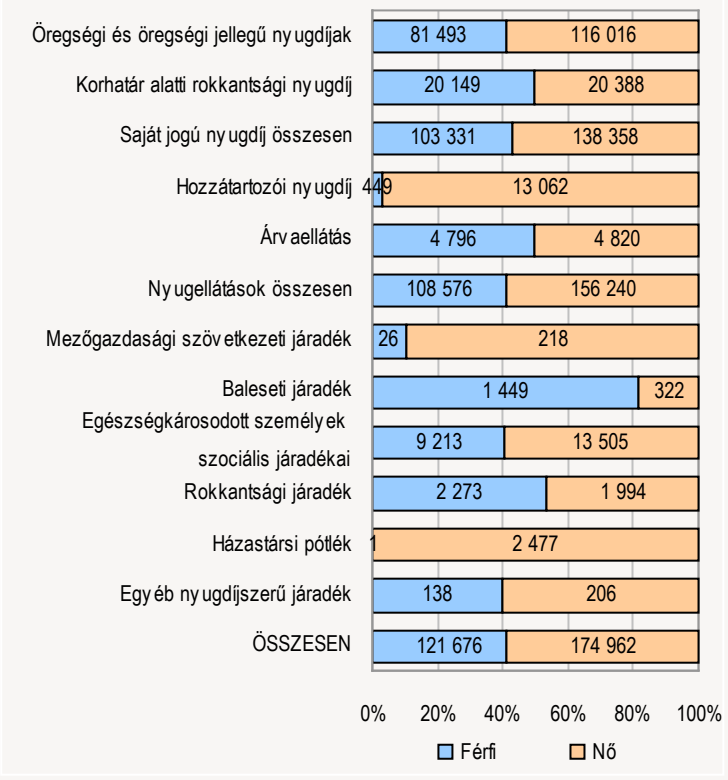

A nemek szerinti összetétel – a korábbi évekhez hasonlóan – nőtöbbletet mutatott a nagyobb súlyú ellátási formáknál. Ez egyrészt a nyugdíjkorhatár ma még – igaz csökkenő mértékben – meglévő különbségéből ered, másrészt összefügg a nők kedvezőbb életkilátásaival is. (A Dél-Dunántúlon 2010-ben a születéskor várható átlagos élettartam nők esetében 77,8 év, a férfiakénál 69,9 év volt.) A dél-dunántúli régióban 2011-ben – csakúgy, mint 2010 elején – a nyugdíjasok és járadékosok nagyobb része (59%-a) nő volt. A két nem között a legkisebb különbség Baranyában tapasztalható, ott 58-42% volt a nemek megoszlása a nők javára, ugyanakkor Somogyban magasnak volt mondható a „gyengébb" nem aránya (60%) és Tolnában is mindössze egy százalékponttal maradt el attól (59%).

A régió egészét tekintve a nemek szerinti megoszlás az egyes ellátási formáktól függően számottevően differenciálódott. A nyugellátottakon belül a saját jogú nyugdíjasok 57%-a – ezen belül az öregségi nyugdíjasok csaknem 62%-a – volt nő, viszont a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok, valamint az árvaellátást kapók nemek szerinti megoszlása kiegyenlített volt. Ugyanakkor a hozzátartozói nyugdíjasok szinte teljes egészét (97%-át), a rehabilitációs járadékban részesülteknek pedig 54%-át nők alkották. Néhány nyugellátási formánál azonban férfitöbbletet találunk. A korbetöltött rokkantsági nyugdíjasok 52%-a férfi volt, a korhatár alattiakon belül pedig a baleseti rokkantsági nyugdíjasok 85%-a került ki az „erősebb" nemből. Ez abból is adódhat, hogy a veszélyes munkaköröket jellemzően férfiak töltik be. A baleseti járadékosokon belüli magas (82%-os) férfitöbblet is ezt tükrözi. Az eddig nem említett járadékos jogcímeket tekintve a nők vannak túlsúlyban, sőt házastársi pótlékban szinte csak nők részesültek.

3. ábra

Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők nemek szerinti megoszlása ellátási formánként a Dél-Dunántúlon, 2011. január*

*Az értékfeliratok az ellátottak számát mutatják.

A dél-dunántúli nyugdíjasok és járadékosok korösszetételét 2011 januárjában az alábbiak jellemezték. Az összes ellátott 47%-a 1935 és 1949 között született, a náluk valamivel fiatalabb, 1950 és 1964 között születettek a 24%-át, a valamivel idősebb, az 1920–1934 közötti korosztály pedig az egyötödét képviselte az összlétszámnak. Az 1920 előtt születettek voltak a legkevesebben (már életkorukból adódóan is), hányaduk nem érte el az egy százalékot sem. Viszonylag magas volt (8%) viszont a fiatal, 1964 után születettek aránya, amit elsősorban az 1974-nél később világra jöttek jelentősebb, több mint 4%-os aránya okozott. (Ez utóbbi korosztály nagyobb része – 64%-a – az 1985-ben

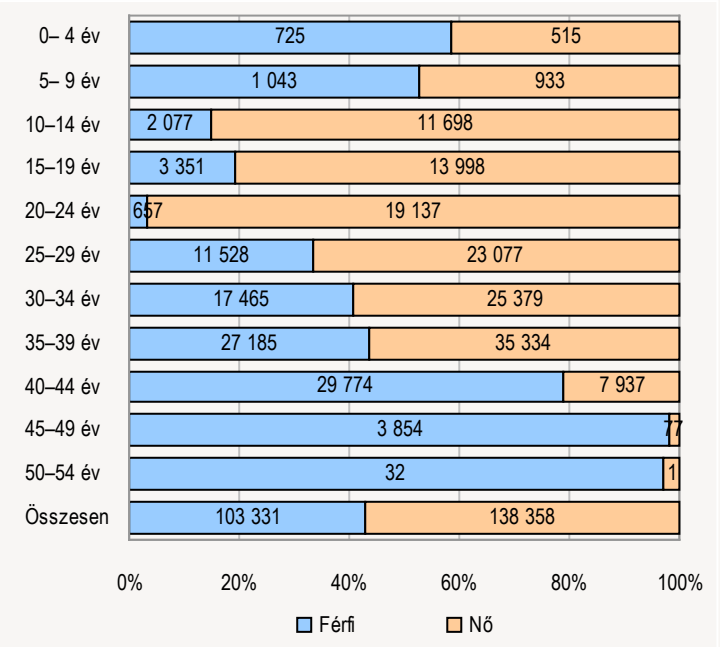
vagy azután született, nappali tagozaton tanuló, árvaellátást kapó gyerekek közül került ki.)

Az egyes ellátási formák tekintetében – főként a megszerezhető jogosultságok természetéből eredően – számottevő eltérés mutatkozott a nyugdíjasok korstruktúrájában. Az öregségi nyugdíjasok között az összes ellátottat jellemző hányadnál magasabb az 1935 és 1949 között születettek aránya (61%), ahogy a korbetöltött rokkantnyugdíjasok 84%-a is ezen korosztályokba tartozott. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok többsége (80%-a) – ahogy megnevezéséből is következik – az előzőnél eggyel fiatalabb korosztályba, az 1950 és 1964 között születettek közé tartozott, de viszonylag magas volt az 1964 után születettek hányada is (10%). Az árvaellátás – funkciójából adódóan – elsősorban a fiatalabb korosztályokat érintette, ezen ellátottak 77%-a 1985 és 1999 között jött világra. A járadékosok közül a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok meghatározó része, több mint 77%-a 1935 előtt született idősebb ember volt, a baleseti, illetve az egészségkárosodott személyek szociális járadékait kapók zöme viszont a fiatalabb korosztályokból került ki, 1950-ben és utána született a baleseti járadékosok 97, az egészségkárosodott személyek szociális járadékosainak 88%-a.

Mivel a nyugdíjba vonulásnak az életkor mellett a munkában eltöltött évek száma is feltétele, amellett, hogy ez a nyugdíj nagyságára is hatással van, érdemes áttekinteni a saját jogú nyugdíjasok szolgálati idő szerinti összetételét is. A saját jogú nyugdíjban részesülők legnagyobb hányada (26%-a) 35–39 ledolgozott év után vonult nyugdíjba, mind a férfiak, mind a nők hasonló arányban rendelkeztek ilyen hosszú szolgálati idővel. A másik nagyobb csoportot a 30–34 éves munkaviszonyt elérők alkották, amelynél a két nem között már van némi eltérés, a férfiak 17, a nők 18%-a kérte ennyi ledolgozott év után a nyugdíjazását. A saját jogú nyugdíjasok 16%-a vonult nyugállományba az előzőeknél hosszabb, 40–44 éves szolgálat után, ezen belül a férfiak e szolgálati időre jutó igen magas, 28%-os részarányával szemben a nők alig 6%-os hányada állt. Mindez nagyban összefügg azzal is, hogy a nők a férfiaknál – életkorukat tekintve – hamarabb kérhetik és kérhették nyugdíjazásukat.

4. ábra

A saját jogú nyugdíjasok szolgálati idő szerinti megoszlása nemenként a Dél-Dunántúlon, 2011. január*

*Az értékfeliratok az ellátottak számát mutatják.

A nyugdíjasok és járadékosok – ahogy már korábban is említettük – a népesség számottevő részét képezik. A társadalom, de legfőképpen ezen népességcsoport életére nagymértékben kihat, hogy mekkora jövedelemből tudja biztosítani megélhetését, szinten tartani egészségét vagy éppen kezelni betegségét. A nyugdíjak összegét és emelésének mértékét törvény szabályozza. A nyugdíjasok és járadékosok számára folyósított ellátás összegét részben a nyugdíjazást megelőző évek átlagkeresetének nagysága, részben – ahogy az előzőekben már utaltunk rá – a munkában eltöltött esztendők száma befolyásolja. Rokkantsági ellátás esetén a rokkantság megállapításának időpontjában betöltött életkor, illetve a rokkantság foka is meghatározó tényezők.

A Dél-Dunántúlon a 2011. januári emelés után a nyugdíjak és járadékok egy főre jutó havi átlaga – az országos átlagtól 5,7%-kal elmaradva – 83 150 forint volt, 5,3%-kal több mint egy évvel korábban. A régió három megyéje közül Baranyában volt a legmagasabb az ellátás összege, a régiós átlagot 3,1%-kal meghaladva átlagosan 85 700 forintot kaptak kézhez az érintettek. Tolnában kevésbé (1,9%-kal), Somogyban jobban (2,4%-kal) elmaradt az átlagnyugdíj a régió egészére jellemzőtől. Összegszerűen a tolnai nyugdíjasok 81 550 forintot, a somogyiak pedig 81 180 forintot kaphattak kézhez átlagosan 2011 elején. Az egy évvel korábbihoz képest az átlagnyugdíj növekedésének mértéke Tolnában és Somogyban a régióéval megegyező volt, Baranyában is csupán 0,1 százalékponttal maradt el attól.

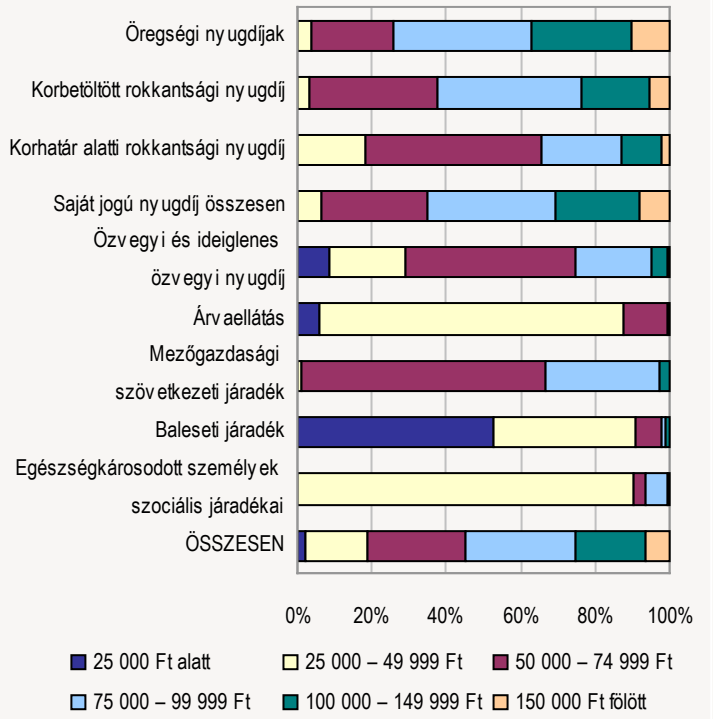
Az ellátás fajtái szerint a kifizetett járandóságok nagysága között számottevőek az eltérések. A saját jogú nyugdíjasok közül az öregségi nyugdíjasok, ezen belül a korbetöltött rokkantsági nyugdíjban lévők járandóságai a régió átlagellátását 20, illetve 8%-kal meghaladta, a korhatár alatti rokkantnyugdíjasoké ugyanakkor 13%-kal elmaradt attól. A saját jogú nyugdíjasok átlagosan mintegy 93 000 forintot kaptak kézhez, 12%-kal többet az összes ellátás átlagánál. A hozzátartozói nyugdíjak viszont ennél lényegesen alacsonyabbak voltak, 26%-kal maradtak el az összátlagtól, az árvaellátás összege pedig annak alig 42%-át jelentette. A járadékosok ellátási összege igen alacsony volt, az átlagosan kifizetett havi közel 31 700 forint az átlagnyugdíj 38%-át tette ki. Ezen belül a mezőgazdasági szövetkezeti járadék összege volt a legnagyobb, az átlagnyugdíj 83%-a, az összes többi járadékfajtára kifizetett járandóságok viszont az átlagnyugdíj négytizedét vagy annál alacsonyabb összeget jelentettek az ellátottak számára. A rokkantsági járadék, valamint az egészségkárosodott személyek szociális járadékai mintegy négytizedét, az egyéb nyugdíjak és járadékok 37%-át tették ki az átlagnyugdíjnak. A baleseti járadék és a házastársi pótlék még ennél is jobban elmaradt a régióban élő nyugdíjasok és járadékosok átlagos ellátásától, előbbi annak 28%-át, utóbbi 19%-át jelentette.

A nyugdíjak és járadékok összegének nemek szerinti összehasonlítása – a korábbi évekhez hasonlóan – a férfiak kedvezőbb helyzetét mutatta. A férfiak járandósága több mint ötödével – 21%-kal – meghaladta a nőkét. Átlagos ellátásuk 92 800 forintot tett ki, szemben a nők számára a 2011 januárjában folyósított mintegy 76 400 forinttal. Ezt több összetevő is eredményezheti. A férfiak eleve magasabb keresettel, hosszabb szolgálati idővel rendelkeznek, valamint a rövidebb átlagos élettartamukkal összefüggésben körükben már alacsonyabb a régebben megállapított alacsony nyugdíjjal bírók hányada is. A nyugellátásokon belül a saját jogú nyugdíjak valamennyi ellátási formáját tekintve összességében a férfiak a nőkénél mintegy ötödével magasabb járandóságot kaptak. A hozzátartozói nyugdíjak esetén viszont a nők részesültek a férfiakénál kétszer nagyobb átlagösszegű jövedelemben, amely a foglalkoztatásban is tapasztalt nemek szerinti differenciált bérezéssel és a nők döntő létszámfölényével is összefügg. A járadékosokat tekintve is a legtöbb jogcímen a férfiak kaptak magasabb összegű ellátást. A mezőgazdasági szövetkezeti járadék, valamint a házastársi pótlék esetében viszont a nők jutottak a férfiakénál magasabb összegű járandósághoz. A rokkantsági járadékról ugyanakkor elmondható, hogy az ellátás összege nemek szerint nem mutatott lényeges eltérést.

A nyugellátásokat jövedelemkategóriánként vizsgálva az egyes csoportok között jelentős szóródás tapasztalható. A régiós átlagot magába foglaló 80–85 ezer forint közötti ellátást csupán a nyugdíjasok 6%-a kapott, ennél kisebb összegű jövedelem a nyugdíjasok 51%-át, nagyobb összegű pedig 43%-át illette meg. Az összes ellátott legnagyobb hányada (29%-a) 75–100 ezer forintból gazdálkodhatott, további 26%-a pedig az 50–75 ezer forintos jövedelemsávba tartozott. A nyugdíjasok és járadékosok 2%-ának havi járandósága nem érte le a 25 000 forintot, további 17%-a kapott ennél magasabb, de 50 000 forintnál alacsonyabb összeget. Jelentősnek mondható (19%) – valószínűleg az utóbbi pár év nyugdíjazásaival összefüggésben – a 100–150 ezer forint járandóságot kézhez kapó nyugdíjasok aránya.

5. ábra

A nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők havi teljes ellátás nagysága szerinti megoszlása ellátási formánként, 2011. január

A saját jogú nyugdíjasok legnagyobb hányada, több mint egyharmada (34%) a 75–100 ezer forintos jövedelemkategóriába tartozott, de magas (29, illetve 23%) az 50–100 ezer, valamint a 100–150 ezer forintos jövedelmi csoportba tartozók hányada is. Meg kell még említeni, hogy kevesebben kaptak 50 ezer forintnál alacsonyabb nyugdíjat, mint ahányan 150 ezer forintos vagy annál magasabb összegű ellátást, előbbiek a saját jogú nyugdíjasok 6, utóbbiak annak 8%-át jelentették. A hozzátartozói ellátások közül az özvegyi nyugdíjasok 45%-a vehetett fel 50 és 75 ezer forint közötti összeget, az árvaellátás ugyanakkor zömében (87%-ban) 50 ezer forint alatt maradt. A járadékok összegének koncentráltsága is magasnak mondható, a mezőgazdasági járadékosok több mint kilenctizede 50 és 85 ezer forint közötti összeggel gazdálkodhatott, a baleseti járadékosok 64%-a 30 ezer forint alatti jövedelemhez jutott ezen a címen, az egészségkárosodott személyek szociális járadékára jogosultaknak pedig nyolctizede koncentrálódott a 25 és 30 ezer forint közötti jövedelmi sávba.

Táblázatok

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 65. szám 2011. október 6.
2011/65
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/9

Tartalom

1 A vállalkozások számának alakulása a Dél-Dunántúlon
7 Az élelmiszerfogyasztás fontosabb dél-dunántúli jellemzői, 2009

A vállalkozások számának alakulása a Dél-Dunántúlon

A Dél-Dunántúlon 2010. év végén 156 958 gazdasági szervezetet tartottak nyilván, meghatározó hányadban (93%-ban) vállalkozásként. A vállalkozások szervezetszámon belüli aránya nem tért el lényegesen az országostól (94%), az ország megyéiben pedig 91–96% között alakult.

A régióban **bejegyzett** 146 350 **vállalkozás** az országos vállalkozásszámnak közel 9%-át tette ki. Nagyobbik hányaduk, 73%-uk egyéni, 27%-uk társas formában folytatta tevékenységét, előbbi gazdálkodási formában az országos vállalkozásszám mintegy egytizede, utóbbiban 6,6%-a volt a térségben bejegyezve. A fontosabb gazdálkodási formák közül a régió országon belüli részesedése az egyébként mindenütt viszonylag kis számban – de általában jelentősebb tőkeerővel – jelen lévő részvénytársaságok esetében a legalacsonyabb, mindössze 5,1%, és a még kisebb számban nyilvántartott mezőgazdasági termelőszövetkezeteknél a legmagasabb (12%) (az előbbi formában markáns, az utóbbiban elenyésző a fővárosban jegyzett cégek szerepe). Lásd 1. tábla

A **gazdálkodási formák szerinti összetételben** a társas vállalkozások aránya 2010-ben a régió megyéi közül Baranyában volt a legmagasabb (34%) és Somogyban a legalacsonyabb (22%). Ez utóbbi megyében az egyéni vállalkozások főként a Balaton-parti idegenforgalmi szolgáltatások, illetve a mezőgazdasági őstermelők viszonylag nagyszámú regisztrációja következtében meglehetősen gyakoriak. A nyilvántartásokban szereplő vállalkozások számán belül a Somogy megyei 78%-os egyéni hányadot országos viszonylatban is csak két alföldi – Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés – megye arányszáma múlta felül, döntően a regisztrált őstermelők kiugró száma következtében. (Az észak- és a dél-alföldi megyékben egyébként általában gyakoriak a vállalkozások között az egyéni formákat választók, így a dél-dunántúli régióra számított 73%-ot is e két régióban múlta felül a vállalkozások számán belüli egyéni arányszám.)

A legutóbbi évtized adatait áttekintve a *társas vállalkozások* számát folyamatos és viszonylag kismértékben ingadozó növekedés jellemezte, aminek következtében a 2010 végén e működési formákban nyilvántartott vállalkozások száma összességében a Dél-Dunántúlon 33%-kal (országosan 46%-kal) magasabb volt a 2000. évinél. E körben a két legjellemzőbb gazdálkodási forma máig is a korlátolt felelősségű társaság (kft.) és a betéti társaság (bt.). Közülük az előbbi formában bejegyzett vállalkozások száma az évtized folyamán mindvégig növekedett, s e tendencia az alapításhoz minimálisan előírt jegyzett tőke összegének 2007 őszére datálható leszállítását követően erőteljesebbé vált. Ennek következtében a kft.-k száma a vizsgált időszakban a régióban közel megkétszereződött, s hasonló nagyságrendű (kétszerest meghaladó) volt az országos gyarapodás is. A betéti társaságok száma ezzel szemben az évtized első felében még növekedett (ebben az időszakban az egyéni vállalkozási formát is gyakran cserélték e működési formára), 2006-ban azonban e folyamat megtört, amikor már nagyjából változatlan maradt a számuk, 2007-től pedig szinte minden megyében és régióban csökkenést regisztráltak. A 2000–2010 közötti teljes időszakot tekintve a régióban mintegy 7%-kal csökkent az adminisztratív nyilvántartásokban szereplő betéti társaságok száma, országosan pedig csekély (egy százaléknyi) gyarapodást mértek. A részvénytársaságok száma az előbbi formákhoz képest mind a régióban mind országosan szerény, gazdasági szerepvállalásuk azonban jelentős, hisz a legnagyobb vállalkozások leginkább e körbe tartoznak. Számuk a Dél-Dunántúlon a 2010. év végén (271) nagyjából a 2000. év véginek felelt meg (268), mint a régiók többségében is. Országosan viszont mintegy egyötödös gyarapodás mérhető, ami leginkább a Közép-Magyarországon és a Nyugat-Dunántúlon regisztrált bővülésnek tudható be, de a dél-alföldi 7%-os (szám szerint 25) növekedés is említésre érdemes.

A vállalkozásokon belül a nagyobb hányadot képviselő *egyéni vállalkozások* száma viszonylag nagymértékű mozgást mutatott. Az e formában működő vállalkozások számának – már az évtized elejétől megfigyelhető mérséklődő – növekedése az évtized közepe táján csökkenésbe fordult, majd az őstermelők kötelező adóhatósági regisztrációját előíró rendelkezésekkel összefüggésben 2007 végétől kezdődően 2008-ban nagy lendületet vett bővülésük. Ezen belül azonban az egyéni vállalkozásokról szóló törvény hatálya alá tartozók (a vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők, vagy újabb terminológia szerint az egyéni vállalkozói nyilvántartásban szereplők) számában már több éven keresztül csökkenést regisztráltak, miközben a tevékenységüket más szabályok alapján folytatók illetve az adószámot igénylő magánszemélyek körében növekedés volt tapasztalható. A korábbi évek tendenciájával ellentétben ugyanakkor 2010-ben az egyéni vállalkozásokról szóló törvény hatálya alá tartozó egyéni vállalkozók száma is gyarapodott, amely vélhetően összefügg azzal, hogy a vállalkozói igazolvány igénylése a hatályos rendelkezésekkel összefüggésben már számukra sem kötelező, így esetleg szélesebb körben regisztráltatják magukat ekképpen olyanok is, akik korábban csak adószámot igényeltek.

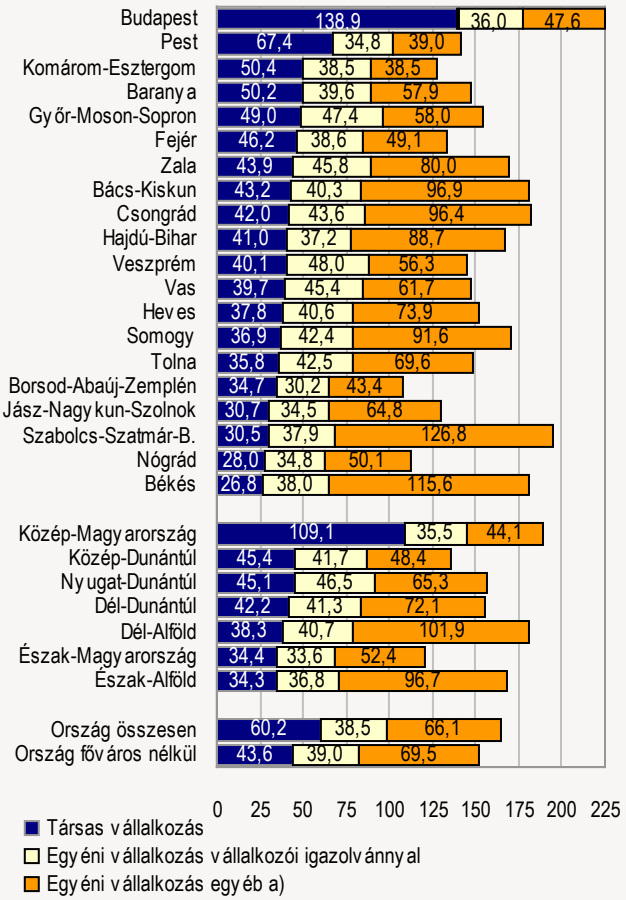
Az *összes vállalkozásszámot* a teljes időszakra tekintve a Dél-Dunántúlon regisztrált 38%-os növekedés mérsékeltebb volt mind az országosnál (50%) mind pedig a 19 megyére számítottnál (kétharmad). A hét tervezési-statisztikai régió közül csupán Közép-Magyarországon és némileg a Közép-Dunántúlon volt alacsonyabb a dél-dunántúlinál a vállalkozásszám növekedése, amely elsősorban az egyéni vállalkozások számának mérsékeltebb bővülésével függött össze. A régión belül a baranyai változás közelítette meg leginkább a térségre jellemző átlagot, Somogyban kisebb mértékű (egyharmad), Tolnában élénkebb (47%) gyarapodás következett be. A három megye között az egyes működési formákban bejegyzett vállalkozások számának változását illetően a részvénytársaságok esetében mutatható ki a legszámottevőbb különbség, Baranyában ugyanis a tíz esztendő alatt 18%-os (szám szerint 26) csökkenést, miközben a másik két megyében 24–24%-os (szám szerint Somogyban 18, Tolnában 11) növekedést regisztráltak. (Meg kell jegyezni, hogy a baranyai negatív változásban a tényleges cégmegszűnések mellett más megyei székhelyű vállalkozásba történő beolvadások, cégegyesülések is szerepet játszottak, de ez időszakban nem volt ritka a más térségbe – leggyakrabban a központi régiót alkotó fővárosba és Pest megyébe – irányuló székhelyáthelyezés sem.) Lásd 2. tábla

A hazai megyék és régiók mérete jelentősen különbözik, ezért a vállalkozások gyakoriságát, sűrűségét az abszolút számuknál jobban kifejezik a fajlagos mutatószámok. Az ország közlekedési infrastruktúrájának Budapest-központúsága és a számos más szempontból is központi szerepkör következtében **a vállalkozások ezer lakosra jutó száma** a fővárosban messze a legmagasabb minden megyeinél, de a Pest megyét is

magában foglaló közép-magyarországi régió is élen áll a hét tervezési-statisztikai régió között. Az első helyen állókat alföldi megyék és régiók követik. Eltérő azonban a kép a különböző vállalkozási formákat tekintve. A társas vállalkozások esetében – amelyek körében jellemzőbb a magasabb tőkeerő, mint az egyénieknél – kiemelkedő a központi régió térségeinek vonzása. A nem ritkán külföldi befektető részvételével és kiterjedtebb nemzetközi kapcsolatokkal létrehozott nagyvállalkozások gyakran fontosnak ítélik, hogy a főváros környezetében indítsák el vállalkozásukat (még ha a későbbiekben terjeszkednek is más térségekben). Ez tükröződik a 2010. évi fajlagos mutatószámokban is, az ezer lakosra jutó társas vállalkozások száma ugyanis csupán a fővárosban és Pest megyében haladta meg az országos átlagot, és lényegesen magasabb volt minden további megye és régió átlagánál. A két említett élen álló térséget e vonatkozásban általában az ország nagyobb gazdasági fejlettségű megyéi követték (pl. Komárom-Esztergom, Győr-Moson-Sopron, Fejér, de köztük szerepel Baranya is, amely azonban a társas vállalkozások viszonylag nagy sűrűsége ellenére sem tartozik a fejlettebb hazai megyék közé). Az egyéni vállalkozásoknál már kevésbé tűnnek fontosnak a központi szerepkörrel együtt járó előnyök, azok erősebben kötődnek a lakókörnyezethez vagy azokhoz a térségekhez, amelyekhez a tevékenységük kapcsolódik (pl. az őstermelő vagy a vendéglátó-, szálláshely-szolgáltatást folytató, az ingatlant bérbe adó tevékenysége nagyrészt elválaszthatatlan a termőföld és az ingatlan helyétől). Az egyéni vállalkozások népességarányos mutatószáma alapján így a megyék között 2010-ben főként alföldi és Balaton-parti megyék álltak az élen (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés, Csongrád, Bács-Kiskun, Somogy), a végén pedig a sort Borsod-Abaúj-Zemplén mellett Pest, Komárom-Esztergom megye és Budapest zárta. A régiók közül e körben a két alföldi adta a felső, a központi régió az alsó szélső értékeket.

1. ábra

A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma* 2010. december 31.

* A térségek a társas vállalkozások fajlagos mutatóértékének csökkenő sorrendjében szerepelnek.
a) Az egyéb engedély alapján vállalkozó és az adószámmal rendelkező magánszemély.

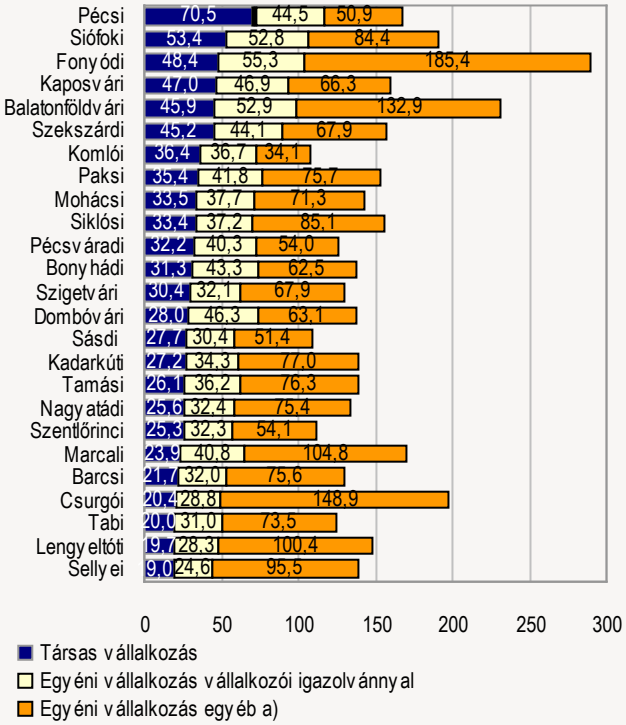
A Dél-Dunántúl ezer lakosára 2010. év végén 156 vállalkozás jutott, amely az országos átlagot (165) nem érte el, de az ország 19 megyéjének átlagát (152) meghaladta. A gazdálkodási formákat illetően az ezer lakosra jutó 42 társas vállalkozás az országos átlagtól viszonylag jelentősen elmaradt és az ország megyéinek átlagát sem érte el, az egyéni vállalkozások viszont nagyobb gyakoriságot mutattak. A régió megyéi közül a somogyi vállalkozás-sűrűség volt a legmagasabb (171), a baranyai és a tolnai 148-as érték régiós és országos átlag alatt maradt. A vállalkozási formák közül a társas formák népességarányos mutatóértékei Baranyában alakultak (összességében és azon belül a legjellemzőbb formák, a kft.-k és a bt.-k körében is) régiós átlag fölött, míg Tolnában és Somogyban elmaradtak attól. Az egyéni vállalkozások fajlagos gyakorisága viszont Somogy megyében volt a legmagasabb (elsősorban az adószámmal rendelkező szolgáltatók és őstermelők elterjedtsége következtében), de összességében Tolnában is átlag körül alakult a mutató értéke. A térségen belül az egyéni vállalkozási forma legkevésbé Baranyában preferált.

Dél-Dunántúlon 2010 végén **az adminisztratív nyilvántartásokban szereplő vállalkozások**nak négytizede Baranyát, 37%-a Somogyot, 23%-a Tolnát jelölte meg székhelyül. Az összes vállalkozáson belül a társas formákban bejegyzetteknek (legjellemzőbben a kft.-knek és a bt.-knek) a fele volt baranyai székhelyű, majd háromtized és egyötödnyi hányaddal következett Somogy és Tolna megye. A régióban bejegyzett összes egyéni vállalkozásból pedig 36% volt Baranya részaránya, négytizedes somogyi és közel egynegyedes tolnai részesedéssel párhuzamosan.

Kistérségenként abszolút értékben nézve mindhárom megyében a megyeszékhelyek környékén telepedett le a legtöbb vállalkozás, de közülük is a baranyai székhelytelepülés – másik kettőnél jelentősebb – méretéből fakadóan összességében és a legtöbb gazdálkodási formában is a Pécsi kistérség részaránya volt a legmagasabb. Reálisabb képet kapunk az egyes kistérségekben bejelentkezett vállalkozások sűrűségéről a népességszámra vetített mutatók alapján, sőt még árnyaltabban lehet érzékelni a térségek közötti különbséget, ha bizonyos gazdálkodási formákat külön is kiemelünk, az egyes kistérségek jellegéből fakadóan ugyanis sokszor más-más típusú, és egyben más gazdasági szerepet betöltő szervezeti formák a népszerűbbek.

2. ábra

A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma a Dél-Dunántúl kistérségeiben*, 2010. december 31.

* A térségek a társas vállalkozások fajlagos mutatóértékének csökkenő sorrendjében szerepelnek.
a) Az egyéb engedély alapján vállalkozó és az adószámmal rendelkező magánszemély.

A régióra számított népességarányos vállalkozásszámot jelentősen a Fonyódi és a Balatonföldvári, majd a Csurgói és a Siófoki kistérségé múlta felül, s még további öt (a marcali, a pécsi, a kaposvári, a szekszárdi és a siklósi) körzeté elérte vagy kisebb, 10% alatti mértékben meghaladta azt. Az összes vállalkozást számbavéve legalacsonyabb ezer lakosra vetített mutatószám Komló, Sásd, Szentlőrinc és Tab térségében mutatkozott.

Az előbbi térségek közül a megyeszékhelyeket magukban foglaló kistérségekben a társas vállalkozások átlagot meghaladó gyakorisága áll a magasabb fajlagos értékek mögött, köszönhetően többek között a fejlettebb intézményi és infrastrukturális ellátottságnak, valamint a nagyobb munkaerő-kínálatnak. A Somogy megyei idegenforgalmi körzetekben, nevezetesen Siófok, Fonyód és Balatonföldvár környékén mind a társas, mind az egyéni működési formákban átlag feletti vállalkozássűrűség alakult ki. A Siklósi, a Csurgói, a Marcali kistérségekben ugyanakkor az egyéni formákban bejelentkezettek javították inkább a fajlagos mutatószámot. A régió átlagát meghaladó volt a nyilvántartott egyéni vállalkozások népességarányos mutatószáma továbbá az említetteken kívül Paks körzetében és a korábban (a társas formákat tekintve jelenleg is) leginkább vállalkozás-szegény Sellyei és Lengyeltóti kistérségekben, elsősorban a nagy számban regisztrált őstermelőknek köszönhetően. A legalacsonyabb vállalkozásszám a társas formákban ez utóbbi két kistérségen kívül a Tabiban és a Csurgóiban alakult ki (amelyek egyébként az egyéni vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők mutatószáma alapján is a sor végére szorultak), az egyéni formákban viszont Komló, Sásd, Szentlőrinc, Pécsvárad és Pécs zárta a sort, az adószámot igénylő magánszemélyek ritkább előfordulása következtében.

A vállalkozások nemzetgazdaság szerinti eloszlásában nagy különbség mutatkozik a társas és az egyéni vállalkozások vonatkozásában. **A Dél-Dunántúlon** 2010. év végén a társas vállalkozásoknak 5–5% körüli hányada tartozott fő tevékenysége alapján a mezőgazdaságba illetve a szálláshely-szolgáltatás területéhez, egytized-egytized körüli hányada az iparba és az építőiparba, egyötöde a kereskedelembe, 14% foglalkozott ingatlanügyletekkel, míg 35%-ot tett ki a többi nemzetgazdasági ágba tartozók aránya.

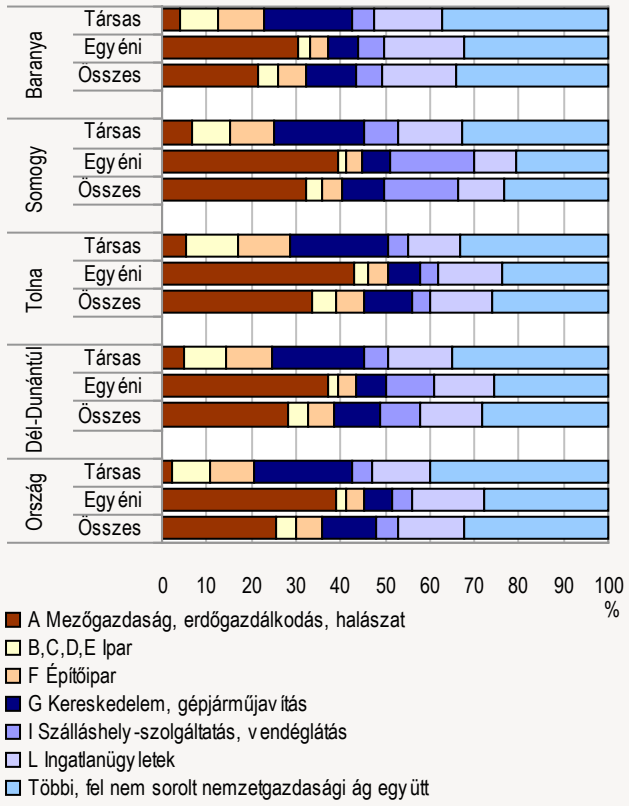
Ezzel szemben az egyéni vállalkozások 37%-a a mezőgazdaságot, bő egytizede a szálláshely-szolgáltatást jelölte meg főtevékenységnek, az ingatlanügyletekkel foglalkozók aránya ez esetben is 14% körüli volt, míg az iparhoz, az építőiparhoz és a kereskedelemhez (e sorrendben) mintegy 2–4–7%-nyi részük tartozott, s egynegyednyi hányad kötődött az összes többi nemzetgazdasági ághoz. Az országoshoz képest kiugró eltérés nem látható a szervezetszám szerinti gazdasági szerkezetben, a leginkább említésre érdemes különbség, hogy valamelyest magasabb arányban tartoztak a társas vállalkozások a mezőgazdasághoz, illetve az egyéni vállalkozások a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátáshoz.

Az ágazati szerkezetben **a régió három megyéje** között is csak néhány ponton érzékelhető számottevőbb különbség. A gazdasági ágak közül Baranyában a mezőgazdaságnak volt lényegesen alacsonyabb, az ingatlanügyleteknek és a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységnek magasabb súlyaránya a régió egészében illetve a másik két megyében jellemzőnél. Emellett a további szolgáltató ágak között is található néhány, amelyekbe némileg nagyobb arányban tartoznak vállalkozások, mint a régiós társmegyékben. Somogyban a mezőgazdaság és a szálláshely-szolgáltatás, Tolnában a mezőgazdaság, az ipar és az építőipar súlya magasabb kisebb-nagyobb mértékben, mint a régióban átlagosan, de ez utóbbi megyében a mezőgazdaság részesedése főként az egyéni vállalkozások körében kiemelkedő.

Végül röviden kitérünk a **működő vállalkozás**ok számának alakulására is, amelyek meghatározása a KSH-ban az Eurostat által kidolgozott egységes módszertan alapján készített vállalkozásdemográfiai felmérés alapján történik. Egy adott évben működő vállalkozásnak tekintünk egy vállalkozást, ha az év folyamán volt árbevétele vagy foglalkoztatottja. A vállalkozásdemográfia a piacorientált gazdasági szervezetek adataival foglalkozik, a KSH a társas vállalkozásokat, illetve a vállalkozói igazolvánnyal rendelkező egyéni vállalkozásokat vonta be a megfigyelési körbe. A felmérés nem terjed ki a nyilvántartott (regisztrált) egyéni vállalkozások között egyébként szereplő adószámmal rendelkező magánszemélyekre. A működő vállalkozások meghatározása az adott évre vonatkozó tényleges statisztikai és adóadatok alapján utólag történik, ezért a jelenleg rendelkezésre álló adatok e téren 2009. éviek.

3. ábra

A regisztrált vállalkozások számának megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2010. december 31.

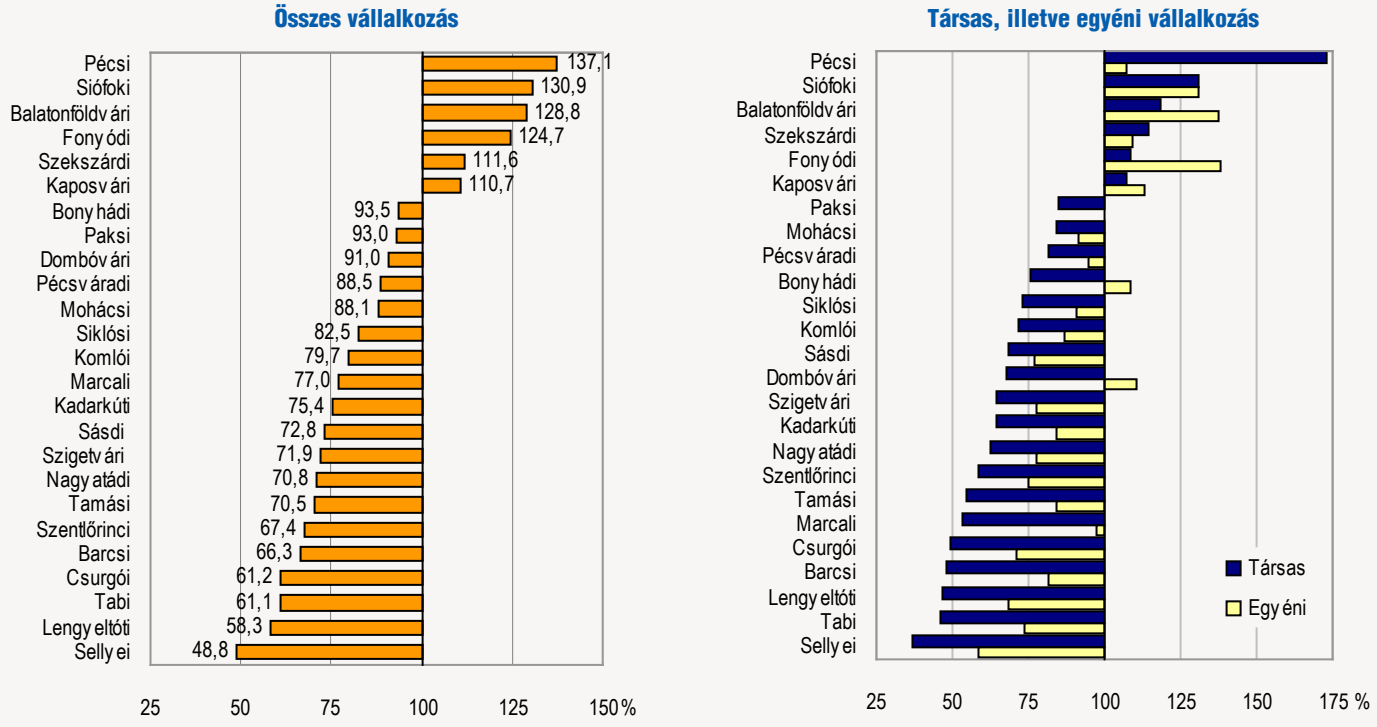

A Dél-Dunántúlon 2009-ben 58 644 volt az említett módszertan szerint meghatározott működő vállalkozások száma, az országos (688 969) 8,5%-a. Számuk a hasonló gazdálkodói körben nyilvántartott (piacorientáltnak tekinthető) vállalkozásszámnak bő háromnegyedét (77%-át) tette ki, valamivel nagyobb hányadát, mint országosan (72%). A gazdálkodási formákat tekintve a szövetkezetek és a betéti társaságok az átlagosnál kisebb, a kft.-k és a részvénytársaságok, valamint a vállalkozói igazolvány birtokában tevékenykedő egyéni vállalkozások nagyobb arányban minősültek működőnek. A régió megyéi között e téren nem volt lényeges különbség, a Baranyában és a Somogyban bejegyzett vállalkozások 76–76%-ának, a tolnai székhelyűek 78%-ának volt üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására utaló adatszolgáltatása. Lásd 3. tábla

Az ezer lakosra jutó működő vállalkozás 2009-ben közel 62 volt (amelyből 28-at a társas, 34-et az egyéni formában működők tettek ki), kevesebb az országos átlagnál (69) de valamelyest meghaladta az ország 19 megyéjének átlagát (60). A régió megyéi közül a baranyai fajlagos mutatószám volt magasabb (65), a somogyi és a tolnai hasonló szinten alakult (59), amelyen belül a társas formában működők az előbbi megyében, az egyéni vállalkozások az utóbbi kettőben mutattak régiós átlagot meghaladó értéket. Működő vállalkozásokat is a Balaton-parti és a megyeszékhelyeket is magukban foglaló kistérségekben találhattunk legsűrűbben, és Sellye, Lengyeltóti, Tab, Csurgó és Barcs körzetében a legritkábban. Döntően e térségek álltak élen és a sor végén a társas vállalkozások fajlagos mutatójának sorrendje alapján is, de az egyéni vállalkozások esetében is a többség a felsoroltak közül került ki. A régiós átlagtól általában (különösen a pécsi és a lemaradó térségek esetében) nagyobb eltérés mutatkozott a társas formáknál, mint az egyénieknél.

4. ábra

A működő vállalkozások ezer lakosra jutó száma a Dél-Dunántúl kistérségeiben a régió átlagának százalékában, 2009

A 2000–2009. éveket áttekintve a működő vállalkozások számának változásában is fellelhetők hasonló tendenciák, mint a regisztráltaknál. Az évtized elején még évről évre növekedés volt megfigyelhető (a társas és az egyéniek körében egyaránt). Azt követően azonban az összes vállalkozásszámot stagnálás vagy némi mérséklődés jellemezte, aminek hátterében az egyéni vállalkozások számának csökkenése állt. A társas vállalkozások száma ugyanis a korlátolt felelősségű társaságok számának folyamatos, sőt 2008-ban élénkülő bővülése hatására – a bt.-k számának stagnálása illetve csökkenése ellenére – továbbra is kisebb-nagyobb mértékben növekedni tudott.

Az előbbiekkel összefüggésben Dél-Dunántúlon a működő vállalkozások száma 2009-ben nem egészen 5%-kal volt magasabb a 2000. évinél, s e növekedés kisebb mértékű volt, mint országosan, vagy az ország 19 megyéjében átlagosan (10–11%). Közülük is a társas vállalkozások száma 33%-kal nőtt, köszönhetően a kft.-k számában bekövetkezett 83%-os gyarapodásnak (a betéti társaságok köre ugyanis még e hosszabb időszak távlatában is alig változott), az egyéni vállalkozások száma pedig 11%-kal elmaradt a bázisévitől. A régió megyéi közül Baranyában 9, Somogyban bő 2, Tolnában pedig csupán egy százalékkal bővült a működő vállalkozások száma a kilenc esztendő alatt, ezen belül is a társas vállalkozásoké a megyék előbbi sorrendjében 34, 33 és 29%-kal gyarapodott, az egyéni vállalkozásoké pedig 9, 12, illetve 13%-kal csökkent. A két vállalkozói kört illetően a Dél-Dunántúl egyes kistérségeiben is hasonló volt a változás iránya, a társas vállalkozások körében egységesen – de mértékében jelentősen különböző – növekedés, az egyéni vállalkozások esetében pedig minden térségben csökkenés mutatkozott.

Részletes táblázatok
Módszertan

TÁBLÁZATOK (1–3)

1. tábla

A regisztrált vállalkozások számának főbb mutatói gazdálkodási formák szerint 2010. december 31.

Megnevezés	Bara-nya	So-mogy	Tolna	Dél-Dunán-túl	Ország összesen	Ország főváros nélkül
Szám szerint						
Társas vállalkozás	19 648	11 740	8 286	**39 674**	600 726	359 672
Ezen belül: kft.	10 480	6 510	4 355	**21 345**	350 245	205 222
rt.	121	94	56	**271**	5 269	2 271
bt.	6 627	3 647	2 884	**13 158**	190 750	119 498
Egyéni vállalkozás	38 154	42 608	25 914	**106 676**	1 043 758	895 053
Ezen belül:						
vállalkozói igazolvánnyal	15 500	13 480	9 835	**38 815**	384 129	321 691
egyéb formában	22 654	29 128	16 079	**67 861**	659 629	573 362
őstermelő	9 899	14 700	9 498	**34 097**	355 382	351 408
Összes vállalkozás	**57 802**	**54 348**	**34 200**	**146 350**	**1 644 484**	**1 254 725**
Megoszlás, %						
Társas vállalkozás	34,0	21,6	24,2	**27,1**	36,5	28,7
Ezen belül: kft.	18,1	12,0	12,7	**14,6**	21,3	16,4
rt.	0,2	0,2	0,2	**0,2**	0,3	0,2
bt.	11,5	6,7	8,4	**9,0**	11,6	9,5
Egyéni vállalkozás	66,0	78,4	75,8	**72,9**	63,5	71,3
Ezen belül:						
vállalkozói igazolvánnyal	26,8	24,8	28,8	**26,5**	23,4	25,6
egyéb formában	39,2	53,6	47,0	**46,4**	40,1	45,7
őstermelő	17,1	27,0	27,8	**23,3**	21,6	28,0
Összes vállalkozás	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Országon belüli arány, %						
Társas vállalkozás	3,3	2,0	1,4	**6,6**	100,0	59,9
Ezen belül: kft.	3,0	1,9	1,2	**6,1**	100,0	58,6
rt.	2,3	1,8	1,1	**5,1**	100,0	43,1
bt.	3,5	1,9	1,5	**6,9**	100,0	62,6
Egyéni vállalkozás	3,7	4,1	2,5	**10,2**	100,0	85,8
Ezen belül:						
vállalkozói igazolvánnyal	4,0	3,5	2,6	**10,1**	100,0	83,7
egyéb formában	3,4	4,4	2,4	**10,3**	100,0	86,9
őstermelő	2,8	4,1	2,7	**9,6**	100,0	98,9
Összes vállalkozás	**3,5**	**3,3**	**2,1**	**8,9**	**100,0**	**76,3**

2. tábla

A regisztrált vállalkozások számának indexe az év végén, %

(előző év vége = 100,0%)

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunán-túl	Ország összesen	Ország főváros nélkül
Társas vállalkozás						
2001	102,5	104,5	104,2	**103,4**	103,7	105,0
2002	103,4	102,7	103,7	**103,2**	104,0	105,1
2003	101,4	102,8	102,7	**102,1**	103,7	104,7
2004	103,9	103,2	102,7	**103,4**	104,6	104,7
2005	102,7	101,7	102,7	**102,4**	103,5	103,3
2006	102,5	102,1	102,9	**102,5**	103,2	103,5
2007	102,5	101,7	102,6	**102,3**	103,4	103,7
2008	104,2	105,0	105,3	**104,7**	105,7	105,9
2009	102,9	103,0	101,6	**102,6**	103,3	103,1
2010	102,4	102,7	101,2	**102,2**	103,6	103,5
Egyéni vállalkozás						
2001	102,4	101,9	100,6	**101,8**	102,2	102,9
2002	102,1	100,6	102,1	**101,5**	101,5	102,6
2003	100,4	101,0	101,3	**100,9**	101,2	101,8
2004	101,1	95,1	99,2	**98,2**	100,1	100,5
2005	98,1	93,7	98,7	**96,5**	99,1	100,2
2006	93,9	93,8	93,0	**93,7**	94,3	94,4
2007	104,3	101,2	103,4	**102,9**	104,8	106,1
2008	126,8	145,0	149,0	**138,9**	142,3	153,0
2008[a)]	93,2	95,7	96,4	**94,9**	94,0	94,3
2009	102,3	102,3	102,4	**102,3**	101,3	101,8
2009[a)]	95,2	91,4	95,7	**93,9**	93,1	94,3
2010	105,2	102,9	101,5	**103,3**	103,1	103,0
2010[a)]	105,9	103,5	104,2	**104,7**	103,0	103,5
Összes vállalkozás						
2001	102,5	102,4	101,5	**102,2**	102,8	103,6
2002	102,5	101,0	102,5	**102,0**	102,4	103,4
2003	100,7	101,4	101,7	**101,2**	102,1	102,7
2004	102,1	96,9	100,2	**99,7**	101,8	101,9
2005	99,7	95,6	99,9	**98,3**	100,8	101,2
2006	97,1	95,9	95,9	**96,4**	97,9	97,6
2007	103,6	101,3	103,1	**102,7**	104,2	105,2
2008	118,0	134,0	135,3	**127,5**	126,6	135,9
2009	102,5	102,4	102,2	**102,4**	102,0	102,2
2010	104,2	102,8	101,4	**103,0**	103,3	103,2

a) Vállalkozói igazolvánnyal rendelkező (egyéni vállalkozói nyilvántartásban szereplő) egyéni vállalkozások.

3. tábla

A működő vállalkozások számának főbb mutatói gazdálkodási formák szerint, 2009

Megnevezés	Bara-nya	So-mogy	Tolna	**Dél-Dunán-túl**	Ország	
					összesen	főváros nélkül
				Szám szerint		
Társas vállalkozás	13 218	7 766	5 732	**26 716**	375 109	236 938
Ebből: kft.	7 361	4 457	3 103	**14 921**	222 289	137 503
rt.	107	85	42	**234**	3 817	1 761
bt.	5 373	2 882	2 358	**10 613**	137 136	90 801
Egyéni vállalkozás[a]	12 603	11 188	8 137	**31 928**	313 887	264 975
Összes vállalkozás	25 821	18 954	13 869	**58 644**	688 996	501 913
				Megoszlás, %		
Társas vállalkozás	51,2	41,0	41,3	**45,6**	54,4	47,2
Ebből: kft.	28,5	23,5	22,4	**25,4**	32,3	27,4
rt.	0,4	0,4	0,3	**0,4**	0,6	0,4
bt.	20,8	15,2	17,0	**18,1**	19,9	18,1
Egyéni vállalkozás[a]	48,8	59,0	58,7	**54,4**	45,6	52,8
Összes vállalkozás	100,0	100,0	100,0	**100,0**	100,0	100,0
				Regisztrált vállalkozásszámon belüli arány[b], %		
Társas vállalkozás	69,9	68,9	70,5	**69,7**	65,7	68,2
Ebből: kft.	80,5	79,1	78,9	**79,8**	72,6	73,8
rt.	89,2	85,9	80,8	**86,3**	77,5	79,6
bt.	73,5	71,3	74,5	**73,1**	66,2	71,4
Egyéni vállalkozás[a]	84,0	82,1	84,3	**83,4**	81,2	85,3
Összes vállalkozás	76,1	76,1	78,0	**76,6**	72,0	76,3

a) Vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők.
b) A regisztrált vállalkozásokat is a működők tartalmának megfelelően (társas és vállalkozói igazolvánnyal rendelkező egyéni) figyelembe véve.

Az élelmiszerfogyasztás fontosabb dél-dunántúli jellemzői, 2009

Régiónkban – csakúgy, mint országosan – a háztartások élelmiszerfogyasztását leginkább a lakosság anyagi lehetőségei határozzák meg, emellett szerep jut még olyan tényezőknek is, mint pl. az egészségügyi megfontolások (pl. biotermékek megjelenése), illetve a divat diktálta új fogyasztási szokások (pl. a gyorsétkezdék elterjedése, a félkész- és készételek fogyasztása).

A Központi Statisztikai Hivatal az élelmiszerek fogyasztásáról és az erre szánt kiadások nagyságáról – a többi fogyasztási cikkével és szolgáltatásával együtt – a Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvétel (HKÉF) keretében évente készít felmérést. Ezen – a háztartások egészen kis hányadára kiterjedő – felvétel a bevételekre és a kiadásokra vonatkozóan havi naplóvezetésből és év végi interjúból áll, majd végül az adatok – egy háztartásra, sőt egy főre vetítve – teljeskörűsítésre kerülnek[1].

A továbbiakban a dél-dunántúli élelmiszerfogyasztás fő jellemzőit az elmúlt években végrehajtott HKÉF-ek adatai alapján mutatjuk be.

Régiónkra vonatkozóan a 2009. évi HKÉF adatai alapján mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy bár az adott évben a háztartások fogyasztási kiadásain belül arányában kétségtelenül az élelmiszerekre fordított összegek képviselték a legjelentősebb súlyt – ez a hányad meghaladta az országosat is – azonban ezzel együtt más, ugyancsak fontos tételeknél (pl. lakásfenntartás és háztartási energia; kultúra és szórakozás; vendéglátás és szálláshely szolgáltatás, stb.) az átlagosnál kisebb volt a kiadás.

4. tábla

Az egy főre jutó évi kiadás főbb csoportonkénti (COICOP) megoszlása, 2009, %

Kiadási csoport	Dél-Dunántúl	Ország összesen
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	24,8	23,1
Szeszes italok és dohányáruk	3,4	3,4
Ruházat és lábbeli	3,5	3,9
Lakásfenntartás és háztartási energia	22,6	23,6
Lakberendezés és háztartásvitel	3,8	4,0
Egészségügy	4,9	4,7
Közlekedés	12,7	11,8
Hírközlés	6,0	6,2
Kultúra, szórakozás	6,9	7,8
Oktatás	0,8	0,8
Vendéglátás és szálláshely szolgáltatás	3,2	3,7
Egyéb termékek és szolgáltatások	7,4	7,2
Háztartások egyéni fogyasztási kiadásai összesen	**100,0**	**100,0**

A fontosabb élelmiszereket tekintve 2009-ben a dél-dunántúli háztartásokban az egy főre jutó fogyasztás – természetes mértékegységben mért – mennyisége majdnem minden vonatkozásban meghaladta az országost. A húsfogyasztás mértéke ugyan a régióban 1,1%-kal alatta maradt a hazai átlagnak, azonban a többi élelmiszerből általában az átlagosnál több került az asztalokra. Így mennyiségét tekintve a cereáliáknál 13,1, a tojásnál 7,1, a sajt, túró, tejkonzerv, tejpor és egyéb tejtermékeknél 5,5, a zöldségnél és a burgonyánál 5,1, a tejnél 4,5, a gyümölcsnél 4,0%-kal fogyott több mint országosan.

Dél-Dunántúl a régiók rangsorában az egy főre jutó fogyasztás alapján a cereáliáknál és a bornál az első; a hal, halkonzervnél, a zöldségnél és a burgonyánál, valamint a gyümölcsnél a második; a húsféléknél, a zsiradéknál és a cukornál pedig a negyedik helyen szerepelt. Érdemes itt megvizsgálni a szélsőértékeket is: az első helyen a húsfélék, a tojás, a zöldség és burgonya, valamint a gyümölcs vonatkozásában a Dél-Alföld; a hal, halkonzervnél, valamint a tejtermékeknél Közép-Magyarország; a tejnél Közép-Dunántúl; a zsiradékoknál az Észak-Alföld; a cukornál pedig Észak-Magyarország állt. Az utolsó helyen ugyanakkor a cereáliáknál, a húsféléknél, a zsiradékoknál és a tojásnál Közép-Magyarország szerepelt; míg a tejnél, tejtermékeknél az Észak-Alföld; a halnál, halkonzervnél Észak-Magyarország; a bornál a Dél-Alföld; a gyümölcsnél, a zöldségnél és burgonyánál pedig a Nyugat-Dunántúl számított sereghajtónak.

5. tábla

A háztartásban fogyasztott élelmiszerek egy főre jutó éves mennyisége, 2009

Élelmiszer	Dél-Dunántúl	Ország összesen
Cereáliák összesen, kg	93,9	83,0
Húsfélék összesen, kg	52,6	53,2
Hal, halkonzerv összesen, kg	1,8	1,6
Sajt, túró, tejkonzerv, tejpor, egyéb tejtermék, kg	5,8	5,5
Zsiradék összesen, kg	17,4	17,1
Gyümölcs összesen, kg	43,9	42,2
Zöldség és burgonya összesen, kg	85,8	81,6
Cukor, kg	14,2	13,9
Tojás, db	158	148
Tej, liter	55,9	53,5
Joghurt, kefir, tejföl, liter	11,0	12,3
Ásványvíz, liter	70,7	59,0
Szénsavas üdítőitalok, liter	36,1	28,6
Gyümölcslevek, liter	11,1	12,6
Bor, must, liter	9,5	5,6

A 2009-es adatok alapján ugyan a dél-dunántúli élelmiszerfogyasztás a többi régióhoz képest viszonylag magasnak volt mondható, hosszabb távra visszatekintve azonban már nem ítélhető meg ilyen kedvezőnek a helyzet. Egyrészt 2005-2009 között a térségben – egyébként az országos tendenciákhoz hasonlóan – több fontosabb élelmiszer egy főre jutó fogyasztása szinte évről évre folyamatosan csökkent. Kivételt ez alól csak a marha- és borjúhús, a sajt és egyéb tejtermékek, valamint a gyümölcsfélék jelentettek. Tény, azonban, hogy a régióban az adott időszakban a fontosabb élelmiszerek fogyasztásának mérséklődése általában kisebb mértékű volt, mint országosan.

Másrészt ki kell emelni azt is, hogy a 2005-2009 évek átlagában a Dél-Dunántúlon a fontosabb élelmiszerek többségénél a fogyasztott mennyiség – a tejet, a tojást, valamint a halat, halkonzervet leszámítva – alatta maradt valamivel az országos átlagnak. Ezen ténynek a 2009-es helyzettel való összevetéséből származó anomáliát az magyarázza, hogy – mint arra majd külön kitérünk – a dél-dunántúli fogyasztók demográfiai összetétele piaci szempontból az országosnál kedvezőtlenebbnek mondható, és ebből adódóan a háztartások 2009-ben az átlagosnál rugalmasabban reagáltak az élelmiszeráraknak a korábbi évekénél kedvezőbb alakulására. (2008-ról 2009-re az élelmiszerárak „csak” 4,4%-kal nőttek, míg 2008-ban ennek mértéke az előző év bázisán 10,2, 2007-ben 11,5, 2006-ban pedig 7,7% volt.[2])

1 Ez az adatfelvétel 2000-től az Európai Unióban alkalmazott COICOP – a fogyasztás rendeltetés szerinti csoportosítása – alapján történik. 2009-től pedig az adatokból kétféle feldolgozás készül, külön a fogyasztásra, és külön a jövedelmekre.

2 A fogyasztói árindex-számítás keretében számított értékek.

6. tábla

Az egy főre jutó éves élelmiszerfogyasztás alakulása a régióban, kg/ha

Megnevezés	2005		2009		2005–2009. évek átlaga	
	Dél-Dunántúl	Ország	Dél-Dunántúl	Ország	Dél-Dunántúl	Ország
Húsféle	56,6	58,5	52,6	53,2	54,4	56,4
Ebből:						
sertéshús	17,2	17,0	17,1	16,1	16,4	16,5
marhahús[a)]	0,6	1,1	0,9	1,0	0,8	1,1
baromfihús	17,9	19,0	16,4	16,7	17,5	17,8
Hal, halkonzerv	2,1	1,8	1,8	1,6	1,9	1,7
Tojás[b)]	187	175	158	148	174	160
Tej[c)]	62,1	60,5	55,9	53,5	60,2	56,7
Sajt és egyéb tejtermék[d)]	5,2	5,7	5,8	5,5	5,6	5,7
Zsiradék	19,6	18,2	17,4	17,1	17,6	17,6
Kenyér, péksütemény[e)]	..	92,4	93,9	83	..	88,0
Cukor	14,7	14,5	14,2	13,9	14,6	13,9
Zöldség és burgonya	..	94,8	85,8	81,6	..	86,4
Gyümölcs	42,9	45,1	43,9	42,2	44,7	43,8

a) Borjúhússal együtt. – b) Darab. – c) Liter. – d) Tejkonzervvel, tejporral együtt. – e) Egyéb cereáliákkal együtt.

Az éves szintű – HKÉF adatok alapján becsült – nettó jövedelem, mint az élelmiszerfogyasztást leginkább meghatározó tényező tekintetében azt mondhatjuk, hogy ennek az egy főre jutó összege a régióban 2005-2008 között nominálisan folyamatosan nőtt, majd 2009-ben csökkenés következett be. Országosan nagyjából hasonló volt a helyzet, azzal a különbséggel, hogy a fordulópontot itt 2008 jelentette. Összességében azonban a 2005-2009 közötti időszakban az egy főre jutó nettó jövedelem a régió háztartásaiban nominálértékben 11,5, országos szinten pedig 7,9%-kal nőtt. Itt azért meg kell jegyezni, hogy a dél-dunántúli jövedelem az egyes években mindig alatta maradt az országosnak.

A jövedelmek reálértékét tekintve ennél kedvezőtlenebb volt a helyzet: az egyes évek adatát 2005. évi bázison inflációval korrigálva az tűnik ki, hogy az adott időszakban – eltekintve a 2006-ban bekövetkezett növekedéstől – a háztartások egy főre jutó nettó jövedelme mind régiós, mind országos viszonylatban szinte évről évre mérséklődött. Az időszak egészének vonatkozásában pedig a nettó reáljövedelem adott körre becsült nagysága a Dél-Dunántúlon 10, míg országosan 13%-kal csökkent. Ezzel együtt az egyes években az országos jövedelmek átlagosan mintegy 6%-kal meghaladták a dél-dunántúliakat.

A reáljövedelem-csökkenés abban is megnyilvánult, hogy az elmúlt években a nettó jövedelmekhez viszonyítva arányában – régiósan és országosan – folyamatosan emelkedett az élelmiszerekre fordított kiadások hányada. Az életszínvonal csökkenésével párhuzamosan ugyanis egyre inkább szükségessé vált, hogy a fogyasztók kiadásaik során fokozott mértékben előtérbe helyezzék a létfenntartásukhoz elengedhetetlenül szükséges legfontosabb tételeket, így mindenekelőtt az élelmiszereket. Meg kell jegyezni, hogy az egyes években ez a hányad a dél-dunántúli háztartásokban szinte mindig magasabb volt, mint országosan. A régióban ugyanakkor 2005–2009 között az élelmiszerre fordított kiadások egy főre jutó nagysága nominálisan 25%-kal emelkedett, országosan pedig 19%-os növekedést regisztráltak.

Fontos itt megemlíteni azt is, hogy az élelmiszerárak a 2005–2009 közötti időszakban országosan – az elmúlt évek fogyasztói árindexeinek alakulására vonatkozó számítások alapján – átlagosan 38,2%-kal nőttek.

7. tábla

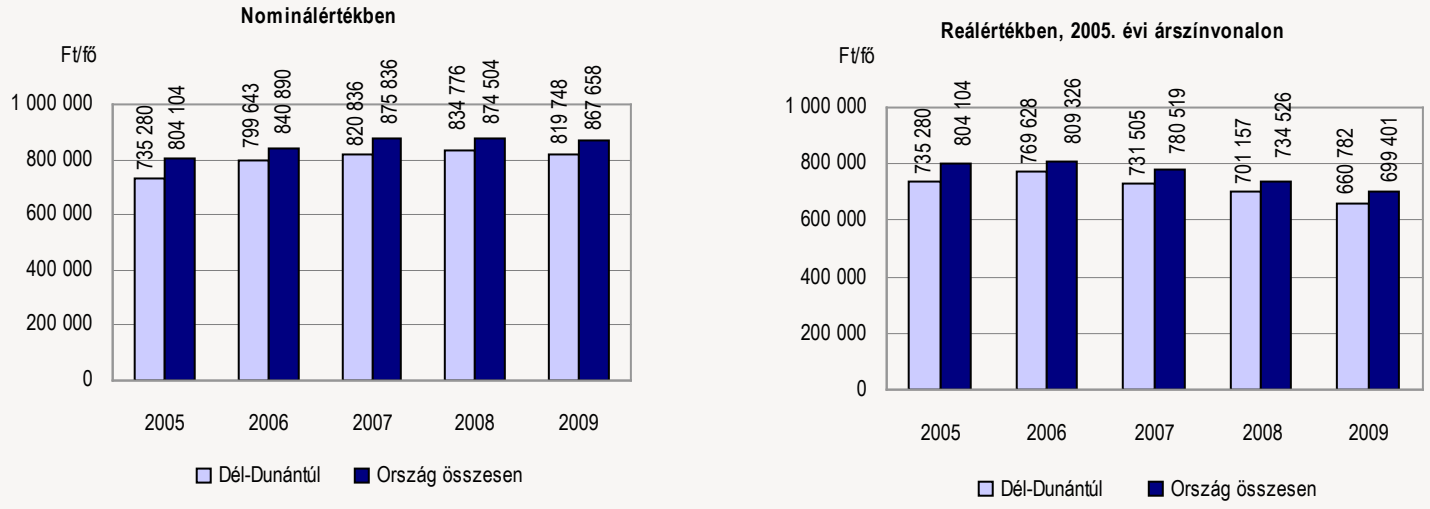
Élelmiszerre fordított kiadás

Év	Dél-Dunántúl	Ország összesen
	Élelmiszerre fordított kiadás, Ft/fő	
2005	125 547	132 745
2006	136 719	141 235
2007	147 467	152 792
2008	153 733	162 073
2009	156 848	158 266
	Élelmiszerre fordított kiadás nettó jövedelmen belüli hányada, %	
2005	17,1	16,5
2006	17,1	16,8
2007	18,0	17,4
2008	18,4	18,5
2009	19,1	18,2

Az átlagosnál alacsonyabb reáljövedelem és fogyasztás sok tekintetben összefügg a régió kedvezőtlen demográfiai jellemzőivel. Itt egyrészt azt kell kiemelni, hogy a Dél-Dunántúlon az országosnál alacsonyabb népsűrűség a községekben lakók magasabb arányával jár együtt. Ez az elmúlt években

5. ábra

A nettó jövedelmek alakulása, Ft/fő

azt vonta maga után, hogy a régióban valamivel nagyobb volt a középkorúak és az idősek – a 60 év felettiek – hányada, mint az ország egészében, míg a fiatalabb korosztályoké annál némileg alacsonyabb volt. Másrészt élelmiszerfogyasztás szempontjából kedvezőtlen volt az is, hogy a térségben a foglalkoztatottsági arány az átlagosnál alacsonyabb, a munkanélküliségi ráta pedig annál magasabb volt.

Mindennél is súlyosabb problémát jelentett azonban az, hogy a háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvételeken alapuló becslések szerint a háztartások – mint fogyasztási egységek – száma 2005–2009 között régiósan és országosan is fokozatosan mérséklődött. Az adott időszakban a Dél-Dunántúlon a csökkenés mértéke 2,3% volt, ami az országost valamivel meghaladta. A háztartások átlagos taglétszáma ugyanakkor régiósan és országosan is már évek óta beállt a 2,6 fős szintre.

Végül – bár a 2010. júniusi Általános Mezőgazdasági Összeírás régiósoros adatai még nem állnak rendelkezésre, azonban – a korábbi gazdaságszerkezeti felmérések adataiból az látszik, hogy az elmúlt években térségünkben is jelentősen megcsappant a háztartások hajlandósága a saját fogyasztásra való termelésre, ami szintén kedvezőtlenül befolyásolja a térség lakóinak élelmiszerfogyasztását. A 2007. évi gazdaságszerkezeti összeírás során így a Dél-Dunántúlon már csak mintegy 42 ezer kizárólag saját fogyasztásra termelő egyéni gazdaságot találtak, ami a 86%-át tette ki a 2005. évinek – és valamivel több, mint felét a 2000. évinek. Kedvezőtlen továbbá az is, hogy a csökkenő tendencia nálunk erőteljesebben jelentkezett, mint országosan.

Mindenesetre leszögezhetjük, hogy miközben az elmúlt időszakban mérséklődött az egy főre jutó élelmiszerfogyasztás, – a piaci elemek erősödésével – végbement a beszerzési források jelentős mértékű átstrukturálódása.

8. tábla

Az élelmiszerfogyasztást és keresletet meghatározó tényezők

Megnevezés		Dél-Dunántúl	Ország összesen
		Főbb demográfai mutatók, 2009. XII.31.	
Népsűrűség, fő/km^2		67	108
Lakónépességen belül:			
városokban lakók	aránya, %	58,8	69,5
községekben lakók		41,2	30,5
0–14 évesek		14,2	14,7
15–39 évesek		34,2	35,5
40–59 évesek		28,5	27,2
60 évesek és idősebbek		23,1	22,5
Foglalkoztatási arány, %[a)b)]		46,1	49,2
Munkanélküliségi ráta,%		12,1	11,2
		A háztartások száma[a)c)]	
2005		362 606	3 837 087
2006		361 406	3 811 357
2007		362 474	3 809 947
2008		360 112	3 809 431
2009		354 129	3 792 024

a) Az adott évre vonatkozó adat. – b) A foglalkoztatottaknak a 15–74 éves népességen belüli aránya. – c) Becsült adatok.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 72. szám 2011. november 4.
2011/72
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/10

A mentőellátás helyzete a Dél-Dunántúlon

Az egészségügyi ellátásban speciális szerepet töltenek be a mentők.[1] A mentők elsődleges, legfontosabb, de nem egyedüli feladata a mentés. Az Egészségügyi Törvény szerint a mentés az azonnali egészségügyi ellátásra szoruló betegnek a feltalálási helyén, mentésre feljogosított szervezet által végzett sürgősségi ellátása, illetve az ehhez szükség szerint kapcsolódóan – az egészségi állapotának megfelelő ellátásra alkalmas – legközelebbi egészségügyi intézménybe szállítása, valamint a szállítás közben végzett ellátása. A beteg azonnali egészségügyi ellátásra szorul:

a) személyi sérüléssel járó baleset, tömeges baleset, katasztrófa esetén,
b) ha életveszély vagy annak gyanúja áll fenn,
c) heveny vagy riasztó tünetekkel járó esetekben, ha a sürgősségi ellátás elmaradása életveszélyhez, maradandó egészségkárosodáshoz vagy a gyógyulás elhúzódásához vezethet,
d) szülészeti esemény során,
e) ha az erős fájdalom vagy egyéb súlyos heveny tünet csillapítása sürgős orvosi beavatkozást igényel,
f) heveny tudatzavar esetén,
g) veszélyeztető állapot vagy annak gyanúja esetén.

A felsorolt esetekben bárki jogosult a mentés kezdeményezésére. Mentésnek minősül továbbá:

a) az orvos által rendelt sürgős (azonnali és egy órán belüli), illetve sürgősségtől függetlenül a mentési készenlétet igénylő őrzött szállítás,
b) a más jogszabályokban meghatározott életmentő ténykedésekhez az azt végző orvos, illetve munkacsoport szállítása (például szervátültetés),
c) életmentő orvosi eszköz és gyógyszer, valamint átültetésre kerülő szerv sürgős szállítása,
d) a mozgóőrség (mentési készenlét biztosítása meghatározott helyen és ideig).

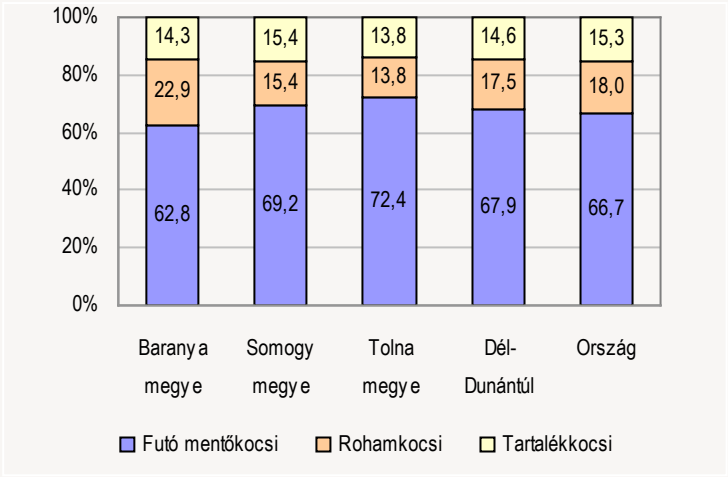
Ez utóbbi feladatok kezdeményezése nem a lakosság jogosultsága.
A mentés igénybevételéhez való jog a Magyar Köztársaság területén – állampolgárságra vagy egészségbiztosítási jogviszony fennállására való tekintet nélkül – mindenkit megillet. A mentés biztonságos, egységes és összehangolt működéséhez szükséges feltételrendszer biztosítása és megszervezése állami feladat. A mentés feladatait az ország egész területére kiterjedően az Országos Mentőszolgálat (OMSZ), valamint más, mentésre feljogosított szervezetek látják el az OMSZ koordinálása mellett.[2]
Dél-Dunántúlon 2010-ben az OMSZ összesen 25 mentőállomást működtetett, hetet Baranya, tizet Somogy, nyolcat pedig Tolna megye területén. Számuk 2008 óta – amelyet vizsgálatunk kezdő évének választottunk – nem változott. (A választást az indokolta, hogy bizonyos adatok esetében a korábbi évekkel való összehasonlíthatóság nem biztosított.)
Százezer lakosra tavaly – csakúgy, mint két esztendővel azelőtt – a régió egészében 3 állomás jutott, ez eggyel meghaladta az országos átlagot. A térségen belül a fajlagos mutató értéke Somogyban és Tolnában volt magasabb, ott – ugyanúgy, mint 2008-ban – szintén 3–3-at tett ki, Baranyában viszont – ugyancsak megegyezően a bázisévivel – csak 2 volt.
Az állomásokon az elmúlt év során összességében 103 gépkocsit tartottak nyilván, ezek állománya sem változott 2008 óta. Közülük 35 Baranyában, 39 Somogyban, 29 Tolnában állt rendelkezésre. A kocsik lélekszámhoz viszonyított aránya alapján Dél-Dunántúl az országosnál némileg kedvezőbb helyzetben van, százezer főre jutó számuk ugyanis itt 2010-ben 11, az ország egészében viszont „csak” 9 volt. Az ellátás a mentőállomásokhoz hasonlóan Somogyban és Tolnában valamivel szélesebb körű volt, mint Baranyában, előbbiekben átlagosan 12 –13, utóbbiban 9 gépkocsi szolgált ki minden százezer rászorulót. A jelenlegi struktúrában (a speciális egységeken kívül) a mentés megszervezése az ún. szervezett mentőgépkocsikra (a továbbiakban mentőgépkocsik), valamint az eset- és rohamkocsikra épül. A mentőgépkocsi ápolói szintű beavatkozási lehetőséggel, a betegellátáshoz szükséges alapfelszereléssel dolgozik. Az esetkocsi teljeskörű sürgősségi betegellátásra (néhány magasabb szintű orvosi beavatkozás kivételével) alkalmas, orvos vagy mentőtiszt irányításával működő egység, a rohamkocsi pedig különlegesen felszerelt, (szak)orvossal, szakápolóval ellátott esetkocsi, amely teljes, magas szintű ellátást nyújt. A felsoroltakon, azaz a futó mentőgépkocsikon kívül az állomány részét képezik még a tartalék gépkocsik is. A régió egészében 2010-ben a kocsik 68%-át az egyszerű, normál mentőgépkocsik tették ki, 17%-uk eset-, illetve rohamkocsi, fennmaradó 15%-uk pedig tartalék mentőgépkocsi volt. Ez az összetétel lényegében az országossal megegyezett, s nem tért el a 2 évvel ezelőttitől sem. A magasabb színvonalat képviselő eset- és rohamkocsik részaránya a térségen belül – összefüggésben az egészségügyben betöltött központi szerepével – Baranyában az átlagost meghaladó mértéket (közel 23%-ot) ért el, a mentőgépkocsik hányada ugyanakkor a másik két megyében volt számottevőbb.
A mentőgépkocsik az elmúlt év folyamán Dél-Dunántúlon mintegy 3,8 millió km utat tettek meg, hogy szolgálatukat teljesítsék, ez a 2008. évinél 12%-kal volt több. Egy kocsi egy nap alatt átlagosan 119 km-t járt be, a két évvel korábbinál 13 km-rel hosszabb távot, az országosnál azonban 8 km-rel rövidebb utat. A régión belül a tolnai kocsik igénybevétele volt a legjelentősebb, ezek átlagosan napi 126 km-t futottak, a somogyiak a térségi átlagnak megfelelő távolságot, 119 km-t, a baranyaiak pedig 114 km-t tettek meg.

[1] Az elemzés az Országos Mentőszolgálat adataira épül.

[2] Magyarországon az embermentést, mint kötelezettséget már Mária Terézia királynő is törvényben írta elő. A mentőszolgálat megszervezésére – Európában másodikként – végül is 1887-ben került sor, ekkor alakult meg a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület (BÖME), amely mindenkinek a nap és az éj bármely órájában minden díj nélkül nyújtott segítséget. Ennek mintájára más városokban is megalakították az önkéntes társadalmi mentőegyesületeket. 1926-ban a BÖME mintájára szerveződött helyi mentőegyletek összefogásával létrejött a Vármegyék és Városok Országos Mentő Egyesülete (VVOME). A II. világháború után, 1948. május 10-én a Népjóléti Minisztérium állami tevékenységgé tette a mentést és államosítással létrehozta az Országos Mentőszolgálatot (OMSZ). A szervezési munkálatokat megelőzően kialakították a koncepciókat. Az egyik legfontosabb az volt, hogy az ellátásra szoruló az ország bármely pontjáról közel azonos idő alatt érkezhessen az egészségügyi ellátó intézménybe. Így született meg a határozat, amelynek nyomán 30 km-es sugarú körökre osztották az ország területét, és ezek középpontjaiban kezdték meg a mentőállomások szervezését, építését. Az 1948-ban felállított intézmény feladatául kapta, hogy földrengés, árvíz, tűzvész és más tömegkatasztrófák esetén is képes legyen az egészségügyi tennivalókat elvégezni. (Érdekességként említhető a mentőszolgálat emblémája a kék, hatágú, ún. „Konstantin-kereszt”, az élet csillaga, középen a kígyós bottal. A kereszt hat ága a mentés hat alapvető követelményét szimbolizálja: felismerés, segélykérés, elsősegély, mentőellátás, szállítás alatti kontroll, definitív ellátás. A kígyós bot az orvoslás-gyógyítás eszméjét fejezi ki.)

1. ábra

A mentőgépkocsik megoszlása típus szerint, 2010 (%)

A mentőfeladatok szakmai részének elvégzése a mentőorvosokra, mentőtisztekre és mentőápolókra hárul. Az orvosok orvosi egyetemet végzett szakemberek, akiknek általában több szakvizsgájuk is van. A mentőtisztek főiskolai diplomával rendelkeznek, többet tudnak és tehetnek, mint egy ápoló, de kevesebbet, mint egy orvos. Utóbbiakkal – akik több helyen is dolgoz(hat)nak – ellentétben ők csak mentőn teljesíthetnek szolgálatot. A mentőápoló a mentőegység kötelező tagja, nélküle nincs mentés. Általában OKJ-s képzésen részt vettek töltik be ezeket az állásokat. (A mentésben elvitathatatlan szerepet játszanak még a mentőgépkocsi-vezetők, akik nagy tapasztalatú „sofőrök". A legmagasabb szintű pályaalkalmassági vizsgálaton kell megfelelniük. Használják az elsősegélynyújtó felszereléseket, de az eszköz nélküli beavatkozások terén is otthonosan kell mozogniuk.)

2010-ben a Dél-Dunántúlon a mentőorvosok, -tisztek és -ápolók együttes száma valamivel meghaladta a 400-at (416 fő volt). Számuk 2008 óta – az országosnál (7%) erőteljesebben – 21%-kal emelkedett. A három megye közül a legszámottevőbb gyarapodásra (28%) Baranyában került sor, Somogyban és Tolnában ettől jóval elmaradó (17–18%-os) növekedés következett be. A különböző végzettséggel, illetve beosztásban dolgozó szakembereket tekintve elsősorban a mentőtisztek tűntek ki, az ő állományuk bővült ugyanis a vizsgált időszakban a legjelentősebben (26%-kal). Őket a mentőápolók követték, akik valamivel több mint egyötödével voltak többen 2010-ben, mint 2 évvel korábban. Legszerényebb mértékben (alig 7%-kal) a mentőorvosok tábora gyarapodott. A vázolt változások a régióban némiképp másként zajlottak le, mint Magyarországon általában. Az eltérések részben a szakmák sorrendjében, részben a növekedés nagyságában jelölhetők meg. Országosan a leglátványosabban (35%-kal) az orvosok száma ugrott meg, a második helyen (12%-os emelkedéssel) a mentőtisztek álltak, míg a legvisszafogottabbnak ez esetben a mentőápolók létszámbővülése bizonyult (5%). Ugyancsak differenciák tapasztalhatók a régió egészén belül az egyes megyék között is. Baranyában a mentőtisztek, Somogyban a mentőorvosok emelhetők ki, Tolnában pedig mind a kettő. Baranyában ugyanis tavaly az átlagos 26%-kal szemben 43%-kal több tiszt látta el feladatait, mint 2008-ban, Somogyban – az általános növekedéssel ellentétben – a mentőorvosok száma 20%-kal fogyott. Tolnában az orvosok száma a két évvel ezelőtti szinten maradt, a mentőtiszteké pedig csak „minimálisan", 12%-kal gyarapodott.

A szakmai feladatokat ellátó „mentősök" lélekszámhoz viszonyított aránya a régiónak az országosnál valamivel előnyösebb helyzetére utal. 2010-ben a Dél-Dunántúlon százezer főre átlagosan 44 ilyen szakember jutott, hattal több, mint az ország egészében. A jobb ellátottság egyértelműen a mentőápolók nagyobb gyakoriságának köszönhető, az orvosok és tisztek népességre vetített hányada ugyanis térségünkben és országosan nem tért el egymástól (sorrendben 2, illetve 8 fő volt százezer lakosra jutóan). Ugyanakkor azonban mentőápolóból – a népesség fentiekben megadott egységére – az országos 29-cel szemben a régióban 35 fő jutott.

1. tábla

A tényleges mentőfeladatot ellátók számának alakulása

Megnevezés	Mentőovos	Mentőtiszt	Mentőápoló	Összesen
		2010		
Baranya megye	10	30	113	153
Somogy megye	4	24	122	150
Tolna megye	2	18	93	113
Dél-Dunántúl	16	72	328	416
Ország	192	655	2 919	3 766
		2010 a 2008. évi %-ában		
Baranya megye	125,0	142,9	124,2	127,5
Somogy megye	80,0	120,0	118,4	117,2
Tolna megye	100,0	112,5	119,2	117,7
Dél-Dunántúl	106,7	126,3	120,6	120,9
Ország	135,2	111,6	104,6	107,0

A térségen belül 2010-ben a fajlagos mutató alapján Tolna ellátottsága tekinthető a legszélesebb körűnek, itt a szakállományúak százezer lakosra jutó létszáma elérte a 49 főt, miközben Somogyban csupán 47, Baranyában pedig mindössze 39 főt tett ki. A megyék közti különbség – akárcsak a régió és az ország közötti – ez esetben is elsősorban abból fakadt, hogy az ápolók jelenléte az egyes területeken eltérő intenzitású volt. Tolna megyében minden százezer lakos átlagosan 40, Baranyában ezzel szemben csak 29 mentőápoló potenciális segítségére számíthatott. Említést érdemel még, hogy mentőorvossal viszont Baranya volt jobban ellátva, mint a másik két megye, tekintve, hogy itt 3, miközben azokban csupán egy-egy orvos jutott százezer főre.

A mentőknél dolgozók munkája köztudottan nem hétköznapi, részben a munka jellege, részben külső és belső hatásai miatt. Hazánkban is – csakúgy, mint nemzetközi szinten – felismerték, hogy a mentődolgozók a lakosság egészéhez és az egészségügyi alkalmazottakhoz képest is fokozottan vannak kitéve egészségi problémák megjelenésének. Szinte minden, a körükben végzett vizsgálat bizonyítja, hogy munkájuk rendkívül stresszes, érzelmileg megterhelő. A mentőket gyakran érik fenyegetések, inzultusok erőszakos, érzelmileg labilis betegek részéről, emellett gyakran szembesülnek érzelmileg felkavaró halálesetekkel. Maga a munkavégzés a közlekedési helyzetekből adódó folytonos baleseti veszéllyel jár, az ön- és közveszélyes vagy fertőző betegekkel való kapcsolat pedig életveszélyt vagy egészségre ártalmas tényezőt jelenthet. Fárasztó, hogy az esti, illetve éjszakai órákban vagy hétvégén is dolgoznak, állandó figyelemkoncentrációs készséggel, hogy riasztás esetén azonnal intézkedni tudjanak.[3]

Az eddigiekben vázolt dologi és személyi feltételekkel a mentők 2010-ben a Dél-Dunántúlon mintegy 101 ezer mentőfeladatot teljesítettek, 13 (országosan 11)%-kal többet, mint két évvel korábban. A feladatok területi megoszlása nagyjából az egyes megyék lélekszámának megoszlását követte, 45%-ukra Baranyában, 33%-ukra Somogyban, 22%-ukra pedig Tolnában került sor. A három megye közül előbbiben a régiós átlagnak megfelelő, Somogyban attól valamivel elmaradó, Tolnában viszont azt némileg meghaladó mértékben emelkedett a mentőfeladatok száma a vizsgált időszak során. A feladatok többségét – csakúgy, mint országosan, az 56%-át – a közterületen, illetve lakáson végzett mentések tették ki. Számuk – az országos átlaghoz hasonlóan – 20%-kal gyarapodott 2008-hoz képest. A második leggyakoribb feladatnak a mentőszállítás (azaz a betegnek az egyik

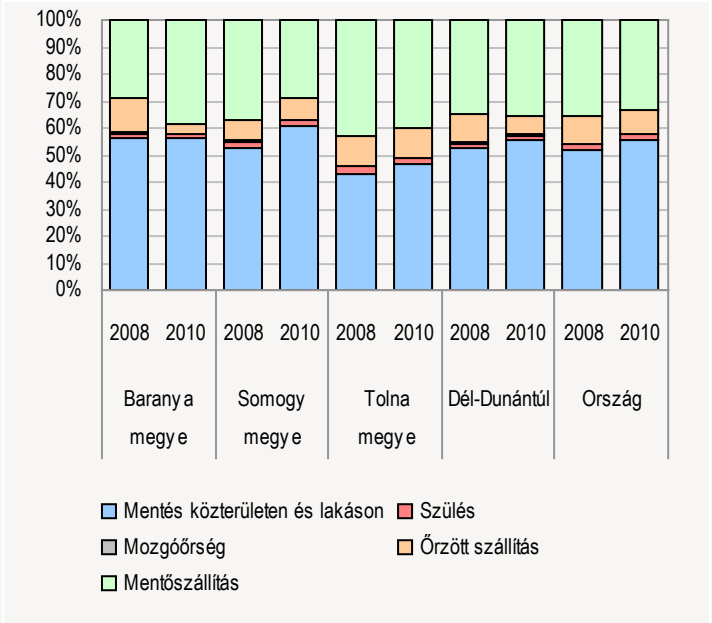
[3] A téma fontosságára több hazai közlemény is felhívta a figyelmet, ezért a közelmúltban a Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kara önkéntes válaszadáson alapuló felmérést végzett 364 mentődolgozó anonim részvételével. A kérdőívet kitöltő mentődolgozók 75,8 százaléka érezte túlhajszoltnak, 22,8 százaléka nagyon zaklatottnak az életét; 67,6 százalékuk egészségi állapota valamilyen szinten, 4,1 százalékuké pedig gyakran akadályozza a mindennapi tevékenysége ellátásában. Mindez azért is elgondolkodtató, hiszen megalapozott egészségügyi ellátást csak azok az emberek képesek nyújtani, akik maguk is egészségesek.

gyógyintézetből a másik gyógyintézetbe való szállítása) számított, az esetek 36 (országosan 33) %-ában erre a segítségre volt szükség. Az áttekintett időszakban ez tevékenység is viszonylag jelentős mértékben fokozódott, 16%-kal gyakrabban vették igénybe a rászorulók, mint 2008-ban (az ország egészében ugyanezen időszakban 3%-os volt a növekedés). A feladatok sorában a harmadik helyen – mintegy 7%-os részaránnyal (ami valamivel elmaradt az országos átlagtól) – az őrzött szállítás állt, vagyis a betegnek a feltalálási helytől az egészségügyi intézetbe történő szállítása. Ez a fajta mentői munka – az előbbiekkel ellentéten – a két évvel korábbihoz képest igencsak megritkult, közel három tizedével esett vissza 2008 óta. Ugyancsak veszített jelentőségéből a szülésekhez igényelt mentői segítségek száma is. Míg a vizsgált időszak kezdetén még kb. 1800 nő utazott mentővel a kórházba, hogy gyermekét világra hozza, addig a végén már csak 1600-an, vagyis 13%-kal kevesebben. Ebben – a születések számának csökkenése mellett – szerepet játszik az a körülmény is, hogy ma már úgyszólván minden család rendelkezik személygépkocsival, amivel normál esetben a szülő nőt a hozzátartozója maga juttathatja el az egészségügyi intézménybe. Mindezek következtében 2010-ben a szülésekhez történő hívások sem a régióban sem országosan nem érték el az összes feladatnak már a 2%-át sem.

A feladatok fennmaradt, elenyésző hányadát (0,2%-át) a mozgóőrség tette ki, ami a sportrendezvények, fesztiválok, koncertek, kulturális rendezvények, filmforgatások egészségügyi biztosítását jelenti, a hatályos törvényi előírásoknak megfelelően. Dél-Dunántúlon az elmúlt évben összesen 175 olyan esemény zajlott, ahol erre szükség volt, 12%-kal kevesebb a két évvel korábbinál.

2. ábra

A mentőfeladatok megoszlása, %

A régió megyéi között a mentőfeladatok sorrendjét illetően különbség nem mutatkozott, differenciák csupán az arányszámok nagyságában adódtak. A legelterjedtebbnek számító feladat a lakáson, illetve közterületen végzett mentés a három megye közül Somogyban még az átlagosnál is gyakoribb volt (61%), Tolnában ezzel szemben jóval az alatt maradt (47%-ot tett ki). A mentőszállítást tekintve viszont a két megye helyzete megfordult, e tevékenység összesenen belüli hányada Somogyban (29%) maradt el a régiós átlagtól, és Tolnában (40%) haladta meg azt. Az őrzött szállítás aránya ugyancsak Tolnában volt a legmagasabb, 10%-on felüli, miközben Baranyában alig 3%-ra rúgott. A szülés és a mozgó őrség tekintetében – az arányszámok alacsony volta miatt – a területi differenciák elhanyagolhatók.

Lényegében a fentiekben vázoltakat tükrözi, csak kissé más megközelítésben a feladatok népességre vetített számának áttekintése is. Ennek alapján látható, hogy Dél-Dunántúlon 2010-ben tízezer lakosra átlagosan 1069 mentőfeladat jutott, az országosnál 74-gyel, a 2008. évinél pedig 132-vel több. Minden tízezer fő közel 600 esetben közterületen, illetve lakásban történő mentéshez, mintegy 380 alkalommal mentő-, 72 esetben őrzött szállításhoz, 17-szer pedig szüléshez hívott mentőt. (A mozgóőrségnek a népesség említett egységére eső száma mindössze 2 volt.) A két főtevékenységet tekintve megállapítható, hogy a mutató a régióban az országos átlagnál magasabb értéket ért el, a többi feladat esetében pedig ahhoz nagyjából hasonló szintet.

2. tábla

A mentőfeladatok 10 000 lakosra jutó számának alakulása

Megnevezés	Mentés közterületen és lakáson	Szülés	Mozgóőrség	Őrzött szállítás	Mentőszállítás	Mentőfeladat összesen
			2008			
Baranya megye	576	16	1	134	293	1 020
Somogy megye	493	21	3	67	349	933
Tolna megye	347	22	3	89	347	808
Dél-Dunántúl	491	19	2	100	325	938
Ország	463	19	2	90	320	895
			2010			
Baranya megye	652	15	2	39	451	1 159
Somogy megye	639	19	2	86	304	1 051
Tolna megye	440	18	1	108	375	943
Dél-Dunántúl	596	17	2	72	382	1 069
Ország	555	18	2	88	332	995

A lakosság számához viszonyítva a legtöbb, tízezer főre jutóan megközelítőleg 1200 mentőfeladat a baranyai mentősökre hárult, velük szemben tolnai kollegáik – népességarányosan tekintve – „mindössze" valamivel több, mint 900 alkalommal kerültek bevetésre. Baranya nem csak a mentőfeladatok összességét illetően érdemel említést, hanem amiatt is, hogy a két legnagyobb súlyt képviselő tevékenység is itt volt a legintenzívebb. Közterületen és lakásban végzett mentésre tízezer lakosonként átlag 652, mentőszállításra 451 esetben vettek igénybe mentőt az itt élők. Az őrzött szállítások tízezer főre jutó száma Tolnában, a szüléseké pedig Somogyban volt a három megye közül a legmagasabb.

A mentési munkálatoknak újfajta nézőpontját jelentheti a feladatoknak a gépkocsik állományához történő viszonyítása. Dél-Dunántúlon a 2010-es esztendő folyamán egy-egy futó mentőkocsinak átlagosan 1147 mentőfeladattal kellett megbirkóznia, ez valamivel kevesebb az országosnál, a két évvel ezelőttit viszont 128-cal meghaladta. Legszámottevőbben (106-tal, illetve 57-tel) a két főcsoportba tartozó tevékenységek száma gyarapodott, ezzel az elmúlt évben közterületen, illetve lakáson egy gépkocsi átlagosan már 639 mentést végzett, mentőszállításra pedig minden egyes kocsi esetében immár 410 alkalommal került sor. A két fő feladattal ellentétben valamelyest megritkult viszont az őrzött szállítások és a szülések egy futó mentőgépkocsira jutó száma, előbbi 109-ről 77-re, utóbbi 21-ről 18-ra esett vissza. (Megjegyzendő, hogy a mutató mind a négy esetben kevesebb volt, mint az ország egészében.) Mozgóőrséget egy-egy kocsinak az országoshoz hasonlóan – csakúgy, mint 2008-ban – 2010-ben is kétszer kellett teljesítenie.

A régió három megyéje közül e tekintetben ismét Baranya emelkedett ki, ahol az egy kocsira jutó feladatok száma tavaly meghaladta az 1500-at, míg ugyanez Somogyban alig 1000-et tett ki, Tolnában pedig nem érte el a 900-at sem. Egy-egy futó mentőautóra Baranyában a múlt év folyamán mintegy 850 közterületi, illetve lakáson történő mentés, valamint 590 mentőszállítás elvégzése hárult, jóval több, mint a másik két megyében. Kizárólag az őrzött szállítás az, amiben a tolnai gépkocsik álltak a régión belül az élen, minden egyes tolnai mentő 101 ilyen esetnél működött közre 2010-ben.

3. tábla

Az egy mentőkocsira jutó mentőfeladatok számának alakulása

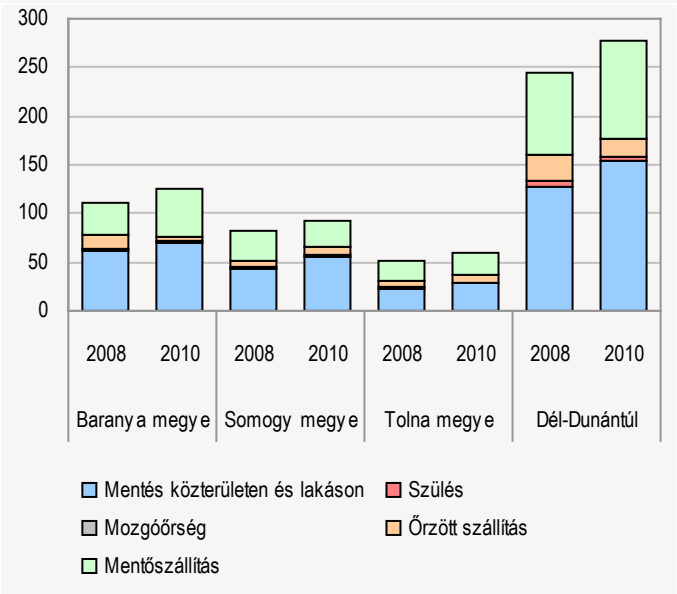
Megnevezés	Mentés közterületen és lakáson	Szülés	Mozgóőrség	Őrzött szállítás	Mentőszállítás	Mentőfeladat összesen
			2008			
Baranya megye	760	21	2	176	386	1 345
Somogy megye	484	21	3	66	342	915
Tolna megye	329	21	2	84	329	766
Dél-Dunántúl	534	21	2	109	353	1 019
Ország	604	25	3	117	417	1 166
			2010			
Baranya megye	854	19	3	51	590	1 517
Somogy megye	619	18	2	83	294	1 016
Tolna megye	409	17	1	101	349	877
Dél-Dunántúl	639	18	2	77	410	1 147
Ország	718	23	2	114	430	1 287

További, újabb információkhoz juthatunk a mentősök munkájával kapcsolatban az egy napra jutó feladatok alakulásának áttekintésével. Ebből látható, hogy a rájuk háruló napi tennivalók a vizsgált időszak során megszaporodtak. Míg 2008-ban egy naptári napon a régióban 245 esetben kellett kivonulniuk, addig 2010-ben már 277-szer. A feladatok sokasodása azonban nem jellemző valamennyi fajtájukra, miközben a már sokszor említett két fő tevékenység napi szinten gyakoribbá vált, addig az őrzött szállítás és a szüléshez való igénybevétel valamelyest ritkult. Mindezek folyományaként a mentődolgozók munkája 2010-ben a következő képet mutatta: naponta 154 alkalommal közterületen, illetve lakáson mentettek, 99 mentőszállítást végeztek, 19 esetben őrzött szállításhoz hívták őket, 4 esetben pedig várandós kismamához.

A régión belül a területi különbségek ez esetben is érzékelhetők. A legnagyobb forgalom Baranyában bonyolódott, ahol az elmúlt év minden egyes napján átlagosan 125 alkalommal vonultak ki a mentők. Ez több mint kétszerese volt a Tolnában, s bő egyharmadával több a Somogyban dolgozók igénybevételének.

3. ábra

Az egy napra jutó mentőfeladatok számának alakulása

Az előző két vizsgálati szempont összevetésével az elvégzett feladatok egy kézzelfoghatóbb értelmezést nyernek, kitűnik belőle az, hogy egy kocsi egy nap alatt mennyi munkát végez. Dél-Dunántúlon 2010-ben egy futó gépkocsi naponta átlagosan 3 mentőfeladatot látott el, eggyel többet, mint országosan, ám a két évvel ezelőttivel pontosan megegyező számút. A térség megyéi közül Baranyában tavaly napi 4, Somogyban 3, Tolnában pedig 2 feladat jutott egy-egy mentőre.

A mentősök tevékenységének szakmai részét – mint korábban már szó volt róla – a mentőorvosok, mentőtisztek és mentőápolók (a továbbiakban szakdolgozók) végzik. A régióban 2010-ben 416-an teljesítettek ilyen szolgálatot, közülük egy-egy főre tehát átlagosan 243 feladat ellátása hárult. Ez az igénybevétel kisebb, mint az országban általában, és egyben – tekintve, hogy a vizsgált időszakban a szakdolgozók száma jóval számottevőbben gyarapodott, mint a feladatoké – a két évvel korábbinál is valamivel mérsékeltebb leterheltséget jelent. A 243 feladatból 135 közterületen, vagy lakáson végzett mentés, 87 mentő-, 16 őrzött szállítás, 4 pedig szülés volt. A térségben a baranyai szakdolgozók számítottak a legelfoglaltabbnak, egy-egy fő közülük közel 300 esetet látott el az elmúlt évben, ennek több mint felét a közterületen, illetve lakáson történt mentések tették ki. Somogyban valamivel jobb volt a helyzet, ott 224 feladat jutott átlagosan egy szakemberre. A régión belül Tolnában mutatkoztak a legkedvezőbb körülmények, tekintve, hogy a megyében egy-egy mentősre „csupán” 194 hívás ellátása hárult.

A mentési munkák egy másfajta vetületét adja, ha azokat a szállítások célja szerint tekintjük át. Dél-Dunántúlon a 2010-ben mintegy 101 ezerre rúgó mentőfeladatok túlnyomó többségét, valamivel több, mint háromnegyed részét a lakásokból, vagy a feltalálás helyéről a gyógyintézetekbe történő szállítások tették ki. További bő egytizedük a gyógyintézetek egymás közti forgalma volt, a harmadik legnagyobb hányadot (7%) azok az esetek jelentették, amikor a beteget, illetve sérültet a helyszínen látták el. A feladatok fennmaradó mintegy 6%-át pedig a rendelőintézetbe, lakásra, és egyéb helyre történő szállítások töltötték ki, illetve azok a riasztások, amikor a helyszínen nem találtak beteget (ide értendő a mozgóőrség ellátása is). Ezek az arányok nagyjából hasonlóak az ország egészét jellemzőkhöz, csekély eltérésként legfeljebb csak annyi említhető, hogy a gyógyintézetekbe irányuló szállítások hányada a régióban némileg magasabb, ugyanakkor a helyszínen ellátott eseteké valamelyest alacsonyabb volt az országos átlagnál (országosan az előbbi 73, az utóbbi 9%-ot ért el). 2008 óta a három legfőbb célhoz köthető feladatok száma az átlagosnál erőteljesebben gyarapodott: a gyógyintézetekbe irányuló szállításoké 29%-kal (közel 77000-re), ezen intézmények egymás közti forgalma 33%-kal (mintegy 11000-re), emelkedett, a helyszínen ellátott esetek száma pedig 15%-kal lett több, ezáltal tavalyra megközelítette a 7 és fél ezret. Mindezekkel szemben a kisebb súlyt képviselő feladatok némelyikénél viszont igen számottevő visszaesés tapasztalható, így pl. a rendelőintézetekbe való szállításoknál, amelyek 2010-re úgyszólván teljesen elvesztették jelentőségüket. Két évvel korábban még megközelítőleg 12000 esetben volt valamilyen rendelőintézet a mentőutak célpontja, ugyanakkor az elmúlt évben ezek száma már nem érte el az ezret. Ezek a változások oda vezettek, hogy kismértékben módosult a feladatok cél szerinti struktúrája. A három fő célhoz kapcsolódó tevékenységek részaránya kisebb-nagyobb (2-10 százalékpont közötti) mértékben növekedett, miközben az utóbb említett rendelőintézeti szállításoké a 2008. évi 13%-ról nem egészen egy százalékra zsugorodott. A többi feladat tekintetében az előbbiekhez fogható mérvű átrendeződés nem következett be.

A régió megyéi között a célok összetételében jelentős differencia nem mutatkozott, a prioritások mindenütt ugyanazok voltak, legfeljebb az arányszámok nagysága tért el kissé egymástól. Somogyban a gyógyintézetekbe irányuló betegszállítások összes feladaton belüli hányada (78%) haladta meg a térség és a másik két megye átlagát egyaránt, Tolnában ugyanez a szinte „leírt” rendelőintézeti szállításokról mondható el (aránya itt 3% volt).

4.tábla

A mentőfeladatok megoszlása a szállítások célja szerint,%

Megnevezés	Gyógyintézetbe	Rendelőintézetbe	Lakásra, gyógyintézetből	Lakásra rendelőintézetből	Gyógyintézetből gyógyintézetbe	Egyéb helyre	Helyszínen hagyva	Beteget nem találtak
				2008				
Baranya megye	69,9	9,8	0,4	0,1	8,6	0,9	7,6	2,7
Somogy megye	55,4	23,5	0,1	0,1	9,4	1,7	7,3	2,4
Tolna megye	75,4	4,4	0,1	0,1	10,4	1,4	6,1	2,1
Dél-Dunántúl	66,2	13,2	0,2	0,1	9,3	1,3	7,2	2,5
Ország	70,5	4,1	0,2	0,2	10,3	2,4	8,8	3,5
				2010				
Baranya megye	75,2	0,1	0,5	0,1	12,2	2,2	7,3	2,4
Somogy megye	77,5	0,5	0,1	0,0	8,8	3,6	7,9	1,4
Tolna megye	74,9	3,2	0,2	0,1	11,6	1,4	6,6	2,0
Dél-Dunántúl	75,9	0,9	0,3	0,0	10,9	2,5	7,3	2,0
Ország	73,4	1,3	0,3	0,1	10,2	2,6	8,8	3,4

A mentőfeladatokon belül külön említést érdemelnek a tényleges mentési esetek. A régióban 2010-ben közel 56000 mentést teljesített az apparátus, – az országoshoz hasonlóan – 20%-kal többet, mint két évvel korábban. Ezek helyszíne többnyire az érintettek otthona volt, az esetek közel héttizedében a kocsiknak oda kellett menniük. Ezt a közterületi mentések követték, az utcák, terek, parkok, parkolók, stb. az esetek egynegyedének voltak bekövetkezési területei. Jelentősebb arányt képviseltek még a közlekedési mentések is, az összesnek 4%-ot meghaladó részét tették ki. Ipari (üzemi), illetve sport helyszín csak elvétve akadt, az eseteknek mindössze 0,5, illetve 0,8%-a köthető ezekhez. (Az arányok nagyjából az országos eloszlást követték.) Megjegyzendő, hogy 2008-hoz képest az egyik legerőteljesebb növekedés (23%) épp ez utóbbi (sport) helyszíneken végzett mentések számában következett be, amit csak a háztartásokban teljesítettek számának emelkedése (28%) szárnyalt túl. E kettőn kívül még a közterületeken történt mentések gyarapodtak (12%-kal) a vizsgált időszak alatt, a többi helyszín azonban kevesebbszer fordult elő 2010-ben, mint két évvel azelőtt. Ezek a változások a helyszínek szerinti megoszlásban nem okoztak alapvető átalakulást, a fontossági sorrend 2008 óta változatlan maradt, csupán a megfelelő arányszámok módosultak a két év alatt néhány(tized) százalékponttal.

Dél-Dunántúl mindhárom megyéjét – kisebb eltérésekkel – nagyjából a fentiekben vázolt struktúra jellemezte. A régiós átlagnak leginkább Tolna felelt meg, Baranyában a térség egészéhez képest némileg magasabb volt a lakás, és alacsonyabb a közterületi, Somogyban épp fordítva: valamelyest kisebb a lakás, és nagyobb a közterületi mentések hányada.

Minden eset, amelyben a mentők közreműködésére, segítségére van szükség az érintettek, illetve családjuk számára sokkoló esemény. Különösen igaz ez akkor, ha gyermekekről van szó. A régióban 2010-ben összesen mintegy 3700 esetben kellett 14 éven aluliak mentéséhez kocsit hívni, vagyis az összes ilyen jellegű esetek 7%-ában gyermekek voltak a szenvedő alanyok. Ez a korosztály tavaly a 2008. évinél jóval nagyobb veszélyeztetettségnek volt kitéve, amit az is tükröz, hogy a körükben végrehajtott mentések száma 21%-kal meghaladta a két évvel korábbit (országosan ugyanezen időszak alatt 27%-os volt a növekedés). A gyerekek esetében – csakúgy, mint általában – szintén a lakás és a közterület volt a legfőbb helyszín, tavaly a mentések 56, illetve 31%-a innen történt. Körükben – a régió teljes populációjával ellentétben – relatíve számottevő súlya volt a közlekedési, de méginkább a sport helyszínekről történt mentéseknek (ezek sorrendben 7, illetve 6%-ot tettek ki). A mentések számának növekedése – a közlekedési kivételével – valamennyi helyszínen meghaladta az átlagos 21%-os emelkedést (leginkább a sport területe tűnt veszélyesnek, ahol 26%-os ugrás következett be). A kivételként említett területen viszont közel egytizedével ritkábban került sor mentésekre. 2008-hoz viszonyítva a helyszínenkénti összetétel – a vázolt folyamatok hatására – annyiban módosult, hogy valamelyest csökkent a közlekedési területekhez, és majdnem ugyanennyivel nőtt a lakásokhoz kötődő esetek részaránya. Meg kell jegyezni, hogy vannak olyan helyszínek, amelyek a gyermekekre való fokozottabb odafigyelést igényelnék, nevezetesen a közlekedés és a sport, mégpedig azért, mert e területeken a 14 év alatti fiatalok hányada az összes mentésen belül az átlagos 7%-kal szemben 11, illetve 45%-ot ért el.

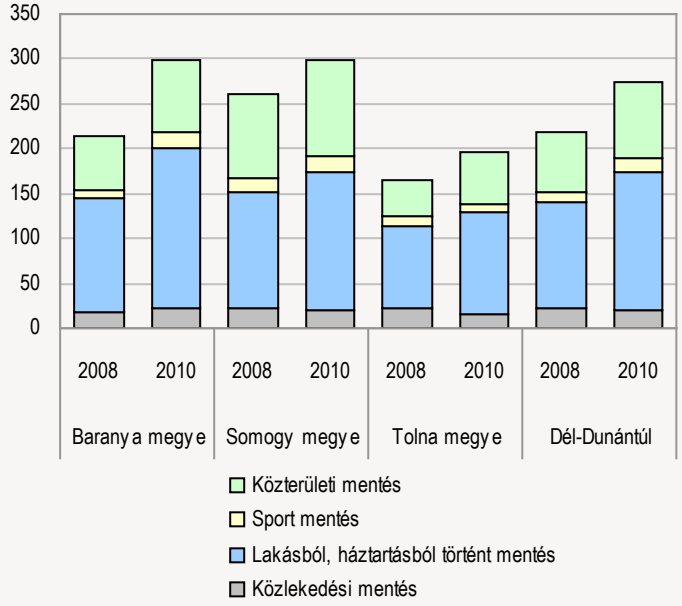
A gyermekmentések helyszínei a régióban és az ország egészében nagyjából hasonló összetételt mutattak, s a térség egészén belül a három megye között sem adódtak szembetűnően nagy különbségek e tekintetben. Néhány százalékpontos differencia volt csupán látható, Baranyában a lakásokból, Tolnában a közlekedési, Somogyban pedig a sport területekről történt mentések aránya haladta meg valamivel az átlagost, illetve a másik két megyében tapasztaltat.

A megfelelő korú népesség számához történő viszonyításból kitűnik, hogy a dél-dunántúli gyermekek veszélyeztetettsége az országosnál számottevőbb volt. 2010-ben tízezer 14. életévét még be nem töltött fiatalra a régióban 273 mentés jutott, miközben országosan „csak” 223. Ez az arányszám a 2008. évit is jelentősen (55-tel) meghaladta. A 273 esetből 154 lakáshoz, 84 közterületi, 20 közlekedési, 15 pedig sport helyszínhez volt köthető. Megjegyzendő, hogy a megfelelő országos átlagoknál valamennyi mutató rendre magasabb volt.

A régió megyéi közül Baranyában a lakásokba, Somogyban a közterületekre irányuló hívások voltak a lélekszámhoz viszonyítva az átlagosnál gyakoribbak, előbbiben tízezer gyermekkorúra vetítve 178, utóbbiban 107 volt a megfelelő arányszám. Tolnában ugyanakkor az említett két helyszín a fiatalok kisebb részére nézve tűnt veszélyesnek, mint a másik két megyében, itt tízezer 14 év alatti lakosra 112 lakáshoz, illetve 59 közterülethez kötődő mentés jutott 2010-ben.

4.ábra

A tízezer megfelelő korú (0–14 éves) lakosra jutó gyermek mentési esetek számának alakulása

A mentők munkájának speciális területét jelentik – már súlyuknál fogva is – a tömeges balesetek, azaz az olyan események, amelyek egyidejűleg 5, vagy több személy sérülését, megbetegedését okozzák. Dél-Dunántúlon 2010-ben 20 ilyen eset következett be (10 Baranyában, 6 Somogyban, 4 Tolnában), számuk 2008 óta összességében kedvezően változott, 40%-kal csökkent. Ez az országosnál előnyösebb helyzetet jelent, az ország egészében ugyanis ezen időszak alatt 23%-os fogyás következett be.

A mentési munkának sarkalatos pontja az idő. Erről azonban csak a – fentiekben említett – tömeges baleseteket illetően rendelkezünk információkkal, mégpedig részben arra vonatkozóan, hogy a mentők a bejelentéstől számítva hány perc alatt értek a helyszínre, másrészt pedig, hogy ott mennyi idő alatt számolták fel a balesetet (illetve a kettő összegeként, hogy a bejelentéstől a felszámolásig összesen mennyi idő telt el). A dél-dunántúli tömegbalesetek-nél a mentősöknek 2010-ben átlagosan kereken 60 percre, azaz egy órára volt szükségük ahhoz, hogy a riasztástól a baleset felszámolásáig eljussanak. Ez 3 perccel rövidebb idő, mint két évvel korábban volt. A szakmán belül régóta ismert fogalom az „aranyóra". Amennyiben a baleset bekövetkeztétől számított egy órán belül a sérült a végleges ellátóhelyre kerül, a további életkilátásai az átlagoshoz képest nagyságrenddel megnőnek. A fentiekből megállapítható, hogy a régiós átlagidő ebbe az egy órába – ugyan éppencsakhogy – de belefért. (Országosan valamivel kedvezőbb a helyzet, ott tavaly 56 percet tett ki a hívástól a befejezésig eltelt idő.) A 60 percből 10 percet vett igénybe az, hogy a mentők a helyszínre érjenek, további 50 perc pedig a baleset felszámolásával telt. Előbbi valamivel (egy perccel) jobb, mint az országos átlag, utóbbi azonban 4 perccel hosszabb annál.

A térségen belül Tolna emelkedett ki, itt volt ugyanis az összidő a legrövidebb, 2010-ben 50 perc (ebből 10 perc a baleset helyszínére való megérkezéshez, 40 perc a szerencsétlenség felszámolásához kellett). Baranyában ennél rosszabb helyzet mutatkozott, tekintve, hogy a megyében tavaly 58 percet igényelt az, hogy a riasztástól a felszámolásig eljussanak a szakemberek, igaz, hogy az „aranyórán" még így is belül maradtak. Megjegyzendő, hogy itt értek a leghamarabb (9 perc alatt) a helyszínre a mentősök, a sérültek ellátása azonban esetükben 49 percig tartott. Az előbbi két megyével szemben Somogyban a bűvös egy órát 10 perccel túllépték, itt az átlagos 70 percből 11-et tett ki a helyszín elérése, 58-at pedig a szerencsétlenség felszámolása. Tolna a tekintetben is említést érdemel, mert a régión belül az egyetlen megye volt, ahol a teljes átlagidő 2008-hoz képest visszaesett, méghozzá elég tetemesen, 24 perccel, amit szinte teljes egészében a gyorsabb felszámolás tett lehetővé. Baranyában ugyanakkor 10, Somogyban pedig 6 perccel hosszabbodott az összidő, ez esetben is a sérültek ellátása okozta a változást, ám ezúttal annak nagyobb időigénye miatt.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
V. évfolyam 81. szám 2011. december 6.
2011/81
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/11

Tartalom

1 A beruházások alakulása a Dél-Dunántúlon
4 A termékenység alakulása a Dél-Dunántúlon

A beruházások alakulása a Dél-Dunántúlon[1]

A gazdasági teljesítőképesség szempontjából a beruházások színvonalának és szerkezetének fontos a szerepe, hisz amellett hogy megteremti a jövőbeni fejlődés alapját, a beruházási tevékenységgel összefüggő kereslet révén az adott időszakban is gazdaságélénkítő hatással bír. Korábbi, 2008-ban elkészített vizsgálatunkból kiderült, hogy a Dél-Dunántúl a 2001–2007. évi beruházások népességarányos teljesítménye alapján a hét tervezési-statisztikai régió között a középső 4. helyet foglalta el (évenként rendszerint a 4–5. volt), az egy lakosra jutó érték pedig 84%-át tette ki az országos átlagnak. Az élen a fejlettebb három (közép-magyarországi, nyugat- és közép-dunántúli) régió állt, amelyek közül főként a két dunántúliban nagy jelentősége volt a termelő ágakban megvalósult fejlesztéseknek, míg Dél-Dunántúlon inkább az M7-es autópálya-építésekkel és más országos nagyberuházásokkal összefüggésben valósultak meg nagyobb összegű invesztíciók, a gazdaságélénkítést közvetlenül befolyásoló termelő nagyberuházások hiányoztak. Ezt támasztják alá a nevezett időszak megyénkénti adatai is. A 2001–2007. évek egy lakosra jutó átlagos beruházásértéke alapján felállított megyerangsorban a három régióbeli megye közül Somogyot és Tolnát találhattuk az első tíz között, ahol autópálya, illetve Duna-híd építése állt a viszonylag előkelő hely mögött, míg Baranya, ahol ilyen jelentékeny összegű beruházás abban az időben nem folyt, a 16. helyre szorult.

Jelen kiadványunkban elsősorban a legutóbbi két teljes év adata alapján nézzük meg a Dél-Dunántúlon megvalósult beruházások főbb jellemzőit. A rövid időszakra történő visszatekintést főként az indokolja, hogy a 2008-tól bevezetett legújabb ágazati besorolás szerint 2009-től rendelkezünk területi adatokkal, de több sajátosság is adódott ebben az időszakban, amelyek ily módon markánsabban megmutatkoznak. E két esztendőben – közülük is főként 2009-ben – a régióban viszonylag élénk volt a beruházási tevékenység, amely azonban ebben az időszakban is elsősorban országosan is kiemelt fejlesztéseknek köszönhető, nevezetesen az M6-os és az M60-as autópálya tolnai és baranyai szakaszai építésének, továbbá a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa kiemelt projektjeinek. A két esztendő évi átlagában a régióban megvalósult **beruházások értéke** 343,7 milliárd forintot tett ki, amely az országos teljesítményérték 9,1%-át jelentette. Az országon belüli részesedés hasonló volt Nyugat-Dunántúléhoz és meghaladta Észak-Magyarországét (a két év közül pedig 2009-ben volt magasabb). Viszonyításképpen megemlítjük, hogy az ezen időszakot megelőző két évben – és a fent már említett 2001–2007. évek átlagában is – a Dél-Dunántúl összberuházásainak országon belüli részaránya (7–7,5%) volt a legalacsonyabb a hét régió közül A fentiekből is megmutatkozik, hogy a térséghez tartozó három megye közül a legutóbbi két évben Baranyát és Tolnát érintették nagyobb fejlesztések.

1. tábla

A beruházási teljesítményérték alakulása területi egységek szerint

Térség	2009	2010+	2009–2010+ évi átlag	2009	2010+	2009–2010+ évi átlag
	milliárd forint			területi megoszlás, %		
Közép-Magyarország	1645,1	1527,6	1586,4	43,5	40,1	41,8
Közép-Dunántúl	391,5	400,8	396,2	10,4	10,5	10,4
Nyugat-Dunántúl	334,3	359,7	347,0	8,8	9,4	9,1
Baranya megye	123,5	130,1	126,8	3,3	3,4	3,3
Somogy megye	82,3	79,2	80,8	2,2	2,1	2,1
Tolna megye	156,7	115,5	136,1	4,1	3,0	3,6
Dél-Dunántúl	**362,5**	**324,9**	**343,7**	**9,6**	**8,5**	**9,1**
Észak-Magyarország	254,5	303,0	278,8	6,7	8,0	7,3
Észak-Alföld	374,5	399,9	387,2	9,9	10,5	10,2
Dél-Alföld	367,4	411,6	389,5	9,7	10,8	10,3
Külföld	51,7	81,1	66,4	1,4	2,1	1,8
Összesen	**3781,6**	**3808,6**	**3795,1**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Ebből: hazai megyék	2453,8	2567,1	2510,5	64,9	67,4	66,2

A térségben megvalósult beruházások **volumene** az elmúlt néhány évet áttekintve 2008-ban és 2009-ben volt növekvő, 2010-ben – az autópálya tolnai szakaszának befejezését követően – már csökkenést mutatott. Az előző évhez mérten 2009-ben 22%-os növekedés, 2010-ben 12%-os csökkenés valósult meg. A két év együttes 7,2%-os volumennövekedése egyértelműen a kiemelt beruházásokkal hozható összefüggésbe (országosan mindkét évben mérséklődés volt tapasztalható), amely megmutatkozott a szállítás, raktározás, illetve a művészet, szórakoztatás, szabadidős tevékenység nemzetgazdasági ág számottevő növekedésében (az autópálya-építéssel illetve Pécs kulturális fővárosi rangjával összefüggő fejlesztések kapcsán). Számottevő élénkülés mutatkozott még – főként országos iskolafelújítási-programokkal összefüggő forrásoknak köszönhetően – az oktatásban (e terület a térségen belül főként Somogy és Tolna megyében ért el jelentősebb volumennövekedést) továbbá a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban.

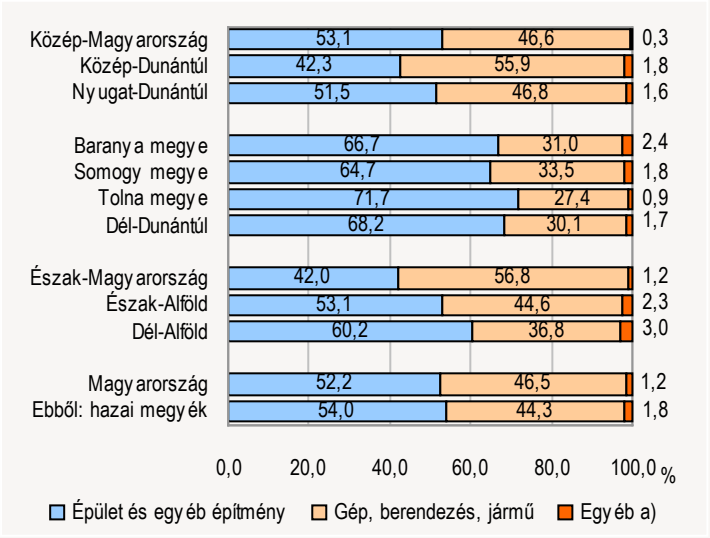
Anyagi-műszaki összetétel szerint a régió beruházásaiban általában is valamivel jelentékenyebb szokott lenni az épületekre és egyéb építményekre, és alacsonyabb a gépekre, berendezésekre fordított részarány, mint országosan vagy az iparosodottabb régiókban illetve megyékben jellemző. Az utóbbi két esztendőben azonban különösen magasra ugrott az építményekre fordított hányad, a már előbb említett kiemelt nagyberuházások

1 A gazdasági szervezetek beruházásaira vonatkozó adatok a legalább egy főt foglalkoztató vállalkozások és a költségvetési szervek összességére, valamint a megfigyelt nonprofit szervezetekre vonatkoznak, a beruházás helye szerinti területi bontásban. Az összehasonlíthatóság érdekében az országos adatokat is a területihez hasonló tartalommal használjuk. A 2010. évi adatok előzetesek.

jellegéből adódóan is. Ezzel párhuzamosan a gépberuházásokra fordított kiadásokat mérsékelte az ebben az időszakban már erőteljesen érezhető válság hatása is, hisz a vállalkozások óvatosabbak lettek a saját forrásból vagy hitelből finanszírozott termelőcélú fejlesztések terén. Mindezek összhatásaként a 2009–2010. éveket együttesen tekintve a hét tervezési statisztikai régió közül a Dél-Dunántúlon megvalósult beruházások értékében volt a legmagasabb – 68% – az épület és egyéb építmény építésére fordított hányad, miközben az országos arány 52%-ot tett ki. (Megjegyzendő, hogy az azt megelőző 2007. és 2008. évek átlagában 57%-os régióbeli részesedéssel párhuzamosan 50%-os országos építményhányad mutatkozott.)

1. ábra

A beruházások anyagi-műszaki összetétele területi egységek szerint, 2009–2010+

a) Ültetvény, erdő, tenyész-, igásállat és egyéb beruházások.

A 2009-2010. évekre számítva a régió mindhárom megyéjében meglehetősen magas volt az összes beruházásértéken belül az épületekre és egyéb építményekre fordított hányad. Közülük Somogy megyében ez a korábbi években is jellemző volt, Baranyában és Tolnában azonban az azt megelőző két év 50% körüli részesedéséhez képest jelentős növekedést mutatott. A legutóbbi két esztendő építményarányát tekintve az ország megyéinek rangsorában is az élen helyezkedett el a három megye, azzal a pontosítással, hogy az első helyen álló Tolna megyét követően – az ugyancsak autópályaépítés által érintett – Csongrád megye másodikként közéjük ékelődött. (Az ország megyéi között az alsó szélsőértéket e téren Komárom-Esztergom megye képviselte, ahol a két év fejlesztéseinek kétharmadát a gép-, berendezés és járműberuházások tették ki.)

Az elmúlt két esztendő a korábbiaktól eltérő eredményt hozott **a beruházások egy lakosra jutó értéke** szempontjából is. A két év átlagában a Dél-Dunántúl egy lakosára 362,8 ezer forint beruházási teljesítmény jutott, amely ugyan nem érte el az országos átlagot, de viszonylag kismértékben, 4%-kal (16,3 ezer forinttal) maradt el attól. Ezzel az átlagos értékkel a hét tervezési-statisztikai régió között Közép-Magyarország után a 2. helyen állt. (Összehasonlításul megjegyezzük, hogy a két évvel korábbi 2007–2008. évi átlagos érték alapján a régiók között a középső 4. helyet foglalta el az országos átlag alig több mint háromnegyedével.) A legutóbbi két év közül is a 2009. év fajlagos beruházási teljesítménye alakult kedvezőbben, valamelyest országos átlag feletti mutatóértékkel, 2010-ben már újra a 4. helyre sorolódott a régió, azonban az országos átlaghoz képest kialakult 10%-os elmaradás még mindig jelentősen mérsékeltebb volt a korábban általában jellemzőnél. Anyagi-műszaki összetétel szerint jelentős eltérés mutatkozott a fajlagos mutatóértékekben. Miközben az épületek és egyéb építmények egy lakosra jutó értéke alapján a régió ugyancsak a 2. helyen állt (Közép-Magyarország után) az országos átlagot 25%-kal felülmúlva, addig a gép-, berendezés-, járműbeszerzés fajlagos mutatója alapján épp csak megelőzte Dél-Alföldet, az országos átlagnak mindössze a 62%-át teljesítve.

2. tábla

A beruházási egy lakosra jutó értéke területi egységek szerint, ezer forint

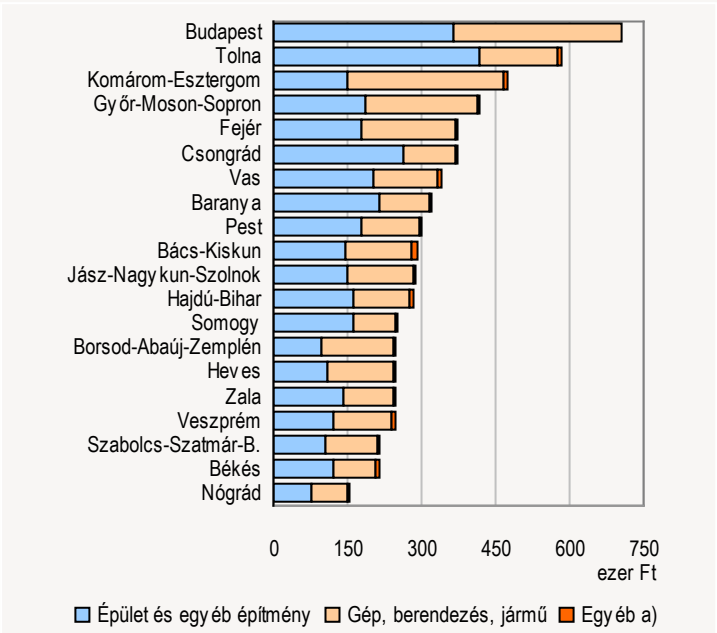
Térség	2007–2008 évi átlag	2009	2010+	2009–2010+ évi átlag		
				össz-esen	ezen belül	
					épület és egyéb épít-mény	gép, beren-dezés, jármű
Közép-Magyarország	537,3	559,9	515,8	537,8	285,8	250,4
Közép-Dunántúl	478,6	355,6	365,6	360,6	152,7	201,5
Nyugat-Dunántúl	386,8	335,2	361,3	348,2	179,5	163,1
Baranya megye	266,2	313,1	331,4	322,3	214,8	99,7
Somogy megye	302,8	256,1	248,2	252,2	163,1	84,6
Tolna megye	325,7	667,6	497,0	582,7	417,9	159,4
Dél-Dunántúl	**293,4**	**381,4**	**344,0**	**362,8**	**247,4**	**109,3**
Észak-Magyarország	254,7	209,3	252,1	230,6	96,7	131,0
Észak-Alföld	279,6	250,1	268,9	259,5	137,7	115,7
Dél-Alföld	254,8	277,9	313,4	295,6	177,9	108,9
Összesen[a)]	**386,4**	**377,3**	**380,9**	**379,1**	**198,0**	**176,3**
Ebből: megyék átlaga	325,6	295,4	310,3	302,9	163,4	134,0

a) Külföldi telephelyen megvalósult beruházással együtt számítva.

A régió három megyéje közül a vizsgált legutóbbi két év átlagában az *összes beruházás* egy lakosra jutó értéke Tolnában volt a legmagasabb, 54%-kal meghaladva az országos átlagot, és Budapestet követően az ország megyéi között is az élen állt. Baranya (az országos átlag 85%-ával) – a fővárost is számbavéve – a 8., Somogy (az országos átlag kétharmadát teljesítve) a 13. helyet foglalta el a megyék sorában. A főcsoportok közül az *épületek és egyéb építmények* Tolna megyei népességarányos invesztíciójának értéke a budapestit is felülmúlta, Baranya a 4., Somogy a 10. helyen állt. A *gépek, berendezések és járművek* beszerzése terén azonban már mindhárom megye kedvezőtlenebb pozícióba került. Tolnában még e főcsoportban is viszonylag magas, de már az országos átlagtól 10%-kal elmaradó fajlagos beruházásérték valósult meg. Baranyában és Somogyban viszont az ilyen jellegű fejlesztések rendkívül alacsony szinten alakultak, előbbi megye a 16., utóbbi – csupán Nógrádot megelőzve – a 19. volt a megyesorban, az országos átlag 57%-ával, illetve nem egészen felével. Ez kedvezőtlen a gazdasági fejlődés jövőbeli megalapozása szempontjából. Népességarányosan a főváros után a megyék közül Komárom-Esztergom megye tudott legnagyobb összeget fordítani a technikai, technológiai megújulást segítő tárgyieszköz-csoport fejlesztésére, nagyságrendileg ez utóbbi a Baranya megyeinek 3,2, a Somogy megyeinek a 3,7-szeresét tette ki. A beruházásokhoz tartozik egy harmadik, minden térségben alacsony hányadot képviselő csoport is, az *egyéb fejlesztések* leginkább mezőgazdasági tevékenységhez kötődnek. Tartalmukkal összefüggésben (ültetvény, erdő, tenyész- és igásállatok, stb.) a kiterjedtebb mezőgazdasággal rendelkező térségekben képviseltek valamivel magasabb fajlagos összeget e beruházások. A megyék közül a két legutóbbi esztendő adatai alapján Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar és Baranya ilyen célú fajlagos fejlesztései bizonyultak a legmagasabbnak (de egy főre vetítve ez is mindössze 8–13 ezer forintot jelentett). A régiók közül Dél-Alföld állt az élen, Dél-Dunántúlnak e szempontból a középső 4. hely jutott, de az egy lakosra jutó mindössze 6 ezer forintnyi fajlagos érték még így is 28%-kal felülmúlta az országos átlagot.

2. ábra

A beruházások egy lakosra jutó értéke megyék szerint, 2009–2010+ évi átlag

a) Ültetvény, erdő, tenyész-, igásállat és egyéb beruházások.

Az utóbbi két évben a Dél-Dunántúlon megvalósult beruházások **nemzetgazdasági ág szerinti összetétel**ében jelentkeztek általános és csak ezen időszakra jellemző sajátosságok egyaránt. Az előbbiek közé tartozott, hogy az országos átlagnál magasabb volt a mezőgazdaság, és lényegesen alacsonyabb a feldolgozóipar részaránya. Az időszak sajátosságai közé tartozónak ítélhető viszont, hogy lényegesen nagyobb volt a szállítás, raktározás súlyaránya (ez különösen Tolnában rendkívüli), az összes beruházásérték bő háromtizede e gazdasági ág kondícióit javította (az országos nem egészen egyötöddel párhuzamosan). Erőteljesebbnek mutatkozott az országosnál továbbá a villamosenergia-ipar, a víz- és hulladékgazdálkodás, az oktatás továbbá a művészet, szórakoztatás területén megvalósított beruházások részaránya.

3. tábla

A beruházások ágazati szerkezete, 2009–2010+

	Nemzetgazdasági ág, ágazat	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
		megye				
	Ágazati megoszlás, %					
A–F	Termelő ágak összesen	42,0	41,9	32,3	38,1	42,0
	Ezen belül:					
A	mezőgazdaság	11,1	9,5	5,6	8,5	4,8
C	feldolgozóipar	16,4	12,9	4,5	10,8	22,5
D	villamosenergia-ipar	8,2	5,2	14,1	9,8	7,2
E	víz- és hulladékgazdálkodás	2,0	8,2	6,7	5,3	3,6
G–S	Szolgáltató ágak összesen	58,0	58,1	67,7	61,9	58,0
	Ezen belül:					
H	szállítás, raktározás	13,4	19,0	53,3	30,5	19,2
P	oktatás	5,8	5,8	2,4	4,5	3,3
R	művészet, szórakoztatás	4,8	4,4	0,3	2,9	1,4
A–S	**Nemzetgazdaság összesen**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

3. tábla folytatás

	Nemzetgazdasági ág, ágazat	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
		megye				
	Az ország azonos nemzetgazdasági ágán belüli arány, %					
A–F	Termelő ágak összesen	3,3	2,1	2,8	8,2	100,0
	Ezen belül:					
A	mezőgazdaság	7,8	4,2	4,2	16,2	100,0
C	feldolgozóipar	2,4	1,2	0,7	4,4	100,0
D	villamosenergia-ipar	3,8	1,5	7,0	12,3	100,0
E	víz- és hulladékgazdálkodás	1,9	4,8	6,6	13,2	100,0
G–S	Szolgáltató ágak összesen	3,3	2,1	4,2	9,7	100,0
	Ezen belül:					
H	szállítás, raktározás	2,3	2,1	9,9	14,4	100,0
P	oktatás	5,8	3,7	2,6	12,1	100,0
R	művészet, szórakoztatás	11,7	6,8	0,8	19,3	100,0
A–S	**Nemzetgazdaság összesen**	**3,3**	**2,1**	**3,6**	**9,1**	**100,0**

Más szempontból ugyanakkor a feldolgozóipart kivéve ezek voltak azok a nemzetgazdasági ágak is, amelyekben az ország azonos ágán belül a beruházási teljesítmények legnagyobb arányban jelentek meg a térségben (az átlagos 9,1%-kal szemben 12–19% közötti hányadban). A feldolgozóiparban megvalósult országos fejlesztéseknek viszont mindössze a 4,4%-a jutott a Dél-Dunántúlra, ami jelzi az ágazat jelenlegi és jövőbeni gyenge kondícióit is.

Hasonló eredményre jutunk az egyes nemzetgazdasági ágak egy lakosra jutó fajlagos beruházásértéke alapján is. Miközben a két legutóbbi év népességarányos beruházásértéke a mezőgazdaságban 1,7-szerese, a villamosenergia-iparban, a víz- és hulladékgazdálkodásban valamint az oktatásban 1,3-1,4-szerese, a szállítás, raktározásban másfélszerese, a művészet, szórakoztatás, szabadidős tevékenységekben kétszerese volt az országos ágazati átlagnak, addig a feldolgozóiparban a felét sem érte el annak.

4. tábla

A beruházások egy lakosra jutó értéke néhány nemzetgazdasági ágban 2009–2010+ évi átlag (ezer Ft)

	Nemzetgazdasági ág, ágazat	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
		megye				
A–F	Termelő ágak összesen	135,2	105,8	188,3	138,4	159,4
	Ezen belül:					
A	mezőgazdaság	35,9	23,8	32,4	30,9	18,0
C	feldolgozóipar	52,7	32,5	26,0	39,3	85,1
D	villamosenergia-ipar	26,3	13,1	81,9	35,5	27,4
E	víz- és hulladékgazdálkodás	6,5	20,7	39,1	19,4	13,8
G–S	Szolgáltató ágak összesen	187,0	146,4	394,4	224,4	219,7
	Ezen belül:					
H	szállítás, raktározás	43,2	47,9	310,7	110,7	72,9
P	oktatás	18,7	14,7	13,9	16,1	12,7
R	művészet, szórakoztatás	15,4	11,0	1,9	10,6	5,2
A–S	**Nemzetgazdaság összesen**	**322,3**	**252,2**	**582,7**	**362,8**	**379,1**

Összefoglalóan megállapítható, hogy a legutóbbi két teljes évben a Dél-Dunántúlon megvalósult beruházások teljesítményértéke összegét és fajlagos nagyságrendjét tekintve is kedvezően alakult. Ágazati szerkezete azonban – azáltal hogy elsősorban szolgáltató ágakat érintett – nem olyan jellegű, amely önmagában rövid távon érzékelhetően támogatni tudná a térség gaz-

dasági teljesítményének lendületbe hozását. A jelentős forrásigényű beruházások számos területen hosszú ideje jelentkező hiányt pótoltak, amelyek közül még a közlekedési elszigeteltség oldása céljából nagyon fontos autópálya is leginkább abban az esetben érhetne el jelentősebb kihasználtságot és támogathatná nagyobb mértékben a gazdaságot is, amennyiben a déli határon túli kapcsolat révén a nemzetközi forgalomba is bekapcsolódhatna.

Módszertan

A termékenység alakulása a Dél-Dunántúlon

Bevezető

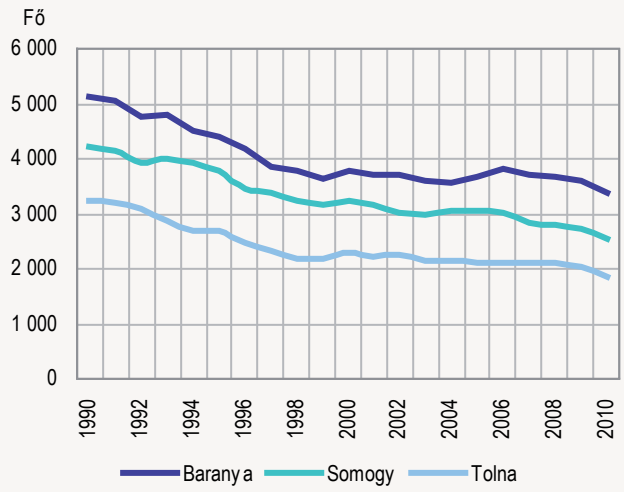
Magyarországon a nyolcvanas években vette kezdetét a népesség csökkenése, amely napjainkig tartó, hol gyorsuló, hol lassuló, de úgy tűnik megállíthatatlan folyamat. Hazánk lélekszáma 1980 óta több mint 700 ezer fővel, csaknem 7%-kal csökkent, és ez év elejére átlépve a lélektani határt, 10 millió alá süllyedt. Az EU tagállamok közül 2010-ben Lettország és Bulgária után Magyarországon regisztrálták a harmadik legnagyobb mértékű – ezer lakosonként 4 fős – természetes fogyást, miközben az Európai Unió lakossága ebben az esztendőben ezer lakosonként átlagosan egy fővel szaporodott. A Dél-Dunántúl népességének alakulása még az országosnál is kedvezőtlenebb képet mutat, a lélekszám 1980 és 2011 között mintegy 120 ezer fővel, több mint 11%-kal csökkent. A rohamos népességfogyás oka egyértelműen a többé-kevésbé változatlan halandósági szint mellett folyamatosan fogyatkozó születésszám, a lanyhuló gyermekvállalási hajlandóság. Elemzésünkben bemutatjuk, hogy az elmúlt két évtizedben miként alakult a termékenység a Dél-Dunántúlon – kitérve ezen belül az egyes megyék jellegzetességeire – összehasonlítva az országos folyamatokkal.

Élveszületések

Dél-Dunántúl lakossága 2010-ben alig 7800 újszülöttel gyarapodott, amely hozzávetőleg 4800 fővel maradt el az 1990. évi születésszámtól, de a 2000. évinél is 1500 fővel kevesebb volt. A vizsgált időszak elején az élveszületések száma még meghaladta a 12 ezer főt, majd 1997-ben csökkent először 10 ezer alá, és 2010-ben már a 8 ezret sem érte el. Mindez százalékokban kifejezve annyit jelent, hogy a régióban 2010-ben az 1990. évihez viszonyítva 38%-kal, a 2000. évihez képest pedig 16%-kal kevesebb gyermek született. A csökkenés üteme számottevő mértékben meghaladta az országos átlagot, ahol a 20 esztendőt tekintve 28%-kal, az elmúlt tíz évben pedig mintegy 7%-kal fogyatkozott a születésszám.

3. ábra

Az élveszületések számának alakulása a Dél-Dunántúl megyéiben, 1990–2010

A régió megyéi közül Tolnában mutatkozott a legnagyobb visszaesés, a 2010-ben regisztrált élveszületések száma az 1900-at sem érte el, amely a vizsgált időszak eleji több mint 3200 fős születésszámtól 42%-kal, a 2000. évitől pedig 19%-kal maradt el. Somogy megyében is hasonlóan erőteljes változás zajlott le, a húsz éves időintervallumot tekintve 40, az elmúlt tíz esztendő alatt 21%-kal zuhant az élveszületések száma. Baranyában mutatkozott a „legkedvezőbb" helyzet, a régió három megyéje közül itt regisztrálták a legenyhébb csökkenést, 1990 és 2010 között harmadával, ezen belül 2000 és 2010 között 11%-kal fogyatkozott a születésszám.

Élveszületési arányszámok

A születésszámhoz hasonlóan erőteljesen csökkenő trend jellemezte az ún. nyers élveszületési arányszámot is. A Dél-Dunántúlon az ezer lakosra jutó élveszületések száma 1990 és 2010 között csaknem folyamatosan csökkent. Az időszak elején még több mint 12 élveszületés jutott ezer lakosra, napjainkban csupán alig több mint 8. A régiós mutató értéke az időszak első felében még többnyire elérte vagy meghaladta az országos átlagot, az ezredfordulót követően azonban a születésszám országosnál is nagyobb visszaesése következtében évről évre alatta maradt, 2010-re már csupán 8,2 ezreléket tett ki, miközben országosan még elérte a 9 ezreléket.
A nyers élveszületési arányszám a régió megyéi közül Tolnában esett vissza a leghatározottabban, 1990-ben még 12,7 élveszületés jutott ezer lakosra (a régió megyéi közül a legtöbb), 2010-ben mindössze 8. Az időszak elején Baranyában és Somogyban egyaránt 12,3 ezreléket kitevő arányszám 2010-re előbbi megyében 8,6, utóbbiban 8,0 ezrelékre csökkent.

5. tábla

Korspecifikus élveszületési arányszámok

Terület	Ezer megfelelő korú nőre jutó élveszületések száma						15-49 összesen
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	
				1990			
Baranya megye	44,4	144,9	105,6	42,7	14,3	1,2	49,0
Somogy megye	48,7	161,0	114,8	42,4	15,9	1,7	51,0
Tolna megye	45,2	173,2	119,8	44,0	14,1	1,4	52,8
Dél-Dunántúl	46,0	156,8	112,1	42,9	14,8	1,4	50,8
Magyarország	39,5	147,2	115,4	46,9	16,4	1,6	49,4
				2000			
Baranya megye	25,1	67,7	90,8	54,8	18,2	1,3	37,2
Somogy megye	30,6	85,6	88,4	50,3	21,8	1,5	39,8
Tolna megye	23,9	75,4	97,2	52,1	16,9	1,1	37,8
Dél-Dunántúl	26,6	75,5	91,6	52,7	19,1	1,3	38,2
Magyarország	24,4	69,9	93,1	55,3	19,8	1,7	38,7
				2010			
Baranya megye	16,0	42,5	68,5	73,3	32,6	2,9	35,8
Somogy megye	24,1	51,7	70,6	63,2	29,6	3,4	35,3
Tolna megye	15,3	47,2	77,6	72,7	33,3	2,3	35,5
Dél-Dunántúl	18,6	46,6	71,2	69,8	31,8	2,9	35,5
Magyarország	17,9	40,1	73,9	77,0	35,4	3,6	37,9

Mivel a szülések szempontjából releváns női népesség aránya az össznépességen belül területenként akár jelentősen is eltérhet és időben is változhat, ezért a termékenység alakulásáról tisztább képet kaphatunk, ha az élveszületések számát nem a teljes népességhez, hanem a szülőképes korú, 15-49 éves nők számához viszonyítjuk. A Dél-Dunántúlon 1990-ben még csaknem 51 élveszületés jutott ezer produktív korú nőre, 2000-ben már csak

38, 2010-ben kevesebb mint 36. Országosan valamivel kisebb mértékű volt a csökkenés, az időszak eleji 50-ről napjainkra 38-ra mérséklődött a mutató értéke. A régió megyéi közül e tekintetben is Tolna emelhető ki, ahol 1990-ben még a legtöbb, szám szerint 53 újszülött jutott ezer szülőképes korú nőre, 2010-ben számuk a régió másik két megyéjéhez hasonlóan itt sem érte el a 36-ot, a legnagyobb visszaesés tehát itt ment végbe.

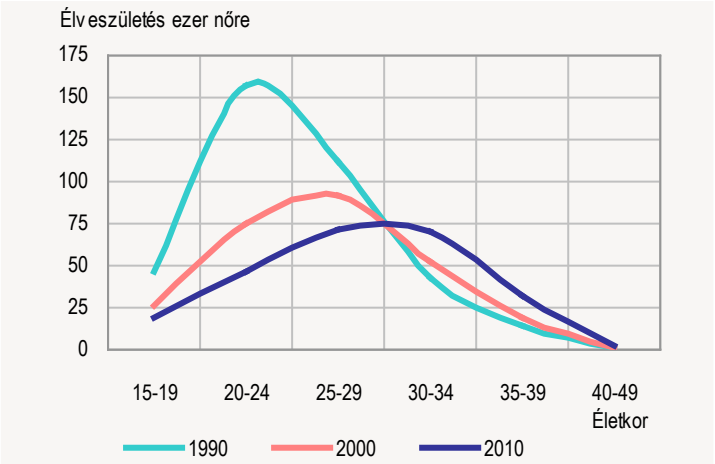
Az elmúlt évtizedekben a születésszám valamint a termékenység jókora csökkenése a szülő nők korösszetételének jelentős átrendeződése mellett ment végbe. Nagymértékben visszaesett a 30 év alatti fiatal nők szülésgyakorisága, ugyanakkor az ennél idősebbeké fokozatosan emelkedett. A termékenység általános szintjének csökkenése abból adódott, hogy a 30 év felettiek gyermekvállalásának emelkedése nem volt akkora mértékű, hogy ellensúlyozni tudta volna a fiatalabbak körében bekövetkezett hatalmas visszaesést. Ez a folyamat mind országosan, mind a régióban egyaránt megfigyelhető volt.

A Dél-Dunántúlon 1990-ben még 46 élveszületés jutott ezer 15-19 éves nőre, 2000-ben már csak 27, 2010-ben kevesebb mint 19. Az elmúlt időkig hagyományosan a legtermékenyebbnek számító 20–24 évesek körében ennél is drasztikusabb csökkenés volt megfigyelhető, ezer ilyen korú nő 1990-ben még 157, 2000-ben már csak 75, 2010-ben pedig csupán 47 gyermeknek adott életet. A 25–29 évesek szülésgyakorisága is számottevő mértékben csökkent, a vizsgált időszak első felében 112-ről 92-re, majd a második végére 71-re mérséklődött az ezer nőre számított mutató. A 30 év felettiek termékenysége ugyanakkor – lényegesen szerényebb mértékben ugyan, de – minden korcsoportban emelkedett. A régióban ezer 30–34 éves nő 1990-ben még mindössze 43, 2000-ben 53, 2010-ben 70 gyermeket vállalt, a 30–35 évesek körében ugyanez sorrendben 15, 19 illetve 32 főt tett ki. A 40 év feletti nők termékenysége továbbra is elenyésző a fiatalabb korosztályokéhoz viszonyítva, ugyanakkor figyelemre méltó, hogy az elmúlt tíz esztendő során több mint duplájára emelkedett. Ezek a folyamatok mind irányukat, mind mértéküket tekintve hasonlóan zajlottak országosan csakúgy, mint a régió három megyéjében.

A 2010. évi korspecifikus termékenységi arányszámokat tekintve megállapítható, hogy a Dél-Dunántúlon élő tizenéves illetve huszas éveik első felében járó nők szülésgyakorisága meghaladta az országos átlagot, míg az ennél idősebb korcsoportoké rendre az országos alatt maradt. Az említett fiatal korosztályok termékenysége a régión belül Somogy megyében volt a legmagasabb, ugyanakkor a 30 év felettieké itt volt a legalacsonyabb. A szülőképes korú nők termékenysége 2010-ben országosan a 30–34, a régió átlagában – ha csak árnyalatnyival is – még mindig a 25–29 éves korcsoportban volt legmagasabb. A régió megyéi közül ez alól csak Baranya jelentett kivételt, ahol a 30–34 évesek termékenysége 2010-ben már felülmúlta a 25–29 évesekét. Az alábbi ábrán jól látható a termékenység szintjének főként a kilencvenes években bekövetkezett jelentős csökkenése, másrészt a csúcspont egyre későbbi életkorok felé tolódása.

4. ábra

Termékenység az anya kora szerint a Dél-Dunántúlon

Átlagos életkor

A szülések egyre későbbi időpontra történő elhalasztása számottevő mértékben megnövelte a szülő nők átlagos életkorát. A Dél-Dunántúlon gyermeket vállaló nők 1990-ben még általában alig több mint 25 évesek voltak, majd életkoruk 2000-re megközelítette a 27-et, 2010-re pedig a 29 évet is meghaladta. A szülő nők átlagos életkora országosan némileg magasabb volt, és a régióhoz hasonló mértékű és ütemű emelkedés jellemezte. A növekedés mind országosan, mind a régióban a vizsgált időszak második felében, tehát az ezredforduló után volt intenzívebb, a Dél-Dunántúlon szülésre vállalkozó nők életkora 1990 és 2000 között átlagosan 1,4 évvel, 2000 és 2010 között mintegy 2,5 évvel lett magasabb (országosan 1,3 illetve 2,8 évnyi emelkedés mutatkozott). Régiónkban a gyermeket vállaló nők 1990-ben még mindhárom megyében egyaránt átlagosan 25,3 év körüli életkora Somogy megyében emelkedett a legkisebb mértékben (a vizsgált időszak első felében 1,2, a másodikban 2,2 évvel), így 2010-re a megyék közül egyedüliként itt maradt 29 év alatt.

A szülő nők életkorának általános emelkedését mindenekelőtt az első gyermek vállalásának egyre későbbi időpontra történt halasztása eredményezte. A Dél-Dunántúlon élő nők 1990-ben még általában a 23. életévük betöltése előtt világra hozták első gyermeküket, ez a jelentős esemény 2000-ben már átlagosan 24,5 évesen, 2010-ben pedig csaknem 27,5 évesen következett be (országos átlagban ennél is idősebbek voltak az első gyermeküknek életet adó anyák, átlagos életkoruk 2010-ben már meghaladta a 28 évet). Az első gyermek vállalásának ideje a vizsgált időszak első tíz esztendejében tehát mintegy 1,9, a második szakaszban pedig 2,9 évvel tolódott ki, ez az életkor nagyobb ütemben emelkedett, mint a szülő nőké általában. A Dél-Dunántúl megyéi közül ebben az esetben is Somogy emelhető ki, a növekedés mértéke itt volt a leglassúbb, ebből adódóan 2010-ben az első gyermekes anyák még 27 évnél fiatalabbak voltak, miközben Baranyában csaknem elérték a 28-at.

6. tábla

A nők átlagos életkora

Terület	1990	2000	2010
A gyermek születésekor			
Baranya megye	25,30	26,93	29,53
Somogy megye	25,35	26,54	28,71
Tolna megye	25,38	26,72	29,36
Dél-Dunántúl	25,34	26,75	29,22
Magyarország	25,67	27,00	29,83
Az első gyermek születésekor			
Baranya megye	22,70	24,79	27,91
Somogy megye	22,69	24,29	26,82
Tolna megye	22,67	24,58	27,54
Dél-Dunántúl	22,69	24,56	27,47
Magyarország	22,99	25,02	28,23

Teljes termékenységi arányszám

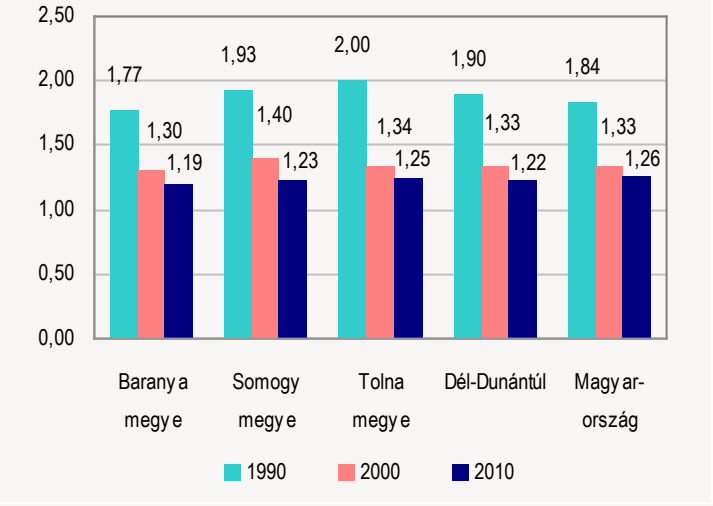
A termékenység mérésének leggyakrabban használt mutatószáma a teljes termékenységi arányszám, egy hipotetikus mutató, amely azt fejezi ki, hogy egy nőnek élete folyamán összesen hány gyermeke születne akkor, ha az adott év termékenységi jellemzői a nő teljes reprodukciós időszaka alatt fennmaradnának. Napjaink demográfiai viszonyai között a teljes termékenységi arányszám 2,1 körüli értéke biztosítaná azt, hogy a népesség reprodukálja önmagát, vagyis ne következzen be népességfogyás. Jelenleg nagyon messze vagyunk ettől, a mutató értéke folyamatosan csökken és a népességfogyás ütemének drasztikus gyorsulását vetíti előre.

A Dél-Dunántúl 1990-ben mért 1,9-es teljes termékenységi arányszáma még

megközelítette a reprodukciós szintet, a kilencvenes évek zuhanásszerű csökkenése következtében azonban 2000-re 1,33-ra mérséklődött, majd 2010-ben már csak 1,22-t ért el. A Dél-Dunántúl termékenységi szintje a vizsgált időszak elején még magasabb volt az országos átlagnál, majd a gyorsabb visszaesés után 2010-re az alá csökkent. A régió megyéi közül mind 1990-ben, mind 2010-ben Tolnában mutatkozott a legkedvezőbb termékenység, ugyanakkor Baranyát mindvégig a legalacsonyabb teljes termékenységi arányszám jellemezte (a 2010. évi termékenységi viszonyok alapján 100 nőnek itt élete folyamán mindössze 119 gyermeke született volna az egyszerű reprodukciót biztosító 210 helyett).

5. ábra

A teljes termékenységi arányszám alakulása

Ha a teljes termékenységi arányszámot csak a leányszületésekre vonatkoztatjuk, képet kaphatunk a reprodukció mértékéről, vagyis arról, hogy az adott évre jellemző termékenységi viszonyok mellett ezer nőnek hány leánygyermeke születne élete folyamán. A Dél-Dunántúlon az 1990. évi termékenységi szintek mellett ezer nő átlagosan 941 leánygyermeknek adott volna életet, a 2000. évi alapján már csak 648-nak, 2010-ben pedig csupán 597-nek. Ez azt jelenti, hogy míg a vizsgált időszak elején csupán 6%-kal, a végén már 40%-kal maradt volna el a leánygyermekek létszáma a szülő női generáció lélekszámától. A Dél-Dunántúl 2010. évi 0,597-es bruttó reprodukciós együtthatója elmaradt az országos átlagtól (0,613), ezen belül is Baranya megye mutatója volt a legalacsonyabb (0,575).

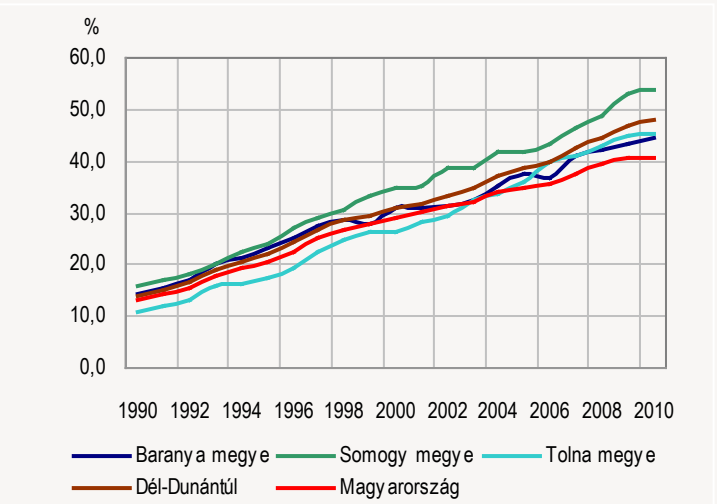
Házasságon kívüli születések

Hazánkban az elmúlt két évtizedben egyre inkább tért hódított a házasságon kívüli gyermekvállalás, amely döntően a házasodási kedv csökkenésével, ezzel párhuzamosan az élettársi kapcsolatok terjedésével függött össze. A Dél-Dunántúlon házasságon kívül élveszületettek aránya 1990 és 2010 között megszakítás nélkül, folyamatosan emelkedett, az időszak elején az újszülötteknek még csupán 14%-át hozta világra nem házas családi állapotú anya, napjainkban már mintegy 48%-át, tehát közel a felét (országosan 41%-át). A régiós arányszám értéke a vizsgált időszak teljes egészében meghaladta az országos átlagot, ezen belül Somogyban mutatkozott a legmagasabb gyakoriság, illetve a legnagyobb mértékű emelkedés is, 2010-ben itt a gyermekeknek mintegy 54%-a született házasságon kívül (megjegyzendő, hogy az ország 19 megyéje közül ennél magasabb arány csupán Jász-Nagykun-Szolnok megyét jellemezte).

A nők családi állapota a termékenységre ható fontos tényező, hiszen országos átlagban a házas nők termékenysége régebben többszöröse, de napjainkban is több mint kétszerese a nem házasokénak. Az együttélés törvényesített formája, a házasság biztonsága még ma is kedvezően befolyásolja a gyermekvállalási hajlandóságot. A Dél-Dunántúl 2010. évi családi állapot szerinti termékenységi mutatóját illetően nincs meg az országosan jellemző kétszeres különbség a házasok javára, az eltérés ugyanakkor így is számottevő. A régió átlagában ezer 15-49 éves házas nőre mintegy 47 házasságból született gyermek jutott, miközben ezer ugyanilyen korú nem házas nőre 28 házasságon kívüli élveszületést regisztráltak. A régió megyéi közül Baranyában mutatkozott a legnagyobb (csaknem kétszeres), Somogyban pedig a legkisebb különbség a házas illetve nem házas termékenység között.

6. ábra

A házasságon kívüli élveszületések arányának alakulása, 1990-2010

7. tábla

Termékenység családi állapot szerint

Terület	Ezer	
	15–49 éves házas nőre házasságból jutó élveszületés	15–49 éves nem házas nőre jutó házasságon kívüli élveszületés
	1990	
Baranya megye	65,9	19,5
Somogy megye	65,2	23,8
Tolna megye	68,6	18,6
Dél-Dunántúl	66,3	20,7
Magyarország	67,4	17,7
	2010	
Baranya megye	51,3	26,0
Somogy megye	41,8	31,2
Tolna megye	45,8	28,0
Dél-Dunántúl	46,8	28,2
Magyarország	55,8	25,9

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2011
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 1. szám 2012. január 4.
2012/1
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2011/12

Tartalom

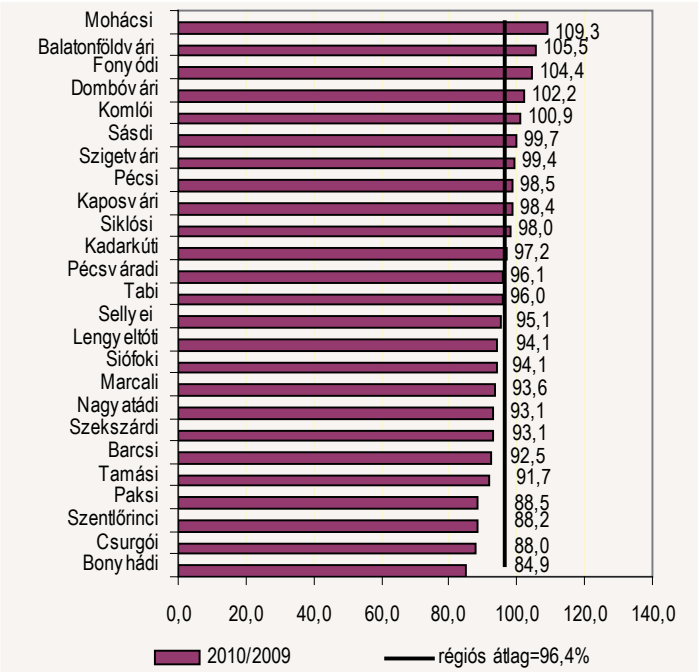
1 Az álláskeresők területi jellemzői a Dél-Dunántúlon 2010-ben
3 Hulladékgazdálkodás a Dél-Dunántúlon, 2010

Az álláskeresők területi jellemzői a Dél-Dunántúlon 2010-ben

A Foglalkoztatási Hivatal állandó lakóhely szerinti adatai alapján a 2010. decemberi zárónapon a dél-dunántúli régióban 70 790 álláskeresőt regisztráltak, amely az ország területén nyilvántartásban szereplők 12%-át tette ki. Számukban az előző évihez képest az országos átlagot 1,4 százalékponttal meghaladó, 3,6%-os csökkenés következett be. Az ország tervezési-statisztikai régiói közül mindössze kettőben nőtt a munkanélküliek száma: Közép-Magyarországon 7,3%-kal és az Észak-Alföldön 0,9%-kal. A további 5 régió közül a legnagyobb mértékű – 11,4%-os – csökkenés a Nyugat-Dunántúlt jellemezte. A Dél-Dunántúlon nyilvántartott álláskeresők számában tapasztalt visszaesés mértéke egyedül a dél-alföldi régióban mért csökkenésnél (2,7%) bizonyult kedvezőbbnek. A régió 25 kistérségének négyötödében az álláskeresők száma elmaradt az egy évvel korábbitól, csupán egyötödében történt növekedés. A legnagyobb létszámgyarapodás Mohács környékét jellemezte, az állástalanok száma itt 9,3%-kal haladta meg az előző évit, a további 4 térségben 0,9–5,5% közötti növekedést regisztráltak. A létszámcsökkenés mértéke Baranya 9 kistérsége közül 3-ban, Somogyban 11 közül 7-ben és Tolna 5 térségéből 4-ben bizonyult régiós átlag felettinek.

1. ábra

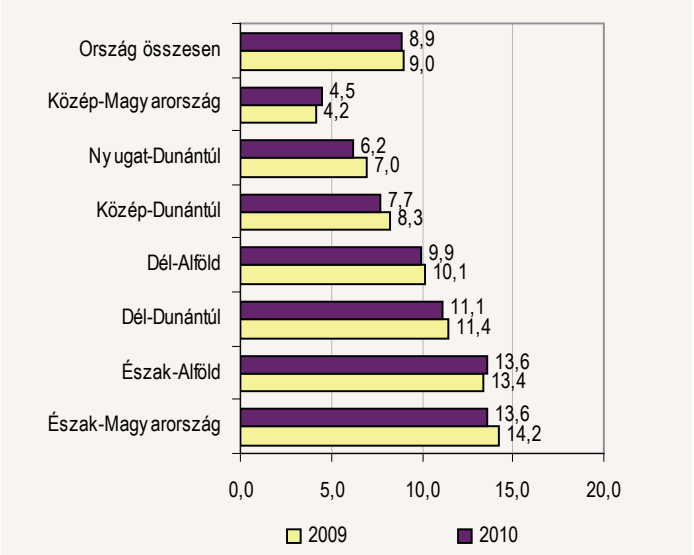
Az álláskeresők számának változása kistérségenként, %

A munkanélküliség mértékét leginkább kifejező munkanélküliségi ráta – amely megmutatja, hogy a vizsgált időszak munkavállalási korú állandó népességéhez[1] képest mekkora a regisztrált álláskeresők aránya – a dél-dunántúli régióban 2010. év végén 11,1% volt. Ez 0,3 százalékponttal bizonyult alacsonyabbnak, mint az azt megelőző évben, miközben a munkavállalási korú népesség száma egy százalékkal csökkent. Az országosan mért 8,9%-os ráta bár jóval kedvezőbben alakult a régiót jellemző mutatónál, viszont a 2009-hez képest mért pozitívnak értékelhető változás (-0,1 százalékpont) mindössze felét tette ki a dél-dunántúli régióban végbement csökkenésnek. Az országon belüli régiós értékeket összehasonlítva elmondható, hogy öt térségben csökkenés, kettőben pedig növekedés történt az előző évhez képest. A Dél-Dunántúlt jellemző munkanélküliségi ráta az észak-magyarországi és az észak-alföldi után a harmadik legmagasabb értéket képviselte. Változását (-0,2 százalékpont) tekintve a dél-alföldit megelőzve a negyedik legvisszafogottabbnak bizonyult a régiók között.

2. ábra

A regisztrált munkanélküliek munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított aránya régiónként és országosan, %

Az **álláskeresők aránya** 2010 végén – hasonlóan az előző évhez – a régió három megyéje közül Baranyában és Tolnában régiós átlag alatti, Somogyban pedig afölötti értéket képviselt. A régió kistérségeit vizsgálva a legmagasabb munkanélküliség a sellyei térséget sújtotta (23,1%), míg a legkedvezőbben Paks közelében alakult az állástalanok aránya (7,1%). Az országos átlagtól is elmaradó mértékű munkanélküliség jellemezte a paksi mellett a pécsi, a siófoki, a bonyhádi és a szekszárdi térséget. Pécsvárad, Kaposvár és Balatonföldvár térségeiben a ráta értéke ugyan meghaladta az országos szintet, de valamelyest elmaradt a régiós átlagtól. Előbbiekkel szemben az állásnélküliek legmagasabb arányát a Sellyei után a Szigetvári és a Barcsi kistérségben regisztrálták. **Változását tekintve** az

1 Munkavállalási korú állandó népesség: 2009-ben és 2010-ben a 15-61 éves nők és férfiak.

állástalanok aránya a Dél-Dunántúl megyéi közül Tolnában 0,7, Somogyban 0,5 százalékponttal csökkent, Baranyában pedig nem változott 2009. év végéhez képest. A régió kistérségeinek sorában a ráta 17 kistérségben csökkent, kettőben stagnált, a többi 6-ban pedig növekedést mutatott. A javuló eredményeket produkáló térségek mutatója 0,1–1,7 százalékponttal maradt el a 2009-es értékektől. Az állástalanok aránya legnagyobb mértékben (1,2 százalékponttal) Mohács környékén emelkedett meg, a további 5 térségben a romlás mértéke 0,1 és 0,6 százalékpont között szóródott.

1. tábla

A regisztrált álláskeresők munkavállalási korú népességen belüli aránya

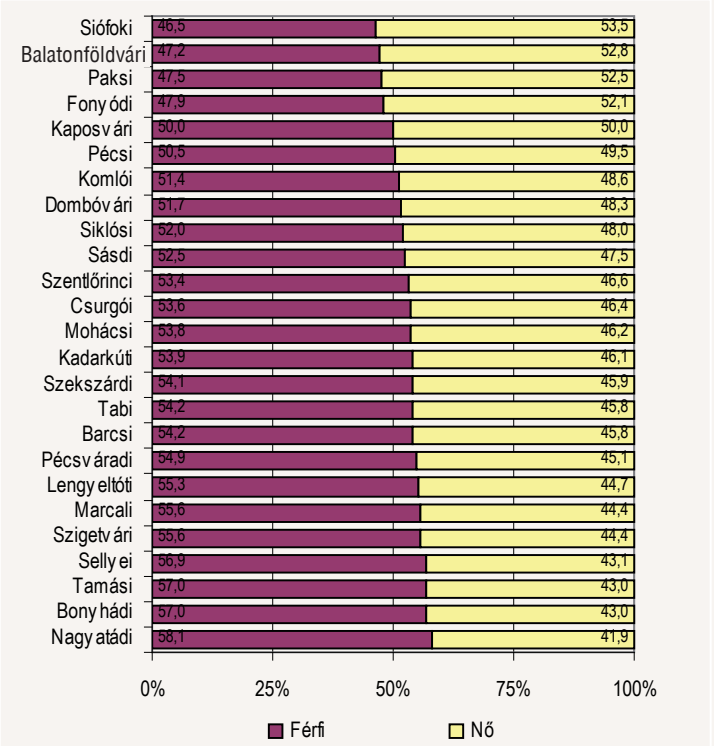
Kistérség	2009	2010	Változás, százalékpont
	százalék		
Komlói	12,3	12,5	0,2
Mohácsi	10,8	11,9	1,1
Pécsi	7,4	7,3	-0,1
Pécsváradi	9,5	9,2	-0,3
Sásdi	15,3	15,4	0,1
Sellyei	24,1	23,1	-1,0
Siklósi	14,4	14,2	-0,2
Szentlőrinci	14,8	13,1	-1,7
Szigetvári	17,6	17,6	0,0
Baranya összesen	*11,0*	*11,0*	*0,0*
Balatonföldvári	9,5	10,0	0,5
Barcsi	18,4	17,2	-1,2
Csurgói	18,5	16,4	-2,1
Fonyódi	11,0	11,6	0,6
Kadarkúti	16,4	15,9	-0,5
Kaposvári	10,3	10,3	0,0
Lengyeltóti	17,2	16,1	-1,1
Marcali	13,5	12,7	-0,8
Nagyatádi	16,1	15,2	-0,9
Siófoki	9,2	8,7	-0,5
Tabi	14,7	14,4	-0,3
Somogy össszesen	*12,9*	*12,5*	*-0,4*
Bonyhádi	8,7	7,5	-1,2
Dombóvári	11,9	12,3	0,4
Paksi	8,0	7,1	-0,9
Szekszárdi	9,0	8,4	-0,6
Tamási	15,1	14,1	-1,0
Tolna összesen	10,2	9,5	-0,7
Dél-Dunántúl összesen	**11,4**	**11,1**	**-0,3**
Ország összesen	**9,0**	**8,9**	**-0,1**

Nemenként vizsgálva az álláskeresők munkavállalási korú állandó népességhez viszonyított arányát, régiós szinten férfiaknál 11,7, nőknél 10,5-es mutatóértéket kapunk. Ezt az átlagot összevetve a régió megyéinek átlagával azt tapasztaljuk, hogy Baranyában és Tolnában mindkét nem mutatója alatta maradt a régiósnak, míg Somogyban mindkét esetben meghaladta azt. A Dél-Dunántúl legtöbb (21) kistérségében a munkanélküliségi ráta a férfiak körében bizonyult magasabbnak. A kivételek a kedvezőbb foglalkoztatási helyzetű területek között fordultak elő, úgymint Paks, Siófok, Balatonföldvár és Fonyód környékén.

A 2010. év végi adatok alapján – az országos megoszláshoz hasonlóan – a régió álláskeresőinek mintegy 47%-a tartozott a nők, 53%-a pedig a férfiak közé. A kistérségek közül 21-ben férfi, 4-ben pedig nőtöbblet mutatkozott a munkanélküliek „táborában". Az ezt megelőző évben 3 kistérséget jellemzett a nők magasabb hányada. Érdekesség, hogy 2010 végén a Kaposvári térségben a nők és férfiak száma közel azonosan alakult, mindössze 2 fő volt közöttük a különbség a férfiak javára. Az „erősebbik nem" aránya a Nagyatádi kistérségben volt a legmagasabb (58%-os), de 57% körüli hányadot képviselt további három térségben (Sellye, Bonyhád és Tamási környékén) is. A munkanélküliek körében nőtöbblet három Balaton-parti (Fonyód, Balatonföldvár és Siófok), valamint a Paksi kistérségben jelentkezett. A fenti térségekről elmondható, hogy jellemzően a régió alacsonyabb munkanélküliségi hányaddal bíró területei közé tartoznak.

3. ábra

Az álláskeresők nemenkénti megoszlása kistérségenként, 2010

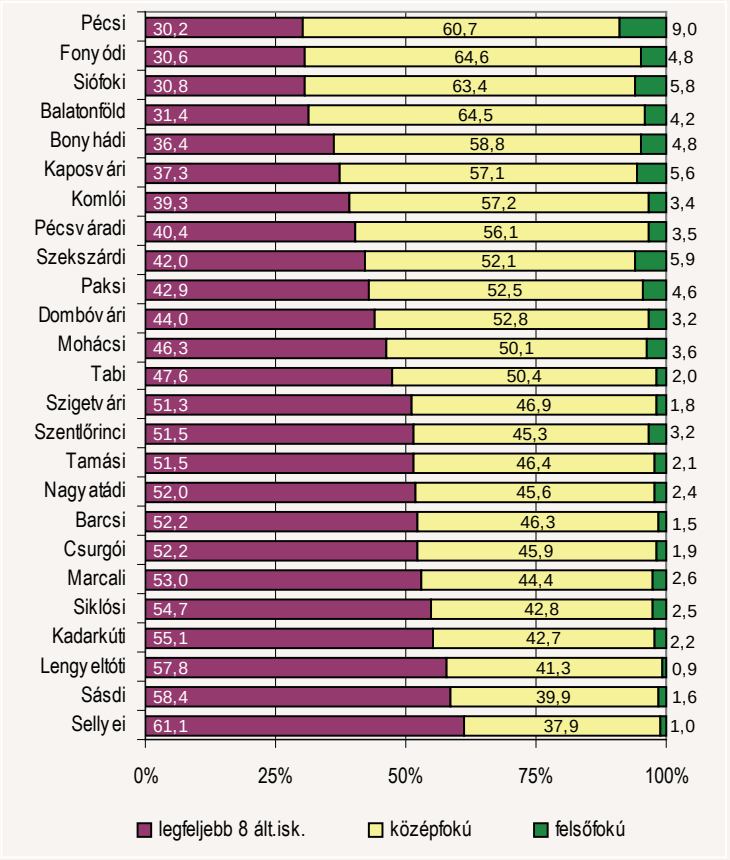

A Dél-Dunántúlon a regisztrált álláskeresők **iskolai végzettség szerinti** megoszlása az egy évvel korábbihoz hasonlóan alakult. A 2010. év decemberi zárónappal közölt adatok szerint a munkanélküliek 44%-a legfeljebb 8 osztályt végzett, a középfokú képzettségűek 52, a felsőfokúak 4%-ot képviseltek. Ugyanekkor országosan az állást keresők 41%-a a legalacsonyabban iskolázottak, 54%-a a középfokú bizonyítvánnyal rendelkezők, 5%-a pedig a diplomások közül került ki. A régió megyéi közül a legfeljebb általános iskolát végzettek és középfokúak aránya Baranyában, a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezőké pedig Somogyban volt a legalacsonyabb. A kistérségek közül a sellyei, a sásdi, valamint a lengyeltóti térségek bizonyultak végzettség tekintetében a leghátrányosabb helyzetűnek, mert ezekben volt a legmagasabb (sorrendben 62–58–58%) azoknak a hányada, akik legfeljebb az általános iskolát járták ki. A fentieken túl a régió 25 kistérsége közül még további 11-ben nem érte el a 8 osztályt végzettek aránya a régiós átlagot. A felsőfokú végzettségűek hányada 8 térségben meghaladta a régióban kimutatott értéket, közülük is a Pécsi kistérség emelkedett ki, ahol a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezők az álláskeresők 9%-át tették ki. A legalacsonyabb érték ugyanakkor a Lengyeltóti kistérséget jellemezte, ahol a diplomások aránya még az egy százalékot (0,9%) sem érte el.

Az állástalanok **korcsoport szerinti** megoszlása a régióban és országosan is hasonló képet mutatott. 2010 végén a 26 év alattiak a munkanélküliek 18, az 50 év felettiek a 20%-át képviselték, 62%-uk pedig az említett kettő közötti korcsoporthoz tartozott. Az előző évi megoszláshoz képest a fiatalok aránya nem változott, a 26-50 év közöttiek hányada 2 százalékponttal csökkent, az 50 év felettieké pedig 2 százalékponttal nőtt. A 2010. év zárónapján a dél-dunántúli régión belül arányait tekintve a legtöbb fiatal munkanélküli Tolnában (19%), a legkevesebb pedig Somogyban (17%) élt. A 26 és 50 év közötti állástalanok közel azonos arányban (62%-ban) voltak jelen mindhárom megyében. A régió kistérségeiben a 26 év alattiak aránya 14 és 21% között szóródott. A régiós átlag alatt 12, fölötte 13 kistérség helyezkedett el. A 26 év alattiak relative legkevesebben a fonyódi térségben kerestek munkát, a legtöbben Szigetvár körzetében nem tudtak elhelyezkedni. Az 50 év felettiek hányada is jelentős szóródást mutatott, a legalacsonyabb a Paksi kistérségben, a legmagasabb Balatonföldvár környékén volt, előbbiben a munkanélküliek 16, az utóbbiban a 27%-át alkották e korcsoport tagjai. A részarányuk átlag alatti 14, afeletti 11 kistérségben volt, amelyek közül a balatonföldvári térségen kívül további 8 kistérségben (Mohácsi, Siklósi, Csurgói, Fonyódi, Kaposvári, Lengyeltóti, Siófoki, Tabi) a 20%-ot is meghaladta.

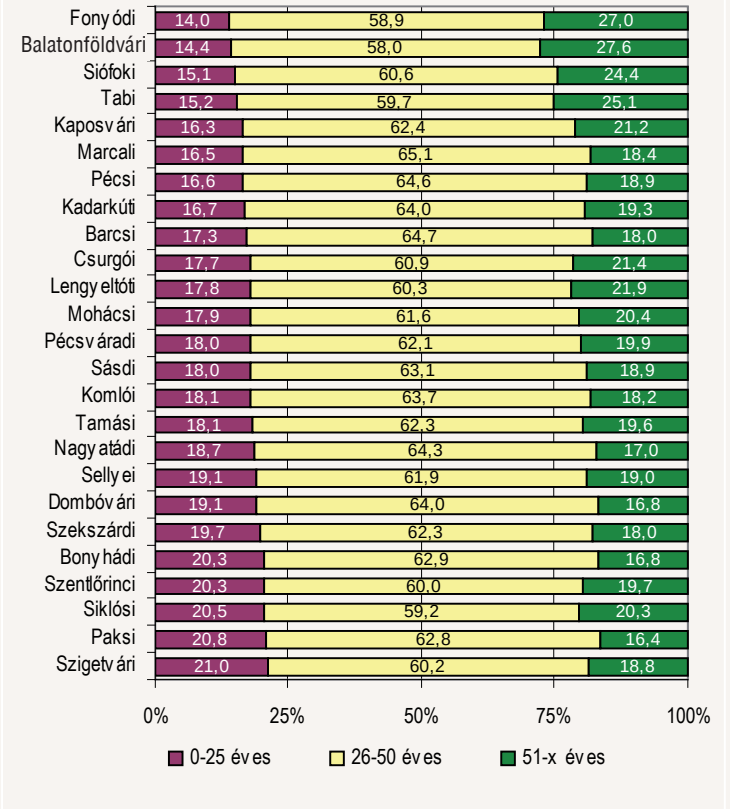
4. ábra

Az állástalanok legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása kistérségenként, 2010

5. ábra

Az állástalanok életkor szerinti megoszlása kistérségenként, 2010

Dél-Dunántúlon 2010. év végén a regisztrált munkanélküliek 86%-a fizikai, 14%-a pedig szellemi munkakörben keresett állást, hasonlóan az előző évhez. Országos viszonylatban a régiós megoszláshoz képest 3 százalékponttal több szellemi foglalkozású munkanélkülit tartottak nyilván. A kistérségek tekintetében a munkanélküliek **fizikai–szellemi** összetétele meglehetősen szélsőségesen alakult. Miközben a Pécsi kistérségben a szellemi foglalkozásúak részaránya megközelítette a régiós átlag kétszeresét (27%), addig a másik végpontot képviselő sellyei körzetben a munkanélküliek túlnyomó többsége (95%) a fizikaiak közül került ki.

Dél-Dunántúlon – az országoshoz (9,0%) hasonlóan – a munkanélküliek 9,3%-a volt **pályakezdő** a vizsgált év végi adatok szerint, fél százalékponttal több, mint 2009-ben. Baranya és Somogy 3–3 kistérségét jellemezte régiós átlag feletti arány, közülük Siklós környékén regisztráltak a legmagasabb hányadban (11,9%) pályakezdő munkanélkülit. Tolna megye 5 kistérsége közül egyedül Tamási környékén nem érte el a frissen végzettek aránya a régiós átlagot, a többi 4-ben 0,9–1,8 százalékponttal meghaladta azt. Ebből a megyéből került ki a vizsgált térségeken belüli második legmagasabb arányszám, Paks körzetében ugyanis a pályakezdők 11,1%-a nem talált magának munkát. Az állástalan fiatalok részaránya a Siófoki és a Balatonföldvári kistérségben volt a legalacsonyabb (5,4%).

A dél-dunántúli régió egészében az álláskeresők 53,7%-át **tartós munkanélküli**ként regisztrálták (2009 végén 55,7%-ukat), országosan ez az arány közel ugyanannyit, 53,6%-ot tett ki. A tartós munkanélküliek a Balatonföldvári kistérségben képviselték a legalacsonyabb hányadot (31%). A legnagyobb mértékben a Kadarkúti kistérségben (64%) regisztráltak között fordultak elő 180 napnál régebben állást keresők, de a csurgói, barcsi és nagyatádi térségekben is 60% fölött volt a jelenlétük. A munkanélküliség időtartamában viszonylag szoros összefüggés látható a kistérségek gazdasági fejlettségével. Megállapítható, hogy a magasabb munkanélküli hányaddal bíró területeken egyúttal a 180 napon túli munkanélküliek aránya is jellemzően magasabb értéket mutatott, illetve az átlag feletti munkanélküliségi rátával rendelkező térségek nagy részében a tartós munkanélküliek hányada is meghaladta az átlagot.

Hulladékgazdálkodás a Dél-Dunántúlon, 2010

Napjaink egyik globális problémáját az emberi környezetnek az elmúlt évtizedekben – a fejlődéssel párhuzamosan – végbement nagymértékű károsodása jelenti. Ezzel kapcsolatban az egész világon egyfajta paradigmaváltás zajlik a közgondolkodásban. Azzal ugyanis, hogy a nyugati országokban és nálunk is lezárult az egyoldalúan a főtermékekre koncentráló és döntően az olcsó nyersanyagokat felhasználó ipari termelés korszaka – melynek során a melléktermékek sorsa a termelőegységek számára közömbös volt – úgy tűnik, hogy a jövőben jobban előtérbe kerül majd a környezettudatos magatartás.

A Dél-Dunántúlon ez a probléma az átlagosnál komplexebb módon vetődik fel, hiszen a térség hagyományai alapján egyfelől ipari és agrársajátosságokat ötvöz, másfelől pedig nagyvárosi, rurális és üdülőkörzeti területek keverednek benne. Annak ellenére, hogy a régió a népességszáma és a népsűrűsége alapján – a 2010. évi statisztikai adatokat tekintve – a legkisebb az országban, környezetvédelmi szempontból több, nagy rizikójú körzet is található benne. Ezek a következők: a Duna, a Dráva partja – az itt található Duna-Dráva Nemzeti Parkkal együtt – a Balaton déli vízgyűjtője, a Balaton üdülőkörzet régióhoz tartozó része, valamint a paksi atomerőmű és a pécsi erőmű.

Az utóbbi két évtized fejleményei kapcsán mindenekelőtt a nagy környezetszennyező komplexumok – pl. mecseki szén- és uránbányászat, a simontornyai bőrgyár – megszűnését kell kiemelni, ahol azonban továbbra is fennáll a visszamaradt hulladékok kezelésének kérdése. Hasonló a helyzet az állattenyésztés leépülésével kapcsolatban, amely mint tény, környezetszennyezés szempontjából ugyan kedvezőnek mondható, de nyitva maradt a korábbi nagy állattartótelepeken felhalozott hulladékok problémája. Ugyanakkor napjainkban újabb környezetszennyező tevékenységek tűntek fel a láthatáron (pl. faipar).

Törvényalkotás szintjén fontos kiemelni a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvényt, amely – az Európai Uniós joggal harmonizálva – szervezetekre és magánszemélyekre vonatkozóan egyaránt hosszú távra megfogalmazza az ország hulladékgazdálkodási stratégiáját, célkitűzéseit és az alapvető hulladékgazdálkodási elveket. Ez utóbbiak a hulladékkeletkezés megelőzésére, a hulladék minél nagyobb arányú hasznosítására, illetve szakszerű ártalmatlanításának megteremtésére irányulnak.

A hulladék kezelése szempontjából a szakirodalom megkülönböztet eredet szerint települési és termelési; halmazállapot alapján szilárd és folyékony; veszélyességet tekintve veszélyes és kevésbé veszélyes; felhasználhatóság szerint pedig újrafelhasználásra alkalmas, illetve arra nem alkalmas hulladékot. A tárolásban a fő feladat egyrészt a veszélyes anyagok elhelyezése, másrészt – és a legtöbb ember számára ez érdekes – az újrafelhasználásra nem alkalmas hulladékok tározóinak kialakítása. (A paksi atomerőmű radioaktív hulladékainak elhelyezéséről, mint azt tudjuk, 2005. júliusában Bátaapátiban helyi népszavazás mondott igent az itt kialakítandó atomtemetőre, melynek munkálatai még ma is folyamatban vannak.)

Régiós viszonylatban főként a települési hulladékok körére vonatkozóan állnak rendelkezésre adatok. A 2010. évi adatokat figyelembe véve megállapítható, hogy a Dél-Dunántúlnak az országos hulladékgazdálkodáson és köztisztasági tevékenységen belüli súlya – a főbb közüzemi szolgáltatásokat tekintve – nagyjából népességkoncentrációja mértékével arányos. Az elszállított folyékony hulladékoknál (pl. hígtrágyánál, savaknál) ez a hányad ennél jóval magasabb, míg az összes tisztított szennyvíznél annál alacsonyabb. A régió megyéit tekintve Baranya országoson belüli részesedése az elszállított szilárd és folyékony hulladékoknál népességarányosan magasnak, a tisztított szennyvíznél pedig alacsonynak volt mondható. A somogyi értékek a szennyvizet leszámítva valamennyi szolgáltatásnál meghaladták a népességkoncentrációjának megfelelő szintet. Tolna pedig az elszállított folyékony hulladékok vonatkozásában az átlagosnál kedvezőbb, míg a tisztított közterületnél az átlagosnál kedvezőtlenebb helyzetet mondhatott magáénak.

Fontos kiemelni azt is, hogy a Dél-Dunántúl – természeti adottságainál fogva – védett területekkel jobban ellátott, mint az ország legtöbb régiója.

2. tábla

A köztisztasági tevékenység az ország régióiban, 2010

Területi egység	Lakónépesség[a]	Rendszeresen tisztított közterület[a]	Elszállított szilárd települési hulladék	Elszállított folyékony hulladék	Összes tisztított szennyvíz	Összes védett terület[a]
	területi megoszlása, %					
Közép-Magyarország	29,8	36,3	33,2	17,5	41,3	9,2
Közép-Dunántúl	11,0	9,9	10,3	8,8	10,2	10,7
Nyugat-Dunántúl	10,0	9,6	12,1	4,6	9,3	14,2
Baranya megye	3,9	3,7	4,7	4,8	3,0	4,1
Somogy megye	3,2	4,7	3,5	5,1	1,9	4,7
Tolna megye	2,3	0,9	2,3	4,0	1,2	2,0
Dél-Dunántúl	9,4	9,3	10,5	13,9	6,1	10,7
Észak-Magyarország	12,0	12,4	10,4	8,1	9,2	23,0
Észak-Alföld	14,8	10,6	12,2	34,0	12,1	17,1
Dél-Alföld	13,1	11,8	11,4	13,1	11,8	15,0
Ország összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

a) év végén

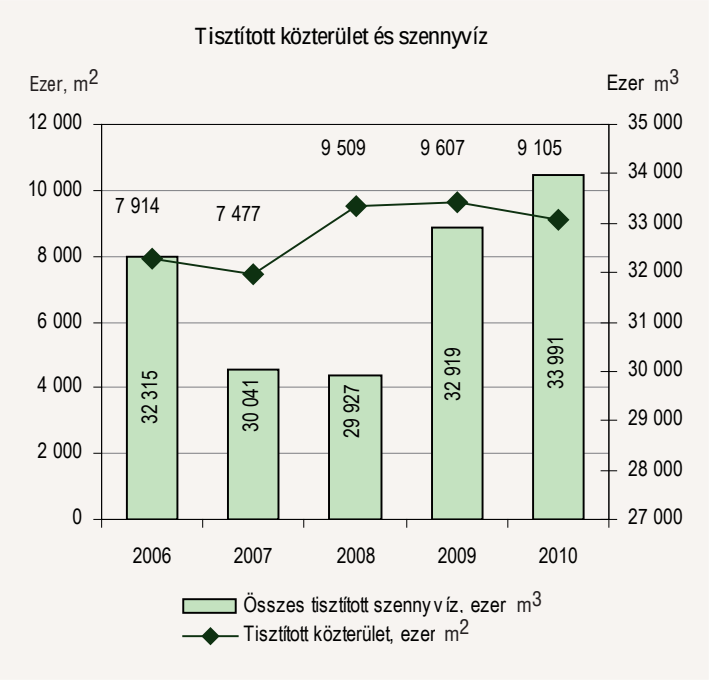
Hosszabb távra visszatekintve a települések hulladékgazdálkodását a rendszerváltozás utáni években a következő folyamatok befolyásolták leginkább: a megjelenő árubőség, a közüzemi infrastruktúra fejlődése, a szolgáltatások bővülése, és ezen belül a hulladékok kezelésével kapcsolatos intézményi keretek kialakítása. Mindezek hatására az elmúlt mintegy két évtized távlatában tendenciájában a dél-dunántúli településeken nőtt az elszállított szilárd és folyékony hulladék, a tisztított szennyvíz mennyisége, valamint a közterületek egyre nagyobb hányadát gondozták rendszeresen.

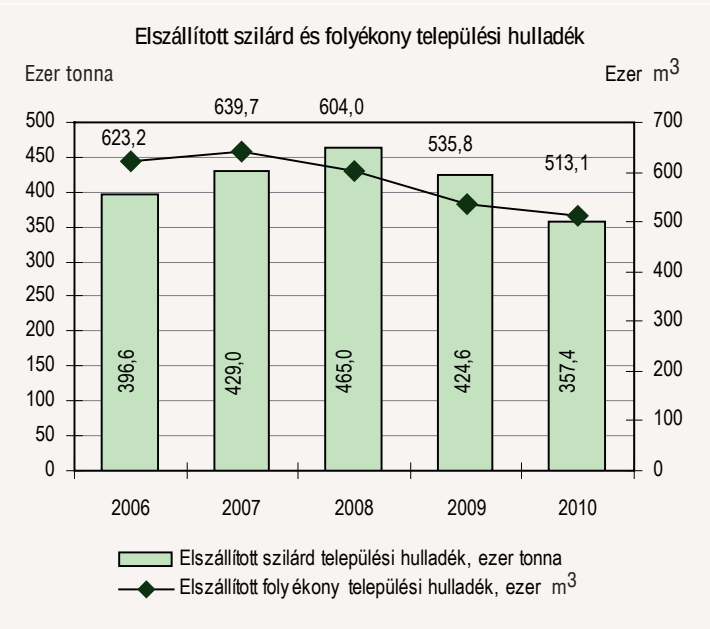
Az elmúlt egy-két évben azonban némi fordulat állt be: egyrészt a válság hatására kevesebbet vásároltak az emberek, ennek következtében mérséklődött az elszállított szilárd és folyékony hulladék, valamint a tisztított szennyvíz mennyisége. Másrészt az elmúlt években a hulladékgyűjtésben is mind nagyobb, koncentráltabb szervezetek jelentek meg. (Ez utóbbi tendenciának egyébként a jogszabály-alkotás is kedvez: 2009 júniusától csak korszerű, szigetelt hulladéklerakók üzemelhetnek.)

Kedvező viszont, hogy az elmúlt években a településeken a recesszió ellenére tendenciájában nőtt a tisztított közterület nagysága.

6. ábra

A köztisztasági és hulladékgazdálkodási tevékenység a régióban, 2010

A főbb szolgáltatások településenkénti adataival kapcsolatban ki kell emelni, hogy az utóbbi évekre a rendszeres hulladékgyűjtést a régió valamennyi városára és községére sikerült kiterjeszteni, és ez 2010-ben a lakások 91,7%-át érintette. A megyei adatokat tekintve Baranyában ez a hányad 91,1,

Somogyban 93,4, Tolnában pedig 90,5%-ot tett ki. A rendszeres hulladékgyűjtésen belül a szelektív formába bevont lakások hányada – ugyancsak 2010-es adatok alapján – a Dél-Dunántúlon 11,5%-ot jelentett. Ez utóbbi szám úgy állt össze, hogy Baranyában a lakások 6,0, Somogyban 22,5, Tolnában pedig 5,0%-a tartozott e körbe. (Somogyban a magas részesedés főként a Balaton-parttal függ össze.)
Rendszeres közterület-tisztításról ugyanakkor a múlt év végén a térség településeinek csak 7,9%-a számolhatott be. Ez utóbbi érték az egyes megyék között úgy oszlott meg, hogy Baranyában a települések 5,1, Somogyban 8,6, Tolnában 13,8%-a volt ebben érintett.

3. tábla

A köztisztasági tevékenységben érintett települések száma a régióban, 2010

Megnevezés	2007	2008	2009	2010
Baranya megye				
Közterület-tisztításba bevont település	15	16	16	16
Hulladékgyűjtésbe bevont település	301	301	301	301
Somogy megye				
Közterület-tisztításba bevont település	19	21	20	21
Hulladékgyűjtésbe bevont település	245	245	245	245
Tolna megye				
Közterület-tisztításba bevont település	12	13	15	15
Hulladékgyűjtésbe bevont település	109	109	109	109
Dél-Dunántúl				
Közterület-tisztításba bevont település	46	50	51	52
Hulladékgyűjtésbe bevont település	655	655	655	655

Az elszállított szilárd települési hulladékmennyiség a régiói megyéiben 2007 és 2010 között – nagyjából egyforma mértékben – mintegy 17%-kal csökkent. A keletkezett szennyvíz nagysága ugyanakkor ezen időszak alatt 13,6%-kal nőtt a régióban, ezen belül Baranyában 22,6, Somogyban 6,8, Tolnában pedig 4,8% volt a növekedés mértéke.
A lerakással ártalmatlanított hulladék tömege ezzel egy időben 17,1%-kal csökkent, és a változás mértéke megyénként ugyancsak nem sokban különbözött. Az újrafeldolgozással hasznosított hulladék tekintetében már jóval nagyobbak voltak a különbségek: a baranyai mennyiség ezen idő alatt közel egytizedével emelkedett, Somogyban megközelítőleg a felére esett vissza, Tolnában pedig egyharmados növekedést regisztráltunk. Összességében azonban a dél-dunántúli újrafeldolgozott hulladékmennyiség 2007 és 2010 között mintegy tizedével csökkent.
A fenti adatokkal kapcsolatban ki kell emelni, hogy az elmúlt években a régióban kibocsátott hulladéknak és szennyvíznek nagy hányada, a keletkezett szilárd települési hulladéknak általában 49, az elszállított szennyvíznek 45%-a kötődött Baranyához, ami mellett Somogy részesedése (31, illetve 33%) és még inkább Tolnáé (20, illetve 22%) jóval alacsonyabb volt.
Az üzemelő lerakóhelyek száma ugyanakkor – mint arra már utaltunk – az elmúlt években az Európai Uniós előírások szigorodása következtében mindhárom megyében visszaesett.

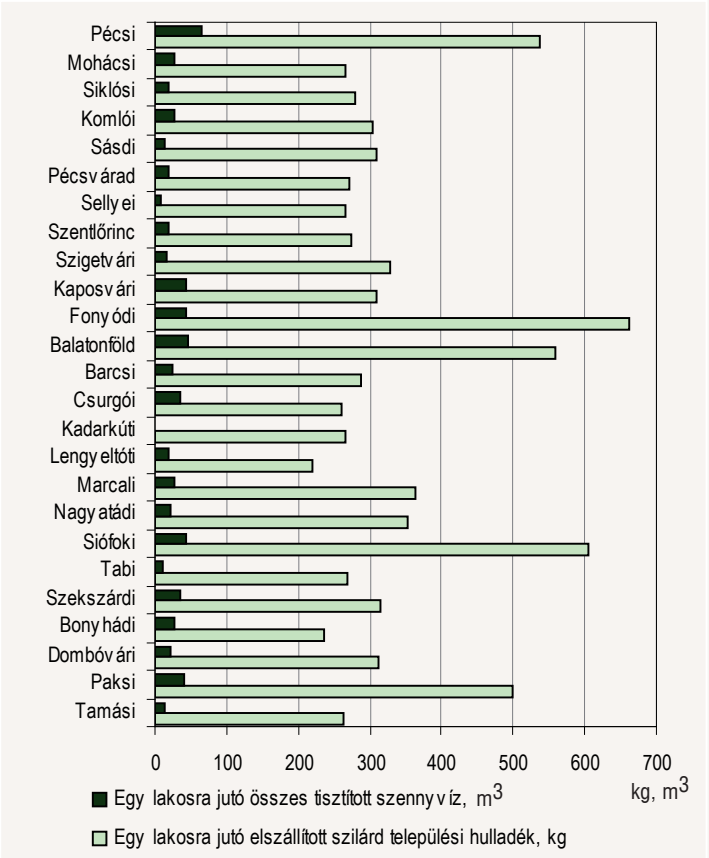
4. tábla

A hulladékgazdálkodás főbb jellemzői a régióban, 2010

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
	megye			
	2007			
Keletkezett települési szennyvíz, ezer m^3	13 835	9 904	6 484	30 223
Elszállított szilárd települési hulladék, ezer t	190,5	144,3	94,1	428,9
Lerakással ártalmatlanított hulladék, ezer t	174,2	131,2	91,9	397,3
Újrafeldolgozással hasznosított hulladék, ezer t	16,3	12,8	2,2	31,3
Üzemelő lerakóhelyek száma	10	11	7	28
	2010			
Keletkezett települési szennyvíz, ezer m^3	16 964	10 573	6 798	34 335
Elszállított szilárd települési hulladék, ezer t	159,6	120,2	77,6	357,4
Lerakással ártalmatlanított hulladék, ezer t	141,7	113,0	74,7	329,4
Újrafeldolgozással hasznosított hulladék, ezer t	17,9	7,0	2,9	27,8
Üzemelő lerakóhelyek száma	3	5	2	10

7. ábra

A köztisztasági tevékenység a régió kistérségeiben, 2010

A kistérségi adatokat tekintve 2010-ben a hulladékgyűjtésbe arányában a legtöbb lakást a csurgói és a szekszárdi körzetekben vonták be – teljesen, illetve csaknem lefedve ezzel a háztartásokat – míg a legkevesebb háztartás a balatonföldvári (74%) és tamási (79%) térségben került be a körbe. Az egy

lakosra jutó elszállított szilárd települési hulladék Fonyód és Siófok környékében volt a legmagasabb (661, illetve 604 kg) – amely szintnek még a pécsi érték is (538 kg) alatta maradt – , miközben a „sereghajtó" kistérségeket Lengyeltóti és Bonyhád környéke (220, illetve 235 kg) jelentette. Összes tisztított szennyvíz vonatkozásában pedig – egy lakosra jutó átlagos mennyiséget tekintve – a felső szélsőértékek a Pécsi és a Kaposvári kistérségekben alakultak ki (65, illetve 44 m^3-rel), míg a másik végletnek – ha eltekintünk a kadarkúti körzettől, ahol nem folyik szennyvíz-tisztítás – a tamási és a tabi körzetek számítottak a maguk 12-12 m^3-ével.

Összességében az elmúlt évek hulladékgazdálkodásának színvonala a Dél-Dunántúlon nem nevezhető rossznak. Az utóbbi évek megtorpanása ellenére az elmúlt mintegy két évtizedben jelentős fejlődés volt tapasztalható e területen, és miközben a korábbiaknál jobban előtérbe került a környezettudatos magatartás, újabb stratégiák megjelenésével is számolni kellett. Látni kell azt is, hogy a régión belül a települések között a hulladékgazdálkodás területén megmutatkozó különbségekben az egyes térségek közötti fejlettségbeli eltérések is kifejezésre jutnak.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számai

Elérhetőségek:
judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36-72) 533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1) 345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 6. szám 2012. február 03.
2012/6
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/1

Tartalom

1 *A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2010-ben*
1 Demográfiai, népmozgalmi jellemzők
3 Bruttó hazai termék (GDP)
5 Mezőgazdaság
6 Ipar
7 Építőipar
7 Idegenforgalom
9 Vállalkozások, külföldi tőke
10 Beruházás
11 Foglalkoztatottság, munkanélküliség
13 Keresetek
14 A háztartások jövedelmei
15 Felsőoktatás
15 Egészségügyi ellátás
16 Kommunális ellátás
17 Bűnözés

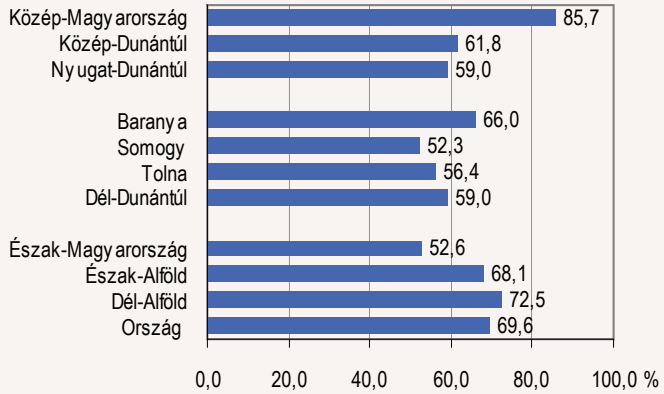
A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2010-ben

Demográfiai, népmozgalmi jellemzők

A Magyarország területének 15%-át elfoglaló Dél-Dunántúlon 2011 elején 940 585 fős **lakónépességet** regisztráltak, amely hazánk lélekszámának alig több mint 9%-át tette ki. A területi részesedésnél alacsonyabb népességarányból adódóan a térség 66 fő/km^2-es népsűrűsége jelentősen elmaradt az országos átlagtól (107 fő/km^2), a 7 tervezési-statisztikai régió közül a legalacsonyabbnak mutatkozott. A régió megyéi közül Baranya a legsűrűbben (88 fő/km^2), Somogy pedig a legritkábban lakott (53 fő/km^2). Az ország településeinek ugyanakkor mind a területi, mind a népességhányadnál számottevően nagyobb része, mintegy egyötöde régiónkban található, amely főként Baranya és Somogy jellemzően aprófalvas településszerkezetének tudható be. A Dél-Dunántúl 655 települése közül 41 város, 614 pedig község. A régió népességének 59%-a élt városban 2011 elején, amely jelentős mértékben elmaradt az ország 70%-os átlagától, de még a megyék főváros nélkül számított átlagától (63%) is. A városi népesség aránya a régió megyéi közül Baranyában volt a legmagasabb (66%), Somogyban pedig a legalacsonyabb (52%).

1. ábra

A városi népesség aránya, 2011. január 1.

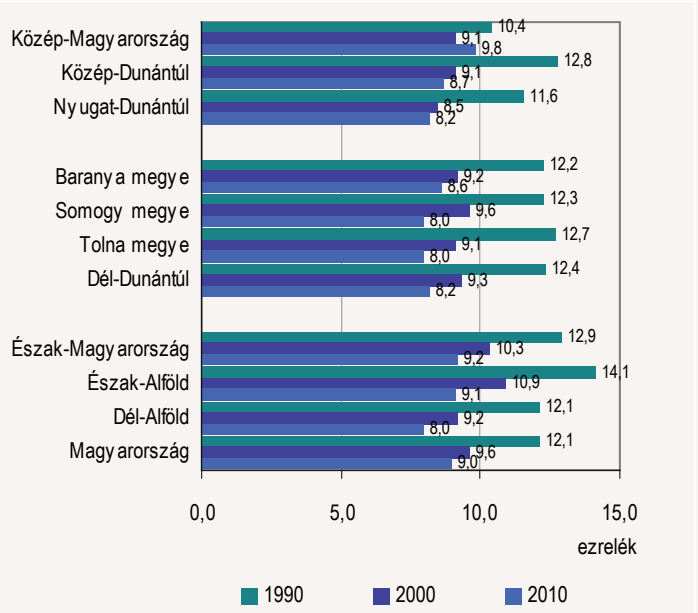

A népességcsökkenés hosszú ideje tartó folyamata 2010-ben sem állt meg, a Dél-Dunántúlon egy esztendő leforgása alatt mintegy 7400 fővel, 0,8%-kal fogyatkozott a lélekszám, nagyobb mértékben, mint az országban általában (0,3%). (Népesség-gyarapodás csupán a fővárosban, valamint Pest és Győr-Moson-Sopron megyében mutatkozott, az ország többi térségében kivétel nélkül csökkenést regisztráltak.) A népesség csökkenése döntően a természetes népmozgalom kedvezőtlen alakulásának tudható be, vagyis évről évre kevesebb gyermek születik, mint ahányan meghalnak. A lélekszám 2010. évi 7400 fős apadásának döntő részét, közel háromnegyedét a mintegy 5400 fős természetes fogyás tette ki, a fennmaradó 2000 fős hiány pedig a vándorlások negatív egyenlegéből származott.

A Dél-Dunántúlon 2010-ben összesen 7783 gyermek született, az előző évi alacsony bázishoz képest is 7%-kal kevesebb (a 2000. évihez viszonyítva 16%-os csökkenés történt). A régió megyéi közül Tolnában fogyatkozott leginkább a születésszám, 9%-kal, Baranyában és Somogyban pedig 6–7%-kal. Ezer lakosra a Dél-Dunántúlon 8,2 **élveszületés** jutott, amely jócskán elmarad az ország 9 ezrelékes átlagától. A régión belül az élveszületési arányszám Baranyában volt a legmagasabb (8,6), Somogyban és Tolnában pedig egyaránt 8 ezreléket tett ki. (A mutató értéke a megelőző évben is már csupán három megyében, 2010-ben azonban egyedül Pest megyében érte el, illetve haladta meg csekély mértékben a 10 ezreléket.)

2. ábra

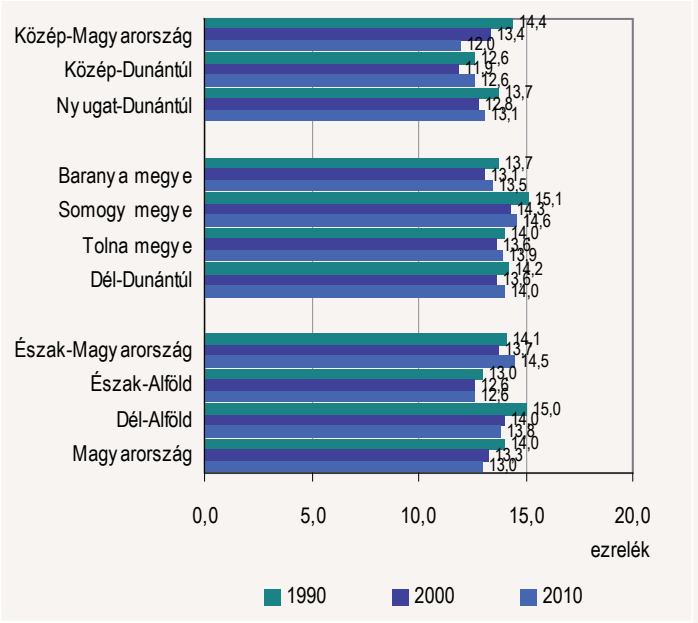
Ezer lakosra jutó élveszületés alakulása

A születésszám csökkenésén túl a népességfogyás másik összetevője a **halálozások** számának gyarapodása. A Dél-Dunántúlon 2010-ben 13 188-an hunytak el, 1,3%-kal többen, mint egy évvel korábban (országos átlagban nem történt lényegi változás). A régió átlagában 14,0 halálozás jutott ezer lakosra, amely meghaladta az országos értéket (13,0 ezrelék), vagyis térségünkben ezer lakosonként egy fővel többen hunytak el, mint az országban általában. A Dél-Dunántúl továbbra is hazánk egyik legkedvezőtlenebb mortalitású térsége, hiszen a 2010. évi adatok szerint a 7 tervezési-statisztikai régió közül magasabb halandósági arányszám kizárólag az észak-magyarországi régióban mutatkozott. Az ország 19 megyéje közül mégis egy dél-alföldi, nevezetesen Békés vezeti a rangsort (15,2 ezrelék), a legkedvezőbb mutató 2010-ben is Pest megyét jellemezte (11,1 ezrelék). A Dél-Dunántúlon belül Baranyában regisztrálták a legalacsonyabb (13,5), Somogyban pedig a legmagasabb halandóságot (14,6 ezrelék).

3. ábra

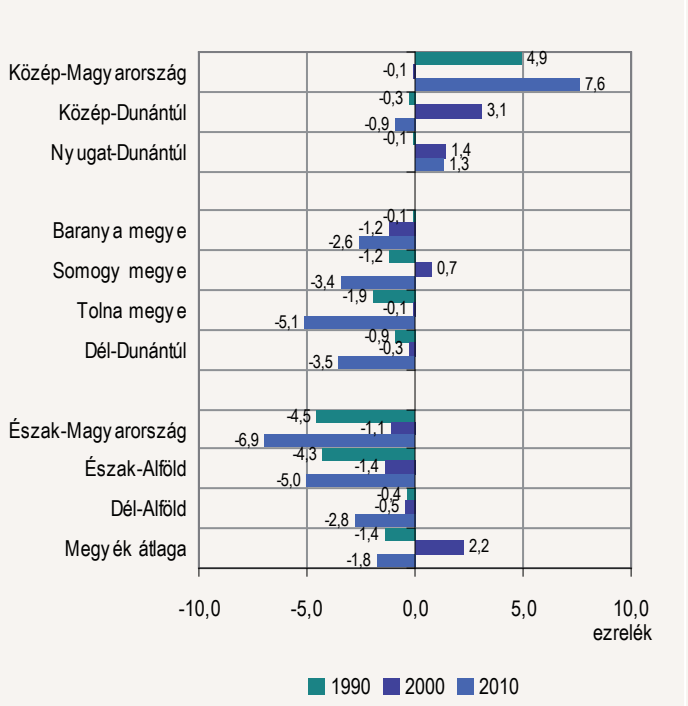
Ezer lakosra jutó halálozás alakulása

A születésszám csökkenésével párhuzamosan romló halandóság következtében a Dél-Dunántúlon gyorsult a népesség **természetes fogyása**. Régiónkban 2010-ben az élveszületések és halálozások különbözetéből 5405 fős fogyás származott, amely 16%-kal felülmúlta a megelőző évi mértéket. A népességszám alakulását ezen felül a migráció is befolyásolja. Dél-Dunántúl lélekszáma 2010-ben a természetes fogyáson felül a belföldi vándorlás negatív egyenlegéből adódóan további 3291 fővel fogyatkozott, ami ezer lakosonként 3,5 fős veszteséget jelentett. A nemzetközi vándorlásból származó 1295 fős nyereségnek köszönhető, hogy a Dél-Dunántúl migrációs vesztesége összességében nem érte el a kétezer főt. A jelentős elvándorlás következtében 2010-ben a régiók közül az észak-magyarországit, a megyék közül Nógrádot sújtotta a legjelentősebb mértékű belföldi vándorlási veszteség (sorrendben -6,9 illetve -8,3 ezrelék), miközben a legnagyobb nyereséget 2010-ben is a középmagyarországi régió könyvelhette el (7,6 ezrelék). A belföldi vándorlás egyenlege a Dél-Dunántúl mindhárom megyéjében veszteséget mutatott 2010-ben, mértéke Tolnában volt a legnagyobb (-5,1 ezrelék), Baranyában pedig a legkisebb (-2,6 ezrelék).

4. ábra

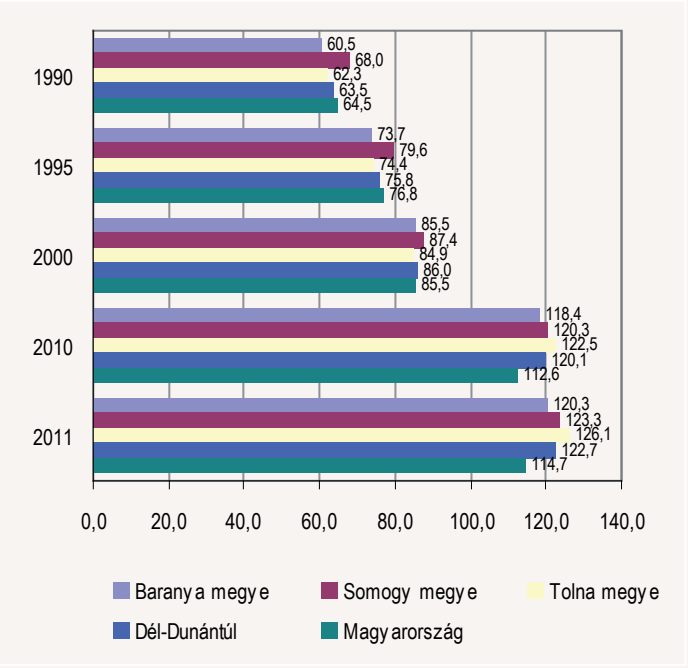
Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet alakulása

Az alacsony és egyre fogyatkozó születésszám következménye nem csupán a népesség számszerű csökkenése, hanem korstruktúrájának rohamos romlása is. A népesség elöregedési folyamata 2010-ben is folytatódott, tovább zsugorodott a gyermekkorúak aránya, ugyanakkor növekedett az időskorúaké. 2011. január 1-jén Dél-Dunántúl lakónépességének mindössze 14%-a volt 14 éves vagy annál fiatalabb, míg a 60 éves és idősebbek részaránya megközelítette a 24%-ot, ami azt jelenti, hogy a régióban száz gyermekkorú lakosra mintegy 123 időskorú jutott, ami egy esztendő alatt 3 fős növekedést jelentett. Ez az országosnál is kedvezőtlenebb helyzetet jelez, hiszen országos átlagban ugyanezen idő alatt 113-ról 115-re változott az öregedési index értéke. A leginkább elöregedett népesség továbbra is a fővárost (145), a régiók közül pedig Dél-Alföldet (127) jellemezte, míg a legfiatalabb Szabolcs-Szatmár-Bereg (80) valamint Pest megyét (87). A Dél-Dunántúl megyéi közül Tolnában volt legmagasabb (126), Baranyában pedig legalacsonyabb (120) az öregedési index értéke.

5. ábra

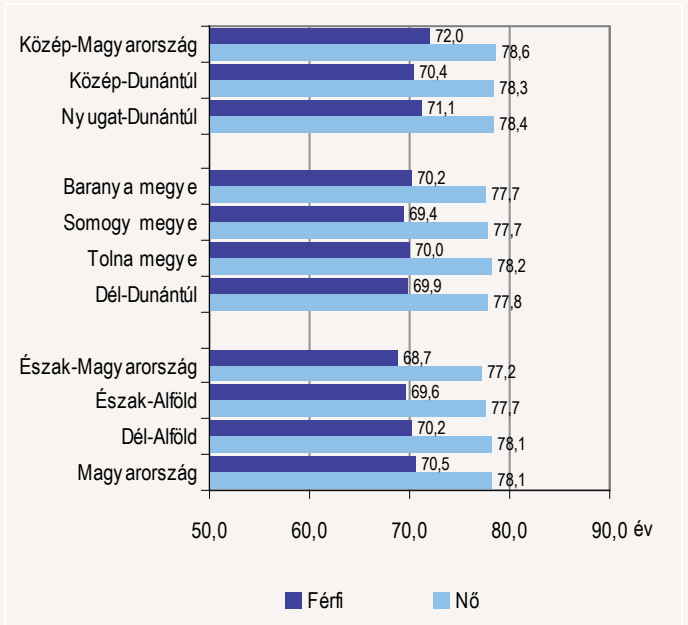
Öregedési index alakulása

Az alacsony születésszám miatt egyre fogyatkozó népesség átlagéletkora évről évre növekszik, a dél-dunántúli férfiak átlagos életkora 2011 év elején 39,5, a nőké 43,9 évet tett ki, mindkét nem esetében meghaladta az egy évvel korábbit csakúgy, mint az országos átlagot. A régió megyéi közül Tolnában élt a legidősebb, Baranyában pedig a legfiatalabb népesség. A férfiak átlagos életkora Békés, Zala és Vas megyében volt a legmagasabb, elérte vagy meghaladta a 40 évet, a nőké pedig Zala és Békés megyében, ahol megközelítette vagy el is érte a 45 évet. A férfiak magasabb halandósága miatt a nők átlagos életkora az ország valamennyi térségében 4–5 évvel meghaladta a férfiakét.

6. ábra

Születéskor várható átlagos élettartam, 2010

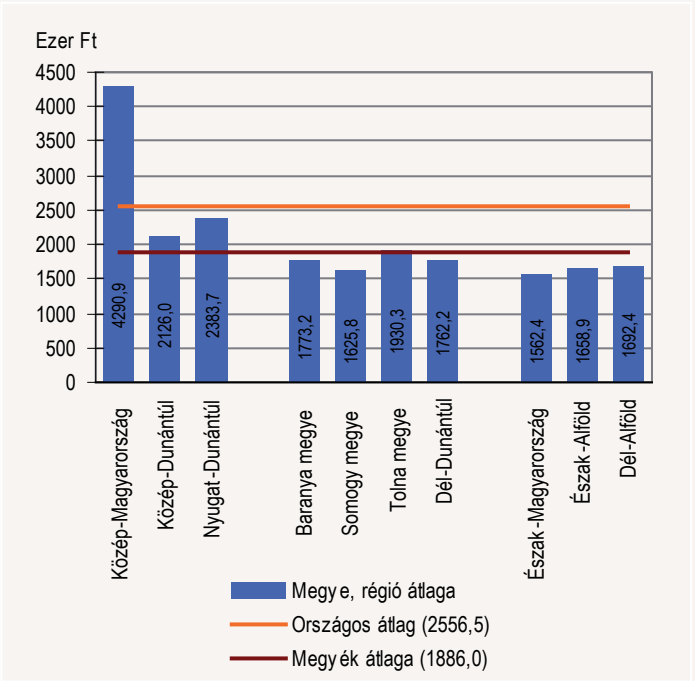
A **születéskor várható átlagos élettartam** alakulása a népesség halálozási viszonyait, ezen keresztül az egészségi állapotát tükrözi. A Dél-Dunántúlon élő férfiak születéskor várható átlagos élettartama 2010-ben 69,9, a nőké 77,8 évet tett ki, mindkét nem esetében emelkedés történt az előző évihez viszonyítva, ugyanakkor továbbra is elmaradtak az országos átlagtól. A régió megyéi közül a férfiak életesélyei Baranyában voltak a legkedvezőbbek, míg Somogyban a legrosszabbak (70,2 illetve 69,4 év), ugyanakkor a nőké Tolnában volt a legjobb, Baranyában pedig a legkedvezőtlenebb (78,2 illetve 77,7 év). Országos kitekintésben a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 2010-ben Budapesten, a megyék közül pedig Győr-Moson-Sopronban volt a leghosszabb, a nőké pedig Veszprémben és Zalában. A legrosszabb életesélyekre 2010-ben is mindkét nem esetében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében született csecsemők számíthattak.

Bruttó hazai termék (GDP)

A bruttó hazai termék (GDP) területi adatai jelenleg 2009-ről állnak rendelkezésre. **Összege** a Dél-Dunántúlon 1674,9 milliárd forintot tett ki, az országos érték (25 622,9 milliárd forint) 6,5%-át. Az országon belüli arány az utóbbi három évben nem változott, és a legalacsonyabbnak mutatkozott a hét tervezési-statisztikai régió közül. A régión belül Baranyához 2,7, Somogyhoz 2,0, Tolnához 1,8% kötődött. (Viszonyításképpen megjegyezzük, hogy a régió az országos népességszámból 9,5%-os arányban részesedett. Az nem rendkívüli hogy egy-egy magyarországi régió az országban megtermelt GDP-ből kisebb mértékben veszi ki a részét, mint a népességszámból, hisz Közép-Magyarországon kívül minden régióra ez jellemző, de a dél-dunántúlinál Nyugat- és Közép-Dunántúlon csekélyebb, a két alföldi térségben és Észak-Magyarországon pedig jelentékenyebb különbség alakult ki.)

7. ábra

A GDP egy lakosra jutó értéke, 2009

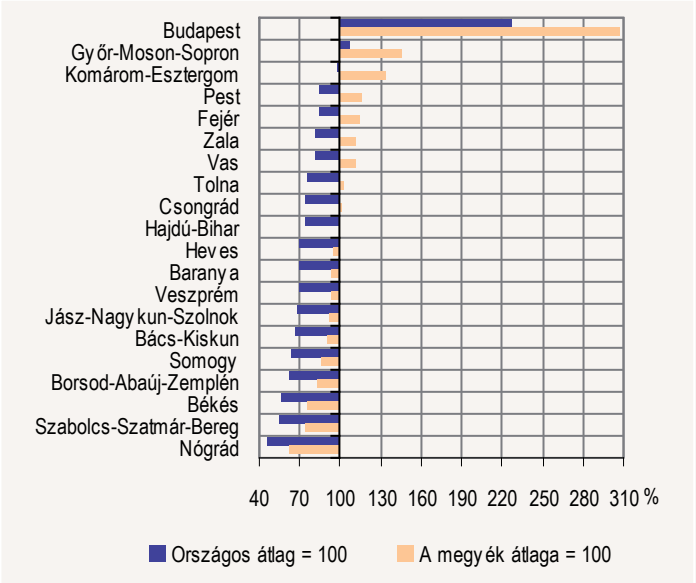
Az utóbbi néhány évben jelentősen érzékelhető, és 2009-ben már a bruttó hazai termék változásában is erőteljesen megmutatkozó válság különböző mértékben érintette az egyes térségeket. Kevésbé vetette vissza az amúgy is jelentős előnnyel bíró és a szolgáltatásokban különösen erős központi, mint a vidéki régiókat. Legszámottevőbb visszaesés a legfejlettebb iparral rendelkező két (közép- és nyugat-) dunántúli térségben következett be,

azonban az előnyük némi mérséklődésével együtt is jócskán a további négy régió előtt álltak a fajlagos mutató értéke alapján 2009-ben is. A bruttó hazai termék **egy lakosra jutó értékének** országos átlagát (2556 ezer forint) a tervezési-statisztikai régiók közül csupán Közép-Magyarország haladta meg, az ország 19 megyéjének átlagát (1886 ezer forint) pedig a központi régión kívül még az említett két dunántúli térség múlta felül. A GDP egy lakosra jutó értéke a Dél-Dunántúlon 2009-ben 1762 ezer forint volt, megközelítően 69%-a az országos, és bő 93%-a a főváros nélkül számított országos átlagnak. A hét régió között kialakult 4. helye hosszú idő óta nem változott, az országos átlaghoz, illetve a megyék átlagához mért lemaradása nagyjából az egy évvel korábbinak felelt meg.

A GDP népességarányos mutatószáma alapján a Dél-Dunántúl megyéi közül a két utóbbi évben Tolna megye állt az élen, a 2009-ben 1930 ezer forintot kitevő mutatóértéke bő négyötödét tette ki az országos átlagnak, az ország 19 megyéjének átlagát viszont – több év után újra – valamelyest meghaladta. Relatív helyzete az ország megyéi között – akár csak egy évvel korábban – javult, így az élen álló fővárost is számba véve 2009-ben a 8. helyen állt. Az utóbbi két évben tapasztalható előbbre sorolódásban közrejátszottak olyan országos jelentőségű beruházások, mint pl. M6-os autópálya építése vagy a Bátaapátiban létesített veszélyeshulladék-lerakó, amelyek következtében Tolna megye teljesítménye kevésbe esett vissza, mint az ország jó néhány más térségéé. Baranya 12. helye eggyel jobb az egy esztendővel korábbinál, Somogy 16. pozíciója pedig változatlan maradt.[1] Mivel – mint előbb már jeleztük – a válság a két fejlettebb dunántúli régió megyéit is erőteljesen visszavetette, az ország 19 megyéjének mutatószámai közelebb kerültek egymáshoz (miközben a főváros előnye tovább gyarapodott), és csökkent a különbség a Dél-Dunántúl megyéi és a legjobban teljesítő Győr-Moson-Sopron megye fajlagos mutatószáma között is.

8. ábra

A GDP egy lakosra jutó értéke az országos átlag és a 19 megye átlagának százalékában, 2009

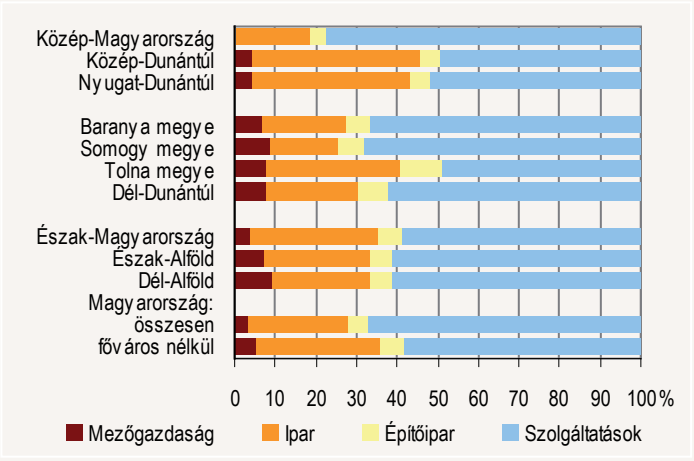

Európai Uniós összehasonlításban 2009-ben a magyarországi GDP vásárlóerő-egységben számított egy főre jutó értéke az unió 27 tagországa átlagának mintegy 64%-át tette ki, hasonlóan az egy évvel korábbihoz. A hét tervezési-statisztikai régió közül Közép-Magyarország értéke haladta meg az unió átlagát (7,3%-kal, a fővárosnak köszönhetően), a két fejlettebb (közép- és nyugat-) dunántúli régió 53, illetve 60%-ot, a további négy régió pedig 39–44% közötti hányadot ért el. A Dél-Dunántúl ez utóbbi sáv felső szélsőértékét képviselte (44,1%), megyéi közül Baranya a régióátlaghoz hasonlóan teljesített, Somogyban közel 41, Tolnában mintegy 48%-os hányad alakult ki. (Az ország megyéi a Győr-Moson-Sopron által képviselt 68%-os és nógrádi nem egészen háromtizedes hányad között teljesítettek.)

A Dél-Dunántúl **bruttó hozzáadott értékének ágazati szerkezetében** a 7,7%-os mezőgazdasági és a 7,2%-os építőipari részesedés az országosnál erőteljesebb szerepet tükröz. Iparosodottsága azonban a 23%-os hányaddal mind az országosnál (egynegyed), mind a 19 megye átlagánál (bő háromtized) alacsonyabb volt. A szolgáltatások 62%-os részaránya ugyanakkor – lévén a főváros meghatározott szerepű e téren – alacsonyabb az országosnál, de magasabb a Budapest nélkül számított országos átlagnál (előbbi 67, utóbbi 58%-ot tett ki). A régió három megyéje közül a mezőgazdaság Somogy megye, az ipar és az építőipar Tolna megye, a szolgáltató ágak Somogy és nem sokkal lemaradva Baranya megye ágazati szerkezetében voltak magasabbak, a régió átlagát is meghaladóak.

9. ábra

A bruttó hozzáadott érték ágazati szerkezete, 2009

Az egyes nemzetgazdasági ágak országon belüli viszonylagos helyzete még szemléletesebben mutatkozik meg az **ágazati népességarányos fajlagos mutatóértékek** alapján. A Dél-Dunántúlon az egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték összege mindössze a mezőgazdaság és némileg az építőipar területén volt magasabb az adott ágazatra jellemző országos átlagnál, az előbbi 53, az utóbbi mindössze bő 2%-os előnnyel. Az agrárágakra jellemző mutatószám a régiók közül csupán Dél-Alföldön volt magasabb a dél-dunántúlinál. A fajlagos ágazati értékek mindhárom régióbeli megyére vonatkozóan a mezőgazdaság országos átlag feletti jelenlétére utalnak, az építőipar kedvezőbb helyzetét pedig a tolnai – korábban már említett – lehetőségek alakították. Az ipar népességarányos fajlagos mutatószáma ugyanakkor a régiók közül a legnagyobb mértékben maradt el mind az országos, mind a fővároson kívüli térségek átlagától, Baranya és Somogy megye alacsony teljesítménye következtében. Az iparon belül a feldolgozóiparnak mindhárom megyében szerény a produktuma. A szolgáltató szférán belül az információ, kommunikáció, valamint a pénzügyi tevékenység hozzáadott értéke különösen meghatározó arányban képződik a fővárosban, de a szolgáltatások egészére számítva is érzékelhető Budapest és a központi régió dominanciája, ebből fakadóan a megyékben szinte mindenütt, így a Dél-Dunántúl megyéiben is viszonylag alacsony fajlagos mutatóértékek alakultak ki e területeken 2009-ben is az országos átlaghoz viszonyítva. A főváros nélküli átlaggal azonban a dél-dunántúli térség nagyjából egyező szinten teljesített a szolgáltatások

[1] A 2009. évi területi GDP adatok számításával párhuzamosan újabb módszertani változtatás is történt, az új módszer alapján jelenleg visszamenőleg három évre kerültek átdolgozásra az adatok, az évek közötti összehasonlítást a revideált adatok alapján végeztük el.

egészét tekintve, főként Baranyának és Somogynak köszönhetően. Ezen belül néhány szolgáltató ág, nevezetesen a pénzügyi, biztosítási tevékenység, a közigazgatás, valamint a művészet, szórakoztatás, szabadidős tevékenység is erősebbnek bizonyult a 19 megye átlagánál, a pénzügyi tevékenység Baranya megye, a közigazgatás Baranya és Somogy megye jóvoltából.

1. tábla

A bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó értéke főbb nemzetgazdasági ágak szerint, 2009

(ezer forint)

Térség	Mező-gazda-ság	Ipar		Építő-ipar	Szol-gálta-tások	Összes
		össze-sen	ebből: feldol-gozó ipar			
Közép-Magyarország	20,4	650,5	513,1	147,4	2 808,5	3 626,8
Közép-Dunántúl	81,6	738,0	665,9	89,8	887,6	1 797,0
Nyugat-Dunántúl	90,3	786,8	721,8	99,2	1 038,5	2 014,8
Baranya megye	101,2	313,7	239,9	89,7	994,2	1 498,8
Somogy megye	121,8	233,0	182,9	83,7	935,7	1 374,2
Tolna megye	125,8	543,2	178,3	170,7	791,9	1 631,5
Dél-Dunántúl	**114,2**	**343,1**	**205,4**	**107,7**	**924,5**	**1 489,4**
Észak-Magyarország	54,4	411,9	294,4	80,5	773,7	1 320,6
Észak-Alföld	105,8	361,8	310,8	78,8	855,7	1 402,2
Dél-Alföld	131,3	346,6	288,2	80,0	872,6	1 430,5
Országos átlag	**74,5**	**532,4**	**435,1**	**105,3**	**1 448,7**	**2 160,8**
Ezen belül:						
a megyék átlaga	88,4	488,0	412,7	93,4	924,3	1 594,1

Mezőgazdaság

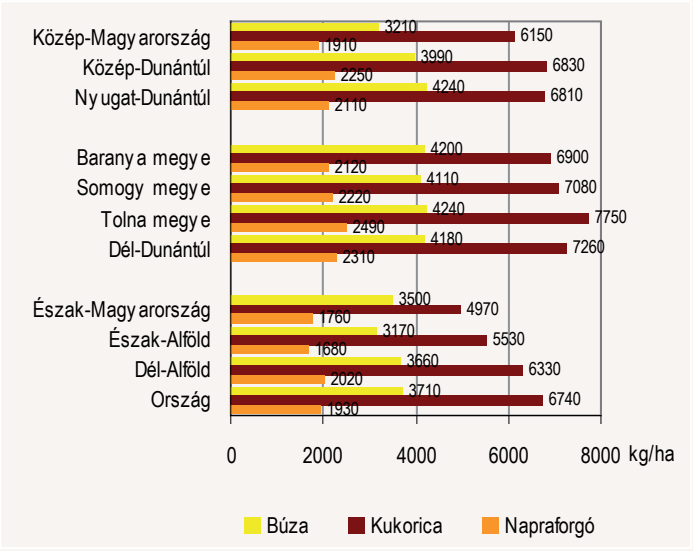
A 2010. évi végleges adatokat tekintve a Dél-Dunántúlon termesztett fontosabb növények terméseredményei a következőképpen alakultak:

- *Kukoricából* 1,8%-kal kevesebb termett, mint 2009-ben, miközben a betakarított terület 2,3%-kal csökkent. (Országosan ezen idő alatt a termés 7,2, a terület pedig 8,4%-kal esett vissza.)
  A hektáronkénti termésátlag (7260 kg) így alig változott 2009-hez képest, míg országosan 5,5%-os emelkedéssel lehetett számolni.
- *Búzából* 2009-hez képest volumenében mintegy ötödével kevesebb került learatásra, a betakarított terület közel tizedével zsugorodott. (Országosan ezen idő alatt a termés mennyisége 15,3%-kal, a terület 11,8%-kal csökkent.)
  A termésátlag (4180 kg) így 2009-hez képest 12,7%-kal visszaesett, míg országosan 3,6%-os csökkenés volt tapasztalható.
- *Napraforgóból* szintén több mint ötödével termett kevesebb, mint 2009-ben, és a terület közben 8,5%-kal mérséklődött. (Bár a napraforgó-terület csökkenése országosan kisebb mértékű volt, mint a Dél-Dunántúlon, a betakarított termésmennyiség nagysága a régiós-hoz hasonlóan alakult.)
  A fajlagos termésmennyiség (2310 kg) 2009-hez képest 14,4%-kal visszaesett, országosan ennél erőteljesebb csökkenés volt tapasztalható.
- *Cukorrépából* az előző évhez képest közel másfélszer nagyobb termés lehetett számolni, azzal együtt, hogy a terület növekedésének mértéke sem maradt el ettől sokkal. (Az ország egészében ugyanakkor a cukorrépa-mennyiség mindössze tizedével nőtt, a betakarított terület pedig szinte nem változott.)
  A hektáronkénti átlaghozam (61 920 kg) így 2009-hez képest 4,4%-kal nőtt, országosan 10,2%-os emelkedés volt tapasztalható.
- *Repcéből* – mennyiségét tekintve – az előző évinél 19,5%-kal termett kevesebb, a terület eközben valamelyest emelkedett. (Országosan a terület kismértékű csökkenése mellett a tavalyinál 8,4%-kal kevesebb termést takarítottak be.)
  A hektáronkénti átlaghozam (2340 kg) ötödével lett kisebb, mint 2009-ben, országosan 7,7%-os visszaesés volt tapasztalható.
- *Burgonyából* a 2009. évinél 16,7%-kal termett kevesebb, miközben a terület nagysága 8,0%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól.

A terméseredményeket tekintve 2010-ben a dél-dunántúli értékek – a burgonyát leszámítva – általában meghaladták az országos értékeket. Dél-Dunántúl a régiók között a búzánál, a kukoricánál és a napraforgónál az első, a cukorrépánál és a repcénél a második helyen állt, a burgonyánál pedig az utolsó előtti volt a sorban. Ez utóbbi növényi kultúránál regisztrált kedvezőtlen terméseredményünket csak az észak-magyarországi mutató múlta alul. Bár 2009-hez képest a régióban a fontosabb szántóföldi növények hektáronkénti fajlagos hozamai általában csökkentek, azonban látni kell, hogy a termésátlagok a többi régióban is hasonlóan alakultak.
A dél-dunántúli megyéket tekintve a legmagasabb terméseredményeket zömmel Tolnában érték el, kivételt jelent a cukorrépa, amelynél a somogyi érték volt a legmagasabb. Az egyes megyék termésátlagai pedig – a burgonya kivételével – szinte a legtöbb növény vonatkozásában ugyancsak meghaladták az országos szintet, azzal együtt, hogy azok 2009-hez képest általában visszaesést mutattak.

10. ábra

A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2010

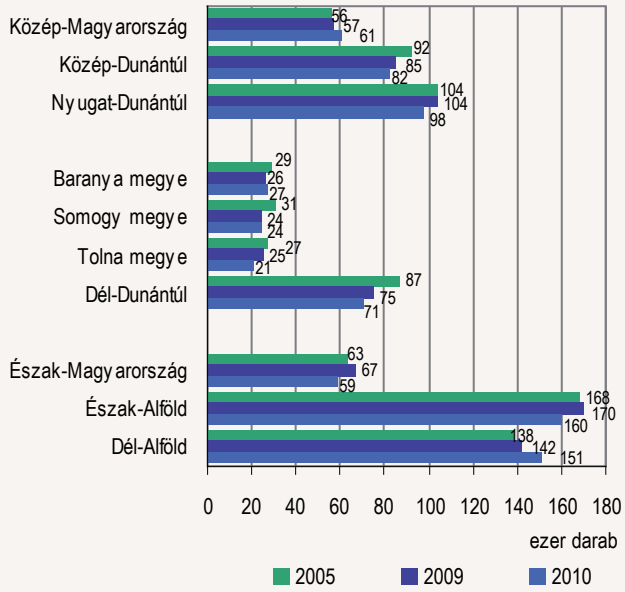

2010 decemberében 71 ezer darab **szarvasmarhát** tartottak a Dél-Dunántúlon, ami az országos állományi létszám 12%-át jelentette. A hazai állomány legjelentősebb részét – egynegyedét, illetve egyötödét – ezúttal is az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tartották, míg a rangsor végén Észak-Magyarország állt.
Régiónkban a szarvasmarhák száma 2009 decemberéhez képest – az országosnál valamivel erőteljesebb mértékben – 5,3%-kal mérséklődött. A többi régiót tekintve ezen idő alatt a legkedvezőbben éppen Közép-Magyarországon és Dél-Alföldön alakult a szarvasmarha-szám: mindkettőben viszonylag jelentős – 7,0, illetve 6,3%-os – állománybővülés mutatkozott. A legnagyobb mérvű (11,9%-os) fogyás ugyanakkor Észak-Magyarországon következett be. Hosszabb időre visszatekintve ki kell emelni, hogy térségünk – mely a korábbi évtizedekben országosan is fontos szarvasmarha-tenyésztő körzetnek számított – 2010-re már azon régiók közé tartozott, amelyekben 100 hektár mezőgazdasági területre vetítve fajlagosan a legkevesebb szarvasmarhát tartották.

2010 végén a szarvasmarhák száma a Dél-Dunántúlon belül az egyes megyék között nagyjából egyformán oszlott meg. A megelőző évhez képest az állatok száma Baranyában 3,8%-kal nőtt, Somogyban nem változott, Tolnában pedig 16%-os csökkenés következett be. A szarvasmarha-állomány hosszú távon mindhárom megyében fogyott.

11. ábra

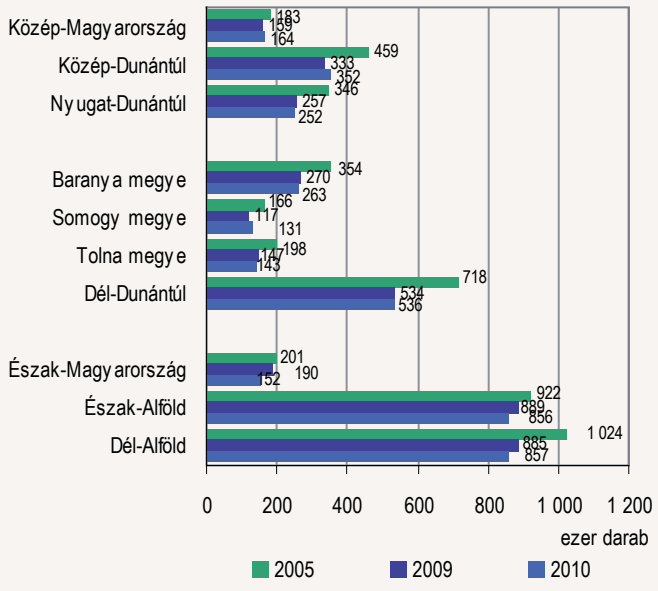
Szarvasmarha-állomány

A Dél-Dunántúlon 2010 decemberében 536 ezer darab **sertést**, az országos állomány 17%-át istállózták a tenyésztők. Arányában a legtöbb sertést – a hazai állomány bő egynegyed-egynegyed részét – az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tenyésztették, míg a legkisebb részesedést Észak-Magyarország (4,8%) és Közép-Magyarország (5,2%) mondhatta a magáénak.

12. ábra

Sertésállomány

Ipar

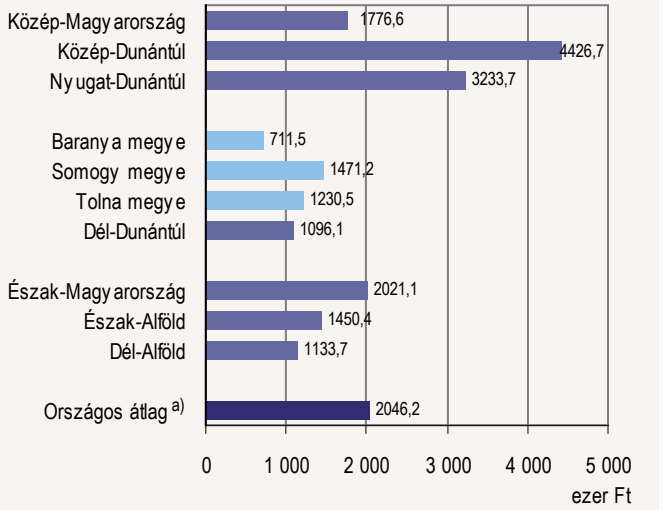
Mint ahogy a bruttó hozzáadott érték nemzetgazdaság ágak szerinti alakulása alapján is látható volt, a Dél-Dunántúl a legkevésbé iparosodott térségek egyike, amely hasonlóképpen megmutatkozik a termelés számbavétele alapján is. A **legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások dél-dunántúli régióban működő ipartelepei** 2010-ben 1035 milliárd forint bruttó termelési értéket állítottak elő, a hasonló méretű gazdálkodói kör országos teljesítményének 5,1%-át, amelyből Baranya és Tolna megye 1,4–1,4, Somogy 2,3%-kal részesedett. A termelés összehasonlító áron számított értéke – az egy évvel korábbi csaknem 13%-os csökkenést követően – 2010-ben kedvezően alakult, az országos közel 11%-ot meghaladóan, bő 13%-kal múlta felül a 2009. évi alacsony szintet. Az előzőnél eredményesebb év elsősorban a Somogy megyében működő ipartelepeknek köszönhető, amelyek élénk, csaknem 32%-os növekedést produkáltak, de Tolnában is – ugyan szerényebb, 4,3% – növekedést regisztráltak. Baranya viszont egyike volt az ország azon két megyéjének, ahol a termelés volumene nem érte el az egy évvel korábbit, a mérséklődés bő egy százaléknyit tett ki. A 2010. évi telephely szerinti ipari kibocsátás e gazdálkodói körben 45–28–27%-os arányban oszlott meg Somogy, Tolna és Baranya megye között, a legjelentősebb hányad tehát Somogy megyéhez kötődött.

A **termelés egy lakosra jutó értéke** a Dél-Dunántúlon 1,1 millió forint volt, a hét tervezési-statisztikai régió mutatóértéke közül a legalacsonyabb, az országos átlagos fajlagos összegnek mindössze bő fele (54%-a). (Mivel a főváros részesedése az ipari termelésből nem kiemelkedően magas, nagyjából megegyezik a népességszám alapján képviselt hányaddal, nincs lényeges különbség az országos és a Budapest nélküli átlagos fajlagos érték között.) A régió népességarányos mutatóértéke 3%-kal maradt el az utolsó előtti helyen álló dél-alföldiétől, az élen elhelyezkedő közép-dunántúlinak viszont mindössze az egynegyedét tette ki. Az országos fajlagos mutatószámot a hét régió közül csak a két fejlett nyugati térségé, Közép- és Nyugat-Dunántúlé múlta felül.

A térség megyéi közül a legmagasabb népességarányos termelést produkáló Somogy megye is mindössze 72%-át, Tolna mintegy hattizedét teljesítette az országos átlagnak, a baranyai fajlagos teljesítmény pedig annak csupán 35%-át közelítette. Baranya számára ez az országos megyesor utolsó előtti helyét jelentette, éppen csak (közel egyezer forinttal) megelőzve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét, az élen álló Komárom-Esztergom megyeinek viszont nem egészen a 9%-át tette ki egy lakosra jutó ipari termelésének összege. A fővárost is magában foglaló megyerangsorban Somogy a 11., Tolna a 14. helyet foglalta el.

13. ábra

Az ipari termelés egy lakosra jutó értéke*, 2010

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

a) Külföldi telephelyen végzett termeléssel együtt.

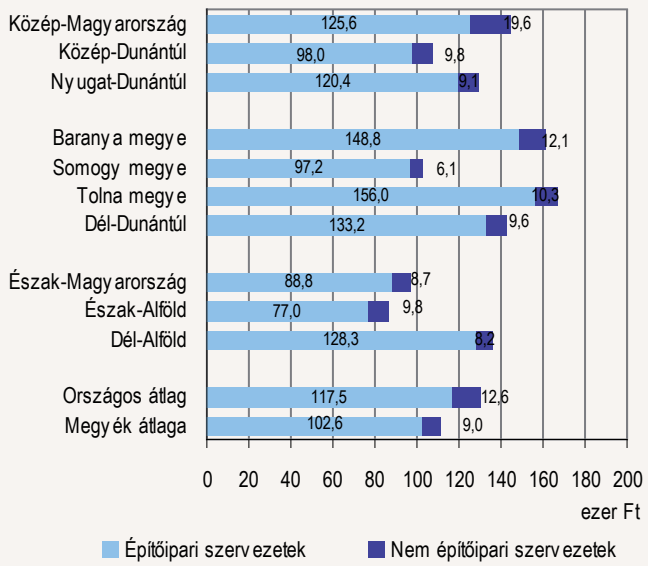
Építőipar

A Dél-Dunántúlon 2010-ben megvalósult **összes építőipari termelés** értéke 134,8 milliárd forintot tett ki, amely összehasonlító áron számítva 54%-át jelentette az egy évvel korábbinak. A régiós termelési érték 93%-át (125,7 milliárd forintot) **az építőiparba sorolt szervezetek[2] produktuma tette ki, amelynek volumene** 2009-hez képest 43%-kal esett vissza, eközben **a nem építőipari szervezetek által végzett építőipari teljesítmény[3]** – amellyel a Dél-Dunántúl 2010-ben egyike volt a legkevesebbet teljesítő régióknak – mintegy kétharmadával csökkent az egy évvel korábbihoz képest. Az adott évben a Dél-Dunántúlon megvalósult építőipari termelés – az építőiparba tartozó és az azon kívüli szervezetek köre együtt – a hasonló gazdálkodói kör országos teljesítményének 10,4%-át adta, amin belül Baranya megye részesedése 4,9, Somogyé 2,5, Tolnáé pedig 3,0%-ot jelentett. A régió megyéi közül a Somogyban végzett építőipari össztermelés alig változott, miközben a tolnai teljesítmény mintegy felével, a baranyai pedig 54%-kal csökkent. Mindezen túl kedvezőtlen az is, hogy a megrendelések jelentős hányada nem a térség vállalkozásainál csapódott le. Az építőiparba sorolt szervezetek régióban végzett termelésének csupán mintegy 42%-át teljesítették helyi szervezetek, a fennmaradó hányadot régión kívüli szervezetek végezték. Ki kell itt emelni, hogy a dél-dunántúli építőipari termelés csaknem egynegyedét fővárosi székhelyű cégek kivitelezték.

Mindennek ellenére a Dél-Dunántúl 2010. évi építőipari termelési értéke országosan népességarányosan kiemelkedőnek mondható. A térségben átlagosan **egy lakosra összességében 143 ezer forint építőipari termelés jutott,** amely mutató alapján a Dél-Dunántúlt a régiók közül csak Közép-Magyarország előzte meg (145 ezer Ft). Ezen fajlagos érték az országos átlagot közel 10, míg a csak az építőipar szervezetek által előállított produktum – amely 133 ezer forintot tett ki – azt 13%-kal haladta meg. Az egyes régiók összes építőipari termelésére vonatkozó mutatóértékek közötti szóródást tekintve az alsó határt jelentő észak-alföldi régió (87 ezer forint) és a közép-magyarországi felső szélsőérték között 1,7-szeres különbség mutatkozott.

14. ábra

Az egy lakosra jutó összes építőipari termelés értéke a kivitelezés helye szerint, 2010

A régióba tartozó megyék közül az egy lakosra jutó termelés baranyai és tolnai értéke (161 ezer, illetve 166 ezer forint) 24, illetve 28%-kal haladta meg az országosat. Ezen mutatóértékek alapján az ország megyei rangsorának élén – a legmagasabb budapesti értéktől eltekintve – Tolna állt, melyet közvetlenül Baranya követett a sorban, míg Somogy megye fajlagos teljesítménye a 11. helyhez volt elegendő. A legalacsonyabb és legmagasabb fajlagos teljesítményű két megye között országosan 2,9-szeres volt a különbség.

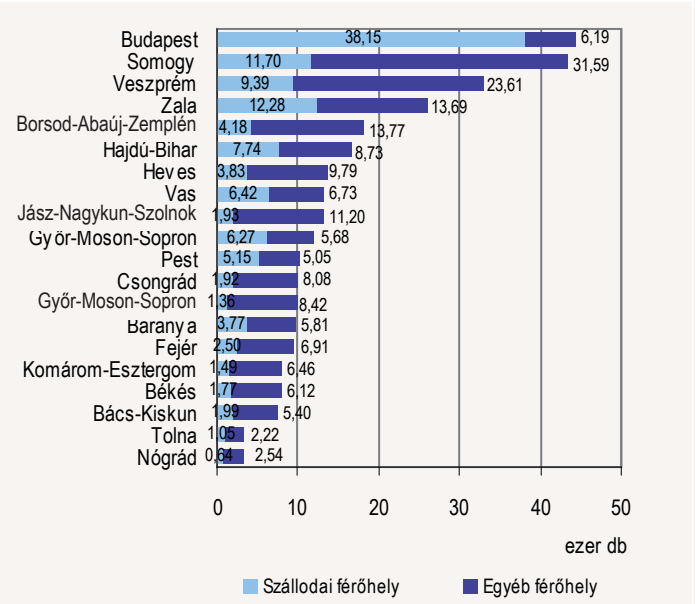
Idegenforgalom

A gazdasági válság három évvel ezelőtti első hulláma a turizmus területén is visszaesést okozott, a 2010-es esztendő viszont már élénkülést hozott mind a hazai, mind a külföldi vendégforgalomban. Országosan a vendégek száma – a kereskedelmi és egyéb (korábban magán-) szálláshelyeken – összességében 3,3%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, a vendégéjszaka-szám ennél kisebb mértékben, 2,3%-kal nőtt, amit azonban nem követtek a Dél-Dunántúl ágazati eredményei.

Dél-Dunántúl **kereskedelmi szálláshelyein** 2010. július 31-én 56 ezer férőhely várta az idelátogatókat, ami 11,4%-kal több mint az azt megelőző évben. Országosan 311 ezer, a 2009. évinél 3,2%-kal több szállásférőhely állt rendelkezésre. A hét tervezési-statisztikai régió közül a Dél-Dunántúlon bővült leginkább a kínálat, a közel 6 ezer új férőhelynek köszönhetően a térség visszaszerezte korábbi első helyét a régiók sorrendjében, a hazai szállásférőhelyek közül minden hatodikat itt jegyezték.

15. ábra

A férőhelyek számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2010

Hazánkban a **szállodai** férőhelyek száma az átlagnál erőteljesebben, 4,3%-kal bővült, ami azt jelentette, hogy 16-tal több szálloda ajánlatából és 5100-zal több férőhely közül válogathattak a vendégek. Dél-Dunántúlon ezzel szemben változatlanul 139 különböző típusú és kategóriájú szálloda kínálta a szolgáltatásait, a kapacitásuk viszont közel 800 kiadható szállodai ággyal (4,5%-kal) csökkent. Mindebből az következik, hogy a korábban említett férőhelybővülés az olcsóbb szálláshelyek körében következett be. A régiós adatok alakulásában a három megye szerepe jelentősen eltérő

[2] Az építőiparba sorolt vállalkozások termelési adatai a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak és az adott térségben végzett építőipari tevékenységet tartalmazzák függetlenül attól, hogy a kivitelező szervezet székhelye mely térségben van bejegyezve.

[3] A nem építőipari szervezetek közül itt azoknak az adatai szerepelnek, melyek előző évi építőipari termelési értéke éves szinten meghaladta az 50 millió forintot, illetve amelyek a kapcsolódó éves gazdaságstatisztikai adatgyűjtésben építőipari tevékenységet jelentettek.

volt. A legkevesebb szálláshellyel – az ország megyéi közül is Nógrád mellett – Tolna rendelkezett, ahol a vizsgált évben az összes férőhely 18%-kal, a szállodai kapacitás 23%-kal csökkent. Baranyában nagy várakozás előzte meg a 2010-es esztendőt a pécsi „Európa Kulturális Fővárosa" címnek köszönhetően. Bár a rendelkezésre álló összes kapacitás szűkült, de ezen belül több, magasabb minőségű szolgáltatást nyújtó szálláshely várta a vendégeket: a szállodai szobák száma 158-cal, férőhely-kapacitásuk 475-tel bővült. Az ország és a régió idegenforgalmában is meghatározó Somogy megyében kiugróan magas arányban, közel a negyedével nőtt meg a kiadható szállásférőhelyek száma, miután a kempingek befogadóképessége – főként a Balaton közelében újonnan nyílt egységeknek köszönhetően – közel 9700-zal lett több. Eközben a szállodák férőhelyeinek száma 7,4%-kal megfogyatkozott.

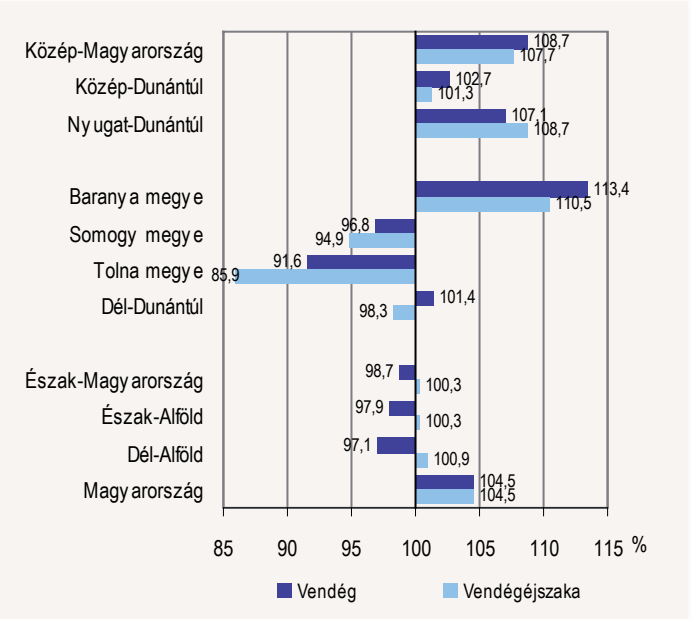
A Dél-Dunántúl **vendégforgalma** az országostól, valamint a többi tervezési-statisztikai régióétól is eltérően alakult. A magyarországi szálláshelyeken 2010-ben mintegy 7,5 millió vendég fordult meg, a szállásfoglalások száma megközelítette a 19,6 milliót. Mind a vendégek, mind a vendégéjszakák száma 4,5%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. A régióban ellenben csak az ideérkezett vendégek száma emelkedett kismértékben, amit az általuk eltöltött vendégéjszakáké nem követett. A 750 ezer regisztrált vendég 1,4%-kal több volt a bázisévinél, míg a 2 millió 41 ezer vendégéjszaka 1,7%-kal elmaradt attól.

A térség három megyéje változatos idegenforgalmi évet zárt: Somogyban mérsékeltebben, Tolnában erőteljesebben csökkent a kereskedelmi szállások iránt a kereslet, miközben Baranya iránt fokozódott a turisták érdeklődése. Somogy megye vendégforgalmát – a legfőbb turisztikai vonzerőt jelentő Balaton érintettsége miatt – kedvezőtlenül befolyásolta a 2010-es esztendő csapadékos, hűvös időjárása. A szálláshelyeken eltöltött éjszakák száma 1 millió 372 ezerről 1 millió 302 ezerre csökkent. Tolnában a hetedével, közel 23 ezer vendégéjszakával kevesebbet sikerült értékesíteni. Baranyában elsősorban a kulturális programok bőséges kínálata 13,4%-kal több látogatót vonzott, a szállásfoglalások száma tizedével, 601 ezerre emelkedett.

Dél-Dunántúl – az országos vendégforgalomból való mintegy 10%-os részesedése alapján – a régiók rangsorában visszacsúszott a negyedik helyre. A megyék Budapesttel együtt számított sorrendjében Somogy eggyel hátrébb kerülve az ötödik, Baranya a tizenegyedik, míg Tolna megye – Nógrádot megelőzve – az utolsó előtti volt a sorban.

16. ábra

A vendégek és vendégéjszakák számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2010 (előző év = 100%)

A dél-dunántúli kereskedelmi szálláshelyeket az év folyamán felkereső 160 ezer **külföldi** turista mintegy 571 ezer éjszakára foglalt szállást. Számuk egy év alatt 7,5%-kal növekedett, vendégéjszakáik száma azonban nem változott. Magyarországon a külföldi vendégforgalom erőteljesen a fővárosra koncentrálódik, az idelátogatók hattizedének Budapest volt az úti célja, régiónkat a határon túlról érkezők kevesebb mint 5%-a kereste fel. Az ide tartozó megyék sorából kiemelkedik Baranya, a megyébe 28, a megye szállodáiba 44%-kal több külföldi vendég érkezett. A vendégéjszaka-szám növekedése – átlagosan 4, a szállodákban 19% – már kevésbé volt erőteljes.

A kereskedelmi szálláshelyek 2010-ben 590 ezer **belföldi** vendéget fogadtak, akik 1 millió 470 ezer vendégéjszakát vettek igénybe. A vendégek száma a régió átlagában a bázisévhez képest nem változott, a vendégéjszakáké kismértékben (2%-kal) csökkent. A külföldi és magyar vendégek aránya országosan 46–54% körül alakult, ugyanez a Dél-Dunántúlon 21–79% volt.

A külföldi vendégek kétharmada, a belföldiek több mint fele a szállodák szolgáltatásait vette igénybe.

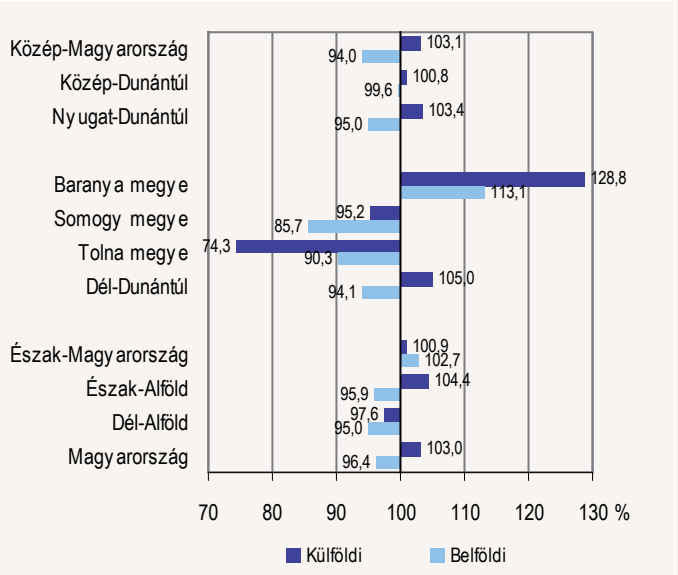
A szálláshelyek – az országos átlagtól 7 százalékponttal elmaradva – 31%-os **szobakihasználtság**gal működtek, ami megfelelt az egy évvel korábbi szintnek. A szállodák kapacitásuk 35%-át értékesítették, ezen belül a wellness-szállodák kihasználtsága volt a legmagasabb, 42%-os.

A dél-dunántúli kereskedelmi szálláshelyeken 2010-ben 9,3 milliárd forint **bruttó szállásdíjbevételt** könyvelhettek el, folyó áron 3%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Országosan a vendégforgalom növekedése ellenére a bevétel alig emelkedett. A befolyt 130 milliárd forint felét a közép-magyarországi szálláshelyeken regisztrálták, a Dél-Dunántúlról mindössze 7%-a származott. A megyék közül Somogyban és Tolnában a régió átlagánál jobban, 12% illetve 13,7%-kal esett vissza a bevétel. Jelentős növekedést egyedül Baranya könyvelhetett el a szállásdíjakból, összességében 17,7%-os, ezen belül szállodákban 24,6%-os többletet realizáltak.

A régióban 2010-ben egy vendégéjszakáért átlagosan 4574 Ft-ot kellett fizetni – ennél kevesebbet csak az Észak-Alföldön számítottak fel –, ez az összeg az országos átlag kétharmada, a legmagasabb közép-magyarországinak pedig kevesebb mint fele volt.

17. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek bruttó szállásdíjbevétele, 2010 (folyó áron, előző év = 100%)

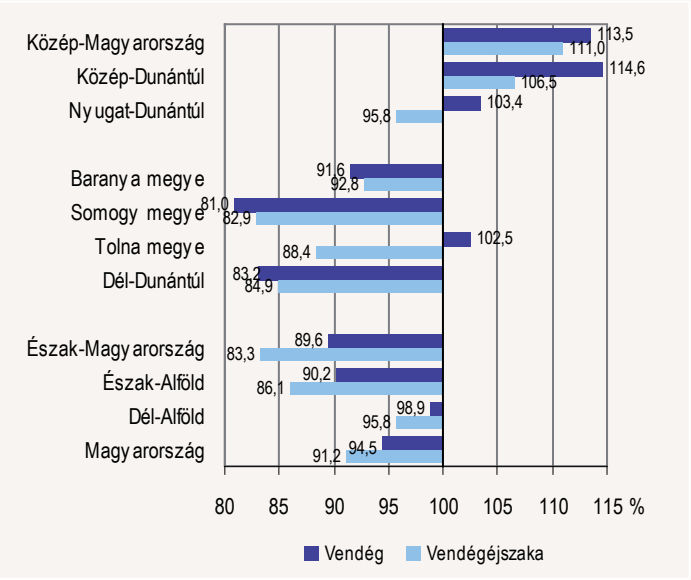
Dél-Dunántúl idegenforgalmában – ellentétben más régiókkal – az **egyéb (magán-) szálláshelyek** kapacitása és vendégforgalma jelentős hányadot képviselt. Az előbbi az országosnak négytizedét, utóbbi az egyharmadát tette ki 2010-ben, amellett, hogy az egyéb szálláshelyek iránti érdeklődés

jelenősen visszaesett. Mindösszesen 278 ezer vendéget és 1,25 millió vendégéjszakát regisztráltak, 17, illetve 15%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. A vendéglátók száma évről évre csökken, de még így is több mint 16 ezren foglalkoztak szállásadással a három megyében. A régióba látogatók számának visszaesése elsődlegesen a balatoni vendégforgalom hanyatlásával magyarázható, miután a legtöbb szálláshellyel rendelkező Somogy megyébe közel ötödével kevesebben érkeztek, mint azt megelőzően, a vendégéjszakák száma is mintegy 17%-kal maradt el az egy évvel korábbitól. Az eltöltött éjszakák alapján az ország legnépszerűbb településeinek sorában a második helyen Somogy megye egyik Balaton-parti városa, Fonyód, a harmadikon Baranya tradicionális fürdővárosa, Harkány állt.

Az egyéb szálláshelyeken a külföldi vendégek nagyobb arányban (32%-ban) voltak jelen, mint a kereskedelmi szállásokon. Ők az egyes régiók közül itt töltötték el a leghosszabb időt, átlagosan 5,5 éjszakát, míg a hazai vendégek csupán 4 éjszakát időztek.

18. ábra

A vendégek és vendégéjszakák számának változása a magánszálláshelyeken, 2010 (előző év = 100%)

Dunántúlon a versenyszféra szereplőinek egyharmada, Nyugat- és Dél-Dunántúlon, illetve Észak-Magyarországon 27–29%-a, a két alföldi térségben – ahol jelentős őstermelői réteg bővíti az egyéni vállalkozások körét – csupán bő egyötöde működött valamely társas formában.)

Dél-Dunántúlon 2010 végén az adminisztratív nyilvántartásokban szereplő vállalkozásoknak négytizede Baranyát, 37%-a Somogyot, 23%-a Tolnát jelölte meg székhelyül. Az összes vállalkozáson belül a társas formákban bejegyzetteknek (legjellemzőbben a kft.-knek és a bt.-knek) a fele volt baranyai székhelyű, majd háromtized és egyötödnyi hányaddal következett Somogy és Tolna megye. A régióban bejegyzett összes egyéni vállalkozásból pedig 36% volt Baranya részaránya, négytizedes somogyi és közel egynegyedes tolnai részesedéssel párhuzamosan.

2. tábla

A regisztrált vállalkozások száma főbb gazdálkodási formák szerint, 2010. december 31.

Térség	Társas	Ezen belül			Egyéni vállalkozás	Összes
		kft.	rt.	bt.		
Közép-Magyarország	324 241	195 158	3 416	101 185	236 402	560 643
Közép-Dunántúl	49 693	28 570	309	15 557	98 558	148 251
Nyugat-Dunántúl	44 866	25 203	277	13 722	111 166	156 032
Baranya megye	19 648	10 480	121	6 627	38 154	57 802
Somogy megye	11 740	6 510	94	3 647	42 608	54 348
Tolna megye	8 286	4 355	56	2 884	25 914	34 200
Dél-Dunántúl	**39 674**	**21 345**	**271**	**13 158**	**106 676**	**146 350**
Észak-Magyarország	41 053	22 430	273	13 842	102 758	143 811
Észak-Alföld	50 900	29 256	346	16 786	197 847	248 747
Dél-Alföld	50 071	28 283	377	16 500	186 681	236 752
Összesen[a]	**600 726**	**350 245**	**5 269**	**190 750**	**1 043 758**	**1 644 484**
Ezen belül: hazai megyékben	359 672	205 222	2 271	119 498	895 053	1 254 725

a) A külföldön működőkkel együtt.

Vállalkozások, külföldi tőke

A Dél-Dunántúlon 2010. év végén 156 958 gazdasági szervezetet tartottak nyilván, meghatározó hányadban (93%-ban) vállalkozásként. A vállalkozások szervezetszámon belüli aránya nem tért el lényegesen az országostól (94%), a régiókban 92–95%, az ország megyéiben pedig 91–96% között alakult.

A régióban **bejegyzett** 146 350 **vállalkozás** az országos vállalkozásszámnak közel 9%-át tette ki. Nagyobbik hányaduk, 73%-uk egyéni, 27%-uk társas formában folytatta tevékenységét. Az előbbi gazdálkodási formában az országos vállalkozásszám mintegy egytizede, az utóbbiban 6,6%-a volt a dél-dunántúli térségben bejegyezve. A fontosabb gazdálkodási formák közül a régió országon belüli részesedése az egyébként mindenütt viszonylag kis számban – de általában jelentősebb tőkeerővel – jelen lévő részvénytársaságok esetében a legalacsonyabb, mindössze 5,1%, és a még kisebb számban nyilvántartott mezőgazdasági termelőszövetkezeteknél a legmagasabb (12%). A társas vállalkozások aránya a hét régió közül Közép-Magyarország térségében volt a legmagasabb (58%), főként a fővárosra jellemző nagyfokú koncentráció következtében. (Az összes magyarországi társas vállalkozás négytizedét fővárosi, összesen 54%-át közép-magyarországi székhellyel jegyezték be, az egyéni vállalkozások esetében viszont az előbbi két arányszám 14 és 23% volt. A további régiók közül Közép-

A Dél-Dunántúl **ezer lakosára** 2010. év végén 156 vállalkozás jutott, amely az országos átlagot (165) nem érte el, de az ország 19 megyéjének átlagát (152) meghaladta. A gazdálkodási formákat illetően az ezer lakosra jutó 42 társas vállalkozás az országos átlagtól viszonylag jelentősen elmaradt és az ország megyéinek átlagát sem érte el, az egyéni vállalkozások viszont nagyobb gyakoriságot mutattak. A régió megyéi közül a somogyi vállalkozás-sűrűség volt a legmagasabb (171), a baranyai és a tolnai 148-as érték régiós és országos átlag alatt maradt. A vállalkozási módok közül a társas formák népességarányos mutatóértékei Baranyában alakultak (összességében és azon belül a legjellemzőbb formák, a kft.-k és a bt.-k körében is) régiós átlag fölött, míg Tolnában és Somogyban elmaradtak attól. Az egyéni vállalkozások fajlagos gyakorisága viszont Somogy megyében volt a legmagasabb (elsősorban az adószámmal rendelkező szolgáltatók és őstermelők nagyobb elterjedtsége következtében), de összességében Tolnában is átlag körül alakult a mutató értéke. A térségen belül az egyéni vállalkozási forma legkevésbé Baranyában preferált.

Az ezer lakosra jutó társas vállalkozások száma az ország különböző térségei közül csupán a fővárosban és Pest megyében haladta meg az országos átlagot, és lényegesen magasabb volt minden további megye és régió átlagánál. Az egyéni vállalkozások népességarányos mutatószáma alapján

a megyék között 2010-ben főként alföldi és Balaton-parti megyék álltak az élen.

3. tábla

A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma, 2010. december 31.

Térség	Társas	Ebből		Egyéni			Összes vállalkozás
		kft.	bt.	összesen	ezen belül: vállalkozói nyilvántartásban szereplő	ezen belül: őstermelő	
Közép-Magyarország	109	66	34	80	36	8	189
Közép-Dunántúl	45	26	14	90	42	19	135
Nyugat-Dunántúl	45	25	14	112	46	33	157
Baranya megye	50	27	17	97	40	25	148
Somogy megye	37	20	11	134	42	46	171
Tolna megye	36	19	12	112	43	41	148
Dél-Dunántúl	**42**	**23**	**14**	**113**	**41**	**36**	**156**
Észak-Magyarország	34	19	12	86	34	32	120
Észak-Alföld	34	20	11	134	37	74	168
Dél-Alföld	38	22	13	143	41	73	181
Összesen[a]	**60**	**35**	**19**	**105**	**38**	**36**	**165**
Ezen belül: a megyék átlaga	44	25	14	108	39	43	152

a) A külföldön működőkkel együtt számítva.

Annak ellenére, hogy a nyilvántartásban szereplő vállalkozások viszonylag gyakoriak a Dél-Dunántúlon, gazdasági potenciáljuk meglehetősen gyenge, dinamikusabb gazdaság alapjainak megteremtéséhez nem elegendő. A hazai tőkeszegénységet ugyanakkor a **külföldi tőke jelenléte** sem pótolja, hisz a régió nem tartozik a tőkeerős külföldi befektetők preferált térségei közé. E téren a 2009. év végi adatok a legfrissebbek, amelyek szerint a régióban 1277 külföldi érdekeltségű vállalkozás működött, a hasonló vállalkozások országos számának a 4,4%-a. (Az ilyen típusú szervezetek törekvése különösen nagymértékű a főváros felé, a jelzett időpontban az országban bejegyzett több mint 29 300 vállalkozás bő hattizedét budapesti székhellyel tartották nyilván, a közép-magyarországi arány pedig összességében elérte a héttizedet.) A Dél-Dunántúlra települt vállalkozások zöme ugyanakkor a tőkeszegényebbek közül került ki, hisz az 1277 vállalkozáshoz 160,4 milliárd forintnyi külföldi tőkeösszeg tartozott, amely a Magyarországon befektetett külföldi működő tőke összegének mindössze egy százalékát adta. Nem mutatnak túlságosan kedvező képet a fajlagos mutatószámok sem, az egy külföldi érdekeltségű vállalkozásra jutó átlagosan nem egészen 126 millió forintot kitevő külföldi tőkenagyság 23%-át, az egy lakosra eső 169 ezer forintnyi összeg pedig mindössze bő egytizedét tette ki az országos átlagnak. A régió megyéi közül a fajlagos mutatószámok Somogyban voltak a legmagasabbak és Tolnában a legalacsonyabbak, azonban mindhárom megyében nagymértékű elmaradást mutattak az országos átlaghoz képest, a fejlettebb megyeieknek pedig még inkább csak töredékét jelentették.

4. tábla

A külföldi érdekeltségű vállalkozások néhány jellemzője, 2009.december 31.

Térség	Vállalkozások száma	A külföldi tőkebefektetés			
		összege, milliárd forint	területi megoszlása, %	egy lakosra jutó összege, ezer forint	egy vállalkozásra jutó összege, ezer forint
Közép-Magyarország	20 585	10 406,6	65,8	3 526,0	505 544
Közép-Dunántúl	1 767	1 438,5	9,1	1 309,3	814 067
Nyugat-Dunántúl	2 646	1 882,4	11,9	1 889,2	711 417
Baranya megye	581	65,8	0,4	167,1	113 219
Somogy megye	448	74,2	0,5	231,4	165 599
Tolna megye	248	20,4	0,1	87,3	82 230
Dél-Dunántúl	**1 277**	**160,4**	**1,0**	**169,2**	**125 577**
Észak-Magyarország	760	487,3	3,1	403,0	641 205
Észak-Alföld	887	554,1	3,5	371,3	624 704
Dél-Alföld	1 381	483,3	3,1	366,7	349 999
Összesen[a]	**29 303**	**15 822,5**	**100,0**	**1 580,0**	**539 960**
Ezen belül: a megyékben	11 482	6 970,8	44,1	840,6	607 105

a) A területre fel nem osztható összeggel együtt számítva.

Beruházás[4]

A beruházások alakulását a Dél-Dunántúlon 2010-ben ellentétes irányba ható folyamatok befolyásolták. Baranyában még folytak az M60-as autópálya befejező, valamint jó néhány, a Pécs 2010 Kulturális Fővárosa címmel összefüggő projekt munkálatai, miközben Tolnában már nagyrészt befejeződtek az előző évben még folyamatban lévő országos nagyberuházások. Ezek az adottságok az előbbi megyében még valamelyest növelték a beruházási teljesítményt, Tolnában viszont már – a korábbi két év élénk növekedését követően – jelentős visszaesés következett, miközben Somogy megyében is folytatódott a fejlesztési források csökkenése. Összességében a Dél-Dunántúlon a 2010. év előzetes adatai alapján 324,9 milliárd forintnyi **beruházás** valósult meg (az országos beruházásérték 8,5%-a), amely **volumenében** 12%-kal kevesebb volt az egy esztendővel korábbinál. (Meg kell azonban jegyezni, hogy 2009-ben 22%-os növekedés valósult meg, így a bázis meglehetősen magas volt.) A csökkenés lényegesen erőteljesebb volt az azonos gazdálkodói körben jellemző országosnál, és a hét tervezési-statisztikai régió között is a legrosszabb eredményt tükrözi, amely mögött a tolnai jelentős visszaesés húzódik meg. **Anyagi-műszaki összetétel** szerint a régió beruházásaiban általában is jelentékenyebb az épületekre és egyéb építményekre, és alacsonyabb a gépekre, berendezésekre fordított részarány, mint országosan, vagy az iparosodottabb régiókban illetve megyékben jellemző. Az utóbbi két esztendőben azonban különösen magasra ugrott az építményekre fordított hányad, a már előbb említett kiemelt nagyberuházások jellegéből adódóan is (amelyek főként infrastrukturális és épületekkel összefüggő fejlesztések voltak). Ezzel párhuzamosan a gépberuházásokra fordított kiadásokat mérsékelte az ebben az időszakban már erőteljesen érezhető válság hatása is, hisz a vállalkozások a jövőbeli piaci lehetőségeik bizonytalansága miatt

[4] A gazdasági szervezetek beruházásaira vonatkozó adatok a legalább egy főt foglalkoztató vállalkozások és a költségvetési szervek összességére, valamint a megfigyelt nonprofit szervezetekre vonatkoznak, a beruházás helye szerinti területi bontásban. A beruházások 2010. évi adatai ezen időszakban még előzetesek.

óvatosabbak lettek a saját forrásból vagy hitelből finanszírozott termelőcélú fejlesztések terén. Mindezek összhatásaként 2010-ben – akárcsak 2009-ben – a hét tervezési statisztikai régió közül a Dél-Dunántúlon megvalósult beruházások értékében volt a legmagasabb – 67% – az épület és egyéb építmény építésére fordított hányad, miközben az országos arány 52%-ot tett ki. (Összehasonlításul: az elmúlt két évet megelőző 2007. és 2008. évek átlagában 57%-os régióbeli részesedéssel párhuzamosan 50%-os országos építményhányad mutatkozott.) A legutóbbi két évben a régió mindhárom megyéjében magas hányad (2009-ben 62–77, 2010-ben 64–69%) jutott épületekre és építményekre, amely Somogy megyében korábban is jellemző volt, Baranyában és Tolnában viszont jelentősebb volt a megszokott 50% körüli részesedésnél.

5. tábla

A beruházási teljesítményérték alakulása, 2010+

Térség	Beruházás-érték, milliárd forint	Ebből		Területi megoszlás, %	Volumenindex, előző év = 100,0
		épület, egyéb építmény	gép, berendezés, jármű		
		aránya, %			
Közép-Magyarország	1527,6	51,2	48,4	40,1	91,2
Közép-Dunántúl	400,8	46,1	52,3	10,5	100,8
Nyugat-Dunántúl	359,7	54,0	44,3	9,4	105,8
Baranya megye	130,1	69,3	28,1	3,4	103,6
Somogy megye	79,2	67,3	30,6	2,1	94,5
Tolna megye	115,5	64,4	34,4	3,0	72,2
Dél-Dunántúl	**324,9**	**67,1**	**31,0**	**8,5**	**87,9**
Észak-Magyarország	303,0	45,8	53,1	8,0	117,1
Észak-Alföld	399,9	55,2	42,4	10,5	104,9
Dél-Alföld	411,6	60,3	37,2	10,8	110,1
Összesen[a]	**3808,6**	**52,2**	**46,6**	**100,0**	**99,0**
Ezen belül: hazai megyékben	2567,1	55,2	43,0	67,4	..

a) Külföldi telephelyen megvalósult beruházási teljesítménnyel együtt.

A Dél-Dunántúl **egy lakosára** 2010-ben 344 ezer forint beruházásérték jutott, amely kilenctizedét tette ki az országos átlagnak (az egy évvel korábbi azt meghaladó teljesítményt követően), de a 19 megye átlagát ez évben is felülmúlta. A hét régió között ez a középső helyhez volt elegendő. Az összesen belül az épületek és egyéb építmények fajlagos mutatószáma volt a magasabb, 230,8 ezer forint, amely már az országos átlagot is jócskán meghaladta, miközben a gépekre, berendezésekre, járművekre fordított – lakosonként átlagosan 106,5 ezer forintnyi – összeg mindössze hattizedét tette ki az országosan, négyötödét a megyék átlagában jellemzőnek. Miközben az előbbi összeg Közép-Magyarországot követően a 2. helyet biztosította, az utóbbi a legalacsonyabbnak mutatkozott a régiók között. Az előbbi két építményfőcsoportba nem tartozó – viszonylag alacsony összegű – egyéb beruházások (ültetvény, erdő, tenyész- és igásállatok, stb. beszerzése) jellegüknél fogva leginkább a mezőgazdasághoz kötődnek, így fajlagos összegük is az e téren fejlettebb térségekben képviselnek relatíve magasabb értéket. Így a 2010-ben megvalósult, lakosonként 6,7 ezer forint ez irányú fejlesztés Dél-Alföld után Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb.

6. tábla

A beruházások egy lakosra jutó értéke anyagi-műszaki összetétel szerint, 2010+

Térség	Épület és egyéb építmény	Gép, berendezés, jármű	Egyéb beruházás	Összesen	Az országos átlag	A megyék átlagának
	ezer forint				százalékában	
Közép-Magyarország	263,9	249,9	2,1	515,8	135,4	166,2
Közép-Dunántúl	168,4	191,0	6,2	365,6	96,0	117,8
Nyugat-Dunántúl	195,0	160,1	6,2	361,3	94,9	116,4
Baranya megye	229,8	93,0	8,6	331,4	87,0	106,8
Somogy megye	167,1	76,0	5,1	248,2	65,2	80,0
Tolna megye	320,2	171,1	5,7	497,0	130,5	160,1
Dél-Dunántúl	**230,8**	**106,5**	**6,7**	**344,0**	**90,3**	**110,9**
Észak-Magyarország	115,4	133,8	2,9	252,1	66,2	81,2
Észak-Alföld	148,4	114,0	6,6	268,9	70,6	86,7
Dél-Alföld	189,1	116,5	7,8	313,4	82,3	101,0
Összesen[a]	**198,6**	**177,3**	**4,9**	**380,9**	**100,0**	**122,7**
Ezen belül: hazai megyékben	171,2	133,6	5,6	310,3	81,5	100,0

a) Külföldi telephelyen megvalósult beruházási teljesítménnyel együtt.

A régió három megyéje közül 2010-ben az összes beruházás egy lakosra jutó értéke Tolna megyében volt a legmagasabb, a 30%-kal országos átlag feletti összeggel a fővárost követően az ország megyéi között is az élen állt. Baranya megye – Budapestet is számba véve – a 9., Somogy a 16. helyet foglalta el a megyék sorában. Ezen belül az épületekre és egyéb építményekre jutó fejlesztés népességarányos összege alapján Tolna előbbivel azonos helyezésével párhuzamosan a másik két megye is előbbre – Baranya az 5., Somogy a 11. helyre – sorolódott. A másik nagy csoportot képező gép-, berendezés- és járműbeszerzés terén azonban már jelentősen veszítettek előbbi pozícióikból. A fajlagos mutatóértékek alapján a régión belül még e téren is Tolnáé az elsőbbség, sőt országosan is a viszonylag előkelő 4. pozícióba került a rangsorban (Budapest, Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megye nyomában), Baranya és Somogy viszont meglehetősen hátra, a 17. és 19. helyre sorolódott, ami a technikai, technológiai megújítást célzó termelési célú beruházások alacsony szintjére utal. Ez utóbbi két megyében a gépek, berendezések és járművek beszerzésére fordított fajlagos összeg a megyék közül országosan élen álló Komárom-Esztergom megyeinek mindössze a 28 illetve a 23%-át jelentette.

Foglalkoztatottság, munkanélküliség

A Dél-Dunántúl 2010. évi munkaerő-piaci folyamatainak alakulását, melyet a gazdasági válság hatásaként a munkaerő-kereslet tartós visszaesése és a közmunkaprogram kiszélesítése jellemzett, a KSH lakossági munkaerő-felmérése és az intézményi adatgyűjtés adatai alapján követjük nyomon[5].

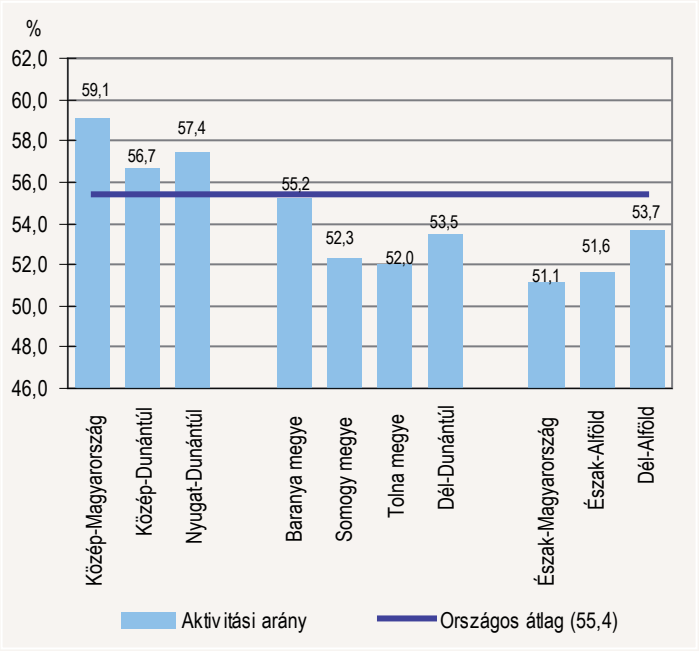
A **gazdaságilag aktív népességet** a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttes száma határozza meg. A 15–74 éves népesség körében végzett munkaerő-felmérés adatai szerint 2010-ben a Dél-Dunántúlon átlagosan 389 ezer fő dolgozott, vagy keresett aktívan munkát. Számuk közel 10 ezer fővel emelkedett egy év alatt, melyből a nagyobb rész a munkanélküliek, kisebb hányad a foglalkoztatottak számát gyarapította. Országosan is nőtt

5 A munkaügyi központ által regisztrált álláskeresők területi jellemzőivel a Dél-Dunántúli Statisztikai Tükör 2011. decemberi számában foglalkoztunk részletesen.

a munkaerőpiacon aktívan jelenlévők száma, az újonnan belépők létszáma (54 ezer fő) azonban pontosan megegyezett a munkanélküliek számának bővülésével.
Az **aktivitási arány**, ami a munkaerőpiacon jelenlévőknek a munkavállalási korú népességen belüli arányát mutatja, 53,5%-ot tett ki és a többi régióhoz képest jelentős mértékben, egy év alatt 1,7 százalékponttal emelkedett. Az országos növekedés a hét régió átlagában 0,7 százalékpontot tett ki. A dél-dunántúli térség megyéi közül Tolnában nem változott, Baranyában 2,3, míg Somogyban 2,1 százalékponttal nőtt az aktív népesség aránya (a megyék közül csak Hajdú-Biharban javult jobban a mutató).

19. ábra

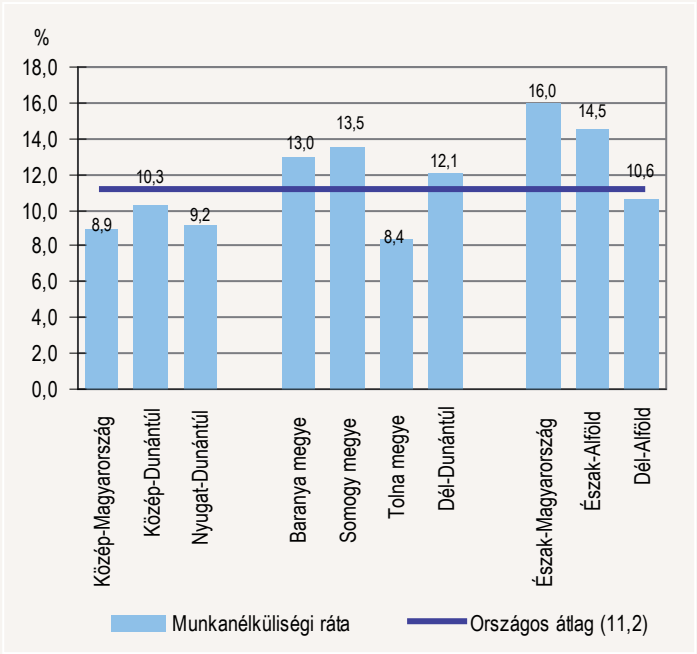
Aktivitási arány, 2010

Dél-Dunántúlon a **foglalkoztatottak** száma az elmúlt évek létszámcsökkenését, majd stagnálását követően kismértékben emelkedett. A vizsgált évben 1,3%-kal többen, összesen 342 ezren dolgoztak. Az ország tervezési-statisztikai régiói közül még további kettőben – Észak- és Dél-Alföldön – nőtt a foglalkoztatottság, országos átlagban azonban ugyanannyian minősültek foglalkoztatottnak, mint egy évvel korábban (3781 ezer fő). A Dél-Dunántúl megyéi közül mindhárom pozitív mérleget könyvelhetett el 2010-ben. Baranyában, ahol a régióban foglalkoztatottak közel 43%-a dolgozott, 2%-kal 146 ezer főre emelkedett a munkával rendelkezők száma. A foglalkoztatottak egyharmadát (111 ezer főt) adó Somogy megyében a létszám a régió átlagához hasonlóan változott. A legkevesebb, mindössze 85 ezer főt foglalkoztató Tolnában számottevő változás nem történt. Meg kell jegyezni azonban, hogy a foglalkoztatotti létszám 2010. évi bővülése mögött a Tolnában már egy évvel korábban sikeresen elindított közfoglalkoztatási programnak Baranya és Somogy megyére történt kiterjesztése állt.
A foglalkoztatáshoz hasonló folyamatok tapasztalhatók a munkanélküliség alakulásában is. A **munkanélküliek** száma tovább emelkedett a régióban, az előző évi értéket több mint 12%-kal haladta meg és megközelítette a 47 ezer főt. A központi régió kivételével – ahol Budapesten a másfélszeresére nőtt a munkát keresők száma – a többi térségben az országos átlagnál (12,8%) kevésbé emelkedett a munkanélküliek száma, a mutató értéke 1,8 és 11,7% között szóródott. Az ország népességéből 475 ezren minősültek munkanélkülinek, ennek egynegyede Közép-Magyarországra koncentrálódott, míg minden tizedik a Dél-Dunántúlon próbált elhelyezkedni.
A dél-dunántúli megyék közül Baranyában és Somogyban a régió átlagánál nagyobb arányban nőtt a munkanélküliek száma, előbbiben 16%-kal, utóbbiban több mint ötödével emelkedett, ugyanakkor Tolnában a 2009. évhez hasonlóan tovább csökkent. A megyék közül az abszolút számok alapján a legkevesebb munkanélkülit, mintegy 8 ezer főt Tolnából jelezték, míg a legtöbbet Budapesten, Pest megyében és Borsodban tartották nyilván (73, 47 és 46 ezer főt). Somogy megyében 17, Baranyában 22 ezerre emelkedett a számuk.
A KSH által számított **munkanélküliségi ráta** a régióban 12,1%-os volt, mintegy 1,1 százalékponttal magasabb az azt megelőző évinél. A növekedés mértéke az országoshoz hasonlóan alakult, ennél magasabb csak a fővárost is magába foglaló központi régióban volt, amely ennek ellenére a legkedvezőbb helyzetű térség maradt. A Dél-Dunántúl három megyéje közül Tolnában egy százalékponttal csökkent a ráta, Baranyában 11,6%-ról 13,0%-ra, Somogyban 11,4%-ról 13,5%-ra változott egy év alatt a munkanélküliek aránya. A megyénkénti legmagasabb és legalacsonyabb munkanélküliségi ráta között 11,5 százalékpont volt a különbség, kevesebb mint 2009-ben (akkor 12,9% volt), a területi egyenlőtlenségek tehát csökkentek.

20. ábra

Munkanélküliségi ráta, 2010

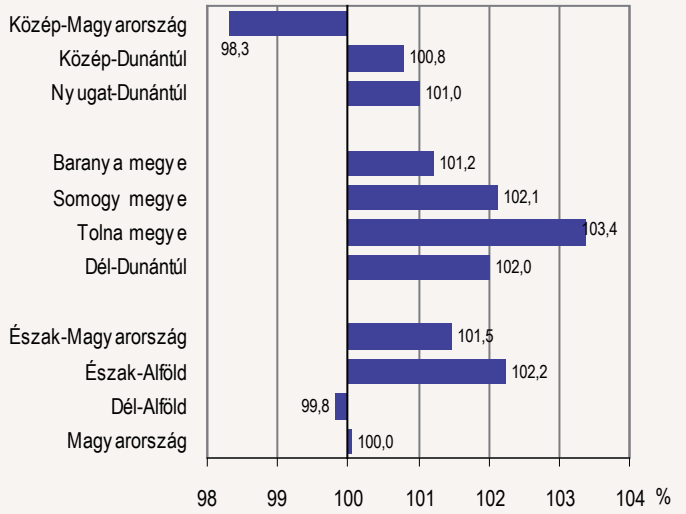
Az **intézményi munkaügyi-statisztika** adatgyűjtése[6] alapján a megfigyelt dél-dunántúli gazdasági szervezeteknél 2010-ben átlagosan 255 500-an álltak **alkalmazásban**, az előző évinél 5 ezer fővel többen. Országosan a munkaerőpiaci-kereslet tartós visszaesését jelzi, hogy az alkalmazottak száma (3234 ezer fő) a bázis időszakkal megegyező szinten maradt.
A gazdasági élet szereplőinek a válságra adott egyik válasza volt, hogy gyakoribbá váltak az olyan nem tipikus foglalkoztatási formák, mint a részmunkaidőben történő alkalmazás vagy a munkaerő kölcsönzés. 2010-ben a nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya régiós szinten 12,6-ról 15,3%-ra emelkedett. A három érintett megye közül Baranyában ennél magasabb, 16,8%, Somogyban alacsonyabb, 13,2% volt, Tolnában pedig a dél-dunántúlival megegyező értéket mutatott.

[6] Az egy és annál több főt foglalkoztató vállalkozások, költségvetési és társadalombiztosítási intézmények, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatai telephely és a tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, 2008 (TEÁOR'08) szerint.

Teljes munkaidőben 2009-ben több mint 116 ezer férfit alkalmaztak a régióban, egy évvel később már csak kevesebb mint 112 ezret. Ugyanezen időszak alatt mintegy 2 ezerrel nőtt a női munkaerő létszáma és megközelítette a 105 ezret.
A vizsgált időszakban az egyes nemzetgazdasági ágak létszámindexei meglehetősen tág határok között mozogtak. A szolgáltató ágak többségében nőtt, a mezőgazdaságban 6%-kal csökkent az alkalmazottak száma, a legnagyobb foglalkoztatónak számító iparban átlagosan 2%-kal dolgoztak kevesebben mint egy évvel korábban.
Az elmúlt évekhez hasonlóan a legtöbben – a Dél-Dunántúlon alkalmazásban állók közel kéttizede – a feldolgozóiparban találtak munkát. Ezen kívül a *kereskedelem, gépjárműjavítás* (14%), az *egészségügy* (12%), valamint az *oktatás* területén (11%) foglalkoztatottak részarányát érdemes megemlíteni. A régión belül az egyes nemzetgazdasági ágak súlya eltérően alakult. Baranyában az átlagnál erőteljesebben volt jelen az *oktatás,* Somogyban a *humán-egészségügyi, szociális ellátás* és a *szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás*. Tolnában a *villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás* ágazat képviselt nagyobb súlyt, ennek következtében az alkalmazottak negyedét az ipar foglalkoztatta.

21. ábra

Az alkalmazásban állók számának változása, 2010
(előző év = 100%)

Keresetek

2010-ben a központi keresetalakító tényezők közül a 3%-os minimálbéremelés a versenyszférát alig, az alacsony keresetű közfoglalkoztatottak számának növelése a költségvetési szférát jobban érintette.
Dél-Dunántúlon 2010-ben a teljes munkaidőben foglalkoztatottak átlagos **bruttó keresete**[7] 168 ezer Ft volt, 1,5%-kal magasabb, mint az előző évben. A bruttó keresetek növekedése a Dél-Dunántúlon volt a legkisebb. A jövedelmek valamennyi régióban az országos átlag (201 ezer) alatt maradtak, kivéve a Közép-Magyarországi térséget, ahol ennél átlagosan 23,6%-kal kerestek többet az ott élők.
A Dél-Dunántúl megyéi közül továbbra is a Tolnában dolgozók keresték a legtöbbet, annak ellenére, hogy 2010-ben számottevően nem nőtt a jövedelmük. Baranyában az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete a régiós átlagot meghaladva 172 600 Ft-ot tett ki. A három megye közül a Somogyban dolgozók jövedelmi viszonyai voltak a legmostohábbak, a keresetük mintegy 8%-kal maradt el a régió átlagától. Az ország megyéi közül a Somogy megyei bruttó átlagkereset volt a második legalacsonyabb, ennél kevesebbet csak Szabolcsban juttattak a munkavállalóknak.
A férfiak havi bruttó keresete országos átlagban a negyedével, a régióban az ötödével haladta meg a nőkét. Azokban a megyékben ahol a keresetek alacsonyabb szinten mozogtak, kisebb különbség mutatkozott a két nem jövedelme között. Így Somogyban csak 14, Baranyában már 17%-kal kerestek többet a férfiak (172 300 illetve 196 600 Ft-ot) a nőknél. Az országban a legnagyobb különbség Tolnában alakult ki: a nők átlagosan 157 500 Ft-ot, a férfiak ennek közel a másfélszeresét, 224 600 Ft-ot kaptak.
A bruttó keresetek gazdasági ágak szerinti bontásakor a dél-dunántúli és az országos átlagok között jelentős különbségek mutatkoztak. A szálláshely szolgáltatás, vendéglátásban és az egészségügyben tizedével, a közigazgatásban 14%-kal, a feldolgozóiparban, a kereskedelemben és az információ, kommunikáció ágazatban negyedével, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységet végzők körében 40%-kal maradtak el a bérek a megfelelő országos ágazati átlagtól. Meghaladni csupán a mezőgazdaságban (3%-kal) és a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás területén (20%-kal) sikerült az országosat. A régió megyéinek havi bruttó átlagkereseteit egymáshoz viszonyítva Tolnában az ipar 22, Baranyában az oktatás 7%-kal múlta fölül a régió átlagát. A kereseti viszonyok közt a legkisebb területi eltérés az egészségügyben és a kereskedelemben volt.

7. tábla

Az alkalmazásban állók havi átlagkeresetének alakulása, 2010

Térség	Bruttó kereset		Nettó kereset	
	Ft	előző év = 100%	Ft	előző év = 100%
Közép-Magyarország	248 775	104,4	155 915	110,1
Közép-Dunántúl	186 684	104,2	126 399	110,4
Nyugat-Dunántúl	180 975	102,7	123 107	108,3
Baranya megye	172 628	101,3	118 670	107,6
Somogy megye	154 746	102,4	108 755	106,7
Tolna megye	178 802	100,7	120 361	105,6
Dél-Dunántúl	**168 068**	**101,5**	**115 732**	**106,8**
Észak-Magyarország	169 502	102,4	116 666	107,7
Észak-Alföld	160 531	102,9	111 789	107,9
Dél-Alföld	163 700	103,1	113 792	108,3
Országos átlag	**201 272**	**103,2**	**132 533**	**108,8**
Megyék átlaga	174 596	103,2	119 336	108,6

Dél-Dunántúlon a **nettó átlagkereset** a régiók közül a legkisebb mértékben, de a bruttó keresetet meghaladó ütemben, 6,8%-kal növekedett. A keresetek nettó értékét és annak növekedését a mindenkori adózási szabályok is befolyásolják. A 2010. évi személyi jövedelemadó csökkentés különösen a magasabb keresetű, szellemi foglalkozásúak körére volt hatással.
A Dél-Dunántúlon mért 116 ezer Ft-os nettó jövedelem 13%-kal elmaradt az országostól. A régión belül Somogy megyében kerestek a legkevesebbet, a mintegy 109 ezer Ft nettó jövedelem 6%-kal a régiós, 18%-kal pedig az országos átlag alatt maradt. A régió másik két megyéjében, Baranyában 119, Tolnában 120 ezer forint körüli nettó jövedelmet értek el, ami a régió

[7] A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, költségvetési és társadalombiztosítási intézmények, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatai, telephely és a tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, 2008 (TEÁOR'08) szerint.

átlagát 3 és 4%-kal haladta meg, de az országos átlagnál 10, illetve 9%-kal kevesebb volt.

A háztartások jövedelmei

A Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvételből (HKÉF) származó adatok szerint 2009-ben a dél-dunántúli háztartásokban egy főre vetítve átlagosan 1033 ezer forint bruttó, és közel 820 ezer forint nettó jövedelem jutott.[8] Bár a térség ezen értékekkel az országos átlagnak csak kismértékben maradt alatta, azonban a legfejlettebb régiónak számító közép-magyarországi térség szintjéhez képest – a korábbi évekhez hasonlóan – igen jelentős lemaradás volt tapasztalható. A másik oldalon viszont – és ebben sincs változás az előző évekhez képest – a dél-dunántúli értékek 2009-ben is jóval meghaladták a keleti országrészek jövedelmeit, így a körzet változatlanul a régiós rangsor középmezőnyében foglalt helyet. A dél-dunántúli háztartásokban ezzel együtt 2009-ben az egy főre eső bruttó jövedelmek – reálértékben számolva – átlagosan 6,3%-kal maradtak alatta a 2008. évinek, amely mérték valamivel nagyobb volt az országosnál (5,1%). A nettó reáljövedelmek ugyanakkor ez idő alatt a régióban 5,8, míg országosan 4,8%-kal csökkentek. 2009-ben a régiók közötti jövedelmi különbségek a legmarkánsabban a munkajövedelmek vonatkozásában jelentkeztek, míg a társadalmi és az egyéb jövedelmek terén lényegesen kiegyenlítettebb volt a helyzet. Az egy főre jutó éves munkajövedelmeknél a legnagyobb és a legkisebb mutatóval rendelkező régiók közötti olló 2008-hoz képest valamelyest kinyílt – azzal együtt, hogy a jövedelmek mindegyik régióban csökkentek –, és a különbség 436 ezer forintot tett ki. Fontos kiemelni azt is, hogy míg 2009-ben a Dél-Dunántúlon a munkajövedelmek a 85%-át tették ki az országosnak, addig a társadalmi jövedelmek közel 5%-kal voltak magasabbak az átlagosnál.

8. tábla

Egy főre jutó éves jövedelem, 2009

Megnevezés	Munkajövedelem	Társadalmi jövedelem	Egyéb jövedelem	Bruttó jövedelem	Ebből: nettó jövedelem
	Forint				
Közép-Magyarország	991 172	373 037	25 939	1 390 149	1 027 011
Közép-Dunántúl	707 610	356 236	18 493	1 082 339	849 403
Nyugat-Dunántúl	740 365	353 788	13 727	1 107 879	871 611
Dél-Dunántúl	*632 640*	*378 777*	*21 805*	*1 033 222*	*819 748*
Észak-Magyarország	590 631	373 266	15 849	979 746	784 057
Észak-Alföld	555 647	337 233	16 624	909 503	732 756
Dél-Alföld	615 700	352 600	15 120	983 420	790 029
Összesen	**737 842**	**361 802**	**19 471**	**1 119 115**	**867 658**
	Országos átlag=100,0%				
Közép-Magyarország	134,3	103,1	133,2	124,2	118,4
Közép-Dunántúl	95,9	98,5	95,0	96,7	97,9
Nyugat-Dunántúl	100,3	97,8	70,5	99,0	100,5
Dél-Dunántúl	*85,7*	*104,7*	*112,0*	*92,3*	*94,5*
Észak-Magyarország	80,0	103,2	81,4	87,5	90,4
Észak-Alföld	75,3	93,2	85,4	81,3	84,5
Dél-Alföld	83,4	97,5	77,7	87,9	91,1
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A Dél-Dunántúlon 2009-ben a háztartások egy főre jutó fogyasztási kiadásainak összege átlagosan 687 ezer forintot, nominálisan valamivel kevesebbet tett ki, mint egy évvel korábban, reálértékben számolva 4,2%-kal elmaradt az előző évitől. A régió a fenti összeg – valamint a legtöbb fogyasztási főcsoportban kiadott pénz – alapján a korábbi évekhez hasonlóan a középmezőnyben szerepelt a régió-rangsorban. Az első helyen Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl állt a sorban, míg az utolsón Észak-Alföld. A régióban a háztartások fogyasztásának a legnagyobb hányadát – közel egynegyed részét – 2009-ben is az élelmiszerek és az alkoholmentes italok adták. Ezt követően a legjelentősebb tételt a lakásfenntartás és háztartási energia jelentette, aminek aránya 22,6% volt. A harmadik helyen a közlekedésre fordított kiadások álltak 12,7 %-os részesedéssel. A másik oldalon pedig – és ebben sincs változás az előző évekhez képest – viszonylag kevesebbet költöttek az oktatásra (0,8%), a vendéglátásra és szálláshely-szolgáltatásra (3,2%), valamint a ruházatra és a lábbelire (3,5%). Ki kell azonban emelni, hogy a háztartások fogyasztási szerkezetén belül közepes súlyt jelentettek a kultúrára, szórakozásra (6,9%), a hírközlésre (6,0%), és az egészségügyre (4,9%) fordított kiadások. A kiadásoknak ez a megoszlása nagyjából a többi régióban is hasonló volt, azzal a különbséggel, hogy az élelmiszerre és az alkoholmentes italra fordított kiadások súlya Közép-Magyarországon és a többi dunántúli régióban kisebb volt, mint térségünkben, míg a keleti körzetekben annál magasabb. Mindezzel együtt a régióban az élelmiszerre és az alkoholmentes italra fordított kiadások az országosnak csak 98,5%-át tették ki, a többi főcsoportnál pedig általában még ennél is kisebb volt ez a hányad.

9. tábla

Egy főre jutó évi kiadás a főbb kiadási csoportokban, 2009

Megnevezés	Élelmiszerek és alkoholmentes italok	Ruházat és lábbeli	Lakásfenntartás és háztartási energia	Egészségügy	Közlekedés
	Forint				
Közép-Magyarország	177 388	37 887	215 864	42 040	96 442
Közép-Dunántúl	164 911	25 301	167 619	31 637	89 589
Nyugat-Dunántúl	167 258	25 978	170 678	29 426	86 656
Dél-Dunántúl	*169 957*	*23 719*	*154 874*	*33 359*	*87 470*
Észak-Magyarország	165 579	24 170	155 393	30 241	75 950
Észak-Alföld	164 762	24 575	148 881	32 872	85 994
Dél-Alföld	189 015	27 673	166 713	34 087	84 095
Összesen	**172 516**	**28 976**	**176 453**	**34 969**	**88 186**
	Országos átlag=100,0%				
Közép-Magyarország	102,8	130,8	122,3	120,2	109,4
Közép-Dunántúl	95,6	87,3	95,0	90,5	101,6
Nyugat-Dunántúl	97,0	89,7	96,7	84,1	98,3
Dél-Dunántúl	*98,5*	*81,9*	*87,8*	*95,4*	*99,2*
Észak-Magyarország	96,0	83,4	88,1	86,5	86,1
Észak-Alföld	95,5	84,8	84,4	94,0	97,5
Dél-Alföld	109,6	95,5	94,5	97,5	95,4
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

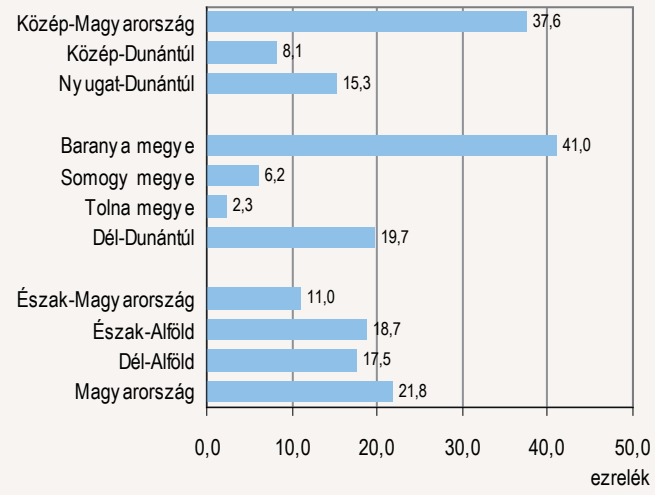
8A HKÉF-adatok az adott évre vonatkozó többi végleges adathoz képest mindig egy évvel később kerülnek publikálásra. 2009-től emellett módszertani változás is történt: innentől kezdve – a korábbiaktól eltérően – a fogyasztási és a jövedelmi adatok felvételére közös adatfelvétel keretében kerül sor, azonban az adatokból külön feldolgozás készül a fogyasztásra, és külön a jövedelmekre.

Felsőoktatás

A Dél-Dunántúlon található 10 felsőoktatási intézményben összesen 30 583-an folytatták tanulmányaikat a 2010/2011. tanévben, 4%-kal kevesebben, mint egy évvel korábban. A tanulók képzéséről 1974 oktató gondoskodott, számuk a hallgatói létszámhoz hasonló mértékben fogyatkozott. A diákok 84%-a felsőfokú alap- vagy mesterképzésben, egyetemi, főiskolai valamint osztatlan képzésben vett részt, ezen belül 72%-uk nappali tagozatra járt, a nők aránya 58%-ot tett ki. A felsőfokú szakképzésben részesülők elmúlt években folyamatosan növekvő aránya 2010/2011-re csaknem elérte a 9%-ot, szakirányú továbbképzésben a hallgatók 4, doktori képzésben 3%-a vett részt. A Dél-Dunántúlon ezer lakosra 19,7 nappali tagozatos hallgató jutott, amely elmaradt ugyan az országos átlagtól (21,8 ezrelék), de a Budapest nélkül számított átlagot (13,8 ezrelék) jelentős mértékben meghaladta. Közép-Magyarországot leszámítva régiónkban volt a legmagasabb a mutató értéke, ezen belül Baranyában 41 ezreléket tett ki, amelynél kedvezőbb arányt az ország 19 megyéje közül kizárólag Csongrádban regisztráltak.

22. ábra

Ezer lakosra jutó nappali tagozatos hallgató* 2010/2011. tanév

* Felsőfokú alap- és mesterképzésben, valamint az egyetemi, a főiskolai és az osztatlan képzésben részt vevő hallgatók.

Egészségügyi ellátás

A magyar lakosság egészségügyi alapellátását a háziorvosi, valamint a házi gyermekorvosi hálózat hivatott biztosítani. Előbbi a régióban 2010-ben összesen 242, utóbbi 51 településen volt helyben elérhető. A háziorvossal rendelkező települések száma 2009 óta 5-tel növekedett, a gyermekorvossal rendelkezőké viszont 3-mal csökkent. Más megfogalmazásban ez az jelenti, hogy míg 2009-ben a helységek 36,2%-ában nem kellett máshová utazni a háziorvosi ellátás igénybevételéhez, addig 2010-ben ez már 36,9%-ukról volt elmondható. A gyermekorvosok felkeresése ennél jóval nehézkesebbnek bizonyult, hiszen az mindkét vizsgált évben a településeknek mindössze kb. 8%-ában (2009-ben 8,2, 2010-ben 7,8%-ában) volt a lakóhelyen megoldható. Dél-Dunántúl megyéi között e téren igen jelentős különbségek mutatkoztak, háziorvos 2010-ben Baranyában a településeknek csupán 28,9%-ában, Tolnában ugyanakkor 52,3%-ában tevékenykedett. A gyermekorvosi ellátást illetően ugyancsak a fenti két megye képviseli a két szélsőértéket, Baranyában a városok, illetve községek 5,6, Tolnában ezzel szemben 16,5%-a büszkélkedhetett ilyen szakemberrel. Baranya – és Somogy – hátrányosabb helyzete azzal függhet össze, hogy mindkét megye jellegzetesen aprófalvas településszerkezetű, ami az ellátás szélesebb körű kiépítését számos – egyebek mellett gazdaságossági, rentabilitási – szempontból gátolta.

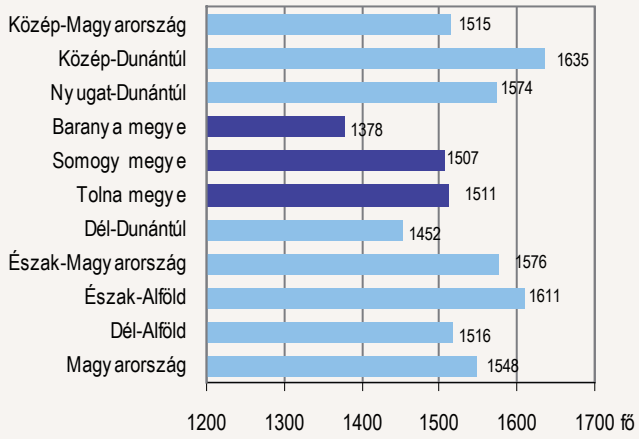
A régióban élők egészségügyi alapellátása 2010-ben összesen 648 háziorvosra és házi gyermekorvosra hárult, ami azt jelenti, hogy az ország egészében dolgozó ilyen jellegű szakembereknek a – 2009. évihez hasonlóan – kereken az egytizede e térségben folytatta tevékenységét. 2009 és 2010 között számuk másfél százalékkal fogyott, valamivel erőteljesebben, mint az ország egészében. A régiók közül mindössze kettőben – Közép-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon – bővült (kismértékben) a hálózat, máshol mindenütt visszaesés mutatkozott. A csökkenés a Dél-Dunántúlon volt a legmérsékeltebb, a többi térségben ennél kissé erőteljesebb mértéket ért el. A régió három megyéje közül Baranyában – köszönhetően az egészségügyben betöltött országosan is kiemelkedő szerepének – viszonylag szerényebb visszaesés következett be, itt „csupán” (3 fővel) egy százalékkal esett vissza a létszám, Somogyban ezzel szemben (5 fővel) 2,3%-kal apadt. Tolna a (2 fős) 1,3%-ot kitevő fogyással e kettő között helyezkedett el.

Az orvosokra háruló igénybevétel egyik legmarkánsabb tükrözője az általuk ellátandó népesség nagysága. Dél-Dunántúlon egy-egy háziorvosnak, illetve házi gyermekorvosnak 2010-ben 1452 lakosról kellett gondoskodnia betegségük esetén. Ez a régiók között – hasonlóan az egy évvel korábbihoz – a legkisebb tehertételt jelentette a térség orvosai számára. Már a sorban a második helyen álló Közép- Magyarország is csak ettől jelentősebben leszakadva következik, nem beszélve az utolsó helyet elfoglaló Közép-Dunántúlról, ahol átlagosan közel 200-zal több rászorulót kellett egy szakembernek ellátnia, mint a Dél-Dunántúlon. Az egy évvel korábbihoz képest – akárcsak a régiók többségében – itt is romlott némiképp a helyzet, az egy házi, illetve házi gyermekorvos által ellátandók száma ugyanis ez idő alatt 11-gyel (0,8%-kal) növekedett az orvosi létszám lélekszámot meghaladó apadása következtében.

A térség mindhárom megyéjében hasonló irányú folyamat zajlott le, ami Somogyban volt a legkedvezőtlenebb, ahol 23 fővel nőtt az orvosok leterheltsége, így az 2010-re meghaladta az 1500 főt. Ez a régión belül továbbra is a második helyet jelentette a megye számára. A legelőnyösebb körülmények változatlanul Baranyát jellemezték, itt a mutató nem csak a régión belül, hanem az ország valamennyi megyéjét illetően is kiugróan alacsony (1378 fő) volt.

23. ábra

Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma, 2010

Dél-Dunántúlon 2010 év végén 7047 kórházi ágy fogadta a betegeket, alig valamivel, mindössze egy százalékkal (69-cel) több mint egy évvel korábban. E növekedés az országos átlagnál (0,2%) kissé erőteljesebb volt. A közelmúlt kórházi reformjához kapcsolódóan az elmúlt években az országban mindenütt jelentős mértékű ágyszám-leépítést hajtottak végre.

Ez a folyamat azonban napjainkra nagyjából lecsengett, az ágyszám-csökkenés általában nem folytatódott tovább, így a fekvőbeteg intézetek a megyék és régiók többségében az egy évvel korábbihoz hasonló kapacitással fogadhatták a betegeket. Az ország 7 tervezési statisztikai térsége között e tekintetben differencia nem volt tapasztalható, a legszámottevőbb (0,7%-os) „gyarapodást" mutató Közép-Dunántúl és vele szemben, a kismérvű (0,2%-os) „visszaesést" elszenvedett két régió, nevezetesen Nyugat-Dunántúl és Észak-Alföld között mindössze 0,9 százalékpontnyi különbség adódott.

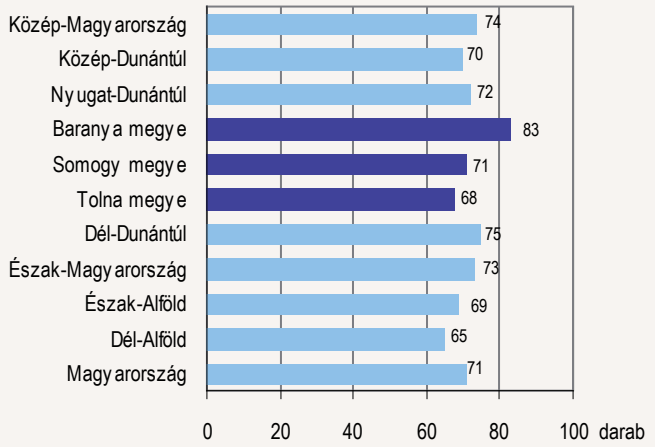
Dél-Dunántúl egészén belül – a kórházi ágyak mennyiségét illetően mindig is élen álló – Baranyában zajlott a leginkább említést érdemlő változás. A megyében az egy évvel korábbinál 2010-ben 66-tal több ágy állt rendelkezésre, azaz a térségben végbement változás gyakorlatilag teljes egészében az itt bekövetkezett bővülésnek köszönhető. Ugyanezen időszak alatt Somogyban csupán 3-mal nőtt a férőhelyek száma, Tolnában pedig változatlan maradt.

A kórházi ágyak népességre vetített állománya alapján Dél-Dunántúl helyzete az országosnál kedvezőbb volt. 2010-ben 10000 lakosra 75 ágy jutott, ez 4-gyel meghaladta az országos átlagot, és egyben a régiók sorában a legjobb mutatót jelentette. A fajlagos ágy-ellátottságban az egy évvel korábbihoz képest lényegében nem történt változás az ország egyetlen régiójában, így a dél-dunántúli térségben sem.

A régión belül a legkedvezőbb helyzet ezúttal is Baranyában mutatkozott, ahol a 10000 főre jutó ágyak száma – az ország megyéi között az élen állva – meghaladta a 80-at (83 volt). Somogy és Tolna ettől jelentősebben elmaradt, előbbiben átlagosan 71, utóbbiban 68 kórházi ágy jutott 10 000 lakosra.

24. ábra

Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma, 2010

Kommunális ellátás

Egy-egy terület kommunális ellátottsága hűen tükrözi az adott térség lakosságának életminőségét. Részben azért, mert bizonyos közművek megléte, illetve hiánya egyfajta kényelmi, komfortossági színvonal lehetőségeként van jelen az emberek életében, és jelez – direkt módon – előnyösebb, vagy hátrányosabb életkörülményeket. Másrészt azért, mert a közművek kiépítettsége és működése, illetve a hiányuk indirekt módon is utalhat a népesség anyagi helyzetére, ugyanis – egyéb körülményektől pl. földrajzi adottság, településhálózati viszonyok, stb. eltekintve – az egyes közművekkel való ellátottság az ott élők pénzügyi lehetőségeinek is függvénye.

Dél-Dunántúl közművi ellátottságáról a 2009-2010 közötti időszakot tekintve általánosságban elmondható, hogy lényegében alig változott, az a csekély változás viszont, ami ezidőtájt érzékelhető volt, többnyire kedvezőtlen jelenségeket takart. Vezetékes ivóvízzel 2010-ben a régióban mintegy 389 ezer lakás rendelkezett, ez 0,2%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban volt (megjegyzendő, hogy a lakások száma ugyanezen időszak alatt 0,4%-kal emelkedett). Az ország hét tervezési statisztikai régiója közül ugyanilyen arányú csökkenés volt tapasztalható (Dél-Dunántúlon kívül) Észak-Magyarországon, valamint Észak-Alföldön is, a többi négy térségben – ha rendkívül szerény mértékben is, de – bővült az ellátottság. A növekedés ezúttal is Közép-Magyarországon mutatkozott a legkedvezőbbnek, azonban itt is mindössze 1,2%-ot ért el, Közép- és Nyugat-Dunántúlon pedig, ahol a legvisszafogottabb volt, csupán 0,2%-ot tett ki.

A lakásállomány említett „gyarapodása", ezzel egyidejűleg a közműves vízzel rendelkező otthonok számának fentiekben vázolt csökkenése oda vezetett, hogy az ellátott lakásoknak a teljes állományhoz viszonyított aránya az áttekintett időszak során valamelyest visszaesett. Dél-Dunántúlon 2010-ben a lakások 96,2%-a rendelkezett vezetékes ivóvízzel, 0,5 százalékponttal kisebb hányaduk, mint egy esztendővel korábban. A csökkenés – amely térségünkön kívül még további hármat érintett – az ország régiói között itt volt a legszámottevőbb. A 96,2%-os arány Dél-Dunántúl számára a régiók sorában csak a középmezőnyhöz, azaz a 4. helyhez volt elegendő. Az élen – az úgyszólván teljeskörű ellátottsággal büszkélkedő fővárost is magában foglaló – Közép-Magyarország állt. A sort pedig a kedvezőtlen településhálózati adottságokkal bíró (aprófalvas) észak-magyarországi, és (a tanyavilággal rendelkező) dél-alföldi vidék zárta, mindkettőben a lakások kb. egytizedéből hiányzott a közműves víz.

Dél-Dunántúl egészén belül Somogyban és Baranyában egyaránt romlott a helyzet 2009-hez képest. A vízzel ellátott otthonok száma az előbbi megyében erőteljesebben (1,2%-kal), az utóbbiban átlag körüli mértékben (0,3%-kal) mérséklődött. Ugyanakkor Tolnában másfél százalékos bővülésre került sor, ami a megyék között – Pestet leszámítva – országosan is egyedülálló gyarapodásnak számít. A régión belül – hasonlóan az egy évvel korábbihoz – ezúttal is a baranyai lakások felszereltsége számított a legkedvezőbbnek, tekintve, hogy itt a lakások 97,5%-ában nyílt lehetőség vezetékes víz használatára. A második helyre (a korábbi harmadikról) 2010-ben Tolna került köszönhetően az említett bővülésnek, a megyében az otthonoknak ekkor immár 96,4%-a volt rácsatlakoztatva a hálózatra. Somogy ezzel szemben 2009 óta egy hellyel hátrébb csúszott – az akkori 96,4% helyett – 2010-ben a lakások 94,6%-ában volt a bent lakóknak közműves víz vételére módjuk.

A másik alapközművel, a szennyvízgyűjtő-hálózattal való ellátottság a Dél-Dunántúlon valamivel jobban mérséklődött, mint a vízellátottság. A bekapcsolt lakások száma – az országos növekedéssel szemben – 0,7%-kal (268 ezerről 266 ezerre) csökkent. Ilyen irányú változás az ország régiói közül ezen kívül egyedül Közép-Magyarországon fordult még elő (mégpedig a Budapesten bekövetkezett visszaesés hatására). A többi térségben valamelyes bővülés mutatkozott, ennek mértéke azonban sehol nem volt jelentős nagyságrendű. A viszonylag legkedvezőbb változás Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön mutatkozott, itt a bekötött lakások állománya 2009 és 2010 között egyaránt 1,7–1,7%-kal gyarapodott, a legkisebb emelkedésre pedig Dél-Alföldön került sor, ahol a növekedés 0,8%-ot tett ki.

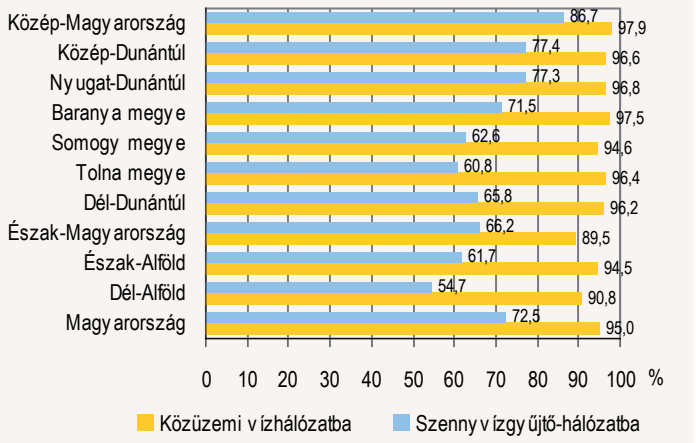
A bekapcsolt lakások arányát illetően elmondható, hogy a régiók többségében 2010-ben az otthonoknak valamivel nagyobb hányada rendelkezett szennyvízgyűjtő-hálózattal, mint egy évvel korábban. E tekintetben egyik oldalon ismét Észak-Magyarország emelhető ki, ahol a mutató értéke 1,1 százalékponttal haladta meg az előző évit, másik oldalon, ellenpéldaként pedig Közép-Magyarország és Dél-Dunántúl említhető, hisz kizárólag ez a két térség az, ahol az ellátottság (0,7 százalékponttal) mérséklődött. A csökkenés ez utóbbi településkör esetében azt jelentette, hogy 2010-re a csatornázott otthonok aránya 65,8%-ra esett vissza, ami a régiók sorában – az előző évi negyedik helyett – ezúttal már csak az ötödik helyhez volt elegendő.

Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában 2,3 Somogyban 0,4%-kal volt kevesebb a csatornázott lakás 2010-ben, mint az azt megelőző esztendőben, Tolnában ugyanakkor számuk 2%-kal meghaladta a 2009. évit. Az ellátottság viszont ennek ellenére ez utóbbi területen maradt a relatíve legszűkebb körű, az itteni lakásoknak mindössze 60,8%-ából vezették el

hálózaton keresztül a keletkezett szennyvizet. Somogyban erre a háztartásoknak 62,6, Baranyában pedig 71,5%-ában nyílott lehetőség.
Tekintve, hogy a csatornázottság az ország hét régiója közül háromban a vízellátottságot valamivel meghaladó mértékben fejlődött, további kettőben pedig az előbbi bővülése az utóbbi szűkebb körűvé válásával egyidejűleg ment végbe, így ezen öt térségben némileg javult a közműolló. A fennmaradó két régióban – a közép-magyarországiban, valamint a dél-dunántúliban – azonban az „olló" kissé szétnyílt. Közép-Magyarországon a csatornázott lakások megfogyatkozása a vízzel ellátottak gyarapodásával párosulva vezetett ide, Dél-Dunántúlon pedig az a körülmény, hogy a szennyvízgyűjtő-hálózattal rendelkező otthonok száma nagyobb mértékben esett vissza, mint a vízzel felszerelteké. Régiónkban 2010-ben a vízhálózatba bekapcsolt lakásoknak 68,4%-a volt egyúttal csatornázott is, 2009-ben ez az arány még 68,8%-ot tett ki, a kiépítettség ezzel továbbra is aránytalanabb maradt, mint a régiók többségében. A legkiegyenlítettebb állapot (a romlás ellenére) változatlanul Közép-Magyarországon mutatkozott, ahol 2010-ben a közműves ivóvízzel rendelkező otthonoknak a 88,6%-a csatlakozott a szennyvízhálózathoz. Dél-Dunántúl – említett mutatójával – e téren csupán az ötödik helyen állt.
A térségen belül az olló Tolnában tekinthető a legnyitottabbnak, itt 63,1%-os, Somogyban ennél kicsit zártabb, 66,2%, Baranyában pedig a relatíve legkedvezőbb, 73,4%-os volt.

25. ábra

A közüzemi vízhálózatba és szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2010. év végén, %

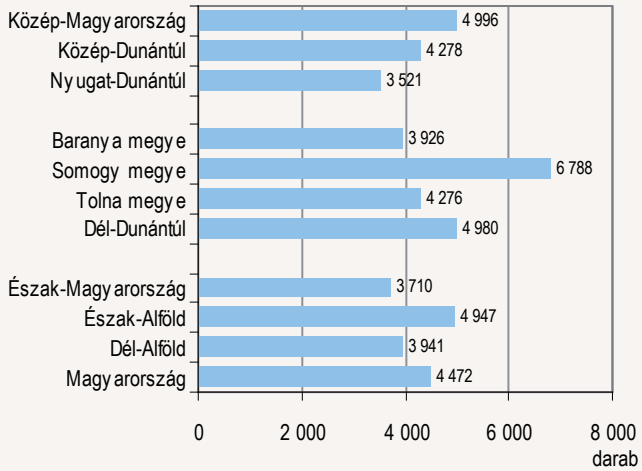
A közművek közül a vizsgált időszakban a gázellátás volt az egyetlen, ami úgyszólván egyöntetűen bővült az egész országban. A fogyasztók számában valamennyi régióban emelkedés mutatkozott, aminek mértéke 0,2 és 2,7% körül szóródott, előbbit Közép-Dunántúlon, utóbbit pedig az Észak-Alföldön regisztrálták. Dél-Dunántúlon 2010-ben az egy évvel korábbihoz képest 1,3%-kal nőtt a vezetékes gázzal rendelkező lakások száma, ez a közép-dunántúli után a második legalacsonyabb érték volt a régiók sorában. A térségben az említett esztendőben közel 248 ezer háztartási fogyasztót tartottak nyilván, azaz a lakásoknak 61,4%-a rendelkezett vezetékes gázzal, ami – csakúgy, mint egy évvel korábban – változatlanul a legalacsonyabb mutató volt.
A hálózat a régión belül Somogy megyében volt a legjobban kiépített, itt a lakásoknak 72,5%-a csatlakozott hozzá. A másik két megyében ehhez viszonyítva jelentős lemaradás mutatkozott, Baranyában a háztartások 57,3, Tolnában 52,8%-a volt ellátott. Ez utóbbiról megjegyzendő, hogy – Fejéren kívül – az ország egyetlen megyéje, ahol a gázzal felszerelt lakások száma és aránya elmaradt az egy évvel korábbitól.

Bűnözés

A Dél-Dunántúlon 2010-ben 47 025 bűncselekményt követtek el, 36%-kal többet, mint egy évvel korábban. A régiókat tekintve ez volt a legnagyobb mértékű növekedés, országos átlagban 13%-kal gyarapodott a bűnesetek száma. A térségünkhöz tartozó megyék közül Somogyban ugrott meg leginkább, 66%-kal az esetszám, de Tolnában is jelentős 30%-os, Baranyában 10%-os növekedés következett be. A Dél-Dunántúlon átlagosan 4980 bűncselekmény jutott százezer lakosra, jelentősen több mint országosan (4472). Figyelemre méltó, hogy a régiónkhoz tartozó Somogy megye kriminalitási arányszáma (6788) nemcsak a megyék közül volt a legmagasabb, de felülmúlta a hagyományosan kiugróan magas fővárosi értéket is (6411). Tolnát és Baranyát kedvezőbb mutatók jellemezték, a bűnesetek gyakoriságának csökkenő sorrendjében a megyék középmezőnyében a 7. és 8. helyet foglalták el.

26. ábra

A regisztrált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma, 2010

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 13. szám 2012. március 01.
2012/13
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/2

Lakásépítések a Dél-Dunántúlon

A dél-dunántúli régióban 2011-ben összesen 801 **lakás épült** számuk az egy évvel korábbihoz képest – az országos mintegy 40%-os csökkenésnél jelentősebben – fogyott, nagyjából felét tette ki a 2010. évinek. Az ország 7 tervezési-statisztikai régiója közül itt volt az egyik legkedvezőtlenebb helyzet, a hétből 4 térségben ugyanis legfeljebb 40%-os csökkenés mutatkozott. Ennél számottevőbb, azaz a dél-dunántúlihoz hasonló mértékű visszaesésre csupán Nyugat-Dunántúlon illetve Észak-Magyarországon került sor, előbbiben a 2010. évinek szintén közel 50, utóbbiban 48%-ára zuhant vissza az építési kedv.

A régió 3 megyéje közül Baranyában estek vissza legkevésbé (22%-kal) a lakásberuházások, ezzel szemben Somogyban kevesebb mint egyharmadára, Tolnában pedig valamivel több mint kétharmadára csappant a használatba vett új otthonok száma.

A pangó lakásépítési kedvet jelzi, hogy Dél-Dunántúl községeinek 81%-ában egyetlen lakás sem épült az elmúlt esztendő során. E tekintetben Baranyát jellemezte a legvisszafogottabb építési hajlandóság, itt a falvak 84%-ában nem került sor egyetlen új lakás átadására sem a jelzett időszakban. Ugyanez a somogyiaknak – csakúgy, mint a térség egészében – a 81%-áról volt elmondható, Tolnában volt a viszonylag legkedvezőbb a helyzet, ahol a községeknek „csak" háromnegyedéből hiányoztak az új építésű lakások. A városokról megjegyzendő, hogy mindhárom megyében akadtak közöttük is olyanok, ahol 2011-ben nem történt lakásberuházás, ilyen volt Baranyában Sellye, Somogyban Balatonboglár, Csurgó és Igal, Tolnában pedig Gyönk.

Valamivel árnyaltabb képet kapunk az elmúlt év lakásépítkezéseiről, ha az elkészült otthonok számát a népességhez viszonyítjuk. Ennek alapján megállapítható, hogy a Dél-Dunántúlon az országosnál kisebb intenzitású volt ez a fajta tevékenység, **10 000 lakosra** ugyanis a régióban 2011-ben összesen 8,5 lakás jutott, miközben az ország egészében 12,7. A 7 tervezési-statisztikai térség között ez – az egy évvel korábbi harmadik helyett ezúttal már csak – az ötödik helyhez volt elegendő. A dél-dunántúlinál visszafogottabb intenzitással már csak Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon folytak az építkezések, a fajlagos mutató az előbbi régióban 7,7-et, az utóbbiban 4,7-et tett ki.

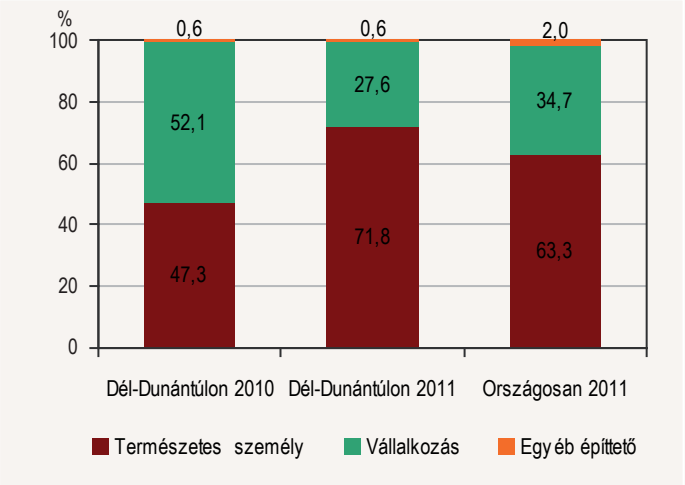
A fajlagos mutató alapján a régió megyéi közül Somogyban mutatkozott a legerőteljesebb építési kedv, itt 10 000 főre 9,7 új otthon jutott, a második helyen Baranya állt 9,5, a harmadikon pedig Tolna 5,2 lakással.

Az új lakások **építtetők szerinti összetételéről** elmondható, hogy a magánerő számít meghatározónak, a tavalyi esztendőben a lakásoknak mintegy 72%-a ennek igénybevételével létesült a régióban. A természetes személyek mellett a vállalkozások vettek még részt az építkezések finanszírozásában, a vizsgált időszakban az új otthonok közel 28%-át ők építtették. Ez a struktúra az országostól számottevően eltért, az ország egészében ugyanis a fent említett két építtető között jóval kiegyensúlyozottabb volt a szerepvállalás. A természetes személyek az új lakások 63%-ának a vállalkozások pedig 35%-ának viselték a költségeit. Ezeken túlmenően egyéb építtetők is jelen voltak – igaz, csak alacsony, 2%-os arányban – az építtetői körben. Ezzel szemben a Dél-Dunántúlon az elmúlt évben mindössze öt olyan lakás akadt (az összesnek kevesebb, mint fél százaléka), amelyre önkormányzat, illetve egyéb építtető adott megbízást.

Az építtetői struktúra az egy évvel korábbihoz viszonyítva a régióban igen jelentősen megváltozott. 2010-ben még a – napjainkra e tekintetben súlyukból jelentősen veszített – vállalkozások játszottak elsődleges szerepet, a magánerő viszont – amely mára, mint láttuk, alapvető jelentőségű lett – akkor még csak a lakások 47%-ának az építésébe folyt bele.

1. ábra

Az épített lakások megoszlása építtetők szerint

Dél-Dunántúl 3 megyéje közül Baranyában a vállalkozások, Somogyban és Tolnában pedig a magánerő részvétele volt az átlagosnál erőteljesebb. Baranyában az új lakások 37%-át vállalkozások finanszírozták, a magánerő itt „csak" 63%-uk megvalósításánál volt jelen, Somogyban viszont ez utóbbi erőforrásra az építkezések 79, Tolnában pedig 82%-a támaszkodott.

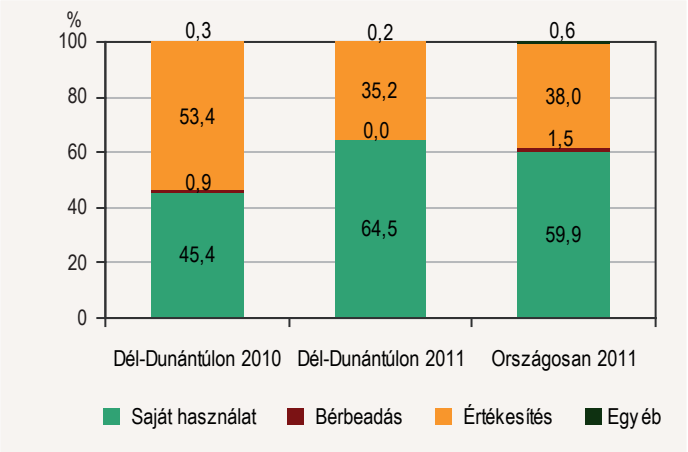
Az építtetői kör meglehetősen markánsan tükröződik az **építkezések céljában** is. A magánerő és a gazdasági szervezetek meghatározó jelenlétéből egyenesen következik a célok közt a saját használat, illetve az értékesítés elsődlegessége. A régióban az elmúlt év folyamán átadott lakásoknak 65%-át saját használatra szánták, 35%-uk pedig értékesítés céljából létesült. Előbbi választás leginkább a magánemberekre, utóbbi többnyire a vállalkozásokra jellemző.

Az országos átlaggal összevetve az tapasztalható, hogy a különbség ez esetben is fennállt. Az ország egészében a saját használat – akárcsak a magánépíttető – valamivel ritkábban jelent meg, mint a Dél-Dunántúlon. Ezzel szemben eladási szándékkal gyakrabban hoztak létre új lakásokat, mint a régióban. A bérbeadás és szolgálati használatba adás térségünkben nem volt jellemző, s országosan is úgyszólván elhanyagolhatónak tekinthető.

Az építtetői kör összetételének módosulása pontosan nyomon követhető az építési célok átalakulásában is. A két fő cél – akárcsak a két fő építtető – esetében ellentétes irányú változásnak lehetünk tanúi. Az előző évihez képest a régióban jelentősen (18 százalékponttal) visszaesett az értékesítési megfontolásból készített otthonok aránya, ezzel párhuzamosan nőtt azok hányada, amelyeket saját használatra szántak.

2. ábra

Az épített lakások megoszlása építési cél szerint

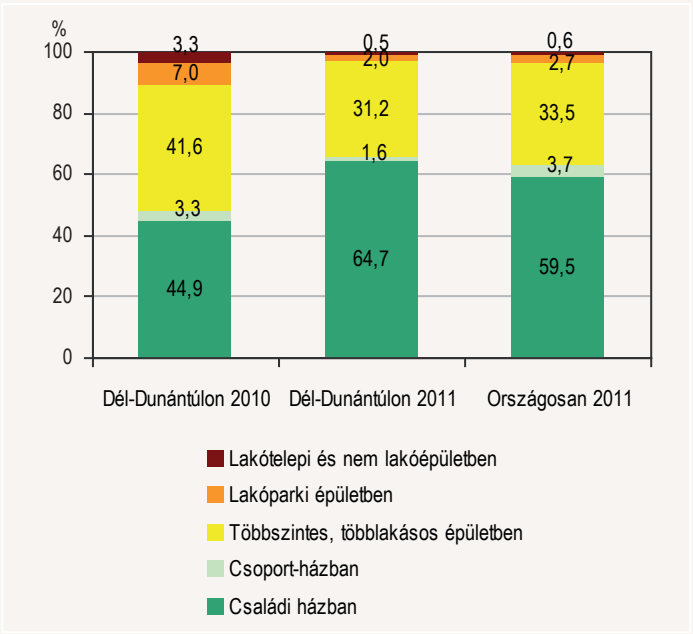

A régión belül ezúttal Baranya és Tolna tért el leginkább az átlagostól, előbbi az értékesítés, utóbbi a saját használat érdekében létrehozott lakások – dél-dunántúlit erőteljesen meghaladó – részaránya miatt. Az új lakásoknak Baranyában 42%-a értékesítési céllal, Tolnában 78%-a saját használatra létesült 2011-ben (a megfelelő régiós átlagok, mint fent említettük, 35, illetve 65%-ot tettek ki).

Az építtető kiléte, illetve mibenléte nemcsak az **építkezés** célját, hanem annak **formáját** is meghatározza. A magánerő, valamint a saját használat előzőekből kitűnő túlsúlya után nem meglepő, hogy 2011-ben az új otthonok túlnyomó többsége (65%-a) a régióban családi házas formában létesült. Mellettük a többszintes, többlakásos épületben átadott otthonok hányada volt még jelentős, ez 31%-ot ért el. A fennmaradó részt – néhány nem lakóépületben kialakított lakást leszámítva – a lakóparki és csoport-házi lakások tették ki, arányuk nagyjából 2-2%-ra rúgott. Megjegyzendő, hogy lakótelepi lakás a vizsgált év folyamán egyáltalán nem épült a régióban.

3. ábra

Az épített lakások megoszlása építési forma szerint

A két legjellemzőbb forma országosan is a családi házas, valamint a többszintes, többlakásos építési mód volt, az arányokban azonban a régióhoz képest valamelyes differencia mutatkozott. Családi házban a Dél-Dunántúlon az új otthonoknak közel 5 százalékponttal tetemesebb hányadát alakították ki, mint az országban átlagosan. Következésképpen az ország egészében viszont magasabb volt (mintegy 2 százalékponttal) a többszintes, többlakásos formában létrehozott lakások aránya, mint a dél-dunántúli régióban. Említést érdemel, hogy az országban – a régióval ellentétben – egy-két lakótelepi lakás is elkészült az elmúlt esztendő során, továbbá, hogy a dél-dunántúlinál valamivel nagyobb arányban létesítettek lakásokat csoport-házban, illetve lakóparki épületben.

2010-hez képest számottevő változás leginkább a 2 fő formát illetően következett be, nevezetesen 20 százalékponttal emelkedett a családi házas beruházás, ugyanakkor a többszintes, többlakásos építkezés 10 százalékponttal visszazuhant. Az arányokat tekintve kitűnik, hogy ritkábbá váltak a csoport-házi és lakóparki lakások is.

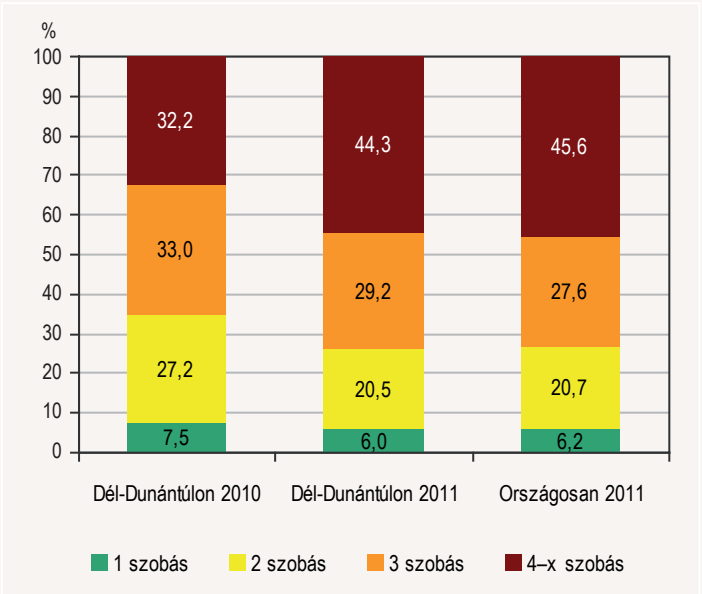
Dél-Dunántúl megyéi ez esetben is eltérő képet mutatnak. Valamennyit tekintve igaz ugyan, hogy a családi házas építési forma a legelterjedtebb, az arányszámok nagyságában azonban jelentősek voltak a különbségek (Tolnában 77%, Baranyában 59%). Hasonló tapasztalható a második helyen álló, többszintes, többlakásos megvalósítás esetében is, ennek lehetőségét Tolnában az építések 18, Baranyában 37%-ában használták ki.

A **szobaszám szerinti összetételről** elmondható, hogy 2011-ben a régióban az épített lakások általában magas szobaszámmal létesültek, több mint négytizedük 4, vagy annál több szobával rendelkezett. Jelentős volt a 3 szobás otthonok részaránya is (29%), ugyanakkor 2 szobával, vagy annál kevesebbel nagyjából egynegyedüket adták át. Ez a struktúra az ország egészében fennállótól lényegében nem tért el, a megoszlás a Dél-Dunántúlon megközelítőleg az országos átlaggal megegyező volt.

A 2010. évihez viszonyítva annyi változás tapasztalható, hogy a nagyság szerinti skála egyik végpontján – a magas szobaszám esetében – tavaly mintegy 12 százalékpontos növekedés következett be a régióban. Ezzel párhuzamosan az egy-, két- és három szobás lakás aránya rendre elmaradt a 2010 évitől, sorrendben másfél, 7, illetve 4 százalékponttal.

4. ábra

Az épített lakások megoszlása szobaszám szerint

A leggyakoribb lakásnagyság a térség mindhárom megyéjében a minimum 4 szobás volt. Ez a legmarkánsabban Tolnában mutatkozott meg, ahol az új otthonok több mint fele (53%-a) volt ilyen adottságú. Baranyában 41%, Somogyban 45%-uk rendelkezett ennyi szobával. A másik végponton megint csak Tolna tűnt ki, ezúttal azzal, hogy itt az átlagosnál és a másik két megyében tapasztaltnál jóval alacsonyabb azoknak a lakásoknak az aránya, amelyekben legfeljebb 2 szoba került kialakításra. Ez a hányad Tolnában mindössze 17%-ot ért el, miközben Baranyában és Somogyban 28% körüli volt.

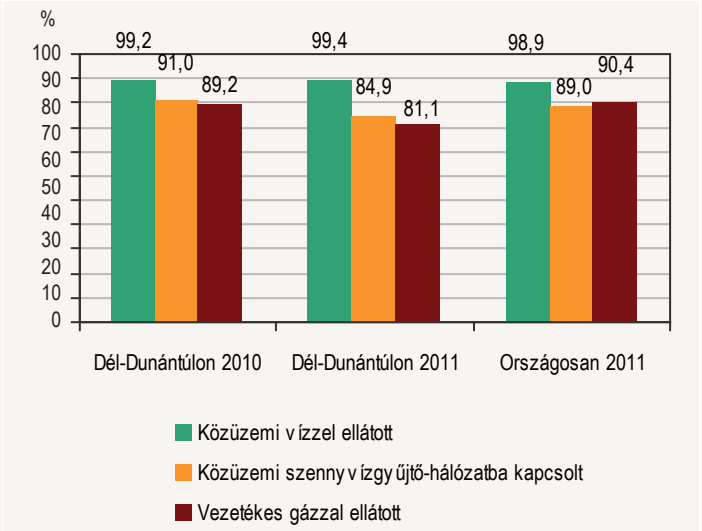
Az épített lakások alap**közmű**vei közül a vízhálózat kiépítettsége úgyszólván teljeskörű. A Dél-Dunántúlon az elmúlt esztendő folyamán átadott új ottho-

nok öt kivételével mind rácsatlakoztak a közüzemi vízhálózatra, ami az országos átlaghoz hasonló (99%-os) ellátottságot jelent. Közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózattal – az országosnál kisebb hányaduk – 85%-uk rendelkezett. Korlátozottabb a vezetékes gázellátottság is, térségünkben a tavaly december végéig átadott lakások 81%-ában használhattak a lakók hálózaton keresztül érkező gázt, mintegy 9 százalékponttal kisebb hányadukban, mint országosan.

A 2010. évihez képest a vízellátás terén említést érdemlő változás nem következett be, hiszen a régióban már akkor is majdnem mindegyik új lakás rendelkezett közműves ivóvízzel. Valamelyest (6 százalékponttal) visszaesett viszont a közcsatornával létesített lakások aránya, ami egyebek mellett azzal is összefügghet, hogy a beépíthető szabad területek megfogyatkozása miatt az építkezések egyre inkább a peremterületek felé tolódtak el, amelyeknek a kommunális ellátottsága esetenként csak hiányosan kiépített. Hasonló okokkal függhet össze az a változás is, ami a vezetékes gázellátásban tapasztalható, nevezetesen, hogy az új lakásoknak – az egy évvel korábbi 89% helyett – 2011-ben csak 81%-a csatlakozott a gázcsőhálózathoz.

5. ábra

Az épített lakások közműellátottsága

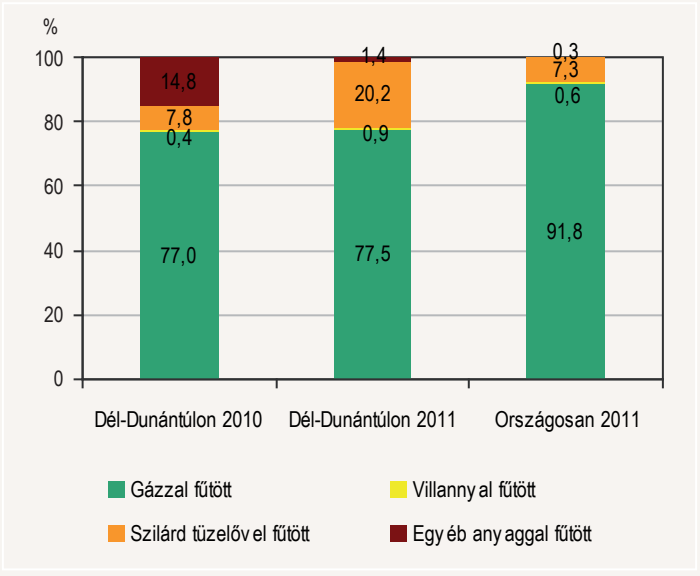
A régió három megyéje közül még leginkább Baranya helyzete ítélhető a legkedvezőbbnek, hiszen az épített lakások közműves vízellátottsága teljeskörű, vezetékes gázellátottsága pedig a térségen belül a legmagasabb (86%-os) volt. Ez utóbbi közmű Tolnában volt a legszűkebb körűen kiépítve, az új otthonoknak mindössze háromnegyede rendelkezett vele. A térség harmadik megyéje – Somogy – a vezetékes vízellátást illetően került a másik két megyével szemben hátrányba, tekintve, hogy azokban egyetlen átadott lakásból sem hiányzott a közműves ivóvíz, Somogyban viszont 5 új otthonban (az elkészültek 2%-ában) nélkülözték azt.

Az épített lakások **fűtését** tekintve látható, hogy a legelterjedtebb a gáz igénybevétele volt, a régióban mintegy háromnegyed részükben ez biztosította a lakók hőellátását. Emellett a szilárd tüzelőanyag használata fordult még elő jelentősebb mértékben (19%), villanyfűtéssel csak elvétve, olajjal pedig egyáltalán nem lehetett találkozni. Országosan is ezek a jellemzők voltak megfigyelhetők, különbség csak az arányszámok nagyságában mutatkozott. Az ország egészében a gázfűtéses új lakások hányada jóval magasabb (87%), a szilárd tüzelővel fűthetőké pedig alacsonyabb (10%) volt, mint Dél-Dunántúlon.

A gázfűtéses új lakásokról elmondható, hogy arányuk az egy évvel korábbihoz viszonyítva lényegesen (12 százalékponttal) mérséklődött, miközben a szilárd fűtőanyagot felhasználóké számottevően (7 százalékpontot meghaladóan) megnövekedett. Mellette a korábbinál valamivel jobban terjedt a villanyfűtés is. E változás mögött egyértelműen a gázárak elmúlt időszaki folyamatos és közeljövőben továbbra is várható emelése húzódik, ami a lakosságot – a lehetőségek szerint – más fűtőanyagok felé orientálja.

6. ábra

Az épített lakások fűtése

A gáz használata Baranyában volt a legáltalánosabb (80%), Somogyban pedig a legritkább (70%). Megjegyzendő, hogy ez utóbbi megyében az átlagosnál gyakoribb volt a családi házas építkezési forma, ami a fűtést illetően azért említésre méltó, mert ez a forma biztosítja a tulajdonosoknak a legnagyobb szabadságot a fűtés megválasztása terén. (Nyilvánvaló, hogy egy lakótelepi lakás lakói nem választhatják pl. a fatüzelést.) Somogyban a döntés ily módon a másik két megyét meghaladó mértékben helyeződött a szilárd tüzelőanyagra.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 22. szám 2012. április 2.
2012/22
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/3

A bűnözés alakulása a Dél-Dunántúlon

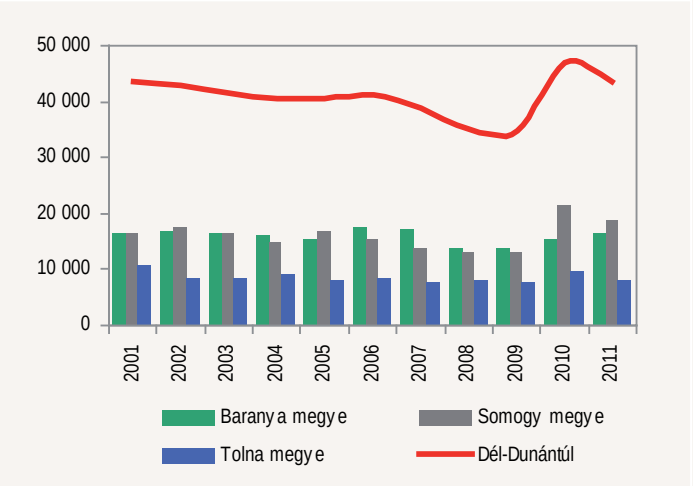
A hazánkban regisztrált bűncselekmények száma az ezredforduló után meglehetősen hullámzóan alakult, a 2001-ben még több mint 465 ezres esetszám kisebb-nagyobb ingadozások után 2009-re 400 ezer alá csökkent, majd az elmúlt két esztendőben ismét növekedésnek indult. Szűkebb régiónkban, a Dél-Dunántúlon 2009-ig határozottan csökkenő tendenciát figyelhettünk meg a bűnesetek számában, majd a 2010. évi hirtelen megugrás után 2011-et ismét mérséklődés jellemezte, vagyis a 2001 és 2011 közötti időszakot tekintve a legkevesebb illetve a legtöbb bűncselekményt két egymást követő évben, 2009-ben és 2010-ben jegyezték fel.

A Dél-Dunántúlon 2011-ben 43 517 bűncselekményt regisztráltak, mintegy 7%-kal kevesebbet az egy évvel korábbinál. Országosan ugyanakkor nem csökkent a számuk, hanem kismértékű, egy százalékos növekedés következett be. Hazánk megyéinek többségében (a 19-ből 12-ben) nőtt a bűncselekmények száma, a legnagyobb mértékben, harmadával Fejér megyében, de 18%-os növekedés mutatkozott Nógrád, valamint 17%-os Pest megyében is.

A Dél-Dunántúlhoz tartozó megyék közül Baranyában 16 434 bűneset történt 2011-ben, amely 7%-os gyarapodást jelentett az előző évihez viszonyítva. Százezer lakosra a 2010. évi 3915 helyett 2011-ben 4198 bűncselekmény jutott, amellyel a 19 megye fertőzöttségi rangsorában Baranya a 8.-ról a 6. helyre lépett előre.

1. ábra

A regisztrált bűncselekmények számának alakulása

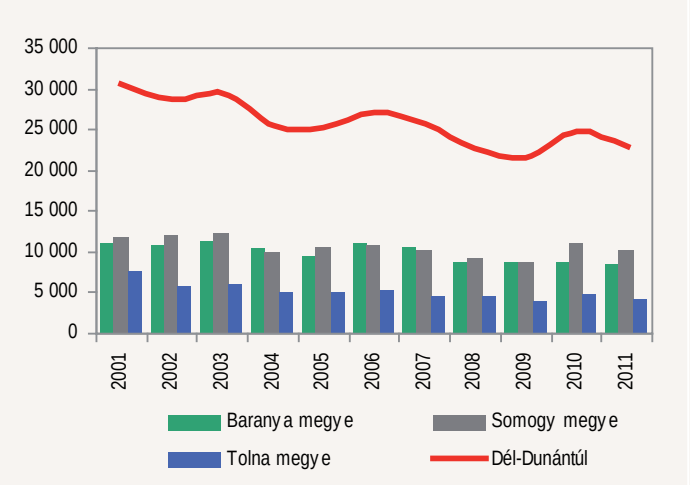
A régióhoz tartozó másik két megyében csökkent a bűnesetek száma. Somogyban 2011-ben 19 044 bűncselekményt regisztráltak, 12%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. A csökkenés eredményeképpen a megye kriminalitási rangsorban elfoglalt egy évvel korábbi első helyéről – Hajdú-Bihar és Fejér megyét követően – a harmadikra esett vissza. (Megjegyzendő, hogy Somogy megye 2010. évi bűncselekményi fertőzöttsége nemcsak a megyék közül volt a legmagasabb, de meghaladta a mindig kiemelkedő fővárosi értéket is.) Tolnában a somogyinál is nagyobb visszaesés következett be, a 2011-ben regisztrált 8039 bűncselekmény 19%-kal volt kevesebb az egy évvel korábbinál. Ennek eredményeképpen Tolna megye a 2010. évi 7. helyről 2011-ben a 15. helyre esett vissza a kriminalitási rangsorban.

A regisztrált bűncselekményeknek hagyományosan a legnagyobb részét kitevő **vagyon elleniek** száma az elmúlt évtizedben mind országosan mind régiónkban egyértelműen csökkenő tendenciát mutatott. Hazánkban a vagyon elleni bűnesetek száma 2001 és 2011 között 318 ezerről 256 ezerre (mintegy ötödével), ezen belül a Dél-Dunántúlon több mint 30 ezerről kevesebb mint 23 ezerre (negyedével) csökkent. Az összes bűncselekmény-számon belüli hányaduk ebből adódóan fokozatosan mérséklődött, régiónkban a 2001. évi 70%-ról 2011-re 52%-ra, országosan ugyanekkor 68-ról 57%-ra. A Dél-Dunántúlon 2011-ben regisztrált 22 840 vagyon elleni bűncselekmény az összes bűnesetnek még mindig döntő hányadát, több mint a felét tette ki, és mintegy 8%-os csökkenést jelentett az egy évvel korábbi mennyiséghez viszonyítva. A régió megyéi közül Somogyban történt a legtöbb ilyen jellegű bűneset (10 233), amely 8%-kal, a baranyai (8492) 3%-kal, a tolnai (4115) pedig 15%-kal volt kevesebb a megelőző évihez képest. A vagyon elleni bűncselekményeket népességarányosan tekintve megállapítható, hogy százezer lakosra jutó számuk 2011-ben az ország 19 megyéje közül Somogyban volt a legmagasabb (3218), Baranya (2169) a 8., Tolna (1780) pedig a 16. helyet foglalta el a rangsorban.

A vagyon elleni bűncselekmények közül Baranyában csökkent a lopások, rablások és sikkasztások száma, ugyanakkor jelentősen több csalásra derült fény, mint egy évvel korábban. Somogyban több lopást és rablást ezzel szemben kevesebb sikkasztást és csalást követtek el 2011-ben, mint 2010-ben. Tolnában a legfontosabb, vagyis legnagyobb súlyt képviselő vagyon elleni bűncselekmények közül számottevő mértékben csupán a csalások száma emelkedett.

2. ábra

A vagyon elleni bűncselekmények számának alakulása

A bűncselekmények második legnagyobb, és egyre növekvő hányada 2011-ben is a **közrend ellen** irányult. A vizsgált időszak elején még csupán 15-16% körüli részesedésük 2011-re országos átlagban 24, régiónkban 28%-ra emelkedett. A közrend elleni bűncselekmények száma 2001 és 2009 között kisebb-nagyobb hullámzás mellett stagnálónak volt nevezhető, jelentős megugrás 2010-ben következett be, majd a növekedés országosan az elmúlt esztendőben is folytatódott, miközben térségünkben mérséklődés történt. A Dél-Dunántúlon 2011-ben 12 100 közrend elleni bűncselekményt regisztráltak, az egy évvel korábbi kiemelkedően magas bázishoz képest 5%-kal kevesebbet (2010-ben a 2009. évi 2,2-szeresére ugrott az esetszám). Országosan az előző évihez viszonyítva 2010-ben 36%-os, az elmúlt esztendőben további 15%-os növekedés ment végbe. A régió megyéi közül 2011-ben a vagyon ellenihez hasonlóan a közrend elleni bűnesetek számát tekintve is Somogy állt az élen annak ellenére, hogy 16%-kal fogyott az esetszám. Tolnában ennél is nagyobb mértékű, 19%-os csökkenés történt, ugyanakkor Baranyában 32%-os növekedés mutatkozott. A vagyon ellenihez hasonlóan a közrend elleni bűncselekmények országos kriminalitási rangsorában is „előkelő" helyet foglalt el Somogy megye, hiszen a 2011. évi adatok szerint százezer lakosra itt 1813 eset jutott, amelynél magasabb gyakoriságot csupán Fejér megyében regisztráltak (Baranya a 8., Tolna a 14. helyre került).

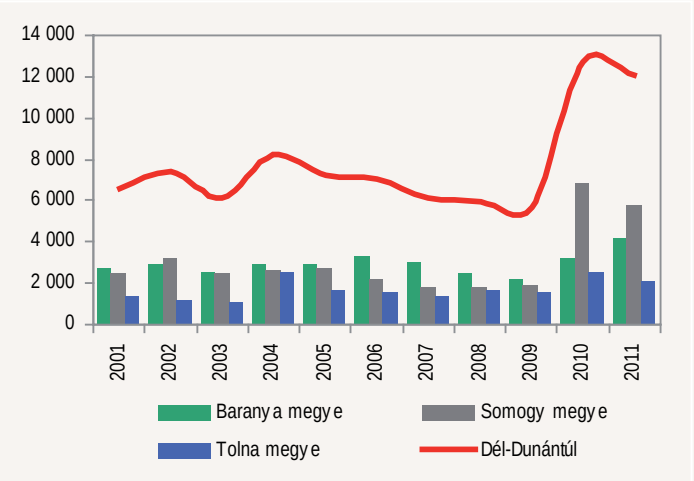
Baranya megyében 2011-ben a 4228 közrend elleni bűncselekmény túlnyomó többségét, mintegy háromnegyedét a közbizalom elleni esetek tették ki. Közülük 20-25%-kal visszaesett a magánokirat- illetve közokirat-hamisítások száma, miközben az okirattal való visszaéléseké több mint duplájára emelkedett. Számottevő mértékben nőtt még a garázdaságok (12%-kal) valamint a kábítószerrel való visszaélések (17%-kal) előfordulása is.

A Somogy megyében regisztrált 5764 közrend elleni bűncselekménynek a baranyainál is nagyobb hányadát, 90%-át jelentették a közbizalom elleni esetek. Számuk 2011-ben összességében mintegy 18%-kal fogyatkozott, ezen belül egyaránt csökkent a magánokirat- és közokirat-hamisítások száma, valamint az okirattal való visszaéléseké is. Jelentős mértékben, nagyjából 22%-kal visszaesett a kábítószerrel kapcsolatos bűnesetek előfordulása is, ugyanakkor 2011-ben mintegy másfélszer annyi lőfegyverrel vagy lőszerrel történő visszaélést, és 36%-kal több garázdaságot regisztráltak, mint az előző évben.

Tolna megyében az elmúlt évben 2603 közrend elleni bűncselekmény fordult elő, 72%-uk a közbizalom ellen irányult. Ezek közül csaknem megduplázódott a közokirat-hamisítások száma, míg a magánokirat-hamisításoké valamint az okirattal való visszaéléseké jelentősen visszaesett. Megfogyatkozott még a garázdaságok (22%-kal) és a kábítószerrel történő visszaélések (13%-kal) száma is.

3. ábra

A közrend elleni bűncselekmények számának alakulása

A regisztrált bűncselekmények körében az eddig tárgyaltaknál jóval kisebb súlyt képviselnek a **közlekedésiek**. Számuk a vizsgált időszakban országosan 2007-ig, a Dél-Dunántúlon 2005-ig emelkedett, azóta folyamatosan csökkenő tendencia figyelhető meg, melynek következtében az összes esetszámon belül a csúcspont évében elért 5-6%-os arányuk 2011-re 3%-ra mérséklődött.

A Dél-Dunántúlon 2011-ben összesen 1434 közlekedési bűncselekményt regisztráltak, 23%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban (országosan 15%-kal csökkent a számuk). A megyék közül Tolnában történt a legnagyobb javulás, ott 35%-kal zuhant az esetszám, de Baranyában is jelentős, 26%-os visszaesés következett be. Somogyban mutatkozott a legkisebb mértékű, mintegy 9%-os csökkenés. A közlekedési bűncselekmények országos rangsorában is dobogós helyet foglalt el Somogy megye, hiszen 2011-ben Vas és Zala megye után itt jutott a legtöbb (173) eset százezer lakosra. Tolnában 145, Baranyában 141 volt a mutató értéke, előbbi a 8., utóbbi a 13. helyhez volt elegendő.

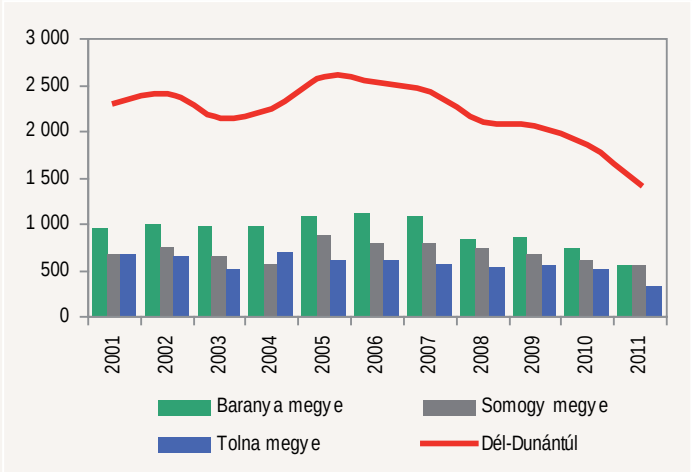
Baranya megyében az elmúlt esztendőben 551 közlekedési bűncselekményt regisztráltak, ezek döntő többsége, 60%-a ittas járművezetés volt. A 2011-ben nyilvántartásba vett 330 eset 32%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól (a zéró tolerancia elvének bevezetése hatásosnak bizonyult). A közlekedési bűncselekmények közül 26%-kal csökkent a közúti baleset okozások, 7%-kal a cserbenhagyások száma, ugyanakkor 9%-kal nőtt a közlekedés biztonsága elleni esetek előfordulása.

A Somogy megyében elkövetett 549 közlekedési bűncselekménynek a baranyaihoz hasonlóan 60%-át tették ki az ittas állapotban történt járművezetések, ám a csökkenés mértéke a baranyainál jóval szerényebb, mindössze 12%-os volt. A cserbenhagyások száma 58, a közúti baleset okozásoké 23%-kal esett vissza, miközben jelentős mértékben, 29%-kal megugrott a közlekedés biztonsága ellen irányuló esetek mennyisége.

Tolna megyében 2011-ben 334 közlekedési bűncselekményt regisztráltak, ezek 65%-a volt ittas járművezetés, amelynek előfordulása nem csak a régión belül, de országos viszonylatban is itt esett vissza a legnagyobb mértékben, mintegy 40%-kal. A Tolnában regisztrált közlekedési bűncselekmények közül egyaránt csökkent a cserbenhagyások (71%-kal), a közúti baleset okozások (14%-kal), valamint a közlekedés biztonsága ellen elkövetett bűnesetek (27%-kal) száma is.

4. ábra

A közlekedési bűncselekmények számának alakulása

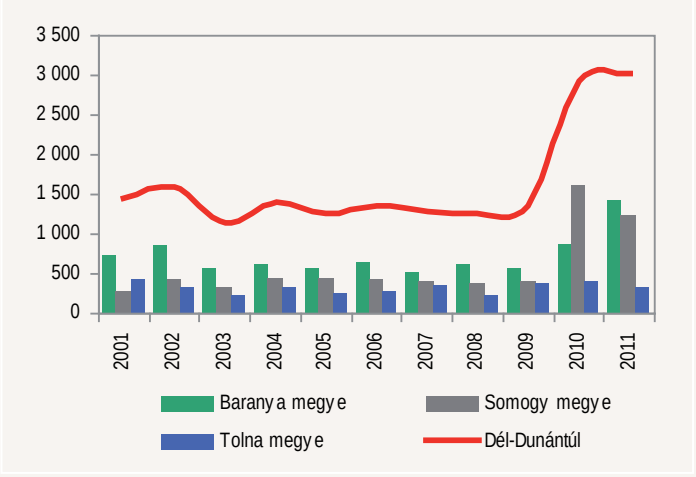

Mind az ország, mind a Dél-Dunántúl vonatkozásában elmondható, hogy a köznapi nyelvben csak fehérgalléros bűnözésként emlegetett **gazdasági** bűncselekmények 2001 és 2009 közötti viszonylag állandó, de legalábbis szűkebb határok között mozgó mennyisége az elmúlt két esztendőben erőteljesen megugrott. A Dél-Dunántúlon regisztrált gazdasági bűncselekmények száma 2001 és 2009 között 1200 és 1600 között ingadozott, majd 2010-ben megközelítette, 2011-ben pedig meg is haladta a 3000-et. Ennek következtében az összbűnözésen belüli 2009-ig mindössze 3-4%-os számaránya 2011-re 7%-ra növekedett. A régióban 2011-ben összesen 3025 gazdasági bűncselekményt regisztráltak, 3%-kal többet az egy évvel korábbi magas bázishoz képest (2010-ben a megelőző évi esetszám több mint dupláját jegyezték fel). A Dél-Dunántúl megyéi a gazdasági bűncselek-

mények kriminalitási rangsorában is előkelő helyen szerepeltek, Hajdú-Bihar után Somogyban (392) és Baranyában (367) jutott a legtöbb gazdasági bűncselekmény százezer lakosra. Tolna bizonyult a legkevésbé fertőzöttnek (148), a 19 megye csökkenő sorrendjében a 17. helyet foglalta el.
A régió megyéi közül 2011-ben már csak Baranyában mutatkozott intenzív növekedés, az 1436 gazdasági bűncselekmény 61%-kal meghaladta az előző évit, ugyanakkor a somogyi 1246 eset 23%-kal, a tolnai 343 ügy pedig mintegy 17%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. A gazdasági bűncselekmények összetételét tekintve jól látható a gyors alkalmazkodás a pénzügyi élet változásaihoz, hiszen míg a pénzhamisítások száma és aránya mindhárom megyében erőteljesen csökkent, teret nyertek a készpénzhelyettesítő fizetési eszközzel kapcsolatos bűnesetek (hamisítás, visszaélés), amelyek 2011-ben Somogyban a gazdasági bűncselekmények 80, Baranyában és Tolnában egyaránt 62%-át tették ki. Jelentősebb súlyt ezen kívül még a számvitel rendjének megsértésével kapcsolatos ügyek, valamint az adócsalások képviseltek.

5. ábra

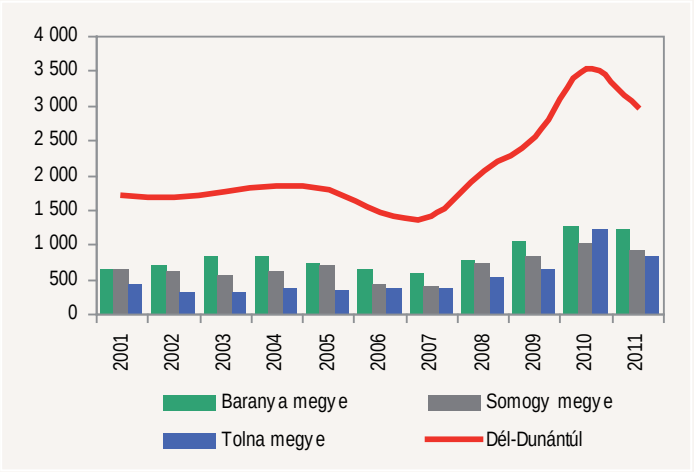
A gazdasági bűncselekmények számának alakulása

A **személy elleni** bűncselekmények 2001 és 2007 közötti kisebb hullámzásokkal tarkított, de viszonylag állandó mennyisége az azt követő 3 esztendőben erőteljes növekedésnek indult. A folyamat 2011-ben szerencsére mind országosan, mind a régiót tekintve megtört, és az egy évvel korábbinál kevesebb bűnesetet regisztráltak. A személy elleni bűncselekmények az összbűnözésen belül, a vizsgált időszak elején – országos átlagban és a régióban is – 4%-ot tettek ki, ez az arány az esetszám elmúlt néhány évben történt jelentős növekedése következtében 6-7%-ra emelkedett.
A Dél-Dunántúlon 2011-ben 2985 személy elleni bűncselekményt regisztráltak, az előző évi csúcsponthoz viszonyítva mintegy 16%-kal kevesebbet. (Országos átlagban csupán 2%-kal mérséklődött a számuk.) A személy elleni bűncselekmények népességarányos mutatóit tekintve megállapítható, hogy 2011-ben a régió megyéi közül Tolna volt a legfertőzöttebb, ahol 362 ilyen bűncselekmény jutott százezer lakosra, ezzel a megye az országos kriminalitási rangsor 4. helyére került (2010-ben még az első helyet foglalta el). Baranyában százezer lakosonként 315, Somogyban 287 személy elleni bűncselekményt regisztráltak, előbbi a 6., utóbbi a 8. helyezéshez volt elegendő (e tekintetben a legfertőzöttebbnek 2011-ben Fejér és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye bizonyult).
Baranyában 2011-ben 1235 személy elleni bűncselekmény került be a nyilvántartásba, mindössze 3%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. Az emberölések száma 21, a testi sértéseké 14%-kal mérséklődött, a jelentős súlyt képviselő zaklatásoké lényegében nem változott, ugyanakkor jelentősen megszaporodott a személyes adattal történő visszaélések előfordulása (2010-ben mindössze 4, 2011-ben 143 ilyen esetet regisztráltak).
Somogy megyében 914 személy elleni bűncselekményt követtek el 2011-ben, 12%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Az emberölések és testi sértések száma a baranyaihoz hasonlóan itt is nagymértékben visszaesett, ugyanakkor gyakoribbá váltak a zaklatások valamint a becsületsértési ügyek.
Tolna megyében 2011-ben 836 személy elleni bűncselekményt regisztráltak, amely az előző évinek alig valamivel több, mint kétharmadát jelentette. Az e körbe tartozó bűncselekmény-fajták szinte mindegyike csökkenést mutatott, növekedés egyedül a becsületsértések számában mutatkozott, a személyi szabadság megsértésével kapcsolatos esetek száma pedig nem változott.

6. ábra

A személy elleni bűncselekmények számának alakulása

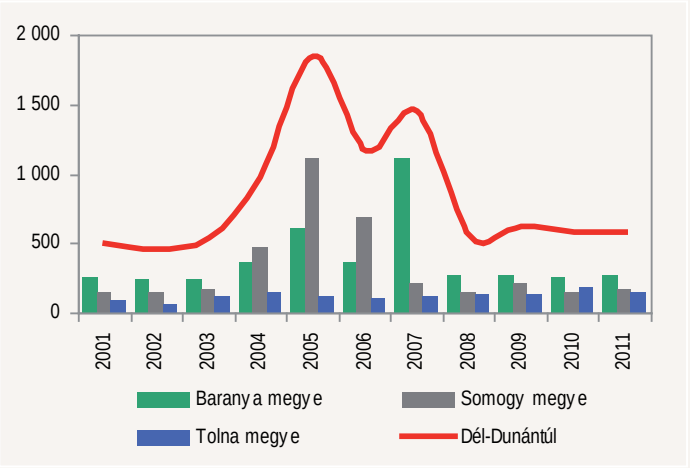

Hazánkban a **házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni** bűncselekmények száma az ezredforduló után 2006-ig növekedett, majd napjainkig tartó csökkenés kezdődött. A Dél-Dunántúlon ugyanez a folyamat annyiban különbözött, hogy két csúcspont következett be, az első 2005-ben a második 2007-ben, előbbi Somogy utóbbi Baranya kiugróan magas értékeinek tudható be. Az ezt követő esztendőkben az esetszám az időszak elejeinél valamivel magasabb szinten stabilizálódott. Egyes évek kirívóan magas esetszámait nem a hagyományosan ebbe a csoportba tartozó bűncselekmények (tartás elmulasztása, erőszakos közösülés) hirtelen megszaporodása magyarázta, hanem az a körülmény, hogy a szintén e körbe tartozó tiltott pornográf felvétellel való visszaélések előfordulása az internet terjedésével párhuzamosan egyre gyakoribbá vált. Büntetendő cselekmény fiatalkorúakról, gyermekekről pornográf filmek, képek készítése, tárolása, publikálása, letöltése. Ahány személy szerepel a felvételeken, annyi rendbeli bűncselekményt követ el a tettes, vagyis ha egy elkövetőt sikerül felderíteni, az esetszám hirtelen nagymértékben felduzzadhat. A házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények az összbűnözésen belül nem képviseltek jelentős súlyt, arányuk általában mindössze egy-két százalékot, de a kiugró években is csupán 4-5%-ot tett ki.
A Dél-Dunántúlon 2011-ben 586 házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekményt követtek el, nagyjából ugyanannyit, mint az előző évben (országos átlagban 8%-os csökkenés mutatkozott). A régió megyéi közül Baranyában 69 ilyen bűncselekmény jutott százezer lakosra, amellyel a kriminalitási rangsorban a 7. helyet foglalta el, Tolna (62) a 11., a legkevésbé fertőzött Somogy (54) pedig a 15. helyen állt (a fertőzöttségi rangsort ebben a bűncselekményi körben Veszprém megye vezette 2011-ben).
Baranyában a házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma gyarapodott 2011-ben, a regisztrált 272 eset 5%-kal múlta felül az előző évit, de mindössze egynegyedét tette ki a csúcspontot jelentő, 2007. évi mennyiségnek. A megyében 7%-kal növekedett a kiskorú veszélyeztetések, 10%-kal a megrontások és 32%-kal a szeméremsértések száma, ugyanakkor (4%-kal) ritkábban fordultak elő tartás elmulasztásával kapcsolatos ügyek.
A régió megyéi közül Somogyban történt a legnagyobb növekedés, a 2011-ben regisztrált 171 házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmény 20%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Jelentős mértékben, 75%-kal megugrott a kiskorú veszélyeztetések, 27%-kal az erőszakos közösülések száma, míg tartás elmulasztása csaknem 30, megrontás mintegy 13%-kal kevesebbszer fordult elő.

Tolna megyében, a régión belül egyedüliként számottevő mértékben, 24%-kal visszaesett a házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma, 2011-ben összesen 143 esetet regisztráltak. Ezen belül szinte minden lényeges, vagyis nagyobb számban előforduló bűncselekményfajta gyakorisága csökkent.

7. ábra

A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények számának alakulása

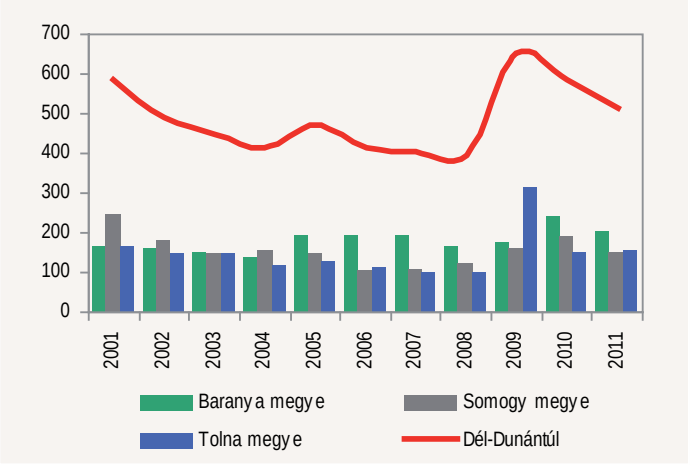
Az **államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni** bűncselekmények száma országosan 2001 és 2004 között erőteljesen visszaesett, ezt követően napjainkig nagyjából stagnáló szintet mutatott. A Dél-Dunántúlon ugyanakkor a 2008-ig csökkenő trend 2009-ben megtört, az esetszám hirtelen megugrott, majd az elmúlt két esztendőben ismét csökkenés mutatkozott. Ez a bűncselekmény-fajta az összbűnözésen belül viszonylag csekély súlyt, országosan és régiónkban is mindössze egy-két százalékos hányadot képviselt.

A Dél-Dunántúlon 2011-ben összesen 512 államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekményt regisztráltak, 12%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban (országos átlagban 3%-os növekedés történt). A megyék kriminalitási rangsorát e tekintetben Csongrád vezette, a régión belül Tolnában jutott a legtöbb, 67 eset százezer lakosra, amellyel a 7., Baranya (52) a 10., Somogy (48) a 13. helyet foglalta el.

Baranya megyében az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága ellen 2011-ben 205 bűncselekményt követtek el, 16%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Számottevő mértékben, 9%-kal mérséklődött a hivatalos személy elleni, csaknem ötödével a közfeladatot ellátó személyek elleni erőszakos cselekmények száma, jelentősen kevesebb hamis vád, hamis tanúzás, illetve zártörés történt, ugyanakkor 60%-kal több hivatali visszaélésre derült fény.

8. ábra

Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények számának alakulása

Somogy megyében 152 államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekményt regisztráltak, mintegy ötödével kevesebbet az egy évvel korábbinál. Ezen belül növekedett a hivatali visszaélések valamint a közfeladatot ellátó személy elleni bűnesetek száma, a többi lényegesebb paragrafus tekintetében kisebb-nagyobb mértékű csökkenés volt megfigyelhető.

Tolnában a régió megyéi közül egyedüliként, kismértékben növekedett az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények száma, a regisztrált 155 eset mintegy 3%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Nőtt a hivatali visszaélések és a hamis tanúzások száma, a közfeladatot ellátó személy elleni erőszakos cselekményeké nem változott, ugyanakkor mérséklődött a hamis vádak, zártörések száma, valamint kevesebbszer vezették félre a hatóságot.

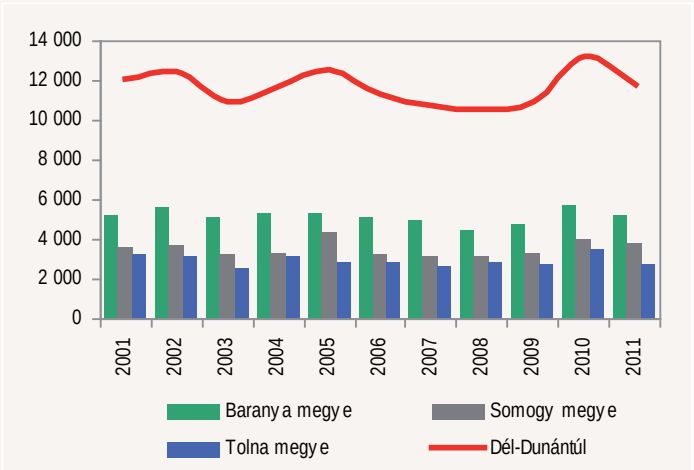
A vizsgált időszakban mind országosan mind pedig a Dél-Dunántúlon többé-kevésbé stabil szinten mozgott a bűnelkövetők száma (országosan 100 és 130, régiónkban 10 és 13 ezer között alakult a számuk). Dél-Dunántúli lakóhellyel 2011-ben 11 793 bűnelkövetőt regisztráltak, csaknem 11%-kal kevesebbet az egy évvel korábbinál, amely az ezredforduló utáni évtized legmagasabb létszáma volt (országosan az előző évihez képest 8%-os csökkenés történt 2011-ben, a legtöbb bűnelkövetőt 2005-ben regisztrálták). Az ország legtöbb megyéjében fogyatkozott a bűnelkövetők száma 2011-ben, kisebb mértékű, 4-5%-os növekedés csupán Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyében mutatkozott, ugyanakkor figyelemre méltó, hogy 26%-kal megugrott a külföldi lakóhelyű bűnelkövetők száma. Százezer lakosra az ország 19 megyéje közül Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jutott a legtöbb, Pest és Fejér megyében a legkevesebb elkövető, a Dél-Dunántúlt tekintve Baranya az 5., Tolna a 8., Somogy pedig a 9. helyet foglalta el a sorban.

A 2011-ben regisztrált baranyai lakóhellyel rendelkező 5200 bűnelkövető 9%-os, a somogyi 3799 fő 4%-os, a tolnai 2794 fő 20%-os csökkenést jelentett az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A bűnelkövetők túlnyomó többsége a férfiak közül került ki, a nők Somogyban 15, Baranyában és Tolnában 17%-os hányadot képviseltek (ez utóbbi megfelel az országos átlagnak).

A fiatalkorúak (14–17 évesek) az elkövetők nagyjából egytizedét tették ki, számuk Baranyában 11, Tolnában 5%-kal csökkent, Somogyban pedig lényegében nem változott 2010-hez képest. A régió megyéiben lakó bűnelkövetők 21–24%-a volt fiatal felnőtt (18–24 éves), 63–64%-a felnőtt korú (25–59 éves), a 60 éves és idősebbek mindössze 3–4%-kal részesedtek. (Megjegyzendő, hogy a 2011. évi adatok szerint a régióban ez utóbbi, vagyis a legidősebb korcsoporthoz tartozó elkövetők létszáma számottevő mértékben, Baranyában 16, Somogyban 14%-kal gyarapodott, egyedül Tolna jelentett kivételt, ahol 23%-kal csökkent a számuk.)

9. ábra

A regisztrált bűnelkövetők számának alakulása

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 30. szám 2012. május 9.
2012/22
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/4

Tartalom

1 *A dél-dunántúl ipari teljesítményének főbb jellemzői 2011 előzetes adatai alapján*

1 Az ipar által megtermelt bruttó hozzáadott érték

2 Az ipari termelés alakulása telephely szerint

2 Az egyes iparágak és a feldolgozóipari ágazatok teljesítménye

5 *Piaci árak a régióban, 2011*

A DÉL-DUNÁNTÚL IPARI TELJESÍTMÉNYÉNEK FŐBB JELLEMZŐI 2011 ELŐZETES ADATAI ALAPJÁN

Az ipar által megtermelt bruttó hozzáadott érték

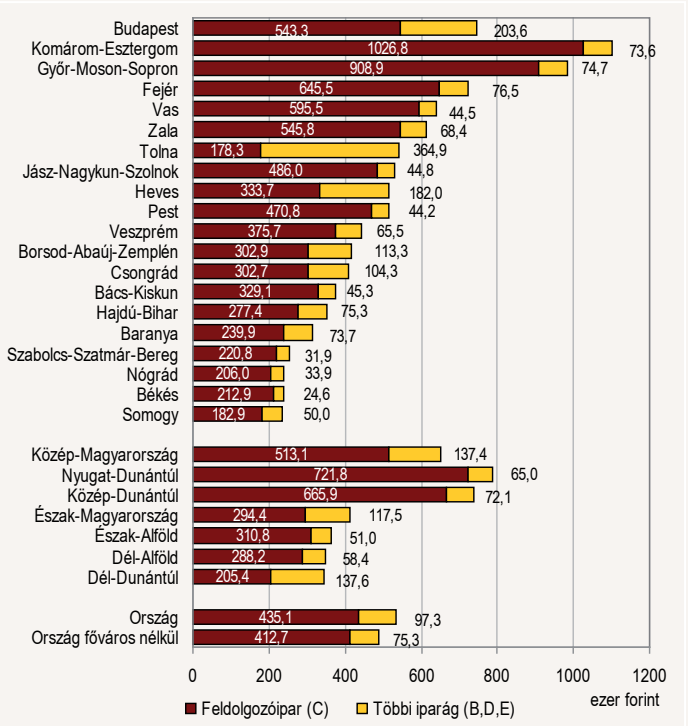
Dél-Dunántúl a magyarországi hét tervezési-statisztikai régió közül az egyik legkevésbé iparosodott. A **bruttó hozzáadott érték** ipar által megtermelt 2009. évi összege[1] 326,1 milliárd forintot tett ki, amely a térség teljes bruttó hozzáadott értékének a 23%-át tette ki, ezen belül a feldolgozóiparhoz 13,8% kötődött. (Országosan az előbbi arány egynegyed, az utóbbi egyötöd körül alakult.) Az ipar hozzáadott értéken belüli részaránya a hét tervezési-statisztikai régió között a – fővárost és Pest megyét magában foglaló Közép-Magyarország által képviselt – legalacsonyabb előtti, a feldolgozóipari arány viszont a legalacsonyabb volt. A Dél-Dunántúl megyéi közül az ipari részesedés Tolnában volt a legmagasabb, a hozzáadott érték egyharmadával az ország megyéinek sorában a 8. helyen állt, míg a további kettő a megyesornak a vége felé helyezkedett el (a szolgáltató ágak nagy súlyaránya miatt a főváros e szempontból a megyék mögött állt). A feldolgozóipar részesedése alapján viszont a rangsor végén Baranya, Somogy, főváros, Tolna megye sorrend alakult ki. E térségekben a hozzáadott érték 11–16%-át adta ez az iparág, miközben a leginkább iparosodott Komárom-Esztergom megyében csaknem a felét (48%-át), Győr-Moson-Sopron megyében a 39%-át állította elő.

Az ipar által megtermelt bruttó hozzáadott érték fajlagos mutatószáma alapján kialakult országos régió- és megyesorrend a főváros és a középmagyarországi térség előbbre sorolódásán kívül nem tér el lényegesen az ipari arány alapján kialakulthoz képest. **Az ipari bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó összege** a Dél-Dunántúlon 343 100 forintot tett ki, amely az országos átlagnak 64%-át, a megyék átlagának héttizedét tette ki. A régió megyéi közül az erős villamosenergia-szektor miatt Tolna megyében a legmagasabb az ipar fajlagos hozzáadott értéke, 2009-ben valamelyest mind az országos, mind a megyék átlaga felett alakult, miközben a másik két megye közül előbb álló Baranyában 59 és 64, Somogyban 44 és 48% volt a két arányszám. Az ipar egészének mutatószáma alapján a fővá-

ros és a megyék rangsorában Tolna a 7. volt, Baranya és Somogy viszont az utolsó ötben található, ezzel együtt a régió számára csak az utolsó hely adódott. Ezen belül a feldolgozóipari hozzáadott érték fajlagos mutatószáma alapján mindhárom megye meglehetősen hátra szorult, Baranya a 15., Somogy a 19., Tolna a 20. helyen állt, így e szempontból is adott volt a régiósor vége a Dél-Dunántúl számára. A feldolgozóiparon kívüli iparágak összességének fajlagos mutatószáma azonban – a Tolna megyei magas energiaipari teljesítménynek köszönhetően – a közép-magyarországit épp csak megelőzve – a legmagasabb volt.

1. ábra

Az egy lakosra jutó ipari bruttó hozzáadott érték területi egységek szerint, 2009

Az ipari termelés alakulása telephely szerint

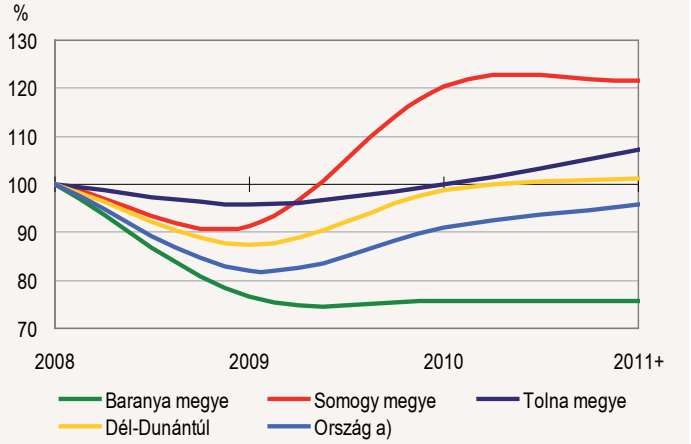
A válság hatását az **ipari teljesítmények**ben országosan valamint a régiók és a megyék többségében valamelyest már 2008-ban is érzékelni lehetett, a nagymértékű visszaesés azonban 2009-ben következett be. A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján Dél-Dunántúlon 2008-ban – az országos mérséklődéssel ellentétben – az **ipari termelés volumene** még valamelyest meghaladta az egy évvel korábbi szintet, a 2009. évi piaci lehetőségek azonban nem csak e térségben, hanem minden megyében és régióban jelentős mértékben szűkültek,

[1] Területi bontásban a GDP nemzetgazdasági ágankénti alapáron számított értékének, vagyis a bruttó hozzáadott értéknek a 2009. évi adatai a legfrissebbek az elemzés készítésének időszakában.

ami általános termelés-csökkenésben mutatkozott meg. Az azt követő évben mind országosan mind a dél-dunántúli térségben növekedést regisztráltak, amely – előzetes adatok alapján – 2011-ben is folytatódott, mértéke azonban ez utóbbi évben lényegesen alacsonyabbnak mutatkozott az azt megelőző évinél.[2] A régióban a 2009. évi visszaesés – Tolna és Somogy megyének köszönhetően – csekélyebb volt az országosnál, így az azt követő két évben megvalósult növekedés eredményeképpen 2011-ben már elérte a termelés volumene a mélypont előtti 2008. évi szintet, miközben országosan ez még nem következett be. Ez a kiegyenlítődés azonban a régió megyéi közül csak a fent említett két megyében valósulhatott meg, Baranyában ugyanis 2009-ben rendkívül nagymértékben zuhant a termelés, amelyből az azt követő két évben semmit nem sikerült kompenzálni, mivel 2010-ben még némi – további – mérséklődés következett, s 2011-ben is csak az egy évvel korábbi szintet sikerült elérni.

2. ábra

Az ipari termelés alakulása*
(2008 = 100%)

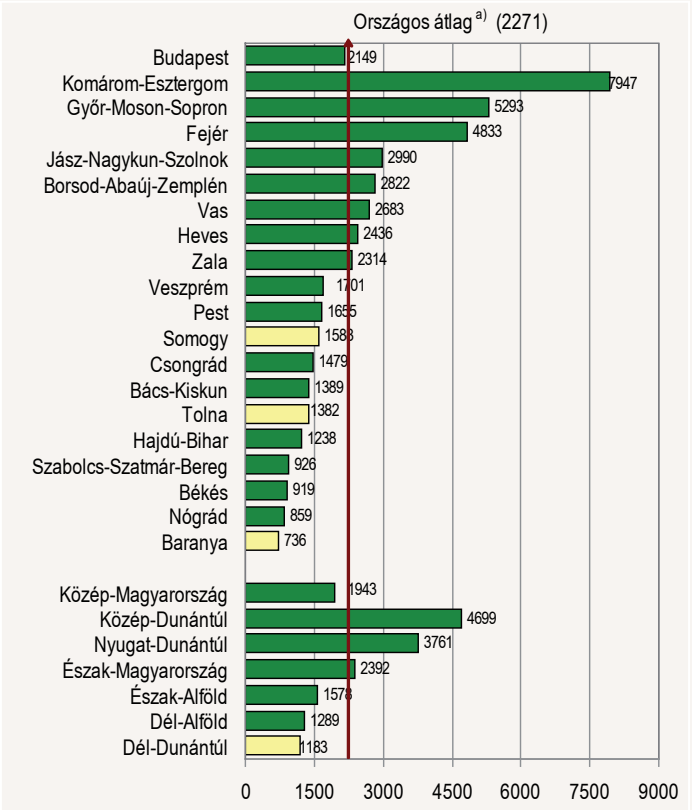

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján, összehasonlító áron számítva.
a) Országhatáron kívüli termeléssel együtt.

Az **ipari termelés értéke** a Dél-Dunántúlon 2011-ben 1108,2 milliárd forintot tett ki a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján, a hasonló gazdálkodói kör országos termelési értékének 4,9%-át. Az országon belül képviselt arány a legalacsonyabb volt a hét tervezési statisztikai régió közül, amelyhez Baranya 1,3, Somogy 2,2, Tolna 1,4%-kal járult hozzá, vagyis a régió termelési értékének összegén 26, 45 és 29%-os arányban osztozott a három megye. A termelés **összehasonlító áron számított értéke** (volumene) 2,5%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, amelyet Baranya előző évi szintű teljesítménye, valamint Somogy egy, Tolna 7%-os kibocsátás-növekedése alakított. Az év során az ország hét régiója közül mindegyikben növekedett az ipari kibocsátás, a megyék közül pedig csak kettőben csökkent a teljesítmény.
Az **egy lakosra jutó ipari termelés** 1182,7 ezer forint volt, bő fele (52%-a) az országos átlagnak, amely ugyancsak a legalacsonyabbnak mutatkozott a hét régió mutatószámai közül. A fajlagos mutatóérték alapján a régió megyéi között is meglehetősen nagy volt a különbség, Baranya megye az országos átlagnak mindössze 32%-át érte el, miközben Somogy megye héttizedét, Tolna 61%-át teljesítette. Baranya megye a főváros és a megyék országos rangsorában is az utolsó helyre szorult (a legmagasabb fajlagos teljesítményt nyújtó Komárom-Esztergom megyeinek kevesebb mint tizedét, az azt követő Győr-Moson-Sopron megyeinek pedig nem egészen hetedét teljesítve), Somogy a 12., Tolna a 15. helyen állt.

3. ábra

Az ipari termelés egy lakosra jutó értéke területi egységek szerint*, 2011+

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.
a) Országhatáron kívüli termeléssel együtt.

Az egyes iparágak és a feldolgozóipari ágazatok teljesítménye

Az ipari termelés és az értékesítés nemzetgazdasági ágak és ágazatok szerinti jellemzőiről a legalább 50 főt foglalkoztató ipari vállalkozások székhely szerinti adatai alapján tudunk beszámolni. E gazdálkodói kör **ipari termelése** a Dél-Dunántúlon a 2011. év előzetes adatai alapján 1130,6 milliárd forint volt, amely összehasonlító áron számítva 1,7%-kal volt magasabb a megelőző évinél. (Országosan e gazdálkodói körben 4,8, az ország 19 megyéjében 7,3%-os kibocsátás-növekedést regisztráltak.) A régióban az ipart a termelés szempontjából számba vett három nemzetgazdasági ág közül kettő, a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás, valamint a feldolgozóipar képviselte a legalább 50 főt foglalkoztató szervezeti körben, ilyen létszámmal a bányászatban e térségben már nem működött vállalkozás. Mindkét érintett nemzetgazdasági ág szerény gyarapodást mutatott az egy évvel korábbihoz képest, 2011-ben a térség ipari kibocsátásának bő egyötödét (21,4%-át) teljesítő energiaipar volumenében 0,6%-kal, a nagyobb hányadot teljesítő feldolgozóipar 2%-kal bővült. A feldolgozóipari ágak közül kettőben csökkent a termelés volumene. Az egyik, az ipari termelés legnagyobb hányadát (46%-át) adó számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása ág viszonylag kismértékű (2,5%-os), a másik, a termelésben lényegesen csekélyebb (2,3%) súlyarányú gumi, műanyag és nemfém ásványi termék gyártása ág jelentősebb (22%-os) csökkenést könyvelhetett el. A régióban jelen lévő többi feldolgozóipari ágazat növekedéssel zárta a 2011. évet.
A régió megyéi közül a Dél-Dunántúlon bejegyzett legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerint számba vett termelésének egyötöde baranyai, 56%-a somogyi, 24%-a tolnai székhelyű szervezet termelőegységeiből került ki. A nemzetgazdasági ágak közül az energiaiparban Tolna

[2] Az ipari teljesítmény alakulásának vizsgálata esetében a bázisválasztást az határozta meg, hogy 2008-ban változott a Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere (TEÁOR), ebből fakadóan tartalmilag ettől az évtől hasonlíthatóak össze az adatok. E változás következtében módosult az iparba tartozó ágazatok köre. Emellett azt is figyelembe kell venni, hogy az évközi iparstatisztika – amelyen a termelés és értékesítés statisztikai megfigyelése alapul – a teljes ipart felölelő négy nemzetgazdasági ág közül a bányászat, kőfejtés, a feldolgozóipar és a villamosenergia, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás (B, C és D) nemzetgazdasági ágakat tekinti együttesen összes iparnak, amelynek a hivatalos megnevezése: Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül. Ennek értelmében jelen kiadványban a bruttó hozzáadott értéken kívül minden – termelés, értékesítés, termelékenység, foglalkoztatás – adat ez utóbbi körre vonatkozik.

túlsúlya a meghatározó, a megye 2011-ben a Paksi Atomerőműnek köszönhetően a régió energiatermelésének bő héttizedét adta. A feldolgozóipari kibocsátásból hasonló részarányt Somogy képviselt. Ez utóbbi részesedés elsősorban a megye gépiparon (s az ide tartozó ágazatok közül is a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártásán) belüli meghatározó szerepének következménye, de a villamos berendezések gyártásában is többségi részesedésű. Baranya megyének a feldolgozóipari ágak közül a fafeldolgozás, a gumi-, műanyag- és építőanyagipar, valamint a gép, gépi berendezés gyártása területén mutatkozott határozott túlsúlya a régión belül, míg Tolna megye a textiliparban ért el többségi szerepet.

A termelés volumene e gazdálkodói körben Baranyában és Somogy megyében az egy évvel korábbit épp csak meghaladta, Tolna megyében 6%-nyi bővülést könyveltek el. Baranyában az összességében egy évvel korábbi szintű kibocsátást a valamelyest mérséklődő energiaipari és az ugyancsak csekély mértékben növekvő feldolgozóipari teljesítmény befolyásolta. A jelentősebb feldolgozóipari ágazatok közül az élelmiszeripar nagyjából változatlan, a textilipar, a fafeldolgozás, a fémfeldolgozás növekvő, a gépipar és a gumi-, műanyag- és építőanyagipar csökkenő teljesítményt produkált. Somogy megye ipari kibocsátását a feldolgozóipar egy évvel korábbihoz hasonló teljesítménye határozta meg, amelyhez ágazatai közül a gépipar a megelőző évit közelítő, a textilipar csökkenő, valamint az élelmiszeripar, a fafeldolgozás, a gumi-, műanyag- építőanyag-gyártás továbbá a fémfeldolgozás növekvő termeléssel járult hozzá. A Tolna megyei eredményt a nagyobb súlyarányú energiaipar szerény (1,8%-os) és a feldolgozóipar jelentékeny (csaknem 15%-os) termelésnövekedése határozta meg. A megyében a feldolgozóipari ágak a gumi-, műanyag- és nemfém ásványi termék gyártása kivételével – ahol szervezetszám-csökkenés hatására erőteljes visszaesés következett be – minden jelentősebb területen számottevő növekedést regisztráltak.

A régió 2011-ben az országos termelés 5,5%-át adta, amelyet az energiatermelés részesedése (a hasonló gazdálkodói kör kibocsátásának egyötödével) jelentősen felülmúlt, a feldolgozóiparé ugyanakkor csekélyebb volt annál. A feldolgozóipari ágak közül az országos termelés legnagyobb hányadát a textiliparban és a gépiparon belül a számítógép, elektronikai termék gyártása területén adták a régióban székhellyel rendelkező vállalkozások (azonos, 13,4%-os részesedéssel), de ipari átlag feletti hányad jutott a térségre az egyéb gépipari ágak közül a villamos berendezés gyártásából is (7,3%).

1. tábla

Az ipari bruttó termelési érték néhány mutatószáma iparágak és a jellemzőbb feldolgozóipari ágazatok szerint*, 2011+

(százalék)

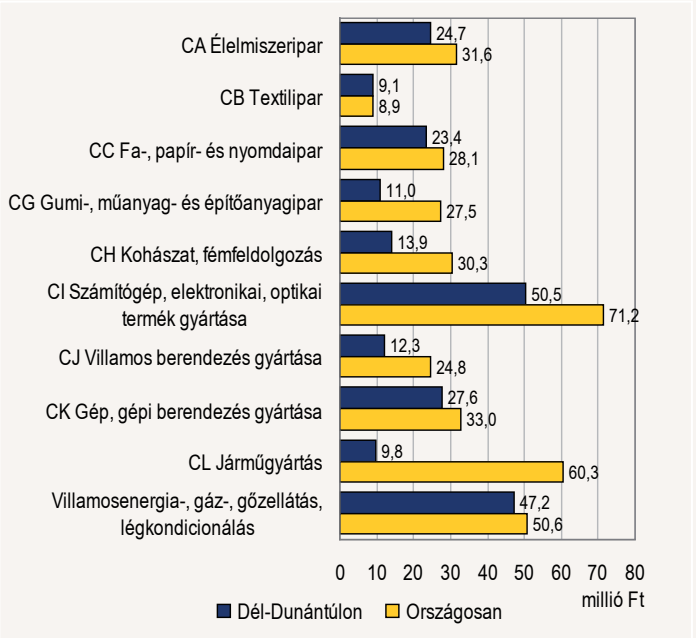
Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazat	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	
	megye				
	régión belüli részaránya			összesen	országon belüli aránya
Feldolgozóipar	17,5	71,4	11,1	100,0	4,6
Ezen belül:					
CA élelmiszeripar	29,5	40,5	29,9	100,0	5,7
CB textil- és bőripar	17,5	19,2	63,4	100,0	13,4
CC fa-, papír- és nyomdaipar	71,8	…	…	100,0	4,2
CG gumi-, műanyag- és építőanyagipar	64,6	24,2	11,2	100,0	2,0
CH kohászat, fémfeldolgozás	39,6	29,8	30,6	100,0	4,2
CI-CL gépipar	9,1	87,4	3,5	100,0	6,2
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	28,0	0,6	71,4	100,0	20,6
Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül	**19,8**	**56,2**	**24,0**	**100,0**	**5,5**

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

A régió legalább 50 főt foglalkoztató ipari vállalkozásainál 2011-ben 39 334 fő állt alkalmazásban, számuk 5%-kal magasabb volt az egy esztendővel korábbinál. Mivel a létszám növekedése felülmúlta a termelését, az iparban foglalkoztatottak **termelékenysége** (az egy alkalmazásban állóra jutó termelés mutatószáma alapján) romlott. Az egy alkalmazásban állóra jutó termelés összege (28,7 millió forint) mintegy kétharmadát tette ki a hasonló gazdálkodói körre számított országosnak. A mutató értéke a régióban csaknem minden ágazatra számítva is alacsonyabb volt az országos átlagnál, amelyben nagy szerepe van a termelési szerkezetben meglévő különbségeknek is. Az átlagos fajlagos termelés összegét ugyanis jelentősen befolyásolhatja a legjellemzőbb tevékenységek jellege, az egyes ágazatok között ugyanis – sőt azon belül is – az anyag-, eszköz- és munkaerőigényességet illetően nagy a különbség. Nehezen összehasonlítható így pl. az energiaipar, a gépipar, a járműgyártás különböző ágai – nevezetesen az autógyártás, illetve a régióban e területet leginkább képviselő alkatrészgyártás –, illetve a textilipar tevékenységének eredményessége, hisz a munkaerő-igényesebb ágak a termelési érték nagyságát illetően hátrányban vannak a nagy anyag- és eszközigényes tevékenységekkel szemben.

4. ábra

Egy alkalmazásban állóra jutó termelési érték*, 2011+

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

A régión belül Somogy megyében volt a legmagasabb a foglalkoztatottak termelékenysége (35,7 millió forint/fő), s Tolnában is a régiós átlagot némileg meghaladó összeget számítottak (29,8 millió forint/fő), míg Baranyában alakult ki a legalacsonyabb átlagos érték (18 millió forint/fő). A Somogy megyei átlag is elmaradt azonban az országostól. Az ágazatonként számított mutatószám Baranyában a fafeldolgozásban, Tolnában az élelmiszeriparban, a textiliparban és az energiaiparban haladta meg az országos ágazati átlagot.

A Dél-Dunántúl **termelési szerkezetében** az országosnál nagyobb az energiaipar és kisebb a feldolgozóipar súlya, a térségből e gazdálkodói körben már hiányzó bányászatnak pedig országosan is csekély a részesedése az ipar termelésében. A feldolgozóipari ágazatok közül a legnagyobb szerepet a gépipar tölti be, amely 2011-ben a közepes és nagyvállalkozások termelésének a régióban 56%-át, országosan felét produkálta. A gépipari ágazatoknak azonban már jelentősen eltérő volt a jelenléte. Míg a régióban az 56% az elektronikai ipar csaknem 46%-os, a villamos berendezés 5%-os, a gép, gépi berendezés gyártása 4%-os és a járműgyártás egy százalékos részvételével jött létre, addig országosan ezen gépipari ágak része-

sedése az előbbi sorrendben 19%, 4%, 7,5%, illetve egyötöd volt. A gépiparon kívüli ágak közül az ugyancsak jelentős élelmiszeripar egytizedes részaránya az országoshoz hasonló volt. A kisebb súlyú feldolgozóipari ágak közül a textilipar töltött be az országos átlagnál nagyobb szerepet, de különösen a foglalkoztatási szerkezetben jelentős a részesedése a nagy élőmunka-igény következtében.

A termelési szerkezetben a **Dél-Dunántúl megyéi között** is nagymértékű eltérés mutatkozott. Baranya megyében a régió átlagánál nagyobb szerepet tölt be az energiaipar, továbbá a feldolgozóipari ágak közül az élelmiszeripar, a fafeldolgozás, a gumi-, műagyag- és építőanyagipar, a fémfeldolgozás, továbbá a gépipari ágak közül a gép, gépi berendezés gyártása. Somogy megye iparában a feldolgozóipar a meghatározó e gazdálkodói körben, azon belül is két gépipari ág, elsősorban az elektronikai termék gyártása, és valamelyest a villamos berendezés gyártása nagyobb részesedésű a termelésből, mint a régióban átlagosan. Tolna megye iparszerkezetében az energiaipar a legmeghatározóbb, hisz a termelési érték 64%-a kötődött hozzá 2011-ben. A feldolgozóipari ágak között is jelentős azonban az élelmiszeripar, a textilipar, a kohászat és fémfeldolgozás, valamint a villamos berendezés gyártásának a szerepe.

2. tábla

Az iparágak és a jellemzőbb feldolgozóipari ágazatok részesedése a térség iparán belül*, 2011+

(százalék)

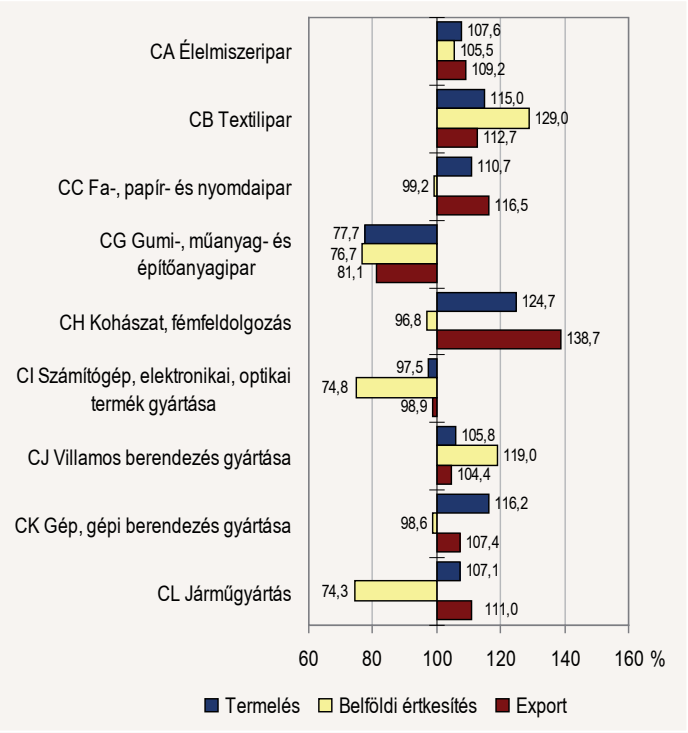
Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazat	Az ipari bruttó termelési érték					Az alkalmazásban állók	
	ágazati megoszlása, %						
	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	országosan	Dél-Dunántúl	országosan
	megyében						
Bányászat, kőfejtés	–	–	–	–	0,3	–	0,5
Feldolgozóipar	69,7	99,8	36,4	78,6	94,0	87,0	94,7
Ezen belül:							
CA élelmiszeripar	15,1	7,3	12,6	10,1	9,7	11,7	13,0
CB textil- és bőripar	2,5	1,0	7,5	2,9	1,2	9,0	5,6
CC fa-, papír- és nyomdaipar	6,9	…	…	1,9	2,5	2,3	3,8
CG gumi-, műanyag- és építőanyagipar	7,4	1,0	1,1	2,3	6,3	5,9	9,7
CH kohászat, fémfeldolgozás	9,0	2,4	5,7	4,5	5,9	9,2	8,3
CI-CL gépipar	26,0	87,4	8,1	56,2	50,2	46,3	41,9
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	30,3	0,2	63,6	21,4	5,7	13,0	4,8
Ipar, víz- és hulladék-gazdálkodás nélkül	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

Dél-Dunántúlon az összes ipari **értékesítési árbevétel** összege 1141,5 milliárd forint volt 2011-ben, amelynek **összehasonlító** áron számított változása nem tért el lényegesen a termelésétől. Az átlagosan 1,2%-os bővülést a belföldi eladások egy évvel korábbit csupán megközelítő és az export 2,2%-os növekedése határozta meg. A két iparág közül az **energiaipar** – amely csak belföldi piacon érdekelt – egy évvel korábbi szintnek megfelelő, a **feldolgozóipar** pedig másfél százalékkal bővülő értékesítési volument produkált. A **jellemzőbb feldolgozóipari ágak** közül a két csökkenő teljesítményű ág (az elektronikai termék gyártása, illetve a gumi-, műanyag- és építőanyagipar) értékesítése mind itthon, mind külpiacon kevesebb volt az egy évvel korábbinál. A növekvő ágazatok közül az élelmiszeripar, a textilipar és a villamos berendezés gyártása mindkét értékesítési irányban növelte eladásait, a fafeldolgozás, a fémfeldolgozás, a gép, gépi berendezés gyártása valamint a (térségben leginkább alkatrészgyártás által jelen lévő) járműgyártás területén a kivitel teremtette meg a bővülés lehetőségét. **A régió megyéi közül** Baranyában a növekvő értékesítésű feldolgozóipari ágak közül az élelmiszeripar, a fafeldolgozás és a gép, gépi berendezés gyártása az exportban, a fémfeldolgozás pedig mindkét értékesítési irányban kedvezőbb értékesítési eredményeket ért el. Somogy megyében az élelmiszeriparban, a fafeldolgozásban, a villamos berendezés gyártásában és a gép, gépi berendezés gyártásában bővült mind a belföldi eladás mind pedig az exportteljesítmény, a gumi-, műanyag- és építőanyagipar pedig a nagyobb kivitellel összefüggésben tudta bővíteni ágazati értékesítését. Tolna megyében ugyancsak mindkét értékesítési irányban kedvezőbb lehetőségek adódtak az élelmiszeripar, a textilipar és a villamos berendezések gyártása területén, a fémfeldolgozásban pedig az exportlehetőségek bővülése teremtette meg a növekedés alapját.

5. ábra

Az ipari termelés, valamint az értékesítés irányonkénti volumenindexe a jellemzőbb feldolgozóipari ágazatokban a Dél-Dunántúlon*, 2011+ (2010 = 100,0%)

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

A régió egészében – Somogy megye értékesítési szerkezetének betudhatóan – a **kivitel aránya** hasonlóan alakult az országoshoz. A 2011. évi értékesítésnek az ipar egészét tekintve 63%-a került külpiacra, közel akkora hányada, mint országosan. Az energiaszektorba tartozóknak a régióban nem volt külpiaci értékesítése, a feldolgozóipar négyötödöt meghaladó exporthányada pedig magasabb volt az országosnál, amelyre elsősorban az értékesítési szerkezetben legjelentősebb súlyarányú és egyben nagy exportképességű elektronikai ágazat volt hatással, de a textilipar és a faipar termékei is meghatározó hányadban országhatáron kívül találtak vevőre. A régióhoz tartozó három megye közül azonban az ipar egészére számítva csak Somogy megyében hasznosult az eladott termékek nagyobb hányada külföldön, Baranya és Tolna megye összértékesítésének az energiaipar nagy súlya miatt jelentősebb hányada belföldi vevőkhöz került. A feldolgozóipari értékesítésnek azonban már mindhárom megyében a felénél nagyobb hányada (Baranyában csaknem héttizede, Somogyban közel kilenctizede, Tolnában 56%-a) export volt.

Az összes **értékesítés szerkezete** nem tért el lényegesen a termelésétől, a két értékesítési irányban azonban jelentősen különböző az egyes iparágak

és feldolgozóipari ágazatok jelenléte. A **belföldi értékesítés** bő hattizede az energiaiparhoz köthető, elsősorban Tolna megye jóvoltából, de Baranyában is viszonylag erős ezen iparág szerepe a hazai értékesítésben. Belföldön a feldolgozóipari ágazatok közül az élelmiszeripar realizálta a legnagyobb árbevételt. **Exportja** viszont e gazdálkodói körben csak feldolgozóipari vállalkozásoknak volt, azon belül is a gépipari ágakhoz – leginkább a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása ágazathoz – tartozók adták a kivitel meghatározó hányadát, amelyet csak nagy lemaradással követtek a fémfeldolgozással, a textilipari és az élelmiszeripari termékek gyártásával foglalkozók.

A régió megyéi közül Baranya megyében a belföldi eladások zöme (63,5%-a) – mint ahogy az előzőekben utaltunk is rá – az energiaiparhoz kötődött. A maradék 36,5%-ból a feldolgozóipari ágak közül az élelmiszeripar szerepe a legmarkánsabb (17%), amelyet a gumi-, műanyag- és építőanyag-gyártás, valamint a fémfeldolgozás követett 7,6, illetve 5,5%-os hányaddal, a többi feldolgozóipari ágazat részesedése pedig rendre ennél szerényebb volt. Az export fele – legnagyobb részt a gép, gépi berendezés gyártásának köszönhetően – a gépiparhoz kötődött, de 10–14% közötti hányadot teljesített az élelmiszeripar, a fafeldolgozás és a fémfeldolgozás is. Somogy megye teljes értékesítésén belül szerény hányadot képviseltek a belföldi eladások, amelynek a felét az élelmiszeripar teljesítette, s további négytized a négy gépipari ágazat tevékenységével függött össze. Az ipari exportnak viszont e gazdálkodói körben a 94%-át a gépipari cégek könyvelhették el, meghatározóan az elektronikai ipar jóvoltából. Tolna megyében a hazai értékesítésnek van meghatározó szerepe az értékesítési irányok közül, amelynek 2011-ben nyolctizedét az energiaipar teljesítménye tette ki, amelyen kívül még az élelmiszeripar teljesített számottevő részt (14%-ot). A viszonylag szerény export lebonyolításából legnagyobb arányban a gépipar (36%) (legmeghatározóbban a villamos berendezést gyártók által), a textilipar (egyharmad) és a fémfeldolgozás (egyötöd) vette ki a részét.

3. tábla

Az értékesítés néhány mutatószáma*, 2011+

Nemzetgazdasági ág, feldolgozóipari ágazat	Belföldi értékesítés ágazati megoszlása, %	Export értékesítés ágazati megoszlása, %	Összes értékesítés ágazati megoszlása, %	Értékesítésből az export aránya, %	
	a Dél-Dunántúlon				országosan
Feldolgozóipar	38,8	100,0	77,5	81,6	74,6
Ezen belül:					
CA élelmiszeripar	21,2	3,4	9,9	21,6	37,4
CB textil- és bőripar	0,8	4,0	2,8	90,0	88,6
CC fa-, papír- és nyomdaipar	0,9	2,5	1,9	82,2	53,4
CG gumi-, műanyag- és építőanyagipar	2,9	1,9	2,3	52,9	65,9
CH kohászat, fémfeldolgozás	3,3	5,0	4,4	72,1	71,6
CI számítógép, elektronikai, optikai temék gyártása	4,7	68,5	45,1	96,1	95,0
CJ villamos berendezés gyártása	2,1	7,2	5,3	85,8	86,3
CK gép, gépi berendezés gyártása	1,1	5,4	3,8	89,3	91,6
CL Járműgyártás	0,4	1,6	1,2	88,6	92,5
CI-CL gépipar összesen	8,3	82,8	55,4	94,5	92,8
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	61,2	–	22,5	–	5,4
Ipar, víz- és hulladék-gazdálkodás nélkül	100,0	100,0	100,0	63,3	64,0

* A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Dél-Dunántúl ipari eredményeiben 2011-ben is erőteljesen érződött a válság hatása. A termelés szerény növekedése ellenére is sereghajtó volt a régiók között az egy lakosra jutó telephely szerinti termelési érték alapján, és a fajlagos mutató értékének országos átlaghoz viszonyított aránya valamelyest romlott az egy évvel korábbihoz képest. A térségben az ipari teljesítményről beszámolót benyújtó (legalább 50 főt foglalkoztató) közepes és nagyvállalkozások száma tovább csökkent az év során (legnagyobb számban Baranyában), ami arra utal, hogy a válság negatív következményeit jó ideig kivédeni próbáló vállalkozások közül még mostanában is számosan érkeznek el tartalékaik felhasználását követően a kényszerű létszám-karcsúsításig, roszszabb esetben a felszámolásig, végelszámolásig. Kedvező ugyanakkor, hogy az alkalmazásban állók száma a gazdálkodók e körében Somogy és Tolna megyében több feldolgozóipari ágban is bővült.

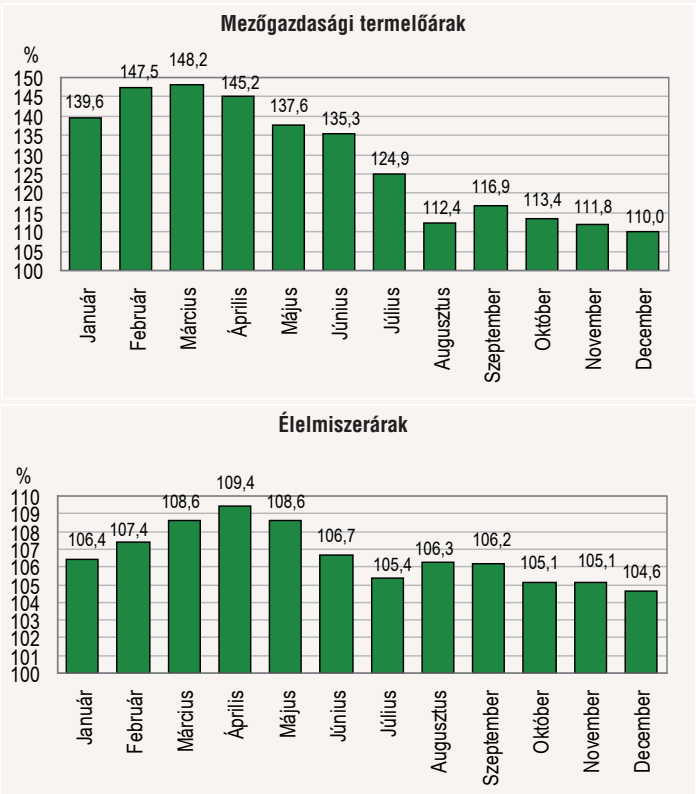
Táblázatok
Módszertan

PIACI ÁRAK A RÉGIÓBAN, 2011

2011-ben országosan az élelmiszerek árának további emelkedésével kellett számolni, ahol 2010-hez képest regisztrált 6,6%-os drágulás jelentősen meghaladta a fogyasztói árak 3,9%-os átlagos növekedését. Bár ezzel párhuzamosan gazdálkodói oldalon az agrártermékek termelői ára 19,3%-kal emelkedett[3], ez általában elégtelennek bizonyult az üzemvitel fenntartásához, annak ellenére, hogy a gazdaságok részére kifizetett támogatások kétségtelenül valamelyes kompenzálták a ráfordítások 12,9%-os növekedését. Az élelmiszervertikumban összességében a tavalyi év egyes hónapjaiban – abból adódóan, hogy a nyerstermékekre még rárakódnak a feldolgozóipar költségei, az adók, az illetékek, és egyéb költségek –

6. ábra

A mezőgazdasági termékek termelői árainak és az élelmiszerek fogyasztói árainak változása 2011-ben
(előző év azonos hónapja = 100,0)

[3]A termelőiár-index és a mezőgazdasági termékek áradatainak forrása a feldolgozó és a továbbértékesítő vállalatok havi felvásárlási jelentése, valamint a KSH piaci és állatvásári összeírása. Az árindexek a feldolgozott vagy továbbértékesített (felvásárolt), illetve a közvetlenül lakosságnak piacon eladott mezőgazdasági termékekért a termelőknek kifizetett árak változásait foglalják össze, és nem tartalmazzák a mezőgazdasági termelők egymás közti forgalmában termelőfelhasználásra értékesített állati termékek (főleg növendék és tenyészállatok) árváltozásait.

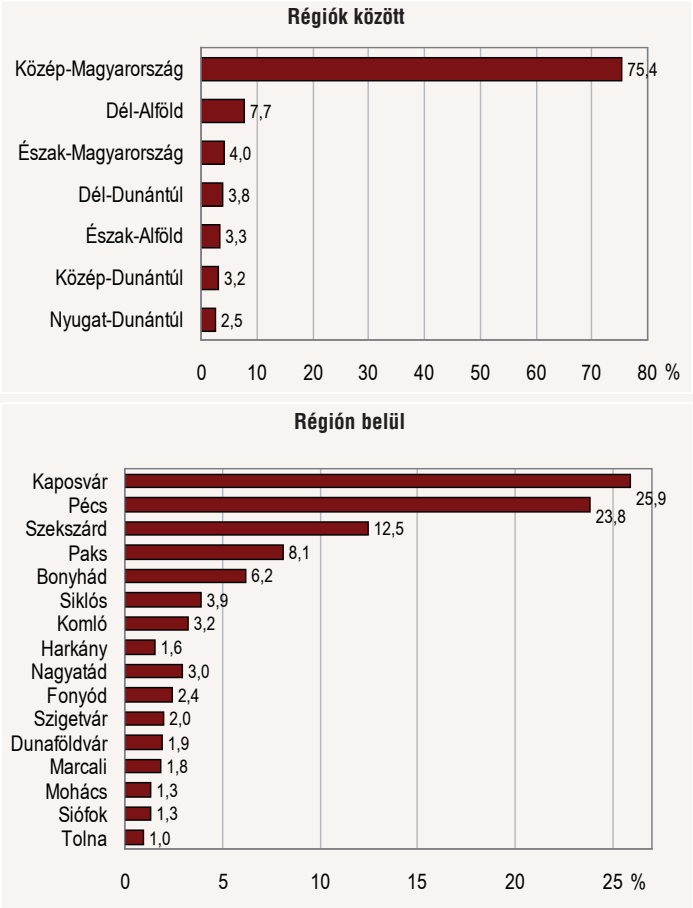
az élelmiszeráraknak a 2010 azonos időszakának bázisán mért változása némi fáziskéséssel követte a mezőgazdasági termelői árakét. Ennek megfelelően, míg a mezőgazdasági árak havi indexei márciusig fokozatosan nőttek és az év hátralevő részében meredeken csökkentek (de így is 110% felett maradtak), addig az élelmiszerár-indexeknél ez az esés – ugyancsak viszonylag magas szinten – májustól következett be.

A lakosság élelmiszer-beszerzésének természetesen több csatornája is van, mi az árváltozás fent vázolt jellegét a Dél-Dunántúlra vonatkozóan az élelmiszerpiac egy kisebb szeletében, a **piacokon és állatvásárokon**[4] vizsgáljuk. Ezzel kapcsolatban látni kell, hogy – ahogyan azt a 2009. évi adatok is igazolják – ennek a szegmensnek a forgalma régiósan és országosan is csak töredéke annak az összegnek, amelyet a lakosság élelmiszerre fordít. Itt a Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvétel (HKÉF) adataira[5] hivatkozhatunk, melyek szerint, míg 2009-ben a piaci forgalom nagysága a Dél-Dunántúlon – 64 termék megfigyelése alapján – az összes élelmiszer-kiadások 0,2%-át tette ki, addig országosan – 84 termékre – ez az arány 1,0% volt.

Következésképpen a lakosság felé való közvetlen termelői értékesítésnek igazából a nagy népességkoncentrációjú helyeken van jelentősége, hiszen egy urbanizálódó társadalom számára fontos a friss zöldség, gyümölcs, tojás, hús beszerzése, és ez alapvetően a piacokon keresztül lehetséges, ahol találkozik a fogyasztó a termelővel, és fontos az utóbbi iránti bizalom. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a városi lakosság aránya 2011. január 1-jén a Dél-Dunántúlon 59,0, országosan pedig 69,7%-ot tett ki.

7. ábra

A főbb termékek piaci forgalmának megoszlása, 2011

A régió piacain a 2011. évi forgalom elemzéséhez 25 rendszeresen megfigyelt terméket választottunk ki, amelyek között zöldség-, gyümölcsfélék, valamint állati termékek is vannak, és amelyek értékesítése az összes termékének mintegy 78%-át jelentette. Ezen termékek dél-dunántúli szinten képzett aggregátuma az országos 3,8%-át tette ki, amely hányaddal a térség a régiók rangsorában a középmezőnyben szerepelt. Látni kell itt, hogy e termékek vonatkozásában a piaci forgalom döntően Közép-Magyarországra, ezen belül Budapestre koncentrálódik, míg a vidéknek kisebb a súlya. Másrészt a zöldség és gyümölcstermesztés soha nem volt jelentős e térségben, miközben az állattenyésztés az elmúlt mintegy két évtizedben erőteljesen hanyatlott és sok kistermelő felhagyott az állattartással.

A régión belüli forgalom megyénkénti megoszlásában viszont nem voltak nagy eltérések: Baranya 36,1, Somogy 33,1, Tolna 30,9%-ot mondhatott a magáénak. A fontosabb piacokat tekintve 2011-ben a dél-dunántúli piaci forgalom mintegy egynegyede Kaposvárott összpontosult, ami azzal magyarázható, hogy itt a viszonylag magas népességkoncentráció a környék jó mezőgazdasági adottságaival párosult. Kaposvárt a térség nagyvárosa, Pécs követte a sorban, majd ez után következett – nagyságrendileg elmaradva – a harmadik megyeszékhely, Szekszárd. A középmezőnyben pedig főleg a turizmus szempontjából fontos városok, illetve fürdőtelepülések foglaltak helyet, míg a sereghajtókat többségében a viszonylag kisebb népességszámú, turisztikai attrakcióval nem rendelkező városok jelentették.

4. tábla

Fontosabb termékek felhozatalának és átlagárának változása a régió és az ország megfigyelt piacain 2011-ben

(előző év = 100,0)

Termék	Dél-Dunántúl		Ország	
	Felhozatal	Átlagár	Felhozatal	Átlagár
Vöröshagyma	116,4	86,7	94,8	94,0
Fokhagyma	118,6	106,2	76,8	118,3
Zöldhagyma	74,5	111,0	80,2	83,6
Termesztett gomba	96,4	101,7	72,0	102,2
Sárgarépa	105,1	88,0	101,5	90,3
Petrezselyemgyökér	112,7	76,3	108,9	79,9
Zellergyökér	113,2	85,3	88,7	106,3
Uborka	106,9	93,0	93,5	85,5
Fejes saláta	108,3	92,0	78,4	90,3
Paradicsom	128,9	65,4	139,9	66,6
Zöldpaprika	113,2	82,5	121,3	78,7
Fejeskáposzta	107,8	79,8	96,4	98,8
Vöröskáposzta	100,8	91,5	206,8	97,6
Kelkáposzta	99,1	80,3	87,3	86,5
Alma	111,9	119,5	97,6	131,3
Mandulabél	110,5	108,4	117,4	106,4
Dióbél	142,0	139,4	114,8	133,8
Mogyoróbél	97,2	108,5	97,1	116,7
Étkezési mák	105,0	101,8	86,0	104,4
Bab, száraz	107,9	102,6	90,7	96,8
Borsó, száraz	101,6	109,6	86,1	107,3
Méz	111,0	114,5	92,1	106,5
Burgonya [a)]	112,6	86,8	102,1	95,2
Étkezési tyúktojás	102,4	99,2	92,3	96,7
Tehéntej	93,6	101,7	88,6	94,4

[a)] Újburgonya és tárolt készlet együtt.

[4] A megfigyelt piacok: Baranyában Harkány, Komló, Mohács, Pécs, Siklós, Szigetvár, Somogyban Fonyód, Kaposvár, Marcali, Nagyatád, Siófok, Tolnában Bonyhád, Dunaföldvár, Paks, Szekszárd, Tolna.

[5] A Központi Statisztikai Hivatal a HKÉF keretében évente készít a háztartások egészen kis hányadára kiterjedő felvételt, amely a bevételekre és a kiadásokra vonatkozóan havi naplóvezetésből és év végi interjúból áll, majd végül az adatok – egy háztartásra, illetve egy főre vetítve – teljeskörűsítésre kerülnek. Ez az adatfelvétel 2000-től az Európai Unióban alkalmazott COICOP – a fogyasztás rendeltetés szerinti csoportosítása – alapján történik. 2009-től pedig az adatokból kétféle feldolgozás készül, külön a fogyasztásra és külön a jövedelmekre.

Az egyes cikkek felhozatalát tekintve – mint azt az alábbi tábla is mutatja – a régióban 2011-ben 2010-hez képest a piacra vitt mennyiség az adott termékkör jelentős részében (elsősorban a zöldségféléknél) nőtt. Ezzel együtt az árak a termékek felénél – többnyire ugyancsak a zöldségeknél – mérséklődtek. A termékkör fennmaradó részében pedig – amely zömmel a hüvelyeseket és az állati termékeket foglalta magában – mind a felhozatal, mind az ár emelkedett. Bár országosan a termékeknek csak mintegy egynegyedénél nőtt a felhozott mennyiség, azonban a termékek hattizedénél csökkentek az árak. A felhozatal volumenének változása ugyanakkor országosan is többnyire kedvezőtlenebbül alakult mint régiónkban, amiből adódóan 2010-hez képest a dél-dunántúlinál kisebb mértékű árcsökkenés következett be.

Az egyes megyéket tekintve Baranyában – ugyan a termékeknek valamivel kisebb hányadánál, mint a régióban –jelentősen nőtt a felhozatal, miközben az átlagár a cikkek felénél nagymértékben csökkent. Hasonló volt a helyzet Somogyban és Tolnában is, amely megyékben a termékkör jelentős részénél szintén tapasztalható volt a felhozatal bővülése és az árak mérséklődése, még ha a kínálat Baranyához képest általában kisebb mértékben is bővült és az ár annál kevésbé csökkent. Baranyában és Tolnában ezt a kört elsősorban zöldségfélék, Somogyban gyümölcsök (mogyoróbél, mandulabél) és állati termékek jelentették. Ez utóbbi megyével kapcsolatban fontos kiemelni, hogy itt a zöldségféléknél az árak mérséklődése együtt járt a felhozatal csökkenésével, ami arra utal, hogy a lakosságnak inkább módja van a termékeket más csatornán keresztül beszerezni.

A fenti 25 mezőgazdasági termék együttes árváltozására vonatkozóan indexszámításokat végeztük a tárgyidőszak és a bázisidőszak adatainak súlyozásával (a Paasche-, illetve Laspeyres-féle formula alkalmazásával), valamint a két adatsor mértani átlagából Fisher-féle indexeket képeztünk. (Lásd az 5. táblát!) Ezek alapján azt lehet mondani, hogy míg 2011-ben régiós szinten az előző évhez képest az adott termékek körében mintegy egytizedével nagyobb felhozatal mellett az ár átlagosan 6,9%-kal csökkent, addig országosan a kínálat valamelyest mérséklődött és az átlagár kevésbé csökkent, mint a Dél-Dunántúlon.

A régiót tekintve az egyes megyék között természetesen voltak különbségek: Baranyában 2010-hez képest mintegy egynegyedével nagyobb felhozatallal kellett számolni, ami jelentős árcsökkenést vont maga után. Bár kisebb mértékben, mint Baranyában, de nőtt a felhozott mennyiség Tolnában is, miközben az árcsökkenés mértéke ugyancsak meghaladta a dél-dunántúli szintet. Somogyban ugyanakkor 2010-hez képest mind a felhozatal, mind az átlagár – nagyjából hasonlóan – kismértékben csökkent. Mindebből adódóan a fenti 25 termékre vonatkozóan az értékindex Baranyában volt a legmagasabb, Somogyban pedig a legalacsonyabb. (A magas baranyai érték valószínűleg a nagyváros nyújtotta jelentős fogyasztópiaccal, illetve az így támasztott jelentős kereslettel magyarázható.)

5. tábla

A fontosabb mezőgazdasági termékek forgalmának indexei 2011-ben

(előző év = 100,0)

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
Árindex					
Laspeyres-féle	92,9	97,1	92,0	93,2	99,6
Paasche-féle	91,9	97,2	91,5	93,0	98,6
Fisher-féle	92,4	97,2	91,8	93,1	99,1
Volumenindex					
Laspeyres-féle	126,6	98,3	106,8	110,6	97,7
Paasche-féle	124,9	98,4	106,2	110,3	96,7
Fisher-féle	125,6	98,3	106,5	110,5	97,2
Értékindex	116,0	95,6	97,8	102,8	96,4

Az adott termékkör áralakulását a Dél-Dunántúl piacain 2011-ben havi szinten is megvizsgáltuk – árindexeket képeztünk a Fisher-formula alapján – és az árszínvonal-változás üteme két szakaszra volt tagolható. Január–május időszakban az egyes hónapokban regisztrált átlagárak ugyan jóval meghaladták az előző év azonos időszakának árait, de ennek mértéke fokozatosan csökkent, majd az év második felében az index már végig 100,0% alatt maradt. Hasonlóan alakultak az árak országosan is, csak itt az egyes hónapokban kisebb kilengéssel kellett számolni, mint régiónkban.

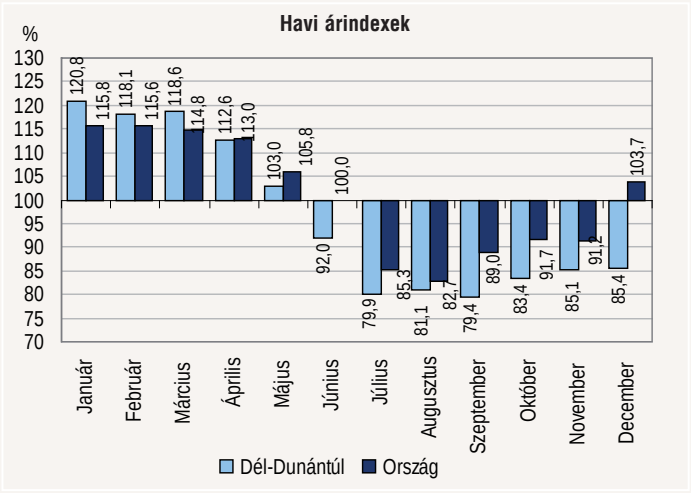
Tendenciájában lényegében az árindexekkel „aszimmetrikusan" alakultak az ugyancsak Fisher-formula szerint képezett havi volumenindexek, melyek értéke az év első felében még nem nagyon tért el a 2010. évi szinttől, júliustól azonban az év végéig az előző év azonos időszakának bázisán már fokozott mértékű emelkedés volt tapasztalható. Az országos volumenindex vonatkozásában – nagyobb amplitúdó mellett, de – ugyancsak ez a trend rajzolódott ki.

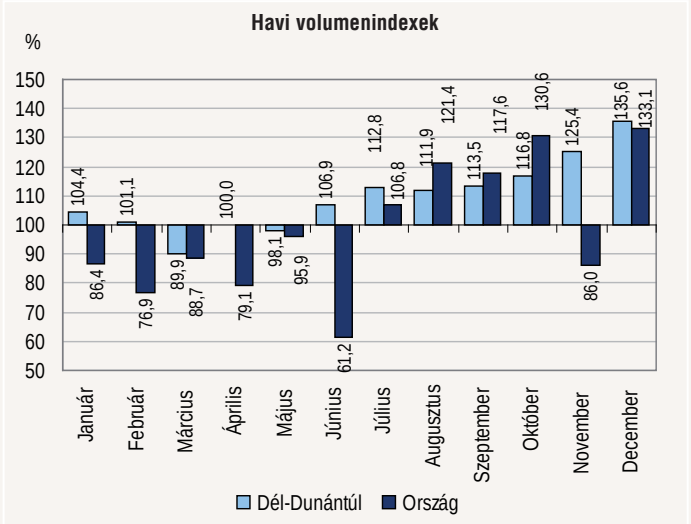
Természetesen az adott termékkör forintban kifejezett értékének összetételében az év során némi eltolódás volt tapasztalható, így a friss zöldségek (pl. paradicsom, zöldpaprika) részaránya inkább az év közepén volt magas, míg az év elején és az év végén kisebb hányaddal kellett számolni. Ezzel szemben az eltarthatóbb termékek (pl. alma, burgonya), valamint az ételek készítéséhez rendszeresen felhasznált cikkek (pl. tojás) értékének viszonylag magas aránya éppen az év közepére mérséklődött némileg, ugyanakkor az év végére újra beállt a korábbi szintre. Országosan ez a szerkezet minde-

8. ábra

A fontosabb mezőgazdasági termékek havi volumen- és árindexei a régióban, 2011

(előző év azonos hónapja = 100,0)

nekelőtt annyiban különbözött a dél-dunántúlitól, hogy itt az egyes hónapokban jóval magasabb volt a tojás részesedése, másrészt a méznél, a tejnél és a hüvelyeseknél is magasabb értékeket regisztráltak, mint a régióban.

A piaci árak alakulása tehát mind területi szinten, mind országosan szorosan összefügg a felhozatal mennyiségével, ami a termelők részéről időszakról időszakra nyilvánvalóan nem biztosítható egyenletesen. Így az adataink alapján célszerű – **a mai helyzetre való reflektálásként** – azt megvizsgálni, hogy adott termékeknél az egyes hónapok felhozatalát mennyire befolyásolják a **szezonális hatások**. Ehhez az élelmezés szempontjából három fontos cikket választottunk ki, a burgonyát, a tehéntejet és az étkezési tyúktojást, melyekre a 2008-2011 évek átlagában vizsgáltuk a Dél-Dunántúl piacainak szezonális ingadozásait. A számítás menete a következő volt: mindenekelőtt hattagú mozgó átlagok számításával megnéztük a fenti időszak egyes hónapjai felhozatalának az általános trendtől való eltérését, majd a kapott adatokat a fő szezonokra – adott esetben hónapokra – rendezve átlagoltuk. Az utóbbi értékeket pedig a főbb szezonok mutatóiból képzett korrekciós tényezővel finomítottuk, és így megkaptuk az egyes hónapokra a szezonális hatás számszerűsítését.[6]

E számítások szerint – mint azt az alábbi tábla mutatja – burgonyából a 2008-2011 közti időszakban szezonális hatás következtében az év első felében – a márciust leszámítva – volt nagyon alacsony a felhozatal. Ezzel szemben az év második felében, különösen az őszi hónapokban már jelentősen bővült a kínálat. Tehéntejből ugyancsak a termelés szezonális változása következtében főleg télen és a tavasz nagy részében értékesítettek volumenében viszonylag kevesebbet, míg nyáron több került a piacokra. A tyúktojásnál ugyanakkor inkább késő tavasszal és ősszel kellett magas felhozatallal számolni.

Összességében a Dél-Dunántúl piaci értékesítés szempontjából kis súllyal szerepel az országon belül, és annak ellenére, hogy 2011 viszonylag jó évnek volt mondható – az előző évhez képest az országosnál nagyobb mértékben csökkentek az árak –, valójában továbbra is magas árszínvonallal kellett számolni. A főleg nagyvárosi környezetben jelentős értékesítési forma kiterjesztésének – amelynek kétségkívül megvannak a maga előnyei – határt szab egyrészt a más értékesítési csatornák (főleg áruházláncok) fokozott megjelenése, valamint a hagyományos kistermelés lehetőségeinek a beszűkülése. Nyilvánvaló, hogy – a szezonális ingadozásokat is figyelembe véve – e vonatkozásban is egyfajta paradigmaváltásra lenne szükség.

6. tábla

A burgonya, a tej és tojás felhozatalának trendtől való korrigált szezonális eltérése a Dél-Dunántúlon a 2008-2011. évek átlagában

Hónap	Burgonya[a)]	Tehéntej	Étkezési tyúktojás
Január	-3 868,1	-14 731,5	-36,5
Február	-2 352,1	-8 186,5	277,4
Március	520,6	-659,4	276,0
Április	-1 111,6	-5 263,7	-73,8
Május	-2 044,5	-9 325,6	-51,3
Június	-890,6	12 145,8	103,6
Július	500,0	11 799,8	29,6
Augusztus	353,8	13 485,7	-123,3
Szeptember	2 835,3	12 611,3	-151,3
Október	2 893,1	-7 085,5	-172,6
November	1 544,4	3 289,1	-83,5
December	1 620,1	-8 079,9	5,9
Összesen[b)]	0,3	0,4	0,1

a) Újburgonya és tárolt készlet együtt.
b) A szezonális eltérések összegének a nullát kell közelítenie.

[6] Köves Pál–Párniczky Gábor: Általános statisztika II. , Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981, 303-305 o.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 38. szám 2012. június 4.
2012/38
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/5

A háziorvosi és a házi gyermekorvosi szolgálat területi jellemzői a Dél-Dunántúlon 2010-ben

Az utóbbi években az érdeklődés középpontjában állandó helyet foglalt el Magyarországon az egészségügy. Jelen elemzés a Dél-Dunántúl háziorvosi és házi gyermekorvosi ellátottságát kívánja bemutatni, szemléltetve a régió megyéiben tapasztalható állapotokat a hazai viszonyok tükrében.[1]

Hazánkban az egészségügyi alapellátás – ezen belül a háziorvosi, házi gyermekorvosi ellátás – megszervezéséért a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény értelmében a települési önkormányzatok (fővárosban a kerületi önkormányzatok) felelősek. Az önkormányzatok képviselő-testületének feladatai közé tartozik az egészségügyi alapellátások körzeteinek megállapítása és kialakítása, illetve több településre is kiterjedő ellátás esetén a körzet székhelyének kiválasztása. Az alapellátás területén a szabad orvosválasztás elve érvényesül, tehát a biztosítottak szabadon választhatnak háziorvost, azzal a megkötéssel, hogy az orvosnak csak a körzetébe tartozó betegeket kötelessége fogadni, a körzeten kívüli betegek befogadásáról mérlegelés alapján dönthet.

A háziorvosok és a házi gyermekorvosok által **ellátandó körzetek száma** országosan a 2005. évi 6765-ről 2010-re 97-tel csökkent. Ennek közel háromnegyedét (72) a felnőtt és vegyes (felnőtteket és gyermekeket is ellátó) praxisok, míg egynegyedét (25) a házi gyermekorvosi praxisok számának visszaesése idézte elő. A vizsgált 5 év alatt 15 megyéből számoltak be – 2 és 19 közötti – praxisszám csökkenésről, Budapesten 27 megszűnést jelentettek, és mindössze 4 megye beküldött jelentése tartalmazott körzetszámbővülést. Az ország 7 tervezési-statisztikai régióját nézve a Dél-Dunántúl bizonyult az egyetlen olyan térségnek, ahol a 2010. év végére (4-gyel) több háziorvosi praxis került kialakításra, mint 2005-ben. Ez a növekedés a régión belül egyedül Tolna megyének tulajdonítható, ahol a 8 új körzet (országosan szemlélve Pest megye után a második legtöbb új praxis) kijelölése ellensúlyozta a másik két megyében történő 2–2 körzetmegszűnést.

A **praxisok**at azok **típusa** alapján három csoportba sorolhatjuk. A régión belül a **saját körzetek** száma 2005-től 1,5%-kal esett vissza 648-ra (országosan a visszaesés mértéke 2%-os volt). Azon **helyettesítésben ellátott praxisok száma** pedig, **ahol** egyébként **van háziorvos**, de ő éppen hosszabb-rövidebb ideig különböző ok miatt távol van és ez idő alatt más orvos helyettesíti, mindössze eggyel növekedett, százalékban kifejezve 14%-kal bővült (országosan 7%-kal). A praxisok harmadik típusába sorolhatóak azok a körzetek, amelyeknek **nincs** jogi állományban lévő **háziorvosa**, házi gyermekorvosa (mert távozott, nyugdíjba ment, meghalt), de a körzethez bejelentkezett lakosokat más orvos valamilyen szerződés alapján ellátja. Ez történhet úgy, hogy az alapellátással helyileg nem rendelkező településről vagy a betegek utaznak át egy megadott időpontban egy távolabbi rendelőbe, vagy pedig egy héten egyszer maga a helyettesítő orvos jár ki az állandó egészségügyi ellátást nélkülöző településre.

1. tábla

A háziorvosi és a házi gyermekorvosi praxisok betöltöttségének alakulása, %

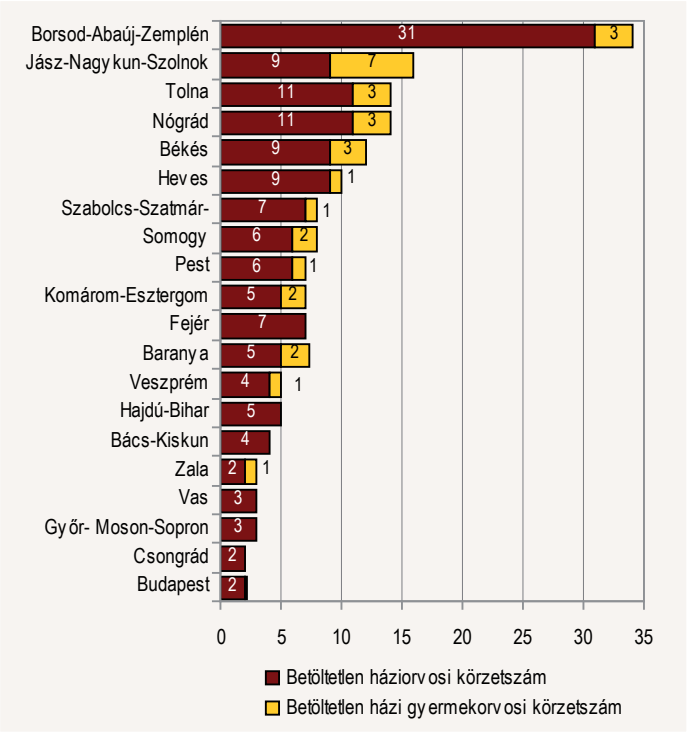
Háziorvosi praxis	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
2005					
Felnőtt	99,4	98,8	98,8	99,1	99,0
Vegyes	96,1	95,8	90,2	94,8	94,6
Gyermek	98,5	97,7	100,0	98,7	99,3
Összes	98,3	97,3	96,9	97,7	98,0
2010					
Felnőtt	99,3	96,5	94,2	97,2	99,0
Vegyes	95,1	96,8	86,0	94,1	93,1
Gyermek	97,0	95,1	92,5	95,3	98,1
Összes	97,6	96,4	91,7	95,8	97,4

A betöltetlen praxisok száma Magyarországon a 2005. évi 133-ról a 2010. év végére már 171-re emelkedett, megnehezítve ezzel a folyamatos orvosi alapellátást. Az 5 év alatt bekövetkezett 29%-os betöltetlen praxisszám növekedésen belül kirívóan megugrott (2,7-szeres) a házi gyermekorvosok betöltetlen körzeteinek száma, míg a háziorvosok felnőtt és vegyes praxisaiban 16%-kal nőtt a vizsgált érték. A Dél-Dunántúlon összességében 81%-kal növekedett a betöltetlen praxisok száma, ezen belül Baranyában 40, Somogyban 33%-os, Tolnában 2,8-szeres növekedést regisztráltak. Baranya megyében a 2010. év végén 7 háziorvosi praxis (1 felnőtt, 4 vegyes és 2 gyermek) állt üresen, közülük hosszabb ideje betöltetlen már az ibafai, a mohácsi és a nemeskei. Somogyban hasonlóan rossz a helyzet, itt 8 (3 felnőtt, 3 vegyes és 2 gyermek) körzetben nem rendelt naponta orvos, sőt közülük Barcson, Kutason és Lakócsán már huzamosabb ideje gazdátlan a körzet. A betöltetlen praxisok tekintetében a régióban messzemenően a legrosszabb helyzetben lévőnek Tolna megye tekinthető, ahol 14 üres körzet (5 felnőtt, 6 vegyes és 3 gyermek) található, ebből tartósan betöltetlen a felsőnyéki, gyönki, györei, györkönyi, gyulaji, kétyi, nagyszokolyi és a tolnanémedi.

[1] A felhasznált adatok forrását a KSH által gyűjtött „Jelentés a háziorvosok és házi gyermekorvosok tevékenységéről" címet viselő, kötelezően évente beküldendő kérdőív és annak kétévente kitöltendő morbiditási betétlapja képezi.

1. ábra

A betöltetlen háziorvosi és házi gyermekorvosi praxisok száma, 2010. december 31.

2010-ben az ország 3152 települése közül 1653-ban működött helyben felnőtt vagy vegyes praxis, míg gyermekkörzetet mindössze 434 településen alakítottak ki. A 2005. évhez képest, a településszám 7-tel növekedett, miközben a háziorvossal rendelkező települések száma 28-cal, a házi gyermekorvossal rendelkezőké pedig eggyel csökkent. A 655 települést magába foglaló dél-dunántúli régióban 242 településen nem kellett más helységbe elutazni a betegeknek, ha igénybe kívánták venni a háziorvos által nyújtott szolgáltatásokat, a házi gyermekorvos tekintetében ugyanez 51 településen volt igaz. Összességében a 2005. évhez képest az előbbiek száma 4-gyel növekedett, utóbbiaké pedig 3-mal csökkent.

2. tábla

Háziorvossal, házi gyermekorvossal rendelkező települések a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
2005				
Háziorvossal rendelkező települések száma	84	98	56	238
Házi gyermekorvossal rendelkező települések száma	18	17	19	54
Háziorvossal rendelkező települések aránya	27,9	40,0	51,9	36,4
Házi gyermekorvossal rendelkező települések aránya	6,0	6,9	17,6	8,3
2010				
Háziorvossal rendelkező települések száma	87	98	57	242
Házi gyermekorvossal rendelkező települések száma	17	16	18	51
Háziorvossal rendelkező települések aránya	28,9	40,0	52,3	36,9
Házi gyermekorvossal rendelkező települések aránya	5,6	6,5	16,5	7,8

A vizsgált években számottevő változás nem történt a háziorvossal, házi gyermekorvossal rendelkező dél-dunántúli települések számában és arányában. A háziorvossal rendelkező városok és községek száma 4-gyel gyarapodott, mely mindössze 0,5 százalékponttal emelte meg az orvossal rendelkező településarányt. Ezzel ellentétben a gyermekorvossal ellátottaké 3-mal esett vissza, ami fél százalékpontos csökkenést jelentett. Ennél szembetűnőbb különbségek fedezhetők fel a régió megyéi között. Míg Baranyában a háziorvossal ellátott települések aránya mindössze 29% körüli szinten mozgott, addig Tolnában minden második település rendelkezett saját háziorvossal, magasan túlszárnyalva ezzel a régiós általgot. Az egészségügyi alapellátásban tevékenykedő házi gyermekorvosok nyújtotta szolgáltatások elérhetősége a vizsgált időszakban tovább romlott. Baranya és Somogy megye településeinek mindössze 5,6 és 6,5%-án tudták az orvosi ellátást helyben igénybe venni, ennél csak Tolnában alakult jobban a helyzet, ott ez az arány a régiós szinten mértnek több mint duplája (16,5%) volt. Tolnához képest a másik két megye hátrányosabb helyzete azok jellegzetes aprófalvas településszerkezetével hozható összefüggésbe. A gazdaságossági szempontokon túlmenően a fokozatos kiöregedés gondját az orvosok utánpótlásának hiánya is súlyosbítja.

2010-ben a régió lakosságának egészségügyi ellátása 509 háziorvosra és 139 házi gyermekorvosra hárult. 2005-óta számuk minimálisan 5–5 fővel csökkent. Az országban ugyanezen időszak alatt a praktizáló háziorvosok száma 92-vel (4926-ra), a házi gyermekorvosoké pedig 46-tal (1525-re) mérséklődött. Országosan tehát a háziorvos-szám csökkenés közel duplája (1,8%), míg a házi gyermekorvosoké megközelítően négyötöde a dél-dunántúli régióban mértnek. Amennyiben összehasonlítjuk az orvosok és a körzetek számában bekövetkezett változást, elmondható, hogy országosan a praxisszám csökkenés mellett a szakemberek számában másfélszer nagyobb visszaesés ment végbe 2005 és 2010 év között. Kiemelendő, hogy a megyék közül egyedül Pesten követte a körzetszám növekedést orvosszám bővülés is.

A kiöregedés problémaköréhez kapcsolódva megnéztük a praktizáló orvosok életkorát 2010-ben, hazánkban és a régióban. Mivel háziorvos és házi gyermekorvos megbontásban nem álltak rendelkezésünkre megyei szinten életkor vonatkozásában adatok, ezért a továbbiakban azt vizsgáltuk, hogy az orvosi munka során gyakorolt **domináns szakképesítés** alapján hogyan alakult a **csecsemő-gyermekgyógyászat**ot és a **háziorvostan**t végző orvosok életkora. A két szakképesítést együtt vizsgálva országosan a legtöbben (19%) az 55–59 év közöttiek voltak, ugyanakkor magas arányt (17–16%-ot) képviseltek az 50–54 és a 60–64 éves korosztályba tartozók is. A másik végpontot jelentő 24–29 évesek mindössze 0,2%-át tették ki a dolgozó orvosoknak. Bár a Dél-Dunántúlon az említett korosztályok az országoshoz hasonló arányt képviseltek, érdemes azonban a megyéket külön-külön is megvizsgálni. Míg Somogyban a csecsemő-gyermekgyógyász szakképesítéssel praktizálók negyede, Baranyában közel ötöde tartozott az 55–59 év közöttiekhez, tehát ez volt a legnépesebb korosztály, addig Tolnában az 50–54 és a 60–64 év közötti orvosok egyötöd-egyötödöt képviselő aránya bizonyult meghatározónak.

Érdekességként említhető, hogy az előbbi szakterületen Somogy megyében dolgozó férfi orvosok 28%-a a 65–69 év közöttiek korcsoportjába tartozott. Nem számított ritkának az sem, hogy a kimutatásban 70 év fölötti doktorokat is találtunk; Somogyban 1 nő, Tolnában 3 férfi és 1 nő, Baranyában pedig 5 férfi és 4 nő is praktizált még a 2010. évben ilyen idős korában. Ennek oka lehet a hivatásszeretet, de akár a megélhetés, illetve a további körzetellátás hiánya is. A *háziorvoslástant* gyakorlók közül Somogyban, legnagyobb arányban (21%) az 50–54 éves korosztályba tartozó orvosokat találtunk, míg a másik két megyében (Baranyában 20, Tolnában közel 19%-uk) többségük életkora az 55–59 év közé esett.

A háziorvosi szolgálatot **jogállásuk szerint** is csoportosíthatjuk, így azokat működtetheti települési önkormányzat, önkormányzati társulás, önkormányzati feladatot ellátó egészségügyi intézmény, egészségügyi vállalkozás és magángyakorlatot folytató orvos is.

3. tábla

A praxisok és az orvosok számának megoszlása jogállásuk szerint, %

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
Praxisszám				
2005				
Önkormányzattal, önkormányzati társulással kötötte szerződését	2,7	15,2	26,1	12,3
Önkorm-i feladatokat ellátó egészségügyi intézménnyel kötötte szerződését	0,7	4,0	1,2	1,9
Egészségügyi vállalkozó	96,3	80,8	72,7	85,6
Egyéb	0,3	0,0	0,0	0,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
2010				
Önkormányzattal, önkormányzati társulással kötötte szerződését	3,7	4,1	12,4	6,0
Önkorm-i feladatokat ellátó egészségügyi intézménnyel kötötte szerződését	1,0	1,4	0,6	1,0
Egészségügyi vállalkozó	94,9	93,7	85,2	92,1
Egyéb	0,3	0,9	1,8	0,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
Háziorvos, házi gyermekorvos szám				
2005				
Önkormányzattal, önkormányzati társulással kötötte szerződését	2,8	13,0	23,9	11,1
Önkorm-i feladatokat ellátó egészségügyi intézménnyel kötötte szerződését	0,0	3,7	1,3	1,5
Egészségügyi vállalkozó	96,9	83,3	74,8	87,2
Egyéb	0,3	0,0	0,0	0,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
2010				
Önkormányzattal, önkormányzati társulással kötötte szerződését	2,1	2,8	6,5	3,4
Önkorm-i feladatokat ellátó egészségügyi intézménnyel kötötte szerződését	0,0	0,5	0,7	0,3
Egészségügyi vállalkozó	97,5	95,7	91,5	95,5
Egyéb	0,4	0,9	1,3	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A települési önkormányzattal, önkormányzati társulással szerződéses jogviszonyban álló praxisok száma 2005-ről 2010-re régiós szinten több mint felével visszaesett (ugyanekkor országosan mérsékeltebben, 26%-kal fogyott). Míg Somogyban negyedével, Tolnában pedig felével csökkentek ezen szerződés számok, addig Baranyában 38%-kal nőttek. A háziorvosok, házi gyermekorvosok 2010-ben már 70%-kal kevesebben szerződtek önkormányzatokkal a 2005. évi adatokhoz képest, ez a régiós visszaesés éppen duplája az országosnak. Az elmúlt 5 évben az önkormányzati feladatokat ellátó egészségügyi intézménnyel szerződő körzetek száma közel felével csökkent a régióban, míg az országban ezzel egy időben 34%-os növekedés zajlott e terén. A 3 megye közül a két szélsőértéket itt is Baranya és Somogy képviselte, míg előbbiben a fent említett praxis-szám másfélszeresére nőtt, addig utóbbiban kétharmadával csökkent. Értelemszerűen azonos előjelű folyamatok zajlottak az orvosoknál is. A Dél-Dunántúlon 2010-ben mindössze 2 orvos rendelkezett a fenti szerződéstípussal, míg 2005-ben még 10-en választották ezt a kötelezettségi formát. A háziorvosi szolgálatot vállalkozóként működtetők számában 5 év alatt bekövetkezett változások nagyságában a két szélsőértéket képviselő régiónak a dél-dunántúli és a dél-alföldi bizonyult. Előbbiben a vállalkozóként üzemeltetett praxisok 7,5, az orvosok száma 8,5%-kal csökkent, utóbbiban pedig ugyanezen számok 8,2, illetve 7,8%-kal bővültek. Országosan sem a vállalkozásként működő praxisok, sem az orvosok számában nem történt jelentős változás.

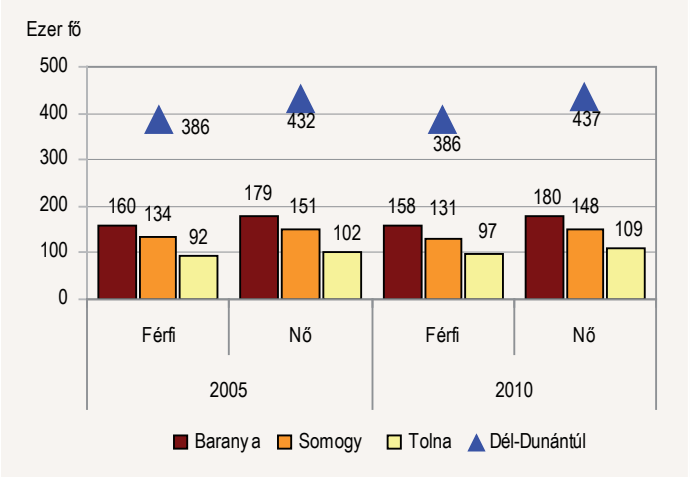
A **területi ellátási kötelezettséggel** rendelkező praxisok és orvosok aránya az összes körzet illetve orvos-számon belül 2005-ről 2010-re a Dél-Dunántúlon közel 2–2 százalékponttal emelkedett (országosan ez az arány 0,7–0,8 százalékpont növekedést mutatott).

A háziorvosi, házi gyermekorvosi szolgálatok adataiból az is kiderült, hogy a régióban 2005-ről 2010-re 10%-kal növekedett azon körzetek száma, melyek eltekintettek **kislaboratórium működtetés**étől, így a 2010. év végére a dél-dunántúli praxisok 88%-ában a levett vért, esetleg vizeletmintát a helyszínen nem tudták analizálni (országos arány: 94%). **Fizioterápiás ellátás** biztosítása terén a régiós arányszámok kedvezőbben alakultak az országoshoz képest, tekintve, hogy a régió körzeteinek 6,3%-ához képest országosan a praxisok mindössze 3,6%-a rendelkezett az OEP által finanszírozott ellátás biztosításához szükséges berendezésekkel és többféle kezelést is tudott nyújtani betegeinek. A körzetek **internet-ellátottság**a az elmúlt 5 évben ugrásszerű változáson ment keresztül, 2010-ben mind régiós, mind országos szinten mindössze egy százalék volt azok aránya, melyek nem rendelkeztek még hozzáférési jogosultsággal. Az internet-ellátottságtól lényegében független **elektronikus betegnyilvántartási rendszer** alkalmazásában már nem történtek az előzőhöz mérten nagy változások. Már 2005-ben is régiós szinten a praxisok 97%-ában (országosan 96%) ennek segítségével tartották nyilván a páciensek adatait, a 2010. évre pedig mindkét területi vonatkozásban 1–2 kivételtől eltekintve számítógépen tárolták a betegekkel kapcsolatos történéseket.

A háziorvosok egészségbiztosítói finanszírozásának alapját a **bejelentkezettek létszám**ától és életkorától függő fejkvóta képezi, amelyet különböző korrekciós tényezők (fixdíj, területi pótlék, eseti ellátás díja, szakmai szorzó, stb.) egészítenek ki. A vizsgált időszakban a régió háziorvosaihoz bejelentkezett lakosainak sem a számában, sem a nemenkénti megoszlásában nem következett be számottevő változás. A kártyájukat valamely háziorvosnál leadók 47%-a – az országos arányhoz hasonlóan – férfi volt. A régióban bejelentkezett 823 082 fő betöltött életkor szerinti csoportosításából kitűnik, hogy a 2005. évhez képest 2010-re a legnagyobb mértékben – 18%-ban – a vegyes praxisokban lejelentett 0–11 hónapos csecsemők száma csökkent, de hasonló mértékű (16%-os) visszaesést tapasztaltak az 5–14 éves korosztály képviselőinél is. Ezzel ellentétben, az 55–64 éves korosztályból egy ötöddel, míg a 75 és idősebbek közül mintegy 15%-kal több bejelentkezett lakost regisztrálhattak a praxisokban.

2. ábra

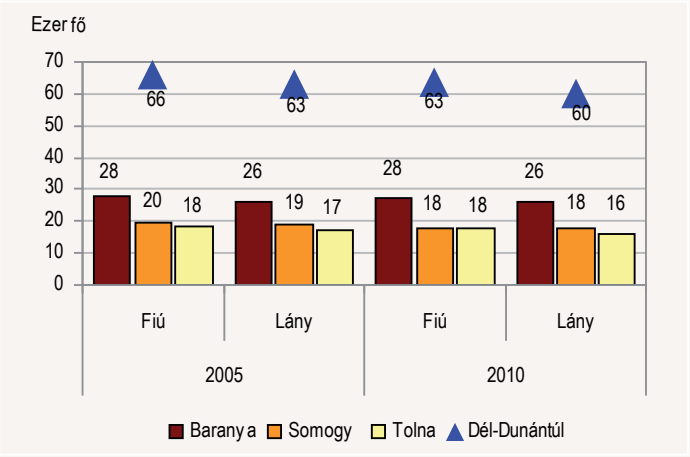
A háziorvosokhoz bejelentkezett lakosok száma

A házi gyermekorvosokhoz bejelentkezett gyermekek számában a fentiekkel ellentétben a 2010. év végére az országos csökkenés (2,4%) közel duplája (4,3%) realizálódott a Dél-Dunántúlon, így a 2005. évben regisztrált 128 760 fő 2010-re 123 289-re csökkent. A régió megyéiben a legszámottevőbb visszaesés Somogyban jelentkezett (8,4%), eközben Tolnában 5,1%-os, míg Baranya megyében egy százalék alatti csökkenést mértek. A nemek aránya a gyermekeknél már évek óta 51:49 a fiúk javára mind megyei, mind országos szinten. A bejelentkezett gyermekek közül az 5–14 év közöttiek száma esett vissza a legnagyobb mértékben, 8,7%-kal, míg a 12 hónapos–4 éves korosztályba tartozóké ezzel egy időben 8%-kal emelkedett. Országos szinten e két korcsoport képviselte a szélsőértékeket, az 5–14 évesek száma 4,9%-kal csökkent, a másik vizsgált korcsoportba tartozóké pedig 5,5%-kal nőtt.

2. ábra

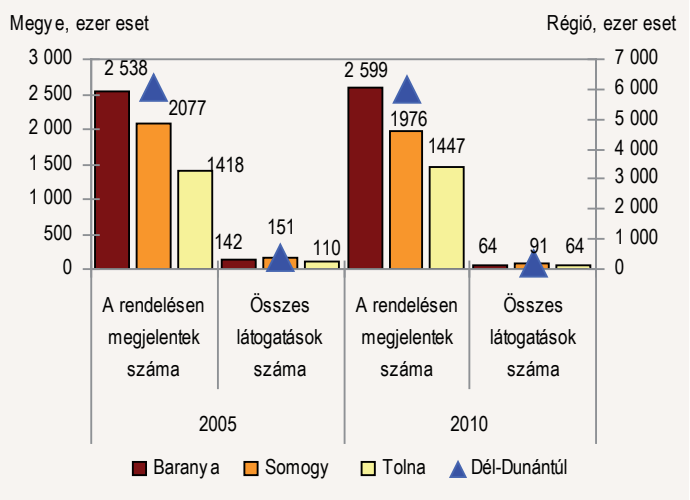
A házi gyermekorvosokhoz bejelentkezett gyermekek száma

A dél-dunántúli háziorvosok **betegforgalma** a vizsgált időszak alatt az országossal megegyező arányban, mintegy 3%-kal, a 2005. évi közel 6 és fél millióról 6 millióra mérséklődött. Míg a rendelésen megjelentek esetszámában nem, vagy alig történt változás, addig a hívásra bekövetkező, lakáson történt beteglátogatások harmadával, a folyamatos ellátás miatt történők pedig több mint felével estek vissza. A régió 3 megyéjében nagyságrendileg azonos mértékű csökkenések zajlottak, a folyamatos ellátás miatti lakáson történt látogatások száma azonban jelentősebb területi differenciát mutatott, tekintve, hogy az átlagos mintegy 50%-kal szemben Baranyában – a 19 megye közül is a legnagyobb mértékben – 63%-kal csökkent. A szakrendelésre tovább irányított esetek aránya átlagosan 2,3%-kal emelkedett a régióban (országosan 2,6%-kal), ebből az EKG-ra, röntgenre, laborba irányítások 1,5%-ot, az egyéb szakrendelésre tovább küldötteké 3,1%-ot tett ki. A fekvőbeteg-gyógyintézetbe utalt esetek aránya változatlannak bizonyult.

4. ábra

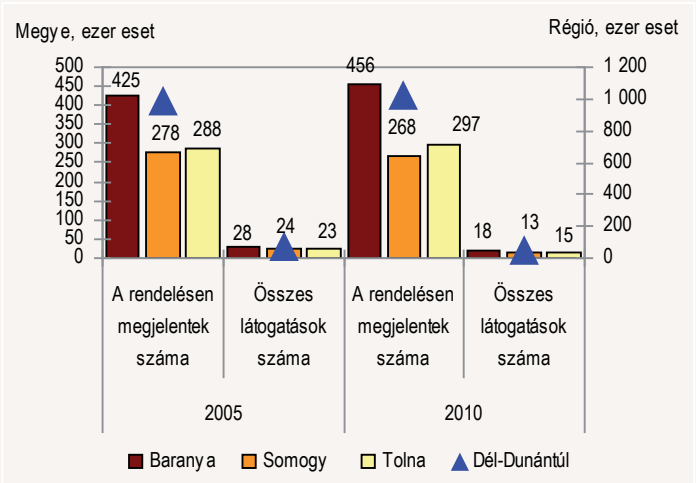
A háziorvosok betegforgalma

A vizsgált időszak alatt a házi gyermekorvosok betegforgalmában sem régiós, sem pedig országos szinten nem történt számottevő változás. A dél-dunántúli térségben praktizáló házi gyermekorvosok 2010-ben – hasonlóan az öt évvel korábbihoz – összesen 1 millió 67 ezer esetben kerültek kapcsolatba bejelentkezett betegeikkel. Persze a megyék vonatkozásában már nem ennyire egységesen változatlan a kép, Somogyban például 7%-os forgalomcsökkenést, míg Baranyában 5%-ot megközelítő növekedést könyvelhettek el a praxisok. Ugyanekkor Tolnában 2010-ben is közel ugyanannyiszor fordultak a rászorulók házi gyermekorvosukhoz, mint 2005-ben. A fekvőbeteg-gyógyintézetbe utalással járó esetek száma negyedével csökkent a régióban, míg országosan 2005 és 2010 között 9%-kal emelkedett. Kiegészítő diagnosztikára 5%-kal több esetben kaptak beutalót a gyermekek háziorvosuktól a Dél-Dunántúlon, szemben az országos 7%-os csökkenéssel.

5. ábra

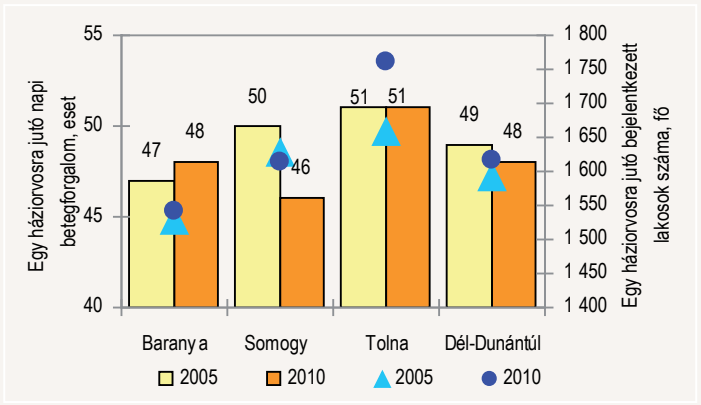
A házi gyermekorvosok betegforgalma

Egy orvos leterheltségének egyik mérőszáma az általa ellátandó *napi betegforgalom* nagysága. A Dél-Dunántúlon ez a mutató 2010-ben a háziorvosoknál átlagosan 48 esetet jelentett, 3-mal többet, mint az országban általában. 2005-höz képest az egy orvosra eső naponta ellátandó esetszám mind országos, mind pedig régiós szinten mindössze eggyel csökkent. A régión belül Baranyában eggyel nőtt, Tolnában nem változott a mutató, Somogyban pedig 4-gyel csökkent. A szakemberekre háruló tehertétel másik tükrözője, hogy a hozzájuk *bejelentkezett személyek alapján mekkora népességet* kell felelősségteljesen és legjobb tudásuk szerint ellátniuk. 2010-ben a régióban egy háziorvosnak átlagosan 1617 beteggel kellett foglalkoznia, 1,6%-kal többel, mint 2005-ben. Az 1745 fős országos átlagot (mely szintén 1,6%-kal haladta meg a 2005. évit) a régión belül egyedül Tolna megye szárnyalta túl, az ott dolgozó háziorvosoknak ugyanis munkájuk során 15 fővel több beteget kellett ellátniuk. Az országos és a régiós átlag alatti mutatóval rendelkezett Baranya és Somogy is, előbbiben 1543, utóbbiban 1614 betegről kellett átlagosan gondoskodniuk.

6. ábra

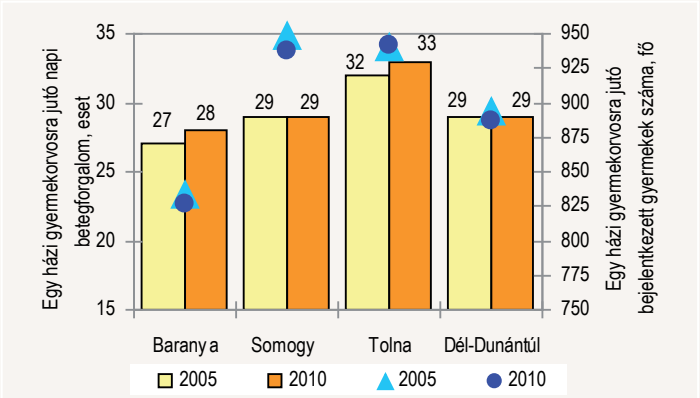
Egy háziorvosra jutó átlagos napi betegforgalom és lakosság száma

A házi gyermekorvosok naponta ellátott betegeinek számában a vizsgált időszakban sem országosan, sem régiós szinten nem történt változás, maradt a napi 27 illetve 29 esetszám. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában és Tolnában nőtt egy-egy beteggel a napi forgalom, Somogyban azonban változatlan maradt. A régióban egy házi gyermekorvosnak átlagosan 887 bejelentkezett gyermeket kellett ellátnia, amely az országos mutató 94%-a. A 3 megye vonatkozásában Tolnában voltak a leginkább leterheltek a doktorok, átlagosan 942 gyermek gyógyításának a feladata jutott egy személyre, Somogyban 937, Baranyában pedig „mindössze" 827 potenciális beteg gyermeket gyógyított egy házi gyermekorvos.

7. ábra

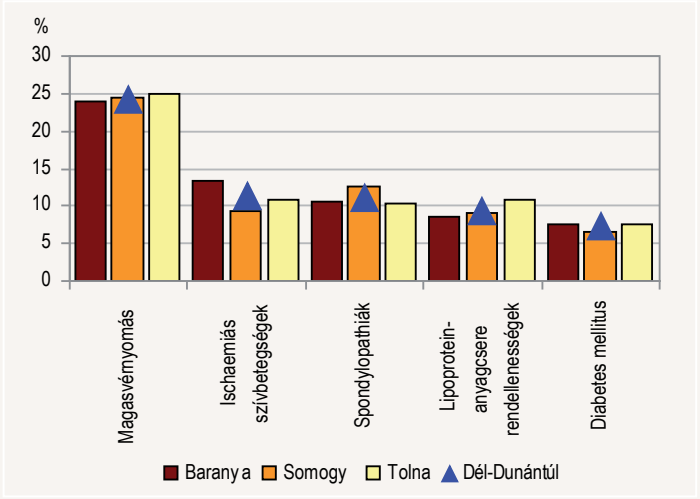
Egy házi gyermekorvosra jutó átlagos napi betegforgalom és lakosság száma

Mint azt már jeleztük, az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programban előírtak szerint a háziorvosok és házi gyermekorvosok évente kötelesek tevékenységükről jelentést készíteni, melynek részét képezik az ún. morbiditási betétlapok is, melyeken a bejelentkezett gyermek és felnőtt lakosság körében előfordult betegségek számáról nyilatkoznak az orvosok, a páciensek korának és nemének figyelembevételével. Mivel ezek kitöltésére csak minden második évben kötelezik az orvosokat, az elemzés készítésekor a legfrissebbként a 2009. évi adatok álltak rendelkezésre.

8. ábra

A 19 és idősebb bejelentkezettek legjellemzőbb betegségeinek aránya, 2009

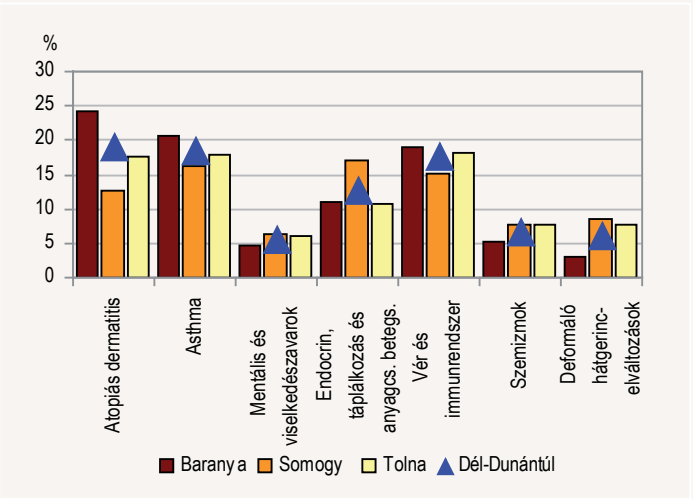

A jelentések alapján a háziorvoshoz bejelentkezett felnőttek leggyakrabban (24%) magas vérnyomásos panaszokkal fordultak segítségért orvosukhoz mind megyei, mind régiós szinten, mind pedig országosan. A Dél-Dunántúlon a háziorvosok által rögzített betegségek közül a második leggyakrabban előforduló betegségcsoportok az ischaemiás szívbetegség (11%) és a spondylopathia (11%) voltak, utóbbi a hátgerinc elfajulásos betegségét jelenti. Gyakorinak bizonyultak még a lipoprotein-anyagcsere rendellenességei és egyéb lipidaemiák előfordulásai (9%), valamint a cukorbetegség (7%).

A dél-dunántúli régió praxisaiba bejelentkezett 0-18 éves gyermekek betegségeit vizsgálva megállapítható, hogy leggyakrabban az atopiás dermatitis (19%) fordult elő (országosan 13%), lányok és fiúk között közel hasonló arányban. A 3 megye vonatkozásában a bőr ilyen típusú megbetegedésével a legtöbb esetben Baranyában fordultak orvoshoz (24%), a megyében ez számított a legelterjedtebb gyermekkori problémának, Somogyban viszont az endokrin, táplálkozás és anyagcsere betegségek (17%), Tolnában pedig a vér és vérképző szervek betegségei (18%) szerepeltek leggyakrabban az éves kimutatásban. A régiós statisztikában a második legszélesebb körben előforduló megbetegedésnek az asztma (19%) bizonyult (országosan ez a leggyakoribb), melyet 13 191 esetben diagnosztizáltak a gyerekeknél, többségükben (60%) fiúknál. A gyakorisági sorrendben 3. helyen a vér és vérképző szervek betegségcsoportja állt (12 601 eset), melyen belül a vashiányos vérszegénység jelenti a legnagyobb problémát a gyermekeknél.

9. ábra

A 0-18 éves gyermekek legjellemzőbb betegségeinek aránya, 2009

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319
Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 48. szám 2012. július 3.
2012/48
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/6

A Dél-Dunántúl népességének és lakásállományának főbb jellemzői a 2011. évi népszámlálás előzetes adatainak tükrében

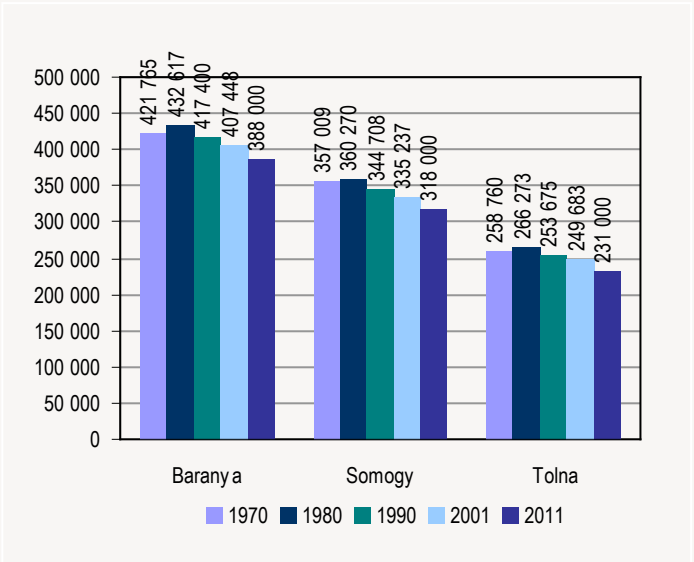
Az elmúlt esztendőben végrehajtott népszámlálás előzetes eredményei alapján a 2011 október 1-jei eszmei időpontban Dél-Dunántúl **lakónépessége** 938 ezer főt tett ki, 5,5%-kal kevesebbet, mint az ezt megelőző 2001. évi cenzus idején. A népesség csökkenésének mértéke számottevően meghaladta az országos 2,1%-os átlagot.

Az 1980. évi volt az utolsó olyan népszámlálás, amely a népesség növekedését regisztrálta, az azóta sorra került mindhárom cenzus csökkenést mutatott. A Dél-Dunántúl lakónépessége 1980 és 1990 között 4,1%-kal, 1990 és 2001 között 2,3%-kal fogyatkozott, a legerőteljesebb csökkenés tehát az elmúlt tíz esztendő során (2001 és 2011 között) következett be. A 2001. évi népszámlálást követő évtizedben nemcsak a Dél-Dunántúl, de Közép-Magyarország kivételével valamennyi régió lakónépessége fogyott, a legnagyobb mértékben (6,6%-kal) Észak-Magyarországé. A központi régió népességgyarapodása Pest megyének köszönhető, ezen kívül még csupán egy megyében, Győr-Moson-Sopronban regisztráltak növekedést, az ország többi 17 megyéjében kisebb-nagyobb mértékű csökkenés következett be (a legnagyobb, 9%-os mértékű Békés megyében).

A 2011 október 1-jei eszmei időpontban a Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában 388 ezer fős, Somogyban 318 ezer fős lakónépességet számláltak, ez 4,8%, illetve 5,1%-kal volt kevesebb a bő tíz évvel korábbihoz viszonyítva. A legnagyobb, mintegy 7,3%-os visszaesés Tolna megyét jellemezte, ahol a 2001. évi csaknem negyedmilliós lélekszám 2011-re 231 ezer főre apadt. A régió mindhárom megyéjéről egyaránt elmondható, hogy a községek lakosságszáma a városokénál erőteljesebben csökkent.

1. ábra

A lakónépesség számának alakulása a Dél-Dunántúl megyéiben

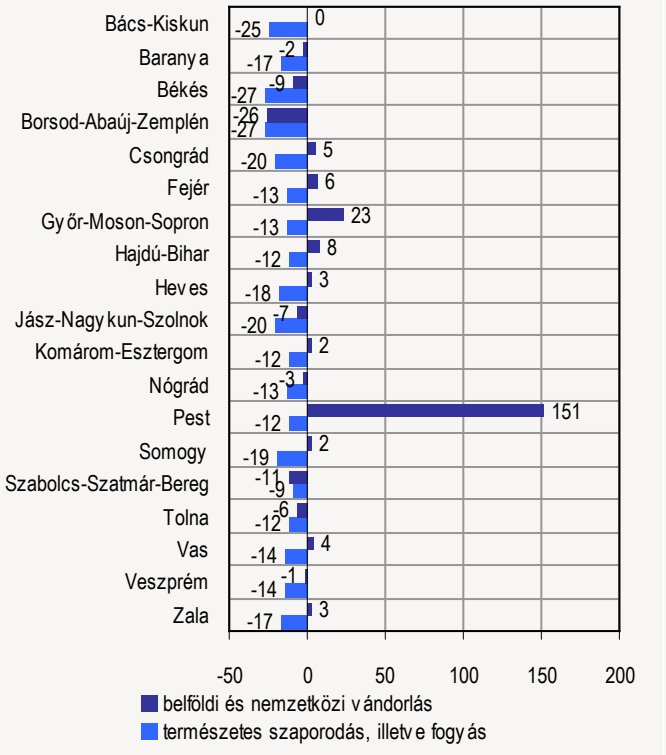

A népesség csökkenésében meghatározó szerepet játszott a **természetes fogyás**, vagyis évről évre kevesebben születtek, mint ahányan meghaltak. A 2001 és 2011 közötti időszakban az ország valamennyi megyéjében kisebb-nagyobb mértékű természetes fogyás következett be, amelyet a 19 megye közül 10-ben kompenzálni vagy legalább enyhíteni tudott a belföldi és nemzetközi vándorlásból származó nyereség, a többi megyében a népesség természetes fogyását még a migrációs veszteség is tetézte. A vándorlásokból főként a gazdaságilag fejlettebb megyék profitáltak, Pest és Győr-Moson-Sopron népességének gyarapodása kizárólag a migrációnak tudható be.

A Dél-Dunántúl lakónépessége 2001 és 2011 között 55 ezer fővel fogyatkozott, amely hozzávetőleg egy kisebb megyei jogú város lakosságának felel meg. Az 55 ezer főből 49 ezret tett ki a természetes népmozgalomból származó fogyás (49 ezer fővel többen haltak meg, mint amennyien születtek), a fennmaradó 6 ezer fős hiány a vándorlások egyenlegéből adódott. A Dél-Dunántúlhoz tartozó megyék közül Baranyában és Tolnában a születések és halálozások negatív mérlege migrációs veszteséggel párosult, a természetes fogyást egyedül Somogyban enyhítette valamelyest a vándorlásokból adódó többlet.

2. ábra

A népességszám változása megyénként 2001. február 1. és 2011. október 1. között, ezer fő

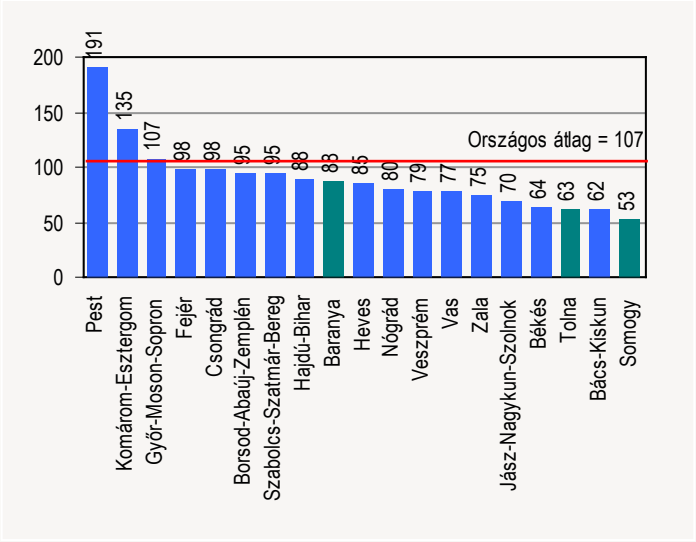

A lakónépesség fogyatkozása természetszerűleg együtt járt a népsűrűség csökkenésével. A Dél-Dunántúlon 2001-ben egy km^2-re átlagosan 70 fő, tíz évvel később már csak 66 fő jutott, amely számottevő mértékben elmaradt az ugyanezen időszak alatt 110-ről 107-re csökkenő országos átlagtól. A régiós és az országos átlag közötti jelentős különbség annak tudható be, hogy míg a 14 169 km^2-en fekvő Dél-Dunántúl az ország területének 15%-át, a tavaly végrehajtott népszámlálás során regisztrált 938 ezer fős lélekszám az ország népességének mindössze 9,4%-át tette ki. A Dél-Dunántúl népsűrűsége már 2001-ben is a legalacsonyabb volt a régiók közül, és ez az utóbbi tíz évben sem változott.

A legsűrűbben lakott megye 2001-hez hasonlóan a 2011. évi népszámlálás időpontjában is Pest megye volt, ahol a lakónépesség mintegy 13%-os növekedésének köszönhetően tíz esztendő alatt 170-ről 191-re nőtt a népsűrűség. (Ezen kívül a másik – korábban említett – növekvő népességű megyében, Győr-Moson-Sopronban szintén nőtt a km^2-enkénti népességszám.) Az ország három legritkábban lakott megyéje közül kettő a Dél-Dunántúlhoz tartozott. Tolna, 63 fő/km^2-es népsűrűségével a 19 megye csökkenő sorrendjében a 17., Somogy – ahol 2001-ben is csupán 56 fő, 2011-ben pedig még kevesebb, 53 fő jutott egy négyzetkilométerre – az utolsó, 19. helyet foglalta el. A régió legsűrűbben lakott megyéjének 88 fő/km^2-es népességével Baranya bizonyult, ez az országos rangsor 9. helyéhez volt elegendő.

3. ábra

Az egy km^2-re jutó lakónépesség, 2011. október 1.

A Dél-Dunántúl lakosságának **nemenkénti összetétele** az országoshoz hasonlóan alakult, 2011-ben a népesség mintegy 47%-át tették ki a férfiak, 53%-át pedig a nők. A férfiak tartósan magasabb halandóságával függ össze a nemek arányában a nők javára történő fokozatos elmozdulás, amely a legutóbbi népszámlálások közötti időszakban is tovább folytatódott. A 2011. évi népszámlálás előzetes adatai szerint a Dél-Dunántúlon minden ezer férfira 1120 nő jutott, 19 fővel több, mint 2001-ben. Ugyanebben az időszakban országos átlagban 1102-ről 1117-re nőtt az arányszám. A régió megyéi közül Baranyában jutott a legtöbb, 1128 nő ezer férfi lakosra, a megyék közül ennél magasabb mutató csupán Heves megyét jellemezte (1140). Somogyban 1124, Tolnában 1101 volt a mutató értéke, előbbi a megyék csökkenő sorrendjében a 4. utóbbi a 9. helyet jelentette.

A Dél-Dunántúli régió 938 ezer fős népességének a 2011. évi népszámlálás időpontjában megközelítőleg 409 ezer lakóegység állt rendelkezésére, azaz szolgált tartózkodási helyéül, illetve szállásául. Számuk az előző cenzus óta – az országosnál valamivel mérsékeltebben – 6%-kal növekedett. A lakóegységeknek úgyszólván teljes egészét a **lakások** tették ki, arányuk a térségben mintegy 99% körül alakult. Mellettük intézeti háztartási lakóegységek, így csecsemő- és gyermekotthonok, kollégiumok, munkásszállások, szociális otthonok, otthonházak, kórházak, stb., valamint lakott egyéb lakóegységek és lakott üdülők fordultak még elő. Előbbibe raktárak, présházak, istállók, lakóépületeken belüli műhelyek, mosókonyhák, üzlethelyiségek, garázsok, továbbá kunyhók, barakkok, bódék, putrik, stb., tartoznak, utóbbiba az alapvetően pihenésre, üdülésre szánt, azaz csak időszakos tartózkodásra épített azon egységek, amelyekben a népesség összeírásakor életvitelszerűen éltek emberek.

A régió és az ország lakóegységeinek összetételét összehasonlítva látható, hogy a két struktúra csak igen kismértékben tért el egymástól. Némi különbség a tekintetben érzékelhető, hogy a Dél-Dunántúlon a lakóegységeken belül a lakások valamivel kisebb, az intézeti és egyéb lakóegységek pedig némiképp nagyobb részarányt képviseltek, mint az ország egészében.

Szintén csak minimális differencia mutatkozott e téren a jelen népszámlálás, valamint a 2001. évi cenzus adatainak összevetésekor is. E differencia abban jelölhető meg, hogy a lakások aránya – ha rendkívül szerény mértékben is, de – mérséklődött, egyidejűleg az intézeti és egyéb lakóegységeké minimális mértékben emelkedett. (Lényegében hasonló folyamat körvonalazódott az ország egészében is.) A „változás" annak eredményeként következett be, hogy miközben a lakások száma csak mintegy 6%-kal növekedett, addig – az amúgy csekély számú – utóbbi két lakóegységé jelentősen, 34, illetve 70%-kal gyarapodott. Az egyéb lakóegységek esetében a gyakoribb előfordulás azzal függhet össze, hogy a jelenlegi nehéz gazdasági helyzetben az elszegényedett emberek közül egyre többen kényszerülnek normál körülményeiket feladva és rezsiköltségeiket minimálisra szorítva ezeket az épületeket, helyiségeket lakásként igénybe venni.

A 2011. évi népszámlálás időpontjában a régión belül – igazodva a lélekszámhoz – a legtöbb lakóegységet, szám szerint 168 ezret Baranyában, írták össze, ezt követte 142 ezerrel Somogy, majd 99 ezerrel Tolna megye. Összetételükről elmondható, hogy a lakások részaránya mindenütt 99% körül alakult, a legalacsonyabb (98,5%) Somogyban, a legmagasabb (99,3%) pedig Tolnában volt. Ugyanilyen mértékű különbségek voltak tapasztalhatók az intézeti háztartási lakóegységek esetében is, arányuk Somogyban 1,1%-ot, a másik oldalon Baranyában viszont csak 0,3%-ot tett ki. A fennmaradó két típus közül az egyéb lakóegységek hányada 0,2 (Tolna) és 0,5% (Baranya), a lakott üdülőké pedig 0,0 (Tolna) és 0,3% (Baranya) között szóródott.

Az előző cenzushoz viszonyítva kitűnik, hogy a struktúra Tolnában és Somogyban tekinthető stabilabbnak, itt az arányszámok mindössze egy-egy tized százalékponttal módosultak az elmúlt évtized során, Baranyában ennél valamivel jelentősebb változások zajlottak. A megyében a lakások hányada 0,4 százalékponttal csökkent, a lakott egyéb lakóegységeké ugyanakkor 0,3 százalékponttal emelkedett.

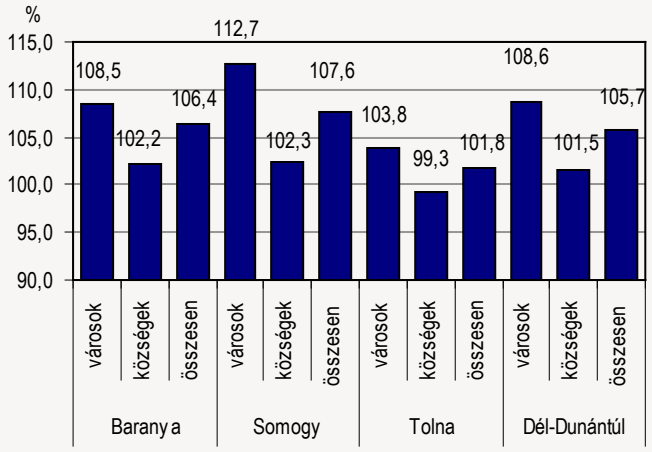
A Dél-Dunántúlon összeírt 409 ezres lakóegységen belül a lakásállomány (azaz a lakások és lakott üdülők együttes száma) megközelítette a 405 ezret. Ez a megelőző cenzushoz képest mintegy 6%-kal gyarapodott, ami a régiók sorában a középmezőnyt jelentette, Közép-Magyarország, Nyugat-, és Közép-Dunántúl után a negyedik helyhez volt elegendő. A három megye közül Somogy büszkélkedhetett a legdinamikusabb fejlődéssel, itt közel 8%-kal haladta meg a lakásállomány a tíz évvel korábbit. Vele szemben Tolnában 2%-ot el nem érő bővülésre került csak sor, Baranyában pedig a régiós átlag körüli mértékben növekedett az állomány.

2011-ben Dél-Dunántúl lakásállományának kb. hattizede (szám szerint valamivel több, mint 245 ezer lakás) a városok, négytizede (megközelítően 160 ezer lakás) a falvak lakóinak szolgált életteréül. Mivel az építkezések általában mindenütt a városokra koncentrálódnak ebből adódóan a lakásállomány gyarapodása e településkörben mindenhol jóval markánsabb volt, mint a községekben. A régió egészén belül a városokban a legutóbbi két népszámlálás között mintegy 9%-os növekedés következett be, miközben a falvakban mindössze másfél százalékos emelkedést regisztráltak. Megjegyzendő, hogy a megfelelő országos átlagtól mindkét településcsoport mutatója elmaradt. A három megye sorrendje ez esetben is a fentiekben vázoltak szerint alakult: a városi lakásállomány az első helyen álló Somogyban 13, ugyanakkor a harmadik helyen levő Tolnában csupán 4%-kal haladta meg a 2001. február elsejeit, Baranyában pedig ezúttal is

a régiós átlaggal azonos nagyságú volt a változás. A somogyi – amúgy országosan is kiugró – érték egyebek mellett összefügghet a Balaton-part vonzerejével, illetve az ott kialakult azon gyakorlattal is, miszerint mind többen építenek – valójában nyaralónak szánva, ám a kedvezőbb adózási feltételek miatt lakásnak minősíttetve – ingatlanokat, ami e területeken a lakásállomány számottevő emelkedését eredményezheti. A falvakról elmondható, hogy míg az állomány a somogyiakban több mint 2%-kal bővült, addig a tolnaiakban nem érte el az előző cenzuskor összeírtat (0,7%-kal kevesebb volt annál). A baranyai községek gyarapodása e kettő között helyezkedett el.

4. ábra

A lakásállomány változása a Dél-Dunántúlon megyék és településtípusok szerint, 2011. a 2001. évi %-ában

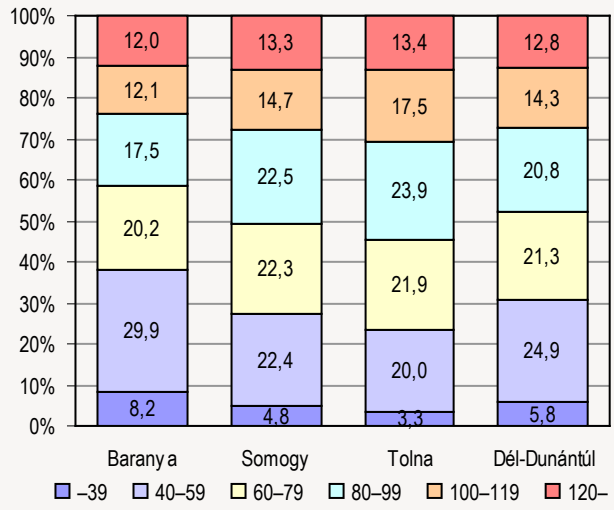

A lakásállomány **alapterület** szerinti összetételét tekintve kitűnik, hogy a 2011. évi népszámláláskor a lakásoknak valamivel több, mint fele 80 m^2-esnél kisebb volt, arányuk a Dél-Dunántúlon 52, országosan 57%-ot tett ki. Ez a hányad a régiók rangsorában Dél-Alföld és Nyugat-Dunántúl után a harmadik legalacsonyabb érték volt, ami a nagyság szerinti skála másik oldalát nézve azt jelenti, hogy a nagy (80 m^2-t meghaladó) alapterületű lakások 48%-os előfordulása viszont e régióban a hét közül egyike volt a leggyakoribbaknak. (Érdekességként említhető, hogy Budapesten szembetűnően magas – 79% – volt a 80m^2-nél kisebb lakások összesen belüli részaránya, amiben szerepet játszhat az elmúl évtizedek fővárosba irányuló migrációja. A folyamat nyereségeként adódó nagyszámú bevándorlót ugyanis főként lakótelepi lakások építésével volt lehetséges otthonhoz juttatni, ezek pedig alacsonyabb alapterületük révén az állomány összetételében a relatíve kisebb lakásoknak nagyobb súlyt kölcsönöztek.) A 80 m^2-t el nem érő lakások körében – az országos tendenciának megfelelően e térségben is – a 40–59 m^2 közötti méret volt a legjellemzőbb, ezt a 60–79 m^2-es nagyság követte. A legritkábbaknak mindenütt az igen kicsi, 39 m^2 alatti otthonok számítottak. A 80 m^2 feletti kategóriákba a Dél-Dunántúlon – mint szó volt róla – a lakásoknak együttesen a 48%-a tartozott, 5 százalékponttal magasabb hányaduk, mint az ország egészében. Ez egyébként 2-2 százalékponttal alacsonyabb arány, mint az első két helyen álló (fent említett dél-alföldi és nyugat-dunántúli) régió átlaga. A nagyméretű lakások közül a régióban – hasonlóan az országoshoz – a legáltalánosabbak a 80–99 m^2-esek voltak, a következő két csoportba tartozóan ennél az állománynak rendre kisebb hányada került felvételre. Összességében, azaz a felállított 6 kategóriát sorban végignézve megállapítható, hogy (a régióban és országosan egyaránt) a lakások relatív többsége a 40–59 m^2-es, legkisebb része pedig a 40 m^2-t el nem érő csoportban található.

Dél-Dunántúl egészén belül természetesen e tekintetben is fellelhetők területi differenciák. A 80 m^2 alatti lakások aránya a három megye közül Baranyában volt a legtetemesebb (58%), arányuk Somogyban az 50%-ot sem érte el, Tolnában pedig csupán 45%-ot tett ki. (Az okok vélhetően ez esetben is a lakótelepi lakásokkal, pontosabban azok megyénkénti eltérő súlyú jelenlétével hozhatók összefüggésbe.) A nagyméretű, 80 m^2-t meghaladó alapterületű lakások esetében a sorrend értelemszerűen az előbbinek épp fordítottja volt, e téren Tolna állt az első, Baranya pedig az utolsó helyen. A legjellemzőbb nagyságcsoportok a régió egészére vonatkozóan leírtakkal azonosak voltak a három megye mindegyikére nézve is, egyetlen különbségként annyi említhető, hogy 80 m^2 alatt a legáltalánosabb kategóriának Tolnában nem a 40–59 m^2-es nagyságú lakás számított, hanem az eggyel nagyobb, 60–79 m^2-es. Tolnáról egyébként megjegyzendő, hogy nem csak ebben a nagyságcsoportban haladta meg az ide tartozó lakások aránya a másik két megyéét, hanem ezt követően rendre valamennyiben.

5. ábra

A lakásállomány megoszlása Dél-Dunántúl megyéiben alapterület szerint, 2011(%)

Településtípusonként vizsgálva látható, hogy a kisebb lakások aránya a városokban, a nagyobbaké pedig a községekben a számottevőbb. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint Dél-Dunántúl városaiban a lakások 62 (országosan 60) %-ának az alapterülete nem érte el a 80 m^2-t, a községi állománynak ugyanakkor ez (csakúgy, mint az ország egészében) mindössze 37%-áról mondható el, közel kétharmada azonban ennél nagyobb volt. A jelenség magyarázatát az adja, hogy a napjainkra mindenütt meghatározóvá vált magánerős építkezés a falvakban már korábban is úgyszólván kizárólagos volt, márpedig ha az emberek saját maguknak építenek/ építtetnek otthont, annak méretét a maguk igényeihez igazodva (természetesen anyagi lehetőségeiket figyelembe véve) alakítják ki, ez esetben tehát nem jelentenek korlátot azok a szabványok, amelyek pl. a panel-lakások létrehozásánál fennállnak. A tágas otthonok kialakítása irányába hatott a községekre egykor jellemző hagyományos, több generációs együttélési forma is. A fentiekből adódóan eltérés mutatkozott a településtípusok között a legjellemzőbb lakás nagyságkategóriákat illetően is. 80 m^2 alatt – az eddigiekből kitűnően – általában a 40–59 m^2 volt a leggyakoribb méret, ami a városokra nézve változatlanul igaz is, a községekre azonban már nem, esetükben a 60–79 m^2 fordult elő a legtöbbször. Dél-Dunántúl egészének 25%-os arányával szemben a régió városaiban 34, falvaiban viszont csak 12%-ot tett ki a 40–59 m^2-es lakások aránya. Az eggyel nagyobb, 60–79 m^2-es kategóriába a térség lakásállományának 21%-a tartozott, miközben a községi lakásoknak 23%-a érte el ezt a nagyságot (a városi átlag nagyjából a régiósnak megfelelően alakult). 80 m^2 felett a legnagyobb súlyú ugyan mindkét településtípus esetében ugyanaz a kategória volt, nevezetesen a 80–99 m^2-es, ám az ide tartozó lakások hányada a községekben (28%) több mint 10 százalékponttal meghaladta a városok átlagát (16%). Ez a körülmény egyébként a következő nagyságcsoportokat

illetően is megfigyelhető volt, a falusi lakásoknak rendre nagyobb hányada tartozott ezekbe a kategóriákba, mint a városiaknak.

Dél-Dunántúl mindhárom megyéjére jellemző, hogy a városokban a kisebb, a községekben a nagyobb lakások voltak túlsúlyban a 2011. évi népszámláláskor, különbségek mutatkoztak viszont az arányszámok nagyságában. A 80 m^2-t el nem érő alapterületű lakások hányada a baranyai városokban jóval magasabb (70%) volt, mind a somogyi, mind a tolnai városokénál (előbbiben a mutató 57, utóbbiban 53%-ot tett ki). Megjegyzendő, hogy bár a legelterjedtebbnek a 40–59 m^2-es lakásméret számított mind a három megye városaiban, közülük azonban kiemelkedtek a baranyaiak a tekintetben, hogy ezekben – a másik két megye azonos jogállású településeinek 30% körüli arányával szemben – közel 40%-ra rúgott az említett kategóriában fellelhető lakások hányada. A magas baranyai arány összefügghet azzal is, hogy az itteni városokban, közülük is elsősorban Pécsett és Komlón a (többnyire ilyen méretű lakásokkal létrehozott) lakótelepeknek meghatározóbb szerepe lehet a lakásállományon belül, mint a somogyi, illetve tolnai városokban. A városokkal ellentétben a falvakban – mint említettük – a lakások többségét a 80 m^2 felettiek tették ki. Arányuk Baranyában és Tolnában egyaránt 66% körül alakult, a somogyi községekben ettől kissé elmaradt, ott „csak” 60%-ot ért el. A 80 m^2 feletti három kategóriát tekintve megállapítható, hogy az oda tarozó lakások részaránya a falvakban mindenütt magasabb volt, mint a városokban.

A 2011. évi népszámlás adatai szerint egy-egy lakás **átlagos alapterülete** a Dél-Dunántúlon 81 m^2-t tett ki, 4 m^2-rel többet, mint az ország egészében. A hét tervezési-statisztikai régiót tekintve megállapítható, hogy – bár számottevően nagy különbségek a térségek között nem mutatkoztak – ez a 81 m^2 (a nyugat-dunántúli 82 m^2 után) a második legmagasabb érték volt. (Megjegyzendő, hogy a legkisebb átlagos alapterület 72 m^2 volt, ami a közép-magyarországi lakásokat jellemezte.) Az előző cenzus óta a régióban – csakúgy, mint az ország egészében, illetve az összes többi térségben – 3 m^2-es növekedés következett be.

A dél-dunántúli megyék közül egy-egy lakásra Tolnában jutott a legtöbb (szám szerint 84) négyzetméter, Somogy ettől kettővel, Baranya pedig héttel maradt el. A 2001 februárjában összeírthoz képest az előbbi megyében 3, az utóbbiakban 2–2 m^2-rel emelkedett a mutató értéke.

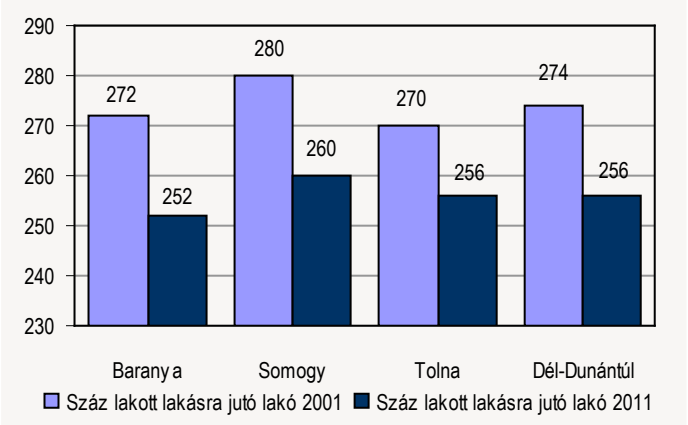
Az átlagos alapterület a városok és községek közül mindenütt ez utóbbiakban volt a tetemesebb. A régión belül a baranyai falvak lakásai voltak a legtágasabbak, 91 m^2-es alapterülettel rendelkeztek, ezt a tolnai, majd a somogyi községek követték (sorrendben 89, illetve 86 m^2-rel). A városi lakosok ennél kisebb alapterületen éltek 2011-ben, otthonaik átlagos nagysága – még Tolnában is, ahol a régión belül a legszámottevőbb volt – elmaradt a legkisebb (Somogyot jellemző) községi átlagtól. Az első helyen említett Tolna megye városainak átlagos lakásmérete 81 m^2-t tett ki, Somogyban ugyanez 78, Baranyában pedig mindössze 71 m^2-t ért el.

A lakásokkal kapcsolatban többnyire fontos kérdésként merül fel a **laksűrűség** alakulása. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a Dél-Dunántúlon száz lakott lakásra 256 lakó jutott, öttel több, mint az országban általában. A 7 régió közül négyben ennél zsúfoltabb körülmények közt éltek az emberek, csupán a dél-alföldi, illetve a közép-magyarországi mutató volt a dél-dunántúlinál kedvezőbb, azaz alacsonyabb értékű (243, illetve 238). 2001-hez képest a laksűrűség a megyék és régiók mindegyikében mérséklődött. A térségben a száz lakott lakásra jutó lakosok száma 18 fővel esett vissza, ezt meghaladó fogyásra (20) csak Nyugat-Dunántúlon került sor.

Dél-Dunántúl egészén belül Somogy megye laksűrűsége volt a legszámottevőbb, itt a fajlagos érték elérte a 260-at (ami a 19 megyét illetően is viszonylag magasnak számított). Tolnában száz lakott lakásban ennél néggyel, Baranyában nyolccal kevesebb lakos jutott. Megjegyzendő, hogy az általánosan tapasztalt csökkenés a három megye közül Baranyában és Somogyban volt a legerőteljesebb, mindkettőben egyaránt elérte a húszat (amire rajtuk kívül csak Veszprém, Győr-Moson-Sopron és Zala megyében került sor), Tolnában viszont csak 14-et tett ki.

6. ábra

A laksűrűség alakulása Dél-Dunántúl megyéiben

Száz lakott lakásra a községekben jóval több lakos jutott, mint a városokban. A legzsúfoltabban a baranyai falvak lakói éltek, itt ugyanis minden száz lakásban átlagosan 282-en tartózkodtak, a somogyi községekben ezzel szemben csak 276, a tolnaiakban pedig csupán 267 fő.

A vizsgált évtized alatt a falvakban végbement csökkenés a régión belül a baranyaiakban volt a relatíve legnagyobb mértékű, itt száz lakott lakásra 17-tel kevesebb lakó jutott 2011-ben, mint 10 évvel korábban. A somogyi községekben a laksűrűség 15, a tolnaiakban pedig 11 fővel mérséklődött. A városi lakásokban élők a falvak népességéhez képest tágasabb körülmények között töltötték mindennapjaikat, a fajlagos mutató ezekben a 2011.évi népszámláláskor 238–247 fő között mozgott. Előbbi a baranyai utóbbi pedig a somogyi és tolnai városokat jellemezte. Megjegyzendő, hogy esetükben a 2001. évi cenzus óta markánsabb változás következett be, mint a községekben. Ezt tükrözi, hogy miközben a falvakban a 17 fős (baranyai) visszaesés számított a legtetemesebbnek, addig a városokban a 18 főt kitevő csökkenés (amelyre Tolnában került sor) a legmérsékeltebb volt. A régió másik két megyéjében ezt meghaladóan esett vissza a laksűrűség, Baranyában 22, Somogyban pedig 23 fővel.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 55. szám 2012. augusztus 2.
2012/55
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

A külföldi tőkebefektetések alakulása a Dél-Dunántúlon

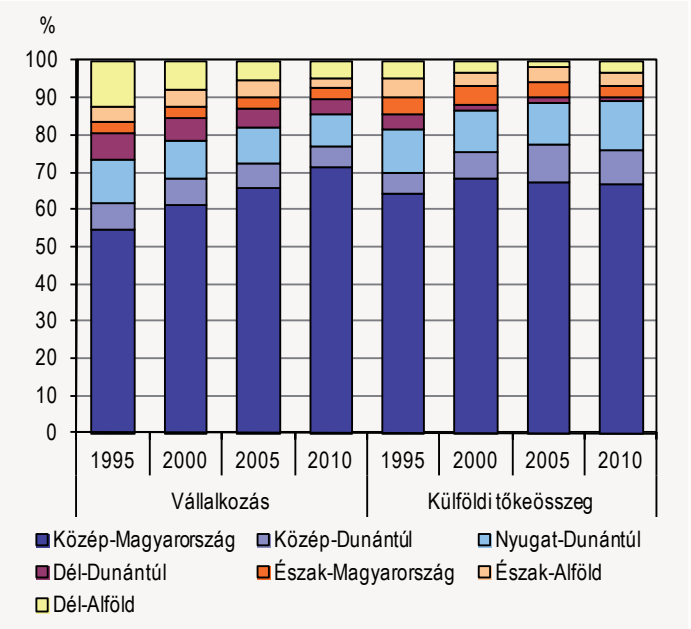
A külföldi működőtőke-befektetés részvételével létrejött vállalkozások szerepe, jelenlétük szükségessége sok vitát vált ki a gazdasági élet szereplőiben és az irányításban résztvevők körében. Jelenlétük azonban a hazai tőke szűkös volta következtében szükségszerű és elkerülhetetlen. Letelepedésük indíttatása sokféle, mint ahogy a helyi gazdaság élénkítésében, a technikai, technológiai megújításban való részvételük, a munkaerőpiaci szerepvállalásuk is nagyon különböző.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások **magyarországi** letelepedése, így számuk gyarapodása az 1990-es évtized első felében volt a legélénkebb, amely gyakran függött össze a privatizációkkal. Az évtized második felében számuk már lassabban emelkedett, majd az ezredforduló utáni években stagnált, illetve mérséklődött, de 2007 és 2010 között újra növekedés tapasztalható. Magyarországon 2010-ben 29 546 ilyen vállalkozást tartottak nyilván, számuk az 1995. évinél egyötöddel, a 2000. évinél bő egytizeddel (11%-kal) volt magasabb. **Területi eloszlásuk** az áttekintett időszakban jelentősen módosult. A hét tervezési-statisztikai régió közül csupán a Közép-Magyarországon nyilvántartott – és már korábban is többségben lévő – külföldi érdekeltségű vállalkozások súlyaránya növekedett, az 1995. évi közel 55%-kal szemben 2010-ben több mint héttizedüknek a székhelye e térségben volt bejegyezve. A fővárosban székhellyel rendelkezők aránya 49%-ról csaknem 62%-ra gyarapodott, a 19 megyében tehát 2010-ben a külföldi érdekeltségű vállalkozásoknak kevesebb mint a négytizedét találhattuk.[1] Valamelyest más a helyzet az e vállalkozásokban megjelenő külföldi tőkét illetően. A Magyarországon befektetett összes külföldi tőke összege 2010-ben 16 527,8 milliárd forint volt, amelyből 16 104,9 milliárd kötődött a vállalkozásokhoz.[2] Természetesen a tőkeösszeg többsége ugyancsak a Közép-Magyarországon bejegyzett vállalkozásokban jelent meg, amely 2010-ben az 1995. évi 64%-nál magasabb, kétharmados arányt képviselt, az ezredforduló utáni években azonban a központi régió részesedése ingadozott. Ezzel párhuzamosan nőtt a Közép- és a Nyugat-Dunántúlon működő vállalkozásokban megjelenő külföldi tőkeösszeg országon belüli részesedése, ennek következtében az említett három gazdaságilag fejlettebb régióhoz a külföldi tőkebefektetéseknek 2010-ben már a 89%-a kötődött (a tizenöt évvel korábbi ugyancsak magas, megközelítően 82%-kal szemben), miközben a négy további térséghez 11% tartozott. (A külföldi tőkeösszeg 55%-át jegyezték fővárosi vállalkozások.)

Mint az előbbiek alapján is látható, a **Dél-Dunántúl** is az erőteljesen csökkenő részesedésű régiók közé tartozik. A szervezetszámon belül 1995-ben képviselt 7,2%-os súlyaránya 2010-ig 4,1%-ra, a külföldi tőkeösszegen belüli 3,8%-os részesedése pedig 1,1%-ra apadt. Ez utóbbi szempontból tapasztalt visszaesés minden térségénél erőteljesebbnek mutatkozott. Ebben tényleges megszüntetés vagy akár más országba történő továbbtelepítés mellett közrejátszottak (elsősorban a fővárosi agglomerációba történő) székhelyáthelyezések és szervezeti összeolvadások is, amelyeknek következtében az összesítésekben másutt szerepelhettek a tényleges tevékenységüket változatlanul e térségben folytatók is. (Ilyen jellegű tranzakciók azonban minden bizonnyal az ország más területein is hasonlóképpen előfordultak.)

1. ábra

A külföldi érdekeltségű vállalkozások és az azokban megjelenő külföldi tőke összegének régiók szerinti megoszlása

A **régiók** között meglévő különbségek a fajlagos mutatószámok alapján ugyancsak láthatók. A befektetett külföldi tőke egy lakosra jutó összege is a közép-magyarországi térségben a legmagasabb, és évenkénti ingadozás ugyan az áttekintett időszakban jellemző volt, mégis mindvégig lényegesen több mint kétszerese volt a mutató értéke az országos átlagnak. Emellett a nyugat-dunántúli térség fajlagos mutatóértéke alakult még az évek zömében az országos átlag felett. Nyugat-Dunántúlhoz hasonlóan javuló trendet produkált – bár országos átlag alatti mutatóértékkel – Közép-Dunántúl is, ahol az egy lakosra jutó külföldi tőkeösszeg 2010-ben meghaladta az országos négyötödét, miközben 1995-ben még annak csupán alig több mint a felét tette ki. A további négy régió viszont egyöntetűen relatíve rosszabb helyzetbe került az utóbbi tíz-tizenöt esztendő alatt, számottevően nőtt a távolság a fejlettebb régiókhoz képest. A lemaradók közül is a legkedvezőtlenebb a Dél-Dunántúl helyzete. Amellett hogy tartósan a legalacsonyabb az egy lakosra jutó külföldi tőkeösszeg a régiók

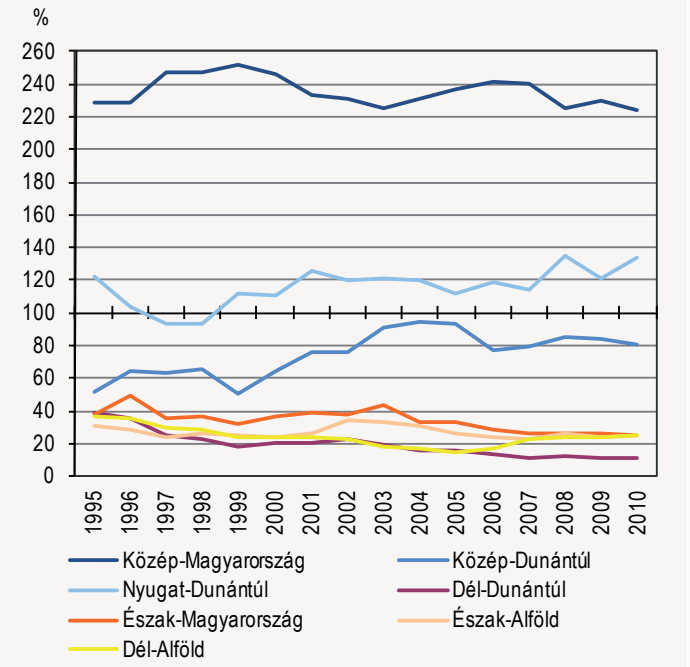
[1] Az e témakörben rendelkezésre álló adatok a vállalkozások székhelye szerintiek.

[2] Az elemzés során a külföldi érdekeltségű vállalkozások saját és külföldi tőkeösszegének országos adatai – ahol más jegyzet nincs – nem tartalmazzák a más publikációkban esetleg szereplő „egyéb fel nem osztható” tételeket. Ezek a tőkeösszegek nem vállalkozásokban megjelenő (sem területre, sem nemzetgazdasági ágra fel nem osztható) befektetések, hanem külföldiek ingatlanvásárlásaihoz, nonprofit szervezetekhez, stb. kötődnek. Tartalmukra részletesebben a módszertani megjegyzésekben utalunk. E tételek összege is folyamatosan növekvő volt az áttekintett időszak folyamán, 1995-ben 2,6 milliárd, 2010-ben 422,9 milliárd forintot tett ki, a magyarországi összes közvetlen tőkebefektetés 0,2, illetve 2,6%-át.

között, az országoshoz viszonyított arány csökkenése is itt volt a legszámottevőbb. Miközben 1995-ben az országos átlag 39%-át tette ki a fajlagos mutató értéke, addig 2010-ben már nem érte el annak 12%-át. (A két alföldi régióban és Észak-Magyarországon egyaránt egynegyed körüli volt az országos átlaghoz viszonyított arány.)

2. ábra

Az egy lakosra jutó átlagos külföldi tőkeösszeg az országos átlag százalékában

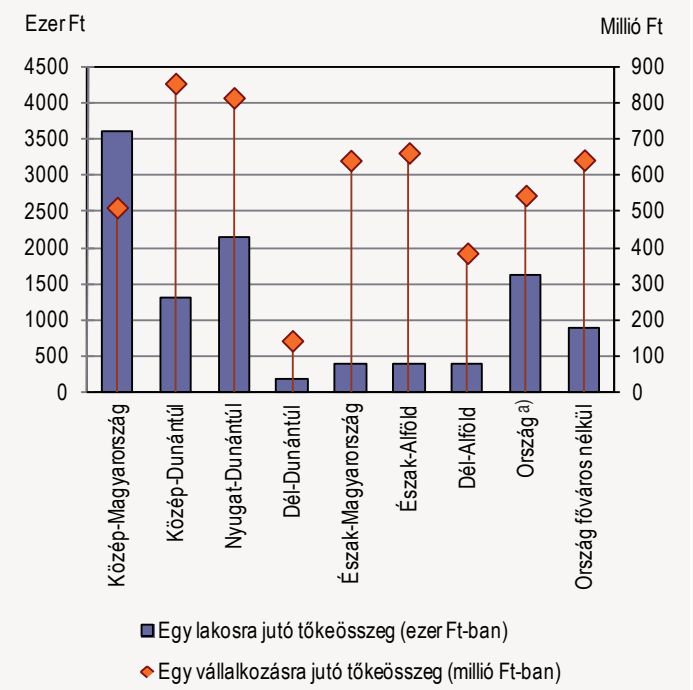

A Dél-Dunántúlon a népességarányos mutatószámokkal párhuzamosan az egy külföldi érdekeltségű vállalkozásra jutó saját és külföldi tőkeösszeg is szerénynek mutatkozott. Az egy vállalkozásra jutó saját tőke 157 millió, ezen belül a külföldi tőke 144 millió forintot tett ki 2010-ben, mindkettő a legalacsonyabb volt a régiók között, és az országos átlag egynegyed körüli hányadát jelentette. (A vállalkozások országoshoz viszonyított átlagos tőkenagysága is csekélyebbé vált a vizsgált időszakban, 1995-ben meghaladta annak felét.) E két mutató értéke még a közvetlenül előtte álló dél-alföldinek sem érte el a négytizedét. Az egy vállalkozásban megjelenő átlagos külföldi tőke összege ugyanakkor országos viszonylatban nem Közép-Magyarországon volt a legmagasabb, ott csupán megközelítette az országos átlagot, a feletti mutatóérték Közép- és Nyugat-Dunántúlon, illetve Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön alakult ki.

Dél-dunántúli székhellyel 2010. év végén 1218 külföldi érdekeltségű vállalkozást tartottak nyilván, ami azt jelenti, hogy a térségben székhellyel rendelkező összes társas vállalkozás 3%-ában volt jelen külföldi működő tőke. Számuk az e térségbe tartozó **megyék** közül Baranyában volt a legjelentősebb, 557, Somogyban 440, Tolnában 221 volt bejegyezve. A társas vállalkozásokon belüli arányuk Somogy megyében volt a legmagasabb, 3,7%. Lényegesen nagyobb azonban ennél a szerepük a foglalkoztatásban: a régióban 2010-ben az összes társas vállalkozásnál alkalmazásban állónak 18%-át (27 181 főt) külföldi érdekeltségű vállalkozás foglalkoztatta, az érintett három megye közül Baranyában 15, Somogyban 27, Tolnában 13% volt az arányszám. A térség vállalkozásaiban megjelenő külföldi tőkeösszeg 175,5 milliárd forintot tett ki, amelyből a nagyobb hányadok Baranya és Somogy megyéhez kötődtek (az előbbi sorrendben 42%, illetve 46%), Tolna megyei szervezetek működtetéséhez a külföldi befektetések 12%-a kapcsolódott. A vizsgált időszakban a tőkeösszeg alapján egyre hangsúlyosabbá váló Somogy megyei szerep az utóbbi öt évben mérséklődött.

3. ábra

A külföldi tőke egy lakosra, illetve egy vállalkozásra jutó összege, 2010

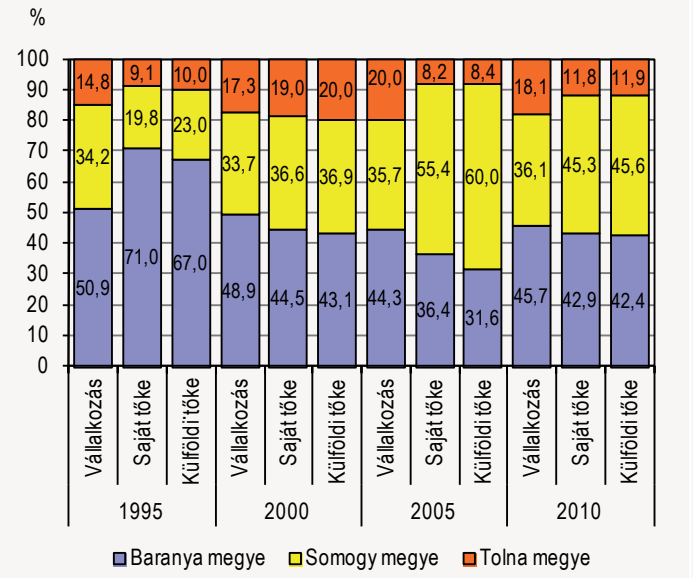

a) Az egyéb fel nem osztható tőkeösszeg nélkül számítva.

Tőkeösszetétel szerint 2010-ben a külföldi érdekeltségű vállalkozások 68%-a kizárólag külföldi, 17%-a külföldi többségű volt, közel 15%-a hazai többségűnek minősült. A külföldi tőkeösszeg eloszlása azonban az előbbitől eltérően alakult, kizárólag külföldi vállalkozásokban 54%, külföldi többségűben 42%, és belföldi többségűben bő 4% jelent meg. Baranya és Tolna megyében a kizárólag, Somogyban pedig a többségében külföldi tulajdonú szervezetekben jelent meg a külföldi befektetések nagyobb hányada.

4. ábra

A külföldi érdekeltségű vállalkozások számának és tőkeösszegének régión belüli megoszlása

1. tábla

A külföldi érdekeltségű vállalkozások néhány fajlagos mutatószáma, 2010

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország[a)]	Ország főváros nélkül
	megye					
A vállalkozások tízezer lakosra jutó száma	14,2	13,8	9,6	12,9	29,6	13,7
Egy lakosra jutó:						
saját tőkeösszeg, ezer Ft	209,4	271,9	97,7	203,1	1 964,6	959,9
külföldi tőkeösszeg, ezer Ft	190,2	251,8	90,6	186,5	1 612,8	883,8
Egy vállalkozásra jutó:						
saját tőkeösszeg, millió Ft	147,1	196,5	102,2	156,8	664,0	698,2
külföldi tőkeösszeg, millió Ft	133,7	181,9	94,7	144,1	545,1	642,9
nettó árbevétel, millió Ft	309,4	1 494,1	305,3	736,6	1 228,1	1 767,7
alkalmazásban álló, fő	16,5	30,6	20,3	22,3	22,7	34,3

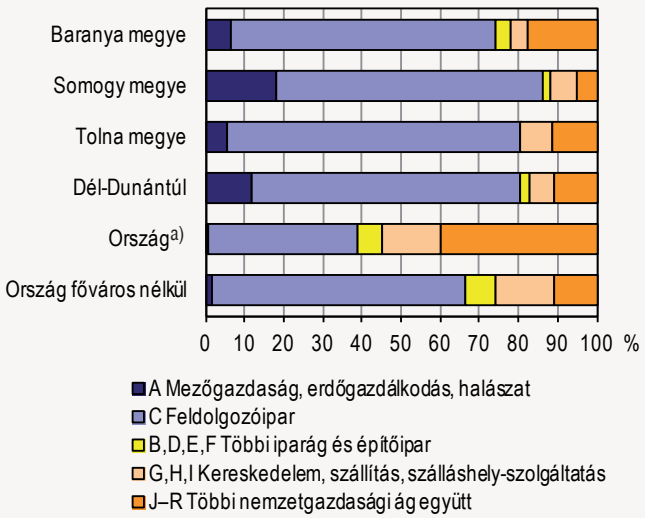
[a)] Tőkeösszegek az egyéb fel nem osztható befektetések nélkül számítva.

A **fajlagos mutatószámok** 2010-ben a régió megyéi közül a vállalkozások tízezer lakosra jutó számán kívül – amely Baranya megyében volt a legmagasabb – Somogy megyében alakultak a legkedvezőbben és Tolnában mutatkoztak a legalacsonyabbnak. A külföldi érdekeltségű vállalkozások tízezer lakosra jutó száma a régióban mintegy 13 volt, amely valamelyest a 19 megye átlagától is elmaradt, az országos átlagnak azonban – az erőteljes fővárosi koncentráció következtében – a felét sem érte el. Az e vállalkozásokban megjelenő külföldi tőke egy lakosra jutó összege – amely a régióban 186 500 forintot tett ki – az országos átlagnak mindössze a 12%-át közelítette meg, de a főváros nélküli átlagnak is csupán a bő egyötödét jelentette. Mindhárom régióbeli megye mutatószáma meglehetősen alacsonynak számított az ország megyéi között, hisz az utolsó hétben – Tolna megyéé a rangsor legvégén – található. Nem kedvezőbb a helyzet akkor sem, ha ezen vállalkozások teljesítőképességét és működőképességét befolyásoló tőkeerejének egy vállalkozásra jutó nagyságát vizsgáljuk. Az egy külföldi tőke részvételével működő szervezetre jutó saját és külföldi tőkeösszeget tekintve is az országos megyesor vége felé – az előbbi mutató esetében az utolsó négy, az utóbbi esetében pedig az utolsó öt között – találhattuk mindhárom megyét. Az e vállalkozások nettó árbevételének és állományi létszámának egy vállalkozásra jutó mutatószáma alapján Somogy megye ugyan kedvezőbb helyen állt (a megyei rangsor középtáján), mivel azonban a további két régióbeli megye e téren is az utolsó 3–4 hely valamelyikére szorult, e két utóbbi mutató alapján is a Dél-Dunántúl zárta a régiók rangsorát. (Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy Somogy megye pozícióját erősíti olyan multinacionális vállalkozás, amely a megyében rendelkezik székhellyel, de az ország több más régiójában található telephelyeken is végez termelő tevékenységet, így regisztrált tőkebefektetéseinek és munkaerőigényének csupán egy része jelenik meg ténylegesen e régióban.)

A külföldi érdekeltségű vállalkozások számának **nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása** is lényegesen egyenletesebb, mint a befektetéseké. A legnagyobb ágakat vagy csoportjaikat kiemelve 2010. év végén a Dél-Dunántúlon a vállalkozásoknak mintegy 11%-a a mezőgazdaságban, 22%-a a feldolgozóiparban, 6%-a összességében a többi iparágban és az építőiparban, egyharmada együtt a kereskedelemben, szállításban és szálláshely-szolgáltatásban, 27%-a pedig a további nemzetgazdasági ágak valamelyikében volt bejegyezve. A szervezetekben nyilvántartott külföldi tőkebefektetésekben ugyanakkor a feldolgozóipar a domináns, a gazdasági ágak egyes csoportjaihoz az előbbi sorrendben a tőkeösszeg 12, 69, 3, 6, illetve 11%-a kötődött. A régió külföldi befektetéseinek ágazati szerkezete jelentősen eltért az országostól, lényegesen magasabb volt a mezőgazdaság és a feldolgozóipar szerepe, és alacsonyabb hányad jutott a szolgáltatások területére. (A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás gazdasági ágat kivéve minden szolgáltató ágnak alacsonyabb volt a részesedése az országosnál.) Közelebb állt a Dél-Dunántúlon megvalósított külföldi tőkebefektetések ágazati szerkezete a főváros nélkül számított országoshoz (vagyis a 19 megyéhez), de a mezőgazdaság szerepe ebben az összehasonlításban is lényegesen jelentősebb.

5. ábra

A külföldi tőkeösszeg megoszlása a gazdasági ágak összevont csoportjai szerint, 2010

[a)] Az egyéb fel nem osztható tőkeösszeg nélkül számítva.

A régión belül a mezőgazdaságban megjelent külföldi tőke szerepe 18%-os arányával Somogy megye ágazati szerkezetében a legszámottevőbb. A legmeghatározóbb, 68–75% közötti hányad azonban mindhárom megyében a feldolgozóipar területén jelent meg, de az egyes megyékben különböző feldolgozóipari ágak kerültek előtérbe. Somogyban az elektronikai, optikai termék gyártása bírt nagyon erőteljes vonzerővel (2010-ben a megyében megjelenő külföldi tőkeösszeg felét koncentrálta). Baranyában a gép-, gépi berendezés gyártása és a faipar, Tolnában a textilipar, az élelmiszeripar, a műanyag és nemfém ásványi termék gyártása valamint a fémfeldolgozás részesedett nagyobb arányban a befektetésekből.

A befektetett tőkeösszegek nemzetgazdasági ágak közötti megoszlása azonban nem érzékelteti, hogy azok az arányszámok ténylegesen milyen fajlagos tőkenagyságot takarnak. Ha az egy lakosra jutó tőkeösszeget vizsgáljuk nemzetgazdasági ágak szerint, akkor megmutatkozik, hogy Dél-Dunántúlon a gazdasági ágak és ágazatok többsége lényegesen alacsonyabb tőkenagyságot összpontosított az adott ágban országosan jellemzőnél. Kivételként a mezőgazdaság említhető, ahol a fajlagos tőkeösszeg Somogy megyének köszönhetően felülmúlta a gazdasági ágra jellemző – meglehetősen szerény – országos átlagot. Az ipar egészére számítva viszont a külföldi tőke népességarányos összege nem egészen egyötöde

volt az országos átlagnak (sőt azon belül a feldolgozóiparé sem volt sokkal kedvezőbb). A szolgáltató ágak ellátottsága pedig különösen csekély, a fajlagos tőkeösszeg összességében töredéke (4%-a) volt az országos mutatószámnak.

2. tábla

A külföldi tőke egy lakosra jutó összege nemzetgazdasági ágak illetve összevont csoportjaik szerint, 2010

Megnevezés		Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország[a]	Ország főváros nélkül
		megye					
A	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	12,3	45,4	5,0	21,7	11,4	13,5
B–E	Ipar összesen	135,0	171,8	68,0	130,9	701,2	640,2
C	Ezen belül: feldolgozóipar	128,6	171,6	68,0	128,3	614,9	573,6
F	Építőipar	1,2	5,0	0,1	2,2	14,8	3,7
G,H,I	Kereskedelem, szállítás, szálláshely-szolgáltatás	8,7	16,9	7,2	11,1	240,2	128,7
J–R	Többi nemzetgazdasági ág együtt	33,1	12,7	10,4	20,6	645,2	97,6
A–R	Mindösszesen	190,2	251,8	90,6	186,5	1 612,8	883,8

[a] Az egyéb fel nem osztható tőkeösszeg nélkül számítva.

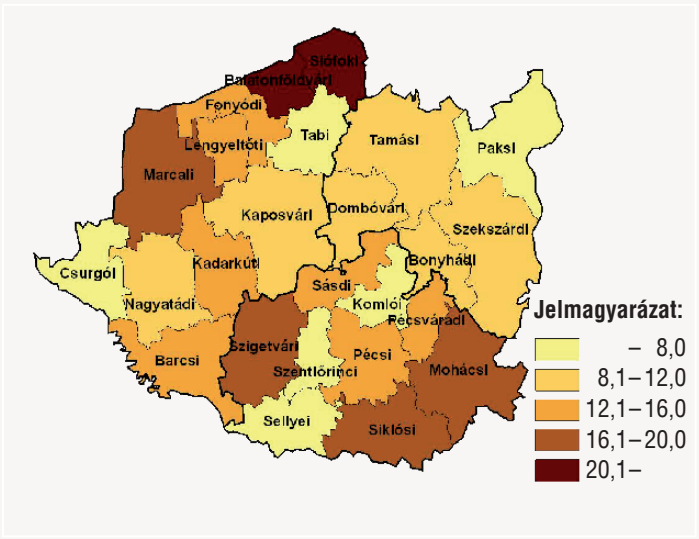
A feldolgozóipari ágazatok közül a textiliparra jutó lakosságarányos külföldi tőkeösszeg alakult az országos ágazati átlag fölött (elsősorban Tolna megye jóvoltából). Három olyan feldolgozóipari ágat említhetünk még meg, amelyekben a Dél-Dunántúlra számított mutatóérték ugyan az országos átlag alatt maradt, a régióbeli megyék értékei között azonban akadtak azt meghaladók. Nevezetesen Baranya megyében a faipar és a gép-, gépi berendezés gyártása, Somogyban pedig az elektronikai ipar fajlagos tőkeösszege volt kedvezőbb az országosnál és a 19 megye átlagánál egyaránt. Az egy vállalkozásban megjelenő átlagos külföldi tőkeösszeg a pénzügyi és biztosítási tevékenységet folytatók mellett – amelyek közül a régióban székhellyel rendelkezőt mindössze 6-ot találhattunk – a feldolgozóipar területén volt a legmagasabb, átlagosan 450 millió forintot tett ki. Ezt meghaladó vállalkozásarányos fajlagos összeget is az elektronikai iparban és a gép, gépi berendezés gyártása területén jegyeztek. Az országos ágazati átlagot is e két feldolgozóipari ágban továbbá a mezőgazdaság területén érte el az egy vállalkozásban megjelenő tőkeösszeg nagysága.

A befektetések területi egyenetlensége a régión belül is megmutatkozott. A vállalkozások száma alapján lényegesen egyenletesebb a **kistérségek szerint**i eloszlás, de mindhárom megyében a megyeszékhelyek környékén tartották nyilván a legtöbb ilyen szervezetet, a tőkevonzás azonban ettől némileg eltérően alakult. Somogy megyében ugyanis a Tabi kistérségben telepedett le olyan, nagy tőkével – de régión kívül is több megyében – működő multinacionális vállalkozás, amely nagymértékben meghatározza a térség mutatóit. A legkedvezőtlenebb helyzetben ugyanakkor a – társadalmi és gazdasági szempontból is nagyon súlyos gondokkal küzdő – Sellyei kistérség van, amely nemcsak a külföldi, de a hazai tulajdonban lévő rentábilis vállalkozásokból is nagyfokú hiányt szenved.

A régióban 2010-ben külföldi tőke részvételével működő vállalkozásoknak a legjelentősebb hányada, 24%-a a Pécsi kistérségben volt bejegyezve, s 9%-ukat Kaposvár, 7%-ukat Szekszárd környéki székhellyel tartották nyilván. A vállalkozások népességarányos fajlagos mutatószáma (sűrűsége) azonban nem ezekben a kistérségekben volt a legmagasabb. A külföldi érdekeltségű vállalkozások tízezer lakosra jutó száma Baranyában Siklós, Mohács, Szigetvár, Pécs, Sásd, Somogyban Balatonföldvár, Siófok, Marcali, Fonyód, Lengyeltóti és Barcs körzetében haladta meg a régiós átlagot, viszont egyetlen Tolna megyei kistérségben sem érte azt el. Mint már utaltunk rá, a Sellyei kistérségben a legrosszabb a helyzet, ahol mindössze két külföldi érdekeltségű vállalkozás működött (tízezer lakosra számítva ez 1,5-es átlagot jelent, a régió egészét jellemző csaknem 13-mal szemben).

6. ábra

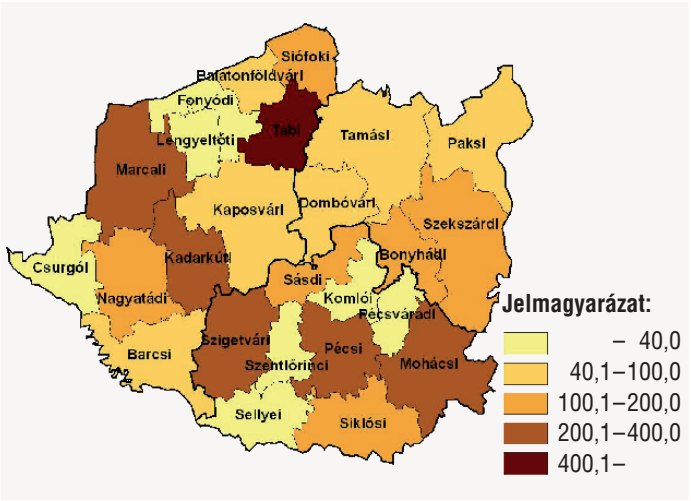
A vállalkozások tízezer lakosra jutó száma a Dél-Dunántúlon kistérségek szerint, 2010

A külföldi tőkeösszegből a Pécs körzetében működő szervezetek bő 26%-kal részesedtek, a másik két megyeszékhely környékének aránya azonban alacsonyabb volt a szervezetszám szerinti részesedésnél (5–6% közötti), a tabi kistérség cégeihez viszont 23% tartozott. Tab előnye a tőkenagyság fajlagos mutatói esetében is megmutatkozott, a térség egy lakosára 3,1 milliárd forintnyi külföldi tőkeösszeg jutott, amely csaknem 17-szerese a 186 500 forintot kitevő régiós átlagnak, és az előtte álló legmagasabb 357 200 forintos (Marcali térségét jellemző) összegnek is a kilencszerese. Baranya és Somogy megyében egyaránt nagyon nagy, 300–400-szoros különbség mutatkozott a legmagasabb és a legalacsonyabb fajlagos tőkeösszeget jegyző kistérségek között, amelyek az előbbi megyében a Szigetvári és a Sellyei, az utóbbiban pedig az imént már említett Tabi és a Csurgói kistérségek voltak. A Balaton-part térségében jellemző magas vállalkozás-sűrűség a befektetések fajlagos nagyságában már nem jelentkezett. Az ott megtelepedett ilyen vállalkozások között kevés az ipari, mezőgazdasági tevékenységet végző (amelyeknek általában a tőkeigényük is jelentősebb), jellemzőbb a viszonylag alacsony tőkenagyságú szolgáltató (leginkább a kereskedelem, idegenforgalom, ingatlanforgalmazás területén tevékenykedő) szervezetek jelenléte. Más térségekben pedig az alacsony népességarányos vállalkozásszámhoz szerény fajlagos tőkeösszeg is társult, mint pl. a Pécsi kistérség kisebb településszámú szomszédjai (komlói, pécsváradi, szentlőrinci körzetek) esetében, vagy a régió nyugati, déli határán elhelyezkedő Csurgó és Sellye környékén. A Tolna megyei térségekben egyenletesebbnek mutatkozik az egyébként meglehetősen csekély külhoni befektetések eloszlása, nem fordult elő sem kiemelkedően magas, sem aránytalanul alacsony fajlagos érték, így „mindössze” 2,5-szeres volt a szekszárdi körzetre és Tamási környékére jellemző legmagasabb és legalacsonyabb érték közötti különbség.

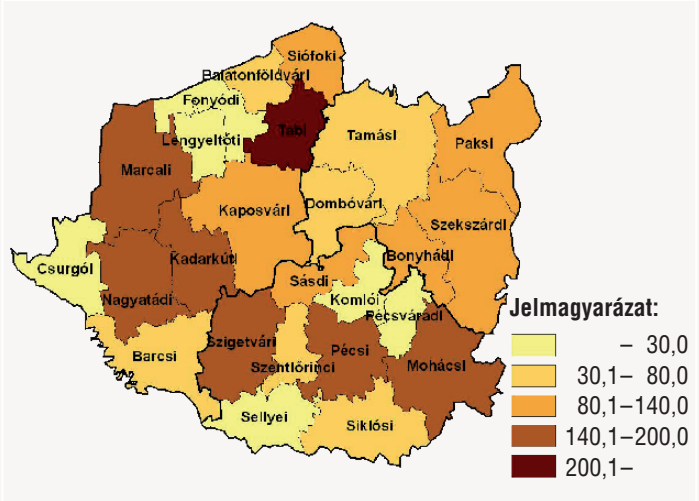
7. ábra

Az egy lakosra jutó külföldi tőkeösszeg a Dél-Dunántúlon kistérségek szerint, ezer forint, 2010

8. ábra

Az egy vállalkozásra jutó külföldi tőkeösszeg a Dél-Dunántúlon kistérségek szerint, millió forint, 2010

A külföldi érdekeltségű vállalkozások átlagos tőkenagysága is jellemzően azokban a térségekben volt magasabb, amelyekben a fajlagos tőkevonzás is erősebbnek mutatkozott. E kistérségekben gyakoriak a nagyobb tőkebefektetéseket igénylő mezőgazdasági és ipari vállalkozások. Tab térsége a vállalkozásméret alapján is kiemelkedő, de régiós átlag feletti volt az egy vállalkozásra jutó átlagos külföldi tőke összege Mohács, Szigetvár, Pécs, Marcali, Nagyatád és Kadarkút körzetében is. Tolna megye kistérségei e szempontból is a kevésbé szélsőségesek közé tartoztak.

Összefoglalóan megállapítható, hogy akárcsak az ország régiói között, a Dél-Dunántúl kisebb területi egységei között is rendkívül nagy különbség mutatkozik a külföldi tőkevonzás szempontjából. Aránylag kevés kistérséghez tartozott 2010-ben a vállalkozásokban működő külföldi tőke nagyobb hányada, és mind a népességarányos, mind a vállalkozásarányos tőkeösszeg e térségekben volt jelentősebb. A régió néhány déli és nyugati részén elhelyezkedő, viszonylag elszigetelt és több szempontból is hátrányos térsége került legkevésbé az érdeklődés középpontjába, de a Pécsi kistérség szomszédos körzetei és a Balaton-parti térségek között is gyakoriak azok, amelyekben igazán jelentős összegű tőkebefektetések nem jelentek meg.

További információk, adatok (linkek):

Táblázatok

Módszertan

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 66. szám 2012. szeptember 4.
2012/66
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/8

Tartalom

1 *Pécs, Kaposvár és Szekszárd turizmusban elfoglalt helye az ezredfordulótól napjainkig*

4 *Személysérüléses közúti közlekedési balesetek a Dél-Dunántúlon*

4 A baleseteket befolyásoló tényezők

5 Baleseti helyzetkép, 2001–2011

PÉCS, KAPOSVÁR ÉS SZEKSZÁRD TURIZMUSBAN ELFOGLALT HELYE AZ EZREDFORDULÓTÓL NAPJAINKIG

A dél-dunántúli régió megyeszékhelyei közigazgatásilag egyaránt fontos szerepet töltenek be, azonban az idegenforgalomból való részesedésük alapján jelentős különbségeket mutatnak. A három város közül Pécs szerepe a legmeghatározóbb, ezt támasztják alá a kereskedelmi szálláshelyek kapacitás és vendégforgalmi adatai is. Kaposvárra és Szekszárdra jóval kevesebb turista érkezik egy évben, és – habár eltérő népességnagyságú városokról van szó – idegenforgalmi mutatóik mégis sokban hasonlítanak egymásra.

A három településen 2011-ben összesen 71 különböző típusú **kereskedelmi szálláshely** állt rendelkezésre, amely az ország kereskedelmi egységeinek mindössze 2%-át fedte le. Ebből Pécsett 52 szálláshely fogadott vendégeket, ami összehasonlítva a jelentősebb regionális központokkal lényegi eltérést nem mutatott. Kaposváron és Szekszárdon ennél szerényebb volt a kínálat, mindössze 13, illetve 6 egység működött.

A baranyai és somogyi megyeszékhelyen az egységek számában nincs jelentős változás a korábbi évekhez képest, összetételében annál inkább. Pécsett elsősorban a magasabb igényeket kielégítő szálláshelyek száma emelkedett. A legnívósabb szállásokból, a szállodákból 2000-hez képest 12-vel több, összesen 20 várta a vendégeket. A jelenlegi kínálatra az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) cím elnyerése is pozitív hatással volt, ami nemcsak új szálláshelyek építését, hanem a meglévők korszerűsítését, bővítését is jelentette. Kaposvár az elmúlt 10 évben 3 szállodával rendelkezett, 2011 közepén azonban tulajdonosváltás és felújítás miatt ezekből mindössze egy üzemelt. Az idelátogatók számos – a 2000. évinél eggyel több, összesen 10 – panzió közül választhattak. Szekszárdon az ezredforduló óta 12-ről a felére csökkent a kereskedelmi szálláshelyek amúgy is alacsony száma. Szállodából az ezredfordulón még 6 volt a városban, majd számuk fokozatosan csökkent és napjainkban mindössze két kisebb egység üzemel. A képet némileg árnyalja, hogy a város közelében, de már annak közigazgatási határán túl a borturizmushoz kapcsolódóan több újonnan épült szálláshely is fogad vendégeket.

A tavalyi év közepén a három városban összesen közel 4700 kereskedelmi **szállásférőhely** állt a pihenni vágyók rendelkezésére. A férőhelyek mintegy héttizedét a baranyai, 16%-át a somogyi, 13%-át a tolnai megyeszékhelyen találtuk. Pécs több mint 3300 szálláshelyének többségét a szállodai (52%), a közösségi szálláshelyek (26%) és a panzió férőhelyek (18%) alkották. A város férőhely-kapacitása az ezredforduló óta kevesebb, mint a felére csökkent – ami elsősorban a kemping és kollégiumi szálláshelyek megszűnéséből adódott –, de még így is meghatározó súlypontja maradt a Baranya megyei szálláshely-kínálatnak. A csökkenés ellenére a szállodák befogadóképessége mintegy másfélszeresére nőtt a bázis időponthoz képest, így 2011-ben több mint 1700, többségében háromcsillagos szállodai férőhely közül választhattak az ideérkezők. Az újonnan átadott vagy felújított szállodai férőhelyek többsége ennél eggyel magasabb minőségi kategóriába sorolható. Kaposvár kereskedelmi férőhely-kapacitása eltörpül a Balaton déli partjának szálláshely-kínálata mellett, mégis nélkülözhetetlen összetevője a város szolgáltató szektorának. 2000-ben több mint ezer férőhely várta a pihenni vágyókat, 11 évvel később 29%-kal kevesebb (743). A közte eltelt időben e két érték között hullámzott a férőhelyek száma. Az egyes szállástípusok közül a szállodák és a panziók kapacitása mutatott állandóságot.

Szekszárdon a szerény kínálat ellenére 2000-ben a férőhelyek száma megközelítette a 900-at, ez az évtized közepére megduplázódott, majd onnantól rohamosan csökkent. 2011-ben már csak 600 férőhelyből válogathattak a turisták, melynek többségét az alacsonyabb kategóriájú szállástípusok (közösségi szálláshelyek és üdülőházak) jelentették. Az elmúlt évtizedben a legnagyobb változás a szállodai szolgáltatást érte, a város legnagyobb szállodájának bezárásával férőhelyeik száma a tizedére esett vissza.

Országos kitekintésben 2011-ben a szállásférőhelyek négytizedét a szállodai helyek jelentették, de a dél-dunántúli megyeszékhelyeket ettől eltérő arányok jellemezték. Pécsett ennél nagyobb súllyal voltak jelen a hotelek, a kapacitás több mint felét működtették, míg a csekély kínálattal jelentkező Kaposváron és Szekszárdon csak 28, illetve 15%-ot tett ki a szállodai férőhelyek aránya.

1. tábla

A férőhelyek száma a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011. július 31.

Megnevezés	Összesen	Ebből:				
		szálloda	panzió	közösségi szállás-hely	üdülőház	kemping
Pécs	3 329	1 744	587	866	32	100
Kaposvár	743	200	272	261	–	–
Szekszárd	604	88	20	288	208	–
Dél-Dunántúli megyeszék-helyek	4 676	2 042	879	1 415	240	100
Ország	340 402	135 970	34 469	45 725	28 008	96 184

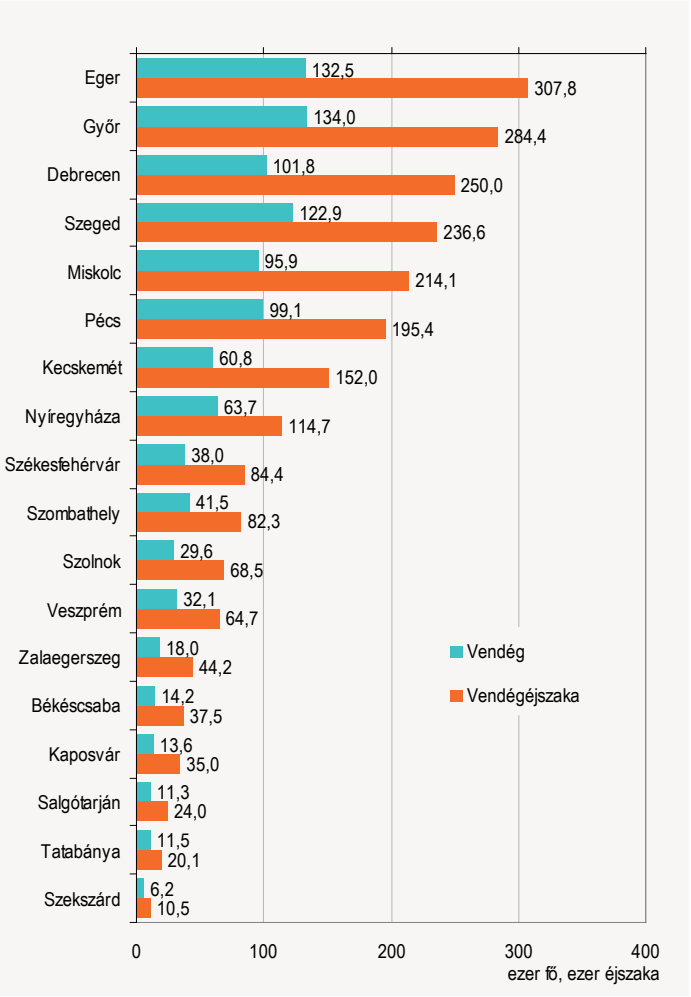
2011-ben a három városban együttesen 119 ezer **vendég** fordult meg, a **vendégéjszakák** száma 241 ezer volt. A vendégek több mint nyolctizede Pécset, 12%-a Kaposvárt és 5%-a Szekszárdot választotta. A megyeszékhelyek közül leghosszabban a somogyiban (2,6 éjszaka) időztek a turisták, majd a baranyai (2,0) és végül a tolnai (1,7) következett.

Pécs a 19 megyeszékhely rangsorában az elmúlt évtized második felétől fokozatosan veszített a pozíciójából, 2011-ben a kereskedelmi szálláshe-

lyeken regisztrált látogatók számát tekintve 6., a vendégéjszakák száma alapján 7. volt. Kaposvár a rangsor alsó harmadában foglalt helyet, 2011-ben az előző évinél eggyel hátrébb, a 16. helyre csúszott vissza. Szekszárdra érkezett a legkevesebb vendég, így továbbra is a sorrendben utolsó, 19. helyen található. Pécsett 16-szor, Kaposváron kétszer, de még a sorban utolsó előtti Tatabányán is 84%-kal több vendég fordult meg, mint a tolnai megyeszékhelyen.

1. ábra

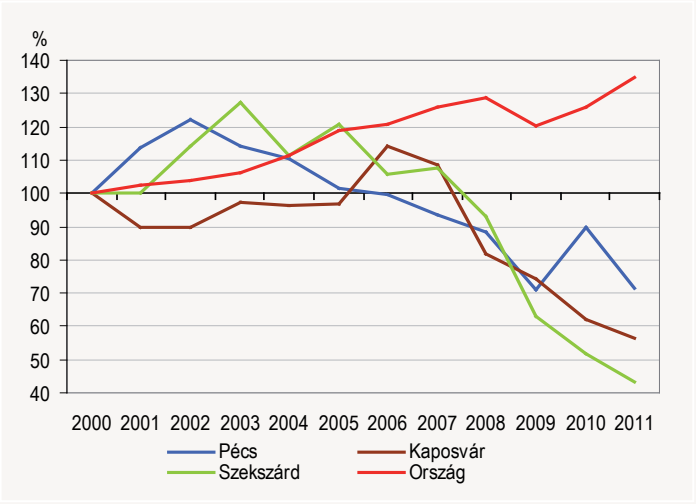
A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma a megyeszékhelyeken (Budapest nélkül), 2011

Visszatekintve az ezredfordulóra és az azt követő évekre a hazai – fővároson kívüli – nagyvárosok (Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs és Szeged) közül Pécs idegenforgalomban betöltött vezető szerepe elvitathatatlan volt. A megyeszékhely kereskedelmi szálláshelyein megszálló vendégek száma 2002-ben érte el a maximumát, ekkor közel 170 ezren keresték fel a várost. Ettől kezdve évről évre egyre kevesebb szállóvendég érkezett. A mélypontot a gazdasági válság által is érintett 2009-es esztendő jelentette, ekkor kevesebb, mint 100 ezer vendég látogatott el a baranyai megyeszékhelyre. A vendégéjszakák számának alakulását a vendégszám változásához hasonló trend jellemezte: 2002-ben a foglalások száma meghaladta a 310 ezret, míg hét évvel később 190 ezer alatt maradt. Miközben Pécs folyamatosan veszített a vonzerejéből, a hozzá hasonló méretű városok – Miskolc kivételével – kezdetben egyre több vendéget fogadtak, majd a gazdasági válság éveiben a vendégforgalmuk hanyatlani kezdett. 2010-ben az EKF-nek köszönhetően Pécsnek sikerült megállítani a korábbi időszakot jellemző turistaforgalom-csökkenést és a hazai nagyvárosok közül újra az első helyre került. A kulturális év elmúltával azonban a vendégforgalmi mutatók – bár kedvezőbben alakultak, mint az azt megelőző évben – mégiscsak erőteljesen visszaestek, és az öt nagyváros közül csupán Miskolccal maradt versenyben a város.

2. ábra

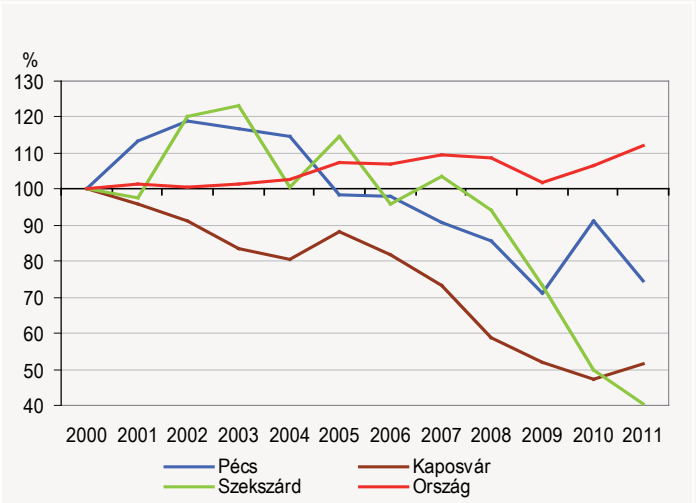
A vendégek számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken (2000=100%)

A tolnai megyeszékhelyen az évtized első felében még emelkedett a vendégszám, a legtöbben, több mint 18 ezren 2003-ban szálltak meg a városban, de ez az érték 2011-re a harmadára esett vissza. Szekszárdon a vendégéjszakák száma követte a vendégek számának változását, Kaposváron azonban a két mutató alakulása között némely években nagyobb eltérések is mutatkoztak. Utóbbi településen a vendégéjszakák száma az ezredforduló óta szinte egyenletesen csökkent, a vendégeké viszont 2006-ban és 2007-ben meghaladta a bázisév szintjét, majd onnantól folyamatosan hanyatlott. A három városban a vendégforgalom változásának tendenciája ellentétes irányú az ország egészét jellemző trenddel, ahol az eltelt időszak alatt a vendégek száma 35, a vendégéjszakáké 12%-kal gyarapodott.

3. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken (2000=100%)

A három városnak a **megye idegenforgalmában elfoglalt helyét** vizsgálva, azt látjuk, hogy a Baranyába érkező turisták elsődleges célpontja Pécs. Jelentőségét jól mutatja, hogy 2011-ben a vendégek több mint négytizede választotta a város valamely kereskedelmi szálláshelyét, lekötve a szállásfoglalások 36%-át, míg a megye egyetlen fürdővárosához, Harkányhoz a

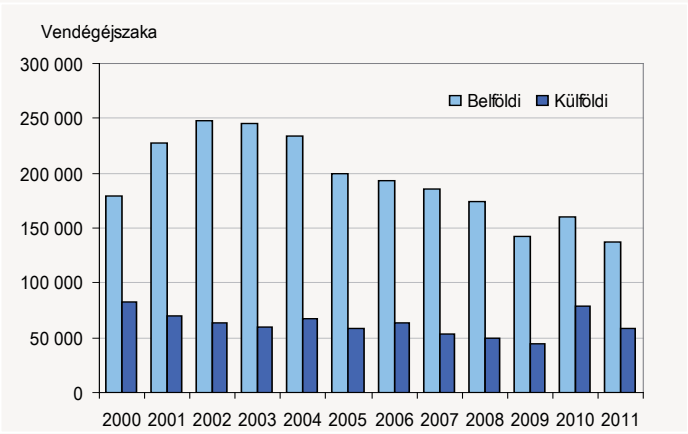
vendégek egyötöde, a vendégéjszakák 28%-a kapcsolódott. Somogy megyében az idegenforgalom a Balaton déli partján koncentrálódott, Kaposvár látogatottsága jelentősen elmaradt mögötte. Siófok, Balatonföldvár, Balatonszemes, Zamárdi és Fonyód is több látogatót fogad egy évben a kereskedelmi szállásain, mint a somogyi megyeszékhely, a vendégéjszakák számában az előbbieken túl még Balatonlelle is felülmúlta Kaposvárt, ahová 2011-ben a megyébe látogatók mindössze 3,1%-a jutott el. Tolna megyében a vendégek egytizedét fogadó Szekszárd mellett további 4-5 település bonyolított hasonló nagyságrendű forgalmat.

A lakónépességhez viszonyított vendégforgalmi adatok a vizsgált települések turizmusát egy másfajta megközelítésből mutatják. A fajlagos adatok alapján 2011-ben **1000 lakosra** Pécsett 630, Kaposváron 200, Szekszárdon 186 vendég jutott, ami mindhárom esetben elmaradt az ország egészéhez képest (804). A vendégéjszakák vetített mutatója szintén Pécsett volt a legmagasabb, 1243 éjszaka, a másik két megyeszékhelyen ugyanez a paraméter sorrendben 516, illetve 316 volt, szemben a 2000 feletti országos átlaggal.

A vendégkör összetételében is megmutatkozott a megfigyelt megyeszékhelyeknek az országos átlagtól jelentősen eltérő helyzete. Mindhárom városban a külföldivel szemben a **belföldi** turizmus súlya volt meghatározó, országosan ellenben a két vendégkör hasonló arányt képviselt. Kaposváron 2011-ben a hazai vendégek hányada kiugróan magas, 86%-os volt, a másik két városban is a forgalom háromnegyedét adták. Az elmúlt évben Pécsett 74 ezer belföldi vendéget és 137 ezer vendégéjszakát regisztráltak, ami a magas 2010. évi bázis miatt 17, illetve 14%-os visszaesést jelentett. A somogyi megyeszékhelyen az előző évihez viszonyítva 6%-kal kevesebben, közel 12 ezren fordultak meg, a lefoglalt szállások száma (31 ezer) ötödével bővült. Szekszárdon a kevesebb mint ötezer szállóvendég és a hét és fél ezer vendégéjszaka szám a pécsihez hasonló, 15 és 14%-os visszaesést mutatott.

4. ábra

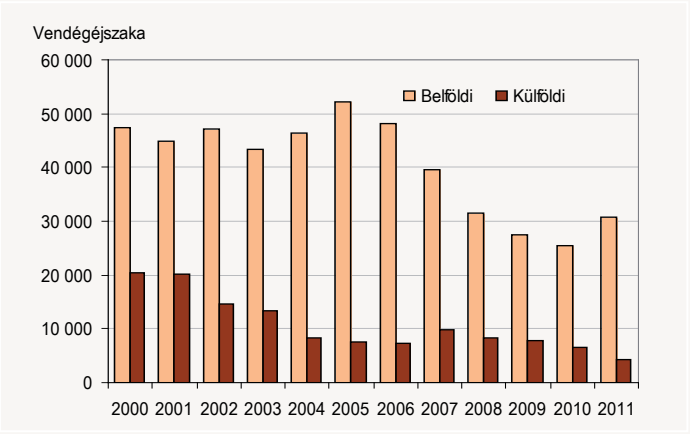
A vendégéjszakák számának alakulása Pécs kereskedelmi szálláshelyein

A KSH által megfigyelt adatok azt mutatják, hogy az elmúlt évtizedben a hazai turizmust erősödő belföldi forgalom-növekedés jellemezte, ami nagyon fontos az ágazat stabilitása szempontjából, hiszen a külföldivel szemben ez kevésbé szezonális, illetve területileg sem annyira koncentrált. Miközben országosan a belföldi vendégek száma 42, a szállásfoglalásoké 30%-kal bővült a vizsgált időszakban, addig az említett városok mindegyikében csökkent a belföldi utazók száma, Pécs esetében közel negyedével (23%), Kaposváron hatodával (16%), Szekszárdon több mint felével (52%). A vendégéjszakák száma a baranyai és tolnai megyeszékhelyen ezzel megegyezően csökkent, Kaposváron viszont ennél nagyobb, 35%-os visszaesés mutatkozott.

5. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása Kaposvár kereskedelmi szálláshelyein

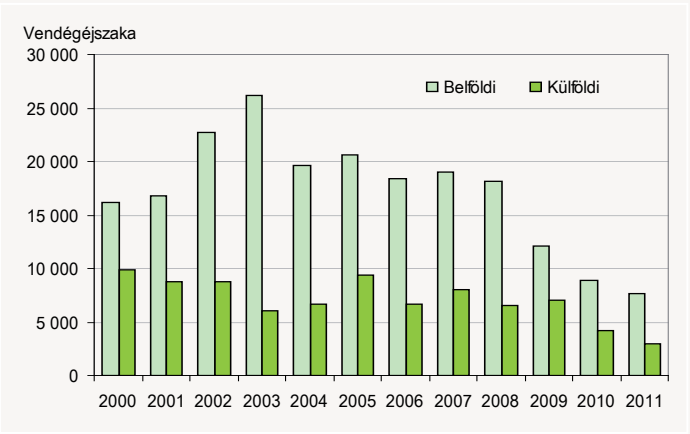

Az elemzés alá vont települések az elmúlt évtizedben folyamatosan veszítettek határon túli turisztikai piacaikból, miközben az ország egészét a **külföldi** turisták számának élénkülése és az általuk eltöltött vendégéjszakák stagnálása jellemezte.

Az ezredforduló évében Pécsett még közel 42 ezer külföldi vendéget regisztráltak, számuk 2009-re megfeleződött, majd az EKF évében jelentősen, 83%-kal gyarapodott, míg végül 2011-ben 25 ezer alá süllyedt. 2000 óta a város külföldi vendégeinek négytizedét veszítette el. A vendégéjszakák száma a bázisidőszakhoz képest kevésbé, 30%-kal csökkent. A kaposvári kereskedelmi szálláshelyeken 2011-ben 1900 külföldi mintegy 4300 éjszakára foglalt szállást. Számuk 2000-ben még meghaladta a 10, illetve 20 ezret (amiben nem kis szerepe volt az amerikai békefenntartó csapatok taszári jelenlétének). A köztes időszakban a forgalom monoton csökkenése volt tapasztalható. Szekszárd iránt a határon túlról még ennél is kevesebben érdeklődtek, a szálláshelyek 1400 vendéget és 2900 vendégéjszakát jelentettek az elmúlt évben, harmadával kevesebbet mint az időszak elején.

6. ábra

A vendégéjszakák számának alakulása Szekszárd kereskedelmi szálláshelyein

2011-ben Pécsett a külföldi vendégek 91, Kaposváron 93, Szekszárdon 98%-a valamely európai országból érkezett, a vendégéjszakák megoszlása ugyanebben a sorrendben 89, 94 és 94%-os volt. A vendégkör nagyobb részét évek óta jellemzően ugyanazon országok alkotják, de egy-egy nemzet-

közi fesztivál, konferencia vagy rangosabb sportesemény figyelemre méltó hatással van egy adott évben mind a külföldi vendégek számára, mind annak összetételére. A főbb küldő **országok** városonként különböznek. Pécsett a legszínesebb az országok palettája, bár Németországból és Ausztriából évről-évre kevesebben jönnek, a skandináv országokból és Kínából egyre nő az érdeklődés. A somogyi megyeszékhelyen a német nyelvterületről érkezők mellett az olasz turisták száma jelentős még, őket főként a vadászat vonzza ide. Szekszárdon minden tíz határon túlról jött vendégből négyen Németországból érkeztek, a kevés számú külföldi közül ők voltak a legtöbben.

2. tábla

A külföldi vendégek és vendégéjszakák számának alakulása a főbb küldő országok szerint, 2011

Országok	Vendégek	Vendégéjszakák	Átlagos tartózkodási idő, éjszaka
	összesenen belüli aránya, %		
		Pécs	
Ausztria	12,9	11,5	2,1
Finnország	3,0	4,8	3,8
Franciaország	4,6	4,6	2,3
Hollandia	3,8	3,9	2,4
Horvátország	4,0	2,6	1,5
Németország	20,1	19,8	2,3
Olaszország	5,8	5,4	2,2
Románia	4,4	3,2	1,7
Norvégia	3,6	8,2	5,3
Egyesült Államok	3,4	2,8	2,0
		Kaposvár	
Ausztria	13,9	19,0	3,1
Franciaország	5,0	4,7	2,1
Hollandia	6,9	6,8	2,3
Németország	19,0	22,0	2,7
Olaszország	12,4	13,5	2,5
Egyesült Államok	4,1	4,0	2,2
		Szekszárd	
Ausztria	4,7	3,0	1,3
Belgium	4,3	7,5	3,6
Németország	43,3	44,7	2,1
Olaszország	4,8	3,3	1,4
Svájc	8,2	7,0	1,7

Az utóbbi években a szálláshely-szolgáltatásban a kereslet átalakulása zajlik. A többszöri, de rövidebb időtartamú utazások és a magasabb színvonalon, több szolgáltatást nyújtó szálláshelyek népszerűsége növekszik. A **szállodák** vendégforgalomból való részesedése az egységek számához képest lényegesen magasabb. Az ezredfordulón Pécsett a vendégek 47, Kaposváron és Szekszárdon – a szűkösebb kínálat miatt – 73, illetve 93%-a kötődött a szállodákhoz, 2011-ben az említett városok sorrendjében 75, 29 és 59% volt a részarány. A pécsi szállodák növelni tudták forgalmukat, 2000-ben 64 ezer, 2011-ben 74 ezer vendéget fogadtak. (Egy évvel korábban, 2010-ben ennél is több, 81 ezer vendég szállt meg hotelban.)
A hazánkba látogató külföldiek szintén a szállodákat, azokon belül is a magasabb kategóriájúakat részesítik előnyben. 2000-ben a pécsi, kaposvári és szekszárdi kereskedelmi szálláshelyek külföldi vendégeinek sorrendben 74, 94 és 96%-a, napjainkban 89, 60 és 97%-a jelentkezett be valamely szállodába.

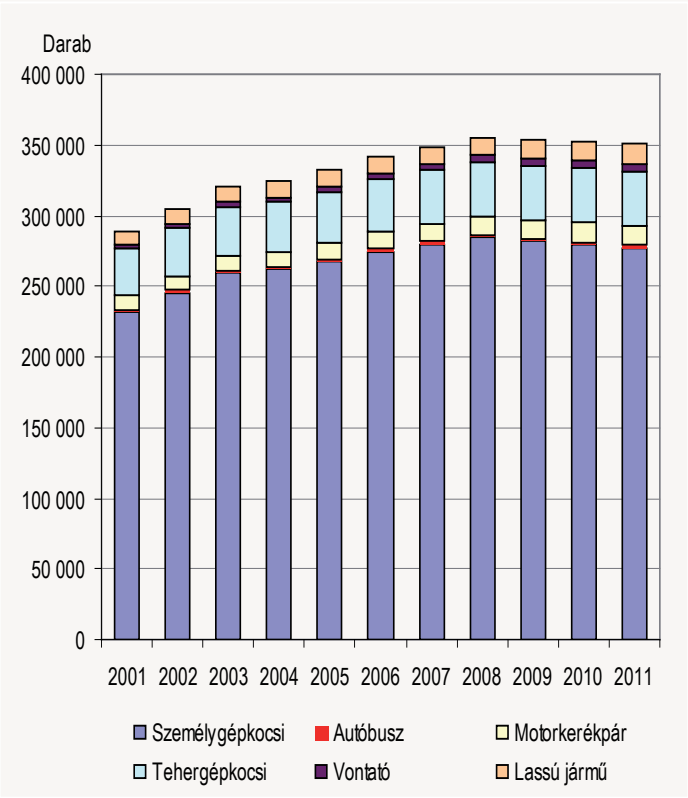
SZEMÉLYSÉRÜLÉSES KÖZÚTI KÖZLEKEDÉSI BALESETEK A DÉL-DUNÁNTÚLON

A baleseteket befolyásoló tényezők

A balesetek számát, azok kimenetelét, a személyi sérülések súlyosságát alapvetően befolyásolja a közutakon futó járművek mennyisége és azok műszaki állapota. Magyarországon a **gépjárműállomány** hosszú évekig folyamatos növekedést mutatott, míg 2009-ben fordulat következett be, és a megelőző évhez képest 1,1%-os csökkenést regisztráltak. Az utána következő két évben már lassult a fogyatkozás üteme, 2011. év végén 3 millió 721 ezer jármű volt forgalomban. Ez a darabszám 22%-kal haladta meg a 2001. évit.
2011-ben az országos gépjárműállomány 9,4%-a a Dél-Dunántúlon volt bejegyezve. A régióban a járművek számának alakulása az országos tendenciákhoz hasonlított, a 2002. és 2003. években több mint 5%-os növekedés volt tapasztalható. Később a gyarapodás üteme lassult ugyan, de így is általában 2% körül alakult. 2009-től kezdődően viszont egyenletes ütemben, évente fél százalékkal csökkent az állomány. 2011-ben 350 ezer jármű volt forgalomban a régióban, ami az utóbbi években történt fogyatkozás ellenére is közel 22%-kal haladta meg a 2001. évi szintet. Az elmúlt évben a régión belül a legnagyobb járműállománnyal Baranya rendelkezett (139 ezer), míg Somogyban 120 ezer, Tolnában 91 ezer jármű volt bejegyezve. A tíz évvel azelőtti állapothoz képest mindhárom megyében megközelítőleg egyötöddel növekedett a járművek száma. Az elmúlt évtizedek ugrásszerű gyarapodását jól jelzi, hogy a járműállomány 1990-hez képest harmadával, 1980-hoz viszonyítva pedig több mint kétszeresére emelkedett a Dél-Dunántúlon.

7. ábra

A gépjárműállomány alakulása a Dél-Dunántúlon

A gépjárművek számát a lakónépességre vetítve Somogy és Tolna megyében az utóbbi években is növekedést tapasztaltak, Baranyában

viszont 2009 óta fogyatkozást jelez a mutató. Az utolsó vizsgált évben Tolnában számították a legnagyobb „járműsűrűséget" (397db/ezer lakos), majd Somogy (381) és Baranya (358) következett a sorban. A három megyét összesítve az utolsó három évben stagnálónak mondható az arányszám, 2011-ben ezer lakosra 375 jármű jutott a régióban, 85-tel több, mint 2001-ben. A Dél-Dunántúlon bejegyzett személygépkocsik átlagéletkora évről évre mintegy fél évvel emelkedik, tavaly már 12 év felett járt. A tehergépkocsik ennél egy évvel fiatalabbak, a motorkerékpárok viszont öt évvel idősebbek voltak.

A balesetek számára mérséklő hatással lehet az **úthálózat** minőségének javulása, ugyanakkor a nagyobb haladási sebességet lehetővé tevő utak veszélyforrást is jelentenek. Az országos közutak hossza Magyarországon az elmúlt tíz évben 4,5%-kal növekedett, 2011-ben a teljes hossza 31,7 ezer km volt. Az utak hosszából a Dél-Dunántúl 15%-kal, 4700 km-es szakasszal részesedett. A régió fejlesztése az utak terén lényegesen intenzívebb volt az országos átlagnál, 8,4%-kal bővült az úthálózat 2001-hez képest. Ez a változás a többi régióét is jelentősen felülmúlta, még a 6,8%-kal gyarapodó Közép-Magyarországot is megelőzte. A kiemelkedő növekedés legfőbb oka a Dél-Dunántúlon áthaladó M6-os és M7-es autópálya építése volt az elmúlt évtizedben. A balesetek szempontjából nagyon kritikusnak számító, 6-os és 7-es főútvonalakat részben tehermentesítették az épített autópályák.

A baleseteket leginkább befolyásoló tényezőnek azok a **jogszabályváltozások**, illetve az azokat kísérő **szankciók** tekinthetők, amelyek megalkotói a közlekedés biztonságát kívánták javítani. A jogosítvány bevonásától, vagy a magas összegű pénzbüntetéstől való félelem a szabályok betartására készteti a járművezetőket. A rendőrség fokozott közúti ellenőrzésekkel, közlekedésbiztonsági akciókkal igyekszik ezt a hatást fokozni, és így a balesetek csökkenését elősegíteni. A szabályok betartatásának egyik eszköze az az évek során többször módosított közúti közlekedési előéleti pontrendszer, mely bizonyos szabálysértések elkövetése esetén pontokat rendel a szabályszegőhöz, és a maximális pontszám elérése esetén a vezetői engedély ideiglenes visszavonására kerül sor. A szabálysértésekért kirótható bírságok összegét gyakran emelték az utóbbi években, valamint bizonyos szabályszegéseket közigazgatási eljárás alá soroltak. Az ittas vezetés az azonnali jogosítvány bevonás mellett több százezer forintos pénzbüntetéssel is jár. A közlekedési rendszabályok (KRESZ) gyakori módosításainak jelentős része a balesetek megelőzésére, a közlekedő személyek védelmére irányult.

A közúti balesetek közül csak azok kerülnek a nyilvántartásba, amelyeknél személysérülés miatt rendőri intézkedésre került sor, ezért az elemzésben csak az ilyen esetek adatai szerepelnek.

Baleseti helyzetkép, 2001–2011

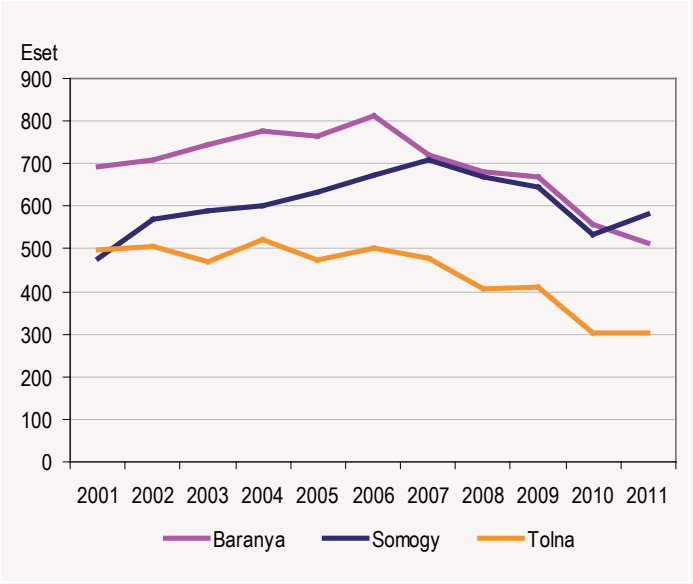
Országos átlagban a közúti közlekedési **balesetek száma** 2001–2004 között növekvő tendenciát mutatott, majd két évi stagnálás után 2007-ben szerény mérséklődés történt. A rákövetkező években határozottan csökkenő irányt vettek a folyamatok. 2011-re az öt évvel korábbi csúcshoz képest 25%-os, de 2001-hez viszonyítva is 14%-os visszaesés történt. A múlt évben 15 827 balesetet regisztráltak Magyarországon. Ezen belül halálos kimenetelű 563 volt, mintegy fele a tíz évvel korábbinak. A 4527 súlyos sérüléses baleset is jelentős, egyharmadnyi visszaesést mutatott, míg a 10 737 könnyű sérüléses szinte azonos a 2001-es esetszámmal. A balesetek kimenetele szerinti összetételében a súlyos sérüléses és halálos esetek aránya határozott csökkenést mutatott az elmúlt tíz évben, 2011-ben 28,6 és 3,6%-os volt. A könnyű sérüléses balesetek aránya folyamatosan nőtt 2001 óta, a múlt évben 67,8%-ot ért el.

A Dél-Dunántúlon az országoshoz hasonló folyamatok történtek. 2001-től a közúti tragédiák emelkedése volt megfigyelhető, majd 2007-től a régióban is mérséklődés kezdődött egészen a múlt évig, amikor is megállt a csökkenés. 2011-ben 1395 balesetet regisztráltak, egy esettel többet, mint az azt megelőző évben. Ezzel együtt is nagyon kedvező változásokat jelez, hogy öt év alatt 30%-kal, 2001-hez képest pedig 16%-kal esett vissza a balesetek száma. Hosszabb időtávra visszatekintve komoly javuló tendenciát figyelhetünk meg a közlekedésbiztonság terén. 1980-at tekintve bázisnak, – amikor még egészen más körülmények uralkodtak a közúti közlekedésben – az elmúlt évben 29%-kal kevesebb személysérüléses közúti közlekedési baleset történt, 1990-hez képest pedig az akkorinak kevesebb mint fele.

A régión belül a Baranyában történt balesetek elmúlt tíz éves változása mutat analógiát az országos illetve a régiós átlaggal; 2005 előtt növekedés, majd 2007-től erőteljes csökkenés volt tapasztalható. 2011-ben 512 baleset történt a megyében, 26%-kal kevesebb, mint tíz évvel korábban. Tolnában 2006-ig hullámzó változás volt megfigyelhető, utána jelentős mérséklődés következett be, majd 2010-ről 2011-re nem történt érdemi változás. Az elmúlt évben 303 közúti tragédia történt ebben a megyében, kétötöddel kevesebb, mint 2001-ben. Somogyban más jellegű változást írt le a görbe. Tíz évvel korábban még a régióban legkedvezőbb értéket mondhatta magáénak a megye, 2011-re azonban Baranyát és Tolnát is felülmúlta a balesetek számában. Egyedül Somogyban fordult meg az utolsó vizsgált évben a csökkenő trend, 2011-ben 580-ra, a megelőző évhez képest 8,6%-kal növekedett az esetszám. Az is ennek a megyének a sajátossága, hogy az elmúlt tíz év legalacsonyabb balesetszámát 2001-ben jegyezték fel, és a 2011-es érték 21%-kal haladta meg azt.

8. ábra

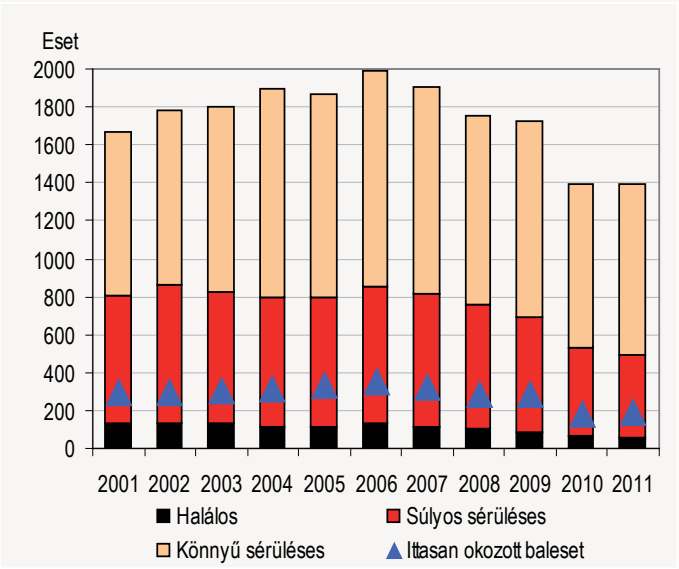
A balesetek számának alakulása a régió megyéiben

A régió szintjén az elmúlt öt év kedvező változásai a **balesetek kimenetelében** is tükröződtek. A halálos balesetek 2001-hez viszonyítva 59%-kal estek vissza, számuk 56 volt 2011-ben. Baranyában és Somogyban háromötödével, Tolnában valamivel több mint felével csökkent a halállal végződött tragédiák száma. Súlyos sérüléssel járó esetet – 34%-os csökkenést követően – 441-et regisztráltak a régióban. A három megye közül Somogy esetében beszélhetünk a tíz éves távlatban legkisebb mértékű (11%-os) fogyatkozásról, azért csak ilyen alacsony értékről, mert 2011-ben sok (195) súlyos baleset történt. Az előbbiekhez képest másképp alakult a könnyű sérüléses balesetek száma, a régiós 898 eset 3,3%-kal több, mint tíz évvel azelőtt. A mutató növekedésének legfőbb okát Somogy megyénél találhatjuk meg. Míg Baranya és Tolna megyében is csökkenést mutatott a tíz éves folyamat (7,8 és 36%-ost), addig Somogyban 78%-kal ugrott meg a könnyű sérüléssel járó esetek száma.

9. ábra

A balesetek kimenetelének alakulása a Dél-Dunántúlon

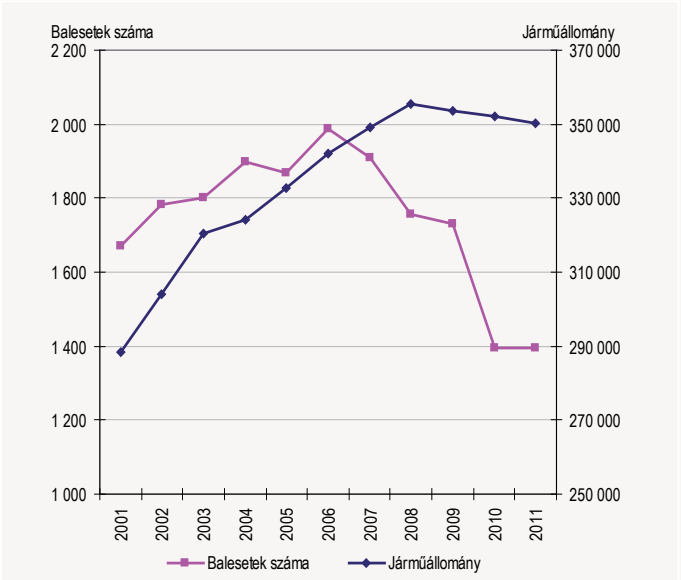
Az ittas járművezetés az elmúlt években visszaszorult a hatóságok szigorított szankcióinak is köszönhetően. Magyarországon az **ittasan okozott balesetek** száma 2008 óta csökken, négy év alatt 42%-kal esett vissza. 2011-ben az összes baleset egytizedénél, 1645 esetben állapítottak meg alkoholos befolyásoltságot az okozó személynél, ezen belül 50 alkalommal halállal végződött a közúti szerencsétlenség. Az összes ittasan okozott eset felénél személygépkocsi vezetőt találtak alkoholos állapotban, de sokszor (23%) kerékpárosnál is jelzett a szonda.

A Dél-Dunántúlon 2001 és 2011 között 35%-os csökkenést regisztráltak, az utolsó vizsgált évben 191 esetet jegyeztek fel, melyeknél az alkohol szerepet játszott. Az ilyen természetű balesetek 14%-át tették ki az összes közúti tragédiának. Baranya és Somogy megye esetében az ittasan okozott balesetek nagymértékű csökkenése főleg a 2010-ben történt változásnak tudható be. Az előbbi megye a 42%-os visszaesés eredményét meg tudta őrizni a rákövetkező évben, míg Somogyban a hasonló mértékű (40%-os) csökkenés fele 2011-re „eltűnt". Tolnában két év alatt történt meg az ugyanolyan mértékű (43%-os) fogyatkozás. 2011-ben Baranyában 64, Somogyban 92, Tolnában 35 ittasan okozott balesetet jegyeztek fel.

A **tízezer gépjárműre jutó balesetek** száma 2001 és 2006 között – a balesetek és a járműállomány együttes növekedése miatt – alig változott. 2007-től kezdett a mutató jelentősen mérséklődni. Az öt éves folyamat eredményeképpen 31%-kal csökkent az arányszám a régióban, 2011-ben 39,5-et jegyeztek fel. Míg a Baranya és Tolna megyei arányszám (36,4 és 33,2) alatta maradt az országos átlagnak (42,2), addig a somogyi mutató (47,8) bőven meghaladta azt. Ezzel együtt is különösen kedvezőnek tűnik mind a régiós mind a megyei arányszám változása, ha az 1990. évre számított 113,4-es, vagy az 1980-as 124,5-es régiós átlaggal vetjük össze.

10. ábra

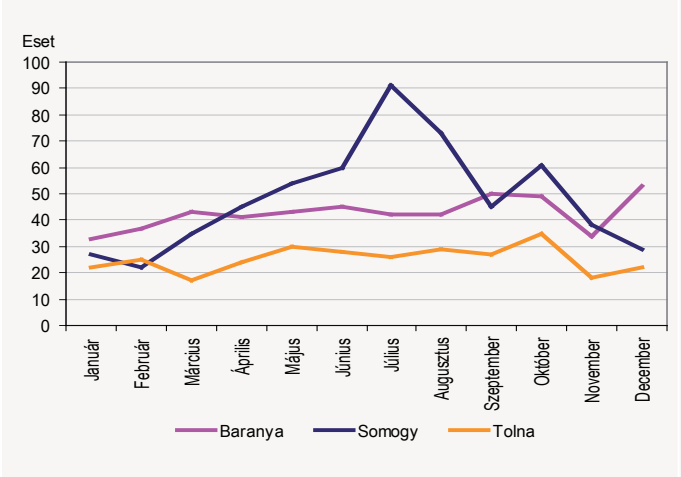
A balesetek és a járműállomány számának alakulása a Dél-Dunántúlon

2011-ben a balesetek éven belüli eloszlása a régió megyéi közül egyedül Somogyban mutatott markáns változást. A két szélsőérték, a februári és a júliusi között több mint négyszeres különbséget figyelhettünk meg. Baranya megye esetében a januári és a szeptemberi érték között mutatkozott a legnagyobb, másfélszeres differencia. Tolna megyében március és október a két érintett hónap, itt az esetszámok közötti eltérés kétszeres volt.

11. ábra

A balesetek havi eloszlása a régió megyéiben, 2011

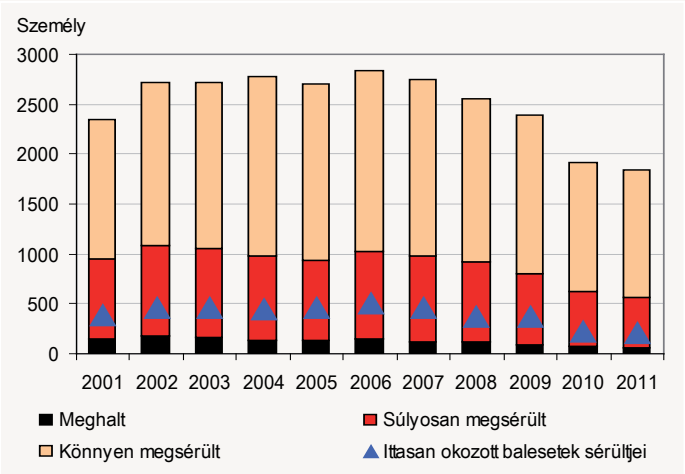

A **balesetet szenvedett személyek** számának változása tíz évre visszatekintve azonos jelleget mutat a fentiekben elemzett balesetek számának alakulásával. Országos átlagban 2006-ig emelkedő volt a tendencia, majd a 2007-es kisebb mértékű csökkenés után intenzívebb fogyatkozás történt. 2001-hez viszonyítva 18%-os, 2006-hoz képest 29%-os mérséklődés történt a sérültek számában. Tíz év alatt közel felével csökkent a balesetben meghaltak, mintegy harmadával a súlyos, 7%-kal pedig a könnyen sérültek száma. 2011-ben az országban 20 810 balesetet szenvedett közül 638-an lelték halálukat a közutakon.

A Dél-Dunántúlon is összességében pozitív tendenciák mutatkoztak a balesetet szenvedett személyek számát tekintve. A folyamatok növekedésből csökkenésbe fordulásának éve a régióban is a 2007. esztendő volt. 2011-re az öt évvel korábbi csúcsértékhez képest 35%-os, 2001-hez viszonyítva pedig 22%-os visszaesés történt. 2011-ben 1842-en sérültek meg, közöttük a halálos sérülést szenvedett személyek száma tíz év alatt 58%-kal (59-re) fogyatkozott. A súlyos sérültek 37%-kal, a könnyen sérültek 9%-kal voltak kevesebben, számuk 508 illetve 1275 fő volt. A régió megyéi közül egyedül Somogyban nem fogyatkozott a sérülést szenvedett személyek száma a 2001. évhez képest, az 5%-os emelkedést a könnyen sérültek több mint egyharmaddal való növekedése okozta, ugyanakkor a meghalt személyek száma 61%-kal, a súlyosan sérülteké 23%-kal esett vissza a megyében. Baranyában az összes sérültre vonatkoztatva 27%-os, Tolnában 41%-os fogyatkozást regisztráltak. A balesetet szenvedett személyek számának csökkenése mellett megfigyelhető a **sérülések súlyosságának** átrendeződése: a halálos és súlyos sérülések aránya folyamatosan csökkent, míg a könnyű sérüléseké emelkedett. Ennek magyarázatát az új gépkocsik biztonságának növekedésében találhatjuk meg. A balesetek összes sérültje között a meghaltak aránya tíz év alatt 6,1%-ról 3,2%-ra, a súlyos sérülteké 34%-ról 28%-ra csökkent, míg a könnyen megsérült személyeké 60%-ról 69%-ra emelkedett a régióban.

12. ábra

Balesetet szenvedett személyek számának alakulása a Dél-Dunántúlon

Az **ittasan okozott balesetekben megsérültek** száma 2001 óta 44%-kal mérséklődött a régióban, 2011-ben mindössze 213-an voltak. Az ittasság miatt áldozatul esett személyek aránya az összes sérült között mérséklődő tendenciát mutatott, tíz év alatt több mint 4 százalékpontos csökkenést követően 12%-ra fogyott.

A balesetet szenvedett személyek **forgalomban betöltött szerepük** szerinti csoportosításban a járművezetők voltak a legveszélyeztetettebbek. 2011-ben a Dél-Dunántúlon 61%-os arányban ők szerepeltek a sérültek között. Tíz évvel korábban hányaduk csak 51%-os volt. A tavalyi 59 halálos áldozat közül 40-en a kormány mögött ültek. Utas és forgalmi személyzet a 29%-át, míg gyalogos a 11%-át tette ki a sérülést szenvedett személyeknek.

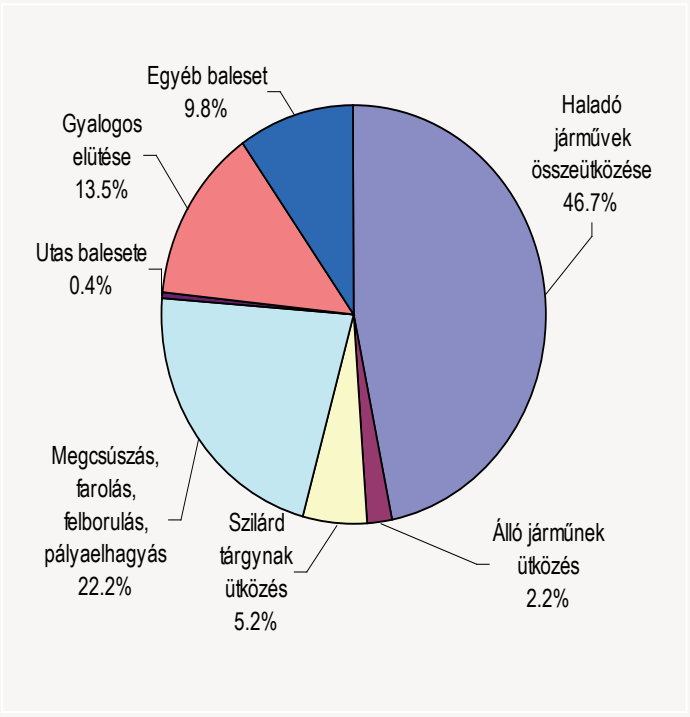
A **százezer lakosra jutó balesetet szenvedett személyek** száma Baranyában negyedével, Tolnában mintegy harmadával csökkent 2001 és 2011 között. Ezzel szemben Somogyban 12%-os növekedést mértek, a múlt évi 238-as mutató egyharmaddal emelkedett ki a másik két megye szinte azonos (176) szintjéből. A régió átlagában 197 sérült jutott százezer lakosra 2011-ben, 17%-kal kevesebb, mint tíz évvel korábban. Országos átlagban ez a mutató 12 fővel magasabb volt (209), mint a Dél-Dunántúlon.

A **balesetet előidéző okok** között az utóbbi öt esztendőben a járművezetők hibáit egyre nagyobb arányban állapították meg a vizsgáló hatóságok, 2011-re már 93%-ra nőtt ez a részesedés a Dél-Dunántúlon. (Országosan az évek során hasonló aránynövekedés zajlott le, a múlt évben a járművet vezető személyeket 92%-ban hozták összefüggésbe a baleseti okokkal.) A vezetők hibái közül a sebesség nem megfelelő alkalmazása egyharmad részaránnyal szerepel, majd az egyaránt ötödrészt képviselő szabálytalan irányváltoztatás, haladás és kanyarodás valamint az elsőbbség meg nem adása kategóriák következnek a sorban. A figyelmetlen, gondatlan vezetés 9,0, a szabálytalan előzés 4,5%-os aránnyal szerepel az összes előidéző okot tartalmazó feljegyzések között. A vezetőkön kívül a gyalogosok hibáit az esetek 4,2%-ában sorolták fel az okok között.

A **balesetek természetét** vizsgálva a régióban az elmúlt tíz évben az esetek megközelítőleg felében – 2011-ben 47%-ában – a haladó járművek összeütközése fordult elő a régióban. (Országosan ez az arány magasabb, 54%-os volt.) 2011-ben a Dél-Dunántúlon 652 ilyen eset történt, 15%-kal kevesebb, mint 2001-ben. Megcsúszás, farolás, felborulás, pályaelhagyás a balesetek mintegy ötödében jelentkezett. A 309 eset 17%-os csökkenést jelzett a tíz évvel korábbi értékhez képest. Gyalogost 189 alkalommal ütöttek el a közlekedők. Ez a kategória számában 45%-os visszaesést mutatott, továbbá arányában is visszaszorult, az összes baleset 14%-át tette ki.

13. ábra

A balesetek megoszlása természetük szerint a Dél-Dunántúlon, 2011

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu
Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 75. szám 2012. október 2.
2012/75
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/9

Bölcsődei ellátás a Dél-Dunántúlon

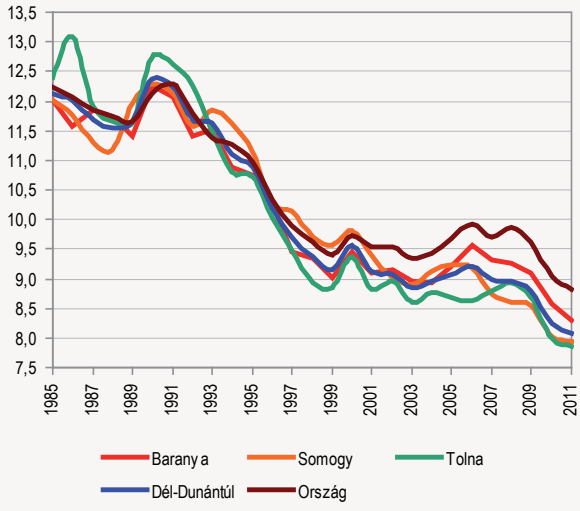
Hazánkban – nem csak megélhetési, hanem egyéb okokból is – a két keresőre épülő családmodell vált általánossá. A gyors gazdasági fejlődés, a tudomány haladási üteme nem engedi meg a munkahelytől való hosszú távolmaradást. Mivel a karrierépítés – mely egyre több nő számára fontos tényezővé vált – fiatal korra esik, napjainkban a gyermekvállalás kitolódásának problémaköre igencsak aktuálissá vált. A családok szempontjából kiemelkedően fontos a szülők munkahelyének megtartása, ezért az anyák a szülést követően igyekeznek minél előbb visszatérni a munkaerőpiacra. Nem mindegy azonban számukra, hogy a napközbeni kisgyermekellátás milyen gondozási formák keretében, milyen színvonalon történik, illetve az sem utolsó szempont, hogy mindez mennyibe kerül. Elemzésünkben a bölcsődei intézményrendszer rövid történeti áttekintését követően bemutatjuk a dél-dunántúli régió bölcsődéinek legfontosabb mutatóit és az azokban 1985 és 2011 között bekövetkezett változásokat, továbbá érintőlegesen ismertetjük, mely intézmények nyújthatnak a bölcsődén kívül megoldásokat a gyermekek napközbeni ellátására.

A bölcsődék létrehozásához külföldön és hazánkban egy az 1850-es évekből származó dokumentum szerint a következők szolgáltattak indokot: *„…kivált a szegény mesteremberek, gyári munkások és napszámosok kisdedeiket vagy egészségtelen lakaikban, sokszor földalatti, setét és bűzös pinczékben a kenyérkereset ideje alatt naphosszat elzárják, vagy munkahelyére magukkal czipelvén, a szegényeket nap-, szél-, eső-, hideg-, zörgésnek egyaránt kiteszik, s így magzataikat már csecsemő korukban testben megromolva, vagy elnyomorodva, szép rendeltetésükre alkalmatlanokká, a társaságnak pedig gyakran terhére válnak.”* A **világ első** créches (jászol, bölcsőde) néven ismert kisdedóvó intézete Francois Marbeau-nak köszönhetően 1844-ben nyitotta meg kapuját Párizsban. Az elkövetkezendő alig fél évtizedben a kormány és az egyház támogatottságát élvezvén Franciaországban már 400-nál is több bölcsőde működött. A követők között az első ország Belgium volt a sorban, de nem maradt le Anglia, Olaszország, Dánia és Németország, valamint Ausztria sem. Magyarországon szintén megfogant a bölcsőde alapítás gondolata, hiszen a szövödék, mosodák, varrodák sok nőt foglalkoztattak és a kisgyermekes anyák rá voltak kényszerülve, hogy munkát vállaljanak. A Pesti Első Bölcsődei Egylet lelkes munkájának eredményeként **1852. április 21**-én a pesti Kalap utcában megnyílt az első **magyar bölcsőde**. Népszerűsége folytán az igények növekedésével fiókbölcsődéket létesítettek. 1915-ben megalakult az Országos Stefánia Szövetség, mely egyebek között bölcsődék létesítésére és működtetésükre is vállalkozott, illetve Heim Pál kezdeményezésére még gondozónőképzést is elindított. A II. világháborút követően a bölcsőde ismét fontos szerepet kapott, hisz a **nők tömeges munkába állása**, az anya- és gyermekvédelem fejlesztésének szükségessége egyaránt indokolták ilyen intézmények működtetését. Az 50-es években a bölcsődei hálózat fejlesztése állami feladattá vált, az akkori foglalkoztatáspolitikai nézetek a női foglalkoztatottság növelését szorgalmazták, így a gyermekintézmények gyorsabb fejlesztését tűzték ki célul. 1960-ig a bölcsődei férőhelyek száma a háborút megelőző mindössze 1000-ről **harmincszorosára** emelkedett. Ebben a korszakban a bölcsődék megőrző jellegét felváltotta a gondozó-nevelő szemléletmód, így más személyi és tárgyi feltételeket is követelt az előző évtizedekhez képest. 1970-től a szakirodalom szerint a bölcsődei nevelés fejlődésének egy dinamikus időszaka következett, mikor is a mennyiségi fejlesztés mellett már a minőségre is nagy hangsúly helyeződött. Ezt követően, **a rendszerváltás** során bekövetkezett gazdasági-társadalmi változások a bölcsődei hálózatra is **kedvezőtlenül** hatottak.

Tekintve, hogy a bölcsődei rendszerben 1985-től egy **hanyatlási szakasz** vette kezdetét, mely a kilencvenes években a totális széteséshez vezetett, elemzésünk – a főbb mutatók tekintetében – az 1985. évi és a legfrissebb, 2011. évi adatok összevetésével készült. Az 1985. évtől a bölcsődék és a férőhelyek száma folyamatosan csökkent, mely egyrészt a **gyermeklétszám fogyatkozás**ával, másrészt a bölcsődéket fenntartó **önkormányzatok jövedelmi pozíciójának romlás**ával magyarázható. A bölcsődék számának a kilencvenes években mutatkozó drasztikus visszaesése döntően az 1990-ben életbe lépett helyi önkormányzatokról szóló törvénnyel hozható kapcsolatba, amely a bölcsődei ellátást nem sorolta a települési önkormányzatok kötelező feladatai közé. Fenntartásuk önként vállalt önkormányzati feladattá vált, melyhez az 1996. évig bezárólag nem kaptak normatív állami támogatást. Ez utóbbit feloldotta az 1997-től életbe lépett országgyűlési döntés, miszerint a bölcsődék ismét hozzájuthattak állami támogatáshoz. A számukban mutatkozó csökkenő tendencia további okaként a születések számának mérséklődése, valamint a munkanélküliség egyre szélesebb körben való elterjedése is szerepet játszhatott.

1. ábra

1000 lakosra jutó élveszületések száma, 1985–2011

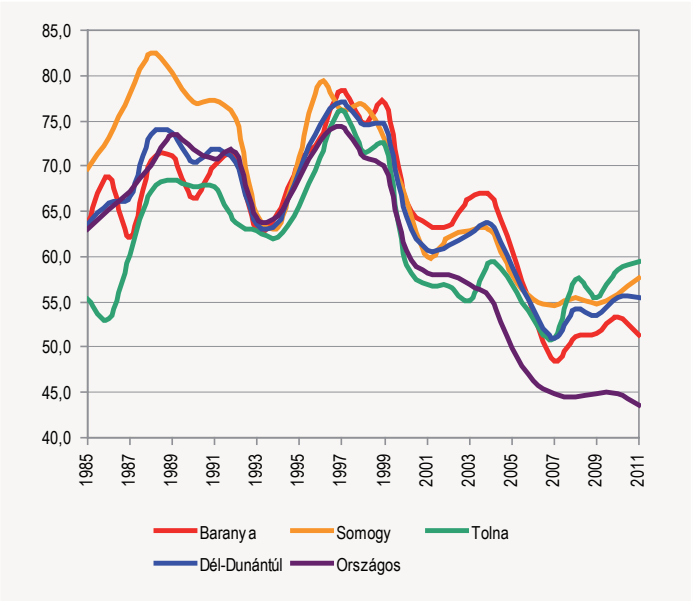

Az **élveszületések** huzamosabb ideje tartó csökkenése jelentősen befolyásolja a bölcsődei ellátásban érintett korosztályokba tartozó gyermekek számának alakulását. 2011-ben a Dél-Dunántúlon az élveszületések száma 41%-kal maradt el az 1985. évitől, országosan ugyanekkor 32%-os csökkenést regisztráltak. A régió megyéi közül a születésszámban tapasztalható visszaesés mértéke 1985–2011 között Tolnában volt a legmagasabb

(45%), Baranyában pedig a legkisebb (38%), míg Somogyban a régiós értékkel megegyezően, 41%-ot ért el. A csökkenő születésszámmal szoros összefüggésben évről évre kevesebb a bölcsődéskorú. 2011 végén a 0–3 évesek száma a régióban 31 942 főt tett ki, 35%-kal kevesebbet, mint 1985-ben. (Országosan ugyanekkor 26%-os volt a csökkenés.) A három megye közül – az élveszületések számában bekövetkező legnagyobb hanyatlást elszenvedett – Tolnában fogyatkoztak meg leginkább (41%-kal) a népességen belül a 3 éven aluliak, Somogyban 35, Baranyában 32%-kal apadt a számuk az évek során. 2011-ben országos átlagban 8,8 élveszületés jutott ezer lakosra, szemben az 1985. évi 12,2-del. Dél-Dunántúlon a nyers élveszületési arányszámok az elmúlt kettő és fél évtized során 1985 és 2000 között szorosan az országos érték közelében alakultak, 2001-től 2008-ig 0,4-ről 0,9-re emelkedett az arányszámok közötti különbség az országos javára, majd 2009-től az eltérés nagyon lassú csökkenő irányba fordult, így 2011-ben 0,8-del maradt el a régió arányszáma az országostól. Az élveszületések mellett fontosnak tartjuk megvizsgálni a **terhességmegszakítások** alakulását is, melyben szintén jelentős változások történtek. Míg az országban 1985-ben 100 élveszületésre 63 abortusz jutott, 2011-ben már „csak" 44. Ez azt jelenti, hogy 1985-ben Magyarországon 82 ezer, 2011-ben pedig közel 38,5 ezer terhességet szakítottak meg. A Dél-Dunántúlon ennél kedvezőtlenebb helyzetet tükröznek az adatok, míg 1985-ben az országoshoz hasonló, 63,5 abortusz jutott 100 élveszületésre, addig 2011-ben még mindig magas értéket, 55,4-et képviselt ez az arányszám. A vizsgált 26 év alatt a régió 3 megyéje közül kettőben csökkenést (Baranyában 12,4-es, Somogyban 11,9-es), míg Tolnában 4,1-es növekedést regisztráltak az arányszám tekintetében. A fentiek kapcsán arra kívántunk rávilágítani, hogy a terhességmegszakítások magas aránya, amely meghatározó szereppel bír az élveszületések számának csökkenésében, szintén közrejátszhatott a bölcsődei férőhelyek számának mérséklődésében.

2. ábra

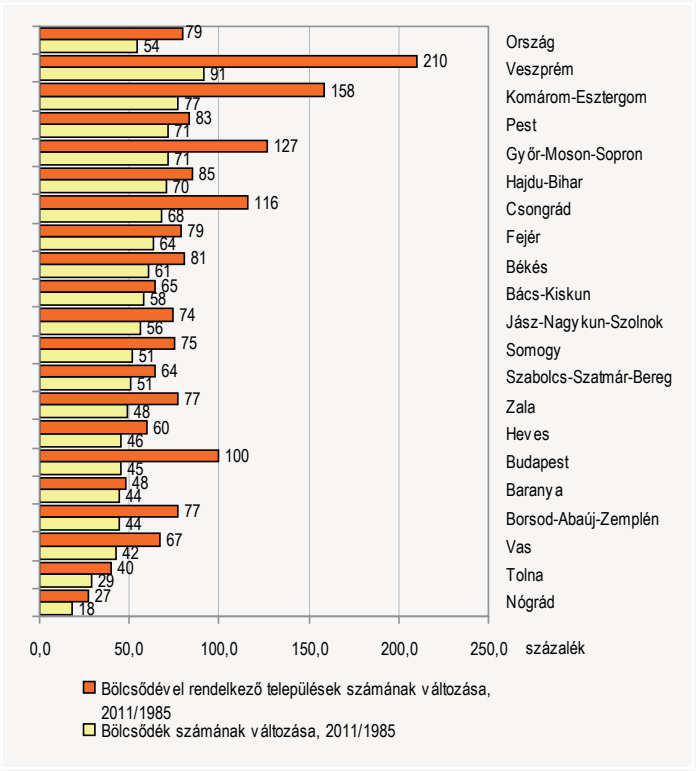
100 élveszületésre jutó terhesség-megszakítások száma, 1985–2011

Az országos adatok alapján a **bölcsődék száma** az elmúlt 26 év során az 1985. évihez képest felére csökkent, a települések ilyen típusú intézményi ellátottsága pedig 3 százalékponttal romlott. A vizsgált két és fél évtized alatt Veszprém megyében megkétszereződött, Komárom-Esztergomban pedig másfélszeresére emelkedett a bölcsődével rendelkező települések köre, a bölcsődék száma azonban 2011-ben még így sem érte el az 1985. évi értékeket, 9, illetve 23%-kal alatta maradt annak. A bölcsődék felszámolásának abszolút vesztesei Nógrád és Tolna, míg az előbbiben, 1985-ben 22, addig 2011-ben mindössze 4, utóbbiban a kezdeti 34-ből napjainkban 10 üzemel. Nógrádban a bölcsődeszám 82%-os visszaesése együtt járt a települések ellátottságának 73 százalékpontos csökkenésével. A Tolna megyei 71%-os bölcsődeszám apadás 60 százalékpontos ellátottság csökkenést vont maga után. A bölcsődék számában bekövetkezett csökkenés mértékét azért nem érte el a bölcsődével rendelkező települések számának csökkenése, mert a legnagyobb arányú intézménybezárások a városokat érintették, ezáltal az a település számra nem volt hatással. Természetesen számos község bölcsődéje is áldozatul esett a kedvezőtlen folyamatoknak.

3. ábra

A bölcsődék és a bölcsődével ellátott települések számának alakulása 2011-ben (1985=100,0)

A gyermekvédelmi törvény kötelező feladatként rendeli el a 10 ezernél nagyobb lélekszámú települések önkormányzatainak bölcsőde működtetését. Ennek ellenére 2011-ben az ország 144 – 10 ezer feletti lakosságszámmal bíró – települése közül 11-ben, köztük egy megyei jogú városban, Salgótarjánban, a jogszabályt figyelmen kívül hagyva, nem üzemeltettek bölcsődét. Ugyanakkor bőségesen vannak olyan önkormányzatok is, amelyek számára nem volna kötelező, mégis tartanak fenn bölcsődét. Az elemzés során két olyan községet is találtunk, amelyek népessége az 500 főt sem érte el, mégis rendelkeztek ilyen szolgáltató intézménnyel. A településnagyság növekedésével egyértelműen nő annak valószínűsége, hogy a településen van bölcsőde, illetve, hogy több bölcsőde is működik. A rendelkezésünkre álló 2011. évi adatok alapján az ország 3 154 településének egytizede (348 település) tartott fenn bölcsődét (1985-ben 14,1%-os volt ez az arány), melyek kétharmada jellemzően a városokban volt fellelhető. Hazánk 2 826 községének mindössze 4%-ában, míg városainak 69, megyei jogú városainak pedig 96%-ában tudták a családok a bölcsődék nyújtotta szolgáltatásokat elérni.

A Dél-Dunántúlon ennél hátrányosabb helyzet rajzolódott ki, a 655 település mindössze 5%-a (1985-ben még közel 10%-a) büszkélkedhetett ilyen intézménnyel, azoknak is 76%-a városi ranggal rendelkezett. Tehát a községek messze az országos átlag alatti ellátottsággal bírtak, alig több mint egy százalékukban volt bölcsőde. A városok ellátottsága ugyan elmaradt az országostól, de a 61%-ával megközelítette azt. A régió megyéit nézve bölcsődei ellátottság tekintetében Tolnában alakult legjobban a helyzet, ott ugyanis a 109 település 7,3%-ában találtunk bölcsődét (26 éve még ez az érték 18,3%-ot tett ki). Ennél Somogyban mindössze egy százalékponttal

volt kedvezőtlenebb az ellátottság, ott a 245 település 6,1%-ában működtettek ilyen intézményt, szemben az 1985.évi 8,4%-os aránnyal.

1. tábla

A bölcsődével rendelkező települések száma település típus szerint, 2011

Település típusok	Bölcsődék száma				Összesen
	0	1	2–5	6-nál több	
Baranya					
499 lakos alatti község	208	–	–	–	208
500–999 lakosú község	49	–	–	–	49
1 000–1 999 lakosú község	23	1	–	–	24
2 000–4 999 lakosú község	5	1	–	–	6
Város	5	8	–	–	13
Megyei jogú város	–	–	–	1	1
Baranya összesen	**290**	**10**	**–**	**1**	**301**
Somogy					
499 lakos alatti község	117	–	–	–	117
500–999 lakosú község	64	–	–	–	64
1 000–1 999 lakosú község	37	4	–	–	41
2 000–4 999 lakosú község	6	1	–	–	7
Város	6	9	–	–	15
Megyei jogú város	–	–	1	–	1
Somogy összesen	**230**	**14**	**1**	**–**	**245**
Tolna					
499 lakos alatti község	31	–	–	–	31
500–999 lakosú község	30	–	–	–	30
1 000–1 999 lakosú község	23	1	–	–	24
2 000–4 999 lakosú község	13	–	–	–	13
Város	4	6	–	–	10
Megyei jogú város	–	–	1	–	1
Tolna összesen	**101**	**7**	**1**	**–**	**109**
Dél–Dunántúl					
499 lakos alatti község	356	–	–	–	356
500–999 lakosú község	143	–	–	–	143
1 000–1 999 lakosú község	83	6	–	–	89
2 000–4 999 lakosú község	24	2	–	–	26
Város	15	23	–	–	38
Megyei jogú város	–	–	2	1	3
Dél-Dunántúl összesen	**621**	**31**	**2**	**1**	**655**
Ország					
499 lakos alatti község	1 095	2	–	–	1 097
500–999 lakosú község	671	4	–	–	675
1 000–1 999 lakosú község	597	27	1	–	625
2 000–4 999 lakosú község	328	68	–	–	396
5000 lakos feletti község	20	13	–	–	33
Város	94	172	38	–	304
Megyei jogú város	1	–	11	11	23
Budapest	–	–	–	1	1
Ország összesen	**2 806**	**286**	**50**	**12**	**3 154**

A jellemzően aprófalvas Baranya megye rendelkezett 2011-ben a legroszszabb ellátottsági mutatóval, 301 települése közül csupán 11 tartott fenn bölcsődét, ez a 3,7%-os arány messze alatta maradt az 1985. évi 7,8%-osnak. A bölcsődék döntő többsége a régió mindhárom megyéjében a városokban működött (Tolnában 88, Baranyában 82, Somogyban pedig 67%).

2. tábla

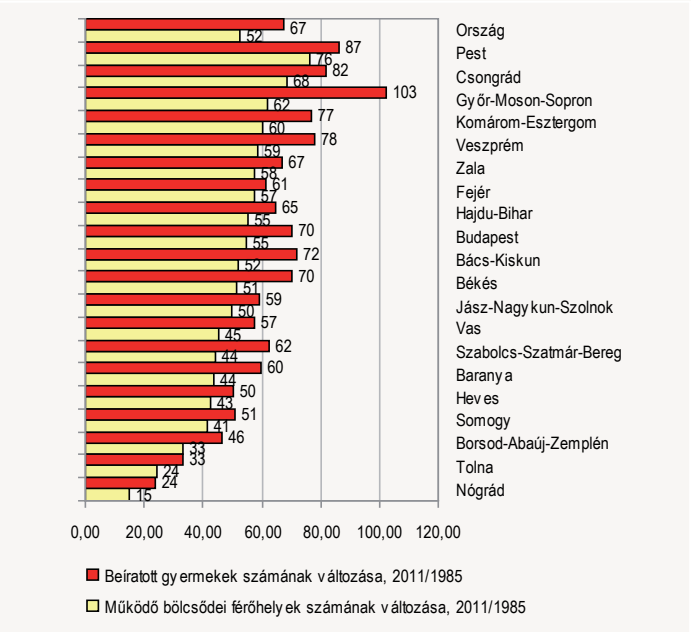
A bölcsődei ellátottság alakulása a Dél-Dunántúlon

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
1985				
Bölcsődével rendelkező települések száma	23	20	20	63
Bölcsődével rendelkező települések aránya	7,8	8,4	18,3	9,8
1990				
Bölcsődével rendelkező települések száma	15	18	18	51
Bölcsődével rendelkező települések aránya	5,1	7,6	16,7	7,9
2000				
Bölcsődével rendelkező települések száma	7	14	7	28
Bölcsődével rendelkező települések aránya	2,3	5,7	6,5	4,3
2011				
Bölcsődével rendelkező települések száma	11	15	8	34
Bölcsődével rendelkező települések aránya	3,7	6,1	7,3	5,2

Országosan a bölcsődék és a **férőhelyek** számában közel azonos arányú csökkenést tapasztalhattunk az elmúlt 26 év során. 2011-ben feleannyi – 35 450 – férőhelyen tudták fogadni a bölcsődés korú gyermekeket, mint 1985-ben. A bölcsődeszám tekintetében a legkevesebb elvonással érintett Veszprém megye a férőhelyek vonatkozásában már nagyobb veszteséget szenvedett, a megszüntetés mértéke ugyanis a vizsgált időszakban 40% fölött alakult. 15 megyében a férőhelyek számában bekövetkezett csökkenés meghaladta a bölcsődék számában végbemenőt, kettőben és Budapesten a bölcsődék száma csökkent jobban, és ugyancsak 2 megyében közel azonos mértékű visszaesés zajlott le.

4. ábra

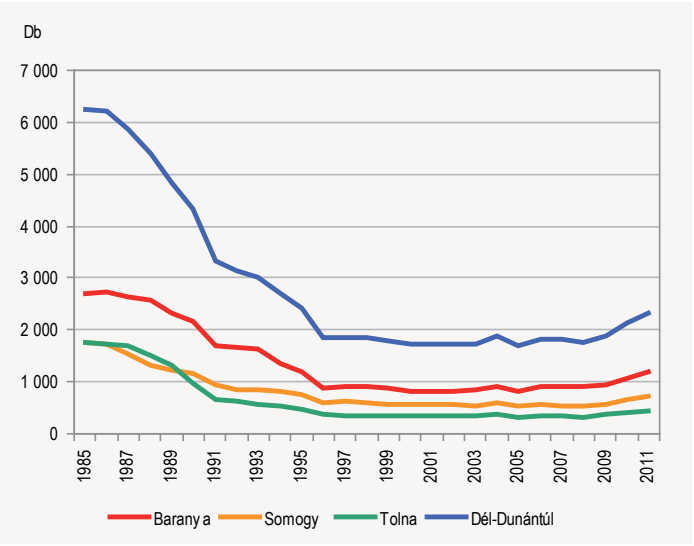
Működő bölcsődei férőhelyek és a beíratott gyermekek számának változása, 2011 (1985=100,0)

2011-ben a hazai bölcsődékbe **beíratott gyermekek** száma kevéssel 36 400 fő fölötti volt, de még így is csak 67%-át jelentette az 1985. évinek. Mindössze egyetlen egy megyének sikerült elérnie és kissé meghaladnia a bázis évi szintet; Győr-Moson-Sopron megyében 46-tal több gyermeket írattak be 2011-ben 1985-höz képest.
Dél-Dunántúlon a férőhelyek állományában az országosnál jóval nagyobb mértékű, közel 63%-os visszaesés következett be a vizsgált időszakban, így 2011. évben mindössze 2 336 működött az 1985. évi 6 242-vel szemben. A régión belül Tolna megyében a 2011. évben működő férőhely kapacitás mindössze 24%-át tette ki a 26 évvel ezelőttinek, míg Somogyban és Baranyában a csökkenés mértéke 59 illetve 56 százalékpontot mutatott.

5. ábra

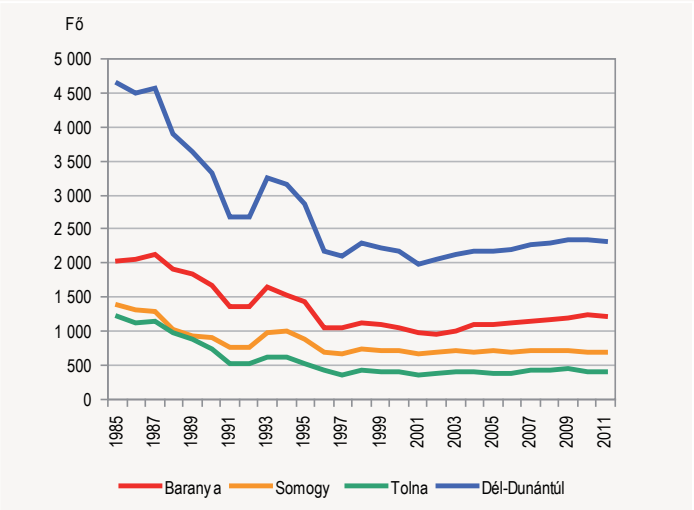
Működő bölcsődei férőhelyek a Dél-Dunántúlon

A dél-dunántúli régió bölcsődéibe 2011-ben 2 322 gyermeket írattak be szüleik, számuk mintegy fele volt az 1985. évinek. Napjainkban Tolnában kétharmadával, Baranyában kétötödével kevesebb gyermeket jeleztek a bölcsődei statisztikák a 26 évvel ezelőttihez képest, Somogyban pedig a változás nagyjából megegyezett a régiós átlaggal.

6. ábra

Bölcsődébe beírt gyermekek száma a Dél-Dunántúlon, május 31.

A nagyobb lakosságot koncentráló településtípusokban a csecsemők és kisgyermekek eloszlását követi a bölcsődei kapacitás eloszlása. A párhuzamosság az apró-, kis- és középfalvas típusokban szakad meg, ahol bölcsődei férőhely csak elvétve található.

3. tábla

A bölcsődés korúak, a bölcsődék és az állandó bölcsődei férőhelyek eloszlása, 2011

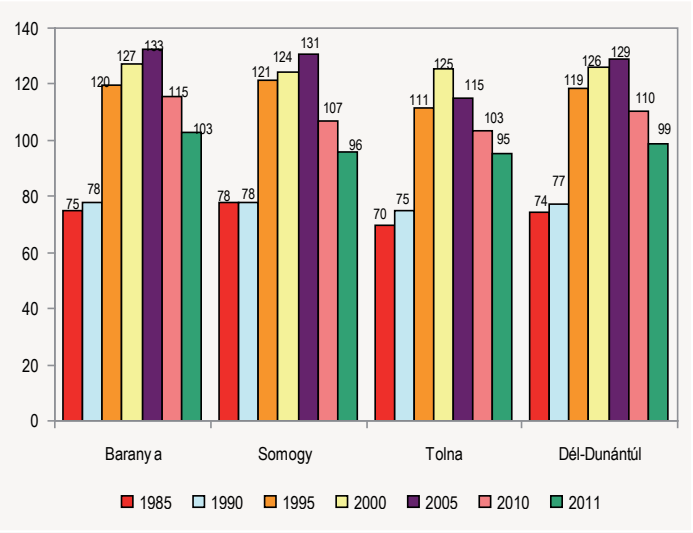
Település típusok	0 – 3 évesek	Bölcsődék	Férőhelyek
	eloszlása, %		
Baranya			
499 lakos alatti község	13,9	0,0	0,0
500–999 lakosú község	8,9	0,0	0,0
1 000–1 999 lakosú község	8,1	4,2	0,8
2 000–4 999 lakosú község	3,7	4,2	1,7
Város	24,9	33,3	27,8
Megyei jogú város	40,5	58,3	69,7
Baranya összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Somogy			
499 lakos alatti község	10,7	0,0	0,0
500–999 lakosú község	14,7	0,0	0,0
1 000–1 999 lakosú község	17,5	21,0	9,8
2 000–4 999 lakosú község	5,2	5,3	1,4
Város	30,0	47,4	50,8
Megyei jogú város	21,9	26,3	38,0
Somogy összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Tolna			
499 lakos alatti község	4,0	0,0	0,0
500–999 lakosú község	9,7	0,0	0,0
1 000–1 999 lakosú község	13,3	10,0	2,8
2 000–4 999 lakosú község	16,1	0,0	0,0
Város	40,1	60,0	64,2
Megyei jogú város	16,8	30,0	33,0
Tolna összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Dél–Dunántúl			
499 lakos alatti község	10,5	0,0	0,0
500–999 lakosú község	11,0	0,0	0,0
1 000–1 999 lakosú község	12,4	11,3	4,0
2 000–4 999 lakosú község	7,1	3,8	1,3
Város	30,3	43,4	41,6
Megyei jogú város	28,7	41,5	53,1
Dél-Dunántúl összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Ország			
499 lakos alatti község	2,6	0,2	0,1
500–999 lakosú község	4,4	0,6	0,1
1 000–1 999 lakosú község	8,7	3,9	1,0
2 000–4 999 lakosú község	11,3	9,8	3,6
5000 lakosnál nagyobb község	2,6	1,9	0,9
Város	31,8	37,8	30,8
Megyei jogú város	20,2	22,9	30,7
Budapest	18,4	22,9	32,8
Ország összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A beírt gyermekek és a férőhelyek számának összevetéséből kiderül, hogy a régió bölcsődei 2011-ben nagyjából 100%-os kihasználtsággal működtek (országosan ez az arány 102,8%). Kisebb mértékű zsúfoltság egyedül Baranyában jelentkezett, ahol száz működő férőhelyre 103 gyermek jutott, Somogyban és Tolnában a mutató 4, illetve 5%-kal maradt el a teljes kihasználtság mértékétől. Az 1995–2010. évek között közel sem alakult ilyen kedvezően a kép, e másfél évtizedben folyamatos zsúfoltság jellemezte a régió bölcsődéit. Az elégtelen férőhely kapacitás oka lehet egyrészt a korábbi ellátórendszer leépítése, melyet egyébként a 0–3 éves korosztály népességen belüli arányának csökkenése is kísért, másrészt pedig az aktuális gazdasági helyzet okozta változások. Nevezetesen az

anyák szükségmegoldásként használják a bölcsődei intézményrendszert, veszélyeztetve érzik ugyanis nehezen megszerzett munkahelyüket.

7. ábra

100 férőhelyre jutó beírt gyermekek száma

A régió községeiben – Baranyát kivéve – a működtetett bölcsődék megközelítőleg 70–80%-os kihasználtsággal üzemeltek 2011-ben. Az országos adatok 100% körüli férőhely-kihasználtságot mutattak ugyanebben az évben. Dél-Dunántúl városaiban – a községekben tapasztaltakhoz képest – az optimálishoz közelebbi állapotot regisztráltak, egyedül Baranyában haladta meg 2 fővel a beírt gyermekek száma a 100 férőhelyre jutókét.

4. tábla

100 férőhelyre jutó beírt gyermekek száma, 2011

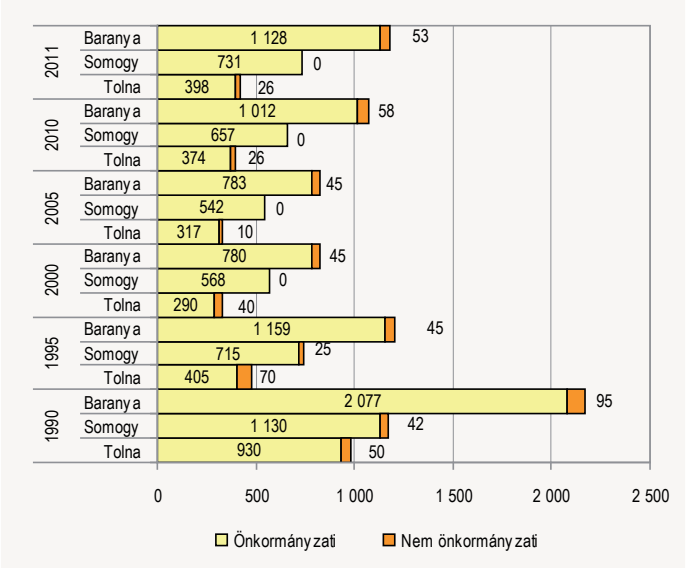
Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
Község	100	76	67	81	99
Város	102	99	96	99	103
Megyei jogú város	104	98	97	102	109
Budapest					97
Összesen	**103**	**96**	**95**	**99**	**103**

A bölcsődék **üzemeltetés**ében, **fenntartás**ában az önkormányzatokon kívül nonprofit szervezetek, alapítványok, egyházak, egyéb vállalkozások és központi költségvetési intézmények is részt vesznek. Szerepük azonban az önkormányzatok mellett eltörpül, 2011-ben a működő bölcsődei férőhelyek száma alapján arányuk országosan az 5%-ot sem érte el, a régióban pedig alig 3%-ot tett ki. A dél-dunántúli megyék közül Somogyban immár egy évtizede kizárólag önkormányzati fenntartással működnek bölcsődék. Baranyában a vizsgált évben Pécsett egy egyház működtetett bölcsődét 17 férőhellyel, illetve szintén ebben a városban további 36 férőhely működtetéséért központi költségvetési intézmény volt a felelős. Tolna megyében 26 férőhelyet alapítvány tartott fenn a megyeszékhelyen.

Az ország bölcsődéibe beíratott gyermekek **életkor szerinti összetétel**e alapján 2011-ben megegyező arányban (egyharmad–egyharmad) voltak jelen a 30–35 és a 36 hónaposnál idősebb gyermekek. Mellettük a legnagyobb hányadot, 23%-ot a 24–29 hónaposok tették ki, a 18–23 hónaposok 8, míg az ennél fiatalabb csecsemők 2,4%-ot képviseltek a beíratott gyermekekből. A dél-dunántúli régióban a 29 hónapos és annál fiatalabb csecsemők beíratottakon belüli részaránya mindhárom említett korcsoportban szinte megegyezett az országossal, kis eltérés az ennél idősebb korosztályban mutatkozott, ugyanis a 30–35 hónaposok aránya 4%-kal meghaladta a 3. évüket betöltöttekét. A régió megyéiben a 30–35 hónaposok hányada mindenhol meghaladta a 3 éven felülieket, közülük a legnagyobb mértékű arányeltolódást (9%) Somogyban regisztrálták.

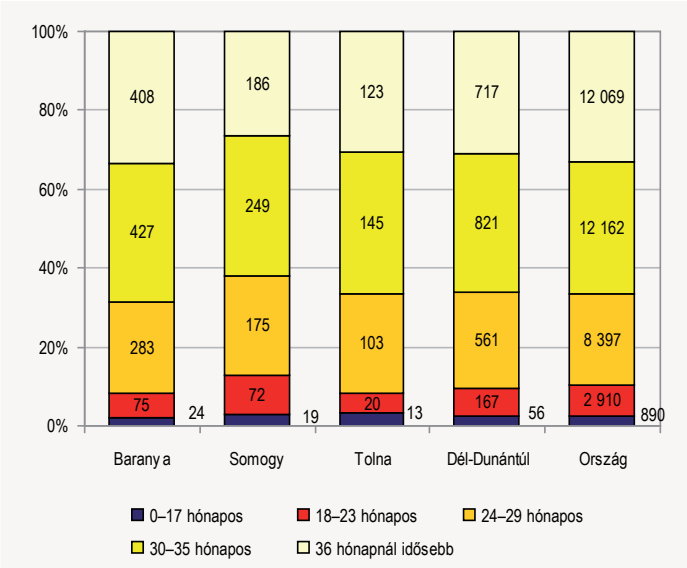
8. ábra

Működő bölcsődei férőhelyek a Dél-Dunántúlon fenntartók szerint

9. ábra

A beíratott gyermekek életkor szerinti megoszlása, 2011

A bölcsődei statisztika egyéb szempontok szerint is vizsgálja, illetve nyilvántartja a beíratott gyermekeket. 2011. évben a Dél-Dunántúlon rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő bölcsődések beíratottakon belüli aránya a térségben az országos átlag alatti szociális helyzetet mutatott.

5. tábla

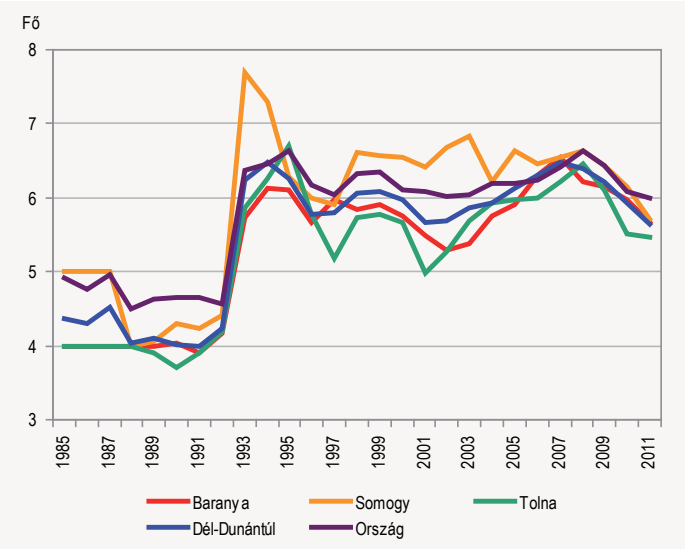
A beíratott gyermekek egyéb adatai, 2011

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
Beíratott gyermekek száma összesen	1 217	701	404	2 322	36 428
Ebből:					
rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő	225	146	60	431	5 445
fogyatékkal élő	8	2	–	10	252
tartósan beteg	52	25	5	82	1 096
3 vagy több gyermekes család gyermeke	98	55	40	193	3 281
védelembe vett	9	4	2	15	246
korai fejlesztésben részesülő	17	2	6	25	396
fejlesztő felkészítésben részesülő	3	1	–	4	35

A gyermekek **gondozás**ában a régióban 2011-ben 431 gondozónő vett részt, számuk az 1985. évihez képest kétharmadával csökkent (országosan ugyanekkor felére redukálódott). Dél-Dunántúl megyéi közül a legnagyobb mértékű (78%-os) létszámbeli veszteséget Tolna megye szenvedte el, de a másik két megyében végbemenő csökkenés is meghaladta egyenként a 60%-ot. A régióban a gondozónők 96%-a rendelkezett szakképesítéssel, 4 százalékponttal nagyobb része, mint országosan. A szakképesítéssel rendelkezők aránya a régión belül Baranyában és Somogyban volt a legmagasabb, tőlük Tolna a 94%-os arányával mindössze 2 százalékponttal maradt el. 2011-ben országosan és a Dél-Dunántúlon egyaránt átlagosan 6 beíratott gyermek jutott egy szakképzett gondozónőre. Ez az arány nagyjából 1993-tól tartja magát, előtte némileg kedvezőbb volt a helyzet, 1985 és 1992 között egy szakképzett gondozónőnek átlagosan 5 gyermeket kellett ellátnia.

10. ábra

Az egy szakképzett gondozónőre jutó beíratott gyermekek száma

A bölcsődék alapfeladataikon túl felvállalnak a jogszabály által elvégezhető feladatokat is. Így jelentős gyermekvédelmi szerepet töltenek be, akár a gyermekek korai fejlesztésével, akár a szolgáltatások nyújtásával. Működtethetnek például játszócsoportot, klubot, de időszakos gyermekfelügyeletet is elláthatnak. 2005 és 2011 évek között országosan több mint harmadával emelkedett az ilyenfajta egyéb szolgáltatásokat igénybe vevő gyermekek száma. A bázishoz képest 2011-ben az ország megyéiben meglehetősen szélsőségesen alakult az igénybevevők száma. 9 megyében a növekedés mértéke 64% és 91-szeres bővülés között szóródott, Budapesten és Nógrád megyében (ahol nincs is bölcsőde) nem változott, 8 megyében a csökkenés mértéke 18 és 98% közé esett. Dél-Dunántúlon a 2011-ben egyéb szolgáltatásokat igénylők száma – az országos bővüléssel ellentétben – még a harmadát sem érte el a 2005. évben regisztráltakénak. A megyék közül Baranyában tartottak a szülők legkevésbé igényt a bölcsődék ilyetén pluszszolgáltatásaira. 2011-ben mindössze 8 gyermeket tartottak nyilván, szemben a 2005. évi 509-cel. Tolnában a jelenlegi gyermek létszám 17%-a a hat évvel ezelőttinek, a régió harmadik megyéjében, Somogyban viszont közkedveltségnek örvendenek a kiegészítő szolgáltatások, hiszen a 2005. évihez képest 65%-kal több gyermek vette igénybe azokat.

A leírtak alapján elmondható, hogy a kisgyermekek napközbeni ellátásában hazánkban jelenleg a bölcsőde a legmeghatározóbb intézmény, amely a három éven aluliak részére szakmailag garantált ellátást, gondozást és nevelést nyújt.

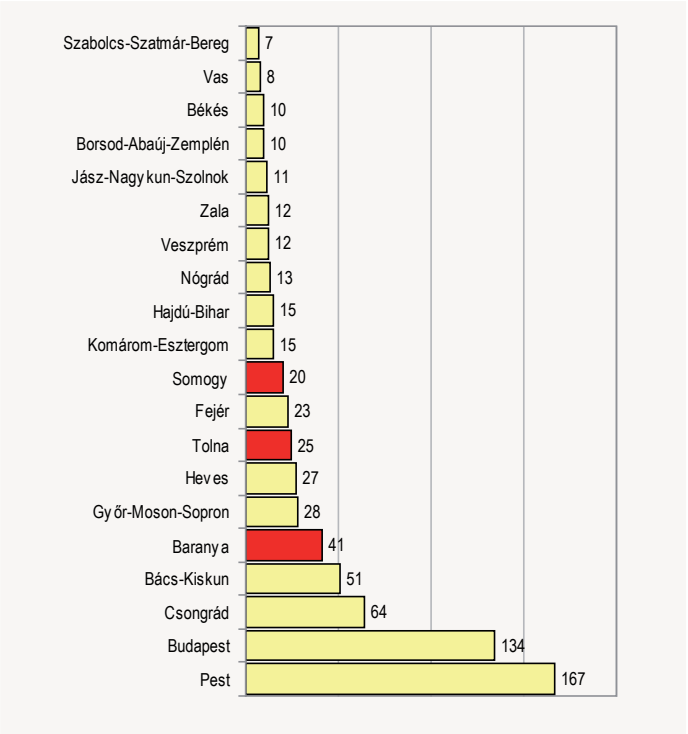
A jelenleg hatályos törvény értelmében a gyermekek – gyermekjóléti alapellátás keretében biztosított – **napközbeni ellátásának formája** a (napos/hetes) bölcsődéken túl lehet még családi napközi, családi gyermekfelügyelet, házi gyermekfelügyelet és alternatív napközbeni ellátás. Ezek közül a családi napközit vizsgáljuk meg részletesebben, mert hazánkban jelenleg ez az ellátási forma örvend a legnagyobb ismertségnek és úgy tűnik, a társadalomba történő beépülése is sikerrel zajlik. Ezen szolgáltatási forma keretében a 20 hónaposnál idősebb és 14 évesnél fiatalabb gyermekek napközbeni gondozását-nevelését végzik. A gyermekvédelmi törvény szerint mindez a helyi önkormányzat feladata, azonban civil szervezet (alapítvány, egyesület), illetve társas és egyéni vállalkozás (leggyakrabban egyéni vállalkozó, kft., bt., nonprofit kft., nonprofit bt.) is elvégezheti, és fenntartóként kérhet működési engedélyt, ha rendelkezik mindazon feltétellel, amelyet a jogszabály előír. Az állam az önkormányzat kötelező feladatellátásához hozzájárul többek között a feladatra külön meghatározott normatívával, melyet a szülő térítési díjfizetése egészít ki. Amennyiben nem az önkormányzat a családi napközi fenntartója, akkor is részesülhet állami támogatásban a normatíva igénylés leadásával.

A **bölcsődével integráltan működő családi napközi**k működtetésére is voltak próbálkozások. 2005-ben az országban egy helyen (Jász-Nagykun-Szolnok megyében) tartottak fent ilyen típusú intézményt, ahol mindössze 6 gyermeket gondoztak. 2006 és 2009 között már 3 megye (Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád) gyermekei élvezhették a napközi előnyeit, a 2010. évben viszont Baranya megyében is megjelent ez az ellátási forma, és fennállása óta a legtöbb beíratott gyermeklétszámmal büszkélkedhetett, hiszen ebben az évben 238 gyermek felügyeletét-gondozását látta el. Az adatok 2011-ben hatalmas visszaesésről adtak számot, az országban mindössze Budapesten találtunk egy ilyen intézményt, melyben 3 gyermekről gondoskodtak.

1993-ban a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének vezetésével megalakult munkacsoport kidolgozta a **családi napközi** engedélyezéséhez és működtetéséhez javasolt kritériumokat, elvárásokat. A modellkísérlet gyakorlati megvalósítását Kiskunhalas önkormányzata vállalta fel. A fogadtatás nagyon pozitív volt a szülők részéről, a közel 2 évtizeddel ezelőtti törekvés eredményeképpen 2010-ben 694 családi napközi működött az országban. Elterjedésüket segítvén 2009-ben elkészült a „Családi napközi működésének követelményei” című módszertani útmutató, ennek tanulmányozásával lényegesen könnyebbé vált a leggyakrabban családi házakban kialakított gondozóhelyek engedélyezése.

11. ábra

A családi napközik száma országosan, 2010

A családi napközik kiemelten fontos szerepet játszhatnak a bölcsődés korú gyermekek napközbeni elhelyezésének megoldásában. Ezt támasztják alá a 2010-es adatok is, melyekből kiderül, az ország 694 családi napközijébe beíratott 3920 gyermek 80%-a még nem töltötte be 4. életévét, azaz bölcsődés illetve kiscsoportos-óvodás korú. A rendelkezésre álló legfrissebb (2010. évi) adatok alapján ezen ellátási forma iránt a legnagyobb igény Közép-Magyarországon jelentkezett, a családi napközik majdnem fele (43%-a) koncentrálódott ebben a régióban. A beíratott gyermekek 90%-a a 4 éven aluli korosztályt képviselte. Valószínűleg a bölcsődei férőhelyhiányból adódóan a kisgyermekes családok így tudták megoldani a napközbeni gyermekelhelyezési problémáikat. Az Észak-Alföldön, ahol országosan számszerűen a legkisebb (5%) arányban találhatóak családi napközik, a bölcsődés korú (legfeljebb 4 éves) gyermekek aránya a beíratott gyermekszámon belül régiós szinten elérte a 94%-ot (Hajdú-Biharban csak ilyen korúakat láttak el). A dél-dunántúli régióban az előbbi arányszám messze az országos alatt alakult, a 60%-ot sem érte el.

6. tábla

A családi napközik fontosabb adatai, 2010

Területi egység	Engedélyezett férőhelyek	Beíratott gyermekek (V.31-én)	Ebből: a 0–4 éves gyermekek
	száma		
Baranya	289	209	128
Somogy	139	130	77
Tolna	177	141	74
Dél-Dunántúl	605	480	279
Ország	4 861	3 920	3 134

A családi napközik mellett szóló érv, hogy méretük és jellegük miatt kistelepüléseken és speciális szükségletek esetén is rugalmasabban működtethetők, mint a nagyobb intézmények. Alkalmas a 10 ezer lakos alatti településeken fennálló szolgáltatási hiány javítására, megszüntetésére, hiszen működtetésük a bölcsődéhez képest kevésbé megterhelő. A gyermekek szükségleteinek figyelembevétele mellett rugalmasan képes alkalmazkodni a szülők munkaidejéhez, valamint másfajta elfoglaltságához is.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 87. szám 2012. november 7.
2012/87
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/10

Tartalom

1 *A halandóság alakulása a Dél-Dunántúlon*

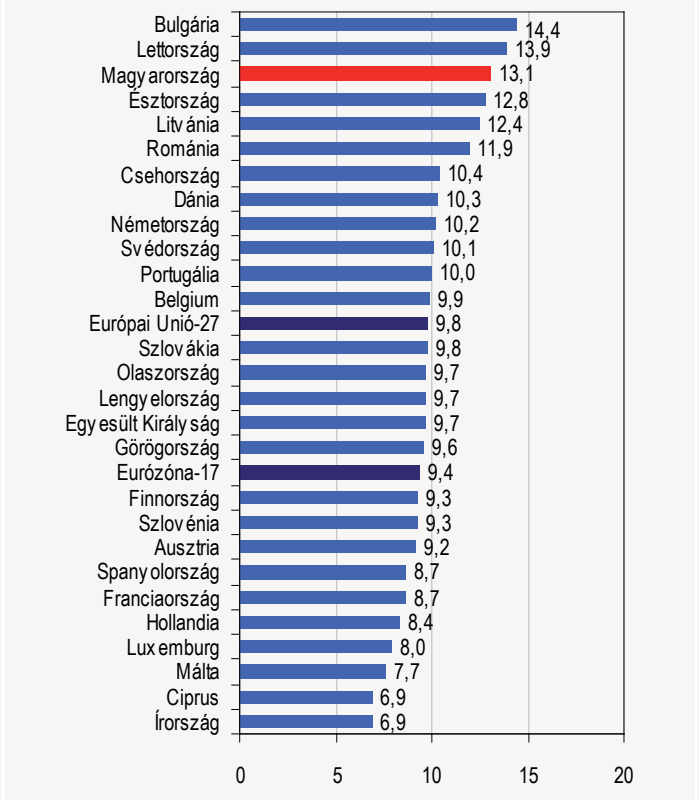
5 *A szerves- és műtrágyázás fontosabb jellemzői a Dél-Dunántúlon – az ÁMÖ-adatok alapján*

A halandóság alakulása a Dél-Dunántúlon

Hazánk lélekszámának rohamos fogyatkozása főként a népesség egyszerű reprodukcióját sem biztosító alacsony termékenység következménye, de e mellett fontos szerepet játszik a **nemzetközi összehasonlításban** még mindig kiemelkedően magas halandóság is. A kétezres években Európa legtöbb országában ezer lakosonként 10 vagy annál kevesebb halálozást regisztráltak, miközben hazánkban a lassú javulás ellenére is csupán 2011-ben csökkent először 13 alá az arányszám értéke. Az Európai Unió 27 tagállamát figyelembe véve az ezredforduló óta kizárólag Bulgáriában és Lettországban regisztráltak hazánkénál kedvezőtlenebb halandósági mutatókat.

1. ábra

A halálozások ezer lakosra jutó száma az Európai Unió tagországaiban 2000–2011. évek átlaga

A mortalitásban megmutatkozó különbségek természetszerűleg a születéskor várható átlagos élettartamokban is tükröződnek. A rendelkezésre álló legutolsó teljes nemzetközi adatsor szerint a 2009-ben hazánkban született fiú csecsemők átlagosan 70,3 életévre számíthattak, amely az Európai Unió 27 tagországát figyelembe véve a 22., a lányok várható 78,4 életéve a 24. helyezéshez volt elégséges. Előbbi 6,4, utóbbi 4,2 esztendővel maradt el az EU-27 átlagától.

A **Dél-Dunántúl** halálozási viszonyai még a nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedően rossznak tekinthető országos átlagnál is kedvezőtlenebbek. A halandóság hatvanas évek elejétől tartó romlása akárcsak országosan, a régióban is 1993-ig tartott, ebben az évben több mint 15 ezer fővel fogyatkozott a népesség a halálozásokból adódóan (országosan több mint 150 ezerrel). Az ezt követő esztendőkben lassú javulás kezdődött, a halálozások számában kisebb-nagyobb hullámzás mellett egyértelműen csökkenő tendencia mutatkozott. A 2011-ben történt 12 667 haláleset 16%-kal volt kevesebb az 1993. évi csúcsponthoz, és 7%-kal a 2000-ben regisztrálthoz képest (országosan ugyanezen idő alatt valamivel kisebb mértékű, 14 illetve 5%-os csökkenés következett be).

A halálozások ezer lakosra jutó száma a Dél-Dunántúlon 1990 és 1993 között 14,3-ről 14,9-re emelkedett, majd 2011-re 13,5-re mérséklődött. A nyers halandósági ráta alakulása országos átlagban valamivel kedvezőbbnek bizonyult, a mutató értéke az időszak eleji 14,1-ről 1993-ra 14,6 ezrelékre növekedett, majd – a régióhoz hasonlóan, de végig az alatt maradva – 2011-re 12,9 ezrelékre csökkent. A Dél-Dunántúl a kedvezőtlenebb mortalitású régiók közé sorolható, akár az ezredforduló utáni esztendők átlagát, akár a 2011. évi adatokat tekintjük, az észak-magyarországi és a dél-alföldi után a harmadik legmagasabb halandósági ráta jellemezte.

A Dél-Dunántúl megyéinek mortalitási viszonyaiban számottevő különbségek mutatkoztak. A legkedvezőtlenebb helyzetű Somogyban a nyers halálozási ráta a vizsgált időszak átlagában (és még 2011-ben is) számottevően meghaladta mind a régiós, mind az országos átlagot, 1990 és 2011 között évente átlagosan 14,7-es, a régióban 14,0-es, országosan pedig 13,6-es értéket ért el. Tolna megye halandósága az időszak átlagában a régióhoz leginkább közelítő 13,9 ezreléket, a legkedvezőbb mutatókkal rendelkező Baranyáé az országoshoz hasonlóan 13,5 ezreléket tett ki.

Ha a halálozások számának alakulását **nemenként** vizsgáljuk, látható, hogy a férfiak körében számottevően nagyobb csökkenés következett be, mint a nőknél. A Dél-Dunántúlon 2011-ben 18%-kal kevesebb férfi hunyt el, mint 1990-ben, ugyanakkor a nőknél csupán 6,5%-os csökkenés mutatkozott. Országos átlagban is hasonló folyamat ment végbe, a férfi elhunytak száma 17, a nőké 5,5%-kal fogyatkozott. A régió megyéi közül leginkább – egyaránt 19%-kal – Somogyban és Tolnában, Baranyában pedig 16%-kal esett vissza a meghalt férfiak száma, a nőké ezzel egyidejűleg Somogyban mintegy tizedével, Baranyában 5, Tolnában csupán 4%-kal mérséklődött.

Mivel a vizsgált időszakban a népesség száma is jelentős mértékben – a Dél-Dunántúlon 8, országos átlagban 4%-kal – fogyatkozott, árnyaltabb képet kaphatunk a halandóság alakulásáról, ha a halálozások nemenkénti számát a megfelelő nemhez tartozó népesség számához viszonyítjuk. A nemenként számított halálozási arányszámokból kiderül, hogy az összhalandóság vizsgált időszakban tapasztalt csökkenése szinte kizárólag a férfi halandóság javulásának köszönhető, a nők körében ugyanakkor

alig történt változás. Ennek tudható be, hogy míg a vizsgált időszak elején az elhunytak többsége férfi volt (a régióban és országosan is 53%-os hányadot képviseltek), az arányok fokozatosan kiegyenlítődtek, és 2011-ben először a nők kerültek többségbe.

1. tábla

A halandóság alakulása, 1990–2011

Év	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
	megye				
	Halálozások száma				
1990	5 717	5 217	3 554	14 488	145 660
1991	5 919	5 173	3 660	14 752	144 813
1992	5 894	5 331	3 707	14 932	148 781
1993	5 938	5 477	3 624	15 039	150 244
1994	5 778	5 134	3 608	14 520	146 889
1995	5 756	5 238	3 550	14 544	145 431
1996	5 596	5 195	3 559	14 350	143 130
1997	5 534	4 832	3 361	13 727	139 434
1998	5 531	4 955	3 455	13 941	140 870
1999	5 458	5 169	3 530	14 157	143 210
2000	5 349	4 827	3 413	13 589	135 601
2001	5 209	4 600	3 306	13 115	132 183
2002	5 219	4 619	3 282	13 120	132 833
2003	5 594	4 710	3 396	13 700	135 823
2004	5 083	4 778	3 377	13 238	132 492
2005	5 332	4 805	3 269	13 406	135 732
2006	5 220	4 573	3 256	13 049	131 603
2007	5 327	4 659	3 248	13 234	132 938
2008	5 163	4 513	3 145	12 821	130 027
2009	5 152	4 741	3 127	13 020	130 414
2010	5 291	4 665	3 232	13 188	130 456
2011	5 093	4 455	3 119	12 667	128 795
	Halálozások ezer lakosra jutó száma				
1990	13,7	15,2	14,0	14,3	14,1
1991	14,2	15,1	14,5	14,6	14,0
1992	14,1	15,6	14,7	14,8	14,4
1993	14,2	16,2	14,5	14,9	14,6
1994	13,9	15,2	14,4	14,5	14,3
1995	14,0	15,5	14,2	14,6	14,2
1996	13,7	15,4	14,3	14,5	14,0
1997	13,6	14,4	13,6	13,9	13,7
1998	13,7	14,9	14,0	14,2	13,9
1999	13,6	15,6	14,4	14,5	14,2
2000	13,4	14,6	14,0	14,0	13,5
2001	12,8	13,6	13,2	13,2	13,0
2002	12,9	13,7	13,1	13,2	13,1
2003	13,9	14,1	13,7	13,9	13,4
2004	12,7	14,4	13,7	13,5	13,1
2005	13,4	14,5	13,4	13,8	13,5
2006	13,1	13,9	13,5	13,5	13,1
2007	13,4	14,3	13,6	13,7	13,2
2008	13,0	13,9	13,3	13,4	13,0
2009	13,1	14,8	13,3	13,7	13,0
2010	13,5	14,6	13,9	14,0	13,0
2011	13,1	14,1	13,6	13,5	12,9

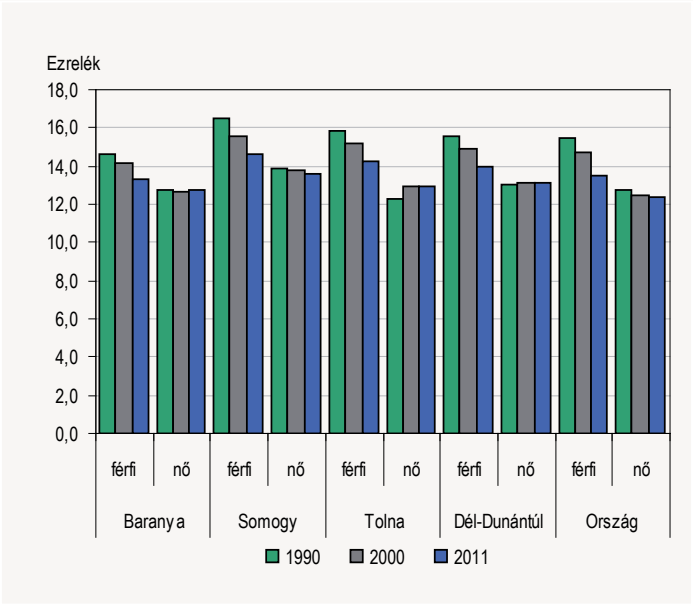
A Dél-Dunántúlon 1990-ben ezer férfira 15,6 halálozás jutott, majd a kilencvenes évtized szinte minden évében több mint 16. Az ezredforduló után javulás következett, a ráta értéke 14–15 ezrelék között ingadozott, 2011-ben 14,0 ezreléket tett ki. A folyamat országosan is hasonlóan zajlott, a vizsgált időszak eleji 15,5 ezrelékes ráta 2000-re 14,7-re, 2011-re 13,5 ezrelékre mérséklődött.

A nők esetében a halálozási arány a teljes időintervallumban 12–13 ezrelék körül mozgott, 2011-ben 13,1 ezreléket tett ki a Dél-Dunántúlon. Országosan kimutatható némi javulás, az 1990. évi 12,8 ezrelékről 2011-re 12,4-re mérséklődött a ráta, mindössze egyetlen esztendőben, 2001-ben maradt 12 alatt (11,9 ezrelék).

Azzal együtt, hogy a férfiak halandóságának javulása a nők úgyszólván változatlan halálozási viszonyai mellett ment végbe, az „erősebb nem” mortalitása még 2011-ben is jóval kedvezőtlenebb volt a nőkénél.

2. ábra

A halandóság nemenkénti alakulása

A Dél-Dunántúl megyéi közül mindkét nem esetében Somogyban volt a legmagasabb a mortalitás, az 1990–2011 évek átlagában ezer férfira 16,1, ezer nőre 13,4 halálozás jutott. Tolnában ugyanezek a mutatók sorrendben 15,3 illetve 12,5 ezreléket tettek ki, ugyanakkor itt volt a legnagyobb különbség a két nem mortalitása között, a vizsgált időszakban ezer lakosonként évente átlagosan csaknem hárommal több férfi hunyt el, mint nő. A „legkedvezőbb”, az országos mutatókhoz leginkább közelítő halandósági viszonyokkal Baranya megye jellemezhető, ahol a 22 esztendő során ezer férfira átlagosan 14,7, ezer nőre 12,4 halálozás jutott.

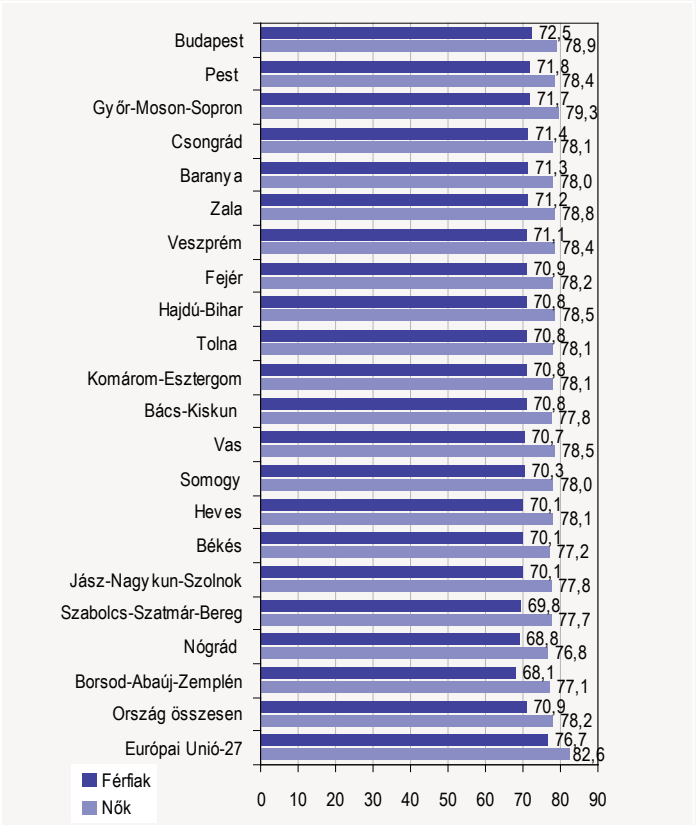
A halandóság az életkor által erőteljesen meghatározott jelenség, hiszen bekövetkezése rendszerint idős korban várható. A Dél-Dunántúlon 1990 és 2011 között regisztrált több mint 302 ezer halálesetnek 22%-a volt köthető 60 évesnél fiatalabb személyhez, a halálozások többsége, 78%-a 60 éves vagy annál idősebb életkorban következett be. A 22%-os átlag nemenként meglehetősen nagy eltérést takar, az elhunyt nőknek csupán 14, a férfiaknak ugyanakkor 30%-a volt 60 évesnél fiatalabb ebben az időszakban. Az életesélyek számottevő javulását tükrözi az arányok időbeli alakulása, hiszen 1990 és 2011 között a férfiak esetében 30-ról 25%-ra, a nőknél 15-ről 12%-ra csökkent a 60 éves koruk előtt elhalálozottak részesedése. Mind országosan, mind a régió megyéit tekintve hasonló változás mutatkozott.

Az életesélyek javulása a **születéskor várható átlagos élettartam** hosszabbodásában is tükröződött. A Dél-Dunántúlon 2011-ben született fiú csecsemők 70,85, a lányok 78,03 életévre számíthattak, előbbi 5,67 utóbbi 4,63 esztendővel meghaladta az 1990. évit. A férfiaknál bekövetkezett nagyobb javulásnak köszönhetően egy esztendővel mérséklődött, de még így is jelentős maradt a nemek közötti különbség (7,2 év). A Dél-Dunántúl az ország 7 régiója közül mindkét nem esetében a 4., középső helyet

foglalta el a születéskor várható átlagos élettartamok csökkenő rangsorában. A régió megyéi közül a férfiak Baranyában, a nők Tolnában számíthattak a leghosszabb élettartamra, mindkét nem életkilátásai Somogyban voltak a legrosszabbak.

3. ábra

A születéskor várható átlagos élettartam, 2011

A Dél-Dunántúlon 1990 és 2011 között minden **korcsoportban** javult a halandóság, az életkor előrehaladtával egyre csökkenő mértékben. A 22 esztendő alatt leginkább a csecsemő- és gyermekhalálozások száma esett vissza (79%-kal). A 0–14 évesek körében tízezer főre 1990-ben 12,5, 2011-ben ennek harmadrésze, 4,1 haláleset jutott. Ezen belül kiemelt figyelmet érdemel a csecsemőhalandóság alakulása, amely hűen tükrözi egy terület társadalmi-gazdasági fejlettségét, a lakosság szociális helyzetét valamint az egészségügyi ellátás színvonalát is. Minden bizonnyal ez utóbbit dicséri az a javulás, amely e téren bekövetkezett. A Dél-Dunántúlon a vizsgált időszak elején ezer élveszületésre még 14,6, az elmúlt évben már csupán 4,5 csecsemőhalálozás jutott, ez valamivel kedvezőbb az országos átlagnál, amely ugyanebben az időszakban 14,8-ról 4,9 ezrelékre csökkent. (Ezek a mutatók már megközelítik az európai színvonalat, hiszen az Európai Unió 27 tagállamának átlagos csecsemőhalálozási arányszáma a rendelkezésre álló 2010. évi adatok szerint 4,1 ezrelék volt.) A csecsemőhalandóság a régió megyéi közül a vizsgált időszak átlagában és 2011-ben is Baranyában volt a legkedvezőbb (2011-ben 4,0 ezrelék), Somogyban pedig a legrosszabb (2011-ben 5,2 ezrelék).

A halálozási viszonyok a fiatal (15–39 éves) korosztályban is számottevő javulást mutattak, 64%-kal visszaesett a halálesetek száma. A régió egészében az 1990–2011 közötti időszak folyamán tízezer lakosonként 17-ről 7-re csökkent a halálozások száma (országos átlagban is hasonló változás történt, hiszen 18-ról 7 tízezrelékre mérséklődött a 15–39 évesek halandósága). A nemek között már ebben a fiatal korcsoportban is számottevő eltérés mutatkozott, a vizsgált időszakban férfiak esetében 24-ről 10-re, a nőknél 10-ről 4-re csökkent a tízezer megfelelő korú lakosra jutó halálozás. Ha a vizsgált 22 esztendő átlagát tekintjük, a fiatal korosztály halandósága a régió mindhárom megyéjében egyaránt 12 tízezreléket tett ki, a mortalitás időbeli alakulása ugyanakkor Baranyában volt a legkedvezőbb, 17-ről 5 tízezrelékre csökkent. Tolnában történt a legkisebb javulás (17-ről 9 tízezrelékre), Somogyban a régió átlagának megfelelő mértékben 17-ről 7 tízezrelékre mérséklődött a 15–39 évesek nyers halálozási arányszáma. Somogy abból a szempontból emelhető ki, hogy itt volt a legnagyobb eltérés a nemek között, 2011-ben a fiatal korosztályban tízezer lakosonként háromszor annyi férfi hunyt el, mint ahány nő.

A Dél-Dunántúlon 1990 és 2011 között elhunytak körében a középkorúak (40–59 évesek) száma a fiatalabb korcsoportokhoz képest jóval kisebb mértékben, mindössze 18%-kal csökkent. A nyers ráta értéke tízezer főre vetítve az időszak folyamán 98-ról 77-re mérséklődött (országosan 99-ről 75-re). A nemek között ebben a korcsoportban is jelentős eltérés mutatkozott, a középkorú férfiak kedvezőtlen halandóságát mutatja, hogy a vizsgált időszak átlagában az elhunyt férfiak közül minden negyedik a 40–59 éves korcsoportba tartozott, miközben a nőknél ez az arány 11%-ot tett ki. A korspecifikus halálozási ráta ebben az időszakban a nők esetében 53 tízezrelék volt, ugyanakkor a férfiaknál ennek több mint két és félszerese, 136 tízezrelék. A halandóság mindkét nem esetében csökkent, a javulás mértéke a férfiak körében volt nagyobb, 1990 és 2011 között 142-ről 106-ra (25%-kal), a nőknél 58-ról 49 tízezrelékre (15%-kal) csökkent a mutató értéke. A középkorúak halandósága a régió megyéi közül Somogyban volt a legkedvezőtlenebb, a vizsgált időszakban tízezer 40–59 éves lakosra évente átlagosan 96 halálozás jutott, ugyanakkor Baranyában 92, Tolnában 91.

A legidősebb, 60 éves és afelettiek száma a meghaltak körében 1990 és 2011 között a régióban mindössze 7%-kal (országosan 5%-kal) mérséklődött, ugyanakkor a fajlagos mutatószám, a tízezer megfelelő korú lakosra jutó halálozás 578-ról 462-re esett vissza, amely 20%-os csökkenést jelent. Ez a különbség annak tudható be, hogy időközben a népesség korösszetétele jelentősen romlott, megnövekedett az időskorúak száma és aránya. Amíg 1990-ben száz 0–14 éves gyermekkorú lakosra 92, addig 2011-ben már csaknem kétszerannyi 175 időskorú (60 éves és idősebb) jutott. Országosan hasonló folyamat figyelhető meg, miközben a 60 éves és idősebb elhunytak száma a 22 esztendő alatt mindössze 5%-kal mérséklődött, a korspecifikus halálozási arányszám 19%-kal, 563-ról 458 tízezrelékre csökkent. Az időskorúak mortalitása a régió megyéi közül Somogyban volt a legmagasabb, a vizsgált időszakban tízezer 60 éves és afeletti korú lakosra évente átlagosan 544 halálozás jutott, miközben Tolnában 519, Baranyában 515.

2. tábla

A halálozások tízezer lakosra jutó száma nem és korcsoport szerint

Nem	1990				2011			
	0–14	15–39	40–59	60–X	0–14	15–39	40–59	60–X
Baranya megye								
Férfi	13,0	22,6	137,3	667,9	3,9	7,6	105,8	529,6
Nő	11,6	10,7	62,2	506,0	2,7	3,3	52,5	416,6
Összesen	14,3	23,7	150,0	695,1	3,3	5,5	78,3	460,4
Somogy megye								
Férfi	14,3	23,7	150,0	695,1	4,8	10,6	104,8	555,8
Nő	12,0	10,2	58,6	520,0	4,2	3,5	50,2	421,1
Összesen	13,1	17,1	102,0	590,5	4,5	7,1	77,0	473,5
Tolna megye								
Férfi	14,8	24,8	138,6	697,4	3,6	12,7	108,4	528,6
Nő	9,0	8,8	49,6	485,4	5,9	5,6	42,9	400,2
Összesen	12,0	16,9	92,6	571,7	4,7	9,3	74,7	450,3
Dél–Dunántúl								
Férfi	13,9	23,5	141,9	685,1	4,2	9,8	106,1	538,4
Nő	11,0	10,1	57,9	505,9	4,0	3,9	49,3	414,0
Összesen	12,5	16,9	98,1	578,0	4,1	6,9	76,9	462,4
Ország								
Férfi	13,4	26,2	142,9	669,2	4,5	9,0	106,3	537,9
Nő	10,6	10,2	57,8	491,9	4,1	4,0	46,0	407,7
Összesen	12,0	18,3	98,5	563,0	4,3	6,6	75,2	458,1

A halandóság elemzésekor fontos szempont annak vizsgálata, milyen okok vezettek leggyakrabban annak bekövetkeztéhez. A halálozások **okok szerinti összetétele** meglehetősen stabil, lassan változó struktúra, amelyben az 1990-től 2011-ig eltelt 22 esztendő alatt mégis említést érdemlő változások mentek végbe. Miközben a keringési rendszer betegségeiben elhunytak száma a vizsgált időszakban jelentősen csökkent (a Dél-Dunántúlon 18, országosan 16%-kal), a daganatos betegségekből eredő halálozások a régióban az országos átlagot is jóval meghaladó mértékben szaporodtak. A daganatos betegségben elhunytak száma 2011-ben a Dél-Dunántúlon 15%-kal, országos átlagban 7%-kal volt magasabb, mint 1990-ben. Emelkedett a daganatok okozta halálozások aránya is, a vizsgált időszak elején 20, a végén már több mint 26%-ot tett ki. Százezer lakosra 1990-ben 286, 2011-ben már 356 daganatos halálozás jutott, amely mintegy 25%-os emelkedést jelent (országos átlagban 11%-os növekedés történt). A 2011. évi adatok szerint a daganatos halálozások gyakorisága az ország 7 régiója közül a Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb. A 22 esztendő átlagában minden második halálozás a keringési rendszer hibás működése miatt következett be, bár hányada az időszak során több mint 52%-ról 49% alá csökkent, ám továbbra is vezető halálok maradt. A keringési rendszer betegségeiben elhunytak százezer lakosra jutó száma 1990 és 2011 között 747-ről 660-ra (12%-kal) csökkent. A halálozásoknak átlagosan csaknem 7%-a az emésztőrendszer, 5%-a a légzőrendszer betegségeiből származott. A külső okok miatt bekövetkező halálozások részesedése a vizsgált időszak folyamán a kezdeti több mint 9%-ról 2011-re 5% alá zsugorodott, ugyanakkor nőtt az egyéb halálokok hányada (6,6-ról 9,3%-ra). Ez utóbbi csoportból az endokrin, táplálkozási és anyagcsere betegségek valamint a mentális és viselkedészavarok száma és aránya növekedett a legnagyobb mértékben.

3. tábla

A halálozások százezer lakosra jutó száma kiemelt haláloki főcsoportok szerint

A halál oka	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
			2011		
Daganatok	360	346	362	356	334
A keringési rendszer betegségei	595	725	679	660	644
A légzőrendszer betegségei	82	67	61	72	66
Az emésztőrendszer betegségei	70	80	67	73	73
A morbiditás és mortalitás külső okai	67	59	70	65	67
Egyéb halálokok	131	128	115	126	107
Összesen	1 305	1 406	1 355	1 352	1 292
			2011 az 1990. évi százalékában		
Daganatok	129,9	117,3	126,2	124,6	110,8
A keringési rendszer betegségei	84,0	92,5	89,4	88,3	87,6
A légzőrendszer betegségei	98,9	86,0	87,7	92,1	103,2
Az emésztőrendszer betegségei	78,5	84,7	81,6	81,4	84,2
A morbiditás és mortalitás külső okai	55,8	39,7	54,0	49,3	52,6
Egyéb halálokok	148,2	110,2	154,3	133,6	119,5
Összesen	95,5	92,7	96,6	94,7	91,9

A Dél-Dunántúl megyei közül Baranyában nőtt legnagyobb mértékben a daganatos megbetegedésből származó halálesetek száma, 2011-ben 21%-kal többet regisztráltak, mint 1990-ben. Tolnában is jelentős, 15%-os növekedés mutatkozott, a halálok gyakorisága 2011-ben a régión belül itt volt a legmagasabb. A daganatos halálozások népességarányos mutatóit tekintve a 19 megye csökkenő rangsorában Tolna az 5., Baranya a 6., Somogy a 9. legmagasabb értékkel szerepelt.

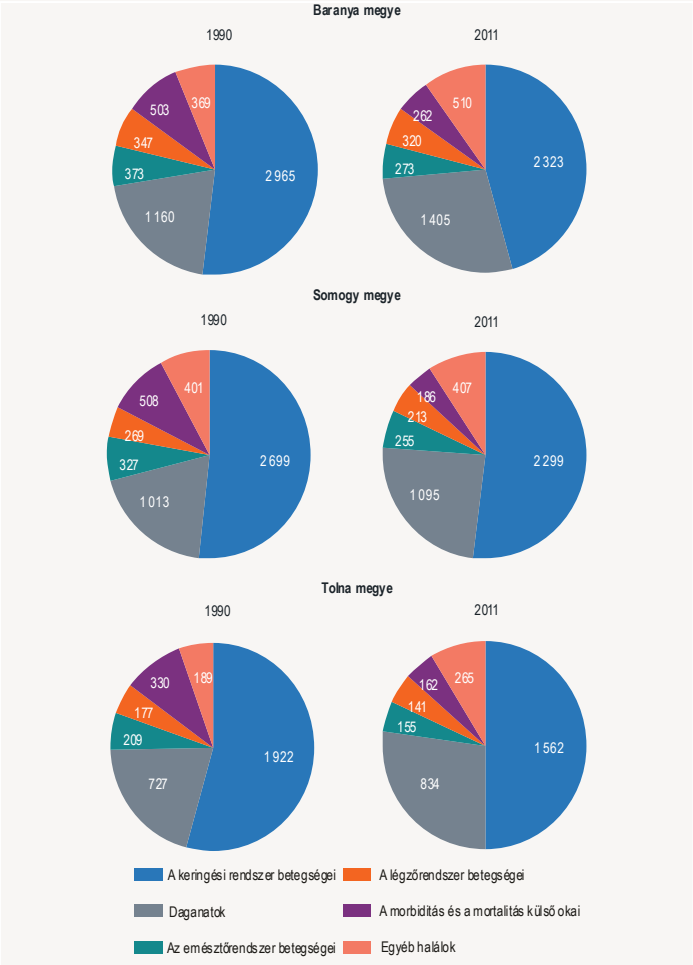
Baranya megyében a keringési rendszer betegségeiben 2011-ben 22%-kal kevesebben haltak meg, mint 1990-ben. A régió másik két megyéjében kisebb, de ugyancsak jelentős csökkenés történt, Tolnában 19, Somogyban 15%-os. A jelentős javulás minden bizonnyal összefügg a pécsi szívgyógyászati klinika 1999. évi megnyitásával. A keringési rendszer betegségeiben a régió megyéi közül Somogyban haltak meg a leggyakrabban, százezer lakosonként 726-an, amely Békés, Nógrád és Heves után a 4. legmagasabb mortalitási arányt jelentette. Tolna a 8., Baranya csupán a 16. helyet foglalta el a sorban.

A légző- valamint az emésztőrendszer betegségeiben meghaltak száma a régió mindhárom megyéjében csökkent a vizsgált időszakban, de a változás nem volt olyan jelentős mértékű, mint a többi halálok esetében. Az elhunytak százezer lakosra jutó számát tekintve a régió megyéi közül a légzőrendszeri betegségek esetén Baranya emelhető ki, amely a 2011. évi adatok szerint az ország 19 megyéje közül a 4. legmagasabb mutatóval jellemezhető. Az emésztőrendszeri betegségekből eredő halálozás Somogyban volt az 5. legkedvezőtlenebb az ország megyéi közül.

Markáns változás történt a külső okok miatt bekövetkező halálozások terén, Baranyában és Tolnában hozzávetőleg a felével, Somogyban pedig több mint 60%-kal esett vissza az elhunytak száma. A népességarányos mutató alapján Tolna a 8., Baranya a 11., Somogy a 15. helyet foglalta el az országos rangsorban. Az egyéb – más megfogalmazásban ritkábban előforduló – halálokok következtében meghaltak száma Baranyában és Tolnában jelentős mértékben nőtt, a halálozások százezer lakosra jutó száma 1990 és 2011 között mindkét megyében mintegy másfélszeresére növekedett (Somogy mutatójának növekedése a népességszám csökkenéséből adódott). A csoportba sorolt halálokok közül kiemelhető az endokrin, táplálkozási és anyagcsere betegségekből, valamint a mentális és viselkedészavarokból származó halálozások gyakoriságának emelkedése, ugyanakkor a perinatális szakban bekövetkező halálozások előfordulása jelentősen visszaesett.

4. ábra

A halálozások halálokok szerint

4. tábla

A daganatos halálozások százezer lakosra jutó száma főbb típusok és nemek szerint

Daganat típusa	Baranya			Somogy			Tolna		
	1990	2011	1990–2011 évek átlaga	1990	2011	1990–2011 évek átlaga	1990	2011	1990–2011 évek átlaga
Férfiak									
Ajak, szájüreg, garat	18,4	18,4	22,4	19,4	27,8	29,3	17,2	29,9	28,1
Nyelőcső, gyomor	49,7	25,4	37,2	57,6	30,5	43,6	42,5	32,7	37,6
Bél	40,7	63,2	55,8	38,2	65,0	59,8	49,9	60,8	58,0
Máj, epehólyag, epeutak, hasnyálmirigy	20,9	33,0	33,1	36,4	39,8	35,6	36,0	39,9	33,9
Gége, légcső, hörgő, tüdő	114,2	127,0	130,8	123,1	143,2	134,9	118,6	145,2	130,5
Csont és izületi porc, bőr	4,0	10,3	6,0	2,4	7,3	7,1	6,5	1,8	6,6
Prosztata, here	18,4	24,9	23,9	17,6	23,9	29,4	30,3	26,3	29,7
Vese, húgyhólyag	17,9	25,4	20,7	20,0	21,9	22,5	22,1	24,5	22,1
Agy	4,0	9,2	6,7	5,5	1,3	7,3	10,6	8,2	7,7
Vér	18,9	21,1	19,6	21,2	22,5	20,7	16,4	24,5	18,7
Egyéb daganatok	21,4	25,9	26,6	14,6	27,2	25,1	12,3	29,0	22,4
Összesen	328,3	383,7	382,7	356,1	410,3	415,2	362,4	422,8	395,2
Nők									
Ajak, szájüreg, garat	3,7	0,5	3,9	0,6	5,4	4,0	5,3	2,5	3,9
Nyelőcső, gyomor	25,3	27,3	20,1	24,0	21,1	22,5	23,7	20,0	19,7
Bél	37,3	50,2	42,1	48,6	43,4	45,7	31,3	45,0	42,9
Máj, epehólyag, epeutak, hasnyálmirigy	27,7	32,2	31,1	30,7	28,9	32,0	32,8	35,0	34,2
Gége, légcső, hörgő, tüdő	29,0	79,5	45,2	19,5	54,8	37,8	13,0	57,5	33,8
Csont és izületi porc, bőr	2,8	6,3	5,3	3,9	4,8	6,2	8,4	7,5	5,7
Női emlő	33,2	44,4	37,2	41,3	36,1	36,1	36,6	45,0	39,8
Méh, petefészek a női nemi szervek	31,3	37,5	31,2	27,4	32,5	34,5	33,6	32,5	31,9
Vese, húgyhólyag	5,1	15,1	9,1	8,4	12,6	10,1	3,1	13,3	8,5
Agy	5,1	3,4	6,1	7,3	6,0	7,1	4,6	10,0	6,9
Vér	13,4	17,1	16,5	12,3	20,5	16,4	10,7	18,3	15,1
Egyéb daganatok	16,1	25,4	21,9	14,0	20,5	21,0	13,7	20,0	19,0
Összesen	230,0	338,8	269,5	237,8	286,7	273,5	216,7	306,9	261,6

A szerves- és műtrágyázás fontosabb jellemzői a Dél-Dunántúlon – az ÁMÖ-adatok alapján

A szántóföldi növénytermesztés eredményességét – a megfelelő talajminőségen, vetőmagon, növényvédelmen, valamint optimális csapadékmennyiségen túl – nagyban meghatározza a szerves- és műtrágyázás színvonala is, ami – mint azt a 2010. júniusi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) eredményei is megerősítették – a 2000-es évek második felében mind országosan, mind a Dél-Dunántúlon mérséklődött. Bár e folyamat mögött döntően a műtrágya-árak jelentős emelkedése áll – és ezt szervestrágyázás vonatkozásában még az állatállományok erőteljes fogyása is erősíti – azonban szükséges itt megjegyezni, hogy az ebből adódó termés-kiesést az elmúlt években nagyrészt kompenzálta a szárazságtűrő vetőmagok és a modern technológiák fokozott térnyerése, valamint az a törekvés, hogy a termelést a jó termőhelyi adottságú területekre koncentrálják. Továbbá arról se feledkezzünk meg, hogy a 2004. évi Európai Uniós csatlakozással szinte évről évre nőtt a gazdáknak kifizetett földalapú támogatás összege, ami – elvileg legalábbis – szintén fedezetet biztosított a megfelelő talajerő-utánpótláshoz szükséges műtrágya-mennyiség beszerzéséhez.

Hatékonyság szempontjából a szerves- és műtrágyázásnak a terméseredményekre való hatásánál területi szinten mindenekelőtt három kontextuális tényezőt kell figyelembe venni: a talajminőséget, a mezőgazdasági terület arányát, valamint a gazdálkodási formák egymáshoz viszonyított arányát. A talajminőség esetében nyilvánvaló, hogy ugyanazon hozam eléréséhez egy gyengébb termőképességű talajú terület intenzívebb tápanyag-visszapótlást igényel, mint egy jobb minőségű. Továbbá kétségtelen az is, hogy egy olyan körzetnél, ahol a mezőgazdasági terület aránya magasabb, a szerves- és műtrágyázást nagyobb területre kell kiterjeszteni, mint egy olyanban, ahol ez a hányad relatíve alacsonyabb. A mezőgazdasági terület szektoriális megoszlásával kapcsolatban pedig lényeges, hogy mivel az 1994. évi földtörvény értelmében földtulajdonnal csak természetes személy rendelkezhet, így a gazdasági szervezetek csak bérlői lehetnek és mivel a bérbeadási szerződések többnyire kikötik a talajerő-gazdálkodás megfelelő szinten tartását, ezért a szervezetek mutatói az általuk használt földterület vonatkozásában általában jobbak az egyéni gazdaságokénál. (Bár annak, hogy egy-egy körzet termelését a gazdasági szervezetek határozzák-e meg, vagy az egyéni gazdaságok, kétségtelenül szélesebb gazdaság- és társadalomtörténeti összefüggésekre visszavezethető okai vannak.)

Mindezen tényezőket figyelembe véve a továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy a 2010. évi ÁMÖ a szerves- és műtrágyázás vonatkozásában milyen helyzetet regisztrált a régió megyéiben, ez hogyan illeszkedett bele a hosszabb távú folyamatokba, valamint ezek összefüggésében hogyan alakultak a terméseredmények.

A szerves- és műtrágyázás agroökonómiai kereteit vizsgálva ki kell emelni, hogy az ország régiói az ÁMÖ-adatok alapján a már említett 3 tényező – a talajminőség, a mezőgazdasági terület hányada és a szektoriális megoszlás – különböző kombinációit testesítik meg:

- Dél-Dunántúlon a mezőgazdasági terület összes földterületen belüli magas arányához és a kedvező talajadottságokhoz a gazdasági szervezetek viszonylag nagyobb részesedése társul.
- Dél-Alföldön a mezőgazdasági terület átlagosnál magasabb aránya és a jó földminőség együtt jár az egyéni gazdaságok túlsúlyával.
- Észak-Alföldön ugyanakkor a mezőgazdasági terület összes földterületen belüli igen jelentős hányada, gyenge talajadottságok, valamint az egyéni gazdaságok meghatározó szerepe jellemző.
- Közép-Dunántúlon eközben a mezőgazdasági terület átlagosnál kisebb aránya jó talajadottságokkal és a gazdasági szervezetek viszonylag nagyobb súlyával párosul.
- Nyugat-Dunántúlon és Közép-Magyarországon pedig a mezőgazdasági terület relatívan kisebb részesedése és a rosszabb földminőség a gazdasági szervezetek viszonylag nagyobb arányával jár együtt. Mindazonáltal a Nyugat-Dunántúl az előbbi két mutató vonatkozásában Közép-Magyarországhoz képest jobb helyzetben van.
- Észak-Magyarország jelenti végül azt a körzetet, ahol a mezőgazdasági terület alacsonyabb hányada, gyengébb talajminőség és az egyéni gazdaságok nagyobb súlya tapasztalható.

A Dél-Dunántúl megyéi a következőképpen jellemezhetők:

• Baranyában az átlagosnál némileg jobb földminőség és a mezőgazdasági területnek az országosnál valamivel alacsonyabb aránya a gazdasági szervezetek jelentős súlyával párosul.
• Somogyban a gyengébb talajadottságok és az arányában kisebb mezőgazdasági terület szintén a gazdasági szervezetek viszonylag nagyobb súlyával jár együtt.
• Tolnában viszont a kiváló talajadottságokhoz és a mezőgazdasági terület magas hányadához egy olyan gazdasági szerkezet társul, amely inkább az egyéni gazdaságok felé mozdul el.

5. tábla

A talajerő-gazdálkodás agroökonómiai háttere, 2010

Területi egység	Az összes gazdaságban		A gazdasági szervezetek mezőgazdasági területen belüli részesedése
	az egy hektár szántó átlagos aranykorona-értéke[a)]	a mezőgazdasági terület földterületen belüli aránya	
		2010. VI. 1-jén, %	
Közép-Magyarország	19,4	65,4	55,6
Közép-Dunántúl	22,3	61,7	55,6
Nyugat-Dunántúl	21,7	66,3	54,2
Dél-Dunántúl	**23,0**	**69,6**	**57,7**
Ezen belül: Baranya	**23,0**	**68,6**	**66,0**
Somogy	**19,1**	**62,0**	**58,3**
Tolna	**27,2**	**82,4**	**48,6**
Észak-Magyarország	18,1	56,7	46,4
Észak-Alföld	19,8	80,0	39,8
Dél-Alföld	25,3	80,8	39,6
Ország összesen	**21,9**	**70,6**	**47,5**

a) A községenkénti aranykorona-értékeket súlyoztuk a 2000. évi ÁMÖ során regisztrált községsoros szántó-adatokkal.

A szektoriális megoszlásnak a szerves- és műtrágyázás színvonalára gyakorolt hatásával kapcsolatban fontos kiemelni, hogy a gazdasági szervezetek által használt **mezőgazdasági terület átlagos nagysága** a két legutóbbi – a 2000. és 2010. évi – mezőgazdasági összeírás között a Dél-Dunántúlon és országosan is – illeszkedve a kilencvenes évek közepétől tapasztalható trendhez – tovább mérséklődött. 2010 júniusában a gazdasági szervezetek a régió három megyéjében átlagosan 396 hektár mezőgazdasági területet műveltek, ami összességében bő egyharmadával maradt alatta a tíz évvel korábbi szintnek. E vonatkozásban az országosan regisztrált 323 hektáros fajlagos érték – ami közel 20%-kal maradt el a dél-dunántúli mutató értéktől – ugyancsak közel négytizedes csökkenést mutatott a 2000. évihez képest. Mindazonáltal itt látni kell, hogy 2010-ben Dél-Dunántúl az egy szervezetre jutó mezőgazdasági területnagyság tekintetében az ország régiói rangsorában az első helyen állt, míg a legalacsonyabb értéket Közép-Magyarországon regisztrálták.
A Dél-Dunántúl megyéit tekintve Baranyában a gazdasági szervezetek által használt mezőgazdasági terület átlagos nagysága 2000–2010 között több mint négytizedével, Somogyban közel egyharmadával, Tolnában pedig közel három tizedével mérséklődött, ugyanakkor 2010-ben egy szervezetre fajlagosan a legtöbb terület Somogyban, a legkevesebb pedig Tolnában jutott.

6. tábla

A gazdasági szervezetek átlagterületének alakulása, 2010

Területi egység	A gazdasági szervezetekben az egy gazdaságra jutó átlagos mezőgazdasági terület	
	nagysága, hektár	változása (2000=100%)
Közép-Magyarország	236,1	55,8
Közép-Dunántúl	390,9	60,0
Nyugat-Dunántúl	324,0	67,2
Dél-Dunántúl	**396,4**	**63,7**
Ezen belül: Baranya	**397,8**	**56,8**
Somogy	**401,9**	**64,3**
Tolna	**387,1**	**71,6**
Észak-Magyarország	263,0	51,2
Észak-Alföld	300,6	61,9
Dél-Alföld	340,4	62,6
Ország összesen	**322,6**	**60,5**

A gazdasági szervezetek által művelt mezőgazdasági területek átlagos nagyságának csökkenésével párhuzamosan 2000–2010 között az ország régióiban jelentősen nőtt az egyéni gazdaságokra jutó érték, amely tendencia egyébként szintén a kilencvenes évekre vezethető vissza. 2010-ben az egyéni gazdaságok a dél-dunántúli térség három megyéjében átlagosan 4,1 hektár mezőgazdasági területet műveltek, ami összességében több mint háromnegyedével haladta meg a tíz évvel korábbi állapotot. Az e vonatkozásban országosan regisztrált 4,6 hektáros fajlagos érték – ami mintegy 22%-kal maradt alatta a dél-dunántúli mutatónak – ugyancsak 83%-os emelkedést mutatott a 2000. évihez képest. Mindezzel együtt 2010-ben a Dél-Dunántúlon az egy egyéni gazdaságra jutó mezőgazdasági terület átlagos nagysága az ország régióinak rangsorában elmaradt az „élenjáró" Dél- és Észak-Alföld, továbbá a Közép-Dunántúl értékei mögött. A régiók között ugyanakkor fajlagosan a legkevesebb mezőgazdasági területet Közép-Magyarországon művelték a szervezetek.
A három dél-dunántúli megyét vizsgálva az egyéni gazdaságok által használt mezőgazdasági terület átlagos nagysága 2000–2010 között Baranyában 91, Somogyban 80, Tolnában pedig 72%-kal nőtt, ezzel együtt 2010-ben egy gazdaságra fajlagosan a legtöbb terület Tolnában, a legkevesebb pedig Somogyban jutott.

7. tábla

Az egyéni gazdaságok átlagterületének alakulása, 2010

Területi egység	Az egyéni gazdaságokban az egy gazdaságra jutó átlagos mezőgazdasági terület	
	nagysága, hektár	változása (2000=100%)
Közép-Magyarország	3,3	156,9
Közép-Dunántúl	4,7	195,0
Nyugat-Dunántúl	4,1	187,1
Dél-Dunántúl	**4,1**	**181,5**
Ezen belül: Baranya	**3,8**	**191,3**
Somogy	**3,2**	**180,4**
Tolna	**5,9**	**177,3**
Észak-Magyarország	3,7	199,2
Észak-Alföld	4,8	172,9
Dél-Alföld	6,0	186,3
Ország összesen	**4,6**	**182,7**

Tehát míg 2000–2010 között mind országosan, mind a Dél-Dunántúlon a gazdasági szervezetek mezőgazdasági területeinek átlagos nagysága csökkent, addig az egyéni gazdaságokban nőtt. Ezzel együtt – mint az a 2010. évi ÁMÖ-adatokból kiderül – a Dél-Dunántúl a **műtrágyázott mezőgazdasági terület aránya** alapján mindkét gazdálkodási formánál a régiók rangsorának élén állt. A „sereghajtó" régiót a rangsorban gazdasági szervezetek vonatkozásában Közép-Magyarország, egyéni gazdaságoknál pedig Észak-Magyarország jelentette.

A **szervestrágyázott terület arányánál** a régiós rangsor már másképp alakult: a gazdasági szervezeteknél Nyugat- és Közép-Dunántúl állt az élen, míg az egyéni gazdaságoknál Közép-Magyarország és Dél-Alföld volt „listavezető". Ugyanakkor mind a gazdasági szervezeteknél, mind az egyéni gazdaságoknál sorrendben az utolsó helyen Észak-Magyarország állt.

A Dél-Dunántúlon belül a műtrágyázást tekintve mindkét gazdálkodási formánál a legmagasabb arányt Tolna, a legalacsonyabbat pedig a gazdasági szervezeteknél Somogy, az egyéni gazdaságokban Baranya mondhatta magáénak. Szervestrágyázásnál a gazdasági szervezetek vonatkozásában a legjobb pozícióval Tolna, a legrosszabbal Somogy rendelkezett, az egyéni gazdaságoknál ugyanakkor e két pólus felcserélődött.

8. tábla

A mezőgazdasági területből a mű- és szervestrágyázott alapterület aránya, 2010

Területi egység	A gazdasági szervezetek		Az egyéni gazdaságok	
	mű-trágyázott	szerves-trágyázott	mű-trágyázott	szerves-trágyázott
	alapterületének aránya a mezőgazdasági területből			
Közép-Magyarország	52,0	5,1	40,9	13,3
Közép-Dunántúl	73,3	8,5	67,8	8,7
Nyugat-Dunántúl	70,7	11,6	70,1	10,0
Dél-Dunántúl	**83,8**	**6,9**	**80,5**	**8,4**
Ezen belül: Baranya	**86,0**	**8,5**	**70,7**	**8,3**
Somogy	**78,3**	**3,9**	**79,7**	**12,7**
Tolna	**88,6**	**8,8**	**87,8**	**4,6**
Észak-Magyarország	62,6	4,7	39,7	6,0
Észak-Alföld	57,8	6,3	58,8	10,5
Dél-Alföld	66,5	5,8	48,9	12,6
Ország összesen	**67,8**	**7,0**	**57,6**	**10,3**

A mű- és szervestrágyázás színvonalának fontos mutatóját jelentik még – az ily módon kezelt mezőgazdasági terület aránya mellett – a földekre kijuttatott fejadagok. Ehhez, valamint a mű- és szervestrágyázásnak a főbb növények termésátlagaira gyakorolt hatásának vizsgálatához az ÁMÖ-adatokon kívül figyelembe kell venni a gazdálkodó egységek rendszeres adatszolgáltatásának eredményeit is. Az összes gazdaságra vonatkoztatott műtrágya-fejadatok régiós rangsorát tekintve fontos kiemelni, hogy a Dél-Dunántúl 2010-ben a legjobb mutatóval rendelkezett, míg a lista végén Észak-Alföld állt. A szervestrágyázásnál viszont – ugyancsak az összes gazdaságot tekintve – a Dél-Dunántúl már elmaradt a rangsor élén álló Dél-Alföldtől, illetve a sorrendben ez után következő Közép-Dunántúl mögött, miközben az utolsó helyen Közép-Magyarország szerepelt.

E regionális különbségek tükröződnek a főbb növények 2010. évi **termésátlagaiban** is, hiszen az adott évben a dél-dunántúli gazdaságok a kukoricánál és a napraforgónál az első, míg a búzánál – a Nyugat-Dunántúl mögött – a második helyen szerepeltek a régiók sorában. Másfelől, ha az utolsó helyen álló körzeteket tekintjük, ezt a búzánál és a napraforgónál Észak-Alföld, a kukoricánál pedig Észak-Magyarország töltötte be.

A három dél-dunántúli megyét tekintve 2010-ben a legmagasabb műtrágya-fejadagot Baranyában, a legalacsonyabbat Tolnában regisztrálták. Szervestrágyából ugyanakkor fajlagosan a legtöbbet Tolnában, a legkevesebbet pedig Somogyban használták fel. Ezzel együtt a legnagyobb termésátlagokat búzánál, kukoricánál és napraforgónál 2010-ben a három megye közül rendre Tolnában mérték, míg a legalacsonyabb érték kukoricánál és napraforgónál Baranyában, illetve búzánál Somogyban volt tapasztalható.

9. tábla

A mű- és szervestrágyázás főbb adatai és fontosabb termésátlagai, 2010

Területi egység	Az összes gazdaságban				
	az egy hektár szántóra jutó		a búza	a kukorica	a napra-forgó
	mű-trágya	szerves-trágya			
	felhasználás		termésátlaga		
	kg/ha				
Közép-Magyarország	305,5	13,6	3 210	6 150	1 910
Közép-Dunántúl	379,0	23,5	3 990	6 830	2 250
Nyugat-Dunántúl	394,9	15,5	4 240	7 060	2 110
Dél-Dunántúl	**439,0**	**21,9**	**4 180**	**7 260**	**2 310**
Ezen belül: Baranya	**473,5**	**22,5**	**4 200**	**6 900**	**2 120**
Somogy	**445,0**	**16,9**	**4 110**	**7 080**	**2 220**
Tolna	**402,5**	**26,0**	**4 240**	**7 750**	**2 490**
Észak-Magyarország	302,3	18,7	3 500	4 970	1 760
Észak-Alföld	284,6	18,1	3 170	5 530	1 680
Dél-Alföld	361,4	30,0	3 660	6 330	2 020
Ország összesen	**361,1**	**21,6**	**3 710**	**6 470**	**1 930**

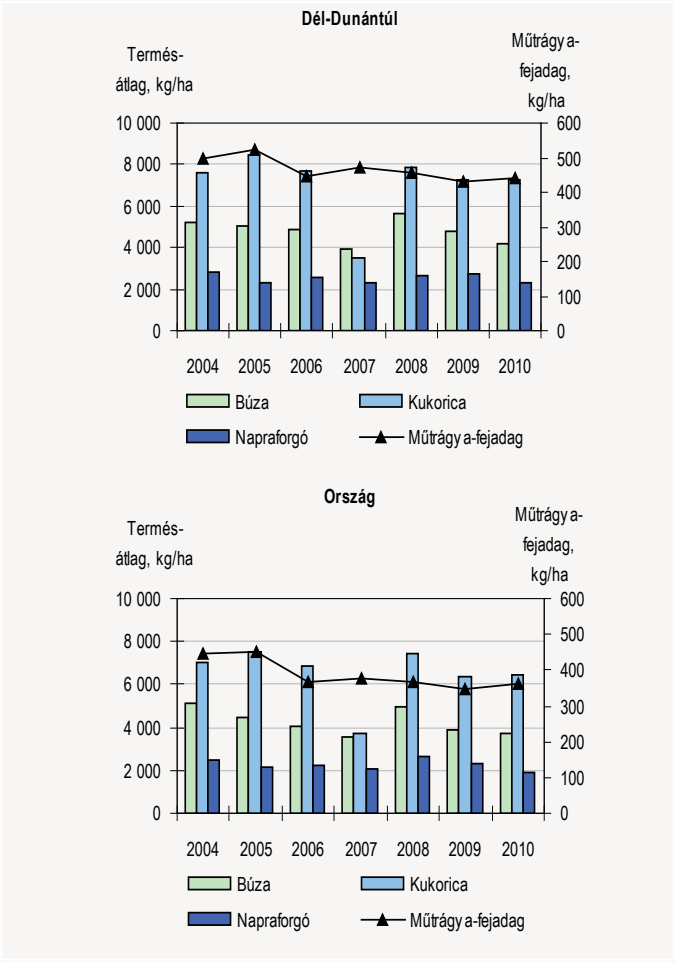
A mű- és szervestrágyázásra, valamint a főbb növények termésátlagai kapcsolatára vonatkozó adatokat tendenciájában egy, a 2004–2010. évek időszakát átfogó hosszabb távú trendben – ugyancsak a gazdálkodók rendszeres adatszolgáltatásának adatai alapján – vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy ezen periódusban a főbb termésátlagok mérséklődése/stagnálása a Dél-Dunántúlon és országosan – a 2007. évi mélyponttól eltekintve – nagyjából párhuzamosan alakult azon csökkenő tendenciával, mely a műtrágya-fejadagok csökkenését jellemezte.

A főbb növényeket tekintve a búzánál mind a régióban, mind országosan 2004–2007 között fokozott csökkenés volt tapasztalható, majd – az ez utóbbi év rendkívüli aszálya következtében előálló mélypontot követően – a termésátlag 2008-ra rendkívül megugrott, ezt követően pedig fokozatosan mérséklődött. Dél-dunántúli és országos szinten hasonló volt a helyzet a kukoricánál, míg – a nyári forróságra kevésbé érzékeny – napraforgóra inkább stagnálás volt jellemző.

Ezzel párhuzamosan az egy hektárra jutó műtrágya-fejadagok is fokozatosan mérséklődtek, de fontos megjegyezni, hogy a felhasználás országosan meredekebben csökkent, mint a Dél-Dunántúlon.

5. ábra

A főbb termésátlagok és a műtrágyázás intenzitásának alakulása

A tendenciózusság vizsgálata mellett a mű- és szervestrágyázás intenzitása, valamint a főbb növények termésátlaga közti kapcsolat számszerűsítésének legegyszerűbb módját a korrelációs együttható számítása jelenti. Ennek révén – a rendelkezésre álló adatokat figyelembe véve – lehetőség nyílik egyfelől a megyék átlagos aranykorona-értékei és a főbb növények termésátlagai, másfelől pedig a megyékben felhasznált mű- és szervestrágya-fejadag mennyisége és a terméseredmények közötti kapcsolat matematikai kifejezésére, amely eredmények adott esetben egy országos átlagot tükröznek.[1)] (Nyilvánvaló, hogy ezen kapcsolat egzaktabb megragadására még országos szinten is inkább részletesebb, üzemi szintű adatokra lenne szükség, mintsem viszonylag nyers eredményeket adó megyei adatokra, ám véleményünk szerint azért ezen számítások is jól tükrözik az aktuális tendenciákat.)

Ezek alapján vizsgáljuk meg 2010. évre az ország megyéire az átlagos aranykorona-érték, a felhasznált műtrágya- és szervestrágya-mennyiség, valamint a főbb termésátlagok közötti kapcsolatot. A számítások szerint az egyes megyékben a szántóföldre vonatkoztatva az aranykorona-érték és a főbb növények termésátlagai között átlagosan közepes kapcsolat számszerűsíthető, amelynek mértéke legalacsonyabb a búzánál, legmagasabb a napraforgónál. A szervestrágyázásnak a termésátlagokra gyakorolt hatását tekintve: a búzánál a talajerő-utánpótlásnak ez a módja egyáltalán nem korrelál a termelési eredményekkel, a kukoricánál is csak nagyon kismértékben, még a napraforgó az, amelynél viszonylag gyenge erősségű kapcsolat kimutatható. (A szervestrágya-felhasználás mennyisége az elmúlt mintegy két évtizedben mindenhol jelentősen visszaesett!)

Ezzel szemben a műtrágyázásnál az egyes megyék szintjén a fejadagok mennyisége és a termésátlagok között igen szoros kapcsolat mutatható ki. Ezen belül is a legerősebb korreláció a búzánál regisztrálható, majd ez után a napraforgónál, végül pedig a kukoricánál.

10. tábla

A mű- és szervestrágyázás hatására vonatkozó korrelációs együtthatók, 2010

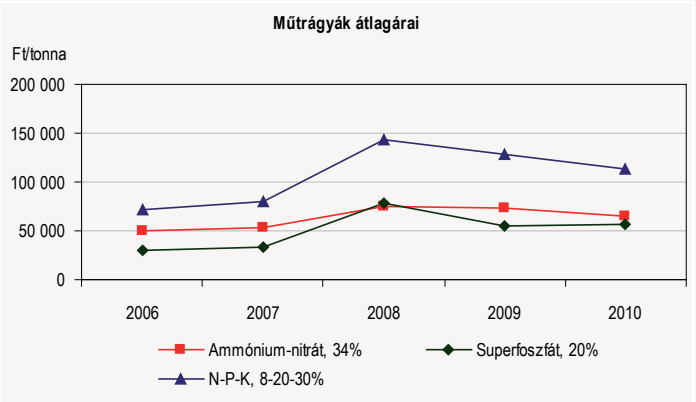
Megnevezés		A búza	A kukorica	A napraforgó
		termesztésében		
A műtrágyázás	termésátlaggal való kapcsolatának szorossága[a)]	0,738	0,542	0,662
A szervestrágyázás		–0,066	0,069	0,200
A szántóföld átlagos aranykoronaértéke		0,333	0,474	0,493

a) A szántóföldre vonatkozó adatok alapján.

Tehát a műtrágyázás színvonala és termésátlagok közti szoros kapcsolat sokban megmagyarázza – visszautalva itt korábbi vizsgálatainkra – a két tényező egymással való hosszabb távú párhuzamos alakulását. Ami pedig a kijutatott fejadagokban és a terméseredményekben bekövetkezett mérséklődést illeti, az a műtrágyaárak ezen időszakban való jelentős emelkedésére, illetve a műtrágya-felhasználás ezzel párhuzamosan való radikális visszaesésére vezethető vissza. Egyrészt, mint az az országosan 2006-2010. között regisztrált adatokból kiderül, hogy – bár 2008-tól némi mérséklődés volt tapasztalható, de – a különféle műtrágyák ára ezen időszakban tendenciájában számottevően megemelkedett. Így az ammónium-nitráttartalmúak tonnánkénti ára közel egyharmadával, a szuperfoszfát-tartalmúaké 18%-kal, a fő hatóelemeket kombináltan tartalmazó műtrágyáké átlagosan több mint felével nőtt. Másrészt – mintegy erre reakcióként – ugyanezen időszakban hatóanyagban mérve az értékesített műtrágya-mennyiség 2007-ig nőtt, majd ingadozások mellett csökkent. Ez igaz mind a nitrogén-, mind a foszfor-, mind a káliumtartalmú műtrágyákra, de meg kell jegyezni, hogy az értékesített mennyiség összetételében egyre inkább a nitrogéntartalmú anyagok felé mozdult, miközben a másik két hatóanyagot tartalmazó műtrágyák súlya csökkent. (Míg 2006-ban az értékesített műtrágyákon belül a nitrogéntartalmúak aránya 63, a foszfortartalmúaké 16, a káliumtartalmúaké 20% volt, addig 2010-re a nitrogéntartalmú szerek hányada megnőtt 72%-ra, míg a foszfort, illetve káliumot tartalmazóké 12 és 15%-ra mérséklődött.)

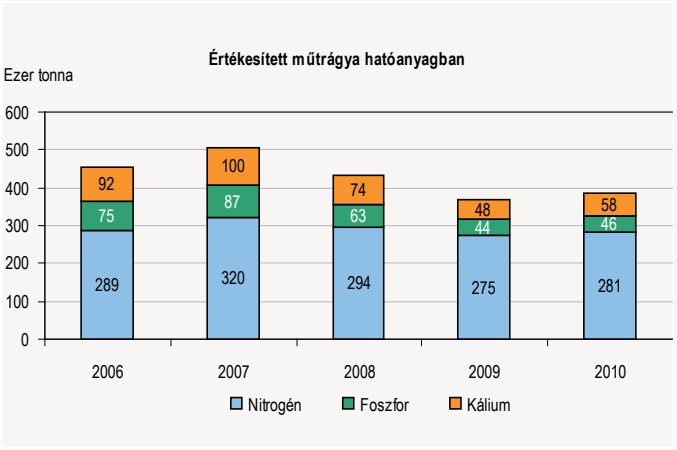
6. ábra

A műtrágya-értékesítés fontosabb adatai

1) Konkrétan a kapcsolat számszerűsítése – az egyes relációkban – az egyedi korrelációs együtthatók (r) segítségével végezhető el. E mutató, azaz az egyedi értékeknek az átlagtól való eltéréseinek összegeiből, valamint azok négyzetösszegeinek négyzetgyökéből képzett hányados révén tömören megragadható számszakilag két adott ismérv közti viszony: $r=\frac{\Sigma dxdy}{\sqrt{dx2}\sqrt{dy2}}$

(Forrás: Köves Pál-Párnitzky Gábor: Általános statisztika II. kötet, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1981, 159-162 o.)

Összességében a Dél-Dunántúl talajerő-utánpótlása az országos folyamatokhoz hasonlóan – mint az a 2010. évi ÁMÖ adatai, valamint a gazdálkodók rendszeres adatszolgáltatásából származó információkból kiderül – kiváló agroökonómiai adottságai ellenére megsínylette a 2000-es évek második felének recesszióját. Láthattuk, hogy, hogy a Dél-Dunántúl – a maga gazdaságszerkezetével – az egyik olyan körzetnek számít az országban, ahol leginkább adottak a feltételek egy magas színvonalú növénytermesztés fenntartásához. Ennek ellenére bár itt a legmagasabb a mezőgazdasági terület aránya, ezen belül is itt a legszámottevőbb a műtrágyázott terület hányada, valamint itt a legnagyobbak a kijutatott műtrágya-fejadagok, a főbb hatóanyagokat tartalmazó műtrágyák árainak emelkedése következtében az adott időszakban e körzetben is jelentősen visszaesett a felhasználás, ami a termésátlagokban is visszatükröződött.

A műtrágya árak ugrásszerű megemelkedésénél fontos figyelembe venni, hogy bár 2006–2010 között a gazdálkodóknak kifizetett területalapú támogatások összege reálértékben számolva több mint háromnegyedével nőtt, a mezőgazdasági termelői árak ezen időszakban való átlagos emelkedése csak 26% volt. Márpedig, mint a korrelációs számításaink arra – ha kissé nyers formában is, de – rávilágítanak, a főbb szántóföldi növények termésátlagait a termésmennyiség nagyságára ható biológiai és gazdasági tényezők közül a leginkább a műtrágyázás intenzitása befolyásolja.

Mindazonáltal – mint az az adatokból kiderül – a mű- és szervestrágyázás színvonalának fő mutatói vonatkozásában a 2000-es évek második felében a Dél-Dunántúl még kedvezőbb helyzetben volt, mint az ország többi régiója.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VI. évfolyam 95. szám 2012. december 4.
2012/95
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/11

Tartalom

1 *A bruttó hazai termék (GDP) alakulása a Dél-Dunántúlon 2000 és 2010 között*

5 *Helyzetkép a dél-dunántúli álláskeresőkről, 2012. I. félév*
5 A nyilvántartott álláskeresők száma és főbb területi jellemzői
7 Munkanélküli ellátások

A BRUTTÓ HAZAI TERMÉK (GDP) ALAKULÁSA A DÉL-DUNÁNTÚLON 2000 ÉS 2010 KÖZÖTT

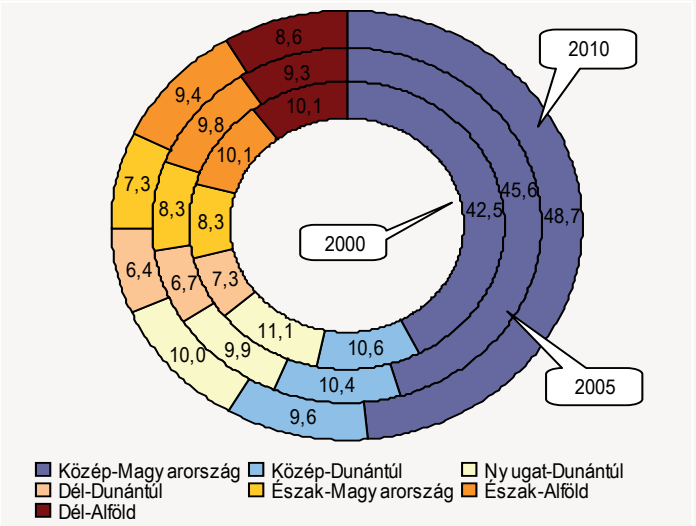
A gazdasági fejlettség egyik komplex mérőszáma a bruttó hazai termék (GDP), amelynek a 2010. évi végleges területi adatait a közelmúltban tette közzé a Központi Statisztikai Hivatal. A 2010. év végleges adatainak becslésével párhuzamosan egyrészt a hosszabb időszakra – ezúttal a 2000. évtől – történő összehasonlítás lehetőségének megteremtése érdekében megvalósult az adatok 2008-tól bevezetett – a gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszeréről szóló – nomenklatúra (TEÁOR'08) szerinti visszamenőleges átdolgozása, másrészt újabb pontosítások történtek az egységes uniós módszertan alapján. Elemzésünkben e legújabb adatok alapján elsősorban a Dél-Dunántúlra és az ide tartozó három megyére irányítva figyelmünket vizsgáljuk, hogy hogyan alakult a térség teljesítménye 2010-ben, és hogyan változott pozíciója 2000 és 2010 között az országon belül, illetve az ország régiói és megyéi viszonylatában. Emellett rövid kitekintést teszünk az Európai Unió irányába is.

A 2010. év adatai alapján a Dél-Dunántúl térségében előállított **bruttó hazai termék (GDP) értéke** – piaci beszerzési áron – 1714,0 milliárd forintot tett ki, a magyarországi 26 607,3 milliárd forintnak a 6,4%-át, Baranya 2,7, Somogy 2,1 Tolna 1,7%-nyi hozzájárulásával. Területi szinten a GDP volumenindexe nem áll rendelkezésre, a folyó áron számított változás pedig nem ad reális képet, ezért inkább csak az arányok érzékeltetése miatt említünk meg néhány jellemzőt. A bruttó hazai termék folyó áron számított értékének a 2009. évi általános – minden régiót, és csaknem minden megyét is érintő – egy évvel korábbihoz mért csökkenését 2010-ben kisebb nagyobb gyarapodás követte, amely legélénkebb Nyugat- és Közép-Dunántúlon volt (meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy egy évvel korábban e két régióban következett be a legszámottevőbb csökkenés). A Dél-Dunántúl az alacsony (egy-két százalék körüli) folyó áras növekedést regisztráló régiók közé tartozott, ami reálértéken vélhetően nem jelenthette a kibocsátás kedvező változását 2010-ben sem.

Az ország gazdasági teljesítményének régiók szerinti megoszlásában rövid távon – ha valami rendkívüli esemény nem következik be – csekély a változás mértéke, 2000 és 2010 között azonban már érzékelhető elmozdulás történt. A Dél-Dunántúl hozzájárulása az országos bruttó hazai termékhez az évtized során – folyó áron számítva – csaknem egy százalékponttal csökkent, amely a Baranyában és Tolnában regisztrált három, továbbá a somogyi két ezrelékpontos aránycsökkenés következtében alakult ki. Az ország hét tervezési-statisztikai régiója közül csupán Közép-Magyarország részesedése nőtt a vizsgált időszakban (mind a főváros mind pedig Pest megye aránynövekedésének köszönhetően), a többi régió szerepe gyengült.

1. ábra

A bruttó hazai termék régiók szerinti megoszlása*, %

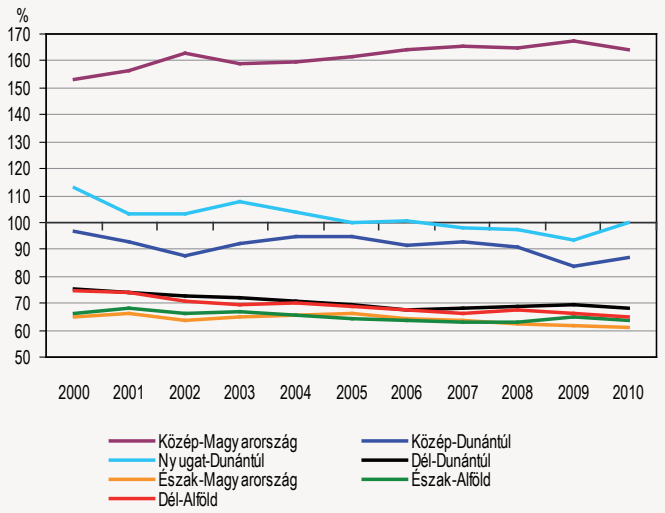

* Folyó piaci beszerzési áron számítva.

A **bruttó hazai termék egy lakosra jutó értéke** a Dél-Dunántúlon 2010-ben 1815 ezer forint volt, az országos átlag 68%-a. Ez utóbbi arányszám hét százalékponttal alacsonyabb volt a 2000. évinél. Az országoshoz mért kedvezőtlenebb helyzet ellenére a régió az ezúttal vizsgált 11 év mindegyikében a 4. helyet foglalta el a hét tervezési-statisztikai régió között, de mindvégig az alacsonyabban teljesítő térségekhez állt közel a fajlagos teljesítménye. Ez utóbbi négy (a dél-dunántúli, az észak-magyarországi és a két alföldi) régió közötti különbség az országos átlaghoz mért arányok alapján csekély mértéket, mindössze – 61–68% közötti – hét (2000-ben 65–75% közötti tíz) százalékpontot tett ki, s a vizsgált időszakban mind a négy régióban enyhén mérséklődő tendencia mutatkozott. Növekvő trend csupán a nagy különbséggel élen álló – és az utóbbi években egyedüliként országos átlag feletti népességarányos GDP-t produkáló – Közép-Magyarországot jellemezte, de az azt követő két régió időnként jelentősen módosuló előnye is számottevőnek és hosszú távon viszonylag stabilnak mondható a lemaradókkal szemben. A legjobban teljesítő központi és a leggyengébb (nyolc évben az észak-magyarországi, három évben pedig az észak alföldi) térség között a fajlagos mutatóérték alapján 2,4-szeresről 2,7-szeresre nőtt a különbség, de az élen álló régió az összes többihez képest is növelte előnyét.

2. ábra

Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék alakulása az országos átlag százalékában*

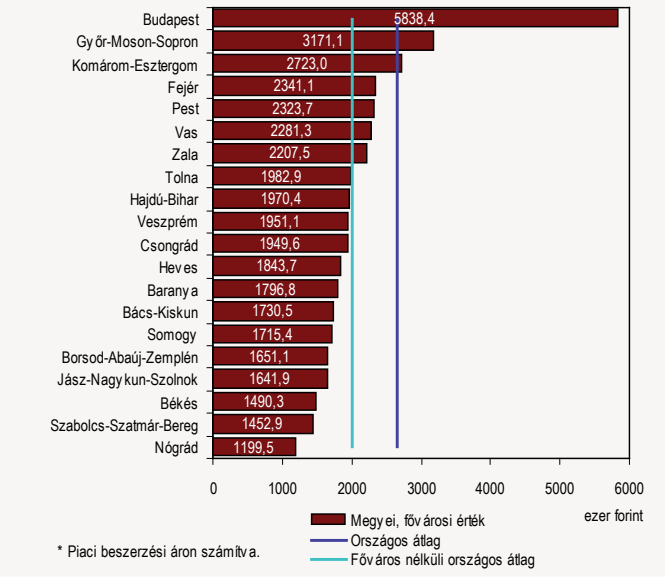
* Folyó piaci beszerzési áron számítva.

Az egy lakosra jutó GDP főváros nélkül számított országos átlagát a hét régió közül Közép-Magyarországon kívül 2010-ben – akárcsak az ezúttal vizsgált évek mindegyikében – mindössze a két fejlettebb (a közép- és a nyugat-) dunántúli régió fajlagos teljesítménye múlta felül. Dél-Dunántúl e viszonylatban közel 91%-ot ért el, amely a 2000. évinél ugyan alacsonyabb, de a vizsgált évek többségében kilenctized körüli volt az arányszám.

A **régió három megyéje** közül 2010-ben Tolna megye egy lakosra jutó értéke mutatkozott a legkedvezőbbnek, az 1983 ezer forintnyi összeg az országos átlagnak közel háromnegyedét tette ki, megközelítve a főváros nélkül számított vidéki átlagot. Ez az országos megye-rangsorban – a kiemelkedően élen álló fővárost is beszámítva – a 8. helyet biztosította számára, azt követően Baranya és Somogy fajlagos teljesítménye – az országos átlag 67,5 és 64,5%-ával – a 13. és a 15. helyhez volt elegendő. Előbbi megye 2010-ben a vidéki átlag kilenctizedét, utóbbi 86%-át teljesítette.

3. ábra

A GDP egy lakosra jutó összege területi egységek szerint*, 2010

* Piaci beszerzési áron számítva.

A vizsgált tizenegy év bő felében Tolna állt az élen a régión belül, a vezető helyet Baranya megyével váltva, a legalacsonyabb teljesítmény pedig egyetlen – a 2003. év – kivételével Somogy megyéhez kötődött. Mindhárom megye rosszabb helyzetbe került az országos átlaghoz képest a vizsgált időszakban, amelyben leginkább a főváros előnyének növekedése játszott közre, a megyék közül élen állóhoz képest – amely 2005 kivételével Győr-Moson-Sopron volt – ugyanis nem mutatkozott számottevő elmozdulás. Mindhárom megyének valamelyest jelentősebb lett ugyanakkor a mindvégig a sor végén álló Nógrád megyével szembeni előnye. Az országos megye-rangsorban elfoglalt helyük alapján azonban nem látható egyértelmű tendencia, mindhárom megye esetében ingadozás volt jellemző.

1. tábla

A Dél-Dunántúl fajlagos teljesítményének néhány viszonyszáma*

Területi egység	Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék összege				
	az országos	a főváros nélküli országos	a fővárosi	az élen álló	az utolsó helyen álló
	átlag			megye átlagának	
	százalékában				
	2000				
Baranya megye	75,7	95,4	38,2	57,3	134,8
Somogy megye	69,3	87,4	35,0	52,5	123,5
Tolna megye	81,9	103,3	41,3	62,0	145,9
Dél-Dunánúl	75,1	94,7	37,9	56,9	133,8
	2005				
Baranya megye	72,8	93,8	34,5	63,2	141,5
Somogy megye	66,2	85,4	31,4	57,5	128,7
Tolna megye	68,3	88,1	32,4	59,3	132,8
Dél-Dunánúl	69,4	89,5	32,9	60,3	135,0
	2010				
Baranya megye	67,5	90,0	30,8	56,7	149,8
Somogy megye	64,5	85,9	29,4	54,1	143,0
Tolna megye	74,5	99,3	34,0	62,5	165,3
Dél-Dunánúl	68,2	90,9	31,1	57,2	151,3

* Folyó piaci beszerzési áron számítva.

Nemzetközi összehasonlításra a GDP vásárlóerő-paritáson számított, vásárlóerő-egységben (reálértéken) kifejezett mutatóértékei adnak lehetőséget.[1)] A vásárlóerő-egységben, PPS-ben számított GDP egy lakosra jutó összege alapján 2010-ben Magyarország az Európai Unió 27 tagországa között Észtországgal közel azonos értékkel a 21–22. helyen állt, utánuk viszonylag kevéssel lemaradva Lengyelország, majd Litvánia, Lettország, Románia és Bulgária következett.

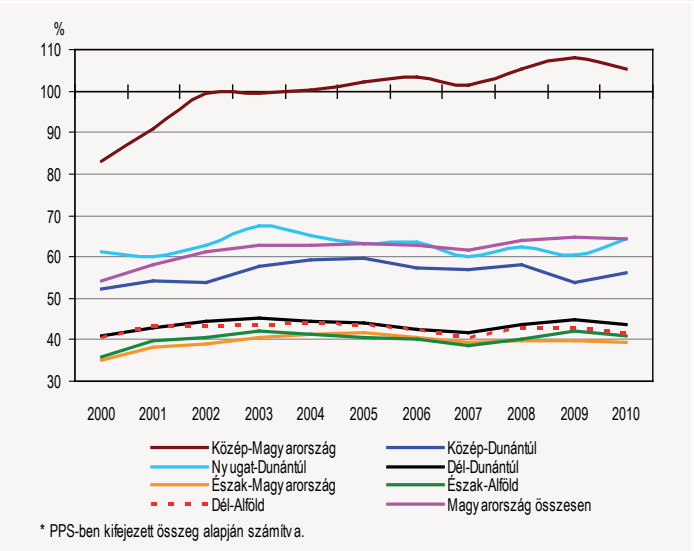
A Dél-Dunántúl bruttó hazai terméke egy lakosra vetítve 2010-ben 10 726 PPS volt, amely az Európai Unió 27 tagállama (EU-27) átlagának a 43,8%-át tette ki. A vizsgált 11 év távlatában a jelenlegi tagországok átlagához viszonyított arány csekély mértékben, 3 százalékponttal javult, az időszak folyamán azonban nagymértékben ingadozott. Magyarország átlagos gazdasági fejlettségét kifejező 15 723 PPS 64,2%-át jelentette a 27 uniós tagállam átlagának, ami a 10 évvel korábbihoz képest csaknem tíz százalékponttal magasabb arányszám. Az országos mutatóérték közeledését az unió átlagához leginkább a központi régió, azon belül is elsősorban a főváros gazdasági fejlettségének viszonylagos javulása idézte elő. Közép-Magyarország az egyedüli a hét tervezési-statisztikai régió közül, ahol az egy lakosra jutó teljesítmény vásárlóerő-egyenértékben számított összege az évtized közepétől meghaladta az unió átlagát. Közép- és Nyugat-Dunántúlon a nevezett arányszám 56, illetve 64,2%-ot tett ki, a

1) Az Európai Unió országai és térségei között végzett összehasonlítás mértékegysége a PPS (Purchasing Power Standard), amely mesterségesen képzett, közös átszámítási alapként alkalmazott pénznem, használata kiküszöböli az egyes tagállamok árszínvonal-különbségeit. Az Európai Unió tagállamai átlagában ez a vásárlóerő-egység nagyságrendileg az eurónak felel meg, tehát az unió egészére (EU-27) számított GDP reálértéke, azaz a PPS-ben és euróban számított értéke ugyanaz. Az egyes országok GDP-jére azonban az egyezőség nem áll fenn.

további négy régióban pedig az észak-magyarországi 39,2% és a dél-dunántúli 43,8% között alakult. Kisebb-nagyobb aránynövekedés minden hazai régióban megfigyelhető a vizsgált időszakban, inkább az évtized első éveinek köszönhetően. A Dél-Dunántúl megyéi közül a valamelyest magasabb fejlettségű Tolna megye az uniós átlag 47,8%-át, a régión belül az alsó szélsőértéket képviselő Somogy megye pedig 41,4%-át teljesítette 2010-ben.

4. ábra

A GDP egy lakosra jutó összegének alakulása az EU-27 átlagának százalékában régiónként *

* PPS-ben kifejezett összeg alapján számítva.

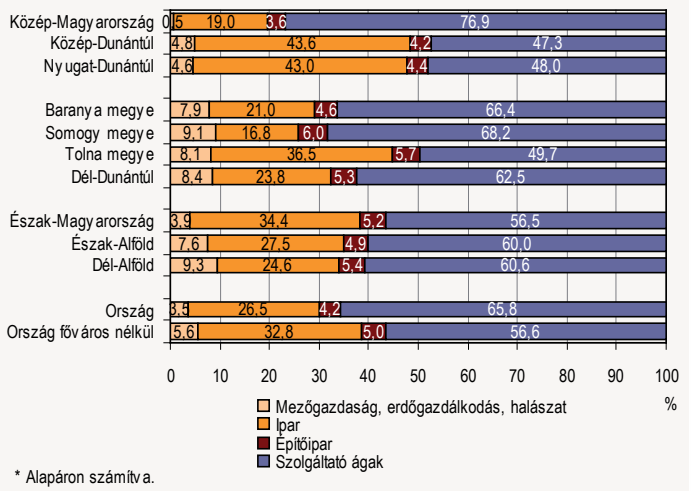
Az **Európai Unió** NUTS2 **régió**inak GDP-adatai jelenleg még csak a 2009. évről állnak rendelkezésre.[2] A 27 tagállam 271 régiója közül a Dél-Dunántúl – két lengyel régióval azonos értékkel – a 254–256. helyet foglalta el az egy lakosra jutó bruttó hazai termék 2009. évi összege alapján, vagyis a rangsorban az utolsó húsz között szerepelt. Fajlagos teljesítménye az élen álló Belső London régióénak a 13%-át, a rangsor végén álló bolgár Severozapaden régióénak pedig 1,6-szeresét tette ki. Utána kevés különbséggel következett Dél-Alföld, Észak-Alföld és Észak-Magyarország (a 257., 259. és a 263. helyen), a hét magyarországi régióból tehát négy a régiók e – leggyengébb fejlettségű – húszas táborába sorolódott, mint ahogy az összesen 6 bolgár és a 16 lengyel térségből egyaránt 5–5, illetve a 8 román régióból 6 is. A rangsort vezetők között gyakoriak azok a térségek, amelyeket önállóan a főváros (vagy akár annak egy kiemelkedően fejlett része), illetve főváros és vonzáskörzete alkot. Körükbe csak elvétve kerültek be már a 2004-ben csatlakozott országok térségei közül is, azonban a 2009. évi adatok alapján pl. a Pozsonyt és körzetét magába foglaló Bratislavsky Kraj és a Cseh fővárosból álló Prága régió az előkelő 5. és 7. helyen található. A magyar régiók között élen álló Közép-Magyarország a 85. volt az uniós rangsorban, a további két fejlettebb dunántúli régió pedig ugyancsak meglehetősen hátra, a 237. és a 242. helyre szorult. Az unió átlagát 114 régió mutatóértéke érte el vagy haladta meg (az összes régió 42%-a), az élen állóé 3,3-szeresét, a sereghajtó régióé pedig mindössze 27%-át tette ki annak.

Az egyes **nemzetgazdasági ágak**[3] szerepének vizsgálata során megmutatkozik, hogy Magyarország azon uniós országok közé tartozik, ahol a mezőgazdaság jelentősége az elmúlt évtizedben tapasztalható csökkenés ellenére még mindig jelentősebb az uniós átlagnál. Az agrárium nemzetgazdasági hozzáadott értéken belüli aránya 2010-ben 3,5%-ot, 2011-ben 4,5%-ot tett ki, miközben mind az unió 27, mind az eurózóna 17 tagállamára számítva 1,7%-os arány mutatkozott mindkét évben. Ugyancsak magasabb az unióban átlagosan jellemzőnél az ipar részesedése, a 27% körüli magyarországi aránnyal szemben az elmúlt néhány évben a 27 tagállam egészére számítva már nem érte el az egyötödöt. Ezzel párhuzamosan a gazdasági teljesítmény alacsonyabb hányadát teljesítette a hazai építőipar és a szolgáltató szféra, mint a unió országaiban átlagosan.

A Dél-Dunántúl azon régiók egyike, amelyek gazdasági szerkezetében a mezőgazdaság nagyobb, az ipar lényegesen alacsonyabb szerepet tölt be, mint Magyarországon átlagosan. A 2010. évi bruttó hozzáadott érték 8,4%-a kötődött a **mezőgazdasághoz**, míg országosan 3,5% volt az arányszám, a főváros nélkül számított vidéki részesedés pedig 5,6%-ot tett ki. A két alföldi régión belül ugyancsak erős e tevékenység gazdasági súlya. A vizsgált 11 év távlatában országosan és minden régióban is szerényebbé vált a mezőgazdaság részaránya. A dél-dunántúli megyék közül Somogy megye ágazati szerkezetében érte el a legmagasabb részesedést e tevékenységi kör, számottevő különbség azonban nem alakult ki közöttük. Az ipar szerepe ugyanakkor a régióban alacsonyabb az országosan jellemzőnél, amit a feldolgozóipar arányának nagymértékű elmaradása idéz elő. Az ipar egészének 2010-ben 23,8%-ot kitevő dél-dunántúli súlyaránya Közép-Magyarország után a legalacsonyabb volt, amely mögött főként az húzódik meg, hogy Baranyában is, de különösen Somogy megyében szerény e tevékenység részesedése a helyi gazdaságon belül, Tolna megyében ugyanis jelentős energiaipari szerepének köszönhetően országost meghaladó e gazdasági ág jelentősége. A régiót jellemző feldolgozóipari arány (13,5%) pedig a legcsekélyebb az összes régió közül. A Dél-Dunántúl megyéiben kimutatott 11,5% (Tolna) és 15,3% (Baranya) közötti feldolgozóipari hányad az ország megyéi között is a legalacsonyabb volt, csupán a fővárosban mutatkozott hasonlóan szerény arányszám (12,2%). (Országosan 22%, a főváros nélkül számítva pedig 28% volt a feldolgozóipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez, a régió három megyéjén kívüli megyékben 18,3% és 49,7% szélsőértékek közötti arányok alakultak ki.) A gazdaság e területe a régiók közül Közép- és Nyugat-Dunántúlon, a megyék közül pedig Komárom-Esztergomban és Győr-Moson-Sopronban a legerőteljesebb. Az **építőipar** gazdasági súlya általában mindenütt viszonylag csekély, Dél-Dunántúl e tevékenységből származó teljesítményének aránya némileg országost meghaladó volt. A **szolgáltató ágak** szerepe a legjelentősebb Közép-Magyarországon, ahol 2010-ben a hozzáadott érték háromnegyedét, azon belül a fővárosban négyötödét meghaladó hányadát az ide tartozó gazdasági ágak hozták létre. Ezt követően e szektor a Dél-Dunántúl ágazati szerkezetében mutatkozott a legerősebbnek, de még így sem érte el az országos átlagot. E tevékenységi körön belül is főként az oktatásnak és a humán- egészségügyi, szociális ellátásnak van jelentősebb súlya a térség gazdasági teljesítményén belül, mint országosan.

5. ábra

A bruttó hozzáadott érték gazdasági ágak szerinti megoszlása területi egységenként*, 2010

* Alapáron számítva.

2) http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tgs00005;
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tgs00006

3) A nemzetgazdasági ágak szerepét a bruttó hozzáadott érték alapáron számított mutatója alapján értékelhetjük.

A mezőgazdaság a régió gazdaságának az a területe, amely az **országos ágazati teljesítményhez** a legnagyobb mértékben **járul hozzá**. Az összes hozzáadott értéken belül 2010-ben megtermelt 6,4%-os aránnyal szemben az agrárium teljesítményének 15,3%-a kötődött Dél-Dunántúlhoz, amelynél magasabb hányadot mindössze a két alföldi régió produkált. Az ipar, azon belül pedig különösen a feldolgozóipar országos teljesítményéhez viszont a hét régió közül a legszerényebb mértékű volt a hozzájárulása. A feldolgozóiparinál alacsonyabb dél-dunántúli részesedés csupán két szolgáltató ágon belül, nevezetesen az információ, kommunikáció, illetve a pénzügyi, biztosítási tevékenység területén alakult ki, a gazdaságnak azon két ágában, amely a legnagyobb mértékben koncentrálódik Közép-Magyarországra, azon belül is a fővárosra.

2. tábla

A bruttó hozzáadott érték területi megoszlása nemzetgazdasági áganként*, 2010

(százalék)

Területi egység	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	Ipar	Iparon belül: feldolgozóipar	Építőipar	Szolgáltató ágak	Nemzetgazdasági ágak összesen
Közép-Magyarország	7,2	34,9	34,3	41,5	56,9	48,7
Közép-Dunántúl	13,1	15,8	17,3	9,4	6,9	9,6
Nyugat-Dunántúl	13,0	16,2	17,9	10,3	7,3	10,0
Baranya megye	6,0	2,1	1,8	2,9	2,7	2,7
Somogy megye	5,3	1,3	1,2	2,9	2,1	2,1
Tolna megye	4,0	2,4	0,9	2,3	1,3	1,7
Dél-Dunántúl	**15,3**	**5,8**	**3,9**	**8,1**	**6,1**	**6,4**
Észak-Magyarország	8,2	9,5	8,5	9,0	6,3	7,3
Észak-Alföld	20,4	9,8	10,2	10,9	8,6	9,4
Dél-Alföld	22,7	8,0	7,9	10,8	7,9	8,6
Ország	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ország főváros nélkül	98,6	77,0	79,0	73,6	53,4	62,1

* Alapáron számítva.

Az ágazati sajátosságok az **egy lakosra jutó ágazatonkénti teljesítmények**ben is tükröződnek, bár kevés tevékenység nevezhető meg a Dél-Dunántúl gazdaságában, ahol a fajlagos hozzáadott érték elérte vagy meghaladta az országos átlagot. A 2010. év adatai alapján a nemzetgazdasági ágak közül egyedüliként a mezőgazdaság területén mutatkozott jelentős előny a régió javára, mindhárom ide tartozó megyének köszönhetően. (Azt is meg kell azonban jegyezni, hogy Közép- és Észak-Magyarország kivételével minden régióban országos felett alakult a mutatószám.) A többi nemzetgazdasági ágban vagy azok összevont csoportjaiban viszont viszonylag jelentős volt az elmaradás az országos népességarányos mutatóértékektől, ez alól az összevont ágakon belül kivételként főként Baranyának köszönhetően az oktatás és a humán egészségügyi ellátás, Somogy jóvoltából pedig a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás említhető meg, ahol országos ágazati átlag körül alakult a fajlagos hozzáadott érték mutatószáma. A vidéki átlagos fajlagos értékeket ugyanakkor több – főleg szolgáltató – ágban is megközelítette vagy felülmúlta a térség.

3. tábla

A bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó összege területi egységek és nemzetgazdasági ágak szerint*, 2010

(ezer forint)

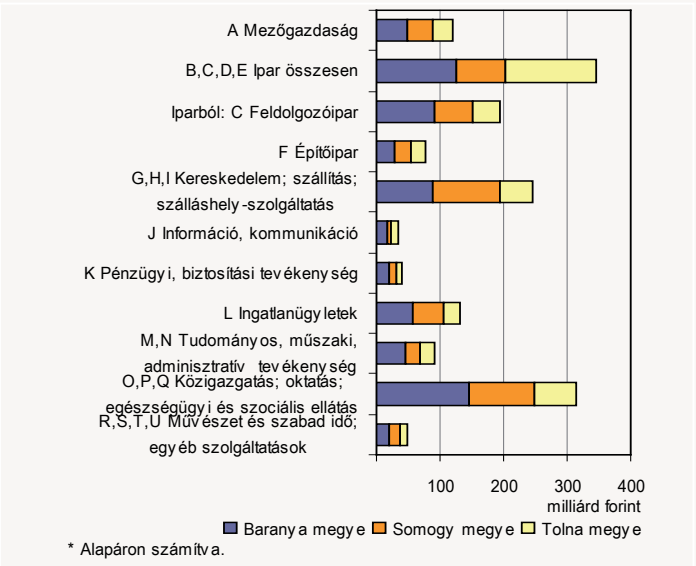
Területi egység	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	Ipar	Iparon belül: feldolgozóipar	Építőipar	Szolgáltató ágak	Nemzetgazdasági ágak összesen
Közép-Magyarország	19,2	701,4	572,7	133,7	2840,4	3694,7
Közép-Dunántúl	94,8	856,1	780,8	82,0	928,8	1961,8
Nyugat-Dunántúl	103,6	967,2	887,5	98,8	1078,5	2248,1
Baranya megye	120,4	319,3	233,0	70,3	1007,6	1517,7
Somogy megye	131,9	242,9	185,0	86,3	987,9	1449,0
Tolna megye	135,9	611,7	192,6	95,2	832,0	1674,9
Dél-Dunántúl	**128,1**	**365,5**	**206,8**	**81,8**	**957,8**	**1533,2**
Észak-Magyarország	54,1	471,4	349,7	71,6	774,9	1372,0
Észak-Alföld	108,4	392,4	338,4	69,9	857,2	1427,8
Dél-Alföld	137,0	361,0	298,4	78,7	888,4	1465,0
Ország	79,1	594,8	494,6	95,5	1478,1	2247,5
Ország főváros nélkül	94,3	553,6	472,3	85,0	954,0	1686,9

* Alapáron számítva.

A **Dél-Dunántúlhoz tartozó megyék hozzájárulása a régió gazdasági teljesítményéhez** a vizsgált időszakban nem változott említésre érdemes mértékben. A 2010. évi bruttó hozzáadott értéknek 41%-a Baranya, 32%-a Somogy, míg 27%-a Tolna megyéhez kötődött. A nemzetgazdasági ágak összességére jellemzőnél a Baranya megyei súlyarány a szolgáltató ágak többségében továbbá az iparon belül a feldolgozóiparban volt jelentősebb. Somogy megye a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat valamint az építőipar mellett jó néhány szolgáltató ág teljesítményéből átlagost meghaladó mértékben részesedett. Tolna megye főként a régió – energiaipari tevékenységének köszönhetően – ipari, továbbá valamelyest építőipari teljesítményéből hozott létre a gazdasági ágak összességét jellemző átlag feletti hányadot, a szolgáltatás területén általában szerényebb a szerepe.

6. ábra

A Dél-Dunántúl bruttó hozzáadott értékének megyék szerinti összetétele nemzetgazdasági áganként*, 2010

* Alapáron számítva.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Dél-Dunántúl Magyarországon belüli gazdasági fejlettség szerinti pozíciója a bruttó hozzáadott érték mutatószámai alapján nem változott az elmúlt évtizedben, a hét régió közül 2010-ben is az alacsonyabb teljesítményű háromhoz állt közel, valamelyest előttük. Helyzete Európai Uniós kitekintésben sem jelez számottevő elmozdulást. Az egy lakosra jutó vásárlóerő-egységben számított bruttó hazai termék uniós átlaghoz viszonyított aránya 2010-ben valamelyest meghaladta a 2000. évit, de az arányszám évenként ingadozott, így 2001-től a tendencia inkább stagnálással fejezhető ki. A térség ágazati szerkezetében az árutermelő ágak közül a vizsgált egy évtized alatt a mezőgazdaság és az ipar súlya mérséklődött, több szolgáltató ág részesedésének növekedésével párhuzamosan. Az ipar szerepe azonban annak ellenére, hogy az országostól és a vidéki régiókétól is számottevően elmaradó, jelentős a régió gazdasági szerkezetében, az ország ágazati teljesítményének azonban csak csekély hányadát teljesíti. Az országos ágazati teljesítményhez az összes nemzetgazdasági ág közül változatlanul a mezőgazdaság hozzájárulása a legjelentősebb.

Táblázatok
Módszertan

HELYZETKÉP A DÉL-DUNÁNTÚLI ÁLLÁSKERESŐKRŐL, 2012. I. FÉLÉV

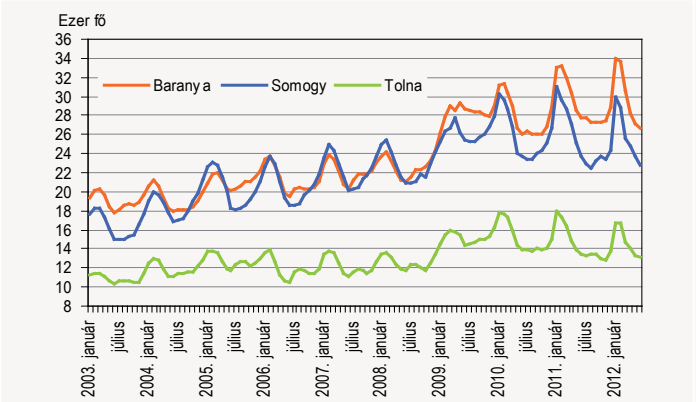
A nyilvántartott álláskeresők száma és főbb területi jellemzői

A munkaerőpiac időbeni és térbeli változásainak nyomon követésére a KSH munkaerő-felmérése mellett a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat regisztrált álláskeresőkre[4)] vonatkozó nyilvántartása szolgál, amely a különböző ismérvek szerinti, a megyei bontásnál mélyebb területi vizsgálatra ad lehetőséget. A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai szerint 2012 júniusának végén az összes **álláskereső** 12%-át a Dél-Dunántúlon tartották nyilván. Számuk az egy évvel korábbihoz képest 3,7%-kal csökkent és a zárónapon csak kevéssel haladta meg a 62 500 főt. Országosan az álláskeresők száma ugyanezen időszak alatt 5,2%-kal mérséklődött. A kedvező változás az ország mind a hét tervezési-statisztikai régiójára jellemző volt, mértéke azonban jelentősen eltért: a legnagyobb visszaesés (10,9%) Nyugat-Dunántúlon, a legkisebb változás (1,8%) pedig a – fővárost és Pest megyét magába foglaló – Közép-Magyarországon következett be. A régiók közül négyben regisztráltak a Dél-Dunántúlon tapasztaltnál nagyobb mértékű, kettőben annál mérsékeltebb létszámváltozást.

A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában és Somogyban az álláskeresők létszámában hasonló mértékű (4,1 és 4,0%-os) visszaesés következett be, míg Tolnában ugyanez mindössze 2,2% volt. Az ország legtöbb megyéjében kevesebb álláskeresőt tartottak nyilván, mint egy évvel korábban, egyedül Hajdú-Bihar volt kivétel, ahol, ha csak kismértékben is (0,4%-kal), de nőtt a munkanélküliek száma. A legnagyobb mértékű létszámfogyatkozást Győr-Moson-Sopron megyében regisztrálták (18,3%).

7. ábra

A nyilvántartott álláskeresők számának alakulása a Dél-Dunántúlon

Országosan az elmúlt 10 évben – az utolsó év kivételével – az álláskeresők számának lassú, de folyamatos növekedése volt jellemző. A növekedés üteme az évtized elején még mérsékeltebb volt, majd 2009-től, főként a gazdasági válság hatására erőteljesebbé vált, és ezzel együtt az éven belüli szezonális ingadozás is felerősödött. Ehhez az országos trendhez a Dél-Dunántúl három megyéje közül leginkább Tolna illeszkedik, míg Somogyban a vizsgált időszak első, Baranyában az utolsó két évében mutatkozik jelentősebb eltérés. (Előbbiben többek között az idegenforgalom hanyatlása, utóbbiban a feldolgozó iparban történt nagyarányú leépítések befolyásolták kedvezőtlenül a létszám alakulását.) 2012 első félévének végén a Dél-Dunántúlon regisztrált munkanélküliek mintegy négytizedét Baranyában, több mint egyharmadát Somogyban, és egyötödét Tolnában tartották nyilván, mely arányok az elmúlt 10 év során nem változtak számottevően.

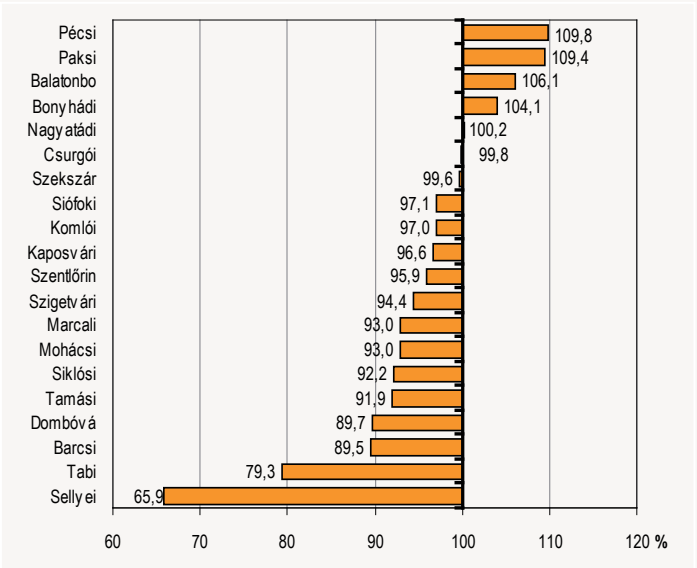
Az álláskeresőknek a lakóhelyük szerint illetékes munkaügyi kirendeltségeken kell kérelmezniük a nyilvántartásba vételt. A Dél-Dunántúlon összesen 20 ilyen állami munkaközvetítő iroda működik, Baranya megyében 7, Somogyban 8, Tolnában pedig 5. A kirendeltségek közül a pécsit és a kaposvárit keresik fel a legtöbben, 2012 I. félévének zárónapján előbbiben 10 079, utóbbiban 8721 álláskeresőt tartottak nyilván. Ezt követte a komlói, ahol 4878-an, majd a szekszárdi, ahol 4468-an szerepeltek a nyilvántartásokban. A régióban leggyérebb forgalma a tabi irodának volt, itt mindössze 1025-en regisztráltatták magukat, a legkisebbek közé tartozott még a szentlőrinci és a sellyei, 1198 illetve 1267 fővel. A régióban minden 6. munkanélkülit a pécsi, minden 7.-et a kaposvári kirendeltségen vették nyilvántartásba.

A dél-dunántúli kirendeltségek háromnegyedében kevesebb álláskeresőt számláltak meg mint egy évvel korábban – a csökkenés 10 térségben a régió átlagát meghaladó, 5-ben annál kisebb mértékű volt –, míg a körzetek fennmaradó egynegyedében nőtt a munkát keresők száma. Az egy évvel ezelőtti állapothoz képest a legnagyobb mértékű csökkenés Sellyén és térségében következett be, a legnagyobb gyarapodás Pécs és Paks körzetében volt tapasztalható. Előbbi esetben az állományi létszám több mint harmadával mérséklődött, utóbbiakban mintegy tizedével nőtt.

A régió három megyéjét összevetve Baranyában mindössze egyetlen körzetben, a pécsiben emelkedett a munkát keresők száma, ami mögött a város egyik jelentős ipari üzemének bezárása húzódik meg. Somogyban a 8 kirendeltségből 2-ben, Tolnában az 5-ből ugyancsak 2-ben regisztráltak növekedést.

8. ábra

Az álláskeresők számának változása kirendeltségenként, 2012. június (2011. június=100,0)

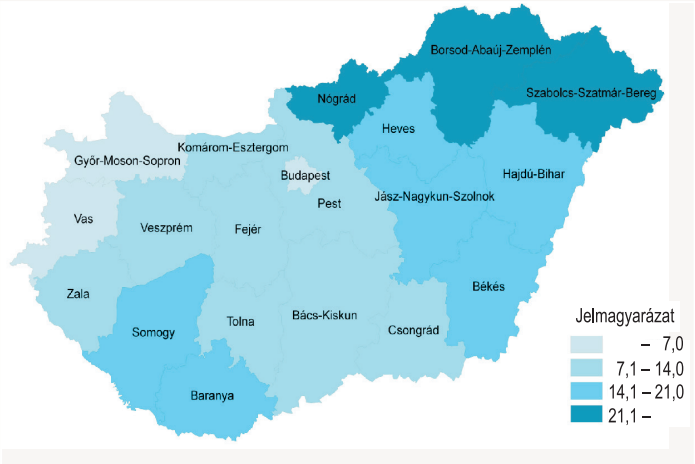

4) **Nyilvántartott (regisztrált) álláskereső**: az a személy, aki munkaviszonyban nem áll és az egyszerűsített foglalkoztatásnak minősülő munkaviszony kivételével egyéb keresőtevékenységet sem folytat, oktatási intézmény nappali tagozatán nem folytat tanulmányokat, öregségi nyugdíjra nem jogosult, valamint rehabilitációs járadékban, rehabilitációs ellátásban nem részesül, munkát akar és tud vállalni, a mielőbbi elhelyezkedés érdekében a munkaügyi kirendeltségen nyilvántartásba veteti magát és a kirendeltséggel együttműködik.

Az egyes munkaügyi kirendeltségek között az illetékességi területek nagyságában és az ott élő népesség számában jelentős különbségek mutatkoznak. Ezt kiküszöbölendő, pontosabb képet alkothatunk a területi különbségekről, ha az abszolút számok helyett a regisztrált álláskeresők **gazdaságilag aktív népességhez**[5] viszonyított arányait vetjük össze. 2012. június hónapban a nyilvántartott álláskeresők a Dél-Dunántúl gazdaságilag aktív népességének a 15,2%-át tették ki, ez 0,4 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábbinál. A régió rátája az országos átlagot 3,4 százalékponttal haladta meg, ezzel a 7 tervezési-statisztikai régió közül – Észak-Magyarország és Észak-Alföld után – a harmadik legrosszabb pozíciót foglalta el.

9. ábra

A nyilvántartott álláskeresők gazdaságilag aktív népességen belüli aránya, 2012. június

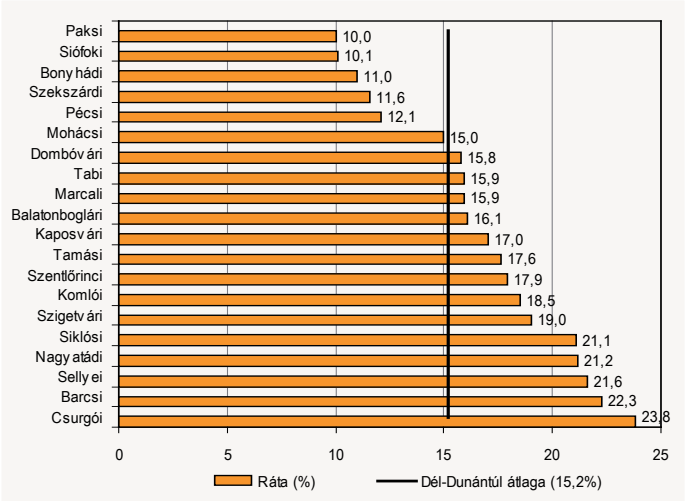

Az álláskeresők Dél-Dunántúlra vonatkozó átlagos rátája mögött markáns területi különbségek húzódnak meg. A regisztráltak aránya, hasonlóan az előző évihez, a három megye közül Tolnában a régiós átlag alatti (12,7%), Baranyában és Somogyban afölötti értéket képviselt (15,4 illetve 16,8%). A kirendeltségek mutatóinak szélsőértékei között (10,0 és 23,8%) nagy volt a szóródás. A legmagasabb ráta és ezáltal a legrosszabb foglalkoztatási helyzet – mintegy a régió déli határvonalát követve – a Csurgótól Siklósig húzódó 5 körzetben volt. Az állástalanok aránya a régió ellentétes pólusában, a siófoki körzetben és három tolna megyei – a paksi, a bonyhádi és a szekszárdi – kirendeltségen alakult a legkedvezőbben.

A munkát keresők gazdaságilag aktív népességen belüli aránya az egy évvel korábbihoz képest 6 kirendeltségben növekedett: a balatonbogláriban 1,3, a pécsiben 1,2, a csurgóiban és a nagyatádiban 0,8, a paksiban 0,7, és végül a bonyhádiban 0,5 százalékponttal. További négy – a siófoki, a komlói, a kaposvári és a szekszárdi – esetében stagnált, a fennmaradó 10 körzetben pedig csökkenést mutatott. A javuló eredményeket produkáló térségek mutatói 0,1–10,6 százalékponttal maradtak el a 2011-es értékektől. Legnagyobb mértékben, 32,1-ről 21,6%-ra, a sellyei térségben mérséklődött az álláskeresők aránya, de a nagyarányú csökkenés ellenére még mindig az egyik legmagasabb rátájú körzet maradt. A kedvező változásban a bázis-hatáson túl a közfoglalkoztatás sikeres kiszélesítése is közrejátszott. A rangsorban következő szigetvári és tabi körzetekben ennél jóval szerényebb, 4,8, illetve 3,5 százalékpontos javulást könyvelhettek el.

10. ábra

Az álláskeresők gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya kirendeltségenként, 2012. június

Az álláskeresők között tovább javult a férfiak munkaerő-piaci pozíciója, 2012 júniusában a Dél-Dunántúlon 30 900 férfi szerepelt a munkaügyi központok regiszterében, 7,1%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban, ezzel szemben a nők 31 700 fős létszáma változatlan maradt. A **nemek szerinti megoszlás** az országosnál kiegyensúlyozottabban alakult, a regisztráltak 50,7%-át a nők, a fennmaradó 49,3%-át a férfiak tették ki. Éven belül vizsgálva, a férfiak részaránya a nyári időszakban a legalacsonyabb, mert a szezonális (mezőgazdasági, építőipari, stb.) munkák beindulása az ő foglalkoztatásuknak jobban kedvez. A régió átlaga és a három megye adata között sem az arányokban, sem a változás nagyságában nem mutatkozott különbség, szemben a kirendeltségekkel, ahol a nemek közti megoszlások igen változatosan alakultak. A 20 munkaügyi körzetből 9-ben a nők, a többiben a férfiak voltak többségben, a nők álláskeresőkön belüli aránya 45,0–58,2%, a férfiaké 42,8–55,0% között szóródott. A nők közül a Paks térségében élők találtak legnehezebben munkát, itt a 912 férfival szemben 1269 nő szerepelt a nyilvántartásban, a férfiak – ötödével meghaladva a „gyengébbik nem” létszámát – Marcali térségében voltak a legtöbben.

Az állástalanok **életkorát** vizsgálva a régióban az országoshoz hasonló képet kapunk. 2012 első félévének végén a regisztráltak 18%-a a munkaerőpiacon csak kis létszámban jelenlévő 15–25 éves korosztályból került ki, az 50 év felettieket 22%-uk képviselte, míg az említett kettő közötti korcsoporthoz hattizedük tartozott. Az egy évvel korábbihoz képest a fiatalok aránya nem változott, a 26–50 év közöttieké 1,1 százalékponttal csökkent, míg az ennél idősebb korosztályba tartozóké – az emelkedő nyugdíjkorhatár miatt is – 1,3 százalékponttal gyarapodott. Dél-Dunántúlon belül a legtöbb fiatal álláskereső (19%) Tolnában, a legtöbb 50 év feletti (23%) Somogyban élt, a középkorúak közel azonos arányban voltak jelen mindhárom megyében.

A régió 6 munkaügyi körzetében – a szigetvári, dombóvári, bonyhádi, szentlőrinci, csurgói és paksi térségben – az álláskeresők több mint egyötöde tartozott a legfiatalabb, 15–25 éves korosztályba. Ezzel szemben a siófoki körzetben regisztrálták a relatíve legkevesebb fiatalt (14,5%), a régió 2 megyeszékhelyét magába foglaló pécsi illetve kaposvári térségben is mindössze 16–16% volt az arányuk. A három vizsgált korcsoport közül a középkorúaknak vannak a legjobb esélyei az elhelyezkedésre.

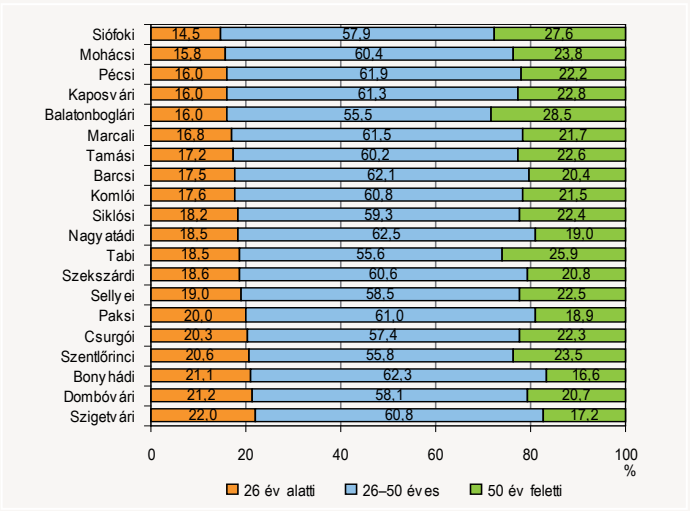
5) Az adatok a tárgyévet megelőző év január 1-jére vonatkoznak.

A körzetenkénti megoszlás a 26–50 évesek körében volt a legkiegyenlítettebb, arányuk 55,5–62,5% között változott. A két szélsőértéket a balatonboglári és a nagyatádi térség képviselte. Az 50 év feletti korosztály mutatta a legnagyobb területi eltérést: a munkára várók aránya a 25%-os hányadot is meghaladta a balatonboglári, siófoki, tabi körzetben, míg Bonyhád, Szigetvár, Paks és Nagyatád városokban és a hozzájuk tartozó településeken a részesedésük 20% alatt maradt.

Együtt vizsgálva a 3 választott korcsoportot, azt látjuk, hogy a balatonboglári és siófoki körzetben kevés a fiatal és a középkorú, és sok az idősebb állástalan, a bonyhádi, szigetvári és paksi térségben ellenben az 50 éven felüliek vannak arányaiban kevesebben, és az ennél fiatalabb korosztályok relatíve többen.

11. ábra

Az álláskeresők életkor szerinti megoszlása kirendeltségenként, 2012. június

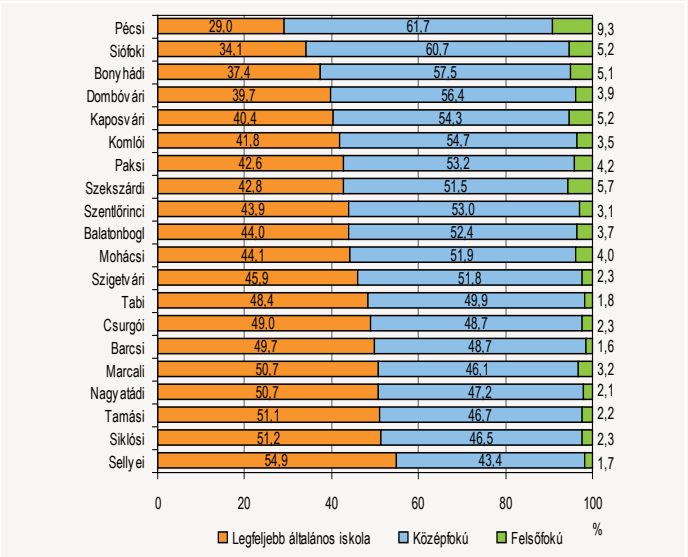
Az álláskeresők elhelyezkedési esélyeit legnagyobb mértékben az **iskolai végzettség**ük határozza meg. A munkaerőpiacon a legnagyobb és leginkább hátránnyal küzdő csoport – megelőzve az időskorúakat, a pályakezdőket vagy a tartós munkanélkülieket – az alacsony iskolázottságú, legfeljebb általános iskolát végzetteké. A vizsgált időszak végén Dél-Dunántúlon a munkára várók 42%-a tartozott ebbe a kategóriába. A többi régió közül ennél csak az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon volt magasabb a 8 általánost vagy annál kevesebb osztályt végzettek aránya (46–46%), míg Közép-Magyarországon már csak minden harmadik álláskereső volt szakképzetlen. A középfokú végzettséggel rendelkezők közül szakiskolában vagy szakmunkásképzőben szerzett bizonyítványa az álláskeresők közel egyharmadának, középiskolai végzettsége 22%-uknak volt. A diplomás álláskeresők aránya 4,6%-ot tett ki. Az országos átlagokkal összehasonlítva a régióban magasabb volt a képzetlenebb munkaerő aránya, míg az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek hányada kismértékben elmaradt attól.

A vizsgált időszakban az álláskeresők iskolai végzettsége nem változott számottevően. A régióban leginkább az alapfokú vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkező álláskeresők száma csökkent, 5,5%-kal. A szakiskolát, szakmunkásképzőt végzettek száma 3,6%-kal mérséklődött, az ennél magasabb kategóriákba tartozók száma változatlan maradt.

A munkaügyi körzetek közül minden tekintetben a pécsi emelkedik ki, itt a legmagasabb a főiskolát, egyetemet végzettek, valamint a középfokú végzettségű álláskeresők aránya, és legkisebb a legfeljebb általános iskolát elvégzettek hányada. A rangsor utolsó helyét az alapfokú végzettségű munkát keresők aránya alapján a sellyei térség foglalta el, a középfokúak legkedvezőbb hányadával párhuzamosan. A diplomás munkanélküliek a barcsi térségben alkották a legkisebb hányadot.

12. ábra

Az álláskeresők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása kirendeltségenként, 2012. június

Munkanélküli ellátások

A munkanélkülieket ellátó rendszerben mind a passzív, mind az aktív támogatási formák szabályozásában számos változás történt az elmúlt időszakban. A Dél-Dunántúl vonatkozásában az egyik oldalon a szigorodó feltételek és a megszűnő segélyezési típusok következtében az egy évvel korábbihoz képest nagymértékben visszaesett az álláskeresési ellátásban részesültek száma (a járadékban részesülőké kevesebb mint a felére, a segélyezetteké majdnem a tizedére zsugorodott), ami a szociális ellátásra jogosultak számának szerényebb (8%-os) növekedésével járt együtt. A másik oldalon tovább szélesedett a közfoglalkoztatásba bevontak köre.

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai alapján 2012 első félévének végén a régióban regisztrált munkanélküliek 46%-a, összesen 29 049 fő volt jogosult valamilyen pénzbeli ellátásra, ami az egy évvel korábbi létszámnak alig érte el a nyolctizedét. A támogatásban részesültek közül a legtöbben (83%-uk) – a korábbi bérpótló juttatást felváltó – foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesültek. A maximum 90 napig járó álláskeresési járadékot 14%-uknak folyósították, amelynek munkaviszonytól függő, havi bruttó összege átlagosan 65 160 Ft-ot tett ki. Álláskeresési segélyt 2, rendszeres szociális segélyt további 1%-uk kérelmezett. Az ellátó rendszerből kikerülők száma mintegy 5 és fél ezerrel bővült a vizsgált időszakban, így azok aránya, akik semmilyen ellátásban nem részesültek 43-ról 54%-ra emelkedett.

A megyék közül Somogyban csökkent leginkább – mintegy 23%-kal – a passzív ellátottak száma, a másik két megyében egyötödével kevesebben kaphattak pénzbeli ellátást. Ezen belül az álláskeresési ellátásra jogosultak száma mindhárom megyében a harmadára csökkent.

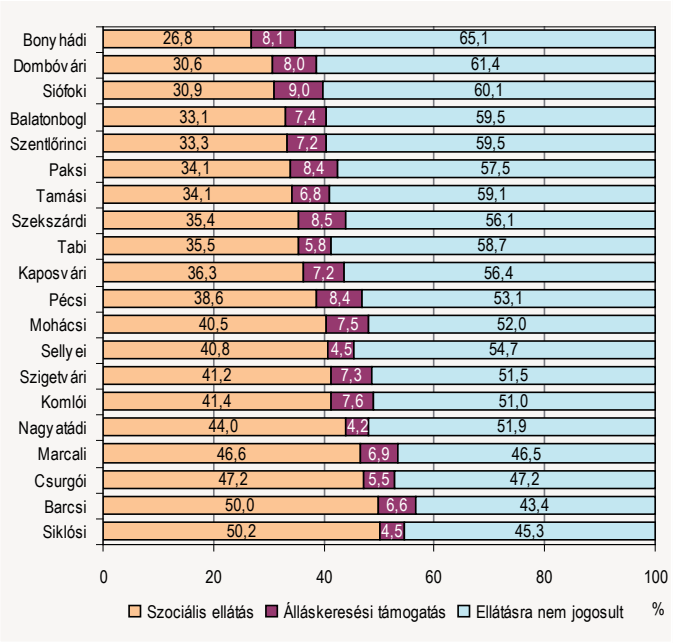
A kirendeltségek által gyűjtött adatok alapján az egyes álláskeresési formák szerinti megoszlás tág határok között mozgott a vizsgált időszakban. A szociális ellátásra jogosultak aránya 27 és 50% között változott, az álláskeresési támogatásban részesülők hányada sehol sem érte el az országos 10%-ot, míg ellátatlan a – legnagyobb hányaddal rendelkező – bonyhádi térségben az álláskeresők kétharmada, ugyanakkor a csurgói, marcali, siklósi és barcsi körzetben a regisztráltak kevesebb mint a fele volt.

6) **Álláskeresési ellátás**: az álláskeresési járadékban, az álláskeresési segélyben és a nyugdíj előtti álláskeresési segélyben részesülők együttes száma.

7) **Szociális ellátás**: a rendszeres szociális segélyben és a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők együttes száma.

13. ábra

Az álláskeresők ellátási forma szerinti megoszlása kirendeltségenként, 2012. június

A pénzbeli juttatások mellett a foglalkoztatáspolitika – munkahelyek teremtését és megtartását célzó, illetve a mobilitást javító – **aktív eszközeinek** segítségével a régióban több mint 24 ezer fő támogatására volt lehetőség 2012 júniusában, ami 16%-kal magasabb az előző évinél. Az érintettek háromnegyede a közfoglalkoztatásban dolgozott, bér- és járulék jellegű támogatásban 14%-uk részesült, további egytizedük vehetett részt valamilyen, a munkaügyi központok által támogatott képzésben, és a fennmaradó alig 1%-uk egyéb módon, például a vállalkozóvá válásához kapott segítséget.

A támogatottak legnagyobb csoportja a közfoglalkoztatottaké volt, őket az év első félévében jellemzően a hosszabb (legfeljebb 12 hónapra szóló) és a napi 6–8 órás időtartamú munkavégzés keretében alkalmazták és foglalkoztatásuk idejére kikerültek a nyilvántartott álláskeresői státuszból. A közjellegű munkavégzésben országosan részt vettek 13%-ának a Dél-Dunántúlon ajánlottak munkát, de az álláskeresők ennél magasabb hányada került be a közmunkaprogramokba az Észak-Alföldön (31%) és Észak-Magyarországon (19%), míg a gazdaságilag fejlettebb központi és nyugati régiókban ez az arány 6–8% között mozgott. A közfoglalkoztatottak 6,4%-a Baranyában, 4,6%-a Somogyban és 2,1%-a Tolnában dolgozott. A megyék közül kiemelkedik Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén a 15,8, illetve 13,3%-os részesedésével. Közjellegű munkavégzésben a leghátrányosabb helyzetű és legmagasabb munkanélküliséggel küzdő térségekben foglalkoztattak a legtöbb közmunkást.

4. tábla

Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökkel támogatottak létszáma

Területi egység	Összesen	Ebből		
		közfoglalkoztatás támogatása	bér- és járulék jellegű támogatás	képzés
		Fő		
Baranya megye	11 483	8 830	1 405	1 167
Somogy megye	8 052	6 302	1 066	559
Tolna megye	4 826	2 945	907	924
Dél-Dunántúl	24 361	18 077	3 378	2 650
Ország	181 695	137 043	25 178	17 471
		2011. június=100,0		
Baranya megye	117,8	124,2	112,5	211,4
Somogy megye	113,2	128,6	112,9	127,6
Tolna megye	116,4	102,0	112,7	346,1
Dél-Dunántúl	116,0	121,3	112,7	210,8
Ország	122,9	130,4	123,8	147,2

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2012

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 1. szám 2013. január 3.
2013/1
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2012/12

A kábeltelevízióval és internettel való ellátottság dél-dunántúli jellemzői, 2011

Napjainkban az életszínvonal fontos részévé vált a kábeltelevízióval és az internettel való ellátottság, aminek különösen az aprófalvas térségekben lehet nagy jelentősége, azzal, hogy számottevő mértékben hozzájárulhat a fiatalabb korosztályok helyben maradásához. Ez utóbbi probléma az ország régiói közül talán a Dél-Dunántúlt érinti a legjobban, hiszen 2011. december 31-én arányában itt éltek a legtöbben 1000 fő alatti aprótelepüléseken, amely hányad – szemben az országos 7,7%-kal – 20,5%-ot tett ki. Hasonlóan kedvezőtlen képet kapunk térségünkre vonatkozóan, ha a kört az 500 fősnél kisebb törpetelepülésekre szűkítjük. Az e településkategóriában élők hányada dél-dunántúli viszonylatban ugyanis közel 10, országosan viszont csak 2,9%-ot tett ki, amely mutatóval a térség ugyancsak kiemelkedett az ország régiói közül. A Dél-Dunántúl három megyéjét tekintve a törpefalvakban élők hányada Baranyában volt a legmagasabb, Tolnában pedig a legalacsonyabb.

A kisközségekben élők magas aránya térségünkben a másik oldalon nyilvánvalóan együtt járt a városiak viszonylag alacsony hányadával. Ez utóbbi mutató 2011 decemberében mintegy 10 százalékponttal alatta maradt az országosan regisztrált közel héttizedes értéknek. A dél-dunántúli mutatóról – ami egyébként a nyugat-dunántúlihoz volt hasonló – elmondható még, hogy a körzetek közül egyedül csak Észak-Magyarországét haladta meg. Ha az egyes körzeteken belül a nagyvárosok súlyát vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy a lakosság e körben való koncentrációja a régiók közül a Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb, 2011 végén Pécsett összpontosult a népesség 28,4%-a.

A lakosság ilyen polarizációja esetén a kábeltelevíziózás és az internetezés fontos szerepet játszhat az egyes településtípusok közötti – életminőségbeli – szakadék áthidalásában, amennyiben e technológiák a kisközségek számára is biztosítják az információáramlás, kommunikáció, ügyintézés és nem utolsósorban a szórakozás szempontjából az átlaghoz való felzárkózást. E lehetőségek alapot jelenthetnek a továbblépéshez, és megfelelő közlekedéssel párosulva – elvileg – akár vonzóvá is tehetik a vidéki életet. Bár az előzmények az 1990-es évek műholdvevő parabolaantennáira, illetve – aprófalvak vonatkozásában – az internetnél a teleházakra nyúlnak vissza, azonban gyökeres fordulatot az a látványos fejlődés hozott, ami a műsorsugárzás és a világhálóra való rákapcsolódás technológiájában az elmúlt években végbement. Ez „tömegfogyasztás” szempontjából azzal járt, hogy mára már a kábeltelevízió-szolgáltatás, az internet és a telefon több szolgáltatónál többféle csomagban is viszonylag olcsón megrendelhető, aminek következtében az előfizetők száma mind országos, mind dél-dunántúli viszonylatban jelentősen megnőtt.

A másik oldalon viszont e folyamat mindenhol a piac erőteljes „karcsúsodásával” járt együtt, azaz számottevően lecsökkent a szolgáltatók száma, miközben egyfajta „piactisztulás” is végbement. Tehát míg a fenti szolgáltatásokat nyújtó szervezetek egy jelentős hányada a Dél-Dunántúlon – és itt elsősorban a kábeltelevíziós cégeket érdemes vizsgálni – 2002-ben még főtevékenységét tekintve a kiskereskedelembe, az ingatlanügyletekbe, a szórakoztatás, kultúra, sport és más ágazatokba volt besorolva, addig mára a súlypont jobban eltolódott a posta, távközlés ág felé. 2011 decemberében a dél-dunántúli szervezeteknek már több mint fele – hasonlóan az országos átlaghoz – ez utóbbi ágazatban tevékenykedett, további számottevő hányaduk pedig – ami közel ötödrészt jelentett – a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás ágba volt bejelentve. (Ennek oka, hogy több önkormányzat is működtet helyi tévét.)

Ezzel együtt 2011-ben a dél-dunántúli kábeltelevízió-szolgáltatást végző szervezetek az országosnak mintegy egytizedét tették ki, zömük somogyi, illetve baranyai cég volt, és csak kisebb hányaduknak volt Tolnában a székhelye.

1. tábla

A kábeltelevízió-szolgáltatást végző dél-dunántúli szervezetek főtevékenység szerinti megoszlása

Főtevékenység	Szervezetek száma			Az országos %-ában
	2002	2005	2011	
Posta, távközlés	29	22	15	10,6
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	8	3	5	35,7
Kiskereskedelem	8	4	2	14,3
Építőipar	1	–	1	12,5
Szórakoztatás, kultúra, sport	3	3	1	5,9
Ingatlanügyletek	1	1	–	–
Érdekképviseleti tevékenység	1	1	–	–
Híradás-technikai termék, készülék gyártása	2	1	–	–
Egyéb	4	2	3	5,3
Dél-Dunántúl összesen	**57**	**37**	**27**	**9,9**
Ebből: Baranya megye	20	16	10	3,7
Somogy megye	17	13	12	4,4
Tolna megye	20	8	5	1,8

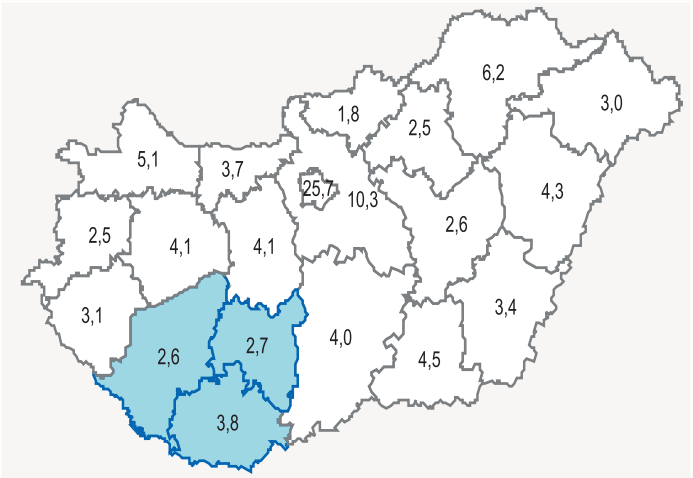
A „fogyasztói” oldalt tekintve – ahol az adatok a lakosságra és a vállalkozói szektorra egyaránt kiterjednek – 2011 decemberében az ország **kábeltelevízió-hálózatba** bekapcsolt lakásainak 9,1%-a esett a Dél-Dunántúlra, amely értékkel a térség az ország körzetei között az utolsó helyen szerepelt. Ez az arány – Budapest nagy súlyából adódóan – Közép-Magyarországon volt a legmagasabb (36,0%). Látni kell azt is, hogy míg e mutatónak az egyes körzetekre vonatkozó értékei a Dunántúlon és Észak-Magyarországon nagyjából megfelelnek a népességarányos megoszlásnak, addig az alföldi térségekben ennél alacsonyabb, a központi régióban pedig – mint arra már utaltunk – ennél magasabb kábeltelevízió-bekötöttség volt regisztrálható.

A 2011. év végén ugyanakkor a kábeltelevíziós hálózatba kapcsolt lakások aránya alapján felállított megyei rangsorban a három dél-dunántúli megye közül Baranya a tizedik, Tolna a tizenötödik, Somogy pedig a tizenhatodik

helyen szerepelt. A rangsor az összes megye vonatkozásában újra csak a népességarányos sorrendet tükrözte, hiszen a lista élén Budapest, Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén állt, míg a sereghajtókat a kis népességű megyék – Vas, Heves és Nógrád – jelentették.

1. ábra

A kábeltelevízió-hálózatba bekapcsolt lakások megyénkénti megoszlása, %, 2011. december 31.

A Dél-Dunántúlon az egyes megyék között 2011 decemberében a kábeltelevízió-szolgáltatásban érintett mintegy 206 ezer lakás és ennél valamivel kevesebb előfizető nagyjából a következőképpen oszlott meg: Baranya mindkét vonatkozásban mintegy 42%-ot mondhatott magáénak, Somogy részesedése nagyjából 28, Tolnáé 30% volt. A kábeltelevíziós hálózatba bekötött lakások száma 2007–2011 között a Dél-Dunántúlon 1,5%-kal nőtt, ami alatta maradt az országosan regisztrált 4,8%-os emelkedésnek. A térség megyéit tekintve ezen időszak alatt Baranyában 3,8,%-os növekedés, Tolnában némi mérséklődés mutatkozott, míg Somogyban alig volt változás a bekapcsolt lakások tekintetében. A bekötött lakások számához hasonlóan alakult az adott időszakban a három megyében a kábeltelevízió-előfizetők száma is.

Időbeli alakulását tekintve tehát a 2007–2011 közötti években a régióban mind a bekapcsolt lakások, mind az előfizetők számának alakulását – ingadozások mellett – kismértékű növekedés jellemezte. Eközben országosan markánsabb volt a bekötött lakásállomány és a szolgáltatást igénybevevők számának emelkedése.

Nagyjából ezekhez a tendenciákhoz igazodott a bekötött lakások ezer lakásra, valamint az előfizetők ezer lakosra jutó fajlagos mutatójának alakulása is dél-dunántúli és országos viszonylatban egyaránt, ahol a régiós érték 2011-ben mindkét mutatónál némileg alatta maradt az országos átlagnak. Mindezzel együtt a múlt év végén a dél-dunántúli megyék közül a két mutatónál a legmagasabb értéket – jóval a régiós átlag felett – Tolnában regisztrálták, míg a legkisebb fajlagos arányt Somogy mondhatta magáénak.

Régión belül a kábeltelevíziós-hálózatba bekapcsolt lakások mutatója alapján az egyes térségek, települések között jelentős területi különbségek tapasztalhatók. Itt az elemzéshez egyrészt célszerű elkülöníteni a településeknek azt a körét, ahol egyáltalán nincs kábeltévé, másrészt pedig az összes településre, ezen belül pedig kiemelten a városokra vonatkozóan meg kell határozni a kábeltelevízió-hálózatba bekötött lakások fajlagos (lakásállományra vetített) mutatóját. Ezt követően ez utóbbi két mutató alapján el kell különíteni egyfelől azt a kört, ahol a bekapcsolt lakások sűrűsége kisebb a régió egészének átlagánál, másfelől azt a csoportot, ahol a bekötött lakások sűrűsége ugyan magasabb a dél-dunántúli szintnél, de a városi átlag alatt marad. Végül pedig le kell határolni azon települések körét, ahol a kábeltelevíziós bekötöttség színvonala meghaladja a városi átlagot.

Ezek alapján 2011-ben a térség 208 községe – a Dél-Dunántúl településeinek közel egyharmada – jelentette azt a kört, ahol egyáltalán nem volt kábeltelevíziós hozzáférés. Ezek a zömmel a törpetelepülések kategóriájába besorolható falvak a régió két nagy összefüggő térségében helyezkedtek el: dél- és kelet-Baranyában – az Ormánságban és a Zselicben –, valamint a Somogyi dombságnak a Kaposvár és a Balaton part közötti részén.

Azon csoportba, amely rendelkezett ugyan kábeltelevízióval, de az ellátottság színvonala alatta maradt a régiós átlagnak – az ezer lakosra jutó 510 bekötött lakásnak –, 272 község és 17 város tartozott, a Dél-Dunántúl településeinek 44%-a. Népességnagyság szerint vizsgálva megállapítható, hogy e kategóriát főként a törpetelepülések alkották, illetve a városoknál a kisebbek és a viszonylag újak voltak idesorolhatók. Földrajzilag e kör inkább a Belső-Somogy, a Tolnai-dombvidék és a Völgység-Hegyhát településeit foglalta magába.

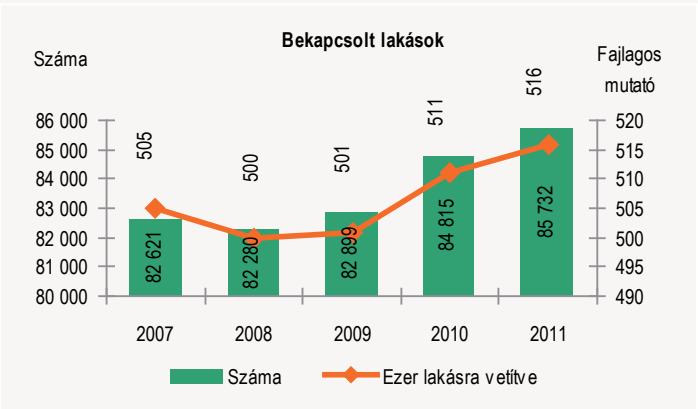
A települések azon körét, amelyben az ellátottság színvonala magasabb volt a régiós szintnél, de nem érte el a(z) – ezer lakosra jutó 614 bekötött lakásnál meghúzható – városi átlagot, 73 község és 8 város jelentette, a dél-dunántúli településeknek a 12%-a. E csoport zömmel az 500–700 fős apróteleplülésekből, valamint a kisebb körzetek hagyományos központjainak számító kisvárosokból került ki (pl. Dunaföldvár, Mohács, Siklós, Marcali, Tamási). Területi koncentrálódást tekintve pedig elsősorban a Duna parti települések voltak azok, melyek itt szerepeltek.

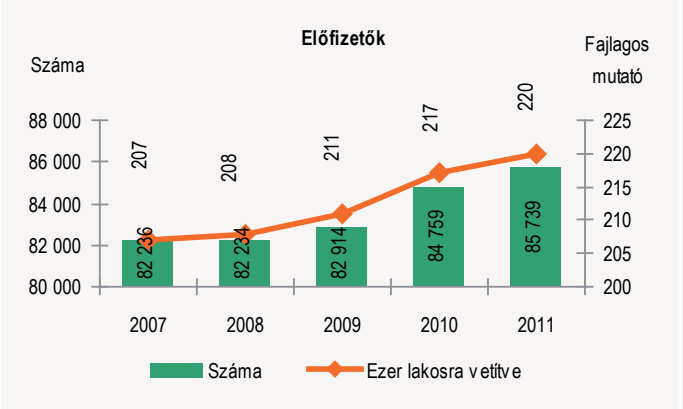
Végül azon települések körébe, ahol a lakások kábeltelevízió-hálózatba való bekötöttségének színvonala elérte illetve meghaladta a városi átlagot, 61 község és 16 város tartozott, hányaduk ugyancsak 12%-ot tett ki. A községeket itt elsősorban a városkörnyéki nagyobb falvak jelentették. Földrajzi elhelyezkedést tekintve egyrészt a Pécs-Bonyhád–Szekszárd–Tolna–Paks tengely – azaz a 6-os főút – mentén fekvő települések, másrészt a Dombóvár–Kaposvár környék városai és községei tartoztak ide.

2. ábra

A kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások és előfizetők száma

Baranya megye

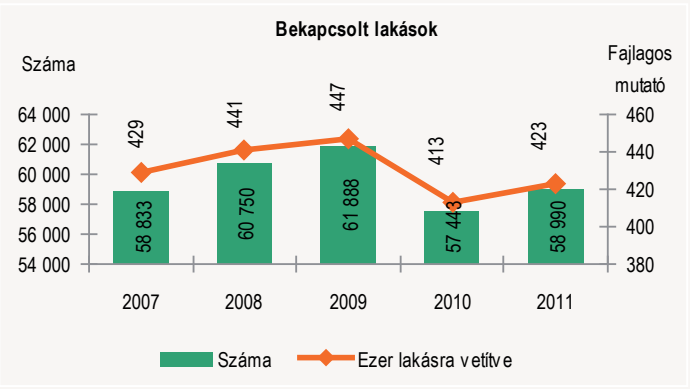

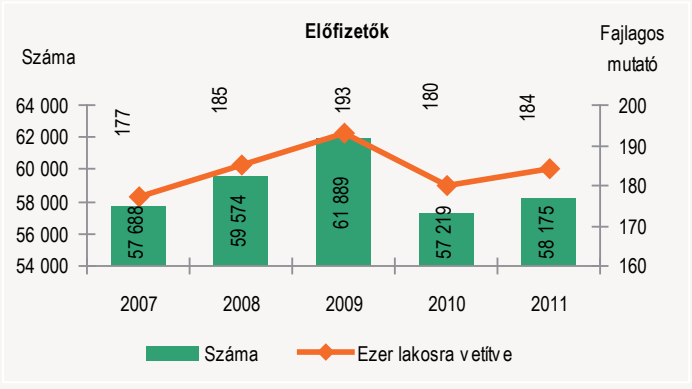

2. ábra

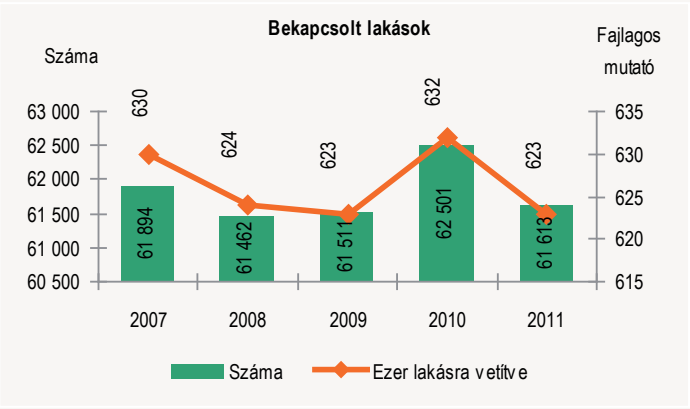
A kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások és előfizetők száma (folytatás)

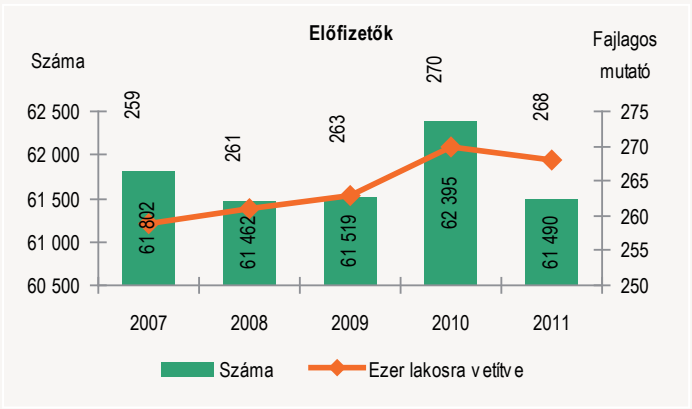
Somogy megye

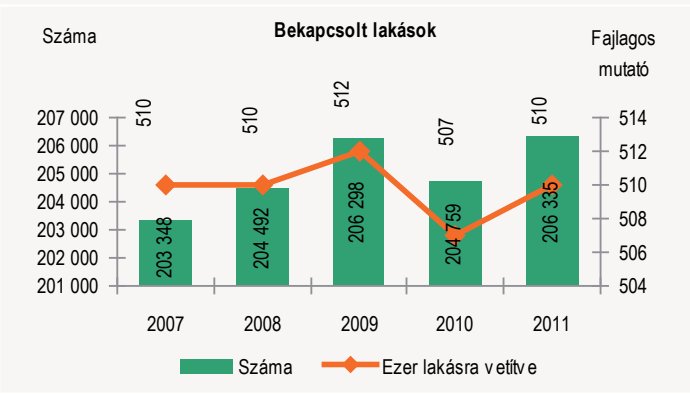

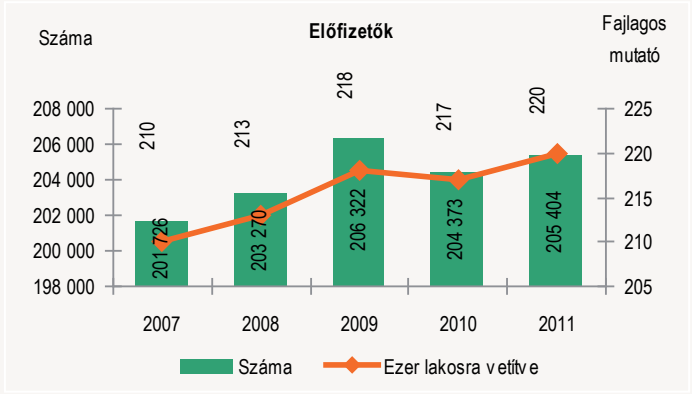
Tolna megye

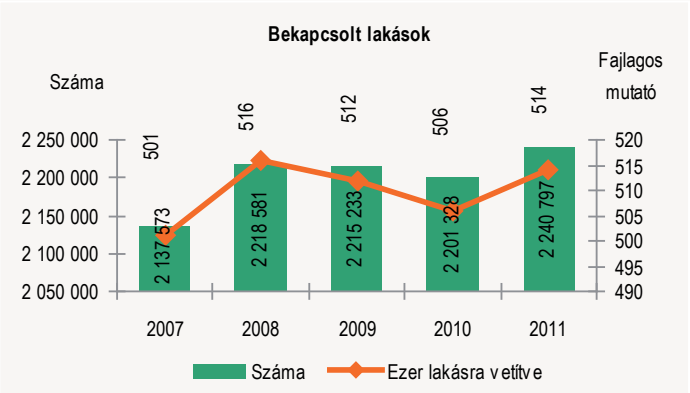

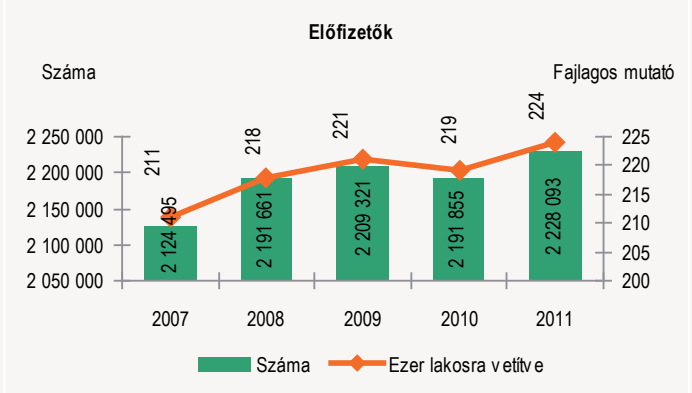
Dél-Dunántúl

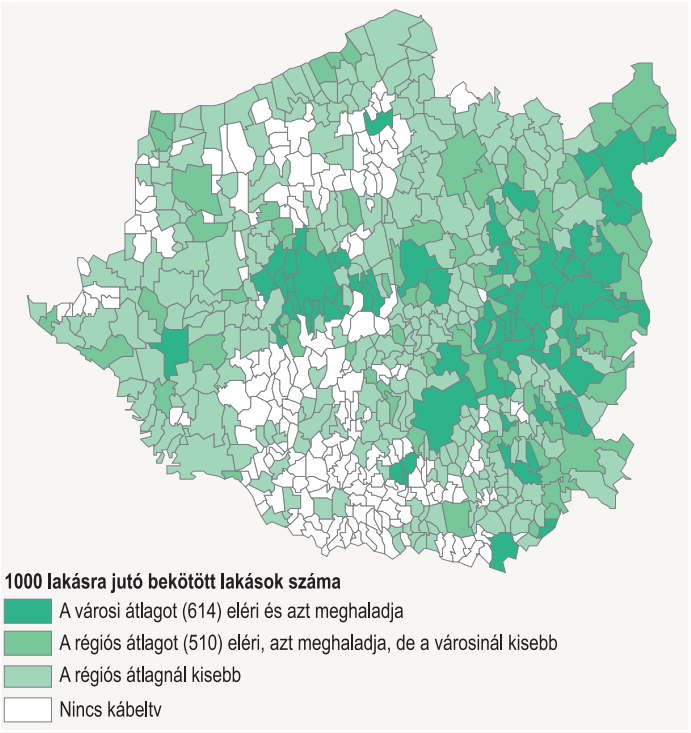
Ország

3. ábra

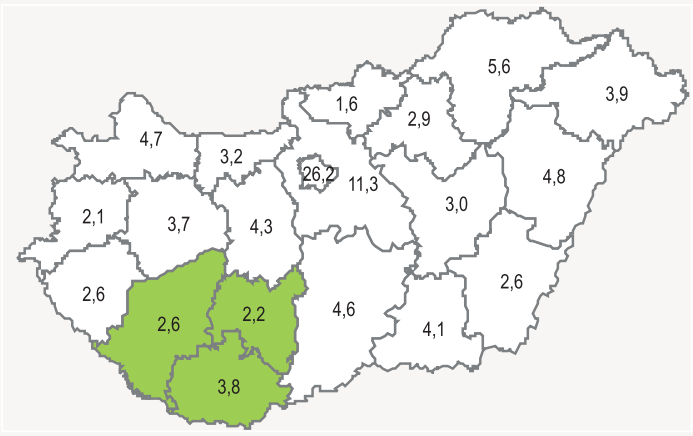
A kábeltelevízió-hálózatba bekapcsolt lakások sűrűsége a Dél-Dunántúl településein, %, 2011. december 31.

Napjaink másik fontos telekommunikációs technológiáját, **az internetet** tekintve – ahol az adatok ugyancsak tartalmazzák a vállalkozói szféra adatait is –, mindenekelőtt az érdemel említést, hogy míg a mobil szolgáltatásos ügyfelek 2007-ben országosan még az összes előfizetőnek csak mintegy ötödét tették ki, addig 2011-re ez az arány már közel felére nőtt. A nem mobil internetes előfizetők között a múlt év végén az ország régiói közül e vonatkozásban a legkisebb mértékű koncentrációt – a kábeltelevízióhoz hasonlóan – ez esetben is a Dél-Dunántúlon tapasztalták, amely térségre a megrendelők 8,6%-a jutott. A legmagasabb értéket (37,5%) – a főváros szerepére visszavezethetően – ezúttal is Közép-Magyarországon regisztrálták. Ez – mint arra már utaltunk – nagyban összefügg az adott területen élők arányával, amelytől a Dunántúlra vonatkozóan nem mutatkozott eltérés. Az Alföld, Észak-Magyarország és a központi régió esetében némi különbség volt tapasztalható, az előbbi két térségben a népességhányadnál alacsonyabb internet-előfizetési arányt figyeltek meg, míg az utóbbiban annál magasabbat.

4. ábra

Az internetes előfizetések megyénkénti megoszlása, % 2011. december 31.

A megyei rangsorban az internet előfizetők országon belüli aránya alapján a múlt év végén a három dél-dunántúli megye közül Baranya a tizedik, Somogy a tizenhatodik, Tolna pedig a tizennyolcadik helyen szerepelt. A rangsor valamennyi megye vonatkozásában ismét a népességarányos sorrendet tükrözte, hiszen a lista élén Budapest, Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén állt, míg a sort Vas és Nógrád, vagyis a legkisebb lélekszámú megyék zárták.

2011 végén – a nem mobil internetező kört tekintve – a több mint 187 ezer dél-dunántúli internet-előfizető 44%-át Baranyában, közel egyharmadát Somogyban, mintegy negyedét Tolnában regisztrálták. 2007 decemberéhez képest a dél-dunántúli előfizetők száma közel kétharmadával nőtt, ami jóval magasabb volt az országosan regisztrált 46%-os növekedésnél. Ezen belül az internetezők száma Somogyban és Baranyában az átlagnál jobban, míg Tolnában annál kevésbé emelkedett.

A múlt év decemberében a Dél-Dunántúlon az internet-szolgáltatást – hogy csak a legjellemzőbb csatornákat tekintsük – az előfizetők 46,4%-a kábeltelevízió-, 37,7%-a xDSL-, 4,2%-a vezeték nélküli hálózaton keresztül vette igénybe. (Az xDSL olyan technológia, amely nagy sebességű digitális kommunikációt tesz lehetővé normál rézvezetékes telefonvonalon keresztül, ahol az "x" jelzi, hogy tartalmazza az összes DSL típusú csatlakozási lehetőségeket, például ADSL, SDSL, RADSL, HDSL, IDSL stb.) A térségben 2007-hez képest a kábeltelevízió-hálózaton keresztül internetezők aránya jelentősen nőtt, míg az xDSL-hálózatot használóké számottevően csökkent, a vezeték nélküli hálózaton keresztül kommunikálóké pedig lényegében nem változott. Az egyes megyéket tekintve hasonló volt a helyzet Somogyban és Tolnában is, Baranyában azonban az xDSL-hálózat súlyának csökkenését az is kompenzálta, hogy négy év alatt az egyéb hálózatot használók aránya egyről 22%-ra emelkedett.

2. tábla

Az internetes előfizetések száma kapcsolattípusonként a Dél-Dunántúlon[a)]

Kapcsolattípus	2007	2008	2009	2010	2011
Kapcsolt vonalon (modem segítségével)	1 902	2 344	1 776	1 048	913
xDSL-hálózaton	61 487	63 593	63 145	67 839	70 551
Kábeltelevízió-hálózaton	43 560	60 250	73 968	81 773	86 824
Vezeték nélküli hálózaton	4 606	6 640	6 545	7 857	7 786
Egyéb hálózaton	690	5 396	10 964	17 120	21 146
Internet-előfizetések száma	**112 245**	**138 223**	**156 398**	**175 637**	**187 220**

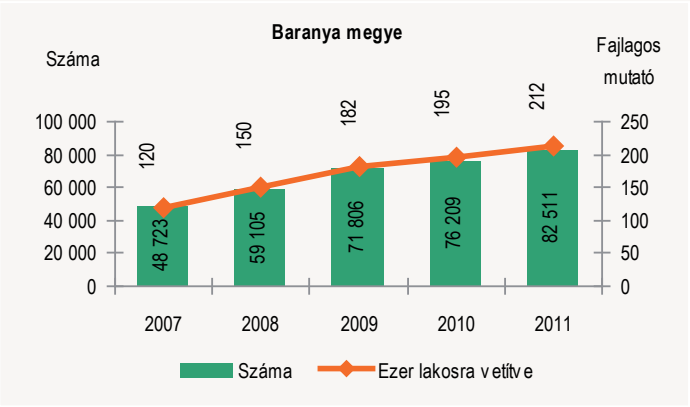
a) Mobil internet-előfizetések nélkül.

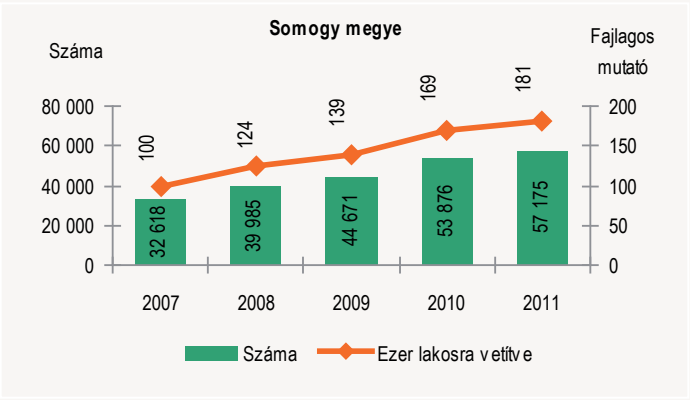
Térségünkben az internetes előfizetések számának növekedésével természetesen emelkedett a „netezők" fajlagos sűrűsége is. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt azt kell látni, hogy 2011-ben az **ezer lakosra jutó** internetes előfizetések száma a Dél-Dunántúlon valamivel alatta maradt az országos értéknek. A régión belül átlagosan a legtöbb előfizetéssel Baranya, a legkevesebbel pedig Somogy rendelkezett. (Meg kell jegyezni, hogy 2007-ben még – amikor jóval nagyobb volt az elmaradás az országos átlagtól – a legjobb mutatót Tolna mondhatta a magáénak.)

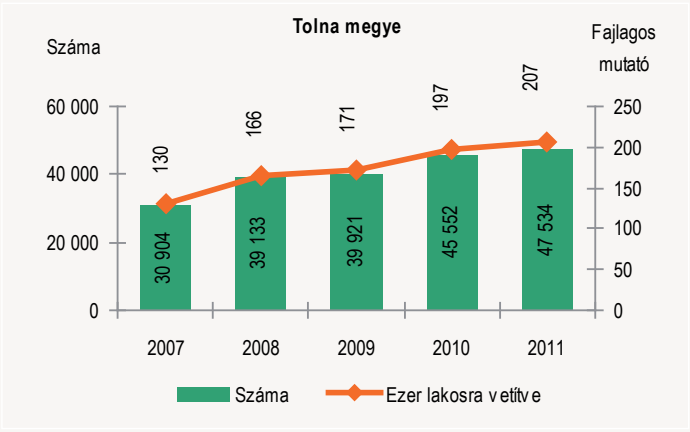
Az internetes előfizetések ezer lakosra jutó száma 2007–2011 között a Dél-Dunántúlon 71%-kal nőtt, ami meghaladta az országos 42%-ot. A térség megyéit tekintve ezen időszak alatt Baranyában 77, Somogyban 81, Tolnában pedig 59%-os növekedést tapasztaltak.

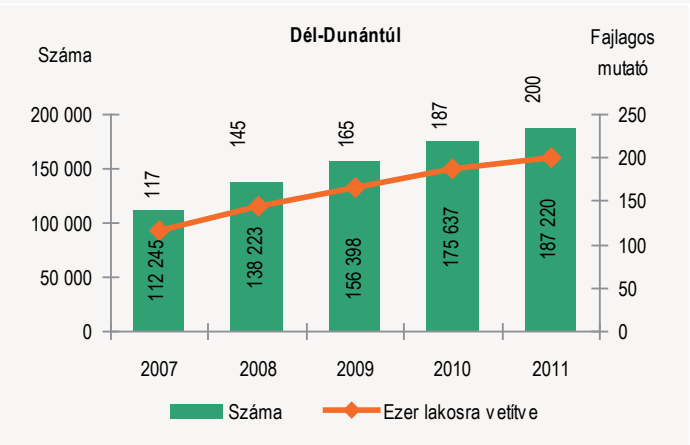
5. ábra

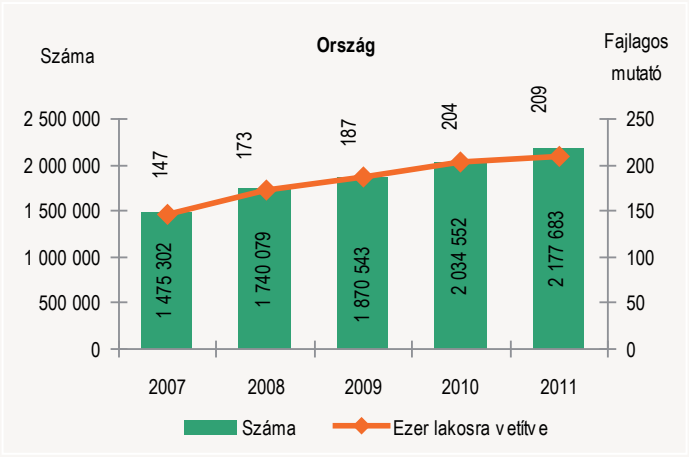
Az internetes előfizetések száma[a)]

a) Mobil internet-előfizetések nélkül.

Összefoglalva megállapítható, hogy a Dél-Dunántúl az ország régiói közül mind a kábeltelevíziózás, mind az internetezés szempontjából – a bekapcsolt lakások és az előfizetők száma alapján – a legkisebb súllyal rendelkezett. Ez jelentős részben népesedési okokra vezethető vissza: arányában kis populáció, amelynek viszonylag magas hányada él törpe- és aprótelepüléseken. A modern kommunikációs technológiák szempontjából kétségtelen ezen településcsoportok ellátottságbeli hátránya, az innováció hullámai ugyanis elsősorban többnyire a nagyvárosokban csapódnak le. Mindazonáltal az elmúlt évek technológiai fejlődése a Dél-Dunántúlt sem hagyta érintetlenül, hiszen a lépéshátrányban lévő térség igyekezett felzárkózni az országos folyamatokhoz.

Másfelől időközben a régió megyéi között is egyfajta átrendeződés ment végbe: míg az elmúlt évtized közepén a két technológiánál – a fajlagos sűrűségi/ellátottsági mutatók vonatkozásában – Tolna vezető szerepe még vitathatatlan volt, addig a múlt év végére Somogy és Baranya fejlődése is felgyorsult, sőt internetezés vonatkozásában Baranya már el is hagyta Tolnát. (Ez utóbbi megye kedvezőbb helyzetét – a kis terület és az arányában kevesebb törpetelepülés mellett – talán az is magyarázza, hogy itt a főutak jobban „felfűzik” a településeket.)

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 7. szám 2013. február 11.
2013/7
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/1

Tartalom

1 *A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2011-ben*
1 Demográfiai, népmozgalmi jellemzők
3 Bruttó hazai termék (GDP)
5 Mezőgazdaság
6 Ipar
7 Építőipar
8 Idegenforgalom
9 Vállalkozások, külföldi tőke
10 Beruházás
11 Foglalkoztatottság, keresetek, munkanélküliség
12 A háztartások jövedelmei
13 Felsőoktatás
14 Egészségügyi ellátás
15 Kommunális ellátás
16 Bűnözés

A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2011-ben

Jelen elemzés a Dél-Dunántúli tükör évindító számaként már több éve megjelenő, immár hagyományosnak tekinthető sorozat következő eleme. E számokban rendszerint az előző év vége felé megjelenő megyei évkönyvek és a területi statisztikai évkönyv nagyrészt éves végleges adatait felhasználva foglaljuk össze a Dél-Dunántúlra és az ide tartozó megyékre vonatkozó főbb társadalmi, gazdasági jellemzőket. Ezúttal elsősorban a térség 2011. évi legfontosabb folyamataira irányítjuk a figyelmünket, az ország és más területi dimenziók jellemzőivel összefüggésben is.

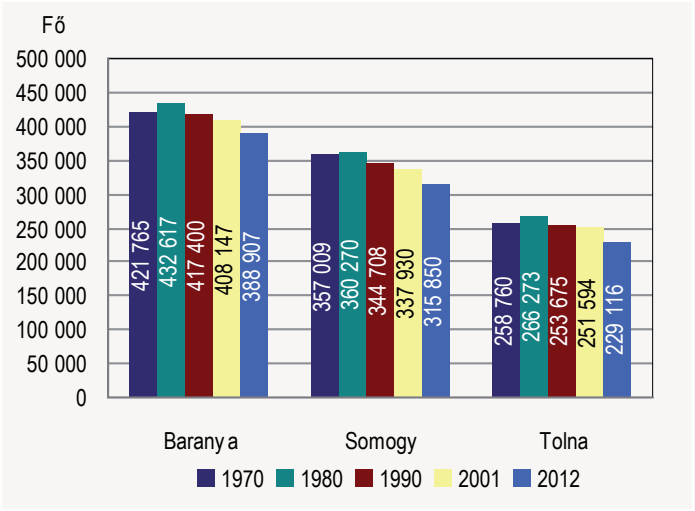
Demográfiai, népmozgalmi jellemzők

A Dél-Dunántúlon 2012. január 1-jén 933 873 fős **lakónépességet** regisztráltak, amelynek 42%-a Baranya, 34%-a Somogy, 25%-a pedig Tolna megyében élt. A hazánk területének 15%-át elfoglaló régió az ország lélekszámának mindössze 9,4%-át tudhatta magáénak, ebből adódóan a 66 fő/km^2-es népsűrűsége jócskán elmaradt az országos átlagtól (107 fő/km^2). Aprófalvas településhálózati adottságai ellenére Baranya (88 fő/km^2) a Dél-Dunántúl legsűrűbben lakott megyéje, Tolna (62 fő/km^2) a második helyet foglalja el, Somogy megye az 52 fő/km^2-es népsűrűségével nemcsak a régió, de az ország legritkábban lakott térségének számít.

A Dél-Dunántúl népessége évről évre az országosnál is nagyobb mértékben fogyatkozik. A lélekszám 2012 január 1-jén 0,7%-kal volt kevesebb az egy évvel korábbinál, de több mint 6%-kal maradt el a 2001. év elejitől, ennél nagyobb mértékű csökkenést csak Észak-Magyarországon regisztráltak. Országos átlagban ugyanez egy év alatt 0,3, 2001-hez viszonyítva 2,4%-ot tett ki. A népesség fogyatkozása a régió három megyéje közül Tolnában volt a legintenzívebb.

1. ábra

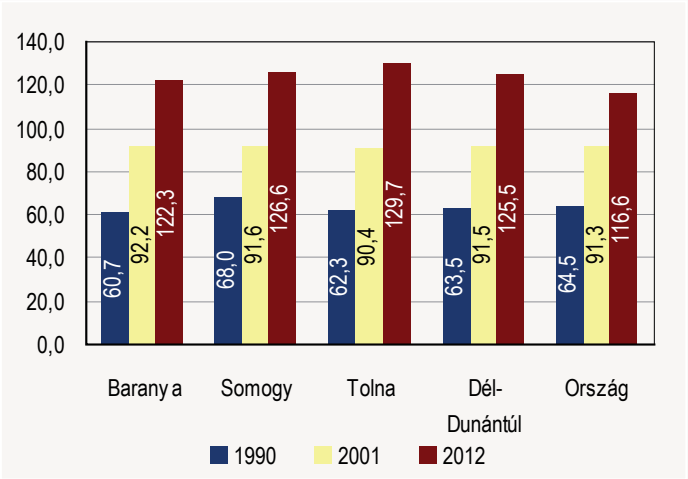
A népességszám alakulása a Dél-Dunántúl megyéiben

A népesség számának csökkenésén túl legalább ekkora problémát jelent annak rohamos elöregedése is. Folyamatosan csökken a gyermekek (0-14 évesek) száma és aránya, az időskorúaké (65 éves és idősebbeké) ezzel párhuzamosan egyre növekszik. A népességen belül a 0-14 évesek 2001-ben még több mint 16, 2012-ben már csak kevesebb mint 14%-ot tettek ki, miközben a 65 éves és idősebbek aránya 15-ről több mint 17%-ra növekedett. A Dél-Dunántúlon száz gyermekkorú lakosra 1990-ben még alig 64, 2001-ben csaknem 92, bő egy évtizeddel később pedig már több mint 125 időskorú jutott. (Országosan ugyanezen értékek 65, 91 majd 117-et tettek ki, vagyis a régió népességének öregedési folyamata az országoshoz képest főként az ezredforduló után gyorsult fel.) A Dél-Dunántúl megyéi közül 2012-ben Tolnát jellemezte a legmagasabb (130), Baranyát a legalacsonyabb (122) öregedési index. Itt kell megjegyezni, hogy míg 2001-ben az ország 19 megyéje közül tizenhatban, 2012-ben már csupán háromban maradt 100 alatt az öregedési index értéke, mindössze Szabolcs-Szatmár-Bereg, Pest valamint Hajdú-Bihar megyében haladta meg a gyermekkorúak száma az időskorúakét.

2. ábra

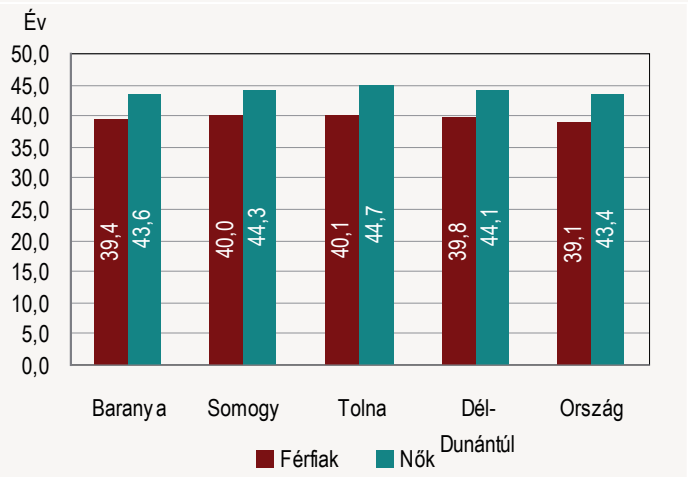
Öregedési index, január 1.

A 2012 év eleji adatok szerint a Dél-Dunántúlon élők **átlagos életkora** mindkét nem esetében meghaladta az országos átlagot. A férfiak átlagéletkora 39,8, a nőké 44,1 év volt, előbbi 0,7, utóbbi 0,8 évvel volt magasabb az országosnál. A legidősebb korszerkezetű népesség Békés és Zala megyét jellemezte, ahol a férfiak átlagos életkora csaknem elérte a 41 évet, a nőké pedig meghaladta a 45-öt. A legfiatalabb népességgel Szabolcs-Szatmár-Bereg rendelkezett, ahol a férfiak átlagosan mindössze 37, a nők pedig alig több mint 41 évesek voltak 2012 elején. A Dél-Dunántúl megyéi közül mindkét nem esetében Tolnában volt a legmagasabb, Baranyában a legalacsonyabb a lakosság átlagos életkora.

3. ábra

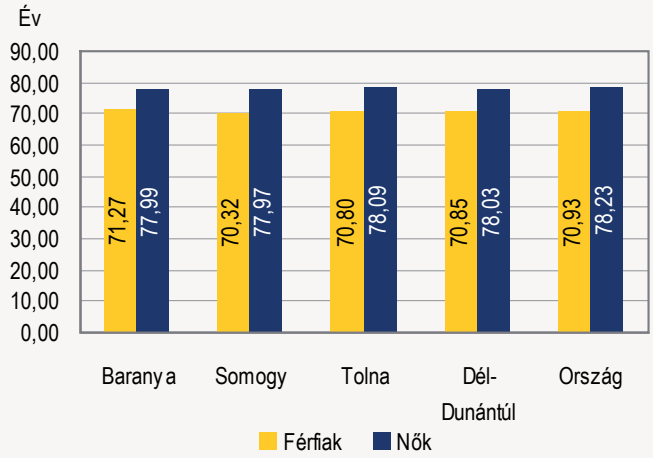
Átlagéletkor, 2012. január 1.

A népesség egészségi állapotát, életesélyeinek alakulását jól jellemzi a **születéskor várható átlagos** élettartam. A Dél-Dunántúlon 2011-ben született fiúk 70,85, a lányok 78,03 életévre számíthattak, előbbi 3,02 utóbbi 2,24 esztendővel volt hosszabb a 2001. évinél, ugyanakkor mindkét nem esetében valamivel kevesebb volt az országos átlagnál (a férfiaknál 0,08, a nőknél 0,2 esztendő volt az elmaradás). A régión belül a férfiak Baranyában, a nők Tolnában rendelkeztek a legjobb életesélyekkel, ugyanakkor mindkét nem esetében a somogyiak várható élettartama volt a legalacsonyabb. A 2011. évi adatok szerint a fővárosban született fiú csecsemők életkilátásai a legkedvezőbbek, ők 4,38 évvel hosszabb élettartamra (72,48 év) számíthatnak, mint a legrosszabb helyzetű Borsod-Abaúj-Zemplén megyében született társaik. A lányok esetében Győr-Moson-Sopron illetve Nógrád képviselte a két szélsőértéket, előbbiben átlagosan 79,33, utóbbiban ennél 2,54 évvel rövidebb élettartamra lehet számítani. A férfiak halandóságának javulása következtében csökkent a nemek várható élettartama közti különbség, de az eltérő halálozási viszonyok miatt még így is viszonylag széles tartományban, 6 és 9 év között mozgott. A 2011. évi adatok alapján a nők országos átlagban 7,30 évvel, a Dél-Dunántúlon 7,18 évvel hosszabb életre számíthatnak, mint a férfiak. Az eltérés a régió megyéi közül Baranyában volt a legkisebb (6,72 év), Somogyban pedig a legnagyobb (7,65 év).

4. ábra

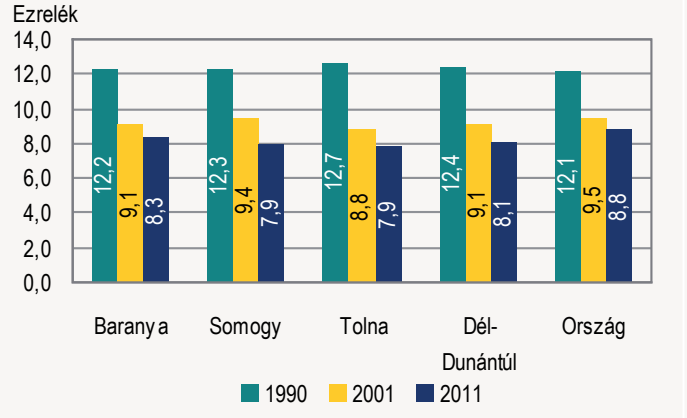
Születéskor várható átlagos élettartam, 2011

A népesség számszerű csökkenésének valamint elöregedésének legfőbb oka, a születések számának úgyszólván folyamatos csökkenése 2011-ben is folytatódott. Ebben az esztendőben a Dél-Dunántúlon összesen mindössze 7560 gyermek született, a 2001. évihez viszonyítva 17%-kal, de az előző évi alacsony bázishoz képest is mintegy 3%-kal kevesebb. A régió megyéi közül Baranyában fogyatkozott leginkább a születésszám, csaknem 4%-kal, Tolnában közel 3, Somogyban pedig 2%-kal. A Dél-Dunántúlon ezer lakosra átlagosan 8,1 **élveszületés** jutott, kevesebb, mint a szintén meglehetősen alacsony, 8,8 ezrelékes országos átlag. A régióban Baranya megyében volt a legmagasabb az élveszületési arányszám (8,3), Somogyban és Tolnában pedig egyaránt 7,9 ezreléket tett ki. Itt kell megjegyezni, hogy 2011 volt az első olyan év, amikor a mutató értéke az ország mind a 19 megyéjében és a fővárosban egyaránt 10 alatt maradt (2010-ben is már csupán Pest megyében érte el). Ha az élveszületések számát nem a teljes népességre csak a szülőképes korú nők számára vetítjük a régió hátránya ebben az esetben is megmutatkozik, ezer 15–49 éves nőre 35, országosan 37 élveszületés jutott. A nők leggyakrabban harmincas éveik első felében vállalkoznak gyermekszülésre, 2011-ben ezer 30–34 éves nőre a régióban csaknem 72, országos átlagban 76 élveszületést regisztráltak.

5. ábra

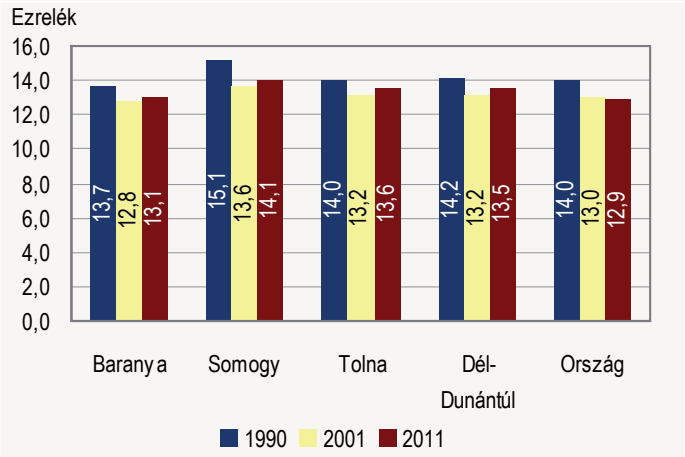
Élveszületés ezer lakosra

A népességszám alakulásának másik fontos összetevője, a **halandóság** az előző évihez viszonyítva valamelyest javult 2011-ben. A Dél-Dunántúlon 12 667 halálozást regisztráltak, 4%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban (országosan mindössze 1,3%-os csökkenés történt). A régióban ezer lakosonként átlagosan 13,5 halálozás történt, több mint az országban általában (12,9). A dél-dunántúlinál kedvezőtlenebb mortalitással csupán két régió, Észak-Magyarország valamint Dél-Alföld jellemezhető. A 19 megye halandósági rátája alapján készített csökkenő rangsort Nógrád megye vezette (15,5 ezrelék), a legkedvezőbb mutatóval akárcsak az előző évben 2011-ben is Pest megye (11,0 ezrelék) került a sor végére. A Dél-Dunántúl megyéi közül a legrosszabb helyzetű Somogy (14,1 ezrelék) az 5., Tolna (13,6 ezrelék) a 9., Baranya (13,1 ezrelék) a 12. helyet foglalta el.

6. ábra

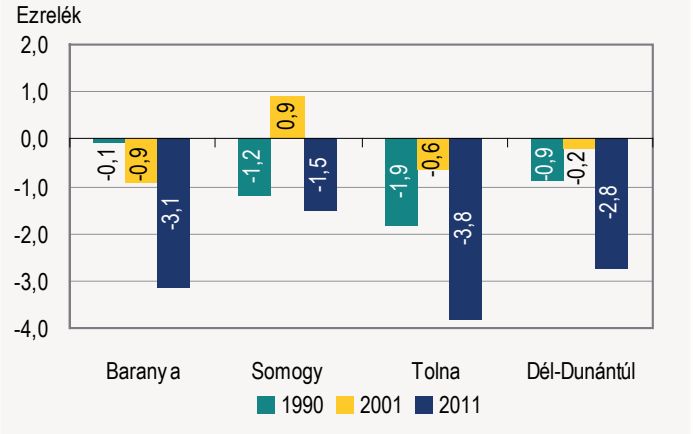
Halálozás ezer lakosra

A 2011. évi adatok szerint az alacsony születésszámmal párosuló kedvezőtlen halandóság az ország valamennyi megyéjében a népesség fogyását eredményezte, amelyet a 19-ből mindössze 4 megyében (Győr-Moson-Sopron, Pest, Vas és Fejér) valamint a fővárosban tudott enyhíteni a belföldi vándorlásból származó nyereség. Az ország többi 15 megyéjében a természetes fogyást a migrációs veszteség tovább súlyosbította. A Dél-Dunántúl illetve megyéi ez utóbbi körbe tartoztak, a régió népessége 2011-ben a természetes népmozgalomból adódóan 5107 fővel, a belföldi vándorlás negatív egyenlegéből pedig további 2581 fővel apadt. A születések és halálozások számának egyenlege ezer lakosonként 5,4 fős, a migrációs veszteség 2,8 fős csökkenést jelentett. A Dél-

7. ábra

Belföldi vándorlási különbözet ezer lakosra

Dunántúl három megyéje közül a természetes fogyás Somogyban (-6,1 ezrelék), a belföldi vándorlási különbözet Tolnában (-3,8 ezrelék) volt a legmagasabb. Tágabb kitekintésben a legnagyobb mértékű elvándorlás az ország észak-keleti térségében fekvő Nógrád valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét sújtotta, ebből adódóan előbbi ezer lakosonként 7,5, utóbbi 6 fővel fogyatkozott.

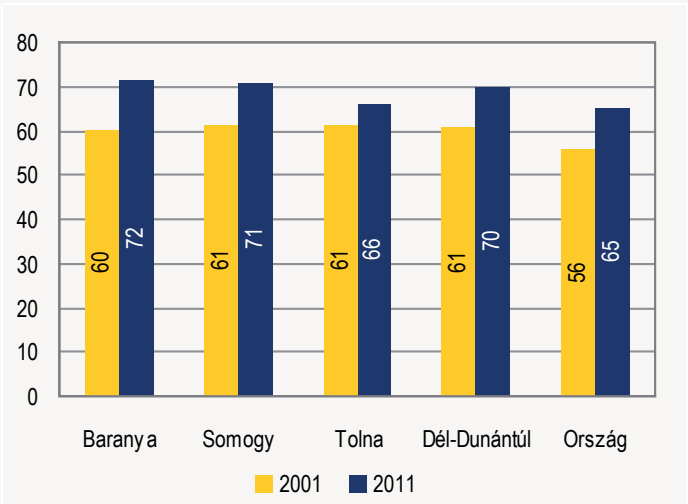
A népesedési folyamatokra, ezen belül is elsősorban a születési mozgalomra közvetve hatással van a **házasságkötések** és a **válások** számának alakulása. A Dél-Dunántúl jellemzői e tekintetben is kedvezőtlenebbek az országosnál. A régióban 2011-ben 3154 házasságot kötöttek, amely az előző évi mélyponthoz viszonyítva mintegy 2%-kal több volt ugyan, de a 2001. évitől 22%-kal elmaradt. A népességarányos mutató szerint a házasodási kedv a Dél-Dunántúlon még az országosnál is kedvezőtlenebbül alakult, hiszen a régióban 2001-ben még átlagosan 4,1, 2011-ben már csak 3,4 házasságkötés jutott ezer lakosra, míg országosan 4,3-ről 3,6-ra mérséklődött a mutató értéke. A régió megyéi közül 2011-ben Tolnában volt a legmagasabb (3,6 ezrelék), Somogyban a legalacsonyabb (3,1 ezrelék) a nyers házasságkötési arányszám.

A Dél-Dunántúlon 2011-ben 2204 válást regisztráltak, csaknem ugyananynyit mint az előző évben, a tíz évvel korábbihoz képest ugyanakkor 11%-kal kevesebbet. A 2001 és 2011 közötti esztendőkben a régióban átlagosan 2,4 és 2,6 között, országosan 2,3 és 2,5 között mozgott a válások ezer lakosra jutó száma. A régió megyéi közül népességarányosan a legtöbb válás Baranyát (2,5 ezrelék), a legkevesebb Somogyot (2,2 ezrelék) jellemezte 2011-ben.

A házasságkötések száma tehát nagyobb mértékben csökkent mint a válásoké, ebből adódóan nőtt a válások száz házasságkötésre jutó száma, vagyis csökkent a házasságok stabilitása. A Dél-Dunántúl e tekintetben is kedvezőtlenebb helyzetét mutatja, hogy 2001 és 2011 között a régióban 61-ről 70-re, országos átlagban 56-ról 65-re nőtt a válások száz házasságkötésre jutó száma.

8. ábra

Válások száz házasságkötésre jutó száma

Bruttó hazai termék (GDP)[1]

A gazdasági fejlettséget kifejező egyik komplex mutatószám, a bruttó hazai termék népességarányos **összege** alapján a Dél-Dunántúl hosszú idő óta a középső helyet foglalja el az ország hét régiója közötti rangsorban. Fajlagos teljesítménye azonban mindvégig az alacsonyabban teljesítő három (a két alföldi és az észak-magyarországi) régióéhoz állt – egyre – közelebb, és ez a közeledő tendencia 2010-ben is tovább folytatódott.

A 2010-ben megtermelt GDP összege piaci beszerzési áron számítva 1714,0 milliárd forintot tett ki, az országos érték (26 607,3 milliárd forint) 6,4%-át, Baranya 2,7, Somogy 2,1, Tolna 1,7%-os hozzájárulásával.

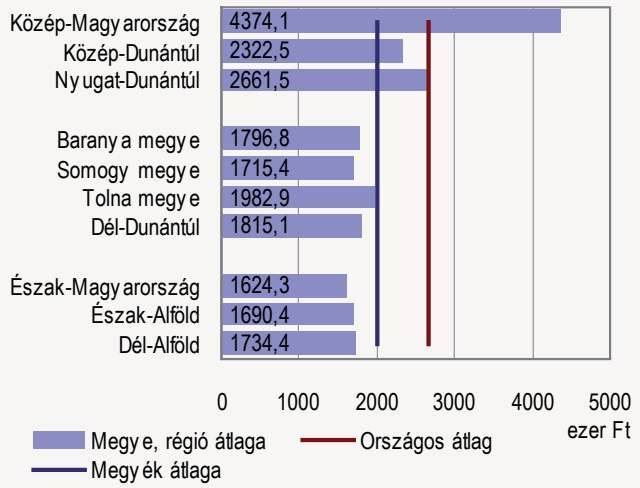
[1]E kiadvány keretén belül elsősorban az e témában legutóbbi, 2010. év legfontosabb jellemzőire irányítjuk a figyelmünket, hosszabb időszakot is átfogó részletesebb elemzés a Dél-Dunántúli statisztikai tükör 2012/11. számában jelent meg a témában táblázatos melléklettel, amely az alábbi linken érhető el: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/regiok/deldun/deldun1211.pdf.

A fővároson kívül, a 19 megyében az ország bruttó hazai termékének mintegy 62%-a (16 520,8 milliárd forintnyi érték) képződött, amelynek bő egytizede kötődött a Dél-Dunántúlhoz.

A területi adatok vonatkozásában volumenindex ugyan nem áll rendelkezésre, az azonban a folyó áras adatokból is kitűnik, hogy a 2009. évi általános, az ország minden régióját és csaknem minden megyéjét érintő csökkenés után 2010-ben már akadtak növekedést regisztráló térségek is, jellemzően inkább Közép- és Nyugat-Dunántúlon. A Dél-Dunántúl a csekély (egy-két százalék közötti) folyó áras növekedést regisztráló régiók közé tartozott, amely nem jelenthette a kibocsátás bővülését 2010-ben sem. A bruttó hazai termék **egy lakosra jutó értékének** országos átlagát (2661 ezer forint) a tervezési-statisztikai régiók közül csupán Közép-Magyarország mutatószáma haladta meg jelentősen, Nyugat-Dunántúlé pedig épp csak elérte azt, az ország 19 megyéjének átlagát (1997 ezer forint) pedig az említett két régióén kívül még Közép-Dunántúlé múlta felül. A GDP egy lakosra jutó értéke a Dél-Dunántúlon 2010-ben 1815 ezer forint volt, amely az országos átlagnak a 68%-át, a főváros nélkül számított országos átlagnak pedig a 91%-át tette ki, amely arányszámok valamelyest alacsonyabbak voltak az egy évvel korábbinál. Népességarányos mutatóértéke a legalacsonyabb teljesítményt nyújtó Észak-Magyarországét 2010-ben 191 ezer forinttal (12%-kal) haladta meg, miközben az előtte legközelebb álló Közép-Dunántúlétól is 507 ezer forinttal, azaz 22%-kal – a másik két fejlettebb régióétól pedig annál is lényegesen nagyobb mértékben – maradt el.

9. ábra

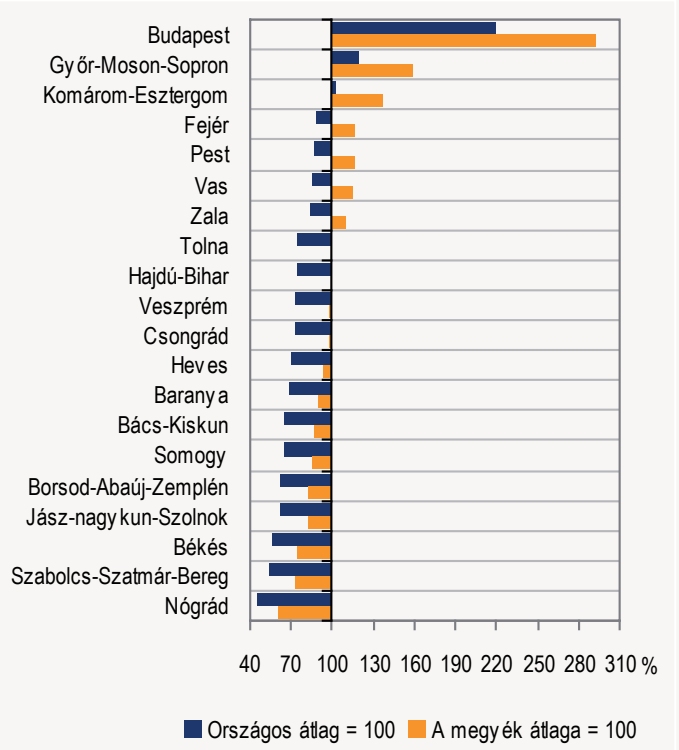
A GDP egy lakosra jutó értéke, 2010

A GDP egy lakosra jutó értéke a Dél-Dunántúl megyéi közül az utóbbi három évben Tolnában volt a legmagasabb, a 2010. évi teljesítmény a 8. helyhez volt elegendő a megyék és a főváros országos rangsorában. A megye mutatóértéke az országos átlagnak a háromnegyedét tette ki, az ország 19 megyéje átlagát pedig megközelítette. Baranya megyét az országos átlag bő kétharmadát, a megyék átlagának kilenctizedét kitevő népességarányos mutatóérték a 13. helyre pozícionálta, a térség az utóbbi négy évben a 12. és a 13. helyen váltakozva szerepelt. Somogy megye a 15. volt a sorban, az országos átlag közel 65, illetve a megyék átlagának 86%-át teljesítette. A legutóbbi vizsgált év adatai alapján az országos átlagot a fővároson kívül (ahol 2,2-szeres volt a mutatószám) viszonylag jelentős mértékben (19%-kal) Győr-Moson-Sopron megye, csekély mértékben pedig Komárom-Esztergom megye fajlagos teljesítménye múlta felül, miközben a megyesort záró Nógrád csupán 45%-át teljesítette. A 19 megye átlagánál – Budapest mellett – hat megye teljesített jobban, s a Tolna megyein kívül még Hajdú-Bihar átlagos mutatószáma is elég jól megközelítette azt.

10. ábra

A GDP egy lakosra jutó értéke az országos átlag és a 19 megye átlagának százalékában, 2010

A GDP **Európai Uniós összehasonlításban** alkalmazott, vásárlóerő-egységben kifejezett összege 2010-ben Magyarországon 15 723 PPS volt, amely az Európai Unió 27 tagállama (az elemzés készítésekor rendelkezésre álló adatai alapján számított) átlagának a 64,2%-át tette ki. A dél-dunántúli átlagos 10 726 PPS az uniós átlag 43,8%-át jelentette az ide tartozó megyék 43,3 (Baranya), 41,4 (Somogy) és 47,8%-os (Tolna) arányszámai mellett. A hazai régiók közül az EU-27 átlagos értékét – a fővárosnak köszönhetően – csupán Közép-Magyarország teljesítménye haladta meg (5,5%-kal), Nyugat-Dunántúl – az országoshoz hasonlóan – 64,2%-át, Közép-Dunántúl 56,0%-át teljesítette, a további három régió mutatóértéke – nem nagy különbséggel a Dél-Dunántúlitól – 39–42%-os arányt mutatott.

A Dél-Dunántúl bruttó hozzáadott értéke alapján számított ágazati szerkezetnek a legfontosabb jellemzője az országos átlagot meghaladó mezőgazdasági, és az attól lényegesen elmaradó ipari szerepvállalás. A 2010. évi adatok alapján a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat 8,4%-kal részesedett a térség által megtermelt bruttó hozzáadott értékből az országosan jellemző 3,5%-kal szemben, de a Budapest nélkül számított 5,6%-os arányt is jócskán felülmúlta. E szempontból nincs lényeges különbség a régió megyéi között, hisz a legalacsonyabb (Baranya 7,9%) és a legmagasabb (Somogy 9,1%) arányszámok mindhárom megyében viszonylag erős agráriumra utalnak. Jelentős azonban az elmaradás az országoshoz képest az iparosodottságot illetően, hisz a 23,8%-os régiós hányad az országosnál csaknem 3 százalékponttal, a 19 megyére jellemzőnél pedig 9 százalékponttal volt alacsonyabb. A gazdaság e szegmensének a jelenléte Baranya és különösen Somogy megyében alacsony, a Tolna megyei 36,5%-os részesedés ugyanis – energiaiparának köszönhetően – lényegesen országos átlag feletti volt. Az iparon belül a feldolgozó-

[2] Az Európai Unió országai és térségei között végzett összehasonlítás mértékegysége a PPS (Purchasing Power Standard), amely mesterségesen képzett, közös átszámítási alapként alkalmazott pénznem, használata kiküszöböli az egyes tagállamok árszínvonal-különbségeit. Az Európai Unió tagállamai átlagában ez a vásárlóerő-egység nagyságrendileg az eurónak felel meg, tehát az unió egészére (EU-27) számított GDP reálértéke, azaz a PPS-ben és euróban számított értéke ugyanaz. Az egyes országok GDP-jére azonban az egyezőség nem áll fenn.

ipart tekintve azonban még jelentősebbnek mutatkozott a hátrány, a régióra jellemző 13,5%-os összes hozzáadott értéken belüli aránnyal szemben 22%-os volt az országos és 28%-os a főváros nélkül számított részesedés. E nemzetgazdasági ág szerepe mindhárom régióbeli megyében csekélyebb, mint az ország bármely más megyéjében (a főváros 12,2%-os arányát leszámítva), a legalacsonyabb tolnai (11,5%) és a régión belül legmagasabb baranyai (15,3%) arányszám is lényegesen elmaradt a régión kívüli megyékre jellemző (18,3%-os és 49,7%-os) szélsőértékektől. Az építőipar gazdasági súlya mindenütt viszonylag alacsony, a Dél-Dunántúl e tevékenységből származó teljesítményének aránya (5,3%) némileg országos feletti volt. A szolgáltató ágak ágazati szerkezetben elfoglalt szerepe (62,5%) az országosnál (65,8%) ugyancsak szerényebb volt, mivel azonban e szektor a fővárosban a legerősebb, a 19 megye átlagánál (56,6%) jelentősebbnek mutatkozott. E gazdasági ágak a régió megyéi közül Somogyban és Baranyában játszanak nagyobb szerepet a hozzáadott érték előállításában, különösen a közigazgatás, az oktatás valamint a humán-egészségügyi, szociális ellátás országosnál erőteljesebb súlyaránya következtében.

A gazdasági szerkezetben megmutatkozó főbb jellemzők megjelennek abban a vonatkozásban is, hogy **egy-egy nemzetgazdasági ág, vagy azok egy csoportja milyen mértékben járul hozzá az országos ágazati teljesítményekhez.** A 2010. évi bruttó hozzáadott érték teljes összegén belüli 6,4%-os dél-dunántúli aránnyal szemben az agrárium országos teljesítményéhez kiemelkedően, 15,3%-kal járult hozzá a térség (amelyet csupán a két alföldi régió részesedése múlt felül). Ezzel szemben az ipar országos produktumának 5,8%-át, azon belül a feldolgozóiparának 3,9%-át adta a régió, miközben az építőipar 8,1%-nyi, a szolgáltató ágak 6,1%-nyi résszel gyarapították az ország azonos gazdasági szegmensének a teljesítményét.

Mezőgazdaság

A 2011. évi végleges adatokat tekintve a Dél-Dunántúlon termesztett fontosabb növények terméseredményei a következőképpen alakultak:

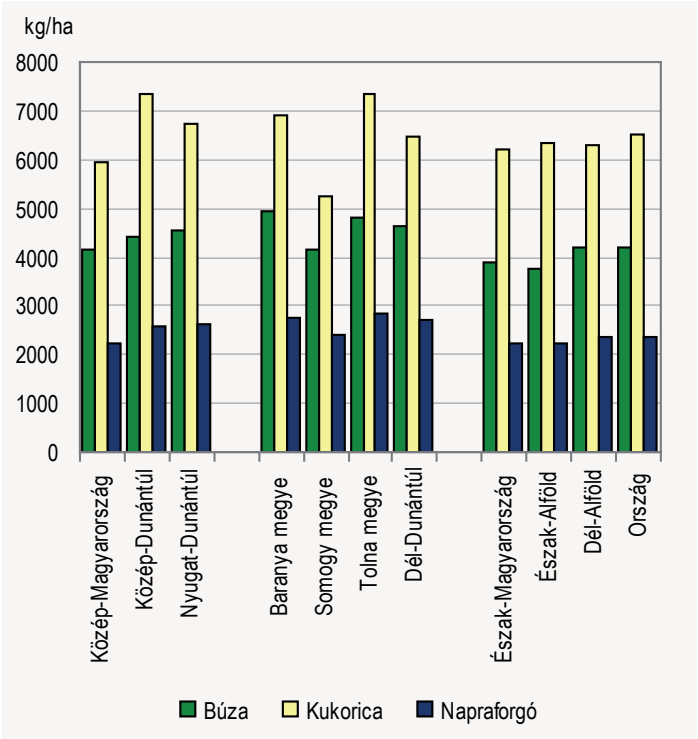
- *Kukoricából* 1,6%-kal kevesebb termett, mint 2010-ben, miközben a betakarított terület 10,6%-kal nőtt. Így a hektáronkénti termésátlag (6460 kg) több mint egytizedével csökkent 2010-hez képest. (Országosan ezen idő alatt a termés és a terület is mintegy 14–14%-kal nőtt, így a termésátlag nem változott.)
- *Búzából* 2010-hez képest volumenében 6,4%-kal többet arattak le, miközben a betakarított terület 4,1%-kal csökkent. (Országosan a termés mennyisége közel tizedével nőtt, a terület pedig 3,3%-kal csökkent.) A termésátlag (4640 kg) így 2010-hez képest 11,0%-kal, az országosnál valamivel kisebb mértékben nőtt.
- *Napraforgóból* bő egyharmadával több termett, mint 2010-ben, miközben a terület 16,1%-kal nőtt. (Bár a napraforgó-terület országosan hasonló mértékben bővült, mint a Dél-Dunántúlon, a termésmennyiség növekedés nagyobb volt, mint térségünkben.) A fajlagos termés (2700 kg) 2010-hez képest 16,9%-kal nőtt, míg országosan ennél nagyobb növekedés volt tapasztalható.
- *Cukorrépából* az előző évhez képest 5,2%-kal kevesebb terméssel kellett számolni, miközben a terület 7,0%-kal nőtt. (Az ország egészében ugyanakkor a cukorrépa-mennyiség 4,6, a betakarított terület 9,3%-kal bővült.) A hektáronkénti átlaghozam (54 830 kg) így 2010-hez képest bő tizedével mérséklődött, országosan pedig 4,4%-kal csökkent.
- *Repcéből* – mennyiségét tekintve – az előző évinél 7,6%-kal termett kevesebb, úgy, hogy közben a terület 13,4%-kal csökkent. (Országosan a terület egytizednagyságú zsugorodása mellett a tavalyinál valamivel kevesebb termést takarítottak be.) A hektáronkénti átlaghozam (2500 kg) 6,8%-kal lett nagyobb, mint 2010-ben, országosan 9,8%-os növekedés volt tapasztalható.
- *Burgonyából* a 2010. évinél 7,4%-kal termett több, miközben a terület nagysága 19,6%-kal meghaladta az egy évvel korábbit.

A hektáronkénti terméseredményeket tekintve 2011-ben a dél-dunántúli termésmennyiség a búzánál, a napraforgónál és repcénél meghaladta az országos átlagot, míg a kukoricánál, a cukorrépánál és a burgonyánál alatta maradt annak. Dél-Dunántúl a régiók között az előbbi három kultúránál az első, a kukoricánál a harmadik, a cukorrépánál az ötödik, a burgonyánál pedig az utolsó előtti volt a sorban. Ez utóbbi növényi kultúránál regisztrált kedvezőtlen terméseredményt csak az észak-magyarországi mutató múlta alul. Összességében 2010-hez képest a régióban a fontosabb szántóföldi növények hektáronkénti fajlagos hozamai általában nőttek. Megjegyzendő, hogy a termésátlagok a többi régióban is hasonlóan változtak.

A dél-dunántúli megyéket tekintve a kukoricából, a napraforgóból és a repcéből a legmagasabb fajlagos terméseredményeket Tolnában érték el, míg a búzánál és a cukorrépánál a baranyai, a burgonyánál pedig a somogyi érték volt a legmagasabb. Bár 2011-ben Somogyban az országosnál valamivel gyengébb eredményeket regisztráltak, a másik két dél-dunántúli megye mutatói azonban általában az átlagosnál nagyobbak voltak. A terméseredmények 2010-hez viszonyítva többnyire nőttek, bár a kukorica fajlagos hozama mindhárom megyében csökkent, emellett Somogyban és Tolnában a cukorrépa, ugyancsak Somogyban a repce, Baranyában pedig a burgonya termésátlaga mérséklődött.

11. ábra

A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2011

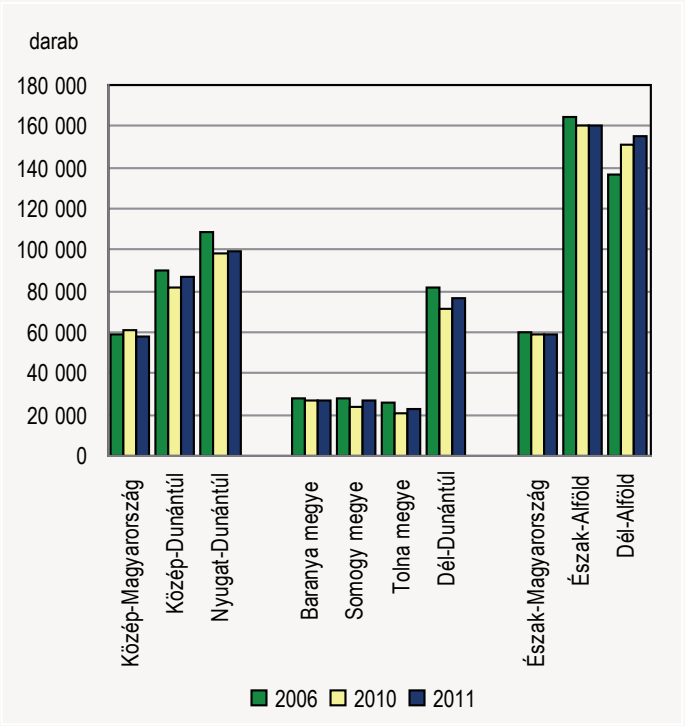
2011 decemberében 77 ezer darab szarvasmarhát tartottak a Dél-Dunántúlon, ami az országos létszám 10%-át jelentette. A hazai állomány legjelentősebb részét – egynegyedét, illetve egyötödét – ezúttal is az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tartották, míg a rangsor végén Közép-Magyarország állt.

A szarvasmarhák számát tekintve, úgy tűnik, hogy az ország körzeteiben – legalább is egy időre – megállt az állomány több éven át tartó fogyása. 2010 decemberéhez képest ugyanis a létszám – Közép-Magyarországot leszámítva, ahol mintegy 4,9%-os csökkenést regisztráltak – a húsmarhapiaci konjunktúrának, valamint ezzel összefüggésben a mezőgazdasági támogatási rendszer kedvező irányú változásának köszönhetően szinte valamennyi körzetben emelkedett, illetve szinten maradt. 2010 és 2011 decembere között legnagyobb mértékű növekedés éppen a Dél-Dunántúlon ment végbe, ahol az adott intervallumban 8,5%-kal nőtt a szarvasmarhák száma. Sorrendben ez után Közép-Dunántúl következett 6,1%-os bővüléssel, míg az ország északi-északkeleti területein nem változott az állatok száma, a Dél-Alföldön pedig kismértékben nőtt az állomány. Ezzel együtt azonban Dél-Dunántúl – bár a korábbi évtizedekben az ország egyik fontos szarvasmarha-tenyésztő körzetének számított – még 2011-ben is azok

közé a térségek közé tartozott, ahol 100 hektár mezőgazdasági területre vetítve fajlagosan a legkevesebb szarvasmarhát tartották.
2011 végén a szarvasmarhák száma a Dél-Dunántúlon belül az egyes megyék között nagyjából egyformán oszlott meg. A három megyét tekintve a megelőző év hasonló időszakához képest az állatok száma Baranyában nem változott, Tolnában közel tizedével, Somogyban pedig 12,5%-kal nőtt. Ezzel együtt azonban a szarvasmarha-állomány hosszú távú alakulására visszatekintve mindhárom megyében fogyás volt a jellemző.

12. ábra

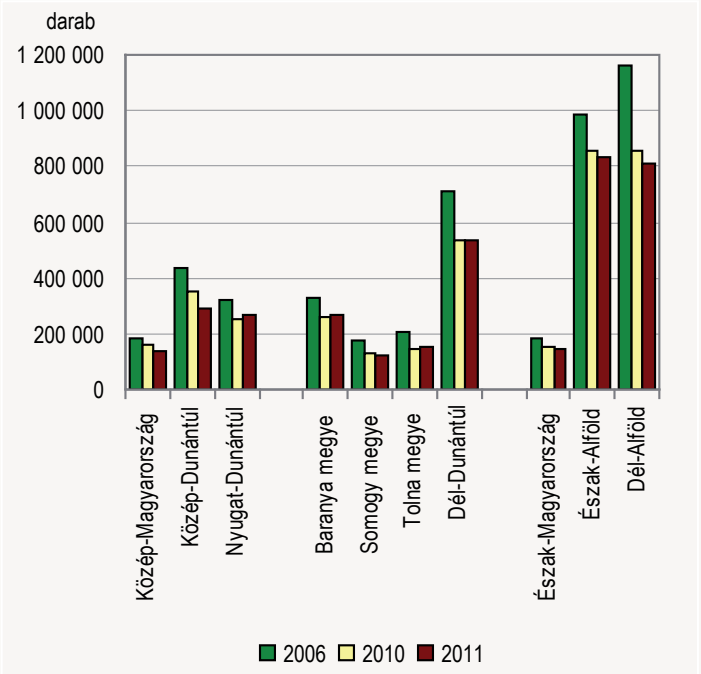
Szarvasmarha-állomány, december 1.

A Dél-Dunántúlon 2011 decemberében 537 ezer darab sertést, az országos állomány 18%-át istállózták. Arányában a legtöbb sertést – a hazai állomány bő egynegyed-egynegyed részét – az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tenyésztették, míg a legkisebb részesedést Észak-Magyarország (4,9%) és Közép-Magyarország (4,4%) mondhatta a magáénak.
A sertéseknél – ellentétben a szarvasmarhákkal – 2011-ben folytatódtak a kedvezőtlen irányú folyamatok, az állomány nagysága ugyanis az ország legtöbb körzetében – a Nyugat-Dunántúl és a Dél-Dunántúl kivételével, ahol 6,7%-os növekedést regisztráltak, illetve alig nőtt a létszám – az előző év végihez képest általában jelentősen mérséklődött. (Említést érdemel, hogy az elmúlt években a sertéstartás inkább a családi gazdaságokban szorult vissza.) A legnagyobb mértékű csökkenést Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon tapasztalták, ahol az állatok száma 18,3, illetve 17,3%-kal esett vissza. Annak ellenére, hogy a Dél-Dunántúlon szinte alig változott az állomány, a térség – a jelentős ágazati koncentrációnak köszönhetően – 2011-ben is a legnagyobb sertéssűrűségű körzetnek számított az országban.
2011 végén a Dél-Dunántúlon számbavett sertésállomány közel felét Baranyában, 28%-át Tolnában és bő egyötödrészét Somogyban tartották. 2010 és 2011 decembere között az állatok száma Baranyában 1,1, Tolnában 4,9%-kal nőtt, míg Somogyban 7,6%-os csökkenés volt tapasztalható. Hosszabb távra visszatekintve – bár Baranyában a 2000-es évek végétől kedvező folyamatok is beindultak – tendenciájában mindhárom megye sertésállománya szinte folyamatosan csökkent.

13. ábra

Sertésállomány, december 1.

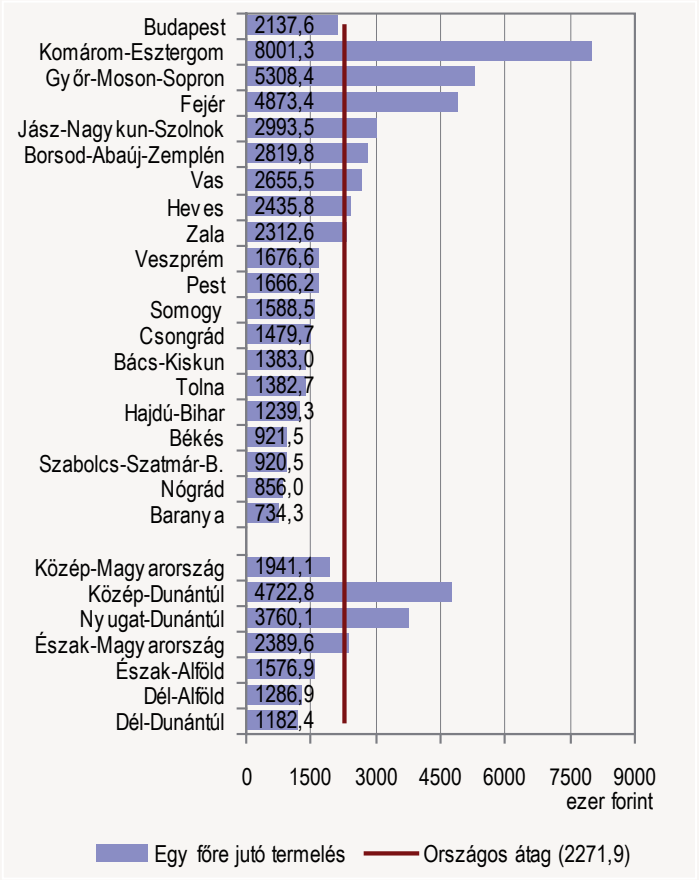

Ipar

A bruttó hozzáadott érték nemzetgazdaság ágak szerinti alakulása alapján is kitűnt, hogy a Dél-Dunántúl az ország egyik legkevésbé iparosodott térsége, amely az ipari kibocsátás számbavétele alapján ugyancsak megmutatkozik. A **legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások dél-dunántúli régióban működő ipartelepei** 2011-ben 1108,2 milliárd forint ipari termelési értéket állítottak elő, a hasonló méretű gazdálkodói kör országos teljesítményének 4,9%-át, amelyből Baranya 1,3, Somogy 2,2, Tolna 1,4%-kal részesedett. A régió termelése az ide tartozó megyék között az előbbi sorrendben 26–45–29%-ban oszlott meg. A termelés összehasonlító áron számított értéke 2,5%-kal bővült az előző évihez képest, kisebb mértékben, mint országosan (5,5%), és a növekedés mértéke lényegesen alacsonyabb volt az egy esztendővel korábbinál is. A régió megyéi közül a legnagyobb mértékben (7,2%-kal) Tolna megye növelte ipari kibocsátását, Somogyban csekély, mindössze egy százalék körüli gyarapodást, Baranyában pedig az azt megelőző évihez hasonló termelést regisztráltak. Az ipar teljesítménye 2011-ben mind a hét tervezési-statisztikai régióban nőtt kisebb-nagyobb mértékben, és a megyék közül is mindössze kettőben regisztráltak csökkenést.
A **termelés egy lakosra jutó értéke** 2011-ben a Dél-Dunántúlon 1182 ezer forintot tett ki, az országos átlag 52%-át. A hét régió közül e térség mutatóértéke volt a legalacsonyabb, a közvetlenül előtte álló Dél-Alföld fajlagos ipari teljesítménye bő százezer forinttal (9%-kal) múlta felül, míg az élen álló Közép-Dunántúl a négyszeresét produkálta. A dél-dunántúli megyék közül e téren a legjobban teljesítő Somogy megye héttizedét, a legkisebb fajlagos ipari termelésű Baranya megye pedig mindössze 32%-át érte el az országos átlagnak. Ez utóbbi megye egyébként az országos megyerangsornak is a legvégére (az azt megelőző két esztendőben az utolsó előtti helyre) szorult, az élen álló Komárom-Esztergom megye népességarányos ipari termelésének mindössze a 9%-át teljesítve. A fővárost is számba véve Somogy megye a 12., Tolna pedig a 15. helyen állt.

14. ábra

Az ipari termelés egy lakosra jutó értéke*, 2011

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

Építőipar

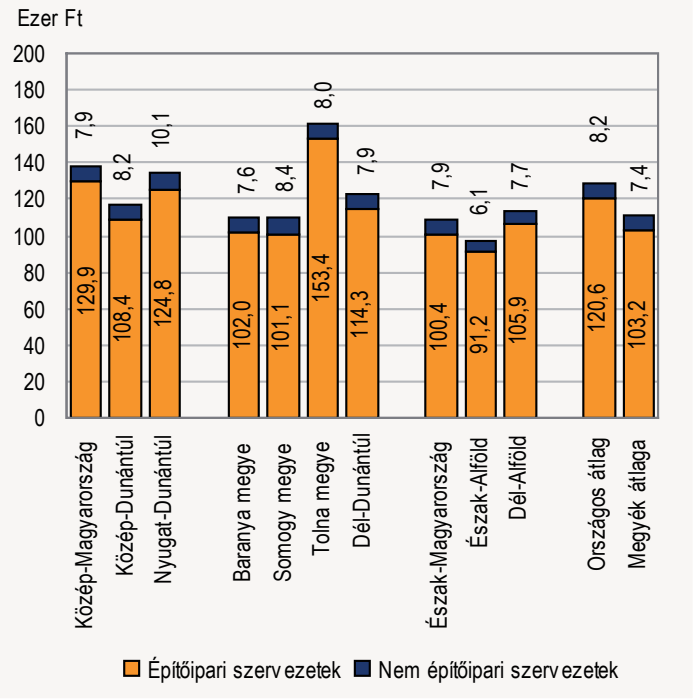
A Dél-Dunántúlon 2011-ben megvalósult összes építőipari termelés értéke 114,6 milliárd forintot tett ki, amely összehasonlító áron számítva 83%-át jelentette az egy évvel korábbinak. A régiós termelési érték 94%-át (107,1 milliárd forintot) az építőiparba sorolt szervezetek produktuma tette ki, amelynek volumene 2010-hez képest – az összes építőipari termeléshez hasonlóan – 17%-kal esett vissza, miközben a nem építőipari szervezetek által végzett építőipari teljesítmény közel 20%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest. Dél-Dunántúl 2011-ben mind az építőiparba, mind a nem oda sorolt cégek építési-szerelési tevékenysége alapján a legkevesebbet teljesítő körzetnek számított. Az adott évben a térségben a két szervezeti kör együttes építőipari termelése a hasonló gazdálkodói kör országos teljesítményének 8,9%-át adta, amin belül Baranya megye részesedése 3,3, Somogyé 2,7, Tolnáé pedig 2,9%-ot jelentett. A régió megyéi közül a Somogyban végzett építőipari össztermelés 2,9%-kal nőtt, ugyanakkor a baranyai teljesítmény mintegy egyharmadával, a tolnai pedig 16,8%-kal visszaesett. Ez utóbbi két megyében tapasztalt csökkenésen túl kedvezőtlen az is, hogy a megrendelések egy jelentős hányada nem a térség vállalkozásainál csapódott le. Csupán az építőiparba sorolt szervezeteket tekintve a Dél-Dunántúlon végzett termelésnek mindössze mintegy 42%-át teljesítették helyi szervezetek, míg a fennmaradó hányadot más körzetek szervezetei végezték. Megjegyzendő, hogy a dél-dunántúli építőipari termelés közel egynegyedét fővárosi székhelyű cégek kivitelezték.

Mindennek ellenére a Dél-Dunántúl népességarányos építőipari termelési értéke alapján 2011-ben az országos rangsorban viszonylag jó helyen szerepelt. Ezt jelzi, hogy az egy lakosra jutó átlagosan 122 ezer forint építőipari termelés alapján a Dél-Dunántúlt a régiók közül csupán – a 138 ezer és 135 ezer forintos átlaggal rendelkező – Közép-Magyarország, illetve a Nyugat-Dunántúl előzte meg. Az országos átlagnál a dél-dunántúli mutatóérték az összes építőipari termelés esetében 5,1%-kal volt alacsonyabb, a csak az építőipar szervezetek által előállított produktum alapján – ami fejenként 114 ezer forintot tett ki – szintén nagyjából hasonló lemaradás mutatkozott. Az egyes körzetek összes építőipari termelésére vonatkozó mutatóértékek közötti szóródást tekintve a közép-magyarországi felső szélsőérték 1,4-szerese volt az alsó határt jelentő észak-alföldi térségének (98 ezer forint).

A dél-dunántúli megyék közül az egy lakosra jutó termelés baranyai és somogyi (109–110 ezer forint közötti) értéke 15,0–15,1%-kal alatta maradt az országosnak, míg Tolnáé (161 ezer forint) mintegy egynegyedével meghaladta azt. Ezen mutatóértékek alapján az ország megyei rangsorának élén – a viszonylag magas budapesti értéktől eltekintve – Tolna állt, míg Baranya és Somogy megye fajlagos teljesítménye egyaránt a 12. és 13. helyhez volt elegendő. A legalacsonyabb (Nógrád) és legmagasabb (Tolna) fajlagos teljesítményű két megye között négyszeres volt a különbség.

15. ábra

Az egy lakosra jutó összes építőipari termelés értéke a kivitelezés helye szerint, 2011

Idegenforgalom

Dél-Dunántúlon az idegenforgalom eredményei változatos képet mutattak 2011-ben, országosan ugyanakkor az egy évvel korábbi fellendülést követően tovább élénkült a turizmus. A régióban a két legfontosabb mutató, a vendégek és vendégéjszakák száma a kereskedelmi és egyéb szálláshelyeken együttesen 2,7, illetve 3,4%-kal maradt el az előző évitől, míg országosan 6,7 és 4,7%-os növekedést mutatott.

Dél-Dunántúl **kereskedelmi szálláshelyeinek** 2011. évi vendégforgalma az elmúlt tíz év legalacsonyabb mutatószámaival jellemezhető. A szálláshelyeket összesen 749 ezer **vendég** kereste fel, ami ugyan kevéssel, de elmaradt az egy évvel korábbitól. A vendégek összesen 1 millió 955 ezer vendégéjszakát töltöttek el itt, míg az előző évben a szállásfoglalások

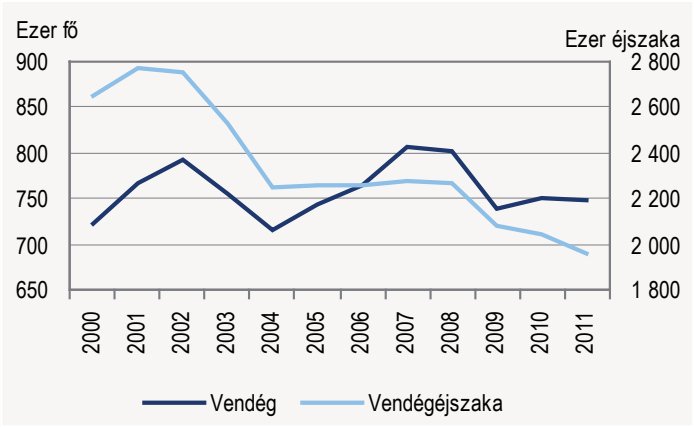
[3]Az építőiparba sorolt vállalkozások termelési adatai a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak és az adott térségben végzett építőipari tevékenységet tartalmazzák függetlenül attól, hogy a kivitelező szervezet székhelye mely térségben van bejegyezve.

[4]A nem építőipari szervezetek közül itt azoknak az adatai szerepelnek, melyek előző évi építőipari termelési értéke éves szinten meghaladta az 50 millió forintot, illetve amelyek a kapcsolódó éves gazdaságstatisztikai adatgyűjtésben építőipari tevékenységet jelentettek.

száma meghaladta a 2 milliót. Az egyes szállástípusok közül szállodákban – a megélénkült belföldi keresletnek köszönhetően – enyhe növekedést regisztráltak, az egyéb szálláshelyeken ugyanakkor jelentős volt a vendégforgalom visszaesése.

16. ábra

A vendégforgalom alakulása a Dél-Dunántúl kereskedelmi szálláshelyein

A magyarországi szálláshelyeken a vizsgált időszakban összességében 7,3%-kal nőtt a vendégek és 5,4%-kal a vendégéjszakák száma. A régiók közül a Dél-Dunántúl kivételével mindegyikbe több vendég érkezett, a szállásfoglalások száma öt régióban nőtt, kettőben – a Dél-Dunántúlon és az Észak-Alföldön – elmaradt az előző évitől.

A térség három megyéje közül Baranyában erőteljesebben, Somogyban mérsékeltebben csökkent a kereskedelmi szállások iránti igény, miközben a legkisebb forgalmú Tolna megyében fokozódott a turisták érdeklődése. 2010-ben Baranya iránt – elsősorban a pécsi „Európa Kulturális Fővárosa" rendezvényeinek köszönhetően – megnövekedett az érdeklődés és a megye idegenforgalmi szempontból sikeres évet zárt. A következő évben azonban a vendégek száma 7,0, a szállásfoglalásoké 8,8%-kal visszaesett. Somogy megye vendégforgalmát – a legfőbb turisztikai vonzerőt jelentő Balaton érintettsége miatt – kedvezőtlenül befolyásolta a 2011. év nyári hónapjainak hűvös, csapadékos időjárása. Habár a vendégszám kismértékű, 2,3%-os növekedést mutatott, a szálláshelyeken eltöltött éjszakák száma ezzel szemben 3,3%-os csökkenést jelzett. Az átlagos tartózkodási idő 3,4-ről 3,1 éjszakára csökkent. Tolna megyébe több mint tizedével több vendég érkezett, vendégéjszakákból 7,0%-kal többet sikerült értékesíteni.

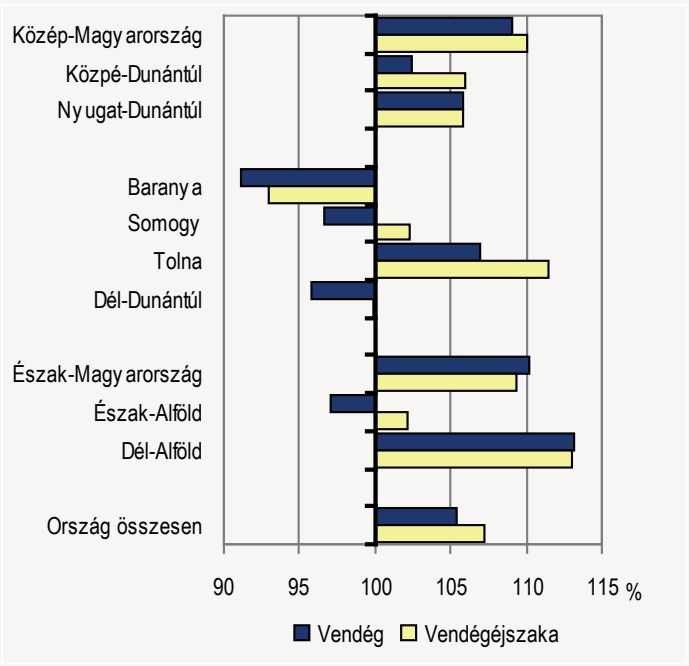
A Dél-Dunántúlra érkezők körében az országosnál ugyan kisebb mértékben, de tovább nőtt a szállodák – különösen a gyógy- és wellness szállók – népszerűsége, melyet a vendégek hattizede választott, míg a hét régió átlaga ennél magasabb, 77% volt.

Hazánkban a **külföldi** vendégforgalom erőteljesen a fővárosra koncentrálódik. 2011-ben az idelátogatók hattizedének Budapest volt az úti célja, és mindössze 3,7%-a kereste fel a Dél-Dunántúlt, ahol egy év alatt összesen 140 ezer külföldi vendéget és 488 ezer szállásfoglalást regisztráltak. A vendégek és vendégéjszakáik száma a hét régió közül egyedül itt csökkent, előbbi 12, utóbbi 15%-kal, miközben Magyarországra tizedével többen érkeztek, és közel ennyivel nőtt a lefoglalt szállások száma is. A régió megyéi közül ki kell emelni Baranyát, ahová a korábbi évvel ellentétben ötödével kevesebb vendég érkezett, a vendégéjszaka-szám 14%-os csökkenése mellett. Országosan egy külföldi vendégre átlagosan egy hazai turista jutott, a Dél-Dunántúlon ugyanez az arány egy a négyhez alakult.

A külföldivendég-forgalom szerkezete átalakulóban van, ugyan még mindig német nyelvterületről érkeznek a legtöbben, de az országok palettája egyre színesedik. Németországból és Ausztriából az elmúlt év azonos időszakához képest ötödével kevesebb látogatót jegyeztek fel, a skandináv és balti országokból viszont élénkült az érdeklődés a régió iránt. A vendégéjszakák négytizedét német, egytizedét cseh és mindössze 7,3%-át osztrák vendégek foglalták le.

17. ábra

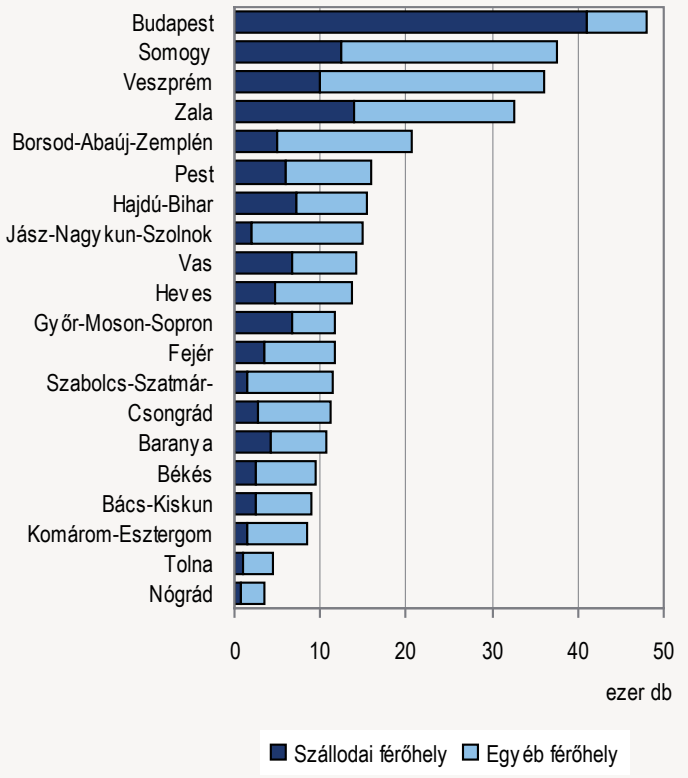
A vendégek és vendégéjszakák számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011 (előző év = 100%)

A Dél-Dunántúlon 523 működő **kereskedelmi egység** – ezen belül 150 szálloda, 192 panzió, 106 üdülőház, 40 közösségi szálláshely és 35 kemping – közel 52 600 **szállásférőhellyel** várta az idelátogatókat. A szálláshelyek száma az előző évihez képest 46 egységgel (9,6%-kal) bővült, ezzel szemben a kapacitásuk mintegy 3500 férőhellyel (6,3%-kal) csökkent. A szűkülő kínálatot elsődlegesen a kempingek befogadóképességének – a tavalyival ellentétes irányú és nagyságrendű – változása magyarázza, 2011-ben ugyanis mintegy 27%-kal csökkentették férőhelyeik számát, emellett a panziók és a közösségi szálláshelyek is kisebb kapacitással működtek. Országosan az egy évvel korábbinál 11%-kal több szálláshely állt rendelkezésre, a kiadható férőhelyek száma 9,3%-kal nőtt. Az egységek száma a hét tervezési–statisztikai régió közül valamennyiben emelkedett, míg a férőhelykínálat egyedül a Dél-Dunántúlon csökkent, emiatt a térség elveszítette korábbi vezető pozícióját és a kapacitás alapján a 4. helyre csúszott vissza a régiók sorrendjében. A Dél-Dunántúlon a férőhelyek egyharmadát (országosan 40%-át) a szállodák biztosították. A régióban 2011-ben 11-gyel több szálloda és 1200-zal több szállodai férőhely várta a vendégeket, az újonnan épült egységek – melyek között gyógy- és wellness szálló is található – jellemzően magasabb minőséget képviseltek. A régió megyéi közül Somogyban – amely az ország és a régió idegenforgalmában is meghatározó szerepet tölt be – összességében 13%-kal csökkent a kiadható szállásférőhelyek száma, miután a kempingférőhelyek harmadával megfogyatkoztak. A szállodák befogadóképessége – főként a Balaton mentén újonnan nyílt egységeknek köszönhetően – 7,0%-kal bővült. Baranya idegenforgalmi kínálatában 2011-ben 11-gyel több kereskedelmi szálláshely szerepelt, ebből 4 volt szálloda. A turistákat tizedével több kiadható férőhely várta, a szállodák kínálata szintén ennyivel nőtt. Tolna megyében 2010 júliusához képest a szállodák kivételével valamennyi szállástípusban nőtt a kiadható férőhelyek száma. A kínálat összességében harmadával bővült, de az ország megyéi közül Nógrád mellett továbbra is Tolna rendelkezett az egyik legkevesebb férőhellyel.

18. ábra

A férőhelyek számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011

A régió szálláshelyeinek kihasználtsági-mutatói jelentősen elmaradnak mind az országos, mind az egy évvel korábbi átlagtól. A szobák átlagosan 29, a férőhelyek 19%-os kihasználtsággal működtek. A szállodák kapacitásuknak sorrendben 32, illetve 25%-át tudták értékesíteni.

Az év során a Dél-Dunántúl kereskedelmi szálláshelyein összesen 17 milliárd forint **bruttó árbevétel** keletkezett, ami folyó áron számolva megegyezett a bázisidőszak bevételével. Országosan a vendégforgalom növekedését a bevételek 6,7%-os emelkedése követte, miközben a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás területén az árak 2,7%-kal drágultak. A mintegy 254 milliárd forint összbevétel több mint fele továbbra is Közép-Magyarországon képződött, Dél-Dunántúlon csak kevesebb mint 7%-a keletkezett. A régióban a bruttó bevételek több mint fele a szállásdíjakból, közel harmada a vendéglátásból, fennmaradó része az egyéb bevételekből származott. A mintegy 9,1 milliárd forint bruttó szállásdíj 2,5%-kal elmaradt a 2010. évitől. A megyék közül Tolnában 3,5%-kal, Baranyában több mint tizedével realizáltak kevesebbet, mint előző évben, míg Somogyban a régió átlagával ellentétben 3%-kal nőttek a szállásdíj bevételek.

Egy vendégéjszakáért – a 2010. évivel szemben Baranyában és Tolnában kevesebbet, Somogyban többet – átlagosan 4655 Ft-ot kellett fizetni, ez az összeg továbbra is az országos átlag kétharmadát, a legmagasabb középmagyarországinak pedig kevesebb mint felét tette ki.

Üdülési csekket 2011 júliusában a régió kereskedelmi egységeinek nyolctizede fogadott el. Habár az elfogadóhelyek száma mindhárom megyében nőtt, a beváltott kuponok értéke - 1,8 milliárd forint – jelentősen csökkent. Somogy megyében az előző évinél 30, Baranyában 16, míg Tolnában 9,6%-kal kevesebb üdülési csekket használtak fel.

Dél-Dunántúl idegenforgalmában az **egyéb (2009-ig magán-) szálláshelyek** kapacitása és vendégforgalma jelentős hányadot képvisel, előbbi az országosnak négytizedét, utóbbi az egyharmadát tette ki a vizsgált időszakban. Az ország legtöbb régiójában az egy évvel korábbinál többen vették igénybe az e fajta, családiasabb szálláshelyek szolgáltatásait, ezzel szemben a Dél-Dunántúlon tizedével csökkent a forgalmuk. A látogatók számának visszaesése elsődlegesen a balatoni vendégforgalom hanyatlásával magyarázható, miután a legtöbb szálláshellyel rendelkező Somogy megyébe közel 16%-kal kevesebben érkeztek, és a vendégéjszakák száma is mintegy 5%-kal maradt el az egy évvel korábbitól. A kevesebb vendég miatt tovább csökkent a vendéglátók száma is, 2011-ben már csak 15 800-an foglalkoztak szállásadással a régióban, nyolctizedük Somogy megyében.

1. tábla

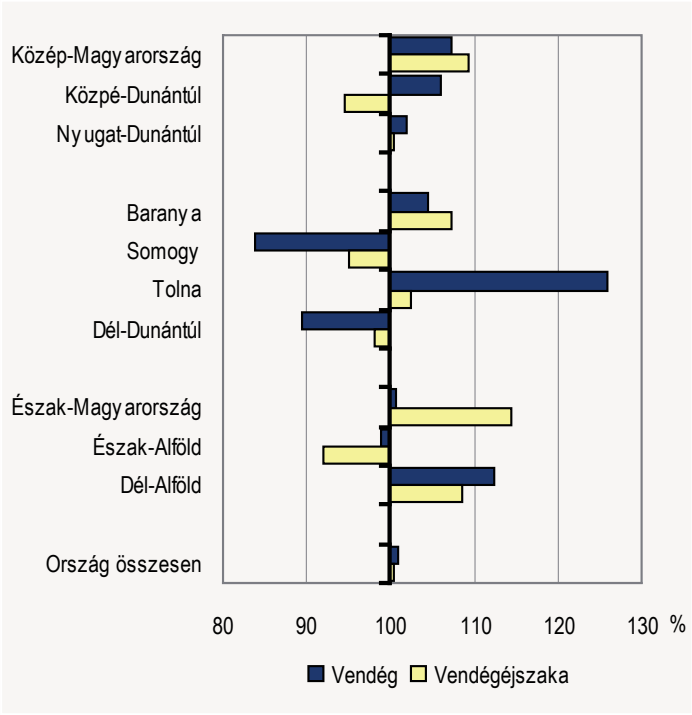
A kereskedelmi szálláshelyek bruttó szállásdíj-bevétele, 2011

Régió, megye	Szállásdíjbevétel		Ebből: külföldi	
	millió Ft	előző év=100%	millió Ft	előző év=100%
Közép-Magyarország	71 687	110,6	62 554	111,0
Közép-Dunántúl	11 855	107,2	3 812	104,0
Nyugat-Dunántúl	25 136	106,1	13 231	114,5
Baranya	3 110	89,5	885	80,0
Somogy	5 293	103,0	1 289	95,4
Tolna	698	96,5	155	99,2
Dél-Dunántúl	**9 102**	**97,5**	**2 328**	**89,1**
Észak-Magyarország	8 823	113,5	1 752	118,5
Észak-Alföld	7 731	97,3	2 655	104,4
Dél-Alföld	6 150	124,7	2 228	145,8
Ország összesen	**140 483**	**108,7**	**88 560**	**111,0**

19. ábra

A vendégek és vendégéjszakák számának változása az egyéb szálláshelyeken, 2011 (előző év = 100%)

A Dél-Dunántúl egyéb szálláshelyein a külföldi vendégek távolmaradása nagyobb mértékű (16%) volt, mint a hazai vendégeké (8,3%), a vendégéjszakák száma azonban csak 1,2 illetve 2,3%-kal csökkent. Ez

egyben azt is jelenti, hogy 2011-ben a turisták átlagosan hosszabban időztek itt, mint egy évvel korábban. Az egyes régiók közül a Dél-Dunántúlon töltötték el a legtöbb időt, a külföldiek átlagosan 6,7, a hazai vendégek 4,2 éjszakára maradtak.

Vállalkozások, külföldi tőke

Dél-Dunántúlon 2011. év végén székhelye alapján 160 187 gazdasági szervezet szerepelt az adminisztratív nyilvántartásokban, amelyek közül a 2011. január 1-jén bevezetett gazdálkodási forma osztályozás (GFO) szerint 91% minősült vállalkozásnak, 7,6%-ukat nonprofit, 0,1%-ukat egyéb szervezetként, 1,3%-ukat pedig költségvetési és költségvetési rend szerint gazdálkodó szervként jegyezték be. A meghatározó súlyarányban előforduló vállalkozások szervezetszámon belüli hányada nem tért el lényegesen az országostól (92,3%), az ország térségei közül a régiókban 90–94%, a megyékben pedig 89–95% között alakult.

A régióban a 2011. év végén **nyilvántartott** 146 086 **vállalkozás** az országos vállalkozásszámnak 8,8%-át tette ki, amely megközelítette a népességszámon belül képviselt 9,4%-ot. A vállalkozásoknak általában a kisebbik hányadát teszik ki a társas formákban bejegyzettek (az egyéni formák ellenében), kivételként a főváros említhető, ahol túlsúlyban vannak, de Pest megyében is közelíti arányuk a vállalkozásszám felét. A Dél-Dunántúl összes vállalkozásán belül 2011. év végén közel 26% volt a társas formák részesedése, amely lényegesen elmaradt a 36%-os országostól, de ez utóbbit a közép-magyarországi régió magas, 58%-os arányszáma erősen befolyásolta, a többi régióban ugyanakkor mintegy 20% (Észak-Alföld) és 33% (Közép-Dunántúl) közötti hányad mutatkozott. E szervezeti körön belül a korlátolt felelősségű társasági forma (kft.) a legnépszerűbb, az általában legnagyobb tőkeerejű részvénytársaságok (rt.-k) azonban viszonylag csekély számban alakulnak. Az országosan társas formában nyilvántartott vállalkozásoknak így az összes vállalkozásra jellemzőnél alacsonyabb hányadának, 6,3%-ának találhattuk a székhelyét a régióban, a főbb formák közül a korlátolt felelősségű társaságok 6%-át, a betéti társaságok közel 7%-át, a részvénytársaságok 5%-át regisztrálták a térségben. Az adminisztratív nyilvántartásokban szereplő *egyéni vállalkozóknak* viszont az átlagosnál nagyobb hányada, bő egytizede rendelkezett székhellyel a régióban, e formák esetében lényegesen alacsonyabb a főváros vonzó hatása, mint a gazdasági társaságok körében.

A Dél-Dunántúlon 2011 végén nyilvántartott vállalkozásokat 39–37–23%-os megoszlásban találhattuk Baranyában, Somogyban és Tolnában. Viszonylag nagy különbség mutatkozott azonban a társas és az egyéni vállalkozások esetében. Míg a régióban bejegyzett társas vállalkozások csaknem fele baranyai, háromtizedük somogyi és egyötödük tolnai kötődésű volt, addig az egyéni vállalkozások legjelentősebb hányada, négytizede Somogy megyét választotta székhelyéül.

2. tábla

A regisztrált vállalkozások száma főbb gazdálkodási formák szerint, 2011. december 31.

Térség	Társas vállalkozás	Ezen belül			Egyéni vállalkozás	Összesen
		kft.	rt.	bt.		
Közép-Magyarország	326 890	217 375	3 689	97 630	236 275	563 165
Közép-Dunántúl	48 373	31 692	319	14 704	99 322	147 695
Nyugat-Dunántúl	42 258	27 373	293	12 998	113 680	155 938
Baranya megye	18 433	11 497	120	6 268	38 696	57 129
Somogy megye	11 367	7 232	99	3 472	43 333	54 700
Tolna megye	7 893	4 753	62	2 741	26 364	34 257
Dél-Dunántúl	**37 693**	**23 482**	**281**	**12 481**	**108 393**	**146 086**
Észak-Magyarország	39 591	24 885	278	13 022	105 082	144 673
Észak-Alföld	49 888	32 152	355	15 717	202 633	252 521
Dél-Alföld	49 058	31 467	378	15 575	188 198	237 256
Összesen[a]	**594 097**	**388 426**	**5 593**	**182 127**	**1 057 410**	**1 651 507**
Ezen belül:hazai megyékben	354 448	227 446	2 375	113 666	910 124	1 264 572

[a] A külföldön működőkkel együtt.

3. tábla

A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma, 2011. december 31.

Térség	Társas vállalkozás	Ebből		Egyéni vállalkozás			Összes vállalkozás
		kft.	bt.	összesen	ezen belül		
					vállalkozói nyilvántartásban szereplő	őstermelő	
Közép-Magyarország	110	73	33	79	35	8	189
Közép-Dunántúl	44	29	13	91	42	20	135
Nyugat-Dunántúl	43	28	13	114	47	35	157
Baranya megye	47	30	16	99	40	27	147
Somogy megye	36	23	11	137	43	48	173
Tolna megye	34	21	12	115	43	40	150
Dél-Dunántúl	**40**	**25**	**13**	**116**	**42**	**37**	**156**
Észak-Magyarország	33	21	11	89	34	34	122
Észak-Alföld	34	22	11	138	37	76	171
Dél-Alföld	38	24	12	145	41	75	183
Összesen[a]	**60**	**39**	**18**	**106**	**39**	**37**	**166**
Ezen belül: a megyék átlaga	43	25	14	111	39	44	154

a) A külföldön működőkkel együtt számítva.

A Dél-Dunántúl **ezer lakosára** 2011 végén 156 vállalkozás jutott, amely alacsonyabb volt az országos (166), de valamelyest magasabb a főváros nélkül számított országos átlagnál (154). Ezen belül az ezer lakosra jutó 40 társas vállalkozás mind az országos, mind a vidéki átlagtól (60, illetve 43) elmaradt, de ezzel is a fejlettebb régiók után következett. (A társas vállalkozások sűrűsége az országos átlagot csak a fővárosban és Pest megyében múlta felül.) Fajlagos előfordulásuk a régión belül Baranyában volt a legmagasabb, az ezer lakosra jutó 47 ilyen vállalkozást az ország hasonló közigazgatási térségei közül is csupán az e kör számára nagy vonzóerőt jelentő főváros és vonzáskörzetének tekinthető Pest megye, illetve Komárom-Esztergom megye mutatószáma haladta meg. Egyéni vállalkozásból 116 jutott a régió ezer lakosára, az e körben folytatott tevékenysé-

gek gyakran kötődnek a mezőgazdasághoz, illetve néhány szolgáltató tevékenységhez (ingatlan-bérbeadás, ügynöki tevékenység, kereskedelem, stb.). Dél-Dunántúlon az egyéni vállalkozási formákban Somogy megyében a legélénkebb a vállalkozási hajlandóság, amit a turizmussal összefüggő szolgáltatásokat nyújtóknak és az őstermelői tevékenységet viszonylag jelentős számban végzőknek egyaránt köszönhető.

A Dél-Dunántúlon nyilvántartásban szereplő vállalkozások közepesnek minősülő sűrűsége ellenére a gazdaság teljesítőképessége több területen gyenge, amiben a befektethető tőke és a versenyképes gazdasági szerkezet hiánya egyaránt szerepet játszhat. A válság kiteljesedése és elhúzódása pedig újabb nehézségek elé állította a helyi gazdaságot, tovább súlyosbítva jó néhány gazdasági és iparág helyzetét. A hazai tőkeszegénység kiegészítéséhez és piacképesebb gazdasági szerkezet kialakításához e térség iránt korábban sem mutatkozott intenzív külföldi érdeklődés, amiben az utóbbi évek folyamatai alapján sem látható elmozdulás. A külföldi tőkebefektetések vonatkozásában jelenleg 2010. év végi adatokkal rendelkezünk, amikor is a régióban 1218 **külföldi érdekeltségű vállalkozás** volt bejegyezve. Számuk mintegy félszázzal kevesebb volt az egy évvel korábbinál, és a hasonló vállalkozások országos számán belüli arányuk is 4,4%-ról 4,1%-ra mérséklődött. A csökkenés főként Baranya és Tolna megyét érintette a régión belül. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy az ilyen típusú szervezeteknek különösen jelentős köre koncentrálódik a fővárosra, a jelzett időpontban az országban nyilvántartott 29 546 vállalkozás közel 62%-a budapesti székhelyű volt, és a Pest megyei vonzáskörzettel együtt a közép-magyarországi régió aránya összességében elérte a 71%-ot. A befektetett külföldi tőkeösszegen belül ugyan valamelyest kisebb, de még így is igen jelentős a központi régió részesedése (65%). A Dél-Dunántúlon székhellyel rendelkező vállalkozásokhoz tartozó saját tőke összege 191 milliárd forintot tett ki, amelyből csaknem 92%, 175,5 milliárd forint volt a külföldi rész. Ez utóbbi összeg a Magyarországon jelen lévő külföldi befektetésnek alig több mint egy százalékát tette ki. Ugyan e vállalkozások fajlagos sűrűsége alapján is – bár a központi régió kiugróan magas mutatóértéke miatt az országos átlagtól jelentősen elmaradva – a középmezőnybe tartozott a régió, az ide települt cégek között azonban sok az alacsony befektetéssel működő, szerény teljesítményt nyújtó, és meglehetősen kevés az igazán tőkeerős. Ebből fakadóan az itt bejegyzett vállalkozásokban megjelenő külföldi befektetések összege egy érintett vállalkozásra vetítve alig több mint egynegyedét, a térség egy lakosára vetítve pedig mindössze 11%-át jelentette az országos átlagnak, és mindkét mutatószám messze a legalacsonyabb volt minden régióé mögött. A vállalkozások átlagos tőkeereje a régiók közül Közép- és Nyugat-Dunántúlon volt a legmagasabb, ahol számos multinacionális vállalkozás folytat tőkeigényes tevékenységet, az egy vállalkozásra jutó átlagos tőkeösszeg e két térségben közel hatszorosa a dél-dunántúlinak. Az egy lakosra vetített külföldi tőkenagyság alapján a központi régió állt az élen, ahol a dél-dunántúli fajlagos befektetéseknek a 19-szerese jelent meg, de az utána következő nyugat-dunántúli összeg is megközelítette a 12-szeresét.

A Dél-Dunántúl megyéi közül külföldi tőke közreműködésével létrejött vállalkozást 2010 végén Baranyában tartottak nyilván legmagasabb számban, a befektetett külföldi tőke nagysága alapján azonban már Somogy megye mögé szorult, mint ahogy az ezzel összefüggő fajlagos mutatók alapján is. A legkevésbé Tolna gazdaságában volt jelen a külföldi tőke, a megye mind vállalkozás-, mind pedig népességarányos mutatószáma alapján a sor végére szorult nem csak a régión belül, de az országos megyesorban is. Nem sokkal volt kedvezőbb azonban a másik két megye pozíciója sem, az egy vállalkozásra jutó külföldi tőkeösszeg alapján mindkettő az utolsó ötben szerepelt, a lakosságarányos mutatóérték vonatkozásában Somogy megye került néhány hellyel előbbre.

4. tábla

A külföldi érdekeltségű vállalkozások néhány jellemzője, 2010. december 31.

Térség	Vállalkozások száma	A külfölditőke-befektetés összege, milliárd forint	területi megoszlása, %	egy vállalkozásra jutó összege, ezer forint	egy lakosra jutó összege, ezer forint
Közép-Magyarország	21 013	10 754,3	65,1	511 792	3 619,5
Közép-Dunántúl	1 677	1 432,5	8,7	854 198	1 309,3
Nyugat-Dunántúl	2 628	2 140,7	13,0	814 581	2 152,1
Baranya megye	557	74,5	0,5	133 705	190,2
Somogy megye	440	80,1	0,5	181 934	251,8
Tolna megye	221	20,9	0,1	94 748	90,6
Dél-Dunántúl	**1 218**	**175,5**	**1,1**	**144 059**	**186,5**
Észak-Magyarország	764	490,2	3,0	641 569	410,3
Észak-Alföld	886	587,0	3,6	662 539	396,1
Dél-Alföld	1 360	524,7	3,2	385 835	401,0
Összesen[a)]	**29 546**	**16 527,8**	**100,0**	**559 392**	**1 655,1**
Ezen belül: a megyékben	11 345	7 293,4	44,1	642 877	883,8

a) A külföldi befektetések területre fel nem osztható összegével együtt számítva.

Beruházás[6]

A Dél-Dunántúlon 2011-ben előzetes adatok alapján 335,9 milliárd forint **beruházás** valósult meg, amely a hasonló gazdálkodói kör országos beruházásértékének a 8,5%-át jelentette. **Összehasonlító áron számítva** ez – az egy évvel korábbi jelentős visszaesés után – szerény 2,3%-os növekedést jelentett. A régión belül a magasabb beruházás-összegek Baranya és Tolna megyéhez kötődtek, közülük az előbbi megyében 7,4%-os növekedést, míg az utóbbiban csaknem 10%-os csökkenést regisztráltak. Az előbbieknél összegében alacsonyabb fejlesztéseket megvalósító Somogy megyében 11%-kal bővült a beruházások volumene az egy évvel korábbihoz képest. A vizsgált évben az ország hét régiója közül kettőben, Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon csökkent a beruházások összehasonlító áron számított értéke, miközben Nyugat-Dunántúlon erőteljesen növekedett, főként a Győr-Moson-Sopron megyei járműipari fejlesztéseknek köszönhetően.

A Dél-Dunántúl térségében megvalósult beruházások **anyagi-műszaki összetétele** 2011-ben hasonló volt az országosan jellemzőhöz, a teljesítményérték bő 49%-át épületek és egyéb építmények építésére fordították, és ehhez hasonló rész szolgálta gépek, berendezések, járművek beszerzését is. A maradék csekély hányadból speciális beruházási kiadásokat (ültetvény, erdő, tenyész- és igásállat, stb.) finanszíroztak. A régión belül Baranya megyében a gép, berendezés és járműbeszerzések, a másik két megyében pedig az épületek és egyéb építmények kerültek túlsúlyba az év során megvalósult fejlesztésekben.

5 A témával részletesebben foglalkozott a Dél-Dunántúli statisztikai tükör 2012/7. száma, amely az alábbi link segítségével érhető el:
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/regiok/deldun/deldun1207.pdf

6 Az adatok a gazdasági szervezetek beruházásait tartalmazzák, és a legalább egy főt foglalkoztató vállalkozások valamint a költségvetési szervek teljes körére, továbbá a megfigyelt nonprofit szervezetekre vonatkoznak, a beruházás helye szerinti területi összesítésben. A beruházások 2011. évi adatai az elemzés készítésének időszakában még előzetesek.

5. tábla

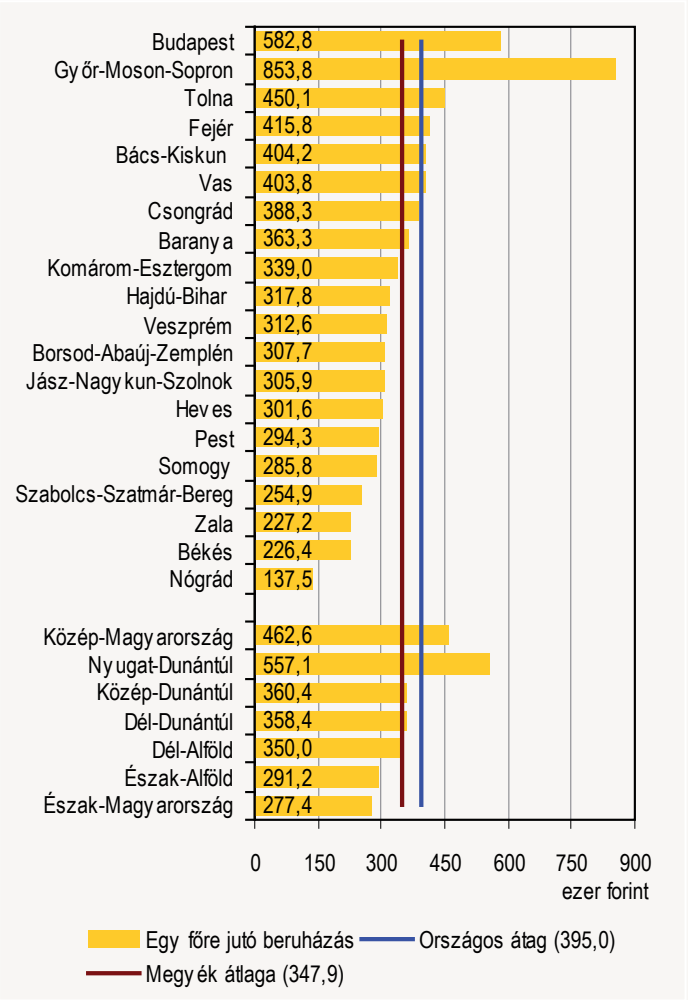
A beruházások teljesítményértékének néhány mutatószáma, 2011+

Térség	Beruházás-érték, milliárd forint	Ebből		Területi megoszlás, %
		épület, egyéb építmény	gép, berendezés, jármű	
		aránya, %		
Közép-Magyarország	1377,6	52,0	47,7	35,0
Közép-Dunántúl	393,6	43,4	55,7	10,0
Nyugat-Dunántúl	553,7	48,8	50,5	14,1
Baranya megye	141,7	38,3	59,8	3,6
Somogy megye	90,6	59,2	39,5	2,3
Tolna megye	103,6	56,1	42,9	2,6
Dél-Dunántúl	**335,9**	**49,4**	**49,1**	**8,5**
Észak-Magyarország	329,7	45,9	53,5	8,4
Észak-Alföld	430,2	56,8	41,2	10,9
Dél-Alföld	456,4	50,1	46,7	11,6
Összesen[a)]	**3938,5**	**49,5**	**49,4**	**100,0**
Ezen belül: hazai megyékben	2864,9	49,7	48,8	72,7

[a)] Külföldi telephelyen megvalósult beruházási teljesítménnyel együtt.

20. ábra

A beruházások egy lakosra jutó értéke, 2011+

A Dél-Dunántúl **egy lakosára** 2011-ben 358,4 ezer forint beruházásérték jutott, amely az országos átlag bő kilenctizedét tette ki, a 19 megye átlagát pedig csekély mértékben (3%-kal) meghaladta. A régiók között ez a középső helyhez volt elegendő. A régió megyéi közül Tolna megye népességarányos beruházásértéke volt a legmagasabb, amely az országos átlagot 14%-kal, az ország megyéinek átlagát csaknem háromtizeddel felülmúlta, és az országos rangsorban is a főváros és Győr-Moson-Sopron megye után a harmadik helyen állt. Baranya az országos átlagtól elmaradó, de a vidéki átlagot némileg meghaladó fajlagos beruházási teljesítményével a 8. helyre került, a Somogy megyében megvalósult fejlesztések egy lakosra jutó összege pedig jelentősen elmaradt mind az országos, mind pedig a vidéki átlagtól.

Foglalkoztatottság, keresetek, munkanélküliség

A KSH által a 15-74 éves népesség körében végzett munkaerő-felmérés adatai alapján 2011-ben csökkent a Dél-Dunántúlon a **gazdaságilag aktív népesség száma.** A régióban átlagosan 382 ezer fő dolgozott vagy keresett munkát, számuk – a munkanélküliség emelkedéséből és a foglalkoztatottság csökkenéséből eredően – egy év alatt 1,7%-kal mérséklődött. Országosan a munkaerő-piaci folyamatok épp ellentétesen alakultak, a kevesebb álláskereső és a több foglalkoztatott együttesen 0,6%-kal növelte a gazdaságilag aktívak számát.

Hazánkban egyedül a Dél-Dunántúlon csökkent a gazdaságilag aktív népesség aránya, 2011-ben a munkaképes korúak 52,5%-a, az előző évinél egy százalékponttal kisebb hányada volt jelen a régió munkaerőpiacán. Az aktivitási arány alapján – amely átlagosan 55,8%-ot tett ki – az országot területileg két csoportba lehet osztani. Egyikbe tartozik a középső régió mellett Közép- és Nyugat-Dunántúl, ahol a mutató értéke 57,6–59,2 között szóródott, míg a másik csoportot alkotó négy régióban ennél alacsonyabb, 51,5–53,6 közötti volt. A Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában és Somogyban az aktív népesség aránya az átlagot meghaladó mértékben csökkent, míg Tolnában kissé javult a mutató.

A régióban a **foglalkoztatottak** száma a korábbi évek létszámcsökkenését, majd a 2010. év kismértékű növekedését követően újra visszaesett. A vizsgált évben 2,4%-kal kevesebben, összesen a 334 ezren dolgoztak, ebből négytizedük Baranyában, egyharmaduk Somogyban, egynegyedük Tolna megyében talált munkát. A régió valamennyi megyéjében csökkent a foglalkoztatottak száma, azonban míg Tolnában nem számottevően, addig Somogyban 1,6, Baranyában több mint 4%-kal esett vissza a munkával rendelkezők száma. A foglalkoztatottság a Dél-Dunántúl mellett Észak-Magyarországon is romlott, a Dél-Alföldön stagnált, a többi régióban javult. Országos átlagban közel ugyanannyian, 3812 ezren minősültek foglalkoztatottnak, mint egy évvel korábban.

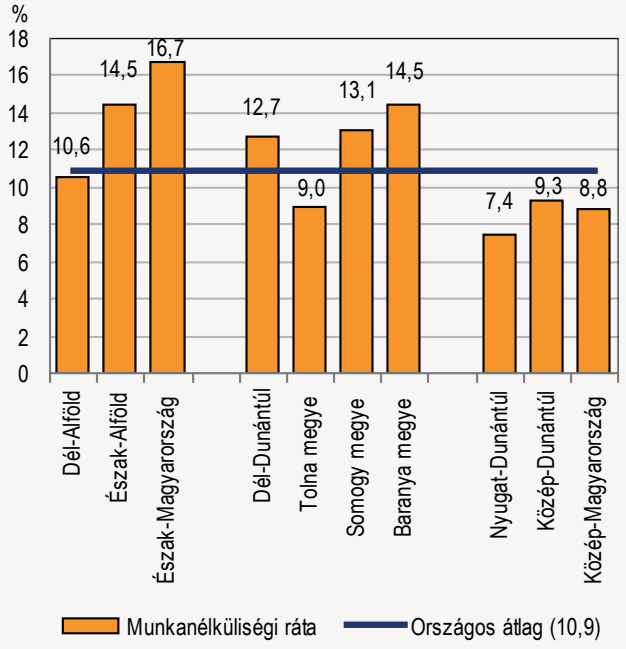
A Dél-Dunántúlon tovább emelkedett a **munkanélküliek** száma, az egy évvel korábbit 3,4%-kal meghaladva megközelítette a 48,5 ezer főt. 2010-ben még valamennyi régióban nőtt a munkanélküliség, 2011-re már a három gazdaságilag fejlettebb régióban csökkenést, míg a többiben a növekedés ütemének lassulását tapasztalták. Az ország népességéből az előző évhez képest 1,4%-kal kevesebben, 468 ezren minősültek munkanélkülinek, ennek egynegyede Közép-Magyarországon koncentrálódott, míg minden tizedik a Dél-Dunántúlon próbált elhelyezkedni. A Dél-Dunántúl három megyéje közül Baranyában és Tolnában a régió átlagánál nagyobb arányban nőtt a munkanélküliek száma, előbbiben 8,3, utóbbiban 7,7%-kal emelkedett, míg Somogy megyében 5,2%-kal csökkent. A 19 megye közül a legkevesebb munkanélkülit, mintegy 8 ezer főt, Vas és Tolna megyében számolták össze, a legtöbbet, 73 ezret a fővárosból jelentették. Baranyában 24 ezerre emelkedett, Somogyban 16 ezerre csökkent a munkát keresők száma.

A KSH által számított munkanélküliségi ráta – amely a régióban átlagosan 12,7% volt – 2011-ben is tovább emelkedett, az előző évinél 0,6 százalékponttal volt magasabb. Hasonló volt a növekedés mértéke Észak-Magyarországon is, a többi régióban jelentős mérséklődés vagy stagnálás mutatkozott. Országosan a munkanélküliek aránya egy év alatt 0,3 százalékponttal 10,9%-ra csökkent. A Dél-Dunántúl három megyéje közül Tolnában 0,6, Baranyában 1,5 százalékponttal emelkedett a munkanélküli-

ek aránya, Somogyban 13,5%-ról 13,1%-ról változott. A megyénkénti rangsorban Tolna megye a másodikról az ötödik helyre csúszott vissza, Somogy és Baranya pedig helyet cserélt a 15. és 17. pozícióban.

21. ábra

Munkanélküliségi ráta, 2011

Az intézményi munkaügyi statisztikai adatgyűjtés[7] alapján a megfigyelt Dél-Dunántúli székhellyel rendelkező gazdasági szervezeteknél 2011-ben átlagosan 244 ezren álltak **alkalmazásban,** az előző évinél közel 11 ezer fővel, azaz 4,2%-kal dolgoztak kevesebben. A régió megyéi közül Baranyában az átlagosnál nagyobb mértékben, 6,3%-kal csökkent az alkalmazotti létszám, Somogyban és Tolnában az átlag alatti (3,0, illetve 1,9%-os) volt a visszaesés. A munkaerőpiaci-kereslet tartós visszaesését jelzi, hogy az országban alkalmazásban állók közel 3 millió 156 ezer fős száma is elmaradt, mintegy 2%-kal a bázis időszaktól.

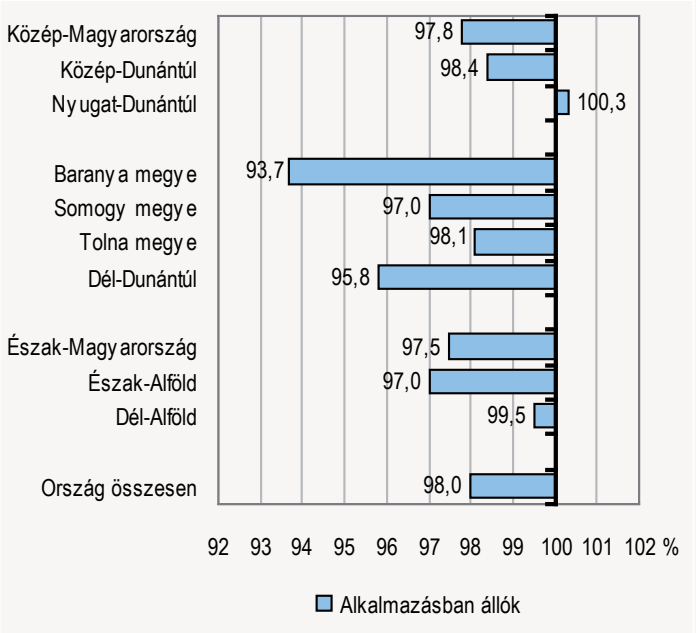
2011-ben tovább nőtt az olyan nem tipikus foglalkoztatás, mint a részmunkaidőben történő alkalmazás vagy a munkaerő kölcsönzés keretében dolgozók száma. A nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya régiós szinten 15,4-ről 17,1%-ra emelkedett, a három érintett megye közül Baranyában ennél magasabb, 18,0%, Somogyban alacsonyabb, 16,1% volt, Tolnában pedig közel megegyező értékeket mutatott.

Dél-Dunántúlon a munkavállalók 69%-a verseny-, 29%-ka a költségvetési szektorban dolgozott. Előbbiben 3,3, míg utóbbiban 7,3%-kal dolgoztak kevesebben, ami egyrészt az átalakuló közfoglalkoztatási rendszer hatásának, másrészt a közigazgatásban végrehajtott létszámcsökkentő intézkedések hatásának tulajdonítható. A foglalkoztatásban a legkisebb súlyú – kevesebb mint 7 ezer főt foglalkoztató – nonprofit szektorban közel tizedével bővült a létszám 2011-ben. Országosan a versenyszférában 1,2%-os, a költségvetés területén 5,0%-os létszámcsökkenés volt tapasztalható.

A nemzetgazdaság egyes területeit továbbra is ellentétes irányú folyamatok jellemezték. Dél-Dunántúlon a nemzetgazdasági ágak többségében csökkent az alkalmazottak száma, a mezőgazdaság 2,3%-kal alkalmazott kevesebb főt, míg a legnagyobb foglalkoztatónak számító iparban nem változott az egy évvel korábbi létszám. Az elmúlt évekhez hasonlóan a legtöbben, az alkalmazásban állók közel kéttizede a feldolgozóiparban talált munkát. Ezen kívül a kereskedelem, gépjárműjavítás (14%), az egészségügy, valamint az oktatás (12–12%) területén foglalkoztatottak részarányát érdemes megemlíteni. A régión belül az egyes nemzetgazdasági ágak súlya eltérően alakult. Baranyában az átlagnál erőteljesebben volt jelen az oktatás, Somogyban a humán-egészségügyi, szociális ellátás és a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás. Tolnában a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás ágazat képviselt nagyobb súlyt, ennek következtében az alkalmazottak negyedét az ipar foglalkoztatta.

22. ábra

Az alkalmazásban állók számának változása, 2011 (előző év=100%)

2011-ben a bruttó átlagkeresetek alakulását a versenyszférában a 6%-os minimálbér-emelés kevésbé, a költségvetési szektorban az alacsony keresetű közfoglalkoztatottak számának növelése jobban érintette, a nettó keresetekre a családi adózás bevezetése volt legnagyobb hatással. Dél-Dunántúlon a teljes munkaidőben foglalkoztatottak átlagos **bruttó keresete**[8] 178 ezer Ft volt, 5,1%-kal magasabb, mint az előző évben. A jövedelmek valamennyi régióban az országos átlag alatt maradtak, kivéve a közép-magyarországi térséget, ahol átlagosan 23%-kal kerestek többet az ott élők.

A Dél-Dunántúl megyéi közül továbbra is a Tolnában dolgozók keresték a legtöbbet, Baranyában az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete a régiós átlagot meghaladva 181 800 Ft-ot tett ki. A három megye közül a Somogyban dolgozók jövedelmi viszonyai voltak a legmostohábbak, a keresetük 7,5%-kal maradt el a régió átlagától. Az ország megyéi közül a Somogy megyei bruttó átlagkereset csak a Szabolcs-Szatmár-Bereg és a Békés megyei jövedelmeket tudta megelőzni.

Dél-Dunántúlon a legkiemelkedőbb bruttó keresetekkel továbbra is a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás területén alkalmazásban állók rendelkeztek, ennek átlagos havi összege 472 400 forintot tett ki. (Az országban a legmagasabb Tolnában volt, 560 100 forint.) Ezen kívül a pénzügyi, biztosítási tevékenységek és az információ, kommunikáció ágakban alkalmazottak bére is jelentősen meghaladta az átlagot. A legkisebb kereseteket a szálláshely-szolgáltatás (114 500 forint), továbbá az építőipar, az egyéb szolgáltatások, az ingatlan ügyletek és az egészségügy területén találjuk. A bruttó keresetek gazdasági ágak szerinti bontásakor a dél-dunántúli és az országos átlagok között jelentős különbségek mutatkoztak. A szálláshely szolgáltatás, vendéglátásban, a közigazgatásban és az egészségügyben tizedével, a feldolgozóiparban, a kereskedelemben és

[7] Az 1 és annál több főt foglalkoztató vállalkozások, költségvetési és társadalombiztosítási intézmények, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatai a tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, 2008 (TEÁOR'08) szerint.

[8] A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, költségvetési és társadalombiztosítási intézmények, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatai, telephely és a tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, 2008 (TEÁOR'08) szerint.

az információ, kommunikáció ágazatban negyedével, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységet végzők körében 39%-kal maradtak el a bérek a megfelelő országos ágazati átlagtól. Meghaladni azt csupán a mezőgazdaságban (3%-kal) és a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás területén (20%-kal) sikerült.

A régió megyéinek havi bruttó átlagkereseteit egymáshoz viszonyítva Tolnában a már említett villamosenergia ágazat 19%-kal, Baranyában a feldolgozóipar 12%-kal múlta fölül a régiós átlagot. A kereseti viszonyok közt a legkisebb területi eltérés az egészségügyben volt.

6. tábla

Az alkalmazásban állók havi átlagkeresetének alakulása, 2011

Megnevezés	Bruttó kereset		Nettó kereset	
	Ft	előző év=100%	Ft	előző év=100%
Közép-Magyarország	260 214	104,3	168 837	108,0
Közép-Dunántúl	197 631	105,6	131 197	103,5
Nyugat-Dunántúl	190 684	105,4	127 264	103,4
Baranya	181 815	104,5	121 851	102,1
Somogy	164 274	105,6	112 537	103,0
Tolna	188 882	105,3	126 902	105,2
Dél-Dunántúl	**177 664**	**105,1**	**119 965**	**103,2**
Észak-Magyarország	181 180	106,6	121 964	104,3
Észak-Alföld	170 455	106,0	115 688	103,3
Dél-Alföld	171 707	104,7	116 357	102,1
Országos átlag	**212 152**	**105,2**	**140 255**	**105,6**

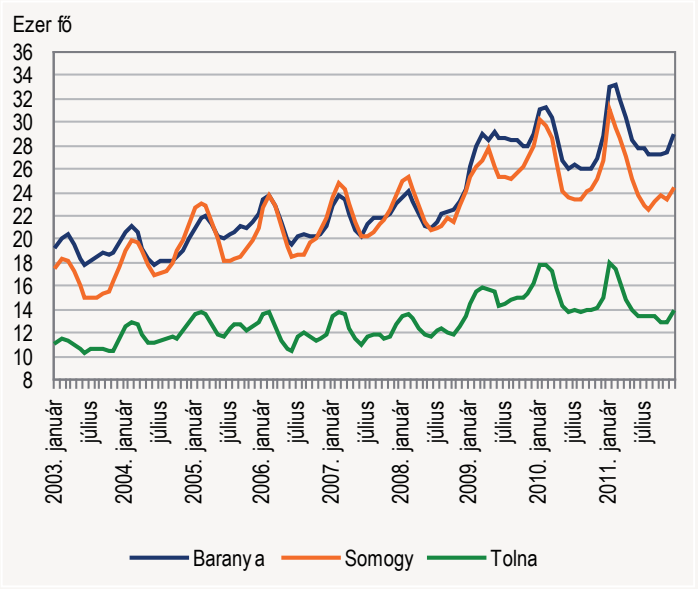
Dél-Dunántúlon a **nettó átlagkereset** 120 000 forintot tett ki, ez nominálisan 3,2%-kal volt magasabb a 2010. évinél. Ezen belül a vállalkozásoknál 118 800, a költségvetési szervezeteknél 123 100 forint volt a kézhez kapott átlagos összeg, a 2010. évhez viszonyított növekedés mértéke előbbieknél 4,1, utóbbiaknál 2,2%-ot mutatott. Az országoshoz képest 14%-kal maradt el a régióban mért nettó jövedelem. A megyék közül a legkevesebbet Somogyban vihették haza, a nettó jövedelem 6,2%-kal maradt el a régió, ötödével pedig az ország átlagától. Baranyában és Tolnában a régió átlagát 1,6 és 5,8%-kal meghaladó nettó jövedelmet értek el, ami az országos átlagnál 13, illetve 10%-kal volt kevesebb.

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai alapján 2011. december végén az összes **regisztrált álláskereső**[9] 12%-át a Dél-Dunántúlon tartották nyilván. Számuk az egy évvel korábbihoz képest 5,3%-kal visszaesett és kevesebb mint 67 ezer főt tett ki a zárónapon. Országosan az álláskeresők száma ugyanezen időszak alatt 6,6%-kal mérséklődött. A csökkenés az ország mind a hét tervezési-statisztikai régióját érintette, mértéke 3,2 és 17% között változott. A régiók közül háromban a dél-dunántúlinál nagyobb, másik háromban annál mérsékeltebb létszámváltozást regisztráltak. A régió megyéi közül Baranyában közel ugyanannyian – 29 ezren – kerestek munkát mint egy évvel korábban, a másik két megyében ugyanezen időszak alatt jelentősen csökkent a regisztráltak száma, Somogyban 8,8, Tolnában 8,5%-kal. 2011 decemberében a Dél-Dunántúlon regisztrált munkanélküliek mintegy négytizede Baranyában, több mint egyharmada Somogyban és egyötöde Tolnában került be a nyilvántartásba, mely arányok az utóbbi 10 év során alig változtak.

Országosan az elmúlt közel 10 évben – 2011 kivételével – az álláskeresők számának lassú, de folyamatos növekedése volt jellemző. A növekedés üteme az évtized elején még mérsékeltebb volt, majd 2009-től, főként a gazdasági válság hatására vált erőteljesebbé, és ezzel együtt az éven belüli, szezonális ingadozás is felerősödött. Ehhez az országos trendhez a Dél-Dunántúl három megyéje közül leginkább a tolnai illeszthető, míg Somogyban leginkább a vizsgált időszak első, Baranyában az utolsó két évében mutatkozott eltérés. Előbbiben elsősorban az idegenforgalom hanyatlása, utóbbiban a feldolgozóiparban történt nagyarányú leépítések befolyásolták kedvezőtlenül a létszám alakulását.

23. ábra

A nyilvántartott álláskeresők számának alakulása a Dél-Dunántúlon

A régió átlagában javult a férfiak munkaerőpiaci pozíciója, miután számuk 8,6%-kal csökkent, míg a nőké csak 1,5%-kal lett kevesebb. A férfiak és nők aránya közelített egymáshoz, 51–49%-ot mutatott. Az álláskeresők egytizede pályakezdő, 15%-a pedig 25 éven aluli volt, előbbiek száma kevesebb mint egy százalékkal bővült, utóbbiaké 5,7%-kal mérséklődött az egy évvel korábbiakhoz képest.

Az álláskeresők elhelyezkedési esélyeit legnagyobb mértékben az **iskolai végzettség**ük határozza meg, amely jelentős területi különbségeket mutat. A munkaerőpiacon a legnagyobb és leginkább hátránnyal küzdő csoport az alacsonyan iskolázott, legfeljebb általános iskolát végzetteké, megelőzve az időskorúakat, a pályakezdőket vagy a tartós munkanélkülieket. A vizsgált időszak végén Dél-Dunántúlon a munkára várók 43%-a tartozott ebbe a kategóriába. A többi régió közül az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon ennél magasabb, közel fele volt a 8 vagy annál kevesebb osztályt végzettek aránya, míg Közép-Magyarországon az álláskeresők 31%-a tartozott ebbe a körbe. A Dél-Dunántúlon az álláskeresők közel egyharmadának szakiskolában vagy szakmunkásképzőben szerzett bizonyítványa, 22%-uknak középiskolai végzettsége volt. A diplomás álláskeresők aránya 4,3%-ot tett ki. Az országos átlagokkal összehasonlítva a régióban magasabb volt a képzetlenebb munkaerő aránya, míg az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek hányada kismértékben elmaradt attól.

A vizsgált időszakban az iskolai végzettség szerinti összetétel nem változott számottevően. A régióban a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező álláskeresők száma csökkent, 5,5%-kal. A szakiskolát, szakmunkásképzőt végzettek száma 3,6%-kal mérséklődött, az ennél magasabb kategóriákba tartozók száma változatlan maradt.

2011 végén a nyilvántartott álláskeresők a Dél-Dunántúl gazdaságilag aktív népességének 16%-át tették ki, ami 1,5 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábbinál. A régió rátája az országos átlagot 4,5 százalékponttal haladta meg, ezzel a 7 tervezési-statisztikai régió közül – Észak-

[9] **Nyilvántartott (regisztrált) álláskereső:** az a személy, aki munkaviszonyban nem áll és az egyszerűsített foglalkoztatásnak minősülő munkaviszony kivételével egyéb keresőtevékenységet sem folytat, oktatási intézmény nappali tagozatán nem folytat tanulmányokat, öregségi nyugdíjra nem jogosult, valamint rehabilitációs járadékban, rehabilitációs ellátásban nem részesül, munkát akar és tud vállalni, a mielőbbi elhelyezkedés érdekében a munkaügyi kirendeltségen nyilvántartásba veteti magát és a kirendeltséggel együttműködik.

Magyarország és Észak-Alföld után – a harmadik legmagasabb pozíciót foglalta el. Az álláskeresőknek a Dél-Dunántúl átlagára vonatkozó munkanélküliségi rátája mögött markáns területi különbségek húzódnak meg. A regisztráltak aránya, hasonlóan az előző évihez, a három megye közül Tolnában a régiós átlag alatti (13,7%), Baranyában és Somogyban afölötti (16,3 illetve 17,5%) értéket képviselt.

A munkanélkülieket ellátó rendszerben mind a passzív, mind az aktív támogatási formák szabályozásában számos változás történt az elmúlt időszakban. Egyik oldalon a szigorodó feltételek és a megszűnő segélyezési típusok következtében az egy évvel korábbihoz képest nagymértékben visszaesett az álláskeresési ellátásban (főként a segélyben) részesültek száma, ami a szociális ellátásra jogosultak számának szerényebb növekedésével járt együtt, míg a másik oldalon tovább szélesedett a közfoglalkoztatásba bevontak köre, ezzel együtt csökkent a tartósan, egy évnél hosszabb ideje munkát keresők száma.

A Dél-Dunántúlon a regisztráltak összesen 54%-a, 36 ezer fő volt jogosult munkanélküli ellátásra, ami az egy évvel korábbi létszámnak alig érte el a nyolctizedét. A támogatásban részesültek kétharmada valamilyen szociális ellátásban – a korábbi bérpótló juttatást felváltó foglalkoztatást helyettesítő támogatásban vagy rendszeres szociális segélyben – részesült. Álláskeresési járadékot 29%-uknak folyósítottak, amelynek munkaviszonytól függő, havi bruttó összege átlagosan 54 300 Ft-ot tett ki.

A pénzbeli juttatások mellett a foglalkoztatáspolitika – munkahelyek teremtését és megtartását célzó, illetve a mobilitást javító – **aktív eszközeinek** segítségével több mint 19 ezer fő támogatására volt lehetőség a régióban, ami két és félszerese az előző évinek. Az érintettek kétharmada volt közfoglalkoztatott, bér- és járulék jellegű támogatást 14%-uk kapott, további 8%-uk vehetett részt valamilyen, a munkaügyi központok által támogatott képzésben. Az összes közfoglalkoztatott 13%-a a Dél-Dunántúlon dolgozott, ugyanakkor az álláskeresők ennél magasabb hányada került be a közmunkaprogramokba az Észak-Alföldön (30%), Észak-Magyarországon (22%) és a Dél-Alföldön (17%), míg a gazdaságilag fejlettebb központi és nyugati régiókban ez az arány 4–7% között mozgott. A közfoglalkoztatottak 5,4%-a Baranyában, 5,3%-a Somogyban és 2,5%-uk Tolnában dolgozott. A megyék közül kiemelkedik Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén a 16,6, illetve 16,2%-os értékével.

A háztartások jövedelmei

A Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvételből (HKÉF) származó adatok szerint 2010-ben a dél-dunántúli háztartásokban egy főre vetítve átlagosan 997 ezer forint bruttó, és közel 832 ezer forint nettó jövedelem jutott.[10] A térségben a fejenkénti bruttó átlagjövedelem 2009-hez képest nominálisan 3,5, míg reálértékben számítva 8,0%-kal csökkent. A többi régióban ugyanakkor nominálértékben számolva általában kismértékű növekedés volt tapasztalható, reálértékében pedig ugyancsak mérséklődést regisztráltak. Mindezek következtében a dél-dunántúli bruttó átlagjövedelem mind nominál-, mind reálértékét tekintve nemcsak az országost, hanem a korábbi évektől eltérően – az észak-alföldi mutató kivételével – általában az alacsony jövedelemmel rendelkező kelet-magyarországi körzetekét sem érte el. A térségek közötti rangsort tekintve azonban – a nominálértékeket illetően – a Dél-Dunántúl a közép-magyarországi értéktől maradt le a leginkább, mintegy 30%-kal, amelynél rosszabb mutatóval csak az Észak-Alföldön lehetett találkozni. Hasonló volt a helyzet a nettó jövedelmek vonatkozásában is, még ha e tekintetben – az adójogszabályok változásának betudhatóan – a Dél-Dunántúlon szerény mértékű növekedés volt is elkönyvelhető.

2010-ben a körzetek közötti jövedelmi különbségek a legmarkánsabban a munkajövedelmek vonatkozásában jelentkeztek, míg a társadalmi és az egyéb jövedelmek terén lényegesen kiegyenlítettebb volt a helyzet. Bár az egy főre jutó éves munkajövedelmeknél a legnagyobb és a legkisebb mutatóval rendelkező területek közötti olló 2009-hez hasonlóan 2010-ben is 436 ezer forintot tett ki, e jövedelmek – a Dél-Dunántúl kivételével – majd mindegyik térségben valamelyest nőttek. Fontos kiemelni azt is, hogy míg 2010-ben a Dél-Dunántúlon a munkajövedelmek a 78%-át tették ki az országosnak, addig a társadalmi jövedelmek ezen átlagot közel 4%-kal meghaladták.

7. tábla

Egy főre jutó éves jövedelem, 2010

Megnevezés	Munkajövedelem	Társadalmi jövedelem	Egyéb jövedelem	Bruttó jövedelem	Ebből: nettó jövedelem
			Forint		
Közép-Magyarország	1 011 087	379 868	32 853	1 423 808	1 139 564
Közép-Dunántúl	728 962	366 131	17 392	1 112 485	918 728
Nyugat-Dunántúl	742 885	350 848	20 693	1 114 426	916 329
Dél-Dunántúl	591 536	381 354	24 103	996 993	832 326
Észak-Magyarország	612 537	378 638	20 469	1 011 644	844 692
Észak-Alföld	576 519	343 911	20 723	941 153	788 759
Dél-Alföld	652 813	355 980	19 521	1 028 314	855 358
Összesen	**754 533**	**366 995**	**24 086**	**1 145 614**	**939 396**
			Országos átlag=100,0%		
Közép-Magyarország	134,0	103,5	136,4	124,3	121,3
Közép-Dunántúl	96,6	99,8	72,2	97,1	97,8
Nyugat-Dunántúl	98,5	95,6	85,9	97,3	97,5
Dél-Dunántúl	78,4	103,9	100,1	87,0	88,6
Észak-Magyarország	81,2	103,2	85,0	88,3	89,9
Észak-Alföld	76,4	93,7	86,0	82,2	84,0
Dél-Alföld	86,5	97,0	81,0	89,8	91,1
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A Dél-Dunántúlon 2010-ben a háztartások egy főre jutó fogyasztási kiadásainak összege átlagosan 665 ezer forintot, nominálisan 3,1%-kal kevesebbet tett ki, mint egy évvel korábban, reálértékben számolva pedig 7,6%-kal elmaradt az előző évitől. Térségünk ezen összeg alapján – a korábbi évektől eltérően – egyedül csak az észak-alföldi értéket múlta felül, míg az első helyen a sorban Közép-Magyarország és a Dél-Alföld szerepelt. Az utóbbi régió látványos előretörése a főbb fogyasztási főcsoportokban kiadott pénz vonatkozásában is átrendezte a térségek közötti sorrendet. Míg az élelmiszereknél és az alkoholmentes italoknál – melyek a háztartások fogyasztásának a legnagyobb hányadát, egynegyed részét tették ki – a Dél-Dunántúl ugyan a középmezőnyben szerepelt, de a lakásfenntartásra és háztartási energiára valamint a közlekedésre fordított kiadások vonatkozásában már az utolsó előtti helyre csúszott vissza, ahol a rangsorban a sereghajtó körzetet többnyire az Észak-Alföld jelentette. A Dél-Dunántúlon az összes kiadáson belül az élelmiszerekre és alkoholmentes italokra fordított összegek aránya meghaladta az országos átlagot, míg a többi említett főcsoportnál attól alig tért el. A térségben az összes kiadások további egynegyed részét a lakásfenntartásra és háztartási energiára fordított költségek tették ki, mindezek mellett a közlekedésre költött kiadások átlagosan mintegy 11%-kal terhelték a pénztárcákat.

Legkevesebbet – más térségekhez és az előző évekhez hasonlóan – az oktatásra (1,0%), a vendéglátásra és szálláshely-szolgáltatásra (3,0%), valamint a ruházatra és a lábbelire (3,8%) fordítottak a háztartások. A fogyasztási szerkezeten belül közepes súlyt jelentettek a kultúrára, szóra-

[10] A HKÉF-adatok az adott évre vonatkozó többi végleges adathoz képest mindig egy évvel később kerülnek publikálásra. 2009-től emellett módszertani változás is történt: innentől kezdve – a korábbiaktól eltérően – a fogyasztási és a jövedelmi adatok felvételére közös adatfelvétel keretében kerül sor, azonban az adatokból külön feldolgozás készül a fogyasztásra, és külön a jövedelmekre.

kozásra (7,2%), a hírközlésre (6,1%) valamint az egészségügyre (4,9%) szánt kiadások. Ez a megoszlás ugyan nagyjából az ország többi körzetében is hasonló volt, ám az élelmiszerre és az alkoholmentes italra fordított kiadások összege a Dél-Alföld mellett a Dél-Dunántúlon volt arányában a legmagasabb, e vonatkozásban Közép-Magyarországon és a többi dunántúli körzetben viszonylag alacsonyabb értékeket regisztráltak.

8. tábla

Egy főre jutó évi fogyasztási kiadások a főbb kiadási csoportokban, 2010

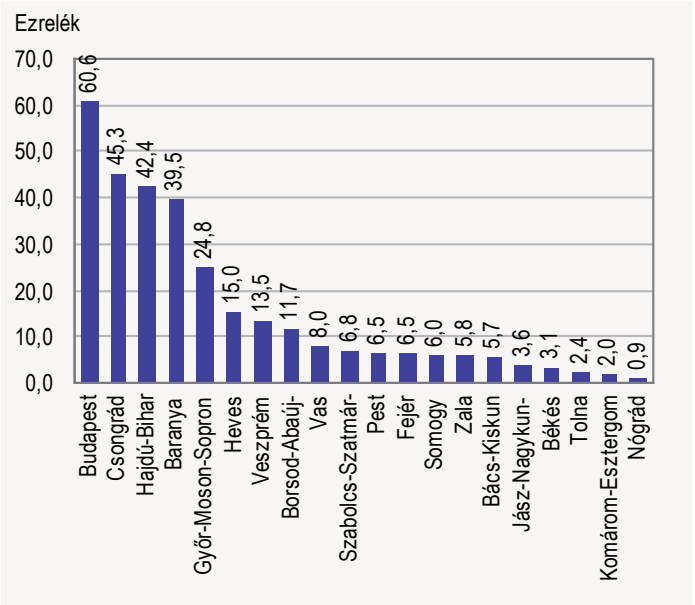
Megnevezés	Összesen	Ebből			
		élelmiszerek és alkoholmentes italok	lakásfenntartás és háztartási energia	egészségügy	közlekedés
		Forint			
Közép-Magyarország	926 336	186 133	230 295	45 352	100 488
Közép-Dunántúl	722 005	167 072	183 858	37 385	83 399
Nyugat-Dunántúl	704 144	166 312	177 967	31 855	84 553
Dél-Dunántúl	665 490	166 446	164 957	33 088	72 940
Észak-Magyarország	668 264	165 153	165 402	31 491	77 291
Észak-Alföld	642 027	157 582	160 090	33 376	72 269
Dél-Alföld	740 433	195 095	182 578	34 294	78 003
Összesen	**759 608**	**174 617**	**189 353**	**37 084**	**84 508**
		Országos átlag=100,0%			
Közép-Magyarország	121,9	106,6	121,6	122,3	118,9
Közép-Dunántúl	95,0	95,7	97,1	100,8	98,7
Nyugat-Dunántúl	92,7	95,2	94,0	85,9	100,1
Dél-Dunántúl	87,6	95,3	87,1	89,2	86,3
Észak-Magyarország	88,0	94,6	87,4	84,9	91,5
Észak-Alföld	84,5	90,2	84,5	90,0	85,5
Dél-Alföld	97,5	111,7	96,4	92,5	92,3
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Felsőoktatás

A 2011/2012. tanévben a Dél-Dunántúlon 11 **felsőoktatási intézményben** folytathatták tanulmányaikat a diákok, közülük mindössze három volt helyi székhelyű (2 Baranyában, 1 Somogyban), a fennmaradó 8 az ország más területein székhellyel rendelkező intézmények régióba kihelyezett tagozataként, képzési helyeként működött. A 11 intézmény 22 karának összesen 29 369 hallgatója volt, 4%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A tanulók 84%-a felsőfokú alap- vagy mesterképzésben, egyetemi, főiskolai valamint osztatlan képzésben vett részt, 8%-uk felsőfokú szakképzésben, 4%-uk szakirányú továbbképzésben részesült, doktori (PhD, DLA) iskolába 3%-uk nyert felvételt. A felsőfokú alap- és mesterképzésben részesülők[11] 72%-a nappali, 28%-a esti, levelező vagy távoktatás tagozatra járt. A nappalin tanuló 17 791 diák mintegy 72%-a államilag finanszírozott oktatásban részesült, 21%-uk vett igénybe kollégiumi elhelyezést. A Dél-Dunántúl felsőoktatásában központi helyet foglal el Baranya megye, hiszen a nappalin tanulók 86%-a Pécs valamelyik intézményét látogatta. A régióban ezer lakosra 19,1 nappali tagozatos hallgató jutott, ezen belül Baranyában 39,5, amelynél kedvezőbb mutatót a fővároson kívül csupán Csongrád és Hajdú-Bihar megyében regisztráltak.

24. ábra

Nappali tagozatos hallgatók[12] ezer lakosra jutó száma 2011/2012. tanév

Egészségügyi ellátás

A régióban az egészségügyi alapellátás hálózata a 2011. esztendő folyamán nem változott, **háziorvos** összesen 242, házi gyermekorvos 51 településen volt helyben elérhető, csakúgy, mint egy évvel korábban. Ez a felnőttek esetében azt jelenti, hogy a betegeket a helységek 36,9%-ában az orvos helyben el tudta látni, a gyógyításért a rászorulóknak nem kellett máshová utazniuk. A gyermekorvosok elérése ennél jóval körülményesebb, hiszen az a településeknek mindössze 7,8%-ában volt a lakóhelyen megoldható. Dél-Dunántúl egészén belül az ellátottságban számottevő területi differenciák tapasztalhatók, háziorvos 2011-ben Baranyában a településeknek 28,9, Somogyban 39,6, Tolnában ugyanakkor 53,2%-ában praktizált. A gyermekorvosi ellátás a településeknek sokkal szűkebb körére terjed ki, a különbségek azonban ugyanúgy fellelhetők e téren is, mint a háziorvosi hálózat esetében. Baranyában és Somogyban – főként az aprófalvas település-szerkezettel összefüggésben – a városoknak és községeknek a Tolna megyeinél (16,5%) jóval kisebb hányada (sorrendben 5,6, illetve 6,5%-a) rendelkezett a fiatalok kezelésével foglalkozó szakemberekkel.

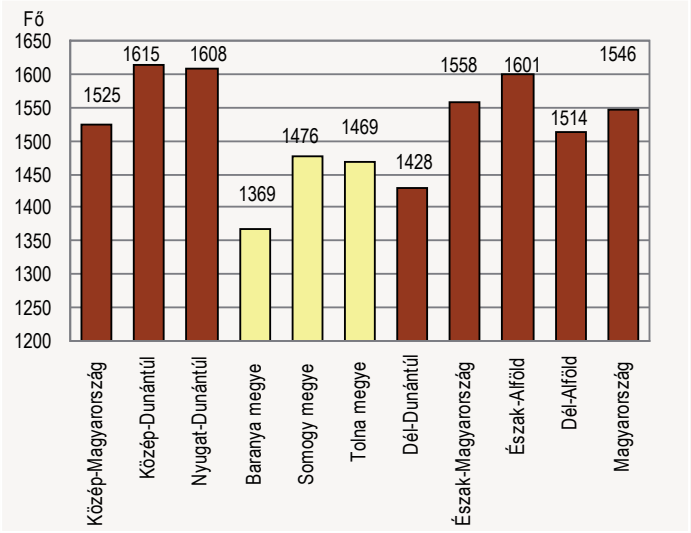
A régió lakosságának ellátása 2011-ben összesen 514 háziorvosra és 140 házi gyermekorvosra hárult. Előbbiek száma 2010 óta 5 fővel (egy százalékkal), utóbbiaké egy fővel (0,7%-kal) emelkedett. Ugyanezen időszak alatt az ország egészében a háziorvosok létszáma változatlan maradt, a gyermekorvosoké pedig 9-cel (0,6%-kal) kevesebb lett. Dél-Dunántúlon tehát – a fenti növekedést figyelembe véve – a vizsgált esztendőben kedvezőbb változások zajlottak, mint országosan. Az egyes régiókat tekintve kitűnik, hogy a háziorvosok száma csupán két térségben – Dél- és Közép-Dunántúlon – gyarapodott, négy régióban stagnálás, kettőben (Nyugat-Dunántúlon, illetve Dél-Alföldön) pedig csökkenés mutatkozott. A gyermekorvosi ellátottságban a régiók többségénél szintén előnyösebb volt a

[11] Az egyetemi és főiskolai szintű, valamint az osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.
[12] Felsőfokú alap- és mesterképzésben, valamint az egyetemi, a főiskolai és az osztatlan képzésben részt vevő hallgatók.

helyzet a Dél-Dunántúlon, ugyanis a házi gyermekorvosok köre is csak Közép-Dunántúlon bővült térségünkön kívül, az összes többiben vagy változatlan maradt, vagy kisebb nagyobb mértékben megfogyatkozott.
A háziorvosi szolgálat Dél-Dunántúl megyéi közül Somogyban és Tolnában 3-3 fővel (2, illetve 3%-kal) magasabb, Baranyában viszont egy fővel (0,5%-kal) alacsonyabb létszámmal működött, mint egy évvel korábban.
A gyermekorvosi hálózat 2011-ben Baranyában egy fővel (másfél százalékkal) gyarapodott, Somogy és Tolna megyében pedig ugyanannyi szakemberrel töltötte be feladatát, mint 2010-ben.
Tekintve, hogy ezen időszak alatt a lélekszámban is mutatkozott némi változás (a visszaesés az ország valamennyi régiójában 0,1–1,0% között szóródott, kivéve Közép-Magyarországot, ahol fél százalékos növekedésre került sor), valamelyest módosult az **egy orvosra jutó népesség száma** is. 2011-ben egy-egy házorvosra, illetve házi gyermekorvosra a Dél-Dunántúlon összesen 1428 lakos jutott, 24-gyel kevesebb a 2010. évinél és 118-cal kevesebb az országos átlagnál, ami a régiók sorában továbbra is a legelőnyösebb pozíciót jelenti. A kedvező helyzetre utal, hogy Dél-Dunántúlon – amelyet a sorban Dél-Alföld követett – 86-tal kevesebb potenciális beteg jutott egy-egy orvosra, mint a második helyen álló térségben. A régión belül a legnagyobb tehertétel (orvosonként 1476 fő) 2011-ben a somogyi szakemberekre hárult. A legjobb ellátottság Baranyát jellemezte, ahol a 2011-es esztendőben egy-egy orvosnak 1369 lakosról kellett gondoskodnia, 9 fővel kevesebbről, mint egy évvel korábban. Tolnában egy háziorvos, illetve házi gyermekorvos átlagosan 1469 fő ellátását biztosította, ami az előző évinél 42 fővel mérsékeltebb leterheltséget jelentett számukra.

25. ábra

Az egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma, 2011

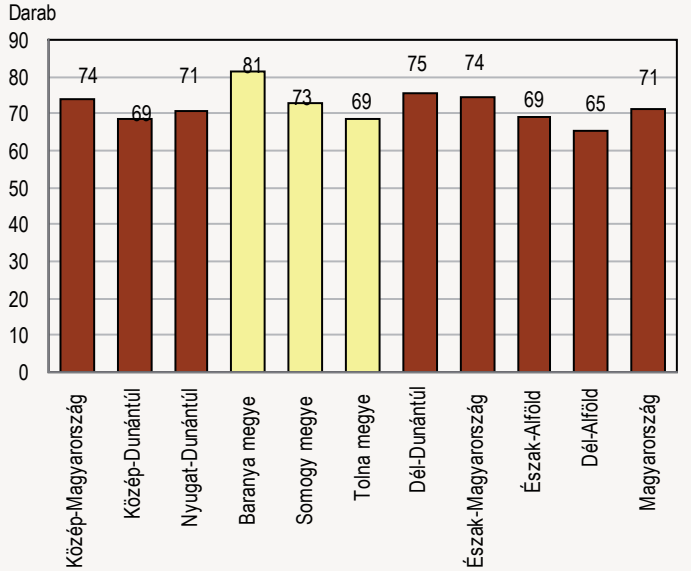

A fekvőbetegeket a Dél-Dunántúlon 2011 év végén 7039 **kórházi ágy** fogadta, csaknem annyi, mint egy évvel korábban (7047). Az állomány országosan szintén nagyjából változatlannak tekinthető. Az intézmények a megyék és régiók többségében is jószerivel az egy évvel korábbihoz hasonló kapacitással fogadták a betegeket, csupán néhány térségben következett be kisebb mértékű változás. Az ország 7 tervezési-statisztikai régiója közül a legjelentősebb (0,6%-os) „gyarapodás” Közép-Magyarországon mutatkozott, ezzel szemben Közép-Dunántúl relatíve „számottevő” (1,6%-os), visszaesést szenvedett el.
Dél-Dunántúl 3 megyéjét a 2011. esztendőben lezajlott folyamatok eltérően érintették. Baranyában – ahol a kórházi ágyak száma mindig is a legmagasabb volt – viszonylag jelentősebb (2,3%-os) csökkenésre került sor.
A betegeket a megyében az egy évvel korábbinál 2011-ben 73-mal kevesebb (szám szerint 3160) ágy fogadta, ugyanakkor Somogyban 65-tel (közel 3%-kal) nőtt a férőhelyek száma, Tolnában pedig változatlan maradt (ez az utóbbi két területen, a vizsgált évet illetően sorrendben 2307, illetve 1572 ágy meglétét jelentette).

A fekvőbeteg intézeti ágyak népességre vetített állományát tekintve kitűnik, hogy Dél-Dunántúl helyzete – csakúgy, mint korábban – ezúttal is kedvezőbb volt az országosnál. 10 000 lakosra 2011-ben 75 ágy jutott, ez 4-gyel több az országos átlagnál, és egyben a legjobb mutató a régiók sorában. A fajlagos ágy-ellátottságban az egy évvel korábbihoz képest lényegi változás nem történt egyetlen régióban – így a Dél-Dunántúlon – sem.
A térségen belül a legkedvezőbb helyzet – részben Pécs egészségügyi centrum szerepével összefüggésben (ami az itt folyó orvosképzésnek is köszönhető) – ezúttal is Baranyában mutatkozott, ahol 10 000 főre – az ország megyéi között az élen állva – átlagosan 81 ágy jutott. Somogy és Tolna ettől jelentősebben elmaradt, a mutató értéke előbbiben 73, utóbbiban 69 volt.

26. ábra

A tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma, 2011

Kommunális ellátás

A kommunális szolgáltatásban a 2011-es esztendő nem hozott számottevő változást. Az ellátottságban tapasztalható kisebb mértékű módosulások úgyszólván teljes egészében a lakásépítésekhez köthetők, azaz a különböző közművekhez csatlakoztatott lakások száma többnyire legfeljebb olyan mértékben gyarapodott, amilyen arányban a lakásállomány növekedett.
A régióban **vezetékes ivóvíz**zel 2011-ben – az egy évvel korábbinál mindössze 0,3%-kal több – összesen mintegy 389 ezer lakás rendelkezett (a lakásállomány ugyanezen időszak alatt 0,2%-kal emelkedett). A változás az országoshoz hasonló mértékű volt, s bár lényeges differencia e téren az egyes régiók között sem mutatkozott, annyi azonban mindenképpen említést érdemel, hogy akadt egy térség, nevezetesen a Dél-Alföld, ahol valamelyes visszaesés következett be, itt a közműves vízzel rendelkező lakások köre 0,6%-kal szűkebb volt, mint 2010-ben.
Az ellátott lakások teljes állományhoz viszonyított aránya szintén alig-alig módosult a 2011-es esztendő során, a legtöbb régióban 0,1–0,3 százalékponttal nőtt (a Dél-Dunántúlon 0,2 százalékponttal). Kivételként – az előzőekben említett Dél-Alföld mellett – Nyugat-Dunántúl hozható fel, előbbi térségben 0,7, utóbbiban 0,2 százalékpontos csökkenésre került sor. Nyugat-Dunántúlon ugyanis a lakásállomány valamivel jelentősebben növekedett, mint a vízzel ellátott otthonok száma, Dél-Alföldön pedig bár a teljes állomány valamelyest bővült, a közműves vízhálózatba bekapcsolt lakásoké – mint szó volt róla – szűkült. Ez arra utal, hogy ezeken a területeken az új építkezéseknél vélhetően gyakrabban alkalmazták a házi vízellátási módozatokat, mint más térségekben. Noha a lakások kommunális viszonyainak változásában nem mutatkoztak lényeges területi differenciák, a tényleges ellátottságban már fellelhetők a különbségek. 2011-ben Dél-Dunántúlon a lakások 96,4 (2010-ben 96,2) %-ában nyílt lehetőség laká-

son belüli vízvételre. Ez a régiók sorában – Közép-Magyarország, Közép- és Nyugat-Dunántúl után – a negyedik helyet, azaz a középmezőnyt jelentette térségünk számára. Ehhez képest számottevőbb lemaradás körvonalazódott az aprófalvas észak-magyarországi, és a tanyavilággal rendelkező dél-alföldi vidékeken, mindkét esetben a lakásoknak közel egytizedében kellett a lakóknak nélkülözniük a közműves ivóvizet.

A vezetékes vízzel ellátott lakások száma Dél-Dunántúl megyéi közül Baranyában bővült leginkább (0,5%-kal), Somogyban átlag körüli (0,2%-os) mértékben „növekedett", Tolnában pedig gyakorlatilag változatlan maradt. Az ellátottság területi differenciái – ha szűkebb szórással is, mint ahogy azt a térségek között láttuk, de – a régió megyéi közt is megfigyelhetők voltak. 2011-ben – csakúgy, mint egy évvel korábban – Baranya ellátottsága volt a legkedvezőbb, itt a lakások 97,7%-a csatlakozott a vízhálózatba, Somogyban ez 94,7 Tolnában pedig 96,4%-ukról volt elmondható.

A másik alapközmű, a **csatornázottság** valamivel jobban bővült, mint a vízellátottság. A bekapcsolt lakások száma a Dél-Dunántúlon – az országost némileg meghaladóan – 0,9%-kal (266 ezerről 268 ezerre) emelkedett, ami nagyobb mértékű volt, mint a lakásállomány gyarapodása. Ez arra utal, hogy az új otthonok általában csatornázottan létesültek, a megszűnők viszont feltehetően nélkülözték ezt a közművet. A régiók közt ez esetben sem volt a változást illetően jelentős különbség, a „legszámottevőbb" növekedésre (1,9, illetve 1,1%) Észak-Alföldön és Közép-Magyarországon került sor, Dél-Dunántúl utánuk a harmadik helyen következett. (Megjegyzendő, hogy a hét között – akárcsak a vízellátásnál a csatornázottság esetében is – akadt egy olyan tervezési-statisztikai térség, nevezetesen Észak-Magyarország, ahol a bekapcsolt lakások száma – a Heves megyében mutatkozó jelentős visszaesés folytán – 2011-ben csökkent.)

A régiók többségében a vizsgált esztendő során a vízellátáshoz hasonlóan a csatornába bekapcsolt lakások aránya is valamelyest emelkedett. Míg azonban előbbiek esetében ennek mértéke 0,1–0,3 százalékpont között szóródott, addig ez utóbbiak körében 0,1–1,1 százalékpontot ért el. E két szélső érték Közép-Dunántúlon (0,1%), illetve Észak-Alföldön (1,1%) adódott. További két térség (Észak-Magyarország és Dél-Alföld) is említést érdemel, előbbiben ugyanis a szennyvízgyűjtő-hálózattal rendelkező otthonok részaránya 2010-hez képest visszaesett, utóbbiban pedig változatlan maradt. Dél-Dunántúl, a maga 0,5 százalékpontos bővülésével, a régiók sorában a harmadik „legnagyobb" gyarapodást tudhatta magáénak, némiképp meghaladva ezzel az országos átlagot is. A növekedés eredményeként a 2010. évi 65,8% helyett 2011-ben a dél-dunántúli lakások 66,3%-a csatlakozott a hálózathoz, a 7 tervezési-statisztikai régió között ez a második (negyedik) helyet jelentette.

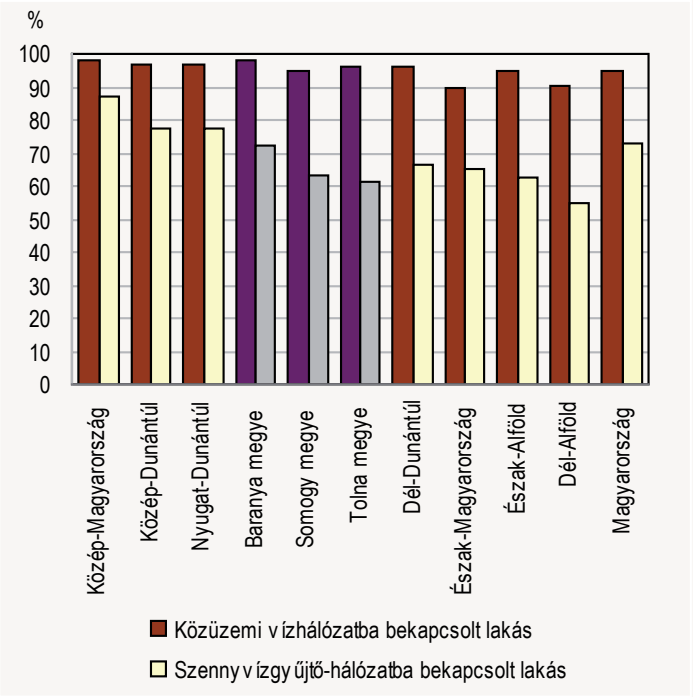
A három megye közül 2011-ben Somogyban 1,2, Tolnában és Baranyában pedig sorrendben 0,6, illetve 0,8%-kal volt több csatornázott lakás, mint 2010-ben. Az ellátottság viszont ez utóbbi területen tekinthető a relatíve legteljesebb körűnek, az itteni lakások 72,0%-ából hálózaton keresztül vezették el a keletkezett szennyvizet. Somogyban erre a háztartásoknak csak 63,2, Tolnában pedig mindössze 61,2%-ában nyílott lehetőség.

A csatornázottságnak a vízellátást némileg meghaladó bővülése következtében általában kissé javult az un. közműolló is. A kiépítettség a régiók szinte mindegyikében a korábbinál valamelyest arányosabbá vált, kivéve Észak-Magyarországot, ahol 2010-hez viszonyítva némiképp romlott. Dél-Dunántúlon az egy évvel azelőtti 68,4%-kal szemben 2011-ben 68,8%-ot tett ki azoknak a lakásoknak az aránya, amelyek víz- és csatornahálózattal egyaránt rendelkeztek. (A megfelelő országos értékek sorrendben 76,3, illetve 76,6%-ot értek el.) A (szerény) javulás ellenére a térség helyzete továbbra sem kedvező, hiszen az itteninél csupán a két alföldi régióban volt alacsonyabb a mindkét alapközművel egyidejűleg ellátott otthonok hányada. A térségen belül az olló Tolnában tekinthető a legnyitottabbnak, itt 63,5, Somogyban ennél kicsit zártabb, 66,8, Baranyában pedig a relatíve legkedvezőbb, 73,6%-os volt.

A 2011. esztendő folyamán gyökeresnek nevezhető fordulat a közművek terén kizárólag a **gázellátottság**ban mutatkozott, ami egyöntetűen mérséklődött az egész országban. Visszaesésében vélhetően a gáz árának közelmúltban bekövetkezett jelentős mértékű drágulása áll, ami a lakosságot más energiaforrások felé fordította. A fogyasztók száma valamennyi régióban csökkent, legjobban (5,6%-kal) az Észak-Alföldön, legkevésbé (1,1%-kal) pedig Nyugat-Dunántúlon. Dél-Dunántúlon 2011-ben – az országosnál valamivel kevésbé – 2,0%-kal fogyott a vezetékes gázt használó háztartások száma. A csökkenés nagyságát tekintve a térség a rangsor közepén helyezkedett el, a három régióban ugyanis a dél-dunántúlit meghaladó, háromban pedig annál visszafogottabb mértékben korlátozódott a szolgáltatást igénybe vevők köre. A régióban a vizsgált esztendőben mintegy 243 ezer háztartási fogyasztót tartottak nyilván, azaz a lakásoknak 60,1%-a rendelkezett vezetékes gázzal, ami az egy évvel korábbitól 1,3 százalékponttal maradt el, s – csakúgy, mint egy évvel korábban – a hét térség közül ezúttal is a legalacsonyabb mutató volt.

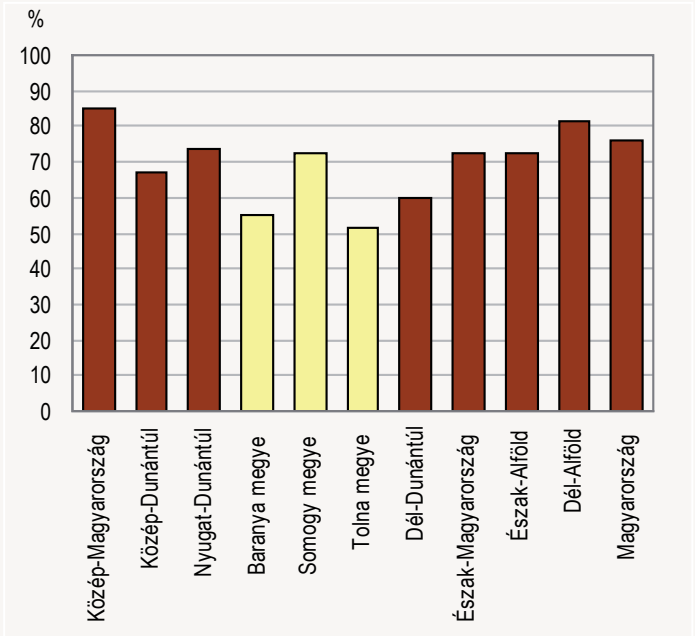
27. ábra

A közüzemi vízhálózatba és szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások aránya a 2011. év végén (%)

28. ábra

A háztartási vezetékes gázfogyasztók száma a lakásállomány %-ában a 2011. év végén

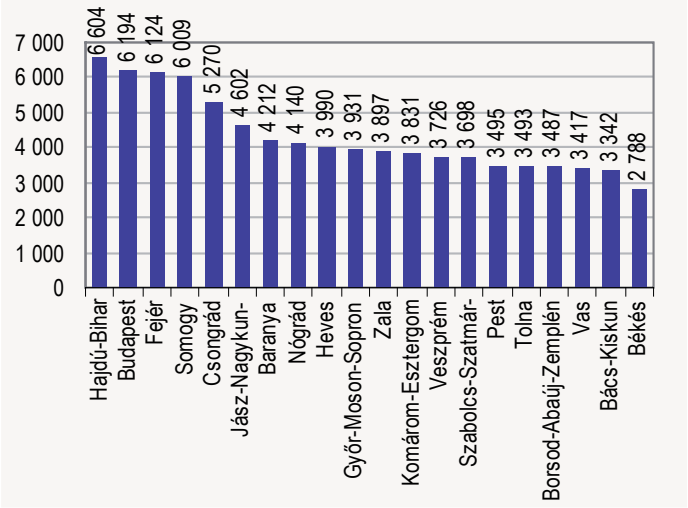
Az ellátottság a régió megyéi közül Somogyban volt a legszélesebb körű, itt a lakások 72,2%-a csatlakozott a hálózathoz, Baranyában 55,3, Tolnában 51,2%-uk kapcsolódott a rendszerhez.

Bűnözés

A Dél-Dunántúlon 2011-ben 43 517 **bűncselekményt** regisztráltak, mintegy 7%-kal kevesebbet az egy évvel korábbinál, miközben országos átlagban kismértékű, egy százalékos növekedés történt. A bűncselekmények száma a megyék többségében emelkedést mutatott, a legnagyobb mértékű, 33%-os növekedés Fejér megyében következett be. A régió megyéi közül Baranyában 7%-kal gyarapodott, ugyanakkor Somogyban 12%-kal, Tolnában ennél is nagyobb mértékben, 19%-kal esett vissza a bűncselekmények száma. A Dél-Dunántúlon átlagosan 4643 bűneset jutott százezer lakosra, 2,6%-kal több mint országosan (4527). A régión belül a csökkenés ellenére Somogy **kriminalitási arányszáma** volt a legmagasabb (6009), amellyel a megyék bűncselekményi fertőzöttségének csökkenő rangsorában Hajdú-Bihar és Fejér megye után a harmadik helyet foglalta el. Baranyában 4212, Tolnában 3493 bűneset jutott százezer lakosra, előbbi a 19 megye rangsorának 6., utóbbi a 15. helyét jelentette.

29. ábra

A regisztrált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma, 2011

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 16. szám 2013. március 1.
2013/16
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/2

A nyugdíjrendszer szerkezete a Dél-Dunántúlon a 2012. évi változások tükrében

A nyugdíjak, ellátások, járadékok és egyéb járandóságok[1], melyeket a nyugdíjrendszer foglal keretbe, – a családtámogatások és az egyéb szociális juttatások mellett – a legfontosabbak közé tartoznak a pénzbeli társadalmi juttatások közül. A nyugellátás direkt vagy indirekt módon a társadalom szinte minden tagját érinti.

Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatai szerint 2012. január 1-jén a dél-dunántúli régióban 295,1 ezer fő – a régió népességének 32%-a – kapott nyugdíjat, egyéb ellátást. A létszám az egy évvel korábbitól 1500 fővel (0,5%-kal), a 2007. januáritól 16 700 fővel (5,4%-kal) maradt el. (Országosan a népesség 29%-a, mintegy 2919,2 ezer fő részesült ellátásban, a 2011. januárinál 0,1%-kal, az öt évvel korábbinál 4,1%-kal kevesebben. Ez a két időszakot tekintve ténylegesen mintegy 2 ezer, illetve 126 ezer fős létszámcsökkenést jelentett.)

1. tábla

Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma és népességen belüli aránya nemenként, 2012. január

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország összesen
	megye				
Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma					
Férfi	50 270	38 884	30 890	120 044	1 169 691
Nő	71 550	58 230	45 320	175 100	1 749 468
Összesen	**121 820**	**97 114**	**76 210**	**295 144**	**2 919 159**
Lakónépességen belüli arányuk, %					
Férfi	27,3	25,9	28,2	27,0	24,7
Nő	35,0	35,2	38,0	35,8	33,5
Összesen	**31,3**	**30,7**	**33,3**	**31,6**	**29,3**

2012 januárjában az egy évvel korábbihoz képest a régió három megyéje közül Baranyában csökkent – a régiós átlagot 0,6 százalékponttal meghaladva – a legnagyobb mértékben a nyugdíjban, egyéb ellátásban részesültek száma. Tolnában a Dél-Dunántúl átlagával megegyező volt a mérséklődés, Somogyban viszont 0,3%-os létszámbővülést regisztráltak. A három megye közül a Tolnában élő ellátottak a lakónépesség egyharmadát tették ki, Baranyában és Somogyban pedig egyaránt 31%-os részarányt képviseltek. A régión belüli megoszlást tekintve a nyugdíjasok és egyéb ellátottak 41%-a, 121,8 ezer fő élt Baranyában. A Somogyban számon tartott 97,1 ezer fő a dél-dunántúli összlétszám egyharmadát, a tolnai 76,2 ezer fő pedig 26%-át adta. A nyugdíjasok és egyéb ellátottak nemek szerinti megoszlása a nők – a lakónépesség egészére jellemzőnél nagyobb – túlsúlyát mutatja. A Dél-Dunántúlon élő, nyugdíjat vagy egyéb ellátást kapó nők aránya 6,9 százalékponttal haladta meg a nők lakónépességen belüli részarányát, országosan 7,4 százalékpont volt ez a különbözet. A régió megyéi közül Somogyban a legnagyobb a különbség a két csoport között (7,6 százalékpont), de Tolnában is a régiós átlagot meghaladó (7,4 százalékpont) volt az eltérés, Baranyában viszont (6,1 százalékpont) a régiós átlag alatt maradt. Ha pedig a valamely nyugellátást kapó nők és férfiak lakónépességen belüli részarányát vetjük össze, akkor elmondható, hogy a Dél-Dunántúl egészében a nyugdíjat és egyéb ellátást kapó hölgyek lakónépességen belüli hányada – az országossal megegyezően – 8,8 százalékponttal, a régió megyéit tekintve Baranyában 7,7, Somogyban 9,3, Tolnában pedig 9,8 százalékponttal volt magasabb a férfiakénál.

A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők ellátási rendszere 2012. január 1-jétől gyökeresen átalakult. Ebből adódóan az elemzés elsősorban a nyugdíjrendszer új szerkezetének vizsgálatára tud összpontosítani.

A Dél-Dunántúlon ellátottak – az országoshoz hasonlóan – mintegy kilenctizede kapott saját jogon járó nyugdíjat, vagy egyéb ellátást. Baranyában és Tolnában a régiós átlaghoz hasonló, Somogyban egy százalékponttal alacsonyabb volt a részarányuk. A saját jogon ellátást kapók egyik fő csoportját képezik az öregségi nyugdíjasok, a mintegy 184 900 fő az összes dél-dunántúli nyugdíjas, egyéb ellátott 63%-át jelentette. (Országosan ennél magasabb, 67%-os volt a hányaduk.) Az öregségi nyugdíjasok döntő része (96%-a) korbetöltött öregségi nyugdíjas volt, a 40 év jogosultsági idő alapján nyugdíjba vonuló nők mintegy 3%-ot képviseltek, az 1955 előtt született fegyvereseknek járó korhatár alatti öregségi nyugdíjat kapók hányada pedig elenyésző (0,5%) volt a régióban. A régión belül Baranyában volt a legmagasabb a korbetöltött nyugdíjasok részaránya (97%), a 40 szolgálati év jogán nyugdíjba ment nőké a legalacsonyabb (2,6%), a korhatár alatti (volt fegyveres) öregségi nyugdíjasok aránya pedig – hasonlóan a dél-dunántúli átlaghoz – minimális (0,4%) volt. Tolnában is közel 97%-ot tett ki a korbetöltött öregségi nyugdíjasok aránya, a megfelelő szolgálati idővel rendelkező nőké 3,0%-ot jelentett, a fegyveres korhatár alatti öregségi nyugdíjasok hányada ugyanakkor megegyezett a baranyaival. Somogyban a másik két megyéénél az öregségi nyugdíjasok aránya valamelyest alacsonyabb, a 40 szolgálati év után nyugdíjba ment nőké viszont magasabb volt, előbbiek aránya 95, utóbbiaké közel 4%-ot tett ki, az 1955 előtt született fegyveresek öregségi nyugdíját kapóké (0,8%) pedig felülmúlta mind a régió, mind a másik két megye átlagát.

A saját jogon kapott ellátások másik két csoportját a korhatár alattiaknak járó ellátások, valamint a rokkantsági és rehabilitációs ellátások képezik. E két csoport jogcímenkénti összetételére volt a legnagyobb hatással a 2012 januárjától bevezetett új rendszer, egyes ellátások megszűntek, helyettük pedig új jogcímek jelentek meg. A nyugdíjkorhatárt be nem töltött személyek részére még 2012 előtt megállapított különféle korai öregségi nyugdíjak – mint az előrehozott öregségi, a korkedvezményes, a korengedményes nyugdíjak – átalakultak korhatár alattiaknak járó ellátásokká: így korhatár előtti ellátássá, szolgálati járandósággá (fegyveresek esetében), de megmaradt a bányásznyugdíj átmeneti bányászjáradékként és a művésznyugdíj balettművészeti életjáradékként. Az is fontos (korábban nem így volt), hogy amikor az ellátottak betöltik a rájuk irányadó

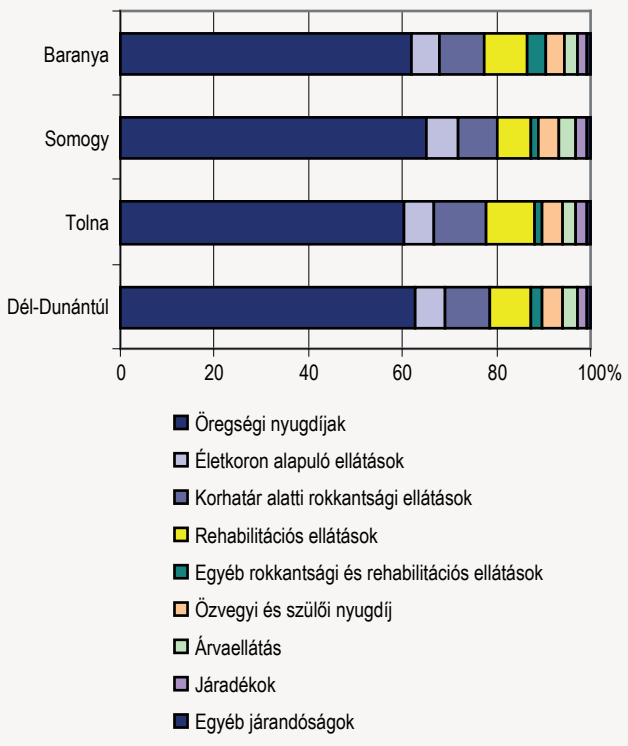
1 A továbbiakban röviden nyugdíj, egyéb ellátás.

nyugdíjkorhatárt, onnantól kezdve öregségi nyugdíjként kapják tovább az ellátásukat. Ezen – ún. életkoron alapuló – ellátások valamelyikét a Dél-Dunántúlon az összes nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülő 6,2%-ának (mintegy 18 400 főnek) folyósították 2012 januárjában, ez 0,7 százalékponttal alatta maradt az országos hányadnak. Részarányuk Somogyban 0,5, Tolnában 0,1 százalékponttal magasabb, Baranyában viszont 0,4 százalékponttal alacsonyabb volt a régiós átlagnál. A régióban a korhatár alattiaknak járó ellátások legnagyobb részét (82%-át) a korhatár előtti ellátások tették ki. Különösen Tolnában volt magas a részarányuk (mintegy 90%), Baranyában és Somogyban viszont elmaradt a dél-dunántúli átlagtól (79, illetve 80%). Az 1955 után született fegyveresek szolgálati járandósága az életkoron alapuló ellátások 15%-át tette ki. E körben csaknem háromszor több volt az ilyen jogcímen ellátott, mint a korhatár alatti öregségi nyugdíjasok között. A szolgálati járandóságot kapók somogyi részaránya (19%) csaknem duplája volt a tolnainak (10%), Baranyában pedig 14%-os hányadot képviseltek a korhatár alattiaknak járó ellátásokból.

A Dél-Dunántúlon a nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők – az országosan mért 16%-ot meghaladó – 21%-a, 61 350 fő kapta a rokkantsági és rehabilitációs ellátások valamelyikét. Tolnában és Baranyában a régióra jellemzőnél kissé magasabb hányadot (23, illetve 22%-ot) mértek, Somogyban viszont alacsonyabbat (17%). 2012-től megszűnt a rokkantsági és a baleseti rokkantsági nyugdíj, illetve a rendszeres szociális és az átmeneti segély. A megváltozott munkaképességűek számára ugyanakkor bevezették a rokkantsági és a rehabilitációs ellátást, melyeket egészségbiztosítási ellátásként folyósítanak az érintetteknek. Ebből adódóan a rokkantsági és rehabilitációs ellátások 46%-át a korhatár alatti rokkantsági, 42%-át a rehabilitációs ellátások tették ki. Különösen Tolnában volt magas e két csoport súlya (48, illetve 45%), de Somogyban (48, illetve 43%) is meghaladta a régiós átlagot. Baranyában ugyanakkor e két ellátási forma mellett (melyek 43, illetve 40%-ot képviseltek) még a kifutó rehabilitációs járadékot kapók aránya (10%) is számottevőbb volt, a másik két megyében mért hányadnak mintegy duplája.

1. ábra

Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők megoszlása ellátási formák szerint, 2012. január

A saját jogon járó nyugdíjakhoz és ellátásokhoz hasonlítva a hozzátartozói nyugellátások önmagukban már nem képeznek olyan nagy súlyt az ellátó rendszerben. Ez abból is adódik, hogy csak azon ellátottak szerepelnek ezen kimutatásokban –különösen az özvegyi nyugdíjasokra vonatkozóan –, akik főellátásként kapnak ilyen jogcímen nyugdíjat. Összességében a Dél-Dunántúlon a nyugdíjat, ellátást, járadékot és egyéb járandóságot kapók 7,4%-a (mintegy 21 900 fő) részesült hozzátartozói ellátásban, arányaiban az országosnál alig többen (7,3%). A tolnai hányad megegyezett a régiós szinttel, a somogyi 0,5 százalékponttal meghaladta azt, a baranyai ugyanakkor 0,4 százalékponttal elmaradt tőle. A hozzátartozói ellátások 58%-át az özvegyi és ideiglenes özvegyi nyugdíjak tették ki, 42%-át pedig az árvaellátások. Ezen ellátási formáknál nincsen számottevő különbség a megyék között.

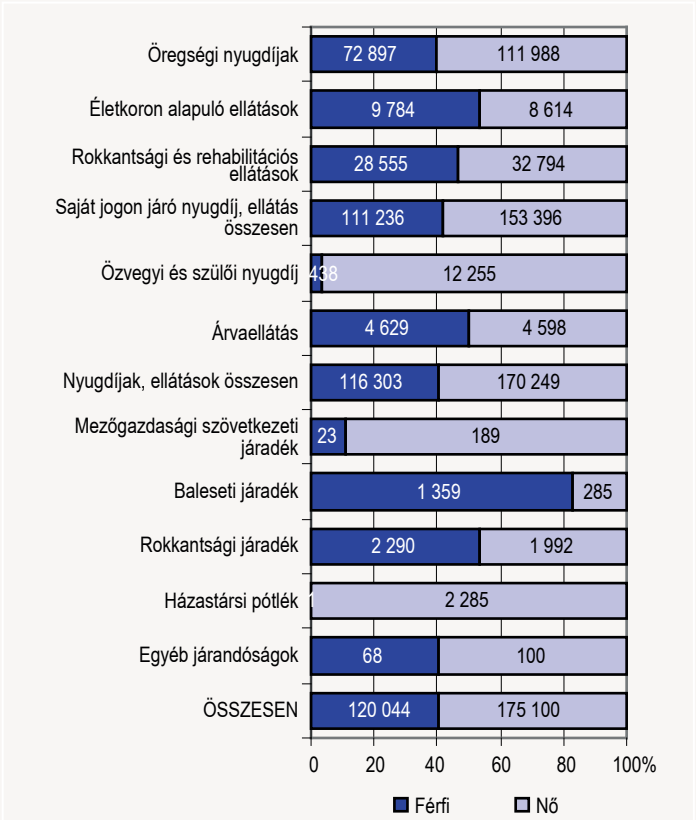
A járadékot, pótlékot és egyéb járandóságot kapó mintegy 8600 fő a nyugdíjasoknak, egyéb ellátottaknak – az országos 2,5%-os részarányt valamelyest meghaladva – csupán 2,9%-át jelentette. Ezen ellátottak mintegy fele rokkantsági járadékos volt, a létszám másik felén pedig a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok, a baleseti járadékosok, a házastársi pótlékban, jövedelempótlékban részesülők, valamint az egyéb járandóságot kapók osztoztak. Somogy megyében az összes ellátott 3,2%-a kapott valamilyen járadékot, pótlékot, ezen belül 54%-uk rokkantsági járadékban részesült. Tolnában összességében 3,0, Baranyában 2,6%-ot képviseltek, közülük előbbi megyében 52, utóbbiban 45%-uk volt rokkantsági járadékos.

A nemek szerinti összetétel – ahogy korábban már utaltunk rá – a jelentősebb ellátási formáknál nőtöbbletet mutatott, ami a kor előre haladtával egyre nagyobb súllyal jelent meg. Ez egyrészt a nyugdíjkorhatár ma még meglévő különbségéből ered, másrészt összefügg a nők kedvezőbb életkilátásaival is. (A Dél-Dunántúlon 2011-ben a születéskor várható átlagos élettartam nők esetében 78,0 év, a férfiaknál 70,9 év volt.) A dél-dunántúli régióban 2012-ben a nyugdíjasok, ellátottak, járadékosok és egyéb járandóságban részesülők 59%-a nő volt. A két nem között a legkisebb különbség Baranyát jellemzi 59–41%-os megoszlással, Somogyban és Tolnában pedig 60–40% volt a nők és férfiak hányada. A régió egészét tekintve az egyes ellátási formák jellegéből is adódóan számottevő eltérés tapasztalható a nemek szerinti megoszlásban. A saját jogú nyugdíjasok és ellátottak 58%-a, ezen belül az öregségi nyugdíjasok 61%-a volt nő, valamint a rokkantsági és rehabilitációs ellátásban részesültek nagyobb része (54%-a) és az egyéb járandóságot kapók hattizede is a „gyengébbik” nemhez tartozott. Az özvegyi és ideiglenes özvegyi nyugdíjasoknak pedig szinte teljes egészét (97%-át) a nők alkották, ami ezen ellátási forma sajátossága is, mivel a várható élettartam nemek közötti jelentős különbségéből adódóan egy házaspár tovább élő tagja általában a feleség. Az árvaellátást kapók nemek szerinti megoszlása ugyanakkor kiegyenlített volt. Nőtöbblet jellemző még a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosokra, házastársi pótlékot pedig szinte csak hölgy kapott. A korhatár alattiaknak járó ellátások valamelyikében részesülők között viszont a férfiak kerültek túlsúlyba (53%), elsősorban amiatt, hogy a szolgálati járandóságban részesülők zöme (94%-a) – munkakörük jellegéből adódóan – az „erősebbik” nemhez tartozik. Rendkívül magas még a férfiak aránya a baleseti járadékosok között (83%) is, ami szintén abból ered, hogy a veszélyes munkaköröket is jellemzően férfiak töltik be. Az előzőekhez hasonló okokkal magyarázható, hogy a rokkantsági járadékosok között is magasabb a férfiak aránya (53%).

A dél-dunántúli nyugdíjasok korösszetételét 2012 januárjában az alábbiak jellemezték. Az összes ellátott 46%-a 1935 és 1949 között született, a náluk fiatalabb, 1950–1964-es korosztály a 27%-át, az idősebb, 1920 és 1934 között születettek pedig mintegy 18%-át képviselték. Viszonylag magas volt (8%) az 1964 után világra jött ellátottak részaránya, az 1974 után születettek jelentősebb, 4%-os hányada miatt. (Ez utóbbi korosztály több mint fele – 53%-a – az 1990-ben vagy azután született, nappali tagozaton tanuló, árvaellátást kapó gyerekek közül került ki.) Az összlétszámnak az 1920 előtt születettek hányada volt – életkorukból adódóan is – a legalacsonyabb, ami mintegy fél százalékot tett ki.

2. ábra

Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők nemek szerinti megoszlása ellátási formák szerint a Dél-Dunántúlon, 2012. január

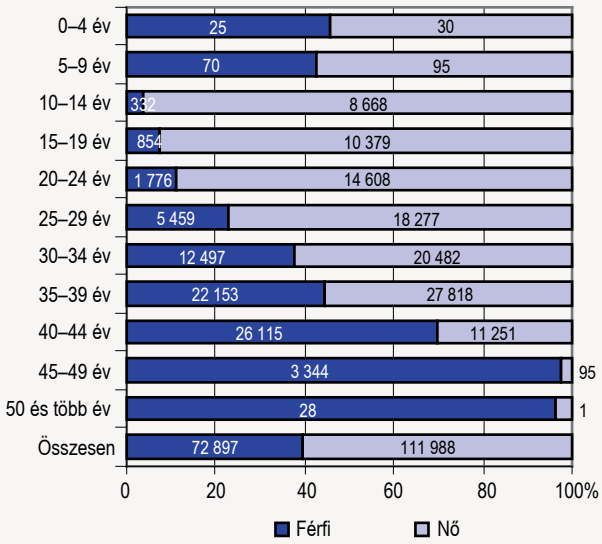

Az egyes ellátási formákat vizsgálva számottevő eltérés mutatkozott a nyugdíjasok, egyéb ellátottak korösszetételében, ami leginkább a megszerezhető jogosultságok természetéből adódik. Az öregségi nyugdíjasok között az összes ellátottra jellemző hányadnál lényegesen magasabb az 1935 és 1949 között születettek aránya (71%) és az 1920–1934 közötti korosztály részesedése is (25%). Az életkoron alapuló ellátások ugyanakkor az 1950–1964-es korosztályban koncentrálódtak (94%), hiszen az 1950 előtt születettek az öregségi nyugdíjkorhatárt elérve már saját jogon kapnak nyugdíjat. A rokkantsági és rehabilitációs ellátások nagy része (82%-a) is – az előbbi indok miatt – ebbe a korosztályba összpontosult. A korhatár alattiaknak járó ellátásban részesülőknek kevesebb mint 6%-a született 1964 után, a rokkantsági és rehabilitációs ellátást kapóknak pedig mintegy 15%-a tartozott ebbe a korosztályba. Az özvegyi és ideiglenes özvegyi nyugdíjasok 46%-a ugyanakkor az idősebbek, az 1920 és 1934 között születettek közül került ki. Az árvaellátás – funkciójából adódóan – leginkább a fiatalabb korosztályokat érintette, mintegy háromnegyedük 1990-ben vagy azután jött világra. A mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok számottevő része (76%-a) ugyanakkor 1935 előtti születésű idős ember volt. A baleseti, illetve rokkantsági járadékot kapók zöme (99, illetve 95%-a) viszont 1950-ben vagy azután született.

Nyugdíjba vonuláskor, a nyugdíj összegének megállapításakor az életkor mellett a munkában eltöltött évek számát is figyelembe veszik. A szolgálati idő hossza elsősorban az öregségi nyugdíjkorhatárt elért személyeknél fontos információ. Az öregségi nyugdíjban részesülő nők legnagyobb hányada (25%-a) 35–39 ledolgozott év után kérte nyugdíjazását, ennél nagyobb részarányt képviselt ugyanezen csoport a férfiaknál (30%). Az öregségi nyugdíjas férfiak közül ugyanakkor a legtöbben 40–44 év szolgálati idővel vonultak nyugdíjba, ami 36%-os hányadot jelentett, ezzel szemben a nők jóval alacsonyabb, 10%-os súlyaránya állt. Ez utóbbi hányad valószínűleg a következő években bővülni fog, ahogy mind több nő veszi igénybe a 40 munkaviszonyban eltöltött év utáni nyugdíjba vonulás lehetőségét. Természetesen ez nagyban összefügg azzal is, hogy a nők a férfiaknál – életkorukat tekintve – hamarabb kérhették és még kérhetik nyugdíjazásukat. Nincs nagy eltérés a két nem között a 30–34 ledolgozott év után nyugállományba kerültek között, az öregségi nyugdíjas nők 18, a férfiak 17%-a rendelkezett ilyen hosszú szolgálati idővel.

3. ábra

A saját jogú nyugdíjasok szolgálati idő szerinti megoszlása nemenként a Dél-Dunántúlon, 2012. január

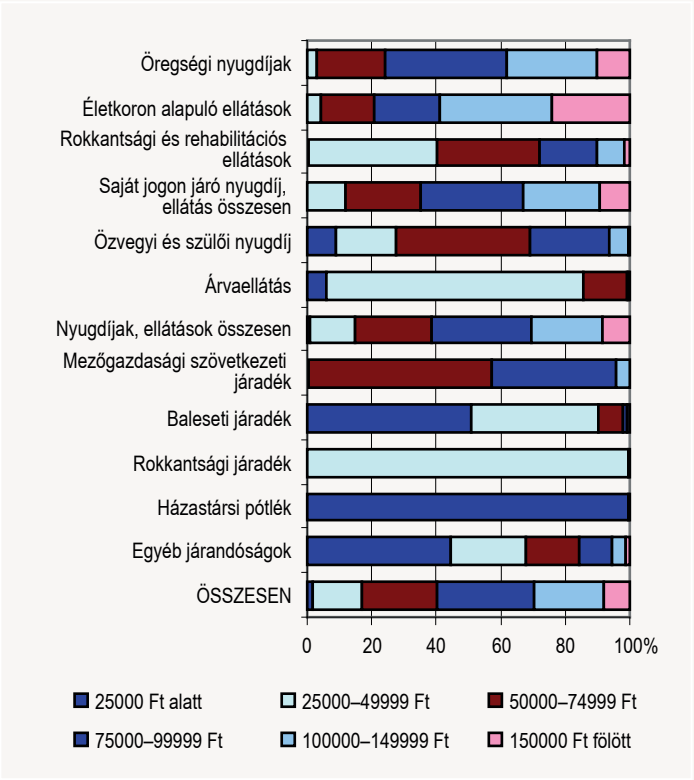
Mivel a nyugdíjasok, egyéb ellátottak a társadalom meghatározó rétegét képviselik, ezért nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ez a társadalmi csoport mekkora jövedelemből él, ebből mekkora összeget tud – többek között – egészsége megtartására vagy éppen fennálló betegsége kezelésére fordítani. A nyugdíjasok, ellátottak, járadékosok és egyéb járandóságban részesültek számára folyósított ellátások összegét és emelésének mértékét törvény szabályozza. Az ellátás összegét általában a nyugdíjazást megelőző évek átlagkeresetének nagysága, valamint – a korábban már említett – munkaviszonyban eltöltött évek száma befolyásolja. A 2012. januári emelés után a Dél-Dunántúlon a nyugdíjak és egyéb ellátások egy főre jutó havi átlagösszege – az országos átlagtól 5,8%-kal elmaradva – 87 700 forint volt, 5,5%-kal több az egy évvel korábbinál. A régió három megyéje közül Baranyában volt a legmagasabb az ellátás összege, a régiósnál 3,1%-kal többet, átlagosan 90 400 forintot kaptak kézhez az érintettek. Tolnában ugyanakkor 1,8%-kal, Somogyban 2,5%-kal alacsonyabb volt az átlagnyugdíj a régióra jellemzőnél, összegszerűen 86 100, illetve 85 500 forintot utaltak az ellátottaknak 2012 januárjában.

Az ellátások egyes fajtái szerint tekintve a kifizetett járandóságok összege között erőteljes a differenciálódás. Az öregségi nyugdíjasok, ezen belül az 1955 előtt született fegyveresek korhatár alatti öregségi nyugdíjának összege számottevően felülmúlta – előbbi mintegy 15%-kal, utóbbi 90(!)%-kal – a régiós átlagot, de az életkoron alapuló ellátások, ezen belül a – szintén a volt fegyveresek számára kifizetett – szolgálati járandóságok összegei is jóval a dél-dunántúli átlag felettiek voltak (előbbi 36, utóbbi 82%-kal). Az öregségi nyugdíjasok átlagosan 100 424 forintot, a korhatár alattiak 119 100 forint ellátást kaptak. A rokkantsági és különösen a rehabilitációs ellátás átlagösszege ugyanakkor lényegesen alacsonyabb volt a régiós összátlagnál, előbbi 31, utóbbi 43%-kal maradt el attól, összességében átlagosan 60 900 forintot kaptak kézhez ezen ellátottak. A hozzátartozói nyugellátás havi összege szintén kevés-

nek mondható a régiós átlaghoz viszonyítva, annak mintegy 60%-át tette ki, ezen belül az árvaellátásként elutalt átlagos havi összeg pedig még ennél is kisebb hányadát (41%-át) jelentette. A járadékosok számára átlagosan kifizetett 28 600 forint az átlagnyugdíj kevesebb, mint egyharmadát tette ki. Ezen belül a mezőgazdasági szövetkezeti járadék összege volt a legmagasabb, az átlagnyugdíj 83%-a, az összes többi járadékfajtára kifizetett járandóság azonban az átlagnyugdíj felét sem érte el. A rokkantsági járadék a 38, a baleseti járadék a 31%-át tette ki az átlagnyugdíjnak. A házastársi pótlék, jövedelempótlék még az előbbieknél is alacsonyabb volt, a dél-dunántúli átlagösszegnek alig 18%-át érte el. Az egyéb járandóságként az ellátottaknak kifizetett átlagos havi összeg ugyanakkor az átlagnyugdíj mintegy 41%-át jelentette.

4. ábra

A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők havi teljes ellátásának nagyság szerinti megoszlása ellátási formánként a Dél-Dunántúlon, 2012. január

A nyugdíjak, egyéb ellátások összegének nemek szerinti összehasonlítása a férfiak kedvezőbb helyzetét mutatta. A férfiak eleve magasabb keresettel, hosszabb szolgálati idővel rendelkeznek, amikor nyugállományba vonulnak, valamint a rövidebb átlagos élettartamuk miatt körükben már kisebb a régebben megállapított, alacsonyabb nyugdíjban részesülők hányada is. A férfiak járandósága összességében ötödével haladta meg a nőkét. Átlagos ellátásuk 97 400 forint volt, míg a nők számára utalt összeg 81 100 forintot tett ki 2012 januárjában. Az öregségi nyugdíjasoknál, ezen belül a korbetöltötteknél is – az összátlaghoz hasonlón – a férfiak a nőknél ötödével több járandóságot kaptak. A korhatár alatti öregségi nyugdíjasok (1955 előtt született fegyveresek) körében ugyanakkor a férfiak 4%-kal kevesebb nyugdíjat vehettek föl, mint a másik nem, ami abból adódhat, hogy ezen ellátottak zömmel a férfiak köréből kerültek ki. Ugyanez elmondható az életkoron alapuló ellátások közül a szolgálati járandóságokra, ahol a férfiak járandósága 7%-kal volt alacsonyabb a hölgyekénél. Összességben ugyanakkor a korhatár alattiaknak járó ellátásokat tekintve a férfiak 31%-kal magasabb átlagnyugdíjat kaptak. A rokkantsági és rehabilitációs ellátásokra kifizetett átlagos összegek is a férfiak számára voltak kedvezőbbek, a számukra utalt járandóság negyedével haladta meg a nőkét. Az özvegyi és ideiglenes özvegyi nyugdíjak esetében ugyanakkor a hölgyek részesültek a férfiakénál kétszer nagyobb összegű átlagjövedelemben, amely a foglalkoztatásban is tapasztalt nemek szerinti differenciált bérezéssel és a nők döntő létszámfölényével is összefügg. Hasonló a helyzet a mezőgazdasági szövetkezeti járadék, valamint a házastársi pótlék esetében is, bár itt már nem olyan nagy a különbség, a nők előbbi ellátási formánál 16, utóbbinál 11%-kal kaptak magasabb összegű ellátást, mint a férfiak. A baleseti járadék viszont a férfiak számára volt kedvezőbb (11%-kal haladta meg a nőkét), ami létszámfölényükből, és ehhez kapcsolódóan az ellátás megállapításánál figyelembe vett magasabb átlagjövedelmükből adódhatott. A rokkantsági járadékról ugyanakkor elmondható, hogy az ellátás nemek szerint nem mutatott lényeges eltérést, hiszen ennek összegét jogszabály határozza meg.

A nyugellátások egészét jövedelemkategóriánként vizsgálva az egyes ellátástípusok között is jelentős a szóródás. A régiós átlagot is magába foglaló 85–90 ezer forint közötti ellátást a nyugdíjasok mindössze 7%-a kapott, ennél alacsonyabb összeg a nyugdíjasok 51%-át, magasabb pedig 42%-át illette meg. Az összes ellátott legnagyobb hányada, mintegy háromtizede 75–100 ezer forint közötti járandóságot kapott, további 23%-a az 50–75 ezer forintos jövedelemsávba tartozott. Az ellátottak 2%-ának havi jövedelme nem érte el a 25 ezer forintot, további 15%-uk 25–50 ezer forint közötti összeget kapott. Számottevőbb ugyanakkor a 100–150 ezer forintos jövedelemsávba tartozó ellátottak aránya (22%), ennél is többet – 150 ezer forintnál nagyobb összeget – vehetett fel járandóságként az összes ellátott 8%-a. Ez utóbbi abból is adódik, hogy egyre magasabb átlagkeresettel vonulnak nyugdíjba az ellátottak, miközben az alacsonyabb nyugdíjjal évtizedek óta nyugállományba lévők lassan kikerülnek az ellátásból.

Az öregségi nyugdíjasok legnagyobb hányada (38%-a) a 75–100 ezer forintos jövedelemkategóriába tartozott, de magas a 100–150 ezer forintos jövedelmi sávba tartozók aránya is (28%), akiknek mintegy harmada az öregségi nyugdíjátlagot is tartalmazó 100–110 ezer forint közötti összegből gazdálkodhatott. Szintén magasnak mondható az 50–100 ezer forintos kategóriába tartozó öregségi nyugdíjasok aránya (21%) is. Meg kell még említeni, hogy ebben az ellátástípusban kevesebben kaptak 50 ezer forintnál alacsonyabb nyugdíjat, mint ahányan 150 ezer forintot vagy annál magasabb összegű ellátást, előbbiek az öregségi nyugdíjasok 3, utóbbiak annak 10%-át jelentették. Az életkoron alapuló ellátásban részesülők 35%-a viszont a 100–150 ezer forintos jövedelemkategóriába koncentrálódott, ezen belül is egyötödük az e csoportot jellemző átlagnyugdíjat tartalmazó 110–120 ezer forintos sávba tartozott. Ugyanakkor magas a 150 ezer forintnál nagyobb összegből gazdálkodók (24%), valamint a 75 és 100 ezer forint közötti összeget kapók (20%) aránya is. A rokkantsági és rehabilitációs ellátásban részesülők négytizede csupán 25 és 50 ezer, további 32%-uk 50 és 75 ezer forint közötti összegre volt jogosult. A hozzátartozói ellátottak közül az özvegyi nyugdíjasok 42%-a 50 és 75 ezer forint közötti összeget vehetett fel, az árvaellátottak viszont nagyobb részben (86%-ban) 50 ezer forintnál kevesebbet kaptak. A járadékok összege is erősen koncentrálódott, ezen belül a mezőgazdasági szövetkezeti járadékosok 88%-a 50 és 90 ezer forint közötti összeggel gazdálkodhatott, a baleseti járadékosok kilenctizede pedig 50 ezer forintnál kevesebbet kapott kézhez. A rokkantsági járadék 2012-ben 33 330 forint volt, csupán az módosíthatott a kifizetett járandóság összegén, ha az érintett egyéb, kiegészítő ellátást is kapott. A nyugdíjasok, és egyéb ellátottak tényleges helyzetéről az előbbi információk ugyanakkor nem adnak teljes képet. Az ellátottak nyugdíja kiegészülhet egyéb jövedelmekkel is, úgy, mint munkavállalásból származó jövedelem, szociális juttatások, családon belüli támogatások, stb.

További információk, adatok (linkek):

Táblázatok

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 24. szám 2013. március 26.
2013/24
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/3

Tartalom

1 *A Dél-Dunántúl borvidékeinek turizmusa*
1 A borvidékek rövid bemutatása
3 A borvidékek turizmusa
3 *Kereskedelmi szálláshelyek*
4 *Üzleti célú egyéb szállásadás*
6 *Összefoglalás*
7 Függelék

A Dél-Dunántúl borvidékeinek turizmusa

A borvidékek rövid bemutatása

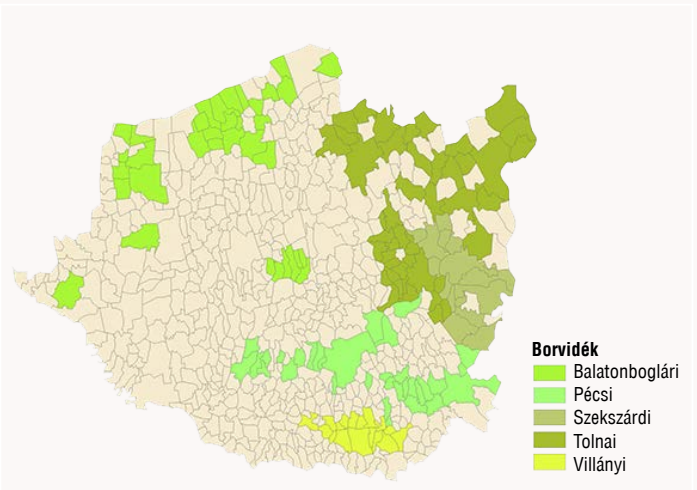
Hazánkban a szőlőt és a bort a kultúra és a gazdaság meghatározó elemének tartják. A történetírók szerint a magyarok már Levédiában szert tettek minden fontos ismeretre a szőlőtermesztés és borkészítés terén. Ugyanakkor Magyarország területén a rómaiak is jelentős szőlő- és borkultúrát alakítottak ki, amit az avarok, illetve a honfoglaló magyarok tovább folytattak. A XIII. században rendeletek szabályozták a szőlőterületek telepítését, a történelmi borvidékek kialakulásának kezdete ekkorra tehető. A XV. század végi források virágzó szőlőtermesztésről, borászatról és borkereskedelemről számolnak be. A török hódoltság alatt megtorpant a fejlődés, bár a megszállók a borból komoly vám- és adóbevételekre tettek szert. A magyar bor jó minőségét egyre több országban ismerték el, ezért is kellett 1723-ban törvényt alkotni a borhamisítás megakadályozására. 1875-ben Keleti Károly felmérései alapján Magyarország szőlőterülete 425 ezer hektár volt, 12 év átlagában 4 millió hektoliter bort termeltek, melynek 20%-a került exportra. Ugyanebben az évben jelent meg az országban a filoxéra, a szőlő gyökerét megtámadó rovar, mely húsz év alatt az ültetvények több mint felét kipusztította. Az I. világháború idején még 2 millió hektolitert kitevő borexport a trianoni békeszerződés után a negyedére csökkent, és a belső piacok kétharmada is elveszett. 1949 után a borászatot teljes egészében államosították. Hét állami pincegazdaságot hoztak létre, melyek tröszti irányítás alatt látták el a borászati tevékenységet, beleértve a borforgalmazást is. A szőlőtulajdonos gazdák a pincegazdaságoknak teljesen ki voltak szolgáltatva. 1968 után, az új gazdasági szabályzóknak köszönhetően a nagyobb vállalati önállóság és anyagi érdekeltség is ösztönzőleg hatott a termelés növekedésére. 1960 és 1970 között több mint felével nőtt a hazai bortermelés, majd 1982-ben érte el a csúcspontját 6,8 millió hektoliterrel, amit 130 ezer hektár termőterületen értek el. A rendszerváltás után az ágazat alapjaiban alakult át, a megszűnő nagygazdaságokat kisebb-nagyobb borászatok, családi gazdaságok váltották fel. A termelés mennyiségi szemlélete helyébe a minőségi borkészítést célzó kezdeményezések léptek, amelyek jelentősen megváltoztatták a szőlőművelés és borkészítés gyakorlatát.

Napjainkra az 1980-as évekhez képest mintegy a felére esett vissza mind a termőterület, mind a bortermelés. A szőlőterület méretét az országban 81 ezer hektárra regisztrálták 2011-ben, melyből a termőterület 76 ezer hektárt tett ki. Az onnan betakarított összes termés 450 ezer tonna volt, melynek mindössze 3,3%-a került étkezési célú felhasználásra. Az országos szőlőterület 16%-a a Dél-Dunántúlon volt található, mérete 13 ezer hektárt tett ki, 2,2%-kal kisebbet, mint 2005-ben. A szüretelt szőlő mennyisége az országosénak 19%-a, 87 ezer tonna volt. Az ebből számított termésátlag 7300 kg/hektárra adódott, egyharmaddal többre, mint az országos átlag. Magyarországon 2,8 millió hektoliter bort termeltek 2011-ben, melyből a Dél-dunántúli régió 19%-kal, 531 ezer hektoliterrel részesedett. Az egy főre jutó éves borfogyasztás országos átlagban 23,4 liter volt 2010-ben.

Hazánk szinte egész területe alkalmas szőlőművelésre. A különböző termő tájak közül kiemelkednek a borvidékek. **Borvidék**nek nevezik azon területet, melynek klíma és talajviszonyai szőlőtermesztésre alkalmasak, ültetvényei összefüggőek, történetileg kialakult, fejlett szőlőművelése van, s az egész területet jellemző karakterű bort ad. A szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 2004. évi törvény záró rendelkezései az agrárpolitikáért felelős minisztert hatalmazzák fel, hogy rendeletben megállapítsa a borvidékek és a hozzájuk tartozó települések listáját, valamint a borvidéki régiókat. A borvidékek hatályos listáját egy 2009. évi rendelet melléklete tartalmazza. Ez alapján az ország 7 borrégiója 22 borvidéket foglal magába. A Dél-Dunántúlon négy borvidék, a Pécsi, a Szekszárdi, a Tolnai és a Villányi alkotja a Pannon borrégiót. Az elemzés tárgyát képező ötödik borvidék, a statisztikai régió északi oldalán elterülő Balatonboglári, a tavat övező borvidékekkel együtt a Balaton borrégióhoz tartozik.

1. ábra

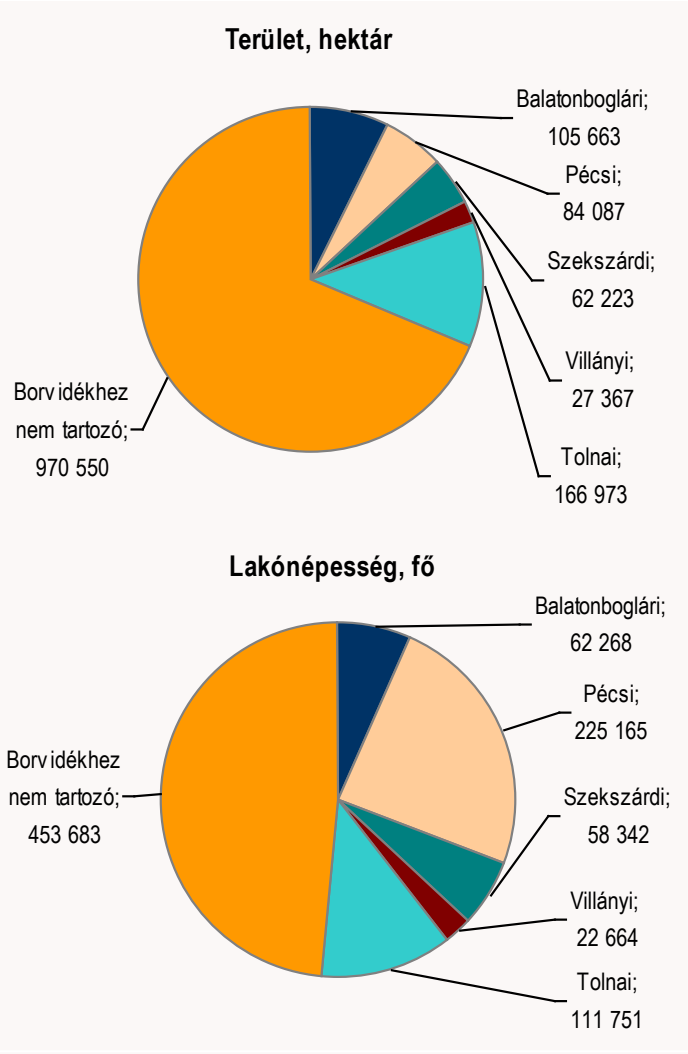
A Dél-Dunántúl borvidékeinek földrajzi elhelyezkedése, 2011

A **Balatonboglári borvidék** a Balaton déli partján, kelet-nyugati irányban 50 km hosszúságban, és dél felé 20 km-es szélességben terül el. A hegyközségek összevonása óta távolabbi települések is csatlakoztak a borvidékhez, Csurgó például közel 100 km-re van Balatonboglártól. Somogy megyében a szőlőtermesztés jelentőségére utal, hogy a XV. századból származó vármegye címerben szőlővessző és szőlőfürt látható. Ezen tájegységben elsősorban fehérbort termelnek, de az utóbbi húsz évben vörös-szőlő ültetvényeket is telepítettek. A vidék borai felveszik a versenyt az ország többi területén termelt borral, amit erősít az a tény is, hogy az elmúlt években többször is innen került ki az „Év bortermelője" cím nyertese. A pezsgőkészítés is jelentős a térségben. A somogyi dombság szép tájain kívül a Balaton ad különleges vonzerőt a tájegység borainak. A borvidékhez 35 település tartozik, melyek összes területe 106 ezer hektár, lakónépességük 62 ezer fő volt a 2012. év elején. A szőlő termőterülete 3400 hektárt tett ki.

2. ábra

Dél-Dunántúl területének és lakónépességének megoszlása borvidékek szerint, 2011

A **Pécsi borvidék**en a IV. századból származó régészeti emlékek is utalnak a borászat történelmi gyökereire. A szőlőkultúrában és a bortermelésben kelta és római jegyek is fellelhetőek a vidéken. A török időkben is virágzó borkészítés emlékét őrzi az akkor honosított – mára azonban már csak kevesek által termesztett – kadarka. Pécs „zászlós-bora", a cirfandli, a XIX. században kezdte meg hódító útját, és hazánkban csak erre a vidékre jellemző, egyedi fajtává vált. A borvidéket ma leginkább a kistermelés jellemzi, de találhatunk szövetkezeti kezelésben lévő ültetvényeket is. A Mecsek klímája mediterrán jellegű, sok napsütés, hosszú tenyészidő a jellemző. A borvidék 33 településből áll, összes területük 84 ezer hektár, lakónépességük 2012. év elején 225 ezer fő volt. A szőlő termőterülete mintegy 820 hektár. A borvidék három részre tagolódik: a pécsi, a versendi és a szigetvári körzetre.

A **Szekszárdi borvidék** a Szekszárdi dombság és a Sárköz találkozásánál fekszik. A környéken folytatott szőlőművelésről és borkészítésről már III. századi római forrásokból értesülhetünk, valamint régészek szőlőmetsző eszközöket is találtak abból a korból. A tájegység termőtalajának felső rétege leggyakrabban lösz és agyag, így a talajerózió ellen védekezni kell. A talaj alacsony mésztartalmának köszönhetően kisebb savtartalmú, könnyen iható, testes, magas alkoholtartalmú borokat tudnak előállítani. A borvidék éghajlata kontinentális, a nyarak melegek és szárazak, a napsütéses órák száma magas, amely kedvez a későn érő szőlőfajtáknak. A borvidéken mintegy 2600 hektár a szőlő termőterülete, melyből a kék fajták mintegy 80%-ot tesznek ki. Szekszárd hírnevét a kadarka bor teremtette meg, de mára már kevés van belőle. A termesztett fajták sorrendje a terület nagysága szerint: kékfrankos, zweigelt, merlot, cabernet sauvignon és cabernet franc. A borvidékhez 15 település tartozik, teljes területük 62 ezer hektár. A településeket 2012. január 1-jén 58 ezren lakták.

A **Tolnai borvidék** központja a Mezőföld és Hegyhát találkozásánál, a megye közepén, Kölesden van. A tájegység szinte körülöleli Szekszárdot. A borvidék három részből áll: a Tamási, a Tolnai és a Völgységi körzetből. A borvidéknek ugyan csak évtizedes története van, de a szőlőművelés, borkészítés hagyománya közel kétezer évre nyúlik vissza. A tájegység különleges látnivalója a györkönyi pincefalu a háromszáznál is több présházzal, vagy a bölcskei, kölesdi, simontornyai pincesorok, a dunaföldvári földbe vájt pincék.

A borvidék 45 településének összes területe 167 ezer hektár, lakónépességük 112 ezer fő volt a 2012. év elején. A borrégión belül a legnagyobb szőlő termőterülettel rendelkezik, 2900 hektárral.

A **Villányi borvidék** (korábban Villány-Siklósi borvidék) borait a szakemberek, valamint a fogyasztók, a hazai borpiac kiemelkedő minőségű és legkeresettebb termékei között tartják számon. Történetének kezdete a rómaiak korára datálható, az általuk alkalmazott művelési módszereket vették át a honfoglaló magyarok. A kadarka fajtát és a vörösbor-készítés fogásait a török időkben az elhagyatott falvakba beköltöző rácok hozták a vidékre. A XVIII. században idetelepült svábok meghonosították a portugiesert (korábban kékoportó), mely máig egyik fő fajtája e tájegységnek. Később a kékfrankos, majd a filoxéra pusztítása után a francia fajták: a cabernet franc és sauvignon, a merlot és a pinot noir kerültek a borvidékre. Villány sikerének és hírnevének összetevői között tartják számon a hagyomány tiszteletét és a folyamatos megújulást egyszerre alkalmazó stratégiát, a termelők piacorientált szellemiségét, a pincészetek modern technológiáját, a kiváló szakembereket, akik a generációs váltásra is figyelnek, valamint az idetelepült svábok kitartó munkáját. Eddig hat alkalommal tüntettek ki villányi borászt, illetve pincészetet az „Év bortermelője" és az „Év pincészete" címmel. A tájegység szubmediterrán éghajlata kiváló körülményeket teremt a szőlő érleléséhez, mely szintén fontos tényezője a borvidék sikereinek. Ez hazánk legdélebben fekvő, legmelegebb, legnaposabb borvidéke, hosszú száraz nyarakkal és tenyészidővel. Talaja a Villányi-hegység mészkövére rakódott vörös agyaggal és barna erdőtalajjal keveredő lösz. A 2550 hektáros termőterület háromnegyedén vörösborok alapanyagát termesztik, míg a kissé háttérbe szorult Siklósi körzet a fehérborokról híres, melyek: olaszrizling, tramini, ottonel muskotály. A borvidék 17 települést foglal magába, teljes területe 27 ezer hektár. Lakónépessége 23 ezer főt tett ki 2012. január 1-jén.

A borvidékek turizmusa

Kereskedelmi szálláshelyek

A Dél-Dunántúlon található kereskedelmi szálláshelyek **férőhely**eiből 41%-kal részesedtek a borvidékek települései 2011-ben. A 21,8 ezer férőhely 15%-os csökkenést mutatott a 2005. évihez viszonyítva. A borvidékek férőhelyeinek 56%-a Balatonboglár körzetéhez tartozott. A 2011. évi kapacitás (12,2 ezer férőhely) 5%-kal kevesebb, mint hat évvel korábban. A Pécsi borvidéken, ugyanezen időszak alatt ötödével fogyatkozott meg a férőhelyek száma, 2011. év közepén 4,7 ezer állt a vendégek rendelkezésére. Villány a borvidékek kapacitásának tizedével rendelkezett, mintegy 2,4 ezer férőhellyel. A tolnai borvidéken 1,7 ezer, a szekszárdin 0,8 ezer hellyel várták a vendégeket.

A borvidékekhez tartozó települések kereskedelmi szálláshelyeit 339 ezer **vendég** kereste fel 2011-ben, 2,7%-kal kevesebb, mint 2005-ben. A Dél-Dunántúlra érkező turisták 45%-a valamelyik borvidékhez tartozó településen szállt meg. A legtöbben, 115 ezren a Pécsi borvidéket látogatták meg. Ebben a térségben 2005-től évről–évre csökkenés sújtotta a szállásadókat, hat év alatt több mint negyedével fogyatkozott meg a vendégszám. A lefelé tartó tendenciából csak a 2010-es év ugrott ki, köszönhetően a Pécs – Európa kulturális fővárosa rendezvénysorozatnak, de abban az évben is elmaradt a vendégek száma a 2005. évitől. A Balatonboglári borvidék településein 2005-től egyenletes emelkedés volt megfigyelhető, 2008-ig mintegy harmadával bővült a vendégszám a kereskedelmi szálláshelyeken. A következő évekre a trend megfordult, és enyhe csökkenést tapasztaltak. A 2011. évi vendégforgalom (106 ezer fő) ezzel együtt is 24%-kal meghaladta a hat évvel korábbit. A villányi körzetben – a 2010-es visszaesést leszámítva – lassú, de egyenletes növekedés történt. A 2011-es, 71 ezer fős vendégszám 21%-kal volt magasabb a 2005. évinél. A Tolnai borvidéken 2006-ban 35%-os ugrás következett be egy év alatt ugyanezen mutató vonatkozásában, majd a csökkenő folyamatból csak a 2009-es év volt kivétel. 2011-ben 36 ezer vendég érkezett a tolnai települések szálláshelyeire, a hat évvel korábbi forgalomhoz képest 29%-kal több. A Szekszárdi borvidéken jelentős visszaesést regisztráltak, majdnem megfeleződött a vendégszám hat év alatt. 2011-ben 10 ezer főt fogadtak a szállásadók a településeken.

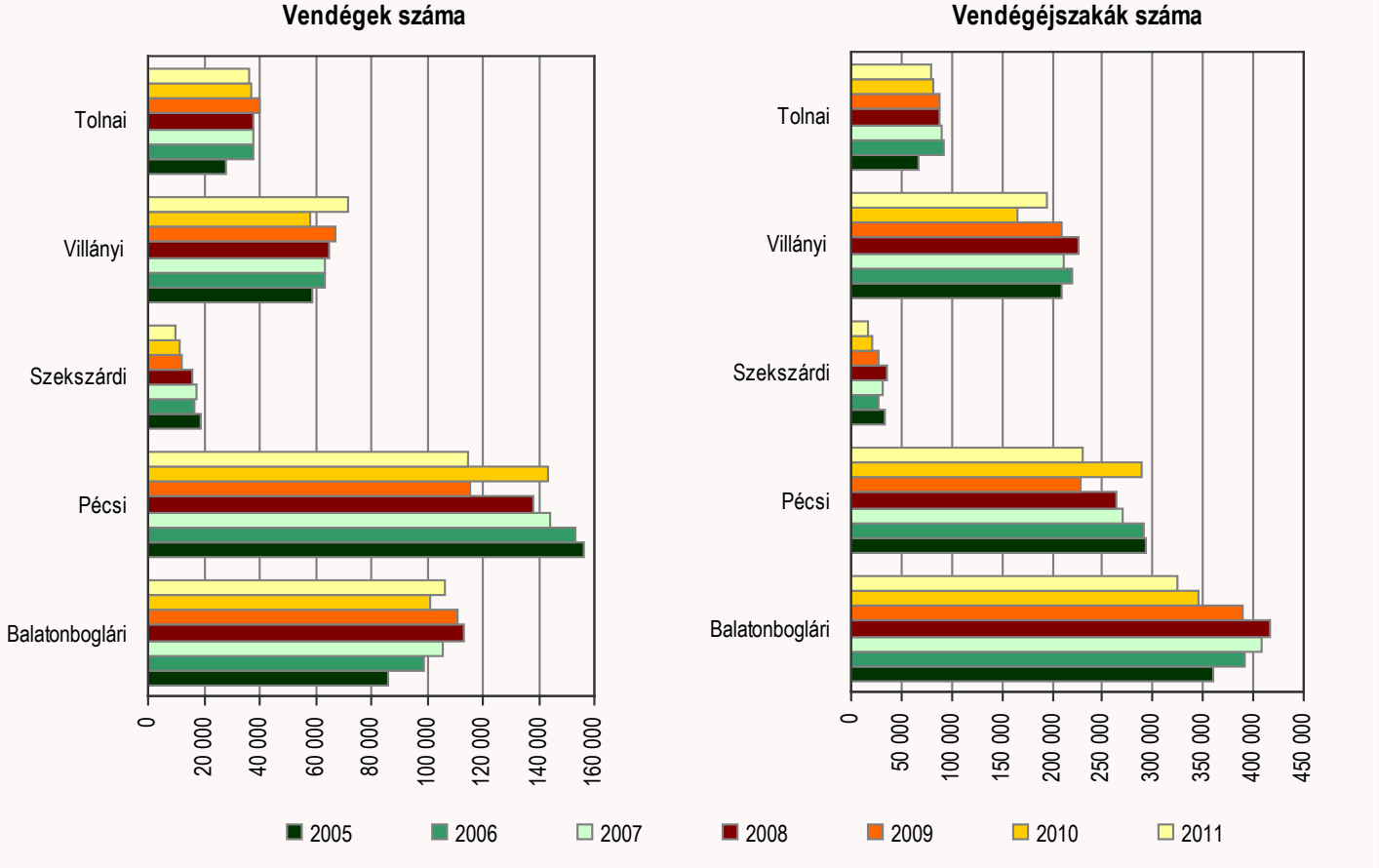
A régió borvidékein összesen mintegy 63 ezer **külföldi vendég** fordult meg 2011-ben a kereskedelmi szálláshelyek adatai alapján, 17%-kal kevesebb, mint 2005-ben. A csökkenés hasonlóan érintett négy térséget, míg a Szekszárdi borvidéken a teljes vendégszám megfeleződésével arányosan a külhoniak is csak feleannyian voltak. A borvidékek kereskedelmi szálláshelyeire érkező összes vendég közel ötöde volt külföldi állampolgár. A legnagyobb arányt, 24%-ot a Pécsi borvidéken, míg a legkisebbet a Tolnain (13%) jegyezték fel.

A kereskedelmi szálláshelyeket igénybe vevők számát a borvidékek településeinek lakónépességére vetítve a Villányi borvidék kiemelkedik a többi közül, ezer helybeli lakosra 3150 vendég jutott 2011-ben. Balatonbogláron ez a mutató 1710, míg Pécsen 511 volt. A tolnai körzetben 324, míg a szekszárdiban 171 vendég jutott ezer lakosra. A borvidékekhez nem tartozó dél-dunántúli települések összességében 904-es arányszámmal felülmúlják a borvidékek átlagát (706).

2011-ben összesen 846 ezer éjszakát töltöttek el a vendégek a régió borvidékeinek településein, 12%-kal kevesebbet, mint 2005-ben. Ez a forgalom a Dél-Dunántúlon eltöltött összes **vendégéjszaká**nak a 43%-át tette ki. Az éjszakák számában az öt borvidék közül négyben csökkenést kellett elkönyvelniük a kereskedelmi szálláshelyeknek az elmúlt hat év során. A régió borvidékeinek rangsorát a Balatonboglári vezette 324 ezer vendégéjszakával, ott a visszaesés 10%-os mértékű volt a hat évvel korábbi állapothoz képest. A sorban második Pécsi borvidék 21%-os visszaesést

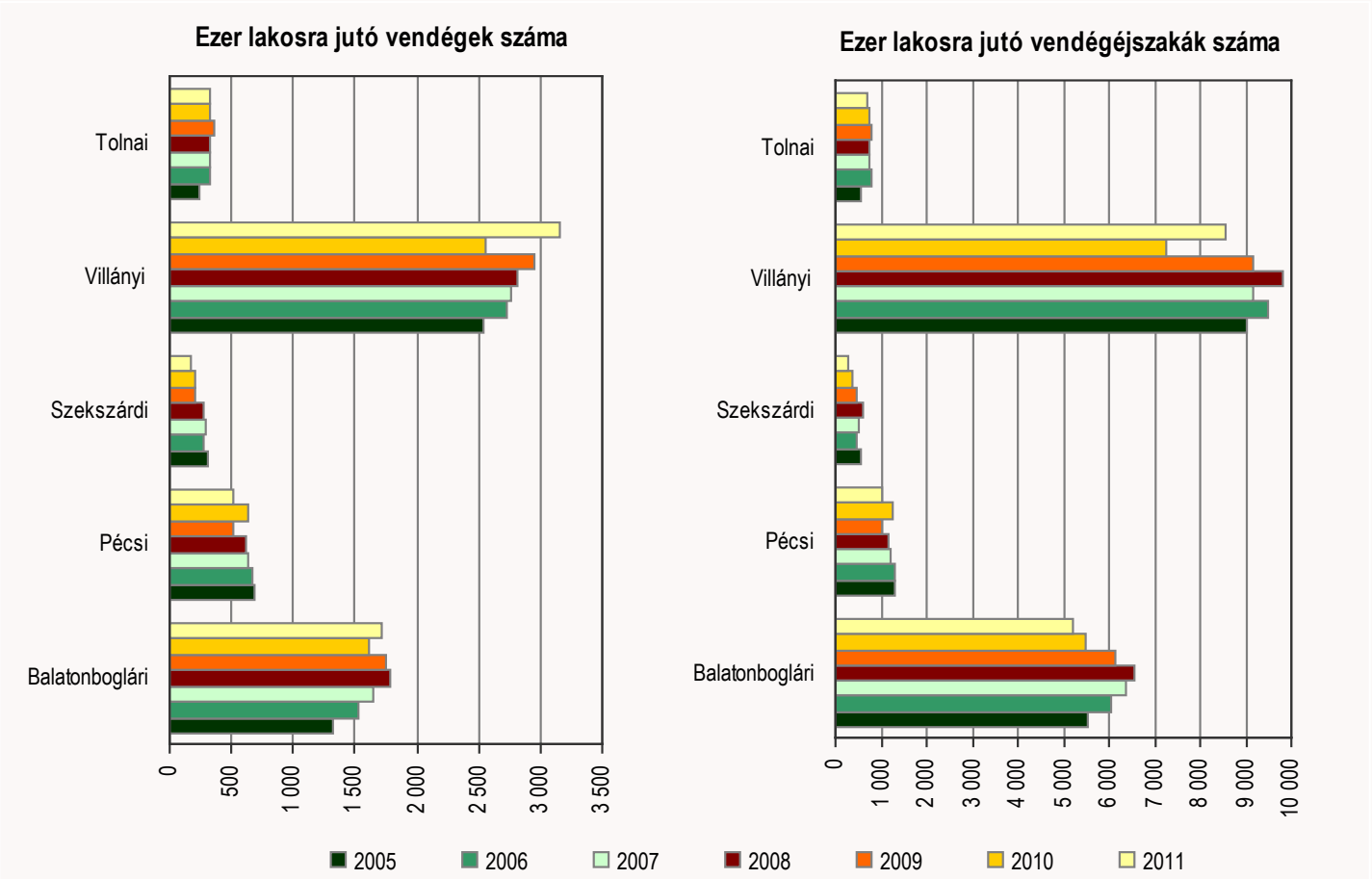
3. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek forgalmának alakulása a borvidékeken

4. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek ezer lakosra jutó forgalmának alakulása a borvidékeken

szenvedett el, az utolsó vizsgált évben 230 ezer vendégéjszakát jegyeztek fel. Amellett, hogy a villányi körzetbe sikerült több vendéget csábítani a hat éves időszakban, mégis az ott töltött éjszakáik száma 8%-kal, 194 ezerre mérséklődött. Egyedül a tolnai térségben értek el növekedést, 19%-ost, így 80 ezerre emelkedett a vendégéjszakák száma. A Szekszárdi borvidék amúgy is alacsony mutatója a hat év alatt megfeleződött, 17 ezerre csökkent.

A **külföldiek** összesen 218 ezer éjszakát töltöttek a vizsgált települések kereskedelmi szálláshelyein, 27%-kal kevesebbet, mint hat évvel korábban. A legnagyobb visszaesést, 38%-ost a villányi térségben mérték. Ugyanakkor az összes vendégéjszakából a külföldiek által eltöltöttek arányában még így is a Villányi borvidék vezet 32%-kal. A legkisebb ráta a Tolnai borvidékhez kapcsolódik (18%).

A vendégéjszakák fajlagos mutatóit rangsorolva is a Villányi borvidéket találjuk a legkedvezőbb pozícióban. 2011-ben **ezer lakosra** 8577 turisták által eltöltött éjszaka jutott. A Balatonboglárhoz kapcsolódó településeken ez az arányszám 5209. A további három borvidék jelentős lemaradással követi az előbbieket, a Pécsiben 1021, a Tolnaiban 714, a Szekszárdiban 292 vendégéjszaka jutott ezer helyben lakóra.

Egy vendég átlagosan 2,5 éjszakát töltött el a borvidékek településeinek kereskedelmi szálláshelyein 2011-ben. Ezen belül a külföldiek éppen egy éjszakával tovább maradtak (3,5). Az **átlagos tartózkodási idő** az elmúlt hat évben rövidült, az összes vendég esetében negyed, a külföldiekében fél éjszakával. A borvidékek közül egyedül a Pécsiben növekedett a tartózkodási idő a vizsgált időszak során, ott is csak kis mértékben. Az összes vendéget tekintve a leghosszabban a balatonboglári körzetben tartózkodtak (3,0 éjszaka), a külföldiek pedig a villányi vidéken maradtak a legtovább (5,2 éjszaka).

A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyei a Villányi borvidéken voltak a legkelendőbbek, egy férőhelyre 81,9 vendégéjszaka jutott 2011-ben. Ebben a tekintetben a Pécsi borvidék a második helyen szerepelt 49,2-es mutatóval, majd a Tolnai (46,4), a Balatonboglári (26,5) és a Szekszárdi (22,0) következett.

***Üzleti célú egyéb szállásadás*[1]**

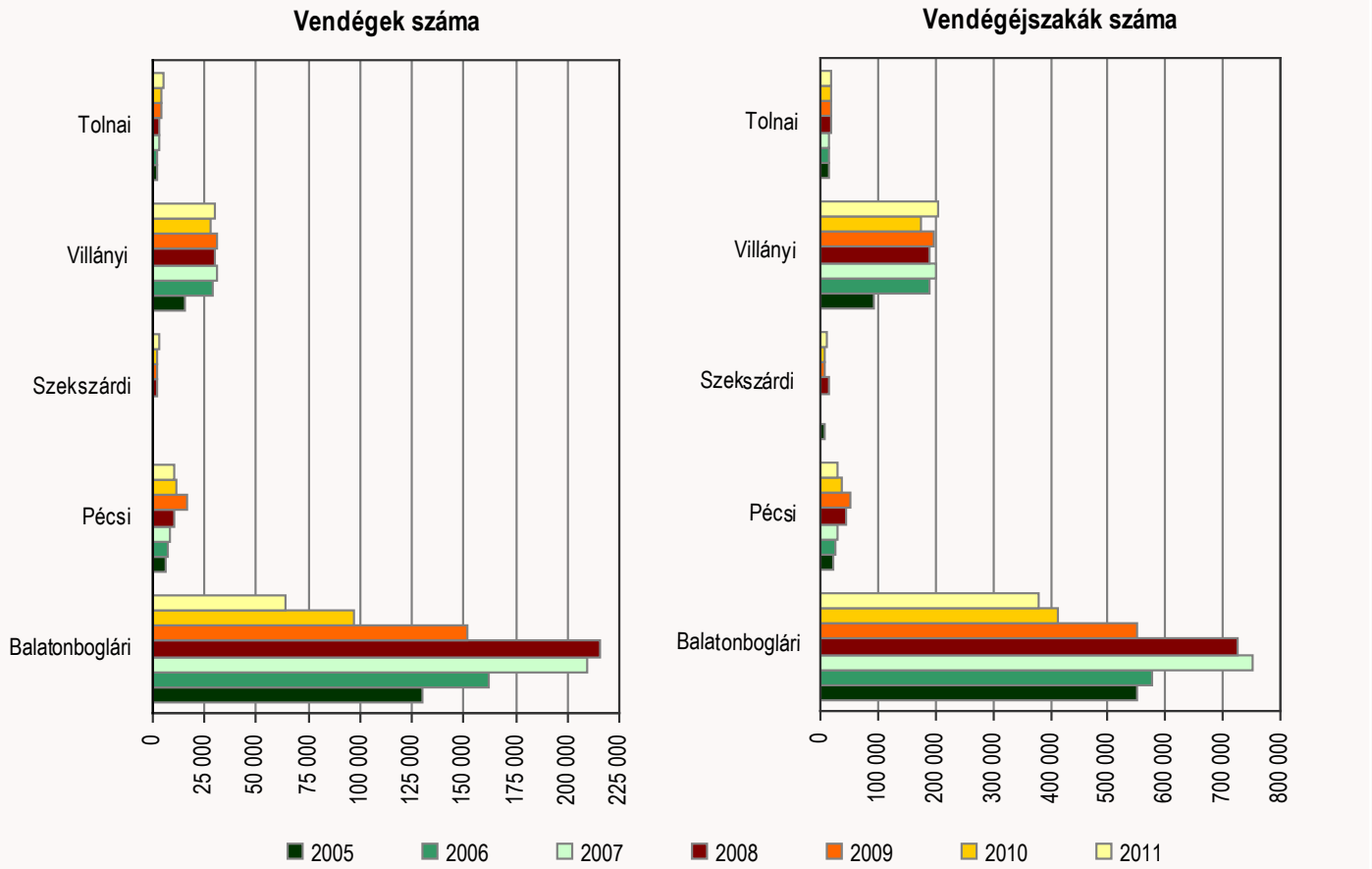
A régió borvidékein az **üzleti célú egyéb szállásadás** összes **férőhely**einek 71%-a Balatonboglár körzetében volt található a 2011. július 31-i állapot szerint. A mutató 2007 óta csökkenést mutat. A 2011. évi kapacitás (27,9 ezer férőhely) 22%-kal kevesebb, mint hat évvel korábban. Ezzel ellentétben a Villányi borvidéken a vizsgált időszakban 7%-os bővülés történt, 8,1 ezer szállás-férőhelyet tartottak nyilván, ami 21%-os részesedést jelentett a régió borvidékeinek kapacitásából. A fennmaradó 8%-on osztozott a Pécsi (1,4 ezer férőhely), a Tolnai (1,3 ezer) és a Szekszárdi (0,4 ezer) borvidék.

A Dél-Dunántúl borvidékeinek üzleti célú egyéb szállásadóit összesen 113 ezer **vendég** kereste fel 2011-ben, 27%-kal kevesebb, mint 2005-ben. Ez a forgalom valamivel több mint fele azon turisták számának, akik a régióban vettek igénybe ilyen típusú szállást. A Dél-dunántúli borvidékek összes vendégforgalmából 57%-kal részesedő balatonboglári körzetben szélsőséges változások történtek az elmúlt hat évben. 2005 és 2008 között kétharmaddal növekedett meg a vendégek száma a borvidék településein. A rákövetkező három év a zuhanás időszaka volt, a csúcsot jelentő vendégszám kevesebb mint harmadára zsugorodott. 2011-ben 64 ezer látogató kereste fel a balatonboglári borvidék szállásadóit. A 27%-os részesedéssel bíró Villányi borvidék adataiban nem mutatkoztak a válság jelei. A 2005. évi

1 2009-ig magánszállásadás, magán fizetővendéglátás.

5. ábra

Az üzleti célú egyéb szálláshelyek forgalmának alakulása a borvidékeken

vendégszámot egy év alatt sikerült megduplázni, majd a rákövetkező években szinten tartani, így 2011-ben 30 ezer fős forgalmat regisztráltak. A Pécsi borvidék 2009-ben érte el a legjobb eredményt, egy évvel később azonban – az Európa kulturális fővárosa rendezvény ellenére – jelentősen csökkent a vendégszám. Az üzleti célú egyéb szállásadókat 2011-ben 10 ezren keresték fel, másfélszer annyian, mint hat évvel korábban. A Szekszárdi és Tolnai borvidékek szállásadói lényegesen kisebb részesedéssel bírtak a vendégforgalomból, de figyelemre méltó az a két és félszeres növekedés, amelyet az elmúlt hat év során produkált mindkét térség. A Tolnai borvidéken 5 ezer, a Szekszárdin 3 ezer vendéget fogadtak 2011-ben.

A **külföldi vendégek száma** a vizsgált hat év alatt a harmadára csökkent le, 2011-ben 34 ezren keresték fel a régió borvidékeinek üzleti célú egyéb szállásait. Ezen belül Balatonboglár vonzáskörzetében ötödére, 18 ezerre esett vissza a számuk. A külföldről érkezettek aránya az összes vendég között a 2005. évi 64%-ról 27%-ra csökkent. A távolmaradó külföldieket 2008-ig hazai vendégek pótolták, de azt követően már azok körében is visszaesés következett be. Ennél lényegesen kedvezőbb folyamatok történtek a Villányi borvidéken, ahol 2009 után kisebb mértékű csökkenés indult el a külföldi vendégek számában, de 2005-höz képest így is 71%-kal többet (14 ezret) tudtak odacsábítani 2011-ben. Ezzel párhuzamosan a magyar turisták száma is hasonló módon változott, így a külföldiek aránya 50% körül mozgott. A Villányi borvidék turizmusának potenciálját jól jelzi, hogy a vendégszámban egyre közelebb került a Balaton-part vonzerejével is bíró Balatonboglári körzethez. A többi borvidéken kisebb arányt képviseltek a más országból érkezők az összes vendég között, a Pécsin 8, a Tolnain 21, a Szekszárdin 14%-ot.

A települések népességét is figyelembe véve 2011-ben a Villányi borvidék már megelőzte a balatonboglárit, az előbbi körzetben 1327 vendég jutott ezer helybeli lakosra, az utóbbiban csak 1035. Ugyanezen mutató a külföldi turistákra vonatkoztatva még nagyobb különbséget mutat, 626 illetve 284. A további három borvidék összes vendégre számított aránya nagyon hasonló értéket mutat, a Szekszárdi borvidéken 51, a Tolnain 47, a Pécsin 44.

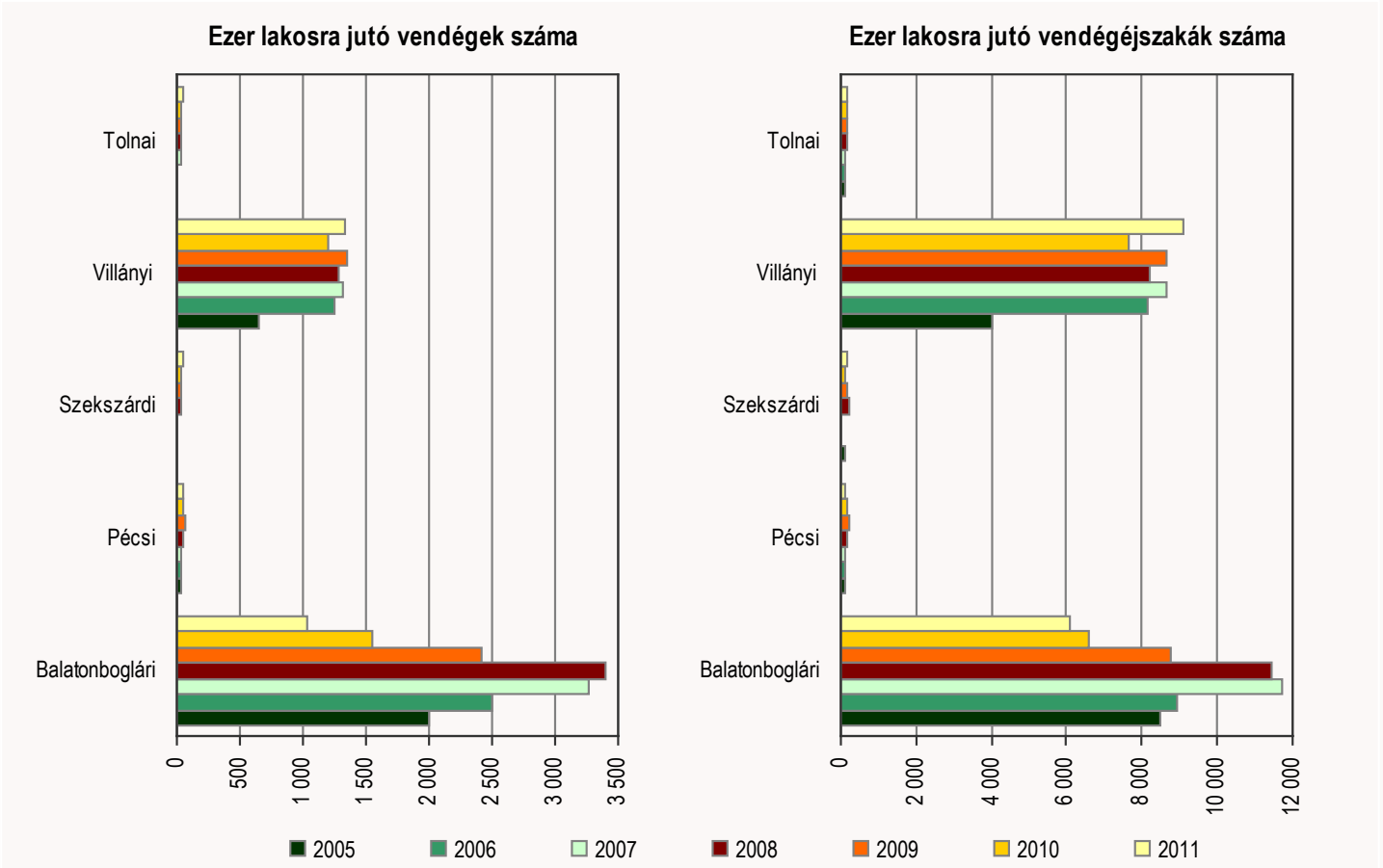
2011-ben a régió borvidékeinek üzleti célú egyéb szállásadóinál 639 ezer **vendégéjszaká**t töltöttek el a turisták, 7%-kal kevesebbet, mint hat évvel korábban. Ebből a Balatonboglári borvidéken 378 ezer éjszakát tartózkodtak a vendégek, ami mintegy kétharmada a 2005.évi forgalomnak, és alig több mint fele a 2007. évi csúcsnak. A 2011-ben 206 ezer vendégéjszakát regisztráló Villányi borvidéken a vizsgált időszakban növekvő tendenciát tudtak produkálni, és a hat évvel korábbi vendégéjszaka számot meg tudták duplázni. A további három borvidék 2011-ben csupán a fennmaradó 9%-nyi (55 ezer) vendégéjszakán osztozott. Ennek felét a Pécsi borvidéken töltötték el, ahol a Balatonboglárihoz hasonló csökkenő forgalmat szenvedtek el az utóbbi két évben. A 2005. évi bázishoz képest még így is ötödével több éjszakát könyveltek el a szállásadók, míg a Tolnai borvidéken 7%-os, a Szekszárdin 64%-os növekedést értek el a vizsgált időszakban.

A vendégéjszakák kétötödét (262 ezer éjszaka) **külföldi**ek vették igénybe 2011-ben, mely mutató alig több mint fele a hat évvel korábbinak. A csökkenést a Balatonboglári borvidéken történt súlyos, kétharmados visszaesés idézte elő, miközben a villányiak hat év alatt megkétszerezték forgalmukat. Előbbi borvidéken 132 ezer, utóbbin 120 ezer külhoni polgár által eltöltött éjszakát jegyeztek fel 2011-ben, ami összetételében a balatonboglári körzetben 35%-os, a villányiban 58%-os arányt jelentett. A Pécsi borvidéken 3,8 ezer, a Tolnain 5,8 ezer, a Szekszárdin 1,3 ezer éjszakát töltöttek el külföldiek.

Az **ezer lakosra jutó vendégéjszakák** számában a Villányi borvidék vezet 9110-zel, míg a Balatonboglári esetében 6070 ez a mutató, majd a Szekszárdi (163), a Tolnai (152) és a Pécsi (127) következik a sorban. A külföldiek által eltöltött éjszakákra számított mutató a Villányi esetében 5282, a Balatonboglárinál 2121.

6. ábra

Az üzleti célú egyéb szálláshelyek ezer lakosra jutó forgalmának alakulása a borvidékeken

Az **átlagos tartózkodási idő** a régió borvidékei közül a Villányiban volt a leghosszabb 2011-ben, 6,9 éjszaka. Ezen belül a külföldiek vonatkozásában is ez a térség vezetett 8,4 éjszakával. A növekvő vendégszám mellett a tartózkodási időt tekintve is sikeresek voltak Villányban, a hat évvel korábbihoz képest egy hazai vendég átlagosan 0,6, míg egy külföldi 1,2 éjszakával tovább maradt a szállásán. A Balatonboglári és Pécsi borvidéken is növekedett a tartózkodási idő mind a hazai, mind a külföldi turisták esetében, ugyanakkor a Szekszárdin és a Tolnain erős fogyatkozást tapasztaltak. A Villányi borvidék az egy üzleti célú egyéb szállás-férőhelyre jutó vendégéjszaka arányszámával is vezeti a régió borvidékeinek rangsorát, 25,4-es értéket számítottak 2011-re. A listán a Szekszárdi (22,3) majd Pécsi (19,9) borvidék következik. A Balaton vonzáskörzetében elterülő, valamint a Tolnai borvidék jelentős lemaradást mutat ezen férőhely-kihasználtsági mutató terén, előbbi 13,6, utóbbi 13,2-es értékkel.

Összefoglalás

A borvidékek szálláshelyeinek forgalomnövekedését a válság megtörte a 2008 utáni időszakban. A legnagyobb kapacitással és forgalommal a borvidékek közül a Balatonboglári rendelkezett az elmúlt évek nagyarányú veszteségei után is. A 2008. évi vendégszáma megfeleződött, vendégéjszakáinak száma pedig több mint harmadával zuhant vissza 2011-ig. Ebben a térségben a bor vonzerejénél nagyobb jelentőséggel bír a Balaton turistákat csábító hatása. A villányi körzetben a borturizmus szerepe döntő, de a harkányi gyógyfürdő is kiemelkedő forgalmat bonyolít. A válság ellenére ezen borvidéken még a növekedés jelei is mutatkoztak a szálláshelyek forgalmi adataiban. A vendégek számának alakulásában a Villányi borvidék az egyedüli, ahol a trendet tekintve folyamatos növekedést tudtak elérni. A vendégéjszakák számában viszont a Dél-Dunántúl minden borvidékére kiterjedő volt a visszaesés, a vendégek átlagos tartózkodási ideje rövidült. A Pécsi borvidéken a kereskedelmi szálláshelyek képviselik a nagyobb arányt az üzleti célú egyéb szállásadókkal szemben, mindkét típusnál csökkenő vendég- és vendégéjszaka számot regisztráltak. A forgalomból lényegesen kisebb arányban részesedő Tolnai borvidéken a vendégek száma stagnált, míg a vendégéjszakáké kismértékű visszaesést mutatott. A Szekszárdi borvidéken jelentős és folyamatos visszaesés történt az elmúlt években mind a vendégek, mind a vendégéjszakák tekintetében.

Függelék

A Dél-dunántúli borvidékekhez tartozó települések, 2011

Balatonboglári borvidék

Andocs
Balatonberény
Balatonboglár
Balatonendréd
Balatonkeresztúr
Balatonlelle
Balatonőszöd
Balatonszabadi
Balatonszemes
Böhönye
Csoma
Csurgó
Gyugy
Hollád
Kaposhomok
Kaposkeresztúr
Karád
Kercseliget
Kéthely
Kőröshegy
Kötcse
Látrány
Lengyeltóti
Marcali
Mosdós
Nagyberki
Ordacsehi
Somogysámson
Somogytúr
Somogyzsitfa
Szabadi
Szólád
Szőlősgyörök
Visz
Zamárdi

Pécsi borvidék

Babarc
Bár
Boda
Bóly
Botykapeterd
Cserkút
Dunaszekcső
Hásságy
Helesfa
Hosszúhetény
Ivánbattyán
Keszü
Kiskassa
Kővágószőlős
Kővágótöttös
Lánycsók
Máriakéménd
Mecseknádasd
Mohács
Monyoród
Mozsgó
Nagynyárád
Nagypeterd
Nyugotszenterzsébet
Olasz
Pécs
Pécsvárad
Szajk
Szederkény
Szemely
Szentlőrinc
Szigetvár
Versend

Szekszárdi borvidék

Alsónána
Alsónyék
Báta
Bátaszék
Decs
Harc
Kakasd
Kéty
Medina
Őcsény
Sióagárd
Szálka
Szekszárd
Várdomb
Zomba

Tolnai borvidék

Aparhant
Bátaapáti
Bikács
Bonyhád
Bonyhádvarasd
Bölcske
Dunaföldvár
Dunaszentgyörgy
Dúzs
Felsőnyék
Grábóc
Gyönk
Györe
Györköny
Hidas
Hőgyész
Iregszemcse
Izmény
Kisdorog
Kismányok
Kisvejke
Kölesd
Lengyel
Madocsa
Magyarkeszi
Mórágy
Mőcsény
Mucsfa
Mucsi
Nagydorog
Nagymányok
Nagyszékely
Nagyszokoly
Ozora
Paks
Pincehely
Sárszentlőrinc
Simontornya
Tamási
Tengelic
Tevel
Tolna
Tolnanémedi
Váralja
Závod

Villányi borvidék

Bisse
Csarnóta
Diósviszló
Harkány
Hegyszentmárton
Kisharsány
Kistótfalu
Márfa
Nagyharsány
Nagytótfalu
Palkonya
Siklós
Szava
Túrony
Villány
Villánykövesd
Vokány

További információk, adatok (linkek):

Táblázatok

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 34. szám 2013. május 3.
2013/34
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/4

A lakásépítések főbb jellemzői a Dél-Dunántúlon, 2012

Dél-Dunántúlon 2012-ben összesen 743 lakás épült, az egy évvel korábbinál 7,2%-kal kevesebb. A csökkenés az országos átlagnál mérsékeltebb volt, országosan ugyanis ezen időszak alatt mintegy 17%-os visszaesés következett be. A térség helyzete a 7 tervezési-statisztikai régió közül egyike volt a legkedvezőtlenebbeknek, tekintve, hogy 4 régióban az egy évvel korábbihoz képest növekedés mutatkozott, a dél-dunántúlinál számottevőbb mérséklődésre pedig csupán Közép-Magyarországon, illetve Közép-Dunántúlon került sor (előbbiben 31, utóbbiban 27%-kal zuhant vissza az építési kedv).

1. tábla

A települések megoszlása lakásépítés szerint 2012, %

Kistérség, térség	A községek		A városok		Az összes település	
	aránya a térség azonos településtípusán belül, ahol					
	épült	nem épült	épült	nem épült	épült	nem épült
	lakás					
Komlói	16,7	83,3	100,0	–	21,1	78,9
Mohácsi	31,7	68,3	100,0	–	34,9	65,1
Pécsi	27,0	73,0	100,0	–	30,8	69,2
Pécsváradi	11,1	88,9	100,0	–	15,8	84,2
Sásdi	8,0	92,0	100,0	–	14,8	85,2
Siklósi	4,0	96,0	66,7	33,3	7,5	92,5
Szentlőrinci	21,1	78,9	100,0	–	25,0	75,0
Szigetvári	2,2	97,8	–	100,0	2,2	97,8
Sellyei	–	100,0	–	100,0	–	100,0
Baranya megye	**12,9**	**87,1**	**78,6**	**21,4**	**15,9**	**84,1**
Balatonföldvári	58,3	41,7	100,0	–	61,5	38,5
Csurgói	5,9	94,1	–	100,0	5,6	94,4
Fonyódi	25,0	75,0	66,7	33,3	36,4	63,6
Kaposvári	11,5	88,5	50,0	50,0	13,0	87,0
Lengyeltóti	44,4	55,6	–	100,0	40,0	60,0
Marcali	10,8	89,2	100,0	–	13,2	86,8
Siófoki	62,5	37,5	100,0	–	70,0	30,0
Tabi	8,7	91,3	100,0	–	12,5	87,5
Barcsi	–	100,0	100,0	–	3,8	96,2
Kadarkúti	–	100,0	–	100,0	–	100,0
Nagyatádi	–	100,0	100,0	–	5,6	94,4
Somogy megye	**13,5**	**86,5**	**62,5**	**37,5**	**16,7**	**83,3**
Bonyhádi	26,3	73,7	50,0	50,0	28,6	71,4
Paksi	25,0	75,0	100,0	–	35,7	64,3
Szekszárdi	39,1	60,9	33,3	66,7	38,5	61,5
Tamási	3,4	96,6	33,3	66,7	6,3	93,8
Dombóvári	–	100,0	100,0	–	6,3	93,8
Tolna megye	**18,4**	**81,6**	**54,5**	**45,5**	**22,0**	**78,0**
Dél-Dunántúl	**14,0**	**86,0**	**65,9**	**34,1**	**17,3**	**82,7**

Dél-Dunántúl megyéi a lakásépítési hajlandóságot illetően meglehetősen differenciált képet mutatnak. Baranyában a térség átlagánál számottevőbb (23%-os) csökkenés következett be, miközben Somogyban (közel 10%-os) emelkedésre került sor. Tolnában gyakorlatilag stagnált a lakásépítkezés, 2012-ben 119 lakás létesült, eggyel kevesebb, mint az azt megelőző esztendőben, ami 0,8%-os fogyásnak felel meg.

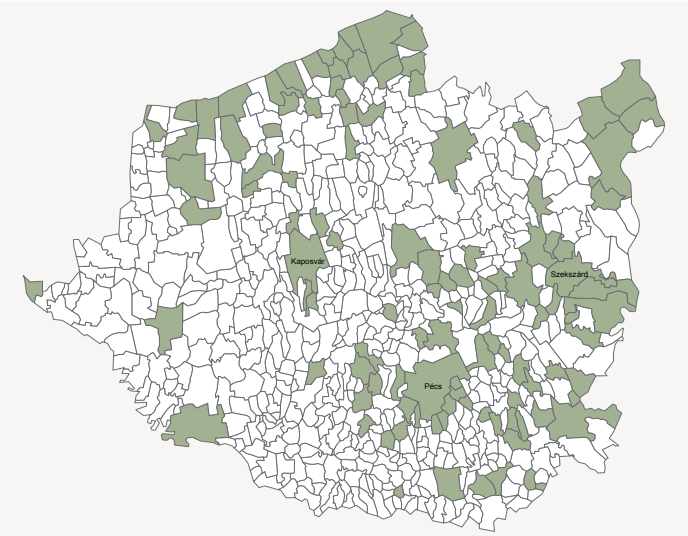
A megcsappant lakásépítési kedvet jelzi, hogy a dél-dunántúli települések 83%-ában egyetlen lakást sem vettek használatba az elmúlt esztendő során. A lanyha építési kedv elsősorban a falvakban mutatkozott meg, amelyeknek a 86%-ában nem adtak át új lakást. A városokat ennél jóval élénkebb beruházási tevékenység jellemezte, ezeknek „csupán" 34%-a nélkülözte az építkezéseket. A lakáspiacon bekövetkezett kedvezőtlen változásokra utal – egyebek mellett az a körülmény is – hogy míg 2011-ben a régióban öt olyan város akadt, ahol nem épült lakás, addig 2012-re számuk 14-re emelkedett. E növekedés oly módon ment végbe, hogy a jelzett öt városban nem csak 2011-ben, hanem 2012-ben sem folyt lakásépítés, azaz ezekben már minimum két (de esetenként ennél több) éve hiánytevékenységnek számított az új otthonok létrehozása, 2012-ben pedig ezeken túl hét újabb város is a „nem építkező" települések közé került. Az említett öt város Baranyában Sellye, Somogyban Balatonboglár, Csurgó és Igal, Tolnában pedig Gyönk volt, ezek mellé lépett be 2012-ben a baranyai Harkány és Szigetvár, a somogyi Kadarkút, Lengyeltóti és Nagybajom, valamint a tolnai Bátaszék, Nagymányok, Simontornya és Tolna. Mindezt figyelembe véve megállapítható, hogy a városi lakásépítéseket tekintve ez utóbbi megye helyzete a legmostohább, itt ugyanis a 11 város 46%-a volt olyan, amely egyetlen új lakással sem gyarapodott az elmúlt esztendőben, míg ugyanez Somogyban a 16 városnak „csupán" 38, Baranyában pedig a 14 városnak „mindössze" 21%-áról volt elmondható. A dél-dunántúli falvaknak 2012-ben – amint az előzőekben szó volt róla – a 86%-ában nem került sor egyetlen új lakás átadására sem. A községeket tekintve a megyék sorrendje épp fordítottja a városok esetében vázoltnak, a legrosszabb helyzet Baranyában mutatkozott, ahol 87%-ra rúgott az újonnan épített lakással nem rendelkező falvak aránya, a legelőnyösebb pedig Tolnában ahol ugyanez 82%-ot tett ki. Somogy a régiós átlaghoz hasonló arányszámmal volt jellemezhető.

Az egyes megyéken belül **kistérségenként** igen jelentős területi differenciák figyelhetők meg. A skála egyik oldalát tekintve mindenütt található olyan településcsoport, amelynek valamennyi községe nélkülözte tavaly a lakásberuházásokat. Ilyen Baranyában a Sellyei, Somogyban a Barcsi, a Kadarkúti és a Nagyatádi, Tolnában a Dombóvári kistérség. Ezek kedvezőtlen helyzete (egyebek mellett) aprófalvas településszerkezetükkel, hátrányos gazdasági helyzetükkel hozható összefüggésbe, az építések elmaradásában esetükben az elvándorlások, az idősödő korösszetétel, az alacsony iskolai végzettség, a magas munkanélküliség, a rossz jövedelmi viszonyok, valamint az ellátottság hiányosságai mind meghatározóak lehetnek. A skála másik oldalán részben megyeszékhelyeket magukba foglaló kistérségek, nevezetesen a Pécsi és a Szekszárdi kistérség, részben Balaton-parti településcsoportok, így a Balatonföldvári és a Siófoki kistérség említhető. Pécs és Szekszárd környékén a községeknek sorrendben „csak" 73, illetve 61%-ából hiányoztak az új építésű lakások, a két balatoni térségben pedig még ennél is kisebb hányadukból, Balatonföldvár

körzetében csupán 42, Siófok környékén pedig mindössze 38%-ából. Előbbi két településcsoportban a lakásberuházással érintett falvak viszonylagosan széles köre a megyeszékhelyekről a környező településekre irányuló migrációval, utóbbi két kistérségben pedig a Balaton vonzerejével, e térségek viszonylagosan kedvező gazdasági helyzetével, jelentős idegenforgalmával függ össze, de szerepet játszhat benne az a körülmény is, hogy a kedvezőbb adózási feltételek miatt nyaralójukat jó páran családi háznak minősítve építik fel, így tulajdonképpen a nyaralóépítések egy része is lakásépítésként jelenik meg.

1. ábra

Lakásépítés által érintett települések, 2012

Némiképp árnyaltabb képet kapunk az elmúlt év építkezéseiről, ha az elkészült lakások számát a lélekszámhoz viszonyítjuk.[1] Ennek alapján megállapítható, hogy a régióban az országosnál kisebb intenzitású volt ez a tevékenység, tízezer lakosra ugyanis a Dél-Dunántúlon tavaly összesen 8,0 újonnan létesült lakás jutott, miközben az ország egészében 10,6. A 7 tervezési-statisztikai térséget vizsgálva megállapítható, hogy az e téren felállított rangsorban a régió folyamatosan csúszik lefelé. Ezt tükrözi, hogy a 2010. évi harmadik hellyel szemben 2011-ben már csak az ötödik, tavaly pedig csupán a hatodik (azaz utolsó előtti) helyet mondhatta magáénak a Dél-Dunántúl. Ennél visszafogottabb intenzitással egyedül Észak-Magyarországon folytak az építkezések, a fajlagos mutató e térségben 5,1-et tett ki.

A régió megyéi közül Somogyban mutatkozott a legerőteljesebb építési kedv, itt tízezer főre 10,7 új otthon jutott, ezt Baranya követte 7,3, majd pedig Tolna 5,2 mutatóértékkel.

Az új lakások **építtetők** szerinti összetételéről elmondható, hogy továbbra is a magánerő a meghatározó, a vizsgált időszakban a lakások közel kétharmada létesült ennek igénybevételével. Emellett a vállalkozások szerepvállalása volt még számottevő, amelyek az új otthonok 35%-át építtették. E struktúra az országoshoz nagyjából hasonló volt, amennyiben az építtetői piacon a két főszerepet a régióban és az ország egészében ugyanazok játszották. Különbség csupán az arányszámok nagyságában mutatkozott, térségünk lakásépítkezéseiben a természetes személyek kisebb, a vállalkozások nagyobb jelentőséggel bírtak, mint Magyarországon átlagosan.

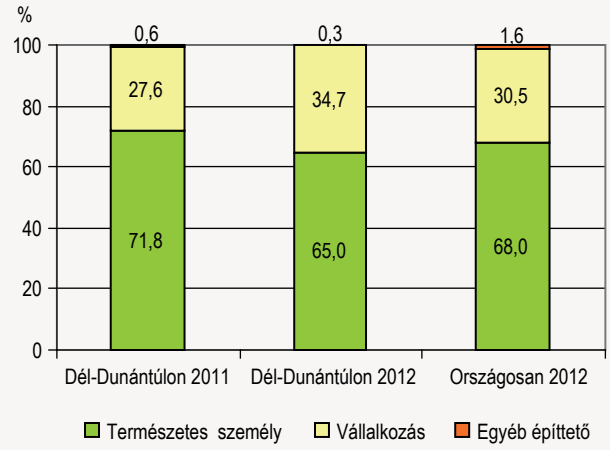
Az építtetői struktúra az egy évvel korábbihoz viszonyítva a régióban kismértékben módosult, valamelyest erősödött a vállalkozások jelenléte ugyanakkor a magántőke veszített súlyából.

Dél-Dunántúl 3 megyéje közül Tolnában a magánerő, Somogyban a vállalkozások részvétele volt az átlagosnál erőteljesebb. Az új lakásoknak az előbbi megyében valamivel több, mint háromnegyedét magánszemélyek, utóbbiban 41%-át vállalkozások finanszírozták. Baranyában az építtetői kör nagyjából a régiós átlaghoz hasonlóan alakult.

[1] 2012. év eleji népességgel számolva.

2. ábra

Az épített lakások megoszlása építtetők szerint

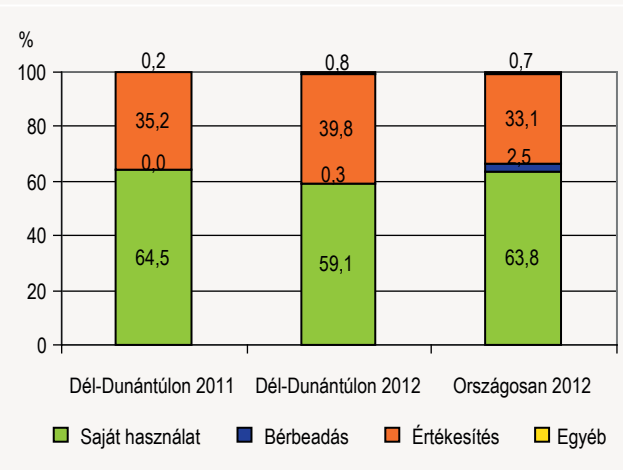

Az építtetői kör markánsan tükröződik az **építkezések céljában** is. A magánerő és a gazdasági szervezetek meghatározó jelenlétéből egyenesen következik a célok közt a saját használat, illetve az értékesítés elsődlegessége. A vizsgált időszak alatt az új otthonoknak a régióban – az országosnál valamivel kisebb hányada – 59%-a készült saját használatra, értékesítésre pedig 40%-ukat szánták, ami 7 százalékponttal meghaladta az országos átlagot. A fennmaradó egy százalékot a bérbe-, valamint a szolgálati használatba adás céljából létesített lakások tették ki.

Az építtetői kör összetételének módosulása pontosan nyomon követhető az építési célok átalakulásában is. A két fő cél – akárcsak a két fő építtető – esetében ellentétes irányú változás ment végbe. A saját használatra szánt lakások részaránya – a 2011. évi 65%-ról 5 százalékponttal – visszaesett (emlékeztetőül: ugyanezen időszak alatt a magánerő szerepe is mérséklődött), miközben az eladási szándékkal építetteké (párhuzamosan a vállalkozások lakáspiaci terjeszkedésével) – ugyancsak 5 százalékponttal – emelkedett.

3. ábra

Az épített lakások megoszlása építési cél szerint

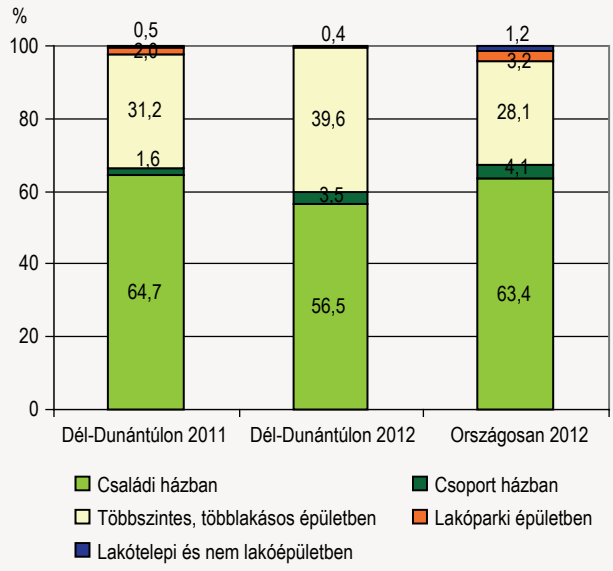

A saját használat céljából létrehozott otthonok aránya a régió egészén belül – ez esetben is követve az építtetői kört – Tolnában, az értékesítésre szántaké pedig Somogyban volt a három megye közül a legszámottevőbb. Az építtető nem csak az **építkezés** célját, hanem annak **formáját** is determinálja. A lakásberuházók között a természetes személyek meghatározó jelentősége, az építési célokon belül pedig a saját használat korábbiakban vázolt túlsúlya eleve meghatározta azt, hogy a régióban a lakásépítések

többsége (57%-a) családi házas formában valósult meg. Emellett a többszintes, többlakásos épületben lévő új otthonok aránya volt számottevő, ez 40%-ot ért el. Csoport-házban csak elvétve létesült lakás, szám szerint 26, ami az összes építés valamivel több, mint 3%-át jelentette. Említést érdemel, hogy 2012-ben a Dél-Dunántúlon lakótelepi, illetve lakóparki lakás egyáltalán nem épült (2011-ben utóbbi még előfordult a régióban).
Az ország egészében ugyancsak a családi házas, valamint a többszintes, többlakásos építési mód volt a legelterjedtebb, területi különbség ezúttal is az arányok nagyságában jelentkezett. Országosan családi házas formában a lakásoknak valamivel nagyobb, többszintes, több lakásos formában ugyanakkor jóval kisebb hányada készült, mint Dél-Dunántúlon. A régióval ellentétben az ország egészében lakótelepi, illetve lakóparki lakás is létesült, igaz, hogy szám szerint nem sok, előbbiből mindössze 73, s utóbbiból is csak 335 épült fel (összesen belüli arányuk sorrendben 0,7, illetve 3,2%-ot tett ki).
Az előző esztendőhöz viszonyítva 2012-ben említést érdemlő változás csak a fentiekben kiemelt 2 fő formát tekintve következett be. E változás abban körvonalazható, hogy valamivel ritkábbá vált (8 százalékponttal visszaesett) a családi házas, ugyanakkor gyakoribb lett (szintén 8 százalékponttal bővült) a többszintes, többlakásos formában történő építkezés.

4. ábra

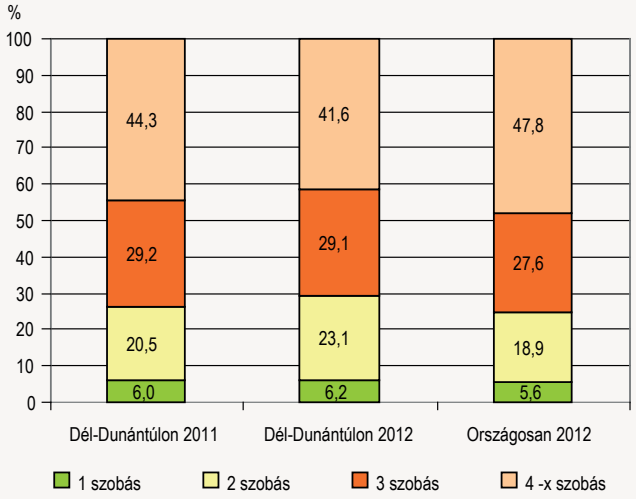
Az épített lakások megoszlása építési forma szerint

A dél-dunántúli megyékben a családi házas építkezés elsősorban Tolnára volt jellemző (az arányszám itt 71%-ot tett ki). Ugyanakkor a többszintes, több lakásos megvalósítási mód Somogyban terjedt el leginkább, ahol az új otthonok közel fele (47%-a) ilyen épületben került átadásra.
A **szobaszám** szerinti összetételről elmondható, hogy a régióban épített lakások általában magas szobaszámmal létesültek, 40%-ot meghaladó hányaduk 4, vagy annál több szobával rendelkezett. A 3 szobás lakások megközelítőleg 30%-ot tettek ki, és nagyjából ekörül alakult az egy, illetve két szobával építettek együttes aránya is (előbbi 6, utóbbi 23% volt).
A régió ezen struktúráját vizsgálva kitűnik, hogy az nagyban hasonlít az ország egészében fennálló helyzethez, e tekintetben is csak az arányszámok nagysága az, amiben némi különbség tapasztalható közöttük. A 4, illetve több szobás lakások aránya a Dél-Dunántúlon néhány (szám szerint 6) százalékponttal alacsonyabb volt az országos átlagnál, miközben a háromszobásoké kissé, az egy-két szobásoké pedig jelentősebben meghaladta azt.
2011-hez viszonyítva az összetételben kismértékű átrendeződés figyelhető meg. A 4 és több szobás lakásméret – mint a fentiek is mutatták – változatlanul meghatározó maradt ugyan, ám jelentősége valamelyest mérséklődött. Az összes építetten belül az ilyen szobaszámú lakások aránya 2012-re közel 3 százalékponttal visszaesett, ugyanennyivel nőtt viszont a két szobásaké (az egy, illetve 3 szobával rendelkezőké lényegében nem változott).

5. ábra

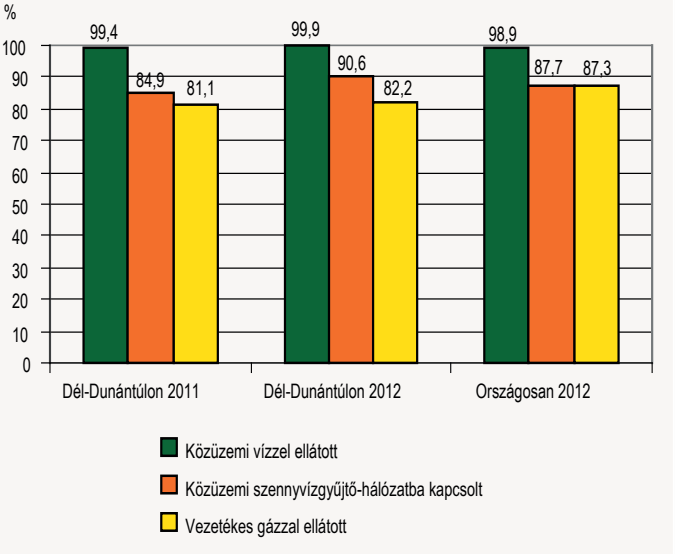
Az épített lakások megoszlása szobaszám szerint

A jellemző lakásnagyság a térség mindhárom megyéjében a minimum 4 szobás volt. Ez a legmarkánsabban Tolnában mutatkozott meg, ahol az új otthonok 56%-a volt ilyen adottságú. Baranyában 44, Somogyban 35%-uk rendelkezett ennyi szobával. Hasonló differenciákat találunk a másik végponton is. Ez esetben Somogy tűnik ki azzal, hogy itt az épített lakások viszonylag jelentős részében (38%-ában) maximum 2 szoba került kialakításra (ez Baranyában 22%, Tolnában 24%-ukról mondható el).
Az épített lakások **alapközművei** közül a vízhálózat kiépítettsége úgyszólván teljeskörű volt. Dél-Dunántúlon az elmúlt év folyamán átadott új otthonok egy kivételével mind rácsatlakoztak a közüzemi vízhálózatra, ami az országos átlagnál (99%) némileg kedvezőbb (gyakorlatilag 100%-os) ellátottságot jelent. Közcsatornával – ugyancsak az országosnál (88%) nagyobb hányaduk – több mint kilenctizedük rendelkezett. Korlátozottabb viszont a vezetékes gázellátottság, a régióban a 2012-ben épített lakások 82%-ában használhattak a lakók hálózaton keresztül érkező gázt, mintegy 5 százalékponttal kisebb hányadukban, mint az országban általában.

6. ábra

Az épített lakások közműellátottsága

2011-hez képest a vízellátás terén említést érdemlő változás nem következett be, hiszen a régióban már akkor is majdnem mindegyik új lakás rendelkezett közműves ivóvízzel, javult viszont (mintegy 6 százalékponttal) a közcsatornával létesített lakások aránya. Nem ilyen mértékben ugyan, de szintén bővülés tapasztalható a vezetékes gázellátásban is, az új lakásoknak – az egy évvel korábbi 81% helyett – tavaly a 82%-a csatlakozott a gázcsőhálózathoz. A visszafogottabb fejlődésben vélhetően a gáz árának közelmúltban bekövetkezett jelentős mértékű drágulása áll, ami a lakosságot más energiaforrások felé fordította.

A régió három megyéje közül Somogy helyzete ítélhető a legkedvezőbbnek, az épített lakások közműves vízellátottsága úgyszólván teljes körű (a vezetékes ivóvíz itt mindössze egyetlen lakásból hiányzott), csatornázottsága és vezetékes gázzal való felszereltsége pedig a térségen belül a legmagasabb (sorrendben 95, illetve 84%-os) volt. Baranyában a csatornázott, Tolnában pedig a vezetékes gázzal rendelkező új otthonok aránya maradt el a régió, illetve a másik két megye átlagától.

A közműellátottságot tekintve általánosságban megfigyelhető folyamat, hogy a csatornázottság a vízellátást némileg meghaladó mértékben bővül. Ez a jelenség az épített lakásokat illetően is tapasztalható, aminek következtében körükben is – csakúgy, mint általában a lakásállomány egészében – kissé javult az ún. **közműolló**. A régióban az egy évvel ezelőtti 85,4%-kal szemben 2012-ben 90,7%-ot tett ki az épített lakások között azoknak az aránya, amelyeket létrehozásuk során a víz- és csatornahálózathoz egyaránt csatlakoztattak. Ez az országosnál kedvezőbb helyzetre utal, az ország egészében ugyanis a dél-dunántúlinál 2,0 százalékponttal alacsonyabb, 88,7% volt a két alapközművel egyidejűleg rendelkező új otthonok hányada 2012-ben.

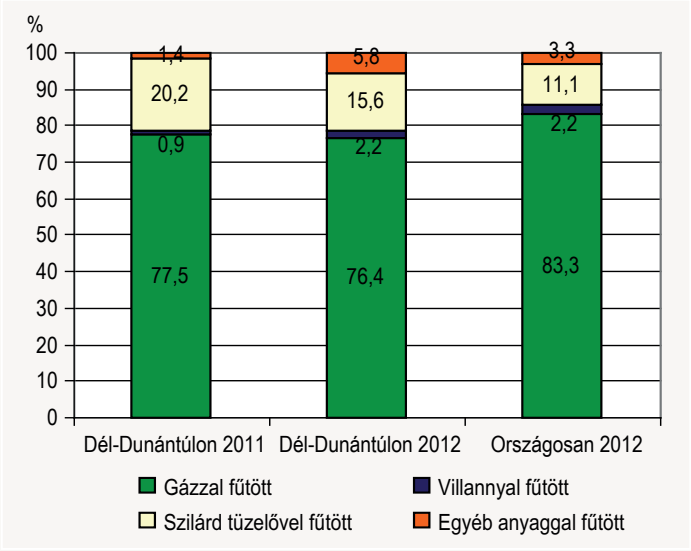
A térségen belül – az épített lakásokat tekintve – az olló Baranyában tekinthető a legnyitottabbnak, itt tavaly 86,3, Tolnában ennél kicsit zártabb, 89,1, Somogyban pedig a relatíve legkedvezőbb, 95,0%-os volt.

Az épített lakások **fűtését** a leggyakrabban gáz igénybevételével oldották meg, a régióban több mint háromnegyed részükben ez biztosította a lakások hőellátását. Emellett a szilárd tüzelőanyag használata fordult még elő jelentősebb mértékben (16%), villanyfűtéssel csak elvétve (2,2%-ban), olajjal pedig egyáltalán nem lehetett találkozni. (Az épített lakások fennmaradó 5,8%-ában ún. „egyéb anyaggal" fűtöttek.) Országosan is ezek a jellemzők voltak megfigyelhetők, különbségek itt is csak az arányszámok nagyságában mutatkoztak. Az ország egészében a gázfűtéses új lakások hányada jóval magasabb, a szilárd tüzelővel fűthetőké pedig alacsonyabb volt, mint a Dél-Dunántúlon.

A két fő fűtési módozat közül a gázfűtéses új lakások aránya 2011-hez képest kismértékben, mintegy másfél százalékponttal nőtt (mint a későbbiekben szó lesz róla, kizárólag Somogy megyének köszönhetően), miközben a szilárd fűtőanyagot felhasználóké ezt meghaladó mértékben (közel 3 százalékponttal) visszaesett.

7. ábra

Az épített lakások fűtése

A gáz használata korábban Baranyában volt a legáltalánosabb, 2012-ben azonban itt is, valamint Tolnában is visszaesett az épített lakások közül a gázfűtéssel ellátottak száma és aránya egyaránt. Ezzel szemben Somogyban ezen otthonok száma egynegyedével, hányada pedig 10 százalékponttal emelkedett. Ily módon tavaly az első helyre már Somogy került, ahol az elkészült lakások 80%-a gázfűtéses volt, míg Baranyában ez 77, Tolnában pedig 64%-ukról volt elmondható.

A fűtést illetően említést érdemel még, hogy Dél-Dunántúlon – csakúgy, mint országosan – a fűtőberendezések közül a radiátor számított a legelterjedtebbnek, a felépült lakásoknak 2012-ben valamivel több, mint kétharmadában ez szolgáltatott meleget a bentlakók számára. Ezt a padlófűtés követte, amit az új otthonok egynegyedében alkalmaztak. Ezeken kívül a hagyományos kályhák játszottak még jelentősebb szerepet, az átadott lakások 5%-ában voltak megtalálhatók. (Lég-, illetve konvektoros fűtés viszonylag ritkán fordult elő, az új otthonok 2%-ában volt csak fellelhető.) Megjegyzendő, hogy a régióban létesített lakásokban a hőellátást valamivel ritkábban oldották meg radiátorral, és gyakrabban padlófűtéssel, mint az ország egészében. 2011-hez képest az előbbi fűtőberendezés kissé visszaszorult, utóbbi ellenben nagyobb teret nyert (ugyancsak mérséklődött a hagyományos kályhák használata is).

A három megye közül Tolnában a padlófűtés, Somogyban a radiátor és a kályha, Baranyában pedig a légfűtés magas hányada érdemel kiemelést (a megfelelő arányok sorrendben 37,0, 72,9, 7,4, illetve 3,2%-ot tettek ki).

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 40. szám 2013. június 5.
2013/40
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/5

A család-struktúra változásának területi jellemzői a Dél-Dunántúlon

A háztartásokra és családokra, mint a társadalmi együttélés alapsejtjeire, és ezeknek típusaira, összetételére irányuló vizsgálódások világszerte egyre nagyobb súllyal jelentkeznek a népszámlálások felvételi és feldolgozási programjában. Magyarországon az 1949. évi népszámlálás alkalmával valósult meg az első olyan, egész országra kiterjedő háztartás- és családstatisztikai összeírás, melynek feldolgozása meg is történt. (Az 1941. évi népszámlálás adatainak feldolgozását ugyanis a második világháború meghiúsította.) Jelen elemzésünkben megkíséreljük összefoglalni azokat a legjelentősebb változásokat, amelyek az elmúlt két évtizedben leginkább jellemezték a családok nagyságát és összetételét, elsősorban a Dél-Dunántúlon és annak három megyéjében. Vizsgálódásunk alapját az 1990–2011. évi népszámlálások adatai képezik.

A **család**[1] életútjának állomásai elsődlegesen a népmozgalmi eseményekben gyökereznek. Minden házasságkötés alkalmával egy új család jön létre, a gyermekek születése a családok növekedésében jut kifejezésre, míg a válás és a halálozás a családok felbomlását, esetlegesen megszűnését okozza. A családok életfolyamata mintegy szintetizálja a demográfiai eseményeket. Az elmúlt két évtizedben a családok demográfiai struktúrájának leglényegesebb változásai mind országosan, mind régiós vonatkozásban a családok számának és méretének csökkenése, valamint összetételbeli átrendeződése voltak.

1. tábla

A családok és a családokban élők száma, valamint az átlagos családnagyság alakulása a Dél-Dunántúlon

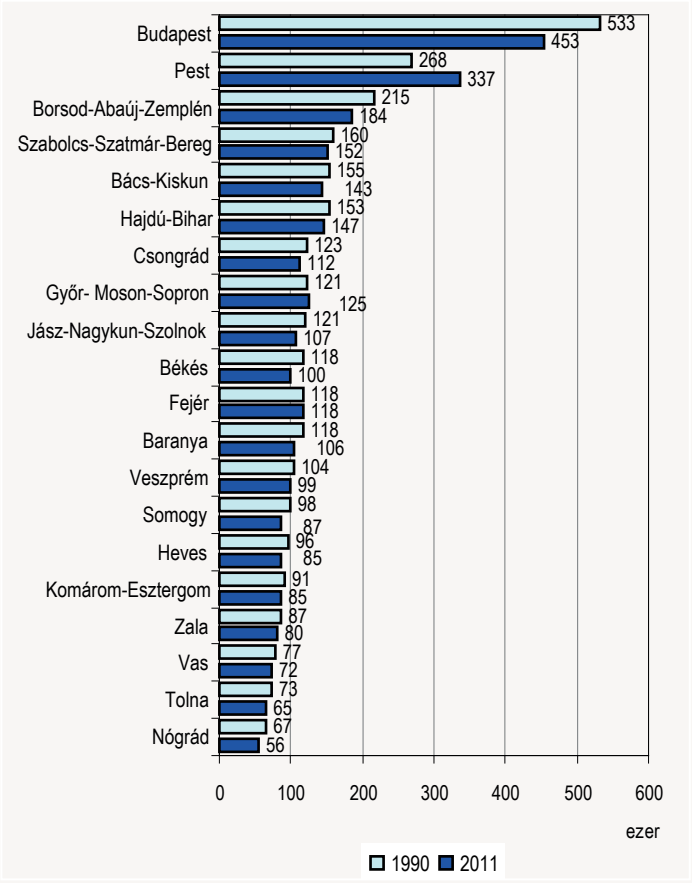
Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		1990		
Családok száma	118 060	98 182	72 529	288 771
Családban élők száma	339 274	283 258	212 131	834 663
Száz családra jutó családtag	287	289	292	289
		2011		
Családok száma	105 646	87 269	64 902	257 817
Családban élők száma	297 809	246 938	184 002	728 749
Száz családra jutó családtag	282	283	284	283
		2011. év az 1990. évi százalékában		
Családok száma	89,5	88,9	89,5	89,3
Családban élők száma	87,8	87,2	86,7	87,3
Száz családra jutó családtag	98,3	97,9	97,3	97,8

A 2011. évi népszámlálás időpontjában közel 258 ezer családot írtak össze a Dél-Dunántúlon, 11%-kal kevesebbet, mint 1990-ben. A családi kötelékben élők száma ezt meghaladó mértékben, 13%-kal csökkent, melynek hatására a családok átlagos nagysága is szűkült. (Országosan ugyanekkor a régiós tendenciával megegyező irányú változások mentek végbe, a családszám átlagosan 6, a benne élőké pedig 8%-kal csökkent.) A Dél-Dunántúl három megyéje közül a családszám Somogyban, a családban élők száma pedig Tolnában fogyatkozott régiós átlagot meghaladó mértékben a vizsgált két cenzus között.

Meg kell azonban említenünk, hogy hazánk 19 megyéje közül kettőben növekedett, egyben pedig stagnált a családok száma. Győr-Moson-Sopron megyében 2011-ben 3%-kal, míg Pest megyében – a pozitív vándorlási egyenlegnek köszönhetően – 26%-kal több családot regisztráltak, mint húsz évvel korábban. Fejér megyében mindkét megfigyelt évben változatlanul 118 ezer közelében alakult a családok száma.

1. ábra

A családok száma

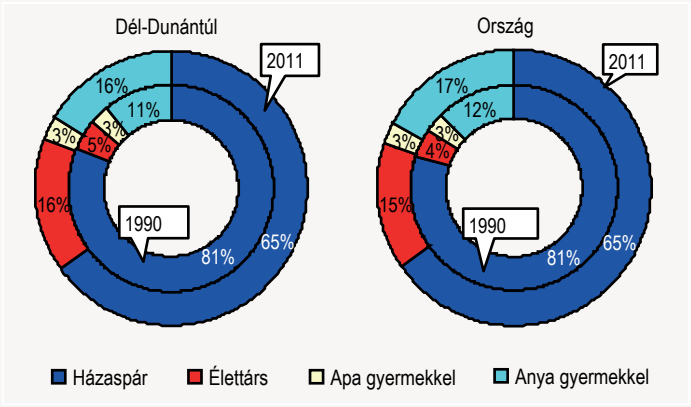

[1] A család a házastársi, vagy élettársi, illetve vérségi kapcsolatban együtt élők legszűkebb körét jelenti. Amikor családot említünk, a gyermekkel, vagy gyermek nélkül együtt élő házaspárokra, élettársi kapcsolatban élőkre, illetve a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre gondolunk. A különböző családi állású személyek közül a férj, feleség, élettárs, apa, anya, valamint a nőtlen, hajadon családi állapotú gyermek biztosan tagja egy családnak, a többi családi állású személy (pl. felmenő, egyéb vagy nem rokon) a családnak nem, csak a háztartásnak tagja.

A családok **összetétel**ének[2] fő vonásaiban történt jellegzetes változások bemutatásához szintén a két évtizeddel ezelőtti és a legutóbbi, 2011-es népszámlálás adatait hasonlítottuk össze. Ennek oka, hogy a magyar népszámlálások és mikrocenzusok történetében először az 1990. évi népszámlálás alkalmával fordult elő, hogy a házasságon és az élettársi kapcsolaton alapuló családok adatait a Központi Statisztikai Hivatal külön is megjelentette. (Addig az élettársi kapcsolatokat a házaspár alkotta családokkal együtt mutatták ki, mivel az adatfelvétel módszere a házaspároktól elkülönülő feldolgozásukra nem adott lehetőséget.) A Dél-Dunántúlon az országossal közel megegyezően alakult a családok összetétele mindkét vizsgált népszámlálás alkalmával. Az 1990. évi adatok tanúsága szerint a családok négyötödében (81%-ában) házaspárok éltek együtt gyermekkel vagy anélkül, a családok mindössze 5%-ában volt jellemző az élettársi viszony, az egyszülős családok száma pedig 14%-ot tett ki. Ehhez képest a legutóbbi cenzus már a házasságon kapcsolatok jelentős visszaeséséről és ezzel párhuzamosan az élettársi kapcsolatok, illetve a csonka családok számának növekedéséről adott számot. Ezek a változások részben azzal függnek össze, hogy a házasságok mérlege már hosszabb ideje negatív. Több házasság szűnik meg válás vagy halálozás által, mint amennyit megkötnek. Ezt a tartósnak mutatkozó, rendkívül kedvezőtlen folyamatot csak némileg képes ellensúlyozni az élettársi kapcsolat térnyerése.

2. ábra

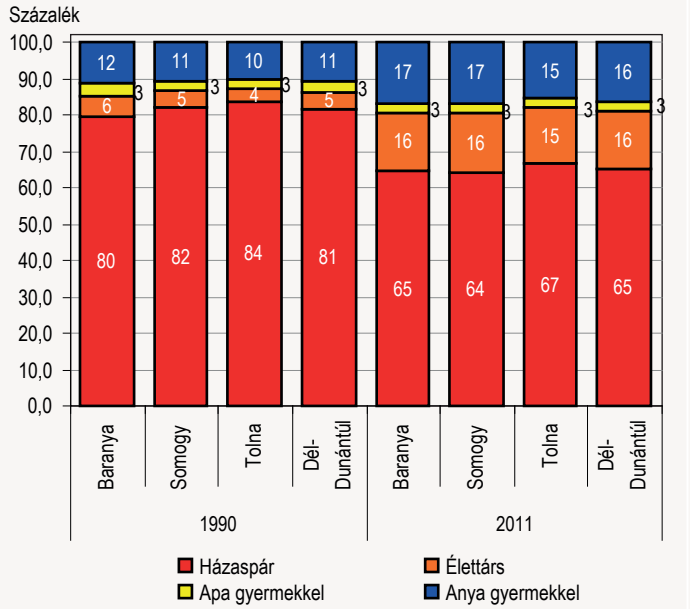
A családösszetétel alakulása a Dél-Dunántúlon és országosan

A Dél-Dunántúl megyéiben a különböző népesedési folyamatok hatása a családok összetételében a következőképpen érvényesült. A házaspárból álló családok száma legnagyobb mértékben – a régiós átlagot is meghaladva – Somogy megyében csökkent az elmúlt két évtizedben. Míg az 1990. évi cenzusban 80,5 ezer **házaspáros** családot regisztráltak, addig számuk 2011-re alig haladta meg az 56 ezret. A családon belüli részarányuk ezzel egy időben 18 százalékponttal esett vissza. Az **élettársak** alkotta családszám–növekedés Tolnában bizonyult a legjelentősebbnek, az itt regisztrált 3,5-szeres bővülés még az országos átlagot is meghaladta. A családon belüli hányaduk Somogy és Tolna megyében egyaránt 11 százalékpontos növekedést mutatott. Jelentősen emelkedett azoknak a családoknak a száma és aránya, amelyekből az egyik házasfél hiányzik válás, özvegyülés, illetve különváltan élés következtében. A régión belül leginkább Somogy megyét jellemezte az ilyen **csonka családok** számának bővülése, ahol 2011-ben 28%-kal, összes családon belüli részarányuk pedig 6 százalékponttal haladta meg az 1990. évit. Az anya nélkül maradt családok száma mindhárom megyében csökkent, a legnagyobb mértékben (26%-kal) Baranyában, arányuk azonban változatlan maradt. Az egy szülős családok döntő többségében az anya élt együtt egy vagy több gyermekével. Számuk kiugró mértékben (38%-kal) Tolnában növekedett meg, arányuk viszont Somogy megyében emelkedett a legjelentősebben.

3. ábra

A családösszetétel alakulása

A családok **nagysága** elsősorban a családban élő gyermekek számától függ. Igaz, hogy az átlagos családnagyság csökkenésében a termékenység közismert alakulásának van a legnagyobb szerepe, de az okok ennél összetettebbek. A gyermekszámot nem csak a termékenység befolyásolja, hanem a házasságtartam, a gyermekek kiválása a családból. A családnagyság csökkent közvetetten amiatt is, hogy megnőtt az élettartam. Több idősebb házaspár maradt gyermek nélkül, mert a gyermekek már kiváltak a családból. Ez a tény számottevően növelte a **gyermek nélkül élő családok**[3] számát és arányát. A Dél-Dunántúlon 1990-ben a házasságon kapcsolatok 41%-ában, az élettársak alkotta párkapcsolatoknak pedig a felében éltek gyermek nélkül a családok. A két párkapcsolati forma közötti közel 10%-os arányeltolódás 2011-ben megszűnt, mindkét családtípus egyaránt közel feléből (45%-ából) „hiányoztak" a gyermekek. A gyermek nélkül élő családok összes családon belüli aránya a vizsgált két népszámlálás időpontjában egyaránt 36%-ot tett ki. A három megye vonatkozásában e téren sem 1990-ben, sem 2011-ben nem tapasztalhattunk a régiós átlaghoz képest szembetűnő eltérést.

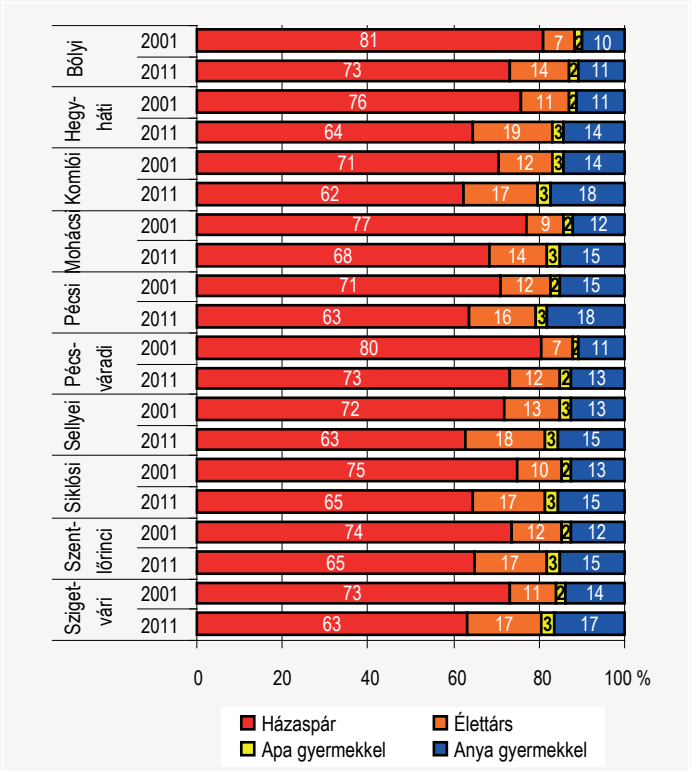
A 2013. január 1-jén bevezetett **járási rendszer** területbeosztásának megfelelően is megvizsgáltuk a családok számának, összetételének változását 2001 és 2011 között. Összességében elmondható, hogy a családok száma a vizsgált három megye 24 járásában egy kivételtől eltekintve mindenhol csökkent. A Baranya megyében kialakításra került 10 járás településeinek mindegyikében kevesebb családot számláltak 2011-ben az előző cenzushoz képest. A legnagyobb csökkenés, mintegy 15%-os, a Hegyháti járásban történt, míg legkevésbé a Bólyi járásban (5%-kal) fogyatkozott meg a családok száma. A megyét 2011-ben jellemző átlagos családösszetétel (65%-uk házaspáros, 16%-uk élettársi kapcsolat, 20%-uk egyszülős) arányszámaitól leginkább a Pécsváradi, a Bólyi és a Mohácsi járásokban tapasztalhattunk pozitív irányú eltérést, főként a házaspáros kapcsolatok terén. A gyermektelen családok összes családon belüli megoszlását tekintve a két szélsőértéket a Komlói és a Szentlőrinci járás képviselte, az előbbi 3 százalékponttal meghaladta a megyét átlagosan jellemző 36%-os részarányt, az utóbbi 3 százalékponttal elmaradt attól.

[2] Családösszetételen a családok családtípusok szerinti megoszlását értjük. Megkülönböztetünk párkapcsolaton alapuló és egyszülős családokat. A párkapcsolaton alapuló családok további két fő csoportot képeznek: házaspár (gyermekkel vagy gyermek nélkül), illetve élettársak (gyermekkel vagy gyermek nélkül) alkotta családok. Az egyszülős családok tovább bonthatók aszerint, hogy csak az apa, vagy csak az anya él együtt gyermekével.

[3] Itt kell megjegyeznünk, hogy a „gyermek nélkül élő" családok nem azonosak a „gyermektelen" családokkal, azaz az olyanokkal, ahol egyáltalán nem született gyermek. A családdemográfia csak a családokkal ténylegesen együtt élő gyermeket veszi számba. Hozzá kell még tenni, hogy a „gyermek" családi állást viszont annyiban tágabban értelmezi, hogy gyermeknek minősíti az örökbefogadott, vagy nevelt gyermeket is. Továbbá a közfelfogással ellentétben itt bármilyen korú személy gyermeknek minősül, ha szüleivel (vagy egyik szülőjével) együtt él.

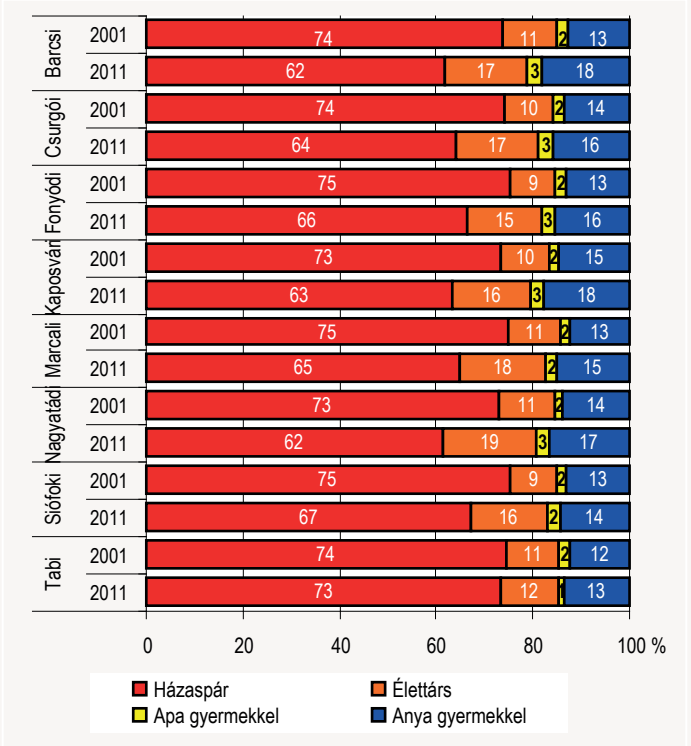
4. ábra

A családösszetétel alakulása Baranya megye járásaiban

5. ábra

A családösszetétel alakulása Somogy megye járásaiban

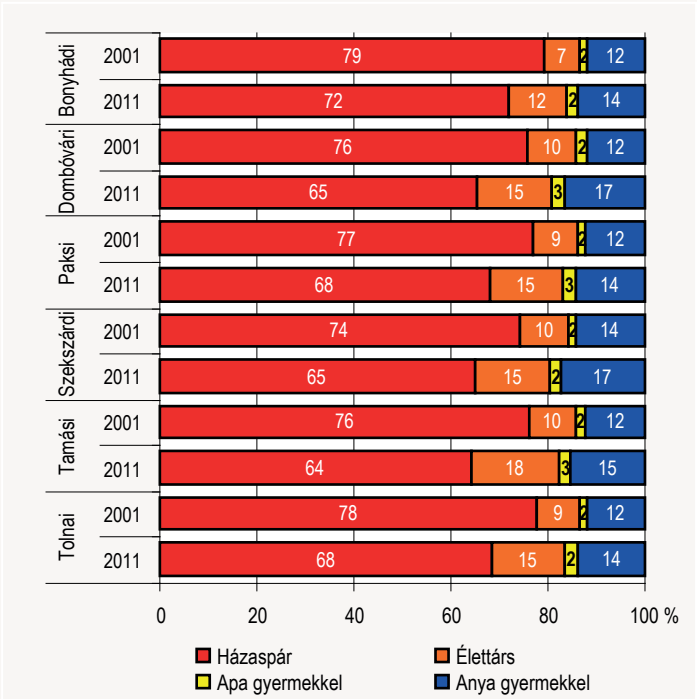

Somogy megye 8 járása közül mindössze egyben, a Siófokiban növekedett (169-cel) a két népszámlálás közötti családszám, az összes többiben csökkent. A Tabi járás több szempontból is „kiemelkedik” a somogyi járások közül. A vizsgált időszakban itt csökkent a legnagyobb mértékben a családok száma, viszont legmagasabb arányban itt alkották házaspárok a családot. A gyermek nélkül élő családok összes családon belüli aránya szintén e járásban volt a legmagasabb, 39%, amely a megyei átlagot 3 százalékponttal meghaladta.

A családok számát Tolna megye 6 járásának mindegyikében csökkenés jellemezte, melynek mértéke a Bonyhádi járásban elérte a 15%-ot, míg a Paksiban 4% körül alakult. A házaspáros családok aránya a Bonyhádi járásban volt a legmagasabb (72%), a Tamásiban pedig a legalacsonyabb (64%). A gyermektelen családok összes családon belül képviselt 36%-os megyei arányától kiugró eltérések nem voltak a járásokban.

6. ábra

A családösszetétel alakulása Tolna megye járásaiban

Az **átlagos családnagyság** évtizedek óta tartó csökkenése tovább folytatódott. A Dél-Dunántúlon az 1990. évi cenzuskor száz családra átlagosan 289 családtag jutott, 2011-re ez a mutató már csak 283 volt. A párkapcsolatoknál az 1990 és 2011 között eltelt időszakban a száz családra jutó családtagok száma 297-ről 292-re csökkent amellett, hogy a gyermekes és a gyermektelen családnagyság változatlan maradt. Ahol az egyik szülő él gyermekével, ott két fővel, 244-re nőtt a száz családra jutó családtagok száma. Figyelemre méltó, hogy két évtizeddel ezelőtt a gyermekét egyedül nevelő apák családja volt a nagyobb létszámú. Jelenleg az egyedülálló anyák családjaiban magasabb a száz családra jutó családtagok száma.

A **gyermek nélküli** házaspáros és élettársi kapcsolatok családnagysága mind az elmúlt húsz év, mind a három megye tekintetében változatlan maradt, egyaránt 200 családtag jutott száz családra. A **gyermekes** párkapcsolatok nagyságában már eltéréseket tapasztalhattunk a megyék adatai alapján. Míg Baranyában 3 fővel 367-re nőtt, addig Tolnában 4 fővel 365-re csökkent átlagos nagyságuk, miközben Somogyban a régiós átlaggal megegyezően, változatlanul 366 fős volt. Az „apa gyermekkel” típusú családok nagysága mindhárom megyében egyaránt csökkent, a legszámottevőbben Tolnában, ahol az 1990. évi 253-ról 2011. évre 20 fővel, 233-ra szűkült. A gyermeküket egyedül nevelő anyák átlagos családnagysága mindhárom megyében növekedett, itt Somogyot érdemes kiemelnünk, ahol 239-ről 245-re emelkedett. Összességében elmondható, hogy 1990 és 2011 között Somogyban a régiós átlaggal megegyező, 6 fős, Tolnában régiós átlag fölötti (8 fős), míg Baranyában az alatti (5 fős) csökkenés történt a családok átlagos nagyságában.

2. tábla

Az átlagos családnagyság családösszetétel szerinti alakulása a Dél-Dunántúlon

Családösszetétel	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
	100 családra jutó családtagok száma			
			1990	
Házaspár és élettársi kapcsolat gyermekkel	364	366	369	366
Házaspár és élettársi kapcsolat gyermek nélkül	200	200	200	200
Házaspár és élettársi kapcsolat együtt	295	296	299	297
Apa gyermekkel	244	245	253	246
Anya gyermekkel	241	239	243	241
Egy szülő gyermekkel együtt	242	240	245	242
Összesen	**287**	**289**	**292**	**289**
			2011	
Házaspár és élettársi kapcsolat gyermekkel	367	366	365	366
Házaspár és élettársi kapcsolat gyermek nélkül	200	200	200	200
Házaspár és élettársi kapcsolat együtt	291	292	292	292
Apa gyermekkel	234	236	233	235
Anya gyermekkel	245	245	247	245
Egy szülő gyermekkel együtt	243	244	245	244
Összesen	**282**	**283**	**284**	**283**

A Dél-Dunántúlon a gyermekek száma – mint a családnagyságot elsősorban meghatározó tényező – 2011-ben 262 249 volt, 34 734-gyel kevesebb az 1990. évinél. Két évtized leforgása alatt a száz családra jutó gyermekek száma 103-ról 102-re, az ugyancsak száz gyermekes családra vetített gyermekszám pedig 161-ről 159-re csökkent a régióban. Ha csak a gyermekes családtípusokat vizsgáljuk, látható, hogy száz házaspáros kapcsolatra kevesebb gyermek jut – mind régiósan, mind a három megyében külön-külön – mint az élettársi viszonyon alapuló családokban. Ez mindenképpen felveti a házasság intézményének gyengülni látszó szerepét.

A gyermeküket egyedül nevelő apák családjaiban átlagosan 11 fővel csökkent a száz családra jutó gyermekek száma, a megyék közül Tolnában történt a legnagyobb visszaesés, ott az 1990. évi 153-mal szemben 2011-re 133-at regisztráltak. Az apa nélküli családokban leginkább Somogyban növekedett meg a gyermekek létszáma, száz családra vetítve 139-ről 145-re.

A baranyai járások mutatóit összevetve a megyét jellemző átlagos értékekkel az tapasztalható, hogy 10-ből 7 járásban a száz családra jutó családtagok száma a megyei átlag (282) felett alakult. A legnagyobb családok 2011-ben a Szentlőrinci, míg a legkisebbek a Komlói járásban éltek. A legtöbb gyermek szintén a Szentlőrinci járás családjaiban fordult elő, ott száz családra 112 gyermek jutott, 11 fővel több a megyét jellemző átlagnál. A gyermekes családokban a legtöbb gyermek a Sellyei járás családjait jellemezte, míg a legkevesebb a Komlói járásban élő családokat. A két szélsőértéket képviselő járás közötti különbség nagyon jelentős, 21 fős volt.

3. tábla

Az átlagos gyermekszám családösszetétel szerinti alakulása a Dél-Dunántúlon

Családösszetétel	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
	100 családra jutó gyermekek száma			
			1990	
Házasпáros párkapcsolat	96	96	100	97
Élettársi párkapcsolat	86	95	92	90
Házaspár és élettársi kapcsolat együtt	95	96	99	97
Apa gyermekkel	144	145	153	146
Anya gyermekkel	141	139	143	141
Egy szülő gyermekkel együtt	142	140	145	142
Összesen	**102**	**102**	**105**	**103**
			2011	
Házasпáros párkapcsolat	92	90	92	91
Élettársi párkapcsolat	88	102	93	94
Házaspár és élettársi kapcsolat együtt	91	92	92	92
Apa gyermekkel	134	136	133	135
Anya gyermekkel	145	145	147	145
Egy szülő gyermekkel együtt	143	144	145	144
Összesen	**101**	**102**	**101**	**102**
	100 gyermekes családra jutó gyermekek száma			
			1990	
Házasпáros párkapcsolat gyermekkel	163	165	168	165
Élettársi párkapcsolat gyermekkel	174	186	178	179
Házaspár és élettársi kapcsolat gyermekkel együtt	164	166	169	166
Apa gyermekkel	144	145	153	146
Anya gyermekkel	141	139	143	141
Egy szülő gyermekkel együtt	142	140	145	142
Összesen	**159**	**160**	**164**	**161**
			2011	
Házasпáros párkapcsolat gyermekkel	166	163	164	164
Élettársi párkapcsolat gyermekkel	168	177	169	171
Házaspár és élettársi kapcsolat gyermekkel együtt	167	166	165	166
Apa gyermekkel	134	136	133	135
Anya gyermekkel	145	145	147	145
Egy szülő gyermekkel együtt	143	144	145	144
Összesen	**159**	**159**	**159**	**159**

4. tábla

Az átlagos családnagyság és a gyermekszám alakulása Baranya megye járásaiban

Járások	Száz családra jutó		Száz gyermekes családra jutó gyermekek
	családtagok	gyermekek	
	száma		
		2001	
Bólyi	296	108	166
Hegyháti	291	104	163
Komlói	282	99	155
Mohácsi	286	100	159
Pécsi	283	100	156
Pécsváradi	288	101	160
Sellyei	294	110	168
Siklósi	291	106	163
Szentlőrinci	300	115	170
Szigetvári	294	110	162
		2011	
Bólyi	293	106	168
Hegyháti	289	105	167
Komlói	271	92	150
Mohácsi	279	97	157
Pécsi	280	101	158
Pécsváradi	286	101	163
Sellyei	292	110	171
Siklósi	287	105	164
Szentlőrinci	294	112	166
Szigetvári	285	105	161

Somogy megyében a 100 családra jutó családtagok és gyermekek számát kifejező mutatóértékek a Fonyódi, Marcali, Siófoki és Tabi járásokban kisebbnek bizonyultak a megyét jellemző átlagoknál. A gyermekes családok esetében a 159 fős megyei átlagtól mindössze két járás (Fonyódi és Siófoki) mutatója maradt el.

5. tábla

Az átlagos családnagyság és a gyermekszám alakulása Somogy megye járásaiban

Járások	Száz családra jutó		Száz gyermekes családra jutó gyermekek
	családtagok	gyermekek	
	száma		
		2001	
Barcsi	294	109	165
Csurgói	298	113	169
Fonyódi	287	102	161
Kaposvári	289	106	160
Marcali	287	101	161
Nagyatádi	291	107	163
Siófoki	287	102	158
Tabi	287	101	161
		2011	
Barcsi	285	106	163
Csurgói	290	109	166
Fonyódi	278	97	155
Kaposvári	284	105	161
Marcali	283	101	161
Nagyatádi	284	103	162
Siófoki*	279	98	152
Tabi	282	99	162

*Balatonvilágos nélkül

Tolna megyében száz családra vetítve átlagosan 284 családtag, ezen belül 101 gyermek, míg a gyermekes családokban átlagosan 159 gyermek élt 2011-ben. A Bonyhádi járás a két utóbbi mutató tekintetében minimálisan, egy-egy fővel maradt el a megyei átlagtól, viszont a Dombóvári és a Szekszárdi járások lemaradása mindhárom mutató tekintetében már jelentősebbnek bizonyult.

6. tábla

Az átlagos családnagyság és a gyermekszám alakulása Tolna megye járásaiban

Járások	Száz családra jutó		Száz gyermekes családra jutó gyermekek
	családtagok	gyermekek	
	száma		
		2001	
Bonyhádi	291	105	162
Dombóvári	284	98	159
Paksi	295	109	166
Szekszárdi	288	104	159
Tamási	288	102	163
Tolnai	295	109	166
		2011	
Bonyhádi	284	100	158
Dombóvári	279	99	155
Paksi	287	104	161
Szekszárdi	280	100	156
Tamási	285	103	163
Tolnai	287	103	164

A Dél Dunántúlon 2011-ben 1990-hez képest tizedével csökkent az **egygyermekes** párkapcsolatok száma, miközben a gyermekes párkapcsolatokon belüli arányuk 8 százalékponttal 53%-ra növekedett. Számuk, a három megye vonatkozásában, leginkább Baranyában (12%-kal), legkevésbé pedig Tolnában (6,6%-kal) csökkent, amellett, hogy részarányuk a régió összes megyéjében meghaladta az 50%-ot. A **kétgyermekes** párkapcsolatok aránya és száma is jelentősen visszaesett az elmúlt két évtized során. Régiós szinten 10 százalékpont körüli csökkenés jellemezte hányadukat, míg számuk kétötödével lett kevesebb. A **három, négy és annál több gyermekes** párkapcsolatok száma és aránya viszont régiósan növekedést mutatott. A három gyermekes házaspárok és élettársak alkotta családokból egyedül Tolna megyében számláltak 2011-ben kevesebbet (12%-kal), mint 1990-ben. A 4 vagy annál több gyermekes párkapcsolatok száma is itt emelkedett a legkisebb (11%-os) mértékben. A másik két megyét nézve Baranyában 57%-kal, Somogyban pedig a régiós átlaggal megegyezően, 36%-kal növekedett a számuk az elmúlt két évtizedben. A házastárs, illetve élettárs nélkül élő szülőknél a gyermekek számától függetlenül valamennyi kategóriában növekedés következett be a családszámok tekintetében. A csonka családok jelentős hányadában (kétharmadában) mindkét vizsgált évben egyetlen gyermek élt együtt valamelyik szülőjével. A fennmaradó egyharmad többségében (76%-ában) két gyermekkel, közel kétötödében hárommal, és mintegy 6%-ukban 4 vagy annál több gyermekkel élt együtt az apa, vagy az anya.

7. tábla

A gyermekes családok megoszlása a gyermekek száma szerint, családtípusonként

Gyermekszám	Gyermekes házaspár és élettársi kapcsolat		Egy szülő gyermekkel	
	1990	2011	1990	2011
		Baranya megye		
1	47,3	52,1	66,2	66,9
2	43,8	34,5	27,6	25,5
3	7,1	9,9	4,8	5,9
4–x	1,7	3,4	1,4	1,7
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
		Somogy megye		
1	47,6	54,0	68,1	67,0
2	42,7	32,7	25,8	25,2
3	7,4	9,5	4,5	5,5
4–x	2,3	3,9	1,6	2,3
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
		Tolna megye		
1	45,3	53,0	64,2	65,2
2	43,9	34,4	28,6	27,5
3	8,6	9,5	5,6	5,6
4–x	2,2	3,1	1,6	1,8
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
		Dél-Dunántúl		
1	46,9	53,0	66,4	66,5
2	43,5	33,9	27,2	25,9
3	7,6	9,7	4,9	5,7
4–x	2,0	3,5	1,5	1,9
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A családok gyermekszám szerinti összetételének elemzésénél célszerű különbséget tenni a „gyermek" családi állású személyek eléggé heterogén kategóriája és a koruknál, eltartottságuknál fogva ténylegesen gyermeknek tekinthető családtagok között. A határ megvonása itt eléggé önkényes. A magyar népszámlálás gyakorlata ebben a vonatkozásban a 15 évesnél fiatalabb gyermekek számának vizsgálatára ad lehetőséget. Az erre vonatkozó adatok közvetve alkalmasak arra is, hogy a termékenység csökkenésének a családok gyermekszámában mutatkozó hatását jobban érzékeltessék.

A továbbiakban csak a 15 évesnél fiatalabb – azaz a keresőképes koron aluli – gyermekek adatait vizsgáljuk. A régió családjaiban élő ilyen korú gyermekek száma 2011-ben 128 045 fő volt, harmadával kevesebb az 1990. évinél. Míg két évtizeddel ezelőtt az összes család 57, addig 2011-re már 68%-ában nem élt 15 évesnél fiatalabb gyermek. Ennél is tragikusabban változott a gyermekes családokon belüli arányuk: 1990-ben megközelítőleg egyharmadukban (32%-ában), 2011-ben már felében nem regisztráltak ilyen korú gyermekeket a Dél-Dunántúlon. Az egy 15 évesnél fiatalabb gyermekkel élő családok száma az elmúlt két évtizedben 26%-kal csökkent, míg a két ilyen korú gyermekkel élő családoké 49%-kal. A legkisebb mértékű (16%-os) visszaesést a három 15 évesnél fiatalabb gyermeket nevelők családja szenvedte el, míg a négy és annál több ilyen korú gyermekesek száma 19%-kal növekedett.

A három megye közül Baranyában csökkent legszámottevőbb mértékben (28%-kal) és arányban (4,4 százalékponttal) az egy 15 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő családok száma és hányada. A két, illetve három ilyen korú gyermekről gondoskodóké Tolna megyében fogyatkozott meg a leginkább, 51, illetve 29%-kal, az összes családon belüli hányaduk pedig 8,1, illetve 0,6 százalékponttal csökkent. A négy és több gyermeket nevelő családok száma Tolnában 9%-kal mérséklődött, miközben családon belüli arányuk változatlan maradt. Baranyában és Somogyban számuk jelentősen növekedett, 38 és 23%-kal, ugyanekkor az összes családon belüli részesedésük is némileg emelkedett.

8. tábla

A családok megoszlása a 15 évesnél fiatalabb gyermekek száma szerint

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl
		1990		
0	56,5	57,4	55,6	56,6
1	23,8	23,0	23,0	23,3
2	16,7	16,3	17,7	16,8
3	2,4	2,6	3,0	2,6
4-x	0,5	0,7	0,7	0,6
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
		2011		
0	67,8	67,5	68,2	67,8
1	19,2	19,7	19,0	19,3
2	9,7	9,4	9,6	9,6
3	2,5	2,5	2,4	2,5
4-x	0,8	1,0	0,7	0,8
Összesen	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

A 2011-es cenzus adatai szerint a Dél-Dunántúlon 83 032 családban neveltek 15 éven aluli gyermeket, 34%-kal kevesebben, mint 1990-ben. A csökkenés mértéke családtípusonként jelentős különbségeket mutatott: a házaspárok és élettársak alkotta családokban közel kétszer akkora (37%) volt a gyermekszám-visszaesés, mint a csonka családokban (20%). A gyermekek száma szerint vizsgálva a 15 évesnél fiatalabb gyermekes családokat kitűnik, hogy a legnagyobb csökkenést (49%-os) a kétgyermekesek szenvedték el, őket követték 26%-kal az egygyermekesek, végül viszonylag a legkisebb fogyással (16%-kal) következett a sorban a háromgyermekesek tábora. Ugyanekkor a négy és több gyermekesek körében 19%-os bővülés történt.

A régió megyéit tekintve a gyermekek száma összességében egyedül Tolnában csökkent a régiós átlag feletti mértékben, Baranyában megegyezett azzal, Somogyban pedig nem érte el azt. Az egy 15 éven aluli gyermeket nevelő családok száma Baranya megyében (28%-kal), a kettő ilyen korosztályba tartozókat nevelőké Tolnában (51%-kal) csökkent kevéssel eltérve a régióban kimutatott értéktől. Nagyobb eltérés a 3 gyermekesek körében történt, Tolna megyében a fogyás mértéke majdnem kétszerese (29%), míg Baranyában fele akkora volt, mint a három megye átlaga (16%). A 4 vagy annál több gyermekes családok számában lezajlott változások is eltérően alakultak: Baranyában 38, Somogyban 23%-kal növekedtek, ezzel szemben Tolnában 9%-kal csökkentek.

Mindezen történések a családok gyermekszám szerinti összetételére nem gyakoroltak túlzottan nagy hatást, a két vizsgált évben ugyanis közel hasonlóan alakultak az arányok.

9. tábla

A gyermekes családok megoszlása a 15 évesnél fiatalabb gyermekek száma szerint, családtípusonként

Megnevezés	1990				2011			
	1	2	3	4-x	1	2	3	4-x
	gyermekszám							
				Baranya megye				
Gyermekes párkapcsolat	51,9	41,0	6,0	1,2	56,5	32,2	8,7	2,7
Egy szülő gyermekkel	67,2	27,8	4,2	0,8	70,6	22,9	5,1	1,3
Összesen	**54,8**	**38,4**	**5,6**	**1,1**	**59,5**	**30,2**	**7,9**	**2,4**
				Somogy megye				
Gyermekes párkapcsolat	51,3	40,5	6,4	1,7	58,1	30,2	8,4	3,3
Egy szülő gyermekkel	67,5	27,2	3,9	1,4	69,3	23,9	4,7	2,2
Összesen	**54,0**	**38,3**	**6,0**	**1,7**	**60,5**	**28,9**	**7,6**	**3,0**
				Tolna megye				
Gyermekes párkapcsolat	49,4	41,8	7,2	1,6	57,9	31,5	8,2	2,4
Egy szülő gyermekkel	64,3	29,5	4,8	1,4	68,2	25,5	4,8	1,5
Összesen	**51,7**	**39,9**	**6,8**	**1,6**	**59,9**	**30,3**	**7,6**	**2,2**
				Dél-Dunántúl				
Gyermekes párkapcsolat	51,0	41,0	6,5	1,5	57,4	31,3	8,5	2,8
Egy szülő gyermekkel	66,6	28,0	4,3	1,1	69,6	23,9	4,9	1,7
Összesen	**53,7**	**38,8**	**6,1**	**1,4**	**60,0**	**29,8**	**7,7**	**2,6**

Felmerül a kérdés, hogy a leírt demográfiai változásokkal párhuzamosan nem csökkent-e a család jelentősége, illetve nem kell-e ezzel a közeljövőben számolni. A házasság és a család válságára a gyermekek számának csökkenése és a válások következtében a csonka családok számának emelkedése utal leginkább. A családról alkotott hagyományos képhez viszonyítva lényegesen megváltozott a család szerkezete és funkciórendszere, ennek ellenére a család változatlanul a társadalom alapsejtje, a népesség reprodukciójának a kerete és az utódok személyiségformálásának a műhelye.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 51. szám 2013. július 2.
2013/51
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/6

A Dél-Dunántúl állatállománya a 2010. június 1-jei Általános Mezőgazdasági Összeírás adatainak tükrében

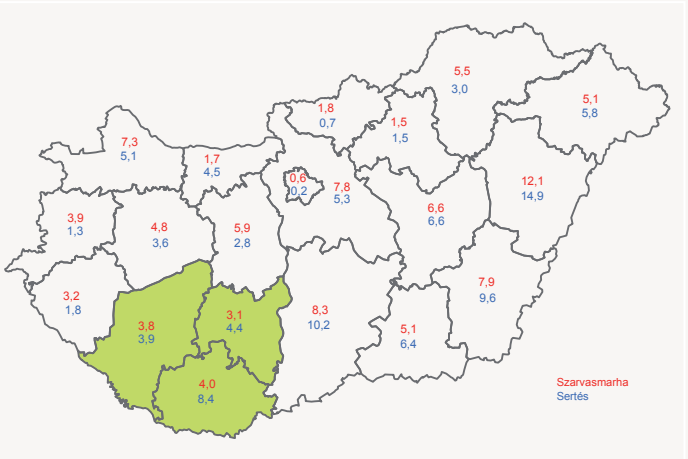
A fontosabb dél-dunántúli állatállományok az elmúlt évtizedekben – az országos tendenciához hasonlóan – folyamatosan csökkentek, és ez a trend az utóbbi években sem tört meg. Ez derült ki a 2010. június 1-jei Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) adataiból, amelyek szerint az 1980-as években még az ország egyik fontos állattartó körzetének számító térségben a szarvasmarhák száma az előző – 2000. márciusi – teljes körű felméréshez képest 31%-kal, a sertéseké pedig több mint egyharmadával mérséklődött. Az állatlétszám csökkenésének okai összetettek: egyrészt az életmód és a fogyasztási szokások az elmúlt évtizedekben – nem utolsósorban az áruház-láncok térnyerésének köszönhetően – gyökeresen megváltoztak, ami főként a korábbi kistermelői kör vonatkozásában vetette vissza a termelést. Ilyen körülmények között a fogyasztói magatartást erőteljesen befolyásolja a húsfogyasztás nagy jövedelemrugalmassága, ami ugyancsak visszahat a tartási kedvre. A másik fontos tényező, ami szintén csökkentőleg hat az állatlétszámokra, hogy a jelenlegi hazai támogatási rendszer inkább a növénytermesztésben, mintsem az állattenyésztésben teszi érdekeltté a gazdálkodókat. Ez összefügg azzal, hogy az időközben az Európai Unió részévé vált Magyarországon is kvóták, illetve minőségi és környezetvédelmi előírások szabályozzák a termelést, így itt is a közös mezőgazdasági politika hazai adaptálása volt az ára a mezőgazdasági ágazat modernizációjának. Az uniós termeléskorlátozás, amely – bár a sertésekre nem terjed ki és – főként a szarvasmarha-termelésben jár együtt kvótákkal, szintén az állományok csökkenése irányába hat. (A közös agrárpolitika egyébként Magyarországon a szarvasmarhák tekintetében inkább a húsmarha-, mintsem a tejhasznú állomány tenyésztését ösztönzi.)

Az állományok csökkenése – az ÁMÖ-adatok tükrében – hosszú távon mind dél-dunántúli, mind országos szinten a tartó gazdaságok számának mérséklődésével, illetve a létszámoknak a tenyésztők egy szűk körénél való koncentrálódásával párosult. Ez a helyzet hazai viszonyaink között azért kedvezőtlen, mert azon túl, hogy nemigen szolgálja a munkahelyteremtést, földrajzilag is elválasztja egymástól az alapanyag-termelőket és a feldolgozókat. A sertések vonatkozásában ezen kíván változtatni az a Kaposvári Egyetem által 2011 végén kezdeményezett Dél-Dunántúli Regionális Sertésprogram, amely termékpályában gondolkodva, a tenyésztők, a takarmánygyártók, a tartástechnológiai vállalkozások együttműködésére építve a helyi termelés és fogyasztás növelését célozza meg. A koncepció elsődlegesen a régióban előállított alapanyagokra, valamint az itt meglévő és fejleszthető kapacitásokra épül, és a régió lakosságának ellátását szolgálja.

Az, hogy ez a program sikeres lesz-e, illetve sikerül-e megtalálni azon formákat, amelyek végül az ágazatot strukturálisan összhangba hozhatják a megváltozott fogyasztási szokásokkal, attól függ, hogy milyen irányba változik a gazdasági környezet. Ennek megítéléséhez jó támpontot jelenthetnek a 2010. évi – az EU-csatlakozás utáni első – teljes körű felmérés dél-dunántúli állatállományokra vonatkozó adatai. (A 2010. évi magyar általános mezőgazdasági összeírást – a korábbi felmérésekhez hasonlóan – az Unió többi országában lezajlottakkal egy időben bonyolították le.) Az ÁMÖ időpontjában – a két legnagyobb jelentőséggel bíró állatfaj közül – a szarvasmarha-állomány 10,9, a sertésállomány 16,7%-a koncentrálódott a Dél-Dunántúlon. Ezen arányokkal **az ország régióinak** rangsorában a középmezőnyben foglalt helyet, a legmagasabb részesedést – mind a szarvasmarhák, mind a sertések vonatkozásában – az Észak-Alföld mondhatta magáénak, míg a legalacsonyabb értékeket Közép-Magyarországon regisztrálták. Dél-Dunántúlon belül a legtöbb szarvasmarhát és sertést Baranyában tartották, arányában a legkisebb állomány Tolnában összpontosult. Ki kell emelni, hogy a baranyai sertéslétszám részesedése az ország megyéi között is a kiemelkedők közé tartozott. Mindezzel együtt a 2000. márciusi és a 2010. júniusi teljes körű felmérés között mindhárom megye szarvasmarha- és sertésállománya jelentősen visszaesett: a csökkenés mértéke előbbinél 29–49, utóbbinál 23–40% között alakult. A legnagyobb arányú visszaesés – mind a szarvasmarhák, mind a sertések vonatkozásában – Tolnában, a legkisebb pedig Baranyában következett be. A tyúkállományt tekintve – amelyről a járási adatoknál szólunk részletesebben, mivel az ÁMÖ idején a kisebb körzetekben már jórészt csak ezen állatfaj képviselte az ágazatot – a dél-dunántúli létszám 2000–2010 között egyharmadával visszaesett. Bár ezzel együtt a Dél-Dunántúl az ország tyúkállományának továbbra is a 10,4%-át koncentrálta.

1. ábra

Az ország szarvasmarha- és sertésállományának megyénkénti megoszlása, %, 2010. június 1.

Az állattenyésztés szempontjából azon gazdaságok jöttek szóba, amelyek az ÁMÖ idején kimondottan állattartó[1] illetve vegyes profilúnak számítottak. Az EU-ba való integrálódás szempontjából az állattartó gazdaságokat illetően felmerül a kérdés, hogy e körön belül – mind a gazdasági szervezetek, mind az egyéni gazdaságok vonatkozásában – mekkora a hagyományos jövedelemkiegészítő céllal működő egységek hányada, és mekkora a

[1] Az állatállomány alapján egy adott háztartás gazdasággá minősítésének fő kritériuma egy nagyobb haszonállat (szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, bivaly, strucc) tartása volt, aminek megfelelt legalább 50 tyúk – illetve más baromfi (liba, kacsa, pulyka, gyöngyös) –, vagy 25–25 házinyúl, prémes állat, húsgalamb vagy 5 méhcsalád megléte.

viszonylag újszerű árutermelésre szakosodott gazdaságok aránya. A vegyes gazdaságoknál pedig azt szükséges tisztázni, hogy ezek profilján belül mekkora súlya van az állattenyésztésnek és a növénytermesztésnek, illetve, hogy a két ágazat mennyire képez vertikumot.

Mindezzel kapcsolatban **a dél-dunántúli megyék adatai alapján** azt mondhatjuk, hogy az állattartó profilú gazdaságok összes egységen belüli hányada a gazdasági szervezetek vonatkozásában 4–8, az egyéni gazdaságoknál pedig 10–21% között szóródott. Országosan a kimondottan állattartó gazdasági szervezetek aránya 6, a hasonló egyéni gazdaságoké pedig 22%-ot tett ki. Az ÁMÖ idején a Dél-Dunántúlon összességében 1340 gazdasági szervezet és 73 278 egyéni gazdaság működött. A hasonló országos kört 8606 szervezet és 567 446 egyéni gazdaság jelentette.

A dél-dunántúli vegyes termelési típusú gazdaságoknál a megyénkénti spektrum a gazdasági szervezetek vonatkozásában 36–49, az egyéni gazdaságoknál 29–32% között alakult. (Országosan a vegyes típusú egységek hányada a gazdasági szervezeteknél 40, az egyéni gazdaságokban pedig 29%-ot tett ki.) Összességében az állattartó és vegyes gazdaságok együttes aránya[2] az egyéni gazdaságoknál, dél-dunántúli és országos viszonylatban is – összhangban az EU-nak azzal a politikájával, amely a növénytermesztést preferálja – 2000 és 2010 között jelentősen lecsökkent. Míg ez utóbbi hányad a Dél-Dunántúlon 2000-ben még 55,6% volt, addig 2010-re már 46,9%-ra mérséklődött. Országosan – ugyancsak az egyéni gazdaságokban – a két termelési típus együttes részesedése a 2000-ben regisztrált 60,5%-ról 2010-re 51,2%-ra csökkent. A gazdasági szervezetek körében ugyanakkor az állattartó és a vegyes termelési típusú gazdaságok együttes aránya 2000 és 2010 között a Dél-Dunántúlon 25,3-ről 45,3%-ra, országosan 30,3-ról 45,9%-ra nőtt.

1. tábla

Az állattenyésztés fontosabb adatai, 2010. június 1.

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Ország
Állattartó és vegyes gazdaságok hányada, %					
gazdasági szervezetekben	44,5	41,8	52,6	45,3	45,9
egyéni gazdaságokban	52,1	40,3	52,1	46,9	51,2
Állatállomány, ezer db					
szarvasmarha	28,4	26,7	21,8	76,1	706,0
sertés	268,5	125,4	142,1	536,1	3 207,9
Állományon belül a gazdasági szervezetek részesedése, %					
szarvasmarhánál	78,9	72,2	69,5	73,9	65,5
sertésnél	83,0	73,4	74,9	78,6	69,6
100 ha mezőgazdasági területre jutó állatsűrűség, db					
szarvasmarha	13,1	10,8	10,3	11,3	15,3
sertés	124,1	51,0	66,8	79,4	69,6

Az ÁMÖ idején az állatlétszámok zöme dél-dunántúli és országos viszonylatban is a gazdasági szervezetek körében koncentrálódott (éppen annak betudhatóan, hogy a gazdasági szervezeteken belül a vegyes termelési típusú egységek aránya mindig is magasabb volt, mint az egyéni gazdaságokban, és amely tendencia 2000 és 2010 között még erősödött is). Ám ennek mértéke a Dél-Dunántúlon – az aprófalvas településszerkezet, az elöregedő népesség, valamint a nagyüzemi termelés hagyományos dominanciájának viszonyai közepette – a főbb állatállományok vonatkozásában magasabb volt, mint országosan. Ennek megfelelően a gazdasági szervezetek részesedése a szarvasmarháknál a három megyében 69–79, a sertéseknél pedig 73–83% között szóródott, míg országosan az előbbi állománynál 66, a sertéseknél pedig 69%-ot mértek. A gazdálkodói kör részaránya mindkét állatfajnál Baranyában volt a legnagyobb és Tolnában a legkisebb.

Mindezzel együtt 2000 és 2010 között – az összes tartó gazdaság adatai alapján – dél-dunántúli és országos szinten a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatsűrűség mérséklődött. A dél-dunántúli mutató értéke 2010-ben a szarvasmarhák vonatkozásában alatta maradt az országos átlagnak, míg a sertéseknél jóval meghaladta azt. (Ezzel kapcsolatban azt is látni kell, hogy a térségben – az állattartás jelentős múltja ellenére – a megváltozott viszonyokhoz való alkalmazkodás nehezebben megy végbe, mint az ország más régióiban.) 2010-ben a régión belül a legnagyobb állatsűrűséget a két fő állomány tekintetében Baranya mondhatta a magáénak, míg a legalacsonyabb értéket a szarvasmarháknál Tolnában, a sertéseknél pedig Somogyban regisztrálták.

A szarvasmarhát és sertést tartó gazdasági szervezetek és egyéni gazdaságok együttes száma a három megyében nagyjából egyenlően oszlott meg. A tyúkokat tartó gazdaságok 44,4%-a Somogyban koncentrálódott, Tolna 28,2, Baranya 27,4%-kal rendelkezett. **Járásonként** vizsgálva arányában a legtöbb szarvasmarhát tartó gazdaságot a Kaposváriban (11,0%), a Paksiban (10,3%) és a Mohácsiban (6,5%) regisztrálták, a legkevesebb szarvasmarhatartó egységet a Pécsváradiban (1,0%) és a Komlóiban (1,5%) írták össze. A legtöbb sertés- és tyúktartó gazdaságot ugyanakkor a Kaposvári járásban (9,4 és 12,8%) találták, amit a Tamási (9,1 és 8,2%) és a Paksi (7,5 és 7,3%) követett a sorban. A legkevesebb tartó egységet a Bólyi járásban (1,8 és 1,5%) jegyezték fel. A tartási kedv megcsappanását jelzi, hogy az állattartók száma 2000 júniusához képest a Dél-Dunántúl minden járásában, mindegyik állatfaj vonatkozásában csökkent. Az adott időszakban a legnagyobb mértékű visszaesést általában mindenhol a sertéstartók körében regisztrálták.

Az állatállományokat tekintve az ÁMÖ idején a dél-dunántúli szarvasmarhák 37, a sertések 50, a tyúkoknak pedig 60%-a Baranyában összpontosult, ami mellett a másik két megye – főként Tolna – csak kisebb súllyal rendelkezett. Járásonkénti koncentrációt tekintve arányában a legtöbb szarvasmarhát a Kaposváriban (14,4%) és a Paksiban (9,7%) regisztrálták, míg a legkisebb állományt a Csurgóiban (0,4%) és a Siófokiban (0,7%) istállózták. A sertéseknél a legtöbb állatot a Dombóváriban (15,0%) és a Mohácsiban (13,7%) tartották, miközben arányában a legkisebb létszám a Komlóiban (0,3%) és a Tolnaiban (0,3%) koncentrálódott. A tyúkállomány régión belüli eloszlása ezen állatfajoknál sokkal egyenlőtlenebb volt, az egyik végletet itt a Mohácsi járás jelentette a maga 27,7%-ával, a másikat pedig a Szentlőrinci 0,7%-os részesedéssel. Bár a főbb létszámok a 2000. évi összeírás adataihoz képest majdnem minden járásban visszaestek, vannak azért kivételek. Így például az adott tíz éves periódusban nőtt a szarvasmarhák száma a Hegyháti, a Szentlőrinci és a Marcali járásban. A sertések száma a Mohácsi, a Sellyei, a Barcsi és a Nagyatádi járásban növekedett ezen időszakban jelentősen. A tyúkállomány alakulása a Mohácsi és a Nagyatádi járásokban volt kedvező.

[2] A 2000-es adatoknál az összes gazdaság számánál nem vettük figyelembe azt a kört, amely csupán a termelőknek nyújtott szolgáltatások, illetve pusztán intenzív kertészete alapján minősült gazdaságméretűnek.

2. tábla

Az állattartók és állatállományok számának változása a Dél-Dunántúlon járásonként, 2010. június 1.

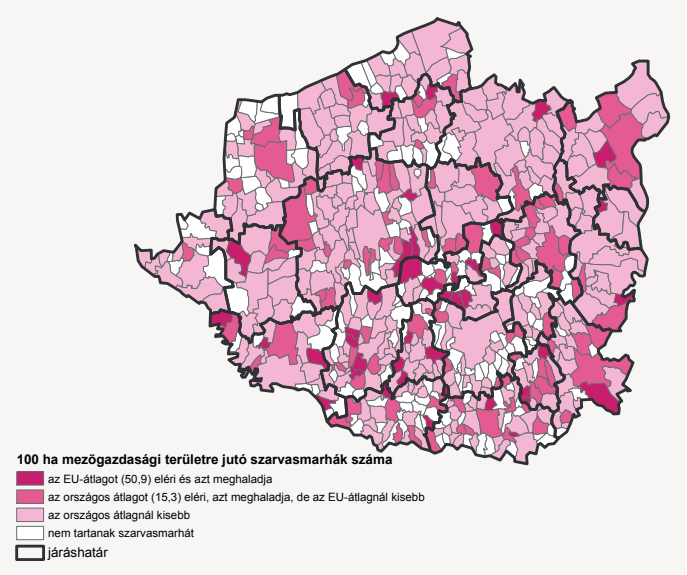
Járás	Szarvas-marhát	Sertést	Tyúk-félét	Szarvas-marha-	Sertés-	Tyúk-
	tartók számának			állomány		
	indexe, 2000. március 31.=100,0%					
Bólyi	44,4	39,0	43,8	84,7	99,9	66,6
Komlói	37,1	41,6	45,5	82,1	27,9	53,3
Mohács	34,2	34,7	44,3	81,1	118,1	136,6
Pécsi	37,4	29,1	36,2	89,4	51,6	78,9
Pécsváradi	22,9	35,3	49,4	54,2	75,9	36,9
Hegyháti	37,8	34,6	43,6	113,2	31,3	63,9
Sellyei	19,8	45,4	74,1	90,5	115,0	52,3
Siklósi	40,8	39,2	50,9	73,8	69,6	42,8
Szentlőrinci	40,9	35,0	44,2	155,9	94,6	57,7
Szigetvári	26,1	41,2	45,6	47,5	67,7	32,8
Baranya megye	**31,9**	**37,5**	**47,3**	**81,9**	**85,9**	**77,4**
Barcsi	23,8	34,9	53,4	56,1	105,9	65,2
Csurgói	33,1	31,3	50,7	13,3	44,3	31,6
Fonyódi	36,2	34,1	50,6	45,6	21,9	43,9
Kaposvári	36,2	34,1	50,6	93,0	49,4	44,8
Marcali	30,5	32,3	52,0	120,5	25,5	55,7
Nagyatádi	36,3	36,9	51,2	69,5	332,3	187,1
Siófoki	45,8	40,4	52,5	80,5	31,3	65,2
Tabi	47,8	33,2	45,7	94,0	23,9	45,1
Somogy megye	**33,9**	**35,3**	**51,5**	**77,4**	**69,3**	**58,6**
Bonyhádi	38,9	36,8	45,8	54,8	21,3	33,5
Dombóvári	28,9	31,2	46,8	36,5	93,4	78,8
Paksi	37,6	42,0	53,8	66,1	31,1	71,9
Szekszárdi	35,4	31,4	42,3	45,8	34,4	48,6
Tamási	32,8	42,7	57,2	42,2	19,5	72,8
Tolnai	50,0	38,1	50,0	86,3	22,2	35,6
Tolna megye	**35,7**	**37,9**	**50,5**	**51,6**	**43,6**	**60,5**
Dél-Dunántúl	*33,8*	*36,8*	*50,0*	*69,0*	*65,4*	*69,1*

Az állattenyésztés **településenkénti különbségeit** tekintve legcélszerűbb a 2010-es létszámadatokat – az összes gazdaság vonatkozásában – 100 hektár mezőgazdasági területre vetíteni, és az így kapott állatsűrűségeket nagyságkategóriákba sorolva összehasonlítani. A *szarvasmarhánál* a nagyságkategória-képzést nagyban meghatározza, hogy – mint azt már említettük – igen erőteljes a közösségi agrárpolitika azon törekvése, hogy az ágazat termelését kvótákkal korlátozza. Ebből adódóan a Dél-Dunántúlon belül is elég differenciált az állattenyésztés helyzete. Egyfelől tehát célszerű lehatárolni a települések azon körét, amelyekben a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatlétszám meghaladta az EU-27 átlagát (50,9).[3] Másfelől pedig, mivel a régiós állatsűrűség (11,3) nem maradt lényegesen alatta az országos értéknek (15,3) és egyes cégek vertikális kapcsolatai nem ismernek régióhatárokat, így a másik választóvonalat az országos átlagnál tanácsos meghúzni. Mindeközben azt is figyelembe kell venni, hogy 2010-ben a települések egy számottevő részénél már nem is tartottak szarvasmarhát.

E kritériumok alapján meghatározva a nagyságkategóriákat, mindenekelőtt arról a körről kell szólni, amelyben a szarvasmarha-sűrűség meghaladta az EU-átlagot. Ide a 655 dél-dunántúli településből 42 tartozott (6,4%), jórészt kisebb hegyháti (pl. Ág, Varga, Gödre), Dráva menti (pl. Istvándi, Bélavár, Somogyszob), valamint Szigetvár környéki (pl. Botykapeterd, Hobol, Patapoklosi) települések. Azt a csoportot, amelynél a fajlagos szarvasmarha-létszám nem érte el az EU-átlagot, de az országos szintet meghaladta, az előzőnél több, 101 település alkotta (15,4%). E kategóriát főként városokhoz közeli nagyobb falvak képezték (pl. Hőgyész, Tevel, Dunaszekcső), de az adott szegmensbe több város (pl. Sásd, Siklós, Mohács, Marcali) is beletartozott. Az a kör pedig, ahol az állatsűrűség alatta maradt az országos átlagnak, 323 településből állt (49,3%). Ide főként a Somogy–Tolnai-dombvidék széles területei (pl. Tamási, Tab, Dombóvár és Kaposvár környéke) tartoztak. Másrészt e nagyságkategóriába került több nagyobb Duna menti város és nagyobb település (pl. Bátaszék, Dunaföldvár, illetve Őcsény, Fadd), valamint – magával a baranyai megyeszékhellyel együtt – ide sorolható a Pécs környéki települések (pl. Pécsvárad, Nagykozár, Hosszúhetény, Kiskassa) zöme is. Végül azt a csoportot, ahol 2010-ben nem tartottak szarvasmarhát, összesen 189 település alkotta (28,9%), melyek részint a Balaton partján, részint Nyugat-Somogyban, részint pedig Pécs környékén, illetve Dél-Baranyában találhatók a legsűrűbben.

2. ábra

A szarvasmarha-állomány sűrűsége a Dél-Dunántúlon, 2010. június 1.

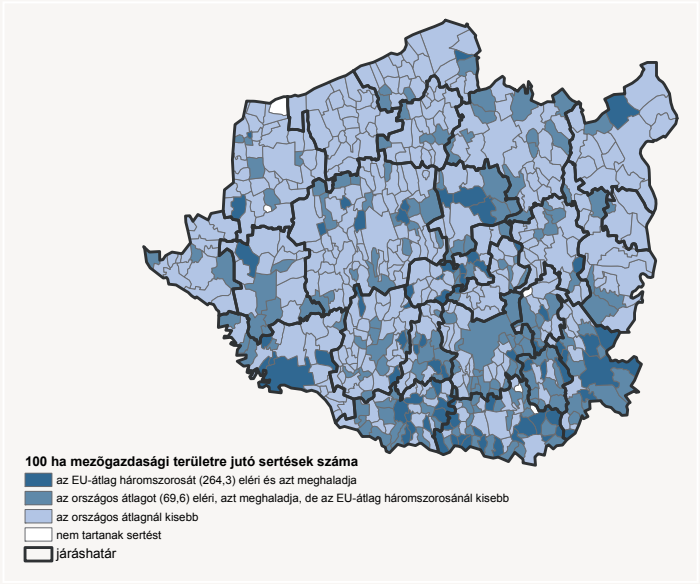
A *sertések* településenkénti állatsűrűségét alakító tényezők közül a szarvasmarhákhoz képest mindenképpen kedvezőbb fejlemény, hogy itt a közös agrárpolitika nem érvényesít kvótákat. A másik pozitívum pedig az, hogy az egyes körzetekben a sertéstartás még nem szorult vissza annyira, mint az a szarvasmarhánál tapasztalható. Figyelembe kell venni azt, hogy sok dél-dunántúli településen – főként kisebb mecseki falvakban – igen kicsi a mezőgazdasági terület, és így a települések egy jelentős hányadában a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó sertéslétszám jóval magasabb az EU-átlagnál (88,1)[3]. Az állatsűrűség nagyságkategóriákba sorolásánál a dél-dunántúli települések esetében célszerű úgy meghatározni a felső választóvonalat, hogy – az értékek arányos eloszlását szem előtt tartva – mindenekelőtt azt a kört határoljuk le, ahol a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatlétszám meghaladta az EU-27 átlagának a háromszorosát. Másrészt, mivel a sertéseknél sem tért el lényegesen a régiós átlag (79,4) az országostól (69,6) – ez esetben az utóbbi volt az alacso-

[3] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

nyabb –, ezért a másik választóvonalat itt is az országos átlagnál érdemes meghúzni. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt a kört is, ahol 2010-ben nem tartottak sertést. A településeknek ez a hányada – mint arra már utaltunk – igen kicsi volt.

3. ábra

A sertésállomány sűrűsége a Dél-Dunántúlon, 2010. június

Abba a körbe, amelyben a sertéssűrűség meghaladta az EU-átlag háromszorosát 77 település tartozott (11,8%). Főként kelet-baranyai helységek (pl. Mohács, Somberek, Versend) és Dráva menti települések (pl. Drávacsehi, Drávapalkonya, Drávapiski) tartoztak ide, illetve olyan nagyobb Tolna megyei községek, mint Döbrököz, Dalmand és Németkér. Azt a csoportot, amelynél a sertések sűrűsége nem érte el ugyan az EU-átlag háromszorosát, de az országos szintet meghaladta, 180 település alkotta (27,5%). E kategóriába mindenekelőtt számos Pécs és Sellye környéki helység (pl. Bicsérd, Erdősmecske, Pécsvárad, illetve Baranyahídvég, Csányoszró), továbbá a Tolnai-dombvidék (pl. Kurd, Csibrák, Ozora), valamint Belső-Somogy (pl. Csömend, Bélavár, Bolhó) több települése sorolódott. Az a kör pedig, ahol az állatsűrűség alatta maradt az országos átlagnak, 393 településből állt (60,0%). Ide főként széles somogyi területek (pl. Kaposvár, Marcali, Siófok és Fonyód környéke), valamint kelet-tolnai körzetek (pl. Szekszárd, Bonyhád, Tolna és Paks környéke) tartoztak. Végül azt a csoportot, ahol 2010-ben nem tartottak sertést, összesen 5 település alkotta (0,8%), ezek: Ófalu, Pécsdevecser, Kisjakabfalva, Balatonmáriafürdő és Nemeskisfalud.

Összességében a 2010. júniusi ÁMÖ az állattartás vonatkozásában még átmeneti állapotokat tükröz. Bár a fontosabb állatállományok a megváltozott életkörülmények hatására a Dél-Dunántúlon 2000-hez képest mindenhol jelentősen mérséklődtek, még mindig számottevő az a tartói kör, amely jövedelemkiegészítő céllal tart állatot. Mindezzel párhuzamosan a 2000-es években tovább erősödött az állattartásban a nagyüzemek szerepe. Ezzel kapcsolatban egyrészt arra kell rámutatni, hogy a Dél-Dunántúlon a nagyüzemi szektor súlya a mezőgazdasági termelésben mindig is meghatározóbb volt, mint az Alföldön. Másrészt a szervezeteket az állattenyésztésben való nagyobb szerepvállalásban az is ösztönzi, hogy mivel a jelenleg is érvényes jogszabályok szerint a termőföldnek csak bérlői lehetnek, csak úgy tudnak maguknak szélesebb mozgásteret biztosítani, ha nagyobb súlyt fektetnek az állattartásra. Az elmúlt években ez is arra kényszerítette a nagyüzemeket, hogy állattartásukban mindinkább új tartástechnológiákra térjenek át, és a kistermelők integrálásának a korábbiaknál korszerűbb módjait alakítsák ki.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 60 szám 2013. augusztus 1.
2013/60
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/7

A Dél-Dunántúl megyéinek népessége a 2011. évi népszámlálás adatainak tükrében

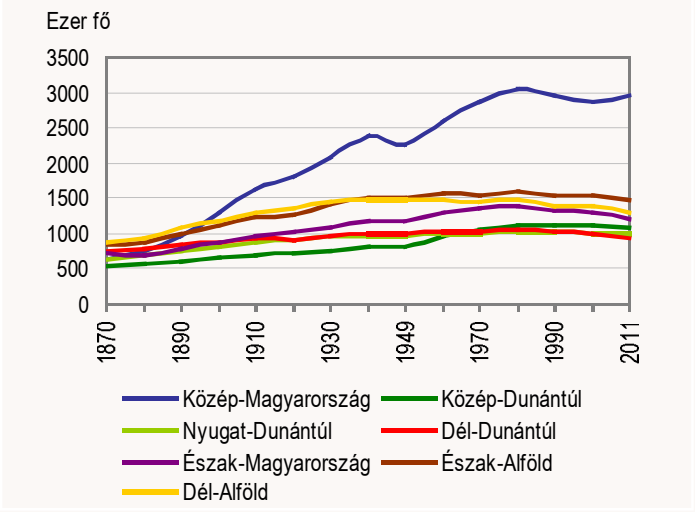
1. A népesség számának alakulása

A 2011. október 1-jei eszmei időpontban végrehajtott népszámlálás adatai szerint a Dél-Dunántúlon az ország népességének 9,4%-a, 932 939 fő élt, amely 6%-kal kevesebb, mint az ezt megelőző 2001. évi cenzus idején. E népességfogyás számottevően felülmúlta az országos – 2,6%-os – átlagot, a régiók közül csupán Észak-Magyarországon volt ennél magasabb (7,2%), és Dél-Alföldön ezt megközelítő (5,8%) mértékű. A többi térséget 1,7 és 3,8% közötti csökkenés jellemezte. Növekedés egyedül a fővárost is magába foglaló Közép-Magyarországon következett be, ahol 3%-kal gyarapodott a népességszám a tíz évvel korábbihoz viszonyítva.

Ha a lakosság 2011. évi számát az 1870. évi első hivatalos hazai népszámlálás adataihoz viszonyítjuk, látható, hogy az ország mai területén élő népesség megduplázódott, ezen belül Közép-Magyarországé 4,7-szeresére duzzadt. A Dél-Dunántúl lélekszáma 2011-ben a 141 évvel korábbinak mindössze 1,3-szeresét tette ki, amely a régiók közül a legkisebb mértékű növekedést jelentette.

1. ábra

A régiók népességének alakulása

A Dél-Dunántúl népességének gyarapodása 1980-ig csaknem töretlen volt, kizárólag az első világháború embervesztesége okozott átmeneti visszaesést. Az 1990. évi volt az első olyan cenzus, amely békeidőben a népesség csökkenését regisztrálta, mértéke a tíz évvel korábbihoz viszonyítva 4,1%-os volt. A lélekszám apadása azóta is folyamatos, 1990 és 2001 között 2,3%-os, 2001 és 2011 között pedig 6%-os fogyás következett be, tehát az elmúlt tíz esztendő során volt a legerőteljesebb.

A Dél-Dunántúlon 2001 és 2011 között ezer lakosonként évente átlagosan 6 fővel apadt a népesség, ennél nagyobb mértékű fogyás csupán Észak-Magyarországon történt. A lélekszám csökkenését döntően a természetes népmozgalomból származó veszteség okozta (a 6 fős csökkenésből 5-öt), vagyis évről évre kevesebben születtek, mint ahányan meghaltak. Ezen felül – a dunántúli régiók közül egyedüliként – Dél-Dunántúlon a tíz esztendő vándorlási folyamata is negatív egyenleggel zárt, ebből adódóan ezer lakosonként évi egy fős fogyás következett be.

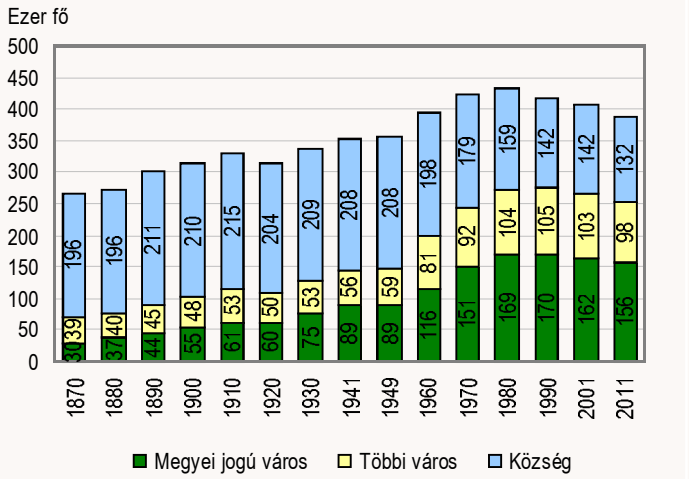
A régió megyéi közül Baranya 301 településén összesen 386 441 személyt írtak össze 2011-ben. A megye lakosainak csaknem kétharmada városokban, alig több mint egyharmada községekben élt. Pécsett, a megyeszékhelyen koncentrálódott a megye népességének 40%-a, mintegy 156 ezer fő. A második legnagyobb város a több mint 24 ezer fős Komló, a harmadik a közel 18 ezer fős Mohács. A megye három legkisebb városának, Mágocsnak, Villánynak és Sellyének a lélekszáma nem érte el a 3 ezer főt. A megye 287 községe közül mindössze 29 volt 1000 fő feletti, 210 településen a lakosság száma az 500 főt, ezek közül 22-ben a 100 főt sem érte el.

A régión belül 2001 és 2011 között Baranya megye népessége csökkent a legkisebb mértékben, 5,2%-kal, ezen belül a városoké kevésbé, 4,3%-kal, a községeké erőteljesebben, 6,8%-kal esett vissza. A megye 14 városa közül csak háromnak a lélekszáma gyarapodott, a legnagyobb mértékben a pécsi agglomerációhoz tartozó Kozármislenyé 47%-kal, a fürdőváros Harkányé 21%-kal, valamint a leginkább mezőgazdaságáról ismert Bólyé 1,2%-kal. A többi városban csökkenés következett be, közülük a megyeszékhelyen 4,0%-os, a legrosszabb helyzetű Sellyén, Mágocson és Komlón sorrendben 13, 11 és 10%-os visszaesés történt.

A megye községeinek csupán 12%-ában, szám szerint 34 településen nőtt a lélekszám, ezeknek több mint a fele a Pécsi járás területén, a megyeszékhely közelében található. A legnagyobb mértékű, 65%-os növekedés Keszüben következett be, de Nagykozárban és Bogádon is másfélszeresére duzzadt a népesség. Baranya három településén (Kisvaszar, Lúzsok, Martonfa) a 10 évvel korábbihoz viszonyítva nem változott a lakosság száma, a többi 250 községben kisebb-nagyobb – 51 helyen 20%-ot meghaladó – mértékben csökkent.

2. ábra

Baranya megye népességének alakulása a települések jogállása szerint*

*A népességadatok az 1870–1960-ig terjedő időszakban a jelenlévő népességre, az 1970–2011 közötti időszakban lakónépességre vonatkoznak.

Baranya megye népességének apadásában a természetes fogyás játszott meghatározó szerepet, 2001 és 2011 között összesen 17,6 ezer fővel többen haltak meg, mint amennyien születtek. Ehhez adódott még 3,4 ezer fős vándorlási veszteség, ennyivel haladta meg az elköltözők száma az ideérkezőkét.

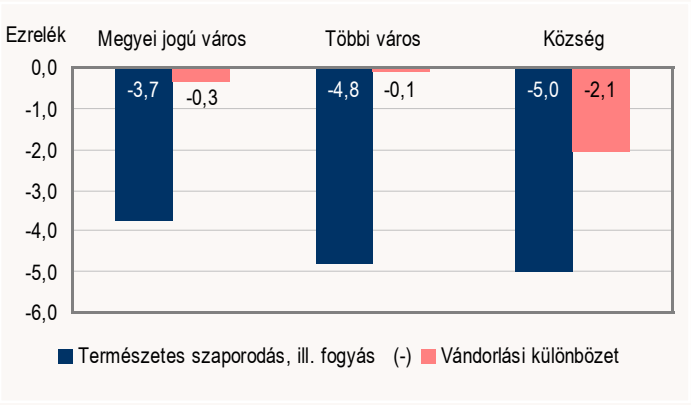
A 2001 és 2011 közötti időszakban a megye csaknem minden városát – a megyeszékhelyet is beleértve – természetes fogyás jellemezte. Az egyetlen kivételt Kozármisleny jelentette, ahol a természetes szaporodás eredményeként a vizsgált időszakban ezer lakosonként évente átlagosan 4,7 fővel gyarapodott a népesség. Ehhez járult még a városok közül a legnagyobb mértékű, ezer lakosonként évi 33 fős migrációs nyereség. A Pécs közvetlen szomszédságában fekvő település, amely a közelmúltban, 2007-ben nyerte el a városi címet, a megyeszékhely nyüzsgéséből nyugodtabb környezetbe kiköltözni vágyók kedvelt célpontja. Jelentős, népességarányosan évi mintegy 26 ezrelékes vándorlási többletet ért el a városok közül Harkány is, ahol a természetes fogyás ugyanakkor a legmagasabbak közé tartozott, meghaladta a 7 ezreléket.

A legutóbbi két népszámlálás közötti időszakban Baranya megye 287 községe közül 58-ban következett be természetes szaporodás, népességarányosan a legnagyobb mértékű Lúzsokon és Gilvánfán. Garéban és Monyoródon a születések és a halálozások száma megegyezett, a többi 227 településen többen hunytak el, mint ahányan születtek. A legnagyobb arányú természetes fogyás Helesfát és Sombereket jellemezte, ebből adódóan mindkét községben évente átlagosan több mint 30 ezrelékkel csökkent a népesség.

A vándormozgalom a megye legtöbb községében negatív egyenleggel zárt, a 287 településből mindössze 66-ban jelentett népességnövelő tényezőt. Ezek jórészt a megyeszékhely közelében fekvő települések, a legnagyobb vándorlási nyereséget Keszü könyvelhette el, ahol ezer lakosonként évente átlagosan 45 fővel gyarapodott a lakosság, de jelentős, 30 ezrelék fölötti migrációs többlet keletkezett Nagykozárban, Orfűn, Cserkúton, Bogádon és Helesfán is. A megye 6 községében megegyezett a be- és a kiköltözők száma, a többi 215 településről többen vándoroltak el, mint ahányan új lakóhelyül választották. A legnagyobb veszteséget Szárász község szenvedte el, ahol a 2001. évi 97 főnyi lakónépességet a migráció 10 év alatt 55 fővel csökkentette, ami évi 83 ezrelékes fogyásnak felelt meg. A vándorlásból 35 ezreléket meghaladó mértékben apadt Babarcszőlős, Kisasszonyfa, Horváthertelend és Varga települések lélekszáma is.

3. ábra

A népességváltozás tényezői a települések jogállása szerint Baranya megyében,
ezer lakosra jutó éves átlag, 2001–2011

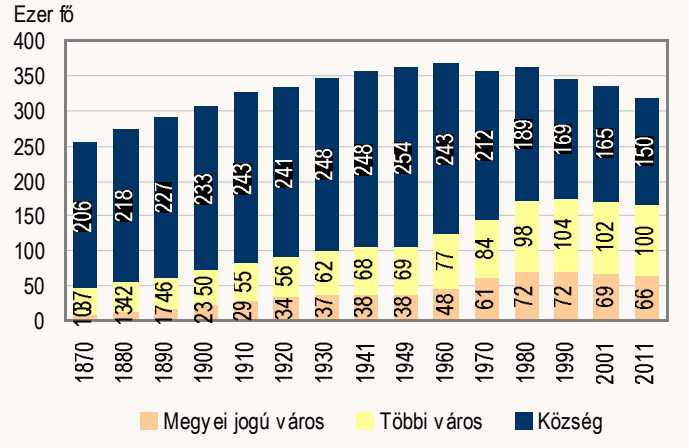
Somogy megyében a 245 településen összesen 316 137 személy élt 2011-ben, 52%-uk városokban, 48%-uk községekben. A mintegy 66 ezer fős megyeszékhely a megye népességének 21%-át foglalta magába. A második legnagyobb város a 25 ezer lakosú Siófok volt, majd Marcali, Barcs és Nagyatád következett a sorban egyaránt 11 és 12 ezer fő közötti népességgel. A megye többi 11 városának lélekszáma nem érte el a 6 ezer főt sem, a legkisebb népességgel rendelkező Igalon mindössze 1270-en éltek a népszámlálás időpontjában.

Somogy 229 községe közül 51-ben a lakosság száma meghaladta az ezer főt, közülük hétben a 2 ezer főt. Az 500 fősnél kisebb települések száma 123 volt, ebből 11-ben éltek 100 főnél kevesebben. A megye és egyben a Dél-Dunántúl legkisebb települése a népszámlálás időpontjában a mindössze 27 fős Libickozma volt.

Somogy megye népessége 2001 és 2011 között 5,7%-kal csökkent, ezen belül a városoké 2,8%-kal mérséklődött, míg a községeké 8,7%-kal esett vissza. A megye 15 városa közül mindössze négy, a Balaton partján fekvő település (Siófok, Zamárdi, Balatonlelle és Balatonföldvár) lélekszáma gyarapodott, a többié csökkent, a legnagyobb mértékben, mintegy 12–12%-kal Csurgóé és Lengyeltótié. Kaposváron 3,6%-os népességfogyás következett be. Somogy megye községei közül csupán minden tizediknek nőtt a lélekszáma, többségük a megyeszékhely vagy a Balaton-part közelében fekszik. A többi, szám szerint 206 községben csökkent a népesség, a legnagyobb mértékben, több mint 40%-kal Rinyaújnép és Libickozma településeken.

4. ábra

Somogy megye népességének alakulása a települések jogállása szerint*

*A népességadatok az 1870–1960-ig terjedő időszakban a jelenlévő népességre, az 1970–2011 közötti időszakban lakónépességre vonatkoznak.

Somogy megye népességének csökkenése teljes egészében a természetes népmozgalom kedvezőtlen alakulásának tudható be, a 2001 és 2011 közötti időszakban a halálozások száma több mint 19 ezerrel túllépte az élveszületésekét. A vizsgált időszakban a megyébe beköltözők száma kismértékben felülmúlta az elvándorlókét, az ebből származó mindössze 50 fős nyereség érdemben nem enyhítette a természetes fogyást.

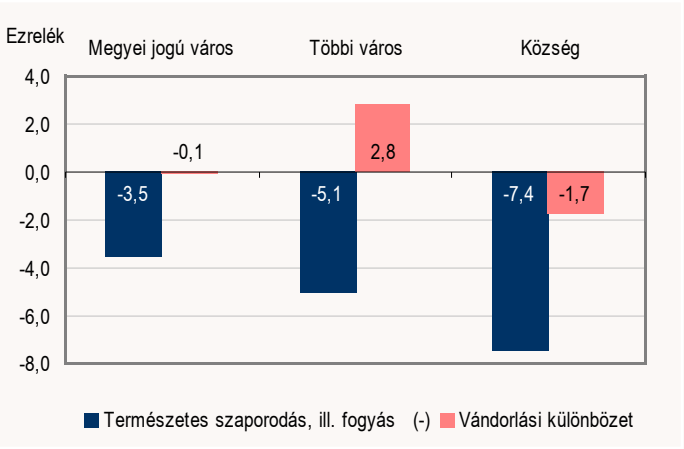
A vizsgált évtizedben minden somogyi városban, így a megyeszékhelyen is többen hunytak el, mint ahány élveszületés történt. A természetes fogyást ugyanakkor a városok felében a vándorlásokból származó többlet részben vagy egészében kompenzálni tudta, négy Balaton-parti városban ebből adódóan még növekedett is a lélekszám. A legutóbbi két népszámlálás közötti évtized során Zamárdiban, Siófokon, Balatonlellén és Balatonföldváron ezer lakosonként évente átlagosan 12–13 fős migrációs nyereség keletkezett, miközben a természetes fogyás 3–7 fős csökkenést okozott. A legkedvezőtlenebb népesedési helyzetű városokban, Csurgón és Lengyeltótiban az évi több mint 3 ezrelékes természetes fogyást 9–10 ezrelékes vándorlási veszteség is tetézte.

A természetes népmozgalom 2001 és 2011 között Somogy megye 229 községének mindössze 9%-ában, 21 településen gyarapította a népesség számát. Népességarányosan a legnagyobb természetes szaporodás Pálmajor és Istvándi településeken következett be, melynek következtében évente átlagosan 19 illetve 13 ezrelékkel nőtt a lélekszám. A megye 207 községében a halálozások száma meghaladta az élveszületésekét. Népességre vetítve a legnagyobb mértékű természetes fogyás Patalom, Kőkút és Nemeskisfalud településeket jellemezte. A megye községeinek

többségében a vándormozgalom is népességcsökkentő tényező volt, 159 községből többen vándoroltak el, mint ahányan beköltöztek. A lélekszámhoz viszonyított legjelentősebb mértékű elvándorlás Libickozma, Rinyabesenyő, Kastélyosdombó és Kisberény településeket érintette. Somogy községeinek 30%-a, 69 település vándorlási nyereséget könyvelhetett el a vizsgált időszakban. Népességarányosan a legnagyobb migrációs többletet – a természetes fogyását tekintve ugyancsak kiemelkedő – Nemeskisfalud érte el, ahol ebben az időszakban egy országosan egyedülálló, időseket és értelmileg sérült fiatalokat együttesen ellátó intézmény nyitotta meg a kapuit.

5. ábra

A népességváltozás tényezői a települések jogállása szerint Somogy megyében,
ezer lakosra jutó éves átlag, 2001–2011

A régió mind területét, mind pedig lélekszámát tekintve legkisebb megyéjében, Tolnában 109 településen összesen 230 361 fős lakónépességet írtak össze 2011-ben. A lakosok 56%-a városokban, 44%-a községekben élt. A mintegy 34 ezer fős Szekszárdon, Tolna megyeszékhelyén a népesség alig 15%-a összpontosult. A második és a harmadik legnagyobb város a 19 ezer főt meghaladó lélekszámú Paks és Dombóvár, ugyanakkor a legkisebb az alig több mint 2 ezer lakosú Gyönk. A lakónépesség a megye 98 községe közül 60-ban nem érte el az ezer, 32-ben az 500 főt és csupán egy település, Murga volt 100 fő alatti.

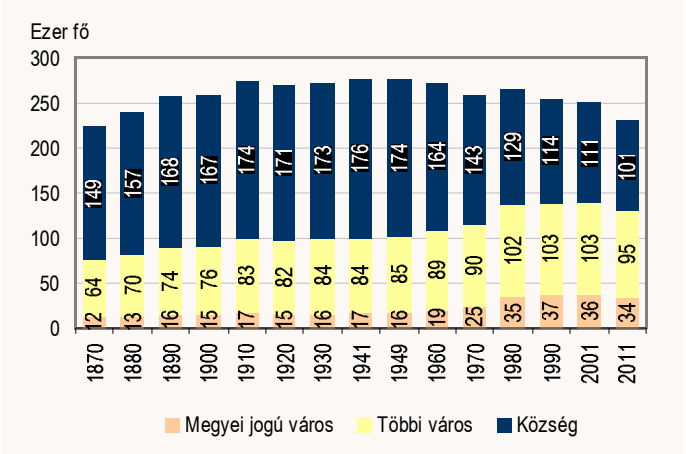
A legutóbbi két népszámlálás közötti időszakban a Dél-Dunántúl megyéi közül Tolna lakónépessége csökkent a legerőteljesebben, 7,7%-kal, amely az ország 19 megyéje közül is a 4. legmagasabb értéket jelentette. A fogyás akárcsak a másik két megyében, Tolnában is a városokban volt kisebb, 6,8%-os, a községekben nagyobb, 8,9%-os mértékű. Tolnában mind a megyeszékhely, mind pedig a többi 10 város lélekszáma kivétel nélkül csökkent. Szekszárdon 5,3%-kal fogyott a lakosság, a többi város közül a legkevésbé Dunaföldváron, 4,0%-kal, a legmarkánsabban Simontornyán, 11%-kal. A tolnai községek közül mindössze 5 településen nőtt a lélekszám, a legnagyobb mértékben, mintegy 10%-kal Kaposszekcsőn, ugyanakkor 93 településen csökkenés következett be, a legtetemesebb Várongon, ahol tíz év alatt harmadával esett vissza a lélekszám.

Tolna megye népességének alakításában a természetes fogyás és a migrációs veszteség egyaránt jelentős szerepet játszott. A 2001. és a 2011. évi népszámlálások közötti időszakban összesen mintegy 12,6 ezer fővel többen hunytak el, mint amennyi gyermek született. Ezt a jelentős fogyást tovább növelte, hogy 6,7 ezer fővel meghaladta a megyéből elvándorlók száma az ideérkezőkét.

A vizsgált időszakban Tolna megye minden városában természetes fogyás következett be. Mértéke Gyönkön volt a legmagasabb, ahol ezer lakosonként évente átlagosan mintegy 28 fővel csökkent a lélekszám, míg az e tekintetben legkedvezőbb helyzetű Pakson 1,6 fővel. A természetes fogyást a megye 11 városa közül csupán háromban enyhítette vándorlási többlet, Gyönkön, Dunaföldváron és Nagymányokon többen telepedtek le, mint ahányan onnan elköltöztek. A migrációs folyamat legnagyobb vesztese Paks, ahol a városok közül mind abszolút számban (1171 fő), mind népességarányosan (évi 5,8 ezrelék) a legnagyobb vándorlási hiány keletkezett.

6. ábra

Tolna megye népességének alakulása a települések jogállása szerint*

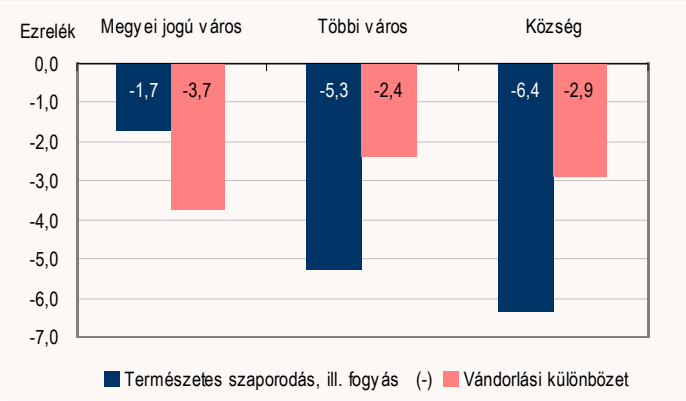

*A népességadatok az 1870–1960-ig terjedő időszakban a jelenlévő népességre, az 1970–2011 közötti időszakban lakónépességre vonatkoznak.

A 2001 és 2011 közötti időszakban Tolna megye 98 községe közül mindössze háromban, Mucsi, Fürged és Bátaapáti településeken következett be kismértékű természetes szaporodás, Kistormáson a születések és a halálozások száma megegyezett, a többi 94 településen többen hunytak el, mint ahányan születtek. Népességarányosan a legjelentősebb természetes fogyás Kisvejkét, valamint Sárpilist és Murgát jellemezte, előbbiben ezer lakosonként évente átlagosan 19, utóbbiakban 17 fővel fogyott a lélekszám. A vándormozgalom a megye 74 községében csökkentette, és csupán 23-ban gyarapította a lakosság számát. Mindössze négy olyan település volt a megyében (Kaposszekcső, Belecska, Györköny és Harc), ahol a migrációs nyereség felülmúlta a természetes fogyásból származó veszteséget, és ebből adódóan nőtt a népességszám.

7. ábra

A népességváltozás tényezői a települések jogállása szerint Tolna megyében,
ezer lakosra jutó éves átlag, 2001–2011

A lakónépesség csökkenése következtében mérséklődött a népsűrűség, a Dél-Dunántúlon. Míg 2001-ben négyzetkilométerenként még átlagosan 70 fő, 2011-ben már csak 66 fő élt, jelentősen kevesebb mint az ország egészében, ahol ebben az időszakban a mutató 110-ről 107-re mérséklődött. A Dél-Dunántúl 2001-ben és 2011-ben is hazánk legritkábban lakott régiója volt, hiszen az ország három legalacsonyabb népsűrűségű megyéje közül kettő is itt található.

A régió legsűrűbben lakott megyéje a 2011. évi népszámlálás időpontjában Baranya megye volt, ahol 87 fő élt egy négyzetkilométeren. A megyén belül kiemelkedett 959 fő/km^2-es népsűrűségével a megyeszékhely, a többi

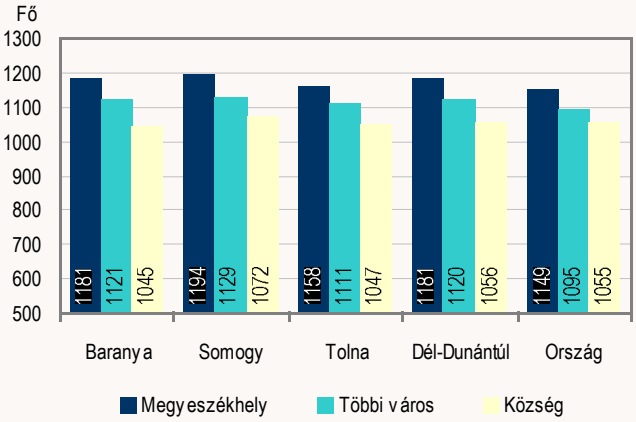
városban átlagosan 203 fő (közülük Komlón a legtöbb, 524 fő, Mágocson a legkevesebb, 56 fő), a községekben mindössze 35 fő (közülük Gyódon a legtöbb, 211, Bürüsön a legkevesebb, 5 fő) jutott egy-egy km^2-re.
Somogy az ország legritkábban lakott megyéje, 2011-ben négyzetkilométerenként mindössze 52 fő élt, ezen belül a megyeszékhelyen a legtöbb, 583 fő. A többi városban átlagosan 108 fő/km^2 volt a népsűrűség, közülük Siófokon a legmagasabb (201 fő/km^2), Nagybajomban a legalacsonyabb (31 fő/km^2). A községekben átlagosan mindössze 30 fő élt egy-egy négyzetkilométeren, a legtöbb Kaposmérőn 174 fő, a legkevesebb, mindössze egy fő Libickozmán.
Tolna megyében a népesség 8%-os fogyása következtében a lakosok egy négyzetkilométerre jutó száma 67-ről 62-re esett vissza. Tolna megye legsűrűbben lakott települése 356 fő/km^2-es népsűrűségével a megyeszékhely, a többi városban átlagosan 138 fő (közülük Dombóváron a legtöbb, 242, Gyönkön a legkevesebb, 54 fő), a községekben mindössze 35 fő (közülük Várdombon a legtöbb, 119, Miszlán a legkevesebb, 8 fő) élt egy négyzetkilométeren.

2. A népesség nemek és életkor szerint

A 2011. évi népszámlálás idején a Dél-Dunántúl népességének 47%-a férfi, 53%-a pedig nő volt, ezek az arányok megfeleltek az országos átlagnak. A lakosság nemek szerinti összetétele Közép-Dunántúlon volt a legkiegyensúlyozottabb, a nők ezer férfira jutó száma itt volt a legalacsonyabb (1070 fő), Közép-Magyarországon ugyanakkor a legmagasabb (1138 fő). A Dél-Dunántúlon átlagosan 1109 nő jutott ezer férfira, amely a 7 régió közül a második legnagyobb nőtöbbletet jelentette. A 2001. évihez viszonyítva romlott a nemek aránya, 8 fővel emelkedett a nők ezer férfira jutó száma.
A régión belül Baranyát a 19 megye második legmagasabb nőtöbblete jellemezte, 1118 nő jutott ezer férfi lakosra, a megyék közül ennél magasabb mutatóval csupán Heves megye rendelkezett (1127). A megyén belül a községekben élők nemek szerinti összetétele kiegyenlítettebb volt, a városokban a nők nagyobb túlsúlya volt jellemző. Minden városban több nő élt mint ahány férfi, közülük a megyeszékhelyen és Siklóson volt legnagyobb (ezer férfira egyaránt 1181 nő), Kozármislenyben pedig a legkisebb a nők fölénye (ezer férfira 1046 nő). A 2011. évi népszámlálás adatai szerint Baranya 287 községének 37%-ában, 105 településen a férfiak voltak többségben, az erősebb nem aránya Velény és Nagyhajmás településeken volt a legmagasabb (58%), sorrendben mindössze 728 illetve 735 nő jutott ezer férfi lakosra. A megye 176 községében ugyanakkor a nők voltak túlsúlyban, a legnagyobb mértékben Bürüs településen, ahol több mint másfélszer annyi nő élt, mint ahány férfi.
Somogy megye népességében is a nők voltak többségben, 2011-ben 1115 nő jutott ezer férfi lakosra, amely az ország 19 megyéje közül a harmadik legmagasabb nőtöbbletet jelentette. A nők túlsúlya Somogyban is a községekben élők körében volt kisebb, a városokban nagyobb. A városok közül Nagyatádon illetve a megyeszékhelyen volt legtetemesebb a nőtöbblet, előbbiben 1197, utóbbiban 1194 nő jutott ezer férfira. A nemek legkiegyenlítettebb aránya Nagybajom és Kadarkút lakosságát jellemezte, ahol sorrendben 1032 illetve 1035 nő jutott ezer férfira. Somogy 229 községe közül minden ötödikben, szám szerint 47 településen a férfiak voltak többségben, közülük Hosszúvíz községben jutott a legkevesebb, mindössze 667 nő ezer férfira. A megye 179 községében a nők voltak fölényben, a legnagyobb mértékben Somogysimonyi településen, ahol 1,4-szer annyi nő élt, mint ahány férfi.
Dél-Dunántúl megyéi közül Tolnában volt a legkedvezőbb a nemek aránya, 1089 nő jutott ezer férfi lakosra, amely a megyék rangsorában a 12. legmagasabb értéket jelentette. Valamennyi tolnai városban meghaladta a nők száma a férfiakét, mértéke a megyeszékhelyen és Bátaszéken volt a legnagyobb (ezer férfira előbbiben 1158, utóbbiban 1155 nő), Pakson pedig a legkisebb (ezer férfira 1066 nő). A 2011. évi népszámlálás idején Tolna 98 községe közül 23-ban voltak többségben a férfiak, Murga településen mindössze 730 nő jutott ezer férfi lakosra. A 74 község közül ahol a nők voltak túlsúlyban, Diósberényben és Páriban volt legnagyobb a nőtöbblet (egyaránt 1240 nő jutott ezer férfira).

8. ábra

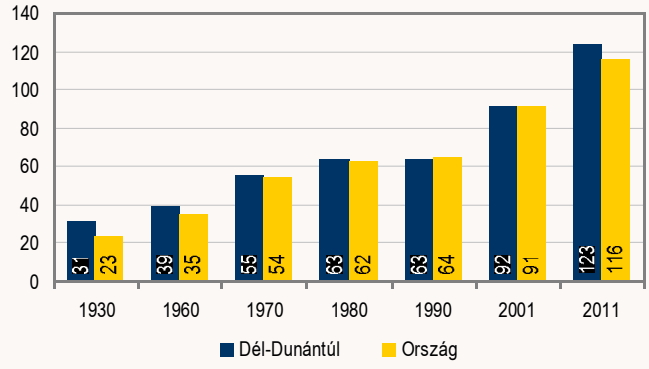
A nők ezer férfira jutó száma, 2011

A népességszám csökkenésén túl a másik legnagyobb demográfiai probléma a korösszetétel hosszú ideje tartó kedvezőtlen irányú változása. Dél-Dunántúl lakosságának idősödése az előző népszámlálás óta tovább folytatódott, 2,5 %-ponttal csökkent a gyermekkorúak (14 évesek vagy annál fiatalabbak) részaránya, ugyanakkor az aktív korúaké (15–64 évesek) 0,3, az időskorúaké (65 éves és idősebbek) 2,2 %-ponttal emelkedett. Az idős népességnek a fiatal népességhez viszonyított arányát fejezi ki az öregedési index, amely megmutatja, hogy egy adott pillanatban éppen hol tart az öregedési folyamat. A Dél-Dunántúlon 2011. október elején 100 gyermekkorú lakosra 123 időskorú személy jutott, 32 fővel több, mint a 2001. évi népszámlálás időpontjában. A régió lakosságának korösszetétele kedvezőtlenebb az országos átlagnál, ahol ugyanebben az időszakban 91-ről 116-ra nőtt a mutató értéke. Az idősek gyermekkorúakhoz viszonyított aránya az ország 7 régiója közül Dél-Alföld után a Dél-Dunántúlon volt a második legmagasabb.

9. ábra

Az öregedési index változása

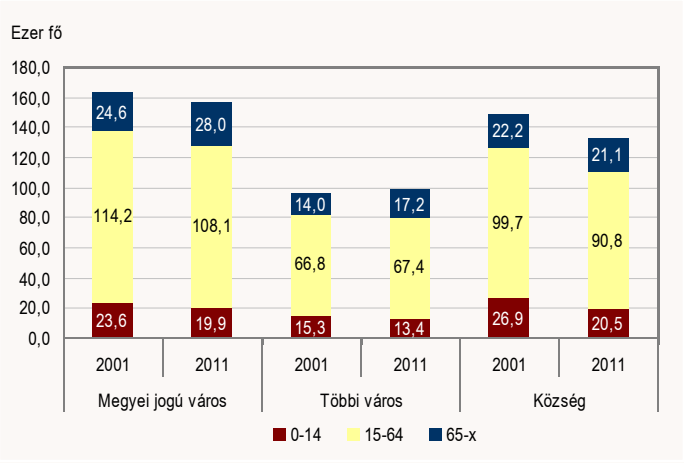
A 2011. évi népszámlálás időpontjában Baranya megye népességének alig 14%-a volt 14 éves vagy annál fiatalabb, a 15–64 éves, aktív korúak 69%-ot, a 65 évesek vagy annál idősebbek pedig 17%-ot képviseltek. A korösszetétel az előző cenzus óta tovább romlott, 100 gyermekkorú lakosra 123 időskorú jutott, 31 fővel több, mint 2001-ben. Az öregedési index értéke a megyeszékhelyen volt a legmagasabb (140), a többi városban átlagosan 129-et tett ki, a községek lakosságának korösszetétele volt a legkedvezőbb (103). A megye legfiatalabb népességgel rendelkező városa Kozármisleny, ahol mindössze 53 időskorú jutott 100 gyermekkorú személyre (emlékeztetőül: Kozármisleny volt a megye egyetlen olyan városa, ahol a legutóbbi két népszámlálás közötti időszakban az élveszületések száma meghaladta a halálozásokét). A megye városai közül Szentlőrincen lényegében azonos számban éltek idős- illetve gyermekkorúak, a többi

várost a 65 éves és idősebbek túlsúlya jellemezte. Harkány és Mágocs lakónépessége volt a legidősebb korösszetételű, előbbiben 162, utóbbiban 160 volt az öregedési index értéke. A 2011. évi népszámlálás időpontjában Baranya megye 287 községe közül 153-ban (53%-ban) több gyermekkorú élt, mint ahány időskorú (az öregedési index 100 alatt maradt), 5 településen megegyezett a számuk, a fennmaradó 129 községben az időskorúak voltak többségben. A megye leginkább elöregedett települései Szárász, Udvar, Feked, Óbánya és Kisjakabfalva volt, ahol több mint háromszor annyi idős ember élt, mint ahány gyermek. A legfiatalabb lakossággal Alsószentmárton és Gilvánfa rendelkezett, előbbiben mindössze 7, utóbbiban 13 időskorú személy jutott 100 gyermekkorúra.

A népesség elöregedése a társadalmi és gazdasági folyamatokat is jelentősen befolyásolja, ebből a szempontból fontosak az ún. függőségi mutatók, amelyek a gyermek- és az időskorúak számát az aktív korúak (15–64 évesek) számához viszonyítják. Baranyában a legutóbbi két népszámlálás között eltelt évtizedben csökkent a gyermek-, ugyanakkor nőtt az időskorúak aktív korú népességhez viszonyított aránya. A megyében 100 aktív korú lakosra a 2001. évi cenzus idején még 23, 2011-ben már csak 20 gyermekkorú személy jutott, ezzel egyidejűleg az időskorúak megfelelő mutatószáma 22-ről 25-re emelkedett. A gyermek- és időskorúak aktív korúakhoz viszonyított együttes aránya nem változott, 100 Baranya megyében élő aktív korú személynek – 2001-hez hasonlóan 2011-ben is – 45 gyermek- és időskorú eltartásáról kellett gondoskodnia. Az eltartási teher Baranya megye városai közül Villányban (40), a községek közül Pécsbagotán (22) volt a legkisebb, ugyanakkor Harkányban és Mágocson (49-49), illetve Fekeden (90) volt a legnagyobb.

10. ábra

Baranya megye népessége korcsoport és a települések jogállása szerint, 2001, 2011

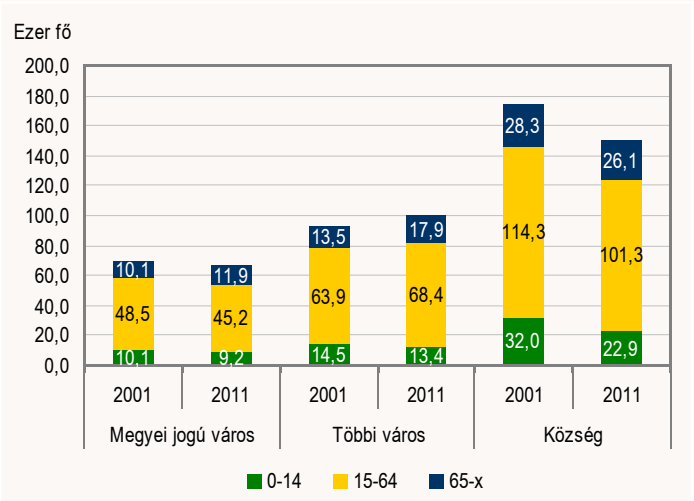

Somogy megye népességének korösszetétele tovább romlott az előző cenzus óta, a gyermekek (0–14 évesek) hányada 2,5 %-ponttal csökkent, ugyanakkor az aktív korúaké (15–64 évesek) 0,3, a 65 éves és idősebbeké 2,2 %-ponttal gyarapodott. A 2011. október 1-jei adatok szerint a megye lakosságának 14 százaléka volt gyermekkorú, 68 százaléka aktív és 18 százaléka időskorú. A korstruktúra romlását mutatja az öregedési index növekedése is, 100 fő 14 éves vagy annál fiatalabb lakosra 2001-ben 92, tíz évvel később már 123 fő 65 éves és idősebb személy jutott. Az öregedési index értéke a megyeszékhelyen kívüli városokban volt a legmagasabb, átlagosan 134, Kaposváron 129, míg a községekben volt a legalacsonyabb, mindössze 114. A megye legfiatalabb korösszetételű városa Nagybajom, ahol mindössze 67 időskorú személy jutott 100 gyermekkorúra, de Barcson és Kadarkúton is 100 alatt maradt az öregedési index értéke (sorrendben 96 és 97). A Balaton partján fekvő városok népessége volt a legkedvezőtlenebb korösszetételű, Balatonföldváron 273, Fonyódon 186, Balatonföldváron 180 fő 65 éves és idősebb lakos jutott 100 gyermekre. Somogy megye 229 községe közül 88-ban (a községek 38%-ában) gyermekek, 138-ban időskorúak éltek nagyobb számban (a fennmaradó 3 településen megegyezett a számuk). A megye legidősebb korösszetételű települései Patalom, ahol 8-szor, Nemeskisfalud, ahol 6,5-szer, Kaposgyarmat, ahol 5-ször annyi idős ember élt, mint ahány gyermek. A legfiatalabb népességű Rinyabesenyőn mindössze 2, Pálmajorban 5 időskorú személy jutott 100 gyermekkorúra.

A 2001 és 2011 közötti időszakban Somogy megyében is csökkent a gyermek-, ugyanakkor nőtt az időskorúak aktív korú népességhez viszonyított hányada. A 2001. évi népszámlálás alkalmával 100 aktív korú személyre 25, 2011-ben már csak 21 gyermek jutott, miközben az idősek megfelelő aránya 23-ról 26%-ra nőtt. Az eltartási teher kismértékben csökkent, 100 aktív korú lakosra a 2001. évi 48 helyett 2011-ben 47 gyermek- és időskorú személy eltartása hárult. Az aktív korúak eltartási terhe Somogy megye városai közül Balatonföldváron és Zamárdiban (59 illetve 54), a községek közül Nemeskisfaludon volt a legnagyobb (121). Ez utóbbi kiugróan magas érték a településen működő idősotthonnak tudható be. A legkisebb eltartási teher a városok közül Kadarkút és Barcs (egyaránt 42), a községek közül Kaposgyarmat (27) 15–64 éves lakosságára jutott.

11. ábra

Somogy megye népessége korcsoport és a települések jogállása szerint, 2001, 2011

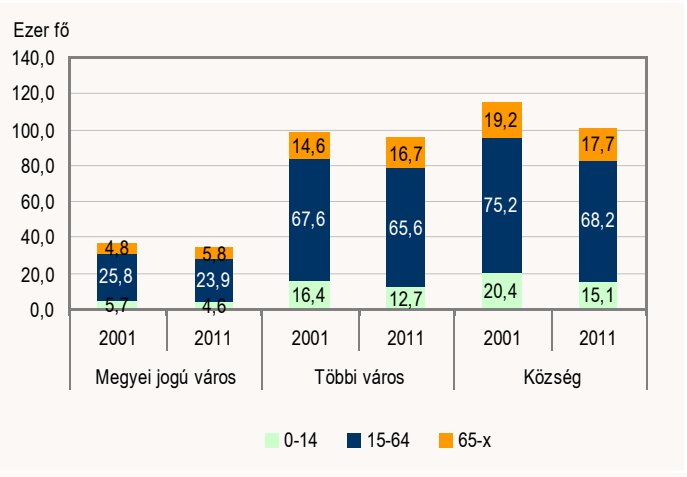

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint Tolna megye népességének 14,1%-a volt gyermek (0–14 éves), 68,5%-a aktív (15–64 éves) és 17,5%-a időskorú (65 éves és idősebb). Tolnában csakúgy, mint a régió másik két megyéjében a 2001. évi népszámlálás óta jelentősen romlott a népesség korösszetétele. A gyermekkorúak aránya 3,0 %-ponttal apadt, miközben az aktív korúaké 0,9 %-ponttal, az időseké 2,1 %-ponttal növekedett.

Az öregedési index jelentős mértékben emelkedett a vizsgált évtizedben. Tolna megyében 2001-ben 91, 2011-ben már 124 időskorú személy jutott 100 gyermekkorú lakosra. Az öregedési index a városokban, ezen belül a megyeszékhelyen (127) kívüli városokban volt a legmagasabb (132), a községekben pedig a legalacsonyabb (118). A városok közül Paks korösszetétele volt a legfiatalabb, ahol a legfeljebb 14 évesek és a legalább 65 évesek nagyjából hasonló számban éltek, a többi városban utóbbiak voltak létszámfölényben. Az e tekintetben legkedvezőtlenebb helyzetű Simontornyán és Gyönkön 186, illetve 185 időskorú lakos jutott 100 gyermekkorúra. Tolna megye 98 községének kisebbik részében, 23 településen haladta meg a gyermekek létszáma az időseket, többségükben, 73 községben a 65 éves és idősebbek túlsúlya volt jellemző. A legrosszabb arányok Kisszékely illetve Murga településeken mutatkoztak, előbbiben 4-szer, utóbbiban 3,5-szer annyi idős ember élt, mint ahány gyermek. A legkedvezőbb korstruktúrájú községekben Gyulajon és Értényben sorrendben mindössze 43, illetve 50 időskorú személy jutott 100 gyermekkorúra.

12. ábra

Tolna megye népessége korcsoport és a települések jogállása szerint, 2001, 2011

A legutóbbi két népszámlálás között eltelt időszakban Tolna megyében is ellentétes irányban változott a gyermek valamint az idős népesség eltartottsági rátája. A 2001. évi cenzus idején 100 aktív korú lakosnak még 25, 2011-ben már csak 20–21 gyermek eltartásáról kellett gondoskodnia, ugyanakkor az idősek hasonló mutatója 23-ról 26 főre emelkedett. Az aktív korú lakosság eltartási terhe összességében 48-ról 46 főre mérséklődött, mivel a gyermek népesség eltartottsági rátája nagyobb mértékben csökkent, mint amennyivel az időseké nőtt. A ráta értéke Tolna megye városai közül Pakson (39), a községek közül Belecskán és Harcon (egyaránt 36) volt a legkisebb, ugyanakkor Gyönkön (55), valamint Szakadáton (98) a legnagyobb.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 70. szám 2013. szeptember 4.
2013/70
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/8

A Dél-Dunántúl háztartásainak főbb jellemzői a népszámlálás eredményei alapján

A 2011. évi népszámlálás során Dél-Dunántúlon 380 400 magánháztartást vettek számba, az országos háztartásszám 9,3%-át (ami megközelíti a népességszámon belül képviselt arányt). A régió lakónépessége 932 939 fő volt, amelynek több mint 97 százaléka (908 351 fő) magánháztartásban[1] élt. A fennmaradó közel 3%-ot közösségi elhelyezést nyújtó szálláshelyeken (például kollégiumban, idősek otthonában vagy egyéb szociális ellátó intézményben, börtönben, hajléktalanszálláson) vették számba, illetve – 965 személy, a népesség egy ezreléke – hajléktalanszállót igénybe nem vevő hajléktalan volt. (Ez utóbbiak száma mintegy 17%-át tette ki az országban közösségi szálláshoz sem kötődően, lakcím nélkül összeírt hajléktalan személyeknek, és több mint héttizedüket Baranyában jegyezték fel az összeírás során.)

Visszatekintve az utóbbi néhány cenzus eredményeire, a háztartások száma folyamatosan növekedett, a háztartásokban élő személyek száma pedig 1980-tól – a népesség számával párhuzamosan – csökkent, aminek következtében a háztartások átlagos taglétszáma is egyre alacsonyabb lett. A népesség és ezzel összefüggésben a háztartásban élők számának 1980-at követő csökkenésbe fordulásában szerepe volt annak, hogy a „Ratkó korszaknak" nevezett időszak népesedési politikájának – születésszám-növekedést eredményező – pozitív hatása addigra már halványult, miután az akkor születettek gyermekei (Ratkó-unokák) az 1970-es évtized végéig nagyobbrészt megszülettek. A háztartások számának növekedése pedig összefügg a városias létforma terjedésével, a többgenerációs együttélési forma falvakban is megfigyelhető térvesztésével, ezáltal a háztartások aprózódásával. Folyamatossá teszi a háztartásszám növekedését a fiatalok iskoláztatásának kitolódása, amelynek következtében a fiatal felnőttek a családtól távol folytatott tanulmányaik, majd munkavállalásuk miatt fizikailag is leválnak a családról, s gyakran még családalapítás nélkül önállósodnak.

A Dél-Dunántúlon az országosnál kevésbé nőtt a háztartások száma a legutóbbi két cenzus között (sőt az 1970. évi összeírás eredményeihez viszonyítva is), ellenben erőteljesebben csökkent a háztartásokban élő személyeké, s a háztartások átlagos nagysága is jelentősebben zsugorodott. A száz háztartásra jutó személyek száma azonban még így is valamelyest országos átlag felett maradt, de a különbség egyre csökkenő. Amíg az 1970-es cenzus idején a régióban a száz háztartásra jutó személyek száma (312 fő) 17 fővel magasabb volt az országosnál, addig ez az előny 2001-re 7, 2011-re pedig 3 főre apadt. A Dél-Dunántúl megyéi közül 2011-ben Somogyban és Tolnában országos átlag feletti, Baranyában – az 1970-es cenzus óta először – az alatti háztartásméret alakult ki.

1. tábla

A háztartások és a háztartásokban élők számának alakulása, 2011

Megnevezés	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
	Szám szerint				
Háztartás	160 040	126 939	93 417	380 396	4 105 708
Háztartásban élő személy	375 258	307 707	225 386	908 351	9 697 199
Száz háztartásra jutó személy	234	242	241	239	236
	A 2001. évi százalékában				
Háztartás	105,3	105,3	100,6	104,1	106,3
Háztartásban élő személy	95,0	94,4	92,2	94,1	97,5
Száz háztartásra jutó személy	90,0	89,6	91,6	90,4	91,8
	Az 1970. évi százalékában				
Háztartás	122,5	114,1	114,0	117,5	121,6
Háztartásban élő személy	91,8	88,5	88,8	89,9	97,2
Száz háztartásra jutó személy	74,8	77,6	77,7	76,5	80,0

A **háztartások típus szerinti összetételében** a két legutóbbi összeírás között is folytatódtak, sőt valamelyest felerősödtek a korábbi folyamatok. Tovább csökkent a családháztartások aránya, miközben a nem családháztartásoké – amelyekbe meghatározó részben egyszemélyes háztartások és kisebb hányadban a családot nem alkotó, rokon vagy nem rokon személyekből álló egyéb összetételű háztartások tartoznak – növekedett. A **családháztartások** típusai közül mind a házaspárok vagy élettársak egy családot alkotó együttélése gyermekkel vagy gyermek nélkül, mind a többcsaládos háztartások száma és aránya csökkenő volt, miközben a gyermekes házastársak és élettársak egyre gyakoribb különválása következtében bővült az egy szülő és gyermek vagy gyermekek alkotta háztartások köre. A régióban a 2011. évi összeírás időpontjában az országosnál egyaránt nagyobb arányban fordultak elő az egycsaládos és a többcsaládos háztartások, ez utóbbiak azonban így is mindössze 1,6%-ot képviseltek. Ritkábbak voltak ugyanakkor a **családot nem alkotó háztartások** (bár a

[1] Az elemzés során a magánháztartások főbb jellemzőivel foglalkozunk, az egyszerűség érdekében mindvégig a háztartás kifejezést használva.

jelentős, egyharmados arányt valamelyest e térségben is meghaladták), ami az egyszemélyes háztartások alacsonyabb hányadából következett. A háztartások típus szerinti összetétele a régió megyéi közül leginkább Baranyában hasonlított az országoshoz. A párkapcsolaton alapuló egycsaládos háztartásoknak Tolnában, a többcsaládos háztartásoknak pedig Somogyban volt a legmagasabb a részesedése a három megye közül. A nem család alkotta háztartások Baranyában képviseltek a két másik megyeinél magasabb súlyarányt, elsősorban az egyszemélyes háztartások gyakoribb előfordulása következtében, de a mindenütt viszonylag alacsony hányadot képviselő egyéb összetételű háztartásoknak is valamelyest régiós átlag feletti volt a részesedése.

2. tábla

A háztartások számának megoszlása háztartástípus szerint

(százalék)

Háztartástípus	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
			1970		
Házaspár és élettársak gyermekkel vagy anélkül	68,6	66,4	69,3	68,0	67,2
Egy szülő gyermekkel	5,9	6,4	6,2	6,1	7,3
Egy családból álló háztartás	74,5	72,7	75,5	74,2	74,5
Több családból álló háztartás	8,0	9,6	7,4	8,4	5,5
Egyszemélyes háztartás	15,3	15,2	14,7	15,1	17,5
Egyéb összetételű háztartás	2,2	2,4	2,3	2,3	2,6
Nem családháztartás együtt	17,5	17,6	17,1	17,4	20,1
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
			2001		
Házaspár és élettársak gyermekkel vagy anélkül	58,0	58,3	60,5	58,7	57,0
Egy szülő gyermekkel	10,5	10,3	9,6	10,2	10,7
Egy családból álló háztartás	68,5	68,6	70,1	68,9	67,7
Több családból álló háztartás	3,8	4,9	3,6	4,1	3,2
Egyszemélyes háztartás	24,9	23,4	23,7	24,1	26,2
Egyéb összetételű háztartás	2,7	3,0	2,6	2,8	2,9
Nem családháztartás együtt	27,7	26,5	26,3	26,9	29,1
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
			2011		
Házaspár és élettársak gyermekkel vagy anélkül	50,5	51,9	54,0	51,8	50,8
Egy szülő gyermekkel	12,6	13,0	12,2	12,7	12,9
Egy családból álló háztartás	63,2	64,9	66,2	64,5	63,6
Több családból álló háztartás	1,4	1,9	1,6	1,6	1,2
Egyszemélyes háztartás	32,1	29,9	29,4	30,7	32,1
Egyéb összetételű háztartás	3,4	3,3	2,8	3,2	3,1
Nem családháztartás együtt	35,4	33,2	32,2	33,9	35,2
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az előbbi arányoktól eltér a **háztartásokban élő személyek** háztartástípus szerinti megoszlása, illetve a változás irányának hasonlósága mellett annak mértéke is különböző. A 2011. évi cenzus idején a régióban összeírt háztartásokban élő személyek kétharmada élt párkapcsolaton alapuló egycsaládos háztartásban, 3,7%-a többcsaládos háztartásban. A háztartásban élő népesség közel 14%-át egyszülős, csaknem 16%-át nem családháztartásban regisztrálták. Az utóbbi négy évtizedben az egyszülős és a nem családháztartásban (különösen az egyszemélyesben) élők részesedésének jelentős növekedése, illetve a többcsaládos háztartásban élők arányának erőteljes – a régióban tíz százalékpontot is meghaladó – csökkenése szembetűnő leginkább.

3. tábla

A háztartásokban élő személyek számának megoszlása háztartástípus szerint

(százalék)

Háztartástípus	Baranya	Somogy	Tolna	Dél-Dunántúl	Magyarország
	megye				
			1970		
Házaspár és élettársak gyermekkel vagy anélkül	74,2	70,9	74,9	73,3	75,2
Egy szülő gyermekkel	5,1	5,6	5,5	5,4	6,8
Egy családból álló háztartás	79,4	76,5	80,4	78,6	82,0
Több családból álló háztartás	14,2	16,9	13,2	14,9	10,2
Egyszemélyes háztartás	4,9	4,9	4,8	4,8	5,9
Egyéb összetételű háztartás	1,5	1,7	1,6	1,6	1,9
Nem családháztartás együtt	6,4	6,5	6,4	6,5	7,8
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
			2001		
Házaspár és élettársak gyermekkel vagy anélkül	69,9	68,9	72,1	70,1	69,9
Egy szülő gyermekkel	10,3	10,0	9,4	9,9	10,7
Egy családból álló háztartás	80,2	78,9	81,5	80,1	80,6
Több családból álló háztartás	8,0	10,1	7,4	8,5	6,9
Egyszemélyes háztartás	9,6	8,7	9,0	9,1	10,2
Egyéb összetételű háztartás	2,2	2,4	2,1	2,2	2,3
Nem családháztartás együtt	11,8	11,0	11,1	11,4	12,5
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
			2011		
Házaspár és élettársak gyermekkel vagy anélkül	66,0	66,3	68,4	66,7	66,6
Egy szülő gyermekkel	14,0	14,2	13,3	13,9	14,2
Egy családból álló háztartás	80,0	80,4	81,7	80,6	80,8
Több családból álló háztartás	3,3	4,3	3,7	3,7	2,9
Egyszemélyes háztartás	13,7	12,3	12,2	12,9	13,6
Egyéb összetételű háztartás	3,0	2,9	2,4	2,8	2,7
Nem családháztartás együtt	16,7	15,2	14,6	15,7	16,3
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A háztartások típus szerinti összetétele különböző a régió egyes **településtípus**aiban. A legutóbbi cenzus adatai alapján, a párkapcsolaton alapuló egycsaládos és a több családból álló háztartások a megyei jogú városokban (a régió esetében a három megyeszékhely) képviselték a legalacsonyabb hányadot, míg az egyszülős háztartások és a családot nem alkotó – azon belül is az egyszemélyes – háztartások e településtípusban voltak a legmagasabb arányúak. A megyeszékhelyek közül a párkapcsolatban működő egy illetve többcsaládos háztartások hányada Pécsett volt a legkisebb, a családot nem alkotó háztartásoké pedig a legnagyobb. (Ez utóbbi háztartástípus általában a nagyobb városokban fordul elő gyakrabban, hisz az e településeken felsőfokú tanulmányokat folytatók és fiatal munkavállalók

gyakran élnek egyszemélyes, vagy más személlyel közös, de családot nem alkotó háztartásban. Emellett minden bizonnyal az idősek között is jellemzőbb az egyedül élő, mint a kisebb településeken.) A gyermekét egyedül nevelő szülő Kaposvár háztartás-szerkezetében volt a legjellemzőbb a három megyeszékhely közül. A dél-dunántúli megyék megyeszékhelyen kívüli többi városa és községei között összességében nem volt jelentős különbség a háztartástípusok összetételében, a községekben azonban a párkapcsolaton alapuló, valamint a többcsaládos háztartásoknak némi előnye még maradt a városokkal szemben. E településtípusokon belül a családháztartások valamelyest Tolna megye többi városában, illetve a Baranya megyei községekben képviseltek magasabb hányadot a másik két megye valamint a régió azonos településtípusára jellemzőnél, párhuzamosan – különösen a baranyai községekben – az egyedülálló háztartások alacsonyabb részesedésével.

4. tábla

A háztartástípus szerinti összetétel településtípusonként, 2011

Térség, településtípus	A háztartások száma	Ebből			
		házaspár vagy élettársak alkotta egy családból	egy szülő és gyermek alkotta egy családból	több családból álló háztartások aránya, százalék	nem családból álló háztartások aránya, százalék
Megyei jogú városok					
Pécs	69 058	44,7	12,9	0,7	41,7
Kaposvár	27 679	49,3	14,2	1,2	35,3
Szekszárd	14 659	50,3	13,6	0,9	35,2
Megyei jogú városok együtt	111 396	46,5	13,3	0,9	39,3
Többi város					
Baranya megye	40 644	52,7	12,9	1,3	33,1
Somogy megye	41 317	52,3	12,7	1,6	33,4
Tolna megye	39 223	54,7	12,0	1,4	31,9
Többi város együtt	121 184	53,2	12,6	1,4	32,8
Községek					
Baranya megye	50 338	56,8	12,0	2,5	28,7
Somogy megye	57 943	52,9	12,6	2,5	32,0
Tolna megye	39 535	54,6	12,0	2,1	31,3
Községek együtt	147 816	54,7	12,2	2,4	30,7
Összesen					
Baranya megye	160 040	50,5	12,6	1,4	35,4
Somogy megye	126 939	51,9	13,0	1,9	33,2
Tolna megye	93 417	54,0	12,2	1,6	32,2
Dél-Dunántúl	**380 396**	**51,8**	**12,7**	**1,6**	**33,9**

A megyéken belül a Baranyai **járások** között mutatkozott a legjelentősebb különbség a háztartások típus szerinti összetételében. Az egyes háztartástípusok részesedésében a régió összes járása között gyakran foglalták el a baranyaiak az első és az utolsó helyeket is. A páros kapcsolaton alapuló, egy családból álló háztartás a Bólyi, majd a Pécsváradi járásban képviselte a legmagasabb, az egyszülős háztartás pedig a legalacsonyabb hányadot. E két térség állt az élen a mindenütt nagyon ritka több családból álló háztartások részesedése alapján is. E körzetekben fordultak elő az előbbiekkel párhuzamosan a legalacsonyabb arányban a nem családból, illetve az azon belül meghatározó egy személyből álló háztartások. A járások rangsorának a másik végén a Pécsi és a Komlói szerepelt a párkapcsolaton alapuló egy családból álló és a több családból álló háztartások alacsony, illetve a nem családháztartások magas aránya alapján. Egy szülő és gyermek alkotta háztartások ugyanakkor a Kaposvári és a Barcsi járásban fordultak elő a legmagasabb hányadban a régión belül.

5. tábla

A háztartástípus szerinti összetétel járásonként, 2011

Járás	A háztartások száma	Ebből				
		házaspár vagy élettársak alkotta egy családból	egy szülő és gyermek alkotta egy családból	több családból álló háztartások aránya, százalék	nem családból álló háztartások aránya, százalék	ezen belül: egyedülálló háztartások aránya, százalék
Baranya megye						
Bólyi	4 336	61,2	9,5	2,6	26,7	23,9
Hegyháti	4 938	57,0	11,9	2,1	28,9	25,8
Komlói	15 577	50,3	13,1	1,0	35,7	32,8
Mohácsi	14 422	53,1	12,1	1,8	33,1	30,1
Pécsi	81 062	47,0	12,7	1,0	39,3	35,7
Pécsváradi	4 544	58,4	10,9	2,7	28,1	24,8
Sellyei	5 456	54,6	13,1	2,3	30,0	26,6
Siklósi	14 205	54,0	12,9	2,1	30,9	27,5
Szentlőrinci	5 605	56,4	12,9	2,1	28,6	25,2
Szigetvári	9 895	53,8	13,5	1,8	30,8	27,7
Somogy megye						
Barcsi	9 548	50,7	14,0	1,4	34,0	31,0
Csurgói	6 563	52,1	12,8	2,5	32,6	29,2
Fonyódi	13 889	52,0	12,1	2,2	33,8	30,8
Kaposvári	46 631	51,6	14,1	1,9	32,4	28,9
Marcali	13 659	53,4	11,8	2,3	32,5	29,3
Nagyatádi	10 488	51,9	13,0	1,7	33,4	30,3
Siófoki[a)]	21 506	52,0	12,1	1,4	34,5	31,4
Tabi	5 164	53,2	11,3	2,0	33,5	29,7
Tolna megye						
Bonyhádi	12 235	57,8	11,6	2,2	28,4	25,6
Dombóvári	13 349	53,0	13,1	1,5	32,5	29,3
Paksi	20 274	55,1	11,5	1,2	32,2	29,9
Szekszárdi	24 588	52,0	13,3	1,5	33,1	30,3
Tamási	15 811	52,1	11,8	1,7	34,5	31,5
Tolnai	7 160	56,7	11,4	2,2	29,6	27,0

a) A 2013. január 1-jétől a Siófoki járáshoz tartozó Balatonvilágos adatával együtt számítva.

A **háztartások átlagos taglétszáma** a régióban az 1970. évi cenzus óta jelentősen, száz háztartásra vonatkozóan 312-ről 239-re, de a legutóbbi évtizedben is 25-tel csökkent. Ebben szerepe volt annak, hogy a típus szerinti összetétel a kisebb méretű életközösségek felé tolódott el. Emellett az egy családból álló házas- vagy élettársi párkapcsolaton alapuló háztartások átlagos mérete is egyre alacsonyabb lett: amíg száz ilyen háztartásban a Dél-Dunántúlon 1970-ben átlagosan 336, addig 2011-ben 307 személy élt. A 2011. évi népszámlálás alapján az egyes háztartástípusok átlagos taglétszámát illetően nem mutatkozott lényeges különbség

sem a régió és az ország, sem a régió megyéi között. A településtípusok között viszont jelentékenyebb a különbség, összefüggésben a jellemző funkciókkal és sajátosságokkal, az eltérő település-méretekkel. A Dél-Dunántúl megyeszékhelyein átlagosan 220 személy élt száz háztartásra vetítve, míg a régió többi városában 236 fős, a községekben 256 fős átlag alakult ki. (Országosan a fővárosban 205, a megyeszékhelyeken 223, a megyei jogú városokon kívüli városokban 245, a községekben 257 fős volt a fajlagos taglétszám.) A legjelentősebb eltérés a három megyeszékhely átlagos háztartásméretében alakult ki, amely Pécsett volt a legalacsonyabb, elsősorban a szerény taglétszámú nem család- (azon belül is az egyszemélyes) háztartások viszonylag magas hányada következtében. A három dél-dunántúli megye többi városának és községeinek a mutatószámai közelebb álltak egymáshoz, minden családtípus esetében a községekben éltek nagyobb átlagos taglétszámú háztartások. A Baranyán kívüli két megyében – és a régióban átlagosan is – a párkapcsolaton alapuló, egy családból álló háztartások közül az élettársi kapcsolatúak esetében volt magasabb az átlagos személyszám. Ebben – a sok lehetséges tényező közül – szerepet játszhat az, hogy a házastársi kapcsolatban élők között gyakoribb az időskorú párok által alkotott család, akiknek a gyermekei már önállósodtak, külön élnek. (Ezt jelzi például, hogy a régióban az egy családból álló, házas párkapcsolaton alapuló háztartások 22%-át alkották csak időskorú személyek, míg élettársak esetében ez az arányszám 5,7% volt. Ugyanakkor azon háztartások aránya, amelyekben nem élt időskorú személy, a házaspárok alkotta háztartások esetében 58%-ot, az élettársas kapcsolatokban 81%-ot tett ki. A házasparos kapcsolatok esetében így 72, élettársi közösségben 27 időskorú személy jutott száz háztartásra.)

6. tábla

A száz háztartásra jutó személyek száma településtípusonként, 2011

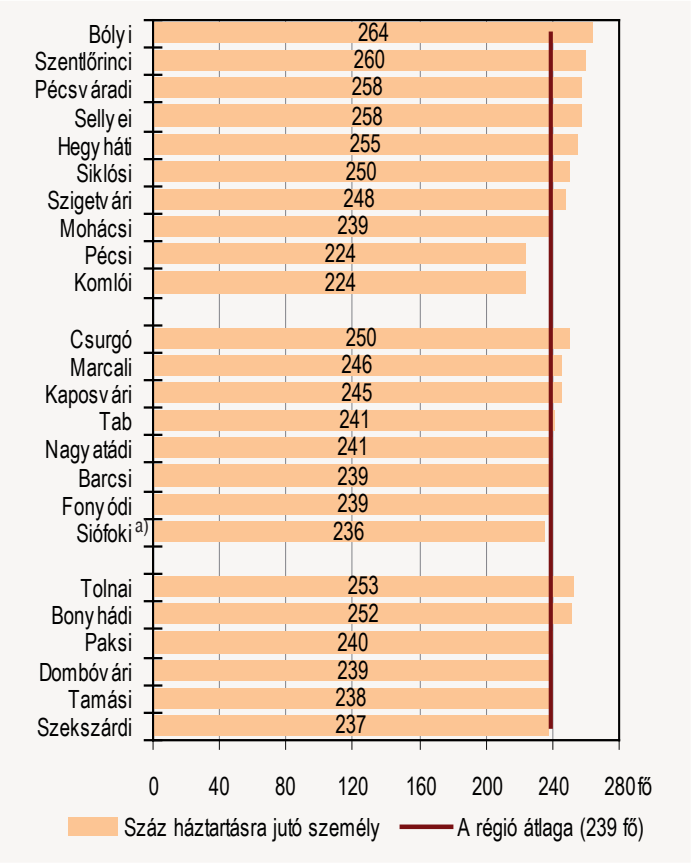
Településtípus	Házaspáros	Élettársi	Együtt a pár-	Egy szülő és gyermek	Több családból	Nem családból	Összes háztartás
	kapcsolaton alapuló egy családból álló háztartás						
Baranya megye							
Pécs	299	289	297	255	568	110	215
Többi város	301	296	300	258	537	110	235
Községek	318	327	320	272	550	113	260
Összesen	**306**	**305**	**306**	**261**	**551**	**111**	**234**
Somogy megye							
Kaposvár	298	295	298	255	547	110	228
Többi város	298	307	300	258	548	110	235
Községek	316	343	322	273	560	112	254
Összesen	**306**	**323**	**310**	**264**	**555**	**111**	**242**
Tolna megye							
Szekszárd	293	288	292	253	535	107	224
Többi város	299	302	300	258	536	109	237
Községek	314	329	317	271	548	111	252
Összesen	**305**	**313**	**306**	**262**	**543**	**110**	**241**
Dél-Dunántúl							
Megyeszékhelyek	298	290	296	255	556	110	220
Többi város	300	302	300	258	541	110	236
Községek	316	334	320	272	554	112	256
Összesen	**306**	**313**	**307**	**262**	**551**	**110**	**239**

Mind a **háztartások** típus szerinti összetételében, mind azok **átlagos méretében** a Baranya megyei járások között mutatkozott a legjelentősebb különbség 2011-ben. A régió összes járása között e megyéből kerültek ki a legkevesebb és a legtöbb személyt számláló térségek is. A Komlói, illetve a Pécsi járás legalacsonyabb, egyaránt 224 fős száz háztartásonkénti átlagos taglétszámával szemben a Bólyi 264 fővel állt az élen, ami 40 fős különbséget takar. Eközben Somogy megye járásainak hasonló mutatószámai 236 és 250 fő, a Tolna megyeieké 237 és 253 fő között alakultak. A taglétszám egy évtizeddel korábbihoz mért csökkenése Komló, majd Nagyatád térségében volt a legjelentősebb mértékű (mintegy 12–12%), Tamási, Paks és Bóly körzetében pedig a legcsekélyebb (7,0–7,4% közötti).

A települések háztartásméretében Tolna megyében mutatkozott a legkisebb különbség, ahol 178 és 314 fő között alakult a száz háztartásonkénti átlagos személyszám. E mutatószámok Kisszékelyhez és Kisvejkéhez kötődtek, 200 fő alatti és 300 fő feletti átlagos létszámot csupán még egy-egy további településen regisztráltak (Szakadát 193, Gyulaj 302 fő). A régió települései közül a legnépesebb háztartások a baranyai Gilvánfához és Alsószentmártonhoz, illetve a Somogy megyei Pálmajorhoz kötődtek, 400 fő feletti (az előbbi település-sorrendben 418, 401, valamint 402) száz háztartásra jutó átlagos létszámmal. A legkisebb háztartásmérettel a Somogy megyei – rendkívül alacsony népesség- és háztartásszámú – Rinyaújnép rendelkezett (az előbbi viszonyításban 167 fő). Ennek következtében a legnagyobb különbség (2,4-szeres) is e megyében alakult ki a települések között, de nem sokkal maradt el ettől Baranya sem. (Rinyaújnép szerény népességszámán belül egyébként nagy volt az időskorúak hányada, ebből fakadóan alacsony volt a családháztartások, és magas az egyszemélyes háztartások aránya.) Ez utóbbi két megye apró-falvas település-szerkezetű, így nagyobb az esély a tetemesebb különbség kialakulására a települések között, mint kisebb számú, kiegyenlítettebb méretű települések esetén.

1. ábra

A száz háztartásra jutó személyek száma járásonként*, 2011

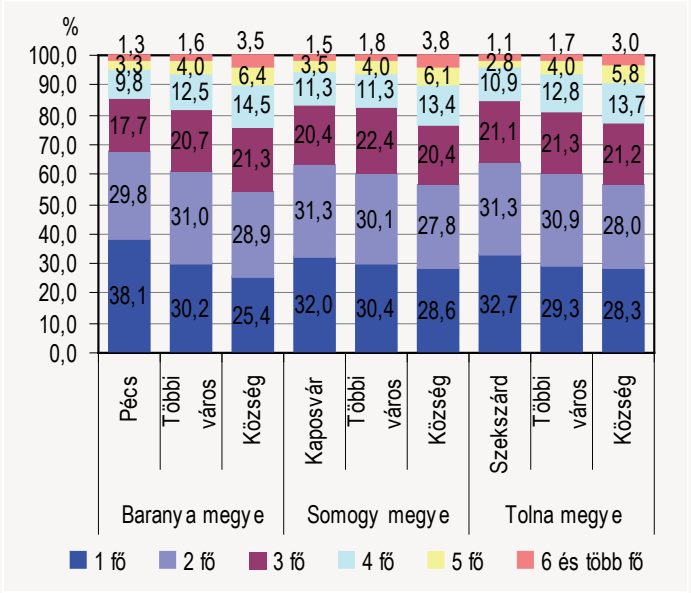
* A járások megyénként, a mutatószámok csökkenő sorrendjében.

a) A 2013. január 1-jétől a Siófoki járáshoz tartozó Balatonvilágos település adatával együtt és a nélkül számítva is azonos.

A háztartások átlagos nagysága a **különböző taglétszámú háztartások összetételéből** alakul ki, településtípusok szerint e szempontból is viszonylag markáns különbség mutatkozott a régión belül. A megyeszékhelyeken magasabb arányú volt az egyszemélyes, és alacsonyabb a három- és többszemélyes háztartások előfordulása, mint a többi városban, vagy különösen a községekben. Baranya megyében ez még erőteljesebben megmutatkozott annak következtében, hogy Pécsett kiemelkedően magas az egy személy által alkotott háztartások hányada. A négy- és annál több személy alkotta háztartások összes háztartáson belüli részesedése mindhárom régióbeli megyében magasabb volt a községekben, mint a városokban. Ezen belül is a négy és öt tagot számlálók Baranya, a hat és többtagúak pedig Somogy községeiben voltak magasabb részarányúak. (Meg kell jegyezni, hogy ez utóbbi taglétszámú háztartások súlyaránya Somogy megye mindhárom településtípusában magasabb volt, mint Baranyában és Tolnában, bár ez így is mindössze 2,6%-ot jelentett összességében megyei szinten.) A járások taglétszám szerinti összetétele – akárcsak az átlagos háztartásnagyság – Baranyában tért el a legjelentősebben. A régió 24 járásában az egyszemélyes háztartások összes háztartáson belüli aránya 24 és közel 36% között változott, ahol az alsó szélsőérték a bólyi, a felső a pécsi körzetben alakult ki. A legalább 4 főt számlálók 15 és 26% közötti hányadot tettek ki, az ilyen taglétszámú háztartások a legritkábban Komló és Pécs, a leggyakrabban pedig Bóly és Szentlőrinc térségében fordultak elő.

2. ábra

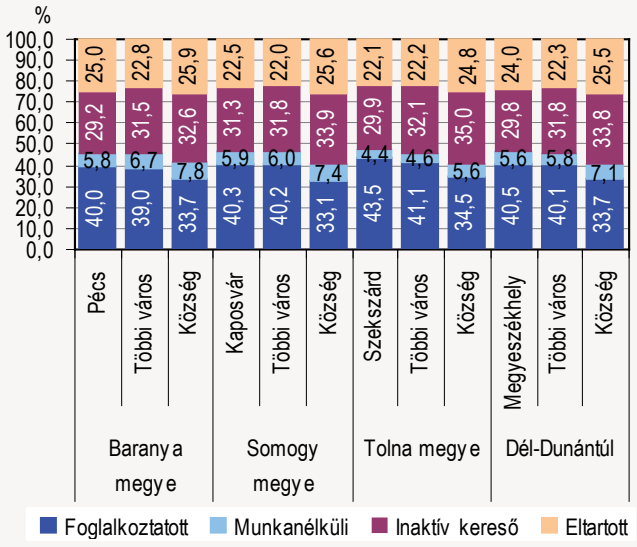
A háztartások taglétszám szerinti megoszlása településtípusonként, 2011

A háztartásban élők munkavállalásának lehetőségeire, **gazdasági aktivitás**ára hatással van, hogy a térségben milyenek a munkaerő-piaci körülmények, de a kor szerinti összetételük is befolyásoló tényező. A 2011-ben számba vett háztartások 58%-ában élt legalább egy foglalkoztatott, és 42%-ot tett ki az egyetlen foglalkoztatottal sem rendelkezők aránya (országosan ez utóbbi hányad 38% volt). A régió községeiben magasabb (45%) volt azon háztartások részaránya, ahol nem élt foglalkoztatott személy, mint a megyeszékhelyeken vagy a többi városban (40–40%). A régió háztartásaiban élő személyek közel 38%-a volt foglalkoztatott, 32%-át inaktív keresőként, 24%-át eltartottként és 6,3%-át munkanélküliként vették számba.[2] A régió megyéi közül a foglalkoztatottak aránya Tolna megyében, az inaktív keresőké Somogy és Tolna megyében alakult a régió átlaga fölött. Az eltartottak Baranya, a munkanélküliek pedig Baranya és Somogy megyében képviseltek magasabb hányadot, mint a régió háztartásaiban élők átlagában. E szempontból is viszonylag jelentős az eltérés településtípusok szerint. A rosszabb munkaerő-piaci kínálat és az idősebb korösszetétel egyaránt szerepet játszhat abban, hogy a községek háztartásaiban élők között alacsonyabb hányadban fordultak elő a foglalkoztatottak, ellenben magasabb volt az inaktív keresők, az eltartottak és a munkanélküliek aránya, mint a megyeszékhelyeken vagy a többi városban.

3. ábra

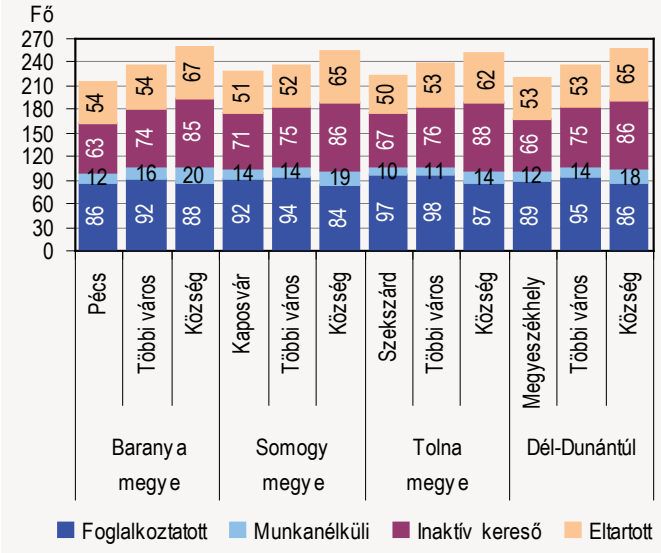
A háztartásban élők gazdasági aktivitás szerinti megoszlása településtípusonként, 2011

Az előbbiekkel összefüggésben a Dél-Dunántúl száz háztartására 90 foglalkoztatott, 15 munkanélküli, 77 inaktív kereső, és 58 eltartott jutott. Ezen átlagokat felülmúlta a foglalkoztatottak fajlagos száma Tolna megyében (93 fő), az inaktív keresőké Somogy és Tolna megyében (79–80 fő), a munkanélküliek mutatóértéke pedig Somogy és Baranya megyében alakult a régió átlaga felett (mindkét megyében 16 fő). A településtípusok közül a községekben általában átlagosan kevesebb foglalkoztatott, több munkanélküli, inaktív kereső és eltartott jutott a háztartásokra, mint a városokban. Munkanélküliekből és eltartottakból Baranya megye, inaktív keresőkből Tolna megye községeiben regisztrálták a legtöbbet száz háztartásonként a régió három megyéje közül.

4. ábra

A száz háztartásra jutó személyek száma gazdasági aktivitás szerint településtípusonként, 2011

[2] A gazdasági aktivitással és a népszámlálási felvétel egyéb adatköreivel összefüggő fogalmi magyarázatok és módszertani megjegyzések elérhetősége: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf

A háztartásokban élők foglalkoztatással összefüggő mutatószámai közül a **foglalkoztatottak** száz háztartásra jutó száma 2011-ben a Bólyi járásban volt a legmagasabb (mint ahogy az átlagos taglétszám is), a régió 90 fős átlagával szemben 103 fő. E térség után néhány Tolna megyei – a Paksi, a Szekszárdi és a Bonyhádi – járás következett (99, 98, 95 fővel). A Barcsi és a Komlói zárta a járások rangsorát, ahol egyik térségben sem érte el a 80-at a foglalkoztatottak száz háztartásonkénti száma. A régió települései közül a legmagasabb háztartásarányos foglalkoztatott-számmal rendelkezők között gyakori volt a Pécsi, illetve a Bólyi járáshoz tartozó (Nagykozár és Szederkény községekben egyaránt 129 fő volt, majd Keszü 126 fővel, Borjád 124 fővel és Pogány 123 fővel következett). A régión belüli legalacsonyabb mutatószámú település a Barcsi járásból került ki, Istvándiban mindössze 24 foglalkoztatott személy jutott száz háztartásra, de az utána következő néhány – ugyancsak a Barcsi, illetve a Siklósi járáshoz tartozó – település, Somogyaracs, Alsószentmárton, Heresznye és Siklósnagyfalu 29–30 fős mutatószáma is meglehetősen alacsony foglalkoztatottsági szintre utal.

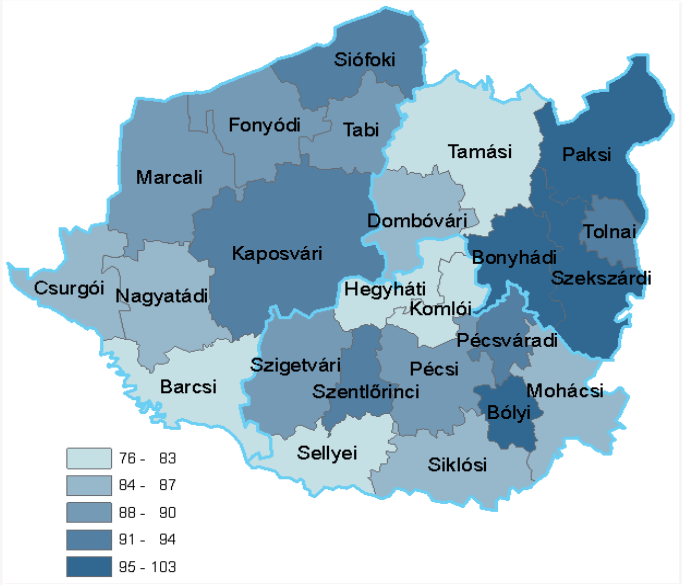
A **munkanélküliek** fajlagos száma viszont a Sellyei, valamint a Siklósi és a Hegyháti járásban volt a legmagasabb. Száz háztartásra az előbbi térségben 21, az utóbbi kettőben 20–20 fő munkanélküli jutott, miközben a rangsor másik végén álló bonyhádi és paksi körzetben 11–11 fő. A régió összes települése közül Piskó, Alsószentmárton és Pálmajor volt a legkedvezőtlenebb helyzetben, ahol az előbbi viszonyításban 78, 72, illetve 67 főnek nem volt jövedelmet biztosító tevékenysége, miközben Szalatnak, Besence és Cún községekben 1–3 fő volt a munkanélküliek száma száz háztartásra vetítve.

5. ábra

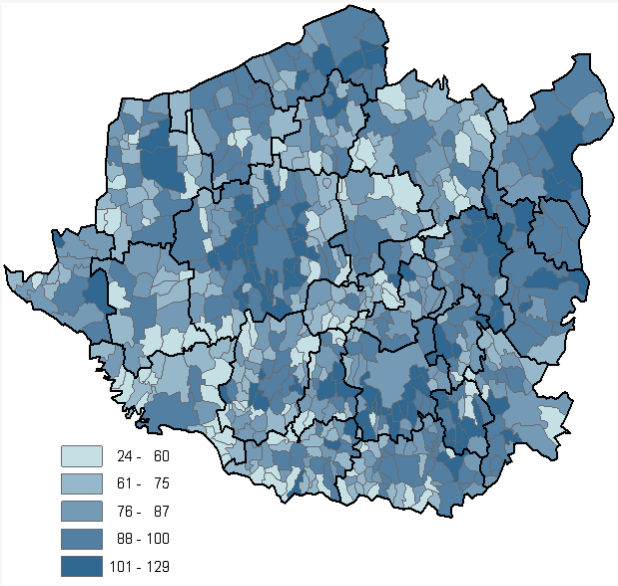
A foglalkoztatottak és a munkanélküliek száz háztartásra jutó száma, 2011

Foglalkoztatott

járásonként

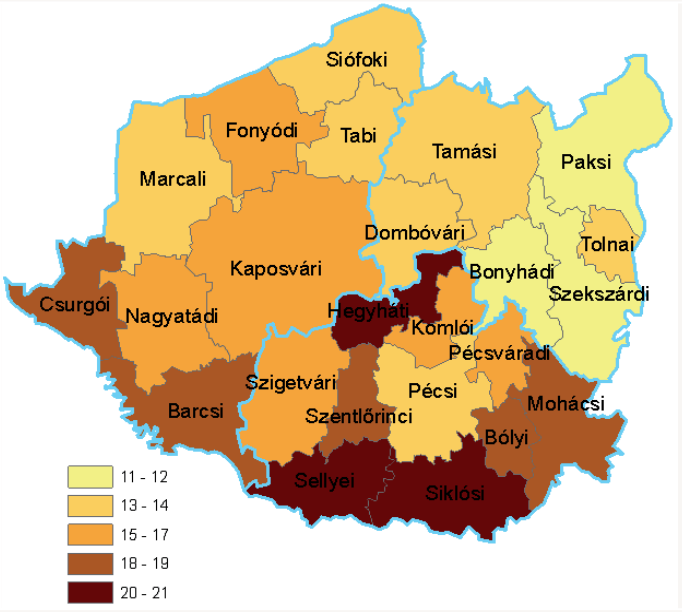

településenként

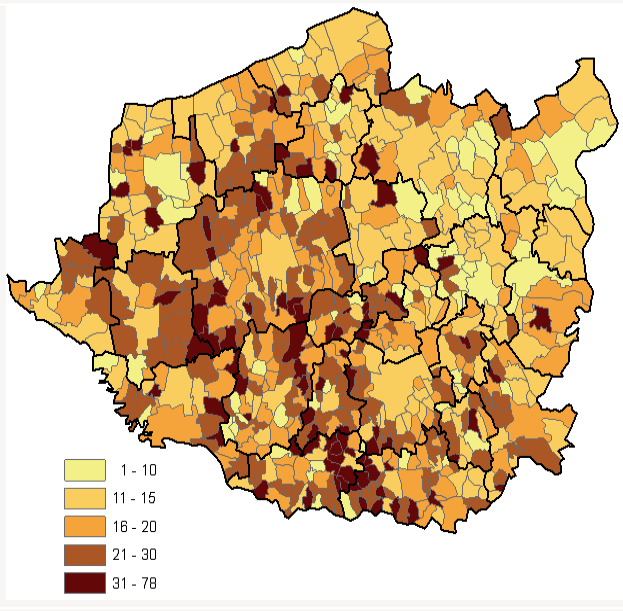

Munkanélküli

járásonként

településenként

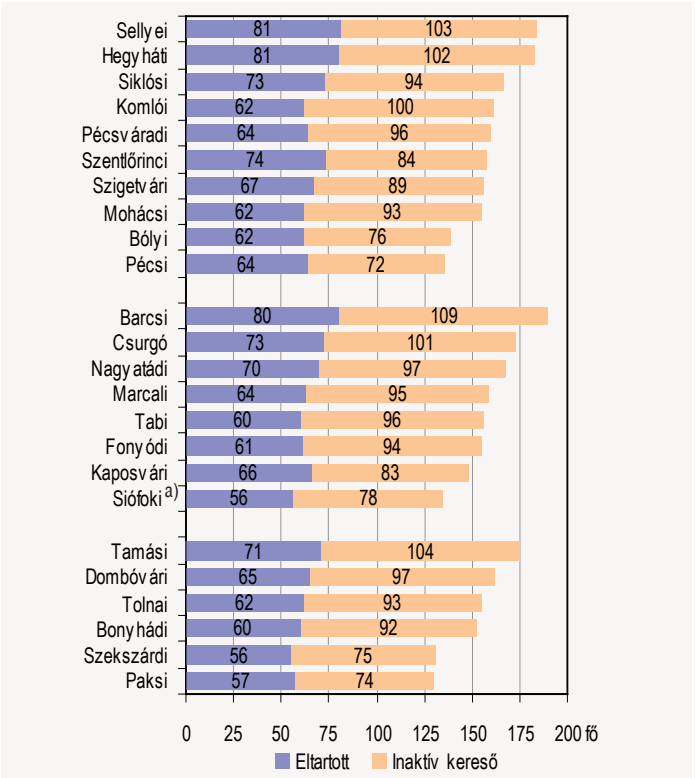

A Dél-Dunántúl háztartásaiban élő foglalkoztatott személyek átlagosan több személy eltartásáért feleltek a 2011. évi cenzus idején, mint országosan. A régióban **száz foglalkoztatottra** 64 **eltartott személy** jutott, az országos 60-nal szemben. (Meg kell jegyezni azonban, hogy főváros nélkül számítva, a 19 megye átlaga is közel 64 fő volt.) A tervezési-statisztikai régiók közül Észak-Alföld és Észak-Magyarország mutatószámai voltak ennél magasabbak. A régió megyéi közül Baranyában és Somogyban átlag feletti (66, illetve 65), Tolnában az alatti (60) volt a mutató értéke. A régió járásai közül a legtöbb eltartott személyről fajlagosan a Sellyei, a Hegyháti és a Barcsi járások háztartásaiban élő foglalkoztatottak gondoskodtak. A legkevesebb eltartott a Szekszárdi, a Siófoki és a Paksi járásban jutott a foglalkoztatottakra. Ezzel párhuzamosan az **inaktív keresők** száz foglalkoztatottra jutó száma (85) ugyancsak magasabb volt az országos átlagnál (73). A régió megyéi közül Baranyához és Somogyhoz kötődtek a szélsőértékek (82 és 89), a járások közül azonban jó néhányban meghaladta a százat. Az **eltartottak és inaktív keresők** száz foglalkoztatottra jutó együttes száma a Barcsi, a Sellyei és a Hegyháti járásban 180–190 fő között alakult, miközben a Paksi és a Szekszárdi járásban fajlagos számuk 131 volt átlagosan.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Dél-Dunántúl háztartásainak aprózódása erőteljesebb volt az országosnál mind az utóbbi tíz esztendőben, mind a negyven évvel korábbihoz képest. Jelentős mértékben gyarapodott az egyszemélyes háztartások száma, emellett a több családból álló háztartások, illetve az abban élő személyek számának részesedésében korábban a régió javára mutatkozó tetemesebb előny mára viszonylag csekélyre apadt. A régió megyéi közül hosszabb távon Baranyában csökkent a legnagyobb mértékben a háztartásméret, így az 1970-ben még a három megye egymáshoz közelálló átlagos taglétszámával ellentétben a legutóbbi cenzus idejére e szempontból Baranya elmaradása a másik két megyétől viszonylag jelentős lett. A háztartások méretében a legnagyobb különbség a baranyai járások között mutatkozott. Azon háztartások aránya, amelyekben a 2011. évi összeírás során regisztrált személyek közül legalább egy foglalkoztatott volt, a Szekszárdi, a Paksi, a Bólyi, a Siófoki és a Kaposvári járásban volt a legmagasabb (hattized feletti), illetve a barcsi, a tamási, a komlói és a hegyháti körzetben a legalacsonyabb (55% alatti).

6. ábra

A háztartásokban élő száz foglalkoztatottra jutó eltartott és inaktív kereső személyek száma járásonként*, 2011

* A járások megyénként, az eltartottak és az inaktív keresők száz foglalkoztatottra jutó együttes száma szerint csökkenő sorrendben.
a) A 2013. január 1-jétől a Siófoki járáshoz tartozó Balatonvilágos település adatával együtt számítva.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 76. szám 2013. október 1.
2013/76
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

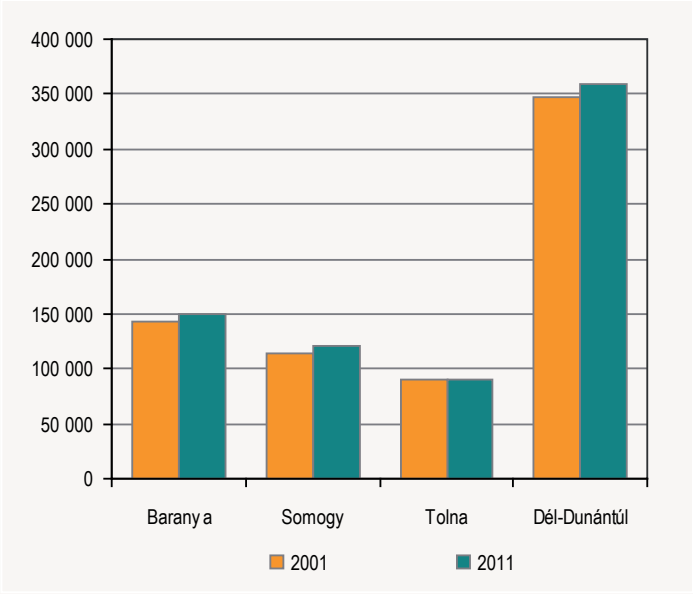
Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/9

A lakásállomány lakóövezetek szerinti főbb jellemzői a Dél-Dunántúlon

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a Dél-Dunántúlon közel 360 000 lakott lakást írtak össze, 3,4%-kal többet, mint az azt megelőző cenzus idején. Országosan ugyanezen időszak alatt ennél erőteljesebb, 6,0%-os növekedés következett be. A régión belül Baranyában és Somogyban azonos mértékű – 4,5–4,5%-os – gyarapodás mutatkozott, Tolnában ezzel szemben úgyszólván alig változott az állomány, mindössze 87-tel, 0,1%-kal haladta meg a 2001. évit.

1. ábra

A lakott lakások számának alakulása a Dél-Dunántúlon

A legutóbbi összeíráskor a régió lakásainak többsége (63%-a) családi házas, falusias jellegű lakóövezetben helyezkedett el. (Az egyes lakóövezetek leírását az elemzés végén található Módszertan tartalmazza.) Ez az arány 7 százalékponttal volt magasabb az országos átlagnál, aminek oka egyrészt abban rejlik, hogy a térségben nem csak a községek bírnak falusias jellemzőkkel, hanem a városok jó része is, különösképpen a közelmúltban ezen rangot elnyert (kis) települések, amelyekben még ma is jobbára hagyományos falusi körülmények uralkodnak. Az átlagosnál magasabb arány a régió sajátos településhálózati adottságaiból is következik. Nevezetesen abból a körülményből, hogy két megyéje jellegzetesen aprófalvas szerkezetű. E kis lélekszámú községekben pedig szinte kizárólagos a családi házas, falusias építkezés. Az egy évtizeddel korábbihoz képest az ilyen környezetben lévő lakások száma 4,5%-kal visszaesett. A csökkenésben szerepet játszhat a népesség általában tapasztalható – a kis településeket pedig különösen érzékenyen érintő – fogyása. A népességfogyás általános velejárói közé tartoznak az elmaradt építkezések, amelyek miatt csökken a lakott lakások állománya. Ez utóbbit az aprófalvak esetében tovább apasztja a – városokba irányuló költözések miatt – lakatlanul hátramaradt házak számának emelkedése. A vázoltak következtében a családi házas, falusias jellegű ingatlanok aránya 2001 óta 4,6 százalékponttal visszaesett.

Ugyancsak mérséklődött – bár az előzőnél kevésbé – a lakótelepi lakások részaránya is, ezzel együtt is változatlanul ezek álltak a második helyen. Hányaduk a 2011. évi cenzus adatai szerint Dél-Dunántúlon – az országoshoz hasonlóan – megközelítette a 19%-ot (2001-ben még 20%-ot ért el). Az egykor nagy intenzitással folyó lakótelepi építkezések napjainkra visszaszorultak, az utóbbi években ilyen otthonok nemigen létesültek, az állományon belül mutatkozó csökkenő jelenlétük ezzel magyarázható.

Ezzel ellentétben emelkedett viszont a hagyományos, városias beépítésű lakóövezetben található lakások száma és aránya. A régióban a 2011. évi népszámláláskor több mint 49 000 lakást ebben az övezetben írtak össze. Számuk a kétezres évek első tizedében mintegy másfélszeresére növekedett, hányaduk a 2001. évi 9,3%-kal szemben tíz évvel később már 14%-ot tett ki (az országos átlag ugyanebben az időpontban meghaladta a 18%-ot). Ez a fajta környezet (a név utal is rá) elsősorban a városok központjára és az azt körülvevő területre jellemző, ahol az otthonok gyarapodó állománya azzal is összefüggésben áll, hogy a városokban egyre kevesebb a szabadon álló építési terület, így az építkezések jó része a beépíthető belvárosi foghíjtelkekre koncentrálódik.

A fentiekben említett három lakóövezet a térség lakásállományának együttesen 95%-át ölelte fel. A fennmaradó 5%-ból a külterületek részesedtek még relatíve „nagyobb” arányban, 2011-ben – az országoshoz hasonlóan – mintegy 2%-ban. A cenzus időpontjában kb. 6400 külterületi otthont laktak, 40%-kal többet, mint tíz évvel korábban. Az elmúlt évtized óta zajló gazdasági válság, a megélhetés nehezebbé válása, valamint a lakásfenntartási költségek szorítása elől a népesség növekvő számban kényszerült ilyen körülmények közé, kisebb részben a külterületeken létrehozva új épületeket, nagyobb részben birtokba véve e területek korábban esetlegesen üresen álló ingatlanjait.

Vélhetően hasonló okokkal magyarázható az üdülőterületi lakásállomány számottevő gyarapodása is. A Dél-Dunántúlon a legutóbbi népszámláláskor a lakások másfél (országosan egy) százaléka helyezkedett el ilyen környezetben, 0,6 százalékponttal magasabb hányada, mint 2001-ben. Számuk az akkori 3200-ról 5500-ra ugrott (azaz 72%-kal emelkedett).

A teljes állománynak töredékét (egy-egy százaléknál kisebb részét) tették ki végezetül 1.) a lakóparki, 2.) az ipari, üzemi, egyéb, 3.) a villanegyedi, 4.) a szociális szempontból nem megfelelő (alacsony státuszú) lakóövezetben fekvő lakások. A megfelelő arányszámok 2011-ben sorrendben csupán 0,6, 0,5, 0,2, illetve 0,1%-ot értek el. E négy övezetet illetően a régió lényegében az ország egészéhez hasonló jellemzőkkel bírt, ez utóbbihoz képest mindössze annyi különbség mutatkozott, hogy a nagyobb presztizzsel rendelkező lakóparkokhoz, és villanegyedekhez a térségben az otthonoknak harmad akkora hányada kötődött csak, mint országosan.

1. tábla

A lakott lakások a környezet lakóövezeti jellege szerint, 2011

Lakóövezet	Szám szerint	A 2001.évi %-ában	Megoszlás, %	
	Dél-Dunántúlon			országosan
Városias	49 110	150,5	13,7	18,2
Lakótelepi	67 013	97,7	18,6	19,6
Villanegyedi	579	19,5	0,2	0,7
Lakóparki	2 262	X	0,6	1,8
Családi házas	226 361	95,5	62,9	56,0
Üdülő-, zártkerti	5 464	171,7	1,5	1,0
Alacsony státuszú	505	99,6	0,1	0,2
Külterületi	6 441	140,4	1,8	2,3
Ipari, üzemi, egyéb	1 890	127,6	0,5	0,3
Összesen	359 625	102,5	100,0	100,0

Dél-Dunántúl három megyéjét a lakóövezetek jellege szerint tekintve megállapítható, hogy bár mindenütt a családi házas, falusias jelleg dominált, annak mértéke azonban jelentős különbségeket takart. Tolnában terjedt el leginkább ez a fajta beépítettség, a megyében a legutóbbi cenzuskor a lakások 72%-a – Somogyban ugyanakkor 69, Baranyában pedig 53%-a – volt ilyen környezetben. Az előző népszámlálás adataihoz viszonyítva számuk a régión belül valamennyi megyében mérséklődött (4–5%-kal), arányuk is visszaesett, Somogyban közel 6, Baranyában 4, Tolnában pedig mintegy 3 százalékponttal.

2. tábla

A családi házas, falusias jellegű lakóövezetbe tartozó lakások

Megye, régió	Szám szerint		A megye/régió lakásállományán belüli aránya, %	
	2011	2011 a 2001. évi %-ában	2001	2011
Baranya	79 161	96,2	56,8	52,7
Somogy	82 920	95,5	74,8	69,1
Tolna	64 280	94,6	75,3	71,8
Dél-Dunántúl	226 361	95,5	67,5	62,9

A második helyen ugyancsak mindenütt a lakótelepi lakások álltak, ám ezúttal is jelentős területi szórás mutatkozott. Baranyában 2011-ben az állomány 26, Tolnában 16%-a volt lakótelepi lakás, Somogyban ezzel szemben mindössze 12%-a. Előbbi két megye kiugró értéke egyebek mellett azzal függ össze, hogy Baranyában egykor a feketeszén- és uránérc-bányászathoz, Tolnában a paksi atomerőmű létrehozásához és működtetéséhez a szükséges munkaerő az ország különböző területeiről érkezett. Letelepítésük és megtartásuk érdekében az érintett munkáltatók lakáshoz juttatták őket, oly módon, hogy lakótelepi lakások egész sorát építtették fel számukra. Ezek (azóta sok esetben tulajdonost cserélve) változatlanul széles rétegeknek szolgálnak otthonul, még akkor is, ha jelentőségük az utóbbi évtizedben valamelyest visszaesett. Baranyában 6, Tolnában 5%-kal kevesebb lakótelepi lakás volt 2011-ben, mint tíz évvel azelőtt, részarányuk 2,6, illetve 0,9 százalékponttal csökkent. Somogyban ugyanakkor (12%-kal) bővült a körük, s a teljes állományon belüli hányaduk is közel egy százalékponttal magasabb lett ez idő alatt.

3. tábla

A lakótelepi lakóövezetbe tartozó lakások

Megye, régió	Szám szerint		A megye/régió lakásállományán belüli aránya, %	
	2011	2011 a 2001. évi %-ában	2001	2011
Baranya	38 347	94,0	28,2	25,5
Somogy	14 794	111,8	11,4	12,3
Tolna	13 872	95,0	16,2	15,5
Dél-Dunántúl	67 013	97,7	19,5	18,6

A harmadik – mindhárom megyében – a városias (hagyományos) beépítésű környezetben található lakások köre volt. Ezek a régión belül Baranyában fordultak elő a leggyakrabban, ahol a legutóbbi összeíráskor az összes lakás 17%-át tették ki. A magas arány itt elsősorban a megyeszékhely, Pécs jelenlétének köszönhető, amely nagy múltú, kétezer éves város lévén e tekintetben meghatározó jelentőséggel rendelkezik. Hányaduk Somogyban 12, Tolnában 10%-ot ért el. Megjegyzendő, hogy 2001-hez képest a városias lakóövezetben fekvő lakások állományának és részarányának növekedése egyike volt a legtetemesebbeknek. Számuk Tolnában 62, Baranyában 56, Somogyban 36%-kal, arányuk az előbbi sorrendben 3,8, 5,8, illetve 2,8 százalékponttal emelkedett. (Igaz ugyan, hogy más lakóövezeteknél ezt meghaladó gyarapodással is találkozhatunk, ám ezekben az esetekben – a városias környezettel ellentétben – az alapsokaság olyan kicsi, hogy a lakásállomány néhány darabos növekedése többszörös – 5–7-szeres – emelkedésként jelenik meg.)

4. tábla

A városias (hagyományos) beépítésű lakóövezetbe tartozó lakások

Megye, régió	Szám szerint		A megye/régió lakásállományán belüli aránya, %	
	2011	2011 a 2001. évi %-ában	2001	2011
Baranya	26 042	156,0	11,5	17,3
Somogy	14 163	135,8	9,0	11,8
Tolna	8 905	161,6	6,1	10,0
Dél-Dunántúl	49 110	150,5	9,3	13,7

A negyedik helyet Dél-Dunántúl egészén belül megyénként más-más lakóövezet, Baranyában és Tolnában a külterület, Somogyban pedig az üdülőterület foglalta el. Az előbbi területeken feküdt 2011-ben a baranyai lakások 1,5, a tolnaiak 1,1%-a, az utóbbin a somogyiak 3,3%-a. Somogyban a többinél markánsabb arányszám a Balatonnak tudható be, ahol az üdülők, nyaralók mellett, azok közé beékelődve állandó lakosok által lakott házak is fellelhetők. A jelzett esztendőben a megyében mintegy 4000 üdülőterületi lakást tartottak nyilván, ez több mint négytizedével, arányuk pedig közel egy százalékponttal meghaladta a tíz évvel azelőttit. A külterületi otthonok száma Baranyában növekedett (29%-kal), Tolnában viszont (nagyjából kétharmadára) visszaesett. Ezek a változások azonban az arányszámokat 2001-hez viszonyítva alig módosították (csupán egy-két tized százalékponttal emelték, illetve csökkentették).

5. tábla

A külterületi és üdülőterületi lakóövezetbe tartozó lakások

Megye, régió	Szám szerint		A megye/régió lakásállományán belüli aránya, %	
	2011	2011 a 2001. évi %-ában	2001	2011
Külterület				
Baranya	2 262	128,9	1,2	1,5
Somogy	3 224	228,0	1,2	2,7
Tolna	955	67,3	1,6	1,1
Dél-Dunántúl	6 441	140,4	1,3	1,8
Üdülőterület				
Baranya	1 252	4-szerese	0,2	0,8
Somogy	4 009	141,3	2,4	3,3
Tolna	203	7,5-szerese	0,0	0,2
Dél-Dunántúl	5 464	171,7	0,9	1,5

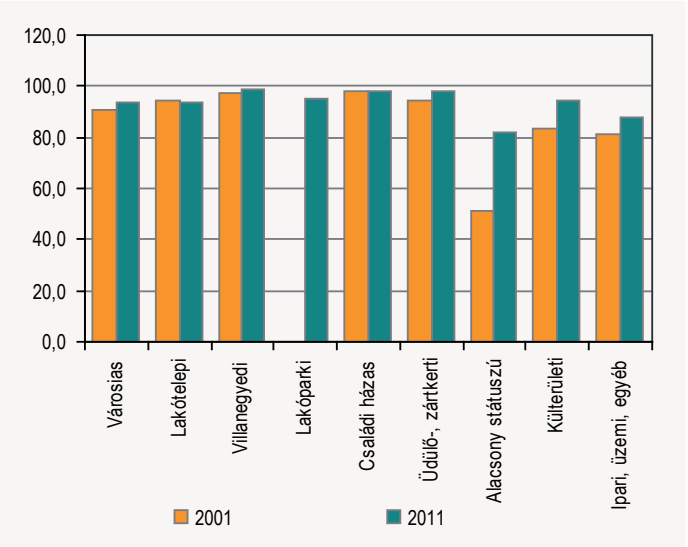
A fennmaradó (villanegyedi, lakóparki, szociális szempontból nem megfelelő, valamint ipari, üzemi és egyéb) lakóövezetek mindenütt egy-egy százaléknál kisebb arányt képviseltek, amelyeket illetően a régió megyéi között lényeges különbség nem mutatkozott.

Az elemzés további részében a lakások minőségi jellemzőiben, összetételében fellelhető övezetenkénti különbségeket tekintjük át.

A teljes állomány **tulajdonjelleg** szerinti struktúráját tekintve megállapítható, hogy a magántulajdon túlsúlya a jellemző. A 2011. évi cenzuskor a Dél-Dunántúlon – hasonlóan az ország egészéhez, valamint a tíz évvel korábbihoz – a lakások mintegy 97%-át természetes személyek birtokolták. A magántulajdon az egyes lakóövezetek közül a villanegyed esetében majdhogynem kizárólagos (99%-os) volt, de nem sokkal maradtak el ettől a családi házas, falusias területek, valamint az üdülőterületek sem (98–98%). Előbbi arány az országos átlagot valamivel meghaladta, utóbbi kettő azzal nagyjából megegyezett. 2001-hez képest a magántulajdon mindhárom övezetben némileg erősödött, leginkább az üdülőterületen, ahol ez idő alatt több mint 3 százalékponttal lett magasabb a természetes személyek kezében lévő lakások aránya. Egy újabb csoportot képeznek azok az övezetek, amelyekben a magántulajdonú lakások hányada (a régiós átlagtól csak kissé elmaradóan) 94–95% körül alakult. Ide tartoznak – csakúgy, mint az ország egészében – a hagyományos városias területek, a lakótelepek, a lakóparkok, valamint a külterületek. Esetükben szintén megfigyelhető volt a tulajdonforma markánsabbá válása. A relatíve legkevesebb magántulajdonban álló lakással az alacsony státuszú, továbbá az ipari és egyéb övezetben találkozhattunk, arányuk itt sorrendben 82, illetve 88%-ot tett ki 2011-ben. (A megfelelő országos átlag ugyanakkor 75, illetve 84% volt.) Megjegyzendő, hogy valamennyi területrész közül éppen ez utóbbiak között található az az övezet, nevezetesen az alacsony státuszú, ahol a magántulajdon a legerőteljesebben terjeszkedett, 2001-ben még csak 51%-ot ért el, ami egy évtized alatt 31 százalékponttal növekedett.

2. ábra

A magánszemélyek tulajdonában lévő lakások aránya lakóövezetek szerint a Dél-Dunántúlon, 2011 (%)

A régión belül relatíve jelentős területi differenciák mutatkoztak. A dél-dunántúli átlagtól Somogy tért el a legnagyobb mértékben. Itt egyetlen olyan övezet sem akadt, ahol az állomány 100%-ban természetes személyekhez kötődött volna. A megyében a legnagyobb magántulajdoni arány (98%) a családi házas, falusias területeken mutatkozott. Ugyanakkor a másik oldalon 90% alatti hányad jellemezte – a régióval ellentétben – nem csak az alacsony státuszú és az ipari területeken levő lakásokat, hanem a villanegyedi, illetve a lakóparki környezetben fekvőket is. Megjegyzendő, hogy Somogy szociális szempontból nem megfelelő környezetben összeírt lakásai között találkozhattunk az egész régión belül a legkisebb mértékű magántulajdonnal, az ilyen kézben levő lakások 2011-ben az összesnek itt mindössze 66%-át tették ki.

Tolnában megjelent ugyan a magántulajdon kizárólagossága, az azonban nem a villanegyedet jellemezte (Dél- Dunántúl egészében – mint látható volt – ez utóbbi övezetben mutatkozott közel 100%-os arány), hanem a lakóparki területet. Az üdülőterületi, a családi házas és a villanegyedi lakások esetében az arányszám ennél kicsit volt csak alacsonyabb, 98–99% körül alakult, s meglepő módon alig maradt el ezektől (97%-ot ért el) a szociális szempontból nem megfelelő területeken a magánemberek birtokában álló lakások részaránya. A hagyományos városias, valamint a lakótelepi környezetben fekvő otthonok 95–96%-a, a külterületiek 93%-a volt magánkézben, 90%-nál alacsonyabb arány pedig csak az ipari és egyéb területeken mutatkozott.

A dél-dunántúli átlagot leginkább Baranya közelítette meg, a megyében 100%-os magántulajdon jellemezte a villanegyedeket, amelyek mögött 97–99%-kal a lakóparki, a családi házas, valamit az üdülőterületek álltak. Ezeket 93–94%-kal a lakótelepi, a városias, és a külterületi övezet követte, míg a sort ez esetben is a szociális szempontból nem megfelelő és az ipari területek zárták, ahol a magántulajdonú lakások aránya – hasonlóan a régió egészéhez – 90% alatt maradt.

A magánszemélyek mellett, mint tulajdonosokról, az önkormányzatokról is érdemes néhány szót ejteni. A 2011. évi cenzuskor a Dél-Dunántúlon – csakúgy, mint országosan – a lakások közel 3%-a volt az önkormányzatok kezében, alig valamivel (0,2 százalékponttal) kisebb hányada, mint tíz évvel korábban. Az önkormányzati lakások a szociális szempontból nem megfelelő környezetben fordultak elő leggyakrabban (18%-ban), míg a legritkábban (egy %-os arányban) a családi házas, falusias területeken. Ez az ország egészében is így alakult, azzal a különbséggel, hogy ott ezen előbbi övezetben jóval meghatározóbb (24%-os) volt az önkormányzatok jelenléte, mint a régióban. A magántulajdon erősödésével párhuzamosan az önkormányzati tulajdon a vizsgált időszakban úgyszólván valamennyi lakóövezetben veszített jelentőségéből, közülük e tekintetben is az előbbi két terület emelhető ki. A legszámottevőbb (25 százalékpontos) csökkenésre ugyanis épp az alacsony státuszú körzetekben, a legmérsékeltebbre (0,2 százalékpont) pedig a családi házas övezetben került sor.

Dél-Dunántúl egészén belül Baranyában volt a legerősebb az önkormányzati tulajdon, ezt Somogy majd Tolna követte, a lakásoknak sorrendben 3,4, 2,4, illetve 1,4%-a kötődött e szervezetekhez 2011-ben. A relatíve legtöbb önkormányzati lakást, az összesnek 22, illetve 34%-át Baranyában és Somogyban a szociális szempontból nem megfelelő övezetekben írták össze. Tolnában ezzel szemben a lakótelepek között, amelyekben azonban a lakásoknak – az előzőeknél jóval kisebb hányadát – nem egészen 4%-át birtokolták az önkormányzatok. Baranyában az üdülőövezetekben, Somogyban és Tolnában a külterületeken volt a legszerényebb mértékű (0,2–0,9% közötti) az önkormányzati tulajdon.

A tulajdonjelleg mellett a lakások egy további ismérve a szobaszám. A **szobaszám** szerinti összetételt tekintve kitűnik, hogy a Dél-Dunántúlon a legutóbbi népszámlálás időpontjában – csakúgy, mint országosan – a 2 és 3 szobás lakások voltak a legáltalánosabbak. Előbbiek aránya 33, utóbbiaké 36%-ot tett ki, azaz együttesen a teljes lakásállomány csaknem héttizedét jelentették. Ez nagyjából az országos átlagnak felelt meg, mindössze annyi eltéréssel, hogy a régióban a 2 szobás lakások hányada valamivel kisebb, a 3 szobásoké pedig némileg nagyobb volt, mint az országban általában. Ezeket a (közepes méretű) lakásokat a 4 szobások követték 16%-os részaránnyal, ami (egy-két százalékponttal) szintén meghaladta az országos átlagot. Hasonlóképpen az 5, valamint a 6 és annál több szobával építették, amelyek a régióban együttesen az állomány egytizedét adták. Ezen belül az 5 szobás lakások aránya 6, a 6 szobásaké vagy annál nagyobbaké 4% körül alakult. A tíz évvel korábbihoz képest némi átrendeződés figyelhető meg a szobák száma szerinti struktúrában, mégpedig az, hogy a kicsi (egy szobás) és közepes (2–3 szobával ellátott) lakások aránya visszaesett, ezzel párhuzamosan a nagyoké (4 és több szobával rendelkezőké) emelkedett.

Bár többnyire valamennyi lakóövezetben a 2–3 szobás méret volt a jellemző, már ezen belül is jelentős differenciák akadtak, a további szobaszámokat tekintve pedig még újabb területrészenkénti különbségek tűntek fel. Az átlagosnál jóval magasabb volt a 2 szobás otthonok hányada a hagyományos városias, az ipari és egyéb, valamit a lakótelepi övezetben. Az arányszámok – hasonlóan az országoshoz – sorrendben 41, 44, illetve 56%-ot tettek ki, ami a 2001. évihez viszonyítva az előbbi két területen csökkenést, az utóbbin stagnálást jelentett. Ugyanakkor az ilyen ingatlanok a villanegyedekben sokkal ritkábban fordultak elő, mint a fent említett területeken, itt ugyanis általában nagy lakások épültek. Egynegyed részüket 4 szobával hozták létre (az átlagosnál már ez is számottevőbb volt), emellett méginkább említésre méltó az 5, illetve 6 szobával rendelkező lakások kiugró aránya, ami 2011-ben meghaladta a 20, illetve a 13%-ot. Megjegyzendő, hogy egyetlen más lakóövezetben, sőt országosan sem fordultak elő 4, és annál több szobás lakások ekkora nagyságrendben. Ez esetben is megfigyelhető a magasabb szobaszám felé való elmozdulás, a legutóbbi cenzuskor ugyanis a villanegyedekben a lakásoknak 20 százalékponttal magasabb hányada tartozott a 4 és több szobával rendelkezők közé, mint egy évtizeddel azelőtt. Az átlagosnál tágasabb körülmények mutatkoztak a lakóparkokban is, ahol a 4 és 5 szobával ellátott otthonok tűntek ki a sorból 23, illetve 9%-os arányukkal. Hasonló jellemzőkkel írhatók le az üdülőterületek is, hozzátéve, hogy itt az előbbieken túl még a 6 szobás lakások is jóval gyakoribbak voltak (9%) a régiós átlagnál. Ez utóbbi övezetben egyébként az elmúlt évtizedben sajátos folyamat játszódott le, amelynek következményeként – a többi lakóövezettel ellentétben – itt az alacsony szobaszámú lakások irányába mozdult el a struktúra. Ezt jelzi, hogy 2–4 százalékponttal emelkedett az 1–2 szobás, ugyanakkor 3–3 százalékponttal mérséklődött a 3, illetve a 4 és több szobás lakások aránya. A szociális szempontból nem megfelelő övezetekben, valamint a külterületeken az 1 szobás lakások tűntek ki, tekintve, hogy előfordulásuk (21, illetve 23%) e területeken egyaránt messze meghaladta Dél-Dunántúl és a többi övezet átlagát. Az arányszám mindkét körzetben csökkent 2001 óta, különösen igaz ez az alacsony státuszú környezetre, ahol az előző népszámláláskor regisztrált 63-ról zuhant vissza 21%-ra. A külterületeken ehhez képest csak szerény mértékű, 3 százalékpontos visszaesés következett be. Végezetül a családi házas, falusias lakásokról elmondható, hogy ezek azok, amelyek a leginkább leképezték a régiós átlagokat. Mind a kicsi (1 szobás) mind a közepes (2–3 szobás), mind a nagyméretű (4 és annál több szobával rendelkező) otthonok hányada többé-kevésbé a dél-dunántúli megoszlást követte. Mindössze annyi különbség említhető, hogy a közepes méretűeken belül a 2 szobás lakások aránya valamivel alacsonyabb (26%), a 3 szobásaké pedig némileg magasabb (38%) volt, mint a régió egészében.

6. tábla

A lakások szobaszám szerinti összetétele lakóövezetenként a Dél-Dunántúlon, 2011 (%)

Lakóövezet	1	2	3	4	5	6–x	Összesen
	szobás						
Városias	11,7	40,5	30,1	11,0	4,1	2,6	100,0
Lakótelepi	5,6	56,1	33,2	4,0	0,7	0,4	100,0
Villanegyedi	1,6	14,5	25,4	25,0	20,2	13,3	100,0
Lakóparki	8,2	21,7	34,0	23,4	9,1	3,6	100,0
Családi házas	4,1	24,2	38,3	20,2	8,4	4,8	100,0
Üdülő-, zártkerti	7,7	25,9	28,3	19,5	9,6	8,9	100,0
Alacsony státuszú	20,6	37,6	30,5	6,5	3,4	1,4	100,0
Külterületi	23,4	38,8	24,3	8,8	3,0	1,8	100,0
Ipari, üzemi, egyéb	14,3	44,1	26,3	10,4	3,0	1,9	100,0
Összesen	5,9	32,8	35,7	15,7	6,3	3,7	100,0

Dél-Dunántúl mindhárom megyéjében egyöntetű volt a 2–3 szobás lakások túlsúlya. Ez azonban a baranyai lakások esetében kissé markánsabbnak, a somogyiak és tolnaiak körében valamivel visszafogottabbnak mutatkozott, előbbi területen az otthonok 70, utóbbi megyékben 68–68%-a rendelkezett az említett szobaszámmal. Az ennél nagyobb lakások hányadát tekintve a sorrend épp fordítottan alakult, ezek Tolnában voltak a relatíve leggyakoribbak (28%), Somogyban átlag körüli (27%-os), Baranyában pedig viszonylag a legritkább (23%-os) volt az előfordulásuk. A kicsi (1 szobával létesített) lakások hányadát tekintve a megyék között egy-egy százalékpontos különbség mutatkozott, a teljes állománynak Baranyában 7, Somogyban 6, Tolnában pedig 5%-a volt ilyen méretű. Az általánosnak tekinthető 2–3 szobás lakásnagyság a lakótelepeken volt a legjellemzőbb kivétel nélkül mindhárom megyében, közülük is kitűnt azonban Baranya és Somogy, ahol az otthonok kilenc-kilenctizedét ezek tették ki. A lakóövezetek közül a régió valamennyi megyéjében kiemelést érdemelnek a villanegyedek, a 4, de méginkább az 5, valamint a 6 és több szobás lakások kimagasló hányada miatt. Ez utóbbi két kategória Somogyban mutatta a legkiugróbb értéket, 5 szobával az ottani állomány 30%-a, 6-tal, vagy annál többel 21%-a rendelkezett 2011-ben. Tolna ehhez viszonyítva 27, illetve 17%-os arányszámával valamelyest lemaradt, végül pedig Baranya következett a maga 18, illetve 12%-ával, amivel azonban még mindig messze az országos átlag felett állt. Az átlagosnál nagyobb lakásokkal felépített lakóparkok közül is a somogyiakat kell megemlíteni, itt ugyanis a 4, 5, illetve 6 szobás és annál nagyobb otthonok hányada a Dél-Dunántúl 16, 6, illetve 4%-ával szemben 29, 11, illetve 6%-ot tett ki.

A szobaszám szerinti skála másik oldalát, a kicsi, 1 szobával rendelkező lakásokat illetően elmondható, hogy előfordulásuk megyénként más-más lakóövezetben volt a leggyakoribb: Baranyában és Tolnában a kül-, Somogyban pedig a szociális szempontból nem megfelelő környezetű területeken. A megfelelő övezetek lakásállományának az előbbi két megyében 29, valamint 14, utóbbiban 30%-a tartozott az 1 szobások közé.

A lakások szobaszámával szoros összefüggésben áll az **alapterületük**. Általánosan megfigyelhető jelenség, hogy az alapterület növekedése a lakások emelkedő hányadával párosult, azaz kis alapterülettel az otthonok alacsony hányada, ugyanakkor naggyal viszonylag magas aránya rendelkezett. A legutóbbi népszámlálás adatai alapján a régióban összeírt állomány 5%-a garzonlakás volt, azaz nem érte el a 40m^2–t. Ennél csak alig valamivel volt több – 7%-ot tett ki – a 40–49m^2-esek aránya. 50–59m^2-en az otthonok 17%-a helyezkedett el, további 21–21%-uk pedig 60–79, illetve 80–99m^2-t mondhatott magáénak. A relatíve legnagyobb arányszám a 100m^2-es, vagy azt meghaladó méretű lakásokat jellemezte, amelyek a teljes állománynak közel háromtizedét (29%-át) adták. Ez az összetétel nagyjából hasonló volt, mint az ország egészében, némi különbség atekintetben mutatkozott, hogy az alacsonyabb alapterületű lakások (az 50m^2-esekig bezárólag) a régióban valamivel (4 százalékponttal) kisebb, a 100m^2-t meghaladók pedig ugyanennyivel nagyobb arányban fordultak elő, mint országosan. A tíz évvel korábbihoz képest – amint az a szobaszámot vizsgálva is megfigyelhető volt – ezesetben is a tágasabb méretek felé mozdult el a struktúra. 80m^2 alatt valamennyi nagyságkategóriában visszaesés volt tapasztalható a lakások arányában, miközben a 80–99m^2-eseké közel fél, a 100m^2-nél nagyobbaké pedig mintegy 3 százalékponttal növekedett 2001 és 2011 között. Mind a szobaszám, mind az alapterület emelkedése azzal függ össze, hogy napjainkra az építkezésekben a magánerő jelenléte szinte kizárólagossá vált. A saját használatra szánt otthonok esetében a szobák száma, valamint az alapterület jobbára „csak" az anyagi lehetőségek függvénye, és mint ilyen meglehetősen rugalmas. Korábban az állam, és az önkormányzatok jelentősebb szereplői voltak az ingatlanpiacnak, építtetőkként szabványokat, „sablon-terveket" alkalmazva létesítettek (lakótelepi) lakásokat, amelyek méreteit ezek a szabványok korlátozták. Az egyes övezetek különböző méretbeli jellemzőkkel bírtak, egyenként tekintve őket már nem volt mindenütt érvényes az a megállapítás, hogy a növekvő lakáskategóriákhoz a lakások egyre nagyobb hányada tartozik. A hagyományos városias és a lakótelepi lakások körében az 50–59m^2 volt a legáltalánosabb, előbbi területeken 2011-ben az otthonok 27, utóbbiakon 47%-a volt ekkora nagyságú. Mindkettő meghaladta az országos átlagot, s ugyancsak mindkettő visszaesett az előző cenzus óta eltelt időszak alatt. A villanegyedi, a családi házas, az üdülőterületi, valamint a lakóparki lakások esetében a 100m^2-es, illetőleg afeletti méret volt a relatíve leggyakoribb, az állománynak mintegy negyede-fele (sorrendben 49, 40, 27, illetve 25%-a) ilyen alapterületű ingatlanokból állt. A lakóparkok kivételével az ország egészében ugyancsak a fenti övezetekben fordultak elő legsűrűbben a nagy alapterületű lakások, hányaduk azonban a régióban rendre meghaladta az országos átlagot. (A kivételként említett lakóparkokban országosan nem a 100m^2-est meghaladó otthonok, hanem a 60–79m^2-esek aránya volt a legmagasabb.) A 2001. évihez képest a legnagyobb lakáskategóriába tartozó lakások hányada a villanegyedek és családi házak esetében 19, illetve 5 százalékponttal emelkedett, ugyanakkor az üdülőterületeken (7 százalékponttal) visszaesett. Utóbbiról megjegyzendő, hogy az egyetlen olyan övezet volt a régióban, ahol a 100m^2-es, illetőleg afeletti lakások részarányában a vizsgált időszak alatt csökkenés mutatkozott. Végezetül, a kül-, az ipari, üzemi, és egyéb valamint az alacsony státuszú terület említhető, ahol az összeírt lakások körében a 60–79m^2-es méret volt relatíve legjellemzőbb, az otthonok 21–28%-a rendelkezett ekkora alapterülettel, hasonlóan az ország egészéhez. A vizsgált évtized folyamán a külterülettől eltekintve ezek az arányszámok növekedtek (5–11 százalékponttal), a külterületiek pedig gyakorlatilag nem változtak.

7. tábla

A lakások alapterület szerinti összetétele lakóövezetenként a Dél-Dunántúlon, 2011 (%)

Lakóövezet	–29	30–39	40–49	50–59	60–79	80–99	100–x	Összesen
	négyzetméter							
Városias	2,3	8,6	11,3	27,0	23,2	12,9	14,9	100,0
Lakótelepi	1,8	8,1	17,1	47,1	21,7	2,4	1,8	100,0
Villanegyedi	0,0	1,0	2,8	6,0	18,0	22,8	49,4	100,0
Lakóparki	3,1	5,6	9,2	16,4	24,0	16,8	24,9	100,0
Családi házas	0,5	1,5	3,2	6,3	20,0	28,7	39,9	100,0
Üdülő-, zártkerti	2,9	7,4	10,0	10,1	20,7	21,6	27,4	100,0
Alacsony státuszú	2,0	13,5	10,7	20,4	21,0	16,6	15,8	100,0
Külterületi	5,8	10,7	12,3	14,4	26,3	15,5	14,9	100,0
Ipari, üzemi, egyéb	2,8	4,5	9,9	16,9	27,6	19,5	18,9	100,0
Összesen	1,2	4,0	7,2	17,0	20,9	21,2	28,5	100,0

A dél-dunántúli megyék mindegyikére igaz, hogy arányaiban nézve viszonylagosan kevés volt a kicsi és sok a nagy lakás. A legkedvezőbb összetétellel 2011-ben a tolnai lakások rendelkeztek, a legkevésbé előnyössel pedig a baranyaiak. Tolnában volt ugyanis fellelhető a relatíve legkevesebb 40m^2 alatti és a viszonylag legtöbb 100m^2-t meghaladó alapterületű lakás (3,0, illetve 32%). Ugyanakkor az előbbiek a térségen belül Baranyában fordultak elő a legszámottevőbb, utóbbiak a legkisebb gyakorisággal (7,5, illetőleg 25%-ban).

A hagyományos városi és a lakótelepi lakások körében a megyék mindegyikében – a régió egészével megegyezően – szintén az 50–59m^2-es méret volt a legáltalánosabb, különbség csupán az arányszámok nagyságában jelentkezett. A villanegyedeket, lakóparkokat, családi házas övezeteket és üdülőterületeket illetően a dél-dunántúli átlagot a somogyi lakások képezték le egyértelműen, amennyiben a 100m^2-esnél nagyobb otthonok hányada Somogyban is ezekben az övezetekben volt a legtetemesebb. Baranya és Tolna ettől annyiban tért el, hogy itt a lakóparkokban és az üdülőterületeken – Somoggyal ellentétben – legtöbbször a 60–79m^2-es alapterület fordult elő. (Tolna a tekintetben is említést érdemel, hogy a régió mindhárom megyéje, azon belül valamennyi övezete közül itt volt a legmagasabb – 71% – a 100m^2-esnél nagyobb lakások aránya, mégpedig a megye villanegyedeiben.) Az alacsony státuszú, a kül-, továbbá az ipari és egyéb területek közül utóbbi kettőn a három megye mindegyikében a 60–79m^2-es lakások voltak relatív túlsúlyban, a szociális szempontból nem megfelelő környezetben található ingatlanoknak Baranyában a viszonylagos többsége 100m^2 feletti, Somogyban pedig 50–59m^2 közötti volt. Somogyban – csakúgy mint a régió egészében – ezen lakások körében is a 60–79m^2-es méret volt az általános.

Érdekes megállapításokra juthatunk, ha a **lakások** nagyságát és **lakóinak számát** összevetjük. Az előzőekből kitűnik, hogy a lakások relatív többségét a legnagyobbak, azaz a 100 m^2-t meghaladó méretűek tették ki, a lakószámot vizsgálva ugyanakkor az látható, hogy közel nyolctizedükben mindössze maximum hárman laktak. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint Dél-Dunántúlon – csakúgy, mint az ország egészében – a lakások 78%-a legfeljebb 3 személynek szolgált otthonául, ezen belül 28 (országosan 30)%-ukat egyedülállók használták. További 13%-ukban 4, 6 %-ukban pedig 5 lakó élt, hasonlóan az országos átlaghoz. Ennél népesebb otthonok már csak elvétve fordultak elő, mindössze 2%-ot ért el a 6, és egy-egy %-nál kevesebbet a 7, illetve 8, vagy annál több fővel rendelkező. Ez a szerkezet némileg más képet mutat, mint a tíz évvel korábbi. Napjainkra általánosan tapasztalt jelenséggé vált – a csökkenő születésszámmal, a növekvő halandósággal, a válások magas számával, az egyedülállók táborának gyarapodásával, stb. – összefüggésben az átlagos család/háztartás-nagyság csökkenése. Ezt tükrözi a lakásstruktúra elmozdulása is, amely struktúra a vizsgált időszak alatt az alacsonyabb lakószám

felé rendeződött át. 2001 óta közel 7 százalékponttal emelkedett a legfeljebb 3 lakó által használt lakások hányada (ezen belül is leginkább – 5,5 százalékponttal – az egyedülállók által lakottaké), miközben rendre visszaesett azok részaránya, amelyekben ennél több személy élt.

A maximum 3 fős otthonok az egyes lakóövezetek közül a lakótelepeken voltak a leggyakoribbak. Arányuk a legutóbbi cenzuskor a régióban – az országos átlaghoz hasonlóan – 88 %-ot ért el, ez 8 százalékponttal meghaladta az egy évtizeddel korábbit. A lakótelepektől alig maradtak el a hagyományos városias, valamint az üdülőterületek, ezeken egyaránt 86–86% volt azon lakások hányada, amelyek 1–3 személy részére biztosítottak életteret. Arányuk 2001 óta ugyancsak növekedett. (Az üdülőterületekről megjegyzendő, hogy az egyedülállók által használt lakások részaránya az összes lakóövezetet tekintve itt volt a legtetemesebb, 2011-ben megközelítette a 38%-ot. Összehasonlításként: ugyanez a villanegyedekben mindössze 18%-ot tett ki.) Az átlagosnál több lakás (77%) rendelkezett 1–3 lakóval a külterületeken is. Velük szemben említhető az alacsony státuszú lakókörnyezet, ahol viszont az összes övezet közül a „legritkább" volt az említett lakószám, a lakásoknak „mindössze" 64%-ában fordult elő. Az alacsony státuszú területek abból a szempontból is kiemelést érdemelnek, mivel az itt található lakások voltak az egész régióban a legzsúfoltabbak. A legutóbbi cenzuskor mintegy 3%-ukban heten, 6%-ukban pedig nyolcan, vagy annál is többen éltek (emlékeztetőül a régiós átlag 0,8, illetve 0,6% volt). Az átlagosnál szűkösebb körülmények jellemzik az ipari, üzemi és egyéb területeket is, itt az otthonok 1,7, illetve 1,3%-át lakta 7, illetve azt meghaladó számú személy. Az utóbbi két övezet kedvezőtlen helyzetét jelzi az is, hogy az ezekben található lakások zsúfoltsága a tíz évvel korábbihoz képest fokozódott, azaz a magas lakószámú lakások aránya emelkedett. Nyomban hozzá kell tenni azonban, hogy ezzel együtt is még mindig valamelyest előnyösebb körülmények mutatkoztak mindkét övezetben, mint az ország azonos lakókörnyezeteiben.

8. tábla

A lakások lakószám szerinti összetétele lakóövezetenként a Dél-Dunántúlon, 2011 (%)

Lakóövezet	1	2	3	4	5	6	7	8–x	Összesen
	lakó								
Városias	36,7	30,7	19,0	9,4	2,9	0,9	0,3	0,2	100,0
Lakótelepi	35,2	31,4	21,4	9,0	2,2	0,5	0,1	0,1	100,0
Villanegyedi	17,6	30,1	24,0	16,1	8,1	2,8	0,5	0,9	100,0
Lakóparki	25,5	25,1	22,8	19,5	5,6	1,4	0,1	0,0	100,0
Családi házas	23,5	28,3	21,4	15,1	7,0	2,8	1,0	0,8	100,0
Üdülő-, zártkerti	37,5	28,6	19,9	8,6	3,5	1,2	0,3	0,3	100,0
Alacsony státuszú	25,0	21,4	17,2	13,5	8,7	5,3	3,4	5,5	100,0
Külterületi	30,6	29,6	16,9	11,9	5,9	2,9	1,2	1,0	100,0
Ipari, üzemi, egyéb	24,2	27,0	21,9	13,4	7,0	3,4	1,7	1,3	100,0
Összesen	27,8	29,2	21,0	13,1	5,5	2,1	0,8	0,6	100,0

A három dél-dunántúli megye lakásállományának lakók száma szerinti összetétele a megyék egészét tekintve lényeges területi különbségeket nem mutatott, az egyes megyék különböző övezetei között azonban már fellelhető volt némi differencia. Ez főként a legelterjedtebb, azaz az 1–3 fős lakások esetében mutatkozott meg, közülük is elsősorban a szociális szempontból nem megfelelő környezetben összeírt ingatlanokat, valamint a lakóparkokat illetően. Az alacsony státuszú övezetben fekvő lakásoknak Baranyában csupán mintegy felét, Somogyban ugyanakkor 69%-át, a lakóparkokban található otthonoknak pedig Baranyában csak 71, Tolnában viszont a 83%-át használta legfeljebb 3 személy. Az ilyen lakószámú lakások közül külön figyelmet érdemel az egyedülállók által lakottak aránya. Ez a térségen belül a somogyi üdülőterületeken, továbbá a baranyai hagyományos városias területeken volt a legmagasabb (39–39%), miközben a tolnai villanegyedi lakások esetében mindössze 10%-ot ért el. Megyei sajátosságként említhető még, hogy Somogyban az alacsony státuszú lakásoknak kiugróan nagy hányada szolgált népes családok otthonául, több mint 3%-ukban heten, 10%-ot meghaladó részükben pedig még ennél is többen éltek 2011-ben. Ezek az arányszámok a három megye valamennyi lakóövezetét tekintve itt voltak a legszámottevőbbek.

A dél-dunántúli lakások **komfortfokozat** szerinti összetételéről elmondható, hogy a 2011. évi népszámláláskor többségük, 58%-uk összkomfortos, egyharmaduk komfortos volt, a félkomfortos otthonok hányada 3%-ot, a komfort nélkülieké 5, a szükség- és egyéb lakásoké kevesebb, mint fél százalékot tett ki. Ez némileg kedvezőtlenebb volt az országos átlagnál, mivel a magasabb komfortfokozatú lakások itt az összesnek kisebb, ugyanakkor az alacsonyabb komfortfokozatúak nagyobb részét adták, mint az ország egészében. A tíz évvel korábbihoz képest viszont e téren pozitív elmozdulás történt, 10 százalékponttal emelkedett a teljes komforttal rendelkező lakások részesedése, ugyanakkor csökkent az összes többié, legjelentősebben (több mint 5 százalékponttal) a komfort nélkülieké.

A legmagasabb komfortosság a régió lakóparkjait jellemezte, ahol az állománynak – az országoshoz hasonlóan – úgyszólván teljes egészét (91%-át) az összkomfortos lakások tették ki. Arányuk a lakótelepek és villanegyedek esetében is tetemes, 80%-on felüli volt, ami mindkét területen szintén nagyjából az országos átlagnak megfelelően alakult. 2001 óta ezekben az övezetekben, és kivétel nélkül az összes többiben is javult a teljes komforttal ellátott otthonok hányada, amely javulás a fent említett villanegyedi lakások körében egyike volt a leglátványosabbaknak, 16 százalékpontot ért el. Legritkábban – értelemszerűen – az alacsonystátuszú és a külterületi lakások között fordultak elő összkomfortosak, s bár itt emelkedett tíz év alatt a legszámottevőbben (18–19 százalékponttal) az arányszámuk, ezzel együtt is a teljes állománynak csupán 20, illetve 27%-át érték el. Ugyanakkor e két körzetben írták össze a relatíve legtöbb komfort nélküli lakást, előbbiben az állomány 30, utóbbiban 24-át (a megfelelő országos átlag 37, illetve 23% volt). Az említett arányszámok ezen lakóövezetek jelenleg is fennálló előnytelen helyzetére utalnak, még mostohább körülményeikre következtethetünk a 2001. évi adataik áttekintésekor. Ebből kitűnik, hogy tíz évvel korábban az alacsony státuszú területeken a lakásoknak még a 68, a külterületeken pedig a 39%-a minden komfortot nélkülözött. Ehhez képest 2011-re 38, illetve 15 százalékponttal javult az arányuk. Az ipari, üzemi és egyéb övezetek lakói is az átlagosnál gyakrabban nélkülözték otthonaikban a komfortot, itt – bár az utóbbi két népszámlálás között szintén kedvezően változott a helyzet – a lakásoknak még mindig 18 (országosan 16)%-ából hiányoztak azok az elemek, amelyek komfortossá tehették volna őket. A hagyományos városias, valamint a családi házas (falusias) lakókörnyezetekben a fentiekhez hasonló kiugró értékekkel nem találkoztunk, azokban a lakások összetétele többé-kevésbé a régiós átlagot követte.

9. tábla

A lakások komfortfokozat szerinti összetétele lakóövezetenként a Dél-Dunántúlon, 2011 (%)

Lakóövezet	Össz-komfortos	Komfor-tos	Fél-komfortos	Komfort nélküli	Szükség- és egyéb	Összesen
	lakás					
Városias	59,7	37,0	1,8	1,1	0,5	100,0
Lakótelepi	81,0	18,2	0,3	0,3	0,2	100,0
Villanegyedi	85,8	13,0	0,9	0,2	0,2	100,0
Lakóparki	91,2	7,3	0,5	0,4	0,6	100,0
Családi házas	51,8	37,1	3,6	7,1	0,4	100,0
Üdülő-, zárt-kerti	52,5	40,6	2,5	3,6	0,9	100,0
Alacsony státuszú	20,0	42,8	5,7	29,7	1,8	100,0
Külterületi	26,9	38,4	8,0	23,9	2,7	100,0
Ipari, üzemi, egyéb	34,4	40,4	6,7	17,6	0,9	100,0
Összesen	58,1	33,4	2,8	5,3	0,4	100,0

Dél-Dunántúl megyéi közül e tekintetben Baranyában mutatkoztak a legelőnyösebb körülmények, az állomány egészéhez viszonyítva itt volt a legtöbb összkomfortos lakás (68%). Ezt a sorban 55%-kal Tolna követte, Somogy pedig a maga 48%-ával az utolsó helyen állt. Noha mindhárom megyében a lakóparki lakásokban élők élvezhették leginkább az otthonok nyújtotta komfortosság előnyeit, azért e téren jelentős területi differenciák érzékelhetők. A megyei sorrend ezúttal is az előbbivel megegyező volt, Baranyában 95, Tolnában 91, Somogyban pedig 78%-ot tett ki a lakóparkokban az összkomfortos lakások hányada. A lakótelepek és villanegyedek esetében is – amelyekben a régió egészét nézve az átlagosnál ugyancsak jóval gyakoribbak voltak az összkomfortos otthonok – Baranya állt az élen, mindkét említett körzetben egyaránt megközelítette a 90%-ot a teljes komforttal rendelkező lakások részaránya. Tolnában ez már csak a villanegyedekről volt elmondható, a lakótelepeken hányaduk már nem érte el nyolctizedet. Somogyban – a térség másik két megyéjétől messze elmaradva – a lakásoknak a lakótelepeken már csak 66, a villanegyedekben pedig csupán 58% volt összkomfortos. Említésre méltó megyei különbségek mutatkoztak a hagyományos városias, valamint a családi házas, falusias területeket illetően is. A városias övezetet tekintve a három megye közül Tolna érdemel kiemelést, mivel arányaiban itt található a legtöbb teljes komforttal felszerelt lakás (68%), miközben ez pl. Somogyban mindössze 47%-ra rúgott. A családi házas lakókörnyezet a baranyai népességnek nyújtott a másik két megyében fennállónál kényelmesebb körülményeket, otthonaik 61%-a volt összkomfortos. Ellenpéldaként ismét Somogy hozható fel, ahol a családi házas lakásoknak 45%-a rendelkezett ilyen komfortfokozattal.

A komfortosság mellett a lakások **építési év** szerinti összetétele is kedvezőtlenebb volt Dél-Dunántúlon, mint országosan. Ez más szavakkal azt jelenti, hogy a dél-dunántúli lakásállományt az országosnál idősebb korstruktúra jellemzi. A 2011. évi népszámlálás alkalmával összeírt lakásállományt tekintve látható, hogy a régióban az első világháború előtti és a két háború közötti időszakból, továbbá az ötvenes évekből a lakásállomány nagyobb hányada származott (8, 13, illetve 14%-a), mint az ország egészében. Az ezt követő hatvanas, hetvenes és nyolcvanas évtizedben az arányszámok nagyjából az országos átlaghoz hasonlóan alakultak, sorrendben 15, 21, illetve 17%-ot tettek ki, a kilencvenes évektől kezdve viszont rendre elmaradtak attól. Ez az elmaradás azzal függ össze, hogy az építési kedv közelmúltra általánosan jellemző lanyhulása a régiót erőteljesebben érintette, mint az ország egészét.

Az egyes lakóövezetek más-más időszakhoz, évtizedhez köthetők. A hagyományos városias övezet a negyvenes-hetvenes években gyarapodott leginkább, ezen belül 1946–1960 között létesült az itteni lakások 15, a rákövetkező tíz évben 17, 1971–1980 között pedig 20%-a (előbbi kettő magasabb, utóbbi alacsonyabb volt az országos átlagnál). A lakótelepek fénykora az 1971–1990 közti két évtized volt, az otthonoknak – az ország egészéhez hasonlóan – közel háromnegyede (72%-a) ebből az időszakból származott. A villanegyedek építése ehhez képest egy évtizedes csúszással „tetőzött", a nyolcvanas években hozták létre az övezet lakásainak relatíve többségét, 25 (országosan 20)%-át, amit alig kisebb (az országos átlaggal egyezően 23%-os) arányszámmal a kilencvenes évtized követett. A lakóparkok egyértelműen a legújabb kor vívmányai, az itt található lakások közel héttizede – csakúgy, mint országosan – a 2000-es években épült. Ezzel szemben a családi házas falusias területek lakásainak építési év szerinti összetétele egyike volt a legöregebbeknek, az ingatlanok 43%-át 1960 előtt, ezen belül 28%-át a második világháborút megelőző időszakban létesítették. Ez az országos átlagnál is idősebb struktúrát jelentett. A legkedvezőtlenebb összetétel az alacsony státuszú területeket jellemezte, az e területeken levő lakások 58 (országosan 53)%-a származott 1960 előttről, ami az összes övezetet tekintve a legmagasabb hányad volt. Nem sokkal voltak fiatalabbak az ipari, üzemi és egyéb területek ingatlanjai sem, ugyanis közel ekkora – s egyben az országost meghaladó – részüket (54%-ukat) ugyancsak az említett években adták át. Az üdülőterületek esetében (hasonlóan a lakótelepekhez) a hetvenes és nyolcvanas évek voltak a leginkább meghatározóak, az otthonok 21, illetve 17%-a kötődött hozzájuk.

A megyék közül Tolnában volt a legidősebb a lakások korösszetétele, itt volt a legszámottevőbb a hatvanas évek végéig épített, egyben a legalacsonyabb az ezredfordulót követően létesített otthonok aránya. Előbbi 38, utóbbi 4%-ot tett ki, ugyanez a legelőnyösebb struktúrával rendelkező Somogyban 31, illetve 7% volt.

Ha összehasonlítjuk, hogy az egyes megyék különböző övezeteiben melyik volt az az időszak, amikor a legjelentősebb fejlődés zajlott, a legtöbb lakás épült, azaz amelyből a lakásállomány relatíve legnagyobb hányada származott, akkor azt látjuk, hogy ismét Somogy megye tűnik ki, mivel itt az övezetek többségében ez a bizonyos időszak egy évtizeddel későbbre esett, mint a régió másik két megyéjében. (Más megfogalmazásban ez azt jelenti, hogy a somogyi lakóterületek zöme fiatalabb összetételű lakásállománnyal rendelkezett, mint a baranyai, illetve tolnai övezetek.) A hagyományos városi területek esetében pl. Baranyában és Tolnában az ötvenes-hetvenes évtized, Somogyban – tíz év eltolódással – a hatvanas-nyolcvanas évtized hozta a lakásokat illetően a legnagyobb gyarapodást. Csúszás tapasztalható a családi házas övezeteknél is, ahol a lakásállomány viszonylagos többsége Baranya és Tolna megyében az 1919 és 1970, Somogyban pedig az 1946 és 1980 közötti időből származott.

Az eddigiek **összegzéseképpen** megállapítható, hogy a legkedvezőbb minőségi jellemzőkkel – nem meglepő módon – a villanegyedek rendelkeznek. Ezekben a leggyakoribbak a nagyméretű – 4 és többszobás, illetve 100m^2 –t meghaladó – lakások, itt fordulnak elő (a lakóparkok és lakótelepek mellett) legnagyobb arányban a magas komfortfokozatú ingatlanok, ezen övezetek otthonai a legkevésbé zsúfoltak és többnyire a legújabb építésűek. Velük szemben – ugyancsak magától értetődően – az alacsony státuszú, valamint a külterületek említhetők, ahol a kis szobaszámú, zsúfolt, alacsony komfortfokozatú, öreg lakások jelenléte a meghatározó.

10. tábla

A lakások építési év szerinti összetétele lakóövezetenként a Dél-Dunántúlon, 2011 (%)

Lakóövezet	1919 előtt	1919–1945	1946–1960	1961–1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2001–2005	2006–2011	Összesen
	épült									
Városias	9,2	10,1	15,3	17,0	19,7	14,8	5,3	6,0	2,7	100,0
Lakótelepi	0,2	0,7	6,8	16,4	43,4	28,5	1,6	1,7	0,6	100,0
Villanegyedi	3,3	7,8	2,9	11,9	11,1	24,9	22,6	8,3	7,3	100,0
Lakóparki	0,5	1,2	2,3	6,1	2,8	5,3	13,6	37,8	30,4	100,0
Családi házas	10,2	17,5	15,2	14,7	15,8	13,8	6,5	3,8	2,4	100,0
Üdülő-, zártkerti	2,5	7,1	7,9	14,9	21,1	16,8	13,3	9,6	6,7	100,0
Alacsony státuszú	14,5	25,0	18,0	13,7	9,1	5,3	9,1	4,6	0,8	100,0
Külterületi	9,1	17,0	20,4	10,5	11,0	11,0	10,0	5,9	5,0	100,0
Ipari, üzemi, egyéb	15,7	15,7	23,0	11,2	12,0	9,5	6,1	4,6	2,3	100,0
Összesen	8,0	13,1	13,6	15,2	21,4	16,6	5,7	4,1	2,4	100,0

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Módszertan

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 93. szám 2013. november 8.
2013/93
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/10

A Dél-Dunántúl földhasználata – a 2010. június 1-jei Általános Mezőgazdasági Összeírás adatainak tükrében

A mező- erdőgazdasági földek forgalmáról szóló – 2013 júliusában elfogadott – CXXII. törvény több kihívásra próbál meg egyszerre választ adni. A problémát egyfelől az jelentette, hogy 2014. április 30-a után – a nem magyar állampolgárok földvásárlási moratóriumának lejártával – Magyarországnak úgy kell megnyitnia földpiacát a külföldiek előtt, hogy az EU a jelenlegi területalapú támogatási rendszerről (SAPS) egy olyan ösztönzési formára tér át, ahol a támogatás – bár termőföld-használatot feltételez, de – jelentősen elválik a termeléstől. Másfelől a törvénnyel azt az – egyébként régi feszültség forrást jelentő – asszimetrikus helyzetet kívánták oldani, miszerint a föld zöme viszonylag kisszámú gazdálkodónál, elsősorban jogi személyeknél koncentrálódik. Tehát a törvényalkotók alapvető célja egy olyan új szabályozás kialakítása volt, amely a jövőbeni földvásárlásoknál – a nem földműves befektetők kizárásával – egyértelműen a hazai termelőt részesítené előnyben, ugyanakkor egy döntően középüzemi struktúra felé való elmozdulást ösztönözve fenn kívánná tartani Magyarország tőkevonzó képességét is. A további szándék pedig – elsősorban az állattartás és a vetőmag-termelés ösztönzésével – a gazdaságok önfoglalkoztató képességének növelése és ezáltal a vidékfejlesztés előremozdítása volt. Ezt jelzi az is, hogy míg a törvény egyébként a birtokmaximumot – szervezeteknél és családi gazdaságoknál egyaránt – 1200 hektárnál húzza meg, addig az állattartóknál és a vetőmag-termelőknél ez a határ felmegy 1800 hektárra. Mindez természetesen a haszonbérlet – EU-jogszabályokkal összhangban való – újraszabályozását is igényelte, ahol a bérbevevő és a tulajdonos jogainak meghatározásán, illetve azok garantálásán túl a fő törekvést a hosszú távú termelés feltételeinek biztosítása jelentette.

Ezen törekvések szempontjából igen fontos annak feltárása, hogy mi is jellemzi a jelenlegi hazai földhasználatot. Erre vonatkozóan jó támpontot nyújthatnak a 2010. évi – az EU-csatlakozás utáni első – Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) adatai.[1] A földhasználat ilyen célú további áttekintésénél azonban – természetesen nem mellőzve az országos tendenciák tárgyalását – már csak azért is célszerű „szűkebb pátriánk", a Dél-Dunántúl adatainak előtérbe helyezése, mivel az a hazai agrártermelés egyik fontos körzetét jelenti.

Földhasználat vonatkozásában – mindenekelőtt ***a térség országon belüli helyzetét*** vizsgálva – az elmúlt évek legjellemzőbb általános tendenciájaként a területek zömének a gazdálkodók egy szűk körénél való koncentrálódását kell kiemelni, ami üzemszerkezeti oldalon egyértelműen a gazdálkodók számának csökkenésével járt. Ezt jól mutatja, hogy a Dél-Dunántúlon – a teljes körű felmérések adatai alapján – 2000 és 2010 között a gazdasági szervezetek száma 5,4%-kal, az egyéni gazdaságoké pedig több mint négytizedével visszaesett, azaz a térségben általában kedvezőtlenebb szervezeti folyamatokkal kellett számolni, mint országosan. (Bár ezen időszak alatt az egyéni gazdaságok száma az ország egészében nagyjából hasonlóan alakult, mint a Dél-Dunántúlon, azonban a gazdasági szervezetek száma 2,7%-kal nőtt.) Mindezen túl a földhasználat szempontjából célszerű megvizsgálni a főbb termelési típusokhoz tartozó gazdaságszámok alakulását is, leginkább a kérdés szempontjából igazán érdekes növénytermesztő és vegyes típusú kör vonatkozásában. A termelési típusok szerinti megoszlást tekintve fontos kiemelni, hogy 2010-ben a Dél-Dunántúlon mind a gazdasági szervezeteknek, mind az egyéni gazdaságoknak több mint a felét a növénytermesztő üzemek tették ki. Ezen kör mellett az állattartó gazdaságok aránya a gazdasági szervezetekben 5,5, az egyéni gazdaságokban 16,4%-ot jelentett, míg a vegyes típusúaké 39,8, illetve 30,5%-ot.

Maradva továbbra is a dél-dunántúli adatoknál, 2000 és 2010 között, mind a gazdasági szervezeteken, mind az egyéni gazdaságokon belül a legnagyobb mértékben az állattartó típusú üzemek száma csökkent. Növénytermesztő gazdaságok vonatkozásában ugyanakkor a gazdasági szervezetek körében jelentős növekedéssel, az egyéni gazdaságoknál pedig számottevő visszaeséssel kellett számolni. Hasonló tendenciák tapasztalhatók a vegyes termelési típusú üzemeknél is, ahol az adott profilnál a szervezetek száma több mint négyszeresére nőtt, míg az egyéni gazdaságoké nagyarányban – 65%-kal – csökkent. Az egyéni gazdaságokon belül egyébként a legkevésbé a kimondottan növényterméssel foglalkozó gazdaságok száma csökkent.

Ezen tendenciákat az országosakkal összevetve a gazdasági szervezeteknél a Dél-Dunántúlon az egyes termelési típuscsoportok vonatkozásában általában kedvezőtlenebb folyamatok tapasztalhatóak, mint az ország egészében. Ennél valamivel jobb volt a helyzet az egyéni gazdaságoknál, ahol többnyire az országoshoz hasonló mértékű változásokat regisztráltak. A térség állattartó gazdasági profilú gazdasági szervezeteinek száma 2000 és 2010 között Tolnában csökkent a leginkább, azzal együtt, hogy a növénytermesztő cégek számának növekedése itt volt a legdinamikusabb. Bár a vegyes típusú szervezetek száma e megyében is nagyarányban nőtt, ennek mértéke azonban Baranyában volt a legnagyobb. Mindezzel párhuzamosan a dél-dunántúli trendtől eltérően Somogyban – az ilyen irányú kezdeményezéseknek köszönhetően – jelentősen bővült az állattartó cégek köre és nagyban visszaesett a növénytermesztőké.

Abban, hogy a gazdaságok a korábbi években termelési szerkezetükben erőteljesen a növénytermesztés és a „több lábon" állás felé mozdultak el, nyilván jelentős szerepet játszott az eddigi területalapú támogatási rendszer is. Ennek kihasználásához a Dél-Dunántúlon általában mindenhol kedveztek a feltételek, hiszen egyrészt – mint az az ÁMÖ adataiból is kiderül – a térségben a használt területen belül az átlagosnál magasabb a szántó részaránya (62,2%), másrészt az ezen művelésiághoz tartozó földek minősége (23,0 Ark.) is többnyire jobb, mint az országban általában. Viszont – figyelembe véve itt a földhasználat másik fontosabb jellemzőjét, a koncentrációt – abból adódóan, hogy a kedvezőtlen gazdasági körülmények hatására egyre inkább méretgazdaságossági szempontok kerültek előtérbe, ezért a Dél-Dunántúl mezőgazdasági termelésében – eltérően az

[1] Bár az ÁMÖ során az adatokat ott vették fel, ahol jellemzőbb módon zajlik a gazdálkodás, és kétségtelen, hogy egy gazdaságnak elvileg több településen is lehetnek földjei – amely jelenséggel a gazdaságnagyság növekedésével egyre inkább szembesülni is kell –, azonban a számok azt mutatják, hogy egy-egy településen a gazdaságok többségének a földjei zömükben az adott község, vagy város határain belül találhatók. Tehát az ÁMÖ-adatokból meglehetősen jó kép nyerhető az egyes megyék, járások és települések földhasználati viszonyait illetően.

elmaradottabb alföldi és északi területektől – a jobb tőkecentralizáló képességű gazdasági szervezetek mindig is nagyobb súllyal voltak képviselve, mint a csak szűkebb kapacitásokat megmozgatni képes egyéni gazdaságok. Ezt mutatja az is, hogy míg 2010-ben a Dél-Dunántúl összes szántóterületének az 59,3%-a állt a szervezetek művelése alatt, addig országosan csak 49,0% volt ez az arány. (Összehasonlításképpen: a dél-alföldi és az észak-alföldi körzetekben – amelyekben a szántó részesedése meghaladta a dél-dunántúli értéket – a gazdasági szervezetek adott művelési ágon belüli hányada 41,8 és 39,3%-ot tett ki.)

1. tábla

A gazdaságok számának változása a főbb termelési típusokban

Területi egység	Összes gazdaság[a)]	Ezen belül: az állattartó	a növénytermesztő	a vegyes
		termelési típusúak számának változása 2000–2010 között, %		
Gazdasági szervezetek				
Közép-Magyarország	114,5	69,5	161,3	4,1-szeres
Közép-Dunántúl	96,2	57,8	131,1	4,6-szeres
Nyugat-Dunántúl	101,7	69,5	123,5	4,6-szeres
Dél-Dunántúl	***94,6***	***67,3***	***106,2***	***4,3-szeres***
Ezen belül: Baranya	***104,7***	***64,4***	***117,7***	***5,0-szeres***
Somogy	***86,0***	***115,8***	***87,9***	***3,7-szeres***
Tolna	***96,3***	***43,8***	***143,7***	***4,4-szeres***
Észak-Magyarország	116,3	76,1	148,4	5,4-szeres
Észak-Alföld	103,3	59,1	143,8	4,5-szeres
Dél-Alföld	99,7	67,3	130,0	4,9-szeres
Ország összesen	**102,7**	**65,6**	**132,3**	**4,6-szeres**
Egyéni gazdaságok				
Közép-Magyarország	57,9	53,0	70,3	47,8
Közép-Dunántúl	56,7	54,6	64,7	45,9
Nyugat-Dunántúl	59,5	64,3	76,3	40,5
Dél-Dunántúl	***59,7***	***66,7***	***71,4***	***44,5***
Ezen belül: Baranya	***54,8***	***70,6***	***64,7***	***39,9***
Somogy	***62,2***	***66,7***	***73,5***	***46,8***
Tolna	***61,1***	***63,2***	***75,2***	***46,6***
Észak-Magyarország	53,3	55,2	64,2	37,4
Észak-Alföld	64,5	60,8	85,0	49,3
Dél-Alföld	58,6	59,8	75,3	47,1
Ország összesen	**59,2**	**59,0**	**73,5**	**45,3**

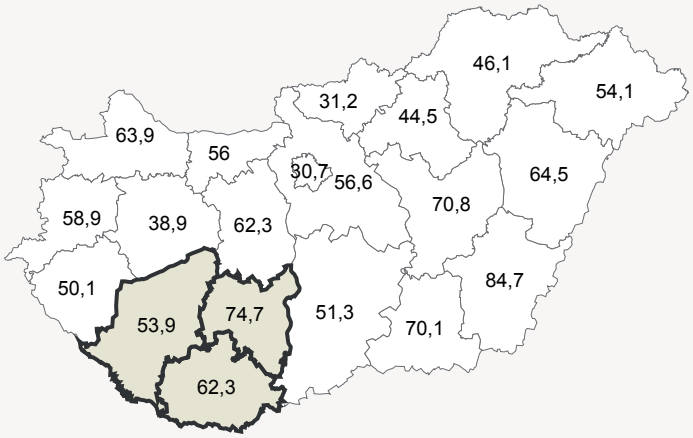
a) A szolgáltatás és az intenzív kertészet alapján gazdaságnak számító egységekkel együtt.

A dél-dunántúli megyék közti különbségeket tekintve az ÁMÖ idején a szántó aránya az országos viszonylatban is jó földekkel rendelkező Tolnában volt a legmagasabb, ezzel szemben a sok gyenge minőségű területet magáénak tudható Somogyban a legalacsonyabb. Előbbiben a gazdasági szervezetek adott művelési ágon belüli súlya számított a térségen belül a legkisebbnek, utóbbiban a szervezetek szántón belüli részesedése megegyezett a régió átlagával. Baranyában ugyanakkor a szántó aránya és annak átlagos aranykorona-értéke nem sokban különbözött a dél-dunántúlitól, viszont a gazdasági szervezetek súlya 2010-ben itt volt a régióban a legnagyobb.

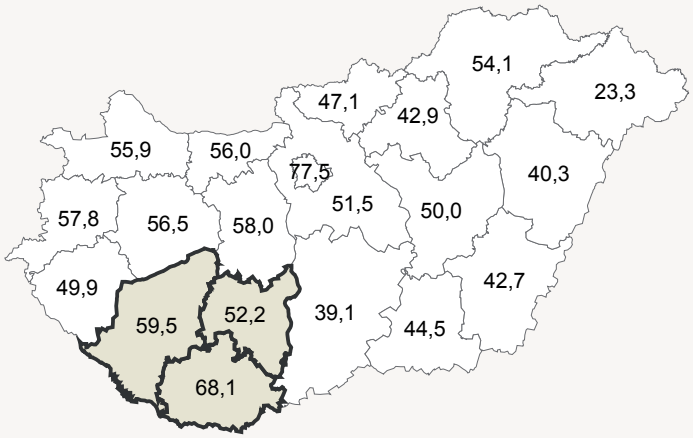
1. ábra

A megyék földhasználatának főbb üzemszerkezeti szempontú jellemzői, 2010. június 1.

A szántó összes földterületen belüli aránya, %

A gazdasági szervezetek szántón belüli aránya, %

A 2010. júniusi ÁMÖ alapján azonban nemcsak a három dél-dunántúli megye, hanem az ezeket alkotó ***járások földhasználata*** között is jelentős különbségek tapasztalhatók. Ez nyilván sokban összefügg a domborzati, erdősültségi viszonyokkal is, így Baranyában a Mecsek nagy kiterjedése a maga sajátos adottságaival, Somogyban és Tolnában a sokfelé megtalálható jelentős erdőterület szab határt a mezőgazdasági termelésnek. Ez kihat az üzemszerkezetre is, és az azt befolyásoló főbb mutatók alapján az egyes járások között jelentős strukturális eltérésekre lehet következtetni. Ha a 24 járás földhasználatát a szántónak az összes használt területen belüli aránya alapján összehasonlítjuk, azt látjuk, hogy ez az érték egyfelől Tolna, Paks és Bóly környékén volt kiemelkedően magas – Duna menti területekről van szó –, míg másfelől a Pécsi, a Kaposvári és a Nagyatádi járásokban nagyon alacsony mutatót regisztráltak. Az összes szántóterületen belül pedig a gazdasági szervezetek által használt hányadot tekintve a legmagasabb mutató a Bólyi járásban adódott, ami mellett még igen jelentős értéket mértek a Pécsváradi, a Marcali, a Dombóvári és a Komlói járásokban. A másik végletet itt a Szekszárdi, a Tamási, a Sellyei, a Csurgói és a Tolnai járások – azaz a zömmel a Tolna megyéhez tartozó területek – jelentették.
Földhasználati szempontból mind a gazdasági szervezeteknél, mind az egyéni gazdaságoknál fontos kérdés, hogy az egyes egységek által használt területen belül mekkora a saját tulajdonú, illetve mekkora a bérelt terület. Ezzel kapcsolatban látni kell, hogy az 1994. évi földtörvény szerint – amelynek ezen vonatkozású rendelkezéseit egyébként a mostani törvény is megerősítette – földtulajdona csak magánszemélynek lehet, azaz jogi személyiségű vállalkozás, csak bérlő lehet, tulajdonos nem. Ezen jogi felfogás hatását a 2010. évi ÁMÖ adatai is tükrözik, hiszen dél-dunántúli viszonylatban a gazdasági szervezetek művelésében lévő szántónak az

57,1%-a bérelt terület volt, ami valamivel meghaladta az országos átlagot. (A fennmaradó részt a dolgozók és a befektetők tulajdona tette ki.) A járásonkénti különbségeket tekintve a szervezetek által bérelt szántóterület legnagyobb arányát a hegyhátiban, a tolnaiban, a sellyeiben regisztrálták, míg a legalacsonyabbat a bólyiban, a siófokiban és a barcsiban.
Az egyéni gazdaságoknál – ahol a bérleti díjak a hektáronként járó területalapú támogatáshoz igazodnak – mindig is jóval kisebb volt a bérelt szántó aránya, mint a gazdasági szervezetekben. Dél-Dunántúli szinten 2010-ben az egyéni gazdaságok által művelt szántónak – az országos átlaggal megegyezően – a 17,7%-a számított bérelt területnek. Ezen belül a legmagasabb arány a Szentlőrinci, a Fonyódi, a Tamási és a Tolnai járásban, a legkisebb pedig a marcaliban, a pécsváradiban és a komlóiban volt tapasztalható.

2. tábla

A földhasználatra, üzemszerkezetre vonatkozó fontosabb dél-dunántúli adatok

Járás, térség	Az összes gazdaság által használt területen belül a szántó aránya	Az összes szántóterületen belül a gazdasági szervezetek által használt hányad	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok
	százalék		összes használt területén belül a bérelt hányad	
Bólyi	84,7	94,5	93,2	10,4
Hegyháti	76,5	70,8	87,8	10,2
Komlói	66,0	71,9	73,6	18,2
Mohácsi	89,5	69,4	97,6	19,4
Pécsi	21,7	63,1	12,4	15,0
Pécsváradi	80,8	77,6	94,2	13,8
Sellyei	78,0	41,6	80,9	20,3
Siklósi	80,9	67,4	79,4	13,6
Szentlőrinci	80,4	55,0	81,6	25,8
Szigetvári	83,0	54,0	75,3	18,2
Baranya megye	**61,6**	**68,1**	**57,2**	**17,3**
Barcsi	70,3	60,1	73,5	15,2
Csurgói	67,5	45,3	88,8	6,9
Fonyódi	65,8	48,7	74,4	15,5
Kaposvári	42,5	59,2	31,7	15,5
Marcali	61,4	72,8	83,5	21,7
Nagyatádi	39,4	49,3	20,9	17,0
Siófoki	78,4	60,9	77,9	25,0
Tabi	81,1	66,7	86,5	26,9
Somogy megye	**53,9**	**59,5**	**49,4**	**17,1**
Bonyhádi	72,8	47,8	70,4	13,1
Dombóvári	82,0	71,3	91,9	18,4
Paksi	85,9	54,9	92,9	15,2
Szekszárdi	82,2	37,8	77,7	19,6
Tamási	57,0	39,0	40,6	23,7
Tolnai	89,8	47,8	96,0	23,0
Tolna megye	**74,7**	**50,2**	**72,7**	**18,9**
Dél-Dunántúl	***62,2***	***59,3***	***57,1***	***17,8***
Ország	***58,2***	***49,0***	***55,2***	***17,7***

A fontosabb művelési ágak használatában bekövetkezett változásoknál mindenekelőtt a szántóra, a (főként az egyéni gazdaságokra jellemző) konyhakertre, valamint az (elsősorban a gazdasági szervezetek használatában lévő) erdőre célszerű koncentrálni. Itt fontos kiemelni, hogy az adott művelési ágakat használó gazdaságok száma – az összes termelőegységet tekintve – a 2000. márciusi és a 2010. júniusi teljes körű felmérések között mind a Dél-Dunántúlon, mind országosan jelentősen csökkent. Hasonló volt a helyzet a térség járásaiban is, általában mindenhol mintegy felével lett kevesebb a szántót, a konyhakertet és az erdőt használó gazdasági egységek száma.

3. tábla

A dél-dunántúli járások földhasználatának főbb üzemszerkezeti szempontú jellemzői

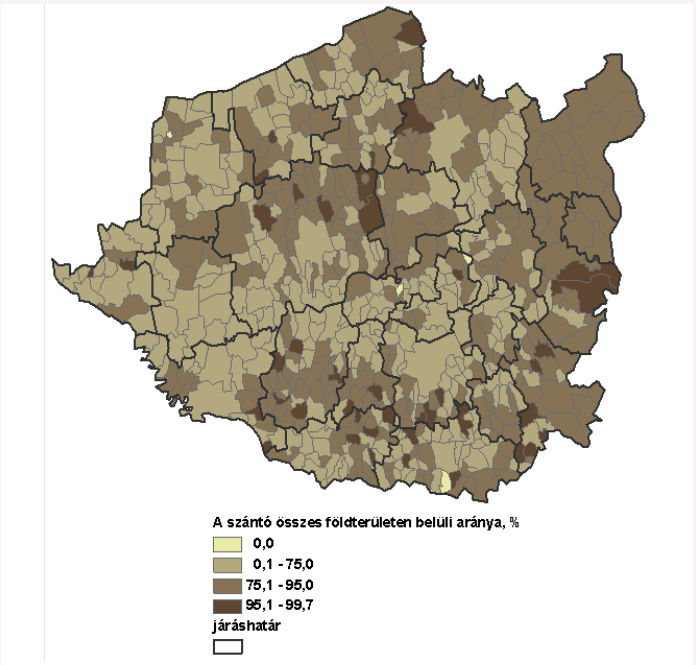
Járás, térség	A földterületet használó összes gazdaság számának változása 2000–2010 között, %			A gazdaságok által használt összes földterület nagyságának változása 2000–2010 között, %		
	a szántó	a konyhakert	az erdő	a szántó	a konyhakert[a)]	az erdő
	művelési ágban					
Bólyi	40,8	51,1	44,4	96,4	37,7	57,3
Hegyháti	34,0	45,7	48,9	97,6	29,0	22,6
Komlói	25,8	54,2	41,5	95,6	28,0	41,5
Mohácsi	40,0	50,8	117,6	103,7	34,8	46,2
Pécsi	43,0	44,5	42,6	86,5	28,0	114,9
Pécsváradi	46,8	51,9	51,8	98,6	51,0	26,2
Sellyei	62,0	59,1	54,0	84,9	36,7	37,6
Siklósi	44,9	44,0	46,7	117,0	31,8	24,5
Szentlőrinci	39,2	45,8	50,3	112,1	39,2	54,8
Szigetvári	41,5	44,6	43,9	114,9	40,6	36,1
Baranya megye	**42,3**	**48,1**	**52,5**	**101,0**	**34,6**	**78,1**
Barcsi	63,7	67,0	42,9	90,6	52,8	60,7
Csurgói	70,3	72,9	40,0	100,7	74,8	59,2
Fonyódi	58,9	51,5	76,4	80,5	30,6	69,4
Kaposvári	56,6	56,6	61,2	99,4	48,9	94,3
Marcali	47,9	53,3	64,9	113,4	59,7	93,4
Nagyatádi	51,5	57,4	73,9	62,0	47,9	86,8
Siófoki	51,5	52,4	54,7	97,4	48,3	32,9
Tabi	53,9	48,6	50,0	92,0	35,5	54,2
Somogy megye	**56,2**	**56,9**	**57,0**	**93,4**	**47,1**	**86,2**
Bonyhádi	41,7	45,1	53,8	91,9	45,9	82,6
Dombóvári	46,4	42,8	69,6	98,3	35,1	105,8
Paksi	61,7	49,9	67,8	103,2	37,2	30,7
Szekszárdi	52,5	44,6	56,2	105,6	40,3	66,4
Tamási	52,3	55,5	57,2	99,6	55,1	95,8
Tolnai	46,1	36,8	21,7	95,2	30,4	60,0
Tolna megye	**51,0**	**47,8**	**58,7**	**99,9**	**41,7**	**81,1**
Dél-Dunántúl	***51,0***	***52,0***	***56,4***	***97,8***	***41,5***	***82,7***
Ország	***53,4***	***48,7***	***60,9***	***87,0***	***25,0***	***86,0***

a) Csak az egyéni gazdaságok adatai.

A területadatokat tekintve ugyancsak csökkenés volt megfigyelhető: 2000 és 2010 között nyolc – a Mohácsi, a Pécsváradi, a Szentlőrinci, a Szigetvári, a Marcali, a Nagyatádi, a Bonyhádi és a Szekszárdi – járás kivételével a térség legtöbb alsószintű közigazgatási egységében erőteljesen mérséklődött az összes gazdaság által használt szántóterület nagysága. A konyhakertnél és az erdőnél pedig – és ráadásul az összes járás esetében – még ennél is nagyobb mértékű visszaesést regisztráltak. Természetesen az egyes járások szintjén azért számottevő gazdálkodási formabeli különbségekkel kellett számolni. Így ki kell emelni, hogy az egyéni gazdaságok használatában levő szántóterület nagysága a járások többségében – a Pécsi, a Bólyi, a Komlói, a Pécsváradi, a Dombóvári és Tolnai járás kivételével, ahol csökkenés volt megfigyelhető – általában jelentősen nőtt. Ugyanígy a gazdasági szervezeteknél is utalni kell arra, hogy az e kör által használt szántóterület a járások közel 40%-ában – a siklósiban, a komlóiban, a pécsváradiban, a szentlőrinciben, a szigetváriban, a marcaliban, a dombóváriban, a paksiban, valamint a tolnaiban – valamelyest bővült. Az egyéni gazdaságok használatában levő erdőterület ugyanakkor 2000és 2010 között egyedül a dombóváriban nőtt, mindenhol máshol visszaesett. A gazdasági szervezeteknél ezzel szemben az erdőterületek a járások közel felében – a pécsiben, a siklósiban, a komlóiban, a pécsváradiban, a szentlőrinciben, a kaposváriban, a marcaliban, a bonyhádiban, a dombóváriban, a tamásiban és a tolnaiban – számottevően nőttek. Az egyéni gazdaságok által művelt konyhakerteket tekintve pedig – a felmérés ezt a művelési ágat a gazdasági szervezeteknél nem vizsgálta – a járások közül csupán a dombóváriban regisztráltak területnövekedést.
Mindezen jelenségek a koncentráció mellett a fogyasztási szokások megváltozására – a szükségletek saját termelésből való kielégítésének a visszaszorulására –, sőt egyenesen a vidéki népesség fogyására utalnak.
A földhasználat ***településenkénti adatainak*** elemzésekor – az üzemszerkezeti jellemzők mellett – mindenekelőtt a szántóterületnek az összes használt területen belüli arányát célszerű helyi szinten megvizsgálni. A 655 dél-dunántúli település közül e mutató 2010-ben 43-ban (6,6%) volt kiemelkedően magas, 95% feletti értékkel. E települések részint a Duna menti nagy sík területeken (pl. Őcsény, Decs, Nagynyárád), részint a Somogy-Tolnai dombvidéken (pl. Iregszemcse, Gölle, Kisberény), részint a Pécsi-medencében (pl. Sámod, Újpetre, Szabadszentkirály) voltak találhatók. Viszonylag magas volt még a szántó hányada további 262 településen (40%). E csoportba is az előző körhöz hasonlóan egyrészt Paks, Szekszárd, Mohács környéke (pl. Fadd, Mohács, Pörböly, Mőcsény), másrészt a nagyjából a Dombóvár–Tamási–Siófok–Tab–Kaposvár által lehatárolt körzet (pl. Juta, Szakcs, Mernye, Kurd, Igal, Nagyberény), harmadrészt pedig a Pécstől délre és nyugatra elterülő zselici és Dráva menti térségek (pl. Dencsháza, Gilvánfa, Felsőszentmárton, Molvány) tartoztak bele. A dél-dunántúli települések több mint felében ugyanakkor a szántó hányada viszonylag alacsony volt, azaz az adott művelési ág a gazdaságok által használt területnek legfeljebb a háromnegyedére terjedt ki. E kör a következő körzeteket fogta át: a tolnai Hegyhátat (pl. Belecska, Hőgyész, Dúzs), a Dél-Balaton környékét (pl. Balatonberény, Balatonföldvár, Balatonszemes), valamint széles külső-somogyi (pl. Rinyabesenyő, Zselickisfalud, Bábonymegyer) és mecseki területeket (pl. Abaliget, Máza, Erdősmárok, Ófalu). Mindezen túl a 0,6%-ot kitevő négy település (Alsószentmárton, Vázsnok, Szárász és Tikos) jelentette azt a kört, ahol az ÁMÖ idején egyáltalán nem állt szántó a gazdálkodók művelése alatt. Előbbi három Baranyában – Siklós, Sásd és Komló környékén –, az utóbbi Somogyban – Marcali közelében – található.
Célszerű településenként megvizsgálni, azt is, hogy az összeíráskor mekkora volt az egyes településeken a szántóterületen belül a gazdasági szervezetek által művelt hányad. A 655 dél-dunántúli település közül 45 község és város (6,9%) jelentette azt a kört, amelyben nagyon magas – 90%-ot meghaladó – volt a szervezeti kör kezelésében lévő szántó részaránya. E kategóriát egyrészt olyan települések alkották, amelyekben a nagyüzemi művelés régi hagyományokra tekint vissza (pl. Bóly, Dalmand, Kaszó). Másrészt olyan kisebb falvak tartoztak ide, amelyekben vélhetően az időskorúak magas aránya miatt a földeknek szervezetek részére történő bérbeadása igen jellemző (pl. Váralja, Pamuk, Nyim). Mindemellett viszonylag magas volt a gazdasági szervezetek szántóföldi súlya még további 127 településen (20%),

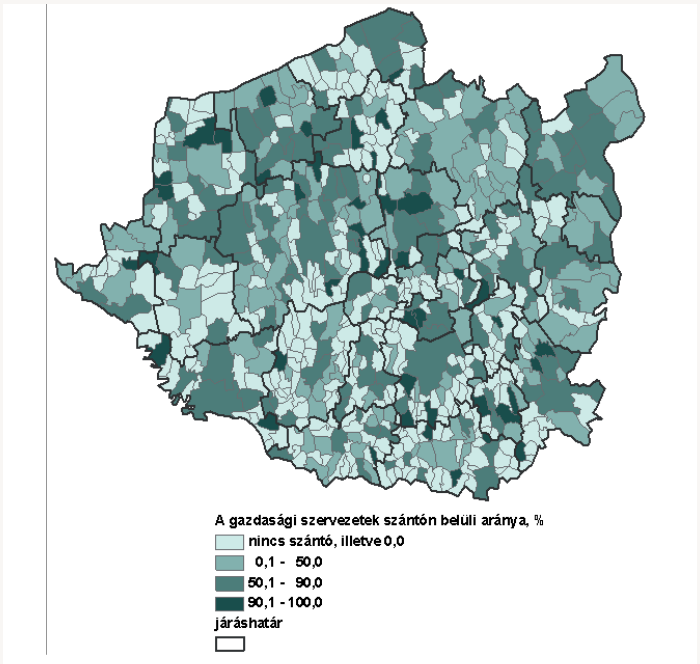
2. ábra

A szántóterület településenkénti aránya a Dél-Dunántúlon, 2010. június 1.

3. ábra

A gazdasági szervezetek által használt szántó településenkénti aránya a Dél-Dunántúlon, 2010. június 1.

amely körbe – azon túl, hogy zömmel a városok és a nagyobb települések tartoztak ide, de – nagyjából Paks, Dombóvár, Siófok, Kaposvár, Fonyód és Barcs környéke tartoztak bele. A következő csoportot azon települések jelentették (22%), amelyben szervezetek által használt szántó hányada viszonylag alacsony – legfeljebb 50%-os részesedést kitevő – volt. E kategória a következő nagyobb térségeket fogta át: a Sárközt (pl. Őcsény, Decs), a Mezőföld déli részét (pl. Bölcske, Dunaszentgyörgy), a Somogy-Tolnai dombvidéket (pl. Szakály, Belecska, Simontornya, Gölle, Inke), valamint a Külső-Somogy területeit (pl. Csurgó, Iharosberény, Rinyaújlak). Azon körbe pedig, ahol – nem tekintve itt a szántóterülettel egyáltalán rendelkező négy települést –

a szántóterületet immár teljes egészében egyéni gazdaságok művelték, a dél-dunántúli települések több mint fele volt besorolható. Elsősorban ormánsági (pl. Kákics, Kórós, Kovácshida), zselici (pl. Kisasszond, Kiskorpád, Simonfa) és belső-somogyi falvak (pl. Kastélyosdombó, Lakócsa, Libickozma) tartoztak ide.

A két szempont összekapcsolásával pedig a települések a következő négy fő csoportja különböztethető meg: mindenekelőtt kiemelendő az a kör, ahol a szántó igen jelentős aránya a szervezetek magas termelésbeli súlyával párosult. Ide főleg a Pécs (pl. Szalánta, Pellérd, Ócsárd), Dombóvár (pl. Várong, Nak), a Tab (pl. Nágocs, Szorosad, Kánya), és a Mohács (pl. Szajk, Belvárdgyula, Görcsönydoboka) környéki településeket lehet sorolni. Másrészt el kell különíteni azt a csoportot, ahol a szántó magas arányához éppen, hogy az egyéni gazdaságok meghatározó részesedése társul. E kategóriában egyfelől szintén a Mohács (pl. Nagynyárád, Bezedek, Udvar) környéki települések voltak jelentősen képviselve, míg másfelől e földhasználati típus nagyban jelen van Barcs (pl. Kastélyosdombó, Szentborbás) és a Szigetvár (pl. Somogyapáti, Somogyviszló, Bürüs, Katádfa) környékén is. A harmadik csoporttal ugyanakkor a településeknek azt a körét célszerű lehatárolni, ahol a szántó viszonylag alacsony hányada a szervezetek magas súlyával párosul. Ide inkább azok a települések tartoznak, melyek a nagykiterjedésű somogyi és mecseki erdőterületekkel határosak (pl. Kaszó, Kéthely, Nemesvid, illetve Váralja, Apátvarasd). Végül el kell különíteni azt a kört, amelynél mind a szántó hányada, mind a szervezeti kör súlya nagyon alacsony, illetve ez utóbbi gazdálkodási formával nem is kell számolni. Itt főként azokat a rossz adottságú területeket lehet megemlíteni, amelyek Szentlőrinc, Szigetvár, Pécsvárad és Sásd környékén (pl. Okorvölgy, Pécsbagota, Dinnyeberki; illetve Magyarlukafa, Boldogasszonyfa; továbbá Óbánya; valamint Kisvaszar) helyezkednek el.

Összességében az ÁMÖ adatai alapján a Dél-Dunántúl földhasználatát a szántó és a gazdasági szervezetek súlyának országosnál magasabb aránya jellemezte. A jó adottságokra építve a gazdaságok az elmúlt években a termelési szerkezetükben – nem utolsósorban a támogatási rendszer hatására – markáns módon a növénytermesztés és a vegyes profil felé mozdultak el. Ezen tendencia – amely erőteljes földkoncentrációval jár, miközben kevéssé segíti elő a munkahelyteremtést – párosulva a fogyasztási szokások időközbeni megváltozásával, kedvezőtlenül befolyásolja a vidéki gazdasági és népesedési folyamatokat. Ezt mutatja az, is hogy 2000–2010 között a gazdaságszám lényeges csökkenésén túl a Dél-Dunántúlon az egyéni gazdaságokban visszaszorult a saját célú termelés bázisát jelentő konyhakert használata. Kedvező viszont – főleg a gazdasági szervezetek szempontjából, melyek gazdálkodásukban nagymértékben a földbérletre vannak utalva –, hogy a Dél-Dunántúlon viszonylag kevés az olyan település, ahol nem áll rendelkezésre szántóterület, illetve ennek aránya nagyon kicsi.

A földhasználat ugyanakkor a térségen belül jelentős különbséget mutat, azzal együtt, hogy 2010-ben már nemcsak a rosszabb adottságú területeken, hanem egyes jó földekkel rendelkező vidékeken is kimutatható az egyéni gazdaságok termelésbeli meghatározó volta. Bár a városokban és a nagyobb településeken továbbra is a két gazdálkodási forma egyensúlyát tapasztalták. Az egyes járások üzemstruktúráját is többnyire ez a vegyes gazdasági szerkezet határozta meg.

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VII. évfolyam 104. szám 2013. december 4.
2013/104
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/11

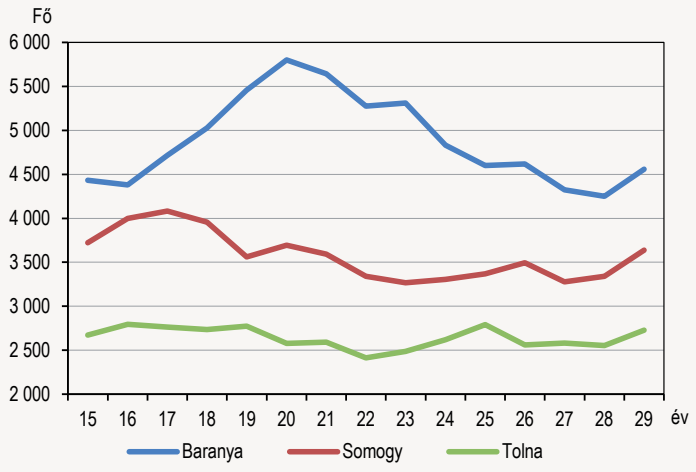
Fiatalok a Dél-Dunántúl munkaerő-piacán

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásaként a 2001–2011 közötti időszakban folyamatosan csökkent a dél-dunántúli régió fiatal munkavállalási korú, vagyis a 15–29 éves népességének létszáma. A munkaerő-piac legfiatalabb szereplőinek gazdasági aktivitását a társadalmi és gazdasági környezetben bekövetkezett változások különféleképpen befolyásolták: csökkent a fiatalok foglalkoztatottsága és emelkedett a munkanélküliség, a gyermekvállalás idejének kitolódásával mintegy a felére apadt az inaktív keresők állománya, miközben az oktatásban résztvevők számának gyarapodása jelentősen megnövelte az eltartottak népességen belüli arányát. A területi és korcsoportonkénti különbségek leginkább a nők és a tanulmányaikat végzők esetében mutatkoztak meg. Száz foglalkoztatottra 166 gazdaságilag nem aktív személy jutott, 27-tel több, mint országosan.

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a Dél-Dunántúlon írták össze az ország **15–29 éves népességének** 9,1%-át, mintegy 167 ezer főt. A fiatal munkavállalási korúak több mint négytizede Baranyában, egyharmada Somogyban, és közel egynegyede Tolna megyében élt. A régió fiataljainak összetételét korévenként vizsgálva az országoshoz nagyon hasonló megállapításokat tehetünk. A 15 és 20 éves kor közöttiek létszáma folyamatos növekedést mutatott. Az adatfelvétel idején a legnépesebb csoport az 1991-ben születetteké volt, egyedül az ő létszámuk haladta meg a 12 ezer főt. E fölött egészen 28 éves korig az egyes korévekhez tartozó népességszámban a Dél-Dunántúl esetében folyamatos, az ország egészét tekintve kissé hullámzó csökkenést tapasztaltunk. Végül a legidősebbek, a 29 évesek száma bármely területi bontásban nézve jelentősen meghaladta az egy évvel fiatalabbakét.

1. ábra

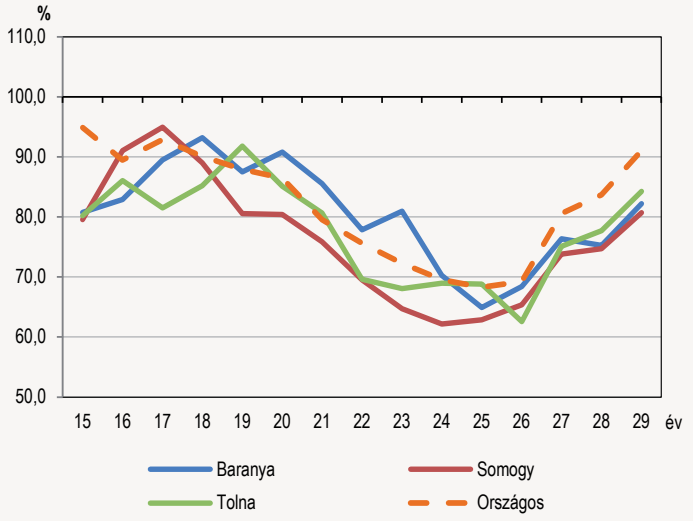
A 15–29 éves népesség korévenkénti összetétele, 2011

A fiatalok létszámát a **2001-es összeírás adataival összevetve** azt tapasztaljuk, hogy az a két cenzus közötti időszakban 22%-kal esett vissza, ami jóval meghaladta a régió teljes népességének 6,0%-os csökkenését. (Országosan a fiatalok 19, a népesség 2,6%-os visszaesését regisztrálták.) Ennek legfőbb oka a születések számának a rendszerváltás után felgyorsult, erőteljes visszaesése, amely már a vizsgált fiatal generáción belül is éreztette hatását. Az utóbbi években egyre kisebb létszámú „belépő" csoportok követték egymást, 2001-ben a régióban még 13 500 fő 15 évest számláltak meg, 2011-ben ötödével kevesebbet, 10 800-at. A csökkenés másik összetevője a fiatalok elvándorlása, amely irányában és időtartamában is többféle lehet. A belföldi vándorlás egyik legjellemzőbb motivációja az oktatási célú településváltoztatás, ami a középfokú tanulmányokat végzők körében még csak kismértékben van jelen, majd a felsőfokú képzések idejére válik tömegessé. Egy-egy nagyobb oktatási centrum, mint a Pécsi Tudományegyetem, szintén hatással van az adott megyében élő fiatalok létszámára. Az oktatás mellett megjelenik a munkahely miatti lakhely-változtatás, ilyen szempontból ez a korosztály a legrugalmasabb. A külföldre vándorlás nehezebben mérhető, az ország elhagyásában a nyelvtudás megszerzése és az egzisztenciális okok a leggyakoribbak. Mindezek együttes hatásaként 2001 és 2011 között – ötéves korcsoportonként vizsgálva – a 15–19 évesek létszáma 14, a 20–24 éveseké 24, végül a legidősebb korcsoporthoz, a 25–29 évesekhez tartozóké 28%-kal esett vissza a régióban. Korévenként vizsgálva a legkisebb változás a 17, valamint a 18 évesek közt következett be, ők tizedével lettek kevesebben, ugyanakkor a 24, 25 és 26 évesek több mint harmadával.

2. ábra

A 15–29 éves népesség létszámának változása korévenként
2001=100,0

A fiatalok létszámát a – nemzetközi ajánlásokban egységesen munkaerőforrásnak tekintett – **15–64 éves népességen belül** is célszerű megvizsgálni. Ebben a megközelítésben a régióban élő fiatal munkavállalási korúak aránya 2001 és 2011 között 31,6%-ról 26,1%-ra változott. (Az ország egészét tekintve szintén hasonló mértékben, 32,6%-ról 26,8%-ra esett vissza az e korosztályba tartozók hányada.) A régión belül a fiatalok részesedése kevés eltérést mutatott: a 15–64 éves népességhez viszonyítva Baranyában volt a legmagasabb, 27,5% a fiatalok aránya, Somogyban 25,0,

Tolnában 25,1%-uk számított fiatal munkavállalónak, ami az előző összeírás óta sorrendben 5,1, 6,3 és 5,4 százalékpontos csökkenést jelentett.

Dél-Dunántúl munkaerő-piacán foglalkoztatottként vagy munkanélküliként jelenlévő **gazdaságilag aktív népesség**hez 2011. október 1-jén 72 800 fő, a 15–29 éveseknek kevesebb mint a fele (43,8%-a) tartozott. A legutóbbi két népszámlálás közti időben a gazdasági életben végbement változások, az elhúzódó válság a fiatalok foglalkoztatására is hatással volt. A gazdaságilag aktív fiatalok száma tíz év alatt – a foglalkoztatottak erőteljes, a munkanélküliek enyhe csökkenése következtében – átlagosan a harmadával fogyatkozott meg, miközben a 15–64 éves munkaképes korú népességhez viszonyított arányuk (az aktivitási arány) az elvándorlás és az alacsony születésszám miatt 38,3-ről 42,5 százalékra emelkedett.

1. tábla

Dél-Dunántúl népességének összetétele gazdasági aktivitás szerint, 2011

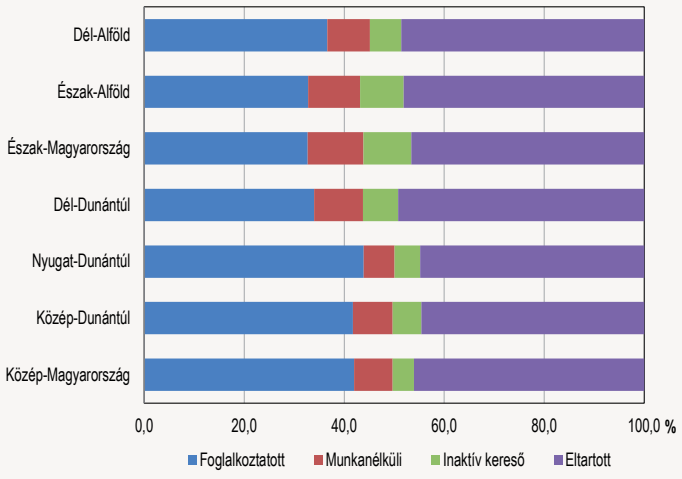
(%)

Korcsoport, év	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív kereső	Eltartott	Összesen
			Megoszlás		
–14	–	–	–	100,0	100,0
15–29	34,0	9,8	7,1	49,2	100,0
30–59	66,9	9,9	19,2	4,0	100,0
60–	6,0	0,4	92,9	0,7	100,0
Összesen	**36,8**	**6,2**	**32,3**	**24,8**	**100,0**
			2001=100,0		
–14	x	x	x	79,8	79,8
15–29	64,2	93,4	44,3	100,2	77,8
30–59	111,6	147,7	66,5	84,2	99,7
60–	323,9	365,2	108,4	30,3	111,0
Összesen	**101,8**	**127,8**	**88,8**	**85,2**	**94,0**

A hét tervezési-statisztikai régió 15–29 éves népességének aktivitása alapján az ország két részre szakadt. A fejlettebb régiókban – Közép-Magyarországon, a Közép-Dunántúlon, valamint a Nyugat-Dunántúlon – a népesség közel fele volt jelen aktívan a munkaerőpiacon, míg az ország másik felében – Észak-Magyarországon, a két alföldi régióban és a Dél-Dunántúlon – az aktivitás szintje ennél alacsonyabb volt, 43,2 és 45,2% között szóródott.

3. ábra

A 15–29 évesek gazdasági aktivitása régiónként, 2011

A gazdasági aktivitás és annak változása nem csak az időskorúaknál, de a fiatalok között is nemenként differenciáltan nyilvánult meg. Dél-Dunántúlon a fiatal nők mintegy négytizede, a fiatal férfiaknak viszont közel fele sorolta magát a gazdaságilag aktívak közé. A két cenzus közt eltelt tíz évben mindkét nem aktivitási szintje jelentősen visszaesett, a nők létszáma 27%-kal, a férfiaké ennél erőteljesebben, közel 34%-kal csökkent. Ez utóbbi, nagyobb arányú csökkenés volt az oka, hogy a két nem egymáshoz viszonyított aránya kissé közeledni tudott egymáshoz, de az aktív népesség többségét (57%-át) továbbra is a férfiak tették ki.

A gazdaságilag aktív 15–29 évesek aránya 2001-hez képest a régió mindhárom megyéjében szűkült: Baranyában és Somogyban hasonló nagyságrenddel (5,9, illetve 5,7 százalékponttal), Tolnában ennél kisebb mértékben, 4,7 százalékponttal. A fiatal foglalkoztatottak és munkanélküliek együttes száma Baranyában 30, Somogyban 33, és Tolnában ugyancsak 30%-kal maradt el a tíz évvel korábbitól, miközben a teljes népességen belül – a megyék előbbi sorrendjében 8,0, 4,7, illetve 0,2%-kal – nőtt a gazdaságilag aktívak száma. Miután a 15-29 évesek körében a csökkenés mértéke meghaladta a népességszám mérséklődését, az azonos korúakra számított aktivitási arány mindhárom megyében romlott, miközben a népesség egészét tekintve javult a mutató értéke.

A gazdasági aktivitás alakulására – létszámarányuk okán – a **foglalkoztatottak** helyzetében bekövetkezett változások voltak a legnagyobb hatással. Dél-Dunántúlon a munkaerőpiacon aktívan jelenlévő fiatalok száma az előző népszámláláshoz képest 32 700 fővel csökkent, amely csaknem teljes egészében megegyezett a foglalkoztatottak számának – több mint 31 500 fős – visszaesésével. 2011 októberében a 15–29 éves lakosság 34%-ának volt az összeírást megelőző héten legalább egy órányi, jövedelmet biztosító munkája, ami 7,2 százalékponttal alacsonyabb a tíz évvel korábbinál. (Mindeközben a régió teljes lakosságára nézve 2,9 százalékponttal javult a foglalkoztatási arány.) Száz foglalkoztatottra vetítve 166 gazdaságilag nem aktív személy jutott, 27-tel több, mint országosan.

A fiatalok között a nemenkénti foglalkoztatási arány az elmúlt évtizedben közeledett egymáshoz, de továbbra is sokkal több férfi dolgozott, mint nő. Az összeírás időpontjában a 15–29 éves férfiak 38, a hasonló korú nők 29%-át foglalkoztatták, ami a tíz évvel korábbihoz képest előbbiek esetében 8,8, utóbbiaknál 5,5%-os visszaesést jelentett.

2. tábla

A fiatal foglalkoztatottak száma és a foglalkoztatási ráta korcsoportonkénti alakulása, 2011

Megye, régió	15–19	20–24	25–29	Összesen
	éves			
		Foglalkoztatott, fő		
Baranya	688	8 636	14 149	23 473
Somogy	534	6 746	10 902	18 182
Tolna	455	5 448	9 017	14 920
Dél-Dunántúl	1 677	20 830	34 068	56 575
		2001=100,0		
Baranya	35,0	56,8	73,7	64,5
Somogy	30,3	54,0	72,7	62,2
Tolna	32,4	58,2	76,9	66,3
Dél-Dunántúl	32,7	56,2	74,2	64,2
		Foglalkoztatási ráta, %		
Baranya	2,9	32,1	63,3	32,1
Somogy	2,8	39,2	63,7	33,9
Tolna	3,3	42,9	68,2	37,6
Dél-Dunántúl	2,9	36,7	64,7	34,0
		2001=100,0		
Baranya	40,3	70,2	101,1	80,7
Somogy	34,9	76,9	102,5	82,1
Tolna	38,2	78,8	105,3	86,1
Dél-Dunántúl	37,9	74,1	102,7	82,5

Az ezredfordulót követő években a foglalkoztatottak korstruktúrája sokat változott. A 15–29 évesek három korcsoportjában különböző mértékben csökkent a munkavállalók száma, és ennek megfelelően változott a részarányuk is (a 20 év alattiak és a 20–24 évesek a 2001. évinél kisebb, a 24 év felettiek annál nagyobb hányaddal képviseltették magukat). 2011-ben a fiatalok mindössze 3,0%-a tartozott a 15–19 évesek korcsoportjához, akiknek a száma tíz év alatt a harmadára esett vissza. Alacsony foglalkoztatásuknak egyik legfőbb oka a tanköteles kor felső határának felemelése volt. (A 2001-es népszámlálás idején már érvényben volt a tankötelezettség felső határát 18. életévben meghatározó törvény, mivel azonban a végrehajtása felmenő rendszerben történt, ezért az a korábbi összeírás idején még nem éreztette hatását.) Emellett az utóbbi években mindinkább gyakorivá vált, hogy az általános iskolát egyre későbbi életkorban (7 vagy akár 7 és fél évesen) kezdték el a gyermekek, így a tanulmányok befejezése emiatt is kitolódott. A következő korcsoporthoz – a 20–24 év közöttiekhez – tartozók alkották a dolgozó fiatalok több mint egyharmadát. Számuk az előző cenzus óta 44%-kal lett kevesebb, ami egyrészt azzal magyarázható, hogy az utóbbi években jelentősen megnőtt a felsőoktatásban tanulók száma, másrészt az oktatás átlagos időtartama is meghosszabbodott, így a fiatalok egyre "idősebben" léptek be a munkaerő piacra. A korosztály legidősebb tagjaié, a 25–29 éveseké volt a legnépesebb kategória, ahová a foglalkoztatottak hattizede tartozott. Számuk a mostani évtized elejére negyedével lett kevesebb. Meg kell azonban jegyezni, hogy miután ebben a korcsoportban a népesség száma nagyobb mértékben csökkent, mint a foglalkoztatottaké, ezért a kettő hányadosaként számított **foglalkoztatási ráta** (65%) 2 százalékpontos javulást mutatott. Ugyanez a mutató a legfiatalabbaknál 7,8-ről 2,9-re, a 20–24 éveseknél 50-ről 37%-ra változott.

A régióban a foglalkoztatottak csaknem teljes létszáma, 99,4%-a számított aktív keresőnek. A fennmaradó csekély hányadot a nyugdíj vagy járadék, illetve a gyermekgondozási ellátás mellett munkát vállalók tették ki. Az összeírás idején előbbiek mindössze 128-an, utóbbiak, akik között 9 férfit is találunk, 197-en voltak.

Dél-Dunántúl megyéi közül a foglalkoztatottak aránya Tolnában volt a legmagasabb, közel 38%, Somogyban a régiós átlag közelében alakult (34%), Baranyában az alatti (32%) maradt. A fiatalok korcsoportjain belül a 20–24 éveseknél mutatkozott a legnagyobb szóródás: Tolna megyében a foglalkoztatási ráta mintegy 11 százalékponttal volt magasabb, mint Baranyában.

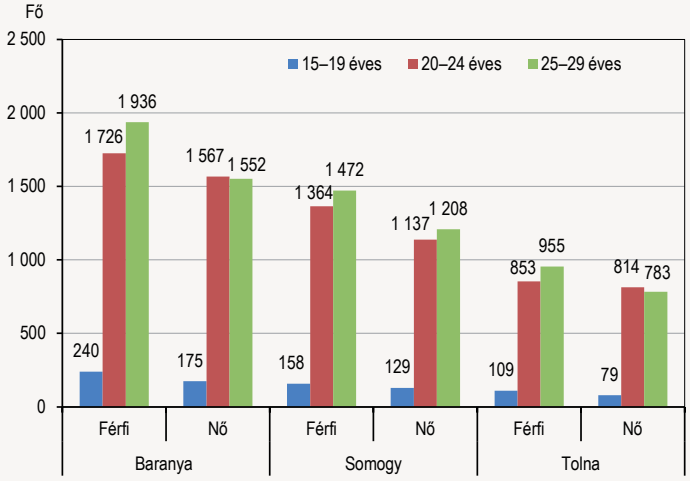
A 2011-es megkérdezés során a régióban 16 300-an vallották magukat **munkanélküli**nek, ami a fiatalok körében – a teljes népességre számított 28%-os növekedéssel ellentétben – 6,6%-os csökkenést jelentett. A megyék és az egyes korcsoportok munkanélküliségi mutatói között jelentős különbségek mutatkoztak. Baranyában az álláskeresők száma mindössze 2,7%-kal maradt el a tíz évvel korábbi szinttől, Somogy és Tolna megyében a csökkenés mértéke ennél jóval magasabb, 9,4, illetve 9,5%-os volt. A 15–19 évesek munkaerő-piaci jelenléte nemcsak a foglalkoztatottak, de a munkanélküliek között is a népesség-csökkenést jóval meghaladó mértékben szorult vissza. Számuk Baranyában a 35%-át érte el a 2001. évinek, Somogyban a harmadára esett vissza, Tolnában 30% alá csökkent. Az eggyel idősebb korcsoportba tartozó és aktívan munkát kereső 20–24 évesek száma átlagosan 5%-kal maradt el a 10 évvel korábban összeírttól, miközben a Dél-Dunántúl azonos korú népessége negyedével lett kevesebb, így relatíve nőtt a munkanélküliek száma. A megyék adatai azt mutatják, hogy Somogyban és Tolnában ennél nagyobb mértékben (közel kétszeresen) csökkent a munkára várók száma, de ez még mindig a népességfogyás mértéke alatt maradt, Baranyában viszont 1,7%-kal több álláskeresőt számláltak össze. A munkanélküliség a legidősebbek körében, a 25–29 éves korcsoportban nőtt a legerőteljesebben. Régiós szinten 16%-kal többen vallották magukat munkanélkülinek, a megyék között csak kis különbség mutatkozott, a növekedés mértéke 13 és 18% között szóródott.

A fiatal munkanélküliek vizsgálata a két nem viszonylatában ennél nagyobb különbségeket takar. Az állástalanokra korábban a férfiak jelentős túlsúlya volt jellemző, mára azonban kiegyenlítettebbé vált a nemek aránya, de továbbra is mindhárom megyében és azon belül valamennyi korcsoportban az „erősebbik nem" maradt többségben. 2011-ben a régióban a munkát keresők 53%-a volt férfi és 47%-a nő. A 15–19 évesek között a két nem között még közel azonos mértékben csökkent az álláskeresők száma, a férfiaké 69, a nőké 64%-kal fogyatkozott meg. A családalapítás, gyermekvállalás idejének kitolódásával egyre több nő jelenik meg a munkaerőpiacon, amelynek hatása érezhető a 19 év felettieknél. Az 1987 és 1991 között születettek körében hasonló nagyságú, de ellentétes előjelű volt a változás, a férfiak száma 22%-kal csökkent, a nőké 26%-kal nőtt. A 24 évesnél idősebbek esetében a tíz évvel korábbinál alig – mindössze egy százalékkal – kevesebb férfi keresett munkát, miközben a nők száma közel a másfélszeresére emelkedett.

Az előző népszámlálás óta a fiatalok három korcsoportja közül a két idősebbikben bővült az állástalanok részaránya. A régióban a legnagyobb arányú, 15%-os – a 2001. évinél 5,6 százalékponttal magasabb – munkanélküliség a 24–29 éveseket jellemezte, az eggyel fiatalabb korcsoportban 10,5-ről 13,1%-ra nőtt az arány, míg a 15–19 éveseknél 4,1-ről 1,6%-ra csökkent. A megyék közül Tolnában volt a legalacsonyabb, Somogyban a legmagasabb a munkanélküliek aránya.

4. ábra

A fiatal munkanélküliek száma nemenként és korcsoportonként, 2011

Dél-Dunántúlon a 15–29 éves népesség körében mintegy 93 700 **gazdaságilag nem aktív** személyt írtak össze. Az inaktív keresők és az eltartottak együttesen alkották az adott korú népesség nagyobbik, 53%-os hányadát. A munkaerőpiactól különböző okokból távolmaradók számát elsősorban a két legnépesebb csoport, a tanulmányaikat folytatók, illetve a gyermeket vállalók számának alakulása határozta meg. Ezek eredőjeként az inaktívak száma 2001 és 2011 között átlagosan 14%-kal esett vissza, ami a 15 és 24 év közöttieknél mindössze néhány százalékos elmaradást mutatott, a 24 év felettieknél azonban mintegy a felére csökkent az inaktívak jelenléte. A 15–19 éves népesség csaknem teljes létszáma, a 20–24 évesek fele, a 25–29 évesek ötöde volt távol a munkaerő-piactól. Az első két korcsoport jelenléte az elmúlt tíz évben erősödött, az utolsóé gyengült, az inaktívak adott korú népességén belüli aránya átlagosan 50,7-ről 56,3%-ra módosult.

A gazdaságilag nem aktívak körében mindig is a nők aránya volt magasabb, ami egyértelműen az anyasággal áll összefüggésben. A gyermekvállalás idejének kitolódásával a nők aránya 57,1-ről 53,4%-ra csökkent. Az arány eltolódása a 20–24 éveseknél volt a legnagyobb mértékű, 5,3 százalékpontos.

Az **inaktív keresők** – a kereső tevékenységet nem végző, de jövedelemmel rendelkező személyek – héttizedét a gyermekgondozási ellátásban részesülők tették ki. 2011-ben 8654-en igényelték az anyasággal kapcsolatos juttatások valamelyik formáját, ebből 106 férfi volt. A gyermekvállalási kedv lanyhulásának és időbeni kitolódásának következtében a gyermekgondozási ellátásban részesülők száma 2001 óta a 15–29 évesek körében 50%-kal esett vissza. Ezen belül a legnagyobb mértékben, 54%-kal a 20–24 évesek

körében, az egy korcsoporttal idősebbeknél 49%-kal, a legfiatalabbaknál 38%-kal. (A régióban összességében 22%-kal kevesebben igényeltek ilyen ellátást.) Míg 2001-ben a kizárólag gyermekük nevelésével foglalkozók száma valamennyi korcsoport közül a 25–29 éveseknél volt a legmagasabb, addig tíz év elteltével ez az eggyel idősebb korosztályra, a 30–34 évesekre volt jellemző.

Dél-Dunántúlon a keresettel, jövedelemmel nem rendelkező 15–29 éves **eltartottak** köre nem változott a két népszámlálás közt eltelt időben. 2011-ben a régió hasonló korú népességének fele, mintegy 82 ezer fő tartozott ebbe a korosztályba. A fiatal munkavállalási korú eltartottak népességen belüli részaránya 2001-hez képest 10 százalékponttal emelkedett, ami főként a körükben jelentkező szülési hajlandóság csökkenésével hozható összefüggésbe. Az eltartottak 88%-át a nappali tagozatos tanulók tették ki, fennmaradó hányadát az intézeti eltartottak, valamint az ellátással nem rendelkezők alkották. A nappali tagozatra beiratkozottak száma tíz év alatt 5,7%-kal gyarapodott, az egyéb eltartottaké negyedével csökkent. Az elhelyezkedés nehézségeit a fiatalok a tanulmányi idő megnyújtásával, több, vagy magasabb szintű képzettség megszerzésével próbálták ellensúlyozni. A nappali rendszerű képzésben tanulók száma 2001 és 2011 között 36%-kal nőtt a 20–24 évesek, 45%-kal a következő korcsoportban, míg a 15–19 évesek közül 3%-kal kevesebben jártak iskolába.

Baranyában a másik két megyétől kissé eltérően alakultak az eltartottakra számított mutatók, többek között itt volt a legmagasabb (52%) az eltartottak népességen belüli aránya is. Emellett nappali tagozaton is viszonylag többen tanultak, különösen a 20 és 24 évesek között volt kiemelkedő az arányuk, mivel Baranyában minden harmadik, Somogyban és Tolnában csak minden ötödik ilyen korú személy tartozott ebbe a korcsoportba.

3. tábla

A 15–29 éves gazdaságilag nem aktív népesség korcsoportonként, 2011

Megye, régió	15–19 éves	20–24 éves	25–29 éves	Összesen
	Inaktív kereső, fő			
Baranya	309	1 574	2 605	4 488
Somogy	353	1 655	2 394	4 402
Tolna	194	993	1 688	2 875
Dél-Dunántúl	856	4 222	6 687	11 765
	2001=100,0			
Baranya	48,1	40,2	43,2	42,4
Somogy	58,3	45,6	46,2	46,8
Tolna	47,8	41,4	44,7	43,7
Dél-Dunántúl	51,8	42,5	44,6	44,3
	Eltartott, fő			
Baranya	22 600	13 362	2 111	38 073
Somogy	18 144	6 293	1 146	25 583
Tolna	12 904	4 582	770	18 256
Dél-Dunántúl	53 648	24 237	4 027	81 912
	2001=100,0			
Baranya	94,7	123,3	84,7	102,4
Somogy	95,5	112,9	72,5	97,8
Tolna	93,9	127,3	70,2	99,0
Dél-Dunántúl	94,8	121,1	77,9	100,2

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:

judit.halas@ksh.hu

Telefon: (+36)-72-533-319

Információszolgálat

Telefon: (+36-1)-345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2013

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

területi statisztikai tükör
VIII. évfolyam 5. szám 2014. január 30.
2014/5
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal
www.ksh.hu

Dél-dunántúli statisztikai tükör 2013/12

A tartalomból

A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2012-ben

1 Demográfiai, népmozgalmi jellemzők
3 Bruttó hazai termék (GDP)
4 Mezőgazdaság
6 Ipar
6 Építőipar
7 Idegenforgalom
9 Vállalkozások, külföldi tőke
10 Beruházás
11 Foglalkoztatottság, keresetek, munkanélküliség
13 Felsőoktatás
14 Egészségügyi ellátás
15 Lakás
15 Kommunális ellátás
16 Bűnözés

A dél-dunántúli régió megyéinek társadalmi, gazdasági helyzete 2012-ben

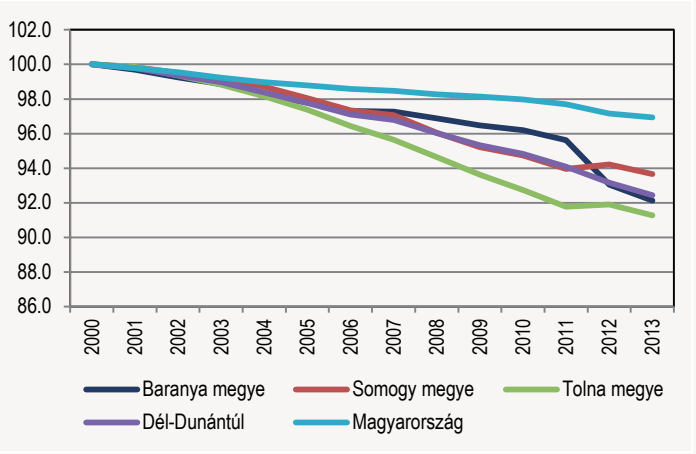
Jelen elemzés a Dél-Dunántúli tükör záró számaként, a már több éve megjelenő és immár hagyományosnak tekinthető sorozat következő eleme. E számokban rendszerint az előző év vége felé megjelenő megyei évkönyvek és a területi statisztikai évkönyv nagyrészt éves végleges adatait felhasználva foglaljuk össze a Dél-Dunántúlra és az ide tartozó megyékre vonatkozó főbb társadalmi, gazdasági jellemzőket. Ezúttal elsősorban a térség 2012. évi legfontosabb folyamataira irányítjuk a figyelmünket, az ország és más területi dimenziók jellemzőivel összefüggésben is.

Demográfiai, népmozgalmi jellemzők

A Dél-Dunántúl 14 169 km^2-nyi területén 2013 év elején 925 180-an éltek, 7263 fővel kevesebben, mint egy évvel korábban. Ez 0,8%-os csökkenést jelentett, amely számottevő mértékben meghaladta az országos átlagban 0,2%-os fogyást. A régió három megyéje közül 2012-ben Baranya **népessége** fogyatkozott leginkább, egy év leforgása alatt egy százalékkal, Somogyban 0,6, Tolnában 0,7%-kal apadt a lélekszám. Gyarapodás az országban csupán a fővárosban, valamint Pest és Győr-Moson-Sopron megyében történt. Dél-Dunántúl az ország legritkábban lakott régiója, négyzetkilométerenként itt mindössze 65-en élnek, szemben a 107 fős országos átlaggal. Az ország három legritkábban lakott megyéje közül kettő is térségünkben található (Somogy: 52 fő/km^2, Tolna: 62 fő/km^2). A régió megyéi közül Baranya a legsűrűbben lakott (85 fő/km^2), az ország megyéinek csökkenő sorrendjében a 9. helyet foglalja el.

1. ábra

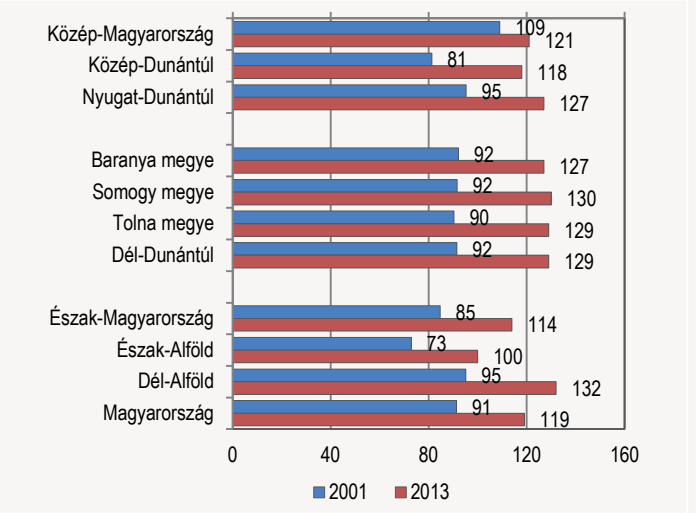
A népességszám alakulása, 2000=100%

Nemcsak a népességszám csökkenése, de **korösszetételének** romlása is hosszú ideje tartó kedvezőtlen tendencia. A népesség öregedése 2012-ben is folytatódott, tovább csökkent a gyermekkorúak, ugyanakkor növekedett az időskorúak aránya. Hazánkban 2013 év elején száz gyermekkorú (14 éves vagy fiatalabb) lakosra 119 időskorú (65 éves vagy idősebb) jutott, 2 fővel több, mint egy évvel korábban. A Dél-Dunántúlon ennél is kedvezőtlenebb a helyzet, az öregedési index értéke 126-ról 129-re emelkedett. Az ország 7 régiója közül térségünk a Dél-Alföld után a második legidősebb korösszetételű népességgel rendelkezett, ezen belül Somogyot jellemezte a legkedvezőtlenebb korstruktúra, itt 130, Baranyát a legfiatalabb, ahol 127 időskorú személy jutott 100 gyermekkorúra. Tolnában a régió átlagához hasonlóan 129 volt a mutató értéke.

2. ábra

Öregedési index, január 1.

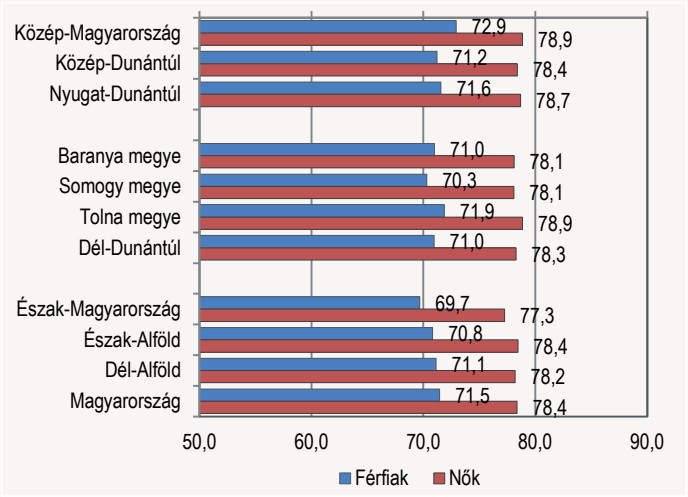

Az idősödő népesség **átlagos életkora** évről évre emelkedik, a Dél-Dunántúlon élő férfiak 2013. január 1-jén átlagosan 40,3, a nők 44,6 évesek voltak. Előbbi 0,5, utóbbi 0,4 évvel haladta meg az egy évvel korábbit, és mindkét nem átlagéletkora magasabb volt az országosnál. A legfiatalabb népesség Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest megyében élt, a legidősebb pedig Békésben és Zalában. A Dél-Dunántúl megyéi közül a férfiak Somogyban, a nők Tolnában voltak a legidősebbek, és mindkét nem esetében Baranyában a legfiatalabbak. A férfiak kedvezőtlenebb halandósági viszonyai miatt a női népesség átlagos életkora az ország valamennyi megyéjében 4-5 évvel meghaladta a férfiakét.

A **születéskor várható átlago**s élettartam a népesség egészségi állapotának kiváló fokmérője. E tekintetben hazánk mutatói jelentősen elmaradnak az Európai Unió tagországainak átlagától, a magyar férfiak mintegy 6, de a nők is csaknem 5 évvel rövidebb élettartamra számíthatnak. A 2012. évi adatok szerint Magyarországon a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 71,45, a nőké 78,38 év volt. A Dél-Dunántúlon élők ennél rövidebb, a férfiak 70,97, a nők 78,27 évre számíthattak. A régió megyéi közül mind a férfiak mind a nők életkilátásai Tolnában voltak a legkedvezőbbek és Somogyban a legrosszabbak. A születéskor várható élettartam mindkét nem esetében Budapesten volt a leghosszabb, egyben itt volt a legkisebb (kevesebb, mint 6 év) a különbség a két nem között. A 2012-ben születettek életesélyei nemtől függetlenül Borsod-Abaúj-Zemplén megyében voltak a legkedvezőtlenebbek (az itt született fiúk 4,6 évvel, a lányok 2,5 évvel rövidebb élettartamra számíthatnak, mint a fővárosban). A férfiak továbbra is magasabb mortalitása miatt a születéskor várható átlagos élettartam nemek közti különbsége még mindig igen jelentős, a nők 6-8 évvel élnek tovább.

3. ábra

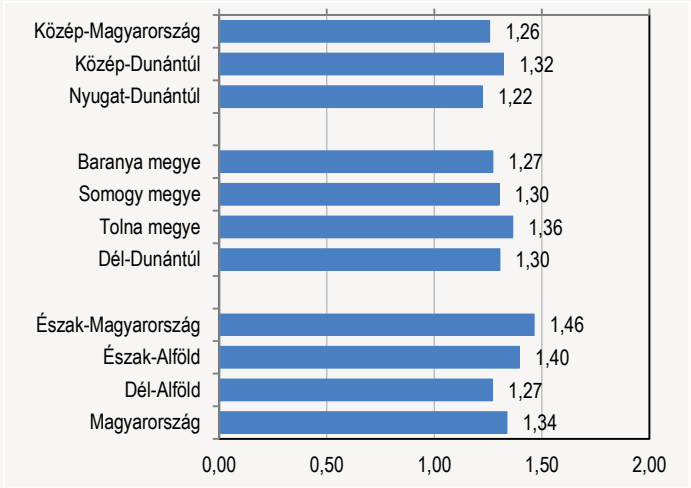
Születéskor várható átlagos élettartam, 2012

Mind a népesség számának csökkenése, mind a korösszetétel rohamos romlása elsősorban az alacsony **születésszám** következménye. A Dél-Dunántúlon 2012 folyamán 7657 gyermek született, 1,3%-kal több ugyan, mint egy évvel korábban, de a 2001. évihez viszonyítva 16%-kal kevesebb. A régió megyéi közül Tolnában nőtt legnagyobb mértékben, 7,6%-kal a születésszám, Somogyban 2,1%-kal, ezzel szemben Baranyában közel 3%-os csökkenés következett be. Ezen kívül még Zala megyében történt – a baranyainál jóval kisebb mértékű, 0,7%-os – csökkenés, az ország többi megyéjében és a fővárosban azonban több gyermek született 2012-ben, mint a megelőző évben. Ezer lakosra a Dél-Dunántúlon 8,3 élveszületés jutott, amely elmarad az országos átlagtól (9,1). A 19 megye teljes termékenységi arányszáma[1] alapján felállított csökkenő rangsorban Tolna a 7., Somogy a 12., Baranya pedig a 14. helyet foglalta el. A régióban élő nők termékenysége Tolnában (1,36) kismértékben meghaladta az országos átlagot (1,34), a másik két megyében az alatt maradt. A legkedvezőbb termékenység Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét, a legalacsonyabb ugyanakkor Vas megyét valamint a fővárost jellemezte.

4. ábra

Teljes termékenységi arányszám, 2012

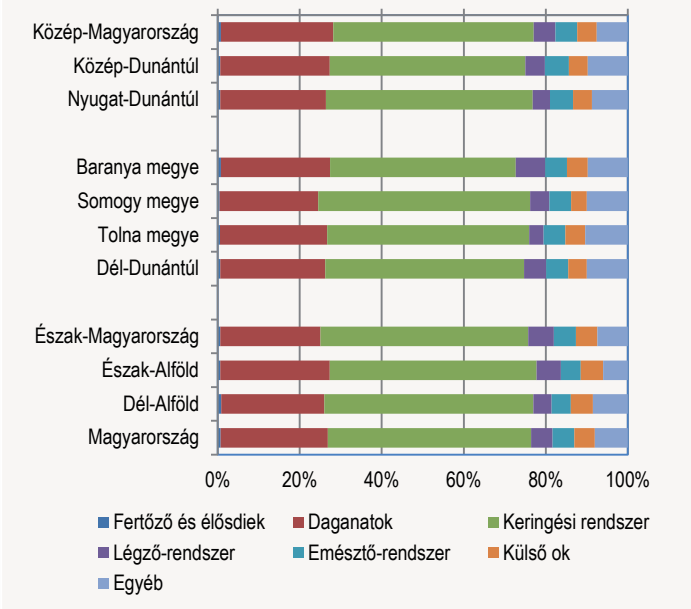

A Dél-Dunántúlon 2012-ben 12 822 fő hunyt el, 1,2%-kal több mint egy évvel korábban (országos átlagban kisebb mértékű, 0,5%-os emelkedés történt). A régióban 13,8 **halálozás** jutott ezer lakosra, amely meghaladta az országos átlagot (13,0). Régiónk a kedvezőtlenebb mortalitású térségek közé tartozik, hiszen a 2012. évi adatok szerint a dél-dunántúlinál magasabb halandósági ráta csupán az észak-magyarországi valamint a dél-alföldi régiót jellemezte. A megyék közül Békés (15,5), Heves és Nógrád (14,4–14,4) megyében volt a legmagasabb, Hajdú-Bihar és Pest megyében (11,6–11,6) a legalacsonyabb a halandóság. A Dél-Dunántúl megyéi közül Tolnát jellemezte a legkedvezőbb (13,2), Somogyot a legrosszabb mutató (14,3).

A 2012. évi adatok szerint a leggyakoribb **halálok** az országoshoz hasonlóan a Dél-Dunántúlon is valamilyen szív- és érrendszeri betegség volt, az elhunytak döntő hányada, több mint 48%-a a keringési rendszer megbetegedése miatt vesztette életét. A daganatos halálozások hányada csaknem 26%-ot tett ki. A régió megyéiben elhunytak haláloki megoszlását tekintve megfigyelhető, hogy Baranyában az átlagosnál nagyobb arányban haltak meg légzőrendszeri megbetegedésekben, Somogyban pedig a keringési rendszeri betegségek miatt bekövetkezett halálozások aránya volt az átlagosnál is magasabb (52%).

5. ábra

A halálozások megoszlása halálokok szerint, 2012

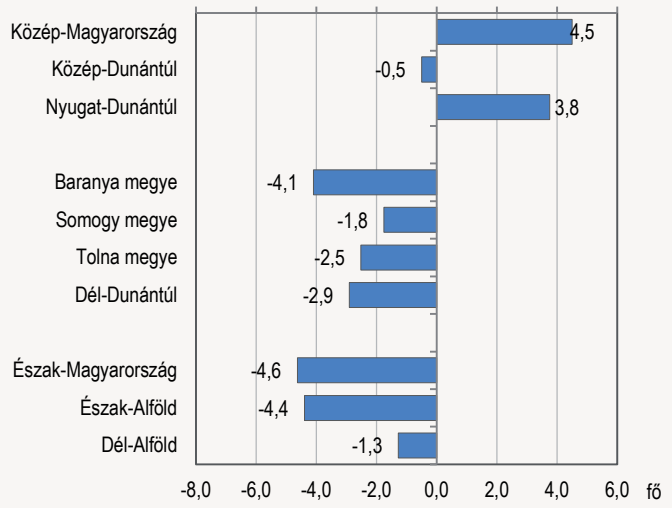

[1] A teljes termékenységi arányszám kifejezi, hogy az adott év termékenységi viszonyai mellett egy nőnek élete folyamán átlagosan hány gyermeke születne.

A továbbra is alacsony születésszám és a kissé romló halandóság hatására gyorsult a népesség **természetes fogyása.** A Dél-Dunántúlon 2012-ben 5165 fővel többen haltak meg, mint ahányan születtek, ez 1,1%-kal meghaladta az előző évben regisztrált fogyás mértékét. A születéseken és a halálozásokon kívül a **migráció** is befolyásolja a népességszám alakulását, a belföldi vándorlás negatív egyenlegéből adódóan régiónk lélekszáma további 2690 fővel fogyatkozott 2012-ben, ami ezer lakosonként 3 fős veszteséget jelentett. A legnagyobb mértékű migrációs hiány a régiók közül az észak-magyarországit, a megyék közül Szabolcs-Szatmár-Bereget és Borsod-Abaúj-Zemplént jellemezte, ugyanakkor a legjelentősebb nyereséget 2012-ben is a közép-magyarországi régió valamint Győr-Moson-Sopron megye könyvelhette el. A belföldi vándorlás a Dél-Dunántúl mindhárom megyéjében veszteséggel zárt 2012-ben, a legnagyobb mértékben Baranya népessége apadt ebből adódóan, ezer lakosonként több mint 4 fővel.

6. ábra

Belföldi vándorlási különbözet ezer lakosra, 2012

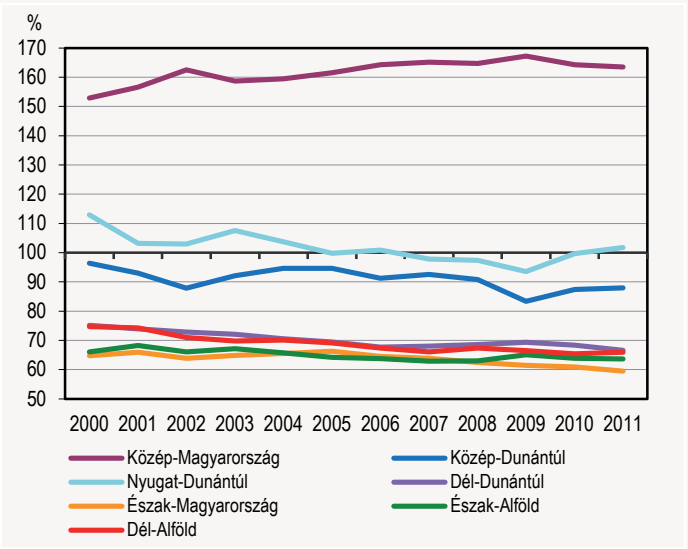
Bruttó hazai termék (GDP)

A dél-dunántúli térségben 2011-ben megtermelt bruttó hazai termék **összege** piaci beszerzési áron számítva 1729,6 milliárd forintot tett ki, az országos GDP (27 635,4 milliárd forint) 6,3%-át, amelyből Baranya 2,5, Somogy 2,0, Tolna 1,7%-kal vette ki a részét. A régió 6,3%-os hozzájárulása az országos gazdasági teljesítményekhez – a mindenkori folyó áras adatok alapján számítva – az egy évvel korábbinál 0,2 százalékponttal, a 2000. évinél egy százalékponttal volt alacsonyabb, és e bő egy évtized legalacsonyabb részesedését jelentette. A GDP mintegy 38%-a kötődött a fővároshoz, az ország 19 megyéjében előállított 17 047,6 milliárd forint bruttó hazai terméknek egytizede képződött a Dél-Dunántúlon, ami ugyancsak egy százalékpontnyi aránycsökkenést takar a 11 év alatt. A régió összteljesítményének súlya tehát nem csak az ország, hanem a hazai megyék viszonylatában is alacsonyabb lett.

Az **egy lakosra** jutó GDP 2011-ben a Dél-Dunántúlon 1845 ezer forint volt, az országos átlag 66,6%-a (egy évvel korábban 68,4%-a). Az egy év alatti 1,8 százalékpontos országos átlaghoz viszonyított aránycsökkenés a hét tervezési-statisztikai régió mutatószámai között a legjelentősebb volt. E régión kívül még Észak-Magyarország és Észak-Alföld került távolabb az országos átlagtól, továbbá Közép-Magyarország számottevő előnye némileg mérséklődött, miközben Közép- és Nyugat-Dunántúl, valamint Dél-Alföld relatív helyzete javult. A Dél-Dunántúl a hét régió rangsorában a népességarányos GDP 2011. évi változásait követően is megmaradt a korábbi 4. helyen. A fejlettebb régióktól azonban nagyobb lett a lemaradása, miközben a kedvezőtlenebb pozícióban lévőkhöz közeledett, és a közvetlenül utána következő Dél-Alfölddel szemben csekéllyé vált az előnye.

7. ábra

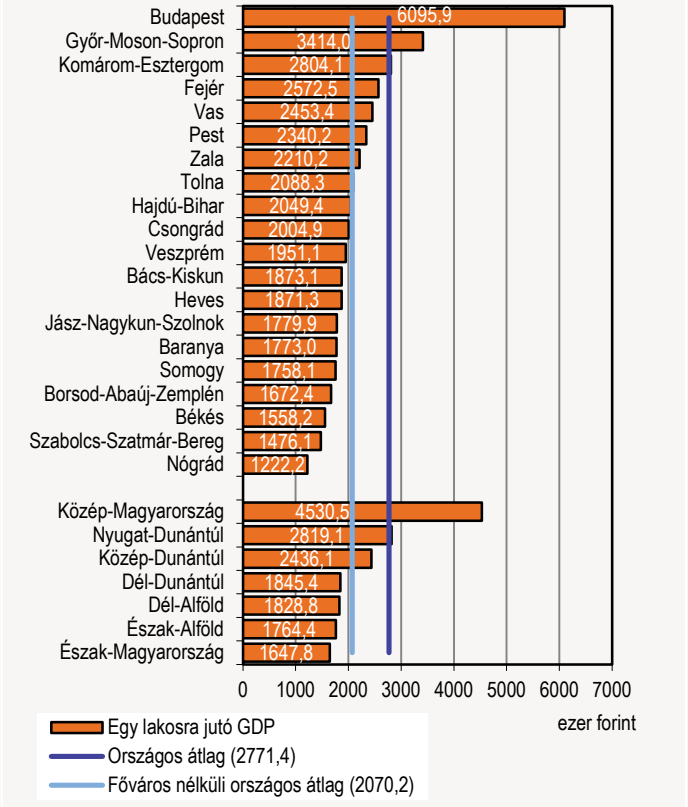
A GDP egy lakosra jutó értéke az országos átlag százalékában tervezési-statisztikai régiók szerint

A Dél-Dunántúlon belül **a három megye közül** a GDP egy lakosra jutó értéke alapján Tolna 2008-ban vette vissza újra Baranyától a – 2003-ban elveszített – vezető helyet, amit 2011-ben is megerősített. A 2088 ezer forint egy főre jutó összeg az országos átlag háromnegyedét jelentette, amivel a főváros és a megyék országos rangsorában – hasonlóan az előző két évihez – a 8. helyet foglalta el. A fajlagos mutatóérték országos átlagának Baranya a 64, Somogy a 63%-át teljesítette, ami mindkét megyében kedvezőtlenebb volt az egy évvel korábbinál, és az előbbi megye kettő, az utóbbi egy hellyel hátrébb sorolódott a főváros és megyék sorában is. A régió megyéi közül a 19 megye átlagát is csak a tolnai fajlagos GDP-összeg érte el.

8. ábra

A GDP egy lakosra jutó értéke területi egységek szerint, 2011

A GDP **Európai Uniós összehasonlításban** vásárlóerő-egységben kifejezett egy főre jutó összege 2011-ben Magyarországon 16 343 PPS[2] volt, amely az Európai Unió 27 tagállama (az elemzés készítéséig publikált adatok alapján számított) átlagának a 64,9%-át tette ki. A Dél-Dunántúli átlagos 10 882 PPS az uniós átlag 43,2%-át jelentette, az ide tartozó megyék 41,5 (Baranya), 41,1 (Somogy) és 48,9%-os (Tolna) arányszámai mellett. A hazai régiók közül az EU-27 átlagos értékét – a fővárosnak köszönhetően – csupán Közép-Magyarország teljesítménye haladta meg (6,0%-kal). Közép- és Nyugat-Dunántúl 57, illetve 66%-át, a Dél-Dunántúlnál fejletlenebb régiók pedig 39–43%-át teljesítették a közösségi átlagnak.

A Dél-Dunántúl **ágazati szerkezetében** a bruttó hozzáadott értéke alapján az országos átlagnál nagyobb szerepet tölt be a mezőgazdaság, és lényegesen alacsonyabb az ipari, azon belül is különösen a feldolgozóipari szerepvállalás. 2011-ben a *mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat* 11,5%-kal részesedett a térség által megtermelt bruttó hozzáadott értékből az országos 4,6%-kal szemben, de a Budapest nélkül számított 7,4%-os arányt is jócskán felülmúlta. E gazdasági ág súlya alapján nincs lényeges különbség a régió megyéi között, az alacsonyabb baranyai (10,9%) és a magasabb (közel azonos 11,9 és 11,8%-os) somogyi és tolnai arányszámok mindhárom megyében viszonylag erős agráriumra utalnak. Jelentős viszont az elmaradás az országoshoz képest az *iparosodottságot* illetően, hisz a 22,6%-os régiós hányad az országosnál 3,6 százalékponttal, a 19 megyére jellemzőnél 10,6 százalékponttal volt alacsonyabb. Az ipar jelenléte Baranya és Somogy megye gazdasági teljesítményén belül alacsony, a Tolna megyei csaknem 35%-os részesedés ugyanis – energiaiparának köszönhetően – lényegesen országos átlag feletti volt. Az *iparon belül* különösen alacsony a *feldolgozóipari* hányad, a régióra jellemző alig több mint 13%-os összes hozzáadott értéken belüli aránnyal szemben 22%-os volt az országos és 29%-os a főváros nélkül számított részesedés. E nemzetgazdasági ág szerepe mindhárom régióbeli megyében csekélyebb, mint az ország bármely más megyéjében (a főváros 11,3%-os arányát leszámítva). A legalacsonyabb tolnai (12,5%) és a régión belül legmagasabb baranyai (14,1%) feldolgozóipari arány is lényegesen elmaradt a régión kívüli megyékre jellemző csongrádi (18,9%-os) és komárom-esztergomi (49,3%-os) szélsőértékektől. Az *építőipar* gazdasági súlya minden régióban viszonylag alacsony, a Dél-Dunántúl e tevékenységből származó teljesítményének aránya (5,2%) valamelyest országos feletti volt, s az ide tartozó megyékben is hasonló részt (5,1–5,4%-ot) képviselt a hozzáadott értéken belül. A *szolgáltató ágak* csaknem 61%-os súlyaránya alacsonyabb volt az országosnál (65,1%), de mivel e szektor a fővárosban a legerősebb, a 19 megye átlagánál (54,6%) jelentősebb. A szolgáltatásokból származó teljesítmény a régió megyéi közül Somogyban és Baranyában játszott nagyobb szerepet a hozzáadott értékben, különösen a közigazgatás, oktatás, humán-egészségügyi és szociális ellátás, továbbá az ingatlanügyek magasabb részesedésének köszönhetően. Somogy megyében a kereskedelem, a szállítás és a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás együttes teljesítőképessége is erőteljesebb volt az országosnál.

A gazdasági szerkezetben megmutatkozó főbb jellemzők megjelennek abban a vonatkozásban is, hogy egy-egy nemzetgazdasági ág, vagy azok egy csoportja milyen mértékben járul hozzá az országos ágazati teljesítményekhez. A 2011. évi bruttó hozzáadott érték teljes összegén belüli 6,3%-os dél-dunántúli aránnyal szemben az agrárium országos teljesítményéhez kiemelkedően, 15,5%-kal járult hozzá a térség (amelyet csupán a két alföldi régió részesedése múlt felül). Ezzel szemben az ipar országos produktumának 5,4%-át, azon belül a feldolgozóiparának 3,7%-át adta a régió, miközben az építőipar 8,0%, a szolgáltató ágak 5,8%-nyi résszel gyarapították az ország azonos gazdasági szegmensének a teljesítményét. A feldolgozóiparnál alacsonyabb részesedést 2011-ben csupán az információ, kommunikáció területén ért el a Dél-Dunántúl, ebben a gazdasági ágban Közép-Magyarország súlya különösen meghatározó. Az **egy lakosra jutó ágazatonkénti hozzáadott érték** a dél-dunántúli régióban csupán a mezőgazdaság területén haladta meg az országos és a vidéki átlagot (méghozzá a Dél-Alföld után a legjelentősebben). A többi nemzetgazdasági ágban rendre alacsonyabb volt a régió fajlagos teljesítménye az országosnál, sőt az ipari, és azon belül a feldolgozóipari népességarányos hozzáadott érték a legalacsonyabb volt a régiók közül.

1. tábla

A bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó értéke területi egységek és a nemzetgazdasági ágak főbb csoportjai szerint*, 2011

(ezer forint)

Területi egység	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	Ipar	Iparon belül: feldolgozóipar	Építőipar	Szolgáltató ágak	Nemzetgazdasági ágak összesen
Közép-Magyarország	28,3	683,8	557,4	131,7	2 996,9	3 840,8
Közép-Dunántúl	124,5	927,3	848,9	83,7	929,8	2 065,2
Nyugat-Dunántúl	145,4	1053,6	982,6	96,6	1 094,3	2 389,9
Baranya megye	163,7	286,3	212,3	76,7	976,4	1 503,1
Somogy megye	177,8	244,6	190,8	75,5	992,4	1 490,4
Tolna megye	208,5	617,2	221,6	94,8	849,9	1 770,4
Dél-Dunántúl	**179,5**	**353,5**	**207,3**	**80,7**	**950,8**	**1 564,4**
Észak-Magyarország	74,1	487,2	384,9	71,4	764,3	1 396,9
Észak-Alföld	143,7	434,6	381,8	72,9	844,6	1 495,7
Dél-Alföld	191,9	381,4	323,8	76,6	900,4	1 550,3
Ország	**108,7**	**616,4**	**521,7**	**95,1**	**1 529,3**	**2 349,4**
Ország főváros nélkül	129,6	583,2	508,8	83,5	958,7	1 755,0

* Alapáron számítva.

Mezőgazdaság

A kedvezőtlen időjárás következtében a Dél-Dunántúlon 2012-ben termesztett fontosabb növények **terméseredményei** 2011-hez képest – a búza és a repce kivételével – általában visszaestek, annak ellenére, hogy e közben több kultúra területe is nőtt. A terméscsökkenés nem csak körzetünket érintette hátrányosan, hanem az ország más térségeinek gazdálkodóit is. A 2012. évi végleges adatokat tekintve a Dél-Dunántúlon termesztett fontosabb növények terméseredményei a következőképpen alakultak:

- *Kukoricánál* az országos termés bő egyötöde származott a körzetből. A betakarított terület 2011-hez képest 2,8%-kal mérséklődött, a termésmennyiség pedig mintegy felével visszaesett. Így a hektáronkénti hozam (3440 kg) közel 47%-kal csökkent. (Országosan ez idő alatt a terület 3,2%-kal, a termés közel négytizedével, a termésátlag pedig 38,5%-kal mérséklődött.)
- *Búzából* a Dél-Dunántúl az országos termésmennyiség 17,8%-át adta. 2011-hez képest volumenében 11,5%-kal több került a raktárakba, miközben a betakarított terület is 7,5%-kal nőtt. A termésátlag (4810 kg) így 2011-hez képest 3,7%-kal emelkedett. (Országosan a terület közel egytizedével való növekedése mellett a termés mennyisége 2,3%-kal csökkent. Ez a termésátlag 10,7%-os visszaesését eredményezte.)
- *Napraforgónál* a Dél-Dunántúlon megtermett mennyiség az országosnak több mint egytizedét jelentette. A térségben 2011-hez képest 8,6%-kal kevesebb termett, annak ellenére, hogy a terület több mint tizedével nőtt. A fajlagos termés (2140 kg) így 2011-hez képest 17,0%-kal mérséklődött. (Országosan a napraforgó-terület valamivel

[2] Az Európai Unió országai és térségei között végzett összehasonlítás mértékegysége a PPS (Purchasing Power Standard), amely mesterségesen képzett, közös átszámítási alapként alkalmazott pénznem, használata kiküszöböli az egyes tagállamok árszínvonal-különbségeit. Az Európai Unió tagállamai átlagában ez a vásárlóerő-egység nagyságrendileg az eurónak felel meg, tehát az unió egészére (EU-27) számított GDP reálértéke, azaz a PPS-ben és euróban számított értéke ugyanaz. Az egyes országok GDP-jére azonban az egyezőség nem áll fenn..

kisebb mértékben bővült, mint a Dél-Dunántúlon, ugyanakkor a termésmennyiség annál kevésbé csökkent. Összességében a termésátlag közel egytizedével lett kevesebb.)

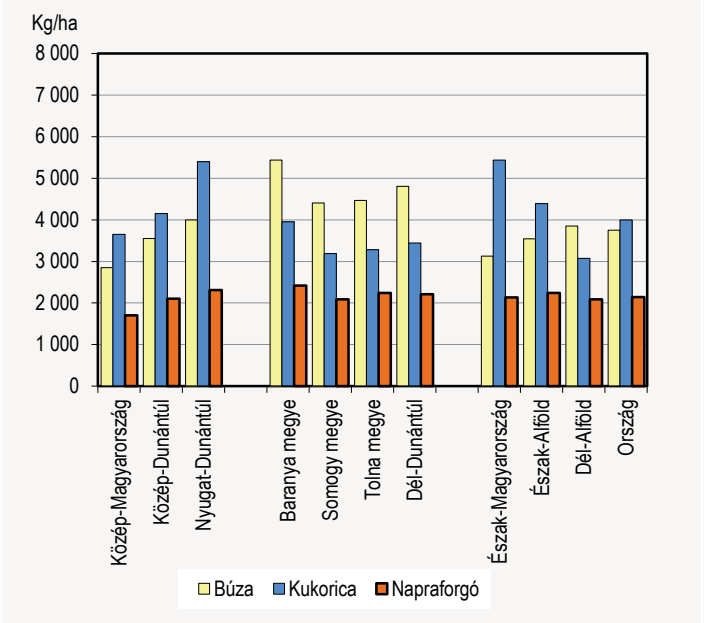
- *Cukorrépából* a dél-dunántúli mennyiség az országosnak 28,0%-át tette ki. A régióban az előző évhez képest 11,4%-kal kisebb terméssel kellett számolni, úgy, hogy a terület közben 17,0%-kal nőtt. A hektáronkénti átlaghozam (41 530 kg) 2011-hez képest is egynegyedével mérséklődött. (Az ország egészében ugyanakkor a cukorrépa-mennyiség 3,0%-kal, a betakarított terület pedig közel a negyedével nőtt. A termésátlag 2011-hez képest 16,7%-kal csökkent.)
- *Repcénél* az országos repcetermés bő egynegyede származott a Dél-Dunántúlról. Az itteni megyékben – mennyiségét tekintve – az előző évinél 26,0%-kal termett több, miközben a terület 3,5%-kal nőtt. A hektáronkénti átlaghozam (3040 kg) mintegy ötödével haladta meg a 2011. évit. (Országosan a terület közel háromtizedével való zsugorodása mellett az előző évinél 22,3%-kal kevesebb termést takarítottak be. Ezzel együtt a hektáronkénti terméseredmény 2011-hez képest 11,6%-kal nőtt.)
- *Burgonyából* a Dél-Dunántúl adta az országos termés 3,8%-át, amiből a termelők 2011-hez képest 6,8%-kal kevesebbet takarítottak be, annak ellenére, hogy a terület nagysága 19,1%-kal meghaladta az egy évvel korábbit.

A 2012. évi dél-dunántúli hektáronkénti terméseredmények a búzánál, a repcénél és a napraforgónál meghaladták az országos átlagokat, míg a kukoricánál, a cukorrépánál és a burgonyánál alatta maradtak azoknak. A Dél-Dunántúl a régiók között az előbbi három kultúránál – a napraforgó esetében az észak-alföldi körzettel együtt – az első helyen szerepelt, a kukoricánál és cukorrépánál a hatodik, a burgonyánál pedig utolsó volt a sorban.

A dél-dunántúli megyéket tekintve a múlt évben a fenti növényeknél a legmagasabb **termésátlagokat** általában Baranyában regisztrálták, kivételt jelentett a burgonya, amelynél a somogyi érték volt a legmagasabb. A búza és a repce terméseredménye mindhárom megyében meghaladta az országos értéket, míg a kukoricáé és a burgonyáé annak alatta maradt. A napraforgó és a repce terméseredménye Baranyában az országos értéknél magasabb volt, de a másik két megyében nem érte el azt. Fontos kiemelni, hogy a búza termésátlaga 2011-ről 2012-re Baranyában és Somogyban nőtt, Tolnában pedig csökkent. A három megyében ugyanakkor mérséklődött a kukorica, a napraforgó, a cukorrépa és a burgonya fajlagos termés-eredménye, míg a repcéé mindenhol emelkedett.

9. ábra

A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2012

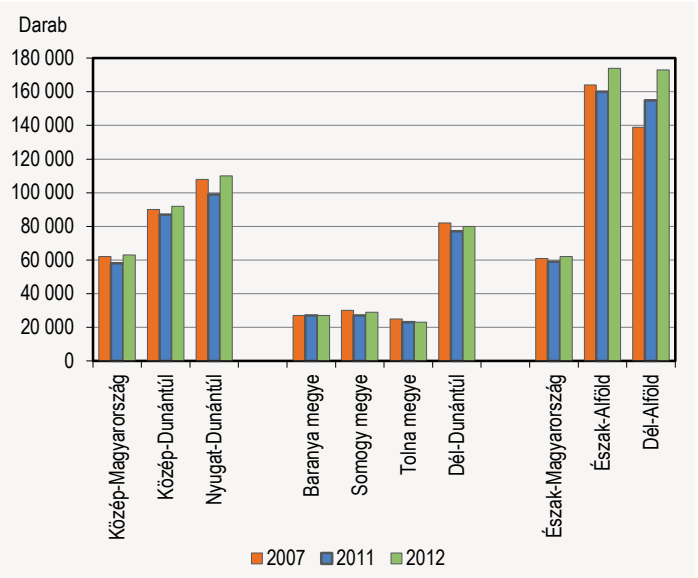
2012 decemberében a dél-dunántúli gazdálkodók mintegy 80 ezer darab **szarvasmarhát** tartottak, ami az országos állat-létszám 11%-át jelentette. A hazai állomány legjelentősebb részét – közel egynegyed-egynegyed részét – ezúttal is az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tartották, míg a rangsor végén Közép-Magyarország állt.

A szarvasmarhák számát tekintve, úgy tűnik, hogy az ország régióiban – legalább is egy időre – megállt az állomány több éven át tartó fogyása. 2011 decemberéhez képest ugyanis az állomány az elmúlt néhány évben beindult húsmarha-piaci konjunktúrának köszönhetően valamennyi körzetben emelkedett. 2011 és 2012 decembere között a legnagyobb mértékű növekedést a Dél-Alföldön és a Nyugat-Dunántúlon regisztrálták, ahol több mint egytized-egytized részével nőtt a szarvasmarhák száma. Ezt követően a legnagyobb mértékű növekedés az Észak-Alföldön és Közép-Magyarországon következett be (8,8 és 8,6%), míg a legkevésbé éppen a Dél-Dunántúlon nőtt az állomány (3,9%). A Dél-Dunántúl 2012-ben – hasonlóan a korábbi évekhez – azon térségek sorába tartozott, ahol 100 hektár mezőgazdasági területre vetítve fajlagosan a legkevesebb szarvasmarhát tartották.

2012 végén a dél-dunántúli szarvasmarha-létszám 36%-a Somogyban, egyharmada Baranyában, 29%-a pedig Tolnában koncentrálódott. A három megyét tekintve a megelőző év hasonló időszakához képest az állatok száma Baranyában és Tolnában nem változott, míg Somogyban 7,4%-kal nőtt. Ezzel együtt azonban mindhárom megyében a szarvasmarha-állomány hosszú távú alakulására inkább a stagnálás volt jellemző.

10. ábra

Szarvasmarha-állomány, december 1.

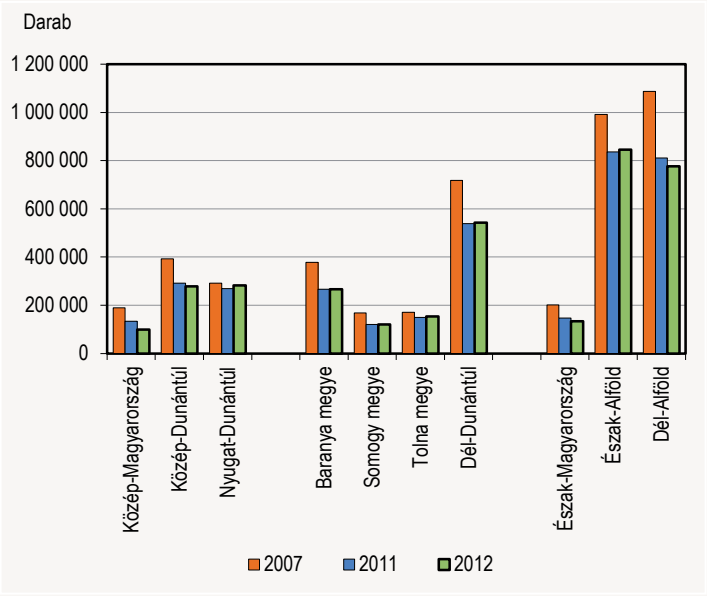
Dél-Dunántúlon 2012 decemberében összesen 542 ezer darab **sertést** regisztráltak, ami az országos állomány 18%-át jelentette. Arányában ugyanakkor a legtöbb sertést – a hazai állomány 29, illetve 26%-át – az észak-alföldi és a dél-alföldi körzetekben tartották, míg a legkisebb részesedést Észak-Magyarország (4,5%) és Közép-Magyarország (3,3%) mondhatta a magáénak.

A sertéseknél az elmúlt évben folytatódtak a kedvezőtlen irányú folyamatok, az állomány nagysága ugyanis az ország legtöbb körzetében jelentősen mérséklődött. Kivételt jelent itt egyrészt a Nyugat-Dunántúl és az Észak-Alföld, amelyekben 4,8, illetve 1,2%-os növekedést regisztráltak. Másrészt a Dél-Dunántúl jelentette azt a térséget, ahol az előző évhez képest alig változott a létszám. A legnagyobb mértékű csökkenés ugyanakkor Közép-Magyarországon és Észak-Magyarországon következett be, az állatok száma negyedével, illetve tizedével esett vissza. Mindezzel együtt a Dél-Dunántúl a jelentős ágazati koncentrációnak köszönhetően a korábbi évekhez hasonlóan 2012-ben is az egyik legnagyobb sertéssűrűségű körzetnek számított az országban, e vonatkozásban a régiók közül csak Észak-Alföld előzte meg.

2012 végén a dél-dunántúli régió sertés-létszámának közel felét Baranyában, 28%-át Tolnában és bő egyötödrészét Somogyban tartották. 2011 és 2012 decembere között az állatok száma Baranyában és Somogyban nem változott, míg Tolnában 2,7%-kal nőtt. Hosszabb távra visszatekintve – bár Baranyában a 2000-es évek végétől kedvező folyamatok is beindultak, azonban – tendenciájában mindhárom megye sertésállománya szinte folyamatosan csökkent.

11. ábra

Sertésállomány, december 1.

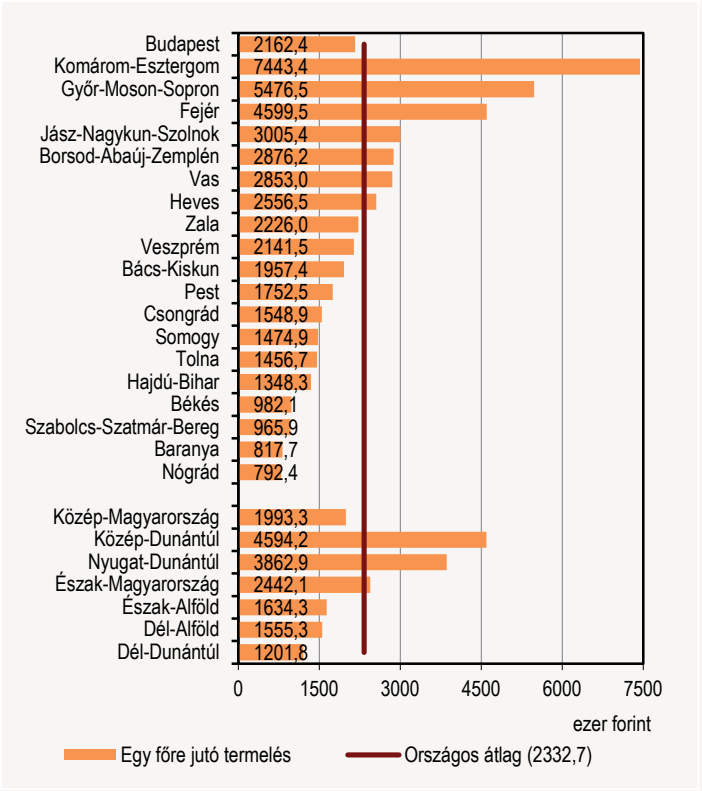
Ipar

A bruttó hozzáadott érték nemzetgazdasági ágak szerinti alakulása alapján a Dél-Dunántúl az ország egyik legkevésbé iparosodott térsége, ami az ipari kibocsátás számbavétele alapján ugyancsak megmutatkozik. A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások dél-dunántúli régióban működő ipartelepei 2012-ben 1115 milliárd forint **ipari termelési értéket** állítottak elő, a hasonló méretű gazdálkodói kör országos teljesítményének 4,8%-át, amelyből Baranya 1,3, Somogy 2,0, Tolna 1,5%-kal részesedett. A régió termelése az ide tartozó megyék között az előbbi sorrendben 28–42–30%-ban oszlott meg. A termelés összehasonlító áron számított értéke az év során – az előző kétévi növekedéssel szemben – 2,1%-kal mérséklődött az előző évihez képest, a hasonló gazdálkodói kör országos termeléscsökkenését (1,7%) valamelyest meghaladóan. A kibocsátás szűkülését a régió megyéi közül a somogyi csaknem 11%-os visszaesés idézte elő, Baranyában és Tolnában ugyanis 4,6, illetve 6,0%-kal növekedett az ipari termelés volumene. Az ipar teljesítménye 2012-ben a hét tervezési-statisztikai régió legtöbbjében csökkent vagy stagnált, csupán a Dél-Alföldön következett be jelentősebb növekedés (elsősorban Bács-Kiskun megyének köszönhetően). A 2012. év során a megyék felénél nőtt, a másik felénél – a fővárossal együtt – csökkent az ipari kibocsátás.

A **termelés egy lakosra jutó értéke** 2012-ben a Dél-Dunántúlon 1202 ezer forintot tett ki, az országos átlag nem egészen 52%-át. A hét régió fajlagos kibocsátása közül a dél-dunántúli volt a legalacsonyabb, és az éves teljesítményváltozás jelentős eltérése miatt nőtt az elmaradás a közvetlenül előtte álló dél-alfölditől. Az éves termelésváltozás különbségéből adódóan a dél-dunántúli megyék közül e téren Somogy és Tolna megye között csekélyre csökkent a különbség (az országos átlag 63, illetve 62%-át tette ki népességarányos kibocsátásuk), a legkisebb fajlagos ipari termelésű Baranya megye pedig mindössze 35%-át érte el az országos átlagnak. Ez utóbbi megye az országos megyerangsornak (Nógrád megyét megelőzve) az utolsó előtti helyére került, az élen álló Komárom-Esztergom megye egy lakosra jutó ipari termelésének mindössze a 11%-át teljesítve.

12. ábra

Az ipari termelés egy lakosra jutó értéke területi egységek szerint*, 2012

* A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

Építőipar

A Dél-Dunántúlon 2012-ben megvalósult **összes építőipari termelés** értéke 98,7 milliárd forintot tett ki, amely összehasonlító áron számítva 15,4%-kal maradt alatta az egy évvel korábbinak. A régiós termelési érték 95%-át (93,3 milliárd forintot) **az építőiparba sorolt szervezetek**[3] **produktuma tette ki, amelynek volumene** 2011-hez képest 14,5%-kal esett vissza, miközben **a nem építőipari szervezetek által végzett építőipari teljesítmény**[4] közel háromtizedével csökkent az egy évvel korábbihoz képest. Ezek alapján nem meglepő, hogy a Dél-Dunántúl 2012-ben az építőiparba sorolt cégek építési-szerelési tevékenysége alapján csupán a Közép-Dunántúlt előzte meg, míg az építőiparba nem sorolt szervezetek hasonló teljesítménye alapján, az utolsó helyen állt. A két szervezeti kör együttes építőipari termelése pedig a hasonló gazdálkodói kör országos teljesítményének 8,5%-át adta, amin belül Baranya megye részesedése 3,5, Tolnáé 2,7, Somogyé pedig 2,2%-ot tett ki. 2011-hez képest a baranyai építőipari össztermelés 6,4, a tolnai 15,8%-kal csökkent, míg a somogyi teljesítmény több mint egynegyedével visszaesett. Mindezen túl kedvezőtlen az is, hogy a megrendelések egy jelentős hányada nem a térség vállalkozásainál csapódott le. Csupán az építőiparba sorolt szervezeteket tekintve a Dél-Dunántúlon végzett termelésnek csupán mintegy 46%-át teljesítették helyi szervezetek, míg a fennmaradó hányadot más körzetek szervezetei végezték. Ki kell itt emelni, hogy a dél-dunántúli építőipari termelés 22%-át fővárosi székhelyű cégek kivitelezték.

Mindennek ellenére a Dél-Dunántúl a népességarányos építőipari termelési értéke alapján 2012-ben az országos rangsorban viszonylag jó helyen

[3] Az építőiparba sorolt vállalkozások termelési adatai a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak és az adott térségben végzett építőipari tevékenységet tartalmazzák függetlenül attól, hogy a kivitelező szervezet székhelye mely térségben van bejegyezve.

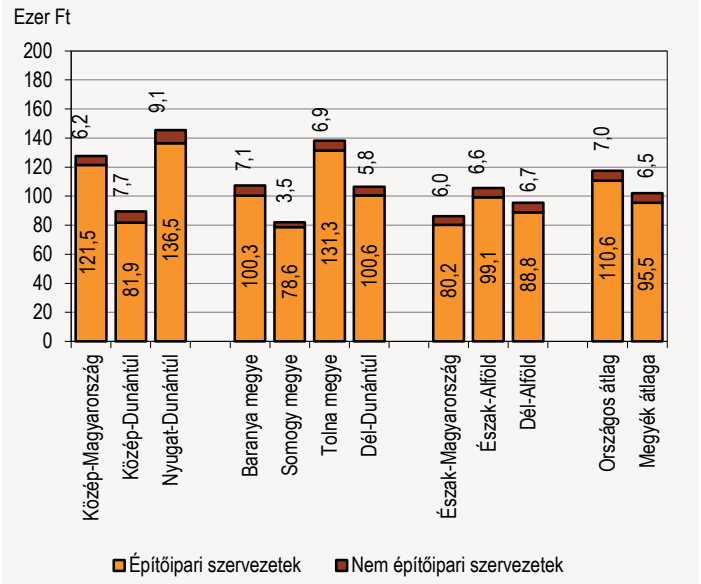
[4] A nem építőipari szervezetek közül itt azoknak az adatai szerepelnek, melyek előző évi építőipari termelési értéke éves szinten meghaladta az 50 millió forintot, illetve amelyek a kapcsolódó éves gazdaságstatisztikai adatgyűjtésben építőipari tevékenységet jelentettek.

szerepelt. Az **egy lakosra jutó** átlagosan 106 ezer forint építőipari és nem építőipari szervezetek által előállított **termelés** alapján a Dél-Dunántúlt a régiók közül – 146 és 128 ezer forinttal – csupán Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország előzte meg. Az országos átlagtól a dél-dunántúli mutatóérték az összes építőipari termelés vonatkozásában 9,6%-kal maradt el, miközben a csak az építőipari szervezetek által előállított produktum vonatkozásában – ami fejenként 101 ezer forintot tett ki – szintén nagyjából hasonló rés alakult ki. Az egyes körzetek összes építőipari termelésére vonatkozó mutatóértékek közötti szóródást tekintve az alsó határt jelentő észak-magyarországi térség (86 ezer forint) és a nyugat-dunántúli felső szélsőérték között mintegy 1,7-szeres különbség mutatkozott.

A dél-dunántúli megyék közül az egy lakosra jutó termelés tolnai értéke (138 ezer forint) 17,4%-kal meghaladta az országost, a baranyai (107,4 ezer forint) annak 8,7%-kal, a somogyi (82,1 ezer forint) pedig háromtizedével maradt alatta. Ezen mutatóértékek alapján a megyei rangsorban – eltekintve itt a viszonylag magas budapesti értéktől – Tolna a második, Baranya a hatodik, míg Somogy megye az utolsó előtti helyen állt. A legalacsonyabb (Nógrád) és legmagasabb (Győr-Moson-Sopron) fajlagos teljesítményű két megye között 3,9-szeres volt a különbség.

13. ábra

Az egy lakosra jutó összes építőipari termelés értéke a kivitelezés helye szerint, 2012

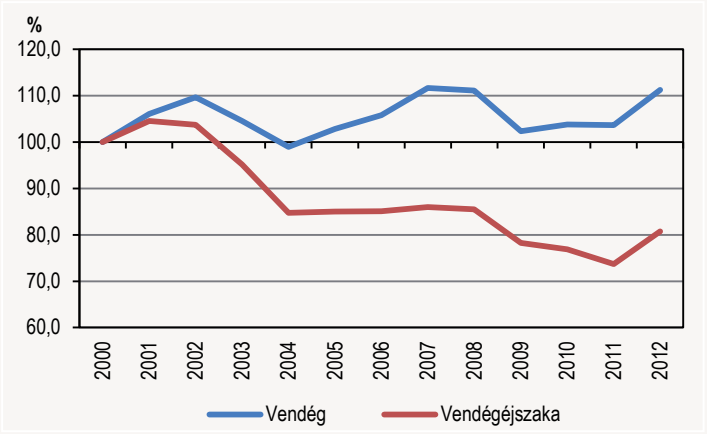
Idegenforgalom

Az **idegenforgalom** teljesítményének legfontosabb mérőszáma a szálláshelyek vendégforgalmának alakulása. Dél-Dunántúlon a kereskedelmi szálláshelyek forgalma 2012-ben az országos átlagot is meghaladó mértékben nőtt, ezzel szemben az egyéb (magán) szálláshelyek iránti érdeklődés – a régiók közül egyedüliként – visszaesett. A régióba összesen 1 millió 22 ezer vendég érkezett, akik 3 millió 81 ezer éjszakára foglaltak szállást. A vendégek száma 5,4, a vendégéjszakáké ennél szerényebb, 1,5%-os növekedést mutatott. A turisták többsége, mintegy nyolctizede valamely kereskedelmi egység szolgáltatásait választotta, kisebbik hányada az egyéb (magán) szálláshelyeken szállt meg, míg a vendégéjszakák héttizedét regisztrálták az előbbi, háromtizedét az utóbbi típusú egységekben. (Országosan a forgalom közel kilenctizede realizálódott a kereskedelmi szálláshelyeken.)

Dél-Dunántúl **kereskedelmi szálláshelyei** mind az előző évhez képest, mind az országos átlaghoz viszonyítva az egy évvel korábbinál kedvezőbb évet zártak. Az idelátogatók száma 7,3%-kal emelkedett, a 804 ezres vendégszám meghaladta a válság előtti utolsó, 2008-as év forgalmát. A szállásfoglalások száma öt év óta először mutatott növekedést, a 2 millió 143 ezer vendégéjszaka-szám közel tizedével (9,6%-kal) volt magasabb az előző évinél. Az ország kereskedelmi szálláshelyein a vizsgált időszakban összességében 4,5%-kal több vendéget és 5,8%-kal több vendégéjszakát regisztráltak.

14. ábra

Dél-Dunántúl kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalma, 2000–2012, (2000=100,0)

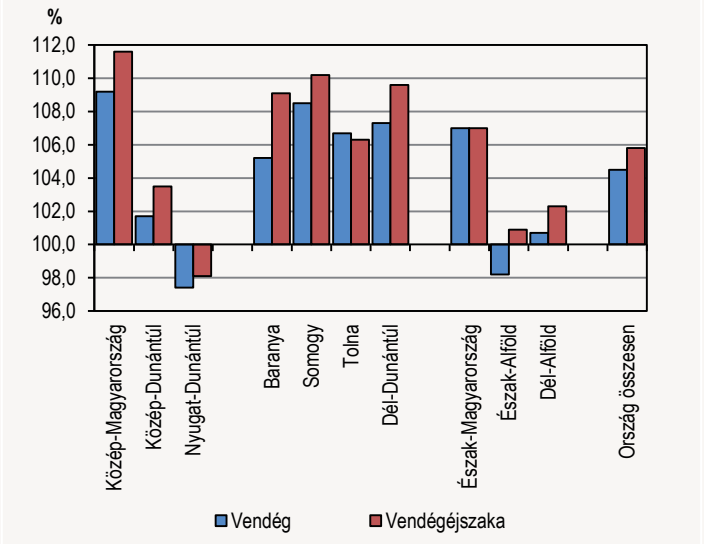
Dél-Dunántúl kedvező vendégforgalmi mutatóit egyedül a középmagyarországi – a fővárost és Pest megyét magába foglaló – régió eredményei tudták felülmúlni 2012-ben. A hét tervezési-statisztikai régió közül ötbe az előző évinél több, kettőbe annál kevesebb vendég érkezett, míg a szállásfoglalások száma mindössze egy térségben maradt el a 2011. évitől.

Dél-Dunántúl három megyéje közül Somogyban nőtt a legerőteljesebben a kereskedelmi szállások iránti igény, ezt követte Baranya, majd végül a legkisebb vendégforgalmú megye, Tolna következett. Somogy megye idegenforgalmát elsősorban a legfőbb turisztikai vonzerőt jelentő Balaton térségének forgalma határozza meg, az pedig nagymértékben függ az időjárástól. 2012 az egyik legmelegebb és legszárazabb év volt, az egy évvel korábbinál 8,5%-kal több turista érkezett a megyébe, az éjszakák száma 10,2%-kal emelkedett. Baranya megye idegenforgalmi szempontból szintén sikeres évet zárt, a vendégek száma 5,2, a szállásfoglalásoké 9,1%-kal bővült egy év alatt. Mind a vendégek, mind a vendégéjszakák száma megközelítette a két évvel korábbi, 2010-es esztendő adatait, amely év elsősorban a pécsi „Európa Kulturális Fővárosa" rendezvényeinek köszönhetően volt kiemelkedő. A legkevesebb idegenforgalmi attrakcióval bíró Tolna megyébe 6,7%-kal több vendég érkezett, vendégéjszakákból hasonló nagyságrenddel, 6,3%-kal többet sikerült értékesíteni.

Az átlagos tartózkodási idő Somogy megyében 2,8-ről 2,9-re, Baranyában 2,3-ról 2,4 éjszakára emelkedett, míg Tolnában (2,2) nem változott.

15. ábra

A vendégek és vendégéjszakák számának változása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2012, (előző év = 100,0)

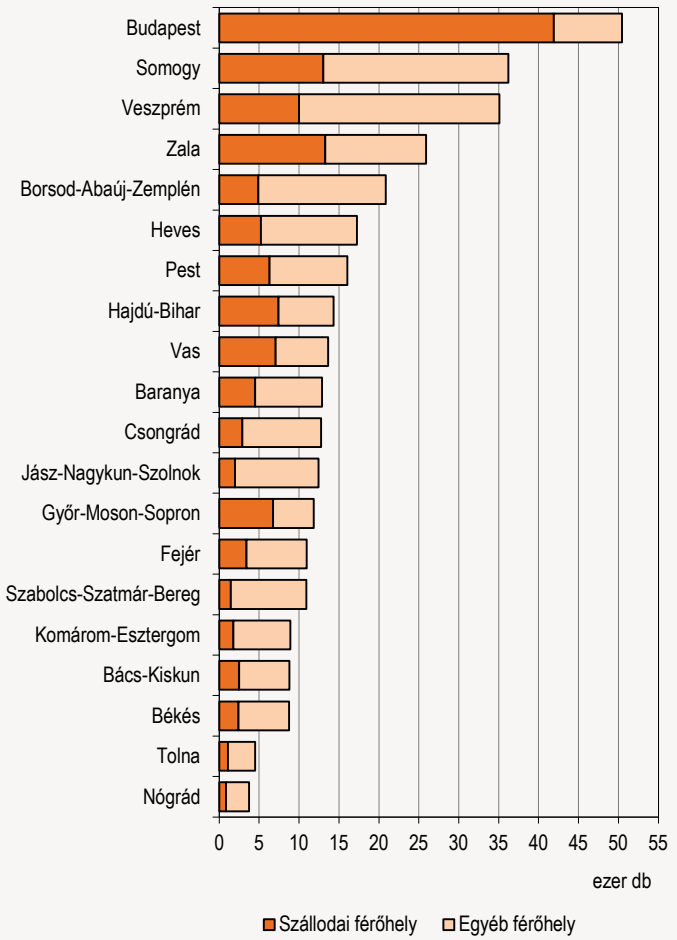
A különböző szállástípusok közül tovább nőtt a szállodák, azon belül is a gyógy- és wellness szállók népszerűsége. A színvonalasabb és több szolgáltatást nyújtó hotelekbe – elsősorban a Somogy megyei forgalom erősödésének köszönhetően – tizedével több vendég látogatott el, de az olcsóbb egyéb szálláshelyek forgalma is emelkedett. A Dél-Dunántúlra érkezők 62%-a szállodában szállt meg, míg az országos átlag ennél magasabb, 79% volt.

Hazánkban a **külföldi** vendégforgalom erőteljesen a fővárosra koncentrálódik. 2012-ben az idelátogatók 65%-ának Budapest volt az úti célja, és mindössze 3,6%-a kereste fel a Dél-Dunántúlt, ahol egy év alatt összesen 150 ezer külföldi vendéget és 527 ezer szállásfoglalást regisztráltak. Előbbiek száma 7,5, utóbbiaké 8,0%-kal haladta meg az előző évit. A térség megyéit tekintve a külföldi vendégforgalom növekedése Somogyban volt a legintenzívebb, míg Baranyában a határon túlról érkezők száma mutatott némi (1%-os) bővülést, de a vendégéjszakák száma 2,5%-kal visszaesett.

A régióba továbbra is német nyelvterületről érkeznek a legtöbben. A vendégéjszakák négytizedét német, egy-egy tizedét cseh és osztrák vendégek vették igénybe. Mindhárom országból nőtt a foglalások száma, a Németországból érkezők 5,5, a Csehországból jövők 2,2%-kal, míg az Ausztriából idelátogatók 30%-kal igényeltek több szállást, mint egy évvel korábban. A külföldivendég-forgalom szerkezete akár egy év alatt is jelentősen megváltozhat, amit jól példáz, hogy míg 2011-ben a skandináv és balti országokból élénkülő érdeklődés mutatkozott a térség kereskedelmi szálláshelyei iránt, addig 2012-ben az említett országokból érkezők vendégéjszakáinak száma a felére-harmadára esett vissza, ugyanakkor az Oroszországból idelátogatóké megkétszereződött. A jelentősebb küldő országok közül a holland és lengyel szállásfoglalások száma gyarapodott, továbbá a határ menti országokból is megélénkült a régióba irányuló idegenforgalom.

16. ábra

A férőhelyek számának alakulása a kereskedelmi szálláshelyeken, 2012

2012. július 31-én a Dél-Dunántúlon 505 működő **kereskedelmi egység** – ezen belül 151 szálloda, 169 panzió, 102 üdülőház, 45 közösségi szálláshely és 38 kemping – várta az idelátogatókat, közel 53 600 **szállásférőhelyet** kínálva. Az előző évhez képest 18 egységgel kevesebb szálláshely működött, ezzel szemben a kapacitás mintegy ezer férőhellyel gyarapodott. (Országosan mind a kínálat, mind a kiadható férőhelyek száma csökkent.) A szálláshelyek közül a legnagyobb visszaesést a panziók könyvelhették el, 2012-ben 23-mal kevesebb üzemelt, mint egy évvel korábban, míg a bővülő férőhelykínálat elsődlegesen annak köszönhető, hogy jelentősen megnőtt a közösségi szálláshelyek befogadóképessége, 2012-ben – részint kollégium felújításokat követően – mintegy 2400-zal több állt rendelkezésre. A szállásférőhelyek egyre növekvő hányadát – a Dél-Dunántúlon 35, országosan 41%-át – a szállodák biztosították. Számuk Baranyában hárommal nőtt, Somogyban kettővel csökkent, Tolnában nem változott. A hotelek befogadóképessége a három megyében összesen 900 férőhellyel bővült.

A régió megyéi közül Baranyában valamennyi szállástípusnál nőtt a férőhelyek száma, közülük a közösségi szállásférőhelyeké több mint kétszeresére. Somogyban – ahol a térség férőhelyeinek kétharmada található – a kiadható férőhelyek száma egyedül a szállodákban emelkedett, míg Tolna megyében, amely Nógrád mellett a legkevesebb férőhellyel rendelkezik, nem történt jelentős változás.

Az emelkedő vendégforgalom nem hozott változást a régió kereskedelmi szálláshelyeinek kihasználtsági-mutatóiban, mindössze az országos átlagtól való elmaradásuk gyarapodott. A szobák átlagosan 29, a férőhelyek 20%-os kihasználtsággal működtek. Az egyes szállástípusok közül egyedül a szállodák mutatói javultak, a szobák kihasználtsága 32-ről 34%-ra, a férőhelyeké 24,5-ről 26%-ra emelkedett, ami továbbra is 14, illetve 10 százalékponttal alacsonyabb a hét régió átlagánál.

Az év során Dél-Dunántúl kereskedelmi szálláshelyein összesen 18,4 milliárd forint **bruttó árbevétel** keletkezett, ami folyó áron számolva 8,1%-kal haladta meg a bázisidőszakét. A megyék közül Baranyában több mint tizedével kevesebb árbevételt realizáltak, mint előző évben, a másik két megyében az átlagot meghaladó mértékű volt a növekedés. Országosan a vendégforgalom növekedését a bevételek 6,7%-os emelkedése követte, ezzel egyidejűleg a szálláshely-szolgáltatás árai 2,6%-kal drágultak. Az összbevétel közel fele továbbra is Közép-Magyarországon képződött, Dél-Dunántúlon csak kevesebb, mint 7%-a keletkezett.

A régióban a bruttó bevételek több mint fele a szállásdíjakból, háromtizede a vendéglátásból, fennmaradó része az egyéb bevételekből származott. A mintegy 10,1 milliárd forint bruttó szállásdíj 11%-kal haladta meg a 2011. évit. A szállásdíjak 26%-át a külföldi vendégek egyenlítették ki, országos összevetésben ez 64%-ot tett ki.

2. tábla

A kereskedelmi szálláshelyek bruttó szállásdíj-bevétele, 2012

Régió, megye	Szállásdíjbevétel		Ebből: külföldi	
	millió Ft	előző év=100%	millió Ft	előző év=100%
Közép-Magyarország	77 264	107,8	68 145	108,9
Közép-Dunántúl	12 755	107,6	4 270	112,0
Nyugat-Dunántúl	27 182	108,1	14 964	113,1
Baranya	**3 056**	**98,3**	**815**	**92,1**
Somogy	**6 239**	**117,9**	**1 654**	**128,4**
Tolna	**807**	**115,6**	**156**	**100,9**
Dél-Dunántúl	**10 102**	**111,0**	**2 625**	**112,8**
Észak-Magyarország	9 921	112,4	1 825	104,2
Észak-Alföld	8 404	108,7	2 850	107,4
Dél-Alföld	6 461	105,1	2 247	100,9
Ország összesen	**152 089**	**108,3**	**96 927**	**109,4**

A Széchenyi Pihenőkártyát elfogadó egységek köre az év során folyamatosan bővült, az üdülési csekk szerepét fokozatosan felváltó fizetőeszközt 2012-ben 1,4 milliárd forint értékben használták fel a belföldi szállásdíjak kiegyenlítésére. Az év végéig még forgalomban lévő üdülési csekket további 369 millió forint értékben váltottak be. A két fizetőeszköz együttes összege megközelítette az egy évvel korábban beváltott csekkek összegét, melynek 81%-át a szállodákban költötték el.

Dél-Dunántúl idegenforgalmában az **egyéb szálláshelyek** súlya a többi régióhoz képest jelentős, az országos kapacitás mintegy négytizede található a térségben. A 19 megye közül Somogy rendelkezik a legtöbb szállással és szállásadóval, a kapacitás egyharmada itt – ezen belül is zömében a Balaton partján – található.

Az egyéb szálláshelyek iránti érdeklődés a Dél-Dunántúlon 2008 óta folyamatosan csökken. 2012-ben 218 ezer vendéget és 938 ezer vendégéjszakát regisztráltak, ami 1,1 illetve 13%-kal elmaradt egy évvel korábbitól, ezzel szemben az ország többi régiójára a forgalom élénkülése volt jellemző.

A látogatók számának visszaesése elsődlegesen a baranyai vendégforgalom hanyatlásával magyarázható, miután a megyét 16%-kal kevesebben keresték fel, és a szállásfoglalások száma közel a felére esett vissza. A külföldiek még ennél is nagyobb mértékben maradtak távol. Somogy megyében ugyanakkor éppen a határon túlról érkezőknek köszönhetően nőtt a vendégforgalom, míg Tolnában a régió átlagához hasonlóan alakult.

Dél-Dunántúlon a kevesebb vendég miatt tovább csökkent a vendéglátók száma, 2012-ben közel 300-zal kevesebben, 15 600-an foglalkoztak szállásadással.

2012-ben a turisták átlagosan rövidebb ideig időztek az egyéb szálláshelyeken, mint egy évvel korábban. Az egyes régiók közül továbbra is a Dél-Dunántúlon töltötték el a legtöbb időt, az átlagos tartózkodási idő 4,9 éjszakáról 4,3-re csökkent.

Vállalkozások, külföldi tőke

A gazdasági élet legfontosabb szereplői a **vállalkozások**, amelyekből 2012. év végén 147 107-et tartottak nyilván a régióban, az egy évvel korábbihoz hasonlóan az országos állomány 8,8%-át. Számuk az év során – csakúgy, mint országosan – csekély, egy százalék alatti mértékben emelkedett. A vállalkozásoknak csaknem minden régióban és megyében a kisebbik hányadát teszik ki a **társas formák**ban bejegyzettek (szemben az önálló formákkal), kivételként a főváros és ezzel összefüggésben Közép-Magyarország említhető, ahol túlsúlyban vannak, de Pest megyében is közelíti arányuk a vállalkozásszám felét. A Dél-Dunántúl összes vállalkozásán belül 2012. év végén közel 26% volt a társas formában bejegyzettek részesedése, lényegesen alacsonyabb az országosnál (36%), de ez utóbbit a közép-magyarországi régió magas, 58%-os arányszáma erősen befolyásolta. A többi régióban mintegy 20% (Észak-Alföld) és 33% (Közép-Dunántúl) közötti hányadot, a 19 megye átlagában pedig 28%-ot tett ki a társas formában megalakult vállalkozások aránya. E szervezeti körön belül a korlátolt felelősségű társasági forma (kft.) a legnépszerűbb, az általában legnagyobb tőkeerejű részvénytársaságok (rt.-k) azonban viszonylag csekély számban működnek. A társas formában országosan nyilvántartott vállalkozások 6,3%-ának találhattuk a székhelyét a régióban (kisebb hányadnak, mint az összes vállalkozás esetében jellemző), a főbb formák közül a korlátolt felelősségű társaságok 6,0%-át, a betéti társaságok 6,8%-át, a részvénytársaságok 5,2%-át regisztrálták a térségben. Az **önálló vállalkozók**nak viszont az átlagosnál nagyobb hányada, valamivel több, mint egytizede rendelkezett székhellyel a régióban. Az önállók körében lényegesen alacsonyabb a főváros és Pest megye vonzó hatása, a társas vállalkozások 55%-os arányával szemben az önálló vállalkozóknak mindössze 22%-át vették nyilvántartásba közép-magyarországi székhellyel.

A Dél-Dunántúlon 2012 végén nyilvántartott vállalkozások 39%-a baranyai, 38%-a somogyi, 23%-a tolnai székhelyű volt. Viszonylag nagy különbség mutatkozott a társas vállalkozások és az önálló vállalkozók területi eloszlásában. Míg az előbbiek csaknem felét Baranyában, háromtizedüket Somogyban és egyötödüket Tolnában jegyezték be, addig az utóbbiak 36–40–24%-ban kötődtek e három megyéhez (az előbbi sorrendben).

3. tábla

A regisztrált vállalkozások száma területi egységek és főbb gazdálkodási formák szerint, 2012. december 31.

Területi egység	Társas vállalkozás	Ezen belül			Önálló vállalkozó	Összesen
		kft.	rt.	bt.		
		aránya, %				
Közép-Magyarország	332 561	68,3	1,2	28,1	236 930	569 491
Közép-Dunántúl	48 414	67,8	0,7	28,3	98 454	146 868
Nyugat-Dunántúl	42 333	67,1	0,7	28,6	114 114	156 447
Baranya megye	18 410	64,6	0,7	31,8	38 995	57 405
Somogy megye	11 454	66,1	0,9	28,2	43 920	55 374
Tolna megye	7 987	62,4	0,9	32,6	26 341	34 328
Dél-Dunántúl	**37 851**	**64,6**	**0,8**	**30,9**	**109 256**	**147 107**
Észak-Magyarország	39 195	65,4	0,7	30,5	105 641	144 836
Észak-Alföld	50 257	66,8	0,7	29,2	207 425	257 682
Dél-Alföld	49 802	66,6	0,8	29,4	189 851	239 653
Összesen[a)]	**600 759**	**67,4**	**1,0**	**28,7**	**1 065 643**	**1 666 402**
Ezen belül:						
hazai megyékben	357 559	66,4	0,7	30,0	918 551	1 276 110

a) A külföldön működőkkel együtt.

A Dél-Dunántúl **ezer lakosára** 2012 végén 159 vállalkozás jutott, amely alacsonyabb volt az országos (168), de valamelyest magasabb a főváros nélkül számított országos átlagnál (156). Ezen belül a fajlagosan 41 **társas vállalkozás** mind az országos, mind a vidéki átlag (61, illetve 44) alatt maradt, de ezzel is a gazdaságilag fejlettebb régiók után következett. (A társas vállalkozások sűrűsége az országos átlagot csak a fővárosban és Pest megyében múlta felül.) A társas vállalkozások sűrűsége a régión belül Baranyában volt a legmagasabb, ezer lakosonként 49 ilyen vállalkozás volt bejegyezve, amit az e kör számára nagy vonzóerőt jelentő fővároson és a vonzáskörzeteként működő Pest megyén kívül csupán Komárom-Esztergom megye mutatószáma múlt felül. **Önálló vállalkozóból** 118 jutott a régió ezer lakosára, ez magasabb az országos (108) és a vidéki (112) átlagnál egyaránt. Az e körben folytatott tevékenységek gyakran kötődnek a mezőgazdasághoz, illetve néhány szolgáltató tevékenységhez (ingatlanbérbeadás, ügynöki tevékenység, kereskedelem, stb.), így az ilyen típusú vállalkozók az erős agrárgazdasággal rendelkező alföldi régiókban és a Balaton-parti megyékben fordulnak elő a legsűrűbben. Dél-Dunántúlon belül az önálló vállalkozói aktivitás Somogy megyében a legélénkebb, ami a turizmussal összefüggő szolgáltatásokat és az őstermelői tevékenységet viszonylag jelentős számban végzőknek egyaránt köszönhető.

A Dél-Dunántúlon nyilvántartásban szereplő vállalkozások közepesnek minősülő sűrűsége ellenére gazdaságának teljesítőképessége több területen gyenge, amiben a szűkös befektethető tőkének és a versenyképes gazdasági szerkezet hiányának egyaránt szerepe lehet. A gazdaság dinamizálásában az ország több térségében jelentős szerepet vállalt a külföldi működő tőke, amelyből azonban a régióba szám szerint is viszonylag kevés jutott, a tőkeerőt illetően pedig különösen háttérbe szorult. A Dél-Dunántúlon 2011 végén 1191 **külföldi érdekeltségű vállalkozás** volt bejegyezve, az országban nyilvántartott 29 879 hasonló vállalkozás 4%-a. Az ilyen típusú szervezeteknek különösen jelentős köre, 2011-ben 62%-a koncentrálódott a fővárosban, s a Pest megyei vonzáskörzettel együtt a közép-magyarországi régió aránya összességében megközelítette a 72%-ot. A befektetett külföldi tőkeösszegen belül ugyan valamelyest kisebb, de még így is igen jelentős a központi régió részesedése (mintegy hattized). A Dél-Dunántúlon székhellyel rendelkező vállalkozásokhoz tartozó külföldi tőke összege 261 milliárd forintot tett ki, amely ugyan lényege-

sen magasabb az egy esztendővel korábbinál, a Magyarországon jelen lévő külföldi befektetéseknek azonban így is mindössze másfél százalékát jelentette. Ugyan e vállalkozások fajlagos sűrűsége alapján – bár a központi régió kiugróan magas mutatóértéke miatt az országos átlagtól jelentősen elmaradva – a középmezőnybe tartozott a régió, az ide települt cégek között azonban sok az alacsony befektetéssel működő, szerény teljesítményt nyújtó, és meglehetősen kevés az igazán tőkeerős. Az itt bejegyzett vállalkozásokban megjelenő külföldi befektetések összege egy érintett vállalkozásra vetítve 36%-át, a térség egy lakosára vetítve pedig mindössze 15%-át jelentette az országos átlagnak, és mindkét mutatószám messze a legalacsonyabb volt régiós összevetésben. A vállalkozások átlagos tőkeereje a régiók közül Nyugat-Dunántúlon volt a legmagasabb, ahol számos multinacionális vállalkozás folytat tőkeigényes tevékenységet, ott az egy vállalkozásra jutó átlagos tőkeösszeg hatszorosa volt a dél-dunántúlinak. Az egy lakosra vetített külföldi tőkenagyság alapján ugyancsak az előbbi és a közép-magyarországi régió állt az élen, a népességarányos működő tőke összege minkét térségben mintegy 13-szorosát jelentette a dél-dunántúli fajlagos befektetéseknek.

4. tábla

A külföldi érdekeltségű vállalkozások néhány jellemzője területi egységek szerint, 2011. december 31.

Területi egység	Vállalkozások száma	A külfölditőke-befektetés összege, milliárd forint	területi megoszlása, %	egy vállalkozásra jutó összege, ezer forint	egy lakosra jutó összege, ezer forint
Közép-Magyarország	21 365	10 579,0	58,8	495 154	3 597,3
Közép-Dunántúl	1 623	1 257,5	7,0	774 828	1 164,8
Nyugat-Dunántúl	2 699	3 698,1	20,6	1 370 178	3 756,7
Baranya megye	551	142,7	0,8	259 001	374,7
Somogy megye	410	91,4	0,5	222 987	286,8
Tolna megye	230	27,0	0,2	117 469	116,7
Dél-Dunántúl	**1 191**	**261,2**	**1,5**	**219 271**	**280,4**
Észak-Magyarország	744	502,8	2,8	675 818	418,7
Észak-Alföld	894	705,7	3,9	789 360	470,8
Dél-Alföld	1 363	548,5	3,0	402 443	423,2
Összesen[a]	**29 879**	**17 988,5**	**100,0**	**602 045**	**1 811,2**
Ezen belül: a megyékben	11 313	8 964,5	49,8	792 403	1 092,6

[a] A külföldi befektetések területre fel nem osztható összegével együtt számítva.

A **Dél-Dunántúl megyéi közül** 2011 végén a külföldi tőke közreműködésével létrejött vállalkozások száma és az azokban megjelent külföldi tőke nagysága is Baranyában volt a legmagasabb, a vállalkozás-szám némi mérséklődése mellett a külföldi működő tőke összege jelentősen növekedett az egy évvel korábbihoz képest. A fajlagos mutatók azonban ennek ellenére is a külföldi tőke csekély jelenlétére utalnak. A legkevésbé Tolna gazdaságában volt jelen a külföldi tőke, a megye mind vállalkozás-, mind pedig népességarányos mutatószáma alapján a sor végére szorult nem csak a régión belül, de az országos megyesorban is. Az egy vállalkozásra jutó külföldi tőkeösszeg alapján Baranya és Somogy megye is az utolsó öt megye között szerepelt, ami jelzi a megtelepült vállalkozások alacsony tőkeellátottságát. A lakosságarányos mutatóérték alapján Baranya a 12. volt a főváros és a megyék rangsorában. A külföldi tőkeösszeg egy lakosra jutó értéke országosan Győr-Moson-Sopron megyében volt kiugróan a legmagasabb, több mint 7,2 millió forint (felülmúlva a fővárosi értéket is), ami az országos átlag négyszeresét, a Somogy megyei 25-szörösét, a Baranya megyei 19-szeresét jelentette, a megyesor végén álló Tolna mutatóértékét pedig 62-szeresen múlta felül.

Beruházás[5]

A beruházási teljesítmények 2012-ben országosan is mérséklődtek az egy évvel korábbihoz viszonyítva, a Dél-Dunántúlon azonban nagyon jelentősen visszaestek. Az év során megvalósult **beruházások teljesítményértéke** a régióban – előzetes adatok alapján – 244,6 milliárd forintot tett ki, a hasonló gazdálkodói kör országos beruházásértékének a 6,4%-át. **Összehasonlító áron számítva** ez 28%-kal kevesebb volt az egy évvel korábbinál, ami a legszámottevőbb az országosan csökkenést regisztráló négy régióé közül. A fejlesztések főbb csoportjainál az épületek és egyéb építmények 7,5%-a, a gépek, berendezések 5,4%-a, az egyéb beruházások 13%-a valósult meg a Dél-Dunántúlon. A régión belül mindhárom megyében nagyon erőteljesen megcsappantak a fejlesztések az egy évvel korábbihoz viszonyítva, a 27–30% közé eső volumencsökkenés a legnagyobb mértékű volt az előző évinél kevesebb beruházási forrással gazdálkodó 12 megye és a főváros között.

5. tábla

A beruházások teljesítményértékének néhány mutatószáma területi egységek szerint, 2012+

Területi egység	Beruházás-érték, milliárd forint	Ebből: gép, berendezés, jármű aránya, %	Területi megoszlás, %	Volumenindex, előző év=100,0
Közép-Magyarország	1 267,7	56,2	33,2	92,0
Közép-Dunántúl	400,6	56,6	10,5	100,6
Nyugat-Dunántúl	670,4	59,7	17,6	119,5
Baranya megye	101,3	41,7	2,7	70,5
Somogy megye	67,2	39,9	1,8	73,0
Tolna megye	76,0	54,5	2,0	72,4
Dél-Dunántúl	**244,6**	**45,2**	**6,4**	**71,8**
Észak-Magyarország	287,1	53,5	7,5	85,9
Észak-Alföld	480,5	38,5	12,6	110,1
Dél-Alföld	403,0	48,9	10,6	87,6
Összesen[a]	**3 817,6**	**53,7**	**100,0**	**96,1**
Ezen belül: hazai megyékben	2 831,9	50,3	74,2	..

[a] Külföldi telephelyen megvalósult beruházási teljesítménnyel együtt.

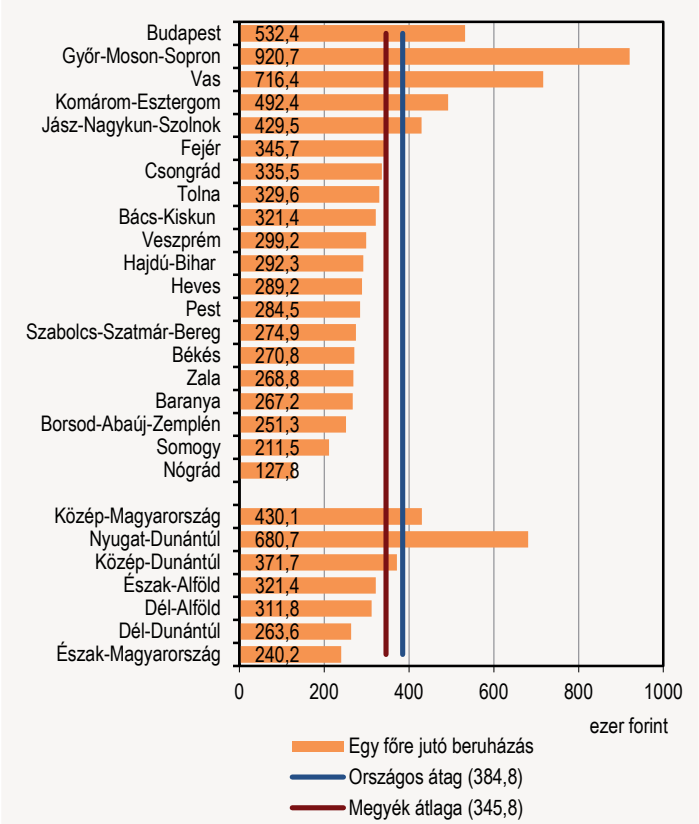
A régióban megvalósult beruházások **anyagi-műszaki összetétel**ében 2012-ben az országosnál kisebb arányt fordítottak gépek, berendezések, járművek beszerzésére, és nagyobb hányadot képviselt az épületek és egyéb építmények építése. Az ide tartozó három megye közül csak Tolna megyében került túlsúlyba a gép-, berendezés- és járműállomány cseréje, korszerűsítése.

A Dél-Dunántúl **egy lakosára** 2012-ben 263,6 ezer forint beruházásérték jutott, amely nem érte el az országos átlag héttizedét. Az összes fejlesztés népességarányos összege ennél alacsonyabb a régiók közül csupán Észak-Magyarországon volt, miközben a megelőző évben a középső helyen állt a régiók rangsorában. A régió megyéi közül a legmagasabb Tolna megye fajlagos beruházásértéke volt, az országos átlag 86%-ával, míg a legszerényebb invesztíciót végrehajtó Somogy megye az 55%-os aránnyal az országos megyerangsorban is csupán Nógrádot előzte meg. Mindhárom megye több hellyel hátrébb sorolódott az egy évvel korábbihoz képest a megyék országos rangsorában.

[5] Az adatok a gazdasági szervezetek beruházásait tartalmazzák, a legalább egy főt foglalkoztató vállalkozások valamint a költségvetési szervek teljes körére, továbbá a megfigyelt nonprofit szervezetekre vonatkoznak, a beruházás helye szerinti területi összesítésben. A beruházások 2012. évi adatai ezen elemzés készítésének időszakában még előzetesek.

17. ábra

A beruházási teljesítmény egy lakosra jutó értéke területi egységek szerint, 2012+

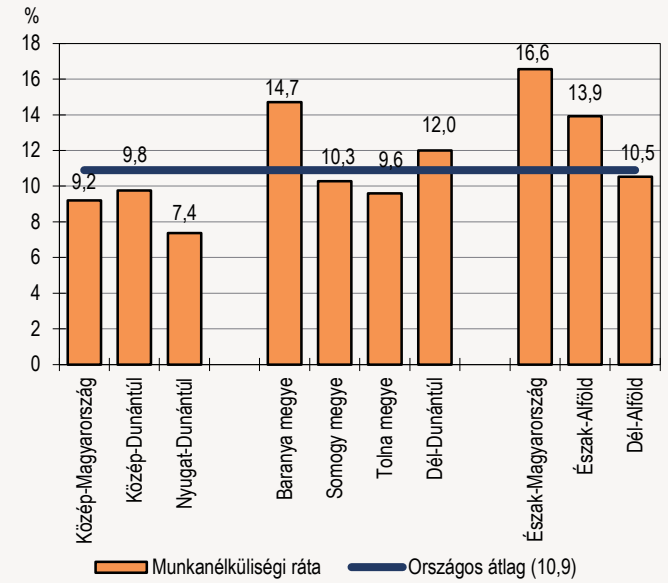

Foglalkoztatottság, keresetek, munkanélküliség

A munkaképes korú népesség körében végzett, lakossági megkérdezésen alapuló munkaerő-felmérés adatai alapján 2012-ben hazánk hét régiójából négyben enyhén nőtt, a Dél-Dunántúlon és további két térségben gyakorlatilag nem változott a **gazdaságilag aktív népesség száma**. Országosan az álláskeresők és a foglalkoztatottak számának együttes növekedése mellett 1,2%-kal erősödött a munkaerő-piaci jelenlét.

18. ábra

Munkanélküliségi ráta, 2012

A Dél-Dunántúlon 382 ezer fő dolgozott vagy keresett munkát, számuk – a foglalkoztatottság csekély mértékű emelkedéséből és a munkanélküliség számottevőbb csökkenéséből eredően – az egy évvel korábbi szinten stagnált. A 15–74 évesek 53%-a tartozott a gazdaságilag aktív népesség körébe, míg országosan az aktivitási arány 57%-ot tett ki.

A régióban **foglalkoztatottak** száma a korábbi évek csökkenését követően stabilizálódni látszott, Baranyában és Tolnában gyakorlatilag nem változott, Somogyban 3,3%-kal nőtt a létszám. A foglalkoztatási ráta 2012-ben ugyan mindhárom megyében javult, de a területi különbségek érdemben nem változtak az előző évhez képest.

A legmarkánsabb változás a **munkanélküliek** számában következett be, ahol a három legfejlettebb régióban növekedés, a kedvezőtlenebb gazdasági helyzetűekben stagnálás vagy visszaesés történt. A dél-dunántúli 5,5%-os csökkenés elsődleges oka, hogy Somogy megyéből az egy évvel korábbinál ötödével kevesebb, a másik két megyéből (2–6%-kal) több munkanélkülit jelentettek.

Csökkent a KSH által számított **munkanélküliségi ráta** a Dél-Dunántúlon, a gazdaságilag aktívak 12,0%-a jelezte, hogy keres, de nem talál munkát. A régiók közül az Észak-Alföldön szintén mérséklődött a munkanélküliek aránya, míg az ország középső részein emelkedett, a többiben nem változott. Az országos ráta az egy évvel korábbihoz hasonlóan 10,9% volt. A megyénkénti rangsorban Tolna az ötödikről a hetedik helyre csúszott vissza, őt követi hét pozíciót előre lépve Somogy, míg Baranya változatlanul a tizenhetedik.

Az éves munkaügyi statisztikai adatgyűjtés[6] alapján a gazdasági szervezetek dél-dunántúli telephelyein 2012-ben átlagosan 243 ezren álltak **alkalmazásban**, az előző évinél alig kevesebben. A térség megyéi közül Baranyában 1,1, Somogyban 0,7%-kal csökkent az alkalmazotti létszám, egyedül Tolnában volt tapasztalható kismértékű, egy százalékhoz közeli növekedés. A munkaerőpiaci-kereslet enyhe növekedését jelzi, hogy az országban alkalmazásban állók közel 3 millió 202 ezer fős száma összességében 1,1%-kal haladta meg a bázis időszakét, és a Dél-Dunántúl kivételével a többi régióban is hasonló mértékű növekedés volt tapasztalható.

A térség alkalmazotti állományának 16%-a dolgozott részmunkaidőben, ami a három érintett megye közül Baranyában és Tolnában ennél kissé (0,9 és 0,3 százalékponttal) magasabb, Somogyban 1,5 százalékponttal alacsonyabb értéket mutatott. A teljes munkaidőben alkalmazott létszám 53,4%-át a férfiak, 46,6%-át a nők tették ki, így a munkaadóknál 14 ezerrel több férfi dolgozott.

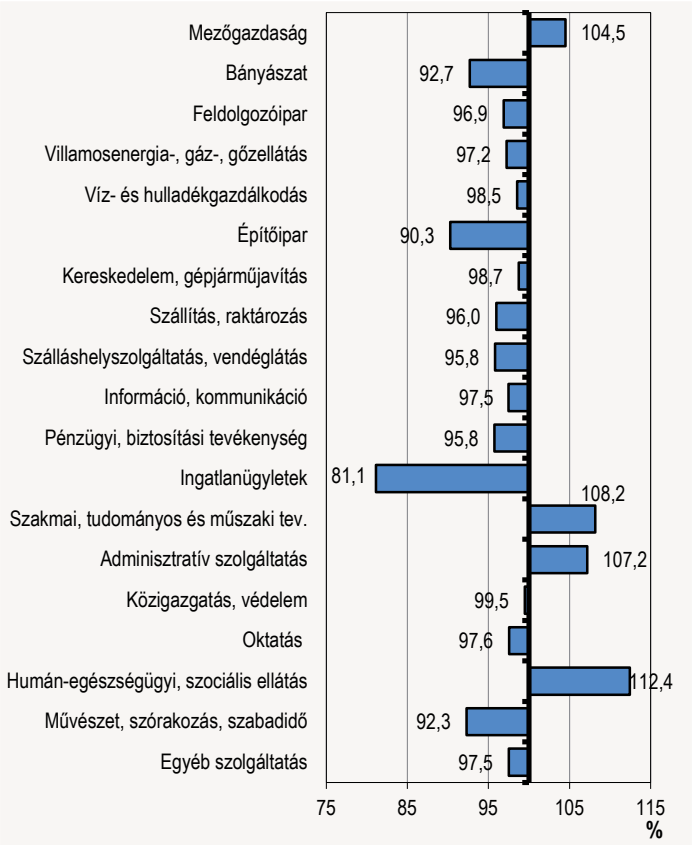
A versenyszektorban az előző évinél 2%-kal kevesebben, a munkavállalóknak 67%-a dolgozott, míg a költségvetés területén – elsősorban a közfoglalkoztatotti létszám felduzzasztásának köszönhetően – a korábbinál 2,6%-kal többen, az összes alkalmazott 30%-a állt munkában. A foglalkoztatásban a legkisebb súlyú nonprofit szektorban 4%-kal bővült a létszám, amely így meghaladta a 7 ezer főt. Országosan a vállalkozásoknál 2,4%-os, a költségvetési szerveknél egy százalék alatti létszámnövekedés volt tapasztalható.

A nemzetgazdaság egyes területeit továbbra is ellentétes irányú folyamatok jellemezték. Dél-Dunántúlon a 19 nemzetgazdasági ág többségében csökkent, mindössze négy esetében emelkedett az alkalmazottak száma. A közel 45 ezer alkalmazottal a legnagyobb foglalkoztatónak számító feldolgozóipar létszáma 3,1%-kal, a 33 ezer fős kereskedelem, gépjárműjavításé 1,3%-kal maradt el az előző évitől. A három nagy költségvetési terület közül a humán-egészségügyi, szociális ellátásban dolgozók létszáma 12%-kal nőtt, és a közfoglalkoztatottakkal együtt megközelítette a 32 ezer főt. Az oktatásban 2,4%-kal kevesebben, alig 27 ezren dolgoztak, míg a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági ág változatlanul 18 ezer embernek adott munkát.

6 Az 1 és annál több főt foglalkoztató vállalkozások, a költségvetési és a költségvetési rend szerint gazdálkodó szervek, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatait tartalmazza telephely szerint.

19. ábra

A Dél-Dunántúlon alkalmazásban állók számának változása, 2012
(előző év=100%)

A régión belül az egyes nemzetgazdasági ágak súlya eltérően alakult. Baranyában az átlagnál erőteljesebben volt jelen az oktatás, Somogyban a humán-egészségügyi, szociális ellátás és a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás. Tolnában a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás ágazat képviselt nagyobb súlyt, ennek következtében az alkalmazottak 27%-át – a másik két megyénél jóval nagyobb hányadát – foglalkoztatta az ipar.

A **bruttó átlagkeresetek** alakulását 2012-ben több tényező is jelentősen befolyásolta. A minimálbér 78-ról 93 ezer forintra, szakképzettek esetében 94-ről 108 ezerre történő emelése valamennyi nemzetgazdasági ágat érintette, és főként a fizikai foglalkozásúak körében eredményezett jövedelemnövekedést. A költségvetési intézményekben dolgozók kereseti lehetőségeit egyrészt az alacsony jövedelmű közfoglalkoztatottak számának egyharmados növekedése, másrészt az egészségügyi dolgozók egy meghatározott körének az év közepén életbe lépő, visszamenőleges hatályú bérkorrekciója befolyásolta.

Dél-Dunántúlon a teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi átlagos bruttó keresete[7] – 185 ezer Ft –, 4,2%-kal volt magasabb mint az előző évben. A bruttó kereseti index az ország régióiban 103,1 és 106,9% között szóródott.

A vizsgált régió megyéi közül továbbra is a Tolnában dolgozók keresték a legtöbbet, átlagosan 200 ezer forintot, ami 88 ezerrel elmaradt a fővárosban havonta kifizetett, az országban legmagasabb bruttó jövedelemtől. Baranyában az alkalmazásban állók átlagkeresete – 188 ezer forint – mindössze 3 ezer forinttal haladta meg a régiós átlagot. 2012-ben is a Somogyban élők keresték a legkevesebbet, a bruttó 171 ezer forint 7,6%-kal alacsonyabb a régió átlagánál. Ennél szerényebb átlagkeresettel csak a Szabolcs-Szatmár-Bereg (162 ezer forint) és a Békés megyében (168 ezer forint) élők rendelkeztek.

6. tábla

Az alkalmazásban állók havi átlagkeresetének alakulása, 2012

Megnevezés	Bruttó kereset		Nettó kereset	
	Ft	előző év = 100%	Ft	előző év = 100%
Közép-Magyarország	270 249	103,8	177 219	104,9
Közép-Dunántúl	208 767	105,9	136 892	104,7
Nyugat-Dunántúl	204 126	106,9	133 827	105,1
Baranya megye	187 680	103,2	123 086	101,0
Somogy megye	171 091	104,1	112 195	99,7
Tolna megye	199 866	105,8	130 995	103,2
Dél-Dunántúl	**185 079**	**104,2**	**121 356**	**101,2**
Észak-Magyarország	186 801	103,2	122 463	100,5
Észak-Alföld	175 490	103,1	115 173	99,7
Dél-Alföld	179 962	104,8	117 964	101,4
Országos átlag	**221 015**	**104,1**	**144 940**	**103,3**

Dél-Dunántúlon a legjobban fizető nemzetgazdasági ág továbbra is a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás volt, ahol havonta átlagosan 501 ezer forintot kerestek. (Ebben az ágazatban itt mérték a megyék közül a legmagasabb összeget: Tolnában a bruttó kereset, köszönhetően a Paksi Atomerőmű húzóerejének, 590 ezer forintot tett ki.) Ezt követte a pénzügyi, biztosítási tevékenységet folytató, majd az információ, kommunikáció területén dolgozó alkalmazottak bére (323, illetve 259 ezer forint). A legalacsonyabb kereseteket a szálláshely-szolgáltatás (125 ezer forint), a humán-egészségügyi, szociális ellátás (129 ezer forint), valamint az építőipar és az egyéb szolgáltatások (147, illetve 149 ezer forint) területén találjuk. Összehasonlítva a dél-dunántúli és az országos jövedelmeket, jelentősek a különbségek: például a szálláshely szolgáltatás, vendéglátásban és a közigazgatásban tizedével; a feldolgozóiparban és a kereskedelemben negyedével; a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységet végzők és az információ, kommunikáció ágazatban dolgozók körében harmadával maradtak el a bérek a megfelelő országos ágazati átlagtól. Meghaladni azt mindössze az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység (10%-kal) és a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás területén (24%-kal) sikerült.

A három megye havi bruttó átlagkereseteinek összehasonlítása azt mutatja, hogy Tolnában a már említett energetikai ágazat mellett az információ, kommunikáció területén, Baranyában az oktatásban és a feldolgozóiparban dolgozók részesültek a másik két megyeinél magasabb anyagi elismerésben, míg a legkisebb területi eltérés a kereskedelemben és az építőiparban mutatkozott.

A bruttó keresetből a személyi jövedelemadó és a járulékok levonásával számított havi **nettó átlagkereset** a Dél-Dunántúlon 121 ezer forintot tett ki, ez alig volt magasabb az előző évinél. A humán-egészségügyi, szociális ellátás ágba soroltak hazavitt jövedelme nem érte el a 85 ezer forintot, az energetikai területen dolgozóké ennek közel négyszerese, 328 ezer forint volt. A régióban mért nettó jövedelem 16%-kal maradt el az országostól. A három megye fizetési rangsorában Tolna állt az élen, Somogy az utolsó helyen.

Dél-Dunántúlon 2012-ben a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat regisztrében **nyilvántartott álláskeresők**[8] átlagos zárónapi száma 67,3 ezer főt tett ki, ami a bázisidőszakhoz viszonyítva 1800 fővel volt kevesebb. A csökkenés az országos 4,1%-os átlagnál kisebb mértékű, mindössze 2,6%-os volt. A vizsgált időszakban a nyilvántartásba vettek száma az ország valamennyi régiójában és megyéjében csökkent, ugyanakkor az éves változás üteme az ország különböző térségeiben eltérően alakult.

7 A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, valamennyi költségvetési és költségvetési rend szerint gazdálkodó szerv, valamint a kijelölt nonprofit szervezetek adatait tartalmazza, telephely szerint.

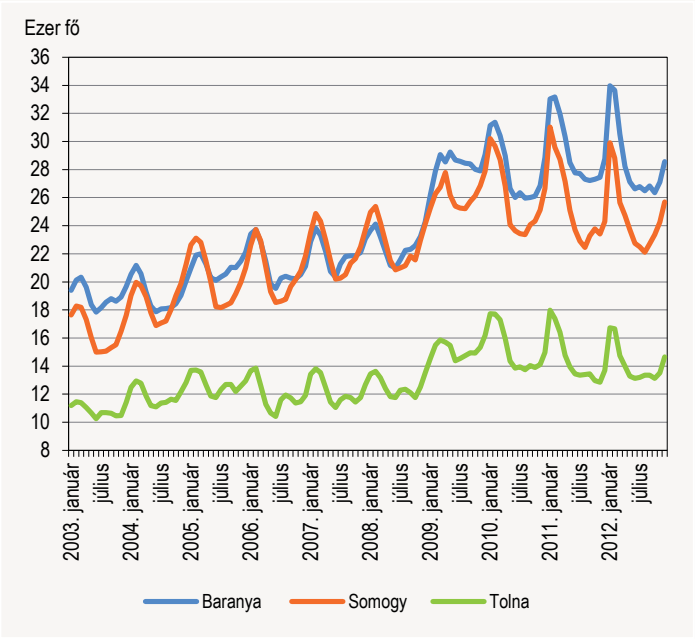
8 **Nyilvántartott (regisztrált) álláskereső:** az a személy, aki munkaviszonyban nem áll és az egyszerűsített foglalkoztatásnak minősülő munkaviszony kivételével egyéb keresőtevékenységet sem folytat, oktatási intézmény nappali tagozatán nem folytat tanulmányokat, öregségi nyugdíjra nem jogosult, valamint rehabilitációs járadékban, rehabilitációs ellátásban nem részesül, munkát akar és tud vállalni, a mielőbbi elhelyezkedés érdekében a munkaügyi kirendeltségen nyilvántartásba veteti magát és a kirendeltséggel együttműködik.

A Dél-Dunántúl három megyéje közül Baranyában 2,4, Somogyban 3,0, míg Tolnában 2,2%-kal kevesebben kerestek munkát. A régió álláskeresőinek mintegy négytizede Baranyában, több mint egyharmada Somogyban és egyötöde Tolnában került be a nyilvántartásba, mely arányok az utóbbi 10 év során alig változtak.

Az álláskeresők számának éven belüli ingadozása – amely Somogy megyében jelentkezett a legerőteljesebben – a szokásos szezonális hatások mellett szoros összefüggést mutat az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökkel támogatottak, ezen belül is elsősorban a közfoglalkoztatottak létszámának havi alakulásával, mivel ők a program idejére kikerülnek a nyilvántartásból.

20. ábra

A nyilvántartott álláskeresők számának alakulása a Dél-Dunántúlon, 2003–2012

A régiókban élők munkaerő-piaci helyzetét jobban szemlélteti az álláskeresők munkavállalási korú népességen belüli aránya. A 15–74 éveseknek 16%-át tartották nyilván a Dél-Dunántúli munkaközvetítő irodákban, ennél magasabb arányt csak Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön számítottak. A megyék rangsorában Tolna a 10., Baranya – a megyei átlaggal megegyező értékkel – a 14., végül Somogy a 16. helyen állt.

A régióban tovább javultak a férfiak munkaerő-piaci pozíciói, miután számuk közel 5%-kal csökkent, míg a nőké nem változott. Ennek következtében az álláskeresők között fele-fele arányban voltak jelen a két nem képviselői. Annak ellenére, hogy összességében csökkent a regisztrált munkanélküliek létszáma, a 25 év alatti fiataloké nem változott, míg a legjobb munkavállalási korú 25–54 éveseké tovább apadt, ugyanakkor az 55 év felettieké az emelkedő nyugdíjkorhatár következtében folyamatosan bővült. Minden negyedik állástalan tartósan, azaz megszakítás nélkül, több mint egy éve volt munkanélküli. Az aktív foglalkoztatási programok elsősorban őket célozták meg, ennek köszönhetően éves átlagos létszámuk az összes regisztrált munkanélküli létszámánál közel háromszor nagyobb arányban (7,3%-kal) csökkent. Az év folyamán közel 51 ezer, többségében támogatott, új álláshelyet jelentettek be az illetékes munkaügyi kirendeltségeken, ami elmaradt az előző évi kínálattól. Somogyban és Tolnában 10%-ot meghaladó mértékben esett vissza, Baranyában változatlan maradt az újonnan felkínált álláshelyek száma.

Az ellátó rendszer átalakítása következtében közel tizedével csökkent a pénzbeli ellátásra jogosultak köre. 2012 decemberében a regisztráltak 48%-a kapott különböző összegű munkanélküli ellátást, 52%-uk semmilyen támogatásra nem volt jogosult. Az álláskeresési járadékot január 1-jétől 270 helyett már csak 90 napra lehetett igénybe venni, a munkaviszonytól függően, összege átlagosan havi 62 160 forintot tett ki. A jogosultak száma az előző évhez képest négytizedével esett vissza. A támogatottak nyolctizede részesült valamilyen szociális ellátásban, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban vagy rendszeres szociális segélyben, ami közel 5%-os növekedést jelentett 2011-hez képest.

7. tábla

Aktív foglalkoztatáspolitikai programban érintettek létszáma, 2012

Terület	Összesen, fő	Ebből		
		közfoglalkoztatás támogatása	bér- és járulék jellegű támogatás	munkaviszonyban nem állók képzése
Baranya	12 859	8 731	2 218	1 722
Somogy	8 737	5 639	1 562	1 429
Tolna	4 726	2 556	983	1 022
Dél-Dunántúl	**26 322**	**16 926**	**4 763**	**4 173**
Ország	**206 283**	**140 504**	**33 526**	**29 451**
		2011=100,0		
Baranya	175,3	169,7	173,4	244,6
Somogy	115,9	111,8	146,5	228,3
Tolna	110,4	104,8	112,0	256,8
Dél-Dunántúl	**137,4**	**134,0**	**147,8**	**241,5**
Ország	**134,3**	**146,9**	**106,9**	**196,0**

A pénzbeli juttatások mellett **aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök** segítségével a régióban további 26 ezer – az egy évvel korábbinál harmadával több – személy támogatására volt lehetőség. Az érintetteknek 64%-a közfoglalkoztatottként dolgozott, bér- és járulék jellegű támogatást 18%-uk kapott, és 16%-uk (az előző évinél kétszer nagyobb arányban) vehetett részt a munkaügyi központok által támogatott képzésekben. Baranyában az aktívan támogatottak 68, Somogyban 65, Tolnában 54%-a közmunkásként dolgozott.

A közmunkások 12%-át a Dél-Dunántúlon foglalkoztatták: Baranyában az előző évinél nagyobb hányaduk, 6,2%, vett részt a programokban, míg az országon belüli arányuk Somogyban 4,0, Tolnában 1,8%-ra esett vissza.

Felsőoktatás

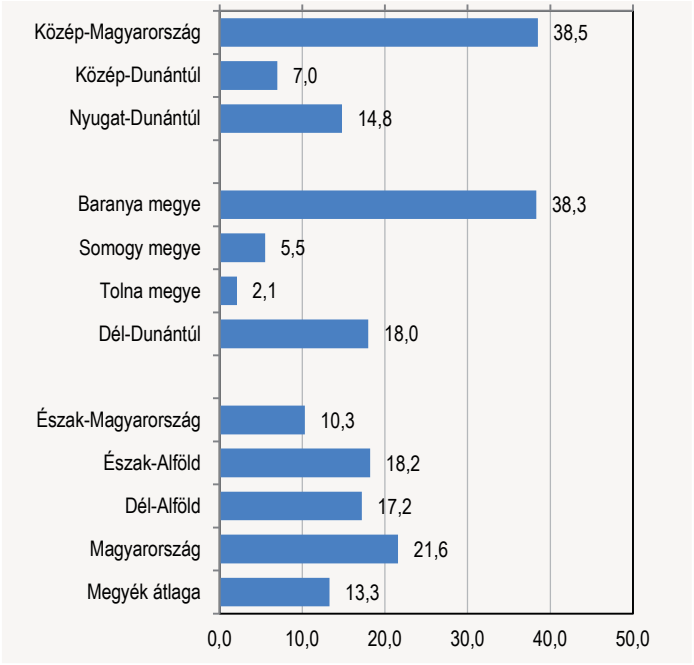
A Dél-Dunántúlon működő felsőoktatási intézményekben a 2012/2013. tanévben 26 379 diák tanult, tizedével kevesebb, mint egy évvel korábban. A **hallgatói létszám** ennél nagyobb mértékben csupán a közép-dunántúli régióban esett vissza (12%-kal), országos átlagban 6%-os csökkenés történt. A Dél-Dunántúl intézményeiben tanulók döntő hányada (84%-a) Baranya megyében koncentrálódott, Somogy megyében 12, Tolnában 4%-uk folytatta tanulmányait. A Dél-Dunántúlon tanulók 84%-a felsőfokú alap- vagy mesterképzésben, egyetemi, főiskolai valamint osztatlan képzésben vett részt, ezen belül 75%-uk nappali tagozatra járt. Utóbbiak ezer lakosra jutó száma a régióban 18 főt tett ki, amely kevesebb, mint a fővárost is magába foglaló országos átlag (21,6 ezrelék), de jelentősen magasabb, mint a megyék főváros nélkül számított átlaga (13,3 ezrelék). A régión belül Baranyában 38 nappali tagozatos hallgató jutott ezer lakosra, amely a Csongrád és Hajdú-Bihar megye után a harmadik legmagasabb érték.

A Dél-Dunántúlon nappali képzésben részt vevők mintegy 69%-a részesült államilag finanszírozott oktatásban, ez az arány nagyjából megfelelt az országos átlagnak (70%). A régión belül Somogy megyében volt a legmagasabb (75%), Tolnában pedig a legalacsonyabb (64%) az állam által támogatottak hányada.

9 Az érintett létszám azokat jelenti, akik az év során részt vettek – akár egy napig is – valamilyen aktív foglalkoztatáspolitikai támogatásban.

21. ábra

Ezer lakosra jutó hallgató a nappali képzésben, 2012

Egészségügyi ellátás

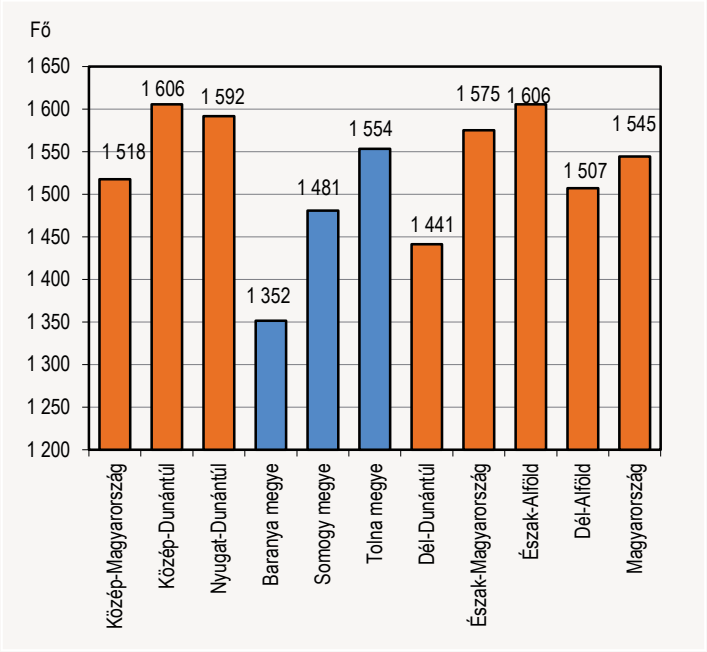
A lakosság egészségügyi alapellátását biztosító **háziorvosi és házi gyermekorvosi** hálózat Dél-Dunántúlon a településeknek továbbra is viszonylag szűk körére terjedt ki. Az előbbi ellátás 2012-ben a régió több mint 650 települése közül 237-ben, az utóbbi 51-ben állt helyben a lakosság rendelkezésére. A háziorvossal rendelkező települések száma 2011 óta 5-tel csökkent, a gyermekorvossal rendelkezőké nem változott. Az orvosok elérése 2012-ben lényegében ugyanolyan nehézséget jelentett a rászorulóknak, mint egy évvel korábban. A településeknek ugyanis csupán 36,1 (2011-ben 36,9) százalékából nem kellett máshová utazniuk a betegeknek ahhoz, hogy a háziorvosi ellátást igénybe vehessék, közel kétharmadában viszont erre kényszerültek. A gyermekorvosok felkeresése ennél is jóval problematikusabb volt, hiszen arra mindkét vizsgált évben a településeknek csak 7,8%-ában volt a lakóhelyen lehetőség. A régión belül e téren jelentős differenciák tapasztalhatók, amelyek elsősorban a településhálózati adottságokkal, Dél-Dunántúl két megyéjének (Baranyának és Somogynak) aprófalvas szerkezetével függenek össze. A legmostohább körülmények ebből adódóan a térségen belül ez utóbbi két megyét jellemezték. Háziorvos Baranyában a helységeknek mindössze 28, Somogyban pedig alig 40%-ában dolgozott, miközben Tolnában közel felében megtalálható volt. A gyermekorvosi ellátásban hasonlóképpen fellelhetők ezek a különbségek, a két aprófalvas megye fiatal betegei a települések 6,0–6,5, Tolnában ugyanakkor 15,6%-ában vehették igénybe a lakóhelyükön a kezeléseket. Érdekességként említhető, hogy még a városokban sincs mindenütt házi gyermekorvos, Baranyában Villányból, Somogyban Igalból, Kadarkútról és Zamárdiból, Tolnában pedig Bátaszékről és Gyönkről hiányoznak az ilyen szakemberek.

A lakosság ellátásáról 2012-ben a régióban összesen 501 háziorvos és 140 házi gyermekorvos gondoskodott, ami azt jelenti, hogy az országban dolgozó orvosoknak – az egy évvel korábbihoz hasonlóan – nagyjából egytizede e térségben folytatta tevékenységét. 2011-hez képest előbbiek száma 13 fővel (2,5%-kal) csökkent, utóbbiaké változatlan maradt. Országosan ugyanezen időszak alatt a háziorvosok 23, a gyermekorvosok pedig 4 fővel lettek kevesebben, azaz a visszaesés esetükben 0,5–0,3% körüli volt. A vizsgált időszak tehát a felnőtteket ellátó orvosokat tekintve a Dél-Dunántúlon, a gyermekeket gyógyítók esetében viszont országosan hozott kedvezőtlenebb változásokat. A háziorvosok számában a régió 3 megyéje közül Tolnában mutatkozott a legjelentősebb (5,8%-os) visszaesés, Baranyában valamivel kisebb mértékű fogyás (2,8%-os) következett be, Somogyban pedig nem történt változás. A gyermekorvosok köre – mint a fentiekben szó volt róla – a régió egészében szintén nem változott, ami mögött azonban területileg ellentétes előjelű folyamatok húzódtak meg. Baranyában egy fővel gyarapodott, Tolnában ugyanennyivel csökkent az állomány, miközben Somogyban – a 2011. évihez hasonlóan – ezúttal is 38 fő tevékenykedett. Szám szerint a legtöbb orvos és gyermekorvos (2012-ben 212, illetve 67 fő) Baranyában dolgozott, ami egyrészt a térség népességszámával, másrészt a megyeszékhelyen folyó orvosképzéssel függ össze.

Az orvosokra háruló tehertételt legszemléletesebben az ellátandó népesség nagysága tükrözi. Dél-Dunántúlon egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra 2012-ben 1441 potenciális beteg jutott, 104-gyel kevesebb, mint országosan. Bár az egy évvel korábbihoz viszonyítva lényegesen nagy változás nem történt, valamelyest azonban mégiscsak romlott a helyzet, 2011-ben ugyanis még „csak” 1428 főről kellett az orvosoknak gondoskodniuk. A régión belül e tekintetben is Baranya kedvező helyzete emelhető ki, itt egy-egy szakember átlagosan 1352 fő egészségi problémáival foglalkozott, ami 89-cel kevesebb volt a régió átlagánál.

22. ábra

Az egy háziorvosra, illetve házi gyermekorvosra jutó lakosok száma, 2012

Az egészségügyi szolgálat egy magasabb szintjét jelenti a **járóbeteg-szakellátás,** amelynek keretében a szakorvosi rendelőintézetekben, a fekvőbeteg-ellátó intézet ambulanciáján, illetve a magánrendelőkben jelentkezett betegek vizsgálatát, kezelését végzik. Dél-Dunántúl települései közül 2012-ben 86 volt székhelye ezen ellátási formának. Szám szerint a legtöbb székhelytelepülés (32) Somogyban található, a legkevesebb (26) pedig Baranyában. Az összes településen belüli arányukat illetően egyik oldalról megint csak Baranya emelhető ki, tekintve, hogy itt mindössze 8,6%-ot ért el a székhelytelepülések hányada, másik oldalról viszont Tolna emelkedett ki, ahol ezzel szemben ugyanez a részarány 25,7%-os volt.

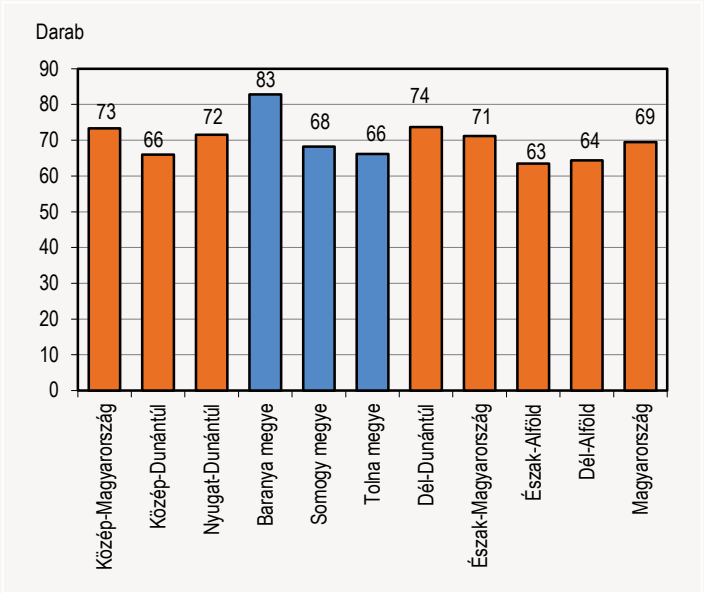
A járóbeteg-szakellátást 2012-ben a Dél-Dunántúlon mintegy 6,6 millió alkalommal keresték fel a rászorulók, 1,2 (országosan 0,4) százalékkal ritkábban, mint egy évvel korábban. A legtöbb megjelenés (a dél-dunántúlinak mintegy a fele) – Pécs egészségügyi centrum szerepével összefüggésben – Baranyához kötődött, az esetek mintegy felében az itteni intézményeket látogatták a gyógyulni vágyók. A betegforgalom a régió egészéhez hasonlóan itt is megfogyatkozott, ám a térség átlagánál valamivel mérsékeltebben (0,7%-kal). A másik két megyét is csökkenés jellemezte, ami Somogyban volt a visszafogottabb (1,6%-os), Tolnában pedig a három megye közül a legerőteljesebb (2,0%-os).

Egy lakos 2012-ben a Dél-Dunántúlon – akárcsak az ország egészében – átlagosan 7 alkalommal kereste fel a járóbeteg-szakrendelést, ugyananynyiszor, mint 2011-ben. Számottevő területi differenciák e tekintetben nem mutatkoztak, Baranyában nyolcszor, Somogyban és Tolnában egyaránt hatszor fordult meg 2012-ben egy-egy lakos az említett rendelőintézetekben, ami mindhárom esetben megegyezett az egy évvel korábbival.

A régióban 2012 év végén 6837 ágy fogadta a betegeket. A **kórházi ágyak** népességre vetített állománya alapján Dél-Dunántúl helyzete az országosnál valamivel kedvezőbb volt. 2012-ben tízezer lakosra a régióban 74 ágy jutott, ami 4-gyel meghaladta az országos átlagot. A térség ezzel – Közép-Magyarországgal egyetemben – az ország legjobban ellátott területének számít. A népességre vetített mutató (83) Baranyában volt a régión belül a legmagasabb, ezzel szemben Tolnában az elmúlt év végén tízezer lakosra – a térségen belül a legkevesebb – mindössze 66 kórházi ágy jutott.

23. ábra

A tízezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma, 2012

Lakás

Dél-Dunántúl mintegy 925 ezer fős népességének 2012 év végén 406 246 lakás nyújtott otthont, azaz az ország **lakásállományának** 9,2%-a itt található. A lakások száma 2011 év végéhez képest lényegében alig változott, mindössze 605-tel (0,1%-kal) emelkedett. A régiók mindegyikében hasonló helyzet mutatkozott, a hét térség közül egyetlen egy sem akadt, ahol a növekedés meghaladta volna a fél százalékot. Dél-Dunántúl három megyéje sem volt kivétel ez alól, Baranyában és Somogyban 0,2–0,2, Tolnában 0,1%-os emelkedést regisztráltak. Ez sorrendben 251, 291, illetve 63 darabos állomány-növekedésnek felelt meg.

Az, hogy a lakott lakások száma csak ilyen kismértékben bővült, több tényezőre vezethető vissza. Domináns szerepet játszik benne az elmúlt esztendőben tapasztalt rendkívül visszafogott lakásépítési hajlandóság, amelynek okai közül egyértelműen a gazdasági válság hatása emelhető ki. (A lakásállomány szerény mértékű emelkedésében a lanyha lakásépítkezések mellett az időközben megszűnt, lebontásra került lakások relatíve jelentős száma is szerepet játszott.)

2012-ben a régióban összesen 743 **lakás épült,** 7,2%-kal (országosan közel 17%-kal) kevesebb, mint az előző esztendőben. Az építési kedv a térségen belül Baranyában jelentősen, 23%-kal hanyatlott, Tolnában alig (0,8%-kal) mérséklődött, míg Somogyban – főként a Balaton-parti ingatlan-beruházásoknak köszönhetően – egytizedével fokozódott.

Tízezer lakosra a Dél-Dunántúlon 2012-ben 8 épített lakás jutott, ami nem csak az országos átlagtól maradt el (hárommal), hanem az előző évitől is (eggyel). A csökkenés ezúttal is Baranyában volt a legjelentősebb, a 2011. évi 10-zel szemben 2012-ben már csak 8 épített lakás jutott tízezer főre. A mutató Tolnában változatlan maradt, értéke mindkét jelzett esztendőben 5 volt, Somogyban ezzel szemben ugyanezen időszak alatt 10-ről 11-re emelkedett.

Kommunális ellátás

A kommunális ellátásban a vizsgált időszak általában kedvezőtlen változásokat hozott. Az ország egészében mérsékeltebben, ezen belül a Dél-Dunántúlon erőteljesebb mértékben szűkült a főbb szolgáltatások igénybevétele, abban az esetben pedig, ha bővülésre került sor, úgy annak mértéke csekély volt.

Vezetékes ivóvízzel 2012-ben Dél-Dunántúlon közel 389 ezer lakás rendelkezett, ami 0,3%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. A 7 tervezési statisztikai régió közül – ezen kívül – további háromban ugyancsak csökkenés mutatkozott, aminek mértéke a dél-dunántúlihoz hasonló volt, 0,1–0,3% között szóródott. Ugyanakkor a fennmaradó három régióban (Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint Dél-Alföldön) – rendkívül csekély (0,2–0,9% közti) nagyságrendben ugyan, de – növekedett az ellátott otthonok száma.

A bekapcsolt lakások aránya 2011 és 2012 között – annak következtében, hogy (mint a korábbiakból kitűnt) a teljes állomány valamennyi régióban jószerivel változatlan maradt, ugyanakkor a vízhálózattal ellátottaké többségükben csökkent – általában romlott. A 7 régió közül ötben, köztük a Dél-Dunántúlon is visszaesés mutatkozott. Ez utóbbi térségben a 2011. évi 96,4%-kal szemben 2012-ben 95,7%-ot tett ki a közműves ivóvízzel rendelkező lakások hányada. A régió helyzete az országos átlaghoz (94,2%) képest még így is kedvezőbbnek bizonyult, s a fogyás mértéke is kisebb volt annál. Megjegyzendő, hogy Dél-Dunántúl a közel 96%-os mutatójával Nyugat-Dunántúl után, Közép-Magyarországgal együtt a második legjobban ellátott térségnek számított 2012-ben. A sereghajtók közé (90% körüli aránnyal) az aprófalvas Észak-Magyarország, és a tanyavilággal rendelkező Dél-Alföld tartozott.

Dél-Dunántúl egészén belül Somogyban csökkent leginkább (1,5%-kal) a vízzel ellátott otthonok száma, Baranyában átlag körüli (0,5%-os) volt a mérséklődés, Tolnában viszont (0,4%-os) növekedés mutatkozott. A területi differenciák nem csak a vizsgált időszakban lezajlott változásokat illetően figyelhetők meg, hanem a tényleges felszereltséget tekintve is. 2012-ben – csakúgy, mint egy évvel korábban – Baranya ellátottsága volt a legkedvezőbb, itt a lakások 97,2%-a csatlakozott a vízhálózatba, Tolnában ez 96,8, Somogyban pedig 93,2%-ukról volt elmondható.

Bár a másik alapközmű, a **csatornázottság** általában kedvezőbben változott, mint a vízellátottság, látványos fejlődésről a téren ezzel együtt sem beszélhetünk. Különösen Dél-Dunántúlon nem, ahol a bekapcsolt lakások száma – a régiók közül a legkisebb mértékben – mindössze 1,1%-kal (268 ezerről 271 ezerre) emelkedett. A növekedés valamivel meghaladta a lakásállomány szerény bővülését. Ez arra utal, hogy az új otthonok csatornázottan létesültek, a megszűnők viszont nélkülözték azt. A tervezési statisztikai térségek közti különbség ez esetben számottevőbb volt, mint az ivóvízzel való ellátottság esetében, a növekedés az 1,1%-os dél-dunántúli és az 5,3%-os észak-magyarországi érték között szóródott.

Valamelyest emelkedett a csatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya is, amely gyarapodás régióktól függően 0,5–4,0 százalékpontot ért el. Előbbi – az amúgy a harmadik legrosszabb helyzetben levő – Dél-Dunántúlon, utóbbi Észak-Magyarországon következett be. Dél-Dunántúlon 0,5 százalékpontos bővülésre került sor, ez az országos átlagtól 0,7 százalékponttal maradt el. A növekedés azt jelentette, hogy a 2011. évi 66,3% helyett 2012-ben a régió lakásainak 66,8%-a csatlakozott a hálózathoz.

A három megye közül 2012-ben Baranyában némiképp romlott a helyzet, itt 0,4%-kal kevesebb csatornázott lakás volt, mint 2011-ben. Az ellátottság viszont ennek ellenére ezen a területen tekinthető a relatíve legteljesebb körűnek, az itteni lakások 71,3%-ából hálózaton keresztül vezették el a keletkezett szennyvizet. Somogyban erre a háztartásoknak csak 63,7, Tolnában pedig 63,4%-ában nyílott lehetőség. Megjegyzendő, hogy ez utóbbi megyében – országosan is viszonylag „számottevőnek" tekinthető – 2,8%-os emelkedésre került sor 2011-hez képest.

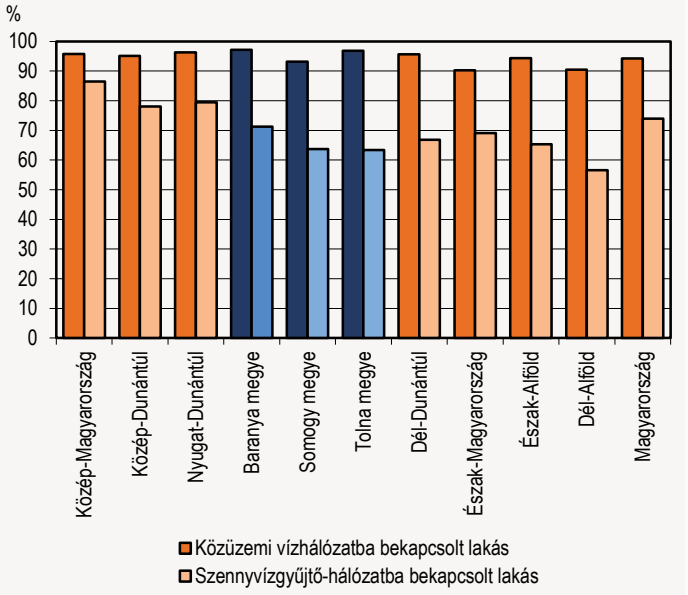
Annak következtében, hogy a csatornázottság mindenütt valamelyest javult, (bár a vízellátottság a régiók több mint felében romlott), némileg kedvezőbbé vált az ún. közműolló. Dél-Dunántúlon a 2012. esztendőben a vízhálózatba bekapcsolt lakásoknak 69,8%-a volt egyúttal csatornázott is, 2011-ben ez az arány 68,8%-ot tett ki. A javulás ellenére a kiépítettség még mindig aránytalanabb maradt, mint a régiók többségében. A legki-

egyenlítettebb állapot Közép-Magyarországon mutatkozott, ahol 2012-ben a közműves ivóvízzel rendelkező otthonoknak közel 90%-a csatlakozott a szennyvízhálózathoz. Dél-Dunántúl – említett mutatójával – e téren csupán az ötödik helyen állt.

A térségen belül az olló Tolnában tekinthető a legnyitottabbnak, itt 66%-os, Somogyban ennél kicsit zártabb, 68% körüli, Baranyában pedig a legkedvezőbb, 73%-os volt.

24. ábra

A közüzemi vízhálózatba és szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2012. év végén (%)

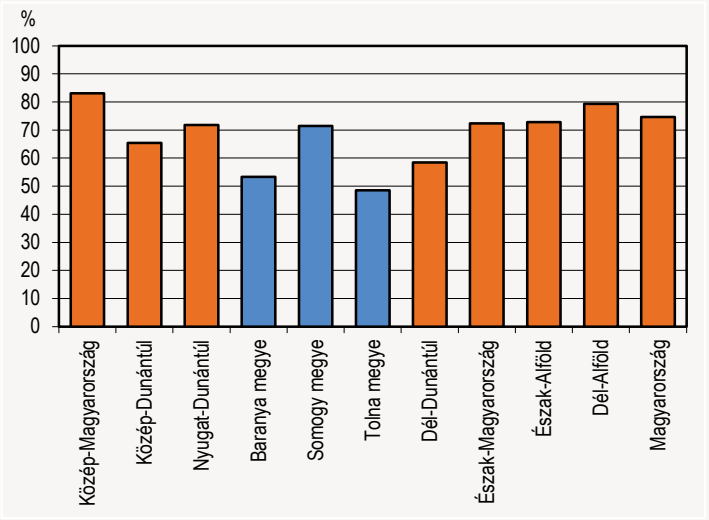
A vizsgált időszakban – az ivóvízhez hasonlóan – a **vezetékes gáz** igénybevétele is némileg korlátozódott. A fogyasztók számában – Közép-Magyarország és Észak-Alföld kivételével – valamennyi régióban csökkenés mutatkozott. Az említett két térségben is csupán mérsékelt változás következett be, 2012-ben mindössze 0,1–1,0%-kal több fogyasztót tartottak nyilván, mint egy évvel korábban. A fennmaradó öt régióban a felhasználók száma 0,7–2,4%-kal esett vissza, amely visszaesés feltehetően a magas gázárakkal, ebből adódóan a gáznak más energiaforrásokkal való fokozott kiváltásával függött össze.

A legszámottevőbb (2,4%-os) csökkenésre a Dél-Dunántúlon került sor. Itt 2012-ben közel 237 ezer fogyasztót tartottak nyilván, azaz a lakásoknak 58,5%-a rendelkezett vezetékes gázzal. Ez a 7 térség közül – csakúgy, mint egy évvel korábban – változatlanul a legalacsonyabb mutató volt. Összehasonlításképpen megemlíthető, hogy az élen álló Közép-Magyarországon a háztartások 83,1%-ában volt gáz, vagyis Dél-Dunántúlhoz képest az ellátottság ott közel 25 százalékponttal kedvezőbb volt.

A hálózat a régión belül Somogy megyében tekinthető a legjobban kiépítettnek, az itteni lakásoknak 71,5%-a csatlakozott hozzá. A másik két megye ettől számottevően elmaradt, Baranyában a háztartások 53,3, Tolnában 48,6%-ában nyílott lehetőség vezetékes gáz használatára.

25. ábra

A háztartási vezetékes gázfogyasztók száma a lakásállomány %-ában, 2012. év végén

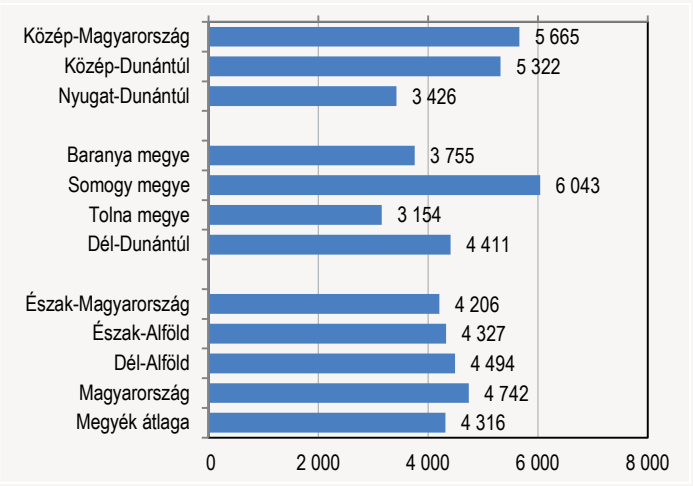

Bűnözés

A Dél-Dunántúlon 2012-ben 40 915 bűncselekményt regisztráltak, 6%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Országosan eközben 4,6%-kal növekedett a számuk. A régió megyéi közül Somogyban kismértékű, 0,2%-os emelkedés, míg a másik két megyében – Baranyában 11, Tolnában 10%-os – csökkenés történt. Magyarországon 2012-ben százezer lakosra számítva átlagosan 4742 bűncselekmény jutott. A megyék főváros nélkül számított átlaga 4316-ot tett ki, a bűnesetek Dél-Dunántúlon mért gyakorisága e két érték között helyezkedett el (4411). A régió megyéi közül 2012-ben is Somogy kriminalitási arányszáma volt a legmagasabb (6043), ennél magasabb arány csupán a fővárosban valamint Fejér megyében fordult elő. Baranya a 19 megye bűncselekményi fertőzöttségi rangsorában a 14., Tolna pedig a 18. helyet foglalta el.

26. ábra

A regisztrált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma, 2012

További információk, adatok (linkek):

A Dél-dunántúli statisztikai tükör eddig megjelent számainak tartalomjegyzéke

Elérhetőségek:
kommunikacio@ksh.hu
Információszolgálat
Telefon: (+36-1)-345-6789
www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2014
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!